A. J. VAN DER AA,

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN,

BEVATTENDE

LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN ZOODANIGE PERSONEN, DIE ZICH OP EENIGERLEI WIJZE IN ONS VADERLAND HEBBEN VERMAARD GEMAAKT.

VOORTGEZET DOOR

K. J. R. VAN HARDERWIJK,

EN

Dr. G. D. J. SCHOTEL,

ONDER MEDEWERKING VAN DE HEEREN:

P. J. B. C. Robidé van der Aa, Mr. J. Bodel Neyenhuis, Prof. P. O. van der Chijs, W. Eekhoff, A. P. van Groningen, Dr. J. J. de Hollander, S F. Klijnsma, P. A. Leupe, H. C. Rogge, T. A. Romein, M P. Smissaert, Jhr. J. W. van Sypestein en anderen.

NEGENDE DEEL. LETTER N, O, P EN Q.

HAARLEM,
J. J. VAN BREDERODE.
1872.

C.C.A. Last.
Steend. v. P. Blommers, te 's Hage.
Uitgave van J. J. van Brederode.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

N.

NAALDE (Arnoud) bloeide in den aanvang der achttiende eeuw en behoorde tot de Hattemisten of Libertijnen te Middelburg.

Zie Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Gesch. inzonderheid in Ned.* D. I. bl. 280.

NAALDEMAN (Hendrik), mennoniet te Emden, verzette zich met anderen tegen het banvonnis in 1556 tegen Swaantje Rutgers, zuster in de Embder gemeente, uitgesproken, en ofschoon Menno Simons in zijn gevoelen deelde, werd ook hij gebannen. Zulks geschiedde, volgens Ottius, in 1557. Hij vereenigde zich nu met zijn aanhang tot eene afzonderlijke gemeente, eerst de *Scheurmakers*, maar door Lievert Bouwens, oudste te Emden, die doorgaans in het stuk van den ban zeer gestreng was, de *Drekwagen* genoemd, omdat zij, volgens zijn zeggen, allerlei vuiligheid op- en aannamen.

Zie ten Kate, *Ges. der Doopsgez. te Gron.* enz. D. I. bl. 112—113; A. M. Cramer, *Menno Simons*, bl. 124.

NAALDENBERG (A.), med. dr., studeerde en promoveerde te Franeker op eene *Spec. crit. med. sistens observationes in lethali inter parturiendum uteri ruptura*, Franeq. 1801. Hij schreef met J. S. Smit het *berigt eener voorspoedige verlossing door de keizersnede*, in *Algem. Konst- en Letterb.* 1805, D. II. bl. 370.

Zie Holtrop, *Cat. med. chir.* bl. 254.

NAALDWIJK (Boudewijn van), aldus genoemd naar Naaldwijk, een aanzienlijk ambagt in Delfsland, zoon van Willem van Naaldwijk, in 1250 vermeld, was ridder, kastelein op het slot Wijdenesse in West-Friesland. Toen de Friezen dit slot in 1296 belegerden, was hij genoodzaakt het over te geven.

Zie Kok, *Vad. Woord.* D. XXIII. bl. 132; Goudhoeven, *Chron. van Holl.* bl. 193; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1010. De bij deze schrijvers als ook bij Hoogstraten voorkomende genealogiën zijn zeer onvolledig.

NAALDWIJK (Hugo van), zoon van Boudewijn van Naaldwijk, behoorde tot de vier mannen van graaf Floris V, die in 1285 zwoeren, dat de bisschop van Utrecht gehouden was vier sluizen te leggen in den Windeldijk. Hij huwde een jonkvrouw van Velzen en met haar het ambt van maarschalk van den grave van Holland.

Zie Goudhoeven, t. a. p. van Leeuwen, t. a. p. van Oudenhoven, *Zuidholl.* bl. 329; van Wijn, *Huisz. leeven*, No. 1 bl. 116; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II. bl. 361.

NAALDWIJK (Willem van), zoon, volgens anderen, kleinzoon van den vorige, Hij was ridder en maarschalk van den grave van Holland. Hij stichtte en doteerde ter eere Gods een collegie van 13 kanunniken te Naaldwijk en werd in 1345 bij Staveren door de Friezen verslagen. Hij huwde Sophia van Raaphorst, dochter van Gerrit van Raaphorst en Agnes van Duvenvoorde.

Zie Beka in *Joanne IV*, p. 118; *Contin. Nangii ad annum* 1345.; Goudhoeven, t. a. p. van Leeuwen, t. a. p. Kok, t. a. p. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 260; van Wijn, *Nalez.* D. I. bl. 356; *Huisz. Leeven*, No. 1. bl. 116; van Loon, *Aloude Reg. van Holl.* D. V. bl. 512, 513.

NAALDWIJK (Hendrik van), zoon van den vorige, ridder, maarschalk van Holland, streed in 1396 met hertog Aalbregt tegen de Friezen. In een charter uit de veertiende eeuw leest men »dat Gerard, heer van Voorne, op Saturdag van St. Geertruidsdag (die invial op den 17 van Lentemaand, des jaars 1337,) Henrik Willemszoon van Naaltwic verlijt heeft met eenige leengoederen, en daar onder, volgens den Brief zelven, »»dat Goet te Hontsel, item de Maerscaltijd van Noert-Holland, ten Erfleen, die Heer Hughe van Naeltwic behuwlijkte an der jonckvrouwe van Velsen." Hij huwde Haesgen, dochter van den heer van Schalkwijk, die hem kinderen schonk. Hij voerde vier lelyen en een kruis van zilver in een veld van lazuur.

Zie Goudhoeven, t. a. p. van Leeuwen, t. a. p. Kok, t. a. p. van Wijn, *Huisz. Leeven*, bl. 117.

NAALDWIJK (Willem van), zoon van Hendrik van Naaldwijk en van Catharina, dochter van Hugo van Heenvliet, ridder, erf maarschalk, raad en rentmeester-generaal van Holland. In 1427 werd hij door Jacoba van Beijeren naar den bisschop van Utrecht gezonden, ook was hij een der raden van hertog Philips van Bourgondië, door dezen met anderen ten jare 1440 gelast, om de rekeningen van den muntmeester van Holland en Zeeland op te nemen. Hij overleed in 1444. Hij huwde Willemijn van Egmond, vrouw van de Watering bij Delft, die in 1482 te Antwerpen overleed, kinderen nalatende.

Zie Goudhoeven, t. a. p. van Leeuwen, t. a. p. Kok, t. a. p. Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 342, 343; v. d. Chijs, *de Munten der Graafs. van Holl. en Zeel*, bl. 403; *Chron. van het Hist. Gen.* D. VIII. bl. 418.

NAALDWIJK (Hendrik van), oudste zoon van Willem van Naaldwijk en Willemijn van Egmond, heer van Wateringen en Capelle aan den Yssel, ridder, erfmaarschalk van Holland, deed omstreeks 1470 zijn slot te Wateringen tot een monnikenklooster herbouwen. Hij nam in 1465 deel aan den oorlog tusschen Philips van Bourgondië en de Luikenaars; huwde Machteld van Raaphorst Bartholomeus dochter en stierf in 1496, zij in 1497, eene dochter nalatende, Willemijne van Naaldwijk, Capelle en Wateringen, gehuwd met Jan, burggraaf van Montfoort.

Zie Goudhoeven, t. a. p. van Leeuwen, t. a. p. en 1326. Kok, t. a. p.

NAALDWIJK (Adriaan van), broeder van den vorige, heer van Berg-ambacht, was een der hoofden der Hoeksche partij te Utrecht in 1480. Hij huwde Agnes, dochter van Jacob, heer van Warmond en Alkemade, en Reintje van Brakel, Jansdochter te Dordrecht, die hem kinderen schonk.

Zie Goudhoeven, t. a. p. van Leeuwen, t. a. p. Kok, t. a. p. van Alkemade, *Jonker Fransen Oorlog*, bl. 70.

NAALDWIJK (Heer Willem van) was een der raden van hertog Filips van Bourgondië, door hem, met anderen, ten jare 1440 gelast om de rekening van den muntmeester van Holland en Zeeland op te nemen.

Zie van der Chijs, *De Munten der Graafsch. Holland en Zeeland* bl. 403.

NAALDWIJK (Jan van) zoon van den vorige, broeder van Hendrik van Naaldwijk ontvanger van Leyden, werd in den aanvang der XV eeuw geboren. Philips van Bourgondië benoemde hem tot ridder. Den 11 Julij 1468 was hij bij de huldiging van Karel van Bourgondië als Graaf van Holland en Heer van Friesland tegenwoordig, en een der 56 edellieden, die hem den eed van getrouwheid aflegden. Na den dood van dezen hertog, verklaarde hij zich opentlijk tegen zijne dochter Maria en wierp zich tot een der hoofden van de partij der Hoekschen op. In 1479 werd hij met andere uit Leyden gebannen, welke stad de partij der Kabeljaauwen hield.

Toen Leyden in 1481 door de Hoekschen veroverd was, werd ook hij tot een der hoofdmannen, aan wie hare bewaring was toevertrouwd, aangesteld. In het volgende jaar was hij een der aanvoerders van de Hoeksche vloot, en vertoefde tot in 1483 te Utrecht, toen hij met Zweder van

Montfoort en Walraven van Brederode naar Jonker Frans van Brederode werd afgevaardigd om dezen, uit naam der Hoekschen, het opperbewind aan te bieden. Toen deze dit aanvaard had, verzamelde hij te Sluis een vloot en bemagtigde Rotterdam. Jan van Naaldwijk was ook toen onder de aanvoerders; ook nam hij deel aan de bestorming van Schoonhoven en de mislukte aanslagen op Schiedam, Leyden en Gouda, en aan den scheepstrijd op de Lek (1489). Hij geraakte met 350 man, niet zonder gevaar, aan land en nam de wijk naar Montfoort. Toen de Rotterdammers, kort daarop, eenige vaartuigen met granen, van Woerden door de veenen naar huis wilden voeren, werden zij bij Moordrecht door 2400 Oostenrijkers aangevallen en verslagen. Jan van Naaldwijk, die er bij tegenwoordig was, werd gevangen genomen en te Dordrecht in hechtenis gezet, doch voor gering losgeld ontslagen, mits hij beloofde zijn best te zullen doen om Rotterdam bij eerlijk verdrag in 's konings handen te doen overleveren. Na de overgaaf van Rotterdam, begaf hij zich naar Sluis, waar zich het overschot der Hoekschen ophield, schuimde de zee en behaalde nu en dan buit op de Hollanders en Zeeuwen. Hij voerde het bevel over de vloot in den scheepstrijd bij Brouwershaven (1490), werd verslagen en week, na een zwaar verlies ondergaan te hebben, naar Sluis, van waar hij, als hoofd der Hoekschen, verscheidene togten, zoo te water als te land, naar Holland, Zeeland en Friesland ondernam, tot dat de opstand onder de Kennemers en West-Friezen in de lente van 1491, ('t Kaas- en Broodspel) hem eenige hoop gaf zich wederom in Holland te vestigen. Hij vertrok in louwmaand met zijn vloot van Sluis, van plan om te Zandvoort te landen; doch de dorpelingen zulks gewaar wordende, stelden zich te weer en hielden de Hoekschen van het land. Naaldwijk zeilde toen voort naar Wijk op Zee, waar hij de dorpelingen te bedde overviel; velen, die de wapenen grepen, van het leven beroofde en eenige huizen in brand stak en plunderde. Van Wijk begaf hij zich naar het Marsdiep, en bemagtigde de eilanden Texel en Wieringen, sleet het grootste deel van den zomer op en omtrent deze eilanden, en hield de Zuiderzee en de zeegaten met zijne vloot onveilig. Eens echter begaf hij zich naar Sneek, van plan om met hulp der Schieringers, die één lijn met de Hoekschen en Holland trokken, eene onderneming op Hoorn of Enkhuizen te beproeven. Na vergeefsche pogingen om een dezer steden te verrassen, verliet hij de West-Friesche kusten en keerde naar Sluis terug. Men hield onder weg scherpe wacht om hem te vatten, doch hij geraakte in het kleed van een lijfknecht van zekeren heer der Duitsche orde, behendig binnen die stad. Na het beleg en de overgave dier stad in 1492, begaf hij zich naar Parijs, waar hij overleed, bij zijne huisvrouw Gillesje van den Lek of Polanen, weduwe van Floris van Kijfhoek, geen kinderen nalatende. Zij hertrouwde met Filips van Spangen. Zijne heerlijkheden gingen in het huis van Zuilen over.

Naaldwijk liet in 1478, zonder zijn naam, te Gouda bij Gherard de Leeu een chronijk drukken, met den titel: *Hier begint die Chronike ofte die Historie van Hollant, van Zeelant, van Vrieslant ende van het stichte van Utrecht.* Zij werd in 1483 te Leyden in 4o. herdrukt, en in 1663 gaf Petrus Scriverius haar te Amsterdam op nieuw uit in 4o. met den titel: *Het oude Goutsche Kronycxken of Historie van Hollandt, Zelandt, Vrieslandt en Uytregt met een bijvoegsel tot de laatste graaf van Hollandt. Beneffens een Toetsteen, ter proevingh van veel plaatsen deser Historie.*

Paquot, Scheltema, van Kampen houden Jan van Naaldwijk voor den schrijver van het geheel, en de eerste haalt twee handschriften der Cottiaansche bibliotheek aan, waarin hij als zoodanig bekend staat, doch de Wind oordeelt dat hij slechts de schrijver is van het vervolg van 1437—1477, en grondt zijn gevoelen op eene aanteekening van Scriverius op bl. 129, bij den dood van Jacoba van Beijeren op het jaar 1437. »Ende hiermede eyndigen deselve Chronycken. Doe heeft die Auteur geleeft. T'geen dat voorts volgt tot het iaer 1477 is van een ander daer by gedaen, ten tijde als 't eerst gedruct werdt."

Paquot prijst dit oude kronijkje, wijl de schrijver de eerste geweest zoude zijn, die de oude fabelen ter zijde geschoven heeft. Scriverius daarentegen houdt het »voor mager en sober, met groove, lange, vette, dicke fabelen en beuzelingen doorspekt" en de Wind het vervolg, 't welk Jan van Naaldwijk er heeft bijgevoegd, voor het eenige belangrijke gedeelte er van.

Op Cat. der mss. van Meerman en die der Bibl. der Leydsche hoogeschool komen mss. van deze chronijk voor, die A. Kluit met den gedrukten tekst heeft gecollationeerd.

Zie Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Jöcher, Adelung en Rotermund, R. Snoius, *Rer. Bat.* lib. XII. p. 177. 178. edit. 1620 in fol. *Groote Chron Devis.* XXI. C. 74. XXXI. C. 75; Velius, *Bes van Hoorn*, bl. 144, 145; Alkemade. *Jonker Fransen Oorlog*, bl 29, 70, 73, 79, 94, 149, 217, 248, 256, 265, 277, 278, 279; *Handv. van Enkh.* bl. 43; Brandt, *Bes. van Enkh.*; Ubbo Emmius, Lib. XXIX. p 451; Goudhoeven, *Chron. van Holl.* bl. 194. Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 72, 73, 173, 299, 306; Orlers, *Bes. van Leid.* bl 216; Balen. *Bes. van Dordr.* bl. 801; van Leeuwen, *Bat. Ill.* t. a. p. Wagenaar, *Vad. Hist* D. IV. bl. 255, 256, 271, 275, 276, 292; Paquot, *Mém.* T. IX. p. 98. Scheltema, *Mengelw.* D. II. 2. bl. 14, 15; van Kampen, *Ges. der Ned. Lett.* D. III. bl. 48; de Wind, *Bibl. der Ned. Gesch.* bl. 81, 82; Cerisier, *Taf. der Vad. Ges* D. II. bl. 308, 315. Bilderdijk, *Gesch. des Vad* D. IV. bl. 276, D. V. bl. 288, 294, D. V. bl. 304; M. Verbrugge, *Ridder S. van Naaldwijk, heer van Bergamb. laatste hoofd der Hoeksche Staatspartij anno* 1488—1492. Dev. 1848 (overdr. uit de *Fakkel*); *De Nederlaag van Frans van Brederode, of de laatste ondern. der Hoekschen; door eenen Holl. Dicht. uit het laatste gedeelte der XV*e *Eeuw bezongen, uitgeg. naar het oorspr. Hands. met aant. van J. Koning* in *Nieuwe Werk. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. 2e st. *Cat. Bibl. mss. Meerm.* p. 176, no. 1062. *Cat. Libr. mss. qui inde ab anno* 1741. *Bibl. Lugd. Bat. acc.* p. 198, no. 670. *Cat. Burm.* d. 81. no. 3034. Arend, *Gesch. des Vad.*; *Chron. van het Hist. Gen.* D. II. bl. 97; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. A. I. bl. 174, D. II. A. bl. 58.

NAALDWIJK (Pieter), Nederlander van geboorte, was in de eerste helft der zeventiende eeuw med. dr. te Gottenburg in Zweden. Hij beoefende de Latijnsche dichtkunst.

Men heeft van hem:

Libri duo Philippicorum, sive de equorum natura, electione, educatione, disciplina et curatione, L. B. 1631, 4o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 994; art A. Ferwerda, T. I. P. II. p. 290. Jöcher en Adelung, art. Naarssen (Joh. van)

NAAR (Isaac), rabbijn bij de Portugesche Synagoge te Amsterdam in den aanvang der zeventiende eeuw, schreef *las regias dedinim* en zou in 1616 naar Italië zijn vertrokken.

Zie Jöcher, i. v.

NAARDEN (Henricus), waarschijnlijk te Naarden geboren, was de eerste Nederlandsche dichter, die zich in den vreemde vestigde. Men weet niets van hem, als dat hij in 1473 gearbeid heeft. Alleen kent men het volgende door hem gedrukte werk:

Magistri Johannis de Vernay in psalmos et cantica consuetudinaria. Aan het einde: *Per me Henricum Naarden, M. CCCC. LXXIII IV die ante purificationis, hora sexta de nocte.*

Zie *Mess. des Scienc. Hist.* 1847. p. 52.

NAARSSEN (Jan van) of Naerssen, afstammeling van het Dortsch geslacht van dien naam, dat reeds in de 14e eeuw voorkomt, zoon van Hendrik van Naarssen en Heylig van Waes Lambrechtsdochter, was Burgemeester (1403, 1404, 1414, 1417) schepen (1404, 1414, 1415) gasthuismeester of vader (1401, 1402, 1403) begijnmeester (1400) en thesaurier (1401) te Dordrecht. In het laatstgemelde jaar, voer hij, volgens Bale, op St. Symon en Juden avond om een bolwerk te maken tegen den heer Jan van Arkel. Hij werd in 1419 raad van hertog Jan van Beyeren, huwde Hadewy, dochter van Gijsbrecht Vranken, bij wie hij kinderen verwekte.

Zie A. Kemp, *Lev. der doorl. Heeren van Arkel*, bl. 148; Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1148.

NAARSSEN (Revixit van), zoon van Jan van Naarssen, secretaris te Dordrecht en Elisabeth de Jonge. Balen vermeldt het volgende nopens zijn naam (Revixit): Toen zijn vader eens bij ontstoken doovenkolen op zijn kantoor zat, geraakte hij door dien damp geheel buiten zich zelven. Zijn huisvrouw op het kantoor komende, meende dat hij dood was, kreeg hem met groote schrik in een andere kamer, en door bekwame hulpmiddelen weder tot zich zelven, doch, ten uitersten zwanger zijnde, verloste zij door ontsteltenis van een zoon, dien de vader Revixit liet noemen, zeggende: »Ik ben als weder levend geworden." Hij woonde te Antwerpen, doch vluchtte van daar om de geloofsvervolgingen

te ontgaan, terwijl zijne goederen door de Inquisitie werden aangeslagen, en vestigd zich wederom te Dordrecht, waar hij stierf, bij zijne beide vrouwen Magdaleentje N..... en Machteld Evertsdochter kinderen nalatende.

Zei Balen, t. a. p.

NAARSSEN (Revixit van), zoon van Thomas van Naarssen en Yda Graas, vestigde zich als wijnkuiper of wijnkooper te Rotterdam, waar hij »de verklikker" werd genoemd. Toen de Remonstranten te Rotterdam in 1619 ten getale van wel 3000 menschen achter het slot Honingen bijeenkwamen om Albertus Hultenus, gewezen predikant van Buren, te hooren, zou hij eene aanzienlijke som hebben bedongen, zoo hij den predikant dood of levend in handen kreeg. Onder zijne leiding begaven zich een veertigtal soldaten derwaarts, doch toen deze bij de vergadering kwamen, was de predikatie reeds geëindigd, en had men, schreef iemand die daarbij tegenwoordig was, den raad van van Naarssen gevolgd, men zou op de burgers hebben geschoten. Hij huwde Anthonetta van Heel, dochter van Jacob van Heel en van Agnes Severyn en stierf in 1655, zij in 1662 beide te Rotterdam, kinderen nalatende.

Zie Balten t. a. p.; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. IV, l. 798, 799.

NAARSSEN (Johannes van) of Narssius, zoon van Revixit van Naarssen en Machteld Everts, werd 9 November 1580 te Dordrecht geboren, ontving aldaar het onderwijs van Franciscus Nansius en Cornelius Rekerarius, volgde dezen naar Amsterdam en kwam in 1597 in het staten-collegie te Leyden, om daar op de beurs van Amsterdam onder Johannes Cuchlinus en Petrus Bertius te studeren. Reeds in het volgende jaar verdedigde hij onder dezen eenige *theses ethicae de amicitia*. Te Dordrecht leefde hij op vertrouwelijken voet met Gerardus Johannesz en Vossius, bij wien hij om geen oogenblik zijne lessen te verzuimen en altijd bij hen te zijn, gewoon was zijn intrek te nemen, met Johannes Naeranus, Balthazar Lydius en andere geleerde mannen, met wie hij brieven en verzen wisselde; want reeds vroeg beoefende hij de latijnsche poëzy, waarvan nog verschillende gedichten uit zijne jeugd, geene ongelukkige proeven, getuigen. In 1605 (volgens anderen in 1611) werd hij predikant te Grave, later de ambtgenoot van Henricus Leo te Bommel. In den aanvang van 1619 nam hij, die de Remonstrantsche gevoelens was toegedaan, zijn ontslag. Daar hij de akte van stilstand niet wilde teekenen, besloot men Aug. 1620 (bij hield zich toen te Rotterdam op »dewijl hij altijd een schadelijk man en een bijzonder roer vink der Remonstrantsche factie geweest was" bij de synode van Gelderland op zijn afzetten aan te dringen en hem ter plaatse waar hij woonde, stilstand te doen teekenen. »In de Rotterdamsche synode van Julij 1621 werd weder over hem gesproken. Men zeide, dat hij het land doorreisde, overal Remonstrantsche boeken en geschriften strooijende en verkoopende; de Geldersche synode had zijne afzetting onnoodig geacht en de akte van stilstand was toen nog door hem niet geteekend. De burgemeester van Rotterdam beloofde, zoo hij zich daar onthield, die teekening te bevorderen. Het blijkt ook dat hij toen schriften buiten 's lands ten verkoop voerde en ze derwaarts zond. In de vergadering der Directeuren te Antwerpen, 9 Julij 1621, kwam van hem een verzoek in om lid te worden van de Broederschap, doch, wijl zijn huisvrouw van goede middelen was, zijne dienst gratis te gebruiken. Zulks werd toegestaan met bijgaande vermaning over de »precipitantie van zijn spraak," en bedenking »of het niet beter ware, dewijl hij nog in verscheide steden openlijk wandelen mogt, dat hij zonder prediken, goede diensten deed." Volgens Brandt was, hij na dat hij zijn dienst te Bommel had neêrgelegd, op raad van Rutgersius, naar Zweden vertrokken om zich aldaar op de medicijnen toe te leggen. Uit een brief, in hooimaand 1619 uit Caen in Frankrijk aan Dr. van Someren te Dordrecht geschreven, blijkt, dat hij zich aldaar onder Brixaeus en Mauritius in de geneeskunst studeerde en tot med.doctor bevorderd was. Reeds in 1620 was hij echter in het vaderland terug en den 26 Maart 1622 werd hij ten huize zijner buurvrouw te Rotterdam, waar men een ander predikant zocht, gevangen genomen. Na weken lang in hechtenis gezeten te hebben, ontkwam hij, door aan des cipiersdochter, onder schijn van boert, de sleutels te ontnemen, en haar, benevens zijne vrouw, die hem was komen bezoeken en van zijn voornemen wist, in zijn gevangeniskamer op te sluiten. Weinige dagen daarna kwam hij te Maasland schier in handen. Sedert begaf hij zich buiten 's lands en bezocht Zweden, Denemarken, Moscovien en Pruissen, en werd lijfarts en historieschrijver van Gustaaf Adolph, koning van Zweden, welken vorst hij naar Pruissen volgde om gedurende diens verblijf aldaar zijne daden des te beter te kunnen vernemen.

Hij was het ook die bewerkte dat Grotius in Zweedsche dienst trad. In lateren tijd keerde van Naarssen naar zijn vaderland terug, vertrok in 1635 naar Batavia als buitengewoon raad van Indië en overleed er omstreeks twee jaren later. Hij was bekend met het Zweedsch, Duitsch, Fransch en Latyn en vervaardigde zoowel in deze als in zijne moedertaal gedichten. Het meest muntte hij echter als Latynsch dichter uit, doch ook als zoodanig waren zijne verdienste middelmatig. Zijn huisvrouw Cornelia Spiering van Delft, schonk hem een zoon, Bernhard genaamd, jong overleden.

Men heeft van hem:

Riga devicta ab Augustissimo Principe Gustavo Adolpho, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque rege; magno principe Finlandiae, Duce Esthoniae, Careliaeque, nec non Noringriae Domino, ete carmine heroico descripta. Rigae Livonum Gerhardus Schroder. 1625. 4o.

Neva Pomerelliae obsidione Polonorum liberata, ductu augustissimi Sueciae etc. regis Gustavi Adolphi aliaque poëmata Sueco-Borussica, Moschouitica Miscellanea Joannis Narssii Anastasii f. Dordraco — Batavi. Stockholmiae typis Reusnenanis. Anno 1627. 4o. Opgedragen aan Frederik Hendrik en met lofdichten van Olaus Bure de Boo, *Metropolis Holmiens: Cos. reg.;* Petrus à Naeldwyck. *Bat. Med. Doct. (amico posuit Stockholmiae);* Joh. Simonius *in Regia Upsaliensium Academia et Collegio Skyttiano oratoriae Professor;* Joh. Matthias *Gothus, Ill. Coll. Prof. Stockholm.*

Gustavidos sive de Bello Sueco — Austriaco libr. tres. Poëmatum Miscellaneorum liber unus. Hamburgi, ex officina Jacobi Rebeulini. Anno 1632.

Gustavus saucius, Tragoedia, in qua res Sueco — Polonicae in Borussia gestae, anno 1627 *majore ex parte enarrantur. Cui accedunt Regis beatissimi defuncti Funebria; aliaque miscellanea Latina et Batavica etc. Francofurti ad Moenum. Typis Wolfgangi Hoffmanni.* Anno 1633.

Gustavidos, sive de bello Sueco — Austriaco liber quartus: continens occupatam Thuringiam, Franconiam et loca quaedam finitimae. Francof. ad Moen. Typis Wolfgangi Hoffmanni.

Paquot vermeldt nog van hem twee kleine dichtstukjes achter de beide Panegyrica van den Prins van Oranje. *Lugd. Bat.* Joh. Paets 1597 4o. Ook gaf hij Rott. 1623 zijne *Apologia*, en de baron Beeldsnijder van Voshol, in 1837 zijn album, ook in het Hgd. overgezet, in het licht. Onder de *Praest. ac. erud. vir. Epp.* is er één van Narssius *ad Sandium* (p. 198).

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 214, 1130; Narsii, *Gustavid* p. 124, 129; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* c. v. Foppens, *Bibl. Belg* T. II. p. 780; Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Univ.*; Jöcher, Adelung, *G. Matthiae Conspect. hist. Medic. Gott.* 1761. p. 557 Paquot, *Mém.* T. I. p. 263, 264; Brandt, *Hist. der Rep.* D. IV. bl. 5, 311, 526, 704, 714, 715; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar's Vad. Hist.* D. II. bl. 300, 301; Scheltema, *G en L. Mw.* D. III. St. III. bl. 67, 68; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wet.* D. III, bl. 95; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 124; Peerlkamp, *de Poëtis. Lat. Neërl.* p. 287; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 186, 264; *Ill. School te Dordr.* bl. 20; *Praest. ac erud. viror. Epp.* p. 332, 333; Barlaei, *Epist.* p. 129; J. Molleri, *Cimbria liter,* T. II, p. 576, 599; Kist en Royaards, *Ned. Archief,* D. IV, bl. 270; Collot d'Escury, *Holl. Roem.* D. A. III. bl. 139, 140; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; N. C. Kist, *Synod. Handel. in de zaak der Remonstr.* bl. 107, verv.; Tideman, *de Rem. Broeders,* bl. 271, 272; de Jongh, *Alphab. Naaml. v. Pred.* bl. 375; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w. *Cat.* A. Ferwerda, T. I. p. 111, 290.

NAARSSEN (Mr. Leonard van), zoon van Thomas van Naarssen, controleur van de convoyen en licenten te Rotterdam, en Anna van der Strik. In Mei 1653 werd hij in regten betrokken over eenige oproerige woorden, doch de uitslag van dit geding is onbekend. Hij was een ijverig prinsgezinde, die zich in de verschillende volksbewegingen van zijn tijd bekend maakte. In 1672 bragt hij veel toe tot de verheffing van den prins van Oranje, en werd door de bur-

gerij en later door den prins tot vroedschap verkozen. Hij huwde Anna, dochter van Joris Borsbeek en van Maria van Deuren, die hem 2 kinderen schonk.

Zie Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 1154; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 281, D. XIV. bl. 76, 77, 115, 194.

NABUER of Nabur, kunstschilder en beeldhouwer te Oudenaarde, in de eerste helft der vijftiende eeuw.

Zie Kramm. *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1180.

NABUR (Jacques), beeldhouwer en schrijnwerker te Oudenaarde, in den aanvang der zestiende eeuw.

Zie Kramm, t. a. p.

NACHENIUS (Jacob Jan), werd in 1712 te 's Hage geboren, ontving het onderwijs van Mattheus ter Westen in de schilderkunst, begaf zich van daar naar Amsterdam, waar hij huwde. Hij vertrok later naar Oost-Indië, waar hij overleed.

Zie Kramm. *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1186.

NACHTEGAAL (Abraham Kz.) of Nagtegaal gaf in 1726 te Rotterdam in 4o. *Mengeldichten* in het licht. Ook verrijkte hij het tooneel met de volgende kluchtspelen:

Het toevalligh Bedrogh mislukt, kluchtsp. Rott. 1719.

De verwaende Luibert, of de Getrouwe tegens dank, blijsp. ald. 1722.

Steven van der Klok, Schoolmeester, Koster, Doodtgraever en Klokkeluider enz. en te Slagvoort, op het Klinkend Eilant: mitsgaders de Uitvaert van zijn Grootje; kluchtig blsp. Rott. 1722.

De Uitvaert van Steven van der Klok, in zijn leven Schoolmeester, enz. boertige tragedie. Amst. 1728.

Lijksermoen over het ontijdig en droevig omkomen van Steven van der Klok, enz. op den 2 Febr. 1718 zeer eloquentelijk uitgesproken door den Eerw. Vader Barthol. Ortels, Pastoor der Gem. ald. op rijm gestelt door Jan de Wasser, Zegvelt, bij Ouderwetse Floris van Nieukoop-Ertgen, overleden 1719, kl. 8o. meermalen herdrukt o. a. in *Jaarb. van Dordrecht*, 1841.

De Arglistige Jnffer bedroogen of gevlugte Tooneelspeelster agterhaalt. Kluchtsp. z. j. en pl. kl. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 464; de Vries, *over de dichters van de* 18e *eeuw.* D. II. bl. 103; *Catal. d. Tooneelsp. van* W. Hemkes, No. 51; *Cat. d. Bibl. v. d. Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 253, b. 149; Arenberg, *Naamr. v. boek*, bl.

NACHTEGAEL (Clement) of Nachtegaal, waarschijnlijk vader van de voorgenoemde. Kramm meent dat hij te Utrecht is geboren en aldaar het graveervak beoefende.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 1186.

NACHTGLAS (C.....), een kunstliefhebber te Utrecht, van wien eenige prenten, doch van middelmatige verdiensten bestaan, o. a. het portret van *Fortunatus Scacchus*, beroemd Italiaansch geleerde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 1186.

NAD (P.) bloeide in de eerste helft der 17e eeuw en beoefende de dichtkunst, blijkens hetgeen men van hem vermeld vindt in den *Zeeuwsche Nachtegaal en desselfs dryderley gesang.* Middelb. 1623.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

NADT (Jan van der), ook gespeld Nat werd in 1434 door Hertog Filips van Bourgondie in de plaats van Jacob Pieterszoon aangesteld tot Meester particulier zijner munten van Holland, Zeeland en Vriesland; in welke hoedanigheid hij in 's Gravenhage voor het Hof den eed kwam afleggen.

Zie van der Chijs, *de Munten der Graafschappen Holland en Zeeland*, bl. 395, 96, 99 en 443.

NAELDEMAN (Hendrik), een compasmaker te Middelburg. Hij was doopsgezind en verzette zich tegen hen die de tuchtoefening in al hare kracht wilden gehandhaafd hebben, door in zeker werkje de zoogenaamde echtvrijding te bestrijden, of, gelijk eigenlijk het geval was, door het geschrift van Lubbert Gerritsen, mede een doopgezinde, die zich evenzeer daartegen aankantte, in 1591 te herzien en verbeterd in het licht te geven.

Deze tegenspraak had geene uitwerking. Naeldeman werd gebannen en zijne aanhangers, bij wijze van beschimping met den naam van *Compas-Mennisten* aangeduid, en de meer strenge Doopsgezinden, doorgaans de oude Vlamingen genoemd, behielden de overhand.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerkel. Geschied.* D. IV. bl. 270.

NAELDWYCK, zie NAALDWYK.

NAELDHOUDT (Nicolaas), kapitein bij het Admiraliteitscollegie van de Maze, een uitstekend zeeman, die zich in den roemrijken tijd van Tromp en de Ruiter onderscheidde. Hij was bij den togt naar Chatham en werd gelast, als commandeur of bevelhebber, met de scheepsbevelhebbers Elardt du Bois, Pieter Jacobze Nanningh en Cornelis Joosten Smient, benevens drie advysjagten, de noodige branders tegen den vijand op de rivier van Londen aan te voeren, het kasteel te beschieten en met hun geschut voor de drie branders eenen weg te banen tot de drie admiraalschepen, wier vernieling zou beproefd worden. Zij gingen den 23 Junij 1667 onder zeil, en lieten in de nabijheid van Upnor-Castle, niettegenstaande het hevig vuur uit de sterkte, het anker vallen.

De dappere Naeldhoudt werd nu door van Nes met acht branders vooruitgezonden, met dit gevolg, dat de vijandelijke branders, toen zij ontwaar werden met welk een onverzaagdheid Naeldhoudt zijne branders aanvoerde, den moed verloren, hunne ankers kapten en naar de koninklijke fregatten liepen, die door vrees insgelijks in overhaasting de vlucht namen. Doch Naeldhout liet den vijand geen rust. In allerijl volgde hij hem en toen ontstond er een hevig gevecht tusschen de Nederlandsche en Britsche oorlogschepen en branders, waarin Naeldhoudt, door de vijandelijke branders omsingeld, groote koelbloedigheid aan den dag legde, maar zich tevens aan het uiterste gevaar blootgesteld zag. Kort daarna geraakte hij in gevecht met de branders onder bevel van den schout bij nacht Joseph Jordan. Hij is wederom de voorste. Twee branders naderden hem en trachten hem aan te klampen, doch met eene zeldzame tegenwoordigheid van geest deed hij een zijner sprinkels in allen spoed kappen, waardoor zijn schip zwaaide. Hij weerde vervolgens beide, schoon 70 van zijn volk uit schrik overboord sprongen, dapper af, en ontkwam aldus, tot verwondering en blijdschap van allen, het nakende gevaar.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 576; van den Bosch, *Lev. en dad. der doorl. Zeeheld.* D. II. bl. 254; *Holl. Merc.* 1667, J. v. de Jonge, *Gesch. van het Zeew.* D. II. St. II. bl. 444, 461, 465, D. III. St. I. bl. 414.

NAERANUS (Servatius), of van der Neer, ook alleen Servatius, Servatius Joannis, Servatius Wynants, Servatius Winandi, Servatius Wynants Nerensis, Servaas Jansz. Naeranus, Servatius Weertensis, Naeranus Neerssen van Weert, Servaas Jan van Neersoen van Weert genoemd, werd in het midden der 16e eeuw te Weert, in de provincie Limburg geboren. In 1575 en 1576 was hij predikant te Maastricht en Hasselt. Volgens een lijst der predikanten in de classis van Maastricht, voorkomende in *Boekzaal der Gel. Wereld, Julij* 1740, bl. 76—91 was hij tweede predikant te Maastricht, werd aldaar in 1576 in connectie met Hasselt beroepen en vertrok in 1576 naar Goch. Volgens eene aanteekening van zijn eigen hand was hij in dat jaar »dienaer des woorts in die heymelicke gemeynte tot Emmerick en in die andere Cleefse steden daer omtrent," In 1578 kwam hij te Dordrecht, hield er een proefpreek, werd er den 28sten Augustus van dat jaar bevestigd, en bleef er tot zijn dood toe in dienst, schoon hij, volgens gebruik dier dagen, te 's Hage, Utrecht en Amsterdam te leen werd gegeven. Hij was een godvruchtig, gematigd en geleerd man, bevriend met Dathenus, Moded en Adriaan van Blijenburg. In 1602 werd hem verlof gegeven zich eenigen tijd van zijn dienstwerk te onthouden, ten einde zijne overzetting van het Nieuwe Testament te kunnen voltooijen. Hij gaf deze het volgende jaar te Dordrecht bij Abraham Canin in 8o. in het licht, met den volgenden titel: *'t Nieuwe Testament van nieuws oversien na de Griecsche en Latijnsche*

Texten, ende ghecorrigeert van veel fouten, die in de voorgaande Testamenten gevonden syn geweest.

Hij overleed 24 December 1608. Zijn zoon Samuel, toen predikant te Amersfoort, betreurde dit verlies in een Latijnschen treurzang *(Lacrymae in obitum Parentis desideratissimi Servatii Naerani etc.)*. Hij is tweemaal gehuwd geweest. Zijn eerste vrouw schonk hem vier zonen, die volgen. Zijn broeder Wynandus Johannes, elders genoemd Wynandus van Weert, deed in 1582 te Dordrecht, een voorstel en werd vervolgens voor de classis van Zuid-Holland door Levinus van der Borre, predikant te Geertruidenberg, geëxamineerd. In 1586 komt hij voor als predikant te Bleskensgraaf en later te Elburg.

Zie Kobus en de Rivecourt, Balen, *Bes. van Dordr.* bl. Le Long, *Boekz. der Ned. Bijb.* bl. 775, 776; S. Naerani, *Poëm.* p. 42; Soermans, *Kerk. Reg.*; de Jongh, *Naamr. der Pred. van Geld.* bl. 376; Brandt, *Ges. der Ref.* D. III. bl. 867; Abr. Rutgers, *Tweede Eeuwg.* waar achter *Naaml. der Leeraars sedert de Hervorm te Amersfoord*, No. 8; M. Schookius, *de Canon Ultraj.* p. 477; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Ges.* D. IV. bl. 298; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 121, 181 volgg. D. II. bl. 758.

NAERANUS (Samuel), oudste zoon van den vorige, werd te Dordrecht geboren en ontving aldaar op de Latijnsche school het onderwijs van Franciscus Nansius, Adrianus Marcellus en Cornelius Rekenarius. Reeds toen had hij smaak voor de Latijnsche poëzy, blijkens zijne gedichten op Nansius en Rekenarius, als ook op zijne schoolmakkers Janus Rutgersius, Johannes Narsius en Gerardus Johannesz. Vossius. Toen Rekenarius tot conrector aan de Latijnsche School te Amsterdam benoemd was, die toen den vermaarden Matthaeus Sladus aan het hoofd had, volgde hij hem derwaarts, doch in 1601 was hij mede te Dordrecht, en vertrok nog in dat jaar naar Sedan, met eene attestatie geteekend (ce 12 de Juillet 1601). Van daar ging hij naar Saumur, waar hij onderwijs schijnt gegeven te hebben. Ten minste in eene attestatie, geteekend door den predikant Bouchereau, leest men: Nous ...... certifions que Mr. S. N. natif de Dordrecht, pendant qu'il a demeuré entre nous faisant profession des bonnes lettres a en sa charge deployé telle dextérité et diligence, que nous en avons eu contentement et ses ordinaires auditeurs profit." Vier of vijf jaren bleef hij vervolgens eerste regent en hoofd van het collegie en later hoogleeraar in de Grieksche taal te Sedan. Hier onderwees hij o. a. de beide zonen van Casaubonus en knoopte hij vriendschaps betrekkingen aan met onderscheidene beroemde mannen, onder welke Dan. Tilenus, G. Donaldson, Tusanus Berchetus, Guil. Cragius, Philips van Mornay, heer van Plessis en anderen.

In 1603 en 1605 ontmoetten wij hem in Holland, blijkens zijne handteekening in het album van J. Narssius en de handteekeningen van Godefridus Alendorp, Andr. Demetrius en vele anderen. In Mei 1611 keerde hij, blijkens een attestatie, geteekend door Cappel en François d'Or, predikanten te Sedan, naar Holland terug, waar hij nog in het zelfde jaar voor de classis van Zuidholland geëxamineerd en predikant te Hazerswoude werd. Van daar werd hij in 1617 naar Amersfoort beroepen, in 1618 wegens de Remonstranten der provincie Utrecht naar de Synode te Dordrecht gedeputeerd, en in het volgend jaar van zijn dienst ontzet en naar Waalwijk vervoerd. Hier woonde hij eenigen tijd en vertrok vervolgens naar Antwerpen, waar hij in 1619 en 1621 de vergaderingen der Broederen bijwoonde. In 1620 had hij wel gepoogd zich naar Amersfoort te begeven, om zijne stervende en naar hem verlangende huisvrouw te bezoeken, maar buiten de stad kreeg hij berigt van haar dood en tevens van de verbittering jegens hem, die zóó groot was, dat men des nachts het huis der kranke vrouw omgeven had en tegen de vensters opgeklommen was, om hem zoo mogelijk in hechtenis te nemen. In de drie laatste maanden van 1621 bediende hij de gemeente van 's Gravenhage. In het volgende jaar begaf hij zich naar Dantzig, om aldaar de dienst voor de Hollandsche kooplieden waar te nemen. Door de Gecommitteerden tot verzorging der kerken werd hij in hunne vergadering van Februarij en Maart 1632 aan Amersfoort toegeschikt.

Samuel Naeranus bekleedde onder zijne tijdgenooten een hoogen rang als geleerde, waarvan een menigte brieven en gedichten, deels gedrukt, deels in handschrift aanwezig, ten bewijze strekken. Als godgeleerde heeft hij zich door slechts één geschrift bekend gemaakt. Veel eer verwierf hij zich door zijne Latijnsche gedichten. Peerlkamp noemt hem een goeden en bevalligen dichter. Ook beoefende hij de Nederlandsche poëzy. De broederschap beval hem in de groote vergadering van 1638 het in het Latijn overbrengen der *Enge Poorte* van Poppius aan, welke taak echter later aan zijn zoon werd opgedragen. Zijne zinspreuk was *hinc sursum, van Neer opwaarts*. Hij huwde 1 Catharina Zwaneveld in 1620 gestorven, 2 Maria, dochter van Franciscus Junius. Uit dat laatste huwelijk werd een zoon, Joannes, geboren, die volgt. Hij overleed in 1641 te Amersfoord. Zijn zoon vervaardigde op hem dit grafschrift:

„Der deugden oeffenaar des Heeren waarheits-preeker,
„Die quaden myde en lee, gehenger nam tot wreeker,
„Die eere aan Godt, en aan zijn naasten stichting gaf,
„Hoe hoog in nedrigheidt, die leidt hier Neer in 't graf.

Hij schreef:

Onderwijsing in de Christelijke religie, gestelt bij vragen en antwoorden, naar de belijdenis der Remonstrantsche Gereformeerde Christenen, mitsgaders derzelver formulieren ende gebeden des Heiligen Doops en des Heiligen Avondmaals, volgens Ypey en Dermout het oudste onderwijsboekje der Remonstranten. Volgens Cattenburgh verscheen er te Rotterdam in 1640 een tweede druk in 8o., *vermeerdert met een aanspraak tot de zieken en eenige gebeden*. Rogge vermeldt in zijn *Bibl. der Ned. Geschr.* bl. 103, nog eene vierde uitgave, Rott. *J. Naeranus*, 1664, 8o. Hij schrijft het werk echter aan Episcopius toe.

Tegen dit werkje schreef Abraham Heydanus, wiens geschrift weêr werd bestreden door Joh. Naeranus. Volgens Koecher behoorde hij tot de predikanten, welke hunne *aanmerkingen en bedenkingen over den Heidelbergschen Catechismus* der *Nat. Syn.* in 1618 aanboden.

Poëmata ad magnificos Academiae Leydensis curatores. Dordraei Excudebat Franciscus Borsalerus, 1611, kl. 4o. met gedicht van Janus Rutgersius. Ook vindt men gedichten van hem bij Gruterus. *Del.* T. III. p. 680—693, en vroeger bezat P. van der Schelling *Epigrammata mss.* van hem. Vóór de *Inst. Orat.* van Vossius, en in de albums van Rutgersius, Narssius enz. komen Lat. en in *Apollo's Harp* Nederduitsche gedichten van hem voor. J. Scheltema wil dat het *Stichtelyk banquet of eenvoudige Christelijke Echte- en Bruilôftswetten, alle deugdlievende en bondvaardige jongelieden toegepast met de spreuk:*

't Begin en slot zij heiligheid en deugd,
En met een woord: doe wel en zij verheugd,

gevolgd van een *liedeke* door Naeranus gedicht. Het is gedrukt in 1613.

Brieven van hem aan Conr. Vorstius, Abraham Heydanus, Guil. Hattem en aan N. N. komen voor in *Epp. Eccl. et Theol.* Amst. 1684, fol. p. 380, 604, 608, 609, en onder de *Epist. Select. centur. M. Ruari, H. Grotii, M. Mersennis, M. Gittichii et Naerani*, Amst. 1677, 4o. (Ep. 77, 78, 79, 80, 82, 83) brieven tusschen Ruarus en S. en J. Naeranus; brieven van Is. Casaubonus aan hem in *Epist. celeb. Vir. — Ex Scrin. Litt. J. Brantii*, p. 286, 287; en in *Epp. Eccl.* p. 142, van G. J. Vossius in *Epp. G. J. Vossii*. Op de Bibl. der Remonstrantsche kerk te Amsterdam berusten mss. brieven van G. J. Vossius, Dionysius Vossius, Franciscus Vossius, C. Barlaeus met Latijnsch gedicht, Beauchamp, J. Beverovicius, G. Canterus, Isaac Casaubonus, C. Rekenarius, A. M. Ramsacus, Jacobus Gerhardus, Andreas Gebhardus, J. Uytenbogaert, Andreas Colvius, Johannes Huswedelius, Guil. Kelmet, Matthaeus Sladus, Daniël Saecanus, en anderen aan hem, voorts *Epistolae ad Varios*, Getuigschriften van hem met een paar gedichten, en eene verzameling van Latijnsche gedichten van Samuel Naeranus, meest gecopieerd door P. van der Schelling.

De heer van Dam van Noordeloos te Rotterdam is in bezit van zijn album. In de Bibliotheek van Pamfletten van Muller en Rogge komen voor *Disputatie van de vrije wille; daervan . . . . onder 't beleyt D. Dan. Tileni, Prof. in de Theol. binnen Sedan ghedisputeerd heeft*, Anno 1606. *Samuel Naeranus Servaaszoon wt Hollant, wt het origineel overghezet*, 1611.

Propulsatio contumeliarum quibus G. Voetius in Thersite suo petit S. Naeranum, 1638.

Zie Jöcher, Adelung en Rotermund, Kobus en de Rivecourt; *Hist. van de kerkberoerte in Holl.* (Amst. 1773) bl. 55. van Bemmel. *Beschr. van Amersf.* bl. 169; Goudhoeven's *Chron.* bl. 225; Brandt, *Dagw. Reg.;* Dez. *Hist der Ref.* D. II. bl. 201, 241, 246, 247, 251, 252. 280, 28 , 559, 479, 970, D. IV. bl. 31; Uytenbogaert, *Kerk. Ges*, bl. 1062; *Hand. der Nat. Syn.* D. IV. bl. 17; Regenboog, *Hist. der Rem.* D. II. bl. 45. Koecher, *Hist. der Heidelb. Cat.* bl. 271; Alkemade en van der Schelling, *Bes. van de Briel*, bl. 162; Balen, *Bes. van Dordr.* bl. 212; Scheltema, *Gesch. en Lett. Mengelw.* D. III. St. III. bl. 57, 64, 148; Dez *Anna en Maria Tesselschade*, bl. 136; van Kampen, *Ges. der Lett. en Wet* D. I bl. 188; van der Aa, *N. B. A C. Woord.* o. h. w. Ypey en Dermout, *Ges. van de Herv. Kerk in Ned.* D. III. bl, 383; J. Tideman, *De Cat. lit. der Rem.* bl. 17 vv. Dez. *de Rem. Broed.* bl. 259, 262, 264, 349, 350; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Dez. *Ges. der Nat. Syn.* 3e afl. bl. 65, 66; Schotel, *Ill. School*, bl. 43; *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 183, 187, 189, 526. D. II. bl. 758; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 126; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neërl.* p. 286. Gruterus. *Del.* T. III. p. 680—693. de Crane, *Orat. de Voss. Jun.* p. 49. M. Schoockius, *de Canon. Ultr.* p, 477. *Epist. celeb. vir. Ex ser. Brantii*, p. 286 *Bibl. Script. Rem. A. van Callenburch*, p. 113. Scheltema, *Over het Vrijen en Trouwen*, bl. 147, 218. Rutgersii, *Poëm* p. 332. *Libror. Rar. Coll.* T. I. p. 582. Vossii, *Ep.* p. 146, 165, 333, 377, 433. D. van Hoogstraten, *Ged.* bl. 58 volgg. A. Rutgers, *Tweede Eeuwgei. enz. Naaml. der Leer.* bl. 57. van Rhenen, *Pred. van Amersf.* bl. 123. H. C. Rogge, *Bibl. der Rem. Ges.* bl. 103, 135, 197. Muller, *Bibl. van Ned. Pamfl.* D. I. bl. 122. *Cat. C. van Alkemade en P. van der Schelling*, bl. 59. *Cat. der Bibl. van de Rem. Kerk te Amst.* bl. 19. *Nav.* D. IX. bl. 272.

NAERANUS (Johannes), broeder van den vorige, eerst predikant te Streefkerk, daarna te Papendrecht, vervolgens in 1591 te Breda en in 1592 te Nijmegen, waar hij in 1598, gelijk ook zijne ambtgenooten Joannes Venator en Jacobus Lomannus, aan de pest stierf. Zijne vrouw Heeske overleefde hem. Wij ontmoetten haar nog in 1603 te Dordrecht. Er komen bij Brandt, *Historie der Ref.* D. I, A. bl. 12, *Aanteekeningen* van hem voor. Zijn broeder Samuel vervaardigda een Latijnsch gedicht op zijn overlijden en dat van zijn broeder Abraham Naeranus, sedert 1596 predikant te Kampen, getiteld: *In obitum Joannis et Abrahami Naeranorum, fratrum, fidorum (illius Noviomagi, hujus Campis) Ecclesiae ministrorum.*

Zie Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 131; *Naaml. van Pred.* in van Goor's *Bes. van Breda; Naaml. van Pred. in de Bes. van Nijmegen door Arkstee;* Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 187, 188, 527; Glasius, *Godg. Ned.* Afl. 8 bl. 562 (noot).

NAERANUS (Isaac), broeder van den vorige, kwam in 1596, na eenigen tijd de schooldienst te Amsterdam waargenomen te hebben voor de Classis van Z. H. om geexamineerd te worden. Den 11 November 1597 werd hij te Ridderkerk in dienst gesteld tot dat zekeren Frans Jansz., die aldaar beroepen was, »maar wegens het winter weêr niet over konde komen" zou zijn aangekomen. Hij bleef tot 1603 aldaar, toen hij aan Breda werd te leen gegeven, van waar hij naar Vlaardingen vertrok. Een ijverig voorstander der Remonstranten zijnde en rondelijk verklarende dat de Canones Dordrac., naar zijn oordeel, niet overeenstemde met Gods woord, werd hij door de Zuid-Hollandsche Synode in 1619 afgezet. Hij weigerde de acte van stilstand te onderteekenen en stierf te Rotterdam, 14 Januarij 1621, ten huize van Katelijne van Neel of Akkerlak. Hij werd in eene slaapbank, omdat men geen doodkist durfde te laten maken, op het kerkhof begraven. Hij huwde 1 Aletta Boox, 2 te Vlaardingen Anna de Moerwert. Zijn broeder Samuel bezong het laatste huwelijk en hief een treurzang aan, bij den dood der eerste vrouw. »Hij was," schrijft Brandt, »om sijne deugden en gaven den sijnen seer aengenaem."

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III bl. 867, 915, 916. D. IV. bl. 652, 653; Regenbogen, *Hist. der Ref.* D II bl. 220; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w ; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I bl. 188, 521; Sprenger van Eyk, *Gesch. en Merkw. der stad Vlaardingen*, bl. 220; *Vlaardinger Gesch.* Amst. 1807; van Goor, *B. v. Breda*; Soermans, *Reg.; Hand. der Z H Synode in de zaak der Rem.* bl. 31; Barlaei, *Epest.* 151, p. 349; Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* D. VII, bl. 31, *Album van Narssius*, bl. 37; Tideman, *Rem. Broederschap*, bl. 217.

NAERANUS (Johannes), zoon van Samuel Naenarus en Maria Junius, te Sedan geboren, werd in 1641 proponent bij de Remonstrantsche Broederschap, en na eenigen tijd nu hier dan daar het predikambt te hebben waargenomen in 1652 predikant te Oudewetering. In 1667, vatte hij het plan op »uit aanmerking dat de studenten zeer gebrekkig in talen en philosophie naar het Seminarium werden gezonden, buiten kosten van de societijt te Amsterdam, eene school op te rigten, waarin hij de kinderen der Remonstranten in verschillende Faculteiten zou exerceren." Hiervan kwam toen niets, doch in September 1669 besloten Curatoren van het Seminarium, dat Naeranus te Oudewetering uit naam der Societijt eene school zou mogen oprigten, om jongelieden in de Latijnsche en Grieksche talen, wijsbegeerte en geschiedenis te onderwijzen, ten einde met vrucht de lessen van den Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te kunnen bijwoonen.

Sedert bestierde hij dit Gymnasium als rector tot dat zij in 1676 of 1677 vervallen was. Tot zijne leerlingen behoorden Casparus Danckerts en H. Hollingerus. In November 1678 vroeg de gemeente van Oudewetering, in plaats van Naeranus, die »genoegsaem affgedient" was een' anderen predikant. Naeranus verzocht toen vrijheid om te Rotterdam te gaan wonen. Hij huwde Anna Rijckewaert, dochter van Theophilus Rijckewaert, die hem drie zonen (Izaak, Theophilus en Samuel) schonk. Hij overleed echter in zijn gemeente 4 December 1679.

Hij begon in 1640 de *Enge Poort* van Poppius en in 1648 met Ds. Snecanus de *Kerkelijke Historie* van Uytenbogaert in het latijn over te zetten. In de *Epistolae praestant. et erudit. virorum* (p. 853 seqq. 868 seqq. 871 seqq.) komen drie brieven van hem voor. In de Bibliotheek der Remonstrantsche kerk te Amsterdam wordt (No. 136) eene verzameling van aan hem door beroemde mannen geschrevene en eene andere (No. 137) van door hem geschrevene brieven bewaard. Hij beoefende ook de Hollandsche Poëzy. Men vindt o. a. een zijner gedichten in *Apollo's harp*, bl. 129.

Zie Tideman, *Rem. Broed.* bl. 21, 162, 360; Glasius *Godgel. Nederl.* o. h. w.; v. d. Hoeven, *Gedenks. van het Semin. der Rem. te Amsterdam.* bl. 122; Scheltema, *Mengelw.* D. III. St. III. bl. 148; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. III. bl. 758, 759.

NAERANUS (Theophilus), zoon van Jan Naeranus en Anna Rijckewaert, advokaat te 's Hage. Deze bewees met meer anderen, uit hoogachting voor de gebroeders de Witt eene liefdedienst aan hunne lijken, door die, zoodra daartoe door de Staten Prov. vrijheid verleend was, van het schavot af te nemen. Hij werd met zijn broeder Samuel Naeranus te 's Hage en Izaak Naeranus, Boekverkooper te Rotterdam verdacht als de hand gehad te hebben in het zamenstellen, verspreiden en verkoopen van zeker gedicht genaamd: *Hollands Venesoen, in Engeland gebakken en in Holland geopend voor de liefhebbers van 't vaderland.* De twee eersten werden voor het Hof geroepen, en de derde werd in hechtenis genomen en eindelijk ontslagen. De ambassadeur de Groot werd beschuldigd er de schrijver van te zijn. Naeranus huwde 1 van den Kruys, 2 Emerentia Verdonck en ontsliep onverwacht 3 Februarij 1684. Oudaan maakte een vers op zijn overlijden. Zijn eenige zoon Jan stierf ongehuwd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 178, 221, 222; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 527, 528; *Vertraute Briefen uber das Konigreich der Niederlanden* 1818, 2 Th. *Nederd. en Latijns Keurd.* 1 B. bl. 222, 224.

NAERANUS (Johannes), geleerd boekverkooper en boekdrukker te Rotterdam, bloeide in het midden der 17 eeuw. Vele belangrijke werken zijn van zijn pers gekomen; ook gaf hij met Pieter van Waesbergher eenige uit.

Men heeft van hem eene voorrede voor *M. S. Episcopii Responsio ad duas Petri Wadingi, Jesuitae Antverpiensis Epistolas, Unam de regula fidei, alteram de adoratione imaginum. Cui praemissum est ejusdem auctoris Labyrynthus pontificius, Roterd. ex off J. Naerani*, 1644.

Antwoord op de Proeve van Abrahamus Heydanus tegen de Onderwysinge in de Christelycke religie, na de belydenisse der Remonstranten. Gesteld door S. Episcopius, Tot Rott. gedr. bij J. Naeranus, met voorrede van den uitgever, die zijn naam verzwijgt, misschien is het J. Naeranus zelf. *De tweede druck verbetert en vermeerdert met een breede wedersprаeck op de Aen-spraecke A. Heydani aan alle Remonstrantsgezinden Tot Rott. bij J. N.* (Ook verscheen er een tweede druk

te *Amsterdam voor P. Walschaert,* 1645*) vierde druck, Rott. bij J. Naeranus.*

Den vrolijken Democryt, lacchende met 's werelds ijdelheden. Met de tegensprake van . . . Heraclytus, Noodig gelesen te werden om de oogen te openen, enz. 1654.

Noodige Verantwoordinge voor den vrolijcken Demokryt over eenige beschuldigingen tegen hem . . . in . . . Bondige verantwoordinge van de Resolutie by de . . . diaconen genomen etc. (de resolutie der Remonstrantsche diakenen tegen de Rijnsburgers is van 13 Mei 1654). *Met eenige aanmerkingen over een libel . . . Onpartijdig bericht enz.* 1655.

Hierop verscheen eene *Korte Wederlegginge etc.*

J. N. afgedrongen Verantwoordinge tegens eenige . . . proceduyren geh. bij de kerkeraad der Remonstranten tot Rotterdam, enz. 1656.

S. N. Genood-drukte af-scheydinge van de gemeenschap met de Samuels Lansbergens en hare adherenten.

Een oud rijmen zeyd

Trouwe, Eer en Recht,
Namen Schalk tot haren knecht,
Schalk die neeg en boog
Tot m'hem in de kerkenraad toog
Nu heeft Schalk zoo genegen en gebogen
Dat Trouwe, Eer noch Recht in de Kerken-raad niet en mogen, enz. 1656.

Schuytpraatje tusschen vier personen varende van Delf op Leyden, over den — onwettigen handel van een predikant van Delf, die eens burgemeesters dochter wil trouwen, tegens wil. . . van haar vader. Tot Delf, gedr. voor D. Bornius en Samuel de Jonge in comp. van twee nichten, Anno 1658.

Den Hollandzen vraagal aan de Vliegende Faam. Met hare antwoorden, behelzende vele nieuwstijdingen, enz. 1666.

Den oprechten Hollandschen bootsgezel, vertoont in een 't Zamenspraak tusschen drie personen — geweest zijnde in de laatste zeeslag, enz. 1666.

Het rechte tweede deel van den oprechten Hollandschen bootsgezel, enz. 1667.

De vrede en vrijheid van het vaderland hersteld en bevestigt boven gedachten en verwachtingen, en de rechte Stoffe van angename dankbaarheid bij God, Gedrukt 1666.

Zie Scheltema, *Geschied- en Lett. Mengelw.* D. III. St. III. bl. 42; Tiele, *Bibl. van Pamfl.* No. 5342, 5421, 5508; Rogge, *Bibl. van Rem. Geschr.* bl. 281; *Nav.* D. XI. bl. 349, D. XII. bl. 84, 142.

NAERDEN (Maerten van), president der hoofdmannen-kamer te Groningen, raad in den Hove van Holland, werd in den aanvang der zestiende eeuw geboren. In 1527 was hij een der vier vreemde regtsgeleerden, die door de landvoogdes naar Friesland gezonden werden als raden van het Hof, die dagelijks voor 12 stuivers vijf uren zouden te regt zitten. Tien jaren later (1537) werd hij in het Hof van Holland verplaatst, vervolgens president van het Hof te Utrecht, later luitenant van den vorst te Groningen, en na deze bediening verlaten te hebben, op nieuw als lid van den Hove van Holland aangenomen en in zijn vorigen rang erkend. Hij overleed in 1566, een goeden naam, door kunde en gematigdheid verworven, nalatende. Van deze laatste deugd gaf hij blijken in de regering te Groningen, waar hij zich tegen J. de Mepsche en andere drijvers van geweldige maatregelen zóó sterk liet hooren, dat deze hem uit de stad lieten jagen. Hij huwde Auck van Donia.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 144, 145. Kobus en de Rivecourt; *Naamrol der Raden's Hof, van Friesland.* 8o.

NAEREBOUT (Frans), door Nierstrasz zoo voortreffelijk bezongen, eerst visscher en loots van de Oost. Ind. Compagnie ter kamer Zeeland, later ontsteker van de groote Bakenlantaren aan de Ooster Schelde, werd 31 Augustus 1748 te Veere geboren en vertrok in zijn eerste jeugd met zijne ouders naar Vlissingen. Zijn vader, Mattheus Naerebout, een visscher, was een zeer deugdzaam en zedig man, welke lof mede toekomt aan zijn broeder Jacob. De beide broeders Jacob en Frans Naerebout maakten zich beroemd door den stouten en herhaalden togt naar het wrak van het Oost. Ind. Comp. schip *Woestduin,* dat den 23 Julij 1779 op de Noorderrassen, in het gezigt van het eiland Walcheren, was vast geraakt en aan stukken stiet. Zij reddeden met levensgevaar eerst 71, naderhand en 16 der ongelukkige schipbreukelingen en bragten ze te Vlissingen behouden aan wal. Een zoo stoute als edelmoedige onderneming vervulde aller harten en monden. De nieuwspapieren bazuinden de glorie der Naerebouten uit. Zij werd geboekstaafd in het *Vervolg der Vaderlandsche Historie,* D. II. bl. 212; in de *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken van Junij, September en October* 1779 bl. 770, 884 en 1154; in de *Handleiding tot de Physiognomiekunde,* D. I. bl. 106; in een *Bericht wegens het verongelukken van het Oost-Indische schip Woesduynen en de redding der meeste schepelingen door de menschlievende pogingen van de gebroeders Naerebout, opgesteld uit verscheiden mondelinge en schriftelijke verhaalen van geloofwaardige ooggetuigen, door een hoogschatter van ware verdiensten,* Middelb. kl. 8o. en het *Bericht wegens het verongelukte Oost-Indische schip Woestduin; en de reddinge door de gebroeders Naerebout,* Middelb. 1780, (door Prof. te Water) gr. 8o., bij gelegenheid van vier platen in het koper gebragt naar de teekeningen van Engel Hoogerheide, het verongelukken van het schip en de redding der meeste schipbreukelingen voorstellende. De toen jeugdige Vlissingsche dichter Bellamy schilderde de grootmoedige daad niet lang daarna met levendige verwen in een vertoog, getiteld *de Schipbreuk* in het *Mengelwerk der Vad. Letteroef.* D. II. bl. 198. Aan de beide Naerebouten en acht hunner togtgenooten werd den 23 Sept. 1779 door bewindhebbers van de Oost Ind. Comp. ter kamer Zeeland eene belooning van *f* 1800 toegelegd, en vijf dagen later in de Algemeene Vergadering van den Oeconomischen Tak der Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen, aan Jacob en F. van Naerebout, met algemeene toejuiching, ieder de gouden medaille of 23 ducaten of anders de zilveren medaille en 23 ducaten toegewezen tot erkentenis hunner loffelijke daad. De laatste werden hun den 14 April 1780 door N. C. Lambrechtsen, secretaris van het Vlissingsche departement van den Oeconomischen Tak, met een aanspraak (in het *Bericht* van te Water opgenomen) overhandigd.

Rhynvis Feith, gedeputeerd van het departement Zwolle, ontboezemde toen het volgende extempore:

De beste Maatschappij, uit de eêlste zucht ontsproten
Schenkt aan Bataafsche deugd een gouden eerekroon,
Zij schat verdiensten hoog in Neêrlandsch achtb're grooten,
Maar vindt ze in 't visschers kleed, hoe nedrig, ruim zoo schoon
Straks is de taal van 't hart in ieders oog te lezen,
De mensch, de Batavier, al wat gevoel heeft, schreit,
Dus heiligt goud, der deugd eenstemmig toegewezen,
Vereeuwigt, Vlissingers, uw deugd en menschlijkheid.

De redding der schipbreukelingen van 't schip *Woestduin* was de eerste daad, die de namen van Jacob en Frans Naerebout beroemd maakte. Jacob bepaalde zich meer bij de visscherij, en overleed eenige jaren later, maar Frans Naerebout hield zich voornamelijk aan het gevaarlijk ambacht, om schepen in zee te geleiden en weder binnen te brengen. Van zijne bekwaamheid in dit vak, gaf hij, niet lang na het gebeurde met het schip *Woestduin,* eene uitmuntende proeve met 's lands fregat *Brunswijk,* kapitein Pruyst. Tegen zijnen raad uitgezeild, zou het wiskunstig op den Dorpel gebleven zijn, doch Naerebout deed alle de reven uitsteken, de benedenzeilen bijzetten, en dreef alzoo het schip met versnelde vaart, niet met de kiel naar beneden, maar overzijde, door stortzeeën en branding over de gevaarlijke droogte heen, brengende alzoo het fregat behouden in zee. In Maart 1781 werd Frans Naerebout met zijne visschuit en vier man in 's lands dienst aangenomen en bragt verscheidene compagnieën 's lands schepen binnen en in zee. In Julij van dit zelfde jaar bragt hij 's lands schip *Zuid-Beveland,* kapitein van Kinkel, met nog twee Oost-Indische schepen van Vlissingen naar Texel, zoo manoeuvrerende dat vier Engelsche schepen, die er op pasten, hun oogmerk moesten laten varen. In 1783 werd hij aangesteld tot loots van de Oost-Indische Compagnie ter kamer Zeeland en deed in die betrekking verschillende gewigtige diensten. In 1786 was hij een der voornaamste behouders van het Oost-Indische Compagnie-schip *Barbestein,* kapitein C. van Vlaanderen, en bragt het met de muitende Fransche militairen, die het op Calais gemunt hadden, ter reede van Duins, daar zij meest alle gevangen genomen werden en het schip behouden. Niet minder gelukkig was hij in datzelfde jaar door behouden op de reede van Rammekens te brengen het schip *Alblasserdam,* kapitein Valkenburg, 't geen tusschen die plaats en de Westput al zijne ankers en touwen verloren had.

Maar niets was bij dit alles de redding van het Oost-Indische Compagnie-schip *Zuiderburg*, kapitein Dekker van der Mieden, in December 1788 uit Zeeland naar China uitgezeild, met 400 man equipage en *f* 500,000 aan contanten. Dit schip zijn roer op de rassen afgestooten hebbende, lag meer dan zes dagen lang in het ijs te drijven. Onmogelijk was het langs den gewonen weg hulp toe te brengen, want alles was met ijs bedekt; maar Naerebout, door bewindhebbers om hulp en raad gevraagd, deed twee scheepssloepen met 8 paarden naar West-Kapelle slepen, met nog 8 geresolveerde mannen aan boord; deed het anker ligten en bragt het schip, een kabel voor een roer gebruikende, in zee. Daar vond hij de lootsgaljoot der Compagnie, onder bevel van Koenraad Cornelissen, aan wiens beleid ook de grootste lof toekomt, die hij achter aan *Zuiderburg* met zware kabels vastmaakte, gebruikte deze galjoot nu voor een hulproer en dacht alzoo eene Engelsche haven in te zeilen, toen een storm van drie dagen de galjoot afsloeg en den toestand van *Zuiderburg* allerhagchelijkst maakte. Echter had Naerebout het genoegen om schip en lading in Plymouth behouden binnen te brengen, tot verbazing der Engelsche zeelieden. Even als het schip *Zuiderburg* bragt Frans Naerebout in 1793 het Oost-Indische Compagnie-schip *de Zwaan*, dat voor Duinkerken het roer had verloren, binnen. Toen hij in October 1794 het schip *Voorland* naar binnen zou brengen, verhinderde de hevige wind den loots in Engeland af te zetten. Naerebout moest dus medevaren naar de Kaap de Goede Hoop. Spoedig nam hij de terugreis aan naar 't vaderland met het schip *de Mentor*, doch werd door de Engelschen genomen, opgebragt te St. Helena, en welhaast als krijgsgevangene overgebragt naar Engeland. Een Engelsch admiraal herkende hem op de beurs te Londen, riep hem bij zich en bood hem 200 pd. sterl. jaarlijks aan, indien hij als loots op zijn schip wilde dienen. Hoe behoeftig ook, sloeg hij dit aanbod af, en hij had het geluk Engeland, waarmede zijn vaderland in oorlog was, te ontvlugten. In 1802 bragt hij 's Compagnie's schepen *Vrede* en *Rust* en naderhand de *Heldin* behouden in zee, moetende vervolgens bij den stilstand van den zeehandel den soberen kost winnen met het visschen van garnaal. In 1804 diende Naerebout als loots op de flotille, die, onder bevel van den admiraal Verhuell, van Vlissingen naar Boulogne zou stevenen. Welhaast werd zij door de Engelschen aangevallen, doch door de voorzigtige manoeuvre van Naerebout moesten de zwaarder schepen zich verwijderd houden, wegens de tusschen liggende banken, en kwam het grootste deel der flotille behouden te Boulogne binnen. De dichter A. Loosjes Pz. gaf in 1792 te Haarlem een tooneelspel in drie bedrijven, *de gebroeders Naerebout* getiteld, in het licht. Dit stuk werd den 26 November 1802, door de Nederduitsche tooneellisten Wiertman en Hoetink, voor een groote menigte aanschouwers te Vlissingen vertoond, in tegenwoordigheid van Frans Naerebout en zijn huisgezin (zijn broeder Jacob was reeds gestorven.) Den 6 Maart 1816 hield Mr. P. Pous, hoofd-ontvanger der convooijen en licenten in het departement Zeeland, in het Zeeuwsche Genootschap eene *Voorlezing over de menschlievende en stoute daden van den uitmuntenden zeeloots Frans Naerebout.* Bij die gelegenheid stelde de president Lambrechtsen voor den voortreffelijken man, die zich toen in de stad bevond, te laten binnenstaan, ten einde hem in aller tegenwoordigheid een geschenk van *f* 100, van wege den ridder van Kinsbergen hem toegezonden, aan te bieden. De eerwaarde grijsaard verscheen in de vergadering, werd met onderscheiding ontvangen en ontving het geschenk, Den 20 September van dit jaar ontving hij ook in een openbare vergadering van het departement Goes der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen *f* 100, bij welke gelegenheid J. de Kanter, griffier bij de regtbank, een redevoering hield, waarin hij de verdiensten van Naerebout herdacht. Hij overleed den 29 Augustus 1818, in den ouderdom van 71 jaren. Het Goessche departement van het Nut van 't Algemeen belastte zich met de kosten eener plegtige begrafenis. Bij zijn dood en begraven werden er Latijnsche en Nederduitsche gedichten gedrukt. Hetzelfde departement zorgde voor een eerezerk op zijn graf in de Wandelkerk, die den 20sten December 1819 met veel plegtigheid gelegd werd, in tegenwoordigheid van een commissie uit den Raad. J. Hemerijk Tak las bij die gelegenheid een grafschrift voor. Koning Willem I benoemde hem tot Broeder van den Ned. Leeuw waaraan eene jaarwedde van *f* 200 is verbonden, waarbij door eenige Amsterdamsche vrienden nog *f* 100 gevoegd werden benevens een milde gift van 't Departement Goes der Maatschappij. Zijn zoon Frans Naerebout liet zonen na. Het afbeeldsel der broeders vindt men voor het *Bericht* van prof. te Water.

Men heeft van hem:

Journaal zijner onverwachte reis met het O. I. Compagnie-schip Voorland in 't laatst van 1744. ms.

Zie Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. II. Bijl. bl. 9. *Konst- en Letterb.* 1816. I. 214, 1817. I. 194, 1818. II. 177, 194, 210, 1820. I. 18; *N. Rott. Cour.* 8 Dec. 1858. 10 Mei 1863; *Nav.* 1864. bl. 336; Kok, *Vad. Woord.* (Bijv.) Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

NAEREBOUT (Frans), kleinzoon van den vorige, loods bij het loodswezen te Vlissingen, was even braaf, nederig, ingetogen en menschlievend als zijn grootvader. Reeds had hij verscheidene medailles voor het redden van schipbreukelingen verkregen, toen hij in het begin der maand Augustus 1858 zijne vrouw en zes nog jeugdige kinderen verliet. Bij Duinkerken op een Fransch schip naar Antwerpen bestemd, vond hij, daar die bodem met man en muis verging, den dood in diezelfde golven, waar zijn grootvader, en ook hij, zoo menigmaal, door God geleid, de reddende handen naar de in doodsgevaar verkeerende zeelieden uitstaken. Zijn lijk spoelde te Wijk aan Zee aan en werd door de zorg van den burgemeester begraven. Zijn broeder Levinus Naerebout, gepensioneerd schipper bij het loodswezen aan de monden van de Schelde, stierf te Lobith 4—5 Mei 1863. Op bevel van den koning werd een rijksvaartuig in 1863 *Frans Naerebout genoemd.*

Zie *Rott. Cour.* 8 Dec. 1858, 10 Mei 1863.

NAENTGEN, leerkoopster, werd in 1559 met Fransken, vroedvrouw, en Pleunigen van der Goes, te Antwerpen op den Steen in een tobbe verdronken.

Zie van Bracht, *Het bloedigh Tooneel*, D. II. bl. 244.

NAENTGEN, met andere Doopsgezinden in 1551 naar Gent gevlugt, werd verraden, gevangen geleid in des Graven Steen en zonder worgen aan een staak verbrand.

Zie van Bracht, *Het bloedigh Tooneel*, D. II. bl. 106.

NAERSSEN. Zie NAARSSEN.

NAEUWINCX (Hendrik) of Naiwinck, volgens Bryan Stanley omtrent 1620 te Utrecht, doch meer waarschijnlijk te Schoonhoven geboren, was een goed schilder, teekenaar en graveur van bosch- en bergachtige landschappen, stadswallen en dorpsgezigten. Bartsch beschreef zijn etswerken. Zij bestaan uit eene reeks van 8 bladen. Zij zijn uiterst zeldzaam kompleet, en worden bij de liefhebbers hoog geacht, wegens de stoute en vaste hand dezer geëtste landschappen. Jan Asselijn was zijn tijdgenoot, die zijne schilderijen met figuren en beesten stoffeerde, waardoor welligt zijne werken aan dezen worden toegekend.

Op de verkooping van den heer van Eijl Sluiter werden twee zijner teekeningen voor *f* 120 verkocht geworden. Zestien door hem geëtste landschappen werden in 1821 op eene veiling voor *f* 75 verkocht.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 253; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1186, 1187.

NAEUWINXS (Antony), waard en schepen in Gelkenesse bij Schoonhoven, bekend door het verblijf dat de afgezette Remonstrantsche predikant Daniel Wittius in Lentemaand 1619 ten zijnen huize nam, en den hevigen aanval op zijn huis door den baljuw van Schoonhoven, kapitein Guilwil en anderen, ten einde zich van den persoon van Wittius meester te maken.

Zie art. *Wittius;* Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 728 volgg. van Berkum, *Bes. van Schoonh.* bl. 548.

NAEUWINXS (Jacob), burger van Schoonhoven, remonstrantsch gezind, ging in Hooimaand 1619 met nog eenige anderen naar de Nieuwpoort om te hooren prediken, waarop hij vastgehouden en gegijzeld werd. Hieruit ontstond een vreeselijke beroerte, waarmede zich de Staten moesten bemoeijen. Naeuwinxs werd niet losgelaten voor hij eene boete van *f* 50 had betaald.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 804—807; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1181.

NAEUWINXS (TANNEKEN) gaf in 1622 onderwijs in de Fransche taal te Schoonhoven. Zij was remonstrantsch gezind, en werd op het stadhuis ontboden, wijl men in een harer schoolborden een pasquil had gevonden, waarin de Contraremonstranten werden doorgehaald. Men eischte dat zij met eede zou beloven de waarheid te zeggen. Zij weigerde zulks, doch beloofde te zeggen wat zij betrekkelijk dit pasquil wist. Men nam hier geen genoegen in, sloot haar tot 's avonds op in het stadhuis, en bragt haar toen in de herberg *het Vlies*, daar zij door twee stadsboden zoo naauw bewaakt werd, dat niemand van hare broeders of zusters haar mogten spreken. Hier verteerden de boden vier en twintig dagen acht gulden 's daags. Hare broeders verzochten het Hof van Holland dat men haar mogt te regt stellen. Dit geschiedde tot driemaal toe voor schepenen. De baljuw drong op den geëischten eed, doch Tanneken verzocht dat men haar geenen eed zou afnemen aangaande het pasquil, waaraan zij zeide geen schuld te hebben. 't Mogt niet helpen, men liet haar tot hare groote kosten zitten, tot dat zij *f* 100 tot boete en *f* 200 voor de kosten gegeven had. Zij vroeg daarna: »of men te Duinkerken of elders onder de vijanden gevangen zittende, met geen redelijker rantsoen zou losraken?"

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 755, 756.

NAEVE (JOHANNES) of Naevius, werd te Mechelen geboren, was Augustijner monnik en baccalaureus in de godgeleerdheid. Hij bloeide in de eerste helft der zeventiende eeuw, als prior te Hasselt, Antwerpen en Mechelen, vervolgens als definitor en provinciaal in de Nederlanden. Hij schreef:

Eremus Augustinianus, floribus honoris et sanctitatis vernans, Lovanii, 1638, 4o.

De frequente et fructuoso sacramentorum poenitentiae et eucharistiae usu cum append. de sodalitibus et indulgentiis.

Vita sermonesque missales Ferdinandi I Imperatoris (in 1674 door Dav. Schirmer in het Hgd. overgezet) voorts *Vita Sanct. Monicae.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* q. 544; Jöcher, Adelung.

NAEVE (JOHANNES) of Naevius, geboren te Hondschote, in 1516 regent van de school van Ryssel. Hij was de leermeester van Joh. Despauterius en stond in hooge achting bij Erasmus. Hij stierf plotseling in 1524. Men heeft van hem Latijnsche brieven.

Zie Sweertius, *Ath. Bat.* i. v. Jöcher, *Gel. Lex.* i. v.

NAEVIANUS (MARCUS). Adelung vermeldt dezen Nederlandschen arts als schrijver van het werkje *de curandis morbis*, Gand. 1573—1575, 8o.

Zie Adelung, *Fortsetz. und Erganz.* Jöcher, c. v.

NAEY (CORNELIS CORNELISZ.) of Naay, voer in het laatst der zestiende eeuw voor Balthazar Moucheron, weleer voornaam koopman te Antwerpen, later te Middelburg, op de Witte Zee. In 1593 was hij als schipper op de vlieboot *de Zwaan*, deelgenoot aan de onderneming, onder Jan Huigen van Linschoten, om een vaart naar China, door het Noorden te zoeken. Ook was hij admiraal der tweede onderneming onder Linschoten en La Dale in 1595.

Zie Linschoten, *Voyagie;* Bor, *Ned. Oorl.* D. III. bl. 867—873; Scheltema, *Rusl. en de Ned.* D. II. bl. 52, 55.

NAGEL (CAREL FERDINAND), stamde af van een oud aanzienlijk geslacht uit den omtrek van Bremen, sedert ruim vier eeuwen gevestigd in de vrije rijkstad Eslingen in het koningrijk Wurtemburg, waar de leden dezer familie steeds in regerings- en regterlijke betrekkingen zijn geweest en nog zijn. Zijn vader, Jacob Heinrich Nagel, meer lust in den militairen stand hebbende, begaf zich als vaandrig in Hollandsche dienst en woonde als kapitein op wachtgeld laatstelijk op het kasteel te Bladel. Hier schonk zijne echtgenoot Marie Sara van Assen, den 22sten September 1763 het levenslicht aan haren zoon Carel Ferdinand. Na den dood zijner ouders, verliet hij met zijn broeder Philippus Wijnand het land en begaf zich naar Eslingen, waar zij de Latijnsche school bezochten. Later vertrokken beiden naar Leyden om hunne studiën te vervolgen. Philippus Wijnand studeerde in de godgeleerdheid en werd predikant te Papendrecht, waar hij in 1810 ongehuwd overleed. Carel Ferdinand daarentegen studeerde in de letteren en werd achtereenvolgende conrector en rector der Latijnsche scholen te Hattem, Oldenzaal, Doetichem, Deventer, Bommel en Tiel, waar hij in 1824, salvo honore et stipendio werd ontslagen. Hij vestigde zich te Maasbommel, waar hij in Januarij 1825 overleed.

Driemaal is Nagel gehuwd geweest. 1. met Louize Henriette, dochter van Gerhardus Hendricus Boot, predikant te Leur bij Breda, en van Louize Maria Nummer. Zij overleed 17 November 1806. 2. met Cornelia de Bruin, dochter van den predikant de Bruin, te Herveld bij Nijmegen. 3. met Maria Debora Luymes, dochter van Henricus Luymes, predikant te Haaften bij Bommel. Zijn eerste vrouw schonk hem drie zonen en twee dochters. 1. Gerhardus Heinrich, die volgt. 2. Sara Louise, geboren 26 Maart, overleden 24 April 1794. 3. Johannes Cornelis, geboren te Deventer 8 Maart 1797, adjudant bij de Oost-Ind. kavallerie, in 1835 ongehuwd in Oost-Indië overleden. 4. Louize, geboren 28 December 1799 te Doetichem, gehuwd met Alexander Cremer te Arnhem. 5. Wilhelmus, geboren 12 Augustus 1802 te Bommel, directeur van het postkantoor te Leyden, gehuwd met Catharina Petronella van den Ham. Uit het tweede huwelijk werd 29 December 1839 te Tiel geboren Philippus Wynand, den 25sten Maart 1834 als proponent voor de Heilige Dienst overleden.

Nagel was een uitstekend philoloog uit de scholen van Ruhnkenius en Wyttenbach, en beoefende niet alleen de classische talen vooral, volgens getuigenis van H. A. Schultus, het Grieksch, maar ook het Oostersch. Zijne verdiensten bleven dan ook niet onopgemerkt. Het Provinciaal Utrechtsch genootschap koos hem (1794) tot lid en hij kwam bij het Amsterdamsche gymnasium als conrector en als hoogleeraar te Harderwijk in aanmerking. Reeds als student gaf hij, op verzoek van zijn leermeester, den genoemden Schultens, een Latijnsche overzetting van het Duitsche werkje van Albert Jacob Arnold over de Spreuken van Salomon, die met eene Praefatio van Schultens in 1783 te Leyden met den volgenden titel verscheen: *Alberti Jacobi Arnoldi Theol. et Linguar. Orient. Profess. in Gymnasio Hanoviensi Observationes ad quaedam loca Proverbiorum Salomonis. Ex Germanico sermone in Latinum conversae.* In 1794 zette hij *C. F. Dammii Compendium historiae fabulosae* uit het Duitsch in het Latijn over en liet het te Leyden drukken. Dit werkje, door Weytingh geprezen, is sedert algemeen op de Latijnsche scholen ingevoerd en verving de verouderde *Godenleer* van D. van Hoogstraten. Ook verscheen er eene Hollandsche overzetting van, even als de Latijnsche, met plaatjes, met den titel van: *Inleiding in de Fabelkunde der oude Grieken en Romeinen, naar den vijfden druk, uit het Hoogd. vertaald met XVI plaatjes.*

Niet minder nut stichtte hij door zijne uitgaaf van de *Epistolae Selectae* van Cicero (*M. T. Ciceronis Epistolarum Selectarum Libri tres, in usum scholarum, curante C. F. Nagel, qui animadversiones et Belgicam interpretationem vocum et loquendi formularum difficiliorum adjecit*, Lugd. Bat. 1802), waarvan in 1824 te Leyden een derde uitgaaf verscheen. Ook gaf hij eene overzetting uit het Hoogduitsch van het 2de deel van Dörings *Vertalingsproeven*, waarvan de hoogleeraar Bosscha het eerste deel vertaald had en eene nieuwe uitgaaf van Nieuwpoort's werkje *de ritibus Romanorum*. In 1808 bezorgde hij te Utrecht eene *editio altera, auctior et emendatior cum praefatione* van *Io. Daniel à Lennep's Etymologicum Linguae Graecae.* In de *Acta Literaria Societatis Rheno-Trajectinae*, T. IV. (1803) staan van hem *Observationes in Auctores Latinos*, p. 256—295, en *in Auctores Graecos*, p. 296—299.

Zie voorts het over hem gestelde in een brief van Wyttenbach aan M. Tydeman in Bergman's *Annot. ad Vitam Ruhnkenii*, p. 366; Weytingh, *Hist. Litt.* p. 183; Hermans, *Comp. Onom. Lit.* p. 28. Bouman, *Geld. Hoog.* D. II. bl. 343. *Programma van het Utr. Gen.* 1794, 1825. *Part. ber.*

NAGEL (GERHARDUS HEINRICH), zoon van den vorige, den 14den Junij 1795 te Deventer geboren, werd ambtenaar 2de klasse aan het gouvernement van Neêrlandsch Indië, en vergezelde den hoogleeraar Blüme op diens ontdekkingsreis door de binnenlanden van Java. Na gerepatrieerd te zijn, begaf hij zich op nieuw, als ambtenaar 1ste klasse naar Java en keerde

van daar met pensioen terug. Hij huwde Maria van der Burcht, die hem een zoon, Alexander Lodewijk Adriaan Hendrik, controleur op Java, schonk, en overleed 29 December 1861 te Utrecht. Behalve vele bijdragen in letterkundige tijdschriften, gaf hij de volgende deels oorspronkelijke, deels door hem vertaalde romans in het licht:

Schetsen uit mijne Javaansche portefeuille, Amst. 1828.

Avondstonden aan boord of Verhalen uit Indië, Leid. 1828.

Javaansche Tafereelen, Amst. 1829.

Mijn reiszak, ontmoetingen, tooneelen en gevallen op togtjes door Holland en België, Amst. 1831.

Wandelaarsoogst, luimige schetsen en tafereelen, Amst. 1832.

Ook heeft men van hem de volgende overzettingen:

J. Banim, *Crohoore met de bijl. Uit het Eng. vertaald* Amst. 1847.

Bowers (J.) *Zeemansleven of reizen en lotgevallen, Uit het Eng.* Amst. 1835.

G. P. R James, *Arabella Stuart, Roman der Engelsche geschied. ontleend. Uit het Eng.* Amst. 1844, 2 dln.

Mac Farlane, *De bandieten en roovers in Spanje, Italië en elders. Naar het Eng.* Amst. 1844, 2 d.

F. Marryat, *Avonturen van Pieter Simpel. Naar het Eng.* Amst. 1837, 3 dln.

S. M. Wilson, *Mijn scheepsjournaal. Zonderlinge lotgevallen en ontmoetingen van Thomas Cringle. Naar het Eng.* Amst. 1835—36, 3 dln.

Uit Familie aant.

NAGEL (Generaal-wachtmeester), een dapper krijgsheld van den bisschop van Munster, die, toen hij in Junij 1672 Hattem belegerd en ingenomen had, stampvoetende uitriep »dat de Munstersche bisschop nergens zoo vele brave soldaten als voor dit onsterke nest met zeer weinig verweerders, verloren had." Hij had meer dan 700 man, onder welke veel voorname oversten, verloren. Hij was ook een der aanvoerders in het beleg van Groningen.

Zie Montanus, *Leven en Bedrijf van Willem Hendrik*, bl. 518, 319. *Gron. Volksalm.* 1837. bl. 6, 31. *Overijss. Volksalm.* 1843. bl. 123.

NAGEL (J. H.) vertaalde uit het Hoogduitsch van K. Stein, *Het vrouwtje van den Sprée, kluchtspel*, Amst. 1800, kl. 8o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 148.

NAGEL (Pieter), een Vlaamsch plaatsnijder, bloeide omstreeks 1580 te Antwerpen. Hij was de leerling van Philip Galle, en volgde, doch niet gelukkig, diens manier. Hij graveerde verschillende prenten naar Marten Heemskerk en andere Vlaamsche meesters. Men houdt *De zeven werken van barmhartigheid*, die hij naar eerstgenoemden in het koper sneed, voor zijn beste werk. In het algemeen genomen is zijne teekening onnaauwkeurig.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 253.

NAGEL (Willem), baljuw van Kennemerland, de partij van Jacoba van Beijeren toegedaan, liep in 1426 aan het hoofd der Kennemers Holland af en bedreef alomme veel moedwil met plunderen en vernielen. Hij stiet zijn hoofd voor Hoorn en werd in een bloedig gevecht bij de voorstad, de *Keeren* genoemd, gedood.

Zie *Groote Chron Divis.* XXVIII. c. 16, 37. Goudhoeven, *Holl. Chron.* bl. 456. Heemskerk, *Bat. Arc.* (Amst. 1678) bl. 220, 221. Vossius, *Annal. Holl.* l. X. p. 38. Velius, *Beschr. van Hoorn*, bl. 25. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 472. *Ned. en Kleefsche Oudh.* D. I. bl. 104.

NAGEL (Kapitein van) onderscheidde zich in den postenoorlog in Vlaanderen. De verovering van Werwick (11 Junij 1794) kostte hem het leven.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 67.

NAGELL (Anne Willem Carel Baron van), heer van Ouden en Nieuwen Ampsen, geboren te 's Gravenhage den 4den Januarij 1756, promoveerde in de regten te Leyden, en werd achtereenvolgende edelman bij Z. K. H. den stadhouder prins Willem V, burgemeester der stad Zutphen, lid der ridderschap van Gelderland, extraordinaris gecommitteerde bij Hun Hoogmogenden de Staten-Generaal, commies-generaal der convoijen en licenten van in- en uitgaande regten, en extraordinaris ambassadeur aan het Hof van Groot-Brittanje in 1787. In het jaar 1785 en 1786 was hij ijverig werkzaam ten voordeele van het huis van Oranje tegen de vrijzinnige omwentelings geest van dien tijd. Als extraordinaris minister aan het Hof van Groot-Brittanje, bekwam hij in 1795 zijn ontslag, daar hij zich niet aan den omwentelings-geest van dien tijd wilde onderwerpen. Hij bleef echter in Engeland, omdat zijne bezittingen in de Nederlanden door de regering der Bataafsche Republiek onder sequester werden gelegd, daar hij geweigerd had haar te gehoorzamen en rekenschap te geven van zijne onderhandelingen, welke hij alleen aan Hun Hoogmogenden verschuldigd was.

Gedurende dien tijd hield hij zijn verblijf op het paleis van Hamptoncourt bij Londen, waar voor aan hem en zijne familie door koning George III, apartementen werden gegeven, te gelijk met de koninklijke familie van Oranje, welke hij gedurende dien tijd vele diensten bewees en in wier belangen hij steeds werkzaam was.

In den zomer van 1802 keerde hij om zijne zaken in de Nederlanden te schikken naar zijn vaderland terug, en tegen het najaar vertrok hij weder naar Engeland om zijne loopende zaken te regelen. Bij het uitbarsten van den oorlog in 1803 verliet hij Engeland, nadat koning George de III hem te vergeefs voor zijn trouwe diensten een aanzienlijk pensioen had aangeboden en vestigde zich in zijn vaderland op zijn goederen te Ampsen.

Van 1803 tot 1811 bleef hij zonder betrekking, doch in dit jaar werd hij door keizer Napoleon tot lid van den Conseil van het Departement van den Binnen-IJssel tegen zijn zin en protest benoemd.

Bij de terugkomst van de koninklijke familie van Oranje in 1813 werd hij door den Souvereinen Vorst Willem den I geroepen en hersteld in zijne vorige betrekking als Commis-generaal der convoyen en licenten, den 6 April 1814, en benoemd tot secretaris van staat belast met het bestuur der buitenlandsche zaken, nadat hij als president der notabelen in de vergadering te Amsterdam in Maart de grondwet had helpen invoeren; voorts tot kamerheer in buitengewone dienst lid der ridderschap van Gelderland, tot grootkruis der orde van de Nederlandsche Leeuw. In 1816 werd hij verheven tot ridder grootkruis van de orde van Carel III van Spanje, in 1819 tot ridder grootkruis van het legioen van Eer, door Lodewijk den XVIII van Frankrijk. In 1816 weigerde hij het tractaat, wegens het afstaan van eenige van onze West-Indische bezittingen, waar onder de Berbice en St. Eustatius, aan Engeland over te geven, en werd dat tractaat noch door hem geteekend noch geratificeerd. In 1821 werd hij ridder grootkruis van de orde van de guelph van Hanover. In 1823 gevoelende dat zijn vergevorderden leeftijd hem niet meer geschikt maakte om werkzaam te zijn in zijn betrekking als minister van buitenlandsche zaken, verzocht hij zijn ontslag, dat hem door den koning werd verleend. In 1824 werd hem van wegen den koning opgelegd de onderhandelingen met paus Pius den VII, wegens over het concordaat, die gedurende zijn ministerie een aanvang hadden genomen, voort te zetten, welke hij evenwel niet tot stand heeft kunnen brengen.

Nadat hij het ministerie vaarwel had gezegd, hield hij zich tot het eind van zijn leven meerendeels met zijn landgoed Ampsen bezig. Hij was een groot voorstander van schoone kunsten, en bezat een uitgelezene verzameling van schilderijen, van oude meesters.

In 1832 werd hij benoemd als lid der provinciale staten van Gelderland, welke betrekking hij tot een jaar voor zijn dood bekleedde. Hij stierf in 's Gravenhage den 6 Februarij 1851 in het 96ste jaar zijns levens.

Particulier berigt.

NAGHEL (Diderijk) wordt onder de geleerde monniken van Egmond gerekend. Van monnik werd hij als van Vlierbeeck in Brabant.

Zie *Bat. Sacra* T. IV p. 134.

NAGELMAECKER (Laurentius) werd omtrent 1544 te Bergeik geboren, studeerde te Leuven, werd aldaar in 1563 primus in de philosophie, welke wetenschap hij eenigen tijd in het collegie *het Varken* heeft onderwezen. In de godge-

leerdheid verkreeg hij den graad van licentiaat en gaf vervolgens onderwijs in dat vak aan de kloosterlingen der abdij van St. Bernard. In 1571 vestigde hij zich te Mechelen, waar hij tot kanunnik theologaal benoemd werd, terwijl hij wijders in 1579 tot plebaan der hoofdkerk van genoemde stad werd aangesteld, welk ambt hij tot in 1585 bekleed heeft, wanneer hij tot penitencier der aartsbisschoppelijke kerk bevorderd werd. Toen Matthias Hovius, aartsdiaken der kerk van Mechelen, in 1596 tot aartsbisschop benoemd was, volgde Nagelmaecker hem op in de betrekking van aartsdiaken, welke waardigheid hij tot zijn dood toe bekleed heeft. Hij overleed den 30sten Junij 1612, in den ouderdom van 58 jaren, den roem van welsprekendheid en godsdienstigheid nalatende: Hij is in de kerk der nonnen van Blijenberg, welke hij eenigen tijd bestuurd had, met een grafschrift, dat bij van Gils en Coppens voorkomt, begraven. Nagelmaecker heeft een werk aangaande het jubilé en de aflaten opgesteld, hetwelk te Antwerpen, onder den titel van *de Jubilaeo sive indulgentiis et plenâ remissione Dialogus* in 1576 gedrukt is.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 622; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 810: Paquot, *Mém.* T. I. p. 201; *Cat. Omn. Prim.* p. 33; van Gils, *Cath. Meyer. Memor.* bl. 237; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het bisdom van 's Hert.* D. III. bl. 54, 55; Hermans, *Consp. Onom. Liter.*

NAGEOIRES (J. DES). Zie VINNE (ISAAK VAN DER).

NAGGE (D.) gaf in het licht:
Sendbrief Pauli tot de Romeynen met meditatiën verligt, 4o.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 147.

NAGGE (WILHELMUS). Van hem vindt men in T. I. der *Analecta* van Dumbar, p. 289—346, het fragment eener *Historia Hollandica*, in het Ned., loopende van 826—1197. Hij is waarschijnlijk dezelfde welke eene *Korte Beschrijving van de Prov. van Overijssel*, Dev. J. de Lat (kort voor of even na 1700) 2 bl. fol. in het licht gaf.

Zie van der Chijs, *de Munten der voorm. Heeren van Overijss.* bl. 333; Mr. Bodel Nijenhuis, *Biogr. Lijst van Plaatsbes.* no. 2848.

NAGLER (HENDRIK WILLEM), luitenant-kolonel, werd in 1799 bij de landing der Engelschen in Noord-Holland gekwetst.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 179.

NAGTEGAAL (ARNOUT) of Nachtegaal, bij Bryan Nagtegel, waarschijnlijk dezelfde met zijn naamgenoot Arnold Nagtegaal, bekend uit zekere gedrukte *Memorie van Rechten* enz. ingesteld tegen Romein de Hooghe, waaruit blijkt dat hij omstreeks 1658 is geboren en tusschen 1673—1677 bij de Hooghe heeft geleerd. Hij is bekend door een onbeduidende gravure in wartekunst, voorstellende het *Portret van Ishach Aboab, Rabin.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1188.

NAGTEGAAL (J.) wordt als teekenaar vermeld, o. a. van de portretten van *J. van Oldenbarneveld*, *Hugo de Groot*, *J. Arminius* en *J. en C. de Witt.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1188; *Cat. der Kunstnal.* van C. van Heemskerk, 's Hage, 1765. no. 47.

NAGTEGAAL (JACOB), burgemeester van Vlissingen, gecommitteerde raad van Zeeland wegens deze stad, leefde in het einde der zeventiende en begin der achtiende eeuw en werd beschuldigd van den koning van Pruissen aan 't markgraafschap te hebben willen helpen.

Zie van Wijn, *Nal. op Wagenaar, Vad. Hist.* D. XVII. bl. 32.

NAHUYS (GERARD JOHAN), zoon van Gerard Nahuys, kanunnik van het kapittel van Oud-Munster te Utrecht en van Margaretha Pott, kleindochter van den Amsterdamschen predikant N. de la Planque, werd den 1 Februarij 1738 te Utrecht geboren. Reeds in zijne jeugd koesterde hij eene overhellende neiging tot het predikambt, en, na de latijnsche scholen doorloopen te hebben, werd hij een der voortreffelijkste kweekelingen van de academie zijner geboortestad. Hier genoot hij de lessen in de talen, wijsbegeerte, wis- sterren- en bovennatuurkunde, ja in alle de wetenschappen welke zijnen naar kennis dorstenden geest konden verrijken, van de hoogleeraren Reitz, Rau en Hahn, terwijl hij voor al die takken, welke de godgeleerdheid, uitlegkunde en kerkelijke geschiedenis betreffen, de lessen hoorde van Irhoven, Elsnerus, Wesseling, Burman en inzonderheid van Bonnet. Eene proeve leverde hij hiervan in zijne onder den hoogleeraar Hahn, destijds de natuur- en scheikunde onderwijzende, verdedigde *Explicatio quaestionum mathematicarum de maximo et minimo in scientiâ machinali.* En wat men in de Godgeleerde wetenschappen van hem te verwachten had, toonde zijne onder Bonnet verdedigde *Dissertatio Philosophico-Theologica, quâ axiopistia Mysteriorum religionis ex natura mysteriis adstruitur.*

Reeds had hij zich door deze geschriften roem verworven, en zich een werkzaam lid der beide, destijds onder de studerende jeugd binnen Utrecht opgerigte genootschappen, *Dulces ante omnia Musae* en *Tendimus ad idem* betoond, toen hij in 1762 tot proponent werd aangenomen. Reeds in het volgende jaar werd hij predikant te Eede, een dorp op de Veluwe, van waar hij in 1764 naar Oud-Beijerland vertrok. Ook hier bleef hij slechts kort. Den 1 December 1765 beriep hem de gemeente van Middelburg, en vijf jaren later (Aug. 1770) sprak hij te Rotterdam zijne intreêrede over 1 Cor. III : 10—15 uit. Gedurende zijn verblijf in Zeeland, werd hij lid van het te Vlissingen opgerigte genootschap der wetenschappen, en te Rotterdam hem den titel van Hoogleeraar in de wijsbegeerte en zedekunde opgedragen, ter gelegenheid dat hij een beroep naar Amsterdam had afgeslagen. Na verloop van 6 jaren werd dit beroep herhaald, dat hij thans aannam, waarna hij den 28 Junij 1778 in de hoofdstad bevestigd werd. Bijna 3 jaren bekleedde hij hier met veel roem het leeraarsambt, waarna hij eindelijk in eene hoogere werkkring geplaatst werd. Na alvorens bij curatoren van de hoogeschool te Groningen in aanmerking gekomen en naderhand in diezelfde betrekking voor Harderwijk gekozen te zijn, doch voor welk beroep hij had bedankt, werd hem 16 Oct. 1780 door curatoren van 's lands Hoogeschool te Leyden het gewoon hoogleeraarsambt in de Godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis, in plaats van den overleden D. van der Kemp, op eene wedde van *f* 2300 opgedragen. Hij aanvaardde zijn ambt den 30 April 1781 met eene inwijdingsrede *De subtilioris Ethnicismi inter Christianos nostrâ aetate serpentis noxis ac remediis.*

Doch niet lang had Leyden's hoogeschool genot van 's mans onderwijs. Naauwelijks had hij een aanvang met zijne academische lessen gemaakt of hij werd reeds van zijn post afgeroepen. Nahuys ontsliep den 9 Oct. 1781 in den ouderdom van 43 jaren en ruim 8 maanden. In het laatst van zijn verblijf te Middelburg was hij gehuwd met Catharina Walburg van Mansfeld, dochter van den toenmaligen burgemeester, mr. Jan Jacob van Mansfeld te Utrecht, bij wien hij 7 kinderen verwekte, onder welke een zoon P. H. Nahuys laatst predikant te Haarlem.

Nahuys behoorde tot de geleerdste en mildste mannen van zijn tijd. Wars van alle mystieke denkbeelden, paarde hij verlichting aan echte godsvrucht, en in zijne geschriften en leerredenen toonde hij hoe ware nederigheid, een zachtaardige geest en afkeerigheid van niets beduidende kerktwisten, de voornaamste trekken van zijn karakter uitmaken.

De geleerde Hofstede heeft eene breedvoerige schets van zijn leven gegeven, en R. Schutte plaatste onder zijne afbeelding eenige dichtregels. Zijne afbeelding is zeer dikwijls in het licht gegeven.

Men heeft van zijne pen:

Kort vertoog over de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid der ziel in *Verh. van het Zeeuwsch Genootschap.* D. I.

H. J. Krom, K. van der Palm en D. C. van Voorst, Verhandel. over de verbeteringen der openbaare, vooral der Nederduitshhe schoolen met aanmerkingen van G. J. N. in *Werk. van het Zeeuwsch Genootschap.* D. VIII.

Nagelaten leerredenen van J. de Leeuw, over de zes eerste verzen van den brief des Apostels Judas, benevens eene doorloopende verklaring over deszelfden geheelen brief, en het tweede hoofdstuk des tweeden brief van Petrus, door G. J. N. Amst. 1776.

De bedroefden wegens het verlies hunner kinderen en nabestaanden door de kinderziekte, tot eene betamelijke en troostrijke onderwerping aangespoord (over de geoorloofdheid der inenting) Rott. 1778. In twee leerredenen.

Inwijdings-Rede over de nadeelen van een verfijnd Heidendom onder de Christenen van onzen tijd inkruipende, en de midde-

len daartegen. Leid. 1781.

Volledige uitlegkundige en praktikale verklaring over den Brief van Paulus aan de Philippensen. 3 d Amst. 1781. 8o.

Leerredenen over Jes. LIII, LIV en LV. uitgegeven door J. van Nuys Klinkenberg. Amst. 1782. 8o.

Leerrede over Ps. VIII: 4, 5.

Leerrede over Ps. CXLVI: 8*b*. Amst. 1783. 8o.

Leerredenen over Zacharia V: 5—11 *en Jesaia LVIII:* 1—12, *ter voorbereiding van eenen Dank- vast- en Bedendag.* Amst. 1786. 8o.

Bekend is zijnen arbeid met zijnen ambtgenoot Jacobus van Nuys Klinkenberg in het laatst van zijn verblijf te Amsterdam begonnen over eene verklaring van den geheelen Bijbel, en waaraan hij tot de 8 eerste hoofdstukken van Numeri reeds gevorderd was, toen hij ontsliep. Te Rotterdam werd hem in 1775 met zijn ambtgenoot van Laren de correctie opgedragen van den Bijbeldruk, die daar met de nieuwe Psalmberijming bij den Boekhandelaar Bronkhorst het licht zou zien. In 1782 gaf P. Hofstede te Rotterdam zijn leven in het licht met eene leerrede over 2 Cor. V : 14.

Zie Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Rotermund, Ypey, *Kerk-Gesch. der 18e eeuw*, D. VIII, bl. 445, 666; Siegenbeek, *Gesch. d. Leydsche Hooges.* D. I. bl. 317, verv. D. II. *Toev. en Bijl* bl. 225; Bouman, *Geld. Hooges.* D. II. bl. 342, 377; Harderwijk, *Naaml. der Pred. te Rotterd.* bl. 90 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; De naamlijsten van Abcoude, Arrenberg en Muller, *Cat. van port.; Boekz. der Gel. Wereld*, 1781, bl. 80; Kist en Royaards, *Arch. v. Kerk. Gesch.* D. IX, bl. 491, 497; C. Sepp, *Proev. eener Pragm. Gesch. der Theol.* p. 99, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, bl. 12; *Bibl. Hag.* T. II. p. 614, *Cat. der Bibl. v. h. Zeeuwsch Genoots.* bl. 349.

NAHUYS (PETRUS), geboren 1692, predikant eerst te Woerden (1717) en vervolgens sedert 14 Nov. 1722 te Monnikkendam, waar hij, na eenige jaren te voren, wegens een borstkwaal, zijn emeritaat genomen te hebben, 23 Julij 1766 in de ouderdom van bijna 74 jaren overleed. Zijn portret bestaat.

Hij schreef:

Kort begrip der Christelijke religie. Amst. 1738. 8o. 2e *dr. verm.* Amst. 1744. 3e dr. Amst. 1753. 8o. 3e dr. 2 D. Rott. z. j. Amst. 1760. 2 D. 8o.

Kort begrip der Christelijke religie, verdedigt tegen allerley dwaalingen en dwaalgeesten, zijnde een tweede deel of vervolg van het kort begrip, enz. 1745. 8o.

Klein kort begrip, 1766.

Het voorbeeld der gezonde woorden of net kort begrip der Christelijke religie. Amst. 1758, 1761.

De gansch treurige uitvaart van zijne doorl. Hoogh. den Heere Willem IV geviert in een lijkrede over 1 *Sam. XXV:* 1. Amst. 1752. 4o.

Voorafspraak voor de korte en zakelijke uitbreiding van het gebed des Heeren, alsmede de vijfde leerrede der aaneengeschakelde stoffen, over 1 *Joh. IV:* 44. Amst. 1752. 4o.

Korte en zakelijke uitbreiding over het Gebed des Heeren, alsmede deszelfs vijf leerredenen der aaneengeschakelde stoffen over Joh. VI: 44, *en andere keurstoffen, naar gelegentheid van tijden en zaken verklaart.* Amst. 1753.

Onderzoek des Geloofs. Dordr. 1768. 8o.

Voorbeeld der gezonde woorden. Amst. 1761. 8o.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1752, 1766, bl. 107, volgg. *Republiek der Gel. Julij en Aug.* 1752, bl. 13—15; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II. bl. 342; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. v.; Arrenberg, *Naamr.* bl 307; F. de Paauw, *Verv. van Veris, Kerk. Alphab.* bl. 143; B. Keppel, *Alphab. Naaml. der nog in leven zijnde Pred.* bl. 110. Muller, *Cat. van Portr.* in voce.

NAHUYS (ALEXANDER PETRUS), zoon van den voorgaande, werd den 10den van Louwmaand 1737 te Monnikendam geboren, en studeerde sedert 25 van Herfstmaand 1753, voornamelijk onder de leiding der hoogleeraren van Lom, van Haastenburg en 's Graeuwen te Harderwijk. Den 30sten van Zomermaand 1761 promoveerde hij in twee vakken, eerst verdedigde hij eene *diss. philos. de Chemiae in Physicâ usu* (Hard. 1761) en vervolgens gemengde medische stellingen. Nadat hier op van Lom en 's Graeuwen korte redevoeringen gehouden hadden, werd hij door den eerste in de wijsbegeerte, door den ander in de geneeskunde tot doctor bevorderd. Deze, zoo roemrijke dubbele promotie werd nog terzelfder dage door een andere, veel beteekenende plegtigheid gevolgd. Hij zag zich namelijk de bijzondere vergunning verleend, om op den hoogeren katheder, van waar slechts de met de kape gepromoveerden spreken, eene plegtige redevoering tot het laatstgenoemde studievak betrekkelijk te houden, namelijk *de quaestione utrum Uroscopus ex sola urinae inspectione, neglectis reliquis morborum criteriis, quosvis morbosos affectus detegere iisque ex arte mederi possit.* Dit stuk werd niet slechts afzonderlijk uitgegeven, Hard. 1761, maar ook gevoegd achter zijn *Tractatus chem., continens nova quaedam experimenta cum basi salis marini, nitri et aluminis*, Pars I, Amst. 1761, 8o.

Hierop deed Nahuys eene wetenschappelijke reis door Frankrijk, waarna hij zich te Hoorn, later te 's Hage als arts vestigde. Intusschen verhinderde hem de zorg voor de kranken geenszins door het schrijven van belangrijke waarnemingen zich binnen- en buiten's lands beroemd te maken. Vooral verwierf hij zich grooten roem door zijne *Diss. de qualitate noxiâ aëris in nosocomiis et carceribus ejusque remediis Lat. et Belg.;* Harl. 1770, 8o., door de Koninklijke Akademie der Wetenschappen te Lyon met den dubbelen eereprijs bekroond. Te Harderwijk tot opvolger van van Haastenburg benoemd, opende hij in Herfstmaand 1771 zijne lessen, doch hield eerst den 10den van Zomermaand zijne inwijdings-oratie *de Anatome Chirurgiae dextra, ipsiusque neglectu, uberrimo calamitatum et errorum fonte;* Hard. 1772, 4o.

Twee jaren daarna handelde hij bij de overdragt van het rectoraat *De salutari et noxia virtutis et vitiorum in sanitatem operatione.* Vier jaren later vertrok hij naar Utrecht, waar hij den 23sten van Wijnmaand 1775 zijne betrekking aanvaardde met eene rede *de religiosa plantarum contemplatione, acerrimo ad Divini Numinis amorem et cultum stimulo*, Traj. ad Rhen. 1775, 4o. door J. Voorduin, med. stud. in het Nederd. vertaald en aldaar uitgegeven, 1776, 8o. Hij huwde Brigitta Alida Avenhorn en overleed den 6den April 1794.

Hij gaf nog in het licht:

Waarneming over de inenting van zijne eenige dochter, Hoorn, 1771, 8o.

Parallèle de la Taille laterale de Mr. le Cat avec celle du Lithotome caché, suivi de deux dissertations etc. Par Claude Nicolas le Cat, publié par Alex. Pierre N. Amst. 1766, 8o.

Waarneming van een volkomene opstopping van water en van eene hevige longontsteking, welke laatste door eene van zelve voortkomende kwijling gelukkig en volkomen geredt werdt, in *Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap*, 1773, D. II. bl. 435.

Waarneming van eene ontlasting van een aanmerkelijk aantal van waterblaazen door den afgang, t. a. p. 1773, D. III. bl. 475.

Verhandeling over de langzame belette doorzwelging van het voedsel in den slokdarm, in *Verhand van de Holl. Maats. van Wetensch. te Haarlem*, 1769, D. IV. bl. 177.

Kruidkundige Waarneming en beschrijving van het geslacht, genaamd Cyanella capensis. Met afb. in *Verh. van het Prov. Utr. Genoots. der Wet*, 1789, D. IV. St. 2, bl. 50.

Verhandeling over een bijzonder middel van zout uit de Wiesembryanthemum chrystallinum of IJsplant, t. a. p. 1789, D. IV. St. 2, bl. 154.

Verhandeling over den waren aart van het rottenkruid en deszelfs werking op sommige middenzouten, t. a. p. 1789, St. II. bl. 115.

Onderzoek of het phlogiston het ware beginsel der ligchamen is, met dubbel goud bekroond, t. a. p. 1789, D. V. bl. 1.

In de *Hist. en gedenkschriften van de Maatsch. tot redding van drenkelingen binnen Amsterdam*, 6de stukje (aldaar 1776), vindt men eene hoogst belangrijke waarneming van zijne hand, die ook zijn menschlievend hart tot eere verstrekt, omtrent het bijbrengen eener schier hopelooze drenkelinge.

Diss. de stupendâ impr. cranii carie per naturam et artem feliciter curata. Resp: A. van Solingen, Traj. ad Rhen. 1780, 4o.

Diss. chem. de aquas origine ex basibus aëris puri et inflammabilis, secum invicem combinatis, Traj. ad Rh. 1789, 8o.

Zie Kobus en de Rivecourt, Heringa, *de Aud.* p. 153. S. Rau, *Orat. Paneg. ad natal. Centes. etc.* (*Ser. Prof.*) *Verv. op Wagenaar*, D. XXIV. bl. 302; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* bl. 315, 341, 402, 517, 608; Rotermund, Vogel, *Neuer Med. Leipz. gel. Zeit.* 1777. p. 641; Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 258; *Cat. Bibl. à Roy*, T. IV. p. 1801. T. V. p. 2105; *Bibl. Hulth.* no. 6324; *Nieuwe Vad. Letteroef.* D. IV. I. 432, 493, D. V. I. 100, 2. 564; *Vad. Letteroef.* D. VI. I. 366; Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. *Cat. der Nat. Bibl.* no. 1755; *Cat. der Bibl. van het Zeeuwsch Gen.*

NAHUYS (Henricus), in 1655 geboren, werd proponent bij de classis Walcheren den 17den Maart 1682, predikant te Schoondijke 17 Junij van dat jaar, vertrok in October 1683 naar Hoornaar, in December 1686 naar Delfshaven, emeritus in 1719 en overleed 4 September 1722, oud 67 jaren. Hij gaf eene *Lijkrede op den dood van Koningin Maria*, 4o., in het licht.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 146.

NAHUYS VAN BURGST (Mr. Huibert Gerard), generaal-majoor, oudraad van Ned. Indië, werd den 28sten Maart 1782 te Amsterdam, van vader en moeders zijde uit een aloud geslacht geboren. Ofschoon voor de regterlijke studiën opgeleid, kon hij van jongs af zijne neiging tot het militaire niet onderdrukken; de gebeurtenissen op het einde der vorige eeuw waren wel geschikt om die neiging bij den vurigen jongeling te voeden en hij vatte werkelijk de wapenen op, doch de hartelijke en treffende letteren van zijnen schoonbroeder R. J. Schimmelpenninck en van de hoogleeraren Gratama en Kemper, verbonden hem op nieuw aan de studiën, zoodat hij na het schrijven van zijne dissertatie: *De effectu pactionum et transactionum in jure criminali*, op zijn een en twintigste jaar tot doctor in de beide regten bevorderd werd en als advocaat voor het Hof van Holland optrad. Slechts een jaar daarna verloor hij zijn vader en volgde hij hem in zijn uitgebreid practizijnskantoor in de hoofdstad op. In het laatst van 1805 kwam hij tot het besluit eene betrekking in Indië te aanvaarden; hij vertrok als raad van financien en domeinen naar Batavia. Hij liep groot gevaar van schipbreuk en het vaartuig, waarop hij zich had ingescheept, moest in de Zweedsche haven Warberg eene toevlugt zoeken. Van hier ondernam men op nieuw de reis, doch na vijf maanden aan de Kaap de Goede Hoop aanlandende, vond men die bezitting in handen der Engelschen. Ofschoon door hen op het scherpst onderzocht, had Nahuys het geluk de hem toevertrouwde depêches voor den vijand verborgen te houden, waartoe eene welgeslaagde list hem dienstbaar was. Eerst na twee zeer verdrietige maanden kon hij de straat Sunda bereiken, van waar hij over Bantam naar Batavia kwam. Inmiddels had de regeringsvorm in het moederland weder eene verandering ondergaan, welke de intrekking ten gevolge had van de hooge commissie der heeren Elout en van Grasveldt, welke beide heeren hunne reis reeds tot Noord-Amerika hadden voortgezet; want het was bij de onzekerheid der betrekkingen langs dien weg, dat vele Nederlanders over en weder naar de Indische bezittingen moesten reizen. Met andere tot bedoelde commissie behoorende ambtenaren besloot Nahuys naar het vaderland terug te keeren; in Maart 1807 vertrok hij derwaarts, thans over Noord-Amerika, doch het schip waarop hij zich bevond, had het ongeluk in de golf van Gascogne door een Engelschen kaper genomen en naar Plymouth opgebragt te worden. Met veel moed en beleid redde hij ook toen belangrijke depêches, waarmede hij belast was; hem werd deswege een getuigschrift onder anderen door den vice-admiraal Lucas afgegeven. Eerst anderhalf jaar daarna werd de koning van Holland met zijn gedrag in Engeland bekend en behaagde het HD. hem uit Maastricht op vereerende wijze op te roepen, en hem de overbrenging van zijne depêches naar Java aan den maarschalk Daendels toe te vertrouwen.

Ten einde zich te beter van deze taak te kwijten, vertrok hij in Maart 1809, in het gewaad van een matroos naar Engeland, begaf zich van daar over Noord-Amerika naar Java, alwaar hij, in November van dat zelfde jaar behouden met zijne berigten aankwam, terwijl zoovele vroegere, met de overbrengers daarvan, in 's vijands handen gevallen waren.

Door koning Lodewijk op het sterkst den maarschalk Daendels aanbevolen, werd hij door laatstgemelde tot commissaris en inspecteur der wegen en posterijen aangesteld, en nadat ten genoege der regering een jaar daarna het postwezen behoorlijk geregeld en in werking was, werd hij met de administratie der houtbosschen van meer dan het derde gedeelte van het eiland Java belast. Deze post was gelijk gesteld met den rang van kolonel. Terwijl hij daarmede bekleed was, werd hem door den gouverneur-generaal in last gegeven om, met eenige inlandsche magt, de benden struikroovers, die destijds het gebied van Midden en Oost-Java onveilig maakten, te bestoken en uiteen te jagen. Hij bewees in dat opzigt groote diensten, doch moest de volvoering van deze taak bijkans met den dood bekoopen, door de zware vermoeijenissen, waaraan hij zich, te midden van het regengetijde, had blootgesteld.

Nahuys was in de gelegenheid vele diensten aan de overzeesche bezittingen te bewijzen; hij deed inlandsche troepen op sommige punten op de been brengen tot keering van gevreesde invallen; hij raakte ook vaak in moeijelijkheden, daar zijn menschlievende geest zich kwalijk kon voegen naar de soms harde bevelen des maarschalks; en men weet, dat, vooral door zijn toedoen, twee inlandsche prinsen, in stilte ter dood gedoemd, gered werden.

De luit.-gen. Jansens kwam spoedig hierna de teugels des bewinds overnemen, maar voor eene vreemde regering, die ook het moederland had overheerscht. Zwaar viel het Nahuys zich aan die regering aan te sluiten; doch er bleef hem, gelijk allen landgenooten op Java, wel niet anders over, en toen de aanval der Engelschen tegen dat eiland in 1811 plaats greep, bood hij trouw zijne militaire diensten den generaal Jansens aan, welke met voorkomendheid werden aanvaard. Eerst werd hij bij den staf van den brigade-gen. Alberti geplaatst, en na de doodelijke verwonding van dien verdienstelijken hoofdofficier, nam de generaal Jansens hem bij zijn eigen staf. Zich te ver gewaagd hebbende, werd hij bijkans door de Engelsche jagers ter neder geschoten, en slechts ter naauwernood door een hunner officieren gered. Gevangen genomen, liep zijn leven nog het uiterste gevaar, daar de Engelsche bevelhebber hem als gijzelaar hield voor een ingezetene van Batavia, die van verspieding verdacht en door de onzen met den dood bedreigd was. (Zie *Précis de la Campagne de Java*, door den hertog van Saksen-Weimar.) Reeds den 24sten Augustus was hij op vijf plaatsen, doch slechts ligtelijk gekwetst; twee dagen later werd hij, bij eene charge der Engelsche dragonders, omsingeld en kreeg hij een pistoolschot in den arm, waardoor hij krijgsgevangen werd gemaakt. Na het eindigen van den veldtogt, die aan Nederland de schoonste zijner bezittingen voor een tijd ontrukte, legde generaal Jansens en de brigade-generaal de Kock, chef van den staf des opperbevelhebbers, de vleijendste getuigenissen af »over de gestadige blijken van intelligentie en ijver, door hem aan den dag gelegd, en over de dapperheid, waardoor hij had uitgemunt, bij al de affaires, die successivelijk tusschen 10 en 26 Augustus hadden plaats gevonden." Hij werd wegens zijn uitmuntend gedrag in dezen veldtogt door zijn chef en den minister van koloniën, den hertog Decrès, aan keizer Napoleon in de laatste hagchelijke oogenblikken van het Fransche Keizerrijk voor het legioen van eer voorgedragen. Hij werd daarmede ten gevolge der staatkundige omstandigheden niet eer begiftigd, dan onder de regering van koning Lodewijk Philips, die hem door den minister Guizot de schriftelijke verklaring deed afleggen, dat hij, de koning, de diensten aan het keizerrijk bewezen, als aan Frankrijk zelf bewezen, beschouwde. Na verschillende wederwaardigheden in zijn krijgsgevangenschap op Java te hebben ondervonden, afgewisseld door menschlievende bejegening van eenige ridderlijke Engelsche officieren, werd Nahuys met andere krijgsgevangenen naar Bengalen overgevoerd en had hij het genoegen, dat Lord Minto, de gouverneur-generaal van Britsch Indië, hem het ongelijk vergoedde, dat hem door de nieuw gevestigde autoriteiten op Java was aangedaan. Aan alle krijgsgevangenen werd eene behoorlijke maandelijksche onderstand toegelegd en het onthaal der Engelschen was zeer voorkomend, ook uit besef, dat de magt die Java verdedigd had, op uitmuntende wijze haren pligt had gedaan, tegenover de veel sterkere magt der Engelschen, zoodat de verovering van Java alleen, den Engelschen op meer volks was te staan gekomen, dan die van al de overige Nederlandsche bezittingen te zamen. Acht maanden verbleef hij in Britsch Indie en werd vervolgens met eenige andere officieren naar Londen overgevoerd, van waar hij op zijn eerewoord naar de stad Reading in Berkshire vertrok, welke plaats den krijgsgevangen Indische officieren tot verblijf was aangewezen. Een half jaar deelde hij hier de woning en het lot van den vriend zijner jeugd, den generaal de Kock; het was er verre af, dat het onderhoud der krijgsgevangenen hier naar dat in Britsch Indie geleek; de meeste krijgsgevangenen hadden geene andere hulpmiddelen dan de 18 pences daags, welke hun van regeringswege werden verstrekt: ter eere van de Hollandsche krijgsgevangenen mag gezegd worden, dat ook niet een, ondanks alle ontberingen, eene poging tot ontvlugten deed, waartoe de vaderlijke bejegening van den genoemden hoofd-officier de Kock ook niet weinig bijdroeg. Op grond dat hij civiel ambtenaar was geweest, wist Nahuys

zijn ontslag te verwerven en werd hem verlof gegeven naar Frankrijk te vertrekken; en in December van het voor Nederland zoo gewigtige jaar 1813 bereikte hij Parijs. Hij besloot, na de tijdingen uit Holland te hebben vernomen, terstond derwaarts terug te keeren; het behoeft naauwelijks gezegd te worden met hoeveel gevaren die reis verbonden was, ten gevolge der achterdochtige politie, en het krijgsrumoer, dat van alle zijden werd vernomen; met veel moeite wist Nahuys zich een pas te verschaffen, waarmede hij over Zwitserland naar Nederland reisde, hoewel daarmede een gansche maand verliep, en nog zou hem die reis mislukt zijn indien prins von Metternich hem te Bazel geen aanbevelingsbrief had medegegeven.

Te 's Hage aangekomen, bood hij der vaderlandsche regering zijne militaire diensten op eigene kosten aan, en nog vóór het einde des jaars 1814 werd hem de vereerende last opgedragen, als eersten commissaris van den souvereinen vorst van Nederland naar Java te vertrekken, zoo ter aankondiging van de ophanden komst van Nederlandsche troepen, als tot het nemen van eenige voorbereidende maatregelen daartoe. Doch het schip *de Arinus Marinus* leed bij een zwaren storm in December op onze kusten schipbreuk; ter naauwernood werd de equipage gered. Nahuys had bij deze schipbreuk zooveel tegenwoordigheid van geest aan den dag gelegd, dat hem, toen hij een paar dagen daarna te 's Hage terugkwam, door den souvereinen vorst de last werd opgedragen, het mogelijke te doen tot het redden uit het vastgeraakte schip van een kistje van waarde; onmiddellijk begaf hij zich weder naar Hellevoetsluis en was zoo gelukkig, dien last te kunnen volbrengen, ofschoon de loods, voor het vele drijfijs beducht, onwillig was hem naar het wrak over te brengen. Drie maanden later was hij weder aan boord van een oorlogskorvet ingescheept, doch het leven zoo vol afwisselingen van den baron Nahuys, nam op nieuw eene andere wending. Keizer Napoleon was in Frankrijk teruggekeerd en de gebeurtenissen dien ten gevolge, deden onze reiziger den voorgenomen togt naar Java staken, zijn arm ter verdediging van het op nieuw bedreigde vaderland aanbieden, en weldra stond hij als onbezoldigd vrijwilliger in de gelederen van het Nederlandsche leger; hij werd als majoor bij den staf van den generaal Chassé geplaatst. In de gewigtige dagen van 1815 op nieuw gewond, werd hij deswege door zijn generaal aan den prins van Oranje tot ridder der Militaire Willems-Orde voorgedragen, met zeer vleijende woorden over zijn gehouden gedrag, daar Chassé verklaarde, »dat hij generaal, dagelijks redenen had, om zeer over hem te vreden te zijn en tevens hem te bewonderen over zijne goede wijze van dienen. Dat 15. Junij, toen Binche door de Pruissen was verlaten, meer bedoelde majoor, op eigen aanbod met eene ordonnance naar gemelde plaats reed, hoezeer men geloofde, dat de vijand reeds daar was (een officier van het garnizoen te Binche had zulks den generaal komen berigten), en korten tijd daarna de zekerste tijdingen van daar medebragt, waarvan de gevolgen waren, dat hij generaal met nut zijn mouvementen ten uitvoer brengen kon."

In den herfst van 1815 was eindelijk het gelukkig oogenblik aangebroken, dat de eerste nieuwe uitzending van Nederlandsche magt naar Java voortgang kon hebben; men meende alstoen, dat er geene vooruitzending van commissarissen voor de troepen noodig was, daar de Engelschen op Java alle maatregelen van voorbereiding wel zouden getroffen hebben; doch men weet hoe ver het daarvan af was, en de bijzondere berigten door den majoor Nahuys ontvangen, deden hem al de noodzakelijkheid van bedoelde voorbereiding beseffen. Alleen door zijn aanbod, om op zijne kosten de reis te doen, werd het hem vergund vooruit naar Java te vertrekken en was hij de eerste Nederlander, die in de kolonie de tijding aanbragt, dat spoedig de overheden en krijgsmagt te wachten waren, die het Nederlandsche gezag aldaar weder zouden vestigen. Onbeschrijfelijk was de vreugde, die deze mare aldaar voortbragt; te grooter was die vreugde, omdat zelfs een nieuwe Engelsche gouverneur van Java benoemd was, die korte dagen na Nahuys aldaar aankwam. Men kan ligtelijk nagaan, dat er menige wrijving tusschen hem en het Engelsche bestuur plaats greep, dat ongaarne aan zijne tijdingen geloof sloeg; doch ruimschoots werden die onaangenaamheden vergoed door de hulp en ondersteuning, die landgenooten hem verleenden tot het gemakkelijk maken zijner taak, het oprigten van kazernen en hospitalen. De zaken stonden, wat dergelijke gebouwen betreft, op Java nog erger geschapen, dan men hem eerst gemeld had. Die omstandigheid en al hetgeen de voor- en nadeelen van de Engelsche tusschen-regering op Java betreft, zoomede de tekst der overeenkomst van de teruggave; dat alles is nog zeer onlangs in het bekende werk van den heer H. D. Levyssohn Norman ontwikkeld en medegedeeld. Bepalen wij ons dus hier te zeggen, dat de diensten door Nahuys, nog vóór de sluiting van bedoelde overeenkomst den lande bewezen, door de drie commissarissen-generaal allezins op prijs werden gesteld, en zij hem geen beter blijk van groot vertrouwen konden geven, dan hem te benoemen tot resident aan het hof van Djokjokarta, en het mogt hem gebeuren om de eerste op Java de vlag van zijn dierbaar vaderland in top te hijschen en van het fort en zijne residentie te zien wapperen, naauwelijks een half uur na de aankomst der Nederlandsche krijgsmagt te Djokjokarta. Als door eene hoogere bestiering vond hij hier bij de minderjarigheid des Sultans diens oudoom, prins Pakualam met het regentschap belast; hij was een der beide prinsen die vroeger door het beleid van Nahuys van een oogenschijnlijk wissen dood waren gered. Het was vooral aan deze gelukkige omstandigheid te danken, dat hij bij den vorst en de grooten van het rijk van Djokjokarta, een zoodanig groot vertrouwen en een invloed verkreeg, gelijk misschien nooit een resident vóór hem had bezeten, en dat de overgang van regering op Java aldaar geenerlei tegenstand hoegenaamd ontmoette, ondanks de voorspellingen van Engelsche bewindvoerders. Twee jaren lang vervulde Nahuys den post van resident in genoemd rijk, gedurende welken tijd hij bij herhaling de schriftelijke betuiging van de regering erlangde, wegens hare tevredenheid en goedkeuring over zijn betoonden ijver en buitengewone activiteit. In 1818 werd hij tot commissaris van het gouvernement der kust van Borneo benoemd en het gelukte hem met den sultan van Pontiana, van Sambas, van Mampauwa en van Banjermasing de noodige tractaten te sluiten, waarbij de suprematie van het Nederl. gouvernement erkend en deszelfs regten en inkomsten verzekerd en geregeld werden. Hij bezocht verschillende andere streken van Borneo, vestigde de aandacht op de rijke goudmijnen van Mandore, deed de nabij gelegene eilanden aan en was op een zijner togten bijna in handen van moordzieke zeeroovers gevallen; hij keerde niet zonder moeite naar Java terug en nadat al zijne handelingen ter kuste van Borneo de hooge goedkeuring der regering hadden mogen wegdragen, hervatte hij zijne functiën als resident aan het hof van Djokjokarta, en weinige maanden later ontving hij de vereerende schriftelijke verklaring van den gouverneur-generaal, »dat de vermeerdering van 's lands inkomsten grootendeels aan zijne voorzorgen en doeltreffende maatregelen te danken was." Gaarne had hij aan de onderneming tegen het trouwelooze Palembang deel genomen, doch de Indische regering achtte zijne tegenwoordigheid nog te zeer noodzakelijk te Djokjokarta. Hij slaagde er door zijne krachtige houding in, eene tegelijk met de Palembangsche onderneming opkomende beweging te stuiten, en den beleidvollen resident werd op nieuw de tevredenheid der regering te kennen gegeven »voor den warmen ijver in de dienst van het vaderland en den koning, bij alle gelegenheden aan den dag gelegd" en werd hij tevens tot luitenant-kolonel bevorderd.

Gewigtige dagen beleefde Nahuys nog in hetzelfde jaar 1820. De grijze sultan van Soeracarta stierf; gedurende een tiental dagen was hij, volgens de bestaande regelen, met de keizerlijke waardigheid belast, waarna de oudste zoon des overledenen, de kroonprins, door hem in naam der Nederlandsche regering tot keizer werd uitgeroepen. Het volgende jaar had hij ook zijn deel van rouw en zorgen bij het uitbarsten van de cholera op Java, en in de twee of drie volgende jaren was het hem door evenveel kracht als voorzigtigheid gegeven, oproerige bewegingen in verschillende gewesten, o. a. in Kadoe, te fnuiken; te Djokjocarta ontwapende en nam hij met eigene hand gevangen den prins Dieposonno, ofschoon deze door een troep volgelingen omstuwd was; deze des doods schuldige vorst werd van Java verbannen, doch verkreeg van den menschlievenden gouverneur-generaal lijfsgenade. Het verblijf van Nahuys te Djokjocarta en Soeracarta, was door velerlei ontwikkeling en verbetering aldaar gekenmerkt; de gouvernements-inkomsten dezer landen waren verdubbeld en de steenen gebouwen in de hoofdplaats van het eerstgenoemde gebied, wel met een vierde vermeerderd; doch nu ontstond er verschil van meening tusschen hem en de regering over het vraagpunt der industrie van de Europeanen in de vorstenlanden. Vroeger

was die sterk aangemoedigd en Nahuys was daarvan mede een groot voorstander; de regering kwam tot het besluit, daaraan een einde te maken; Nahuys achtte dit noodlottig en hij verzocht zijn ontslag als resident en tevens verlof om naar Europa terug te keeren. Die terugreis wist de ijverige man nog in vele opzigten dienstbaar te maken aan de belangen des vaderlands. Hij bezocht eenige plaatsen van den Indischen Archipel, als: Benkoelen, Padang, het rijk van Menang, Kaban, Rhiouw, Singapore en Poelo-Pinang, waarvan later door hem een reisverhaal in druk werd uitgegeven, dat de tweede uitgave zag verschijnen, welke mede geheel werd uitverkocht. Evengemeld reisverhaal is opgesteld in brieven, gerigt aan Z. Exc. den heer luitenant-generaal en luitenant-gouverneur van Nederlandsch Indië, de Kock, van wien Nahuys in zijn voorberigt te regt zeide, dat op hem door wandel en gedrag van toepassing was het: *suaviter in modo fortiter in re.* Hoogst belangrijk in vele opzigten is dit werk over Sumatra en omliggende gewesten, vooral voor den tijd, waarin het geschreven werd; en zijne beschouwing over het toen nog twijfelachtige bezit van Singapore, toont den helderen blik van den staats- en krijgsman; hij zegt o. a.: »als Nederlander doet het mij leed, dat wij zelven niet Singapore uit de handen van die zeeroovers gewrongen hebben, in plaats van dezelve in het rustig bezit te laten van dit eiland, hetwelk wij nu de Engelsche natie betwisten."

Van Sumatra's Westkust vertrok hij naar Bengalen, alwaar hij gedurende acht maanden verbleef, in welken tijd het verdrag in Europa gesloten werd, hetwelk de betrekkingen tusschen de Nederlandsche en Britsche O.-I. bezittingen moest regelen. Hij keerde over Bordeaux naar het vaderland terug, waar hem eene zeer eervolle ontvangst verbeidde, en de regering, op voorlichting van mannen als van Hogendorp, Falck, Elout en andere vrienden van degelijk onderzoek, hem de voldoening gaf, dat zij hem nopens de Europesche industrie in de Vorstenlanden in het gelijk stelde, en de Indische regering gelastte, de uit hunne bezittingen gestotene Europesche planters, weder in het genot van hunne regten te doen treden. Ten blijk van Zr. Ms. goedkeuring, werd hij met de burgerlijke ridderorde van den Nederl. Leeuw begiftigd en tot kolonel bevorderd. Maar terwijl hij zich over dezen gelukkigen uitslag zijner pogingen mogt verheugen, liep de mare rond van den vernielenden inlandschen krijg, die in het anders zoo rustige Java was uitgebarsten. Hij gaf dadelijk aan 's konings verlangen gehoor, om op nieuw zijne diensten aan de overzeesche bezittingen te wijden; ten vierdenmale vertrok hij naar Java, alstoen door eene jeugdige gade en een eenigen zoon vergezeld. Door zijn kloek gedrag werd het schip, waarmede hij de reis deed, van een wis verderf gered; ter kuste van Zuid-Amerika werd het in den nacht door een sterk gewapend Braziliaansch oorlogschip gejaagd, dat meende een kaper voor te hebben; tegen den zin des kapiteins deed Nahuys het besluit bovendrijven, om alle lichten op te zetten en zich des noods wanhopig te verdedigen. Door de lichten alleen werd de vergissing bespeurd en het schip behouden.

Kort na de aankomst van Nahuys te Batavia in de maand Augustus 1827 werd hij door den commissaris generaal, burggraaf Du Bus de Ghisignies, benoemd tot resident aan het hof van Soeracarta en commissaris van het gouvernement aan dat van Djokjocarta. Gedurende de drie en een half jaar van zijn verblijf in de vorstenlanden van Java, mogt hij zoo vele en zoo gewigtige diensten aan het vaderland en de koloniën bewijzen, als waartoe zelfs gedurende een geheelen levensloop, maar weinigen gelegenheid hebben. Hoewel de evenvermelde betrekkingen niet medebragten militaire expeditiën tegen den vijand te maken, ziet men echter uit de officiele rapporten van dien tijd, dat hij niet achterlijk bleef zich aan het hoofd van Nederlandsche en inlandsche troepen te plaatsen, en den muitelingen allerwege afbreuk te doen, waar het slechts mogelijk was. Onder anderen nam hij in October 1827 deel aan eene driedaagsche expeditie in het gebied van Djokjocarta, volbragt hij met de cavallerie eene zeer gelukkige, welgeslaagde charge, redde hij het leven van een verdienstelijk officier door het dooden van een woedenden muiteling, en bragt hij twee maanden later, bij nieuwe onlusten in het Rembangsche, eenige inlandsche magt te zamen, waarmede hij de eerste kracht van den aanrukkenden vijand brak en geheel geslaagd zou zijn die te beteugelen, ware het niet, dat hij eene al te groote overmagt voor zich had gehad. De helft zijner benden verloor het leven; hij redde te naauwernood het zijne. De opperbevelhebber van het Indische leger gaf op de vereerendste wijze van zijne gedragingen kennis aan den commissaris-generaal, die den innigsten lof daaraan toekende, doch uithoofde van zijne volstrekt vereischte tegenwoordigheid aan de inlandsche hoven hem verzocht zich zoo veel mogelijk van de deelneming aan de militaire operatien te onthouden. En werkelijk was zijne tegenwoordigheid aan de bedoelde hoven hoogst noodzakelijk; te Soeracarta werd eene zeer gevaarlijke zamenzwering gesmeed; Nahuys wist die te ontdekken en te verijdelen, en het hoofd van den aanslag, Rongo Warsito, werd weder met eigene handen door hem gevangen genomen en ontwapend. De generaal van het Indische leger betuigde hem schriftelijk, »dat hij de wijze admireerde waarop hij dit alles behandeld had." De commissaris-generaal gaf in niet minder krachtige woorden zijne goedkeuring te kennen over den gunstigen afloop dezer zaak, waarvan hij onmiddellijk naar Nederland berigt zond; zoo ook van eene andere zamenzwering in het gebied van Soeracarta, door Nahuys ontdekt en gestuit. Het was door zijne behoedzame handelwijze, dat de jeugdige Keizer van Soeracarta tot de bekentenis en het vragen van vergiffenis gebragt werd, over zijne geheime kuiperijen met het hoofd der muitelingen, Diepo Negoro. Hij droeg met den verdienstelijken kolonel le Bron de Vexela veel bij tot ontwapening van eene vijandelijke colonne, door den beruchten hoofdpriester der muitelingen Riai Modjo genaamd, aangevoerd, en het was door zijn moedig gedrag, dat hij de verraderlijke streken verijdelde, waarmede de muitelingen, zijn leven en dat van den braven kapitein Roeps bedreigden, en op nieuw mogten hem wegens een en ander de vleijendste betuigingen van waardering zijner diensten en erkentelijkheid ten deel vallen. De opperbevelhebber des legers verklaarde: »dat hij alles meesterlijk had behandeld." Bij het eindigen van den opstand en door ziekte overvallen, wenschte Nahuys een verlof naar het vaderland, doch het werd hem op zeer vereerende wijze afgeslagen, daar men, na al de gewigtige diensten in de jongste jaren door hem bewezen en bij zijne groote ondervinding, zijn verblijf alsnog op Java noodzakelijk achtte. Hij werd in het begin van 1830 naar Batavia ontboden, alwaar hij de overdragt van het bewind bijwoonde, dat uit de handen van den burggraaf du Bus de Ghisignies overging in die van den luitenant-generaal van den Bosch, beide mannen, wien het vaderland en de overzeesche bezittingen, in verschillende opzigten zoo oneindig veel verschuldigd zijn. Zijn exc de heer van den Bosch verlangde schriftelijk de gevoelens van Nahuys te verstaan, nopens drie hoogst belangrijke punten van administratie, namelijk: nopens de beste middelen ter uitbreiding der cultures, nopens de noodzakelijke verbeteringen der policie en nopens de middelen ter bekoming van eene schadeloosstelling voor de door den vijf-jarigen krijg veroorzaakte oorlogskosten; de meeste der voorstellen, welke hij hierop indiende, werden dan ook met de goedkeuring van den schranderen gouverneur-generaal bekroond en beantwoordden volkomen aan het oogmerk,

Den 29sten Maart was een dag van groote feestviering te Soeracarta: het was op dien dag dat door Nahuys de eerste steen gelegd werd van den eersten Christen tempel, die, sedert der Europeanen komst op Java, in de Vorstenlanden was gesticht; hij was de bevorderaar en volvoerder van het ontwerp, door den geleerden en ijverigen zendeling Gericke gevormd. Het was eene toevallige en hoogst gelukkige omstandigheid, dat de bittere vijand der Christenen, die vijf jaren lang Java's rust verstoord had, juist dien dag in ballingschap van daar vertrok.

De herstelde vrede en rust bragten bij den gouverneur-generaal van den Bosch het denkbeeld tot rijpheid, om de heeren Merkus en van Sevenhoven tot commissarissen bij de twee inlandsche hoven te benoemen, om de keizers van Soeracarta en Djocjocarta te bewegen, tegen billijke schadevergoeding, van een groot gedeelte van hun schoon land afstand te doen. Teedere, gewigtige, maar hoogst moeijelijke zending, waarbij Nahuys, ondanks zijnen nog lijdenden gezondheidstoestand, door bemiddeling van den generaal de Kock bewogen werd als mede-commissaris op te treden, daar men teregt veel van zijne kennis der hoven, den aard en de denkwijze der Javanen, tot het welslagen dezer taak verwachtte. Hij en Merkus achtten zich verpligt niet terug te deinzen voor de groote daad van verantwoordelijkheid, om op eigen

gezag bij openlijke publicatie, aan de inlandsche bevolking den keizer van Soeracarta, onder hevige vermoedens liggende van deelneming aan den opstand, en die in het geheim het keizerlijk paleis verlaten had, vervallen te verklaren van zijne regering en gevankelijk naar Samarang te doen vervoeren. En naauwelijks was deze maatregel genomen of eene tweede daad van groote verantwoordelijkheid was noodzakelijk; een onwettige pretendent kwam opdagen, die ligt een gevaarlijken aanhang kon erlangen. De commissarissen gaven, uithoofde van deze omstandigheden, na kort doch rijp beraad, aan de prinsen van het hof te kennen, dat zij in last hadden bekomen, om den tweeden, eenig overgebleven zoon van den vroeger overledenen keizer, met name Pangerang Adepatti Porbojo, ten troon te verheffen, hetgeen dan ook den volgenden dag met de gewone plegtigheden plaats greep, zonder dat de bedreigde rust een oogenblik was verstoord, of deze gewigtige gebeurtenis het leven van een enkel mensch gekost had. Van groot aanbelang mag deze dienst aan den lande bewezen, beschouwd worden, daar hierdoor het dreigend gevaar van nieuwe onlusten te Soeracarta, gelukkig werd afgekeerd. De gouverneur-generaal betuigde dan ook zijne bijzondere tevredenheid aan de commissie, over de energie en het goed beleid, waarmede door haar in deze moeijelijke taak gehandeld was. Het was ook bijzonder door de goede zorgen van Nahuys, dat men in tijds van des keizers heimelijke vlugt kennis kreeg, en dat daarop diens gevankelijke wegvoering uit zijn rijk volgde. Zeer kwam tot de gevangenneming van den keizer te stade het Javaansche bijgeloof, volgens hetwelk zekere onzigtbare vorstin, eene soort van waternimf, haren zetel in of bij het zeestrand gevestigd houdt, en zij gereed is ieder, die een groot werk wil ondernemen, in den droom bij te staan. De keizer had diensvolgens, alvorens de vaan des opstands uit te steken, zich aan het zeestrand ter ruste gelegd, in de hoop van dezen wonderdadigen invloed te zullen ondervinden; het was hier dat hij ontdekt werd, en door de heeren van Nes en Sollewijns, zonder het aanwenden van eenige dwangmiddelen, tot de commissarissen werd gevoerd. Zijn val gaf aanleiding tot het geven van een bewijs van groote huwelijkstrouw; de twee eerste gemalinnen des keizers hadden geweigerd haren gemaal in ballingschap te volgen, waarop de derde in rang zijnde gade van den vorst, zich terstond bereid betoonde, zijn verder lot te deelen. Men moet weten welk een indruk het woord ballingschap bij den Javaan heeft, die deze straf met die des doods gelijk stelt, om te kunnen beseffen wat deze daad van opoffering der derde vrouw van den afgezetten keizer inhad, en men zag tevens bij die gelegenheid hoezeer de Javanen voor edele indrukken vatbaar zijn, daar zij haar met den uitbundigsten lof begroetten, en het gedrag der twee andere vrouwen niet minder afkeurden.

Nahuys en de andere staatslieden die deze zaak tot een goed einde bragten, toonden hoezeer zij doordrongen waren van de noodzakelijkheid, om in hagchelijke oogenblikken op eigene verantwoordelijkheid en gezag tot beslissende maatregelen te komen, zonder welke anders ligt de invloed van eenige duizenden over millioenen, op het spel kan worden gezet. Daartegen staat over eene regtvaardige, menschlievende uitoefening van het gezag, eene groote waakzaamheid voor het welzijn der inboorlingen; en onder hen die deze uitoefening zoo begrepen, mogt Nahuys steeds eene eerste plaats bekleeden.

Hij was met den commissaris van Sevenhoven in den loop des jaars 1830 nog ijverig werkzaam tot het bepalen van de grensscheiding tusschen de rijken van Soeracarta en Djokjocarta, eene bepaling die reeds bijkans eene eeuw lang de bron van velerlei moeite en ongelegenheden was geweest; het gouvernement kwam daardoor in het rustig bezit van een viertal rijke en vruchtbare provincien, die sedert zooveel tot stijving van 's lands schatkist hebben bijgedragen. In het begin des volgenden jaars meende Nahuys op nieuw om zijn ontslag en pensioen te mogen aandringen, hetgeen hem dan ook allergunstigt door den gouverneur-generaal werd toegestaan, nadat zijn ambtgenoot, de heer Merkus aan Z. Exc. den gouverneur-generaal van den Bosch had geschreven, dat het voornamelijk aan den grooten invloed van den commissaris Nahuys op de prinsen van Soeracarta, alsmede aan zijn ijver en ervaring te danken was, dat, tot merkelijk voordeel van 's lands financien, de zaken met het hof van Soeracarta zoo spoedig tot een gewenscht einde waren gebragt.

In Junij 1831 behouden, met de zijnen, in het vaderland teruggekeerd, verbleef hij aldaar verscheidene jaren, en maakte zich zijne tegenwoordigheid in Europa ten nutte, om in vier octavo-boekdeelen te verzamelen: *de officiele militaire rapporten gedurende den vijfjarigen oorlog op Java*, vermeerderd met eene beoordeelende beschouwing van een vroeger uitgekomen werk over dien krijg, en nog verrijkt door eene correspondentie over de zaak der landverhuizingen op Java, benevens een verhaal, door bijlagen bekrachtigd, van den verraderlijken, doch, zoo als wij reeds gemeld hebben, mislukten toeleg der muitelingen om hem gevangen te krijgen. Voor ieder die over de gebeurtenissen op Java, van 1825—30 een helder licht wil krijgen, is deze verzameling onmisbaar, en zij werd dan ook door bevoegde beoordeelaaren hoog geschat.

In 1836 werd hij weder tot het tooneel zijner vroegere bedrijven teruggeroepen, en wel in hoogeren werkkring: het was als lid der hooge Indische regering, als raad van Indië en als generaal-majoor titulair, dat hij zijne vijfde reize naar Java ondernam, en hij verbleef aldaar drie jaren, toen herhaling van zijne ziekte hem noopte nieuw verlof naar Nederland te vragen, en een paar jaren later, zijn pensioen als raad van Indië, bij welke gelegenheid hij tot kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd werd.

Zoowel gedurende zijn jongst verblijf op Java, als gedurende zijn ambteloos leven in het vaderland, bleef hij de belangen van Nederland en zijne bezittingen met raad en daad behartigen; ging hij voort voor de regering en waar het pas had, ook voor het publiek licht te verspreiden over menig punt van staathuishoudkunde en bestuur; de ontwikkeling van Java, waartoe hij almede de grondslagen had helpen leggen en waarvan hij de eerste vruchten op de plaats zelve had zien rijpen, gaf hem de gelegenheid tot het ontvouwen der beginselen van koloniale staatkunde, welke hij voor de duurzame afwerping van die vruchten, noodig keurde. Steeds bleef hij voorstaan het stelsel van Europeesch landsbezit in de vorstenlanden van Java; tot het verbeteren van het inwendig bestuur, om den inlander van bezwarende lasten te ontheffen; tot het brengen van de politie op een goeden voet; tot het bewaken van den grooten schat, dien Java aan zijne bosschen heeft en waarvan gedurende eenigen tijd op ondoeltreffende wijze was gebruik gemaakt; tot het aanleggen van goede wegen en waterwerken, tot het bevorderen der zedelijke belangen van den inlander, doch op die behoedzame wijze, welke het welslagen daarvan alleen mogelijk maakt. Onder de geschriften, welke van hem, behalve de reeds vermelde zijn uitgekomen, vallen voornamelijk op te teekenen zijne: *Beschouwingen over Nederlandsch Indië*, in 1847, waarvan een nieuwe druk met nadere toelichting een jaar later het licht heeft gezien; voorts bijdragen over koloniale aangelegenheden en belangen, hoofdzakelijk ten doel hebbende het betoog van het nut van aanmoediging eener vrije cultuur in de zoogenaamde vorstenlanden van Java en een voorzigtigen vooruitgang van liberale beginselen in het bestuur onzer koloniën, in de dagbladen of andere tijdschriften, die zich bijzonder aan de Indische belangen wijden. Nog in 1857 gaf hij over de twee gewigtige vraagstukken van den dag, het Indisch drukpers-reglement en het onderwijs, twee geschriften uit, die, hoewel hij zich niet bepaaldelijk noemde, toch terstond aan hem werden toegeschreven, omdat niemand zich daarin vergiste, die zijnen toon en stijl kende: waardig en gematigd, maar toch vol klem; omdat hij daarin weder blijk gaf van die beginselen, welke hem op zijne geheele loopbaan tot rigtsnoer hadden gestrekt: het waren die, welke door een Schimmelpenninck, Falck en zijn leermeester Kemper waren beleden, die van redelijke vrijheid en orde, van edele verdraagzaamheid in het godsdienstige en staatkundige. Deze achtte ook hij de grondzuilen van Neerlands staat, en daarvoor heeft hij eene halve eeuw met pen en degen, geijverd of gestreden. Ook in latere jaren nog, gaf hij aan zijne zucht tot reizen toe, bezocht vooral Frankrijk en Engeland, en bevond zich juist in de hoofdstad van laatstgemeld rijk, toen de tijding ontvangen werd van het overlijden des gewezen konings van Holland, den graaf de St. Leu. Nahuys achtte zich genoopt diens zoon, prins Lodewijk Napoleon, die toen te Londen zijn verblijf hield, als gewezen dienaar zijns vaders, zijn rouwbeklag te betuigen en de jeugdige prins, wien de toekomst zulk een grooten lotwisseling voorbehield, schreef hem eigenhandig een zeer hartelijken brief, waarin hij Nahuys de hulde bragt,

dat hij zich, wat zeldzaam is, door geen tegenspoed liet afbrengen van de inspraak des harten te volgen, en zich vroegere dagen te herinneren. En voorzeker, zoo onwrikbaar Nahuys aan het vaderland en zijn koningshuis gehecht was, was hij daartoe te edelaardig.

Rondborstig en gulhartig, heusch en minzaam, onbekrompen en hulpvaardig, vereenigde Nahuys vele eigenschappen, die hem in de herinnering van allen, die hem gekend hebben, zullen doen voortleven; en zijne daden en geschriften wijzen hem onder de mannen, die Nederland en Oranje met zelfstandigheid en innige toewijding hebben gediend, eene merkwaardige plaats aan. Zijne grootste aanspraken op blijvende herinnering, wat de koloniale aangelegenheden betreft, zullen voorzeker wezen zijn onvermoeide ijver, invloed en medewerking, waardoor de gelukkige wending van zaken in het binnenland van Java heeft plaats gegrepen, waardoor de inkomsten van den lande grootelijks zijn vermeerderd, de bloei van die gewesten verhoogd, en de rust van Java ook voor de toekomst op steviger grondslagen is gevestigd. Hij overleed 12 Januarij 1858, in de nabijheid van Breda, in den ouderdom van 76 jaren. Er bestaat eene autobiographie van zijne hand, die met zijn portret is versierd, na zijn dood in den handel gebragt.

Zie *Belg. Konst- en Letterb.* 1857. No. 4, *Algem. Handelsbl.* 7 en 8 Febr. 1858. Brinkman, *Naaml. van Boek.; Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 173.

NAHUYS (Mr. Cornelis Jan Wouter), oudere broeder van den vorige, geboren in 1763, was een man van uitgebreide kennis en bijzondere regtschapenheid. Hij beoefende vooral de natuur- en wiskunde, over welke vakken hij eene rijke verzameling van werktuigen en boeken bezat. Ook was hij lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Hij overleed op zijne heerlijkheid Burgs, onder 's Prinsenhage bij Breda in 1831. Zijn weduwe, de eenige dochter van den dapperen vlootvoogd Crull, liet een vierkant ijzeren grafgedenkteeken voor hem plaatsen op het Prot. kerkhof te Zuilen, bij het Ginneken, waarop 2 Lat. opschriften.

Ter regterzijde leest men:

Exegi vitae, dubius, non impius annos;
Incertus morítor, cunctus at horror abest.
Nil scire est hominis, noctisque errore vagari
Rerum summe parens, tu miserere mei.

Ter linkerzijde de Nederduitsche overzetting:

Ik ben in twijfel, maar bestendig vroom geweest;
Ik sterf onzeker, maar in 't minste niet bevreesd;
Niets weten, dwalen, viel den sterveling ten deel:
O God, Gij kent mijn ziel, die ik u aanbeveel.

De bekende Latijnsche dichter en taalgeleerde J. H. Hoeufft, die deze regels vervaardigde, was een boezemvriend van Nahuis. Behalve andere gedichten op hem, vervaardigde hij het volgende:

M

Cornelii Jani Waltheri Nahuys.

»Astrorum si pulcher amor novisse meatus,
»Inque opere artificem mens devenerasse Deum,
»Si justi sincerus honor, verique bonique,
»Inque suos pietas, in patriaeque solum,
»Si candor, si rara fides probitasque severa,
»Si miserum auxiliis promta levare manus,
»Mortali reserare queunt penetralia coeli,
»Nahusi, merito sunt reserata tibi."

Door een ongenoemde (B.) dus overgezet:

»Zoo geestdrift om den loop der sterren na te gaan,
»Met eerbied in 't gewrocht een Schepper gaê te slaan,
»Zoo een opregt gemoed, dat deugd en waarheid huldigt,
»Geen pligt verzaakt aan vriend en vaderland verschuldigd;
»Zoo schaars gevonden trouw, onkrenkbare eerlijkheid,
»Een hand tot hulpbetoon der nooddruft steeds bereid:
»Zoo dat den sterv'ling op den Hemel kan doen hopen,
»Dan, Nahuys, staat met regt voor U de Hemel open.

Zijn portret bestaat in physio notrace door Gonord.

Zie *Kunst- en Lett.* 1831. D. I. bl. 356. 1833. D. I. bl. 5. v. d. Aa, *Geschiedk. Bes. van Breda*, bl. 121; J. H. Hoeufft, *Epid. Carm.* p. 38, 76. Kobus en de Rivecourt.

NAITERVIJS (Albrecht van), misschien Natewisch, komt voor als medeopnemer eener muntmeestersrekening met de Burgemeesters van Dordrecht aldaar ten jare 1430.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graafschappen Holl. en Zeel.* bl. 567.

NAIVEU (Matthys). Zie NEVEU (Mathys).

NAJER (K.), schreef:

Eenvoudig vertoog briev-wijs geschreven aan Jakob Marcelis, om zijne gemeende uytvinding van de Quadratura circuli. Amst. 1702. (Jac. Marcelis had in Amst. 1699 in het licht gegeven:

Ampliatie en demonstratie wegens de Quadrature van de cirkel. Amst. 1699.)

Zie *Cat. d. Bibl. te Amst.* 1ste *ged.* bl. 270.

NAMEN (Willem Graaf van), woonde in 1388 de zeer talrijke vergadering bij, die te Leuven gehouden werd ten aanzien van den graaf van Gelre, wegens de lasterlijke beschuldigingen, die tegen hem gedaan werden, als zoude hij namelijk getracht hebben den koning en de koningin van Frankrijk, den hertog van Normandië en den geheelen Staatsraad te vergiftigen. De leden der vergadering waren behalve deze Willem van Namen, Jan III, hertog van Braband, Willem IV, graaf van Holland en Henegouwen, Adolf, graaf van Berg, Jan van Beaumont, Diederik, graaf van Kleef, Diederik, graaf van Loon, Diederik, heer van Montjoie, Valkenburg en Veere, landvoogd van Zeeland, Willem, heer van Hoorne en Altena, en Otto, heer van Kuik. Zij noemden zich allen neef van den graaf van Gelre.

Zie van der Chijs, *de Munten der Leenen van Braband en Limb.* bl. 124.

NAMEN (Jan, Graaf van). Ten behoeve van dezen vorst verklaarde, in een bewijsstuk van 27 November 1333, door een keizerlijk notaris afgegeven, Jan van Namen, Otto, heer van Kuik, Aarnoud, heer van Stein, Jean de Racourt en andere ridders, ten overstaan van hertog Jan II van Braband, dat hij alle aangegane verbindtenissen wilde gestand doen.

Zie van der Chijs, *de Munten der Leenen van Braband en Limb.* bl. 173 en *de Munten van Overijssel*, bl. 168.

NANING (Jan), waarschijnlijk een Amsterdammer. Hij bloeide in de tweede helft der zeventiende eeuw en beoefende de etskunst. Kramm vermeldt van hem drie prentjes in 4o, voorstellende *Drinkende en rookende boertjes*, in de manier van A. van Ostade, die zeer zwak geteekend zijn.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1188.

NANNING (Koppen), zoon van Koppe Cornelisz., gegoede Roomschgezinde huislieden te Woggenum, werden beschuldigd van eenigen omgekocht te hebben tot het plegen van landverraad en brandstichting. Op deze beschuldiging, door de pijnbank afgeperst, werden beide, vader en zoon, te Alkmaar op de gruwelijkste wijze gepijnigd. Nanning werd veertien maal te Alkmaar en twaalf malen te Schagen op de pijnbank gebragt en vervolgens bij vonnis van 30 September 1575 door Sonoy geveld, het hart uit het lijf gesneden en gevierendeeld. Tollens heeft deze treurige geschiedenis bezongen in *Nieuwe Gedichten*, D. II. bl. 133.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. VIII. bl. 106; Hooft, *Ned. Hist.* B. X. bl. 412; Velius, *Chron. van Hoorn*, bl. 147; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 563; Dez. *Kort Verh. op* 1575; Pers, *Ontstelde Leeuw*, bl. 519; Opmeer, *Roomsch Holl. Mart.* D. II bl. 254—271. *Chron. van Alkm.* 1645. bl. 91; S. Eikelenberg, *Alkm. en zijn Ges.* D. II. bl. 368; Joncktys, *de Pijnbank wederspr. en bematigt* (Rott. 1651) bl. 121; *Kabinet van Ned. en Kleefsche Oudh.* D. I. bl. 122; Fruin, *de Gorc. Mantel.* bl. 41 en *Gids.* 1865. no. 5.

NANNINGS (Pieter en Claes), twee broeders, eerlijke en gegoede huislieden van de Roomsche godsdienst, werden gelijk de vorigen, valschelijk beschuldigd en deerlijk gefolterd. Pieter werd eerst naar Delft, vervolgens naar 's Hage gevoerd en den 15den Julij 1577 onder handtasting ontslagen. Hij keerde naar Benningbroek terug, doch overleed kort daarna aan de uitgestane smarten.

Zie de bronnen bij 't vorig artikel aangehaald.

NANNING (JOAN), werd 10 Aug. 1689 te 's Gravenhage geboren, studeerde te Keulen, werd aldaar licentiaat in de godgeleerdheid, stond tot October 1715 als pastoor of disservant te Leyden, van 30 October 1715 tot 20 Augustus 1718 als pastoor te Weesp. Van daar werd hij, „ter zake van ongehoorzaamheyd en twistmaakerij onder de Roomsch Catholyke gemeente," verbannen. Na van Augustus 1718 tot Maart 1720 ambteloos te Vinkeveen geweest te zijn, werd hij (Maart 1720—1787) pastoor te Bergen, vervolgens aan den Buitenveldert, waar hij 29 Sept. 1761 overleed. Nanning was een zeer geleerd man, een niet onverdienstelijk dichter en welsprekend leeraar, bevriend met Jan Baptista Wellekens, Johannes Franciscus Delsing, Gerard van Loon, en andere geleerde dichters van zijn tijd. P. Koets, schilderde hem levensgroot ten halven lijve, waarnaar Houbraken een fraaije plaat sneed.

Hij gaf in het licht:

Historie der Veranderingen van de Protestantsche kerken door den Heer Jakobus Benignus Bossuet, Bisschop van Meaux, Raadsheer des Konings; voorheen Leermeester van mijn Heer den Daufyn, eersten Alemoezenier van Mevrouw de Daufyne. Uit het Fransch vertaald, Leuv. 1738, 3 d. kl. 8o.

Aurelius Prudentius Klemens *Lofzangen op de H. H. Martelaren, vertaald door J. N.* Amst. 1748, kl. 4o.

Wettige Vooroordeelen tegen de Kalvinisten, uit het Fransch vertaald door J. N. Leuven, 1743.

Jezus te Bethanien gezalfd of de Historie der Zalving te Bethanien in agt korte Predikatien overwogen, Antw. 1749.

Brief van Desiderius Erasmus, van Rotterdam, aan Koenraad Pelikaan. Behelzende zyn gevoelen wegens het Heilig Avondmaal des Heeren. Mitsgaders Twee Predikatien, onlangs over dezelve stoffe gedaan, Amst. 1750, gr. 8o.

Twee Predikatien op den Jaarlijkschen Gedenkdag van het Wonder der Heilige Stede. Gedaan binnen Amsteldam, Amst. 1750, gr. 8o. *Tweede druk, met vermeerderde schikking, vermeerderd met Twee platen*, 1750, gr. 8o.

Predikatien op de Zondagen, Leuven, 1752—1754, 2 d.

Jezus van de Dood verwezen, of de H. Historie der Verrijzenisse en der Verschyninge der Zaligmakers op den eersten Dag, in XXXV korte Predikatien voorgesteld en overwogen. Met eene plaat, Amst. 1755.

Predikatien op de Zondagen, 3de d. Leuven, 1755, gr. 8o. met eene plaat.

Godvrugtige Gezangen op de voornaamste Feesten, Amst. 1756, gr. 8o.

Refugium peccatoris ad J. C. ut Salvatorem, Illuminatorem, Pastorem, Regem, Conditorem, Patrem, Pontificem, Mediatorem et Judicem, Lat. en Ned. 1756, gr. 8o.

Predikatien op de Zondagen, 4de D. Leuv. 1757, gr. 8o. met een plaat.

Predikatien op de Zondagen, 5de D. Leuv. 1758, gr. 8o. met een plaat.

Predikatien op de Zondagen, 6de D. Leuv. 1759, gr. 8o. met een plaat.

Jezus te Bethlehem geboren, besneden en aangebeden, of LXII Predikatien op de Geboorte, Besnijdenisse en Aanbiddinge des Zaligmakers en op andere dan invallende Vierdagen, gedaan door J. N. Leuven, 1761, gr. 8o. met een plaat.

Verdediging van den Zeer Geleerden en Eerwaarden Heer J. Nanning, Roomskatholyken Pastoor te Buitenveldert tegen de eerrovende geruchten, die de Jansenisten ten zijnen opzigte te Amsteldam, en elders hebben verspreid, aan zijne Gemeente onmiddelijk voor de Predikatie van den XXVIII Zondag na Pinxteren op den 13 van Herfstmaand 1761 voorgedragen en van woord tot woord uit zijn eigenhandig Geschrift in 't licht gegeven. Amst. 1761.

Predikatien op de Zondagen, 1 D. 1ste Stuk, 2de druk, Gent, 1767.

Predikatien op de Zondagen, 1 D. 2de St. Leuven, 1767.

Zie G. Kok, *Bijzond. betreffende de R. K. Statie van Weesp*. Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV bl. 464; J. de Vries, *Gesch. der Dichtk. in de 18e Eeuw*, D. II. bl. 150; Glasius, *Godg. Ned.* D. II. bl. 567; Visscher, *Leiddraad; Nav.* D. VI. bl. 1359 VII. bl. 92, 205; van Heussen en van Rijn, *Utr. Berd.* D. II. bl. 386; *Bat. Sacra*, T. II. p. 279; Philalethes, *Brief van een Holl. Priester aan een Gron. Priester zijnen Vriendt*, Paschen 1758; *Joan Nanning. Tafereeltjes uit de vorige eeuw door Pauwels Foreestier* in *R. C. Volksalm.* 1858. bl. 130 volgg. Muller, *Cat. van Portr.*

NANNING (FREDERIK PETRUS GISIUS), werd 18 November 1798 te Suriname geboren, en ontving zijne eerste opvoeding te Amsterdam. Voor de krijgsdienst bestemd, ontving hij sedert het laatst van 1817 zijne opleiding op de artillerie- en genie-school te Delft. In Julij 1819 werd hij officier, was vervolgens gedurende vijf jaren werkzaam bij den vestingbouw te Luik, waar hij tevens, door weetlust aangedreven, onder anderen de lessen van den hoogleeraar in de statistiek Wageman volgde. Welke vruchten dit onderwijs heeft gedragen, toont eene statistische verhandeling van Nanning in den jaargang 1826 van de *Star*. Van Luik werd hij naar Delft gezonden en tot onderwijzer bij de school benoemd, wier kweekeling hij vroeger was. In 1828 tot eersten luitenant-ingenieur benoemd, werd hij, nog in hetzelfde jaar, aan de nieuw opgerigte koninklijke Militaire Academie te Breda verbonden en met de werkzaamheden van kapitein der genie bij dezelve belast. Na de tijdelijke sluiting dier Academie, ten gevolge van het oproer in 1830 in Belgie uitgebarsten, maakte hij eerst een deel uit der bezetting van die vesting en werd later aangesteld tot leeraar bij de genie-school, die, gedurende den stilstand der Militaire Academie te Breda, aan het Instituut voor de marine te Medemblik werd toegevoegd. Hier overleed hij den 4 September 1832 eene weduwe en 4 kleine kinderen nalatende. Hoeveel het vaderlandsche krijgswezen, waaraan hij reeds tot een uitmuntend sieraad strekte en nog meer beloofde te worden, en de daartoe behoorende wetenschappen aan hem verloren hebben, kunnen zijne vertaalde en oorspronkelijke schriften getuigen. Tot onze kennis kwamen:

Handleiding tot de werkdadige meetkunst. Delft, 1828, 's Hage en Amst. 1836, 2 d. 8o. met 15 pl.

Verkorte werkdadige meetkunst, bevattende de onderscheidene wijzen van opmeten van landen. 's Hage en Amst. 1849. gr. met 5 pl.

De overzetting van Mr. Savart, *Beginselen der versterkingskunst, inhoudende de veldverschansingen en vestingbouw.* 2 d. 8o. 1837, en van

A. F. Drieu, *De gids voor den pontonnier, of verhandeling over de militaire bruggen*, door wijlen E. P. G. N. Delft, 1835. gr. 8o.

In de uren zijner ontspanning beoefende Nanning de dichtkunst en heeft daarvan proeven nagelaten, die bewijzen dat hoezeer hij geen hooge vlugt nam, hij vooral zeer gelukkige huisselijke onderwerpen bezong.

In 1825 gaf hij te Delft *Mengeldichtjes*, en in 1828 te 's Hage en Amsterdam *Proeve van krijgsgezangen*, 8o. ten dienste der Militaire Normaal-school in het licht. Verder leverde hij vele beoordeelingen in de *Vriend des Vaderlands*, ook stukken in Proza en Poezy in hetzelfde Tijdschrift, zoo als eene *Navolging der Bataviade van Chenier*, het *Kolonisten morgen- en avondgebed* enz. Nanning was sedert 1830 Lid der *Maatsch. v. Ned. Letterk. te Leyden.*

Zie Siegenbeek, *in Hand. d. Maand. Vergad. v. d Maatsch. v. Ned Letterk. te Leyden.* 1833. bl. volgg.; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Aanhangsel op het Woordenboek van Nieuwenhuis.* o. h. w.; *Milit. Spect.* D. I. bl. 151; Kobus en de Rivecourt.

NANNING (C.), onderwijzer te Maassluis, maakte zich bekend door:

Oefeningen in de Nederduitsche taal, bestaande in gebrekkige opstellen, met voorafgaande taalregelen, iets over de zinscheiding, en korte aanleiding tot de zins- en woordontleding enz. voor de Nederlandsche scholen. 's Bosch 1842. kl. 8o.

Leeroefeningen, ingerigt naar de leerwijze van den Heer P. J. Prinsen. Vier stukjes, Rott. 1844. kl. 8o.

Willem Leergraag, of de brave leerling; bevattende eenige zamenspraken tusschen eenen onderwijzer en zijne leerlingen; wat een goed kind behoort te doen, om zich, in en buiten de school, wel te gedragen. Rotterd. 1847. 8o.

Wetenschappelijk handboekje voor al de klassen onzer Vaderlandsche scholen, bevattende voorschriften, bepalingen, tafels, bijzonderheden enz. uit het gebied der Nederduitsche taal, rekenkunde, geschiedenis, aardrijkskunde enz. Zamengesteld tot nut en genot der leerlingen. Rotterd. 1847. kl. 8o.

Wetenschappelijk Handboekje voor de laagste klassen onzer Vaderlandsche scholen. Rotterd. 1847. kl. 8o.

Goede en slechte kinderen, voorbeelden tot aansporing van deugd en tot afschrikking van ondeugd. Rotterd. 1847. kl. 8o.

Praktisch, Theoretisch rekenboek voor meisjes en ook voor jongens, ingerigt overeenkomstig het tegenwoordig stelsel van maten, gewigten en muntspecien. Rott. 1848. 2 st. kl. 8o.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek*

NANNINGA (Wouter Rudolf), werd den 2 April 1740 te Groningen uit den beschaafden burgerstand geboren, doorliep de Latijnsche scholen en werd op zijn twaalfde jaar met veel lof tot de Hoogeschool te Groningen bevorderd, waar hij zich op de talen, vooral de Oostersche, onder van Lennep en Schroeder, toelegde en zulke vorderingen maakte in de wetenschappen, dat hij nog student, in zijn 18e jaar als Hoogleeraar in de Grieksche letterkunde te Franeker werd beroepen, waartoe aanleiding gaf eene door hem in 1759 geschrevene en onder het voorzitterschap van Schroeder openlijk verdedigde dissertatie, behelzende taalkundige aanmerkingen over eenige gewigtige plaatsen van het O. T. Sedert verdedigde hij, gedurende zijn verblijf te Groningen, nog 2 dissertaties, de eene onder voorzitting van M. Bertling, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, over den aard van het zedelijk verderf der menschen en de andere over Jes. XLII : 3 vergeleken met Matth. XII : 20, *(Dissertatio theol. de Messia calamo quassatum non confracturo ad illustr. Jes. XLII et Matth. XII : 20.* Gron. 1763) welke hij in 1763, bij gelegenheid dat hij onder het praesidium van den genoemden Bertling tot doctor in de theologie bevorderd werd, verdedigde. Op raad van geneeskundigen, onthield hij zich, daar hij zwak van ligchaam was, eenigen tijd van het predikambt, maar hield met veel bijval en toestemming der theologische faculteit lessen over de godgeleerdheid, vervolgens bezocht hij nog een jaar de Utrechtsche Hoogeschool, waar hij inzonderheid in de vriendschap en hoogachting van den beroemden G. Bonnet deelde, die later betuigde, dat hij Nanninga zelden had verlaten, zonder het een of ander van hem geleerd te hebben. In 1766 werd hij predikant te Oude-Schoot, en in het volgend jaar te Dronrijp, waar hij reeds in Louwmaand 1768 aan eene uitteerende ziekte stierf. Hij was lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden, in het eerste deel van welker werken in 1766 uitgegeven, eene door hem geschreven verhandeling *over het werkwoord laten, als een hulpwoord der gebiedende of toevoegende wijze gebruikt,* voorkomt. Als lid van het Utrechtsche genootschap *Tendimus ad idem,* en *Tandem fit surculus arbor,* gaf hij in de werken er van: *Observatio ad Locum Jer. IV : 7, et alia loca in quibus Th. עזבו occurrunt. (Opera societ. cui tessera Tend. etc.* p. 38*).*

Zie Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; *Boekz. d. Gel. wereld.* 1768. *Handd. d. Maats v. Ned. Letterk.* 1768 bl. 3

NANNINGH (Pieter Jacobsze), zeekapitein, onderscheidde zich onder Tromp en de Ruiter. Hij was o. a. bij den togt naar Chattam en werd op de rivier van Rochester mede belast de noodige branders tegen den vijand aan te voeren, het kasteel te beschieten en met het geschut voor de branders eenen weg te banen tot de drie admiraalschepen, wier vernieling zou beproefd worden.

Zie v. d. Bosch, *Ned. Zeek.* D. II. bl. 1245; J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. II. bl. 444.

NANNIUS (Petrus), of Nanninck (Pieter), in 1500 te Alkmaar geboren, werd, na de eerste beginselen der talen geleerd te hebben, schrijver of klerk bij een procureur, studeerde vervolgens te Leuven, keerde na voleindigde studien naar Alkmaar terug, waar hij gedurende verscheidene jaren het rectoraat aan het Gymnasium bekleedde. Omstreeks 1535 vertrok hij wederom naar Leuven en onderwees aldaar eenigen tijd de fraaije letteren in het collegie van St. Hieronymus. Na het overlijden van Conradus Goclenius, volgde hij dezen als Hoogleeraar van het Collegium trilingue op en aanvaardde dezen post den 1 Februarij 1539 met eene oratie over de *ars poëtica* van Horatius. Achttien jaren bekleedde hij hem met eere en verwierf zich de achting en vriendschap van de geleerdste mannen van zijn tijd, onder welken van Nicolaas Everardi, president van den hoogen raad, zijne zonen Nicolas Grudius en Janus Secundus, Paulus Leopard, den dichter Cornelis Musius en Nicolas Michault of Micault, lid van den geheimen raad, Philip Nigri, kanselier van het gulden vlies, vooral van Antonius Perrenot de Granvelle, toen bisschop van Atrecht, later kardinaal, die hem een jaarwedde schonk en onder de buitenlanders van Nicolaus Olahus, raadsheer van koning Ferdinand en koningin Maria van Hongarije, gouvernante der Nederlanden, ook van Jacobus Fiesque, Genueesch edelman en bisschop van Savone, zijn leerling te Leuven, die hem met belofte van een groote jaarwedde naar Italië poogde te lokken; doch Nannius vergenoegde zich met het geven van onderwijs en het zamenstellen van geleerde werken totdat hij den 21 Junij 1557 begraven werd, blijkens zijn grafschrift op een zwart marmeren steen, tegenover het altaar van St. Pieter in de cathedrale kerk te Leuven, bij Paquot afgedrukt. Zijne afbeelding vindt men in de *Elogia* van Miraeus met drie verzen van Andreas Schottus:

»Nanni, Castalidum decus sororum,
»Quisque te videat, tuosque foetus,
»Haud Nanum vocitet, sed ô! Gigantem.

Cornelius Valerius, die Nannius op diens wensch opvolgde, hield een lijkrede op hem, die waarschijnlijk niet is uitgegeven.

Het heeft Nannius niet aan lofredenaars ontbroken, doch voor zoo ver ons bekend is, heeft nog geen geleerde zich opzettelijk bij hem bepaald. Men geeft hem den lof van een uitstekend kenner der oude talen en een groot criticus te zijn geweest. Adrianus Junius stelde hem beneden Goclinus. Ook als Latijnsch dichter heeft hij verdiensten, doch Schoockius noemt hem ten onregte onder de belijders der Hervormde godsdienst.

Hij schreef:

Institutionum Juris civilis libri quatuor, olim a Theophilo Antecessore in Graecum e Latino uberius diffusiusque translati . . . . Graecè editi. Adjectis etiam aliquot Petri Nannii Annotatiuncualis, Lov. 1536, 4o. Deze Annotatiunlae waren oorzaak van een twist tusschen hem en Jacobus Curtius, die deze paraphrase van Theophilus in het Latijn had overgezet.

Declamatio de bello Turcis inferendo, Lov. 1536 (1537) in 16o.

Ook in de verzameling, getiteld: *Jacobi Sadoleti, de bello Turcis inferendo, oratio. Ejusdem argumenti, Othonis Brunsfeldii ad Christianos Principes oratio. Jacobi Fontani, de Rhodi expugnatione, epistola. Petri Nannii declamatio. Ludovici Vivis, de vitâ Christianorum sub Turcâ, opusculum* Basiliae, 1538, 8o. Ook in een andere verzameling door Nikolaas Reusner, getiteld: *de Bello Turcico, selectissimae orationes et consultationes,* T. IV. p. 80 seqq. Nannius droeg dit werk aan Nicolaas Olahus op.

Demosthenis et Aeschinis Epistolae, Latinè versae, Lovanii, 1537, 4o.

D. Basilii Magni, Archiepiscopi Caesariensis, in sanctam Christi Nativitatem Homilia, P. N. interprete, Lov. 1537, (1538) in 16o. aan Ruard Tapper, deken van St. Pieter te Leuven opgedragen.

D. Basilii Magni, Archiepiscopi Caesariensis, Homiliae tres, cum tribus ejusdem Epistolis, P. N. Alcmariano interprete. I. Homil., in dictum illud Euangelicum secundum Lucam: Diruam horrea mea, et majora exstruam, et de Avaritia II., adversus Divites III., in fame et siccitate habita, Lov. 1538 (1539) opgedragen aan Jan Récamp, abt van Aduard. Deze overzetting overtreft die van Raphael Volaterranus.

Marci Catonis et Phocionis vitae e Plutarcho Latinè versae, Lov. 1540, 4o.

Oratio gratulatoria in adventu Caroli V in Belgium, Lov. 1540.

Orationes tres de laudibus Eloquentiae, Historiae et Agriculturae, Lov. 1541, 4o.

Dialogismi Heroïnarum; libellus nunc primum et natus et editus, lectuque dignissimus, Lovan. 1541, 4o. Paris, 1541, 4o. In het Fr. *Cinq Dialogismes, ou Délibérations de cinq nobles Dames, à savoir Lucrèce, Susanne, Judith, Agnes, Camma, Galatienne, traduit du Latin de Pierre Nannius par Jean Millet,* Paris, 1550, 8o.

Athenagorae, Atheniensis Philosophi, de mortuorum resurrectione; Graecè et Latinè. P. N. Alcm. interprete, Lovanii, 1541, 4o. Ook met dezen titel: *Athenagorae, Atheniensis, Philosophi Christiani, liber de Resurrectione mortuorum; Graecè, cum versione Latinâ P. N. Alcm.* Paris, 1541, 4o. Ook *Athenagorae, Ath. Phil. Christ. Apologia vel Legatio pro Christianis. Ejusdem Liber de Resurrectione mortuorum, Graecè; cum versione Latina Conradi Gesneri et P. N., ex editione et cum annotationibus Henrici Stephani. Accedit ad calcem Phoebadi, Episcopi, liber contra Arianos; ex editione Theodori*

Bezae, (alleen in het Latijn) met de werken van *Philo, Basleae, Simon Episcopius*, 1558, 12o. T. II. p. 1401—1441, *Ibid. Idem*, 1561, fol. It. Paris, 1567, 4o., achter de Grieksch-Latijnsche uitgave van Justinus, Paris. 1636. fol. Part. II. p. 40—68, Coloniae (Lipsiae) 1686, fol. Part. II. p. 40—68.

Epistolae Damiano a Goes, aan het hoofd der door Nannius bezorgde eerste uitgave van diens *Hispania*, Lov. 1542, 4o. met de overige werken van Goes, Antw. 1544, 4o. in de *Hispania illustrata* van Andreas Scottus, Francofurti, 1603, fol.

Genethliacum in Cl. viri Damiani à Goes, Equitis Lusitani, filium Emanuelem, Lovan, ... met eenige werken van dezen Portugees, vervolgens in *Hispania illustrata* P. Scotti, T. II. p. 826, 827.

Demosthenis Oratio de Immunitate adversus Leptinem. Latinè versa, Lovan, 1542, 4o.

Demosthenis Orationes duae; prima contra Androtionem: secunda de Immunitate adversus Leptinem, Latinè, Basileae, 1542, 12o.

Funebris Oratio habita pro mortuo Conrardo Goclenio, Lovan. 1542, 4o.

Orationes duae gratulatoriae de felici Caesaris Caroli V in Brabantiam adventu, Lovan. 1543, 4o.

Oratio de obsidione Lovaniensi. Adjunctus est Dialogus de milite peregrino, Lovan. 1543, 4o.

Synesii et Apollonii Epistolae selectiores e Latinè versae, Lov. 1544, 4o.

Deuterologia, sive Spicilegia in librum quantum Aeneidos, Lov. 1544, 4o.

Castigationes in Titi Livii librum tertium decadis primae, Lov. 1545, 4o.

M. Tullii Ciceronis Accusationis in C. Verrem liber quintus; cum scholiis et castigationibus P. N. Lov. 1546, 4o.

Συμμίκτων, sive Miscellaneorum Decas Una, Lovanii, 1541, 12o., Lugduni, 1548, 22o. Ook in *Thesaurus Criticus* van Gruter, Franc. 1602, gr. 8o. p. 1223—1277.

Een uittreksel van dat boek vindt men in *Caroli Sigonii Patavinarum Disputationum adversus Franciscum Robortellum, liber secundus, in quo Ephemeridibus respondetur. Accessit ejusdem ad Epistolam Gabriëlis Faërnii responsio. Item Petri Nannii adversus Robortellum disputatio, ex libro Miscelleanorum ejus Octavo.* Patavii, 1562, 4o.

Declamatio Quodlibetica de aeternitate mundi (Lovanii, 1549 (1550) *mensi Febr.* in 12o.

Duarum sanctissimarum, Agaethae et Lucae, Dialogismi; unà cum Corn. Musii Hymno in eandem divinam Agatham, Lov. 1550, 4o.

Consulti Chirii Fortunatiani Rhetoricorum libri tres, castigatiores reddati operâ P. Nannii Alcm. Lovanii, 1550, 12o.

Sapientia Solomonis, unà cum scholiis, Petro Nannio interprete, Basileae, 1552, 4o.

Leges Municipales civium Mechlinensium, è lingua Teutonica in Latinam translata. Ejüsdem de Magistratuum, rerumque vocabulis difficilioribus. Lovanii, 1552, 4o.

Ook aan het hoofd der Commentariën van Paul. Christyn over de Costumen van Mechelen (Edit. 4o. Antw. 1671, fol.)

In Cantica Canticorum paraphrases et scholia, Lovanii, 1554, 4o.

B. Athan. Magni, Alexandr. Episcopi Opera, Latinè; ex interpr. S. N. et aliorum, Basileae, 1560, fol. 4 vol. Basil. 1564, Paris, 1572, 1581, fol.

Graecè et Latinè, ex interpr. P. N. et aliorum. Accesserunt fragmenta varia et notae variarum lectionum. Heidelb. 1501, 2 vol. fol.

Psalmi XL versibus expressi a Jac. Latomo, Lovan. 1556, 12o. (15 Psalmen zijn door P. N. in Lat. verzen overgebragt. Zijne erfgenamen bewaarden nog overzettingen van andere Psalmen.)

In P. Virg. Maronis Bucelica. Commentaria docta et accurata, muncque primum in lucem edita, Basil. 1559 (1560). Didericus Langius, hoogleeraar in het Grieksch aan het Collegium trilingue, gaf deze Commentariën na den dood van Nannius in het licht.

Auli Prudentii Clementis opera. ex fide decem librorum manuscriptorum emendata studio Theodori Pulmanni et Victoris Giselini. Accedunt . . . . Symmachi et Ambrosii Epistolae adversariae de Religione, cum scholiis P. N. et Victoris Giselini. Desiderii Erasmi commentarius in duos Hymnos Prudentii. Antv. 1564. 8o.

Scholia in Orationes. D. Ambrosii de obitu Valentiniani Imperatoris, de excessu fratris sui Satyri etc. in de uitgaven van Ambrosius, Basileae. 1567. Paris 1569. pl.

Apologia super Annotutiunculis in Theophilum; adversus quemdam Jacobum Curtium in *Thes. Crit. Gruter.* Francof. 1602. T. I. p. 1378—1386.

In Q Horatii Flacci Artem poëticam commentarius, in de uitg. van Horatius met den comment. van L. Torrentius. Antv. 1608. 4o. p. 787—789.

De claris Romae Corneliis, Libellus ad Cornelium Musium in de uitg. van C. Nepos te Frankfort 1608. fol., met Nepos en Sextus Aurel. Victor, uitg. van A. Schottus. Midd. 1609. fol.

Epistola Paulo Leopardo in Goldast, *Phil. Epp. cent. una.* Francef. 1610. in 8o. p. 245, 246.

Somnium sive Paralipomena Virgilii res Inferae a Poëta relictae, hactenus non editum. Lovan. 1611. 16o.

Somnium alterum: in Lib. II. Lucretii Praefatio, habita Lovanii in Collegio Trilingui, achter het vorige (p. 31—53), beide door Erycius Puteanus uitgegeven.

Epistola ad Cornel. Gualterum et Georgium Cassandrum, in *Ill. et clar. vir. Epp.* door Bertius uitgegeven. L. B. 1617. 8o. p. 74.

Hij liet in handschrift na:

Epistola de obsidione Lovaniensi per Rossemium, ad Micaulium patrem.

Oratio purgatoria.

Praefatio in adversarias orationes Demosthenis et Aeschnis.

Praefatio in Homerum.

Ecloga, et Apodemia, interlocutoribus Faleso et Mylace.

Oratio de amore in librum quartum Aeneidos, weleer in bezit van B. Vulcanius, thans in de Acad. Bibl. te Leyden.

Gratulatio ad Mariam Angliae reginam pro felici connubio et restauratâ Majorum religione.

Enarationes sive scholia in Oratorem Ciceronis.

Enarationes in Manilianam Ciceronis, s. Orationem pro Lege Manilia.

Publii Terentii comoediae sex cum Aelii Donat. aliorumque Veterum commentariis et Calphurnii in tertiam Comoediam Interpretatione. Paris. 1536. fol. *Liber hic emendationibus et notis. P. Nannii undique refertus est*, zie *Bibl. Emtinckiana.* (Amst. 1753) p. IV. p. 23.

M. Plauti Comoediae viginti. Parisiis Rob. Stephanus. 1530. in fol. *c. emendat. et notis mss. P. N.*

De Bibliotheek te Leyden bezit:

Excepta ex libro sexto historiarum Polybii de populi Romani domestica, militarique disciplina per P. N.

Index librorum quos scripsit P. N.

Zie M. Adami, *Vitae Phil.*; Id. *Exordia Colleg. Tril.* p. 50—54; Id. *Fasti*, p. 279, 281; Borrichius, *de Poëtis*, p. 147; Graevii, *Cohor. Musar.* p. 329, 332; P. Cunaci, *Epp.* p. 100; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 749—751; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 994; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 625—627; Pope Blount, *Cens. Celeb. Auth.* p. 664 seqq. Th. Magyri, *Eponym.* p. 610; Medici, *De Vita et Script. P. N.* in *Acad. Bunon.* 1849. T. IX. p. 411. Saxe, *Onom.* T. III. p. 187; L. G. Gyraldus, *Dial. II de Poët.* p. 561 *Oper. Castaleonis Prosopogr.* P. III. p. 174; Aub. Miraei, *Elogia Belg.* (edit. 1602) p. 151—153; Joan Coster, *Epist. Ded. Ambros. Oper. Praef.*; Lipsii, *Lovan.* L. III. C. 4; Adr. Junii, *Batavia*, (ed. 1652) p. 395, 396; Huetius, *de claris Interpp. edit. Hag.* p. 231; Thuanus, *Hist. sui temp. lib.* 19 *in fin. Crenii Anim. Phil.* P. XI. § 10. p. 88, 93; Gerdes, *Flor. libr. rar.* p. 257. *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1663; J. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. I. p. 68; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 19, 254; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neërl.* p. 60; P. Schotte, *Hisp. Ill.* T. II. p. 828. Jöcher, Adelung, Niceron, *Mém.* T. XIV. p. 35; Paquot, *Mém.* T. III. p. 123; Teissiir, *Elog.* T. I. p. 120; *Biogr. Univ.* i. v. Baillet, *Jugem.* T. II. p. 161. no. 360. p. 393. no. 837. Moreri, *Nouveau Dict. Hist.* i. v. Goudhoeven, *Chron.* bl. Boxhorn *Tooneel*; *Chron. van Alkm.* bl. 210; Eikelenberg en Boonkamp, *Alkm. en zijne Gesch.* D. II. bl. 42, 120, 111, 422; Paauw, *Europaas Lutherdom*, bl. 352; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. IV. (1) 122; van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. I. bl. 76; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. P. I. p. 177, 238, 379; Delprat, *Over de Broed. van G. Groete*, bl. 67; *Bat. Sacra*, T. I. p. 158; Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Cat. Publ. Lugd. Bat.* p. 4, 30, 31, 119, 163, 246, 254, 257, 266, 278, 346, 348, 349, 350; ms. *Index libr. quos scripsit P. N.*; *Bibl. Hulthem.* No. (*Index*) *Cat. G. J. de Servais*, No. 3107; *Cat. J. Koning*, D. II. bl. 159.

NANNO, of gelijk van Heussen schrijft Manno, te

Staveren geboren, bloeide omstreeks het midden der negende eeuw en was de leermeester van Radboud XIVe, bisschop van Utrecht in de 7 vrije Kunsten. Hij schreef commentarien op de *ethica universalis* en de boeken *de coelo et mundo* van Aristoteles. Ook schreef hij over *de legibus* en *de Republica* van Plato.

Zie J. de Beka, *Chron. Episc.* p. 22; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v.; Sweertii, *Ath. Belg.* i. v. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 898; Suffr. Petrus, *de Script. Fris.* p. 33; *Bat. S. T.* I. p. 158; Hoogstraten, Kok, Jöcher, Adelung.

NANSIUS (Franciscus) of Nans, een der geleerdste mannen van zijn tijd, werd omstreeks 1513 te IJzenberge, in de voormalige Casselnrye van Veurne geboren. Volgens Val. Andreas was hij aldaar, en waarschijnlijk later te St. Winoxberge, de leerling van den vermaarden Paulus Leopardus, met wien hij tot diens dood (1567) briefwisseling hield. Hij bezocht ook de hoogescholen te Leuven en Parijs, in welke laatste stad hij met vele uitstekende mannen omging en eene nieuwe uitgaaf van een der zamenspraken van Plato met eene Latijnsche overzetting en aanteekeningen in het licht gaf (*Platonis dialogus de virtute, qui Menes inscribitur, interprete et scholiaste F. N. Paris. typis regiis.* fol.)

Na het meesterschap in de regten verkregen te hebben, keerde Nansius naar zijn vaderland terug en werd kort daarna tot raadsheer in het Vrye van Brugge (eene uitgestrektheid van 7 uren rondom de stad), aangesteld, eene waardigheid, die hij ook gedurende de onlusten, tot zijne vrijwillige ballingschap in 1584 met roem bleef bekleeden. Zijne uren van verpoozing waren deels aan de beoefening der Grieksche en Latijnsche letterkunde, deels aan de dichtkunde (Nansius was een vurig beminnaar der Grieksche Muze), deels aan den omgang en briefwisseling met de uitstekendste geleerden van dien tijd, als Guil. Pantinus geneesheer te Brugge, Franciscus Raphelengius, Franciscus Bricorius (op de Acad. Bibl. te Leyden is een exemplaar der Metamorphosen van Ovidius in 1574, door F. B aan F. N. Isembergensis ten geschenke gegeven), Bonaventura Vulcanius, Petrus Colvius, Franciscus Thorius, Lucas Trelcatius, Adr. Saravia, Joh. Bollius, Justus Lipsius en Jac. Aug. Thuanus, die hem eens te IJzenberge bezocht, toegewijd. Vele brieven met dezen en anderen tusschen 1550 en 1574 gewisseld, zijn nog verspreid voorhanden, en doen hem als een zeer oordeelkundig beoefenaar der Ouden kennen. Lipsius vooral stelde hoogen prijs op het oordeel van zijn ouden vriend. Hij raadpleegde hem over duistere plaatsen, die hem onder het bestuderen der classici te ooren kwamen. »Nihil est aut te humanius, aut litteris tuis amabilius," schreef hij hem eens. In gevorderden ouderdom verliet hij met eenige anderen, die, gelijk hij, de gevoelens der Hervormden omhelsd hadden, de zuidelijke gewesten, en nam hij de wijk naar Holland. In 1581 of 1582 kwam hij te Leyden, waar zich vele zijner landgenooten onthielden, en werd aldaar, door den invloed van Vulcanius en Lipsius, aan de Latijnsche scholen, waarschijnlijk als onderwijzer in de Grieksche taal geplaatst en knoopte vriendschapsbetrekkingen aan met de geleerde mannen, die zich toen in die stad bevonden.

Sedert 1572 hield hij zich onledig met de *versio poëtica* of *Paraphrasis Euangelii Johannis* van Nonnus, een min bekend Grieksch dichter, volgens sommigen onder keizer Theodosius te Panopolis in Egypte geboren. Hij had dezen dichter meermalen gelezen, vergeleken met den Evangelist en ontdekt dat hij niet slechts geheel verminkt, maar op vele plaatsen, doordien er verscheidene regels uit waren verloren geraakt, onbegrijpelijk was geworden. Weldra was zijn besluit genomen, om, zoo mogelijk, eene verbeterde lezing te geven, en de gapingen aan te vullen. Hij schafte zich al de uitgaven van zijnen schrijver (handschriften kon hij niet raadplegen) aan, vergeleek ze onderling en plaatste zijne verbeteringen aan den kant. Dezen arbeid toonde hij zijnen vriend Lipsius, die er zeer mede ingenomen was, hem de voltooijing er van aanraadde, ja een geheel nieuwe verbeterde uitgaaf van denautheur met een Latijnsche vertaling te bezorgen. Nansius volgde zijn raad en gaf in 1589 in het licht: *Nonni Panopolitani Graeca paraphrasis Sancti Euangelii secundum Johannem, antehac valde et corrupta et mutila, nunc primum emendatissima et perfecta. Cum interpretatione Latina. Lugd. Bat. ex off. Plant. ap Fr. Raphel.* (1)

In de opdragt aan Willem Lodewijk, graaf van Nassau, en aan de Staten van Friesland vinden wij eene oordeelkundige beschouwing der verschillende uitgaven van Nonnus, die sedert 1501 in het licht waren gekomen. Daarop volgen eenige Grieksche verzen op Nonnus en Latijnsche van J. Dousa, Adolphus Mekerchus, Bonav. Vulcanius, Petrus Colvius, Jacob Gruterus en Guil. Hespelius, zoo vele lofspraken op Nansius en diens geleerden arbeid. Eindelijk ontmoeten wij den gezuiverden tekst van Nonnus met de Latijnsche vertaling van Nansius. Gelijktijdig verschenen bij denzelfden uitgever: Fr. Nansii *in Nonni paraphrasin Euangelii Johannis, jam primum suo nitori restitutam, et CCCLXIX versibus auctam Notae, ubi multa, non vulgaria, tractantur ac varii auctorum loci corriguntur aut illustrantur etc. Cum triplici Indice,* 8o. later (1616) te Keulen herdrukt en in Vol. VI der *Bibl. Patrum* overgenomen. (2)

Ten tijde van Scaliger, Heinsius en Grotius werden deze notae op zeer hoogen prijs gesteld. Sedert de reformatie werden ook te Dordrecht de kunsten en wetenschappen met buitengewonen ijver beoefend. De stedelijke regering stelde alle middelen in het werk om haren bloei te bevorderen. Kunstenaars en geleerden werden door haar aangemoedigd of met aanzienlijke geschenken vereerd. De vlugtelingen uit de zuidelijke gewesten, die eenigen naam hadden verworven, waren verzekerd ondersteuning en bescherming bij haar te zullen vinden. Zij plaatste aan het hoofd der Latijnsche school (ook de Groote of Stadsschool genaamd) mannen, die zij geschikt achtten, om de »jonge vrucht in eruditie te instrueren," mannen, »wel onderleyt in 't Griecx en Latyn."

Reeds hadden zij Orydrius »het onderwijs in de fondamenten der tale aanbetrouwd," Cornelius Rekenarius, als geschiedschrijver en Latijnsch dichter niet onbekend, tot onderwijzer in de Latijnsche taal, dichtkunde en welsprekendheid en Adrianus Marcellus in de Grieksche taal aangesteld. Zij meende echter ook Nansius »te moeten versoucken te Dordrecht te willen komen, om de superintendentie der Latijnsche school aan te nemen." Nansius kwam den 28sten Julij 1591 in de stad, werd er door de regering koninklijk onthaald en tot »preses van de Grieckshe tale, op eene jaarwedde van 250 £, die later met 50 £ vermeerderd werd, aangesteld. Nu werd Dordrecht een »mercatus bonarum literarum," een oeffenschool aller geleertheit." Uit alle oorden des lands bezochten jongelingen het gymnasium om zijne praelectiones te hooren. Zoo hoorden volgens een ms. aanteekening van Nansius zelven (3), Gerson Punelus, Gerardus Arnoldi, Gerardus Vossius, Abraham Aurellius, Samuel Caninius, Gideon Junius, Matthias Dreven, Abrahamus Arnoldi, Lazarus Celsus, Paulus Asperensus, Jacobus Arsenius, Leonardus Casembrotius, Petrus Pylius, Abrahamus Vossius, Wilhelmus Bichtius, Bartholomeus Segwaert, Wilhelmus Berckius, Martinus Jacobi, Adrianus Cool, Cornelius Ditert, Simon Coelemey, Diodorus Alewyn, Joannes Narsius, Joannes Casemius, Daniel Demetrius, Raphael Allendorfius, Petrus Gripius, Petrus Vinckius, Tobias Cornelii, Elias Campensis, Engelbertus Bekius, *de praelectiones Nansianae in Theocritum;* anderen, onder welke Rochus van den Honert, en Eryeius Puteanus, die *in Orationem Demosthenis de rebus in Cherseneso gestis, in Sententias Elegiacas Theognidis, in Plutarchi libellum de pueror. discipl., in aurea carmina Pythagor., in Callimachum, Hesiodum, in poëma admonitorium Phocylidis, in libr. IV Aeneid.* en andere schrijvers. Behalve deze *Praelectiones*, alle in hs. op de Bibl. Acad. Lugd. Bat. aanwezig, schreef Nansius aanteekeningen op de *Institutiones Ling. Graecae* van N. Clenardus, vermeerderde het woordenboek van Conrad Gesnerus (Basil. 1567), stelde hij eenige stukjes over de Grieksche spraakkunst op (4), die hij echter niet, gelijk de spraakkunst van Joh. Despaute-

(1) Het autograaf van de bewerking van Nonnus, met mss. kantaanteekk. van Nansius, vindt men in de boekerij der Leidsche Universiteit.

(2) Het autograaf is op de Bibl. te Leyden.

(3) Voor zijne *Praelectiones in Theocritum* op de Bibl. te Leyden.

(4) Alle op de Leydsche Bibliotheek.

6

rius (*Grammatica Despaut. Typis Plant.* 4o.) uitgaf. Ook vond ik vermeld, dat hij veel werk van den dichter Lucretius (1) en *Coniecturae in Simplicium et in Epicteti Enchiridion* maakte, welke laatste, volgens Salmasius (*Praefat. in Simpl.*) Dan. Heinsius voor de zijne zou hebben uitgegeven, en dat hij eenige *Orationes* schreef, o. a. één nog in ms. voorhanden, *de amore, habita cum IV libr. Aenead. auspicaretur*. Ondertusschen vergat hij Nonnus niet, maar arbeidde, gedurende de twee eerste jaren van zijn verblijf te Dordrecht, zoo ijverig aan dezen autheur, dat hij reeds in 1593 kon in het licht geven: Franc. Nansii *ad Nonni paraphrasin Euangelii Johannis Graecè et Latinè editam, curae secundae: in quibus quaedam, a nemine hactenus observata, notantur in alios etiam auctores. Lugd. Bat. ex off. Plant. ap. Franc. Raphel.*, 8o. Nansius droeg dit werk (van hetwelk hij een exemplaar zond aan Jacobus Verheiden, later in bezit van prof. Saxe) op aan den vermaarden Latijnschen dichter Adriaan van Blijenburg, burgemeester de Jonghe (Junius) en de overige leden der Dortsche regering. Janus Dousa, fil., Guil. Hespelius, plaatsten er Grieksche, en Petrus Molinaeus, Petrus Bertius, Corn. Rehanarius en Franciscus Raphelengius Latijnsche gedachten voor. Achter aan ontmoet men eenige Grieksche gedichten van Nansius zelven, als een op de aankomst van Scaliger te Leyden (1593), een aan Lipsius, toen hij Tacitus op nieuw uitgaf, zeven zijn aan den Leydschen hoogleeraar Joh. Heurnius, een aan Raphael Thorius en aan zijn vriend Petrus Colvius gerigt. Dit laatste was in 1588 opgesteld, toen deze Brugsche geleerde uitgaf *L. Apuleji Madaurensis Opera omnia, quae extant, emendata et aucta cum suis ad omnia uberioribus notis, et ejusdem Apuleji libro περὶ ἑρμηνείας ex Bibl* Franc. Nansii, Lugd. Bat. Ook moeten er, in 1588 afzonderlijke gedichten van Nansius zijn uitgegeven. Nansius overleed in het midden van 1595, een zoon, Franciscus, eerst geneesheer te Dordrecht, later te Middelburg, nalatende. Zijne uitmuntende bibliotheek werd opentlijk te Dordrecht geveild. Vele hands. en boeken uit dezelve zijn door Heinsius voor Scaliger gekocht en door dezen aan de Leidsche bibliotheek vermaakt.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 236; Foppens, *Bibl. Belg.* P. I p. 302, 303; Meursii, *Ath. Bat.* p. 271; Vossii, *Rhet.* P. I. p. 88; Köningius, *Bibl. vet. et nova*, p. 566; J. Saresberiensis, *Polic;* Saxe, *Onom.* T. IV. p. 70; Thuanus, in *Comment. de Vita sua*, p. 15 fin. achter *Sui temp. Hist.* lib. CXXXVIII *Aurelian*, 1626. 3 vol. in fol. J. Lipsii, *Opera Omnia* T. I. p. 688, 690, T. II. p. 160, Almeloveen, *Syll. Plagior.* p. 18; J. Scaligeri, *Epist.* p. 532, 633; *Cat. P. van Braam*, Dordr. p. 96, No. 1141; *Cat. Bibl. Acad. Lugd. Bat.* (Index) *Scaligerana* p. 85 (stultus ille Nansius in Nonnum); Heinsii, *Amst. Sacer.* C. XII. init. Joh. Gorop. Becan., *Delit. Poët. Belg.* T. II. p. 475, 476, 477; Vossii, *Epp.* 322; *Geneal. Putean.* p. 29 M. Pilii, *Poëm.* van Meteren, *Ned. Hist.* B. XI. fol. 204. Beverwijck, *Bes. van Dordr* bl. 284; Te Water, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk te Gend* in het *Voorb.;* Vrolijkbert, *Vliss Kerkh.* bl. 164; Balen, *Bes. van Dordr.* bl 120, 121; Hooft, *Ned. Hist.* B. XV. bl. 650; P Nieuwland, *Lett. Verb.* D. II. bl. 4; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 173, 185, 214, 217. *Ill. School te Dordr.* bl. 34, 734 volgg. Dez. *Iets over Franc. Nansius* in *Algem. Konst- en Lett.* 1842, no. 23; de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 120, 121; Tideman, Inl. voor zijn uitg. der *Ged. van S. van Beaumont*, bl. 5.

NANS (Elizabeth), kleindochter van Franciscus, dochter van François Nans, geneesheer te Dordrecht, later te Middelburg, beoefende de Nederduitsche poëzy, en is door Beverwijck onder de uitnemende vrouwen vermeldt.

Zie Beverwijck, *Uytnem. des Vrouw. Gesl.* bl. 190; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 76; *Kunst- en Lett.* 1842, no. 23.

NANTZING (Mijndert), was even als van Speijk, burgerwees, bestuurde als tweede luitenant een uitval uit de Citadel van Antwerpen, en sneuvelde bij die gelegenheid aan eene doodelijke kogelwonde. Hij had den ouderdom van 36 jaren bereikt, was ridder der Milit. Willemsorde en had het Metalen Kruis.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 761, 762; L. P. Staats, *Herinner. aan het Kasteel van Antw.* bl. 73.

NAPPIUS (Everardus Petri), of Evert Pieters, bezocht geen hoogeschool, kwam in 1655, met treffende getuigenissen voorzien, voor de Synode te Bolsward, en verzocht haar een proef van zijne bekwaamheden te mogen geven. De Synode was, even als vroeger de classis van Bolsward, verbaasd over zijne buitengewone talenten. Na voor die classis geëxamineerd te zijn, werd hij in 1656 predikant te Midlum, 1663 lid der Synode te Bolsward, 1665 veldprediker bij prins Maurits van Nassau, 1666 prediker op de vloot onder de Vries, ook in 1671 en 1672, wederom veldprediker bij prins Maurits 1673, 1674, in dat jaar predikant te Amersfoort, en na aldaar slechts een vierendeel jaars gestaan te hebben in 1675 predikant te Harlingen, in 1677 praeses der Synode te Sneek, 1685 Deputatus Synodi. Hij was een buitengewoon bekwaam man, die echter voor zoo ver bekend is, geen geschriften nagelaten heeft. Engelsma meldt, dat hij zich door de levendigheid van zijn geest en invallende gedachten heeft bekend gemaakt. Hij stierf in 't begin van Januarij 1680, nalatende een zoon Petrus, in 1686 predikant te Nieuw Brongersma of de Knijppe, overleden 18 April 1703.

Zie A. Greydanus, *Naaml. der Pred. te Franeker*, bl. 49, 72. J. Engelsma, *Volgl. van Pred. onder de Classis van Zevenwouden*, bl. 175, 176; C Carolinus, predikant te 's Heerenveen, *Lijkrede over Nappius uit Job XIV:* 1, 2.

NAPJUS (Eelco) was executeur der stad Sneek en een onderzoekend man, toen hij, met meer goeden wil dan oordeel, uit kronyken en andere bescheiden, in 1772 aldaar in het licht gaf:

Historische Chronijk of Beschryvinge van Oud en Nieuw Sneek. Behels. eene Verhandelinge van dess. benaming, aanwas, voorregten enz. Mitsg. gedenkw. geschiedenissen aldaar voorgevallen; sampt Naam-register der Burgemeesteren, Schepenen en Raden, Secretarissén, alsmede alle Predikanten, zedert de Reformatie tot desen jare 1772 *ingesloten. Ook van desz. tegenw. gelegentheid enz.* Sneek, 1772, 8o.

Eene nieuwe vermeerderde uitgave hiervan, onder den titel van *Geschiedkundige Kronijk en beschrijv. van de stad Sneek*, 1826, 8o.

Zie Mr. J. Dirks in *Vrije Fries*, D. V. bl. 173; van der Chijs, *de Munten van Friesland, Gron. en Drenthe*, bl. 114; Mr. Bodel Nijenhuis, *Alph. Lijst der Plaatsb.* bl. 247; Arrenberg, *Naamr. van Boek.;* Brinkman, *Naamr. van Boek.*

NASON (Pieter), volgens J. C. Weijerman in 1630 te Amsterdam, doch volgens Pieter Terwesten te 's Hage geboren en discipel van Johannes van Ravesteyn. In 1656 was hij aldaar gevestigd en behoorde tot de 47 kunstenaars, die zich aldaar vereenigden, tot scheiding van het schildersgild, en het weder oprigten van een Confreriekamer van Pictura. Hij was een uitmuntend portretschilder, en schilderde meest voor aanzienlijke geslachten, bij welke nog vele werken van dezen meester gevonden worden, b. v. te Heukelum, bij Wageningen, bij den baron van Wassenaar, op het kasteel Zuilen, te Zuilen bij den baron Tuyll van Serooskerken; bij de familie Taets van Amerongen, bij Mr. J. J. graaf Nahuys, te Utrecht, bij de familie van der Does, die, volgens Kramm, allen getuigen van zijn voortreffelijk penseel en koloriet. Ook schilderde hij de portretten van *Maurits den Braziliaan*, *Karel II*, *Koning van Engeland*, van *Willem Frederik*, *Stadhouder van Friesland en Groningen*. Hij schilderde ook stillevens, die o. a. in het Kon. Museum te Berlijn voorkomen. Zijn bloeitijd was 1670. Terwesten, die hem zeer hoogen lof toezwaait, schrijft dat hij in hoogen ouderdom te 's Hage is overleden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1189.

NASSAU (Charlotte Flandrine de), dochter van Willem I, prins van Oranje, en van Charlotte van Bourbon. Reeds bij het leven van haar vader bij de vrouw van Paracly (Paraclet). Koningin Elizabeth, die zich, na den dood van Willem I, het lot zijner dochters zeer aantrok, schreef 17 October 1584 aan den hertog van Montpensier nopens haar: »et quand à l'autre nommée Flandrina, que la Dame du Paracly, avait desjà apprès de soy du vivant de son père, nous luy avons de longtemps bien expressement recommandée." Toen de princes-weduwe van Oranje in den winter van 1597 naar Parijs vertrok, om bij het huwelijk harer dochter Charlotte

(2) *Titus Lucretius Carus, de rerum natura, correctus ab Oberto Gifanio*, Antv. 1563. *Cum ms. collatus a Franc. Nansio et Isaaco Vossio*, 8o. op de Leydsche Bibliotheek.

Brabantine met Claude, heer van Tremouille, tegenwoordig te zijn, nam zij Flandrine met zich Zij bleef eenigen tijd bij den hertog van Montpensier wonen, en ging later tot de R. C. godsdienst over en werd abdis van St. Croix bij Poitiers. Volgens Beaufort was zij »kort van gestalte en zeer hardhoorende." Zij stierf 10 April 1640. Er werd eene lijkrede op haar gehouden *(Oraison funèbre de C. F. de Nassau, abbesse de Sainte Croix de Poitiers*, Poitiers, 1640, 4o.) en Claude Allard gaf hare levensbeschrijving in het licht *(Miroir des âmes religieuses, ou la vie de très haute et très religieuse princesse Madame C. F. de Nassau, très digne abbesse du monastère de Sainte Croix de Poitiers*, Poitiers, 1653, 4o.)

Zie de la Pise, *Tableau de l'Hist. des Princes et Principauté d'Orange*, p. 552; Orlers, *Afkomste en de Daden der Graven van Nassau*, bl. 136; van Meteren, *Ned. Hist.* D. VI. bl. 473; Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl 788; Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VIII. p. 448, 472; Ferwerda, *Geneal. Oranje en Nassau*.

NASSAU (CHARLOTTE BRABANTINE), oudere zuster der vorige, te Dordrecht geboren, ontving hareopvoeding bij de hertogin van Bouillon. »Ayant," schreef koningin Elizabeth aan den hertog van Montpensier, 17 Oct. 1584, »par cy-devant recommandé celle d'après qui se nomme Brabantine à Madame la Duchesse de Bouillon, votre seur, pour estre nourrye pres de Mademoiselle de Bouillon, sa fille." In 1598 trouwde zij met Claude, heer de la Tremouille, hertog van Thouars, prins van Talmont, graaf van Glisnes, zoon van Louis III de la Tremouille en Jeanne de Montmorency, »een rijk, magtig heer," schreef van Meteren, in Poictiers, wiens zuster is de moeder van den jongen prins van Condé, de eerste prins van den bloede van Frankrijk." Het huwelijk werd besloten in 't leger voor Oldenzeel, waarheen de princesse-weduwe vertrokken was. Van daar reisde zij den 15den van Louwmaand 1598 met hare beide dochters Brabantine en Flandrine en den kleinen Frederik Hendrik, met toestemming der Staten, naar Frankrijk, ontving van deze reisgeld en de bruid *f* 20,000 tot een bruidsgave. Den heer van Dommarville, hofmeester van graaf Hendrik, schonken zij een keten van *f* 1800. In gezelschap van de prinses was graaf Ernst van Nassau.

Den 13den September 1617 kwam Brabantine, sedert 1604 (toen haar man op 38jarigen leeftijd gestorven was) weduwe, met haar zoon en dochter te Dordrecht, en ging, meldt Balen, de kamer en 't huis daar zij geboren was, bezien. Dit huis bewooonde bij hare geboorte Jan van Wesel Thomasz. schepen, en behoorde in 1678 aan Maria Eppenhof, weduwe wijlen Jaques Terwen Jaquesz. Het stond toen de Kleine Spuistraat. Zij stierf in 1631.

Zie *Biogr. Univ.* i. v. *Tremoille;* Dodt van Flensburg, *Arch.* D. VII. bl. 282; de la Pise, *Tableau de l'Hist. des Princes et Principauté d'Orange*, p. 552; Orlers, *Afkomst en de Daden der Vorsten van Nassau*, bl. 136; van Meteren, *Ned. Hist.* D. VI. bl. 473; Balen, *Bes. van Dordr.* bl. 172; Ferwerda, *Geneal. Oranje en Nassau;* Beaufort, *Leven van Willem I*, D. III. bl. 738; Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VIII. p. 448, 472.

NASSAU (Jhr. FREDERIK VAN), heer van Zuilenstein, natuurlijke zoon van Frederik Hendrik, en volgens sommigen van eene dochter van den Rotterdamschen burgemeester van Egmondt van den Nijenburgh, volgens anderen van een burgemeester van Emmerik. Hij vervulde de post van gouverneur bij den jongen prins Willem III, waarvan men hem in 1666 ontsloeg en met een jaarwedde van *f* 4000 voor den tijd van 5 jaren schadeloos stelde. Hij was commandeur van Buren, onderscheidde zich in de krijgsdienst en schijnt de eerste te zijn geweest, die hier te lande den titel van generaal der infanterie heeft gevoerd. Hij bestuurde in 1672 den aanval op Woerden, en viel, na tot het uiterste met heldenmoed gestreden te hebben, met achttien wonden bedekt, op de strijdplaats. Volgens de een werd hij, toen hij reeds gevangen was genomen, door een soldaat gedood, volgens anderen was het Montbas, die er een er in stelde den man, die aan 't hoofd van den krijgsraad gezeten had, waarin het geregtelijk onderzoek tegen hem had plaats gehad, aan zijne wraak te hebben kunnen opofferen, gelijk hij kort te voren hem eene uitdaging tot een tweegevecht gezonden had, welke door den scherpregter beantwoord werd. Den 13den Maart 1640 was hij uit krachte van eene dotatie onder levenden van Frederik Hendrik de heer van Zuilenstein geworden. Na zijn dood werd zijn oom Guillaume de Nassau er eigenaar van.

Zie Sylvius, *Verv. op Aitzema*, bl. 462; *Leven van Fred. Hendr.* D. II. bl. Blombert, *Ges. der Vereen. Ned.* bl. 20. *Camp. de Holl.* p. 218; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 106, 109; La Fargue, *Gesl.* Tab. V; *Utr. Volksalm.* 1840. bl. 148; *Nav. Nav* V. bl. 334, VI. bl. 152, 245, VII. bl. 365.

NASSAU (JAN VAN), *de Jongste*, graaf van Nassau-Siegen, de eenige van dien naam, die voorkomt onder de vijanden van Nederland, zoon van Jan van Nassau, *de Oude*, en Margarette van Waldeck, was de eenige volle broeder van Maurits Johan en een halve broeder van Willem van Nassau. Hij werd in 1583 geboren. Hij was in dienst van den aartsbisschop van Keulen, toen deze in 1598 hem naar die gewesten zond, om over de teruggave van Rijnberk te handelen, voor deze vesting door den ammirant werd belegerd. Hij trad later in dienst der Staten, doch nadat hij te vergeefsche pogingen tot bevordering had gedaan, ging hij in keizerlijke dienst over, en viel in 1629, terwijl Frederik Hendrik 's Bosch belegerde, aan het hoofd van acht of tienduizend man in de Veluwe. Reeds had hij en de graaf van den Berg Amersfoort in hun bezit, toen zij ijlings terugweken op de mare dat Wesel bij verrassing was ingenomen. In het volgende jaar lag hij met een klein leger in de nabijheid van Rijnberk, en dacht zijn broeder Willem van Nassau den weg over den Rijn tusschen Broek en Orsoy af te snijden, maar werd in een scherp ruitergevecht bij Rosenroy tusschen Venlo en Renberk, door den ritmeester IJsselstein, geslagen, gewond en naar Wezel gevoerd, waar zijn broeder hem dikwijls bezocht.

Hij kocht daarop zijne vrijheid voor 10,000 rijksdaalders en ontkwam in het volgende jaar met moeite een tweede gevangenschap, toen hij de Spaansche scheepsmagt aanvoerde, welke op het Slaak of de Mosselkreek geslagen werd. De onzen gaven hem sedert den bijnaam van *Mosselman*. In 1637 poogde hij Rijnberk te heroveren, doch ook deze onderneming liep ongunstig af. Een jaar later maakte de dood een einde aan zijn woelig leven. In 1613 was hij te 's Hage uit de Protestantsche tot de R. C. Kerk overgegaan. In het archief van het Huis Oranje-Nassau te 's Hage, vindt men een stuk getiteld: *Erhebliche uundt gründtliche motiva undt Ursache warumb den Edel Wohlgebohrne Herr Johan zu Nassau sich zum Römischen-Catholischen glauben begeben hatt*, door Groen van Prinsterer in de *Archives* medegedeeld. Hij huwde twee maal en werd vader van 23 kinderen.

Zie Aitsema, *Saken vaa Staat en Oorlog*, D. I. bl. 880, 1018, 1032, D. III. bl. 434; *Mém. de Fréd. Henri*, p. 119, 120, 121; *Leven van Frederik Hendrik*, D. I. bl. 388, 389; J. Commelijn, *Leven van Frederik Hendrik*, passim. 29, 225, D. XI. bl. 101, 103, 117, 136; van Wijn, *Nal op Wag.* D. XI. bl. 65, 68, 109, 110, 111; Hooft, *Brieven*, No. 183, 185, 303, bl. 146, 148, 246; Aubery, *Mémoir*, p. 349; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 467, 475; van der Capellen, *Gedenks* D. I. bl. 300, 550, 585, 641—643; Bor, *Bes. van de Bosch;* van Wassenaar, *Hist. Verh.;* Wagenaar *Vad. Hist.* D. IX. bl. Bemmel, *Bes. van Amersf.* bl. 951; Groen van Prinsterer, *Arch. de la Maison d'Orange-Nassau*, T. VII. p. 177, seqq. 359, 364, T. VIII. p. 22 27, 117 seqq. 166 seqq. (sec. ser.) T. II. p. 2, 47, p. 323, 409, 412, 551, 430; van Lennep, *Ges. van Noord-Ned.* D. II. St. III. bl. 23, 50, 56, 57, 60, 61, 68, 70, 74, 84, 97, 102, 107; Kobus en de Rivecourt.

NASSAU (JUSTINUS VAN), natuurlijke zoon van Willem I en Eva Elinx of Eliver, volgens sommigen eene burgemeestersdochter van Emmerik, die naderhand A. Arondeaux, secretaris van Hulst, huwde, werd in 1559 geboren. Zijne moeder was zijne eerste opvoedster, vervolgens nam Rembertus Horraeus de moeijelijke taak zijner opvoeding op zich, en vergezelde hem naar de hoogeschool te Leyden, waar hij in 1576 als student werd ingeschreven en hij, behalve Horraeus, Petrus Tiara, Justus Lipsius en Cornelis Grotius tot leermeesters had. In 1579 schijnt hij de hoogeschool verlaten te hebben, in 1581 behoorde hij tot de edellieden, die den hertog van Anjou op zijn togt naar Engeland volgden. Teruggekeerd, diende hij den lande en bleef als guydon van den graaf van Laval, onder het gevolg van Anjou. Toen Parma, na het bemagtigen van Duinkerken en vele andere plaatsen ook in Staats-Vlaanderen, zoowel Vlissingen als Antwerpen bedreigde, vergezelde hij zijn vader naar Zeeland. In Jan. 1585 was hij onder de eersten, die met uitstekende dapperheid den aanval op 's Hertogenbosch deden. De toen

door hem betoonde moed was welligt mede oorzaak, dat hij in het volgende jaar, in plaats van Treslong, tot luitenant-admiraal van Zeeland werd aangesteld, en schoon zijne pogingen om Antwerpen te ontzetten, mislukten, »kweet hij zich echter," volgens Bor, »vromelijk." Het was vooral hij, die bij de Staten van Zeeland aandrong om zich te wapenen, en Hollands bijstand te vragen, op het gerucht dat Parma het oog op Zeeland had geslagen en een aanslag op Walcheren, Tholen of Zuid-Beveland in den zin had, en toen Justinus ontdekte dat Parma er bij den koning van Spanje sterk op had aangedrongen, om, vóór de armada iets ondernam, Vlissingen te bemagtigen, zorgde hij dat er steeds schepen in zee waren om verkenningen te doen. De raad van Parma werd verworpen, eerst zou de armada Engeland veroveren. Ten einde echter het uitloopen van Parma's vloot van Antwerpen naar Duinkerken te beletten, hield de admiraal de Vlaamsche kusten van den mond der Schelde tot Grevelingen geblokkeerd. Hij bevond zich in persoon op de vloot en geleidde alle bewegingen, bereikte zijn doel en bewees dus den lande »eene onvergetelycke, onvergeldelycke dienst." Doch hierbij bepaalde Justinus het niet. In Maart 1589 werd hem, bij resolutie der Staten, een eigene compagnie onder het Zeeuwsche regiment toegestaan, waarmede hij in 1590 zijn broeder Maurits ter zijde stond bij het beleg en de inneming van Breda. Vier jaren later werd hem de last opgedragen om Louise de Coligny naar Frankrijk te begeleiden, en in 1595 droegen hem de Staten dien op om koning Hendrik aan het hoofd van twee regimenten bij te staan. In 1596 wedergekeerd, stelde hij dadelijk orde op al hetgeen tot het zeewezen betrekking had en bereidde alles voor tot den togt, die in gemeenschap der Engelschen tot het veroveren van Calais zou ondernomen worden. Toen de Spanjaarden, tot vrede geneigd, met Frankrijk en Engeland onderhandelden, welke beide landen den vrede aanrieden, doch waartegen de onzen, wijl zij steeds de voorwaarden wantrouwden, zich bleven aankanten, werden Justinus en Oldenbarneveld in het begin van Maart 1598 naar Frankrijk gezonden. In Frankrijk vermogten zij niets, de vrede werd 2 Mei geteekend, doch meesterlijk vervulden zij hunne taak bij de weifelende koningin. Deze bleef aan onze zijde, en wij werden, hoewel dit een en ander met geld moest gekocht worden, meer onafhankelijk van Engeland. In Zeeland wedergekeerd, zorgde hij dat ook door de Zeeuwen een aanzienlijk deel werd genomen in den togt naar de Corunha en in 1600 droeg hij het zijne bij tot de overwinning bij Nieuwpoort, die den heldenglorie der Nassau's helder deed schitteren. Het door deze overwinning beroemde jaar (1600) eindigde niet voor dat eene andere zeetogt was behaald. De eer van het beramen, voorbereiden en besturen van den togt naar Antwerpen, om het groote admiraalschip dat aldaar gereed lag, Spinola te ontrooven, komt geheel en alleen aan Zeeland's admiraal, Justinus van Nassau, toe. Hierdoor kreeg de handel van Antwerpen een gevoeligen slag, werd des vijands laatste hoop op nieuwe ondernemingen verijdeld en een groot gevaar van Zeeland afgewend. Dit was het laatste feit te water, dat van Justinus, als admiraal van Zeeland bekend is. Op zijn dringend verzoek ontving hij den 29sten Mei 1611 een eervol ontslag en werd hem een pensioen van *f* 1000 Rijnsche guldens toegelegd,

Nu vestigde hij zich te Leiden, waar hij het Prinsen Logement, na den dood van haar gemaal tot 1585 door Louise de Coligny bewoond, betrok. Na zijn vertrek naar Breda, schijnt zijn familie een huis op de Hooigracht bewoond te hebben, tot ook deze zich in 1606 te Breda vestigde. Den 29sten December 1601 werd hem de commissie van gouverneur van Breda, door de Staten opgedragen. Schoon hij geen deel nam aan de krijgsverrigtingen van zijn broeder, was hij echter ijverig werkzaam, om met al de middelen, die hem ten dienste stonden, de goede zaak te bevorderen, werd hij door de Zeeuwsche Staten en Prins Maurits over krijgskundige zaken geraadpleegd, werden hem door de Algemeene Staten verschillende commissien opgedragen en hield hij zich bezig met het versterken der stad, die na het eindigen van het bestand, door Spinola belegerd, en door hem met beleid en standvastigheid, ofschoon niet met het gewenschte gevolg bekroond, verdedigd werd. Hier leefde hij nog zeer lang en ontsliep 26 Junij 1631. Hier was hij in de gelegenheid aan zijn zucht voor de wetenschappen te voldoen, zelf beoefende hij de Fransche poëzij, blijkens een gedicht dat hem wordt toegeschreven. Hij was bevriend met Huygens, Zuylen van Nijeveld, Marnix van St. Aldegonde en anderen. Er zijn nog brieven door hem aan den eersten geschreven voorhanden. Hij huwde in 1596 Anna van Merode, weduwe van den Engelschen kolonel Morgan, dochter van Hendrik van Merode en Françoise van Brederode. Zij overleefde hem ruim drie jaren. Beide werden in de Hooglandsche kerk begraven; een eenvoudige maar toch met zorg bewerkte steen met hunne beeldtenissen en een toepasselijk opschrift bedekt hun graf. Zij lieten de volgende kinderen na:

1 Willem Maurits van Nassau, die huwde met Maria van Sommelsdijk, derde en jongste dochter van François van Aerssen, heer van Sommelsdijk, de Plaat, Bommel en Spijk, en Petronella van Borre, wier kinderen waren Justinus van Nassau, die in Frankrijk aan de kinderpokken overleed, Anna, die huwde met George van Cats, en Justina, die in den echt trad met Willem Adriaan, graaf van Batenburg.

2 Philips van Nassau, gehuwd met Margaretha, baronnesse van Courtenbach, ouders van eene dochter, getrouwd met den baron Schenk van Bleijenbeek.

3 Lenore Henriëtte van Nassau, die 27 Febr. 1632 te Leyden huwde met den ridder Herri Herbert, luitenant-colonel van het regement van den ridder Herwout, en sergeant-majoor van een derde deel van het leger van H. M. Staten-Generaal, weduwenaar van Jeanne de Hornes, dochter van den baron van Boxtel en zuster van den graaf de Hornes.

Zie, behalve de geschiedschrijvers, Bor, van Meteren, Hooft, Strada, de la Pise, van Reidt, de Clercq, Wagenaar, van Wijn, Bilderdijk, Arends, de Woordenboeken van Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Peerlkamp, *Oratio de perpetua, quae Acad. Leid. Araus. intercessit necessitudine, spectata praecipue in studiis Princip.* L. B. 1840; van Mieris, *Beschr. van Leid.* D. I. bl. 81; van Goor, *Beschr van Breda,* bl. 36; *Nieuwe Reeks der Werken van de Maats. der Ned. Lett.* D. VII. bl. 24; Aubery, *Mém.* p. 247. *Mém. de Fred. Henri,* p. 7—9, 20, 84; H. Hugo, *Obsidio Bredan. Armis Philippi IV ductu Ant Spinola,* A. 1626; Aitsema, *Saken van Staat en Oorlog,* D. I. bl. 271, 223—233, 391—418; Beaufort, *Leven van Willem I,* D. III bl. 738; van der Capellen, *Gedenks.* D. I. bl. 59; Bosscha, *Ned. Held. te Land,* D. I. bl. 268; Mr. J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. I. bl. 198; Dez. *Levensb. der Evertsen,* Inl. Scheltema, *Onoverw. Vloot,* bl. 126 van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II. bl. 105; Swalue, *de Daden der Zeeuwen, gedurende den Opstand tegen Spanje,* bl. 113, 114; Dez. *Just. van Nassau, meest naar onuitgegevene Stukken,* m. pl. Amst. 1858; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. I. p. 59, T. VI. p. 330, 2e Ser. T. I. p. 140, 142, 193, 892, T. II. p. 55, T. III. p. 16, 17, 32; *Chron. van het Hist. Gen.* D. VII. bl. 147, 148; *Nav.* D. VIII. bl. 361, D. IX. bl. 93, 143.

NASSAU (Lodewijk van), heer van Beverweerd, La Leck, Odijk, en Lekkerkerk, natuurlijke zoon van Maurits bij de jonkvrouw van Mechelen, broeder en erfgenaam van Willem van Nassau, een der uitstekendste mannen van zijn tijd, van groote bekwaamheden in den krijg en den raad. In zijne jeugd diende hij onder Frederik Hendrik. Mogelijk was hij dezelfde met kapitein Beverweert, die wij in 1629 voor 's Bosch ontmoeten. In 1641 vinden wij hem mede voor Gennep, waar hij den vijand veel afbreuk deed. Hij was een vertrouwde vriend van Willem II. Hij, die, wil men, geen kennis droeg van 's prinsen aanslag op Amsterdam, toonde hem het gevaar aan, waaraan zijne troepen zouden zijn blootgesteld, zoo de Amsterdammers den St. Anthonisdijk geheel doorstaken, 't welk den prins zoo ontstelde, dat hij hem naar 's Hage zond, met last om de Algemeene Staten te verzoeken, dat zij den prins lieten verzoeken met de troepen af te trekken. Groot was zijn belangstelling in het lot der 6 gevangen heeren, en »hoewel seer tot den prins geneigd, keurde hij zulke rigoureuse moyens als oorsaack tot scheuringh en verbitteringh af." Na 's prinsen dood bleef hij de vriend der prinsesse-weduwe, wier belangen hij voorstond en die hem het grootst vertouwen schonk. Hij wist haar genoegen te doen nemen met de schikkingen der Staten van Holland, omtrent de opvoeding van Willem III, en wendde, schoon de koning het beloofd had, vergeefsche pogingen bij koning Karel II aan om de akte van seclusie voor Holland terug te krijgen. In 1660 stond hij aan het hoofd van het buitengewone gezantschap naar Engeland, om met Karel II een verbond van vriendschap, onderlinge bescherming en zeevaart te sluiten. Hier wist hij zich zoo door zijne persoonlijke hoedanigheden, als door zijne bekwaamheden, even als vroeger te Parijs, waar hij vroeger

gezonden was, om het huwelijk van Willem II aan den koning mede te deelen, en te 's Hage te doen opmerken. Karel II wenschte hem aan zich te verbinden en bood hem voor zijn zoon, den heer van Odijk, een ambt van *f* 14 à 15000 's jaars aan. Eerst in 1662 werd het bekende verbond met Groot-Brittanje door hem en de overige gezanten gesloten.

Als vriend van de Witt trachtte hij den koning gunstiger voor dezen te stemmen. De geschiedenis plaatst hem onder de voorzigtige en scherpzinnige staatslieden van zijn tijd. Hij overleed den 28 Febr. 1665. Uit zijn huwelijk met Elisabeth van Hoorn had hij zes kinderen, drie zonen en drie dochters. Maurits, heer van La Leck (die volgt), Willem, heer van Odijk, Hendrik, heer van Ouwerkerk, Amalia, gehuwd met den graaf d'Affry, Isabella Maurice, Anna en Charlotte, staatsdame van koningin Anna.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. II. bl. 848, D. IV. bl. 610, 614, 645, 665; Wicquefort, *de l'Ambass*. T. I. p. I. 192, 446; Wagenaar, *Vad. Hist*. D. XI. bl. 805, D. XII. bl. 102, D. XIII. bl. 10, 26, 45; van Wijn, *Aant. en Bijv. op Wag*. D. XIII. bl. 21, 22, 30, 34, 36; Thurloes, *Papers*, Vol I. p 701; *Brieven van J. de Witt*, passim; Groen van Prinsteren, *Arch*. 2e Serie, T. III. p. 120, 307, 310 sv. 314, 315, 316, 317, 324, 327, 344, 360, 468, T. IV. p. 212, 218, T. V. p. 145, 198. Swalue, *Just. van Nassau*, bl. 129; *Chron. van het Hist. Gen*. D. X. bl 21, 23, 24, 26; Kobus en de Rivecourt,.

NASSAU LA LECQ (graaf MAURITS LODEWIJK VAN), zoon van den vorige en broeder van heer van Odijk en Ouwerkerk, onderscheidde zich als krijgsman onder Willem III in den oorlog tegen Frankrijk. Hij was in 1670 kolonel, in 1678 als brigadier in den slag bij Senef, waarin hij gekwetst werd en overleed in 1688 als gouverneur van Sluis.

Zie Sylvius, *Verv. op Aitzema*, B. X. bl. 55; *Verv. op 't Verw. Europa, Tweej. Gee* bl. 274; L. Sylvilus, *Lev. en Bedrijf van Willem III*, bl. 259; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 8, Bijl.

NASSAU LA LECQ (L. T. graaf van), zoon van Hendrik Karel, graaf van Nassau La Lecq, heer van Beverwaard en Odijk, voorzitter der Edelen en Ridderschap, luitenant opperhoutvester der provincie Utrecht (26 Jan. 1781 te Utrecht in den ouderdom van 84 jaar gestorven), maakte zich als regtsgeleerde, politiek schrijver en dichter bekend.

Men heeft van hem:

Politique brieven over verscheiden gewigtige onderwerpen, zoo tot het staatkundige als huishoudelijke bestuur der Republyk betrekkelijk, Utrecht, 1780, 8o.

Brieven over de Noord-Amerikaansche onlusten, Utrecht, 1739, 3 stukjes.

Register op alle de voornaamste Rechtsgeleerde Advysen, Consultatiën, Advertissementen, Sententiën, Utrecht, 1779.

Tooneeloefeningen met de zinspreuk *Ridendo dicere verum*.

De Noord-Amerikanen in Holland of de bedrogen Hoogmoed, Utrecht, 1781.

Het Engelsch Nieuwe-Jaars Compliment, of Samenspraak tusschen een Zee-Officier, geweeze koopman, Noordholl. Boer en een Duitscher, over de rencontre voorgevallen op den laatsten Dec. en eersten Jan. tusschen het Engelsch Esquader onder de Commodore Fielding en het Hollandsch Esquader onder den Schoutbijnacht Graaf van Bijland, enz. (door den Schrijver, onder de zinspreuk: Quidquid dilirant Reges plectuntur Achivi, Amst. 1780, gr. 8o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett*. D. I. bl, 148; Arrenberg, *Naamr. van Boek*.

NASSAU WOUDENBERG (CORNELIS graaf VAN), zoon van den veldmaarschalk graaf Hendrik van Nassau, heer van Ouwerkerk, en van Françoise van Aerssen van Sommelsdijk, diende den lande in den successie-oorlog en onderscheidde zich door zijne dapperheid in den slag bij Oudenaarden, vooral in dien bij Wijnendaal, waar hij met 8000 man op een meer dan dubbel getal vijanden de overwinning behaalde. Dit schitterend wapenfeit, waarin zich dapperheid aan schrander overleg paarde, mogt zijn vader nog weinige dagen voor zijn dood vernemen. De Algemeene Staten stelde hem, die toen brigadier was, voor dit heldenfeit tot generaal-majoor aan Hij nam deel aan het beleg van Doornik, werd in den slag bij Malplaquet gekwetst en verdronk in Julij 1712 bij Denain in de Schelde,

Zie van Wijn, *Aant. en Bijv* op Wagenaar, *Vad. Hist*. D. XVII. bl. 83; Pauer, *Neueste Ges*. T. I. p. 972, 429; De Vrijer, *Leven van Marlbor*. D. III. bl. 290; W. Coxe, *Herz. Johann von Marlbor. Leben und Denkwürdigk*. 6 Th. Wien 1820—2; *Hist. de Jean Churchill, Duc de Marlborough* 3 vol. 8o. *Oorlogst. van Europa*, Leijd. 1750. 2 d. Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 416, 440—443, 458, 534, Bijl. 20

NASSAU (HERMAN VAN) van Zwolle, werd in 1499, nadat hij aldaar waarschijnlijk stedelijk muntmeester was geweest, en misschien ook voor den elect Jan van Nassau, toen deze er zich tijdelijk ophield, munt geslagen had, door den Gelderschen hertog Karel van Egmond voor zes jaren tot diens muntmeester te Zutphen aangesteld, aangezien Nyclaes Nijker zijn ambt had nedergelegd. Verder werd hij uitdrukkelijk benoemd tot de eenige binnen de vierdelen van Zutphen en Arnhem.

Zie van der Chijs, *de Munten van Overijssel*, bl. 340 en *de Munten der Graven en Hert. van Geld*. bl. 118, 119, 306.

NAT (graaf VAN DER) of Nath onderscheidde zich als krijgsman in het gevecht bij Ekeren (1702).

Zie *Europ. Merc*. 1703. bl. 71—104; Wagenaar, *Vad. Hist*. D. XVII. bl. 52; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 395. In J. Bodecheri Banningu, *Poëm*. p. 162 (L. B. 1636) komt voor *Epitaphium Adriani van der Nath, Domini in Molenswaert cognati*.

NATALIS (HIERONYMUS), volgens de een een Spaansch, volgens anderen een Vlaamsch jesuit, en vicaris-generaal van Ignatius (de Loyola, tot wiens eerste medgezellen hij behoorde, in 1581 gestorven, bekend door een zeer middelmatig werk, doch dat om de platen, die er in voorkomen, zeer gezocht wordt. Het heeft ten titel;

Meditationes in Euangelia totius anni, Antv. 1591, fol. c. fig.

Zie *Nouveau Dict. Hist*. i. v. *Dict. Biogr*. i. v.

NATALIS (HENRI NOEL), Luiksche graveur, die in de eerste helft der zeventiende eeuw bloeide. Het door hem gesneden portret van den in 1637 vermoorden Luikschen burgemeester La Ruelle, komt voor in *Histoire tragicque ou relation véritable de tout ce qui se passa au tragicque banquet Warfuzéen — extraite des dépositions mises en garde de loy, ensemble de plusieurs lettres, escrits et signatures, trouvées, tant sur la personne du dit qu'ailleurs*, etc. Liège, 1637, in 4o.

Zie Immerzeel, *Leven en Werken der Holl. en Vl. Kunst-Schild*. D. II. bl. 254.

NATALIS (MICHIEL), zoon des vorige, in 1609 te Luik geboren, was een der voornaamste graveurs van zijn tijd. Reeds op elfjarigen leeftijd sneed hij, onder leiding van zijn vader, eene *St. Magdalena*, *St. Theresia* en *St. Franciscus*, die door kunstkenners werden geprezen. Welhaast evenaarde, ja overtrof hij de meesters, die hij zich ten voorbeeld had gesteld, Om zich verder te volmaken, reisde hij naar Parijs, waar hij een groot aantal portretten sneed. Van daar ging hij naar Rome, waar hij den beroemden J. Sandrart vond en door hem vriendschappelijk werd ontvangen. Deze beval hem prins Justiniani aan, die hem eenige antieke standbeelden in prent liet brengen. Hij slaagde hierin zoo gelukkig, dat deze vorst op het denkbeeld kwam, eene verzameling der fraaiste standbeelden in de galerij van zijn paleis te Rome aanwezig, in prent te brengen. Hij droeg dien arbeid op aan J. Sandrart, C. Bloemaart, Theod. Mathan, H. van Persijn en Natalis, doch het werk van dezen laatsten onderscheidde zich zóó, dat hij, volgens getuigenis van Sandrart zelven, van toen af een der bekwaamste graveurs zijner eeuw geacht werd. Behalve deze prenten bragt Natalis een aantal schilderijen van beroemde meesters — Raphaël, Cezar Bossanus, Titiaan, Le Poussin, Pietro de Cortone, Andreas Sacij, Georgio di Crasso, Romanelli en anderen — in prent. In zijn vaderland teruggekeerd, zette hij zich eerst te Antwerpen, en vervolgens (1642) na een afwezigheid van elf jaar, te Luik neder. Hier vervaardigde hij een aantal prenten naar de fraaije werken van A. van Diepenbeek, Mignard, Bourdon, Rubens, B. Flemalle, G. Douffet, W. Damery, welke zijne roem meer en meer zoo in als buiten zijn vaderland bevestigden. Vooral onderscheidde zich de plaat in B. Fisen's *Hist. Leod.;* eene *Heilige familie* naar Raphael; het *uitzenden der Apostelen;* een *St. Bruno, te midden der Heiligen van zijn orde* naar Bertholet Flemalle, de *Buste van St. Lambert* enz. Bij de verheffing van Leopold

tot keizer werd hij naar Frankfort geroepen, om diens portret te vervaardigen. Dit gelukte hem zóó, dat hij, behalve eene aanzienlijke belooning in geld, een gouden medaille en den titel van 's keizers gewoon graveur verwierf. Bisschop Ferdinand van Beijeren benoemde hem tot graveur der munt van het prinsdom van Luik en tot ijker der gewigten van de stad. Lodewijk XIV bood hem de betrekking van eersten graveur met een aanzienlijke jaarwedde en huisvesting in de Louvre aan. Hij nam dit aanbod aan, begaf zich op weg naar Parijs, doch naauwelijks aan de grenzen gekomen, werd hij ziek, keerde naar Luik terug en stierf in 1670.

Voor hij zijn vaderland verliet verkocht hij een gedeelte zijner prenten aan iemand te 's Hage, die ze aan een koopman uit Frankfort afzette, waar zij in den aanvang der achttiende eeuw nog bestonden, en mogelijk nog aanwezig zijn.

Natalis liet ook naar zijn teekeningen graveren. Zoo vindt men in het *Dypticon Leodiense*, Leod. 1669, fol. van den jesuit Alexander Wiltheim, twee vrij groote en fraai gesneden platen met het onderschrift: *M. Natalis delineavit R. Collin sculp.* Tot zijne voornaamste en zeldzaamste kunstwerken behooren: de *Maagd, zittende met het kind Jezus op den schoot, vergezeld van St. Jozeph; de verrukking van den Apostel Paulus; de bruiloft van St. Catharina; het laatste Avondmaal* naar eene schilderij van A. van Diepenbeek; de *Godin Pomona.* De door hem gegraveerde portretten zijn zeer gezocht. Zijn eigen portret in ovaal gevat, met eigenaardig bijwerk in fol., is ook waarschijnlijk door hem naar een teekening van L. Fines gegraveerd.

Hij huwde Maria de Faleaumont, die hem verscheidene kinderen schonk. Één wijdde zich aan de graveer- later aan de schilderkunst, vestigde zich te Hamburg en overleed aldaar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 254. 255; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1189.

NATHANS (S.) tandmeester te Amsterdam, schreef: *Verhandeling over de Tandziekte*, Amst. 1800, 8o.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 256.

NATRUS (L. VAN) gaf met J. Poleij en C. van Vuren, Amst. 1734, het *Groot volkomen Molenboek of naauwkeurig ontwerp van Molens*, 3 d. fol.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 358.

NAUNHEIM ( ), een medailleur, die omstreeks het midden der achttiende eeuw in België bloeide. Men heeft van hem een *Schouwpenning op J. G. Carpzov*, 1754.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Sch.* D. IV. bl. 1186.

NAUTA (GAVIUS), te Sneek geboren, werd 30 Mei 1703 predikant te Scherpenzeel, Spangen, Munnekeburen en Nyetryne, van waar hij in 1705 ging naar Ytens. In 1715 werd hij predikant te Oudkerk en Roodkerk, toen hij in 1722 door de gedeputeerde Staten, als canonicus, gelast werd »op te maken een ordentelijk compendium der kerkelijke wetten," waarvan de eerste druk verscheen in 1757, als: *Het Compendium der kerkelijke Wetten*, enz. Amst. 4o., terwijl door de grondige zorg van H. A. de Chalmot in 1771 de 2e uitgaaf verscheen met den titel:

Compendium der kerkelijke wetten van Vriesland, geëxtraheert uit 's lands- en synodale Resolutien enz. Tweede druk. Geheel verbeterd, tot den jaare 1771, *aangevuld, en met een volledig Register voorzien. Als mede de Kerken-ordeningen der Gereformeerde Nederlandsche kerken, in de Nationale Synoden gemaakt; benevens die door de Provincien van Gelderland, Holland. Zeeland en Utrecht aangenoomen en in byzondere vergaderingen bepaalt, enz.* Leeuw. 1771 8o.

Hij overleed 26 November 1751, oud 77 jaren.

Zie J. Engelsma, *Predik. van Zevenwoud.* bl. 276.

NAUTA (EEUWE), kleinzoon van den vorige, geboren den 8 October 1757 te Ytens, waar zijn vader Hetto Nauta toen predikant was, studeerde te Franeker, werd 1 October 1781 proponent bij de classis van Bolsward en Workum, en tot predikant in zijne geboorteplaats Ytens bevestigd 21 April 1782, vertrok in September 1783 naar Edens en Spannum, waar hij overleed 23 September 1826. Hij huwde in 1782 met Anna Lantinga, die in 1793 overleed en hem twee zonen en eene dochter naliet, van welke een zoon voor hem overleed. Hij wijdde 24 Mei 1819 het nieuwe orgel in de kerk te Spannum in met eene leerrede geheel in dichtmaat, zelfs de gebeden, uitgesproken, welke hij in het licht gaf te Leeuwarden 1819, onder den titel van: *Leerrede over de Christelijke Blijdschap*, gr. 8o.

Zie *Boekz. der gel. wereld* op genoemde jaren.

NAUTA (GAJUS) te Sneek geboren, werd in 1606 doctor in de regten te Franeker, vestigde zich in 1607 als advokaat in zijn geboorteplaats, waar hij later het ambt van secretaris bekleedde. In 1636 werd hij Raad in het Hof van Friesland, en overleed 1645. Hij liet een eenige zoon na, Joannes, geboren te Leeuwarden en in 1648 student in de regten te Franeker. Hij was als regtsgeleerde beroemd, doch heeft bij zijn leven niets in het licht gegeven. In 1779 verscheen te Leeuwarden: *De Decisien van het Hoff van Frieslandt; vergadert ende by geschrift nagelaten van de Heer Gajus Nauta, vermeerdert ende met een register verrykt door Anthonius Kann, procureur generaal van Vriesland.* 4o.

Ook liet hij in handschrift na:

Comentaria in quatuor libros Statutorum Frisiorum.

Zie Huber, *Dom. aurp.* t. p. 186; *Dez. Praef ad Observat. rer. forens.*; De Wal, *de clar. Fris. Jurec.* p. 125, 434; Arrenberg, *Naamreg. v. Boek.* bl. 15; Neuhusii, *Poëm. Extemp.* p. 151.

NAUTA (SIMON), zoon van Simon Nauta, lid der vroedschap van Franeker, aldaar in Januarij 1727 geboren. Na de triviale scholen zijner geboortestad doorloopen te hebben, werd hij student te Franeker, oefende zich in de godgeleerdheid onder Aeg. Gillissen en H. W. Bernzau, werd in October 1751, na voor de classis van Franeker geexamineerd te zijn, tot het S. Ministerium toegelaten, volgde in 1753 H. Adema, toen tot predikant te Huizum, later te Zwol beroepen, als corrector te Franeker en in 1760 Wilhelmus Jacobus Roldanus als predikant te Wolvega op. In 1770 hield hij eene *Lijkrede over 't afsterven van den Hoog Welgeb. Heere Jonkheere O. Z. van Haren, Grietman van Weststellingwerf, op den* 2 *September* 1779, *in Wolvega, over Job. XIV:* 2, uitgegeven te Zwolle, 1779, 8o.

Hij overleed hier, sedert April 1803 emeritus, 23 Maart 1810.

Zie J. Engelsma, *Volgl. d. Predik. van Zevenw.* bl. 274; *Boekz. der gel. Wereld.* 1780 bl. 44, 45; *Verslag v. h. Friesch Genootsch.* 1859—60, bl. 365.

NAUTA (OBIAS AUGUSTINI), te Leeuwarden geboren, in 1645 proponent geworden, in 1654 predikant te Tjerkgaast c. a., waar hij in het laatst van 1677 overleed. Hij gaf in het licht twee leerredenen over Psalm 122, en de *Gulde Leeraar der Jeugd*, Franck. 1663. Van deze bezitten wij *Vreugdegalmen over den welstand van Neêrlands Kerken* 8o.

Zie *Aanh. van Abcoude, Naaml. van Boeken* bl. 147; J. Engelsma, *Volgl. der Pred. van Zevenw.* bl. 106.

NAUTA (SICCO GODEFRIDUS), geboren 30 Januarij 1786 te Midlum, hanteerde reeds in zijn jeugd de Nederlandsche lier. Hij overleed te 's Hage 10 December 1804.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

NAUTA (S. S.)

Schreef: *Specimen chir. med. de corporibus peregrionis et oesophago removendis* Franeq. 1804.

Zie Holtrop. *Bibl. med. chir.* p. 216.

NAUTA (BAVIUS ANTONIUS), zoon van Gysbertus Antonius Nauta, commies bij de Staten van Friesland, en van Eva Justina Manger, dochter van den Franeker Hoogleeraar van dien naam, werd 24 April 1800 te Leeuwarden geboren.

Zijn vader vroeg verloren hebbende, werd hij door zijn moederlijken oom H. Manger te Haarlem opgevoed, genoot aldaar het onderwijs van den geleerden rector P. Hofman Peerlkamp en kwam in 1817 op de Hoogeschool te Leyden, waar hij spoedig onder de kundigste studenten werd gerangschikt. Gewigtige redenen bewogen hem van zijn eerste voornemen, zich aan de predikdienst toe te wijden, af te zien en de oude letteren te beoefenen. Van zijn gelukkigen aanleg hiertoe bewijzen zijne beide te Utrecht en Leyden met goud bekroonde prijsverhandelingen. In 1825 viel hem de eer te

beurt, bij gelegenheid van het 25 jarig bestaan der Leydsche Hooge school, more majorum, d. i. door de promotie met de kap, plegtig tot den graad van doctor te worden bevorderd. Hij verdedigde te dien einde 4 Februarij een inwijdingsdissertatie, het eerste gedeelte van Seneca's boekje *de Providentia*, waarna hij den 9den daaraanvolgenden in de Pieterskerk uit de hand van den hoogleeraar Bake, die in een keurige aanspraak aan zijn buitengewone verdiensten hulde deed, de doctorale bul ontving.

Sedert hield Nauta zich te Leyden, waar hij zich vestigde, onledig in het geven van privaat lessen in de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche taal en besteedde de uren, die hem van zijne lessen overschoten, met eigene letteroefeningen, voltooide o. a. het tweede deel zijner uitgave van Seneca *de Providentia* (1828) droeg (1829) naauwkeurig zorg voor den herdruk van Plato's *Phaedon* naar de uitgave van Wijttenbach, waar bij hij een *Epimetrum* of toegift van aanteekeningen voegde, en ware hem een langer leven vergund geworden dan had hij de bewerking van een of ander der zedeschriften van Plutarchus ondernomen. Voorts was hij andere geleerden behulpzaam door zijne dienstvaardigheid in het vergelijken van oude handschriften der Leydsche Bibliotheek, inzonderheid aan den kundigen Poppo, bij zijne uitgave van Thucydides en aan het genootschap van Duitsche natuuronderzoekers voor den nieuwen druk der *Historia naturalis* van Plinius. Ook was Nauta geen vreemdeling in de vaderlandsche letterkunde, waarvan in zijne nagelaten handschriften vele sporen aanwezig waren. De maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leyden erkende zijne verdiensten door hem in 1826 en het Provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen door hem in 1834 tot lid te benoemen. Toen in 1826 het hoogleeraarschap in de oude letteren te Franeker, door het emeritaat van den grijzen Wassenbergh opengevallen was, viel aan Nauta alleen de eer te beurt van het tweetal voor die vacature met zijn naam aangevuld te zien. Hij huwde Anna Helena de Loches, die hem, gelijk ook zijn eenig kind naar het graf vooruitging. Hij zelf overleed te Leyden den 2 van Hooimaand 1835, niet slechts om zijne buitengewone geleerdheid, maar om zijn christelijke vroomheid en nederigheid algemeen geacht.

Men heeft van hem:

Commentatio de perfecto oratore, e sententia Ciceronis ad Quaest. ab ord. Phil. theor et Lit. hum. Acad. Rheno-Traj. propositum. Traj. ad Rhen. 1820 en in de *Annales* van dat jaar.

Commentatio de T. Coelio Antipatro, Historico belli Punici secundi, in certam. Acad. ex sententia ordinis Phil. Theor. et Lit. Hum. Acad. Lugd. Bat. 1821 en in de *Annales* van dat jaar.

Specim. Liter. inaug. exhibens Senecae librum de providentia Quod pro gradu Doctor. more majorum conseq. publice ex amini submittit. B. A. N. L. B. 1825. Later, met de andere helft te zamen, onder den titel van *L. A. Senecae Liber de Prov. cet. Rec. varietate lectionis et annotatione instruxit.*

Schets van de Geschiedenis der Latijnsche Dichtkunst in Nederland, getrokken uit de Prijsverhand. van den Hoogl. Peerlkamp Leyd. 1826. 8o

Beschouwing der boeken van Plato over de Staatsregeling, eene voorlezing in den *Rec. ook der Rec.* D. XV. Mengelw. bl. 55—70.

Voorlezing over 't leven van Livia Drusilla Augusta, in *Rec. ook de Rec.* Mengelw. 1826.

Beoordeeling van J. Tideman, *Dissert. Litt. de Deo Platonis.* Amst. 1830 in *Rec. ook de Rec.* 1831 D. XXIV Boekbeoord. bl. 180—185.

Beoordeeling van het menschelijk hart enz. volgens de Brieven van Seneca vert. en omgewerkt door A. Hirschig, Alk. 1834 in de *Vriend der Vaderl.* voor 1835. D. IV No. 5, bl. 188—201.

Zie *Aanh. op het Woordenb. v. Nieuwenhuis. Handel d. Jaarl. Vergad. v. d. Maat. d. Ned. letterk. te Leyden* 1836. *Programma v. h. Prov. Utr. Genoots.* 1836; *Acta Secul. Solemn. Acad. Lugd. Bat Natalis eius ducent. et quinq. L. B.* 1825 en in de *Annal. Acad.* v. d. j. *Kunst. en letterb.* 1836.

NAVARCHUS (Jacobus), Jesuit, te Honschoten geboren, schreef:

Epistola de archiepiscopo Armachano en *Epistola Asiatica de rebus Asiaticis, ad religionem spectantibus; de Nestorianis, Jacobitis etc. de China, de provincia magnae Tangutiae, de Tartaris aliisque vicinis regnis.* Ook uitgegeven met de *Epistolae Jndicae,* Lovanii, 1570, 8o.

Hij stierf in 1576.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 524; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 531.

NAVARENUS (Johannes), door J. de Tassis, door van Meteren Jan de Novarese, door Bentivoglio Naverreze genoemd, electo der Spaansche muitelingen van Aalst, die in 1576 Antwerpen overvielen en plunderden. Hij voerde het vaandel, aan de eene zijde met Christus aan het kruis, aan de andere met het beeld der H. Maagd, en sneuvelde in den strijd.

Zie J. B. de Tassis, *Comment. de Tumult. Belg.* in Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. p. 222, 223; van Meteren, *Ned. Hist.* D. II. bl. 400, 405; Bentivoglio, *Ned. Hist.* bl. 247.

NAVE (kapitein), kapitein eener compagnie van het 27ste bataillon jagers, was met dezelve in het gevecht bij Quatrebras. Zijne compagnie werd aangetast en omgetrokken door de infanterie van Bachelu en de kavallerie van Piré, waardoor zij, gelijk ook die van den kapitein van Heeckeren van W[aliën, genoodzaakt werd af te trekken. Hij werd bij die gelegenheid gekwetst.

Zie Bosscha. *Neêrl. Held. te Land,* D. III. bl. 528, Bijl bl. 25.

NAVEA (Michael) of Naveau of Mich. Naveus, werd te Warnant een dorp in Henegouwen, ten noorden van Hui in 1539 geboren, studeerde in het collegie *het Verken* te Leuven, verwierf den 5den rang bij de bevordering van 1559. Den geestelijken stand omhelsd hebbende, studeerde hij aan dezelfde universiteit in de godgeleerdheid, maar werd spoedig naar het collegie *het Verken* teruggeroepen om het te besturen. Terwijl hij zulks deed, werd hij licentiaat in de beide regten. en vervolgens kanunnik en officiaal van Utrecht onder bisschop Francois Richardot. Voor het overlijden van dezen prelaat, legde hij die betrekking neder en begaf zich naar Doornik waar hij kannunnik aan de hoofdkerk werd, in welke betrekking hij de kerkvergadering bijwoonde in 1589 onder Jan de Vendeville, die hem tot regter synodaal benoemde. Weinige weken na dien dood (15 Oct. 1592) werd Navea tot aartsdiaken van Doornik benoemd, en op de synode in 1600 door den bisschop Michiel d'Esne bijeengeroepen wederom tot synodaal regter en examinator des pastoors verkozen.

Eindelijk koos hem de bisschop Maximilien le Villain de Gand, toen hij 1 Maart 1610 den bisschoppelijken zetel in bezit had genomen, tot zijn vicaris-generaal. Navea bekleedde deze betrekking nog vier jaren, stierf den 20 Nov. 1680 in [den ouderdom van 82 jaren en werd in de cathedrale van Doornik begraven. Hij stichtte 4 beurzen in het collegie van Standonck te Leuven in het koninglijk seminarie te Donay. onder zijn portret leest men dit distiichon.

Ecce sui a primâ Patroni mente Michael,
Voto, operâque cliens, Naveus multisque Patronus.

Mattheus Naveus S. Th. Doctor L, C., nepos ejus et cliens.

Men heeft van hem:

Michaelis Navei, *Jurium consultissimi, canonici et archidiaconi Tornacensis Chronicon Apparitionum et gestorum S. Michaelis Archangeli, a mundo condito ac deinceps per varias orbis partes: in sex libros distinctum.* Duaci 1632 8o.

Zie *Synodi Tornac. collectae ab* J. le Groux, P. II. p. 217, 224, 307, 317. *Recueil herald. des Bourguem. de Liège* p. 376, 377, Val. Andreas *Bibl. Belg.* p. 675, Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 895; Paquot. *Mém.* T. III p. 138.

NAVEA (Michel) of Michel Naveus, neef van den vorige, licentiaat in de regten heer van Constantijn bij Doornik, beoefende de Latijnsche poëzy, blijkens een Epitaphium op zijn oom o. a. te vinden bij Paquot. t. c. p. 38.

NAVEA (Matthias) of Naveus, neef van den vorige, werd tegen het eind der zestiende eeuw geboren, studeerde te Douai, verwierf aldaar, omstreeks 1630 de doctorale waardigheid en werd censor librorum van wege den bisschop van Atrecht. In 1632 ontmoeten wij hem als kanunnik van St. Piat van Séclin en pastoor van St. Pieter te Douay. Den 13den Julij 1632 werd hij tevens kanunnik bij de Cathedrale

van Doornik, waar hij vervolgens zijn verblijf nam. Bisschop Maximiliaan de Villain de Gand benoemde hem tot censor librorum van zijn kerspel: hij was in de kerkvergadering, 21 April 1643 door dien prelaat gehouden en werd er benoemd tot examinator des pastoors, welke betrekking hem ook in de kerkvergaderingen, 21 April 1649, 13 April 1660 verleend werd. Hij stierf in dit of het begin van het volgend jaar. Val. Andreas noemt hem »solidi solertisque vir judicii atque ingenii," doch anderen oordeelen min gunstig over zijn oordeel en verstand.

Men heeft van hem:

Encomium S. Josephi, Virginis Deiparae Sponsi, Duaci, 1627, 12o. — *Sponsus Virginis decoratus, Coronâ XXX gemmarum Splendoribus coruscante*. Ibid, *sive Encomium S. Jozephi* omstreeks 1636.— *Orationes tres de signi crucis, et orationis efficaciâ, et D. Thomae Aquinatis laudibus*, Duaci, 1630, 4o.

Catechesis, sive de Sacramentorum institutione, Confessione Sacramentali, Extremâ Unctione et Matrimonio, Conciones XVI, Duaci, 1633, 12o.

In Festa Sanctorum Praelibatio Theologica, praedicata ex parte per Matthiam Navaeum S. Th. Doctorem, Canonicum Ternacensem, ad librorum Censuram a Rmo, Domino commissum charitate salvâ, Tornaei, 1635, 12o.

Annotationes in Summae Theologicae et Scripturae Sacrae plerasque difficultates: item Sermones duo de SS. Piato et Eleutherio, Tornacensium Patronis, Duaci, 1640, 4o.

Tri-Octava Sermonum de venerabili Sacramento et Sacrificio, omstreeks 1641. — *It. priore auctior editio, subjunctis de BB. Sponsis Virgine et Joseph, ad Sacrae Scripturae titulos, Palmatibus XVI*, Tornaci, 1645, 12o.

Zie *Synodi Tornac. Collect. ab J. le Groux*, p. 364, 371, 379—391, 397; *G. Colvenerii Kalend. S. V. Mariae* T. I. p. 228; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 662; Foppens, *Bibl. Belg.* T. p. Paquot, *Mém.* T. III. p. 39.

NAVEAU (J.) Men heeft van dezen een *Dissertatio de febribus in genere*, L. B. 1814.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 237.

NAVES (NICOLAAS DE), J. U. L. president van den provincialen raad van het hertogdom Luxemburg, door Karel V in 1531 ingesteld. Hij was op den rijksdag te Worms, schreef een *Recueil d'Histoires* en stierf in 1546 als stedehouder van den graaf van Mansfeld.

Zie Miraei, *Opera Dipl.* T. II. p. 1282; *Suppl.* Butkens, T. II. p. 317; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. P. II. p. 644. Jöcher, Adelung und Rotermund.

NAVES (JOHANNES DE), Luxemburgsch edelman, door J. de Tassis »vir prudens et longa rerum experientiâ clarus" genoemd, getrouw aan den koning van Spanje, was in 1577 onder Jan van Oostenrijk, fouragie-meester van het leger en stierf gedurende het beleg van Maastricht (1579), te Luik, werwaarts hij gevoerd was, aan de koorts. Mogelijk is hij dezelfde die don Jan in 1576 te Luxemburg ontving en harangueerde.

Zie J. B. de Tassis, *Comment. de Tumult. Belg.* in Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. p. p. 240, 307, 407; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII.

NAVIGHEER (JOANNES), godgeleerde en kanunnik bij de hoofdkerk zijner geboortestad Iperen.

Men heeft van hem:

Orationes panegyricae in festa B. M. V. Ipris, 1637, 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 701.

NAVITUS, wordt vermeldt op het jaar 128 na Christus, als de tweede bisschop van Tongeren of Luik. Hij zou te gelijk het bisdom van Trier en de kerk te Keulen bestuurd hebben. Anderen stellen tusschen hem en Maternus, eerste bisschop van Tongeren, nog andere bisschoppen der Tongeren. Men is van gevoelen dat hij in 190 den marteldood heeft ondergaan. De feestdag van den H. Navitus wordt in het bisdom van Trier den 7den Junij gevierd.

Zie Jac. Lobetius, *Gloria Leod. Eccles.* p. 17; van Gils, *Kath. Meijer. Memorieb.* bl. 7; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschr. van het Bisdom van 's Hertogenb.* D. I. bl. 7.

NAVIUS (JOHANNES), te Luxemburg geboren, volgde 1540 Matthijs Held als vice-kanselier op, werd door keizer Karel V in moeijelijke zaken gebruikt, en bewees hem belangrijke diensten. In 1547 met Antonie Fugger door den keizer van Ulm naar Augsburg gezonden, werd hij op reis door de koorts aangetast en stierf 20 Febr. 1547 in de laatstgemelde stad.

Zie Butkens, *Suppl.* T. I. p. 108; Freheri, *Theatr.* p. 222. Col. 2; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 102, 191, T. II. P. I. p. 291.

NAYLER (B. S.), omstreeks 1780 geboren te Cherbourg in Engeland, kwam omstreeks 1820, als schoonschrijver en taalmeester te Amsterdam, en gaf, behalve eenige schoolboeken, uittreksels uit Engelsche schrijvers in het lichten vertaalde eenige Hollandsche werken in het Engelsch, zoo als:

A Rhetorical Grammar. wherein the common improprieties in reading and speaking are exposed, and the true sources of elegant Pronunciation pointed out, Amst. 1822, 8o.

A memoir of the life and writings of Walter Scott: the Wizzard of the Nord, the great unkwown, the auther of Waverley, Amst. 1833, 8o.

Select Scenes from the Britisch Drama: adopted to public and private readings for ladies and gentlemen, to which an essay on pronuntiation etc, Amst. 1848.

Poëtical beauties of Walter Scott selected, Amst. 1837, 12o.

Verhandeling uitgesproken in the English Literary Society, door den hoogl. N. G. van Kampen — benevens de vertaling in het Engelsch door B. S. N. met aanteekk. Amst. 1836.

Redevoer. over het oordeel der Nakomelingschap door den Hoogl. J. H. van der Palm, benevens de vertal. in het Eng. door B. S. N. Amst. 1837.

Naylers Zak-kalender, Nota- en Tekstboek voor 1842, ten gebruike voor Heeren en Dames, Amst. 1842.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*

NEBBENS (A.), kapitein-majoor der stad Middelburg. Van hem vindt men in *Verhand. uitgegeven door het Zeeuwsch Genoots. der Wetens. te Vlissingen*, 3de d. Middelb. 1772, een *Antwoord op de vraage over de redenen en herstelling der Vallen in de Zeedijken.*

Zie *Bibl. Hag.* Cl. V. p. 636.

NEBEL (DANIEL WILHELM), phil. ac med. dr. werd te Heidelberg geboren, studeerde te Utrecht, waar hij den 16den Maart 1756, na openlijke verdediging zijner verhand. *de magnete artificiali* tot phil. doct. bevorderd werd. Later werd hij buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde in zijn geboortestad. In 1763 sloegen curatoren der hoogeschool te Harderwijk hun oog op hem als opvolger van van Lom, tot hoogleeraar der wijsbegeerte, wis- en sterrekunde, en in 1771 benoemden zij hem tot opvolger van van Haastenburg als prof. in de geneeskunde.

Zie Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 300, 341.

NECK (JOHAN VAN), werd omstreeks 1636 te Naarden geboren, en door Jacob Backer in de schilderkunst opgeleid. Hij bezat eene bijzondere bedrevenheid in de voorstelling van badende vrouwtjes en andere naakten, en maakte zich een krachtige schilderwijze en meesterlijke penseelsbehandeling eigen. Tot zijne uitstekendste voortbrengselen behoort zijn *Simeon in den tempel*, een altaarstuk voor de Fransche Katholyke kerk op de Boommarkt te Amsterdam. Behalve badende nimfen en historiestukken, schilderde hij nog kleine portretten, b. v. dat van den den godgeleerden *Henricus Groenewegen*, Aet. XXXVI. in 1681 kl. fol. door Chr. van Hagen in koper gebragt. Blooteling gaf gravuren naar zijne andere werken in het licht. Zijn portret met zwart en wit krijt op graauw papier geteekend, komt voor. Hij overleed in 1714.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 257; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D IV. bl. 1120; *Cat. van van der Marck Aegz. te Leyden*, Amst. 1773, no. 1821.

NECK (JACOB VAN) uit een aanzienlijk geslacht te Amsterdam geboren, was de zoon van Cornelis van Neck. Reeds in zijn jeugd beploegde hij, waarschijnlijk tot het drijven van koophandel, de zee en deed zoo veel kunde en ervaring op, dat de O. I. Maatschappij, straks na hare oprigting, op hem het oog liet vallen als geschikt tot het voeren van het opperbewind harer ondernemingen in de afgelegene gewesten. In 1598 liep hij als admiraal met 8 schepen door de staten met geschut voorzien naar de O. I. in zee. Deze togt was zeer

voorspoedig. Vier zijner schepen deden de reis in 15 maanden en bragten o. a. 400 last peper en 100 last nagelen mede. De vier andere schepen kwamen ook rijk beladen, doch later in het vaderland terug. De gelukkige uitslag dezer onderneming was oorzaak dat van Neck in 1600 op nieuw werd uitgezonden. Bij zijne aankomst in O. I. vond hij den koning van Ternate, bondgenoot der maatschappij, misnoegd op de Portugezen, met welke hij in 't volgend jaar in een scheepstrijd werd gewikkeld.

Na een logie te Patane opgeslagen en een voordeeligen inkoop van peper gedaan te hebben keerde de admiraal weder naar zijn vaderstad, waar hij tot lid der regering werd benoemd. In 1609, 1612, 1615, 1617, ontmoeten wij hem op de lijst der schepenen, in 1621 werd hij raad en in 1622 burgemeester, driemaal bekleedde hij sedert deze betrekking.

Behalve het hier onder aangewezen portret, bestaat er nog een, zeer klein, van hem, met eenen hoed op. En medaillon, zonder naam van graveur, waarschijnlijk door H. Gottzing.

Zijne beide reizen zijn uitgegeven, de eerste met den titel J. v. Neck *schipvaert op Oost.-Ind.*, *waar by ghevoeght is de Voyagie van S. de Weert, naar de straten Magalanes;* de tweede druk achter O. van Noorts *Voyagie door de straten Magalanes* en beide in *Voyages aux Indes publ. par Joost Hartgens.* Amst. 1648 4o.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXXVI. bl. 38; v. Meteren, *Nederl. Hist.* B. XXII fol. 417; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 138; *Dez. Beschr. van Amst.* D. IV. bl. 346, 377. D. XI, bl. 236; *Ned. Reis.* D. II. bl. 1, D. III, bl. 1, 96, 100; Kok, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. Portr.; Nav.* D. X. bl. 34, 206.

NECK (Mr. Joan van), Secretaris van 't collegie ter Admiraliteit in het Noorder kwartier »een zeer geleerd man en goed van leven." Van der Meersche schreef: »dat hem nooit een godvruchtiger en zedenlijker boek was voorgekomen, als dat geschreven en op kosten van den autheur bij zijn meester Isaac Willemsz van der Beeck in 1649 gedrukt is, genaamd *Rigtsnoer des levens*, door den heer advokaat J. v. Neck dubbelwaardig om van alle menschen gelezen en vooral betracht te worden." Ook schreef hij *Vertroostingen over 't afsterven van eenige vrienden en Bewijs van de Nietigheit des menschen leven en staet.*

Zie Abbing, *Gesch d. Stad Hoorn.* D. I. *Aant.* bl. 121.

NECK (Reinier Simonszoon van) Amsterdammer, een der aanzienlijke burgers, die in hun geboortestad het werk der hervorming ijverig voorstonden en meer en meer veld zochten te doen winnen. Hij moet echter ook bij de Roomschgezinde regering in goeden reuk hebben gestaan; men vindt althans aangeteekend, dat deze in 1566, uit vrees van opschudding onder de Onroomschen, die tot nog toe hunne godsdienstige vergaderingen buiten de stad hadden gehouden, bij van Neck aanzoek deed om hunnen leeraar Jan Arendszoon in de Minderbroeders kerk, binnen deze stad, op den predikstoel te brengen.

Hier door aangemoedigd verstoutte zich van Neck nevens Adriaan Pauw aan burgemeesteren te verzoeken dat het boekvertrek der monniken hun tot een consistorie-kamer mogt worden opgeruimd. Ofschoon dit verzoek werd afgeslagen, was hun echter, onder de hand, te verstaan gegeven, dat men het niet zou beletten, indien zij, tot het genoemde oogmerk er gebruik van maakten, zoo als zij ook deden. Toen Brederode in het volgende jaar te Amsterdam kwam, werden van Neck, Adriaan Pauw en Andries Roelensz gelast zich tot hem te begeven, om de reden zijner komst te vernemen, en hem, zoo mogelijk, tot vertrek te bewegen. Later zorgden van Neck en Laurens Jacobsz Reael dat hem door de hervormde gemeente *f* 2400 werd opgeschoten. Toen nu Brederode tot overste van Amsterdam was aangesteld, besloten burgemeesteren »van de beide religien" negen personen te doen verkiezen, om met deze, als 't noodig of oorbaar mogt zijn, over zaken, de bewaring der stad betreffende, te spreken. Van Neck was een der benoemden, die kort daarna 300 ingezetenen van de schamele gemeente aannamen om de nachtwagt waar te nemen. Een gevolg van zoo veel deelneming in de goede zaak was oorzaak dat van Neck, na het omslaan van Amsterdam, in 1578, tot Raad in de vroedschap dier stad en commissaris van huwelijksche zaken werd verkozen.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 440, 445; Hooft, *Ned. Hist.* B. IV. bl. 140, 141; Wagenaar, *Besch. v. Amst.* D. III. bl. 200, 218, 262, 478, 480. D. IV. bl. 6; Kok, *Vad. Woordenb.* o. h. w.; Scheltema, *Brederode te Amst.* in 1567 bl. 49.

NECK (Wilhelmus van) werd 1725 proponent, 1727 predikant te Dubbeldam, in 1733 te Geervliet, 1738 te Maastricht waar hij ook in 1743 prof. theol. werd. Hij deed eene plegtige dankpredikatie te Maastricht, wegens de ontruiming dezer stad door de Franschen, 1749. In Junij 1757 overleed hij emeritus.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1749. *a.* bl. 366, 1755. *b.* bl. 101. *Reg. der driem. Uitr.* 1745—1759. bl. 217; B. Keppel, *Alphab. Naaml. van Pred.* bl. 111; de Jong, *Naaml. van Pred. in Geld.* bl. 374.

NECKER (Natalis Joseph), in 1729 in Vlaanderen geboren, werd te Douay med. dr., daarna keurpaltzisch botanicus te Manheim, lid der Akademie der Wetenschappen aldaar, historiograaf der hertogdommen Gulik en Berg, eerelid van het Collegium Medicum ie Nancy, en lid der Akademiën van Wetenschappen in Holland, Brabant, Rouan, Beijeren en Chalons. Hij stierf 10 Dec. 1793 te Manheim. Zijne schriften zijn opgesomd in Meusels *Lexicon*, T. X. p. 30, fol.

Zie Adelung en Rotermund.

NEDEK (Pieter) werd in 1616 te Amsterdam geboren, oefende zich onder Pieter Lastman in de schilderkunst, heeft zich later als landschapschilder bekend gemaakt, en stierf in 70jarigen ouderdom in zijn geboortestad.

Zie Immerzeel. *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III bl. 257.

NEDERBOSCH (J.), als proponent te Nieuwveen beroepen in 1775, schreef: *Geestelyke Vischvangst*, 8o.

Zie Maurik en Noordbeek, *Naaml. van Godgel. Schrijv. Boek. der Gel. Wer.* 1775. *b.* bl. 413, 416, 703, 812.

NEDERBURGH (Mr. H.) geboren in den aanvang der zeventiende eeuw, bekleedde onderscheidene posten, o. a. dien van raad en pensionaris der stad Rotterdam en gedeputeerde wegens die ter vergadering van hun Edel-Grootmogenden, de Staten van Holland en West-Friesland. Mr. J. P. de Fremery oud-Burgemeester van 's Gravesande bezit nog belangrijke handschr. van dezen staatsman.

NEDERBURGH (Mr. Sebastiaan Cornelis) werd 7 van lentemaand 1762 te 's Gravenhage geboren, studeerde te Leyden, en zette zich vervolgens als advokaat neder in zijne geboortestad, die zijn vader Herman Nederburgh verlaten had, om te Rotterdam het pensionarisschap te bekleeden. Spoedig werd hij tot tweeden en vervolgens tot eersten advokaat der *generale Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij* benoemd. Zijne welsprekendheid, schranderheid en braafheid bleek zoo zeer in deze beschikking uit, dat hem in 1791 te gelijk met Frykenius, Alting en van Stockum de hoogst vereerende maar uiterst moeijelijke en hagchelijke post van commissaris generaal voor Indië en de Kaap de Goede Hoop opgedragen werd. Het waren geen geldelijke inzigten die hem eenen regt genoegelijken huisselijken haard deden verlaten om lastige werkzaamheden aan het andere eind der aarde te aanvaarden, (*opsporen van verregaande malversatien en frauden, en het daarstellen van de noodige redressen en reformen*) maar daartoe was noodig die innige vaderlandsliefde en zucht om het algemeen welzijn te bevorderen, een grondtrek van zijn karakter. De aan deze bediening verknochte bezwaren werden niet weinig vermeerderd door de onverwachte gebeurtenissen, die tijdens dezelve in het vaderland voorvielen. Het bewind, dat hem tot commissaris generaal had aangesteld, trad af en werd opgevolgd door een ander dat op geheel andere grondslagen was gevestigd. »Aan eed en pligt getrouw, zeilde Nederburgh in deze zee der omwenteling, welke, helaas zoo vreesselijk door de partijschappen gezweept werd, op geen ander compas dan dat van regtschapenheid en gevoel van eer." In 1800 keerde hij naar het vaderland en zijne dierbare betrekkingen terug. Het was echter eerst in slagtmaand 1803 eer hem de *honorable décharge*, door hem verzocht, verleend werd. Later werd Nederburgh lid van den Asiatischen raad, koning Lodewijk benoemde hem tot staatsraad, eerst in buitengewone, daarna in gewone dienst, en laatstelijk tot directeur van de publieke schatkist en commandeur van de orde der Unie. Hij overleed den 3 van Oogstmaand 1811, op zijne goederen niet ver van 's Gravenhage, 6 kinderen nalatende. Zijne afbeelding is door den kunstschilder C. H. Hodgy

voor ons bewaard, waarvan een copy berust onder den heer Bodel Nijenhuis.

Gedurende 1800—1803 verrijkte hij onze letterkunde met eenige stukken van zijne hand, »in welke die natuurlijke welsprekendheid heerscht, welke, uit het hart opgeweld, voedsel vindt in het gevoel en door verontwaardiging aangevuurd, geen woorden zoekt maar vindt, geen beelden najaagt maar waarheid verkondigt" zoo als:

Request aan den Raad der Aziatische Bezittingen, om bespoediging van het onderzoek der verrigtingen van de Commissie.

Extract uit de Aansprake door Mr. S. C. N. op den 13 *van Bloeimaand* 1800 *in de vergadering van gemelden Raad gedaan*

Missive van Mr. S. C. N. aan voornoemden Raad in dato 19 *van Wijnmaand* 1802, *houdende de van hem gevorderde elucidatien.*

Voorts gaf hij in het licht:

Advertentie aan zijne Landgenooten betrekk. onderscheiden gedrukte stukken in de jaren 1799, 1800 *en* 1801 *uitgegeven op naam van D. van Hogendorp* (Amst. 1 Mei 1802, 's Hage, 1802, 8o.

Echte stukken betreffende het volbragt onderzoek der verrichtingen van de Generale Commissie in 1791 *benoemd geweest over de O. I. bezittingen van den Staat en de Kaap de Goede Hoop*, 's Hage, 1803, 8o.

Verhandeling over de vragen: of het nuttig zijn zoude de O. I. Bezittingen van den Staat te brengen op den voet der W. I. Volksplantingen? en of en in hoeverre het voordeeliger voor dit Gemeenebest zijn zoude den Handel op voormelde Bezittingen door eene uitsluitende Compagnie te drijven, dan wel, die voor allen 's lands ingezetenen open te stellen, enz. 's Hage, 1803, 8o.

Zijn schoonzoon Mr. J. P. de Fremery liet door zijnen zoon James de Fremery Jr. een *Inventaris op de Handschriften van Mr. J. S. Nederburgh* maken, geplaatst in *Hand. der Maats. van Ned. Letterk.* voor 1864, bl. 143 volgg.

Zie *Aanh. op het Woord. van Nieuwenhuis;* Kobus en de Rivecourt, *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 172.

NEDERHEIM (Johannes van) was ambtenaar in dienst van den Hollandschen graaf Willem IV en vergezelde dezen op zijne reis naar het Heilige Graf, alsmede naar Pruissen van 6 Augustus 1343 tot 8 April 1344. De rekening over die reis door gemelden van Nederheim opgemaakt, eerst in de munten der landen, door welke de togten hadden plaats gehad, en vervolgens in de toen in Holland gebruikelijke landsmunt, wordt nog in het Rijks-Archief aangetroffen.

Zie van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* enz. bl. 172.

NEDERHOVEN (P.), dichter uit het midden der zeventiende eeuw. Hij vervaardigde:

't Verwarde Huwelyk, blyeindent Spel, gesp. op de Amst. Schouwb. Amst. 1667, gr. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 464; *Cat. der Bibl. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 148.

NEDERMEIJER (Johan Theodoor Hendrik) Ridder von Rosenthal, uit een adelijk Oostenrijksch geslacht gesproten, zoon van Hans Heinrich Conrad von Rozenthal, schepen in de schepenbank te Culemborg en Louize Anna Bosch werd 27 Maart 1792 te Culemborg geboren, genoot aldaar na de Hollandsche en Fransche scholen doorloopen te hebben het onderwijs van den rector der Latijnsche School Joan Samuel Swaan, en bezocht vervolgens de hoogeschool te Leyden (Sept. 1811) om zich op de regtsgeleerdheid toeteleggen. Hier genoot hij het onderwijs van D. G. van der Keessel, E. Hageman, N. Smallenburg, H. W. Tydeman en J. M. Kemper. De laatste maakte bijzonder veel werk van hem. Onder het voorzitterschap van dezen hoogleeraar opende hij, 30 Januarij 1815, het openbare dispuutcollegie over het Natuur-, Staats- en Volkeren regt, met eene gedachtenisrede ter eere van den verdienstelijken student in de regtsgeleerdheid, Bartholomeus Cornelis van Dorp, den 3den dier zelfde maand aan de Akademie en zijne vele vrienden door den dood ontrukt. Die rede, in zuiver Latijn gesteld, was de eerste opentlijke proeve der opleiding, door hem te Culemborg genoten, en van de vorderingen door hem aan de hoogeschool gemaakt. Zij werd gedrukt in den *studenten-almanak* voor het jaar 1816 uitgegeven bij L. Herdingh en zoon te Leyden. Reeds als student was hij lid van de Hollandsche Maatschappij van fraaije Kunsten en Wetenschappen, en muntte als werkzaam lid uit der beide dispuutcollegiën *Per Augusta ad angusta* en *Door oefening leert men.* De vlijtige voortzetting zijner studiën werd gestoord door de terugkomst van Napoleon van het eiland Elba. De gevaren, waarmede deze gebeurtenis en hare gevolgen, het dierbare vaderland en zijne pas herborene onafhankelijkheid bedreigde, noopte het grootste gedeelte der burgers van de Leydsche hoogeschool zich als strijders voor het vaderland aan te bieden en de vergunning van den koning te vragen tot het oprigten eener compagnie vrijwilligers, bestemd om ten dienste des vaderlands gebruikt te worden. In hetgeen daartoe werd gevorderd was van Rosenthal zijnen vriend J. Crommelin bijzonder behulpzaam. De gevraagde vergunning werd verleend, de compagnie vrijwillige jagers opgerigt en van Rosenthal, door de keus zijner krijgsmakkers, tot korporaal bij de compagnie bevorderd. Op den 16den Julij 1816 trok hij met haar uit Leyden, eerst naar Bergen in Henegouwen en van daar naar de omstreken van Valenciennes om eindelijk voor Condé post te vatten. Van daar terug geroepen, keerde de compagnie naar Leyden terug en deed er den 8 October 1815 haren intogt. Na vervulde krijgspligt vatte hij met vernieuwden ijver zijne studiën op en werd 24 Junij 1816, na verdediging zijner *Dissertatio historico-politica inaug. de servorum Afriorum comercioque recte sublato, nec non de Afrorum servitute penitus tollenda* tot doctor in de beide regten benoemd. Den 10 Julij daaraanvolgenden legde hij als advokaat den eed af voor het hoog geregtshof in 's Hage en keerde naar zijne geboortestad terug om daar de regtspraktijk uit te oefenen. Den 20 Junij 1817 benoemde hem de koning tot substituut-officier bij de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam. Op dat drukke parket vond hij veel werk, maar ook veel gelegenheid om van zijne verkregene kennis te doen blijken en die kennis te vermeerderen. In Januarij 1820 werd hij door den gouverneur uitgenoodigd deel te nemen aan de werkzaamheden eener commissie tot het uitdeelen van hulp en ondersteuning aan noodlijdenden door den toenmaligen watersnood. Ruim een jaar later ontving hij zijn eervol ontslag als substituut-officier en werd 22 October 1821 benoemd tot auditeur-militair in het provinciaal commandement van Gelderland, gevestigd blijvende te Arnhem. Te gelijk oefende hij nu de regtspraktijk uit, waarin hij uitnemend slaagde. De blijken der hoogachting zijner ambtgenooten werden gegeven door de herhaalde voordragten van zijn persoon tot lid van den Raad van Toezigt en Dicipline der orde van Advokaten, en de bewijzen zijner waardering van de zijde van het Provinciaal Geregtshof van Gelderland door zijne herhaalde benoemingen tot lid van den Raad en eindelijk in het laatste jaar van zijn verblijf te Amsterdam tot deken van de Orde. Bovendien was hij werkend lid van het letterkundige genootschap *Prodesse conamur* en van de maatschappij tot Nut van 't Algemeen; nam hij gewillig deel aan de werkzaamheden van de plaatselijke school-commissie, van het stedelijk algemeen armbestuur, van het beheer der bank van leening en van de spaarbank, van den kerkeraad en later van de kerkvoogdij. Van 15 Februarij 1831 tot 30 Junij 1832 nam hij, ter oorzake der ziekte en het overlijden van den rijks-advokaat Mr. J. M. Roukens, al de werkzaamheden van dit ambt waar, tot dat de opvolger van den overledene die taak van hem overnam.

Den 5 October 1833 werd hij tot lid van den Raad en in 21 October 1841 tot wethouder der stad Arnhem benoemd, en bij 's konings besluit van 21 September 1834 in den Nederlandschen adel met den titel van Ridder ingelijfd. Den 1 Junij 1836 in de Ridderschap van Gelderland opgenomen, werd hij tot secretaris van dat collegie verkozen, en nam die betrekking, als lid van hetzelve, tot in 1849 waar. De administrateuren van eenige fondsen der nalatenschap van den luitenant admiraal van Kinsbergen, verkozen hem 22 Mei 1842 om met den hoogleeraar, mr. J. van Hall, als curator extra locum de belangen van het opvoedings-instituut te Elburg te bevorderen. Niettegenstaande al die bemoeijingen, wist hij, gedurende een groot gedeelte van het doorgeloopen tijdperk, eenige uren af te zonderen om met een zijner akademie vrienden Livius en Tacitus en met twee andere jongere burgers der Leidsche hoogeschool de Pandecten van Justinianus te lezen. Na het uitbreken van den Belgischen opstand nam hij niet slechts

deel aan eene compagnie rustbewaarders te Arnhem, maar liet zich bij de te huis geblevene schutterij inlijven.

Den 7 Julij 1841 verkozen de provinciale staten van Gelderland Nedermeijer tot lid van de tweede kamer der Staten Generaal, waarop hij zijne werkzame betrekking als auditeur militair nederlegde. Den 2 October 1841 benoemde hem de koning tot lid der Staats-Commissie tot herziening, opmaking en wijziging der militaire strafwetgeving en versierde hem met het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw.

Welk een werkzaam deel hij aan de veelvuldige onderzoekingen en beoordeelingen der kamer nam, getuigen de aanteekeningen en verslagen, die daarvan werden gemaakt en openbaar medegedeeld.

Hij koos daar een zelfstandig standpunt, sloot zich zeldzaam aan anderen aan, onderzocht vlijtig, maakte voor zich zijn besluit op, kwam rondborstig voor zijn gevoelen uit en verdedigde die met bekwaamheid en standvastigheid.

Als proeven daarvan mogen worden aangehaald:

Beschouwingen over den financieelen- en staatkundigen toestand des vaderlands, in verband met de voorgedragene belasting op de bezittingen. (z. n.) 's Hage 1844.

2. Het voorstel door hem, na het verwerpen van eene algemeene herziening der Grondwet, door negen leden der Tweede Kamer in 1843 voorgesteld, tot die kamer gerigt, om de bepalingen der Grondwet, betrekkelijk de plaatselijke besturen te wijzigen, nagenoeg zoo als die thans in art. 188 der G. W. gevonden worden, welk voorstel, even als dat der negen leden moest zwichten voor het aangenomen beginsel dat de Grondwetherziening van de kroon behoorde uit te gaan.

3. De nota, die hij, toen de wetsontwerpen tot herziening der Grondwet, door den koning in 1848 der kamer aangeboden, in de afdeelingen zouden worden onderzocht, in zijne afdeeling ter tafel bragt, en daarin het denkbeeld geopperd, om bij een voorloopig verslag, aan de regering mede te deelen, dat de kamer, in het welbegrepen belang des vaderlands, hare personele bevoegdheid tot medewerking in eene verandering van Grondwet, slechts in zoo verre wenschte te verleenen, als noodig bevonden zou worden om op eene wettige wijze eene nieuwe kamer te doen zamenroepen, die door de wijze van hare zamenstelling, een volledigen waarborg leveren kon van de ware tolk van de wenschen der natie te zijn, en aan wier eindbeslissing dus met volkomen vertrouwen de vraag kon worden overgelaten: welke veranderingen in het staatsverdrag door het verlichte gedeelte der natie kon worden begeerd. De weg die tot dusdanige gewenschte uitkomst zou kunnen leiden kon, naar de meening des voorstellers, zonder vele moeijelijkheden worden gebaand.

Daartoe zou alleen gevorderd worden om bij de wet de noodzakelijkheid te verklaren tot het buiten werking stellen van art. 81 der bestaande Grondwet en tot tijdelijke invoering, onder de noodig bevonden wijzingen, van het voorloopig kiesreglement, ten einde, na aanneming door de dubbele kamer, aan de, krachtens dat kiesreglement, zamen te stellen kamer, de tegenwoordige wetsontwerpen, ter definitieve beoordeeling zouden kunnen worden voorgelegd. Door het volgen van dezen weg zouden niet slechts het voor de toekomst des vaderlands onwaardeerbaar voorregt worden verkregen, dat het te vernieuwen staatsverdrag, de waarachtige uitdrukking van het gevoelen der meerderheid des volks zou zijn, maar ook andere voordeelen zouden daarmede verbonden zijn, welker hoog gewigt, noch door de regering, noch door de kamer zou worden miskend."

Na het afkondigen der herziene grondwet verviel de lastbrief, dien van Rosenthal als vertegenwoordiger des volks in de Tweede Kamer van de Provinciale Staten van Gelderland had ontvangen. Hij trad evenwel daardoor van het tooneel niet af. Hij aanvaardde de keuze voor de Tweede Kamer te Arnhem op hem uitgebragt en trad met dezen nieuwen lastbrief in Febr. 1849 op nieuw als volksvertegenwoordiger in de Tweede Kamer der Staten-Generaal op.

Reeds vóór en bij den aanvang van het jaar 1847 waren hem enkele nu eens meer verwijderde dan eens meer bepaalde voorstellen gedaan om eene ministerieële betrekking te aanvaarden. Hij had daaraan niet toegegeven, omdat hij zich met toenmalige volgehoudene weigering van hervorming der staatsbeginselen niet kon vereenigen.

In 1849 werd hem de stellige uitnoodiging daartoe gedaan en hij aanvaardde die van het Departement van Justitie, en tevens voorloopig het bestuur van het Departement van de zaken der hervormde en andere eerediensten.

Gedurende dit gewigtige gedeelte zijner staatkundige loopbaan, vielen hem twee aangename roepingen ten deel. De eerste werd hem opgedragen door 's Konings besluit van 29 Maart 1850, dat hem benoemde tot een der grootmagtigden om, van wege den koning, het verdrag tot stand te brengen en te onderteekenen, betreffende het huwelijk van prinses Wilhelmina Frederika Alexandrina Anna Louisa der Nederlanden, dochter van prins Frederik der Nederlanden met den kroonprins van Zweden Karel Lodewijk Eugenius, bij welke gelegenheid hij het grootkruis der orde van de Poolster ontving. De andere betrof de arbitrale uitspraak door den koning, op de uitnoodiging der kabinetten van Parijs en Madrid, te geven over reeds oude geschillen betreffende het maken van schepen. De ministerraad werd daarover, onder zijn voorzitterschap, geraadpleegd, en het opmaken van het vonnis den minister van justitie opgedragen. De toenmalige president der fransche republiek schonk hem te dier oorzake, op 1 Junij 1850 de decoratie van groot-officier van het Legioen van Eer.

Als minister voor de zaken der hervormde en andere eerediensten heeft hij zich gekenmerkt door het stellig uitspreken der loslating dezer kerkgenootschappen door de regering, en door het in het leven roepen van 's konings besluit van 24 Januarij 1850 houdende intrekking van het besluit van 1 Febr. 1815 no. 15 nopens de uitoefening van het collatieregt bij de beroeping van predikanten.

Wie en wat hij als minister van justitie is geweest, behoeft niet te worden geveld. De wetten die hij tot stand bragt, werden in het openbaar behandeld en zijn met zoo vele besluiten, die hij in werking bragt, in het Staatsblad van die jaren opgenomen.

Den 10 Julij 1852 verkreeg hij, op zijn verzoek, zijn ontslag als minister, en schonk hem de koning tot blijk zijner tevredenheid het grootkruis der orde van de Eikekroon. Sedert werden vergeefsche pogingen aangewend om hem het openbare leven weder te doen intreden, en wijdde hij zich geheel aan de beoefening der letteren. Van de vruchten van zijn arbeid heeft hij drie proeven in het Xde Deel der *Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidsk.* door Mr. Is. Ant. Nijhoff nagelaten als:

Het geslacht van Panthaleon in den slag bij Walef, naar een onuitgegeven Fransche verhaal. Het strafgeding tegen Johan van Messem en Dirk van Ruyven, naar oorspronkelijke bescheiden toegelicht. Geheime brieven van de gezanten Beverningh en Nieuwpoort aan den Raadpensionaris Johan de Witt.

Behalve de letterkunde lag hem levenslang nog eene zaak aan het harte en wel de vrijmaking der slaven. Uit zuivere belangstelling sloot hij zich aan de Maatschappij tot afschaffing der slavernij te 's Hage aan en bleef tot zijn dood haar tweede voorzitter.

In den zomer van 1855 vertegenwoordigde hij Prins Frederik der Nederlanden, als grootmeester der Nederlandsche orde der Vrijmetselaren op het door prins Murat, grootmeester der Fransche orde, algemeen congres van al de broederschappen, zoo in Europa als in Amerika te Parijs zamen geroepen om over de belangen dier orde te raadplegen, en een voortdurend verband tusschen de verschillende Loges tot stand te brengen. Hij overleed den 31 Januarij 1857 en werd in het familie graf te Velp bijgezet. Sedert 1852 was hij lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden.

Den 28 Augustus 1823 huwde hij Jeannette Wilhelmina baronnesse van Eck, dochter van Samuel baron van Eck en Jacoba Louysa baronnesse van Lijnden, die den 9 Junij 1851 ontsliep, na hem acht kinderen geschonken te hebben, van welke 3 bij zijn leven overleden.

Zie *Hand. der Jaarl. Alg. Verg. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1857 *N. Amst. Cour.* 3 Febr. 1857.

NEDERVEN (CORNELIS), van Breda, schreef in 1657, als »collegii Castrensis alumnus" dictata af uit den mond van Sim. Bierens en Sal. Seruraux, welke in de Biblioth. der Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden berusten. De heer Schouten bezat ook een verzameling van tractaten, door dezen student geschreven, Breda, 1661, 4o.

Zie *Cat. der Bibl. der Maats. van Lett.* D. III. bl. 12, 13; *Cat. J. Schouten*, mss. bl. 53.

NEEDERBERG (Cornelis), taalkundige te Amsterdam, in het laatst der achttiende eeuw. Op *Cat. J. Koning* D. II. bl. 282, 283 komt voor:

Wegwyzer ter Nederduitse Spel- Spraak- en Dichtkunde te saamen gesteldt door Jan van Belle. Naauwkeurig oovergezien en van Misslaagen gezuiverd door een Liefhebber der Nederduitse Taal. — Lyst van meest Zelfstandige en Meervoudige Naamwoorden, die te gelijk ook Werkwoorden zijn, en door 't aflaten of aanvoegen van Een letter onderscheiden worden, ontworpen door Cornelis Neederberg in 't jaar 1799 *te Amsterdam,* gebonden achter Jan van Belle, *Korte Wegwyzer, ter Spel- Spraak- en Dichtkunde,* Amst. 1748.

NEEF (Adriaan de), »schoolmeester en leermeester der mathematische kunsten te Middelburg," bloeide in de tweede helft der zeventiende eeuw. Men heeft van hem:

Cyfferboeck der Heylige Schrift over de gelden, gewighten ende maten der Hebreen, Arithmetisch gereduceert op gelden, gewighten ende maten in onsen Lande en Tydt gebruyckelyk, 2de dr. Middelburg, 1683, 8o. zeer door P. de la Rue en J. Willemsen, die er een gedicht op vervaardigde, geprezen.

Korte Tydrekening, beginnende van de Scheppinge der Weereldt tot den jare 1698, Middelb. bij G. Meertens, 4o.

Heidelbergsche Catechismus op rym, Middelb. 1680, 8o.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 76, 77; Abcoude, *Naaml. van Boek.* bl.

NEEFS (H. M. Hubertus), bachelier in de godgeleerdheid, priester der O. L. Vrouwekerk van Antwerpen, bloeide in de eerste helft der zeventiende eeuw en was een goed dichter. Men heeft van hem: *Corte Wtlegginghen van alle de Triumphwercken ghemaeckt ende ghestelt ter eeren des Doorl. Prince Cardinael Ferdinandus, Infante van Hisp. op sijn blyde incompste binnen de stadt van Antwerpen den* 17 *April* 1635, *overgheset door H. M. Hub. Neefs, Priester,* Hantw. Laar van Diest.

Willems meldt van hem, dat hij in den tijd van tweemaal vier en twintig uren de honderde Latijnsche verzen in Nederduitsche dichtmaat overbragt, welke staan in de *Triumphael incompst van Cardinael Ferdinandus, Infant van Hisp. binnen Antwerpen,* aldaar gedrukt 1635, 4o., waarschijnlijk hetzelfde werk als het bovengemelde. Hij vertaalde ook den lofzang, die de Minnebroeders te Jeruzalem ter gedachtenis van de geeseling zongen, in het Nederduitsch. Men vindt hem in *Corte ende gheluckighe Reyse van Jan van der Linden,* D. II. bl. 53.

Zie J. F. Willems, *Verh. over de Ned. Taal en Letterk.* D. II. bl. 88; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 465. Muller, *Cat. van Pamfl.* D. I. bl. 320; *Bibl. Hulthem.* No. 27840.

NEEFS (Johannes) of Neevius, te Mechelen geboren, trad in de orde der Augustijnen, verwierf den graad van baccalaureus in de godgeleerdheid en bekleedde het priorschap te Hasselt, Antwerpen, Mechelen en elders. In 1625 werd hij definitor en provinciaal zijner orde over geheel België of de provincie van Keulen.

Hij schreef:

Eremus Augustiniana floribus Honoris et Sanctitatis vernans, Lovanii, 1638, 4o.

De frequenti et fructuoso Sacramentorum poenitentiae et eucharisticae usu cum appendice de sodalitatibus et indulgentiis in het Vlaamsch.

Vita S. Monicae, Antv. 1628.

Horologia monasticae perfectionis, Lov. 1630.

De Tertiariis Ordinis S. Augustini, Antv. 1632.

Testamentum Christi Salvatoris, in het Vlaamsch.

Regula S. Augustini cum explicatione trium votorum.

Hij overleed 28 Junij 1656 te Mechelen in den ouderdom van 80 jaren.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 545; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 700.

NEEFFS (F. Lodewijk), niet vermeld onder de zes Neeffs, alle schilders in het *Gildeboek van St. Lucas te Antwerpen* voorkomende. Nagler meent dat hij wel een zoon van den ouden Pieter Neeffs kan wezen, en meldt dat van dezen schilder in de *Galerij del Prado* te Madrid, het *inwendige eener kerk* met het jaartal 1646, en in de Galerij te Dresden *Het inwendige van de O. L. V. kerk te Antwerpen* met figuren van François Franck, beteekend 1648, aanwezig zijn. Kramm meent dat de doopnaam niet goed is opgegeven, wijl de genoemde Franck *de Jonge,* 6 Mei 1642 overleden is, en gist dat hij dezelfde is met den ouden Pieter Neeffs, wiens stukken meestal door dezen zijn gestoffeerd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1190.

NEEFFS (Jacobus), waarschijnlijk zoon en kleinzoon van Pieter Neeffs *de Oude* en *de Jonge.* Hij werd in 1630 te Antwerpen geboren, behandelde bij voorkeur het graveerijzer en werkte met bijzondere gemakkelijkheid. Zijn teekening van het menschenbeeld is, schoon vrij naauwkeurig, in een eenigzins gemanierden stijl, terwijl de uitdrukking, die hij zijne figuren gaf, soms wat overdreven is. Hij bragt portretten en historiële voorstellingen van Rubens, van Dijck en andere beroemde Vlaamsche meesters in prent. In het bekende prentwerk van van Dijck zijn eenige portretten door hem gegraveerd, die niet tot de minste van deze verzameling behooren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. II. bl. 257; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1190.

NEEFFS (Michael) volgens Nagler op gezag van Brulliot een kunstgraveur, doch volgens Kramm moet in plaats van Neeffs, Natalis gelezen worden.

Zie Brulliot, *Cat. der Sammlung des Fürh. von Aretin,* München 1827; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunstschild.* D. IV. bl. 1190, 1191.

NEEFFS (Pieter) de Oude, in 1570 te Antwerpen geboren, en leerde de schilderkunst onder Hendrik van Steenwijk, hij in het schilderen van gothische kerken van binnen te zien overtroffen heeft. Volgens Immerzeel bestond zijn groote kunst in de volkomen kennis van de liniaire en luchtperspectief en in het oordeelkundig aanwenden van het voornaamste licht op eenig hoofddeel des gebouws, hetzij op een prachtig orgel, een grafstede, een altaar of een kansel. Ook andere schilders overtrof hij in het verlichten der kerken door kaarsen en fakkels, die ook vooral daardoor schoon zijn, dat men zelfs in de donkere gedeelten de kleinere voorwerpen onderscheidt en de wijkende luchtspelingen kunstkeurig waargenomen ziet. »Wat betreft de kabinetstukken in deze soort van kunstvoortbrengselen, — het inwendige van kerken enz. — zoo moet men de beide Pieter Neeffs, vader en zoon, Steenwijk en andere Vlaamsche en Hollandsche schilders den prijs toekennen: zij hebben daarin zulk een graad van volmaaktheid bereikt, dat het vergeefsche moeite zou zijn hen te willen overtreffen. Teniers, Breughel, Sebastiaan en François Franken, van Tulden en anderen verhieven het kunstwerk van Neeffs door hunne stoffaadje.

Men vindt zijne kunst in meest alle vorstelijke en andere kabinetten, ook in het Amsterdamsche en Haagsche, op de verkooping der baronnesse van Leijden van Warmond in 1816 gold een kerkje van Neeffs *f* 374.00.

Hij overleed in 1610.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 257; Kramm, t. a. p. bl. 1191.

NEEFFS (Pieter) de jonge, zoon van den vorige, in 1601 te Antwerpen geboren, schilderde in denzelfden stijl en manier dezelfde onderwerpen als zijn vader, doch bleef verre achter hem in talent. Volgens Immerzeel overleed hij in 1658, doch Nagler vermeldt een schilderij in de galerij te Meiningen dat tot jaartal 1660 voert.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

NEELSIUS (Nicolaas) geboren te Campenhout, trad in de orde der Preekheeren, was in 1584 Theol. Dr. te Douay, gedurende 16 jaren prior provincialis en inquisiteur en schreef: *Comment. in Genesin; in Cantica Canticorum; in Epistolas Pauli; in Apocalypsin St. Johannis; Orationes variæ latinae, graecae, hebraicae; Conciones de fide et symbolo* (de beide laatste in m.s. te Gent.) *Exhortationes ad Sodales, Praelectiones in 4tum Sententiarum.* Hij overleed te Gent 29 Januarij 1600 in den ouderdom van 60 jaren.

Zie Jöcher, Val. Andr. *Bibl. Belg.* p. 693; Paquot, *Bibl. Belg.* T. II. p. 916. *Belgium Dominic.* p. 77.

NEER (Aart van der), volgens sommigen in 1613, volgens anderen in 1619 geboren. Men is het ook niet eens omtrent

zijne geboortestad, doch men vermoedt Amsterdam. Zeker is het, dat hij aldaar een groot gedeelte van zijn leven doorbragt en dat vele zijner landschappen, bij maanlicht voorgesteld, aan de omstreken dezer stad en Utrecht zijn ontleend. Er bestaan ook eenige landschappen van hem bij opkomende zon en bij daglicht, doch de meesten zijn maanlichten en deze hebben geen weergâ. Niet te groot is de lof door vroegere en latere zijner biografisten aan hem gegeven. »Zijne tafereelen," meldt Immerzeel, »zijn meest altijd ruime dorp- en strand gezigten met menigte van schepen, schuiten en levendig gewoel van beeldjes en maanschijn. Allerkundigst en schoon is hij in zijne luchten. Ook zijne winterlandschappen zijn even getrouwe voorstellingen van de natuur als rijk van ordonnantie. Zijn koloriet is waar, zijn toest gemakkelijk en schoon, en in alle zijne schilderijen is een ruimte en harmonie van toon, die verrukkelijk is."

Aanzienlijke prijzen werden er voor zijne schilderijen betaald. Een *Wintergezigt* gold op de verkooping van den heer Vrancken van Lokeren, in 1825, 3000 francs, in 1845 op die van den heer Meffre te Parijs, een *Landschap bij maanlicht* *f* 3000. Mevrouw Rotschild te Frankfort, kocht het gansche kabinet van den heer Reus voor *f* 197,000, vooral om in bezit te geraken van een uitnemend kabinet-stukje van van Neer, voorstellende een water of gracht in eene stad, bij maanlicht, zóó helder en tevens zoo natuurlijk, dat ieder deskundige dit stuk moest erkennen als het eerste in dien stijl te wezen, dewijl het als 't ware daglicht uitdrukte, niettegenstaande het volkomen nacht was."

Een ander stuk van hem, dat in prent voorkomt in de galerij van Lucien Bonaparte, onder den titel van *Paese con Figure ed Animali*, werd in 1833 te Londen op de verkooping van Sebastiaan Erard, voor 800 pond Sterling aangekocht. In meest alle beroemde Europesche kabinetten, ontmoet men voortbrengselen van zijn uitmuntend penseel. Vele zijn door Aliamet, Le Bas, Basan, Miler, Wood en anderen in koper gebragt. Hij overleed in 1683. Zijn bloeitijd was 1660. Hij zelf schilderde zijn portret, dat in de galerij te Florence aanwezig is. N. Billi vervaardigde er eene gravure naar.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 257, 258; Kramm, t. a. p. bl. 1192.

NEER (Eglon Hendrik van der), zoon van den vorige, werd in 1643 te Amsterdam geboren. Hij ontving onderwijs van zijn vader en van Jacob van Loo, een uitmuntend schilder van naakte beeldjes, inzonderheid van vrouwen. Reeds vroeg reisde hij naar Frankrijk, waar hij in den ouderdom van 20 jaren schilder werd bij den graaf van Dona. Vier jaren later begaf hij zich naar Rotterdam. Het door hem geschilderde portret der prinses van Nieuwburg gaf aanleiding dat de koning van Spanje, voor wien hij het vervaardigde, hem tot zijn hofschilder benoemde. Behalve portretten schilderde hij ook landschappen, die hij doorgaans met wilde bloemen en planten, die hij te Brussel, waar hij eenigen tijd woonde, in zijn tuin aankweekte, stoffeerde. Vooral echter verwierf hij een groote vermaardheid door zijne binnenkamers, waarin hij Gerard Terburg's afbeelding van satijnen, fluweelen, bonten, tapijten, gouden en zilveren huissieraden en in het algemeen van alle stoffelijke voorwerpen evenaarde. In de nachten was hij aangenaam en teer. Zijn ordonnantien waren liefelijk van toon en kunstig van schildering. Met den besten uitslag bewerkte hij ook onderwerpen uit de geschiedenis en fabelkunde. Hooge prijzen werden voor zijn stukken betaald. Op de verkooping van van der Linden van Slingeland, in 1785, gold een prachtig slaapsalet, waarin eene bevallige jonge dame in wit satijn gekleed, de handen wacsht in een zilveren schotel, die een page haar voordient, terwijl hij met de andere hand wijn uit een dito lampet schenkt, en voorts nog drie andere figuren, *f* 2,450. Later werd deze schilderij, op de verkooping van Cremer, voor *f* 2,500 verkocht.

Een zijner meesterstukken, bij Immerzeel omschreven, gold op de veiling van den baron Goll *f* 1,920. Twee binnenkamers werden op de verkooping van Braamcamp voor *f* 550 en *f* 560 verkocht. In het Amsterdamsch Museum is van zijne hand een verbeelding der *Historie van Tobias, reizende met een engel en door dezen gewezen wordende op een visch, welke uit de rivier opkomt.* Tot zijne leerlingen behoorde de ridder Adriaan van der Werff. Van der Neer trad driemaal in den echt, te Rotterdam met Maria Wagensvelt, 2 in Brabant met de miniatuurschilderes Du Chattel, 3 met Adriana Spilberg, dochter van den schilder Joannes Spilberg, weduwe van den schilder Willem Breekveld, 5 Dec. 1650 geboren. In zijne twee eerste huwelijken had hij niet minder dan 25 kinderen, van welke slechts 2 of 3 de kunst beoefenden. Zijn portret, door hem zelven geschilderd wordt gevonden in de galerij te Florence, een ander met zijn vrouw ook door hem geschilderd, was in de beroemde collectie van W. Lonman te 's Hage. In de laatste jaren van zijn leven was hij kabinetschilder van den keurvorst van den Paltz. Hij overleed te Dusseldorp 3 Mei 1703.

Zie Houbraken, *Schouwb.* D. III bl. 45, 172, enz., Wagenaar, *Amst.* D. XI bl. 424, 425; Immerseel t. a. p. Kramm t. a. p. *Biogr. Univ.* Cobus en de Rivecourt.

NEER (Joh. van der) zoon van den vorige, beoefende de beeldhouwkunst.

Zie Immerzeel t. a. p. bl. 259.

NEER (Jacobus van der) zoon van den vorige, werd door zijn vader in de beeldhouwkunst onderwezen. Hij vervaardigde verschillende werken voor Nederland. In 1744 behaalde hij de zilveren medaille, als primus, aan de Academie te Antwerpen, in 1765 was hij aldaar deken van het St. Lucasgild en in 1794 daalde hij er ten grave.

Zie Immerzeel t. a. p. bl. 259; Kramm t. a. p. bl. 1192; J. B. van der Straaten, *Jaarboek van St. Lucas. der Stad Antwerpen* bl. 254.

NEER (Jacobus Johannes van der) in 1760 te Antwerpen geboren, ontving zoo van zijn vader als aan de Academie onderwijs in de beeldhouwkunst. Reeds vroeg behaalde hij aan den laatste den eersten prijs. Men vindt o. a. van hem een *marmeren grafteeken* in de St. Jozefskerk en in de O. L. V. kerk een *marmeren Christusbeeld*. Hij overleed te Antwerpen in 1838.

Zie Immerzeel, t. a. p.

NEERCASSEL (Joannes van), zoon van Godefroy van Neerçassel en van Machteld van Wevelinkhoven, werd in 1623 te Gorkum, waar zijn vader brouwer was, geboren. Zijn eerste vorming genoot hij van de kruisheeren te St. Aagten bij de Graaf, de wijsbegeerte leerde hij te Leuven in het collegie van *'t Varken*, schoon hij in St. Pulcheriaas of het Hollandsche Collegie woonde. Uit Leuven begaf hij zich naar Parijs tot de paters van het Oratorium, die hem naar Saumur zonden, om zich in de godgeleerdheid te oefenen. Zijne vorderingen waren zoo groot, dat hij zelf aldaar in dat vak onderwijs kon geven en zulks eenigen tijd deed. In 1652 keerde hij naar België terug en begaf hij zich naar vader J. H. Quarré, die hem naar Mechelen zond als geestelijk bestuurder van zijn orde-huis aldaar: ook onderwees hij er tegelijk de godgeleerdheid in het aartsbisschoppelijk Seminarie. Iets later verlangde men hem als hoogleeraar te Keulen, waar hij besloot zijn krachten aan zijne geloofsgenooten in zijn vaderland te wijden.

Na eenigen tijd als kappelaan te Rotterdam en bij Abraham van Briemen, pastoor van St. Geertruid te Utrecht, werkzaam te zijn geweest, werd hem, in plaats van J. Wachtelaer, door Jacobus de la Torre, aartsbisschop van Ephese, in 1653 het toezigt over het grootste gedeelte en 3 jaren later over het geheele Utrechtsche bisdom opgedragen. In 1601 werd hij tot coadjutor van den toen benoemden apostolischen vicaris Balduinus Cats aangesteld en den 9den September van het volgende jaar ontving hij te Munster de wijding tot bisschop van Castorien in partibus infidelium. Sommigen beweerden, dat deze denkbeeldige waardigheid niet voldoende was om de eerzucht van Neercassel te bevredigen.

Mogelijk was de kerkprelaat niet van alle eerzucht vrij te pleiten, doch het is tevens niet te ontkennen, dat hij in de orde geestelijke vijanden vond, wel in staat en wel geneigd zijn karakter in een donker daglicht te plaatsen. Onder hen (merkte Glasius te regt op) was toch menige vreemdeling op den Nederlandschen bodem gedrongen, die weinig met de denkwijze der inboorlingen instemde. De eigentlijke Nederlandsche geestelijkheid beschouwde het vaderland nog niet als eene missie en dus volstrekt van Rome afhankelijk. In haar oog was de bisschoppelijke zetel nog niet opgeheven, want, al waren zij niet door den Staat erkend geworden en al hadden zij voor het

uiterlijke vreemde titels gedragen, voor haar en voor Rome waren Vosmeer, Roveen en de la Torre niet alleen apostolische vicarissen, maar ook aartsbisschoppen van Utrecht geweest. Wel was Balduinus Cats op denzelfden tijd, op welken Neercassel zijne bisschoppelijke wijding ontving, tot aartsbisschop van Philippi en pauselijken vicaris, eigentlijk aartsbisschop van Utrecht, gewijd, maar toen reeds had een aanzienlijk deel der Nederlandsche, vooral de Utrechtsche geestelijkheid, die waardigheid liever zien opdragen aan den krachtigen en werkzamen Neercassel dan aan den zwakken en reeds bejaarden Cats. De eerstgenoemde wist zich dan ook, in weerwil van den hoogeren rang der anderen in het beheer over de Utrechtsche kerk te handhaven. Bij den dood van Cats werd hij zelf tot het apostolisch vicariaat verheven. Hij maakte zich met het goede en kwade dat bestond van nabij bekend, begon de bestaande gebreken met ernstigen wil te keeren, en nam lofwaardige maatregelen tot het doen ophouden van die ergelijkheden, waaraan velen, vooral orde-geestelijken zich schuldig maakten. Hij zelf onderzocht de bekwaamheden van hen, die als priester wenschten op te treden en wees met onpartijdigheid hen terug, die deze bediening alleen in hun eigebelang zochten.

Om den roomschgezinden jongelingen ruime gelegenheid tot het verkrijgen der gevorderde bekwaamheden te geven, stichtte hij te Leuven bij het reeds voor het voormalige bisdom Haarlem opgerichte collegie, ook een voor hen, die tot het Utrechtsche Sticht behoorden. Ofschoon van ganscher hart de Roomsche kerkleer toegedaan en de door haar voorgeschreven plegtigheden naauwkeurig in acht nemende, ontbrak het hem in andere opzigten aan geen verlichten zin. J. G. Graevius noemde hem in een brief aan Nicolaas Heinsius (20 October 1672) een man door vele gaven van verstand en hart uitmuntende. Hij erkende de wettigheid van het voor den burgelijken ambtenaar gesloten huwelijk, gedurig reisde hij om in persoon acht te geven op de kerkelijke aangelegenheden en zijne geloofsgenooten ook door onvermoeide prediking te stichten, en de gebreken, welke bij zijne onderdanige geestelijkheid werden gevonden, weg te nemen. Als prediker, als leider der hem toevertrouwde gemeente, als kerkvoogd, als mensch verdient hij allen lof.

Toen Lodewijk de XIV zich meester had gemaakt van Utrecht, begaf zich Neercassel derwaarts, predikte van tijd tot tijd in den Dom, doch reisde in het volgend jaar, op verzoek der voornaamste ingezetenen van het Sticht, naar den koning om zachtere handelwijze jegens het onderdrukte Utrecht te verzoeken. Nogthans moest hij, toen de Franschen de stad verlaten hadden, naar elders te wijk nemen. Eerst hield hij zich te Antwerpen op, waar hij dikwerf predikte, vervolgens ging hij naar Huissen in de Over-Betuwe, waar hij zich omtrent het schoolwezen verdienstelijk maakte en in het klooster van Elizabeth, dat hij betrokken had, een seminarie voor jeugdige geestelijken stichtte. Weldra keerde hij echter terug en had van nu af met vele moeijelijkheden te worstelen. Het protestantsche Nederland, verontwaardigd over de vervolgingen der Protestanten in Frankrijk, begon de plakaten tegen de Roomschen, in den jongsten tijd niet met hardheid ten uitvoer gelegd, met volle krachten toe te passen, vooral werden de ordegeestelijken, meest vreemdelingen, die men minder meende te kunnen vertrouwen, bedreigd. Neercassel deed nu wat hij kon tot opbeuring zijner geloofsgenooten, trad als voorspraak der monniken op, en zag dikwerf zijne pogingen wel gelukken.

Ondertusschen bleef hij met onverdroten ijver zijne herderlijke pligten vervullen en zijne gemeenten in de verschillende provinciën bezoeken. Op een dezer togten, overviel hem eene ziekte, die den 6den Junij 1686 te Zwolle een einde aan zijn leven maakte. Zijn lijk werd den 11den Julij naar Glaan in het Munstersche vervoerd en aldaar den 12den in de kerk van het nonnenklooster begraven. Op zijn grafzerk staat een Latijnsch opschrift, waarvan de Hollandsche vertaling door de schrijvers der *Bat. Sacra* wordt medegedeeld.

Neercassel verdient te regt een eervolle plaats onder de apostolische vicarissen in Nederland. Men heeft hem echter van ontrouw aan den Roomschen Stoel en van overhelling tot het Jansenismus beschuldigd. Tot de laatste droeg zijn vriendschappelijke en vertrouwelijke omgang met van Heussen niet weinig bij. Ook stond hij in geen vijandige betrekking met de Fransche Jansenisten Du Vaucel, Arnauld, Quesnel en anderen, en was Kodde, onder wiens bewind het Jansenismus in ons vaderland zoo grooten opgang maakte, jaren lang onder het onmiddelijk opzigt van Neercassel.

Wij bezitten van dezen geleerden prelaat:

Constitutiones servandae a presbyteris in Belgio foederato laborantibus, Brux. 1668, 8o.

Bevestiging in 't geloof en troost in vervolgingen, Brussel, 1670, 8o.

De sanctorum et praecipue B. Mariae Virginis cultu, tractatus quinque, Colon. 1675, 8o., vert. in 't Holl. door H. F. van Heussen, Antw. 1673, 8o., in 't Fr. door Le Roy, abt van Haute-Fontaine, Paris, 1679, 8o.

Tractatus de lectione scripturarum. Accedit Dissertatio de interprete Scripturarum, Emmerick, 1677, 12o., in 't Fr. vert. door den abt Le Roi, Parijs, 1680, 8o.

Epistola de Acatholicorum conjunctionibus matrimonialibus in Hollandia coram magistratu ac ministris eorum publicis in *Bat. Sacra*, T. II, p. 481.

Epistola pastoralis Io. Neer. ad clerum et populum in foederato Belgio Catholicum, data 8 *Apr.* 1679, 4o.

Amor poenitens, seu de divini amoris ad poenitentiam necessitate et recto clavium usu, Emmerick, 1683, 12o. 1684, 2 vol. 12o. door den abt Guibert, Utrecht, 1741, 3 vol. 12o. Ook in het Nederduitsch.

Goethals schreef omtrent dit werk:

L'auteur établit la nécessité de l'amour de Dieu dans le sacrement de la pénitence. Cet ouvrage est entièrement conforme aux idées des Arnauld, des Du Vaucel, du Quesnel, qui furent consultés et qui suggérerent même différentes corrections. Quelques-uns prétendent que lorsque le Saint-office résolut de condamner l'ouvrage, Innocent XI s'y opposa, en disant que la doctrine qui y était renfermée ne meritait aucun reproche, et que l'auteur était un homme d'une haute vertu; mais cette assertion n'est fondée sur aucune preuve. Ce qui est certain, c'est que sous Alexandre VIII le livre fut condamné jusqu'a ce qu'il subit des corrections. Le décret qui le condamne se voit à l'index, sous la date du 20 Juin 1690, quatre ans après la mort de Neercassel.

Cependant Tosini nous apprend que Neercassel reçut ce coup pénible avec la plus grande modération, et que pour se montrer en tout obéissant au Saint Siège, il s'empressa de corriger le livre. Rien ne prouve mieux l'aveuglement de l'esprit de parti que cette confusion de dates.

Van Heussen geeft in *Bat. Sacra*, T. III. p. 467—468 de lijst der verdedigings-schriften voor dit werk:

Dissertatio quâ expenditur, num nobilibus catholicis in Hollandiâ jus competat pro arbitrio suo designandi ac nominandi pastores super populum catholicum. Deze dissertatio schijnt in 1682 tegen den heer van Cremenburg geschreven te zijn.

Canonicae animadversiones in dissertationem canonicam D, N. du Bois: in quâ contra Rev. Episc. Castoriensem in F. B. Sedis Apostolicae vicarium contendit nobilibus quibusdam catholicis in Hollandiâ jus competere, pro suo arbitrio, nominandi et praesentandi episcopo seu ordinario pastores, 1683.

Na zijn dood gaf zijn secretaris Barth. Pesserius:

Brevis ac compendiosa relatio, seu potius annotatio visitationis per Daventriensem potissimum deoecesin anno domini 1686, 4o.

In hss.

Verhand. van de aanbidding in den geest en waarheit van het Sakrament des Vormsels.

Verdedigingsschriften van zijn *Amor poenitens*, alle weleer in bezit van zijn vriend en medgezel van Heussen, in wiens *Bat. Sacra* de titels er van, verscheidene brieven van hem en ook zijne afbeelding voorkomen.

Zie Du Pac de Bellegarde, *Hist. abregée de l'Eglise Métrop. d'Utr.* Chap. X p. 168. suiv. Goethals, *Lect. relat. à l'hist. des Scienc. des Arts, des Lettr. des Moeurs et de la Politique en Belg.* T. I. p. 179 suiv. C. H. v. V. *Esq. hist. sur l'ancienne Eglise Cath. dans les Pays-bas en partie trad. du Holl.* p. 15—18; *Nouv. Dict. Hist.* i. v. Dom Petra, *Holl. Cat.* p. 246 sq. Neale, *a Hist. of the so called Jansenist in Holl.* p. 159 seqq. *Bat. Sacra*, T. I. p. 459 seqq. A. Leydekker, *Hist. Jansen.* p. 185; *Syll. Epist. Burm.* T. IV. p. 137 seqq. Foppens, *Bibl Belg.* T. II. p. 701; Hoynck van Papendrecht, *Hist. de reb. Ultrai*, passim; *Vie de van Espen*, Liv. III. c. 2. art. 1. No. 1; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Dez. *Ned. Kerkges. na de Herv.* bl. 37 verv. 53 verv. *R. Cath. Jaarb. voor het Kon. der Ned.* 1843, bl. 105; Buys, *Proeve van Antwoord op de Prijsvraag der R. K. Maats. enz.* Amersf 1822. W. van der Heyden, *Verh. van de Verrigt. der Jezuiten in Friesl.* bl. 239—240; *Biogr. Univ.*; Jöcher, *Gel. Lex.* i. v. Adelung und Rotermund, *Fortz.* Iselin's *Lex.*; Kobus en de Rivecourt, *Nav. D.* VII. bl. 122; Muller, *Cat. van Portr.*

NEEREN (ALBERT VAN) of van Neer, zoon van Willem van Neeren, geboren te Nyel bij Gulik, leefde in de zestiende eeuw en hield zich, 1542, te Antwerpen bezig met het vervaardigen van Clavicordes.

Zie *Bulletin de l'Acad. Royal. des Scienc. en Belg.* 1863. p. 362.

NEERINCX (W.) schreef *Dissertatio de melancholia*, L. B. 1727.

Zie *Cat. C. H. à Roy*, T. III. No. 8360.

NEERING (F.) schreef:

't Leven van Joseph, Antw. 1710, m. pl.

Zie Abcoude, *Naaml. van Boek.* bl. 258.

NEERKASSEL (WESSEL VAN), omtrent hem leest men in Boogaerts *Geuzevelt* bl. 36: »Als men op Ougly, de hoofdhandelplaats der Nederlandsche maatschappij in Bengale, bericht kreeg, dat het schip de *Goude Fenix*, eenigen tijdt te voren met den Raadt van Indie Bernard Phoonzen, omtrent de Chormandelsche kust, door overmacht van den François verovert, en in de Bengaalsche rivier gebracht, van dezen vijand was toegerust, om weder van daar in zee te steken, en op de scheepen der maatschappij los te gaan, besloot de Bengaalsche Raadt dat voornemen te verijdelen, en hetzelve door eenige van de daar liggende scheepen te doen bekampen. Tot deze onderneming boodt de heer Wessel van Neerkassel zijn dienst aan, toen het gezag voerende op het schip *Popkensburg*. Hiermede, voorzien van 84 stukken, en verzelt van 't schip *Beekesteyn*, dat er 20 voerde, had hij nevens een boeijer en sloep zich geposteert voor Kasserije. Het anker op den 26 van Wijnmaand des jaars 1705 gelicht hebbende om op den *Fenix* te komen, streek dat schip, voorzien van 54 stukken en verzelt van een brander en twee gewapende vaartuigen, terstond zijn wimpel, liet een roode vlag van de groote steng waaijen, en schokte Neerkassel opzijde, die den Francois de volle laag gaf, en in zulk een verwarring bragt, dat hij onder den rook met staande zeilen ten anker kwam, waardoor Neerkassel achter hem geraakte, en van zijn voornemen verstoken werd om den *Fenix* aanstonts te enteren. Na 't optrekken van den rook achter dat schip ten anker gekomen, poogde de Fransche Brander hem aan boort te leggen, dien hij zoo rustig met het vernielen van 't achterschip afwees, dat dit brandschip buiten zijn geschut raakte. Toen moest hij veel lijden door 't zwaar kanon van *den Fenix*, dat gestadig uit de kajuit en de konstapelskamer op hem donderde. Maar omtrent 10 uuren des morgens stil water wordende, kapte hij het anker, om naar *den Fenix* te drijven, die daar op zulkx insgelijk deedt. Dus drijvende en hardnekkig aan wederzijde schietende, kon echter Neerkassel, wat moeite en vlijt hij ook aanwendde, den vijandt niet aan boort komen. Dit kannonneeren tot s' achtermiddags ten 3 uuren geduurd hebbende, zette het *de Fenix* over de Oostbank, en bij de Haazespruit tegens het strandt aan, zijnde dit schip zoodanig gehavent, dat het niet weder kon herstelt, maar in de rivier van Bengale moest gesloopt worden, waarop de Fransche vaartuigen den overwinnaar in handen vielen, wien dit gevecht op 28 zoo dooden als gequesten stond. *De Fenix* leverde er een getal van 60 uit."

Wij weten verder niets van hem dan dat hij in 1702 met C. A. Boogaert op het schip *Vosmeer* was. Toen deze zijn *Geuzevelt* dichtte, leefde van Neerkassel op een prachtig buitenverblijf op den weg van Amsterdam naar Haarlem, digt bij de buitenplaats van Antony Klok, *Geuzeveld* genaamd, door Boogaert bezongen.

Zie *Nav.* D. II. bl. 59, D. VI. bl. 237, D. VII. bl. 122.

NEESEN (LAURENS), werd omstreeks 1611 te St. Trond geboren, studeerde in de fraaije letteren en wijsbegeerte, begaf zich in den geestelijken stand en werd licentiaat in de godgeleerdheid te Leuven. Na den dood van Nicolaas van Lankhvelt, president van het aartsbisschoppelijk seminarie te Mechelen, benoemde aartsbisschop Jacob Boonen hem (1639) tot diens opvolger en droeg hem tevens het onderwijs in de godgeleerdheid in dit huis op. Na gedurende een veertigtal jaren het regentschap uitgeoefend te hebben, overleed hij den 22sten Mei 1679 in het acht en zestigste jaar van zijn ouderdom. Men begroef hem in de kapel, die hij bij het seminarium had gesticht. Later werd zijn overschot naar de nieuwe kapel overgebragt. Neesen was ook kanunnik van St. Rombout, synodaal examinator en censor der boeken in het bisdom van Mechelen. Overigens was hij zeer milddadig jegens de armen, en vermaakte al zijne bezittingen aan het seminarie.

Hij schreef:

Theologia Christiana affectiva de Deo Uno in essentiâ, Trino in personis, et Verbo Incarnato, ad mentem SS. Augustini et Thomae . . . . 1698, 4o. It. *Haec editio correcta est:* . . . . *Leod.* 1708, 4o.

Theologia moralis Christiana de Actibus humanis, ad mentem SS. Augustini et Thomae, continens tutiores et securiores regulas dirigendi conscientias, Mechl. 1675, 4o. It. ed. 2a. *auctior et emendatior*, Ibid, 1675, 4o. It. Colon. Agripp. 1679, 4o.

Theologia moralis Christiana de tribus virtutibus theologicis, Fide, Spe et Charitate ad mentem SS. Augustini et Thomae, Colon. 1678, 4o.

Theologiá moralis Christiana de Sacramentis ad mentem SS. Aug. et Thomae, continens securiores et tutiorès regulas ea administrandi et sursipiendi, ... 1676, 4o. It. 2a. *auctior et emendatior*, Colon. 1681, 4o.

Tractatus tres de Justitia et Jure, ad Supplementum Theologiae moralis Christianae R. adm. D. Laur. Neesen. . . per P. B. T. C. M. T. L. (Philippus Bertrand, Theologalem Canonicum Mechlinensem Theologiae Lectorem), Leod. 1684, 4o.

Al deze tractaten verschenen gezamentlijk met den titel:

Universa Theologia in duos tomos divisa, ad mentem SS. Augustini et Thomae exposita. Tomus I partim Deum Unum, Trinum et Incarnatum; partim Actus humanos, Leges, Christique Gratiam complectens. . . . Haec editio corrècta est a pluribus erroribus. . . . Insulae 1693, fol. *Tomus II partim Virtutes Theologicas, Jus et Justitiam: partim Sacramenta complectens*, Ibid, 1693, in fol. Antv. 1707, fol.

Zie van Ghestel, *Hist. Mechl.* T. I. p. 79; Sweertii, *Necrol.* p. 70; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 811; Paquot, *Mém.* T. III. p. 432—434.

NEGERE (MATTHEUS), bloeide tusschen 1620 en 1630 in Vlaanderen en schilderde historische en bouwkundige onderwerpen. In 1623 schilderde hij voor de L. V. Kerk te Doornik *de Heilige Familie met een glorie van Engelen*, van welke Kramm schrijft: »De ordonnantie is in een grootschen stijl, en de kindertjes zijn lief, ook is er fijnheid van kleur en frischheid in, doch weinig effect en wijking in de zamenstelling. Zij heeft bij het schoonmaken veel geleden en is op vele plaatsen slecht bijgeschilderd.

Zie Descamps, *Voyage Pittor. de la Flandre et du Brab.* p. 23. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1128.

NEGORO (RADÈN ADIPATTI ADI), regent van Damak, diende den lande ruim 30 jaren opregt en getrouw als regent zoo van Kalowoengoe als Damak. In de onlusten van 1826 bevond hij zich, niettegenstaande zijne vergevorderde jaren, steeds bij de colonnes en te velde, en ontzag geen vermoeijenissen om de rust te helpen herstellen. Onder het vervolgen van den gewezen pangerang van Serang in het Poorwadadische, werd hij door een buikziekte aangetast en overleed hij den 13den April 1826, in den ouderdom van ruim 60 jaren.

Hij was een braaf ambtenaar, gehecht aan zijne godsdienst en voorouderlijke gebruiken. Zijn dood werd zeer betreurd.

Zie H. J. Domis, Resident van Samarang, in *Bat. Cour.* van 29 April 1826.

NEGRE (N. VAN), bloeide in het midden der zeventiende eeuw, waarschijnlijk te Leyden. Hij schilderde o. a. de afbeeldsels der hoogleeraren Otto Heurnius, Cl. Salmasius, Jac Maestert, Fred. Spanheim. Zijne portretten zijn door Suyderhoeff, de Pas en van Dalen in plaat gebragt.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 259; Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. IV. bl. 1192.

NEHRA (HENRIETTE AMELIE DE) of Nerah, letteromzetting van van Haren, natuurlijke dochter van Willem van Haren, den dichter van den *Friso*. Zij werd den 15den Mei 1765 geboren en stierf te Amsterdam in 1818. Zij schijnt de protectie te hebben genoten van lord Lansdowne en M. B. Vaughan en bevriend te zijn ge-

weest met Cabanes en La Fayette. Gedurende 5 jaren, sinds 1784, was zij de bijzit van Mirabeau. Eene vrouw van verstand.

Zie *Revue des Deux Mondes*, 1 Juin 1858; *Vad. Letteroef.* 1858. no. 10; *Kunst- en Letterb.* 12 Junij 1858; *Nav.* D. VIII. bl. 353, 354; Dr. J. H. Halbertsma, *Het Geslacht der van Harens*, bl. 202.

NEINER (J. VAN) gaf in het licht:
Nieuwe Uitdragers winkel der tegenwoordige weereld, enz. Amst. 1735, 2 d. 8o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Boek.* bl. 258; Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 374.

NEIPIUS (MELCHIOR) of van Niepe, geboren en pastoor van Breden in *het Vrye* van Brugge, omstreeks 1560. Hij was beoefenaar der Grieksche en Latijnsche letterkunde, en legde zich bijzonder toe op de kennis der Heilige Schriften. Volgens Valerius Andreas was hij een leerling van Paulus Leopardus, doch de door hem aangehaalde plaats, bewijst slechts dat hij met dezen bevriend was. Hij gaf *Adagia aliquot. . . . nunquam antehac edita*, achter de *Adagia* van Erasmus, uitg. Paris, 1571, fol. en latere, o. a. in die te Genève, 1612, fol. Ook in de verzameling Spreekwoorden van Victor Giselinus, bij Plantyn in 12o. gedrukt.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 670; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 70; Paquot, *Mém.* T. II. p. 262.

NELENUS (JOHANNES), zoon van Jakob Pieters Nelenus, burgemeester aldaar, en van Eva Jans, werd den 12den Maart 1654 te Wormer geboren, bezocht de hoogescholen te Franeker, Utrecht en Leyden, werd in 1678 proponent, den 23sten Julij 1679 te Westzaan in zijne dienst bevestigd en overleed aldaar den 4den April 1725. Van dezen bestaat een fraaije in potlood geteekende afbeelding. Meer dan ten halven lijve staat hij voor een sierlijk gebouw, op eene van welks kolommen, regts, geschreven is: *aetatis suae* 24, en op eene andere, links, *M: Vitringa* 1678. Onder bevindt zich eene keurige proeve van pennekunst van Tulp: *In effigiem Johannis Neleni S. S. Min. Cand.* en een achtregelig Lat. vers van Aemilius Jacobides *Pharmacopoeus*.

Zie Paauw en de Veeris, *Verm. Kerk. Reg.* bl. 144; *Nav.* D. IV. bl. 108, 292, 386.

NELENUS (JACOBUS), zoon van Johannes Nelenus, predikant te Westzaan, te Wormer geboren, als zestienjarig jongeling den 13den October 1695 te Leyden als student ingeschreven. In 1714 werd hij proponent, in 1716 predikant te Groet en Kamp, in 1756 emeritus en overleed 22 Jan. 1760, in den ouderdom van ruim 68 jaren.

Hij schreef:
Eenige voorname Geschiedenissen des O. T. naar de Texten van het N. T. verklaart en toegepast, aan zijne gemeente, Alkm. 1753, 1757, 4o.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Boek.* bl. 309; Paauw en Veeris, *Verm. Kerk. Alph.* bl. 144; *Boekz. der Gel. Wer.* 1757. *b.* bl. 293, 1760. *a.* bl. 714; Keppel, *Naamr. van Pred.* bl. 111; *Nav.* D. VI. bl. 293.

NELIS (CORNELIS FRANCISCUS DE) werd den 5 van Zomermaand 1736 te Mechelen uit deftige ouders, die hun bestaan in den koophandel vonden, geboren. Zij bespeurden al vroeg in hunnen zoon een heerschenden lust tot de letteroefeningen en volgden zijne keus op. In zijne geboortestad ontbrak het hem niet aan bekwame gelegenheid, om in de Latijnsche en Grieksche talen zoo onderwezen te worden, dat hij met een gewenscht gevolg zich naar de Leuvensche Universiteit kon begeven. Hier oefende hij zich in de wijsbegeerte, naderhand in de Godgeleerdheid, ook in het burgelijk en kerkelijk regt. In de wijsbegeerte maakte hij zulke uitnemende vorderingen, dat hij in 1 jaar 1753, als de meest gevorderde (Primus) werd uitgeroepen, en naar een oud gebruik bij de academie te Leuven, als zoodanig zijne plegtige intrede te Mechelen deed. Het kon wel niet anders of dit eerbewijs moest hem spoedig den weg banen, om, na het voleindigen van den loop zijner letteroefeningen, groot aanzien te verwerven. Weldra werd hem het oppertoezigt over het collegie van Mechelen te Leuven aanbetrouwd en hij kort daarna aangesteld tot bibliothecaris der Universiteit. Van Leuven vertrok hij met de woon naar Doornik, nadat hij eene kanunnik plaats der Cathedrale kerk in die stad bekomen had. Gedurende het openstaande bisdom van Doornik bekleedde hij eene der plaatsen van vicaris-generaal van dit bisdom en kreeg den rang van groot-vicaris van den bisschop van Doornik. Na de afschaffing der Orde van de Jesuiten, benoemde men hem als lid van de commissie der letteroefeningen te Brussel, op een dagelijksch inkomen van een pistool. Deze nieuwe post was oorzaak dat hij van woonplaats veranderde en Brussel met Doornik verwisselde. Bij deze gelegenheid schreef hij eene verhandeling over de scholen en het beoefenen der fraaije letteren. Dit stuk behelst eenige aanmerkingen, uit de geschiedenissen ontleend, alsmede een Alphabetisch berigt omtrent sommige kundige leeraars in de scholen, gedurende de zestiende eeuw. Deze verhandeling is nooit in druk gegeven, maar een afschrift daarvan wordt te Brussel bewaard.

Toen het bisdom van Brugge was opengevallen viel ook de aandacht op de Nelis en hij was één der drie kerkelijken, die tot het vervullen van die bisschoppelijke plaats meest geschikt geoordeeld en voorgesteld werd. De verkiezing viel op een anderen; doch hij kreeg vermeerdering van een jaarlijksch inkomen van *f* 2000 uit de inkomsten van dit bisdom te voldoen. Niet lang echter daarna werd hij verkozen tot bisschop van Antwerpen, tot welke aanzienlijke post hem zijne meer dan gewone geleerdheid en langdurige ondervinding bekwaam maakte. Het is vermoedelijk dat niemand der Antwerpsche bisschoppen, sedert Levinus Torrentius door Lipsius en anderen in den rang der grootste mannen geplaatst, onzen Nelis in uitgebreide kundigheden overtroffen heeft, en de meesten, zoo niet allen, die de bisschoppelijke waardigheid aldaar bekleedden, op een zeer verren afstand van hem in 't stuk van kundige geleerdheid gebleven zijn. Het was geen wonder, dat een man, die van zijn vroegste jeugd af, de fraaije letteren en edele wetenschappen beminde en beoefende, die in beide de voortreffelijkste vorderingen maakte, bevoegd geacht werd tot het geven van openbaar onderwijs, dat men hem boven anderen verkoos om de letteroefeningen van de aanzienlijksten, zelfs van een vorst te bedienen, dat men hem eindelijk den 15 Februarij 1785 tot bisschop van Antwerpen verkoos.

Zijne kerkelijke waardigheden deden hem, naar 's lands gewoonte deelnemen aan het burgelijk bestier. Uit dien hoofde was hij eerst gewoon afgevaardigde en president der staten van Doornik, na zijne verheffing tot de bisschoppelijke waardigheid was hij een lid der Staten van Brabant en bij afwezigheid van den aartsbisschop van Mechelen, bekleedde hij de eerste plaats in hunne vergadering. Bij het naderen der Fransche legermagt aan de Brabantsche grenzen in 1794 zag hij zich genoodzaakt zijn vaderland, den bisschoppelijken zetel, en zijn kostbaren boekenschat, te verlaten, doch niet voor dat hij het zeldzaamste gedeelte zijner bibliotheek, en vooral een aantal keurige handschriften, sedert een veertig tal jaren door hem verzameld, in een veilige plaats geborgen had. Nu begaf hij zich naar Holland en hield gedurende de winter van dat jaar zijn verblijf te Leyden, waar hij kennis maakte met de hoogleeraren Te Water en Ruhnkenius, die zijne bedrevenheid in talen en wetenschappen bewonderden. Zich in Holland niet veilig achtende begaf hij zich naar Duitschland, vervolgens naar Italië en hield hij zich een geruimen tijd te Bologne op, waar hij voornamelijk de hand zou hebben gehad in het doen drukken van een letterkundig tijdschrift, in 't Hebreeuwsch geschreven dat zeer grooten bijval verwierf. Bij de aannadering der Fransche verliet hij Bologne en vertrok hij naar Florence. Hij nam hij zijn verblijf in de abdij van Camalduli of Campo Malduli, en stierf aldaar, aan de gevolgen van 't water in de borst, in den ouderdom van ruim 62 jaren. Zijn lijk werd in een nabijgelegen kapel op een berg begraven met het volgende opschrift, ter zijner gedachtenis in een leids plaat gegraveerd:

CORNELIUS FRANCISCUS DE NELIS,

Episcopus Antverpiensis, Mechlinae natus die 5 *Junii* 1736, *electus Episcopus die* 15 *Febr.* 1785, *doctrina et ingenio, pastorali solicitudine, sacerdotali constantia, morumque suavitate nulli secundus, die* 30 *Junii* 1794 *temporibus haud aequis cedens, e Belgio egressus, Italiam petiit mense Novembri eiusdem anni, variasque insignes perlustravit urbes, Florentiam denique invisens, solitudinis desidèrio incensus, animi qui corporisque valetudinem expetens, Camalduli tandem voti compos perveniens, gravissimo hydropis morbo correptus, omnibus*

Ecclesiae ritibus, brevi eheu fato cessit die 21 *Augusti A. D.* 1798, *praeclaris virtutum omnium relictis monumentis. Corpus Eius, congruis funebribus persolutis, in sacro hoc Eremo, ut optarat, translatum ac tumulatum fuit.*

Toen zijne erfgenamen of hunne gemagtigden te Florence waren gekomen, gaf men hun in bedenking of zij niet een grafschrift zouden doen vervaardigen, het in een steen laten houwen, en dien steen in den muur bij het graf doen plaatsen. Dit werd goedgevonden. Het opschrift is van dezen inhoud:

CORNELIUS. FRANCISCUS. DE NELIS.
Domo. Machlinia.
Antverpiensi. Episcopo. Vigilantissimo.
Religionis. Zelo. Pietate. Eruditione.
Constantia. in. adversis. nulli. non. conferendo.
Qui. solitudinis, amore. flagrans.
In. Camaldulensi. Eremo. diem. obiit. supremum.
Anno. Pub. Sal. CIƆIƆCCLXXXXVIII.
XII *kal. Septembris.*
Aet. suae. LXII. M. II. D.XVI.

Op den grond, aan het hoofdeneinde van 't graf, is nog een ander opschrift te lezen met 's bisschops bijgevoegd wapen. Dit grafschrift, door hem zelven vervaardigd, met last om er na zijn dood gebruik van te maken, is kort, eenvoudig, veelbeduidend en in deze woorden begrepen:

Hic. iacet.
CORNELIUS. FRANCISCUS. DE NELIS.
Episc. Antverpiensis.
Peccator. et.
Peregrinus.

Zijn portret ging uit voor zijn *Belgic. rerum Prodromus*, naar en door J. Rosaspina, groot 8o. en een hiernaar gevolgd geëtst portret in Goethals *Lectures*, T. III.

Op raad van den vermaarden Schoepflin, ondersteund door den invloed van den Graaf van Cobenzl en den Prins van Starhemberg, werd in 1769 te Brussel een letterkundig genootschap gesticht, door de keizerin-koningin Maria Theresia ongemeen begunstigd, en in 1772 verheven tot eene keizerlijke koninklijke akademie der wetenschappen. Onder de allereerste leden dier maatschappij stond de Nelis de derde in rang, reeds den eersten van Sprokkelmaand in 1769 verkozen. De dagregisters en verhandelingen der academie getuigen van zijne ijverige werkzaamheid tot vermeerdering van haren luister en tot uitbreiding van allerlei wetenschappen. In 1773 las hij eene verhandeling over het oude Brabant, den oorsprong van die provincie en de afleiding van haren naam (*Mémoires de l'Académie de Bruxelles*. T. I. p. 64—67.)

Ook maakte hij een aanvang met zijne verhandelingen over de mogelijkheid en de voordeelen der aankweeking van verschillende soorten van vreemde dieren in de Nederlandsche gewesten, en gaf in bedenking het inbrengen en aankweeken van de Paco (*Vigogne*) in het Luxemburgsche tot vermeerdering en verbetering der wollen. (t. a. p. 45—59.) Hier bij kwam nog een onderzoek over een oud gedenkstuk dat tusschen Hollain en Rongy nabij Doornik gevonden wordt, en bekend is onder den naam van Steen Brunchaut. (t. a. p. 471—485.) In 1775 leverde hij twee verhandelingen, betreffende de Nederlandsche geschiedenis; de een over het droogmaken der landen tot den akkerbouw, de andere over de stedelijke regeerwijze en de voorregten aan de Nederlandsche steden verleend. (T. II. p. 587—596, 669—673). Omtrent het einde van 1779 deed hij onderzoek naar de gelijkvormigheid der Vlaamsche taal met die der bewoners van de Krim (T. III. p. 48).

Ofschoon het te bejammeren is, dat deze en gene stukken niet door hem voortgezet en ten einde gebragt zijn, geven zij nochtans genoegzame blijken dat hij geen werkeloos lid der Brusselsche maatschappij was. In 1795 werd hij tot lid der maatschappij van Nederlandsche letterkunde benoemd. Deze verkiezing was hem zóó aangenaam dat hij aanstonds vrijheid verzocht om 't geen hij ten dienste der maatschappij, vooral tot opheldering van den oorsprong der taal en over de geschiedenis van die landen, wilde in gereedheid brengen in de Latijnsche of Fransche taal te mogen inleveren. Door de onrust der tijden en zijn vertrek buiten 's lands hebben deze voornemens verijdeld.

In zijn jeugd en later maakte hij veel werk van de Grieksche en Latijnsche schrijvers, vooral van Plato, Aristoteles, Plutarchus, Cicero en Plinius, over deze schreef hij wijsgeerige, oordeel-, geschied- en staatkundige aanmerkingen, die echter niet in het licht kwamen, omdat ze, gelijk hij zelf getuigde, niet genoeg uitgewerkt en beschaafd waren. Eens viel het gesprek op de natuurlijke historie van Plinius en hoeveel Harduinus en anderen daarin nog ter bearbeiding hadden overgelaten. De bisschop vermeldde zijne oordeelkundige gissingen en verbeteringen van deze en gene plaats, en had het genoegen dat zij gedeeltelijk zelfs aan Ruhnkenius behaagde en dat deze sterk aandrong op de uitgave der aanmerkingen over dien en andere oude schrijvers.

Nog te Leuven schreef hij een klein stukje, getiteld: *Fragment sur les principes du vrai bonheur. Discours à Lysimaque. Louvain, de l'Imprimerie de l'Université* 1763. Het was niet gekomen van de drukpers der Leuvensche Academie, maar vervaardigd op eene bijzondere drukkerij die de schrijver in zijn huis had. Niet meer dan zes exemplaren werden er van gedrukt. Weinige jaren later werd dit werkje herdrukt met eenige scherpe en schampere aanmerkingen, doch ook deze uitgaaf komt zeldzaam voor, om dat de Nelis zich van bijna alle exemplaren heeft weten meester te maken. In eene aanmerking gevoegd bij *Entretien Philosophique* p. 5, 6 beklaagt hij zich over den onheuschen handel van zijnen tegenschrijver, die zijne zoogenaamde wederleggingen had doen herdrukken onder den titel van *les Deux Chrysippes, ou le Stoïcien démasqué, roman comique, pour servir d'introduction à l'essai de paraphrase de la nouvelle apocalypse du nouvel apôtre d'amour*, Leyde (Louvain), 1763.

Reeds voor vele jaren had de Nelis geschreven:

Series Pythagorici, caeci, de natura ac phaenomenis rerum, ad Theognidem filium. Disputationes Sex.

Hij zelf vertaalde een gedeelte van dit werk in het Fransch. Het eerste stuk kwam te voorschijn met dezen titel: *L'Aveugle de la Montagne. Entretiens Philosophiques. Magnifice. . . . sapientiam tractabat, à Amsterdam et à Paris*, 1789. Voor het tweede stuk staat geen titel, maar op den omslag staan deze regels gedrukt:

Haec ego de Veterum placitis linquisque canebam,
Et Sophia simul et Musis etc.

Het geheele werkje zou uit 30 verhandelingen bestaan, nu bezitten wij slechts 8 van die verhandelingen, welke voor rekening en op de bijzondere drukkerij van den bisschop gedrukt zijn, en dus te Antwerpen, schoon Amsterdam en Parijs op den titel van het eerste stukje genoemd worden. In *L'Esprit des Journaux*, 1794, vindt men een uitvoerig uittreksel van dit werk, daaruit met verkorting in *Vad. Letteroef.* voor 1794, No. 2, bl. 79—84 overgenomen.

Voorts is het werk uitgekomen, behalve te Antwerpen 1781—1793, 2 vol. in 18o. *édit. augm.*, te Parma, 1791, 8o. en te Rome, 1797, 8o. Te Water vermoedt dat uit het Latijnsche werk ook ontleend is een klein stukje door de Nelis in 1787, zonder zijn naam uitgegeven onder den titel: *Quiesce; Conseils d'un Philosophe à Marc-Aurèle.*

Nadat de brieven van Viglius van Aytta van Zuichem in de *Analecta Belgica* van Hoynck van Papendrecht waren uitgegeven, werd de begeerte der geschiedkundigen om ook die van Hopperus te bezitten, opgewekt. De Nelis belastte zich met de uitgave en maakte een begin met het drukken te Leuven in de drukkerij van de Universiteit, en het werk werd, zoo veel de brieven aangaat, voleindigd, doch de uitgave bleef achter tot dat zij naderhand met goedvinden van den bisschop, door Bondam in 1802 bij J. Altheer te Utrecht in 4o. uitgegeven. (Zie Hopperus.)

Toen de Nelis nog te Leuven was, bezorgde hij ook ter perse eene verzameling van Leuvensche charters (*(Tabulae publicae Lovaniensium*), eenige geschiedkundige verhandelingen van Viglius van Aytta en meer andere stukken die alle echter onvoltooid bleven, Belangrijk is zijn voorlooper der Nederlandsche zaken of verhandelingen over de Nederlandsche historie en hare voornaamste schrijvers, eerst in het latijn opgesteld, naderhand in 't fransch vertolkt en in beide talen te gelijk gedrukt te Antwerpen in 1790. Het latijnsche werd in 1795 herdrukt, zonder bijgevoegden naam of plaats van drukker, doch het was bij Bononi te Parma. De latijnsche titel is:

Belgicarum rerum Prodromus, sive de Historia Belgica

ejusque scriptoribus praecipuis Commentatio; qua vulgandorum monumenta series, praefatio, argumentum operis, et summa rerum capita exhibentur. Ex Bibliothecâ Corn. Franc. de Nelis, Episcopi Antverpiensis MCCCLXXXX.

Te Water geeft in zijn hieronder aangehaald werk, een uitvoerig verslag van den inhoud en gist dat de schrijver het in het Fransch overzette.

Behalve deze werken gaf de Nelis nog in 1765 te Leuven een *Oratio in Funera Francisci I* in het licht.

Collectio Opuscul. ad historiam liter. Belgii pertinentium curâ et cum notis O. T. D. N. bibliopolae publicae Lovanium praefecti (omstreeks 1767, 8o.

Erycii Puteani, auspicia Bibl., publ. Lovan. (cum notis C. F. de Nelis, Lovan. typ. acad. circa ann. 1767, in 8o.)

Oraison Funèbre de Marie Thérèse, Brux. 1781, 4o. In het Nederd. overgezet door de Beaurepaire, Brussel, (1781) 8o.

Tot zijne nagelatene mss. behooren, behalve een menigte Latijnsche gedichten in allerlei soort van versmaat, een Lat. werk over de lotgevallen, zeden en wetenschappen in Europa, sedert het begin der zestiende tot het einde der zeventiende eeuw, te Napels geschreven.

Quaestionum Camaldulensum libri quatuor. (De avocandis et disjungendis hominibus, seu de vita rustica et agrorum secessu, nec non de oppidorum utque urbium incommodis. — De antiquissimis societatis humanis dissidiis, ad Platonis Allegorias de Bello Atlantum. — De cultis Italiae incolis, et de nominibus Urbium ac Populorum per Orientem et Septentrionem ad usque mare Tyrrhenum.)

Zie *Biogr. Univ.* c. v. *Biogr. Génér.* c. v. *Aanh. op het Woord. van Nieuwenhuis;* J. W. te Water, *Berigt der Letlerk. Verdiensten van C. F. de Nelis, laatste bisschop van Antw.* Amst. 1803. 8o. (volgens opgave van Oettinger) en in *Voorber. der Verh. van de Maats. der Ned. Lett. te Leyden, Eerste Deel*, Leyden, 1806; Prosper Staas, *Eloge Hist. de C. F. de Nelis, dernier Evêque d'Anvers* etc. Louvain, 1848. 12o. G. J. A. de Stassart, *Notice sur C. F. de Nelis, Evêque d'Anvers* etc. Brux. 1855; *Messager des Sciences et des Arts de la Belg.* 1835. p. 244; van Gils, *Cath. Meyer. Memorieb.* bl. 118; van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. III. bl. 153, 225, 227; *Cat. van Hulthem*, No. 4477, 22086, 22422, 22474, 22475, 22476, 22481, 22914, 22969, 22970, 24688, 26308, 26883, 27013, 27014, 27031, 27032, 27033, 27034, 27145, 27330, 30196, 31110. Kobus en de Rivecourt.

NELLDORP (Mr. James), opperste chirurgijn van de Engelsche natie, ontving in Sept. 1606 van Horatius Vere, ridder, collonel en overste commandeur van 't Engelsche krijgsvolk in dienst der Staten »volle macht ende auctoriteyt te disponeren ende commanderen over alle de andere chirurgyns enz. op alle nootlike occasien enz." Het was waarschijnlijk zijn zoon Frans, die bij besluit der vroedschap te Utrecht 26 Jan. 1626 tot stads chirurgijn werd aangesteld.

Zie v. d. Monde. *Tijds. voor Gesch. Oudh. en Statist. van Utrecht* 1841 bl. 63. 67.

NELLESTEYN (Joan van) Burgemeester van Utrecht behoorde in 1675 tot de geëligeerden der Staten van Utrecht om Willem III het aanvaarden de hooge regering van Gelderland en Zutphen aan te raden. Volgens getuigenis van velen in het ms. album van Arn. Buchelius, had hij ook, na de ontruiming van Utrecht door de Franschen, zeer groote verdiensten in het doen herbloeijen der universiteit.

Zie Wagenaar. *Vad. Hist.* D. XIV bl. 347. Brandt, *Tej. Geschied.* bl. 621.

NELLESTEIN (Gualtherus van), te Utrecht geboren, werd 30 Julij 1654 predikant te Jutphaas, vertrok in 1661 naar Utrecht, waar hij 15 Junij 1698 overleed; hij gaf in 1660 te Utrecht bij Henr. Versteegh, aan d' oude Graft, in 't licht:

Gaet uyt Babel, ofte nodige waerschouwinge tegens de familiare conversatie ende gemeijnschap met de Pausgesinden.

Zie F. Muller. *Cat. v. Godgel. Werk.* bl. 97; Abcoude *Naamr.* bl. 258.

NEMERY (Jan) was muntmeester in dienst van den Hollandschen graaf Willem IV, die hem ten jare 1406 gelastte het vervaardigen van »quartier grooten, die men noemt *leeuwekens*, houdende in alloy drie penninghen coninex silvers." Zij zijn afgebeeld in van der Chijs, *de Munten van Holland en Zeeland.* Nemery komt ook nog later dikwerf in de grafelijke rekeningen als muntmeester voor tot op 5 Mei 1482, toen hij waarschijnlijk wegens hoogen ouderdom of andere redenen, buiten staat was geraakt zijne moeijelijke werkzaamheden langer waar te nemen. Hij schijnt tusschen 1486 en 1487 overleden te zijn. Althans op dien dag werden nieuwe muntmeesters aangesteld. Nemery, die blijkens zijn naam, waarschijnlijk een Waal was, komt ook op andere plaatsen voor als belast met commissiën van zijn' vorst naar verschillende steden.

Zie van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* enz. bl. 284, 290, 291, 298, 299, 301, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 354, 356, 368, 371, 373, 376, 378, 379, 382, 388, 567; zijne weduwe komt voor bl. 403.

NEMIUS (Gaspar), bisschop van Antwerpen en aartsbisschop van Mechelen, was een Bosschenaar van geboorte. Hij schreef over het kanonieke regt en stierf in 1667.

Zie Foppens, *Hist. Episc. Antv.;* van Gils, *Cath. Meyer. Mem.* bl. 179; van de Velde, *Gallia Christ.* T. III. p. 61; Hermans, *Consp. Onom. Lit.* p. 18; Muller, *Cat. van Portr.* no. 3821.

NEMIUS (Henricus), Jesuit te 's Hertogenbosch, in 1585 geboren, werd coadjutor spiritualis, maakte zich als godgeleerde bekend door eenige schriften, o. a. *Maria mater misericordiae advocata fidelium animarum* in zijne moedertaal.

Zie Alegambe, *Bibl. Script. S. J. Foppens;* Hermans, *Consp. Onom. Lit.* p. 14; Jöcher i. v.

NEMIUS (Joannes) of Jan Govertsz, geboren te 's Hertogenbosch, was een geleerd en bekwaam onderwijzer der studerende jeugd, welk ambt hij te Nijmegen, vervolgens te Amsterdam en eindelijk in zijne geboorteplaats heeft bekleed. Hij leefde tot omtrent 1597 en liet verscheidene werken over letterkunde en opvoeding, zoo in proza als dichtmaat na, o. a. een Lat. vertaling van *Tyl Uylenspiegel.*

De imperio et servitute Ludimagistri, carmine, additis scholiis, Noviom, 1551, 4o.

Apologia scholae principalis in urbe Amstelodamensi, Silv. 1556, 4o.

Leges Scholae Silvaeduacncis, Silv. 1572, 8o.

Orthographiae ratio et pronuntiandi modus, non levibus conjecturis scil. gravissimorum scriptorum auctoritate constans, Antv. 1572, 8o.

Annotationes in Syntaxin Erasmi, Ibid, 8o.

Tyli Saxonis historia, sive humanae stultitiae triumphus, parens et noverca, versu iambico, Antv. 1555, 8o. — *Ulalarum Speculum, alias triumphus humanae stultitiae, vel Tylus Saxo, nunc primum latinitate donatus*, 1563, 8o.

Scholia in Supplicium Cassiani per Prudentium.

Epitome de conscribendis epistolis, Antv. 1552, 8o.

Ook gaf hij uit:

Joan Murmellius, de compositis verborum etc. castigavit et convenientibus versibus exornavit, Silv. 1555, 4o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 542—543; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 701; Verheijk, *Orat. Secul. Schol. Amst.* Hermans, *Consp. Onom. Lit.* p. 7; van Gils, *Cath. Meyer. Mem.* bl. 182; van Gils en Coppens, *Nieuwe Bes. van 's Bosch*, D. II. bl. 135; Delvenne, *Biogr. des Pays-bas*, c. v. Oudenhoven, *Bes. van 's Bosch*, bl. 70; Schwindel, *Thes. Bibl.* T. III. p. 279. Freytag, *Apparat.* T. II. p 1017; Jöcher, Adelung en Rotermund, i. v. *Kunst- en Lett.* 1836. bl. 151.

NENY (Patrice-Mac), later graaf de Neny, president van den raad van de Oostenrijksche Nederlanden. Volgens Delvenne, Goethals en de Wind, werd hij te Brussel geboren 24 December 1716, doch Warnkonig schrijft: »il n'était pas natif de la Belgique." Hij heeft zich beroemd gemaakt door:

Mémoires historiques et politiques sur les Pays-Bas-Autrichiens, Brux. 1751, 2 vol. 8o. Neuchâtel, 1781, 1784, 1785.

Hij overleed te Brussel 1 Januarij 1784.

Zie *Biogr. Univ.;* Warnkonig, *Hist. Fland.* T. I. p. 101; De Wind, *Naaml. der Geschieds.* bl. 24; *Aanh. op Nieuwenh. Woord. der Zamenl.* Goethals, *Lect.* etc. T. IV. p. 267.

NEO (Henr. Bogard.), in Brabant geboren, trad te Leuven in de orde der Dominicanen, bekwam den titel van concionator generalis, en was een ijverig tegenstander der hervorming. Hij zette uit het Nederd. in het Latijn over Petri Bacherii *hortulus praecationum*, en stierf 4 Mei 1606 in hoogen ouderdom.

Zie Jöcher.

NEOCORUS. Zie KUSTERUS.

NEODESSIANUS (PAULUS) of Neocletianus, te Antwerpen geboren, studeerde te Wittenberg, ging in 1542, op aanbeveling van Melanchton, als superintendant naar Hoya, en werd, naar den wensch van den graaf Jodocus, een krachtig bevorderaar van de hervorming in dat graafschap.

Men heeft van hem:

Wahrhaftige und glaubwürdige Historie von dem Christl. und gottsaligen Abschied aus diesem tödtlichen Leben des — Joan Timanni Amsterdami, Pastoren der Kirchen zu St. Martin in Bremen. Harburg, 1557, 4o.

Zie Adelung und Rotermund.

NEODORP ( ), schreef:

Verschil tusschen Luther en de latere Lutheranen vertoond, 4o.

Zie Abcoude, *Aanh. en Verv. op het Naamr.* bl. 148.

NEOMAGUS (ARNOLD), predikant te Bergambacht, werd in Dec. 1618 door de gedeput. der Delfsche Synode in zijne dienst geschorst tot het einde der Nat. Synode, omdat hij »was onzuiver bevonden in de leer van de volmaakte onderhouding der geboden Gods in dit leven, insgelijks dat de Heidenen door de onderhouding van de wet der natuur, konden salig hij worden; was ook betichtigd, al hoewel niet overtuigd, van oneerlijkheid en geheel onrustig gevonden in zijne predicatien, in dewelke hij Calvinus menigmaal nominatim doorstreek," zeggende, volgens Brandt, diens gevoelen te zijn, »dat God onnoosle kinderkens van de moeders afrukt en in de helle werpt." Ontboden om voor de Z. Holl. Synode te compareren, om de canones of de acte van stilstand te teekenen, verscheen hij niet. In eene missive verklaarde hij die eerst niet te kunnen aannemen, en werd van zijn dienst gedeporteerd. In Augustus 1619 ging hij met Lucas Molanus naar Waalwijk. Den 18 Mei 1621 kwamen in de vergadering, door Episcopius, Grevinkhoven en Cupus te Keulen gehouden, klagten in dat Arnoldus (Neomagus) die van Heusden tot nog toe onbediend gelaten had, terwijl zijn bezwaar, »dat men niet dan met convooij daar kon komen," voor geen wettige reden van excuse werd gehouden, en men aanwijzing voor de bediening der plaats deed, zoo hij weigerachtig bleef derwaarts te vertrekken, Den 15 Julij werden deze klagten herhaald met bijvoeging dat hij zonder commissie naar Amsterdam gereisd was om daar te prediken. Men besloot aan de directeuren in het vaderland te schrijven, dat zulks niet behoorde gedoogd te worden.

In 1620 gaf hij een wederlegging der Dortsche canons onder den titel van *'t Hemelsch Synode en 't rechtmatigh oordeel gehouden tot Sion tegens 't aerdtsche Synodus Nationaal ende onrechtveerdich oordeel ghehouden binnen Dordrecht in de Dood-Cappelle Anno* 1618 *ende* 1619. *Met privilegie van den Allerhoogsten tot aan het eynde der wereldt.*

Zie *Hand. d. Z. Holl. Synode* 1619 (Art. 57); Brandt. *Hist. der Ref.* D. IV bl. 37, 414. Tideman. *Rem. Broederschk.* bl. 337; Kist en Roijaards. *Archief voor Kerkel. Geschied. inzonderheid in Nederl.* D. VII bl. 64. Muller. *Cat. v. Pamfl.* D. I bl. 221. Kok. *Vad. Woordenb.* i. v. Kobüs en de Rivecourt; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 70.

NEOMAGUS (ANTON) schreef:

Expeditio Mauritiana Flandrica cum exercitu Ordinum Unitorum provinciarum Belgii, Leidae, 1617, 4o. Goudae, 1615, 8o.

Zie Adelung en Rotermund.

NEOMAGUS (JOH.), ook Noviomagus of Bronckhorst, te Nijmegen geboren, onderwees omstreeks 1539 de wiskunde te Keulen, werd inspector der stadsschool te Rostock (anderen noemen hem *professor Mattheseos* aldaar) en in 1542 als magister ingeschreven. Omstreeks 1546 werd hij rector der school te Deventer, daarop licentiaat in de regten, ging in 1569, ten gevolge der vervolgingen om de godsdienst, naar Keulen, waar hij in 1570 stierf.

Hij schreef:

Logistice et theoremata numerorum s. arithmeticum.

De astrolabii compositione.

Annatationes op Beda *de ratione temporum, natura rerum, et loquela per gestum digitorum.*

Comment. in Aristotelis quosdam libros.

Georgii Trapezuntii de re dialectica libellus cum Scholiis Noviomagi ab eodem recognitis atque locuplet. Adj. est ab eodem Gilberti Poretani libellus de sex principiis, Basil., 1536, 8o. Col. 1538, 8o.

Ook gaf hij eene Latijnsche overzetting van Ptolomaeus *Geographia,* in 1540 met houtsneden kaarten in het licht verschenen, en in 1546 8o. herdrukt.

Zie Jöcher, Adelung en Rotermund, *Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1110; Saxe, *Onom.* T. III. p. 191; Hager, *Geogr. Büchersaal.* 2. B. S. 356.

NEOMAGUS (GERARDUS) Zie GILDENHAUER.

NEOSTADIUS (mr. CORNELIS MATHIASZ) of van den Nieustad of van Nijestadt, heer van Zevenhoven en Capelle, werd in 1549 te Brielle geboren, studeerde te Douai, was de eerste hoogleeraar in de regten aan de hoogeschool te Leyden. In 1580 werd hij, tot fiscaal van Holland aangesteld zijnde, op zijn verzoek ontslagen. In 1602, toen hij de waardigheid van eersten raad in den Hoogen Raad voor Holland en Zeeland bekleedde, werd hij in plaats van den overleden voorzitter van dien Raad, van Banchem, tot curator der Leydsche hoogeschool aangesteld. Hij overleed te 's Hage in 1606. Als regtsgeleerde had hij grooten roem, ook door de volgende geschriften:

Curiae Hollandiae, Zelandiae et Westfrisiae Decisiones: nec non aliquot Decisiones Supremi Senatus, quibus sententiis Curiae rei judicatae auctoritas tribuitur, L. B. ex offi. Elzev. 1617 in 4o. In het Ned. vertaald door Adriaan van Nispen, nevens de vertaalde schriften van den raadsheer J. Koren, Rott. 1655, uitgegeven.

De Feudi Jur. scripti et Holl. Westfrisicq. Successione, Gron. 1670, 8o.

Arresta consilii Hollandici in rebus feudalibus, Hagae Comit. 4o.

De pactis antenuptialibus rerum Judicatarum observationes, L. B. ex off. Elzev. 1614, 1620, 4o.

Utriusque Hollandiae Zelandiae, Frisiaeque Curiae decisiones: item tractt. de feudi Holl. Frisicique occidentalis origine et successione; nec non Curiae feudalis ejusdem Provinciae observ. feudisticarum decades sex. Acc. de pactisantenuptialibus obss. et deciss., auct. C. Neostadio. Edit. novis. Hagae Comit. 1667, 4o.

Zijn afbeelding vindt men met een kort levensberigt in de *Alma et Ill, Acad. Leid.*

Zie Meursii, *Ath. Bat.* p. 258; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 162; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 215; Alkemade en van der Schelling, *Bes. van den Briel,* D. I. bl. 101; Boxhorn, *Toon. van Holl.* Sandbrink, *de adv. Jur.* p. 91; Siegenbeek, *Ges. der Leydsche Hoog.* D. II. bl. 55, 74; *Jaarb. voor Dordr.* 1840, *Mengelw.* bl. 14; J. Douzae, *Poëm.* p. 60; *Catal.* Muller, in voce.

NEOSTADIUS (JACOBUS), lid der regering van Alkmaar, meermalen ter vergadering der Staten van Holland afgezonden, vriend der poëzy en schoonvader van den geleerden dichter Reinerus Neuhusius, in wiens *Thalia Alcmariana,* Amst. 1661, verschillende aan hem gewijde Latijnsche gedichten voorkomen. Zie o. a. p. 109, 179, 192.

NEOPHYTA (FERDINANDUS) of Ferdinandus Philippus, gelijk Soermans wil, een Pool van afkomst, werd in 1599 door curatoren der Leydsche Hoogeschool op eene proeve van zes maanden aangenomen tot het geven van onderwijs in de Arabische taal. Later in dat zelfde jaar werd deze aanneming nog voor 3 jaren verlengd.

Zie Soermans. *Acad. Reg. bl.* 201. Siegenbeek. *Gesch. der Leidsche Hooges.* D. II bl. 266 *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. II bl. 7

NEPVEU (JAKOB), zoon van Jean Nepveu en Margaretha Feitama, geboren te Amsterdam 1785, beoefende de bouwkunde tot uitspanning en begaf zich in 1802 tot voortzetting zijner studien naar Parijs. Later legde hij zich op het landschapschilderen toe en gaf op de Amsterdamsche exposities 1816—1836 blijken zijner vorderingen in dit vak. Hij was Lid der Koninkl. Akad. te Amsterdam en overleed ongehuwd in het laatst van 1836 of begin van 1837, daar in April van dit jaar zijn fraaije collectie schilderijen, teekeningen, prenten, enz. in het Huis met de Hoofden te Amsterdam zijn verkocht.

Zie Kramm. *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV bl. 1192.

NEPVEU (JEAN), geboren te Amsterdam 27 Augustus 1719, was de zoon van Louis Nepveu (wiens ouders Aubin Nepveu en Anne Baron bij de opheffing van het Edict van Nantes de wijk naar Holland hadden genomen) en Su-

zanne Hamelot. — Hij genoot zijne opvoeding op eene goede school te Weesp en daarna te Amsterdam en vertrok vervolgens naar Suriname, waar zijne ouders gevestigd waren. In 1740 werd hij te Paramaribo gezworen klerk; in 1742 Secretaris van den gouverneur-generaal Jan Jakob Mauricius; in 1745 secretaris van het Hof van policie; in 1754 tweede raad-fiscaal; in 1756 waarnemend gouverneur-generaal; in 1761 eerste raad-fiscaal; in 1768 gouverneur-generaal *ad interim*; en in het volgende jaar gouverneur-generaal effectief, welke gewigtige betrekking hij omtrent tien jaren tot zijn dood toe met roem bekleedde. Hij klom dus van den laagsten trap tot de hoogste waardigheid in de kolonie op en had dit alleen te danken aan zijne groote bekwaamheid en schrander doorzigt. Tijdens de groote kabaal van Salomon Duplessis tegen den gouverneur-generaal Mauricius, behoorde hij, met zijne broeders Louis Pierre en Aubin Nepveu, tot de partij van laatstgemelden, wiens volle vertrouwen hij genoot en die niet naliet, waar het pas had, hem den grootsten lof van eerlijkheid en bekwaamheid toe te zwaaijen. Later, vooral na zijne definitieve benoeming tot gouverneur der kolonie, had hij in den moeijelijken strijd tusschen de Societeit en den kommandant der Stadhouderlijke troepen met groote onaangenaamheden te kampen, welke niet nalieten hem aan verschillende beoordeelingen bloot te stellen. Treffend zijn de karakterschetsen van hem gegeven, door den kapitein J. G. Stedman in zijn *Narrative of a five years expeditition, etc, from* 1772—1777 2 vol. Lond. 4°. Second. Ed. 1846, en door V. P. Malonet in de *Collection de Mémoires sur la Guyane Française et Hollandaise* 5 vol. Paris An X. Jean Nepveu was gehuwd met Johanna Agatha Ouderogge, waarbij hij vijf kinderen verwekte, wier nakomelingen nog in verschillende betrekkingen hun vaderland en koning dienen. Zijn tweede huwelijk met Elisabeth Buys, weduwe van Isaak Stolkert, bleef kinderloos. Hij overleed te Paramaribo den 27 Februarij 1779.

Zie over Jean Nepveu, behalve de aangehaalde werken van Stedman en Malonet, Hartsinck, *Beschrijving van Guiana* 2 d. in 4° Amst. 1770, *Recueil van egte stukken en bewijzen* door Salomon Duplessis enz. 5 D. in folio Amst. 1752, Jhr. C. A. van Sypestein, *Jan Jacob Mauricius*, 's Gravenhage, 1858, West-Indie (tijdschrift) 2 d. Haarlem 1855, J. Wolbers, *Gesch. van Suriname* Amst. 1861, *Nederlandsche jaarboeken* 1779, enz. Fraai Portret, zie *Cat.* Muller, no. 3824.

NEPVEU (Mr. Laurent Theodore), kleinzoon van Jean Nepveu, gouverneur-generaal van Suriname, (neef van Jakob Nepveu hierboven), zoon van Laurens Johannes Nepveu en Margaretha Roosmale, werd 29 Maart 1782 te Utrecht geboren. Hij was lid van de Provinciale Staten en wethouder der stad Utrecht. Hij beoefende onder leiding van Christaan van Geelen, den vader, de teekenkunst voor uitspanning. Zijne gezigten naar oude meesters en de natuur, in de omstreken van Utrecht, en Spa, getuigen van vaardigheid, die hij zich in het vak van landschappen verkreeg. Later legde hij zich onder Bruno van Straaten op het schilderen met olieverw toe, en gaf o. a. daarvan op de Tentoonstelling in 1822 te Amsterdam gehouden, blijk. Hij overleed 14 Nov. 1839 te Parijs, werwaarts hij zich tot herstel zijner gezondheid had begeven, nalatende bij zijne weduwe Helena Elisabeth Ram, twee zonen.

Zie Kramm, *t. a. p.* bl. 1192.

NERANUS (A.), bloeide in het midden der 16 eeuw en volgde de school van Rembrandt. Gemeenlijk kent men hem de schilderstijl van van Vliet toe, doch Kramm oordeelt dat zijne teekening der beelden, o. a. op eene schilderij een gastmaal voorstellende, die van van Vliet verre overtreft. De kardinaal Fesch bezit van hem *De handwassching van Pilatus.*

Zie Kramm, *t. a. p.* bl. 1192.

NERDENUS (H. A.) of van Naerden. Zie LINDEN (H. A. van der).

NERÉE (Richard Jean de), in 1579 te Caen in Frankrijk geboren, studeerde aan de Leydsche hoogeschool, waar hij 17 Nov. 1601 als student in de godgeleerdheid werd ingeschreven. Uit de *Resol. d. Staten-Generaal* van 28 Aug. 1611 blijkt, dat hij toen als predikant van het Regiment Chatillon is aangesteld. In 1624 vertaalde hij, op verzoek der Staten van Holland, de acten der Dortsche Synode in het Fransch. (*Actes du Synode National, tenu à Dordrecht, l'an* 1618 *et* 1619; *ensemble les jugemens tant des Theologiens estrangers que de ceux des Provinces Unies des Pais-Bas, sur les poincts de doctrine y débattus et controverse. Mis en Francois par* etc. *Leyden, chez Isaac Olivier* 1624 2 t. 4o.) In Aug. 1604 trouwde hij te Leyden Anna Wijntrop van Utrecht, en had uit dit huwelijk verscheidene kinderen, van welke de meeste in de Waalsche kerk te Leyden gedoopt zijn, o. a. Jacques, Josephus en Herman, die ook aan de Leydsche hoogeschool hebben gestudeerd. Hij moet reeds voor 1635 zijn overleden.

In 1607 schreef hij een treurspel *Le triomphe de la ligue.*

In 1610, tijdens de Remonstrantsche en Contra Remonstrantsche twisten een *Tractaat ofte Alghemeijnen Inventaris: waer inne verhandelt ende vertoont worden, alle de groote zwaricheden die ons uyt de Hedendaechsche schriften ende disputatien ontstaan,* dat hij aan Prins Maurits opdroeg, en in 1611 vertolkte hij de *Minnedichten* van Hooft in Fransche verzen.

Zie *Navorscher.* D. VIII. bl. 3, 122; *Cat. de la Bibl. Walonne* à Leyde, p. 7, 8.

NERINCKX (C.), missionaris in Kentucky, gaf te 's Hage, 1826, een *Brief aan zijne bloedverwanten en vrienden in Nederland,* in het licht.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*

NERINCQ (P. Franciscus), »priester der Societyt Jesu," een Vlaamsch dichter uit het begin der achttiende eeuw. Men heeft van hem:

De Goddelijcke Voorsienigheydt uytgebeeldt in Joseph onder-Coninck van Egypten, verciert met Sinnebeelden ende Sedeleeringen, Antw. 1710, 4o. met pl.

Leven van Joseph, Antw. 1710, 4o. met pl.

Leven van den H. Cassimirus, Antw. 1692, met pl.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Lett.* D. II. bl. 162; Snellaert, *Schets eener Ges. der Ned. Lett.* bl. 161; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 465; *Antw. Alm.* 1820. bl. 57.

NERVEN (Cornelis), beeldhouwer en architect, werd in 1697 lid van het beeldhouwersgild te Brussel, en bloeide in den aanvang der achttiende eeuw. Hij bouwde eene schoone kapel bij de Dominicaner kerk, en den achtergrond van het stadhuis, die *f* 138,300 kostte, het *standbeeld van Jacobus* en een nis boven het koor der koninklijke Spaansche kapel te Brussel is ook door hem gebeiteld.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. III. bl. 261.

NES (Jan Jacobse van), gezegd *Oude boer Jaep.* De van Nessen zijn waarschijnlijk, even als onze voornaamste zeehelden, uit lageren, misschien wel uit den boerenstand voortgesproten. (1) Hun stamvader was kapitein Jacob van Nes, scheepsbevelhebber bij de admiraliteit van de Maze. Zijne beide zoons waren Jan Jacobse van Nes, gezegd *Oude boer Jaep,* en Jan Jacobse van Nes, gezegd *Jonge boer Jaep.* De eerste diende den lande van 1614—1652 onder de admiraliteit van de Maze als bootsman, stuurman, constabel, luitenant en kapitein. In de laatste betrekking stond hij vele jaren onder het bevel van den luitenant-admiraal Marten Harpertszoon Tromp, hielp met dezen de Duinkerkers bevechten en woonde den beroemden zeeslag van Duins in 1639 bij, waarin de Nederlanders door de vernieling der groote Spaansche vloot, zich met roem overlaadden. Een zware ramp trof hem in 1652, daar hij in een slag tegen de Engelschen voor zinken vreezende, met zijn zoon den luitenant, den schrijver en eenige manschappen, zijn schip *Gorcum* (dat in den strijd zijn grooten mast, en door aanzeiling zijn fokkemast, boegspriet en galjoen verloren had), verliet. Ter regtvaardiging van zijn gedrag opgeroepen, ontweek hij den storm en werd in zijne afwezigheid door de daartoe door Hunne Hoog Mogenden benoemde regtbank, verklaard van zijne betrekking als kapitein te zijn vervallen, onwaardig en onbekwaam te wezen om den lande

(1) Wij volgen hier Mr. J. C. de Jonge, doch anderen willen dat de van Nessen eigentlijk Dessessart heetten en uit Vannes afkomstig zijn. Van Nes zou een verbastering van den Franschen naam zijn.

immer in eenige hoedanigheid te mogen dienen en voor den tijd van twaalf jaren uit de Vereenigde Nederlanden gebannen. Het blijkt evenwel uit de door hem ter zijner verdediging bijgebragte bewijsstukken, dat hij zich bij den aanvang van den strijd en ook later in het bedoelde gevecht als een kloek soldaat van zijn pligt had gekweten. Zeker is het echter dat hij zijn schip verliet, doch in de bescheiden, ter zijner verdediging ingediend, wordt zulks toegeschreven aan te grooten ijver, om zijnen door den strijd en aanzeiling van twee schepen masteloos en onbruikbaar geworden bodem op sleeptouw te doen nemen, ter bespoediging waarvan hij in de sloep was gestapt om een kabel aan een nabijliggend schip over te brengen, doch waarbij het terugkeeren, door het onverwachts opzeilen van een vijandelijk fregat, hem zou belet zijn. Hoe het zij; zeker is het dat hij gedurende ruim 13 jaren buiten dienst bleef, en dat hij eerst op den 26 Januarij 1666 op nieuw door de Algemeene Staten werd aangesteld.

Op bijzondere aanbeveling van den luitenant-admiraal de Ruijter, werd hij »wegens de volkomene kennisse van de valeur, conduite ende capaciteit" welke deze verklaarde van van Nes te hebben, tot kapitein op het schip van dezen opperbevelhebber benoemd. Sedert dezen tijd heeft oude boer Jaep zich steeds als een moedig en kundig scheepsbevelhebber doen kennen. Hoogstwaarschijnlijk woonde hij op het schip van de Ruijter den beroemden vierdaagschen zeeslag, en den kort daarop gevolgden hagchelijken strijd in Aug. 1666 bij, en werd hem, tot belooning zijner bij die gelegenheid aan den dag gelegde dapperheid, nog in hetzelfde jaar het gebied over een schip van oorlog opgedragen, waarmede hij in het volgende jaar den togt naar de rivier van Rochester bijwoonde. Na het sluiten van den vrede, gelijk meer andere kapiteins, naar de Middellandsche zee ter bescherming van den koophandel tegen de Algerijnsche kapers gezonden, werd hij door 6 schepen van dien Rooverstaat in Nov. 1669 op de hevigste wijze aangevallen, doch hij verdedigde zich, ofschoon alleen zijnde, en daarenboven verpligt de hem toevertrouwde koopvaarders te beschermen, zóó heldhaftig tegen deze talrijke vijanden, dat zij, na een scherp gevecht genoodzaakt werden hem te verlaten en hij zijn bijkans zinkend schip met een groote menigte gekwetsten, en na het verlies van vele dooden in het vaderland bragt. Eindelijk verloor oude boer Jaep, bij den zoo onregtvaardigen aanval der Britten op de Smirnasche vloot, in Maart 1672 dapper strijdende voor het Vaderland het leven.

Zie *Holl. Merc.*, 1652 bl. 104. 1666, 1672, bl. 18. Brandt, *Lev. v. de Ruijter* bl. 68; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeewezen*, D. II *a*. bl. 65, 358. 359. Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. IV bl. 213.

NES (Jan Jacobse van), gezegd *Jonge boer Jaep*, broeder van den vorige, diende vele jaren den lande ter zee. Kort voor het uitbreken van den Engelschen oorlog, werd hij met zijn schip in Engeland aangehouden, doch daarna, zoo het schijnt, weder vrijgelaten. Hij overleed in 1652 te Hâvre, waar zich toen zijn schip Gelderland bevond.

Zie J. C. de Jonge. *Gesch. v. h. Ned. Zeewezen*. D. II *a*. bl. 360.

NES (Abraham van), onzeker of een zoon of neef van Jacob van Nes. Hij overleed in 1652 en had het gebied over een schip van oorlog in de Middellandsche zee.

Zie J. C. de Jonge. t. a. p.

NES (Luitenant van), zoon van *Ouden boer Jaep*. Hij was met zijn vader in den zeeslag van Oct. 1652, en verliet met hem het schip. Sedert is niets van hem geboekt.

Zie J. C. de Jonge. t. a. p.

NES (Aert Jansse van), zoon van Jan Jacobse van Nes, gezegd *jonge boer*, ook alzoo in zijn jeugd bijgenaamd, werd hoogstwaarschijnlijk te Rotterdam, waar zijn vader en de andere leden zijner familie woonden, geboren. Sedert 1637, diende hij den lande als hoog bootsman, stuurman en schipper, zoo bij zijn vader als oom. Ten gevolge zijner diensten bijzonder als bevelhebber op het schip *Gelderland*, na den dood van zijn vader, werd hij, die op dien stond eerste schipper op een gewapenden koopvaarder was, 23 Aug. 1652 door de Algemeene Staten tot kapitein benoemd. In deze betrekking woonde hij de meeste zeeslagen van den eersten Engelschen oorlog bij. Daarna werd hij met *Obdam* eerst naar de kusten van Portugal, waar hij twee prijzen maakte, gezonden, en daarna met dienzelfden opperbevelhebber naar de Sont, waar hij in den hevigen strijd met de Zweden op nieuw uitstekende bewijzen van moed gaf. In 1662 ontving hij in de Middellandsche Zee, werwaarts hij met de Ruijter vertrokken was, het berigt dat hij tot schout bij nacht was benoemd. Na zijn terugkomst werd hij andermaal met denzelfden vice-admiraal naar de Middellandsche zee gezonden, en volbragt daarna met hem den vermaarden togt naar de Kust van Guinee in West-Indië, gedurende, welken hij wederom uitstekende blijken van kunde, moed en beleid gaf. Inmiddels tot vice-admiraal bij de Admiraliteit van de Maze benoemd, aanvaardde hij, bij zijne komst in het Vaderland, die betrekking, en scheepte hij zich met de Ruijter tusschen wien en hem eene onverbrekelijke vriendschap, op onderlinge hoogachting gegrond, bestond, in. Deze, door een hevigen storm beloopen, verrigtte niets van aanbelang, doch van Nes gaf te midden van den ramp, nieuwe blijken van moed en beleid. In Maart 1666 werd hij tot luitenant-admiraal van de Maze benoemd, en hem, bij afwezigheid of overlijden van den opperbevelhebber, het gebied over 's lands vloot toegezegd. Als zoodanig woonde hij den vierdaagschen zeeslag en den minder gelukkigen strijd van Augustus daaraanvolgende bij. In eerstgemelden zeeslag, toen het schip van de Ruyter te zeer beschadigd was om te kunnen volgen, voerde hij, gedurende een geruimen tijd, de vlag en het opperbevel en gaf daarbij treffende bewijzen van dapperheid en beleid. Gedurende den tweeden zeeslag verliet hij nimmer de zijde van de Ruyter, stond hem in den grootsten nood getrouwelijk bij en was een der voornaamste redmiddelen van den grooten zeevoogd en 's lands vloot. Toen de zeemagt van den Staat wederom uitliep, voerde hij wegens eene ernstige ziekte, waardoor de Ruiter overvallen was, wederom het opperbevel. In het volgende jaar nam hij deel aan den togt van Chattam, hield daarna een geruimen tijd de Theems besloten en verhoogde bij die gelegenheid in twee gevaarvolle gevechten den roem zijner voorzigtigheid en van zijnen moed.

Na het uitbreken van den derden Engelschen oorlog hielp van Nes de vereenigde Britsche en Fransche vloten bevechten, zoo in den hardnekkigen strijd van Soulsbay 1672, als in de drie bloedige zeeslagen van het volgende jaar, in al welke gevechten hij in geruime mate deelde in de gevaren, maar ook in den roem des opperbevelhebbers der Nederlandsche zeemagt. Na dien tijd was van Nes nog slechts bij een zeetogt, dien naar Belvile in 1672, tegenwoordig, gedurende welken weinig belangrijks verrigt werd. Sedert dien tijd bleef hij tot op zijn overlijden aan land. Zijn dood had waarschijnlijk den 13den of 14den September 1693 plaats. Waarschijnlijk is dit aan land blijven, deels aan de mindere uitrustingen in die jaren, deels aan de verheffing van Cornelis Tromp tot luitenant admiraal-generaal, in plaats van den gesneuvelden de Ruyter, deels aan zijn vergevorderden ouderdom toe te schrijven. In April 1692 stond koning Willem III hem uit hoofde van zijne hooge jaren toe, met behoud van zijn tractement, aan land te blijven en werd de waardigheid van luitenant-admiraal van de Maze aan Willem Bastiaense Schepers opgedragen.

Zijne rustplaats is niet alleen met geen praalgraf versierd, maar niet eens met zekerheid bekend. Zijne afbeelding is meermalen in plaat gebragt. Hij is gehuwd geweest met Geertrui den Dubbelde, dochter van Willem den Dubbelde en Elizabeth Coddaeus, en overleed 7 Jan. 1684. Zij lieten twee zonen na, Jan en Aert. Jan nam in 1705 Josyna Tack in huwelijk en stierf in Maart 1706, nalatende Jan van Nes; Aert van Nes, luitenant-kolonel der dragonders van den graaf van Schlippenbach, huwde Susanna Bormans, dochter van Petrus Bormans, predikant te Zwartewaal.

Zie Luiscius, Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, Aitsema, *Sak. van Staat en Oorl.* D. III. bl. 766, 781, 783, 786, 788, 796, D. V. bl. 482, 483, 484, 497—500, 565, D. VI. bl. 95, 96, 107—132; Brandt, *Lev. van de Ruyter*, bl. 42, 251, 428—430, 486, 514—518, 601, 669—675, 858; Ludlow's *Mem.* T. III. p. 164, 166; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 234, D. XIII. bl. 158, 263; Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 181—215; J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. II. *a*. bl. 87, 250, 265, 361 volgg. *b*. bl. 104, 463, 286, D. III. *a*. bl. 39, 413, *b*. bl. 10, D. IV. bl. 305; *Chron. van het Hist. Gen.* D. VI. bl. 252, 253, D. VII. bl. 131, 135; van Kampen, *Karakt. der Vad. Ges.* D. II. St. I. bl. 289, 290; *Boekz. der Gel. Wer. a.* bl. 575; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 169; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II. bl. 109; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

NES (Jan Janssz van), broeder van den vorige, werd in 1652 tot luitenant op het schip *Gelderland* aangesteld, over hetwelk zijn vader het bevel voerde, en waar over hij het bevel had, toen kort na het overlijden van zijn vader, een ander oorlogschip er tegen aanzeilde, waarbij het meeste volk jammerlijk omkwam. Tot kapitein van een schip van oorlog bevorderd, woonde hij met hetzelve de meeste zeeslagen van den eersten Engelschen oorlog bij. In de naastvolgende jaren werd hij dan eens alleen, dan onder een smaldeel, gelijk in 1662, met den vice-admiraal Egbert Meussen Kortenaar ter kruistogt uitgezonden, ter beveiliging der zee en tot begeleiding van koopvaarders.

In 1664 werd hij met de Ruijter naar de Middelandsche zee gezonden en vergezelde hem, nevens zijn broeder, op den beroemden togt naar de kust van Guinée en Westindië, op welken hij zich met zijne krijgsmakkers door zeevaartkunde, dapperheid en beleid onderscheidde. In den aanvang van 1666 werd hij tot den rang van schout-bij-nacht verheven en was als zoodanig bij den vierdaagschen zeeslag, waarin zijn schip, een der zwaarste van de vloot, op den eersten dag zóó werd getroffen, dat het naar het vaderland moest gesleept worden. Hij zelf stapte op een ander schip over, hielp daarmede den vice-admiraal de Liefde ontzetten, brak met de overige opperhoofden en kapiteins, tegen het einde van den strijd, dapper de vijandelijke linie door en overlaadde zich met roem. Ook woonde hij den minder gelukkigen zeeslag in Augustus bij en behoorde toen tot het smaldeel van zijn broeder, die nimmer van de zijde van de Ruijter week. Zijn schip was een der meest beschadigde.

Hij had in het volgende jaar deel aan de luisterrijke overwinning op de rivier van Rochester en was een der hoofden, die den aanval op Harwitz bestuurden, die echter door verschillende omstandigheden mislukte. Daarna volgde hij de Ruijter op diens togt door het kanaal, door welken de kustbewoners van Groot-Brittanje in rep en roer werden gebragt.

Bij het uitbreken van den derden Engelschen oorlog vergezelde hij eerst van Ghent, bij de vervolging der Engelsche schepen op de Theems en woonde den zeeslag van Soulsbay bij, waarin zijn schip, even als in den vierdaagschen zeeslag gansch reddeloos geschoten werd, doch waarin hij, op een ander overgestapt, voortdurend zijn pligt bleef verrigten. Ook nam hij een ijverig deel aan de drie bloedige slagen in 1673 tegen de vereenigde Engelsche en Fransche zeemagt geleverd, en werd om zijn kloekmoedig gedrag, 24 October van hetzelfde jaar, door den prins van Oranje, in plaats van Jan de Liefde, in den laatsten zeeslag roemrijk gesneuveld, tot vice-admiraal benoemd en hem door de Staten van Holland een rentebrief van *f* 1000 geschonken. In het volgende jaar voerde hij als vice-admiraal het bevel onder den luitenant-admiraal C. Tromp, bij de onderneming tegen Belisle. In 1677 hielp hij, onder denzelfden opperbevelhebber, den koning van Denemarken in het bevechten van de Zweden. In 1678 had hij het bevel over een smaldeel, om de Oostindische retourschepen op de kusten van Noorwegen op te wachten, dat hij ook deed en die hij ook in behouden haven bragt. Ruim drie jaren, in het laatst van Febr. of begin van Maart 1682, overleed hij te Rotterdam, en werd nog in hetzelfde jaar als vice-admiraal bij de Maze vervangen door Frederik Willem, graaf van Bronkhorst en Stirum, toen schout-bij-nacht bij de Amsterdamsche admiraliteit. Waar van Nes begraven ligt is onbekend.

Zie Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl. 370, 371, 463, 781, 782, 665; J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. III. *a.* bl. 14, 21, 60, 94, 198, 212, 322, 413, *b.* bl. 11, 75, 93, 255, 267, 394; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr. Kort en Oprecht Verhaal van de Zeeslagh onder het Commando van Johan van Nes den Ouden, den 20 Nov.* 1669. 4o.

NES (Cornelis van), broeder van den vorige, trad, gelijk zijn grootvader, vader, oom en broeders, in dienst bij de admiraliteit van de Maze, was in 1666 luitenant, in welke betrekking hij de zeeslagen van dat jaar zal hebben bijgewoond. Ook in 1667 en 1668 vindt men hem in die betrekking en in 1679 deed hij als vrijwilliger met zijn broeder Jan, den toenmaligen schout-bij-nacht, een togt naar de Middelandsche Zee. Zijne verdere lotgevallen zijn onbekend. Mogelijk sneuvelde hij in een der volgende jaren, gedurende den derden Engelschen oorlog.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* bl. 166.

NES (J. van), was kapitein van de korvet *Suriname*, toen deze in 1807 met het fregat *Kenau Hasselaar*, kapitein Evertsz, en het eiland Curaçao bij verrassing door de Engelschen werd genomen. Van Nes werd bij zijne komst hier te lande in hechtenis gezet, doch door het Hooge Milit. Geregtshof vrijgesproken.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. VI. *b.* bl. 625.

NES (Frans van). Te Schoonhoven waren op kermisdag 1566 de schutters gewapend op den Doel vergaderd om het sacrament, naar gewoonte, door de stad te volgen, doch velen de hervorming toegedaan, weigerden zulks. Zelfs zocht zekere Frans van Nes het volk te bewegen tot het plunderen der kerspelkerk.

Zie Marcus, *Sent. van Alva*, bl. 46, 152, 281, 294, 297; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 187.

NES (Cornelis van), baljuw van Schoonhoven, hielp Oranje's uitsluiting ten tijde van Cromwel in de Staten van Holland doorzetten tegen het raadsbesluit door de vroedschap genomen. Ook ging het gerucht dat hij mede »door Joan de Witt bekuipt, tegen het voorregt bij keizer Maximiliaan verleend, 't geen hij (van Nes) zelf bezworen had, tegen weerspraak van Hugo Bloemvliet en burgemeesteren Joan van der Croef en Hugo van Arkel, dat de verkiezers der Overigheid met zes leden tot een en twintig, niet zonder toeleg van stads bestier onder de knie te krijgen, verminderd waren," doch in 1672 had er verandering hier in plaats en werd Rutger van Arkel, in plaats van Cornelis van Nes, tot baljuw verkoren.

Zie Montanus, *Leven van Fred. Hendr.* bl. 533, 534.

NES (Johan van), te Delft geboren, werd een leerling van Miereveld en schilderde portretten en historische onderwerpen. Hij vertoefde eenige jaren in Frankrijk en Italië en overleed in 1650.

Zie Immerzeel, *Leven der Schild.* D. III. bl. 240.

NES (F. van), een dichter van *Schimp- en hekeldichten*, 8o.

Zie Abcoude, *Aanh. op de Naaml. van Boek.* bl. 148.

NES (Mr. Evert Rein van), ambachtsheer van Meerkerk, jonger broeder van den volgende, werd in 1781 te Utrecht geboren, waar hij zijne opvoeding ontving en eerst de oude letteren, later de regtsgeleerdheid beoefende. In 1804 werd hij doctor in de beide regten, na de openbare verdediging zijner verhandeling *de judiciis judicum juratorum*, vestigde zich te Utrecht en wijdde zich uitsluitend aan de regtspraktijk. Gedurende den tijd dat hij die praktijk beoefende, verwierf hij zich door buitengewone schranderheid en diepe regtskennis groote eere, en door den ijver, waarmede hij de hem toevertrouwde zaken waarnam, door zijne levendige belangstelling in dezelve en niet minder door de zich nimmer verloochenende regtschapenheid, waarmede hij zijne uitgebreide regtspraktijk uitoefende, de algemeene hoogachting. Als raad der stad trachtte hij steeds het welzijn der burgerij te bevorderen. Na een vierde van een eeuw benoemde hem de koning tot raadsheer in het Hoog Geregtshof te 's Gravenhage. Ook in deze betrekking verwierf hij zich door zijne groote kunde, beradenheid en zijn zelfstandig karakter de algemeene hoogachting.

In 1838 werd hij tot lid van den Hoogen Raad der Nederlanden en later tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd. Hij overleed den 26sten December 1843 te 's Gravenhage, bij zijne twee achtereenvolgende echtgenooten, Dames van Rhijn, kinderen nalatende, en werd te Utrecht begraven.

Zie *Utr. Volksalm.* 1849. bl. 12 volgg.

NES (Mr Jacob Gerard van), oudste zoon van Jacob van Nes, ambachtsheer van Meerkerk, werd den 11den October 1776 te Utrecht geboren, en verkreeg 25 November 1797, het meesterschap in de regten, na het verdedigen eener *dissertatio de Argumento a contrario sensu petito*. Terstond begon hij te Utrecht de regtsgeleerde praktijk uit te oefenen onder zijn oom Mr. Willem Gerard van Nes, sedert 1740 als advocaat een sieraad der Utrechtsche balie. Weldra werd hij de advocaat van den toenmaligen algemeenen aanklager der stad Utrecht, in 1801 adjunct-procureur-generaal bij het ge-

regtshof der Provincie Utrecht en in 1802 raad in hetzelfde geregtshof.

Toen in 1811 Napoleon al de provinciale geregtshoven had vernietigd, werd hem van wege den heere Beyts gevraagd of hij begeeren zou om als raad in het Fransch Keizerlijk hof van cassatie te Parijs geplaatst te worden, waarvoor hij echter uit vaderlandsliefde bedankte. Op eigen begeerte werd hij tot vrederegter van het canton van Maarssen aangesteld, voor welke betrekking hij in 1817, bij gelegenheid zijner benoeming tot lid van de tweede kamer der Staten-Generaal voor den tijd van één jaar, bedankte. Maar zijn gedrag in die betrekking mishaagde zoo zeer aan de toenmalige Hooge regering, dat de Staten van Utrecht als het ware gedrongen werden in 1818 van Wtenhoven van Heemstede, een bekwaam sterrekundige in zijne plaats te kiezen. In datzelfde jaar werd hem onder de hand voorgesteld zijn domicilie in de provincie Friesland te vestigen, met verzekering dat hij dan dadelijk door de Staten van de Provincie tot lid der Tweede Kamer benoemd zou worden, waartoe hij echter niet kon besluiten.

Sedert 1810 was hij lid van het Bovendams Leksdijks collegie en in 1816 als zoodanig naar Brussel geroepen, om aldaar van wege de provintie van Utrecht mede te werken tot het ontwerp eener nieuwe wetgeving op het onderhoud der rivierdijken. Wederom werd hij in 1830, ter gelegenheid der Belgische onlusten tot lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gekozen, en nam die betrekking waar tot in 1836, toen de invloed der Hooge Regering op de Staten van Utrecht hem op nieuw van die betrekking deed ontzetten. In 1838 werd hij bij de regterlijke organisatie, ofschoon de oudste regterlijke ambtenaar dezer provintie, geheel voorbij gegaan. In ditzelfde jaar vestigde hij zich te 's Hage en in 1840 werd hij door de Staten der provintie Holland tot de dubbele vergadering tot de toenmalige herziening der grondwet gekozen en in November van hetzelfde jaar tot gewoon lid der Tweede Kamer. Den 28 November 1848 gaf hij, bij eene discussie over de nieuwe begrootingswetten, in die kamers een overzigt zijner parlementaire loopbaan. Kort daarop verzocht hij de Staten van Holland om bij de verkiezing buiten aanmerking te blijven. Bij de komst van Willem II tot den troon, werd hij dadelijk ridder van den Nederlandschen Leeuw, in 1844 tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal aangesteld. In November 1848 verzocht hij niet voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal in het district IJsselstein in aanmerking te komen.

Van Nes was ook ridder van het Gouden Kruis van den Verlosser, een orde toen door koning Otto van Griekenland gesticht, en sedert 1849 curator der Utrechtsche Hoogeschool. Hij huwde G. W. G. J. Rinia van Nauta, en overleed 23 Maart 1859 op den huize Oudwijk, nabij Utrecht, in den ouderdom van 82 jaren. Zijn lithographisch portret is geplaatst bij zijne biographie in de Utrechtsche Volksalmanak, 1849 (voorwoord).

Zie verder *Utrechtsche Courant*, 29 Maart 1859; *Konst- en Letterb.* 1859, bl. 105; *Staats-Courant*, 9 Oct. 1843.

NESPEN (N. van). Zie NISPEN (N. van).

NESS (Heynken van), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemden, en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop er weder in te komen.

Zie Bouman, *Utr. Jaarb.* D. II. bl. 314.

NESSE (van der). Tenzelfden dage dat de tijding van het vangen der graven van Egmond en Hoorne te Madrid kwam, werd ook Montigni aldaar vastgehouden en kort daarna naar het kasteel van Segovia gevoerd, waar men ook, schoon afzonderlijk, den heer van der Nesse plaatste. Beide werden zij zeer naauw opgesloten. Wie deze van der Nesse was, blijkt niet. Men gist dat hij dezelfde was met dien van der Nesse, welke een dagverhaal van zekere reis van Karel V geschreven heeft.

Zie Hopperi, *Epp.* P. II. *Epp.* XXVII, XXVIII. in 4o. p. 135, 138, 182; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar.* D. I. bl. 266.

NESSE (Ulbik van), priester, behoorde tot hen, die in 1419 de uitspraak der keizerlijke gevolmagtigden betreffende de in den rijksban verklaarde Vetkoopers aannamen.

Zie Driessen, *Monum.* T. IV. p. 762, 706; Westendorp, *Jaarb. van en voor de prov. Gron.* D. II. bl. 366.

NESSE (Willem van der), een uitstekend Jansenistisch prediker der Catharinakerk te Brussel, die door den Mechelsen aartsbisschop van Susteren, zeer vervolgd werd. Nesse klaagde hem aan en won in 1708 zijn proces. Na zijn dood weigerde de aartsbisschop hem een eerlijke begraafplaats, hetgeen het volk zoo in opstand bragt, dat de begrafenis moest volgen. Hij schreef:

Defense de la Justice, de la souverainité du roi, de la Sentence du Souverain conseil de Brabant, et du droit des ecclesiastiques dans la causse de Mr. Guil. van der Nesse contre l'archevêque de Malines, 1708, 4o.

Réfutation d'un Monitoire de Mr. l'archevêque de Malines, 1708, 4o.

Le refus de Signor le Tornalaire, 1709, 8o.

Zie Adelung en Rotermund.

NESSELT (Edmond), omstreeks 1658 te Luik geboren, legde zich in zijn jeugd op de geneeskunde toe te Leyden. Na hierin reeds eenigzins gevorderd te zijn, reisde hij door Frankrijk en andere landen tot vermeerdering van zijne kennis. In zijn vaderland wedergekeerd, oefende hij de geneeskunde uit en verkreeg zulk een roem in dat vak, dat de vorst-bisschop George Lodewijk van Bergen hem tot zijn geneesheer aannam. Hij overleed 24 Febr. 1731 in het 73ste jaar zijns levens. Zijn zoon Matthys Nesselt was geneesheer en raad aan het Allodiaal hof te Luik.

Hij schreef:

Traité analytique des Eaux de Spa, et de leurs vertus et usages, Spa, 1699, 12o.

Recueil de ce que les meilleurs Ecrivains ont découvert sur l'usage des Simples les plus usités, in ms.

Méthode pour guérir divers cas rares dans lesquels l'Auteur a eu l'occasion de pratiquer, in ms.

Zie Eloy, *Dict. de Méd.* T. II. p. 209; Paquot, *Mém.* T. II. p. 649.

NESSELIUS (Nicolaus), licentiaat in de godgeleerdheid en pronotarius apostolicus, werd in 1584 te Maaseik geboren, ontving zijn eerste onderwijs te Luik, studeerde vervolgens te Leuven in de philosophie en theologie, onderwees deze gedurende drie jaren in de abdij Diligem bij Brussel, en werd vervolgens biechtvader en secretaris van Carolus Philippus de Rodoan, bisschop van Brugge. Eindelijk werd hij pastoor te Mechelen en kanunnik aan de St. Pauluskerk te Luik. Hij was redenaar en dichter en overleed in 1642 en schreef:

Tract. de avaritia, Leod. 1636. 8o.

Theatrum Aeternitatis lib. II, metro redditum, Ibid.

Thesaurus Spiritualis de Sacro Capite S. Petronellae Virg. quod in Sacello Castri de Reckem magno peregrinorum concursu colitur (in het Fransch) Ibid, 1629, 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 694; Foppens, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 916; Jöcher, *Gel. Lex.* i. v.

NESSINK (Christophel) gaf in het licht:

Beschrijving van het landregt van Overijssel met eenige aanmerkingen en aanteekeningen, Kampen, 4o.

Zie Abcoude, *Naamr.* 2e *Aanh.* bl. 28, 112; Arrenberg, *Naamr.* bl. 374.

NETHENUS (Matthias) werd den 27sten October 1618 te Suchtele, in Gulikerland, waar zijn vader Johannes toen predikant was, geboren. Deze te Rees beroepen zijnde, ontving zijn zoon aldaar en te Wezel zijne letterkundige opleiding. Van daar vertrok hij naar Harderwijk, waar hij onderwijs van Hendrik van Diest en Johannes Cloppenburch ontving. Toen van Diest naar Deventer was beroepen, volgde hij hem derwaarts en bleef daar tot 1682. Toen hij naar Utrecht vertrok, waar hij de lessen van Gijsbertus Voetius, Carolus de Maets en Meinardus Schotanus bijwoonde. In 1642 werd hij proponent, en twee jaren later meester in de vrije kunsten. Toen hij in 1646 tot predikant te Kleef was beroepen, verzocht hij van de Staten van Utrecht eenige vergoeding voor de dienst, die hij gedurende vier jaren, de kerken ten platte lande dezer provintie bewezen had, »daar anders menigmaal de kerken en de gemeente ledig en zonder excercitie van godsdienst zouden geweest zijn", welk verzoek hem ontzegd werd. Na acht jaren te Kleef het leeraarsambt

bekleed en twee jaren de school bestuurd te hebben, werd hij 24 April 1654 tot hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Utrecht beroepen en aldaar den 30sten Mei, na het houden eener *dissertatio de Transsubstantione* tot doctor in de godgeleerdheid benoemd. In 1659 vorderde de regering van Utrecht van de godgeleerden der hervormde gemeente aldaar hun oordeel over de kapittelgoederen, waarover hooggaande geschillen tusschen de godgeleerden en kapittelheeren gerezen waren, met de meeste onpartijdigheid uit te brengen.

Dit geschiedde ten jare 1660 door de pen van Matthias Nethenus, in een werkje, waarvan de titel was: *Accoort der 't Samentlicke dienaren dès Goddelicken Woordts in de gemeente Jesu Christi tot Utrecht in 't adviseren over 't gebruyck der kerckelicke goederen.* Maar zoo verre was het er van af dat dit geschrift de gemoederen vereenigde, dat het nog grooter scheuring verwekte. Maresius gaf er eenige korte aanmerkingen over in het licht, *Reflectiones breves ad Conceptum Math. Netheni)*, en hierop liet Nethenus ten jare 1661 terstond volgen: *Necessaria defensio pastorum Ultrajectinorum.* In hetzelve havende hij toen Maresius op zulk eene onbeschaafde of liever onbeschofte wijze, dat hij door uitgezochte scheld- en smaadredenen, hem naar het hoofd geworpen, zelf zijn stand de grootste oneer aandeed en ook zich zelf daardoor de meeste smart verwekte. De Staten van Groningen en Ommelanden, die in dat geschrift ook op eene verregaande wijze beleedigd werden, vorderden eerst van de Utrechtsche Staten, en daarna van de vroedschap der stad, voldoening. De laatste, het geschrift van Nethenus meer opzettelijk onderzocht hebbende, vond 's mans gedrag, daarin bloot liggende, zoo erg, dat zij hem den 14den April 1662 van zijn post ontzettede. Tot 1669 bleef hij buiten eenige openbare bediening. In de opdragt van *S. Rhetorforti examen Arminianismi*, 1668, ondervond de Utrechtsche regering dat zijne pen niet minder scherp was geworden. In later tijd (1674) poogde hij, schoon te vergeefsch, hare gunst te winnen en vernietiging van het tegen hem uitgesproken vonnis te verkrijgen. In 1669 was hij als predikant en hoogleeraar te Herborn beroepen en bleef in deze betrekking werkzaaam tot zijn dood. Gedurende zijn verblijf aldaar mengde hij zich in den twist over het werk van Meijer *Philosophia Sacrae Scripturae interpres. Exercitatio paradoxa, in qua veram philosophiam infallibilem s. literas interpretandi normam esse demonstratur*, en over het geschrift van den Utrechtschen predikant Wolzogen. Vroeger maakte hij zich bekend door een twistgesprek over de transsubstantiatie, door hem te Spa met den Capucijner Joseph Maria van Lens gehouden. Hij stierf den 9den October 1686. Jöcher schreef: »Er war ein unrühiger Mann, der auf seine Meinung ohnveränderlich stehen blieb; wie er denn vor gewisz gleubte, Adam sey nicht selig worden, welche Meinung er fast in allen seinen Predigten zu Herborn auf öffentlicher Cantzel mit vorbrachte. Von seinen Collectaneis, so er zu den Lebens-Beschreibungen der reformirten Theologen des 17 Seculi gesammlet, ist nichts heraus gekommen." Nicolaus Gurtlerus, hoogleeraar in de wijsbegeerte en welsprekendheid, eerst te Herborn, later te Hanover, hield eene lijkrede op hem.

Men heeft van hem:

Dissert. de Transsubstantiatione ejusque contra Joseph Mariae a Lens, Capucini namurwicani defensionem.

Dissertationes de conditionata, seu media in Deo scientia, bij Voet, *Disput. Theol.* T. I. p. 264, 273, 285, 309.

Dissertationes de Decreto Dei circa contingentia libera absoluto, an a conditione extra Deum suspenso.

Diss. de Scientia media.

Diss. de Decreto Dei circa possibilia, quae non fiunt.

De Gratia Dei.

In Epistolas ad Timotheum, Traj. 1655.

Disput. de concursu Dei determinante an determinabili.

Disput. de Litera et Spiritu, 1657, in het Ned. Gron, 1662, 4o.

Tractatus de Interpretatione Sacrae Scripturae contra Lud. Wolzogen, Herbornae, 1675, 4o.

Orationes funebres in obitum Heidfeldii et Caussenii, Scholae Herborn. Mecenatum, te Herborn gehouden.

Orat. de Primatu Regum Angliae ecclesiastico.

Instructio histor. de Canonicis tripartita.

Ook gaf hij in het licht:

Samuelis Rhetorforti Examen Arminianismi, an. 1668, 8o.

Sam. Smith, Davids gesegende man, ofte een verklaringe over den eersten Psalm... Vertaelt door M. N. Hier is noch by-gevoeght een Gulden Cleynoot (door Nathan Pownol, overgezet door Sim. Ruyting), Nijmegen, 1667, kl. 8o.

Eene *Praefatio introductoria* vóór *Guil. Amesii Opera, quae Latinè scripsit, omnia in quinque volumina distributa*, Amst. 1658, 12o.

Ligtende Duysternis, 1710, 8o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 878; Burman, *Traj. erud.* p. 239 seqq. Voetii, *Disp. Theol.* T. I. p. 264, 516, T. V. p. 728; Crenii, *Animadv. Phil. et Hist.* P. VII. p. 127; P. XIII. p. 160; Le Long, *Bibl. Sacra*, T II. p. 878; Lipenii, *Bibl. Theol.* T. II. p. 872; Heringa, *Orat. de Auditorio*, p. 138; van de Water, *Utr. Placaatb.* D. III. bl. 429; Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. Aant. bl. 132; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Ges. inzond. in Ned.* D. III. bl. 538, 570, 581. 591, D. IX. bl. 499; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. IV. bl. 978; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 58; Steven, *Hist. of the Scott. Church*, p. 30, 33; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Muller, *Cat. van Godg. Werk.* bl. 109; Jöcher, *Gel. Lex.* i. v. Abcoude, 3e *Aanh. van Ned. Boek.* bl. 6.

NETHENUS (S.) schreef:

Apologia Netheniana... ofte Zodiacus... dat is: een waerachtige ontdekkinge van de onrechtveerdige proceduren tegens hem sonder oorsaak en tegen alle billikheyt te Birstein in 't werk gestelt, en met eenen, een wederlegginge van de na Uytregt gesondene Schriften, Amst. 1697, kl. 8o.

Van de noodzakelykheyd der geheiligde kennisse, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr.* 3e *Aanh.* bl. 6.

NETSCHER (Gaspar) werd in 1639 te Heidelberg geboren. Toen zijn vader, aldaar een steen- of beeldhouwer gestorven was, verliet zijne huisvrouw met hare vier kinderen, ten gevolge van den overlast der krijgslieden in allerijl de stad en week in een landkasteel, dat vervolgens belegerd werd. Daar de vijanden den toevoer van buiten afsneden, heerschte er eerst gebrek en vervolgens hongersnood in de veste, waardoor twee harer kinderen overleden. Zij had den moed met hare overige kinderen, een dochtertje en tweejarig zoontje (Gaspard) in de nacht te ontvluchten en bereikte, uitgeput van vermoeidheid, Arnhem, waar zij geen andere toevlugt had, dan de liefderijke zorg van eenige personen, die deelnamen aan haren beklagelijken toestand. Doctor Tulleken, een braaf en rijk man, belastte zich terstond met de opvoeding van den knaap, en wenschte hem voor de geneeskunde op te leiden. Daar hij echter meer neiging had tot de teekenkunst, bestelde hij hem bij Koster, die bekwaamheid had in het schilderen van vogelen en wild.

Later kwam hij onder leiding van Gerard Terburg te Deventer, in wiens school zijn schoon talent zich zoo gunstig ontwikkelde en nagenoeg een dergelijke rigting als dat van zijn voortreffelijken meester bekwam. Hij schilderde binnenhuizen en eene menigte kabinetstukjes, waarvan hij de onderwerpen aan den bijbel en de fabelkunde ontleende, en nu en dan een portret. Toen hij in het laatste bijzonder slaagde en vele bestellingen kreeg, bleef hij er zich bij bepalen. »Zijne naakten," schrijft Immerzeel, »zijn voortreffelijk van kleur en delicaat gepenseeld, houdingen en kleedingen zijn bevallig en waar, satijn, zijde, linnen, batist, Turksche tapijten en in het algemeen stoffelijke voorwerpen wist hij eigenaardig en natuurlijk na te bootsen. Vele zijner werken kunnen in uitvoerigheid met die van Frans van Mieris wedijveren. Op twintigjarigen leeftijd begaf hij zich naar Italië. Te Bordeaux maakte hij kennis met den werktuigkundige Godin, uit Luik, verliefde op zijne dochter Maria, met welke hij in 1659 huwde. Zijne reis naar Italië schoot er bij in, en hij vestigde zich later te 's Hage, waar hij in 1673 als lid der Confreriekamer werd ingeschreven en zijne kunst jaren lang uitoefende. Hij overleed in 1684, een vermogen van *f* 80,000 nalatende.

Zijne zonen Theodorus en Constantijn beoefenden mede de kunst. Zijn portret, dat zijner vrouw en dochter wordt in het Koninklijk kabinet te 's Hage en zijn portret te Florence bewaard. In Smith's *catalogue* komt een stuk met dezelfde portretten en hetzelfde jaartal 1665 voor, doch er wordt een geheel andere voorstelling in beschreven. Volgens Smith werd daarnaar in 1772 door F. A. David eene gravure vervaardigd. Kramm vermeldt andere portretten van hem. Hij schilderde meestal vorsten, vorstinnen, ambassadeurs, aanzienlijken en daar onder ook dames in kostbare kleedij, waarin hij zeer uitmuntte.

In Smith's *Catalogue raisonné*, vol. IV, supplém. worden

120 stuks zijner schilderijen, die in bijna alle galerijen en voorname kabinetten van Europa voorkomen, beschreven. In het Rijks-Museum te Amsterdam wordt van hem bewaard het *portret van Constantijn Huijgens*, en een *binnenvertrek waarin een prachtig gekleede vrouw bezig is haar zoontje op te tooijen*; in het Museum Boymans het *Portret van eene in het blaauw satijn gekleede vrouw*. Zijn portret van *Jan de Witt*, berustte weleer in de galerij van den graaf van Stolberg te Soden, en werd in 1859 te Hannover verkocht. In de Galerij van Dresden berust zijn *Portret met dat zijner vrouw*, door hem geschilderd en door E. Krüger gegraveerd in fol. en in de Galerij van Orleans is hij *staande voor een nis met palet* enz. voorgesteld. Gault de Saint-Germain en de Burtin vermelden dat voor een figuur ten halven lijve van dezen meester *f* 3600, en voor eene kapitale compositie *f* 7500 werd besteed. Op de verkooping van Brentano gold een *Binnenhuis, waarin eene in wit satijn gekleede vrouw les in de muzijk schijnt te nemen van een nevens haar staanden heer* *f* 410; op die van Gildemeester een *kaartspelend gezelschap* *f* 400. Op die van Mevrouw Hogguer een *Jongeling in prachtige kleeding, die eene door hem geblazen zeepbel naoogt*. Deze schilderij is bekend door het fraaije prentje van J. G. Wille, genaamd *Le petit physicien*. De zelfde graveur bragt ook Netschers *Mort de Cléopatre* in het koper.

Netscher schijnt ook de graveerkunst beoefend te hebben, o. a. een schoon zwart kunstblad, voorstellende *Een slapende Nimf tegen den rug te zien, door een Sater begluurd*. Kramm vermeldt nog andere gravures.

Zie, behalve Houbraken, Wagenaar, van Eynden en van der Willigen, Immerzeel, t. a. p. bl. 260; Kramm, t. a. p. bl. 1193; Nieuwenhuis, *Woord. van Kunsten en Wetens*. (volg. bij Sijthoff); *Museum Boym*. bl. 30; Burger, *Musées de la Holl*. p. 248; *Notitie der Schild. van het Kon. Kab. te 's Hage; Cat. van het Museum te Amst.; Biogr. Univ.* Kobus en de Rivecourt.

NETSCHER (Theodorus), oudste der negen kinderen van den vorige, werd in 1661 te Bordeaux geboren, en door zijn vader te 's Hage in de kunst onderwezen. In zijn jongelingsjaren reisde hij in het gevolg van den ambassadeur d'Avaux naar Parijs, waar hij twintig jaren bleef aan het hof, onder de hovelingen verkeerde en een aantal levensgroote afbeeldingen van vorstelijke en aanzienlijke personen schilderde. Op verzoek van den Hollandschen gezant Odijk, keerde hij naar den Haag terug, met belofte van hem een aanzienlijk ambt te bezorgen, doch al wat hij verwierf, was een ontvangersplaats te Hulst, die hij door een commies liet waarnemen. In 1715 stak hij naar Engeland over als betaalmeester der troepen van den Staat, die George I in dienst nam tot bestrijding der rebellen in Schotland. Hij bleef zes jaren te Londen, genoot er veel eer aan 't hof en schilderde er, gelijk vroeger te 's Hage, vele portretten en werd bezitter van een aanzienlijk vermogen. In Holland teruggekeerd, schilderde hij weinig meer, trok zich uit de groote wereld terug, en eindigde in 1732 zijn leven te Hulst.

Er bestaan van hem vele portretten van koning Willem, en verscheidene andere personaadjen van hoogen rang. In de verzameling van den graaf Despinoy, te Versailles in 1850 verkocht, kwamen van hem voor de portretten van *Cath. Henr. d'Angenne, Duchesse d'Olonne, Mme. de Thiranges, soeur de Mme. de Montespan;* twee hofdames bij Louis XIV en de *Hollandsche Magistraat*.

Men vindt zijn portret bij van Gool en Descamps.

Zie de onder het vorig nummer aangehaalde bronnen.

NETSCHER (Constantijn), broeder van den vorige, in 1669 of 1670 te 's Hage geboren, verloor op veertienjarigen leeftijd zijn vader, wiens opleiding hij alleen heeft genoten. Evenwel werd hij een goed portretschilder, schilderde ook goed geordonneerde familiestukken, was gelukkig in het treffen der gelijkenis en had een helder coloriet. Ligchaamsongemakken ontnamen hem vaak de lust zich met de kunst bezig te houden. Hij was deken en hoofdman van de kunstkamer en regent der Academie. Hij overleed in 1722.

Zie de onder het artikel Gaspar Netscher aangeh. bronnen.

NETSCHER (Justus Adrianus Henricus), zoon van den staatsraad J. T. Netscher, werd den 10den April 1818 te 's Hage geboren. Hij was leerling van C. Kruseman, deed in 1835 een kunstreis door Duitschland, Frankrijk en België, en legde zich op het schilderen van binnenhuizen toe. Ook teekende hij op steen en leverde o. a. prenten in dit kunstvak in de *Kunstkronijk*, uitgegeven door de Nederlandsche Maatschappij van Schoone Kunsten.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 262.

NETSCHER (J. T.) schreef *de Ciceronis Oratione pro Archia*, L. B, 1809, 8o.

Zie *Cat. J. H. Oosterdijk*. bl. 109.

NETTE LIPSZ., Doopsgezind leeraar te Harlingen in 1566. nam deel aan het verschil tusschen de gemeenten van Harlingen en Franeker over de verkiezing van eenen Jeroen, tinnegieter, tot het dienaarschap.

Zie Brandt, *Hist. der Ref*. D. I. bl. 406, 413, 415.

NETTELÆT (Aegidius), s. theol. doct. en deken der kerk te Kamerijk, gaf, volgens Trithemius, een belangrijk werk in het licht, getrokken uit de *Epistolae D. Hieronymi*, in 4 boeken. Hij bloeide omstreeks 1494.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg*. p. 18; Foppens, *Bibl. Belg*. T. I. p. 70.

NETTEN (Cornelis Anthonie Griswelt van der), uit een deftig geslacht, den 19den Julij 1772 geboren, en als generaal-majoor der kavallery, ridder van den Nederlandschen Leeuw, lid van de meeste Nederlandsche geleerde genootschappen, op den 27sten Mei 1847 te Delft overleden, verloor zijn vader, een geacht regtsgeleerde, nog geen 10 jaar oud zijnde. Van zijne vroegste jeugd ontwikkelde zich bij hem eene buitengewone neiging vooral tot de natuurkunde, en alle op den oorlog betrekkelijke wetenschappen, waartoe zijn grootvader van moederszijde, een aanzienlijk geneesheer, die een groot aandeel in zijne vorming had, de eerste aanleiding gaf.

Bovenal was zijne heerschende neiging, om den krijgsstand te aanvaarden, die vooral aangewakkerd werd, door de geestdrift, welke de bedreigde aanval van keizer Joseph op het gemeenebest, algemeen deed ontvlammen.

Als kadet bij het regement infanterie van Salm in 1787, bij de vermeestering der voorposten van Amsterdam, gewond en door de Pruissische troepen krijgsgevangen gemaakt, was deze harde proef geenszins in staat, om de lust in den krijgstand uit te blusschen, welke hij thans in Oostenrijkschen dienst zocht te bevredigen. Na, als vrijwillig kadet, bij deszelfs ruiterij, toen als de beste van Europa geacht, in den oorlog tegen Turkije (waar hij met onderscheiding het gevecht bij Tockabany en het beleg van Belgrado bijwoonde, en met zijn regement naar België gemarcheerd, ter beteugeling der Brabandsche onlusten, en in den oorlog tegen Frankrijk, 1790—1792, met eere kampte) te hebben gediend, trad hij in Maart 1794, als kadet bij het regement karabiniers in Nederlandsche dienst, aan welke hij onafgebroken zich wijdde.

In 1795 tot 2den luitenant bij de kavallerie benoemd, zag hij zich in 1806 tot ritmeester bij de garde bevorderd, en zoo daar, als na hare oplossing, bij het 2de regiment huzaren overgeplaatst (dat bij de inlijving van het Hollandsche leger, het 11de regiment huzaren in het Fransche geworden is), met het opper onderwijs belast.

Bij het 3de korps, onder aanvoering van den maarschalk Ney, deelde hij met hetzelve in alle voorvallen van den Russischen veldtogt, waarin zijn corps zich zoo zeer onderscheidde, als ook later in deszelfs rampspoedig lot. Na het doorzwemmen der Berezina, viel hij gewond in de handen der Russen. Even wonderlijk ontsnapte hij te Witepsk aan de oorlogspest, die zoovele duizenden wegrapende, ook hem aantastte.

Als krijgsgevangen doorreisde hij een groot gedeelte van dit rijk, tot in het gouvernement van den Caucasus, waar hij gedurende zijne gevangenschap zich bezig hield met het opstellen van gedenkschriften over dezen gedenkwaardigen veldtogt, en de taal magtig geworden zijnde, met het inzamelen van berigten, omtrent den militairen staat en de gebeurtenissen, als ook omtrent de paardenrassen.

De herstelling van Nederlands zelfstandigheid, maakte een einde aan zijne ballingschap, en gaf hem gelegenheid aan zijn vaderland zijne diensten te wijden. Hij betrad het in September 1814, en werd met den rang van majoor, bij het departement van oorlog geëmployeerd, daarna bij de kavallerie aan-

gesteld, tot hij den 15den Februarij 1815 aan het hoofd van het kavallerie-onderwijs bij de militaire school te Delft benoemd werd.

Zijne beoefening van de veeartsenijkundige wetenschap, deed hem tot lid der kommissie tot het examen der veeartsen benoemen, aan wier hoofd zich de beroemde professor Brugmans, als voorzitter bevond.

Zeer veel heeft hij bijgedragen tot verbetering van den paardenteelt, door het daarstellen eener stoeterij in het Groot Hertogdom Luxemburg, waartoe hij zelfs twee reizen in het zuidelijke Frankrijk deed, om de meest geschikte hengsten te verkrijgen. Gewoon alles, wat tot de uitbreiding zijner kundigheden konde bijdragen, zich ten nutte te maken, had hij, belast met de inspectiën der remonten, zich deze gelegenheid ten nutte gemaakt, om zijne op ontleedkunde gegronde paardenkennis uit te breiden. De paardenkennis en rijkunst, (door hem wetenschappelijk behandeld) als ook de paardenteelt, hebben veel aan hem te danken, zelfs werd eene zijner verhandelingen door het Haarlemsche Genootschap bekroond.

Zijn ijver en kundigheden, die hem onder het bestuur van koning Lodewijk, reeds met de orde van de Unie, had doen vereeren, verwierven hem den 29sten Februarij 1824, de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, terwijl hij op den 27sten Augustus 1822 tot luitenant-kolonel der kavallerie bevorderd was geworden.

Eene reeks van werken, uit zijne pen gevloeid, en veelal nog ten onderrigt van het Nederlandsche leger aanbevolen, getuigen even zeer van zijn vlijt, als van uitgebreide kundigheden, die met zijn vak in naauwer of wijder verband stonden, daar zij krijgs- of rijkunst, wapenkennis, paardenkennis of geschiedkunde betroffen.

Gedurende het bestuur van koning Lodewijk, werd bij belast met de redactie der reglementen voor de kavallerie, om die, welke bij het Fransche leger bestonden, met de vereischte wijzigingen, voor de Nederlandsche ruiterij in het Hollandsch te vertalen. Behalve het exercitie-reglement, waarbij een analysie op de verklaring der platen toegevoegd was, het reglement op den inwendigen en op den velddienst, had hij reeds te voren twee werken uitgegeven als handleiding tot de militaire vorming.

Der wapenkunde en wapenoefening, wijdde hij twee andere werken, en men is hem erkentelijkheid verschuldigd, voor zijn Onderrigt voor de ligte troepen en de officieren die op de voorposten dienen, waarvan de eerste uitgave in 1808 en de tweede veel uitgebreidener in 1823, het licht zag. Het handboek der paardenkennis, het eerste oorspronkelijke werk over dit vak in Nederland, en zijne beknopte handleiding tot de paardenkennis, leveren een volledig overzigt van dit vak.

Het werk onder den titel van *Karel XII en Napoleon* uitgegeven, behelst, benevens eene uit de beste bronnen geputte levensgeschiedenis van dezen zoo miskenden krijgshaftigen vorst, de beschrijving der twee beroemde gevechten bij Punitz en Krasnoë, bij welke eene talrijke, zegevierende kavallerie, door hun koning aangevoerd, niet bij magte waren, eene kalm zich verdedigende infanterie, te vernielen. Door het aanhalen der redenen, waaraan dit mislukken toe te schrijven is, trachtte de schrijver het twistpunt over de suprematie der beide wapens toe te lichten, terwijl tevens de bouwstoffen voor de geschiedenis van den Russischen veldtogt verzameld werden, wier uitgave, ter perse gereed, slechts door den dood verhinderd werd.

Bij het uitbreken van den Belgischen opstand, zijne diensten den koning aangeboden hebbende, werd de vrijwillige rust besteed, met een werk te schrijven over de bajonet vechtkunst, welke hier te lande onbekend, de baan opende tot meerdere taktische volmaking der infanterie.

Daarna schreef hij *de Veteraan*, of krijgsbedrijven der Nederlanders in België, en *de Russen in Turkije*, met bedoeling de onverdienste wegens de wapenen des legers in het ware daglicht te stellen.

Hij diende ook eene memorie in, tot oprigting van een landstorm te paard, tot wering van den gedreigden inval der Belgische ongeregelde horden.

Kort voor zijnen dood, zag nog van hem het licht eene belangrijke brochure over de wapenvervaardiging in Borneo, en het ijzer dat aldaar gevonden wordt, welke de aandacht van het bestuur tot zich mogt trekken, en toen hem kort voor zijnen dood, de overgezonden ertsen en eenige aldaar vervaardigde wapens, naar aanleiding van zijne berigten, door den kapitein der artillerie Wessels aan hem ter bezigtiging gezonden werden, konde hij de streelende gedachte koesteren, nog in den laten avond van zijn leven geslaagd te zijn, een onderwerp op te sporen, dat zoo wel uit een krijgskundig oogpunt, als mede als handeltak, voor zijn vaderland nuttig konde zijn.

Zijn portret gaat in steendruk uit, door H. J. Backer vervaardigd, naar de teekening van H. Lapy in 1810 uitgevoerd.

Lijst der door den druk uitgegevene werken:

Algemeen Zamenstel der militaire pligten, kundigheden en dienstverrigtingen, een hand- en leerboek voor de onderscheidene rangen van den krijgsstand, bijzonder voor die der kavallerie, Gron. 1803, gr. 8o.

Grondbeginselen der krijgswetenschappen en van den krijgsdienst, met tabellen, Zutphen, 1806, gr. 8o.

Onderrigt voor de ligte troepen en der officieren die op de voorposten dienen, volgens het voorschrift van Frederik II voor zijne officieren der kav. 's Hage, 1808, 8o.

Dit werk herdrukt, omgewerkt en vermeerderd, 's Hage, 1823, 8o.

Onderrigt voor de onderofficieren in den voorpostdienst, kl. 8o. 's Hage, 1832.

Provisioneel reglement op de exercitien en manoeuvres der kavallerie, 4 st. 's Hagt, 1807, herdrukt, 1814, 8o.

Verklaring van en bijvoegingen tot de platen van hetzelve.

Reglement op den inwendigen dienst, de politie en krijgstucht der kav. 8o. 's Hage, 1807 en 1814.

Voorschrift wegens het legeren der ruiterij, 8o.

Bijzonder onderrigt in de handgreepen te paard, Fransch en Hollandsch, gr. 8o. 's Hage, 1807, herdrukt en vermeerderd, 1829.

Onderrigt in het schiet- en zijdgeweer, met platen, 8o. Amst. 1808 en 1814.

Ditzelfde werk heeft 5 drukken gehad, waarvan de 5de veel vermeerderde en verbeterde te 's Hage uitkwam, 1828, 8o.

Onderrigt in het gebruik van het zijdgeweer en andere wapenen, Amst. 1810, 8o.

Handleiding tot het gebruik van het schietgeweer bij het schijfschieten en in het veld, voorafgegaan door een geschiedkundig overzicht, 's Hage, 1830, met pl. 8o.

Het geschiedkundig overzicht is ook afzonderlijk gedrukt.

De bajonnet-schermkunst, 's Hage, 1832, 8o. met pl.

Handboek der paardenkennis ten dienste van den burger- en krijgsstand en voorschriften van genees- en heelmiddelen, 2 d. gr. 8o. met pl. Amst. 1811, 1817.

Handleiding tot de behandeling en gezondheidsbewaring der paarden, 1815, 8o.

Beknopte handleiding tot de paardenkennis, derzelver geneeskunde en gezondheidsbewaring, voor eerstbeginnende beoefenaren dezer wetenschap, gr. 8o. Amst. 1818.

Lijst der gebruikelijke geneesmiddelen.

Bekroond antwoord op de vraag der Ned. huishoudelijke maatschappij te Haarlem, welke de redenen zijn, men in de Nederlanden, de paardenfokkerij niet met den uitslag bekroond ziet, als in andere landen. De zilveren medaille.

Karel XII en Napoleon of tafereelen en vergelijkingen uit hunne krijgstogten, gr. 8o. 's Hage, 1827, met pl.

De Veteraan of krijgsbedrijven der Nederlanders in België, en der Russen in Turkije en Perzie, kl. 8o. 2 d. Delft, 1837.

Lijst van kleinere of in tijdschriften geplaatste stukken:

Letterkundige mengelingen (meestal in de *Milit. Spectator*, *Athaeneum*, *Recensent* en *Vriend des Vaderlands*.)

Kara Ali, hoofdman der roovers in Kazan, in *Vriend des Vaderlands.*

Bijdragen tot de kennis van den invloed van den menschelijken geest, vooral op de huisdieren, in Vr. des V.

Verwonderlijke vertooning van zinbegoocheling door eene dweeperssecte in Hindostan, in Vr. des V.

Het beleg van het kasteel van Alicante, 1708—1709, Sp. 1836, p. 111.

De partijgangers in den 7jarigen oorlog, of de opgeligte renbode, Sp. 1836, p. 69.

Necrologie van professor Haug, Sp. 1836.

Hollands trouw en Engelands dank, Handelsblad 1833.

Het rivierpaard en deszelfs jagd, Handelsblad, 1833.

Een middagmaal bij de Maratten, Handelsblad, 1833.

De wedlooper in het Waadland, Handelsblad, 1833.
De paardenwedlooper te Nerotcher Kask, in Staatscourant, 1826.
De bajonnet en het zwaard, of de kamp der Engelschen in Hindostan, Sp. 1841.
De herten in Schotland en de laatste wolven met hare jongen, Vr. des V.
De inneming van 's Hertogenbosch door de Pruissen, 1814, Sp. 1839.
De nationale strijdvaardigheid der Hollanders, Sp. 1837.
La tour d'Auvergne, Sp. 1833, p. 351.
Napoleon en de Fransche soldaten, Sp. 1834, p. 80.
Gedenkzuil voor de Beijeren, Sp. 1834, p. 71.
De overrompeling van Tinsyborg, Sp. 1834, p. 17.
Ken u zelven, Sp. 1834.
Merino, Sp. 1834.
Martin Zurbaran, in manuscr.
Het Spaansche leger, Sp. 1835, p. 224.
Het tijgerhol, Handelsblad, 1835, 29 Jan.
De thee en de theegezelschappen bij de Mongolen, Handelsblad, 1834, Mei.
De inzameling der Paraguaythee, manuscr.
De haringvangst in Zuidelijk Rusland, in Vr. des V.
Cabrera, in Vr. des V.
L'empecinado, in Vr. des V.
De krijgsligting in Rusland, in Vr. des V.
Khuva, in Vr. des V.
Necrologien:
Necrologie van professor Haug, in Sp. 1836.
Necrologie van den Generaal La Tour, in manuscript.
Necrologie van den Generaal Tindal, in manuscript.
Necrologie van Cabrera.
Necrologie van van Speijk.
Recensien:
Van Kampen, *Europeesch Rusland*, in Vr. des V.
Van der Duin, *Rijdkunst*.
Van Wijk, *Korseppa wederspannige paarden*.
Kekmeijer, *Kennis van den Ouderdom der huisdieren*.
Bavink, *De ervaren paardendoctor*.
D'Aussan, *Gedenkschriften*, in Vr. des V.
De bajonnet vechtkunst, Handelsblad, 1833.
Rijneveld, *Dekkers Strategie*, Athenaeum, 1837.
Rijneveld. *Omwenteling in Polen*, Athenaeum, 1837.
Rijneveld, *Oorlog op Celebes*.
Merkes, *Versterkingkunst*, Athenaeum, 1837.
Dekker, *Kleinen oorlog*.
De Brack, *Voorposten dienst*.
Bevelschrift der Fransche legers te velde.
Nog in handschrift de recensien van:
De Brack.
La Roochetyman.
Bismarck, *Ideen tacticq*.
Tenneckers, *Lehrbuch der Stellordnung*.
Tenneckers, *Vétérinair chirurgie*.
Tenneckers, *Civil und militär Pferdearts*.
Wetenschappelijke en krijgskundige:
Over de versterking van Parijs, in Vr. des V.
Over de wapenvervaardiging op Borneo, in Sp.
Geschiedenis van het schietgeweer.
Bijzonderheden betreffende het Chineesche krijgswezen, in V. d. Vad.
Beschouwing der groote krijgswerktuigen der ouden en hedendaagsche, in Ath.
Gebruik van ongemeen groot geschut en het eerste gebruik van holle projectilen in Zeegevechten, in Ath.
Beschrijving der verzameling van oude wapenrustingen, te Goodrichcourt, in Ath.
Gedachten over den braakloop, in Handelsblad 1832.
Nadere gedachten, in Handelsblad 1833.
De Stoom-ijsbreekers, Sp. p. 86, 1835.
De generaal Schepern, Sp. 1834.
Lofwaardige bepaling wegens de gekwetsten, in Sp.
De borstharnassen der ouden, in Sp.
De waarde en voordeelen der bajonnet vechtkunst, in Sp.
Over de vordering in ligchaamsoefening bij sommige legers, in Sp. 1838.
Mededeelingen over de vuurwapenen in Noord-Amerika, in Sp. 1838, pag. 302.

Over de slaggeweeren en vooral het geweer Robert, Handelsblad 1838.
Het infanteriegeweer in vroegeren en lateren tijd, in Sp. 1835, p. 45.
Over den terugstoot der vuurwapenen, in Sp. 1835, p. 222.
Het verbazend slaggeweer Heurteloup, in Sp. 1836, p. 85.
Onderzoek wegens de trefzekerheid der verschillende vuurwapenen, in Sp. 1838, p. 169.
Beschouwing der stelling der inf. op 2 of op 3. gelederen, in Sp. 1835. p. 81.
Beschouwing der ligte ruiterij in de verschillende werelddeelen, in Sp. 1840, p 134.
Over de vorming der guannés en de vuurwapenen der kav., in Sp. 1837, p. 157.
Over het kruissen der Stangtengels, in Sp. 1836.
Nagelatene handschriften:
a. *Aanteekeningen in met wit papier doorschoten werken*.
Dept. Oorlog. *Burger Bibliothek der veterinär kunde Berl.* 1823 4o.
Dept. Oorlog. *Handboek der Paardenkennis* 1811 2 d. 4o.
Dept. Oorlog. *Handboek der Paardenkennis*, 2 d., *Gezondheids en geneeskunde* 1811 4o.
Dept. Oorlog. *Paardenkennis*, 4o. 2 d. uitgave meest wit papier.
Beknopte handleiding tot de paardenkennis, 4o. 1818.
Dept. v. Oorlog. *Voorschriften van paarden geneesmiddalen*, 4o.
Dept. v. Oorlog. *Handleiding tot de paardenkennis*, 4o. vol aanteekeningen 1817 carton.
Dept. v. Oorlog. *Bekroonde prijsverhandeling over de reden van het verval der paardenteeld.* fol. Ook in manuscript. fol.
Bis met onuitgegeven voorrede en refutatie van gedane aanmerkingen er op, fol.
Dept. v. Oorlog. *Hoyer handwörterbuch der Kriegs wissenschaft*, 1808 folio.
Dept. v. Oorlog. *Prumpff algemeine literatur der Kriegs wissenschaften*, Berl. 1824 3 Th. met register van de landen, en van de schrijvers, door v. d. N. bijgehouden. 4o.
Dept. v. Oorlog. *Meijer, Handbuch der feuerwaffen techniek* 1835, met vele aanteekeningen en doorschoten registers. 4o.
Dept. v. Oorlog. *Reglement der kav., Grondbeg. van h. onderwijs*, folio.
Reg. der Kav. *School des ruiters te paard*, folio.
Reg. der Kav. *Grondbeginselen van het onderwijs*, 8 platen.
Reg. der Kav. *School des ruiters*, S platen.
Reg, der Kav. *Eskadrons school*, 8 platen.
Reg, der Kav. *Manoeuvres*, 8 platen.
Reg. der Kav. *Op den inwendigen dienst*,
Algemeen zamenstel der militaire pligten, Gron. 1808, 4o.
Grondbeginselen der krijgswetenschappen 1806, 4o.
Dep. van Oorl. *Onderrigt in het gebruik van het zijdgeweer en andere wapenen*, 1810 4o.
Onderrigt in het schiet- en zijdgeweer, 1828, 2 d. 4o.
Onderrigt in het schietgeweer, 4o. met vele aanteekeningen omtrent het schieten.
De bajonnet schermkunst 1832, 4o.
Karel XII en Napoleon, 2 d. 4o. en 1 d. atlas, platen, Penningen enz. op hem betrekkelijk, volgens Nordberg en anderen.
Onderrigt voor de ligte troepen 1813, 2d. 4o.
De Veteraan, 1787, vol, 4o.
Een folio deel met aanteekeningen, platen en teekeningen vermeerderd, inhoudende de *Beschouwing der groote krijgswerktuigen der ouden en hedendaagsche krijgswerktuigen*.
Gebruik van ongemeen groot geschut en het eerste gebruik van holle projectilen in zeegevechten. Beschrijving der verzameling van oude wapenrustingen te Goodrichcourt, oorspronkelijk voor het Athenaeum bewerkt 1834.
De vervaardiging der wapenen in Indië, en vooral op Borneo, met vele teekeningen en bijvoegsels vermeerderd, oorspronkelijk in den Spectator 1846 geplaatst, folio.
6 *Ingezonden memorien. Uitgebreide memorie en bijlagen. ingezonden na het gehouden examen over de onderofficieren* in 1820.
Memorie en stukken betreffende de militaire school te Delft; voorstellen tot verbetering, studie, plan, aandeel van den generaal v. d. N., folio.

Memorie, over eene op te rigten kavalleryschool, fol. Men heeft de beste brokken uit deze memorie als het ware gestolen, zonder den schrijver de eer toe te kennen.

Memorien over de tegenwoordige krijgsmagt en *de weerbaarmaking der geheele natie.*

Memorien over eenen landstorm te paard.

Memorien over het maken van hutten.

Memorien over de kleeding, de wapening en het zadeltuig.

Memorien over de hulpmiddelen tot militaire vorming.

Beoordeeling van een *project reglement van velddienst.*

Memorie over de Oostersche en Indische wapenverwaardiging, vooral de klingen en hunne damassering betreffende, met vele teekeningen, folio. De brochure van de wapens op Borneo is er slechts een fragment van. Dit opstel is gereed voor den druk, en het resultaat der nasporingen van v. d. N. geheele leven.

Memorien en rapporten, wegens het in *Luxemburg* en ten behoeve van deszelfs paardenteeld verrigte.

Reizen naar Frankrijk, aankoop van hengsten, daarstellen der stoeterij, dekken van militaire merry's en veulende pot, folio.

Uitgebreide *memorien, over de Amelandsche, Vriessche, Javasche paarden, en binnenlandsche remontering. De paardenteeld in Nederland*, en middelen tot derzelver verbetering, folio.

Memorien over het belangrijkste der kavallerij betreffende paarden, remontering, fourages, zadels, beslag, fol.

Prijsvragen voor het Utrechtsch Genootschap, beoordeeling van verhandelingen, en *memorien over fourages, paardenteeld, veeartsenijkunde* en daarmede in verband zijnde onderwerpen, *Memorie over den militairen veeartsenijkundigen dienst.*

Drie memorien over de soorten van Kav. Het hoofbeslag en *de zadels.*

Nog zijn in bezit van den zoon Brieven door zijn vader aan zijne moeder geschreven, sinds zijne inscheping op de reede van Texel tot 1845. Het jaar 1811 en 12 zijn vooral zeer belangrijk. Vrij volledig zijn de brieven van 1797 tot 1804 en van 1810 tot 1821.

Aanteekeningen wegens den aankoop van 101 *paarden* in Luxemburg.

Korrespondentie [van den 2en *kolonel v. de N. wegens dienstzaken*, folio 1815—1819.

Officieële correspondentie over de inspectie der stoeterij in Luxemburg 1821—22, zeer interessant 4o.

Rekening van 100 *remontpaarden in Luxemburg gekocht, D. van Oorlog.*

Declaratie der kosten van den koop der hengsten in Frankrijk.

Korrespondentie betrekkelijk den koop der hengsten.

Korrespondentie betreffende de remonte en stoeterij. in 1823.

Een folio boek waarin zeer belangrijke brieven van v. d. N.

Een dito.

Een aanslag, waarin zich bevinden de stukken van de orde van de Unie, en vele ontvangene brieven.

Een aanslag, waarin zich bevinden de familie, papieren en de biographien.

Een dito met hiertoe behoorende bijlagen en certificaten.

Een kleine rood marokijnen agenda, met familie aanteekeningen.

Gedenkspreuken uit onderscheidene schrijvers, 8o.

Aanteekeningen in 1797, *gedurende de inscheping* 12o. *verzen en spreuken.*

Gedachten op de reede van Texel 12o.

Itineraire de la marche de Franche en Pologne, in 1812 12o. van Arras, over Brussel, Maastricht, Roermonde. Wesel op Hamburg, en over Berlin en Thorn tot in de kantonnementen aan den Weichzel tot zijne aankomst te Witepsk als krijgsgevangene,

Gedenkschriften over den veldtogt in Rusland, 3 d. 8o. zijnde het net van bovengemelde memorien.

Journal d'un voyage en Russie, in 1813, 12o.

Statistique et notes sur la Russie 12o.

Fragmenten uit den geest des tijds, 8o.

Veldtogt in Rusland, van de Russische zijde, 8o.

Zakboekje van den Russ. veldtogt, 12o.

Dit heeft hij behouden, toen hij door de Beresina zwom.

Aanteekeningen en journal van mijne terugreis, van Czarnayar naar Holland, 4o vel.

Eene portefeuille met teekeningen, in Rusland gemaakt en hare verklaring.

Beschrijving van mijne kwetsing bij Jemeppes, en het leven van Geusendam.

Mengelwerk betrekkelijk v. d. N., 4o, band.

Letterkundige arbeid.

Boek met pennekunst, 4o.

De fabelen van Esopus, met platen.

Register op Jonstons natuurlijke historie, kunstig geschreven, met gouden kapitale letters, fol. heele band verguld.

De gedichten van Ossian vertaald, met fraai geteekende platen en kaarten, 3 d. 4o.

Duitsche gedachten en van Ossian. 4o.

Romaneske taferelen der voorwereld, uit het Duitsch vert. 4o.

Verzameling van ondheden uit onderscheidene schrijvers, 12o.

Inleiding tot de geographie, met kaarten 1788.

Over de Cholera, fol.

Beschrijving over de école de medicine te Parijs en de vétérinaire school te Alfort, 12o.

Drie stuks Agenda's over zijne laatste reizen, 12o.

Engeland, Souvenir van onze reis in 1837 *en vermelding van het belangrijkste over dit land*, 4o.

Klein zakboekje met aanteekeningen uit Londen.

Drie interessante *adversaria*, 4o.

Repertorium, 4o.

Exquisses et portraits.

Belangrijke uittreksels en mengelwerk, over *land- wis- en natuurkunde*, 4o.

Geschiedenis:

Het Gevecht bij Punitz in Krasnoë, fol. met pl. en portr.

Karel XII, folio, pl. en teeken. Hoogst interessante documenten over Karel, de vrucht der nasporingen van v. d. Nettens geheele leven.

Bijdragen tot de geschiedenis van Karel XII, 4o.

Karel XII, Veldtogten, 4o.

Karel XII en Napoleon, 4o.

Napoleon, 4o.

Napoleon beoordeeld, 4o.

Beoordeeling van den Russischen veldtogt, 4o.

De Russische veldtogt, 4o.

Russische veldtogt, bijzonderheden, 4o.

Napoleons karaktertrekken, 4o.

Aanteekeningen betreffende het Russische rijk:

Over den veldtogt van 1812, *over Keizer Napoleon en de meeste zijner beroemdste tijdgenooten.* Vele biographische bijzonderheden, waarvan eenige persoonlijk door van der Netten gezien, zijn dik 4o. marokijn.

Synchronistisch overzigt van den Russischen veldtogt, plano, Dep. van oorlog.

De veldtogt van 1812 *geschetst en kritisch beoordeeld*, fol. onuitgegeven, het werk van d'Ausson tot basis nemende.

De veldtogt van 1812, 2 d. in 1 mar. fol. band, bestemd tot vervolg van het werk *Karel XII en Napoleon.*

Mededeelingen en episodes uit den Russischen veldtogt, fol. mar. Zeer interessante, ook persoonlijke beschrijvingen, zoo als b. v. *De nacht na de bataille van Borodino.*

De Pruissische kavallery onder Frederik II, vooral in den slag bij Zorndorff. Episodes uit de laatste oorlogen, 2 d. in fol. mar. band.

Oorspronkelijke gedenkschriften betrekkelijk het beleg der citadel en de gebeurtenissen op de Schelde in 1832, uit oorspronkelijke echte bronnen en vertrouwde mededeelingen, fol. cart. pl.

Eenige stukken betrekkelijk het beleg der citadel in 1832, folio, en eenige losse bladen over de citadel in 4o. Ten besluit van den veteraan bestemd. In portef. met bruinen rug.

Het beleg der citadel van Antwerpen uit oorspronkelijke mededeelingen beschreven. De expeditie naar den Doel, door deszelfs bevelhebber Boelen, folio.

Synchronistisch overzigt van den tiendaagschen veldtogt, folio, Dep. van Oorlog.

Oorlog met Belgie. Officiele rapporten, mondelinge mededeelingen, memorien en bijzonderheden, door van der Netten verzameld, folio.

Oorlog met België van het stuiten der vijandelijkheden in

1830 *tot het beleg der citadel, inhoudende vooral den tiendaagschen veldtogt.* Bestemd tot het 8de deel van den veteraan, folio in portefeuille.

Hoofdgebeurtenissen van de omwenteling in België, en weinig bekende bijzonderheden, getrokken uit bijzondere mededeelingen. Gedachten over de Hollandsche armée en militaire gedachten, 4o. mar.

Rijdkunst en paardenkennis:

Von Quast, *Dass Reitpferd,* vertaald, 4o. met platen.

Geschiedenis der Rijdkunst, fol. cart.

Rijdkunst, 4o. cart.

Taktiek en Rijdkunst, 4o. cart.

De Rijd- en afrigtingskunst, folio.

De militaire rijd- en afrigtingskunst, folio.

Physiologie en pathologie, 4o. cart. Dep. van Oorl.

Paardenkennis, folio, Dep. van Oorlog.

Paardenartsenijkunde, 4o. cart. Dep. van Oorlog,

Gedachten en aanteekeningen over de Cholera, bevruchting van het veulen, 4o. cart. Dep. van Oorlog.

Over de paardenkennis, folio.

Krijgskundige:

Militaire literatuur-catalogus, met clavier index, 4o.

Taktiek, getoetst aan die der ouden, aan Folard en Saxe, (het 1ste militaire werk van van der Netten) 4o. carton. Zijn zoon bezit nog 1 exempl. in folio.

Over de taktiek, folio.

Ideën over de topographie, instructie, bewaring der gezondheid, desertie, krijgsgebruiken des oorlogs, vorming van geest, 4o. cart.

Militaire hygiene, 4o. (gezondheidsleer).

Herkenningen, met teekeningen door een élève der militaire school, 4o.

Ideën voor de kavallerij, 4o, cart.

Détails et équitation de la cavallerie, 2 d. 4o. fraai geteekend, in étui.

Plan tot het opригten eener nationale armée. 4o.

Militaire gedachten, 4o.

Exercitievoorschriften door den Generaal Dury, 4o.

Fraai geteekende platen voor de manoeuvres der kav. lang 8o.

Vragen over het geheele kavallerie-reglement, 2 d. 8o.

Wapenkunde, tabellen, fraai geteekende wapens, 4o.

Krijgskunst, krijgsdienst, anecdotes, biographische schetsen, 4o. cart.

Twee agenda's met interessante aanteekeningen en mengelwerk, behelzende interessante stukken, over leger, techniek en taktiek, en voorspellingen uit den geest des tijds afgeleid, en in 1848 bewaarheid, 12o.

Het gevecht bij Eckmuhl, krijgskundige mengelingen, gedachten over wapening en vechtwijzen, groot 4o.

Voorbeelden van verrigtingen in den kleinen oorlog, en episodes uit de laatste oorlogen. Krijgsleeringen van St. Ceyr en Wey, *gedachten over militaire onderwerpen,* gr. 4o.

Krijgskundig en krijgsgeschiedkundig mengelwerk, gr. 4o.

Adversaria, wapenkunde, inf., kav., art., genie en marine 4o.

Aanmerkingen op het kavallerie-reglement en militaire gedachten, 4o.

Militaire denkbeelden en memoriën, vooral over de kavallerie in haren geheelen omvang, 2 d. fol.

4 *Stuks zakboekjes,* waarin te Londen en elders, de interessantste oude of zeldzame Oostersche wapenen afgeteekend zijn.

Belangrijke beschrijving der nieuwste slaggeweeren, en van die hunne lading van achteren ontvangen, projectiles, patroonvervaardiging, proeven enz. met vele teeken., fol.

Over de Oostersche en Indische wapenvervaardiging, voornamelijk de klingen en derzelver damascering betreffende, met vele teekeningen en de beschrijving der zeldzame stukken, in eenige niet meer bestaande kabinetten, fol. De brochure van de wapenvervaardiging op Borneo is een fragment uit dit werk.

Aldus eene opgave van de door den generaal van der Netten nagelatene geschriften geleverd hebbende, schiet ons alleen over de verwondering te betuigen, hoe hij in staat was, zoo vele werkzaamheden te volbrengen.

Zijn arbeid werd vermeerderd, door het gemis van eenige hulp in het schrijven, daar hem niet eens een korporaal of fourier toegevoegd was om het copijwerk te verrigten; zoodat alle correspondentien en memorien, nog in bezit van zijn zoon, waarvan de nette afschriften naar de ministerien gezonden zijn, meestal van eenen vertrouwelijken inhoud zijnde, twee en meermalen, door hem geschreven moesten worden.

Zoo heeft hij ook de geheele administratie, over zulk een belangrijk établissement, als dat te Delft was, (de veeartsenijkundige behandeling, het bereiden der medicijnen, hunne verantwoording en de fourage) alleen en ook weder in het dubbeld gevoerd.

Voeg hierbij den tijd, die zijne reizen roofden, het inhalen bij de terugkomst van het zich opgehoopt hebbende werk, de groote materiële en geldelijke verantwoordelijkheid. Op hem rustte niet alleen de verpligting het personeel en de paarden te surveilleren, waarbij later het aan de paardenmarkt gestalde veulen-depôt gevoegd werd, maar de kavallerij in haren geheele omvang, het opstellen der leercursussen In het bezit eener ongekrenkte gezondheid, waren weinige uren nachtrust hem voldoende, en het stalen geheugen verrigtte de werkzaamheden, tot welke, minder begaafden, zich niet in staat gevoeld zouden hebben. Zijne kennis was zoo ongemeen, dat, hoe ongeloofelijk zulks ook schijnen moge, men nimmer in staat was eene vraag te doen, zonder dadelijk eene volkomen antwoord te bekomen. Na jaren herwaarts, konde hij in een gelezen boek, het verlangde dadelijk opslaan, hetgeen zijn werk zeer verligtte.

Door zijne vrienden ten grave begeleid, sprak de majoor van Meurs, die waarlijk, den ouden, buiten alle betrekking gestelden man, niet uit belangzucht behoefde te vleijen, de volgende grafrede uit:

Mijne Heeren. Voor en aleer wij deze plaats verlaten, alwaar eene droevige plegtigheid ons vereenigt heeft; voor en aleer zich dit graf voor altijd sluit, over het stoffelijk overblijfsel van een man, die wij allen vereerden en hoogachtten, zij het mij vergund eenige woorden tot u te rigten, die thans met mij van dezelfde gevoelens doordrongen zijt. Wat ons hier vereenigd, is immers een gevoel van erkentelijkheid, van achting, die wij hem toedroegen, die eenmaal ook onze leeraar was. Hij leefde in eenen tijd, rijk aan gewigtige gebeurtenissen: een meer dan 20 jarigen oorlog, waarin een groot gedeelte van Europa, en ook ons vaderland gewikkeld is geweest, was voor hem een ruime bron van kennis en van ondervinding. Steeds getrouw aan de beginselen zijner jeugd, die op ware deugd en stille godsvrucht, zonder eenigen praal waren gegrond, vergaderde de generaal Geisweit van der Netten, een rijken schat van kunde en wetenschappelijke kennis. Daarbij paarde hij eene groote krijgsmans deugd, te weten koelbloedigheid en bedaarden moed in de oogenblikken van gevaar.

De kennis en de ondervinding, door hem in dat groote tijdvak van militairen roem opgedaan, ging niet, even als bij zoo vele anderen, verloren. Neen! dit zaad was gevallen op eenen vruchtbaren akker, want, na het eindigen van den oorlog, wist hij het nuttig aan te wenden, tot vorming van zoo velen onzer, die aan zijne wetenschappelijke leiding werden toevertrouwd. De vele vruchten van zijnen arbeidzamen geest zijn zoo vele getuigen van het eenige doel, dat hij, tot zelfs nog in de laatste oogenblikken zijns levens bejaagde, nuttig en steeds werkzaam te zijn tot verbetering van het bestaande. Daartoe heeft hij voortdurend zijne krachten aangewend, en ook daardoor heeft hij menigen wrok en onaangename wederwaardigheden, van sommige zijner tijdgenooten en wapenbroeders moeten ondervinden, die, met naijverige blikken, zijne meerdere kennis en werkzamen geest aanstaarden, zonder deze te kunnen evenaren, ze door aanhoudende tegenwerking trachtten te onderdrukken. Maar ook daarentegen oogstte hij in de achting en liefde zijner leerlingen, en mogt het genoegen smaken, van er onder te tellen, die nimmer zijne lessen vergeten hebben, maar in hun volgend leven, zijne voetstappen drukkende, hem bewezen, hoe ze met vrucht tot hetzelfde doel, streving naar volmaking, ze hebben weten toe te passen.

Thans, mijne Heeren, moeten wij hopen, dat hij ontvangt de eenige ware belooning die den mensch mag verblijden, die getrouw aan zijne bestemming, nuttig zijnen tijd besteed heeft, en zoo aan het doel, van zijn tijdelijk aanzijn hier op aarde heeft beantwoord. Hij was een braaf mensch, een braaf soldaat, een nuttig lid der maatschappij, een liefderijk echtgenoot en vader. Ook God verhoorde zijnen wensch, en schonk hem na een kortstondig lijden eenen rasschen dood.

Wij brengen hem hier ons laatst vaarwel en dat zijne asch ruste in vrede.

Ik heb gezegd. 31 Mei 1847.

Zijn portret is naar de teekening van H. Lips 1810, gelithogr. door H. J. Backer, 8.

Partic. mededeel. Handel. der Jaarl. verg. der Maats. van Nederl letterk. 1847, *bl.* 43. Volgg. *Byblad tot de Zondags Editie*, gevoegd bij het *Algemeen Handelsblad* van 7 Junij 1847, Bosscha. *Nederl. Held. te land* D. III. bl. 390; Muller. *Cat. v. portr.*

NEUYES (J.) of Neuye, hollandsch dichter in het midden der zeventiende eeuw, gaf in 1666 eene berijmde topographie van Holland, die men denkelijk als een soort van poëtischen reiswijzer gebruikte.

Beschryvingh van Batavien, haer gedeelte aen dies zyde Rhyns, genaemt Zuyd- en Noord-Holland, Amst. 1666, 12o., Amst. 1729, 8o.

Beschryvingh van Hollandt benevens deszelfs oml. landen, genaemt Z. en N. Hollandt (met aanteek.) Amst. 1739, 8o. zijnde eene vermeerderde herdruk van de *Beschryv.* van 1666.

Hij schreef ook voor het tooneel:

Eneas of Vader des Vaderlants, bly-eindend trsp. (met de spreuk) *Tantae molis erat Romanam condere gentem*, Amst. 1617.

De gewroke Lucretia of Rome in vryheit, trsp., Amst. 1669, 4o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 466, 467; Bodel Nijenhuis, *Topogr. Lijst van Plaatsb.* bl. 86, 87; *Cat* J. Koning, D. II. bl. 219; *Cat.* Musschenbroek, bl. 103; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 150, D. III. bl. 168.

NEUFFORGE (Jean François de), graveur, beeldhouwer en architect, werd in 1714 in het land van Luik geboren. Hij gaf in het licht *Recueil élémentaire d'Architecture*, 1757, fol.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. Kunst-Schild.* D. VI. bl. 1594.

NEUFVILLE (Louise Charlotte de). Zie RITTER (G. N.)

NEUFVILLE (Christ. Leonora de) werd in 1713 te Amsterdam geboren. Volgens de Vries was zij eene vrouw van veel studie en belezenheid, eene ijverige minnares van wijsbegeerte en natuurkunde, doch haar ontbrak het noodige vernuft om de natuur in hare diepste schuilhoeken op te sporen en de voorwerpen met den schitterendsten glans der verbeelding op te helderen.

Het hoofdwerk dezer dichteres is getiteld: *Bespiegelingen voorgestelt in Dichtkundige Brieven*, in 1741 te Amsterdam in het licht gekomen en in 1762 vermeerderd herdrukt. De drie eerste brieven zijn vertalingen van Voltaire, in de vier overige draagt zij hare eigene denkbeelden in Alexandrijnen voor omtrent wijsgeerige onderwerpen, en bestrijdt de materialisten op Wolfiaansche gronden, welk stelsel echter reeds in haren tijd veel van zijn crediet verloren had.

Daar zij zulks doet op een betoogenden trant, in een dorren, schralen, didaktischen vorm, zonder eenige beeldspraak, schildering of verheffing, maar in plaats van dit alles, voorzien met geleerde noten, die hetgeen zij wilde ophelderen, nog duisterder maken of overtollig zijn, is de lezing er van alles behalve aangenaam. Ongunstig is dit oordeel van Witsen Geysbeek, die de populaire levensphilosophie van Jufvrouw van Merken verre stelt boven hare savante kamerphilosophie. Zij gaf ook in 1738 te Amsterdam een treurspel *Childerik*, gevolgd naar het Fransch van de Morant, met pl.

Volgens sommigen heeft zij onder den naam van Vrouwe C. P. uitgegeven:

Bespiegelingen over Gods kerk- en waereld bestier enz. Ann. 1751, *Vervolg van Stichtelijke Gedichten op vers. onderwerpen.* Ald. 1757 en anderen, doch meer waarschijnlijk is de gissing dat onder dezen naam schuilt Catharina de Wilde, echtgenoot van Mr. Josua Brakonier (zie ald.) Zij zette ook Voltaires *Discours sur la légalité des conditions* over.

Zij overleed ongehuwd in 1781.

P. Boddaert vervaardigde twee gedichten op haar portret, door Verkolje geschilderd.

Zie *verv. op J. Wagenaar Amst.* fol. bl. 554. *Bijvoeg. op J. Kok, Vad. Woordenb.* D. III bl. 240. Witsen Gijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV bl. 465; J. de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.* D. II bl. 246; Siegenbeek. *Beh. Gesch. d. Ned. Letterk.* bl 265 A. van Halen. *Pasp.* p. 219, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 258, *b.* bl. 150. *Hamburger freimüthiger Urtheile* 1755, p. 646; Adelay en Retermand, Kobus en de Rivecourt.

NEUFVILLE (Heer van). Zie RUFFOULT (Jean).

NEUFVILLE (Robert de), een Zwitser, ging na het verdrijven der Franschen uit de valeijen, over bij het regiment *De Loches*, hetwelk destijds door de Geallieerden aan den hertog van Savoyen was afgestaan, en diende later onze republiek. Hij schreef een *Relation de ceque s'est passé de plus remarquable dans les Vallées de Luserne en l'année* 1689 *et* 1699, medegedeeld in Kist en Royaards *Ned. Arch.* D. VI. bl. 53 volgg. Mogelijk was hij dezelfde met Robert de Neufville, neef van Clignet, aan wien deze zijn postmeesterschap te Leyden in 1720 overdroeg en die in 1734 overleden is.

Zie van Mieris, *Beschr. van Leid.* D. III. bl. 481; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Ges.* D. VI. bl. 24, 29, 48.

NEUFVILLE (Adam), een arts, schreef *de febribus in genere*, Leid. 1657, 4o.

Zie Adelung en Rotermund, *t. a.*

NEUFVILLE (Lodewijk de), een arts, schreef:

De membrana allantoide, Leid. 1737, 4o.

Zie Adelung en Rotermund, *t. y.*

NEUHUSIUS (Edo), Neuhaus of Nijenhuis, werd 21 October 1581 te Steinfort in Westphalen geboren. Zijn vader was Regnerus Neuhusius, een aanzienlijk burger dezer stad. Zijne moeder heette Sara Picard. Hij verloor zijn vader en moeder in den tijd van 6 weken; de een zijner beide broeders ging handel drijven in Spanje, de andere werd officier in Zweedsche dienst. Hij zelf wijdde zich aan de studie en werd opgevoed door zijn oom Otto Casmann, eerst te Steinfort en vervolgens te Stade, waar hij tot rector der Latijnsche school beroepen was. Na onder hem de oude talen en de wijsbegeerte geleerd te hebben, keerde hij 9 jaren later naar Steinfort terug, waar hij onder Coenraad Verstius en Clem. Timpler zich op de Godgeleerdheid toelegde. Toen hij in 1607 op weg was om zijne studien te Marburg te vervolgen, ontving hij een uitnoodiging om de betrekking van Rector te Leeuwarden te bekleeden. Hij nam ze aan en was niet weinig verwonderd, aldaar leerlingen te vinden, die ouder waren dan hij. In 1613 werd hij ouderling bij de Hervormde gemeente aldaar, en in 1619 werd hem door de Staten van stad en lande het rectorschap aan de Latijnsche school hunner hoofdstad aangeboden, doch hij sloeg dit beroep af. Hij overleed 7 Maart 1638, in het 57ste jaar zijns ouderdoms, en werd door zijn conrector Henricus Kolde opgevolgd. Een zijner zonen, Regnerus Neuhusius, vereerde zijne nagedachtenis met verschillende Latijnsche dichtstukken.

Hij schreef:

Princeps Agapetianus, sive Commentatio de officio Principis, vulgo Scheda Regia dicta, quam Agapetus, magnae Ecclesiae Constant. Diaconus, ad Imp. Justinianum I *perscripsit, in LXXII. Aphorismos digesta, et metricis adstructa numeris*, Francof. 1603, 12o.

Infantia Imperii Romani sub septem regibus, Amst. 1620, 16o. Ook in N. 8.

Manes Nassovii; seu Epicedion Wilhelmi Ludovici, Comitis Nassovii, 1620. Ook in N. 8.

4 *Theatrum ingenii humani, sive de cognoscenda hominum indole et secretis animi moribus liber*, Amst. 1633, 24o. 1648, 16o., 1664, 24o. *Liber secundus*, Ibid, 1664, 24o.

5 *Fatidica sacra, sive de Divinâ futurorum praenunciatione, liber* I, Amst. 1635, 16o. *Liber secundus*, Ibid, 1636, 16o. *Fatidica sacra, sive de rectâ futurorum praesensione, Liber* III, Ibid, 1648, 16o.

6 *Triga Scholasticorum artium, sive Idea loquendi, seu Grammatica, Dicendi, seu Oratoriae artis: et Disserendi, sive Dialecticae*, Leovard. 1636, 8o.

7 *Gymnasium Eloquentiae, sive studii oratorii Institutio*, Amst. 1641, 24o. *Cui accesserunt libelli tres Artis oratoriae et ratione exercendae Eloquentiae et Logicae, ex editione* R. Neuhusii, Amst. 1664, 24o. Hij arbeidde omstreeks 12 jaren aan dit werkje.

8 *Infantia Imperii Romani sub septem regibus; cui acces-*

serunt Manes Nassovii, et Praefatio in Victorias Belgicas etc. ex editione R. Neuhusii, Amst. 1657, 4o.

Praefatio in Victorias Belgicas.

Nova Grammatica illustrium in Frisia Scholarum Rectoribus. Néuhusius was met Wibrand Revius, rector te Franeker, en Pieter Moll door de Staten van Friesland belast met de bewerking van dit boekje.

Zie R. Neuhusii *Epist. de Vita Edon. Neuh.* in *Mem. Phil.* H. Witting, *Dec.* T. V. p. 65—68; R. Neuhusii, *Poëm. Iuven.* p. 48, 100—109—144, 164, 190, 302, 307; Brandt, *Dagw.* op het jaar 1638; Paquot, *Mém.* T. II. p. 42, 43; de Wal, *de clar. Fris. Jctis.*, 166; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 166; J. Erasmii *Oper. Posth.* p. 476; Jöcher, Adelung. Muller, *Cat. van Portr.* en vooral J. C. G. Boot, *de Hist. Gymn. Leov.* 1854, p. 16.

NEUHUSIUS (Regnerus) of Reinier Neuhaus, zoon van den vorige, werd in 1608 te Leeuwarden geboren, waar hij onder Augustinus Haringius, Jan Backemude en zijn eigen vader de eerste gronden zijner taalkennis legde. Vervolgens studeerde hij te Franeker onder Rhala en Schotanus in de regtsgeleerdheid, en reisde later door Frankrijk in gezelschap van Theodorus Saeoma, later doctor in de regten, secretaris te Leeuwarden en eindelijk raadsheer in het Provinciaal Hof van Friesland. In 1631 en 1632 was hij te Caen, ging van daar naar Saumur en had het plan Bordeaux en Valence in Dauphiné en vervolgens Spanje en Italië te bezoeken, doch hij keerde in 1632, schoon schoorvoetende, op bevel van zijn vader, terug, daar hij liever advocaat wilde zijn, dan het bestuur van de school te Harlingen, dat hem was opgedragen, op zich te nemen. Hij deed zulks echter, doch werd niet in Frankrijk, maar in zijn vaderland doctor in de beide regten. In 1638 werd hij rector te Alkmaar, welke waardigheid hij vele jaren bekleedde. Te vergeefs boden hem curatoren van Harderwijk en Franeker hem den leerstoel der welsprekendheid en geschiedenis aan, dewijl hij in Alkmaar zeer gezien was en daar een groot aantal bekwame leerlingen vormde. Bij zijn tijdgenooten was hij als Latijnsch dichter zeer in aanzien, doch het oordeel van het nageslacht over zijne poëzy is niet zoo gunstig. Hij is tweemaal gehuwd: 1 met Boethia Hoptilla, 2 met Odilia Neustadt, gelijk blijkt uit zijn *Thalia Alcmariana*, p 419 sqq., p. 403 seqq en p. 230 seqq. Dit laatste huwelijk is door zijn ambtgenoot Janus Erasmus bezongen: *(In auspic. Nuptias clas., Doct. viri D. D. R. N. J. C. Gymn. Alcm. Rect. et lect. ornat. Virg. Odiliae Neostadiae, celebratis prid. Cal. Martias M. D. C. L. V.)* Foppens, Saxe en anderen willen dat hij in 1662 gestorven is; Paquot heeft reeds aangetoond dat deze opgave fautief is. Dat hij in 1668 nog leefde, blijkt o. a. uit de *Dedicatio* der *Opera Posthuma* J. Erasmii. Volgens de Wal was hij in 1679 nog in leven.

Hij schreef:

Poëmatum Juvenilium, Libr. II, Franek. 1634, Libri III, Amst. 1644, 24o., Amst. 1644, 24o. It. *Libri II. Miscellanea Batavo-Frisica. Et Otia Academica*, Tom II, Amst. 1669, 24o.

Manuale Philologicum, seu Analecta optimorum Authorum, in usum Scholarum Belgicarum, ex observatione R. N. Scholae Harling. Rectoris, Amst. 1636, 18o.

Epistolarum familiarium lib. I. Cui addita est Oratio inauguralis de recte informandâ Inventute, et Oratio triumphalis de liberatâ ab Hispanorum tyrannide Alcmariâ, Amst. 1639, Id. *Centuriae Tres. Cum Libbello Posthumo Poëmatum et Epist. cl. viri. L. Ed. Neuhusii, Patris*, Amst. 1651, 24o.

Tyrocinium Eloquentiae, sive habitae Alcmariae orationes; cum Fasciculo Poëmatum et Epistolarum, Franeq. 1642, 24o., Amst. 1648, 24o. Ook onder dezen titel: *R. N. Icti Suada Alcmariana continens Orationum centuriam, habitas in Gymnasio publico; novissima editio, auctior et emendatior*, Ibid, 1656, pars alt. 1660, 24o.

Comici enucleati, sive Electa Plautina, et Terentiana; cum veterum ac recentiorum notis, et indice Thesium Philologicarum in usum Juventutis, Amst. 1646.

Electa Senecana et Sallustiana, Amst. 24o.

Synopsis Etymologica, sive de originibus linguae Latinae libellus cui respondit Examen Philologicum proximè edendum. Accessit ejusdem Centuria Epigrammatum ad amicos, Amst. 1652, 16o.

Epistolarum familiarium Centuriae quatuor, novae, (scalicet sexta, septima, octava et nona,) Amst. 1653, 24o., 1678, 24o.

Examen Philologicum, (sive Etymologiae Latinae juxta ordinem Alphabeti.) Accessit Erotematum libellus in Infantiam Imperii Romani sub septem regibus, Amst. 1654, 24o.

In obitum Clar. et Doct. Viri Dr. Jani Erasmii L. A. M. Gymnasii Alcmariani Pro-Rectore, 1658.

Florilegium Philologicum; ect. noviss. auctior, Amst. 1658, 24o.

Suadae Alcmarianae pars altera et novissima, continens Orationes quinquaginta, habitas in Auditorio publico Gymnasii Alcmariani, Amst. 1660. 24o.

Apparatus Eloquentiae, sive Electa class. Authorum, Amst 1663, 24o.

Thalia Alcmariana, sive Poematum posteriorum liber, Amst. 1658, 24o., *editio 2a auctior. Cum elogiis amicorum*, Amst. 1661, 24o. 1678, 24o. *ed novissima libri tres.*

Exercitatio Eloquentiae, sive Suada Alcmariana novissima, continens Orationes LXV. Cum fasciculo Poëmatum, Amst. 1671, 24o.

Auriacus, sive suada Alcmariana novissima, in quâ continentur septennii proximi Bella Gallo-Belgica; cum Fasciculo Epigrammatum, Amst. 1679, 24o.

Epistola ad Barlaeum in *Collect. Meelii*, Amst. 1701, p. 176.

Zie *Poëmata Juven.* ed. 1669. p. 41, 73, 85, 89, 146, 176, 188 209, 230, 261, 266—271, 285, 234, 342, 343, 376, Witten, *Biogr. ad annum* 1662; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 445; Philol. Timareti, *Collect. Monum.* p. 379—380; J. Erasmi, *Opera Posth.* in *Dedic.*; Saxe, *Onom. Lit.* T. IV. p. 507; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1060; Königil, *Bibl. Vet. et Nova*, voce; de Wal, *de Clar. Fris. Jctis*, p. 166, 439; Paquot, *Mém.* T. II. p. 45; Bouman, *Ges. der Geld Hoog.* D. I. bl. 135; Morhof, *Polyh. Litter.* S. VII. C. 3, § 17; Borrichus, *de Poët. Lat. Diss.* 5, § 133; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 169, 170; Peerlkamp, *de Poëtis Neërl.* p. 603; Coupé, *Soir. Litt.* T. X. p. 261; Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zamenl.*; Boxhornii, *Poëm.* p. 70. Muller, *Cat. van Portr.* Boot, als boven, 24.

NEUHUSIUS (Henricus) of Neuhaus, jongere broeder van den vorige, omstreeks 1616 te Leeuwarden geboren, werd in 1636 advocaat bij het Hof van Friesland, welke betrekking hij nog in 1668 uitoefende, terwijl hij tevens assessor was in het krijsgerigt en pensionaris van Workum. Twee zijner zonen, Eduardus en Johannes werden in 1668 advokaat te Leeuwarden. Hij was een zeer middelmatig Latijnsch dichter en gaf in het licht:

Extemporanea Poëmata, Leov. 1656, 24o.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 45; de Wal, *de clar. Fris. Jur.* p. 166, 167; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 177; R. Neuhusii *Poëm. Juven.* p. 98, 356; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 396. Peerlkamp, 384.

NEUMAN (J. L.) gaf in het licht: *Tafel der Hebreeuwsche conjugatien tot gemak der leerlingen opgesteld.* Amst. H. Vieroot 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. v. boek.* bl. 609.

NEUMAN (P. W.), rabbi te Leeuwarden, vervaardigde een Hebreeuwsch lofdicht op A. van Limburg, dat voorkomt achter diens dissertatie *de instauratione ecclesiae.*

Zie *Navorscher*, D. VI. bl. 339.

NEUMANN (Willem), componist en goed clavecinist. Hij vestigde zich omstreeks 1772 te Amsterdam en vormde uitmuntende leerlingen. Hij heeft in het licht gegeven *zes sonaten voor de piano met 2 violen en bas*, Amst. Hollandsche gezangen gevarieerd voor de clavecimbel; 3 *pièces de clavecin avec flute et piano*, Amst.; *pièce à 4 mains et 2 à deux mains, op. 4; deux pièces de clavecin, tirées de l'opéra d' Atys, et de l'opéra Niva op. 6 et de l'opéra d' Asemia, et celui de les amours d'été op. 7—8 et 10; l'air Oui noir m'est pas si diable, varié pour le clavecin*, alle gedrukt bij Hummel te Berlijn en te Amsterdam. Voorts *Musikaal Zangweiser van het boek der psalmen, met eene nieuwe gecomposeerde bas om te zingen en te spelen* Amst.

Huisselijke onaangenaamheden waren oorzaak dat hij zich in den aanvang dezer eeuw te Amsterdam doodschoot.

Zie Gregoir, *Les artistes musiciens Hollandais*, p. 135, 136.

NEUMANS (C.) gaf in het licht:

Grondelijke en met proeven bewezen Medicinale en natuurkundige Chymie, Leeuw. 1767, 1e bl. 1e stuk.

Zie Arrenberg. *Naaml. van boek.* bl. 309.

NEUMARK (S.) schreef:

Over het wezen en den omvang van de Staats-policie. Gron. 1819 8.

Zie *Vervolg op Arrenberg*, bl. 526.

NEUMAYR (Pr. Franciscus) gaf in het licht:
Heilige geschillen of leerredenen over gewigtige geloofsvragen. 1873 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. v. boeken* bl. 374.

NEURENBERG (Gunsteling van) schreef:
Aanmerkingen over de redevoeringen van Klaas Jeroen Gundling, over den staat der republijk van Holland 1738.

Zie *Cat. J. Koning*. D. II bl. 299.

NEURENBURG Willemsz. (Johan van), te Dordrecht geboren, werd in 1643, acht, in 1647 veertig, in 1650 raad, 1654 schepen zijner geboortestad, in 1656 gecommitteerd ten beleide van stadszaken, in 1673 burgemeester van 't gerecht, in 1674 burgemeester van de gemeente, en als zoodanig gouverneur van Dordrecht, representerende baron van de Muwede, gevolmagtigde ter thesaurie in burgemeesters-kamer ter bezorging, en besoignes van stads finantien, commercien en policien etc., colonel en artillerymeester. Ook was hij sedert 1672 directeur van den Levantschen handel op de Maze, voorts leproosmeester van de gevangenen en krankzinnigen en vader van de cellebroeders en tuchtelingen goederen, kerkmeester, weesmeester ter weeskamer, superintendent van de koopmansbode. en ordinaris wachtschuiten op Kampveer, Bergen op Zoom, superintendent van 't stapelregt, grachtmeester, deken van de verwerijen, weef- en meelmeester, staal- en tarrameester, overman der huis timmerlieden, superintendent van de lakenhal. Meermalen werd hij gecommitteerd op de vergadering der Staten van Holland en West-Friesland. Zijn zoon Jacob werd in 1670 acht en veertig en bekleedde reeds verscheidene andere posten; zijn kleinzoon Johan wasHeemraad van de Krimpenerwaard.

Zie *Dag-lyste of Gedenkboek der gewoonlijke Bezigheden van de Ed. Groot-Achtbare Heeren, de Heeren van de Oud-Rade of vroedschad; mitsgaders de kameren Iudiciële den stad Dordrecht* door M. Balen, de Wall. Prov. v. Dordr. bl. 1948, 1958.

NEUSE (Vincent) kapitein ter zee onder prins Willem I. Toen in het laatst van Jan. 1574 de Spaansche vloot, op het goeddunken van Romero, tegen het gevoelen van Glimes, van-Bergen vertrokken voor Romerswaal was komen liggen, werd hij, Joost de Moor en Jacob Stoffelsz met acht van de ligste wachtschepen uit Vlissingen gezonden om met de Spaanschen te schermutselen en kondschap nopens hen te nemen.

Zie 's Gravesande. *Tweede eeuwget. der Middelb. vrijheid*, bl. 393.

NEUSPITZER (Hermannus) werd te Emmerik omstreeks den jare 1635 geboren. en studeerde te Harderwijk, waar hij in Maart 1658, onder den hoogleeraar Paulus Colonius, twee dissertatiën *De praxicoenae Dominicae* en *de incarnatione Verbi*) verdedigde. De roem zijner geleerdheid bewoog curatoren der Illustre school te Dordrecht, hem toen rector der Latijnsche school te Gorcum, in plaats van Petrus Surendonck, naar Utrecht beroepen, tot rector aan te stellen. Allen, die te Dordrecht eene beschaafde opvoeding genoten, bezochten toen de Dortsche school, ook lokte zijn naam vele vreemdelingen derwaarts. Welk een prijs curatoren op zijn onderwijs stelden, blijkt toen hij in 1685 tot rector te 's Hage benoemd was, uit het aanbod van »vrijdom van stads accijnsen en inposten, benevens een vermeerderde jaarlijksche inkomst van *f* 200," zoodat hij nu *f* 1000 van de stad trok.

Hij is tweemaal gehuwd geweest en liet drie dochters (Anna Maria geb. 8 Jan. 1649, Anna Margaretha, Maria Catharina) na, toen hij in 1689 overleed. Bij testamentaire dispositie maakte hij »eene stichting ter bevordering der studien in de godgeleerdheid, eerstelijk van de leden van zijn geslacht, en bij gebreke van dien van de zone der twee onderste praeceptoren bij de Latijnsche school te Dort, welke strekking door hem werd gesteld onder administratie van curatoren. Neuspitzer heeft zich ook als Latijnsch dichter bekend gemaakt. Zijne aanminnige gelaatstrekken zijn bewaard in zijn portret, dat fraai gegraveerd, in 4o. bestaat, in proefdruk van Munnikhuysen? Letterdrukken zijn niet bekend.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 403, 4de, Schotel, *Kerkel. Dordr.* D. II bl. 18, 19. Dez. in *Kunst. en Letterb.*, 1858 no. 55. Dez. *Ill. school* bl. 91, 239; *Staatsblad* 1848 no. 17.

NEUSENIUS (Sebastianus Augustus), Neusen of Noezen, geboren te Saffinge in Vlaanderen, studeerde te Leuven Rijssel en Wittenberg, waar hij de vervolgingen tegen de Hervormden ontvlugt was. Hij werd te Marburg doctor in de beide regten, hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal en landgrafelijk Hessische kerkeraad. Hij beoefende bij voorkeur het Hebreeuwsch, waarover hij eenige schriften in het licht gaf en overleed ie Marpurg in 1536, in den ouderdom van 33 jaren. Men heeft van hem:
De Literarum, Vocum et Accentuum Hebr. natura, mogelijk hetzelfde met *De primâ sermonis Hebraei lectione.*
De Litterarum servientium officiis. Marpurgi, 1532, 8o.
De Arbore consanguinitatis.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1091; Jöcher, i. v. Pieters, *de Templo Ill.*

NEUVILLE (de la), pseudoniem van Adrien Baillet. Ofschoon deze geleerde, 15 Junij 1649 te Neuville-en-Hes, in het kerspel van Beauvais, geboren en in 1706 overleden, geen Nederlander was, vermelden wij hem echter om de werken die hij over onze geschiedenis schreef. Hij gaf zijne *Histoire de Hollande* in het licht, onder den naam van Balthazar d'Hezinail de la Neuville, anagramm van Baillet de la Neuville de Hes. Hij schreef:
Histoire de Guillaume I, *prince d'Orange, avec les actions les plus remarquables de Guillaume III*, Amst. 1689, 12o.
Histoire de Hollande depuis la trève de 1609 *ou finit Grotius jusqu'à notre temps*, Paris, 1693, 4 vol. 1703, 4 vol.
Histoire de Hollande etc. de 1609—1697, Amst. 1702—1706, 3 vol. 4o.
Historie van Holland, beginnende met het bestand van het jaar 1609, *alwaar H. de Groot eindigt, tot aan de Nimmeegsche vrede, uit het Fransch: benevens het vervolg tot de Rijswijkse vreede in 't jaar* 1697, Amst. 1704, 3 vol. kl. 8o.
Tot de vrede van Utrecht in het jaar 1713, *vervolgt tot* 1713, *door P. Leclercq. Hier komt by eene korte Historische Inleiding van de eerste opkomst dezer Republyk tot aan het bovengemelde bestand*, Amst. 1726, 2 vol. 4o.

Zie Adelung en Rotermund, *Bibl. Chois*, T. IV. p. 127. *Bibl.* Hulthem, No. 26472, 28496—28500.

NEVAY (Johan,) Zie NEVIUS (Johannes.)

NEVE (Godefroi de) of Nepotis, organist van aartshertog Philips, vermaakte bij testamentaire dispositie aan mr. Jan de Barkele, beroemd orgelmaker, bekend onder den naam van mr. Jan van Antwerpen, zijn portif of draagbaar orgel en aan Jacob Muwet zijn beste clavicordium.

Zie *Bulletin de la Commission royale des Sciences en Belgique* 1863 p. 349.

NEVE (Franciscus), volgens Bryan Stanley in 1625 en volgens Immerzeel 1627 te Antwerpen geboren, doch Kramm twijfelt of dit jaartal wel juist is opgegeven en meent dat hij het is die in 1630 in het St. Lucasgild te Antwerpen ontvangen is. Volgens Immrzeel vormde hij aanvankelijk zijn ontwikkelend talent naar de groote modellen van Rubens en van Dijck en studeerde hij vervolgens te Rome naar de kunstwerken van Raphël en de Grieksche antieken.

Te Antwerpen teruggekeerd, verkreeg hij als historie- en portretschilder groote vermaardheid. Hij ordonneerde met vuur, teekende met bevalligheid en had een goed coloriet. Hij schijnt geen enkele ets in zijn vak te hebben gemaakt en alleen als hoofdzaak landschappen geëtst te hebben. De bekende 14 stuks etsen zijn bij Bartsch beschreven.

Zie Haubraken, *Lev. d. Schilders*. D. II bl. 142; Immrrseel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II bl. 262, 263; Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.*, D. IV bl. 1194.

NEVE (Franciscus de), volgens Kramm in 1680 als meester van het St. Lucasgild geboekt.

Zie Kramm, *t. a. p.*

NEVE (Sabastiaen de), beeldhouwer te Antwerpen bloeide in het midden der 17 eeuw Balt. Moretus besteedde in 1640 aan Sab. de Neve, de nieuwen marmeren tuvn, in de capelle van H. St. Lucas en O. L. V. Kerk voor de som van *f* 850.

Zie J. B. van der Straelen, *Jaarboek van St. Lucas der stad Antwerpen*, bl. 108. Kramm, *t. a. p.*

NEVELE (Lucas van), werd in 1552 als schilder en in 1565 als magistraat te Brussel vermeld.

Zie *Messager des sciences hist. gand.* 1558 p. 169. Kramm *t. a. p.* bl. 1195.

NEVEN (MATTHYS) of Neuven, in 1647 te Leyden geboren werd door Mr. Torenvliet in het teekenen en door G. Dou in het schilderen onderwezen. Hij schilderde moderne binnentuinen uit den deftigen stand, speel- en thee-gezelschappen, kraamkamers, en dergelijke onderwerpen, allen met smaak geordonneerd, geestig bewerkt en fraai van effekt, in den trant van Dou. Hij overleed te Amsterdam in 1721. Zijn geschilderd portret komt voor op *Cat.* der kunstverzam. van mr. Johan van der Marck, Amst. 1773 no. 446.

Zie Immerseel, *t. a. p.* Kramm, *t. a. p.*

NEVIANUS (MARC), eigentlijk Neefs of de Neef te St. Geeraertsbergen tusschen 1520—1539 geboren, studeerde in de geneeskunde, en werd aan een buitenlandschs hoogeschool med. dr., vestigde zich in zijne geboortestad, oefende er met goed gevolg de practijk uit, en werd twee of driemaal burgemeester. Vervolgens omhelsde hij den kerkelijken staat, liet zich tot priester wijden en woonde ten minste van 1563—1575 te Gend.

Hij was een middelmatig Latijnsch dichter en gaf in het licht:

De Plantarum viribus, Poëmatium; ad generosissimum, illustrissimumque principem ac Dominum, D. Lamorallum Aegmondanum, Principem Gaverii etc. Comitem Aegmondae, etc. Baronem Barii, Dominum Armenteriae etc. Gubernatorem Flandriae etc. Aurei Velleris auratum Militem Lovanii 1563 12.

De qualitatibus primis, secundis, tertiis, iisque quas Natura tegit occultas abditasve, Poëmation Gand. 1578 12o. 16o.

De Curandis morbis, Poëmation Edit. ult. Gand. 1573 12.

In *Poëmatium suum de curandis morbis, corollarium, de febribus agens* Gand. 1575 12.

Zie Sweertius. *Ath. Belg.* p. 524; Vol. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 640. Mercklini *Lindenius renovatus* p. 779; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 840; Paquot, *Mém.* T D. III p. 581. Hoeufft. *Par Lat. Belg.* p. 45. Peerlkamp. *de Poët. Latin.* p. 71.

NEVIUS (JOHANNES) of Nevay, in Schotland geboren, predikant te Niwwilss, kapelaan van den graaf van Loudon, werd 13 Dec. 1662 uit Schotland gebannen en zette zich te Rotterdam neder, waar hij het overige van zijn leven doorbragt. Hij beoefende de poëzy, en werd in 1647 door de algemeene synode van Schotland met drie anderen benoemd tot het nazien der dichterlijke overzetting der Psalmen. Hij vervaardigde een paraphrasis van Salomon's Hooglied en Latijnsche gedichten voor de *vijftien predikatien* van Jacobus Borstius predikant te Rotterdam.

Zie Steven, *Hist. of the Scottish church of Rotterdam* p. 36, 53—54, 75. Schotel, *Kerk. Dordr*, D. I. Bl. 466.

NEVIUS (SARA), dochter van den beroemden Willem à Brakel, predikant te Rotterdam, huwde met den zoon van den vorige. Zij was eene godvreezende vrouw en beoefende de Nederlandsche poëzy. Men heeft van haar

Aandagtig Leerling van den Heere Jezus met een voorrede van W. à. Brakel 's Gravenhage 1737 (vierde druk.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* v. H. W. Schotel. *Aant. betreffende drie Vaderl. dichteressen en Kunst en letterb.* 1848 D. I bl. 294; Steven, e. c. Arrenberg, *Naaml. v. boeken,* bl. 309; *Cat. de Groe.* bl. 172.

NEVIUS (A.)

schreef:

De arte vitraria Amst. 1669 6.

Zie *Bibl. Blyswyck.* T. II. p. 46.

NEY (JAN) of Neyen, zoon van Maarten Ney, geboren in Zeeland, doch sedert met ter woon vertrokken naar Antwerpen, waar hij den post van gezworen klerk en griffiier der rekenkamer bekleedde en de zijde hield van Prins Willem I, met welken hij in 1674 heimelijk verstand had en dien hij de hand bood in een aanslag op die stad, welke echter mislukte. Belijdenis doende van de protestantsche godsdienst, voedde hij zijn zoon insgelijks op in die leer, welke hij aankleefde tot op zijn 21ste (sommigen willen 25ste jaar). Toen omhelsde hij de Roomsche leerbegrippen en begaf zich in de orde der Minderbroederen, of Minoriten, over welke hij eerlang tot commissaris generaal of overste werd aangesteld. Hij was een man van beleid, en van taalkennis en geleerdheid niet ontbloot, van hier, dat hij van de Spaansche regering dikwijls over zaken van aangelegenheid geraadpleegd werd. In 1607 was men zoowel van de zijde van het Spaansche hof als van die der Algemeene Staten de oorlog moede. Ney werd van de Spaansche zijde naar 's Hage gezonden om te beproeven of men in geen onderhandeling kon treden zonder dat de Aartshertog de Vereenigde Nederlanden tot een vrije republiek verklaarde. De poging mislukte wel, maar Ney bragt het zoo ver, dat er den 29 April 1607 een wapenstilstand van 8 maanden gesloten werd. Toen Ney zich na de sluiting er van te Brussel bevond, verzocht hij om den staat der Vereenigde Nederlanden nader te leeren kennen en den vredehandel verder voort te zetten, verlof om naar 's Hage te mogen wederkeeren. Om daartoe vrijheid te bekomen, gebruikte hij het voorwendsel dat in het gesloten verdrag eenige duisterheden waren, omtrent welke hij nadere ophelderingen verlangde van de Staten. Het niet bekomen antwoord voor toestemming houdende, begaf hij zich naar Holland. Den 12e Mei verscheen hij ter vergadering van de Algemeene Staten, en begeerde aldaar, dat 's lands vloot, na de overwinning onder Heemskerk op de Spanjaarden behaald, zoude opontboden worden. In het begin van Julij werd daartoe besloten en een nieuw verdrag rakende de wapenschorsing schitterend gesloten.

De listige monnik had nu een duidelijk inzigt aangaande den toestand van zaken bekomen. Hij zag hoe afkeerig Prins Maurits en verschillende staatslieden van den vrede waren. Allerlei middelen stelde hij te werk om de laatsten tot vreedzamer gedachten te brengen. Een van deze staatslieden was de griffier Cornelis Aersens. Zoo deze kon gewonnen worden, zou er een belangrijke schrede tot den vrede zijn gedaan. Te Delft, waar hij zich thans bevond, noodigde Ney hem tot een mondgesprek. Om zijn eerzucht te streelen betuigde hij hem zijne dankbaarheid, omdat, door zijn bewerking, de vredehandel een aanvang had genomen, en mat de gevaren, waarin Aersens zelf zich daardoor had gestoken, breed uit en bood hem, in naam der aartshertogen de wedergave van het huis, dat hij eertijds te Brussel had bezeten, aan. Hij ging nog een stap verder, door het vertoonen van eenen schuldbrief van 50,000 kroonen door Spinola met eigen hand geteekend, indien er vrede of bestand voor negen jaren werd gesloten, van welke som hem, op zijn begeren, straks 15,000 kroonen zouden worden betaald. Daarenboven bood hij uit Spinola's naam een diamant van groote waarde voor Aerssen's echtgenoote aan. In 't eerst wees deze de geschenken van de hand, doch nam ze eindelijk aan, en gaf er kennis van aan prins Maurits en 's lands advocaat Oldenbarneveld. Bij nog andere staatsleden stelde Ney dezelfde middelen, schoon met ongelijken uitslag, in het werk. Na deze verrigtingen keerde de pater naar Brussel terug, tot het halen van eene nadere bekrachtiging der wapenschorsing op de voorwaarden door de Staten beraamd. Van Brussel reisde hij naar Spanje, om 's konings goedvinden te vernemen. Met heen en weer trekken, sleet hij genoegzaam al het overig gedeelte van het jaar, en kwam, onder het gevolg van den markgraaf Spinola, in den aanvang van het volgend jaar, herwaarts, om over een veeljarig bestand te handelen. Om eenige hapering in den handel, welke eerlang geopend werd, zond men Ney naar Spanje, onder voorwaarde van binnen 40 dagen te zullen wederkeeren. Doch deze was de laatste reis dat hij Holland bezocht. Hij keerde in zijn klooster terug, waar hij stierf.

Zie *Disc. of t' Samenspr. tuss. den Coning van Spang. ende Jan Neyen van den Vrede-handel der Vereen. Ned. zonder afz. titel, plaats of jaar; Confér. tenue entre le Pape et le Roy d'Espagne sur le traité de la paix des P. B.* Item, *Dial. du Roy d'Esp. avec Jean de Neye Moine. Sur le pour parler de la dite paix. Traduit de Flam. en Franç.* 1608, 8o. Wagenaar, van Wijn, Cerisier, Bilderdijk, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zamenl. Kunst- en Lett.* 1835. D. II. bl. 270; Du Thou, *Hist. sui temp.* T. XIV. Larrey, *Hist. d'Anglet.* T. II. p. 690. Grotius, *Hist. des Troubl. des P. B.* Livre 16, 17, 18, Fisquet in *Nouv. Biogr. Génér.* T. XXXVII. p. 885; *Biogr. Univ.* T XXXI. p. 145; Iselin; *Lex.* Th. III. S 641; Jöcher, Adelung, Rotermund, Muller, *Portr.*

NEYENBORCH of NIJENBORCH (JOHAN VAN), te Groningen uit een deftig geslacht in 1621 geboren, bloeide in het midden der zeventiende eeuw, vervaardigde Fransche en Nederduitsche verzen, en beoefende ook de klassische literatuur. In geen dezer vakken muntte hij echter uit, ofschoon, sommige zijner nederduitsche verzen, herdrukt werden.

Men heeft van hem:

De weeckwerken der Ghedenkwaerdighe Historien, Leergedichten en Spreuken, Gron. 1657, 4o.

Hofstede, met desselfs andere bedenckingen, gedichten en historien, Gron. 1659, 4o.

Het Gulden A, B, C, ofte Jeugts deughden Spiegel, Groen. 1661, langw. form.

Het wondertoneel, ofte Lusthof der history paerlen, zonder jaartal.

Tooneel der ambachten, enz. Gron. 1659, 2 d. 3 maal gedr. laatstelijk 1670, 4o.

Groninger Historien, enz. Van de eerste gheheugenisse af tot dezen tegenwoordigen Jare toe, zijnde 1660, Gron. 1660, 5de dr. 4o.

Schoole der Wysheit ofte het lof der Schoolen met derzelver nuttigheyt, voor deze bedenckelyckheden en toe eygeningen, Gron. 1662. 4o.

Variarum lectionum Selecta, figuris aeneis applicata, Gron. 1660, 8o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w.

NEYENVEEN schreef:

Spiegel der Lydsame Heyligen, Amst. 1686, 8o.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 258.

NEYN (Mr. PIETER DE), zoon van mr. Cornelis de Neyn, pensionaris van Alkmaar, later raad ordinaris in 't Hof provintiaal van Holland, werd omstreeks 1650 te Alkmaar geboren. Toen hij 10 jaar bereikt had, zonden hem zijne ouders ter kostschool bij Arnoldus Montanus, predikant en rector te Schoonhoven. Vijftien jaar oud bezocht hij de Leidsche hoogeschool, waar hij van alle banden ontslagen, zijne vrolijke lusten den ruimen teugel vierde. Toen de Franschen in 1672 in 't land vielen, nam hij dienst in het regiment van Stein Calenfels, onder den luitenant-kolonel Nicolaas van Brederode en hielp Texel bezetten, totdat de vrede te Breda getroffen, hem weder ontsloeg. Besloten hebbende zijn studiën in de regtsgeleerdheid voort te zetten, begaf hij zich naar Duisburg aan den Rijn, en nam zijn intrek bij den prof. juris Fellmann, die hij naar Groningen volgde, waar hij als hoogleeraar was beroepen. »Wat ooit student (Pseudo-studiosus) bedreef, werd door hem ondernomen." Later verkreeg hij te Harderwijk, voor geld, den titel van mr., doch in zijn vaderland zijn fortuin niet kunnende maken, ging hij in dienst bij de O. I. Maatschappij, werd fiscaal aan de Kaap de Goede Hoop, vertoefde daar eenige jaren, kwam in het vaderland terug en schreef zijn *Lusthof der Huwelijken, behelsende verscheyde seltsame Ceremonien en plechtigheden, die voor desen by verscheyde Natien en Volckeren soo in Asia, Europa, Africa, als America in gebruik zijn geweest, als wel die voor meerendeel noch hedendaegs ghebruykt ende onderhouden werden. Mitsgaders desselfs Vrolycke Ueren. Uyt verscheyde soorten van Mengeldichten bestaande*, Amst. 1681, 1697, 8o. met pl.

De *Lusthof* is meermalen herdrukt met weglating der *Vrolycke Ueren*, die niet vergeten verdienen te blijven. Zijne *puntdichten* zijn scherp, zijn *Leersame digten* min of meer in den trant van Huygens' Zedeprenten.

Bl. 36 zijner *Vrolycke Ueren* komt een *Geboortedigt* voor, waarin hij zijn autobiographie geeft. Vóór dit boekske vindt men ook zijn wapen en zinspreuk *Non semper oleum*. Het jaar van zijn overlijden is onbekend.

Zie Scheltema, *Over 't Vryen en Trouwen*, bl. 194; v. d. Aa, t. a. p. *Vrol. Ueren*, bl. 123, 140; van Berkum, *Beschr. van Schoonh.* bl. 414.

NEYN (PIETER PIETERSZ.), 15 Dec. 1597 te Leyden van weinig vermogende ouders geboren, die geen middelen hadden hem in de teeken- en schilderkunst te doen onderwijzen en die hem daarenboven in het vaderlijke bedrijf van steenhouwer noodig hadden. Door eigen vlijt en eenig onderrigt, bragt hij het echter zoo ver in de wiskundige wetenschappen, dat hij les in de bouw- en doorzigtkunde geven kon. Later ontving hij onderwijs van Josua van der Velde in het landschapschilderen. In 1632 werd hij stads steenhouwer in zijn geboortestad, waar hij in 1639 overleed.

Zie S. van Leeuwen, *Korte Bes. van Leyd.* bl. 190; Immerzeel, t. a. p. Kramm, t. a. p. Orlers, *Bes. van Leyd.* bl. 394.

NEYS (JACOBUS DE), een vermogend Antwerpenaar, die de kunst voor uitspanning beoefende en zeer fraai *doode vogels* en andere *stillevens* schilderde in de manier van Evert van Aalst. Hij was een tijdgenoot van Mattheus Terwesten, met wien hij te gelijker tijd te Rome was, waar hij den bijnaam van *de Generense* verkreeg. Te zamen vertrokken zij uit Rome. Neys had een abbé, secretaris, jager en knecht in zijn gevolg, en na vele landen bereisd en veel kunst verzameld te hebben, wilde hij naar zijne familie wederkeeren, doch overleed op reis aan een kolyk. Zijn lijk werd naar Antwerpen gevoerd en aldaar in 1701 of 1702 begraven.

Zie Kramm, t. a. p.

NEYTS (GILLES) of Nyts, bloeide, volgens Nagler, tusschen 1650 en 1690. Hij schilderde landschappen. In de Koninklijke Galerij te Dresden zijn er twee, die het jaartal 1681 dragen. Hij muntte echter meer als graveur uit. Bartsch en Nagler geven zijne geëtste prenten op.

Zie Immerzeel, t. a. p. Kramm, t. a. p.

NEYTS (J.). Volgens van Eynden en van der Willigen dezelfde met Gilles Neyts, hetgeen Kramm betwijfelt. In de verzameling van wijlen den heer van Leyden van Warmont komen voor zeven geëtste landschappen, geteekend *J. Neyts*.

Zie Kramm, t. a. p.

NEYTS (JACOBS) van Brugge, rigtte in 't midden der achttiende eeuw een troep operisten op, met welke hij Vlaamsch België en Holland doorreisde, en overal den uitbundigsten lof inoogste; ja zelfs de nieuwsgierigheid van het Hof te Brussel opwekte. Te Amsterdam speelde Neyts op den grooten Schouwburg, toen op den 11den Mei 1772, bij de opvoering van *de Deserteur*, dat prachtig gebouw een prooi der vlammen werd. Dit schrikkelijk ongeval, waarbij zoo velen het leven inschoten, berokkende den ondergang van Neyts en Punt. Deze ging het Rotterdamsch tooneel verlevendigen, gene begaf zich terug naar de Oostenrijksche Nederlanden. Doch de merkelijk verminderde troep had thans te worstelen met de rederijkkamers, op alle punten van Vlaanderen en Brabant in het leven gebragt door de geestdrift, welken Neyts overal voor het nationaal gezang had opgewekt.

Zonder dat ongelukkig voorval, dat Neyts vooruitzigten ten eenemale in den grond boorde, had misschien deze man een nieuwe omwenteling in de uitspraak der taal te weeg gebragt. Zijn troep uit West-Vlamingen bestaande, bediende zich van de West-Vlaamsche tongval, in zeker opzigt zachter dan de algemeen gesprokene taal, en die zeer in den smaak der vrouwen en dilettanten van Amsterdam viel, maar bij het vertrek der Vlamingen verdoofden plaatselijk vooroordeel en gemeente, hetgeen op het nationaal gezang den gelukkigsten invloed had kunnen uitoefenen. Hij overleed in 1794 te Boulogne.

Zie Snellaert, *Schets eener Ges. van Ned. Lett.* bl. 181, 182. Gregoire, *Les Art. Music. Neêrl.* p. 136.

NEYTS (FRANÇOIS), broeder van den vorige, orchestmeester te Amsterdam, bragt in de Nederlanden veel tot ontwikkeling der opera. Waarschijnlijk was hij het, die in 1810, als zanger met mejufvrouw Carels, aan het Hollandsche tooneel was verbonden.

Zie Gregoire, t. a. p.

NICASIUS HEESE of Hesius, aldus genaamd naar zijne geboorteplaats Heeze, anderen noemen hem volgens den doopnaam zijns vaders Nicasius Janssens. Hij had in het pauselijk collegie te Leuven, zijne godgeleerde studiën voltooid en daar den graad van bachelier in die wetenschap verkregen. Hij was zeer ervaren in de H. Schrift, welke hij voor een groot gedeelte van buiten kon opzeggen. De zucht tot volmaaktheid had hem tot den kloosterstaat aangedreven, hij werd te Gorinchem minderbroeder en stichtte zijne medegezellen door eenen vromen wandel. Het scheen dat hij met den geest der prophetie bezield was, want toen men, na de eerste beroerte der beeldstormerij in 1566 van meening was, dat de godsdienst voorts ongestoord zou uitgeoefend worden, voorspelde hij dat het onweder spoedig zou losbarsten, zoodat men niet weten zou waar zich te bergen. Dit werd in 1575 bewaarheid, nadat de Briel door de Watergeuzen was ingenomen. Bij het innemen van Gorcum, werd Nicasius met zijne medebroeders en andere priesters gevangen genomen en in het vervallen klooster te Rugge, door den strop ter dood gebragt.

Hij had den ouderdom van 56 jaren bereikt. Nicasius heeft verscheidene schriften nagelaten, die nimmer het licht zagen.

Zie *Hist. Mart. Bat. Auct. P. Opmeero* (Col. 1625) p. 22; *Lev. van de Voorn. Heyl.* (Mech. 1828) D. III. bl. 47; van Gils, *Meyer. Cath. Memor.* bl. 366; van Gils en Coppens, *Nieuwe Bes. van het Bisdom van 's Bosch*, D. III. bl. 98.

NICASIUS (Bernard), eerst leerling van F. Snijders, reisde vervolgens naar Italië om zich te bekwamen, vestigde zich bij zijne terugkomst te Parijs, waar hij in 1678 overleed. Hij schilderde landschappen en jagten, in de manier van zijn meester.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 263.

NICASIUS (Johannes), rector der Latijnsche school te Dordrecht, verscheen in 1573 voor den kerkeraad aldaar, verklarende »dat zijn school verliep en dat de overigheid er weinig acht op sloeg, zoodat hij, wegens het geringe loon en den duren tijd, niet konde leven, weshalve hij vroeg, of hij zich tot zijne studie mochte begeven," waarop de kerkeraad antwoordde »dat hy patente zou nemen en zich oefenen om saturdachs een avontpreeck te doen." Hij werd in 1575 door curatoren der Academie te Leyden uitgenoodigd, de inwijdingsredevoering te houden en eenige lessen te geven aan de academie. Hij beloofde zulks, doch trok later zijn woord weder in.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 76; Dez. *Ill. School.* bl. 17, 18.

NICASIUS (Johannes). Of deze dezelfde is met den vorige, of met Joh. Nicasius, die volgt, of met Nicasius van der Schuere, die in 1566 of 1567 in of bij Gent heeft gepredikt, is onzeker. Zeker is het, dat hij een bedaagd man was, die voorheen al had gediend, toen hij in 1595, en dus terstond na de reductie van Groningen en Ommelanden, te Middelstum predikant is geworden. Deze oude man was bij zijne medebroederen zeer in achting, zoodat zij hem daarom de Synodale commissiën van praeses, assessor, deputatus en correspondent menigmaal hebben opgedragen. In het jaar 1610 is hij, wegens eenige onlusten, door de Synode van zijne dienst te Middelstum ontslagen met een loffelijk getuigenis. Waarna hij in 1613 tot predikant te Bourtange is beroepen, waar hij in 1617 of 1618 is gestorven.

Zie Adama, *Naaml.* enz. bl. 82; *Acta Syn. Gron. et Omt.* Brucherus, *Ges. der Kerkherv. te Gron.* bl. 282, 326, 362, 368, 369.

NICASIUS (Johannes), woonde als predikant te Borsum in 1578 met Menso Alting en drie andere predikanten, het gesprek met de Mennonieten te Embden bij, en werd naderhand, in 1589 of 1590, als predikant te Groothuizen benoemd, om benevens den evengenoemden en nog eenen anderen predikant, een gesprek te houden met den Ariaan Matthias Vehe, toen te Grietzijl gevangen zittende, die dus ook in 1581 op de Nationale Synode te Middelburg kon geweest zijn, te meer omdat die van Embden verzocht waren, hunne gemagtigden derwaarts te zenden.

Zie Meiners, *Oostfr. Kerk. Gesch.*. D. II bl. 42, 68, 216; Brucherus t. a. p. bl. 369.

NICLAES (Hendrik), werd uit eenvoudige en vrome ouders, in 1501 of 1502, volgens sommigen te Munster, geboren. Tot zijn vijfde jaar werd hij door zijne moeder opgevoed, en toen bij eenen pater Cornelius ter schole gezonden. Hier was hij zoo ijverig dat zijne ouders, voor zijne gezondheid bezorgd, hem eenigen tijd te huis namen. Zij onthulden hem alle boeken, uitgenomen een over het lijden van J. C., dat hij des te meer las. Voor alle dingen boezemde de vader hem eerbied en liefde voor de plegtigheden der R. C. kerk in. Zoo werd hij dan ook gewoon dagelijks missen en predikatien te hooren, en onderhield zich met zijn vader veel over de beteekenis der eerste, en dacht en vraagde over dergelijke punten zoo veel dat zijn vader buiten staat was, hem te antwoorden. Toen hij acht jaren oud was, hield hij met zijn vader eens op een winteravond een gesprek dat gewigtige gevolgen had, wijl de daarin geopperde denkbeelden van den knaap »dat namelijk het Evangelie spreekt van eene wederherstelling der eerste volkomene geregtigheid, dat deze op de tegenwoordige wijze niet is bereikt en derhalven langs een anderen weg als de tegenwoordige moet gezocht worden," reeds den lateren antimomistischen profeet verraadden. Noch zijn vader, noch zijn biechtvader, noch andere priesters konden hem zijne bezwaren ontnemen, niemand lezen wij »genügte dem Verstande des Kindes, weil sie von der Erfüllung der Gottseligkeit in Jesu Christo und der Wiederherstellung des menschlichen Geslechtes in seine frühere Gerechtigkeit nichts verstanden."

Hij sprak nu niet meer over deze en dergelijke dingen voor zijnen mannelijken ouderdom, toen hem in een visioen verklaard werd »das des Wesens-Einheit Gottes mit dem Menschen die wahre Erfüllung der Gottseligkeit in Jesu Christo und der grosse Gerechtstag Gottes auf Erden ist." Hij geloofde dat hij zelf van den goddelijken Geest doordrongen en een goddelijk mensch was geworden. Toen dat visioen voorbij was, lag de knaap wakker op zijne legerstede, doch zoo moede dat hij, bij het aanbreken van den dag, in slaap viel, en droomde dat hij zich niet slechts met Gods Heiligen over de godzaligheid van Christus verheugde, en ze alle lief kreeg, maar ze ook nadrukkelijk tot de godzaligheid opwekten, en hun het heerlijke leven schilderde voor hetwelk God den mensch geschapen en door Jezus Christus uitverkoren had. Hij geloofde zich nu geroepen om als profeet op te treden, want hij had in den droom niet slechts vreugde en heiligen gezien, maar ook onboetvaardigen, die zijne liefde, waardoor hij ze tot de godzaligheid wilde trekken, niet ter harte wilden nemen. Hij had ze in dorre verdroogde boomen zien veranderen, van welke velen door de wormen verteerd werden. Ondertusschen bleef hij getrouw aan de R. C. kerk, en toen Luther optrad, las hij diens schriften, doch zij gevielen hem, zoo wegens diens lasteringen van het priesterambt in de Katholyke kerk, als omdat de grond der ware geregtigheid en de vervulling der godzaligheid in J. C. er niet in geleerd werd, niet; hij ging echter met Lutheranen om, en werd door hen bewogen den Bijbel te lezen, en dientengevolge (hij was toen 27 jaren) als van ketterij verdacht gevangen genomen, doch, daar men geen ketterij omtrent de leer of dienst der Katholijke Kerk bij hem ontdekte, weder ontslagen. Eenige jaren later verliet hij met zijn vrouw en kind, zijn toenmalig, ons onbekend, verblijf en vertrok naar Amsterdam, waar hij wegens zijn omgang met afvalligen van de R. C. Kerk verdacht en gevangen werd; doch men wilde hem, daar men niets dat naar ketterij zweemde, bij hem ontdekte, ontslaan, mits hij beloofde met geen verdachten te verkeeren, en daar hij zulks weigerde, werd hij nog langer in den kerker gehouden en eindelijk voor den hoogen raad van Holland gebragt, waar hij, vooral door den heer van Assendelft, ondervraagd, en, zonder dat men de vroeger geeischte belofte van hem vorderde, ontslagen werd. Na zijn ontslag bleef hij nog 9 jaren te Amsterdam, onthield zich van alle partijen, leefde stil en volhardde dagelijks in het innige gebed tot God, en wekte de zijnen op om zijn voorbeeld te volgen.

Toen hij eens weder bad dat God toch zijne volkomene waarheid op aarde mogt openbaren, ontfermde God zich over hem en alle menschen, verscheen hem, zonk geheel in hem neder en werd eens wezens met hem, gelijk Hij in de dagen zijner jeugd gedaan had; deelde hem de verborgenheden van Zijn wezen mede, stortte Zijnen Heiligen Geest der getrouwe liefde van Jezus Christus over hem uit, gelijk Hij door zijne heilige profeten beloofd had, verkoos hem tot een dienaar van zijn heilig en genadig Woord, en sprak tot hem: »vrees niet, Ik ben het die alles in alles is (de God der Mennichten Vader, de Godt der Gelövigen Salichmaker unde der Godt der Gelövigen heilige Geest). Ik wil thans alles weder herstellen, gelijk Ik van den beginne af door mijne propheten gesproken heb en het thans weder in zijne heerlijkheid herstellen. Thans, in uwen mannelijken ouderdom van Mijn heilig verstand, wil Ik u alles nader openbaren wat gij in uwe jeugd nog niet kondet dragen opdat gij alles den menschen kinderen verkondigen moogt, wat Ik u zeggen zal, want daartoe heb Ik u van uwe jeugd af aan Mijn hart gedragen, tot een huis Mijner woning uitverkoren en u voor alle verderf behoed. Thans in de tijd van mijn regtvaardig gerigt vervuld, waarin de boozen den eeuwigen dood, de goeden en gehoorzamen het eeuwige leven verwerven zullen." Door zijne bestendige gemeenschap maakte de Heer hem nu meer en meer geheel eenstemmig met Zijn wil en woord; gebood hem al Zijne openbaringen op te schrijven en in het licht te geven, en gaf hem Daniël, Elidad en Tobias tot zijne medehelpers. Ook gebood hem de Heer niet langer te Amsterdam te blijven, maar met vrouw en kind naar Emden te vertrekken.

Nu trad hij openlijk als profeet en sectenstichter op, en begon zijne schriften in het licht te geven. Twintig jaren (van zijn 39ste tot zijn 59ste) hield hij zich te Emden op, dreef daar, gelijk hij reeds vroeger deed, koophandel en zorgde voor de uitbreiding zijne secte. Dikwerf reisde hij voor zijnen handel uit Emden over Holland naar Brabant, en nam dan geregeld bij Coornhert te Haarlem zijn intrek. Na eenen omgang van meer dan acht jaren ontmoette deze hem voor het laatst te Antwerpen. Ondertusschen zocht hij zoo door persoonlijken omgang als door de geheime verspreiding zijner boeken zijn gevoelens meer en meer te verbreiden. Zijne geschriften werden meest alle te Emden vervaardigd, en door Dirk van Börne de Bohmbergers, Christophel Plantijn en Augustijn van Hasselt gedrukt, terwijl Hendrik Jansen uit het dorp Barneveld en voor anderen de verspreiding er van zorgden. Zijne aanhangers namen zoo in Friesland, Overijssel en Holland als in Brabant en Vlaanderen toe. Ook in Emden sloten zich eenige eenvoudiger aan hem en het Huis der Liefde aan. Bij anderen echter mislukten zijne pogingen b. v. bij Coornhert, die zijne schriften niet in overeenstemming vond met de H. S. Te Emden zelf waren de evangeliedienaars hem vijandig, vooral was de predikant Gillis een zijner hevigste tegenstanders. Geen minderen tegenstand ontmoette hij bij de Anabatnisten en onder deze bij David Joris. Zulks bleek o. a. uit een brief van dezen van 10 Mei 1540 (*Geschreven an N. A., die myn ziele in gerechticheyt bemint. Myn antwoort op een Boecxken van Heyndrick Niclaesz voort ghebracht, unde wat mij daervan goet dunckt.* (Zie *Joris Briefe.* 1 B. 1 Th. Br. 100 fol. 92—96).

In zijn 59ste jaar besloot de Raad van Emden tot zijne gevangenneming; doch hij ontsnapte het gevaar en vlood naar Kampen, waar hij zich eenigen tijd ophield en Plantijn tot hem kwam. Eenigen tijd later vinden wij hem te Keulen waar hij krank werd, doch herstelde. Waarschijnlijk heeft hij zich ook in andere plaatsen opgehouden, en is ook in Engeland geweest.

Op 65jarigen leeftijd kwam het Woord des Heeren weder tot hem, en ontving hij het bevel om naar een ander land te trekken, waar hij bekwaamlijk kon wonen, en dat tot een land van rust en vrede voor de uitverkorenen bestemd was. Deze moesten hem op zijnen weg volgen en zoo in dat land komen, en met zijn hart en gemoed eenswezens met God worden.

Vier en twintig oudsten, de Nazarenen en de vier voornaamste Seraphijnen in het Huis der liefde zouden met hem reizen. Onder het beeld eener reis, die hij met zijne oudsten ondernam, werden de nieuwe schreden die hij deed afgebeeld, en deze schreden waren een nieuwe betere organisatie der gemeente en eene nieuwe verbeterde uitgave zijner schriften. Ondertusschen werden zijn eerste aanhangers, zoo als Plantijn, Augustijn, Hendrik Jansen uit Dordrecht, Hubert uit Rotterdam en anderen, ja zijne naaste verwanten hem vijandig. Zij twijfelden aan zijne roeping tot propheet. Wel deed Niclaas alle pogingen, zoo mondeling als schriftelijk, hen tot het Huis der Liefde terug te brengen, doch vergeefs. Ook zijne broederen poogden te vergeefs de afgevallenen weder met hem te verzoenen, doch terwijl zij zich daarmede bezig hielden, was Niclaes gestorven. Allen die over Niclaes schreven hebben hem verkeerd beschouwd uit onkunde aan zijn schriften. De eerste die hem naar waarheid schetste was Dr. Nippold te Emmerich in *Heinrich Niclaes und das Haus der Liebe. Ein monographischer Versuch aus der Secten-Geschichte der Reformations zeit. Zugleich ein Beitrag zur Entwickelungs-Geschichte der anabaptistischen antitrinitarischen und antinomistischen Leben des Niclaes* in *Zeitschrift für die historische Theologie.* Jahrgang 1862 III Heft.

Hendrik Niclaes schreef in »dudischer Sprache (in een platduitsch dialekt) »die als heilige Sprache für das Haus der Liebe galt, wie die Werke eben falls als heilige betrachtet und bewahrt wurden." Ook werden ze in het Latijn, Fransch en Engelsch overgezet. De titels van alle zijn ons niet bekend. Velen worden er in de tegenschriften opgenoemd, en op bevel van Elizabeth de engelsche overzettingen der schriften van de Familiaristen verbrand.

Men heeft van hem in:

De Bibliotheek de Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam.

Van des Minschen Heerlickheit im Anvangk, von synem affaldodt unde vordömenisse, unde van syne Wederuprichtinge in syne vörige Heerlickheit. Eine grundige Berichtinge (36 § 8 fol.)

Ein hertelicke Vormaninge an alle Liefhebberen der Wärheit, unde an alle die sick under de Gehorsamheit der Lieften bügen (45 § 8 fol.)

Ein kostelicke Klinnode der suverlicker Berichtingen, unde lieflicker Vormaningen, wo men, in dem denste der Lieften, dem Worde des Levens unde der Wärheit ghehorsam wesen unde to Vollenkomenheit ofte Oldtheit des manlicken Wesens Christi därinne upwassen sal (31 § 8 fol.)

Grundige Berichtinghen unde Underscheit der Vorständenissen, na de Wärheit der hilliger Schrifturen, däruede H. N. einen Brief, an em gheschreven, beandtwordet. Octbr. 1549 (16 cap. 28 fol.

Vorkündighe van dem Vrede up Erden, und van dem Genedigentydt, idt Golden-jär ofte anghenäm fär des Heren (74 § 8 fol.)

Evangelium offte eine Frölicke Bodeschop des Rycke Godes unde Christi (42 cap. 95 fol.)

Eine Upweckinge des herten tot de Navolginge Christi, in den lyden synes Crützes: Van H. N. in dem tyde synes lydens unde bangichedes an Synen Fründt geschreven unde gesendt (31 § 6 fol.

Einen frünthlicken Brief, um hertelicker Liefte an Einen geschreven unde gesendt, dår he to de Enicheit der Lieften, to de Eindrachticheit ofte Enicheit des herten, unde to einessinnes ende Gehorsamheit der Lieften mede gelievet wert (21 § 6 fol.)

Ein korte Vormaninge, geschreven unde ghesendt an einen Jüngher, offte Discipel in de Liefde (15 § 4 fol.)

Ein Klachreden, die de Geist der Lieften, unde H. N. mith sampt Abia, Joacim, Daniel, Zacharias, Tobias, Haniel, Rasias, Banaias, Nehemias, Elidad etc. de vornoempste Olderen unde Andeneren des hillighen Wordes in dem Huse der Lieften, over de blindtheit der volckeren klagende... synt (36 § 5 fol.)

Dat uprechte Christen-gelove des Ghemeinschoppes der Hilligen des Hüses der Lieften: Där oick de uprechte Christelicke döpè inne betuget und beleden wert. Ook in het Engelsch overgezet.

De Wet, ofte de vornömpste Geboden Godes, unde de twelf vornömpste Hövet-artyckelen der Christen-gheloves. Mith noch ethlicke goede Leringen unde Gebeden. Dorch H. N. im Dichte ofte up Rym verordent, 8 fol.

Einen Brieff, geschreven unde gesendt an einen Liefhebber der Wärheit, die thovören ein lasterer des Denstes der Lieften gewest, unde där na, mit grote dröffenisse över syne sünden, sick to densulven Denst, umme därinne gehorsamheit tho bewisen, bekeret heft (42 § 10 fol.)

Eine lieflicke Vormaninge, geschreven unde gesendt an einem Hüsgesinne, dem Hüse der Lieften thogedän (24 § 6 fol.

Fine Roepende-Stemme des Geistes der Liefften, Dar alle Völckeren, uth lütter Genade, to dat Hüs der Lieften mede geroepen unde genödet werden (14 § 5 fol.)

Ein underwysende Vormaninghe, an de Goedtwilligen, die sick to de Gehorsamheit der Lieften gantzelick övergeven (81 § 11 fol.

Prophetie des Geistes der Lieften: Währmede dath de Here... idt grüwelicke vorderven över alle godtlosen tho erkennen gift... up dath se sick alle, to erer Beholdinge unde Salicheit, to de Gehorsamheit der Lieften oprichtelick begeven. (19 cap. 4o. fol.)

De volgende 6 Tractaten behoorden vroeger den heer de Jonghe te Brussel, thans aan de Doopsgez. Bibliotheek te Amsterdam.

Von dem rechtferdigen Gerichte Godes over de olde verdorvene Werlt unde von ere straffingen unde Uthrodinge (14 fol.

Eyn clare berichtinge von die Middelwerkinge Jesu Christi, die in den Geest geschiet, tot ein Versoeninghe tusschen Godt und die mensche (1550, 9 fol.)

Ein warachtich bericht, wt den Geest der Liefden, yegens dat valsche Gericht offte Oordeel wt den vleysché (1551, 10 fol.)

Eine grundige Berichtinge, daer inne verclaert wert... dat underscheyt tusschen Godt den Vader ende synen soen (1542, 8 fol.)

Eyn claer underscheyt van die gelatenheit in den Geest, und van die gelatenheit unde ungelatenheit in den Geest, und van die Diensten und Ceremonyen der Christen (21 fol. 2

Brieven van Jan. und Sept. 1552, en een gebed van Aug. 1548).

Van dit Geestlicke Landt der Beloofften, van dat hemmelsche Jerusalem und des hilligen Volcks (1546, 49 fol.)

Institutio Puerorum. De gantze Boeckstaven der A. B. C. De Thein vornompste Gebodten Godes. De Twelf Hövetartyckele des Christen Geloves. Mith noch etlike goede Leringen unde Gebeden (10 stukken). *Dorch H. N. op Rym verordenet unde am dach gegeven, unde uppet Nye översein unde verbetert,* 1573 (12 fol.) Ook komt een exemplaar van dit werkje voor op den *Cat. van Zeldz. Godgel. Werk. van* **F. Muller** (1857) bl. 97.

Cantica. Liederen offte Gesangen dorch H. N. an dach gegeven, unde uppet Nye översein unde vorbereit, unde met mehre Gesangen vermehrt, 1572 (28 Liederen, 24 fol.

In de *Bibl. der Maats. van Nederl. Letterk.*

De Lieder edder Gezangen. Tot goede Lere unde stichtinge, den Husgezinne der Liefden unde in allen die siek daer thoe wenden, 1575 (32 Lieder, 48 fol.) Andere uitgaaf als de vorige.

Refereinen unde Rondelen edder Rymische Spröken. Dorch H. N. am dach gegeuen unde van em uppet Nye översein unde verbetert 1575 (18 Ref. 15 Rond. 32 fol.

Die grundige Refereinen, die H. N. wedder syne Vyenden am dach gegeven heft, 1575 (Met een niet onbelangrijke voorrede en aanhangsels, 16 fol.)

Comoedia. Een gedicht des Spels van Sinnen, dorch H. N. am dach gegeven, unde van em uppet nye översein unde verbetert. Zonder pl. van dr. (Embden) 1575, met houtsn. Met voorrede en Loflied op het Huis der Liefde, 72 fol.

Titels van werken door zijne tegenstanders vermeld:

Spiegel der Gerechtigkeit, durch den Gest der Liebe und den vergotteten Menschen H. N. aus der himmlischen Wahrheit bezeigt. Zijn hoofdwerk, door **Coornhert** en **Grevichoven** en in *Chronica* 47, 15 aangehaald.

Strafe der Hurrerei, geciteerd door **Coornhert** en **Grevinchoven**. Welligt is dit of het volgende het *Straffingboecxken,* dat **Bullinger** dikwerf met het *Handtboecxken* en *Gerichtsboecxken* aanhaalt.

Strafe und Ermaghnung, door **Grevinchoven**, mogelijk door **Bullinger** aangehaald.

Sprüche des H. N., die er an den Tag gegeben hat, door **Coornhert** en **Grevichoven** aangehaald, de *Dominical Sentences* door **Knewstub** *Epistle Dedid,* f. 5.

Figuren des Tabernakels. Volgens **Walch**, 1653 (6 pp.) gedrukt.

Terra palis oder Zeugnisy von dem geistlichen zunde des Friedens.

Von den Sieben Sacramenten.

Von der Misse, bij **Grevinchoven** aangehaald.

Episteln oder Sendbriefe des H. N. door **Grevinckhoven** vermeld.

Erste Ermahnung an seine Kinder und Tractat von den Seligkeiten und Todsunden. (Door **Grevinchoven** en **Walch** in 1656 gedrukt, en door **Knewstub** aangehaald.)

Zweite Ermahnung an seine Kinder door **Grevinchoven** aangehaald.)

Verborgenheit der Liebe (door **Bullinger** genoemd.)

Revelatio oder Gott und Seine grosse Offenbarung. (Bij **Walch** als in 1649 gedrukt.)

Frederik Muller vermeld *Bijbelsche figuren.* Verzameling van 83 bijbelplaten, gegraveerd door **P. E. van Borcht**, 1582. Met tekst onder iedere plaat en eene voorrede (6 bl.) in 4o. Achter de meeste onderschriften vindt men de woorden: »*Nemet ter herte,*" blijkbaar de zinspreuk van den schrijver.

Zeugnusse ausz der heyl. Schrifft: Vom richten Weinstock; Zeugnusse von Sion; Abbildung der zierley Wege etc. Von der waren Frucht der Gerichten: Heulet oder Weinet. 6 Zinnebeeldige prenten met tekst rondom in plat Duitsch, allen onderteekend *Charitas extorsit. Gedruckt zu Cölln durch Niclas Bohmbargen. Nu gest idt Gerichte over de Werlt* etc. Apocalyptische prent als de voorgaande met tekst in zoogenaamd Neder-Saksisch, onderaan. *Uth Liefien an dach gegeuen dorch H. N.*

Tegenschriften:

D. v. **Coornhert**, *Spiegelken van de Vngerechtigheyt ofte menschelyckheyt der vergodeden H. N. Vader van den Huyse der Liefden,* in *Werken,* D. III. f. 88—78.

C. **Grevinchoven**, *Ontdeckinge van de monstreuse Dwalingen der libertynschen vergodeden Vrygheestes Hendrick Niclaessen, eerst Vader van het Huys der Liefden,* 1604.

In **Bulingers** geschrift tegen de Wederdoopers (1560), vindt men veel over **D. Jorisz** en **H. Niclaes**.

A Confutation of the doctrine of David George and H. N., the father of the family of love. By Martyn Micronius, Minister of the woorde in the Dutche Churche at Londen, under Edward the VI, of blessed memory, king of England, taken out of his book concerning holy assemblies, whiche thee wrote in Latine a little before his deam, at Nord in East-Frieslande, which alse afterwards Nicholas Carinaeus set foirth publiquely in printe, certaine thinges being added unto it, translated Worde for Woorde into Englisch.

A Confutation of monstrous and horrible heresies, taught by H. N. and embraced of e Number, who call themselves the Familie of Love. Bij **J. Kwewstub**.

A Sermon preached at Paulus Crosse the Fryday before Easter, commonly called good Fryday, in the yeere of our Lorde 1576 Bij **John Kwewstub**.

Ook bestaan er wederleggingen van **H. Ainsworth**, **J. Etherington**, **Randall** (*a brief discovery of Familisme,* London 1645), **S. Rutherford**, **Benj. Bacernius**, **Rob. Basilicus**.

Zie ms. *Chronika des Hüsges. der Lieften: Daerinne betuget wert de Wunderw. Godes tor lester tydt, unde idt iene dat H. N. unde dem Hüsg. der Lieften wederfaren is. Dorch Daniel, ein Mede-older mit H. N. in dem Hüsg. der Lieften, am dach gegeven, Psalm* 46, 65 (53 cap. 160, fol.); ms. *De Gescheften H. N. unde etlicke hemmelsche Werckinge des Herrn und Godes, die H. N. van syner Jöget ann wedderfaren zynt. Dorch Zacharias, ein Mede-Older in dem Hüsg. der Lieften, am dach gegeven.* Psalm 46, 4. Prov. 2 (25 cap. 70, fol.); ms *Ordo Sacerdotis. De Ordeningen des priesterl. States in dem Hüsg. der Lieften, also in H. N. desulve uth dem Munde unde Worde des Heren; nae idt waeraftige Wesen, sulvest, geschr. unde den Olderen unde Ministeren in dem Hüsg. der Lieften överandtwordet heft.* Psalm 32. Prov. 1. Jes. 61. 1 Petr. 2 (27 cap. 70, fol.) Op de *Bibl. der Maats. van Ned. Letterkunde:*

Succesio anabapt. Door V. P. (1612) p 94, 95; **Hoornbeek**, *Summa Controv.* p. 418—423; **Sagittarius**, *Introd. in Hist. eccl. sive Not. Script Vetar. atq. recent.* (1694) c. 33. p. 914; **Kortholt**, *Hist. Eccl. N T.* (1708) p 833; **Cambdeni**, *Annal. ad A.* 1580; **Venema**, *Instit. Hist. Eccl.* T. VII. *Hist. Reform.* (1783) p. 447, 448; **Walch**, *Bibl. Theol. Sel.* (1758) T. II. p. 447, 448; **Stockmann**, *Elucid. haeres.* p. 145, 148; **Caroli**, *Memor. Eccl.* Sec. 17, T. I. p. 88; **Vogt**, *Cat. Libr. rar.* id. 4, p. 487; *Bibl. Hamb. Mixtr.* T III. p. 400; **Bulinger**, *Der Widerüuffern Urspr., Fürgang, Secten, Wäsenfürnemen und gemeine Leer Artik.* Zurich, 1561. 4o. **Arnold**, *Kirchen und Ketzer Hist.*; **B. Neander**, *Kircheng.* T. II. S. 883; **Benthem**, *Holl. Kirch- und Schulenst.* (1698) c. 19. p. 826; **Mosheim**, *Kirchenges* T. VII. p. 291—293; **Schroeckh**, *Kirchenges.* T. V. p 478—481; **Stäudlin**, *Kirchenges. von Groszbrit.* T. II. 10, 8; **Aschbach**, *Allg. Kirchenl.* i. v. *Famil. A Relation of several Heres.* Lond. 1646; **Etherington**, *Abriss Disc. of Famil.* Lond. 1645; *Hist. der beroerten van Engel.* 1647. bl. 104—108, 1649. bl. 434—438; *Kort Verh van het Geloof der goedwilligen in Engeland, genaamd de Familie der Liefde,* 1604; **Sparrow's** *Coll. of art.* p. 171; *Hist. Beschr. Ende afbeeld. der voorn. Hooftketteren so van de Cathol. ende Christ. Kercke — diergel. in druck also nogt (maar nu nieuw) uitghegaen syn, ghemeerdt ende verbetert* door C. v. S. A. Amst. 1610, fol. *Grouwelen der voorn. Hooftkett. Ghedr. voor Niclaes de Clerck,* p 152—154, m. portr. van **Niclaes**; **Brandt**, *Hist. der Ref.* uitg. 1648, D. I. bl. 229—231 (uitg. 1677) bl. 187—189; **Ypey**, *Ges. der Syst Godg.* D. III. bl. 67, 68; **Schotel**, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 169; **Glasius**, *Godgel Ned.* i. v. **Kist** en **Royaards**, *Arch. van Kerk. Ges* D. V. bl. 358; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 26, 216 (Eerste) *Cat.* (van Jac. Koning) No. 171. 2; *Cat. van Godg. Werken* van **Fr. Muller**, bl. 97. *Cat. der Doopsgez. Bibl. te Amst.*

NICOLAAS I, werd in 1136 door paus **Innocentius II** te Rome tot bisschop van Kamerijk gewijd, hij was een deugdzaam en bekwaam herder, die veel toebragt tot den luister zijner hoofdkerk en andere kerken en kloosters in zijn bisdom. Onder dezen kerkvoogd bekrachtigde keizer **Coenraad II**, in 1145, al de bezittingen der kerk van Kamerijk. In 1161 heeft bisschop **Nicolaas** aan de abdij van Tongerloo de pastorijen van Broechem, Oleghem en Wijneghem verleend. Hij overleed omstreeks 1161.

Zie **Miraei**, *Dipl,* T. p. 180 181; **Foppens**, *Hist. Episc. Sylv.* p. 198; **van Gils**, *Cath. Meyr. Memoneb* bl. 48.; **van Gils** en **Coppens**, *N. Beschr. van het Bisdom van 's Hertogenb.* D. 1 bl. 96.

NICOLAAS II, uit het huis der graven van Henegouwen, werd in 1167 bisschop van Kamerijk, doch overleed een jaar na zijne aanstelling.

Zie van Gils, t. a. p. bl. 50; Coppens en van Gils, t. a. p. bl. 98.

NICOLAAS III, bijgenaamd de *Fontanis* volgde in 1248 Guiardus, als bisschop van Kamerijk, op. Hij bevestigde in 1269 de wetten van zijn neef en voorganger Godefridus aan Kamerijk gegeven. Hij heeft ook in 1268 de opdragt der kerken van Schooten en van Merxem goedgekeurd, die het jaar te voren door Henricus, heer van Breda, aan het kapittel der hoofdkerk van Antwerpen waren overgegeven. De ketterij der Albigenzen, die tot in zijn bisdom was doorgedrongen, en te Antwerpen aanhangelingen had, alsmede de onlusten, die in zijn land waren ontstaan, baarden hem een grievend verdriet, 't welk in 1275 een einde aan zijn leven maakte.

Zie Miraei, *Dipl.* T. IV p. 409, T. I p. 396; van Gils, t. a. p. bl. 51; van Gils en Coppens, t. a. p. bl. 100.

NICOLAAS, proost der Lebuinuskerk te Deventer, in het laatst der XIV eeuw, werd bisschop van Spiers.

Zie Dumbar, t. a. p. bl. 323.

NICOLAAS, gemeenlijk de *Caputiis* genoemd, was een ervaren regtsgeleerde, medelid van de voorname regtbank *de Rota* te Rome, en proost van het kapittel te Utrecht, toen hij in 1341 door paus Benedictus XII tot bisschop van Utrecht werd verheven, terwijl de kanunniken in hunne keus het niet eens waren. Hij stond binnen het jaar het bisdom af, werd bisschop van Verceil en in 1350 kardinaal. Aan de hoogeschool van Peruzie, in Italie, stichtte hij een collegie van studenien in de god- en regtsgeleerdheid, met de bepaling dat twee studenten uit het bisdom het genot der stichting konden hebben. Hij is in 1368 te Rome overleden.

Zie *Chron. de Traj. et ejus Episc.* p. 348. Matthaei, *Anal. vet. aevi*, T. V; *Chron. J. de Beka* p. 104, Revii, *Hist. Daventr.* Lib. I p. 72; Lindeborn *Hist. Episc. Daventr.* C. II D. I; *Bat. S.* T. I p. 265 266. Dumbar, *kerk. en wereldl. Deventer*, bl. 323 A. 525 537 B. van Gils t. a. p. bl. 72. van Gils en Coppens t. a. p. bl. 139.

NICOLAAS (Hermans), burger en koopman te Harlingen, noodigde den Jesuit, pater Willem Warighem, bekoord door diens prediking, in 1611, ten zijnent en hield hem meer dan zes weken in geestelijke bemoeijingen bezig.

In het vervolg nam de gemelde Jesuit steeds bij hem zijn intrek en nam er in 1614 130 boetelinge den biecht af. Op bevel van burgemeester Revius werd zijn huis onderzocht. Hij overleed 13 Maart 1616.

Zie v. d. Heyden, *Verhaal. van de verrigting. der Jesuit. in Friesl.* bl. 32, 44, 50.

NICOLAAS (Jan), van Enkhuizen, portretschilder, werd in de 16 eeuw geboren.

Men heeft van hem o.a. het portret van *Henr. Ant. van der Linden, Theol. Prof. Franeq., ob.* 1614 *aet.* 69. *W. Delff sculp.* kl. fol.

NICOLAAS of Niclaes Peters schreef:

Sermonen oft wtlegghingen op alle de Evangelien van der Vasten, metter Passien, alsomen die in die kercken houdt seer costelijck wt geleyt. Ghepront int J. o. H. 1520. *Ende gemaect bij den devoten Pater Broeder Niclaes Peeters, Minnebroeder ende Gardiaen.* kl. 8o.

Zie *Cat. de Bibl. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 61.

NICOLAAS (Jacobi), sedert 1611 predikant te Zevenhoven, werd wegens zijne Remonstrantsche gevoelens in 1619 ontzet.

Zie Brandt, *Hist. de Ref.* D. IV; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 142.

NICOLAAS (Gerardus), predikant te Norden, vertaalde:

Henr. Bullingeri Teghens de Wederdoopers. 6 *boecken, nu eerst wt de Lat. tale in Nederd. overgestelt, door Gerardum Nicolai in zijnen leuen kerckendienaer tot Norden. Die daer by ghevoecht heeft een Wederlegginghe der leeringe van Menno Symons, Dierich Philips, Adam Pastor, Hendrick Nicolaes enz., ende meer andere... Ghedruct tot Embden,* in 't jaar 1569, den 25 Junij, 4o. Opgedragen aan Amelia, gravinne tot Nieunaert, welke opdragt geteekend is door Johan Malet uit Emden, den 11 Junij 1569.

Zie Muller, *Cat. van Godg. Boek.* bl. 124; *Cat.* Tydeman, T. I. p. 181.

NICOLAERTS of NICOLARTS (Laurentius), geboren te Tongeren, S. Th. Doct. Protonotarius Apostolicus, eerst kanunnik der Coll. kerk van St. Jan den evangelist te Luik, later kanunnik en poemtentiarius in de Cathed. kerk van St. Lambert aldaar.

Hij gaf in het licht:

Tractatus de Praxi Beneficiaria ex concordatis inclytae Nationis Germaniae deductus. Col. 1658, 1704, 4o.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* J. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 812; Jöcher.

NICOLAI (Antonius) of Teunis Claessen, ook Antony Nicolaus, Claes en Antony, Claes van Wassenaer genoemd, was eerst priester te Hoogebeintum en reeds in 1545 onder de leeraren, die het evangelie met groot gevaar in Nederland predikten. Het is onbekend hoe lang hij predikant geweest is te Opleeuwerd in Oost-Friesland, doch hij hield in 1566 de eerste Gereformeerde predikatie te Leeuwarden. Hem volgde des namiddags zijn medearbeider Martinus Eliacus. Beide predikten dagelijks des morgens eene volle week, en werden door het volk gehoord als orakelen. In het volgende jaar moest hij Friesland verlaten. Te Leeuwarden teruggekeerd, werd hij in 1574 naar Enkhuizen beroepen. Van 1583 tot 1588 komt hij voor als predikant te Stiens. In 1590 verzocht hij wegens ouderdom ontslag van zijne dienst, doch verkreeg het niet en was nog in 1595 praeses van de synode te Franeker. Hij moet een geleerd man zijn geweest, broeder van Tiberius Nicolai van Wassenaer, eerst priester van het klooster Thabor, later predikant te Koudum, en van Johannes Nicolai, eerst predikant te Rauwert en Eernsum, daarna te Hallum en Dokkum.

Zie Viglius ab Aytta, *Epist.* XVIII *ad Hopper*; Matthaei *Anal. Vet. aevi.* T. III. p. 584; Gabbema, *Verh. v. Leeuw.* bl 654; Meiners, *Oost-Fr. Kerkges* D. I. bl. 458; Ypeij en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk.* D. I. bl. 200 en *Aant.* bl. 76. D. II. *Aant.* bl. 19, 95; van der Heijden, *Verh. van de Verrigt. der Jesuit. in Friesl.* bl. 12, 217; *Naaml. van de Classis van Leeuward.* bl. 2; *Aanmerkingen op die Naaml. achter die van Cl. v. Franeker,* p. 129, 137, 174, 176; Harkenroth, *Kerk. Gesch. in Oost-Friesl.* bl. 12—14; Columba en Dreas, *Naaml der pred. van Dokkum,* bl. 29, 30. Lorgion, *Gesch. Gedenkb.* bl. 36.

NICOLAI (Adrianus). Zie MARIUS (Hadriani).

NICOLAI (Benjamin), van Middelburg, schreef:

Hartelijke zegenwensch aan allen die den Heere Jezus lief hebben in onverderfelijkheid, vermeerderd met de Verhandelinge over Joannes XV: 14. 2 dr. Goes 1718 8o.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 118; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 77.

NICOLAI (Cornelis), groot liefhebber van oudheden. Hij had een kabinet van Romeinsche oudheden, volgens van Mieris, *Beschrijving van Leiden*, D. II. bl. 6.

NICOLAI (Didericus), sedert 1581 hervormd predikant te Jengum, in Oost-Friesland, in 1611 afgezet wegens het voorstaan en verspreiden der leer van David Joris.

Zie Meiners, *Kerkel. Gesch.* D. II. bl. 336; Ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Gron.* enz. D. I. bl. 47.

NICOLAI (Everard), van Middelburg, zoon van Nicolaas Everhardi, voorzitter van het Hof van Holland, en Elisabeth van Blyoul, werd in 1541 raadsheer en later voorzitter in het hof van Friesland, te Leeuwarden en in 1556 president van den grooten raad van Mechelen, gest. in 1561.

Zijn zoon Carel Nicolai werd in 1576 raadsheer in het Friesche Hof.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 164. Val. Andreas, 213. Reigersberg, *Bijv.* 345. van Leeuwen, *Bat. Ill.* 1480. Gouthoeven, *Kron.* 102, 307. *Naamr. Raden's Hofs van Friesl.* 11, 23.

NICOLAI (Georgius Everardus), zoon van den vorige, werd in 1543 geboren te Leeuwarden, was hoogleeraar in de regten te Ingolstad in Beijeren, en gaf in het licht *Methodus Juris Civilis.* Zijn naam komt als boven voor op een door Wolf Kilian gegraveerd portret, in de stedelijke bibliotheek van Leeuwarden. Er heerscht soms verwarring tusschen de leden van het geslacht, die zich nu Nicolai, dan weêr Everardi noemden. Verg. Deel V, bl. 246 van dit werk.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.* p. 164.

NICOLAI (FRANCISCUS), zoon van Nicolaas Everardi, een geleerd en vroom minnebroeder, schreef:

Apologia adversius calumnias Francisci Lanberti in Regulam S. Francisci. Antv. 1528.

Zie Val. Andreas. *Bibl. Belg.* p. 251; Foppens, *Bibl. Belg.* T. a. p. 304, Jöcher.

NICOLAI (GUILIELMUS), in 1580 tot tweeden predikant van Kruiningen naar Goes beroepen. De classis van Zuid-Beveland benoemde hem in 1583 om op de Synode te verschijnen, zoo er eene belegd werd, en in 1588 tot het opstellen van zeker formulier-gebed voor proponenten, waarin Joris de Raad hem de behulpzame hand moest bieden. Hij was een der twee afgezondenen predikanten uit Zuid-Beveland tot de Synode van Middelburg 1593 en van Tholen 1602. Hij gedroeg zich eensgezind met de predikanten van Lansbergen, vader en zoon, zijne twee ambtgenooten, in 't verzoek dat zeker stads-doctor geen burgemeester mogt worden; hij schreef met hen daarover aan den Magistraat en verdedigde hen, benevens de ouderlingen en de Coetus van Goes, ten jare 1613. De van Lansbergens werden van hunne dienst verlaten, hij bleef er in, want het was op hem niet gemunt: ook was hij geen med. doctor gelijk zij. Hij overleed in 1615.

Zie te Water, *Ref. van Zeel.* bl. 275, 276, 283, 303.

NICOLAI (J.) Zijn *Rouw-klacht oover 't ooverlijden van Juffer Maria van Jaasma,* niet zonder verdienste, vindt men in *Klioos kraam,* D. I. bl. 324 en volg.

NICOLAY (JAN HENDRIK), werd in 1766 te Leeuwarden geboren, was eerst werkzaam in het vak zijns vaders, die het vak van rijtuigschilder uitoefende. Zijne liefhebberij in de natuurlijke historie bragt hem eerst tot het opzetten, later tot het schilderen van vogelen. In 1819 dong hij mede naar de door *Felix Meritis* uitgeloofde medaille voor een schilderstuk met dood wild. Schoon de prijs hem ontging, werd van zijn werk echter eervolle melding gemaakt. Later zag men van hem op de tentoonstellingen schilderijen, dood en levend wild voorstellende. Hij overleed te Leeuwarden in 1826.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 263.

NICOLAI (IDZARDUS) werd te Franeker geboren, waar hij eenige jaren den rector Theodericus Mantegum tot leermeester had, en stond ook met dezen in de schooldienst, werd onder Sixtus Rippertus, eerste leeraar der gezuiverde religie, lid der hervormde gemeente, en stond met dezen eenige jaren in de dienst van het evangelie. In 1592 werd hij van Trummarum te Franeker beroepen, was 1594 lid der Synode van Bolsward, 1596 scriba der Synode te Harlingen, 1598 deputatus Synodi, vertrok in 1599 naar Hallum, kwam in 1601 als scriba der Synode te Bolsward, wegens de classis van Leeuwarden, werd vervolgens predikant te Minnertsga, was als zoodanig in 1605 lid der Synode te Franeker, en stierf 25 Februarij.

Hij schreef:

Grondelijke onderwijzinge tegen allerley Dwalingen der Wederdoperen, Fran. 1609, 4o. Opgedragen aan den Magistraat van Franeker.

Leere der Waerheyt van eenighe Leerstukken, Franeker, 1618, 4o.

Zie Greydanus, *Naaml. van Pred. onder de Cl. van Fran.* bl. 26, 74, 110, 152. *Cat. van Voorst,* D. I. bl. 111.

NICOLAI (JACOB). Zie SWANENBURG (JACOB).

NICOLAI (ISAAK). Zie SWANENBURG (ISAAK).

NICOLAI (ISABELLE), dochter van Nicolaas Everardi van Grijpskerke, en zuster van den beroemden Latijnschen dichter Janus Secundus, Mater van St. Aagten te Delft, was om hare geleerdheid beroemd. Zij verstond Latijn en behandelde het penseel. Er bestaat een Latijnsch gedicht van haren jongsten broeder aan haar.

Zie Jan. Secundi *Poëm.* p. 146. Burmanni *Syl. Epist.* T. II. p. 208. van Beverwijck, *Uitn. des Vrouw. Gesl.* B. 2. bl. 76; Goudhoeven, *Chron.* bl. 103; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Ges.* D. I. bl. 23, 233.

NICOLAI (LUDOLPHUS), van Zwolle, schreef:

Een Oeffeninghe ende verclaringhe van dat eerste ende alder opperste gebot der liefden Gods ens. Ghemaect eerst in 't latijn ende nu in duytsche van den eerw. Pater, broeder Ludolphus Nicolai van Zwol, Viceguardiaen van den Minnebroeders tot Campen. Eerstwerf geprent int jaer 1580. *Thantw binnen die Camerpoort in den Mol, wed. van Henr. Peeterssen van Middelburch,* 1534, kl. 8o.

Zie *Cat. der Bibl. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 186.

NICOLAI (NICOLAUS), een vermaard prediker der Mennonieten te Delfzijl, schreef:

Confessio fidei et doctrinae, Amst. 1624, 8o., waarvan men een uittreksel vindt bij Schijn, p. 255–278.

Simplex explicatio quid sit ecclesia Dei, Ibid, 1610, 8o.

Impedimentum pacis inter ecclesias Vlamingorum et Frisiorum per Petri Jo. Twiskium cum sociis et visitatum per Nicol. Nicolai, Ibid, 1629, 12o.

Kruyslessen van den Heere Jezus, 8o.

Zie Adelung, Abkoude, *Aanh. en Verv.* bl. 148.

NICOLAI (NICOLAAS). Zie GRUDIUS (NICOLAAS.)

NICOLAI (NICOLAAS RUIJS) bij van Leeuwen, Ruijsch Claassen, deed 5 Julij 1584 eed als fiscaal van den Hoogen Raad.

Zie Vreede, *Hoogen Raad.* bl. 48.

NICOLAI (NICOLAAS). Zie SWANENBURG (NICOLAAS).

NICOLAI (PHILIPPUS) Luthersch predikant te Hamburg. Ofschoon geen Nederlander vermelden wij hem wegens zijn berucht boek *Verantwortung der Evangel. Kirchen in Hollandt, wider die Lasterung Pet. Plancii Calvin. Pred. zu Amsterdam u. s. consorten.* Handb. 1603.

Volgens Brandt, legde de magistraat te Amsterdam, op aandrijven van Plancius, de Lutherschen aldaar ten laste, dat zij Nicolai tot het schrijven van dat boek hadden opgewekt. Het was vol gal en bitterheid, en geschreven tegen de preek door Plancius op Hemelvaartsdag 1603, in de Oude Kerk gehouden, waarvan een kort begrip door hem in geschrift gesteld en door het land verspreid was."

Men heeft nog van hem:

Bericht von den Euangelis. Christen.

Zijne *Wiederwerdigkeit zu Amsterdam.* Hamb. 1604 8o. (hetzelfde werk met de *Verantwordung*) is ook in het Nederd. overgezet, met den titel: *Verantwoordinghe der Evangelisschen Kercken in Hollant, tegens die lasteringhe P. Plancii, Calv. Pred. tot Amsterd.* Hamborch 1603, kl. 8o.

Tot dat geschil behoort *Korte afveerdinghe des lasterspiegels Phil. Nicolai door de Dien. der kercken tot Zurych, overgeset d. W. S (ijverte:,)* Amst. 1605 8o.

Zie Brandt, *Hist. de Ref.* D. II. bl. 52, *Cat. v.* Voorst, T. I. p. 251, 255, *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. II. bl. 58.

NICOLAI (PETRUS HIERONYMUS) bijgenaamd a Middelburg, zoon van Nicolaas Everardi en Elizabeth Bladella of, volgens anderen, Blyout of Blyoel, trad in de orde der praemonstratensen, was Jur. utr.dr. te Leuven en werd in 1503 abt en prelaat der abdij te Middelburg. Boxhorn, stelt hem onder de geleerde mannen van Zeeland, doch volgens la Rue is hij waarschijnlijk te Mechelen geboren.

Zie Boxhorn, *Chr. v. Zeel.* D. I. bl. 459: *Oudh. en Gest. v. Zeel.* bl. 8; *Dissert. de gente Nicolai*; Le Rue, *Gel. Zeel.* bl. 168, 335. *Stemma gentis Nicolai,* tegenover bl. XLVII der *Opera Omnia J. Nicolai sec. curâ P. Bosscha.*

NICOLAI (WILHELMUS) of Willem Claasz van Utrecht, gaf in 1639 in het licht:

Arithmetische en Geometrische pracktijk der Bosschieterij, waar in geleert wort alle hetgeen een constapel van nooden is te weeten, alles zo duydelyk gestelt dat de weerstige onderzoeker volkomen berecht bij hem zelven kan bekoomen, en leeren zoo wel voor die geene die niet cyferen en kunnen, als voor die geene, die het kunnen. Utrecht 4o.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 249; Jöcher

NICOLAI (WILLEM). Zie SWANENBURG (WILLEM).

NICOLAI (DOMINICUS DE S.), in de wereld *Bock* genoemd, werd op het einde der zestiende eeuw uit fatsoenlijke ouders

in Gelderland geboren, trad nog jong, in de orde der Carmelieten der oude Observantie, doch ging in 1622 in die der ongeschoeide Carmelieten over, en legde in hun klooster te Brussel, waarvan hij later prior werd, de gelofte af In 1624 zonden zijne superieuren hem naar Duitschland, waar hij op verschillende tijden den rang van prior bekleedde. Hij was in 1647, als socius van den Provinciaal van Duitschland, in het algemeene kapittel zijner orde te Rome gehouden, tegenwoordig en verzocht paus Innocentius X verlof bij de Ongeloovigen te gaan prediken. In dien tusschentijd werd hij tot prior van het klooster te Maltha verkozen, en had naauwelijks een jaar die betrekking vervuld, toen hij benoemd werd tot visitator generaal van al de huizen, die zijne orde in de Levant bezat en ontving tevens de belofte van vice-provinciaal over Perzië en de Indiën te zullen worden. In 1649 vertrok hij en kwam, na het koninkrijk van Canara en de stad Mangator aan de kusten van Malabar, bezocht te hebben, te Goa aan. Den 18den Junij van het volgende jaar werd hij door een hevige ziekte aangetast, doch genas en voleindigde den bouw der kerk van het collegie van St. Theresia, in de voorstad van Goa. Den 24sten Januarij 1654 scheepte hij zich naar Lissabon, voor zaken zijne orde betreffende, naar het hof van Lissabon in; doch hij werd op reis krank, liet zich op St. Michiel, een der Azorische eilanden, ontschepen, en stierf er den 14 Julij.

Behalve twee Duitsche werkjes, heeft men van hem eene Latijnsche overzetting uit het Hoogduitsch, getiteld:

Funiculus triplex viginti quatuor praecipuorum beneficiorum nodis Deiparae Virgini Carmelitas suos obligans ad Festum Commemorationis solemnis, 16 Julii, vel Dominicâ subsequente, gratitudinis ergo instituendum et celebrandum, Pragae.

In zijn klooster te Antwerpen bewaarde men een menigte brieven door vader Dominicus aan zijne zuster uit Perzië en de Indiën geschreven.

Zie Hartzheim, *Bibl. Colon.* p. 71; Cosm. de Villiers, T. I. p. 417; Paquot, *Mém.* T. I. p. 589.

NICOLLE (Vincent), omstreeks 1663 te Rolencourt in Artois geboren. Zijn vader was Jacques Nicolle, zijne moeder Françoise Chartrel. Vijftien jaren oud trad hij te Douay in de orde van St. Dominicus, studeerde aldaar in de philosophie en theologie, en werd lector in de wijsbegeerte aan het collegie van St. Thomas en vervolgens aan dat des konings, daarna in de theologie aan het eerste. Gedurende dien tijd nam hij alle graden aan de Universiteit aldaar. Later werd hij viermaal prior van zijn klooster, eens van dat te Valenciennes en eens van dat te Luik, waar hij ook de godgeleerdheid onderwees. Het kapittel der provintie van St. Rosa, in 1709 te St Omer gehouden, benoemde hem tot Provinciaal. Hij overleed den 27sten September 1739, in den ouderdom van 75 jaren, in het klooster, waarin hij zijne gelofte had afgelegd.

Hij gaf in het licht een kort begrip der wijsgeerige werken van pater Johannes de St. Thomas, ten gebruike der studenten, die in de wijsbegeerte der Thomaschen onderwezen werden, als ook:

Synopsis variarum Resolutionum in Historiam sacram Veteris et Novi Testamenti per capita, articulos et quaestiunculas digesta et exposita, et in modum Catechismi redacta ad usum sacrae Theologiae Candidatorum; per eximium ac Rdam. admodum Patrem, Fratrem Vincentium Nicolle, Ex-Provincialem et Sacrae Theol. Magistrum sacri Ord. Praedicatorum. Adjecta est Appendix variarum propositionum a summis Pontificibus damnatarum, Duaci, 1725, 4o.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 331.

NICOLAIDES (Johannes), geb. in 1660 te Hindelopen, zoon van Nicolaus Hilarides, rector en later secretaris van Hindelopen, volgde zijn vader als rector op, werd vervolgens corrector te Dokkum, te Leeuwarden en rector te Bolsward, waar hij in 1726 stierf. Hij vermeerderde het *Novum Dictionarium Tetraglotton* van Marthias Martinez. Amst. 1714 8o.

Zijn broeder Petrus Nicolaides was eerst subrector te Franeker, daarna te Leeuwarden en overleed aldaar 1713.

Zie het art. Martinez (M); J. Engelsma, *Volgl. der predik. onder de Cl. v. d. Zevenwouden.* bl. 223.

NICOLAIUS (Jacobus) van Loens in Vlaanderen, ervaren in het Grieksch en Latijn, schreef:

Miscellaneorum Epiphyllidum libri IX in *Append. Tom. V. Lampadis Criticae ed. Jano Grutero,* p. 254—692.

Hij was secretaris van Loens en bevriend met Paulus Leopardus, wiens dood hij betreurt in VIII *Epiphyl.* C. XXIII.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 531; Tzetz. *Chil.* 4 vs. 784 seq; Koeningii, *Bibl. vet. Nova* Altorfii, 1678, fol.; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 43, 43.

NICOLAS, geboren te Pas in Artois, »homme de bon esprit et bien instruict aux Sainctes lettres," oefende te Atrecht het ambt van schrijfmeester uit, waarom hij den bijnaam had van *l'Escrivent.* Hij werd met Jean de Poix van Atrecht en Etienne Bourlet van Beuvry, als Lutheraan gevangen genomen en veroordeeld om verbrand te worden, hetgeen in 1534 geschiedde.

Zie Haag, *La Fr. Prot.* i. v.

NICOLAS (M.), »homme de sçavoir," begaf zich met zijn vrouw Barbara uit Genève naar Duitschland, van plan om zich in Engeland te vestigen, werd niet ver van Bergen gevangen genomen, derwaarts gevoerd en aldaar in 1542 verbrand.

Zie Haag, *La Fr. Prot.* i. v.; Haemstede, *Hist. d. Martel.* (1566) bl. 119.

NICOLAS (Brocard de St.) werd omstreeks 1680 te Sittard geboren. Na zijne eerste letteroefeningen geëindigd te hebben, nam hij het besluit de wereld te verlaten en werd carmeliet. Zijne oversten gebruikten hem vervolgens voor het onderwijs der wijsbegeerte en godgeleerdheid in verschillende provinciën van den Beneden-Rijn, gelijk ook in de abdij van St. Maximinus bij Trier. In 1739 werd hij provinciaal en leefde nog in 1747.

Hij schreef:

Dissertatio Polemica de Primatu, Jurisdictione, Infallibilitate et Superioritate tum in quam extra Concilium generale Romanorum Pontificum.

De Bullâ Unigenitus et nullitate Appellationis ad futurum Concilium, Treviris, 1719, 12o.

Dissertatio Theologico-polemica de contraversiis occasione schismatis Quesnelliani exortis, Treviris, 1720, 12o.

Theologia Moralis Fundamentis, Colon, 1735.

Alphabetum Morale, seu Theologia Moralis de Casibus Conscientiae: ordine Alphabetico elucidata, ex solidae Probabilitatis principiis deducta, Conferentiis Carolinis accommodata. Authore R. P. Brocardo à S. Nicolas admodum.

S. Theol. Professore emerito, per Allemaniam inferiorem, Coloniae, 1739, 12o.

Zie Hartzheim, *Bibl. Colon.* p. 365; Hontheim, *Hist. Trev.* T. III. p. 332; Paquot, *Mém.* T. III. p 545, 546.

NICOLAUS, kanunnik van St. Lambert te Luik, leefde in het midden der twaalfde eeuw, en schreef:

Gesta S. Lamberti episcopi, Pontificis sive Episcopi ab a 656 *ad* 696 *Leodiensis et Martyris,* uitgegeven door Joh. Chapeaville, T. I. p. 371—490, *Gest. pontif. Tungrens,* Leod. 1612, 4o.

Triumphus reliquiarum S. Lamberti Martyris de Castro Bullinio in exped. Bulliensi, Ao. 1141 *contra Rainaldum I, Comitem Barrensem,* in het aangeh. werk, T. II. p. 577—602.

Algeri Scholastici Leod. elogium in *Analect. Mabill.* T. I. p. 303 (*edit. nov.* fol. p. 129, 130.)

Zie Chapeaville in *Annot. ad Lamb. vitam*; Jöcher, Fabricius, *Bibl. Med. ac infim.* T. V. p. 346.

NICOLAUS (Boldius), een Franciscaan en Gardiaan te Dixmuiden in de zestiende eeuw, schreef:

Apologia contra Epistolam Amerei cujusdam, quae de apparitionibus et reditu Spirituum agit.

Zie Sanderus, *de Script. Flandr.* p. 126; Adelung en Rotermund.

NICOLAUS DE BRUXELLA of Nicolaas Heems de Capella, doctor en hoogleeraar in de regten te Leuven, schreef: *Compendium in Institutiones,* en overleed 21 Junij 1532.

Zie Jöcher.

NICOLAUS EDANUS (Mr.), rector der Latijnsche school te Amersfoort (1555) en te Harderwijk, volgens Schrassert een stichtelijk poëet, waarschijnlijk dezelfde met Nicolaas van Ede (zie dat art.)

Zie van Bemmel, *Bes. van Amersf.* D. I. bl. 481; Schrassert, *Bes. van Harderw.* D. I. bl. 78.

NICOLAUS DE FRISIA, van Bolswerd, was in 1427 student te Oxford, en vervolgens librarius. Hij hield zich het afschrijven en verkoopen van boeken bezig.

Zie Kirchhoff, *Die Handt. Händl. des Mittelalt.* S. 187. *Nav.* D. VIII. bl. 5.

NICOLAUS (Martinus), predikant in de Lier, gedeputeerde der Zuid-Hollandsche Synode, was in 1619 rechter in de zaak van Petrus Cupus.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III. bl. 315; Soermans, *Kerk. Reg.*

NICOLAUS SAMMIS, HARLEMENSIS, aldus naar zijne geboorteplaats Haarlem genoemd, was prior der Carmelieten, en stierf in 1495 of 1510.

Hij schreef:

Vademecum sive Sermones de tempore et de Sanctis.

Consultationes, Repetitiones et Disputationes, Venet. 1487, 1497.

De potestate Papae, Imperatoris et Concilii libris IV, Med. 1495, 1510.

Chronicon temporum, Historia Ordinis sui.

Vitae SS. Patrum et de Sacris mulieribus.

Farago Fragmentorum.

Vita S. Grilli, Carmilitae.

Vita S. Annae.

Consiliorum (niet *Conciliorum* gelijk Possevinus wil), *duo Volumina.*

Vita Simeonis Stockii.

Zie Fabricius, *Bibl. Med. ac inf. Lat.* T. IV. p. 386. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 688.

NICOLAUS DE TRAJECTO, een Dominicaan en Doctor Scholasticus reatus, te Utrecht geboren, begaf zich in 1360 naar Parijs en vervaardigde een *Commentarius in Boethii Consolationem mortis.* Eenige houden hem voor denzelfden met Nic. Trivet.

Zie Jöcher; Florentinus, *Hist.* p. III. l. 21. C. VI. T. III. p. 690; Fabricius, *Bibl. Belg. et inf. Lat.* T. I. p. 390.

NICOLAUS VAN ANTWERPEN, pastoor te Mels, predikte tegen de mis. De geestelijkheid wist een mandement van den keizer te verwerven, waarin bevolen werd het opperste kleed te nemen van hen, die in zijne vergadering tegenwoordig waren, en 30 Carolus-guldens werden uitgeloofd voor het vangen van Nicolaus zelven. Hij werd gegrepen, in een zak genaaid en haastig, uit vrees voor het volk, bij de stads kraan in 't water geworpen, 1534.

Zie v. Haemstede, *Hist. der Vrome Mart.* Anno 1564, bl. 84, 85.

NIDEK (Matthaeus Brouerius van), 7 Dec. 1677 te Amsterdam geboren. Hij studeerde in de regten en schreef in 1713 een *Dissert. de Veterum ac recentiorum Adorationibus*, Amst. 8o. later door Joh. Polenus opgenomen in *Supplem. Thes. utriusq. Graevii et Gronovii*, T. II. p. 905 seq. Hij beoefende de vaderlandsche oudheid- en dichtkunde, de laatste in den stijl van Cl. Bruin en overleed voor Februarij 1743. Men heeft van hem:

Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche oudheden in CCC platen van A. Rademaker, Amst. 1727—33, 6 dln. 4o.

Verheerlijkt Watergraafs of Diemermeer bij de stad Amsterdam, vertoond in LX gezigten, Amst. fol. en 4o.

Beschrijving van het Zegepralend Kennemerland, in C platen, door H. de Leth, Amst. 1768, 2 st. fol. (De platen schijnen wel 40 jaren ouder te zijn).

De Zegepralende Vecht, vertoonende de verscheide Gezichten van Lustplaatsen en Dorpen van Utrecht naar Muyden, Amst. 1719, 2 d. 4o.

F. Halma, *Tooneel der Vereenigde Nederlanden, vervolgd door* M. B. v. N., Leeuw. 1725, 2 deelen met platen en karton, fol.

Analecta medii Aevi, ofte Oude Ned. Geschiedenisboeken van Sicke Beninge, Sybe Jarichs, Tjalling Aykema en eenen anderen over de Vriesche en Gron. Landen, Amst. en Midd. 1725, 1ste en eenigste deel.

Zederijke Zinnebeelden der Tonge, Amst. 1716, 8o. *vermeerdert met eenige uitgezogte van E. Yving, door S. Vermade*, Amst. 1786.

Arrenberg vermeldt nog van hem:

Kronyk van Friesland, Leyden, 1725, en *Ned. Geschiedenisboek*, Amst. 1752, 8o.

Zijne kunstverzameling werd te Amsterdam verkocht, 20 Febr. 1743, doch bleef toenmaal bijeen bewaard. 't Was een atlas in 82 portefeuilles. Zij werd, vermeerderd door de zorg van W. Heuskes, andermaal en wel in 378 nummers geveild te Utrecht, den 18den Februarij 1861, onder den naam van *Schouwburg der Nederl. Gebeurtenissen*, van 1566—1718.

Zie Saxe, *Onom.* T. VI. p. 226; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* o. h. w. Arrenberg, *Naamr.* bl. 377; Bodel Nijenhuis, *Topogr. Lijst*, No. 94, 95, 1376, 2639, 3070; *Cat. der Maats. van Ned. Lett* D. II. bl. 20, D. III. bl. 184, 214—216.

NIELLIUS (Carolus) of Nielle met Franc. Junius in het midden der zestiende eeuw predikant bij de Fransche gemeente te Antwerpen. Hij had den moed om het reine evangelie te prediken, terwijl de vlammen van den brandstapel, waarop zijne geloofsgenooten den dood vonden, door ramen van het vertrek, waarin hij sprak, zigtbaar waren.

Zie *Vita F. Junii* in *Scrin. Ant.* D. Gerdesii, T. I. p. 241. Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 291, D. III. bl 935; Tideman, *Rem. Broed.* bl. 227; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. *Nav.* D. II. bl. 282.

NIELLIUS (Carolus) of Nielle, geb. in 1576, zoon van den vorige, was eerst predikant te Keulen, werd vervolgens in 1604 bij de Waalsche gemeente te Utrecht beroepen. Hier was hij zeer gezien, genoot eene jaarwedde van *f* 800 en een vrije pastorie. Hij was de rigting van Arminius toegedaan en gaf daarvan herhaalde blijken. In de zaak van den Amsterdamschen predikant Goulart, spande hij zijne pogingen in, om het consistorie tot zachtheid te brengen, kwam (1617) in letterstrijd tegen Fabricius de Bassecourt, een ijverig Contra-remonstrant, en schreef tegen hem *Verification contre Bassecourt.* Voor de Synode te Dordrecht gedaagd, was hij er geen werkeloos lid zijner partij. In Februarij 1619 werd hij door de Utrechtsche vroedschap van zijne bediening ontzet en den 6den Julij naar Waalwijk gevoerd. Misleid door zekeren Jan Janszoon Toppe, werd hij met Poppius, door dezen verraden, en in Januarij 1663 te Haarlem in hechtenis genomen, tot eene eeuwige gevangenis gedoemd en naar Loevestein vervoerd. Den 19den Julij 1631 ontsnapte hij, werd vervolgens predikant te Amsterdam, en door de broederschap in verschillende gewigtige zaken gebruikt. Hij is tweemaal gehuwd. Volgens Haag overleed hij 27 December 1652. Men heeft van hem een *Tractaet over de verwerpinge.* Zijn portret is, naar T. Keyser, door C. de Pas, fraai gegraveerd.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* (Reg.) Tideman, *Ges. der Rem. Broed.* bl. 16, 17, 30, 31, 227, 232, 252, 253, 254, 312; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Haag, *La France Prot.*; Dodt van Flensburg, *Arch. voor Kerk. en Wereldl. Ges.* D. IV. bl. 337, 353, 370; P. A. Limborch, *Vita Episc.* p. 311; *Alg. Noodw. Woord. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt, *Nav.* D. IX. bl. 164. 282, 316; Muller, *Cat. van Portr.*

NIERMEIJER (Antonie), zoon van Johan Hendrik Niermeijer en Petronella Figée, werd 2 Sept. 1814 te Vlaardingen geboren. In Februarij 1829 werd hij leerling aan de Latijnsche school te Schiedam, die onder de leiding stond van den rector mr. G. C. Brillenburg, die al spoedig met den jongeling, vol lust voor wetenschap en genot voor het schoone was ingenomen. Het Hebreeuwsch leerde hij bij den predikant Overman aldaar. Wel toegerust, vertrok hij in 1833 naar de hoogeschool te Leyden, waar hij in zijn derde academie-jaar loffelijk vermelding kreeg op zijn antwoord op de vraag: *qualis fuit inter populos in patria nostra sedem habentes, Religionis et Sacrorum conditio, antequam Christiani erant. quis ei cum Mythologia, sive Septentrionali seu Graeca, Latinave, nexus intercessisse videtur? quae postea eius superfuerunt reliquiae et vestigia?* Den 9den November 1836 werd hij kandidaat in de godgeleerdheid, den 4den October 1838 proponent bij het Prov. kerkbestuur van Zeeland, en den 7den

Maart 1840 predikant te 's Heer Arendskerke en Baarsdorp. Aldaar bevestigde hem dr. J. ab Utrecht Dresselhuis, predikant te Wolfaertsdijk, met wien hij spoedig, bij zeldzame overeenkomst in studierigting, bevriend werd. Toen Niermeijer te 's Heer Arentskerke kwam, leed hij aan een oogkwaal, waarvan hem zijn ambtgenoot J. L. A. Kremer te Heeze in Noordbrabant, in wiens kunde en ervaring hij vertrouwen stelde, genas.

Te Heeze vond hij meer dan hij gehoopt had, eene levensgezellin in Jantina Diddens, met gelijke bedoeling uit Oost-Friesland gekomen. Met zijne genezing en door het huwelijksleven, scheen ook Niermeijer zelf in meerder opzigten een ander mensch te worden. Hij werd weder gezellig, doch hechtte zich het meest aan de ouden van jaren, en werd weldra de gevierde in den kring der ambtgenooten, die erkennen moesten gedurig van hem te leeren, en de man des volks, dat hem gaarne hoorde, zoowel wanneer hij in de Nutsvergaderingen verzen voorlas of verhandelde over »*bezem*" »*slaapmuts*" enz. als wanneer hij des Zondags het evangelie verkondigde. Hij legde mede de grondslagen van het Theologisch Genootschap *Philomathia* en gaf den eersten stoot aan de vereeniging *Bellamy* te Heinkenszand, aan meer openbare voordragten gewijd.

Maar Niermeijer reciteerde niet alleen, hij maakte ook verzen, en gaf, schoon hij er weinig waarde aan hechtte, er eenige van in het licht. Zijn voornaamste arbeid te dezen is evenwel zijne *Beschouwing en dichterlijke navolging van het lied der liederen*, eene ringslezing van Maart 1842, geplaatst in de *Fakkel* door dr. Sprenger van Eijk (D. XV of *Latere bijdragen*), 1843, groot 80 blz., waarin hij erkent, dat dit erotisch dichtstuk hem een lievelingsboekje was geworden, waartoe zich nu en dan zijne studie bepaalde, terwijl hij vroeger zelfs aan eene dichterlijke navolging er van zijne krachten had beproefd.

Doch diergelijken arbeid verrigtte hij zonder schade van hoogere oefeningen. Hij beproefde zijne krachten aan eene beantwoording van de vraag van het Haagsch Genootschap over de *echtheid van den Brief aan de Efeziers*, die in September 1846 met goud werd bekroond. Op verzoek van zijn vriend Dresselhuis plaatste hij een der eerstelingen van zijne exegetische en kritische studiën in diens *Bijdragen tot bevordering der Bijbelsche Uitlegkunde* (*Verh. over Hand.* II: 1), die als voorlezing in den ring gediend had, terwijl niet lang daarna in de *Jaarboeken voor Wetensch. Theol.* D. V. St. I zijn: *Iets over de opschriften der Algemeene Zendbrieven van Paulus* werd aangetroffen. Aan het einde des jaars trad zijne bekroonde *Verhandeling over den Brief aan de Efeziërs* in het licht en werd in 1848 en 1849 door *Vervolgen* verrijkt, terwijl daarenboven ook nog werd uitgegeven het werkje, getiteld: *Het hedendaagsche standpunt van de kritiek des N. T.*, tezamen evenwel slechts vruchten van snipperuren; want sedert het Haagsche Programma voor het jaar 1847, waren Niermeijer's gedachten bepaald bij de *Schriften, die aan Johannes worden toegekend*, waarvoor directeuren hem 9 Sept. 1850 op nieuw een gouden medaille toekenden. Zijne verhandeling werd in 1852 uitgegeven en kort daarna door een *Vervolg* gevolgd. Intusschen waren andere vereerende onderscheidingen niet achtergebleven. Het *Zeeuwsch Genootschap* bood hem in 1848 en de *Maatschappij van Ned. Letterkunde* in 1849 het lidmaatschap aan, terwijl de Akademische Senaat te Leyden hem den 14den October 1850 eershalve, den doctoralen rang en titel schonk. In 1852 werd hij, op voorstel der Theol. Faculteiten te Groningen en Leyden, door de Alg. Synode der Ned. Herv. Kerk benoemd tot medevertaler van het N. T. Later volgden nog het lidmaatschap van het *Prov. Utrechtsch Genootschap* (1853) en het corresponderend lidmaatschap van het *Haagsch Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst* (1854).

Ondertusschen was hij redacteur geworden van de *Bijdragen tot bevordering van Bijbelsche uitlegkunde*, dat drie jaren achtereen, met meerendeels bijdragen van zijne hand, onder den titel van *Magazijn voor kritiek en exegetiek* verscheen.

Daarenboven voltooide hij zijne *Bijdragen ter verdediging van de echtheid der Johanneïsche schriften* en schreef hij in verschillende tijdschriften, zoo als de *Jaarboeken*, *de Gids* enz. verhandelingen en beoordeelingen met en zonder zijn naam.

Terwijl hij geheel voor de studie scheen te leven, vervulde hij ook getrouwelijk zijne ambtpligten, en bekleedde tevens de betrekkingen van secretaris der Zeeuwsche predikanten vereeniging en was hij lid van het classikaal bestuur en sec.-scriba.

Na een beroep naar Kapelle (1850) afgeslagen te hebben, aanvaardde hij een tweede (1852) naar Wemeldingen. Aldaar werd hij den 7 November bevestigd; maar reeds den 12 daaraanvolgenden werd hij te Rotterdam begeerd als leeraar, en den 30 als hoogleeraar te Leyden. Hij predikte den 1 Mei 1853 te Wemeldingen zijn afscheid en aanvaardde den 28 Mei het hoogleeraarsambt met eene *oratio de theologiae practicae studio futuro Euangelii ministro prorsus necessario*. Zijne lessen over *Bijbelsche uitlegkunde en practische theologie* en niet minder zijn optreden als akademieprediker deden hem in de algemeene hoogachting en liefde zijner ambtgenooten, der academische jongelingschap en der Leidsche gemeente in hooge mate deelen.

Doch reeds den 10 April 1855 sleepte hem eene ziekte, die aanvankelijk aan geen gevaar deed denken, naar het graf. De hoogleeraar Kist en de student Terpstra spraken den 16 April treffende woorden bij zijn graf. De eerstgenoemde herdacht 22 April zijne nagedachtenis voor de gemeente met eene, sedert uitgegeven, leerrede over 2 Chron. XXV : 9*b*. Wat de hoogleeraar Scholten op den 24 April over zijne verdiensten jegens de kerk en de wetenschap tot zijne leerlingen gesproken heeft, is uit de *Morgenster* van den 9 Mei 1855 bekend. Zijn portret bestaat op meer dan ééne wijze in steendruk.

Hij schreef:

Proeve eener navolging van Salomo's Hoogheid. 's Gravenhage 1837.

Het booze wezen in het Bijgeloof onzer natie. Rott. 1840.

Bekroonde verhandeling over de Efeziers. 1847.

De Kritiek der Tubingsche school beoordeeld. Vervolg op deze verhandeling.

Het hedendaagsche standpunt van de kritiek der N. T. Amst. 1849.

Magazijn voor kritiek en exegetiek. 1850, 51 en 52. 3 d.

Bekroonde verhandeling over de Joh. Schriften. 1852.

Afscheidsrede gehouden te 's Heer Arendskerke op den gedenkdag der Hervorming 31 October 1852.

Oratio de Theol. pract. studio, futuro Euang. Ministro prorsus necessario, 28 Mei 1853.

Nagelaten Leerredenen. Leid. 185 (uitgeg. door Prof. Kist).

Polyxena's dood uit de Hecuba van Euripides in *Calliopé* voor 1838.

Electras echtgenoot (*vrije navolging van Euripides Electra.* vs. 1—76) in *Zeeuwsche Volksalm.* 1843, bl. 62.

Pruilerslied (eene nagedachtenis van zijne reis naar Heeze) in *Europa* voor 184. *Z. Volksalm.* 1847. bl. 39.

Toen mijn zoontje gestorven was. (17 Sept. 1850) in *Zeeland Jaarb.* 1853 bl. 14.

Beschouwing en dichterlijke navolging van het lied der liederen in *Fakkel, latere Bijdragen* (XV) 1843.

Proeve eener bewijsvoering dat de woorden: »Zij waren allen bijeen" Hand. II: 1, alleen van de Apostelen te verstaan zijn, in *Bijdragen tot bevord. van bijbelsche uitlegkunde*, D. V. bl. 1—48.

Iets over de opschriften der algemeene Zendbrieven van Paulus met betrekking tot derzelver echtheid, in *Jaarboeken voor Wetensch. Theol.* D. V. St. I. bl. 88—123.

De echtheid van Paulus brief aan de Efeziërs oordeelkundig onderzocht, in *Gids*, 1849, No. 3 en 4.

Open antwoord aan Dr. D. Harting, over de glossematheorie, in *Jaarb. voor Wetens. Theol.* D. IX. St. 2.

Voorts verhandelingen, beoordeelingen en artikelen in *Bijbelsch Woordenboek*, *Gids*, *Jaarboeken*, *Godgel. Bijdragen*, *Licht en Leven*, *Kerkelijke Courant*, *Verslagen der Zeeuwsche Predikanten-Vereeniging* enz.

Zie Dresselhuis, *Levensb. van Niermeijer* in *Versl. der Algem. Verg. der Maats. van Ned. Lett.* 1855; Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol. in Ned.* bl. 148, 172, 216, 219, 243 volgg. 246. 248 volg.

NIELS (Arnold) of Nijlen, te Nijmegen geboren, trad te Groningen in de orde der Dominikanen, bij welke hij het ambt van prior bekleedde. Ook was hij pastoor van de Walburgs en Maartenskerk, en nadat hij het ambt van algemeen vicaris, bij het openstaan van den stoel, waargenomen had, in plaats van Jan Knijf, tot bisschop van Groningen benoemd. Ofschoon hij, ten gevolge der beroeringen, zijn wijding

niet ontving, bekleedde hij echter vier jaren de bisschoppelijke waardigheid. De raad, de nieuwe leeringen toegedaan, dagvaardde hem om rekenschap van zijne eer te geven en zich jegens zekere beschuldigingen te verdedigen. Hij deed zulks zóó, dat men hem uit den kerker, waarin men hem had geworpen, ontsloeg en hij naar zijn klooster terugkeerde, ja, men was genoodzaakt hem de geroofde goederen van St. Walburg en St. Franciscus weder over te geven. Na de inneming van Groningen in 1594, week hij naar Brussel, waar hij op den dag van St. Thomas van Aquina (2 Maart) 1608 overleed. Hij schreef:

Tractatus de controversiis fidei.
Tractatus de Sacramentis in genere et specie.
Sermones de B. Virgine, ms.
Expositio antiphonae Salve regina, ms.

Zie van Heussen en van Rijn, *Bat. Sacra*, T. V. p. 287. 288, 294—296 Bor, *Ned. Oorl.* D. II. bl. 114; *Judh. van Gron.* bl. 61, 83 vv. *Chron. van Gron. en Oml.*; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 657, 658; Brucherus, *Ges. van de Opk. der Kerkh. te Gron.* bl. 228, 227, 251. Hofstede de Groot, *Ges. der Broederk. te Gron.* bl. 55; Jöcher Adelung, *Gron. Volks-alm.* 1837. bl. 108, 109.

NIELSIUS (Nicolaas), geboren te Campenhout, trad in de orde der Dominikanen, werd in 1584 theol. dr. te Douay, was gedurende 16 jaren prior provincialis en inquisiteur, en overleed te Gent den 29sten Januarij 1600, in den ouderdom van 60 jaren. Hij schreef *Comment. in Genesin, in Cantica Canticorum*, in *Epistolas Pauli* etc.

Zie Jöcher, Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 70; Paquot, *Mém.* T. II. p. 916.

NIELVIN. Deze naam komt op een der lijsten der verbondene edelen voor, doch is onbekend in de geschiedenis des vaderlands. Te Water gist dat hier Robert de Melun bedoeld wordt.

Zie *Verb. der Edel.* D. III. bl. 163.

NIEMANN (Johannes Erdewin), kwam omstreeks 1820 in Indië en werd daar geplaatst ter algemeene secretarie, waar hij zich ras deed kennen als een man van uitstekende bekwaamheid. Tot hoofdkommies opgeklommen, verkreeg hij eene aanstelling bij de factory te Decima en was opperhoofd van den Nederlandschen handel in Japan van 1835—1838. Zijn ijver aldaar berokkende hem den wensch der Japansche regering bij zijn vertrek, dat hij niet mogt worden teruggezonden. Later vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij door den minister van koloniën J. C. Baud in 1845 geraadpleegd werd over de redactie der vast te stellen nieuwe wetboeken voor Nederlandsch Indië. Hij overleed in den ouderdom van 54 jaren in het ambt Delden op eene reis naar de badplaats Bentheim den 18 Junij 1850.

Part. Berigt.

NIENG (Jan Jansz), burger en inwoner van Hoorn, vond omtrent 1632 de diepmolens uit. Het eerste model door hem gemaakt, heeft de lengte van 2 voet 6 en een halven duim, is breed of wijd 9 duim en hoog 6 en een halven duim, Hoornsche voetmaat, alles buitenswerks gemeten Dit model was, volgens Abbing, voor eenige jaren in stads fabriek nog te zien.

Zie Abbing, *Verv. op Velius*, D. I. bl. 12.

NIENHOVEN (Michiel, abt van), Nienive of Nienovia. De abdij van dien naam was een der beroemdsten in Vlaanderen. Zij was gesticht in 1137 en aan »de heilige Cornelius en Cyprianus" toegewijd. Als een der voornaamste edelen teekende *Michiel abbe de Nieve*, de Unie van Brussel, 1577. Zijn naam was eigentlijk Michiel van Male. Hij bestierde de abdij elf jaren en overleed in 1570.

Zie Gramaye, *Ant. Belg. Flandr.* p. 47; Sanderi, *Flandr. Ill.* T. II. p. 196; de Jonge, *Unie van Bruss.* bl. 69.

NIENHUIS (Hendrik), werd den 12den Februarij 1790 te Ten Boer, in de nabijheid van Groningen geboren. Zijn vader, Lambertus Nienhuis, was aldaar sints 1789 predikant, zijne moeder heette Aaltje Tonckens. Reeds vroeg moest hij de ouderlijke zorg ontberen. In 1799 stierf zijne moeder, en korten tijd daarna, vestigde zich zijn vader, die inmiddels zijn emeritaat had verkregen, met zijne twee zonen zijne woonplaats binnen Groningen, waar hij in 1801 overleed. Zijne voogden, Gerhard Cremer, predikant te Woltersum en Hendrik Braam, commissaris tot de Wees- en Huwelijkszaken te Groningen, kweten zich met ijver van hunne taak en vertrouwde hun pupil aan de zorg van Karel Muller, die aan het hoofd stond eener bloeijende kostschool. Het onderwijs op de Fransche school maakte plaats voor de meer opzettelijke opleiding tot de wetenschappelijke loopbaan. Deze viel hem ten deel in den huisselijken kring van prof. J. R. van Eerde, toen nog conrector aan de Latijnsche school dezer stad. Na een zesjarig verblijf aldaar, werd hij in 1806 tot de academische lessen bevorderd. Gedurende drie jaren verdeelde hij zijn tijd tusschen fraaije letteren, geschiedenis en wijsbegeerte en de wis- en natuurkundige wetenschappen. In de Grieksche en Latijnsche letterkunde, Grieksche oudheden, vaderlandsche taal, stijl en welsprekendheid, was daarbij zijn leidsman de hoogleeraar Joannes Ruardi, in de logica en anthropologie Cornelius de Waal, in de algemeene en vaderlandsche geschiedenis en Romeinsche oudheden genoot hij het onderwijs van zijnen mentor en vriend J. R. van Eerde. Met geen minderen vlijt volgde hij de lessen over Mathesis en physica van J. Baart de la Faille, en zijne zucht naar nuttige kennis deed hem insgelijks met graagte de lessen bijwonen van P. Driessen over de natuurkunde der planten en van Joh. Mulder over de zoölogie. Ook genoot hij gedurende twee jaren het bijzonder onderwijs in de mathesis van Johannes Esveld. Dus behoorlijk toegerust en reeds aan een werkzaam leven gewoon, ging hij tot de faculteit der regtsgeleerdheid over. Seerp Gratama onderwees hem het natuurregt, alsmede het staats- en het strafregt; Albert Jacob Duymaer van Twist het burgerlijk privaat-regt, volgens den Code Napoleon, en Carel Christiaan Paehlig het Romeinsch regt en de geschiedenis van hetzelve. Den 25 April 1812 verkreeg hij de waardigheid van doctor in de beide regten, na het verdedigen eener *Dissertatio ad locum Juris Napoleonici de divortio*. Nog in hetzelfde jaar, waarin hij de academie verliet, trad hij in den echt met Anna Maria Johanna Vos, dochter van den Zuid-Larenschen predikant Lambertus Vos en Anna Clara Carsten, beiden uit een Drentsch geslacht, vestigde hij zich ter uitoefening der regtspraktijk als advokaat bij de Arrondissements-regtbank te Groningen, en genoot aldaar mede als zoodanig gedurende ruim tien jaren aller vertrouwen en toegenegenheid. Wat de eerste jaren zijner loopbaan als praktizijn betreft, wordt gemeld dat hij, op verzoek van den keizerlijken procureur bij het Tribunal de 1re. instance, zich tijdelijk heeft belast met de functie van griffier van het vredegeregt, kanton de Leck, en dat hij, reeds weinige dagen na zijne promotie, tot in Julij 1813 toe is werkzaam geweest als avoué provisoire. Dadelijk had hij ook een drukke praktijk. De kommervolle dagen, die het afschudden van het Fransche juk vooraf gingen of onmiddelijk volgden, waren voor de ingezetenen van Stad en lande, daar de benden van Napoleon nog de sterkten inhielden, geen dagen van gerusten en gezetten arbeid. Ook Nienhuis deelde met zijne jeugdige vrienden in de gevaren, welke het bewaken van Delfzijl medebragt.

Naauwelijks was in Mei 1814 geheel Nederland van de vreemde krijgslieden gezuiverd en alles tot vaderlandsche gebruiken wedergekeerd, of Nienhuis werd benoemd tot lid van het collegie van Regenten over de gevangenissen binnen de stad Groningen, uit welke betrekking hij echter nog vóór het einde van het jaar eervol, op zijn verzoek, werd ontslagen. Den 4 Junij 1816 werd hij tot procureur bij de regtbank van eersten aanleg te Groningen aangesteld, terwijl hij tevens als advokaat voor de balie werkzaam bleef. Bij besluit van 18 Junij 1822 werd hij tot plaatsvervangend regter in de regtbank van 1sten aanleg en in 1823 tot hoogleeraar in het hedendaagsch burgerlijk regt aan de hoogeschool te Groningen benoemd. Hij aanvaardde den 6den October van dat jaar deze post met eene redevoering *de ratione, quam theoriam appellant processûs civilis, praxeos Judiciariae procuratrice et quasi parente, nimis neglectâ.*

Toen Willem I in 1830 het *Te Wapen* uitsprak, was Nienhuis, even zwak van ligchaam als vurig van geest, niet te weerhouden van op 's konings roepstem de wapenen aan te gorden en het voorbeeld te volgen zijner ambtgenooten van Oordt en Vrolik, en op bijna zestigjarigen leeftijd liet hij zich, in de Tweede Kamer der Staten-generaal gekozen, die

keuze welgevallen, daar het vaderland naar zijne inzigten niet minder in gevaar was door verraad of zwakheid in eigenen boezem, en te groote toegevenheid van koning en onder hem besturende ministers.

Reeds vroeger had een val van het paard eene dijbreuk veroorzaakt, die wel genas, maar eenen eenigzins gebrekkigen gang ten gevolge had, en in 1830, toen hij nog in Februarij met zijn ambtgenoot P. Hendriksz als afgevaardigde der hoogeschool het tweede eeuwfeest van het athenaeum te Deventer had bijgewoond, overviel hem in het najaar eene borstziekte, die tot longontsteking oversloeg en hem den dood nabij bragt, maar in den zomer van het jaar 1834 trof hem een in de gevolgen meer ernstig ongeluk, door hem niet ingezien, maar waaraan zijn medicus prof. J. Baardt de la Faille nog in 1859 zijne verlamming en zijn tot zijnen dood toe kwijnend leven heeft toegeschreven. Bijna geheel het akademie jaar 1834—1835 was hij bedlegerig, en toen hij na herhaalde toevallen, wederom hersteld, in de maatschappij optrad, meende men in den beginne een flaauwe schim te ontmoeten van hetgeen Nienhuis vroeger was geweest. Den 9den October 1845 sprak hij bij het nederleggen van zijn rectoraat *de justa ac prudenti legum, quibus utimur, civilium aestimatione*, en in het voorjaar van 1856 werd hem een zijner geliefdste leerlingen van Boneval Faure, thans hoogleeraar, te Leyden tot adjunct toegevoegd. Hij overleed 28 November 1862. »Hij was een door geleerd man, muntte uit in sierlijke welsprekendheid, was beminnelijk in den omgang, telde zoo te Groningen als elders, een groot aantal vrienden en was door zijne leerlingen geliefd." Ook in andere betrekkingen was hij werkzaam en nuttig.

Als ouderling bij het classikaal bestuur te Groningen, werd hij door de hooge kerkvergadering van 1850 benoemd tot lid der algemeene synodale commissie. Gedurende drie jaren bleef hij lid, en zijne adviezen oogstten doorgaans hoogen lof en goedkeuring in.

Twintig jaren lang was hij grootmeester der Loge *l'Union Provinciale*, gevestigd te Groningen. Koning Willem II schonk hem de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw; het *Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* en de *Maatschappij van Ned. Letterkunde* benoemde hem tot lid. Ook was hij sedert 6 Januarij 1813 werkzaam lid van het genootschap *Pro excolendo Jure patrio* te Groningen. Zijn portret als grootmeester bestaat levensgroot.

Hij schreef:

Oratio de ratione etc. Gron. 1824, 8o. en in *Ann. Acad.* Gron. 1822—1823.

Handleiding bij akademische Voorlezingen over het hedendaagsch regt, 2 stukken, Gron. 1827, 2de dr. 1831, 8o.

Memorie van Regte over het Erfpachtsregt, ingevoerd bij de wet van den 10 Jan. 1824, met betrekking tot de Groninger vaste Beklemming, Gron. 1831 (in vereeniging met mrs. H. O. Feith, W. J. Quintus, H. Trip en H. de Ranitz).

Voorlezing over de wenschelijkheid om bij de herziening onzer wetgeving dezelve aan te vullen door een volledig zamenstel van stellige regtsbepalingen omtrent de middelen tot handhaving van regt, Gron. 1833, 8o.

Akademische Voorlezingen over het Nederlandsch Burgerlijk Regt, Gron. 1849 en 1854.

Van het huwelijk en de regtsbetrekkingen, die door en ten gevolge van het huwelijk tusschen de echtgenooten geboren worden. Afzonderlijk en buiten zijne voorkennis uitgegeven, en in 2de stuk van het eerste deel zijner *Akadem. Voorlezingen*, Gron. 1854.

Redevoeringen in de Staten-Generaal, in *Handelingen van de Regering en de Staten-Generaal over de herziening der Grondwet*, 1847—1848, D. III. bl. 247, vgg. 319, 376 vgg. 485, 525.

Iets over eene beweerde tegenstrijdigheid in art. 187 *van het Nederl. Burg. Wetboek* in Mrs. G. Diephuis en A. Oudeman, *Opmerkingen en Mededeelingen*, St. II. bl. 23—29.

Over het ongegronde der regtspreuk Error communis jus facit, bepaaldelijk tot hare toepassing op instrumentaire getuigen in *Bijdr. tot Regtsgel. en Wetg.* D. X. bl. 186—221.

Onderzoek betreffende eene transitoire questie omtrent het vruchtgebruik door de wet aan de Ouders toegekend van de goederen hunner minderjarige kinderen in *Ned. Jaarb. voor Regtsgel. en Wetg.* D. I. bl. 120—139.

Hulde aan Mr. T. Haakma Tresling in *Groninger Courant*, en daaruit overgenomen door prof. H. W. Tydeman in zijne levensschets van Tresling, in *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1863, bl. 17.

Tresling, Memorie van regte, over de ontzetting van eigendom, bij beslag op een ondeelbaar goed; bijzonder op eene beklemde plaats, in 1823 door Nienhuis bezorgd.

Ned. Wetboeken van Burg. Regtsvordering door Mr. A. Oudeman, met eene voorrede van Mr. H. Nienhuis, Gron. 1842.

Hij bezorgde ook een uitgave van *het Nederlandsche Wisselregt*, vervat in den 6den en 7den titel van het Wetboek van Koophandel voor het Koningrijk der Nederlanden, alleen ten gebruike bij akademische lessen, Gron. 1836.

Zie J. H. Philipse, *Levensb.* in *Hand. van de Maats. van Ned. Lett.* 1863. J. van Hall, *Ned. Jaarb. voor Regtsg. en Wetens.* D. XII. bl. 211 volg. Dez. *Bijdr.* D. VII. bl. 334 volg. Dez. *Nieuwe Bijdr.* D. V. bl. 215; Dez *Handl. tot de Beoef. van het Burgerl. Regt* (Amst. 1851), bl. 72; G. Diephuis, *Handb. voor het Ned. Burg. Regt*, D. I. bl. 72; *Ann. Acad.* 1840—1849. p. 543, 1852—1856, p. 179; J. C. Voorduin, *Ges. en Beg. der Ned. Wetb.* D. I. bl. 69 (1); G. Wolters, *Orat. de iis quae tristia ac laeta Acad. per annum praeter. accider.*; p. 7 *Anal. Acad. Gron.* 1829—1830. *Hand. der Alg. Synode*, 1850. bl. 250, 1851. bl. 108—114, 130. vg. 290, 342, 1852. *Bijl.* B. bl. 12, 1853. bl. 59, 233, *Bijl.* B. bl. 136; *Gron. Cour.* 5, 28 Dec. 1862.

NIEROOT (Thomas), predikant te Wormer, gaf in het licht:

De weg des Allerhoogsten in Zijn heiligdom, ter inleiding van Zijn kerk in haaren vollen luister in 't laatste der dagen, of een Verklaaring der drie laatste hoofdstukken van Zacharias, Amst. 1765.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1766. a. bl. 115—137.

NIEROP (A. van) schreef:

De jacht van den doorluchtigen vorst Frederik Heijndrich, Prince van Oranjen: op de velden van Brabant, Berchsche ende Gelderlandt, in den somer des iaers 1629, *beginnende den* 30 *April ende eyndighende den* 13 *September*. Delft 1629 4o.

Zie *Cat. der Bibl. v. h. Prov. Gesch. v. N.-Brabant.* bl. 109.

NIEROP (Meindert van) kapitein ter zee. Op uitnoodiging der Fransche regering zendde het Bataafsche bewind, in 1797, twee fregatten naar Ierland. Dien ten gevolge liepen *de Furie*. kapitein Luitenant B. Pleisz en *de Waakzaamheid*, kapitein M. v. Nierop uit Texel, die echter beide kort daarna genomen werden.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van het Nederl. Zeew.* D. 66. bl. 332—339.

NIEROP (Aelbrecht) was in 1672 oudste raad in den Hove van Holland. Hij was een der regters van C. de Witt, en werd door Maurits mede gemagtigd om de regering te veranderen en de nieuw benoemde vroedschappen den eed af te nemen. Als zoodanig kwam hij ook te Dordrecht en te Haarlem.

Zie Valckenier, *Verw. Europa*. D. I. *Bijl.* N°. 67, bl. 150, 735; A. Montanus, *Lev. v. Fred. Hendr.* bl. 516. 517, 524; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV, bl. 157, 197, 199, 201.

NIEROP (Hendrik) regtsgeleerde en dichter. Men vindt zijne gedichten alleen voor de werken zijner tijdgenooten. Hij overleed te Hoorn, zijn geboortestad, 20 Mei 1666.

Zie *Verv. op* Velius, *Kron. v. Hoorn.* bl. 94; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* Jöcher.

NIEROP (Dirk Rembrantsz van) werd in 1610 te Nieuwe Niedorp geboren, waar hij het ambacht van schoenmaker uitoefende. Volgens Jöcher was hij mathematicus te Amsterdam en een verdediger van de leer van Copernicus. Hij bloeide tusschen 1658 en 1677. Volgens Dirk Borger van Schoorl, stierf hij 4 Nov. 1682. Hij noemt hem »een groot mathematicus, geleerd en vermaard astronomicus."

»Die veel boecken in zijn leven
»Voor de stuurluy heeft geschreven."

Zijn *Nieropper Graadboek* heeft hij zelf veertien malen uitgegeven. Op den titel zijner *Oeffeningen* staat zijn welgelijkend, maar toch anders gesneden portret dan op dien van de *Wisk. Musyka* en de *Wisk. Rekening*: op den titel *Des Aertrycks beweging*, in de plaats daarvan een *Schildpad*.

Hij schreef:

Des Aerdrycks beweging in de Sonnestilstant, bewijsende dat dit geensins met de Christelijke Religie is strijdende enz. Met noch verscheydene Aenmerckingen, soo van de vindingh der lenghte van Oost en West, en anders, enz. 't Amst. 1661, 4o. en 8o.

Eenige oeffeningen in God-lycke Wiskonstige en Natuerlycke dingen. Waer in dat gehandelt wordt. Ten eersten: Van des Werelts Scheppinge. Ten tweeden. Een Meetkonstige beschryvinge des geheelen Aertkloots. Ten derden, het maeksel van alderhande kaerten. Ten vierden, Van de Cometen of Staertsterren haer verschyninge, Amst. 1669, 4o.

Mathematische Calculatie, d. i. Wiskonstige Rekening, leerende het vinden van verscheyden Hemelloopsche voorstellen; alsmede 't beschrijven en uytrekenen der Zonnewijzers; noch is hier bijgevoeght de Wiskonstige Musica, Amst. 1650, 1659, 1678, 1680. 8o.

De uitgaaf van 1659 bevat als *Inleydinge* een *Onderwys om de Tafelen van de Logarithmus te maken* naar 't Fransch van E. Wingate). En voorts: 1ste deel *De Uytrekeninge der Driehoecken;* 2de deel *Klootsche Rekeningen;* 3de deel *De Beschryvinghe der Sonne-wysers;* 4de deel *Eenige Vraeghstukken: En voornamelyck van de Weegh-konst:*

Astronomia of Hemelloop met een planeetwijzer, Amst. 1658, 4o., 1659, 8o.

Konst der Stuurlieden, Amst. 1696, 4o.

Lootsmans Wegwijzer, 4o.

Rekening der Driehoeken, inhoudende de Tafelen van de Declinatie der Sonne, mitsg. de Noordt-Sterren en andere voorname vaste sterren: berekent op den Meridiaen deser Landen; enz. alt' samen van nieuws overgesien. Ende nu met den zevensten en achtsten Druck overgesien, verbetert en vermeerdert met een tweede Tafel van de Sons Declinatie, etc. Tot Amsterdam, bij Abel van der Storck, etc. 1676, 1678, 1679.

Er volgt met een nieuwen titel, doch onafscheidelijk bij het voorafgaande behoorende:

Almanach, nae den nieuwen stijl, van eenige achter-een-volghende jaren, als van het jaer 1677 *tot* 1692. *Ghestelt op den Meridiaen deser stadt Amsterdam,* bij Abel van der Storck, etc. s. a.

Voorts met nieuwen titel, doch mede bij het vorige behoorende:

Kort begrip van de nieuwe lichtende columme ofte Zee-spieghel, inhoudende linghs en dwers-courssen van de Oostersche, Noortsche en Westersche Scheepvaart. Van nieuws vermeerdert ende verbetert, door verscheyde ervaren Zee-luyden, 'T Amsterdam, bij Abel van der Storck, etc. s. a.

De vijfde druk, Amst. bij Gerrit van Goedesbergh, 1666, met eene voorrede van 1664, daarachter den almanak en voorts de *Lichtende Colomme,* mede zonder jaartal, zoo als in de latere drukken van dit boeksken.

Nieut-Dubbelt Nierper Graedtboeck, 1684, 1686.

Onderwijs der Zee-vaert en andere Wercken, Amst. 1661; 1662—1673, 1675, 8o.

Bijvoeghsel (daar) *op,* Ald. 1673.

Generale Beschrijvinge der Son-Eclipsen (van 1673—82), Ald. 1673.

Tijdtbeschryvinge der Waereld, waer in gehandeld wordt: 1. *Van des Wereldts Ouderdom enz.* 2. *Van de Feesten praels enz.* 3. *Van de voornaamste Geschiedenissen des Wereldts, op Tijdkaerten in 't korte gestelt enz.* 4. *Van onse Burgerlycke Tijdt enz.* Amst. 1648, 4o., 1659, 8o., 1662, etc. *Nu met desen derden en vierden druck overgesien, verbetert ende wel een derde-part vermeerdert bij* Abel van der Storck, *Boeckverkooper, op 't Water, bij de Nieuwe Brugh, in de Delfsche Bijbel,* 1675, 8o. *In dorso tituli;* de effigies van Rembrants in hout, met een vers van Traudenius er onder. De *Voorrede tot den Leeser* is gedagteekend: gedaan in Nieu-Niedorp in October 1671.

Verdediging van de stilstand der Zon, Amst. 1661, 4o.

Antwoord aan Coccejus.

Almanach van den nieuwen stijl, van acht achter-een-volgende jaren, gecalculeert op den Meridiaan der stadt Amsterdam. Hier is bijghevoeght een eeuwigh-duyzende Almanach, om door 't tellen over de vingeren, de onbeweeglijke Feestdagen te vinden. Van nieuws verbetert en vermeerdert, en de Tafelen van de lengte der dagen en nachten op 17 verscheyden aardkloots-breette gestelt, 't Amst. bij Abel van der Stork etc. s. a. Een vroegere druk, mede zonder jaartal, is bij Gerrit van Goedesbergh, hebbende een Calender van 1666—1674). Lauts geeft bepaaldelijk het *drukjaar* 1680, doch deze druk is zonder jaargetal.

Onmiddelijk volgt hierop:

Generale beschrijving der Son-eclipsen etc., Amst. bij Abel van der Storck, 1673.

Almanach nae den Nieuwen Stijl, van acht achter-een-volgende jaren (1680—1686), *gecalculeert op den Meridiaan der Stadt Amsterdam, enz. Van nieuw verb. ende verm.* Amst. z. j. kl. 8o.

Nieropper Almanach na den Nieuwen en Ouden Styl, op 't Schrikkeljaar 1676. *Bij een gestelt door Johannis Jacobsz Stichter, en het op en ondergaen van de Maan door D. R. v. N.* Amst. 1676, 24o.

Kort Begrip van de nieuwe lichtende Columne, ofte Zee-Spiegel, inhoudende langhs- en dwers-coursen van de Oostersche, Noortsche en Westersche Schipvaert. Van nieuws verm. ende verb. door verscheyde ervaren Zeeluyden, Amst. z. j. kl. 8o.

Journaal van de Reizen van Abel Tasman, bij D. Rsz. van Nierop.

Nederduytsche Astronomia, dat ist onderwijs van den loop des Hemels, leerende het vinden der plaetsen en bewegingen der Vaste Sterren, Son en Maen: als oock hare eclipsen of verduysteringhen. Item, den loop der Planeten, welcke door rekeningh en oock tuygh-werckelyck met een planeet wijzer aangewesen wordt.

Hierbij gevoeght een Aen-hangh, dienende tot naeder verclaringhe over den loop des Hemels. Als oock eenighe voorbeelden der Son-eclipsen, etc. Ende nu met den tweeden druck overghesien, verbetert ende vermeerdert, bij denzelfden Autheur, als oock een gedruckten Planeet-wyser. t' Amst. bij Gerrit van Goedesbergh, boeckverkooper op 't Water, in de Delfsche Bijbel, over de Nieuwe Brugh, Anno 1618, 4o.

Fol. 2 r.: *Korte Verklaringhe van de Tydt-plaet,* in rijm, geteekend: H. L., *verso: Klinckdicht op den Nederduydischen Astronomica,* geteekend S. G. Rups. Het daarop volgende: *Tot den Leser,* is gedagteekend. *Tot Nieuwe Nierop, de Sonne omtrendt het begin des teyckens Tauri, in 't* 1650*ste jaer nae Christus geboorte.* Bladz. 15 van het eerste der op den titel aangeduide stukken, geeft R. te kennen, dat hem *Waerneminghe* ter hand zouden zijn gekomen van eenen Tade Philips, *Landmeter tot Schagen* van 1620, *en Dirck Pietersz Abbestee, Landmeter in de Wieringer Waert,* van den jare 1647, gedaan met een groot *Quadraat van vijf roei halfmiddelijns,* zoo als mede van J. van Heuvel, *Dienaer des heiligen Evangeliums aldaer;* en in het derde stuk *over de Son-eclipsen,* p. 5, noemt hij eenen Corn. Symonsz. Rits, *wonende tot Wormer* (1644) *neerstich arbeyder in het uytrekenen van voorbeelden,* en eindelijk op p. 99 daaraanvolgende wordt men gewaar, dat hij in den jare 1652 doende was, om een *Europesche Paskaerte, nae lengte en breedte te maecken, op wassende graden etc.* Een vroegere uitgaaf verscheen te Amsterdam, 1658, later te Keulen, 1693, 4o.

Zie Prof. Lauts, *Verh. over den Wis- en Sterrekundigen D. R. v. N.* in *Verh. en Berigt. betrekkelijk het Zeew. door Jhr. G. A. Tindal en Jacob Swart,* D. III. *Hist. Tyds.* van Prof. Visscher, 1842, bl. 124, 140; A J. van der Aa, *Aardr. Woordenb. der Ned.* D. VIII. bl. 101; Blaupot ten Cate, *Ges. der Doopsg. in Holl.* D. II. bl. 165; Schoorl, *Kron. van Medembl.* bl. 128; (M. Schagen), *Naaml. der Doopsgez. Schrijv. en Schrift.* Amst. 1745, bl. 70, 71; *Tweej. Reizen rondom de Wereld* (1720—1722) Dordr. 1728. Voorts Jöcher, Adelung, Kobus en de Rivecourt, *Bibl. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 466, 469, D. III. bl. 620; *Bibl. Krighout,* p. 113, 268; *Bibl. de Crane,* p. 60; *Naamr. van Abkoude; Naamr. van Arrenberg,* bl. 376, 377; *Nav.* D. III. bl. 322, D. IV. bl. 268; Muller, *Cat. van Portr.*

NIEROP (Pieter Rembrandtz van), niet de zoon, maar de broeder van den vorige, was leeraar in de stuurmanskunst en Doopsgezinde vermaner te Hoorn. Zijn portret komt voor bij Muller, *Cat. van Portr.* bl. 212.

Zie *Nav.* D. III. bl. 223, D. IV. bl. 268.

NIEROP (Jan) geadmitteerd landmeter te Schoorl, werd met 80 gouden ducaten beloond voor zijn antwoord op de vraag: *welke zijn de beste, spoedigste en gemakkelijkste en min kostbaare middelen om Neêrlands zeestranden te verhoogen in Ver-*

handel. van het Genoots. onder de zinspreuk Floreant liberales artes. D. II. St. I. Amst. 1780.

NIEROP (WILLEM) onderscheidde zich als luitenant in dienst der Republiek in den Munsterschen oorlog. Een afdeeling bisschoppelijke troepen had zich over het moeras der Bourtange, in een bosch bij het dorp Ipsenhuizen geworpen en stond door meerdere gevolgd te worden. Kapitein Stam kreeg last om met 500 soldaten en eenige ruiters den vijand, van wiens sterkte men onkundig schijnt geweest te zijn, aan te tasten. Op den 5 en 6 October 1666 had de ontmoeting plaats. De Munsterschen, schoon voor 't minst 2000 man sterk, werden, na een allerhevigst gevecht, volkomen geslagen, en met een aanmerkelijk verlies over het moeras teruggejaagd. Men ontdekte toen dat de vijand over het moeras was gekomen door middel van een zeer lange brug; en aan den luitenant Willem Nierop, die bij het zoo even vermelde gevecht, met een honderdtal uitgekozene soldaten de voorhoede had gehad, werd opgedragen deze brug te vernielen. Met 100 muskettiers trok hij derwaarts, joeg de wacht, welke zich in eene bij de brug gelegene schans bevond, op de vlugt, verbrandde de brug geheel en ontving de getuigenis van een gewigtige dienst aan het bedreigde gewest te hebben bewezen.

Zie Aitsema, *Saken van Stat. en Oorl.* B. XLV. bl. 649; *Den Engelschen en Munsterschen Oorlog.* bl. 236; Bosscha, *Neêrl. heldend. te land.* D. II. bl. 83.

NIERSTRASZ Junior (JOHANNES LEONARDUS) werd 4 April 1796 uit een deftig geslacht te Rotterdam geboren. Voor den handel, niet voor den geleerden stand opgeleid, genoot hij enkel eene beschaafde, geene geletterde opvoeding, maar tevens zulk een, die geschikt was om gevoelens van menschelijkheid en echte godsvrucht bij hem op te wekken. Zijne zucht en aanleg voor de dichtkunst openbaarde zich reeds vroeg, en werd door zijn verkeer met vele beminnaars en beoefenaars der dichtkunst, vooral met Immerzeel, Feith en Tollens, niet weinig aangekweekt en ontwikkeld. Vooral aan Immerzeel had Nierstrasz, wat zijne opleiding als dichter aanbelangt, onbegrijpelijk veel te danken; deze was zijne gids op het voor den nieuweling onbekende pad naar den zangberg. Onwillekeurig vormde hij zich in lateren tijd naar Feith en Tollens, zóó dat in vele opzigten zijn dichtkunst de kleur der hunne draagt, en hij van te groote, soms slaafsche navolging, wel niet geheel kan worden vrijgepleit. Zijne gedichten getuigen van zijnen echt godsdienstigen zin, van zijne liefde tot deugd en goede zeden. De gloed der waarheid bezielt zijne leerdichten. Zijne tafereelen zijn meesterlijk geschilderd, zijne verhalen vloeijend. Zijne vloeijende verzen zijn rijk aan treffende en gepaste wendingen, overvloeijend van nuttige en behartingswaardige lessen, met één woord, zij gaan uit het hart tot het hart. Zij mogen van geen gebreken zijn vrij te pleiten: in kracht, juistheid en oorspronkelijkheid voor die van rijker begaafde barden onderdoen, het kunstkeurig nageslacht zal gewis aan Nierstrasz onder de sieraden van onzen zangberg altijd een plaats toekennen.

Welke slagen hem in zijn maatschappelijke betrekkingen mogten treffen, met welken tegenspoed hij te kampen had, nimmer morde hij. Met christelijke bezadigheid verdroeg hij ook de miskenning en den naijver, aan welke zijne lettervruchten ten doel stonden, en die in sommige recensiën van zijne werken, maar vooral in zeker geschrift *Nieskruid voor den Heer J. L. Nierstrasz Jr., gedrukt bij J. C. van Kesteren te Amsterdam,* doorstraalde. De algemeene verachting, welke den laaghartigen zamensteller van dit pamflet ten deele viel, was de welsprekendste wederlegging van een geschrift, dat de eerste schandzuil in onze negentiende eeuw voor de Nederlandsche poëzy opgerigt, moet zijn, doch door ieder, wiens hart wel geplaatst is, met medelijdend schouderophalen werd voorbijgegaan. Nierstrasz was lid der *Maatschappij van Ned. Letterkunde*, en overleed 2 Augustus 1828 aan een zenuwziekte. Hij werd te Alphen begraven. Op zijn grafsteen leest men de volgende regels van Tollens:

„'t Is Nierstrasz die hier rust. In 's levens bloei ontslapen,
„Verwierf hij 't loon van braafheid vroeg,
„Geen lofdicht siert zijn graf, geen lauwer en geen wapen,
„Zijn wandel is hem lofs genoeg.

Hij gaf in het licht:

Opwekking aan mijne Landgenooten in November 1813, 's Hage, 1813, Rott. 1814.

Wapenkreet, gr. 8o. (6 April 1815) 's Hage, 1815.

Zegezang op den slag van Blaumont, 8o. (1815) 's Hage, uitgegeven ten voordeele der gekwetste Nederlanders.

De overwinning op Algiers, 's Hage, 1816.

De Verlosser en andere Gedichten, 's Hage, 1820.

De Nederlandsche Nijverheid (bekroond met den gouden eerepenning, door de Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letterkunde te Gend in 1820), Gend, 1820.

Dithyrambe op Petrus Paulus Rubbens (bekroond met den gouden eerepenning door en te vinden in de *Gedichten en Verhandelingen van het Koninklijk Genootschap van Taal- en Dichtkunde te Antwerpen.* John Howard, Leeuw. 1822.

Dit dichtstuk boezemt dubbele belangstelling in, wijl het den grondslag legde tot de oprigting van de Maatschappij tot de zedelijke verbetering der gevangenen in ons vaderland.

Eeuwzang bij het Vierde Eeuwgetijde van de uitvinding der Boekdrukkunst, bekroond door en te vinden in de *Werken van de Holl. Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*, D. VII.

Aan Mr. Izaak da Costa, Rott. 1825.

Frans Naerebout, Leeuw. 1826, alwaar ook een tweede druk van het dichtstuk is verschenen.

Gedichten, Leeuw. 1827.

Verspreide gedichten in den *Muzen-Almanak* en dien van het *Schoone en Goede*, in den *Antwerpschen Almanak*, uitgegeven door het *Koninklijk Genootschap van Tael- en Dichtkunde*, onder de zinspreuk: *Tot Nut der Jeugd*, in de *Christelijke Gezangen voor de Evang. Luth. Gemeenten in het Kon. der Nederlanden.* (Gez. 24, 37, 49, 129, 222.)

Zijn afbeelding bestaat.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1828. D. II. bl. 40, 98, 1829. D. I. bl. 245, D. II. bl. 402, 421, 1838. D. I bl. 401; *Hand. van de Jaarl. Verg. der Maats. van Ned. Lett. te Leyden*, 1829; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*; Schotel, *Tollens en zijn Tijd*, passim; van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* D. II. bl. 405. D. III. bl. 206; Dez. *Mag. voor Wet. Kunst en Lett.* D. III. bl. 309; *Briefw. over J. Howard van J. L. N. uitgegeven door een Vriend der Menschheid*, Amst. 1833; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. (2) bl. 859; John Bowring, *Iets over de Holl. Taal en Lett.* bl. 36, 87; Lulofs, *Toel. en Bedenk.* bl. 104. 105; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Cat. van Tollens*, bl. 49; *Cat. van Cleeff;* Muller, *Cat. van Portr.*

NIERSTRASZ (Mr. HENDRIK), staatsraad in buitengewone dienst, kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, burgemeester, notaris en president van den raad van bestuur van het koninklijk Athenaeum te Maastricht. Vroeger auditeur-militair in de provincie Limburg en lid der provinciale Staten, onderscheidde hij zich door zijn uitgebreide kennis, onvermoeiden ijver en werkzaamheid, helder doorzigt en edel karakter. Hij overleed 18 Februarij 1855 te Maastricht, in den ouderdom van ruim 82 jaren.

Zie *Amst. Cour.* 1855. No. 7249.

NIERVAART (C. VAN) leefde op het einde der zeventiende eeuw en gaf eenige stukjes in het *Geusen Liedboek.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

NIERVAERT (C. D.) schreef:

Oprecht onderwijs van de Letterkonst, bequaem om wel en volkomenlijck te leeren spellen en lesen, Breda, P. Seldenslach, 1701, 8o. Van dit weinig bekend schoolboekje, op welks titel een aardig houtsnee vignet eene school voorstelt, is door M. J. L. C. Jacob, een verslag gegeven in *Nieuwsblad voor den Boekhandel* van 1859.

Zie *Cat. M. J. L. C. Jacob*, T. II. p. 196.

NIEUBERGER gaf in het licht *Dagelijks Gebedeboek*, Gron. 1728, 8o., Amst. 8o.

Zie Abcoude, *Naamr. van Boek.* bl. 260.

NIEUBURG (JACOBUS VAN DER). Op de bibliotheek der Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden berust een hands. getiteld:

Het Welsche Liedtboeck, verciert door veel geestelijke en zielroerende Gezangen; — met nog een korten omtrek van nog eenige Oorlogh-Liederen, tusschen de HH. Staten, den Keyser en Engeland tegen den Konink van Vrankrijk en Spanje; — te samen vergaderd door Jac. van den Nieuburg, tot Wel, 1717, 4o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 13.

NIEUHOF (JOHAN), Nijhof of Nijhov, werd 22 Julij 1618 te Uelzen in 't graafschap Bentheim geboren. Verlangen naar den vreemde, groote reislust en de ruime gelegenheid, die destijds het naburig Nederland daartoe tot het verzamelen van aardschen voorspoed aanbood, dreven hem naar Holland, en wel naar Amsterdam. Hier geraakte hij in kennis met het invloedrijke geslacht Witzen, en op ruim twintigjarigen leeftijd (1640) begaf hij zich in dienst der W. I. Compagnie, waarvan Cornelis Witzen bewindhebber was, als koopman naar Brasilië. Hetgeen hij aldaar, hetzij in 't bestier des gouvernements en van 't Nederlandsche bewind, zoo in 't burgerlijke als krijgskundige, 't zij ook voor de aardrijksbeschrijving en de natuurlijke geschiedenis opmerkte, heeft hij neergelegd in zijne *Brasiliaensche Zee- en Landreize*, fol., na zijn dood door zijn broeder Hendrik in 1682 bij de wed. Jacob van Meurs in het licht gegeven.

Nadat in Brazilië de zaken door verschillende oorzaken gedurig meer en meer waren achteruitgegaan, verliet Johan in 1649 dat werelddeel, en begaf zich over Nederland naar Benthem terug. Doch na drie jaren oponthoud aldaar, ontbrandde in hem de begeerte ook de Oost-Indiën te bezoeken. Op den 28sten Augustus 1653, in het felst van den eersten Engelschen oorlog, voer hij weder uit Texel uit, zekerlijk op een koopvaardijschip, en, achter Engeland om stevenende bereikte zijn schip de Kaap de Goede Hoop, alwaar de kommandeur van Riebeek eerst sinds ettelijke maanden bezig was de Nederlandsche kolonie op vasten voet te brengen.

Hij weidt uit over Zuid-Afrika in zijne *O. I. Zee- en Lantreize* en geeft ook eene kaart der kolonie, naar zijne eigene teekening, gelijk trouwens al de kaarten door hem gewaarmerkt zijn. Den 30 April 1654 landde hij te Batavia aan. Welhaast leerde men den werkzamen man kennen en waarderen; dermate, dat hij door den gouverneur-generaal Maetsuycker om handelsbetrekkingen met China aan te knoopen, als eersten hofmeester benoemd werd. Hij bleef in China van 14 Augustus 1655 tot 31 Maart 1657. Deze reis is door hem zelven op last van de bewindhebbers der O. I. Compagnie uitvoerig beschreven en later met vele (meer dan 150) platen van landstreken, natuurtooneelen en voortbrengselen in het licht gezonden. Dit laatste echter liet hij zijnen boven vermelden broeder over, die het, bij Johan's afwezigheid, in 1665 te Amsterdam in fol. (herdrukt in 1670) in de wereld zond. Deze droeg, naar tijdsgewoonte, het werk, dat weldra in het Hoogd. (1666, 4o. en herdrukt 1669, fol.), Fransch (1665, fol.), en ook in het Latijn (door prof. Hornius, Amst. 1668, fol.) overgezet werd, met eene uitvoerige opdragt aan de burgemeesters Hendrik Dirksz. Spiegel en Cornelis Witzen op.

In 1654 uit China teruggekeerd, bleef hij niet lang te Batavia. Met de retourvloot van zeven schepen, keerde hij, onder het oppergezag van den heer Koenes, eersten raad van Indië, en later schepen der stad Leyden, naar Nederland terug. In Amsterdam teruggekeerd, onthield hij zich bij zijn broeder Hendrik, destijds reeds aldaar, waarschijnlijk in handelszaken, gevestigd. Den 22sten October 1658 vertrok hij wederom, met eene, onder Adr. van Aelmonde uitzeilende vloot, op het schip *Arnhem*, naar de O. I., en landde den 18 Julij 1659 te Batavia aan. Hij bereisde sinds vele hoeken der O. I., eerst Sumatra's westkust, later Amboina, Boero, de Piscatoren, en Formosa, alwaar hij de eerste is, die de geschiedenis van Ds. Hambroek vermeld. Ook Malakka, Perzië, Gamron, Ceilon, Madura, Tutucorijn en de Westkust van Hindostan liet hij niet onbezocht. Geen wonder, dat de Compagnie, in wier dienst hij zich naar alle die plaatsen had begeven, den ijverigen man ten laatste in December 1661 tot opperhoofd in de toen juist den Portugezen ontweldigde vesting Coylan op de Malabaarsche zeekust benoemde. Hij was er tot Julij 1666. Het was deze aanstelling, die hem nog te meer in de gelegenheid stelde om zoowel door verdragen met inlandsche vorsten de handelsbelangen zijner heeren en meesters te bevorderen, als de binnenlanden aldaar in oogenschouw te nemen, Zeden, gewoonten en natuurvoortbrengselen te leeren kennen, beschrijven en de laatstgenoemden af te teekenen, ja ook om eene *Landkaart van de cust van Malabaar, Madura en Coromandel* op te maken, later ook bij zijne *Reize*, in 1682 aan het licht gebragt. Van 25 Julij 1664 tot 17 Dec. 1670 bleef hij buiten Compagnie's dienst op Batavia, en besteedde er dien tijd om die plaatsen en omstreken te beschouwen en te schetsen en alle boomsoorten en kruidgewassen, omtrent en verre buiten de stad in de bosschen groeijende, af te teekenen. Een derde deel zijner *O. I. Zee en- Lantreize* is dan ook aan de beschrijving van Java, met menigvuldige afbeeldingen van planten, plaatsen en dieren gewijd, gelijk dan ook eene kaart van Batavia *Batavia en haar onderhoorigheden* naar zijne teekening gesneden is. Den 17 Dec. 1670 ging hij uit O. I. voor de tweede keer naar het Vaderland onder zeil en kwam behouden den 9 Julij des volgenden jaars aan. In het uiterste najaar van 1671 begaf hij zich opnieuw als koopman, in dienst der O. I. Compagnie, naar Oost-Indië, ditmaal om nimmer weder te keeren. Nadat men op de Noordkust van Madagascar om ververschingen te bekomen, aan de bogt van Antigoa, ook wel Moordenaarsbaai geheeten, geland was, ging Nieuhof met den stuurman en eenige andere maats den 8 Oct. 1672 landwaarts in, om met de inboorlingen handelsbetrekkingen aan te knoopen. Doch niemand hunner kwam terug.

Hij was, volgens zijn broeder, begaafd met een goed verstand en andere deftige hoedanigheden, lustig en vrolijk van aarn en aangenaam in den omgang, een liefhebber ook in de muzijk, en hij sprak verscheidene talen. Hij was ook geen onbevallig dichter, blijkens een gedicht onder het portret van zijn vriend J. Steendam en andere gedichten in zijne *Oost- en West-Indische reize* (1682) en een onuitgegeven gedicht, door mr. Bodel Nyenhuis medegedeeld.

Zijn portret, door een onbekende gesneden, vindt men met een tweeregelig vers van Jan Vos voor zijn door zijn broeder uitgegeven *Beschrijving van 't Gezandschap der Oost-Indische Compagnie aan den grooten tartarischen Cham, nu keyser van China*.

Het stelt hem op veertig jarigen leeftijd voor. Als commandeur van Coylan met een rol in de hand, en een zesregelig vers van Lingelbach er onder staat hij afgebeeld voor zijn *O. en W. I. Zee- en Landreize*.

Zie Johan Nieuhof, door Mr. J. T. Bodel Nyenhuis, in *Bijdr. voor Vaderl. Geschied. en Oudheidk.* verzameld en uitgegeven door Mr. Is. An. Nyhoff. *Nieuwe reeks*, D. III bl. 1. van Kampen, *Gesch. der lett. en Wetb. in de Nederl.* D. I bl. 330. D. II bl. bl. 75, D. III bl. 142. Dez. *Gesch. d. Ned. buiten Europa*, D. II bl. 116, 121; *Nederl. reizen* D. X, XI, XIV; W. Schouten, *Zee- en Landreyzen* bl. 199. Collot d' Escury, *Holl. roem* A III bl. 240. Jöcher *Gel. Lex.* Ih. III S. 179; Adelung und Rotermund, *Fortsetz. v. Jöcher*. Th. V bl. 554; Eberts, *Bibl. Lex.* N. 14004—14809. *Woordenb. d. Zamenl*, Kobus en de Rivecourt; *Hand. v. d. Maats. d. Ned. Letterk.* 1857 bl 59, 1860 bl. 26, 27; Kramm t. v. p. bl. 1127; Muller, *Cat. v. portrett. Nouv. Biogr. generale*, i. v. *Biogr. Univ.* i. v.

NIEUHOF (HENDRIK), broeder van den vorige, koopman te Amsterdam, aan wiens pen wij de uitvoerige opdragten en voorredenen van Johans drie reisdeelen te danken hebben.

Zie het vorig artikel.

NIEUHOFF (THEODORUS). Van hem bestaat een portret van den voorgenoemden Hendrik Nieuhof in zwarte kunst.

Zie mr. Bodel Nyenhuis, t. a. p, bl. 33.

NIEUHOFF (A. R.) kunstschilder, die zich in 1658 te Leeuwarden ophield. Hij schilderde o. a. het portret van J. de Veno, Advokaat voor het hof van Friesland.

Zie Bodel Nyenhuis, t. a. p. bl. 32. Muller, *Cat. van portr.* bl. 206.

NIUHOFF (BERNARDUS) werd 18 Maart 1747 te Lingen geboren, waar zijn vader geacht koopman en regeringslid was. Na in zijne geboortestad de Latijnscheschool bezocht te hebben, werd hij in 1762 student aan het aldaar gevestigde akademische gymnasium, waar hij de lessen van Fr. Th. Withoff, Ant. Phil. Wasmuth, Sam. Meiling, en diens broeder Jac. Henr. Meiling bijwoonde. In het najaar van 1769 bezocht hij de hooge school te Leyden en was een der eerste discipelen van den vermaarden Dion. van de Wijnpersse, die in het voorjaar de Groninger hoogeschool met de Hollandsche verwisseld had. Ten jare 1773 werd hij proponent en na het verdedigen eener *Dissertatio inaug. de Sensu pulchri.* (L. B. 1773 4o.) Doctor der wijsbegeerte. In het volgende jaar verving hij Nic. Heneken als hoogleeraar in de wijsbegeerte te Deventer, en reeds den 7 Aug. van dat jaar werd hij tot gewoon hoogleeraar der wijsbegeerte, wis- en natuurkunde te Harderwijk benoemd. Te Deventer had hij zijn intrede gehouden met eene *Or. de legg. nat.*

evidentiâ te Harderwijk, deed hij zulks, 5 Junij 1776, met eene rede *Pro recentiorum Philos. Naturalem exornandi sensu rec tissimo* (Hard. 1776 4). Men leerde hen al aanstonds kennen als een voorstander der proefondervindelijke studie, welke de werkingen der natuur bespiedende, hare algemeene wetten zocht te ontdekken. Geene uitgave schroomde hij om zich de daartoe vereischte hulpmiddelen teverschaffen, zoodat zijn physisch kabinet met de rijkste verzamelingen van bijzondere personen hier te lande kon wedijveren, ook verzamelde hij Grieksche, Romeinsche, Oostersche en Nederlandsche munten, die eerst door verkoop in handen van Prof. Renvens en naderhand door legaat aan de Leydsche Hoogeschool zijn gekomen. Nog had Nieuhoff een aanzienlijk kabinet met schelpen en wat daartoe behoort, door zijn ambtgenoot Prof. van Lith de Jeude aangekocht en tot algemeen nut opengesteld. In 1780 sprak hij als aftredend rector *de artis fruendi bonis fortunae, tum privatae tum publicae* (Hand. 1780 4o). In hetzelfde jaar tweemaal als promotor optredende, deed hij eerst de *zelfkennis als eene voorname bron van geluk;* — daarna *de Wetenschappen en Kunsten als hulpmiddelen tot het menschelijke welzijn* waarderen. Bij eene gelijke gelegenheid toonde hij, twee jaren later, *hoe des Allerhoogste wijsheid en goedheid doorstraalt in het wereldbestuur, die van den dienst en de vaste wetten der natuurkrachten en tweede oorzaken gebruik maakt.*

In 1785 en 1789, dus voor en na de groote omwenteling, welke tusschen die beide jaren plaats had, deed hij de opentlijke bevordering van twee leerlingen, door redevoeringen vergezeld gaan, die op de omstandigheden van het geschokte vaderland betrekking hadden. Want eerst wees hij de *overeenstemming tusschen Nederland en Medea, die wel het betere zag en het ergere najaagde*, later staafde hij *dat het bestuur der goddelijke regtvaardigheid, ook als de boozen voorspoed hebben, onberispelijk en heilig is.*

Maar hoe ook de staatkundige omstandigheden dier dagen zijn gevoelig hart bedroefden; geene zwartgalligheid of ontmoediging verhinderde hem toch, toen hij in het laatstgenoemde jaar andermaal als rector aftrad, een *Orat rect.* te houden *pro temporum, quae vivimus, felicitate*. In 1804 sprak hij *over het verband tusschen het tegenwoordige en toekomende leven* en in 1806 *over het pragmatische Idealismus*, waartoe hem de stoffen, door de candidaten, die gepromoveerd zouden worden, aanleiding gaven.

Een en andermaal kwam de akademie in gevaar om hem te verliezen. Toen in 1786 S. J. Brugmans den katheder van Franeker met dien te Leyden verwisselde, werd hij nevens anderen genoemd om hem op te volgen en vroeger of later kwam hij als hoogleeraar te Groningen in aanmerking.

Na de omwenteling in 1795 werd Nieuhoff, benevens zijn ambtgenoot de Rhoer, tot lid der eerste nationale vergadering benoemd. Anderhalf jaar zat hij in de onstuimige raadszaal, steeds de gematigde beginselen voorstaande, welke de tijd regtvaardigen zou. Beide hoogleeraren keerden in September 1797 naar Harderwijk terug. Nieuhoff bleef de hoogeschool aldaar tot hare geheele vernietiging, zijne krachten toewijden. Hij overleed 2 December 1831. Zijn zoon V. M. Nieuhoff werd in 1804 tot doctor in de wijsbegeerte bevorderd, op eene dissert. *de arte diu vivendi.*

Hij schreef behalve de gemelde orationes:

Over Spinozisme, Harderwijk, 1739, 8o.

De ratione studii recte constituenda, Harderov. 1801.

Iets over Eudaemonisme, geplaatst voor J. H. Tuftrunk *Over Staatkunde en Wetgeving*, uit het Hoogd. Zutph. 1802. Daartegen kwam Kinker op, in van Hemert's *Magazijn voor de Critische Wijsbegeerte*, D. VI. St. I. Om hem te beantwoorden, schreef hij een zeer uitvoerig stuk, geheeten:

Aan P. van Hemert, betreffende het eudaemonisme, Hard. 1803, gr. 8o.

Daarop volgde in het allerlaatste stuk van het gezegde *Magazijn* (VI. St. 3, bl. 310 en 369), een dubbele wederlegging, de eerste van Kinker, de andere van van Hemert.

M. Herz, *Proeve over den hoofdzwijmel of de duizeligheid. Uit het Hoogd. met eene Voorafspraak van B. N. en een brief over de krankzinnigheid*, Hard. 1791, 8o.

J. F. Zuckert, *Verhand. over de hartstochten. Uit het Hoogd. met eene voorafgaande brief van B. N. het ontstaan der hartstochten betreffende*, Hard. 1794, 8o.

Zie *Konst- en Lett.* 1832. D. I. bl. 1, *Aanh.* op Nieuwenhuis *Woord.*; Kobus en de Rivecourt, Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 352, 422, 439, 495, 588, 592, 604, 625, 680. *Boeks.* 1762 D. II. bl. 200; Bosscha, *Heerl.* bl. 117; Kraijenhoff, *Levensbijzonderh.* bl. 86; van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* D. II. bl. 593; *Annal. Acad. Gand.* Anno 1817—1818; *Notice sur le Cab. Num. de Leyde.*

NIEULANDE (Johannes van), zoon van Jacobus van Nieulande en Johanna Verberckmoes, werd omstreeks 1660 te St. Paul, in het land van Waes geboren. Na zijne eerste studiën volbragt te hebben, trad hij in 1677 in de congregatie van het Oratorium, werd eindelijk pastoor te St. Nicolaas, waar hij den 15den Maart 1714, in den ouderdom van 53 jaren, stierf.

Men heeft van hem:

Godtvruchtigheyt der Uytverkorene, bedeylt in dry deelen; het eerste het lofweerdigh ende godtvruchtryke Broederschap van den H. Dootstryt ons Salighmakers Jesu Christi stervende aen het cruys, om ons te verdienen een deugtsaem leven, ende een salighe doodt; ingestelt door den doorluchtigste en eerweirde heer H. Philip Erard van der Noot, bisschop van Gendt etc., opgericht den 22 Maert 1710. Het tweede deel behelst den Wegh van het bitter Lyden Jezu Christi, met afdeelinghe van de Statiën, voetstappen, etc., gelyck die te Jeruzalem bevonden is. Het derde deel spreeckt van den Lof ende Weerdigheyt van het H. Cruys; wort oock gehandeld van de geestelycke Cruysen, ende eenighe beweeghredenen om die te aenveerden. Den 3 druck vermeerdert en verbetert, Antwerpen, 1710, 12o.

Zie Pet. de Sweert, *Necrol.* p. 40 en *Chron. Orat.* p. 127. 128; Paquot, *Mém.* T. II. p. 57.

NIEULANDT (Jacobus Paschasius), te St. Wynoxbergen in Vlaanderen geboren, begaf zich omstreeks het midden der zestiende eeuw tot de Dominikanen, en deed zijne gelofte in het klooster dier orde te 's Hage. Meest heeft hij zich bekend gemaakt door eene Nederduitsche vertaling van het Latijnsche werk van Victor Uticensis, getiteld:

Historie, ofte Waerachtighe beschryvinghe van de onghenadighe ende grouwsaeme Vervolginghe der goede Kerstenen, aenghedaen van de Wreede Wandalen in 't landtschap van Afryken, Antw. 1568, 12o.

Zie de Jonghe, *Desol. Bat. Domin.* p. 174; Paquot, *Mém.* T. I. 468; *Oudh. van Delft.* bl. 391; Glasius, *Godg. Ned.*; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 66.

NIEULANDT (Franciscus), a Nova Terra of Novaterranus, te Gend in de zestiende eeuw geboren, scholasticus der St. Pieterskerk te Leuven, regent der openbare school aldaar, was zeer ervaren in het Grieksch en Latijn, waarvan hij eene proeve gaf in

Doctrina Christiana Graecè et Latinè; *typis Gravii*, Lovan. 1560, 8o.

Disciplina Christianorum, omnibus fidelibus annos discretionis habentibus scitu necessaria, in ordinem digesta per Franc. Novaterranum, Presbyterum Gandavensem. Adjectum est Servitium Missae, quod confiteor vocamus, cum aliquot Canticis Ecclesiasticis, Lovan. 1568, 12o. Mogelijk een latere uitgaaf van het vorige.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 287, *Fast. Acad.* p. 285. 286; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 305; Vernulaei, *Acad. Lov.* 2e ed. p. 76, 77; Paquot, *Mém.* T. I. p. 586.

NIEULANT (Adriaan van) of Nieulandt, werd in 1590 te Antwerpen geboren, doch ontving zijn opleiding in de schilderkunst te Amsterdam bij Pieter Izaks en Fr. Badens. Hij was een goed schilder van kleine beeldjes en landschappen. In het Museum van Berlijn bevindt zich van hem: *Dansende kinderen in een landschap, waarbij een Fauw en Nimf op een viool en een trom spelen*, in 1657 geschilderd. Hij schilderde ook voorstellingen van vaderlandsche gebruiken, als in 1633:

Jaarlyksche Omgang der Gilden en Leprozen op Koppermaandag, te Amsterdam, gehouden in den jare 1604, in 1769 door S. Fokke gegraveerd, in fol., naar de teekening van J. de Wit Jansz. 1768, die voorkomt in den *Atlas of Verzameling van Gebouwen enz. der Stad Amsterdam voor kinderen* enz. in fol. oblong.

Hij teekende ook een fraaijen titel voor *Iconologia, of uytbeeldinghe des verstands enz. door* Cesare Ripa enz., Amst. bij P. P. Pers (1644); R. A. Persyn sculp. in fol. Zijn portret is door C. Woumans sc. uitgegeven en komt ook voor bij de Bie.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 265; Kramm, t. a. p. bl. 1197.

NIEULANT (WILLEM of GULIELMI VAN) of van der Nieuwelandt, volgens sommigen in 1584 te Antwerpen geboren. Waarschijnlijk was hij een broeder of bloedverwant van den vorige en waren beide zonen van Willem van Nieulandt, die in 1584 als mr. knoopenmaker in het St. Lucasgild te Antwerpen werd ingeschreven, en zich »naest zoovelen om de ongenae der Spanjaarden te ontvlugten, met zijn gezin te Amsterdam vestigde." Hij was aldaar een leerling van Roeland Savery, en nadat zijn talent genoegzaam ontwikkeld was om met vrucht op reis te gaan, begaf hij zich naar Italië, en werkte te Rome drie jaren bij zijnen landgenoot Paulus Bril, wiens schilderwijs hij zich geheel eigen maakte, doch later veranderde hij geheel van stijl. Voornamelijk legde hij zich toe op het afteekenen van oude gedenkstukken, vervallen gebouwen, triumfbogen en dergelijke, die hij vervolgens in zijne landschappen te pas bragt. Zijn koloriet is natuurlijk en behagelijk, maar dikwijls te groen; zijn penseel vrij en meesterlijk; zijne stoffaadje niet onverdienstelijk geteekend. Hij heeft een stel van 60 (Nagler vermelt er 56) Italiaansche landschappen geëtst, zoo naar eigen compositiën als naar die van Paulus Bril. Onder zijne gravuren is er een in drie bladen in fol., voorstellende *De Groote Tyberbrug*, onder welke *Antverpian.* 1600. Indien hij in 1584 geboren werd, zou hij toen nog slechts 16 jaren zijn geweest.

In 1606 keerde hij naar zijne geboorteplaats terug, en werd in dat jaar als meester-schilder in het St. Lucas-gild aldaar ontvangen. Hij keerde later naar Amsterdam terug, waar hij in 1635 is gestorven. Gedurende zijn verblijf te Antwerpen, was hij lid der rederijkkamers de *Olijftak* en de *Violieren*, en vervaardigde als zoodanig de volgende spelen, die alle in die kamer ten tooneele zijn gevoerd.

Claudius Domitius Nero, tragoed. t' Hautii, 1618.

Saul, tragoed. Ald. 1617.

Levia, tragoed. Ald. 1624.

Aegyptica ofte Aegyptische Tragoedie van M. Authorium en Cleopatra, op den Regel: Wanhoop, nydt en dwaes beminnen, Reden, deught en eer verwinnen, Ald. 1624.

Salomon, Tragoedie, op den Reghel: Godt smijt den hooghmoet neer, en cort den dwaes sijn leven, Den mensch die nedrich is, wordt door den Heer verheven; verthoont op de Redenrijcke Camer van de Violiere, Ald. 1628.

Nog heeft hij te Amsterdam doen drukken:

Treurspel van Sophonisba Aphricana, op den Regel: Wie dat hem self verwint, bethoont veel grooter kracht, Dan die van Steden groot, de Mueren breeckt met macht, Amst. 1635, 1639.

Jeruzalems Verwoestingh door Nebuchodonozor, trsp. op den Regel: Des droeven onderganck, van Zedechias thoont, Hoe Godt d' ondanckbaerheyt en onghetrouheyt loont, Ald. 1635.

Poëma van den Mensch, inhoudende d' ijdelheydt des Werelts, d' ellende des levens, ende ruste des doodts, leerdicht, Antw. 1621, 4o.

Willems en Witsen Geijsbeek prijzen zijne treurspelen. Zijn portret, J. Meyssan fecit, komt voor bij de Bie.

Zie Houbraken, *Schouwb. der Schild.* D. V. bl. 121; Descamps, *Vie des Peintr.* T. I. 363; Fussli, *Lex.* T. II; *Cat. du Musée d'Anv.* 1857; Immerzeel, t. a. p. bl. 264; Kramm, t. a. p. bl. 1197—1199; Willems, *Verh. der Ned. Taal- en Lett.* D. II. bl. 561; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 469 volgg. Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 933; Siegenbeek, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* bl. 137, 138; Snellaert, *Schets eener Ges. der Ned. Lett.* bl. 113, 140; Blommaert, *de Ned. Schrijv. van Gent,* bl. 202, 211; Melckbeke, *Geschiedk. Aant. rakende de Peoene,* bl. 105, 107; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 150.

NIEULANT (JAN), volgens Fiorillo dezelfde met Adriaan, doch Bryan-Stanley wil dat hij in 1569 te Antwerpen is geboren. Hij schilderde historische voorstellingen op kleine schaal, en was in het landschap zeer bedreven, hetwelk hij met onvermoeide vlijt uitvoerig behandeld heeft.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1198.

NIEUPOORT (WILLEM HENDRIK), Nypoort of Neoportus (Guil. Henr.), bloeide in de achttiende eeuw te Utrecht, waar hij aan de academische jeugd privaat onderwijs gaf. Sommigen noemen deze stad zijne geboorteplaats, doch Saxe houdt het voor onzeker of hij een Utrechtenaar of een Hollander was. Hij was leerling van Perizonius en van der Noodt, regtsgeleerde en literator. Zijn boekje *Rituum qui olim apud Romanos obtinuerunt succincta explicatio ad intelligentiam veterum auctorum facili methodo conscripta,* werd algemeen aan de academiën en scholen gebruikt. Het werd eerst te Utrecht, 1712, 8o. uitgegeven, voorts Budissae, 1713, 1715, Traj. ad Rhen, 1716 *prioribus multo auctior et numismatibus illustrata,* 8o. Budissae, 1723, 1733, Traj. ad Rhen., 1723 (edit. 3a), 1734, 8o., Argent. 1738, 8o., Budissae, 1739, 8o., Berol. 1751, 1766 edit. 13a, 1767 *cum Joh. Matth. Gesneri Prolusione et Caroli Ferd. Hommelii Praetoris libro singulari,* Traj. ad Rhen, 1746, 1774, 8o. edit. 14a, Berol, 1784, 8o. Traj. ad Rhen. 1808 (*editio altera auctior et amendatior*).

Chph. Joh. Gottfr. Hoymann en C. G. Schwartzius *Observationes ad G. H. N. Compendium Antiquit. Roman. ed. It. Andr. Mich. Nagelio Altdorfi* 1757, 8o. gaven aanteekeningen. Pet. Franc. Guyot de Fontaines zette dit werk in het Fransch over, Paris, 1741, 1771, 12o.

Historia Reipublicae et imperii Romanorum ab urbe condita ad an. urbis 727 quo Octaviano Caesari summa imp. cum nomine Augusti, delata fuit, Ultraj. 1724, 8o.

Zie Saxe, *Onom.* T. VI. p. 213, 214; *Vita Fabr. Reim.* p. 368; J. D. Fuss, *Ant. Roman. Leod.* 1826, *Praef.* p. VI. *Alg. Deutsche Bibl.* T. VII. P. II p. 346—348; Jöcher, Adelung, Baur, *Boekz. der Gel. Wer.* 1723. *b.* bl. 625 en het ant. Nagel (C. E.)

NIEUPORT (JUSTUS VAN). Zie Nypoort (JUSTUS VAN DER).

NIEUPOORT (JOHAN VAN), Burgemeester van Utrecht werd bij gelegenheid van den inval van den vijand in de Veluwe, Amersfoort ingenomen, en Utrecht met schrik vervuld was, in oogstmaand 1629 naar s Hage gezonden met verzoek dat de Vergadering van hun Hoog Mog. en den Raad van Staten derwaarts mogt verplaatst worden, 't geen terstond geschiedde.

Zie van Wijn, *Bijvoegs. en Aanmerk. op Wagenaar,* D. XI bl. 50.

NIEUPOORT (MAARTEN), Kapitein van eene compagnie soldaten, was gehuwd met Maria Colve, dochter van Henricus Colvius Nicolaasz. Predikant te Zwyndrecht en Maria Verschoor (zie Balen, *Beschrijving van Dordrecht,* D. II bladz. 1089). Volgens het werk van Jhr. J. W. van Sypenstein en J. P. de Bordes *de verdediging van Nederland* in 1672 in 1673 1e (*gedeelte,* bladz. 31) lag Maarten Nieupoort met zijne kompagnie infanterie ten jare 1672 te Maastricht en Balen, t. a. p. pl. meldt ons, dat hij den 26sten October 1674 voor de stad Grave sneuvelde.

Zie *Jaarb. voor de Stad en het Kanton Schied.* 1852. bl. 20 en 21.

NIEUPOORT (Mr. WILLEM), zoon van Willem Nieupoort, secretaris van Schiedam, aldaar den 30sten Januarij 1607 geboren, werd een der grootste staatsmannen van de zeventiende eeuw. Na volbragte letterkundige studiën in Frankrijk, werd hij benoemd tot secretaris bij den ambassadeur in Engeland, Joachimi. In 1629 werd hij lid van de regering zijner geboortestad, vervolgens pensionaris en bekleedde sedert van wege Schiedam vele staatsambten. Na het overlijden van Willem II, zonden de Staten van Holland hem eerst naar Friesland en Groningen, ten einde de Staten dier gewesten te bewegen tot het houden van eene buitengewone vergadering in den Haag, vervolgens naar Zeeland, om daar de denkbeelden van die van Holland, nopens de noodeloosheid van het ambt van kapitein generaal, veld te doen winnen. Hij betoonde onder de omstandigheden, waarmede de uitvoering van dezen last vergezeld ging, veel moed. In 1653 werd hij een der afgevaardigden van Cromwell, om over den vrede te handelen. Als vertrouwde van de Witt had hij een groot deel aan de leiding der zaken, reisde heen en weder en werd benevens Beverninck van geheime voorschriften voorzien. Een en ander deed de verdenking geboren worden, dat hij het vorderen van de zoo vermaarde acte van seclusie aan Cromwell had voorgeslagen, doch hij zuiverde zich met eenen eed en deed daardoor de van wege Friesland ingestelde strafvordering vervallen. Hij bleef als ambassadeur in Engeland, doch de door hem gevoerde onderhandelingen tot het sluiten van een scheepvaartverdrag vorderden weinig en na het herstel van Jacob II, aan wien hij niet aangenaam kon zijn, werd hij terug geroe-

pen. Gedurende den tweeden Engelschen oorlog was hij in verstandhouding met eenige uitgewekene Engelschen, en vermits hij de partij van den raadpensionaris de Witt was toegedaan, troffen ook hem de gevolgen van 1672. In een oproer te Schiedam werd hij door het graauw gevangen genomen, later werd hij door den stadhouder van zijne ambten ontzet.

Hij overleed den 2den Mei 1678 in den Haag, bij zijne echtgenoote Anna van Loon, verscheidene kinderen nalatende. Joachim Oudaan vervaardigde bij zijn overlijden een *Lijkgedagtenis*.

Men heeft van hem:

Verbael, gehouden door de Heeren H. van Beverningh, W. Nieupoort, J. van de Perre en A. P. Jongestal, als Gedeputeerden en Extraordinaris Ambassadeurs van de Heeren Staaten Generaal aen de Republycque van Engelandt, 's Gravenh. 1725, 4o.

Schrijvens van 't geene Willem Nieupoort, Ambassadeur van Hollandt, in en ontrent syn jonghste audientie van het nieuw Parlement van Engelant enz. — bejegent is, en wat hij voorders aen 't selfde Parlement vyt krachte van nieuwe credentiale geproponeert heeft (10 Junij) Harl. (Pseud.) 1659.

Missive van den Heer Ambassadeur Willem Nieupoort uyt Engelandt aen seker gequalificeert Heer aeng. drie weecken prolungatie van stilstant van wapenen tusschen de vlooten (van Nederland en Zweden).

Noch een Missive van denz. Ambass. aen de Heeren Ambass. in Denemarcken enz. (over 't zelfde onderwerp, beide van 13 Junij). — *Item een Missive en Instructie van het Parl. aen den Engelschen Admiraal Montagu in de Sond, ten eynde als boven*, Haarl. Jan Schaeck (pseud.) 1659.

Zie Aitsema, *Herst. Leeuw*, bl. 134, 136; *Saken van Staat en Oorl.* D. III. bl. 814, 815, 1153, 1295 enz. D. IV. bl. 133. Ludlows, *Memoirs*, Vol. II. p. 21, 199. Vol. III. p. 135—139, 150, 151, 152; Thurloes, *Papers*, Vol. I. p. 281, 299. 600. Vol. II. p. 133. Vol. III. p. 114, 116. Vol. V. p. 243, 259, 309, 463. Vol. VI. p. 489. Vol. VII. p. 33, 119, 130 Wicquefort, Livre X. p 572; v. d Capellen, *Gedenkst.* D. II. bl. 302, 303; de Witt, *Brieven*, D. II. bl. 205, 223. D. III. bl. 880; Lamberti, T III. p. 551; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 130, 188, 257, 259, 264, 307, 316, 279, 280, 309, 337, 369, 430, 472. D. XIII. bl. 4, 10, 168. D. XIV. bl. 78, D. XVI. bl. 441. D. XVII. bl. 289. D. XVIII. bl. 128; van Wijn op Wagenaar, D. XII. bl. 43, 115; Bilderdijk, *Ges. des Vad.* D. IX. bl. 72, 75, 83; Scheltema, *Staatk. Ned; Jaarb. van Schied.* 1849. bl. 1 volgg. van Kampen, *Karakt.* D. II. bl. 250; J. Oudaan, *Ged.* D. III. bl. 467; Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

NIEUPOORT (Willem Hendrik), zoon van Maarten Nieupoort, werd den 13den Mei 1674 in de Nieuwe Kerk te 's Gravenhage gedoopt. Deze was later gehuwd met Marie Juliane Sitsard. Behalve hunne dochter Louise Juliane, bezaten zij nog een zoon, Marten Hendrik geheeten. Hij was den 30sten Mei 1700 te Frankfort aan den Oder geboren, studeerde te Utrecht en werd in 1723 als proponent aangenomen. In het Groot Plakkaatboek, D. VI. bl. 412, leest men, dat hij als proponent gepredikt hebbende op den 18den Augustus 1726 in de Kloosterkerk te 's Hage, voor een commissie uit HH. Mogenden, den 19 Augustus, na gehoord rapport, is aangesteld voor den tijd van 5 jaren tot predikant bij den ambassadeur aan het Turksche Hof, van wege den Staat der Vereenigde Nederlanden, Mr. Cornelis Kalkoen, met wien hij, volgens de Boekzaal van Mei 1730, bl. 632, in September 1726 derwaarts vertrok. Hij overleed te Constantinopel den 31sten Januarij 1730, en werd den 1sten Februarij aldaar met groote staatsie begraven; ten blijke van de gunst, waarmede genoemde ambassadeur hem was toegedaan, dient dat deze order gegeven heeft, om een monument op zijn graf ter zijner eere te vervaardigen.

Zie *Jaarb. voor de Stad en het Kanton Schiedam*, bl. 27.

NIEUSTAD RUTGERSZ (Pieter van), med. dr. te Dordrecht in de tweede helft der zeventiende eeuw, zette het *Kort begrip van de Leere der Medicine en Chirurgie van den geleerden mr. Petrus Pignaeus, Chirurgyn des Konings en deken van de Schole te Parijs*, in het Nederduitsch over. Hij huwde Cornelia Stoop Dirksdr. die hem 3 kinderen schonk.

Zie Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 1246.

NIEUSTADT (C. van). Zie NEOSTADIUS.

NIEUVEEN of NYEVEEN, bij Bor, Nieveen. Den naam komt als die van een der Edelen in 1566 voor. Wie deze was bleef onbekend aan te Water.

Zie *Verb. der Edel.* D. II. bl. 163.

NIEUWELANDE of NIEUWLANDT. Zie NIEULANT (Willem van).

NIEUWENAAR (Adolf, Graaf van) en Meurs, stadhouder van Gelderland, Overijssel en Utrecht. In 1584 volgde hij den afvalligen Willem van den Berg als stadhouder van Gelderland op; trachtte in 1585 te vergeefs den afval van Nijmegen te voorkomen, en kwam daarbij zelf in groot levensgevaar, doch het gelukte hem, door eenig volk in die stad te brengen, Arnhem te behouden. In hetzelfde jaar deed hij, op den naam van Truchses, verdreven aartsbisschop van Keulen, met omtrent duizend man een inval in dat aartsbisdom, en verrastte den 10den Mei Nuis. Terwijl hij zich hier ophield, trad Maarten Schenk van Nideghem met hem in onderhandeling om tot de Staatsche zijde, welke hij voor eenigen tijd had verlaten, weder te keeren. Op den 20sten Mei kwam men binnen Gelder overeen, dat Schenk zijn huis Blyenbeek den Staten zou leveren en voorts hunne zijde houden, mits zij hem een veldmaarschalksplaats in hunne legers opdroegen en hem een ander huis, in de plaats van het zijne, bezorgden, of *f* 4000 in 't jaar, zijnde het beloop der inkomsten van Blyenbeek. Na het sluiten van dit verdrag, ruimde Schenk zijn slot, en bemagtigde, nog voor het einde dier maand, het slot te Overasselt bij Grave. Kort daarop vereenigde zich Nieuwenaar met Schenk en den heer van Villers, trok tegen den Spaanschen overste de Tassis op, ontmoette hem te Amerongen, doch werd verslagen. Nieuwenaar ontkwam het binnen Amersfoort, Schenk binnen Wijk te Duurstede, Villers in 't hoofd gewond, werd gevangen genomen en na lang zitten tegen hoog losgeld geslaakt.

Ondanks deze nederlaag begeerde de Utrechtsche burgerij hem, in plaats van Villers, tot hunnen stadhouder. In 't eerst kantten zich de Staten hiertegen aan, doch voor opschudding bevreesd, gaven zij hunne toestemming om hem, bij voorraad, en gedurende de hechtenis van Villers, dien post te doen bekleeden. Niet lang daarna trok hij met 18 vaandels Engelschen en Duitschers in de Veluwe, en bemagtigde de schans bij IJsseloord. Van hier nam hij zijn weg naar een blokhuis, boven Heusden, aan 't Bergsche Hooft, en maakte er zich insgelijks meester van. Terzelfder tijd hield hij heimelijk verstand binnen Nijmegen met eenen Jan Haarents, die in een toren aan de vest woonde. Door middel van dezen was hij voornemens volk in de stad te brengen, en 't ware gewisselijk gelukt, indien hij in dronkenschap zich niet iets van het ontwerp had laten ontvallen. Hierop werd hij gepijnigd en tot ontdekking van het geheim gebragt. Om zijne teleurstelling eenigzins te vergoeden, liet de stadhouder een schans te Lent bouwen, en daar uit de stad, soms met gloeijende kogels heftig beschieten. Doch dit had geen andere uitwerking dan dat eenige huizen beschadigd of in brand geschoten werden. Een inval van heer van Hautepenne in de Betuwe met 5000 man, deed hem eerlang dit oord verlaten. Hij stond in blakende gunst van Leycester, die hem aan het hoofd eener kamer van geldmiddelen, op eigen gezag ingerigt, stelde. In 1586 gaf hij een bewijs van het groot gezag, dat hij zich als stadhouder aanmatigde, door de Staten des lands van Utrecht, de wethouderschap, de ambtenaren der stad en de gansche gewapende burgerij onder een nieuwen eed te brengen van getrouwheid aan de Algemeene Staten, aan Leycester als landvoogd en aan hem zelven als stadhouder over 't land van Utrecht. Na het vertrek van Leycester in 1587 wisselde hij van aanhang en voegde zich bij hen, die op den graaf en zijne raadslieden vertoornd waren. Kort hierna, toen het geschapen stond, dat er een burgeroorlog ontstaan zou, toonde hij veel beleid, veranderde de regering, nam Prouning en die van zijn aanhang gevangen en herstelde de rust. Den 18den October 1589 kwam hij door het ontbranden van buskruid deerlijk te Arnhem aan zijn einde.

De Groot kenschetst hem met een paar woorden als een »man traag in den oorlog, maar van onberispelijke zeden." Hij

liet zich door de omstandigheden beheerschen en was geen man van vast karakter. Zyne vrouw Walburg van Nieuwenaar, voormaals gehuwd met den ongelukkigen graaf van Hoorn, was zijne volle nicht en werd zijne erfgename. Haar testament van 28 October 1594 wordt bewaard in het Prov. Archief van Utrecht, collectie Booth, boek XXII, b. bl. 82 en medegedeeld in *Kronijk van het Hist. Gen. te Utrecht*, 5de Jaarg. bl. 115 volgg.

Zie Bor, van Meteren, Wagenaar, van Wijn op Wagenaar, D. VIII. bl. 38; Cerisier, Bilderdijk, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zament.*; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 712, 714, 728; Beaufort, *Lev. van Willem I*, D. I. bl. 604; Scheltema, *Staatk. Ned.* o. h. w. Kluit, *Hist. Staatsreg. van Holl.* D. III. en *Bijl.*; van Kampen, *Vad. Karakt.* D I. bl. 490, 491; v. d. Monde, *Tijds voor Gesch. en Oudh. van Utr.* D. II. bl. 358, 359; *Chron. van het Hist. Gen.* D. V. bl. 31, 32, 116, 408, 410—412, 419, 420. D. VIII. bl. 235, 252, 303. Brieven van hem (1586, 1588, 1589) D. VIII. bl. 235, 236; Kist en Royaards *Arch. voor Kerk. Ges.* D. VII. bl. 251; Groen van Prinsterer, *Arch.* D. VII. bl. 438. D. VIII. bl. 50, 218, 289, 309, 310, 458; *Overijs. Alm.* 1848. bl. 70; Muller, *Cat. van Portr.*

NIEUWENAAR (AMELIE VAN) of Nyenar, dochter van Humbert van Nieuwenaar, nicht van Herman, graaf van Meurs, huwde waarschijnlijk omstreeks 1561 Hendrik van Brederode. Zij was zoo godvruchtig van hart en kuisch van zeden, als edel van geslacht. Zij deelde in al zijne gevoelens en lotgevallen, vergezelde hem dikwerf getrouw en moedig op vele zijner togten, alom ten beste der zaak, die hij voorstond, ondernomen, en gaf ten blijke van haren met Brederode eenstemmigen geest en van hare koenheid in 1566 een voorbeeld, toen zij met de zusters van Willem I, door de regenten der stad Hoorn feestelijk onthaald, den burgemeester Willem Pietersz. Enkhuizen, den gouden penning, waarop de zinspreuk der verbondene edelen: »fidelles au Roy jusques à la besace" gestempeld was, om den hals hing. Du Thou kende haar een »uitmuntend verstand" toe. Kort na haar huwelijk liet haar echtgenoot voor haar het lusthuis Ameliastein in het Vuursche bosch bouwen tusschen den Zuider Lekdijk en de Vaart, die de weduwe van Johan Wolfard van Brederode in 1658 naar Gorinchem deed graven. Het werd in 1826 gesloopt en door Rademaker afgebeeld, zoo als het zich in 1607 vertoonde. Na overijden van Brederode huwke zij Frederik III, keurvorst van de Paltz, bijgenaamd *de Godvruchtige*, en overleed in 1602.

Zie Voet, *Oorspr. Voortg. en Daden der Doorl. Heeren van Brederode*, bl. 133; *Groot Placaatb.* D. VIII. bl. 647; Velius, *Kron. van Hoorn*, bl. 298; te Water, *Verb. der Edel.* D. I. bl. 94; le Long op Rademaker, D. VI. bl. 55; *Tegenw. Staat van Holl.* D. VII. bl. 515; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. I. p. 270, 385. T. III. p. 416. T. V. p. 427, 464; Mr. M. C. v. Hall, *Hendrik Graaf van Brederode*, bl. 50, 51, 163; Beaufort, *Willem I*, bl. 604.

NIEUWENAAR (gravin ANNA VAN), eigenlijk Nyenar, was in tweede huwelijk echtgenoote van heer Walraven van Brederode; zij was de moeder van de Fransche abdis Margaretha van Brederode, die in gemelde abdij zoo vele verschillende geldstukken heeft laten slaan, waarvan onder anderen, nog vele in het Munt- en Penningkabinet der Leidsche hoogeschool gevonden worden. Deze Margaretha was halve zuster van Reinoud van Brederode, vader van den in de Ned. geschiedenis zoo bekenden Hendrik van Brederode.

Zie van der Chys, *de Munten der Leenen in de Hertogdommen van Brab. en Limb.* bl. 196.

NIEUWENAAR (gravin ELIZABETH VAN) of Nyenar, was gehuwd met Frederik van Sombref, heer van Rekheim in Limburg, van welken heer nog munten voorkomen. Hij verwekte bij haar eenen zoon, mede Frederik geheeten, en die in het jaar 1495 voorkomt als heer van Rekheim, Kerpen en Tomberg.

Zie van der Chys, *de Munten der Leenen in de Hertogdommen Brab. en Limb.* bl. 288 en 289.

NIEUWENBURG (JAN JANSEN VAN DEN), een Amsterdammer en watergeus, had met Ruychaver deel aan het wegnemen en plunderen van het marktschap van 's Hertogenbosch.

Zie *Sent. van Alva*, bl. 245; van Groningen, *Ges. der Waterg.* bl. 281; Art *Bie* en *Calfsvell.*

NIEUWENHEIM (WOLTER VAN), heer van Driebergen. voerde als majoor het regiment van Kannenburgh, na het sneuvelen van deszelfs bevelhebber, aan, in het gevecht bij Ekeren (1703). Hij wordt genoemd onder de officieren, die zich toen onderscheidden.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 135.

NIEUWENHEYM (adjudant), mogelijk Wolter Godefried van Nyenheim, kapitein in het regiment van Aylva was bij de verdediging van Bergen-op-Zoom in 1747.

Zie Bosscha, t. a. p. bl. 647.

NIEUWENHO (E.), bloeide in het midden der zeventiende eeuw. Men vindt Nederduitsche gedichten van hem verspreid voor de werken zijner tijdgenooten, o. a. voor A. van der Donck, beyder rechten doctoor, *Beschrijvinge van Nieuw Nederlandt*, Amst. 1656, 4o.

NIEUWENHOVE (FRANS VAN) of Franciscus a Nova curiâ, werd in den aanvang der zestiende eeuw te Gent geboren, trad in de orde der Recolletten, werd priester, onderwees eerst de theologie in het klooster te Gend, werd vervolgens tot prediker gebruikt, en ontving als zoodanig veel toejuiching. Zijne verdiensten waren het, die hem het ambt van gardiaan van zijn klooster te Gend, Brugge en Duinkerken bezorgde. Hij overleed in dat van Gend 8 Junij 1582. Hij heeft in ms. nagelaten:

Sermones in totius anni Dominicas.

Conciones in Euangelia, quae per annum in Ecclesia proponi solent ad Sanctorum memoriam, cum legendis quorumdam Sanctorum.

Conciones in Euangelia Quadragesimalia; cum Explamatione Passionis Dominicae.

Alterum Quadragesimale, de Militia.

Commentarius in Epistolam Pauli ad Ephesios.

Expositio Regulae Fratrum Minorum.

De Casibus reservatis Episcopo a Jure, Consuetudine, et Statutis Synodalibus, saltem Tornacensibus.

Oeconomia Christiana, de Societate conjugali, herili et externâ.

De Septem Ecclesiae Notis sacris, vel Sacramentis, Axeomata.

In orationem Dominicam.

In Synbolum Apostolorum.

In Hymnum Evangelicum: Gloria in excelsis Deo.

In Hymnum: Veni sancti Spiritus.

Collationes quatuor ad Sacerdotes in Primitiis.

Tractatus de virginibus, et viduis, ex utroque Testamento.

De visu et aspectu Dei.

Sermones in professione monachorum et religiosorum.

De Septem doloribus gloriosae Virginis.

Tractatus de fructibus Spiritûs.

Zij vormen te zamen 3 deelen in folio.

Zie Sanderus, *de Gandav.* p. 41; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 249; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 236, 237; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 40; Paquot, *Mém.* T. II. p. 636, 637; Hermans, *Consp.*

NIEUWENHUIS (AART). Op den Cat. der handss. van van Voorst, bl. 29, komen voor 2 ms.

Willem Deurhoff, *De Zeeven Gelykenissen van onze Heer en Zaligmaker J. Chr. voorgestel in 't 13 Hoofd-deel van het Evang. van Mattheus en Opening en Verklaaring der XIV—XVIde Hoofdstuk van het Evang. van Johannes. Met voorreden betr. het leven en de Werken van Deurhoff*, in fol. c. 1000 pag. Beiden onuitgegeven en geschreven door A. N. die er een epigram op een portret van Deurhoff in 1776 heeft bijgevoegd.

NIEUWENHUIS (GERRIT). Hij bewerkte het *Algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen*, in 8 deelen, te Zutphen van 1820—1829 in het licht verschenen. In 1833 verscheen het eerste deel van het *Aanhangsel op dit Woordenboek, bijeenverzameld en in orde gerangschikt door een Vaderlandsch geleerde*, in 1835 het laatste deel. Tot de medewerkers van Nieuwenhuis' *Woordenboek* behoorden o. a. J. O. Arntzenius, te Harderwijk, E. A. Borger en J. M. Kemper te Leyden, H. Muntinghe en J. A. Uilkens te Groningen, J. Vosmaar te Utrecht. Sedert 1852 verschijnt een nieuw bewerkte uitgaaf, eerst bij Fuhri te 's Hage later bij Sythoff te Leyden.

Zie het *Voorber.* van het eerste deel van het *Aanhangsel.*

NIEUWENHUIS (JACOBUS), zoon van Jacob Severin Nieuwenhuis (*) en Maria Geertruida Scholl, van Burtscheid bij Aken, werd den 26sten October 1777 te Alkmaar geboren. Zijn vader wilde hem voor den handel opleiden, doch door voorspraak van den Lutherschen predikant Nicolaäs de Reus, gaf hij hem in 1789 vrijheid tot studeren. Na de Latijnsche scholen te Alkmaar doorloopen te hebben en privaat-les in de wis- en natuurkunde van den schoolmeester Govert de Beer, die hem zelfs met de werken van Descartes en Spinosa bekend maakte, genoten te hebben, werd hij door den predikant J. W. Statius Muller, eerst te Alkmaar en later te Haarlem, gedurende 2 of 3 jaren voor de akademische studiën opgeleid. Vervolgens begaf hij zich naar Tubingen, waar hij de lessen van Storr, Flatt, Schnurrer, Gaab en Pfleiderer bijwoonde, en van Mag. Hauber nog privaatles ontving. In 1798 keerde bij naar Alkmaar terug, in 1799 werd hij proponent en in het volgend jaar predikant bij de Luthersche gemeente te Zutphen. Hier was hij werkzaam tot in 1803, toen hij naar Utrecht beroepen werd, waar hij de 13 eerstvolgende jaren bleef. Gedurende zijn verblijf aldaar, sloeg hij in 1805 een beroep naar Groningen en in 1809 naar Rotterdam af; doch in 1816 nam hij een beroep als hoogleeraar in de wis- en natuurkunde te Deventer aan.

Hij had als predikant zijne studie in de wis- en natuurkundige wetenschappen, reeds te Alkmaar begonnen en te Tubingen vervolgd, voortgezet, gedurende zijn verblijf te Zutphen daarin onderwijs gegeven aan de kadetten van de Militaire School, door den generaal Voet bestuurd, en ten nutte van hen een *Wiskundig Leerboek* in het licht gegeven. Te Utrecht tot lector benoemd aan de aldaar gestichte Fundatie van Renswoude, was hij, om die betrekking onder keizer Napoleon te kunnen behouden, verpligt geweest zich den academischen graad van doctor in de wijsbegeerte te verwerven, hetwelk hij den 28sten Februarij 1811 op theses gedaan had. Voorts hield hij in 1823 een avond-cursus over de natuurkunde, en voor eenige inzonderheid Duitsche studenten, een cursus over de geschiedenis der bespiegelende wijsbegeerte.

Den 31sten October 1816 aanvaardde hij den opengevallen leerstoel van Chernac met eene *Oratio de varia philosophandi ratione, cum mentis humanae indole et progressibus comparata*, opgenomen in de *Annales Acad. Gron.* 1816—1817, p. 637—653. In 1822 werd Nieuwenhuis naar Leyden beroepen, ter vervanging van S. J. van de Wijnperse, als hoogleeraar in de bespiegelende wijsbegeerte en den 15den Julij van dat jaar aanvaardde hij den post van met een *Oratio de praestantia Philosophiae theoreticae in dissensu Philosophorum conspicua*, gedrukt in de *Annales Acad. Lugd. Bat.* 1822—1823.

Ruim twintig jaren werkte Nieuwenhuis mede door zijn onderwijs en schriften tot den roem der Leydsche hoogeschool. Gedurende het akademie-jaar van 1833—1834 bekleedde hij de waardigheid van rector magnificus, die hij nederlegde met eene *Oratio de principiorum pugnâ in rebus gravissimis cautè dejudicandis*, uitgegeven in de *Annales Acad. Lugd. Bat.* van dat jaar.

Na op zijn verzoek, 29 Maart 1843, zijn emeritaat verkregen te hebben, verliet hij Leyden en vestigde zich met zijn huisgezin op het buitengoed van een zijner zonen, het huis *den Engh* bij Vleuten in de provintie Utrecht, waar hij zijne overige levensjaren doorbragt, zich bezig houdende met zijne bij voorkeur geliefde wijsgeerige bespiegelingen, en het uitgeven van geschriften.

Uit de kerk tot de hoogeschool overgegaan, verloor Nieuwenhuis de eerste niet uit het oog. Hij behoorde tot de commissie ter organisatie van de Evangelische-Luthersche kerk hier te lande, door koning Willem I benoemd, en was, sedert de oprigting harer Synode in 1829 lid van deze hooge kerkvergadering en van hare Synonale Commissie tot in 1844, en van 1825—1846 curator van het Evangelisch-Luthersch Seminarium te Amsterdam. Van 1826 tot 1834 nam hij als buitengewoon predikant bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Leyden, de dienst waar op twaalf predikbeurten 's jaars. Van 1826 tot op zijn vertrek uit Leyden, was hij lid van de plaatselijke schoolcommissie aldaar.

Als geleerde genoot Nieuwenhuis de algemeene achting en werd hij achtereenvolgens lid van verschillende genootschappen, van welke dr. Bergman in de levensbeschrijving van den hoogleeraar (bl. 171, 172) een lijst heeft gegeven.

Nieuwenhuis beoefende ook de dichtkunst. Reeds op 14jarigen leeftijd gaf hij een gedicht in het licht bij het eeuwgetijde der Luthersche gemeente in Alkmaar 1792; een gedicht *Het Noodlot* getiteld, vindt men in den *Schouwburg* voor 1807, no. 8. Hij huwde (1) 18 September 1800 te Zutphen Carolina Wilhelmina Ferdinandine Domela van Brunswijk, gestorven 13 September 1810, hem 6 kinderen, o. a. dr. Ferd. Jac. Domela Nieuwenhuis, hoogleeraar bij het Evangelisch-Luthersch Seminarie te Amsterdam, nalatende; (2) Anna Margaretha Elisabeth van Pesch, die hem 10 kinderen schonk, van welke nog 5 zonen) mr. Coenraad Jacob Nicolaas, kanton-regter te Woerden; mr. Hendrik Bernard te Utrecht, mr. Dionys Christiaan bij Utrecht, mr. Adriaan Jacob te Parijs) en ééne dochter, (Anna Jacoba, gehuwd met Ds. J. J. Richard, prekikant bij de Hervormden te Zeist) in leven zijn. Nieuwenhuis overleed 7 April 1857 en werd den 11den aan de Bildt ter aarde besteld. Een welgelijkend portret met facsimile zijner handteekening, naar eene daguerreotype voor 1847 is in November 1847 door J. P. Berghaus te Leyden in steen gebragt.

Hij gaf in het licht:

Wiskundig Leerboek, Zutphen, 1803, 2 d.

Het eerste deel, de *Rekenkunde en Meetkunde*, is opgedragen aan den Utrechtschen hoogleeraar Hennert; het tweede, *de Algemeene Rekenkunde of Algebra*, aan den generaal Voet.

Te Utrecht schreef hij een aantal beoordeelingen en andere stukken, meest van wijsgeerigen inhoud, in den *Schouwburg van in- en uitlandsche Letter- en Huishoudkunde*, b. v.

Beoordeel. van Rh. Feith's Brieven aan Sophia over de Kantiaansche Wijsbegeerte.

J. Kinker, *Brieven van Sophia aan mr. Feith.*

Korte Verklaring der Schellingiaansche wijsbegeerte.

Gedachten van den wijsgeer Fichte over het Christendom.

Geschiedk. onderzoek. over den uitslag der gemaakte toepassingen van Bovennatuurkundige grondbeginsels op de Natuurkunde in *Verh. door Teyler's Tweede Genootschap*, 16e stuk Haarl. 1809, bl. 81—256.

Handleiding tot het Catechetisch onderwijs in den Christelijken Godsdienst, Zutphen, 1806, 12o.

Leerredenen, Ald. 1808. Zie *Bijdragen tot de Geschied. der Evang.-Luth. Kerk in de Nederl. verzameld door* J. C. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis. St. I. bl. 66, 1845, bl. 115—155.

Het gewigt van den eed geschetst in eene leerrede over Jacob V: 12, ald. 1803.

De luisterrijke Overwinning der Bontgenooten in den Veldslag van Belle-Alliance, godsdienstig gevierd in eene Leerrede over Openb. XI: 15—18, Utrecht, 1815. Zie *Bijdragen*, bl. 155—157.

Quaestiones Philosophicae inaugurales, Traject. ad Rhen, 1811, 4o.

Gedachten over het Akademisch Onderwijs der bespiegelende Wijsbegeerte in het Koningrijk der Nederlanden, Leyd. 1834.

Intia Philosophiae Theoreticae Vol. pr. Psychologices Logicesque elementa conplectens. Vol. Sec. pars pr. elementa Metaphysices (*historiae adumbrata*) *complectens*, Lugd. Batav. 1831—1833, 2 T. 8o.

Quaestiones Logicae in usum scholarum, Lugd. Bat. 1842.

Ph. W. v. Heusde, de Socratische School, vierde deel, de Metaphysica, nader toegelicht en beoordeeld door J. N., Leid. 1840, 8o.

Ned. vertaling uit het Fransch van dr. H. Ahrens, *Grondbeginselen der Mensch- en Zielkunde, naar de leer van Dr. F. C. Krause enz.* met aanteekeningen, Utrecht, 1847, 2 d. gr. 8o.

Voorberigt voor de door een andere hand naar het Deensch gemaakte vertaling van dr. H. Martensen's *Grondschets*

(*) Zijn vader, uit een Deensch of Noordsch geslacht, Nyegaard geheeten, gesproten, voer eerst ter zee, leed schipbreuk, vestigde zich als koopman te Alkmaar, waar hij zijn naam Nyegaard, omdat hij niet verdragen kon Nydegaard genoemd te worden, in dien van Nieuwenhuis veranderde.

voor een stelsel der Zedelijke Wijsbegeerte, Utrecht, 1847.

Onderscheidene boekbeoordeelingen in het *Algemeen Letterk. Maandschrift*. Een dier beoordeelingen, die van dr. D. Burger's werkje over het opklimmende deel der wijsbegeerte, volgens Krause, gaf den Leidschen hoogleeraar in de godgeleerdheid dr. J. H. Scholten, aanleiding tot zijn tegenschrift: *Over het Gods begrip van Krause, Brief van den Heer J. Nieuwenhuis, Doctor en voormalig Hoogleeraar der Wijsbegeerte*, Leiden, 1846.

Tweetal Leerredenen van J. N. en H. J. Matthes, gehouden te Leyden op den 9 November 1828, *bij gelegenheid der bevestiging en intrede des laatst genoemde, als predikant der Evangelisch-Luthersche Gemeente aldaar*, Leyden, 1828, 8o.

Een aantal artikelen in het *Algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen*, onder toezigt van G. Nieuwenhuis, uitgegeven bij H. C. A. Thieme te Zutphen, 1820 en verv. vooral in het 1ste deel op letter A.

Redevoering over het onweder.

De Geschiedenis der Bespiegelende Wijsbegeerte beschouwd als de geschiedenis der ontwikkeling van den menschelijken geest.

Het Verband der Wiskunde met eene beschaafde Opvoeding. De drie laatste in N. G. van Kampen, *Magazijn voor Wetens. Kunsten en Letteren*, 1822—1830, 5de deel, 3de stuk, bl. 355 en v. 6de deel, 3de stuk, bl. 321—352, 8ste deel, 3de stuk, bl. 171—398.

Redevoering over het leven en de wijsgeerige verdiensten van den Hoogleeraar J. J. Hennert, vóór het 1ste deel van diens *Lessen over de eerste beginselen der Wijsbegeerte, uit het Latijn vertaald door G. C. Spaan*, Leyd. 1822.

Herinneringen aan J. W. Statius Muller, Evangel. Luthersch Predikant, vóór diens overzetting van *Het leven en karakter van den beroemden Engelschen Godgeleerde Dr. P. Doddridge*, Nijmegen, 1837, kl. 8o.

Voorrede vóór J. W. S. Muller's nameloos uitgegeven *Stemmen uit het graf van eenen Christen*, enz. Dordr. 1839.

Zie Siegenbeek, *Ges. der Leydsche Hoog.* D. I. bl. 436. *Toev. en Bijl.* bl. 261; Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de Ges. der Ev. Luth. Kerk in de Ned.* 1e St. bl. 60 en v. 135—138. St. V. bl. 43—45. St. VII. bl. 151—157. *Schouwo. van In- en Uitl. Lett.; Verh. van Teylers Tweede Gen.* St. XVI. bl. 81—256; *Boekz.* Nov. 1816. bl 637. Amst. 1857. bl. 458, 459; *Alg. Konst- en Lett.* 1847. No. 35, 54. 1857. No. 16. Sepp, *Proeve eener Pragm. Ges. der Theol.* bl. 97, 162 volg. *Korte Ges. der Leydsche Hoog.* 1821—1822; *Studenten Almanak* voor 1823. *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1845. bl. 84, 1857. bl. 162 volgg. *Utr. Cour.* 11 April 1857; Muller, *Cat. van Portr.*

NIEUWENHUIS (Tjerk), werd den 5den November 1708 te Harlingen uit Doopsgezinde ouders geboren, vertoefde vier jaren aan de hoogeschool te Franeker, en begaf zich van daar in 1731 naar Amsterdam, waar hij het onderwijs van den Remonstrantschen hoogleeraar Cattenburgh bijwoonde. Hij onderscheidde zich zoo, dat hem, bij de ongesteldheid van den hoogleeraar Clericus, het onderwijs in de logica aan sommige studenten werd opgedragen. Intusschen waren de Doopsgezinden te Amsterdam tot het besluit gekomen een eigen hoogleeraar te benoemen, ter opleiding hunner aanstaande predikanten. De drie leeraars van de gemeente bij het Lam, vestigden hunne aandacht op Nieuwenhuis en bevolen hem voor die betrekking aan, hetwelk ten gevolge had dat men besloot hem tot hoogleeraar in de chronologie en philosophie aan te stellen, wanneer hij tot de vereischte bekwaamheden gekomen, en aangaande de gevoelens der leer met die van het Lam eenstemmig mogt zijn. Hierop begaf Nieuwenhuis zich op nieuw naar Leeuwarden en zette hij zijne wijsgeerige studiën voort. In 1734 keerde hij, na het doctoraat in de philosophie verkregen te hebben, naar Amsterdam terug, werd tot proponent bij de gemeente van het Lam bevorderd, reisde ter zijner ontwikkeling naar Engeland en Frankrijk, waar hij met de geleerdste mannen van zijn tijd kennis maakte. In het vaderland teruggekeerd, aanvaardde hij den 28sten November 1735 zijn post met eene *Oratio de utilitate Philosophiae in theologia et de praestantia religionis revelatae*. Den 1sten December van dat jaar opende hij zijne lessen, en de Doopsgezinden mogten 24 jaren de vruchten van den ijver van dezen geleerden man plukken. Een aantal bekwame leeraars zijn in zijne school gevormd. Hij overleed 9 Augustus 1759. Zijn portret bestaat.

Behalve zijne dissertatie *de innumerabilibus mundis* zijn ons geen geschriften van hem bekend.

Zie K. de Vries, *Lijkr. over het afsterven van T. Nieuwenhuis*, Amst. 1759; Ypey, *Korte Ges. der 18e eeuw*, D. IX. bl. 183; D. J. van Lennep, *Mem. Athen.* Amst. p. 293; Blaupot ten Cate, *Ges. der Doopsgez. in Holl.* D. II. bl. 97, 102, 129; S. Muller, *Ges. van het Onderw. in de Theol. bij de Ned. Doopsg.* bl. 38 volgg. Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Sepp, *Joh. Stinstra en zijn Tijd*, D. I. bl. 18, 58, 207 volg. D. II. bl. 154, 254, 291, 295. Dez. in 't *Jaarb. voor de Doopsges. van* 1840—1850, bl. 99—112.

NIEUWENHUYZEN (Jan), werd 1 September 1724 te Haarlem geboren. Eerst werd hij opgeleid om boekverkooper te worden; maar daar hij altijd een groot liefhebber van godsdienstige zaken was, en zich daarin oefende, werd hij in 1758 predikant bij de Doopsgezinden, en eerst predikant te Middelharnas, vervolgens te Aardenburg en Monnikendam, waar hij woonde, toen hij in 1784 de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* stichtte.

Wel mogt van hem getuigd worden, dat hij een prediker was der Christelijke deugd. Naauwgezet voor zich zelven, rijk in levenswijsheid en met volhardenden ijver bezield, paarde hij aan dit alles innige liefde voor God en de menschen, zijn streven was om dezen gelukkig te maken, en, ter bereiking van dat doel, hunnen geest te beschaven en hun hart te veredelen. Zijne verhandeling over *de voortreffelijkheid der wijsheid* getuigt van zijn helder hoofd, maar zijn geheel en langdurig leven van zijne onuitdoofbare zucht om zijnen naasten nuttig te wezen.

Hij overleed 24 (andere 25) Februarij 1806, in den ouderdom van één en tachtig jaren, en was gehuwd met Gezina Wijnalda, die hem drie kinderen schonk, waaronder zijn zoon Martinus, die hem zoo behulpzaam was in het stichten der genoemde Maatschappij. Bij zijn overlijden was slechts een zijner kinderen, namelijk Margaretha, in leven.

Op zeer vele plaatsen hield men met groote plegtigheid redevoeringen over hem. Zijn afbeeldsel reeds in zijn leven uitgegeven, zag op nieuw het licht en is zeer vermenigvuldigd geworden. Er werd een medaille ter zijner gedachtenis geslagen en in de kerk te Monnikendam een marmeren graftombe operigt.

Zie het leven van Nieuwenhuyzen, uitgegeven door de *Maats. tot Nut van 't Algem.* met afbeeld. der graftombe. C. Wertz, *redevoering ter gedachtenis* van J. N. Blaupot ten Cate, *geschied. der Doopsgez. in Holland*, D. II bl. 179 verv. Glasius, *Godgel. Nederl.* Nieuwenhuis, Cobus en de Rivecourt. A. Volkerse, *Lijkdicht op het afsterven* enz. Amst. Dez. *Lijkzang* enz. *voorgelezen op het Departem. Monnikendam der Maats. tot Nut van t Algemeen*; C. Scholl, *Redev. ter nagedacht. van J. N.*; J. de Kruijff, *Redevoer. ter nagedacht. van J. N.* Muller, *Cat. van Portr.*

NIEUWENHUYZEN (Martinus), zoon van den vorige, werd den 9 December 1759 te Middelharnas geboreu (1). Te Aardenburg was hij de schoolmakker van Petronella Moens. Na de verplaatsing van zijn vader uit Aardenburg naar Monnikendam in 1771 stelden zijn ouders hem onder het opzigt van zijn oom Daniel Hovens, echtgenoot der eenige zuster van zijn vader, toen leeraar der Doopsgezinde gemeente te Leyden. Hier bezocht hij de latijnsche scholen, genoot het onderwijs van den bekwamen apotheker Galenus, van der Kaai in de kruidkunde en woonde hij tevens de Botanische lessen van den hoogleeraar van Roijen bij in den academie tuin dier stad. Twintig jaren bereikt hebbende, bezocht hij (1780—1783) de hoogeschool te Harderwijk, en vervolgens te Franeker, waar hij 9 December 1784 het medische doctoraat bekwam, vervolgens zette hij zich als geneesheer neder te Edam, waar kort te voren zijne krachtdadige hulp in het oprigten der maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* was ondervonden, welke hem, tot haren Secretaris benoemde. De verplaatsing van het hoofdbestuur naar Amsterdam had tengevolge dat hij in 1787 zijne woonplaats in deze stad nam en in 1789 te Haarlem in het huwelijk trad met Anna Maria Herdingh. Uit hetzelfde huis, waaruit hij gehuwd was, werd hij ook ten grave gedragen, want op den 23 Februarij 1793 wegens het regelen van familiezaken in die stad aangekomen zijnde, werd hij een uur daarna door een hevige koorts aangetast, waaraan de dood een einde maakte op den 6 Maart. Zijn nagedachtenis werd in de beide Amsterdamsche departe-

(1) Zijne moeder Gezina Wijnalda, te Dokkum in Friesland in 1722 geboren, stierf 23 Mei 1787.

menten der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* op den 26 Maart en den 8 April 1793 door de lijkredenen van G. Brander & Brandis en Mr. M. C. van Hall, plegtig gevierd.

Zijn behuwdbroeder A. Loosjes Pz. gaf een klein, maar treffend stukje ter zijner gedachtenis in het licht, en de *Maatschappij Tot Nut van 't Algemeen*, van welke hij met zijn vader de oprigter was, vond goed om aan zijne weduwe een dubbelen gouden medaille en aan zijne beide kinderen ieder een zilveren te schenken, ten blijke van de hoogachting dier maatschappij voor 's mans verdiensten, welk oogmerk in een daarbij gevoegd diploma was uitgedrukt. Zijne afbeelding door I. de Roode gegraveerd, vindt men voor de lijkredén van G. Brender à Brandis. Als geneesheer, vooral als beoefenaar der kruid-, plant- en scheikunde, heeft hij zich gedurende zijn verblijf te Harderwijk bekend gemaakt door zijne mededeelingen in de *Genees-, Natuur- en Huishoudkundige Jaarboeken*, en in 1782 gaf hij te Leyden bij L. Herding een *Apotheek in Vragen en Antwoorden voor Eerstbeginnenden* in het licht.

Nieuwenhuyzen beoefende ook de dichtkunst en was ongetwijfeld een verdienstelijk dichter, hoewel van minderen rang, en dat het hem aan geene theoretische kennis of gezond oordeel en goeden smaak ontbrak, blijkt uit zijne *Opheldering van het Ygodinnentimmer, in den Ystroom van Antonides*, in de Werken van het *Amst. Dicht- en Letteroef. Genoots.* D. II. bl. 321.

Als een blijk van achting voor zijne dichtvoortbrengselen, vermelden wij dat het Leydsche dichtgenootschap, van hetwelk hij geen lid was, desniettegenstaande reeds in 1783 een zijner dichtstukken in deszelfs werken heeft doen drukken (1). Zijne dichtstukken zijn ook niet bijeenverzameld in het licht gegeven, maar worden in genootschappelijke en andere bundels (2) aangetroffen. In velen heerscht een luimige en satyrische geest, vooral in zijne puntdichten (3); echter wist hij zijn lier, waar het pas gaf, gelijk in de bijdragen door hem geleverd tot de *Christelijke Gezangen voor de Openbare Godsdienst*, bekend onder den naam van Grooten Bundel, ook tot statigen ernst te stemmen.

Van zijn *Geest der Nederlandsche Dichters*, Amst. 1788, 8o., verscheen slechts één stukje. Zeer werd geprezen *De Mensch, een Gezang*, Amst. 1789, 8o. Ook gaf hij een treurspel in het licht, getiteld: *Desdemona*, naar het Engelsch van Shakespeare, Amst. 1789, kl. 8o.

De meeste vertoogen in den *Menschenvriend* zijn van zijne pen. Of de door hem in *Felix Meritis, Doctrina et Amicitia* en elders gehoudene redevoeringen gedrukt zijn, is onbekend. Van zijn ijver tot verbetering van het schoolwezen, getuigen de door hem uitgegeven schoolboeken: *Spel- en Leesboekje voor eerstbeginnenden, Schoolboekje van Nederlandsche Deugden* en *Trap der Jeugd*, voorts zijne *Verhandeling over het kunstmatig lezen* en de *Leerlessen* bij die verhandeling behoorende, en zijne *Levensschetsen*, gedeeltelijk met zijn behuwdbroeder Adrianus Loosjes opgesteld. Zijn *Lettergeschenk voor de Nederlandsche Jeugd*, met platen, werd in 1825 te Haarlem voor de vierde maal uitgegeven.

Zie de genoemde lijkredenen; Bijvoegsel op J. Kok. *Vad. Woord.* D. III. bl. 220; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* o. h. w. Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 429—430; *Woord. van* Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

NIEUWENHUIZEN (Barend) in 1771 te Noortdorp geboren, was een dichter, wel niet van den eersten maar toch ook niet van den laagsten rang. In 1778 gaf hij met A. J. Schenk, *Keur van Dichtbloemen*, in 1799 alleen een vertaling in verzen van de *Alpen* door Haller, een gedicht *Buonaparte*, (1802) dat goede trekken bevat, in 1804 een zeer vloeijende, vrije vertaling van *Le mérite des femmes* van Legouvé, die schoon in haar geheel de vergelijking met *de Vrouwen* van Spandaw niet kunnende doorstaan, echter niet onverdienstelijk is. In de *Kleine Dichterlijke Handschriften* treft men mede stukjes van hem aan, die meest allen een somberen geest ademen, en hier en daar niet vrij te pleiten zijn van het toen in zwang zijnde sentimentele. Hij overleed 16 Julij 1840 als oud referendaris bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

Zie van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* D. II. bl. v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

NIEUWENHUYZEN (Frederik) werd in 1758 te Zutphen geboren, ontving onderwijs in de muzijk van Bleumer, vervolgens van 1772—1778 van den organist en klokkenist Groeneman te Zutphen, en werd organist van den Dom te Utrecht (18 December 1778). Sedert dien tijd legde hij zich op het componeren toe en bragt verschillende dichtstukjes van van Alphen, Bellamy en Klein, aan wie hij door vriendschap verbonden was, op muzijk.

Men heeft van hem:

Eerste lessen der Zangkunst, ingericht om op de Schoolen regelmatig te leeren zingen. Bijeenverzameld voor het Utrechtsch Zanggenootschap: Naar hooger Doel, Utrecht, 1806, 8o.

Koraal-boek, inhoudende alle de Melodyen der Evang. Gezangen, in gebruik bij den openbaren Godsdienst van de Ned. Herv. Gemeenten, geschikt voor de Klavecimbaal, lang 4o. Utrecht, 1807.

Evangelische Gezangen, in gebruik bij den openbaren Godsdienst van de Ned. Herv. Gemeenten, op vier stemmen, in gr. 12o.

Gregoir noemt de volgende compositiën, die hij in hands. naliet, op.

La bataille de Doggersbank, à deux Orchestres. »*Cette composition a été exécutée pour la première fois à la fête de l'anniversaire de l'Université d'Utrecht en* 1781."

Cantate en l'honneur du Baron van der Capellen, *pièce couronnée en* 1784.

Cantate du 150e *anniversaire de l'Académie* (1789).

Un chant dramatique pour l'inauguration du Théâtre, l'année 1796.

Cantate de la paix d'Alkmaar, 1802.

De Toonkunst, Cantate, citée avec éloge par l'Institut Royal en 1818.

Nieuwenhuyzen was niet slechts een uitmuntend organist, maar ook als klokkenist de waardige opvolger van eenen Berghuis, Pothoff en anderen. Hij stond aan het hoofd van verschillende muziek-vereenigingen en was stichter van de vereeniging *Naar hooger Doel* (1803). Ook was hij lid van verschillende genootschappen en had den titel van kapelmeester der academie. Hij overleed te Utrecht 19 Januarij 1841, in den ouderdom van 83 jaren.

Zie Gregoir, *Les Art. Mus. Néerl.* p. 137—138; *Konst- en Lett.* 1841. D. I. bl. 97.

NIEUWENHUIJZEN (Jan Frederik), zoon van den vorige, werd 27 Februarij 1784 te Utrecht geboren, was gedurende 40 jaren organist en directeur van het concert *Amat alta silentia musa*. Hij rigtte er een muzijkgezelschap op en heeft veel toegebragt tot vorming van den muzijkalen smaak onder de burgerij. Hij overleed te Utrecht in 1851. Zijn broeder G. J. F. Nieuwenhuyzen, den 4den Januarij 1828 te Utrecht geboren, is aldaar organist en klokkenist en heeft zich, zoo door zijn spel en onderwijs, als door het redigeren van *Nederlandsch Muzykaal Tijdschrift* (1846—1848), zijn *Voorbereidende school voor eerstbeginnende Organisten* enz. en eenige compositiën bekend gemaakt.

Zie Gregoir, t. a. p. kl. 138, 139.

NIEUWENHUYS (A.) schreef:

Verhand. over den voorkeur van den eenen boven den anderen liesch-breukbrand, en aanhangsel van den besten liesch-breukband. Met afb. in *Natuur- en Geneesk. Corresp. Societyt*, 1803, D. III. St. 4.

Zie Holtrop, l. c. p. 257.

NIEUWENHUIJS (Christianus Johannes), volbragt zijne studien in Duitschland en vestigde zich als practiserend doctor te Amsterdam, waar hij grooten roem verwierf. In 1810 gaf hij in het licht *Nadeelige vooroordeelen en misbruiken in de Geneeskunde bestreden* doch vooral gaf hij door zijn in 1820 en volgende jaren verschenen *Proeve eener geneeskundige Plaatsbeschrijving der stad Amsterdam*, die met kaarten en platte grouden opgehelderd, in vier lijvige boekdeelen is vervat, een doorslaand blijk van veelzijdige kunde en lust tot onvermoeid onderzoek. Zijn

(1) *Aan Lucinde*, welk dichtstuk naamloos gevonden wordt in de *Tael- en Dichtl. Oefen. van het Genootschap; Kunst wordt door arbeid verkregen*, D. III. bl. 98.

(2) B. v. in het *Taal-, Dicht- en Letterkundig Maandwerk* van G. Brender à Brandis, waarin een stuk, getiteld: *Het nadeel der onachtzaamheid*, in 1781 opgesteld, zeer geprezen werd.

(3) *Epigrammat. Anthologie*, bl. 134.

schrijven over het *Almoeseniers Weeshuis* in dit werk, bragt veel toe tot het later overbrengen dier ongelukkigen naar het platte land in Drenthe, waar zij thans te Veenhuizen in de koloniën der Maatschappij van weldadigheid verzorgd worden. In 1818 had hij reeds aan den generaal van den Bosch de hand geleend tot het oprigten van gemelde maatschappij, door het lidmaatschap der hoofdcommissie te aanvaarden. In 1823 gaf hij met F. L. A. Nieuwenhuys in het licht eene *verbeterde bereiding der kinaloogzouten, benevens Geneeskundige waarnemingen met deze kina en koortsen.* Hij was lid van het Bataafsch Genootschap der proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam, van het Provinciaal Utrechtsch en het genootschap en overleed den 8 van Herfstmaand 1837 in den ouderdom van 62 jaren.

Men heeft nog van zijne hand:

Diss. med. de usu imprimis diaetetico, muriatis sodae, seu Salis cibarii, Gron. 1807.

Verslag van de Epidemische koortzen in 1834 *te Amsterdam*, in *Hippocrates*. D. VIII. St. 2, bl. 31.

Verslag van de pokken in 1834 *te Amsterdam*, t. a. p. D. VIII. St. 2, bl. 154.

Verslag van de Epidemische Scarlatina in 1834 *te Amsterdam*, t. a. p. bl. 136.

Iets over het dierlijk Magnetismus in *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1813, D. XXIII. St. 2, bl. 549.

Geneesk. Verhandel. over de Warmte, t. a. p. 1800, L. X, St. II. bl. 330.

Met P. Bello, *Waarnemingen betreffende drie gevallen van merkwaardige hoofdwonden*, in *Jaarboek van Genees-, Heel- en Natuurkunde*, 1811, D. III, St. I, bl. 80.

Eenige wenken over de pathologie, therapie en aetiologie der Aziatische Cholera, Amst. 1833, 8o.

Waarneming eener heilzame werking van den Constantiawijn in kramp van den onderbuik in *Bijdragen tot de Theor. en Pract. Geneeskunde*, 1813, D. III, St. 3, bl. 103.

Waarneming over de werking der digitalis purpurea in bloedstortingen, in *Algem. Vad. Letteroef.* 1799, D. IX. St. 2, bl. 564.

Zie Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, C. H. Roy, *Cat. Bibl. Med.* T. III p. 1237; Holtrop, *Bibl. Med.* etc. p. 258.

NIEUWENHUIJS (F.) schreef:

Iets over de zoogenoemde kina-zoorten in *den Rec. ook der Rec.* 1822, D. XV, no. 8, bl. 346.

Diss. med. de normali et abnormali urinae indole, L. B. 1820.

Zie Holtrop, t. a. p. p. 258.

NIEUWENHUIS (J.) schreef:

Verslag van eenige electro-magnetische proeven, in *Algem. Kunst- en Letterb.* 1821, D. II. bl. 323, 338.

Brief aan A. van Beek over de magnetische proeven van Oersted, t. a. p. 1821, D. I. bl. 194.

Zie Holtrop, l. c. p. 257.

NIEUWENHUIS (L. C.) schreef:

Diss. med. sistens momenta quaedam, de surditate, per puncturam membranae tympani curandi, Traj. ad Rhen. 1807.

Zie Holtrop, l. c.

NIEUWENHUIJS (C. J.), van dezen kunstenaar vindt men op den *catal. der kunstnalatenschap* van wijlen Z. M. Koning Willem III op de tweede verkooping Sept. 1851, onder No. 274 van den Catalogus, *De portretten van de gebroeders van Eijk fraai geschilderd.* Kramm gist dat dit het werk is van den vermaarden kunsthandelaar C. J. Nieuwenhuis, die veel deel had aan het verzamelen van schilderijen voor genoemde galerij en daarvan in 1837 te Brussel een beredeneerde beschrijving gaf met den titel *Description de la Collection der Tableaux qui ornent le Palais de S. A. R. Mgr. le Prince d'Orange à Bruxelles*, die later gevolgd werd door *Description de la Galerie de Guillaume II.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1199.

NIEUWENHUIZEN (Hendrik), werd in 1741 te Breda geboren, teekende geeste en gegraveerde prenten met de pen zoo naauwkeurig na dat het geoefend oog zelf er soms door bedrogen werd. Proeven van dien aard leverde hij naar de prenten van Rembrandt, Collot enz.

Volgens Immerzeel zette hij, ter nakoming van bedrog aan de achterzijde bij zijn naam *met de pen geteekend*, doch volgens Nagler: calamo delineavit.

Zie Immerzeel t. a. p. bl. 262; Kramm t. a. p. bl. 1199.

NIEUWENHUIJZEN (Jacobus Johannes), zoon van Barend Johannes Nieuwenhuyzen, ambtenaar aan het Ministerie van Finantiën, en Elisabeth Debora Lugt, werd den 19 Augustus 1816 te 's Hage geboren: op tienjarige leeftijd vertrok hij met zijne ouders, ten gevolge eener verplaatsing zijns vaders, naar Amsterdam, en werd klerk bij een notaris, vervolgens, daar hij weinig neiging voor dit vak had, bediende hij een korenverschieters of zolderbaas. Hij bekwaamde zich zoo in die zaak, dat hij, toen zijn meester overleed, eerst in dienst der weduwe, vervolgens als aandeelhouder werkzaam bleef.

Intusschen had hij op verkoopingen en uitstallingen zijn boekenschat, die hij reeds vroeg begon te verzamelen, vermeerderd, en zag hij zich in het bezit van menige zeldzaam geworden uitgave van oud-Hollandsche werken, inzonderheid van liederboekjens en volksromans. Het was ook deze belangrijke tak der letterkundige wetenschap, op welker beoefening hij zich met bepaalde voorliefde toelegde. Van tijd tot tijd, misschien te zelden, maakte hij eenige vrucht zijner nasporingen door den druk gemeen. In 1839 plaatste hij in den *Algemeenen Konst- en Letterbode*, no. 15, een klein artikel over den Nederlandschen volksroman *Melianus, den Ridder met het kruyce*, door van den Bergh onopgemerkt gelaten. In 1847 gaf hij wederom in dien *Bode*, no. 47, een verslag over een anderen volksroman, *Frederick van Jennen*, en sedert leverde hij van tijd tot tijd, maar meestal kleine bijdragen, titels b. v. over Jan de Weerts *Nieuwe Doctrinael, over den Homulus* (het eerste in den *Konst- en Letterbode*, het tweede n de *Dietsche Warande*) enz., of hij bragt dezen of genen gelukkigen vondst aan den dag, als *Dietsche kleinigheden*, b.v. fragmenten van een handschrift van *Het leven van Jezus, Koning Artur* en anderen, in verschillende jaargangen den *Dietsche Warande* opgenomen. Van eenigen meerderen omvang is de *Schoone Historie ofte Parabel van den Verloren Sone*, een dramatisch gedicht uit de helft der zestiende eeuw, waarvan hij in de *Warande* eene uitgave bezorgde naar de oude drukken, van welken er slechts twee ten onzent, één in België worden gevonden. In 1837 ving hij eene vertaling aan van Delprats bekroonde verhandeling *over den voortgang en de uitbreiding der Boekdrukkunst in de XV en XVI eeuw*, doch hij heeft dien arbeid laten steken. Hij overleed 25 Augustus 1860. Zijne keurige boekerij werd in Maart 1861 door den boekhandelaar F. Muller te Amsterdam verkocht. Hij was lid der *Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden.*

W. J. Hofdijk heeft zijne biographie geschreven, die onder de levensberigten der genoemde maatschappij (1862) is opgenomen.

NIEUWENHUIJSEN (Johannes) of Nieuwenhusius, dichter uit de tweede helft der zeventiende eeuw, vriend van Heiblocq, onder wiens *Vriendendichten* een vers van hem van 20 October 1667, voorkomt.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.*

NIEUWENRODE (Petrus van) of Nyenrode, werd in 1613 als proponent te Zijdervelt bij Culenborg beroepen, en vertrok van daar in 1617 naar Rotterdam. Hij was de partij der Contra-remonstranten toegedaan en deelde ook in hare vervolgingen. Na de aanstelling eener nieuwe magistraat in deze stad, toen Remonstranten en Contra-remonstranten vrijheid van godsdienst erlangden, werd hij met zijne gemeente hersteld. Toen de Remonstranten in 1619 het onderspit moesten delven, werd hij een zoo ijverig Contra-remonstrant, dat hij zich met de wethouders der stad op den grooten kerktoren begaf om door middel van verrekijkers, toen onlangs uitgevonden, de vergaderingen der Remonstranten in het open veld te ontdekken. Hij vertrok in November 1631 naar Alkmaar en overleed aldaar in 1639.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 56; *Null. der Dortsche Syn.* D. II. bl. 164; Harderwijk, *Naaml. en levensbijzonderh. van pred. te Rott.* bl. 26.

NIEUWENTIJDT (Bernard), den 10den Augustus 1654 in het dorp Westgraftdijk geboren, legde zich, overeenkomstig den wil zijner ouders en eigen neiging toe op het beschouwende gedeelte der geneeskunst, en oefende ze naderhand als arts in de stad Purmerende uit. Hier was hij tevens raad en vroedschap en bekleedde hij de burgemeesterlijke waardigheid. De

mikroskopische waarnemingen, door hem met onvermoeide vlijt gedaan, zijn bekend. Hij geraakte met **Leibnitz**, **Hermann** en **Bernouille**, in geschil over zijne *Analysis infinitorum*, had in het eerst behagen in de wijsbegeerte van **Cartesius**, doch de zwakheid van hare veronderstellingen merkende, verkoos hij de proefondervindelijke natuurkunde en gaf daarin lessen in zijne stad. Zijn *regt gebruik der Wereldbeschouwing* is eene teleologie, of, zoo als hij in het voorberigt zegt, eene scopologie, ter aantooning van de wijze oogmerken Gods in het geschapene. **Chateaubriand** gaf er in zijn *Génie du Christianisme* een uittreksel van. Waarschijnlijk bedoelde hij onder de ongodisten en ongeloovigen, tegen welke hij schreef, **Spinoza** en diens aanhangers, die, hoe gunstig men ook over hem denke, toch zekerlijk verstandelijke en zedelijke oogmerken aan God en een doel aan de schepping ontzeidde.

»Het is jammer," schrijft **van Kampen**, »dat **Nieuwentydt**, uit overdrevene zucht om ook den geopenbaarden godsdienst te verdedigen, verscheidene bijbelplaatsen, die hij kwalijk verstond, heeft willen ophelderen, en tot zijn oogmerk gebruiken. Ook is natuurlijk door de reuzenschreden der natuurkunde veel in dit werk veranderd en onbruikbaar geworden; nogthans heeft het de verdiensten van bijna alles, wat men toen van de natuur wist, daarin bijeengebragt te hebben, weshalve het ook in 't Hoogduitsch en Fransch werd vertaald. Nog schreef **Nieuwentijdt** (dien men wil dat zelf vroeger een Godloochenaar zou geweest, doch door de natuurkennis bekeerd zijn) *Wiskundige Gronden van zekerheid.* Hij plaatste in het *Journal Littér.* een opstel »*Wie man* (schreef **Jöcher**), »*die Tabulas Sinuum ohne Multiplication und Division brauchen kannte*" en schreef *Considerationes* en gaf een *Analysis infinitorum ex polygenorum natura deducta*, De titels zijner voornaamste werken zijn:

Het regt gebruik der Wereldbeschouwingen, tot overtuiginge van ongelovigen aangetoont. Met kopere platen, Amst. 1716, 1720, 3de druk, 4o., Dordr. en Amst. 1741, 6de dr. 4o. In het Engelsch en Fransch, Paris, 1725, 4o. Amst. 1760, 4o.

Gronden der zekerheid. Op de regte betoogwijze der Wiskundigen so in het denkbeeldige, als in het zakelijke: ter wederlegging van Spinozaas Denkbeeldig Samenstel; en ter aanleiding van eene sekere, sakelijke wijsbegeerte aangetoont, Amst. 1741, 1754, 3de druk, 4o.

Considerationes circa analyseos ad quantitates infinitè parvas applicatoe principia et calculi differentialis usum in resolvendis problematibus geometricis, Amst. 1694, 8o.

Analysis infinitorum seu Curvilineorum proprietates ex polygonorum naturâ deductae, Ibid, 1695, 4o.

Considerationes secundae circa Calculi differentialis principia.

Brief aan Bothnia de Burmania over het 27ste *artikel zijner meteores.* Eene wederlegging van **Spinoza**, Amst. 1720.

Hij overleed 28 Mei 1718. Zijn portret bestaat naar **D. Valkenburg** door **P. van Gunst**.

Zie **Siegenbeek**, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* bl. 303; **van Kampen**, *Bekn. Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. II. bl. 74, 75; **Collot d'Escury**, *Holl. Roem*, D. IV. St. II. bl. 376; **Kok**, **Nieuwenhuis**, **Kobus** en **de Rivecourt**, *Woord. der Zamenl.*; **Muller**, *Cat. van Portr.*; **Abcoude**, *Naaml. van Boek. Journ. Littér. de la Haye*, 1725; *L'Europe Sav.* T. VIII. p. 894; *Bibl. Brem.* T. II. p. 285, 286; **Niceron**, *Mém.* T. XIII; **Montucla**, *Hist. des Mathém.* T. II; *Biogr. Univ.*; *Nouv. Biogr. Génér.* o. v. *Bibl. Rais.* T. XXVII. p. 266, T. XXXIV. p. 98, 107, T. XXXVII. q. 185; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. Vol. II. p. 1470; **A. Haller**, *Bibl. Botan.* L. IX. no. 1066, p. 126, T. II; *Anatom.* T. II. L. VIII. no. 854, p. 106, 107; **Saxe**, *Onom.* T. V. p. 397. *Anal.* p. 647; **Jöcher**. **Muller**, *Cat. van Portr.*

NIEUWEVEEN (S.) schreef:

Onderzoek over het wezenlijk oogmerk van den Godsdienst, Amst. 8o.

Zie **Abcoude**, *Aanh.* bl. 149; **Arrenberg**, *Naaml.* bl. 379.

NIEUWHOFF (B.) Zie NIEUHOFF (B.)

NIEUWHOFF (W.), kunstgraveur uit den aanvang dezer eeuw. **Kramm** vermeldt een portret van *Alexander, keizer der Russen*, door hem gesneden en in aquatint bewerkt, naar de teekening van **G. J. Geuzendam**. Voorts dat van Prof. *des Amorie van der Hoeven*, naar **C. H. Hodges**, in fol., dat van *A. Fokke*, naar **H. W. Caspari**, 8o., dat van *F. T. Schluter, R. K. Pastoor te Delft*, 1823, naar **J. Hari**, 8o. enz. Voorts graveerde hij, in gelijke manier, zeer groote landschappen en Rijngezigten luchtig bewerkt, in de manier van teekeningen met de pen er opgewasschen.

Zie **Kramm**, t. a. p. bl. 1200.

NIEUWLAND (Nicolaas van), gewoonlijk à **Nova Terra** genoemd, van Egmond afkomstig, en na deken van de St. Maria-kerk te Utrecht geweest te zijn, wij-bisschop van **George van Egmond**, onder den titel van bisschop van Hebron. Arglistig en geslepen, gereed om onder den schijn van de grootste vroomheid en christelijke liefde, het onheiligste te ondernemen, had hij zich bij zijne kerkelijke overheden aangenaam weten te maken, en door hunne gunst geholpen, hooge waardigheden verkregen, om die later met nog grootere te verwisselen. Pastoor van Haarlem geworden, werd hij in 1560 door **Philips II** tot eersten bisschop van het nieuwe Haarlemsche bisdom benoemd, en ontving in deze betrekking, door beschikking van paus **Pius IV**, »als tot een bruidschat ter onderhouding van zijne tafel en bisschoppelijke waardigheid." De kloosterlingen betoonden grooter liefde voor de schatten der abdij dan voor hunnen nieuwen abt en maakten het den bisschop spoedig onaangenaam. De kanunniken van Geervliet volgden hun voorbeeld en deden hem nieuwe krenkingen aan. Weldra nam de hervorming ook in de stad, waar hij zijn zetel gesticht had, meer en meer aan aanhang toe. Hij was in deze stad den 2den Februarij 1562, volgens de beschrijving in een brief van **Cornelius Musius** aan **Martinus (Dorpius)**, plegtig ingehuldigd, bij welke inhuldiging **Adrianus Junius** een distichon vervaardigde. In 1564 hield hij eene kerkvergadering te Haarlem. Hij was doctor theologiae, en genoot eenigen roem van geleerdheid en welsprekendheid. Deze laatste gebruikte hij op de laaghartigste wijze tegen den vromen **Angelus Merula**.

Oud en droef te moede onder den last van pijnlijke krankte, hield hij met slappe hand zijne waardigheid kwalijk op, tot dat hij, na herhaalde wenken van hooger hand ontvangen te hebben, met weerzin in 1569 den bisschapsstoel nederlegde, onder voorwaarde een jaargeld van *f* 1000 en het gebruik van het huis Abspoel buiten Leyden te genieten. Meermalen klaagde hij, vooral in een brief aan **van Swieten**, die bij **Ampzing** bewaard wordt, over het niet betalen van dit jaargeld. Hij stierf in hoogen ouderdom te St. Maartensdijk in Zeeland, in Mei 1580. Volgens **Bor** en, na hem, **Ampzing**, zou hij veel van den beker hebben gehouden. Zijn portret vindt men in de *Bat. Sacra.* Hij gaf een boekje in het licht:

De ritu celebrandi missam.

De statuten der onder hem gehoudene synode zijn met den titel *Statuta Synodalia an.* 1564, 4o. *typis Zureni* in het licht gegeven, herdrukt in het 2de deel der *Bat. Sacra.*

Zie **Val. Andreas**, *Bibl. Belg.* p. 694; **Foppens**, *Bibl. Belg.* T. II. p. 619; **J. van Leyden**, *Kron. van Egmond* (vert. van **van Herk**, herzien door **Kempher**, Alkm. 1732) bl. 221—224; **Bockenberg**, *Kron. van Egmondt*, bl. 127 (volgens welken hij in 1578 overleed en begraven werd te Utrecht in St. Servaes abdij) *Bat. Sacra*, D. IV. bl. 25 volgg. **Ampzing**, *Beschr. van Haarl.* p. 446; **Bor**, *Ned. Oorl.* B. I. p. 19; **Burgund**, Libr. I. p. 33; **van der Haar**, *de Minit. Tumult. Belg.* Libr. I. C. IX. p. 149; **Hopperus**, *Troubles des Pays-Bas*, p. 30; *Hist. Episc. Harl.* (met afb.) **Hoynck van Papendrecht**, *Anal.*; **Boxhorn** *ap Reigersb.* D. III. bl. 135; *Repert. van Plakat.* bl. 103; **P. Merula**, *Hist. Trag.* p. 23; **v. Alk. en v. d. Schelling**, *Beschr. van den Briel*, D. I. bl. 110; **Wagenaar**, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 65, 70; **Moll**, *A. Merula*, bl. 108 volgg. *Volks-alm. voor Ned. Katholiek.* 1154. bl. 69; **van Groningen**, *Korl Verhaal van de invoer. der Bisd. in Ned.* 33—34; **Römer**, *Overz. van de Kloost, en abdijen in de Graafs. van Holl. en Zeel.* D. I. bl. 272, 620. D. II. bl. 176.

NIEUWLAND (Petrus). zoon van **Cornelis Nieuwland**, een wijnkooper en van **Petronella Koolbrand**, broeders dochter van **Govert Koolbrand**, Burgemeester en Raad in de vroedschap te Rotterdam, werd aldaar 16 September 1722 in den Houttuin geboren. Zeven jaren lang bezocht hij de Latijnsche school zijner geboorteplaats en genoot afzonderlijk onderwijs van den beroemden **Jensius**, van den Philoloog **Dumont** en van den Philosooph **Frescarode**, vervolgens ging hij naar Utrecht, waar hij inzonderheid van het onderwijs van **Wilhelmus ab Irhoven** gebruik maakte. Den 12 October 1746 verdedigde hij aldaar eene dissertatie *de Gnosticorum Systemate*, die hem

als een grondig geleerde bekend maakte. In 1748 werd hij predikant te Nieuwenhoorn en de Gooten, onder de classis van Hoorn en Putten, in 1750 te Vlissingen.

Hier staande, viel hem de eer te beurt uit naam des kerkenraads Willem IV den 5 Junij 1751 te verwelkomen als heer van Vlissingen (1). Deze aanspraak gaf mede aanleiding dat hij in 1752 te Haarlem werd beroepen. Gaarne had de regering van Rotterdam hem tot leeraar benoemd gezien, doch zulks mislukte door de tegenkantingen van verre het grootste gedeelte van den Kerkenraad, zoodat er zich de Staten van Holland mede moesten bemoeijen.

In 1757 vertrok hij naar 's Hage, waar hij in 1757 zijn emiritaat verkreeg en den 30 September 1795 overleed.

Hij huwde den 25 van Zomermaand 1750 te Rotterdam met Maria Margaretha Mees, dochter van Georgius Mees, kassier of makelaar in gelden aldaar, kleinzoon van den Rotterdamschen predikant G. Mees. Er bestaat van hem een portret door J. Houbraken naar A. Schouwman gegraveerd. Het stelt hem op 37 jarigen leeftijd voor en is versierd met een Latijnsch gedicht van Jac. Brahé en een Hollandsch van Car. Vlieg. Hij was lid van het Zeeuwsch Genootschap en een vlijtig beoefenaar der fraaije letteren in den ruimsten zin des woords, vooral der Joodsche oudheden en kerkelijke geschiedenis, waarvan hij in verschillende werken blijken gaf.

Hij schreef:

Noodige aanmerkingen tegen Probus over het bestaan van Spoken 's Hage, 1766 8.

Letter- en oudheidkundige verlustingen of ophelderende aanmerkingen over verscheidene bijbelsche, kerkelijke, waereldlijke en wijsgeerige keurstoffen 's Hage 1765—1767 4 d. m. portr.

Lectiones, en *Otia exegetica of uitlegkundige vermaaklijkheden, bevat in verscheidene Brieven over vele bijbelplaatsen en eenige stukken over de kerkgeschiedenis*, 2 d. 's Hage 1773—1775.

Twee oordeelkundige Brieven over de Latijnsche en Grieksche woorden Charivarium, Acacia, Aphentes en Cyranides 's Hage 1773.

Vermaaklijkheden uit de kerkelijke geschiedenis 's Hage 1770.

Zie Vroljjkhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 297 volgg. *Boekz. d. gel. wer.* 1795, bl. 508; *L. en O. Verlust.* (voorr.) Ypeij, *Gesch. d. Christel. Kerk in de XVIII eeuw*, D. VIII bl. 448; Glasius, *Godgel. Nederl.* Schotel, *Kerk. Dordr.* D. 1 bl; 501 *Nederl. Jaarb.* 1755 bl. 1150—1178. Kobus en de Rivecourt. Arrenberg, *Naamr.* bl. 378, 379; Muller, *Cat. v. Portr. Boekz. der Gel. Wer.* 1748. *a.* bl. 486, 735, 49 *a.* 1749. bl. 371, 491, 1750. *a.* bl. 121, 242, 1751. *b.* bl. 475, 1752. *a.* bl. 211 *b.* 371, 675.

NIEUWLAND (PETRUS), eenige zoon van Barend Nieuwland (2) en van Maretje Klinkert, werd den 5 November 1764 in de Diemermeer geboren en opgevoed. Zijne ouders waren zijne eerste leermeesters en gaven hem onderwijs in het lezen, schrijven en rekenen, waarbij zijn vader hem bovendien in de beginselen der wiskunde onderrigtte, zoo dat hij met de 6 eerste boeken van Euclides bekend werd. Reeds zeer vroeg openbaarde hij een dichtelijken geest, en reeds op zeven jarigen leeftijd vervaardigde hij eenige versjes, die van dien aard waren dat eenige Amsterdamsche heeren hem, toen hij nog maar 10½ jaar oud was, kwamen bezoeken en zijne versjes in 1775 lieten drukken. Hierdoor meer bekend geworden, inzonderheid bij den eerwaardigen en menschlievenden Bernardus de Bosch, nam deze op zich voor zijne opvoeding te zorgen en bij zich aan huis.

Zijne vrouw Catharina de Vries, die Nieuwland als een tweede moeder vereerde, was hem behulpzaam in de taak der opvoeding; Jeronimus de Bosch belastte zich inmiddels met den vluggen knaap in de oude talen te onderwijzen.

Bij dit onderwijs werden de reeds gelegde gronden der wiskunde, onder opzigt van den vermaarden Aeneae, verder beoefend en in de uren van uitspanning een schat van historiekennis en aanverwante wetenschappen verworven. In 1777 werd hij tot de lessen der Amsterdamsche hoogleeraren toegelaten, sprak in 1780, onder voorzitting van Tollius, eene door hem zelven opgestelden Latijnsche redevoering uit, en verdedigde drie jaren later, onder Wijttenbach, een verhandeling *de Musonio Rufo Philosopho Stoico*. Terwijl Nieuwland zelf nog onderwijs genoot strekte hij reeds andere jongelingen tot onderwijzer. Van September 1783 tot in Junij 1784 woonde hij ten huize van den heer de Graeff, heer van Zuid-Polsbroek, in hoedanigheid van gouverneur van diens kinderen. Reeds in het volgende jaar (1784) werd hij ander de kandidaten geplaatst tot het hoogleeraarambt in de Latijnsche letterkunde te Franeker, door den dood van J. Schrader opengevallen, en begaf hij zich naar Leyden om de lessen van Ruhnkenius Valkenaar en Pestel bij te wonen. Tot dat tijdstip had hij zich bijna gelijktijdig op Letter- Wis- en Natuurkunde toegelegd, maar nu bepaalde hij zich voornamelijk tot de laatste dier wetenschappen, om ze als hoofdstudie te volgen. De vermaarde van Swinden, juist naar Amsterdam verplaatst toen Nieuwland van Leyden terugkeerde, werd nu zijn voornaamste leermeester in de Wis- Natuur- en Sterrekunde, terwijl hij inmiddels om dezen hoogleeraar te Franeker te vervangen, onder de candidaten werd gesteld. In 1788 onderging hij te Leyden de gewone examina in de wijsbegeerte en wiskunde, en werd tot candidaat in deze wetenschappen aangenomen, en toen na het einde van dit jaar de leerstoel der philosophie en sterrekunde wederom te Franeker open viel, door het vertrek van S. J. Brugmans naar Leyden, werd hij ook wederom onder de candidaten tot dien post benoemd.

De komst van van Swinden te Amsterdam gaf de Hollandsche Admiraliteit aanleiding tot het verbeteren van Neêrlands Zeevaartkunde, zoo door het geven van een geschikt leerboek aan de stuurlieden als door het overbrengen van geschikte sterrekundige tafelen en uitgaven van verbeterde Zeekaarten, en op het voorstel van genoemden hoogleeraar werd Nieuwland in April 1787 lid der commissie tot het bepalen der lengte op zee en de verbetering der zeevaartkunde. Deze benoeming was de eerste stap tot zijne bevordering. Twee maanden daarna werd hij, uithoofde van het vrijwillig vertrek van Hennert, in diens plaats te Utrecht beroepen tot hoogleeraar in de wijsbegeerte, wis- en sterrekunde. Hij nam dit beroep aan, en maakte zich gereed derwaarts te vertrekken en zijne *oratio de insignibus Astronomiae incrementis novissime captis et etiamnum sperandis* uit te spreken, toen hem berigt werd dat Hennert teruggekeerd en zijne aanstelling voor onnuttig verklaard was.

Twee jaren later (29 April 1789), werd hij door de regering van Amsterdam, in plaats van den overleden P. Stinstra, aangesteld tot doctor in de zeevaartkunde. Hij aanvaardde die betrekking den 1 September met eene redevoering *over het nut dat de uitvinding van de Zeevaart aan de menschelijke maatschappij in het algemeen heeft toegebragt, en in het vervolg nog doet verwachten.* Met den grootsten lust en ijver vervulde hij de pligten van dien post, die hoofdzakelijk het onderwijs in de stuurmanskunst medebrengt, zoodat hij zelfs het beoefenen van de hoogere deelen der wiskunde staakte, waarin hij zelfs Euler overtroffen zou hebben, doch hij offerde zijn roem aan zijn pligt op, en zeide bij gelegenheid dat men hem dit voorhield: »Ik zal dan geen Euler kunnen worden! Ik zal dan trachten Neêrlands Dalrymple te zijn.”

Ter verzachting van het smartelijk verlies van zijne huisvrouw Anna Hartwigina Pruyssenaar (29 Maart 1792), met welke hij 24 Julij 1791 was gehuwd, deed hij eene buitenlandsche reis naar Gotha, om zich, onder het geleide van den beroemden von Zach verder in de sterrekunde te oefenen. Niet alleen van dezen en andere geleerden aldaar genoot hij vele blijken van achting en vriendschap, maar ook zelfs van de regerende hertogin van Saxe-Gotha, die zelve de wiskundige wetenschappen beoefende, en naderhand met Nieuwland eene belangrijke briefwisseling onderhield.

Brandende van verlangen zijne kundigheden te vermeerderen, legde hij zich toe op de proefondervindelijke natuurkunde en wel dat gedeelte hetwelk tot de scheikunde behoort. Om zich daarin te oefenen, vond hij eene uitstekende gelegenheid in het scheikundig genootschap, door den hoogleeraar N. Bondt, J. R. Deimann, A. Paets van Troostwijk en A.

Zijn aanspraak is gedrukt en de geschiedenis der inhuldiging opgesteld door D. F. Huet, bl. 25—26.

(2) Deze was mr. timmerman, geb. 10 Febr. 1708 te Norden in Oost-Friesland. Hij stierf 28 Sept. 1779 te Diemermeer. Zijn zoon vervaardigde bij die gelegenheid een gedicht, opgenomen in zijn *Nagel. gedichten* bl. 141. De vader behoorde tot de Doopsgezinde gemeente, de moeder was de onveranderde Augsburgsche confessie toegedaan, de zoon lidmaat der gereformeerde gemeente.

Lauwerenberg opgerigt. Hij liet zich tot lid aannemen, verstond in zeer korten tijd volkomen de theorie der scheikunde, en las den 24sten Mei 1791 in het Departement der natuurkunde van de Maatschappij *Felix Meritis* eene *Schets* voor van het *Scheikundig leerstelsel* van La Voisin, ja was in staat de schoone ontdekkingen van dit genootschap in de Fransche taal gemeen te maken in de *Recherches Physico-Chymiques* en in het *Journal de Physique*, 1792—1794. Den 1sten Junij 1793 werd hij te Leyden, in plaats van C. H. Damen, tot hoogleeraar der natuurkunde, hoogere wiskunde, burgerlijke en krijgsbouwkunde, waterweeg- en sterrekunde aangesteld. Hij aanvaardde dien post met eene redevoering *de Ratione Disciplinarum physicarum cum ratione Eligantiorum quae vocantur literarum comparata ex utrarumque naturâ illustrata*.

»Reeds had hij zich aangegord om den roem van 's lands hoogeschool door zijn' roem bij de geleerde wereld te handhaven; reeds vloeide de menigte naar dit schouwspel zamen, om den geleerde te bewonderen, die op zoo veel mindere tooneelen al de blijken zijner voortreffelijkheid had aan den dag gelegd; reeds was het schouwtooneel der eere beklommen; reeds toonde hij de grootheid zijns persoons aan de opgetogen menigte, en..... »het gordijn viel." Het gordijn viel den 14 November 1794, en Nieuwland verliet onder tranen en luide toejuichingen tevens het aardsch tooneel, op hetwelk hij, in naauwelijks dertig jaren, langer dan eene eeuw de heerlijkste gaven en voortreffelijkste bekwaamheden ten toon gespreid, en ieders lof, goedkeuring en bewondering vernomen had. Zulks had hij ook als dichter: niet slechts gaf hij proeven van zijn dichterlijk genie in de Latijnsche en Fransche talen, maar vooral toonde hij zijn grooten dichtelijken aanleg in de vaderlandsche letterkunde.

Met zijn elfde jaar had het Haagsch dichtgenootschap hem tot zijn kweekeling aangenomen, en plaatste dadelijk een zijner vroegste gedichten onder zijne werken." Het lijdt geen twijfel (wij stemmen het een zijner lofredenaars toe), of hij zou de beste dichters geëvenaard, welligt overtroffen hebben, indien hij zich geheel de dichtkunst had toegewijd. Levendige verbeeldingskracht, kennis van de werken der natuur; ervarenis in geschiedenissen en oudheid, grondige kennis van de oude en bijna alle Europesche levende talen, die hij genoegzaam zonder onderwijs had aangeleerd, en alle de overheerlijke dichtstukken welke hij zich had eigen gemaakt; een geheugen dat hen, allen te geschikte tijd te binnen bragt; een fijn gevoel van het dichterlijk schoon, en zonderlinge bekwaamheid om onze taal en hare talrijke buigingen en sierraden te gebruiken, in één woord al wat den dichter uitdrukt, vond zich in Nieuwland vereenigd."

Deze getuigenis wordt bevestigd door zijne in 1788 uitgegeven gedichten, en den bundel dergelijke gedichten in 1797 door A. de Vries aan het licht gebragt en sedert nog tweemaal herdrukt. Siegenbeek, van Kampen, J. de Vries, de Clercq, en anderen hebben breedvoerig over zijn poëzij gehandeld, en wij vergenoegen ons naar hunne schriften in de noot te verwijzen. Aan eeretitels heeft het Nieuwland niet ontbroken. Hem werd achtereenvolgend het lidmaatschap van de genootschappen van Erfurt, Utrecht, Haarlem, Rotterdam, Vlissingen, en van de Maatschappij van Letterkunde te Leyden opgedrongen, voorts werd hij tot titulair lid van het Departement der Physica en *Felix Meritis*, in 1783, en later tot honorair lid benoemd. Even voor zijn dood was hij door de Maatschappij van Gottingen tot medelid verheven.

Zijn stoffelijk overschot werd, volgens zijn begeerte, op het kerkhof te Diemen ter ruste gebragt. Spoedig na zijn overlijden schreef de hoogleeraar Brugmans een kort levensberigt van den overledene. Op den 24 November, en dus tien dagen na zijn overlijden, hield de student J. W. van Sonsbeeck in de groote gehoorzaal der Leydsche accademie eene sierlijke Nederlandsche redevoering aan de nagenachtenis van Nieuwland gewijd, waarna D. J. van Lennep een schoon Latijnsch treurdicht uitsprak. Den 1 December vierde dr. J. P. Michell in het genootschap *Concordia et libertate* de nagedachtenis van zijn vriend met een karakteristike redevoering, en den 24 December hield de hoogleeraar van Swinden een lijkrede op hem in de maatschappij *Felix meritis*. Er bestaan verschillende afbeeldingen van hem.

Hij schreef:

Dissertatio Philosophico-critica de Musonio Rufo, Philosopho Stoico, Amst. 1783, 4o.

Redevoering over het Nut dat de uitbreiding van de Zeevaart aan de Menschelijke Maatschappij in het algemeen heeft toegebragt, en in 't vervolg nog doet verwagten, benevens de aanspraak gedaan bij den aanvang der openbare lessen, etc. Amst. 1789, 4o.

Zeevaartkunde, met platen, Amst. 1793, 8o.

Schets van het Scheikundige Leerstelsel van Lavoisin, Amst. 1792, 8o. Later herdrukt in het *N. Algemeen Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak*, D. I. bl. 389.

Oratio de ratione disciplinarum physicarum, cum ratione elegantiorum litterarum comparata, 4o. maj. 1794, L. B.

Almanakken ten dienste der Zeelieden, van 1788 tot 1796, en eene verklaring van dezelve, afzonderlijk uitgegeven; geschreven met medewerking van den heere professor van Swinden.

Met denzelfde uitgegeven eene *Verhand. over de lengte der Zee, en Tafelen daartoe betrekkelijk*; — eene *over den Sextant*; — eene *over het werktuig van Le Guin*, en *eenige berigten over de Zeevaartkunde*.

Recherches Physico-Chemiques par MM. J. R. Deiman, A. Paets van Troostwijk, P. Nieuwland, N. Bondt en Lauwrenberger, Amst. 1792.

In het *Algemeen Magazijn:*

Verhand. over het Systema La Voisin.

Verhand. over de gevoeligheid van het hart.

Verhand. over de betrekkelijke waarde der verschillende takken van menschelijke kennis en kunst, alle voorgelezen in *Felix Meritis*.

In Bode's *Supplementband zur Astronomisches Jahrbuch.*

Ueber die Methode von Douwes.

Ueber die Schiefe der Ecliptik.

In *Konst- en Letterbode*, 1792, 1793:

Verslag wegens den Heere N. Bondt.

Over de algemeene maten.

In *Kunstliefde spaart geen Vlijt*, D. IV. bl. 194, v. 188: *Gedichten.*

Hij vertaalde de Lat. verhandelingen van Wyttenbach en de Bosch *Over de gevoelens der Ouden wegens den staat der zielen na dit leven*, bekroond door Teylers Godgeleerd Genootschap en uitgegeven in het 4de deel van deszelfs *Verhandelingen*, als ook Hottinger's Lat. verhandeling *Over het waar en valsch vernuft*, in ms. op de Bibl. der Maats. van Ned. Lett. Zie *Cat.* D. II. bl. 483.

Gedichten, Amst. 1788.

Nagelaten Gedichten, uitgegeven door A. de Vries, Haarl. 1797, 1816, 1827.

Twee Gedichten van P. N. oud tusschen de 12 en 13 jaren; het eene »Gedenk te sterven" en het andere »Op den Nijd," het laatste afgeschreven naar den druk 1 blad 4o., in ens. op de *Bibl. der Maats. van Ned. Letterk.* Zie *Cat.* D. II. bl. 480.

Gedichten en Redevoeringen, met portr. Amst. 1824, 8o.

Op den Zeeslag tusschen de Hollandsche en Engelsche Esquaders, 5 Augustus 1781.

Op het graf van Wolter Jan Baron Bentinck, Schout bij Nacht enz, overleden 23 Augustus 1781 aan zijne wonden in den zeeslag enz. ontfangen, 4o.

Aan Mr. G. de Graeff en Christ. van Herzeele, wegens het verlies van hunne oudste dogter, Maria Joh. de Graeff, overleden d. 22 October 1781, in den ouderdom van 10 jaar, 4o.

Ter Gedachtenis van mijne echtgenoote A. H. Pruyssenaar enz. Amst. 1792, 8o.

Zijne papieren, de wis- en natuurkunde betreffende, heeft hij vermaakt aan den hoogleeraar van Swinden. Zij komen voor op *Catalogue d'une coll. de mss. delaissez par* Mr. J. H. van Swinden, Amst. 1866, p. 6. Op denzelfden *Catal.* p. 33, komt voor: *Een groote verzameling ongedrukte en vele uitgegevene gedichten van P. N. allen in hands. van den Schrijver. Ook een gedrukt vers, op het onweder, vervaardigd in den ouderdom van 10 jaar en andere stukken*, en p. 70 een brief aan Bern. Bosch en een gedrukt op *de dood van Mej. S. A. Hop.*

Zie Saxe, *Onom.* T. VIII. p. 427, 448; Speyert van der Eijk, *Orat. de vi Math. Sublim.* p. 1—4, 20—23; Heringa, *de Audit.* p. 27, 213 seqq. *Bibl. Crit.* V. II. Part. IV. p. 128—130; J. Luzac, *Orat. de Socrate Cive*, p. 41—45, 208—211; Wyttenbach, *Vita Ruhnkenii*, p. 209, 211; *Elog. T. Hemsterh. Vita D. Ruhnkenii* cet. ed. J. T. Bergman, p. 237 sq. J. G. te Water, *Append. Narrat. de rebus Acad.* p. 137; *Galerie des Contemp.* c. v.

Biogr. Univ. i. v. *Nouv. Biogr. Génér.* i. v. *Ges. des P. N.* in *N. Gel. Europa*, T. XV. S. 820; *N. Alg. Konst- en Lett.* 1794. no. 149 (deze biographie is door S. J. Brugmans, en met aanteekk. overgenomen in Nieuwl. *Nagel. Ged.* Haarl. 1827); *Lijkrede op P. N. d. 24 van Winterm.* 1794 *uitgespr. te Amst. in de Maats. Felix Meritis, door J. H. van Swinden*, Amst. 1795. 8o. *Iets ter naged. van P. N. door J. P. Michell, voorgelezen in het Gen. Concordia et Libertate*, 2 Dec. 1794, Amst. 1794, 8o. met facsim. van een Lat. gedicht; *Ter Naged. van P. N. door J. W. van Sonsbeeck en D. J. van Lennep*, Leyd. 1794; Siegenbeek, *Ges. der Leydsche Hoog.* D. I. bl. 327, 328, 424. D. II. bl. 235, 236, 416; S. Baur, *Lev. van Gedenkw. Mannen en Vrouw.* D. I. bl. 328; Dez. *Lebensg.* B. II. S. 209—214; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 479 volgg. van Kampen, *Bekn. Ges. der Lett. en Wet. in Ned.* D. II. bl 399 volgg. M. Siegenbeek, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* bl. 280; J. de Vries, *Proeve eener Ges. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 307—326; W. de Clercq, *Over den invloed der vreemde Lett. op de Ned.* in de *Verh. van het Kon. Ned. Instit.* D. III. bl. 321; A. de Vries, *Voorr. voor de derde Uitg. der Ned. Ged.*; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wet.* D. IV (1) bl. 98 (2) bl. 354—357, 464, 465. A. III bl. 296, 227; Snellaert, *Schets eener Ges. der Ned. Lett.* bl. 185—187, 197; J. P. van Capelle, *Redev. over de Verd. der Amsterd.* bl. 56; Bowring, *Iets over de Holl. Taal- en Lett.* bl. 69; Lulofs, *Toel. en Bed.* bl. 68; L. G. Visscher, *Bloeml. uit de beste Schriften der Ned. Dicht.* D. III. bl, 263—273; *Vervolg op* Wagenaar, *Vad. Ges.* D. XIV. bl. 165, XLVI. bl. 215, L. bl. 351, LII. bl. 158; D. J. van Lennep, *Rust. Manp.* p. 75 seqq. S. P. J. (J. P. Scholten); *Klinkd. op het afsterven van N.* 1 bl. fol. *Bij het graf van P. N. overl.* 14 *Nov.* 1794. *Een Vaderl. en vriendschapminnend Dichtst.* gr 8o. Amst. *Bij de beschouw. der afb. van het Gedenkteeken ter naged. van P N. door J. P. Michell*, Amst. 1795; Nieuwenhuis, *Woord. der Zament.*; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 277, 297, 300, D. II. bl. 467, 480, 483; *in Boekz. Nov.* 1837; Bauer, *Lebensgem.* 2 B. S. 209—214; *H. B. L. Handworterb.* Th. IV. S. 60, 61.

NIEUWLAND (JAN INGEN), niet te verwarren met den baron Willem van Nieulant, die ook in den oorlog van 1672 voorkomt, en wiens regement vermeld wordt door Sypesteyn en de Bordes, in *De Verded. van Ned.* D. I. bl. 89. Wij ontmoeten dezen kolonel in het in 1672 door de Franschen belegerde Wezel, in onderhandeling met Condé, en later te Doesburg. Daar ging hij met andere hoofdbevelhebbers in die door de Franschen belegerde stad, tot den Magistraat, en sprak hem dus toe: »'t Was christelyck alle avond omtrent ses uren ten godsdienst in gebede zamen te komen, om uit een verzoend herte met God manhaftig te strijden. Geen moediger krijgsman, als wiens gewisse in den Hemel een Zaligmaker vind." Voorts zwoer hij met opgestoken vingeren tot den laatsten bloeddroppel alles voor de vrijheid op te zetten. De overige krijgsoversten en magistraatspersonen volgden zijn voorbeeld. Spoedig ontstond er geschil tusschen hem en Allert Coutis, die »het onderstelvoogdijschap" binnen Doesburg bekleedde, over het opperbevel in de stad, dat ten zijnen voordeele door den krijgsraad werd beslist, daar er besloten werd dat Nieuwland als oudste kolonel gouverneur zou wezen. Duras, hopman der koninklijke lijfwacht, noodigde Nieuwland op twee honderd schreden buiten de stad tot een mondgesprek, doch Nieuwland sloeg het af. »De Fransche koning" sprak hij, »was vijand der Algemeene Staten, hij moest derhalve zijn weigering niet kwalijk duiden." Toen de bezetting, die zich overigens dapper gedroeg, hare post verliet, wijl zij »ettelijke 24, andere 48 uren, zonder aflossing, hunne borsten vol blaauwe builen en roers onbequaem waren geschoten," en de burgemeesters 't gevaar, welke de stad bij zulk een schandelijk verlaten over 't hoofd hing, aantoonde, zeide Nieuwland: »hij had geen gezag omtrent de bezettelingen, die niet langer wilden vechten." »Maar," snaauwde hem burgemeester Reusen toe: »Kondet gij u niet dienen van 't rapier, 't welk gij op zijde draagt." »'t Kwaad is te algemeen," antwoordde hij, »om straf te kunnen oefenen." Op zijn voorstel werd er met den vijand gecapituleerd. Zijn flaauwhartig gedrag was oorzaak dat de stad aan Lodewijk XIV overging. In 1674 gedroeg hij zich dapper in den aanval op Grave.

Zie A. Montanus, *Leven en Bedrijf van Willem Hendr.* bl. 213, 214, 275, 276, 277, 278; Valckenier, *Verw. Eur.* bl. 395, 402, 491, 496; *Relation du Siège de Grave et de celui de Mayence* (in 1689). Ook in het Hoogd. overgezet, Brunswijk 1774; G. Luine, *Relation de tout ce qui s'est passé pendant le Siège de Grave en* 1674, Paris, 1753. 4o. Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 191.

NIEUWLAND (L. VAN), alleen door de volgende etsjes aan Kramm bekend: een *Landschap*, waarin langs een kerk, op den voorgrond een boerenwagen, rijdende bij een huis, waarbij een boer staat. L. v. N. *del et sculp.* 1763, 8o. Een *Idem.* Een weiland met twee koeijen, door een sloot, die op den voorgrond uitloopt, van den weg gescheiden, op dezen een man die van het melken komt: regts een woning, waarbij een man een ketel schuurt; op den tweeden grond een kasteel met een toren, z. j.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1200.

NIEUWLAND (CONSTANTIA VAN DEN), dichteres te Antwerpen, bloeide omtrent 1640.

Zie *Alman. van 't Antw. Genoots.* bl. 8; Willems, *Belg. Mus.* D. II. bl. 95.

NIEUWLAND (JOH. DE) behoorde even als Petr. Nota, predikant te Oldeborn, Eustatius Manglerus, rector te Medemblik, later praeceptor en conrector te Hoorn, Henricus Nieuwaart van Schiedam, tot de vele Latijnsche dichters, die in het laatst der zeventiende en begin der achttiende eeuw de *Boekzaal* met hunne gedichten versierden. Hij vervaardigde o. a. een *Ode ad Rever. D. Vechovium*, 1699.

NIEUWLANT (FR. LEOP.) of Nieulant, hoofdman van het gulden hof der Colveniers te Brugge. Men vindt *Zamenspiegelinge op het Wapenschrift* van F. L. N. Brugghe, Rovie, 4o.

NIEUWMAN (P. W.). Volgens Abcoude gaf hij in het licht:

Het licht ten tijde des Avonds om te verlichten de oogen Israëls, de Trooster Zions, als de Heere bij wijze van Samenspraaken, zijnde dit gevonden onder de schriften van Rabbi Joachim Cimchi, Leid. 1740, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 261.

NIEUWSLIEV (H.) schreef:

Schuilpraatje of Zamenspraak tusschen eenige Rotterdammers, over het verschil tusschen het Meerdertal van de Grote Kerkenraadt, en vier Protesteerende Leeden, naukeurig aangetheekendt. Gedr. te Altona, bij Coenraad Vryspreeher, 1756. Zie over de Rotterd. kerkgeschillen Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 580—586.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. *b.* bl. 175.

NIEUWOLD (JOHANNES HENRICUS), zoon van Johannes Henricus Nieuwold, predikant te Gerkesklooster in Friesland, daarna te Ten Boer, en eindelijk op het Hoogezand, beide in Groningerland, en van Titia Jansonius, dochter van Johannes Jansonius, in 1707 als predikant te Veendam overleden. In de eerstgemelde plaats werd Nieuwold den 17 November 4737 geboren. De steile en harde begrippen des Vaders hadden op de opvoeding des jongelings veel invloed en bragten zijn vlugge en levendige ziel meermalen tot halstarrigheid of moedeloosheid. In den ouderdom van 9 jaren werd hij ter schole gelegd te Appingadam, en op zijn 13 jaar, te gelijk met den lateren hoogleeraar Sypkens bekwaam voor de Academie gerekend. Vooraf echter werd hij nog 3 jaren aan de leiding van den predikant Sluiter te Rooveen overgegeven. Hier werd hij niet alleen in de Latijnsche en Grieksche maar ook in de Hebreeuwsche taal in de wijsbegeerte onderwezen, en ontving hij nader onderwijs in de christelijke godsdienst. Zestien jaar oud vertrok hij naar Groningen waar hij verscheidene jaren vertoefde, vervolgens naar Utrecht.

In 1763 werd hij voor de classis van Groningen geexamineerd, en het volgende jaar predikant te Heumen en Malden, waar toen de gravin van Welderen en acht anderen huisgezinnen de geheele gemeente uitmaakte.

Den 28 November 1766 deed hij zijne intrede te Oldeboorn in Friesland en den 16 September 1872 vertrok hij naar de gecombineerde gemeenten van Warraga, Warfriens en Wartena in Friesland, eene collatie van het adelijk geslacht der Camstra's. Hier begreep hij zich op den landbouw te moeten beleggen en werd lid van de Maatschappij van Landbouw, en daar in zijne gemeente de dweeperij en onkunde ten top was geklommen, begon hij zich aan de verbetering van het onderwijs te wijden. Reeds in 1780 was hij tot de commissie benoemd, in wier handen de bij het Zeeuwsch Genootschap bekroonde prijsverhandelingen omtrent de verbetering der scholen van Prof. Krom, Nahuis en van der Palm, gesteld werd, ten

einde aan de classis van Leeuwarden de geschiktste maatregelen voor te slaan ter verbetering der scholen, en in 1799 ontving hij eene belangrijke aanvrage omtrent het toenmaals tot stand gekomen Agentschap van Nationale opvoeding, en werd hij tevens om de vrijheid verzocht, om hem zelven voor dezen post voor te dragen. Zijne bescheidenheid wees echter dit verzoek van de hand. Nadat vervolgens de wet op het openbare onderwijs, in 1801 tot stand was gekomen, was hij een der eersten welke daarbij tot schoolopziener werd benoemd. Vervolgens werd hij, bij een volgende organisatie van het onderwijs bij de wet van 1806, niettegenstaande zijne klimmende jaren en zijn herhaald verzoek om ontslag, in dezen post op nieuw bevestigd.

In 1804 werd hij door de commissie ter verzameling der Gezangen voor de Hervormde kerk geraadpleegd. Hij deelde over dezelve en vooral over de muzijk er van zijne gedachten uitvoerig mede, hetgeen ten gevolge had dat de commissie hem een prachtuitgaaf er van aanbood. Hij overleed den 30 Junij 1812.

Omstreeks het jaar 1775 begon hij zich met het schrijven van kinderboekjes bezig te houden. Zij zijn zeer menigvuldig en toonen alle duidelijk zijne groote kinderkennis aan en zuivere begrippen omtrent alles wat de kinderen noodig en nuttig is. Zijne eerste werkjes waren allerlei kleine boekjes, losse bladen, raadgevingen, schrijflijsten enz. welke moesten dienen om de kinderen op eene gemakkelijke wijze, zonder het langwijlige spellen, het lezen te leeren ; iets, dat in dien tijd, waarin men geen andere middelen van aanvankelijke vorming dan het lezen in de scholen kende of althans gebruiken durfde, van het hoogste belang was. In eene leerrede welke hij hield over *Spreuk.* XXII : 6, ontwikkelde hij het ontwerp, waarna hij wilde dat men de jeugd zoude onderwijzen, namelijk, dat de kinderen duidelijke en voor hunne vatbaarheid geschikte denkbeelden zouden worden medegedeeld van zich zelven, van de wereld, van God den Heer der wereld. Naderhand schreef hij naar dit plan de volgende kinderboekjes : I over den mensch zelven :

Voor een kind om zich zelf te leeren kennen 1792. 1805, 4e dr.
Wij zijn kinderen met elkanderen.
Iets voor een kind over zijn vader en zijne moeder.
Het is toch goed dat er vele menschen in de wereld zijn.
II. Over de wereld.
Iets voor kinderen. Over alles een weinigje of eene kleine wereldkunde.
Het voorjaar of de Lente.
De schoone Natuur, en de Heer der Natuur, of de Zomer en de Herfst.
De schoone Natuur en de Heer der Natuur of de Winter.
III. Van God, den Heer der Wereld.
Iets van God, voor een kind van vijf tot zes jaar.
De eerste geschiedenissen van het volmaakte kind, dat er eens op de wereld geweest is (een beschrijving van de kindschheid van Jezus).
Verhaal van het beste Kind, hetgeen er ooit op de wereld geweest is.
Het volmaakte kind (waarin het gedrag van het Kind Jezus omtrent God tot een voorbeeld van navolging voor kinderen wordt opgegeven.)
De twaalfjarige Jesus.
Jesus het beste voorbeeld, met de drie vorige werkjes onder eenen titel begrepen.
Jesus Kinderliefde; eigenlijk eene kinderpreek over Marc. X : 13—16.
De Geschiedenis van den Godsdienst in twee deeltjes; vermeerderd door A. W. C. A. Visser, Groningen 8o.
Iets voor een jong schoolmeester (hiervan verschenen slechts 4 nummers)

Na zijn dood gaf de schoolopziender H. W. C. A. Visser *Twee verhandelingen over lees- en schrijfkunst* Zutphen 1818.
Het leven van Jesus voor kinderen van vijf tot zeven jaar, een vervolg op de eerste *Geschiedenissen van Jesus* en den *Twaalfjarigen Jesus,* Zutphen.
Het leven van Jesus voor meer gevorderden, Zutphen 1822 2 d.
Spelend onderwijs 4de dr. m. pl. 4 stukjes Zutphen 1822, 8ste dr. 1831.
Nagelatene verhandelingen, Anno 1821 3 d.

Zie H. W. C. A. Visser, *Herinnering aan J. H. N.* Sneek 1814. *Plegtige toewijding van het monument, gesticht in de groote kerk te Leeuwarden, aan J. H. N.* Annt. 1821. Columbus en Dreas, *Naaml. van Predikanten onder 't ressort van Dokkum,* bl. 105. *Aant. en Letterb.* 1812, d. II. bl. 97; 1814, d. I. bl. 292; Nieuwenhuis, *Woordenb.* Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. der Zamenl.*

NIEUWOUDT (C.), krankbezoeker te Amsterdam, gaf een *Bundeltje van geestelijke gezangen, ter verheerlijking van den gekruisten Heiland* (1768 1769) in het licht, Amst. 8.

Zie van der Aa, *N. B. A. C Woordenb.* o. h. w. *Boekz. d. gel. wereld* 1763 bl. 101. Arrenberg, *Naamr.* bl. 379. Abcoude, *derde Aanh.* bl. 8.

NIEUWOUTS (Minno), wordt opgegeven als dichter van de *Gemartelde Apostelen.*

Zie v. d. Aa, t. a. p.

NIEUWPOORT (Willem van), *de Jonge,* rederijker uit het laatst der zestiende en begin der zeventiende eeuw, wiens poëzy o. a. voorkomt in

Des Rederyckers stichtige t' Samencomste te Schiedam, in 1603.

Zie v. d. Aa, t. a. p.

NIEUWPOORT (Johannes van de). Zie NYPOORT (Johannes van der).

NIEUWSTAD (Cornelis van). Zie NEOSTADIUS (Cornelis).

NIEUWSTAD ( ) gaf in het licht:
Reisbeschrijving na Moscovien, Thiel, 1699, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 260.

NIEVEEN wordt onder de *Verbondene Edelen* genoemd, wie hij geweest is, blijft onbekend. Bor leest Nieuem. Alleenlijk is bekend, dat een geslacht Nieveen of Nyeveen te Groningen bekend en lang in aanzien geweest is.

Zie te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 163.

NIEVELT (P. van), was als majoor bij de belegering van de Willemstad in 1793. Zijn portret vindt men bij P. van Oldenborgh, *De belegering en verdediging van de Willemstad,* Dordr. 1793.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land,* D. III. bl.

NIEVELT (Adriana Johanna van) dichteres uit de tweede helft der achttiende eeuw. Zij schreef gedichten voor de werken harer tijdgenooten.

Zie Schotel, *Letter- en Oudheidk. Avondst.* bl. 165; van der Aa, t. a. p.

NIEVELT (Sibertus van) broeder der voorgaande, dichtte, gelijk zijne zuster.

Zie van der Aa, t. a. p.

NIFS (J. W. v. d.) schreef:
Liefde van Venus en Adonis.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 261.

NIGER (Jacobus) of Le Noir, te Ath geboren, omhelsde den geestelijken staat en werd Minnebroeder van observantie. Hij bloeide in de eerste helft der zevende eeuw, gaf in de Fransche taal verschillende geestelijke werkjes in het licht en in het latijn twee zamenspraken » *Thorus immaculatus* en *Noli me tangere,*" het laatste in handschrift.

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 424; Foppens, *Bibl. Belg.* T. 1. p. 530; Jöcher.

NIGRE (Philippus), bijgenaamd *de Campo.* J. U. Doctor, Deken van St. Gedule, lid van den hoogen raad te Mechelen, later van den geheimen raad te Brussel, cancelier van de orde van het gulden vlies, protonotarius apostolicus en eerste bisschop van Antwerpen. Hij overleed in 1562. In zijn jeugd schreef hij : *Tract. de exemptione canonica,* na den dood van den schrijver met *Annotationes* en *Additiones* in het licht gegeven door Ch. de l'Espinoy. Antv. 1593 8o.

In het *Chartulare Capituli Canonicorum Ecclessiae B. N. Mariae Oppidi Geenvlietensis, Dioecesis Traject. ex Archivo B. M. V. vulgo Hollandorum, Lovan.* bij Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. III p. 94 vindt men *Copia Consultationis Rev. Domini P. Nigri. — super duplici Jure Institutionis.*

Zie Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 777; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1040; Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 37, 181. T. II. p. 1 p. 346 T. II. p. 11. p. 9. T. III. p. 94. *Gall. Christ.* T. V. col. 127; *Hist. Episc. Antv.*, Batkens, *Trophees. Supplem.* T. II. p. 417; Aub. Miraei, *Script.* Sec. XXI p. 184. (*edit. Fabric.*) *Le Toison d'Or.* T. I. p. 176. *Tombes des Hommes ill.* p. 25. etc.

NIKKEL (J), predikant te Wormer, gaf in 1832 te Zaandijk in het licht:

Opwekking aan mijne medechristenen in Noord-Nederland.

NIKKELEN of NICKELE (ISAAK VAN), volgens Nagler architect en schilder van Haarlem, in het laatst der zeventiende en begin der achttiende eeuw, volgens sommigen de vader, doch waarschijnlijk de broeder van Johannes van Nikkelen. Kramm vermeldt van zijne kunst:

Een Roomsch kerkje, van binnen met orgels, altaren en beelden, gestoffeerd door R. Brakenburg, helder van coloriet en kunstig behandeld.

Eene teekening, voorstellende *Het inwendige der Groote kerk te Haarlem*, vast en sterk geteekend.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1201.

NIKKELEN (JACOBA MARIA VAN) of Nickele, dochter van Johannes van Nikkelen, omstreeks 1690 geboren. Zij leerde de schilderkunst onder Herman van der Mijn, en schilderde voortreffelijk bloem- en fruitstukken. Zij huwde Willem Troost en schonk hem 8 kinderen, waarvan in 1750 nog één zoon en ééne dochter leefde.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1201.

NIKKELEN of Nickele (JOHANNES VAN), zoon van Isaak van Nikkelen, schilder te Haarlem, vader van de vorige. Hij werd in 1649 te Haarlem geboren, en in de schilderkunst onderwezen door zijn vader, die het inwendige van kerken, in de manier van van Vliet, en landschappen schilderde. De zoon schilderde landschappen in den trant van Karel du Jardin, kwam in dienst van den keurvorst van den Paltz, die hem tot ridder benoemde. Later kwam hij aan het hof van Hessen-Kassel, waar nog veel van zijne kunst wordt gevonden. Hij bezat ook eene bijzondere bedrevenheid in het schilderen van chassinetten met transparente verwen. Ook etste hij o. a. 4 landschappen, door Nagler vermeld, en beoefende de poëzy. Hij overleed in 1716.

Zie Houbraken, *Schouwb. van Schild. en Schilder.* D. II. bl. 266; Schrevelius, *Harlem.* bl. 493, 495; van der Aa, t. a. p. bl. 452; Immerzeel, t. p. bl. bl. 264; Kramm, t. a. p. bl. 1201.

NIKKER (JAN PIETERSZOON), oudste burgemeester van den Briel, bij gelegenheid dat deze stad door de Watergeuzen werd ingenomen. Hij stemde het eerst tot de overgave.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 343, 344.

NILANT (JOH. FRED.), waarschijnlijk van Deventer, hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid aan het gymnasium te Lingen sedert 1712, later regter te Almelo, neef van J. F. Gronovius, taal- en oudheidkundige, schreef:

Fabulae antiquae ex Phaedro fere servatis ejusque verbis desumtae et soluta oratione expositae: acc. Romuli Fabulae Aesopiae c. not. editoris, L. B. 1709, 8o.

Bened. Balduinus Calceus antiquus et mysticus et Jul. Nigronus de Caligâ veterum. Omnia figuris ornata et observ. illustr. L. B. 1711, 12o.

Zie Burmannus in *altera Praef. ad Phaedrum;* J. de Rhoer, *Observ. Phil.* c. XVI. p. 63; Saxe, *Onom.* T. VI. p. 137, 138; *Anal.* p. 648; Adelung en Rotermund; Lessing, *Zur Gesch. und Liter.* 1ster Beitr. p. 45; Holtman, *Bibl.* no. 11383, 19559.

NIMAN (HERMANSZ.) een kunstenaar, aan wien eenige jaren later dan 1650 door de algemeene staten een uitsluitend octrooi werd verleend om de toetst in marmersteenen, door middel eener door hem uitgevonden molen en zonderlinge bereiding, zoo zacht te maken, dat daaruit niet alleen kolommen, tafels en andere stukken, zonder dat er iets verloren ging, konden gemaakt, maar ook daarop, als het ware het papier konden geprent worden en wel met een glans, die den schoonsten spiegel evenaarde.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op Wagenaar's *Vad. Hist.* D. X. bl. 38; *Nav.* D. IV. bl. 325. D. V. bl. 202. *Woordenb. der Zamenl.*

NIMWEGEN (PIETER VAN). Zie PETERS (PETER FRANCIS).

NIMWEGEN (MARTINUS JOHANNES VAN) predikant te Stand daar buiten 1786, Nieuwenhoorn en de Gooten (1790), te Fynaart (1796), overleden in 18 schreef:

Overdenkingen over het gesprek van Jezus met eene Samaritaansche vrouw Joan. IV : 5—42. Rott. 1809.

Leerrede over Ps. LXXXI : 14—17, ter Nabetrachting op den laatsten Dank- en Bededag. Rott. 1809.

Zie Brans, *Kerk. reg.* bl. 9, 126, 141.

NIMWEGEN (JAN VAN), soldaat, die in 1486 ter naauwer nood met het grootste gevaar in vrouwen gewaad ontsnapt, te Rotterdam de mislukte aanslag op Schiedam mededeelde. Hij zelf door de zijnen geholpen had 's Gravensteen opengebroken, Joris van Brederode en den hoofdman Lepeltak op vrije voeten gezet: hierop nam de stadvoogd hem niet alleen met een eerlijke bezoldiging onder zijne krijgsbende op, maar bevorderde hem daarenboven tot hoofdman. Later trok hij met andere bevelhebbers naar Overschie, viel de beschansing aan, verrastte de bezetting, en overrompelde ze, was bij een tweeden mislukten aanslag op Schiedam, en sneuvelde 4 Junij in den scheepsstrijd op de Lek.

Zie van Alkemade, *Jonk. Frans. oorl.* bl. 151, 154, 155, 161, 168, 170, 199, 213.

NIMWEGEN (VAN), kapitein ter zee. In 1746 werd Mytens, Wijs en van Nimwegen, voerende de *Middelburg* van 44, *de Windhond* en *de Raaf* van 24 stukken, die zich in deze oogenblikken in Engelsche havens bevonden, bevolen voor als nog in Groot-Brittanje te vertoeven en als auxiliairen dienst te doen. Dezen begaven zich naar de oostelijke kust van Schotland, waar hunne medewerking tot demping van den opstand gevorderd werd, bleven aldaar eenige weken, en keerden toen naar het vaderland terug, zonder echter iets van aanbelang te hebben kunnen verrigten.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. V. bl. 147.

NINABER (ENGELBERT CORNELIS), omstreeks 1723 predikant te Amboina, herzag de Maleische bijbelvertaling.

Zie Callenberg, *Nachr. von einem Vers. den verl. Muhamm. zur Erkenntn. Jesu Christi zu bringen*, S. 1—3, 1740; Adelung en Rotermund.

NINABER (J. C.), kapitein-ingenieur, onderscheidde zich in 1809 loffelijk in den strijd te Straalsund, onder den generaal Gratien, toen het korps van Schill volkomen werd ten onder gebragt.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. III. bl. 276.

NINABER (JAN DIRK), eerste luitenant der grenadiers, nam deel aan den togt naar Rusland in 1812, en sneuvelde.

Zie Bosscha, t. a. p. bl. 395.

NISSA (JEAN DE), misschien Heniosa, welk geslacht, in volgende tijden, tot de hoogste eereambten in ons gemeenebest is opgeklommen, was in 1566 schepen te Middelburg, deed belijdenis van de gevoelens der Calvinisten en bemoeide zich met hunne zaken.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1473; *Sent. van Alva*, bl. 65; te Water, *Kort Verh. van de Ref. in Zeel.* bl. 106.

NIPETANG (JUSTUS). Onder dezen naam (waarschijnlijk verdicht), kwam 18 Augustus 1672 een brochure in het licht, getiteld: *'t Samen-spraak ofte Westphaelsche to hooupe kallinge manges den Swarten Meyster onde sinen Knegt, in den darden druk, on allemool mislukt. To Adterte veur den Bukenhendler in de Vive Sinnen*, 4o. Dit stukje staat in verband met de geschiedenis van Willem III.

Zie van der Aa, t. a. p. bl. 459; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 341.

NIPKENS (J. J.), was als luitenant bij de actie van 19 September 1799. Hij komt voor op de lijst der gesneuvelde officieren.

Zie Bosscha, t. a. p. D. III. *Bijl.* bl. 5.

NISENER (JOHANNES), in 1633 als candidaat beroepen te Lippenhuizen en Terwispel, ging van daar in 1639 naar Blya, in 1646 naar Hallum, waar hij in 1654 overleed.

Hij gaf in het licht:

W. en A. H. **Bradschaw,** *Bruyloft-kleed der Tafelghenoten Christi. Dat is twee tractaten van de voor-bereydinghe tot de weerdighe ontfanginghe des H. Avondmaels. In Engelandt tot achtmael herdrukt. Nu in de Nederd. sprake overgeset door* **Joh. Nisenerum** *D. des G. W.*, Leeuw. 1639.

Zie Engelsma, *Pred. van Zevenw.* bl. 221; Columba en Dreas, *Naaml. der Pred. Cl. van Dokkum*, bl. 32; *Cat. van Godg. Boek.* van F. Muller, bl. 51.

NISIUS (Philippus), predikant te Wagtendonk en sedert 1606 te Claaswaal, waar hij in 1643 emeritus werd. Hij schreef:

De Wapenen des Geestelycken teeken ofte Boeren Crijchs, ghenomen uyt 1 Het geloof der H. Apostelen. 2 De insettinghe des H. Doops, enz. Rott. Matijs Bastiaensen, 1609.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 16; Muller, *Cat. van Pamfl.* D. I. bl. 106.

NISPEN (Gerard van), afstammeling van een geslacht, dat in Holland eeuwen lang wel bekend en in groot aanzien was, gesproten uit Gerrit van Voorn, burggraaf van Zeeland, en Hadewig van Borssele. Hij was ridder, en werd met hertog Karel van Bourgondië te Nancy in 1477 verslagen. Hij huwde Margaretha Tack en liet na Gerard van Nispen, den 7 Julij 1538 gestorven.

Zie de Geslachtlijst der van Nispen's bij Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 1157 volgg. van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1025; Ferwerda, D. I. St. 1; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 163.

NISPEN (Adriaan van), zoon van Gerard van Nispen en van Margaretha Deyms, tusschen 1545 en 1562 schepen te Dort, waar hij, volgens Balen, 11 Julij 1565, volgens van Leeuwen in 1562 stierf. Te Water gist dat hij tot de verbondene Edelen behoord heeft, 't geen echter het geval niet kan zijn, zoo hij in 1562 overleed. Hij huwde de dochter van Boudewijn Oem Tielemansz., heer van Papendrecht, en van Maria Moermans Woutersdr., die hem 4 kinderen schonk.

Zie Balen, van Leeuwen, Ferwerda, t. a. p. te Water, t. a. p. en D. IV. bl. 445.

NISPEN (Adriaan van), zoon van Gerard van Nispen en Maria de Joede, trouwde Maria Cornelisdr. Hierusalemsvr., weduwe van Adriaan Henriksz. Vlaming, Hieruzalems heer. Zij deed met haren eersten man meid, knecht, hond en kat, den 19den Mei 1565, een reis naar Jeruzalem en keerde den 28sten Maart 1566 behouden met haar gezelschap te Dordrecht terug. Beide van Nisse en zijn vrouw overleden te Dordrecht 1599.

Zie Balen, t. a. p. bl. 835, 1069; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 13; Dez. *de van Nispen's* in *Jaarb. van Dordr.* 1840. bl. 14; Dez. *Keiz. Stadh. en Kon. bezoek in de Groote Kerk te Dordr.* bl. 25. *Reys na Hieruzalem gedaen by Heer Adriaen de Vlaming, Raedt in Dordr. ende te vinden in versch. Voyagiën ofte Reysen — alle verz. door een liefhebber derzelver, A(driaen) v(an) N(ispen)*, Dordr. 1652, 12o.

NISPEN (Henrik van), zoon van Adriaan van Nispen en Anna Oem van Papendrecht, was raad (1581) en schepen (1585, 1590) te Dort, generaal-meester van de munten der Vereenigde Nederlanden, bailluw en dijkgraaf van Woudrichem en den lande van Altena (1590). Hij huwde Anthonette van Rijswijk Jacobsdr. Hij overleed 10 October 1617. Hij komt voor bij gelegenheid van den twist met Herman Herberts, predikant te Dordrecht, en zeide bij deze gelegenheid: „Mannen ik heb de Spaansche inquisitie gelezen, maer ik quam nooit ter plaetse, daer ik deselve soo levendig sag in 't werk brengen, gelijk ik u hier (te Dordrecht) sie doen.” (1583)

Zie Balen, van Leeuwen, Ferwerda, Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 695, *Waarachtig Verhaal der Holl. Syn.* bl. 27; *Tegenber. van H. Huberts*, bl. 8, 9, 10.

NISPEN (Gerard van), broeder van den vorige, was raad (1574) en schepen (1576) te Dordrecht, ontvanger en commissaris-generaal van de fortificatiën van Holland (1575), gecommitteerde in den den Raad van Staten, raad van Prins Willem I, hij huwde Agatha Jan Schellaerts dr. en overleed 20 Dec. 1578.

Zie Balen, van Leeuwen, Ferwerda.

NISPEN (Justus van), zoon van Hendrik van Nispen en Anthonette van Rijswijk, was secretaris van den Raad en generaal muntmeester van de vereenigde Nederlanden. Hij huwde in 1624 Elisabeth van der Gracht, dochter van Wijnand van der Gracht Adriaanz. Raad en Vroedschap van Gorinchem en van Dingna van Tongeren. Hij overleed 21 November, zij 16 Maart 1652.

Zie Balen, van Leeuwen, Ferwerda.

NISPEN (mr. Johan van), zoon van den gemelde, was Raad en Generaalmeester der vereenigde Nederlanden. Hij huwde 1652 Dingna van der Gracht, oudste dochter van zijn oom Willem van der Gracht, Secretaris van den Hove van Holland en agent der stad Groningen.

Zie de aangeh. bronnen.

NISPEN (Balthazar van), zoon van Cornelis van Nispen, en Anna van Santvoort. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij te Antwerpen werd geboren en opgevoed. Hij was provoost der munt aldaar. In 1615 bezochten Albertus en Isabella de munt en schonken hem bij die gelegenheid een zilveren schaal, die afgebeeld en beschreven is in het onderstaand werk van Schull en van der Hoop. Hij huwde Maria de Moy, dochter van Hendrik de Moy, raad en eerste secretaris van Antwerpen en van Elisabeth van Gulick. Wij vinden verder niets van hem opgeteekend dan dat hij in de korte ridderstraat, in den Zwanengang te Antwerpen, een gesticht voor 12 oude mannen deed bouwen en dat hij in December 1625 overleed. Hij werd bij zijn broeder Adriaan in de Borchtkerk te Antwerpen begraven, onder een marmeren monument, waarin eene schilderij van P. P. Rubbens, voorstellende de opstanding van onzen Verlosser.

Hij liet geen kinderen na, doch de schaal bleef bij zijne familie te Dordrecht.

Zie Balen, van Leeuwen, Ferwerda, Schotel, *de schaal van van Nispen* in *Bijdr. tot boeken en menschenkennis, van Schull en van der Hoop*, D. IV St. II bl. 65 volgg. Dez. in *Jaarb. van Dordrecht* 1840 bl. 14, van der Wall, *Priv. v. Dordr.* D. I bl. 284. *Nav*, D. III bl. 133 D. IV bl. 136, D. V, bl. 4.

NISPEN (Hendrik Anthony van), zoon van Jacob van Nispen, raad en generaal-meester van de munten der vereenigde Nederlanden, vaandrager van de Garde van de Staten van Holland (1664), luitenant (1665) en kapitein van een compagnie van het zee- en land-regement van den kolonel Willem Joseph van Gent, woonde in December 1665 in Junij 1666, op het schip van kapitein Sweers, en in Maart 1672 op 't schip van kapitein Jan van Nes, convoyerende de Spaansche vloot en Smyrnaarsvaarders, de zeeslagen tegen de Engelschen bij. Hij bleef in dezen slag. Hij huwde in 1669 Gertruda ten Hage, dochter van Johan ten Hage Burgemeester van Woudrichem en van Bertruda Zweers.

Zie Balen, van Leeuwen, Ferwerda.

NISPEN (Abel van), afstammeling van hetzelfde geslacht, te Dordrecht geboren, beoefende de dichtkunst en was bevriend met Nicolaas Colvius, Cornelis van Someren en andere dichters van dien tijd. Hij was in 1628 en 1629 ouderling te Dordrecht, vervaardigde een *Jaerdight* op Cats en een *Hardercout*, bij gelegenheid van zijn huwelijk met Cornelia van Eertrijcke, die hem vier kinderen, drie zonen en eene dochter, schonk. Anna huwde met Christina van Lakerveld, die in Aug. 1676 voor Maastricht werd doodgeschoten. Cornelis zette zich te Dordrecht als geneesheer neder en overleed in 1650. Adriaan en Karel volgen.

Zie van der Aa, t. a. p. *Jaarb. van Dordrecht* 1840 bl. 14, 15.

NISPEN (mr. Adriaan van), zoon van den vorige, te Dordrecht geboren, ontving het onderwijs in de oude talen aan het Gymnasium aldaar onder Beeckman, studeerde te Leyden en zette zich als advocaat te Dordrecht neder, waar hij in hooge achting stond bij Cornelis van Beveren, Adriaan van Blijenburgh, Johannes van Someren, de Hoogstraten's en anderen. Hij gaf in het licht een vertaling van Adr. Gaels, *observatien van de keyzerlycke practycke, rakende so wel de judiciële processen als derselver saken, decisien* Rott. 1656 4o. en van

Hollands practyk in rechten door K. van Neufstadt en Jac. Kooren.

Grieksche Venus, of de vryagien van Klitophon en Leucippe, Ismenias en Ismene en Leander en Hero, uit 't Grieksch vertaalt, Dordrecht 1662 12.

Ismene uit het Grieksch van Eustatius; Standvastige Rodanto uit het Grieksch van Theodorus Prodromus.

»Alle, volgens Scheltema, kleine minverhalen in zacht Hollandsch, doormengd met losse verzen."

Uit het Latijn bragt hij in het Nederduitsch over:

Den Kaizarlykken Gesant Aug. Gisleen Busbecq, aen den grooten Soliman, Dordr. 1662 12, opgedragen aan mr. Abraham van Beveren, Heer van Oost- en West-Barendrecht, burgemeester der stad Dordrecht en met lofverzen van Joh. van Someren, N. Vivien, J. M. de Castelleios, C. van Overstege, K. van der Staey-Kolibraud, P. Godewijck, M. Balen en andere dichters.

Spaansche Diana, oorspronkelijk in het Spaansch door C. del Monte Maior, opgedragen aan Jacomyna Vaans, en door Overstege en van Someren bezongen.

Verscheyde Voyagien, ofte Reysen, Dordr. 1662, 12o. Opgedragen aan Cornelis Vaens, schepen en thesaurier te Dordrecht, bevattende:

Reys na Constantinopolen gedaen bij Jr. Joris van der Does.

Reys na Hieruzalem gedaen by Heer Adriaen de Vlaming, Raedt in Dordrecht.

Reys door verscheyde landen gedaen bij den Factoor van den doorluchtigsten koning van Poortugaal Emanuel de XIV.

Reyse van Nicolaes Clenard, Leeraer in d'Academie van Leuven (gedr. in 1651).

Beschryving van Turkyen.

Voyagien ende Beschryvinge van 't koninckrycke van Siam, Moscovien ofte Ruslandt, Yslandt ende Groenlandt.

Ook als dichter is hij bekend door verschillende stukjes, meest allen gedrukt voor de werken zijner stadgenooten, b. v. voor J. van Oorts, *Stuarts ongeluckige Heerschappye,* Dordr. 1649, 12o.; *Grieksen Adelaar,* Dordr. 1655, 12o. vóór de *Herstelde Zeegtriomf van Karel II, door verscheyde voornaamste poëten van Hollandt,* Dordr. 1660, 12o.; C. van Oversteges *Poëzy,* bl. 95, achter zijne overzetting van den *Kaiz. Gezant* enz.

Zie Scheltema, *Gesch. en Lett. Mengelw.* D. III. St. III. bl. 116; *Jaarb. van Dordr.* 1840, bl. 15 volgg. v. d. Aa, t. a. p.

NISPEN (Carel van), broeder van den vorige, vertaalde eenige regtsgeleerde werken, o. a. J. de Damhouder, *Praktyke of gebruyk zoo van Civile als Criminele Zaken,* Rotterd. 1656, 4o. Zijne dichtstukken vindt men vóór de werken zijner stadgenooten, b. v. Stuarts *Ongel. Heerschappye* en in den bundel van zijn vriend C. van Overstege, waar hij zich Karel Nispens van Aardrijk teekent.

Zie van der Aa, t. a. p. *Jaarb. voor Dordr.* 1840. bl. 18.

NISPEN (Mattheus van), geadmitteert landmeter, onderwijzer in de landmeetkunst en boekverkooper bij de Nieuwbrug in het huis genaamd *de Zonnewyser,* te Dordrecht.

In 1662 gaf hij *Beknopte Land-meet-konst leerende in 't korte, alles wat in 't gemeen in de Practycke des Landt-metens voorkomen kan,* in 1669 en later herdrukt met *het tractaat van Landsmaten door J. P. Dou, ende C. Eversdyck ende andere,* opgedragen aan Cornelis Pompe van Meerdervoort, ridder enz. Uit het woord *aan den lezer* blijkt, dat hij, zoo met den hoogleeraar Clement van Zorgen, als met den beroemden wiskunstenaar Dirck Rembrandts van Nierop in betrekking stond. In 1689 en 1696 en welligt later zijn er herdrukken van dit boek verschenen.

Comeet-gespreck tusschen Mr. Abraham ende Justinus aeng. de hedendaegsche Steert-sterre. Mitsg. of men uyt deselve yets lesen kan, Dordr. 1681.

In 1685 gaf hij in 4o. in het licht:

Philippi Lansbergi *Astronomische en Geometrich Quadrant, mitsgaders deszelfs onderwijs: zijnde seer nut en vermaecklijck voor alle krijghs-officieren, ingenieurs, kooplieden, landtmeeters, zeevarende ende reyzende lieden en alle liefhebbers van Mathematische Speculatien.*

Het blijkt uit deze beide werken, dat van Nispen ook de Nederduitsche lier, schoon zeer gebrekkig, heeft bespeeld. In 1700 kwam te Amsterdam bij J. van Oosterwijk in 4o. in het licht:

Brief aan den Heere Mattheus van Nispen, beroemd Wiskunstenaar en Landmeter te Dordrecht, waar in het verschil over 't einde der zeventiende eeuw nader ter toetse komt, en de redenen van J. Bagelaar en Petrus Jens in hunne aanmerkingen en onderzoek wegens dit stuk overwogen worden en *Aanmerkingen op den Brief van F. Halma aan M. van Nispen, over het begin der achttiende eeuw,* 4o.

Hij huwde Maria, dochter van Jacob van der Eijk, secretaris van den Hove en hooge Vierschaar van Zuid-Holland en van Sara van Wel, die hem 4 kinderen schonk, die bij Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 928, worden vermeld.

Zie van der Aa, t. a. p. *Jaarb. voor Dordr.* 1840. bl. 18, 19, 20.

NISPEN (Maria van), dochter van den vorige, huwde met David van Hoogstraten. Ook zij heeft verzen gemaakt, die men voor en in de werken harer tijdgenooten vindt: ook vóór hare overzetting van de *aanteekeningen van H: de Groot op het Evangelie van Mattheus.*

Zie van der Aa, t. a. p. *Jaarb. voor Dordr.* 1840. bl. 20. Schotel, *Letter- en Oudheidk. Avondst.* bl. 164.

NISPEN (Dr C. van) studeerde te Utrecht en werd na het verdedigen eener *Dissertatio de respiratione necessaria ad vitam animalem* (Ultr. 1752), med. doctor, dichtte o. a. een *Zamenspraak ter eere, van den zeer gel. Heere Wilhelmus Henricus s' Jacob, tusschen Vrolykaart en Reinhart, wanneer zijn Edele zijn Verhand. in 't ligt gaf over het hedendaegs zeer beroemde Wereltgestel van Copernicus,* Utr. 1750.

Zie van der Aa, t. a. p.

NISPEN (Mr. Johannes van), raad-ordinaris in den Hove van Holland, Zeeland en Friesland, hanteerde in de achttiende eeuw de Latijnsche lier en ook somtijds de Nederduitsche, gelijk in het *Stamboek* van J. Koerten te zien is.

Zie van der Aa, t. a. p.

NISPEN (van), leefde in het laatst der zeventiende en begin der achttiende eeuw. Hij liet eene verzameling van 30 deelen in manuscript na, bevattende de geslachtlijsten van de voornaamste Nederl. familiën, door hem gedurende 40 jaren bij eenverzameld. Deze zijn met zijn boeken bij Moetjes in den Haag verkocht. Alkemade had er op willen bieden, maar schijnt van dit plan wederom afgezien te hebben; althans deze groote verzameling is een eigendom van den koning van Pruissen geworden.

Zie Uffenbach, *Merkw. Reis.* T. III. S. 323; Collot d'Escury, *Holl. Roem,* D. III. a. bl. 189.

NISPEN (N. van), bloeide in den aanvang der achttiende eeuw. Hij schilderde o. a. de afbeelding van Ds. Laurentius Steversloot, waarna R. Blokhuyzen eene gravure vervaardigde. Op *Cat.* Ferwerda, bl. 80, komt van hem voor:

Een meester zijn schoolkinderen onderrigtende. Op die van Mr. Caspar van Citters te Middelburg, Rott. 1811, no. 172, *een herder en herderin naast elkander zittende in een landschap, waarvan de voorgrond rijk met bloemen is versierd.* In Winkler's kabinet te Leipzig was van hem *eene zuigende vrouw.* Hij teekende zich Nisp (N. van).

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1201.

NISPEN MULLER (Simon Johannes van). Litt. hum. Stud. Wij kennen hem alleen als dichter van de *Dapperheid der Zeeuwen,* Midd. 1782 vermeld op *Cat.* Bleiswijk, T. II. p. 137.

NITHARDUS werd in 1038 bisschop van Luik. Hij stichtte in de stad Luik twee parochiekerken, namelijk de kerk van den H. Thomas en die van den H. Remigius. In het jaar 1049 verkreeg hij van keizer Hendricus III het graafschap van Hesbaie. Hij overleed den 24sten Augustus 1042 en werd in de hoofdkerk van den H. Lambertus begraven.

Zie Chapeauville, *Gesta Pont. Leod.* T. I. p. 278—280; van Gils, *Cath. Meyer. Mem.* bl. 22; van Gils en Coppens, *N. Bes. van d. Bosch,* D. I. bl. 37.

NITZSCHWITZ (majoor von) diende als majoor bij het eerste bataillon van den prins van Saxe-Gotha, in de Willem-

stad, toen deze vesting in 1793 door de Franschen belegerd werd. Men vindt zijn portret bij P. van Oldenburg, *Beleg en Verdediging van de Willemstad in Maart* 1793; Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. III. bl. 82.

NITSEN (Carel van der), geboren te Maastricht, studeerde te Leuven, werd in 1527 door keizer Karel benoemd tot procureur generaal en raadsheer in het hof van Friesland. Daarna werd hij raadsheer in den hove van Holland en in 1557 weder van Friesland, in welke betrekking hij president was, toen hij in 1567 te Minnertsga overleed, na gehuwd te zijn met Elisabeth van Roon. Zijn zoon Maarten en kleinzoon Carel bleven in aanzien en verbonden zich aan verscheidene adellijke en aanzienlijke geslachten in Friesland.

Zie *Stamb. van den Fr. Adel*, D. II bl. 46, 192, 210; Winsemius, *Hist.* 34—51; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* D. I. bl. 1, 500; Gabbema, *Verh. van Leeuw.* bl. 521; Gouthoeven, *Chron.* bl. 105; v. Leeuwen, *Bat. Ill.* 1073, 1476; Schotanus, *Chron.* bl. 739, 759; *Naamr. d. Fr. Raadsh.*, 17.

NIVAR (Jan), werd te Luik geboren, leefde in de tweede helft der zestiende eeuw en muntte als glasschilder uit.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 264.

NIVELLES (Jacques), een beroemd Belgisch kunstdrijver, die in het midden der dertiende eeuw bloeide. Hij vervaardigde met Nicolon of Colas van Douai, een prachtige reliekkas, boven het hoogaltaar der collegiale kerk te Nivelles. Dit schoone stuk zilverwerk was voorheen met edelgesteenten omzet en met vele medailjons versierd, die de voornaamste levensgevallen der H. Gertruid aanwijzen. Jaquenet of Jaquemont, monnik in het klooster van Anchin »mede een zilverwerker," vervaardigde er de teekening van.

Zie Kramm, t. a. p. D. II. bl. 363, 364. D. III. bl. 1201.

NIVENIUS (Joannes), letterkundige uit de zestiende eeuw, mogelijk te Amsterdam geboren, waar hij in 1552 rector der oude school was. Hij beoefende de Latijnsche school. Hovaeus vergeleek hem zelfs bij Sannazarius en Veda, doch, volgens Paquot, ten onregte.

Men heeft van hem:

Tumultus Anabaptistarum in nobilissimo totius Hollandiae emporio Amstelaedamensi nuper etiam descriptio, Amst. Guil. Jacobi, 1552, 4o. Ook met den titel:

Tumultus Anabaptisticus seu larvae male lotae, paulo jam tersiores redditae a Corn. Giselberto Plempio, Amst. typis Tapianis, 1630, 12o.

Het gedicht is vertaald in Holl. verzen, en geplaatst achter *Oproeren der Wederdoperen; geschiet tot Amsterdam, Munster en in Groeningerland, door* Lambertus Hortensius, Amst. 1660, met den titel: *Der Herdooperen aanslach op Amsterdam, Anno* 1552. *In 't Latijn beschreven door mr. Jan van Nieueveen, nu in Nederduitschen rijm gestelt door C. G. P. Ter bede van zijn vriend M. C.*

Zie A. Hovaeus, *Diat. cui tit Zuermundas;* Valer. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 1545; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 705. Paquot, *Mém.* T. I. p. 229; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.* p. 56.

NOBACK (J. C.) gaf in het licht:

Tafelen der berekening van de Wissel- en geld-arbitragien tusschen Amsterdam en Hamburg, Amst. 1805, 4o. Ook in het Hoogd.

NOBBE (Theodorus Hermanus Petersen), zoon van Johannes Theodorus Nobbe, predikant te Zijderveld, vervaardigde een gedicht, bij gelegenheid dat zijn vader zijn vijf en twintigjarigen predikdienst in deze gemeente vierde.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1763. a. bl. 245.

NOBEL (Jacob), in 1497 te Utrecht geboren, en aan verscheidene aanzienlijke Utrechtsche geslachten verwant. Zijn vader was Hendrick Nobel en zijne moeder Geertruy Luttekenhuysen, 10 April 1540 overleden. Hij was kerkmeester in de St. Nicolaaskerk in 1571, en een der eerste, die de Hervormde godsdienst omhelsde en overleed te Utrecht 13 Jan. 1573. Toen hij zestien jaren oud was, schilderde hij keizer Karel. Ook schilderde hij zich zelven door een metalen spiegel, met een grooten baard en een doodshoofd, waarop zijn hand rust. Hij huwde Catharina Peters van Mooije, een vleeschhouwers dochter van Brussel, met wien hij doorging, doch hij verzoende zich later met de vrienden. Zijn vader Hendrik woonde in de Nobel, op de Oude Gracht bij de Geertebrug, in 't huis genaamd *Klein Schonenburg*. Hij was in 1498 in 't heilig land, werd na zijns vrouws dood priester en overleed in Maart 1541. Zijn portret, ter halver lijve geschilderd met een wit kleed, waarop een kruis, berust op het stedelijk Museum te Utrecht.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1201, 1202.

NOBEL (Jacob Kornelis van), schepen te Amsterdam. Toen het graauw in 1566 aldaar het karthuizer klooster plunderde, en de schout eenige plunderaars gevat had, en de stad stad in rep en roer raakte, zond de raad hem, den onderschout Willem Maartenszoon Kalf en den burgerhopman Clement Volkertszoon Coornhert, den schout te gemoet, met last om de gevangenen wederom te ontslaan.

Zie Brandt, *Hist der Ref.* D. I. bl. 382, 383; Wagenaar, *Amst.* D III. bl 192, 193.

NOBEL (Ad.), regtsgeleerde, wiens advyzen men vindt o. a. in *Consultatiën, Advysen en Advertissementen gegeven en geschreven bij verscheiden treffelijke Rechtsgeleerden in Holland* (Rott. 1670), D. II. bl. 34.

NOBEL (P.) gaf in het licht:

Diss. med. de momentis quibusdam de actione alkalium in adfectiose calculosa, Traj. ad Rhen, 1823.

Zie Holtrop, l. c. p. 259.

NOBENUS (Aegidius Paesmans) werd den 15den Augustus 1541 te Hasselt in Luik geboren, huisonderwijzer bij Andreas Alenus in de toonkunst en oefende o. a. haar te Weenen uit, waar hij door keizer Karel V werd gehoord. Later studeerde hij te Leuven in de godgeleerdheid en werd pastoor, vervolgens trad hij in de orde van St. Franciscus, en overleed 15 Junij 1621.

Hij schreef:

Tract. Catechisticus de VII Sacramentis.

Elucidatio catechistica Symboli Apostolici, Orationis Dominicae et Salutationis Angelicae.

Conciones XV. De passione Dominica; eene beknopte verdediging van het *Salve Regina* en *Ave Maria* in het Nederd. Brussel, 1622.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 28.

NOCKANT (Jan) te Rijssel geboren, trad 6 Mei 1498 in de orde der predikheeren, die hem naar het klooster van St. Jacques te Parijs zonden, om in de godgeleerdheid te studeren. In 1515 te Rijssel teruggekeerd, werd hij er in 1520 eerste lector in de godgeleerdheid, vervolgens prior van het zelfde klooster, in 1520 definitor provincialis en kort daarna inquisiteur voor Doornik. Na voor de tweede maal tot prior te Rijssel benoemd te zijn, overleed hij er 28 December 1540. Hij gaf met Jan Lanceau of Lancille in het licht:

F. Antonii de Azaro, Parmensis, Medulla sermonum, Paris. 1515, 12o.,

en alleen:

Commentaria Magistri Ordinis, Thomae de Vio, Cajetani, in I partem Summae S. Thomae de Aquino, Paris. 1514, 8o.

Zie Paquot, *Mém.* T. I. p. 590.

NOBERT, luitenant, sneuvelde in de dagen 15—18 Junij 1815.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. *Bijl.* bl. 26.

NODELL (Jan Adam), geboren te Leeuwarden werd daar van 1763 tot 70 vooral door den rector Val. Slothouwer in de oude talen onderwezen, en was achtereenvolgende rector te Dokkum, Kampen, Amersfoort en Rotterdam. Vandaar werd hij in 1783 geroepen om den leerstoel van zijn leermeester, Johannes Schrader te Franeker in de Grieksche taal te bekleeden. Doch hij ondervond, beter rector dan hoogleeraar te zijn en trad terug, om op zijn oude post den roem van de Erasmiaansche school te Rotterdam te handhaven, waarin hij uitstekende leerlingen kweekte. Hij overleed daar in 1814. Hij was een uitstekend geleerde en voortreffelijk Latijnsch dichter, blijkens zijne

Regina, lusus poëticus, Elegiae XIII, Franek. 1775.

Regina, lusus poëticus, Elegiae IV. Leov. 1775.

Regina, lusus poëticus. Liber alter, Gron. 1777.

Carminum Sylloge, Gron. 1794, pars altera, 1796.

Rosillae basia Jano Secundo dicata, 1777, zonder naam.

In de *Deliciae Poëticae* komen twee gedichten van hem voor, ook vóór de dichtbundel zijner vrienden b. v. P. van Braam.

Zijn leerling, H. Collot d'Escury, prijst, even als Hoeufft en Peerlkamp, zijne poëzy. Zijne *Regina* (schrijft hij), zoo echt erotisch, de *Libertas Batava*, de *Frisia*, zoo rijk aan gedachten en schilderachtige voorstellingen, de menigte zijner andere gedichten, van korter of langer omvang, zijne losse stukje eindelijk, waarborgen hem een blijvenden rang op onzen Latijnschen zangberg.

Behalve zijne gedichten, gaf hij critische aanmerkingen, (*Criticarum Observationum Libellus. Campis*, 1781, 8o.), en vervulde den wensch van Wyttenbach, door eenen tweeden te leveren, vóór welken eene door hem bezorgde uitgave van de Fabelen van Avianus, naar een onbekend handschrift te Kampen opgespoord, gevonden wordt. (*Flavii Aviani Fabulae ad MSS. codices collatae cum variis lectionibus in Ovidii Remedium amoris, Theodult Eclogam, Catonis Distipha, et Notis criticis in Scriptores aliquot veteres*, Amst. 1781, 8o.) Ook gaf hij *Notae Criticae in Ciceronem, Justinum et Horatium* in *Actis Societatis Trajectinae*, T. I. 1798, 8o. p. 150—163. In 1788 hield hij te Franeker eene redevoering in gebonden stijl *in laudem Frisiae*.

Zie Saxe, *Onom.* T. VIII. p. 437; *Bibl. Crit.* Vol. II. P. III. no. 111, p. 94—97, P. VII. p. 94; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 248; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl. Del. Poët.* p. 571, 577, 574 (*J. M. Hoeufft, Gentilitiacon ad J. A. N.*) P. van Braam, *Carm.* p. 133; Collot d'Escury, *Carm.* Hagae Com. 1817 (Praef.) Des. *Holl. Roem*, D. IV. 1. bl. 267; v. Kampen, *Bekn. Gesch. der Ned. Lett.* D. II. bl. 568; Boumas, *Ges. der Geld. Hoog.* D. II. bl. 514, 515; *Aank. op Nieuwenhuis, Woord. der Zamenl*; Kobus en de Rivecourt.

NOE (M.) gaf in het licht:

Het sleuteltje der Franse Tael, 1676.

NOEL of NOOL (Johan), beroemd musicus in de XV eeuw onder de speeltuigen, in 1480 door hem nagelaten, was een luit en een orgel.

Zie *Bulletin de l'Acad. Royale des Sciences en Belg.* 1863 p. 819.

NOEL VAN BARLAIMONT, in de eerste helft der 16de eeuw schoolmeester te Antwerpen, gaf in 1511 aldaar bij Willem Vorsterman in het licht:

Vocabulare van nyeus gheoordineert, Ende wederom gecorrigeert om lichtelic franchoys te leeren lesen, scriuen ende spreken dwelc gestelt is meestendeel bi personagien. Vocabulaire de nouveau ordonne et de reehief recorrige, pour aprendre et parler Franchoys et Flameng. lequel est mis tout la plus part par personnaiges, kl. 4o. z. pag., in bezit der Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden.

Zie *Cat.* D. I. bl. 114.

NOEL (Julie Anne Marie), den 19den Augustus 1812 te Brussel geboren, huwde Jean Baptiste van Eycken en beoefende het genre- en historieschilderen met het gunstigste gevolg. Zij werd, even als haar echtgenoot, door Navez voor de kunst opgeleid en bezocht Duitschland en Frankrijk. Immerzeel vermeldt van haar:

Eene jonge moeder bij de wieg van haar kind; eene spinnende vrouw, door den slaap overvallen; de onderschepte brief; de Maagd en het kind Jezus, en zegt, dat er veel bevalligheid en naïviteit in het werk dezer kunstenares heerscht.

Zie Immerzeel, t. a. p. D. I. bl. 230.

NOEL (Paul Joseph), werd in 1789 te Waulfort-sur-Meuse bij Dinant geboren, leerde de beginselen der teekenkunst in het ouderlijk huis en vervolgens bij Leon, schilder te Dinant. Van daar begaf hij zich naar Antwerpen, kwam onder de leiding van Herreijns, professor aan de academie, behaalde verschillende prijzen, o. a. te Gent, voor een historieel landschap, welk vak hij onder J. J. van Regenmorter bestudeerde. Uit de school van dezen meester ging hij naar Brussel, waar hij weder herhaalde prijzen verwierf en eindigde vervolgens zijne studiën te Parijs onder Swebach, van waar hij naar Brussel terugkeerde. Na eenigen tijd te Amsterdam gewoond te hebben, overleed hij 27 November 1822 te Sosoye bij Dinant, in den bloei zijner jaren. Aanvankelijk schilderde hij landschappen met [illegible] en beesten, doch hierin niet naar wensch kunnende slagen, legde hij zich later op het zoogenoemde genre toe, meestal in luimigen trant, waarin hij groote karakterkennis aan den dag legde en het is bijzonder in dit vak, dat hij grooten naam verwierf.

Immerzeel vermeldt zijne voornaamste schilderijen, voorstellende:

Een gezigt naar de natuur in den omtrek der Maas. (1818)

Eene halte van Beijersche ruiterij.

Een postillon voor de deur van een herberg.

Gezigt op het kasteel van Frey aan de Maas bij Dinant. (1816).

Een Reiziger, die door wolven wordt aangevallen (1818).

De Vlaamsche bierkroeg (1819).

Een zinnelooze bedelaar, die een hond in eene boerenwoning laat dansen.

De twee Dronkaarts en de Fruitvrouw (1821).

Kramm vermeldt dat de beroemde schilderij, voorstellende: *een boer, die van den trap van een poort valt, met het aangezigt in een mand met eijeren*, op de verkooping in het *Huis met de Hoofden*, in 1826, verkocht en aldaar beschreven, *f* 4605 gold. Op diezelfde verkooping werd van dezen meester *een binnenhuis met figuren*, voor *f* 600, *een stadspoort met eigenaardige bedrijvenheid*, voor *f* 276, *een oude Jood met een bevallig meisje enz.*, voor *f* 885, *een schoenmakerswinkel*, voor *f* 512, *een Land- en Watergezigt, met gebouwen*, voor *f* 25 werd verkocht.

Zijn portret vindt men bij Immerzeel.

Zie ald. t. a. p. bl. 262, 263; Kramm, t. a. p. bl. 1202.

NOEL DE CARON. Zie CARON (Noel de).

NOELEN (Wouter van), lid der Rederijkkamer *Moyses Bos* te 's Hertogenbosch. Hij beantwoordde de vraag: *Wat oeffning is elck best, en nodigst voor 't gemeen*, in 1642 door de Vlissingsche Kamer *de Blaeu Acoleye* uitgeschreven met een referein.

Zie van der Aa, *N. B. A. O. Woord.* o. h. w.

NOEMER (mr. Pieter van), een Zeeuw, gaf in 1766 te Middelburg bij Hendrik Sas, een grooten bundel *Stichtelijke Gedichten* in het licht. Achter de *Nagelaten Gedichten* van Pieter Boddaert en vóór de *Gedichten* van J. E. Voet leest men ook verzen van hem. Hij was een zeer middelmatig dichter.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w. *Boekz. der Gel. Wer* April 1747. bl. 356 volgg.

NOEMER (C. van), schrijver van:

Diss. de mirabili ratione, qua C. H. a morbis liberatur, L. B. 1719.

Zie C. H. a Roy, *Cat. Bibl. Med.* T. II. p. 514.

NOEMER (J. S. van) schreef:

Diss. med. de lochiorum fluxu naturali atque praeternaturali, L. B. 1805.

Zie Holtrop, l. c. p. 259; C. H. à Roy, l. c. T. III. p. 1318.

NOENAERT (mr. Cornelis Jacobus), te Utrecht, leerde Reinier Smetius, omstreeks het midden der zeventiende eeuw, den boekhandel.

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Arch.* (eerste serie) D. IV. bl. 139.

NOEST (G.) schreef:

Het algemeen Staatsregt gebruikelijk in tijden van Vrede en Oorlog, Amst. 1753, 4o.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 379; *Cat. P. Gevers*, p. 27; *Bibl. Krughout*, p. 148.

NOEWIVELLES (Jan de), in Vlaanderen geboren, trad in de orde der Dominikanen, was tweemaal prior van zijn klooster te Douay en overleed aldaar 14 November 1632.

Hij gaf in het licht:

Actions memorables des Pères Dominicains qui ont fleury aux Pays-Bas, Douay, 1629, 12o. *Traduit du P. Hyacinthe Chocquet.*

Zie *Script. Ord. Praed.* T. II. p. 474; Paquot, *Mém.* T. 1. p. 348.

NOGUES (G.), Hollandsch officier, was als kapitein in

den slag van Talavera in Spanje (1809). Chassé maakte in zijn rapport eervolle melding van hem.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 354.

NOIDENS (BENEDICTUS REMIGIUS), omstreeks 1610 te Antwerpen geboren, ging in zijn jeugd naar Spanje, trad er in de orde der Minoriten, en onderscheidde zich door zijne ervarenheid in de zedekundige godgeleerdheid. Hij overleed waarschijnlijk tusschen 1660—1670. Volgens Heliot heeft hij 9 deelen over verschillende onderwerpen geschreven. Nicolas Antonio vermeldt alleen:

Practica del oficio de Curas y Confesores: y Doctrina para Penitentes. Madrid 1651 4o.

Relox espiritual, politico y moral, para componer la vita del hombre. Madrid 1656.

Zie Nic. Ant. *Bibl. Hisp. nova.* T. II. p. 351; Paquot, *Mém.* T. III. p. 159.

NOIERT (HEYN), in 1417 schout van Amsterdam, werd door Jacoba van Beijeren van zijn ambt verlaten, doch door Hertog Jan van Beijeren, op ongewonen tijd en wijze, in 1419 tot Burgemeester aangesteld.

Zie Wagenaar, *Amst.* D. II. 220.

NOIRCARMES (PHILIPS VAN ST. ALDEGONDE, heer VAN) stadhouder, kapitein generaal en hoogbailliu van Henegouwen. Hij voerde in 1566 als stedehouder van den markgraaf van Bergen het bewind over Henegouwen, en bevond zich in groote ongelegenheid daar de onroomschen te Valenchiennes verscheidene kerken bemagtigden, en zich op hun getal en vermogen verlatende, ze weigerde te ruimen. Hij scheef brief op brief aan de landvoogdesse dat hij, zonder geweld te gebruiken, de bloedplakaten niet konde ten uitvoer leggen. Men trachtte in het volgend jaar bezetting in de stad te brengen, doch deze werd de toegang geweigerd. Nu verklaarde men Valenchiennes voor weerspannig en vijand, en ontving Noircarmes in de volgende maand bevel, om aan 't hoofd van een aanzienlijk getal knechten tegen de stad op te trekken. Met tien vaandelen voetvolk en zeshonderd paarden ontmoette hij de Onroomschen, ten getallen van drie duizend tegen hem uitgetrokken, verstrooide ze of dreef ze wederom naar binnen, waarna hij regelregt op de stad trok, en ze beschoot. Sedert December 1566 belegerde hij haar, en na met 22 stukken geschut, gedurende 36 uren, beschoten te zijn, met 3000 schoten, hetgeen toen voor iets merkwaardigs werd gehouden, gaf zij zich over den 24 Maart 1567. Naauwelijks was hij in haar bezit of hij liet verscheidene aanzienlijke burgers en twee calvinistische predikanten vangen Guido de Bres en Pelerin de la Grange, den 31 Mei te Doornik ophangen. Even eens handelde hij te Doornik, 't welk ter zelfder tijde hem in handen viel. In hetzelfde jaar maakte hij zich meester van Maastricht en 's Hertogenbosch, trok op bevel der landvoogdes naar Amsterdam, kwam den 8 Mei voor de Haarlemmer poort en begeerde binnen gelaten te worden. Men voldeed aan zijn eisch, waarop in zijn naam en dien van schout, burgemeesteren, schepenen en raden, de vergaderingen der Onroomschen verboden en de Roomschen in hunnen luister en aanzien hersteld werden. Hij stond in blakende gunst bij Alva, dien hij bij zijne overkomst uit Spanje in het leger bij Diedenhoven begroette en door wien hij tot lid van den raad van beroerte, waarin hij echter, onzeker om welke reden, nimmer zitting nam, benoemd werd. Alva raadpleegde ook hem over de invoering van den tienden penning, welke hij echter wenschte te matigen, zoodat de manufacturen er van ontheven werden. In hetzelfde jaar (1572) was hij tegenwoordig bij het beleg van Haarlem, en in het volgende jaar werd hem, nadat de graaf van Bossu in een scheepstrijd op de Zuiderzee gevangen was genomen, het bewind van oorlog in Holland toevertrouwd. Ook bekleedde hij, in 's graven plaats, het stadhouderschap van Utrecht. Zijn geheime aanslag op Gouda mislukte. In 1574 liet hij zich door den landvoogd Requesens gebruiken tot het bewerken eener bevrediging van de algemeene staten met Zeeland, doch de dood voorkwam de volvoering van dezen handel, daar hij den 4 Maart 1574 overleed. Hij was lid van den raad van staten, en wordt als een onopregt hoveling door de geschiedschrijvers voorgesteld. Ook noemde men hem »een cruel animal." Zijne vrouw was Aline de Levin, gezegd Famars.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 48, 49, 50, 51, 190, 309, 311. P. II. p. 346, 417, 418, 425, 432, 441, 503, 595, 642, 734. T. II. Pl. II. p. 102, 149, 163, 165, 169, 172, 183; Burgardo, *Hist. Belg.* p. 267, 291, 326, 331; Hooft, *Ned. Hist.* B. III. bl. 123. B. IV. bl. 148 *Bor Ned. Oorl.* B. III. bl. 94 (134) 99 (142) 120 (170). B. VII. bl. 43 (533); Adr. Pauw, *Relaes.* bl. 3. Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 457, 458, 459; Bentivoglio, *Ned. Hist.* bl. 129, 137, J. B. Tassis, *de Tum. Belg.* p. 149; Gysius, *Oorspr. en voorig. der Ned. beroerte.* bl. 225; Dapper, *Beschr. van Amst.* bl. 196; Commelin, *Beschr. v. Amst.* bl. 1020; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amst.* D. III. bl. 260 volgg. Dez. *Vad. Hist.* D. VI. bl. 205, 209, 232, 246, 252, 414, 456, 465, 478; Beaufort, *Leven van Willem I.* D. I. bl. 517, 519; 's Gravenzande, *Tweede eeuwfeest der Middelb. Vrijheid.* bl. 59, 90, 203, 223, 228, 242; J. P. Le Petit, *la Grande Chron. ancienne et moderne de Holl. Zel.* etc. p. 130, 131; L Offerhaus, *Comp. H. B.* p. 78; Groen van Prinsterer, *Arch. de la maison d'Orange Nassau*, T. I. p. 343. 346, 443. T. V. p. 146, 147, 317, 371. T. III. p. 71, 239, 322, 445, 469. T. IV. p. 285. T. VI. p. 299; *Chron. v. h. Hist. Gesch.* D. VI. bl. 294. VII. bl. 380. D. VIII. bl. 27; Bosscha, *Neerl. held. te land.* D. I. bl. 139; Mitley, *the rise of the Dutch republic.* p. 153; Scheltema, *Hendr. v. Brederode te Amst.* bl. 121; Kok, Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. der Zamenl.*

NOIRCARMES (JEAN DE, Heer VAN SELLES), luitenant der boogschutters, werd in 1578 uit Spanje gezonden naar don Jan van Oostenrijk en de Staten, om 's konings begeerte te kennen te geven, liever langs den weg van vrede dan van oorlog de gewesten ter onderwerping te brengen. Hij was in de vergadering, hier over te Leuven gehouden, tegenwoordig doch deze kwam tot geen besluit. In 1579 zond de hertog van Parma hem naar Atrecht om deze stad te bewegen zich met den Koning te verzoenen. Ook arbeidde hij in dat jaar aan de verzoening der Waalsche gewesten met den koning.

Zie J. B. de Tassis, *Comment de tumult. Belg.* in Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II. p. II. p. 308, 309, 331, 394, 406.

NOKKEN (H. VAN), Med. dr. te Utrecht, gaf eene *Beschrijving en afbeelding van een nieuw werktuig om den rook van tabak in de darmen te brengen*, in *Verh. der Hollandsche Maatschappij van Wetens.* 1756, D. IV. bl. 282 van de berichten.

Hij beoefende ook de dichtkunst, blijkens zijn vers op *de bevestiging van Petrus van Kempen, predikant te Goedereede* (1759) b. 704, en zijn *Lijkdicht op het overlijden van Wilhelmus Geisweit. A. L. M. en Phil. Dr. predikant te Utrecht*, overleden 1762.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w. *Boekz. der Gel. Wer.* 1759. *b.* bl. 704, 1762. *a.* bl. 239—264; Holtrop, t. a. p. 259.

NOLDENIUS (A.) was eerst rector te Dordrecht na de reformatie, werd in 1580 predikant te Bleskensgraaf en vervolgens te Westnaas, waar hij in 1585 overleed.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I bl. 476. Dez. *Ill. School.* bl. 22.

NOLE (JACOB DE), een beeldhouwer te Utrecht, in de tweede helft der zestiende eeuw.

Zie Dodt van Flensburg, *Arch.* D. VI. bl. 316; Kramm, t. a. p. bl. 1200.

NOLE (ANDREAS COLYNS DE), beeldhouwer te Antwerpen, leefde, volgens Kramm, in de eerste helft der zeventiende eeuw. Volgens een contract van 14 April met Wenselaus Coeberger gepasseerd, heeft hij, op last van de infante Isabella, het beeldhouwwerk moeten vervaardigen voor de kerk van Notre Dame à Montaigue.

Hij beitelde, gezamentlijk met zijn broeder Robert, de schoone standbeelden, die de kapel van O. L. V. in de kerk van Karel Borromeus te Antwerpen versieren. Vroeger zag men van hem ter zelfder stede, in de hoofdkerk, bij het altaar der houthakkers, een *dooden Christus met het hoofd op den schoot zijner moeder*. Dit stuk was in albast gebeiteld en strekte tot graftombe van dezen meester.

In van Dijcks bekend prentwerk der kunstenaars, komt zijne afbeelding voor, gegraveerd door Petrus de Jode.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 265; Kramm, t. a. p. bl. 1203. *Mess. des Scienc. Hist.* 1858. p. 97; Visschers, *Iets over.... en de Gebr. Colijn de Nole* enz. Antw. 1853. 8o.

NOLE (ROBBERT DE), bloeide te Antwerpen gelijktijdig met Jan van Mildert. In 1594 werd hij lid van het St. Lucasgild aldaar en overleed in 1636.

Men heeft van hem o. a.

Het *marmeren hoofdaltaar* in de collegiale kerk te Lier, in 1625 geplaatst; het prachtige *marmeren*, en om zijn regelmatigen bouw bij de kenners hoog aangeteekende *hoofdaltaar*, in de kathedrale kerk te Antwerpen, versierd met 8 standbeelden, waarvan de infante Isabella in 1624 den eersten steen legde, terwijl de kosten van deszelfs daarstelling *f* 18,000 beliepen; de 6 standbeelden en andere marmeren versiersels in de marmeren kapel der familie Houtappel, en de H. Borromeus-kapel aldaar.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 265; Kramm, t. a. p. bl. 1203.

NOLET (mr. Elias), advokaat te Amsterdam in de achttiende eeuw, beoefende de dichtkunst. Hij schreef in het *Stamboek van J. Koerten.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* bl. 464.

NOLK (P. van) een zeer mindelmatig dichter, die als S. S. Min. cand. een vers plaatste voor het *Zegepralende Lof-tooneel der vrouwelijke Sexe door J. Mauritius.* Zijn spreuk was *Invita Minerva.*

Zie Heringa, *Lijst van dichters.* bl. 67.

NOLLEKENS (Josef Franciscus) zoon eens schilders, die zich langen tijd in Engeland had opgehouden. Hij werd in 1706 te Antwerpen geboren, stak in jeugdigen leeftijd naar Londen over en legde zich toe op het schilderen van landschappen en huisselijke tafereelen, eerst onder de leiding van Pieter Tillemans en later door het copieren der werken van Watteau en der bouwkundige ordonnantien van Grovanni Paolo Pannini. Zijn werk was in Londen gezocht en verschafte hem de gunst van Lord Cobham en andere aanzienlijke personen. Voor den eerste maakte hij te Stowe onderscheidene ornamentwerken. Hij overleed in 1748 in gemelde hoofdstad.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 266.

NOLPE (Pieter) in 1601 te 's Hage geboren, was een uitstekend graveur en onderscheidde zich door een vaste snede en een schilderachtig effect.

Tot zijne meest beroemde werken behooren de naar de teekeningen van Claes Moyaert vervaardigde platen in:

De blijde Inkomste der Koningin Maria de Medicis, te Amsterdam.

Ibid. J. C. Blaeu, 1639 met het portret van den auteur, *Kaspar van Baerle, Th. Matham Sc.* naar *J. Sandrart.* Al die platen, allegorische voorstellingen voor die feesten aangewend, zijn schilderachtig door hem gesneden: de overige zijn door S. Saverij naar S. de Vlieger vervaardigd. De opgang, die dit werk maakte gaf hem aanleiding tot het afbeelden van den ganschen optogt bij de inhaling dier vorstin te Amsterdam, in *zeven bladen,* bekend onder den naam van de *groote kavalkade.* Deze gold op de verkooping van Verstolk van Soelen te Amsterdam 1847 *f* 125 en de eerste (de *kleine* genaamd) vóór de letters en vóór de wapens in de lucht, eerste druk *f* 120.

De Heer Kramm bezit een exemplaar van het geheele werk, eerste drukken vóór de nommers en vóór de wapens in de lucht enz., alsmede een exemplaar met al veranderingen van die drukken, tot aandenking en vergelijking en bijgevoegd. Daarbij is gevoegd de beroemde prent. *De vier Burgemeesters van Amsterdam, raadplegende over de ontvangst van de genoemde Koningin,* door S. Suyderhoeff naar de schilderij van Theodorus de Keyser, een als met de burin geschilderde prentdruk.

De Beschrijvinge van de blijde Inkoomste, Rechten van Zeegebogen en ander toestel op de Welkoomste van Hare Majesteyt van Groot-Britannien, Vrankrijk en Ierland, tot Amsterdam, den 20 *May* 1642*; te Amsterdam, by Nicolaes van Ravesteyn, voor Pieter Nolpe, Boekverkoper in de Calverstraat,* bevat zes platen, *Allegorien,* en de zes *Triumfpoorten,* daar ze in vertoond zijn, naar de teekeningen van Jan Wildens door Nolpe gegraveerd. Het daarbij gevoegde portret van Samuel Coster is door R. Perzijn naar J. Sandrart gegraveerd. Voorts graveerde hij een afzonderlijke prent, in drie bladen naar de schilderij van Pieter Potter, vader van den beroemden Paulus Potter. Zij stelt voor de *Albeelding van het puyck der Burger-Ruyteren, door last der Heeren Burgemeesteren vergadert, om de Koninginne van Groot-Britanie Maria, op den* 20 *May in den jare* 1642, *Amsterdam besoeckende, in te halen. Opperritmeester was Heer Dirk Tholinx, voorsittend schepen en Hopman van een Vaandel Burgeren; Tekendrager de Heer Johan Oetgens, Jonckheer van Waveren, Ruygenes etc. Ritmeesters plaats-houwer, de wel-af-gereden Joachim Verpoorten. Voorts bestont de Vaen uyt de navolgende* enz. En hierop volgen 132 namen van allen, die in vollen dos te paard de inhaling verheerlijkten.

Deze plaat, en drie der Allegorische voorstellingen, met twee eerepoorten golden op de genoemde verkooping *f* 170.

Hij gaf ook een boekje, bevattende afbeeldingen van koddige figuren, in den stijl van Pieter Quast, of Jacob Callot met gecartoucheerde randen 8o. getiteld:

't Boeren-leven door Pieter Nolpe in 't cooper gemaeckt en uytgegeven te Amsterdam; waarvan latere uitgaven bij Wilh. de Broen bestaan. Voorts een diergelijk boekje in 8o oblong met meer figuren op elke prent, fraai geetst. Nagler beschreef 43 nommers van zijne werken, waaronder niet voorkomt: *De Deugd wyst Herkules de wegen der wereldsche deugden en ondeugden,* naar Pieter Potter in plano.

Begrafenistrein van Z. H. Prins Frederik Hendrik, naar de teekening van den architect Pieter Post, 1651.

Hij leefde nog in 1670.

Zie Van Eynden en Van der Willigen, *Gesch. d. Vad. Schilderk.* bl. 80, 225; Immerzeel, t. a. p. bl. 266; Kramm, t. a. p. bl. 1204, 1205; Kobus en de Rivecourt.

NOLTHENIUS (Abraham) beoefende, toen hij te Leyden studeerde, de Latijnsche poëzy en plaatste o. a. een gedicht voor de *Dissertatio 3a de categoriis in genere* van zijn vriend Abraham Hasius.

NOLTHENIUS (G. A.) schreef eene *Dissert. de educatione pauperum in Civitate in Acad. Rheno-Traj. def.* Amst. 1825 8o.

Zie *Cat. d. Maatt. v. Neerl. Letterb.* D. II. bl.

NOLTHENIUS DE MAN (Anthonie Willem Hendrik) luitenant generaal bij den generalen staf, ridder der koninklijke Nederlandsche orden, lid der Akademie van Beeldende Kunsten, overleed te 's Hage den 28 October 1842, in den ouderdom van 49 jaren.

Hij was eerst bij den waterstaat, later bij de genie, eindelijk bij den algemeenen staf geplaatst, en beoefende in zijne snipperuren de vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde en had een belangrijke collectie teekeningen en portretten van oude en moderne meesters, portretten, handschriften en oudheden, waarvan de catalogus is uitgegeven.

Zie *Bredasche Courant* 27 Oct. 1842.

NOMIUS (Nicolaas), R. C. pastoor; in 1626 in den ouderdom van 45 jaren gestorven. Muller vermeldt twee portretten van hem.

Zie Muller, *Cat. van Portr.*

NOMSZ (Joannes) in 1738 geboren, trad in zijn jeugd in zeedienst, doch zulks hem niet meer aanstaande, bleef hij aan wal, en huwde eene weduwe, eigenares eener suikerraffinaderij. Door zijne neiging voor studie verwaarloosde hij zijne zaken, die vooral na den dood zijner vrouw, in 1789, hoe langer hoe meer achter uitging: hij trachtte zijn levensonderhoud met schrijven te verdienen, en gaf zelfs les op eene lagere school der Portugeesche Joden. Nomsz was een der vruchtbaarste schrijvers en maakte zich als dichter, heldendichten, leerdichten, hekeldichter, roman- en geschiedschrijver, criticus en als algemeen bel-esprit bekend. In 1764 trad hij als tooneeldichter met eene vertaling van Pirons treurspel *Ferdinand Cortez,* welken arbeid hij ijverig vervolgde, leverende aan het Amsterdamsche tooneel jaarlijks ettelijke nieuwe stukken, zoo eigenvervaardigden als verhalingen. De goedkeuring ja de geestdrift waarmede sommigen bij het publiek ontvangen werden, deed hem met dien arbeid voortgaan, zoodat er meer dan 50 tooneelstukken van hem voorhanden zijn. Het langst hielden zich *Hambroek, de Ruiter* en *Maria van Lalain* staande. Op zijne twintig eerste tooneelproducten (namelijk van 1764—1782 uitgegeven) gaf hij eene autocritiek in het licht, een wonderlijk mengelmoes van eigenlof, kennerenoordeel, aanduiding van opgemerkte schoonheden, valsch vernuft, gemeene beelden en uitdrukkingen, nietige vitterijen en brabbeltaal. Menigmalen, en soms vrij scherp, zijn deze tooneel-

stukken en vooral de drie laatstgenoemde, opentlijk beoordeeld en getoest geworden.

Gelukkiger slaagde Nomsz in zijn vroegeren tijd in het overbrengen van Fransche tooneelspelen, en zijne bearbeiding van *Athalia*, den *Cid*, *Zaire* en *Soliman de tweede* voor ons Nederduitsch tooneel. In sommige zijner oorspronkelijke blij- en kluchtspelen heeft hij in sommige opzigten Langendijk overtroffen.

Even als treurspeldichter poogde hij als heldendichter Voltaire na te volgen. De *Henriade* bragt hem gewis op het denkbeeld tot het vervaardigen van zijn langdradig gedicht, in 24 zangen getiteld: *Willem de eerste, of de Grondlegging der Nederlandsche Vrijheid.* Tien jaren later (1789) gaf hij een gelijksoortig cyclisch gedicht (*Maurits van Nassau, Prins van Oranje*) van veel minder gehalte dan het eerste. Even langdradig en onbevallig is ook zijne berijmde vertaling van Florians *Numa Pompelius.* Men erkent er den autheur van de *Attalia* en *Zaire* niet in. Schoon geen Italiaansch verstaande, ondernam Nomsz toch eene overzetting van Tasso's *Verlost Jerusalem*, waarvan echter alleen het eerste gedeelte het licht zag. Gebrekkig, zelfs slordig is zijne vertaling der *Fabelen van J. de la Fontaine.* In zijne dichtverzameling, getiteld *Mengelwerken*, in 1782 in het licht verschenen, ontmoet men zijne beste gedichten o. a. *Aan den Philosooph* is regt Horatiaansch. Zijne *Vertelsels* zijn los, naïf en bevallig. Ook zijne *hekeldichten* verdienen lof: de zedekundige aanmerkingen zijn doorgaans vrij scherp en cynisch en de karakter schildering levendig en prachtig. In zijn opstel in proza, waarmede hij dezen bundel sluit (*Abdallah of het onvolmaakte geluk*) bootste hij Voltaires *Zadig ou la destinée* na.

Als prozaschrijver heeft hij verdiensten, vooral door zijn *Mohammed, of de Hervorming*, een politiek godsdienstige roman, in 1780 uitgegeven en zijne *Vertelsels* (1781—1785), *Mijne Uitspanningen*, de *Historie van Piet Snot*, *De tooneelspectator* en anderen. Hij overleed den 25 Augustus 1803 te Amsterdam in het St. Pietersgasthuis. Zijn portret is meer dan eens door R. Vinkeles naar H. Pothoven, naar J. Verstegen en naar D. Bruyninx vervaardigd.

Zijne schriften zijn:

Nina, of de door Liefde gewordene zinlose, trsp. (vertaling) *m. zang.* z. p. of j. Denkelijk 's mans eerste in druk gegeven tooneelarbeid, oorspronkelijk niet voor het publiek, maar voor een bijzonder gezelschap bestemd, blijkens het naamloos geschreven voorberigt.

Ferdinand Cortez, overwinnaar van Mexico, trsp. gev. n. h. Fr. van A. Piron. Amst. 1764 met titelpl. van S. Pient.

Titus, trsp gev. n. h. Fr. van De Belloy, Ald. 1765 met titelpl. van Vinkeles naar C. Ploos van Amstel. De Maats. van Ned. Letterk. te Leyden bezit een exemplaar met vooringes. uitslaande pl., voorstellende de Romeinsche Hof-Gallery, met de afbeelding van het 8ste tooneel des 4den bedrijfs, naar de schilderij van J. Andriessen en H. Numan, geteekend door J. Bulthuis en gegraveerd door J. de Wit 1788 4to, en portr. van H. L. Lekain, Comédien du Roy, in den rol van Titus en Brutus en naar Huquier fils, door J. B. Michel p. 32.

Amosis, trsp. Ald. 1767 met titelpl. *van S. Fokke.* Hiertoe behoort.

Aanspraak aan den Heere . . . . toen zijn Ed. My, by de vertooning van Amosis, in zekere verdrietige zaak wilde inwikkelen (vierregelig dichtstuk), *mondeling extemporé voortgebragt*, 1767.

Noodige Onderrichting van J. N. omtrent verscheidene uitstrooisels rakende zijn trsp. Amosis, Amst. J. Smit, 1768.

Iemant en Niemant, zinspel, Ald. met titelpl. van S. Fokke. Hiertoe behoort W. van Ollefen Caspersz. *Dichtregelen op het Zinnespel I en N van J. N.*

Zoroaster, trsp. Ald. 1768, met titelplaat van S. Fokke. Hiertoe behoort *Op het trsp. Zoroaster* (dichtregelen get.) *Sauve erreur.* —*Schouwburg-verzoek ter begravinge met Zoroaster* Amst. 1768, *teegens den* 12 *Dec.* 4o.

Aan den liefderijken Aanspreker, die mijnen vermoorden jongsten zoon Zoroaster zonder eenig loon heeft grafwaarts geholpen (klinkdicht), 1768. — *Aan een naamloozen briefschrijver* (na de uitgave van *Zoroaster*) 1768. — *Aan de Heeren Douwes* (dichtregelen), 1768).

Bescheidene Aanmerkingen over de beoordeeling van Amosis, voorkomende in de Nieuwe Vad. Letteroef. D. I. No. 10, *alsmede eene korte Verhand. over het trsp. Zoroaster*, Amst. 1769.

Hekeldigt voor den Heere J. Nomsz, ter afgedwongen verdediging van Ακακιαδης (L. F. v. B. (Le Francq van Berkhey, gedrukt voor den Schrijver, 1769. — *Zotskap voor de Naamlooze Cabale van eerlooze, zoutelooze en faamrovende Lasteraars* van J. le Francq van Berkhey, of de *zoogenaamde Verdedigers der Heeren Nomsz wegens Zoroaster, en tegens het Hekeldicht van Akakiades, L. F. v. B. enz. Eerste en allerlaatste stukje. Gedrukt voor den Schrijver*, 1769. — *Verstaanbare en welterzaake doende Wederlegging van 't Weder antwoord door L. N. raakende de bewuste aanmerkingen over den Zoroaster, trsp. door J. Nomsz, verrijkt met een treurgalm op het eeuwig vaarwel van den tegenschrijver, door* A. Henriades V. S. Amst. Gedrukt voor den Autheur, 1769.

Jochem Durfwel, Io Paean voor de paskwillante Cabale van A. B. C. etc. op Fopland in 't jaar 1, 2, 3, enz. met spotpl. — *Proeve van Hekelprullen, of een Toontje Hooger ter Wedergalm en Grafschrift voor A. Henriades, V. S. onder het kenmerk V. S. Vipera Scabiosa, bij gelegenh. van zijn Eervergeten en met Bordeeltaal opgevulde Wederlegging tegen L. N.* zonder pl. en j

De Graaf van Warwik, trsp. gevolgd naar het Fransch van De la Harpe, Amst. 1771.

Met portret van J. N. geb. 1738, naar D. Bruyninx, 1771, door R. Vinkeles, 1772, met tweeregelig onderschrift van P. J. Uylenbroek.

Athalia, trsp. getrokken uit de H. S. door Racine, uit het Fransch overgezet, Ald. 1771.

Bajazet, trsp., gevolgd naar het Fransch van Racine, Ald. 1773.

De Cid, trsp. door P. Corneille, *verrijkt met leerzame Aanteekk. door* de Voltaire, enz. het Fransch gevolgd, Ald. 1771, 1772, 2de dr.

Amelia, trsp., gevolgd naar het Fransch van de Voltaire, Ald. D. Klippink, 1772, Ald. Jz. Duim, 1772.

Soliman de Tweede of de drie Sultanes, blsp., naar het Fr. van Favart, Ald. 1775, met titelpl. van Vinkeles naar H. Gravelot. — *Aan de uitmuntende Actrice, Mej. Eliz. Pilotti, ter geleg. van het spelen van de Rol van Roxellane, in het blsp. Sol. de Tw.* den 1sten Nov. 1774. — *Op de uitgave van den Sol. de Tw. blijsp. in het Nederd. berymd door J. N.* (get.) *Les Honneurs soutiennent les Arts*, 1775). — Nomsz, *Aan het Tooneel- en Dichtlievend Genoots, Utile et Amusant* (ter aanbieding van zijn *Sol.)* Amst. 1786

Antonius Hambroek, of de belegering van Formosa, trsp. Amst. 1775, met titelplaat van S. Fokke, 1776.

De Landloopster, Opera, gev. naar La Bohemienne van *Favart, Amst. gedr. voor de Liefh. z. j.* Ald. 1776

Zaïre, trsp. (naar het Fransch van de Voltaire), Ald. 1777. — (W. van Ollefen Cz.) *Gedachten bij de vertooning von het trsp. Zaïre enz.*

Maria van Lalain, of de Verovering van Doornik, trsp. Ald. 1778, met titelplaat van Th. Koning, naar J. Buys, 1779.

Ripperda, of de Inneming van Haarlem, trsp. Ald. 1779.

Mich. Adr. de Ruiter, trsp. Ald. 1780. — *Noodig Bericht aan het Publiek, wegens het Treurspel van J. N. verkeerdelijk door Zijn Ed. genoemd M. A. de R.* Ald. 1781. — *De Eer des tweeden Vondels verdeedigd, of onpartijdige Aanmerkingen op het onlangs uitgekomen Geschrift, ten tytel voerende Noodig Bericht enz.* — *De Lachebek* (Woensdags-vertoog.) z. pl. of j. (Amst.) — *De Britsche baldadige Trotsheid, beweezen en beteugeld enz., door een Vad. Schrijver, dewelke tot zijn Bazis of Text genomen heeft, tien Regels uit het trsp. M. A. de R. door J. N. Alom te bekomen.*

De Man van Vertrouwen, klsp. Amst. 1781.

De Doggersbankers, trsp. Ald. 1782.

Het Weeskind van China, trsp. naar de Voltaire, Ald. 1782.

Verh. over den Orphelin de la Chine, van Voltaire, Ald. 1782. Met voorgev. pl. van 't 15de Bedrijf, 7de Tooneel door A. Fokke Sz. naar J. E. Grave.

De Driftige, blsp. Ald. 1782.

Vriendelijke Aanmerkingen op het blsp. de Driftige van J. N. (Dichtregelen), Amst. 1783.

Cora, of de Peruanen, trsp. Ald. 1784, met titelpl. van C. Bogerts, naar J. Buys.

De Hertogin van Coralli, trsp. Ald. 1784, met titelplaat als voren.

Aanteekeningen op alle zijne Tooneelstukken, Ald. 1784.

Iemand en Niemand. Zinnespel, Ald. 1785. — *Op het Zinnespel enz. gegeven op den 8 van Bloeimaand* 1786, *achter de Deserteur enz. ter sluiting van het Tooneel enz. door* W. van Ollefen, in *Gelegenheidsgedichten van het Tooneel-Gez. Oefening kweekt Kennis.*

Bartholomeus Las Casas, trsp. Ald. 1785, met titelplaat van R. en H. Vinkeles, naar J. Buys.

Oldenbarneveld, trsp. Ald. 1787, met titelplaat en portret van O. naar J. Buys, door R. Vinkeles.

De Huigchelaar, blsp. naar den Tartuffe van Molière, Ald. 1789.

Gabriëla van Vergy, trsp. (naar het Fransch van De Belloy), Ald. 1789, 1791.

Lodewijk de Zestiende, Koning van Vrankrijk, trsp. Ald. 1793.

Maria Antoinette van Oostenrijk, koningin van Vrankrijk, trsp. Ald. 1794.

Semiramis, trsp. naar het Fransch van Voltaire, Ald. 1801.

Verzamelde stukjes in 't ligt gekomen, bij gelegenheid der uitgave en vertooning van den Zoroaster door den Heer J. N. Gedr. voor de Liefh. 1761

Rederijkers Lierzang, opgesteld voor de actheurs en actrices van den Amst. Schouwb.; toegezonden aan de E. E. Heeren Regenten, — gedicht door Kleptomisus Referinus (J. N.) op het eiland van verwarring bij Stultus Narcissus, Amst. tegen het stuk *Don Louis de Vargas, of de Edelmoed. Wraak*, van dat jaar 1783.

Aan Lubbert Lubbertsz, (Amst.), 1773, 8o.

Brief van zeker op reis zijnde Dordrechtschen Heer, wegens zaken den Amst. Schouwb. betreffende ter toetse gebracht, door een Gezelschap, onder de Zinspr. Virtutis et Artis amici, Amst. 1774, 8o. Denkelijk van J. N. tegen *Brief van een Heer te Dordr. aan zijn vriend te Amst. wegens het Engageeren der Amst. Acteurs en Actrices, enz.*

Apolloos Welkomgroet aan Zijne Doorl. Hoogh. Willem den V enz. Uitgesproken door J. Punt, toen Zijne Doorl. Hoogh. den Amst. Schouwb. met Hoogstdeszelfs tegenwoordigheid vereerde den 1 Junij 1768, *benevens de Dankzegging enz.* 1768. *Het Orakel in den Tempel der Ned. Dichteren, of de kunstvriend van* J. le Francq van Berkhey, M. D. Leyd., C. Heyligert, 1769. — *Opdragt aan de Eerw. Broederschap onder de Zinspreuk: Oefening beschaaft de Kunsten.* — *Op het eerste Burgemeesterschap van mr.* Jonas Witsen (1765). — *Ter tweede Verheffinge van Mr.* Leonh. Kuysten van Hoezen, *tot Schepen der stad Amst. d.* 8 *Febr.* 1776. — *Huwelijks Formulier voor alle verliefde Pastoren enz. Saamgesteld op de Synode te Schuddebroek*, z. pl. of j. — *Grafschrift voor den Dichter* Lucas Pater, 1781.

Ned. Dichtk. Schouwb. 3 d. Ald. 1786, 1789, 1791.

Dicht- en Prosastukjes van verschillenden inhoud, in bezit der Maats. van Ned. Lett.

Aanspraak aan de Leden van het Tooneelöefen. Gen. Oef. kweekt Kennis, binnen Amsterdam, bij het openen van deszelfs Tooneel d. 10 *v. Herfstmaand* 1786.

Samenspraak tusschen Jan en Hein, gedicht ter Zilveren Bruiloft van Joh. Gill. Reisig en Anna Telghorst, 12 Maart 1772.

Dichtstukjes van het Ware Vaderlandlievende Gezelschap, ten Zinspreuk voerende: De Zucht voor 't Vorstlijk Huis, voor Kerk en Vaderland, Is hier tot Schibboleth, de Staten liefdeband.

Op *Cat.* der Bibl. van Witsen Geysbeek, bl. 87, komen voor J. N. *Tooneelpoëzy*, 12 d. met pl. 1769, *Poëzy*, Amst. 1767.

Mohammed of de hervorming der Arabieren, Amst. 1780, 2 d. 8o.

Willem de 1 of Grondlegger der Ned. Vrijheit, in XXIV zangen, met pl. Amst. 1780, 4o.

Vaerzen voor Capellen tot den Pol, (door J. Verveer, G. J. G. Bacot en J. N.), Amst. 1785.

Mengelwerken, Amst. 1776, 1782, 4o.

Aan den Ned. Dichter J. N. bij de uitgaave van zijnen Willem den Eersten, enz. Amst. 1780, 4o.

Vertelsels, Ald. 1785, 8o.

Vad. Brieven en Versen, Amst. 1785, 8o. 2 d.

J. de la Fontaine, *Fabelen in Nederd. Vaarsen overgebragt*, Amst. 1786, 5 dln.

Leven van Karel V, Ald. 1787, 12o.

Leven van Philips II, Ald. 1787.

Maurits van Nassau, in 6 zangen, Ald. 1790, 4o.

Uitspanningen, Ald. 1790, 8o. 2 st.

Vertelsels, Ald. 1792, 8o. 3 st.

Nagelaten Tooneelpoëzy, Amst. 1818, 2 d. 8o.

Zie Siegenbeek, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* bl. 275; van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* D. II. bl. 134, 135, 159, 168; de Vries, *Proeve eener Ges. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 292 volgg. Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 514 volgg. *Kunst- en Lett.* 1803. D. II. bl. 140, 1812. D. II. bl. 100 Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wet.* D. A. IV. (2) bl. 585—558, 559, 721, 722; Huberts, *Chron. Handl. voor de beoef. van de Ges. der Ned. Lett.* bl. 115; Arrenberg, *Naamr.* bl. 380; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 228, 263, 264, 276. *b.* bl. 37, 151—158, 263, D. II. bl. 534—536, 556, D. III. bl. 93, 157; *Aanh. op Nieuwenh.*; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

NONNIUS (Ludovicus) of Nonius, zoon van een Antwerpsch geneesheer uit Portugal, werd in Antwerpen geboren, bloeide in 't begin der zeventiende eeuw en muntte als geneesheer, geschied- en letterkundige en Latijnsch dichter uit.

Hij schreef:

Hispania scilicet populorum, urbium, insularum ac fluminum Descriptio, Antv. 1607, 8o., door Scaliger geprezen.

Ichthyophagia, seu de esu Piscium, ibid, 1616, 8o.

Diaeteticon, sive de re Cibaria, Libris IV. Antv. 1627, 8o. 1646, 4o.

Comment. in Jul. Caesarem, Augustum Tiberiumque Hub. Goltzii, Ibid, 1620, fol. 1644.

Comment. in Hub. Goltzii, Graeciae Univ. Numismata, Ibid, 1620, 1644, fol.

Zijne gedichten zijn verspreid b. v. in *Fama posthuma J. Lipsii (Epicedium I. Lipsio)* en in de *Del. Poët. Belg.* Gruteri, T. III. p. 693—699. Hij had voor de pers gereed *Elogia Hispanorum arma illustrium.* Peerlkamp prijst zijne poëzy.

Zie F. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 521 S. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 636, 687; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 834; Anselmi Banduri, *Bibl. Nummaria (ed. Fabr.)* No. XIV. p. 21, 24, 25, No. XLVII. p. 48; Freytag, *Anal. Litt.* p. 636; Saxe, *Onom.* T. IV. p. 185; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 226, 227. *Parn.* Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 116, 117.

NONNART (Jan) Dominikaner monnik, gestorven 27 Mei 1626. In zijn klooster te St. Omer bewaarde men van hem, in hands.

Sermons sur la Prophète Joël, door hem in 1616 gedurende de vasten in de Cathedrale dezer stad gepredikt.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 27.

NONNE (N.)

Schreef:

Boetpredikatie over Amos VII : 4—6. Amst. 1740.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 380.

NOODT of NOOT (Adolphus Henricus) predikant te Beek en Ubbergen (1721), Deutekom (1722), Doesburg (1743), kwam in 1729 als hoogleeraar in de godgeleerdheid te Harderwijk in plaats van Ens in aanmerking.

Zie Bouman, *Geschied. d. Geld. Hooges.* D. II. bl. 149; De Jongh, *Naaml. d. Predik. in Gelderl.* bl. 381.

NOODT (Gerard) zoon van Pieter Noodt, gemeensman te Nijmegen en van Gijsberta Biesman, werd den 4 September 1647 aldaar geboren. Hij bezocht de Latijnsche school zijner vaderstad, en maakte onder Pieter Werich en Isaac Gruterus groote vorderingen. Op zijn 16 jaar achtte men hem in staat de lessen aan de te Nijmegen opgerigte academie bij te wonen. Hij legde zich onder Joh. Schulting, hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid, zijn bloedverwant, op deze vakken toe en ontving onderwijs van Theodorus Cranius in de wijsbegeerte en wiskunde. Op raad van een vriend begon hij onder Petrus de Grève de regtsgeleerdheid te beoefenen en verdedigde in 1668 twee disputen. Vervolgens begaf hij zich naar Leyden en hoorde

er Daniël Colonius, Adriaan van Thienen, Etienne Marchand en George Koenraad Crucius over de regtsgeleerdheid en Gronovius, de vader, over de fraaije letteren. Na Paschen van 1669 ging hij naar Utrecht, waar hij de gehoorzaal van Jan George Graevius bezocht en liet zich den 9 Junij te Franeker 1669 tot doctor in de regten promoneren. Hierop zette hij zich te Nijmegen als advocaat neder, en verwierf in 1671 grooten roem door zijn pleitgeding voor twee misdadigers. Tot belooning benoemde men hem, schoon hij den ouderdom van 24 jaren naauwelijks bereikt had, tot hoogleeraar in de regten. In October 1677, gedurende het congres te Nijmegen, bood hem de gevolmagtigde van den keurvorst van Brandenburg, in naam van de regering van Kleef, waarvan hij lid was, een gewone leerstoel in de regtsgeleerdheid te Doesburg aan, doch, ofschoon de hoogeschool van Nijmegen op het punt stond van opgeheven te worden, wilde hij haar toen niet verlaten, doch aanvaarde in 1 Mei 1679 den leerstoel van Ulricus Huber, tot raadsheer in het hoogen raad van Friesland benoemd, te Franeker, en hield den 6 October van hetzelfde jaar zijne intreêrede *de civili prudentia et naturalis iuris cum civili cognatione*. Tweemaal sloeg hij het aanbod der curatoren van de Utrechtsche hoogeschool af, doch toen zij hem voor de derde maal beriepen, nam hij het aan en hield er den 12 Februarij 1684 zijne intreêrede *de Causis corruptae Jurisprudentiae*. In 1686 werd hij tot gewoon hoogleeraar in het staats- en burgerlijk regt naar Leyden beroepen. Zijne oratio inauguralis is niet bekend, doch bij het nederleggen der Rectorale waardigheid, in 1706, toen voor de tweede maal door hem bekleed, hield hij eene hoog-merkwaardige redevoering *de Religione ab Imperio jure gentium libera*, in het Fransch, Engelsch, Duitsch en Nederduitsch overgezet. Gedurende de drie laatste jaren van zijn leven, namen zijne krachten af, en na eenige aanvallen van beroerten, waarvan hij door de zorg van Boerhaave herstelde, kreeg hij den 1 Aug. 1725 een heviger aanval, toen hij bij zijn schoonzoon op diens buitenverblijf bij Haarlem was. Hij liet zich naar Leyden vervoeren en overleed er twee dagen later, 15 Aug. in den ouderdom van bijna 68 jaren. Zijn stoffelijk overschot werd te Nijmegen in het vooroudelijk graf bijgezet (1). Hij huwde 26 April 1686 Sara Maria van der Marck van Leur uit 's Hage, die hem in Oct. 1698 door den dood ontnomen werd, tot wier eere hij sprak in zijn *Epistola Dedicatoria Julii Pauli ad Nicolaum Thomam van der Marck van Leur*, haar broeder. Zijne eenige dochter Sara huwde Johannes Ham van den Ende, zoon van Abraham van den Ende, advokaat te Amsterdam. C. Valk heeft hem, in zijnen mannelijken leeftijd, in plaat gebragt: A. van der Laan en de *Effigies* bij van der Aa vertoonen hem in zijnen ouderdom.

Hij gaf in het licht:

Oratio funebris in obitum P. de Greve, jur. prof. Noviom. 1678.

Probabilium Juris Liber primus, Lugd. Bat. 1674, 4o. Liber II et III, Ibid, 1679. Op verzoek van H. van Beverningh, afgevaardigde op den Nijmeegschen vredehandel, gaf hij het vervolg in het licht, getiteld: *Probabilium Liber IV, quibus accedunt de Jurisdictione et Imperio Libri II et ad Legem Aquiliam Liber singularis*, Ibid, 1691, 4o. In deze uitgaaf verdedigt hij zich tegen de kritiek van Christfrid Waechtler, advokaat te Dresden, die uitgegeven had *Notae ad Ger. Noodt J. C. et Antecessoris Probabilium Juris Civilis Liberos tres*, Wittenb. 1681, 8o. Ook in zijne *Opuscula rariora*, Traj. ad Rhen. Jac. van Lanckom, 1733, 8o. p. 191—336.

Dissert. de Civili prudentia, habita Franekerae Frisiorum a. d. 6 Oct. A. M. DC. LXXIX, cum auspicaretur Juris Professionem, Franek. 1679, 8o.

Oratio de causis corruptae Jurisprudentiae, habita Ultraj. ad Rhen. Prid. Id. Febr. MDC. LXXXIV, Ultr. 1684, 4o.

De Foenore et Usuris Libri III, in quibus multa Juris Civilis, aliorumque Veterum Auctorum loca aut illustrantur, aut emendantur, L. B. 1698, 4o.

Dissertatio de iure summi Imperii et Lege Regia, habita in Acad. Lugd. Bat. d. d. V. Id. Febr. M. DC. XCIX cum Magnifici Rectoris munere abiret, L. B. 1699, 4o. In 't Fransch vertaald door J. Barbeyrac, Amst. 1707, 1714, 1731, 12o. In het Engelsch door J. Savage, Lond. 1708, 8o. In het Ned. met den titel: *Redevoering over het recht der Opperste Magt*, Amst. 1784, 8o.

Opera Varia, L. B. 1705, 4o.

Julius Paulus, *sive de Partûs expositione et nece apud Veteres. liber singularis*, L. B. 1700, 4o. *Auctior ibid*, 1710, 4o.

Diocletianus et Maximianus, sive de transactione et pactione Criminum liber singularis, L. B. 1704, 4o.

Dissertatio de Religione ab Imperio Jure Gentium libera, habita in Academiâ Lugduno-Batavâ, a. d. VI. Id. Febr. A. M. DCC. VI cum abiret Magnifici Rectoris munere, L. B. 1706, 4o. In het Fransch vertaald door Barbeyrac, in het Engelsch door Savage, in het Ned. met andere schriften over het zelfde onderwerp van J. Locke, B. Hondley, J. Driebergen en eenige uittreksels over de zedeleer der kerkvaders, 1706, 1734. Afz. *De Godsdienst vrij van heerschappij*, 1706. *Redevoering over het recht der Opperste Magt*, Amst. 1784, in het Hoogd. Frankfort en Leipzig, 1724, 8o.

Observationum Libri duo in quibus complura Juris civilis, aliorumque Veterum Scriptorum loca aut illustrantur aut emendantur, L. B. 1706, 4o. Het 2de boek is vermeerderd in de uitgave van 1713.

De formâ emendandi doli mali, in contrahendis negotiis admissi apud Veteres, Liber, L. B. 1709, 4o. Christfrid Waechtler heeft dit werk op verschillende plaatsen aangevallen in *Journal de* Leipsich, 1709, p. 413.

Opera omnia, cum ante edita, tum adhuc inedita, L. B. 1713, 4o.

Behalve de genoemde werken vindt men hier nog in *De Usufructu Libri duo, in quibus multa Veterum loca aut emendantur aut explicantur. — Ad Edictum Praetoris de Pactis et Transactionibus Liber Singularis.*

Comment. in D. Justiniani Digesta, sive Pandectas Juris enucleati ex omni Vetere Jure collecta; quorum prima pars in IV libros distributa; hoc volumine exponitur, L. B. 1716, 4o.

Amica Responsio ad difficultates Julio Paulo, sive Libro de Partûs expositione et nece, nuper notas a Viro Amplissimo Cornelio van Bijnkershoek, Jcto .... Opusculo de Jure occidendi, vendendi et exponendi liberos apud Romanos, L. B. 1722, 4o.; herdruk met de repliek van Bynkershoek, L. B. 1723, 4o.

Opera omnia, ab ipso recognita, aucta, emendata multis in locis, atque in duos Tomos distributa, L. B. 1724, fol. T. I. p. 644. *Tomus II continens: Comment. in D. Just. sanctissimi Principis, Libros XXVII Digestorum sive Pandectarum. Juris enucleati ex omni vetere jure collecti adhuc ineditum, praeterquam ad Libros priores IV*, pp. 590. It. *Huic novae Ed. inter alia accessit V. Cl.* Joannis Barbeyracii *Hist. Vita Auct. Narratio*, L. B. 1735, fol. 2, vol. pp. 648 et 590. Deze uitgave bevat, behalve het leven van Noodt, nog:

Responsum in causa Matrimoniali (T. I. p. 645—648).

Dit *Responsum* vindt men ook in het 3de deel der *Utr. Consult.* en is in het Lat. vertaald door Alex. Arn. Pagenstecher, en gevoegd in zijn *Irnerius injuriâ vapulans*, Gron. 1702.

In de *Bibl. Blijswijck.*, T. II. p. 147 waren in ms.

Noodt *Definitiones et Decisiones Institutionum* D. Justiniani.

Zie, behalve het *Vita Noodtii* vóór de laatste uitg. zijner *Opera* door Barbeyrac, *Elog. G. N.* in *Act. erud. Suppl.* X. 2—66. Morhofius in *Pol. Pract. L. VI. Sect. VIII.* § 4. p. 593, T. II; Burmanni, *Traj. Erud.* p. 249—253; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 587 seqq. Saxe, *Onom.* T. V. p. 220, 221; *Anal.* p. 618; G. Stolle, *ad Heumann.*, p. 447; Königii, *Bibl. Vet. et Nov.* voc. *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. VII. p. 1471, Struvii, *Bibl. Juris*, p. 119, 141, 155, 162, 171, 183, 198, 327, 351, 404; H. J. Arntzenius, *Orat. de optima Juris Romani ant. forma in G. Noodtii spect.* Tr. Bat. 1788; T. L. Roukens, *Orat. Schol. in laudem G. N. Jur. pro Novium*, 1747; J. G. Graevii, *Epist. ad N. Heins.* in *Syll. Burm.* T. V. p. 649; Ulr. Huberus, *Eunom. Rom.* p. 67; J. G. Heineccius, *Opusc. Var. Syll.* p. 989; *Misc. Obs.* Vol. IV. T. I. p. 140, 139. T. III. p. 271—301; Fabricii, *Bibl. Ant.* c. XVI. § 15; te Water, *Narr.* p. 195; Heringa, *de Aud.* p. 142, 163, 206; *Act. Erud. Lips. Junii*, 1691. Sept. 1709. Nov. 1723. Jun. 1724. Suppl. T. III. Sect. V. p. 234. T. X p. 86. *Nova Lit. Lips.* 1726. p. 1397; *Biogr. Univ.; Biogr. Génér.; Biogr. Hist.;* Chausepie, *Nouv. Dict.* T. III; Niceron, *Mém.* T. XVI. p. 303; Barbeyrac, *Eloge de G. N.* in *Rec. d. Disc. sur div.*

(1) Paquot stelt zijn sterfjaar 1715.

mat. Amst. 1781; Paquot, *Mém.* T. I. p. 181—192; *Bibl. Rais.* T. IX. p. 324. T. VI. p. 375—380; *Journ. Litt.* 1713. T. I. p. 2; Jöcher, Adelung en Rotermund, Bauer, Ianglers, *Beitr. zur Jur Biogr.* T. II. P. II. No. XXXV. p. 365—383, Mieri, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, *Woord. der Zam.* Kobus en de Rivecourt, G. van Hasselt, *de Hoog. te Fran. onder Noodt* in *Geld. Maandw.* D. I. bl. 351; Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. I. bl. 237, D. II. bl. 147, 158; Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. I. bl. 173, 252, 258, 267, D. II. bl. 635, Vonck voor bl. 91 Huygen, *Bes. van Doesb.*; van Kampen, *Ges. der Ned. Lett. en Wet.* D. II. bl. 40, 41; Abcoude, *Naamr.* bl. Arrenberg, *Naamr.* bl. 280; Muller, *Cat. van Portr.*

NOOMS (Renier). Zie ZEEMAN (Renier).

NOORD (Olivier van) of Noort, in 1558 te Utrecht geboren, zette zich te Rotterdam neder, waar hij op de markt herberg hield. Hij was de eerste Nederlander die den aardbol rondzeilde door de straat van Magellaan (12 Augustus 1598) onbeschadigd over Borneo en Java langs de Kaap de Goede Hoop (26 of 28 Augustus 1601) te huis kwam, doch geene ontdekkingen deed. Moll beschuldigt hem van onkunde in de zeevaart en van noodelooze wreedheid, waarvan hij onwraakbare bewijzen bijbrengt. Hij was overigens niet ontbloot van schranderheid; op de Dieveneilanden, waar reeds de Spaansche heerschappij erkend werd, liet hij de Spaansche vlag waaijen, en een matroos monnikenkleederen aantrekken, waardoor hij levensmiddelen bekwam. Het is merkwaardig dat van Noord gelegenheid had van de Araucanos, een dapper inlandsch volk, dat zich moedig tegen de Spanjaarden verdedigde, en aan een dichter dier natie zelfs de stof tot een heldendicht opleverde, berigten in te winnen. Nopens dezen togt schreef de Groot »*non quidem opes ullas sed clarum patriae decus attulit.*"*

In 1602 komt hij voor als scheepsbevelhebber in 's lands dienst, ook wordt hij niet lang daarna onder de verdedigers van Ostende ontmoet. Hij sleet zijne laatste levensjaren te Schoonhoven, en stierf aldaar den 22sten Februarij 1627. Hij werd in de St. Bartholomeus-kerk begraven. Op zijn grafzerk leest men:

Hic ille est, totum velis qui circuit orbem,
A Magellano quartus Oliverius.

Volgens eene overlevering had hij twee zeer fraaije stukjes geschut, in het jaar 1598 te Utrecht gegoten, die met hem de reis rondom de wereld hadden gemaakt, bij uitersten wil aan de stad Schoonhoven besproken. Zij werden in 1770 of 1780, toen men den stadhuistoren van een nieuw klokkespel voorzag, versmolten. Om de grootste klok werden deze regels, door mr. D. Hoole van Nooten vervaardigd, gegoten:

Mijn schor geloei op reis van dapperen van Noort
Klinkt, na een lange rust, thans in een fraai accoord.

Zijn portret is door J. de Geijn gegraveerd.

Men heeft:

Wonderlicke Voyagie, bij de Hollanders ghedaen door de strate Magalanes, ende voorts den kloot des Aerdtbodems om, met vier schepen, onder den Admirael Olivier van Noort van Utrecht, uytgevaren. Anno 1598. Rott. 1602, 4o. Amst. bij Michiel de Groot. 1664 4o. Amst. z. j. bij G. J. Jaeghman, Utrecht, 1706, met houtsn. overgezet in verschillende talen o. a. in het Fr. Amst. 1602, fol.

* Zie *An accoqnt of several late Voyages and discoveries to the South and North, towards the Streights of Magellan, the South-Seas* etc. Lond. 1695 8o.; van Meeteren, *Ned. Hist.* B. XXII, f. 436; Grotii, *Hist.* Lib. X. p 445, Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 139, *Ned. Reiz.* D. I. bl. 11. D. II. 83, 147, 150; Valentijn, *O. en N. O. Ind.* D. I. bl. 177; Rabus, *Boekz. v. Europa.* 1696 à bl, 276; Moll, *Zeetogten*, bl. 105—119, van Kampen, *Vad. Karakterkunde*, D. II. bl. 91, 92; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. bl. 197, Purchas, *Pelgr.* T. I. P. II. p. 72; *Hist. Univ.* (Paris, 1784. 124 vol. 8o.) T. 80. L. 34. p. 1—4, *Nouv. Biogr. Génér.*; *Recueil des Voyages qui ont servi à l'établissement de la Compagnie Indes Orient.* (Rouen, 1721. 10 vol. 12o.) T. II. p. 328, 332, T. III. p. 1—153; de Laet, *Novus Orbis*, Liv. XIII. c. IX. Herrera, *Recueil de Navig. du détroit de Magellan*; Santago de Tessio, *Guerra de Chile* (1785) p. 81; Frederic la Croix, *Patagonie, Terre du Feu, Iles Malouines* in *L'Univ. Pitt.* p. 26; van Tenac, *Hist. Génér. de la Marine*, T. II. p. 328, 329; Schinkel, *Gesch. en Lett. Bijdr.* bl. 14 (*Eigenh. Aant. van O. v. N.*) *Ned. Held. ter Zee*, 1788. D. I. bl. 191, 192; van Berkum, *Beschr. van Schoonh.* bl. 408, 409. Lauts, *Het Utr. Geslacht van Noort*, bl. 8, 9, *Vad. Lett.* 1821. bl. 89; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

NOORDAA (Simon Hendrik van der) werd den 16 April 1793 te Heekelingen geboren. Zijn vader Simon van der Noordaa, uit een deftig Leydsch geslacht gesproten, was achtereenvolgende evangeliedienaar te Heekelingen, Vuren en Dalem, en eindelijk te Dinther, Heeswijk en Nestelrode, waar hij den 12 Januarij 1826, in 63-jarigen ouderdom ontsliep. Zijne moeder heette Flora Theodora Verploegh. Het eerste onderwijs ontving hij te Leyden en te Spaarndam, later werd hij ter schoole besteld te Maastricht, waar hij zich niet alleen een grondige kennis van het Fransch maar ook eene voldoende der Latijnsche taal eigen maakte. Deze laatste stelde hem later tot vele belangrijke nasporingen in staat. Eerst was hij eenigen tijd bij een notaris te Leyden werkzaam, en in 1810 begaf hij zich met hetzelfde oogmerk naar Dordrecht, waar hij spoedig warme vriendschap sloot met vele toen levende beroemde kunstenaars en letterkundigen, zoo als J. C. Schotel, J. C. Bendorp, J. Schouten, J. Smits Wz., P. S. Schull en meer anderen. Eenigen tijd daarna werd hij aangesteld tot commies griffier der Regtbank en griffier der beide vredegeregten, welke ambten hij tot in jare 1840 waarnam, gelijk daarna die van commissaris van politie en waterschout tot aan zijn dood.

Gloeijende van liefde voor zijn vaderland, gordde hij zich meermalen voor hetzelve vrijwillig aan, de eerste maal in 1813, toen hij als luitenant van den landstorm tegen de Franschen optrok, waarvoor hij in 1819 de zilveren medaille ontving; de tweede maal in 1815, toen hij zich voegde bij de vrijwillige jagers te paard, met welke hij in Frankrijk en tot binnen Parijs trok. Gedurende vele jaren was hij bijna aanhoudend medebestuurder van het Departement Dordrecht der maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Tijdens zijn overlijden was hij daarvan voorzitter. Gedurende geruimen tijd bekleedde hij de betrekking van orateur bij de vrijmetselaars loge *la Flamboyante* der stad zijner inwoning. Ook was hij penningmeester van de maatschappij tot Nut van Handel en Zeevaart en regent van het Stads-Gasthuis aldaar. Behalve het lidmaatschap der maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, werd hem dat opgedragen van het Noord-Brabandsch Genootschap, van Thuringsch-Saksisch Verein te Halle en Berlijn, het Bonnsche Verein van Oudheidvrienden en de Société royale des Antiquaires du Nord te Koppenhagen.

Hetgeen van der Noordaa van wetenschappelijke zaken het meest ter harte nam, was het bijeenbrengen (reeds sedert het 12 jaar zijns levens) eener verzameling van gedenkpenningen en munten, die hij tot een echt wetenschappelijk doel bezigde en hem tot allerbelangrijkste historische en artistische nasporingen aanleiding gaven. Geleid door zijnen goeden smaak, keurde hij het in 1830 af, toen in 's Rijks-Munt de penningen, die men door middel van zeer oude, nog voorhandene stempels aldaar vervaardigde, liet bronzen, terwijl men toch in de tijden Philips II. van de Ruiter, Tromp en Balthazar Bekker dit kunstmiddel, om den koperen afslagen van penningen luister bij te zetten, niet gekend had. Hij was de eenige in Nederland, die zijne stem tegen deze onhistorische handelwijs verhief.

Als schrijver gaf hij eenige belangrijke boekbeoordeelingen in het licht in het gedurende veertien jaren door den hoogleeraar van der Chijs bezorgde maandschrift *de Vriend des Vaderlands*: o. a. van het werk *la Belgique et l'Europe*. In de *Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis* van wijlen de H.H. Schull en van der Hoop leverde hij ten jare 1831 een geestig en keurig verslag nopens de toen door geheel het Europa zoo veel geruchtmakende revolutie-medailles der Belgen. In het *Tijdschrift voor Algemeene Munt- en Penningkunde* van den Hoogl. van der Chijs gaf hij:

Iets over de vroegere provinciale koperen munt, duiten genaamd (Stuk III 1833.

Over eenen Frieschen verlovings- of pandpenning uit de XVII eeuw. (Stuk VI 1834).

Gouden Bruilofts- en tevens begrafenis-penning (*Afd.*)

Geschied- en Penningkundige Aanmerkingen, naar aanleiding van eenige hier te lande gevondene munten. En wel in No. VII van het Tijdschrift (1836) van bl. 657—679, *naar aanleiding van eenen Frankischen tiers de sol d'or.*

In No. VIII (1837) van bl. 763—858 gaf hij, *naar aanleiding van eenen Frankischen denarius te Dorestadus of Wyk by Duurstede geslagen* een regt kritisch onderzoek naar de ligging, des naams, oorsprong en de lotgevallen van dat be-

noemde Nederlandsche Emperium der middeleeuwen, terwijl hij in een afzonderlijke afdeeling zijner verhandeling *Dorestadus als muntplaats* beschouwde. Door de H.H. Mr. H. M. A. J. van Asch van Wijck, Mr. L. Ph. van den Bergh en Mr. J. Dirks en V. D. Noordaus verhandeling later, bij hunne oudheidkundige nasporingen, met vrucht gebruik geworden.

In D. II. St. I (1839) leverde hij eene Bijdrage *naar aanleiding van eenige Bisschoppelijke-Utrechtsche muntjes en twee Grafelijk-Hollandsche dito.*

Eindelijk in stuk III van dat deel (1843) over eenen Gedenkpenning op het overlijden van den kunstschilder Govert Flink.

Van zijne hand is een verslag omtrent Romeinsche Oudheden te Kuik in 1823—1825 gevonden, opgenomen in de door Dr. Janssen bezorgde *Oudheidk. Mededeelingen*, St. IV. bl. 365 en omtrent oudheden te Oud-Alblas t. a. p. bl. 390.

Levensberigt van wijlen den hoogst bekwamen Dordrechtschen Graveur Jan Christiaan Bendorp in verschillende nummers van de *Algem. Konst- en Letterb.* 1850.

Levensberigt van Mr. P. F. Timmers Verhoeven en *Hand. d. Jaarl. Vergadering der Maats. v. Nederl. Letterk.* 1850.

Hij huwde Henriete Louisa Grimm en overleed aan de gevolgen eener beroerte den 3 Januarij 1851.

Zie zijn levensberigt door Prof. P. C. van der Chijs, in *Hand. d. Jaarl. Verg. van de Maats. van Nederl. Letterk.* 1851. bl. 56 volgg en door Dr. G. D. J. Schotel, in *Konst- en Letterb.* 1851 No. 23. Ook raadplege men diens *Commert. de B. Huydecopero; Leven van C. van Altemade en P. van den Schelling* en *Abdij van Rijnsburg* over hem. Kobus en de Rivecourt.

NOORDBEEK (Elbertus), oorspronkelijk uit Bentheim, geboren omstreeks 1645 te Noorthoorn, werd in 1670 candidaat voor de classis van Zevenwouden, in 1673 predikant in de grietenij Aengwurden, was in 1676 lid der synode op 't Heerenveen, 1680 te Harlingen, 1684 Deput. Synode en in dit jaar te Staveren beroepen, van daar te Workum in Friesland 1697, waar hij in Febr. 1720 overleed. Hij behoorde tot de Cocejaansche schriftuitleggers van zijn tijdperk en gaf in het licht:

Beknopte uitlegginge van de Prophetie Jeremie, waar in de Prophetiën in hare ordre ontleendet en de spreekwysen kortelijk geopent worden. Door Elbertus Noordbeek Bedienaar der H. Evangelie tot Workum. Franeker 1701, 2 d. 4o. Amst. 1730 2 d. 4o.

Verklaring der prophetie van Malachie, waarin de zin der woorden na de kracht der grondtaele wort geopent, de vervulling der voorzeggingen aangewezen, en op het gemoet door gebruiken worden toegepast. Workum 1716 4o.

Zijn zoon Johannes werd predikant te Jacobi-Parochie (1709) overl. 24 October 1735, en zijn kleinzoon Elbertus, predikant te West-Stellingwerf (1736), Merrum en Nykerk (1745).

Zie Ypey, *Gesch. der Chr. Kerk in de XVIII Eeuw.* D. VIII. bl. 402 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Arrenberg, *Naaml.* bl. 381; J. Engelsma, *Volgl. der Pred. onder de Cl. van Zevenwoude* bl. 87, 278; Rabus, *Boekz. van Europa* 1700 bl. 546; Greydanus, *Naaml. der Pred. en de Cl. van Franeker*, bl. 63; *Boekz. d. Gel. wer.* 1720 bl. 365.

NOORDBEEK (Petrus), zoon van Johannes Henricus Noordbeek, werd te Noordhoorn den 13den Januarij 1711 geboren, studeerde te Groningen, werd als proponent beroepen te Staveren (1731), te Hattem (1734), Amersfoort (1739), Groningen (1743), bedankte in 1736 voor Hasselt en Hindelopen, Amsterdam, (1748) waar hij in 1779 overleed.

Hij gaf in het licht:

Paulus zeege-zang uit 2 Tim. IV: 7, 8 verklaard en toegepast op 't heilig leven en zalig sterven de Weleerw. Zeergel. en godvruchtige Heeren Franco de Bruin en Martinus Snethlage Amst. 1763 4o., waarvan een verslag in *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1763 à bl. 743.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.*; Paauw en Veeris, *Vern. Kerk. Alphab.* bl. 146; H. de Jongh, *Naamreg. der Pred. in Gelderl.* bl. 379; Dreas, *Naaml. der Pred. onder 't ressort van de E. Cl. van Dokkum.* bl. 125; Croese, *Naamr.* no. 177; Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. VII bl. 496; Arrenberg, *Naamr.* bl. 381; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1731 *a* bl. 727 *b*, bl. 110, 1737 *a*, bl. 233, 617, 637, 1736 *b*, bl. 248, 489, 1743 *a*, 730 *b* 130, 1748 *a*, bl. 621 *b*, bl. 108, 1756 *a*, 799. Muller, *Cat. van Portr.*

NOORDBEEK (Gerrit) en Bernardus Maurik, beide boekverkoopers te Amsterdam gaven in het licht:

Naamlijst der Godgel. Schrijvers, zijnde een handleiding voor Predikanten, Proponenten, Studenten en alle liefhebbers der Godgeleerdheid. Amst. 1738 in 12o (twee drukken). 4 dr. z. j. in 4o. Voor de vijfde druk. Amst. bij Bernardus Mourik 2 d. 4o. z. j. staat Noordbeeks naam niet meer op den titel.

NOORDBERGH (Abraham) Evangelisch Luthersch predikant te Bodegraven, van waar hij in 1809 naar Kuilenburg en van daar naar Weesp vertrok, waar hij in 1843 zijn emeritaat verkreeg. Hij overleed in 1848 te Kampen.

Hij gaf in het licht:

Schets voor het Catechetisch Onderwijs, ten dienste van de Ev. Luth. Gemeente te Weesp. Weesp 1813.

De uitzigten op het toekomend leven, vóór en na Jesus verschijning op aarde, naar den Bijbel. Amst. 1829.

Geschiedenis van de Luthersche Gemeente te Weesp, in *Nieuw Archief voor Kerkel. Geschied. van de Hoogleeraren Kist en Royaards.* D. I. bl. 129.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr.* D. I. bl. 68. D. II. bl. 175; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

NOORDE (Cornelis van) werd in 1731 te Haarlem geboren en werd door Frans Decker en F. H. Jelgersma onderwezen. Hij was medebestuurder van de Haarlemsche Teeken-Akademie, en vond zijn bestaan voornamelijk in het onderwijzen der teekenkunde. Zijne tusschen uren besteedde hij aan het etsen en het vervaardigen van houtsneden en prentteekeningen. Tot zijne geëtste prenten behooren het portret van *Joannes Enschedé, Lettergieter en Boekdrukker te Haarlem ad vivum del. et fec.* 1788 in 8o., van *Joannes Deknatel, Doopsgezind leeraar te Amsterdam*, door hem get. en door J. Houbraken in 1762 gegraveerd in 8o.

Jacob du Bucquoy, zeereiziger en schrijver, door hem naar het lev. get. en geëtst 1788 in 4o.

Dezelfde prent met zes regelig vers van P. Langendijk.

Leopold Mozart, gecartouceerd ovaal, op eene viool spelende met vierregelig Lat. vers; bet. *C. v. N.* 1764; *Joh. Enschedé excudit* zeldz.

Hendrik Tilly, geb. ten Oostende den 29 *Sept.* 1662, *woont te Haarlem, in 't Aalmoezeniershuis, gezond van verstand.* 1764 (overl. 25 Sept. 1767.)

Willem Opperdoes, geb. te Haarlem, 27 *Dec.* 1674, *heeft* 14 *jaar ter zee gevaren, is mede geweest bij de vermaarde overtogt van Prins Willem de 3de in het jaar* 1688. *Den* 19 *Mey* 1704 *voor Egmond op Zee, in een gevegt, zijnde tegen drie Franse schepen, sprong het schip daar hij op was in de lugt. Van 't jaar* 1724 *tot* 1768 *waagmeester en collecteur geweest, en leeft daar nog in welstand,* fraaije en schilderachtige ets.

Josina Keusen, wed. Jan Comes, geb. te Haarlem, 28 *Sept.* 1773, *leeft daar nog welvarende* 1773.

Elizabeth Precies, weduwe van Pieter van de Karre, geb. te Oostende, den 24 *Maart* 1681, *is nog in leven. C. W. Noorde sculp.* 1781, naar La Croix *del.* 1781 fol.

Voorts komen op verschillende catalogi nog van hem verschillende geteekende of gegraveerde portretten, op de *Cat.* van Muller en ook door Kramm vermeld.

Voorts nog *Dirk Helmbreker uitmuntend schilder, geb. te Haarlem* 1624 *overl. in Italiën* 1694, *ipse del. C. v. Noorden fecit,* 1772 in gr. fo. »Deze kop" schrijft Kramm »is voortreffelijk, als met bruin krijt, op witten grond, schilderachtig geteekend, bewerkt." In dezelfde manier zijn nog de volgende, zeldzame prenten:

Een liggende hond, naar G. Visscher, *C. v. N. fecit.* 1777 gr. 4o.

Een liggende leeuw C. v. N. ad vivum del. 1757, *fecit.* 1766. Als met rood krijt geteekend in kl. 8o. oblong.

Een staande leeuwin, met de pen get. door Rembrandt *C. v. N. fec.* kl. 8o. oblong.

Een staande en een liggende koe, met bruin en zwart, zeer misteekend *C. v. N. fec.* 1765, in 12o. oblong.

Een vrouw, die een schaap melkt, bij eene schuur, naar C. Berchem, *C. v. N. fec.* 1788, in 8o. oblong.

Een Landschap met twee koeijen en vier schapen, die door een herder en eene vrouw worden gedreven, naar denzelfden, 1768 in fol.

Een Duingezigt met een kerkgebouw op den voorgrond, naar Jan van Gooijen, *C. v. N. fec.* 1767, kl. 8o. oblong.
Een zittende vrouw met een kind op haar schoot, naar eene met O. I. inkt gewasschen teekening van Lingelbach, *C. v. N fec.* 1767.
Een naakt zittende man, met de pen opgewasschen door Rembrandt, *C. v. N. fec.* 1765 in 4o.
Een zittend officier der Burgerwacht, een lange pijp rookende, met zwart krijt geteekend door C. Troost, *C. v. N. fec.* 1765 in 4o.
Eenige gebrekkelijke Joden, naar Rembrandt, kl. 4o.
Een staande man, naar de teekening van A. van Ostade, in 8o.
Bijna al deze prenten berusten bij den heer Ph. J. van Kellen te Utrecht.
In de verzameling van mr. J. van Buren, bailluw van Noordwijkerhout enz., te Leyden in 1808 verkocht, kwam voor *Het compleete en zeer zeldzame werk van C. van Noorde*, 48 stuks, waarbij 13 stuks verschillende drukken.
Kramm vermeldt nog:
Een jongen met een hoed op, die zijne pijp ontsteekt aan vuur, hetwelk hij in een test in zijne hand heeft, F. Hals pinx. C. v. N. fec. 1765, uitmuntend en uitvoerig geëtst.
Een Landschap, waarin een staande en grazende koe, oblong, en de weergade *met een staande en een liggende koe*, oblong.
Een gezigt op de Groote Markt en de Groote Kerk te Haarlem, C. v. N. p. et *fec.* 1764, Johannes Enschedé. exc gr. fol.
Cagelot of Potwalvisch, lang omtrent 60 *voeten, even benoorden Egmond op Zee levend gestrand, op den* 15 *Febr.* 1764. *Den* 1 *Maart aldaar in veiling verkocht voor f* 800. *Den* 19 *Febr. naar 't leven geteekend en in 't koper gebragt te Haarlem door C. v. N.*
Een idem, lang 64 *voet, gestrand tusschen Zantvoort en Wijk op Zee, den* 20 *Febr.* 1762, *verkogt* 5 *Maart voor f* 900, *C. v. N. ad v.* 21 Febr. gr. fol.
Titelplaat voor het werk *Korte en zakelijke Beschrijving der Vereen. Ned.* Amst. 1766, 8o.
Een prent in fol. *Afb. van den Ridder* Nicolaas van Ruiven, door hem in 1764 gesneden voor *de stad Haarlem*, door van Oosten de Bruyn, Haarl. 1767 in fol. bl. 316.
Met H. Spilman gaf hij in het licht *Vers. van Gezigten in de vermakelijke Landsdouwen van Haarlem*, Haarlem, 1763, fol.
De heer Kramm vermeld ook een door hem naar eene schilderij van Jan van Eijk, in bezit van den heer J. Enschedé te Haarlem gegraveerde plaat, voorstellende *De zittende St. Geertruida, op eene hoogte, met nog eenige figuren; achter haar is men druk bezig om eene groote kerk te bouwen, met een toren, die nog maar gedeeltelijk is voltooid.* Men hield deze prent voor een origiuele teekening van J. van Eyck; ja, wat meer is, de meest erkende kunstkenners hebben die meening gedeeld en daarover de pen gevoerd. — Hij bearbeidde ook het portret van *Frans Hals*, in mezzo-tinto. Onder zijne houtsneden is hoogst zeldzaam het portret van *Romeyn de Hooghe, geb. te Amst. overl. te Haarlem* 1708⁸/₁₈, kl. 4o.
Van zijne afbeeldingen bezit de heer Kramm een houtsnede in kl. 4o. oud zijnde 17 jaren, met een steekhoed op, waaronder *C. v. N. Se ipse ad v. fec.* Anno 1748, een dito 1763; het *Portret van hem en zijne vrouw*, in den bloei hunner jaren, in pastel, waarschijnlijk door hem geteekend, in gr. fol., als ook onderscheidene ordonnantiën, olifanten enz.
Eene teekening van zijn hand, voorstellende een *Besneeuwd Wintergezigt*, gold, op de verkooping van den heer Kops, *f* 49. Hij overleed kinderloos in 1795.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 266. Kramm, t. a. p. bl. 1205. volg. Kobus en de Rivecourt.

NOORDEN (J. van), med. dr., gaf in het licht:
Diss. de potuum aquosorum calidorum abusu, L. B. 1771.
Verh. over de Lugtweegkundige Bol of Aërostatisch Werktuig, Rott. 1783, 8o.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 381; *Cat. Med. Ç. H. à Roy*, T. II. p. 354.

NOORDEN (Cornelis Justus van), zoon van Cornelis Justus van Noorden, predikant te Herkingen (1738), Spijkenisse (1741), uitgediend 1787, gestorven 1789, werd in 1776 beroepen te Schelluynen, en vervolgens predikant te Wijk bij Heusden (1777), Nederhardinxveld en Giesendam (1780), Hillegondsberg (1788), Schoonhoven (1789), Delft (gasthuis-kerk 1790), emeritus (1822) en overleden te Delft den 26 October 1828, oud 75 jaren.
Hij gaf in het licht:
De zaak van het Zendeling-Genootschap beschouwd als het werk des Heeren, Rott. 1820, 8o.

Zie Brandt, *Kerk. Reg.* bl. 36, 72, 90, 106, 109, 110, 134, 186; *Naaml. van van Cleef*, bl. 482.

NOORDEN (J.) gaf in het licht:
Inleiding tot de Kruidkunde, Fransch en Hollandsch, Rott. 2 d. met afgezette platen.

Zie *Naaml. van van Cleef*, bl. 432.

NOORDENDORP (Adriaan), werd in 1781 te 's Hage geboren, en was aldaar architect. Onder zijne leiding werd het koninklijk paleis in het Noord-einde vergroot en voltooid. Ook is hij de bouwmeester van het paleis van Z. K. H. prins Frederik der Nederlanden. Hij overleed in den bloei zijner jaren.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 266.

NOORDENHOUT (Gerrit), zoon van den Amsterdamschen predikant bij de Luthersche gemeente Willem Noordenhout, werd in 1756 te Amersfoort geboren, studeerde te Kiel en Göttingen, werd in 1781 proponent, vervolgens predikant te Weesp (1783), Utrecht (1787), Rotterdam (1788), Amsterdam (1791), waar hij in 1811 overleed. Zijne afbeelding is door A. van der Beek en D. Sluijter naar H. W. Caspari vervaardigd, kl. fol.

Zie Domela Nieuwenhuis, *Ges. der Amst. Luth. Gem.* bl 218. Muller, *Cat. van Portr.*

NOORDEWIER (Michael Jan). In 1806 te Baflo geboren, kwam Noordewier op dertien-jarigen leeftijd, zooals men zegt, toevallig te Assen, onder de leiding van den heer Nassau. Eerst leerling, werd hij aldra kweekeling, later secondant aan zijne school. In 1833 werd Noordewier te Winschoten geplaatst aan 't hoofd eener inrigting van middelbaar onderwijs, waaraan tevens het onderwijs in de oude talen was verbonden. In 1835 verkreeg hij aan de hoogeschool te Groningen, na 't verdedigen van een *Specimen continens brevissimum paedagogices conspectum*, den graad van doctor in de letteren en bespiegelende wijsbegeerte.
In 1851 werd hij in de plaats van dr. Nassau, die zijne betrekking had nedergelegd, benoemd tot rector der Latijnsche school, later, bij veranderde inrigting, van 't gymnasium te Assen. Hij was een man van studie en wetenschap, een uitstekend onderwijzer, en wat meer zegt dan beide, een braaf mensch. Van zijne wetenschap getuigen zijne werken, van zijn onderwijs de leerlingen, die hij gevormd heeft, van zijn edel gemoed de algemeene achting, die hij genoot. Hij overleed den 9den November 1865 en werd den 15den ter aarde besteld. Hij was sinds dat jaar 1854 lid van de maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.
Hij gaf in het licht:
Nederduitsche Regtsoudheden, Utr. 1853, 8o.
Een bijna vergeten hoofdstuk uit het leven onzer Vaderen opgerakeld, Gron. 1854, 8o.

Zie *Prov. Gron. Cour.* 18 Nov. 1865; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 293, 307; *Alg. Lett. Maands.* 1855.

NOORDERWIEL (Hendrik), glasschrijver te 's Hage, medeoprigter van een nieuwe Kamer van Pictura te 's Hage in 1656. De heer D. van der Kellen Sr. te Utrecht bezit eene groote schilderij van hem, in 1647 vervaardigd, voorstellende een allegorie op de huwelijksbestemming van den mensch, in den smaak der *Huwelijks-fuik* van Jacob Cats.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1208.

NOORDKERK (Hermanus), een voortreffelijk regtsgeleerde, die gedurende een voornaam gedeelte der 18 eeuw te Amsterdam heeft gebloeid, en, gelijk Boerhaave, niet slechts in zijn vaderland, maar ook buiten hetzelve met roem is bekend. Hij werd 28 Januarij 1702 te Amsterdam geboren. Zijn vader

Jacobus Noordkerk had eene bediening bij het Oost-Indisch huis. Zijne moeder heette Margaretha Linden. De staat zijns vader, wiens huwelijk eerlang met meer kinderen gezegend werd, gedoogde niet dat hij zijn tweeden zoon Hermanus tot de studie opleidde, hoezeer al vroeg een onwederstaanbare trek tot letteroefeningen bij hem ontdekt werd. Van hier dat zijne ouders hem in zijne eerste jeugd voor de schilderkunst bestemde, waarin hij door Otmar Ellinger onderwezen werd, doch weinig vorderingen maakte, weshalve hij uit eigen keus van dit beroep afzag, en zich met alle vlijt op de kennis der letteren toelegde, waartoe de inkomsten van een klein ambtje, waarmede hij door het burgemeesterlijk geslacht der Corvers was begunstigd en dat hij door een ander, tegen zekere bepaalde jaarwedde, liet waarnemen, in staat werd gesteld. Onder eenen Hongaarschen leermeester oefende hij zich zóó ijverig in het Latijn, dat hij binnen korten tijd, de akademische lessen te Leyden kon bijwonen, en in 1728 tot doctor in de regten bevorderd werd. Kort daarop gaf hij drie regtgeleerde werkjes in de Latijnsche taal geschreven, als zoo vele proeven zijner bekwaamheid en lust tot onderzoek, in het licht, waardoor hij zich al vroeg in de regtsgeleerde wereld een naam verwierf en tevens de maatschappij, vooral in dien tijd, geen geringe dienst bewees. Zij voeren tot titel *Specimen lectionum seu Disquisitio de lege Petronia* (1731); *Observationum decas; Matrimonia ob sodomiticum turpe facinus, quod peccatum cum vocant, jure solvenda.* (1733.)

Hij vond er naderhand echter zooveel berispelijks in, dat hij groote moeite deed ze te laten opkoopen en uit de wereld te helpen.

In zijn vaderstad zich neêrgezet hebbende, verwierf hij welhaast door zijne buitengewone bekwaamheid in het pleiten een grooten roem, vooral ook nadat het hem gelukt was, drie criminele gevangenen door middel van een ordinair proces, met een gewenscht gevolg te verdedigen. In deze eerste pleitrede handhaafde hij de geschondene regten der menschheid, door de verdediging van een slaaf, die zijnen meester in Amerika ontvlugt, door dezen achterhaald en vervolgens in de gijzeling was geworpen, en wist door zijne welsprekendheid den ongelukkigen man zijne vrijheid te schenken. Later mogt hij door een voordragt, die diepen indruk maakte, een beschuldigden uit de kaken des doods redden: maar hetgeen allen overtrof, waarin hij zich, volgens getuigenis van Wagenaar bij alle voorstanders eener redelijke vrijheid van godsdienst, eenen onsterfelijken naam verwierf, door als voorspraak op te treden voor twee zijner stadgenooten, die wegens het drukken en uitgeven van eene verklaring over het boek Job, door W. Deurhoff geschreven en van onregtzinnigheid betigt, in 1743 ter schouts-rolle gedagvaard en verwezen waren. De schrandere en welbespraakte man verdedigde de beschuldigden, ten aanhoore eener talrijke schaar, met zoo veel klem en vrijmoedigheid, dat hij de toejuiching der gansche pleitzaal en der regteren, voor wie hij sprak, mogt wegdragen. Noordkerk kenschetste zich voorts door grootheid van ziel, een onvermoeid geduld, door nederigheid, minzaamheid, door een zuivere godsdienst, maar vooral door zijne geneigdheid om ongelukkigen te helpen. Hij bediende behoeftigen en godsdienstige gestichten van verschillende gezindheden om niet, en geringe weduwen, verdrukte weezen en andere ongelukkigen vonden altoos in hem een getrouwen raadsman en ijverigen voorstander. Van hier dat zijn huis de toevlugt was van rijk en arm, en het, zoo als ook zijne verschijning voor de balie, te regt een leerstoel voor vele jongere toen nog levende ambtgenooten mogt genoemd worden, waaronder Nikolaas Bondt, Hendrik Barlijn Luiken, Jacob Klinkhamer, Jan Baptista de Graaf.

Hij stierf aan een verval van krachten op den 6 Nov. 1771 in den ouderdom van bijna 70 jaar. Zijn lijk werd, op zijn uitdrukkelijk begeerte, zonder veel gevolg, naar Haarlem gevoerd, en aldaar in de Groote-kerk in stilte bijgezet. Petrus Burmannus Secundus gedacht zijner in een Latijnsch treurdicht door M. C. van Hall in Nederdnitsche versen overgebragt.

Tot de schriften, die, behalve de bovengemelde, nog van hem het licht zien, behooren een doorwrochte verhandeling, vervat in een berigt, ten behoeve van den baljuw van Noordwijkerhout gesteld, waarin vele bijzonderheden omtrent het *Strandregt* zijn bijeenverzameld, te vinden in de *Nieuwe Nederl. Jaarboeken* van 1769, bl. 578 volg; vervolgens eenige naamlooze geschriften, die hij in 1740, ter demping van de stedelijke onlusten, die toenmaals te Amsterdam onder het gemeen plaats grepen, uit liefde voor orde en rust, in het licht gaf, alsmede eene door hem bewerkte redevoering in een kleinen kring van lettervrienden uitgesproken, *over het ijdele en nuttige, dat hier beneden den mensch, als natuurlijk en verstandiglijk wezen, aankleeft en ten deele valt.* Doch hetgeen boven allen uitmunt is die merkwaardige en mannelijke opdragt aan de toenmalige regering van Amsterdam, geplaatst voor het eerste deel der *Handvesten en Privilegien* van die stad, door twee andere regtgeleerden begonnen, doch door Noordkerk in 1755 voltooid. De *Pleitreeden voor Deurhofs Job* verscheen te Haarlem 1746 4o. Op *Cat. der Bibl. van* Mr. G. W. van Oosten de Bruijn komt bl. 36 een exemplaar voor *Avec note intéress. de* Mr. v. O. de Bruijn.

Zie J. S. Vernède *Eloge de Mr l'Advoc. Noord.* 1771. J. Wagenaar, *Schets v. h. lev. der Aart en het Gedrag van den Heer. Mr. H. N.* Amst. 1771 8o.; *Lev. van J. Wagenaar*, bl 74; Mr. W. Schorer, *Vert. over de ongerijmh. der hedend. Regtsgeleerdh. en prakt.* Middelb. 1767; M. C. van Hall, *Mr. H. beschouwd als Nederd redenaar en letterk.* in *Regtsgel. Verh.* bl. 246. verv. Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd.* D. II. bl 45, 65, 104 volg.; van Kampen, *Mag.* D II. bl. 191; Sepp. *Het pleidooi van Mr. H. N. in Godgel. Bijdr.* 1864, bl. 353 volg.; Saxe, *Onom.* T. VI p. 477; C. G. Haubold, *Institut. Jur. Rom.* p. 203; Sandbrink, *de Advocat. Juribus ac doctrina*, p. 138, 136; Lulofs, *Blair's lessen.* D. II, bl. 213—216; Collot d'Escury, *Holl. roem.* D. A III. bl. 199. D. IV (2) bl. 422. 428; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 306; Bekker, *Lijkz. op den grooten Noordkerk*; Kok, *Bijv.*; Nieuwenhuis, *Alg. Woordenb.*; Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. der zamenl.*; Bouman. *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II bl. 144, 145; *Hed. Vad. Letteroeff.* D. I. St. I. bl. 134. *Bibl. d. Sc. et. d. A.* T. XXXVI p. 460 s. *Bibl. Hag.* T. V. p. 206. *Boekz. d. Gel. wereld* 1778 *b* bl. 474; *Cat. J. v. Voorst.* T. I. p. 152.

NOORDT (Cornelis). Zie NOORDE (Cornelis van).

NOORDT (Johan van) volgens sommigen te Amsterdam geboren, bloeide in het midden der XVII eeuw en schilderde geschiedkundige en zinnebeeldige onderwerpen, portretten, badende nimfen en beesten, van welke sommigen door bekwame kunstenaars in het koper zijn gebragt. Hij was ook een bekwaam etser. Kramm neemt eenige etswerken van hem op en vermeldt: *Het eigen geëtste werkje van J. van Noordt*, 50 stuks. Hij was leermeester van Jan Voorhout.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 366; Kramm, t. a. p. bl. 1209.

NOORDTDIJK (Petrus), predikant der Doopsgezinden te Amsterdam, beoefende de poëzy, en gaf er eene proeve van in het *Stamboek* van J. Koerten.

Zie van der Aa, *N. B. C. B. Woordenb.*

NOORDWIJK (Jeroen van). Zie JEROEN.

NOORDWIJK (Everard van), een Hollandsch edelman, trok in 1168 met Graaf Floris III, tegen de West-Friezen te velde, doch, met eenige anderen, tegen 's Graven zin, vooruitgerend zijnde, vielen zij in 's Schagen en brandden het plat. De Friezen middelerwijl op hunne luimen liggende, sneden hun den pas naar het gros des legers af, waardoor een fel gevecht ontstond, in hetwelk onder anderen Everard van Noordwijk sneuvelde. Dit had plaats den 22 Januarij des gezegden jaars.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 261 en 262.

NOORDWIJK (W.) vertaalde uit het Engelsch in het Latijn: *J. Nihell, Novae raraeque observationes circa variarum crisium praedictionem ex pulsu, nullo habito respectu ad signa critica criticorum.* Amst. 1746 8o.

Zie *Cat. Bibl. C. H. à Roy*, T. II. p. 576.

NOOREN (O. J.) schreef:
Diss. med. de apoplexia. L. B. 1810.

NOORT (Aert van). Guicciardijn schrijft nopens hem »Aert van Noort, van Nimmeghen, borger van Antwerpen, groot navolgher van de Italiaansche vonden, d' aller eerste, die de conste op cristallijn te backen en te verwen ghevonden heeft."

Zie Guicciardijn, *Bes. d. Ned.* bl. 128. (Arnhem 1617); Kramm, t. a. p. bl. 1209.

NOORT (Elias van) te Utrecht geboren, volgens Kramm waarschijnlijk de vader van of verwant aan Willem van Noort.

Hij komt in de Kameraars rekeningen van Utrecht 1494 voor en schijnt een zilversmid te zijn geweest, waarschijnlijk verstond hij ook de snijkunst.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1210.

NOORT (H. VAN) of Noert bloeide in het midden der XVI eeuw te Utrecht en was een zoon van Willem van Noort. Hij volgde deze in 1558 als stads-bouwmeester op, met een jaargeld van *f* 20.

Hij vervaardigde o. o. in 1557 *twee leeuwen metter stadswapen*, om geplaatst te worden boven den *inganc van de nywe Tolstege-brug, boven 't water*. Deze leeuwen, vol karakter, doch zonder veel relief, bewerkt in den destijds heerschenden heraldischen stijl, zijn thans met de brug, ten gevolge der verfraaijing der stad, bij den ingang van het plantsoen, weggebroken. In 1560 werd hij door burgemeesters van Utrecht afgevaardigd om in andere gewesten de bestaande spui-sluizen te gaan opnemen, ten einde beter in staat te zijn het ontwerp eener spiusluis te leveren, die aan de behoefte beantwoordde. Na Gouda te hebben bezocht, kwam hij met hetzelfde doel te Antwerpen, waar eene opene spuisluis met trekdeur gevonden werd, en waar het groote verschil in den waterstand, bij ebbe en vloed, het spuijen gemakkelijk maakte. Te Damme en te Sluis in Vlaarderen onderzocht van Noort de sluizen, later ook te Brussel en te Vilvoorde, vooral om in oogenschouw te nemen het zoogenoemde *Brusselsche kanaal*, dat te Willebroek met de Roepel gemeenschap heeft, en dat over eene lengte van weinige uren gaans, een zoo verbazend verval van water aanbiedt. Toen hij werkelijk in 1562 de spuisluis in den Vaartschen Rijn zou maken, ter plaatse waar deze in de Lek valt, ontving hij nog onderwijs van de bouwmeesters Jakobz en Pauwels, die de twee spuien gemaakt hadden in de *Nieuwe Graft*, welke omstreeks Zeist een aanvang neemt, en zich in de stadsgracht stort, nabij de plaats waar het bolwerk Wolvenburg gestaan heeft. Toen Brederode de stad Utrecht bij verrassing zocht in te nemen, vernielde hij al den kostbaren arbeid van de nog onvoltooide spuisluis aan de vaart. In 1577 werden de nieuwe bolwerken aan de noordzijde van de witte Vrouwenpoort, waarvan de planteekeningen door Johan van Barck waren vervaardigd, onder zijn toezigt ondernomen. Hij overleed in 1582 Uit tevredenheid voor de door hem bewezene diensten, werd aan zijne weduwe Ameltje, van stadswege een jaargeld van *f* 25 toegelegd.

Zie Lauts, *Het Utr. Geslacht van Noort*, bl. 3; Kramm t. a. p bl. 1210.

NOORT (LAMBERTUS VAN), vader van Adam van Noort, beroemd glasschilder. In het Museum van Antwerpen zijn 15 stuks historische tafereelen van hem aanwezig, van welke, volgens den *Catalogus* van 1857, de eerste zeven zijn vervaardigd voor de *Gildezaal* voor *St. Lucas* aldaar. Hij schilderde 3 glazen in de kerk te Gouda: het 9de, de *offerhande van priester Zacharias*, het 11de, de *geboorte van Johannes den dooper*, het 13de, *Jezus twaalf jaren oud, zittende onder de leeraren in den tempel te Jerusalem*.

Van Bemmel en Immerzeel noemen hem van Oort. In 1571 overleed hij in groote armoede „onder misseriën" inhet huis genaamp *De vlugt in Egypte* in de *Cammerstraat* te Antwerpen.

Zie Immerzeel t. a. p. Kramm, t. a. p. bl. 1210, 1211; Dez. *Goudsche Glazen*, bl. 68, 75, 81; Collot d' Escury, *Holl. roem* D. 1 bl. 70; van Bemmel, *Beschr. van Amersf.* D. I bl. 448; Guicerardij, t. a. p. bl. 81; Lauts, *Het Utr. geslacht van Noort*, bl. 7.

NOORT LOYS (VAN), mogelijk een zoon of kleinzoon van Aart, werd te Antwerpen geboren. »Louys van Hort," schrijft Guicciardyn, fraey in vele dingen te bewerpen en om conterfeyten."

Zie Guicciardyn, t. a. p. bl. 125; Kramm t. a. p. bl. 1211.

NOORT (MARCELIS van), zoon van Willem van Noort (die volgt), werd in de 2de helft der XVI eeuw te Utrecht geboren.

Men heeft van hem:

Afmetinge der Vecht, van de vryheyd der stad Utrecht enz. *gedaan bij Mr. M. v. N. Arctitect der stad Utrecht, den* 19 *en* 21 *Junij* 1622.

Hij was waarschijnlijk de broeder van den beroemden reiziger Olivier van Noort of Noordt.

Zie Kramm t. a. p. bl. 1211; Lauts t. a. p. bl. 8.

NOORT (P. VAN), verdienstelijk kunstschilder, in den stijl van den Utrechtschen Jacob Gillig. Op den huize *Groenhove* onder Wassenaar, toebehoorende den Baron van Tuyll van Serooskerken, vindt men van hem *Riviervisschen en want*.

Zie Kramm t. a. p. bl. 1211.

NOORT (WILLEM VAN), waarschijnlijk te Utrecht geboren, vader van Hendrik van Noort. Hij was in 1541 aldaar in stads dienst als ingenieur en als bouwmeester of architect en in 1549 Raad dier stad. Hij vervaardigde, op last van het stedelijk bestuur, een uitvoerigen platten grond van de oppervlakte der geheele stad, behoorlijk uitgemeten, voornamelijk met het oog op de versterking der plaats. Behalve de breedte der stads grachten, de dikte der stads muren, en de uitpassing der aanwezige bolwerken, vindt men op de schets teekening, tevens nieuw aan te leggen bolwerken en dergelijken. Niet lang daarna vervaardigde hij een kaart van de *Vaart* of *Vaartschen Rijn*, welke vaart, bij het dorp Vreeswijk, aan de stad gemeenschap bezorgt met de rivier de Lek. In 1544 werd hem de opmeting toevertrouwd van den loop der Lek, welke bij hoogen waterstand, soms bij Vreeswijk zoo schrikbarend opstuwt. Er werd te dier gelegenheid ook gesproken van de killen aan beide zijden, en van de door de rivier loopende killen. Tot gezegde opmeting werden hem twee andere bekwame mannen toegevoegd, onder welke Evert van Schayck, die reeds vroeger sommige gedeelten van het stichtsch gebied in kaart had gebragt. De vischbrug werd in 1548, naar het model daarvan door hem geleverd, gebouwd. Ook vervaardigde hij het ontwerp voor het stadhuis, na het afbreken van het oude Hazenberg, in 1547 gebouwd. Onder zijn toezigt werden in 1552 de grondslagen der nieuwe bolwerken, waarschijnlijk naar de aanduiding, door hem op den platten grond gemaakt, gelegd. Bij de plegtige intrede van Philips II te Utrecht, in Oct. 1549, werden aan hem alle zaken, zijn vak betreffende opgedragen. In ditzelfde jaar deed hij met Jan Schoorl een voorstel aan den raad der stad, om door middel van zeker werktuig en schip de rivieren en vaarten te verdiepen, hetgeen hun werd toegestaan op stads te kosten doen, onder belofte evenwel van hunne zijden tot teruggave der onkosten, bij aldien 't niet aan het gewenschte doel beantwoordde. Zijne woning was vermoedelijk dit, wat nog heden gedeeltelijk te zien is *over de Jansbrug* aan de zijde van het huis Drakenburg, waar een klein beeld, ten voeten uit, van Keizer Karel V, in den gevel met een Latijnsch onderschrift geplaatst staat.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1211, 1212. Lauts t. a. p. bl. 1, 2, 3.

NOORT (JAN VAN) komt ook omstreeks den tijd dat Willem leefde, als architect te Utrecht voor.

Zie Lauts, t. a. p. 3.

NOORT (WILLEM VAN), zoon van Hendrik, werd met dezen en Pieter van Sypene in de laatste weken van 1577 naar den Prins van Oranje te Haarlem gezonden om met dezen te spreken over de versterking der stad. De Prins gaf zijne toestemming, en binnen vrij korten tijd werd, van wegen de stad, voor de verbetering der bestaande en den aanleg van nieuwe bolwerken, de som van *f* 6575 beschikbaar gesteld.

Hij volgde zijn vader niet als stadsbouwmeester op maar wel een anderen zoon Marcelis, die *f* 150 tot jaarwedde ontving.

Zie Lauts, t. a. p. bl. 7.

NOORTBERGH (GERARDUS JACOBUS) gaf in het licht:

Ad rescriptum Diocletiani et Maximiani, L. B. 1786, 4o.

Zie *Bibl. Fagel*, T. II. p. 438.

NOOT (Jonkheer JAN VAN DEN) noemde zich »Patricius van Antwerpen," en schreef op elk der XVI boeken van *Pegasides Pleyn* van zijn tijdgenoot Houwaert, een sonnet. Hij overtrof hem niet in poëzy, maar gebruikte minder bastaardwoorden. Zijne zinspreuk was: *Tempera te tempori* (*Schik u naar den tijd*). Hij overleed te Antwerpen in 1590.

Hij schreef in het Ned. en Fransch:

Cort begryp der XII boucken Olympiados, in 't Vl. en Fr., Antw. Giles van den Rade, 1579, kl. fol. met portret van den Schrijver, in 't koper.

Hymne de Braband, Anvers, 1580, fol. avec fig.

De poëtische Wercken van mijn Heere van der Noot, 1581, 1593, 1594, fol. met portret (in houtsnede) en platen. Willems bezat een exemplaar, waarbij gevoegd was eene copie van verschillende stukken, getrokken uit de archiven van Antwerpen, rakende van der Noot's poorterschap, verkregen 2 Junij 1558, zijn huwelijk te Leuven en onderstand in geld voor het in druk geven zijner werken.

Diverses Oeuvres poëtiques, Anvers, 1581, 1 vol. kl. fol.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. Taal- en Lett.* D. I bl. 290; *Antw. Alm.* 1820. bl. 53; Witsen Geysbeek. *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 528, 529; J. B Willekens, *Verh. over het Herderd.* Amst. 1715. bl. 190 en volg. Saellaert, *Schets eener Ges. der Ned. Lett.* bl. 114, 133; *Bibl. Willems.* T II p. 74, 75. Groen van Prinsterer, *Arch.* Série I. T. II. p. 333 *b.* Nieuwenhuis.

NOOT (Thomas van der), vertaalde uit het Spaansch van Pedro Ximenez de Prexano: *Dat licht der Kersten. Gheprint in de princelyke stadt van bruessel: in den Zeeridder. In 't jaer ons heeren vyf hondert ende achthyene: den twintichsten dach nouembris.* Vooraan leest men:

Dees boecken syn te coope in den Zeeriddre te bruessel En̄ t amsterdā in inghelëborch. Met houtsneê figuren, fol.

Zie (J. Koning) *Naaml. van eenige zeldz. Boeken in mss.* bl. 76.

NOOT (Adam van der), zoon van Lambertus van der Noot te Amersfoort, werd in 1557 te Antwerpen geboren, waar zijn vader hem in de kunst onderwees, was in 1587 meester, in 1598—99 deken van het St. Lucas-gild te Antwerpen. Hij was een man van veel talent en zeer beroemd. Rubens, Jordaens, Francken, H. van Balen, behoorden tot zijne leerlingen. Daar hij driftig van aard was, verlieten hem allengskens zijne leerlingen en begunstigers, eindelijk bleef Jordaens, die later met zijne dochter huwde, alleen slechts over. Hij maakte veel werk van het teekenen en ordonneren, doch veronachtzaamde later die noodwendige deelen der kunst, en begon oppervlakkig en gemanierd te schilderen, 't geen nadeelig op zijn roem werkte. Zijn koloriet bleef nogtans schoon en zijn penseel vrij en kunstig. Rubens pleeg te zeggen: indien van Noort Rome bezocht en naar goede modellen gestudeerd had, hij al zijne tijdgenooten zou overtroffen hebben. Hij schilderde veel voor kerken, altaren enz. Het Brusselsche Museum bezit van hem een voorstelling van den *Zaligmaker, die de kinderkens tot zich roept* en de St. Michielskerk te Gent, *de Genezing van eene zieke door tusschenkomst van de H. Maagd.*

Hij overleed in 1641. Anthonie van Dijck etste zelf zijn portret. In het *Gulden Cabinet* van de Bie vindt men zijn portret door Hendrik Snijers, naar J. Jordaens. Petrus de Jode, Raph. Sadeler en anderen hebben prenten naar zijn kunstwerk gemaakt. Onder sommigen zijner portretten leest men Adam van Oort. Zoo noemen hem ook de Bie en Immerzeel. Guicciardijn noemde hem van Hort.

Zie van Mander, Houbraken, Jacob Campo Weyerman, de Bie, Guicciardyn, *Bes. der Ned.* bl. 126; Immerzeel, bl. 278; Kramm, bl. 1209; de Piles, *Lev. der Schild.* bl. 354.

NOOT (Wouter van der), afstammeling van een adelijk geslacht in Brabant, sedert het jaar 1235 bekend. Hij was de overgrootvader van Karel, die volgt, raad en kamerheer van Philips van Bourgondië, die hem als ambassadeur bij den Koning van Hongarije gebruikte en hem in 1454 ridder sloeg, welke eer zijn zoon in 1540, zijn kleinzoon, in 1589, zijn na-achter-kleinzoon Leonard, Heer van Kedeghem in 1659 ook genoot. Keizer Karel VI vergunde in 1716 aan Ch. Bonev. van der Noot, bij een open brief, vrijheid om aan eene van zijne heerlijkheden den titel van graafschap te geven.

Zie Butkens *Troph. de Brab.* T. I p. 251, T.II p. 363, 357, 369; *Suppl. aux trophées de Brab.* T. I p. 480. *Nobil. des P. Bas*, T. I p. 7, 81, 371. T. II p. 478—480 ; *Quart. Généal. des Familles Nobles*, p. 151, 232, 235, 276, 311, 312; Te Water, *Verb. d. Edele.* D. III. bl. 168.

NOOT (Adolf van der), kanselier van Brabant. Men vindt een brief van hem aan de koningin van Hongarije, gouvernante der Nederlanden, bij Gachard, *Relation des troubles de Gand sous Charles V*, p. 256.

Zie Serrure, *Vad. Mus.* V. 1, 2.

NOOT (Karel van der), heer van Rysoir, zoon van Wouter van der Noot, kolonel in keizerlijke dienst en van Catharina Hinckart, genoot veel onderscheiding onder de verbondene Edelen, en werd door hen, nevens eenige anderen, benoemd tot het sluiten en teekenen van 't bekende verdrag met de landvoogdesse. Door Alva ingedaagd, was hij voorzichtig genoeg niet naar Brussel te komen, en gebannen zijnde, ontzonk hem en zijnen broeder de moed niet. Niet alleen toch poogden zij volk en wapenen in 't Guliksche te verzamelen, maar beraamden een plan om den landvoogd, wanneer hij tot uitoefening van godsdienstplegtigheden naar het klooster Groenendaal, in 't bosch van Soignies, zou gaan, op te ligten, te vangen en te dooden, 't geen hun echter mislukte, daar iemand uit hunne bende de aanslag verklapte. Kort daarna kwamen de beide broeders met den prins van Oranje te velde naar Brabant, en Karel kreeg bevel over 800 ruiters en 4 vaandelen voetknechten, die in 's prinsen dienst waren. Volgens een ms. genealogie, werd deze bondgenoot in Frankrijk vergeven, doch elders leest men, dat hij in 1566 overleed. Strada verhaalt dat de heeren van Rysoire en van Carlo, met andere edelen, den 2den Julij 1568 te Brussel, op last van Alva, onthalst zijn, doch die opgave is onjuist, daar hij in 1570 en de twee volgende jaren met Willem van Oranje briefwisseling hield over de verlossing van Nederland en in 1573 bij het beleg van Haarlem was.

Hij huwde Margriet van Randerode, van der Aa, en liet twee zoons na, van welke Lamoraal van der Noot, de oudste, huwde Anna de Hertaing, de jongste, Karel, volgt.

Zie van Meteren, *Ned Hist.* B. III. bl. 49, 51, 59; Strada, *de bello Belg.* Lib. VII. p. 381, 382, 387; Hooft, *Ned. Hist.* B. V. bl. 176, 196; le Petit, *Chr.* L. X. p. 176; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 275; te Water, *Verb. der Edel* D. I. bl. 453, D. III. bl. 164 volgg. Gaillard, *De l'Influence exercée par la Belg. sur les Prov. Unies*, p. 259; Groen van Prinsterer, *Arch.* Série I. T. II. p. 58, 62, 162. T. III. p. 243, 279, 292. T. VIII. p. 483.

NOOT (Karel van der), heer van Hoogwoude en Aertswoude, jongste zoon van den vorige, drukte de voetstappen van zijn vader, was in 1590 kapitein der lijfwacht van prins Maurits, die geen minder vertrouwen in hem, dan Willem I in zijn vader stelde, en hem in 1601 tot eersten bevelhebber van het belegerde Oostende, en drie jaren later tot bevelhebber van Sluis in Vlaanderen, luitenant-gouverneur van Vlaanderen voor prins Frederik Hendrik aanstelde. Hij overleed in 1614 en werd te Sluis begraven, waar zijne beeldtenis boven zijn grafzerk nog te zien is. Te Water schrijft: »gelijk hij den welverdienden roem van gelukkig oorlogsbeleid en kloekmoedige dapperheid wegdroeg, zoo was hij ook niet onverschillig omtrent de gezuiverde godsdienst. Ten bewijze hiervan strekte zijn ernstig verzoek in 1603 aan de classis van Walcheren gedaan, »om den proponent François d'Espinoy uit Middelburg, voor de kerk te Ostende te willen zenden." Hij huwde Anna Manmaker, dochter van den thesaurier van Zeeland. Zijn portret, zie bij P. Fleming (hieronder), bl. 62 en 400.

Zie van Reyd, *Ned. Hist.* bl. 449; *Verv. op van Reyd*, bl. 9. Grotii, *Hist.* L. XII. p. 443, L. XV. p. 482; van Meteren, *Ned. Hist.* B. XXV. bl. 476, 477, B. XXVII. bl. 515; Gamdrinus, *de bello Belg.* L. I. p. 3; le Petit, *Chr.* Liv. XIV. p. 555. L. XVII (p. 761; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IX. bl. 108, 162, 169—207; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. I. bl. 326, 368. *Bijv. en Verb.* bl. 12; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 165, 166; Gaillard, *De l'Influence exercée par la Belg.* etc p. 259; *Le mémorable Siège d'Ostende, décrit et divisé en douze livres par Christ. de Bonours, du Conseil de Guerre et Capitaine entretenu par Sa Majesté*, Brux. 1628; H. L. van Haestens, *Bes. des Machtigen Heijrtochts uit Holl. nae Vlaend. gedaen bij de H. M. Heeren Staten-Gener. der Vereen. Ned., van gelycken de bloedige ende strenge beleg. der Stadt Oostende*, in 4o. met pl. Leid. 1614; P. Fleming, *Oostende vermaerde, gheweldige, lanckd. ende bloedighe Beleger. bestorm. ende Aanv. van* 1602—1604, in 4o. met pl. 's Hage, 1621; Dodt van Flensburg in van der Monde's *Tijds.* 2 Sf. I. bl. 217.

NOOT (Jasper of Kasper) (sommigen noemen hem verkeerdelijk Jan van der), ridder, heer van Carlo of Carloy, broeder van Karel van der Noot, was eerst hopman van 500 voetknechten, in dienst van den koning van Spanje, doch nadat hij zich bij het bondgenootschap gevoegd had, deelde hij in de meeste ondernemingen en lotgevallen van zijn broe-

der. Hij trok op Paaschdag 1567 met andere voorname Gereformeerden uit Antwerpen, toen hunne zaken aldaar verloopen waren, en werd op last van Alva en den bloedraad ingedaagd, om zich binnen drie weken te Brussel te komen verantwoorden. De indaging was vruchteloos, doch had een bannissement, ten gevolge. In 1570 was hij in Friesland bij Unico de Maninga. Hij sneuvelde, volgens van Meteren en te Water, in 1573, toen hij tot ontzet van het benaauwde Haarlem werd gezonden, doch het blijkt dat hij in November 1583 zich met eenige troepen te Bonn bevond. (*)

Hij huwde Joanna van Enghien, dochter van Virgilius, heer van Zandbergen, en Agnes van Berchem. Volgens sommigen hertrouwde zij, na zijn dood, met Filips René van Oyembrugge, anderen schrijven dat zij dezen eerst, en naderhand van der Noot in echt heeft gehad. Hij liet na Jan, overleden 1643, gehuwd met Johanna de Masmy, vrouwe van Grez, door welke dit edel geslacht, in de graven van der Noot is overgeplant.

De bekende Henri Charles Nicolas van der Noot (geboren 7 Januarij 1735 te Brussel, 18 Januarij 1827 te Strombeeck overleden), stamde af van een bastaardtak van het geslacht van der Noot, welke zich in den aanvang der zestiende eeuw vormde.

Zie *Nob. des P. B.* T. II. p. 493—496 *Chron. van Antw.* bl. 128, 156; van Meteren, *Ned. Ges.* D. III. bl. 49; Hooft, *Ned. Hist.* B. VIII. bl. 321; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 169, 170; Gaillard, *De l'Influence* etc. p. 25, 26; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. II. p. 82. T. III. p. 292. T. IV. p. 45, 56. T. VIII. p. 281; *Fragm. Généal. de la branche bâtarde du fam. Henri van der Noot, Frères et Soeurs, sortie de la trois. branche éteinte de Guillaume Utensteinweghe, dit van der Noot*, Brux. 1791. in plano; J. F. A. F. de Avesedo Coutinho y Bernal, *Gén. de la Fam. de van der Noot*, 1771. fol.

NOOT (Ferdinand van der). Onder de mss. door Christiaan Huygens aan de Leydsche hoogeschool vermaakt, was ook een hands. van dezen, getiteld:

De telescopiis a se confectis.

Zie *Cat. Bibl. Publ. Leyd.* p. 356.

NOOT (Thomas van der), bloeide in den aanvang der zestiende eeuw.

Men heeft van hem:

Dboeck der Jnghelen, ghetransl. wten franchoyse in duetse, Th. v. d. N. Bruessele 1517, d. 18 Nov. goth. letter met houtsn. fol.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 181.

NOOT (J. van der) schreef:

Diss. med. de Salivatione in variolis, Hard. 1800.

Zie Holtrop, l. c. p. 259.

NOOT (la), een bekwaam Nederlandsch kunstenaar, die het gedreven koperwerk van den schoorsteen in de kruidenierskamer van het huis *La Brouette* te Brussel heeft vervaardigd.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1217.

NOOTEBOOM (Engelbert), vertaalde uit het Engelsch van John Leland:

Beschryving van de voornaamste Schriften der Deïsten, die in deze en de voorgaande eeuw in Engeland zijn uitgekomen, Utr. 1765, 3 d. 4 st.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 303; *Boekz. der Gel. Wer.* 1765. *b.* bl. 563, 582.

NOOTEN (mr. D. Hoola van) gaf in het licht:

Proeven over de vastigheid der gronden, welke voor den Christen in de Openb. gelegen zijn, Rott. 1793, 8o.

Vaderlandsche regten voor den burger, Amst. 1793, 8o. 5 stukken.

De Regten van den Mensch, Rott. 1794.

Antwoord op de vraag, voorgesteld door het Utr. Genoots. van Kunsten en Wetenschappen: Welke is de grond, waarop men een volkomen regt uit eene overeenkomst of contract verkrijgt, zoo dat men iemand tot voldoening daarvan dwingen mag? en hoe kan dus hetgene bevorens een onvolkomen regt, een enkele gewetenspligt was, door overeenkomst een volkomen regt geven, en een dwangpligt worden? onder de Zinspreuk: Qui va droit ne manque. Waaraan den 15 van Zomermaand 1808 *de prijs eener Gouden Medaille is toegewezen*, Utrecht, 1810.

Zie *Naaml. der Gebr. van Cleef*, bl. 432; *Cat. der Nat. Bibl.* no. 707, 1352.

NOOTEN (mr. S. Hoola van), studeerde te Utrecht en schreef:

Diss. generalia quaedam de jure circa venandum, Traj. ad Rhen, 1784.

Hij was liefhebber en beoefenaar der Ned. poëzy.

Zie *Reg. van Acad. Diss. en Orat.* No. 367.

NOOTEN JANZ. (S. van) heelmeester te Amsterdam, gaf in de *Verh. uitgegeven door het Zeeuwsch Genoots.* 3 d. bl. 463.

Bericht van het gebruik der Electriciteit in de geneezing van lammigheid.

Zie *Bibl. Hagan.* T. V. p. 637; Holtrop, l. c. p. 259.

NOOTEN (H. van) scheef:

Hedendaagsche Bouwkunde. Amst. 1720. 2 d. fol.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 248; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 381.

NOOTMAN (Pieter), Latijnsch en Nederduitsch dichter uit de eerste helft der zeventiende eeuw.

Van zijn tooneelarbeid is ons bekend:

Spel van den bloedigen slagh van Pavyen, gheslagen, tusschen de Vectorieusten Roomschen Keyser Carel de Vyfde ende der stoutmoedighen Coninck Franciscus Primus van Vranckrijck. 1525 d. 24. Febr. Amst. 1627 4o.

Ulysses, treursp. 's Gravenhage 1629 4o.

Victorie van 's Hertogenbosch, Beleydt door Frederick Henrick. Delft 1629, 1630 4o. (met anderen titel).

Borias, ofte wulpsche Mins-Tocht, treursp. 's Gravenhage, 1635 4o.

Nebucadnezar, Treursp.

Minnespiegel, met platen. 1634 8o.

Zie Paquot, *Mém.* T. II. p. 609; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h.; *Register der Nederl. Tooneelspel dichteren*, bl. 84; *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* D. I *b.* bl. 158. D. III. bl. 168; *Cat. J. Koning*, D. II. bl. 312, 317; Abcoude, *Naaml.* bl. 262.

NOOTT (Werner) werd in 1670 te Arnhem geboren, leerde waarschijnlijk te Nijmegen, waar hij zich lang ophield, de schilderkunst. Later begaf hij zich naar Emmerik, waar hij omstreeks 1750 overleed. Hij muntte uit in het voorstellen van doorzigtkundige werken en in het nabootsen van beeldhouwwerk. Van Eynden en van der Willigen zagen van hem een oud *Manshoofd*, in Rembrands smaak, zeer stout behandeld.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 267; Kramm, t. a. p. bl. 1213; Kobus en de Rivecourt.

NOOY (J. de). Onder No. 39 en 40 der kunstnalatenschap van Jacob Nepveu te 's Hage komt van dezen meester voor een *hangende doode haas* en verder wild, benevens een *wedergâ*.

Zie Kramm, t. a. p.

NOOY (W. de). Op de tentoonstelling te Amsterdam 1820 waren van dezen meester te zien vijf schilderijen, zoo landschappen als huisselijke tafereelen. Hij woonde toen te Nijkerk.

Zie Kramm, t. a. p.

NOOYE (Sebastiaan van) of, gelijk de Italianen hem noemen, Sebastiaan d'Oya, werd in 1582 te Utrecht geboren, en architect van Karel V en Philips II. Hij oefende zich in zijn vak te Rome en teekende aldaar zeer naauwkeurig de badstoven van Diocletianus af. Zijne teekeningen werden in 1558 door Jeronimus Kock gegraveerd en uitgegeven met den titel van:

Thermae Diocletiani Imperatoris, quales hodie etiam nunc existunt, sumptibus et ardenti erga venerandam antiquitatem studio, Ant. Perenot. de Granvelle, Episc. Atrebatensis in lucem eductae etc.

Dit prentwerk gold op de verkooping van den Heer Mariette te Parijs, in 1776, 525 livres.

(*) In Bonn liegt noch herr Carlo mit etlichen criegsvolck und ist dasselb bisz noch, unangesehen obschon viel geschrey davon gemacht wirden, nicht belegert. *Lettre de Jean de Nassau au Prince d'Orange et Dillenbourg*, 24 *Nov.* 1583, bij Groen van Prinsterer, T. VIII. p. 280.

Behalve de burgerlijke architecteur beoefende Nooye ook de militaire bouwkunst, en het was onder zijne leiding dat in 1553 *Philippeville* en in 1555 Charlemont versterkt werden. Ook bouwde hij het hôtel van den Kardinaal Granvelle te Brussel.

Hij overleed aldaar den 5 Junij 1557 en werd in de H. Gudule begraven.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 167.

NOOY (Jan). Onder andere schepen bevonden zich in het jaar 1800 op de Eems, ter verdediging van die rivier, 's lands galei *de Voorzorg*, eerste luitenant Jan Nooy en de kanonneerboot *de Adder*, luitenant J. J. Dingemans. Nooy des avonds ten 7 ure van den 7 Oct. door eenige visschers onderrigt, dat er een Engelsche kotter nabij de batterij van Wattum lag, begaf zich terstond met zijnen bodem en de kanonneerboot *de Adder* derwaarts om te onderzoeken, wat hiervan ware, met voornemen om, wanneer dit berigt bleek waarheid te zijn, den vijandelijken bodem aan te tasten en, zoo mogelijk, te overmeesteren. Nooy, die als oudste officier het bevel voerde, hield het, om niet ontdekt te worden, zoo na doenlijk aan den wal, tot dat hij ten half tien het vijandelijk schip in 't gezigt kreeg, waarop de beide officieren regelregt op hetzelve aanzetten, klampende *de Voorzorg* den kotter op zijde aan, terwijl *de Adder* hem van achteren invuurde. Zoowel Nooy als Dingemans legden hierbij evenveel onverschrokkenheid aan den dag, maar aan Dingemans gelukte het, 't eerst, in eigen persoon, op den vijandelijken kotter over te enteren. Nu ontstond een scherp, doch kortstondig gevecht, met dit gelukkig gevolg, dat het vijandelijk schip, genaamd *the Rose*, van 18 stukken, en gevoerd door John Cullen, die gekwetst werd, de vlag streek, en in zegepraal te Delfzijl binnen gebragt werd. Dit was het eerste Britsche koningsvaartuig, dat sedert de Omwenteling des jaars 1795 door de Bataven met den sabel in de vuist veroverd werd.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. VI. bl. 445, 446.

NOOZEMAN (J.) schreef voor het Amterdamsch tooneel:

Lichte Klaertje, op het spreekwoort: Sieje 't visje tast het aan Of anders sal 't u wel ontgaen; gesp. op d' Amsterd. schouwb. op nieuw overs. en verb. Amst. 1669.

Beroyde Student, gesp. ald. 3 *dr.* (m. d. spr. *In Liefd' Bloyende.* Ald 1679.

Bedrooge Dronkkaart, of Dronkke-Mans Hel gesp. op d' Amsterd. Schouwb. Ald. 1679.

De Hollebollige Rombout, of de Getemde Snorker; trsp. Ald. 1649 4o 1732 's Gravenh. z. j. 8o.

Klucht van Kryn Onverstant, of Vrouwen Parlement, op den Regel: Daer is geen vrouw quaet, zoo 't de man niet toelaet; gesp. op d' Amsterd. Schouwb. Ald. 1671.

Hans van Tongen, razende-liefdens eynd. Het spreeckwoort seyt: Die soeckt te snoepen in de Echt, Wert dickmael qualyck af-gerecht. Ald. 1644 4o.

Hans van Tongen, of kluchtige Tooverliefde. Ald. 1660.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I *b.* bl. 159.

NOP (Gerrit) historie- en portretschilder, omstreeks 1570 te Haarlem geboren, bezocht na door Kornelis Kornelisz van Haarlem in de gronden der kunst onderwezen te zijn, Duitschland en Italië. Hij werd in 1604 te huis verwacht; doch het is volgens Kramm onzeker of hij er gekomen is. Volgens Immerzeel overleed hij in den ouderdom van 52 jaren.

Zie van Mander, *Schilderboek*, bl. 293; Immerzeel, t. a. p. bl. 267; Kramm, t. a. p. bl. 1213.

NOPPEN (Mattheus), sedert 1684, predikant te Zwolle, waar hij in 1730 emeritus werd, beoefende de poëzy, en schreef een gedicht in het album van J. Koerten. Hij overleed 30 Januarij 1733, oud bijna 85 jaren.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w. *Boekz. der Gel. Wer.* 1730. a. bl. 321.

NOPPEN (Arz. van) gaf in het licht:

Tafels, bevattende in kubieke ellen, den inhoud van vierkant bezaagd en rond hout, Midd. 1823.

Zie *Naaml. van Gebr. van Cleef*, bl. 435.

NOPPENUS (Theodoricus), te 's Hertogenbosch geboren, studeerde te Leuven, en was in 1518 primus in het collegie *het Verken*, werd te Orleans doctor in de beide regten, was aldaar omstreeks 13 jaren hoogleeraar in het burgerlijk regt, vervolgens meer dan 20 jaren raadsheer in den Raad van Brabant. Volgens zijn grafschrift bij Foppens overleed hij 5 Maart 1565, doch Viglius schreef aan Hopperus, 7 Maart 1568: »Franciscum Parisium Nopenum que consiliarios Brabantiae amisimus."

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. 466.

NORBERT DE ST. JULIENNE, in het begin der achttiende eeuw te Brussel geboren, werd, voor hij in de orde der Karmelieten ging, Herman genoemd. Nadat hij tot priester gewijd was, was hij eenigen tijd praefect der laagste klasse, vervolgens prediker en overleed 5 Maart 1757.

Hij schreef:

Verisonae Septem buccinae in Jubilaeo R. P. Lamberti a S. Bartholomaeo, Brux. 1741, fol.

Liber Epigrammaticus. — Guil. Phil. de Herselles, Episc. Antwerp. Antv. 1745, 4o. in elegische verzen.

Panegyris Guil. de Herselles, Episc. in suo ad Cathedram adventu, ib. 4o. In hexameters. En een ander gedicht op hem ib. eod. fol.

Carmen elegiacum gratulatorium Episc. Jos. Anselmo Werbroeck, in suo ad Cathedram adventu, Ib. 1745, fol.

Bravium emeritae senectutis in Jubilaeo Ludov. a St. Catharina, Mechlin, 1740, fol.

Belgica pace restituta sub auspiciis Mariae Theresiae Austriacae Hungariae Reginae Carolique Lothari gubernatoris generalis, Ib. 1749, 12o.

Labores mercede coronati in Jubilaeo R. P. Romani a Sancta Elizabetha, Ibid, 1751, fol. In hexameters.

Carmen panegyricum Guil. Delvaux, duplex Jubilaeum Sacerdotale et Episc. celebranti gratulabundum, Ibid, 1756, 4o.

Hij liet anderen in hands. na.

Zie *Mém. pour servir à l'Hist. Litt. des XVII Prov. des P. B.* T. XVIII, Louvain, 1770. 8o. p. 29 suiv. Adelung en Rotermund.

NORBERTO (Herman a Sancto) gaf in 1670 te Antwerpen in het licht een *Tractat. de praeposito et voto seraphico S. Matris Theresiae*, 8o.

Zie Jöcher.

NORDEN (J.) schreef:

Lusthof der Armen, 12o.

Zie Abconde, *Aanh.* bl. 149.

NOREL (Jan) of Norell, in 1635 geboren, bekend door zijne reizen, was ook dichter. Over zijne poëzy oordeelden zijne vrienden Feitama en Moonen, gunstiger dan de latere critici. Zijn portret is vervaardigd door P. Schenck, met dit volgend onderschrift van J. Feitama:

Norel, die in zijne jeugd heeft aarde en zee doortoogen,
En 't flonkrend hemelligt aanschouwd met kundige oogen,
Wiens vlugge digtpen 't lof van veele vorsten meld,
Pronkt hier in zwarte kunst op 't wit papieren veld.

Hij gaf, behalve de *IJselstroom de roem der Overijssel Steeden*, Amst. 1693, 4o. in het licht:

Poëtische Getallen, beginnende met een en eyndigende met twaalf.

Ter Lijkstaatsi van M. de Ruyter, 1677, Amst. Sam. Imbrechts, in plano.

Zee- en Landtriomf op de vrede tusschen Louys de XIV en de Algemeene Staaten, Amst. ald. 1678.

Rijmregelen zo voor als naar de Herstelling van 't Kon. van Groot-Brittanje door. . . . Willem de III, ald. Jac. Robijn, 1691.

De Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leyden bezit gedichten in hands. van hem.

Zie Witsen Geysbeek. *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 529, 530; *Oefens. der Konst.* bl. 274, 297; Cl. Bruin, *Kleefsche en Z. H. Arc.* bl. 40; *Nav.* D. I. bl. 123, 174, 294, 348. D. XII. bl. 207, 309, 371; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 2, 81; Abconde, *Naamr.* bl. 264; Kobus en de Rivecourt.

NOREL (Roelof), mogelijk de zoon van den vorige, beoefende ook de poëzy en gaf in het licht:

De listige Minnaars, of de Jonker Boer, en de Boer Jonker, blsp. Amst. 1705, 8o.

Zie Witsen Geysbeek, t. a. p. *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 149.

NORES. Alleen bekend door *de Onnutte Voorzorg, of de kwalijk bewaarde Dochter, groot ballet pantom.* Amst. 1801.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 159.

NORMAN (Guillaume), geheimschrijver van den Grooten Raad, werd in 1572 door Alva opzettelijk naar Zeeland gezonden, ten einde in alle steden zich te doen onderrigten aangaande de pogingen en werkzaamheden der regeringen tot het doen invoeren van den tienden penning. Zelf schreef hij of liet door den heer van Wakkene, de onderscheidene steden aanschrijven, om de hand daar aan te houden en de aangestelde collecteurs bij te staan door middelen van dwang.

Zie van Iperen, *Tweeh. Jubelf. Bijlage.* G. en H; Ermerins, *Bes. van Veere,* D. II. bl. 140—145; 's Gravezande, *Tweede Eeuwget. der Midd. Vrijheid,* bl. 144, 145; van Wijn, *Bijv. en Aanm. op Wagenaar,* D. VI. bl. 75.

NORONHA (F.) gaf in het licht:
Beschrijving der altingia excelsa (Lat. en Holl.) in *Verh. van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen,* 1790. D. V. bl. 49:
Relatio plantarum Javanensium iterfactione usque in Bandam recognitarum, Ibid, D. V. bl. 1.
Beschrijving van den boom, genaamd ranghas, Lat. en Holl. Ald. D. V. bl. 1.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 259.

NORRINCQ. *Leven van den H. Casimirus,* Amst. 1692, met pl. 8o. vermeldt Abcoude, *Aanh.* op zijn *Naaml.* bl. 451.

NORRITS (Eduard), bevelhebber van Ostende, veroverde in 1594 eenige vijandelijke schansen in Vlaanderen, die hij echter liet slechten en verliet.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXXI. bl. 7, 8. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 451.

NORRITS (John) Engelschman, overste van een regement of tien vaandelen Engelschen in dienst der staten, komt het eerst in het gevecht bij Rimenant in 1578 voor. Toen hij zich in 1580 te Zwartsluis, in Overijssel bevond, zond hij van daar een aantal schutters naar Giethoorn, op den vijand af, van welke zij een vaandel verrasten en verstrooiden. In persoon trok hij in het laatst van dat jaar met weinig paarden en 23 vaandelen voetvolk, te zamen weinig meer dan 1800 man uitmakende, naar Meppel, latende Zwartsluis met slechts drie vaandelen bezet. De Spaanschgezinde graaf van Rennenberg besloot eene zoo zwakke bezetting aan te tasten. Norrits, in tijds daarvan verwittigd, zond derwaarts een deel Engelschen en Walen, die, in de schans binnengelaten, met de bezetting een uitval deden op den vijand, hem op de vlucht dreven en wel 300 man versloegen. Aan buit ontnamen ze, behalve het geweer van ruim 500 man, twee standaarden, van welke hij eenen, nevens 700 pond buskruid, en weinige dagen later *f* 1600 aan goud, den belegerden toezond. Omtrent denzelfden tijd waagde Norrits, over het moeras, een kans op de Rennenbergschen, doch met weinig vrucht. Het outzet van Steenwijk, 't geen door Rennenberg belegerd was, werd nu het groote doel van den Engelschen overste. Met het begin van 1581 verliet hij, na tot veldheer der Staten, op eene jaarwedde van 1200 pond ter maand, aangesteld te zijn, zijne legerplaats te Meppel, en sloeg zich op nieuw te Giethoorn neder. Hier kwam men hem aanzeggen, dat Steenwijk het geen vier dagen langer kon uithouden. Norrits zond hierop aan Sonoy om eenige tonnen bier en andere levensbehoeften, en deed ter zelfder tijd (17 Jan.) aan de belegerden weten: »Zij hadden zich gereed te houden, wijl hij in den volgenden nacht iets tegen den vijand zou ondernemen." Met zijn regement Engelschen, dat van graaf Willem Lodewijk van Nassau en eenig ander volk, nog geen 2000 man, trok hij in stilte naar Steenwijkerwoud, viel onverhoeds op de Rennenbergsche ruiters in en stak de huizen in brand. Intusschen deden de belegerden een uitval en raakten met den vijand handgemeen. Er sneuvelde veel volks aan beide zijden, doch de aanvallers keerden eerlang naar binnen. Norrits trok insgelijks af, naar een digt met boomen bezet kamp, doch werd derwaarts door Rennenberg, die hem naauw hield ingesloten, gevolgd. De Staatsche veldoverste bevond zich thans in groote zwarigheid, zonder leeftogt, zonder ruiterij en onkundig van den weg, langs welken hij zich naar het leger kon begeven. De weg naar de stad stond hem wel open, doch hij vond het ongeraden meer volk er in te brengen, wegens de schaarsheid van leeftogt, die er, volgens opgave, in was. Ten einde raad, terwijl zijn volk verliep, trof hij gelukkig een Steenwijker aan, die hem den weg wees naar Blokzijl, van waar hij, door den zelfden gids, de belegerden liet weten, dat hij, gesterkt met Friesche hulpbenden, die van uur tot uur verwacht werden, binnen kort zijne vorige legerplaats dacht te betrekken. Nu sloeg hij, na zijne benden verzameld te hebben, zich neder in het klooster van St. Janskamp. Rennenberg, hiervan onderrigt, sloeg derwaarts den 24sten Januarij op weg, en wierp in allerijl eenige schansen op.

Norrits, dus ingesloten, bevond zich in grooten kommer, daar er zoo veel gebrek aan levensvoorraad was, dat men zich met paardenvleesch moest behelpen. Hij liet echter den moed niet zinken, en weerde Rennenberg zoo moedig af, dat deze, ook op de tijding der aankomst van Friesche hulp, in den nacht met stille trom, met achterlating van lijftogt, dooden, gekwetsten en gevangenen, naar Steenwijk aftrok. In den aanvang der volgende maand leed Rennenberg wederom een groot verlies, daar eenig voet- en paardenvolk van Norrits, des nachts van den 9den Februarij ter sluik uitgetrokken, bij Dieveren, een dorp in Drenthe, een deel zijner ruiters verraste en sloeg, en o. a. 126 paarden buit maakte, en den brand stak in de huizen en eenige wagens met monden krijgsbehoeften, die ze moeijelijk konden vervoeren. Dit alles wakkerde den moed van Norrits aan, die gewoon des daags en 's nachts alles met eigen oogen te zien, thans de kans schoon meende te hebben tot ontzet der belegerde stad. Met 3500 knechten en 6 kornetten paarden opgebroken, legerde hij zich in 't oosteinde van Steenwijkerwoud, deed er een plaats afperken met aarden wallen, die den soldaten tot borstweeringen dienden, en liet zijne vaandels in zulke voege op de hoogten planten, dat ze binnen Steenwijk konden gezien worden. De vijand liet hem hier niet onbestookt liggen; er viel eene schermutseling voor tot wederzijdsche schade, die echter Norrits niet belette zich nader bij de stad te legeren, van waar hij het de Rennenbergschen eerlang zóó bang wist te maken, dat ze, vermoeid van arbeid en honger, onder vloeken en dreigend roepen om soldij, begonnen te deinzen. Nu onderrigtte de wakkere Norrits, door brieven in looden kogels gesloten, de belegerden 't geen zij te doen hadden, en zond, in den vroegen morgen van den 22sten Februarij, een goed aantal manschappen stadwaarts, die door een goed deel der belegerden, die zware balken bij zich hadden, om de slooten te vloeren, ondersteund werden. Over deze trokken nu de ontzetters, met koorn, meel en buskruid, een welkome voorraad, door welke de stad gespijsd werd, die, ondanks het schieten van den vijand, nogmaals gelijken aanvoer bekwam. Graaf Rennenberg wanhopende Steenwijk te bemagtigen, trok nu heimelijk in den nacht van den 12den Februarij af. Norrits deed hierop zijne intrede binnen de stad, doch reed terstond weder ter Oosterpoort uit, om 's vijands toestand te bezigtigen. Wel had hij lust zijne achterhoede aan te vallen, doch aangezien de dikke lucht het nasporen belette, van 's graven geregelden aftogt, stelde hij dit uit den zin, maar zond zijne benden deels naar Vollenhove, deels naar Meppel, om eenige rust te genieten. Deze duurde echter niet lang. In den zomer van hetzelfde jaar rigtten de Rennenbergschen in Friesland nieuwe vijandelijkheden aan. Ter hunner beteugeling werden Norrits met zijne Engelschen, nevens acht vaandels van Sonoy en eenig ander volk naar Rinsumageest gezonden. Toen de Rennenbergschen, die te Kollum gelegerd waren, van daar naar Grijpskerk opbraken, deed Norrits Munnikezijl bespringen en bemagtigen. Nu trok de vijand in slagorde uit zijne legerplaats op. Welhaast raakten de benden aan elkander, met het gevolg, dat Norrits hem terugdreef en tot onder de wallen van Groningen vervolgde; terwijl zij verscheidene vaandels, vier stukken geschut, een menigte geweers, al de pakkaadje, vele gevangenen en wel 200 dooden in den loop lieten. Nog grooter slagting zou Norrits hebben aangerigt, zoo hij meerder paardenvolk had gehad.

Na Rennenberg's dood had Norrits met diens opvolger, Francisco Verdugo te doen. Deze, het gedeelte

der Ommelanden, dat nog staatsch was, gewonnen hebbende, lag thans te Noordhorn. De landraad begaf zich, om hem het hoofd te bieden, naar Leeuwarden, verzamelde al de ruiters in dat oord, en vereenigde zich met het voetvolk van Norrits, dat thans bij Kollum lag. Hier begonnen de Friezen eerlang te morren dat er niets werd uitgevoerd Norrits korselig van aard, nam hierop een hagchelijk besluit. Hij trok met ruim 2000 knechten en 500 paarden den laatsten September op om de Spaanschgezinden aan te tasten. Hij deed den aanval en scheen schoone kans op de zege te hebben door zijn grof geschut, waarvan Verdugo onvoorzien was, zoodat zijn volk reeds aan 't wijken sloeg. Het te vurig en onbezonnen aanloopen der Staatschen was echter oorzaak, dat de Spaansche veldheer, een opening ziende, daarop inbrak en doordrong tot aan 't grof geschut, hetwelk schandelijk verlaten werd. Nu ging het onder de Staatschen op een vlucht met zwaar verlies zoo van bevelhebbers als gemeenen. Norrits zelf bekwam er wonden aan zijn regterhand. Deze was zijn laatste veldtogt. Hij viel door zijne gehechtheid aan de staten in ongenade bij Leycester, die hem in 1587 op schriftelijken last van Koningin Elisabeth eerst naar Engeland vervolgens naar Ierland zond tot weering, zoo 't heette, van een inval der Spaanschgezinden, doch »inderdaad omdat hij den landvoogd over de hand was, als staande hij zeer wel met de Staten van den lande en om zijn oeffenen van goede tucht onder 't Engelsche krijgsvolk, 't welk hem ontzag doch te gelijk beminde."

Zie W. Lanius Doceus (*Doccumensis?*) *Die belegeringe, bezettinge ende ontzettinge der stadt Steenwyck, in Sticht van Overijssel,* Ao 1580 *beg.* 18 *Oct.* 1580, *eindig* 23 *Febr.* 1581, 1581 4; *Eygentliche unnd Wahrhaftige nieuwe Zeitung von der gewaltige unnd grosse belagerung der stadt Steenwyck* etc. Cölln 1581 4. P, Brouerius (Brouwer), *Brevis narratio, orat. ligata, de liberatione urbis Steenwycensis, in Transisulania sitae,* Daventr. 1581 4; L. N. Schuurman, *De belegering van Steenwijk door de Spanjaarden in* 1580; *dichtstuk,* Zwolle 1835 8; S. F. Klijnsma, *Geschiedk. herinneringen aangaande de voormalige vestingen, Steenwijk, Kuinre en Blokzijl,* Meppel 1853 8; Aanteekeningen van mr. Z. ter Stege (*over de geschied. van Steenwijk op het einde der* 16 *eeuw*) *verm. met nalezing en bijvoegsels door F. A. Ebbinge Wubben,* Meppel 1859 8; Strada, *de Bello Belg.* Dec. 1 Libr. X. p. 560, 562. Bor, Hooft, Cerisier; R. Fresinga, *Memor.* bl. 344, 350, 357, 364, 371, 395, 403, 458, 462, 467, 478, 483, 484; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII bl. 225, 360, 362, 363, 364, 366, 387. D. VIII bl. 199, 318; Bosscha, *Neerl. held. te land,* D. I bl. 265, 266; Groen van Prinsterer, *Arch.* T. VII p. 384. T. VIII p. 15, 17, 23, 351, 363—367; Motley, *the Rise of the Dutch Republ.* p. 509, 410; Kok, Kobus en de Rivecourt.

NORTH, zoon van den baron North, zeer gezien bij Leycester, kreeg in 1586 ongenoegen met zekeren Webbes, lokte hem naar buiten, greep hem met behulp van 5 of 6 dienaars aan, bond hem, wierp hem achterover, en »boorende (schrijft Hooft) eindtlyk met beide de duimen, tot de hoolen des gezigts in, drukt hem de ooghappels uit, zoodat ze op de kaaken hingen. Webbes daarnaar ontbonden, duwde ze zachlyk weder inwaarts, en ontging, hoewel te nauwe noodt, de blindtheit." Hij vertoonde zich met zijn bebloed aangezigt aan Leycester en verzocht regt. North vlood na den Briel, om van daar naar Engeland over te steken, doch hij werd door den schout gevangen. Gevraagd hoe te handelen, beval Leycester hem los te laten en voegde er bij dat de zaak, als uitstaande tusschen twee Engelschen, ter kennisse van hare Majesteit behoorde."

In het volgende jaar 1587 vielen eenige Engelsche ruiters in Holland, door North en den Heer van Brakel, volgens het gerucht, opgemaakt, doch volgens hun voorgeven op bevel hunner oversten en der Utrechtsche Staten. »Waarschijnlijk was deze zijn vader Lord North." »Deeze (schrijft Hooft) uit den voetzande opgeholpen door gunst van Leycester (want zijn grootvader was eens vleeshouwer zijns ambachts geweest) had den mond gemaakt op eenighen aanzienlijken Staat hier te lande, en men hield het doorgaands daarvoor dat hij naa 't Stadthouderschap van Utrecht stak." Leycester magtigde hem in 1586 tot verkiezing van den nieuwen Utrechtsche magistraat.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 1118, 1132, 1154; Wagenaar, *Hist.* D. VIII bl. 166; van Wijn, *Nalez.* bl. 308.

NORTIER (A.), schreef:

Waarnemingen over de werking der Lyoscoamus op de zich vormende calaraet in 8o.

Hippocrates, Magazijn toegewijd aan de Geneesk. D. VI, St. 3 bl. 197.

Waarneming wegens een inversio uteri in *Alg. Konst- en Letterb.* 1821 D. II bl. 149.

Berigt aangaande de waarneming van een inversio uteri in *Hippocrates,* D. VII St. 2 bl. 181

Over de inversio uteri, t. a. p. D. VI St. 4 bl. 275.

Iets over de roos der eerstgehorenen (erysipelas neonatorum) en de verharding van het celwijze weefsel in *dutalio telae cellulasae,* t. a. p. D. VI St. 3 bl. 243.

Zie Holtrop, C. e. p. 259, 260.

NORWLEY. Toen de Raadpensionaris Fagel in 1687 in een brief aan Steward het gevoelen hunner H. M. over de afschaffing der Test-Akten en der strafdreigende wetten in Groot-Brittanje geschreven had, en die, op bevel van den Prins gedrukt was, liet het Engelsche hof dat er zeer gestoord over was, een geschrift uitgaan onder den titel van *Parlementum pacificum,* waarin beweerd werd dat Fagel's brief verdicht was of dat de gedachten hunner Hoogheden er kwalijk en buiten hun kennis er in voorgesteld werden, Zeker Engelschman Norwley was de steller van dit stuk en de Staten hiervan onderrigt, beklaagden er zich schriftelijk over aan den koning. Deze stelde die klagten in handen van Norwley zelven, die aan sommige zijner vrienden verhaalde, dat hij 's Konings bescherming had verzocht, en ook daarvan zoo verzekerd was als Burnet van die der algemeene Staten.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XV bl. 367; van Wijn, *Aanm.* D. XV bl. 68.

NOSEMAN (C.) Zie NOZEMAN (C.)

NOSSE (JASPAR), zeekapitein, een geoefende en moedige Zeeuw, voerde het schip *Walcheren,* van 70 stukken, onder den vice-admiraal van Wassenaar, toen Alicante in 1706 door de Engelschen en Nederlanders stormenderhand werd ingenomen.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. IV. bl. 381.

NOSTER (JOHAN), bloeide in het midden der zestiende eeuw als stempelsnijder te Arnhem.

Zie G. van Hasselt, *Twee Schetsen van Geld. Klaar-banken van 't Hooge Gerigt,* bl. 30; Kramm, t. a. p. bl. 1213.

NORKUIL (HENDRIK), predikant te Maastricht, werd in 1779 prof. litt. et linguae graecae aldaar.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1779. *b.* bl. 730.

NOTA (PETRUS), werd te Franeker geboren, omstreeks het jaar 1728 à 1730. Na aldaar de Latijnsche school bezocht te hebben, ging hij in 1747 tot de akademische lessen over, en woonde die van Vriemoet over de Oostersche talen en Joodsche oudheden, van L. C. Valckenaer over het Grieksch, van J. Schrader over de geschiedenis, voorts die van H. Venema, Aegid. Gillessen en P. Conradi over de godgeleerdheid bij, en na in Augustus 1753 tot cand. benoemd te zijn geworden, kreeg hij in 1754 een beroep naar Oudeboorn en Nes, was in 1756 lid der Synode te Franeker en in 1760 te Heerenveen. Hij kwam in 1764 als predikant te Peins en Zweins en in 1775 te Berlikum, alwaar hij 23 September 1808 overleed.

In 1762 gaf hij in het licht eene leerrede over Psalm 103: 14, 15, bij het afsterven van den *Wel-Edele Gestr. Heer T. Lycklama a Nyeholt, Grietman van Utingeradeel.* Voorts:

Tweetal van Kerkelijke Leerredenen, de eene ter inwijinge van de nieuw gebouwde kerk te Berlikum, en de andere ter inwijinge van het nievwe orgel in gemelde kerk opgerigt. Benevens (op blz. 69) *een aanhangsel betreffende de Oudheden en voornaamste gebeurtenissen van de dorpe Berlikum,* Fran. 1781, 8o.

Ook beoefende hij de Latijnsche poëzy, blijkens zijn gedicht voor S. H. Manger, *Orat. de incremento Philolog. Sacr. ab idonea Arabicae et Palestinae exploratione sperando,* en op het vroegtijdig afsterven van Fredericus Witteveen, pred. te Harker-Horne en Nije-Haske.

Zie Engelsma, *Volglijst van Pred. onder de Cl. v. Zevenwoud.* bl. 62, 70. *Boekz. d. Gel. wer.* 1754, 1762. a. bl. 356, 357, b. bl. 337, 459, 1764, a. bl. 331, 332. *Cat. d. Maats. v. Ned. Lett.* D. II. bl. 562.

NOTEMAN (Hendrik), een beeldhouwer in 1656 te Dordrecht geboren, werkte in hout en boetseerde. Weleer waren er in de kerken van Dordrecht vele wapenborden van zijn hand, en nog zou, volgens getuigenis van Immerzeel, in die stad aldaar busten, kindertjes, beeldjes, dieren van hem worden bewaard. Hij leefde in 1700 te Amsterdam. Er bestaat van Noteman een uitmuntend portret in mezzo tinto door J. Gole naar de schilderij van A. de Gilden.

Zie van Eynden en van der Willigen, Kobus en de Rivecourt; Immerzeel t. a. p. Kramm t. a. p. bl. 1218; Muller; *Cat. v. Portr.*

NOTER (Pieter Francois de), de vader, werd in 1747 te Waelhem, Prov. Antwerpen, geboren, ontving zijne eerste opleiding aan de Akademie van Mechelen, behaalde de eerste prijzen, in de bouw- en doorzigtkunde, werd er stads architect en overleed in den ouderdom van 83 jaren.

NOTER (Pieter (Francois de), zoon van den vorige, werd den 21 Nov. 1779 te Waelhem geboren. Hij ontving zijne eerste opleiding aan de Academie te Mechelen, terwijl hij zich tevens in den atelier van den beeldhouwer J. F. van Geel in het boetseren oefende; tot in 1793 de staatkundige omstandigheden eene groote verflaauwing voor de schoone kunsten en dien ten gevolge in de werkzaamheden zijns meesters te weeg bragten.

Reeds had hij den ouderdom van 28 jaren bereikt, toen hij zich weder aan de kunst wijdde, de natuur tot gids nam en zich met onbezweken moed op het schilderen toelegde. Achtereenvolgend behandelde hij verschillende vakken, en bragt zeegezigten, landschappen, winters, stads- en kustgezigten op het doek. Boven alle muntten zijne stadsgezigten en landschappen uit en deze staan ook het hoogst bij de kunstkenners aangeschreven.

De Noter heeft vele aanmoediging mogen ontvangen. Brussel, Doornik, Gend, Rijssel, Kamerrijk, beschonken hem herhaaldelijk met het eermetaal; de Academiën van Amsterdam, Antwerpen, Gent en verschillende kunstgenootschappen droegen hem het lidmaatschap op. Zijne kunstwerken versieren de meeste Museums en Kabinetten in België, het Noorden van Frankrijk en Holland. In het Paviljoen te Haarlem bevinden zich 6 zijner voortbrengels; die zich door verscheidenheid van onderwerpen kenmerken. Overigens vindt men een aantal zijner werken vermeldt in *Dictionnaire des hommes de lettres etc. de la Belgique*, Brux. 1837.

In 1830 en 1831 etste hij eene verzameling van landschappen, waarin onderscheidene naar Hobbema, die te Gent werd uitgegeven onder den titel van

Recueil de Gravures à l'eau forte, dont plusieurs d'après Hobbema, par P. F. de Noter, Gand 1831. Hij was professor aan de Academie te Gent, deed verschillende kunstreizen door Frankrijk, Zwitserland en de Nederlanden. Uit zijne school kwamen o. a. Surmont de Volsbergen, Vermersch, Engel, Moerman, Lesij, enz., behalve zijne drie kinderen die hij bij Anna Maria de Keijzer verwekte. Hij overleed te Gent den 21 Maart 1842 in den ouderdom van 63 jaren. Men vindt eene uitvoerige biographie van hem in *Messager des sciences historiques en Belgique* 1843 p. 187. Bij Immerzeel vindt men zijn portret.

Zie E. N. Cornelissen, *Not. Biogr. de P. F. de Noter*, Gand 1843 8o; Immerzeel, t. a. p. bl. 267, 268; Kramm, t. a. p. bl. 1213, 1214; Muller, *Cat. v. Portr.*

NOTER (Hermanus August de), zoon van den vorige, werd den 1 Dec. 1806 te Gent geboren. Ook hij ontving zijne opleiding tot kunstenaar aan de Gendsche Academie, behaalde verschillende eerpenningen als ook de eerste prijzen naar het pleister en het leven, toen de dood in 1837 een einde aan zijn leven maakte. Van 1826 af heeft hij op verschillende tentoonstellingen in België voortbrengsels zijner kunst geleverd, die opgegeven zijn in *Dictionnaire des hommes de lettres etc. de la Belgique*, Brux. 1837.

Hij legde zich ook op het etsen toe. Le Blanc beschrijft 26 stuks zijner etsen. In Weigel's *Kunstlager-Catalog* worden vermeld 10 *bladen Paarden en Landschappen* en *Landschappen met figuren, doode eenden*, in 8o. (no. 13027), en een *Jagtstuk* met dood gevogelte en hazen, waarbij honden, in 8o. (no. 14529).

Zie Immerzeel, t. a. p. Kramm, t. a. p.

NOTGERUS, uit een adelijk geslacht van Swaben afkomstig, werd in 971 bisschop van Luik, en wordt om de menigvuldige gebouwen en kerken, die, na de verwoesting der barbaren, door zijne zorg zijn opgerigt of hersteld geworden, als tweede stichter van de stad en het bisdom van Luik aangezien. Onder anderen stichtte hij, omtrent het jaar 987 de collegiale kerk van St. Jan te Luik, aan welke keizer Otto III. in 997 de kerk van Hedikhuizen schonk. Onder het bestuur van Notgerus werd de kerk te Budel (dekanaat van Helmond), welke door Pepinus van Herstal aan de abdij van Kevermunt of Chèvremont was verleend, door keizer Otto aan de hoofdkerk van Aken opgedragen. Notgerus verkreeg in 985 voor zijn bisdom het graafschap Huy, dat voor hem Ansfridus, die daarna bisschop van Utrecht geweest is, bezeten had. De kerk van Luik had eenige jaren te voren, bij opdragt van het klooster van Lobbes, het gebied over de helft van de stad Mechelen verkregen, in welk bezit zij, tijdens het bestuur van Notgerus, in 980, door keizer Otto werd bevestigd. De bisschoppen van Luik behielden het opperbewind over Mechelen tot het jaar 1336, wanneer de bisschop Adolf van der Marck het aan Lodewijk, graaf van Vlaanderen, verkocht. Het was door de bemiddeling van Notgerus, dat de Duitsche keizer, Hendrik II, ten jare 1007 aan het kapittel van Thorn in Limburg, het regt van tol en regtsgebied schonk, alsmede het beschermheerschap over de kerken van Britte, Chamaritte en Avesaath.

Aan Notgerus wordt de instelling van »den dag der geloovige zielen" in het bisdom van Luik toegeschreven; dit feest was in zijnen tijd door den H. Odilo, abt van Cluny, begonnen. De kerkvoogd zorgde ook voor den bloei der wetenschappen. Hij stierf, zoo men denkt, in 1007. Er zijn schrijvers, die hem onder het getal der »Gelukzaligen" of »Heiligen" rangschikken.

Zie Miraei, *Dipl.* T. I. p. 50, 507, 657. T. II. p. 1017; *Not.* in *Dipl. Miraei*, T. III. p. 121; Lobbet, *Gloria Leod. Eccl.* p. 75; C. Smet, *Heyl. en Roomw. Pers.* D. II. bl. 39; van Gils, *Cath. Meyer. Memor.* bl. 20; van Gils en Coppens, *Nieuwe Bes. van het Bisdom van 's Hert.* D. I. bl. 33, 34; v. d. Chijs, *De Munten der Leenen van Brab. en Limb.* bl. 187; M. Polain, *Notger.* Brux. s. d. 8o. *Extr. des Belges illustr.*; J. B. Pitra, *l'evêque Notger.* Liège 1853 8o. *Extr. du Bulletins de l'Instit. archéol.*

NOTHAEUS (Marcus) werd in 1615 als predikant te Ophemert en Varik beroepen, en in 1619 wegens Remonstrantschgezinde gevoelens afgezet. Hij teekende de acte van stilstand, en zette zich als schoolmeester te Tiel neder, doch onthield zich van de godsdienstoefening der Contra-Remonstranten, zoodat hem het schoolhouden verboden en de stad ontzegd werd. Hij geraakte om zijn ergerlijk leven bij de Remonstranten in kleinachting en teekende eenige jaren later de Canons, werd in 1628 rector te Goes en vertrok in 1633 in dezelfde betrekking naar Bommel.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV. bl. 5, 335; de Jongh, *Naaml. der Pred. in Geld.* bl. 380; Vrolykhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 355; Kist en Royaards, *Arch.* (2de Serie) D. VII. bl. 200 v. *Nehalennia*, 1849. bl. 46.

NOTTAART (Jan), schout van Amsterdam, werd in 1405, met twee burgers, op bevel van hertog Willem, onthalsd, wijl zij deel hadden aan den moord van den priester Willem Bruinszoon.

Zie *Anon. ad calc. Pontani* p. 6; Wagenaar, *Amst.* D. II. bl. 199.

NOTTELEN (Lammoraal van), predikant te Woerden, gestorven in 1713, maakte zich als dichter bekend door

Beschrijving van de nieuwe versterking en verdere toestant der stad Woerden, in rijm te zamen gesteld, Woerd. 1705, 4o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w. Brans, *Kerk. Reg.* bl. 151; Mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. Lijst van Plaatsb.* no. 1347.

NOTTELMAN (H.) schreef:

De pokken epidemie van de jaren 1832 en 1833 *te Oosthuizen en omliggende gemeenten* in *Tijdschrift voor Genees- Heel- Verlos- en Scheikundige Wetenschappen*, 1837, D. IV. St. I. bl. 118.

Waarneming eener langdurige verzweering in de linker liesch, met ontlasting eens langen ronden Worms. Met aanmerkingen en gevolgtrekkingen van T. A. Jorritsma en G. J. Rijnders, t. a. p. 1806, D. II. St. I. bl. 85.

NOTTENS of NOTHENS werd in 1612 rector te Goes, doch door de consistorie van die stad voor de Classis van Zuid-Beveland van Arminianerij beschuldigd. Hij herriep den 28sten van dat jaar voor die classis zijne dwaling en deed op nieuw eene regtzinnige belijdenis.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 357.

NOTTEN (Johan Andries), tweede luitenant bij de brigade van den generaal-majoor Zuylen van Nyveld, werd in de actie van 19 Sept. 1799 te Bergen krijgsgevangen.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. *Bijl.* bl. 2.

NOUE (François de la), bijgenaamd *Bras-de-fer*, zoon van François de la Noue, den 2den van dien naam, en van Bonaventure l'Espervier, werd in 1531 geboren, Reeds in zijn jeugd voerde hij de wapenen, en onderscheidde zich in Italië. In Frankrijk wedergekeerd, omhelsde hij de partij der Calvinisten, die hij belangrijke diensten bewees. Hij ontnam in 1567 Orleans aan de Catholyken, had het bevel over de achterhoede in het gevecht te Jarnac in 1569 en maakte zich meester van Fontenai, Oleron, Marennes, Soubise en Bruage. Het was bij het innemen van Fontenai, dat zijn linkerarm verbrijzeld werd en hij een ijzeren arm liet vervaardigen, van welke hij zich zelfs bediende, om de teugels van het paard te bestieren. In 1571 naar de Nederlanden gezonden, verrastte hij Valenciennes. Na den St. Bartholomeus-moord, benoemde de koning hem tot bevelhebber van de troepen, die naar Rochelles werden gezonden, doch hij gebruikte dit leger ter versterking der partij van de Protestanten. In 1578 tot maarschalk van 't leger der Algemeene Staten aangesteld, behartigde hij de belangen der Nederlanden tegen de Spanjaarden, tot dat hij den 10den Mei 1580 bij Ingelmunster overvallen en gevangen genomen werd. Eerst in 1584 werd hij op vrije voeten gesteld, onder beding, dat hij niet meer tegen den koning van Spanje zou mogen dienen. Hij diende vervolgens met grooten roem onder Hendrik IV, tot dat hij, bij het beleg van Lambale in 1591, door een musketkogel werd gedood.

Hij was een der grootste, dapperste en eerlijkste mannen van zijn tijd. Hendrik IV riep bij het vernemen van zijn dood uit: »Nous perdons un grand homme de guerre et encore plus un grand homme de bien." De Fransche en Nederlandsche geschiedenissen zijn vol van zijn lof. Bor legt de schitterendste getuigenissen van hem af. Hooft schrijft: »hij was een heer van den gezuiverden godsdienst, en wijdbefaamt om zijn krijgskund' en voorzigtigheit; maar wiens deughdzaamer, oprechter en zoetelyker van zeeden, misschien veele eeuwen opwaarts niet hadden voortgebraght."

Vijand en vriend hadden de grootste achting voor hem en beweenden zijn dood. »C'était," zijn de woorden van Daniel, »un des plus grands capitaines et de l'aveu de tout le monde, un des plus honnêtes hommes de son temps. Il n'est pas seulement loué dans nos histoires, par les historiens de la réligion prétendue réformée, à laquelle sa vertu et sa régularité faisoient beaucoup d'honneur, mais généralement par tous ceux, qui ont parlé de lui, et par les Espagnols même." In Brantôme, du Thou, Davila, la Popelinière, Strada, St. Marthe, Mezerai, Dupleix, Moreri vindt men veel tot zijn lof. Volgens sommigen zou hij tot het verbond der Edelen behoord hebben, doch zulks is niet genoegzaam bewezen.

Hij schreef:

Discours politiques et militaires, Bâle, 1587, 4o. La Rochelle, 1590, 12o. 1638, 8o. In het Hoogd. vertaald, Frankfort, 1592, 4o. In 't Eng. Londen, 1597, 4o.

Observations sur plusieurs choses advenues aux trois premiers troubles, qui se sont passés en France de 1562 *à* 1579.

Déclaration de F. de la Noue pour la prise d'armes et la défense de Sedan et de Jamets, Verdun, 1588, 8o.

Ook heeft men van hem:

Observations politiques et morales sur l'histoire de Guicciardin, die op den kant der Fransche vertaling van Chomedy, Paris, 1568, 1577, Genève, 1577, 1583, 1593, 2 vol. zijn gedrukt. Andreas Demetrius, predikant te Dordrecht, gaf er in 1599 (Dordr. 4o.), eene overzetting van, met den titel:

Oorlogen van Italien, bescreven door François Guicciardin, Edelman van Florence, met seer schoone polityque, oorlogse ende morale aanteekeningen van Monsr. de la Noue.

Den ghematickden Christen, of van de maticheyt die men ghebruycken moet in religions verschillen, tot ghemeene rust der kercke, eenicheyt der Christenen ende 's landts welvaren. Seer noodich in desen tijdt om de ghemoederen te matighen, die ghenen die al te lichtveerdichlijck hare broederen haten en veroordeelen tot droefheyt der vromen ende blijdschap onser vijanden. Ghetrocken meestendeel uyt het boeck van wijlen den edelen wijsen ende seer vermaerden Franschen Heere, mijn Heere de la Noue, gheintutileert Discours politiques et militaires, ende by een ghestelt door J. de la Haye, bedienaar des evangeliums van de Fransche Gemeynte in s' Gravenhaghe. In s' Graven-haghe bij Hillebrand Jacobss. 1613, 4o.

Ph. Kervyn de Volkaersbeke, *Correspondance de François de la Noue, surnommé Bras de-Fer, accompagnée de notices historiques et précédés de la vie de ce grande capitaine, avec portrait et facs.* Gand et Paris, 1854, 8o.

Moise Amirault heeft zijn leven geschreven. Hij huwde Marguérite de Teligni, zuster van Charles, echtgenoot van Louise de Coligny, die hertrouwde met prins Willem I, die hem drie kinderen schonk: Odet de la Noue (*), kapitein onder Hendrik IV, dichter van de *Poésies Chrétiennes*, Genève, 1594, 8o., waarschijnlijk schrijver van *Vie et Description de la Tyrannie*, Reims, 1577, 16o. en *Dictionnaire des rimes françaises, selon l'ordre des lettres de l'alphabet, plus un amas d'épithêtes, recueillies des Oeuvres de Dubartas* (Genève, Vignon, 1596, in 8o. en Coligny (Genève) 1624, (*l'amas d'épithêtes* is van Simon Goulard), Theophile de la Noue, die den naam van Teligni (zie Teligni), aannam, en eene dochter, gehuwd met den markies de la Moussaie.

Zie, behalve de genoemde Fransche schrijvers, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Univ.*; *Biogr. Hist.*; *Biogr. Gén.*; Bauer, Jöcher en Adelung; *La vie de Franç. Seigneur de la Noue, dit Bras-de-Fer, ou sont contin. quantité de Choses mémor., qui servent à l'éclairc. de celles qui se sont pass. en France et aux P. B. depuis le Commenc. d. Troubl. surv. pour la Religion, jusque à l'an* 1521. Par Mr. Moyse Amirault, Leyde. 1661. 4o. *Docum. Hist. inéd. concernant les Troubl. d. P. B.* 1577—1581, *publ. avec d. Not. biogr. et hist. par Ph. Kervyn de Volkaersbeke et J. Diegerick. Avec d. facs.* Gand, 1848—1850. 2 vol. T. II. p. 404—417; Ph. Kervyn de Volkaersbeke, *Not. Biogr. sur Fr. de la Noue, surnommé Bras-de-Fer*, Gand, 1848, 8o. Haag, *La Fr. Prot.*; Brantôme, *Vie d. gr. Capit.*; De Thou, *Hist. sui temp.* Lib. LVII. T. V; Mézerai, Daniel, Dupleix, *Hist. de Fr.*; Davila, *Hist. d. Guerr. Civ. en Fr.*; Arcère, *Hist. de la Rochelle*; Simonde, *Hist. d. Franç.* T. XXVII. à XXXI, Etienne Couchois, *Le Tombeau de la Noue*, Melun, 1594, 8o. Bor, *Ned. Oorl.* B. I. bl. 55, B. XIII. bl. 78, 92, 99, 100. B. XIV. bl. 191. B. XV. bl. 207; Strada, *de bello Belg.* Dec. II. Lib. I. p. 34, 54. Lib. II. p. 68. Lib. III. p. 175, 177. seqq. 179; van Meteren, *Ned. Ges.* B X. bl. 101, 162; Hooft, *Ned. Hist.* B. VI. bl. 248. B. VII. bl. 269, 276. B. IX. bl. 359. B. XIV. bl. 592; de Tassis, *de Tum. Belg.* Lib. IV. p. 324. Lib. VI. p. 428. Lib. VII. p. 489; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 224, 272, 273, 277, 289, 317, 318; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 170 volgg. D. IV. bl. 445, 446; Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 298; Bosscha, *Ned. Held te land*, D. I. bl. 256; Groen van Prinsterer, *Arch.* (Index); Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 245; Brunet, *Man. du Libr.* p. 567; Nijhoff, *Bijdr. voor Vad. Geschied- en Oudheidk.* D. VIII. St. I. Aanh. en berigt. bl 25; *Beknopt Biogr. Handw. van Ned. uitgeg. door A. E. C. van Someren*, i. v. *Nav.* D. VIII. bl. 258. D. IX. bl. 14, 78, 181; De Kempenaer, *Vl. Chron.* bl. 250, 254, 255, 275, 295, 299, 315, 349. *Mil. Spect.* D. II. bl. 137. Muller, *Cat. van Portr.*

NOUE (J.) of Nove, een houtgraveur, leefde in 1634 te Brussel en was waarschijnlijk aan den Parijschen boekdrukker en waarschijnlijk ook houtgraveur, Guillaume de la Noue, verwant. Men kent hem toe:

Urbain Grandier, curé, brulé en 1634, *Sortes de Gaston de la Ville de Bruxelles.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1214.

NOUHUYS (A. H. van) schreef:

Diss. de usu corticis Peruviani in morbis hydropicis L. B. 1782.

Zie *Bibl. C. H. à Roy*, T. II p. 704.

NOURY (Fr. G.) schreef:

(*) Zie over hem: Dr. Aubigné, *Hist. Univ. de son Temps*, Simonde, *Hist. d. Franç.* T. XXXI; Goujet, *Bibl. Franç.* T. III. Mencke, *Bibl. Doct. Mil. Nouv. Biogr. Gén.*

Diss. exhibens historiam botanicam, chemico-pharmaceuticam et medicam foliorum Diosmae Serratifoliae (vulgo foliorum Buchu). Gron. 1827, 8o.

Zie *Bibl. C. H. à Roy,* T. II p. 743.

NOUSENIUS (Sebastiaan Augustus), volgens Val. Andreas een Vlaam, was j. u. doctor en hoogleeraar in de hebreeuwsche taal te Marburg, waar hij in 1536 overleed, en op het St. Elisabeths kerkhof werd begraven.

Hij schreef:

De prima sermonis Hebraici lectione.

De litterarum servientium officiis, Marpurgi, 1832, 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 807; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 60.

NOVA-CURIA (Franciscus à), zie NIEUWENHOVE (Frans van).

NOVA-TERRA (Nicolaas à), zie NIEUWLANDT (Nicolaas van).

NOVA-VILLA (Arnold de). *Op Cat. C. H. à Roy,* D. II p. 618, 619, komt voor:

Den groten herbarius, met al den figueren der cruyden, om die crachten der cruyden te onderkennen. Met een tafel van de namen der cruyden, in Latyn en Duitsche. Een register om lichtelic te vinden die curacien tegen allerhande crancheden. Een tractaat om alle oryne te judiceren — Van den cautelen der orynen van meester Arnold de Villa Nova, opdat die meester niet brogen en worde. — Om die operaciën van alle drogerien en medecynen te kennen. Metter Anathomie der menschelycker gebeenten. Een expert tractaet voor personen, die op dorpen en castelen wonen verre van die meesters. Om te maken wonddrancken, salven, eun olien, daar hem elck meds genesen mach. Noch is hier een boecxken by gemaect van menigerley plantingen en potingen der boomen, met veel schoone leeringe van die natuere der boomen, welc in dand Herbarius niet en is, Utr. 1538 fol.

NOVESIUS (Arnold) of de Nuyts, onderwijzer aan de Fraterschool te Amersfoort, in de eerste helft der 16e eeuw. Hij was de opvolger van Gerard Listrius, en werd door Petrus Apherdianus opgevolgd. Van Bemmel telt mr. Johannes Novesius onder de rectors van de Lat. school te Amersfoort.

Zie Delprat, *Beschrijv. v. Geert Groote,* bl. 88; van Bemmel, *Beschrijv. van Amersf.* D. I bl. 131.

NOVIOMAGUS (Gerardus), zie GILDENHAUER (Gerard).

NOVIOMAGUS (Johannes), zie BRONKHORST (Jan van).

NOVISADI (J. C.), schreef:

Diss. de jure rei monetariae apud Batavos Tr. ad Rh. 1754. Saxe noemt zich zelf schrijver dezer dissert.

Zie Saxe, *Onom. Liter. Mantis. sive part. oct.* p. 30, *Reg. d. Acad. Diss. en Orat.* n. 275.

NOVIOMAGUS (Paulus) of van Nimwegen, een der eerste Luthersche predikanten, die benevens Hendrik van 's Hertogenbosch te Koldingen, met eenige Gereformeerde predikanten een mondgesprek hielden over de leer der praedestinatie.

Zie Joh. Uitenhove, *Narratio* p. 48, 49, 52, 53, 87, 193, etc. T. I p. 73, 77, 78. Vossii, *Diss. Epist.* p. 4, 5, 6, 7. etc. Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II bl. 318, 319.

NOY (Adriana la), diende op 's Lands vloot in den eersten Engelschen oorlog 1652, 1653. Haar kapitein getuigde, »dat zij op togten en wachten zich had gedragen, vroom en eerlijk als een matroos schuldig was te doen."

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. zeew.* D. II bl. 173.

NOY (Cornelis de), krankbezoeker te Amsterdam, gaf in het licht:

Gemeenzame handleiding tot het doen van een redelijke Geloofs-Belijdenis, volgens de leer der Hervormde kerk, Amst. 1765 8o.

Zie *Boekzaal der gel. wer.* 1765 bl. 267; Arrenberg, *Naamr.* bl. 241.

NOYDEKIN, volgens van Wijn een Vlaming, volgens Buddingh een Dortenaar. In het bij Augustijnken van Dordrecht aangehaald hs. op de Kon. Bibl. te 's Hage (1) komen gedichten van hem voor. Mr. Bilderdijk geeft een drietal Fragmenten van dien dichter, door Hoffmann van Fallersleben ontdekt en afgeschreven in *Taal en Dichtk. Verscheidenh.* 1822 d. III bl. 160—184. Buddingh, die in zijn *Geschied. van Opvoed. en Onderwijs* D. II St. 1, bl. 12 volgg. uitvoerig van dezen dichter gewaagt, deelt alleen een zedekundig gedicht van hem mede. Hij leefde in de XIII eeuw.

Zie van Wijn, *Hist. Avondt.* D. I. bl. 262, 263. Buddingh, t. a. p.; Mone, *Alt. Niederl. Volkslit.* S. 322. Maerlant, *Spieg. Hist.* D. I bl. 176; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV bl. 530.

NOYELLE (Jan de), heer van Rossignol, ridder van het Gulden Vlies, in dienst van don Juan van Oostenrijk als hofmeester (Oeconomus). Onder Parma was hij lid van den krijgsraad, en werd door hem naar Bergen in Henegouwen gezonden, om de Walen en de provinciën Arthois en Henegouwen te verzoenen. Hij werd gouverneur van Mechelen, waar hij nog in hetzelfde jaar door de partij van Willem van Oranje vermoord werd, (1579.)

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II St. II, p. 284, 395, 409.

NOYELLE (Paul de), heer van Noyelles in Artois, van Staden, Colonne en Torsy, een aanzienlijk edelman, wiens oudste zoon Hugo, door de Aartshertogen Aalbert en Isabella tot graaf verheven werd. Hij zelf was kolonel in dienst der Algemeene Staten en teekenende in 1577 de Unie van Brussel.

Zie *Nob. der Pays Bas* T. I p. 165. *Supplem.* T. II p. 237; J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel,* bl. 74.

NOYELLE (Ponthus de), Heer van Bours, een Vlaamsch edelman, uit Artois afkomstig. Hij was een geruimen tijd de zaak der vrijheid zeer toegedaan en bewees aan dezelve eenen grooten dienst, door, in het jaar 1577 het kasteel van Antwerpen voor de Algemeene Staten te behouden. Het bevel over een vaandel krijgsknechten voerende, was hij in 1579 tegelijk stadvoogd van Mechelen, van wegen den aartshertog Mathias en den Prins van Oranje. Hevige twisten ontstonden tusschen hem en de burgers dier stad, voortspruitende uit zijne openbare gezindheid voor de Spanjaarden en uit zijnen haat tegen de Hervormden. Dit liep zoo hevig dat hij met smaad de stad werd uitgedreven, doch zijn verraad werd geen belooning; hij werd door Parma en de zijnen met verachting ontvangen.

Hij behoorde tot de onderteekenaars der Unie van Brussel 1577.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. II p. P. II p. 270, 423. Harraei *Anal.* T. III p. 261; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel* bl. 71, 72.

NOYELLES (Louis, graaf van), zoon van Hugo en van Margaretha van Bourgondië, gravin van Fallais, luitenant-generaal der infanterie en kolonel van een regement in 1704.

NOYENS (Jan), komt in 1481 als beeldsnijder en waardeerder bij het St. Lucas-gild te Antwerpen voor.

Zie J. B. van der Straelen, *Jaarb. van St. Lucas der Stad Antwerpen,* bl. 25; Kramm, t. a. p. bl. 1214.

NOYENS (Jan) of Nouts, ook Jan van Turnhout,

(1) Van dezen Augustijn of Augustijnken bestaan verschillende gedichten, o. a. in een Pkmhs der XIII of het begin der XIV eeuw op de Koninkl. bibliotheek te 's Gravenhage als: *Van den Scepe* fol. 56a) *Dits van der Vrouwen borch* (fol. 59d). Mogelijk ook: »*Een jam- merliche clage,*"

Eén beginnende:

»*In eenen meye quam ich gegaen. Aan eene bosch* enz. Voorts *Dit is van der Linde* van Wenschenborh (fol. 62b) en welligt anderen. Willems vermeldt van hem: *De borch van vroudenryc* en een *rikelyc scip;* uit Hss. van van Hulthem achter den *Dietschen Lucidarius,* voorts een gedicht op het getal *seven,* en een ander *Sinte Jans Evangeliën also et Augustynken van Dordrecht ghe-exponeert heeft,* beginnende:

»Sinte Jan Evangeliste
Die met Gods gracien wiste
Van den Godliker verholentheit,
Die heeft geschreven ende gheseit,
Een Evangelium rechte ende claer."

werd omtrent 1446 te Turnhout geboren, studeerde te Leuven, waarschijnlijk onder Robert de Laeu, Willem Arnoldi en Dirk Groenendaal in het kanoniek regt, werd den 27sten October 1670 licentiaat in die faculteit, gelijk ook, na de hoogleeraren Raimond de Mariano, Jan van Papenhoven en Gerlac de Bondt gehoord te hebben, den 24sten April 1476 in het burgerlijk regt. Den 27sten Februarij 1481 werd hij doctor in de beide regten en gewoon professor in de regten. Hij overleed den 14den September 1492.

Hij schreef:

Casus breves super totum corpus Juris civilis, zonder naam van plaats en jaar. Val. Andreas houdt hem voor den schrijver van een werk *de Dogmatibus Scripturae;* doch dat is waarschijnlijk het werk van Jan Driedo van Turnhout.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 572; Fasti, p. 39 173, 174; Paquot, *Mém.* T. III. p. 360.

NOYROT (JOHAN), was commandeur, toen hij in April 1675 twee Duinkerker kapers en in Junij een derden, na een hardnekkig gevecht veroverde. Als kapitein nam hij vervolgens deel aan den togt van de Ruyter naar de Middellandsche Zee, 1675—1678. Kort na zijne aankomst op Sicilië het van belang achtende, dat al de schepen van 's lands vloot vereenigd waren, zond de Ruyter een felouque naar Napels, met last aan de Haan om zich bij de vlag te voegen, »maar (schreef hij) daar het door Spaansche en bij gevolg door trage handen gaat, zoo heb ik noodig geacht, nog twee schepen van oorlog van de vlagge te detacheren, gecommandeerd wordende door de kapiteinen Gillis Schey en Johan Noyrot, en hen het dubbele van mijnen lastbrief mede te geven." Nadat de Ruyter gewond was, greep de Quesne met den vijandelijken middeltogt de Nederlandsche voorhoede aan, waarbij Noyrot sneuvelde.

Zie J. C. de Jonge, *Ned. Held. ter zee*, D. III. *b.* bl. 132, 175, 253.

NOZEMAN (CORNELIS) of Noseman, zoon van Jacob Nozeman (zoon van Johannes Noseman en Anna Rhijndorp) en van Geertruida Maria Costerus (dochter van Cornelius Costerus en Maria Spiering de Well) werd den 15 van oogstmaand 1721 te Amsterdam geboren. Voor de predikdienst bestemd, ontving hij het onderwijs van Adrianus van Cattenburgh, Joannes Drieberge en Joannes Jacobus Wetstein in de godgeleerdheid, wijsbegeerte, geleerde talen en kerkelijke geschiedenis. De onderscheiding waarmede deze hem bejegenden, verwekte bij hem de hoogste achting, die later tot innige vriendschap overging. Met vuur verdedigde hij den zoo dikwijls verongelijkten Wetstein, vooral tegen den geleerden East Apthorp, vicar of Croydon, die hem in zijne *Letters on the prevalence of Christianity before its civil Establishment* ten onregte te na had gesproken. In 1741 werd hij tot de predikdienst bij de Remonstrantsche gemeente toegelaten en in 1744 te Alkmaar beroepen, waar hij in zijne snipperuren zich met de beoefening der proefondervindelijke wijsbegeerte en natuurlijke historie bezighield. In 1749 vertrok hij naar Haarlem en bediende de gemeente aldaar tot 1760. Hier was hij een dergenen, die de oprigting der *Maatschappij der Wetenschappen* hielp bevorderen. Hij zou zeker ook een harer eerste leden geweest zijn, zoo niet een misverstand tusschen hem en zekeren geleerden man, die bij de eigentlijke stichters dier maatschappij een grooten invloed had, tusschen beide ware gekomen. De grond tot dit misverstand was waarschijnlijk gelegd door *twee brieven*, door hem in 1751 en 1752 uitgegeven.

Hier verzamelde hij, zoo voor zich zelven, als voor het sedert zoo beroemd geworden kabinet van natuurlijke historie, door mevrouw de gouvernante, weduwe van Prins Willem IV, aangelegd en toen in zijn opkomst, niet alleen een menigte van Nederlandsche kapellen, maar ook van vogelen, van welke het geheele jaar door overal in Holland te mogen schieten en vangen, hij van die vorstin vrijheid verkregen had. Hier vertaalde hij de *Geslachtlijst der Vogelen* van Moehring, die hij vermeerderde en met zijn aanteekeningen verrijkte, en in 1758 met eene voorrede, aanteekeningen en naamlijst de voornaamste schrijvers over de vogelen, te Amsterdam door Arnout Vosmaer werd uitgegeven. Ook hielp hij de uitbreiding der natuurkunde bevorderen door zijne bijdragen in de *Uitgezochte Verhandelingen uit de nieuwste werken van de Societeit der Wetenschappen in Europa en van andere geleerde mannen, met naauwkeurige afbeeldingen*, te Amsterdam bij F. Houttuyn, in verscheidene achtereenvolgende jaren (10 d. m. pl.) in het licht gegeven. Ook vertaalde hij de oratio van Alberti *pro Poësi Theologiæ utili*, welke overzetting door den hoogleeraar zelven werd uitgegeven. Eindelijk hielp hij in 1754 en volgenden, nevens den Remonstrantschen hoogleeraar Jacob Krighout en den toenmaligen Remonstrantschen leeraar van Delft, naderhand mede hoogleeraar Abraham van der Moersch de eer en belangen van zijn godsdienstig genootschap verdedigen tegen den kwaadaardigen aanval der schrijvers van het zoogenaamde *Examen van 't ontwerp van Tolerantie* enz. en tegen den Koudekerkschen leeraar Nicolaas Holtius, in welken twist hij tot driemaal toe mannelijk de pen voerde. In 1755 werd hij mede eigenaar van eene lettergieterij, in welke hij nog eenige jaren, nadat hij Haarlem verlaten had, deel behield. Ook deze verschafte hem werk, en hielp hij door haar meer naar letterlijken zin, dan door schrijven den voortgang der letteren bevorderen.

In 1759 gaf hij aan eene beroeping naar Rotterdam gehoor. Hier arbeidde hij tot het in stand brengen eener inrigting tot verbetering der inkomsten der nagelatene weduwen en weezen van predikanten, en ging hij voort met het beoefenen zijner geliefde studiën en het uitgeven van werken. Reeds in 1761 zag men van hem de overzetting van *de Dierlijke Wereld*, door den Engelschman Watson. Hij bragt in dit werk *merkelijke verbeteringen*, voegde er *aanteekeningen* bij en verrijkte het met *echte afbeeldsels der bijzondere dieren*. Sedert bereidde hij zich tot de uitgaaf van het werk, dat hem voornamelijk beroemd heeft gemaakt, dat der *Nederlandsche Vogelen, volgens hunne huishouding, aard en eigenschappen*, door hem *beschreven* en *geheel nieuw en naauwkeurig geteekend en in het koper gebragt, en natuurlijk gekleurd door en onder opzigt van* Christiaan Sepp & Zoon te Amsterdam, een werk, welks uitgaaf aanving in 1770, en onafgebroken voortging.

Tusschenbeide was de ijverige man steeds in andere vakken werkzaam en gaf menige uitmuntende overzetting van Engelsche schrijvers. Zoo zond hij de *Leer van Genade of Dienst en Werkingen van den Heiligen Geest* in 1767 *met bijvoegselen en verbeteringen van den Bisschop zelven*, van den vermaarden wijsgeer en godgeleerde John Priestley en anderen, doch meestal naamloos, in het licht. Hij dong naar den uitgeloofden prijs door de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen en de Maatschappij tot bevordering van den Landbouw te Amsterdam uitgeschreven, en had het genoegen beiden te erlangen.

In 1771 nam hij een werkzaam deel aan de oprigting van het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam, van hetwelk hij de voorzitters stoel bekleedde. Nog meer echter dan door al zijne schriften en stichtingen, is zijn naam algemeen geworden door zijn twist met Hofstede over de zaligheid der heidenen, waartoe Hofstede's beoordeeling van den *Belisarius* van Marmontel aanleiding gaf.

Volgens Ypey beschuldigde men Hofstede verkeerdelijk de stelling voor te staan dat den heidenen de weg tot den Hemel geheel gesloten was. Het blijkt uit 's mans eigene woorden dat deze meening niet de zijne was. Hij wenschte de zaligheid der heidenen, maar hij ontkende, dat hunne deugd hun daarop regt gaf, wetende dat uit de werken der wet geen vleesch zal geregtvaardigd worden voor God. Op dit punt was Nozeman het niet geheel oneens met hem. Ook hij hoopte de zaligheid der brave heidenen van Gods barmhartigheid, maar hierin verschilde hij van Hofstede dat hij hunne deugd groot genoeg schatte om die bij het toekennen van zaligheid in acht te nemen. De hoofdtwist van deze beide mannen was over de deugd of ondeugd van Socrates. Nozeman verdedigde de eerste; Hofstede noemde zijne goede daden en die der brave heidenen blinkende zonden. Het verschil gold de bepaling van deugd; maar beiden achtten Gods barmhartigheid tot zaligheid noodig. Zij die aan den twist deel namen, overdreven beider meening. Evenwel werd zij van beide zijde met hevigheid gevoerd. Zoowel Nozeman en Hofstede vergaten de lessen der verdraagzaamheid, hun door het werk van Marmontel, waaruit het geschil geboren was, gegeven.

Gelijk wij boven meldden, had Nozeman zich vroeger in de geschillen met Holtius en Comrie over *het examen van het ontwerp van tolerantie* ingelaten, en in zijn nader betoog tegen Holtius, in 1756 verschenen, beweerd, dat 's lands regering aan het Remonstrantsche kerkgenootschap vrijheid van openbare godsdienstoefening vergund had. Tegen die meening trok thans Hofstede te velde, den Remonstrantschen leeraar uitdagende, zijne bewering uit de geschiedenis en de bestaande plakaten te bewijzen. Dit was uit den aard der zaak onmogelijk, maar nu achtten zich vele Remonstranten door Hofstede beleedigd. Hun predikant te Leyden, Pieter van den Bosch en de Haagsche bouwmeester Cornelis Redelijkheid namen de partij van Nozeman en van de Remonstranten op en bejegenden Hofstede op scherpen toon Maar nu ook ging het oorspronkelijke des geschils allengs verloren en werd het op een ander en ruimer veld overgebragt, waar het niet door Nozeman, maar door anderen werd voortgezet.

Nozeman stond bij zijn kerkgenootschap in hooge achting, want, had hij bij de groote vergadering van 1756 consideratiën medegedeeld tot opbeuring van het seminarium en van de broederschap. welke men volgde, hij kwam ook in 1767 in aanmerking voor het professoraat.

Een val van een ladder had een toenemende verzwakking ten gevolge, zoodat hij naar dienst-verlichting verlangde. De kerkeraad veroorloofde hem slechts vijftien malen in het jaar te prediken. Hij vestigde zich te Moordrecht doch overleed reeds den 22 van hooimaand 1785. Verschillende, Vaderlandsche maatschappijen schonken hem het lidmaatschap zoo als die der Nederl. Letterkunde in 1767, het Provinciaal Utrechts Genootschap in 1778. Hij huwde den 4 van herfstmaand te Alkmaar Johanna Hoving, dochter van Albert Hoving en Johanna Boot, bij welke 4 zoons en 4 dochters verwekte. Zij overleed den 7 van Louwmaand 1760. Hij hertrouwde den 8den van Wintermaand van hetzelfde jaar met Maria de Beurs, dochter van Johannes de Beurs en Anna Maria Naberman.

Nimmer werd bij zijn leven eenige afbeelding ven hem gemaakt, maar de kunstschilder Dionys van Nijmegen ondernam, op dringend verzoek van Jacob Nozeman, oudsten zoon des overledenen, om hem, na zijn dood, louter door zijne verbeelding geleid, in olleverw af te malen, waarin hij gelukkig slaagde.

Hij schreef:

Twee brieven aan den Eerwaardigen Heer N. N. over zijn Ed. wijsgeèrig onderzoek, in het tweede en derde stuk van het Hollandsche Magazijn (bl. 285—341 en 601—700) *of er een ander wereldgestel van even groote goedheid als het tegenwoordige mogelijk zij*, 1751, 1752.

Beschouwingen der beste Weereld of Philosophische Bedenkingen over Gods goedheit en wijsheit, Amst. 1752.

Eerste proefneming omtrent de uytwerkingen van de Inentinge der ziekte van het Rundvee, Amst. 1755, 8o.

T. Watson en C. Nozeman, *Dierlijke Weereld ter beschouwing opengezet*, Amst. 1761, met pl. 8o.

Betoog der kwade trouw van de schrijveren van 't examen des ontwerps van Tolerantie omtrent de Christelijke gezintheden der Remonstranten, Leyden, 1755, 4o.

Eerste proefneming over de Uytwerkingen van de Inenting der verschillende Ziekten in Rundvee, gedaan in de Beverwijk door C. N. Agge Roskam Kool en Jan Tak, Med. Dr. Amst. 1755.

D. H. G. Moeringh, *Geslachten der Vogelen, vert. en met aanteekk. vermeerd. door C. N.* Amst. 1757.

J. Alberti, *Redevoering over de Dichtkunst den Godgeleerden nuttig*, 1749, 4o.

Wat is er tot nu toe over de Natuurlijke Historie van ons vaderland geschreven? Wat ontbreekt er nog aan? En welke is de beste wijze, waarop de gemelde geschiedenis zoude dienen geschreven te worden? in *Werken der Holl. Maatschappij van Wetenschappen*, 1769.

Welke zijn de eigenschappen van de verschillende soorten van het Equisetum, bij ons bekend onder den naam van Heermoes, Unjer of Kattestaart? Waarin bestaat de aard en hoedanigheid van dezelfs Vruchtdeelen en Voortplanting? Welk nadeel wordt door hetzelve aan het Wei- en bouwland toegebragt? En welk is het door de ondervinding beproefde beste middel, om hetzelve op de minst kostbare wijze uit te roeijen, in *Werken der Maatschappij tot bevordering van de Landbouw te Amsterdam*, 1779.

Het Rhabarber van de echtste soort, in *Werken van het Bat. Genoots. van Proefondervindelijke Wijsbegeerte*, 1774, D. I. bl. 455.

Verhandeling over de Nederlandsche Zoetwater Spongie, eene huisvesting der martere van puistenbyteren. Met afb. t. s. p. 1790, D. IX. bl. 462.

Socrates eer gehandhaafd, Leyden, 2 stukken.

Aanmerkingen op het aanhangsel van P. Hofstede achter de Verhandeling van Zimmerman, Leyden, 1770.

Nederlandsch Vogelwerk met derzelver beschrijving, na deszelfs dood vervolgd door M. Houttuyn en Sepp, Amst. 1824, fol. gekl. pl. 4 deelen.

Bericht wegens eenige Aenmerkingen der Heeren M. en J. van Leeuwaerden tot verdediging van den Ablativus absolutus in *Werken der Maats. van Ned. Lett.* D. I. (1772)

Bedenkingen over den zoogenaamden Cimbrischen vloed.

Aenteekeningen van Woorden en Woordbuigingen uit zeker boek met geschrift: Van dat Leven ons lieve heeren Ihu Xpi, ghedruct buten Scoenhoven. In den Hem. In 't iaer ons heren, 1499, kl. 8o. 6 bl. fol. ms. in bezit der Maats. van Ned. Lett. te Leyden.

Zie A. Stolker, *Hulde der Vriends. aan de Naged. eene voor lang gestorv of Levensber. van den Eerw. C. Nozeman*, in *Vaderl. Letteroef.* 1808. *Gelehrt. Briefw. zwischen J. J. Reiske, M. Mendelsohn en G. E. Lessing*, T. I. S. 321, 322; N. Barkey, *Bibl. Hag.* Cl. IV. p 201; Schlegel, *Kerk. Ges.* D. I. bl. 408—410; van Einem, *Kerk. Ges.* D. I. bl. 397—399; *Advoc. der Vad. Kerk*, St I, bl. 22, 23; Ypey, *Kerk. Ges. der 18e Eeuw*, D. III. bl. 169—177, D. VII. bl. 163; Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 379 verv. en de aant. J. Tideman *Rem. Broed.* bl. 55, 236, 242, 373; Glasius, *Godg. Ned.* Des. *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. II. bl. 251, 302; *Hand. der Zuid-Holl. Syn.* bl. 326, 327, 328, 330, 331; Kobus en de Rivecourt; *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1787 bl. 4; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 63, D. II. bl. 199, 201; Arrenberg, *Naamr.* bl. 381; *Cat. der Bibl. der Rem. te Amst.* bl. 108. *Bibl.* Musschenbroek, p. 102.

NOZEMAN ( ). Collot d'Escury noemt hem een onzer goede componisten van vroegere dagen.

Zie *Holl. Roem*, D. IV. (2) bl. 454.

NOZEMAN (J. W.), een onbekend dichter, wiens *Jaarzangen* bij de Haarlemsche Rederijkers aangehaald worden door van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w.

NOORT (Mr. Mathieu van), geboren te Leyden, den 23 December 1768, had, na zijne loflijk volbragte regtsgeleerde studiën, lang door verschillende landen van Europa gereisd en daardoor, bij veel verkregen menschenkennis, een fijnen kunstsmaak zich verworven, waarvan door hem de bewijzen in zijn geschreven reisjournaal waren nedergelegd. In zijne geboortestad teruggekeerd, gaf hij van dien smaak de doorslaande bewijzen door zijn met kunde verzameld kabinet van schilderijen van vaderlandsche meesters, en door zijn voortreffelijk teekenwerk, vooral van portretten en vruchten. Ook etste hij enkele portretten en boetseerde in was onderscheidene kunstwerken, als eene buste van prof. Pieter Nieuwland. Toen de landhuishoudkundige prof. G. Wttewaall, met het onderwijs aan de Leydsche hoogeschool voor zijn vak belast werd (1823), werd van Noort door hem aangezocht, om de Nederlandsche appelen en peeren, waarvan hij bovenal ook de aankweeking ter harte nam, af te teekenen en met een beschrijvenden tekst uit te geven. Hij kweet zich van deze taak meesterlijk. Hiervan zagen, van den jare 1830 af tot aan zijnen dood in 1844 toe, dus in 14 jaren, 21 afleveringen het licht, waarna het, gelijk zulks meermalen met kunstwerken ten onzent gaat, deels bij gebrek aan geldelijke ondersteuning, deels door zijn verscheiden, gestaakt werd. Nooit in den handel gebragt en slechts aan zijne vrienden weggeschonken, werd het niet genoegzaam bekend. Er liggen nog wel vóor 2 à 3 deelen door hem geteekende voorwerpen (zoo peeren als appelen) bij eenen van 's mans hoogschatters (den Heer B. Wttewaall) te Leyden in portefeuille. In zijne laatste levensjaren leefde hij, die vroeger zoo aan den stedelijken raad zijner geboortestad, als aan kunstvereenigingen aldaar, met name aan die van *Ars aemula Naturae* een zeer werkzaam deel nam, nu zeer teruggetrokken, op zijn buitengoed, in Leidens nabijheid, het huis ter Wadding onder Voorschoten, alwaar hij in ongeveer 76jarigen ouderdom, d. 17 November 1844 overleed.

Hij gaf uit en liet voor zijne vrienden drukken:

Pomologia Batava of afbeelding en beschrijving van onderscheidene soorten van Appelen en Peeren, welke in Nederland gewoonlijk worden gekweekt, allen naar het leven en kleuren geteekend en beschreven door Mr. Mathieu van Noort (steendruk van L. Springer), Leyden, in commissie bij den boekhandelaar van der Hoek, 21 afleveringen, in 4o. Het voorberigt, waarin hij van de aanleiding tot dit werk gewaagt, was geteekend 22 December 1830 (zijn 62ste jaardag.)

Zie kortelijk M. Siegenbeek, *Hand van de Maats. der Ned. Lett.* 1845. bl. 20, 21. *Cat. eener fraaije Vers. Schild. nagelaten door Mr. M. v. N.* te verkoopen op het huis ter Wadding, onder het bestuur van den Not. Mr. H. Obreen, d. 29 April 1845. Uit particuliere berigten aangevuld.

NUBERUS (Johannes Conradus), waarschijnlijk een Duitscher van afkomst. In Februarij 1672 bevond hij zich te Leyden, toen hij er tot lector der oude letterkunde, staatsleer en historie benoemd werd. Na ruim negenjarige werkzaamheid aan deze universiteit, werd hij 21 October 1681, in plaats van Abraham van Berkel, naar Delft vertrokken, rector van het gymnasium te Harderwijk. Daarenboven werd hem »uit singuliere gratie en faveur, geaccordeerd het houden van privata collegia in litteris, voor zooveel als zulks, zonder praejudicie en nadeel van de rectorale functie en de school kon geschieden." Dit rectoraat bleef hij omstreeks 14 jaren, tot kort voor zijn dood, bekleeden.

Intusschen ontving hij, al spoedig na zijne komst aan het gymnasium, niet later althans dan in het begin van 1684, den rang van buitengewoon en den 14den October 1690 dien van gewoon hoogleeraar der historie en welsprekendheid, alsmede der Grieksche taal. Hij was de eerste der Harderwijker literatoren, van wien men vermeld vindt, dat hij door respondenten korte verhandelingen (disputen) openlijk verdedigen liet. Zelf beklom hij, evenals prof. Meier, in 1690 den katheder om eene redevoering te houden *tot lof en verwelkoming van Z. K. M. van Groot-Britanië*n. Behalve deze redevoering (*Panegyricus Wilhelmo III M. Brit. Regi, patriam revisenti*, Hard. 1691, fol.), schreef hij nog *Revisiones in Tursellinum*. Hij overleed den 18den October 1696. Zijne vrouw Catharina Curicken, die hem overleefde, moet zeer begaafd zijn geweest.

Zie Siegenbeek, *Ges. der Leydsche Hoog.* D. II. bl. 149. Bouman, *Ges. der Geld. Hoog.* D. I. bl 245—247. D II. bl. 25. Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 92, 101; Kobus en de Rivecourt.

NUCK (Anton), een der verdienstelijkste ontleedkundigen, die ons vaderland in de zeventiende eeuw heeft voortgebragt. Hij werd te Harderwijk geboren, ontving aldaar zijne opleiding werd er in 1677 met den hoogsten lof in de geneeskunde bevorderd, en oefende sedert de genees- en heelkunde uit in den Haag tot 1687, toen hij tot buitengewoon hoogleeraar in de ontleedkunde naar Leyden werd beroepen. Hij bekleedde dien post met ongemeene toejuiching en maakte in zijn vak belangrijke ontdekkingen, welke hem eene groote vermaardheid deden verkrijgen. Toen ten zijnen tijde de kunst van de onderscheidene vaten van het dierlijk ligchaam met bereidingen van was, of met kwikzilver op te vullen, eene uitvinding van het uitgebreidste nut, in ons vaderland door van Hoorne en Swammerdam ontdekt en door Ruysch weldra tot een ongehoorden graad van volmaaktheid gebragt was, paste Nuck dezelve met een niet minder goed gevolg en met eenen ruim zoo nuttigen uitslag op het watervaten-stelsel toe, daar zijne voorgangers en tijdgenooten slechts bloedvaten opvulden. De kundige Soemmering stelde het gezag van het getuigenis van Nuck, met opzigt tot het aanzijn van watervaten in enkele deelen, boven dat van alle anderen, dewijl hij, »in het kunstmatig nasporen der opslorpende watervaten, nog door niemand, zelfs niet door iemand der nieuwste tijden is overtroffen geworden. In zijn voornaamste werk *Adenographia curiosa et uteri foeminei anatome nova*, L. B. 1691 en 1696, 8o., getiteld, verbeterde hij niet alleen alle dwalingen aangaande de watervaten volgens vroegere ontleedkundigen, maar leverde hij ook eene menigte nieuwe en belangrijke waarnemingen. Eerst handelt hij over onderscheidene soorten van klieren; daarna beschrijft hij zeer naauwkeurig het zamenstel der vrouwelijke borst, vervolgens ook dat der andere klieren, het ontstaan der watervaten uit de slagaderen enz. Door dit alles was hij in staat gesteld vele ziekten oneindig beter te verklaren, dan vóór hem geschied was. Zijne onderzoekingen betrekkelijk de generatie zijn mede zeer belangrijk. Hij ontdekte ook eene nieuwe ontlasting-buis voor het speeksel, welke bij sommige dieren voorkomt en beschreef die in zijn werk *de ductu salivali nova*, L. B. 1985, 8o.

Verder heeft men van hem *Operationes et experientia Chirurgica*, L. B 1696, 8o.

Al zijne werken verschenen te Leiden in 1733, 2 vol. 8o.

Zijn vroegtijdige dood, op den 5den van Oogstmaand 1692, werd als een groot verlies voor de hoogeschool en de wetenschap betreurd. Zijne afbeelding komt voor onder de *Effigies* van van der Aa.

In 't Nederduitsch verscheen zijn *Heelkunde*, Leid. 1740, met pl. 8o.

Zie Sandifort, *Introd.* van zijn *Mus. Anal.* p. XXI; S. Th. Soemmering, *Onderz. der gronden, voor een veronà. Wederopnem. van Zenuwv. door de Waterv.* Amst. 1811. bl. 47; Sebastian, *Orat. inaug.* (*Ann. Gron.* 1831—1832) p. 7, 13; Siegenbeek, *Ges. der L. Hoog.* D. I. bl 294, 295. D. II. bl. 158, 159; Bouman, *Ges. der G. Hoog.* D. I. bl. 365. D. II. bl. 616, 656; van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* D II. bl. 62; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VII. bl. 1400; Nieuwenhuis, (Aanh.) Kobus en de Rivecourt. Arrenberg, *Naaml.* bl. 381.

NUIS (Abraham), vermoedelijk een Hollandsch stempelsnijder. Hij was omstreeks 1693 in dienst van Christiaan IV, koning van Denemarken. Men heeft van hem eene reeks *Afbeeldingen der koningen uit het huis van Oldenburg.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1214.

NUIS (van). Van dezen kunstenaar komt op *Cat. Jaques Meyers*, Rott. 1722, voor (no. 260):

Een Zee met scheepjes.

Zie Kramm, t. a. p.

NUIS (H. J.) of Nuys, schreef over

't Gebruik van het rectangulum geometrico-Astronomicum, Zwolle, 1686, 4o.

P. van Bleiswijk bezat van hem in hands.

Redenen en Middelen van verdieping en verzanding der Rivieren en Havens op een Meetkundige manier betoogd en aangewezen.

Zie *Bibl.* Bleiswijk, T. II. p. 146.

NUITS (Lubbert) wordt door Wagenaar genoemd onder hen, die de hervorming te Amsterdam in 1566 voorstonden, en die als schutter den predikant Jan Arendsoon, met een schuit uit Waterland naar Amsterdam bragten.

Zie Wagenaar, *Bes. van Amst.* D. III. bl. 168. Commelin, *Bes. van Amst.* bl. 986.

NUIS (Jacob van) of Nuys, aldus waarschijnlijk naar zijne geboorteplaats, de stad Nuis of Neus in het Keulsche geheeten, verliet in December 1425 de dienst van hertog Filips van Bourgondië, hetzij door overlijden of anderszins als *coloriarden*, d. i. naar men verneemt, als de zoodanige, dien aan min edele metalen de kleur van zilver of goud moest geven. Hij werd op den 3den December 1425 als zoodanig in de Dordrechtsche munt opgevolgd door zekeren Jacob Janssoon, op eene bezoldiging van 25 nieuwe Hollandsche schilden, van de munt des hertogen.

Zie van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 372.

NUMAN (Philips), secretaris van Brussel, waar hij den 19 Februarij 1627 overleed. Foppens, die verscheidene werken van hem opgeeft, prijst zijne begaafdheden in de Nederduitsche dichtkunst, doch schijnt niet gekend te hebben zijn werkje, getiteld: *Den stryt des gemoets in den week der deuchden*, Brussel, bij Jan Mommaert, 1590, 4o. Willems, Kantelaar en de Vries hebben een uittreksel van dat zeldzaam werkje gegeven. Of de hierna volgende werken van Numan, die in het Latijn of Vlaamsch zijn geschreven, bleef Willems onbekend.

Descriptio Spectaculorum et Ludorum in adventu Sereniss. Principis Ernesti Austriaci Bruxellis editorum, Typis Plant. 1595, fol.

Panegyricum in adventum sereniss. Principum Alberti et Isabellae in Civitatem Bruxellensem, Ibid, 1602, fol.

Poëmata varia (verspreid en op bladen.)

Miracles de Nôtre-Dame advenuz au Mont-aigu (*suivis de*

deux dialogues sur les miracles), Brux. 1603, pet. in 8o. Ook in 't Vlaamsch.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1040, A. Wichmans, *Brab. Mar.* p. 207. Willems, *Verh. over de Ned. Taal en Lett.* D. I. bl. 291. Kantelaar en Siegenbeek, *Euterpe*, D. I. bl. 126. Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 530. 531. *Bibl. Hulth.* no. 25531.

NUMAN (Hermanus) werd in 1744 te Ezinge, bij Groningen geboren, oefeude zich in zijns vaders fabriek van verlakte goederen, in het teekenen van vogels, landschappen enz., werd vervolgens te Haarlem bij den behangselschilder Jan Augustini in de leer besteld, bleef daar vier jaren, keerde naar Groningen terug en vervaardigde er portretten, zoo in olieverw als pastel. Toen hij 24 jaren bereikt had, ging hij, ter voortzetting zijner studiën, naar Parijs, en kwam daar in kennis met den graveur le Bas, 't geen hem aanleiding gaf zich ook op die kunst toe te leggen. Een jaar later keerde hij naar zijn vaderland terug en zette zich te Amsterdam neder, vervaardigde er portretten en hielp Jurriaan Andriessen in het schilderen van eenige tooneelschermen voor den Schouwburg. Ook gaf hij onderwijs in de teekenkunst en gaf, ten behoeve zijner leerlingen, een werk uit, getiteld:

De beoefening der Teekenkunde, door de eerste gronden der meetkunde gemakkelijk gemaakt, Amst. 1807—1812, 4 st.

In 1797 gaf hij een stel van 24 prent-teekeningen in het licht. Zij stellen Hollandsche buitenplaatsen met hare beschrijving voor. Zij zijn luchtig geëtst en in kleuren, met het penseel opgewerkt.

Men heeft ook van hem:

Gedachten over den smaak, benevens eene Verklaring van de schoonheid van de schilderkunst, naar het Hoogduitsch van R. Mengs, Amst. 1773, 8o.

Men vindt van hem in de kunstverzamelingen wonder fraaije teekeningen, bestaande in landschappen, zoo van eigen vinding als naar schilderijen van Numan aan. Eene teekening van den Delfschen van der Meer, voorstellende een *Gezigt op Delft*, goldt op de verkooping van den baron van Leyden *f* 86; een dergelijke naar A. Cuyp, op die van C. Singendonck *f* 59. Hij was directeur ven de Maatschappij *Felix Meritis*, en lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut. Hij overleed den 9den Maart 1820.

Zie Immerzeel, t. a. p. Kramm, t. a. p. *Kunst- en Lett.* 1820. D. I. bl. 177. Arrenberg, *Naamr.* bl. 382; v. Cleeff, *Naamr.* bl. 432.

NUMAN (Henricus), predikant bij de Hervormde gemeente te Baflo-Rasquert, een dorp in de Ommelanden der provincie Groningen, overleed op 40jarigen leeftijd in 1787. Hij was onder zijne tijdgenooten, wegens zijne kennis der Semitische talen, gunstig bekend, en een der vrienden van den staatsraad Mr. Hendrik Ludolf Wichers, in 1848 te Groningen, in den ouderdom van 93 jaren overleden. Hij huwde Johanna Sara Piccard, die met H. Wichers, geneesheer te Middelstum, hertrouwde en in 1826 overleed.

Zie *Leven van A. Numan*, achter de *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1853. bl. 51, 52. *Boekz. der Gel. Wer.* 1787. bl. 234.

NUMAN (Arnoldus), in 1753 te Groningen geboren, werd in 1776 art. lib. mag. phil. doct., in 1781 predikant te Vrieschalo, en in 1785 te Ezinghe in het Westerkwartier, 1794 te Oud-Niedorp, classis Alkmaar, en verwierf zich door zijne geleerdheid en als schoolopziener van Noord-Holland, groote verdiensten. Hij was de broeder van de vorigen en oom van den volgende en overleed er 28 Maart 1831, oud ruim 77 jaren.

Zie het aangeh. Verslag, bl. 62. *Boekz. der Gel. wer.* 1776 *b* bl. 796, en op de genoemde jaren; *Nav.* 1858, bl. 346.

NUMAN (Alexander), zoon van Henricus Numan (zie boven), werd den 8 December 1780 te Baflo, in de Provincie Groningen geboren. Hij verloor 7 jaren oud zijn vader en werd aan de opleiding van zijn oom Arnoldus Numan toevertrouwd. Na diens vertrek, werd hij in het huis ven zijn stiefvader H. Wichers opgenomen en later een ijverig leerling van den Middelstummer predikant B. W. Hoffman. Hij woonde tusschen beide een geruimen tijd bij een broeder zijns stiefsvaders, die te Winschoten en de omstreken, mede een gezocht geneesheer was, zoodat hij vóór zijn komst aan de Academie, daar, doch vooral te Middelstum, veelvuldige gelegenheid had om zich voorbereidende kundigheden in sommige natuur- en geneeskundige wetenschappen te verwerven, het land en landvolk en de behandeling der gewone volksziekten te leeren kennen. Daar hij als student de vacantie-dagen op het land doorbragt, moest die kennis toenemen naar de mate zijner vorderingen in de wetenschappen. en nu kon hij zich, in korteren tijd dan anders mogelijk was, aan de hoogeschool te Groningen, waar hij 25 September 1801 ingeschreven werd en 18 Augustus 1804 promoveerde, tot medicus vormen. Onmiddelijk na zijne promatie vestigde hij zich op het Hoogezand, in de nabijheid van Groningen, zoo dat hij zijn letterkundig verkeer met zijne vrienden kon voortzetten, die nog vermeerderde, toen hem later het lidmaatschap der provinciale commissiën van geneeskunde (1814) en landbouw (1815) opgedragen werden. Het voorstel hem door een uitgever uit Oost-Friesland, destijds met Holland en Frankrijk ingelijfd, gedaan om het veeartsenijkundige Handboek van J. N. Rolhwes, in 1812 verschenen, ten dienste der veehouders in het Hollandsch te vertolken, gaf de eerste aanleiding tot zijnen volgenden levensloop. Immers wijdde hij zich van dien tijd af meer en meer aan dit vak, waarin het veerijke en wetenschappelijke Nederland bij Duitschers en Franschen achter stond, ofschoon geen land aan den bloei en toepassing dier wetenschap meer behoefte had.

Toen Willem I Koning der Nederlanden werd, waren de veeartsenijkunde en veeartsen in Belgiën in hoogere schatting dan in Noord-Nederland, daar velen hunne opleiding aan de beroemde school van Alfort hadden genoten. Maar dat men ook hier meer en meer het gemis van geschikte hulpmiddelen voor de veehouders bij de behandeling hunner zieke dieren begon in te zien, bewees het hoofdbestuur der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Dit meende die zaak als eene gewigtige volkszaak te moeten behandelen. Het trad daarvoor met Numan in briefwisseling en onderhandeling. Aan die loffelijke poging is de uitgave toe te schrijven van het *Handboek der Genees- en Verloskunde van het vee*, waarvan de eerste uitgave in 1819, de vierde in 1844 te Groningen, verscheen. Duizende exemplaren van dit werk zijn door dit land, Brabant en de Vlaanderen verspreid. In hetzelfde jaar, waarvan de eerste uitgaaf van het Handboek verscheen, nam de Koning (13 September 1819) een besluit, waarbij de oprigting eener veeartsenijschool op Gildestein even buiten Utrecht. Door de beide zoo even genoemde werken, was de aandacht der regering gevallen op Numan; die na lang aarzelen de voorstellen der regering aannam en zich te Utrecht als hoogleeraar bij de zoo pas in het leven geroepen school vestigde. Van dit oogenblik af, en vooral sedert zijne latere benoeming tot directeur der school, trad hij met volle kracht op in de wetenschappelijken werkkring van veeartsenijkunde en landbouw. Aan het hoofd der veeartsenijschool geplaatst, bleef hij voor haar met mannenijver werkzaam tot een paar jaren voor zijn dood, toen zij hervormd werd. Hij overleed den 1 September 1852 aan eene anthrax-ziekte, welke zich in de laatste week der maand Julij van hetzelfde jaar plotseling was begonnen te ontwikkelen.

Hij huwde in 1806 met Catharina Dorothea Star-Lichtenvoorst. Zijn portret gaat in folio in steendruk uit. Aan eerbewijzen heeft het hem niet ontbroken. Hij was ridder van den Nederlandschen Leeuw, kommandeur van de Eikekroon, lid der eerste klasse van het Kon. Ned. Instituut; directeur van de Nederl. Huish. Maats. (later Maatschappij ter bevordering der Nijverheid); lid van de Prov. commissie van Geneesk. Onderzoek en Toevoorzigt en der Prov. Commissie van Landbouw te Hannover, lid van het Natuur- en Letterk. Genoots te Groningen, en der Maats. ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam, secretaris der Prov. Commissie van Landbouw te Utrecht, lid der Maats. v. wetenschappen te Haarlem; corresp. lid van: het Genoots. *Vis Unita Fortior* te Hoorn, lid der plaatselijke schoolcommissie van Geneeskundig Toevoorzigt te Utrecht; van het Bataafsch genootschap van proefonderv. wijsbegeerte te Rotterdam, van het Zeeuwsch Genoot., van de Maats. van Ned. Letterkunde te Leyden, honorair-lid der Maats. tot bevordering van den Landbouw en veeteeld in de provincie Zeeland, der verloskundige vereeniging te Utrecht, der Dordrechtsche Flora te Dordrecht; corresp. lid van het Batav. Genoots. van kunst en wetenschap, lid van verdienste der veeartsenijk. Vereeniging in Noord-Hol-

land, honor. lid der Société Royale de Médicine, de la Société de Médicine vétérinaire de Belgique à Bruxelles, eere-lid van het Verein Teutscher Thierärtzte.

Hij schreef:

Dissert. Inaug. de Carbonatum officialium praecipuorum propagandi methodo natura et usu, Gron. 1804.

Veeartsenijkundige werken:

J. N. Rohlwes, *Algemeen Handboek der algemeene Veeartsenijkunde*, uit het Hoogd. vertaald, Gron. 1812.

Handboek der Genees- en Verloskunde van het Vee, Gron. 1819; de tweede uitgave in 1826; de derde uitgave in 1833; de vierde verbeterde en vermeerderde uitgave is van 1844.

Proeven omtrent de werking van de smetstoffen der Koepokken op onderscheidene huisdieren, met aanmerkingen hiertoe betrekkelijk, eene bijdrage tot de vergelijkende Geneeskunde, in *Vad. Letteroef.* van 1825.

Veeartsenijkundig Magazijn, Gron. 1ste deel 1827 en 1828; 2de deel 1829 en 1830; 3de deel 1837; 4de deel 1844. Het vierde deel ook uitgegeven onder den afzonderlijken titel van *Verhandeling over de heerschende Longziekte onder het rundvee.* Het vijfde deel, 1ste stuk, verscheen in 1845, het 2de stuk in 1846. Het zesde deel in 1847, bij van Kesteren, te Amsterdam.

Proeven en Waarnemingen omtrent de inenting der Pokken van schapen, door D. H. van der Meer, H. C. B. Medenbach de Booij, S. Ellerbeek en G. H. Ramaer, met een vergelijkend overzigt, hiertoe betrekkelijk en eene voorrede door Dr. Numan, 's Grav. ter Algemeene Landsdrukkerij, 1825.

Redevoering over de Veeartsenijkunde en de inrigting van derzelver onderwijs overeenkomstig met het belang der Maatschappij, Gron. 1827; ook geplaatst in het *Veeartsenijkundig Magazijn*, Deel 1.

Sur les propriétés nuisibles, que les sauvages peuvent acquérir pour différents animaux domestiques, par L. Numan et L. Marchand, trad. du Holl., Gron. 1830. Dit werk is in het Hoogd. overgebragt door dr. C. Sprengel, in zijne *Land- und Forstwirtsschaftliche Zeitschrift fur Braunschweig, Hanover und die angrenzenden Länder*, Braunschw. 1834—36.

Teregtwijzing eener verkeerde opvatting omtrent de proeven betrekkelijk de werking der smetstoffen van de Koepokken op onderscheidene Huisdieren, voorkomende in het *Journal de Médicine Vétérinaire*, Janvier 1826, in het *Journal d'Agriculture Française* van 1827 en in de *Konst- en Letterb.* van 14 Maart 1828.

De Wijze om Koeijen door koepokstoffen te besmetten, en daardoor koepokken voort te brengen volgens Dr. Sonderland te Barmen, aan proefnemingen onderworpen, in *Konst- en Letterb.* van 24 Junij 1831.

Verhandeling over de Koepokken, zoo als dezelve natuurlijk bij het Rundvee voorkomen, en door inenting kunnen worden voortgebragt en over de bevestigende Mok of Pok-mok des paards enz. met platen, Utr. 1831.

Waarnemingen omtrent het langdurig verblijf boven den gewonen dragttijd van gestorvene jongen bij de moederdieren, in het 3de deel der *Nieuwe Verh. der Eerste Klasse van het Kon. Ned Inst.* Amst. 1831.

Beschrijving van een misvormd schaap met overtolligheid van deelen, met platen, in het 4de deel van dezelfde *Verhand*, Amsterdam 1832.

Over de Horzel-maskers, welke in de maag van het paard huisvesten, met platen, in het IVde deel der *nieuwe verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsch Instituut.* Amsterdam 1833. Dit werk is in het Hoogduitsch vertaald en met bijvoegsel vermeerderd omtrent overige Horzelmaskers bij de huisdieren voorkomende door Dr. C. H. Hertwig, hoogleeraar aan de Koninklijke Veeartsenijschool te Berlin. In het *Magazin fur gesammte Thierheilkunde*, door dr. E. F. Gurlt und Hertwig, 4de Jahrgang, 1ste st. 7de heft, Berlin, 1838, en mede afzonderlijk uitgegeven; in het Fransch vertaald door den hoogleeraar S. Verheyen te Brussel, in het *Recueil de Médicine Vétérinaire* van Mars, Juin en volgende nummers.

Mededeelingen van een kort Verslag omtrent eenige proeven, genomen met oogmerk om door het inenten van Runderen, Koepokstoffen te verkrijgen, en over de uitwerking dezer stoffe op den mensch, door B. Hartog, heelmeester te Wormerveer, in de *Konst- en Letterb.* van 18 Augustus 1834.

Over de Veeartsenijkunde en beschrijving van 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht, met afbeelding van derzelver gebouwen, in het *Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek*, Utrecht, 1838; ook afzonderlijk verkrijgbaar gesteld.

Beschrijving van een grootendeels dubbeld Kalfs-monster, in het 7de deel van de *Nieuwe Verh. der Eerste Klasse van het Kon. Ned. Inst.* Amst. 1838.

Over de periodische ontlasting van Bloed uit de geslachtsdeelen bij sommige huisdieren, bepaaldelijk bij de Koe en beschouwing van dit verschijnsel in betrekking tot de constructie der vrouw, in het *Tijdschrift voor Natuurlijke Geschiedenis en Physiologie* van J. van der Hoeven en W. H. de Vriese, D. V, Leyden, 1838. Deze verhandeling is in het Hoogd. vertaald in Frolips *Neue Notizen*, B. VII. In het Fransch vertaald door professor S. Verheyen, in het *Journal Vétérinaire et Agricole*, Bruxelles.

Over wormen, voorkomende in de oogen van sommige dieren en den mensch, vergezeld van eene Waarneming omtrent een bijzonderen, tot dusverre niet beschreven Worm, verwijderd uit het oog van een paard, door de opening van het hoornvlies, in het *Tijdschrift voor Natuurl. Gesch. en Phys.* van J. van der Hoeven en W. R. de Vriese, deel VII, Leyden, 1840. In het Fransch vertaald door S. Verheyen, professor à l'école Véterinaire d'Agriculture Belg. Brux. 1842.

Over de inenting van het Montzeer en de Klaauwziekte aan Runderen en Schapen, als een middel om deze ziekte zachter en minder langdurig te maken, Utrecht, 1842. In het Fransch vertaald door professor S. Verheyen, in het *Journal Vet. et Agric.* Brux.

Verhandeling over de onvruchtbare Runderen, bekend onder den naam van Kweenen, in verband tot sommige andere dieren, met misvormde Geslachtsdeelen, Utrecht, 1842, met 23 gelith. platen. In het Fransch vertaald door professor S. Verheyen te Brussel, 1843.

Over den hoogen ouderdom dien het Paard bereiken kan, Utrecht, 1843.

Drietal Waarnemingen betreffende de dolheid van den Hond, in het 7de deel van de *Verh. der Eerste Klasse van het Kon. Ned. Inst.* Amst. 1843, vertaald door professor S. Verheyen, in het *Journal Vet. et Agric.* T. II.

Over de uitgedroogde en zoogenaamde Steenkalveren, welke meermalen in de baarmoeders van koeijen worden aangetroffen, vergeleken met harde of versteende menschelijke vruchten (Lithopodia) *en sommige andere steenvormingen, welke in de diergelijke ligchamen voorkomen*, in het *Tijdschrift van het Kon. Ned. Inst.* no. 4, 1843, bladz. 373, vertaald in het Fransch door professor S. Verheijen, Inspecteur vétérinaire de l'armée Belge.

Aanmerkingen op het geschrift van den heer J. van Hertum, getiteld: *Een woord over de oorzaken van het voortdurend heerschen der besmettelijke Longziekte onder het Rundvee, in eenige Provincien van het Koningrijk der Nederlanden, in verband tot de verhandeling van den zelfden Schrijver, over de besmettelijke Longziekte van het Rundvee, en de maatregelen en middelen om dezelve af te weren en te stuiten.* Zwolle 1845. Overgedrukt uit het Tijdschrift de *Vriend van den Landman.*

Proeven omtrent de voedering van Varkens met aardappelen, door de heerschende rot ziekte aangedaan, en over de nadeelige uitwerking van schimmelig voedsel, voor den mensch en onderscheiden vee Utrecht 1845. Overgedrukt uit de *Utrechtsche Courant.*

Over den invloed der maan en hare verschillende standen, op het voortteling-vermogen der dieren in het tijdschrift het *Instituut* jaargang 1846 bl. 36.

Aanwijzing der behandeling van de Schurft der schapen en van ander vee, zonder aanwending van Rottekruid en kinkmiddelen.

Teregtwijzing betreffende eene dwaling, voorkomende in het werk van Dr, J. M. Zimmerman, onlangs uit het Hoogduitsch vertaald door B. B. Sybrand Med. Dr. te Amsterdam, getiteld: *de menschenpokken en derzelver behandeling, in Kunst en Letterbode* No, 22 1846.

Advies over de onlangs plaats gehad hebbende plotselinge sterfte onder een aantal Runderen van de Wed. van der Loos, in het Voorburgstraatje te 's Gravenhage, medegedeeld in de *Staats-Courant door de Administratie over de Nationale Nijverheid.*

Raadgeving van Landlieden, ter voorkoming van ziekten

onder het vee, als het gevolg van de plaats hebbende regenachtige weergesteldheid.

Korte handeling tot de kenteekenen der gezondheid en ziekelijkheid van het Rundvee, vooral ten dienste van hen, die belast zijn met het toezigt op den invoer van buitenlandsch vee binnen het Koningrijk der Nederlanden, 1830. Deze handleiding is mede ten behoeve der Belgische provinciën, in de Fransche taal in de dagbladen, medegedeeld.

Over de ziekten van het Rundvee, gewoonlijk het Miltvuur genaamd, benevens eenige algemeene aanwijzingen om dezelve te behandelen en voor te komen 1829.

Dit stuk is mede in de Fransche taal, in de Belgische dagbladen, ter behoeven dier provinciën medegedeeld.

Bijdragen tot de ontleedkundige en physiologische kennis der Horens van het Rundvee, met platen; in het XIIIde deel van de *Nieuwe verhandelingen van de Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut*, enz. 1847.

Over den nadeeligen invloed van den zieken Veestaat op den landbouw, uitgesproken op het tweede Landhuishoudkundig Congres, gehouden te Arnhem op den 3, 4, 5 Junij 1847. Overgedrukt uit het verslag van het verhandelde op het Congres.

Over het nut van de aanwending van aderlatingen bij de heerschende longziekte van het Rundvee, geplaatst in een der Utrechtsche Couranten van Mei 1848, naar aanleiding van een daarover geplaatst vertoog van den heer J. C. Enklaar, in het dagblad *Overijssel*.

Kan het vleesch van dieren, bij welke het Rattekruid uitwendig of inwendig als geneesmiddel is aangewend, veilig door den mensch als voedsel worden gebruikt? te Tiel bij C. Campagne 1849.

Adres aan het 5de Landhuishoudkundig Congres te Leyden, betrekkelijk de zaak der Longziekte en daartegen te nemen maatregelen, Leyden bij H. R. de Breuk 1850.

Over de Veelkop-Blaasworm der hersenen (Polycephalus coenurus) cerebralis. In de *Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk Nederl. Instituut*, 3de reeks 3de deel. Hiervan is een kort uittreksel gegeven, met eenige verkleinde afbeeldingen in de *Tagesberichte* u. z. w. von R. Froriep 1852 Mei No. 305. S. 73.

Bijdragen tot de kennis van de Schaaps-Neushorzel (Oestrus nasalis ovinus) in het *Tijdschrift voor de Wis- en Natuurkundige wetenschappen van het Koninklijk Nederlandsch Instituut*. Deel IV.

Ontaarding in vet of steatosis, en buitengewone ontaarding der slaapspieren bij een jong geboren kalf, in de *Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut*, 3de reeks 4de deel, 1851.

Over het gebruik van vleesch van zieke dieren door den mensch, Utrecht 1852, bij Siddré.

Over het Rattekruid als geneesmiddel voor de schurft der schapen, Utrecht 1852, bij Siddré.

Wijders zijn uit het Hoogduitsch en Fransch vertaald, onder leiding en opzigt, en met voorredenen van A. Numan, uitgegeven de navolgende werken:

Handboek der Vee-artsenijkundige heelkunde van J. F. C. Dieterichs, door J. W. A. Hart en G. Kylstra, Groningen 1827, 3 deelen.

De kunst van het Hoefbeslag van J. F. C. Dieterichs, door J. W. A. Hart, 's Gravenhage en Amsterdam 1830.

Het Hoefbeslag zonder dwang, van C. Ballassa, door J. W. A. Hart, 's Gravenhage en Amsterdam 1830.

Verhandeling over de kennis van den ouderdom des Paards, van het Rundvee, Schaap, den Hond en het Varken, door N. F. Girard en J. Girard, uit het Fransch vertaald door F. C. Hekmeijer, Utrecht 1837.

Verhandeling over den Kolder der Paarden, mede uit een geregtelijk vee-artsenijkundig oogpunt beschouwd: naar het Hoogduitsch van Nüsken overgewerkt en met vele bijvoegselen vermeerderd door F. C. Hekmeijer, met een voorrede van A. Numan, Breda 1828.

Landbouwkundige geschriften:

Iets voor Landbouwers over het zaaijen van koolzaad en andere veldgewassen op reijen, met platen, Gron. 1827.

Handleid. tot de inlandsche Schaapteelt, inzonderheid met opzigt tot verbetering der Wol; in het *Tijds. ter bevord. der Nijverheid*, 2de, 3de en 4de deel, Haarlem, 1834, 1836 en 1837. Ook afzonderlijk gedrukt, Haarlem, 1835 en 1836, 2 deelen met platen.

Over de belangrijkheid der Wolteelt en de noodzakelijkheid, dat dien tak in ons Land tot meerdere volkomenheid worde gebragt in evenredigheid tot naburige landen, in het zelfde tijdschrift, deel III.

Iets voor Landbouwers over de teelt van het Chineesche Radijszaad als oliegevend gewas, Utrecht, 1837.

Beschrijving van een Werktuig geschikt om Wortelgewassen te snijden tot Vee-voeder, in het *Tijds. ter bevord. van Nijverheid*, deel V, Haarlem, 1839.

Berigt omtrent de Schaapsteelt aan 's Rijks Veeartsenijschool, in het zelfde tijdschrift.

Iets over de bemesting met beenderen, zijnde een verslag van de Commissie uit het Landbouwk. Gezels. te Doncastle in Engeland, tot het onderzoek van het nut dezer wijze van bemesting benoemd, uit het Hoogd. volgens de *Möglinsche Jahrbücher der Landwirtschaft* von F. Korte, B. I, Berlin, 1836, vertaald in het tijdschrift *de Vriend van den Landman* van E. C. Enklaar, deel 3, Nijmegen, 1839.

Proefneming omtrent de teelt van den Verw-duizend-knoop (Polygonum tinctorium) *en het verkrijgen eener blaauwe verwstoffe uit deze plant*, in het *Tijds. ter bevord. van Nijverh.* deel VI, Haarlem, 1840.

Geschiedk. Onderzoek omtrent de vermaarde afkomst van het Texelsche schaap uit de Oost-Indiën en ophelder. nopens de omstandigheid, welke tot deze veronderstelling waarschijnlijk aanleiding zal hebben gegeven, met eene plaat, Utrecht, 1842.

Voorwoord voor Reinhold Nobis bemestings-leer, vrij bewerkt door Louis Mulder, math. et phil. nat. cand. Rott. H. A. Kramers, 1850.

Geneeskundige schriften:

Dissertatio inauguralis de Carbonatum Officianalium praecipuorum propagandi methodo, natura et usu, Gron. 1840.

Iets over de Zwarte Staar, volgens Hufeland, uit het Hoogd. vertaald, in de *Vad. Letteroef.* van 1806.

Iets over de Breuken, volgens Hufeland; in hetzelfde tijdschrift.

Vergiftiging door den Braaknoot (Nux Vomica); in het *Geneesk. Magazijn*, (zie no. 5), 4de deel, 2de stuk, Leyden, 1806.

Waarneming omtrent de Water-kanker (Ulcus Noma); in het *Geneesk. Magazijn* van Stipriaan Luiscius, Macquelin en Ontijd, 4de deel, 3de stuk, Leiden, 1807.

C. W. Hufeland, *Waarnemingen omtrent de Zenuwkoortsen en derzelver complicatien*, met eene voorrede van E. J. Thomassen à Thoessink, Gron. 1808.

Over het Maartsche Sneeuw-water, in het Groninger maandschrift *Tot Nut van 't Algemeen*, Gron. 1810.

Nuttigheid van het IJswater, in hetzelfde tijdschrift.

Waarnemingen omtrent de verplaatsing van het Hart van de linker- naar de regter holligheid van de borst enz., in de *Geneesk. Waarn.*, uitgegeven door E. J. Thomassen à Thuessink, Gron. 1810.

Waarnemingen omtrent den Persloop, welke in den nazomer van 1810 in De Kiel heeft plaats gehad. Verhandeling, bekroond en uitgegeven door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in het Departement van den Wester-Eems, Gron. 1812.

Over het Slaapwandelen en het dierlijk Magnetismus, van K. Sprengel, uit het Latijn vertaald, in de *Vad. Letteroef.* van 1814.

Verhandeling over het dierlijk Magnetismus als den grondslag ter verklaring der physische levens-betrekkingen en sympathie tusschen de dierlijke ligchamen, Gron. 1814.

Over de meest geschikte wijze van Koepokstoffe te verzamelen en te bewaren, in den *Konst- en Letterb.* van 8 Jan. 1831.

Zie *Levensb. van A. Numan, rustend Leeraar der Acad. door W. Frolik, Secr. der Acad.* in *Versl. en Meded. van de Kon. Akad. van Wet.* D. I; *Levensb. door C. Star Numan* achter *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1853; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 261; G. J. Mulder, *Veeartsenijsch.* bl. 8; Kobus en de Rivecourt.

NUMAN (S. H.) schreef:

Twee Waarnemingen omtrent het vermogen van het semen phellandrii aquatici in *Algem. Vad. Letteroef.* D. XXII. St. 2, bl. 165.

Drietal Waarnemingen omtrent de uitwerking der artemisia vulgaris in de vallende ziekte, t. a. p. 1826, D. XXXVI;

St. 2, bl. 165.

Waarnemingen omtrent den Water-kanker uleus norma, in *Geneesk. Magazijn*, door Stipriaan Luiscius enz. 1815, D. V. St. 3, bl. 74.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir* p. 262.

NUMAN (Cornelis Star), zoon van den vorige, werd den 2 Februarij 1807 te Sappemeer geboren. Na gedurende zijne kinderjaren het gewone volksonderwijs te hebben genoten, werd hij 7 jaren oud te Hoogezand aan de zorg van P. J. Rünckel, die aldaar een inrigting voor beschaafd middelbaar onderderwijs had, toevertrouwd. In 1822 werd hij student te Utrecht, en reeds in het volgende jaar zijne verhandeling de *Latina recentiorum poësi et de Horatio atque Sarbievio inter se comparatis* (1) door de Luiksche Academie, en in 1825 zijne lofreden op Viglius ab Aytta door die van Gent het eermetaal waardig gekeurd (2), In 1825 ging hij, na het bekomen van den graad van candidaat in de Besp. wijsb. en Letteren, over tot de studie der Regtsgeleerdheid, onder Arntzenius, de Brueys, van Enschut, N. C. de Fremerij en later onder Holtius en Ackersdijck. Met jeugdigen ijver werd aan de Grondwet van 1815 door hem en eenen zijner vrienden eene opzettelijke studie gewijd. Als vruchten van dit onderzoek zijn eenige opstellen door hem in tijdschriften geplaatst (3).

Ook behoorde hij en zijn vriend Hora Siccama tot de redactie van het in den jare 1826, 27 in de studentenwereld veel opgang makende Utrechtsche Akademieblad, *de gekortwiekte Faam*, waarin de opstellen *over de besluiten betreffende het Hooger Onderwijs* in no. XIII volgg. van hem en een zijner vrienden en de *Beschrijving van een jaardagh der Hoogeschoole tot Utrecht ten jare* 1826, in den stijl van Hooft, in No. X van hem alleen is:

Ook gaf hij in 1830 anoniem, *Het petitie-regt van ingezetenen aan de Staten Generaal gehandhaafd*, te Utrecht bij J. Altheer in het licht.

Uit den veldtogt van 1830, waaraan hij deel nam, wedergekeerd, gaf hij eene *Diatribe in Nicolai Machiavelli opusculum dèl principe inscriptum* als Akademisch proefschrift uit. Het geheel geschiedkundig eerste boek *de Nicolai Machiavelli vita, aetate et scriptis*, werd verdedigd onder het praesidium van Prof. van Heusde en verwierf Numan honoris causa den titel van Philos. Theor. Mag. Littor. Hum. Doctor; het tweede meer bijzonder handelende over Machvelli's werkje *Del Principe* werd verdedigd als inaugurale dissertatie ter verkrijging van den rang van Jur. Rom. et Hod. Doctor.

Na het overlijden van Gabinus de Wal (22 Oct. 1833) kozen curatoren der Groninger Hoogeschool Numan in zijne plaats en den 11 Junij 1834 hield hij zijne inwijdingsrede de *Jure publico hâc nostrâ aetate potissimum recte excolendo*. Zes jaren later legde hij de Rectorale waardigheid neder met eene rede *de patrio Jure-consulto, academica institutione informando* (4.

Gedurende dit Rectoraat smaakte hij op den 11 Junij 1840 het genoegen zijnen Akademievriend W. Muurling als opvolger van van Oordt in te leiden met een korte schets van zijn leven en wetenschappelijke verdiensten. Kort te voren had hij eene dergelijke schets gegeven van J. Lenting, die op den 21 Mei 1840, als opvolger J. ten Brink zijne betrekking aanvaardde. Beide programata getuigen van Numans geschiktheid om in korten en sierlijken Latijnschen stijl zijn gedachten uit te drukken. Nog eenmaal, in het jaar 1854—1855, vervulde hij de rectorale waardigheid, en droeg deze op den 11 October 1855 over, na het uitspreken eener redevoering *de disciplinas quae in Juris naturâ explicandâ versatur, sive de Juris doctrinae philosophicae ambitu et gravitate*. Hij overleed in den avond van den 9 Mei 1857. Behalve van andere genootschappen was Numan lid van het Prov. Utr. Genoots. en de Maats. van Ned. Letterk. te Leyden. Hij huwde Octavia Cornelia Susanna van Swinderen, dochter van Jhr. mr. Oncko van Swinderen van Rensuma, welk huwelijk met een vijftal kinderen werd gezegend. Behalve de reeds gemelde schriften zijn nog van zijne hand:

Inleiding tot de wetenschap van het Europische volkregt, nagelaten werk van Prof. G. de Wal met voorr. van Numan Gron. 1835.

Zede- en staatkundige Toespraken van Dr. W. E. Channing, Met eene voorr. van Mr. C. Star Numan Gron. 1850. 51, 2 d.

Verslag over de bronnen van oud-vaderlandsch regt, met betrekking tot de stad en provincie Groningen. Aanteekk. v. h. verhandelde in de Sectie vergad. v. d. Utr. Genoots. over 1853—1854; Sectie voor Regtsgel. en Wetg. bl. 13 en *Bijlagen* 13 bl 48—58.

Joan Melchior Kemper, als *Nederlandsch Staatsman geschetst* in de *Gids*, Jaarg. 1841 no. 4 en 6, en afzonderlijk Amst. bij G. J. A. Beijerinck, Amst 1841.

Schets van het leven en karakter van Mr. Jhr. Wicher van Swinderen in den *Algem. Kunst en Letterb.* van 1836.

Schets van het leven en karakter van Alexander Numan in *Handel. der Maats. van Ned. Letterk.* 1853.

Tammo Sypkens tot aandenken voor zijne vrienden, geschetst door mr H. A. Spandau en mr. C. Star Numan, Gron. 1843.

Ter nagedachtenis van Ph. W. van Heusde, Gron. 1839.

Aanspraken aan de comp. vrijwillige Jagers van de Utr. Studenten, *Almanak* voor 1831 bl. 155—162, voor 1834 bl, 115—126; *Annales Acad. Rh.* Traject à 1833—34, in *Orat.* T. G. van Lidth de Jeude p. 21: *Verslag van de derde réance der vrijw. Jagers van de Utr. Hoogeschool*, Utr. bl. 9—19.

Ook bestaat er een Hoogd. vertaling van zijne dissert. get. C. S. N. *Untersuchung über Nikolo's Machiavelli's Buch vom Fürsten. Nach d. Latien. Deutsch bearbeit von Ferd. Gauter*, etc. Karlsrühe, 1841.

Zie Mr. Philipse in *Hand. der Maats. van Ned. Lett.* 1858. de Wal, *Aanspr. ter opening der Jaarl. Verg. op den* 18 *Junij* 1857 bl. 5, *Hand. der Alg. Verg.* 1856. bl. 51 volgg. W. Woldringh, *Diss. inaug. qua duae Quaest. Juris publ. Belg. expl.* p. 64, not. 36; *Annal. Acad. Rh. Traj.* a. 1833—34. p. XXVIII, *Verslag der Jaarl. Verg. van het Prov. Utr. Gen.* 1858. *Algem. Kunst- en Lett.* voor 1834. bl. 29—299, 312—317. 1898. bl. 459—61, 1841. bl. 313—315; *Bijdr. tot Begtsg. en Wetg.*, D. IX. bl. 224; J. de Bosch Kemper, in *Staatk. en Staathuishoudk. Jaarb.* voor 1857. Voorb. bl. IX. *Ned. Jaarb. voor Regtsg. en Wetg.* D. III. bl. 296; *Gedenkb. van Gron. Hoogesch.*; *Neederl. Mus. dritte Heft*, Carlsr. 1838; Kobus en de Rivecourt.

NUMMER (Wilhelmus Hendricus), geboren te Leeuwarden, in 1735, bezocht de Latijnsche school te Breda, studeerde te Groningen, werd in 1759 als proponent te Zundert en Rijsbergen beroepen, in 1771 te Oudebosch, waar hij den 6den October 1781 in den ouderdom van 46 jaren en 6 maanden overleed. Hij was ongehuwd. (1)

Men heeft van hem:

Disputatio Philosophica exhibens observationes selectas ad Origines Hebraeas, Gron. 1755, 4o.

Hier achter een Grieksch vers van S. H. Verschuir en Latijnsche van H. Knock en P. H. Lemanteau.

Zie *Boekz. der Gel. Wer.* 1781. *b.* bl. 57 volgg. Brans, *Kerk. Reg.* bl. 180; Hermans, *Consp.* p. 26.

NUNEM (A. van), tooneeldichter uit de eerste helft der achttiende eeuw, gaf onder de zinspreuk *per gradus ad altiora* in het licht:

Petro Aloisio Farnese, Hertog van Parma en Placenza, trsp. Amst. 1738, kl. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 531. *Cat. der Maats van Ned. Lett. te Leyden*, D. I. bl. 159.

NUNEZ (J.), chevalier de Tavarez, schreef in 1788, als student in de regten, terwijl hij te Zwolle woonachtig was, een uitvoerigen *Zegenzang ter heuglyke Wederkeringe en Herstellinge van Prins Willem V*, geplaatst in *Gedenkzuil van Neerlands heil en Oranjes zegepraal*.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.*

NUPOORT (Jan) of Nieupoort, werd als proponent beroepen naar Constantinopel met den ambassadeur Kalkoen, en later predikant te Batavia.

(1) *Annal. Acad. Leod.* a. 1822—1823.

(2) *Annal. Acad. Gand.* a. 1823, 1824.

(3) o. a. in de *Arnh. Cour.* van 1388, no. 69—71.

(4) *Annal. Acad.* 1839—40. *Hagae Comit.* 1842, p. 191 seqq.

(1) Zijn vader was eerst amanuensis van den prins stadhouder, later secretaris en stokhouder te 's Prinsenhage.

Hij maakte zich als godgeleerde en dichter bekend door:

Het Voorportaal van het Gebouw der Paltzische Godgeleerdheid geopend of Inleiding tot de verklaring van den Heidelb. Catechismus, Utrecht, 1775.

Catechisatie over het voorbeeld der Goddelijke Waarheden van A. Hellenbroek, Utrecht, 1776, 2 d.

Het voorbeeld der Goddelijke Waarheden van Abraham Hellenbroek tegen de gevoelens van parthyen verdedigd, door Samuel van Emdre, predikant te Hinnaar, zijnde eén Vervolg op de korte en eenvoudige Catechisatie over 't gemelde Voorbeeld door Jan Nupoort, Utrecht, 1785.

Het regt Gebruik van den Heidelb. Catechismus aangewezen en aangeprezen, Utrecht, 2 d. 8o.

't Wezen des Geloofs, gezogt en gevonden in de XXIste Vraag en Antwoord van den Heidelb. Catechismus, Utrecht, 1777, 8o. Gron. 1791, 8o.

Drie Leerredenen na het doen van eene gevaarlijke reize, uitgesproken te Batavia 1782, Utrecht, 's Hage.

Een gedicht van hem vindt men in de *Stichtelijke Gezangen van W. van der Meer.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* Arrenberg, *Naaml.* bl. 262.

NUPOORT (Jan van den). Zie NYPOORT (Jan van den.)

NUSSEN (Abraham Janssens van) of Nuyssen. Zie JANSSENS (Abraham.)

NUSSYE (Johannes) te Groningen. Wij weten alleen van hem, dat hij de afschrijver is van een handschrift op de bibliotheek te Groningen, waarin o. a. eenige tractaatjes van Geert Groete. Hij voleindigde het in 1462 op den feestdag van Maria Magdalena. Het is beschreven door J. Clarisse, in zijn *Verh. over den Geest en Denkwijze van Geert Groete* in Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. 1. bl. 357, 381.

NUTIUS (Philippus), Jesuit, te Antwerpen in 1597 geboren, welsprekend redenaar en hoogleeraar in de wiskunde en godgeleerdheid te Praag en Madrid, biechtvader van den graaf de Feria, veldoverste van den koning van Spanje. Hij werd naar Zweden gezonden, om de reeds wankelende koningin Christina tot de Roomsche kerk over te halen. Hij overleed te Mechelen 17 April 1661, in den ouderdom van 64 jaren. Hij gaf in het Vlaamsch eenige schriften uit tegen Jacobus Trigland, hoogleeraar te Leyden.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 1042; Jöcher.

NUWEHOVEN (Dominus van den). Op s' Rijks Archief berust:

Handschrift en Rekening van D. v. d. N. van de equipage van elf Schepen van oorloghe, opghestelt by Myn here den Admiraal van Beveren tot bescermenisse van de Harincbuissen, A°. 1523.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. I. bl. 84.

NUYS (Otto), schreef een verhandeling *de Capitis dolore*, Hard. 1698, 4o.

Zie Adelung.

NUYEN (Wijnand Jan Joseph), werd den 4den Maart 1813 te 's Hage geboren, had reeds in zijne jeugd eene overhellende neiging tot de teekenkunst, en den beroemden landschapschilder A. Schelfhout tot leermeester. Hij arbeidde van 1825 af, eenige jaren onder diens leiding en bragt het met verbazende snelheid tot eene aanzienlijke hoogte in de kunst. Aanvankelijk bepaalde hij zich tot het schilderen van zomer- en winterlandschappen, waarbij hij getrouw de natuur tot leidsvrouw had. Op zijne reizen door Frankrijk en België werd hij meer nabij bekend met de aldaar heerschende schilderkunst, die, schoon zeer kort, invloed op zijne manier uitoefende, doch spoedig zegevierde zijn gezond verstand, en in zijne strand-, haven- en stadsgezigten, dikwijls wemelende van ontelbare grondig geteekende en fiks geschilderde stoffaadje, heerschte weder die zelfde heldere toon en waarheid van koloriet, die reeds van vroegere dagen de kenmerken der Hollandsche kunst waren. Hij overtrof in de bovengemelde vakken alle zijne tijdgenooten, vooral door meesterlijke penseelsbehandeling. Zijn werk, na zijn dood aanmerkelijk in prijs gestegen, versiert de meeste, zoo in- als buitenlandsche kabinetten. Aanzienlijk is het getal zijner schilderijen en teekeningen. Immerzeel vestigde het oog van het publiek vooral op zijn kapitale schilderij, voorstellende een *Stads binnenhaven*, even rijk aan ordonnantie als uitmuntend van koloriet en penseelsbehandeling, weleer in de kunstverzameling van A. D. Schinkel te 's Hage. Hij huwde C. J. Schelfhout, dochter van zijn leermeester, en overleed den 2den Junij 1839. Zijn lijk werd met veel plegtigheid op het R. C. kerkhof buiten 's Hage ter aarde gebragt, waarop zijne vereerders een eenvoudig monument stichtten, dat den 22sten Julij 1842 plegtig werd ingewijd. Hij was lid der Akademie van Beeldende Kunsten. Zijn portret, naar de schilderij van N. de Keijser, door H. ten Hove Bz. op steen gebragt, is van eene treffende gelijkenis.

Zie behalve Immerzeel en Kramm, *Astrea*, 1839; *Not. Biogr. sur W. J. J. Nuyen, peintre holl. par Felix Bogaerts, Soc. des Beaux-Arts*, 1839, met portret, door Baugniet; *Kunst- en Lett*, 1839. Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. van Portr.*

NUYENS (Joannes), een Antwerpsch kunstschilder, van wien niets meer bekend is, dan dat hij in 1482 in de registers van het St. Lucasgild aldaar voorkomt.

Zie Kramm, t. a. p.

NUYSSENBURG (Willem van) of Nuyssenborch, zoon van Jan van Nuyssenburg en Anna van Alblas, diende keizer Karel V op eigen beurs, 16 maanden lang, met 10 knechten te paard. Hiervoor werd hem door den keizer te leen gegeven zeker land in Papendrecht, naar hem *Nuyssenburg* genoemd, later wegens de zware dijklasten, bij steking door zijne erfgenamen verlaten. Hij huwde Wilhelmina Visscher, die hem 5 kinderen schonk.

Zie Balen, *Bes. van Dordr.* bl. 1169.

NUYSSENBURG (Johan van), zoon van den vorige, had in 1572 tot 1596 (zijn sterfjaar), het gouvernement van den geheelen Hoekschen Waard tot den Briel toe. Hij huwde 1. Geertruid van der Bies, 2. Emma Botten. Zijne 20 kinderen vermeldt Balen, t. a. p. bl. 1169.

NUYSSENBURG (Anthoni van), zoon van Dirk van Nuyssenburg en Geertruid Muys van Holy, was med. dr. en hoogleeraar in de natuurkunde en Grieksche taal. Hij overleed echter kort daarna in 1636 aan de pest. Zijn echtgenoot Susanna Koenen, schonk hem geen kinderen. Zijn broeder Jacob was med. dr. te Bommel, waar hij in 1648 stierf.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1171; Schotel, *Ill. School*, bl. 79, 133.

NUYSSENBURG (Isaac van), den 11den Januarij 1738 te Rotterdam geboren, studeerde te Leyden, werd in 1763 predikant te IJzendoorn, onder de classis van Tiel, in 1765 te Buren, in 1771 te Geertruidenberg, waar hij den 6den Aug. 1778 overleed. Hij behaalde den 1sten Februarij van dat jaar de zilveren eerepenning met zijn dichtstuk *Op het Tweede Eeuwgetijde der Leydsche Hoogeschool*, bij het genootschap *Kunst wordt door arbeid verkregen.* Tegelijker tijd werden jonkvrouwe de Lannoy en de kostschoolhouder Simon van der Waal, die toen beiden, gelijk Nuyssenburg te Geertruidenberg, de poëzy beoefenden, bekroond.

Behalve deze dichterlijke proeve gaf hij nog in het licht:

Nederland door vreugde en droefheid tot God geroepen, in 3 leerredenen, Utrecht, 1769.

Nederlandsch Eeuwgetijde, in klinkdichten, Dordr. 1772.

Korte beschrijving van Geertruidenberg, voorafgegaan door plegtige Jubelreden ter Tweede Vereeuwiging van de eerstgebeurde Verlossing der stad uit de magt der Spanjaarden, op den laatsten van Oogstmaand 1573, en gevolgd van eenige Historische Bijlagen, Dordr. 1774. 8o.

Nagelaten Gedichten, Utrecht, 1778.

Nuyssenburg was lid der Haagsche en Leydsche dichtgenootschappen.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 6, 162; *Korte Bes. van Geertruid.* bl. 383; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. IV. bl. 531 volgg. Glasius, *Godg. Ned.* Arrenberg, *Naaml.* bl. 384, 385; de Lannoy, *Ged.*; Kobus en de Rivecourt; Bodel Nyenhuis, *Topogr. Lijst*, bl. 49; *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. II. bl. 109, D. III. bl. 90.

NUYTS (Pieter), officier of schout van Etten, Leur en

Sprundel, werd te Breda geboren, en overleed in Maart 1708. Hij liet onder andere kinderen een zoon na, met name L. Nuyts, die na zijns vaders dood in geschil kwam met de dorpsregering over de rekening van den overledenen schout, hetwelk bij eene resolutie van den Raad van State, dd. 15 Aug. 1710 beslecht werd. Nuyts wijdde op het oud adelijk kasteel van den Houte zijne uren van uitspanning aan dicht- en geschiedkundige tijdkorting, waarvan de vruchten ons bewaard zijn in zijne navolgingen van Horatius en Juvenalis, in een treurspel, en in eenige bij- en opschriften voor zijne vrienden en in vriendenrollen, welk alles in zijn ondichterlijken leeftijd met graagte ontvangen werd. Hij was de leermeester van Jacob Zeeus van Zevenbergen in het werktuigelijke der poezy. Ter belooning van een gedicht op koning Willem III van Engeland, ontving hij een gouden eerepenning.

Zijne werken zijn:

Admetus en Alcestis, treursp., Amst. 1694, 12o., 1720, 12o. (3de druk), 1752. Hiertoe behoort: *Onderzoek en zedig oordeel op het zoogenaemd Treurspel van Admetus en Alcestis*, 12o.

Mengeldichten, 12o. Achter den eersten druk van den *Admetus*.

Het zesde Schimpdicht van Juvenalis, zinvolgelijk vertaald door enz., Amst. 1702, 12o.

Het achtste Schimpdicht van Juvenalis, zinvolgelijk vertaald door enz., Amst. 1704, 12o.

Het elfde Schimpdicht van Juvenalis, zinvolgelijk vertaald, en op onze tijden toegepast; en eenige Lierzangen uit Horatius Flaccus in Nederd. Vaerzen vertaald door enz., Amsterd. 1698, 12o.

Het tiende en dertiende Schimpdicht van Juvenalis, in Ned. Vaerzen gebragt door Mr. Laurens Bake, heer van Wulvenhorst en P. Nuyts, Amst. 1695, 12o.

Het 6de, 8ste, 11de en 13de schimpdicht van Juvenalis, door Nuyts met toepassing op zijnen tijd omgewerkt, is ook overgenomen in:

Alle de Schimpdichten van Juvenalis en Persius, door verscheide Dichteren in Nederd. Vaerzen overgebracht, Haarlem, 1709, 8o.

De Bredaasche Klio uitdeelende verscheide Gedichten, betreffende de Stad, het Land en de Aangehoorigheid van Breda, Amst. 1697, 4o.

De regering van Breda, aan welke Nuyts dit werk opdroeg, was er zoo mede ingenomen, dat zij den schrijver de drukloonen van *f* 120,50 te goed deed, en daarenboven bij den zilversmid Hendrik van Gulick te 's Hage, een stuk zilverwerk, ter waarde van *f* 202,95 liet maken, als een geschenk aan den schout van Etten.

Neêrlands Welkompt aan Zijn Brittannische Majesteit, 1698 Amst. 1698, 4o. Dit gedicht, meestal achter de *Klio* gebonden, is ook afgedrukt onder zijne *Mengeld.* bl. 107—118.

Beschrijving van Etten, Leur en Sprundel, mss. fol. 53 blz. in bezit van Pr. Cuypers.

In de verzameling van autographen van het Noord-Brabandsch Genootschap zijn een paar puntdichten door Nuyts eigenhandig geschreven.

Abcoude vermeldt nog:

Puntdichten, Amst. 1696, 4o.

Over 't landt of de kust der Kaffere, 8o.

Vredezang, in *Bibl. van Pamfl.* D. II. bl. 293.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woord.* D. I. bl. 535. Collot d'Escury, *holl. Roem*, D. VI. St. I. bl. 400; Hermans, *Comp.*, Dez. *Bijdr. tot de Ges. van Noordbrab.* D. I. bl. 316 volgg. Zeeus, *Nagel. Ged.* bl. 154; *Bred. Klio*, bl. 14, 60; Rabus, *Boekz. van Eur.* 1697. b. bl. 240 volgg. Abcoude, *Naamr. Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. b. bl. 159, D. II. bl. 514, Kobus en de Rivecourt.

NUYTS (David), rijk Antwerpsch koopman, aldaar in 1568 geboren, die zich in de zeventiende eeuw te 's Gravenhage nederzette, en er den 24sten September 1631 stierf. Hij is bekend door zijne groote legaten, bij testament aan de armen van 19 steden van Holland en Zeeland toegewezen, ten gezamenlijke bedrage van *f* 176,300. Zijn portret en dat zijner vrouw, fraai gesneden door Jonas Suyderhoef, met een achtregelig vers van Jacob Cats onder het zijne, vermeldt Muller, *Cat. van Portr.*

NIJBER (Niclaes), burger van Nijmegen, werd toen Thomas die Grave den post van Muntmeester der Hertogelijke Munt van Gelderland niet langer kon waarnemen, op »Donersdach in Octavo Sacramenti" 1496 voor zes jaren als zoodanig aangesteld. Hij ontving last om binnen Nijmegen, of elders, onderscheidene gouden en zilveren Geldersche munten te slaan, waarvan er nog in de kabinetten gevonden worden en afgebeeld zijn in v. d. Chys de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland, alsmede in v. d. Chys de Munten der Heeren en Steden van Gelderland. In 1499 ontving hij zijn ontslag en werd vervangen door Herman van Nassau van Zwolle.

In 1511, toen Karel van Egmond, hertog van Gelderland, Utrecht inhad, vervaardigde hij daar, op diens last, als Muntmeester, ook verschillende munten, waarvan er nog eenige overig, doch zeer zeldzaam zijn (afgebeeld in v. d. Chys, *de Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid in de stad Utrecht*. Burgemeester, Schepen en Raad der stad Nijmegen en de Meester van het St. Nicolaasgild lieten ten jare 1499 door onze Nijber, hunnen medeburger, ook *stedelijke* gouden en zilveren munten vervaardigen. — In 1487 had men, toen Deventer van den Keizer het muntregt verkregen had, uit die stad, blijkens de Kameraarsrekening van het jaar gezonden, »naer Claes Nijber den muntmeester, ten einde over munten te spreken." Nog vroeger, in 1481, was Nijber ontslagen geworden door Burgemeester, Schepenen en Raad der stad Zutphen, ten dienste van welke stad hij een tijd lang heele en halve *witpenningen* vervaardigd had. De Muntmeesters waren zeer dikwerf slechts tijdelijk in dienst en togen van de eene stad naar de andere.

De tijd van 's mans overlijden is geheel en zeker, doch stellig eerst na 1511.

Zie v. d. Chys, *de Munten der Graven en hertogen van Gelderland* bl. 111, 294, 99, 300, 309, 319, 419; *der heeren en Steden van Gelderland* bl. 37, 93, 94, 261; *der heeren en Steden van Overijssel*, bl. 298, 411.

NIJEKAMER (Maarten), waarschijnlijk gesproten uit een aanzienlijk Oost-Friesch geslacht, komt in 1524 voor als muntmeester der stad Kampen, zijnde hem op den 28 November diens jaars door Burgemeesteren, Schepenen en Raad dier stad opgedragen om aldaar eene nieuwe Munt op te rigten en te munten; het laatste op denzelfden muntvoet als de stad Deventer of zooals de muntmeesters te Embden en te Hasselt. Al zijne munten zouden binnen de stad Kampen gangbaar zijn.

Hij zoude ook mogen munten schellingen en halve schellingen op den voet der Hamburgsche. Zijn arbeid zal eerst in 1525 een aanvang hebben kunnen nemen.

Zie van der Chijs, *De Munten der voorm. heerlijkh. en der Steden van Overijssel*, bl. 322 en 323.

NYEKAMER (Matthaeus), gesproten uit het aanzienlijk Oostfriesch geslacht van dien naam, schijnt eenigen tijd, en wel tusschen 1473 en 1480, de belangrijke post van muntmeester te Dordrecht bekleed te hebben, doch die op geene eervolle wijze te hebben verlaten. In 1488 komt hij als muntmeester voor van hertog Albrecht van Saksen te Sneek en werd door dezen vorst als onderhandelaar naar Leeuwarden gezonden over de overgave dier stad.

Zie van der Chijs, *De Munten van Holl. en Zeel.* bl. 464 en 495 en *De Munten van Friesl* enz. bl. 132.

NYEKAMER (Martinus), waarschijnlijk wel dezelfde als Maarten (zie boven), komt bij Beninga voor als in 1492 secretaris van graaf Edzard van Oostfriesland. Hij schijnt zich in Nederland later te hebben opgehouden, blijkens berigten te vinden bij van der Chijs, *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 132.

NYENBORCH (Johan van). Zie NEYENBORCH (Johan van).

NYENBORCH (Regina) hield zich in de zeventiende eeuw te Naarden op, en vervaardigde vloeijende gedichten voor de werken harer tijdgenooten en elders.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woord.* o. h. w.

NYENBURGH. Zie EGMOND VAN DER NYENBURGH.

NYENBURG (J. van) werd, benevens Gaspar Fagel, pensionaris van Haarlem, en Gaspar Schadé, naar Friesland

en Stad en Lande in 1668 gezonden, op 't stuk der *Harmonie*.

Zie Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. VI. bl. 490—495, 503, 528, 507; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII. bl. 337.

NYENDAAL (Laurens). Van dezen Latijnschen dichter, die door zijne tijdgenooten Caspar Barlaeus, Bodecherus Banning en anderen zeer geprezen, doch door latere critici, vooral door den hoogleeraar Peerlkamp, op een veel lageren trap gesteld wordt, werd, volgens Paquot, te Utrecht geboren, ofschoon Caspar Burman hem niet onder de geleerde Utrechtenaren telt. Hij bloeide omtrent 1632. Men heeft van hem:

Scaldis devictus, sive Triumphus super fusâ, ad Scaldis ostia, Hispanorum classe, auspiciis potentissimorum foederati Belgii Ordinum, ductu illustrissimi principis Frederici Henrici, *Arausiorum Principis*, etc. Ultraj. Hermannus Boculous, 1631, fol.

Scazon ad nobilissimum praestantissimumque juvenem D. Anselmum Boll van Hamersfelt, post publicam Disputationem, publice Doctorem utriusque juris renunciatum. Ultraj. Herm. Borculous, 1632, in fol.

Poëmata, Ultraj. 1645.

Zie Morhof, *Polyh.* T. I. p. 549; Paquot, *Mém.* T. III. p. 680, Cl. Borrichii, *de Poët. Dissert.* 5 § 184; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 172; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 288 seqq. van Kampen, *Ges. der Ned. Lett.* bl. 97; Bodecheri Banningii, *Poëm.* p. 86.

NYENDAAL (Gerard van). Onder de *Poëmata* van Antonius Aemilius, Ultraj. 1651, is er één *Ad Gerardum Nyendalium, non minus festivum quàm literatum, pro Doctorali* u. j. *laureâ publicè de contrahenda emtione et venditione disputantem*.

Zie A. Aemilii, *Poëm.* p. 456 seqq.

NYENDAAL (Gosuinus van), werd in 1660 predikant bij de Remonstrantsche gemeente te Frederikstad, in 1665 te Dokkum, in 1667 te Zevenhoven, in 1678 te 's Hage, waar hij in 1690 overleed. Hem werd in de vergadering van 1670 toegelegd twee rijksdaalders van iedere contribuerende kerk, voor de vertaling der *Engelsche Brieven*. Waarschijnlijk zijn deze de brieven van Hales en Balcanqual, in 1670 door Ph. van Limborch uitgegeven.

Zie Tideman, *Rem.* bl. 65, 105, 298, 330, 368; Rogge, *Bibl. der Rem. Ges.* bl. 218.

NYENHEIM (Floris de) of Nuynhem, drossaard van Hoorne, IJsselstein en Buren, was in 1566 een der onderteekenaars van het Verbond der Edelen. Toen de Staten van Holland den 7den December 1575, op het voorstel van den prins van Oranje, besloten hadden, om hulpbenden van den paltsgraaf Joan Kasimir te verzoeken, hem te bidden naar dat land te trekken met alle de krijgslieden te paard en te voet, die hij geworven had ten dienste van den hertog van Alençon en den prins van Condé, en hem, om de kosten der wervingen goed te maken, honderd en twintig duizend guldens aan te bieden, mits hij zelve zijn aandeel in die geldsom droeg, werden Floris van Nuynhem en Olivier van den Tempel met een lastbrief van den prins naar Zeeland gezonden, om Lodewijk van Boisot en Alexander van Hautain, gouverneur van dat gewest, het berigt te brengen, dat het gemelde voorstel aan de Staten van Holland gedaan en door deze goedgekeurd was, en dat reeds iemand in last gekregen had, om 't vertrek en aanbod der Staten van Holland aan Kasimir bekend te maken. De Zeeuwsche gouverneur en de twee afgezondenen van den prins moesten het een en ander aan de Staten van Zeeland melden. Die van Middelburg waren niet ongezind, dien last te helpen dragen, en dewijl Zierikzee thans, uithoofde van het Spaansche beleg, niet kon betalen, begrepen zij, dat die post op 't gemeene land behoorde gebragt te worden.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. II. bl. 38 (55); Languetus, *Epist. Secret.* L. I. p. 64, 65; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 173—175. D. IV. bl. 467; Kobus en de Rivecourt.

NYENHEIM (Wolter Godefried van), kapitein in het regiment van Aylva. Het was waarschijnlijk deze, die voorkomt bij de overrompeling van Bergen op Zoom in 1747.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land*, D. II. bl. 647.

NYENHOFF (Hugo van) of Nyhoff. Het geslacht Nyenhoff of Nyhoff heeft drie zeelieden in de tweede helft der zeventiende eeuw opgeleverd: Hugo, die bijna al de zware zeeslagen in den eersten en tweeden Engelschen oorlog bijwoonde en in den zeeslag van 8 Augustus 1666 sneuvelde. Hij had twee broeders, waarvan de een in 1665 als luitenant sneuvelde, de derde, Willem geheeten, werd na dit gevecht, door de admiraliteit van Amsterdam tot commandeur van de soldaten benoemd, »ten respecte van de merite van syne broeders, beide in rescontré tegen den vijandt gesneuvelt." Zij schijnen van Texel afkomstig te zijn.

Zie J. C. de Jonge, *Ges. van het Ned. Zeew.* D. I. bl. 332.

NYEMEGEN (Jan van) was, volgens Verachten, *Documents pour servir à l'histoire monétaire d'Anvers*, p. 32, tegelijk met Hubert Bouwens, onder de regering van Maximiliaan, als voogd over zijnen minderjarigen zoon, Filips *den Schoonen*, graveur, of gelijk men het toen noemde, *ijzersnijder*, in de hertogelijke munt te Mechelen.

Zie van der Chijs, *de Munten der Graven en Hert. van Geld.* bl. 96.

NYENRODE (Gijsbrecht van), leefde, toen Gui van Henegouwen door den invloed van zijn broeder Jan van Avennes, graaf van Holland, op den bisschoppelijken zetel van Utrecht was geplaatst. Hij verschijnt het eerst op het tooneel der geschiedenis in den oorlog met de Vlamingers, toen de stad nog door Jan van Renesse en andere Vlaamschgezinde edelen werd bezet gehouden. Hij poogde toen met zijne vrienden, door middel van zijn sterk kasteel Nyenrode, het gebied van den gevangen bisschop tegen hen te beschermen, immers Willem, oudste zoon van den graaf van Holland, verbond zich den 20sten Julij 1304, om Gijsbrecht van Nyenrode met goede trouw te zullen ontzetten of te doen ontzetten, in geval deze als dienaar des bisschops op zijn huis werd belegerd. Bij uitzondering der sloten van Montfoort, Vianen, Zuilen en Beusichem, was, volgens getuigenis van gelijktijdige schrijvers, het geheele Nedersticht van Utrecht, gedurende de maand April van 1304, in de magt der Vlamingers geraakt, waaruit wij mogen afleiden, dat ook het slot Nyenrode toen in de magt des vijands was, doch toen Witte van Haemstede tegen het einde dier maand te Haarlem op nieuw den Hollandschen Leeuw ontrold en den sluimerenden moed zijner landgenooten opgewekt had, en de Vlaming in een enkele week uit Holland en het Nedersticht verdreven was, onttrok zich ook Gysbrecht aan de vreemde heerschappij en schaarde zich onder de beschermers van het vaderland en den wettigen landvorst. Zeven jaren later droeg hij het eigendom van zijn slot Nyenrode met vier morgen lands, aan graaf Willem III op Zijn sterfjaar is onbekend. Waarschijnlijk tusschen 1337 en 1345.

Zie Carpentier, *Hist. de Cambr.* (Pr) p. 90, waar Wilhelmus, denkelijk dezelfde met Gizelbertus ook Gysbrecht voorkomt. Melis Stoke, *Rymkr.* B III. B VIII. bl. 156; *De Klerk uit de laage Landen*, bl. 196; Mieris, *Charterb.* D. II. bl. 42, 119; Matthaeus, *de Jure gladii*, p. 265; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl 175; *Tijds. voor Geschied. Oudh. en Statist. van Utr.* 1837 bl. 398; *Algem. Gesch. d Vad.* D II. St II bl. 56, 57; *Conn. de la Nobl. d'Utr* p. 14, 15; *Plakaatb. van Utr.* D. I. bl. 280; de geslachtslijsten bij Hoogstraten, Ferwerda, vooral J. J. de Geer, *Proeve eener Gesch. van het gesl. van Nyenrode uit oorspr. Stukken bewezen* (overgedr uit de *Berigten van het Hist. Gen* D. IV. St, I.) Utrecht, 1851, en *Nalez.* op de proeve, Utr. 1854.

NYENRODE (Gerard Splinter van), schildknaap, broeder of zoon van den vorige, werd 31 Mei 1346 door gravin Margaretha van Beijeren met het huis Nyenrode beleend. Hij komt sedert 1315 in de oude oorkonden voor. Den 13den Maart 1326 trof hij, benevens andere edelen, geland aan de Vecht, een overeenkomst met den graaf van Holland, omtrent het slaan van eenen dam over de genoemde rivier. Op den 10den November 1327 was hij borg van den bisschop van Utrecht bij den graaf van Holland. Hij overleed waarschijnlijk omtrent 1357, nalatende een zoon, Gijsbrecht van Nyenrode, naar het schijnt door hem verwekt bij Maria Persyn, genaamd van Velsen, dochter van Johan Per-

syn, heer van Velzen, Waterland, de Leer en Souteveen, en van Jutte van Brederode.

Zie van Mieris, D. II. bl. 190, 248, 331, 448, 617; de Geer, bl. 9, 10.

NYENRODE (Gysbrecht van), zoon van den vorige. Toen hertog Willem van Beijeren op den 11 Nov. 1355 den oorlog aan het Sticht had verklaard, ontzeiden verscheidene Stichtsche Edelen en o. a. Gysbrecht van Nyenrode hunne vriendschap aan den bisschop. Wij ontmoeten hem gedurende den veldtogt van dien winter aan de zijde van Jan van Egmond in een gevecht tegen de stedelingen van Bunschoten, waarbij deze laatsten 70 strijders verloren. Toen bisschop Jan van Arkel in den aanvang des volgenden jaars onverwachts in Amstelland viel en de steden Weesp en Muiden verwoestte, verzamelde Gysbrecht, op last van den Hertog een strijdhaftig heir binnen Naarden.

Den 14 Maart 1356 trok Gysbrecht uit deze vesting, en legde Soest in de asch. Bij het gezigt dier vlammen trekt Otto van Zaan, den bisschop Maarschalk van Eemland, aan de spitse der Burgerij van Amersfoort den vijand tegen. Hevig is de eerste ontmoeting, waarbij Nyenrode zwaar gewond en door de tijding uit het gevecht gedragen werd. In het volgende jaar 1357 komt Nyenrode weder als handelende voor, en werd door hertog Willem voor zijne bewezene diensten met het baljuwschap van Kennemerland en Friesland beloond. In of omtrent 1358 verzoende hij zich volkomen met bisschop Jan van Arkel, en werd hij, nadat Albrecht zijn broeder in het bewind was opgevolgd door dezen als baljuw van Kennemerland en Friesland afgezet, en Reinold van Brederode, die de Hoeksche partij was toegedaan, als zoodanig benoemd. Deze willekeurige daad kon niet anders dan de verbittering van Nyenrode en zijne vrienden verwekken. Brederode ging, om zijne nieuwe betrekking te aanvaarden, maar in de duinen van Kastricum gekomen, viel hij plotseling in een hinderlaag der Kabeljauwschen, die zich daar achter struiken hadden verborgen; drie zijner volgingen werden hem afgeslagen en gedood, en hij zelf ontkwam ter naauwernood, door de snelheid van zijn paard, aan het dreigend gevaar, en vlood naar de kerk van Kastrikum. Door de ingezetenen van het dorp teruggedreven, bergde zich een deel der aanvallers in het nabijgelegen slot Heemskerk, doch Nyenrode en eenige andere Edelen namen met hunne gezellen de wijk naar Delft, toen in onmin met den ruwaard. Aan het hoofd der poorters en vreemde krijgsbenden togen zij uit en verwoestten de sloten Polanen en Binkhorst, braken zelfs binnen 's Gravenhage des hertogs kerkers open, en verlostten er de gevangene Delftenaars uit. Hertog Aalbrecht sloeg het beleg voor Delft. Onder aanvoering van Nyenrode en zijne vrienden, gaven de belegeraars de belegerden niets toe in dapperheid, dan na eene verdediging van tien weken begon hen den moed te ontzinken, en den 20 Mei 1359 gaf hij de stad toch over. Nyenrode, buiten den zoen gesloten, redde zich heimelijk uit de stad en vlood op het slot te Heusden. Na hier een jaar lang op last van Albrecht belegerd te zijn, werd hij eindelijk, op voorspraak van Otto, heer van Arkel, in genade aangenomen, op voorwaarde hem vergiffenis te vragen en binnen twee jaren een bedevaart naar Jerusalem te doen. Naar het schijnt was Nyenrode den 1 Februarij 1362 van den pelgrimstogt naar het H. Graf en naar de rustplaats van St. Catharina op den Sinai wedergekeerd, dewijl hij toen en bij herhaling 19 Januarij 1365 weder voorkomt als getuige van den bisschop van Arkel.

In 1374 ontstak de krijg tusschen Holland en Utrecht op nieuw, en hertog Albrecht sloeg den 2 Mei van dat jaar het beleg voor Gildenbrug, een slot, dat kort te voren door de gilden van Utrecht tot bescherming eener nieuw gegravene vaart naar de Lek te Vreeswijk was gesticht. Onder de keur van ridders en schildknapen die wij den 9 Mei voor de sterkte ontmoeten om haar met kleine donderbussen met lood te bestormen, behoort ook Nyenrode. De hoofdlieden die op den burg het bevel voerden, lieten de brug neervallen, een deel der bezetting liep af, wierp zich op de belegeraars, wondden Nyenrode en namen hem gevangen. Van zijne wonden hersteld, werd hij door de belegerden tot bemiddelaar tusschen hen en den hertog gekozen, en hij bewerkte een verdrag, waarbij de bezetting zich den 1 Junij 1374 overgaf. In 1375, 1379, 1380 en 1391 komt Nyenrode als raad van hertog Albrecht van Beijeren en in dit jaar ook als maarschalk van Eemland voor. Toen de Kabeljaauwsche partij 's hertogen zoon, den graaf van Oostervant had beschuldigd van deel aan de moord van Aleid van Poelgeest (21/22 Sept. 1392) te hebben, was de graaf naar Altena gevlugt. Albrecht sloeg eerlang het beleg voor het slot. Ook bij deze belegering was Nyenrode op nieuw met zijne manschappen zijnen leenheer ten dienste gekomen. Op den 9 Jan. 1394, kort vóór of na het beleg had hij zich ook verbonden om het huis Wulverhorst, in 1374 gewonnen, ten behoeve des hertogs te zullen houden en bewaren, opdat daaruit geen schade aan de landen vrienden of onderdanen van Holland zouden geschieden.

Niet lang daarna, tusschen 3 Aug. en 3 Nov. overleed hij. Uit zijn huwelijk met eene dochter van Otto van der Poel liet hij drie zonen na, Splinter, Otto (*) en Otto, benevens twee dochters, Elsebe, gemalin van Jakob van Zuylen en Nievelt en Fye, gemalin van Beer Mombaar of Momber.

Tot zijne bastaarden behoorden:

1. Nijenrode genaamd Dorlant (Gysbrecht), die door zijn vader opgevoed werd te Niemandsverdriet in den Alblasserwaard, omstreeks Paschen 1419, in dienst van Jan van Egmond, raad van hertog Jan van Beijeren, eenige burgers van Utrecht op de Lek overviel, beroofde en hen gevangen nam.

2. Nijenrode (Nicolaas van Turnout van).

3 Nyenrode (Splinter van), die geland was aan de Vecht, en in 1417 onder de banieren van gravin Jacoba van Beijeren sneuvelde.

4. Nyenrode (Jan van), in 1421 door hertog Jan van Beijeren tot schout te Amsterdam aangesteld.

Zie *Holl. Div. Kron. Dev.* 25 CIX. C. XII. *Orig. Culemb.* in Matthaei *Anal*, T. III. p. 619, 620; Verm. Beka in Matthaei, *Anal.* T. III. p. 248, 250, 251—254, 615. T. V. p. 570—573; Suffridi Petri, *Append. ad Chron. J. de Beka*, p. 142; R. Snoi, *Rer. Bat.* Lib. IX. p. 125, 126, 127. id. Sweertii; Joh. à Leydis, *Chron. Belg.* l. XXX. c. 12; Buchelius *in Hedam.* p. 255; van Mieris, D. III. bl. 27, 36, 92, 93, 94, 137, 152, 301, 347, 361, 362, 366, 582, 583, 598, 604, 605, 620. D. IV. bl. 599; Mattheus, *de Jure gladii*, p. 318, 420. Dez. *de Nobil.* p. 351. Dez *Anal.* T. V. p. 235; *Tijdschr. van van der Monde*, no. 1837. bl. 400, 1838. bl. 31; van Wijn, *Huisz. Leven*, D. I. bl. 645 volgg. *Alg. Ges. d. Vad.* D. II. St. II. bl. 250—255, 296. de Geer, t. a. p. bl. 10 volgg. *Nalez.* bl. 14 volgg.

NYENRODE (Johan van), behoorde onder de vermogendste in Holland en werd op den 3 Mei 1398 met 10 gewapende manschappen door hertog Albrecht van Beijeren tegen de Friezen ten strijde geroepen. Hij komt 1 Februarij 1399 als ridder voor en stierf, bij zijne vrouw, Margaretha, dochter van den ridder Wouter van Minden en van Wouter van Ruwiel, met welke hij omstreeks 1392 gehuwd was, een zoon nalatende, Gijsbrecht van Nyenrode van Velsen, die bij zijne vrouw, eené dochter van Frederik Utenham, eene dochter naliet, Adriana, in September 1483 te Utrecht gestorven. Na Johan's dood begaf zich zijn vrouw in het klooster te Wijk.

Zie de Geer, t. a. p. bl. 24 volgg.; van Meeris, D. III. bl. 673; Matthaei, *Anal.* D. III. p. 264.

NYENRODE (Otto van), broeder van den vorige, een der meest vermogende leenmannen van Holland. Toen hertog Albrecht in 1398 tot een nieuwen krijgstogt tegen de Friezen had besloten werd hem geboden om zich met 25 manschappen te St. Janamisse naast komende op de vergaderplaats des legers te Enkhuizen te bevinden, ten einde van daar met den graaf van Oostervant naar Friesland over te steken. Den 23 September 1401 komt hij in een opdragtsbrief als ridder voor. Gedurende den krijg, welke door Holland en Utrecht, na den dood van Hertog Albrecht, tegen de heeren van Arkel werd hervat, ontmoeten wij hem (1405) met zijne manschappen onder de banieren der Stichtschen bij de belegering van het slot Everstein. Den 12 October 1407 riep graaf Willem VI hem met 4 gewapende knechten te Woudrichem op tot verdediging der Hollandsche grenzen, die toen door de Gelderschen als bondgenooten der heeren van

(*) Otto overleed nog bij het leven van zijn vader, voor nog zijn huwelijk met een dochter van Hendrik van Vianen was voltrokken. Hij had reeds de ridderlijke waardigheid verkregen.

Arkel werden bedreigd. Nog was hij later tegenwoordig onder de schitterende schaar van Hollandsche, Zeeuwsche, Henegouwsche en andere edelen, vereenigd bij gelegenheid van het vredesverdrag dat op den 13 Februarij 1419 tusschen gravin Jacoba en haar oom hertog Jan van Beijeren te Woudrichem werd gesloten. Hij overleed vermoedelijk omstreeks 1434. Uit zijn huwelijk met Heilwich van Vianen, jongere dochter van Hendrik van Vianen, het Gooi en Ameijde (bruid van zijn oudsten broeder) sproten vijf zonen, Gijsbrecht (die jong overleed) Johan, Hendrik, Gijsbrecht en Splinter) en eene dochter, Lutgarda, die men zegt, gehuwd te zijn geweest met Baudewijn van Zwieten, heer van Kalalagen en en Loendersloot.

Zie van Mieris, D. III. bl 673. D. IV bl. 221, 526. D. V bl. 84; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 746, 1113; Burman, *Utr. Jaarb.* D. I bl. 56; Te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 174; De Gier, t. a p. bl. 27 volgg; *Tegenw. Staat d. Nederl.* D. VIII bl. 87; *Tijdschr. v. Utrecht*, 1837, bl. 400, 412.

NEYENRODE (Gysbrecht van), vierde zoon van den vorige, werd in 1428 te gelijk met Gysbrecht van Vianen van Ryzenburg, na den dood van bisschop Frederik van Blankenheim, door de kapittelen van Utrecht tot ruwaard of wereldlijk bewindvoerder van het sticht aan beide zijden des IJssels verkozen. In 1327 zegelde hij als schildknaap mede den brief, waarbij het bisdom door de drie staten van Utrecht aan Rudolf van Diepholt werd opgedragen. Op den 19 September 1435 verleidde hertog Philips van Bourgondië hem met het huis van Amerongen en toebehooren, dat hij den 2 April 1459 weder afstond aan Everwijn van Kuilenburg. Hij overleed 1 September 1560, uit zijn huwelijk met eene dochter uit het geslacht van Zinderen, eene dochter, Johanna, gehuwd met ridder Johan van Hemert, nalatende.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 280; Matthaei, *Anal.* T. V. p. 441, 491; Dez. de *Jure gladii*, p. 215, 216; Dodt, *Archief.* D. II. bl. 195 volg.; *Kronyk v. h. Hist. Genootsch.* 1848 bl. 186, 187. De Geer, t. a. p. 30 volgg.

NYENRODE (Splinter van), jongste broeder van den vorige, baljuw van Muiden, Naarden, Weesp en Gooiland. In deze betrekking sloot hij 11 November 1421 eene overeenkomst met zijn neef Alpher van der Horst, om elkander en hunne wederzijdsche onderzaten niet te benadeelen, in den oorlog, die toen tusschen hertog Jan van Beijeren en het Sticht van Utrecht werd gevoerd. Na den dood van Jan van Beijeren (1425) bleef hij getrouw aan de Kabeljaauwsche partij en diende hertog Philips van Bourgondië, die, door Jan van Beijeren tot erfgenaam aangesteld, alles aanwendde om zijne nicht, Jacoba, gravin van Holland, van haar wettig gebied te ontzetten. In 1426 kreeg hij van dezen vorst last om het huis Uitermeer te slechten, en opende omtrent dienzelfden tijd het slot te Muiden voor den hertog, die deze sterkte, door Jean de Villiers de l'Ile-Adam, maarschalk van Frankrijk, liet bezetten, zich verbindende om dien burg, na het einde van den krijg met zijn nicht van Brabant, hem weder over te leveren of al zulke schulden te voldoen, als deze en diens oudste broeder op dit huis hadden te vorderen. Daar hij de partij van Jacoba begunstigde, werd hij van zijne betrekking ontzet. Hij verliet daarop Holland en vertrok naar het Sticht van Utrecht, zich later als een voornaam tegenstander van bisschop Rudolf van Diepholt deed kennen, die hem, toen hij zijn zetel voor een tijd verlaten en daarna weder bij verrassing had ingekregen, den 8 Februarij 1449 de stad en het Sticht van Utrecht ontzegde, terwijl voorts bij nader besluit van den stedelijken raad van Utrecht, op straffe van 5 jaren ballingschap aan een ieder verboden werd hem te herbergen of te laven. Later kocht hij de riddermatige hofstad Bodestein, waar hij zijne dagen in overleed den 3 Julij 1471 eindigde. Hij huwde Johanna, natuurlijke dochter van hertog Jan van Beijeren, bij eene jonkvrouwe van Merwede, bij welke hij twee zonen, Johan en Gysbrecht, en eene dochter Otte, in 1457 met Arend van Zwieten gehuwd, verwekte.

Zie van Mierls, D. IV. bl 366, 590, 689, 824, 893, 985. Burman, *Utr. Jaarb.* D II bl. 131, 148 Dodt, *Arch* D. II. bl. 215; *Tijds. van Utr.* 1837. bl. 400; Koning, *Slot te Muid.* bl. 115; de Geer, t. a. p. bl. 32 volgg.

NYENRODE (Splinter van) (*), kleinzoon van den vorige, zoon van Johan van Nyenrode en Margaretha van Ruiven. Hij hield in 1508, tegelijk met Willem van Nyvelt, en uit vriendschap voor Dirk van Zwieten, het slot Loendersloot een tijd lang als kastelein tegen de Bourgondische krijgslieden bezet. Hij huwde Anna Egberts, dochter van Zuylen, die hem een zoon schonk, Egbert, waarschijnlijk het laatste wettige mannelijke oir van zijn geslacht, en twee dochters, Johanna en Elizabeth, van welke de jongste in den echt trad met Jan van Riebeek.

Zie A. M. C. van Asch van Wyck, *Arch. voor Kerk. en Wer. Ges.* enz. D. I. bl. 237, 246, 265, 266; de Geer, t. a.p. bl 34.

NYENRODE (Gysbrecht van), jongste zoon van Splinter van Nyenrode en Johanna van Beijeren, maakte zich als een hevig tegenstander van bisschop David van Bourgondië bekend, en was om die reden in 1481 genoodzaakt de wijk uit Utrecht te nemen. Den 26sten Februarij 1493 bezegelde hij mede, van wege de ridderschap van Utrecht, een vredesverdrag tusschen den bisschop en de Staten van Utrecht ter eener, en Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, ter andere zijde, gesloten. Hij overleed den 18den Junij 1511. Zijne echtgenoote Geertruid, dochter van Ernst van Amerongen, schonk hem een zoon (Ernst) die volgt, en 3 dochters, Beatrix, den 4den Mei 1555 door Karel V tot abdisse van St. Servaas binnen Utrecht aangesteld en den 3den December 1564 overleden; Elizabeth, non in het klooster der Witte Vrouwen te Utrecht, en Johanna, gehuwd met Simon van Teylingen, 2. met Godard de Coninck, in 1528 op de Neude, ten gevolge van staatkundige beroeringen, onthoofd.

Zie Matthaei, *Anal.* T. I. p. 519, 534; Burman, *Utr. Jaarb.* D. III. bl. 509; *Fundationes*, p. 267, 269, 467; Dodt, *Arch.* D. I. bl. 178. D. III. bl. 145; de Geer, t. a. p. bl. 36.

NIJENRODE (Ernst van), zoon van den vorige, verkreeg in 1527 met zijn neef Frans het geboren burgerregt binnen Utrecht, en komt vervolgens tot het jaar 1554 in de regering dier stad voor. Hij was, tijdens den plegtigen intogt van Philips, prins van Spanje, binnen de stad Utrecht (1549) burgemeester, en verkreeg vermoedelijk bij die gelegenheid de ridderlijke waardigheid. Hij overleed omtrent 1557 en liet bij Margaretha van Renesse van Wulven, een dochter van Geertruid, gehuwd met Goderd van Reede, heer van Saasveld, Amerongen en Nederhorst.

Zie Matthaeus, *de Jure gladii*, p. 275; *Utr. Placaatb.* D. III. bl. 145, 161, 163; *Tijds. van Utr.* 1837. bl. 129, 561; *Utrecht Voorheen en Thans*, 1843. bl. 65; de Geer, t. a. p. bl. 36, 37.

NYENRODE (Johan van), oudste zoon van Otto van Nyenrode en Heilwich van Vianen, ontmoeten wij den 27sten April 1411, voor het eerst en wel als schildknaap. Den 15den Augustus 1416 beloofde hij, als zoodanig plegtig, te gelijk met vele andere edelen, om Jacoba van Beijeren, na den dood van haar vader, als landsvrouw te zullen huldigen. In 1427 verrees de oorlog tusschen Rudolf van Diepholt en Zweder van Kuilenburg, die elkander een tijd lang den zetel van Utrecht met geweld van wapenen betwisten. De eerste en de stad Utrecht bewezen Johan de bijzondere gunst van met zijn gezin en hofstede te Nyenrode en met al zijne overige goederen, in het Sticht gelegen, buiten den krijg te mogen blijven. Van zijne zijde beloofde hij aan den prelaat en diens bondgenooten geen nadeel toe te brengen, noch zijn huis voor hunne vijanden te openen. Ook hertog Philips van Bourgondië verleende op den 19den Augustus van hetzelfde jaar 1427, voor een bepaalden tijd, de gemeene buren en onderzaten van Nyenrode een zekere bescherming tegen gevangenschap, roof, brand en andere oorlogsrampen. In 1449 werd ook hij, als een voornaam tegenstander van bisschop Rudolf van Diepholt, te gelijk met zijn broeder Splinter, uit de stad en het Sticht van Utrecht gebannen. Hij overleed den 1sten Julij 1454 en liet bij zijne vrouw Ida van Byland na, Gysbrecht, die volgt, Johan, die met

(*) Zijn broeder Gysbrecht overleed ongehuwd. Frans was in 1528 schepen der stad Utrecht en van 1530—1560 raad in het Hof aldaar. Zie over hem en zijn descendenten de Geer, bl. 35. Zijn zuster Heilwich huwde Wouter Utenham en Kuners Dirk van Rijn van Jutphaas.

Else van Darthuisen en in 1475 met Johanna van Montfoort huwde. en een zoon naliet, Hendrik die ongehuwd stierf; Johanna, gehuwd met Gerrit van Rijn Soudensz en Heila, non in het klooster van St. Cecilia.

Zie Match. *Fundat.* p. 287; van Mieris, D IV. 211. bl. 344, 383, 897; Dodt, *Arch.* D II. bl. 247; *Algem. Gesch. d. Vad.* D. II. St. II. bl. 517; Burman, *Utr. Jaarb.* D II. bl. 531, 148 *Tijds. van Utr.* 1837. bl. 401; de Geer, t. a. p. bl. 36 volgg.

NYENRODE (CORNELIS VAN), zoon van Gijsbrecht (*) van Nyenrode, en Cornelia van Waveren, kanunnik van den Dom te Utrecht en heer van het huis te Hillegom bij Haarlem. Hij was in 1566 een aanvoerder der beeldbrekers, had zijn dienstknecht bevolen den beeldbrekeren bijstand te bewijzen en was oorzaak dat de doopvont in de St. Nicolaas-kerk gebroken en vernield werd. Ook behoorde hij tot de verbondene Edelen. Dies werd hij den 17den Augustus 1568 door Alva in den bloedraad uit den lande gebannen en zijn goed verbeurd verklaard. Hij hield zich sedert te Wezel, Keulen en Aken op, en liet bij zijne echtgenoote Catharina van Noverum twee kinderen na, van welke de zoon in jeugdigen ouderdom stierf en de dochter het huis Hillegom beërfde.

Zie *Sent. van Alva*, bl. 107, 111; *Bat. Ill.* bl. 768; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 184; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 175–178; de Geer, t. a. p. bl. 47 volgg.

NYENRODE (JOHAN VAN), zoon van Johan van Nyenrode en van Else van Darthuizen. In den driejarigen oorlog tusschen Maximiliaan van Oostenrijk en de stad Utrecht, was hij, als een getrouw leenman van Holland, de partij van den Utrechtschen bisschop toegedaan. Het slot Nyenrode, zoo zeer geschikt om de vaart langs de Vecht te belemmeren en alzoo de stad Utrecht den toevoer af te snijden, werd door de Hollandsche krijgsknechten bezet; maar eerlang togen de burgers van Utrecht uit, sloegen het beleg voor Nyenrode, en beschoten het zoo hevig dat de belegerden het den 7 September 1480 genoodzaakt waren zich over te geven. Den 24 Julij 1422 werd hij door den heer van Montigny, als stadhouder-Generaal van Holland met Nyenrode verleid. Hij overleed den 14 Julij 1495, bij zijne echtgenoot Elisabeth van Zuylen van der Haar, eene dochter Sefina na. Omstreeks den 15 Februarij 1504 werd deze rijke, maar toen nog onmondige erfdochter buiten weten van hare bloedverwanten en voogden met geweld ontvoerd van het huis Nyenrode, door Willem Turk, zoon van Godard Turk en Margaretha van Egmond, dochter der Heeren van IJsselstein. In 1405 werd zij met haren schaker in den echt verbonden, en werd moeder van een zoon, in prille jeugd overleden en van twee dochters, Elisabeth en Klara.

Zie Malthaei, *Anal.* T. I p. 408; Burman, *Utr. Jaarb.* D. III bl. 514; *Tijdschrift van Utrecht* 1840 bl. 95, 409, 1840 bl. 167, 169, 268, 269. De Geer, bl. 49 volgg.

NYENRODE (GYSBRECHT VAN), komt in 1523 voor als hoofdman te Naarden. Aldaar bloeide toen de lakenweverij, toen echter in 1486 de lakenvelders menigmaal in plaats van gereed geld voor hunne waren, brood, spek en anderen leeftogt moesten ontvangen, die hun boven de waarde werd opgedrongen, raakten zij hierover aan 't muiten en handgemeen met de burgerij, die onder 't geleide van Nyenrode het volk op de vlucht dreef.

Zie Boxhorn, *Theatr. Holl.* p. 343; *Tegenw. Staat van alle Volkeren*, D. VIII, bl. 101; De Geer, t. a. p. bl. 123.

NYENRODE HENDRIKSZ. (HENDRIK VAN), een der belhamers bij het oproer, dat in 1610 binnen Utrecht plaats had, die zich zoo bijzonder moedwillig in woorden tegen den Magistraat van Utrecht verliep, dat hij den 13 Julij van dat jaar gevangen genomen en 2 Augustus daaraanvolgenden voor levenlang werd gebannen. Niettemin ontmoeten wij hem op den 8 Mei 1611 in de pastri-kerk te Utrecht, waar hij onder de prediking aan een plotseling toeval stierf.

Zie de Geer, t. a. p. bl. 48.

NYENRODE (PETER HENDRIKSZ.), zoon van den vorige, of Nieuwenroode werd in 1618 als proponent te Zijdervelt. Te Culenborg en van daar in 1617 te Rotterdam beroepen. Hij was de partij der contra-remonstranten toegestaan en deelde ook in hare vervolgingen. Na de aanstelling van een nieuwe magistraat in deze stad, wanneer remonstranten en contra-remonstranten vrijheid van godsdienst erlangden, werd hij in zijne gemeente hersteld. Toen in 1619 de remonstranten het onderspit moesten delven, werd hij een zoo ijverig contra-remonstrant, dat men aangeteekend vindt dat hij zich met de wethouders der stad op de groote kerktoren begaf, om door middel van verrekijkers, toen onlangs uitgevonden, de vergaderingen der remonstranten in het open veld te ontdekken. Hij vertrok in Nov. 1631 naar Alkmaar en overleed aldaar in 1633.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. III bl. 344, 345, 893; Dodt, *Analief.* D. IV bl. 97, 189. V. bl. 40, 177 VI bl. 16, 105. *Tijdschrift van Utrecht* 1839 bl. 160; De Geer, t. a. p bl. 48. Veeris, *Ver. Naaml. v. Pred.* Hardenwijk, *Naaml. van levenbizond.* bl. 25, 26.

NYENRODE (SPLINTER VAN), bastaard, een kunstenaar, die in het begin der VVI eeuw te Utrecht bloeide, tijdgenoot van Pieter van Ingen.

Zie Kramm, op Ingen (Pieter van); Dodt, *Archief.* D. III bl. 213, 215.

NIJENRODE (WILLEM VAN), in 1613 schepen te Utrecht. Hij behoorde tot de Stichtsche gemagtigden, die met de Hollandsche in Augustus 1618 ten huize van Daniel Tresel, eerste klerk der Algemeene Staten, vergaderden.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X bl. 210, 217; de Geer, t. a. p. bl. 48.

NYEVELT (*) (JACOB VAN ZUYLEN VAN), heer van Hoevelaken, raad van den bisschop van Utrecht en een zijner voornaamste krijgsoversten. Hij was de stamvader van dezen tak, en oudste zoon van Steven van Zuylen van Vecht, ridder, heer van Hoevelaken en Schalkwijk, raad van den bisschop Jan van Diest, burgemeester en overste oudeman der stad Utrecht in 1312 en 1318 voorkomende, en van Mabilia .... Deze had tot grootvader Frederik van Zuylen Anholt, stamheer van den tak van Zuylen van Vecht, ridder, die op het tornooi in 1236 te Haarlem door den graaf van Holland aangerigt, was en door graaf Floris V tot ridder orde van St. Jacob benoemd werd, en tegenwoordig was in den slag in 1282 te Sweserenge, door het leger van den bisschop van Utrecht tegen de heeren van Amstel en Woerden geleverd.

Zijn overgrootvader was Steven V, heer van Zuylen, Anholt, Sweserengen, Westbrouck enz., die voorkomt onder de scheidslieden, in het geschil tusschen den graaf van Kleef, den aartsbisschop van Keulen en den hertog van Luxemburg (1217) en die vervolgens met deze vorsten het verdrag van Keulen, »anno 1221, Kalend. Junii" zegelde.

(*) Deze Gysbrecht, maarschalk van Eemland (1528–1547), zoon van Hendrik van Nyenrode, baljuw van Loosdrecht, Minden en Tekkop, in 1519, in den hoogen ouderdom van 84 jaren overleden. Hij was natuurlijke zoon en eenige nakomeling van Gysbrecht van Nyenrode, in 1460 door Philips van Bourgondië tot baljuw van Loosdrecht, Minden en Tekkop benoemd, gehuwd met Alienora van Borselen.

(*) Van de menigte takken, uit de huizen der oude heeren van Zuylen, Anholt, Wijk-te-Duurstede en andere, is alleen nog overig die van Zuylen van Nyevelt, die zijn naam ontleend aan de heerlijkheden en sloten Zuylen en Nyevelt in het Sticht van Utrecht, waarvan afbeeldingen bestaan. De oudste tak van Zuylen van Nyevelt, werd oudtijds gerepresenteerd door de heeren van Nyevelt, Hoevelaken, Geerestein, Broekhuisen enz., de jongeren waren heeren van Blickenburg, Leusden, Kesteren, Ingenhoven, Schoonauwen, Oudewater, Vreeswijk, Maasland, Maassluis, Doorne, Cothen, Coulster, Heilo, Nellestein, Aasdom, Berg-ambacht, 's Heeraartsbergen, Ammers, Darthuisen, Eng, Berkou, Dorth, Byleveit, Hinderstein enz. Al deze lijnen zijn tegenwoordig uitgestorven, en de nog bestaande takken dier familie werden in Holland gerepresenteerd door de heeren van Schonwenburg, Ginthorst, Schoonderbeek, Veldhuisen, Brieller, Schafelaar, Maarssen, Nieuw-Beyerland, 's Graven-Ambacht, Ehze enz. in België door de heeren van Snaefburg, Crajestein, Boelestein, Maarssenbroek, Isschot, Haar, Kokengen, Spengen, Haenwijk, Montfoorts gerecht, Wikeworst, Roeants, Hofstade, Leyseele, Gaesebeek (in Vlaanderen), en in Beijeren door de heeren der majoraten van Prufeningen, Alkofen etc. In de zestiende eeuw heeft de Hollandsche tak de Hervormde godsdienst aangenomen, die van België en Beijeren zijn bij de R. C gebleven.

Jacob huwde omstreeks 1326 zijn nicht Christina van Zuylen, vrouwe van Nyevelt, in 1351 gestorven, en noemde zich sedert (vroeger teekende hij zich Jacob van Vecht) Zuylen van Nyevelt en nam tevens het wapen zijner echtgenoot aan. Zijn tweede vrouw was Elsabe Utenham, dochter van Pieter, heer van Ham in het Sticht, en van eene dochter uit het geslacht der heeren van Noortwijk in Holland. Hij komt voor in charters van 1340 en 1350, wordt een der dapperste ridders van zijn tijd genoemd en onderscheidde zich bij verschillende gelegenheden, vooral gedurende de twisten tusschen de Lichtenbergers en de Gunterlingen. Daags voor St. Cecilien dag 1346, trok hij aan het hoofd der troepen van den bisschop tegen de laatsten op, en dreef ze, na een hardnekkig gevecht, waarin *hij* zwaar werd gekwetst, uit Utrecht. In 1353 verbond hij zich met eenige magtige heeren tegen den bisschop, die om zich te wreken, de goederen van vele zijner bloedverwanten en vrienden, zoo als de kasteelen van Montfoort, Hollestein en Ghoreel, en in het begin der lente van het volgende jaar, het kasteel Nyevelt belegerde, welk beleg echter werd afgebroken, daar de oorlogende partijen zich verzoenden.

Hij overleed in 1355, en liet na Steven van Zuylen van Nyevelt; Clementine van Zuylen van Nyevelt, gehuwd met Dirk van Poelgeest, ridder, heer van Honade en Koudekerke, zoon van Gerrit van Poelgeest, ridder, en van Adelaide van Raaphorst, dochter van Gerrit, bailliu van Kennemerland, en van Agnes van Wassenaar, gezegd van Duivenbode; Johanna van Zuylen van Nyevelt, religiense te Rijnsburg; Frederik van Zuylen van Nyevelt, stamvader van den tak Zuylen van Blickenburg.

Zie J. Gailliard, *Maison de Zuylen*, Bruges 1863, p. 1. suiv. Cleot, *Chat. et Mon. des P. B.* p. 65, 139; Freschot, *Nobl. d'Utr.* p. 15, 16; Carpentier, *Hist. de Cambr.* P. III. p. 902, 1041; Hoogstraten, Schuer, *Woordenb. o. k. w. Nyevelt*; *Verh. Ned.* D. VIII. bl. 57, 58, 81; de Bruin, *de Vechtstr.* bl. 7, 8; *Oude Holl. Chron.* 23 div. 4 Cap. bl. 259; Goudhoeven, *Holl. Chron.* bl. 245, 383, 390; *Bat. Sacr.* D. II. bl. 351; Halma, *Tonn. Ned.* D. I. bl. 458; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* bl. 29; Kemp, *Lev. der Doorl. Heeren van Arkel*, bl. 71, 81; Le Petit, *Chron.* D. I. bl. 286; Brecop, *Chron. biss. Utr.* bl. 287; te Water, *Verh. der Edelen*, D. III. bl. 181, 182. D. IV. bl. 307; Schotel, *Abdij van Rijnsb.* bl 156, 246, 287, 288, 320, 359; *Kab. van Ned. en Kl. Oudh.* D. V. bl. 242, 243. Smede, *Schatk.* bl. 331; van Heussen, *Hist. Episc. Foed. Belg.* T. I. p. 150; Heda, *Hist. Ultraj.* T. II. p. 197; Buchelius et Heda, *Hist. Traj.* p. 257; Matthaeus, *Anal.* T. III. p. 209, 408, 604, 605; *Chron. auctius van Beka*, uitg. van Matthaeus, bl. 239, 310.

NYEVELT (STEVEN VAN ZUYLEN VAN), oudste zoon van Jacob van Zuylen van Vecht, gezegd Zuylen van Nyevelt, en van Christina van Zuylen, heer van Nyevelt en Hoevelaken (24 Maart 1355), gouverneur der kasteelen en kwartieren van Eemland en Stoutenburg (1384), raad van den bisschop van Utrecht, komt meermalen in charters uit het midden der veertiende eeuw voor. Zoo zegelde hij in 1354 Donderdag na St. Urbanus, met Gilbert van Zuylen van Abcoude, Diederik van Zuylen van Vecht en Wouter van Zuylen van Vecht, een charter, waarbij de bisschop van Utrecht verklaart, den raad zijner raadsheeren te volgen en voortaan het ambt van gouverneur van het kasteel van Eemland aan geen vreemdelingen meer te geven. In het zelfde jaar ontving hij de kasteelen en domeinen van Eemland en Stoutenburg te pand voor het geld, dat hij den bisschop had voorgeschoten, en kwam hem nogmaals den 21 October 1368 te hulp, toen hij, gevangen op het kasteel van Goor, zich buiten staat bevond de belangrijke sommen voor zijn rantsoen te betalen. Meermalen werd hij in moeijelijke gevallen door de Staten van Utrecht geraadpleegd, die vooral in 1386 verschillende boden naar Hoevelaken zonden, om hem uit te noodigen, om met hen over gewigtige zaken te komen raadplegen. Hij was in alle woelingen van zijn tijd gewikkeld. Gedurende den oorlog tusschen den graaf van Holland (1356) en den bisschop van Utrecht, werd hij op zijn kasteel Nyeveld door Jan van Egmond belegerd. Eerst na eene hardnekkige verdediging werd het den 22sten Mei overgegeven, geplunderd en verbrand.

In 1398 stond hij zijn bloedverwant Jacob van Zuylen van Abcoude terzijde bij diens onderneming tegen Rhynestein en bragt veel toe tot het nemen dezer sterkte. Den 7 Mei 1398 werd hij en zijne bloedverwanten Willem van Zuylen van Abcoude en Dirk van Zuylen, zoon van Sweder, door hertog Albert van Beijeren verzocht, om met een zeker aantal mannen hem bij te staan in den oorlog tegen Friesland. Hij veroverde in 1405 met Jacob van Zuylen van Abcoude en Dirk van Zuylen van Hermelen, Hagestein en Everstein. Hij huwde Agnes van Heemskercke, dochter van Gerrit, ridder, heer van Heemskercke, en van Margaretha van Cralingen, dochter van Willem, heer van Cralingen, en van Christina van Zuidwijk, vrouw van Rodenrijs, die hem de volgende kinderen schonk: Jacob, die volgt, Hendrik, die volgt, Willem, die volgt, (waarschijnlijk) Anna, vrouw van Jan van Nyenrode, ridder, heer van Velsen en Poel, gestorven omstreeks 1411 en broeder van Elsabe van Nyenrode, Agnes, gehuwd met Adriaan van Raaphorst, ridder, heer van Raaphorst, Aarlander-Veen, Soetermeer, bailliu van Haarlem, enz.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 955, 978, 1203; Arnold de Bevergerne, *Chron. Mon.* in *Annal.* Matthaei, T. V. p. 54. Gisb. Lappin a Waveren, *Append.* in *Beka*, p. 122; Suffr. Petri, *Append.* in *Beka*, p. 145; *Chron. Osnaburg. ap Meiboom*, p. 234; Matth. Vossii, *Ann.* Lib. II. p. 352; Matthaeus, *Nob.* p. 390, 799; J. a Leidis, *Chron.* Lib. XX. bap. 11, 12. J. Gailliard, p. 13 suiv. Freschot, *Nob. d'Utr.* p. 15. Vermeire, *Mso. Gén.* p. 306, 326; Le Petit, *Chron. Holl.* T. I. p. 298, 314; Gouthoeven, *Chron.* p. 197, 400, 409, 410, 421; *Oud Holl. Chron.* div. XXXV. Cap. 13, p. 259, XXVI. Cap. XVII. p. 255, 265, 266; Burman, *Jaarb.* D. I. bl. 50, 56, 96; Alb. Kemp, *Hist. der Heeren van Arkel*, bl. 35, 440, 441; Arent toe Boecop, *Hist. Utr.* bl. 292, 293; Schotanus, *Friesche Ges.* bl. 134; Smids, *Schatk.* bl. 271; Cerisier, *Ned. Ges.* D. II. bl. 3; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 286; *Tegenw Hist. Utr.* D. I. bl. 70, D. II. bl. 183; van Mieris, *Charterb.* D. III. bl. 674 volgg. Halma, *Tonn. Ned.* D. II. bl. 115, 315; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 242 volgg. D. IV. bl. 228; van Spaan, *Hist. Geld.* D IV. bl. 208; Brouerius van Nidek, *Cab. Oudh.* D. I. bl 99; Kok, *Woord.* D. XX. bl. 481—483; D. XXIV. bl. 70, 75; Hoogstraten en Schuer, *Woord. o. k. w. Nyevelt*; Asch van Wijck, *Oudste Kamer-Rekening van Utr.* bl. 79, 80, 106—109, 120, 121, 125, 132 etc. in *Cod. Dipl.* Ser. II. div. II. p. 191—192; Butkens, l'Espinoy, le Carpentier o. h. w. Nyevelt.

NYEVELT (JACOB VAN ZUYLEN VAN), zoon van den vorige, ridder, heer van Nyevelt en Hoevelaken, bezegelde met Jan van Zuylen van Vecht en Willem van Zuylen van Abcoude het charter van bisschop Frederik van Blanckenheim van 25 Mei 1403, betreffende het bestuur van den Leckerdijk. Ook komt hij den 26sten December daaraanvolgende en den 16den December 1409 voor. In 1410 werd hij door het leger van Willem IV, graaf van Holland, in zijn kasteel Hoevelaken belegerd, dat genomen en verbrand werd. Hij huwde in 1411 Elsabe van Nyenrode, dochter van Gysbrecht, ridder, heer van Nyenrode, Velsen, en Poel, hoofdman van Amstelland, Waterland, Zeeburg, gouverneur van het kasteel van Naarden, bailliu van Kennemerland, erfmaarschalk van Gooiland, in 1396 gestorven, en van Bebra van Arckel van Leyenberg. Bij zijn dood in 1498, liet hij na:

Steven (die volgt); Willem, die den 31sten Maart 1436 met andere Stichtsche ridders een verbond sloot met bisschop Rudolph van Diepholt tegen Walraven van Meurs. Hij huwde Eva. . . . die hem een zoon schonk, Willem, schepen van Utrecht (1460—1468), welke den 27sten Junij van het laatstgemelde jaar tegenwoordig was bij de verzoening der broeders Gerrit, heer van Culemborg, en Hubert van Culemborg.

Ricka of Elizabeth, gehuwd met Jan van Renesse, ridder, heer van Renesse, Rynauwen, Hillenberg en Baarland.

Gysberta, gehuwd met Gerard van Culemborg, ridder, heer van Maurik, zoon van Gerard IX, heer van Culemborg, en van Bertha van Egmond.

Jacoba, gehuwd met Willem van Gent, heer van Rixtel, ambtman van Neder-Betuwe, burgemeester van Thiel, zoon van Wouter van Gent, bailliu en dijkgraaf van West-Friesland.

Christine en Stevina, beide religieuzen te Rijnsburg.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 1061; van Heussen, *Hist. Episc* T. I. p. 175; Matthaeus, *Nob.* p. 773, 886 seqq. Dez. in *Ann. Chron. Amersf.* p. 233; Dez. *De Jure Gladii*, p. 401; Verhoeven, *Rer. Amersf.* p. 78, 79; Buchelius, *ed. Hedam*, p.

288; Teaschenmacher, *Ann. Cl.* p. 481; Gailliard, p. 16 suiv. Bréschot, *Nob. d'Utr.* p. 14, 15; Goethals, *Dict. Gén.* van Mieris, *Chart.* D. IV. bl. 15, 38, 41, 143; *Groot Plac. 's Lands van Utr.* D. II. bl. 107; Halma, *Toon. Ned. o. h. w. Gent*; *Tegenw. Staat van Utr.* D. II. bl. 9, 10; *Hist. Geld.* bl. 517 volgg. Pontanus, *Geld. Hist.* D. II bl. 182; Arent toe Boecop, *Hist. Utr.* bl. 350; Stichtenhorst, *Geld. Gesch.* Gouthoeven, *Chron.* bl. 134. *Bat. S.* D. II. bl. 440. Burman, *Jaarb.* D. I. bl. 398, 472, 473. D. III. bl. 46, 86, 159, 298, 468, 509. Voet, *Hist. Culemb.* bl. 38, 39, 113. Smallegange, *Chron. Zel.* bl. 702. Bachiene en Busching, *Bes. Ned.* bl. 315. Hoogstraten, Schuer enz. o. h. w. *Nyenrode Gent. Utr. Hist. Gen.* in *Cod. Dipl.* Ser. II T. II. No. 75. p. 115, 116. Ferwerda, *Wapenb.* Gén. *Renesse*, Gener. 7, 8, 9. d'Ablaing, *Ridd. van Veluwe*, bl. 98. Schotel, *Abdij van Rijnsb.* bl. 153, 154, 246, 350.

NYEVELT (Steven van Zuylen van), heer van Nyevelt en Hoevelaken, Bylevelt en Nederhorst (1461), behoorde tot de ridderschap van Utrecht en Gelderland, was schepen en burgemeester van Utrecht in 1434, 37, 39 en maarschalk van het bovenkwartier in het Sticht (1442). Hij bezegelde met vele zijner bloedverwanten het charter, bij hetwelk de Utrechtsche ridders zich den 14den Maart 1436 vereenigden met Rudolph van Diepholt tegen Walraven van Meurs. Hij huwde Elizabeth van Ooy, dochter van Gerrit, ridder, heer van Ooy, en van Elizabeth van Renesse, en stierf in 1464, nalatende Jacob (die volgt) en Elizabeth, gehuwd met haar bloedverwant Dirk van Zuylen van de Haar, heer van de Haar, Zevender, Harmelen, Caba enz. oudste zoon van Dirk van Zuylen van Harmelen en Josina van der Haar.

Zie Matthaei *Nob.* p. 350. *Bat. Sacra*, T. II. p. 449. Vermeire, *Msr. Gén.* p. 385. Burman, *Utr. Jaarb.* D. I. bl. 421, 472, 473, 479, 503. Voet, *Hist. Cul.* bl. 85 volgg. Ferwerda, *Wap.* Généal. *Ren.* Gen. VII. en Généal. *Arckel*, Gener. XXII. Schotel, *Abdij Rijnsb.* bl. 243. Gailliard, p. 20.

NYEVELT (Jacob van Zuylen van), zoon van den vorige ridder, heer van Nyevelt en Hoevelaken (12 Maart 1457), werd 19 Februarij 1469 in de ridderschap van Utrecht opgenomen, was lid van den bisschoppelijken raad, en 1447 gouverneur van Stoutenburg, en maarschalk van Amersfoort en Eemland. Hij werd in 1467 tot eerste scheidsman in de geschillen tusschen den bisschop en de steden Amersfoort en Bunschoten gekozen en omhelsde in 1470 de partij van Jonker Frans van Brederode, hoofd der Hoekschen tegen den bisschop van Utrecht, David van Bourgondië en ontkwam met veel moeite aan de vervolgingen van dezen, die zich reeds van Reinoud van Brederode en Jan van Amerongen had meester gemaakt. Hij huwde Oda de Roever van Montfoort, dochter van Jan de Roever, ridder, burggraaf van Montfoort, heer van Purmerende, Linschoten, Weer, Hekkendorp enz., dijkgraaf, raad van Jacoba van Beijeren en van Cunegonda van Bronkhorst. Hij overleed in 1476 en liet na: Steven (die volgt) en Jan en Hendrik. Zijn portret en kwartieren vindt bij Gailliard.

Zie Matthaei, *Nob.* p. 350, 819, 896—898; Gailliard, p. 21, 22; Freschot, *Nobl. d' Utr.* p. 15, 54; Le Petit, *Chron. Holl.* T. I, p. 480; Burman, *Jaarb.* D. II, bl. 277; van Spaen, *Hist. v. Geld.* D. IV. bl. 197, Gouthoeven, Halma, Hoogstraten, Schuer, Beverwyck, *Beschr. v. Dordr.* bl. 63, *Kerk-Oudh.* D. II. bl. 250, *Tegenw. Staat van Utr.* D II. bl. 114, 115; C. Stroobant, *Genaal. de Montfoort.* p. 129—398.

NYEVELT (Jan van Zuylen van), jongere zoon van den vorige, raad van den hertog van Gelderland, afgevaardigde van dezen bij de staten van Utrecht. Hij leefde nog in 1524 en komt in menigte charters en andere openbare stukken voor. Hij was een dapper ridder, een der hoofden der Hoekschen en nam deel aan de meeste ondernemingen tegen de Kabeljaauwschen. Na den ondergang zijner partij en den dood van Frans van Brederode, werd hij begrepen in de acte van amnestie van 1 Jan. 1517. Hij trad met twee zijner broeders en verscheidene bloedverwanten in het verbond van Nyeveld, waarvan zijn broeder Hendrik het hoofd was, tegen David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, die de regten, privelegien en vrijheden, door de stad Utrecht onder zijn voorgangers genoten, had geschonden. In 1483 streed hij onder zijn broeder Hendrik, toen deze zich van Utrecht meester maakte, en hielp in Julij van hetzelfde jaar met zijn oom, den burggraaf van Montfoort, die stad, toen zij door de Hollanders belegerd werd, die hij verdreef. Toen bisschop David in 1488, ten gevolge eener overeenkomst, wederom den zetel van het bisdom had beklommen, werd hij met zijne broeders Steven en Gerrit en zijne bloedverwanten Dirk en Steven van Zuylen van Haar gevangen genomen en eerst na het betalen van een zwaar losgeld ontslagen. Hij vorderde bij een brief, gedagteekend den 24 October 1514, van de stad Leyden hem binnen 14 dagen te betalen de gelden, die zij, nadat zij door zijn broeder Hendrik was ingenomen, bij een acte van 1481 beloofd had, aan dezen ter hand te stellen, met bedreiging van, zoo zij er niet aan voldeed, die som gewapenderhand in te vorderen. De stad antwoordde, dat zij zich onderwierp aan de beslissing van Maximiliaan, ruwaard van Holland, Jan van Nyevelt schreef den 6 December 1514, op bevel van den hertog van Gelderland, aan de staten van Utrecht, de oogenblikkelijke in vrijheidstelling, zonder rantsoen van de gevangenen op den Rijswaart gemaakt, en den 26 derzelfde maand betaling van de achterstallige penningen, wegens zijne dienst, als monstermeester, In October 1516 werd hij met Willem van Rossem door den hertog ter regeling van belangrijke zaken naar de staten van Utrecht gezonden. Den 6 Maart 1517 zegelde hij, namens de staten van Utrecht een brief, die Frans I, koning van Frankrijk berigtte, dat de staten toestonden in het verdrag met Karel V te worden opgenomen, behoudens hunne privilegiën, onafhankelijkheid en de uitvoering der vorige verdragen.

Hij stierf, zonder wettige descendenten. Zijn 16 kwartieren vindt men bij Gaillard.

Zie Matthaeus, *de Jure gladii*, p. 390; Gailliard, p. 22 suiv.; Hubner, *Geslacht-reg.* octaf. 419, 423; Voet v. O. *Beschr. van Cuylenb*, bl. 146 volgg.; Bronerius van Nidek, *Kab. v. Nederl. en Kleefsche Oudh.* D. IV. bl. 49; van Meeris, *Ned. Vorsten*, D. I. bl. 168; van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 916 volgg.; Alkemade, *Botterd. Hendend.* bl. 32, 321, 329, 333; Gouthoe- *Chron.* bl. 521—536; Le Petit, *Chron. Holl.* T. I. p. 526—568, *Oude Holl. Chron.* div. XXXI. bl. 421—437, 467; Kok *Vad. Woordenb.* D. II. bl. 75; Halma, *Toon. d. Nederl.* bl. 217; Elsevier, *schuldvordering van Johan van Zuylen van Nyevelt*, in *Kron. v. h. Utr. Gen.* 1857 391—397; van Asch van Wijck, *Archief.* 5 *kap. Utr.* en *Kron. Utr. Gen.* jaarg. 1847, bl. 174 volgg. 1848 bl. 260.

NYEVELT (Hendrik van Zuylen van), broeder van den vorige, was meermalen raad, tresorier, schepen, burgemeester en overste ouderman der stad Utrecht. Hij behoorde tot de dapperste ridders van het Sticht, was een der hoofden van de Hoeksche partij en een der hardnekkigste vijanden van bisschop David. Toen Jan van Egmond, stadhouder van Holland en Jan van Wassenaar zich aan het hoofd der Kabeljaauwen den 3 Julij 1479 van Leyden hadden meester gemaakt, begaf zich Hendrik van Nyevelt met zijne partij naar Leyden, en besloot in 1481 die gewigtige plaats weder te veroveren, hetgeen hun gelukte, waarop hij de regering verzette, de Kabeljaauwschen die hij gevangen had op een zwaar rantsoen zette en de burgerij zware lasten oplegde. Daarenboven liet Hendrik zich een schepen-acte geven, waarbij de stad zich verbond hem of zijne erven 9000 rijnsche guldens te geven. Hij bood weêrstand aan alle voorstellingen en dreigingen van Maximiliaan en vernomen hebbende dat de troepen van dezen, onder den stadhouder Lalaing en Jan van Ranst, markies van Antwerpen, de sterkte te Alphen hadden ingenomen, van plan om Leyden te naderen, verjoeg hij ze van daar tot aan Delft, en keerde zegepralende met de buitgemaakte vaandels naar Leyden. Vervolgens verdedigde hij de stad en het kasteel van Montfoort met zulk eene dapperheid, dat aartshertog Maximiliaan verpligt was het beleg op te breken en naar 's Hage terug te keeren. Op den dag zelven zijner terugkomst, verbande hij Hendrik en zijne deelgenooten, met verbeurd verklaring hunner goederen.

In den loop van hetzelfde jaar hielp hij met zijn oom den burggraaf van Montfoort, de stad Utrecht belegeren en verdreef de 2000 Hollanders, aan wier hoofd de bisschop in zijne bisschoppelijke stad wilde terugkeeren. Hij versloeg ook met andere ridders den stadhouder Lalaing, die aan het hoofd van een sterk leger, het beleg voor het blokhuis aan de vaart, eene sterkte bij Utrecht, had geslagen. De overwinnaars trokken in processie naar de Buurkerk, waar zij de op de Hollanders veroverde vaandels, op het altaar van O. L. V. ter hulpe neerlegden. Nadat den 24sten April 1483 David van Bourgondië, door tusschenkomst van Maximiliaan en zijn broeder was hersteld, liet hij de broeders Jan, Steven en

Gerrit Zuylen van Nyevelt gevangen nemen, stelden hen op rantsoen en verwoestte hunne leengoederen. Hierdoor haalde hij zich nog meer den haat van dat geslacht op den hals, en toen die van Utrecht het despotische bestuur van den bisschop moede, tegen hem opstonden, liet zich Hendrik niet bidden, om zich aan hun hoofd te stellen.

Terstond verzamelde hij zijne manschappen, trok den volgenden nacht (11/12 Mei 1483) naar Utrecht, waar hij met het aanbreken van den nacht aankwam. In de stad vond hij een hardnekkigen tegenstand, doch behaalde een volkomen overwinning. Hij zelf ontving een zware wond, doch de zijnen bleven meester van de stad en voerden den bisschop gevankelijk naar Amersfoort.

Hendrik ging geen wettig huwelijk aan, doch liet een bastaard na, Jacob, 1480—1481 schepen te Utrecht.

Zie Heda, *Ep. Traj.* p. 296, 310. Lamb. Hortensius, *Rer. Ultr.* Lib. II. p. 55, edit. Buchelii. Buchelius *ad Hed.* p. 311. Burman, *Jaarb.* D. III. bl. 469, 497—500. Goudhoeven, *Chron.* bl. 521—523, 534 volgg 533 volgg. van Mieris, *Ned. Vorst.* D. I. bl. 168. Alkemade, *Rott. Heldend.* bl. 31 volgg. *Oude Holl. Chron.* div. XXXI. XXXII. c. XXXIII. p. 421 c. 4111. p. 435—437. Th. Basinus in *Anal. Matthaei*, T. II. p. 147. Amelgardus, *Gesta Ludov.* XI. Lib. VI. c 16 et 20 in *Coll. Vet. Script. apud Martene et Durand*, T. IV. p. 293 seqq. *Acta Ultr. apud Matthaeus, De Rer. Amersf.* p. 322. Snoji *Hist. Holl.* Lib. XII. Gailliard, l. c. Orlers, *Bes. van Leyd.* bl. 411—415. *Chron. Vlaendr.* D. II. bl. XXIV. bl. 456. Le Petit, *Chr. Holl.* bl. 584, 565, 566—568. van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 915—917. van de Water, *Utr. Plac* Ao. 1481. J. F. van Cortgeen van der Goude, *Chron. Utr.* bl. 49, 50. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 226. Cerisier, *Ned. Hist.* D. II. bl. 291. *Ber. Utr. Hist. Gen.* D. I. bl. 189. D. IV. bl. 151—154 180 volgg. *Chron. Utr. Hist. Gen.* Jaarg. 1851. p. 291—397. R. Elzevier, *De Strijd tuss. de Hoeks. en de Kabelj. in* 1479 in *Ber. Utr. Hist. Gen.* D. IV. bl. 126. Dez. *Oorlog tuss. Holl. en Utr.* 1481—1483 in *Ber.* enz. D. IV. bl. 280. van Asch van Wijck, *Driej. Oorl.* 1481—1483.

NYEVELT (Steven van Zuylen van), *de Jonge*, broeder van den vorige, tweede van dien naam, ridder, heer van Maarsen, raad van den hertog van Gelder en graaf van Zutphen, werd in 1498 grootmeester der Teutonische orde balye van Utrecht. Hij herstelde het oude slot van Maarsen, dat hij Zuylenburg noemde, en vestigde zich aldaar, daar hij zich onophoudelijk te Utrecht, gedurende de onlusten, aan allerlei gewelddadigheden zag blootgesteld. In 1527 werd zijn slot door Geldersche soldaten ingenomen, geplunderd en verwoest en hij zelve gedood. De bisschop David vervolgde de plunderaars ten strengste. Zijn portret is in de zaal der Duitsche orde te Utrecht en wordt bij Gailliard gevonden.

Zie Matthaeus, *Nob.* p. 109. *Anal.* T. V. p. 813. 884 in *Chron. Ord. Teut in Lib. de Vet. Praef. Traj.* Lamb. Hortensius, *de Rebus Ultr.* p. 106, 107. Ryckel, *Hist. St. Gertr. Niv.* p. 620. 621. Gailliard, p. 30. Freschdt, p. 199, 200. *Tegenw. Staat van Utr.* D. II. bl. 153, 355. Kok, o. h. w. *ter Meer.* Kl. Brutn, *De Vechtstr.* bl. 4. van der Monde, *Hist. Utr.* bl. 234, 233. Dez. *Tijds. Utr. Oudh.* Jaarg. 1846. bl. 353 1846. bl. 353.

NYEVELT (Steven van Zuylen) de oudere, oudste broeder van den vorige, ridder, heer van Hoevelaken, ingeschreven in de ridderschap van Utrecht, ridder van het H. Graf dat hij in 1502 bezocht. Hij werd den braven „ridder" genoemd en was niet minder door zijn dapperheid als lengte en buitengewone kracht vermaard. Hij was een der hoofden van de hoeksche partij en nam met zijn schoonvader van Broekhuisen deel aan de oorlogen in 1481 tegen de Kabeljaauwschen, onder aanvoering van zijn broeder Hendrik van Zuylen van Nyeveld en onderscheidde zich bij het innemen van Leyden.

Uit het land gebannen en van zijne waardigheden beroofd, vluchtte hij naar Sluis en streed (1481—1496) aan de zijde van Frans van Brederode tegen de veel talrijker magt der Kabeljaauwschen. Den 20 November 1488 liet de vloot van Brederode, uit 48 schepen bestaande het anker voor Delft vallen. Terstond liet deze 800 man aan wal stappen, verdeelde dit legertje in tweeën, gaf het bevel over de eene helft aan Steven en nam het bevel der andere op zich.

In den tijd van een uur vermeesterden zij de voorsteden en 't zwaar blokhuis te Rotterdam en trekken zegepralend de stad binnen. Brederode en Steven maakten zich van de hoofden der kabeljaauwsche partij en van een menigte Engelsche. Vlaamsche, Fransche en Duitsche, rijk met koren, wijn en andere levensbehoeften belaste schepen meester. Steven onderscheidde zich met zijn broeders Jan en Gerrit bij het veroveren van verschillende steden, kasteelen en sterkten en nam krachtdadig deel aan de talrijke gevechten, waarin de Hoekschen, nu eens overwinnaars dan eens overwonnen, blijken van groote dapperheid gaven. Hij was opperbevelhebber in den gedenkwaardigen slag bij Brouwershaven tusschen Brederode, die 38 schepen en 1200 man onder zich had en Jan van Egmond, die over 86 schepen en 3000 Kabeljaauwschen het bevel voerden. In dit bloedig gevecht werden de Hoekschen verslagen, Frans van Brederode en Steven van Zuylen van Nyevelt gevangen genomen.

Hij nam met zijne broeders Jan en Gerrit en andere bloedverwanten deel aan den bond der Nyevelt's tegen Bisschop David van Bourgondië, nam deel aan alle ondernemingen en veldtogten van 1481—1486. Het was gedurende deze dat de lieden van den bisschop, geholpen door de Hollanders het kasteel van Nyevelt plunderden en verbranddeu. Na de herstelling van bisschop David, werd Steven met zijn broeders Johan en Gerrit gevangen genomen, naar wijk bij Duurstede gevoerd, en na het geven van een zwaar losgeld ontslagen. Hij overleed in 1507 bij zijne huisvrouw Walravine van Weerdenburg van Broeckhuisen, dochter van Renier en Ermengard van Groesbeek, nalatende Frans, ridder, heer van Nyevelt en Hoevelaken, te Milaan door een Spanjaard vergiftigd en in de kerk van O. L. V. aldaar begraven (1526); Oda, gehuwd met Jan van Rossem of Rossum, ridder heer van Rossem, Pouderoyen, Meynerwyck, Oye en Engelenburg, oudste zoon van Jan van Rossem, ridder, heer van Rossem. raad van de hertog van Gelder, pandheer van Bredevoort en Johanna van Hemert vrouw van Pouderoyen. Hij overleed in 1560, zij in 1547 of 1555, kinderen nalatende.

Zie Gailliard p. 33 suiv. Freschot, *Nobl. d' Utr.* p. 9, 10, 15, 34, 86; Stroobant, *Notic. sur les vicomtes de Utrecht* in *Annal. Acad. Archéol. de Belg* T. IX p. 407—409; J. F. Verplancke, *Not. Gén.*; Surius, *Voyage à Jerus.* Chap. 92, p. 47; van Alkemade, *Rotterd. Heldend.* c. IV p. 70—84, c. V—XXXII, c. XXXIII p. 255, 266, 267, c. XXXIV p. 276; Goudhoeven, *Chron.* p. 530; Le Petit, *Chron. Holl.* T. I p. 544; Cericier, D. II bl. 188; J. F. van Cortgeen, *Chron. Utr.* p. 47; van Loon, *Beschrijv. d. Ridd.*; van Spaan, *Hist. Geld.* bl. IV p. XXIII bl. 197, 108; *Ned. Hist. Utr. Gen.* Jaarg. 1857 bl. 70; Halma, Hoogstraven, Schuer, Kok. Gailliard.

NYEVELT (Gerrit van Zuylen van), 3de zoon van Jacob en Odo de Roever van Montfoort, werd te Dordrecht voor keizer Maximiliaan tot ridder geslagen, in 1477 met Geerestein en in 1525 met Hoevelaken beleend. Hij behoorde tot de edelen, die den 21 Julij 1468 werden afgevaardigd om Karel *den Stouten*, hertog van Bourgondië en graaf van Holland te 's Gravenhage te verwelkomen. In 1481 werd hij met Cornelis van Dorp door den magistraat van Delft afgezonden om zich met den heer van Vere, stadhouder van Holland, die aan het hoofd van 7000 man naar 's Hage trok, om zich van die stad meester te maken en zijn gezag te herstellen, te verstaan. Hij was een der voornaamste hoofden der Hoekschen, nam deel aan hunne voornaamste ondernemingen, was een der opperbevelhebbers bij het innemen van Rotterdam, en werd door Frans van Brederode in Jan. 1840 gelast, zich van IJsselmonde meester te maken hetgeen hij met 40 schepen en 400 man deed. Hij nam den bevelhebber van het kasteel Floris, heer van Wijngaarden gevangen en voerde hem met zijn gezin naar Dordrecht. Hij nam deel aan den familie-bond tegen den bisschop van Utrecht en was bij alle ondernemingen tegen dezen tegenwoordig. In 1482 werd zijn kasteel Geerestein door de Hollanders belegerd, veroverd en hij gevangen genomen. Na de herstelling van den bisschop in September 1483, werd hij gevangen genomen, naar Wijk bij Duurstede gevoerd, op losgeld gesteld. Hij overleed 24 December 1533, uit zijn huwelijk met zijne nicht Hildegonde van Zuylen van Nyevelt, was (in 1526 gestorven), eenige dochter van Amelis van Zuylen van Nyevelt, en Adelaide de Witte nalatende Jacob, ridder, heer van Hoevelaken en Geerestein, maarschalk van Utrecht, gehuwd in 1517 (1) met Theodorine van Wassenaer van Duivenvoorde, dochter van Jan, ridder, heer van Duivenvoorde, Sterrenburg en Noordwijkerhout en van Elisabeth van Renesse van Zeist (2) met Judith van Renesse van Culenborg, in 1538 gestorven, dochter van Jan van Renesse van Culen-

borg en Geertruida van Heemskerk die hem 12 kinderen schonk. Hij overleed den 12 Junij 1545 — Willem, heer van Schalckwijck in 1520 gestorven — Amelis, heer van Schalckwijck en Schonauwen, raad van Philips *de Goede*, hertog van Bourgondië, kanunnik van het kapittel van Oud-Munster, in 1503 en 1507 van het kapittel en de hoofdkerk van Utrecht, in 1518 van het kapittel van St. Pancras te Leyden, en in 1526 deken in den Dom van Utrecht. Hij werd tot vele gewigtige en belangrijke zendingen gebruikt, nam deel aan de oorlogen van zijn tijd, en verzette zich met kracht tegen de belasting die bisschop Hendrik van Beijeren aan de geestelijkheid wilde opleggen. Op zijn raad en aanhouden werd er een verbond gesloten met Jan van Egmond, hertog van Gelder en de oorlog aan de bisschop verklaard.

Toen de stad hernomen was (1 Julij 1528) werd er een prijs op zijn hoofd gezet, en het was alleen aan de welwillendheid der gemalin van den gouverneur van Utrecht, die hem een schuilplaats verschafte en hem in het geheim uit de stad liet gaan, dat hij zijn leven te danken had. Hij overleed 11 Jan. 1544. — Odo gehuwd met Hendrik van Valckenaer, heer van Bottenstein — Elisebeth, chanoniesse te Mariendaal, Beatrix, chanoniesse te Oudewijk.

Zie van Heussen, *Hist. Episc.* T. I p. 84, 138, 143, 144, 149, 150, 151, 456; Th. Basinus en Matthaei *Anal.* T. I p. 479; Lamb. Hortensius, *de Reb. Ultraj.* p. 25, 26. 33, 158; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belgic.* T. I P. I p. 99, 178; Drakenburg, *Aanh. Bat. Sacr.* p, 13, 68, 69; Matthaeus, *de Fundat.* p. 434; Gaillard, p. 38 suiv.; Freschot, p. 183, 184; v. d. Hoeven, *Charter Chron.* D. I ql. 62; Boxhorn, *Theatr. Holl.* c. VII p. 725; van Leeuwen, *Bat. Ill.* p. 791; Le Potit, *Chron. Holl.* T. I p. 529. 530; *Oude Holl. Chron.* div. XXI c. XVIII p. 418; van Alkemade, *Rotterd. Heldend.* bl. 105, 106; Stichtenhorst en Pontanus, *Geld. Hist.* bl. 111; van Spaan *Hist. Geld.* D. IV bl. 190, 197; Kok, *Woordenb.* D. XXIV bl. 194; Halma, Hoogstraaten, Schuer, *Oudh. Rijnl.* bl. 95; D'Ablaing, *Ridder. Veluve.* bl. 87, 136, 164. *Hist. Chr.* Jaarg. 1851 bl. 169, 17o,

NYEVELT (Willem van Zuylen van), oudste zoon van Frederik van Zuylen van Nyevelt, ridder, heer van Berg-Ambacht, Aertsbergen en Ammers, drost en balliu van 's Hage en van Stephanie de Gruiter. Hij volgde zijn vader in deze heerlijkheden op en was ook heer van Darthuizen en andere plaatsen. Hij huwde in 1532 Agnes Foeyt, zuster van Elsabeth Foeyt, echtgenoot van zijn broeder Adriaan. Zij overleed in 1562, hij in 1543, en liet na Willem (die volgt) Jan, ongehuwd overleden, Gijsbrecht gehuwd met Bertha van Dompselaer, Marie gehuwd met Everard van Dompselaer, Antonie gehuwd met . . . . . van Westrenen van Noortwijck, (2) Margaretha van Wijnbergen, die kinderen nalaat, Niet zijn zoon Willem maar hij, gaf in 1540 in het licht: *Souterliedekens, ghemaect ter eeren Gods, op alle dye Psalmen van David: tot stichtinghè ende een gheestelijcke vermakinghe van allen Christen menschen. Gheprent Thantwerpen op dye Lombaerde veste, tegen de gulden bant over. By my Symon Kock. Anno MCCCCC ende XI den XII in Junio* 12o.

Hij was de eerste die Davids Psalmen in Nederduitsch rijm bragt op de wijze van bekende, meest wereldlijke liederen, die dan ook gretig door het volk, zelfs ten tijde der bloedigste vervolgingen in Nederland, gezongen werden. De aftrek was zoo groot, dat, volgens le Long, in dat zelfde jaar (1540) niet minder dan 6 onderscheidene drukken bij denzelfden uitgever het licht zagen. Het getuigenis van le Long en van den hoogleeraar J. Alberti stelt het boven allen twijfel, dat de eerste uitgave dezer Souterliedekens in 1540, en niet, gelijk sommigen willen, in 1539 is geschied. Ook werden zij gedrukt in 1550 te Campen bij Steven Jaenssens, in 1558 bij Jan Matthijszoon, in 1559 bij Jan de Laet, in 1564 bij Claes van der Wouwere, in 1613 te Utrecht bij Harman van Borculo, *wonende onder den Doms Tnoren in 't vliegende hart.* Volgeus Gailliard gaf hij in 1531 ook de *Fonteyn des Levens* in het licht.

Zie Willems, *Verh. over de Ned. Tael- en Lett.* No. 5, bl. 278. Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. St. II. bl. 416, 419; Witsen Geysbeek, *B A. C. Woord.* D. IV. bl. 535; Ypey, *Ges. der Ned. Tale*, D. II. bl 415; Huydecoper, *Proeve van Taal en Dichtk.* pass. Huberts, *Chron. Hard.* bl. 32; Snellaert, *Schets eener Ges.* bl. 81, 86; H. A. van Alphen, *Voorr. der Verkl. van Psalm CXI*; Bor. *Ned. Oorl.* B. IX. bl. 176; A. v. d. Capellen, *Gedenks.* A. D. II. voorr. bl. XXXIII; J. Omius, *Prakt. Godgel* D. I. bl. 230; J. le Long, *Hist Verh.* bl. 39; Goudhoeven, *Chron.* 1620 D. I. bl. 219, 236; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 392, No. 13, Andriessen, *Aanm. over de Psalmen van Datheen*, bl. 170; 's Gravesande, *Ged. der Syn. van Wezel*, bl. 204, 205; Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 543 aant. bl. 280, 281; Bachiene, *Bes. Ned.* bl. 1103; A. Pars, *Index Bat.* bl. 237, 431; te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 447 verv. verg. met D. III. bl. 186; van Iperen, *Kerk. Hist. van het Stab.* D. I. bl. 98 volgg. Schotel, *Verh. over het Wilhelmuslied*, bl. 58. Dez. in Nijhoff's *Bijdr. voor Vad. Ges. en Oudheidk.* D. III. St. IV. bl. 217; *Verslag van de 8e Openb. Verg. der IVe kl. van het Kon. Ned. Inst.* bl. 28; v. d. Monde, *Hist. Utr.* bl. 41, d'Ablaing, *Ridd. Vel. Wapenb.* pl 20; Kok, *Woord.* o. h. w. *Dompselaar*, D. XXX. bl. 177, 178; Ferwerda, *Woord. Généal.* Wijnbergen, Smallegange, *Kron. Zeel.* bl 428; *Boekz. der Gel. Wer.* Sept. 1739; *Cat. J. Koning* (bij den Hengst, 1828) bl. 17, 18; J. Alberti, *Cat. Libr.* No. 3590, 8o. *Cat. J. Koning*, D. II. bl. 271. No. 1088; le Long, *Bibl. Sel.* No. 1173, 8o. Burman, *Orat.* bl. 387, 390, 401; Freschot, *Nobl. d'Utr.* bl. 32. Snellaert, *Prijsverk.* p. 87, 88. More. *Übers. der Nied. Volksl. älter. Zeit*, S. 162, 163. Kobus en de Rivecourt.

NYEVELT (Willem van Zuylen van), heer van Bergambacht, Aartsbergen, Ammers. Darthuisen, zoon van den vorige, werd in 1538 te Utrecht geboren, in de ridderschap van Utrecht en Zuidholland ingeschreven en achtereenvolgende drost of hofmeester van Culemborg (1572), schout van Dordrecht (1574) en Zuid-Holland (1587), drost van Muiden, baljuw van Gooiland, Naarden, Weesp, en bekleedde vele andere krijgs- en staatkundige betrekkingen. Hij onderscheidde zich als staatsman, krijgsman en geleerde. Hij was een der warmste aanhangers en vrienden van den prins van Oranje, en een der eersten, die het smeekschrift der edelen teekende, en was onder hen, die het den 5den April 1565 aan Margaretha van Parma overhandigden. Dit en zijn ijver voor de goede zaak, zijn deelname aan alles wat haar bevorderde, had zijn banvonnis met verbeurdverklaring zijner goederen. Hij vlugtte naar Wesel, waar hij de eerste kerkvergadering der Hervormden bijwoonde en hare handelingen onderteekende. Hier uit blijkt. dat hij ook om de godsdienst voortvlugtig was, gelijk Hooft schrijft, die er bijvoegt »dat deze edelman van statelijken huize de kost met zijne handen moest winnen en zich te Emmerik met boekenbinden geneeren." Ook hield hij zich onledig met het overzetten van eenige werken, zoo als van de *Chronyk van Johannes Cario of Carion*, die hij in 1586 te Dordrecht geheel in het licht gaf. (1)

Nadat Alva Nyevelt uit zijn vaderland had gebannen, bleef zijn hart er echter aan gehecht. Van hier, dat de drost van Embden hem in 1568 met een geheimen last naar Dirk Sonoy zond en dat Willem I in 1572 eigenhandige briefwisseling ter bevordering van 'slands algemeen belang met hem hield. Niet lang daarna schijnt hij van Wezel naar Nederland te zijn weergekeerd, want in 't einde van 1572 vertrok hij als gezant met den heer van Noordwijk naar

(1) Volgens te Water hield hij zich toen bezig met de overzetting van deze kronijk, die door Melanchton en Caspar Peutinger vervolgd was. Te Water had evenwel die vertaling niet gezien en verwijst naar Bor, die gewag maakt van een eerste stuk, reeds in 1586 verschenen, terwijl Burman (*Traj. erud.*) alleen eene editie van 1629 vermeldt. Eerst verscheen Joannis Carionis *Chron.*, *Witenbergae*, 1528. 12o. 1540. 8o. Kort daarna de volgende vertaling *Een Chronycke van al 't ghene datter geschiet is van 't beginsel des werelts tot den jare MCCCCC ende XLIII etc. door Joannem Carionem Astronomus der Keurvorsten van Brandenborch, Antw. bij Jan Graphaeus*, 1543. Voorts verschenen er van den oorspronkelijken tekst verscheidene uitgaven, door P. Melanchton en C. Peucerns aangevuld, als te Wittenberg, 1572, 8o. andermaal 1580 en 1582. 8o. Zoo ook eene Duitsche en Fransche overzetting, om nu van latere uitgaven, zoo als die van Santandreanus en van Samorissinus niet te gewagen. Voorts in 't Hollandsch *Chronica Carionis van den beginne der werelt van tot op keyser Carolum den Vijfden van dien name, op een nieu in de Latynsche sprake beschreven ende met menigherleye oude en nieuwe historien, oock met beschryvinge van vele oude conincrycken ende volcken ende met vertellinge van eenige der voornaamste dingen, die in de kercke gedaan ende in de werelticke regementen, maer sonderlinge in Griecken-lant, int Roomsche rycke ende Duytsche natie geschiet zyn, seer vermeerdert ende gebetert door Philippum Melanchtonem ende D. Casparum Peucerum. Ut de hoochduytsche Sprake getrouwelicker overghesett in de Nederduytsche tale door W. v. N. Tot Dordr. by Jan Canin*, 1586. Intusschen zagen de latere Latijnsche, Fransche en Duitsche uitgaven het licht, waarna de vertaling van van Zuylen, aangevuld tot 1619, nogmaals gedrukt werd, Arnhem, 1629. 8o.

Engeland, om onderstand in volk en geld bij de koningin te zoeken.

Bij het toenemen zijner achting bij de voorstanders der vrijheid, rees de haat der Spanjaarden, zoodat hij van de algemeene vergiffenis in 1574 werd uitgezonderd en in 't volgend jaar Engeland moest ruimen. Hij bekleedde voorts de aanzienlijkste posten, zoo binnen als buiten 's lands.

In 1580 verliet hij zijne beide ambten van schout van Dordrecht en baillin van Zuidholland, welligt daartoe door den last van andere ambtsbedieningen bewogen, want in 1577 was hij bekleed met de waardigheid van drossaard van Muiden, baljuw van Gooiland enz., en reeds twee jaren vroeger in de ridderschap van Holland beschreven. In de laatste betrekking onderteekende hij in 1575 de eerste unie tusschen Holland en Zeeland, en in datzelfde jaar werd hij mede afgevaardigd tot den vredehandel te Breda. In 't volgende jaar werd hij naar Zeeland gezonden, om met den prins over den vrede te handelen, en hielp de pacificatie van Gend tot stand brengen. In 1580 onderteekende hij, wegens de Staten van Holland, de overdragt der hooge waardigheid aan den prins van Oranje en twee jaren later werd hij gemagtigd tot het ligten der gedingstukken, bij den geheimen en grooten raad te Mechelen berustende, en de ingezetenen van Holland rakende; in 1586 liet hij zich bewegen om met andere gezanten naar Engeland te gaan, en in 't volgende jaar de hooge overigheid dezer landen andermaal der koningin aan te bieden. Eindelijk was hij in 1591 de eerste der acht gevolmagtigden uit de Staten van Holland, die, benevens acht predikanten, eene nieuwe kerkordening beraamden, in welke vergadering echter niet hij, maar Oldenbarneveld meest het woord voerde. Zoo gelukkig hij in 1568 het geweld van Alva ontkomen was, zoo ijdel waren de listige aanslagen in 1587 van Leycester om hem op te ligten.

Niet hij, gelijk sommigen schrijven, maar zijn zoon Frederik werd te Utrecht, omtrent dien tijd, niet zonder voorweten van Leycester, in hechtenis genomen. De graaf had echter ook op den vader geen goed oog, omdat deze zich geheel aan de zijde der Staten van Holland hield. Hij gaf aan twee hopliedon, die binnen Naarden waren, heimelijken last, om Nyevelt met list naar die stad te lokken, hem aldaar gevangen te nemen en naar Utrecht te brengen. Het plan, om hem te Muiderberg op te ligten, zou gewis gelukt zijn, indien hij vooraf geen berigt van den aanslag gekregen en een genoegzaam aantal krijgsknechten tot zijne veiligheid medegenomen had. Deze geweldadige stap van Leycester, maakte Nyevelt des te vuriger, om den graaf te weerstaan, en hij liet niets onbeproefd ter verzekering van Naarden voor de Staten van Holland, hoewel zijn toeleg vruchteloos afliep. Gailliard vermeldt hem ook als krijgsman en schrijft: »Guillaume de Zuylen van Nyevelt servit en qualité de capitaine sous les drapeaux de Frans (?) de Brederode: suivit celui-ci dans ses principales campagnes et se distingua surtout à Vianen, à Vreeswyck et à Utrecht."

Hij overleed te 's Hage den 28sten October 1608 en werd in zijn familiegraf te Aartsbergen bijgezet. Hij huwde te Utrecht 1. Catharina Ram, dochter van Adam Ram en Anna van Cuyck; 2. in 1559 te 's Hage Agatha Booth, in 1589 op het slot te Muiden overleden, dochter van Arent Booth, drost van 's Hage, gouverneur van Franeker, grietman van de Bilt in Friesland, en van Geertruida van Leeuwen; 3. Agnes t' Seraarts, weduwe van Dirk van Wassenaar Duvenvoorde, baillin en dijkgraaf van het land van Voorn, en dochter van Lodewijk van Leeuwen, baillu van 's Hage, en Margaretha van Halmale. Hij liet na Willem (die volgt), Adam (die volgt), Arent, ingeschreven in de ridderschap van Utrecht, gouverneur van Schenkenschans, in 1599 door den admiraal van Arragon vruchteloos belegerd. kinderloos in 1626 overleden, Abraham, kinderloos in Engeland overleden, Frederik (die volgt), Catharina, chanoinesse van Leeuwenhorst.

Zie Burman, *Traj. erud.* p. 30—32, 364, 365; J. de Timmerman, *de Unione Holl. et Zeel.* p. 43; Gailliard, p. 67; *Archiv. de la Maison d'Orange*, T. IV. p. 93 enz. Bor, *Ned. Hist.* (uitg. 1621). B. II. bl. 64, III. bl. 119, IV. bl. 153, 174, VI. bl. 29, VIII. bl. 88, 96, IX. bl. 174, 176, 177, 191, 192, XV. bl. 197, 201, XVII. bl. 29, XX. bl. 30, XXI. bl. 40, 55, 73, 74, XXII. bl. 14—18, 63—71, 78—90, XXVIII. bl. 43—49, 64—66, 72, 73, 103, XXVIII. bl. 20, XXX. bl. 31, 32; Hooft, *Ned. Hist. Inl.* bl. 7, 8, 19, B. VII. bl. 299, VIII. bl. 327, X. bl. 411, 443, XI. bl. 162, XV. bl. 1125, 1140, 1141; van Meteren, *Ned. Hist.*; Goudhoeven, *Chron.* bl. 194; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 768, 1021; Balen, *Bes. van Dordr.* bl. 8, 237, 850; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 122, 184—197, 211, 232, 233, 466, D. VII. bl. 29—31, 109, 110 133. 134, D. VIII. bl. 192, 193, 263; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl. 179—194, D. IV. bl. 309—313 en Bijl. A. en B. bl. 313—315; Pars, *Bat. Schr.* bl. 234, 235; A. v. d. Capellen, *Gedenks.* voorr. bl. 33 volgg. Beaufort, *Leven van Willem I*, D. II. bl. 337, 338; van Loon, *Ned. Historiep.* D. I. bl. 97, 313, 415, 416; *Res. der Staten van Holl.* op de aangeh. jaren. *Tegenw. Staat der Ned.* D. VI. bl. 470, 471; Bondam, *Onuitg. Stukk.* D. I. bl. 142, 200, 301, D. V. bl. 260; 's Gravenzande, 200*jarige Ged. der Synode te Wesel*, bl. 219; *Kerk. Plakaatb.* D. III. bl. 404; van Goor, *Bes. van Breda*, bl. 143; Utenbogaert, *Kerk. Hist.* D. II. bl. 257 278; van Meteren, *Ned. Hist.* D. II. bl. 50, D. V. bl. 108—111, D. VI. bl. 12; Marcus, *Sent. van Alva*, bl. 29, 31, 110, 148—154, 251, 252, 349, 352, 357; Hoogstraten o. h. w. *Aartsbergen en Bergambacht;* Kok, *Woordenb.* o. h. w. *Nyevelt.* van der Vynckt, *Hist. des Troubl. des P. B.* (uitg. van Tarte) D. II. bl, 333, 334; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. bl. 216; Schotel, *Abd. Rijnsb.* bl. 246; Dez. *Iets over J. v. N.* in Nijhoffi *Bijdr. voor Vad. Hist. en Oudh.* D. III. bl. 173 volgg. de Wall. *Prov. van Dordr.* bl. 1666; Scheltema, *Staatk. Ned.* L. G. Visscher, *Hist. Tijds.* D. III. bl. 173 volgg. voorts Cerisier, Bilderdijk, Arend, Macauley, Kobus en de Rivecourt, *Woord. der Zamenl.*; d'Ablaing, *Ridd. Vel.* bl. 99.

NYEVELT (Willem van Zuylen van), zoon van den vorige, ridder, onderscheidde zich met zijn broeder Adam bij verscheidene gelegenheden door zijne dapperheid. Beider moed bleek o. a. in den bloedigen slag van Hardenberg, waarin Willem als vaandrig onder Maarten Schenk diende en sneuvelde. Hij huwde Maria van Zwartsenberg, kinderloos overleden, dochter van Frederik, baron van Zwartsenberg, ambtman van hertog Ulric en zijne eerste vrouw Walburg, gravin van Elsterstein.

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. IX. bl. 174, B. XV, bl. 195, 285; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1021; Hooft, *Ned. Hist.* D. XV. bl. 703; van Meteren, *Ned. Hist.* D. X. bl. 183; te Water, *Verb. der Edel.* D. III. bl, 179; Burman, *Traj. erud.* p. 365. Goudhoeven, *Chron.* bl. 194; Visscher, *Hart. Tijds.* Aug. 1842. bl. 92, 93; Gailliard. p. 70, 71.

NYEVELT (Adam van), broeder van den vorige, ridder kapitein en gouverneur van Schoonhoven (1583), diende als kapitein van eene compagnie voetvolk in dienst der Staten van Holland, in het regiment van den graaf van Hohenlo, en gedroeg zich moedig in den slag van Hardenberg in 1580, waarin zijn broeder Willem sneuvelde. Gevangen genomen, herkreeg hij eerst drie maanden later zijne vrijheid, onderscheidde zich in den togt tegen de Friezen in 1595, en viel op nieuw in de magt der vijanden, toen in 1596 de Spanjaarden, onder bevel van aartshertog Albert, zich in de maand Augustus van Hulst, in het land van Waas, waarvan hij een der voornaamste verdedigers was, meester maakte. Adam van Zuylen van Nyevelt was tevens letterkundige.

Hij gaf in het licht:

't Leven der doorluchtige Grieken ende Romeynen, tegen elkander vergeleken, door Plutarchus van Chaeronea, uit de Grieksche sprake overgeset door J. Amyot. Mitsgaders het leven van Hannibal, Scipio den Africaen; uit het Latijn verfranscht bij Carolus Clusius, ende noch het leven van menigen treffelijke krijgsoversten, beschreven door Aemilius Probus, alles versamelt en uytgegeven door S. G. S. (Symon Goulart S.) te samen van nieus tot gemeen nut verduytscht door A. V. Z. V. N. en ten deele bij eenen anderen beminder, Leyden bij J. Paedts en J. Baumans, 1603.

Volgens Gailliard zette hij ook uit het Italiaansch in het Nederduitsch over de gesprekken van Machiavel over de tien eerste boeken van Titus Livius en diens werk *de Vorst* (Leyden, 1652, 2 d. 18o.) Hij huwde 1. Eva van Burmania, gezegd van Bonargia, dochter van Nicolaas en Oda Onsta, en 2. Anna van Galen, dochter van . . . . . . heer van Papendorp. Hij overleed kinderloos omstreeks 1596.

Zie de boven aangeh. bronnen, van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 878; Bor, *Ned. Hist.* B. XXXIII. bl. 40; Gailliard, p. 71.

NYEVELT (Frederik van Zuylen van), broeder van den vorige, ridder, heer van Bergambacht, Aartsbergen, Ammers, (door zijn huwelijk) den Eng en Berkou, gouverneur van Gorcum, maarschalk van 't Nederkwartier, president van de rid-

derschap te Utrecht. Hij verzette zich met kracht tegen den graaf van Leycester en hield de partij der Staten van Holland. In 1585 protesteerde hij bij notarieële acte tegen de schending der oude regten en privilegiën der stad Utrecht, welker regering willekeurig door aanhangers van Leijcester was vervangen. In 1618 en 1619 werd hij naar de Nationale Synode afgezonden en stelde 2 Julij van het laatstgemelde jaar, op verzoek van Ernst Casimir, graaf van Nassau, de admissie van diens zoon Hendrik, tot ridder der duitsche orde, voor. Deze voorstelling werd, in weerwil der jeugd van den kandidaat, gunstig opgenomen en op denzelfden dag geregeld door Jacob van Zuylen van Nyevelt, commandeur van die orde te Maasland. Hij huwde in 1597 Anna Uten Eng, vrouw van Eng en Berkou, gestorven in 1635, erfdochter van Amelis Uten Eng, heer van genoemde plaatsen, en van Johanna 't Seraarts. Hij stierf in 1629 en liet na: Willem, heer van den Eng, lid der ridderschap van Utrecht, huwde Gijsberta van Hardenbroeck, dochter van Joachim, heer van Hardenbroeck, ridder der Duitsche orde en van Johanna van Heerjansdam, en liet na: Frederik, heer van den Eng, gehuwd met Johanna van Renessen, dochter van Lubbert, en Geertruid van Donckel, vader van Willem Joachim, heer van den Eng, die kinderloos stierf en de laatste mannelijke afstammeling was van dien tak. — Agatha, vrouw van Berkou, gehuwd met Willem van Liere, heer van Oosterwijk, gezant aan het Fransche hof; Theodora, gehuwd met Godschalk van Halmale, ridder, heer van Hinderstein, en maarschalk van Montfoort; Emilie, vrouw van Bergambacht en Aartsbergen, gehuwd 30 April 1620 met Alwarda van de Cappelle, ridder, heer van Boedelhof, Mervelt, Crayenstein, lid der ridderschap van Zutphen.

Zie Matthaeus, *de Nob.* p. 1014—1016; Gailliard, p 73. suiv. Bor, *Ned. Hist.* B. XXXVIII. bl. 43—45, 100, 101; XXXIV. bl. 10, 19, 20, 108, 113; Beverwijck, *Bes. van Dordr.* bl. 88; *Hed. Hist. Holl.* D. III. St. X. bl. 469—470; *Sted. Hist. Utr.* D. I. bl. 197; *Utr. Placaatb.* D. I. bl. 171; A. v. d. Capellen, *Gedenks.* D. II. voorr. bl. 33, 34; Kok, *Woordenb.* D. IV. bl. 127; te Water *Verb. der Edel.* D. III. bl. 180, 381—384, D. IV. bl. 312; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1025.

NYEVELT (Evert van Zuylen van), zoon van Jacob, tweede zoon van Frederik, heer van Bergambacht en 's Heerambtsbergen, en van Stephanie de Gruiter, en van zijne tweede vrouw Francisca van Dompselaar. Hij speelde een belangrijke rol in de onlusten van 1566 en 1567 te Utrecht. Hij huwde . . . . . . de Bye, die hem slechts eene dochter, Elisabeth, schonk.

Zie Freschot, *Noble d'Utr.* p. 32. Gailliard, p. 77. *Bijdr. tot de Hist. der Herv.* bl. 235, 236, 252, 259, 272. te Water, *Verb. der Edel.* D. IV. bl. 309.

NYEVELT (Frederik van Zuylen van), broeder van den vorige, heer van Woerden, ingeschreven in de ridderschap van Utrecht. Hij onderscheidde zich door zijne dapperheid, vooral bij het beleg van Amersfoort in 1572 door den Frederik. »Frederik van Nievelt Jobszoon (lezen wij bij Hooft), vendrigh der bezettelingen, stond dat pas op de veste. Een dronke soldaat rukte hem 't vendel uit der handt, gink' er mee staan slingeren op de borstweer, en vond 't geen hij te zoeken scheen, wordende daadlijk doorschoten." Hij huwde Hildegonda Uten Eng, en liet een zoon na, Frederik, in 1634 geërfd op de Veluwe, lid der ridderschap van Utrecht, gehuwd met Maria van Wencum, bij wie hij kinderen verwekte.

Zie Freschot, *Nob. d'Utr.* p. 9; Gailliard, p. 73; d'Ablaing, *Ridd. Vel.* bl. 316, 326, 407, 316, 327, 378; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 287; Kok, op *Woord.* D. XIII. bl. 300.

NYEVELT (Koenraad Jan van Zuylen van), zoon van Gerard, heer van Schouwenburg, amptsjonker van Doornspijk den 12 Maart 1710, lid der ridderschap van de Veluwe en luitenant-kolonel der infanterie, en van Geertruida van Wijnbergen van Glinthorst. Hij werd in 1718 geboren, was heer van Glindhorst en Veldhuizen, behoorde sedert 25 April 1738 tot de ridderschap der Veluwe, was sedert 26 Maart 1756 amptsjonker van Barnevelt, sedert 15 Maart 1762 van Rheede, van 1751—1762, burgemeester van Arnhem, gedeputeerde in 't collegie der admiraliteit van de Mase te Amsterdam in 1757, 1753, 1754, in 1765 gedeputeerde naar de Staten-Generaal. Hij huwde Theodora Wilhelmina van Lynden, dochter van Caspar Hendrik, heer van Ressen, lid der ridderschap van Nijmegen, raadsheer, ontvanger-generaal van Gelderland, in 1759 overleden, en van Geertruid van Dedem, gestorven in 1733, dochter van Willem Jan van Dedem, heer van Burg en Hoevelaken, en van Gerberich van Dedem, vrouw van Maurik en Oldenaller, de dochter van Herman van Dedem, heer van Spankeren, Boechorst, ontvanger-generaal der Veluwe en van Geertruid van Wijnbergen. Theodora Walravine van Lynden hertrouwde, na den dood van haar echtgenoot, in Julij 1767 met V. de Watenville of von Watenwijl. Hij liet 3 kinderen na: Geertruida Walravina, geboren 25 Junij 1749, gestorven 29 September 1790, gehuwd met Cornelis Jacobus van Burmania, kapitein bij het regiment Baden-Durlach, burgemeester van Leeuwarden, lid der Staten van Friesland, gestorven 17 Mei 1816; Caspar Hendrik (die volgt), Gerrit Willem (die volgt).

Zie *Ned. Jaarb.* 1767. bl. 1024; d'Ablaing, bl. 316, 404, 407, 431, 436. Gailliard, p. 82.

NYEVELT (Caspard Hendrik van Zuylen van), zoon van den vorige, heer van Glinthorst, Brieller en Schaffelaar, werd den 11den November 1751 geboren, luitenant bij het Geldersche oranje-regement, amptsjonker van Barneveld, den 5den Mei 1754 lid der ridderschap van de Veluwe, ridder en coadjutor der Teutonische orde, lid der gedeputeerde Staten en representant in Gelderland. Hij was een uitstekend redenaar, waarvan de redevoering, die hij in de hooge staatsvergaderingen van zijn tijd heeft uitgesproken, ten bewijze strekken. Zijn taal was even mannelijk en krachtig als zijn karakter. Vurig voorstander van het patriotisme dier dagen, trad hij onbeschroomd tegen alle misbruiken op, zelfs met gevaar van zijn persoon. Zijn naam staat met eere in de geschiedenis van zijn tijd opgeteekend. Hij vervulde eene aanzienlijke rol in de politiek zijner dagen. Hij huwde 1 (14 Mei 1774) Theodora Anna Wilhelmina van Pabst, dochter van Rudolph Willem van Pabst, heer van Bingerden en Wolfsweert, burgemeester van Wageningen, en van Antoinette Huygens. 2. Susanna Lewe van Aduwaerd, dochter van Evert Joost, baron van Lewe, heer van Aduwaard, en van Wilhelmina van Dijksterhuis.

Hij overleed in 1828 te Amersfoort, zonder kinderen na te laten.

Zie Gailliard, p. 83, 84; d'Ablaing, bl. 431, 436; *Nederl. Jaarb.* 1781—1790 en het *Verv. van Wagenaar* op die jaren.

NYEVELT (Gerrit Willem van Zuylen van), broeder van de vorige, heer van Dorth, werd den 8 Januarij 1756 geboren, den 30 April 1778 lid van de ridderschap der Veluwe, ambtjonker van Nykerke, lid der Duitsche Orde, en achtereenvolgens representant van Gelderland, drost van Arnhem, gedeputeerde bij pe Staten-Generaal, president der Nationale Conventie, geopend den 1 Maart 1796 en departementaal raadsheer van Gelderland. Hij ook betrad de politieke loopbaan, waarin hij zich niet minder dan zijn broeder Caspar Hendrik onderscheidde, muntte vooral in het administratieve uit, en was een man van vaste grondbeginselen, een ijzeren wil en van een mannelijk en rondborstig karakter. Den 15 April 1785 was hij de eerste die protesteerde tegen de aanmatiging van den erfstadhouder, die in zijn betrekking van eersten edele en president van de ridderschap, zich het uitoefenen van eenige regten had aangematigd, en ten gevolge dier protestatie moest de stadhouder van zijne pretensie afstaan.

In November 1785 stelde hij aan de Staten van Nijmegen voor den prins stadhouder uit te noodigen in de boezem dezer vergadering te komen, ten einde hen vrij uit de noodzakelijkheid aan te toonen een einde te maken aan misbruiken, die hij als strijdig met de grondvesten der constitutie achtte. Toen dit voorstel schipbreuk leed, gelijk al de overige pogingen, die hij sedert drie jaren tot dit doel had aangewend, beklaagde hij zich met eenige zijner collegen, medeleden der ridderschap, en der Staten van Gelderland, bij de Staten van Holland. Vier jaren later werd hij beschuldigd van met een buitenlandsch gouvernement omtrent de zaken van het land briefwisseling gehouden en den stadhouder beleedigd te hebben, en bij vonnis van het provinciaal hof van Gelderland tot zware boete veroor-

deeld en vervallen verklaard van al zijn ambten en waardigheden. Later deed men hulde aan zijn goede en loyale bedoelingen, en werd hij niet alleen in al zijne posten en waardigheden hersteld, maar tot veel hoogere verheven. Hij overleed 8 April 1813. Hij was gehuwd met 1. Jacoba Maria Wilhelmina van Lynden, overleden 25 October 1784, dochter van Herman Willem, heer van Oldenaller en van Jacoba Louise van Eck van Overbeek. 2. Anna Maria Romp, douarière van . . . . van den Burch, lid van den raad van Indië, overleden 6 Mei 1810, en 3. Christina Maria Catharina van Lennep, douarière van Jan van Walrée. Zij overleefde haar man en hertrouwde, in Augustus 1814, Alexander Dirk, baron van Spaen van Voorstonde en overleed te Brummen den 23 Maart 1857, in den ouderdom van 82 jaren. Zij was de dochter van David van Lennep en Judith Coster.

Kinderen uit het eerste bed:

Coenraad Jan heer van Brieller en Glinthorst, geboren te Amsterdam 24 Augustus 1779, officier bij de dragonders van Renesse, lid der ridderschap en gedeputeerde Staten van Gelderland, ridder van de Duitsche orde. Hij huwde Augustus 1804, Clementina van der Niepoort, dochter van Rudolph Floris en Debora Johanna Gobius, en overleed 29 Jan. 1837, nalatende:

Jacoba Wilhelmina Maria, geboren 13 Mei 1805, huwde 21 Augustus 1831 Jacques Rau, zoon van Sebald Fulco Rau, hoogleeraar in de godgeleerdheid en oostersche talen te Leyden en Geertruida Stephania, gravin van Randwijck, president van het hof van justitie van Gelderland, te Arnhem, dijkgraaf der Over-Betuwe, houtvester van het eerste district der provincie, commandeur van de orde van de Eiken kroon en ridder van de Nederlandsche Leeuw.

Debora Florentina, geboren 14 Julij 1806, in November 1845 gehuwd met haar moederlijken neef Mattheus Justus Hendrik van der Niepoort

Gerrit Willem, geboren 12 Augustus 1807, burgemeester van Barneveld, lid der ridderschap, en Staten van Gelderland, den 26 Maart 1857 gehuwd met Catharina Jacoba Johanna van Haersolte, douarière van . . . . . de Sturler en dochter van Gerrit Godard Antonie Sweder, baron van Haersolte en Anna Maria van der Burch.

Caspar Hendrik, geboren 3 September 1808, lid der ridderschap en gedeputeerde Staten van Gelderland, houtvester van het derde district dier provincie. Hij huwde 21 October 1852 te 's Hage, Johanna Cornelia baronesse van Tuyll van Serooskerke, dochter van René Vincent en Johanna Magdalena Ringeling, uit welk huwelijk geboren zijn:

Coenraad Jan, geboren 24 Februarij 1854.

Johanna Magdalena Cornelia, geboren 30 Mei 1856.

Floris Rudolph, geboren 9 October 1809, kapitein der kavalerie in Oost-Indië, ongehuwd gestorven 15 Jan. 1839.

Christina Maria Catharina geboren 21 Mei 1814.

Dirk Willem, geboren 5 Januarij 1813, raadsheer bij de algemeene rekenkamer te 's Hage, huwde 24 December 1857 Maria Alexandrina Adriana, barones van Brakell tot den Brakell, geboren 13 Augustus 1813, dochter van Dirk Lodewijk, baron van Brakell, heer van Brakell, en van Syna Alexandrina van Neukerchem, gezegd van Nyvenheim.

Adriana Margaretha, geboren 25 April 1814, in October 1843 gehuwd met Maurits de Bruyn. Kapitein der genie, zoon van Maurits en Angelina van der Niepoort.

Anna Maria, geboren 15 Mei 1815, huwde in Junij 1842 Karel Frans, baron van Hemert van Dingshof, zoon van Wolf Floris baron van Hemert, bewaarder van het kadaster te Arnhem, lid der provinciale staten van Overijssel, directeur van het register en der domeinen van die provincie en van Mathilda Margaretha van Aerssen-Beijeren van Voshol.

Clementia, geboren 15 December 1816.

Zie Gailliard, p. 86, 87, 88; D'Ablaing, p. XLVIII, XLIX, p. 436; *Ned. Jaarb.* 1785, bl. 1516—1518, 1789 bl. 1821—1763; van der Monde, *Hist. Utr.* bl. 56.

NYEVELT (FREDERIK VAN ZUYLEN VAN), zoon van Antonie van Zuylen van Nyeveld, derde zoon van Frederik en Stephanie de Gruiter (1), en van Bernardine Grauwert (2). Hij was heer van Bylevelt en Hardenstein, lid der ridderschap van Utrecht. Van der Houven meldt »dat hij gerekend werd onder de driftigste, kragtigste en kloekmoedigste tegenstrevers van den graaf van Leycester." Hij stierf den 11 Mei 1597 en liet bij zijne vrouw Godefrida de Coning dochter van Godefroi, schepen en burgemeester van Utrecht in 1525, 26, 27 en 28 geen kinderen na. Zijn broeder Bernard werd na zijn dood heer van Bijleveld en Hardenstein. Deze was ook lid der ridderschap van Utrecht en in 1577 Drost van Steenderen en huwde Mathilda van der Maath, dochter van Philips en Mathilda van Crachtwijk, bij wien hij kinderen verwekte.

Zie Gailliard, p. 90, 91; Freschot, *Arb. d'Utr.* p. 68; Burman, *Jaarb.* D. III bl. 45, 85, 144; Te Water, *Verb. d. Edelen,* D. IV bl. 309; van den Houven, *Holl. Aloude Vrijheid,* no. 170, 171.

NYEVELT (GYSBERT VAN ZUYLEN VAN), zoon van den vorige, vriend van Maurits van Nassau, die hem aan het hoofd der Nederlandsche troepen naar Oost-Friesland zond om de Oost-Friesen tegen graaf Enno III bij te staan. Hij huwde in 1603 Barbe de Greve, dochter van Herman, en . . . . van Kleef.

Zie Gailliard p. 92, Familie berigt.

NYEVELT (HERMAN VAN ZUYLEN VAN), zoon van den vorige, houtvester der domeinen van het graafschap Aurich. Hij stond in hooge achting bij Ulrich II, die peet van een zijner zonen was. Waarschijnlijk was het deze Herman, die zich als dapper zeeman onder Tromp, die 27 April 1643 met kapitein Verbeeck een koninklijk fregat van Duinkerken, gewapend met 24 kanonnen nam en vele gevangenen maakte, onder welken de kommandant Rocus Nikasius. Hij huwde Christina van Malbezijen en liet 5 kinderen na, onder welke Jacob (die volgt) Gijsbert, 16 Januarij 1639 te Aurich geboren, schepen van Rotterdam gehuwd 27 November 1675 met Geertrui Zeeghers van Wassenhoven, dochter van Jan, heer van Wassenhoven en Agatha van Berkel, gestorven 8 Maart 1701 en met zijn kwartieren Zuylen, Nyevelt, Malbezijen, Bodeghem, Greve, Zeeghers van Wassenhoven, Berkel, Ramacker, Ram bij zijne vrouw in de kerk van den Bergschenhoek begraven; Pieter, 22 Januarij 1645 te Aurich geboren, kapitein eener compagnie mariniers in dienst der Nederlanden in 1672, in 1682 ongehuwd gestorven; Ulrich, peetekind van graaf Ulrich II, in 1646 geboren en vroeg gestorven.

Zie Gailliard, p. 93, *Chron. Utr. Hist. Genelsch.* jaarg. 1849, bl. 264.

NYEVELT (mr. JACOB VAN ZUYLEN VAN), zoon van den vorige, 10 December 1640 te Aurich geboren, president van 't bestuur, dijkgraaf en houtvester van de stad en 't graafschap van Lingen. Bij den inval van den bisschop van Munster ging hij naar Holland, en werd baljuw, raad en president burgemeester van Rotterdam en van wege deze stad gedeputeerd bij de Staten van Holland.

Hij is vooral bekend door het oproer van 1690 te Rotterdam, ten gevolge van het ter dood veroordeelen van Cornelis Costerman, beschuldigd van een kraaijer of verklikker doorstoken te hebben. Het graauw plunderde en vernielde zijn huis, en hij werd van zijn ambt verlaten, doch reeds in 1692, kreeg hij de eclatantste satisfactie, die een man van aanzien kon verlangen. Hij werd niet alleen in zijn ambt hersteld maar ook met *f* 150,000 gadedomageerd voor de geledene schade. De schrijver van het *Beroerd Nederland* en Wagenaar hebben de geschiedenis van dit oproer breedvoerig geboekt, Bilderdijk neemt er het stilzwijgen over in acht, doch Prof. Tydeman wijdde er een *Bijlage* achter D. X in Bilderdijk *Gesch. des Vaderl.* aan.

Hem scheen het toe dat het tumult van een staatkundigen aard en de hoofdofficier Jacob van Zuylen van Nyevelt een korten tijd het slachtoffer werd van de heimelijke woe-

(1) Hij was lid der ridderschap van Utrecht, heer van Bylevelt en Hinderstein. Hij komt onder verschillende acten voor.

(2) Dochter van Bernard, heer van Hardenstein en Weerdestein, eerste onderman der stad Utrecht (1471, 1473, 1476), en van Geertruid van der Eem.

lingen der Anti-Stadhoudergezinden; hij een opregt voorstander van **Willem III**, met wien hij regtstreeks, later door tusschenkomst van **Bentinck**, over de belangrijkste regeringszaken correspondeerde. Ook T. beschuldigt **Wagenaar** en zijne naschrijvers, ofschoon zij het voorgevallene vrij getrouwlijk opteekenden, van partijdigheid, die hij aantoont. Zeer groot is het getal pamfletten, pasquillen, gedichten en ook blaauwboekjes bij die gelegenheid in het licht gegeven, aangeplakt, uitgestrooid. Zij worden door **Muller** in zijn *Bibl. van Pamfletten* opgenoemd, doch nog veel meerdere in handsch. en gedrukt berusten bij de nakomelingschap van de hoofdschout. **Jacob van Nyevelt** was ook een groot voorstander der regtzinnige leer. **Gailliard** noemt hem, »un zélé fondateur de la secte des Piétistes, secte qu'on lui reproche d'avoir soutenue et favorisée avec trop d'ardeur en usant même de l'influence qu'il exerçait à raison des hautes fonctions, dont il était révetu." Hij overleed 24 Junij 1695, bij zijne huisvrouw **Johannna van Beaumont**, dochter van **Arnold**, geheime raad van den Prins van Oranje en president van den grooten raad van Brabant en **Johanna Goch** 5 kinderen nalatende: **Arnold**, geboren 2 Julij 1664, burgemeester van Rotterdam en Ruwaart in het land van Putten, vergezelde in November 1688 als edelman **Willem III** naar Londen en was den 23 Februarij 1689 bij zijne krooning tegenwoordig, huwde **Martha Maria van Lichtenberg** en overleed 10 Junij 1731; **Johanna Christina**; **Arondine Maria**, beide ongehuwd overleden; **Herman** geboren 28 October 1670 in 1693 secretaris van Rotterdam, huwde 9 September 1706 **Ida Adriana van Berkel**, en **Jacoba** in 1696 gehuwd met **Floris van Raven**.

Zie *Waaraght. Verh. van 't gepass. te Rott., soo ten regarde van het vangen, examineren en onthoofden van Cornelis Kosterman, als van gheene daar op is gevolght. Door A. M. Rott.* 1690 4o; *Verz. van eenige Stukken en Bewijsen, dienende tot opheldering van het leven ende daeden van den heer en meester Jacob Zuylen van Nyevelt, gewesen hoofd-offic. der stad Rott.* Dord. 1690 4o.; *Crimin. Eysch van den Procur. Gener. van Holl., Zeel. en West-Friesl. op en jegens Jacob Zuylen van Nyevelt,* 1691 4o.; *Concl. v. Antw. in de zake voor den Hogen Rade in Holl. latispendent tusschen mr. J. v. Z. — contra de Procur. Gener. enz.* 's Hage 1691 fol.; *Beroerd Nederl. Holl. Merc.* 1690; **Wagenaar**, *Ned. Hist.* D. XIV bl. 122; **Cerisier**, *Ned. Gebeurt.* **Bilderdijk**, *Gesch. des Vaderl.* D. X bl. 345 v.; (**Sulker**), **Gerlof** en **Verburgh**, *Alg. Hist.* D. II bl. 205; **Ger. van Loon**, *Ned. Hist. penn.* D. III bl. 507, 508 (penning voorstellende den brand van het huis van v. **Zuylen**) J. F. **Martinet**, *het Vereen. Ned.* bl. 337; **Muller**, *Cat. v. Pamfl.*; **Gailliard**, p. 92; *Coll. van Stukken rakende het tumult te Rott. en plunder. van het huis van den Baillin mr. Jacob Zuylen van Nyevelt, deels gedrukt, deels mss. in een zware foliant* in bezit van de familie *Zuylen; Rotterd. Pasquil en Zangbund. of verzam. van al de gedichten en pasquillen en liedekens, ter gelegenh. van den oproer tot Rott. ontstaan, omtrent het uitwerpen van den heer van Zuylen van Nyevelt, gewezen hoofd-offic. ald., en het afbr. van deszelfs huis en hof, openb. aangesl. en gezong., neffens een Korte aant. der gevallen en gesch. ter materie dienende. Hierbij behooren eenige brieven, die alle kenteek. dragen van op straat bij de plunder. geleden te hebben,* weleer in bezit van C. v. **Alkemade**, en P. v. d. **Schelling**; *Cat.* C. v. A. en P. v. d. S. 1848 bl. 12; *Rott. en Haagsche aanteek., gedaan door J. Oudaan* van 1663—1690 ms. t. a. p.;

NYEVELT (Arnold van Zuylen van), zoon van den vorige, den 4 April 1701 geboren, was luitenant generaal der cavallerie en gouverneur van Grave, waar hij in 1769 stierf. Hij huwde **Jacoba Francisca**, baronnesse Trip van Zuitelande, dochter van **Baudewijn**, kolonel van een regement infanterie en gouverneur van Hulst en van **Sara Elisabeth Heldewier**, bij wien hij naliet:

Johanna Adelaide, geb. 11 Junij 1738, ongehuwd, **Willem Rudolf**, geboren 17 October 1740, kapitein der cavalerie bij het regement van **Famars**, ongehuwd; **Sara Gerardine**, geboren 17 September 1742; **Wilhelmina Elizabeth**, geboren 11 Maart 1764, gehuwd met **Robert Douglas**, zoon van **Karel Ayton**, lord van Kinglassa en van **Christina Hapsburn**; **Johanna Wilhelmine** geboren 18 Augustus 1747, gehuwd met **Otto Geabade**, luitenant kolonel der artillerie; **Jacob Josua**, geboren 1 Mei 1755, in 1768 page van den erfstadhouder, in 1772 kapitein der garde te paard, in 1793 kinderloos overleden.

Zie **Gailliard**, bl. 97, 98.

NYEVELT (Paulus Jacob Zuylen van), zoon van **Jacob** (geboren 17 Januarij 1739 president-wethouder van Rotterdam, gestorven 10 Maart 1805), en **Adriana Maria Cornets de Groot**, eene regelregte afstammelinge van den ambassadeur **Pieter de Groot** en alzoo van den onsterfelijken **Hugo**, schrijver van het onvergankelijk werk over het regt van oorlog en vrede, den 10 Augustus 1775 geboren, werd kolonel en kapitein ter zee, overleed 14 Februarij 1855, huwde 1. **Johanna Jacoba Theodora Bichon**, 2. **Gerardina van Westreenen**, doch liet geen kinderen na.

Zie **Gailliard**, p. 100.

NYEVELT (Cornelis van Zuylen van), broeder van den vorige, werd den 3 October 1777 geboren, was ridder en tresaurier der orde van den Nederlandschen Leeuw, bekleedde verschillende diplomatische betrekkingen, en was o. a. secretaris van legatie te Napels en secretaris-generaal van het departement van binnenlandsche zaken. Hij huwde **Catharina Geertruida Bergsma**, dochter van **Ennius Herman**, raadsheer bij het hooge geregtshof te 's Hage en **Bertha Bourna Schultz**. Na zijn dood hertrouwde zij met **Hendrik**, baron **Collot d'Escury** overleed 26 November 1852.

Zie **Gailliard**, p. 100.

NYEVELT (Hugo van Zuylen van), broeder van den vorige, Heer van Nieuw-Beijerland en 's Gravenambacht werd den 7 Julij 1784 te Rotterdam geboren. In Maart 1800 werd hij als student te Utrecht ingeschreven en verliet in 1803 de akademie, na het verdedigen van een *specimen academicum exhibens observationes quasdam de munere Legatorum* (76 p. 4o.) dat doorslaande bewijzen van niet gewone belezenheid, goeden smaak, scherpzinnigheid en vernuft gaf. Het werd dan ook met toejuiching ontvangen. Hij was advocaat bij het hof van Gelderland, toen **Gerard Brandtsen**, tot ambassadeur bij keizer **Napoleon** benoemd, hem den voorslag deed, hem naar Parijs als »particulier secretaris werkzaam aan de legatie" te volgen. Hij nam dit voorstel met erkentelijkheid aan, en verkreeg bij besluit van 1 Julij 1805 den rang van kapitein bij den generalen staf, met vergunning het uniform en de andere onderscheidingsteekenen aan dien rang verbonden te dragen. Smartelijk viel hem eenige maanden later de taak den raadpensionaris **Schimmelpenninck** de tijding over te brengen, dat het besluit van **Napoleon**, om zijn broeder **Lodewijk** tot koning van Holland te verheffen, onherroepelijk vast stond. Niettegenstaande deze verandering van een regeringsvorm, bleef de ambassadeur **Brantsen**, en nevens hem, zijn secretaris, na kortstondige afwezigheid, bij voortduring te Parijs, tot dat die den 20 Maart 1807 tot secretaris van legatie, later tot chargé d'affaires, te Madrid werd aangesteld, van waar hij eerst, ten gevolge van de inlijving van het koningrijk Holland en het Fransche keizerlijk in 1810 naar het vaderland terugkeerde. Het keizerlijk besluit van 12 Mei 1811 benoemde den toen ambteloozen diplomaat tot adjunct-maire van zijne geboortestad Rotterdam, »in welke qualiteit (betuigde hij later) ik aan den Heer **Marivault**, directeur van politie, zoo weinig genoegen gaf, dat ik in 1812 niet weder op het tableau der Municipaliteit verscheen, en zulks tot mijn groot genoegen, wordende alzoo geheel vrij, om mij pro viribus et pro aetate (ik was in 1813 reeds dertig jaren oud) aan te sluiten aan de zeer confidentiële beramingen van G. K. **van Hogendorp** c. s., ten einde eenigzins gereed te zijn bij den ondergang van de Fransche heerschappij, waarvan de teekenen zich reeds lieten zien."

Het is uit de geschriften van **Konijnenburg**, **Vreede** en **Groen van Prinsterer** genoegzaam bekend, welk deel **van Zuylen** aan den oorsprong en de verbreiding der nationale omwenteling met raad en daad genomen heeft. Ook vermeldt de eerste zijn naam onder die der leden van het nieuw stedelijk bestuur van Rotterdam. Doch weldra riep het aandenken aan zijne diplomatische antecedenten hem tot zijn gewonen werkkring en op een meer uitgestrekt veld terug. Bij Besluit van 11 Januarij 1814 werd **van Zuylen** aangesteld als commissaris diplomatiek bij de commanderende generaals der gealieerde en der Hollandsche troepen in België, tot aanmoediging en bevordering der goede gezindheden van de ingezetenen van dit land. Als zoodanig volgde hij het hoofdkarakter van den Pruissische luitenant-generaal **von Bulow**, in een tijd, toen Bergen-op-Zoom zich nog in 's vijands magt

bevond en Antwerpen door Carnot werd verdedigd. Den 18 Junij 1814 kreeg hij de benoeming tot buitengewoon gezant en gevolmagtigd minister aan het Hof van Zweden, tot het weder vastanoeren van de oude banden van vriendschap en handelsverkeer tusschen de beide rijken. Al ras echter kwam daarbij eene gewigtige en ingewikkelde zaak, de ondersteuning namelijk, die hij op last der Nederlandsche Regering, aan de houders van obligatiën ten laste van het Zweedsche rijk, als wier vertegenwoordiger W. G. van de Poll handelde, moest verleenen. In Februarij 1816 verliet van Zuylen het gure en barre Noorden, en reeds eenige maanden geleden tot het gezantschap te Madrid bestemd, begaf hij zich in Junij daaropvolgende op reis naar het bekoorlijk Zuiden. In de hoofdstad van Spanje aangekomen, trof hij er het Hof niet aan, maar volgde het eerst naar Guadalaxara, daarna naar Alcala de Henares. Hier, op eenige uren van Madrid, slaagde hij er in, binnen eenige dagen de laatste hand te leggen aan eene reeds te 's Hage door den generaal Don Miguel de Alava en den Nederlandschen minister van buitenlandsche zaken, den baron van Nagell, tot zekere hoogte gevoerde onderhandeling over een definitief verbond ter beteugeling der met ongewone stoutheid gepleegde en dagelijks toenemende zeerooverijen van de Barbarijsche staten Algiers, Tunis en Tripoli. Op den 10 Augustus werd het gedenkwaardig traktaat geteekend, dat, hetzij dan wegens den goeden stijl en de zorgvuldige bepaling van den casus foederis, hetzij als voorbeeld van eene ridderlijke en belanglooze politiek, die meer de zaak der menschheid en der in slavenboeijen naar vrijheid en verlossing smachtende christenen beoogde, dan wel angstig en naauwlettend het meerder of minder stoffelijk voor- of nadeel becijferde, in den *Guide Diplomatique* van Ch. de Martens eene welverdiende plaats gevonden heeft. Gedurende zijn verblijf in Spanje, zorgde hij met onvermoeide wakkerheid voor de belangen van den handel, beschermde dien tegen knevelarij, en verdedigde, in 't algemeen, de regten van den staat en van onze landgenooten. Had hij weleer in Zweden, naar vermogen, de bedrogen Hollandsche geldschieters voor meer schade behoed, thans hield hij niet op, in ernstige en krachtige vertoogen voor de belanghebbenden bij de achterstallige coupons van de Spaansche geldleeningen in Holland te ijveren, en bragt hij door den invloed, welke hij bij voorname leden van het Spaansch bewind genoot, eene uitkomst te weeg, over welke de Heeren Hope zich ten uiterste voldaan betoonden. Eindelijk keerde hij, na eenige maanden tot herstel zijner gezondheid in Italië doorgebragt te hebben, na eene afwezigheid van ruim zes jaren over Parijs naar Nederland terug. Den 15 Januarij 1825 werd van Zuylen tot ambassadeur bij de Verheven Porte benoemd in het hagchelijk tijdgewricht, toen de heldhaftige opstand der Grieken en de daaruit geboren worsteling, vol onmenschelijke wreedheid, toen de onvermijdelijke oorlog met Rusland, waaruit de vlam, zonder ongemeen beleid, over gansch Europa dreigde over te slaan, den blik der staatkundigen naar het Oosten trok. In den loop der maand April begaf hij zich naar Parijs, vertoefde er eenige weken, en kwam over Auxerre en Lyon naar Marseille, waar hij zich met zijn gevolg aan boord van Zr. Ms. fregat *de Rupel* inscheepte en den 5 September te Konstantinopel aankwam. Eerst na den vrede van Adrianopel, na het herstel der internationale betrekkingen, verliet de baron van Zuylen den post op welken hij zoo lang met wijsheid en moed gestaan en duizenden aan zich verpligt had. Gedurende zijn gezantschap mogt het den gezant gelukken eene aanzienlijke verzameling Grieksche munten en Perzische, Arabische, Turksche en andere gesnedene steenen magtig te worden, welke thans tot niet gering sieraad van het koninklijk kabinet verstrekken. Ook 's Rijks Museum van Oudheden ontving van hem ten jare 1830 eenige belangrijke Grieksche oudheden ten geschenke, die te Santorino (Theca) gevonden waren.

Den 22 September 1829 verliet hij Konstantinopel, en nam met de oorlogsbrik *de Echo*, vervolgens met het fregat *de Javaan* de terugreis naar het Vaderland aan, en werd met bijzondere onderscheiding te Maltha en aan het Fransche Hof ontvangen. Binnen het jaar na zijne wederkomst uit het Oosten, ten gevolge van den gewelddadigden afval van België, en van de bedenkelijke wending, welke de ter kwader ure ingeroepen tusschenspraak der tweede Londensche conferentie voor den Koning der Nederlanden nam, achtte Willem I de toevoeging van den met verlof hier aanwezigen ambassadeur aan den begaafden Falck wenschelijk. In December 1830 ging hij voor eene, door de maatregelen der regering en vertegenwoordiging beide reddeloos bedorven zaak, naar Engeland, en bleef er schier zonder tusschenpoozen tot het voorjaar van 1833 »een tijd vol onvruchtbaren arbeid en inspanning, vol kwelling, kwade trouw en beginselloosheid." Zijn ontslag ging gepaard met zijne benoeming tot Minister van Staat, als een blijkbare hulde aan zijne zeldzame bekwaamheid en bedrijvigheid. Hiermede sluit zijne eigentlijke diplomatische loopbaan, ofschoon de herhaalde waarneming van het interim der buitenlandsche zaken, de te Wiesbaden in 1839 gesloten conventie wegens de regten der Nassausche agnaten, en de buitengewone zending naar Brussel en Parijs ter aankondiging der troonsbeklimming van Willem II het vermoeden had doen veld winnen, dat geen ander dan de baron van Zuylen, bij de aftreding van den minister Verstolk met de leiding der diplomatische aangelegenheden zou belast worden. Men had zich bedrogen. Aan het hoofd der zaken van de Hervormde en andere eerediensten, uitgezonderd de Roomsch Katholyken, werd Hugo Baron van Zuylen van Nyevelt geplaatst. Alleen in September 1841 werd Verstolk van Soelen door van Zuylen vervangen, doch slechts voor den korten tijd van ééne maand. Van Zuylen was minister van 1 Maart 1842 tot 15 Maart 1848. Zonder moeite of naberouw zeide hij toen het openbaar leven vaarwel en sleet sedert des zomers zijn dagen in de omstreken van Haarlem op Duin-en-Berg, tegenover de bouwvallen van het huis te Brederode, of wel op Meervliet, nabij Velsen, rustig en tevreden, zoo als weleer zijn voorzaat Pieter de Groot. Een niet gering deel van zijn tijd werd met schaars geëvenaarde vlugheid aan een zeer drukke briefwisseling besteed opmerkelijk door den lossen en puntigen stijl, gelijk door de rijkdom van de daarin behandelde zaken. Ook vervaardigde hij toen het *Memorandum betrekkelijk zijne diplomatische verrigtingen in Junij, Julij en Augustus* 1831 *als Mede-Plenipotentiaris ter Londensche Conferentie*, dat hij, ter wederlegging van eene eerroovende aantijging in het werk van den graaf van der Duyn en van den baron van Grovestins voorkomende, in de Fransche taal vervaardigde en liet drukken, doch niet in den handel gaf. Met stilzwijgen mag dit niet worden voorbijgegaan, dat zijne vaderlandslievende zorg en waakzaamheid in de stille afzondering van het staatsbedrijf, niet insluimerde; dat, bij gelegenheid der voordragt van wet ter voldoening der veel besproken »Russische schuld," zijne tijdige en doeltreffende herinnering aan de conventie van 16 November 1831 der Natie en haren vertegenwoordigers de oogen heeft geopend. Zoo was de avond van zijn leven nog aan het welzijn van den staat gewijd. Hij overleed den 18 Maart 1853. Vier dagen later sprak Ds. Huydecoper bij zijn graf. »Hij was een goed man, vol liefde, van een beminnelijk karakter, een menschen- en ook een kindervriend. Hij was een nederig en waar christen. Nooit heb ik hem te vergeefs voor ongelukkigen gevraagd: menig een lijdenden en behoeftigen heb ik door zijne hand mogen helpen; weldoen was zijn lust. Zoo leefde, zoo stierf hij."

Behalve de genoemde geschriften en eenige toespraken (niet in den handel) heeft de baron van Zuylen geen geschriften van zijne hand in het licht gegeven, doch hij liet belangrijke memoriën betreffende zijn verschillende gezantschappen na. Hij was een voorstander van kunsten en wetenschappen en trachtte beider bloei naar zijn vermogen te bevorderen. Aan het koninklijk Nederl. Instituut schonk hij eenige belangrijke boekwerken; de hoogleeraar Vreede droeg hem zijn *Russische Schuld*, Dr. Schotel zijn *Abdij van Rijnsburg* op. De Maats. van Nederl. Letterk. te Leyden benoemde hem tot lid, en droeg, aan den hoogleeraar Vreede de taak op 's mans leven voor hare jaarboeken te beschrijven.

De koning der Nederlanden benoemde hem in 1818 tot kommandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Karel X tot Grootkruis der orde van het legioen van eer. In 1840 werd hij Grootkruis der orde van Karel III van Spanje, in Augustus daaraanvolgende van de Turksche Orde van Nechan Iftihar, in Januarij 1846 van de Poolster van Zweden. Ook ontving hij van George IV, en keizer Nicolaas prachtige gouden snuifdoozen met juweelen omzet. Zijn portret is op steen gebragt en door hem, behalve aan bloedverwanten, aan sommige ambtgenooten en diplomaten vereerd. Hij huwde den 12 Maart 1823 jonkvrouwe Cornelia Adriana Boreel, die hem eene

dochter schonk, een half jaar later reeds overleden.

Zie Baron de Keverberg, *Du Royaume des P. B.* T. I. p. 25, 26, 114—116, 118—121; de Torreno, *Hist. du soulèvem. de la Guerre et de la Révolution d'Espagne*, T. I. p. 135—145, T. II. p. 103—105, 122, T. III. p. 6, T. V. p. 46, 488; Capefigue, *Hommes d'Etat de l'Europe*, p. 351—381; Ch. Withe, *Rév. Belge*, 1830. T. III. p. 274; Lord Holland, *Souv. Dipl.* 1851. T. V. p. 80, 82; Gailliard, p. 101 suiv. *Indépendance Belge*, 26 Mars 1853, *Revue des deux mondes*, 1 Avril 1853, *Chronique* p. 198 (ed. Paris). *Journ. des Débats*, 24 Juillet 1829, 24 etc. 25 Nov. 1829. *Conservations-Lexikon der Gegenwart*, Leipzig (Brockhaus) 1841. S. 529 ff.; von Hammer Purgstall, *Gesch. des Osmanisches Reiches*, T. IV. S. 158 ff. *Mem. des Königl. Preuss. Gener. L. Freiherr von Wolzogen*, (Leipz. 1851) S. 247. *Corresp. Desp. and other papers, of visc. Castelreagh, Third Series*, vol. 1 (IX) 1853 p. 100, 153, 194, 220, 249, 256. II (X) p. 209, 255, 194, 226, 261, 307, 503; *Koninkl. Alm. v. de jaren* 1808 *en* 1802; Konijnenburg, *Nat. Gedenkb. der Ned. Unie*, 's Gravenh. 1816 bl. 160; Stuart, *Jaarb. v. h. koningr. der Ned.* voor 1816 D. I. bl. 84, 128; 1820 D. I. bl. 56, 56—60, 1821 D. II. bl. 52—61; van Dijk, *Rép. hist. et Chronol. des Trait. conclus par la Holl.* p. 294; Ch. Martens, *Guide Diplom.* T. II. p. 117—121; Snouckaert van Schauburg, *Ess. sur les Min. publ.* (1833) p. 105; de Grovestins, *La Conf. de Londr. et Guillaume I*, Paris 1844 p. 15; Bosscha, *Ned. Held. te land.* D. bl. Dez. *Lev. v. Willem II*, bl. 654, 641, 717; Thorbecke, *Aant. op de Grondw.* (Art. 194) D. II. bl. 232; Mr. G. Groen van Prinsterer, *Verscheidenh. over Staatsr. en Polit.* D. VI. bl. 256—258; Vreede, *Herinn. van een Staatsman betrekkelijk de verheffing van Willem I tot Souverein Vorst der Vereen. Nederl.* Amst. 1850; Vreede, *de Russ. Schuld*, bl. 4, 15; *Jaarb. voor het Kon. Ned. Inst.* 1847, bl. 104; Dr. Janssen, *Beschr. der Grieksche, Romeinsche en Etrurische Monumenten van het Museum van Oudheden te Leyden.* I 118, 155, 278; *Dagblad van Z-Holland en 's Gravenhage*; *Nieuwe Rott. Cour.* 26 *Maart* 1853; *Tijdgenoot* 21 Julij 1842 bl. 375 volgg. 1843, bl. 487 volgg. 7 Sept. 1848 bl. 495, 549 volgg. 571 en 6 Junij 1844. V 365; *Nederlander*, Amst. 1851 no. 248, 254 en lateren; Vreede, *Levensberigt van Hugo Baron van Zuylen van Nyevelt*, achter *Versl. der Jaarl. Verg. d. Maatsch. van Ned. Letterk.* 1853. (waaraan wij hoofdzakelijk ons opstel ontleenden); Kobus en de Rivecourt; L. Buonap. *Geschiedk. Ged.*

NYEVELT (PHILIPPUS JULIUS VAN ZUYLEN VAN) broeder van de vorige, werd den 20 April 1785 geboren. Hij was heer van Hinderstein, lid der ridderschap van Utrecht, gedeputeerde van deze aan de staten dezer provincie, kamerheer van den koning der Nederlanden, luitenant kolonel in dienst van Holland, ridder der militaire Willemsorde, huwde Frederica Maria, gravin van Bylandt, geboren den 25 November 1784, dochter van Otto Willem, graaf van Bylandt, heer van Marienwaard, en van Caroline, baronnesse van Wassenaer van Starrenburg, weduwe van 1. Maarten Adriaan, baron van Brakell en 2. van Willem, baron van Spaen la Lecq., burgemeester van Elburg. Zij stierf te 's Hage, 5 October 1808.

Zie Gailliard p. 105. Familiepap.

NYEVELT (JAN ADRIAAN VAN ZUYLEN VAN), zoon van Jacob Zuylen van Nyevelt en Adriane Marie Cornets de Groot, lid der ridderschap van Friesland, geboren den 25sten Augustus 1776 te Rotterdam, was griffier der Staten van Holland, toen hij bij kon. besluit van 3 Nov. 1826 benoemd werd tot gouverneur van Friesland, welke betrekking hij ruim 13 jaren eervol bekleedde. Hij werd commandeur der orde van den Nederlandschen leeuw. Hij huwde Quirina Catharina Petronella Teding van Berkhout, dochter van Jan en Elisabeth van Sypesteyn. Hij overleed den 29 Maart 1846, nalatende: Elisabeth Sophia Cornelia, geboren 4 September 1815; Adriana Maria, geboren 18 Februarij 1819, staatsdame van prinses Frederik der Nederlanden te 's Hage, huwde 5 Augustus 1847 Willem Dirk Arnoud Marie, baron van Brienen van de Groote Lindt, geboren te Amsterdam 5 Maart 1814, kamerheer van den koning der Nederlanden, lid der provinciale staten van Zuid-Holland, ridder der orde van den Nederlandschen leeuw, groot-officier van de orde van den eikenkroon, ridder der orde van St. Jan van Jeruzalem enz., gestorven te 's Hage, den 9 April 1863; Hugo Ferdinand, geboren 1 Maart 1821, kamerheer in (1847) van den koning der Nederlanden, lid der provinciale staten van Zuid-Holland, ridder van den Nederlandschen leeuw en van de orde van Leopold, koning der Belgen, den 5 Jan. 1853 te 's Hage gehuwd met Wilhelmine Louise Frederika, gravin van Limburg-Stirum; Anne Jeannette Petronella, geboren 16 Augustus 1822, den 20 November 1846 gehuwd met Hugo, baron van Repelaer van Driel; Quirine Catharine, geboren 30 December 1823; Jacqueline Elisabeth Susanna Henriette, geb. 21 Nov. 1828.

Zie Gailliard, bl. 106, 107 Eekhoff, *Gesch. van Friesl.* bl. 444, 500. Familiepap.

NYEVELT (PHILIP JULIUS VAN ZUYLEN VAN), zoon van Jacob en van Adelaide Johanna Timmers, werd 9 Januarij 1743 geboren, trad in 1767 als volontair met den rang van kornet in een regiment karabiniers in dienst, werd spoedig ritmeester, vervolgens majoor, en later luitenant kolonel in het regement dragonders, in 1795 belast met de organisatie der kavallerie en tot generaal-majoor benoemd. Bij gelegenheid van den inval der Engelschen en Russen in Noord-Holland was hij aanvoerder van den linkervleugel van de Bataafsche krijgsmagt, sterk 5236 man en was gekantonneerd in de dorpen tusschen Calantsoog en Alkmaar. Hij onderscheidde zich door dapperheid en militaire talenten, werd den 21 Augustus 1799 gekwetst en den 10 December daaraanvolgende zijn paard door 't vijandelijk vuur hem onder 't lijf weggeschoten. In 1804 werd hij luitenant-generaal en gouverneur van 's Hage en achtereenvolgenden onder Louis Napoleon, maarschalk van Holland, militair-commandant der provincie Holland en Utrecht, groot-kamerheer en groot-ceremoniemeester aan het hof, president van den hoogen raad van adel, gouverneur der militaire scholen.

Na de vereeniging van Holland met het Fransche keizerrijk, benoemde Napoleon hem tot senateur en graaf van 't rijk, en als zoodanig teekende hij in de gedenkwaardige zitting van den Senat Conservateur, 6 April 1814 het nieuwe ontwerp der Fransche constitutie, die het gouvernement monarchaal en erfelijk en Lodewijk XVIII tot koning verklaarde. Na den afstand van keizer Napoleon, behield hij den rang van luitenant-generaal en koning Willem I verleende hem den titel van graaf voor hem en zijn mannelijke nakomelingen.

Hij paarde aan uitstekende wetenschappelijke kennis, de beminnelijkste hoedanigheden en gaf verschillende werken in het licht, die van de eerste getuigden, o. a.

Traité de la Supériorité aux échecs, avec planches, 1798, meermalen herdrukt en in verschillende talen overgezet. Tot zijn eer werd te Zwolle het schaakgezelschap *van Zuylen van Nyevelt* gesticht, dat nog bestaat.

L'Attraction détruite par le mouvement primordial. ou Théorie nouvelle du cours des corps célestes et du mouvement, orné de planches, herdrukt Brussel 1826.

Na meer dan een halve eeuw de uitstekendste burgerlijke, diplomatische en militaire ambten bekleed te hebben, stierf hij te Utrecht 20 Februarij 1826.

Hij was grootkruis der orde van de Unie, der koninklijke orde van den gouden adelaar van Wurtemberg, officier van het legioen van eer, enz., en huwde met Clara Helena, dochter van Hendrik Wacker van Son en Anna Sophia van Hollebeek. Zijn kinderen waren:

Adelaide Johanna, geboren 16 Maart 1780, gehuwd met Frans Steven Karel, graaf van Randwijck, en overleden 185.. ; Susanna Henrietta, geboren 1781 ongehuwd gestorven, Pieter Hendrik, geboren 1 1782, kommandant-generaal van Luxemburg, gehuwd met zijne nicht Susanna Martha van Zuylen van Nyevelt, dochter van Jacob en Adriana Maria Cornets de Groot, den 6 Maart 1817 gestorven, kinderen nalatende:

Julia, geboren 14 December 1783, gehuwd met Ewoud, baron van Vredenburch, staatsraad, gouverneur van Noord-Brabant, vervolgens van Zeeland, kommandeur der orde van den Nederlandschen leeuw; Johanna Maria Catharina, geboren 28 September 1786, gehuwd met Alexander Jacob, baron van Spaen van Biljoen, heer van Biljoen en Rengenberg; Arnoud Jacob, geboren 9 November 1788, majoor der kavallerie, ongehuwd te Batavia overleden; Henriette Catharina, geboren 4 Maart 1792.

Zie C. van der Aa, *Geschiedenis van den jongst geëindigden oorlog*, Amst. 1806 D. VII; L. C. Vonk, *Geschiedenis der landing van het Engelsch Russische leger in Noord-Holland*, Haarl. 1801. 2 d. *Geschiedk. beschouw. van den Oorl. op het grondgeb. der Bat. Rep. in* 1799 *door den luit.-gen. baron Krayenhoff.* Nijm. 1832. *Veldt. van den gen. Bruce enz. beschreven door een offic. van zijn état.-maj. Uit het Fr.* Haarl. 1802; M. Dumas, *Prècis des Evènemens milit.* etc. Paris 1800 T. 1. *Hist. de la camp. faite en Holl. trad. de l'Anglais par M. Mac.-carthy, chef de bataill. d'Infant. etc.* Paris 1810. *The History of the campaigns in Germany, Italy etc. in the years* 1799 *to* 1799. Lond. 1812 4 voll. 8. *Narrat. of the Duke of Yorks camp. in North-Holl. in* 1799 in *the Naval and military magaz.* p. 1; E. Walsh,

Narrat. of the Exped. to Holl. etc. London 1800 4º. *Feldzug in Nord-Holl. im jahre* 1799 *nach dem Englischen der Walsh, bearbeitet von Menu von Minutoli*, Berl. 1810. Bosscha, *Nederl. heldend. te land*. D. III, bl. 166, 173, 209; Gailliard, p. 200 suiv. *Ann. des hommes sav. et cél.* Brux. 1828 p. 228. *Courier des P. B.* nº. 57. 26 Febr. 1826. Koch, *Codex des Schachsp. Inl.* p. 44; W. Leurs, *Elements of the game of chess; Ill. London News* 31 Oct. 1850. *Alg. Hand.* 5 Julij 1851. *Iets over den graaf van Zuylen van Nyevelt vooral in betrekking tot zijne verdiensten omtrent het schaaksp.*

NYEVELT (Steven van Zuylen van), zoon van Willem heer van Snaefburg (1), en Maria van de Vijvere, werd den 4den October 1603 te Utrecht geboren, was lid der riddersohap dier stad, deed eene reis naar Rome en keerde na eene afwezigheid van 20 jaren terug. Hij huwde den 16den Januarij 1641 Adriana Botter van Snellenberg, geboren in 1607, gestorven 6 September 1651. Hij overleed den 10den Februarij 1657 en liet ééne dochter na, Maria Anna, geboren 24 November 1644, 7 October 1664 te Utrecht kinderloos gestorven. In een *Treurdicht over het afsterven van de hoog edele geborene Juffrouw, Mejufvrouw Maria Anna van Zuylen van Nievelt, Vrouwe tot Snaephburg, gerust binnen Utrecht op den 7 October* 1664, door M. v. B., wordt zij genoemd: »het roosken van het Sticht, het bloemeken van Nievelt, die in eigendom had so veele landen en kasteelen. so kostelycke schatten; zij was so ryck, so edel, so schoon etc.

Haar oom Pieter Frederik van Zuylen van Nyevelt was haar erfgenaam.

Zie Kok, *Woord.* D. I. bl. 198, D. XXII. bl. 38—40. D. III. bl. 1138—1139; Bachiene, *Bes. der Ned.* A. bl. 285, 286; van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 847—849; van der Monde, *Tijds. voor Utr. Hist.* 1836. bl. 407, 408, 1837. bl. 20, 25, 161, 172, 240, 243. Dez. *Hist. van Utr.* bl. 99; *Teg. Staat van Utr.* D. I. bl. 206. Goudhoeven, *Chron.* bl. 226; Freschot, *Nobl. d'Utr.* p. 38. Gailliard, p. 114 suiv.

NYEVELT (. . . . . van) was burgemeester van Utrecht, tijdens de kortstondige regering van den bisschop Hendrik van Beijeren. Hij bezocht ten jare 1527 gemelden bisschop, wiens krijgslieden de Utrechtsche burgerij niet wilde binnenlaten, ten einde eene overeenkomst, zoo mogelijk te sluiten, te Oostbroek, waar de bisschop zich toen ophield.

Zie van der Chys, *de Munten der biss. van de heerl. en de stad Utrecht*, bl. 253.

NYEVEEN of Nieveen, een der verbondene edelen, van wien niets meer bekend is.

Zie te Water, *verb. d. Edelen*, D. III. bl. 163.

NYEWAEL (Daniel van), secretaris van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondië en Gijsbert van Brederode de zijde des eerstgenoemde en werd diensvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop weder in te komen.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.* D. II. bl. 314.

NIJHOF (. . . . . .), luitenant-kolonel, na den dood van den kolonel Merwede, aanvoerder van het Nederlandsche regiment in 1626 door de Staten aan den koning van Denemarken ter hulp gezonden, dat zoo zeer deelde in de nederlaag, welke Mansveldt, aan de Dessauerbrug van Wallenstein onderging, dat het bijna geheel vernield werd. Ook Nijhof liet het leven op het slagveld.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 421.

NIJHOFF (Johan) of Nieuwhoff. Zie op NIEUWHOFF.

NIJHOFF (Willem van) of Nyeuhoff, kapitein ter zee, zoon van den kapitein der infanterie Hugo van Nijhoff en van Maria de Coninck, werd in September 1613 geboren, den 29 April 1637 kapitein ter zee, overleed 4 Julij 1653 in de Middellandsche Zee op het schip *Koevorden*, en werd begraven te Livorno. Hij was gehuwd met Isabella Margaretha van der Heyden, waarbij hij zeven kinderen verwekte, als:

Catharina, gehuwd met Hendrik van Tholl, kapitein ter zee.

Wilhelmina, gehuwd met Abraham Ferdinand van Zijll, kapitein ter zee.

Hugo, geboren te Amsterdam, 4 Februarij 1636, kapitein ter zee 3 Januarij 1659, sneuvelde 14 Augustus 1665. Zijn lijk werd aan den Burg te Texel begraven.

Dirk, geboren 1640 of 1646, luitenant op het schip *Koevorden*, bleef in een gevecht op den 7den Junij 1669, nadat zijn regterhand afgeschoten en het schip in brand geraakt was.

Willem, geboren 12 Junij 1652, kommandeur bij de admiraliteit te Amsterdam 20 Junij 1675, overleden te Amsterdam 14 Januarij 1681, te Texel begraven. Hij was gehuwd met Margaretha Tholinx, waarbij Arend Willem, geboren 8 October 1676, kommandeur ter zee bij de admiraliteit te Amsterdam. Hij overleed ongehuwd in de Middellandsche Zee, en was de laatste mansoir van zijn geslacht.

Johan, geboren 15 Augustus 1656, kapitein ter zee, gehuwd aan Catharina Beckx.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Held. ter zee*, D. II. *b*. bl. 352. *Fam. Pap.*

NIJHOFF (Jacob Louis), zoon van Paulus Nijhoff werd 10 Aug. 1782 te Arnhem geboren, studeerde te Utrecht werd in 1805 predikant te Druten, en hetzelfde jaar te Oosterbeek, eindelijk in 1817 te Gouda, waar hij 18 December 1844 in den ouderdom van 63 jaren overleed. Hij huwde Aletta Brouwer.

Hij gaf in het licht:

Twaalftal Leerredenen, Arnhem, 1831.

Het is beter te vallen in de hand des Heeren, dan in de handen der menschen. Een woord ter leiding der gedachten bij de thans heerschende ziekte.

Brief aan eenen vriend, aangaande het schrijven van C. H. van Senden, predikant te Zwolle, en hetgeen deswege voorkomt in de Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis, verzameld door Mr. P. S. Schull en A. van der Hoop Jr. IIIde deels, IVde stuk, Arnhem, 1835, gr. 8o.

Het kruis van Christus onze eenige roem, eene overdenking op den Goeden Vrijdag, met eenen voorafgaanden brief aan zijne medebroeders in de Evangelie-bediening over het prediken der Lijdensgeschiedenis, Gouda, 1840, gr. 8o.

Nagelaten Leerredenen, Arnhem, 1846.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer.* 1845 *a* bl. 91—92.

NIJHOFF (mr. Isaak Anne), zoon van den boekhandelaar Paulus Nijhoff en Maria Sophia Brouwer, dochter van den liberalen predikant Paulus Brouwer te Maassluis, halve broeder van den vorige, werd den 26 Julij 1795 te Arnhem geboren. Reeds op 12 of 13 jarigen leeftijd namen een paar zijner betrekkingen hem op eene reis door België mede, en hetgeen hij er zag en ondervond teekende hij op en liet het drukken. Op veertienjarigen leeftijd werd hij aan de zorg van Nikolaas Lobry, predikant te Gorinchem toevertrouwd, met wien hij later naar Leeuwarden vertrok, van waar hij na een verblijf van drie jaren naar de ouderlijke woning terugkeerde, om van nu af tot het einde zijns levens met onverpoosden ijver en volharding in zijn maatschappelijk bedrijf werkzaam te zijn. Hij was een sprekend voorbeeld van den echten Nederlandschen boekhandelaar, wien goede trouw bovenal ten harte gaat, was in 1842 een der hoofdbestuurders van de vereeniging tot bevordering van den boekhandel, toen het vijf en twintigjarig bestaan van dien band gevierd werd en werd gekozen om bij die gelegenheid de feestrede uit te spreken. Hij gaf daarin waarschuwingen in wenken en opwekkingen in het belang van den boekhandel en niet alleen wenken maar beantwoordde daaraan met de daad. Als burger van Arnhem nam hij deel aan allerlei nuttige inrigtingen en was een werkzaam lid van het aldaar aanwezige Natuur- en Letterkundig genootschap, later de Geldersche Maatschappij van Geschied- en Letterkunde onder de zinspreuk *Prodesse conamur.* Van het groot aantal voorlezingen door hem in deze maatschappij gehouden zijn vele in den *Geldersche Volks-Almanak*, enkele in de *Bijdragen* uitgegeven. Jaren lang was hij een onmisbaar lid van

---

(*) Zijn grootvader was Steven, jongste zoon van Frederik en Diderica van Maarssen, in 1441 dijkgraaf en stadhouder van Leenen van het graafschap Leerdam, en Helwich van Acquoi. Zijn vader Frederik, in 1485 geboren, gehuwd 1. met Lucie van Buchel. 2. met Cornelie van Asperen van Vuren. Zijn vader Steven, heer van Snaefburg, geboren 10 Augustus 1530, lid der ridderschap van Utrecht, gehuwd 1. met Cornelia van Oostrum. 2. met Johanna van Ernel. Hij zelf werd 25 Julij 1563 geboren en had in tweede huwelijk Wilhelmina van Riebeck.

menigvuldige commissiën van onderwijs en werd eerst bij de laatste regeling, op zijn dringend verzoek, als secretaris der commissie van onderwijs vervangen. Ook was hij een der stichters eener openbare bibliotheek, waaraan zijn zoon als bibliothecaris werd geplaatst. Sedert 1817 arbeidde Nijhoff mede aan onderscheidene Tijdschriften, zoo als het *Letterlievend Maandschrift*, *de Vaderlandsche Letteroefeningen*, *de Recensent*, *de Letterbode* en later *de Spectator*. Van 1817 tot 1819 schreef hij schoolboekjes voor Reken- en Aardrijkskunde; de laatste, in het Nederduitsch en Fransch opgesteld, werden meermalen herdrukt. In 1820 verscheen zijne *Wandelingen in een gedeelte van Gelderland*, een werk dat in zestien jaren tijds vijfmaal aangevuld en herdrukt werd. Zijn *Arnhem en zijne omstreken*, werd in weinige dagen geschreven en in 1854 uitgegeven. In 1823 verscheen zijn *Kort Overzigt der Algemeene Geschiedenis*, gedeeltelijk naar het Hoogduitsch van K. H. L. Pölitz, een der beste, beknopte leerboekjes, waarvan hij in 1862 de vijfde geheel herziene en verbeterde druk in het licht gaf. In 1826 volgde de *Statistieke Beschrijving van Gelderland, uitgegeven door de Commissie van Landbouw in dat gewest*, in overleg met eene commissie der provinciale staten. Zij kan voor een gedeelte beschouwd worden als bijdrage tot eene overwerking van de *Tegenwoordige staat van Gelderland*, in 1741 uitgegeven, een boek, dat geen juiste denkbeelden van den physieken toestand der provincie gaf, en buitendien de teregtwijzing eener latere kritiek in het geschiedkundige vak behoefde. Uit een tal bouwstoffen, kostte het Nijhoff groote moeite, het werk zoo te redigeren dat een schoon geheel, met belangrijke bijvoegselen van zijne hand verrijkt, voor den dag is gekomen. Hij, wien het geluk en de eer des vaderlands zeer ter harte ging, kon het jaar 1848 niet laten voorbijgaan, zonder aan het einde van den tachtigjarigen oorlog door den vrede van Munster te gedenken. Zijn stukje *de Vrede van Munster, in 1848 gesloten, herdacht in Nederland in* 1848, wees op het groot belang van die gebeurtenis en werd met hoogen lof ontvangen. Eindelijk nam hij in 1849 de redactie van den toen zeer verwaarloosden *Gelderschen Volks-Almanak* op zich en versierde dien jaar op jaar met zijne bijdragen.

Ook buiten Arnhem toonde hij zijne werkzaamheid door het inventariseren van het Archief van het voormalig graafschap Kuilenburg, dat tot hiertoe in een verwaarloosden toestand verkeerd had. Deze arbeid werd hem in 1829 opgedragen, en hij volbragt zijne taak op eene wijze dat hem 's konings goedkeuring met de groote gouden medaille te beurt viel. Den rijkdom dezer verzameling, waarin hij orde gebragt heeft, heeft hij zelf in het eerste stuk zijner *Bijdragen* doen kennen. Een vurige wensch werd vervuld door een besluit van den gouverneur van Gelderland van 10 November 1847, hetwelk de schifting en beschrijving der gemeente-archieven in dat gewest regelde. Nu strekte zich zijn invloed over de geheele provincie uit en kon aan zijn plan om deze zaak op eenen eenparigen voet te brengen gevolg gegeven worden.

Uit deze dorre opgave blijkt reeds dat onvermoeide arbeidzaamheid een hoofdtrek in het karakter van Nijhoff was, doch onze verwondering, over hetgeen hij gedaan heeft klimt, wanneer wij hem als archivaris van Gelderland beschouwen. Den 6den Augustus 1816 werd hij als zoodanig aangesteld, en begon hij de reorganisatie van de archieven van het hof en de rekenkamer, van de opgevolgde besturen na 1795 enz., welke onder verschillende namen op verschillende plaatsen verstrooid lagen. Vooral trok zijne belangstelling het gedeelte van het oude archief van het Geldersche Hof en de Rekenkamer (afgescheiden van dat gedeelte, waarvan zijn zoon in 1856 de registers heeft uitgegeven), waarin de bescheiden zijn, welke later als historische gedenkstukken in de *Gedenkwaardigheden* zijn opgenomen.

Nijhoff wist beter dan iemand, hoeveel er nog in die geschiedenis op te helderen en te verbeteren was, en welke bronnen de door het stof der eeuwen bedekte stukken zijn, om tot eene meer juiste en volledige kennis te geraken. Bondam had zijn *Charterboek* tot 1286, van Spaen zijne *Geschiedenis* tot 1343 gebragt. Hieraan wilde hij zich aansluiten en de *Gedenkwaardigheden* voortzetten tot den dood van hertog Karel van Egmond in 1538; een tijdvak van ruim een paar eeuwen, maar toch eene onderneming van grooten omvang, als wij letten op de zeven kwartijnen die hij uitgaf. De archivaris de Jonge noemde reeds het eerste deel »een boek vol diepe geleerdheid en voor de geschiedenis des vaderlands van het hoogste aanbelang, hetwelk dat van Bondam op zijde streeft, ja in vele opzigten overtreft."

Sedert verschenen deel I—VI, het laatste in 1862, dat eindigt met den vrede van Gorinchem in 1528 Nog negen jaren ontbraken aan de voltooijing van zijn plan, hetgeen hij berekende, dat op zijn zeventigste jaar, bij voortdurende gezondheid, zou kunnen plaats hebben. De dood vergunde hem de vervulling van dien wensch niet. De *Gedenkwaardigheden*," getuigde een bevoegd schrijver, »worden door geen ander werk van dien aard buiten 's lands overtroffen en zijn eene eer voor onze natie." Een ander noemt ze, »het duurzaamst gedenkteeken van Nijhoffs stalen ijver en van zijn oordeelkundigen arbeid." Prof. Heeren schreef in zijn beoordeeling van dit werk in de *Göttinger Anzeigen*, »eine solche zuverlässige Schilderung des Zustandes eines Landes in einem früheren Zeitraum ist baarer Gewinn für die Geschichte; es ist ein heller Fleck mehr in ihrem Gebiete."

En toch niet afgemat door dat omslagtig werk, begon hij in 1837 eene andere onderneming: de *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, eenigzins als voortzetting van het tijdschrift *Antiquiteiten* door Westendorp en Reuvens uitgegeven. Tien deelen met een register maken de eerste reeks uit; drie deelen behooren tot de tweede reeks. Het allerlaatste door hem er in geplaatste stuk is: *Overzigt van de tot heden in het licht verschenen registers en inventarissen van oude archieven in Nederland.*

Nijhoff was eerelid en lid van verschillende in- en buitenlandsche genootschappen, die door Molhuijzen in zijn leven van N. worden opgenoemd, o. a. was hij lid der koninklijke Akademie van Wetenschappen in Nederland. De koning benoemde hem tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en de Senaat der Groningsche Akademie honoris causa tot doctor in het Romeinsche en hedendaagsche regt.

Zijne echtgenoot Martina Cornelia Houtkamp, schonk hem negen kinderen, waarvan een als uitgever, en binnen- en buitenlandsche boekhandelaar, een tweede als archivaris van Gelderland, 's vaders voetspoor met grooten lof drukken. Hij overleed 20 Junij 1863 aan een borstkwaal, die sedert den dood zijner jongste dochter, ruim drie maanden voor hem gestorven, sterk was toegenomen.

Hij gaf, behalve de genoemde werken, in het licht:

De vermeerderde magt en het gevestigd aanzien der Romeinen beschouwd als in zich bevattende de kiem van het verval en den ondergang des Romeinschen staats. Eene proeve van des menschen kortzigtigheid in het nasporen van de keten van oorzaken en gevolgen in de lotgevallen der wereld, in *Vad. Letteroef.* Mei 1820, II. 293,

Redevoering over de mislukte pogingen van Karel den Groote ter herstelling der vervallen wetenschappen, in *Rec. der Rec.* 1820, II. 365, 401.

Proeve eener beschouwing van den tachtigjarigen oorlog tegen Spanje en deszelfs voordeeligen invloed op den koophandel onzer tegenwoordige Noordelijke Provinciën, in *Vad. Letteroef.* 1821 II. 656.

Eenige regels uit den inventaris der nalatenschap van Karel van Egmond, hertog van Gelre, als bijdrage tot de geschiedenis der weelde van zijnen tijd, in *Vad. Letteroef.* 1821, II. 656.

Beschouwing van den invloed, welken de tachtigjarige oorlog tegen Spanje en het afwerpen van het Spaansche juk op de wetenschappelijke beschaving der Vereenigde Nederlanden uitgeoefend hebben, in *Rec.* 1826, II. 461.

De invloed van den tijdgeest in ons Vaderland gedurende de eerste jaren van den tachtigjarigen oorlog, Ald. 1829, II. 133.

Eed van prins Maurits als Stadhouder van Gelderland, in *Algem. Konst- en Lett.* 1829, I. 94.

Landdag in Gelderland, Ald. 1829, I. 94.

Bijdrage tot de Geschiedenis van het Muntwezen in Gelderland, Ald. 1831, II. 419.

Herinnering aan het gevoelen van W. A. van Spaen, aangaande de molens door den Romein Drusus in den Rijnstroom gelegd en door den Batavier Drusus weggenomen, Ald. 1833, II. 405.

De Volksverlichting, eene redevoering, in *Volksbode*, 1844.

Mededeeling betreffende een handschrift, afkomstig van het klooster Bethlehem bij Doetinchem, in *Verslagen en Mededee*

lingen der Kon. Akademie van Wetenschappen, Afd. Lett. D. II. bl. 168.

Levensschets van Jan van Nassau-Katzenellenbogen, stadhouder van Gelderland, 1850.

De Schipbrug te Westervoort, hare vernieling, Ald. 1851.

Levensberigt van Gerlach van der Cappellen, Ald. 1852.

De Klingelbeek bij Arnhem, Ald.

Bisschop Albertus den Apostel der Lijflanders, Ald. 1853.

Een woord tot inleiding van het stuk van J. L. Nijhoff, getiteld: Twee bange dagen en een blijde nacht. Herinneringen aan 29 en 30 November 1813, Ald.

De Heidenen in Gelderland, Ald.

De Geldersche plooijerij, bijzonder te Nijmegen, Ald. 1854.

Gelderlands geschiedenis belangrijk voor gevoel en verbeelding, Ald. 1855.

De Geldersche Bloem, Alp. 1855.

Een blik op de marktplaats en het St. Walburgs plein te Arnhem, Ald. 1856.

Het Kasteel te Hattem, Ald. 1857.

De Arnhemsche Gilden, Ald. 1858.

Het Wilhelmus te Eede, in 1624, Ald. 1859.

Rozendaal, Ald. 1860.

Maarten van Rossem, Ald. 1861.

Bijdrage tot de Geschiedenis der eertijds te Arnhem heerschende weelde bij de verandering der regering en bij het vieren van den Vastenavond en den Meidag, Ald. 1863.

Overzigt van het archief, afkomstig van het Graafschap Kuilenburg, in *Bijdragen voor Vad. Geschied- en Oudheidk.* D. I. 1.

Uitnoodiging ter viering van den klokkendoop, I. 74.

Eerste handelingen van Jan, Graaf van Nassau-Katzenellenbogen, als stadhouder des Vorstendoms Gelre en Graafschap Zutphen, I. 104.

Iets over den togt van Hertog Albrecht tegen de Friesen, I. 151.

Handelsvoorregt aan die van Kuilenburg en Calais verleend, I. 207.

De stad Elburg voor het keizerlijk hofgerigt gedaagd, in rijksban gedaan en daaruit ontslagen, I. 266.

Bijdragen tot het strafregt, I. 283, II. 131, V. 163.

De Vereenigde Nederlanden in 1672 door laakbare onvoorzigtigheid den val nabij gebragt, door de Goddelijke Voorzienigheid zigtbaar behouden, II. 1.

Stukken behelzende de onderhandelingen met François van Valois, hertog van Anjou, 1578, II. 29.

Aanstelling van Jan, Graaf van Nassau-Katzenellenbogen, als stadhouder des vorstendoms Gelre en graafschap Zutphen, II. 49.

Het huis van Maarten van Rossem te Arnhem, II. 124.

Jan, Graaf van Nassau, het stadhouderschap van Gelderland verlatende, II. 161.

Naamlijst der verhandelingen omtrent de geschiedenis en het staatsregt in ons vaderland, voortgekomen uit de school van den hoogleeraar Kluit, II. 196.

Bedenkingen des Hofs van Gelderland tegen de uitvoering der plakkaten van keizer Karel V, II. 247.

Verboden Wapenen onder keizer Karel V en Philips, II. 258.

Bijzonderheden betrekkelijk het leven en karakter van Don Emanuel van Portugal en Emilia van Nassau, II. 264.

Ontwerp van overeenkomst tusschen keizer Maximiliaan en Karel, hertog van Gelre, II. 280.

Onuitgegeven stukken betrekkelijk de geschiedenis der Spaansche heerschappij en die van den opstand tegen Spanje, bijzonder in Gelderland, III. 29, 184, IV. 29, 215, 275, V. 208, VI. 57, 264, VII. 48, VIII. 43, 202, 265, IX. 203.

Bijdrage tot de Geschiedenis der geregtelijke Geneeskunde, III. 75.

Het Loo, geen Lusthof der Geldersche Hertogen. Akte van in bezitstelling naar het Geldersche Leenregt, IV. 225.

Een regtshandel voor het Veemgeregt, IV. 261.

Een der oudste papiermolens op de Veluwe, V. 90.

De ambtman, 's regter en dijkgraaf van Overbetuwe, V. 165.

Aanteekening op Bondam's Charterboek, V. 231.

Stadregt van Bronkhorst van 1842, VI. 37.

Bijdrage tot de Geschiedenis van het regt van Placet, VI. 54.

Onuitgegeven brieven betrekkelijk de komst van Leycester in de Nederlanden, VI. 107.

Aanbevelingsbrief van de koningin van Engeland voor den hertog van Anjou in 1586, VI. 124.

Iets over Floris van Egmond, stadhouder van Holland, 1539, VI. 271.

Het Geldersche regerings-reglement van 1673 *en* 1750, VII. 79.

Zegel van den graaf van Leycester als algemeen landvoogd der Vereenigde Nederlanden, VII. 107.

Iets over het stedelijk Archief te Zutphen, VII. 164.

Zegels van overleden Vorsten, VII. 233.

Heerlijke regten van Breevoort, VIII. 181.

Bepalingen aangaande de waarde der loopende munten in 1501, VIII. 193.

Het ontstaan van het Pannerderschen kanaal, VIII. 217.

Het klooster Bethlehem of Bulhem bij Doetichem, IX. 1.

Zeldzame verklaringen betreffende grensbepaling, IX. 61.

Nijmegen en de Jesuiten in 1555, IX. 139.

Vrijgeleide-brief van Karel van Egmond, hertog vvn Gelre, IX. 140.

Berigt aangaande het oude Archief der stad Doesburg en Tweede Serie, II. 103.

Verordening betreffende het beheer der inkomsten van de inkomsten van den Taleweerd, als bezitting van het fraterhuis te Doesburg, II. 138.

Wat Karel van Egmond, hertog van Gelre en graaf van Zutphen in de Vaderlandsche Geschiedenis beteekent, II. 140.

De stijl der Orde van St. Jan van Jeruzalem en der Maltezer Ridders, II. 267.

De nederlaag van Jonker Frans van Brederode, vermeld door Jan, graaf van Egmond, II. 269.

Voorts talrijke boekbeschouwingen.

Zie P. C. Molhuijsen, *Levensb. van Mr. P. A. Nijhoff,* in *Levensb. der Maats. van Ned. Lett.* 1864. *Jaarl. Vers. van het Prov. Utr. Gen.* 1864. *Jaarb. voor den Ned. Boekh.* 1864 (met zijn portr.) *Nieuwsbl. voor den Boekh.* 1863, no. 32. bl. 135 en verv.

NIJKEN was in 1589 predikant te Arnhem en een hevig vijand van het gebruik van het orgel in de kerken.

Zie van Hasselt, *Chron. der stad Arnh.* bl. 238; Kist en Royaards, *Arch.* (eerste serie) X. bl. 248, 249.

NIJKERK (K.) wordt door van der Aa vermeld als medearbeider in de *Dichtkundige Cypressen-bladen.* Hij was een weinig beteekend dichter.

Zie *N. B. A. C. Woord.*

NIJKERK (JOOST WILLEMSZ.), koopman te Amsterdam, in den aanvang der 17de eeuw, deed met Elias Trip een voorstel tot oprichting eener compagnie voor den handel op Moscovien. Hij schreef:

Klaer Bericht ofte Aenwysinghe hoe ende op wat wijse, de tegenwoordige dierte der Granen sal kunnen geremedieert werden, ende de schipvaert deser lande vergroot, 's Grav. A. Meuris, 1630. Met vele veranderingen er in vindt men het bij Aitsema, D. I. bl. 104, vv.

Naerder Bericht, ofte Aenwysinghe hoe en op wat maniere dat men altydt goedt koop Broodt aen de Gemeynte sal veroorsaecken, ende den uytvoer van 't Cooren wederom vry stellen. Waar in wederleydt worden twee Tractaten, die tegen ons Claer Bericht uytgegeven zijn, waar van het eene is genaemt Grondigh Teyken-Bericht ende 't andere Tegen-Bewys, Amst. bij Broer Jansz. en Pt. Walschaert, 1631.

Zie Muller, *Cat. van Pamfl.* D. I. bl. 299, 310.

NIJLAND (HENDRIK), cameraar of thesaurier te Deventer, genoemd het »koninkje van Deventer," hoofd eener factie in die stad in 1672, die in de vroedschap bijna alles naar zijn hand zette. Men noemde zijne partij, waartoe ook zijn broeders Willem en Andries behoorden, *de Nijlandanen.*

Hij speelde vooral een groote rol, in 1672, toen Deventer door de gecombineerde Fransche-, Munstersche- en Keulsche legers werd ingesloten, was hij een der oorzaken van de spoedige overgang dezer veste, waartegen zich burgemeester Boekholt verzette.

Zie A. Moonen, *Chr. van Deventer;* Dumbar, *Kerk. en Wer. Dev.* Sylvius, *Verv. op Aitzema, Holl. Merc.* 1672. Montanus, *Leven van Fred. Hend.* bl. 296, 301, 302, 303, 305, 308, 341, 342; Valkenier, *Verw. Eur.* D. II. bl. 341 volgg. *Ontr. Ned.* bl. 201; Bosscha, *Ned. Held. te Land,* D. II. bl. 69 volgg. Kok, o. h. w. *Dev.*

NIJLANDT (P.) schreef:

De Nederlandsche Herbarius, off Kruydt-Boeck beschrijvende de geslachten, gedaente, plaetse, tyt, oeffeningh, aert, krachten en medicinael gebruyck van allerhande Boomen, Heesteren, Boomgewassen, Kruyden en Planten in de Nederlanden, Amst. 1673, 1675, 1678, 1682, 4o. met pl.

Verstandige Hovenier, Huishouder, Kok en Bijenhouder, Amst. 1669, 8o.

Schouwtooneel der Aartsche Schepselen, met pl. 8o.

Zie Abcoude, *Naaml. van Boek.* bl.... Arrenberg, *Naamr.* bl. 383.

NIJLEN (Arnoldus), te Nijmegen geboren, was de derde en laatste bisschop van Groningen. Hij was daar eerst in de orde der predikheeren getreden en had het ambt van prior bekleed. Voorts was hij pastoor van de St. Maartens- of St. Walburgskerk geweest en had bij het openstaan van den bisschoppelijken stoel, het ambt van algemeen vikaris waargenomen. Wegens de toenemende magt der Hervormden, werd deze nieuwe bisschop niet ingewijd, maar heeft nogthans vier jaren het bisschoppelijk regtsgebied uitgeoefend. Bij de verovering van Groningen in 1594, nam de bisschop de vlugt naar Brussel en is daar in 1603 overleden.

Zie Brucherus, *Ges. der Kerkh. in de Prov. Gron.* bl. 223, 227, 251; Hofstede de Groot, *Ges. der Broed. Kerk*; *Tegenw. Staat van Stad en Lande*; *Oudh. en Gest. van Gron. Gron. Volks alm.* 1837. bl. 108, 109. *Overijs. Alm.* 1839. bl. 20.

NIJLOË (Jacobus), in 1670 te Deventer geboren, werd in 1696 als proponent te Assen beroepen, doch had hier weinig gezonde dagen, zoodat reeds in 1701 de kerkeuraad bij Drost en Gedeputeerden klaagde, dat in anderhalf jaar maar eenmaal des zondags en dat nog wel door anderen gepredikt was, enz. Deze stonden hem hierop toe de dienst tot 1 Mei 1702 te laten waarnemen, hetwelk jaren geduurd heeft, tot dat eindelijk in 1709 door hen besloten werd hem een jaarlijksch pensioen van *f* 250 als emeritus aan te bieden. Hij nam er genoegen mede en is daarna te Groningen gaan wonen, waar hij den 21sten Augustus 1714 overleed en in de Noorderkerk onder den predikstoel begraven werd.

Nijloë was een der opbouwers van onze taal, en wordt als zoodanig door Huydecoper, ten Kate, Ypey Siegenbeek en anderen geprezen. Zijne *Aanleiding tot de Nederd. Taal,* verscheen omstreeks het begin der 18de eeuw, zonder naam, maar werd later met zijn naam uitgegeven. In 1711 verscheen te Leeuwarden de tweede druk, kl. 8o. *nu vermeerdert met een vervolg* (de Maatschappij van Ned. Lett. te Leyden bezit een exemplaar met aanteekk. van M. Tydeman), in 1723 te Amsterdam in kl. 8o. de 3de dr., en in 1746 te Amsterdam een 4de druk. In 1751 gaf D. van Hoogstraten een 5de dr. kl. 8o.

Als dichter maakte hij zich bekend door een drietal stukjes vóór zijne *Schriftuurlijke Redevoeringen,* Gron. 1711 en Amst. 1724, en zijne *Stichtelijke Mengelstoffen,* ald. 1740. In zijne exegetische schriften volgde hij de Coccejaansche rigting.

Daartoe behooren:

Schriftuurlijke Aanmerkingen, waarin vele plaetsen der Heilige Schrift verklaert, of uit Historien en Oudheden opgeheldert worden, met pl. Leeuw. 1710, Amst. 1732, 4o.

Uytgezochte Bijbelschriften, 1703, Leeuw. 1707, Delft, 1723, Amst. 1742, Rott. 1748 (3de dr.)

Schriftuurlijk Licht, Gron. 1718, Amst. 1735.

Predikatien en andere stichtelijke Mengelstoffen over uitgeleeze plaatsen van Godts H. Woord, Leeuw. 1711, Amst. 1721 (3de dr.), 1740, 4o.

Voorts gaf hij in het licht:

XII *Predikaetsien over voorname plaatsen der H. Schrift,* Gron. 1702, 4o.

VI Predikaetsien over verscheiden Texten der H. Schrift, Leeuw. 1716, 8o.

Onderwijs in de voornaamste Leerstukken van den Christ. Godsdienst, Gron. 1711.

Leer der Waarheid, 8o.

Zie A. Ypey, *Bekn. Ges. der Ned. Taal,* D. I. bl. 504, 507. 535; *Ges. van de Chr. Kerk in de 18e Eeuw,* D. VIII. bl. 402. Ypey en Dermout, *Ges. der Ned. Herv. Kerk,* D. III. bl. 367 en *Aant.* bl. 187; Glasius, *Godg. Ned.* o. h. w. Romein, *De Herv. Pred. van Drenthe,* bl. 11, 12; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.* Kobus en de Rivecourt, Siegenbeek, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* bl. 320; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunst. en Wet.* D. IV. St. II. bl. 40; Huydecoper, *Proeve van Taal en Dichtk.* Register. van Kampen, *Bekn. Ges. der Ned. Lett.* D. II, bl. 191; *Boekz. der Gel. Wer.* 1721. a. bl. 404; *Cat. der Bibl. der Maats. van Ned. Lett.* D. I. bl. 126, 127; Abcoude, *Naaml.* bl. 263. *Aant.* bl. 149; Arrenberg, *Naamr.* bl. 383; *Cat. de Greve,* bl. 70.

NIJMEGEN (Rembold van). Reeds in het tweede jaar van het bestaan der hoogeschool te Praag (1361), ontmoet men er hem als baccalaureus.

Zie Delprat, *Broed. van G. Groote,* bl. 278.

NIJMEGEN (G. van) gaf onder den pseudoniem van *Vryheits Vriendt* een *Historie der Rynsburgsche Vergadering,* Rott. 1775, 8o.

Zie *Cat. der Maats. van Ned. Lett.* D. III. bl. 230.

NIJMEGEN (De Stomme van). leerling van Frans Floris, bloeide in het laatst der zestiende eeuw als kunstschilder.

Zie van Mander, *Schilderb.* Kramm.

NIJMEGEN (Willem van) werd in 1636 te Haarlem geboren en muntte uit door het schilderen van zoogenaamde schijnbedriegers. Op cat. J. van der Marck te Leyden 1773 komt onder No. 497 zijn portret, door Ferdinand Bol geschilderd. Hij wordt daar »marmerschilder" genoemd.

NIJMEGEN (Elias van) werd in 1667 te Nijmegen geboren, verloor zijn vader op zijn twaalfde jaar, werd door zijne beide broeders in de schilderkunst onderwezen. Hij begaf zich vervolgens naar Holland, en gaf te Leyden en te Rotterdam proeven zijner bekwaamheid in het schilderen van zaal- en zolderstukken, waaronder vele historische voorstellingen, koetssieraden enz. Hij vestigde zich in de laatstgemelde stad, huwde er Johanna Stierman en had er overvloed van werk waarbij hij door zijn zoon Dionys en Gerard Sanders, aangehuwde zoon van zijn broeder Tobias, die later met een dochter van Elias in het huwelijk trad, werd bijgestaan. Hij overleed in 1755.

Zie Immerzeel en Kramm.

NIJMEGEN (Tobias van), jongere broeder van den vorige. Beide jeugdige schilders bragten het door aanleg, vlijt en oefening al vroeg zoo verre dat zij tot onderscheiden schilderwerk met vrucht konden worden gebezigd, waaronder zelfs plafonds met bloemen, basrelieven en andere zaalversierselen die zij met toejuiching in Kleefsland, Overijssel en naderhand in Friesland vervaardigden. Tobias trouwde en vond te Dusseldorf voldoende aanmoedigingen bij de keurvorst, in wiens dienst hij tot zijn dood bleef.

Zie Immerzeel en Kramm.

NIJMEGEN (Barbara van), jongste dochter van Elias, beoefende, op het spoor van haar vader, de schilderkunst en overleed in 1771.

Zie Immerzeel.

NIJMEGEN (Dionys van), zoon en leerling van Elias, werd in 1705 te Rotterdam geboren en volgde den vaderlijken weg in de kunst. Groot is het aantal der door hem vervaardigde portretten van geleerden en aanzienlijken, familie- en andere portretstukken, plafonds, behangsels, arcadische landschappen en basreliefs geschilderd, die zijn penceel tot eer verstrekten. Hij was vooral beroemd door zijne teekeningen in crayon, bijzonder van Serafynbeeldjes, die ongemeen bevallig en naif zijn. De bekende dichter D. Smit vervaardigde een verdienstelijk dichtstukje op eenige door Dionys geteekende Serafyntjes. Hij overleed in 1798. Op zijn negentigste jaar schilderde hij nog een portret uit het leven. Men vindt zijn portret en dat van zijn vader bij van Gool.

Zie Immerzeel en Kramm. D. Smits *Ged.*

NIJMEGEN (Gerard van), zoon van den vorige, werd in 1735 te Rotterdam geboren. In de teeken- en schilderkunst door zijn vader onderwezen, maakte hij reeds vroeg groote vorderingen en teekende het portret van Willem V, door den bekwamen Franschen graveur Beauvarlet in het koper gebragt. Eerst was hij zijn vader behulpzaam in het schilderen van zaal- en zolderstukken, doch legde zich later op dat van bosch- en bergachtige streken toe. Dit kunstwerk, meldt Immer-

zeel, bij den aanblik kenbaar, is doorgaans stout gedacht en fiks gepenseeld; men mist er nogthans die gemoedelijke getrouwheid aan de natuur in, welke men in de schilderstukken van vroegere beroemde landschapschilders bewondert. Hij teekende en schilderde ook portretten in olieverw. Hij etste naar zijn eigene teekeningen 1790—1794, als 3 afleveringen, ieder van 6 stuks, *Landschappen*, met *watervallen*, *beelden* en *beesten* gestoffeerd in 4o een *liggende geit* bij een hek, naar P. van Bloemen in 4o; een *staand getuigd paard* bij eene emmer water, denzelfden, 4o; een *hond, onder struikgewas eene kat ontdekkende*, waarvan het laatste gedeelte niet is afgewerkt; eene *allegorische versiering* in fol. Volgens Kramm zijn al deze platen zeldzaam. Hij was medebestuurder van het Rotterdamsche kunstgenootschap *Hierdoor tot Hooger* en sprak in 1800, bij eene prijsuitdeeling over *de waarde der teeken- en schilderkunst*, die het licht ziet. Hij huwde Susanna Catharina Nijgh Zijn portret vindt men bij van Eynden en van den Willigen. Ook bezit Kramm er een door de schilder van Arie Scheffer geteekend.

Hij overleed te Rotterdam in 1808; te Leyden werd van hem, op de verkooping van pastoor Ocke een *landschap* voor *f* 208.00 verkocht.

Zie Immerzeel en Kramm.

NIJMEGEN (Susanna Catharina van), geb. Nijgh, echtgenoote van den vorige. Zij teekende in een kloeke manier landschappen, naar eigen ordonnantiën en schilderijen van voorname meesters. Ook vertaalde zij Gilpin's *Verhandeling over de Prenten*, Rotterdam 1787 8o.

NIJPOORT (Justus van den), een Utrechtsch kunstschilder en etser, van wien 17 stuks, voorstellende historiëele binnenhuizen en hofgezigten op de verkooping van den grave van Fries voor *f* 16 verkocht zijn. Hij moet geestige voorvallen uit het huisselijk leven geschilderd hebben in den smaak van Cornelis Best. Zijn etswerk vindt men ook in:

Die Fürst-Bischöfliche Olmucische Residentz-Stadt Cremsier, sambt denen nechts darbey Neu-erhoöt, und von Grund zu gericht und erbauten Lust- Blum- und Thier-Garten. Gezeichnet durch G. M. Visscher, Kais. Edelknabe mathematico, Herausgegeben von U. F. A. Heger, Caplan Crembsier, 1691. gr. fol.

Landschappen met Amors en Offerstieren, met versieringen omgeven.

De Groetenis van Maria en Elisabeth in den stijl en als door Jan Luike.

Zie Houbraken, *Leven der Schilders*, D. III bl. 239. Weigel, *Kunst-Catalog* 18e *Abth.* No. 15482.

NIJPOORT (Gerardus), Latijnsch dichter uit het midden der XVII eeuw, plaatste o. a. een *Adlocutio ad Christ. Rodenburgium*, voor diens *Tractatus de Jure Conjugum*. Traj. ad Rhen 1653 4o.

NIJS (Anthony).

Copye van sekere Brief van Justus Ryckewaert, gheschr. aen Anthony Nijs, coopman in 't engels laken tot Rotterdam mitsg. corte notulen op denselven, gestelt door een liefh. der waerheyt ende des vaderlandts. Ao. 1635.

Zie Rogge, *Catal. betreff. de Gesch. d. Rem.* bl. 93.

NIJS (Joannes), sedert 1610 beroemd advokaat van Friesland, 1623 lid der Staten van Friesland, 1626 curator der Universiteit van Franeker, in 1649 als president van 't hof van Friesland gestorven.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. LIII; W. Huberus, *Ausp. Dom. Coll. I. et II Oper. Min.* T. I. p. 50, 293; Neuhusii *Poëm.* p. 101; De Wal, *de Clar. Frisiae Jurec.* p. 435.

NIJS (Petrus). Op *Cat. C. van Alkemade en P. van der Schelling*, bl. 40, komt voor:

Genealogie van 't geslacht Nijs, uit de Fransche taal bijeen vergadert door Petrus Nijs, de tweede van dien naam, in het jaar 1588, *zijnde dat werkje geschreven en de portretten, wapenen, tomben en landschappen enz. geteekend door K. v. A.* ms.

NIJS (Emanuel de). Deze kunstschilder bloeide omtrent 1680 te Amsterdam. In de Galerij te Schleissheim komt van hem voor een *Boerenbinnenhuis* met veel huisraad, luchtig doch treffend van toon door hem geschilderd.

Zie Kramm.

NIJS (Franciscus de), een historie-, portret- en genreschilder te Molenbeek St. Jean. Immerzeel noemt (ari. Denies (François),) eenige zijner werken op. In het portretwerk door Petrus de Jode, *Theatrum Pontific., Imperat. etc.*, Antv. 1652, 4o. komen onderscheidene portretten door hem geschilderd voor, als een *Melchior ab Haltafeld*, *Carel de Longueval, graaf van Buquoy, baron de Beck* andd.

Zie Kramm.

NIJS (Jacobus de), in 1693 deken van het St. Lucasgild te Antwerpen. Hij gaf »voor zijnen vrijdom aan de kamer, eene schilderij, verbeeldende *de oefeningen in de Academie, met nog twee zolderstukken of Plafonds, tegen den theater geplaatst zijnde.*

Zie J. B. van der Straelen, *Jaarb. van St. Lucasgild*, bl. 158; Kramm.

NIJS (Jacobus de), chirurgyn, steensnijder en vroedmeester te Leyden, bloeide in de eerste helft der achttiende eeuw, omstreeks 1730. Men heeft van hem:

Observationes Chirurgicae de Calculo renum, vesicae, urethrae, lithotomiâ a vesicae puncturâ, in quibus Lithotomiae methodum, quam celeberrimus Joannes Jacobus Rau, Anatomiae et Chirurgiae in Acad. Lugd. Bat. quondam Professor, exercuit, tutissimam et felicissimam omnium huc usque inventarum methodorum esse, variis experimentis et rationibus probat Jacobus de Nijs, civitatis Leidensis Chirurgus, lithotomus, obstetricandi ordin. artem exercens et coram obstetricibus praelegens, qui addendas etiam curavit figuras, ad vivum delineatas, L. B. 1731.

Zie Muller, *Cat. van Portr.* in v. *Denys.*

NIJS (Adriaan de), commandant te Wijk bij Duurstede in 1787, in naam der Amerfoortsche Staten, werd, nadat de kolonel van Quadt deze stad was binnengetrokken, gevangen genomen, naar Amersfoort vervoerd, en na de omwenteling naar Utrecht overgebragt. en bleef ruim 5 maanden gevangen op den huize Haazenberg. Hij en zijn lotgenoot van der Kemp werden niet geslaakt, voor dat zij ieder een borgtogt van omtrent *f* 49,000, onder voorwendsel van schadevergoeding, gesteld hadden.

Zie *Verv. op Wagenaar*, D. XVII. bl. 411 volgg. J. A. de Chalmot, *Verz.* D. XXXIII. bl. 313, 317, D. XXXIV. bl. 1—14, 77—80.

NIJS (Adriaan de). Bij den inval der Franschen in ons vaderland, stond hij Dumouriez ter zijde en bragt zijn fortuin ten offer. Met een groot huisgezin begaf hij zich daarop naar Java, tijdens de Engelsche occupatie van dat eiland. De gouverneur-generaal van der Capellen stelde hem in 's lands dienst als collecteur van het zegel te Batavia. Hij overleed er omstreeks 1830 in hoogen ouderdom, en was welligt de laatste, die de ouderwetsche staart en kleeding droeg. Tot op het einde van zijn leven bereed hij een groot paard, en had al het voorkomen van een geoefend ruiter en voormalig kavallerie-officier. *Part. Berigt.*

NIJSSEN (Willem), med. dr. te Dordrecht, bloeide in het midden der zeventiende eeuw en maakte zich als dichter bekend door *Apollo, de Vader van de Geneeskunst.*

Zie Schotel, *Ill. School*, bl. 45.

NIJSSEN (W.), schreef eene *Dissertatio de Dominio eminenti*, L. B. 1758. 4o.

Zie *Register der Acad. Dissert. et Orat.* No. 829.

NIJT (Bouman Cornelisz.) te Middelburg, waar hij in 1572 Stads-constapel der artillery of »Busschieter en Raad" was. Toen de tijding te Middelburg kwam van de overgave van den Briel, gelastte hem de regering het geschut en den oorlogsvoorraad na te zien, te doen herstellen en schutvaardig te maken uit vrees voor »nieuwe beroerten." Kort daarna werd hij met jonkheer Jacob de Valladolijt, raad en Zonnius, pensionaris dier stad, naar Arnemuide gezonden om de gemeente aldaar in vrede en rust te houden, te helpen voorstaan en aan te moedigen »alle Geuzen en vijanden van zijne Maj. van land te houden en alle invasiën te beletten."

Hij werd ook in andere commissiën gebruikt. In stadsrekeningen komt hij ook onder den naam van »mon ami."

Zie 's Gravezande, *Middelb. Vrijh.* bl. 161, 176, 261.

NIJTHOFF (J. GOTTERT VAN) of Niethoff, ridder, luitenant, later kapitein van de garde van prins Maurits, nam Oldenbarneveld uit naam der Algemeene Staten gevangen.

Zie Velius, *Hoorn*, bl. 562; Aitsema, *Saken van Stdat en Oorl.* D. I. bl. 845; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 254. van Wijn op Wagenaar, D. I. bl. 322.

NIJSTEN (BARTHOLD of BARTHOLOMEUS VAN), werd den 10 Junij 1670 grietman van Rauwerderhem, en was sedert 1652 volmagt ten landsdage uit Oostergo. Den 11 Februarij 1668 kreeg hij zitting in het Collegie van Gedeputeetden. In dit en het volgend jaar was hij commissaris bij de Synone te Leeuwarden en Heerenveen, zoo als ook in 1683 nogmaals op laatstgenoemde plaats en in 1684 te Sneek. Hij overleed den 14den Maart 1696, in den ouderdom van 68 jaren.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 165; *Wap. Viersen Gen.* 5, *Coehoorn, Gen.* 6; *Charterb.* D. V, bl. 543 volgg. 6 D. bl. 118 volgg. J. C. de Jonge, *Unie van Bruss.* bl. 173.

NIJVENHEIM (C. F. VAN) behoorde tot het garnizoen, dat in Mei 1809 het fort Merida, in Spanje, onder bevel van Storm de Grave verdedigde. Hij werd bij Talavera gekwetst.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. III. bl. 341, 366.

NIJTZEM (Jonker MARTEN VAN DER), van den Nijtsem, van der Nijtzem, van Nijsten, Nisten, zoon van Karel of Carle van Nijtzem, die in 1539 onder de raden van den hove van Friesland vermeld wordt en in 1569, de waardigheid van voorzitter in dit hof bekleeddende, overleed. Hij was de eerste der afgevaardigden van het platte land, dat is van de Edelen en Eigengeëerden buiten de steden, die de Unie van Brussel in 1577 teekende. Hij vertegenwoordigde bij de Unie, zoo als bij andere gelegenheden, het landschap Westergo. Hij was een ervaren staatsman, wiens dienst wegens zijne bekwaamheden en vele aangelegenheden ten nutte van het vaderland gebezigd werd. In de moeijelijkste omstandigheden, ten welke zich Friesland, zich gedurende de eerste jaren der Spaansche omwenteling, bevond, betoonde hij zich een ijverig verdediger van de regten en vrijheden zijne provincie. Hiervan gaf hij blijken in het jaar 1572, toen hij aan de onmatige geldsvorderingen van Billy een mannelijken tegenstand hielp bieden. Doch, toen de oneenigheden, wel verre van af te nemen, in dat gewest na dien tijd hooger en hooger klommen, en het misnoegen tegen den Stadhouder dagelijks toenam, besloten de Friezen, jaloersch op de handhaving hunner voorregten, in 1574 een afgezant naar Requesens te zenden, om over de handelwijze van Billy te klagen. Deze gewigtige en tevens gevaarlijke last werd aan Van Nijtzem opgedragen, in welks uitvoering hij met vele bezwaren te kampen had, doch van welken hij zich tot genoegen zijner landgenooten kweet. Een gedurige tegenstander aan de geweldadigheden van Billy geweest zijnde, werd van Nijtzem, bij de omwenteling van 1576 en 1577, het meest geschikt geacht om met de twee hier vermelde afgezanten naar Brussel te verreizen, en om Friesland met de Algemeene Staten te vereenigen.

Ook van dezen last kweet van Nijtzen zich uitmuntend, en hij verwierf zich de achting van de vergadering der Algemeene Staten. Ten blijke hiervan strekke, dat eene belangrijke zending naar Maastricht van hunnent wege, hem toevertrouwd werd, en hij gedroeg zich hierin en in vele andere omstandigheden met zooveel beleid, dat hij niet alleen de goedkeuring van zijne zenders erlangde, maar zelfs met een geschenk van *f* 4000 door de Algemeene Staten beschonken werd. Ten laatste verlangde hij naar Friesland terug te keeren, waartoe de oneenigheid der Bondgenooten, de terug gang van de goede zaak en de steeds voortdurende onrust in zijn gewest, waarschijnlijk hem zullen hebben aangespoord. Op zijn dringend verzoek gaven de Algemeene Staten hem daartoe op den 18 Julij 1578 verlof maar lieten hem niet vertrekken zonder een vereerend getuigschrift.

Zie Winsemius, *Histor.*, bl. 192, 193, 203, 211, 212, 254, 274; Schwartzenberg, *Charterb.* bl. 901, 965, 988 enz.; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 171—173.

BIJVOEGSELS.

NETSCHER (JOHANNES THEODORUS) werd te Rotterdam 1 December 1786 geboren. Na promotie aan de Hoogeschool te Leyden, waarhij onder de leiding van den hoogleeraar Wyttenbach ijverig had gestudeerd, werd J. T. Netscher in 1811 benoemd tot Substituut van den keizerlijken Procureur bij de regtbank van eersten aanleg te 's Gravenhage. In 1817 werd hij aangesteld tot Commissaris bij het Dept. van koophandel en koloniën, welke betrekking in 1818 bij het Dept. voor het publiek onderwijs, de nationale nijverheid en de koloniën werd ingedeeld. In 1824 werd hij benoemd tot referendaris; in 1826 tot Inspecteur Generaal der nationale nijverheid en in 1828 tot Administrateur voor de nationale nijverheid. In verband met de opheffing van de administratie voor de nationale nijverheid werd hij in Februarij 1848 tot staatsraad in buitengewonen dienst en eenige maanden later, in October 1841, tot lid van den Raad vad State benoemd. Deze laatste betrekking werd door hem bekleed tot 1 Julij 1862, wanneer hij, na den Lande 51 jaren onafgebroken te hebben gediend, werd op pensioen gesteld. Als administrateur voor de nationale nijverheid werd door hem de Veeartsenijschool te Utrecht tot stand gebragt; bevorderde hij met de meeste belangstelling landbouw, fabriekwezen, scheepsbouw en handel, en deed hij zich steeds als een voorstander kennen van hetgeen tot de ontwikkeling van die rijke bronnen van het volksbestaan kan leiden. Bij herzieningen van de tarieven van in- uit- en doorvoer werd dan ook door hem steeds op vermindering van regten aangedrongen, voor zoo veel dit destijds met de belangen van landbouw en nijverheid strookte.

Hem viel de onderscheiding te beurt van in 1829 tot ridder en in 1849 tot Commandeur der Orde van den ned. Leeuw benoemd te worden.

Hij was lid van onderscheidene geleerde Genootschappen, o. a. van het Friesch Genootschap van proefondervindelijken Landbouw; van het prov. Utrechts Genootschap, en van het Oudheidkundig Genootschap te Athene. Hij huwde Petronella Jacoba Matthyssen en overleed te 's Hage 20 Jan. 1864.

Hij schreef: *Disputatio juridico-literaria, de M. Tullii Ciceronis Oratione pro A. Licinio Archia poëta*, L. Bat. d. 29 Oct. 1808, 8o. Een blad proefschrift, dat destijds zeer grooten opgang maakte.

(*D. Wyttenbachii*) *Philomathia*, S. Misc. Doct. Liber 1. p. 190—200.

Part. Berigt.

NINABER (JOHANNES CORNELIS), een zeer verdienstelijk hoofdofficier van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, werd den 1 December 1799 te Deventer geboren. Na eene voldoende militaire opleiding genoten te hebben, trad hij den 11 Maart 1797 in dienst en werd den 10 Augustus 1802 tot 2de Luitenant Ingenieur aangesteld; den 20 Julij 1802 tot 1ste Luitenant, en den 8 Augustus 1808 tot 2de kapitein Ingenieur benoemd zijnde, maakte hij als zoodanig in 1809 de veldtogt in Duitschland mede. In den strijd van Straalsund deed hij dienst onder de bevelen van den generaal Gratien, die hem in de legerorde met lof vermeldde. Bij zijne terugkomst uit Franschen dienst werd hij bij besluit van 16 Maart 1814 tot 1ste kapitein aangesteld en maakte als zoodanig in 1815 den veldtogt in Frankrijk mede; den 22 Julij tot majoor en den 11 Maart 1825 tot luitenant kolonel benoemd zijnde, werd hij in 1834 kommandant van het korps mineurs en sappeurs, dat hij kort daarna weder verliet om als directeur der Fortificatiën in de 3de directie te Vlissingen op te treden. Den 17 September 1836 werd hij tot kolonel benoemd en in 1841 verwisselde hij zijne toenmalige standplaats met Nijmegen als directeur der 2de directie van Fortificatiën. Deze betrekking heeft hij bekleed tot op de reorganisatie van het korps, bij Z. M. besluit van den 19 October 1843 toen hij op pensioen is gesteld.

Ninaber was ridder van de Militaire Willemsorde en der Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Zie Bosscha, *Ned. Held. te Land.* D. III, bladz. 276. *P. Ber.*

AANWIJZING
DER
PERSONEN,
IN DIT DEEL VOORKOMENDE.

Bladz.
Naalde (Arnoud) . . . 1
Naaldeman (Hendrik) . . —
Naaldenberg (A.) . . . —
Naaldwijk (Boudewijn van) —
— (Hugo van) . . —
— (Willem van) . —
— (Hendrik van) . —
— (Willem van) . —
— (Hendrik van) . —
— (Adriaan van) . —
— (Heer Willem van) . . . . —
— (Jan van) . . —
— (Pieter) . . . 2
Naar (Isaac) . . . . —
Naardert (Henricus) . . —
Naarssen (Jan van) of Naerssen —
Naarssen (Reviedit van) . —
Naarsen (Revixit van) . 3
Naarssen (Johannes van) of Narssius . . —
— (Mr. Leonard v.) —
Nabeur of Nabur . . . 4
Nabur (Jacques) . . . —
Nachenius (Jacob Jan) . —
Nachtegaal (Abraham Kz.) —
Nachtegael (Clement) of Nachtegaal . . . —
Nachtglas (C....) . . . —
Nad (P.) . . . . . —
Nadt (Jan van der) . . —
Naeldeman (Hendrik) . . —
Naeldwijck (zie Naaldwijk) —
Naeldhoudt (Nicolaas) . —
Naeranus (Servatius) . . —
— (Samuel) . . . 5
— (Johannes) . . 6
— (Isaac) . . . —
— (Johannes) . . —
— (Theophilus) . . —
— (Johannes) . . —
Naerden (Maarten van) . 7
Naerebont (Frans) . . . —
— (Frans) . . . 8
Naentgen . . . . . —
— . . . . . . —
Naerssen (zie Naarssen) . —
Naeuwinxs (Hendrik of Naiwinek) . . . . —
— (Antony) . . —
Naeuwinxs (Jacob) . . —
— (Tanneke) . . 9
Naeve (Johannes) . . . —
— (Johannes of Naevius) —
Naevianus (Marcus) . . —

Bladz.
Naey (Cornelis Cornelisz of Naay) 9
Nagel (Carel Ferdinand) . —
— (Gerhardus Heinrich) . . . . —
— (Generaal-Wachtmeester) . . . 10
— (J. H.) . . . . —
— (Pieter) . . . . —
— (Willem) . . . —
— (Kapitein van) . . —
Nagell (Anna Willem Carel Baron van) . . —
Naghel (Diderik) . . . —
Nagelmaecker (Laurentius) —
Nageoires (I des). Zie Vinne (Isaak van der) . . 11
Nagge (D.) . . . . —
— (Wilhelmus) . . —
Nagler (Hendrik Willem) —
Nagtegaal (Arnoud) of Nachtegaal . —
— (J.) . . —
— (Jacob) . . —
Nahuys (Gerard Johan) . —
— (Petrus) . . . 12
— (Alexander Petrus) —
— (Henricus Petrus) —
— van Burgst . . 13
— (Mr. Cornelis Jan Wouter 17
Naitervijs (Albrecht) . . —
Naiveu (M.) . . . . —
Najer (K.) . . . . . —
Namen (Willem Graaf van) —
— (Jan Graaf van) . —
Naning (Jan) . . . . —
Nanning (Koppen) . . —
Nannings (Pieter en Claes) —
Nanning (Joan) . . . —
Nanning (Frederik Petrus Gisius) . . . 18
— (C.) . . . . —
Nanninga (Wouter Rudolph 19
Nanningh (Pieter Jacobse) —
Nannius (Petrus of Nanninck (Pieter) . . . —
Nanno 20
Nansius (Franciscus) of Nans 21
Nans (Elizabeth) . . . 22
Nantzing (Mijndert) . . —
Nappius (Everardus Petri) —
Napjus (Eelco) . . . . —
Nason (Pieter) . . . . —

Bladz.
Nassau (Charlotte Flandrine de) dochter van Willem) . . 22
— (Charlotte Brabantine) 23
Nassau (Jhr. Frederik van) . . . . —
— (Jan van) . . . —
— (Justinus van) . —
— (Lodewijk van) . 24
— la Lecq (Graaf Maurits Lodewijk van) 25
— la Lecq (L. T. Graaf van) . . —
— Woudenberg (Cornelis Graaf van . —
— (Herman van) . —
Nat (Graaf van der) of Nath . . . . . . —
Natalis (Hieronymus) . . —
— (Henri Noel) . . —
— (Michiel) . . . —
Nathans (S.) 26
Natrus (L. van) . . . —
Naunheim . . . . . —
Nauta (Gavius) . . . —
— (Eeuwe) . . . —
— (Gajus) . . . . —
— (Simon) . . . . —
— (Obias Augustini) . —
— (Sicco Godefridus) —
— (S. S.) . . . . —
— (Barius Antonius) . —
Navarchus (Jacobus) . . 27
Navarenus (Johannes) . —
Nave (Kapitein) . . . —
Navea (Michael) . . . —
— (Michel) of Michel Naveus . . . . —
— (Matthias of Naveus —
Naveau (J.) 28
Naves (Nicolaas de) J. U. L. —
— (Johannes de) . . —
Navigheer (Joannes) . . —
Navitus . . . . . . —
Navius (Johannes) . . . —
Nayler (B. S.) . . . . —
Nebbens (A.) . . . . —
Nebel (Daniel Wilhelm) . . —
Neck (Johan van) . . . —
— (Jacob van) . . . —
Neck (Mr. Joan van) . . 29
— (Reinier Simonszoon van) . . . . . —
— (Wilhelmus van) . —
Necker (Natalis Joseph) . —
Nedek (Pieter) . . . . —
Nederbosch (J.) . . . . —
Nederburgh (Mr. H.) . . —
— (Mr. Sebastiaan Cornelis) . . . —
Nederheim (Johannes van) 30
Nederhoven (P.) . . . . —
Nedermeijer (Johan Theodoor Hendrik) . . . —
Nederven (Cornelis) . . 31
Nederberg (Cornelis) . . 32
Neef (Adriaan de) . . . —
Neefs (H. M. Hubertus) —
— (Johannes) of Neerius) . . . . . —
Neeffs (F. Lodewijk) . . —
— (Jacobus) . . . —
— (Michael) . . . —
— (Pieter) . . . . —
— (Pieter) . . . . —
Neelsius (Nicolaas) . . —

Bladz.
Neer (Aart van der) . . 32
— (Eglon Hendrik van der) 33
— (Johan van der) . —
— (Jacobus van der) . —
— (Jacobus Johannes van der) . . . . . —
Neercassel (Johannes van) —
Neeren (Albert van) . . 35
Neerincx (W.) . . . . —
Neering (F.) . . . . —
Neerkassel (Wessel van) . —
Neesen (Laurens) . . . —
Negere (Mattheus) . . . —
Negoro (Raden Adipatti Adi) . . . . . . —
Negre (N. van) . . . —
Nehra (Henriette Amelia de) of Nerah . . . —
Neiner (J. van) . . . 36
Neipius (Melchior) of van Niepe . . . . . —
Nelenus (Johannes) . . 38
— (Jacobus) . . . —
Nelis (Cornelis Franciscus de) . . . . . —
Nelldorp (Mr. James) . —
Nellesteijn (Joan van) . —
Nellestein (Gualtherus van) —
Nemerij (Jan) . . . . —
Nemius (Gaspar) . . . —
— (Henricus) . . —
— (Joannes) of Jan Govertszoon . . . . —
Neny (Patrice-Mac) . . —
Neo (Henr. Bogard) . . —
Neocorus. Zie Kusterus . —
Neodesianus (Paulus of Neoeletianus . . . . —
Neodorp (   ) . . 39
Neomagus (Arnold) . . —
— (Anton) . . —
— (Joh.) . . . —
— (Gerardus). Zie Gildenhauer . . . . —
Neostadius (Mr. Cornelis Mathiasz) . —
— (Jacobus) . —
Neophyta (Ferdinandus) of Ferdinandus Philippus . —
Nepveu (Jacob) . . . —
— (Jean) . . . —
— (Mr. Laurent Theodore) 40
Neranus (A.) . . . . —
Nerdenus (H. A.) of van Naerden. Zie Linden (H. H. van der) . . —
Nerinckx (C.) . . . . —
Nerincq (P. Franciscus) . —
Nerven (Cornelis) . . . —
Nes (Jan Jacobse van) . —
— (Jan Jacobse van) . 41
— (Abraham van) . . —
— (Luitenant van) . . —
— (Aert Jansz van) . —
— (Jan Jansse van) . —
— (Cornelis van) . . 42
— (J. van) . . . . —
— (Cornelis van) . . —
Nes (Johan van) . . . —
— (F. van) . . . . —
— (Mr. Evert Rein van) —
— (Mr. Jacob Gerard v.) —
Nespen (N. van) zie Nispen (N. van) 43
Ness (Heynken van) . . —
Nesse (van der) . . . —

Bladz.
Nesse (Ulrik van) . . . 43
— (Willem van der) . —
Nesselt (Edmond) . . . —
Nesselius (Nicolaas) . . —
Nessink (Christophel) . . —
Nethenus (Matthias) . . —
— (S.) 44
Netscher (Gaspar) . . . —
— (Theodorus) . . 45
— (Constantyn) . . —
— (Justus Adrianus Henricus) . . . . —
— (J. T.) . . . . —
— (Johannes Theodorus) 132
Nette lipsz . . . . . —
Nettelet (Aegidius) . . . 48
Netten Cornelis Anthonie Geiswert van der) . . —
Neuyes (J.) of (Neuye) . 50
Nefforge (Jean François de) —
Neufville (Louise Charlotte de) zie Ritter (G. W.) . —
— (Christ. Leonora de) . . . . . —
— (heer van) zie Briffonlt (Jean) . . . —
— (Robbert de) . —
— (Adam) . . . —
— (Lodewijk de) . —
Neuhusius (Edo) . . . —
— (Regnerus of Reinier Neuhaus) . . . 51
— (Henricus of Neuhaus) . . . . . . —
Neuman (J. L.) . . . . —
— (P. W.) . . . . —
— (Willem) . . . . —
Neumans (C) . . . . —
Neumark (S.) . . . . —
Neymayr (Fr. Francisc. v.) 52
Neurenberg Gunsteling v.) —
Neurenburg Willemsz. (Johan van) . . . . . —
Neuse (Vincent) . . . —
Neuspitzer (Hermanus) . —
Neusenius (Sebastianus Augustus) Neusers of Neusen —
Neuville (de la) . . . —
Nevan (Johan) zie Nevius (Johannes) . . . . . —
Neve (Godfroi de) of Nefrotis —
— (Franciscus) . . . —
— (Franciscus de) . . —
— (Sebastiaan de) . . —
Nevele (Lucas van) . . —
Neven (Matthys) of Neuven 53
Nevianus (Marc) . . . —
Nevius (Johannes) of Nevuy —
— (Sara) . . . . —
— (A.) . . . . —
Ney (Jan) Neyen . . . —
Neyenborch of Nyenborch (Johan van) . . . . —
Neyenveen 54
Neyn (Mr. Pieter de) . —
— (Pieter Pietersz.) . —
Neys (Jacobus de) . . —
Neyts (Gilles) of Nyts . —
— (J.) . . . . . —
— (Jacobus) . . . —
— (François) . . . —
Nicnsius (Heese of Hesius) —
— (Bernard . . . 55
— (Johannes) . . —
— (Johannes) . . —
— (Johannes) . . —
Niclaes (Hendrik) . . . —

Bladz.
Nicolaas I 57
— I . . . . . —
— II . . . . . —
— III 58
— (Proost) . . . —
— . . . . . . —
— (Hermans) . . . —
— (Jan) . . . . —
— of Niclaes Peters —
— (Jacobi) . . . —
— (Gerardus) . . —
Necolaerts of Nicolarts (Laurentius) . . . . —
Nicolai (Antonius) of Teunis Claeszoon . . . —
— (Adrianus) zie Marius (Hadrianus) . . —
— (Benjamin) . . . —
— (Cornelis) . . . —
— (Didericus) . . . —
— (Everard) . . . —
— (Georgius Everardus Franciscus) . . . 59
— (Guielmus) . . . —
— (J.) . . . . . —
Nicolay (Jan Hendrik) . —
Nicolai (Idsardus) . . . —
— (Jacob). Zie Swanenburg (Jacob) . . —
— (Isaak). Zie Swanenburg (Isaak) . . . —
— (Isabella) . . . —
— (Ludolphus) . . . —
— (Nicolaus) . . . —
— (Nicolaas) zie Grundius (Nicolaas) . . . —
— (Nicolaas Ruys) . . —
— (Nicolaas zie Swanenburg (Nicolaas) . . —
— (Philippus) . . . —
— (Petrus Huronymus) —
— (Wilhelmus) . . . —
— (Willem) zie Swanenburg (Willem) . . —
— (Dominicus de S.) —
Nicolle (Vincent) . . . 60
Nicolaides (Johannes) . . —
Nicolaius (Jacobus) . . . —
Nicolas . . . . . . —
— (M.) . . . . . —
— (Brocard de St) . —
Nicolaus 61
— (Boldius) . . . —
— de Bruxellas of Nicolaus Heems de Capella —
— Edanus (Mr.) . . —
— (de Frisia) . . . —
— (Martinus) . . . —
— Sammis Harlemensis —
Nicolaus (de Trajecto . . —
— van Antwerpen . —
Nidek (Matthaeus Brouerius van) . . . . . —
Niellius (Carolus) of Nielle —
Niemeyer (Antonie) . . —
Niels (Arnold) of Nylen . 62
Nielsius (Nicolaas) . . . 63
Nielvin . . . . . . —
Niemann (Johannes Erdewin) —
Nieng (Ian Jansz.) . . —
Nienhoven (Michel) . . —
Nienhuis (Hendrik) . . —
Nieroot (Thomas) . . . 64
Nierop (A. van) . . . —
— (Meindert van . . —
— (Albrecht) . . . —
— (Hendrik) . . . —
— (DirkRembrantz.van) —

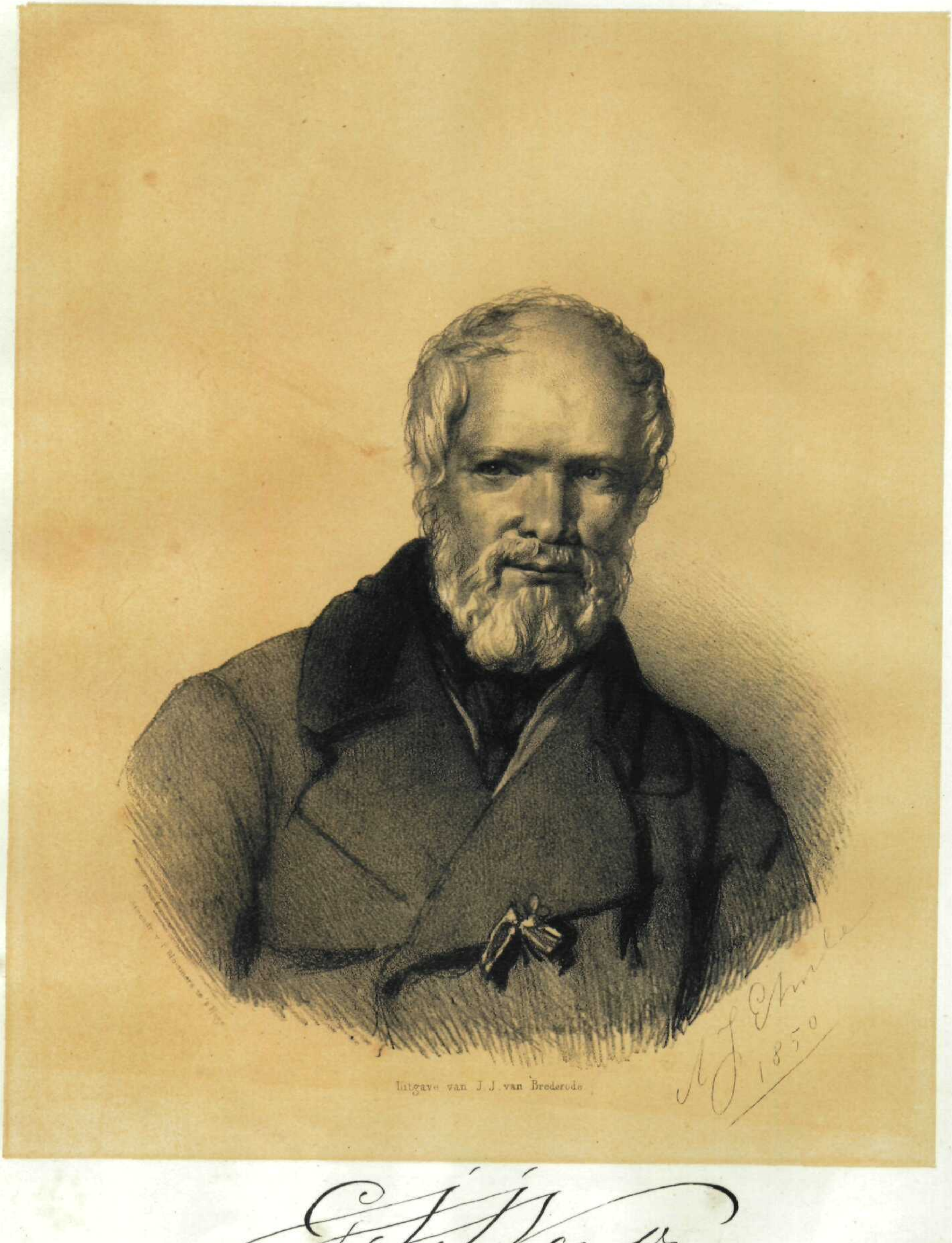
Bladz.
Nierop (Pieter Rembrandz. van) 65
— (Jan) . . . . —
— (Willem) . . . 66
Nierstrasz junior (Johannes Leonardus) . . . . —
— (Mr. Hendrik) . —
Niervaart (C. van) . . —
Niervaert (C. D.) . . . —
Nieuberger . . . . . —
Nieuburg (Jacobus van der) —
Nieuhof (Johan) Nyhof of Nyhov 67
Nieuhof (Hendrik) . . —
Nieuwhoff (Theodorus) . —
— (A. R.) . . —
— (Bernardus) . —
Nieuwlande (Johannes van) 68
Nieulandt Jacobus Paschasius) . . . . . . —
— (Franciscus) . —
Nieulant (Adriaan van) . —
— (Willem of Guilielmi van) 69
— (Jan) . . . . —
Nieupoort (Willem Hendrik) Nypoort of Neoportus . —
Nieuport (Justus van) zie Nypoort (Justus van der) —
Nieupoort (Johan van) . —
— (Maarten) . . —
— (Mr. Willem) . —
— (Willem Hendrik) 70
NieustadRutgersz. (Pieter v) —
Nieustadt (C. van) zie Neostadius . . . . . . —
Nieuveen of Nyeveen . —
Nieuwelande of Nieulandt zie Nieulandt (Willem van) —
Nieuwenaar (Adolf graaf v.) —
— (Amelia v.) of Nyenar 71
— (gravin Anna v.) —
— (gravin Elisabeth van) of Nyenar . . . —
Nieuwenburg (Jan Jansen van den) . . . . . —
Nieuwenheim (Wolter van) —
Nieuwenheym (adjudant) —
Nieuwenho (E.) . . . —
Nieuwenhove (Frans van) —
Nieuwenhuis (Aart) . . —
— (Gerrit . . —
— (Jacobus) . 72
— (Tjerk) . . 73
Nieuwenhuizen (Jan) . . —
— (Martinus) —
— (Barend) . —
Nieuwenuhyzen (Jan Frederik) . . . . . . —
Nieuwenhuys (A.) . . . —
Nieuwenhuis(Christianus Johannes) . . . . . —
— (F.) . . . 75
— (J.) . . . —
— (L. C) . . —
— (J. C.) . . —
Nieuwenhuizen (Hendrik) —
— (Jacobus Johannes) . . . . . —
Nieuwenhuyzen (Johannes) —
Nieuwenrode (Petrus v.) of Nyenrode . . . . —
Nieuwentijdt (Bernard) . —
Nieuweveen (J.) . . . 76
Nieuwhoff (B.) zie Nieuhoff —
Nieuwhoff (W.) . . . —
Nieuwland (Nicolaas van) . —

Bladz.
Nieuwland (Petrus) . . 76
— (Petrus) . . 77
— (Jan Ingen) . 79
— (L. van) . . —
— (Constantia v. d.) —
— (Joh. de) . . —
Nieuwlant (Fr. Leop.) . —
Nieuwman (P. W.) . . —
Nieuwsliev (H.) . . . —
Nieuwold (Johannes Henricus) . . . . . . —
Nieuwoudt (C.) . . . 80
Nieuwouts (Minno) . . —
Nieuwpoort (Willem van) —
— (Johannes van de) zie Nypoort (Johannes van der) . . . . —
Nieuwstad (Cornelis van) zie Neostadius (Cornelis) —
— . . . . . —
Nieveen . . . . . . —
Nievelt (P. van) . . . —
— (Adriana Johanna van) . . . . . . —
— (Sibertus van) . . —
Nifs (J. W. v. d.) . . —
Niger (Jacobus) of le Noir —
Nigre (Philippus) . . . —
Nikkel (J.) 81
Nikkelen of Nickele (Isaak v.) —
— (Jacoba Maria van) of Nickele . . . . —
— of Nickele (Johannes van) . . . . . —
Nikker (Jan Pietersz.) . —
Nilant (Joh. Fred.) . . —
Niman (Hermansz.) . . —
Nimwegen (Pieter van) zie Peters (Peter Francis) . —
— (Martinus Johannes van) . . . . . —
— (van) . . . . . —
Ninaber (Engelbert Cornel.) —
— (J. C.) . . . . —
— (Jan Dirk) . . . —
— (Johannes Cornelis) 182
Nissa (Jean. de) . . . —
Nispetang (Justus) . . —
Nipkens (J. I.) . . . —
Nisener (Johannes) . . —
Nisius (Philippus) . . . 82
Nispen (Gerard van) . . —
— (Adriaan van) . . —
— (Adriaan van) . . —
— (Hendrik van) . . —
— (Gerard van) . . —
— (Justus van) . . —
— (Mr. Johan van) . —
— (Balthasar van) . —
— (HendrikAntonie v.) —
— (Abel van) . . . —
— (Mr. Adrianus van) —
— (Carel van) . . . 83
— (Mattheus van) . —
— (Maria van) . . —
— (Dr. C. van) . . —
— (Mr. Johannes van) —
— (van) . . . . —
— (N. van) . . . —
— Muller (Simon Johannes van) . . . . —
Nithardus (Bisschop van Lux.) —
Nitzschwitz (majoor van) . —
Nitsen (Carel van der) . 84
Nivar (Jan) . . . . . —
Nivelles (Jacques) . . . —
Nivenius (Joannes) . . —
Noback (J. C.) . . . —

Bladz.
Nobbe (Theodorus Hermanus Petersen) . . . 84
Nobel (Jacob) . . . . . —
— (Jacob Kornelis van) —
— (Ad.) . . . . . —
— (P.) . . . . . . —
— (Jacob Kornelis van) —
— (Ad.) . . . . . —
— (P.) . . . . . . —
Noberius (Aegidius Paesmans) —
Nockant (Jan) . . . . —
Nobert . . . . —
Nodell (Jan Adam) . . —
Noe (M.) 85
Noel (Johan) of Nool — van Barlaimont . —
Noel (Julie Anna Marie) —
— (Paul Joseph) . . —
— de Caron. Zie Caron (Noel de) . . . —
Noelen (Wouter van) . —
Noemer (C. van) . . . —
— (J. S. van) . . —
Noenart (Mr. Cornelis Jacobus) —
Noest (G.) . . . . . —
Noeuivelles (Jan de) . . —
Nogues (G.) . . . . —
Noidens (Benedictus Remigius) 86
Noiert (Hein) . . . . —
Noircarmes (Philippus van St, Aldegonde Heer van) . —
— (Jean de Heer van Selles) . —
Nokken (H. van) . . . —
Noldenius (A.) . . . —
Nole (Jacob de) . . . —
— Andreas Colijns de) —
— Robbert de) . . . —
Nolet (Mr. Elias) . . 87
Nolk (P. van) . . . . —
Nollekens (Josef Franciscus) —
Nolpe (Pieter) . . . . —
Nolthenius (Abraham) . —
— (G. A.) . . —
— de Man (Anton Willem Hendrik) . —
Nomius (Nicolaas) R. C. Pastoor . . . . . —
Nomsz (Johaunes) . . . —
Nonnius (Ludovicus) of Nonius 89
Nonnart (Jan) . . . . —
Nonne (N.) . . . . . —
Noodt of Noot (Adolphus Henricus) . . . —
— (Gerard) . . . —
Nooms Reinier Zie Zeeman Reinier 91
Noord (Olivier van) of Noort . . . . . —
Noordaa (Simon Hendrik van der) . . . . . —
Noordbeek (Elbertus) . . 92
— (Petrus) . . —
— (Gerrit) . . —
— (Abraham) . . —
Noorde (Cornelis van) . —
Noorden (J. van) . . . 93
— (Cornelis Justus van) . . . . —
— (Jan) . . . . —
Noordendorp (Adriaan) . —
Noorderhout (Gerrit) . . —
Noordewier (Michael Jan) —
Noorderwiel (Hendrik) . —
Noordkerk (Hermanus) . —
Noordt (Cornelis). Zie Noorde (Cornelis van). 94
Noordtdijk (Petrus) . . —
Noordwijk (Jeroen van). Zie Jeroen . —
— (Everard van) —
— (W.) med. dr. —
Nooren (O. J.) . . . —
Noort (A. van) . . . —
— (Elias van) . . —
— (H. van) of Noert 95
— (Lambertus van) . —
— (Loys van) . . —
— (Marcelis van) . . —
— (P. van) . . . —
— (Willem van) . . —
— (Jan van) . . . —
— (Willem van) . . —
Noortbergh (Gerardus Jacobus) . . . . . —
Noot (Jhr. Jan van den) —
— (Thomas van der). 96
— (Adam van der) . —
— (Wouter van der) . —
— (Adolf van der) . —
— (Karel van der) . —
— (Karel van der) . —
— (Jasper of Kasper) —
— (Ferdinand van der) 97
— (Thomas van der). —
— (J. van der) . . —
— (La) . . . . . —
Nooteboom (Engelbert) . —
Nooten (Mr. Horla van) —
Nooten (Mr. S. Hoola van) —
— Jansz (S. van) . —
— (H. van) . . —
Nootman (Pieter) . . . —
Nootl (Werner) . . . —
Nooij (J. de) . . . . —
— (W. de) . . . . —
Nooije (Sebastiaan van) . —
Nooij (Jan) 98
Noozeman (J.) . . . —
Nop (Gerrit) . . . . —
Noppen (Mattheus) . . —
— (A. van) . . . —
Noppenus (Theodorus) . —
Norbert de St. Julienne . —
Norberto (Herman à Sancto) . . . . . —
Norden (J.) . . . . —
Norel (Jan) of Norell . —
— (Roelof) . . . —
Nores 99
Norman (Guillaume) . . —
Noronha (F.) . . . . —
Norrincq . . . . . —
Norrits (Eduard) . . . —
— (John) . . . —
North 100
Nortier (A.) . . . . —
Norwley . . . . . —
Noseman (C.) Zie Nozeman (C.) . . —
Nosse (Jasper) . . . —
Noster (Johan) . . . —
Norkuil (Hendrik) . . —
Nota (Petrus) . . . . —
Noteman (Hendrik) . . 101
Noter (Pieter François de) —
— (Pieter François de) —
— (Hermanus August de) . . . . . —
Notgerus . . . . . —
Nothaeus (Marcus) . . —
Nottaart (Jan) . . . . —
Nottelen (Lamoraal van) —
Nottelman (H.) 101
Nottens of Nothens . . 102
Notten (Johan Andries) . —
Noue (François de la) . —
Noue (J.) of Nove . . —
Nouhuys (A. H. van) . —
Noury (Fr. G.) . . . —
Nousenius (Sebastiaan Augustus) 103
Nova-Curia (Franciscus à) Zie Nieuwenhoven (Frans van) . . . . . . —
Nova-Terra (Nicolaas à). Zie Nieuwlandt (Nicolaas van) . . . . —
Nova-Villa (Arnold de) —
Novesius (Arnold) of de Nuyts . . . . . —
Noviomagus (Gerardus) Zie Gildenhauer (Gerard) . —
Noviomagus (Johannes). Zie Bronkhorst (Jan van) . —
Novisadi (J. C.) . . . —
Noviomagus (Paulus) . —
Noy (Adriana la) . . . —
— (Cornelis de) . . . —
Noydekin . . . . . —
Noyelle (Jan de) . . . —
— (Paul de) . . . —
— (Ponthus de) . —
Noyelles (Louis) Graaf van) . . . . . . —
Noyens (Jan) . . . . —
— (Jan) of Nouts . —
Noyrot (Johan) . . . 104
Nozeman (Cornelis) of Noseman . . —
— ( ) . . 105
— (G. W.) . . —
Noort (Mr. Mathieu van) —
Nuberns (Joh. Conradus) 106
Nuck (Anton) . . . . —
Nuis (Abraham) . . . —
— (van) . . —
— (H. J.) of Nuys . —
Nuits (Lubbert) . . . —
Nuis (Jacob van) of Nuys —
Numan (Philips) . . . —
— (Hermanus) . . 107
— (Henricus) . . —
— (Arnoldus) . . —
— (Alexander) . . —
Numan (S. H.) . . . —
— (Cornelis Star) . 110
Nummer (Wilhelmus Hendricus) . . . . . —
Nunem (A. van) . . . —
Nunez (J.) . . . . —
Nupoort (Jan) of Nieupoort —
— (Jan van den) Zie Nypoort (Jan van den) 111
Nussen (Abraham Janssens van) of Nuyssen. Zie Janssens (Abraham) . —
Nussye (Johannes) . . . —
Nutius (Philippus) . . —
Nuwehoven (Dominus van den) . . . . . . —
Nuys (Otto) . . . . —
Nuyen (Wijnand Jan Joseph) —
Nuyens (Joannes) . . . —
Nuyssenburg (Willem van) of Nuyssenborch —
— (Johan van) —
— (Anthoni van) —
— (Isaac van) —
Nuyts (Pieter) . . . . —
— (David) 112
Nijber (Niclaes) . . . 112
Nijekamer (Maarten) . . —
— (Matthaeus) . —
— (Martinus) . —
Nijenborgh (Johan van) Zie Neyenborch (Johan van) . —
— (Regina) . . —
Nyenburgh. Zie Egmond van der Nyenburgh . —
Nyenburg (J. van) . . —
Nyendaal (Laurens) . . 113
— (Gerard van) . —
— (Gosuinus van) —
Nyenheim (Floris de) of Nuynhem . . —
— (Wolter Godfried van) . —
Nyenhoff (Hugo van) of Nyhoff . . —
Nyemegen (Jan van) . . —
Nyenrode (Gijsbrecht van) —
Nyenrode (Gerard Splinter van) . . —
— (Gijsbrecht van) 114
— (Johan van) . —
— (Otto van) . . —
— (Gijsbrecht van) 115
— (Splinter van) . —
— (Splinter van) . —
— (Gijsbrecht van) —
— (Ernst van) . —
— (Johan van) . —
— (Cornelis van) . 116
— (Johan van) . —
— (Gijsbrecht van) —
— Hendriksz. (Hendrik van) . —
— (Peter Hendriksz) —
— (Splinter van) . —
— (Willem van) . —
Nyevelt (Jacob van Zuylen van) . . . —
— (Steven van Zuylen van) . . . 117
— (Jacob van Zuylen van) . . . —
— (Steven van Zuylen van) . . . 118
— (Jacob van Zuylen van) . . . —
— (Jan van Zuylen van) . . . . —
— (Hendrik van Zuylen van) . . . —
— (Steven van Zuylen van) . . . 119
— (Gerrit van Zuylen van) . . . —
— (Willem van Zuylen van) . . . 120
— (Willem van Zuylen van) . . . —
— (Willem van Zuylen van) . . . 121
— (Adam van) . . —
— (Frederik van Zuylen van) . . —
— (Evert van Zuylen van) . . . 122
Nyevelt (Frederik van Zuylen van) . . . —
— (Koenraad Jan van Zuylen van) —
— (Caspard Hendrik van Zuylen van) —
— (Gerard Willem van Zuylen van) —

Bladz.

Nyevelt (Frederik van Zuylen van) . . 123
— (Gijsbert van Zuylen van) . . . —
— (Herman van Zuylen van) . . . —
— (Mr. Jacob van Zuylen van) . . . —
— (Arnold van Zuylen van) . . . 124
— (Paulus Jacob van Zuylen van) . . —
— (Cornelis van Zuylen van) . . . —
— (Hugo van Zuylen van) . . . —
— (Philippus Julius van Zuylen van) 126
Nyevelt (Jan Adriaan van Zuylen van) . . 126
— (Philip Julius van Zuylen van) . . —
— (Steven van Zuylen van) . . . 127
— (. . . . . van) . —
Nyeveen of Nieveen . . —
Nyewael (Daniel van). . —
Nijhof (. . . . . .) . . . —
Nijhoff (Johan) of Nieuwhoff, zie op Nieuwhoff . —
— (Willem van) of Nyeuhoff. . . . . —
— (Jacob Louis) . —
— (mr. Isaak Anne). —
Nijken 129
Nijkerk (K.) . . . . . —
Nijkerk (Joost Willamsz.) 129
Nijland (Hendrik). . . —
Nijlandt (P.) 130
Nijlen (Arnoldus) . . . —
Nijloë (Jacobus) . . . 130
Nijmegen (Rembold van). —
— (C. G. van) . —
— (De Stamme von) —
— (Willem van) . —
— (Elias van). . —
— (Tobias van) . —
— (Barbara van). —
— (Dionijs van) . —
— (Gerard van) . —
— (Susanna Catharina van). 131
Nijpoort (Justus van den) —
— (Gerardus) . . —
Nijs (Anthonij). . . . 131
— (Joannes) . . . . —
Nijs (Petrus) . . . . —
— (Emanuel de) . . . —
— (Franciscus de) . . —
— (Jacobus de). . . —
— (Jacobus de). . . —
— (Adriaan de). . . —
— (Adriaan de). . . —
Nijssen (Willem) . . . —
— (W.) . . . . . —
Nijt (Bouman Willemsz.). —
Nijthoff (J. Gettert van) of Niethoff 132
Nijsten (Berthold of Bartholomeus van) . . . . —
Nijvenheim (G. F. van) . —
Nijtzen (Jonker Marten v. d.) —

Uitgave van J. J. van Brederode
1850

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK.

DER

NEDERLANDEN.

O.

OBANDO (M), schreef een lijkrede *en las onras del rey Felipe II. Brussellas* 1598 4.

Zie Bibl. Hulthem, n. 26689.

OBBES (Asse) of Aesse Obbezoon werd in 1582 Grietman van Haskerland. Hij was vele jaren Volmagt ten landsdage en werd in 1594 eerste ouderling bij de gemeente te Joure. Hij huwde Aaltje Terisgha, en had ten minsten een zoon.

Zie *Charterb. v. Friesl.* D. IV, bl. 236, 1111; *Naaml. v. Pred. in de Classis v. Zevenwouden*, bl. 119; van Sminia, *N. Naaml. van Grietmannen*, bl. 355.

OBBES (Obbe) werd 31 Jan. 1604 Grietman van Gaasterland; ook was hij Dijkgraaf van de zeven Grietenijen en de stad Sloten, en werd in 1602 lid van Gedeputeerden. In 1620 volgde hij de lijkstatie van graaf Willem Lodewijk als lid der Staten van Friesland. Hij had een schoon huis te Balk, stichtte het raadhuis aldaar, overleed 8 April 1632 in den ouderdom van 70 jaren en werd te Wijkel begraven. Hij was gehuwd geweest 1 met Foockel, dochter van Jochum van Wijckel die 17 Febr. 1619 in den ouderdom van 79 jaren kinderloos overleed, en 2 met Rijckjen Wijtties, die hem twee kinderen schonk en 30 Junij 1643 stierf.

Zie *Wapenb. Wijckel Gen.* 2; *Tegenw. staat van Friesl.* D. XV, bl. 553; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 379.

OBBES (Nittert) of Obensz. was leeraar bij de Doopsgezinde Waterlanders te Amsterdam, die in den *Grooten-Spijker*, later de *gemeente van den Toren* genoemd, vergaderden. In 1620 werd hij met de gevoelens van Socinus bekend, omhelsde ze, verdedigde ze mannelijk en vergenoegde zich niet langer met de prediking zijner ambtgenooten Anslo en Hessseling. In 1624 predikte Hans de Ries van Alkmaar, die een grooten invloed bij de zijnen had, te Amsterdam, en liet zich uit over den invloed van Gods geest en over de godheid des Woords, volgens Joh. 1: 1. Nittert, die ontkende dat er een ander woord dan het geschrevene, de H. Schrift, was, sprak hem hier over aan. Men kwam overeen, elkander zekere vragen dit geschil betreffende schriftelijk ter beantwoording over te geven, doch in plaats van zulks te doen, liet Obbes de zijnen rondgaan, zonder ze aan de Ries te hebben medegedeeld en gaf ze vervolgens in het licht met dezen titel: *Raag-Bezem zeer bequaam om zommige Mennonitische schuren te reinigen van de onnutte spinnewebben, zotte gr llen en ijdelheden eeniger geestdrijverijen, Swinkveldianen en derselver voorstanderen, die op hunne bijzondere Drijvingen en Inspraaken steunen, tot verminderinge van 't beschreeven Woord Gods. Toegemaakt door den Nicodemus Letterknecht van Wt. Geest* Amst. 1625. 4o. Eerst lochende Obbes er de maker van te zijn, doch toen hij zag tot welke onaangenaamheden het aanleiding gaf, beleed hij het, met bijvoeging echter dat de titel dus buiten zijn weten gesteld was, waarop hem het nachtmaal ontzegd en hij van de dienst ontzet werd. Nu gaf hij door middel van eenen Jan Theunisz. een zijner voornaamste voorstanders, andermaal het werk in het licht, met den volgenden titel: *Eenige vraagen, dienende tot onderzoek van de Natuure en kracht der Heilige schriftuure of het beschreeven woord Gods. Met noch een Brief* (*Brief van Nittert Obbenz. aan Hans de Rijs*, de *voorrede* van den eersten druk) *Alles leerlijker en leergierig-lykerwyze by vraagen en beantwoordinge met Ja of Neen, Hans de Rijs voorgesteld door N. H. Zoo gaat men ten Hemelwaert.* Amst. 1826 4. en liet door eenige zijner vrienden „zijne zaak door namelooze geschriften op het schoonst aan de wereld voordragen," zijn medeleeraars Renier Wijbrandsz. Pieter Andriesz Hesseling en Kornelis Klaas Anslo op het allerhatelijkst afschilderen, drong deze leeraars, die de zaak mondeling op wetenschappelijke wijze hadden willen eindigen, zich ook in opentlijk uitgegeven geschriften te verdedigen en de gansche zaak naar waarheid open te leggen. Het einde van dien twist was, dat zes onzijdige Waterlandsche leeraars eenige artikelen opstelden, die door Obbes onderteekend werden, en uitgegeven zijn met den titel: *Dertien artykelen, gesteld door Rippert Eenkes en zijne Medehulpers, neffens hem by Yeme de Ring, Hans Alenson, Engel Pietersz., Gerrit Jansz. en Jan de Pla ondertekend; Nittert Obbes voorgelegd, en van hem, om den vreede te treffen, onderschreeven den 8 Sept. anno 1620 binnen Amsterdam, 1627 4*, ook door Maatschoen in zijn Aanhangsel van de Geschiedenis der Mennonieten. bl. 119. volg. opgenomen.

Zie Schijn, *Gesch. d. Mennon.* D. II, bl. 489 volgg. Maatschoen *Aanh.* enz. bl. 81, 83, 85, 86, 90—28, 102—107, 115, 118, 119, 126—128 Kobus en de Rivecourt o.t.w.

OBBES (Philipsz). Zie Philipssz. (OBBE).

OBDAM. Zie Wassenaar.

OBERDIEK (J. C.) schreef: *Verhandeling over de nadeelige uitwerkselen van den winter van 1822 op boomen, heesters en planten, en over de middelen door welke de nadeelige uitwerkselen van felle vorst eenigermate zijn te voorkomen* in *Natuurk. verhandel. v. d. Holl. Maats. van Wetenschappen*, 1828, bl. 49.

Zie Holtrop. *Bibl. Med. Chir. p.* 263.

OBERMAN (Anthony) in 1781 te Amsterdam geboren, werd door bekwame meesters in de schilderkunst opgeleid. Hij schilderde later Geldersche en Overijselsche landschappen, weiden met vee, paardenstallen en vooral in zijn laatsten tijd, bloemen tuinstukken. Zijn penseel was zeer vruchtbaar. Op het Paviljoen te Haarlem is van hem eene schilderij eene *vaas met bloemen* voorstellende; een dergelijke werd op de verkooping van Bernet voor *f* 105,00 verkocht.

Hij gaf 12 stuks gelithographeerde landschappen bij de Gebroeders Portman te Amsterdam in het licht en etste 20 stuks fragmenten van dieren. Sedert 1833 was hij lid van de koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, en overleed aldaar 20 Oct. 1845, in den ouderdom van 64 jaren. Zijn portret komt voor in het bekende werk van J. E. Marcus.

Zie Immerzeel. *Lev. en Werk d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II, bl. 273; Kramm. *Lev. en Werk der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV, bl. 1217.

OBERT (Antonius) geneesheer te St. Omer, in de eerste helft der 17e eeuw, schreef: *Paraenesis de venae sectione in pleuritide adversus Ferneliiet Fuccii peradoxam sententiam* 1629.

Paraenesis secunda de venaesectione in pleritide met zijn *Assertio de venae sectione in variolis administranda Airdo maropoli* 1631.

Anastichiosis apologetica pro paraenesi sua adversus Lud. du Gardin, Audomaropoli 1641 4.

Zie Val. Andreas. *Bibl. Belg.* p. 71 Jöch. Gel. Lex. I. V. Foppeus *Bibl. Belg.* T. 1. p. 82.

OBERT (Walarndus). of Valerandus geboren te Atrecht, uit adelijken geslachte, was raadsheer in het hooge geregtshof van Artois.

Hij liet in hands. na:

Tract. de Motibus anno CIↃ IↃLXXVIII a rebellibus Geusiis Atrebati excitatis.

Zie Val. Andreas. *Bibl. Belg.* p. 848; Jöcher. *Gelehrt. Lex.* I. V. Foppens. *Bibl. Belg.* T. II p. 1161.

OBRECHT (Jacobus of Johannes.) beroemd Nederlandsch contrepuntist, zag waarschijnlijk te Utrecht in 1430 het levenslicht, en werd in 1465 kapelmeester van de hoofdkerk dier stad. Hij was de leermeester in de muzijk van Erasmus van Rotterdam, die, gelijk deze zelf verhaalde, op zijn zesde jaar als koorknaap aan die kerk geplaatst was.

Zóó groot was de bekwaamheid en gemakkelijkheid van Obrecht, dat hij slechts éénen nacht noodig had om eene mis te componeren, welke door de eerste mannen van zijn' tijd bewonderd werd. Na Erasmus was Antonius Wijngaert zijn bekendste leerling, ook zou hij Thomas Tzamen en Adam Luyr, beide van Aken, de muzijk onderwezen hebben. Glareanus deelt van hem een Canon (3 stemmig en een *Parce Domine* (3 stemmig) mede, welker partituur bij Forkel voorkomt. Ook in een werk van Sebald Heyden vindt men een *Qui tollis*, en een tweestemmigen Canon, getrokken uit de Mis van genoemden meester, getiteld: *Je ne demande.* Octavio Petrucci van Fossombrone gaf in 1503 een boek met vierstemmige Missen van hem in het licht. Ook in het eerste boek der Missen voor 5 stemmen van verschillende schrijvers (*Missarum diversorum auctorum liber*

primus) door den zelfden uitgever 1508 te Venetie in 4 d. in het licht gebragt, vindt men eenen van dezen meester, getiteld: *Si dedero*. Ook geeft de abt Baini missen van Obrecht op, welker mis thans in de archiven der bisschoppelijke kapel te Rome bewaard wordt. In het vierde boek der motetten van de kroon door Petrucci, te Venetie 1504 gedrukt, vindt men 4 Missen van hem, en 4 andere stukken in de *Motetti a cinque*, *libro primo* (Venetie 1505, Petrucci, in 4o). Ook bevat de kostbare verzameling van motetten door Conrad Peutinger te Augsburg 1520 fol. uitgegeven een schoone motet van Obrecht voor 5 stemmen (*Salve crux*) Fetis heeft dit stuk in partituur gezet, een meesterstuk van compositie voor den tijd, waarin het geschreven is, Winterfeld haalt in zijn werk, waarvan de titel beneden wordt opgegeven, als een der oudste proeven van den oratorium-vorm eene *passion* aan, voor vier stemmen door Jacob Obrecht en Joan Galliculus, uitgegeven door Georges Rhau te Wittemberg 1538, in eene verzameling den titel voerende *Selectae harmoniae*.

Tusschen 1470 en 1480 zou zich Obrecht eenige jaren met den duitschen Heinrich Isaak te Florence aan het hof van den hertog Lorenzo il Magnifico opgehouden en zich na zijne terugkomst, volgens Gerber 1475, te Utrecht hebben neergezet. Zoo hij den voornaam Johannes heeft gevoerd en niet gelijk Glareanus wil, Jacobus, dan was hij in 1487 organist in den Dom te Utrecht. Dit komt ook zeer wel overeen met de chronologie dat Erasmus, van wien een brief aan hem bestaat, zijn leerling was. Hij stierf in 1487 en werd in de galerij der Domkerk begraven, waar nog te lezen staat:

In 't jaer ons hen MCCCCLXXXVIII op sinte Egidius avond sterf blyde Janes organiste deser kerken.

Zie Glareanus *Dodecach.* p. 256; Forkel, *Algem. Gesch. d. Muzijk* D II, bl. 522, 524; Sebald Heyden, *Musicae id est artis canendi Lib.* II *cap.* 6. *Memor. stor. criti. della vita e delle opere di Giov. Pierluigi da Palestrina* t. 1 p. 140 n. 226; C. Peutinger in *Liber Select. cantion. quas vulgo mutetas appellant;* Winterfeld, *Johannes Gabrieli u. sein Zeitalter* Th. II S 205. *Hist. Tijdschrift* 1842, bl. bl. 53; *Nederl. Muzikaal Tijdschrift* 1843 bl. 92, 93. Schilling's *Universal Lexicon d. Tonk.*

OBREEN (Jacobus) geb. te Rotterdam 3 Oct. 1697, zoon van Otto Obreen oud kapitein van een jagt ten dienste van den Raad van Staten der Vereenigde Nederlanden en van Anna Swryters, werd in 1719 proponent, in 1721 predikant te Philippine, in 1725 te Aardenburg, in 1728 te Hulst, beoefende de latijnsche poëzy, blijkens twee latijnsche gedichten op het overlijden van zijn ambtgenoot Ernastus Ludovicus Diederix 20 Nov. 1729 overleden. Hij volgde hem als rector der latijnsche school aldaar op en sprak eene oratie uit de *origine et progrissu literarum humaniorum in Belgio foederato.* Hij overleed 5 Dec. 1737.

Zie *Bockz. d. Gel. Wer.* 1730 a bl. 115, bl, 97. 1738 a bl. 219.

OBRIZIUS (Robert) een geestelijke uit Hermanville in het graafschap Artois, was eerst pastoor bij de St. Magdalena kerk te Atrecht, vervolgens kannunik bij de cathedrale aldaar. Hij was een geleerd man, godgeleerde, dichter en prediker en overleed in 1584. Zijn grafschrift is door hem zelve vervaardigd.

Hij gaf in het licht:

Eydillia sacra in utrumque Testamentum, *libris XII. Duaci* 1587 8. *typis Joan. Bogardi: cum auctoris Elogio per Franc. Moschum.*

De Atrebatensi urbis liberatione a Sectariorum factiosorum oppressione, anno 1578. Antw. *op Belleruum* 1590 4.

Hymnorum libri VII.

Epistolarum libri II.

Coemeterum, *seu virorum illustrium*, *et Artesiae comitum Epitaphia. Atrebat.* 1592 4, *apid Guil. Riverium.*

In hands.

Metaphrasis Cantici Canticorum.

Progymnasmata ad veram pietatem.

Zie Sweertius. *Ath. Belg.* p. 60 Val. Andreas. *Bibl. Belg.* p. 797; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 1078, Jöcher. *Gelehr. Lex.* I. V. *Bibl. Hulth.* n. 23483, 28074.

OBRY (Adriaen) Obrys of A. Ubrius bijgenaamd de schoenmaker of doctor Leest, predikte in 1566 te Veere en nevens de Hoorne ook te Middelburg, waar hij ten huize van Frans Courtse zijn intrek had en bevriend was met den notaris Willem Domburg, in 1570 door Alva met confiscatie zijner goederen uit Middelburg gebannen. Ook Obry ontving hetzelfde vonnis twee jaren vroeger.

Zie Marcus. *Sent. van Alva*, bl. 233, s'Gravesande, *Tweede Eeuwged. d. Middelb. Vrijh.* bl. 33 376; Van Iperen, *Tweehonderd-jarig Jubelf. te Veere*, bl. 29, 105, 115; Te Water *Ref. van Zeel.* bl. 84, 90.

OCCO Scarlensis of van Scharl zou, volgens sommigen, omstreeks het jaar 970 uit de papieren van zijn oom Solco Forteman en anderen een kronijk opgesteld hebben, welke vervolgens in de XIV eeuw door eenen Johannes Vlytarp aangevuld en eindelijk op het einde der XVI eeuw door Andreas Cornelius van Staveren, in 1589 te Harlingen, waar hij organist was, overleden, zou vervolgd en uitgegeven zijn.

In 1597 verscheen te Leeuwarden deze kronyk met den titel: *Cronyk, ende waarachtige Beschryvinghe van Vriesland, Beginnende nae des Werelts Scheppinghe* 3070 *jare: Ende deurende voorts tot na de Geboorte Christi* 1565. *Eerst door Ockam Scharlensem seer vlijtelick bij een gheteekent. Ende andermaal door Johannem Vlitarp weder vermert ende verbetert. Als nu oock ten derde-mael door Andream Cornelium Stavriensem seer neertelick ende ghetrouwelick gheschiet is;* in fol.

Dat Andreas Cornelius werkelijk een oud handschrift voor zich gehad en er de eerste boeken zijner geschiedenis uit ontleend heeft, is niet onwaarschijnlijk, daar hij zulks op verschillende plaatsen en met te veel schijn van waarheid bevestigt om zulks niet aan te nemen. Ook komt de inhoud hier en daar volkomen overeen met de kronyken van Sybe Jarichs en Cornelis Kempius, (beide ouder dan Andreas Cornelius), zoodat deze ten minste de fabelen niet kan verzonnen hebben. Een andere vraag echter is, of Occo en Vlytarp werkelijk geleefd en de aan hen toegedichte kronyken vervaardigd hebben. Ubbo Emmius en de Wind beweren, op inwendige gronden, dat beide fabelachtige personen zijn, geboren uit de gloriezucht der Friezen om hunne oudheid en hunne geschiedenis tot de verste oudheid te doen opklimmen. De Wind gist, dat het oudste gedeelte van het hands., 't welk Andreas Cornelius voor zich gehad heeft, het werk is geweest van eenen schrijver uit het begin der 13e eeuw, hetzij hij dan Occo van Scharl heette of niet, die, op het voetspoor van Hunibaldus, Galfridus, Turpin en anderen, deze fabelen heeft zamengesteld, juist in dien tijd, toen Bijbel en ware geschiedenis in het kleed van een roman moesten gehuld worden, wilde men deze aanhooren. Hij achtte het zeer mogelijk, dat dit zijn werk, 't welk in het latijn zal geschreven geweest zijn, door eenen lateren schrijver uit de XV of het begin der XVI eeuw, hij heette dan Vlytarp of anders, vertaald of opgeschikt, vermeerderd en vervolgd is, tot eindelijk Andreas Cornelius, dit handschrift in zijne eenvoudigheid als een kostbaar kleinood aanmerkende, het op zijn beurt omgewerkt en vervolgd heeft.

In 1742 verscheen van deze kronijk te Leeuwarden een tweede uitgaaf in 4o. De niet altijd even oordeelkundige Westendorp nam in het eerste deel zijner *Jaarboeken van en voor de Provincie Groningen* zeer veel van Occo over. Volgens den baron van Schwartzenberg berustte het eerste afschrift of opstel der geschiedkundige verhalen van Occo nog te zijnen tijde (1773) onder de papieren der Staten van Friesland; doch dit handschrift is niet bij het Provinciaal Gouvernement van Friesland voorhanden. Mr. J. van Lennep, gaf in het 2e d. 4e st. der *Bijdr. voor Vaderl. Geschied. en Oudheidk.* J. A. Nyhoff eene *Proeve van een kritisch onderzoek der zoogenaamde Kronijk van Andreas Cornelius.*

Zie Suffr. Petr. *De Script. Fris. dec. XIV* no. 7, Hamconii *Fris.* p. 7. 101. Ubbo Emmius. *Hist. Lib. III*, p. 45. Dez. *Refutatio Apologet.* en ook achter de groote uitg. van 1616. Gabbema *Verhaal van Leeuwarden* bl. 3. Fokke Sjoerds, *Beschr. van Vriesl.* D. I Inl. bl. 7, 13. Val. Andreas. *Bibl. Belg.* p. 704. Foppens. *Bibl. Belg.* p. 704 Pars. *Ind. Bat.* p. 711 Tjaden. *Das gelehrte Ostfriesl.* Th. II S. 77, seqq. Voorrede van het *Charterb. van Friesland* D. II bl. LXVII; Van Wijn, *Huisz. Lev.* D. I. St. I bl. 7, 13. *Friesche Volksalm.* 1855 p. 34. Mr. Daam Fockema, *Proeven van Taal- en Geschiedk.* Leeuw. 1838. *Vad. Letteroef. voor Septemb.* 1838, bl. 463 volg. *Brief van den Heer D. Fockema te Leeuw.* in *Vaderl. Letteroef.* Nov. 1838 bl. 615, 616; De Wind. *Bibl. d. Nederl. Gesch.* bl. 6 volgg. 506; Aanh. op Niewenhuis Kobus en de Rivecourt. Jöcher, *Bibl. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II, bl. 152. *Bibl. Hulth.* no. 31054, v. d. Chijs, *De Munt van Friesl. Gron. en Drenthe.* bl. 43, 616.

OCCO. (Adolphus), geb. in 1447 in Friesland, volgens anderen in Ofterhusen in Oost-Friesland, lijfarts van Sigismund, aartshertog van Oostenrijk, een zeer geleert man, bevriend met Rudolphus Agricola, van wien hij diens nagelaten handschriften erfde, en te Augsburg, zijne woonplaats, overleed in 1503. Zijn portret is gesneden door D. Castos.

Zie Jöcher *Gelehr. Lex.* i. v. *Chronijk v. h. Hist. Genoots.* D. II bl. 43.

OCCO (Pompejus) Fries van geboorte, zette zich als koopman te Amsterdam neder, waar zijn huis de verzamelplaats was

van in- en uiteemsche geleerden. Volgens Valerius Andreas en Foppens gaf hij een gebedenboek uit met den titel *In melius Pompejus Occo:* volgens Pontanus was het een psalmboekje, dat hij in 1519 op den naam van Hieronymus te Parijs liet drukken. Adolphus Occo gaf de handschriften van Rudolphus Agricola aan dezen Pompejus, die ze ter uitgave afstond aan Allart van Amsterdam. Die uitgaaf had in 1539 te Keulen bij Gijmnicus plaats, doch reeds geruimen tijd te voren had Allart het voornemen eene zoodanige uitgave der werken van den vermaarden Fries met den Keulschen drukker Soter (Seijl) te beproeven, waarvan echter waarschijnlijk niets is uitgekomen dan in 1532 de *Progymnasmata* van Aphthonius in 8°.

Zie Val. Andreas. *Bibl. Belg.* p 781 Foppens. *Bibl. Belg.* T. II. p. 1047. Pontanus *Descr. urb. Amst. lib.* II *c.* 28. *Bat. Sacra* T. II, p. 7. Wagenaar *Beschrijv. v. Amsterd.* D. XI bl. 203; *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. II bl. 43, 44.

OCCO (Sibrant), zoon van den vorige, in den aanvang der 16e eeuw te Amsterdam geboren, werd in 1541 schepen zat ook in de jaren 1543, 1545, 1551 en 1553 in de schepenbank zijner geboortestad en bekleedde in 1556, 1558, 1560 en 1562 er de burgermeesterlijke waardigheid. In 1549 vergezelde hij Stratius, raad van Gelderland, op kosten van 't gemeene land, naar Denemarken, om over het verhoogen van den Soutschen tol te klagen. Volgens Pontanus was hij een zeer geleerd man, die met Andreas Alciatus, Viglius van Zuichem van Ayta en Janus Secundus in briefwisseling was Petrus Apherdianus, die hem zijne *Epigrammata moralia* opdroeg, getuigde dat hij niet onbedreven was in de dichtkunst en de latijnsche dichters gaarne las.

Vóór die *Progymnasmata* van Aphtonius, in 1532 bij Soter (Heijl) en de werken van R. Agricola in 1539 bij Gymnicus, beide te Keulen in het licht verschenen, wordt een brief van Alart aan dezen Sibrant Occo gevonden.

Zie Pontanus *Discript. Amst. lib. II.* C 28; Valerius Andreas *Bibl Belg.* p. *Bat.* S. II, p. 17. Foppens *Bibl. Belg.* T. II p. 1047; Jöcher, Adelung, Kok, Wagenaar *Vaderl. Historie* D. V bl 352; *Beschrijv. van Amsterd.* D. III bl. 88 D. XI bl. 203; *Chronijk van het Hist. Genoots.* D. II bl. 44.

OCHS (Johan. Chph). Volgens Adelung en Rotermund *Fortz. u. Ergänz z. Jöcher's Lexikon* B. V. S. 914, een regtsgeleerde die schreef: *De contractu assecurationis L. B.* 1699 4.

OCHSENDORF (Johan Matthias Wilhelm) werd den 3e Dec. 1799 te Königslutter in het hertogdom Brunswijk geboren. Zijn vader beoefende als dilettant met veel talent de Alt-viool, doch leidde zijn zoon niet voor de kunstenaars loopbaan, maar voor de godgeleerdheid op. Van 1814 tot 1818 was hij leerling aan het Gymnasium te Helmstadt, ging van daar naar Göttingen, en keerde in 1822 als theologiae studiosus weer naar Helmstad terug. Hier vervulde hij tot 1826 de betrekking van Gouverneur en zette met grooten ijver de beoefening der muzijk als dilettant voort. Reeds op zijn 8ste jaar bespeelde hij de piano zeer vlug en was zijne liefde voor de muzijk zóó groot, dat zijn vader moest besluiten hem door cantor Riemann te Konigslutter en door Boije te Helmstadt in het praktikale gedeelte der muzijk, bij Dr. Heinroth te Göttingen in de theorie en compositie te doen onderwijzen. In 1826 besloot hij zich geheel aan de kunst te wijden, toen een beroep als muzijkonderwijzer te Dordrecht op hem werd uitgebragt. In 1828 werd hij tot Directeur der Liedertafel *Aurora*, door den heer A. Kist opgerigt, benoemd, welke post hij tot aan de ontbinding dier vereeniging met ijver vervulde. Ook stond hij vele jaren aan het hoofd der daaruit voortgevloeide gemengde zangvereeniging *Caecilia*, werd later onderwijzer aan de zangschool der *Maatschappij tot bevordering van Toonkunst* en fungeerde als Directeur van het winter-concert tot aan de komst van den kundigen muzijk-directeur Böhme. In 1832 viel hem de moeijelijke post van organist aan de groote kerk ten deel, waarvoor hem niet de noodige liefde en ijver maar wel de middelen ontbraken om zich als een volkomen goed gevormd organist te doen gelden. In 1848 werd hij als directeur der choraal oefening tot bevordering van het protestantsche kerkgezang benoemd en was daarvoor tot zijn dood werkzaam. Hij overleed 30 Dec. 1843, bij zijne vrouw Eleonore Conradine Sophie Gerecke van Helmstadt, waarmede hij in 1826 in den echt trad, 5 kinderen nalatende. Mr. C. A. Vriezendorp en de predikant F. Michelsen hielden toespraken bij zijn graf, waarbij ook het treffend *Abendlied* (vs. 1 en 3), van F. Kuhlau en het *Begräbnisslied* (vs. 1 en 7) van H. G. Nägeli met eenige instrumenten begeleid, gezongen werden. Aan den zeeschilder J. C. Schotel, droeg hij 3 door hem gecomponeerde *Polonaisen* op.

Hij maakte zich ook als componist verdienstelijk, zette de *Volksliederen*, *de Star der Hoop*, *de Hoop* vierstemmig voor mannenstemmen en maakte ze door den druk gemeen.

Zie *Caecilia, Alg. Muzijk. Tijdschrift* 1854. bl. 48, 49. Gregoir, *les artistes musaciens Neerl.* p. 139; G. D. J. Schotel, *leven van J. C. Schotel* bl. 139.

OCKE (Bernardus) R. C. priester in de nieuwe roomsche kerk, die men van de saaihal na de ramp te Leijden heeft gebouwd, landdeken van Rijnland en verdienstelijk christen leeraar, was ook een ervaren kunstkenner en kunstliefhebber en had een fraai kabinet schilderijen. De inrigting en versiering van het nieuwe kerkgebouw droeg onmiskenbare blijken van zijn kunstsmaak. Hij overleed te Leyden 6 Augustus 1816 in den ouderdom van 61 jaren.

Zie *Alg. Konst. letterb.* 1816. d. 2. bl. 99.

OCKENBERGH (Gerardus) volgde in 1404 Johan Weent als abt van Egmond op. Hij wist door zijn invloed ten hove te bewerken, dat graaf Willem VI, na dat deze aan Arent van Egmond, de heerlijkheid van Egmond, hem door hertog Aalbert in 1396 geschonken, weder ontnam. Toen echter graaf Willem in 1408 zijn broeder Johan van Beijeren tegen de Luikenaars wilde bijstaan, droeg hij Arent de heerlijkheid op zekere voorwaarden tot een erfelijk leen op. In 1409 echter gaf de graaf als goede man deze uitspraak „dat de heer van Egmond het land, daar zijn slot reeds eenige eeuwen opgestaan had en waarover groote twisten waren ontstaan, ter leen zouden houden van de abdij, zóó echter dat de abdij het nimmer in eigendom zou bezitten; dat de heer van Egmond de landerijen van den graaf ter leen zou houden; dat de dienaars der abdij niet zouden staan onder den heer van Egmond, ten ware dat zij iets in het dorp misdreven; dat hij ook over die dienstknechten niets zou te zeggen hebben binnen de muren des kloosters en de deuren van 't gasthuis, ten ware hij door den abt werd te hulpe geroepen; dat hij de eigen dienstknechten der abdij niet zou dwingen tot zijne dienst en geen ongelden afvorderen ten ware dat ze van eenig wanbedrijf overtuigd waren enz." De heer van Egmond meende bij die uitspraak in zijn regten verkort te zijn, waarop de graaf in 1313 wederom een uitspraak gaf, dat de heer van Egmond zijn bezwaren binnen zekeren tijd had in te leveren, of dat anders de eerste uitspraak voor goed en geldig zou worden gehouden. De heer van Egmond verscheen niet en gaf openlijk zijn ongenoegen tegen den graaf te kennen, weigerde hem in den oorlog met de Gelderschen bij te staan, ja zou zelfs verraad gesmeed en het op zijn leven toegelegd hebben. Na het overlijden van den graaf meende Egmond, die de partij van Jan van Beijeren tegen Jacoba hield, dat het oogenblik daar was zich op den abt te wreken. Deze hiervan verwittigd, vlood met eenige monniken naar Utrecht, terwijl Egmond de abdij plunderde en Jan van Beijeren opruide om den abt en het convent bij den paus van vele misdrijven en ongebondenheden te beschuldigen. De abt wist zich echter bij den paus te regtvaardigen.

Gedurende deze oneenigheid was Gerard van Ockenbergh in 1424 in zijn ballingschap te Utrecht gestorven. Zijn lijk werd naar Egmond gevoerd en aldaar begraven, op zijn grafzerk leest men:

„Abbas Gerardus Ockenbergh carne solutus
„Jsto sarcophago contegitur rubeo
„Qui patria pulsus Traiecti moenia poscit
„Annis in senibus, quo peregre moritur.

Zie Joh: à Leydis, *Chron. Egmond.* p. 81 seqq. Bockenbergh, *Kronyk van Egmond*, bl. 120. *Bat. Sacra* D. IV bl. 131; Kist en Royaards, *Archief v. Kerk. Gesch.* D. I bl. 426.

OCKTEN (P. van) onderwijzer te Utrecht, gaf in het licht: *Algebra of Stelkunst behelzende worteltrekkingen, vergelijkingen en voorstellen.* Utrecht 1828—1831, 2 D.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*

OCKERS (Wein Adriaan) huisvrouw van Juriaan ter Meulen, was bij den beeldenstorm in de oude kerk te Amsterdam 1566. Zij smeet hare pantoffel tegen een H. Vrouwenbeeld van Simon Slecht, dat haar en haar dienstmaagd Trijn Henriks, die er bij stond, het leven kostte. Zij werd in een wijnpijp met water op het schavot verdronken en haar man gebannen.

Zie *Hist. de Martel.* bl. 449 b. Brandt. *Hist. de Ref.* D I, bl. 358, 488. Wagenaar. *Beschr. van Amsterd.* D. III, bl. 180.

OCKERS (Willem). Arrenberg vermeldt van hem: *Nagelaten geestige Mengeldichtjes*, Amst. 8.

Zie *Naaml. van Boek.* bl. 382.

OCKERSE (Willem Antony) zoon van Rudolphus Ockerse, notaris te Vianen en van Alida Joorman, werd den 16 April 1760 te Vianen geboren. Reeds vroeg werd hij te Rhenen ter schole besteld, daarna genoot hij het onderwijs van den hoogbejaarden rector W. F. Hachenberg, en bezocht in 1776 de utrechtsche hoogeschool. Hier hoorde hij Carolus Segaar over het Nieuwe Testament, Saxe over het latijn, de geschied- en oudheidkunde, Rau over de hebreeuwsche taal, israelitische en christelijke oudheden, Hennert over de wijsbegeerte en Bonnet over de godgeleerdheid. Intusschen was het niet alleen het onderwijs van die geleerde mannen, waardoor hij tot zijne aanstaande bestemming gevormd werd: veel bragt ook tot zijne vorming toe de kennis aan en vertrouwelijke omgang met de voortreffelijkste jongelieden, die zich destijds met hem te Utrecht aan de hoogeschool bevonden of haar kort te voren verlaten hadden en gedeeltelijk nu nog daar verkeerden. Tot de laatsten behoorden Hieronymus van Alphen, tot de eersten Royaards, Van Loo, van der Roest, van Vloten en meer dergelijken. Eenheid van smaak evenwel verbond hem allernaauwst aan eenen dichterlijken vriendenkring, van welken van Gogh, Kleijn en Uytenhoven, en wat later Bellamy, Rau en Hinlopen de voornaamste sieraden waren. Hoe deze edele jongelingen elkander opscherpten en met elkander wedijverden, daarvan leveren sommige hunnen voortbrengselen, zoo als de *Poëtische Spectator* en de *Proeven voor het verstand, de smaak en het hart*, welhaast de onmiskenbare bewijzen op. Doch afzonderlijk met van Goch en Kleijn gaf hij nu reeds een klein geschrift in het licht, getiteld *Reisfragmenten en Anecdoten*, gelijk nog een ander, dat den naam van *Bardietjes* droeg, waaruit toen reeds te gissen was, wat van die vernuften bij vervolg van tijd te wachten was.

In oogstmaand 1781 werd Ockerse te Utrecht proponent, en 17 Febr. 1782 te Baarn en Eembrugge, in de nabijheid van Soestdijk, beroepen, in plaats van de naar Wijk te Duurstede verbuisden leeraar Paulus van Hemert, wiens opvolger hij ook aldaar in 1784 werd.

Het was hier dat Ockerse de grondslagen legde van zijnen roem, door het uitgeven der twee eerste stukken zijner *Karakterkunde*, ook in het hoogduitsch en fransch overgezet. Aandoeningen van borst en zenuwen bewogen hem in 1795 eerst voor een poos, daarna voor altijd zijn ontslag van den wijkschen kerkeraad en van de classen van Rhenen en Wijk te verzoeken.

Hij vertrok naar Amsterdam en hield zich daar bezig met het derde deel zijner *Karakterkunde* en anderen letterkundigen arbeid, daarna kwam hij in zekere volksvergaderingen en werd daar gaarne gehoord. Dit baande hem den weg ter verkiezing door twee wijken tot volksvertegenwoordiger in het jaar 1797, en in treurige omstandigheden tot dat hij in 1810 te Limmen bij Alkmaar als predikant werd beroepen. Weder deed de hevige wederkerende borstkwaal in 1818 hem dezen werkkring, waarvoor hij zoo geschikt was, verlaten. Kort daarop werd hij door den invloed van den generaal majoor van den Bosch tot tweeden secretaris (P. van Hemert was de eerste) van de pas opgerigte *Maatschappij van Weldadigheid* benoemd.

De werkzaamheden aan dezen post verbonden, waarbij ook de redactie van het maandschrift *de Star* kwam, namen nu al zijn tijd weg, voor letterkundigen arbeid schoot er niet veel over. Evenwel liet hij niet na te doen wat hij kon en zich daarbij door lectuur en nuttige gesprekken met geleerden en geoefenden verder te volmaken. Ook liet hij zich gebruiken in de kerkelijke commissie tot de oost- en west-indische kerkzaken en woonde als afgevaardigde van dezelve in 1825 de algemeene synode der hervormde kerk bij, werd door deze tot lid eener centrale commissie benoemd, en liet zich aan de werkzaamheden, welke deze vorderde, zeer gelegen zijn.

Eindelijk weigerde het ligchamelijk werktuig, sints lang verlamd, geheel zijn dienst. Een langzaam verterende ziekte ontrukte hem den 19 Jan. 1826 aan zijne vrienden en betrekkingen. Den 17 April 1787 huwde hij Alida Baudina Titia Bruyn, jongste dochter van Dirk Bruyn Georgiusz. burgemeester te Wijk, die den 20sten Aug. 1810 overleed, na hem vier kinderen, één zoon, die reeds vroeg overleed en drie dochters, Alida Sjoerdtje, in 1820 gestorven, Constantia Lenora in deze betrekking kweet hij zich tot aan de omwenteling van Junij 1798, waarna hij ontslagen werd en naar Amsterdam terugkeerde. Thans legde hij zich op den handel toe, en sloot met W. C. van Vloten compagnieschap tot den handel in effecten, die aanvankelijk goed slaagde, maar later deerlijk tot zijn schade afliep. Thans bevond hij zich met vrouw en kinderen en Petronella Theresia geschonken te hebben. Hij is meer dan eens in portret gebragt, eenmaal zeer in 't groot, met gepoederd hoofd, zonder naam.

Ockerse was een man van buitengewone geestvermogens, schrander inzigt, juist oordeel, diepe menschenkennis, waaraan hij goedhartigheid en opgeruimdheid van geest paarde. Zijne werken zijn alle in een krachtigen stijl, welke hetgeen hij gevoelde en anderen wenschte in te boezemen, met een vuur bezielde, dat toen ook in latere levensjaren bij is gebleven. Na zijn dood werd hem door den leydsche hoogleeraar J. Clarisse een gepaste hulde toegebragt in een levensberigt voor het in 1826 uitgegeven derde deel der *Vruchten en Resultaten van een zestigjarig leven*, terwijl hij in een uitvoerig artikel in van der Aa's *Nieuw Biogr. Crit. en Anthol. Woordenb.* als dichter beoordeeld wordt.

Vroeg beoefende hij de dichtkunst. Reeds in de gemelde *Proeven* komen eenige gerijmde en rijmlooze stukjes van hem voor, die gestrengelijk in den *Poëtische Spectator* beoordeeld werden: later plaatste hij er ook in de *Recensent der Recensenten*, van welke eenige door Prof. Clarisse in zijn voortreffelijk levensberigt zijn overgenomen, waar uit blijkt, dat hij van het zachte, losse, bevallige en naive het meeste werk maakte. Ook had hij een verklaarde neiging tot de satyre. Zijne muse nam echter inderdaad een hooge vlugt doch scheen noch voor de ode, noch voor de epopée of het treurspel berekend te zijn.

Men heeft van hem:

Ontwerp tot eene Algemeene Karakterkunde, 3 St. Utrecht 1788, 1790 Amst. 1797.

De constitutie der Franschen verdedigd tegen de lasterlijke grondbeginsels van de leden der Societeit, in de Kroon en het Anker te Londen vergaderende. In Holland 1793 8.

Bataven! eischt een Nationale Constitutie (1793).

Bescheiden Antwoord van eenen Bataaf, op het Iets van S. H. Vernède, over het succinct Rapport of Berigt der Commissie tot onderzoek van het gedrag van het vorig bestuur 1796.

Redevoering en tweede Redevoering der bekende Nederlandsche *Staatsregeling* 1796, 1797.

Leerrede naar aanleiding van Ps. XXXIV: 21a, waarin het begraven der dooden buiten de kerk en stadspoorten wordt aangeprezen. Utrecht 1792 8.

Napoleontische Redevoeringen. Eerste Tweetal. Amst. 1814 8.

——— *Tweede Tweetal.* Amst. 1815 8.

Nederlanders! Geen geloof aan Napoleon! Geen vrede met den Franschen! Te wapen Moed! Amst. 1815 8.

De veldslag en overwinning van Waterloo. een leesboek voor alle ouders en kinderen, die godsdienst en vaderland liefhebben.

Lijkrede aan het graf van Napoleon Buonaparte. Amst. 1821.

Gedenkschrift van de groote kerkhervorming in de zestiende eeuw. Amst. 1817 8.

Gedenkzuil op het graf van Bellamy. Haarl 1822. in vereeniging met zijne zuster.

Tentoonstelling der Nederlandsche Nijverheid in drie zangen. Amsterd. 8.

Nagelaten geestige Mengelstukjes. Amst. 8.

Nagelaten Redevoeringen. Amsterd. 1826 8.

Vruchten en Resultaten van een zestigjarig leven. Amsterd. 1826 3 d. 8. Het eerste deel in 't volgend jaar herdrukt.

Voorts vindt men eene menigte verhandelingen over allerlei onderwerpen en opstellen, van zijne hand in de *Vaderl. Letteroefeningen.*

(*Aanspraak aan de Nederlanders, die de lezer een voorberigt noemen kan* (1782). *Denken, Spreken, Doen* (1782). Mogelijk ook *de Vrijgeest verbeterd, de Mode, Gemengde Aanmerkingen* (1781), *de Rozen en de Lelien, het Kind en de Vader, eene Aanmerking over de Gierigheid, Proeve over de hoegrootheid der menschelijke ligchamen, de Woorden en Penningen hebben eenerlei gelding, Profil van de Vrijheid* (1783); in de *Lektuur van smaak*, Amst. 1809, 1810. (*Het vaderlijke huis*, 5 stukjes. *Aanmerkingen over Wereldkennis en Beschaafdheid, Iets over de Beeldende taal der Dichtkunst, Klaag en Troonzang aan mijne grijze moeder,*); in drie jaargangen van den *Oeconomischen Tak.* Amst. 1801, 1802; in den *Recens. ook der Recensenten,* waarvan hij van den aanvang, met Kemper, Reinhardt, Clarisse, en Ten Brink, nevens eenige andere geleerde mannen, vaste medeschrijver en eenige jaren redacteur was, de meeste beoordeelingen van geschiedkundige, staatkundige, dichtkundige en romantische werken en een menigte opstellen en gedichten plaatsten zoo als:

De taal der liefde, Maagdelijke zegepraal, Na het onverwacht vertrek van mijn Meisje, Het weldadig vermogen der verbeeldingskracht, Het Blosje van Molly, Raad aan goede meisjes;

de Oude en Hedendaagsche liefde, aan de zalige schim mijner oudste dochter, op den dood van Leentje een uur na hare geboorte met hare moeder overleden, Uitnoodiging tot het zalig lenteleven, Lenteavond in mijn tuinhuis, Bij een verkwikkende regen, De dood der Natuur, Aan de koude Meimaand van het jaar 1816, Aan de lieve kleinen, Het slot Batestein te Vianen (Romance), *De Recencent, Cajus Julius Caesar als Staatsman en als Krijgsman beschouwd, Iets wegens het verhandelen over Niets, Iets over het werktuigelijk vermogen der Dichtkunst, Iets over Bellamy, Mijnen Akademischen Vriendenkring enz. Menschkundige aanmerkingen, Karakters, Twee woorden over het oog, Aanmerkingen omtrent de oorspronkelijke en algemeene beteekenis der Wortelklanken in de Nederduitsche taal, eenige algemeene bruikbare, maar op de Fransche scholen minder in acht genomene hulpmiddelen om zich den geest der Fransche Taal eigen te maken, Wat behoort de Vrouw te zijn, Hoedanigheden in de Verkeering van het grootste aanbelang, De zucht der menschen om groot te zijn is kleinigheden, Menschkundige aanmerkingen over de valschheid, Iets over het Briefwisselen, Aan Cordatus* (misschien A. Uittenhoven) *toegezonden. Algemeene aanmerkingen en spreuken over vriendschap en vrienden, Trouwhart en Constantia, Lize, Pamine en Leopold,* (zedelijke verhalen), *Vragen aan de Natuurkundigen nopens den buitengewonen zomer van het jaar 1816 en anderen*); in de *Star*, waarvan hij zoo lang hij leefde redacteur was, en die na zijn dood door den hoogleeraar P. O. van de Chijs vervolgd werd: *Iets over de oorzaken der armoede en de hulpmiddelen daartegen, Iets over de verschillende denkwijze van het Nederl. publiek omtrent de inrigtingen en het lot der Maats. v. Weld., Verhand. over de vraag: werkt eene grondontginnende en fabriceerende kolonisatie in de groote Maatschappij weldadig terug? en zoo ja, hoe doet zij dit? Iets over de beste wijze en meest gepaste middelen om Vaderlandsche jongelingen van geringeren of verarmden stand tot nuttige burgers der Maatschappij op te leiden, Aanwijzing der voordeelen van de afzondelijke, en echter maatschappelijke verzorging der Armen in Koloniën vereenigd, boven die van derzelver ondeelig en verstrooid bestaan in de groote Maatschappappij, Betoog dat de maatregelen der regering, betreffende de bedelaars te plaatsen in de koloniën der Maatschappij van Weldadigheid, genoegzaam zijn om in 2 of 3 jaren alle bedelarij uit te roeijen, De mensch, als gezellig wezen, bestemd tot arbeidzaamheid en zedelijkheid en zijne opleiding daartoe de grootste weldaad die men hem in den staat van armoede kan toebrengen, Gedachten over eene meer doelmatige en bezuinigende verzorging der correctionele gevangenen in ons Vaderland, door dezelven even gelijk de bedelaars in een koloniaal etablissement over te brengen, Onderzoek of en in hoe verre eene meerdere beschaving der lagere volksklasse met het belang der algemeene Maatschappij strooke en eene strekking hebbe om hare leden van die klasse zelve gelukkiger te maken, Wat is ware armoede? Waardoor worden en blijven de menschen doorgaans arm? Welke zijn de beste middelen om het lot der ware armoede te verzachten, om de reeds bestaande nationale armoede te verminderen en om de toeneming derzelve voor te komen? Iets over de vatbaarheid van den mensch voor zedelijke opleiding, zelfs in den staat van zijn diepst zedelijk verval, Is de verplaatsing van weezen, arme kinderen en vondelingen uit de bijzondere plaatselijke gestichten en godshuizen in de koloniale etablissementen der maatschappij van weldadigheid, voor die gestichten of de plaatsen hunner vestiging inderdaad nadeelig? Waarom waren de stedelijke Godshuizen voor kinderen eertijds minder schadelijk en meer doelmatig dan thans?* Eindelijk ontbreekt het niet aan eene menigte van groote en kleindere, meest Hoogduitsche stukken en stukjes door hem in onze taal overgebragt. Deze alle op te noemen is ondoenlijk. Tot de voornaamste behooren de *Brieven over den Kaukasus en Georgien*, en *Verslag van een reis in Persië in 1812, uit het oorspr. Fransch der Reizigers zelve; W. van Freygang en deszelfs echtgenoote met aanteekeningen* Amst. 1817, en de meeste romantische werken van C. O. Saltzmann, zoo als *Blaauwkool, Pappel, Ligthoofd* enz. enz.

Zie behalve de *Beknopte Levensschets* van Clarisse en Tydeman, gedrukt voor de *Vruchten* enz. het Woordenboek van van der Aa, *Aanh. op Nieuwenhuis*, Kobus en de Rivecourt, *Galerie hist. des contemporanis* T. VII p. 309, 310; N. G. van Kampen, *Beknopte Geschied. der Nederl Lett. en Wetens.* D. III bl. 182, *Dagverhaal van de tweede Nation. Verg., represent. het volk van Nederl.* D. VIII passim; Heringa *de Audit.* p 219. Bouman *Memoria Clarissii* p. 29, 68, 173, 207 sq. 282, 327, 331. J. Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. III St. 1, bl. 195. Glasius *Godgel. Ned.* Tydeman in *Mnemosyne* D. XIX bl. 292—294, o. h. w. Brinkman. *Naaml. van Boeken.* Muller *cat. v. postr*

OCKERSSE (Jan Cornelis) Afstammeling van een aanzienlijk zeeuwsch geslacht, vijfde zoon van Cornelis Ockerssk, raadsheer in den Hove van Holland en Zeeland, werd 17 Nov. 1673 geboren. Twintigjaren oud kreeg hij verlof met *de William* als vrijwilliger onder den Vice-Admiraal van de Putte in zee te gaan, waarmede hij dit jaar en eenige volgende aan de krijgsverrigtingen deel nam. Koning Willem III benoemde hem in 1698 tot kapitein, in welke hoedanigheid hij, in het eerste jaar van den Successieoorlog het bevel over het fregat *l'Aurore* voerde en de Noordzee tegen de Duinkerkers hielp beveiligen. In het volgende jaar tot geen commandement benoemd, wist hij te bewerken, dat hij in zijn rang van kapitein op het schip *Veere*, als vrijwilliger, onder den kapitein Jan de la Palma geplaatst werd. Hier moest hij, onder den vice-admiraal Geleijn Evertsen de vlaamsche kusten helpen bewaken. De la Palma, gedurende dien togt overleden zijnde, werd hem het gebied over het schip Veere tijdelijk opgedragen. Hierin werd hij weder door de Staten van Zeeland bevestigd met de bestemming om zich met de vloot onder den Luitenant-Admiraal Callenburgh naar de Middelandsche zee te begeven. Hier bood zich aan Ockersse de eerste, maar helaas ook de laatste gelegenheid aan te toonen welk een moedig en kundig zeeman hij was. Bij de inneming van Gibraltar was hij een der zes nederlandsche kapiteinen die met kloekmoedigheid deze sterke vesting tot de overgave hielpen dwingen. Vervolgens hielp hij, in den winter van hetzelfde jaar 1704, een eskader vijandelijke schepen in de baai van Gibraltar vernielen en die vesting ontzetten. Eindelijk veroverde hij, in de lente des volgenden jaars, in de nabijheid dier vesting, na hevigen tegenstand, met de sabel in de vuist een fransch linieschap, behoorende tot het eskader van Pointis, voor welke heldendaad hij van s' lands overheden een regtmatige belooning ontving. Ockersse klom sedert van rang tot rang, werd in 1709 Schout bij nacht, in 1723 Vice-Admiraal, in 1730 Luitenant-Admiraal, en overleed 10 Junij 1745.

Zie: J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeewezen.* D. IV bl.

OCKES (Herman) dichter van *Hemelsucht ofte syne laatste besigheydt, bevattende eenige stukken des Nieuwen Testaments, als de geboorte, opvoeding, en eenige wonderdaden des Heeren Jesu Christi.* Haarlem 1649. Lankw. kl. 12mo.

Zie *Cat. Bibl. Haarlem* T. III, p. 296.

OCKINGA (Tjalling). Friesch edelman, oefende zich in Italië in de letterkunde te gelijk met de edelen Homme Homminga, Godfried Roorda en Sickel Camminghs, begaf zich vervolgens in 1099 met dezen naar het H. land, werden te Jeruzalem door koning Godfried minzaam ontvangen, streden tegen de Saracenen en keerden in 1106 over Jaffa, Venetië en Rome naar Friesland terug, waar zij den 11den December van dit jaar, met processie, kruis en vanen plegtig werden ontvangen.

Zie Occo Scarl. *Chr. v. Friesl.* bl. 90, 91. Focke Sjoerds, *Hist. Jaarb.* D. bl. 281.

OCKINGA (Watze), een der Friesche edelen, die zich in 1119 naar het H. land begaven. Te Venetië aangekomen vonden zij daar een galei zeilvaardig om naar Jaffa over te steken; van Jaffa reisden zij naar Jeruzalem, waar toen Boudewijn II regeerde, onder wien zij tegen de Saracenen streden. In 1120 nam hij deel aan de gevechten in Klein-Azie, en werd met Sicke Camminghа door de Parthen gevangen genomen, waarschijnlijk door Balak, toen deze het kasteel Chortbort of Chortbert, door de christen geschiedschrijvers Karteparta of Quartepiert, waarschijnlijk een verbastering van het romeinsche Quarta Parthica, met den koning nam.

Volgens Occo Scharlensis werden zij naar Parthie gevoerd, doch later voor rantsoen weder ontslagen.

Zie Occo Scarl. *Chr. v. Friesl.* bl. 94. F. Sjoerds, *Hist. Jaarb.* D. I bl. 321. Van Kampen, *Geschied. der Kruistogt.* D I bl. 357.

OCKINGA (Hero van), zoon van Lolle van Ockinga en His van Albada, komt als Grietman van Wonseradeel voor in de verzoening, welke op den 16den November 1481 tusschen Leeuwarden en de Schieringers werd getroffen. In 1504 was hij een der gecommitteerden uit de Staten, afgevaardigd aan Hertog George van Saksen, wegens het besluit omtrent de leengoederen. Hij woonde op Ockinga-State te Burgwerd en huwde 1 Graats, dochter van Watze Abbes van Dekama, 2 Rikts, dochter van Goslick Juwinga en Sytske van Aylva.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris* p. XXXIII *Geogr. Woordenb. v. Friesl.* bl.

22. *Charterb. v. Friesl.* D. 1 blz. 705, Winsemius. *Chr.* bl. 402; Baerdt van Sminia, *Nieuwe Naaml. v. Grietm.* bl. 253.

OCKINGA (Lolle van) zoon van Watze van Ockinga, sedert 1576 Grietman van Menaldumadeel. In 1574 was hij gecommitteerde bij de zeedijken en wordt zijn naam gevonden op het steenen monument ter eere van Caspar Robles bij Harlingen opgerigt. In 1577 liep op eene reis van Mechelen naar Friesland zijn leven groot gevaar; want met van Tongeren te Enkhuizen gekomen, werd hij aldaar door de soldaten en vooral door de Friesen, die aldaar in garnizoen lagen, aangerand. Zij wilden hem doorsteken, op grond, zoo als zij zeiden, dat hij een verrader van zijn vaderland was en schoonzoon van Anthonis Del Vaille, die voor zeer Spaanschgezind en wreed bekend stond, doch hij kwam er met den schrik af. Hij onderteekende in 1579 het rekwest aan Rennenberg tot verhindering van de Unie van Utrecht, doch moest spoedig daarop het land ruimen; onderscheiden malen ingedaagd, verscheen hij niet, maar begaf zich in Spaansche krijgsdienst en lag in 1585, als luitenant van Billy's vaandel, met 900 man bij Geskesbrugge en Visvliet, met oogmerk om Friesland voor den koning te heroveren. In 1580 was hij tegenwoordig bij den veldslag tusschen Schenk en Hohenloo. Hij huwde 1, Elisabeth, dochter van Anthonius Del Vaille, Raad in het Hof van Friesland, en Genoveva Nicolaij 2 His, dochter van Sasker Heringa en Rixt, dochter van Jan Romkes, burger van Leeuwarden.

Zie *harterb.* D. III, bl. 1174, 1175; D. IV, bl. 160, 178, 190. Winsemius *Chr.* bl. 589, 631, 754. Baerdt van Sminia N. *Naaml. v. Grietm.* bl. 178, 179.

OCKINGA (Watze van) bijgenaamd de Oude, te Dronrijp, zoon van Lolle van Ockinga en Aaltje van Hermana, was Grietman van Menaldumadeel. Hij presenteerde op den landsdag van 1540 rekwest tot redres van eenige lasten, zoo door de steden als anderzins op de ingezetenen van het platte land gelegd. In 1545 behoorde hij tot de Staten, die zich verzetten tegen de inbreuk op 's lands voorregten en privilegien. In 1549 zat hij mede in de commissie aangaande het geschenk aan Filips II. Den 10 Dec. van datzelfde jaar werd hij van wege den keizer tot Raad in het hof van Friesland benoemd.

Hij huwde 1 Elisabeth Costers, van Brussel, 2 Wick, dochter van Pieter van Cammingha en Eelk Aebinga van Blijya, en had bij elke vrouw twee kinderen.

Zie *Stamb. van Adel. Upo van Burm. tab. Gen. harterb.* D. II, bl. 817, Winsemius, *Chr.* bl. 519, Baerdt van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 175.

OCKERSE (Antoinette) dochter van Rudolph Ockerse, openbaar notaris te Vianen, en van Alida Joorman, werd in 1763 te Vianen geboren, was eene dichteres van smaak, die zich geheel naar haren man, den beroemden dichter en aesthetiker Joannes Petrus Kleijn, Raadsheer in het Hof van Politie en Justitie van Gelderland, en diens dichttrant vormde, gelijk hare in 1800 in het licht verschenen *Oden en Elegien* (in 1809 met de *Nagelaten Gedichten* van *J. P. Kleijn*, en op nieuw Arnhem 1818 gedrukt) en hare in 1817 *Nieuwe Dichtkundige Mengelingen* (Amst. 8°) genoegzaam aantoonen. Behalve deze gaf zij in 1792 gezamentlijk met haren echtgenoot, een bundel *Gedichten* (Utrecht 8°) *Mengelingen in Proza en Poëzij* (Leijd. 1817 2 d.) en in hetzelfde jaar *gedichtjes en vertellingen voor kinderen* (kl. 8 met en zonder plat.), die door *Nieuwe gedichtjes en vertellingen voor kinderen* gevolgd werden. Al deze dichterlijke voortbrengsels geven haar een eervolle plaats in de rei onzer Nederlandsche dichteressen. Als prozaschrijfster gaf zij soms heerlijke proeven van haar soms godsdienstig gevoel in hare *Gedachten bij het graf van R. Blair* (1797 Zalt Bommel 1819. 12 2e dr.), en *De Bijbel een bron van goddelijk onderwijs voor den mensch en zijne dagelijksche levensbetrekkingen* (*Delft* 1825 2 d.) In 1822 gaf zij met haren broeder een *Gedenkzuil op het graf van J. Bellamy* in het licht. Zij overleed te Leyden 25 Dec. 1828

Zie van der Aa. *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w., *Klein, Vrucht. en Result, van een zestigjarig leven* (voorb.) bl. 3. Glasius. *Godgel. Nederl.* o. h. w.

OCKERSE. (Adelaide Geertruida), gehuwd met Dr. Schippers, dochter van de vorige, erfde van de talenten harer moeder, blijkens de gedichten die van haar in 1814 het licht zagen en uit eenige later uitgegeven *Gedichten voor de jeugd.*

Zie van der Aa, *N. B. A. Woordenb.* o. h. w.

OCKINGA (Jarich van) Raad in het Hof van Friesland, zoon van Steve van Ockinga, Raad in het hof van Friesland en van Magdalena van Burmania, werd 18 Febr. 1644 te Leeuwarden geboren. Reeds als dertienjarigen knaap werd hij, (13 Nov. 1651) tot kapitein der infanterie aangesteld. Den 13 Febr. 1666 aanvaardde hij zijn militaire betrekking en den gewigtigen post van Raad in den Hove van Friesland. In 1673 leverde hij met zijne ambtgenooten Horatius van Knijff en Assuerus van Grovestins bij de Staten der Provincie een vertoog in, waarbij zij verzochten ontslagen te worden van het doen van den eed van geheimhouding der adviezen, in de vergadering van het hof gegeven, vermits zij oordeelden dat iemand, die tot zulke hoogstgewigtige ambtsbetrekkingen geroepen was, van zelfs behoorde te weten wat voor de dienst des lands moet verzwegen of geopenbaard worden. Bij resolutie van de Staten werden zij in het gelijk gesteld, en het Hof verzocht hen weder toe te laten tot de beraadslagingen, waarvan zij, uithoofde van hunne weigering om den eed te doen waren uitgesloten.

Tot eersten en presideerenden Raad in het Hof benoemd, was Jarich tevens Curator der Akademie te Franeker.

Hij was een bekwaam en geleerd man, bemind en geacht bij zijne landgenooten en medeburgers, alsook bij de vorsten van Oranje-Nassau. Hij beoefende de wapen- en natuurkunde. In de *variae genealogiae* van Jhr. Alex. Jos. van der Laen leverde hij de genealogie der Grovestins, en in het *Stamboek van den Frieschen Adel* dat van Ockinga en meer anderen.

Hij overleed 7 Nov. 1714 Tweemaal was hij gehuwd 1 met Barber van Camstra, dochter van Homme van Camstra en Edwert van Juckema, wed. van Bonne van Harinxma Donia, geb. 9 Maart 1634, gest. 30 Nov. 1696. 2. Ida Maria van Sixma, dochter van Ulbe van Sixma en Alegonda van Unia, 26 Aug. 1705 overleden. Mr. G. J. van Eekoma vervaardigde een treurzang op haar dood en R. Roukema een grafschrift op haar zoon Watze Hero geb. 30 Jan. 1701, overleden 11 Sept. 1705.

Zie Vriemoet. *Alh. Fris. J. van Ockinga* door H. Baerdt van Sminia in *N. Friesche volkszalm* 1855 p. 93 volgg. *Charterb. v. Friesl.* D. V, bl. 949 en 951. J. Baders *Camoenae Juven.* p. 96, 147.

OCKO TEN BROEKE was een magtig hoofdling in het tegenwoordig O.-Friesland in de nabijheid der Ommelanden in de 15e eeuw. Tijdens den aanhoudenden strijd tusschen de Schieringers en Vetkoopers hield hij de partij dezer laatsten, en verbond zich met de stad Groningen, Hunsingo, Frivelgo, Langewold, Fredewold en Humsterland met de Vetkoopers van Hinlopen en Workum tegen de Schieringers. In September 1420 werd er te Leeuwarden een verbond tusschen Ocko ten Broeke, de landen van Ooster- en Westergo en de stad Groningen gesloten, iets wat te meer noodzakelijk was daar Hertog Jan van Beijeren, graaf van Holland, Zeeland en Friesland de Schieringers ondersteunde.

Zie van der Chijs, *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe.* bl. 397, 619, 626.

ODA. De H. Oda was de dochter van eenen der koningen van Schotland, men gist van Eugenius VII, die in het jaar 700 leefde en tot in 716 het gebied over Schotland gevoerd heeft. Volgens de legende werd zij op eene wonderdadige wijze van eene blindheid genezen toen zij bij de heilige overblijfsels van den H. Lambertus, bisschop van Tongeren, een bedevaart had gedaan. In haar land teruggekeerd, ontvlugtte zij omtrent het jaar 722 het ouderlijk huis, begaf zich eerst naar den berg Gargan in Apulië en naar Rome, en vestigde zich eindelijk in de landstreek Taxandria. Er worden verscheidene plaatsen van het oude Taxandrië opgenoemd, welke eenigen tijd tot verblijf aan de H. Oda verstrekt zouden hebben, zooals de zandheuvels, welke zich aan de Poel, in het gehucht Mersele, onder Venray (vikariaat van Limburg) bevinden, waarom men daar ook een bedehuisje, ter harer eere opgerigt, aantreft. Er is ook eene groote kapel ter eere van de H. Oda bij de stad Weert gebouwd, ter gedachtenis dat deze heilige zich daar eenigen tijd in een afgezonderd bosch heeft opgehouden. Ook voert een zandheuvel aan den regteroever der rivier de Dommel, in het gehucht Vressel onder St. Oederode, van ouds den naam van St. Odenberg, omdat eene oude overlevering getuigt da de H. Oda daar eenigen tijd haar verblijf heeft gehouden, eer zij hare laatste woonplaats, omtrent drie vierde uurs van daar verwijderd, gekozen had. In deze laatste verblijfplaats ziet men nog een klein, rond en met gras begroeid zandheuveltje, welk mede den naam van St. Odenberg draagt, waar de heilige, volgens overlevering, gewoond heeft, gestorven

en begraven is. Men heeft eens een houten kapelletje gebouwd, dat in de eerste jaren na den Munsterschen vrede is weggeruimd, doch later heeft men in de nabijheid van dit heuveltje eene schoone kerk met een collegiaal capittel voorzien, ter eere van de H. Oda gesticht. Volgens de schrijvers der *Acta S. S. Belgii* is Oda omstreeks 726, in den ouderdom van ongeveer 85 jaar overleden. Haar feestdag wordt in het Bisdom van 's Bosch jaarlijks den 27 Nov. gevierd. Te St. Oederode worden overblijfsels dezer Heilige bewaard, en vroeger vertoonde men er ook hare doodsbaar.

Zie: *Acta S. S. Belgii* T. VI, p. 594—597, 602, 607—110, 615. Grammaye, *Peland.* p. 16. Van Gils, *Kath. Meijer. Memorib.*, bl. 547, van Gils en Coppens, *Beschrijving van het Bisdom van 's Bosch*, D. III, bl. 123 volgg.

ODE (Jacobus) werd den 11 Dec. 1698 te Zutphen geboren, studeerde, schoon niet onafgebroken, in de Godgeleerdheid aan de Harderwijksche Hoogeschool. In jeugdigen leeftijd (1723) reeds tot buitengewoon Hoogleeraar der wijsbegeerte te Utrecht beroepen, werd hij later almede met het buitengewone theologische professoraat aldaar vereerd, (1727) maar dit laatste leide hij na verloop van eenige jaren (1736) neder, om vervolgens alleen Hoogleeraar der Astronomie, Wis- en Natuurkunde te zijn.

In 1733 geraakte hij in hevigen pennestrijd met den Groninger Professor Driessen. Toen de hoogleeraar Lampe van onregtzinnige Roëllistische meening omtrent de generatie van Gods Zoon beschuldigd werd, trad ook Driessen onder de bestrijders van dien geleerden man op. Lampe was reeds overleden en nu nam Ode zijne partij op met het schrijven eener *Epistola ad A. Driessenium, in qua vera celeb. Lampii sententia de naturali et aeterna filii Dei a patre generatione exponitur.*

Driessen antwoordde hierop in scherpen toon in het voorberigt van zijne juist in het licht verschijnende *verklaring van het Hooglied*, en zeer spoedig volgde nu van Ode een niet minder scherp tegenschrift bij de Hollandsche vertaling van zijnen evenvermelden brief. Er volgden nog een aantal schriften, die echter weinig meer nut aanbragten, dan dat zij gelegenheid gaven om Driessen van een voorbarig oordeel te beschuldigen en te bewijzen dat geschillen op het gebied der godgeleerdheid zeldzaam zonder billijkheid gevoerd worden. Behalve eenige Dissertatien (o. a. *de sole Christi* Ultr. 1727) gaf hij in 1739 te Utrecht een *Commentarius de Angelis*, een zeer uitgebreid en geleerd werk, waarin hij o. a., gelijk vele zijner tijdgenooten, het overgeloof aan tooverij en aan den omgang met booze geesten verdedigde.

Hij huwde 25 Julij 1748 met Jacoba Adolphine, dochter van Adolph Frisvogel, Majoor van een regement grenadiers in staten dienst, en van Sophia van der Hoeff. Zij werd den 22 April 1686 geboren, en overleed den 12 Oct. 1750. Hij stierf den 28 Nov. 1751, in den ouderdom van 55 jaren, zonder kinderen na te laten. Den 20sten Jan. van het volgende jaar hield de hoogl. Reits eene lijkrede op hem.

Zie Reitz, *Orat. funeb.* Heringa, *de Audit.* p. 147. Ypey en Dermout, *Gesch. der Herv. Kerk*, D. III, bl. 507. Schotel, *Kerk. Dord* D. II, bl. 299, 356. *Naaml. van alle de HH. Prof.* achter Voets' *Honderdj. Jubel. Gedacht. d. Utr. Acad.* Bouman *Geschied. d. Geld. Hooges.* D. II. *Glasius Godgel. Nederl.* o. h. w. *Bibl. Rais*, T. XXIII p. 448, *suiv. Acta Lips Boekz. d. geb. wereld*, 1723 a bl. 1733 a 229, 230. *Misc. Duisburg*, T. II p. 394, 753. *Misc. Gron.* T. III p. 704. Ekker, *de Hieronschool te Utrecht* 2de stuk bl. 85.

ODELARD. Volgens een sprookje leefde er in de 13e eeuw een zeker vermogend man, genaamd Odelard, die aan melaatschheid lijdende, op zekeren tijd te drinken vroeg. Zijne dochter nam een drinkschaal, spoelde die om en gaf haren vader te drinken. Nadat hij gedronken had, spoelde zij de schaal andermaal om, en het maagdelijn dronk insgelijks; doch die handelwijze mishaagde Odelard': het hinderde hem dat zijne dochter zwarigheid maakte om den beker, door hem zoo even gebruikt, ongereinigd aan den mond te brengen, en daarom vertoornde hij zich, onterfde zijn kind, en gaf al zijn goed aan de abdij van St. Geertrui te Nyvelles. Op die wijze kwam ook de drinkschaal van Odelard naar die abdij en begon men, vooral onder de vorsten en edellieden, de gewoonte aan te nemen om daar ter plaatse *de patera Nivellensis* (de schaal van Nyvelles) te gaan drinken. Men vindt eene afbeelding dier schaal in *Vitae St. Gertrudis, abbatissae Nivillensis Brabantiae, tutelaris historicae narrationes tres. Nuno primum in lucem erutae, cura et studio Josephi Gerolfi Ryckel ab Oirbeeck, Abbatis St. Gertrudis Lovaniensis.* Lovanii 1632 4°.

Zie Scriverius, *Toetsteen* bl. 268, Alkemade, *Nederl. Displegt*, bl. 208 *L'image de la noblesse de Sainte Gertrude et de ses parens par* Rebreviette, *sieur des Escoeuvres*, Paris 1612. *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. II, bl. 324, 332.

ODEN (van der) volgens Nagler een kunstgraveur of kunstliefhebber, tijdgenoot van Jacob Callot (zie dit art.) wiens portret hij graveerde.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstt.* D. IV bl. 1217.

ODEVAERE (Joseph Dionysius), een zoon van een raadsheer te Brugge, werd aldaar den 2 Oct. 1778 geboren, ontving op de school der Augustijnen onderwijs in de oude letteren, doch werd, daar de Leuvensche hoogeschool, bij de komst der Fransche troepen in Belgie, opgeheven was, door zijn vader voor den handel bestemd. De jonge Odevaere gaf zich in de uren, die hem van het hem zoo verdrietige kantoorwerk overbleven, aan zijne neiging voor de teeken- en schilderkunst over, woonde de lessen aan de academie bij, won achtereenvolgens verscheidene medailles en eindelijk den grooten prijs. Nu wijdde hij zich, met toestemming van zijne ouders, geheel aan de beoefening der kunst en begaf zich met aanbevelingsbrieven van zijn achtingswaardigen stadgenoot Suvee, naar Parijs, kwam daar, wijl Suvee tot directeur van de Fransche school te Rome benoemd was, onder de leiding van David, en bleef bij dezen tot in 1802, het tijdstip van den grooten wedstrijd, werkzaam. Schoon zijne pogingen ditmaal niet gelukten, vatte hij echter zijne studien met vernieuwden ijver op en behaalde in 1804 den grooten prijs in het schilderen (het onderwerp der prijsstof was *de Dood van Phocion.*) Luisterrijk werd hij (29 Oct. 1804) in zijne geboortestad ontvangen, de academie bood hem een gouden medaille en het stadsbestuur een geschenk in zilver aan. In September van het volgende jaar vertrok hij uit Rome, waar hij acht jaren vertoefde. Gedurende zijn verblijf aldaar, vervaardigde hij de *Krooning van Karel de Groote*, die in 1810 op de tentoonstelling te Parijs en vooral door Napoleon zeer werd geprezen. In 1811 werd Odevaere belast met de vervaardiging van twee groote schilderijen in fresco voor het pauselijke paleis Monte-Cavallo, *Romulus des veldheers buit behalende* en *de Grieken en Trojanen, elkander het lijk van Patroclus betwistende* ten onderwerp hebbende. De politieke gebeurtenissen beletten de voltooijing dezer ordonnanties.

Na zijne terugkomst uit Rome (waar hem het lidmaatschap der beroemde academie van St. Lucas was aangeboden) schilderde hij verschillende stukken, waarvoor Napoleon hem een gouden medaille vereerde. In 1814 bood hij, door den generaal Evers voorgesteld, Willem I, koning der Nederlanden, eene teekening, de *Unie van Utrecht* voorstellende, aan. De vorst droeg hem op die in het groot op doek te brengen. Deze schilderij bevindt zich thans in de audientiezaal op het paleis. Een jaar later werd hij tot schilder des konings benoemd en belast eene schilderij te vervaardigen, voorstellende het oogenblik, *waarop de kroonprins in den slag van Waterloo werd gekwetst.* Dit stuk, op uitgebreide schaal uitgevoerd, werd herhaaldelijk ten toon gesteld en bragt veel op voor de armen, ter wier behoeve de tentoonstelling, zoo te Brussel als in andere steden, plaats had. Ook schilderde hij, op last des konings, de *Slag bij Nieuwpoort* 1600, om tot pendant van den *Slag van Waterloo* te dienen. Op de Brusselsche tentoonstelling zag men van hem de *Krooning van Karel de Groote*, *Raphaël door Bramante aan Paus Julius II voorgesteld*, *de Marteldood van St. Laurentius* en anderen. Op de Gentsche expositie van 1828 was van hem *Phedra hare misdaad aan Theseus kenbaar makende* en *Narcissus, zich in het water spiegelende*, en het volgende jaar op die van Gent *de Zegepraal van Cimabúre.*

Odevaere beoefende ook de fraaije letteren, verzamelde te Rome bouwstoffen voor eene geschiedenis der kunsten in Italie sedert hare herleving tot op Raphael, en arbeidde tot zijn dood aan eene overzetting van Raphael's leven, waarvoor hij reeds verschillende teekeningen vervaardigd had, toen hij in het begin van Februarij 1830 te Brussel overleed.

Odevaere was Lid van het Kon. Ned. Inst. en Ridder van de Ned. Leeuw. Zijn beeldtenis is door hem zelven vervaardigd, ook gaan er andere portretten van hem uit.

Zie *Galerie des Contemporains*, T. VIII, p. 311, 312. Immerzeel, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* bl. 274, 275; Kramm, *Lev. en werk. der Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV, bl. 1217. *Verslag der jaarl. zitt. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1830 Muller, *Cat. v. portr.*

ODILBALDUS, een Fries van geboorte, bekleedde na den Utrechtschen bisschop Hunger of Hungerus, in de 9de eeuw, volgens sommigen gedurende 23 volgens anderen, meer

waarschijnlijk, gedurende 33 jaren den bisschoppelijk Utrechtschen zetel. Nadat de Noorman **Gotfried**, die eenig gebied in deze landen voerde, omgebragt en de zijnen door de Friesen uit Teisterband, aangevoerd door hunnen graaf **Gerolf** verslagen waren, werd **Odilbaldus** in het meer gerust bezit van zijn bisdom hersteld.

Het eerst ontmoeten wij hem als bisschop van Utrecht in 873 in eene kerkvergadering te Keulen bij gelegenheid der inwijding der St. Petruskerk aldaar gehouden, eene vergadering, waarin een besluit werd genomen dat voor het leven der kapittelgeestelijken belangrijke gevolgen had.

In 887 ontmoeten wij hem wederom te Keulen in een provinciaal-synode, die eenige gewigtige bepalingen aangaande zekere kerkroovers maakte, en andere die den zedelijken wandel van geestelijken en leken betroffen.

Gelijk zijne voorzaten behartigde hij de zaak der heidenbekeering, ook was hij een vriend van de vrijlating der lijfeigenen. In zijn tijd werd het Benedictijner nonnen, later mannen klooster, nog later abdij te Egmond, gesticht. **Zwentibold**, koning van Lotharingen, ontsloeg ten jare 890, onder het bestuur van bisschop **Odilbald** de onderdanen der Utrechtsche kerk van de betaling der tollen, die ten behoeve van de vorstelijke schatkist, te Tiel en te Deventer geheven werden, terwijl hij tevens de overige, vroeger verleende voorregten der kerk bevestigde. Bij Heda bl. 64 komt eene lijst voor van de goederen en vrijheden der Utrechtsche kerk, naar hij meent, van bisschop **Odilbald** opgemaakt, waaruit men kan opmaken hoezeer zij door de vrijgevigheid van vorsten en edelen in den tijd van twee eeuwen in rijkdom en aanzien gestegen was. Eene min kritische beschouwing van die lijst of *commemoratio*, waarvan nog twee teksten bestaan, heeft men Dr. Ph. C. v. d. **Bergh** tot het gevoelen doen overhellen dat men het stuk tot omstreeks 960 moet brengen. Volgens **Regino** stierf hij in 899.

Zie Joh. de Beka. *Chron.* p. 20. Buchelius *ad Hedam* p. 70. Regino, *Chron.* Pertz. T. I. p. 609; Hamconii *Frisia* p. 108; *Bat. sacra* T. I. p. 158; van Gils, *Cath. Meijer, Memorieboek.* bl. 64. van Gils en Coppens. *N. Beschrijv. v. h. Bisd. van 's Bosch.* D. I. bl. 124; v. d. Chijs, *de Munten der Bisschop van Utrecht* bl. II—12; *de Munten van Holl.* en *Zeel.* bl. 7; *Friesl. Groning. en Drenthe* bl. 358, Moll. *Kerkgeschiedenis van Nederl.* bl. 264—265. Arend, *Vad. Gesch.* D. I, bl. 314, 316, 410 st. II, bl. 7; *Cat. Bibl.* publ. *Lugd. Bat.* p. 58, 60, 370.

ODILIA van Salvis en Jan van Salvis, zuster en broeder van **Simon**, heer van **Born** in Limburg, stelden zich na diens dood in het bezit van zijne erfenis, maar behielden ze niet lang, want zij verkochten ten jare 1400 Born, Sittard en Susteren voor 70.000 goudguldens aan **Willem** Hertog van **Gulik** en **Gelder**. Sedert dien tijd bleef de heerlijkheid van **Born** aan **Gulik** gehecht, tot dat zij later, na de beroeringen der Fransche staatsomwenteling op het einde der 18de eeuw, eene andere bestemming kreeg.

Zie v. d. Chijs, *de munten der Leenen in Braband en Limburg* bl. 73.

ODIMARUS, Odtmarus, Ortmar, Ortmir of Ortmeijer, volgens **Trithemins** koning der Franken, doch volgens **Picardt**, *niet een coninck der Francken maar een Prince, Dynasta en Heerscher der Sicamber of Geldersche Volcken, eer de Sales soo vermaert en bekend waren, die met hulpe der Gelderschen, Westphalingen, Tubanten en Sallanders, de Romeynen altydt in 't vaarwater geweest is, en in de haycen geseten heeft, van dien tydt af dat die selve have Heerschappye in deze Landen stabileerden*, en vertelt nog te veel van hem om hier mede te deelen. Tritteneus en van Heusden en met hen vele anderen, willen dat hij de stichter van *Ootmarsum* in Overijssel zou geweest zijn, 't geen echter door van **Rhijn** weêrsproken wordt, en wil den naam van de Marsaten, Maresaten of Moerasbewoners afleiden. Men wil dat **Odimarus** in het jaar 127 na C. gestorven is.

Zie J. Picardt, *Beschrijvinge van eenige vergetene en verborgene Antiquiteiten der Provincien en Landen, gelegen tusschen de Noordzee, de Yssel, Emise en Lippe* bl. 105, 105; van Heursen, *Kerk. Oudh.* D. VI bl. 655—657. *Navorscher* D. II bl. 247 DIII bl. 247.

ODO of **Odardus**, te Orleans geboren, was abt der abdij van den H. **Martinus** bij Doornik van de orde van **Benedictus**, toen hij in 1105 tot bisschop van Kamerijk gekozen werd. Hij kon, zoo als zijn voorzaat Manasses, geen bezit van zijne bisschoppelijken stoel nemen. Deze toedragt van zaken duurde tot het jaar 1106, wanneer de afgezette bisschop **Gualtherus**, bij den dood van keizer **Hendrik IV**, werd verdreven. Omstreeks het jaar 1112 weigerde hij den bisschoppelijken staf en ring uit handen van keizer **Henricus V** te ontvangen, en werd daarom in ballingschap gezonden. Hij is, den 19 Junij 1113 in de abdij van Anchin bij Douay gestorven. **Odo** was een zeer geleerd en deugdzaam herder. Hij had te Doornik, voor dat hij bisschop was, met grooten roem onderwijs gegeven, zoodat men uit Saksen derwaarts kwam om zijne lessen bij te wonen. Hij heeft ook eenige godgeleerde werken nagelaten, die voorheen in verscheidene kloosters in Nederland werden bewaard. Zijne *Homilia de villico inquitatis* zijn door **Martine** in *Thes, anecd. Tom V. Par.* 1711 uitgegeven. Zijn *Expositio in canonem Missae* verscheen Paris. 1575, 1589 Colon. Agrip. 1618 Paris 1624 en in *Bibl. Patr. vol.* 4 *col.* 395 en fol. *vol.* 6 *col.* 549 in *fol. vol.* XII *Part.* p. 404 en fol. op de Bibliotheek der Leydsche Hooge school wordt bewaard *Odonis Camer. Episc. disputatis cum Leone Judaeo de Jucarnatione Christi* in hands.

Zie Miraei *Dipl.* T. I. p. 519; van Gils. *Cath. Meijer Memorib;* bl. 47; van Gils en Coppens, *Nieuwe beschrijving van 's Bosch.* D. I. bl. 92. Adelung en Rotermund, Cave, *Scripte eccl.* T. II. p. 189. *Hist. liter. de la France* T. IX. p. 585 seqq. Aschbach. *Algem. Kirchenl.* e. v. Val. Andreas *Bibl. Belg.* p. 705. Goethals, *Hist. de Lettres* T. III p. 1 suiv.

ODOKAR. Sommigen gissen dat hij dezelfde was met graaf **Dirk I.** Hij was een der graven die door koning **Zwentibold** van zijne waardigheid was beroofd, met wien zich **Raginer**, hertog van Hasbain en Henegouwen, na in 898 in de ongenade van dienzelfden koning gevallen en van zijne bezittingen beroofd te zijn, verbond. Zij wierpen zich in Durfos, waar zij zich verschansten. **Zwentibold** kwam met een leger voor die vesting, doch de ongenaakbaarheid der plaats deed hem onverrigtea zake terugtrekken. Onmagtig om het langer tegen **Zwentibold** uit te houden, zochten **Raginer** en **Odokar** hulp bij **Karel** den eenvoudige. **Karel** bragt hierop zijn krijgsmagt bijeen, toog eerst naar Aken, en, na het bemagtigen dier stad, naar Nymegen, en reeds stond hij gereed dieper het land in te dringen en **Zwentibold** slag te leveren toen de vrede tusschen de beide vorsten onverwacht getroffen werd. Na herhaalde **Zwentibold** zijne pogingen om Durfos te bemagtigen, doch te vergeefs, en zag zich genoodzaakt het beleg op te breken. Het rijk van Lotharingen werd na den dood van **Arnoud**, door de grooten **Zwentibold** ontnomen en aan **Lodewijk**, wettigen zoon van den eerstgenoemden gegeven. Na den dood van dezen veroverde **Karel** de Eenvoudige Lotharingen. **Raginer** en **Odokar** waren de eersten die hem toevielen.

Zie Regino *ad annum* 898, 899, 900; Butkens, *Preuves* T. I. p. 14; Miraei *Diplom. Belg.* lib. II. C. XV, in Tom I. *Opera Diplom.* p. 252; Goudhoeven, *Chr.* bl. 77. *Annal. Metens. ad annum* 898, 899. Wagenaar *Vad. Hist.* D. II. bl. 100 volgg. v d. Heurn, *Beschrijv. van 's Bosch.* D. I. bl 64, 65.

ODRADA werd in de XIIde eeuw te Balen (de kanaat Geel) geboren en is daar ook overleden; doch werd te Alem begraven, waar zij bijzonder vereerd werd, gelijk ook hare overblijfselen in het klooster der Carthuizers te Vucht. Bisschop **Zoësius** verleende den 9den Augustus 1617 eene aanzienlijke relikwie van deze Heilige aan **Philippus Nevius** of **Neuck**, pastoor te Hoogemeerde, die deze relikwie, om ze den hervormden te onttrekken, aan den prelaat van Averbode heeft overgegeven, door welken zij den 27 December 1654 aan de kerk van Balen is overhandigd. Genoemde bisschop had ook in een der altaren, die hij in 1624 te Schijndel wijdde, eene relikwie van de H. **Odrada** gesteld. De overblijfselen dezer Heilige Maagd, welke te Alem berustten, zijn in 1663 naar Macharen (dekanaat van Ravenstein en Megen) overgevoerd. Ook de Millingen (dekanaat van Geel) is van ouds de H. **Odrada** bijzonder aangeroepen. Men vindt vermeld dat **Wichmans** het leven dezer Maagd met aanteekeningen verrijkt heeft. Het blijkt intusschen niet dat deze in druk zijn uitgegeven, er wordt althans onder de boekwerken van dezen schrijver, bij **Foppens** daarvan geen gewag gemaakt.

Zie *Officia sanct. dioec. Sylv.* p. 7 edit 1807. van Gils, *Cath. Meijer. Memorieb.* bl. 207; van Gils en Coppens. *N. Beschrijv. van 's Bosch,* D. IV, bl. 206, 207. Miraei *Dipl.* T. I. p. 468.

ODRY ( ) Van dezen beoefenaar der teekenkunst kende **Kramm** slechts *Twee koeijen, staande in een waterplas*, meesterlijk met de pen geteekend en een weinig gecouleurd.

Zie Kramm. *Leven en werken der Holl. en Vl. kunstsch.* D. IV, bl. 1217; *Catal van J. O. Husly. Amst.* 1798, bl. 10.

ODULPHUS werd, volgens eene overlevering, te Best (in een huis, staande op den grond, waarop in 1437 een kapel ter zijner eere is gesticht), uit een voortreffelijk geslacht der Franken geboren. Priester gewijd, wenschte hij in het kloosterleven zijne zaligheid met meerdere verzekering te bewerken, doch

daar zijne ouders hem dringend verzochten dat hij te Oirschot de herderlijke bediening zoude aannemen, werd hij, naar men meent, omtrent het jaar 806 pastoor in die plaats. Later begaf hij zich onder de kanunnikken van Utrecht, welker stichtende levenswijs hem getroffen had, en stelde hij zich onder het bestuur van bisschop Fredericus. Te Utrecht scheen hij door zijnen voorbeeldigen levenswandel, en door zijn ijver in het prediken zoo uit, dat hij tot bestuurder der gansche vergadering van kanunnikken werd aangesteld. Fredericus zond hem vervolgens naar Friesland, om de inwoners van dit gewest, bij welke een groot zedebederf heerschte en eenige dolingen tegen het geloof plaats hadden op den regten weg terug te brengen. Hij genoot de voldoening dat door zijn ijver de zuiverheid der zeden en de opregtheid des geloofs hersteld werden. Verblijd dat de breuk der kerk voor het oogenblik genezen was, doch niet zonder zorg voor de toekomst, en na te Staveren een kapittel van reguliere Kanunniken gesticht te hebben, nam hij afscheid van de talrijke schaar, die zich bij zijn vertrek om hem verzameld had en keerde hij naar Utrecht terug, waar hij omtrent het jaar 837 in hoogen ouderdom overleed. Zijn jaarlijksch feest wordt den 12 Junij in het vicariaat van 's Bosch gehouden. Hij is ook de beschermheilige der kerk van Borch Loon in het land van Luik. In Noord-Holland is hij de patroon der kerken van Wijk op Zee en van Assendelft, terwijl in Friesland, waarvan hem de kerk van Bakhuizen is toegewijd, voorheen nabij Staveren een klooster heeft gestaan, dat naar hem St. Odolfs klooster werd genoemd, Hij werd in de kapel van St. Victor naast de St. Salvator's kerk te Utrecht begraven. Aldaar werd zijn hoofdpan in een zilveren hoofd bewaard. Lap van Waveren maakt melding van zijn houten sap. Men zegt dat hij geschreven heeft, *Antidotum sive Amuletum adversus striges, incubos et similes daemonum praestigias.*

Zie *Bat Sacra* T. I p. 140 seqq. *Acta sanct* op 12 Junij. *Vita S Odulphi* bij Surius. Hamconii *Frisia* p. 66. A. Miraeus, *Annal. Belg. ad annum* 830. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 704: Siveertius, *Ath. Belg.* p. 58. Joh. a Leijdis, *de rebus gestis D. D. de Brederode* in A Matthaei, *Anal.* T. I p. 661 Buchelius, *ad Hedam* in *Fred. Episc. Chr auctius Joh. de Beka* bij Matthaeus, *Anal.* T. III p. 36, 475. Van Gils, *Kath. Meijer. Memorieb.* bl 244. Van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisd. van 's Bosch* D. IV, bl. 78. Moll, *Kerkgesch.* D. I bl. 377, 378; v. d. Chijs. *De Munten van Friesl. Gron. en Drenthe* bl. 168, *de Munten der Heeren en steden van Overijssel* bl. 30. 141, *de Munten van Holl. en Zeel* bl. 168. *Zaanl. Jaarb.* 1843 bl. 90. (*de vierdag van St. Odulphus*) 1845 bl. 101 (*St. Odulphus en de Zeeman.*) Arend. *Vad. Gesch.* St. I. bl. 389. Jöcher, Kobus en de Rivecourt. Muller, *Cat. van Portr.*

ODYK. Zie Nassau (Willem van)

OE (J.) Alleen bekend door een *Leerdigt ter begravinge van Z. D. Willem Karel Hendrik Friso, op 1 Sept. 1723.*

OEDE *van Bergen*, dochter van den heer van Bergen, was gehuwd met Floris van Borselen, die haar, onder waarborg van hertog Aalbrecht van Beijeren, „tot eenre duwarie" maakte, "horen leve gedurende de achte hondert Hollantsce gulden 't sjairs enen Engelschen nobel van des coninex munte van Engelant voir drie gulden gerekent, of payment dat also goet is dair voir".

Zie v. d. Chijs, *De Munten van Holl. en Zeel.* enz. bl. 237.

OEDSMA (Mr. Augustinus of Auke) zoon van Dirk Freerksz. in 1531, en broeder van Feike Dircksz. in 1550 grietmannen van Idaarderadeel, was sedert 1553 grietman van Dantumadeel. Doctor in de regten zijnde, stond hij als een bekwaam regtsgeleerde bekend. Afkeerig van de Spaansche dwingelandij behoorde hij tot het verbond der Edelen en was met Joban van Bonga en andere Friesche Edelen in het leger der verbondenen, toen zij den 24 Aug. 1571 de stad Staveren innamen. In ditzelfde jaar en denkelijk noch voor dezen veldtogt werd hij van zijn ambt ontzet, en door Doeke van Martena met Seerp van Galana en eenige anderen opgewekt, om Leeuwarden den Prins van Oranje in handen te spelen, welke aanslag echter mislukte. Na nog menigvuldige bewijzen van vaderlandsliefde en dapperheid gegeven te hebben, schijnt hij omtrent 1578 of 1581 overleden te zijn.

Zie Carolus, *Lib. II. de rebus gestis. Billaei* p 379; Bor, *Ned. Hist.* B. VI bl, 279, Winsemius, *Hist.* p. 139; Schotanus, *Gesch. v. Friesl.* bl. 763. Gabbema, *Verh. v. Leeuw.* bl. 539. Te Water, *Verbond d. Edelen*, 3 st. bl. 194, 195. van Sminia, *Naaml. v. Grietm.* bl. 117, 118. G de Wal, de *Clar. Frisiae Jurisc.* p. 15, 36.

OELEN (Abrah. Jansz. van). In 1683 verscheen, zonder naam van plaats: *Kort en opregt verhaal van het droevig wedervaren van A. J. v. O. in 1622..... en hoe hij..... een walvisch gevangen heeft.*

Zie *Cat.* J. Koning. D. II. bl. 218.

OEM (Claas) afstammeling van een aanzienlijk Dortsch geslacht, zoon van Claas Oem en Elizabeth Vrank, was in 1304 een der voornaamste ridders en edelen in Holland. Hij was ambachtsheer van Dubbeldam, waarmede hij in 1318 verlijd werd, en in 1325 schout van Dordrecht. In 1345 streed hij met graaf Willem IV omtrent St. Odulphus klooster bij Staveren tegen de Oost-Friesen, waar hij sneuvelde. Hij huwde Johanna van Arkel van Bockhoven, bij welke hij verscheidene kinderen won.

Zie Goudhoven, *Chr. v. Holl.* bl. 376, 380. Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1172. Van Leenen, *Bat. Ill.* p. 1033. Boxhorn *Toon v. Holl.* bl. 33. Te Water, *Verb. en Smeek.* D. III bl. 388.

OEM (Godschalck), zoon van Gotschalck Oem, in 1385 schildknaap der oude gravin van Holland te Kamerijk en van Catharina van der Woude, stond aan het hoofd der Dortenaars, die hertog Jan van Beijeren Leyden hielpen belegeren. In 1440 bekleedde hij de burgemeesterlijke waardigheid en huwde Willem Boordes dochter, bij wie hij kinderen won.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 1173. Van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1033. Hoogstraten, o. h. w.

OEM (Jehan) waarschijnlijk Jan Oem, komt in de in het Fransch gestelde rekening der Meesters Particulier van de Munt te Dordrecht, Gilles de Cosesinde en Loys de Leefdale, na den dood van hertog Filips van Bourgondie, graaf van Holland en Zeeland, den 29 Junij 1467 opgemaakt, voor als waardijn (garde) van gemelde Munt. Hij was waarschijnlijk dezelfde met den volgende.

Zie v. d. Chijs, *De Munten van Holland en Zeeland*, enz, bl. 43.

OEM (Jan), zoon van Dirk Oem en Maria Nemery, bezocht het H land, en werd bij zijne terugkomst te Dordrecht Jeruzalems heer. Hij was heer van de Lind, burgemeester (1482) en schout (1500—1516) van Dordrecht. Volgens Balen was hij in zijn tijd een zeer vermaard man. Hij huwde 1 Catharina dochter van heer Adolf van der Mark, ridder. 2 Elizabeth de Vrieze, dochter van Jacob de Vrieze. 3 Wilhelmina van Walscharlos. Hij stierf in 1522 te Mechelen in hoogen ouderdom doch kinderloos en werd in de kerk van St. Rombout begraven.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1174, 1175. Van Leeuwen, t. a. p. bl. 1037.

OEM (Adriana) dochter van Tielman Oem en Margriet van Slingelandt, was meer dan 30 jaren abdisse van Leeuwenhorst bij Leyden, stierf in 1527 in hoogen ouderdom en werd in de kerk te Rhoon onder een zerk begraven.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1175. Van Leeuwen, t. a. p. 1037.

OEM (Godschalk.) oudste broeder des vorige, heer van Wijngaarden (dat hij in 1432 van Arent van Gent, Ridder, kocht), ambachtsheer van IJsselmonde, Raamsdonk, Grysoorde, Oude- en Nieuwe Tonge, Groot Waspik, Schrevelduyn en van den ambachte en gewaarde regterschap van 's Graven wildernisse, raad- en rentmeester generaal van Holland, Zeeland en Friesland, Raad ten gouvernemente derzelver landen. Hij huwde Margaretha, dochter van Floris van Alkemade (in 1421 door de Friesen verslagen) en van Elisabeth van Cronenburg, Willems dochter, wiens moeder een voor dochter was van Jan van Polanen, heer van de Leck, bij welke hij kinderen verwekte. Hij was de stamvader der Oems van Wijngaarden, wier genealogie bij Gouthoeven, van Leeuwen en Balen voorkomt.

Zie Balen t. a. p. bl. 1175; van Leeuwen t. a. p. bl. 1037, 1038.

OEM (Jacob) zoon van Tielman Oem, burgemeester van Dordrecht (1415) en van Agnes van Blitterswijk, was schepen en kerkmeester ter Grooter-kerk (1475) en burgemeester (1476) te Dordrecht. Hij huwde Lutgera de Jonge, dochter van Reyer de Jonge, burgemeester, en van Johanna Queckels, Gijsbrechts dochter. Zij hadden te zamen 20 kinderen, 12 zonen en 8 dochters, alle op een tafereel gebragt, dat weleer in de Groote kerk te Dort ophing en later in de familie bewaard werd. Hij stierf 2 Novemb. 1485; zij 5 Aug. 1498 en lieten kinderen na.

Zie Balen t. a. p. bl. 1175.

OEM (Tielman) zoon van de vorige, in 1459 schepen te Dordrecht. Hij huwde Elisabeth van der Does Bartholomeus dr. die in 1487, na hen kinderen geschonken te hebben stierf. Hij vertrok nog bij haar leven (1478) naar Rome en van

daar naar het H. Land. Na doode van zijne vrouw werd hij priester en kanunnik ten Grooter-kerke en stierf in 1503.

Zie Balen t. a. p. bl. 1176.

OEM (Willem) zoon van Herman Oem, schepen te Dordrecht, en Catharina dochter van Adriaan van Moesyenbroeck, was raad te Dordrecht (1570) later burgemeester van Rotterdam. In 1576 was hij gecommitteerd tot den vredehandeling. Hij huwde Elisabeth Karre Christiaans dochter en stierf kinderloos in 1579.

Zie Balen t. a. p. bl. 1178.

OEM (Mr. Cornelis) broeder van den vorige, Jur. Utr. Dr. raad des konings in den Hove van Holland. (1575). Hij huwde Gellia van Hoytema *van Olferda*, naaste nicht van den president Viglius, verliet in 1572 de stad Dordrecht, en stierf in 1599 te Utrecht, in den ouderdom van 60 jaar; zij in 1609. Uit dit huwelijk sproten 18 kinderen.

Zie Balen t. a. p. bl. 1178. Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. III. p. I. p. 263. Schotel, *Ill. school* bl. 17.

OEM (Herman) zoon van Herman Oem en Catharina Boucquet, licentiaat in de regten, liet zich in de orde der Jesuiten aannemen en werd protonotrius apostolicus (eerst beambtschrijver des H. Roomschen Stoels.) In zijn vaderland teruggekeerd, zette hij zich in zijne geboortestad Dordrecht neder en werd in 1626 pastoor bij de R. C. gemeente aldaar. Hij stierf den 5den Mei 1694. De schrijvers der kerkelijke oudheden hebben bij hunne beschrijving van Dordrecht "het een en ander uit de papieren van de stads kerken en uit de ongedrukte jaarboeken van Dordrecht, door H. Oem geschreven, geput". Ook Balen heeft die papieren gehad en gebruikt. Volgens opgave van van Heussen, Balen en Foppens liet hij de volgende hands. na, die, blijkens de uittreksels er van, van het hoogste belang voor de geschiedenis van Dordrecht zijn.

Beschrijving handelende van de opkomste en den voortgang des heiligen Rooms-Katholieken geloofs, zoo in de hoofdstad van Holland, Dordrecht, als in de bijgelegene plaatsen van Zuid-Holland.

Annales Ecclesiae, in quibus titulus de ortu et progressu urbis primariae Dordracensis, Zuyt-Hollandiae, et familiae Dordracenae.

Aanteekening op de Beschrijvinge van W. van Goudhoeven, nopens de kerken, kloosters, Gasthuyzen, kapellen enz. in Dordrecht en deszelfs byvang begrepen.

Vita D. ac M. Hermanni Haeckii J. U. D. Presb. ae vicarii Ecclesiae D. Nicolai Dordrac. sui olim cognatus ex veteribus et autographis monumentis.

Zie Balen t. a. p. bl. 215, 1178, *Bat. secra* T. III p. 555; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 577; van Heussen, *Proleg. Hist. Episcop. Foed. Belg.* p. 36, 59. Smids en Schotel, *Beschrijv. van Dordrecht* D. I. bl. LIV, LV.

OEM (Mr. Anthonis) zoon van Herman Oem Jansz. en Cornelis de Zee, werd doctor in de beide regten, was bevriend met den bekenden arts en geschiedschrijver J. van Beverwijk, en vervaardigde Latijnsche gedichten o. a. voor diens werk *De termino Vitae* pars III. Hij gaf Balen een hands. voor zijne *Beschrijv. v. Dordrecht.*

Zie Balen t. a. p. bl. 84, 1120. Smidts en Schotel t. a. p. bl. IV. Schotel, *Let. en oudheidk. Avondst.* bl. 98.

OEM (Catharina en Wilhelmina) beide dochters van Herman Oem Hermansz. en van Catharine Boucquet, de eene in 1660, de andere in 1654 te Gend gestorven, muntten in verscheidene kunsten en talen uit, en waren bij uitstek bedreven in het latijn.

Zie Beverwijck, *Uitn. d. vr. gesl.* bl. 145; Balen, t. a. p. bl. 1178; Schotel's *Letter- en oudh. Avondst.* bl. 46, 151, 152.

OEM (Joannes Simon Hermannus) St. Theol. Sicent. Aartspriester van Amstelland, deken van 't kapittel van Haarlem, Pastoor te Amsterdam, geb. 1698, overleden 25 Mei 1771. Er is van hem een fraai portret naar P. Koers, door J. Houbraken fol.

Zie Muller, *Cat. van portr.*

OEM VAN WIJNGAARDEN (Floris) oudste zoon van Godschalk Oem van Wijngaarden en Jonkvrouwe Margriet van Alkemade, heer van Wijngaarden, ambachtsheer van IJselmonde, Grijsoorde enz., was Baillu van Zuid-Holland (1450, 1474) schout (1474, 1475) en burgemeester van Dordrecht, (1464, 1465, 1466, 1467, 1473) in 1468 een van de ridderschappen en edelen van Holland, die hertog Karel van Bourgondie als graaf van Holland tot hunnen heer en prins huldigden te 's Hage. Hij huwde Jonkvr. Bartha van der Boukhorst, dochter van Frank van der Boukhorst, ridder en van vrouwe N. van Bakenesse, Jacobs dr. schildknape. Zijne kinderen lieten.

Zie Balen. t. a. p. bl. 1340. Van Leeuwen, t. a. p. bl. 1089.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Tielman) broeder des vorige heer tot Raamsdonk, Grootwaspik, Schreveldiun en Twaalftalf Houve, bezitter van het huis en der hofstad Croonestein, bailliu van Kennemerland, raad van 't hof van Holland (1475) welke betrekking hij vrijwillig neerlegde, in 1480 raad en rekenmeester van Holland, beschreven onder de ridderschap en edelen van Holland, huwde Jolenta van Egmond van IJselsteijn, wed. van Adolf van der Mark, ridder, stierf zonder nakomelingen.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1340; Van Leeuwen, t. a. p. bl. 1030; Hoogstraten.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Floris) zoon van Floris Oem van Wijngaarden en Bartha van der Boukhorst, Ridder, heer van IJselmonde, raad in den hove van Holland, beschreven onder de Ridderschap en Edelen ter dagvaard en op de vergaderingen der staten van Holland. Hij huwde Maria van Swieten, dochter van Willem van Swieten en verwekte bij haar kinderen. Hun zoon Joost verkocht in 1540 de heerlijkheid IJselmonde aan Hendrik van Merode, heer van Petershem.

Zie Balen, t. a. p. bl. 1341; Van Leeuwen, t. a. p. bl. 1039.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Jacob) zoon van Floris Oem van Wijngaarden, ridder, heer van Wijngaarden en Ruybrouk, lid der Hollandsche ridderschap, en van Otteline van den Coulster, gezegd Alkemade, werd in 1525 te Dordrecht geboren. Indien zijne eigene gezindheid hem niet bewogen had om deel te nemen aan de vrijheidlievende pogingen der Edelen in 1566, kon hij echter hiertoe aangevuurd worden door. het voorbeeld van zijne stamgenooten en de geslachten van Duvenvoorde, IJselsteijn, Zuijlen van Nijevelt en vele anderen, waarop hij door geboorte en huwelijk naauwe betrekking had. Alva en zijn raad wisten menigvuldige beschuldigingen tegen hem in te brengen; hij had de predikanten van de nieuwe godsdienst ingebragt en naar verscheidene plaatsen geleid; hij voegde zich bij 't volk dat vergaderd was om de predikanten te hooren; hij voorzag zich van pistolen om de menigte, indien men haar om die reden geweld aandeed, te verdedigen; hij droeg den rooden sluijer, het teeken en de grijze kleederen der verbondene edelen; zelfs verweerde hij zekeren predikant tegen den onder-bailliu van Rijnland, die 't prediken te Waddink bij Leyden, waar zulks te voren nog niet geschied was, verboden had, terwijl van Wijngaarden verklaarde dat het tegen wil en dank dergeven, die er zich tegen verzetten wilden, gebeuren zou, en den gemelden bailliu met schandelijke woorden uitschold; de abdisse van Rijnsburg had hij door bedreigingen gedwongen de deuren van haar klooster te openen om aldaar de Calvinistische predikatiën te doen, tot welker bijwoning hij 't volk liet oproepen door briefkens, aan de stadspoorten van Leyden aangeplakt. Ook poogde hij de dienst in de kerken van Wassenaar bij Voorschoten te verhinderen en verbood tot dit einde de kosters de klokken aldaar meer te luiden, en daarenboven had hij iemand, die hem geholpen had de beelden in de kerken te Leyden te breken, bedreigd dat hij opgehangen zou worden, omdat hij zich niet verder tegen de geestelijken had blijven verzetten, 't welk hem gemakkelijk kon vergeven worden. Alle deze beschuldigingen, waar of valsch, waren naar het oordeel van den bloedraad toereikende om van Wijngaarden uit de Nederlanden te bannen, doch, dat vreemd is, van verbeurdverklaring zijner goederen wordt in 't gedrukte vonnis niet gerept, hoewel het blijkt dat alle zijne goederen aangeslagen zijn, bij voorbeeld de ambagtsheerlijkheid van Wijngaarden, waarmede hij in 1534 verleid was, ook andere bezittingen, welke hij toen uit den boedel van zijn vader verkregen had of die op hem gekomen waren 't zij door het overlijden van Willem van Alkemade, ridder, 't zij in 1557 door den dood van Johanna, dochter van Jan van Wijngaarden, wier moeder uit den huize Duivenvoorde was. De Spaansche haat, die tegen hem bleef woeden en hem deed uitgesloten worden uit de algemeene vergiffenis in den jare 1574, kon zijne vaderlandsliefde niet uitdelgen. Dit bleek niet slechts uit zijne briefwisseling met prins Willem I in de kommerlijkste jaren voor 't gemee-

nebest, maar ook uit zijne verrigtingen, nadat hij uit zijn ballingschap was wedergekeerd. Hij verscheen wegens de ridderschap in de eerste vrije staatsvergadering in Louwmaand 1572 te Dordrecht gehouden en was sedert dien tijd tot den jare 1583 tegenwoordig bij de gewigtigste raadplegingen over den vredehandel te Breda en de opdragt der graaflijkheid aan den prins.

Het staatkundige besluit van koningin Elisabeth, waarbij hem Engeland ontzegd werd, deed hem minder nadeel dan het ongenoegen der burgerije te Gouda, in welke stad hij in de jaren 1574 en 1575 gouverneur was, doch met den dood bedreigd werd, om dat hij er eenig krijgsvolk binnen wilde laten, zoo dat hij zich genoodzaakt zag uit Gouda te vertrekken. Driemaal is hij gehuwd geweest, eerst met Hessel Mulert, daarna met Johanna van Zuylen van Nyevelt, eindelijk mei een dochter van Emond van Schwartzenberg. Bij zijn eerste echtgenoote verwekte hij drie zonen en twee dochters. Karel, luitenant-kolonel, gebleven in 1581 in een rencontre op de Hoboker heide; Willem luitenant kolonel gebleven in een rencontre op de Hardenburger heide 1580; Roelof in een tweegevecht te Rome dood gebleven; Ottelyne, na den dood van haren vader, in 1604, vrouw van Wijngaarden, gehuwd met Karel van den Rhijne, Ridder, heer van Nieuwenhoven, voogd van Iperen, en Maria gehuwd met Joachim Rengers. De drie zonen van dezen bondgenoot waren hunnen vader evenmin gelijk in waren roem als in lengte van levensjaren en schijnen ongehuwd gestorven te zijn.

Zie Balen t. a. p. bl. 1340; van Leeuwen t. a. p.; Hoogstraten t. a. p.; *Sententien van Alva* bl. 48, 49; Orlers *Beschrijving v. Leyden*; bl. 554 Bor, *Ned. Historie* B. VII bl. 10, (847), 29, (513), 281, (386), B. VIII bl 91, (602), B. XV. bl. 201, (187), 121, (645); van Meteren *Nederl. Geschied.* B. II. bl. 59, *Register der Resol. van Holl.* 25 Maart en 5 April 1583 bl. 88, 97; Wagenaar *Vad. Historie* D. VII. bl. 82; Te Water, *Verb. de Edel.* D. III. bl. 390 volg.; Scheltema *staatk. Nederl.* D. VI. bl. 168, 185, 877.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Gerard) zoon van Hendrik van Wijngaarden en Ermgard Spruyt van Kriekenbeek, dochter van Bruyninck Spruyt van Kriekenbeek Raad-ordinaris in den Hove van Holland (Nov. 1572), daarna Raad-ordinaris in den hoogen raad van Appel, bij commissie van den prins van Oranje van 18 Jan. 1582, en president van den hove van Holland, bij commissie van de Staten van Holland en West-Friesland van 31 Maart 1591. Hij werd in 1579, 1584 en 1585 extraordinaris beschreven, nevens andere edelen van den lande, om met de edelen van het collegie te delibereren en adviseren op zwaarwigtige voorgevallen zaken, die den lande ten hoogsten waren betreffende. Hij huwde Sandrina Croesing, vrouw van Benthuizen en ambachtsvrouw van Soetermeer. Hun zoon Jacob Oem van Wijngaarden huwde 15 Junij 1610 Anna van den Rhijne, dochter van Charles van den Rhijne, ridder en Ottelyne van Wijngaarden.

Zie Balen t. a. p. bl. 1342 en 1343; van Leeuwen t. a. p. bl. 1041; Wagenaar *Vad. Hist.* D. VII. bl. 451.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Gerard) zoon van Jacob Oem van Wijngaarden en Anna van den Rhyne, edelman extra-ordinaris van Frederik Hendrik, was in 1632 als volontair bij 't beleg van Maastricht. "Na de overgaaf werd hij in een ongelukkige rencontre, schrijft Balen, binnen de voorstad des avonds op straat aan 't hoofd gekwest, zoodat men hem heeft moeten trepaneren, maar de koorts daarbij gekomen zijnde is hij op den 20sten October van dat jaar dezer wereld overleden in de ouderdom van 21 jaren en te 's Hage begraven".

Zie Balen t. a. p. bl. 1343; van Leeuwen t. a. p. bl. 1341.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Willem) tweede zoon van Jan Oem van Wijngaarden, de oude, baillu en schout van 's Hage (1500) en raad in den hove van Holland, en van Catharina van Egmond van IJsselstein, was heer van Albrandswaard, ambachtsheer van Grijsoord, baillu van den Haag (1512) en houtvester van Holland. Hij huwde de dochter van Philips Ruygrok van de Werve, ridder, en van Johanna van Schagen, nalatende Cornelis en Catharina, gehuwd met Jasper van Blois van Treslong, baillu van den Briel en den lande van Voorne.

Zie Balen t. a. p. bl. 1343; van Leeuwen t. a. p. bl. 1042.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Cornelis) zoon van Cornelis Oem van Wijngaarden, meesterknaap van Holland, en van Maria van Abbensbroek en kleinzoon van Willem Oem van Wijngaarden, heer van Grijsoord en van Albrandswaard. Dat hij een der verbondene edelen was, blijkt uit Alva's vonnis tegen hem, Sonoy en Binkhorst, volgens hetwelk hij de vergaderingen der bondgenooten bijwoonde, anderen zocht te bewegen om zich bij dezelve te voegen en de nieuwe godsdienst op alle mogelijke wijze begunstigde. In 't bijzonder wordt nopens van Wijngaarden betigt, dat hij aan de nonnen van Loosduinen bij 's Hage gezegd zou hebben, dat men van haar klooster een duivenhok maken zou, daarenboven zich bij haar beroemde dat de president van den raad te 's Hage zoo verre gebragt was, dat hij zijne toestemming geven zou tot het ontslaan der gevangene beeldbrekers, om welke redenen hij gedagvaard, maar niet verschenen zijnde, uit den lande gebannen werd, met verbeurdverklaring zijner goederen, die hij in Zuid-Holland bezat en hem gedeeltelijk aangebragt waren door zijn echtgenoote Alyd of Elisabeth van Wijsburch, of waarmede hij in ten jare 1555 verlijd was, na den dood van zijnen halven broeder Filips Oem van Wijngaarden, wiens moeder geweest is, Geertruid van Hondhorst. Nadat Alva en de Spaansche dwingelandij uit deze landen geweken was, zou hij naar zijn woonplaats, den Haag, zijn wedergekeerd. Volgens Te Water was hij het, die de begrafenis van Prins Willem I bijwoonde, want zijn halve broeder, ook Cornelis geheeten, was reeds in 1582 overleden. De bondgenoot liet geen handel toe.

Zie *Sententien v. Alva*, bl. 51, 52; Bor, *Ned. Hist.* B XVII bl. 57 (455); Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III bl. 385—387; D'Yvoy van Mijdrecht, *Verb. en smeekt. d. Edelen*, bl. 57, 58; Balen, t. a. p., bl. 1344.; Van Leeuwen, t. a. p., bl. 1041.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Jonkh. Cornelis) volgens D'Yvoy, zoon van Cornelis Oem van Wijngaarden en van Geertruij van Hondhorst, halve broeder van den vorige. Hij behoorde tot de comparanten voor Commissarissen van den Hove van Holland tot aflegging van den gerequireerden eed van trouw aan den koning.

Zie Te Water, t. a. p.; D'Yvoy van Mijdrecht t. a. p

OEM VAN WIJNGAARDEN (Mr. Floris) zoon van Jan Oem van Wijngaarden, heer van Croonenstein, en van Catharina van Egmond van IJsselstein. Na de triviale scholen te Dordrecht doorloopen te hebben, studeerde hij te Leuven. Volgens Goudhoeven, Beverwijck en Balen zou hij tusschen 1482 en 1502 het griffierschap van het Hof van Holland bekleed hebben, doch deze verwarren hem met zijn naamgenoot en bloedverwant Floris van Wijngaarden, ambagtsheer van IJsselmonde, zoon van Floris Oem van Wijngaarden en Margaretha van Alkemade, want dat deze toen ter tijd griffier van het hof van Holland geweest is, leert ons een brief van 12 Nov. 1496, waarbij hij bij opdragt van Philips van Lannoy verlijd wordt met de helft van het Oost-ambagt van IJsselmonde, en in welken brief hij genoemd is griffier der landen van Holland, Zeeland en Friesland. Trouwens deze laatstgenoemde werd eerst in 1503, in plaats van Cornelis van Dorp, raadsheer in het voorschreven hof, daar onze Floris Oem van Wijngaarden deze waardigheid sedert 1495 reeds bekleed heeft. Men begunstigde hem sedert ook met het superintendantschap van Leyden, en daarna met den ontvangst der penningen ter bescherming van Holland in den Gelderschen oorlog. Doch deze laatste bediening gaf hem zoo veel vijanden, dat hij verpligt werd om in 1510 zelfs zijn raadsheerplaats neer te leggen. Hij were toen in sommige aangelegen zaken ten dienste van den lande en des keizers nog wel eens nu en dan gebruikt, maar van de wedde niet behoorlijk kunnende bestaan, nam hij in Nov. 1513 de bediening aan van Pensionaris der stad Dordrecht. Volgens van de Wall kweet hij zich zonderling in de waarneming van dezen post en verdedigde de voorregen dezer stad op eene meer dan gewone wijze. Hierdoor verwekte hij den naijver der overige steden en haalde hij zich haren haat op den hals. Beverwijck en Balen wijten zulks aan de drift waarmede hij voor de privilegien van het stapelregt gewoon was te spreken; maar, schoon dit, gelijk ook andere omstandigheden bij de onder aangehaalde schrijvers vermeld, daartoe kan medegewerkt hebben, heeft echter de bevordering van het regtsgeding, door de sententie van den Hoogen Raad van Mechelen, waarbij de steden van Noord-Holland verklaard worden niet ontvangbaar in haren gedanen eisch, ten einde die van het Dordrecht en het kwartier van Zuid-Holland in alle gewone en buitengewone beden en belastingen zouden geschat worden, naar gelang van hun vermogen, daarin geldende voor een zevende ten minste voor een negende deel van 10 April 1513/1514" opgevolgd is, hiertoe waarschijnlijk den voornaamsten grond gelegd. Althans eenigen tijd

daarna kreeg de Magistraat van Dordrecht, bij eenen brief uit Saragossa, gedagteekend 6 Dec. 1528, bevel om van Wijngaarden binnen twaalf uren de stad te doen ruimen. Doch, gelijk het lieden van uitstekende verdiensten en bekwaamheden, schoon zij uit verkeerde inzigten soms eenigen tijd in ongunst geraken, zelden ontbreekt aan edelmoedige voorstanders, die zich hunne belangen als hun eigen aantrekken, zoo zag men ook dit eerlang ten aanzien van dezen ongelukkigen minister bewaarheid.

De geleerde kardinaal Adriaan Florysz., die zich naderhand onder den naam van paus Adriaan VI beroemd heeft gemaakt, trok zich de zaak van zijnen ouden vriend bijzonder aan, en schreef ten zijnen voordeele aan den stadhouder van Holland en aan anderen, ten einde zijn herstel bij keizer Karel te bewerken. Hierop werd de geheele zaak, ten onderzoek van daartoe bevoegde Commissarissen gebragt, die hem eerlang volkomen onschuldig verklaarden, met dit gevolg, dat hij kort daarna in zijn vorige waardigheid hersteld werd. Wanneer dit geschied is, kan, bij gebreke van bescheiden, niet bepaald worden. Van Wijn geeft echter naar het eigenhandig berigt van Mr. Floris en het ms. *Register in de zaake van de verpond.* bl. 100—156, een andere verklaring van de reden zijner ongenade. Hij geraakte, volgens dezen, in 1515 in ongunst van graaf Hendrik van Nassau, stadhouder van Holland, wijl hij, ter gelegenheid van zeker regtsgeding, hangende tusschen Dordrecht en Mr. Nicolaas Coebel, voor den hove van dit gewest, geklaagd had over weigering van justitie, en men deze klagt den stadhouder had aangebragt als te strekken „ter vermindering ende verachting van zijn autoriteit." Mr. Floris hierop door 't hof bij den grooten raad te Brussel aangeklaagd en door den raad gedagvaard zijnde, liet de stad Dordrecht hem niet toe op de eerste dagvaarding te verschijnen. Hij verscheen echter op de tweede, alwaar de procureur-generaal verscheiden zware beschuldigingen tegen hem uitbragt, ter zake ook van anderen hem aangewrevene handelingen, als had hij ingewikkeld gedreigd, dat Dordrecht wel eens van heer zou kunnen veranderen, waarom gezegde procureur-generaal tegen hem verbeurtenisse eischte van lijf en goed, immers om het verbeurte zijner goederen uit Holland te worden gebannen, of ten minste onder dadelijke oplegging eener som van zes duizend Rhijnsche guldens vooreerst dit gewest te moeten ruimen. Floris zich op dat alles goed verdedigd hebbende, gelastte de groote raad de zaak te beschrijven. Hij keerde toen naar Dordrecht terug, en zijnen meesters van alles verslag gedaan hebbende, namen zij het voor hem op, 't geen sedert een goede keer voor hem zal genomen hebben, nadien hij in zijne bovengemelde bediening bleef tot den jare 1518, toen hij, op last van Karel V, er van werd ontzet, doch omtrent 1521, op voorspraak van zijn vriend, Adriaan Floriszoon, toen kardinaal van Tortosa, hersteld. Het kan zijn, dat de ontzetting van zijn ambt door eenig verschil met 's lands advokaat van Loo (hij zou hem in het aangezigt gezegd hebben, dat het hem niet vrij stond twee ambten — advocaat van Holland en raad des graven — te gelijk te bekleeden) is verhaast, maar die al het voorgaande overweegt en tevens opmerkt, hoe uit zekeren brief van den kardinaal Adriaan Floriszoon duidelijk blijkt, dat, behalve door den griffier du Blioul, 's konings schrijven, voornamelijk was veroorzaakt „door raet en toedoen van den heer van Nassau," Blioul gevoelt ligtelijk dat de laatste ramp van Mr. Floris aan de oude vete met dezen is te wijten geweest". Volgens aanteekening van Balen werd Mr. Floris de 4 October 1521 van stadswege reeds wederom te dagvaart gezonden. Ook meent deze dat hij twee jaren later, tot raad in het hof van Holland werd bevorderd, doch waarschijnlijk is Balen verleid door een verkeerde opvatting van Goudhoeven's woorden. Wagenaar meent dat hij nog in 1525 onder de edelen ten dagvaart van Holland verschenen is, doch hij verwart hem met den heer van IJsselmonde die, te dezer tijd, meermalen onder de ridderschap en edelen ter staatsvergadering beschreven werd en in of omtrent 1534 overleed. Het sterfjaar van Mr. Floris is onbekend.

Mr. Floris was een hevige vijand van de leer van Luther die in zijn tijd, eenigen opgang begon te maken. Hij beweerde dat het glimmend vuur in zijn beginsel moest gebluscht worden en dat men het geen tijd moest gunnen zich in lichten laaijenvlam te zetten.

Brieven van paus Adriaan aan Mr. Floris zijn bij Beverwijck, Balen en Burman in de hier onder opgemerkte geschriften bewaard: een brief van Mr. Floris zelve is door Dr. Schotel medegedeeld in het Archief van de Hoogl. Kist en Royaards. Hij huwde Arnoldina van Duivenvoorde, dochter van Arend van Duivenvoorde en Margaretha van IJsselsteijn, bij welke hij de volgende kinderen verwekte: Jan Oem van Wijngaarden dom kanunnik en scholaster te Luik, Gijsbert Oem van Wijngaarden, Catharina Oem van Wijngaarden, beide ongehuwd, Adriana Oem van Wijngaarden gehuwd 1 met Adriaan van Borselen, 2 Wouter van Berkesteijn, kinderloos, Maria Oem van Wijngaarden, gehuwd met Carel T'serclaas, ridder te Brussel, liet kinderen na.

Zie van Leeuwen Bat. Ill. bl. 1039, 1041, 1155; Balen t. a. p. bl. 355, 356, 810, 813, 1344; Gouthoeven, *Chr. van Holl*, bl. 107, 214, 227; Beverwyck, *Beschryving van Dordrecht* bl. 227. 329; De Riemer *Privilegien van 's Hage* D. I. bl. 384; Burman *Vita Hadriani* p. 448, 449; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 413, 414; Van Wijn, *Nalez op Wagenaar* D. I. bl. 218, 221. v. d. Wall, *Privilegien van Dordrecht.* D. 2. bl. 858, 859; Kok *Vad. Woordenb.* D. XXIII. bl. 224; Scheltema. *Staatkundig Nederl.* D. II. bl. 514, 515; Du Rieu. *Intrede en Inhuldiging* van Karel V. bl. 145, 147; Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch.* D. VI. bl. 329.

OEM VAN WIJNGAARDEN (Daniel), zoon van Jan Oem van Wijngaarden en heer van Werkendam, raad-ordinaris, later president van den hove van Holland en van Jacoba de Witte van Zierikzee, heer van Werkendam, baron van Wijngaarden, heer van Ruygbroek, Benthuizen en Zoetermeer, bekleedde verschillende gewigtige ambten, zoo als in 1648 dat van baljuw en dijkgraaf van de stad, lande en groot waterschap, mitsgaders kastelein van het huis van Woerden. Hij werd in 1666 beschreven in de ridderschap en edelen van Holland en wegens deze afgevaardigd in de Generaliteits rekenkamer, vervolgens in de vergadering van hun Hoog-Mog. de algemeene Staten, Hoogheemraad van Delftsland en Curator van 's lands hoogeschool te Leyden. In 1669 wilde men hem naar Frankrijk zenden, doch hij verzocht van de reeds op hem uitgebragte keus ontslagen te worden, in 1672 vertrok hij als buitengewoon gezant naar Christiaan V koning van Denemarken. In 1684 sloot hij benevens anderen een verdrag met Frankrijk, zoo het scheen ter bevordering van den vrede van Europa. Hij overleed den 9den October 1688, in den ouderdom van ruim 62 jaren, bij zijn echtgenoot, Catharina van Zuidland, eenige dochter en erfgename van Iman, heer van Zuidland, Moermond, Renesse en Noordwille, met welke hij in 1634 gehuwd was, nalatende: Catharina Sophia Oem van Wijngaarden, vrouw van Zoetermeer, gehuwd 1 met Daniel Glezer, heer van Middelburg, 2 met Frederik de Liere, raadordinaris in den hove van Holland, die kinderen nalieten, Jacoba Oem van Wijngaarden, vrouw van Moermond, ongehuwd overleden, Willem Oem van Wijngaarden, baron van Wijngaarden, heer van Benthuizen en van Werkendam, ongehuwd overleden; Johanna Maria Oem van Wijngaarden, na haars broeders dood barones van Wijngaarden, Vrouwe van Benthuizen, Renesse en Werkendam, 22 October 1690 gehuwd met Jacob van der Rijdt, heere van Endegeest, Woutwezel en de Westdoorn. Geboren te 's Hage 21 October 1654. Zij lieten kinderen na.

Zie Balen t. a. p.; Van Leeuwen, t. a. p.; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXIII bl. 223, 224; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XV bl. 244; Van Wijn, *Bijv. en aanm. op Wagenaars Vad. Hist.* D. XIII bl. 122; Siegenbeek, *Gesch. d. Leid. Hoogeschool* D. II bl. 17; Scheltema, *Staatk. Nederl.* IV; Soermans, *Acad. Reg.* bl. 14.

OENEMA (Hector) of Hette Tjepkes van Ipema, genaamd Oenema, friesch edelman, bewoonde met zijne vrouw Frouck Scheltema, die, na de hervormde godsdienst verzaakt te hebben, eene ijverige catholieke was geworden, in 1630 een aanzienlijke stins te Leeuwarden. Bij hen vond de jezuit, pater Wichard Mathijssen, gedurende zijn verblijf te Leeuwarden en omstreken, gastvrij onthaal. Zij waren de R. C. missie in Friesland zeer bevorderlijk.

Zie v. d. Heijden, *Verh. v. d. verrigt. d. Jesuit. in Friesl.* bl. 106, 278.

OENEMA (Douwe Annes van), sedert 1475 grietman van Tietjerksteradeel, gaf den 28 Februarij van dat jaar een consentbrief op den verkoop van eenig veenland door Gerrit Sjoerda aan het klooster Aalsum. Twee jaren later hing hij zijn zegel aan het akkoord gemaakt tusschen de regering van Leeuwarden en de vier gretenijen, omtrent vier zylen in den Leppedijk bij Irnsum. In het volgende jaar teekende hij de

overeenkomst, waarbij het Klaarkampster klooster onder zekere voorwaarden aannam een zijl te leggen bij Klaarkamp in de Dokkumer Ee.

Zie *Charterb. v. Friesl.* D. II bl. 661, 670, 673; van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 129.

OENEMA (Tinco van) van ter Caple, eenige zoon van Tinco van Oenema, was in 1604 lid van Gedeputeerden en in 1607 ordinaris gecommitteerde in de Staten-Generaal bij de handelingen over het bestand met Spanje. Hij volgde als Volmagt ten landsdage de lijkstatie van Willem Lodewijk. In 1622 had hij nog zitting in de staten. Sedert 1591 was hij Grietman van Schoterland. Hij huwde Catharina, dochter van Jaques de Blocq, Kon. Maj. Exceijsmeester te Harlingen, en Maria van der Burgh, en had bij haar 4 kinderen. Hij overleed 20 Aug. 1631.

Zie *Stamb. v. Adel*; Winsemius, *Chr. v. Friesl.* bl. 899, 905, 911; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 365.

OENEMA (Abel of Aemilius), zoon van den vorige, sedert 1627 Grietman van Schoterland. In 1637 twist ontstaan zijnde tusschen Schoterland en Aengwirden over den eigendom der kerk te Heerenveen, werd hij te rade om binnen zijne grietenij eene nieuwe kerk te bouwen op den grond, hem te dien einde door de ridderlijke orde der balie van Utrecht geschonken. Het gebouw werd voor *f* 9500 aanbesteed aan een Harlinger burger. In 1641 was hij lid van de Staten en in 1644 van Gedeputeerden. Hij bleef ongehuwd en overleed 7 April 1647.

Zie *Tegenw. staat van Friesl.* D. XV bl. 521; van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 365.

OENEMA (Tiberius van), broeder van den vorige, werd 1 Dec. 1619 tot Grietman van Utingeradeel benoemd, was in 1631 tevens lid van Gedeputeerden. Hij volgde in 1620 de lijkstaatsie van Graaf Willem Lodewijk, als lid van de Staten wegens Zevenwolden. Hij was toen Grietman en lid van de rekenkamer. Hij huwde Haesje, dochter van Willem van Viersen en Titia Godefredi, overleed 22 Mei 1640, en werd even als zijn vrouw te Oldeboorn in de kerk begraven.

Zie van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 331.

OENEMA (Jacobus of Jaques van), broeder van den vorige, was in 1622 kapitein, in 1635 kolonel bij de Infanterie, werd 10 Jan. 1646 Grietman van Ooststellingwerf en was in het zelfde jaar Volmagt ten landsdage. Hij huwde Taetje van Viersen, zuster van de echtgenoot van zijnen broeder Tiberius, Grietman van Utingeradeel, doch stierf 6 Oct. 1646 kinderloos.

Zie van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 396.

OELSEN (Jacob.) Luitenant ter zee, bevelvoerend officier van den *Beschermer*, tweede schip van de Bataafsche voorhoede in den zeeslag bij Camperduin, 11 October 1797. Aanvankelijk verdedigde zich dat schip kloekmoedig tegen 2 vijandelijke schepen. Gedurende een uur handhaafde de bevelhebber, kapitein Hinxt zich tegen de overmagt, doch ongelukkig bekwam hij een wonde, waaraan hij later overleed. Van dien oogenblik schenen de schepelingen den moed verloren te hebben. Kort daarop werd de bazaansmast omver geschoten, door welk ongeval het gebruik van het roer belemmerd werd en de *Beschermer* uit de linie afviel. Van dat oogenblik af nam het schip geen deel meer aan den strijd, zijnde, volgens getuigenis van Oelsen voor den zee-krijgsraad, niet in de gelegenheid geweest om de zich nog verdedigende schepen der voorhoede van de vice-admiraal de Winter bijstand te bieden of den vijand op eenige andere wijze afstand toe te brengen.

Zie *Sententie van den Hoogen zee-krijgsraad in de zaak van den overl. kapt.* Hinxt *en luit.* Oelsen; J. C. de Jonge. *Gesch. van het Ned. Zeew.* D. VI. bl. 195, 196.

OENKERK (Sixtus van), door Winsemius Sixtus Oldkerkius genoemd, een der eerste hervormde leeraars van Oenkerk, Giekerk en Wijns, Cl. van Leeuw., moest in 1567 vluchten.

Zie Greydanus, *Naaml. der Predikanten onder de Cl. van Franeker.*, bl. 151.

OENIUS of OEMIUS (Paschasius) was in 1569 acht-en-twintig jaren rector of schoolmeester te Zierikzee geweest, toen hij, op last van Alva, door de vicaris Strijen werd gedisteerd. Op zijn verzoek ontving hij, "tot reconpasse zijner getrouwe en lastige diensten" een jaarlijksch inkomen van zes ponden groote vlaams.

Zie Te Water *Historie der Ref. in Zeeland.* bl. 281, 282.

OENTJES (Ruard) in 1477 grietman van Idaarderadeel zegelde, in dit en het volgende jaar de beide stukken omtrent den Leppedijk.

Zie *Charterb. van Friesland*, I. 670, 673; van Sminia, *N. Naaml. van Grietm.* bl. 147.

OERSCHOT (Henri de) een Augustijner monnik in het klooster Bethlehem bij Leuven, leefde in de eerste helft der 15de eeuw. Hij schreef: *Historia de cladibus Leodiensium an. 1469 a Carolo Audace Burgun. duce illatis*, in ms. in de Biblioth. Cotton. p. 131.

Zie Jocher, Adelung, I, V. Fabricius, *Bibl. med. ac infim. Lat.* T. V, p. 470. Oudini, *Comment. de script. Eccl.* etc., T. III p. 2615.

OERTEL (Abraham). Zie Ortell (Abraham.)

OESTBROEC (Claes van) bloeide in den aanvang der 16de eeuw als beeldhouwer te Utrecht, blijkens *Kameraers rekening* 1529 bij Dodt, *Archief* D. III.

Zie Kramm, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV, bl. 1217.

OESCHELWITZ (Z. W. F.) schreef: *de Nederlandsche stalmeester; of grondige onderrichting van al hetgeene betrekking heeft tot het kennen, beslaan en onderhouden, toomen, zadelen der paarden, zoo ook tot de ziektens en gebreken der paarden, en hoe dezelve te kennen en te geneezen zyn. En eindelijk eene verhandeling over het fokken en aanqueecken van paarden. 2e verbeterde druk*, 's *Hage* 1774, 1777 2 e. en pl.

Militair Handhoek voor de Kavallerie m. pl. 's Hage 1761 8.
Hedendaagsche krijgshandel van de Infantery 's Hage 1761 8.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chr.* p. 263; Arrenberg, *Naaml.* p. 384. *Cat.* E. H. à Roy. T. V. p. 2321.

OETBERT een Nederlander uit de IXde eeuw, schreef het *Via S. Frederici Episc. Ultraject.* voorkomende in de *Acta. Sanct.* Tom. IV. 18 Jul. p. 460.

Zie Jöcher in v. Fabricius *Bibl. med. ac inf. Lat.* T. V, p. 470.

OEVER (Hendrik ten) Kunstschilder, wiens werken, in den stijl van Terburg, zeldzaam voorkomen. In de kerkekamer der groote of St. Michielskerk te Zwol hangt van hem eene schilderij, de *Regenten* of *Kerkmeesters* die dezen kostbaren aanbouw onder hun bestuur lieten volbrengen, voorstellende. Men wil dat hij zelf onder deze voorkomt. Volgens Kramm is het geheel uitmuntend geschilderd, klein leven, goed geteekend en schoon van kleur. Het zweemt naar de school van Rembrandt wat het effekt betreft, doch het geheel doet zich voor als een stuk uit de school van Gerard Terburg. Zij werd in 1690 door hem geschilderd. Een ander voortbrengsel van zijn penseel wordt vermeld op *Cat.* van Mr. C. van Citters, van *Middelburg* te Rotterd. 1801 verkocht. Het stelt voor: *eene woning, waarvoor een geslagt varken op een ladder, voorts eene vrouw bij zich hebbende drie kinderen met den blaas spelende, en ander bijwerk, ongemeen natuurlijk en meesterlijk afgebeeld.*

Kramm, t. a. p. bl. 1218. *Kron. v. h. hist Genoots.* D. II, bl. 8.

OETGENS VAN WAVEREN (T. R.) Zie Waveren (T. R. Oetgens van)

OETS (Pieter) een Zeeuw, werd in 1726 geboren. Hij teekende portretten, meest in crayon, woonde lang te Rotterdam, vertrok van daar naar Amsterdam en stierf aldaar in 1790.

Zie Immerzeel, *Leven en Werken der schild.* D. II bl. 274.

OEVEL (A. van) bloeide in het midden der 17de eeuw en was lid der Goessche rederijkerskamer de *Balsembloem*, onder de zinspreuk: *Uyt jonste begrepen.* Er komt van zijne poezy voor in *Vlissings Redens-Lusthof beplant met seer schoone en bequame oeffeningen.* Vliss. 1642 4.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

OEVER (A. H. ten) gaf in het licht:
Eenige regtsgeleerde vraagen en antwoorden aangaande den doodslag, als bij voorbeeld of de wille voor de daad moet gehouden worden enz. Campen, 1744 8.

Zie Abcoude, *Naamlijst*; Awenberg, *Naamlijst*, bl. 317.

OEVER (Aletta ten) echtgenoote van den heer P. Roelfsema te Groningen, schilderde op eene verdienstelijke wijze ter harer uitspanning landschappen. In 1818 waren van haar op de Amsterdamsche tentoonstelling vier schilderstukjes. Ge-

4

zigten in Drenthe en Groningerland, bij zomer en winter, voorstellende. Zij stierf.

Zie Immerzeel, *Lev. en werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. II bl. 276.

OEVER (Mr. Gerh. Joh. van) schreef: *De sanctitate majestatis.* L. B. 1708 4.

Zie Adelung en Rotermund.

OEVER (Henricus Hieronymus ten) werd in 1746 geboren. In 1769 predikant te Scharwoude, in 1773 te Giesen-Oudkerk, in 1777 te Oud-Beijerland, in 1784 te Woerden en in 1787 te 's Hertogenbosch. In 1793 kreeg hij een beroep naar Haarlem, doch daarvoor bedankende, benoemde hem de regering van 's Bosch tot hoogleeraar in de wiskunde, en droeg hem ook later het onderwijs in de Oostersche talen op. In 1816 kreeg hij zijn emeritaat en overleed den 2en Mei 1825 in den ouderdom van ruim 79 jaren.

Hij is bij de geleerde wereld gunstig bekend door drie bekroonde verhandelingen. In 1781 behaalde hij het gouden eermetaal bij de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* voor zijne verhandeling *over de zedelijke opvoeding der jeugd*, en in 1801 voor zijn antwoord op de vraag: *Op welke wijze kan men de min kundige ten klaarste en gemakkelijkste den Schepper leeren kennen in zijne volmaaktheden uit zijne werken.* Amst. 1801 8.

In 1790 wees het *Genootschap tot verdediging van den Christelijken godsdienst* te 's Hage hem een zilveren medaille toe voor zijne beantwoorde prijsvraag: *over de leer der voldoening aan de goddelijke geregtigheid door een Middelaar*, in de werken van het Genootschap afgedrukt.

Zie *Aanh. op het Woordenb. v. Nieuwenhuis* D IV bl. 690; Royaards, *Haagsch Genoots.* bl. 141; C. R. Hermans, *Gesch. der Holl. en Lat. school te 's Bosch* bl. 36; Glasius, *Godgel. Nederl* o. h. w. *Conspect. hist. lit.* p. 27. *Levensg. v. d. Jonkh. van Belgeur* D. II bl. 100; Sepp, *Proeve eener Pragm. Geschied. der Theol.* bl. 90; Kist en Royaards, *Archief*, D. V bl. 268.

OEVER (Lambertus van den) werd te Moergastel geboren en was bachelier in de Theologie. Hij werd in Nov. 1680, in plaats van Johannes Kempenius, president van het Bossche collegie en overleed in den aanvang van 1697.

Zie van Gils, *Kath. Meijer, Memorieboek* bl. 155; Van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisdom van 's Bosch* D. I bl. 357.

OEVEREN (Cornelis van), afkomstig uit twee burger familien, van 's vaders zijde uit Krimpen op de Lek, van moeders zijde uit Rotterdam. Zijn vaderlijke grootvader was Hubertus van Oeveren, te Krimpen op de Lek, proponent bij de Gereformeerde kerk, 7 Julij 1663 bij het Edelmogend collegie der admiraliteits op de Maze tot predikant aangesteld, onder commando van den schout bij nacht Almonde. Cornelis werd den 18den November 1694 te Krimpen op de Lek geboren. Toen hij acht jaren oud was werd zijn vader die schipper was, tot 's lands dienst geprest. Gedurende de 13 maanden die deze in dienst bleef, vergezelde zijn zoon hem naar het oorlogstooneel. Te Rotterdam wedergekeerd, bestelde hem zijn vader eerst bij een schoenmaker, vervolgens bij een wagenmaker en in 1718 zette hij zich als wagenmaker op de Wijnhaven, en trad twee jaren later in het huwelijk met Neeltje Strytdonk, in 1689 geboren, een afstammeling van het geslacht Assendelft. Reeds in 1709 had hij zijn vader verloren. Hij zelf gaf van dat overlijden het volgende berigt:

"Den 9den April van het jaar 1709 stierf mijn vader. Hij was een man, naar den mensch gesproken, ongelukkig van zijne wieg tot zijn dood, doch is zeer christelijk overleden. Twee uren voor zijn sterven, riep hij mij nog aan zyn bed, en zeide: Gy zyt mijn oudste zoon, ik geef u de les, die prins Frederik Hendrik aan zyne kinderen gaf: „Eert God en houd zijn gebod, eert ook uwe moeder en houd vrede onder malkanderen". Voorts zeide hij: ik ga nu henen naar mynen Vader in den hemel, daar heeft Jezus Christus, zijn eeniggeboren zoon, voor mij een plaats bereid; want in zyns Vadershuis zyn vele woningen". Zijne laatste woorden waren: "Het is of er een rouwband voor myne oogen word gebonden, en zant in mijne ooren gestrooit, maar myn geheugen wordt hoe langer hoe grooter en mijne zielsvermogens hoe langer hoe frisscher". Zó sprekende nam God hem op in zijne eeuwige heerlijkheid."

Na den dood zijner eerste vrouw huwde hij in 1728 met Neeltje van der Baars geboren van Berkel, en toen ook deze gestorven was (14 Febr. 1748) nog in hetzelfde jaar (26 April) met Magchiltje Bellaert. Van zijn jeugd af maakte hij zich bekend als een groote vriend van het huis van Oranje-Nassau en werd de hoofdpersoon der Oranjegezinde kleine burgerij. Het was vooral aan hem te danken dat Willem IV door Rotterdam tot stadhouder, kapitein generaal en admiraal werd benoemd. Hij zelf geeft in een werk, waarin hij zijne levensgeschiedenis verhaalt, en na zijn dood onder den titel van *Levensbeschryving van Cornelis van Oeveren — waarin zyne geboorte, opvoeding, verrichtingen, gewigtig Aandeel in de verheffing van zyne Doorluchtige Hoogheid in 1747 en verdere bedryven, benevens zyn getrouwe aankleving aan het gezegend Huis van Oranje, en verscheide ontmoetingen van Hoog-aanzienlijke personen worden voorgesteld* en is in het licht gegeven, een breedvoerig verhaal zijner verrigtingen. „Die dag (der verheffing van Willem IV te Rotterdam tot stadhouder) (dus eindigt hij) die mij zo lang door de gedachten gemaalt had, liep dus zo gelukkig af. Myne ontwerpen, die ik menigmaal met myne vrienden had overlegd, wierden dus ten uitvoer gebragt. Myne daden hadden geringe beginselen, maar groote eindens. Ik mag zeggen, zonder te roemen, dat ik een van de eerste in gansch Holland ben, die de verheffing van zyne Hoogheid opentlyk durfde voorstaan. Dit maakte mij een naam onder myne land- en stadgenooten. Mijn voornemen volbragt zijnde, gedroeg ik my verder zoo als ik altoos gedaan had, als een gehoorzaam ingezeten. Nergens wilde ik my nu meer mede bemoeijen. Sommige myner medeburgers kregen concepten in 't hoofd, daar ik my niet konde noch wilde meede vereenigen." Hij werd den "prinselijken wagenmaker" genoemd. Zijn portret werd vervaardigd en gretig door de prinsgezinden gekocht, niet zelden werd hij door de regering van Rotterdam met vrucht gebruikt tot voorkoming of demping van oproeren; bij Willem IV, de prinses gouvernante en bij Willem V was hij zeer gezien, had de vrije toegang tot het hof en kwam met vele aanzienlijken in aanraking. In 1748 werd hij hof-hellebardier bij de admiraliteit op de Maze, welk ambt hij tot zijn dood toe bekleede. Hij overleed 14 Mei 1787, in den ouderdom van 92½ jaar en werd vier dagen later in zijn geboorteplaats Krimpen op de Lek begraven. Behalve het bovengemeld werkje werd van dezen van Oeveren in het licht gegeven: *Dagverhaal van de Rotterdamsche historie wegens de verkiezing van Willem Carel Hendrik Friso, prince van Oranje, tot stadhouder enz. der vereenigde Nederlanden, voorgevallen* 19 *April* 1747, *opgesteld door C. v. O., gedrukt voor de uitgevers bij de boekverkoopers in de Hollandsche steden te bekomen* 1747. Hij zelf bezorgde in 1751 een tweeden druk van dit geschrift met een opdragt aan zijne Doorl. Hoogheid. Hij beoefende ook de rijmkunst, blijkens eenige ter eere van het Oranjehuis door hem vervaardigde rijmen, die, volgens zijn eigen getuigenis, de goedkeuring van twee door hem genoemde, doch overigens geheel onbekende dichters wegdroegen. Bij gelegenheid dat zijne afbeelding door G. Bakhuysen geschilderd en P. Tanjé gegraveerd, in het licht verscheen, vereerden sommige het met gedichten, van welke er drie bl. 53 en 54 van de Levensbeschrijving zijn gedrukt. De schilder Stolker vervaardigde een carikatuur prent met van Oeveren's portret met deze regels:

"Dit 's Kees van Oeveren, de tweede Don Quichot,
"Een Gek, een windbuil, maar nochthans een Patriot".

Zie, *Levensbeschrijving*, in den tekst aangehaald. *Astrea* 1858. bl. 184. Muller, *Cat. v. portr.*

OEXMELIN (Alexander Olivier) reiziger en geschiedschrijver, volgens het algemeene gevoelen een Vlaam van afkomst en geboorte. In 1666 kwam hij als matroos der W. I. Compagnie op het Schilpadden eiland, waar hij voor 30 kroonen aan een inboorling verkocht werd. Na daar drie jaren gediend te hebben, trad hij in een rooverstroep, waaronder hij tot 1674 bleef. Hij keerde met een Hollandsch schip naar Europa terug en deed vervolgens drie reizen naar Amerika op Hollandsche en Spaansche schepen en was in 1697 bij de verovering van Carthagena. Eenige zinsneden uit zijn reisverhaal doen vermoeden dat hij aan boord de betrekking van chirurgijn vervulde. Men weet den tijd van zijn overlijden niet doch zijne handschriften kwamen in banden van Frontignieres, die ze met den volgenden titel in het licht gaf:

Histoire des aventuriers qui se sont signalès dans les Indes, contenant ce qu'ils ont fait de plus remarquable, avec la vie, les moeurs et les coutumes des boucaniers, et des habits de St. Domingue et de la Tortue de Paris 1680 2 *vol in* 12o. *Trevoux*, 1774—1775, 4 *vol in* 12o. "Le ton

de vérité qui règne dans les écrits d'Ouxmelin les fait lire avec plaisir".

Zie *Biogr.-Univ.* i. v.

OEY (PHILIP JANSZ. VAN) een Utrechtsch stempelsnijder, die in het midden der 16e bloeide.

Zie Kramm *Lev. en Werk. der Holl. en Vl. kunste.* enz. D. IV. bl. 1218.

OEYENBURCH (HENDRIK VAN) volgens Echard te Brussel geboren, werd aldaar Dominikaner monnik en stierf er den laatsten April 1713. Men heeft van hem:

Manuale Concionatorum Euangelicum. Dogmaticum, Morale, sive conciones morales et doctrinales in omnes anni Dominicas. Brux. 1708 8o. Zijn dood verhinderde hem de voortzetting van dit werk.

Zie de Jonghe, *Belg. Dominic.* p. 428; Echard, T. II. p. 785; Paquot, *Mems.* T. II. p. 117.

OFFENHUIZEN (FREDERIK VAN), zoon van Hans of Douwe van Offenhuizen en Rintje Roorda, werd in 1568 door Alva gebannen, wijl hij tot de verbonden Edelen behoorde, doch in 1579, bij de omkeering van zaken, in plaats van Pieter van Boeijmer, Grietman van Franekeradeel. Langen tijd was hij volmagt ten landsdage of voor zich zelven of als gesubstitueerde van zijn schoonbroeder Waltingha. Zijn naam komt ook voor op het monument, te Harlingen voor Caspar Robles opgerigt. Volgens de gedrukte naamlijst was hij ook substituut Grietman van Barradeel, doch echter slechts voor korten tijd. Hij huwde Rieme van Waltijnga, zuster van Hobbe van Waltingha (zie dit art.) bij welke hij 2 dochters had. Zij woonden te Achlum. Van deze dochters huwde Habel Douwe Hottinga; Ath, Karel van der Nitsen, zoon van Martinus, door zijn vrijheidsliefde bekend en van Ida Gratinga. Eene dochter van Ath. van Offenhuizen trad in het huwelijk met Nicolaas Arnoldi, een Poolsch Edelman, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te Franeker.

Zie *Stamb. van Adel;* Vriemoet, *Ath. Fris.* XXXII; van Sminia, *N. Naaml van Grietm.* bl. 193; Winsemius, *Hist. lib.* II p. 214; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III bl. 196, 197.

OFFERHAUS (CHRISTIAAN GERHARD) zoon van Leonard Offerhaus, ontvanger van het Graafschap Mark, werd 30 April 1672 te Hamm geboren, studeerde daar op het gymnasium, zette vervolgens zijne studien te Harderwijk onder Meijer, in 1695 te Utrecht onder Witsius en van Haalen, te Franeker onder Roëll, Vitringa, Perizonius en Rhenferd, te Dordrecht onder Salomon van Til voort, werd in 1696 proponent, en in hetzelfde jaar Hoogleeraar in de godgeleerdheid aan het gymnasium te Hamm, in 1701 predikant te Wezel, in 1708 Hoogleeraar in de godgeleerdheid en de oostersche talen aan het Atheneeum te Deventer, in 1733 emeritus. Hij overleed 31 Dec. 1758, bij zijne vrouw, M. Heshuijsen weduwe van D. Eldinkhuizen één zoon nalatende, die volgt. Hij gaf in het licht:

Dissertatio de vaticinia Noëtica, Franeq. 1695.

Dissert. de regno Assyriorum Hamm 1700.

Exercitatio philologica exhibens synopticam descriptionem vet. Hierosolymae Daventr. 1718 4.

Exercit Ph. lol. de prima mundi aetate Daventr.

Disquisitio Theol. de Ἀλφα *Apocalyptico* en *Mscell. Duisb* T. 1 p. 181—203.

Zie *Neues gel. Europa* Th. XV S. 680—694; Meusels, *Lex.* Th. 1 S. 214; Adelung en Rotermund, e. v.; Wachter, *Geschichtl. Nachrichten über das Hammsche Gymnasium* T. IV. S. 77; F. C. G. Hirsching, *Hist. Litt. Handb.* c. v. *Miscell. Gron.* T. IV *fasc.* III p. 443; *Bibl. Brem. Cl.* II p. 613; *Program. Cl. J. de Rhoer;* Van Eck en Bosscha, 2e *eeuwf. v. h. Athen. Ill. te Deventer* bl. 106; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. I, bl. 241, D. II, bl. 147, 148; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II bl. 378. *Boekz. d. geh. wereld* 1799, bl. 77 volgg.

OFFERHAUS (LEONARD), zoon van den vorige, werd 26 Dec. 1699 te Hamm geboren, ontving zijne eerste letterkundige opleiding te Wezel, kwam in 1706 op het gymnasium te Deventer, en in 1714 te Gouda, waar hij Westerhovius tot leermeester had. In 1720 werd hij student te Deventer, vervolgens te Utrecht, en in 1725 hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Lingen, welk ambt hij met een *Oratio de persecutione Waldensium* aanvaarde. In 1728 benoemden Curatoren hem tot Hoogleeraar in dezelfde wetenschappen te Groningen en hij aanvaardde den 29 Julij dit ambt met een *oratio de causis incrementi Antichristi sex prioribus seculis sive de Antichristo in utero ante ipsius ortum et natitarit.* In plaats der *Professio linguae Latinae* werd hem in 1752 het onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis en aardrijkskunde opgedragen De algemeene geschiedenis behandelde hij aanvankelijk naar aanleiding van het *Rationarium temporum* van Petavius tot dat zijn eigen *Compendium* (Gron. 1751) het licht zag. Bij het onderwijs der geschiedenis des vaderlands gebruikte hij zijn *Compendium hist. foeder. Belgii* (Gron. 1765), bij dat in de aardrijkskunde het *Compendium Cellarii.* Ook onderwees hij de Romeinsche Antiquiteiten, en in 1776/77 hield hij voorlezingen de *historia virorum eruditorum.* Driemaal bekleedde Offerhaus het rectoraat. De onderwerpen zijner oratien, bij de overdragt gehouden, waren: in 1739 *de Caroli crasso, insigni alternantis fortunae exemplo*; in 1746, *de caussis invalencentis Barbariei;* in 1747 (als Prorector), *de singulari Romanorum in re militari prudentia*; in 1755 *de Originibus gentium foederatum Belgium incolentium.* In 1752 hield hij eene *Laudatio funebris W. C. H. Frisonis.* Gron. 1752.

Na het overlijden van Rossal (1744) werd hij Bibliothecaris der Academie, in welke betrekking hij uitgaf: *Catalogus Bibliothecae Acad. Gron.* (Gron. 1758).

Bij gelegenheid dat hij het feest zijner vijftigjarige ambtsbediening te Groningen vierde, begroette de hoogleeraar Arntzenius den jubelaris met een uitvoerig dichtstuk, onder den titel van *Gratulatio viro Cl. Leonardo Offerhaus cum quinquagesimum gesti in Acad. Gron. Omland. numeris annum celebraret, facta in choro templi Academici d.* XVIII *Junii* 1778, waarbij Latijnsche en Nederduidsche verzen van anderen zijn toegevoegd, o. a. *Gratulatio nomine quindecim nepo um facta a Leone Warmolts.* Vroeger verschenen *Carmina ad virum celeb. Leon. Offerhaus in VIII Kal. Mart.* 1775, den dag van zijn 50jarig professoraat

Den 12 Mei 1779 werd hij op de meest eervolle wijze van zijne werkzaamheden ontheven en tot professor ordinarius benoemd. Hij stierf reeds den 18 October daaraanvolgenden.

Hij huwde Cornelia Huijsinga, reeds in 1751 overleden, hem drie kinderen nalatende: Herman Johan, predikant te Winsum, Elisabeth, eerste echtgenoote van N. M. d'Assonville, daarna hertrouwd met Joh. Gregori te Vere en Cornelia Christina, echtgenoote van Mr. J. H. Warmolts. Zijne afbeelding vindt men vóór de 3e uitg. van zijn *Compend. hist. univ.* en vóór die van Schröckh De hoogleeraar de Rhoer hield een lijkrede op hem.

Hij schreef: *Compendium historiae Universalis, quo res sacrae ac profanae in orbe et ecclesia gestae brevissime exhibentur Gron.* 1751, 1756, 1775. Ed. J. M. Schröck. Lips. 1772 2 vol. 8. "Ce n'est qu'une refonte dans le sens du système religieux des Protestans du *Rationarium temporum* de Petau." *Biogr. Univ.*

Diss. hist. philol. de vita Salvatoris privata et publica. Devent. 1720 4o.

Compendium Historiae Foederati Belgii per modum Annalium in usum juventutis Academiae concinnatum. Gron. 1753.

Specilegiorum Historico-chronologicorum Libri tres, Quibus chronologia sacra, origines et fata Regnorum per Orientem, ut et Graecorum migrationes exhibentur. Accedunt Disputationes duae, de Ptolomaeo Aulete, et Vita Salvatoris publica et privata. Nec non Disputatio in Epistola instituti a Viro Clarissimo Gerhardo ten Cate, qua dubiorum et difficilium quorumdam e Prophetis locorum explicatio Evangelicae Historicae congruens traditur. Gron. 1759 4. Dit werk gaf aanleiding tot een letterkundigen twist met J. G. Walther.

Korte schets van de volken, die weleer 't gezegend Nederland bevolkt en bewoond hebben (Haarl. 1761 8o.), ook in *Verh. v. d. Haarl. Maats. der Wetens.* D. VI.

Zijne *Oratio funeb. Guil. Car. Henr. Frisonis* is door mr. Lucas Trip in het Nederd. overgezet en ziet het licht.

Disput. Theol. de ecclesia apostolica totius Ecclesiae. N. T. matre, ad Galat. IV: 26. Ultraj. 1724 4. door Wolf in zijn *Curae. philol. et crit.* T. II p. 750 verkeerdelijk aan Lampe toegeschreven.

Oratio de persecutione Waldensium Ultraj 1725 4.

Diss. histor. de antiquo Assyriorum imperio. Lingen, 1727. 4.

Diss altera acad. de monarchia Assyriorum dilaterata, Lingen 1727 4o.

Oratio de Antichristo in utero. Gron. 1728. 4o.

Diss. histor. chronolog. exhibens synchronismum rerum

paullo ante captivitatem Babylonicum gestarum. Ibid. 1730. 4o.

Diss. hist. chronolog. de rebus sub. Nebucadnezare magno in oriente gestis. Ibid 1734.

Diss. hist. Chronol. altera de rebus sub. Nebucadnezare. Ibid. 1734. 4o.

Diss. de rebus a morte Nebucadnezaris ad Cyri exitum in Oriente gestis. Ibid. 1737. 4o.

Epistola ad virum doctissmum I, Georg. Waltherum, A. M. qua dubia, ab ipso de aere templi mota, renovantur et ratio putandi tempora in Spicilegiis propopsita illustratur et confirmatur. Gron. 1741 4o.

Epistola ad Leon. Offerhausium, in qua dubiorum et difficilium quorundam e Prophetis locorum explicatio, Euangelicae historiae congruens, in Offerhusii *Specil. Hist. chronolog.* p. 577 seqq.

Zie J. de Rhoer, *orat. funeb. in obitum L. O.* Gron. 1761 4o.; Sax, *Onum.* T. VI, p. 316, *Anal.* p. 708, H. Muntinghe *Acta Secul. Acad. Gron.* p. 130. J. F. Wachter *Geschichtl. Nachrichten über das Hammsche Gymn.* s. 71.

Bouman *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II bl. 147, 148, 151; Schotel, *kerk. Dordr.* D. II. bl. 382 *Biogr. Univ.*, Meusels *Lex*, Th. X. s. 214—218; Adelung en Rotermund; Kobus en de Rivecourt. Ziegler, *Hamburg. Verm. Bibl.* I. B. 2 St. S. 288; J. D. Michaelis, *Dissert. de prisca Hierosol. cujus cives christiani sunt* Dez. *Paraphras.* S. 38; Hombergers, *gelehr. Teutschl.* S. 537. *Neue gelehrte Europa Th.* 1. *S.* 30—39. *Th.* IX. *S.* 91—92; F. C. G. Hirschig, *Hist. Litt. Handb.* IV; *Nova acta erud* 1742. P. I. p. 111—129, *Miscell. Gron.* T. III. P. III. p. 523; *Bibl. Hag.* Cl. II. p. 627; *Bibl. rais. Tom.* IV p. 700; *Nova. Misc. Lips.* vol. IV. p. 3999. D. XXV. p. 63. seqq. *Novi. Bibl. Dec.* 1740. p. 456, 1741. *Mars.* p. 532; van Eck en Bossche, *Tweehond. jarig jubelf. d. Doorl. school te Deventer* p. 108. *Gedenkboek der Gron. hooge school* bl. 400; *Boekzaal der gel. wereld,* 1787 à bl. 648, 649, 1779 a bl. 535, b bl. 734, 494. *Cat. der Maatschappij van Ned. Letterkunde.* D. II. bl. 39, 77. Muller, *Cat. v. portr.*

OFFERHAUS (E. D. Assonville geboren) bloeide in het midden der 18e eeuw en maakte zich bekend als dichteres van gelegenheidsverzen, o. a. op het overlijden van Princes Anna weduwe van Willem IV en op het huwelijk van Carel-Christiaan van Nassau-Weilburg en Wilhelmina Carolina, princes van Oranje-Nassau.

Zie van der Aa, *N. V. B. C. W.* o. h. w.

OFFERMANS (Johannes) werd in 1646 te Dordrecht geboren, legde zich op het landschapschilderen toe, doch daar niet in kunnende slagen, verwisselde hij zijn penseel met de verwerskwast.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vl, Kunstsch.* D. II bl. 275. Kramm, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. III bl. 1218.

OFFERMANS (Josuah) een kunstgraveur, leefde in de XVII eeuw in Holland en graveerde portretten o. a. dat van Johannes Michaelius Keratinus of Hornanus, praeceptor aan het Gymnasium te Dordrecht.

Zie Kramm t. a. p. bl. 1218. *Aant.* bl. 114. Schotel, *Ill. School* bl. 84.

OFFIGNIES (Jean d') heer van Marque, sedert 1564 meermalen schepen, in 1577 voorschepen of voorzitter in de schepensbank der stad Bergen in Henegouwen. Hij was een dergenen, die van wege die stad en dat landschap in 1579 het verdrag van verzoening met Parma teekenden. Hij onderteekende ook in 1577 de Unie van Brussel. Hij huwde Catherine des Champs.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* D II, bl. 101, G. J. de Boussu. *Hist. de la Ville de Mons* in de lijst der Schepenen; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel* bl. 204.

OFFIGNIES (Thieri d') heer van Callenelles, achterkleinzoon van Jean D'Offignies, schildknaap, kleinzoon van den bovenstaanden Jean d'Offignies, schepen van Bergen enz., en van Catherine des Champs, vrouw van Callenelles, zoon van Guy d'Offignies, heer van Callenelles en Marguerite Fourneau. Hij werd te Bergen omstreeks 1570 geboren, studeerde in de regten en was in 1597 en 1598 schepen zijner geboorteplaats. Hij werd vervolgens een der eerste raadsheeren van het Groot Baillioschap van Bergen, die als Raadsheeren van den gewonen raad des konings, vóór de instelling van het Souveraine hof van Henegouwen in 1612, diendeden. Hij was zulks ten minste tot 1602, werd in 1517, toen het van den gewonen raad werd gescheiden, raadsheer van het genoemde hof en stierf 3 April 1672.

Hij schreef *Observations sur les Loix et Costumes de Hainaut* in ms. Hij huwde Jeanne van Campen.

Zie Boussu, *Hist. de Mons.* p. 352, 358, 397, 433. Paquo, *Mem. t.* II. p. 475.

OFFRINGA (Nicolaas) of Klaas Luitjes, proponent onder de classis van Groningen, werd in 1686 predikant te Haskerland. Bij zijn peremptoir examen werd hij op zijn verzoek in het Nederduitsch in de Theologie geexamineerd. Zijn werk *de Zin Christi in gelove en liefde*, zonder jaartal in het licht gekomen, werd eerst, nadat de visitatoren er verscheidene veranderingen in gemaakt hadden, geapprobeerd. Hij overleed den 4 Oct. 1699.

Zie Engelsma, *volglijst der predik. van Zevenwouden* bl. 132.

OGELWIGHT Junior (Hendrik) in 1764 te Amsterdam geboren, onderscheidde zich onder de voor het tooneel arbeidende schrijvers. De meeste zijner talrijke stukken zijn in proza, enkele geheel berijmd, anderen door zangen afgewisseld. Zij onderscheiden zich door zachtvloeijendheid. Hij overleed in 1841, en schreef:

Nina of de Zinnelooze door Liefde, tnsp. met zang gev. n. h Fr. Amst. 1789.

Aan de uitmuntendste Nederl. actrice, Mej. Joh. Corn. Wattier, by gelegenheid dat HaarEdel de rol van Nina onvergelijkelijk fraai had uitgevoerd Aldr. 1790.

De Vrindenraad, of het welgeluk: ontwerp; Tnsps. Ald. 1790.

Louise en Volsan, Tnsp. Ald. 1791.

De Schulden, zangsp. gev. n. h. Fr. Ald. 1791.

De korte Dwaling, tnsp. met zang, van Monvel, gev. n. h. Fr. Ald. 1791.

Azemia of de Wilden, tnsp. met zang, gev. n. h. Fr. Ald. 1791.

Het Rozenfeest van Salencia, zangsp. gev. n. h. Fr. Ald. 1792.

Men doet wat men kan en niet wat men wil, blsp. gev. n. h. Fr. van Dorvigny. Ald. 1787.

Aan den uitmuntenden Nederlandschen Tooneelspeler, den heere D. Sardet 1788.

De verbeterde Dwaas, blsp. gev. n. h. Fr. van Patrat. Ald. 1788.

Waldheim, tnsp. Ald. 1789.

De Visitandines, zangsp n. h. Fr. Ald. 1796, 1799.

De Pruik en de Das, blsp. n h. Fr. van D. Picard. Ald. 1797.

Het Geschenk, of de Gelukkige Misvatting; blsp. n. h. Fr. van Patrat, Ald 1797.

De wanhoop van Jocrisse, blsp. n. h. Fr. van Dorvigny. Ald. 1798.

Toberne of de Zweedsche Visschers, zangsp. Ald. 1798.

Mathilde, tnsp. n. h. Fr. van Monvel, Ald. 1801.

De Medeminnaars, zangsp. gev. n, h. Fr. Ald. 1801.

De twee Figaroos, blsp. n. h. Fr. van Martelli, Ald. 1802.

Don Juan of de Steenen Gast; zangsp. n. h. Hgd., vrij gev. Ald. 1804.

De Menschenhater, tnsp. n. h. Fr. Le Misanthrope van Moliere, vrij gev. Ald. 1805.

In *Tooneel- en Mengelpoezy van het Genootschap, onder de zinspreuk: Kunstmin spaart geen vlijt* (Amst. 1776—1791) komt in D. XV, behalve *De Korte Dwaling*, voor:

Vangienne of de Karaktertoets, tnsp. n. l'Habitant de la Guadeloupe van *Mercier* 1788.

Zie van der Aa, *B. N. C. Woordenb.* o. h. w. *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. II bl. 31, 160, 268. *Cat. R. v. d. Aa* bl. 111.

OGGELBEEK (Robert Joris)

schreef:

Onderwijs over den Leere des Catechismus en Avondmaal, Rott. 1708, 1738 8.

Zie Koecher, *Catech. Hist. d. Ger. Kerk* bl. 320; Abcoude, *Naamr.* bl. 264.

OGIER de Deen, een der getrouwe medgezellen van Karel den Groote op zijne wapentogten, zoude van dezen vorst in 801, volgens den geschiedschrijver Mantelius, het graafschap van Loon in Limburg ten geschenke bekomen hebben. Zulks is echter aan twijfel onderhevig. Zeker is het echter, dat Ogier, de edele Paladijn, afstammende uit een geslacht, dat 5 eeuwen zich zeer verdienstelijk had gemaakt, in deze landen zich lang heeft opgehouden.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Leenen in Braband en Limburg,* bl. 218, 253.

OGIERS (Anneken) dochter van Jan Ogiersz., gehuwd met Adriaan Boogaert, plateelbakker te Haarlem, werd als Doopsgezinde 17 Junij 1570 veroordeeld om verdronken en onder de galg begraven te worden, met verbeurdverklaring harer goederen.

Zie van Bracht, *Martel-Spiegel* bl. 505.

OGIER (Carolus) een Latijnsch dichter, over wien:

Baillet, *Jugem. des savans* 1681: Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 79.

OGIER (Simon) of Ogerius, Jur. utr. Doctor, geboren te St. Omer, bloeide in het laatst der 16e eeuw, en was een zeer vruchtbaar en, volgens Peerlkamp, een zoetvloeiend Latijnsch dichter. Hij gaf in het licht:

Irene et Ares ad magnum heroa Alexandrum Farnesium, Duac. 1588 8. Hierbij:

1. *Odarum libri.*
2. *Ombrontherinôn libri.*
3. *Euctiôn libri.*
4. *Sylvarum libri XII.*

Cantilenarum piarum ac pudicarum Enneades duae. Item Perietera. Duaci 1592 8.

Encomiorum (quibus homines laude et honore digni, dignis honestantur laudibus) liber 1, *Accessit ejusdem Auctoris symmictôn liber* 1. Duaci 1597.

Epitaphiorum liber 1.; *ejusdem Brugae, ubi autoris Iter Audomaropoli Brugas, et reditus inde domum describitur* Ibid. 1597 8.

Cameracum, et Alpes versibus descripta Ibid. 1597 8.

Artesia, ubi Provincia Tibulliano versu queritur de cala mitate sibi a Gallis nuper illatâ; accedit ejusdem Tibullis, ubi ostendit quisnam principatum teneat in Eleguâ tam apud Graecos, quam Latinos. Ibid. 1597 8.

Lutetia, carmen. Ibid. 1597 8.

Vervinum, carmen. Ibid. 1598.

Albertus et Isabella, Panegyricus carmine expressus. Accessit ejusdem Encomiorum liber secundus Duaci 1600, 2 part. 1 vol. 8.

Melon libri III.

Nicoleverene.

Threnodiae.

Charisteria Duaci 1600.

Elegiarum Christianarum libri tres.

Galatea.

Calliopesachea.

Paraeneses.

Caletum.

Symbola Antv. 1603 8.

Morini Antv. 1602.

Opuscula scilicet Lutetia Duaci 1690.

Ook had hij een episch gedicht, zoo lang als de Ilias, over de daden der graven van Vlaanderen, aangevangen, doch voltooide het waarschijnlijk niet. Dit gedicht bezorgde hem den titel van *Florias.* Ook vindt men gedichten van hem bij Gruterus. *Delitiae* T. III, p. 706—795.

Zie Locrii, *Chron. Belg.* p. 695; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 676; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 812; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 1102. Paquot, *Mem* T. 1, p. 212; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 78; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.* p. 175, 176. *Bibl. Hulthm.* No. 23485, 23486, 23487, 23488, 24350, 24851, 24852, 26680. Pierse, *Biogr. de Saint. Omer*; *Nouv. Biogr. Général* T. 38, p. 523. *Biogr. Univ.*: Jöcher, Kobus en de Rivecourt.

OGIER (Barbara) dochter van Guillielmus Ogier, bloeide te Antwerpen in het laatst der XVII eeuw. Even als haar vader beoefende zij de Nederlandsche poëzij, en verwierf toen grooten roem als dichteres van:

Verwellecoming op de Sael van Pictura, aen Zijn Doorlucht. Hoogheyd Max. Emmanuel, Hertog van Beijeren, Antw. 1693.

De zegepraelende Academia 1694.

De dood van Clytus, op 's konings verjaarfeest, 19 Dec. 1703, in tegenwoordigheid van den Bisschop en de regering van Antwerpen vertoont.

Pantera.

Zij dichtte in den trant van haar vader. Ook haar echtgenoot Guillam Ignatio Kerricx was een tooneeldichter.

Zie J. Willems, *Verhand. over de Ned. Tael en Letterk.* D. II bl. 140; Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV, bl. 78, 74. *Antw. Alm.* voor 1819 bl. 44. *Cat. v. Tooneelspel. van W. Henskes*, No. 110.

OGIER (Guilielmus) Factor der rederijkerskamers de Violiere en den Olijftack te Antwerpen, waar hij omstreeks 1625 geboren werd. Lamb. Bidloo noemt hem een dichter,

"Die, in zyn taal en stijl en dichterlyke bloemen,
"Meer Amsterdammer als Antwerper is te noemen,
"Bij wien niets ergerlyk voor 't aller tederst oor,
"In straf van 't vuylste quaad der zonden komt te voor."

Minder gunstig is het oordeel van latere kunstkenners, schoon zij toestemmen dat zijne blijspelen zinrijker dan de rederijkerspelen van den gewonen stempel zijn; maar de zamenspraak is in enge platte Vlaamsche straattaal.

Hij schreef:

De Seven Hooft-Sonden, speelsghewys vermakelyck ende leersaem voorgestelt, namelyk: de Hooveerdigheydt, de Gierigheydt, de Onkuysheydt, Haet en Nydt, Gulsigheydt, Gramschap en Traegheyt (in 7 Tooneelstukken, vertoont op de Kamer van de Violieren en die van den Olyf-tack te Antwerpen, tusschen 1639 *en* 1678) Antt. 1682.

Belachelijck Misverstant ofte Boere-Geck, speelgewys uytgebeelt d. 18 *Oct.* 1680 *op de Camer van den Olyf-Tack binnen Antwerpen.* Ald. (hetz. jaar.)

Don Ferdinand ofte Spaenschen Sterrekyker, blsp. verthoont op de Saele der vereende Consten geseyt S. Lucas Gulde, ende uyt-gewerckt door de Liefhebbers van den Olyf-Tack binnen Antwerpen d 21 Oct. 1714. Antw. J. P. Robijns, z. j. kl. 8vo. Een ongenoemde in den *Nevorscher* D. VII bl. 16, stelt dit stuk met Snellaert op naam van zijne dochter Barbera Ogier, wijl het eerst 25 jaren na zijn dood op den Amsterdamschen schouwburg werd vertoond. Met portret van Ogier door G. Boutats naar P. Tys, en twee buitengewone zinnebeeldige titelpl.

Haet en Nyd, klsp. Amst. 1720 kl. 8vo.

Docht dit is geen van de Seven Hooft-Sonden onderscheiden stuk.

Hij moet zijn eerste kluchtspel de *Gulsigheydt* (voorkomende onder de *Seven Hooft-sonden*) in 1617 begonnen zijn te schrijven, doch hij had het ongeluk geene vrienden te hebben, die hem of konden prijzen, of hem zijn gebreken onder 't oog brengen, tot dat hij lid werd van de zoo even genoemde rederijkerskamer *de Olijftak.* Daar leerde hij kennen Joan Jansens.

" eenen Man
"Seer ervaeren, die door oude
"In de const niet en verkoude
"Maar was noch het Hooft daervan,

En voorts zekeren

"van den Bosch, een tweede vriend, die hem mede behulpzaam was in zijne kunstlievende pogingen.

Van de Klucht *de Gulsigheyt* (speelsghewijs vertoont op de Kamer van den *Olijftack* den 18den October Anno 1639 binnen Antwerpen) zegt hij zelf:

"Onse stadt scheen noyt versaedt
"In het sien en in het hooren:
"Hondert mael, en cond' niet stooren,
"Want het bleef in eenen staet.
"Oft het sulckx verdient, oft niet,
"Laet ick Lesers oordeel geven:
"Meer als veertigh Iaren leven
"Is mij d'Eer daervan geschiet.

Daarop laat hij volgen:

"Toch ick sie een ander Licht
"En myn son begint te daelen:
"Weirelts Eer syn IJdel straelen
"Minnen 't Eeuwelijck ghesicht.

Een zijner klachten *de Gramschap*, heeft zich onder den titel van *Moedwillige Bootsgezel* nog ver in de 18den eeuw aan het Amsterdamsch tooneel staande gehouden.

Hij was in 1689 overleden.

Onder zijn portret (Pieter Tijs, pinxit Anno 1660; Garp. Boutats fec. aqua tint. 1682) leest men:

"Dit 'st Wesen sonder siel
"Van aerde myns gelijck
"De siel behoort aan 't Rijck
"Van waers in 't lichaem viel.

Zie Bidloo *Panpoëtio. Bat.* bl. 184; J. F. Willems, *Verhandel. over de Nederd. Tael en Letterk.* D. II. bl. 129 volgg; Witsen Geysbeek *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. I. volgg.; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 163; van Kampen *Beknopte Geschied. der Nederl. Letterk. en Wetens.* D. II. bl. 655; *Antw. Alm.* voor 1819 bl. 48; Snellaert, *Schets eener Geschied. der Nederl. Letterk.* bl. 143—148; *Belg. Museum* D. IX. bl. 308; Schotel, *Tilb. Avondst.* bl. 188; *Navorscher*, D. V. bl. 271. D. VI. bl. 51, 339. D. VII. bl. 16; *Algem. Woordenb. der Zamenl.* o. h. w. Kobus en de Rivecourt; Muller *Cat. v. port. Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. 16. bl. 160; *Cat. Hultm.* D. III. p. 370; Abkoude, *Naamr.* bl. 425.

OGIERS (Bauwin) beeldhouwer te Antwerpen in den aanvang der 16e eeuw.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. Kunstsch.* D. IV. bl. 1219.

OGLE of Ogly (Jean) kolonel en bevelhebber der Staatsche bezetting in Utrecht. In 1610 ontdekte men aldaar een zamenzweering om hem te vatten, het krijgsvolk te overmeesteren en de regering te veranderen. Hij was nog in 1618 in die betrekking, toen hij, die ter betaling van Holland stond, door de staten van dit gewest geboden werd niets te doen noch voor te nemen dan hetgeen hem voor de staten van Utrecht of de Afgevaardigden der staten van Holland bevolen werd. Meermalen komt zijn naam in de geschiedenis dier dagen voor. In 1604 was hij in Ostende, en gaf een verslag van een gedeelte des belegs, gedrukt 1556. Zijn portret, door Faithorne, staat voor F. Veere's *Commentaries*, 1655. fol,

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X. bl. 31, 220, 230. 231, 293, 294.

OGLE (Ulricia) of Ogly, dochter van den Engelschen kolonel Ogly of voltooide hare opvoeding in Engeland, verbond zich in den echt met Willem Swaen en vestigde zich te Utrecht, waar zij door Anna Maria van Schurman en anderen met Nederduitsche en Fransche gedichten begroet werd. Die van Anna Maria van Schurman zijn volgens haar schrijven aan Vorstius (1648) te Leyden, buiten haar weten uitgegeven. Ulricia Ogle was eene zeer begaafde vrouw en een sieraad van het gezelschap dat zich bij Hooft op het slot te Muiden vereenigde. Zij muntte als zangeres uit. Huygens vereerde hare kunstmatige zangen met een vrij luimig gedicht.

Zie Koning, *het Slot te Muiden* bl. 186; Huygens, *Korenbl.* D. III. bl. 150. D. IV. bl. 297; Dez. *Mom. Desult.* p. 195; *Astrea*, 1852 bl. 242; Schotel *A. M. van Schurman*, bl. 50 en bl. 13 der aant.

OGUIER (Robert) van Rijssel in Vlaanderen, werd in 1556 met zijn vrouw en beide zonen, Baudechon en Martin om den geloove ter dood gebragt. Het was in de woning van Oguier, dat de gemeente van Rijssel in het geheim vergaderde.

Zie Haag, *la France Protest.* T. VIII. p. 41.

OHIMONIUS (Christistella) een arts, schrijver van *Divulgatio professionis praxeos medicae in morbis curandis, quorum medica non possibilis est profligatio, inter quos est podagra, coxendicis dolor et arthritis Antv.*

Zie Adelung en Rotermund, i. v.

OESEL, Oezel, Ousel, Ouzel, Oisel, Oiselius, Loisel (Jacob) afstammeling van het aanzienlijk geslacht van dien naam, dat ten tijde van den Bartholomeus-moord Frankrijk verliet, zich in Vlaanderen vestigde, vandaar, om Alva's vervolgingen te ontgaan, naar Leijden week en er een lakenfabriek oprigtte, zoon van Philips Oesel en Maria le Noir, werd 4 Mei 1631 geboren. Zijn vader bestemde hem voor den koophandel en zond hem naar Holland, waar hij te Haarlem, Leijden en Amsterdam zich op dit vak toelegde. Hij had echter zooveel begeerte tot de studie, dat hij van de lessen der Hoogleeraren, op de plaats waar hij zich bevond, gebruik maakte, tot dat zijn vader hem verlof gaf zich er geheel aan te wijden. In 1650 begaf hij zich naar Leijden, waar hij het onderwijs van Salmasius, Heynsius en Boxhornius genoot. Hier maakte hij zulke vorderingen dat hij reeds op een-en-twintigjarigen leeftijd eene goede editie van Minutius Felix kon bezorgen. Van Leijden ging hij naar Utrecht, waar hij in de regtsgeleerdheid studeerde, die hij vervolgens te Leijden vervolgde tot dat hij in 1654 aldaar den graad van doctor verwierf. Nu deed hij een wetenschappelijke reis door Engeland en Frankrijk en wenschte ook Italie te bezoeken; doch daar er de pest heerschte, keerde hij te Geneve naar Frankrijk en vervolgens in 1657 naar Holland terug. Hier hield hij zich zoo te Utrecht, Leijden als 's Hage met letterkundigen arbeid bezig, o. a. met de uitgave der *Institutiones* van Cajus. Men beschuldigt hem, dat hij zoo voor zijn Minutius Felix als voor Cajus van den arbeid van anderen gebruik zou gemaakt hebben en dat de noten van Oesel op den laatste uit den commentarius van Hier. Aleander op Cajus, in 1600 te Venetie gedrukt, zouden getrokken zijn. In 1667 werd Oesel hoogleeraar in de regten te Groningen, en bekleedde dit ambt tot den 20 Junij 1686, toen hij in den ouderdom van 55 jaren stierf. Hij was nimmer gehuwd geweest. Zijn lijk werd in de akademiekerk begraven. J. Mensinga hield eene lijkrede op hem.

Hij schreef en gaf in het licht:

M. Minutii Felicis Octavius, cum integris omnium notis ac commentariis, novaque recensione Jacobi Ouzeli, cujus et accedunt animadversiones. Accedit praeterea liber Julii Firmici Materni V. C. de errore profanarum religionum L. B. 1652 4, 1672 8.

Disputatio inauguralis, de Obligatione, L. B. 1654 4.

Caii, antiquissimi Jurisconsulti, Institutionum fragmenta, cum notis perpetuis. Accedit insuper Aniani Epitome L. B. 1658 8.

I. A. Gellii Noctes atticae, cum Antonii Thysii, Ouzeli et variorum Commentariius L. B. 1666 8, Jac. Gronovius heeft dien Commentarius streng beoordeeld en teregt berispt.

Thesaurus selectorum Numismatum antiquorum à Julio Caesare ad constantinum magnum cum singulorum succincta descriptione et accurata enarratione. Amsterdam 1677. 4.

"Les planches de cet ouvrage (schrijft Niceron) sont les mêmes que celles qui avoient servi en l'ouvrage Flamand de Joachim Oudaan (*Roomsche Mogendheid* Amst. 1671 4.) „Les libraires qui les possédoient étant bien aise d'en avoir un nouvau débit, engagérent Oesel à les accompagner d'un commentaire Latin, qu'il tira pour la plus grande partie de l'original Flamand.' Dezelfde schrijver oordeelt dus over hem: "Il (Oisel) avait quelque érudition, mais c'étoit un insigne plagiaire, dont presque tous les ouvrages ne sont qu'une de pouille de ceux des autres, qui souvent il n'à point nommès pour paroitre davantage original."

Oratio funebris in obitum Jac. Altingii. Groning. 1680 4.

Hij had eene voortreffelijke bibliotheek waarvan in 1687 te Leyden in 2 deelen de catalogus is uitgegeven.

Zie I. Mensinga, *Orat. funeb. in obit. nob. ac celeb. viri Jac. Oiselii, Icti. et Polyhist. eximii Jur. nat. et gentlit. Prof.* Gron. 1686; Morhof *Polyhist.* I, 14, 13, 9; Saxe, *Onom. liter.* t. IV, p. 563, Köningii, *Bibl. Vet. et Nov.* i. v. Crenii *Animad v. philol.* p. 111, p. 168, IX. p. 218; J A. Fabricii, *Centuria Plagiariorum* N. XXXII, p. 40; J. A. Fabricii, *Hist. Bibl.* p. 1, p. 174. *Bibl. Brem.* Cl. VIII, p. 880; Muntinghe, *Acta Secul.* p. 000; Niceron, *Mem.* T, XIII. p. 385, 389; Chaufepiè, *Nouveau Dict. Hist. et Crit*, T, III. i. v. Baillet, *Jugem.* T. II. p. 257; *Biogr. Univ.* i. v. *Nouv. Biogr. Univ.* i. v.; Haag, *la France Protest.* i. v. *Dict. Hist.; Journal des Savants* Fevr. 1715. *Gel. Preussen.* Th. II. p. 320—338; Jöcher, Adelung en Rotermund; *Biblioth. Germ.* VII, *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. v. II. p. 1475, 1476; Kobus en de Rivecourt, *Gedenkb. d. Gron. Hooges.* bl. 42—43.

OESEL (Philippus) neef van den vorige, zoon van Michel Oesel en Esther van Huysteen, werd 7 October 1671 te Dantzig geboren, verloor vroeg zijne ouders, en werd door zijne voogden en zijne schoonmoeder opgevoed. Na de lagere scholen te zijn geboorteplaats doorloopen te hebben, legde hij zich te Bremen op de wijsbegeerte, godgeleerdheid en Hebreeuwsche taal toe. Van daar ging hij naar Groningen, Franeker en Leyden, waar hij groote vorderingen maakte in de godgeleerdheid en Bijbelsche critiek. Vooral legde hij zich op de Oostersche talen toe, zoodat zijne tijdgenooten hem op een rij met Buxtorf en Coccejus stelden. In 1697 bezocht hij Engeland, maakte daar kennis met beroemde mannen en onderzocht de zeldzame handschriften die zich in de bibliotheek te Londen, Oxford en Cambridge bevonden. Vervolgens reisde hij door Frankrijk en Duitschland, bezocht zijne bloedverwanten te Dantzig, en keerde vervolgens naar Holland terug (1706), waar hij zich op de geneeskunde toelegde. In 1709 werd hij te Franeker doctor in de geneeskunde, na het verdedigen eener *Dissertatio inauguralis de lepra cutis Hebraeorum.* Franeq. 1709 4. Te Leyden wedergekeerd, werd hij er in 1711 predikant bij de Hoogduitsche gemeente tot 1717 toen hij te Frankfort aan den Oder, waar men hem reeds in 1706 tot predikant begeerd had, tot hoogleeraar in de Godgeleerdheid en tevens tot predikant werd beroepen. Omtrent twee jaren later huwde hij Anna Christina Ring, doch die vereeniging duurde niet lang. Hij stierf 12 April 1724, zonder kinderen na te laten. Dietr. Sigfr. Claessen hield eene lijkrede op hem, en Nicolaas Westermannus schreef een *Elogium Philippi Ouselii Theologi Francofurtani propter Oderam*, geplaatst in de *Bibl. Bremensis* el. VII p. 877 seqq.

Hij schreef, behalve de genoemde Dissertatie, ook in Schillingii *Comment. de leprâ* L. B. 1778 8. p. 4—68.

De Accentuatione Hebraeorum metrica tractatus. Lugd. Bat. 1714.

De Accentuatione Hebraeorum prosaica. Lugd. Bat. 1715. 4.

Welligt in het eerstgemelde werk hetzelfde met *Introductio in accentuationem Hebraeorum metricam* L. B. 1714 4o. door Chaufepié vermeld, in welks voorrede hij beweerde dat de punten en accenten zoo oud als de H. S. zijn, een gevoe-

len ook door Buxtorf en Coccejus omhelsd, maar door Cappellus verworpen.

De auctore Decalogi, diss. duae, Francof. ad V. 1717, 1718 4o.

De decalogo soli Israëli dato diss. tres. Francof. 1719.

De naturâ decalogi diss. duae. Ibid. 1723 4.

De nominibus decalogi Francof. 1717 8.

De denario regni coelorum s. Parabola Matth. XX. 1—16. *diss. duae; Francof.* 1720, 1723.

Encomium taciturnitatis; Vituperium loquacitatis, in ms. in het Britsch Museum. p. 893, 499. In *Bibl. Brem.* t. a. p. vindt men een Lat. brief van Fr. Burmannus en Hadrianus Relandus aan Oeselius en in Tom i. *Thesauri epistolici Lacrosiani* een brief van hem aan Lacroze.

Zie, behalve de *Orat. Funeb.* van Claessen en het *Elogium* van Westermannus, *Bibl. Germ.* Tom. XII *Art.* IX, p. 188, 140. Chaufepié, *Dict. Hist. et crit.* i. v.; Haag, *la France Prot.* i. v.; *Biogr. Univ.* i. v. *Biogr. Hist.* i. v. *Nouv. Biogr. Univ.* i. v.; Prideaux *Hist. des Juifs.* T. II. p. 164—194. *Journal des Scav.* Fevr, 1715, p. 215; Jócher, Adelung, Rotermund, Hinsching, *Hist, Lit. Handb. beruhmter ü denkwürd. Personen.* T, VI. L. 220.

OKEGHEM (Jan) beroemd toonkunstenaar omtrent 1430 in een der steden van Henegouwen, waarschijnlijk te Bavay geboren, in de eerste jaren der 15e eeuw, te Tours in de eerste jaren der 16e eeuw gestorven. Men weet niet in welke school hij zich gevormd heeft, doch het is waarschijnlijk dat hij Gilles Binchois, eerste zanger van den Hertog van Bourgondie, wiens hof zich toen te Peronne, niet ver van Bavay bevond, tot leermeester heeft gehad. Zijn talent werd spoedig opgemerkt en hij kwam bij Karel VII als eerste zanger of kapelaan in dienst. Na den dood van Karel VII (1461) verliet Okeghem waarschijnlijk het hof en begaf zich naar de abdij van St. Martijn van Tours, waar hij later het ambt van zanger en tresorier vervulde.

Jean Lemaire, Belgisch dichter en geschiedschrijver te Bavay geboren, en tijdgenoot van Okeghem in diens ouderdom, meldt dat hij in 1512 nog in die abdij was. Okeghem moet toen 81 of 82 jaren bereikt hebben. Zijn sterfjaar is onzeker: volgens Kiesewelter was het 1513. Deze meester, een der kundigste van zijn tijd, heeft ook leerlingen gevormd, die zelve weer leermeesters van anderen werden. De lofspraken van zijn leerlingen hebben hem tot het hoofd eener school verheven. „On voit, par ce que sous reste de ses ouvrages, leest men in de Nouv. Biogr. Générale, „qu'il était bien superieur à Dufay et à ses autres prédécesseurs immédiats dans l'art d'écrire, les partiees sont mieux *contenues* dans leurs limites naturelles; les croisements sont plus habilement évités; l'harmonie est mieux remplie. *L'imitation* et le *Canon*, dont on trouve les premiers rudiments dans les oeuvres des musiciens de la fin du quaorsziéme siècle, prennent entre ses mains plus de développement et une forme plus régulière. Glaréan deelt in zijn *Dodecachordon* een *Canon* voor drie stemmen, een *Kyrié* voor vier stemmen en het *Benedictus* voor vier stemmen der mis *ad omnem tinum* en Kiesewetter het *Kyrie* der mis *Gaudeamus* van hem mede. Verscheidene missen van Okeghem worden in hands. bewaard in de pauselijke kapel te Rome. Fétiss bezat een hands. uit de XVe eeuw met drie motetten van dezen musicus. Glaréan zegt in zijn *Dodecachordon*, en vele schrijvers hebben het herhaald, dat Okeghem een mis voor 36 stemmen schreef, doch D. Denne Baron houdt zulks voor zeer onwaarschijnlijk.

Zie Glaréan, *Dodecachordon*; Faber, *Erotemata musices practicae;* Wilphlingseder, *Erotemata practicae continentia praecipuas ejus artis praeceptiones;* Hawkins, *History of the science and practice of music;* Burney, *a general history of music;* Forkel, *Algemeine Geschichte der Musik;* Fétis, *Mémoire sur les musiciens Neerlandais* en *Recherches sur la musique des roi de France et de quelques Princes, depuis Philippe le Bel jusqu'à la fin du règne de Louis XIV.* (*Revue Musicale* t. XII p. 234) en *Biogr. univ. des musiciens;* Kiesewetter, *Die Verdienste der Nierländer um die Tonkunst;* Dez., *Geschichte der Europaeisch abendlandischen oder unsrer heutiger Musik.* Art van D Denne Baron, p. 574, T. XXVII, der *Nouv. Biogr. Générale publieé pa Firmin Didot frêres, sous la la direction de M. le Dr. Hoefer.*

OLDENBARNEVELD (Mr. J. van) Ridder, Heer van den Tempel, Roderys, Berkel enz., Raad-Advocaat van Holland, Bewaarder van het Groot Zegel en der charters van Holland, werd den 14 Sept. 1547 te Amersfoort geboren. Hij sproot uit een adelijk geslacht 't welk in en voor de XVe eeuw de ridderhofstad Oldenbarneveld bij Nieuwkerk op de Veluwe bewoonde. In den jare 1603 noemde hem de Staten van Holland Jonkheer Joan van Oldenbarneveld. Zijn vader was Gerard van Oldenbarneveld, zijne moeder Dekena van Weede van Stoutenburg, dochter van Johan van Weede van Stoutenburg: Claas van Oldenbarneveld was zijn grootvader en deze een achterkleinzoon van Ernst van Oldenbarneveld, schildknaap, omtrent 1425 gestorven, die zich van Nieuwkerk met ter woon naar Amersfoort verplaatste. Hij was gehuwd geweest met Alyd van Lookhorst Johansd. Na zich waarschijnlijk aan het gymnasium zijner geboorteplaats in de oude talen geoefend te hebben, legde hij zich in 1564 en 1565 te 's Hage op de regten toe en vervolgde in 1566 en 1567 zijne studien te Leuven en Bourges in Frankrijk. In het laatstgemelde jaar dwong hem de burgeroorlog met veel andere studenten Frankrijk te verloten, hij reisde door het graafschap Bourgondië en Besancon, het graafschap van Monspelgart en een gedeelte van Zwitserland naar Bazel, en vandaar naar Keulen, waar hij zijne regtsgeleerde studie hervatte. Vandaar begaf hij zich naar Heidelberg, vervolgens naar Italie, en wedergekeerd werd in 1572 advocaat voor 't Hof van Holland. Toen in 1572 de President Raden, en de meeste advocaten en suppoosten van het Hof den Haag verlieten en zich naar Utrecht begaven, weigerde hij te volgen en was een der drie advocaten, die zich het eerst onder het gouvernement van den prins stelden. Hij trad nu opentlijk als belijder der gereformeerde religie op, woonde verschillende kerkelijke vergaderingen en de openbare godsdienst bij en werd gebruikt als commissaris tot het maken van behoorlijken staat van "wapening der Ingezetenen en vordering eener wettige contributie." Toen men te 's Hage elk oogenblik de Spanjaarden te gemoet zag, vertrok hij in Februarij 1573 naar Delft, en behoorde in hetzelfde jaar tot hen die onder Batenburg tot ontzet van het deerlijk benaauwde Haarlem uittrokken. Of hij toen reeds de post van advocaat der staten van Holland bekleedde, blijkt niet, doch wel dat hij later daartoe werd aangesteld op een wedde van 18 ponden.

Na als commissaris tot vordering van het ontzet van Leijden werkzaam te zijn geweest, reisde hij in het begin van 1576 naar Zeeland tot defensie van de gemeente van Zierikzee en werd na de pacificatie van Gend pensionaris te Rotterdam. Sedert gebruikte men hem niet slechts in gewigtige zaken, die steeds meer het geheele land betroffen, als tot het sluiten der Unie van Utrecht (1579), en tot het ontwerpen der voorwaarden, waarop Willem I tot graaf van Holland zou worden gehuldigd. De prins beminde en achtte hem zeer en vertrouwde hem veel toe, ook omtrent de gewigtigste en neteligste punten van het staatsbestuur.

Toen de treffende slag, die in 1584 het vaderland van zijn vader beroofde, dat ontwijfelbaar aan Parma's wapenen en staatkunde scheen te moeten onderwerpen, was het Oldenbarneveld die als door de Voorzienigheid geroepen was, zich voor den geschokten staat in de bres te stellen en hem door zijne staatkundige wijsheid voor den val te behoeden. Wij lezen niet dat hij eenig deel heeft gehad in den noodlottigen handel over de opdragt der hooge overheid aan Frankrijk, hij was daarentegen een der afgevaardigden tot hetzelfde doel naar Engeland, waaruit oppervlakkig meer heil te spellen scheen.

Ook Elizabeth weigerde even als Hendrik III de souvereiniteit, maar besloot toch onderstand en hulpbenden in te verleenen en haar gunsteling, Leicester, kwam met krijgsvolk in het land. De algemeene Staten benoemden hem onmiddelijk (1586) tot gouverneur-generaal der Unie, met gelijke magt als de vorige landvoogden onder de grafelijke regering bezeten hadden. De doorzigtige Oldenbarneveld, bevroedende waartoe die uitgebreide magt, aan dezen vreemdeling verleend, zou leiden, bevorderde de benoeming van Maurits tot Stadhouder, Kapitein-generaal en Admiraal van Holland en Zeeland, onder eene instructie, gegrond op die, welke zijn vader in 1556 van den koning van Spanje ontvangen had, met toevoeging van een raad, op wiens advys hij in de gewigtigste zaken moest handelen. Leicester nam de verheffing van Maurits zeer euvel op, en het schijnt dat hij van toen af daarop bedacht was, om zich in de landgewesten vrienden te maken en de belangen van Holland, vooral den koophandel, daaraan op te offeren. Hoe het zij; Oldenbarneveld was van dien tijd af de ziel der raadplegingen in Holland tegen Leicester. Het ambt van advocaat van Holland en Raadpensionaris, was slechts eene bediening in de handen van gewone menschen, doch aan groote mannen gaf het altijd het bestuur over de provincie en een zeer gewigtig aandeel in de regering van den staat, waarvan Holland zulk een gewigtig deel was, in handen. Daarom trachtte ook Leicester den man, wien hij allen tegenstand tegen

zich en de Engelsche partij toeschreef, die hem eenmaal de verkeerdheid van zijn bestuur, vooral de stremming des koophandels, rustig had onder het oog gebragt en zelfs doen bekennen, die meermalen alleen de spits tegen hem afbeet, die alle aanslagen ontmaskerde, — dezen man trachtte hij te vatten en naar Engeland op te zenden. Toen waren de namen van Oldenbarneveld en Maurits steeds onafscheidelijk als steunpilaren van 's lands onafhankelijkheid. Oldenbarneveld was als een tweede vader van dezen heldhaftigen vorst en zonder zijn zorg en waakzaamheid zou hoogst waarschijnlijk de Engelsche invloed den zoon van Willem I, die toen nog die volksgezindheid niet genoot, welke later zijn deel werd, wel uit het kabinet en het bestuur over 't leger hebben weten te weren. Moeijelijk en gewigtig was de taak van den advokaat; gelijktijdig toch moest hij worstelen tegen Engelsche kuiperij, tegen de predikanten en het door hem opgeruide volk, tegen de misnoegde krijgsknechten onder Sonoy en tegen Spanjes magt onder het beleid van Parma. Later heeft men hem beschuldigd van toen het hoofd te hebben laten hangen naar Spanje, maar hij was ten tijde van Leicester juist de man, die de toenmalige vredesonderhandelingen afkeurde, als geschikt om het land weder onder Spanje te brengen, en toen hij den post van advokaat van Holland aanvaardde was het uitdrukkelijk onder de voorwaarde dat hij, in geval van onderhandeling met Spanje, dadelijk van zijn post zou ontslagen worden.

Toen Leicester naar Engeland was wedergekeerd, waren de staatsleden bedacht op sommige veranderingen in den algemeenen toestand en het beleid van zaken. Het stadhouderschap van het Sticht van Utrecht stond thans open. Oldenbarneveld oordeelde dat 's lands belang vorderde, dit gewest met Holland en Zeeland onder één stadhouder te vereenigen. Om de gezindheid der gemoederen te peilen, hield hij verstand met eenige stichtsche edelen. Met veel moeite haalde hij deze tot zijn ontwerp over. Diensvolgens werd in Febr. 1590 de stadhouderlijke waardigheid van het Sticht van Utrecht aan Maurits opgedragen. Meer en meer ontving hij sprekende bewijzen van de tevredenheid van 's lands staten over zijn ijver voor het algemeen welzijn en wijs beleid. Zoo ontving hij voor zijne medewerking aan de inneming van Breda, door middel van een turfschip, een fraaijen vergulden kop, op welken de gantsche geschiedenis kunstig gedreven was, ten geschenke, en de staten stonden ten getuige bij den doop van zijn zoon Willem, later heer van Stoutenburg, schonken hem, bij wijze van pillegift, een kop ter waarde van *f* 600 en het kind eene lijfrente van *f* 200 's jaars. In 1582 werd hij tot een der gemagtigden verkozen, tot het beramen eener kerkordening, die eerst in 1591 tot stand kwam; in 1598 werd hij met Justinus van Nassau, admiraal van Zeeland, tot gezant naar Frankrijk en Engeland benoemd om Hendrik IV en Elizabeth tot volharding in den oorlog tegen Spanje te bewegen; als afgevaardigde te velde hielp hij de belegeringen van Zutphen, Deventer en Nijmegen door Maurits doorzetten. Vijfentwintigmaal woonde hij van 1591 tot 1604 in gemelde hoedanigheid de krijgsverrigtingen bij, bevorderde de togten van Linschoten, Heemskerk en Barendsz tot ontdekking van den Noordoostelijken doortogt en bragt veel bij tot de oprigting der O. I Maatschappij in 1602. In 1603 werd hij met Frederik Hendrik, Walraven, heer van Brederode en Jacob Valke, Rentmeester van Zeeland, op nieuw naar Engeland gezonden om den koning tegen den Spanjaard op te zetten en tot ondersteuning der Nederlanden te bewegen, ook om de elf schepen, met toestemming des overledenen konings in Engeland met monden krijgsbehoeften beladen, tot ontzet van Oostende, vandaar te mogen voeren. Niet ongegrond bleek eerlang des advokaats vermoeden, bij den Engelschen koning geopperd, omtrent de neiging van het spaansche hof tot vrede. Verschillende oorzaken, die door den schranderen staatsman waren voorzien, liepen tot die neiging zamen. De oorlog kostte 's maands aan Philips meer dan drie honderd duizend kroonen, eene som, reeds voor jaren lastig, thans ondragelijk geworden. Dit geldgebrek was oorzaak, dat de koninklijke veldheer Spinola, geen kans ziende om den krijg met roem te blijven voeren, bij zijn meester ernstig op een vredehandeling aandrong; ook eenige spaansche grooten en de Portugezen, thans aan het spaansche juk onderworpen, hunkerden naar dien vrede, daar de overwinningen der staatschen ter zee hunnen koophandel en zeevaart, zoo in het Oosten als in Europa geheel ten gronde bragten: de aartshertog Albertus zelfs was er begeerig naar. Reeds in 1606 liet de laatstgemelde aangaande zijne gezindheid, onder anderen aan Oldenbarneveld eenige opening doen. Wijd uiteenloopende waren hieromtrent de gevoelen hier te lande.

Sommigen achtten den vrede gansch hopeloos, eenigen begeerden haar niet, en onder deze prins Maurits en de Hollandsche en Zeeuwsche kooplieden. Oldenbarneveld stond aan het hoofd van een derden aanhang, die den vrede wenschelijk en noodig achtten, doch hij wilde geen vrede dan op eerlijke voorwaarden. Dit bleek genoegzaam bij de onderhandeling van 1608, toen hij bij het vertrek der gezanten verklaarde, "dat zij eenmaal vruchteloos zouden begeeren, dat zij thans zoo stijfhoofdig verwierpen, en dat het nog verder te vergieten bloed, den Spanjaarden aan 't versmaden van den vrede zou schuldig verklaren." Wij zouden de grenzen, ons tot dit artikel vergund, te ver overschrijden, indien wij de handelingen van Oldenbarneveld tot sluiting van het bestand voet voor voet volgden. Genoeg zij het, dat verschil van inzigten de spanning tusschen Maurits en Oldenbarneveld, waarvan reeds sporen ten tijde van den luisterrijken slag bij Nieuwpoort te ontdekken zijn, bevorderde, eene spanning die gedurende het bestand onder de kerkelijke beroeringen meer en meer toenam. Het is bekend dat Oldenbarneveld beschuldigd wordt dat hij de wettige magt en den prins besnoeide ter verheffing van de zijne, en dat hij zich daartoe van de godsdienstige twisten der Remonstranten en Contra-remonstranten bediend heeft. Ons bestek gedoogt niet, om ook hierover uit te wijden, evenmin als over eene andere beschuldiging, dat hij diensten aan Frankrijk zou bewezen hebben, die meer dat rijk als onzen staat zouden hebben bevoordeeld, en waarvoor hij door den koning ruim beloond zou zijn geworden. Voorzigtiger had hij, die volgens sommigen van geldgierigheid niet is vrij te pleiten, gedaan, zóo hij het geschenk had afgeslagen. Ook geven zijne trouwste aanhangers toe, dat hij in zijn ijver te verre ging, toen hij ook in Utrecht de waardgelders zocht in te voeren; hij had voor zijn gewest alleen, niet voor de andere zorg te dragen. De lotgevallen van Oldenbarneveld van 1609—1619 zijn uitvoerig geboekt en te bekend, om ze ook slechts in eene korte schets mede te deelen, doch, hoeveel er ook over hem geschreven is, tot nog toe bestaat er echter geen onpartijdige geschiedenis van dezen staatsman. Deze zal welligt dan alleen kunnen gescgreven worden, wanneer al zijne *Gedenkschriften*, van welke de heer van Deventer reeds drie deelen in het licht gaf, en andere belangrijke stukken, die reeds ontdekt zijn, het licht zien, maar dan ook moet een man die niet slechts onpartijdig is, maar op de hoogte der historische wetenschap staat de pen voeren. Doch hoe men over Oldenbarneveld's gedrag oordeele, zeker is het, dat het vaderland grootelijks aan hem verpligt is, en dat hij een der eminentste staatslieden van zijn eeuw was; ja dat hij schier alleen het roer van staat stuurde. Zijne buiten- en binnenlandsche betrekkingen waren uitgebreid; zijn invloed was onbeperkt; hij was de vraagbaak van allen; een man van grooten bedrijve, werkzaamheid, geheugen en beleid, ja ongemeen in alles. Hierin komen allen overeen, zelfs zij, die hem op het hevigst beschuldigen. Zijn dood was zijner waardig, en de woorden die hij op het schavot uitsprak, zullen bij het late nageslacht eerbied blijven wekken.

Na zijn dood is hij steeds verschillend beoordeeld: terwijl dezen hem den nederlandschen Cato noemden, kreten anderen hem als een landverrader uit. Enkelen pleitten hem van alle beschuldigingen niet vrij, doch stemmen toe dat hij "ter goeder trouw zijne oogmerken en middelen voor wettig hield en bleef houden." Maurits zelf beschreef hem "als een grijsaard, die, na in zijne jeugd sommige dingen verzonnen en ze rond gevent te hebben, zelve in zijn ouderdom eindelijk die voor waar had gaan houden en van die waarheid zijn behoud deed afhangen."

Hij was een groot voorstander van al wat tot bloei en welvaart van zijn vaderland kon strekken; beschermde kunsten en wetenschappen, en inzonderheid heeft de Leydsche Hoogeschool veel aan hem te danken. De geleerden hielden hem in hooge achting. Scaliger wijdde hem zijne uitgaaf van *Hippolyti Canon Paschalis Episcopi* Lugd. Bat. 1595 4o. Hij, Dousa, Barlaeus, Baudius, Meursius, (de leermeester zijner kinderen) Bertius, Grotius, Heinsius, Schriverius en later Vondel, Westerbaan, om slechts eenigen te noemen, hieven lofliederen te zijner eere aan; de beroemste kunstenaars beelden hem af. Vondel, Duim, Nomsz, bewerkte een gedeelte zijner levensgeschiedenis voor het tooneel, in Frankrijk gaf de dichter Lemiere een treurspel in het licht, getiteld:

Barneveld, *Grand-Pensionaire de Hollande*; zijn stokje waarop hij leunde toen hij het schavot betrad, het zwaard, waarmede hij onthoofd were, de ring die hij aan zijn dienaar gaf, en andere voorwerpen door hem gebruikt, worden als relikwien bewaard.

Vondel, Oudaan, den Elger, Zeeus, van der Pot en anderen, dichtten bijschriften onder zijne afbeelding; Koster vervaardigd zijn grafschift. Buiten 's lands wordt hij voor een martelaar van staat, "voor een der edelste, maar ook der ongelukkigste liefhebbers eener geregelde vrijheid beschouwd"; koning Willem I liet in den aanvang van zijn bestuur het standbeeld van Oldenbarneveld te Brussel onder de vier grootste mannen, die het vaderland heeft voortgebragt, plaatsen.

Hij huwde Maria van Utrecht en had de volgende kinderen:

Reinier van Oldenbarneveld. (die volgt.)

Jan van Oldenbarneveld, in 1632 of 1633 kinderloos overleden.

Willem van Oldenbarneveld. (die volgt.)

Gerard van Oldenbarneveld, gehuwd met Deliane van Weede, dochter van Cornelis van Weede.

Adriana van Oldenbarneveld, gehuwd met Reijnauld van Brederode, ridder, vrijheer en baron tot Wesenbergh, heer tot Veenhuizen, Spanbroek, Oosthuizen, Etershem, Hofreede, Schaerdam, Quadijk, president van den Hoogen raad van Holland, Zeeland en Westfriesland. Zij overleed in 1601.

Maria van Oldenbarneveld, gehuwd met Cornelis van der Mijle, Ambagtsheer van de Mijle, Dubbeldam en St. Anthoniespolder, raad in den Rade van State der Vereenigde Nederlanden.

Francoise van Oldenbarneveld, vrouwe van den Tempel en Berkel, huwde Adriaan van Naaldwijk, heer van Tempel. Zij overleed omtrent 1645, hij leefde nog 23 Dec. 1659 doch was overleden 1 Sept. 1660. Zij lieten na: Johan van Naaldwijk, ambagtsheer van Berkel, leefde nog 21 Jan. 1658, doch was overleden Dec. 1659; Reijnier van Naaldwijk, ook voor zijn vader overleden. Anna Maria van Naaldwijk, huwde Hendrik van Losecaat. Zij was weduwe 21 Jan 1658, sedert 1660 vrouw van Berkel, 3 Jan. 1665 overleden, kinderen nalalende.

Gertruda van Oldenbarneveld, op welke Meursius een lijkvers vervaardigde. J. v. O. is zeer dikwijls in plaat gebragt, o. a. naar M. J. Mierevelt door Gaspard de Besliniere te Parijs. Zeer groot folio. Een portret door de Staten-Generaal 1619 verboden en daardoor zeer zeldzaam.

Hij schreef:

Remonstrantie aan den Hooge ende Mooghende Heeren Staten van de landen van Hollandt ende West-Vrieslandt van Heer Johan van Oldenbarneveld, Ridder, Advocaet van den zelven lande. 's Gravenh. 1618. Ook in het Duitsch en Fransch en Lat. (*Mysteria Hollandica l. Oldenb. Apologia ad status Holl. et West-Frisiae. Durocortori* 1618 4, *ex interpretatione Petri Holders* Ibid 1618 4, Francof. 1618 4.

Zie over de verschillende uitgaven dezer Rem. *Manes H. Grotii*. p. 712, 713. Muller en Thiele, *Bibl. v. Pamfletten* bl. 183.

Corte verthoninge van J. v. O. op de remonstrantie v. Françoin van Aerssens in 1618, met de Bijlagen daertoe betrekkelijk in Hist. Gen. Kron. 6 jg. 41. Ook in hands. op *Cat. d'une remarq. collect.* cet p. 9.

Remonstrantie rakende constitutie van den staet deser Nederlanden in 't stuck van de politie ende financie door J. v. O. in Hist. Gen. Chr. D. VI, bl. 257 volgg.

Gedenkschriften van J. v. O. en zijn tijd., verz. en met inl. en aanteek. uitgegeven door L. van Deventer.

Brieven van en aan Oldenbarneveld vindt men zoo gedrukt als in mss. Gedrukt is zijn brief aan zijn huisvrouw en kinderen *uyt de kamer der droeffenisse* 13 *Mei* 1619 in zijne verschillende levensbeschrijvingen, in het Latijn in *Praest. ac vir. erud. Epistol. Ep.* CCCLV en in *Manes Grotii p.* 162. Voorts zijn drie brieven van hem uitgegeven door Dr. Schotel in *Utrechtsche Volksalm.* 1855 en een brief van Bockenbergh aan hem T. a. p. 1856, en een van Baudius onder diens *Epp.* p.

Meer brieven op *Cat. te Water* bl. 114, *Cat. mss. van Koning* bl. 116, *Cat. mss. van Voorst* bl. 136, 190. *Cat. d'une remarq. collect. de mss. la Haye* 1862 p. 55. *Cat. d'une belle collect. mss. de dont la vente aura lieu* 15 Oct. 1855 *suiv. par M. Nijhoff p.* 10. *Cat. mss. v. J. Schouten p.* 56.

In hands.

Overzigt van de laatste kerkelijke gebeurtenissen, sedert de conferentien van 's Hage en Delft 1611 7 pp. fol., op *Cat. d'une remarq. collect.* etc. p. 9.

Zie *Waerachtige Historie van de ghevanckenisse, bekentenisse, leste woorden ende droevige doot van wijlen Heer Johan van Oldenbarneveld, Ridder enz. Te samen ghebracht meest uijt zijner Edt. eijgene behendelijck uijtgezondene ende bewaerde schriften, die men daarvan heeft connen becomen. Mitsgaders uijt de verklaringe van zijne Ed. Dienaer Johan Francken, ende 't gunt voorts bij een yder notoir is. Ghedruckt in 't jaer ons Heeren* 1620; *Historie van het leven en sterven van Heer Johan van Oldenbarneveld, Ridder enz. waarachtelijk beschreven door een Liefhebber der waarheid.* (Mr. Cornelis Bosch?) *In 't jaar ons Heeren Anno* 1648; *Historie van het leven en sterven van Johan vun Oldenbarneveld, Ridder enz., waarachtelijk beschreven door een liefhebber der waarheydt. Den tweeden druck vermeerdert met hetgene in den eersten druck was nagelaten, ende andere noodige dingen. Op Loevesteijn, voor Lieven van Vrijheid, in 't jaer onses Heeren* 1658; *quaels; Waerachtige Historie van 't Geslachte, Geboorte, Leven, Bedrijf, Gevangenisse, Examinatie, Bekentenisse, Rechters, Proceduren, Brieven, laatste Woorden en Doodt van wijlen J. van Oldenbarneveld Ridder. Te Amsterdam bij Jozua van der Straten, anno* 1669 *kl.* 8o; *Waarachtige Historie van 't Geslachte, Geboorte, Leven, Bedrijf enz. Den tweeden Druck verbetert, van groote fouten gezuivert, en vermeerdert met verscheide dingen en eenige Schriften van Jan Franken, laatst wachtmeester tot Amersfoort, en in zijn jonkheid Dienaer van zijn Edelheid tot zijn Dood, reeds te voren gedrukt. Tot Rotterdam bij Johannes Naeranus Anno* 1670 kl. 8 (verg. over deze biografien: Tydeman, *Nalez. op Bilderdijk, Vad. Hist.* D. IX bl. 306 volgg. D. X bl. 326. D. Groebe, *Letterl. Maands.* Febr. 1824; J. D. Meijer, *Verslag v. d. openb. zit. d. 2e kl. v. h. Kon. Ned. Inst. d.* 13 *Maart* 1835 bl. 56, 82. H. Grotii, *Manes* p. 713, 714.) *Gulden Legende van den Nieuwen St. Jan, dat is: Cort Verhael van den Edeldom, deuchden ende handelingen van meester Jan van Barnevelt, ghewesene advocaat van Hollandt ende West-Vrieslandt. Ghedruckt anno* 1618. Vuil paskwil op O. op den titel een houtsnede, die zijn portret moet verbeelden. (Over de verschillende drukken, zie Muller en Tiele, *Bibl. v. Pamflett.* D. I, bl. 185.) *Verhaal van J. v. Oldenbs. Leven en Daden gerigt tegen zijne beschuldigers* 14 *April* 1618, 44 pp. fol. (*Cat. des d'une Collect. remarq. de mss.* p. 10.); *Levensb. v. eenige meest Nederl. Mannen en Vrouwen* D II; *Vaderl. Chocolaad*, Amst. 1706 bl. 1—15; A. C Oudemans, *Het Leven en de Lotgevallen van J. v. O.* Amst. 1826 m. portr.

ms. Genealogie van J. v. O., Geneal. aanteek., preuves, stukken betreffende de nalatenschap van J. v. O., meest allen opgesteld door F. van Limburch en M. v. d. Craght, 1 vol. f. ms.; *Geslacht van J. v. O. Généal. aanteek. daarover met afschriften van oude charters en vele andere stukken daartoe betrekkelijk, voorts Correspondentie daarover van V. Spaen, V. Wijn en andd. Allen verz. door G. van Hasselt.* 1 *vol. fol. ms.; ms. Memorie over de afkomst van M. v. Utrecht en de brieven van legitimatie, opgesteld door M. v. d. Craght, corresp. daarover met W. v. d. Pot* fol (*Catal. d'une collect. remarq. de mss. d'autographes etc. ven.* 1—3 *Dec.* 1862 *à la Haye* p. 45 No. 603, 604, 605.) Deze mss. behoorden tot de collectie van wijlen den minister van Maanen; Bouman, *Geld. Hooges.* D, II, bl. 15. *Bijl* bl. 78 volgg. van het Hofdicht. *Endeldijk* van W. v. d. Pot (Leid. 1768 4o) m. portr. v. M. v. Utrecht. *Belangrijke brief van den geschi dschrijver Bockenbergh aan J. van O., over de geslachten Amersfoordt, Stoutenburch en van Weede*, medegedeeld door Dr. Schotel in *Utr. Volksalm.* 1856 bl. 145; J. J. Dodt v. Flensburg, *Goederen van O. in 't sticht van Utrecht in* 1623 in v. d. Monde, *Tijds.* D. VII, bl. 171; J. L. Kesteloot, *Oldenbarneveld's heerlijkheid Roderijs, onuitgegeven opschriften van Vondel enz.*, Gend 1852 8o; *Navorscher* Regist. M. Siegenbeek, *Toetsing der gronden over de onderstelling dat tusschen M. van St. Aldegonde en O. vroegtijdig eene merkelijke verwijdering heeft plaats gehad* in *Nijhoff's Bijdr.* D. VII, bl. 153. Dez. *over den strijd van O. tegen de geestelijke heerschzucht en ter vestiging van het republikeinsch stelsel van regering in Redev. en verh.* bl. 72; H. Beyerman, *O. de staten van Holland en Leycester in* 1585 en 1586. Dev. 1847 8.; Dez., *Met wat hart hebben de Staten van Holl. en O. den graaf van Leycester verwelkomd* in *Vad. Letteroef.* 1846 D. II, bl. 101; Huber, *Hedend. Rechtsgel.* B. IV, K: XVIII, p. 1; H. Grotius, *Paral. Republ.* p. 11, 15, 66 en 76; Scheltema, *Staatk. Ned.* i. v.; Vreede, *Over de verdiensten onzer voorouders in het vak van Diplomatie* bl. 14 volgg. Dez. *Inl. tot eene geschied. d. Nederl. Diplom. Tweede ged. Tweede st.* bl. 163 volgg.; J. D. Meijer, *over J. v. O. als de man, aan wien de staatk. vorming van ons land tot een gemeenebest is toe te schrijven, Z. Inst. versl. d. openb. verg. der 2e kl.* 1835. *Verh. in gel. genoots.* D. II, bl. 249; Mr. S. Ips. Wiselius, *Staatk. Verlicht. d. Nederl.* in *Mnem.* XIII st. bl. 56; Slingelandt, *Staatk. Geschrift.* D. III bl. 30; (Karakter) Ceresier, *Tafereel d. Ned. Gebeurt,* D. IV, bl. 436, 424; Van Kampen, *Nederl. Karakterk.*, D. I, bl. 436, 437, 443, 447, 448, 452, 455. D. II, bl. 59, 63. (regtspl. dood.) *Pasquillen op de val van O.* in Tiele en Muller, *Bibl. v. Nederl. Pamfl.* D. I, bl. 195, 196; G. Brandt *Hist. d. Regtspl. v. O.*, Rott. 1710; Dr. F. L. Hoffmann, *Notice relative à une collection de mss. possédée dans la seconde moitié du XVII siècle et les premières années du XVIII à Dordrecht, par David Flud van Giffen et vendue à la Haye en* 1705, p. 8.

(*Verhooren van J. v. O.*), *uitgegeven d. h. Hist. Gen. Utr.* 1850. Siegenbeek, *Verslag der verhooren van O.* Haarl. 1849; *Hist. Gen. Kron.*, 6 jg., bl. 257; *Extracten uit de verhooren van J. v. O. met eenige aanteek. van Prof. K. W. T.* ms. op *Bibl. Tydeman.*, in P. V, p. 41. *Muys van Holy in onmin met zijn echtgenoote wegens de bemoeijingen in het proces van O.* in *Nav.*, D. IX, bl. 296; *Request der kinderen van J. v. O., aan den hove van Holland om surcheance*

van de requestratie zijner goederen. — *Copie Declinatoir Advies van Mr. N. van Kinschot daarop.* — *Request van de wed. van O. in dispositie op gen. Request* 1619 Zie *Cat. d'une coll. rem.* p. 10. *Relation der causes et motifs pourquoi le sieur J. v. O. a esté decapité à la Haye* Dordr. 1618, 1619 8; A. Stolker, *Bijzonderh. uit het eigenh. verhael v. J. Francken, laatste dienaar van 's lands adv.* J v. O., *wegens het dezen en den dienaar wedervaren en tot op den dood van O.* in *Vad. Lett.* 1828 D. II, bl. 86; *Sententie van J. v. O.*, 's Gravenh., 1618, 1619 4 en 8; (Over de verschillende uitgaven d. sententie, zoo in het Lat. als Holl. Zie *Manes Grotii* p 712, 713) *Articul en ordeel over J. v. O. Adv. v. Holt.* 1619 4; I. da Costa, *Inlicht. omtrent het karakter van Prins Maurits en de Rechtspl. van J. v. O.* Rotterd. 1825 2 St. 8; H. de Groot, *Verantw. d. wett. reg. v. Holl.*; C. van Bijnckershoek, *Quaest. Jur. publ.* Lib. II; Kluit, *Gesch. d. Holl. Staatsreg.* D. III, bl. 135.

Degen, waarmede O. tot ridder werd geslagen. Hist. Gen. Kron. 8 jg. bl. 189; *Koperen eereplaat op 't praalbeeld van O.* Bild. t. a. p. D. X bl. 309. *Koperen plaat van 't wapen van O.* Bild. t. a. p. *Begrafplaats Nav.* (Reg.)

(*Ring*) 13 Mei 1619 *vereerd aan zijn knecht J. Francken, Cat. v. Geschiedk. zelds.*, Gornichem Aug. 1829, Bild. t. a. p. bl. 310. *K. en L. bode* 1829 D. I, bl. 429, *Hist. Gen. Kron.* 5 jg. bl. 440, 12 jg. bl. 58.

(*Stokje*) Vondels *Ged.* bl. 77. *Apollos harp.* bl. 309, 341, Westerbaan, *Ged.* Het is thans in bezit v. d. Baron B. T. van Heemstra te Leyden.

(*Zwaard*) *waarmede hij is onthoofd, Cat. d. Tentoonst. te Utrecht*, bl. 18. *Cat. d. Tentoonst. te Delft* 1863 bl. *Cat. d. Boek., Antiq. en Rarit., van Wilh. Greve med. dr.* bl. 47.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II, bl. 159; *Praaltooneel v. Ned. wonderen,* D. III. *Grafschrift dòor S. Koster* in *Bloemkrans v. versch. Ged.* bl. 18.

(*Afbeelding en gedichten er op.*) *Muller, Cat. v. portr., Cat. d'une collect. remarq.* p. 10, *Ploemkr. v. versch. Ged.* bl. 39, 523. Den Elger, *Ned.* bl. 98. Oudaan, *Poezy,* D. III, bl. 317; Zeeus, *Ged.* bl. 361; Vondel, *Hekeld.*, bl. 41. *Nav.* 1865 bl. 120.

(Eereverzen) Grotii, *Poëm,* p. 210; Meursius, *Poem* p. 211; Fr. Duim, *Eeuwg. v. d. Heer J. v. O., onth. d.* 19 *Mey* 1619, *Gedr. in 't jaar* 1719. *Ned. en Lat. Keurd.*, D. I, bl. 113, D. III, bl. 13, 15; J. van Vondel, *Ged.* bl. 77. G. Brandt, *Ned.* bl. 117. Van Haren, *de Geuzen Penning op* O., *Nav.* D. II bl. 312.

De geschiedk. werken van Brandt, Baudartius, Uijtenbogaert, Trigland, IJpey en Dermout, Regenbogen, Bor, Meteren, Wagenaar, van Wijn *op Wagenaar*, Cerisier, de Clercq, Te Water, Bilderdijk, Groen van Prinsteren, Beeloo, de woordeboeken van Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, ook in de *Bijv.* Kobus en de Rivecourt.

Hooft, *Mengelwerk*, bl. 191.

Calkoen, *Oldenb. eer verdedigd. tegen den Adv. der Vad. Kerk*, bl. 250.

's Gravezande, *de Unie van Utrecht herdacht*, bl. 65.

V. Mieris, *Hist. der Ned. vorst.*, D. I, bl 61.

Beaufort, *Lev. van Willem II*, D. bl. 492.

Te Water, *Ref. van Zeel.*, bl. 240, 241; Stijl, *Opkomst en bloei d. Nederl.*; Blomhert, *Gesch. v. h. Ver. Nederl.*, bl. 201; Van Bemmel, *Beschrijv. v. Amersf.*, bl. 440; M. v. d. Kemp, *Maurits van Nassau*, pass.; Schotel, *Floris van Pallant*, bl. 171 volgg. 244; Dez. *Jean Diodati*, bl. 74. Dez., *Gesch. Letter- en Oudheidk. werken*, bl. 184: Mr. C L. Vitringa, *Gedenks.* D. I, bl. 61: Vollenhoven, *Broeders Gevangen.*, bl. 179.

Nijhoff, *Bijdr. v. Ned. Gesch. en Oudh.*, D. I, bl. 99, D. V bl. 95, D. VI bl. 96, D. VII bl. 46—64, D. VIII bl. 131—140: Collot d'Escury, *Holl. Roem*, A. II bl. 26, 152, II bl. 64, A. II bl. 174, 175, 176, 177, 178; Vreede, *Hooge Raad*, I bl. 43, II bl. 10.

Groen van Prinsterer, *Archiv. 2e Serie*, T. I, p. 350, 392, 609, T. II, p. LIV, LXVI, LXVI—LXXVI, 35, 353, 78, 79, 87, 121—206, 472, 475, 353, svv. 564 svv, 557.

Kist en Rooyaards, *Archief*, D. III, bl. 407. 2e Serie, D. III, bl. 317—320, D. VIII bl. 351. *Chr. v. h. Hist. Genoots.* (Reg.) De levensbeschrijvingen van Grotius, door Brandt, Burigny, Luden. *Navorscher,* Regist. *Nederl. Spect.*, 1860, 1862.

Du Thou, *Hist. Sui temp.*, l. I: H. Grotii, *Belg. Phoen. Manes.* (Ind.) Bentivoglio, *Relat. delle Tregua di Fiandra*, p. 298: Moreri, *Biogr. Univ., N. Biogr. Génér., Biogr. hist.* Oetinger, *Bibl. Biogr.* p. 1334: Sismondi, *Hist. d. Republ. Ital.* T. XII, p. 234: l'Abbé St. Real, *Conjur. contre Nenise*; Carleton, *Lett. et Negoc.* (Ind.) L'Aubery, *Mem.*, p. 296, 368, 396.

Bauer, Jöcher, Adelung en Rotermund, H Gelzer, *Prins Moritz und Oldenbarneveld, eine Politische und Kirchliche Krise der Niederlande* in *Frauenfeld Schweiz Mus* Th. III, S. 167.

Vondel, *Palamedes oft vermomde Onnozelheyd,* trsp. Annt. 1630, 1664, 1671 enz.

Fr. Duim, *Het regtsgeding van J. v. O.*, en Annt. 1745.

J. Nomsz., *Oldenbarneveld*, *trsp.* Amst. 1787 m. pl. *Bibl. d. Maats. van Nederl. Lett.*, D. III bl. 442. *Bibl. Tydem.*, *hss.* p. 41. *Bibl. Hulth.* (Reg.) Muller, *Cat. v. Portr.*

OLDENBARNEVELD (Dr. Elias van) Ridder, broeder van den vorige, werd in 1586, in plaats van zijn broeder, pensionaris van Rotterdam, in welke bediening hij zich loffelijk en eerlijk kweet. Hij werd in 1602 met anderen geroepen tot eene geheime opening van zijn broeder tot verheffing van prins Maurits. In 1610 werd hij met Johan van Duivenvoorde, heer van Warmont en Woude (die kort voor het vertrek van het gezantschap overleed), Johan Berk, Albert de Veer en Mr. Albert Joachimi, pensionarissen te Dort, Amsterdam en Goes naar Engeland gezonden en door den koning tot ridder geslagen. Hij stierf zeer onverwacht in 1612, bij zijne huisvrouw N. van Krimpen, de volgende kinderen nalatende.

Gerrit van Oldenbarneveld, overleden 5 Aug. 1603.
Willem van Oldenbarneveld,
Deliane van Oldenbarneveld,
Reijnier van Oldenbarneveld,
Petronella van Oldenbarneveld, huwt met Taillefer de Moriacq, die de volgende kinderen bij haar verwekte: Anna, gehuwd met Steven van der Dussen, Heer van de Noordwijken, die kinderen naliet.
Petronella overleden 7 Junij 1684.

Zie ms. *Geneal v. Oldenb.*, *Leven van Oldenb.*, bl. 13: Van Wijn, *Bijv. op Wagenaar*, D. X, bl. 25, *Nal. op Wagenaar*, D. I, bl. 318: Scheltema, *Staatk. Nederl.*, o.h.w. *Nat. J. Koning* (ms) p. 116.

OLDENBARNEVELD (Reinier van), zoon van den vorige, Heer van den Tempel, Ambagtsheer van Groeneveld, Brandwijk en Gijbeland, Houtvester van Holland en West-Friesland, Hoogheemraad van Delfland. In Augustus 1606 werden hij en zijn broeder Willem te Heidelberg als studenten ingeschreven zoo wel als Johannes Meursius hun paedagoog. Toen zijn vader gevangen was genomen, begaf hij zich met zijne beide schoonbroeders van der Mijle en Veenhuizen naar prins Maurits, en verzocht hem dat men hunnen vader, wegens zijn ouderdom, zijn huis tot gevangenis mogt geven. De prins antwoordde dat zulks ter beslissing aan de Staten-Generaal stond, waarop zij zich tot deze wendden, doch geen antwoord ontvingen. Ook begaf hij zich met zijn broeder Stoutenburg en zijn schoonbroeder Veenhuizen naar den Engelschen gezant Carleton, en verzocht hem een gunstig berigt te willen geven, wanneer de zaak huns vaders op het tapijt zou komen, en de staten het gevoelen der ambassadeurs vragen, waartoe de gezant meende dat zij en hunne vrienden het werk trachtten te beleiden.

Na den dood zijns vaders werd hij van het Houtvesterschap en Heemraadschap van Delfland ontzet. Zijn broeder Willem wikkelde hem in 1623 in den aanslag tegen het leven van Prins Maurits, waartoe hij geld verschafte. Na de ontdekking van den aanslag nam hij de vlucht, en begaf zich, op aanraden zijner huisvrouw, naar Scheveningen, waar een visscher hem aanbood, hem elders heen te brengen. Verschrikt op het gezigt der ruime zee, ging hij met de visscher en zijn kamerdienaar langs het strand naar 't naaste dorp, waar een wagen besteld werd om hem naar Zandvoort en voorts naar Egmond te brengen. Hier trok hij een visscherspij aan, liet zich naar Petten brengen en van daar overvoeren naar Texel. Zich hier niet vertrouwende, stak hij naar Vlieland over, waar hij scheep dacht te gaan. Hij werd echter herkend, door den schout van het eiland gevat, naar den Haag gevoerd, op de gevangenpoort gezet en veroordeeld om onthalsd te worden, welk vonnis, nadat zijne moeder en vrouw, vergezeld van hun zoontje, den prins te vergeefs om genade hadden gesmeekt, aan hem werd voltrokken in 1623.

Hij was gehuwd met Anna Weytsen, vrouw van Brandwijk en Gijbeland, later hertrouwd met Jacob Westerbaan, en in 1648 overleden.

Zie *'t Haegsche Discours, belangende de groote verraderij, onlangs ghehoort ende ghesien, met allen het gheene dat als tot noch toch toe in 's Graven-Haghe ghepasseert is. Met het Placcaet der Staten* (*van* 9 *Febr*).; *Publ. ter ontdekking van R. en W. v. Oldenb. Adr. v. d. Dussen ende als medebeleyders ende aendrijvers van de zamenzweering* (*in d.* 16 *Febr.*) *Copye ofte Brief dewelcke is overgesonden uyt 's Graven-Haghe dewelcke meesterdeel inhoudt het schrickelijck verraadt 't welck sij souden begaen hebben aan den Heer Pr. van Oranje; Het vierdaeghsche Licht van Februarij, daer in te sien is de wonderlijcke ende grouwelijcke Haeghsche Tragoédie: ofte compositie tegen het lieve vaderlandt ontdeckt door dese eerwaerdighe mannen enz.; Sententien, bij den Hove van Hollandt, ghearresteerdt jegens R. v. Oldenb. enz.; Justitia geschiedt in 's Gravenhage den* 23 *van Meert, over van Groenevelt, soon van den ouden Barnevelt.*

Brandt, *Hist. de Ref.* D. II, bl. 647, 842, D. IV bl. 291, 909, 933, 941, 956, 1045, 1047, 1048, 1049, 1050, 1052; Uijtenbogaert, *Leven*, B. IX bl 183; Baudartius, *Mém.* Bl. X bl. 15; Dwinglo, *Verantw.*, bl. 222, 223—229, 240, 304—306; P. Scriverius, *Oud Bat. Aant.* bl. 192, Jeannin, *Negoc.* T. II, p. 333, 334; Carleton, *Lett. et Negoç.* T. II p. 377, 390; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X, bl. 238, 391, 350, 453, 459, 461, 465, 473; Van Wijn, *Nal. op Wagenaar*, bl. 329, 360 *Leven v. Nederl. Man. en Vrouw.*, D. V, bl. 210; van Deventer, *Gedenkschr., van J. v. Oldenb., Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. V, bl. 304, D. VII bl. 49; Kok, Kobus en de Rivecourt. Westerbaen, *Gedicht.*, Cerisier,; Bilderdijk, Halmael.

R. en W. van Oldenb. trap. Leeuw. 1828; J. de Wal, in *Handel. d. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1865, bl. 82, 154.; Muller, *Cat. van portr.*

OLDENBARNEVELD (Willem van) broeder van den vorige, ridder, Heer van Stoutenburg en St. Aldegonde, ambagtsheer van West-Souburg en Seroonspolder, gouverneur der stede en lande van Bergen-op-Zoom, edelman ordinaris van Zijner Majesteits kamer van Frankrijk, ritmeester van een compagnie ruiters in dienst der Vereenigde Nederlanden, werd in 1590 te 's Hage geboren, en ontving bij zijn doop een pillegift der Staten van Holland (1). Van zijne jeugd is ons niets bekend als dat hij te Heidelberg studeerde. Wij ontmoeten hem eerst na de gevangenneming van zijn vader bij Carleton, (zie het vorig artikel) en zien hem, even als Reinier, van zijne ambten en waardigheden ontslagen, en daar zijn vaderlijke goederen, uit welke hij jaarlijks f 2000 moest trekken, verbeurd verklaard werden, werd hij schier van al zijne inkomsten beroofd. Hij was de hoofdaanlegger van den aanslag op het leven van prins Maurits in 1623, die door de geschiedschrijvers uitvoerig geboekt is. Hij was gelukkiger dan zijn broeder, en ontkwam, nadat de aanslag ontdekt was, het gevaar. Hij zou zich in een kist uit 's Hage hebben doen dragen, kwam heimelijk te Rotterdam en onthield zich daar met van der Dussen, wel tien of twaalf dagen, ten huize van een gewezen speelman, doch nu van goede middelen, wachtende tot dat het naauwe toezigt wat zou verslappen. Eindelijk huurden zij een schip voor f 1000, met beding dat de schipper, Jacob Beltjes genaamd, kaas zou laden op Wesel, en hen en hunne dienaars er onder verbergen. Anderen zeggen dat zij zich in het vooronder verschuilden, en schippers pijen aantrokken om niet erkend te worden. Zij hadden zich van spijs en drank wel voorzien, en lieten, als zij bij steden kwamen, door den schipper eenige ververschiug koopen. Dus de Waal opvarende, bleven zij eenige uren voor Nijmegen liggen; hier werden zij het eerst door den schippersknecht gezien die hen echter niet kenden. Men maakte hem diets dat het geestelijke heeren waren, die hij niet moest verklappen, en schonk hem twee rijksdaalders, opdat hij zwijgen zou. Omtrent het tolhuis, niet ver van Schenkenschans, moesten zij eenige uren blijven wachten. Hier zond Stoutenburg zijn knecht aan land om iets te koopen, of, gelijk anderen willen, om te vernemen, welke geruchten in de schans omtrent zijnen heer liepen. In de schans werd hij terstond erkend door eenige soldaten, die hem te Bergen op den Zoom, terwijl Stoutenburg aldaar gouverneur was, gezien hadden. Men vraagde hem terstond naar zijnen heer. In het eerst hield hij zich onkundig, zeggende dat zijn heer al voor lang vertrokken was. Men hield zich met zijn antwoord niet voldaan, dreigde hem met de pijnbank en deed hem dus erkennen hetgeen men weten wilde. Terstond werden eenige soldaten naar het schip gezonden; doch deze kwamen te laat; want Stoutenburg met van der Dussen en den schipper, in de boot op het water visschende en uit het achterblijven van den knecht eenig vermoeden opvattende, lieten zich zonder uitstel door den schipper naar de overzijde van den Waal op Kleefschen bodem brengen. Hier huurden zij eenen wagen, die hen en den schipper te post naar Goch bragt. Deze stad had spaansche bezetting in, de bevelhebber ontving hen vriendelijk, en gaf hun, na eenige dagen toevens, een sterk geleide mede naar Brussel, waar de Aartshertogin Isabella hen eerlang, bij eene schriftelijke acte, in hare bescherming nam. De huisvrouw van van der Dussen volgde eerlang haren man naar Brussel, en strekte hem tot eene trouwe hulp in zijne ballingschap. Maar de heer van Stoutenburg was zoo gelukkig niet. Zijne echtgenoote Walburg van Marnix, dochter van den beroemden Philips van Marnix, heer van St. Aldegonde, weigerde hetzij aan gebrek aan liefde of uit weerzin in zijne misdaad, hem in zijne ongelegenheid gezelschap te houden, en liet hare afkeerigheid van hem en zijn doen openlijk blijken. De staten schreven sedert brieven aan de aartshertogin, met verzoek dat men hem zou overleveren; doch het werd geweigerd. Hij deed daarna eene reis door Frankrijk en Italie. Te Brussel wedergekeerd, vond hij zich in groote verlegenheid. Aan de eene zijde zocht hij door zijne vrienden, toen de tijden een weinig bedaard waren, pardon en landwinning te verkrijgen, van den anderen kant werd hij van de spaanschgezinden aangezocht, om zich onder hen in de krijgsdienst te begeven. Eenige vrienden raadden hem, dat hij in eenigen anderen oorlog, buiten nadeel van zijn vaderland, zijn fortuin zoude zoeken. Lang stond hij in twijfel, werwaarts over te halen. Eindelijk besloot hij geheel van partij te wisselen, en zoowel de godsdienst als de wapenen van den vijand aan te nemen. In of omtrent het jaar 1626, nam hij dienst onder de aartshertogin, en sedert zag men hem, als ritmeester de wapenen voeren tegen het vaderland, tot groot verdriet zijner bloedverwanten.

Hij werd benevens zijn vader 17 Mei 1611 door koning Jacobus I van Engeland tot ridder geslagen.

(1) In *Tres. rek. van Dordrecht* 1590.

Jacob Muys van Holy de som 33 ℒ van 4 groot over zijne verschoten reyscosten ende vacatien, dat hij van wegen dezer stadt gecommitteert zijnde van heeren Staten van Hollandt is gereijst in de Haege, om als getuyge te staen over den doop van de zoone van den Advocaat van den Lande met Johan van Oldenbarneveldt, dte genoempt was Willem 33 ℒ.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. IV, bl. 291, 900, 903, 904—929, 933, 957, 959, 960; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X bl. 390, 450, 451, 452, 459, 461, 465, 467; Cerisier, Bilderdijk, Carleton, *Lett. Mém. et Negociat*, T. II p. 377, 379; *Chr. v. h. Hist. Genoots*, D. IV, bl. 102, 170, D. V, bl. 434, D. X bl. 23; v. d. Monde, *Utr. Tijdsch.*, 2e s., D. II bl. 157; Lussicus, Hoogstraten, Kok, Kobus en de Rivecourt. Muller *Cat. van portr.*

OLDENBARNEVELD (A. W. van) was .... schreef:

Spec. Acad. de Elburgo ejusque statu municipali. Parderov. 1760 4o.

Zie Bodel Nyenhuis *Topogr. Lijst van plaatsb.* No. 810.

OLDENBARNEVELT (J. G. van) genaamd Tullingh was in 1757 te Leijden in de regten gepromoveerd, en noemde zich in 1789 Oud-Fiscaal van de Generaliteit te 's Hage.

Men heeft van hem:

Onderzoek of de Bestaltbrief voor de militie van den staat van den laatsten Februarij 1579 *kracht van wet gehad hebbe enz.* Utrecht 1783 8.

Brieven over Texel, uit de aanteekeningen van wijlen P. van Cuijck te saamengesteld door J. G. v. O. m. pl. Delft 1789 8.

Zie Arrenberg. *Naaml.* bl.; Bodel Nyenhuis, *Topogr, lijst van Plaatsb.* bl. 157 No. 1718.

OLDENBORGH (Pieter van) Secretaris en Penningmeester der steede en Landen van Willemstad, geboren 1750, en aldaar overleden 14 Junij 1812, schreef:

De belegering en verdediging van de Willemstad in Maart 1793, *met afbeeldingen. Dordr. en Amst.* 1793 8. *Bijlage tot hetzelve* Amst. 1798.

Zie mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst van Plaatsbeschrijv.* bl. 49.

OLDENBURG (Fr. Justus van) schreef:

Verschil tusschen de leer der gereformeerde kerk en die der remonstranten in Nederland. Utrecht 1769 8.

Over de tolerantie Utrecht 1769 8.

De Hoogeerwaarde heer P. Chevalier verdedigd ten aanzien van zijne kerkelijke gronden der christelijke zedeleer en het gebruik der Engelsche Predikwijze. Leyden 1772. 8.

Arrenberg *Niamz* bl. 384. Bibl. *Hulthem.* N. 25322.

OLDENBURG Jun. (F. J. van) (I. W. Boers) schreef:

Vaderlandsche brieven over de denkwijze van J. F. Martinel, aangaande het Synode van Dordrecht in 1618 *en* 1619, *het karakter der Fransche Natie en de Staatkundige inzigten der prinsen van Oranje* 2e dr. Rotterd. 1794, kl. 8.

Zie Brinkman, *Naaml. Nat. der Maats. v. Ned. Letterk.* te *Leijd.* D III, bl. 245.

OLDENBURG. (Marcus van) Opperkoopman in dienst der O. I. compagnie, werd in 1633 door Philippus Lucasz, gouverneur van Amboina, ordinaris raad en later (1635) directeur van den handel, naar den mogol Sjah Djohan gezonden ter regeling van eenige handelszaken.

Zie *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. VIII bl. 270 330.

OLDENBURG (Jacobus) doctor in de wijsbegeerte, was achtereenvolgende predikant te Witmarsum, Blya, Hoge-Beyntum en Emden. Na ruim vier jaren in de laatstgemelde plaats "gelieft als een vader, ontzien als een opsiender van hare sielen, en een besorger van haar heyl" het Evangelie verkondigd te hebben, nam hij in 1688 zijn afscheid, en deed in Aug. daaraanvolgenden zijne intrede te Dordrecht, waar hij, in plaats van Vrechem, op eene wedde van *f* 609 beroe-

pen was. Beide, zijn afscheid en intreerede gaf hij in hetzelfde jaar met een gedicht van Alb. Alberthome: *Eccl. Emd.* te Dordrecht bij Symon onder de Linden in het licht met den volgenden titel:

Laatste wensch en eerste aanspraak gedaan en gegeven aan de christelijke bloeijende gereformeerde gemeente en moeder-kerken binnen Emden en Dordrecht, in welk de pligten van Leeraren en Ledematen begrepen zijn, met eene aanspraak aan de seer waarde geagtede en bloeijende gemeenten binnen Emden en Dordrecht.

Een derde door hem te Dordrecht gehouden en uitgegeven leerrede *Over de Geestelijke ondertrouw tusschen Christus en syn kerke. Hebr.* 11· 18, 19, is meer streng Coccejaansch. Zeer was hij ingenomen met de leer der verbonden, eene bijzondere methode van Coccejus: en lang nadat Vitringa de ongegrondheid van het gansche denkbeeld der onderscheidene verbonden had aangetoond, kwam er een derde druk in het licht van zijne *Regte Natuur en Aard des Saligmakenden Geloofs, uytgehaalt uijt zijn opsigt, 't welke het heeft op het verbond der genade, steunende op den raad des vredes, waardoor de sondaar overgaat in de gemeenschap met God en de Middelaar Jezus Christus, waarin de middelen, om dat Geloove te verkrijgen, te bewaren en te doen wassen en regt werkzaam te maken, met een worden aangetoont.* Dordr. 1735 12.

(*Op nieuws oversien, verbetert en door vele onderscheydingen opgeheldert en vermeerdert met een korte schets van het geheele werk.*)

Ofschoon anders hoogelijk ingenomen met het stelsel van Coccejus, werd hij echter niet door weggesleept tot het lijdelijk berusten in het αυτὸς ἔφα.

Volgens van Iperen toch is zijne *Schriftmatige verklaring over de drie eerste Hoofdstukken van het Hooglied* (Dordr. 1691), geheel analytisch met vragen en antwoorden bewerkt, veelal tegen het Profetisch stelsel van zijnen grooten leermeester.

Het meest gerucht maakte zijne *Nietigheijt en ongegrontheyt der Sociniaansche Godsdienst* en *Twyfelingen en Swarigheden over de Dryeenigheyt, voorgestelt aan* J. v. O. te Witmarsum en Emden, geschreven tegen Joh. Beccus, hoogleeraar en predikant te Middelburg, die eerst in eene bijzondere zamenspraak en later voor den kerkenraad verklaarde "het ten aanzien van de leer der Drieëenheid en der Godheid van J. C. met de socinianen, en, voor zoover het de 5 punten aanging, met de Remonstranten eens te zijn. Becius beantwoordde het geschrift van Oldenburg en die van Nicolaas van Hoorn, emeritus predikant te St. Aagtekerk, in het eiland Walcheren, Tarquinius Poppinga, predikant te Pietersbierum in Friesland, David Zaccher, predikant in den Polder en van Petrus Appeldoorn in zijne *Verantwoordinge voor de verdrukte waerheydt, welke seer onchristlijk wordt beoordeelt en te kort gesproken van Jacobus van Oldenburg*, Amst. 1682 8. — *Beproeving en wederlegging van de Twijfelinge enz.* 1680 8. — *Probatio Spiritus authoris redivivi*, d. i.: *Beproevinge van den geest des Autheurs van Arrius*, en in zijne *Defensio Apologiae modesta et Christianae J. B.* d. i.: *Beschouwinge van de zedige en Kristelijke verantwoordinge*, beide 1669 4.

Behalve de bovengemelde schriften gaf hij nog in het licht:

Aanspraak aan de Gemeente te Witmarsum, 4.

Verklaring van den 1ste Zendbrief van Johannes Fran. 1684 Amst. 1731 12.

Ongegrondheid der zoogenaamde Sociniaansche Godsdienst tegen Swiccher en Swartepaart, 1681 8.

Blijk der Waarheid tegen de Leugen, Leeuw. 1681 8.

Hij stierf in 1690, nalatende eene weduwe, Marretje Lolledes, die sedert van stadswege een pensioen van *f* 300 trok.

Bij zijn overlijden vervaardigden Jacob Gordon en anderen *Lijkdichten* en *Treurzangen*, en Isaak van Veen twee grafschriften.

Onder zijne afbeelding door A. Houbraken geschilderd in door A. Haelwegh in plaat gebragt, leest men een vierregelig latijnsch vers van Herm. Neuspitser.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II, bl. 91 volgg. Ypeij, *Geschied. der System. Godgel.* D. III bl. 264: Van Iperen, *Brieven over het Hooglied. voorr.* Muller, *Cat. v. Portr.*

OLDELAND (Hendrik) teekenaar en plaatsnijder in het midden der XVII eeuw. Tot zijne prenten behooren:

De *Geeseling van Christus naar* Jac. Palma 1636 4o.

Een *man in een leuningstoel gezeten*, met zijne beide armen er op leunende. Gorcum 1640, zeer zeldzaam in Rembrants'stijl.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1219.

OLDENEEL. (Willem Anthonie Joseph Bar. van) zoon van Paulus en van Anna Maria Elisabeth van Eussum, werd geboren te Groningen 19 Febr. 1778. Hij trad als hussaar in 1799 in fransche dienst en werd het volgende jaar tot 2 luitenant bevorderd. Hij kwam in 1814 in Nederland met demissie terug, laatst majoor van de kavallerie geweest zijnde.

Hij had van 1799 vele veldtogten bijgewoond o. a. van 1808—1812 in Spanje, in 1813 in Duitschland en 1814 in Frankrijk en was door den keizer in 1810 tot ridder en in 1811 tot officier van het legioen van eer bevorderd.

Als Lt. kol. werd hij in het jaar 1814 geplaatst bij het regiment belgische karabiniers, werd later kolonel en chef van het 9e regiment kurassiers.

In 1825 was hij gen. majoor, provintiale kommandant van Oost-Vlaanderen en werd in 1830 gepensioneerd.

Hij was ridder der militaire Willemsorde 4e klasse en overleed te Maastricht den 4e Maart 1836.

Partic. Berigt. OLDENLANDUS, een Hollandsch natuurkundige. Men heeft van hem: *Catalogi duo plantarum Africanarum, quorum prior complectitur plantas ab Hermanno observatas, posterior vero illas continet, quas Oldenlandus et Hartogius indagarunt* in *Thesaurus Zeylanicus, exhibens plantas in insula Zeylana nascentes. Curâ Joh. Burmanni* Amst. 1737 gr. 8o. met 110 koperen platen.

Zie Adelung en Rotermund.

OLE. (Cornelis Cornelisz) vice admiraal onder Piet Heyn in 1620.

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. IV bl. 287.

OLEN (Jan van) niet, gelijk de meesten willen, dezelfde met Jan Oles en Jan van Alen. Hij was een Amsterdammer, ten minste hij woonde er van 1651 tot 1698, toen hij overleed. Hij copieerde schilderijen inzonderheid de vogelstukken van Melchior Hondekoeter.

Zie J. C. Weijerman, *Lev. d schild.*, D. II bl. 159; Kramm, t. a. p. bl. 1219.

OLENNIUS was een Romeinsche landvoogd in het tegenwoordige Friesland en Groningen die het volk uitermate streng en onbillijk behandelde. Zoo eischte hij b. v. dat men de schatting van ossenhuiden door zijne voorgangers aan het volk opgelegd zoude voldoen met de huiden van de groote, doch zeldzame huiden van de auerossen. Het volk sloeg daardoor tot eenen opstand over, dien de Romeinen niet dan met moeite konden bedwingen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe* bl. 299.

OLFFEN (H. G.) schreef:

Diss. med. de aphtis adultorum Gron. 1816.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 264.

OLIBOL ( ) van dezen meester, die overigens geheel onbekend is, vermeld Kramm: *Een stuk, zijnde 't Admiraalschip zeilen op 't IJ, voor Amsterdam, minder uitvoerig.*

Zie *Cat. van Noet.* D. II bl. 249; Kramm, t. a. p. bl. 1219.

OLING (Lucas) een Oostfries van geboorte, was in het begin der 19e eeuw zilversmid te Leeuwarden. Hij was zeer ervaren in de geschiedenis, de natuurkunde en rekenkunde, en schreef:

Over eenige gewigtige pligten opzigtelijk de oogen: tot onderrichting en waarschouwing Amst. Leeuw. 1806 8.

Rekenkundige voorstellen ontleend uit de Natuur-, Sterre- en Zeevaartkunde enz. uitgegeven door M. Lemans, Amst. en Leeuw. 1803—5 *2e dr. 4 stukken* Annt. 1827. Met dit werk was Prof. Swinden zeer ingenomen.

Over de nieu-uitgevondene filtreer-werktuigen in *Alg. Vad. Lett.* 1803, D. XIII, st. 2 bl. 441.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 264; van Cleef, *Naaml.*

OLDENBURG. (Johan van) Deze oude ervaren kapitein behoorde tot de moedige verdedigers van Aardenburg tegen de Franschen in 1672.

Zie Scheltema, *Geschied en Letterk. Mengelw.* D. V St. 2 Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land* D. II, bl. 85.

OLIKAN, (P. Jacobsz.) neef van den Drossaard P. C. Hooft die twee brieven (Dec. 1640) aan hem schreef, die opge-

nomen zijn in de verzameling van Hoofts *Brieven* door van Vloten D. IV bl. 3, 5.

OLIKAN of OLYCAN (YSBRAND) deed 16 Dec. 1658 eed als lid van den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland, overleden 8 Maart 1680.

Zie Vreede, *Hooge-raad* bl. 46.

OLIER (D. F.) schreef eene *Dissertatio de vulneribus sclopetariis* L. B. 1741.

Zie C. H. à Roy, *Bibl. med.* T. IV, p. 1545.

OLIPHANT (Mr. JACOBUS) geb. 1737, was nog student te Leyden toen hij in 1764 3e praeceptor werd aan de Illustie school te 's Bosch. In 1778 werd hij conrector, den 2 Maart 1786 rector en den 13 Jan. 1790 professor in de fraaije letteren. Als rector hield hij den 19 Aug. 1786, zijne openingrede: *de Gymnasii moderatoris principio officio et munere.* De vermaarde advocaat van 's Hertogenbosch Jan van Sassen, spreekt in de voorrede zijner academische Disputatie met grooten lof van zijnen leermeester (Lugd. Bat. 1806) en zijn broeder Jacob Jan van Sassen, die in 1804 ook te Leyden promoveerde droeg hem de zijne op. Oliphant werd 1 Febr. 1806 emeritus en stierf kinderloos 18 Maart 1813 in 76jarigen ouderdom.

Zie *Konst en Letterb.* 1813 D. I bl. 194: Hermans, *de ill. school te 's Bosch,* bl. 48, 49. Stiven, *Hist. of the Scoltisch ik urch. Rotterdam,* p. 285.

OLIS (JAN) een bekwaam kunstenaar, die omstreeks 1670 of later bloeide. Hij schilderde gezelschapsstukjes en zeer uitvoerige portretten. Ook ordonnanceerde en teekende hij voor de werken van Jacob Cats, door Adriaan Matham gesneden.

Zie Kramm, t. a. p., bl. 1209.

OLISLAGER (J. M. W.) schreef:

Bereiding van het acetas plumbi liquidum in *Schei-, Artsenijmeng- en Natuurk. Bibliotheek, door B. Meijlink,* 1827 D. III no. 6, bl. 300.

Bereiding van den aether aceticus. T. a. p., bl. 301.

Candelae fumales, T. a. p., D. III no. 4, bl. 202.

Extract van bruine Kina (extractum corticis peruviani fusc.) T. a. p., 1826 D. II p. 3 bl. 133.

Extract van druiven-wijngaard (extractum pampinarum vitis) T. a. p.

Bereiding van het hydro-sulphuratum stibii T. a. p., D. II no. 4 bl. 234.

Middel om Planten voor insecten te bewaren. T. a. p., 1827, D. II no. 4 bl. 203.

Rookpoeder van eene fraaie kleur en eenen zeer aangenamen reuk. T. a. p. bl. 201.

Alcoholische Salpeter-aether (aether nitricus alcoholicus.) T. a. p. 1826, D. II no. 3 bl. 135.

Unguentum Piharelli T. a. p. 1827, D. III no. 4 bl. 201.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 264.

OLIVARIUS (JAN) of OLIESCHLAGER, werd omstreeks 1545 te Gend geboren, bezocht de meeste universiteiten in Duitschland en legde zich daar toe op de letterkunde, vervolgens hoorde hij in het college royal te Parijs de lessen van Adriien Tournebu of Turnebus, en van Jean de la Rame of Ramus, die er de grieksche en latijnsche wijsbegeerte aan onderwezen. Zoo groot waren de vorderingen die hij maakte, dat hij op zeventienjarigen leeftijd reeds in staat was het Grieksch te onderwijzen. Toen opende hij te Gend eene school, die hij vele jaren bestuurde en die door een groote menigte leerlingen bezocht werd, tot dat de onlusten in 1566 hem deze plaats deden verlaten. Hij begaf zich naar Duisburg, waar hij het Grieksch en Latijn onder Jan Otto van Brugge onderwees. In 1575 overreedde hem zijn landgenoot Livinus Pontanus naar Douai te vertrekken, waar hij hem den leerstoel in het Grieksch en de welsprekendheid afstond. Olivarius bekleedde deze betrekking met grooten roem en legde zich in zijne vrije uren op de regtsgeleerdheid toe. In gevorderden leeftijd liet hij zich tot licentiaat in de regten bevorderen, verliet vervolgens Douai en vestigde zich te Kanergh, waar hij het ambt van syndicus of sensiorum verkreeg. Hij stief waarschijnlijk in deze stad en zeker voor 1624. Justus Rijckius maakte een gedicht op zijn dood.

Andreas Schottus roemt zijne welsprekendheid, Sanderus zijne kennis in de grieksche en latijnsche talen, zijne gedichten en regtskennis. Ook noemt hij hem een deftig redenaar en een uitstekend wijsgeer.

Men heeft van hem:

Michaeus, Tragoedia sacra.

Nebuchodonosor, Tragoedia sacra.

Divi Prosperi, Agustanici, Episcopi Rhegiensis Opera, collatione vetustorum exemplarium emendata, et edita studio et labore Joannis Olivarii. Duaci 1577 8.

Zie Sanderus, *de Gandavensibus* p. 75: Scottus, *Praef. ad* Sii. Aurel. Victoris *lib. de viris illustrib. Hist. Rom. Scriptor. Latini minores,* Francof. 1588 T. I p. 487: Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 545; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 457 J. *Otto* p. 468: Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 707; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 477; Jöcher, Adelung en Rotermund i. v., Kobus en de Rivecourt. Schotel, *Tilb. Avondst.* bl. 285, 324.

OLIVARIUS SCHOLASTICUS was een geestelijke uit de dertiende eeuw, vooral beroemd door zijne *Historia Damiatina.* Hij was geboortig van Keulen en verscheen herhaalde malen in de streken, die thans de provincie Groningen uitmaken om den volke de kruisvaart als een Gode welgevallig werk te prediken. Hij volbragt zijn werk met de door hem gewenschte uitkomst. Olivarius wierf in het jaar 1214 in Friesland en Groningen niet alleen vele strijdbare mannen, maar ook levens vele vrouwen aan.

Zie v. d. Chijs *de Munten van Friesl., Groningen en Drenthe,* bl. 8, 334, 335.

OLIVERIUS (ARNOLD) geestelijke van de orde der Augustijnen, de laatste prior te Haarlem, vervolgens gedurende vele jaren te Maastricht Definitor der provincie, stierf te Maastricht 14 April 1600. Volgens Burman was hij prior te Utrecht. Hij schreef *Exegesis in Psalmum* 44 en *Commentarius in Canticum Canticorum,* beide in hands op de bibliotheek, te Utrecht.

Zie Burman *Traj erud.* p. 253; Foppens *Bibl. Belg.* T. I, p. 100; Elsius *Encomiast. August.* p. 84; Jöcher i. v.

OLIVERIUS (JO. ENGELBERT) Jesuit, in 1588 te Barton in Luxemburg geboren, was langen tijd prediker en studiorum praefectus te Creutznach, en stierf aldaar 8 Oct. 1631. Hij vertaalde uit het Italiaansch in het Latijn het boek van Jo. Dom Candela *de bono status virginitatis et continentiae lib. II,* te Mentz 1603 12o uitgegeven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 204: Foppens, *Bibl. Belg.* T. 1 p. 263, T. II. p. 706: Jöcher, Adelung, i. v.

OLIVERIUS (JOHANNES) schreef:

Preces Horariae Antv. 1567 12.

Zie Adelung en Rotermund, i. v.

OLIVIER (JORDAN) predikant te Pau, „honnête homme, bon chrétien, et fidiele pasteur". Hij had reeds lang met zijn ambtgenoot Daneau in den kerker gezucht, toen de protestanten in Pau of liever eenigen van hen, die geneigd waren tot de R. C. kerk over te gaan, tot voorwaarde van dien overgang zijne loslating stelden. De bisschop nam dit voorstel aan, de beide predikanten werden ontslagen en voor vijf jaren verbannen. De reden hunner gevangenschap is onbekend. Olivier verliet Frankrijk, begaf zich naar Holland, en werd eerst predikant te Breda, later te 's Hage, waar hij in 1709 stierf. Hij gaf in het licht:

Leçons chrétiennes d'un père à ses enfants, ou l'on établit les principaux vérités de la réligion chrétienne et ou l'on explique les principaux devoirs. La Haye 1706, 2 part. 8

Zie Haag, *La France Protest.* i. v. Adelung en Rotermund, i. v.

OLIVIER (ANTOINE). Deze Henegouwsche schilder speelde een voornamen rol bij de inneming van Bergen in 1572. Hij werd door Alva, bij plakaat van den 17den Maart 1573, even als kapitein Ewout Worst, vogelvrij verklaard, en daarbij een belooning van *f* 4000 uitgeloofd aan dengenen, die hem levend zoude uitleveren en dood slechts de helft dier som. Vroeger diende hij Alva als teekenaar van landkaarten en als spion, "doch deze liet zich door hem bekouten." Hij sneuvelde in het gevecht aan den dijk tusschen Amsterdam en Ouderkerk op den 7 Mei 1573.

Zie J. van de Capelle, *Beleg van Haarlem,* D. III bl. 42: Kramm, t. a. p. bl. 1219, 1220: Gachard, *Corresp. de Philippe II,* T. II p. 356, 357. *Navorscher* D. III bl. 180, 181.

OLIVIER (WILLEMSZ.) geboren te Nijmegen, pastoor te Leeuwen, tusschen Nijmegen en Tiel, verdacht van de leer der doopsgezinden te zijn toegedaan, week, op aanraden zijner

vrienden naar het land van Kleef, ging tot de Doopsgezinde gemeente over, en huwde eene Antwerpsche weduwe, ook derwaarts om den geloove gevlucht. Toen zij hem twee zonen geschonken had en deze niet gedoopt werden, werd zij en haar man op den steen gebragt. Zij raakte vrij, doch hij werd 22 Jan. 1574 te Antwerpen levendig verbrand. Hij was een man van "zeer kloek en doordringend verstand," in het Hebreeuwsch, Grieksch en Latijn ervaren.

Zie van Bragt, *Bloedig Tooneel*, D. II bl. 692.

OLIVIER VAN DIXMUDE, zoon van Pieter van Dixmude, die zich in 1380 met Lodewijk, gezegd *Haeze van Vlaenderen*, voor Eenham bevond tegen de witte kaproenen, en van Catharina Godenox, kleinzoon van Denis van Dixmude, Ridder, voogd van Ypre, en van Catherine Paeldijnck, zuster van Denis, proost van St. Maartens klooster aldaar, was in 1423, 1428 schepen, en, tusschen 1425 en 1456, bijna elk jaar schepen of raad, en in 1436, 1446 en 1435 voorschepen van Iperen. Hij beschreef de regering der drie eerste hertogen van Bourgondië, Philips de Stoute, Jan zonder Vrees en Philips de Goede, en begint zijn historisch verhaal zonder eenige voorbereiding met een oproer van het graauw te Iperen ontstaan, na de vernieuwing van den magistraat en de raden der kamer dezer stad, 15 Sept, 1377.

J. J. Lambin gaf in 1835 te Iperen in 4o. in het licht: *Merkwaerdige Gebeurtenissen, vooral in Vlaenderen en Braband, en ook in de aangrenzende landstreken van 1377 tot 1443, letterlijk gevolgd naer het oorspronkelijk onuitgegeven en titelloos Handschrift van Olivier van Dixmude; — met Voorrede, geschiedk. Aanteekk. en lijst van verouderde woorden en Alph. Tafel.*

Zie *Voorrede van dit werk; Cat. d. maats. v. Ned. Letterk.* D. II, bl. 180.

OLIVIER (GERRIT VAN) werd in 1759 te Dordrecht uit een deftig geslacht geboren. Zijn vader, die een aanzienlijk handelshuis had, wenschte zijn zoon daarin op te leiden. Deze voldeed met opoffering van zijn eigen begeerte om zich aan de letteren toe te wijden, aan diens verlangen. Intusschen dreef eene aangeborene leergierigheid hem altijd tot het lezen en bijzonder tot het onderzoek van historische en godgeleerde onderwerpen. In de staatkundige geschillen, die, na den Engelschen oorlog, in 1780 ontstaan, geheel het oude Nederland beroerden, trok hij, met jeugdige geestdrift, de partij van hen, die eene hervorming in den staat verlangden, en was in zijne vaderstad, eene der bekwaamste en werkzaamste voorstanders van die partij. Dit had ten gevolge dat hij, na de omkeering van zaken in 1787, het raadzaam oordeelde, het land te verlaten en zich eerlang te Keulen nederzette. Hier geraakte hij in kennis met den beroemden natuurkenner, den hoogleeraar Bennet, ter gelegenheid dat deze met zijne echtgenoote eene reis door Duitschland doende, zich eenigen tijd aldaar onthield. Bennet in onzen Olivier een groote mate van beschaving en bijzondere zucht voor wetenschap en kennis ontdekkende en te gelijk bemerkende dat gebrek aan gezette bezigheid hem het gemis van zijn vaderland met dubbele smart deed gevoelen, wekte hem op om zich op de beoefening der Natuurlijke Historie toe te leggen, waartoe zijne gemeenzaamheid met een aanzienlijk ingezeten van Keulen, die een fraai kabinet daarvan bezat, hem de schoonste gelegenheid aanbood, hem te gelijk eenige aanwijzing doende om zich daarin te oefenen. De hierdoor reeds opgewekte lust werd nog meer versterkt op een reis door eenige voorname Duitsche Akademiesteden, waarop hij Bennet vergezelde. Bij hun bezoek van den beroemden natuurkenner Blumenbach te Göttingen, vernamen zij van dezen dat een vermeerderde uitgave van zijn *Handboek der Natuurlijke Historie* gereed was in het licht te komen. Dit bragt Bennet op het denkbeeld, om zijne landgenooten, die tot hiertoe eene volledige handleiding tot de kennis der Natuurlijke Historie misten, van dit werk eene vertaling te bezorgen, hij sloeg Olivier voor, dien arbeid gemeenschappelijk te ondernemen, en wist diens zwarigheden uit den weg te nemen, door dat gedeelte van den arbeid, 't welk een meer wetenschappelijke kennis vorderde, voor zijne rekening te nemen. Hieraan hebben wij de voortreffelijke vertaling en bewerking van het genoemde *Handboek* dank te weten, die in 1802 het licht zag. Inmiddels was Olivier, ten gevolge der verandering van zaken, in den aanvang van 1795, naar zijn vaderland teruggekeerd, waar hij zich, wegens zijne kunde en bekwaamheid, de belangrijke betrekkingen, eerst als lid van het *Committé van Marine*, en later in andere, mede tot het zeewezen behoorende, geplaatst zag, terwijl hij zijne geliefkoosde studien bleef voortzetten. Na de herstelling van ons volksbestaan, verkoos hij een ambteloos leven te leiden en zich geheel aan de laatste te wijden. Hij vestigde zich daartoe op een buitenwoning (Postrust) onder Hazerswoude bij Leyden, ten einde in de nabijheid van Bennet te zijn. Onder anderen gaf hij, met dezen, drie belangrijke bijdragen tot eene *Fauna Belgica* in het licht, de eerste de zogende dieren, vogels en amphibien betreffende, de tweede rakende de visschen en insekten, de derde eene opgave behelzende van de wormen en weekdieren, welke achtereenvolgens, in den jare 1822, 1824 en 1826 door de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem met goud bekroond werden. Die Maatschappij (1815), en de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leyden, (1807) benoemden hem tot lid.

Olivier huwde tweemalen, voor de laatste reize de weduwe van den geleerde en staatsman Pieter Paulus. Bij zijne laatste echtgenoote had hij eene dochter. Hij overleed 6 Sept. 1827.

Men heeft nog van hem:

Beschrijving van eenen zeldzamen zeehoorn van het geslacht der tepelbakken m. afb. in Nat. Verh. d. Maats. der Wetenschappen te Haarlem, 1811 bl. 241, en

eene vertaling van het *Handboek van de beoefenende leere der geneesmiddelen voor veeartsen* door *August Rysz*, in 1825 uitgegeven.

Zie Siegenbeek, in *Handel. v. d. Jaarl. Vergad. d. Maats. van Nedert. Letterk. te Leyden* 1828 bl. 42 volgg. *Konst- en Letterb* 1827 bl. 162. 1829 D. I bl. 100; Collot d'Escury, *Holl. roem* D. VII bl. 228—230. *Nat. verhand. d. Maats. v. Wetens. te Haarlem.* D. XI, XIII, XIV, XVe d. 2 st. Holtrop, *Bibl. Ned. Chir.* p. 241.

OLIVIER (ADOLPHUS) predikant te Beek bij Maastricht, en 1702 te Stavenisse. Hij overleed op reis naar Amsterdam aldaar in Oct. 1706. Hij vervaardigde een niet onverdienstelijk lofdicht voor J. Mauricius, *Zegenpralende Leftooneel der Vrouwelijke Sexe* Amst. 1704.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.* bl. 68; de Jong, *Naaml. der Predik. van Geld.* bl. 381.

OLIVIER (J.) Jun. schreef:

Engelsch leesboekje, Amst. 1816 8.

Verzameling van opstellen en regelen der Engelsche taal, Amst. 8.

Met A. W. N. van Gent, *Handboek der Engelsche taal*, Amst. 1816 8.

Choice reading pieces for dutch young learners of the English language, Rott. 1826.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*

OLIVIER (J.) Jzn. vergezelde een jongeling, wiens opvoeding hem was toevertrouwd, naar Batavia; werd secretaris van Palembang; redacteur van den *Oosterling*, en directeur van 's Lands drukkerij te Batavia. Hij huwde D. J. van Rietschoten en overleed 26 Sept. 1858 te Batavia. Men heeft van hem onderscheidene schoolboeken en werken over de Oost-Indien, onder welke zeer belangrijke o. a.

Aanteekeningen op eene reize in Oost-Indie en gedurende een veeljarig verblijf in onderscheidene Nederlandsche Etablissementen, Amst. 1827. (Op den *Alph. Naaml. v. Boeken* bij Gebr. *van Cleef* bl. 438, wordt dit werk aan Olivier (Joh.) toegeschreven.)

Land- en zeetogten in Neerlands Indie en eenige Britsche etablissementen in 1817—1826, 2 d. m. pl. gr. 8vo. Amst. 1828.

Eerste handleiding tot de aardrijkskunde van Nederlands Indie, m. een kaart. Amst. 1830.

Merkwaardigheden uit den tiendaagschen veldtogt der Nederlanders in Belgie, Amst. 1834 m. pl. en kaart.

Manuel de la conversation française pour les Neerlandais. Ouvrage redigé d'après la 16 édition des Dialogues des nations, Kampen 3 Sections.

Engelsche Spraakkunst, naar de leerwijze van Muray, Grant en wat de uitspraak betreft, volgens Walker en Sheridan, ten dienste der scholen ingerigt, Leeuw. 1836 kl. 8.

Levensschetsen van de beroemdste mannen der oudheid in het gebied der kunsten en wetenschappen, naar de meest

geloofw. bronnen opgesteld en ter vertaling in het Fransch met een woordenboekje voorzien, Kampen 1837.

Reizen in den Molukschen Archipel naar Macasser enz., in het gevolg van den Gouv.-Gen. van Neêrl. Indie in 1824 gedaan, en, volgens de dagboeken en aant. van onderscheidene reisgenooten beschreven, Amst. 1834 en 1837, 2 d. gr. 8.

Tafereelen en merkwaardigheden uit Oost-Indie, Amst. 1836—1838, 2 dn. 8.

Hetzelfde werk voor Jongelieden, 1844 2 dn. 8 m. pl. en 1 kt.

Tafereel van Oost-Indie voor jongelieden van beiderlei kunne, Amst. 1841 kl. 8.

Eerste handleiding tot de Aardrijksk. van Neêrl. Indie, Amst. 1842 kl. 8 met een kaart.

Hoog- en Nederd. Spreekwijzen, tot voorafgaande oefening van hen, die de Hoogd. taal willen leeren.

B. Hall, *Zee- en landreizen voor Nederl. lezers* (*Uit het Eng.*) *vertolkt door J. O.* Amst. 1836—1838 2 dn. 8.

C. S. W. van Hogendorp, *Beschouwing der Nederl. bezittingen in Oost-Indie. Uit het Fr. vert. door J. O. verm. met eene inleid. en vele aanteek. v. d. auteur*, Amst. 1833 gr. 8.

C. de Jong, *Reizen naar de Kaap de Goede Hoop, Ierland en Noorwegen, voor jongelieden bewerkd door J. O.* Amst. 1834, 1839, kl. 8.

De Oosterling. Tijdschrift bij uitsluiting toegewijd aan de verbreiding van kennis van Oost-Indie; verzam. en in het licht gegeven door J. O., Kampen 1835—1837.

J. Ross, *Verhaal van eenen tweeden zeetogt, en van verscheidene landreizen in de Noordpool gewesten, tot opsporing eener noordwest-doorvaart. Uit het Eng. vert. door J. O.* Zutphen 1837, 3 dn. met een kaart.

J. Spencer, *Reizen in Circassie en eenige naburige landen, in 1826 gedaan. Uit het Eng. bekn. vert. door J. O.* Amst. 1838, *gr. 8 m. 1 plaat.*

J. Taylor, *Merkwaardigh. uit elk land v. Europa*, Amst. 2e dr.
—— —— — — —— *Azie*, ——
—— —— — — —— *Africa* ——
—— —— — — —— *America* ——
alle uit het Engelsch overgezet door J. O.

Vergani, *Engelsche Spraakkunst, vereenvoudigd en tot 21 lessen gebragt, omgew. voor de Holl. scholen door J. O.* Kampen 1840 bl. 8.

Vollmer, *Reizen en lotgevallen in onderscheidene gewesten der aarde. Vrij vert. door J. O.* Utr. 1837, gr. 8 m. pl.

J. van Wijck Rz., *Lectures on the History of the Netherlands, originally published in the Dutch language, translated* bij J. O. Arnh. 1838 8.

Bijdrage ter beantwoording der gewigtige vraag: is de cholera mintus besmettelijk? — Zoo ja: is de oorzaak der besmetting in den dampkring of in het menschelijk ligchaam gelegen in *Rec. ook der Rec.* 1831, D. XXIV No. 7, bl. 335.

Verhandeling over de kunsten en handwerken der Chinezen in het *Tijdschrift van Neêrl.-Indie*, 3e jaarg. I, bl. 283, 428.

Over de Tijdrekening der Mahomedanen in T. a. p. II bl. 322.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Boeken.* Holtrop, *Bibl. Ned. ac Chir. p. Javasche Courant* 6 Oct. 1858 No. 80.

OLIVIER (N.) van 's Gravenhage, gaf in het licht: *Het zeeregt van vroegeren en lateren tijd*, 's Gravenh. 1831 gr. 8vo. Zijn oudste zoon is de tegenwoordige minister van justitie (1866), N. Olivier.

Zie Brinkman, *Naaml.*

OLIVIER (W. J.) gaf in het licht:

Plegtige intogt van Hunne Koninklijke Hoogheden, den Prins van Oranje en Prins Frederik der Nederlanden op den 17 September, en komst van Zijne Majesteit en de koninklijke familie, op den 18 Septemher binnen Amsterdam, Amst. 1831 gr. 8vo.

Van Speijk's dood en nagedachtenis gehuldigd door Neêrlands hoofdstad op den 4 en 5 Mei 1831, met eene afbeelding, Amst. 1832 gr. 8.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Boeken.*

OLIVIER SCHILPEROORT (T.) door menigvuldigen letterkundigen arbeid, in tijdschriften en dagbladen, voortreffelijke vertalingen en verdienstelijke eigene geschriften algemeen bekend. Hij behoorde tot de hevige bestrijders van de Belgische omwenteling van 1830, maar was desniettemin een groot voorstander van eene zich op degelijke gronden ontwikkelende openbare denkwijze. De laatste jaren zijns levens bragt hij te Brussel in zeer kommerlijke omstandigheden door, gedurende eene langdurige ziekte door twee dochters liefderijk bijgestaan, terwijl hij van onderscheidene zijden blijken van waardering zijner bekwaamheden ondervond.

Bilderdijk heeft meermalen getuigd, "zelden iemand te hebben aangetroffen met zooveel taaltakt als Olivier Schilperoort (1);" en ook anderen is het voorgekomen, dat hij eene buitengewone kennis van talen, inzonderheid van eenige der nieuwere, bezat, en scherpzinnigheid aan vlugheid op ongewone wijze vereenigde.

De door hem vervaardigde taalkundige geschriften zijn de volgende:

Proeve van Nieuwere Taalkunde op de Nederlandsche Spraakkunst toegepast. Gron. 1806.

Premier cours de Grammaire Anglaise à l'usage des écoles, Gron. et Amst. 1806.

Proeve over de uitgangen der (fransche) Naamwoorden, 's Gravenhage 1818.

Algemeene Taalregelen, ten gebruike der Nederl. scholen, Deventer 1818.

Kort Begrip van het zamenstel onzer taal, na inzage van Mr. W. Bilderdijks Spraakleer enz. Amst. 1827.

Het eerste werk is eigenlijk eene kritiek van Weilands *Spraakkunst*, waarvan het menige leemte aanwijst. Ook de spellingleer van Prof. Siegenbeek kwam hem niet in allen deele onberispelijk voor, hoewel hij ze dadelijk om der eenparigheid wille, aannam. Het laatste bevat eene proeve van bewerking van een nieuwe "de beteekenissen onderscheidend Taalkundig Woordenboek," waaraan hij, in 1825 ijverig arbeidde, en nopens 't welk hij reeds eene verbintenis met een onzer boekhandelaars had aangegaan. Er is van dit woordenboek echter, gelijk van menig ander, waarvan het plan werd opgezet, niets gekomen. Ik twijfel ook, of zoodanige arbeid, althans in zijn geheel bijzonder geschikt zou geweest zijn voor Olivier Schilperoort, die meer uitmuntte door oorspronkelijkheid en scherpzinnigheid, dan door naauwgezetheid en grondigheid van studie, in 't geen tot den ganschen omvang der taal behoort.

Voorts zijn van zijne hand nog bekend een paar opstellen van taalkundigen inhoud in het mengelwerk van den *Recensent ook der Recensenten* van 1817 en vervolgens, en alzoo dagteekenende van den tijd, toen hij, blijkens den titel van het tweede en derde der bovengemelde geschriften, "Regent van het atheneum te Luxemburg" was.

Van 's mans overige werken is zeker voor de geschiedenis onzer letterkunde het merkwaardigst, *Proeve van beoordeelende Tooneel-Dichtkunde, op het treurspel Montigni toegepast* (Amst. 1822), opgedragen aan de Tweede Klasse van het Kon. Ned. Instituut. Deze kritiek (een boekdeel van 216 bladz.) van een in der tijd zeer gevierd tooneelspel, berokkende hem veel onaangenaamheden.

Men verspreidde zelfs het gerucht, dat het werk eigenlijk van Bilderdijk, Wiselius of anderen, afkomstig was, en dat Olivier Schilperoort er slechts zijn naam aan geleend had. Dit gaf den schrijver eene verantwoording in de pen, in den vorm van een' Brief aan den Algemeenen Secretaris des Instituuts, gedagteekend 's Gravenh. 22 Aug. 1822, die aan de leden werd toegezonden, doch nimmer in den handel is gebragt. Tot zijne werkzaamheden van letterkundigen aard behooren nog de nieuwste uitgave van Bellamij's *Proeven voor het verstand en hart*, 2 dln. (Rotterd. bij Smit 1825.) De inleidende verhandeling tot dat werk is van zijne hand.

Voorts heeft men van hem:

Tafereel der Gebeurtenissen van Europa, op het einde der achtiende en het begin der negentiende eeuw (Bijzonder met betrekking tot dit gemeenebest) in vier deelen. Voorafgegaan door een kort begrip der voornaamste gebeurtenissen zedert het begin der 18 eeuw tot den aanvang van den laatsten oorlog, Utrecht 1803, 2 d. m. pl.

Eerste beginselen der werkundige aardrijksbeschrijving, Dordr. 1812, met en zonder kaarten, 8.

Aurora, wijsgeerig staatkundig jaarboek over 1815, Zalt-Bommel 1816.

Levens- en karakterschets van Willem Frederik, Prins van

(1) Schull en van der Hoop, *Bijdragen tot Boeken en Menschenkennis*, 1838 bl. 388.

Oranje-Nassau. Naar het hoogd. van J. van Arnoldi m. portr. Zutphen 1818 8.

Schets der Algem. geschiedenis, Rott. 8

Nederlandsche Geschiedenis, Rott. 1825, kl. 8.

A. Brief. exposition of the foreign Policy of Great Britain towards Holland.

Herinneringen uit Engeland als Bijdrage tot de kennis van den tegenwoordigen staat des Rijks, meerendeels uit amptelijke bescheiden gestaaft, Kampen 1839, 2 d.

Gedurende 1825 en 1826 woonde hij te Rotterdam, en hij stierf te Brussel in den ouderdom van 71 jaren.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Boek. Cat. der Maats. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 129, 180. D. 16. bl. 5. D. III. bl. 269.

OLLAND (J.) Van dezen bezitten wij een *Herdersspel*, getiteld: *Dametas en Philis*, Amst. 1791, gr. 8vo.

Gedrukt voor en opgedragen aan het gezelschap *Eendracht.*

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. 16 bl. 161.

OLLANDO (Alberto de) Zie Ouwater (Albert van)

OLLANDO (Martino d') Zie Gend (Martin van)

OLLEFEN (Lieve van) den 13 Oct. 1749 te Amsterdam geboren, beoefende de poëzy en geschiedenis. "Hij was een dier letterkundigen, die men wel geen bekwaamheid of vernuft ontzeggen kan, maar die zich altijd in denzelfden kring bewegen, en wier geest somwijlen geene ongevallige bloesems drijft, doch immer de vruchten uitwerpt vóór zij tot genoegzame rijpheid gekomen zijn, om den kieschen smaak te voldoen". Veel, zeer veel heeft van Ollefen geschreven in proza en poëzy, en inzonderheid veel gecompileerd naar het recept der boekverkoopers, in wier soldij hij stond. Hij wist zich uitnemend naar den geest der tijden te schikken. Tot zijne beste gedichten behooren: *de Wereld is geen Tranendal, in 4 zangen*, Amst. 1784, welk gedicht hem in moeijelijkheden met de Amsterdamsche Synode bragt, in Julij van dat jaar gehouden, en *het rieten kluisje van Mej. E. Wolf, geb. Bekker, op Lommerlust in de Beverwijk*, Amst. 1784, waarvan Witsen Geysbeek eenige coupletten aanhaalt. Van Ollefen overleed 16 Junij 1816 te Amsterdam.

Hij gaf nog in het licht:

15 *Gelegenheidsgedichtjes*, wier titels voorkomen op den *Cat. d. Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 542, 543, D. III. bl. 157.

Aan *Francina Bane, de minnaresse van J. Bellamy.* Amst. 1786.

Proeven van Vaderlandsche Gedichtjes voor Kinderen. Ald. 1786.

Clarissa, of de Mislukte Boosheid, tnsp. Amsterd. 1781.

Het ligten van den Derden Man of Henry Quatre geprest; tnsp. Alomme te bek.

De werving voor het Vaderland, ten dienste van Neêrlands Oorlogsvloot of de wonderlijke en klugtige koophandel en Matrozen-Soldaten etc. etc. etc. *Een herbergspel* z. pl. en j.

Het Revolutionaire Huishouden nasp. Amsterd.

De Revolutie in Amsterdam, tnsp. toegewijd aan de Municipaliteit te dier stede. Ald. 1795.

Het beminnelijke kind, tnsp. onder de zinspreuk Hoop voedt Lust.

De *redelijke en de geveinsde Droefheid tnsp.*

Orgon of de gestrafte Valsheid tnsp.

Het spel, tnsp. in zijne *Bibliotheek der Kinderen of verzameling van Mengelstoffen, geschikt voor de opvoeding der jeugd (pr. en dichten) met kop. pl. versierd* Amsterd. 1782, 2 dn. 8. Amst. 1789, 2 dn. 8.

Dankbetuiging aan de acteerende Leden van het Tooneellievend Kunstgenootschap Oefening kweekt Kunst bij gelegenheid van eene overheerlijke representatie van mijn tnsp. Clarissa enz. *Door, dat Kunstgen. gegeven op d.* 9 *Jan.* 1785.

Verkorte beschrijving van Amsterdam geschikt voor de opvoeding der jeugd 1782 8.

Leven van Joost van Vondel Amsterd. 1783 8.

L. van Ollefen en R. Bakker, *de Nederlandsche Staden Dorpbeschrijver.* Amsterd. 1791—1811 d. met pl. 8.

Beredeneerde Rekenkunst of Schatkamer der Kooplieden. Amsterd. 1783 8.

Beschrijving der Nederlanden. Amsterd. 8.

Beknopte Historie der Nederl. Amsterd. 1783 8.

De Fransche en Nederl. spraakmeester der jeugd. Amsterd. 1793 8.

Zie Witsen Geijsbeek *B. A. C. Woordenb.* o. h. w. Arrenberg, *Naaml. v. Neerl. Boek.* Brinkman, *Naaml. v. Boek. Cat. der Maatsch. v. Neerl. Letterk.* D. I. bl. 267 & 160. D. II. bl. 542, 557, D. III. bl. 157, 212, 457.

OLLEFEN (Willem van) Caspersz. tooneeldichter uit het laatst der 18e eeuw, ijverig lid van *Kunstmin spaart geen vlijt* en *Oefening kweekt Kunst.*

Hij schreef:

Clarissa of de Mislukte Boosheid; tnsp. gevolgd naar de proza van L. van Ollefen Amst. 1784.

Het Trommelend Huisspook of de Echtgenoot waarzegger blsp. gevolgd naar het proza van Lijnslager. Ald. 1784. Ook in *Tooneel en Mengelpoezy* van het *Genoots. onder de zinspreuk Kunstmin spaart geen vlijt* D. VII.

Joachim; of de zegepraal der Ouderliefde; tnsp. Ald. 1785.

De minnaar standbeeld, zangsp. gev. n. h. Fr. Ald. 1794.

De jaloersche tegen dank, tnsp. n. h. Fr. Ald. 1798.

De onstuimige avond, tnsp. met zang n. h. Fr. Ald. 1799.

Willem de Vijfde, Prins van Oranje enz. tnsp. geschikt voor de opvoeding der jeugd. Amsterd. 2 kl. 8.

Mevrouw Bentinck enz. tnsp. Amst. 1782 met pl. gr. 8.

De gewaande Koetsier, klsp. n. h. Fr. van Hauteroche. Amsterd. 1811 8.

Van der Aa vermeldt een zijne stukjes voorkomende in *kleine Dichterlijke Handschriften* getiteld de *Mensch*, overigens leest men van hem:

Proeve van Muzikale Uitspanningen.

Vrije gedagten over de grijsheit en het graf in dichtkunst voorgesteld. Amsterd. 1784.

Zie van der Aa, *N. A. B. C. Woordenb.* o. h. w. *Cat. der Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 161. D. II. bl. 538, 542, D. III. bl. 157, 168, 169. Arrenberg, *Naaml.* bl. 386.

OLM (J. M. van) gaf in het licht: *Arithmetica of Rekenkonst.* Gron. 1729, 1735, 1755. *Vermeerderd door* M. van Olm Jz. 17e druk 8. Gron. J. Oomkens en H. E. Risch 4e druk Gron. 1827.

Zie Abcoude *Naamr.* bl. 264; Arrenberg, *Naaml. v. Nederl. Boek.* bl. 439 Brinkman *Naaml.*

OLM (L. van) rekenmeester, gaf in het licht:

60 *voorbeelden rekenkundig opgelost.* Gron. 1811, 2e dr. 8.

75 *dito dito* Gron. J. Oomkens.

Zie Brinkman, *Naaml.*

OLM (Mathaeus van) wiskunstenaar, gaf in het licht:

Kort onderwijs in de zeevaart of konst der Stuurlieden. Gron. 1762, 1765, 1787.

Schatkamer der Negotie of grondig onderwijs in het Italiaansch boekhouden. Amsterd. 1766, 1768.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Boek.* Arrenberg, *Naaml. v. Boek.* bl. 360; *Boek. d. Gel. Werken.* 1766 6. bl. 374.

OLME (J.) gaf in het licht:

Beschouwing der staatsgesteldheid van Engeland. Derde dr. 1772 8.

Zie Arrenberg, *Naaml. v. Ned. Boek.* bl. 386.

OLMEN (J. van) schreef:

Bijdrage om zich zelven en anderen te leeren kennen. 's Bosch 1826 gr. 12o.

Zie Brinkman, *Naaml.*

OLMIERS (Joos) diende onder Adolf van Bourgondie, Heer van Wackene, Admiraal en Capitein-generaal van de armee en schepen van oorlog in 1557, blijkens een ordonnancie van dien tijd.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. Held. ter zee* D. I bl. 574.

OLNHAUSEN (J. H. van) was in 1794 eerste luitenant van de tweede compagnie der pas opgerigte scheeps-artilleristen, waarover van Woensel het bevel had. Hij noemde zich oud-officier op den titel van de door hem, even als het werk van Hoeufft, met voorweten en op kosten van van Kinsbergen uitgegeven geschriften.

Ordres betreffende de Linie van Defensie te Water, in 1793—1795, Amsterd. 1797.

Ook gaf hij in het licht:

Practicale Zeemansleiddraad voor zee-officieren. Amst. 8vo 2e druk.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. Helden. ter Zee* D. VI a bl. 473. *Bibl. Musschenbroek.* p. 100.

OLON (J.) gaf eene beschrijving van Marokko m. pl. 's Hage 1698 8.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 380.

OLORINUS ook Cygnaeus eigenlijk Swaens, te Goorle bij Tilburg geboren was deken en pastoor te Geertruidenberg, van daar door de Geusen verdreven, nam hij de wijk naar het Bagijnhof te 's Bosch. Hij stichtte het gasthuis te Oesterwijk en andere vrome gestichten.

Hij schreef:

Thesaurus salutaris sapientiae. 1610 8o.

Explicatio Missae et Canonis 1611 16o.

De arte concionandi. 1611 16o.

Salutares doctrinae ac phrases mentem linquamque ornantes. 1612 8o.

Summa virtutum et vitiorum 1615 8o.

In het Hollandsch:

Doctrina consolatoria contra sicrupulos et pusilanimitatem 1612 8.

Demonstratio verae et christianae fidei 1613 8o.

Expositio coenae et passionis Dominicae 1622, alle bij Joh. Turnhout, te 's Bosch uitgegeven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 86. Foppens *Bibl. Belg.* t. I. p. 100; Jöcher, t. a. p.

OLPEN (Abraham Isaak van) in het begin dezer eeuw te Haarlem ging in 1823 naar Indië, was aldaar aan het bureau van den Gouverneur-Generaal werkzaam en klom tot den rang van Adjunct-Secretaris der Hooge-Regering; werd in 1834 Resident van Ternate tot 1839, wanneer hij om redenen van zwakke gezondheid zijner vrouw met een tweejarig verlof naar Nederland ging. In 1841 vertrok hij van daar wederom naar O. I., in 1843 werd hij resident van Menado, in welke betrekking hij tot 1850 den lande diende. Toen verzocht hij zijn ontslag en keerde voor goed naar zijn vaderland terug. Hij overleed 15 Febr 1861 te Leyden. *Partic. berigt.*

OLPHEN (Henricus van) in 1694 geboren, werd als proponent te Kopenhagen bij den Ambassadeur van onzen staat in 1674 beroepen, in 1675 predikant te Wormerveer, in 1679 te Weesp, in Nov. van dat jaar te Alkmaar, waar hij in Dec. 1712 overleed. Zijn portret is in 1706, toen hij 57 jaren oud was, vervaardigd en met 8 reg. vers van J. Vollenhove in het licht gegeven.

Zie Pauw en Veeris *Alph. Naaml.* bl. 146, 147. Muller *Cat. v. Portt.*

OLPHERT Barendsz. Zie Barendsz. (Olphert.)

OLPHERUS (J.) schreef een werkje over *de tafelen der hoekmaten, raaklijnen* en *mijllijnen* 4o.

Zie Abcoude, *Aanh. en verh. van Ned. Boek.* bl. 251; Arrenberg, *Naaml. v. Ned. Boek.* bl. 386.

OLTHOF (Jan) Factor der Rederijkerskamer de *Witte Angieren* te Haarlem, bloeide in den aanvang der 18e eeuw, blijkens zijne Jaarzangen aan die kamer met die van andere factoren dier kamer, uitgegeven te Haarlem bij J. van der Vinne en Mozes van Hulkenray.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. bl. *Cat. Bibl. Haarl.* 2e *supplem.* p. 70.

OLOFZOON (Dirk.) Vlaskooper en schutter te Amsterdam bevorderde in 1566 aldaar de preeke en bragt met anderen de predikant Jan Arendsz met een schuit uit Waterland derwaarts.

Zie Crommelijn, *Beschrijv. v. Amst.* bl. 986; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. III. bl. 268.

OLTMANS (Alexander). jongste zoon van den even zoo genoemden ontvanger der directe belastingen te Amsterdam en van Anna Maria van der Kloot, werd aldaar 25 Februarij 1814 geboren. Als kind ontving hij les in de teekenkunst van P. G. Bentichen, later begon hij met zelve plannen van vestingen na te teekenen en las eenige werken over de vestingbouwkunst, waarvoor hij zooveel lust en aanleg betoonde dat zijne ouders hem zeker naar de militaire akademie te Breda zouden gezonden hebben, om als ingenieur te worden opgeleid, zoo de zwakke staat zijner gezondheid daartegen geen beletsel had opgeleverd. Hij zette echter zijne teekenoefeningen voort, en vervaardigde ook eenige stadsgezigten, die niettegenstaande zijne nog geringe bedrevenheid in het teekenen, de verdienste van eene getrouwe gelijkenis bezaten, de oefening in de doorzigtkunde stelde hem evenwel ook al spoedig in staat zijne teekeningen te verbeteren. Na dien tijd ontving hij onderrigt in die teekenkunst van Beretta, doch ook dit was van korten duur, daar diens vertrek naar 's Hage, als wanneer Oltmans bij K. Karssen onderwijs in de schilderkunst ging nemen. Tot hiertoe had Oltmans de teeken- en schilderkunst slechts beoefend als liefhebber, evenzoo de muzijk, waarvan hij zich eene groote mate van kennis eigen maakte, terwijl hij de viool met veel vaardigheid bespeelde. Hij was overigens op het kantoor van zijn vader werkzaam tot diens overlijden, in het begin van 1839. Nu besloot hij zich geheel aan de kunst te wijden en hield bij voorkeur zich met het vervaardigen van stadsgezigten onledig. Zijne schilderstukken zijn echter niet talrijk; het scheen dat hij zelf zijn werk niet voldoende achtte, althans niet beantwoordde aan datgeen wat het, volgens zijn oordeel, moest zijn. Later hielden andere werkzaamheden hem veel van zijn eigentlijk kunstvak terug, zoodat hij in de laatste jaren zijns levens weinig meer de schilderkunst beoefende.

In 1845 werd hij benoemd tot plaatsvervangend of tweede secretaris der maatschappij *Arti et Amicitiae* en twee jaren later tot eersten secretaris, welke betrekking hij tot zijn dood toe vervulde. Ook werd hij opzigter van de vereeniging *tot bevordering der beeldende kunsten* ten naauwste aan de belangen van *Arti et Amicitiae* verbonden.

Behalve de reeds genoemde beoefening der teeken- en schilderkunst en die der muziek hield Oltmans zich ook niet literarische studie onledig, en in verband met zijne vroegere teekenoefeningen, was het vooral de theorie en de archaeologie der kunst en meer bepaald der middeleeuwsche bouwkunst, waaraan hij zijne onderzoekingen wijdde. Zijne belezenheid in de geschiedenis, zoo onmisbaar voor de kennis der oudheid en hare voortbrengsels, stond hem hierin bijzonder ten dienste. De vruchten zijner archaeologische onderzoekingen plaatste Oltmans van tijd tot tijd in eenige tijdschriften o. a. *Iets over het praalgraf van den hertog van Gelder in de St. Eusebius-kerk te Arnhem*, in de *Kunstkronijk*; *over den toren van de Oude Kerk te Delft*, in *Bouwkundige Bijdragen van de Maats. tot bevordering der bouwkunst* D. I, en in D. II deelde hij de nieuwe *enkaustische schilderwijs* van Fernbach, met eenige opmerkingen over de verschillende schilderwijzen van vroegeren en lateren tijd mede. In het derde en vierde deel komt voor eene beschrijving en een archaeologisch onderzoek der *achthoekige* en *romaansche kapellen* op het *Valkhof* te Nijmegen, die door hem op de plaats zelve met veel naauwkeurigheid werden opgenomen, en in teekening gebragt, en bij hare beschrijving deelde hij de met veel zorg bijeenverzamelde geschiedkundige berigten desaangaande, gepaard met zijne eigene beschouwingen over den aard, de inrigting en den oorsprong dezer gebouwen mede. Dit opstel is door hem in de Fransche taal overgezet en te Amsterdam bij J. M. E. Meijer uitgegeven met den titel: *Description de la chapelle carlolingienne et de la chapelle Romane, restes du château de Nimègue. Recherche Archeologique* etc. 4.

Zijn verdiensten werden erkend door de *koninklijke Academie van beeldende kunsten te Amsterdam*, het *Comité historique des arts et monuments* te Parijs en de *Maatschappij van Nederl. Letterk.* te Leyden, die hem tot lid benoemden. Hij overleed te Amsterdam 10 April 1853. Zijn afbeelding, door N. Pieneman geschilderd is door W. F. Wekmeijer gegraveerd.

Zie *Handel. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* 16 *Jan.* 1843. *Levensb.* bl. 105 volgg. Immerzeel t. a. p. bl 276; Kramm t. a. p. bl. 220; Kobus en de Rivecourt en Nieuwenhuis 2e uitgaaf.

OLTMANS (Jan Frederik.) Deze verdienstelijke schrijver, die onder de pseudoniem van J. van den Hage, eenige uitstekende romans o. a. *het Slot Loevestein in* 1570 (Amst. 1830 2 D. 1839 2e D. 2e dr.) *De Schaapherder, een verhaal uit den Utrechtschen Oorlog* (1839 4. 8.) uitgaf, overleed in Gelderland in Januarij 1854.

Onder de naam van J. van de Cappell, gaf hij *belangrijke stukken voor Geschied- en Oudheidkunde*; *zijnde bijlagen en aanteekeningen betrekkelijk het beleg en de verdediging van Haarlem* in 1572—1573, Schoonh. 1844 8o.

Zie Konst en Letterb. 1854 bl. 41.

OLYVE (S.) Den 17 Maart 1804 was op de Schelde nabij Zierikzee, een rijk geladen beurtschip, benevens twee andere vaartuigen, door eene groote gewapende Engelsche sloep, behoorende tot het voorgaats kruissende vijandelijke eskader

ander sir Sidney Smith genomen. Dientengevolge werden er op verzoek van het Departementaal Bestuur van Zeeland, eenige gewapende schepen derwaarts gezonden, ten einde de ingezetenen van dat gewest tegen zulke strooperijen te beveiligen. Onder deze behoorde 's Lands kanonneergaljoot *de Schrik*, gevoerd door den eersten luitenant S. Olyve. Dit vaartuig liggende nabij Colijnsplaat, nabij de kust van Noord Beveland, werd onder begunstiging van een dikke lucht, in den nacht tusschen den 23 en 24 Maart, door zeven Britsche vaartuigen, waaronder drie barkassen, gewapend met 12 ponders canonnades, en te zamen bemand met 200 koppen, onverhoeds aangevallen. Niettegenstaande het onverwachte van den aanval en de groote overmagt des vijands, zijnde de *Schrik* met slechts 30 koppen bemand, verdedigde Olyve zich gedurende bijkans twee uren met de grootste onverschrokkenheid, doch ten laatste moest hij voor het geweld bukken. Reeds in het begin van het gevecht werd Olyve zwaar in het aangezicht gekwest, doch niettemin bleef hij het bevel voeren en volstandig den hem aanvertrouwden bodem verdedigen tot dat hij door een tweeden kogel onder de borst getroffen op het dek nederstortte. Op hetzelfde oogenblik beklommen de Britten, die 17 dooden en 25 gewonden telden, onder het aanheffen van juichtoonen, de kanonneergaljoot maakten zich van haar meester en werpen, tot schande der menschheid, den ziel togenden Bevelhebber met drie gesneuvelden over boord.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* D. VI. bl. 549, 556.

OMAERS (Jan van St.) Toen Jan van Blois in 1361 verlof bekwam om op den burg te Schoonhoven in de kapel mis te mogen lezen, kwam Jan van St. Omaers uit Utrecht om haar te beschilderen. Hij en zijne helpers waren er omtrent een half jaar aan bezig.

Zie C. J. de Lange van Wijngaerden, *Gesch. der Heeren en Beschrijv. van Gouda*, D. I. bl. 710, 716; Kramm t. a. p. bl. 1220.

OMAL (Johan) wiens naam ook Jan d'Aumaele, Ommal en misschien Johan Thomale wordt geschreven, zou volgens den een welligt aan het Fransch geslacht Aumale zijn verwant geweest, volgens den anderen uit een adelijk Duitsch geslacht afkomstig zijn. Van Est echter schrijft uitdrukkelijk dat hij niet van adel was, en Fruin gist dat hij naar het Duitsche dorp Omal, van waar hij welligt geboorte was, heette. Weleer was hij kanunnik te Luik, maar werd een apostaat; ontweek met Lumey zijn vaderland, vergezelde hem op zijne verschillende togten, was de bloeddorstigste der woestelingen, die onder hem dienden, en een zijner meest vertrouwde aanhangers, kwam met hem in den Briel bleef er ten minste tot in Nov. 1572, en was er in eenig bewind, want hij verscheen 18 Nov. met Treslong, Gouverneur van den Briel, op het stadhuis om te hooren naar de klagten der Brielsche burgerij, door het onderhouden der soldaten tot de uiterste armoede gebragt. Hij was bloeddorstig en droeg zorg voor de uitvoering der bloedige bevelen van zijn meester. Weinige dagen voor de inneming van den Briel, was hem in een zeegevecht de regterhand afgehouwen, en deze verminking had zijne boosaardigheid nog verhoogd. Niet lang nadat den Briel was overgegaan, werd op zijn last de kanunnik Berwout Jansz. des nachts van het bed geligt, zonder eenige vorm van proces opgehangen en nog half levend onder den grond gestopt. Omal leefde met eene concubine, wier moeder zekere Maria Taselen, het huis van Berwout begeerde, maar niet van hem krijgen kon, op de voorwaarde die ze wenschtte. Om haar te believen en aan het begeerde goed te helpen zou de eigenaar ter dood veroordeeld zijn. Zeker is het dat Lumey, later over dien moord ondervraagd, geen woord tot rechtvaardiging er van heeft bijgebracht. Hij had deel aan het dooden der geestelijken uit Gorinchem door Brand naar den Briel gezonden. Van Haren onderscheidt hem te regt met de naam van *barbaar*. Waarschijnlijk verliet hij met Lumey het land.

Zie *Opkomste der Ned. beroerten enz. Tot Ceulen, bij de Weduwe v. Gasper de Kreimer* 1666 12o. *Historia Martyr. Batavic auctore Petro Opmeero Col.* 1625. Te Water *Verb. der Ed.* D. II. bl. 225. D. III. bl. 19 Groningen *Gesch. d. Watergeuz.* bl. 281, 468; Fruin, *de Gorcumsche Martel.* bl. 31 volgg. van Haren *de Geuzen*.

OMARUIS (Joannes Faber) noemde zich aldus naar zijn geboorteplaats Omal, in het Luiksche. Hij was een beroemd regtsgeleerde en schreef vele werken in dit vak, die niet zijn uitgegeven zoo als *De Senatusconsultis*; *De Officio Proconsulis*, *Quaestoris*, *Praefecti Vigilum*; *De Officiario*, *Praetore*; *Baillivis*; *De Divortiis et repudiis*; *De Cencibus et vectigalitus*; *De alimentis*; *De Villa*, *venariis*, *Piscinis*, *Saltubus*, *Venationibus*, *Aucupiis*, *Aquaeductu*, *Fluminibus*, *Finibus agrorum*. *Vindemiä*, *Glande legenda*, *deque Interdictis ad haec omnia competentibus*.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 499; Foppens *Bibl. Belg.* t. I. p. 70. Jocher, Adelung, Rotermund.

OMAZUR (N.) gaf in het licht:

Labyrinthus Cupidenis d. i. den doolhof der liefde, waarvan eertijds Daphne van Apollo vervolgd, verkeerde in een laauwerboom, versiert met Roosetnynen van rijmen op de nieuwste danswijsen ende stemmen, bestaende in Minneliedekens, Herderssangen, Veldtdeuntjes enz. te Antwerpen bij Jacob Mesen. 1663. Lankw kl. 12o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* op *Omazur. Cat. Bibl. Harl.* T. III. p. 272.

OMEIJER Jr. (R.) dichter, die in het midden der 18e eeuw bloeide. Hij leverde o. a. in 1757 in het *Aanhangsel op de Dichtkundige Cijpressen bladen: Amstels Treurklagt over het droevig afsterven van zijne Doorluchtige Hoogheid W. H. K. Friso.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

OMIUS (S.) Zie Oomius (S.)

OMME (H. van) waarschijnlijk van Oudewater, ten minste in het weeshuis aldaar hangt eene schilderij in 1651 door hem vervaardigd, voorstellende een *Gastmaal*, waarop de binnenvader en moeder met de weeskinderen van dien tijd zijn afgebeeld.

Zie Kinschot, *Beschrijv. van Oudewater* bl. Kramm, t. a. p. bl. 1220.

OMMEN ( ), onder luitenant in 's lands zeedienst. Toen hij in Aug. 1808 met vijf kanoneerbooten de haven van Bologne verlaten had, werd hij tusschen de kapen Grisnez en Blanez door acht Engelsche brikken hevig beschoten, doch hij bood dapperen tegenstand en kwam zonder veel schade behouden te huis aan.

Zie J. C. de Jonge, *Besch. v. h. Nederl. Zeew.* D. VI. 6. bl. 542

OMMEGANCK (Maria Jacoba) zie Myon (Maria Ommeganck, Ommeganck, Balthzar Paul) werd 26 Dec. 1755 te Antwerpen geboren, ontving onderwijs van den landschapschilder Hendricus Josephus Antonissen, doch heeft zich, „voornamentlijk door ingeschapen genie en het vlijtig bestuderen der natuur, tot eene zoo aanzienlijke hoogte verheven in het vak van het landschap met dieren, bijzonder met schapen, dat hij onder de latere schilders in dat vak den eersten rang bekleedt". Doorgaans maakte hij zijne studies te Dinant, Chaufontaine en Huy. Terwijl hij eens in die streken met teekenen bezig was, werd hij voor een spion aangezien en in de gevangenis gebragt, terwijl zijne schetsen en krabbelingen naar Parijs werden opgezonden, doch door tusschenkomst van een vriend kwam hij spoedig weer op vrije voeten. Op de tentoonstelling van 1795 te Parijs verwierf hij den grooten prijs voor het landschap, op het deksel van een klavier, buiten zijn weten door een zijner vrienden opgezonden. In 1808 vereerde hem de keizer van Frankrijk een gouden medaille met zijn beeldtenis. Sedert moest hij jaarlijks een stuk voor de keizerin Josephine schilderen. In 1814 werd hij mede benoemd in de commissie, die te Parijs de door de Franschen weggevoerde schilderijen terug moest vorderen. Daar Ommeganck zijne reputatie voor een goed gedeelte in die stad had verworven, deed men hem gevoelen dat deze commissie minder voor hem geschikt was, waarom hij ook de werkzaamheden meestal aan zijne mede-commissarissen, Regemorter en Odevaere, overliet. In weerwil daarvan, ging de verbittering tegen hem te Parijs zoo hoog dat men kort daarna op eene tentoonstelling met een mes een snede over een landschap van hem kraste, dat gelukkig op paneel geschilderd was. Bij zijn leven maakte Ommeganck geen bijzonder hooge prijzen voor zijne kunst, zelden meer dan 100 of 150 louis d'or. Kort na zijn overlijden, verminderde de waardering er van, doch de prijs steeg zóó dat in 1143, 12,000 francs voor een kapitaal stuk werd betaald en in 1856 voor een dito op de verkooping der kunstnalatenschap van den heer de Coninck te Gent 14,000 francs.

Zijne ordonnantien, zijn doorgaans eenvoudig, maar natuurlijk, warm en aangenaam van toon, en het mollige der schapen is allerkunstigst en schoon. Er bestaan ook van hem fraaije teekeningen en vele in potaarde geboetseerde schapen. Ommeganck overleed te Antwerpen den 18e Jan. 1826 en werd den 21 dier maand in de parochiale kerk van

St. Charles Borromaeus begraven, bij zijne huisvrouw Mejufvrouw Parmnt, acht kinderen nalatende, onder welke één zoon, die echter geen schilder werd. Een zijner dochters erfde het kunsttalent van haren vader. Ommeganck was ridder der orde van den Ned. Leeuw, lid van het Kon. Ned. Instituut, correspondent van dat in Frankrijk, raad der akademie van Antwerpen, vice-president aan het genootschap ter aanmoediging van schoone kunsten aldaar en van vele andere maatschappijen zoo binnen als buiten 's lands. In zijne betrekking als lid van het Nederl. Instituut, zond hij in der tijd 2 memorien bij hetzelve in, die van zijn oordeel en kennis getuigen, de eene *over het schilderen op witte of donkere gronden*, de andere *over het ideale schoon*. Er gaat een fraai portret van hem uit, in een bonten pels gekleed, dat hem veel jonger voorstelt dan dat van J. J. Eeckhout, door Grevedon gelithographeerd voor de *Galerie des peintres par Chabert et Franquinet*. Parijs 1822.

Ook vindt men hem bij Immerzeel afgebeeld. Zijne nagelatene kunst is in 1827 te Antwerpen verkocht. Ter nagedachtenis en om 's mans roem te huldigen heeft de vermaarde beeldhouwer P. J. de Cuyper, in 1856 een monument vervaardigd, voorstellende *een bladend schaap op eene tombe*, bestemd voor het Museum te Antwerpen.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 276, 277, Kramm, t. a. p. bl. 1221. *Verslag der jaarl. vergad. van het Kon. Ned. Inst.* 1826. Muller *Cat. v. Portr. Nouv. Biogr.-gener.* i.v. J. A. Snijers, *Lofrede op B. p. O.* Antw. 1826 8. A. Voisin, *Eloge du peintre B. P. O.* Gend 1826 8 (*Extrait du Missager des Sciences et des Arts.* Nieuwenhuis, *Kunst en Letterb.* 1826 D. I. bl. 49. *Woordenb. der Zamenl.* o. h.w.

OMMEREN (J. VAN) schreef:
De ware aanbidding in geest en in waarheid. Grave 1794 12.

Zie Brinkman, *Naaml. v. Boek.* J. Doedes, *Leerrede ter Nagedachtenis v. J. v. O.*

OMMEREN (Mr. J. VAN) schreef:
Dissetatio ad iuris Velavici Cap. XXXI art. V. Groning. 1786 4.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. III. bl. 314.

OMMEREN (RICHEUS VAN) werd den 12 December 1757 te Leeuwarden, volgens Nieuwenhuis in 1578 te Amsterdam, uit burgerouders geboren. Naauwelijks had hij zijn zevende jaar bereikt, of deze zonden hem naar de latijnsche school, waar hij het onderwijs van den bekwamen Valentijn Slothouwer genoot. Vervolgens bezocht hij de hoogeschool te Franeker, waar hij de lessen van Wassenbergh en Schrader bijwoonde. Deze laatste boezemde den jongeling liefde in voor de latijnsche poëzy. Hij had hier voor een gelukkigen aanleg, blijkens zijne in 1778 nog als student te Franeker uitgegeven *Sylvae sive Lusus Juveniles.* Te gelijk met hem studeerden te Franeker H. Bosscha en J. A. Nodell, met welke hij vriendschap sloot. Na voleindigde studien ontving hij eene benoeming tot praeceptor aan het Gymnasium te Zwolle, dat toen onder het bestuur van J. P. de Medenbach Wakker stond. Twee jaren later (1780) werd hij rector te Dokkum en drie maanden daarna te Amersfoort, waar hij in December van hetzelfde jaar zijn ambt aanvaardde met een *carmen elegiacum de immensa damnorum et miseriarum serie, quae ex juventute in otio et voluptate transacta proveniunt.* Kort daarna werd dit met een voor- en narede in het licht gegeven.

Gedurende zijn verblijf te Amersfoort trad hij in het huwelijk met Ida Santinck, en gaf hij bewijzen dat hij steeds voortging in het beoefenen der poëzy. Hij vervaardigde namelijk een *Elegia consolatoria ad amicum suavisisimum Hermannum Buosscham deobituxoris*, in 1782 met Bosschaas *Elegia ad Ommerinum, de illo obitu* in het licht verschenen, en een *Epicedium*, gewijd aan de nagedachtenis van zijnen leermeester J. Schrader, dat met andere lijkdichten in 1784 door Wassenbergh achter zijne *Laudatio funebris J. Schrader* is gevoegd. Dit lyrisch gedicht, een gelukkige navolging van Horatius, bragt hem in kennis met den beroemden dichter en letterkundige Hieronymus de Bosch, op wiens aanbeveling hij tot rector van het Gymnasium te Amsterdam werd benoemd. Te gelijker tijd ontving hij ook een beroep naar Rotterdam, en boden die van Amersfoort hem aan zijn inkomen te verdubbelen, hem den titel van hoogleeraar en zitting in den raad te geven, doch beide aanbiedingen sloeg hij af en deed in 26 Maart 1784 zijn intrede met een uitstekende *Oratio de prudenti veterum poëtarum lectione, optima vitute altrice*, in proza (Amst. 1785 4.), later door den hoogleeraar Siegenbeek op nieuw in het licht gegeven. Deze behoorde tot de uitstekende leerlingen van van Ommeren en gaf een blijk van zijne hooge achting voor zijn leermeester door de uitgave van diens *Carmina et Oratio* Lugd. Bat. 1827, voorafgaan door zijn levensberigt. In zijne ledige uren bleef van Ommeren de beoefening der latijnsche dichtkunde voortzetten: en er zijn verscheiden vruchten van zijnen geest, die den stempel zoowel van genie als van bekwaamheid dragen. Onder deze behooren o. a. een Ode, in 1790 bij Didot, in alcaïsche voetmaat, en in 36 coupletten uitgegeven (Ode ad Gallos, Paris. 1790), welke ten onderwerp had, de eerste verbindtenis in het veld van Mars, en waarin men hem de voetstappen van Moecenas gunsteling ziet drukken, welke hij nog in een ander soort van gedichten, in de Brieven namelijk, gevolgd heeft, die door hem zijn uitgegeven onder den titel: *Epistolae Horatiana ad Jacobum Hooft, de nativitate filioli.* Zijne bijzondere voorliefde voor Horatius blijkt ook uit zijn *Quintus Horatius Flaccus als mensch beschouwd*, Amst. 1789 8, (ook in het Hgd. *Horaz, als Mensch und Bürger von Rom, dargestellt in zwei Vorlesungen. Aus dem Hollandischen von L. Walch. Nebst einem critischen Anhang von Herrn Hofrath Eichstädt. Leipzig* 1802), waarin hij met niet minder oordeel dan geleerdheid de nagedachtenis van den dichter tegen de lasterlijke aantijgingen verdedigt, waarmede men zijne zedelijkheid en vaderlandsliefde had zoeken te bezwalken. Marron, Hoeufft, Peerlkamp en Siegenbeek hebben met hoogen lof van de verdiensten van van Ommeren als latijnsch dichter gesproken.

Zijne gedichten zijn meest alle verspreid, enkele in de *Delitiae poëticae* van van Kooten opgenomen. Geschiedkundige opstellen van zijne hand vindt men in de *Mnemozyne* van Prof. Tydeman en in de *Bibliotheek van oude Letterkunde*, waaraan hij medewerkte. Volgens Nieuwenhuis zijn zijne Nederduitsche en Latijnsche werken in 1797, onder opzigt van Hier. de Bosch en M. C. van Hall, bij P. van Hengst te Amsterdam uitgegeven doch Siegenbeek gewaagt hier niet van in zijn *Epistola ad D. J. Lennepium* vóór zijne uitgaaf der verstrooide *Carmina* van van Ommeren. Hoeufft vermeldt nog zijn *Elogium Egberti de Vrij Temminck.* Hij arbeidde aan eene nieuwe uitgave der *Argonautica* van Val. Flaccus, toen hij 6 Januarij 1796 overleed. Twee jaren te voren verloor hij zijne vrouw, die hem drie kinderen schonk. Afzonderlijk verschenen zijne. *Redevoering bij de bevordering der Latijnsche schooljeugd op den* 3e *van grasmaand* (1795), *i. de N. Z. Capel te Amsterd. uitgespr. gr.* 8, en *Anthologia poëtica in usum Gymnasii Amstelodam.* Amst. 1793 12. Tot zijne leerlingen behoorden Kemper, D. J. van Lennep, Siegenbeek, Jer. en Abr. de Vries, Urselius en anderen.

Zie Siegenbeek *Narratio de Vita R. v. Ommeren* vóór de uitg. van diens *Carmina* etc. Hoeufft, *Parn. Cat. Belg.* p. 250; Peerlkamp, *Poet. Cat. Neerl.* p. 531, 532; J. de Vries, *Redev. over R. v. O.* in *Vad. Letteroef.* 1833, D. II. bl. 145, 193; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Nederl. Letterk. en Wetens.* D. II, bl. 566, D. III, bl. 241; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV, (I) bl. 46. *Magasin Encyclop.* T. VI, p. 89. *Nouv. Biogr. Gener.* i. v.; Adelung en Rotermund, *Int. Bl. der A. L.* 1796, p. 826; *Alg. Litt. Zeitung*, 1791, p. 172, 569, folgg. *Bibl.* Hultm. N. 21926, 23073, 23375, 23387, 23789; *Navorscher* D. II, bl. 214.

OMMEREN (SICCO VAN) zoon van den vorige, in 1782 te Amersfoort geboren, in 1809 als rector te Zwolle overleden, beoefende gelijk zijn vader de latijnsche dichtkunst, waarvan proeven voorkomen bij Siegenbeek: R. v. Ommeren *Carmina et Oratio* p. 130.

OMMEREN (RUDOLPH VAN) werd omtrent het midden der 17e eeuw wegens Gelderland afgevaardigd ter vergadering der staten generaal. In 1655 werd hij naar Zwitserland en Savoije gezonden om ten behoeve der ongelukkige Waldenzen te onderhandelen, welken last hij ten nutte der zoo deerlijk lijdende christenen en tot genoegen zijner meesters vervulde. Deze zonden hem later naar Bergen op Zoom met Johan van den Honert om opkomende twisten met de Prinses van Hohenzollern weg te nemen. In 1666 sloot hij een tractaat met Denemarken, vervolgens werd hij rekenmeester van Gelderland, en overleed 16 Febr. 1689. Hij huwde Albertina Pauw. De Witt noemde hem, „een goed Geldersch heer van goede qualiteiten“.

Zie Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. XII bl. 432; Scheltema *Staatk. Nederl.* o. h. w. *Brieven v. J. de Witt* D. I, bl. 218.

OMMEREN (Carel van), burgemeester en syndicus van Bommel, schreef:

Authentique Resolutien, Acten, Missiven en Rescriptien, wegens den Magistraet der stadt Salt-Bommel, aenwijs wat voor ende bij de belegeringh witsg, bij het overgaen van de selve stadt Bommel gepasseert is (Julij 1672) 's Gravenhage 1678 opgedragen aan den prins van Oranje in d. 10 Nov. 1673. *Remonstrantie aen de Staten Generaal enz. overgeg. door den heere C. v. O. Borgem en Gecommit der stadt Salt-Bommel behels mède een Provisionele wederleggingh van seecker libel op de namen van H. de Vael en E. Mestekor, uitgegeven enz.* (23 Maart) 's Grav. 1674. *Tweede Remonstranstrantie streckende om 't erlanghen commissarissen of gedeligeerde Rechteren enz.* (Dec.) 's Grav. 1674.

OMMERING (Luitenant Kolonel van) komt voor op de *Staat van sterkte en Indeeling van het Engelsch-Nederlandsche leger in de eerste dagen der maand Junij* 1815, als luitenant kolonel, bij het Bat. Inf. N. M. no. 28 te Helleghem bij de tweede brigade, eerste devisie, luiten. generaal Stedman.

Zie Bosscha *Nederl. held. te land* D III Bijl. bl. 16.

OMMERING Jacobszoon (Adriaan) middelmatig dichter uit het midden der 18e eeuw, van wien men, behalve eenige gedichten in de *Dichtkundige Cypressebladen*, in Arnoud van Halen's *Panpoëticon* en in de *Boekzaal der gel. Wereld*, de volgende afzonderlijk uitgegeven dichtstukken heeft.

Aan den prof. J. v. d. Honert, ter afmaninge om zijn tijd niet langer te verspillen aen het Nieukerksche werk en lasterpennen. Amst. 1751. 4

Heilwensch aan den hooggel. heer Johan van den Honert T. H. Z. toen zijn hoog-eerw. den 20 *Nov.* 1752 *het XXXste jaar van zijn hoog-leeraars ambt met veel luister bekleed hadt.* Amst. 1745 4o.

Op de stigtelijke troostrede over 1 *Samuel XXV vers* 1, *door den godvruchtigen en geleerden heer P. Nahuis, oudste leeraar der gemeente te Monnickendam, opgestelt ter gezegende gedachtenisse en ter plegtige uitvaart zijner Doorluchtige Hoogheid Willem Carel Hendrik Friso enz.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Wooraenb.* o. h. w. *Schriften tegen het werk te Nieuwkerk* bl. 13.

OMMERING (Jacobus van) 6 Jan. 1675 te Leyden geboren, in 1703 als proponent te Hazerswoude gekomen en in 1726 aldaar gestorven, gaf als proponent predikatien in het licht die met die van anderen gedrukt zijn Leijd. 1717, 4o. en in 1733 herdrukt.

Zie Vroljkbert *Vliss. Kerkhemel* bl. 270, *Boek der Gel. Wer.* 1716 6 bl. 634; Brans *Kerk. Reg.* bl. 59.

OMMINGHA (Hanck) Grietman van Winseradeel komt voor in eene *ferdban* wegens Sybalda-goederen van het jaar 1420.

Zie van Sminia *Naaml. v. Grietmannen* bl. 251.

OMPHAL (Mr. Jan Floris van) afkomstig uit een Geldersch geslacht, een zoon van Anthony Frederik van Omphal, majoor in 't oud Geldersch regiment van den prins van Oranje-Nassau, vóór Sept. 1781 te Nijmegen overleden, werd te Nijmegen geboren en studeerde te Groningen, waar hij in 1768 het meesterschap in de regten verkreeg, na het verdedigen eener *Dissertatio Jurid inaug. de origine atque indole reconciliationis propinquorum occisi, quae patria lingua Soeninge nuncupatur.* Hij leefde omstreeks den jare 1780 te Nijmegen, waar hij de betrekking van advokaat-fiskaal des Ampts van Overbetuwe bekleedde. Hij was ijverig in zijne ambtsbetrekking en onderscheidde zich door zijne christelijke menschlievendheid, waarvan hij het offer werd. Den 2en Maart 1784, namentlijk, ter gelegenheid van een watersnood, die in dien tijd Gelderland teisterde, verloor hij het leven in den ouderdom van 36 jaren, in een aak, beladen met mondbehoeften om de overstroomde Over-Betuwe te verzorgen. Hij werd benevens nog 7 andere personen door den vliegenden storm weggerukt.

Part. berigt. Bibl. Hag. Cll. II. p. 428.

OMPHAL. (Anthonie Frederik Jan Floris Jacob baron van) onderscheidde zich reeds als luitenant in het gevecht bij Cividad Real, diende in Rusland en was later adjudant van Z. M. koning Willem I.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land* D. III, bl. 337, 392, 401.

ONDAATJE (M. J.) proponent in de Tamulsche gemeente (1771—86) gaf in het licht:

Tamulsche Kinder-catechismus, — uitgegeven door S. A. Bronsveld, Bedienaar des H. Ev. en Rector in 't seminarium te Colombo; nu bij den 3en *druk verbetert door* M. J. Ondaatje *proponent in de Tamusche gemeente. Ald. s. j.* 8o.

Zie *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D II bl. 431.

ONDAATJE (Mr. P. Ph. J. Quint) geboortig te Utrecht in 1760, studeerde aldaar te gelijk met Bellamy. Hij werd een boezemvriend van den voor dichtkunst en vaderland gloeijenden Zeeuw en vervaardigde ook verzen. Daar hij sedert een werkzaam deel nam aan de staatkundige woelingen van dien tijd, schijnt hij later de lier niet meer te hebben gehanteerd. Althans, behalve hetgeen van hem in de *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart* is geplaatst, is niets ten onzer kennis gekomen.

Hij stierf te Batavia, den 30 April 1818, in den ouderdom van omtrent 60 jaren als lid van den Hoogen-Raad van justitie over Neerlands Indie.

Hij gaf ook in het licht:

Bijdr. tot de Geschied. der omwenteling in 1787. *Duinkerken* 1791, 1792 2 st. 8o.

Historiesch verhaal van de onwettige behandeling de provintie en stad van Utrecht, aangedaan in den jaaren 1672, 73 en 74 (Utrecht) 1784 8o.

O. ontwierp en gaf in 1799 in het licht eene *kaart der Baatasfsche Republiek* verdeeld in *Departementen* en *Ringen*, volgens de acte van staatsregeling bij publicatie van 17 Nov. 1798, en in *districten* bij publ. van 14 Mei 1799, gegr. door C. van Baarsel te Amst. één bl. gr. fol.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* e. h. w.; *Verv. op Wagenaar* D XV. bl. 333, 353, 359, 386, 387, 388, 390. *Cat. d. Maats v. Nederl. Letterk.* D. III. bl. 262, 350.

ONDER DE WIJNGAART (mr. Canzius) Raad en schepen der stad Delft, in de 2e helft der 18e eeuw, beoefende de Nederl. poezij, blijkens zijn lijkvers te vinden in de *Lijkzangen op de Weleerw. ZeerGel. Heer Petrus Onder de Wijngaart, rustend leeraar in de Herv. Gemeente te Delft.* Deze was in 1729 als prop. te Hendrik Ido-Anbacht beroepen, in 1731 predikant te Maaslanssluis, in 1732 te Middelburg, in 1735 te Delft, waar hij in 1778 emeritus werd en in 1782 overleed.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

ONDERDEWIJNGAART (P. V.) zoon van den vorige, dichte op hetzelfde onderwerp, niet beter dan zijn vader.

Zie van der Aa, t. a. p.

ONDERDEWIJNGAART Canzius (Mr. Jacob Hendrik) werd 13 van louwmaand 1771 te Delft geboren, bezocht in 1787 de Hoogeschool te Leyden, en werd reeds in 1790 tot doctor in de beide regten bevorderd, na de verdediging eener dissertatio *de jurisprudentia cum Philosophia connutio.* Thans de maatschappij ingetreden, hield hij zich nog eenigen tijd met de voortzetting zijner studien bezig en werd eerst tegen het einde van 1793 bij het Hof van Holland, als advocaat en notaris beëedigd. De omwenteling in den aanvang van 1795, deed niet slechts zijn vader, die burgemeester, lid der staten van Holland en aan het Hoofd der Hollandsche Magazijnen was, maar ook Canzius alle zijne openbare betrekkingen verliezen. Nu had hij zich een andere loopbaan te kiezen en deels zijne neiging tot beoefening der wis- en natuurkundige wetenschappen, waarin hij zich tot een hoogen trap, zoo van theoretische als praktische, kundigheden verheven had, deels het uitzigt, 't welk de gestremde invoer van voortbrengselen der Engelsche nijverheid op een goeden uitslag scheen aan te bieden, bepaalde zijne keuze tot de oprigting eener fabriek van wis- en natuurkundige werktuigen. Deze kwam, met het begin van 1797 werkelijk tot stand, en werd sedert door hem nog grootelijks uitgebreid, en op een geheel systematischen voet ingerigt. In datzelfde jaar werd hij met eenigen anderen, de stichter van het godsdienstig genootschap onder den naam van *Christo Sacrum* bekend, en tevens, uit loutere godsdienstijver, een der beide leeraren van dat genootschap, in welke betrekking hij tot aan zijn verhuizing uit Delft met gemoedelijke getrouwheid, en tot groote stichting van velen, zoo in als buiten het genootschap volhardde Het werkzaam deel echter 't welk hij aan deze instelling had,

haalde hem van de zijde van het Waalsche kerkgenootschap, bij 't welk hij vroeger den post van diaken en later van ouderling bekleed had, eene ontzetting van den laatstgemelden post op den hals.

Intusschen arbeidde hij onverdroten aan de volmaking zijner fabriek, en had ook de voldoening, dat de daarop vervaardigde werktuigen den lof van alle kundigen wegdroeg, en zijne inrigting als een sieraad des vaderlands door hen geroemd werd. De raadpensionaris Schimmelpennick vereerde hem, gedurende zijn kortstondig bestuur, met een bezoek, en koning Lodewijk schonk hem de orde der Unie en het brevet van *Manufacturier des Rijks.* Het laatste aanvaardde, hij doch het eerste wees hij van de hand, uithoofde van de hem reeds knellende omstandigheden, waarna hij, ten gevolge van gebrek aan vertier, met opzigt tot zijn fabriek verkeerde. Wel had hij het genoegen van bij eene tentoonstelling van nationale Kunstvlijt in 1820 zich, wegens de daarop door hem geleverde voortbrengselen zijner fabriek, met een gouden eerepenning beloond te zien, doch dit bragt weinig of niets toe tot de verbetering van haren ongunstigen staat, die zoo verergerde, dat hij zich genoodzaakt vond eene inrigting geheel op te geven, die hij met opoffering van een goed deel van zijn vermogen had tot stand gebragt. In de lente van 1811 besloot hij met de zijnen zijn verblijf te Emmerik te vestigen, van plan zich voortaan aan de voortgezette beoefening van drie zijner meest geliefde vakken van studie, de wis- en natuurkunde namelijk, wijsbegeerte en nijverheid toe te wijden, en die beoefening met het onderwijs te verbinden. Hij verkreeg hiertoe, binnen kort, althans ten deele, gewenschte gelegenheid, door zijne benoeming tot professor bij het *Gymnasium Philosophicum* in het gesticht *Sophia*, welke leerstoel hij, ofschoon de eenige Protestantsche onderwijzer aan het gymnasium, tot genoegen van Roomschen en On-roomschen bekleedde tot aan de geheele opheffing er van door het Fransche bestuur. Dit bestuur benoemde hem tot Maire der stad Emmerik, welke betrekking in het volgende jaar (1812) toen de Pruissische regering de Fransche had vervangen in die van Burgemeester veranderd werd. Na gevraagd en bekomen ontslag van deze waardigheid, aanvaarde hij in Februarij 1816 de post van eerste commies bij het secretariaat van het departement voor het onderwijs, der kunsten en wetenschappen, aan welks hoofd toen, met den titel van commissaris-generaal Repelaer van Driel stond. Twee jaren later, werd dit departement met dat van *Nationale Nijverheid en kolonien* onder één ministerie vereenigd, aan welks hoofd Falck geplaatst werd. Door de onder de hand bewerkte benoeming van van Ewijck tot vervanging van de Geer, die zijnen vorigen post van secretaris bij het departement van onderwijs met dien van griffier der Staten-Generaal verwisselde, in zijne, op vroeger stellig gedane verzekering gebouwde verwachting van dien heer, bij het verlaten van zijnen post, te zullen opvolgen, teleurgesteld, werd Cansius thans als eerste commies bij de divisie van Nationale Nijverheid geplaatst; eene plaatsing, die, wegens mindere overeenstemming met den man, die aan het hoofd der divisie stond, en over wiens gedrag hij billijke redenen van beklag meende te hebben, hem, op den duur, minder aangenaam viel. In 1820 was hij, boven anderen, werkzaam tot regeling van de toen te Gent gehoudene *Tentoonstelling van voortbrengselen der Nationale Nijverheid*, werd als lid der daartoe ingestelde commissie met het uitbrengen van het rapport belast en opende de plegtigheid der openbare uitdeeling van de toegewezene eereprijzen met eene toepasselijke redevoering. Dezelfde taak volbragt hij in 1825 te Haarlem, bij gelegenheid dat aldaar eene dergelijke tentoonstelling plaats had. Met genoegen had hij zich, een jaar vroeger, weder in zijne vorige betrekking tot het departement van onderwijs overgebragt gezien, en met nog grooter genoegen ontving hij in 1825 zijne benoeming tot referendaris, vergezeld van het geschenk van een gouden snuifdoos, ten blijke der tevredenheid van den koning over zijne werkzaamheden. In 1826 werd hij tot directeur van een te Brussel op te rigten *Museum van Kunst en Volksvlijt* aangesteld. Na de omwenteling van 1830 bleef hij te Brussel doch weigerde elke aanbieding hem door het Belgisch gouvernement gedaan, daar hij zich door den gevorderden eed niet aan hetzelve wilde verbinden. Eindelijk keerde hij in 1837, op herhaald en dringend verzoek der zijnen, naar Holland terug, waar hij den 10 van Louwmaand 1838 overleed Als mensch en christen was Canzius zeer eerbiedwaardig. Zijne wezentlijke braafheid verwierf hem evenzoo de algemeene achting, als zijne wetenschappelijke kennis. De Maatsch. van Nederlandsche Letterkunde te Leyden benoemde hem tot lid.

Dat hij ook de poëzy beoefende, blijkt uit de *Poetische Mengelstoffen* van het Haagsche dichtlievende genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt.*

Hij gaf in het licht:

Bericht aangaande zijne Fabricq van kunstwerktuigen te Delft 20 Oct. 1800.

Het genootschap Christo-Sacrum binnen Delft. Delft 1801.

Catalogus van mathematische, physische, anatomische, chirurgische en andere Instrumenten, te bekomen in de Fabricq van O. C. Ald. 1804 2 st. 8o.

Aan A. Ypey over eenige aanmerkingen in het verslag van het kerkgenootschap Christo Sacrum te Delft, Leid. 1801.

Eeredienst bij gelegenheid van de vijf en twintigste vergadering der oprigting van het Genootschap Christo Sacrum 's Hage 1822 8o.

Redevoering bij de plegtige uitreiking der eere penningen aan de bekroonde Tentoonstellers van voortbrengselen der Nationale Nijverheid op d. 10 *Aug.* 1825 *benevens V. Loosjes, Dichtst. op den lof der Nijverheid*, Haarl. 1825 8o.

De Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden bezit van hem in hands.

Drie nagelatene verhandelingen of voorlezingen 4o.

1. *Ten betooge, dat de kennis der Nederlandsche taal, in derzelver omvang, gelijk die der Latijnsche, eene bron is van uitgebreide geleerdheid* 1806.

2. *Over de kracht der Nederduitsche taal, met opzigt tot de uitdrukking van het schoone in al deszelfs betrekkingen* 1808.

3. *Over den steendruk* 1808.

Ook wordt hem toegeschreven:

Over de beteekenis van het woord godsdienst, zijnde eene redevoering, gedaan in een gezelschap van lieden, die geene bijzondere secte van godsdienst belijden. Delft 1799.

Zij bezit ook zijn portret in steendruk z. pl. of j. van uitgave of naam van bewerker fol. Hij voert er de titel op van *A. L. M. Phil. et Jur. Utr. Doct.* die hem in 1812 door een der vaderlandsche Hoogescholen eenshalven werd geschonken. Ook komt zijn portret voor bij Rogge, *Jacob Hendrik, Onder de Wijngaart cansius en het Christo Sacrum te Delft in kalender voor de Protestanten in Nederland* 1862 bl. 195 volgg.

Zie Ypey *Gesch. d. Chr. Kerk in de* 18e *eeuw*, D. X bl. 90 verv.; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk* D. IV bl. 248; Glazius, *Nederl. Kerkgesch. na de Herv* D. III bl. 376 verv.; Dez. *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Siegenbeek in *Handb. d. Jaarl. Vergad. v. d. Maats. v. Nederl. Letterk. te Leid.* 1839; van der Aa *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; *Poëtische Mengelstoffen van Kunstl. spaart geen Vlijt* D VIII bl. 156; *L. J. F. Janssen, Rapport over hands. documenten door mevrouw Onder de Wijngaart. Cansius aan de Maats. v. Ned. Letterk. Geschonken in Letterk. Handel.* 1844 bl. 85; *Cat. d. Maats. v Nedl. Letterk.* D II bl. 94, 125, 285, D. III bl. 30; Muller *Cat. v. portr.*

ONDEREET (B. C. J.) was schrijver van *Klaere instructie voor de pryzers in cosmiers* Gendt 1780 in 12o.

Zie Blommaert, *Nederl. Schrijvers van Gent* bl. 357.

ONDERMARK, ook Undermark en Oudermark, (Maarten) te Gent geboren, studeerde te Wittenberg onder Luther en Melanchton, en woonde bij den eerste in huis. Hij werd in 1525 door Hertog Ernst als predikant naar Celle geroepen om daar de hervormde leer in te voeren en in 1529 met hetzelfde doel, benevens Hendrik Bock en Mattheus Genderich naar O. Friesland, werd 1542 superintendent te Celle en stierf 1569.

Zie Bütemeister *de Vita Scriptis et meritis supremor. praesulum in ducatu Luneburg.*, p. 20 seqq. Adelung en Rotermund.

ONDERIJK (T.) schreef: *God in den zondaar verheerlijkt* Amst. 1694. 4o.

De dwaze Atheist ontdekt en overtuigd, Amst. 1702, 2 d. 4o.

Zie Arrenberg *Naamreg.* bl. 319 *Cat. d, Groe.* bl. 65.

ONDERWATER (Dirk) zoon van een welgesteld landman in den omtrek aan Leyden geboren. Even als Poot vormde de natuur hem tot dichter. Een krachtig gedicht van hem *De jon-*

ste dag maakte veel opgang. Jammer dat hij door verloop zijner zaken, van een schraal ambtje moetende leven, als vertaler van roman en tooneelstukken, zijn onderhoud in zijne pen vinden moest en dus de lier niet naar wensch kon hanteeren. Behalve eenige dichtstukken in verschillende bundels verspreid gaf hij in 1804 te Leyden een kleine verzameling in het licht, waarin wezentlijk verdienstelijke stukjes voorkomen, hoewel niet zonder gebreken. Hij overleed te Leyden 12 April 1818, oud omtrent 60 jaren. Zijn portret ziet het licht.

Hij gaf in het licht:

De Eerlijke Eigenzinnige, trsp. u. h. hgd. vertaald. Haarl. 1795 gr. 8o.

De verzoening of de Broedertwist, trsp. n. 't hgd. van W. A. Iffland. Ald. 1799.

Sint Maarten of de gestolen Ganzen tnsp. door Hageman (n. h. hgd.) vertaald. Leyd. 1799.

Adeleide, Gravin van Teck, Ridder — tnsp. n. 't hgd. van E. Burger geb. Hahn. Ald. 1799.

Het Doodshoofd, of de Vogelkooijen, Ridder — tnsp. n. het hgd. van G. Hageman, Amst. 1799.

Noch de een noch de andere. Klsp. n. h. hgd. in den Haag 1801.

Mengelingen in dichtmaat en proza Leyd. 1804 8o.

Ernstige, sativique en Domocratische Letterarbeid. Leiden 1802.

De vriend der Kinderen of gedachten voor het opkomend geslacht. Leiden 1817 3e druk met *vervolg* 1819.

Zie Witzen Gijsbeek *B. A. C. Woordenb.* D V bl. 5, 6. *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D I 1 *b* bl. 162, D III bl. 99. Muller, *Cat. van portrett.* o. h. w.

ONDERWATER (Pompejus) waarschijnlijk afstammeling van het bekende burgermeesterlijke geslacht van dien naam te Dordrecht, diende den lande als ritmeester en onderscheidde zich in 1745 bij de verdediging van Doornik tegen de Franschen.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land* D. II. bl. 581.

ONDERWATER (Cornelis) burgemeester van Delft, toen Delft in 1672 door de opgezetenen van Maasland en Maaslandssluis werd ingenomen en zij de Wethouderschap noodzaakten het eeuwig edict af te zweeren en den prins tot stadhouder te verklaren.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 81.

ONDORP (Andr.) uit Alkmaar, *artium et utriusque medicinae dr.* te Bazel en in 1484 rector dier Universiteit.

Alhen. Raur. p. 168. Adelung en Rotermund.

ONESIMUS de Kien een kapucijn uit Iperen, zette uit het Spaansch in het Latijn over *Medulla cedri Libani, s. Conceptus praedicabiles super Dominicas totius anni ex Homiliis Quadragesimalibus Hieron. Bapt. de la Nuza.* Antw. 1683 4o Colon. 1655, 1660 4.

Zie Miraei, *Scrip. Sacc.* XVII; Fabricii, *Hist. eccl.* p. 329; Lipen., *Bibl. Theol.* T. I. p. 647. seqq. Adelung en Rotermund.

ONGHENA (Jan) te Gent geboren, stond in 1566 met zijn broeder Lieven aan het hoofd der volksbeweging, die de beelden brak en uit de kerken wegnam. Met een gewaanden brief van den graaf van Egmond hadden zij de stadswacht verwijderd en waren zoo onverhinderd in de Augustijner kerk gedrongen. Den 10 Febr. 1568 werd hij voor den Raad van beroerte gedaagd, doch hij verscheen niet, en verschool zich te Antwerpen in het gewaad van een bootsgezel, doch hij werd ontdekt en den 31 Julij 1568 te Gent gevangen binnen gebragt, en den 2 Augustus van hetzelfde jaar opgehangen. De Kempenare betreurde den dood van dezen vernuftigen jongeling, dien hij een verdienstelijk dichter noemt. „Hij was (dus luiden zijne woorden) in zijn leven een aerdig Vlaamsch dichter, en had een geestig dicht gemaakt, in hetwelk hij al de kloosters dier stad beschreef, trouwende de monniken met de nonnen of bagijnen, den deken van Riese, heer Pieter Titelman, broeder van Franciscus, minderbroeder en voorlezer der Godgeleerdheid te Leuven, inquisiteur, paerde hij met het verken der Byloke, waerom hij ook gevangen en gestraft werd over ketterij van gemelden deken, maer ontkwam het nog alsdan, ter oorzake en voorsprake van sommige edelen, aen de welke hij zoo om zijne poësie als geestigheid aangenaem was; maer nu werd die groote kunstenaer opgehangen".

Zie de Kempenare, *Vlaemsche Kronijk* bl. 12, 29, 42, 44, 56, 57. Blommaert, *Ned. schrijvers van Gent*, bl. 108, 109.

ONGHERS (Jacobus of Jan) een geboren Nederlander, die zich in 1691, in den bloei zijner jaren te Praag vestigde. Van hem bestaan vele schilderstukken, historische en bouwkundige onderwerpen, die rijk gedacht en goed geteekend doch rosachtig van koloriet zijn. In 1714 werd hij president der schildersbroedersschap aldaar, en overleed er in 1730.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1221.

ONGNYES (Guilbert d') zoon van Jan, heer van Ongnyes, gouverneur van Doornik en van Margaretha de Lannoy, dochter van Philips de Lannoy heer van Santes en ridder van het Gulden vlies, werd ter laatstgemelde plaats omtrent 1520 geboren. Hij omhelsde den kerkelijken staat, werd kannunik, aarts-diaken van Doornik en in 1552 vicarisgeneraal van den aartsbisschop Charles de Croy, die te gelijker tijd abt der kloosters van Affligem en St. Guislain was en ook dat van Haumont bestuurde. Na den dood van dezen prelaat in 1564 werd hij in diens plaats benoemd en den 9 October 1565 in de kerk van St. Anna gewijd.

De nieuwe bisschop poogde met ijver de besluiten van het concilie van Trente in zijn bisdom in te voeren, wendde alle pogingen aan tot uitroeijng der ketterij, en het kapittel zijner cathedrale met geleerde lieden te bezetten; hield eene synode en overleed te Kortrijk den 25 Augustus aan de pest. Zijn lijk werd naar Doornik gevoerd. Zijn grafschrift leest men bij het Paquot. De acta der onder hem gehoudene synode zijn uitgegeven met den titel:

Decreta et statuta Synodi Dioeceos Tornacensis per Reverendissimum in Christo patrem Guilbertum d' Ongnyes, Episcopum Tornacensem Duaci, 1574. *Lovanii* 1589 12o. ook in *Summa Statutorum Synodalium Episcop. Tornacens.* van *J. de Groux.* Insulis 1726 8. T. II. p. 173—217.

Zie Gazet, *Hist. Eccles. du Pays-Bas* p. 239, 240; *Gallia Christiana* T. III. p. 240, 261; Paquot, *Mem.* T. II. 473—475.

ONGOYS (Iean d') te Busnes in Artois, in de 17e eeuw geboren, was in 1576 en 1579 boekdrukker en boekhandelaar te Parijs.

Hij schreef:

Le Promptuaire de tout ce qui est advenu de mémorable depuis la création du monde jusques à présent, reduict en forme de calendrier, ou journal. Paris 1576 12o.

Promptuaire de tout ce qui est advenu plus digne de mémorable dépuis la création du monde jusques à présent. Auquel ont esté adjoutés (à cette seconde édition) les catalogues des Papes, Empereurs, et Roys de France; avec trois Genealogies et descentes des Roys d'Angleterre, Espaegne et Portugal; contenant le temps que précisement ils ont regné, et leurs gestes plus memorables jusqu'aujourd'huy. Ensemble le nombre des Archives chez de ces Royaumes, et les Eveschez dépendants d'iceux. Paris 1579, petit in 12o.

Zie *Le Croix de Maine* p. 219, 320. Locrii, *Chron. Belg.* p. 689. Paquot. *Mém.* T. III, p. 78.

OLST (Rienier van) voornaam glasschilder, bloeide waarschijnlijk te Zutphen, in het begin der 17 eeuw. Hij beschilderde in 1610 een glasraam door de staten generaal aan de hoofdkerk van Zutphen vereerd.

Zie *Resol. Stat. Gener.* 13 Julij 1610; Kramm, *Aanh.* op de *Lev. en Werk. d. Holl. en Vl. schilders* enz. bl. 214.

ONKRUIT (Theodoris) te Zwolle geboren, was een bekwaam portret- en landschapschilder in miniatuur, hield zich meest op te 's Hage en Amsterdam, en was een geruimen tijd werkzaam op de porcelijn fabriek van den graaf van Gronsveld te Munchen. Hij beschilderde ook waaijers en maakte teekeningen voor boekwerken. Omstreeks 1766 verliet hij 's Hage, doch werwaarts hij vertrok is even onbekend als zijn sterfjaar.

Zie Immerzeel p. a. p. bl. 378, Kramm, t. a. p. bl. 1221.

ONNEN (F. J.) Med. dr. schreef:
Dissertatio Chir. de prolapsu vesicae inversae connato. Traj. ad Rhen. 1824.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et chir.* p. 265.

ONNEN (H.) Med. dr. schreef:
Dissertatio medica de vi consuetudinis tamquam varietatum utriusque hominis principii causarum summa. Traj. ad Rhen. 1803.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 265.

ONSELEN (A. VAN) van dezen heelmeester vindt men *twee waarnemingen eener genezene verlamming van het bovenste ooglid* in *Hippocrates.* D. I st. I bl. 94.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 265.

ONSENOORT (ANTHONIUS GERARDUS VAN) werd den 27 October 1782, uit brave, burgerouders te Utrecht geboren; zijn vader Huybert van Onsenoort, oefende het vak der heelkunde in die stad uit en werd als gildebroeder, in het toenmaligen collegium medico-chirurgicum, in het jaar 1786 opgenomen.

In zijne vroege jeugd, naauwlijks negen jaar oud, werd zijn vader hem door den dood ontrukt; reeds moederloos, en op het tijdstip, dat hij de leiding eens vaders nog zoo zeer behoefde, werd hij met eenen jongeren broeder en twee zusters, als afstammeling van een burger van Utrecht, in het Gereformeerde burger weeshuis opgenomen.

De regenten van het gesticht, aan wie thans de zorg voor zijne verdere opvoeding was toevertrouwd, bemerkten weldra in den knaap eenen meer dan gewonen aanleg, welke veel goeds voorspelde. Hij scheen echter meer lust te gevoelen voor een werktuigelijk bedrijf, dan dat hij eenige zucht tot wetenschappelijke ontwikkeling liet blijken.

Na geëindigde schooljaren gaf hij de voorkeur aan het vak van schrijnwerken (kastenmaken) waarmede hij gedurende eenigen tijd met vrucht zich bezig hield. Met deze oefening vereenigde zich eene, bij hem heerschende zucht tot lectuur, (1) en ieder oogenblik, hem van zijn handwerk overschietende, werd daaraan toegeweid. Deze begeerte naar kennis intusschen, meer en meer de overhand verkrijgende, werd naar die mate de lust voor het gekozen ambacht verdrongen, zoodat hij, nu 17 jaren oud, aan de regenten des gestichts de toestemming verzocht, zich op het vak der heelkunde te mogen toeleggen. Dit werd hem toegestaan, en hij ten dien einde, onder de leiding van den ervaren heelkundige J. A. van de Water te Utrecht gesteld. Met een helder oordeel tevens een gelukkig geheugen parende, waren zijne vorderingen zoo in het oog loopend, dat hij reeds binnen een jaar in het gesticht zijner opvoeding, ten overstaan van twee genees- en twee heelkundigen, onder welke laatsten ook zijn leermeester, een examen in het vak der ontleedkunde met allen lof doorstond.

Twee jaren onder de leiding van de heer van de Water doorgebragt hebbende, verliet hij in den ouderdom van 19 jaren het gesticht en begaf zich naar Amsterdam om zich verder te oefenen.

Den 1 Mei 1804 trad hij in militaire dienst bij het hospitaal te 's Gravenhage, alwaar hij als chirurgien sonsaide verbleef tot den 9 Februarij 1806, toen hij tot chirurgien aide major bevorderd werd.

Al spoedig echter werd hij tot chirurgien der eerste klasse benoemd. Den 17 Januarij 1806, onder het bewind van koning Lodewijk, werd hij gecontinueerd als chirurgien principal (2) en tevens benoemd tot lijf-medicus van de heeren van Grasveld en Daendels, gouverneurs generaal van de Nederlandsche Oost-Indische bezittingen. In genoemde betrekking volgde hij laatstgemelde op een Amerikaansch schip met den staf en bagaadje van dien gouverneur. Deze bodem, welke over Noord-Amerika naar Batavia bestemd was, werd door de Engelschen genomen (1), in het vermoeden dat de gouverneur-generaal Daendels zich aan boord zoude bevinden. Gedurende een kortstondig verblijf in New-York, waarvan hij melding maakt in een zijner werken (2), maakte hij gebruik van de gelegenheid zijne kunde en ervaring te vermeerderen.

Alras uit de Engelsche krijgsgevangenschap ontslagen, treffen wij hem wederom aan op het Nederlandsch oorlogsfregat de Gelderland, bestemd naar de goudkust van Guinea, ten einde van daar zijne vroeger mislukte bestemming te volgen.

Deze bodem, welke den 5 Maart 1808 de reede van Texel verliet, had aanvankelijk reeds met tegenspoeden te kampen. Door het lek worden van het vaartuig, was de kapitein Pool verpligt te Bergen in Noorwegen ter kalefatering binnen te loopen, hetwelk op den 24 Maart plaats vond. (3) Spoedig was het schip hersteld, en den 4 Mei zeilde het weder uit tot voortzetting van de reis. De oorlog met Engeland, welke toen op het hevigst woedde, maakte de zee zeer onveilig; op alle Nederlandsche vaartuigen werd jagt gemaakt en ook de Gelderland ontging dit gevaar niet; den 19 Mei werd het door het Engelsche oorlogs-fregat the Virginie aangeklampt, en op het vernemen, dat het een Nederlandsche bodem was, in een gevecht gewikkeld, hetwelk de overgaaf ten gevolge had, na een dappere verdediging en het verlies van 13 dooden en 43 gekwetsten.

Van Onsenoort die als passagier aan boord was (4) verleende hier den gekwetsten grooten bijstand; met den Chirurgijn-Majoor Tappert behandelde hij onverschrokken de lijders onder het hevigst vuur; hij was met den overste van Gorkum en de kommissaris ordonnateur Kok, de laatste, die zich aan boord van het veroverde vaartuig bevond.

Het schip Gelderland werd door de Virginie te Cork opgebragt, alwaar de admiraal der engelsche vlag gestationeerd was. Beklagenswaardig was toen het lot der gevangenen; zij waren bij het nuttigen van schrale scheepskost, verpligt steeds tusschendeks op een zeil te slapen Gelukkig dat dit niet van langen duur was. De heer Kok overleed sedert aan de gevolgen. Velen werden ziek, doch van Onsenoort had aan zijn sterk ligchaamsgestel zijne voortdurende gezondheid te danken. Den 21 Mei verliet het engelsche fregat met de gevangenen de reede van Cork, en wierp den 1 Junij op de reede van Plymouth het anker. Als passagier had van Onsenoort het geluk alhier het lot van 's lands ambtenaren, immers voorshands niet te deelen. (5)

Den krijgsgevangenen werd Moreton Heamstead, in het graafschap Devonshire, als verblijfplaats aangewezen. alwaar zij negen maanden vertoefd hadden, toen in Februarij 1809, hun verlof aankwam, om naar het vaderland terug te keeren. (6)

Na een verblijf van acht dagen op het Cartelschip, hetwelk hem naar het vaderland overvoerde, wierp deze bodem op de reede van Hellevoetsluis het anker. Teleurstellend was het verbod van te mogen ontschepen (7): eerst den volgenden

---

(1) Door eigen oefening bekwaamde hij zich in de Fransche taal, welke hij gelegenheid had in 1793, bij de aankomst der Franschen te Utrecht, verder aan te leeren.

(2) De staat van dienst, van wege het Departement van Oorlog verstrekt, is omtrent dit punt onduidelijk. Van zijne benoeming tot chirurgien principal wordt niet gesproken, slechts staat daar vermeld, dat hij in dien rang gecontinueerd is.

(1) Zie *Staat der Oost-Indische bezittingen door den generaal Daendels.* 's Hage 1814 folio 1 deel blz. 1 in de noot.

(2) *Over de vorming van eenen kunstigen oogappel* bladz. XIV der *voorrede.*

(3) Zie J. A. de Marré *Reizen op en beschrijving van de goudkust van Guinea* 2e deel, *bijlagen* bladz. 30.

(4) T. a. p. bl. 37.

(5) De eerste krijgsgevangenschap schijnt van Onsenoort geleerd te hebben zich niet als militaire arts in werkelijke dienst, bekend te maken. Zijn Engelsche paspoort, vermeldt zijnen titel als *»Private Physician".* De passagiers werden als neutraal, de burgerlijke ambtenaren, doch vooral militaire officieren, als krijgsgevangenen beschouwd, en tot uitwisseling bestemd. De gevangene burgerlijke ambtenaren beklaagden zich later hunne onvoorzigtigheid, van zich niet als passagiers te hebben opgegeven. Zie Marré t. a. p. biz. 43.

(6) In hoeverre van Onsenoort het lot der krijgsgevangene ambtenaren deelde, om namelijk te Moreton Heamstead te moeten verblijven, is ons niet duidelijk gebleken. Dit is zeker, dat zijn adres op de pas tot terugkeering naar het vaderland, te Londen gesteld was.

(7) Dit verbod van keizer Napoleon uitgaande, moest gevolglijk door zijnen broeder Lodewijk geeerbiedigd worden; hierin straalde genoegzaam de schijn-koning door; men ziet echter uit de toestemming van ontscheping, welk gewigt men hieraan hechtte; doch deze staatkunde verhaastte den val van den, door velen miskenden koning van Holland.

dag, na de aankomst van eene speciale vergunning uit 's Gravenhage, werd ook van Onsenoort ontscheept, die zich onmiddelijk naar 's Gravenhage begaf, alwaar hij, na afgelegd verslag zijne mislukte reis, in denzelfden rang bij het leger geplaatst werd; *immers hij woonde in het jaar* 1809 den veldtogt in Zeeland, tijdens het landen der Engelschen op Walcheren, bij.

De inlijving van het koningrijk Holland in het fransche keizerrijk bragt geene verandering in het lot van van Onsenoort te weeg; hij bleef tot 1811 in denzelfden rang, tot dat, op den 31 Januarij van dat jaar, eene aanstelling als chirurgijn majoor bij het fransche leger in Portugal hem naar dat koningrijk riep, alwaar hij al de moeijelijke en gevaarlijke veldtogten mede maakte. Van daar vertrok hij met het fransche leger naar Spanje, alwaar hij den bekenden worstelstrijd tusschen vrijheid en overheersching bijwoonde, onder het opperbevel van de maarschalken Massena, Marmont en Souet (1) wien hij vergezelde in de veldslagen te Busaco, Salamanca, Victoria, op verschillende plaatsen in de Pijreneen en te Toulouze. (2) In den veldslag bij Salamanca bragt hij den maarschalk Marmont, die gevaarlijk gekwetst werd, de eerste hulp toe. Bij de terugkomst van het fransche leger uit Spanje, werd van Onsenoort, den 16 Mei 1814, in denzelfden rang overgeplaatst bij het leger van het zuiden, vanwaar hij, bij den val van Napoleon, den 1 Junij, bij het 1 regement van linie overging. Toen, door den algemeenen maatregel van 31 Augustus 1814, alle vreemdelingen uit de fransche dienst eervol ontslagen werden, behoorde hij onder diegenen, welke van dat ontslag gebruik maakten.

Na nog eenigen *tijd zich te Parijs te hebben opgehouden*, waar hij van de menigvuldige gelegenheden, welke tot vermeerdering zijner kennis zich aldaar aanboden, met den meesten ijver gebruik maakte, keerde hij in zijn vaderland terug, alwaar eene aanstelling in zijnen ouden rang hem dadelijk te beurt viel.

Reeds spoedig was van Onsenoort in de gelegenheid den natuurgenoot hulp toe te brengen; tijdens den veldtogt van Waterloo in 1815, was hij belast met de behandeling van de gekwetste pruissische soldaten in het Lazaret Vloerbak te Leuven. Hoezeer hij zich hier van zijnen pligt kweet, getuigt de Divisie-generaal-arts Dr. Gräfe, die aan het hoofd van de pruissische geneeskundige dienst stond, in zijn voordragt aan den minister, voor de ridderorde van den rooden Adelaar. (3)

Van den 18 Junij tot den 6 October 1815 was hij in dit hospitaal met den meesten ijver, onafgebroken werkzaam, toen de directie over hetzelve opgedragen werd aan den Oberstabs-arzt Dr. Weber, met bevel het naar Faucon over te brengen. In dit tijdsverloop werden er 12 a 15000 pruissische krijgslieden in dit hospitaal, onder zijn toezigt behandeld, in welke moeijelijke taak hij getrouw werd bijgestaan door den gevangen franschen inspecteur generaal van de geneeskundige dienst, den baron Larrey. (4)

Bij besluit van Z. M. den koning der Nederlanden van 20 Maart 1817 *aangaande de oprigting van 's rijks hospitaal te* Leuven en te Leyden, werd van Onsenoort het volgende jaar als officier van gezondheid der 1e klasse bij het hospitaal in eerstgenoemde stad aangesteld, en tevens met het onderwijs belast Gedurende vier achtereenvolgende jaren onderwees hij aldaar de theoretische en practische chirurgie en oogheelkunde; tevens werden hem de lessen in de oogheelkunde, aan de hoogeschool aldaar opgedragen, (5) en hem in hetzelfde jaar, den graad van medicinae et chirurgiu doctor verleend. Zijne dissertatie *de cataracta*, welke niet gedrukt is, gaf aanleiding tot het later door hem uitgegeven werk over de graauwe staar enz. (1)

Toen in 1822, de beide rijks hospitalen te Utrecht vereenigd werden, benoemde Z. M. van Onsenoort tot eersten officier van gezondheid bij deze nieuwe *inrigting*. In dat zelfde jaar opende hij zijne lessen met eene redevoering over de militaire chirurgie geschiedkundig beschouwd enz.

Het was omtrent dezen tijd, dat de bekende oogziekte onder de militairen, zich ook in het Nederlandsche leger meer verspreidde. Van Onsenoort werd op hoog bevel, eene inspectie in Belgie opgedragen, waar deze ziekte onder de troepen bijzonder woedde.

Ook bij ons bleef er een groot verschil heerschen in de gevoelens over de oorzaken, welke het ontstaan der oogziekten bevorderden en hare voortduring en verspreiding begunstigden. Dit gaf aanleiding tot menigerlei geschriften van onze militaire artsen, en zelfs begonnen er ook buitenlandsche geneeskundigen zich mede te bemoeijen; enkelen schenen niet ongenegen er winst mede te willen bejagen.

De oogarts Adams uit Londen bood het gouvernement aan tot geenen geringen prijs, de oogziekte in het Nederlandsche leger te zullen uitroeijen.

De stukken tot deze onderhandeling betrekking hebbende, werden door den toenmaligen inspecteur-generaal Harbaur aan van Onsenoort medegedeeld; deze droeg ook het zijne bij, dat men aan de schatkist eene zeer aanzienlijke som bespaarde voor den aankoop van een geheim, waartoe een schat, zonder doel zoude verkwist zijn geworden.

De ondervinding had toch reeds genoeg geleerd, dat door een geheim middel niets meer zoude verkregen worden, dan men tot dusverre, door doelmatige hulpmiddelen te vergeefs beproefd had.

Men mag dus in dezen ook van Onsenoort dank weten, dat door zijne bemoeijingen eene aanzienlijke som gespaard, en de eer der Nederlandsche militaire artsen niet verder gekrenkt werd. (2)

In het laatst van het jaar 1827 werd hem door den koning eene verplaatsing als eerste officier van gezondheid bij het hospitaal te Nymwegen gezonden, ten einde hem, bij ontheffing van vele werkzaamheden, meer gelegenheid te geven, tot de voortzetting van zijn letterarbeid. Bij deze gelegenheid boden hem de kweekelingen van 's rijks hospitaal, als een bewijs van hoogachting en dankbaarheid, eene instrument-tasch met zilveren werktuigen aan, benevens een adres, waarin zij de gevoelens hunner erkentenis, op de ondubbelzinnigste wijze aan den dag legden.

Daar van Onsenoort meende deze overplaatsing met zijne betrekking niet te kunnen vereenigen, verzocht hij, dat hem voorloopig een verlof mogt worden toegestaan; later oordeelde hij beter, van wege eene uitgebreide en even winstgevende practijk, zich geheel aan den dienst te ontrekken.

Van nu af aan wijdde van Onsenoort zich geheel en al aan letterarbeid, en aan de behandeling zijner lijdende natuurgenooten, en spoedig werd zijne hulp op eene hoogere schaal *noodzakelijk, toen namelijk de cholera* in 1832, zich op eene dreigende wijze binnen Utrecht vertoonde. Eene der armoedigste en uitgebreidste wijken der stad (wijk C) viel van Onsenoort ten deel; hij liet zich deze keuze gaarne welgevallen. Het vooroordeel, wegens de behandeling der lijders berokkende hem in deze, waarlijk onbeschaafde wijk, in den aanvang groote onaangenaamheden, doch zijne overredingskracht en vasten wil bewezen den lijders, dat hij voor hun behoud alleen werkzaam wilde zijn; hij betrok eene woning in de nabijheid dezer wijk en overtuigde, zoowel door zijne zorgen, als door opofferingen uit eigene middelen ter voorziening in voedsel, deksel enz. hen weldra van de waarheid zijner gezegden.

Na den afloop der ziekte weigerde hij de geldelijke belooning, welke van wege de stad den geneesheeren was toegedacht, doch nam gaarne van de bewoners dier wijk eenen zilveren inktkoker aan, hem als een blijk van erkentenis voor zijne menschlievende hulp aangeboden.

Reeds sedert geruimen tijd, bij herhaling aan rheumatismus lijdende, werd hij eindelijk genoodzaakt van zijne zoo werkzame loopbaan afstand te doen, doch ontving nog lijders aan

---

Zie Marré t. a p. en *Documens historiques et reflections, sur le gouvernement de la Hollande par* Louis Bonnaparte Tom. 2 p. 310, 414.

(1) *Militaire Chirurgie geschiedk. beschouwd*, bl. 67.

(2) T. a. p. bl. 64.

(3) *Militaire chirurgie*, blz. 46 in de noot.

(4) T. a. p. bl. 46.

(5) De heer Harbaur, later Inspecteur-Generaal van de genoemde dienst, was toen hoogleeraar aan de hoogeschool te Leuven, en bij hare oprigting rector magnificus; het was door zijn toedoen, dat het onderwijs, bij het hospitaal aldaar met het academische onderwijs in verband werd gebragt.

(1) *Annales Academiae Lovaniensis* 1818—1821.

(2) *Geschiedenis der oogheelkunde*, bl. 48.

zijn huis, ja zelfs toen hij zijne legerstede niet meer kon verlaten, was hij nog de hulp der lijdende menschheid.

Zijne snel toenemende ziekte in eene verzwakking ontaard, deed hem den 23 December 1841 nog zeer onverwachts bezwijken, na eene bedlegering van slechts weinige dagen. Hij bereikte den ouderdom van 60 jaren. Zijn stoffelijk overschot werd op eene plegtige wijze, met de militaire eerbewijzen, aan zijnen rang verknocht, den 27 daaraanvolgenden, ter aarde besteld. Onderscheidene zijner vrienden vergezelden het lijk naar de laatste rustplaats. Hij had dus slechts kort genot van het pensioen, hetwelk hem den 22 April 1841 door Z. M. Willem II goedgunstig werd toegestaan. In Belgie vatte een zijner waardigste leerlingen, het voornemen op het leven van van Onsenoort, uit een wetenschappelijk oogpunt beschouwd, te beschrijven, en zijne verdiensten vooral met betrekking tot de oogheelkunde in een waardig daglicht te stellen. Het portret is een getrouwe afbeelding der oorspronkelijke schilderij van J. Verhagen voor weinige jaren vervaardigd.

Van Onsenoort was lid van het *genootschap van kruid- en landbouwkunde te Leuven; het geneeskundig genootschap te Leuven*; *het genootschap ter bevordering der heelkunde te Amsterdam* (8 oct. 1821); *het provinciaal Utr. genootschap*; *La société des sçiences medicales et naturelles de Bruxelles* (15 Mei 1829); *Societas medica Bruxellensis* (25 Nov. 1829) *La société de médicine de Gand.* (13 Dec. 1836) *La société de medicine d'Amiens*; *Le cercle Medico-chirurgica de Bruxelles.*

Zijne voornaamste schriften zijn:

Observations sur le retablissement de la vue in *Annales de la Médicine Physiologique, par F. J. v. Broussais*, l'année 1822 p. 89.

Verhandeling over de graauwe staar met betrekking tot de verschillende kunstbewerkingen, welke tegenwoordig tot derzelver genezing in gebruik zijn, alsmede iets over den kunstigen oogappel en de belangrijkste, sedert Cheselden, tot op heden aangewende en nog bestaande methoden, door welke dezelve kan gevormd worden. Amst. 1819 8o.

De operative heelkunde, stelselmatig voorgedragen. Amst. 1822—1827, 3 d. 8o.

De geneeskundige heelkunde, stelselmatig behandeld, ten leiddraad bij zijne lessen en in verband gebragt met zijne operative heelkunde. Amst. 1825—1827, 3 d. 8o.

Beschrijving van den heelkundigen veldtoestel (Apparatus chirurgico-castrensis) door hem uitgevonden en veranderd, uitgegeven en onder deszelfs opzigt vervaardigd door T. Bonneels chirurgicale instrumentmaker te Brussel. Gorinch. 1828 met afb.

Description de l'appareil chirurgical de campagne, composé par A. G. v. O. et confectionné sous sa surveillance par F. Bonneels. Bruxelles 1828 fig. 8o.

Bijdragen tot de geschiedenis van de vorming van een kunstigen oogappel, in het algemeen, en tot die voor Nederland in het bijzonder; inzonderheid om deze kunstbewerking, volgens geheel nieuwe methode en daartoe uitgedachte, zeer eenvoudige instrumenten te verrigten, gestaafd door practische gevallen. Utrecht, 1829 8o.

De militaire chirurgie geschiedkundig beschouwd en met betrekking tot derzelver uitoefening, zoo bij de land- en zeemagt als in de koloniale dienst onderling vergeleken, benevens de pligten, die een officier van gezondheid, zoo in vrede als in oorlogstijd, doch inzonderheid op het slagtveld te vervullen heeft; geschetst in eene redevoering, bij gelegenheid van den aanvang der lessen in den jare 1822 in het groot rijks Hospitaal te Utrecht bij N. van der Monde in gr. 8o. *met het portret van den schrijver.*

De kunst om de oogen wel te verplegen en voor ziekten te bewaren, een handboek ten dienste van alle standen, geslachten en ouderdom, volgens eene rijpe ondervinding, te zamen gesteld, met afbeeldingen. Utrecht in gr. 8o.

Geschiedenis der oogheelkunde, *als inleiding tot het onderwijs derzelve betracht. Eene redevoering gehouden bij den aanvang der lessen te Leuven in 1828, benevens een overzigt der literatuur betreffende dit onderwerp, sedert dien tijd tot op heden.* Utrecht 1838 gr. 8o.

De operative heelkunde, stelselmatig voorgedragen, Amst. 1822—1827, *2de verbeterde en zeer vermeerderde druk*, 3 *deelen, 4 stukken*, Amst. 1835—1837 met platen.

Genees- en heelkundig handboek over de oogziekten en gebreken, in derzelver geheelen omvang, 2 *deelen met 4 gekleurde platen.* Amst. 1839—1840.

Het Nederlandsch lancet, tijdschrift aan de practische chirurgie en oogheelkunde gewijd. Gr. 8o. 1832 -1842, 4 jaargangen met platen en portretten.

Opgave eener nieuwe manier om de afzetting van den arm in het schoudergewricht te verrigten (met afb.) *medegedeeld door* J. *van de Velde* in *Prakt. Tijdschrift voor de geneesk. in al haren omvang.* 1828 st. I bl. 52.

Nieuwe manier ter wegneming van het druifgezwel van het horenvlies. Met afb. t. a. p. 1829. st. I bl. 31.

Genezing der waterbreuk, door binding en nadere wijziging dezer kunstbewerking, medegedeeld door J. van der Velde met 2 afb. t. a. p. 1829, st. IV, bl. 310.

Nieuwe methode om den arm uit het schoudergewricht door ééne snede weg te nemen in *Gen. bijdr. door C. Pruys van den Hoeve* 1827, D. II, st. 1 bl. 62.

Schildvormig beursgezwel in en beneden de wenkbraauw; wegneming deszelven, aanwending der drooge hechting en genezing met een naauwlijks merkbaar lidteeken, (met afb.) in het *Nederl. Lancet* 1838, st. 6, bl. 203.

Mijne wijze van behandeling der beursgezwellen aan of in den omtrek der oogleden. T. a. p. 1839, st. II, bl. 490.

Verslapping van het bindvlies van het bovenste ooglid (prolapsus conjunctivae palp. superior.) waardoor het gezigtvermogen verhinderd werd, wegneming en genezing. T. a. p. 1838, st. 3, bl. 87.

Eenige bedenkingen betrekkelijk de amputatie door de cirkelsnede of door de lapvorming. T. a. p. 1839, st. 5, bl. 363.

Waarneming van een druifgezwel van den regenboog binnen de voorste oogkamer (staphyloma iridis intra bulbum) T. a. p. 1839, st. 6, bl. 346.

Scheeve hals door onvolkomen verouderde ontwrichting aan de linkerzijde van den vierden en vijfden halswervel, door mechanische middelen bestreden. Met afb. T. a. p. 1839, st. 12, bl. 562.

Operatie eener hazelip, bij een man van 28 jaren, stilling der bloeding door omdraaijing (torsio arteriarum) met 1 afb. T. a. p. 1838, st. I, bl. 31.

Welgeslaagde behandeling van den aangeborenen buitenwaarts gekeerden horrelvoet (varus) met behulp van mechanische middelen met 1 afb. T. a. p. 1839, st. 10, bl. 420.

Waarneming van aanmerkelijke met haar begroeide moedervlekken (naevi materni pilares) over de geheele oppervlakte des ligchaams verspreid met afb. T. a. p. 1839, st. I, bl. 25.

Vergroeijing der neusbuis aan derzelver neusgedeelte. T. a. p. 1838, st. I, bl. 19.

Aanvankelijke kwetsing van het regteroog met verplaatsing en uitneming des lens. T. a. p. 1838, st. I, bl. 18.

Orthopaedie, inleiding en strekking derzelve. T. a. p. 1838 st. I, bl. 20.

Behandeling van een peesknoop door pleisters, bedeeld met het proto-iodur. hydrarg. T. a. p. 1838, st. 2, bl. 52.

Bijdrage tot de geschiedenis der aanwending van het gesmolte salpeter zure zilver (nitr. argent. fus) onder den eenen of anderen vorm als ectroticum, in oogontstekeningen met slijm-vloed enz. T. a. p. 1838, st. IV, bl. 122.

Waterbreuk van den traanzak (hydrocele sacci lacrymalis) Met afb. T. a. p. 1839, st. 7, bl. 234.

Aanmerkelijke onvolkomen uitwendige verspreide traanzakpijpzweer (fistula sacci lacrymalis incompleta, externa, diffusa), met goed gevolg door de kunstbewerking bestreden, met 1 afb. T. a. p. 1839, bl. 8, 387.

Behandeling der vet gezwellen aan de oogleden door de uitwendige aanwending van de calomel onder zalfvorm. T. a. p. 1838, st. II, bl. 57.

Behandeling der vlekken van het doorschijnend horenvlies door creosot. T. a. p. 1838, st. 1, bl. 17.

Aanmerkelijke waterbloedbreuk (hydrohaematocele) bij een man van hooge jaren onder bezwarende omstandigheden, door de kunstbewerking met goed gevolg bestreden. T. a. p. 1839. st. III bl. 17.

Waterbreuk, behandeld door de naaldsteek (acupunctura) na gedeeltelijke mislukking der inspuiting met tinct. iod. T. a. p. 1838, st. 2, blad 64.

Nieuw instrument van Wagner, tot vorming van een kunstigen oogappel, getrokken uit de Algemeene Medicinische annalen voor de maand October 1818 in *Hippocrates* D. IV. st. IV. bl. 318.

Nasporingen betreffende de Egyptische oogontsteking door R. Chamseru. T. a. p. D. V, stuk 8, bl. 235, D V, st. 4, bl. 341.

Tweede geval van gelukking eener kunstmatige verplaatsing der pupil met inklemming in het harde oogvlies (sclerotica) van een gedeelte oogappelrands van den regenboog (met 1 afb.) in *Praktisch tijdschrift* enz. 1823 supplem. band. 1, st. 2, bl. 170.

Beschrijving en afbeelding van een brilvormig werktuig, ter verhelping van het scheelzien in *Algem. Vad. Letteroef.* 1829 D. XIX, st. 2, bl. 201.

Genezing der waterbreuk door binding (ligatura) in Gen. bijdr. door Pruys. van der Hoeven. 1827 D. II, st. I, bl. 80.

Zie Visscher, *Hist. Tijdsch.* bl. 3; *Levensb. van dr. A. G. O.* in *Ned. Lancet* 1 s. IV, bl. 620; *Levensb.* in v. d. *Monde Tijds.* D. VIII, bl. 145 m. portret naar de oorspronkelijke schilderij van J. Verheijen, dat naar het ms. van den schrijver door ons is gevolgd); *Progr. v. h. Prov. Utr. Genoots.*; *Konst- en Letterb.* 1841, d. I. *Notice sur G. A. v. O. par* Florent Cunier *Brux. et Leipz.* 1842, o; Holtrop *Bibl. Med. et chir.* p. 265—267.

ONRAET (Jan Baptiste) Belgisch Jezuit.

In 1808 verscheen te Leuven:

Phil. Verheyen, Historia de sanguinis fluxu P. J. B. Onraet, S. J. et mirabili ejus sanatione, ope S. Franuscii Xaverii Lovauii 8o. *Trad. en Franç (Guerison miraculeuse* etc.) Louvain 1709 12o.

ONVERSAAGD (Hans) Onversaagd is waarschijnlijk een bijnaam, achter de namen van velen in de sententien van Alva gevoegd. Doch volgens Cleijn, staat die naam op een grafzerk in de groote kerk van den Briel te lezen, en de overlevering in die stad telt hem mede onder de watergeuzen.

Hij was volgens de sententien van Alva te Schalkwijk in het land van Utrecht woonachtig en werd beschuldigd dat hij onder den heer van Brederode (vele van wiens krijgsknechten zich onder de watergeuzen bevonden) gediend heeft.

Zie Cleijn, *Dankoffer* enz. bl. 74; *Sentent.* I. bl. 226 volgg. van Groningen. *Gesch. der Waterg.* bl. 282, 280, 468.

ONZANTE (J.) Komt als dichter voor in *Oude wijn in nieuwe lederen zakken* 1670.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. III, bl. 15.

OOGHE (H. J.) R. C. priester, schreef het *Leven van den H. Amandus.* Brussel 1718. kl. 8o.

Zie *Bibl. Hultm.* no. 25423.

OOGWANT (A.) schreef, volgens Abcoude (*Aanh. e. verv.* bl. 156) *over de Openbaringen.* 8o.

OOMEN. (Cornelis Wilhelmus) te Amsterdam 29 Dec. 1811 geboren. Reeds vroegtijdig onderscheidde hij zich door een bijzondere neiging tot studie en door eene groote werkzaamheid. Op zeer jeugdigen leeftijd stond hij dan ook reeds gunstig bekend wegens zijne menigvuldige kennis; ten blijke waarvan kan strekken, dat hij, bij koninklijk besluit van 14 April 1833, tot secretaris der gemeente Ginneken en Bavel werd benoemd en wel met vrijstelling van het bepaalde bij art. 115, in verband met art. 386 van het reglement op het plattelandsbestuur, voor zoo veel den vereischten ouderdom betreft. Deze betrekking, waarbij hem tevens wat later die van plaatselijk ontvanger werd opgedragen, bekleedde hij tot korte dagen voor zijn dood, op eene loffelijke wijze.

Bij kon. besluit van 6 Aug. 1815 werd hij aangesteld als plaatsvervangend kantonregter te Ginneken, tot welke betrekking hij bij kon. besluit van 13 Aug. 1856 en 10 Julij 1861 op nieuw werd benoemd.

Bij kon. besluit van 30 Oct. 1855 No. 36 werd hij schoolopziener in het 6e schooldistrict van Noordbrabant, Bij de invoering van de nieuwe wet op het lager onderwijs behoorde hij tot hen, die zich over eene herbenoeming mogten verheugen, daar hij, bij kon. besluit van 23 Dec. 1857 No. 59, geroepen werd om als schoolopziener in het 10e district op te treden, in welke betrekking hij bij kon. besluit van 21 Dec. 1863 No. 49 werd gecontinueerd en waaruit hij op zijn verzoek, met ingang van 1 Sept. 1865, bij kon. besluit van 28 Julij te voren, eervol werd ontslagen. Groot zijn de diensten, die hij als zoodanig aan Noordbrabant heeft bewezen en hoe hij bij de onderwijzers van zijn district geacht en bemind was, kan blijken uit de omstandigheid, dat hij kort vóór zijn afsterven van hen eene prachtige pendule met twee candelabres, vergezeld van een smaakvol album, houdende de namen der schenkers, mogt ontvangen, als eene erkentenis van al hetgeen hij én voor hen én voor het onderwijs gedaan had. Door het vertrouwen zijner medeburgers werd hij in Julij 1859 tot lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal gekozen. Zijne toen reeds wankelende gezondheid en zijne menigvuldige andere bezigheden waren echter oorzaak dat hij na verloop van weinige jaren als zoodanig zijn ontslag nam.

Jaren achtereen was hij ook president van den militieraad als lid der staten van Noordbrabant, die hem, in hunne zomerzitting van 5 Julij 1865, tot lid van gedeputeerde staten benoemden. Hoogst te bejammeren is het, dat bij deze betrekking slechts weinige maanden heeft mogen bekleeden; van zijn helderen geest, van zijne buitengewone werkzaamheid, van zijn edel en godsdienstig karakter was voor Noordbrabant nog zoo veel goeds te wachten!

Hij stierf te 's Hertogenbosch 12 Jan. 1866, omringd door zijne naaste betrekkingen en betreurd niet alleen door hen, maar door allen, die het voorregt hebben gehad hem te kennen en te leeren waardeeren. Hij huwde Maria Theodore Delhez die hem vijf kinderen schonk.

Part. Berigt.

OOMS (Johannis Baptista) licentiaat in de godgeleerdheid, pastoor van St. Bavo te Gent, kanunnik en aartspriester derzelfde kerk. Hij nam bezit dezer laatste waardigheid 18 Junij 1694. Hij was neef van Cornelius Ooms, die in den aanvang dezer eeuw het ambt van deken der cathedrale kerk van St. Baafs bekleedde, en zoon van Hendrik en Elisabeth Claes Johannes Ooms werd te Geel in de Kempen geboren en overleed aldaar den 24 Julij 1710 ten huize zijns broeders. Zijn stoffelijk overschot werd in de groote parochie kerk zijner geboorteplaats ter aarde besteld.

Hij gaf drie werken in het licht, die, naar den smaak zijner eeuw geschreven, meermalen werden herdrukt. Het eerste was het leven van van O. L. vrouw naar apocryfe bronnen, vooral naar Nicephorus, door Paquot wegens den inhoud gelaakt, door Blommaert wegens den stijl niet onverdienstelijk genoemd.

De titel luidt:

Verclaringhe van het leven ende mysterien van der Alderheylighste Maghet ende Moeder Godts Maria. Midtsgaders van de andere principaalste feestdaghen van de H. Kercke, ende tyden van devotie, dienstigh om wel te vieren ende de vruchten daer uyt te rapen, ende het geheel jaer devotelyck over te brenghen. Ghendt 1705, 1706. 8o. 1710, 1711 in 3 d., 1715 4e dr. 3 d. 6e dr. *merkelijk verbeterd* bij Michiel de Goesin 1744 2 d. 8.

Godtvruchtigh Ecclesiastyke Theologie van de deughden, ghetrocken uyt de Heylighe Schrifture ende Heylighe vaders, principalyck uyt de twee koninghvloeyende leeraers, S. Augustinus ende S. Bernardus. Ghendt 1708 3 d. 4o.

Leven van de edele jouffrouw Francisca Taffin, woonderlaer soo in de maeghdelycken, houwelycken als weduwelycken staet, nae maels Justelder en eerste Eerweerdighe Moeder der Religieuse Penitenten, gezeidt capucinerssen. Gend 1717, 1721. 12o.

Zie Sanderi *Flandr. Ill.* T. I p. 241; Sweertii *Necrol.* p. 90; Paquot, *Mém.* T. II 644, 645; Blommaert *Nederd. schrijvers van Gend* bl. 317, 318

OOMIUS (Simon) of Omius werd in 1628 geboren. Na zijne theologische studien volbragt te hebben, werd hij doctor in de godgeleerdheid en in Dec. 1653 als proponent te Purmerland beroepen. In 1674 diende hij als veldprediker in het leger van den staat. In Dec. 1677 ontving hij een beroep te Kampen, waar hij in Jan. 1678 werd bevestigd.

Hij overleed in den herfst van 1706, in 't 54ste jaar van zijn dienst en in den ouderdom van 78 jaren.

Oomius was een der vruchtbaarste schrijvers van zijn tijd. Zijne geschriften zijn van acetischen aard, gelijk die van Ridderus, Borstius en anderen. Hij stichtte er een uitgebreid nut door en ze werden herhaalde malen herdrukt. De zeldzaamheid der meeste getuigt van het veelvuldig gebruik dat zijn tijdgenooten er van maakten. De meeste zijn dan ook alleen bij name bekend door de opgave bij Abcoude, Maurik, Arrenberg en dergelijke schrijvers.

Hij schreef:

Opmerking en bestiering tot waare vergenoeging om in staat vergenoegt te zijn. Amst. 1658. 12o.

Bescherminge des Levens tegen de selfsmoorderijen. Amst. 1660. 8o.

Prophylacticum vitae. Ofte beschermінge des Levens tegens Selfs-moorderije. Amst. 1660. Kl. 8o.

De Bestieringe der Gedachten. Amst. 1660. 1.

J. Dijke *van de Ergernisse vert. en verm. door S. O.* Amst. 1660. 8o.

Weenen der Tortelduyven of Geloovigen. 1661. 12o.

Kleijne Kerk. Amst. 1661. 8o.

Vrede-Schrift. Amst. 1662. 12o.

Des Heeren verderflijke Pyl of van de Pest. Amst. 1665. 8o. en 1683. 8o.

Schriftuurlijke Prognosticatie. Amst. 1866. 12o.

Het geopende en wederlegde Muhammedendom of Turckdom. Amst. 1663. Kl 8o. (o. 1000 blz.)

Satans vuystslagen of Tractaet van de inwerpinge der God-lasterlijke gedagten. Amst. 1663 12o.

Van de eensaamheid. 1663 12o.

Troost-Fonteyn of bedroefd lyden. Amst. 1660, 1566, 8o.

Heerlykheid van een kind Gods. 12o.

Brandklok. 12o.

Vrede Gods. 12o.

Geestelycke verlatinghe. 12o.

Christelycke Saamenspraak. 12o.

Discours over de vrye oeffening der paepsche Religie in deeze landen. 8o.

Van de Goddelycke voorzienigheid. 1665 8o.

Oorloghs bazuyne, geblaesen ter opweckinge van alle ingesetenen in de nogh overige provincien, steden en stercken van Nederlandt, om onder de Baniere van onsen seer gewenschten stadthouder Willem de III kloekmoediglick te veghten tegen onse tegenwoordige vyanden. Amst. 1672 4o.

Oorloghs-Bazuyns Tweede Deel, — opgedragen aan den Wel-Edelen en Manhaften zee-heldt Cornelis Tromp. Amst. 1673 4o.

Troost-bazuyne, geblaesen ter aenmoediginge van alle bekommerde ingesetenen enz. op sekere gronden van hope, dat ze nogh eens uyt hare vernederinge verhooght sullen worden. Amst. 1673 4o.

Triumph-bazuyn, geblaesen bij gelegentheyt van de verwonderlicke en heerlicke overwinninge onder het beleydt van Willem III. Amst. 1674.

Vrede-bazuyn, geblaesen by gelegentheijt der aengename vrede tusschen den koningh van Groot Brittannien en de Staeten-Generael der vereenighde Nederl. Amst. 1674 4o.

Practyck der Godtgeleertheid. Utr. 1672 3de D. 4o.

Griethoorn's. Huijsboeck voor de twee en vijftig Zondagen 8o.

Zie Jöcher, Adelung, *Bibl. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. III, bl. 253; F. Muller, *Bibl. van Nederl. Pamfl.* No. 6548, 6962, 6963, 7112; H. C. Rogge, *Bibl. van Contrarem. en Geref. geschriften*, bl. 179.

ONSTEIN (G.) vermaard teekenaar in het midden der XVII eeuw. Op *Catal. Louis Metayer*, Amst. 1799 bl. 15, vindt men o. a. *een land en watergezigt, waarbij eenige boerenwoningen*, fraai met de pen gearceerd (1651).

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1222.

ONTIJD (C. G.) med. dr. te 's Hage, ridder der orde van de Nederl. Leeuw, president van de provinciale geneeskundige commissie, was een man van veel omvattende geleerdheid die zoowel buiten als binnenlands een grooten roem verwierf. Hij stichtte door zijne menigvuldige geschriften en uitgebreide praktijk veel nuts, was lid van de vele geleerde genootschappen o. a. sedert 25 Dec. 1832 van het kon. Ned. Instituut.

Hij overleed 13 Jan. 1844 in den ouderdom van 68 jaren

Hij schreef:

Diss. physiol. de causa absorptionis per vasa Lymphatica L. B. 1795.

Diss. med. de morte et varia moriendi ratione L. B. 1797. 8o.

De waarde der Koepok-inënting gehandhaafd tegen de bestrijding derzelve door A. Capadoce, Rott. 1824. 8o.

Nieuwe bijdrage tot de waarde der Koepok-inënting. Amst. 1818. gr. 8o.

Belangrijke waarneming ter bevestiging van het uitmuntend nut der arnica-wortel en campher, ter afwering en beteugeling der plaatselijke rotting in *Geneesk. Magazijn door Stipriaan Luiscius*; *Ontijd* en *Macquelijn* 1807, D IV, st. 3, bl. 34.

Zeven brieven aan F. van der Breggen Cz. over de al of niet besmettelijkheid der Cholera, in *Algem. Konst en Letterb.* 1832, D II, bl. 35, 98, 147, 228, 290, 306, 373, 386; 1833 D I, bl. 20, 35, 53, 66.

Proeve over den tegenwoordigen staat der geneeskunst in Nederland in *Verh. v. de eerste kl. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1838, D. VII, bl. 47.

Verhandeling over de longtering in *Geneesk. Magazijn* 1803, D II, st. 3, bl. 1; 1804, D III. st. 2, bl. 1; st. 3, bl. 1; 1809, D V, st. 2, afd. 1, bl. 63; 1815, D V, st. 3, bl. 104.

Iets over het perkinisme in *Geneesk. Mag.* 1801, D I, st. 2, bl. 42.

Proeve over den invloed der scheikunde op de werkingen des dierelijken lichaams in *Geneesk. Mag.* D I, st. 1, bl. 1, st. 3, bl. 1.

Proeve over de Venusziekte in *Geneesk. Mag.* 1807, D IV, st. I, bl. 1.

Waarnemingen over de werking en het nut van onderscheiden zuren, en vooral van het verdund Salpeterzuur, in de genezing der Venusziekte, alsmede over de wijze, waarop de verschillende antivenerische geneesmiddelen het Venusgift tegengaan en vernietigen in *N. Scheik. Bibliotheek*, 1791, D. II, bl. 166.

R. Dibbetz en C. G. Ontijd, *Proeve en waarnemingen over de Inenting der Koepokken (cowpox vaccine) tot heden in onderscheidene landen van Europa in het werk gesteld, Bijeengebragt en met aanteekingen vermeerderd door geneesheeren* in den Haag, 's Hage 1801, 8o.

Zie *Konst en Letterb.* 1844 D. I bl. 49; *Proces verbaal der 37ste Algem. verg. van het Kon. Ned. Inst* bl. 21, 22; van Cleeff, *Alph. Naaml. van boeken* bl. 442; Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 268.

OOLEN of OLEN (Adriaan van) kunstschilder, wiens werken weinig bekend zijn. Kramm gist dat hij een bloedverwant was van den kunstschilder Jan van Olen, en maakt gewag van een zijner schilderijen, voorstellende *vechtende hanen* en ander gevogelte, denkelijk hetzelfde met dat betwelk in 1753 te 's Hage, *op de kunstschilders confrerie kamer* (*Catal.* No. 27) voor *f* 39 werd verkocht.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OONSELIUS of van Oonsel (Willem) werd den 9 Aug. 1571 te Antwerpen geboren, vertrok in zijn jeugd naar Spanje, en studeerde aldaar in de Philosophie. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij Dominikaan te Gend (19 Maart 1593),

legde zich te Leuven op de godgeleerdheid toe, onderwees haar te Antwerpen, waar hij zulks in 1613, met de waardigheid van Baccalaureus bekleed, nog deed. Vervolgens verkreeg hij den graad van licentiaat te Leuven, werd onder prior te Maastricht, prior te Gend en te Brugge (1617) en definitor zijner provintie. Hij overleed 3 Sept. 1630 op het oogenblik dat hij aan de voeten van zijn prior lag en om diens zegen bad. Hij verstond het Fransch, Spaansch en Latijn.

Hij schreef:

Clavis Cellarii Divinae et humanae sapientiae, ad conciones formandas per totum annum omni morali doctrina instructissimas, introductoria et aptissima. Auctore Rmo. P. F. Michaele Francisci, Insulensi, ordinis praedicatorum, Episcopo Salubriensi, a R. P. F. Guil. Oonselio, S. Th. Baccalaureo et Lectore Antverpiensi, ejusdem ordinis, ab infinitis mendis restituta et tribus indicibus adornata. Antv. 1613. 12o, opgedragen aan Michael Ophovius, toen provinciaal der Dominicanen en later bisschop van 's Bosch. Ook met den titel: *Aureum mortis Cellarium seu de arte moriendi, Adventuale et Quadragesimale.* Gand. 1627 12o. Oonselius had dit werk bij zijn broeders te Rijssel in 1603 gevonden. Hij schreef het ten onregte aan Michael Franchois toe.

Paradisus concionum, olim sermones sensati dictus, complectens omnem doctrinam praedicabilem super Epistolas et Euangelia totius anni; summo studio et indefessâ operâ, ab innumeris mendis, taediosisque litterarum compendiis restitutus, triplicique Indice illustratus per R. P. Guil. Oonselium. Antv. 1613 12.

Consolatorium animae hinc migrantis, id est, brevis ac succincta Methodus visitandi ac consolandi aegrotos, maxime circa horam mortis, quâ agonizantes disponuntur ad pie fideliterque moriendum. Pars prior visitationem ac consolationem infirmorum usque ad perceptionem Sacramenti Extremae unctionis inclusivè edocet: secunda vero pars Antidota et praesidia contra tentationes in articulo mortis et insultus Daemonum, administrat, Gandavi 1617 16o.

Pratum floridissimum concionum de tempore, editum olim a praestantissimo Theologo, Hugone de Prato florido, Ordinis F.F. praedicatorum: ab innumeris mendis et taediosis abbreviationibus restitutum; adjectis ad singulas conciones, summariis, quibus unico intuitu concionis materia coram exhibetur. Operâ ac studio R. P. F. Guilelmi Oonselii, S. Th. L. Ord. Praedicat Prioris Brugensis. Antv. 1617.

Enchiridion concionatorum ex Roseto aureo F. Silvestri Prieratis, ord. Praedic. etc. Antw. 1619 12o.

Tuba Dei, sive summa veritatis vox monitoria, pro restetuendâ pietate, religione, justitia collapsa, corrigendisque prae sentis saeculi abusibus Gand. 1620 12.

Syntaxis instructissima, ad expeditam verbi Dei tractationem, ex variis conceptibus sacrae scripturae ordine alphabetico concinnata. Antv. 1622 16o. Duaci 1624 16o. Antv. 1627 12o. Ook met den titel:

Syntaxis moralis S. Scripturae per R. P. Guiel. Oonselium, Ord. Praed. nunc citationibus, elenchis et indicibus illustrata a Theologis Parisiensibus. Paris. 1665 12o. *It. a Petro Gussanilleo, Carnotensi, Theologo Parisiensi, recognita, ac editionem curante R. P. Stephano Soëgio, Ord. Praed. Ibed. Item.* 1682 12o.

Officina sacra Biblica locupletissima, in duas partes divisa; in qua significata Litteralia, Etymologica, Doctrinalia, Moralia, Mystica, et Allegorica praecipuarum dictionum totius sacrae scripturae, ordine alphabetico digesta, una cum exemplis historicis explicantur. Opus ad expeditam verbi Dei tractationem, sacrarumque Litterarum intelligentiam, omnibus Divinar litterarum interpretibus, pastoribus, concionatoribus et confessariis immo cujusois facultatis studiösis, utile ac necessarium. Duaci 1624 12o.

Le victoire, et le Triomphe de l'Eglise Catholique, Apostolique et Romaine, vray Epouse de J. C. Avec la chûte et la défaite de la Synagogue calviniste et Hérétique, qui se pare fausement du titre d'Evangelique. In het Vlaamsch. Gend 1625 12o.

Perspectiva Christanae Nobilitatis, qua vera Imago virtutis ac probitatis: et umbella vanitatis gloriae mundanae, in propriâ formâ et ad vivum perspicitur, qudruplici idiomate, Latino, Hispanico, Gallico et Belgico. Antv. 1626 12o.

Petit livre de prières, tiré des soliloques intérieurs avec Dieu, qui se trouvent dans l'Ecriture sainte. Gand, 1626 kl. 12o.

Hieroglyphica sacra, id est rerim sacrarum et Divinae sapientiae arcanorum sacrae notae, ex sacris litteris, et ecclesiae Doctorum scriptis studiose collectae, ac in ordinem redactae et breviter explicatae. Antv. 1627 kl. 12o.

Concionum moralium breve et succinctum compendium: in quo sensus moralis et literalis Evangeliorum Dominicarum totius anni, et feriarum Quadragesimae explicuntur. Accedunt Meditationes in Evangelia quatuor anni temporum. Duaci 1680 12o.

In hands.

Sermones de tempore et sanctis.

Ook had hij voor de pers gereed gemaakt een verhandeling van Joh. de Tambaco, of de Dambach, getiteld: *de consolatione Theologiae.*

Zie de Jonghe, p. 84—86; Echard en Quetif, T. I, p. 55I, 667, 668, T. II, p. 7—9; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I p. 418; Paquot *Mém.* T. II, p. 386; Jöcher, Adelung.

OORDT (Gabriel van) zoon van Hendrik van Oordt en van Wilhelmina Charante, werd 24 September 1757 te Rotterdam geboren, van waar hij zich, na zich in de klassische talen en onder G. J. Nahuys, in de wiskunde en in het hebreeuwsch geoefend te hebben, naar Leyden vertrok. Na zeven jaren lang hier gestudeerd te hebben, begaf hij zich vervolgens nog voor twee jaren naar Utrecht, om de wijsgeerige lessen van Hennert en Rossijn en de godgeleerde van Bonnet bij te wonen. Den 1 Junij 1784 proponent geworden, werd hij in de volgende maand te Oestgeest beroepen, bedankte voor de collatie van Loenen op de Veluwe en voor het beroep naar Zeist, maar nam in 1787 dat naar Vlissingen aan. Hier werd zijn dienst door de toenmaals heerschende politieke twisten zeer bemoeijelijkt, doch zijne gematigdheid en zachtmoedigheid deden zijn Evangelieprediking nuttig blijven tot dat hij in April 1780 naar Haarlem vertrok. In 1795 bood Willem V hem het professoraat te Haarlem aan, dat hij echter van de hand wees. Weldra werd hij meer van nabij in de staatkundige gebeurtenissen betrokken en tengevolge der omwenteling. als prinsgezinde van zijne dienst ontslagen. Spoedig werd hij echter in zijn ambt hersteld en kort daarna (1798) te Middelburg beroepen, voor welk beroep hij echter bedankte. In 1804 werd hij gelijktijdig tot hoogleeraar en predikant te Utrecht beroepen en den 11 October van dat jaar aanvaardde hij het professoraat met eene *oratio de juvenibus ad christianum sacerdotium formandis, doctoris religionis Christianae academci officio, cum praecipuo, tum graivissimo et praestantissimo.* Zijn collegien strekten zich uit tot de dogmatiek, exegese, symboliek, pastorale, katechische en homilitische wetenschappen. Hij vierde de herstelling der Stichtste hoogeschool met eene leerrede over 1 Koning. VIII: 56, 57 en 58. Na de toenmaals nieuw gegeven wet op het hooger onderwijs werd hem dat in de naturaal en moraal opgedragen. Zijne gezondheid was intusschen verzwakt en hij zag zich dien ten gevolge in 1823 genoodzaakt zijn emeritaat te vragen. Wel had hij hierdoor van den openbaren leerstoel, maar geenszins van een werkzaam leven afstand gedaan. Waar hij kon, ondersteunde hij alles, wat goed en nuttig was, vooral ook het zendeling- en bijbelgenootschap, onder welker oprigters hij behoorde. Hij bragt de laatste zomers van zijn leven op zijn landgoed Leuvenum onder Ermelo door, gaf daar godsdienstig onderwijs en hielp een school stichten. Hij huwde (1) met H. M. Vosmaer, weduwe van J. J. Momma en (2) in 1821 met jonkvrouwe A. G. J. Bosch van Bunschoten, die hem in 1828 ontviel. Hij zelf overleed te Rotterdam 16 Nov 1836. Zijn portret is door Wonder geschilderd. Schriften heeft hij niet uitgegeven, voor zoover ons bekend is, doch als student in de godgeleerdheid vertaalde hij uit het Fransch van Cochius: *Onderzoek van de vraag of alle opvolging een begin moet insluiten*, opgenomen in het IVde deel der *Uitgelezene verhandelingen over de wijsbegeerte en fraaije letteren* van zijn overtreffelijken leermeester Joh. Fred. Hennert, die

in de voorrede van dit deel (bl. 12) eene uitstekende getuigenis van zijn leerling aflegt.

Zie Heringa. *de auditorio*. p. 59, 158, 209; *Kunst. en Letterb.* 1837 bl. 212, 227, 243; Z. W. van Oordt, *Iets aangaande wijlen den rustenden hoogleeraar G. van Oordt*, in het tijdschr. *Waarheid en liefde voor* 1837 D. III bl. 637, verv. H. M. C. van Oosterzee; *het beeld aan J. F. van Oordt Jwzn.* in de *aanteeken*. bl. 27 verv., H. Bouman, *Memoria J. Clarissii* p. 53, 56; Kist en Royaards, *Archief voor kerkel. gesch.* D. IX bl. 500; Sepp. *Proeve van Pragm. Gesch. der Theol.* bl. 94; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.

OORDT. (JOAN FREDERIK VAN) zoon van Joan Willem van Oordt en Maria Louise Gobius, den 20 Nov. 1794 te Rotterdam, waar zijn vader koophandel dreef, geboren. Na het onderwijs van den rector Joan Adam Nodell genoten te hebben, bezocht hij de Utrechtsche hoogeschool, waar hij zich onder zijn oom Gabriel van Oordt en N. C. de Fremery in de godgeleerdheid oefende. Hij oefende zich ook in verschillende andere vakken van wetenschap en letteren en was veel aan den hoogleeraar Adam Simons, maar vooral aan van Heusde verpligt. Den 3den April 1821 verdedigde hij zijne dissertatie *de Religione Christiana, ad consunctionis et Societatis studia alenda et promovenda, cum aptissima, tum efficacissima*. (Traj. ad Rhen. 1821). Reeds voor hij haar verdedigde, was hij predikant geworden (Oct. 1819) te Nederlangbroek. Vandaar werd hij in Sept. 1824 naar Alkmaar beroepen, waar hij slechts één jaar vertoefde. Den 26 Oct 1823 predikant te Utrecht geworden, was hij in die academiestad regt op zijne plaats, zoodat hij in 1825 voor een beroep naar zijne vaderstad bedankte. Men achtte te Utrecht, behalve zijne prediking en zijnen omgang, ook zijne wetenschappelijke ontwikkeling hoog. Hij werd er tot curator van het gymnasium benoemd, en in 1827 wenschte men hem reeds als buitengewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid te zien optreden. Dezen wensch volgde hij niet op, maar den 20 Febr. 1829 aanvaardde hij de betrekking van gewoon hoogleeraar in dat vak te Groningen, het houden eener redevoering *de Eloquentiae sacrae naturâ*. Gron. 1832 en in de *Annales Acad. Gron.* 1828—1829. Van ware welsprekendheid getuigt zijne leerrede in 1830 gehouden over *Godsvrucht als de bron van waren heldenmoed*. (naar Psalm LX: 14a, opgenomen in de *Leerredenen der gezamenlijke academiepredikers*) waardoor hij anderen, bijzonder de akademische jongelingschap, aanvuurde, om mede te werken tot verdediging des vaderlands, dat hij vurig lief had. En om aan zijn woord kracht bij te zetten door zijn eigen voorbeeld, trok hij, gelijk ook zijn ambtgenoot W. Vrolik zelf mede uit als luitenant bij de flankeurs-kompagnie, hij, die ook vroeger reeds als student, in 1815 desgelijks zijn vaderland gediend had. Van zijne ware vaderlandsliefde getuigt ook zijne redevoering, bij het nederleggen van 't rectoriaat, 9 Oct. 1834, gehouden *de Religione christiana in patria nostra vi sua salutari nunquam destituta*. (Gron. 1839 in het Holl. door G. W. Sannes, Gron. 1839) Den 11 Dec. 1839 aanvaardde hij het hoogleeraarsambt te Leyden met eene redevoering *de vero in theologia unice sectando*. (L. B. 1840). Met de opleiding zijner kweekelingen ging van Oordt te Leyden voort te doen wat hij te Groningen gedaan had, maar hij voegde er bij het onderwijs in de theologische encyclopedie, om den geheelen omvang, den aard en het doel der vorming van theologen regt te doen kennen en waarderen. Welk een geest hem daarbij bezielde en welk het ideaal was, dat hij zelf steeds voor oogen hield, dat heeft hij nog in zijne laatste rectorale oratie, 8 Febr. 1842 gehouden, openlijk kenbaar gemaakt, toen hij het volmaakte beeld des opvoeders, in Jezus Christus te aanschouwen, heerlijk heeft geschilderd. (*Oratio de perfecta institutoris specie in Jesu Christo conspicua*). (L. B. 1842, gedeeltelijk vertaald onder den titel: *Jezus Christus het volmaakte beeld van een opvoeder* in het *Nederl. Tijds. voor onderwijs en opvoeding*. 1ste jaarg. Gron 1844). Verlustigde hij zich gaarne in werken van smaak, in zijne moedertaal, in het Hoogduitsch, Fransch en Engelsch geschreven; zijne verhandeling (in *Vaderl. Letteroeff.* 1866 *Mengelw.* bl 309 volgg.) over de veel gelezene romans van Eugène Sue kan getuigen, hoe hij ook daarbij zijn oordeel rigtte, en aller oordeel wilde gerigt hebben naar hetgeen waarlijk schoon, edel en goed is, naar het hoogste doel der menschheid. Zijne verzen, die hij meermalen bij voorkomende gelegenheden voortbragt, waren van gemakkelijken, schilderachtigen en levendigen stijl, en wat men ook in den stijl zijner leerredenen minder moge goedkeuren, levendigheid van schildering en voorstelling en warmte van gevoel zal wel niemand daarin kunnen miskennen. Verre de meeste zijner geschriften zijn te vinden in het Godgeleerde Tijdschrift *Waarheid in Liefde*, waarvan hij mede redacteur was van den aanvang af in 1837 en een der ijverigste medearbeiders gebleven is tot zijn dood 11 Dec. 1852. Sedert 1827 was hij lid der Maats. van Nederl. Letterk. te Leyden. Hij huwde Henriette Jacoba Bakker, dochter van de Groninger hoogleeraar G. Bakker, die den 27 Nov. 1851 aan hem en zijn eenigen zoon door den dood ontrukt werd.

Behalve de vermelde geschriften heeft men nog van hem:

Gedenkboek of verzameling van stukken betrekkelijk de veldtogt der studenten van Groningen en Franeker enz. Gron. 1832.

De geestgesteldheid van Simeon die van den stervenden Christen. Utr. 1832.

Een werkdadig en weldadig leven in verband met den dood. Leerrede over Hand. IX, vs. 36b *en* 37a, *gehouden na het overlijden van de Koningin der Nederlanden.* Gron. 1837.

Het kruis van Christus. Achttal leerredenen. Leid. 1843.

De voortgang der christelijke gemeente tot volkomenheid, een beginsel des christendoms, over Epeh. IV: 13, *in de Maand. Leerred.* (Arnhem) 1849 no. 11.

Nagelatene Leerredenen. 's Hertogenbosch 1853.

Nog een woord over de zoogenaamde Groninger school. Rott. 1843 (naamloos).

Een woord naar aanleiding van de beschouwingen en beoordeelingen der zoogenaamde Groninger school in kerkel. conr. 1851 en afzonderlijk. 's Hertogenb. 1851.

Buiten hetgeen hij geleverd heeft in de *Overzigten over Godgeleerde Letterkunde* komen van hem in *Waarheid en Liefde* voor:

Beoordeeling van J. H. Scholten, disquisitio de Dei amore 1837. I.
" " *N. C. Kist, oratio de inchoata necdum perfecta Sacrorum emend.* en van *C. Ullmann, Jezus de volmaakte mensch.* 1838. I.
" " *Neander, gesch. d. Pflanzung* 1842. II.
" " *G. J. Stemler en S. K. Thoden van Velsen, over de voortdurende werking des H. Geestes.* 1845 III.
" " *J. F. van der Ham, Dissert. de V. et N. T. secundum Epistb. ad Hebr.* 1845 I.
" " *J. Smith, the voijage and shipwreck of St. Paul.* 1851 II.
" " *van Bell, Dissert de patefactionis Chr. indole.* 1851 II.

Verhandeling 1837. *Het verband tusschen vergeving van zonden en de heiliging der menschen.*
Iets aangaande wijlen den rustenden hoogleeraar G. van Oordt.
In hoeverre is volgens Paulus, hetgeen in vóór christelijke tijden, ook bij de Heidenen bestond enz.
1838. *Wat is openbaring van God in Jezus Christus, volgens de Evang. schriften.*
De Thuggs.
1839. *Gedachten over 1 Joh. I:* 9.
Iets over de zedeleer en haar beginsel.
Over de leer van Jezus en de Apostelen in betrekking tot de openbaring in Christus gegeven.
1840. *De verlossing door Christus.*
Paulus en Johannes begrip van het christelijk leven.
1841. *Paulus denkbeelden over doodopstanding en gerigt.*
1842. *Stephanus de voorlooper van Paulus.*
1844. *De bronnen, waaruit Paulus voor zich zelven het christendom heeft leeren kennen.*
De droogmaking van het Haarlemmermeer.

1846. *Iets met betrekking tot de Duitsch-Katholieke beweging.*
Verzoening der zonden, volgens het O. T.
1848. *Paulus in betrekking tot de andere Apostelen.*
1850. *Het ware communisme.*
1851. *Catechisatie uit den ouden Tijd.*
Gedachten over 1 Joh. v: 6.
In *Evangeliespiegel.*
voor 1850. *De Godvruchtige, een zegen voor de wereld.*
„ 1851. *De bekeering.*
„ 1852. *De christelijke broederliefde.*
„ 1853. *De bekoorlijkheid der broederliefde en de duurzaamheid van deze.*

Brief aan den Hoogleeraar W. A. van Hengel over een gedeelte der lijdensgeschiedenis. Leid. 1847.

Jezus Verrijzenis (gedicht) in *Christ. Allum voor* 1848.

Het vonnis der Arrondissements Regtbank te Leiden. Leid. 1849.

Zie zijne levenschets door L. G. Parean, in *Handel. d. Jaarl. Algem. Verg. d. Maatsch. v. Letterk.* 1853. Dez. *Een woord over J. F. van Oordt* in *Waarheid en Liefde voor* 1853 I; J. H. M. C. van Oosterzee. *Iets ter herrinnering aan J. F. van Oordt* in de *Evangelie-spiegel* voor 1853 bl. 22 verv. Dez. *Het beeld van J. R. van Oordt geschetst* 1853, Glassius, *Godgel. Nederl.* o. h w; *Woorden bij het graf van J. F. van Oordt Jz. door N. C. Kist.* Leiden 1952; Sepp. *Proeve eene Pragm. Gesch. der Theol. in Nederland*, bl. 139, 141, 143—147 vlg. 172, 188 vlg. 195, 200, 211, 213, 217 vlg. 220, 239 vlg. 247, 282 vlg. 287; *Waarheid en Liefde* 1837 III bl. 603, 1838 IV bl. 850, 1841 III bl. 650, 1843 IV bl. 849, 1844 IV bl. 844.

OORT (F. VAN) Abcoude vermeldt van hem:

Vredetoorts op rotsoort. 1713 4o.

Geboorte Toorts. 1714 4o.

Huwelijks Toorts. 1720 4o.

Gedichten. Uytrecht, 1713 4o.

Hij verwart hem met J. van Oort en schrijft hem ook toe de *Ontlooken Roos* en *Stuarts ongelukkige heerschappy.* 1650 12o. toe.

Zie *Naamr.* bl. 269.

OORT (Mr. JACOB VAN) een beroemd organist en fluitspeler te Amsterdam, tijdgenoot en kunstvriend van P. C. Hooft. Hij bespeelde de klokken op de beurstoren aldaar. Zijn klokkenspel en behandeling van zijn ivoren fluit worden geprezen in een gedicht van J. Dullaert.

Zie *Bloemkrans van versch. Gedichten* 1659 bl. 533, Koning, *Slot te Muiden* bl. 133.

OORT (JACOB VAN) tijdgenoot van den vorige, leefde te Bommel en was bevriend met de voornaamste dichters van zijn tijd, die zijne werkjes met hunne gedichten gelijk hij den hunne, versierde. Wij bezitten van hem:

Stuarts ongeluckige Heerschappye, ofte kort verhael van alle d'ongelucken en rampzaligheden het Doorluchtigh Huys van Stuart overkomen sints Robbert d'eerste uyt desen Huyse, koningh van Schotlandt, de Schotse Heerschappije is opgedragen, tot de doot van Karel d'eerste koningh van Engelandt, Schotlandt en Yerlandt, etc. Uit verscheyden Tijdtbeschrijvers bij een vergadert, en met kopere platen verciert. Dordr. 1649 12o met verzen van S. van Hoogstraten, H. Hoet, K. en A. van Nispen.

Ontllokene Roose, Bloeijende distelbloem en Hersnaerde Harp. door deze Alder-doorluchtighsten Vorst en Prins, Karel Stuart den II koningh van Groot Britanje, Vrankrijk en Ierlandt etc. Beschermer des Geloofs, ofte kort verhaal van alle de gedenkwaardigste beroerten, in de koninkrijken van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt, voorgevallen sints het jaer 1640 *tot desen dagh.* Dordrecht, 1661 met pl. 12o met verzen van L. v. Bos, S. v. Hoogstraten, W. v. Bleijenbergh, H. Hoet, P. van Belle, J. T. Groenenbergh.

Grieksen Adelaer, genuijkt door 't gewelt der Bloedtdorstige Ottomannen, ofte Een kort verhael van alle de gedenkweerdigste geschiedenissen der Grieksche Kaisers; sints dat het Roomse Rijk, door Karel de groote, Koningh van Vrankrijk afgescheijden is van het Grieks kaiserdom; tot d' inneminge der stadt Constantinopolen, onder 't beleg van Mahomet de tweede, Dordrecht 1655, 12 met pl. en verzen van H. Hoet, J. en Adr. van Someren en Adr. van Nispen.

Hij beoefende ook de poëzy.

Men vindt behalve een menigte gedichten van hem, voor de werken zijner tijdgenooten vermeld.

Geestelijke Hermus.

Spoedige weg na den Hemel 12o.

Herstelde Majesteijt 12o.

Zie Heringa, *Naaml. van dichters* bl. 68; Schotel *Ill. School* bl. 100, 101; Abcoude, *Aanh.* bl. 152.

OORT (K. VAN) liet in 1713 te Utrecht drukken: *Vredeloos en andere gedichten.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

OORT (WILLEM VAN) vervaardigde een *Klinkdicht* voor de *Ontlookene Roose* enz. van Mr. Jacob van Oort.

OORT (M. VAN) dichter uit het laatst der 18e eeuw: Men heeft van hem:

Welkomst-Groete aan mijne Ouders, vrienden en bekenden, bij mijne komst te Arnhem, 20 van *Herfstmaand* 1792.

Ter naged. van H. Hooft Dzn. Oud-Burgemeester der stad Amsterdam.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 297.

OORT (ADAM VAN) zie NOORT (ADAM VAN).

OORT (HENDRIK VAN) in 1776 te Utrecht geboren, kon met het schilderen van kleine landschappen met stoffagie of buurtgezigten, geen genoegzaam bestaan vinden, zoodat de heer Kramm hem met zijn zoon Pieter jaren lang bezig hield met het schilderen van decoratien voor den schouwburg te Utrecht, die Kramm, van den bouw van dien schouwburg af (1820) tot 1840 in het klein vervaardigde, en onder zijn leiding door hem in het groot liet uitvoeren. Na dien tijd werd hij teekenaar van 's rijks Veeartsenijschool, welke betrekking hij tot zijn dood waarnam. Hij overleed te Utrecht 17 Febr. 1847.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 278; Kramm, t. a. p. bl. 1222

OORT (LAMBERT VAN) zie NOORT (LAMBERTUS VAN)

OORT (PIETER VAN) zoon van Hendrik van Oort, werd 10 Oct. 1804 te Utrecht geboren. (1) Hij legde de gronden der teeken- en schilderkunst onder zijn vader, en bekwaamde er zich verder in door de lessen van zijne kunstbroeders en in de collegien vlijtig waar te nemen. Het verlangen om door zijne bekwaamheden een meer zeker bestaan te erlangen, deed hem besluiten om als kunstenaar met eene natuurkundige commissie van 's rijks wege naar O. I. te gaan. Hij werd daarbij als teekenaar aangesteld en verliet in 1824 het vaderland. Groot en gevaarlijk waren de togten door de wetenschappelijke reizigers ondernomen naar Timor, Amboina en Nieuw Guinea, maar jeugd, gezondheid en kracht bleven van Oort beveiligen. Toen de administrateur der commissie van Raalten overleden was, werd die betrekking aan van Oort opgedragen. Als zoodanig, terwijl hij tevens teekenaar bleef, kwam hij in den aanvang van 1834 met de kommissie op Sumatra. Als een blijk van zijnen warmen ijver niet alleen maar ook van zijne erkende kunde, werd hem op deze reis nog een allerbelangrijkst wetenschappelijk orderzoek opgedragen, hoewel vreemd aan zijn eigenlijk hoofdvak. Doch hij mogt de nasporingen niet ten einde brengen; een ligte ongesteldheid tastte hem in de binnenlanden aan, deze ontaarde weldra in een hevige galkoorts en den 25 September 1834 overleed hij te Padang, zonder dat de aangewende

(1) Volgens Kramm en anderen werd hij te Harderwijk geboren en te Utrecht opgevoed.

hulpmiddelen in staat waren het leven te redden van een man, die bovenmatig werkzaam en nuttig was in zijnen kring, ofschoon hij den vollen ouderdom van 30 jaren niet had bereikt. In hem leed de natuurkundige commissie, maar vooral ook zijn vader een groot verlies. De natuurkundige commissie gaf haar leedgevoel lucht door de volgende woorden, geplaatst in de *Javasche Courant* van den 25 Oct. 1834.

„De natuurkundige kommissie heeft dezer dagen aan het eiland Sumatra een rouw-offer gebragt, waardoor hare nasporingen in deze gewesten, zich reeds zoo menigvuldig en smartelijk hebben gekenmerkt.

Den 24 September 1834, eene maand welke reeds drie malen voor haar noodlottig was (Kiehl, van Hasselt en Boije), heeft zij ter aarde besteld het stoffelijk overblijfsel van een harer ijverigste medeleden, den heer Pieter van Oort, welke te Padang is overleden, na eene ziekte van slechts weinige dagen, aan de gevolgen eener kwaadaardige koorts welke hem in de binnenlanden aldaar had aangetast.

Begaafd met eene inborst, die bij allen die hem kenden werd op prijs gesteld, inzonderheid bij hen, wien hij gedurende acht jaren op afmattende reistogten had vergezeld, en met wien hij den moeijelijksten arbeid had gedeeld, zonder zich een oogenblik slechts door eene zwakke gezondheid te laten ontmoedigen, paarde de heer van Oort bij de kundigheden welke hem den rang van teekenaar bij de kommissie deden erlangen, eene verbeeldingskracht even vlug als verheven en de schoonste hoedanigheden van verstand en hart.

De dagen van onzen ongelukkigen mede-arbeiders schenen geteld; te vergeefs was hij de hoop en steun van eenen liefderijken reeds grijzen vader; te vergeefs was hij het sieraad van onzen vriendschapsband; te vergeefs beloofde hij nieuwen roem aan de wetenschappen en aan zijn vaderland! In den bloei zijner jaren werd hij weggerukt! Zijn uur had geslagen.

Namens de leden der natuurkundige commissie,
Het dirigerend lid
P. DIARD".

Van zijn kunst komt weinig voor. In het archief te Utrecht is van zijne hand eene afbeelding van den voorgevel van het oude stadhuis te Utrecht, in 1824 gesloopt. Bij wijlen den kunstliefhebber en teekenaar W. A. Haanebrink berustte eene schilderij van zijne hand, voorstellende *een gezigt in den Trans van den Dom* aan den kant van het Auditorium gestoffeerd met een rustend vrouwtje en een wandelende heer. Eene teekening in kleuren, voorstellende een gezigt in gemeiden trans, is in bezit van den heer Kramm.

Zie *Kunst en Letterb.* 1835 D. bl. 65; Immerzeel, t. a. p. bl. 278; Kramm, t. a. p. bl. 1222; *Woordenb. d. Zamenlev.* Kolm en de Rivecourt. *Part. berigt.*

OORT (HENRICUS) in 1778 geboren, werd in 1799 te Hoogeveen, in 1802 te Zwolle, in 1806 te Rotterdam als predikant beroepen. Kort nadat hij, den 29 Nov. 1846 zijn veertigjarige dienst aldaar gevierd had, werd hij tot ridder van den Ned. Leeuw benoemd. Den 22 April 1849 wijdde hij, als oudste leeraar, de nieuw gebouwde Zuiderkerk in met eene leerrede over Ezra VI: 16, en overleed den 14 Julij van dat jaar in den ouderdom van 71 jaren. Zijn ambtgenoot P. W. van den Broek deed bij het graf in eene gepaste aanspraak hulde aan zijne verdiensten. Getrouw en ijverig Evangelie-dienaar, als hij was, bleef hij onvermoeid werkzaam tot opbouwing en uitbreiding van het rijk der waarheid. Dit ondervond niet alleen het klassikaal bestuur van Rotterdam, maar ook het provinciaal kerkbestuur van Zuidholland en de synode, toen hij in 1838 tot deze werd afgevaardigd. Het zendelingsgenootschap en andere wetenschappelijke vereenigingen hadden in hem een ijverig lid, en sommige redevoeringen en aanspraken door hem bij deze in het zendelinggenootschap uitgesproken, zien het licht.

Zijn welgelijkende afbeelding, door H. W. Caspari geteekend, en door J. W. Caspari gegraveerd zag 1808 in 8o. met een achtregelig bijschrift het licht.

Zie Glasius, *Godgel Nederl.* o. h. w.; van Harderwijk, *Naaml. en levensbijzonderh. der predikk. te Rotterdam* bl. 109, 110; *Boekz. d. Gel. Wereld* 1849. bl. 221.

OORT (FRANS VAN) kunstschilder te Brugge, overleed in 1625 in de bloei zijns levens.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 279.

OORT (JACOB VAN) *de oude*, broeder van den vorige werd te Brugge omtrent 1609 geboren. Den 19 Jan 1619 werd hij als leerling van zijn broeder Frans in het register der schilders aldaar ingeschreven, in 1621 werd hij meester. Hij reisde vervolgens naar Italië en koos zich Hannibal Caracho tot model, dien hij in weinige jaren zoo volkomen wist na te volgen dat zijn kunstwerk voor dat van zijn Italiaanschen meester doorging.

In 1630 te Brugge wedergekeerd, schilderde hij historie, altaarstukken en portretten, die hem roem verwierven. In 1633 werd hij hoofdman van het schildergild, genoot algemeene achting en stierf in 1671. Zijne werken zijn zeer talrijk, de laatste waren de beste eene *Afneming van het kruis*, in de Jesuitenkerk te Brugge, is een zijner meesterstukken onder de 9 schilderijen van zijn penseel in de Abdij van St. Twugen, waar zijn dochter geestelijke was, verdient vooral opmerking de uitstorting van den Heiligen Geest dat, volgens Immerzeel voor perspectief en architectuur aan de volmaaktheid grenst, en waarop Oort zich zelven heeft afgemaald in de gedaante van een der Apostels, en zijn zoon onder die van een jongeling, welke een gordijn aan den ingang des tempels opligt. De lijst zijner werken vindt men bij Dercamps. Zijn portret komt voor in de *Galine des peintres par Chabert etc.* door Hesse *litto* in fol.

Zie Direamps, *Vres des Peintres* T. II, p. 54 suiv.; Immerzeel t. a. p. bl. 279; Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OORT (JACOB VAN) *de jonge* zoon en leerling van den vorige, te Brugge geboren, reisde naar Parijs, waar hij zich twee jaren ophield en vervolgens naar Rome. Van daar keerde hij naar Brugge terug, waar het hem aan geen aanmoediging ontbrak, doch hij verkoos Parijs tot zijn verblijf. Bij gelegenheid dat hij zijne kunstvrienden te Rijssel bezocht werd hij aangezocht eenige portretten te vervaardigen, hetgeen hem bewoog hier zijn verblijf te nemen, waar hij ook met Maria Bougiers een huwelijk aanging. Een veertig jaren bleef hij in die plaats, welke hij slechts wilde doortrekken, wonen en overleed er den 29 December 1713 in den ouderdom van 76 jaren en werd in de kerk der Dominikanen begraven. Van Oort schilderde in den smaak van zijn vader maar vetter in de verw en met flinker penseltoets. Ook is zijn draperi in breederen stijl. Zijne compositien zijn minder rijk dan oordeelkundig, zijne figuren zijn goed geteekend en vol uitdrukking, ook is zijn koloriet uitmuntend en sweert naar dat van Anthonie van Dijck. Men vindt zijn meeste werken te Brussel o.a. *de dood der H. Maagd; Jezus Christus over den dood en den tijd zegepralende; de bekeering van St. Hubertus* en eene *Aanbidding* in de kerk St. Sauverne te Brugge. Zijn portret door Fouquet vindt men bij Descamps.

Zie Immerzeel, t. a. p. Kramm, t. a. p.

OOSTEN (A. VAN) Jr. gaf in het licht:

De verleiding der jeugd, of de deugdzame ouders, tnsp. 1801.
Het berouw, trsp. zijnde een vervolg op Romeco en Julia, tnsp. n. h. Hgd. van Weise, door P. J. Uijlenbroek. Ald. 1803 2 st. 8o.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. 1, bl. 162.

OOSTEN (J. VAN) schilderde kleine landschapjes in den stijl van Jan Breughel, volgens Kramm zijn zij aangenaam en geestig gepenseeld en worden soms op openbare verkoopingen voor Breughel's geveild.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OOSTEN (HENR. VAN) bloemist en ent...ier te Leyden in de eerste helft der XVIe eeuw. Zijn voornaamste werk is:
Nederlandse Hof 1726, 1728. *Floriaas warande* Leyd., 1735 3de dr. *De Nederl. Hoff, waarin geleerd word hoe men allerhande bloemen zal zaaijen, planten en voortkweeken* enz. Rott. 1749 8o. 5e druk. *De Nederlandsche Hof beplant met bloemen, Ooft en Orangerijen* Rott. 1754 6e dr. 1792 7 dr. pl.
In Pritzels *Thesaurus Botanicus* vindt men Hoogduitsche, Engelsche en Fransche overzettingen van dit werkje vermeld.
Register der voornaamste vrugten. Leid. 1703 8o.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 269, *Aanh.* bl. 117; Arrenberg, *Naamr.* bl. 389, *Navors.* 1855 bl. 107; *Bibl. Hultm.* No. 6087, 6799, 29637

OOSTEN DE BRUIJN (Gerrit Willem van) zie Bruijn (Gerrit Willem van Oosten de)

OORTMAN (J. G.) bekwaam kunstgraveur, die waarschijnlijk in den aanvang der XIX eeuw bloeide. Mogelijk is hij dezelfde met Jan Oortman, te Weesp, vader van Joachim Jan Oortman (die volgt.)

Zie Kramm t. a. p. bl. 1222, 1223; Nieuwenhuis, *Woordenb.*

OORTMAN (Jan) was eerst figuursnijder in een katoenfabriek te Weesp, doch het verval der fabrieken vooruitziende, legde hij zich op de houtsneekunst voor de boekdrukpers met de borst toe, en begaf zich in 1781 weder naar Amsterdam, zijne geboorteplaats, om aldaar die kunst met meer voordeel uit te oefenen. Zijne verdiensten als houtsnee-graveur blijkt onder andere uit verscheidene prenten, door hem ten dienste van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen vervaardigd, alsmede eenige fraaije vignetten. In 1817 werd hij voor proeven van houtsneden door de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij met eene premie van 6 dukaten beloond. Hij overleed te Amsterdam den 5 Mei 1823, in den ouderdom van bijna 70 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1823, D I, bl. 306.

OORTMAN (Joachim Jan) werd 23 Mei 1777 te Weesp geboren. Zijn vader zich ter woon naar Amsterdam begeven hebbende, bestelde zijn zoon, bij wien hij een bijzonderen aanleg voor de graveurkunst ontdekte, bij den graveur W. Kock aldaar, bij wien hij drie jaren bleef, toen deze Amsterdam verliet. De jonge Oortman oefende zich nu in het huis zijns vaders in de teekenkunst en vervaardigde slechts nu en dan een gering plaatje in Roomsche kerkboeken tot dat hij eindelijk in dienst raakte bij den beroemden C. H. Hodges. Deze wist zijn aanleg op prijs te stellen: de ruime belooning voor zijn arbeid betoond door behulpzaam te zijn bij het vervaardigen van verscheidene toen onder handen zijnde platen in zwarte kunst, moedigde onzen jongen kunstenaar zóó aan, dat hij voortaan geheel voor zijn vak leefde, en zoo wel als lid van stads teekenakademie en van de Maatschappij Felix Meritis, als door medeoprigter te worden van de teekenkundige maatschappij onder de spreuk: Kunst zij ons doel, de uitbreiding der kunst met alle vermogen hielp bevorderen.

Ondertusschen hadden de tijdsomstandigheden invloed op de ondernemingen van Hodges, en hoewel deze daardoor minder gelegenheid had om aan Oortman genoegzaam werk te verschaffen dan hij zelf wenschte, betoonde hij zich een opregt vriend voor zijn leerling. Hij beval hem den kunstplaatsnijder Claessens, bij diens vertrek naar Parijs, als een gewilligen en bekwamen helper aan. Dientengevolge vertrok Oortman met Claessens in 1802 derwaarts en arbeidde daar met en voor zijn meester ruim vijf jaren, binnen welke, behalve eigen studie, diens uitnemend onderwijs zijn kunsttalent dermate voltooide, dat hij met vasten voet zijn eigen loopbaan als kunstenaar kon intreden.

Nu begon hij aan dat groot aantal platen, waarmede hij de verzameling van het museum, door Tilhol uitgegeven, verrijkt heeft, die hoewel klein van formaat meerendeels ware kuntsgewrochten heeten mogen, ten minste men erkent algemeen dat zij ten bewijs strekken dat vóór hem, niemand bij de navolging van Rembrandt, Dou, Ostade, tot welke hij zich meestal bepaalde, de verschillende eigenaardigheden, welke deze meesters kenmerken, zoo getrouw wisten te bewaren, ja het was diezelfde buigzaamheid van talent, die hem den grootsten roem deed verwerven door twee platen, welke hij vervaardigde voor de fraaije uitgaaf der *Lusiade*, van Camoëns door Graaf Souza ondernomen. Had het hem niet aan tijd ontbroken, dan zou de voltooijing van verscheidene platen voor het groote Museum, dat Laurent in het licht gaf, en onder deze van het *Hollandsche Huishouden* van Gerard Dou in koper, zijn roem niet weinig hebben vermeerderd. Een langdurige en smartelijke ziekte en vroegtijdige dood beletten hem zulks. Hij was altijd gezond van ligchaamgestel geweest, maar tot de nationale Garde van Parijs behoorende, was hij genoodzaakt bij de proceduren en teregtstelling van den maarschalk Ney zich aan allerruwst weêr bloot te stellen. Hierdoor kreeg hij een bezetting op de borst, die hem eindelijk de 9 Jan. 1818 in het graf sleepte.

Zie *Biogr. Univ.* Ch. Gabet, *Dict. der Artistes*; Immerzeel, t. a. p. Kramm, t.a.p. Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Nagler, *Kunstler. Lef.* in Voce.

OORTMAN (J. G.) bekwaam houtgraveur, die bloeide in den aanvang der XIX eeuw.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OORTHUIS (Gerard) werd in 1742 te Groningen geboren, diende eerst bij het regiment infanterie van prins Christiaan Karel van Stolberg, waarbij zijn vader, die in het beleg van Bergen op Zoom sneuvelde, kaptein-luitenant was. Achttien jaren oud ging hij tot de zeedienst over en werd in 1760 kadet bij de admiraliteit van de Maze, in 1763 werd hij benoemd tot extr.-ord. luitenant. Tusschen 1765 en 1777 deed hij, met verlof, en behoud van zijn rang, 3 of 4 reizen naar de O. I. in dienst der O. I. comp., in 1777 werd hij ordinaris luitenant, twee jaren later kapitein, diende den lande als zoodanig en leverde in den oorlog tegen Engeland (1780, 1781) met Melvill een roemrijk gevecht tegen 2 Engelsche fregatten. In 1784 woonde hij onder den schout bij nacht J. P. van Braam een togt bij naar O. I. en had deel aan diens roemrijke daden. In 1795 verliet hij de dienst en overleed te Rotterdam 12 Aug. 1812.

Zie Engelberts Gerrits, *Gedenkb.* D. II, bl. 393, 397; *vervolg op Wagenaar* D. III, bl. 297, 299, 335; J. C. de Jonge, *Geschied. van het Neerl. Zeewezen.* D. V, bl 510, 566, 544, 575, D. VIa, bl. 179, 268, 464; Hoeufft, *Peric. Poëtica.* p. 18; Muller, *Cat. v. Portr.*

OORTWIJN (H.) van dezen kunstschilder is alleen bekend: *een tafel, waarop eenige vruchten, natuurlijk op paneel en nog drie stuks* idem.

Zie *Cat. eener kunstverk. in het Huis met de Hoofden* Amst. 1818, No. 49; Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OOSDERS (Gerrit) middelmatig dichter uit het midden der 18e eeuw. Men vindt van hem: *een Rouwklacht op het onverwacht afsterven van Willem Carel Hendrik Friso* in het *Aanhangzel op de Dichtk. Cypressen bladen* bl. 139.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

OOSTERBAAN (Hero) werd 3 Januarij 1736 te Harlingen geboren. Zijn vader, Evert Oosterbaan, vond in den handel zijn bestaan: zijne moeder was Grietje Simons Stinstra. Na te Franeker en later te Tiel in de oude talen onderwezen te zijn, werd hij op 17jarigen leeftijd student aan de Friesche hoogeschool. Vóór zich aan de Evangeliedienst bij zijn kerkgenootschap, dat der Doopsgezinden, te wijden, zette hij zijne studien te Franeker en Amsterdam voort. Hier was hij een uitmuntend leerling van Tjerk Nieuwenhuis en van de Remonstrantsche hoogleeraren Krighout en van der Meersch. In 1759 werd hij proponent en in Januarij 1760 predikant te Makkum in Friesland. Reeds in 1761 boden hem curatoren het professoraat in de godgeleerdheid en de wijsbegeerte aan de Doopsgezinde kweekschool aan. Hij aanvaardde zijn ambt met een *Oratio de evidentiae gradu, qui in religione olim revelata locum habere potest* en werd een waardig opvolger van zijn leermeester Nieuwenhuis. Aanvankelijk vond hij in de wijsbegeerte een bereidvaardigen helper in den Doopsgezinden leeraar Klaas de Vries, die de lessen in de wis- en natuurkunde op zich nam. Na diens dood (1761) russte ook dit onderwijs op Oosterbaan. Bij zijn wijsgeerige lessen toonde hij een helder hoofd en een juist oordeel te bezitten, bij de theologische van een verlichten en evangelischen zin te zijn. Zijn onderwijs was innemend en boeijend; onder zijne leiding bloeide de Doopsgezinde kweekschool.

Weinige zijn de vruchten zijner studien, die hij openbaar heeft gemaakt. Welligt heeft hij, behalve onderscheidene goede vertalingen uit het Fransch en Engelsch, ook naamloos geschriften uitgegeven. Wie intusschen leest, wat hij, ten eere zijns kerkgenootschaps, in 1769 gezonden heeft aan de uitgevers van den *Dictionnaire Encyclopédique d'Yverdun* en door deze is opgenomen, of zijnen brief over de Amsterdamsche Doopsgezinden en hunne leer aan N. Barkeij geschreven (afzonderlijk uitgegeven onder den titel *Epistola de Mennonitis Amstelaed. eorumque doctrina*, en door dezen opgenomen in

zijn *Bibliotheca Hagana* Cl. IV p. 133 seqq.), betreurt het dat hij niet meer voor de geleerde wereld heeft gearbeid. In 1786 liet hij het professoraat tot droefheid der societeit varen, volgde hij zijn oom **Johannes Stinstra** als gewoon predikant te Harlingen op en bleef in die betrekking tot zijn dood 18 Sept. 1807. Zijne vrouw **Aagje Hanekuik** schonk hem één zoon. Zijn portret bestaat in silhouette.

Zie F. Hoekstra, *lijkrede op H. Oosterbaan*. Amst. 1807; Ypey, *Gesch. der Chr. kerk in de* 18e *eeuw* D. IX, bl. 183; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez in Friesl.* bl 186, 221, 228, 230, 236. Dez. *Geschied. d. Doopsgez in Holland.* D. II, bl. 102 verv.; J. Muller, *Geschied. v. h. onderwijs in de theologie bij de Nederl. Doopsgez.* bl. 47 verv. seqq.; Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd*, D I, bl. II. D II, bl. 289, 296; Glasius, *Godgel. Nederl.* Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Adelung en Rotermund. *Dict. Encyclop.* op het Art. *Anabaptistes*.

OOSTERBEEK (ANDREAS) werd in 1590 predikant te Abcoude en Baambrugge en in 1616 te Montfoort. Zijn geboorte en sterfjaar zijn onbekend.

Hij vertaalde uit het Latijn van Hospinianus:

Van den oorspronck ende voortganck der tempelen. Amst. 1606, waarvoor hij van de regering van Utrecht *f* 30 ontving, als ook *Zes Boecken van den oorspronck ende voortganck der Monickerye* van denzelfden autheur. Gouda 1609 4o. Achter de voorrede volgt een Latijnsch vers, geteekend: *Andreas Oosterbeekius Velavianus.* Welligt was hij uit de gemeente Oosterbeek afkomstig

Nog zijn van hem de vertalingen der *Colloquia aliquot selecta* van Erasmus en de *Dialogi* van Lucianus te Utrecht in 1613 in 4o. uitgegeven.

In het archief van Utrecht, door Dodt van Flensburg, vindt men D. V bl. 12 vermeld, dat op gunstig advies van F. Gomarus, den 26 Febr. 1609, werd geaccordeert het drukken te Amsterdam bij Joh. Evertsz Cloppenburch, voor den tijd van 6 jaren, van het boek van A. van Oosterbeek, zijnde het 2e deel der *Martelaren ofte bijvoegsel ende aanhanck tot het Martelaersbouck.*

Ook gaf hij in het licht:

Christelijck ende heerlijck discours van de weder-geboorte ende reformatie der kercke der beijden Testamenten, tot den afval toe, ende van de tyt ende maniere der leere des afvals; noch mede in welcke plaetsen de gheref. leere van Hussi, Lutheri, Zwingly ende Calvini tijden te vinden zij gheweest. Eerst in de hooch-d. sprake beschr. den Johan van Munster te Oostlage, ende nu in de neder-d. tale overgez. d. And. van Oosterbeeck. Hier is byghevoecht eene korte beschrijvinghe van den staet der kercken, afgehedeelt in sestien eeuwen. Tot Arnhem, by Jan Jung 1615 4o.

Zie Dodt van Flensburg, t. a. p. D. IV bl. 342; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 124; Rogge, *Bibl. van Contrarem en Geref. pamfletten* bl. 147, *Navorscher*, D. IX bl 359 D. X bl. 51, 298; Jöcher; Abcoude *Naamreg. derde Aanh.* bl. 10.

OOSTERBEEK (G) beeldhouwer, o. a. van een standbeeld, voorstellende de *Christelijke godsdienst*, door hem gesneden, naar de teekening van François, van middelmatige verdiensten.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OOSTERBEEK (J. G.) med. dr. schreef:

Dissertatio Pharm. medic. de deutoxydo arsenici. Gron. 1830.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.*

OOSTERDYK SCHACHT (HERMANUS) werd den 8sten van Zomermaand 1679 te Amsterdam geboren, was een leerling van Boerhaave te Leyden, werd door dezen met groote lofspraken vereerd, en in 1719 tot gewoon hoogleeraar der praktische geneeskunde te Leyden benoemd, welken post hij den 20 van Wijnmaand aanvaardde met eene *Oratio de iis, quae Medicum ad artis exercitium se adjungentem praecipue scire oportet* Later tot hoogleeraar der theoretisch-practische geneeskunde benoemd, hield hij den 12 van Louwmaand 1722 zijne inwijdingsrede *de artis medicae firmitate.* Bij gelegenheid dat hij in 1722 en 1734 zijne rectorale waardigheid nederlegde, sprak hij *de Medico exercitato* en *de prudentia, in ratiocinio Physico et Medico necessario observanda.* Hij overleed 15 Februarij 1744, ofschoon hij niet begeerde dat er op hem een lijkrede gehouden werd liet echter de academische senaat in de acta opteekenen: „vere testatum esse Rectorem, in Oosterdykio amisisse senatum virum egregium, insigne Academiae et Medicinae ornamentum, prudentem et cordatum senatorem, atque integerrimum amicum.

In de effigien bij van der Aa komt zijne afbeelding voor. Zijne bibliotheek werd in 1744 te Leyden verkocht.

Zie Haller, *Bibl. Med. pract.* p. 135; Te Water, *Narratio* p. 208, 239; Siegenbeek, *Geschied. d. Leydsche Hooges.* D I bl. 261, 289. D. II bl. 112, 113, 181; *Cat. de la Bibl. de Mr. J. H. Oosterdijk*, Leide 1862, p. 159; Muller, *Cat. v. Portr.*

OOSTERDIJK (HUBERTUS), zoon van den vorige, kwam als proponent in 1736 te Oestgeest en overleed in 1752. Hij beoefende de dichtkunst, blijkens zijn vers *op den dood van Wilhelmus Kas, predikant te Rhijnsburg* in 1751 *gestorven.* Zijn broeder Jacobus Oosterdijk geboren 1701 was predikant te Rijnzaterwoude (1725), Katwijk aan Rhijn (1729) Utrecht (1732) waar hij 16 Febr. 1744 stierf.

Zie Pars, *Cat. W. v. Oudh.* uitg v.d. Schelling bl. 267; Brans, *Kerk. Reg* bl. 39, 56, 62, 158; *Boekz. d. Gel. Wereld*, 1729 b bl. 99, 102, 1732 a bl. 235, 253, 1736 a bl. 110, 488, 1744 a bl. 227, 1751 a bl. 703, 704.

OOSTERDIJK SCHACHT (JOHANNES) broeder der beide vorige (Hubertus en Jacobus), den 26 Oct. 1704 te Leyden geboren, studeerde aldaar en verwierf 26 September 1726 de doctorale waardigheid in de philosophie en medicijnen, na het verdedigen van twee dissertatien *de motu Planetarum in orbibus ellipticis* en *de secretione animali.* In October van het volgende jaar werd hij, in plaats van Ruardus Andala, tot hoogleeraar in de wijsbegeerte te Franeker benoemd, welk ambt hij den 3 Maart 1728 met eene *Oratio de arcto, quo Philosophia cum omnibus, praesertim Medicis, scientiis nectitur vinculo* aanvaarde. Reeds den 13 Junij van het volgende jaar werd hij tot hoogleeraar te Utrecht beroepen en den 12 September deed hij zijne intrede met een *Oratio qua senile fatum inevitabili niecessitate ex humani corporis mechanismo sequi, demonstratur.*

In 1732 en 1752 bekleedde hij de rectorale waardigheid. Bij gelegenheid dat hij, in het laatstgenoemde jaar deze nederlegde sprak hij *de arcanis medicorum non celandis* (Traj. 1753 4o). Hij werd in 1790 emeritus en overleed 18 Aug. 1792.

Oosterdijk verwierf zich behalve als wijsgeer en geneesheer, zoo door onderwijs als schriften, ook zoo als Latijnsch dichter, waarvan men een proeve vindt achter H. van Royen's *Carmen in ducentesimum natalem Academiae Lugduno Batavae.* Zijne bibl. werd te Utrecht in 1793 verkocht. Hij is meermalen afgebeeld.

Behalve de gemelde orationes gaf hij nog in het licht:

Institutiones Medicinae Practicae ad Auditorum potissimum usus in Epitome redactae et evulgatae. Accedunt duae Orationes, quarum altera demonstratur senile fatum inevitabili necessitate ex H. C. mechanismo sequi. Altera inscribitur Morbus Remedium, sive de morborum in sanandis morbis efficacia Traj. ad Rhen. 1747 4o. *Edit. Trajectina altera auctior. Accedit Oratio de arcanis medicorum non celandis.* Ibid 1748 4o. 1767 Vindobonae 1750, 4o. Deze laatste redenvoering is in het Nederduitsch vertaald met den titel: *Redevoering ten betooge dat een Geneesmeester geene geheimen van zijne kunst moet maken.* Utr. 1753 4o.

Le Roy bezat in hands. zijne *Praelectiones in Inst. Med.* 1773 4o.

Oratio funebris in obitumviri Cl. Arnoldi Drakenborchii, Historiarum et Eloquentiae Professoris. Ultr. 1746 4o.

Een geneesmiddel tegen de vallende ziekte ter beproevinge voorgesteld in *Verhand. uitg. door het Zeeuwsch Genootschap.* Middelb. 1771—1773.

Zie Saxe, *Onom.* T. VIII p. 2; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 819, 820; C. H. A Roy, *Catal Bibl Med* T. II, p 903, 904, *Bibl. Haq.* T. V p. 634, Hoeufft, *Parn. Lat. Belg* p. 218; Heringa, *de auditorio* p. 146, 147, *Neue Gelehrte Europa.* T. XIX,

p. 674—678, *Catal. de la Bibliothèque de Mr. J. H. Oosterdijk* Leide 1862 p. 139; Arrenberg, *Naamr.* bl. 389; *Boekw. der Gel.* 1729 bl. 361; van Kampen, *Beknopte Geschied. der Ned Letterk.* D II bl. 328; Collot d'Escury, *Holl. roem,* D. IV bl. 228, 247; Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II bl. 337. Muller, *Cat. v Portr.*

OOSTERDIJK (HERMANNUS GERARDUS), zoon van Jacobus Oosterdijk, werd den 19 Nov. 1731 te Katwijk aan den Rijn geboren. Eer hij een half jaar oud was, werd zijn vader naar Utrecht beroepen, waar hij zijne opvoeding en onderwijs in de Fransche en Latijnsche talen genoot. Den 15 Februarij 1744 verloor hij zijn grootvader Hermannus Oosterdijk Schacht, hoogleeraar in de geneeskunde te Leyden, en den volgenden dag zijn vader. Na in 1746 de Latijnsche school verlaten te hebben, verliet hij haar na het uitspreken eener *Oratio medicos Reipublicae magis esse necessarios quam causidicos*, legde hij zich vooral onder zijn oom Joannis Oosterdijk Schacht op de geneeskunde toe, en na zulks acht jaren gedaan te hebben werd hij 26 September 1754 tot doctor bevorderd, na het verdedigen eener dissertatie *de motu musculorum* en vestigde zich in Mei van het volgende jaar te Amsterdam, om aldaar de praktijk uit te oefenen. Deze nam tragelijk toe, zoodat hij ruimschoots in de gelegenheid was de beoefening der Latijnsche poëzy, welke hij reeds aan de hoogeschool begonnen was, voort te zetten. Later beoefende hij ook de Nederduitsche poëzy, doch toen de geneesheeren Visscher en Hoorn overleden waren, en zijn praktijk toenam, en hij een der gevierdste artsen der hoofdstad werd, kon hij er slechts weinige oogenblikken aan besteden. Gedurende zijne langdurige ziekte hield hij zich nog bezig met een Latijnsch gedicht *Consolatio*, waarin hij het Opperwezen dankt voor alle bewezene weldaden en vooral die bijzondere gunst erkent, door welke hem in zijn ziekte vergund was zich met de letteroefeningen te verlustigen, waarvan hem in zijne gezonde dagen zijne menigvuldige bezigheden hadden afgetrokken. Eerst weinige dagen voor zijn dood voltooide hij zijne vertaling der *Lierzangen* van Horatius, in 1819 door den toenmaligen Haarlemschen rector, later hoogleeraar Peerlkamp in het licht gegeven Deze arbeid is zeer verdienstelijk en werd, schoon slechts weinige jaren te voren eene insgelijks keurige overzetting van Horatius lierzangen door P. van Winter, was verschenen, met genoegen ontvangen. In 1755 was Oosterdijk lid geworden van het genootschap *Concordia et libertate*, in hetwelk hij meer dan tachtig redevoeringen uitsprak over dicht-, geschied- en letterkundige onderwerpen. Waarschijnlijk zijn zij niet uitgegeven, maar wel die hij hield bij gelegenheid der vijfentwintigste verjaring van het Genootschap, den 26 October 1773 hield. Sedert 1769 was hij ook lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leyden, gelijk ook van die der drenkelingen en andere nuttige genootschappen. Hij overleed 19 April 1795, bij zijne vrouw, Aaltje Margaretha Brouwer, geen kinderen nalatende. Den 20 October daaraanvolgende sprak Jeronimo de Bosch in *Concordia et libertate* eene lofrede op hem uit, die het licht ziet, waarvoor zijn portret. Zijne Latijnsche en Nederduitsche gedichten zijn verspreid in verschillende tijdschriften, zijne overzetting van het 6e *boek der Ilias* in het *Tijdschrift van K. en W.* 1813 2e stuk Uit de oorspronkelijke aanteekeningen der commissie tot het vervaardigen van den bundel der Doopsgezinden blijkt, dat hij (en niet zoo als dikwijls is opgegeven D. de Bosch) de maker is van het 68ste gezang, hetwelk door de commissie der Evangelischen is opgenomen No. 107. Zijne *Oratio in obitum P. Burmanni* vindt men achter diens *Orationes*, Hag. com. 1759. 4o.

Zie behalve de gen. lofreden Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 511; Bauer, *Leven v. Gedenkw Mannen en Vrouwen* D. IV bl. 237; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V bl. 6 volg.; van Kampen, *Beknopte Gesch. der Nederl. Letterk.* D. II bl. 486; De Vries, *Geschied. d. Nederlands. Dichtk.* D. II bl. 94: *Bijvoegsel tot Kok; Aanhangsel op Nieuwenhuis;* Kobus en de Rivecourt; *Aanspraak bij de Leidsche Maats door te Water* 1795. Bouman, *Geschied. der Geld. hooges.* D II. bl 358; Arrenberg, *Naamr.* bl. 7; *Cat. d. Bibl. v. Nederl. Letterk.* D. I bl. 196, 197; B. Janssonius, *Geschied. v. h. Kerkgezang d. Herv. Gem. in Nederl.* D II, bl. 287; Muller, *Cat. v. Portr.*

OOSTERDIJK (NICOLAAS GEORGIUS), zoon van Joannes Oosterdijk Schacht, werd in Febr. 1740 te Utrecht geboren. Reeds vroeg ontwikkelde zich in hem niet slechts de zaden van uitstekende zielsvermogens; maar ook die van braafheid en deugd. Na de Latijnsche scholen doorloopen te hebben, genoot hij het onderwijs van Wesseling en Reitz in de Grieksche en Latijnsche talen en van Woertman, van Wachendorff en Hahn in de geneeskundige wetenschappen. Onder deze de academische loopbaan ingetreden, bleek het eerlang dat de verdere voortgang in dezelve het begin moest overtreffen. Naauwelijks had hij de eerste gronden der geneeskunde gelegd, of zijn geest, zich met geen oppervlakkige beschouwing van zaken vergenoegende, drong tot de naauwkeurige nasporingen door, en verkreeg, door de vlijtige beoefening der schriften van Hippocrates, Gallenas en Celsus een meer helder en opgeklaard inzigt; terwijl naderhand die van Sydenham, en bovenal die van Boerhaave, hem den weg wezen tot een zuivere en gelukkige uitoefening der geneeskunde. Na te Utrecht zijne studien volbragt te hebben, begaf hij zich, op aanraden van zijn vader naar Leyden, om de lessen van Gaubius in de schei- en ziektekunde alsmede van van Royen en Winter bij te wonen. Na een jaar hier doorgebragt te hebben, keerde hij naar Utrecht terug, waar hij in 1762, na het verdedigen eener dissertatie *de aceto* tot doctor in de geneeskunde werd bevorderd. Acht jaren lang oefende hij de praktijk uit en hield zich met het lezen der oude schrijvers over de geneeskunde en het beoefenen der kruid- en scheikunde bezig.

In 1770 tot den leerstoel der genees- schei- en kruidkunde aan de hoogeschool te Harderwijk beroepen, aanvaardde hij de 7 Junij 1771 zijn post met eene *Oratio qua demonstratur, homines bene multos ex nimio vitae desiderio sibi mortem properare* (Hard. 1772 4o.) Intusschen vielen weldra, door het vertrek van den hoogleeraar Graeuwen naar Groningen, de vakken der schei- en kruidkunde open, die Oosterdijks geliefkoosde studien waren. Gereedelijk werd zijn verzoek ingewilligd om mede tot professor dier beide wetenschappen benoemd te worden, en dit gaf den redenaar aanleiding om op de hartelijke toespraak aan zijn vader, die hij onder de toehoorders zag, eene dankzegging aan de verzorgers te doen volgen, wier laatste vergadering het zóó geschikt had, dat hij de moeijelijke studie van de practijk, met aangename, scheikundige proefnemingen en met Flora's geneugte afwisselen kon. Zijn doorzigt en hart strekte het tot eere dat hij in 1773 als rector aftredende sprak *de diligenti pauperum curâ optimo adv. morbos contagiosos praesidio.*

In Junij 1775 werd hij te Leyden tot gewoon hoogleeraar in de theoretische geneeskunde beroepen en 17 October aanvaardde hij dit ambt met eene *Or. de studio medico in commune Reipublicae bonum quavis ratione dirigendo* (L. B. 1775). Op den 12 Junij 1778 werd hem ook het onderwijs der praktische geneeskunst opgedragen. De rectorale waardigheid, door hem in 1786 bekleed, legde hij neder met eene *Oratio de ardua Medicinae exercendae provincia.* In het voor Leyden noodlottige jaar 1807, 't welk ook hem op het verlies eener waardige echtgenoot was te staan gekomen, leide hij insgelijks het door hem gevoerde academisch bestuur met eene treffende en op de tijdsomstandigheden allezins gepaste aanspraak neder. Reeds in zijnen bezadigden ouderdom overviel hem eene schielijke toenemende verzwakking van het gezigt, welke naderhand door eene verduistering van het kristallijnen vocht (cataract) op de beide oogen gevolgd werd waardoor hij 4 maanden geheel blind was, en de kunstbewerking in Mei 1805 met den gelukkigsten uitslag onderging. Na de herkrijging van het gezigt hervatte hij zijne studien met nieuwen lust, en zonderde dagelijks eenige uren af, om zich het stelsel der nieuwere geneeskunde eigen te maken. Oosterdijk bekleedde het hoogleeraarsambt aan Leydens hoogeschool ruim 42 jaren met een onafgebroken roem en stierf den 3 van Herfstmaand 1817 in den ouderdom van ruim 77 jaren. Hij huwde (1) in 1783 Bartha Weveringh, met welke hij 16 jaren in een gelukkigen echt leefde en (2) in 1789 Cornelia Wilhelmina Graswinckel. In Louwmaand 1807 ontving deze, bij de noodlottigen ramp een gevaarlijke wonde, waaraan zij 14 dagen later stierf. Zijn portret bestaat door Springer.

Hij schreef:

Dissertatio de aceto. Traj. ad Rhen. 1763, op nieuw uitgegeven door Ed. Sandifort in *Thesauro dissert. programm. etc. ad omnem medicam ambitum pertinentium* (Roterod. 1768 3 vol. 4o.)

Praecepta Medicinae practicae 1783 8o. Deze worden wegens gebrek aan oorspronkelijkheid gegispt in de *Alg. Vad.*

Letteroef. D. VI I bl. 103 volg., doch de schrijver wordt verdedigd in het 2e stuk van denzelfden jaarg. bl. 527 volg.

Reeds in 1769 had de Zeeuwsche Maatschappij der wetenschappen hem onder hare leden aangenomen, en hij schreef weinige jaren daarna eene oordeelkundige verhandeling in het 2de deel harer werken te vinden, welke de geschiedenis in een naauwkeurige beschouwing van een zeldzaam gebrek des dijbeens behelsde.

Bedenkingen over eene moeijelijke doorzwelging en inhouding van spijs en drank in *Verh. v. h. Zeeuwsch Genoots.* D. VI 1780. D. VII, st. 2, bl. 185.

Waarneming bij de inenting der Kinderziekte in eenen gevaccineerde in *Alg. K. en L.bode.* 1804, D. I, bl. 83.

Lofrede op Paradijs, Afd. 1812, D. II, bl. 363.

Korte waarnemingen en stellingen uit breedere geneeskundige opteekeningen getrokken (peripneumonia, phisis pulmonalis; convulsio; hydrops; morbi complicata; mortuorum calculus) in *Magaz. v. Vad. Landb.* 1815, D. I, st. III, bl. 1.

Waarneming eener pisvloeijinge binnen weinige dagen doodelijk in *Verh. d. Holl. Maats.* 1770, bl. 30 van de *berichten.*

Zie H. Beeke, *Lofrede op O. in Vad. Letteroef.* 1820 D. II bl. 585. *Kunst en Letterb.* 1817. Te Water, *Narratio* p. 91, 92, 234; S. Spyert van der Eijk, *Orat. rect.* in de *Annales.* L. B. 1817—1818 p. 5—7, Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.* D. I bl. 314, 381, 430. D. II 114, 221, 222. Het verhaal van Oosterdijk omtrent Prof. Paradijs naderhand uitgegeven bij den laatsten *Opuscula Acad.* L. B. is door de kundige hand van een opmerkzaam toehoorder hoofdzakelijk geplaatst in den *Konst en Letterb.* 1812. D. II bl. 263, Te Water, *Aanspr. bij de Leidsche M.* 1813, Bouwman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II bl. 269, 336, 337, 402, 606, Nieuwenhuis, *Woordenb.* Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Univ. Cat. Bibl.* à Roy T. II. p. 727, 904. Holtrop l. c. p. 209; Muller, *Cat. v. Portr.*

OOSTERDORP of OOSTENDORP (Johannes) kanunnik van St. Lebuinus te Deventer, leermeester van Gildenhauer. Hij was Hegius behulpzaam in het bestuur der school, en leefde in vriendschappelijke betrekking met J. Wesselus Gansevoet, mede een begunstiger der broederschap. Het is bekend dat Wesselus dezen Oostendorp vermaande, om toch vooral de oude, zoowel gewijde als ongewijde schrijvers, niet te verwaarloozen en hunne beoefening ver boven die der nieuwe scholastieke godgeleerden te stellen, wijl, naar het oordeel van Wesselus, de tijd zeer aanstaande was, wanneer al die *Doctores corefragabiles, cucullati, albati* (onfeilbare, gemijterde of gekaproende, zwarte en witte leeraars) naar verdiensten zouden worden achteruit gezet.

Zie Schoock *de bonis Ecclesiast.* p 508; *Bat. S* T IV p. 60; *Levensb. van ber. en gel. mann.* D. IV, bl. 35, 36, Delprat, *Verhandel. over de Broeders van G. Groote* bl. 57 en *Bijl* XVIII.

OOSTERGA (Cyprianus Regneri ab) werd in 1614 in Friesland geboren, en ontving zijne opvoeding te Zwol, waar zijn vader torenwachter was, hetgeen hem deed zeggen dat hij was *ex altissimo genere.* Na te Leyden den titel van Jur. utr. doctor verworven te hebben, gaf hij daar onderwijs voor een groot aantal toehoorders.

In 1641 begaf hij zich naar Utrecht, waar hij 3 Maart tot opvolger van Bernardus Schotanus, naar Leyden beroepen, werd aangesteld op eene wedde van *f* 600, onder voorwaarde dat hij minstens 4 jaren te Utrecht zou blijven. Het volgende jaar voegde men er *f* 200 bij. Hem werd in het begin last gegeven over de Instituten te lezen, doch drie jaren later ook over de Pandecten, en den 6 April 1670 kreeg hij den eersten leerstoel in het regt. Hij vervulde hem 17 jaren, bekleedde 4 maal het rectoraat en overleed 25 Oct. 1687 in den ouderdom van 73 jaren.

Hij schreef:

Demonstratio Logicae verae juridica, variis canonibus et exemplis ad usum illustrata. L. B. in 16_o Ultraj. 1638, 12o.

Sententia incerti Auctoris de vi ac potestate, quam juris Gentium conventiones ad obligandum habent jure Populi Romani; cum confutatione novae cujusdam circa eundem articulum opinionis L. B. 1640, 12o (Tegen Jacobus Maestertius.)

Disputatio adversus defensam opinionem Jacobi Maestertii, J. C. de vi ac potestate, quam juris Gentium conventiones ad obligandum habent jure populi Romani L. B. 1640, 12o.

Propempticon ad nobilissimum, eruditissimumque D. Salmasium L. B. 1640, 12o. Tegen het geschrift van Salmasius *de modo usurarum.* Deze antwoordde hem met *Diatriba de Mutuo non esse alienatonem; adversus Coprianum quendam Juris Doctorem; auctore Alexio a Messaliâ* (anagr. Salmasio ab Alexia) *Domino de S. Lupo.* Hierop schreef Oosterga: *Petri Cunaei sententia defensa a Cypriano Regneri, J. U. D. Mutuum esse alienationem; adversus Sphalmasium qnendam, Dominum de S. Lupo.* L. B. in 12o. Jacobus Maestertius de partij van Salnasius gekozen hebbende, schreef Oosterga tegen hem: *Dissertatio de jure canonico, quomodo et quando locum habeat in foris deque receptâ consuetudine, quâ hodie in Academiis, etiam Reformatorum, Juris utriusque Doctores renunciantur. Item Orationes duae inaugurales de jure et potestate principis circa sacra ab hostibus occupata* L. B. 1644, 4o. ook achter de *Censura Belgica* en Ultraj. 1669, 4o.

Epistola, quâ breviter demonstratur in Mutuo alienationem fieri, et Usucapionem injustum esse modum acquirendi. Traj. ad Rhen. 1645. Het eerste deel van dezen brief is tegen Salmasius, het andere tegen de verhandeling van Hugo de Roij: *De eo quod justum est.*

De injustitiâ Legum quarundam Romanarum; simul cum Apologiâ pro Manibus Petri Cunaei, J. U. Doctoris. L. B. 1647, 12o. Het eerste stuk is tegen Jacobus Maestertius, het tweede is slechts *Petri Cunaei sententia defensa.*

Censura Belgica, sive novae Notae et animadversiones in libros quatuor Institutionum Imper. Justin.; quibus singuli paragraphi, cum ex Legibus Romanis, tum ex Jure Divino, Canonico, Philosophia Morali, rebus judicatis, communi D. D. opinione, Historicis, Antiquariis, Moribus Belgii, et Moribus generalioribus Christianorum confirmantur, confutantur, et illustrantur. His, ob connexionem causae, accedunt ejusdem Auctoris Disputationes. Juridicae ad singulos fere §§. Institut. Justinian. excultae ut supra. Traj. ad Rhen. 1648 12o. 1661 4o.

Disputationes Juridicae ad singulos fere §§. librorum quatuor Institutionum Imperialium habitae in illustri Academia Ultrajectinâ; auctore et praeside Cypriano Regneri ab Oosterga, Swollano: respondentibus nobilissimis et praestantissimis LL studiosis, quorum nomina sequens pagina exhibet. Achter de eerste uitgaaf p. 699—921 en de tweede p. 170.

Methodus Feudorum Everardi Bronchorsti, notis illustrata. Ultraj. 1652 12o.

Een brochure ten gunste der Protestantsche Kanunniken te Utrecht onder den naam van Petrus Philonomus. Oosterga gaf het uit bij gelegenheid van den twist over het gebruik der kerkelijke goederen. Een Repliek tegen Voetius, door de regering van Utrecht verboden.

Censura Belgica, sive Notae et animadversiones, quibus omnes et singulae Leges, quae in prioribus XXV libris Pandectarum continentur, Moribus praecipue Belgii, Authoribus confirmantur, illustrantur, refutantur. Accedunt Disputationes Juridicae in easdem Leges. Ultraj. 1661 4o.

Censura Belgica, seu Notae et animadversiones, quibus omnes et singulae Leges, quae in posterioribus XXV libris Pandectarum continentur, confirmantur, illustrantur, refutantur Accedunt Disputationes Juridicae in easdem Leges. Ultraj. 1665 4o.

Commentaria et animadversiones, quibus omnes et singulae Leges, quae, XII libris Codicis continentur, confirmantur, illustrantur, refutantur. Accedunt Disputationes juridicae (38) *in easdem Leges.* Ultraj. 1666 4o.

Censura Belgica, sive Notae et animadversiones, quibus omnes et singuli Canones juris canonici confirmantur, illustrantur, refutantur. L. B. 1669 4o.

Censura Belgica, sive Notae et animadversiones, quibus omnes et singulae Novellae Justiniani Imp., et Consuetudines Feudorum confirmantur, illustrantur, refutantur. Ultraj. 1669 4o.

Memori de Burgemeesters en Vroetschappen der stad

Utrecht overgegeven bij Burman. *Traj. erud.* p. 256 volg.

Epistola Cypriani ad Matth. de Vicq, vóór *Tractat. de Avaritiis Quirini Westsen.* Amst. 1692.

Zie Burmanni, *Traj. erud.* p. 253 seqq. Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p 360; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I p 225: Salmasius, *Disq. de Mutuo* p. 5: P. Cunaei, *Epist.* CCCVII: Lepenius, *Biblioth. Jurid.* p 138, 185: Schelhornii, *Amoenit. Liter.* T. XI p. 275; Struvii, *Bibl. Jur.* CVI. § III, C. XII § 7. Ludewig, *vita Justiniani et Theodor.* bl. III p. 70; Brunquellus, *Histor. Jur.* p. III C. IV § 8; Paquot, *Mem.* T II. p 361—363: Chauepiè, *Dict. Hist.* T. III, seqo. Walchius, *not. ad. Eckhardi Hermeneut. jur* Sarravii. *Epist. Ep* XXXI p. 83; De Wal, *de Clar. Fris. Jurec.* p 43, 193, seqq. 443; Nessink, *Landrechten van Overijssel voorr.* p. 18: Konigii, *Bibl. Vet. et Nov.* (voce); Magiri, *Eponymol.* voce; Joh Fred. Juglers, *Beytrage zur Juristichen Biographie* T. II p. II p. XXXI p. 331—339; Saxe, *Onom.* T. IV p. 430, 431. Heringa, *de auditorio.* p. 136, 178: Kok: Kobus en de Rivecourt.

OOSTERHAERN (HENRICUS) werd in 1619 als predikant te Hillegom wegens zijne remonstrantsche gevoelens afgezet. Dit was ook het geval met twee andere predikanten van denzelfden naam en vermoedelijk zijne bloedverwanten, namelijk Nicolaus, die sedert 1612 predikant te Naarden, en Arnoldus, die sedert 1602 predikant te Nootdorp was. Henricus voldeed niet aan de oproeping om de Acte van stilstand te teekenen, weshalve hij door Gecommitteerde Raden werd ingedaagd. Hij schijnt in het land gebleven te zijn, althans in 1621 was hij te Bommel, en in 1630 diende hij voor een halfjaar de remonstrantsche gemeente te Arnhem. Verder wordt van hem geen gewag meer gemaakt.

Hij was de schrijver van een zestal liederen, die verschenen onder den titel:

H. Osterhaerus *Nieuwe-jaren, aan alle christenen.* 1626, 4o.

Hij wordt ook als de schrijver genoemd van de volgende werkjes:

Terentius met het nederduits, 12o.

De geestelijcke medicijnwinkel. Amst. 1647, 12o.

G. Brandt *Hist. d. Reform.* D. III, bl. 343, 854—858, 916; Tideman, *De Remonstr. broederschap* bl. 273, 276; *v. Abcoude Naamregister*; Rogge *Bibl. d. Remonstr. gesch.* bl. 157; Kist en Royaards, *Kerk. Archief.* D. VII, bl. 8, 11, 14, 16, 21, 100.

OOSTERHOUDT Dz. (DIRK VAN), in 1756 te Tiel geboren, werd leerling der schilderacademie te Dusseldorp, zette zich vervolgens in zijn geboorteplaats neder, en schilderde aldaar portretten en onderwerpen uit het burgerlijk leven. Men heeft ook geëtste prenten van hem. Hij overleed te Tiel den 14 Jan. 1830.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 280.

OOSTERHOUDT (D. VAN) landschapschilder van Amsterdam of 's Hage, woonde omstreeks 1831 te Cassel. Zijn werken, met vee gestoffeerd, waren op de tentoonstellingen van 1823 en 1827.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1223.

OOSTERLAND (ABRAHAM) kleinzoon van Abraham Oosterland, in 1655 van Naarden te Rotterdam, in 1657 te Haarlem beroepen en aldaar in Oct. 1678 geboren; zoon van Abraham Oosterlant in 1706 als predikant te Goes overleden werd geboren te Goes, was predikant te Barsingerhorn en van daar in 1729 te Delfshaven beroepen, overleed hij in 1754.

Hij schreef en gaf in het licht:

Overdenkingen des doods van J. Leijdekker. Te Goes, 1702, 4o.

Bevestiging Predicatie uijt de propheet Haggai I vs. 7. *van Do J. Vrolijk*, Rott. 1743, 4o.

Het eerste gezigt dat den Heilige Balling Johannes op het eiland Pathmos vertoond is, Rott. 1746, 4o.

Het tweede gezigt dat den Heilige Balling Johannes op het eiland Pathmos vertoond is, uijt de Rolle der Propheten opgemaakt, uijt zijn eige gronden verklaart, en ter betrachting van waare Godsvrugt toegepast, 2e dr., Rotterd. 1750, 4o.

Delfshaven van den Heere der Heyrschaaren wonderlijk gedekt, en bewaard voor het gewelt van een brandende vuurgloed, in een kerkreden uit Nahum 1 vs. 6 en 7. Rott. 1746, 4o.

Nederlandsche Josua, vertoond in het Doorluchtig Beeld van Israels Josua, of Redenvoering ter verheffing van den Doorl. en Hooggeb. vorst Willem Carel Hendrik Friso enz. Rott. 1747, 4o.

Nederlands wijnstok en vorstelijke stam van Oranje-Nassauw, vertoond in praels wijnstok en koninglijke stam van Juda, of kerkreden over Psalm LXXX vs. 15—20, *uitgesproken op den Dank- Vast en Bedendag.* Rott. 1748, 4o.

Willem IV Nederlands Erfstadhouder in zijn leven, doodt en begraafenis vertoont. Rott. 1752, 4o.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 80: Harderwijk, *Naaml. van Pred. te Rotterd.* bl. 41: Brans, *Kerk. Reg.* bl. 39, *Boekz. der gel. wereld* 1729, 6 bl. 99, 108; Adelung; *Neuer gelehr. Europa* Th. IX, S. 69, 72.

OOSTERLO (F.) schreef:

Diss. de mania puerperali. Gron. 1822.

Zie Holtrop, t. a. p. 269.

OOSTERWIJCK (MARIA VAN) dochter van Jacobus Johannes van Oosterwijck, predikant te Nootdorp, (1623) Voorburg (1636 emeritus in 1666) werd in 1630 te Nootdorp geboren. Al vroeg eene besliste neiging voor de schilderkunst aan den dag leggende, werd zij aan de opleiding van den vermaarden Utrechtschen schilder J. D. de Heem toevertrouwd. Na verloop van weinige jaren had zij zulk eene hoogte in de kunst bereikt dat haar roem zich alom verbreidde en buitenlandsche vorsten als elkanderen het vermaak betwistten eenig kunstwerk van haar te bezitten. Lodewijk XIV plaatste een bloemstuk van haar breed en uitvoerig penseel in zijn kunstgalerij, ook keizer Leopold en de keizerin begeerde van haar een schilderstuk, versierden er hun kabinet mede, en gaven haar, zoo waren zij over hare kunst voldaan, hunne met diamanten omzette portretten. Koning Willem III betaalde ƒ 900,00 voor een harer kunststukken en de koning van Polen ƒ 2,400,00 voor 3 bloemstukken. In de keizerlijke galerij te Weenen is nog een stuk van haar aanwezig, voorstellende een *Bouquet, zamengesteld uit verschillende soort van bloemen*, onder welke voornamelijk een zonnebloem bewonderd wordt: deze bouquet is in een porceleinen pot geplaatst, die op eene tafel staat. In de koninklijke galerij te Berlijn bevonden zich twee stukken van haar penseel, *Bloemen in een glazen vaas* en *een meloen, verscheidene trossen druiven* enz. op een marmeren tafel geplaatst, waarachter een gordijn, alles schoon van kleur en met zorg bewerkt. Het getal harer schilderijen is gering, zij werden meest alle buitenlands verkocht. Zij is ongehuwd in 1693 te Uitdam overleden.

Zie *Lev. van N. M. en Vrouw.* D. VIII bl. 255, Soermans, *Kerk. register* bl 44, 132: Immerzeel, t. a. p. bl. 281: Kramm, t a. p. bl. 1223: Kobus en de Rivecourt.

OOSTERWIJCK (VOLKERUS VAN) zoon van Albertus van Oosterwijck, predikant te Delft, werd aldaar in 1603 geboren en in 1634, toen hij predikant bij de Nederlandsche ambassade te Venetië was, te Rotterdam beroepen. In 1640 vertrok hij naar Delft, werd aldaar den 1 Febr. 1670 emeritus en overleed 31 December 1675. Hij beoefende de dichtkunst en gaf in het licht:

Gezangen op het Hooglied. 1655 8o.

Rijmen en zangen over 't Hooglied. Delft 1695 8o.

Keur van Heylige stoffen. Delft 1656 8o.

Den Christelycken Seneca, ofte Joseph Halls 300 *goede spreucken uyt de Eng. tale op rijm gestelt.* Delft 1657 8o.

De Hofbloemen ofte 300 *stichtel. en leersame Bedenckingen enz.* op rijm. Amst. 1659 8o.

Het Mom-aenzight van de Doodt afgetrokken ofte Bewijsredenen dat een christen voor de Doodt niet heeft te vreezen. In maniere van een samenspreecking tusschen Titum ende Timotheum. Rott. 1660.

Geloofsredenen, dat is de Heydelbergsche en Nederlantsche Catachismus op sangrymen gestelt. Delft 1660, 1666 8o.

Gedichten op W. Teelinks alleenspraken nagevolgt. 8o.

Zijn zinspreuk was *syncere et vère.* Zijn afbeelding, geschilderd door A. Palamedis en door C. van Queboor gegraveerd, hem vertoonende op 38jarigen leeftijd, werd in 1641 bij Kloetingh te Delft uitgegeven.

Zie J. C. de Jonge, *Nederl. en Venetië* bl. 179; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* o.h w. Glasius, *Godgel. Nederl.* o.h.w. Van Harderwijk, *Naaml. en levensbijzonderh. der predik. te Rotterdam* bl. 31, 32, *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. I bl. 242; Muller, *Cat. v. Portr.*; Kobus en de Rivecourt, Abcoude, *Naamr.* bl. 270; Soermans, *Kerk. Reg* bl. 37, 80.

OOSTERWIJK (Cornelis van) te Gouda geboren, in Mei 1720, werd in 1743 predikant te Koorndijk, in 1751 te Zaamslag, waar hij 27 Jan. 1758 het eeuwgetijde van de stichting der kerk vierde. Hij stierf plotseling 3 April 1767 op een reis van Middelburg naar Zaamslag, aan boord van het vaartuig in het Hellegat.

Men heeft van hem:

Kinder-Catechismus, ofte korte onderwysing in de christelyke leer voor de jonge jeugd, door Jacobus Borstius, met eenige verandering en uitbreiding. Rott. 1761 8o.

Waarheid, Godvrugt en Vreede, voorgesteld in een synodale predikatie over 1 *Cor.* 1 I: 23 *in 's Gravenh. den* 8 *Julij* 1749 in 4o. Rott. 1749.

De eere van den openbaare Godsdienst verdedigt en gehandhaaft tegen de zulke, die onder de oeffening van denzelven beroering aanrigten, ter gelegenheid van het geene in de kerk den 5 *April* 1750 *te Koorndijk is voorgevallen.* Rott. 1751.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 132. *Boekz. d. gel. Wereld* 1761 a bl. 858, 1743 b. bl. 671, 1744 a bl. 96, 475, 1758 a bl. 343; Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 116.

OOSTERWIJK (J.), een gelegenheidsdichter uit 't laatst der 17e en begin der 18e eeuw. Men vindt proeven zijner poëzy in H. K. Arkstee, *Nymegen, de oude Hoofdstad der Batavieren* bl. 189.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o.h.w.

OOSTERWIJK (Koenraad van), een der krijgshoofden in den strijd tusschen de Hollanders en Stichtschen. Hij werd door de laatsten gevangen genomen (1348).

Zie Matthaeus, *ad Anonym. de rebus Ultraj.* p. 197; Johannes à Leydis, *Chron.* libr. XXIX p. 270, 272; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III, bl. 275.

OOSTERZEE (Jancke) woonde op een der Staten in het dorp Oosterzee en was in den aanvang der 16e eeuw grietman van Lemsterland.

Zie van Sminia *Nieuwe Naaml. v. Grietm.* bl. 369.

OOSTERZEE (Christiaan Johannes) woonde op de state Oosterzee, ook wel Blauwhuis genaamd, te Oosterzee, en omringde het met eene gracht. Den 21 Maart 1609 tot Grietman van Lemsterland aangesteld, was hij reeds in 1601 volmagt ten landsdage, en in hetzelfde jaar gedeputeerde. In 1607 was hij buitengewoon gecommitteerde in de Staten Generaal. Als lid van de Friesche Staten volgde hij de lijkstatie van graaf Willem Lodewijk in 1620.

Zie *Geogr. Woordenb. van Friesl.* bl. 94; Winsemius, *Kron.* bl. 905; van Sminia, *Nieuwe Naaml. v. Grietm.* bl. 371.

OOSTERZEE (Cyprianus), denkelijk zoon van den vorige, huwde Tjomke of Tjamke, dochter van Jochem van Wijckel en Sjoukjen van Sijtzama, en had geen kinderen. Hij werd 24 Julij 1635 tot Grietman van Lemsterland aangesteld en was 1640 lid van de Staten.

Zie Ferwerda, *Wapenb.* in Wijckel *gen.* 4. *Chanerb.* D. V, bl. 37, 459; van Sminia, t. a. p.

OOSTERZEE (Tiemannus van), misschien aldus genoemd naar zijne geboorteplaats Oosterzee, gelegen in Lemsterland in Friesland. Hij werd in Sept. 1578 aangesteld tot predikant te Goes, en onderteekende als praeses de handelingen der classis van den 29 Februarij 1580 onder den naam van Tiemannus Eruroth, doch doorgaans voerde hij dien anderen naam. Hij is van wegen de classis afgevaardigd tot de synode, in 1579 te Goes gehouden. Hij verscheen naderhand op de synode te Vlissingen in 1581 en werd er tot praeses verkozen. Ook was hij lid der nationale synode in dat jaar te Middelburg vergaderd. Hij overleed tusschen Julij en October 1583.

Zie Te Water, *Ref. v. Zeel.* bl. 273, 274, *Bijl.* bl. 65, 66, 72.

OOSTERZEE (Wouter Leonardus van), in den jare 1781 te Rotterdam geboren. Al vroeg ontwikkelde zich bij hem de lust tot de studie, waaraan hij zich later met zooveel ingenomenheid wijdde. De beoefening der godgeleerdheid was en bleef wel de hoofdzaak voor hem, maar ook op andere vakken van wetenschap legde hij zich met goed gevolg toe. Hij werd daartoe aan de Utrechtsche hoogeschool vooral opgewekt en aangemoedigd door den voorgang van voortreffelijke leermeesters. En dat hij met vrucht de lessen van zijne leermeesters, ook de wijsgeerige van den grooten Hennert en den toen nog jeugdigen van Heusde had gehoord, bewees zijne dissertatie in 1805 geschreven, toen hij tot art. lib. mag. en phil. doct. bevorderd werd. In hetzelfde jaar aanvaardde hij de evangelie-bediening in de gemeente Brakel en vertrok van daar in 1809 naar St. Philipsland. In deze gemeente, die hij zijn Patmos noemde, bragt hij de moeijelijke jaren der Fransche overheersching door. Daar werkten de omstandigheden mede, om hem op een geheel ander gebied, werkzaam te doen zijn en andere talenten bij hem te ontwikkelen. Hij was daar een tijd lang secretaris der burgerlijke gemeente, vereenigde de zorgen voor burgerlijke en kerkelijke belangen en was alzoo in meer dan één opzigt tot hulp en steun. In 1815 vertrok hij van daar naar Zonnemaire, waar hij, nu de tijdsomstandigheden zoo veel veranderd waren, zich uitsluitend met kerkelijke belangen konde bezig houden, tot dat hem in 1821 door het beroep naar Goes een ruimer werkkring werd aangeboden, die hij bereidvaardig aannam en die hem tot zijnen dood levendig ter harte ging. Het predikwerk vooral was zijn lust. Slechts dan wanneer ligchaams-ongesteldheid dit onmogelijk maakte, wilde hij daarvan rusten, en nog maar weinige dagen vóór zijnen dood trad hij voor de gemeente op, om haar door zijne laatste prediking den indruk te laten, dat, was ook zijn ligchaamskracht verflaauwd, zijn geestkracht en moed onverzwakt waren gebleven. Ook als lid van kerkelijke besturen was hij vol ijver werkzaam, schier tot zijn jongsten snik. Nadat hij jaren lang lid was geweest van het klassikaal bestuur van Goes, nam hij in 1850 de plaats van den waardigen ab Utrecht Dresselhuis, in het provinciaal kerkbestuur van Zeeland in. Meermalen was hij door het kerkelijk kollegie ter synode afgevaardigd, bekleede bij de hoogste kerkvergadering de betrekking van vice-praeses en gaf overvloedige bewijzen, dat hij met geene mindere ingenomenheid de belangen der geheele vaderlandsche kerk als die der gemeente, waarin hij gesteld was, wilde bevorderen. Bijzonder werkzaam van aard en levendig van geest, kon hij er niet aan denken rust te vragen, zoolang hij nog meende te kunnen arbeiden, en zijn wensch is vervuld geworden, dat hem de herderstaf uit de hand mogt vallen, alvorens zwakheid van ligchaam of geest hem noodzaakte dien neder te leggen. Van Oosterzee was zeker een man met groote bekwaamheid toegerust, met een schrander oordeel en scherpen blik begaafd, en die van een en ander zoowel als van zijne rijke ervaring een tijdig gebruik wist te maken. En had hij reeds in zijne jeugd getoond, dat hij niet ééne wetenschap met geringschatting van andere wilde beoefenen, tot in den laten avond van zijn leven toonde hij, dat hij op meer dan één gebied met de hem eigene bekwaamheid en voortvarendheid werkzaam konde en wilde zijn. Hij was op twee na de oudste predikant in Nederland toen hij den 29 Januarij 1860 te Goes overleed en werd den 3e Februarij ter aarde besteld.

Zie *N. Rott. Courant* 9 Febr. 1860.

OOSTFRIES (Jozef), glasschilder werd in 1628 te Hoorn geboren en overleed in 1661. Ten tijde van Houbraken waren in verscheidene kerken in het Noorder-Kwartier nog vele kunstige werken van hem voorhanden.

Zie Immerzeel t. a. p. bl. 281.

OOSTFRIES (Katharina), zuster van den vorige, werd in 1636 te Nieuwkoop geboren. Zij beoefende tot in haar 72 jaar het teekenen en glasschilderen. Op de kunstverkooping van den baron van Heeckeren van Brandsenburg, waardijn aan 's rijks munt te Utrecht, in Junij 1848, waren twee teekeningen met O. I. voorstellende *Zeegezichten met schepen* van haar.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 281; Kramm, t. a. p. bl. 1224.

OOSTHEM (Hessel van), een Friesch edelman uit een geslacht dat van Hoogduitschen oorsprong was en met de hertogen van Saxen in Friesland kwam. Hij was de zoon van Hans van Oosthem, dressard van 't kasteel te Leeuwarden, erfschenker van het prinsdom Hennenberg. Zijne moeder was Fokel van Martena. Hij werd in 1565 Grietman van Idaarderadeel, en was een der verbondene edelen. In 1566 verzette hij zich met anderen tegen de aanslagen van Aremberg. Het gevolg hiervan was, dat hij in 't volgende jaar zijn veiligheid in de vlugt moest zoeken en niet lang daarna opentlijk gebannen werd. Hij huwde Tet Burmania, en verwekte bij haar 1 Jel, gehuwd aan Hessel Verwou, Luiksch edelman, die groote verdiensten had; 2 Hans, wiens dochter Cunira tot man kreeg Homme van Hettinga, kolonel, in 1649 overleden; 3 Hessel, die in 1630 zich in den echt verbond met Wilhelmina van Gendt, gesproten uit het beroemde geslacht van dien naam in Gelderland. Kort daarna gaf deze zich aan bij 't kwartier van de Veluwe om in de ridderschap verschreven te worden, doch men verstond den 17e Dec. 1605 dat hij zijne adellijke geboorte nader bewijzen moest en aantoonen, dat hij in Friesland verschreven was geweest. Beter slaagde hij bij de ridderschap van Nymegen, in welke hij den 19 Dec. 1606 toegelaten werd en tot in 1612 verscheen. Zijn zoon Barthold van Oosthem, die gezegd wordt het laatste manlijk oir van dit geslacht te zijn geweest, huwde Susanna Sophia thoe Schwartzenberg.

Zie Te Water, *Verb. der Edelen* D. III bl. 198, D. IV bl. 446; Winsemius, *Histor.* p. 72. p. 90 115; Van Sminia, *N. Naaml. d. Grietm.* bl. 149.

OOSTHOORN (Abraham) werd te 's Hage geboren en ontving onderwijs van Theodoor van der Schuur, in wiens manier hij ook historien schilderde. In dat vak geen grooten opgang makende, schilderde hij portretten. De plaats en het jaar van zijn overlijden is onbekend. In 1688 wss hij lid der Haagsche confreriekamer van *Pictura*.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1224.

OOSTHOUT (Pieter) werd 23 Junij 1780 te 's Hage geboren, 25 Maart 1807 als Hollandsch élève bij het corps élèves aangenomen, den 16 Aug. van dat jaar fourier bij de Hollandsche garde, den 1 Jan. 1809 bij de garde des corps van den koning van Holland, en diende als zoodanig in Brabant tegen de Engelschen. Den 10 Oct. 1810 ging hij bij incorporatie over bij het 2e regement Grenadiers te voet van de keizerlijke garde als velite. Den 16 Nov. v. d. j. werd hij geincorporeerd bij het 2e regement der chevaux legers lanciers van de keizerlijke garde, den 10 April 1811 bij het 86ste regement en diende in Spanje en Portugal. Bij keizerlijk decreet van 8 Febr. 1813 werd hij tweede luitenant bij hetzelfde regement en 1 Maart 1814 geincorporeerd bij het 63ste regement. Den 26 Junij van dat jaar werd hij eerste luitenant bij het bataillon Infanterie Nationale Militie No. 3, doch verkreeg 9 Nov. 1815 op verzoek honorable demissie. Den 19 Julij 1816 ontving hij zijn aanstelling tot 1e luitenant bij het bataillon Infanterie Nationale militie No. 16 en den 12 Dec. v. d. j. tot 1ste luitenant adjudant bij dat bataillon. Bij de organisatie der 2e afd. Inf. werd hij, 1 Jan. 1819, à la suite dezer afdeeling geplaatst en den 18e April 1820 kapitein Adjudant bij het 5de bataillon van Luxemburg. De 17 April 1821 werd hij geplaatst bij de O. I. troepen à la suite van het algem. Dep. batt. No. 33, vertrok 30 Mei daaraanvolgenden van Hellevoetsluis op de Maria Hillegonda en kwam den 20 Jan. 1822 te Batavia aan. Den 27 Oct. 1823 werd hij adjunct inspecteur 1e kl., den 11 Jan. 1825 fungerend onderinspecteur in de 1e gr. mil. afdeeling, 11 Jan. 1829 fungerend onder-inspecteur bij het leger te velde, den 13 Junij in dezelfde betrekking in de 3e groote mil. afdeeling, den 4 Dec. 1830 op zijn verzoek, bij 't Alg. Depot als kapitein overgeplaatst, den 14 April 1831 majoor, 23 Dec. 1831 kommandant ad int. Alg. Dep, 27 Febr. 1833 overgeplaatst bij het 7 bataillon inf. In 1834 verkreeg hij een tweejarig verlof en keerde op het schip Schoonverbond kapitein Draijer naar het vaderland terug. Reeds in het volgende jaar keerde hij op de India weder, werd aldaar nog in hetzelfde jaar overgeplaatst naar Samatras westkust, kort daarop kolonel bij het 7 bat. Infanterie. In 1837 werd hij benoemd tot waarnemend resident van Banka met bepaling dat hij tevens zou belast wezen met de functien van militairen commandant, en verkreeg 17 Nov. 1840 zijn eervol ontslag.

Oosthout verwierf zich grooten roem als krijgman in 1809 streed hij in Brabant tegen de Engelschen, in 1811, 1812, 1813 diende hij in Spanje en Portugal, in 1813 en 1814 bij de groote armée in Duitschland, in 1815 in Frankrijk, in 1829 en 1830 stond hij bij het leger te velde in de vorstenlanden op Java, van 1835—1837 nam hij deel aan den oorlog op Sumatra's westkust. De koning benoemde hem in 1815 tot ridder 4e kl. van de milit. Willemsorde, 10 Maart 1831 kreeg hij een eervolle vermelding, den 19 Junij 1832 de bronzen achtkantige medaille voor den oorlog op Java. Twee jaren later benoemde hem de koning tot ridder van de orde van den Nederl. Leeuw. In 1841 verkreeg hij vergunning tot het dragen van een gouden degen met diamanten omzet, hem door de ofcieren en ambtenaren van Banka geschonken. Den 16 Junij 1856 werd hij commandeur van de Eikekroon, ook ontving hij de St. Helena medaille en het eereteeken uitgereikt voor de krijgsverrigtingen in de jaren 1813—1815.

Omstreeks 1857 was hij voornamelijk de oorzaak der niet verpachting der tinmijnen van Banka. Hij huwde 1) Catharina Christina Smets in 1841 gestorven en 2) in 1842 Anna Maria Eleonora Canselaar. Hij overleed 7 Dec. 1865 te Delft.

Partic. berigt.

OOSTERWOUD (Maarten) schreef:
School der stuurlieden. Hoorn 1702.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 390.

OOSTING (Mr. Petrus) werd den 4 December 1812 te Zutphen geboren. Zijne ouders waren Hendrik Jan Oosting Burgemeester te Assen, en Rijksbetaalmeester aldaar en Maria Hofstede, dochter van Mr. Petrus Hofstede, gouverneur van Drenthe; curator der Groninger Hoogeschool, Staatsraad enz. Tot de academische lessen bevorderd nam hij als flankeur in de compagnie vrijwillige flankeurs van Groninger en Franeker studenten, deel aan den tiendaagschen veldtogt, en verwierf aldus het metalen kruis. Na den 6 Junij 1835, na het verdedigen van een academisch proefschrift "*de provincia Drenthina ab Ordinibus Generalibus Provinciarum Belgarum saeculo XVII exclusa. Pars prior*" den graad van doctor in de beide regten verkregen te hebben, vestigde hij zich als advokaat te Assen, en werd den 19 November 1837 benoemd tot procureur bij de Regtbank van eersten aanleg aldaar. Reeds spoedig daarop verwisselde hij deze betrekking met die van griffier bij het kantongeregt aldaar en trad den 16 Junij 1841 in het huwelijk met vrouwe Rhijnvisa Mathilda Elisabeth Catharina, kleindochter van den dichter Mr. Rhijnvis Feith. Na nog in 1855 tot ridder van de orde van de eikenkroon benoemd te zijn, overleed hij den 12 Mei 1857 in 45jarigen leeftijd, nalatende twee zoons en eene dochter. Behalve zijne kunde wordt ook zijn eerlijk, rondborstig en onpartijdig karakter zeer geprezen; zijn vroegtijdig overlijden werd algemeen betreurd.

Part. berigt.

OOSTING (G.) geboren te Assen was
schreef eene *spec. jurid. de origine et progressu Juris Drenthini etc.* Harderov. 1805 4o.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D II bl. 168.

OOSTINGH (Laurens) In 1518 had Philips van Bourgondie, bisschop van Utrecht, op zijn kasteel te Vollenhoven eene vergadering belegd van de Staten van Overijssel en de Edelen van Drenthe, tot het maken van wettelijke verordeningen, die Overijssel en Drenthe met elkander gemeen hebben en eene reeds lang door hen beoogde inlijving van Drenthe

en Overijssel zouden voorbereiden. Hier kregen de Drentsche Eigengeerfden de lucht van, en ongezind om zich in hunne regten en vrijheden te laten bekorten, stroomden zij in grooten getale naar Vollenhoven om er de zelfstandigheid van Drenthe te helpen handhaven. Van woorden kwam het daarbij tot daden. Van weêrszijden werden er velen gewond, en van de Eigengeerfden moest Laurens Oostingh het met zijn leven boeten.

Later werd er een latijnsch geschrift op hem vervaardigd.

Zie *Navorscher* D. VIII, bl. 195.

OOSTKAMP (Jan Antonie) werd omstreeks 1790 te Zwolle geboren, was aldaar van 1800—1845 onderwijzer in de godsdienst. Hij gaf tusschen 1814 en 1834, 33 schoolboeken uit, over de godsdienst, algemeene-, bijbelsche- en vaderlandsche geschiedenis, aardrijks- en natuurkunde, reizen; enz. Hij overleed te Zwolle Maart 1845.

Zijne schriften zijn:

Proeve ten betoog, dat ook de planeten door levende en redelijke schepselen bewoond worden. Amst. 1814.

De geschiedenis van Simeon, voor kinderen met een kaartje. Zwolle 1816.

De geschiedenis van Noach, een leesboek voor kinderen. Zwolle 1820 2e dr., 1830 3e dr.

Geschiedenis der stad Zwolle met een kaartje. Zwolle 1817.

Handleiding tot het onderwijs in de Bijbelgeschiedenis. Gron. 1818.

Aardrijkskundige beschrijving van het koningrijk der Nederlanden met eene gekl. kaart. Haarl. 1818.

Aardrijkskundig schoolboek van de provincie Overijssel met een kaartje. Zwolle 1818 2e dr. J. van Schreven noemt dit boekje uitmuntend voor dien tijd doch in 1852 gaf hij zelf een nieuw en beter. In zijn voorberigt brengt hij hulde aan Oostkamp.

De maan eene bewoonbare en door levende en redelijke schepselen bewoonde wereldbol. Amst. 1819 8o.

Geschied- en Aardrijkk. beschrijving van Amsterdam met een kaartje. Gron. 1820.

Proeve over de grootheid, gedaante en algemeene bewoning van het heelal. Amst. 1821.

Feestgeschenkje voor de christelijke jeugd met platen. Zwolle 1810, 1821.

De regenboog met eene afbeelding van dezelve en aanmerkingen. Amst. 1822.

De zaligheid der vroeg gestorven kinderen op Evangelische gronden gevestigd. Amst. 1822.

Aardrijkskundig schoolboek voor de provincie Drenthe. Koevorden 1822.

Onderwijs in de godsdienst, ter beantwoording der vragen in het onderwijs van A. Ledeboer en W. de Roo. 2e dr. Amst. en Zwolle 1822.

De geschiedenis der Israëlieten. Deventer 1824.

Aardrijk- en geschiedk beschrijving der stad Deventer met een kaartje. Deventer 1825.

Geschiedkundig schoolboek van de provincie Overijssel 3 stukjes. Zwolle 1825.

Geschied- en Aardrijksk. tafelen van de provincie Overijssel, in plano, met een handleiding. Zwolle.

Aardrijkskundig woordenboekje des Bijbels. Gron. 1825.

Het leven en de daden van M. Hz. Tromp en J. Wassenaar van Obdam met platen en portretten. Deventer 1825.

De merkwaardigste Nederlandsche zeereizen, sedert het jaar 1594, voor de jeugd, 2 d. m. pl. Amst. en Leew. 1825.

Bijbelsche land- en zeereizen m. pl. Amst. 1826.

Eerste beginselen der Natuurkunde 2e dr. m. pl. Gron. 1827.

Korte Geschied- en Aardrijksk. beschrijving van het tegenwoordige Europesche Turkije. Zwolle 1828.

Het leven, de daden en lotgevallen van den kommandeur J. van Galen, voor de jeugd m. pl. Deventer 1830.

Het leven, de daden en lotgevallen van Witte Kornelisz. de Witte voor de jeugd. Deventer 1831 m. pl.

Iets over de sneeuw wormen of zoogenaamde sneeuwvloeijen in *Vad. Lett.* 1813 D. XXII st. II bl. 497.

De Noord-Nederlandsche zeeheld onzer eeuw J. C. J. van Speijk, voor Antwerpen, een leesboekje voor de vaderlandsche jeugd. Deventer 1831.

Tafereel van ons zonnestelsel, volgens de nieuwste ontdekkingen, tot op het einde van den jare 1832 naar Schröter, Hirschel, Bode, Gelpke en Flaugerques, plano. Amst. 1834.

Een achttal Bijbelsche geschiedenissen en verhalen van eene moeder aan haar zoon, voor de jeugd met plaatjes. Amst. 1834.

Korte levensbeschrijvingen van eenige der voornaamste Nederlandsche landhelden en heldinnen m. platen. Amst. 1834.

Het leven, de voornaamste daden en lotgevallen van Gerrit Verdooren van Asperen, vice-admiraal enz. voor de jeugd bewerkt, met platen. Deventer 1837.

Zie *Alphab. Naaml. van Boeken*, van Cleef, Mr. Bodel; Nyenhuis, *Topogr. lijst v. plaatsbeschrijv.* 1494, 2850—2825, 2892, 2905, 3357; *Alg. Handelsblad* 25 Maart 1845.

OOSTRUM (Anna van), dichteres, bloeide in het midden der 18e eeuw. Zij plaatste hare dichtstukken in de *Boekzaal der Gel. wereld.*

Afzonderlijk verscheen:

Anna van Oostrum, — R. Draijer Jr. — Artis Amore, — La Constance Triomphe. — (El. Chatin?) *op de verkiezinge van J. A. Scholten van Asschat, Raed en Oud-Schepen der stad Amsteldam, tot Bewindhebber van de O. I. Maatsch. ter kamer van deze stad, d. 5 van sprokkelm.* 1751. Amst.

Zie Schotel *Kerk. Dordr.* D I, bl. 309, 771; van der Aa *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w. *Boekz. d. Gel. wereld* 1758 b. bl. 388, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D I, bl. 298.

OOSTRUM of OOSTERUM (Antonius van), predikant te Weteringen (1658) Briele (1670) en Dordrecht (1671), waar hij in Maart 1680 stierf. Zijn broeder Wilhelmus werd in 1655 uit 's landsvloot te Rijswijk beroepen en overleed in 1661; zijn zoon was Antonius, predikant te Groot Ammers (1682) Zwijndrecht (1684), bij de Nederduitsche kerk te Londen (1687), bij de Engelsche (1691) en de Nederduitsche kerk te Amsterdam (1692). Hij overleed 10 Jan. 1716. Van hem bestaat een portret in zwarte kunst door P. Schenk met een vierregelig Holl. vers van D. van Hoogstraten. Een andere zoon Antonius, was predikant te Diemen (1704) Amersfoort (1710) en aldaar gestorven in Sept. 1720. Van Antonius van Oostrum (den vader) heeft men *korte en beknopte catechisatie over den Heidelbergschen catechismus tot onderwijzinge der eenvoudige.* Dit werkje was zoo geacht dat er in 1686 een vierde druk, *door den autheur van nieuws oversien en met een korte ondersoeckinge en belydenisse des geloofs vermeerdert* (p.p. 308) te Dordrecht van het licht zag. Sedert is het meermalen, als te Dordrecht 1692, 1693, 1704, 1708 en 1718, te Amsterdam 1756 bij J. Monsterre herdrukt.

Zie Schotel, *Kerk. Dordrecht.* D. I bl. 50, 503. D. II bl. 770; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Steven, *Hist. of the Scottish. Church* p. 179; van Alphen, *Prol. Oecon. Catech. Palat. f 2 Col.* 6; Koecher, *Catech. Hist. der Geref. kerk* bl. 343, 344; van Alpen, *Letterk. Geschied. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 486; Schotel, *Geschied. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 384; Mourik, *Naaml. v. Godgel. schrijv.*; Aboonde, *Naamreg.* Arrenberg, *Naamr.* Paauw en Veeris, *Kerk. Alph.* bl. 148; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterdam* D. VII bl. 595; D. van Hoogstraten, *Ges.* bl. 220, 221; A. Pars, *op de Katechisatie van den heer Ant. van Oostrum, Leeraar van Gods gemeente in den Briel* 1669: *Dordregtse Maagdereijen aan den selven, beroepe tot Dordrecht* 1670.

OOSTRUM of OOSTROM (G. van), een bekwaam landschapschilder, bloeide in de eerste helft der 18 eeuw. Op *Cat. Philips van Dijk* 's Hage 1763 komt van hem voor: *een schoon landschap met een waterval, beelden en beesten*, waarvoor *f* 27 en een *dito landschap met een waterval*, waarvoor *f* 22 betaald werd. In de *Beschrijv. der stad Hensden* door *J. van Onderhoven* Amst. 1743 4o. bl. 46 komt voor een gravure naar een zijner teekeningen, door S. Fokke vervaardigd. Ook sneed P. Yver in 1743 naar zijn teekening een afbeelding van het *kasteel Herpt.*

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1824.

OOSTRUM (Gerbertus), als proponent beroepen te Sleeuwijk bij Gorinchem (1659), aan de Bilt bij Utrecht (1665) te Kuilenburg (1667) te Amsterdam (1672) en aldaar gestorven 6 Mei 1706.

Hij schreef:

Twintig Predicatien over de ziekten en doot der Geloovigen. Amst. 1706 4o.

Zie Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphabeth.* bl. 148; Jöcher.

OOSTRUM (P. van) of **OSTRUM**, tijdgenoot van P. Bor, het IV en V deel van wiens *Nederl. Oorloghen* hij met zijn poezy versierde. Zijn zinspreuk was *Keur baart angst.*

Zie van der Aa *N. B. A. C. Woardenb.* o. h. w.

OOSTRUM (François Willem van Brienen van) was de zoon van Jan van Oostrum en van Constantia Henrietta van Brienen; Van dezen verdienstelijken officier valt weinig te zeggen omdat hij te vroeg aan het vaderland ontnomen is.

Hij trad in zijne jeugd in dienst bij het wapen der artillerie en werd den 24 Sept. 1801 tot 2e luit. en den 29 October 1804 tot 1e luit. bevorderd bij de brigade rijdende artillerie, en, na den 29 October 1806 tot 1e kapitein aangesteld, voerde hij het bevel over de 2e kompagnie.

Hij bragt van zijnen kant veel bij tot het vestigen en vergrooten van den roem van het korps rijdende artillerie en onderscheidde zich vooral in den veldtogt van het jaar 1806 op het slagveld van Friedland. Hij was toen als 2e kapitein geplaatst bij de 1ste batterij rijdende artillerie, onder bevel van den kapitein Hogerwaard, die was ingedeeld bij het noorder leger, waarover het bevel door koning Lodewijk werd gevoerd, later bij het 8e legerkorps onder Mortier, tegenwoordig bij alle gevechten die in Zweedsch Pommere zijn voorgevallen, volgde hij Mortier naar Friedland en voerde toen het bevel over de 1ste batterij rijdende artillerie. (Zie v. Sypesteijn *Rijd.* Ar. bl. 96 en 97) Tot belooning van zijne in dien slag betoonde dapperheid benoemde koning Lodewijk hem den 7 Jan. 1807 tot ridder der orde van de Unie. Hij keerde in Augustus 1809, intusschen tot bevelhebber der 2e batterij benoemd zijnde, naar het vaderland (met de overige Hollandsche troepen) terug. Tijdens de landing der Engelsche in Zeeland, 1809, behoorde hij met de batterij no. 2 bij het hollandsche leger dat onder Du Monceau stond en werd in November 1809 benoemd tot bevelhebber der batterij no. 8, ter vervanging van Kolonel Trip, die in Spanje aan de krijgsverrigtingen aldaar zoo roemvol had deelgenomen. In November 1810 vertrok hij derwaarts maar slechts te Madrid aangekomen werd hij door eene hevige ziekte aangetast, ten gevolge waarvan hij den 20 Julij 1810 aldaar overleed.

Zie Bosscha, *holdend. te land* III D. bl. 260; Van Sypesteyn, *Geschied. d. Rijd. Artil.* bl 84, 87, 96, 97, 98, 99, 108, 157, 158, 168; *Documens historiques de Louis Napoleon* 1820 II bl. 106 en *Thiers* in zijn werk *Consulat de l'Empere* T. VII pag. 682 *édition de Meline* haalt zelf aan op welke roemvolle wijze hij den Franschen colonel Baltus in dien slag bijstond en zegt: *»L'artillerie »de Mortier surtout dirigée parle colonel Baltus et par un excellent »officier Hollandais, Mr. van Brienen, leur causa des dommages incal»culables".*

OOSTWERF, schreef:

Schoole der stuurlieden.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 152.

OOSTWOUD (Jacob) vermaard wiskundige te Oost-Zaandam, gaf in het licht: *Lyste van verscheide imposten met de Xde verhooging op de invordering van de gemeenlandsmiddelen bij collecte over Holland, West-Vriesland, ingaande den 1 Jan.* 1750. Purmerend 1750 4o.

Met Schut, *Mathematische liefhebberij of verzameling van drie duizend wiskundige voorstellen.* Amst. 3 d. 8o.

Maandelijksche Mathematische Liefhebberij. Purmer. 1764.

Ook vertaalde hij:

Bundel van wiskundige uitspanningen. Amst. 8o.

Zie Abcoude, *Naaml. Aanh.* bl. 11; Arrenberg, *Naamr.* bl. 390; *Boeks. der Gel. wereld*, 1764 a bl. 287.

OORTWIJN (Hermanus), geboren te Oude Pekela 25 Oct. 1782, een verdienstelijk hoofd-officier van het korps militaire ingenieurs, was in 1815 belast met het opmaken der plans voor de vesting Charleroi in Belgie. Deze vesting is onder zijn toezigt opgebouwd en voltooid. In 1839 tot kolonel benoemd, was hij in 1841 als zoodanig belast met het bestuur der fortificatien in het hertogdom Limburg en tevens eerstaanwezend ingenieur te Maastricht. In dat zelfde jaar is hij op pensioen gesteld en in Groninger-land gaan wonen. Hij overleed te Groningen aan eene beroerte den 26 Sept. 1862. Hij was ridder der militaire Willems-Orde 4e klasse.

Opgemaakt uit den *Naam en ranglijst der Officieren van het Nederlandsche leger.*

Part. berigt en de *Registers van den burgerlijken stand.*

OOSTZAAN (Jacob Cornelisz. van).Zie Cornelisz. Jacob.

OOYEVAER (Guillaume Abrahams) leverde een menigte drink, minne en stichtelijke liedjes in de *Haerlemsche Somerbloempjes* en het *Utrechtsche Zang-prieeltjen.* Zijne poëzy is natuurl. middelmatig.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

OPBEMA TAECKE (eigenlijk Taecke Obbema of van Obbema) was een Schieringer edelman, die, even als de Abbema's, Aebinga's en Albada's, den klimmenden Leeuw van keel op een veld van goud tot wapen voerde en gezegd werd van de Hollandsche graven af te stammen. Hij was zeer graafsgezind, even als de andere bovengenoemde geslachten; terwijl de vetkoopers zich niet door de graven wilden laten dwingen, zoo als de Schieringers, onder welke rijke edellieden waren. In1494 maakte hij met Rienck Camstra, Rienck Camminghа en Jelle, pastoor te Rauwerd,het gezantschap naar keizer Maximiliaan uit om bij dezen in te brengen de klagten over de geweldige dwangmiddelen der Groningers tot invordering van drukkende heffingen over alle inwoners van Oostergoo,klagten die bij den keizer gunstig gehoord werden en het gewenschte gevolg hadden, daar de Groningers, voor hun gedrag verschooning verzoekende, kennis gaven, van aan de bevelen des keizers te zullen gehoorzamen. Eenige weken vroeger was hij aangesteld onder de 24 regters, die met den potestaat van Friesland over de gewigtigste aangelegenheden moesten beraadslagen, welke vergadering in duigen viel en het genoemde gezantschap ten gevolge had. Der Saksische partij zeer toegedaan zijnde, nam hij, op bevel van Willebrord van Schomburg, eerste ritmeester van Albert, hertog van Saksen, met 80 ruiters onderscheidene kasteelen van zijne Groningsche vijanden in, verwelkomde, in 1499, als afgevaardigde van Oostergoo, graaf Albert van Saksen en zijnen zoon Hendrik te Harlingen, en werd in het zelfde jaar aangesteld tot raad in den Hove van Friesland. In 1501 was hij kastelein van Dokkum en in 1515 behoorde hij met zijn zoon Willem onder de 60 edelen, die in de St. Vituskerk van Oldehove te Leeuwarden den eed van trouw aan Karel V aflegden. Hij was gehuwd met Otzen van Clant uit de Ommelanden, die hem een zoon schonk, Willem genaamd. Na haar overlijden hertrouwde hij met Auck van Heemstra, begraven te Damwoude 24 April 1547, waardoor hij ook de state Heemstra bekwam, voor zich en zijne kinderen, waaronder zijn zoon Willem, den geslachtsnaam van Heemstra aannam, die zijne afstammelingen nog heden ten dage dragen. Als kinderen bij zijne echtgenoote Auck van Heemstra staan vermeld: Poppe, die den heldendood stierf in 1516; 2e Sjoert, onder anderen als gevolmagtigde uit Damwoude afgevaardigd ten landsdage, en lid der staten van Friesland, overleden in 1563; 3 Ielst, gehuwd met Sicke Douwes van Galama; 4 Margaretha overleed 28 October 1546, gehuwd met Jeppe Gerckes van Hania en in Oldehove te Leeuwarden begraven en 5 Feye gehuwd met Ebel Alefs dochter van Hemmema, onder anderen gevolmagtigde uit de heerschappen van Tietjerksteradeel op den landsdag der staten van Friesland 17 Januarij 1550 en volgende dagen, bij gelegenheid der beraadslagen nopens den eed en de inhuldiging van Philips, prins van Spanje, ingeval van overlijden des keizers Karel V, Erfheer van Friesland, en aangaande de approbatie en ratificatie van het tractaat door den keizer met het Duitsche rijk gesloten. In de beneficiaal-boeken van Friesland, Leeuwarden 1850 bij G. T. N. Suringar komt deze voor als Feye Heemstra enz. terwijl zijn vader, onze Taecke voornoemd, het laatst in de Kronyken voorkomt, als grondbezitter in 1545,

toen hij als lid der staten van Friesland, aan den avond van zijne roemvol leven de resolutie van de staten mede onderteekende, om de vrijheid en de privilegien te beschermen tégen keizer Karel V (die eenen eisch om den 21sten penning gedaan had), met dat gevolg, dat op hun lang aanhouden het land van dien last ontheven is.

Part. berigt.

OPBERGHEM (Norbert van) een dominikaan in Brabant, schreef:

Demonstratio canonica, pro libertate parochianorum in frequentandis ecclesiis et sepultum eligendis. Col. Agrip. 1683 8o.

Zie Jöcher.

OP DEN HOOFT (Mr. Jan) werd den 5 Maart 1795 te Vianen uit een deftig en bemiddeld geslacht geboren. Zijn vader, Lambertus Op den Hooft, medicinae doctor en secretaris van Vianen, zoowel als zijne moeder Anna Maria Schelkens, waren overleden toen hij nog zeer jong was, en zonder andere kinderen na te laten. Na de beste inrigtingen van lager onderwijs, die men destijds bezat, bezocht, en de Latijnsche school te Utrecht afgeloopen te hebben, begon hij in 1811 zijne studiën aan de secondaire, later Hoogeschool te Utrecht. Onbeschrijfelijk was de invloed, die vooral van Heusde op zijnen leerling uitoefende. In 1815 eischte de nood des vaderlands andere dan letterkundige diensten en Op den Hooft onttrok zich aan die roepstem niet. Hij nam dienst in de 5e compagnie vrijwillige jagers te paard, en toog mede naar de omstreken van Parijs. In October 1816 keerde hij huiswaarts, en promoveerde in December 1817, gelijktijdig met zijne vrienden den Tex en van Leeuwen, te Utrecht in de regten op eene *dissertatio, sistens doctrinam jurisconsultorum Romanorum de damno injuria dato, ad legis aequitatis exactam.*

Na zijne promotie, vestigde hij zich als advokaat te Amsterdam, en in 1829 werd hij door de Staten van Holland in de tweede kamer afgevaardigd, en acht jaren mogt hij de betrekking van volksvertegenwoordiger bekleeden.

Nadat Belgie zich eenmaal feitelijk en door de groote mogendheden begunstigd, had afgescheurd, bepleitte Op den Hooft. met de schranderheid van den echten staatsman de zaak der wettige scheiding en verklaarde in verband tot die gebeurtenis zich bereid, om mede te werken tot eene bedachtzame herziening van het Staatsverdrag. De financiele maatregelen der toenmalige regering vonden vaak in hem eenen bestrijder, die, kreeg hij de meerderheid der stemmen niet aan zijne zijde, daarom de meerderheid der redenen nog niet tegen zich had. In de handelspolitiek betoonde hij zich een onbezweken, schoon in geenen deele doldriftig voorstander der zuivere beginselen. Onder anderen zijne redevoering over de graanwet van 1836, werd, zelfs door de tegenpartij, als een meesterstuk van parlementairen betoogtrant geroemd. Een werkzaam aandeel nam hij, in 1831 door den koning tot medelid der commissie van redactie benoemd, aan de jongste herziening der Nederlandsche wetboeken. Bekend inzonderheid zijn zijne belangrijke adviezen over het wetboek van koophandel. Zijne buitengemeene vertrouwdheid met dit moeijelijk gedeelte des regts en de verwonderlijke mate, waarin bij hem de theorie en de praktijk zich tot een geheel te zamen gesmolten had, straalden bij de beraadslagingen over dat wetboek telkens door. Van 's mans helder oordeel getuigden evenzeer de krachtige bedenkingen, die hij tegen de regterlijke organisatie opperde. Niet ten onregte werd elders zijn beeld dus geschetst, „dat hij in zijne loopbaan als volksvertegenwoordiger zich toonde vurig gehecht aan het huis van Oranje, getrouwe voorstander der zuivere constitutionele beginselen, doorkneed regtsgeleerde, wetenschappelijk en praktisch gevormd staathuishoudkundige".

In October 1838, bij de oprigting van den Hoogen Raad der Nederlanden tot raadsheer in dit collegie benoemd, verwisselde Op den Hooff de staatkunde met den regterstoel. In 1845 volgde hij Mr. W. B. Donker Curtius, in plaats van den overleden Mr. A. W. Philipse, tot voorzitter benoemd, als vice-president op. In 1855 werd hij president, doch voor zijne plegtige installatie, overleed hij in den nacht tusschen 21 en 22 September 1855.

Hij was sedert 1840 ridder en sedert 1849 commandeur van de orde van den Ned. Leeuw. Ook was hij lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap en van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde, als ook lid van den gemeenteraad te 's Hage.

Hij schreef:

Iets over de vaart op den Rijn. Amst. 1826 8o.

Bedenkingen tegen het Duitsche werkje over Rijnvaart en Rijnhandel. Amst. 1827 8o.

Zie zijne biografie achter de *Handel. der Maats. van Nederl. Letterk.* 1856; van Cleef, *Alphab. Naaml.* bl. 445.

OPENHART. Onder dien pseudoniem verscheen: *Brief over het vertoonen van den Vader des Huisgezins door de Haagsche Tooneelisten; het aannemen der speelers en speelsters voor den Amsteldamschen schouwburg; en het vertoonen van Don Quichot, op het Rotterd. Tooneel. Gedr. voor den Autheur, en te bek. te Amsterd. by G. Bom, en elders zj. Brief over het vertoonen van het Serail, of de twee wedergevonden Christenkinderen, door de Hoogd, Tooneellisten, op den Nederd. Schouwburg in 's Haagen enz. Amst. G. Bom, en etc. z.*

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I bl. 7.

OPDORP (T. F. van) schreef:

Diss. de dolore capitis in genere. L. B. 1789.

Zie *Bibl. Med. C. H. à Roy* T. III p. 1131; Holtrop t. a. p.

OPDORP (J. H. van), heel- en vroedmeester te Arnemuiden, lid van het prov. Noord-Brab. Genoots. van kunsten en wetenschappen; correspond. lid van het genoots. *vis unita fortior* te Hoorn.

Hij schreef:

Onderzoekingen over den Aziatischen braakloop, bij eenen persoon, die zich in den hoogsten staat van clairvoyance van het magnetisch sonambulismus bevind. Breda 1832.

Adressen aan zijne Majesteit den koning, aan de Edel mogende heeren Staten-Generaal en aan de Edel Groot Achtbaren gedeputeerde Staten van Zeeland, over eenige punten der geneeskundige wetgeving. Breda 1841.

Eenige waarnemingen van slepende maag-ontsteking in *Tijdschrift ter bevordering der Physol.-, Genees- en Heelk.* 1827 D. I en 3 bl. 110.

Phlegmonieke roos t. a. p. 1827 D. I st. 2 bl. 55.

Arthritis met geringe gastritis. T. a. p. 1827. D. I st. 31.

Merkwaardige ziekte van het hart, bij eene koe. T. a. p. 1830 D. II. st. 2 bl. 636.

Waarneming van ischialgia door de acu punctura hersteld. Ald. 1827 D. I. st. 3 bl. 122.

Aanmerkingen op Ackersdijck over het werken der kinderen in de fabrieken in *Algem. Kunst en Letterb.* 1839 D. I bl. 114.

Waarneming wegens een gedeeltelijke verlamming in het aangezigt. T. a. p. 1830 D. IV. st. I bl. 12.

Zie van Cleef, *Alphab. Naaml. Supplem.* bl. 97; Holtrop, l. c. bl. 271.

OPHEMERT (G.), een kunstenaar uit het midden der XVII eeuw, schilderde o. a. een *Vanitas*, die niet zonder verdienste is.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1224.

OPHOVIUS of van Ophovens (Michael) werd in 1571 te 's Bosch geboren. In 1586 begaf hij zich te Antwerpen in de orde der predikheeren, en daar hij in wetenschap en verstand uitmuntte, werd hij door zijn overigheid gekozen om in het klooster van dezelfde orde te Leuven, de welsprekendheid te onderwijzen. Men zond hem vervolgens voor eenigen tijd naar de universiteit van Bononië in Italie, om in de godgeleerdheid onderrigt te geven. Van daar teruggekeerd, werd hij in 1601 te Leuven licentiaat in die wetenschap, terwijl hij verder in 1660, in zijne orde den graad van doctor of hoogleeraar bekwam. Hij werd ook in dezelfde orde tot de eerste bedieningen verheven. Nadat hij eerst prior van het klooster der predikheeren te Leuven geweest was, verkreeg hij, tot vier reizen, dezelfde waardigheid in dat van Antwerpen, welk klooster door de beeldstormers veel geleden had, doch

door hem in een voortreffelijken staat hersteld werd. Nog hooger in waardigheid opklimmende, werd hij in 1611 provinciaal, welk ambt hij tot 1615 heeft bekleed. In zijne hoedanigheid van provinciaal bevond hij zich in het algemeene kapittel der predikheeren-orde, dat in 1611 te Parijs is gehouden, en hield hij vervolgens, twee jaren daarna, in zijne geboorteplaats, 's Bosch, een provinciaal kapittel, waarin zeer heilzame besluiten werden vastgesteld. Kort daarna werd er, met overleg der bisschoppen in Nederland, door de oversten der predikheeren eene missie of zending tot stand gebragt, om in de geestelijke behoeften der katholijken in de vereenigde provinciën te voorzien, en Ophovius werd door de vergadering van de kardinalen der propaganda tot hoofd der zending aangesteld. In het midden van zijnen ijver, werd hij, in het jaar 1623, te Heusden gevangen genomen, werwaarts hij zich met een vrijgeleide had begeven om de zaken van het sterfhuis zijns broeders te regelen. Hij had bij die gelegenheid van de Aartshertogin Isabella den last gekregen om met den bevelhebber, Willem Adriaan de Hornes, wegens de overgave dier stad te handelen, wijl zij had vernomen dat deze daartoe genegen was. Dan de aartshertogin was hierin door valsche brieven, welke een neef van den voornoemden bevelhebber, die te Geldrop woonde, haar had vertoond, misleid. Zoodra Ophovius de overgaaf der stad voorsloeg, werd hij in hechtenis genomen en naar 's Hage vervoerd. Toen de aartshertogin hiervan onderrigt was, deed zij aanstonds den neef des bevelhebbers gevankelijk naar Vilvoorden overbrengen; en het bleek dat alles verzonnen was. Hoe ongelukkig ook Ophovius in deze zaak gewikkeld was, moest hij nogthans een geruimen tijd in de gevangenis blijven, in welken toestand hij tegen twee leeraren der hervormde gezindheid, die men naar hem gezonden had om over het geloof te twisten, de katholijke godsdienst verdedigde. Nadat hij omtrent acht maanden in hechtenis was geweest, werd hij tegen eenige gevangenen, die te Duinkerken zaten, uitgewisseld. Kort na zijne vrijstelling, werd hij in 1625, op voordragt der aartshertogin, door Philips IV, koning van Spanje, tot aartsbisschop van 's Bosch benoemd. Paus Urbanus VIII gaf den 2 Julij 1626 de bul zijner aanstelling, en hij werd den 17 September daaraanvolgenden in de hoofdkerk van Antwerpen door Jacobus Boonen, aartsbisschop van Mechelen, gewijd, in het bijwezen van den bisschop van Antwerpen, Joannes van Malderen en van Antonius Triest, bisschop van Gend. Zijne plegtige intrede te 's Bosch had den 30 October van hetzelfde jaar plaats. De regering der stad, zette daaraan allen luister bij. Van Rambicourt die, in het afwezen van den bevelhebber Grobbendonck, het krijgsbewind binnen de stad voerde, en met onderscheidene hoofdofficieren aan het fort Isabel den bisschop had opgewacht, bragt hem in zijne koets aan de Vuchterpoort, waar hem, bij monde van den pensionaris, de gelukwenschingen der regering werden aangeboden. Toen de bisschop de stad binnen reed, werd het grof geschut der stads wallen en der schansen gelost, dat door het handgeweer der wacht werd beantwoord. De stoet geleidde vervolgens den bisschop naar de kapel van den H. Cornelius, die niet verre van de poort verwijderd was, van waar hij in bisschoppelijk gewaad gekleed en van de geestelijken der stad vergezeld, naar de hoofdkerk optrok, in welke de gewone plegtigheden werden verrigt. De stad was met de aanstelling van eenen harer inboorlingen tot bisschop zoo ingenomen dat de regering aan den kerkvoogd een zilveren gedreven lampet en schotel tot geschenk vereerde.

Ophovius, tot bisschop van 's Bosch ingehuldigd, bestuurde, in de moeijelijkste tijden, de kerk met buitengewone waakzaamheid en standvastigheid, terwijl hij een eenvoudig en kloosterlijk leven leidde. Hij verwierf door zijne deugden, ook bij de onroomschen hooge achting.

In 1628 woonde Ophovius de vergadering der bisschoppen bij, die te Antwerpen werd gehouden. Niet te vreden met de zorg, die hij voor zijn bisdom had, bleef hij ook de zending in Holland behartigen, en zorgde dat ook in de Noordsche rijken, tot in Zweden en Noorwegen, de katholijken van zendelingen werden voorzien. Tot bereiking van dit doel had hij besloten een seminarie of kweekschool tot opleiding van zendelingen te stichten. Hij schreef deswegens, den 18 April 1629, aan den pauselijken Nuntius te Brussel. De H. Stoel prees den ijver van den bisschop en gaf hem daartoe verlof. Dan, terwijl hij dit plan trachtte te bewerkstelligen, werd nog in datzelfde jaar zijne bisschoppelijke stad door de krijgsmagt der protestanten belegerd en bij een aangegaan verdrag bemagtigd. Bij het sluiten des verdrags van overgave, dat weder door hem werd geteekend, zorgde hij, zooveel mogelijk, over het behoud en de vrije uitoefening der katholijke godsdienst. Hij verbleef bijna nog twee maanden in zijn bisschoppelijk paleis en was bij den overwinnaar, Frederik Hendrik, zeer gezien. Meermalen was hij met dezen in gesprek, alsook met diens gemalin, wie hij, gelijk hij zelf verhaalt, als aan eene goede moeder, de nog in de stad verblijvende geestelijke zusters aanbeval.

Terstond na de verovering van 's Bosch, was het Spaansche landsbestuur er op bedacht Ophovius tot den openstaanden stoel van Brugge aan den paus voor te dragen, doch reeds den 26 September 1629 bedankte de bisschop beleefdelijk, er gelijk hij zelf meldt, de reden zijner weigering bijvoegende. Deze reden wordt in zijn *diarium* niet gevonden, maar bestond ongetwijfeld in den ellendigen staat des bisdoms, die nog meer bezwaard zou zijn geworden, indien de bisschop in die omstandigheden zijne kerk had verlaten. Hij trok den 12 November 1629 langs de groote Hekel, uit de stad, en kwam op het kasteel van Nieuw-Herlaar, doorgaans Halder genoemd, dat bijna twee eeuwen later, voor het seminarie des apostelijken vikariaats van 's Bosch is ingerigt geworden, en tot in het jaar 1839, als zoodanig, gediend heeft. Hij vertoefde daar eenige dagen, en werd door de familie Honselaar, die toen het kasteel bewoonde, vriendelijk onthaald. Van daar doorreisde Ophovius zijn bisdom, terwijl hij op vele plaatsen predikte en andere bisschoppelijke bedieningen verrigtte. Den 23 Maart 1630 nam hij zijn verblijf op het kasteel van Geldrop (dekanaat van Eindhoven), van waar hij zich nu en dan naar Brabant begaf om, met algemeen overleg der bisschoppen, voor het welzijn der kerk te zorgen. Te dien einde woonde hij de bisschoppelijke vergaderingen bij, die, in de maand Augustus van de jaren 1630 en 1631 te Brussel werden gehouden. Hij bevond zich den 23 December 1634 nog in zijn bisdom, op welken dag, gelijk men vindt aangeteekend, hij van Geldrop te Boekel (vicariaat van Ravenstein en Megen) aankwam om in de kapel dier plaats de H. wijding toe te dienen. Kort daarna werd hij door de onrust dier tijden genoodzaakt naar plaatsen buiten de Meijerij van 's Bosch te wijken. Het schijnt dat hij zich veel in de abdij van Postel, aan de grenzen der Meijerij gelegen, heeft opgehouden. Er bestaat nog een eigenhandige brief van hem over de pastory van Asten, welken de kerkvoogd den 20 September 1636, uit deze abdij aan den prelaat van Floreffe heeft geschreven, en waarin hij tevens meldt, dat hij zich eenigen tijd te voren uit Postel naar Luik had begeven om de wijding van den nieuwen prelaat van Boesdonk bij te wonen. Niet lang daarna vertrok hij naar het klooster zijner orde te Lier, dat hij zelf gesticht had. Hij stierf daar den 4e November 1637 in den ouderdom van 66 jaren en werd te Antwerpen, in de kerk der predikheeren, die naderhand als parochiekerk van den H. Paulus is gebruikt geworden, ter linker zijde van het hooge altaar begraven. Prachtig was de graftombe, die men voor dezen kerkvoogd oprigtte; de schets daarvan was, in zijn leven, gelijk hij zelf verhaalt, door Rubens, wiens biechtvader hij geweest was, geteekend. Zijn graftombe werd met zijn beeldtenis en een Lat. geschrift in verguldе letters versierd. Zijne lijkrede, die in druk is uitgegeven werd den 15 Januarij 1638 te Antwerpen, door den predikheer Hyacinthus Choquet uitgesproken.

De bisschop had, tijdens het beleg van 's Bosch, sedert de maand Augustus 1629, in eenen zeer eenvoudigen Latijnschen schrijfstijl, voor eigen gebruik een *Diarium* of memorieboekje aangelegd, dat hij tot den aanvang van 1632 heeft vervolgd. Er bestaan eenige afschriften van dat boekje; doch het oorspronkelijke handschrift wordt in het seminarie van 's Bosch bewaard. Dit *Diarium* doet vele kerkelijke gebeurtenissen van het bisdom kennen, en verspreidt veel licht over den ongelukkigen toestand, waarvan na de bemagtiging der stad, de uitoefening van de katholijke godsdienst verviel. Ophovius heeft nog een ander werkje geschreven, hetwelk de instelling en de regels bevat eener broederschap, die, ter eere van den allerheiligsten naam van God, tegen de godslasteringen was opgerigt. Het is te Antwerpen in 1603 in 4o gedrukt en voert tot titel: *Regulae confraternitatis nominis Jesu, in blasphemos erectae, provilegia, indulgentias etc.* Ook schreef hij *D. Catharinae Senensis vita ac miracula selectiora.* Volgens eene aanteekening in het *Diarium* heeft hij ook kort na de overgaaf der stad, tegen de uitdaging der hervormde

predikanten een verdedigingsschrift voor de katholijke godsdienst opgesteld. Het seminarie te 's Bosch bezit eene fraai geschilderde afbeelding van dezen kerkvoogd, als ook van zijnen onmiddelijken voorzaat Zoesius. Hij is in het werk van Gestel in plaat gebragt.

Zie van de Velde, *Syn. Monum.* T. 114 p. 843, 845, Foppens, *Hist. Ep. Sylv.* CVI p. 104, 108; Bor, *Beschrijv. van 's Bosch*, bl. 148; van Heurn, *Beschrijv. v. 's Bosch; Oudh. en gestichten van 's Bosch*; Harnass, *Conspect.* p. 14; van Gils, *Cath. Meijer. Memorieboek* bl. 91, 109; van Gilsen, Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisd. van 's Bosch* D. I bl. 252 volgg ; *Brab. Mariana* p. 510; Serrure, *Vad. Mus.* D. I, st. 3, bl. 273, Foppens, *Bibl. Belg.*; Jöcher; Muller, *Cat. v. portr.*

OPDENBOSCH (Henriette) te Brussel, beoefende de schilderkunst. Op de Brusselsche tentoonstelling van 1833 zag men van haar een *Halte van Reizigers*, en op die van 1836 een *vrouw — die bezig is geld te tellen.*

Zie Immerzeel t. a. p. bl. 291.

OPDENHOFF (George Willem) den 7 Julij 1807 te Fulda in het Keurhessische geboren, ontving het onderwijs van A. Schelfhout in het landschap, — later van J. C. Schotel in het zeeschilderen, vestigde zich te Rotterdam, later te 's Hage; maakte als vrijwilliger bij het 2e bataillon jagers den Belgischen veldtogt mede en bezocht in 1837 Frankrijk en zijne kusten. Hij koos zich bij voorkeur zoodanige natuurtooneelen ten onderwerp, waarin hij door sterke contrasten en in kleureffecten een piquant geheel kon vormen, terwijl zijne voorstellingen, zoowel wat compositie als uitvoering betreft, zich door zeker karakter van oorspronkelijkheid doen onderscheiden.

Zie Immerzeel t. a. p.

OPHEIJDEN (Gozewijn) te Utrecht geboren.

In 1634 plaatste hij in het St. Hiobs gasthuis aldaar een *chimist in zijn laboratorium*, waarop zijn eigen portret.

Zie Immerzeel t. a. p.

OPHEM (Karel Andreas van) werd den 12 November 1777 geboren, en ontving onderwijs van J. Chamberlain. Hij vervaardigde o. a.

Kolossale beelden en andere versierselen aan de werf te Antwerpen.

4 Kolossale busten op het buiten van de gravin Vilain XIV te Wetteren.

De Arenden op de Kortrijksche poort te Gend.

Zie Immerzeel t. a. p.

OPITER (Christiaan de) of de Oputer, mogelijk Oplinter, naar Op-Linter, een dorp in Brabant, een dominikaan in het klooster te Maastricht. Quétif zag in 1671 bij de Dominikanen aldaar de volgende handss. van hem in dorso: *Alphabetum Exemplorum.*

Expositio ceremoniarum Missae, spiritualis et mystica.

Tractatus de materiâ Ecclesiastici Interdicti.

Tractatus de materiâ Eucharistie.

Historia, seu Miraculum Guidonis de Coloo in civitate Aleatensi, quae Baiona dicitur et XXX leucis distat a Curiâ Romanâ.

Zie Sanderus, *Bibl. Belg.* ms. T. I, p. 182, S. Antoninus, *Chron.* P. III C. IV § 8; Quétif et Echard, T. I, p. 810; Paquot, *Mém.* T. II, p. 364.

OPLOO (P. van) teekende, ordonnanceerde en graveerde boekprenten, in de manier van Decker, doch veel minder verdienstelijk.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1224.

OPMEER (Pieter van) of Opmeer werd den 13 Sept. 1526 te Amsterdam geboren. Zijn vader, die denzelfden naam droeg, stamde af van een Noord-Hollandsch geslacht, dat door Jacoba van Beijeren tot den adelstand was verheven. Zijne moeder, Maria van Akersloot, was van geen minder aanzienlijken afkomst. Daar hij zijn vader vroeg verloor, belastte zich zijne moeder met zijne opvoeding en beijverde zich om hem het noodige onderwijs te doen geven. Zijne eerste leermeesters waren Alard van Amsterdam en Nicolaas Cannius. Uit hunne school ging hij naar Leuven en vervolgens naar Doornik, waar Claudius Warin hem in de Fransche taal en wiskunde onderwijs gaf. Toen hij 19 jaren oud was, riep zijne moeder hem naar het vaderland terug, en trad hij in den echt met Sophia Sasbout. Later schijnt hij zich te Delft, waar de familie zijner echtgenoote woonde, nedergezet en het onderwijs van den rector Petrus Resenius, of Reseniks die hem o. a. Euklides verklaarde, in het Grieksch genoten te hebben. Bij het Grieksch voegde Opmeer vervolgens de geneeskunde en regtgeleerdheid, zonder daarin eenig onderwijs te genieten, en maakte zich gereed te Leuven den titel van licentiaat in de regten te bekomen, toen de toenemende onlusten hem bewogen zich op de godgeleerdheid toe te leggen om de onroomschen te kunnen bestrijden. Nadat Briele ingenomen was, achtte Opmeer, een ijverig roomschgezinde vooral na den moord aan Cornelius Musius gepleegd, de woede van Lumey, graaf van der Mark te moeten ontwijken; begaf zich naar het Spaansche leger voor Leyden en werd door François Valdez, kolonel van het regement van Lombardye, tot secretaris van den krijgsraad aangesteld. Na het opbreken van het beleg, volgde hij Valdez naar Henegouwen, van waar hij door den schout Pieter Pieterszoon werd uitgenoodigd naar Amsterdam te komen, ten einde aldaar zijne geloofsgenooten in hunne trouw aan de kerk te versterken. Hier bleef hij tot in 1578, toen ook deze stad aan de zijde der staten overging, en de roomsche geestelijkheid verbannen werd. Opmeer ontvlugtte het hem dreigend gevaar, maar werd desniettegenstaande openlijk ingedaagd.

Hij vestigde zich te Delft, waar hij nieuwen ijver ten behoeve van het roomsche kerkgeloof ten toon spreidde. Volgens sommigen zou hij vroeger of later, Willem I als ingenieur hebben gediend. Hij overleed den 4 November 1594 in die stad en werd in de oude kerk begraven.

Opmeer was een ijverig beoefenaar der wetenschappen, en had zulk een gelukkig geheugen dat hij in zijn ouderdom al de oden van Horatius en de blijspelen van Terentius zou hebben kunnen opzeggen. Ook beoefende hij de schilder-, graveer- en bouwkunde en stond in achting bij de beroemste kunstenaars van zijn tijd, zoo als bij Maarten van Heemskerck, Pieter de Langhe, Willem Totter, Frans Floris, Antonie de Moor en Philip Galle. Ook behoorde de kardinaal Hovius, Arias Montanus, Martinus Duncanus, Petrus Baccherius, Pontus Heuterus en anderen tot zijne vrienden.

Zijne vrouw Sophia, dochter van Petrus Sasbout, afstammeling van een edele en oude familie, schonk hun verscheiden kinderen, o. a. Petrus Opmeer (die volgt) en Lucas dr. in de beide regten. Hij gaat in plaat uit.

Hij gaf in het licht:

Vincentius Lirinensis, Een seer schoon boecxken voor die outheijt ende waerheijt des gemeene christen gheloofs, teghens die Godloose niewicheijden aller ketterijen, beschreven over duijsent jaren door Vincentium Livinensem Gallum, ende nu wt den Latijne in onse Nederduijtsche sprake overgheset. Haarlem 1561, 12o.

Ook zette hij eenige twistschriften van Leo Empacius, pastoor van Oudeburg, die tot het protestantisme was overgegaan uit het Latijn in het Hollandsch over, en liet ze in 1568 te Delft drukken. Later rigtte hij een afzonderlijk werk tegen dezen afvallige, getiteld:

Officium Missae apud Ecclesiam tempori quatuor primorum conciliorum generalium in usu fuisse historica Assertio.... ad illustriss. Ducem Albanum. Excud. Antverpiae Christ. Plantinus impensis Simonis Pauli Delphensis 1570. 8o. Met verzen van Corn. Musius, Corn. Frilatinus, Petrus Apherdianus, Martinus Duncanus en Petrus Baccherius tot lof van den schrijver. Hier tegen schreef Empacius, waarop Opmeer in het licht gaf:

Responsio ad VIII articulos, a Leone Empacio, adversus Assertionem suam propositos. Antv. Christ. Plantinus 1570, 12o.

Zijn haat tegen het Protestantisme openbaarde hij vooral in zijnen historischen arbeid. Hij schreef eene geschiedenis der wereld van de schepping tot zijnen tijd. Hij zelf voltooide die tot 1569. Na zijnen dood, werd zij door Laurentius

Beyerlinck, kanunnik van de hoofdkerk, en aartspriester van Antwerpen, voortgezet tot 1611 en met den volgenden titel uitgegeven:

Opus chronographicum orbis universi a mundi exordio usque ad annum 1611. *Continens historiam, inones et elogia summorum pontificum, imperatorum, regum ac virorum illustrium, in duos tomos divisum: Prior, auctore Petro Opmeero,. .. a condito orbe ad suam usque aetatem bono publico a Petro filio evulgatus: posterior, auctore Laurentio Beyerlinck cive et canonico Antverpiano.* Antv. 1611. Ook zonder het vervolg van Beyerlinck, Colon. 1625. 8o.

Ofschoon dit werk niet geheel zonder verdiensten is, zoo is het echter niet naauwkeurig, en zijn bittere haat tegen de onroomschen maakte hem niet zelden onregtvaardig jegens deze. Het is met goede houtsnede voorzien, en onder deze zijn portret (*Aet.* 69 A°. 1595) met zijn leven door Valerius Andreas. Achter de laatste uitgaaf (Colon. 1625. 4o). vindt men:

Historia Martyrum Batavicorum sive Defectionis a fide Maiorum Hollandiae initia: Duas in Decades distributa, auctore etc. Praemittitur S. Hieronis Scoti in Hollandia Martyrium celebratum in XVII Augusti, prosa et carmine, Antehac numquam, ne a Surio quidem, editum. Colon 1625.

Deze zeldzame, afzonderlijke, uitgave wordt niet vermeld bij de Wind maar wel gezegd dat de *Historia* het eerst uitgegeven is achter de tweede editie van het *Opus chronographicum orbis universi*, Colon. 1625 8o. Later werd zij met een aantal bijvoegsels in het Hollandsch vertaald en uitgegeven met den volgenden titel: *Martelaarsboek, ofte historie der Hollantsche martelaren, welken in het christen catholyk geloof en godsdienst, soo ten tijde van de woeste heidenen, als der Hervormde nieugesinden seer wreed sijn omgebragt, waarin veel gedenkwaardige saken verhaald worden, die men bij andere gedenk-schrijvers niet vind; en met eenige bijvoeging vermeerderd. Mitsgaders de levens van de eerste voornaamste Hollandse heiligen, kristen-voorgangers en patroonen met veele schoone afbeeltsels verciert. Nu op het nieuw met aanteekeningen vermeerdert. Nader bewys en bygevoegde aanmerkingen wegens eenige kort gemelde saeken, in het Hollands katholijk martelaers-boek met de levens der Hollandse heiligen en christen oudheden.* Te Antwerpen bij Petrus Pratanus 1700—1702 3 stukken 12o. Er bestaat eene uitgave *tot Antwerpen bij Petrus Pratanus, in 't jubel jaar onses Heeren 1700.* Op den titel vindt men achter het woord *patroonen* slechts *begrepen in twee deelen, met twee Registers.* Vooraf gaat het leven van Opmeer door Val. Andreas met zijn portret, waaronder *Petrus Opmeerus historiographus.*

Dat Martelaarsboek staat hoog bij de Roomschgezinden aangeschreven en is niet van belang ontbloot; doch ook dit geschrift van Opmeer is gelijk alle zijne vorigen niet onpartijdig.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 604; Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 751; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 804: Paquot, *Mem.* T. I, p. 340 suiv.; Wagenaar, *Amst.* D. III, bl. 205: de Wind, *Bibl. v. Nederl. Geschieds.* bl. 137 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, (*Aanh.*) Kobus en de Rivecourt, Jocher en Adelung; Van Kampen, *Bekn. Geschied. der Ned. Lett. en Wetens.* D. I, bl. 86, 253; Muller, *Cat. v. portr.*

OPMEER (Petrus) *de Jonghe*, zoon van den vorige, fiscaal en raad der Admiraliteit van Spanje en de Indien, gaf (zie vorig artikel) werken van zijn vader in het licht. Hij droeg diens *Opus Chronologicum* aan Albert en Isabella op. Vóór hetzelve staat zijn afbeelding, waaronder *Petr. de Opmeer Petr. fil. aet.* LX waarboven zijn wapen, rondom hetwelk *Op meer min* 1611. In 1593 gaf hij te Antwerpen bij Arnouts Coninx in het licht:

Dat schip van Patientie ende Penitentie. 8o.

Het bestaat uit eene allegorische of zinnebeeldige voorstelling in dichtmaat, achtervolgd van eene uitvoerige verklaring in prosa, in vier boeken. De schrijver wordt niet genoemd, doch Paquot schrijft het zijn vader toe en heeft zeker een latere uitgave.

(*Scheepje van geduld en berouw.* Antw. 12o z. j.) gezien. Opmeer droeg het aan *Anthonis van Bourgondien, vice-admiraal gen. des Co. van Spagnien* op, Sweertius vermeldt een glas bij de Recolletten te Antwerpen in de kapel van St. Didacius, waarop men las:

Petrus Opmeer pulsus patriâ ob fidem Deo ac Principi suo servatum, et per annos plus minus XX variis jactatus casibus, Fiscalis atque Consiliarius Admiralitatis Hispp. et Indiarum Cathol. Reg. Majest. factus, hanc vitream fenestram F. C. M. L. An. Domini MD. XCIII.

Hij stierf in 1612, en liet bij zijne vrouw, Maria van den Broeck na: Jan van Opmeer en Lucas van Opmeer ridder, wiens graf men te Contich, tusschen Antwerpen en Mechelen, vindt. Hij kocht deze heerlijkheid in 1633.

Zie Sweertii, *Monum. sepulch* p. 159; Paquot, *Mém.* t. a. p. 341; *Cat. d. Maats. van Nederl. Letterk.* D. I, bl. 324.

OPMEER (Nicolaas van), regerend burgemeester van Amsterdam in 1683, toen de prins van Oranje, op verzoek der vergadering van Holland, aan het hoofd van een gezantschap zich naar Amsterdam begaf, bij gelegenheid dat deze stad tegen de voorgeslage werving van 16,000 man gestemd had. Hij was het die met zijn ambtgenoot Gerard Bors van Waven, vergezeld van den pensionaris, de bezending te Amsterdam afhaalde en naar het stadhuis leidde.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D. VI, bl. 64.

OPMEER (Dirk Anthonisz.) vervaardigde *Klucht van Tryn Ratels*, in 1660 gedrukt.

Zie Witsem Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 8.

OPPENBUSCH (Michael van), Amsterdammer, was mag. phil. Na zijne letteroefeningen te Rostok en Straatsburg geeindigd te hebben, werd hij kabinetprediker bij den Deenschen gezant te Londen, was in 1664 diaken bij de St. Michaels kerk te Hamburg en in 1682 aarts-diaken. Hij overleed den 28 October 1656. Hij schreef:

Historia passionis J. C. 1652 8o.

Disput. de dominio eminente. Argent. 1659 4o.

Religio Moscovitorum breviter delineata. Arg. 1660, 1667, 1680 4o.

Dass in der Liebe Gottes fest gegründete Herz. Eine Leichenpredigt. Hamb. 1678 fol.

Zijne vrouw werd 115 jaren oud.

Zie Fabricii, *Memor. Hamb.* T. II, p. 898; Molleri, *Cimbr. Liter.*; Jöcher, Adelung en Rotermund, *Cat. v. h. Zeeuwsch Genoots.* bl. 122.

OPPENHEIM (F. W.) schreef: *over de onderbinding van groote aneurysmatische vaten, aan het van het hart verwijderde gedeelte des gezwels, naar het hgd. van Eldik* in *Tijdschrift ter bevordering der Physiol. genees- en heelk.* 1830 II, 6. bl. 509, en *over de behandeling der pseudathroses (valsche gewrichten) en eene nieuwe geneeswijze derzelve naar het hgd. van van Eldik* Ald. 1838, st. 6, bl. 509.

Zie Holtrop, t. a. p. bl. 270.

OPPENDOES (Willem) varensgezel, later waagmeester, geb. 1674, in 1775 gestorven. Zijn portret door C. van Noorde is vermeld. Als een tweede Bontekoe vloog hij met zijn schip in de lucht en bleef toch in leven.

Muller, *Cat. v. Portr.*

OPPENHEIM (J. C.) schreef:

Diss. de nonnullis erroribus popularibus rem medicam spectantibus. Gron. 1839.

Zie Holtrop, t. a. p.

OPPERDOES (Cornelis Jan van), beëedigd klerk ter secretarye te Medemblik, schreef eene *Beschryvinghe van Medenblicq, sedert het jaer* 300—1671, in hs. weleer in bezit van den heer J. Koning.

Zie *Cat. Ms. van J. Koning*, bl. 16.

OPPERVELD (J.), dichter uit de 17e eeuw In *Klioos kraam* vindt men van hem: *Hymen aan den hooggeleerden Heer, Paulus Voet, doctor in de rechten, professor in de Philisophie en Grieksche tale tot Utrecht, als hy, bruydegom zynde, voor Guiljelmus Cammius presideerde.*

Zie *Klioos kraam*, II, bl. 325; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

OPRODE (JOACHIM VAN OP DE) werd omstreeks 1515 te Antwerpen geboren, studeerde te Leuven in de wijsbegeerte en werd 28 Maart 1542 lid van den senaat dezer universiteit. Tien jaren laten keerde hij naar Antwerpen terug en werd er pastoor van St. Andries. In 1559 begaf hij zich naar Utrecht, waar hij 4 jaren later tot bisschop van Hebron en wijbisschop van Schenck van Tautenburgh werd gewijd. Deze aartsbisschop schonk hem eene prebende in zijne hoofdkerk en spoorde hem aan te Leuven de doctorale waardigheid te verkrijgen. Bij verwierf deze den 25 Junij 1571, waarna hij den 7 September van dat jaar door den aartsbisschop tot zijn vicaris generaal werd benoemd. Met ijver kweet hij zich van die taak tot zijn dood, den 2 Julij 1576, en werd in den Dom begraven.

Op last van den Spaanschen koning Philips II, bragt hij in onze moederspraak over *Summa doctrinae christianae per quaestiones tradita et in usum pueritiae edita* van den Jezuit Petrus Canisius (Utrecht 1576).

Ook liet hij verschillende kleine traktaatjes in hands. na.

Zie Val. Andreas, *Fasti*, p. 422; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 558; Paquot, *Mém.* T. III, p. 375; *Bat. Sacr.* T. I, p. 352; Glasius, *Godgel. Nederl.* o. h. w.; Adelung en Rotermund.

OPROEDE (MR. JACOB VAN), advocaat in den hove provinciaal te Utrecht, In 1567 benoemd Alva hem tot commissaris *van den ontfanck van de geconfisqueerde gooderen van de gevluchte personen Vuyt oersaecke van de verleeden troebelen, wat de steden en dorpen van Utrecht betrof.*

Zie *Sententien van Alva*, bl. 22; Kist en Royaards, *Archief* 2e serie D. V, bl. 423.

OPSOMER (JOHANNES), boekverkooper te Middelburg, vervaardigde en gaf in 1739 uit: *Heilige warande tot verlustiging, zijnde eene korte schets van den inhoud des Bibels en Heidelb. Catechismus in* 1241 *korte versen voorgesteld.* Daar achter is gevoegd een lijkdicht op den bekenden Middelburgschen predikant B. Smytegelt. De Middelburgsche predikant J. Plevier plaatste er eene voorrede voor.

Zie Heringa, *Lijst van Dichters* bl. 68, 69.

OPSTAL (ANTHONIUS VAN). Onder de gravure van zijn portret, volgens Bryan-Stanley, door Nikolaas de Helt Stokade, naar de schilderij van Anthonia van Dijck, leest men: *Anthonius van Opstal Bruxellensis Pictor iconum.*

Meer is van hem niet bekend.

Zie Weigel, *Kunstlager-Catalog*, 27 *Abtheilung* Nr. 2179; Kramm, t. a. p. bl. 1225.

OPSTAL (AUG. VAN) schreef:
Historie ende mirakelen van Onsse L. V. van Waver. Brussel 1665 8o.

Zie *Bibl. Hultm.* No. 22522.

OPSTAL (CASPER JACOB VAN) *de Oude*, leerling van Simon de Vos, was 1632—1638 lid van het St. Lucas-gild te Antwerpen. Hij schilderde waarschijnlijk landschappen, zeegezigten enz.

Zie Kramm, t. a. p.

OPSTAL (CASPAR JACOBUS VAN) de Jonge, zoon van den vorige, en van Jeanne Robatto, werd in 1654 te Antwerpen geboren, ontving vermoedelijk onderwijs van zijn vader, werd in 1676 lid en in 1698—1699 deken van het St. Lucas gild. De overmaat van bestellingen deed hem van den lastpost van regerend deken afzien. Hij kocht zich den 16 Mei 1699 voor *f* 300 en het portret van den overman Jan Carel van Hove vrij.

Hij muntte als landschap- en portretschilder uit. Onderscheidene kerken in Belgie bezitten stukken van zijne hand. In de hoofdkerk te St. Omar bevindt zich o. a. een kapitaal en fraai stuk, de *vier kerkvaderen* voorstellende. In 1704 vervaardigde hij, op verlangen van den maarschalk de Villeroy, een kopij van Rubens, *afneming van het kruis.* Zij was in 1853 in bezit van den hertog Alexander, broeder van koning Frederik I van Wurtemberg, die haar in 1855 voor eene aanzienlijke som te Parijs aankocht, om er zijne kunstgalerij in Duitschland en Rusland, waar zij op 17,000 roebels werd geschat, mede te versieren. Deze schilderij werd in 1853 te Neurenburg openbaar ten verkoop aangekondigd. Hij deed door zijne beste leerlingen, om aan de menigvuldige bestellingen te kunnen voldoen, zijne stukken beginnen, welk werk hij later retoucheerde en zoo al zijn werk aan de kunstliefhebbers afleverde. Tot deze leerlingen behoorden Jacques de Roore, Jacques van Hal, Karel en Frans Breydel. Hij huwde in 1681 Anna Maria Tofmans en overleed in 1714 te Antwerpen.

Zie J. L. van der Straelen, *Jaerboek der Gilde van St. Lucas* bl. 162; *Catalogue du Museé d'Anvers*, 1857; *Beiblatt zu dem deutschen Kunstblatt*, Nr. 6, 1853, s. 20., Immerzeel t. a. p. bl. 282; Kramm t. a. p. bl. 1225.

OPSTAL (GERARD VAN) werd in 1595 te Antwerpen geboren, vestigde zich te Parijs, werd in 1648 lid en in 1659 rector van de academie van schilder- en beeldhouwkunst aldaar. Hij muntte uit in het vervaardigen van basrelieven en het werken in ivoor. Zijn beroemdste stuk in ivoor berust in het paleis Rondi in Brescia; het stelt *Abrahams offerhande* voor. Op de in 1778 te Parijs gesloopte *Porte St. Antoine* stond het door hem vervaardigde *standbeeld van Lodewijk XIV*. Voorts vervaardigde hij 9 basrelieven, voorstellende *de werken van Herculus* voor het hotel van den president Lambert Torigni; 4 marmeren basreliefs, voorstellende de *Zegepraal van Galathea*, naar teekeningen van Rubens, door van Kessel in prent gebragt.

Zie Romberg, *Conversations-Lexicon* Th. III s. 408; E. Sue, *de Calvinisten in de Cevennes*, D. I, bl. 249; Immerzeel t. a. p. bl. 281; Kramm t. a. p. bl. 1226.

OPSTAL (MICHIEL VAN) kunstschilder, alleen bij name bekend.

Zie Kramm t. a. p. bl. 1225.

OP TEN NOORT (MR. F. J.) was eerst substituut-officier van justitie bij de regtbank te Zutphen, in 1838 officier van justitie bij dat collegie, in 1855 procureur-generaal bij het provinciaal geregtshof van Gelderland. Hij was ridder der orde van den Nederl. Leeuw en overleed te Arnhem 22 Julij 1862. Hij was een even kundig als regtschapen regtsgeleerde.
Part. berigt.

OP TEN NOORTH (J.), consul te Cadix. Op *Cat.* den handss. van van Voorst bl. 111 komt voor van hem een *Missive aan de Staten Gener. betreffende den vredehandel met Marocco. Met afschrift van het traktaat tusschen Engeland en Marocco gesloten* Geschr. 8 Mrt. 1723.

OPTERBEEK (STEPHANUS) JAN CASP. z. gaf in 1740 eene gerijmde vertaling van de hoogd. navolging door B. H. Brockes van *Herodes kindermoord* van den Italiaanschen dichter Marino, in het licht.

Zie Witsen Grijsbeck, *A. B. C. Woordenboek* D. V, bl. 8.

OR (FRANCOIS D'), predikant te Sedan in de fransche en hoogduitsche talen. Nadat hij de beide, fransche en hoogd. gemeenten, twaalf jaren had bediend, werd hij om zijne arminiaansche gevoelens afgezet. Hij vertrok in Jan. 1620 naar Parijs, waar hij kostgangers hield en de fransche taal onderwees aan Nederlandsche en Duitsche jongelingen die Frankrijk bezochten.

In 1636 werd hij voor eenigen tijd huisprediker van Grotius, doch eindigde met tot de Roomsche kerk over te gaan. Grotius schreef in 1642 aan zijnen broeder: "*Auratus noster se dedit communioni Romanae, id est Monsieur d'Or*.... "*Quid auratus fecit, idem fecit antehac vir doctissimus P. Pithaeus, idem constituerat facere Casaubonus, si in Gallia mansisset*"

Zie Haag, *La France Protestante*: Uytenbogaert *Lev.* bl. 368; Brandt *Hist. de Ref.* D. bl. 148, 677; Kist en Royaards *Archief*, D. IV bl. 126, 130, 131 217 Burigny, *vie de Grotius*, T. I, p. 242, T. II p. 140, Grotii *Epist*, 423 p. 879, 616 p. 939, 613, p. 938. *Mém. Litt. de la Grande Bretagne*, T. XII, p. 400.

ORA (WILLEM VAN), zoon van Zweeder Waveren, volgens Buchelius „insignis architectus", leefde in de 2e helft der XIV eeuw te Utrecht. Hij legde den magistraat aldaar plans en teekeningen voor *om door een derde sluis, uitstekende in de Lek, bij Vreeswijk aan de vaart*, de buiten- of

hoogendijkssluis te beschutten. De Magistraat besloot hierop deze buiten- of derde sluis te doen maken, 't geen door hem in 1373 is bewerkstelligd.

Zie Buchel *op Heda* p. 259; Kramm, t. a. p. bl. 1226.

ORANJE (ANNA VAN) en Nassau. Zie Anna geboren princes, van Brunswijk Lunenburg.

ORANJE (FREDERIKA SOPHIA WILHELMINA, prinses van) en Nassau. Zie Frederika Sophia Wilhelmina, prinses van Pruissen.

ORANJE (FREDERIKA LOUISA WILHELMINA prinses van) en Nassau. Zie op het artikel van Willem I, koning der Nederlanden.

ORANJE (FREDERIKA WILHELMINA LOUISA prinses van) en Nassau, dochter van prins Willem V, 28 Mei 1770 te 's Hage geboren, gehuwd met Karel George August erfprins van Brunswijk-Wolfenbuttel, beoefende de teeken- en borduurkunst. Verscheidene harer fraaije teekeningen en borduurwerken waren ten tijde van koning Willem I op het paleis te 's Hage. Zij overleed 15 Oct. 1819 op het paviljoen Welgelegen bij Haarlem.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1221.

ORANGIUS (PARPHASIUS) een Franciscaner te Rijssel, leefde in het laatst der 16e eeuw en zette *Sophronii pratum spirituale* in 't Fransch over.

Zie Jöcher.

ORANUS (JOANNES) te Luik geboren, trad in de orde der Jesuiten, werd door zijn oversten naar Frankrijk gezonden, leefde te Bourges en was zeer bevriend met den beroemden regtsgeleerde Jacobus Cujacius, onderwees de godgeleerdheid te Parijs en overleed te Bergen in Henegouwen 1601. Hij vertaalde uit het Spaansch van den Jesuit Petr. Ribadeneira:

De officio Principis Christiani libri III, adversus Machiavellum. Antv. 1604 4o. Colon. et alibi.

Ook gaf hij in het licht:

Defensio brevis pro societatis innocentia adversus Lugduno-Batavos.

Epistolae de rebus Japonicis, Mogorenicis et Chinensibus.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 545; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 546; Jöcher.

ORANUS (NICOLAAS) te Luik geboren, begaf zich in de orde der Observantynen, werd hoogleeraar in de Godgeleerdheid, gardiaan zijner kloosters te Luik en te Namen en definitor der provincie Vlaanderen. Hij was een geleerd en welsprekend man en schreef:

Apostasia Iudae proditoris, concionibus XXX. Montibus 1611 8o.

Exilium generis humani feliocissimum, XXIV. quibus triumphum misericordiae Dei circa primos parentes et eorum posteros illustravit. Ibid. 1665 8o.

Benjamin Evangelicus, seu conversio St. Pauli, Concionibus XXXIV. Ibed. 1624.

Conversio Cornelii centurionis. Ibid. 1632 8o.

Mysteria passionis Dominicae, Concione trihorariâ.

Oratio Moralis et historica de S. Alberti, S. R. E. cardinale, Episcopio Leod. et Martyre.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 695; Foppens, *Bibl. Belg.* T. p.; Jöcher.

ORDEN (GERRIT JAN VAN), een jong mensch te Orde, een buurtschap op de Middel-Veluwe, ongeveer tien minuten van Appeldoorn gelegen, bijgenaamd *Immen keunink* (koning der bijen) als zijnde een voornaam bijenhouder, was gezel op een papiermolen, en als zoodanig werd hij door eenige Amsterdamsche heeren op den eersten papiermolen in Holland en wel te Schoorl (School lag niet in Kennemerland, maar in Kennemergevolg, het water de Reeker scheidde dit van West-Friesland) aangesteld, wanneer is onbekend, waarschijnlijk in de eerste helft der XVII eeuw. Zijn klein of achterklein zoon begaf zich naar Krommenie, huwde daar eene jonge dochter van Wormer en werd de grootvader van Gerrit van Orden, die volgt.

Zie P. O. van der Chys, *Levensschets van G. van Orden in de Handel. d. Maats. van Nederl. Letterk. te Leyden* 1854, bl. 25, 26.

ORDEN (GERRIT VAN) werd den 18 Dec. 1774 te Oost-Zaandam geboren. Zijne ouders waren Maarten van Orden en Trijntje Versteeg. Zijn vader, een koopman, was eigenaar van een buitenverblijf in het Hofland, tusschen Beverwijk en Heemskerk, ter eere zijner vaderen *Beijenlust* geheeten. Zijne ouders bestelde hem eenige jaren op een school te Apeldoorn en later op de kostschool van Monsieur Kars te Alkmaar. Zeer tot studie geneigd, werd hij later bij den toenmaligen predikant van Jisp gezonden, om in het latijn onderwezen te worden; doch dit onderwijs was van korten duur. Tot 1813 was van Orden te Oost-Zaandam in den tabakshandel en tevens beëedigd translateur. Zijne kennis der Fransche taal kwam hem ten dienste zijner minder onderwezene plaatsgenooten uitstekend te stade. In 1812 werd hij tot controleur sedentaire de l'Octroi aangesteld, nadat hij een jaar te voren door den Sous-Prefect tot lid van den Municipalen raad van Oost Zaandam was aangesteld; hij vergezelde als zoodanig Napoleon bij diens vlugtig bezoek van het huisje van Czaar Peter op den 11 Oct. 1811, aangezien zijn oom, de Maire Göbel, het Fransch niet genoegzaam magtig was. Niemand verheugde zich hartelijker over de herwinning van Nederlands onafhankelijkheid in November 1813 dan van Orden. Hij gordde dan ook de wapenen aan, en trok vrijwillig in het voorjaar van 1814, als luitenant van den landstorm naar de Zijpe- en Wieringerwaard, tot afsluiting van de talrijke Fransche bezetting van den Helder. Van 1817 tot 1828 vervulde hij den post van plaatsvervangend vrederegter; in laatstgemeld jaar werd hij tot lid van den stedelijken raad van Zaandam benoemd en in 1836 tot wethouder. Na gedurende twee jaren dien post bekleed te hebben, werd hij tot burgemeester dier stad benoemd. In die hoedanigheid mogt hij op den 4 April 1839 Alexander, grootvorst, troonopvolger van Rusland, in gezelschap van zijne doorluchtige Nederlandsche bloedverwanten de merkwaardige nederige woning van den grooten Peter binnenleiden, bij welke gelegenheid de prinses van Oranje, later koningin, aan welke dit huisje bij de geboorte van haren tweeden zoon, prins Alexander, door haren koninklijke schoonvader ten geschenke gegeven was, daarin een dejeunér aan de koninklijke familie aanbood. Van Orden zorgde dat het bezoek van den grootvorst door eenen fraaijen algemeen verkrijgbaren gedenkpenning vereeuwigd werd, waarvan hij later voor eigene rekening den vorstelijken bezoeker een gouden exemplaar mogt doen geworden, die hem als blijk van erkentelijkheid eenen diamanten ring toezond. In 1837 was van Orden voor zes jaren lid van de Staten van Holland geworden; in 1843 werd hij wederom voor zes jaren gekozen. Later bleef hij, bij de splitsing der provincie Holland in twee deelen, tegen welke splitsing hij stemde, als lid der provinciale staten van Noord-Holland zitting houden. Hij wilde zich, na de wetsverandering, in zijnen ouderdom, niet aan de stemming voor dat collegie wagen en bedankte in tijds. In Nov. 1844 nam hij tot groot leedwezen zoowel van zijne stadsals gewestgenooten, bij het klimmen zijner jaren en het toenemen der gebreken des ouderdoms, zijn ontslag als burgemeester, gelijk ook in November 1850 als lid van den gemeenteraad. Op den 16 Julij had hij het genoegen mogen smaken den eersten steen aan het nieuwe stadhuis der stad Zaandam te leggen; ter linkerzijde van den opgang wordt het aandenken er daarvan in hardsteen bewaard.

Reeds vroeg had van Orden een groote voorliefde voor de overblijfselen der nationale kunst en oudheid. Hij verzamelde dan ook weldra, bij nieuwere, oude boeken, aardewerk, zoo potten als beeldwerk, oude kaarten, platen, portretten, munten en penningen, en onder deze vooral leg- en gilde penningen. Vooral was het de pennigkunde, aan welker beoefening hij zich wijdde en gaf daarvan in 1825 een belangrijke vrucht in zijne *Handleiding voor verzamelaars van Nederlandsche historie penningen*, waarop tusschen de jaren 1828 en 1830 zijne *Bijdragen tot de Numismatiek* volgde. Dit werk, waarvoor nog belangrijke bijdragen voorhanden zijn,

is, ten gevolge van de afgebrokene betrekkingen tusschen Nederland en Belgie gestuit. De hoogleeraar van der Chys, gaf van beide werken een breedvoerig verslag in zijn *Tijdschrift over algemeene Munt- en Penningkunde* D. I bl. 445—447. Behalve aan vele anderen heeft van Orden belangrijke diensten bewezen aan J. C de Jonge en J. de Vries, bij de zamenstelling van hun werk getiteld: *Nederlandsche gedenkpenningen verklaard* dat in 1822 en 1837 in twee deelen het licht zag. Met Schenkel gaf hij in 1841 *Bijdragen over de Penningkunst*, en plaatste menig belangrijk artikel in het gemelde tijdschrift en in de *Kunst- en Letterb.* Zijne groote bedrevenheid in penningzaken deed hem, die in de orde der vrijmetselaars een aanzienelijk waardigheid bekleedde (in 1814 werd hij meester in de Loge *Vincit vim virtus* te Haarlem, en, na het oprigten der loge *Anna Paulowna* Grootmeester te Zaandam en werd in Januarij 1840 meester van eer), ook eenmaal benoemen in eene commissie, die belast was met het verzorgen van een gedenkpenning, geslagen bij gelegenheid van het 25jarig feest van prins Frederik der Nederlanden als grootmeester van de orde der vrijmetselaren in Nederland, en toen Zacharias zijne *Numotheca Latomorum* bewerkte, raadpleegde hij van Orden over de tot de orde der vrijmetselaars behoorende in Nederland geslagene penningen. In 1842 werd hij ridder van den Nederlandsche Leeuw. Reeds ten jare 1794 werd hij lid van het departement Oost-Zaandam van het Nut van 't algemeen, later was hij eenigen tijd voorzitter van het departement Zaandam en bleef lid tot aan zijn einde, dus gedurende bijna zestig jaren. Sedert 1823 was hij lid van de maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden, ook boden het provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen, het Friesch genootschap voor Geschied-, Oudheid en Taalkunde, het Noord-Brabandsch genootschap tot lidmaatschap aan. Den 24 October 1826 werd hij benoemd tot correspondent van het koninglijk Nederlandsch instituut. Ook was hij lid van de *société Numismatique Belge.*

In 1798 trad hij in den echt met Marytje Poel, die hem drie dochters schonk, van welke twee hem overleefden, doch waarvan de derde de moeder het leven kostte en wel in 1804. In 1807 ging hij een tweede huwelijk aan met A. G. ten Klooster van Zwolle, doch ook deze moest hij, na eene ontijdige bevalling in Nov. 1808 grafwaarts begeleiden. In 1813 huwde hij nogmaals met Maretje Dekker, welke echtverbintenis in 1828 door den dood werd ontbonden.

Na langdurige sukkeling, doch een kort ziekbed, ontsliep hij den 13 Januarij 1854. Zijn portret is in steendruk uitgegeven, de hoogleeraar P. O. van der Chys vervaardigde zijne levensschets, die onder de levensschetsen der in 1853—1854 ontslapene leden der maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden geplaatst is, waaruit wij deze hebben getrokken.

Hij schreef:

Operateur of steensnijder alsmede iets over zijn leven. (1840).
Eene teregtwijzing van het door den heer Teding van Berkhout in No. 188 *vermelde.*

Handleiding voor verzamelaars van Nederl. Historie penningen. Leid. en Zaandam 1825, 1830, 2 st. 8o.

Bijdragen tot de Numismatiek voor het koningrijk der Nederlanden. Zaandam 1828—1830, vier st. m. pl.

Bydragen voor de Penningkunde. 's Hage 1841 (met A. D. Schinkel; niet in den handel).

In het *Tijdschrift voor algem. Munt- en Penningkunde van den Hoogl. van der Chys:*

Beredeneerde Naamlijst van alle de gedenk- en legpenninningen, munten, nood- of belègeringspenningen enz. welke gevonden worden in de penningwerken van F. van Mieris en G. van Loon, in vervolgen van het Kon. Ned. Instituut, ook zoo veel mogelijk in de overgeslagene en ontbrekende en voornoemde werken aan te wijzen in D. II. st. 1, 2, 3.

Over twee weinig bekende gedenkpenningen van Albert Durer.

Iets over de zoogenaamde noodmunt van de stad Groningen. (1834).

Iets over de Groninger noodmunt van 1672. (1836).

Over den makelaars gildepenning van Amsterdam. (1836).

Iets over den Nederlandschen stempelsnyder of medailleur Theodorus van Berckel. (1836).

Beschrijving van twee gedenkpenningen ter eere van Jaques de Beaulieu,

Klein betoog der nietigheid van in den Zuidplas gevondene munten, in *Amsterd. Cour.* No. 191.

In *algem. Kunst- en Letterbode:*

Iets over de 10 *Zweedsche Noodmunten, benevens het leven en uiteinde van den Baron van Görtz, den uitvinder van dezelve.* (1826).

Bijdragen tot de geschiedenis des Vaderlands en ophelderingen rakende de noodmunten van Oudenaarden 1582. (1829).

Kleine bijdragen tot de Nood- of belegeringsmunten van Antwerpen. (1932).

Over de fraaije toetssteenen tafel door G. van Rijswijk gewerkt en te Delft bij den heer van Kuijk berustende. (1833).

Iets ter aanvulling der tijdrekenkundige teregtwijzing rakende zeker versje. (1840).

Over de liedboekjes onzer vaderen, vooral onder onze Noord-Hollandsche Landgenooten mopjes genaamd, later bepaald *over het Medenblicker Scharrezoodtje, de Enchuyser Ybockens en 't Hoorns trekschuitje.* (1846).

Over het dusgenaamde malle schip. (1847).

Verhandeling over Pieter Florisz. vice-admiraal van Holland en West-Friesland in het Noorder kwartier in *Magazijn over Wetenschappen, Kunsten en Letteren van N. G. van Kampen.* D. X. (1830).

Zie behalve de gemelde Biographie, Honig, *Geschied der Zaanl.* D. II. bl. 393; van Geuns, *Beschrijv. van Zaandam*; *Cat. der Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. II. bl. 29; Muller, *Cat. v. Portr.*

ORDONIE (E. V.), een kunstenaar, die omtrent 1677 in Vlaanderen bloeide. Hij arbeidde en wel gelukkig voor prachtwerken van dien tijd.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1277.

OREINUS (A.) gaf in het licht:

't Wonderlyck Evangelium van Nicodemus na de copye tot Leyden A. 1418. Rott. 1671, 2 D.

Aanvang en voortgang der Arminianen.

ORGEL (Martyn) zette in Gelderland, in het begin der 17e eeuw, op de bouwhoeve klein Hattem, tusschen Beekbergen en Apeldoorn de eerste papiermolen op de Veluwe, daarin bijgestaan door twee Duitschers. Hij ligt te Beekbergen begraven in het koor van de kerk, op zijn grafschrift genoemd wordende *Oldeste Papyer maecker* van Gelderland.

Zie *Zaanl. Jaarb.* 1841 bl. 86, 87; Kok, o. h. w.

ORIZANT (J), dichter uit de laatste helft der 18e eeuw. Men heeft van hem:

Oude wijn in Nieuwe Leder-zacken of Lauwerierkrans hervloghten om het hooft van zijne Doorluchtigste Hoogheyt Wilhelmus de III op 31 *Mei* 1670.

Zegepraal over het stellen van Wilhelmus de III tot stadhouder over Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt op 3 *Julij* 1672 *'s Gravenh.*

Lauwerkrans voor de vijf Princen van Oranje. 4o.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 272; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. III. bl. 118.

ORESMIEUX (Francois d') werd te Atbrecht geboren, bekleedde eerst de betrekking van prevoost der abdij Mont-Saint-Eloy, en werd er den 6 Aug. 1626, tot XXXVsten abt van benoemd, welke bediening hij tot zijn dood, den 26 October 1639, waarnam.

Hij schreef:

Vita S. Vindiciani Episcopi Cameracensis et Atrebatensis. Bij de Bollandisten T. II. *Martii.* p. 76—84.

Hij liet na: *Chronicon Abbatum et virorum illustrium monasterii S. Eligii et annexorum Prioratuum,* waaraan hij 25 jaren arbeidde.

Zie *Gallia Christ.* T. III, p. 482; Paquot, *Mém.* T. I, p. 77;

Chalmot, *Catal. primor. univ. Lovani* p. 24; Hermans *Consp.* p. 4. Adelung.

ORIDRIJUS (Arnoldus) of van Bergheijck, werd in het laatst der 15e of begin der 16e eeuw te Bergeik bij Einhoven geboren. Hij leerde de Grieksche taal onder Jacobus Marin, rector te 's Hertogenbosch en vervolgens te Leuven onder Rutger Rescius, hoogleeraar in het collegie der drie talen. Na zoo in deze als de Latijnsche taal groote vorderingen gemaakt te hebben, legde hij zich op de wijsbegeerte en godgeleerdheid toe, werd in 1520 primus uitgeroepen, en was, volgens getuigenis van zijn vriend Dominicus Sylvius, die hem omtrent 1514 bezocht, een goed theologant. Vervolgens woonde hij eenigen tijd te Gend bij den abt van H. Pieter, dien hij waarschijnlijk als klerk of secretaris diende. Omstreeks 1538 verliet hij diens woning en stichtte hij eene school te Enghien, waar hij vele jongelingen van aanzien tot leerlingen had. Hij overleed omstreeks 1523. Hij gaf in het licht:

Summa linguae Graecae, utilissime Grammaticam Graecam auspicantibus, Paris 1536, 4o. Deze uitgaaf werd bezorgd door Dominicus Sylvius, die in het voorberigt nog andere werken van Oridrijus beloofde in het licht te geven. Oridrijus droeg dit boek aan Gerard Culsbroyck, abt van St. Pieter op. Achter aan vindt men grieksche grafschriften op Nicolaas Utenhovius, een van Erasmus, een van Oridrijus, een van Livinus Ammonius, met de latijnsche overzetting van Jan Consardus.

De bona mentè, carmine iambico.

De Jubilaeo, carmine.

De curâ pauperum.

Hesiodi agricultura, versu.

Comparatio Regis et Monachi ex Chrysostomo.

Zie Zweertii, *Ath. Belg.* p. 144; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 85; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 101; Paquot, *Mém.* T. II. p. 33, 34; Van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschrijv. van 's Bosch* D. III bl. 63, 64; Jöcher.

ORIDRYUS (Joachim) of Bergheijck, bloedverwant van Johannes en Arnoldus Oridryus, bestuurder der scholen van Amersfoort en Enghien, bloeide in het laatst der 16e eeuw rector te Dordrecht en was de leermeester van G. J. Vossius, Petuianus en Simon van Beaumont. Hij was een man van groote vermaardheid, ervaren in de grieksche en latijnsche talen. Hij stierf na acht jaren de school geregeerd te hebben. Martinus Pijlius vervaardigde een lijkdicht op hem.

Zie Vossii *Epp.* no. CCLIX; Schotel, *Th. Ryckii oette Epistolae ineditae* p. 117, 118. Dez. in *Alg. Konst- en Letterb.* 1842 no. 28. Dez. *Ill. School* bl. 28, 210; Dodt van Flensburg, *Tijdschrift van Utrecht* 1848 no. 7, p. 245; *Ged. van S. v. Beaumont*, (uitg. van Tideman) bl. IV, 252, 259.

ORLERS (Jan), zoon van Jan Orlers en N. van Hout, verwant aan den beroemden Jan van Hout, werd omstreeks of even voor 1580 te Leyden geboren. Hij was schepen en viermaal burgemeester zijner geboortestad, waar hij vroeger ook het beroep van boekdrukker en boekhandelaar uitoefende. Hij overleed den 10 Augustus 1646, en was in datzelfde jaar geschilderd door A. de Vries.

Men heeft van hem:

Der Nassauschen Laurencrans, ofte Beschrijvinge en afbeeldinghe van alle de Overwinninghen, soo te water als te lande, die God Almachtighe de Edelen Hoochmoghenden HH. Staeten der Vereenighde Nederlanden verleent heeft, door het wijs en kloeck beleijd des Hooghgeboren vorste Maurits van Nassau, uitgegeven tot eeuwighe ghedachtenis. Leyden 1610 fol. Dit werk is opgedragen aan prins Maurits. Uit de opdragt blijkt, dat niet Orlers alleen, maar ook zekere Hendrik van Haestens met hem schrijver van het boek is.

Hiervan verscheen al spoedig eene Fransche vertaling: *Déscription et representation de toutes les victoires, sous la conduicte de Maurice de Nassau. A Leyde J. J. Orlers et Henry de Haestens*, 1612 fol. Overigens is deze Nassaufsche Lauwerkrans woordelijk nagedrukt in het meer voorkomend werk: *Wilhelm en Maurits van Nassau, princen van Orangien, haar leven en bedrijf, oft 't begin en voortgang der Neederlandsche beroerten en oorlogen, gedurende haer beyder leven aldaer voorgevallen.* Amst. 1650 fol.

Geslachtboom der Graven van Nassau; inhoudende den oorsprong, afkomste, voortgang, daden en geschiedenissen, der Hooghgheboren graven deszelven geslachts, versiert met XVI af-beeldingen, der voornaemster Nassausche Helden, die door haere onverghelyckelicke stoutmoedicheyt, den staet deser landen hebben helpen vercrygen ende bewaren. Tot Leyden 1616 4o

La généalogie des illustres contes de Nassau, imprimée avec la Déscription de toutes les victoires, lesquelles Dieu a octroyées aux notables, haults et puissans Seigneurs, Messeigneurs les Estats des Provinces-Unies du Pays-Bas, sous la conduite et gouvernement de so Excellence le Prince Maurice de Nassau, avec seize Portraits des principaux Héros de la Maison de Nassau, qui ont sécouru, conquis et conservé l'Estat de ce Pays. Deuxiesme édition. A Leyde chez Jean Orlers 1615 in fol.

Généalogia Illustrissimorum comitum Nassoviae; in quâ origo, inermenta et res gestae ab iis, ab anno 682 ad praesentem hunc 1616; *cum effigiebus XVI praecipuorum inter eos Heroum, qui incomparabili virtute sua libertatem hujus Reipublicae adjuverint. Collecta ex variis monument. ab.* J. O. L. B. 1616 in fol.

Beschryvinge der stad Leyden, het begin, den voortgang en wasdom derzelve enz. mitsgaders een verhael van alle de belegeringen en aanslagen die deselve stad sedert den jare 1203 *geleden heeft tot de laatste belegering en verlossing, gevallen in den jare* 1574. Leyden 1614 4o. 2e dr. 1641, vermeerdert met een derde deel, inhoudende den staat der regeringe der stad Leyden; 3 dr. Leyd. bij O. Heyligert en L. Herdingh, zonder jaartal, doch blijkbaar in 1759 of 1762; nieuwste druk (ten onregte de 3e geheeten (1781) met op nieuw opgegraveerde pl. 4o (de tekst niet vermeerderd), een zeer nuttig en belangrijk werk, 't welk zelfs na de breedere beschrijving van Leyden, door van Mieris en van Alphen, niet geheel overtollig is, alzoo deze laatste onvoltooid is gebleven. Het was begonnen door des schrijvers oom Jan van Hout, die gedurende en na de belegering secretaris der stad was, na wiens dood Orlers het vervolgde en daarin door Dousa en Scriverius met belangrijke bouwstoffen geholpen werd.

Illustrium Hollandiae et Westfrisiae ordinum alma academia Leydensis. L. B. 1614 4o. Doch deze is slechts eene vermeerderde uitgave van het boek, 't welk het eerst in 1613 zonder naam des schrijvers in het licht kwam, onder den titel van *Illustris Academia Lugduno-Batava*, en aanleiding gaf tot eene uitgave in 1614, die aan Orlers toegeschreven werd, en die op nieuw Meursius aanleiding gaf tot zijne *Athenae Batava Libri II.* Leyd. 1625.

Zie J. de Laet, *Belgii Confoeder. Republ.* p. 67; Pars, *Ind. Bat.* p. 161, 186, 275, 276; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 707; Paquot, *Mém* T. III, p. 592, 593; De Wind, *Bibl. van Geschied.* bl. 318, 319, 320, 568, 569; Bosscha, *Neerl. heldend. te land.* D. I. bl. 285; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst van plaatsen* no. 1000; *Cat.* Muller, no. 2398—2400, *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. II. bl. 34, 120. D. III. bl. 318. *Nav.* D. X. bl. 321; van der Monde, *Tijdschrift voor de geschiedenis enz. van Utrecht* D. VIII. bl. 138, volgg.

ORLEY (Barend) of Barend van Brussel, was van aanzienlijken afkomst Volgens Vasari bloeide hij in 1535, Pelkington wil dat hij in 1490 geboren en in 1560 overleden is, doch Michiels, en velen na hem stellen zijn geboortejaar in 1471 en zijn sterfjaar in 1541. Kramm echter beweert teregt dat dit laatste onmogelijk is, daar Raphael eerst in 1483 werd geboren en Orley op jeugdigen leeftijd naar Rome zou zijn vertrokken om in Raphaels school onderwijs te genieten. In 1521 trad hij in dienst bij de landvoogdes Margaretha van Oostenrijk te Brussel en werd later hofschilder van keizer Karel V. In zijne jeugd bezocht hij Italie en ontving hij het onderwijs van Raphael te Rome. Hij schilderde voor verschillende kerken in Vlaanderen altaarstukken en teekende vele patronen voor tapijten met jagten en andere voorwerpen, waarin hij de portretten van den keizer en andere prinsen naar het leven schilderde. Graaf Maurits van Nassau deed acht van dergelijke tapijtpatronen, waarin 16 personen uit het huis van Nassau te paard en levensgroot voorkwamen, naar den Haag voeren en ze door Hans Jordaans in olieverw schilderen. Orley had met den schilder Michiel Corie, zijn medeleerling bij Raphael, het toezigt over de vervaardiging van de kostbare tapijtwerken, die op

last van paus Leo X te Arras, naar de teekeningen van Raphael, vervaardigd werden. Deze cartons zijn niet met de tapijten naar Rome gevoerd. Karel I van Engeland kocht ze, en ze werden lang in eene kist te Whitehall bewaard. Vervolgens zijn ze in 't openbaar geveild, en door Cromwell weder ingekocht en later onder koning Willem III geheel hersteld. Deze deed ter plaatsing er van, eene gallerij aan Hamptoncourt bouwen, waar ze nu nog aanwezig zijn. Orley's schilderijen in olie- en waterverw zijn zeldzaam. De kerk St. Sauveur te Brugge bezit van hem twee schilderijen, voorstellende eene *Magdalena aan de voeten van Jezus* en een *Kruisdraging*, die van St. Nicolaas te Brussel, *een Petrus uit de gevangenis verlost* en *St. Roch die een pestzieke geneest*. Het museum te Brussel bezit er twee, waarvan één uit zijn vroegsten tijd, voorstellende *Christus, door de H. Maagd ondersteund, die onder de smart gebukt gaat*. Dit stuk wordt, volgens Immerzeel, om de schoonheid van uitdrukking, kracht van koloriet, fijnheid van uitvoering en volmaaktheid der détails voor het beste gehouden dat het museum in dat genre bezit. De instelling van Stadel te Frankfort aan de Main heeft eene dergelijke schilderij, doch in de vleugeldeuren (die te Brussel heeft deze met de portretten der begiftigers en hun gezin). Het ander stuk dat gemeld museum bezit is eene navolging der *Heilige Familie* van Raphael. In het Bagijnenhuis te Brussel vindt men mede een stuk *de dood der H. Maagd* voorstellende, met vleugeldeuren. In de oude verzameling van Boisséree te Brugge is een *St. Norbertus, de ketterij van Tanchelin weerleggende*. In de gallerij te Weenen vindt men van dezen meester een *Rust in Egypte*. Koning Willem II bezat acht zijner schilderijen, door den makelaar C. Roos gekocht. Later (1856) is de kunstkooper G. J. Nieuwenhuijs van Parijs, door aankoop er bezitter van geworden en heeft ze naar Brussel vervoerd. Deze meester heeft ook geëtst: zestien fraaije en tamelijk groote passieprenten zijn van hem bekend. Even onzeker als het jaar van zijn geboorte is, is ook dat van zijn sterven. De Jong (in zijne 8o uitgave van van Mander) wil dat hij in 1550 zou overleden zijn. Immerzeel schrijft dat hij den 6 Jan. 1541 te Brussel in den ouderdom van 70 jaren stierf. Albert Durer schilderde zijn portret: dat door Cock gegraveerd met het vers van Lampsonius, waarboven *Floruit Bruxellis anno* 1530, vindt men in de 8o uitg. van van Mander op pl. 9 No. 2.

Zie Immerzeel, t. a. p. bl. 283; Kramm, t. a. p. bl 1228—1229.

ORLEY (Hieronymus van), volgens Kramm waarschijnlijk oom en leermeester van Richard van Orley. Hij was een minderbroeder te Brussel en schilderde portretten, waarvan R. Collin er eenige voor de *Bibl. Belg.* van Foppens heeft gegraveerd.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1229.

ORLEY (Joannes van) een bekwaam kunstgraveur in het einde der 16e en begin der 17e eeuw, die tevens te Rome kunsthandel dreef. Kramm getuigt dat zijn werk voor dien tijd zeer fraai en met zorg uitgevoerd is, doch dat het hem niet is gebleken of hij zelf geordonnanceerd en geteekend heeft. Hij bezit van hem eene fraaije gravure in gr. fol. *Christus aan het volk vertoond*, beteekend *Joannis Orlady formis Romae* 1602; in de prent zelve staat *Cornelis Cort f.;* 157. Men vindt van hem een werk onder den titel *Livre de Portraiture*, en eenige bladen naar Raphael, Procassino en anderen.

Zie Kramm, t. a. p.

ORLEY (Lenaert van). Deze wordt alleen bij de Bie, bl. 528 van zijn *Gulden cabinet* genoemd, doch Kramm getuigt nergens van hem of van zijn werk iets te hebben ontdekt. Waarschijnlijk vergistte zich de Bie in den voornaam.

Zie Kramm, t. a. p.

ORLEY (Richard van), zoon van Pieter van Orley, een middelmatig landschapschilder, werd in 1652 te Brussel geboren. Hij beoefende reeds vroeg de kunst en overtrof weldra zijn vader en oom die beide zijne leermeesters waren. Hij bekwaamde zich vooral in het teekenen, legde zich aanvankelijk op het miniatuur schilderen toe, slaagde daar gelukkig in en begaf zich vervolgens tot het schilderen van historiële onderwerpen. Hij schilderde een menigte portretten en en zijne stijl in het historiële vak heeft zoovele gelijkenis met dien van Niccolo Poussin, dat men wanen zou dat hij zijn geheele leven in Italie heeft doorgebragt. Zijn achtergronden zijn met fraaije gebouwen en schoone perspectiven versierd en zijne figuren zóó geplaatst en gegraveerd dat zij aangenaam voor het oog zijn en duidelijk en zonder verwarring uitkomen. Het museum van Antwerpen bezit van hem slechts ééne schilderij, voorstellende de *wederinkomst van paus Innocentius II te Rome in* 1135, een stuk dat behoort tot een reeks door hem geschilderde stukken *de historie van St. Norbertus* voorstellende en afkomstig uit de abdij van Tongerloo. Zijne etsen zijn soms uitvoerig en met een vaste hand, als met de burin bewerkt. Kramm roemt o. a. een prent voor een tooneelspel, voorstellende *Silvio doodt een groot wildzwijn, in tegenwoordigheid van Dorinde*. Hij vervaardigde zes of zeven prenten van de twaalf voor de *Perspectives des Ruines de la ville de Bruxelles, designées au naturel par Augustin Coppens* 1695 in fol. obl., en een reeks van 28 stuks *onderwerpen uit het Nieuwe Testament*, naar de teekeningen van Jan van Orley, en door beide gegraveerd. Zijn portret vindt men bij Descamps. Men wil dat hij in 1732 is overleden.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

ORLEY (Jan van) jongere broeder van den vorige, werd in 1656 te Brussel geboren. Hij beoefende het historisch vak en vervaardigde vele stukken voor kerken in Belgie. In het refectorium der abdij te Dillighem is een zijner beste stukken, voorstellende *de aanbidding der wijzen*. De St. Nicolaas kerk te Brussel bezat van hem een *Petrus uit de gevangenis verlost wordende* en de kerk te Assche, tusschen Brussel en Aalst, eene *verrijzenis*.

Hij etste op eene geestige wijze onderscheidene voorstellingen uit het N. Testament naar eigen ordonnantie. Zijn sterfjaar is onbekend doch dat hij in 1700 nog leefde blijkt uit de voorrede van *de wonderbare en heilzame geboorte, benevens de voornaamste wonderdaden van onzen eenigen middelaar Jezus Christus, bij uitnemendheid zierlijk geboekt door de rijke inventie van den vermaarden schilder J. van Orley; in 't koper ge-etst en met verklaringen opgehelderd* door *H. Eland*. Amst. 1709.

Zie Immerzeel t. p. bl. 283.

ORLIENS (Catharina van) Johan Diederik van Montaigne, een Zweed van geboorte, ontzag zich niet, in den avond van den 17 April 1664, zekere Catharina van Orliens, minderjarige jonkvrouw van aanzien, goede zeden en groote middelen, uit het huis te 's Hage, waar zij zich bevond, met list en geweld te schaken, en over straat te doen sleuren in een rijtuig, met hetwelk hij, van gewapende manschap verzeld, in den donkeren nacht haar naar Kuilenburg vervoerde, zich aldaar in veiligheid meenende te bevinden. Naauwelijks vernamen de bloedverwanten dezer jonkvrouw deze schandaad, of zij vervoegden zich bij het hof van Holland om letteren van voorschrijving aan alle volkeren. Het hof bragt terstond de zaak bij de staten van het gewest, die niet alleen de verzochte letteren verleenden en zorgden dat ze ook ter generaliteit werden ingewilligd, maar tevens, zoo als ook de algemeenen staten deden, een brief zonden aan Henrik Wolrad, graaf van Waldek en Kuilenburg, met verzoek haar uit de handen van haren roover of roovers te redden en Montaigne over te leveren in handen van commissarissen van den hove, die zich ten dien einde naar zijne stad zouden begeven, en die men tot meerdere zekerheid, behalven de dienaars der justitie, twaalf wel gewapende soldaten toegevoegd had, ten einde in den Haag gestraft te worden. Twee dagen later kwam ter algemeene staatsvergadering een onvoldoend antwoord in van den graaf, dat, door Holland overgenomen, aanleiding gaf, dat hunne Edele Grootmogenden hem ernstiger aanschreven, onder anderen verklarende hoe zij met de grootste verbazing verstonden, dat, ondanks hun verzoek, Montaigne niet eens verzekerd, laat staan overgeleverd was geworden; dat ondertusschen het geweld, jegens de jonkvrouw gepleegd, hun, hoe langer hoe meer gebleken zijnde, zij niet alleen op hem begeerden de gezegde jonkvrouw, zelfs al mogt zij thans door gedwongen aanrading, als andersins, verklaard hebben (zoo

als inderdaad gebeurd was) niet tegen haren wil veroverd te zijn, willig of onwillig over te geven; maar ook in het bijzonder en dadelijk den roover in handen der commissarissen te stellen, met bedreiging dat de staten, bij verder gebrek van dien, zich hoogst gevoelig zouden toonen, en „zulk eene, hun aangedane kleinachting en stremming der openbare veiligheid geenzins dulden." Toen men hierop door commissarissen onderrigt werd, dat de graaf, zich met de verklaring der jonkvrouw meenende te kunnen dekken, onverminderd alle aanmaning, onverzettelijk bleef, dat ook Montaigne, met 's graven kennis zich binnen zeker huis in Kuilenburg had verborgen en ligtelijk uit die plaats kon ontvlugten of reeds ontvlugt was, begreep men in Holland, met goedkeuring der meerderheid van de Algemeene Staten, tot krachtiger middelen de toevlugt te moeten nemen. Men gelastte dan aan gecommitteerde raden, ten spoedigste 3 of 4 compagnien paarden en 600 voetknechten, onder den luitenant kolonel van Steelant, zwager van wijlen den heer van Sommelsdijk, en den majoor van Zanten af te vaardigen naar Kuilenberg, ter besluiting door stad en bezetting der toegangen, aan welken last voldaan werd, terwijl ook ten zelfden einde twee gewapende jachten op de rivier de Lek werden geplaatst en den graaf op nieuw aangeschreven, hij had Montaigne over te leveren, of andersints te wachten dat "hunne Edele Grootmogenden niet zouden rusten, voor en aleer zij aan 's graven persoon, stad en graafschap van Kuilenburg, een esclatant exempel zouden stellen van hunne regtvaardige indignatie, met straffing van den delinquent of compliees, ter eeuwiger memorie". Buiten dien werd niet slechts aan alle hoofdofficieren, zelfs aan de ingezetenen der steden en van het platteland bevolen op Montaigne te passen, en hem over te leveren, maar ook de heer van Langerak, die zich te diep in 't belang van Montaigne gewikkeld had, uit Kuilenburg naar de Kastelenye in 's Hage overgebragt en eerlang met het verlies der compagnie paarden, hem voorheen op voordragt van koning Karel I geschonken, gestraft. Dit alles belette echter niet, dat Montaigne eerlang en zoo men meent, in het kleed eener melkster met een melkkan op den rug, naar Bremen ontkwam, waar de regering hem gevat en aan dezen staat veroorloofd hebbende hem te doen afhalen, hij de behendigheid had, om uit de handen van een officier, te dien einde overgezonden, te ontkomen, waarover deze later gestraft werd.

De vlugt uit Kuilenburg had middelerwijl zulk een ongenoegen bij de staten van Holland tegen den graaf verwekt, dat zij besloten tot herstel van den geleden hoon en voorziening voor het toekomende, hunne bedreiging te volvoeren. Zij gelastten den kolonel van Steeland de poorten der stad te doen afhangen, de valbruggen te doen vastmaken of in plaats daarvan, twee steenen bruggen of dammen door de grachten te leiden, en twee openingen in de wallen of muren te maken, om, daardoor, ten allen tijde, onverhinderd in de stad te kunnen komen: ook eischten zij, dat de graaf zich schriftelijk zou verbinden, om van nu af, geen vrijgeleide meer te geven aan eenige hoofdmisdadigers, beraden bankbrekers en dergelijken, uit de vereenigde Nederlanden in Kuilenburg gevlucht, of bij vervolg van tijd te vluchten, maar dat hij ze integendeel op de eerste aanmaning der staten van deze landen, hoven van justitie of magistraten der steden zou hebben over te geven; dat hij den drost of stadhouder van zijn graafschap, als aan het tegenwoordig geval zeer schuldig, van zijne bediening en inwoning aldaar, voor altijd zou hebben te ontzetten, ter bevordering waarvan van Steeland met het krijgsvolk, waarmede hij de stad besloten hield haar zou binnen rukken en er zich tot weder bevel ophouden." De algemeene staten bevestigden dezen last; Steelend trok Kuilenburg binnen, en de zaken zouden tot het uiterste gekomen zijn, indien de staten van Gelderland, en George Frederik, graaf van Waldek, oom van den regerenden graaf, niet waren tusschen beide gekomen, en de zaak in der minne geschikt hadden. Het krijgsvolk trok nu uit Kuilenburg, Hendrik Wolrad begaf zich naar Stiermark, en overleed weinige weken daarna, zoo als sommigen willen met hartzeer over de wijze waarop deze zaak voor hen geeindigd was.

Zie *Holl. Merc.* 1664; van Wijn op Wagenaar D. XIII bl. 73—80; Voet van Oudheusden, *Beschrijv. van Culenb.* D. I bl. 302, 303, Brouwer, *de jure Connub.* Lib. 14 c. 2 p. 584—590.

ORLIENS (David), ingenieur van den lande, werd de 10 Jan. 1599 gelast, "met mr. Simon Stevin zich te begeven naar Harderwijk, deze stad in hare forteressen te bezichtigen, en die in hare hoogte, lengte enz. op te nemen."

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. IV, bl. 137.

ORMEA (Marcus), geboren te Utrecht, van 1621—1623 deken van het schilders collegie. Hij schonk aan het St. Hiocs gasthuis een *strandgezigt met zee- en riviervisch* op den voorgrond. Hij huwde Johanna Glabbeeck en liet een zoon na, die volgt.

Zie Immerzeel t. a. p. bl. 283; Kramm t. a. p. bl. 1250.

ORMEA (Willem), zoon van de vorige, schonk in 1638 aan hetzelfde gasthuis eene schilderij, waarop verschillende *vischsoorten* verbeeld waren. Hij huwde Johanna van Veen, en leefde nog in 1661.

Zie Immerzeel en Kramm t. a. p.

ORNIERO of ORNERIO (Gerard) Zie Hoorn of Horne (Gerard van).

ORLES (A.) schreef: *Historie van de victorien der heeren staten* m. pl. fol.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 391.

OROBIO (Isaac of Baltazar) in Spanje uit Roomschgezinde ouders geboren, werd echter door hen in de Joodsche godsdienst opgevoed, waarvan hij echter niets waarnam dan de vasten en den grooten Verzoendag. In 't eerst legden hij zich toe op de wijsbegeerte van Aristoteles, waarin hij vervolgens aan de hoogeschool van Salamanca onderwijs gaf. Naderhand nam hij zijn verblijf te Sevilië en oefende er de geneeskunst uit. Niet lang had hij aldaar vertoefd of hij werd als een jood aangeklaagd en in de gevangenis der inquisitie geworpen. Hij zelf geeft een treffende beschrijving van de rampen en folteringen, die hij in dien geduchten kerker moest uitstaan. In een hok, naauwelijks groot genoeg om er zich in om te kunnen keeren, opgesloten, verloor hij schier zijn verstand en meermalen vroeg hij zich zelven: „of hij inderdaad die Orobio was, welke in Sevilië vrij en frank plagt te wandelen, op zijn gemak leefde en vrouw en kinderen had". Nu eens dacht hij „dat zijn voorgaand leven slechts een droom was, en dat het hok, gelijk het waarschijnlijk zijn sterfplaats zijn zou, ook zijn geboorteplaats was geweest". Op andere tijden hield hij zich onledig „met bovennatuurkundige twistgedingen, waarin hij den drievoudigen post van tegenwerper, verweerder en voorzitter bekleedde". Met deze en soortgelijke hersenschimmen zich in geruimen tijd bezig gehouden hebbende, werd hij eindelijk voor den Inquisiteur gebragt, en alzoo hij standvastig zijn Jodendom ontkende, op de pijnbank gebragt, waarvan hij de volgende beschrijving geeft: „In 't midden van een onderaarsch gewelf, door eenige toortsen verlicht, verschenen twee personen, de een was een regter, de ander de secretaris der inquisitie. Op mijn aanhoudend ontkennen, van 't geen men mij ten laste legde, gaf men mij over aan den scherpregter, die mij terstond ontkleedde, handen en voeten met een touw bond en vervolgens deed klimmen op een stoeltje, om alzoo het touw door ijzeren ringen, in den muur vastgeklonken, te kunnen halen. Toen rukte men den stoel van onder mijne voeten, zoodat ik aan het touw bleef hangen, dat de beul van tijd tot tijd vaster zamenrukte. Toen de banden in het vleesch drongen en handen en voeten dermate deden zwellen dat het bloed uit de toppen der nagelen sprong, veroorzaakten zij een bijna onlijdelijke pijn." Op het oogenblik dat zijne smarten het hoogste toppunt bereikten, verzekerde men hem dat dit slechts een begin was en men hem dus raadden te bekennen. Ondanks dit alles bleef Orobio standvastig; men hield op van folteren, genas zijne wonden en ontsloeg hem uit den kerker. Zoodra hij zijne vrijheid had terugbekomen, verliet hij Spanje, begaf zich naar Frankrijk en werd hoogleeraar in de geneeskunde te Toulouse. Hier gedroeg hij zich uitwendig als een lid der Roomsche kerk, doch ommagtig om zijne ware gevoelens voor zich te houden en het gevaarlijk achtende ze te ontdekken, begaf hij zich naar Amsterdam, deed openbare belijdenis van de Joodsche godsdienst, liet zich besnijden en oefende de geneeskunde uit. Hij geraakte in kennis met de geleerden Philippus à Limborch, met wien hij in een bescheide

pennestrijd trad over de waarheid van de christelijke godsdienst, welke strijd door den laatsten, met den titel *Amica collatio cum erudito Iudaeo.* Goudae 1687 in 4o. werd uitgegeven. Hij overleed te Amsterdam in 1687 in hooge ouderdom. Men heeft van hem, behalve vele nagelatene handschriften:

Certamen Philosophicum propugnatae veritatis divinae et naturalis adversus Joh. Bredenburg. Principia in fine annexa. Ex quibus quid Religio Rationi repugnat, demonstrare nititur; Quo in Atheismi Spinosae Barathro immersus jacet, quod Religio nil Rationi repugnans credendum proponit, evidentur ostenditer. Haec meditabatur Ishak Orobio, Medicinae Doctor Amstelaed. Amstel. ex autographo Theodori Ossaan 1703, ook achter *Refutations des Erreurs de Benoît de Spinosa par mr. de Fenelon Archevéque de Cambrai. Par le père Lami Benedictin et par mr. le Comte de Boulainvilliers, avec la vie de Spinose; écrite par mr. Jean Colerin, Ministre de l'Eglise Luthérienne de la Haye, augmentée de beaucoup de particularitéz tirées d'une vie manuscrite de ce philoscophe, faite par un de ses amis.* Bruxelles 1731 8o. ook in 't Nederduitsch:

Commentatio in Ieremiam, die *Dan. Levi de Barrios* in *eternidad de la Ley mosaica* roemt. Zijne overige schriften als: *de perpetua observatione legis diviae; Explicatio capitis Esa. LIII; Expositio periphrastica Danielis* en *Epistola elenctica in Iudaeum philosophum medicum, qui legem mosaicam inficiebatur* zijn nog in hands.

Zie *Nouv. Biogr. gener. Biogr. historiq. Le Clerc. Bibl. raisonnée* T. VII. p. 163, Jöcher, Kok, Kobus en de Rivecourt.

ORSSAGHEN (Johan van), Rederijker uit het midden der 16e eeuw, was in 1552 deken van het Sint Jans gild of de *Peoene* te Mechelen Hij ontving in dit jaar *f* 20 van de stad om het spel van *Tobias* uit te brengen.

Zie Melckbeeke, *Geschiedk. Aanteek. betreffende de Sint Jans Gilde*, bl. 35.

ORSOY (Jan Arnold van) gaf A. de Kramers *Gedichten* in het licht, en vervaardigde zelf losse stukjes van luttel waarde.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* v. h. w.

ORTELIANUS (J B.) van dezen bestaat *Paraphrasis ofte verklaringe ende verbreydinge van den IIII Psalm der Propheten Davids enz.* in dichtmaat. *Item een Paraphrasis op den XXVII Psam* Middelb. 1626 4.

Zie *Cat. d. Maats. v Ned. Letterk.* D. III, bl. 30.

ORTELIUS (Abraham) of Ortels, zoon van Leonard Ortels en Anna Herwayers, kleinzoon van Willem Ortels, die zich uit Augsburg omstreeks 1460 te Antwerpen neder had gezet, werd aldaar 4 April 1527 geboren. Na het overlijden zijns vaders was hij genoodzaakt zich op den handel toe te leggen: ondertusschen legde hij zich ook op de fraaije letteren, wiskunde en vooral ook op de aardrijkskunde toe en zoo groot waren zijne verdiensten in dit laatste vak dat hij den bijnaam van den *Ptolemaeus* van zijnen tijd verwierf. Hij doorreisde verschillende landen: Engeland, Ierland, Frankrijk, Italie, Duitschland werden door hem bezocht. Met de meeste naauwkeurigheid sloeg hij alles gade, teekende het voornaamste dat hij zag op, en sloot vriendschap met de voornaamste geleerden, die hij ontmoette. Na zijne reislust voldaan te hebben, vestigde hij zich te Antwerpen en gaf daar terstond zijn *Theatrum orbis terrae* in het licht. Dit werk verschafte hem den titel van geograaf van Philippus II koning van Spanje. Het werd door een aantal belangrijke geschriften gevolgd, die zijn roem als geograaf vestigden en verspreiden en waarvan de lijst hieronder volgt.

Hij bezat een aanzienlijk kabinet van oude penningen, oudheden, schelpen. De uitstekendste mannen van zijn tijd waren zijne vrienden. Hij overleed den 28 Januarij 1598, meer dan 71 jaren oud.

Hij schreef:

Theatrum Orbis terrarum Antv. 1570 in fol. met 53 kaarten, 1571 in fol. met 53 kaarten, 1573 in fol met 70 kaarten, 1595 in fol met 115 kaarten. Deze uitgave is gevolgd door het *Parergon* en den *Nomenclator Ptolemaicus* Item, *Quod ante extremum vitae suae postremum recensuit, novis tabulis et commentariis auxit atque illustravit.* Antv. 1601 in fol. 1612 in fol. Het eerste deel bevat 128 kaarten, onder welke eenige dubbelen: het *Parergon* heeft 40 kaarten, van welke eenige gewijd zijn aan de bouwkunde en twee aan de kleeding der groot dignitarissen van het duitsche rijk; *de Nomenclator Ptolemaicus* voert de dagteekening 1609. De geleerde Antwerpsche boekdrukker Verdussen liet een exemplaar van het *Theatrum* na met een aantal aanteekeningen in handschrift. De meeste dezer kaarten verschenen vroeger deels afzonderlijk deels eenige gezamentlijk. De schrijver gaf terstond eene Vlaamsche uitgaaf van zijn atlas, met den titel: *Theater oft Toonneel des Aertbodems, waer in te siene zyn die Landt-Tafelen der gheheelder Weerelt: met een corte Verclaringe derselver.* Antw. 1571 in fol. vervolgens in het Fransch: *Le tout reveu, amendé et augmenté de plusieurs Cartes et Déclarations par le mesme Autheur.* (Anvers.) 1587 in fol. met 111 kaarten, voorts in 't Engelsch, Londen 1606 in fol. Ook bestaat er een uittreksel van in het Italiaansch getiteld: *Theatro d'Abrahamo Ortelio, ridotto in forma piccola.* Antv. 1593 in 8o., als ook in het Fransch: *Le Miroir du Monde ou Epitome du Théatre d'Abraham Ortelius auquel se présente tant par figures que pour charactères la vraye situation, nature, propriété de la terre universelle. Aggrandi et enrichi, entre autres, de plusieurs belles cartes du Pays-Bas.* Amst. 1598, in 4o. obl.

Michel Coignet gaf een Latijnsch uittreksel: *Epitome Theatri Orteliani praecipuorum orbis regionum delineationes, minoribus tabulis expressis, brevioribusque declarationibus illustratas, continens.* Antv. 1601, in 8o. met 123 kaarten.

Deorum, Dearum, Capita è veteribus numismatibus. Antv. 1573 8o., herzien door Franc Sweertius. ald. 1602 in 4o. en in den *Thesaurus Antiq. Gr.* van Gronovius. T. VII p. 253.

Synonymia Geographica. Antv. 1578 in 4o., meermalen herdrukt met den titel: *Thesaurus Geographicus.* ibid. 1587, 1596 in fol. Hanau, 1611 in 4o. De geleerde Holstein heeft aanteekeningen op dit werk gegeven, gedrukt in 1666 te Rome in het werk getiteld: *Annotationes in Geographiam sacram.*

Itinerarium per nonnullas Galliae Belgica partes, Abrahami Ortelii et Joannis Viviani. Ad Gerardum Mercatorem cosmographum. Antv. 1584 8o. met pl. gewoonlijk gevoegd bij andere reizen en verhandelingen van denzelfden drukker als ook door van Langendonck in de verschillende werken van Petrus Divaeus. Lovanii 1757 in fol.

C. J. Caesaris omnia quae exstant: jam pridem operâ et judicio viri docti emendata et edita: accessere Imperii Romani, Galliarumque et Hispaniarum veterum Tabulae, e conatibus geographicis Ab. Ortelii etc. *Lugd. Bat.* (Antverpiae) 1593 in 8o.

Parergon, sive veteris geographiae aliquot Tabulae, Antv. 1595 in fol.

Ook achter het *Theatrum mundi.* „Plusieurs Cartes, schrijft Goethals, «sont entièrement faites d'imagination d'après des déscriptions poétiques."

Aurei seculi Imago, sive Germanorum veterum Vita, Mores, Ritus et Religio, Iconibus delin. et Commentariis ex utriusque linguae auctoribus descripta, Antv. 1590 in 4o. met 10 gravuren van P. van der Borcht. Zijn zinspreuk was *contemno et orno mente et manu.*

Ortelius leefde ongehuwd. Zijne zuster Anna Ortelius liet in de kerk der Premonstratensen, waar hij begraven ligt, een praalgraf oprigten met een epitaphium van Justus Lipsius. Zijne beeltenis vindt men vóór het *Theatrum orbis* bij Foppens en bij Goethals en een penning op hem bij van Loon, *Historie Penn.* D. I, bl. 514.

Zie Franc. Sweertii *Athen. Bat.* p. 88—90; Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 2; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 3, Vossius, de *Scientiis Mathematicis* c. XLIV § 29 p. 259; Tob. Magiri *Eponym.* voce. Pope Blount, *Cens. vir. doct.* p. 780—782; Crenii *Animad. Philol.* p. VIII D. VII p. 29. Part X, p. 107, 150—154, 158—160, 282, Antv.; Baudarti *Bibliotheca Nummaria*, n. XVI p. 25, 26; Gottl. Krantzius *ad Conringium, Saec. XVI* c. v. p. 176; Franc Dion. Camusatus, *Observationes ad Craconii Bibliothecam* p. 173; *Cat. Bibl. Bunav.* T. I. vol. II p. 1481; Saxe, *Onom* T. II, p. 460, 461; David Chytraeus, in *Paraphras. Psalm. Buchanan.*; *Merula* in *Cosmogr. Praefat.*; Beeman, *Hist orb. terrar.* c. I, n. 5; Vossius *de Phil.* c. 2, sect. 28; Casaubonus *ad Baron Ann.* 3 *Num.* 68; G. Camden, *Britann.* in *Praef.*; Lipsii *Epist. cent.* II. *Miscell. Epist* 7; Id. *Epist. Quaest. L.* IV, *Epist.* 4; M. Adami *Vitae Phil.* p. 429; Moreri, Morhoff,

Bibl. Univ. Biogr. génér. Univ. Biogr. génér; Convers. Lex. Bauer, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letteren en Wetens.* D. I bl 92, D. III bl. 53; Goethals, *Hist. d. Letres, des Sciences et des arts en Belgique* T. IV p. 75. suiv. *Bulletins de l'Acad. roy. des sciences, de lettres et des beaux arts de Belgique.* 1861 p. 835 suiv. *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.* D. II bl. 24, 251; Muller, *Cat. v. Portr.*

ORTELL (JOACHIM), bij van Wijn, Ortheil, vóór 1584 agent der staten van Holland in Engeland, doch in 1584 door de algemeene staten mede naar Engeland afgevaardigd om van de koningin onderstand in geld en manschappen te verzoeken. In 1587 behoorde hij, met den titel van Ambassadeur, mede tot het gezantschap naar Engeland dat de koningin de heerschappij over deze landen aanbood. Later ging hij de gangen van Leycester na, geraakte behendig aan een gedeelte van diens geheimen lastbrief en zond haar aan Oldenbarneveld. Ook waarschuwde hij de staten tegen York en anderen, en werkte in alles met trouw en ijver tot zijn dood, die den 3 Oct. 1590 te Londen voorviel. Zijn opvolger was Noël de Caron. Hij huwde een der dochters van Nicolaas van den Corput, secretaris van Breda en was de schoonbroeder van Emanuel van Meteren, die met Esther van den Corput in den echt trad.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. XIX, bl. 23, (482) enz. B. XXII, bl. 14, (872), 15, 16, 17, 18; Thuanus, *Hist. sui temporis* L. LXXX; Hooft, *Nederl. Hist.* bl. 614, 1125, 1126; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII bl. 34. 86, 192, 237, 351; van Wijn, *op Wagenaar*, D. VIII bl. 28; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 1018.

ORTH (J. P.) Door dezen is het portret van *Jan Nieuwenhuizen*, stichter der maatschappij tot Nut van 't Algemeen, naar het leven geteekend en geboetseerd, waarnaar J. P. Stranck een prent in 8o. heeft gegraveerd.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1230.

ORTSEN (IMAN), Ortzen of Ortsenius de Zeeuw of Zelandus, in 1505 te Oude Tonge in Overflakkée geboren, ontving waarschijnlijk zijne eerste opleiding te Middelburg. Tot den priesterstand bevorderd, verkondigde hij zijne Zwingliaansche gevoelens te Middelharnas, 's Hage, Deventer, Keulen en elders, maar vooral te Wezel, waar hij in 1538 als hervormd predikant werd beroepen en het meest tot bevestiging en uitbreiding der Hervorming toebragt. Na in 1548, daar hij het *interim* niet wilde aannemen, die stad, verlaten te hebben, zwierf hij 12 jaren in ballingschap, en hield zich welligt ook eenigen tijd te Middelburg tot bevordering der goede zaak op. Hij was een vriend van à Lasco: of hij echter aan de roepstem van dezen ten jare 1551 gehoor heeft gegeven om bij hem in Engeland te komen, is onzeker: zeker is het dat hij in 1560 naar Wezel is teruggeroepen en aldaar den 1 Junij 1571 in het 66ste jaar van zijn leven is gestorven. Dat Ortsen een hevig Zwingliaan was, blijkt uit 's mans eigene handschriften aan Anthonius Dorth, predikant te Wezel, die een handschrift heeft nagelaten, waaruit Gerdes eenige regelen nopens Ortsen heeft medegedeeld.

Zie Gerdes, *Hist evang. ref. nov.* p. 178 seqq.; van Hamelsveld, *Kerk. Geschied.* D. XXII bl. 84; 's Gravesande, *Tweehonderdj. Gedacht.* bl. 100—102; Hamelmann, *Opp. gen eal. hist.* p. 1014, van Steinen en Berg, *Reform. Geschich. passim*, Grimm en Muzel, *Versuch einer Ref. Gesch. d. Stadt Wesel*, St. 2 S. 1543—1554; Ypey en Dermout *Gesch. d. Ned. Herv. Kerk.* D. I., bl. 90 en de aant. bl. 102; Kist en Royaards, *Archief.* D. V bl. 368 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Riveoourt.

ORVAL (GILLES D') of Aegidius *Aureae Vallis*, werd in het laatst der 12 eeuw in het bisdom van Luik geboren. In zijn jeugd omhelsde hij den geestelijken stand en werd monnik in de abdij van Orval. Hij had eene goede letterkundige opvoeding genoten en werd door zijne vrienden opgewekt de geschiedenis der bisschoppen van Luik, door Heriger en Anselmus aangevangen, te vervolgen. Tot dit doel bezocht hij de bibliotheken der kloosters van Malmedy, Stavelot, Lobes, Gembloux, St. Hubert in Ardenne, St. Laurens bij Luik, St. Jakob in de nabijheid dezer stad en vele anderen. Tot de werken die hij afschreef behoorden o. a. het leven van Albert van Leuven, te Rheims vermoord, en dat van St. Odilius, geschreven door diens zoon Jan, bijgenaamd *abbatulus* of de kleine abt, waarin deze in drie boeken beschrijft, wat gedurende zijn leven in het land van Luik was voorgevallen. Hij bevond zich in 1230 in het klooster der reguliere kanunniken van Huy, toen Jan d'Aps, bisschop van Luik de reliquien van St. Jan, bijgenaamd het lam, wegens zijne zachtzinnigheid, er uit wegnam. Daar zijne geschiedenis in 1251 eindigt, willen sommigen dat hij omtrent dien tijd gestorven zou zijn. Ofschoon hij veel zorg en moeite besteedde aan het bijeen brengen van de stoffe zijner werken, zoo wordt hij echter geenzins onder de beste geschiedschrijvers gerangschikt en van ligtgeloovigheid beschuldigd. Hij vervolgde de gedenkschriften van den kanunnik Anselmus door Chapeaville in het eerste deel zijner geschiedschrijvers van Luik opgenomen en ook het werk door dezen voor het 2e deel geplaatst, onder den titel van:

Aegidii Aureae Vallis religiosi, Gesta pontificum Leodiensium a domino Theoduino, Wasonis successore, usque ad D. Henricum hujus nominis (270 pp.)

Aubertus Miraeus gaf in het licht: *Vita S. Alberti cardinalis, episcopi Leodiensis et martyris, ex manuscriptis Aegidii Leodiensis, Aureae Vallis monachi, primum deprompta et Auctuario ex variis scriptoribus sumpto illustrata.* Antv. 1612 fol., in het Spaansch vertaald door And. de Soto, Brussel 1613 in 8o. in het Fransch door Christophel Beys, Lille 1613 in 8o.

Deze zeer romanesque geschiedenis is getrokken uit het vorige werk.

Dom Bouquet heeft in zijne groote verzameling slechts uittreksels van Gilles d'Orval gegeven. Het merkwaardigste stuk dat hij aan Gilles heeft ontleend is dat over de vermeestering van het kasteel van Bouillon in 1141 op Renaud I, graaf van Bar-le-Duc, 't welk door d'Orval aan een ander werk, getiteld: *Le triomphe de Lambert sur le château de Bouillon*, door een ooggetuige, is ontleend. Dat van d'Orval vindt men in Tom XIII van het *Recueil des Historiens de France* p. 605—617 en het vervolg. Tom. XVIII p. 618—665.

Zie Goethals, *Lectures rélatives à l'Hist. des arts, des lettres, des moeurs et de la politique de la Belgique* p T. IV p. 25 suiv.; de Wind, *Bibl v. Nederl. Geschied.* bl. 36; van Kampen, *Bekn. geschied. der Nederl. letterk.* D. I, bl. 86.

ORVILLE (PIÈRRE D'), zoon van Jean d'Orville en Catharina Neyts. Deze Jean, te Hamburg den 23 Aug. 1659 geboren, legde zich op den handel toe en overleed den 2 Maart 1751 in hoogen ouderdom. Hij (Jean) was de zoon van Jean d'Orville, den 12 Mei 1588 te Aix in Provence geboren en den 29 Sept. 1660 te Hamburg, waar hij zich als handelaar had gevestigd, gestorven. Deze had bij zijne echtgenoot Barbe Hertsbeeck, die zich na zijn dood te Amsterdam vestigde, tien kinderen, onder welke Pièrre of Petrus, in 1697 geboren, die zich ook op den koophandel toelegde en dien later dreef. Hij werd tevens doctor in de regten, stond met de voornaamste geleerden van zijn tijd in letterkundige betrekking en beoefende zelf de Latijnsche poëzy. Saxe noemt hem *poeta eximius*, doch Peerlkamp slechts *bonus poëta non malus.* Hij overleed in 1728. Zijn broeder Jacobus Philippus d'Orville gaf in 1740 de gedichten van zijn broeder met den titel *Petri d'Orvilli Iurisconsulti Poëmata* in gr. 8o. in het licht. Bij zijn leven had hij slechts een gedicht, namelijk: *Critice ad virum celeberrimum Petrum Burmannum.* Amst. 1734 8o. uitgegeven, dat ook te vinden is p. 1—16 der uitgave zijn gedichten door zijn broeder.

Zie Saxe, *Onom.* p. VI, p. 504; *Nov. Act. Erud. Europ.*, p. XIV, p. 434—446. *Part.* XVIII p. 487; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 215, 216; Peerlkamp, *de Poëts Lat. Neerl.* p. 487, 488; Haag, *La France Protest. Biogr. Univ.* Jócher.

D'ORVILLE (JACQUES PHILIPPE D'), broeder van den vorige, werd den 28 Julij 1690 te Amsterdam geboren. Zijn vader bestemde hem voor den handel, doch het onderwijs van David van Hoogstraten boezemde hem zooveel smaak voor de letteren in, dat hij zich geheel aan deze wijdde. Ook genoot hij in zijn jeugd eenige lessen van den beroemden Hemsterhuis, die toen hoogleeraar aan het athenaeum te Amsterdam was. In 1713 verscheen een bundel Latijnsche gedichten door eenige kweekelingen van Hoogstraten zamengesteld, in welke de gedichten van Jacques Philippe en die van zijn broeder Pièrre bijzonder de aandacht trokken. Twee jaren later stond zijn vader toe dat hij de hoogeschool te Leyden bezocht, waar hij de lessen van Gronovius, Burman,

Heijman en Schaaf bijwoonde, met zulk een gelukkig gevolg dat Burman voorspelde dat hij eenmaal een eersten rang onder de letterkundigen zou bekleeden. Onder Schulting en Noodt legde hij zich ook op de regten toe en verkreeg den 8e Febr. 1721 den titel van doctor in de beide regten, na het verdedigen eener *Diss. ad L.* 65 *de acquirendo rerum dominio.* Hij vestigde zich thans te 's Hage,maar legde spoedig de regtsgeleerde praktijk neder en besloot tot vermeerdering zijner kennis en vorming van zijnen smaak de beschaafdste landen van Europa te bezoeken. Hij vertrok in 1723 naar Frankrijk, en bragt te Parijs, Rochelles, Nantes, Bordeaux of in andere steden meer dan een jaar door met het doorzoeken van bibliotheken, kabinetten en penningen en oudheden, het collationeren van handschriften, afteekenen van oude gedenkstukken, met verbintenissen aan te knoopen met beroemde mannen. Hij keerde in Augustus 1724 te Amsterdam terug, doch vertrok spoedig daarop naar Londen, waar zijn broeder Jean Leonard, zich als handelaar had neêrgezet. Zoowel in Engeland als in Frankrijk leefde hij midden onder de boeken en geleerde mannen. Tegen het einde van 1725 kwam hij in Holland terug en begaf zich eenige maanden later naar Italie, waar de geleerden van alle steden, in welke hij zich ophield, uitgenomen die te Turyn, zich beijverden om hem dienst te bewijzen. Hij keerde door Duitschland naar Holland terug met voornemen hetgeen hij verzameld had, op het land voor de pers te bewerken, toen de regering van Amsterdam hem een leerstoel in de geschiedenis, welsprekendheid en Grieksche taal aan het athenaeum aanbood. Hij nam hem aan, en aanvaardde den 22 Mei 1730 zijn ambt met eene redevoering *de felici Mercurii cum Musis contubernio.* Na gedurende twaalf jaren met roem de professorale waardigheid bekleed te hebben, legde hij haar neder en betrok zijn buitenverblijf Gronendal, waar hij den 13 Sept. 1751 overleed, den roem nalatende van een uitstekend criticus en een grondig kenner der oudheid: overigens was hij een zeer zachtzinnig, beminnelijk, voorkomend en gedienstig man.

Hij huwde in 1732 Elisabeth Maria van Rijn, dochter van Pieter van Rijn, vendumeester te Amsterdam en van Clara Maria Wachtendonk, dochter van . . . . . . Wachtendonk te Aken en Catharina van Lodesteijn. Zij overleed den 6 December 1737 in den ouderdom van 27 jaren, na hem twee kinderen geschonken te hebben: Johannes d'Orville geb. 7 Sept. 1734 en Pieter d'Orville geb. 15 Maart 1737, gestorven in 1739. Zijn portret vindt men voor zijne *Sicula.*

Hij schreef:

Dissertatio ad L 65 *de acquirendo rerum dominio* L. B. 1721.

Oratio in centesimam natalem illustris Amstelaed. Athenaei Amst. 1732 in fol. op nieuw uitgegeven met aanteekk. door D. J. van Lennep (*III Amstelodamensis Athenaei Memorabilia*, cet. Amst. 1832 4o.) Van deze redevoering bezorgde P. Vlaming eene thans zeldzame overzetting.

Miscellaneae observationes in auctores veteres et recentiores a Britannis coeptae, in Belgio continuatae, cum notis et auctario variorum virorum doctorum Lond. et Amst. 1732—1739 10 vol. Burman, die in 1732 dit werk aanving, nam d'Orville tot medearbeider aan. Deze, in 1740 alleen gebleven, vervolgde den arbeid met den titel: *Miscellaneae observationes criticae novae in auctores veteres et recentiores. In Belgio collectae et proditae.* Amst. 1741—1745 Tom. VII. Hij plaatste voor het eerste en laatste deel een praefatio.

De stukken van de hand van d'Orville zijn geteekend met de letter B. Zeer worden geprezen zijn *Exercitatio de Inscriptionibus Deliacis* (*Miscellan. observat. Vol.* VII. *Tom.* I, p. 1—124) en *Diatribe in Inscriptiones quasdam* (*Nov. Miscell. observat. Tom.* III, p. 100 seq. et Tom. IV a. p. 317—320.)

Critica Vannus in inanes Io. Cornelii Pavonis Paleas Amstelaed. 1737, 8o. Eene scherpe satyre tegen J. C. Paauw.

Charitonis Aphrodisiaca s. amatoriarum narrationum de Chaerea et Calirrhoe Libri VIII Graecè et Latinè cum eius animadversionibus. Amst. 1750, 4o. op nieuw uitgegeven door Beck, Lips. 1783 8o. De lat. overzetting is van Reiske.

Sicula, quibus Siciliae veteris rudera, additis Antiquitatum titulis illustrantur: quae edidit, et commentarium ad Numismata Sicula XX. Tabulis adj. aeneis incis., et ad tres Inscriptiones majores, Geloam, Tauromenitanam et Rheginam, nec non minorum Inscriptionum Syllogen. Orationem in auctoris obitum et Praefationem adiecit Petrus Burmannus Secundus, Pars prima et secunda. 1762, 1764 fol.

D'Orville had ook het plan een uitgaaf der Grieksche Anthologie en van Theocritus te bezorgen. Voor den laatsten had hij 30 handschriften gecollationeerd en voor de Anthologie al wat hij magtig kon worden verzameld.

D'Orville gaf (zie het vorig artikel) een pracht uitgaaf der gedichten van zijn broeder uit en plaatste er de zijne achter. Zij komen ook voor in *Deliciis Poëticis* Santenii.

De Catalogus zijner handschriften, die thans een deel der Bibliotheca Bodleiana te Oxford uitmaken, verscheen onder dezen titel.

Codices manuscripti et impressi cum notis manuscriptis olim Dorvilliani, qui in Bibliotheca Bodleiana apud Oxonienses asservantur 1806 in 4o.

Brieven van d'Orville komen voor in *Sylloge nova Epistolarum varii argumenti.*

Zie Saxe, *Onom.* Tom VI, p. 345, 346; P. Burmanni *Junioris oratio funebris in obitum Jac. Philippi d'Orville,* Amst. 1751, 4o. *Elogium, auctore Constantino Langio,* in *Actis Societ. Latinae Jenensis* vol. III n. I. p. 319—325; Io. Christoph. Wolfius in *Thesauro Lacroziano* T. II, *Ep.* 158, p. 260. *Ep.* 165 p. 272; Joh. Christoph. Strodtmannus in *Neuen Gelehrten Europa* Part. II, p. 330—358.Part.V,p.251. Gesnerus, ad *Isagogen* I § 502. p. 407; d'Orvillii *Sicula* p. 639; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p.215; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerland.* p. 495; D. Hoogstratani *Poëm.* p. 188, 277; Chaufepiè *Dict. hist. et Crit.; Bibl. univ.; Bibl. generale;* Haag, *La France protest;* Jöcher, Baur, *Handwörterb.* T. IV, p. 134, *Bibl. rais.* Tom. XLV p. 336, 337, T. XLVIII, p. 307, 308; De Crane, *Bijz. de familie Hemsterhuis betref.* bl. 66, 81; Bouman, *Geschied. der Geld. Hooges* D. II. bl. 155, 146; J. van Lennep, *Gedenkb. der plechtige viering van het Tweehonderdj. bestaan der Doorl. School te Amsterdam,* bl. 227; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. III bl. 17; van der Chijs, *verh. over de beoef. der Algem. penningk. in Nederl.* bl. 19; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Nederl. Letterk.* D. II, bl. 257, 258, 299, 270; Bodel Nyenhuis, *Biogr. lijst* No. 1518, 1519, Sepp, *J. Stinstra en zijn Tijd,* D. I bl. 140, 172, 177, 203, 250, D. II; *Boekz. d. gel. wereld* 1781, b. bl. 716, 1770 a. bl. 605; Moreri, Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr. Ms. Geneal.*

ORVILLE (Wilhelmus d') (1) geb. 1652, als proponent in 1678 te Vlaardingen beroepen, in 1700 te Haarlem, waar hij in 1707 wegens ligchaamszwakheid zijne dienst moest nederleggen. Hij overleed den 31 Maart 1719 te Amsterdam aan de kinderpokken in den ouderdom van 68 jaren. Als dichter heeft hij zich bekend gemaakt door een bundel *Gezangen*, Amst. 1698 8o. en *Geestelijke klaagzangen en gezangen over verscheide Bybel- en andere zedestoffen in tien deelen, alle op wijzen van de Psalmen Davids gedicht.* Haarl. 1714 8o. Hij was een hoogst middelmatig dichter, of liever rijmelaar. Zijn portret is in 1702 door P. Schenck vervaardigd.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.;* Veeris en Paauw, *vernieuwd Kerkel. Alphabeth.* bl. 148; Sprenger van Eijk, *Geschied. en Merkw. van Vlaardingen.* bl. 211; *Boekz. der Gel. Wereld.* 1719 a bl. 400; Abcoude, *Aanh. op 't Naamr.;* Muller, *Cat. v. Portr.*

OS (Peter van), boekdrukker en waarschijnlijk houtgraveur te Breda, omstreeks 1480—1510 te Zwolle gevestigd. Heinecke kent hem de *houtsneden van het N. Testament* in 4o. in 1488 te Zwolle gedrukt toe. Dezelfde figuren zouden later in de *Biblia pauperum* weder gebruikt zijn.

Zie Heinecke, *Idée générale* etc. p 429; Kramm, t. a. p. bl. 1231; van der Chys, *Munten v. Overijssel* bl. II; *Overijss. Alm.* 1846; *Nav.* D. XII bl. 240—309.

OS (Tymannus), zoon van den vorige, oefende te Zwolle ook de boekdrukkunst uit van 1490 tot 1500. In het begin der 16e eeuw verdwijnt hij aldaar om in 1518 als drukker te Zutfen weder te voorschijn te treden. Facsimilé's van zijn drukwerk vindt men in *Monumens typographiques des Pays-*

(1) Haag vermeldt in zijn *France Protestante* een Willem d'Orville, schrijver van een *Catalogus van een uitmuntend kabinet.* Amst. 1622, 1628, 8o. Hij gist dat hij welligt de oom van den hoogleeraar was. Het schijnt dat een der zonen van Jean d'Orville zich te Frankfort aan den Main neêrzette, van wien Jean Daniel d'Orville, in 1671 student te Genève, een afstammeling was.

Bas au quinzième siècle door J. W. Holtrop, Aflev. XV.

Zie van der Chys, *de Munten van Overijssel*. bl. 187.

OS (Hendrik van), pastoor in de Pieters- of Domkerk te Middelburg, was aldaar een der eerste hervormde predikers. Hij en zijn ambtgenoot Barend Donker, pastoor te Beekerke, die ook het predikambt bij de hervormden aldaar uitoefende, worden in de sententien van Alva, die hem verbande, *Sire* getiteld.

Zie 's Gravezande, *Hist. Aaneenschak.* bl. 52; Dez. *200jarige gedacht. van het eerste synode* bl. 64 en 154; Marcus, *Sententien van Alva*, bl. 98, 99; Te Water, *kort verh d. Ref.* bl. 89.

OS (Isbrandus van) Hij was van 1694 tot aan zijn dood in 1686 predikant te Oosterwijk. Wij bezitten van hem de volgende geschriften:

Vrede-vlagh afwaayende op de toren Zions ofte afbeeldinge van de gelucksalige staet der eerste Apostolische kercke. Alle kinderen Zions ter navolginge voorgestelt door Js. van Os. Dordr. 1674 4o.

Nieuwe-jaars-zegen-wens aan de prinse van Orangie. Uytgeg. door Js. van Os. Dordr. 1675 4o.

Zie Muller, *Bibl. v. Nederl. pamfl.* No. 7366; Rogge, *Bibl. v. Contra. Rem. en Geref. geschr.* bl. 182 enz.

OS of OSS (Dirck van), zoon van Dirck van Os, (geb. 1505) en van Maria Dokters (geb. 1527, overleden 1583) ontving in het midden der XVI eeuw het levenslicht te Amsterdam. Hij waagde in 1595 met eenige anderen, namelijk Jacob Valk, Christ. Roeltius, Barth, Moucheron, Jan Jansz. Carel enz. een ondernemingsvaart naar de Oost-Indien, die echter mislukte: nog in datzelfde jaar werd hij ook deelhebber van een Amsterdamsch gezelschap onder aanmoediging van Cornelis Houtman, van welk genootschap hij tevens directeur was. Vier schepen werden reeds dadelijk, onder geleide van Houtman, naar de Oost-Indien uitgezonden. Na eene reis van ruim twee jaren teruggekeerd, werd de uitslag zoo bemoedigend bevonden, dat men de vloot verdubbelde. De handel vond spoedig navolging, totdat in 1602 de Oost-Indische compagnie werd opgerigt, waarvan ook van Os alweder een aanzienlijk en vermogend deelhebber was. In 1607 was hij een der eersten, die een gezelschap of compagnie stichten, met het doel om de Beemster droog te maken, waartoe hem toen vooral de gelgenheid gunstig scheen, wijl Lambert Wijngaarts van Vollenhoven, die voor een aanzienlijk gedeelte het eigendomsregt van de Beemster verkregen had, wel genegen was dit regt bij accoord af te staan. Niet alleen was van Os een man van erkende bekwaamheid en doorzigt, maar hij bezat tevens een zeer aanzienlijk vermogen, hij was dan ook verreweg de hoogste inschrijver op de lijst der te bedijken morgentalen. Hij eindigde zijn nuttig en werkzaam leven in de lente van 1613, nalatende zijne weduwe Margrieta van der Pied, zijn ouderen broeder Hendrik van Os, en zijne kinderen Dirk van Os (in zijns vaders plaats tot heemraad van de Beemster benoemd), François van Os, en David van Os, wiens weduwe nog lang in de Beemster woonde, en eene dochter die gehuwd is geweest met Dirck van Ourlen. Zijn geschilderd portret is in bezit van den heer Stokbroo, heer van Hoogwoud en Aartswoud, en kantonregter te Hoorn en daarnaar in plaat gebragt voor het aan te halen werk van Bouman.

Zie J. Bouman, *de bedijking, opkomst en bloei van de Beemster* bl. 31, 32; *Nederlandsche Reizen* D. I. bl. 2 en 4 der *Inleiding;* Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.* D. IV, bl. 96; *Navorscher*, D. VIII bl. 132.

OS of OSS (François van), zoon van den vorige, was aanlegger van het schoone buiten, genaamd *Zwaansvliet*, gelegen aan den Volgerweg, dat gedurende meer dan twee eeuwen het eigendom van diezelfde familie bleef. De laatste eigenaar was Jan van Goor Hinloopen, in 1789 burgemeester van Purmerende, en van 1826 tot op zijn overlijden, 6 Oct. 1833, dijkgraaf van de Beemster. Zwaansvliet is in 1628 gesticht en in 1855 geheel geamoveerd. Franchois van Os huwde in 1631 Sara Wijs.

Zie Bouman, *Bedijking* enz. van de *Beemster*. bl. 82.

OS of OSS (Petrus van), secretaris der stad 's Hertogenbosch, die in 1483 als klerk te dier secretary begon te schrijven en in 1498 zelf secretaris werd. „In een vrij lijvig boekdeel stelde hij een verhaal van de geschiedenis zijner woonstad in de provincie Brabant en van derzelver gelegenheid." Voorts teekende hij er jaarlijks in al de namen der aangestelde schepenen, op St. Remigius of Bavo'sdag, den eersten Oct., waardoor ook zijnen jaarteekening met dien dag begint of eindigt. Vele bijzonderheden heeft hij daar bijgevoegd, welke vooral, zooveel die in of kort voor zijn tijd zijn voorgevallen, evenzeer geloofwaardig als dikwijls opmerkelijk zijn; hij heeft zulks vervolgd tot het jaar 1523, omtrent welken tijd of kort daarna hij schijnt gestorven te zijn. De hoogl. Kist gebruikte dit hands. voor zijne *Geschiedenis van de Pausel. Aflaathandel in Nederland*, geplaatst in zijn en des heeren Roijaards *Archief*, D. III (eerste serie).

OS (Antony van der) werd 23 October 1722 te Zierikzee geboren, studeerde te Leyden onder Alberti, werd in 1746 predikant te 's Graveland en in 1748 te Zwolle. Reeds als leerling van Alberti, maar nog meer door zijne vrije predikwijze, kwam hij aldaar in den reuk van onregtzinnigheid. Hij onthield zich van de duistere en schoolsche uitdrukkingen, toen in gebruik, zijn onderwijs was eenvoudiger, zijne leerredenen waren oordeelkundiger en zijne exegese zuiverder en juister dan bij velen zijner ambtgenooten in die dagen. Hierbij kwam dat hij niet aarzelde een te Zwolle aan velen liefgeworden denkbeeld te bestrijden. De predikant N. Hartman, zijn voorganger, had de regtvaardiging eens zondaars van eeuwigheid, althans vóór het geloof, gesteld. Van der Os beriep zich op den Bijbel en de leer der Hervormde kerk en stelde deze na of, gelijk men het plagt uit te drukken, achter het geloof. Bovendien ontbrak aan zijne leerredenen de zoo geliefde wederlegging van partijen, en eindelijk kwam de naijver zijner medebroeders (de verlichte kerkleeraar werd door velen met belangstelling gehoord) in het spel. Zeker is het dat hij in dit alles zich aan geen eigentlijke onregtzinnigheid schuldig maakte, doch ongetwijfeld was hij te driftig, onvoorzigtig, en stellig zijn tijd vooruit. Zoo verwierp hij o.a. Micha V: 1. Ps. 11: 7. Joh. V: 26 als niet geldend, als bewijzen voor de eeuwige generatie van Christus; meende in Gen. III alleen gewag gemaakt te vinden van den tijdelijken, niet van den eeuwigen dood; stelde den mensch voor als door God alleen om zijn *eigene* zonde veroordeeld wordende, en verstond door Paulus uitdrukking *regtvaardigheid van God*, Gods genegen wil om den zondaar door Christus zalig te maken.

Zijne ambtsgenooten Daniel de Gemmer, Jacobus Doitsma en Wilhelmus van Zutphen (de jongste predikant J. van Rossum stemde niet met hen in) onderhielden hem over zijne zonderlinge wijze van prediken en eischten dat hij ten minste de gevoelens der Remonstranten in zijne leerredenen zou weerleggen. Zulks geen gevolg hebbende, begon men de gemeente tegen hem op te zetten, met dit gevolg dat er zulk eene hevige beroering ontstond, dat de magistraat van Zwolle zijne tusschenkomst noodig achtte. De kerkeraad, die deze poging tot herstelling van rust en vrede als eene beleediging achtte, ging voort de zaak op liefdelooze wijze te behandelen, van der Os werd den 18 Dec. 1750 in zijn dienst geschorst en hem het H. Avondmaal verboden tot dat de klassis van Zwolle daaromtrent zou beslist hebben; doch nu kwam de regering, die gematigder dacht, tusschen beiden, vernietigde het vonnis des kerkenraads en verhinderde de klassis die zaak te behandelen; waarmede ook de Overijsselsche staten instemden. Bovendien nam men, op raad van den erfstadhouder, het advies in der theologische faculteit te Leyden, hetwelk hierop neêrkwam: dat de zaak des verschils niet zoo erg was, of zij zou door het wederzijdsche onderteekenen van eenige vredes artikelen wel uit den weg te ruimen zijn. Van der Os en zijn ambtgenoot van Rossum waren hiertoe bereid, doch niet de overige leeraars. Het zou de grenzen van dit woordenboek verre overschrijden, indien wij ook slechts kortelijk den verderen loop van dit geschil volgden, de beroering schetsten die het in de vaderlandsche kerk verwekte, zoo dat niet weinigen ze in gevaar achtten en de reeks van twistschriften, die door beide partijen werden uitgegeven, opsomden. Wij vergenoegen ons met naar de werken van Ypey en Glasius te verwijzen en te vermelden dat van der Os drie jaren buiten alle betrekkingen bleef, in 1758 de hervormde kerk verliet, tot de doopsgezinden overging, zich door Cornelis Loosjes, leeraar te Zaandam-oostzijde, liet doopen, en predikant der doopsgezinde gemeente werd te

Beverwijk. In 1764 werd hij predikant te Zaandam-oostzijde, legde eenige jaren later zijne bediening neder en begaf zich naar Zwolle, waar hij hoog bejaard overleed. Behalve verschillende twistschriften, gaf hij in het licht:

Predikatien over Hand. XVII : 11 Amst. 1753.

——————— *over* 1 *Cor.* 1 : 33 *met aanteekeningen en voorrede van J. van den Honert*. Amst. 1755.

Zie van Einem, *Kerkel. geschied.* D. IV, bl. 592 volgg.; Ypey, *Kerk. geschied. der* 18e *eeuw*, D. VII, bl. 376—393; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. III, bl. 463—494; Glasius, *Gesch. der Ned Chr. kerk na de Herv.*, D. II, bl. 242—245. Dez. *Godgel. Nederl.*; J. v Abcoude, *Leijst of Register van het gene zoo voor, als van, en tegen Ds. Antonius van der Os, thans appellerent predik. van de Geref. Gemeente van Zwolle is uytgekomen of in 't ligt gegeven, zoo van particuliere geschriften als in de boekzalen en jaarboeken;* Cerisier, *Nederl. gebeurt.* D. X, bl. 631 verv.; *Vervolg op de Vad. Hist. van Wagenaar* D. I, bl. 50 verv. *Neerl. jaarb.* D. V; M. Veeris, *vernieuwd kerkel. Alphabeth* bl. 149); Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II, bl. 304; Bouman, *Geschiedenis der Geld. Hoogeschool* D II, bl. 862 verv.; Sepp, *Joh. Stinstra en zijn tijd* D. I, bl. 3, 51; *Boekzaal* 1751, Abcoude, *Naaml. v. boek.*, 3e *Aanh.* bl. 11, 12, 4e. *Aanh.* bl. 74, 75; Arrenberg, *Naamr.* bl. 391; Kobus en de Rivecourt, Strodtmanns *neuen gel. Europa* 6 *ter* Th. p. 275—310, 530 544. *Th. X.* p. 484—512, *Th. XIV* p. 522 folgg. Adelung.

OS (G. van) arbeidde voor het tooneel en gaf in het licht:

Ferdinand van den Heuvel, of de beloerde Deugd; (*insp.*) Amst. z. j. kl. 8o.

Robert, of de gestrafte Struikroovers; oorspronkelijk insp. Vliss. 1803, kl. 8o.

Zie *Cat. d. Maats. van Ned. letterk.* D. I, b bl, 162.

OS (Jan van) in 1744 te Middelharnas op het eiland Flakkée geboren, oefende zich onder Aart Schouwman te 's Hage, waar hij zich had neergezet, in de schilderkunst, muntte later in het schilderen van bloem- en vruchtstukken uit, terwijl zijne riviergezigten met juist geteekende beeldjes en beestjes, blijken geven dat hij ook in dit vak niet onbedreven was. Twee zijner bloem- en fruitstukken golden op de verkooping van Meijnts in 1823 f 1.010,00 en voor een enkel bloem en fruitstuk van zijn penseel, werd op de verkooping van Mensert in 1824 en op die van Verbrugge in 1831 respectivelijk f 425,00 en f 700,00 betaald. Van Os beoefende ook de poëzij, was medebestuurder van het Haagsche dichtgenootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*, en behaalde bij het genootschap *studium scientiarum genetrix* eene gouden en zilveren medaille op uitgeschreven prijsstoffen in dichtmaat, een accessit bij het eerstgemelde voor zijn vers *de mensch geschikt voor de eeuwigheid*. In 1793 verscheen van hem te Rotterdam een zedekundig werkje in proza door dichtregels afgewisseld en getiteld *Bespiegelingen*, waarin een echt poëtische geest heerscht. Hij overleed niet den 13 maar den 7 Februarij 1808. In 1809 verschenen bij de gebroeders Vosmaer te 's Hage zijne *Nagelatene gedichten*, nadat in 1807 te 's Hage een bundel zijner *Gedichten* en in hetzelfde jaar zijne *Gedachten aan Leyden in lijden* verschenen waren. In 1775 trad bij in de echt met Susanna de la Croix, dochter van den portretschilder P. P. de la Croix, die mede de kunst beoefend heeft. Zijn portret in ovaal is door B. Bolomeij geteekend en door L. Portman gegraveerd, waarnaar dat bij Immerzeel is genomen.

Hij schreef ook een tooneelspel *de Patriotten.* Amst. 1785.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 9 volgg; *Proeven van Poët. Mengelstoffen van het Genoots. Kunstliefde spaart geen vlijt* D. XII bl. 83; R. van Eijnden en A. van der Willigen, *Geschied. d. Vad. Schilderk.* D. II bl. 334; Immerzeel, t. a. p. bl. 283, 284; Kramm, t. a. p. bl. 1230, 1231; *Iets ter nagedachtenis van den uitmuntende Bloemschilder en leerdichter Jan van Os door T. van Limburg* in *Schouwburg der Nederl. Letterk.* Huberts, *Chron. Handleid.* bl. 119; Muller, *Cat. van Portr. Cat. d. Bibl. v. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. III bl. 95. *Bibl. Hultk.* No. 24162, 24186, 24187, 24188.

OS (Georgius Jacobus Johannes van) den 20 November 1782 te 's Hage geboren, overtrof zijn vader, wiens leerling hij was, verre als bloemschilder. In den aanvang bepaalde hij zich tot teekenen in sapverw, vervaardigde ook teekeningen van bloemen en planten voor de *Flora Batava* van Jan Kops en droeg in 1809 een eereprijs bij de Maatschappij *Felix meritis* weg. Weldra beproefde hij zijne krachten aan het schilderen met olieverw en zag men zijne voortreffelijke stukken met bloemen, vruchten en dood wild op de tentoonstellingen. In 1802 begaf hij zich naar Frankrijk, en werkte er voor de porcelein-fabriek te Sèvres. In datzelfde jaar behaalde hij op de tentoonstelling te Parijs den gouden eereprijs, en sedert bleef hij met toenemenden roem aldaar werkzaam en bewees ook zijn meesterschap in het landschapschilderen. Meermalen werd hij nog bekroond, zoo als in 1841 met de gouden medaille te 's Hage voor een door hem geschilderd op de tentoonstelling aldaar aanwezig *Bloem-* en *Fruitstuk*, en tijdens de Rubbensfeesten te Antwerpen. 'S mans uitstekenste kunst wordt met aanzienlijke prijzen betaald. Op de verkooping van de Haas gold een teekening met *bloemen* en *vruchten* *f* 1,080,00, eene andere op de verkooping in het huis met de Hoofden te Amsterdam (5 Jan. 1818) *f* 1600. Op de verkooping van J. van Idsinga, bragt zijne schilderij een *Bloemstuk* voorstellende *f* 1,450.00, op die van A. Pluim te Amsterdam een *f* 5.650 en een kleinder *f* 1.090 op. Men vindt op het paviljoen bij Haarlem van hem een kapitaal *Bloemstuk*, een *dito met dood wild* en een *Boschrijk landschap*, waarvan de beelden door zijn broeder P. G. van Os zijn geschilderd. Voorts treft men op Teylers museum en in de voornaamste kabinetten van zijne kunst aan. Hij teekende ook op steen, o. a. een fraai *Bloemstuk* in fol. bij C. Motte, Rue de Marais te Parijs uitgegeven. Van Os overleed te Parijs den 11 Julij 1861. Hij was lid van de academie van beeldende kunsten te Amsterdam, ridder van de Leopolds-orde en van den Nederl. Leeuw. Zijn portret is door A. J. Ehnle te Haarlem op steen gebragt.

Zie Immerzeel t. a. p.; Kramm t. a. p. *Aanh.* bl. 115; Muller, *Cat. van portr.*; Kobus en de Rivecourt.

OS (Maria Margaretha van), zuster van den vorige, leerlinge van haar vader, Jan van Os, schilderde bloem en fruitstukken. Op het paviljoen te Haarlem berust een *stil leven* van haar penseel. Zij overleed te 's Hage 17 Nov. 1862 in den hoogen ouderdom van 82 jaren.

Zie Immerzeel t. a. p. Kramm *Aanh.* bl. 115.

OS (Pieter Gerardus van), broeder van de vorigen, den 8 October 1776 te 's Gravenhage geboren, leerling van zijn vader. Hij gaf reeds spoedig blijken van buitengewone vorderingen door de vervaardiging van verschillende copijen o. a. van Potter's meesterstuk *de Jonge Stier* en andere vee stukken. In dit vak bragt hij het sedert tot een uitstekende hoogte. Men vindt de voortbrengselen van zijn penseel in de voornaamste kabinetten o. a. kapitale stukken op het Museum te Amsterdam, ook eenige betreffende het beleg van Naarden, dat hij als vrijwilliger bijwoonde (1813, 1814.) Op de kunstverkooping van prof. Bleuland te Utrecht gold een *Bergachtig Landschap* met allerlei soort van tam vee en rijk gestoffeerd f 1,530.

Hij was lid der 4e kl. van het kon. Ned. Instituut, van verschillende genootschappen en ridder van de Nederl. Leeuw. Tweemaal (1809 en 1812) werd hij door *Felix meritis* bekroond en in 1825 vereerde hem de keizer van Rusland met een diamanten ring voor eene schilderij, voorstellende *het binnenkomen der Kozakken te Utrecht in* 1813. Van Os schilderde ook in miniatuur en heeft zich als gelukkig beoefenaar der etskunst bekend gemaakt. Immerzeel vermeldt 18 doch Kramm 28 stuks van zijne hand. Tot zijn leerlingen behooren o. a. Ravenswaay, van der Brugghen en S. van den Berg. Hij overleed te 's Hage 28 Maart 1839.

Hij beoefende even als zijn vader de Nederduitsche poëzy, doch heeft slechts een gedicht vóór diens *Nagelatene* gedichten laten drukten. Zijn portret komt in het bekende werk van Marcus voort.

Zie van Eijnde, van der Willigen, *Geschied. d. Vaderl. Schilderk.* D. III bl 202, 206, *Aanhangsel* bl. 73; Immerzeel, t. a. p. *Konst- en Letterb.* 1839 D. I. bl. 209, 210; Kobus en de Rivecourt; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* D. III, bl. 17; Muller, *Cat. v. Portr.*

OS (George Jacobus Johannes van), oudste zoon van Pieter Gerardus van Os, (een jongere zoon is de nog levende vermaarde schilder Pieter Frederik van Os) den 30 Julij 1805 te Amsterd. geboren, beoefende onder Navez het portretschilderen en overleed den 14 Januarij 1841.

Zie Immerzeel, t. a. p.

OS (SUSANNA VAN), geboren de la Croix, dochter van P. F. de la Croiy (zie aldaar), huwde in 1775 Jan van Os. Zij beoefende de teekenkunst en vervaardigde o. a. uitmuntende portretten met zwart krijt.

Zie Kramm, t. a. p.

OS (M. VAN) schreef:
Redenkonstig ontwerp om het Wetboek der stad Amsterdam, Amstellandt en Zuydkennemerland in een regelmatige en exacte tijdorder te brengen. Amst. 1737 4o.

Zie Abcoude, *Aanh. of verv. van Ned. Boek.* bl. 155; *Cat. Koning.* D. II bl. 194.

OS (WILLEBORD VAN) Onder het bewind van den Franschen keizer werden de reeds onder koning Lodewijk aangevangen pogingen om de Roomsch-Catholijken met de Jansenisten te vereenigen, krachtig doorgezet. Er werden twee commissarissen ter organisatie van de Katholijke zaken benoemd. De vicaris-generaal van Os, toen te Amersfoort, trad als commissaris voor de zaken der bisschoppelijke clerezy en de aartspriester Cramer voor die der Roomschgezinden op. De door beide ingeleverde stukken werden met de aanmerkingen van den adviseur Janssen naar Parijs opgezonden. De kort hierop gevolgde omwenteling maakte een einde aan de zaak, en de afscheiding tusschen Roomschen en Jansenisten bleef bestaan. In 1813 benoemden de Jansenisten den vicaris-generaal van Os tot hunnen aartsbisschop, die in 1825 overleed en opgevolgd werd door Jan van Santen.

Zie Vaters, *Anbau dei neuesten Kirchengeschichte* Th. II I. 130; C. H. van Vloten, *Esquisse historique sur l'Ancienne église Cathol.* p. 28; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. kerk* D. IV bl. 529, 530; Glasius, *Geschied. der. Ned. Chr. kerk van de Herworm.* D. III bl. 148, 149.

OSCH (H. VAN), boekverkooper te Middelburg, dichter uit den 18e eeuw. Men heeft van hem een *Gedenkzuil ter gezegende handhaving der oude en welgevestigde regeringsvorm der 7 vereenigde Provintien, door het in Holland herstellen van Willem V enz.* (het overige van den titel beslaat wel een halve bladzijde) in 27 coupletten.

Zie van der Aa, t. a. p. bl. 19.

OS (CHRISTINA VAN), dichteres uit de 2e helft der 17e eeuw. Men heeft van haar:
Hasselts Maagden-Rijm. Bestaande in Geestelijke Meditatien, enz. op sangswijse. Hasselt 1677 8o. obl.
Stigtelyke Gedichten en Lusthof. 1720.

Zie *Cat. van Voorst* T. III p. 67; Abcoude, *Naaml.* bl. 272.

OS (VAN), berucht burger uit 's Hage, die een rol speelde bij het vermoorden der gebroeders de Witt in 1672.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV bl. 163.

OS (TONIS VAN DER), aanzienlijk burger te Zierikzee. In 1747, bij gelegenheid van 't oproer aldaar, raadde hij de predikanten Cantsius en Gerardus van der Kamp, die zich met het zamenstellen van een nieuw bestuur hadden belast, aan, twaalf regenten ad interim te benoemen, van welke hij er een was.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XX bl. 75.

OSCH (LEA BARTHA) wordt door Bidloo onder de Nederlandsche dichteressen gesteld. Zij moet *Geestelijke stoffe* hebben uitgegeven.

Zie van der Aa, t. a. p.

OSCH (C. van) schreef:
Diss. med. pract. de Lystena. Traj. ad Rhen. 1810.

Zie Holtrop, *Cat. Med. Chir.* p. 271.

OSDORP of OSDORPIUS (FRANCISCUS), oudoom van den Vlissingschen leeraar Lucas Osdorpius, was eerst conrector te Delft, daarna rector te Alkmaar en eindelijk te Amsterdam, waar hij in 1634 aan de waterzugt, in het vijftigste jaar zijns ouderdoms en het negentiende van zijn rectoraat stierf. Hij was in briefwisseling met Caspar Barlaeus.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. Kerkhemel.* bl. 176, 369. *Epist. Barlaei* p. 863.

OSERIJN (ISAAK). Ofschoon in het midden der XVIe eeuw in Denemarken geboren, plaatsen wij hem, op het voetspoor van van Mander, op de lijst der Nederlandsche schilders, wijl hij in Neêrland is gevormd. Drie jaren lang was hij van den beroemden Cornelis Ketel een der beste leerlingen. Uit Nederland vertrok hij naar Italië, waar hij zich te Venetië en Rome ophield. In Denemarken teruggekeerd, maakte hij daar groote opgang, doch overleed er, voor dat hij het portret des konings, waaraan hij arbeidde, kon afwerken, in den bloei zijns levens.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1233.

OSINGA (a) (AGGE), uit een bekend Friesch geslacht gesproten, werd in naam van Alva gedagvaard om zich te Antwerpen te komen verantwoorden. Hij bleef liever in Friesland bij zijne echtgenoote, Rintsen of Rintje Aylva, dochter van Rienk Aylva en Hil Roorda. Zij waren in 1589 reeds overleden, want in een der stukken des hofs van Friesland, tot dien tijd behoorende, wordt Epo Aylva toe Schraard genoemd voormond of voogd van hunne kinderen.

Zie Winsemii *Hist.* p. 14; Ferwerda, *Geneal. v Aylva,* 6 *gener.*; Te Water, *Verb. d. Edel.* D. III bl. 200—201.

OSINGA (JANCKE VAN), zoon van Seerp van Osinga en Jel Hermana, werd den 22 November 1580 als Grietman aangesteld, en ontving zijne commissie uit naam van den koning van Spanje, dewijl de Grietenij vacant was door moedwilligen afstand van Goslick van Herema. In 1579 behoorde hij tot de gedeputeerden, wier benoeming door den stadhouder Rennenberg werd goedgekeurd. Hij was een van hen, die het onderling verbond der steden en deelen, na het afschudden van het Spaansche juk, onderteekende en werd in die onrustige tijden in onderscheidene staatscommissien gebruikt. Hij huwde 1 Ebel, wedwe van Popke Wijbes Fokkema, die hem een zoon schonk. 2 Tjemk Mada, dochter van Frans Aebinga van Blya, die den naam van Humalda bij den zijnen had aangenomen, en Anna van Feitsma, bij welke hij drie kinderen had. (3) Ted Haersma zonder kinderen.

Zie *Wapenb.* Aebinga, *Gen.* 6; *Charterb.* D. IV bl. 221; Winsemii *Hist.* bl. 3, 34, 662; van Sminia, *Naaml. v. Grietm.* bl. 270.

OSINGA (SYBRAND VAN), zoon van de vorige, was dijkgraaf van de zuiderdijken van Wonseradeel, en legde zich zeer toe op de verbetering van den waterstaat in zijne grietenij. Tien jaren voor zijne benoeming tot Grietman was hij reeds volmagt ten landsdage wegens Westergoo. In 1618 ontving hij zijne commissie als lid van gedeputeerden en volgde in die kwaliteit in 1620 de lijkstatie van graaf Willem Lodewijk. Twee jaren later was hij lid van de staten-generaal, en overleed in 1623. Hij huwde 1 At Aggema, 2 Luts van Scheltema. Hij woonde te Schettens, op Osingastate, dat hij had laten bouwen.

Zie *Charterb.* D. IV bl. 893, D. V; *Geogr. Woordenb. v. Friel.* bl. 104; *Tegenw. staat v. Friesl.* D. XV. bl. 175; Winsemius, *Chron.* bl. 906 en achter de *Chronyk. Beschrijv. van Friesl.* op *Wonseradeel*; van Sminia, t. a. p. bl. 271.

OSINGA (SYTS VAN), zoon van den vorige, was verscheidene jaren Volmagt ten landsdage, en woonde in die betrekking de begrafenis van Graaf Willem Lodewijk bij. Den 1 Dec. 1619 tot Grietman van Doniawarstal aangesteld, was hij in 1641 lid der Gedeputeerden. Hij deed van de Grietenij afstand ten behoeve van zijn zoon. Hij huwde Tiets, dochter van Tjalling van Sixma, Grietman van Barradeel. Zij woonden te Langewier en hadden drie kinderen.

Zie *Charterb.* D. V, bl. 257—262; Winsemius, *Chron.* bl. 905; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.* bl. 349.

(a) De naam van dit geslacht wordt geschreven: Osinga, Osingha, Ozinga, Oesinga.

OSINGA (Sybrand van), zoon van den vorige, was in 1659 lid van de staten en in 1674 van gedeputeerden. In de eerste betrekking droeg Schotanus mede aan hem op zijne *Kerkel. en Wereldl. Geschied. v. Friesland.* Hij huwde Jacoba, dochter van Apko Tjarda van Starkenborgh, kolonel en gouverneur van Koeverden en Alijd Junius. Hij woonde even als zijn vader te Langeweer en overleed in 1679.

Zie *Charterb.* D. V, bl. 617, 1104; van Sminia, t. a. p. bl. 349.

OSKAMP (D. L.), med. doctor,

schreef:

Afbeeldingen der Artsenij-gewassen met derzelver nederduitsche en latijnsche beschrijvingen. Amst. 1766.

Spec. exhibens nonnulla plantarum fabricam et oeconomiam spectantia. Traj. ad Rhen. 1789 4o.

Tabulae plantarum terminologicae, adjecta systematis Linnaei explicatione, nec non praecipuos vegitabilium characteres eruendi methodo brevissima. L. B. 1792.

Verhandeling over de natuurlijke en ingeënte kinderpokjes, benevens de wijze om zich voor dezelve te behoeden en voor te bereiden. Amst. 1797.

Naauwkeurige beschrijving van den grooten en den kleinen orang-outang, gelijk ook van den gibbon. Amst. 1804 4o.

Waarneemingen der geneeskundige electriciteit; in verschillende omstandigheden. Naar het Engelsch in *Algem. Vaderl. Letteroeff.* 1791, D. I st. II bl. 226.

Duidelijk in 't oog loopend voordeel van de inenting der kinderpokjes in *N. Kunst- en Litterb.* 1797 D. II bl. 154*b*.

Hij beoefende ook de Latijnsche poëzy blijkens zijn *Carmen seculare in memoriam D. J. Oosterdijck Schacht.* Traj. 1792 4o.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 271; *Cat. Bibl. à Roy* T. V p. 2225, 2263.

OSORIN (Joh.), theol. candidaat, dichter in het laatst der 17e eeuw o. a. vóór de *Poëzy* van C. van Overstage. Dordt. 1661. Zijn spreuk was *Haat quaat.*

Zie Heringa, *Lijst v. Dicht.* bl. 69.

OSSANAEUS of OSSANIUS (Johannes Richardus), of Johannes Richards, geboortig van Os, werd hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te Ingolstad in Beijeren (1566—1574), later (1579) keizerlijk kamergerigts-assessor.

Hij gaf in het licht:

Disputatio canonica de Decimis. Ingolstadii 1572 8o.

De emtione et venditione.

Ad. L. *imperium ff. de jurisdict. omn. jud.*

Ad. L. Assiduis, Cod. qui pot. in pign. hab. singularia quaedam.

Ex Auth. Sacr. puber. C. si adv. condita.

Consilii et opis celeberrirna materia.

De remediis adversus iniquam judicis sententiam.

De testamentis.

De jure emphiteutico.

De forma inventarii conscribendi.

De jurejurando pronuntiata.

De contractu societatis.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 552; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 716; van Gils, *Cath. Meijer Memorieb.* bl. 18; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. v. h. Bisdom van 's Bosch.* D. IV. bl. 386; Hermans, *Conspect.* p. 9; Jöcher, Adelung en Rotermund.

OSSENBEEK of OSSENBECK (Jan of Joost van) werd in 1627 te Rotterdam geboren. Na zijne studien te Rome volbragt te hebben, begaf hij zich naar Weenen en vervaardigde er schilderijen voor de kunstgalerij aldaar. Ook bezocht hij andere Duitsche steden en vestigde zich eindelijk te Regensburg, waar hij in 1678 overleed. Hij schilderde in den trant van van Laar (gezegd Bamboche) grotten, transporten, rooverijen en dergelijke, doch zijne kunst is in Nederland schier onbekend. Meer bekend is zijn fraai etswerk. Nagler vermeldt 27 stuks naar zijne eigene teekening, 40 naar andere meesters, en 3 stuks niet door Bartsch beschreven. Op de kunstverkooping van Verstolk van Soelen te Amsterdam (1847) gold No. 228 *Réprésentation d'une grande Fête équestre impériale, donnée à Vienne, une grande planche d'une finesse extrême, et dix autres, plus petites, iuconnues à Bartsch et Rigal, extremement rare* ƒ 130.

Zie Weyerman, Houbraken, Immerzeel, t. a. p; Kramm, t. a. p. Pelkington, *Dict. of painters;* Descamps, *Le vre des peintres. Holl.* T. II p. 143, *Nouv. Biogr. gén.*

OSSENBERG ( ) Wij weten alleen uit Abcoude dat hij schrijver is van een werkje getiteld: *Voornaamste belofte.* 's Hage 1719 8o.

Zie *Naamreg.* bl. 272.

OSSENBROEK of NAREBROEK. Deze Hollandsche ritmeester wondde Condé bij den door- en overtogt van den Rijn (1672) met een pistoolschot aan zijne hand. Deze wond was de eenige, die hij in al zijne veldtogten heeft bekomen, en van veel gewigt, wijl zij hem een tijd lang buiten gevecht stelde, en den aanslag op Amsterdam verhinderde.

Zie Voltaire, *siècle de Louis XIV;* Bosscha, *Neêrl. heldend. te land* bl. 60, 61. Beckhoff, *Geschied. v. Friesl.* bl. 266, 470; Nyhoff, *Bijdr.* D. I bl. 93.

OSSEWEIJER ( ) gaf in 't licht:

Reize van Gustaaf III, Koning van Sweeden, door Holland. Amst. 1780 6 st. in 8o.

Zie *Bibl. Hulthem.* No. 22874.

OSORY (Daniel Baron d'), een Ier van geboorte, kolonel van een regement paarden binnen Rijnberk, den gouverneur Jan van Baspim als medebevelhebber toegevoegd, verraadde deze vesting (1672) aan Frankrijk en werd ter dood veroordeeld. In zijn vonnis wordt hij beschuldigd dat hij een Edelman van den bisschop van Straatsburg, neef zijner huisvrouw, en een vijandelijken trompetter, gedurende de belegering van Rijnberk, toegang verleend, met den hertog van Duras, bevelvoerende in 't Fransche leger, op de brug voor Rijnberk, heimelijk gesproken en daarna zeer op het overgeven der stad gedrongen had.

Zie Valkenier, *Verwerd Europa* D. II bl. 376 volgg. *Ontroerde Nederlandt door de wapenen des konings van Vrankrijk* (Amst. 1674) D. bl. 140; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV bl. 68; Bosscha, *Neêrl. heldend. te land.* D. II bl. 58.

OSORIO (Don Gabriel) of d'OSINO, redde als kind door zijne getuigenis het leven van Philips Willem van Nassau, broeder van prins Maurits, toen hij den kapitein van zijn wacht, om eene beleediging tegen zijn vader het vengster had uitgeworpen, waarbij Osorio tegenwoordig was. De prins bewees dezen Osorio altijd groote verknochtheid, hield hem bij zich tot zijn dood, en liet hem na waarvan hij als edel man kon blijven leven.

Zie Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. IV bl. 255; *Navorscher* D. VII bl. 201.

OSTADE (Jacobus van), zoon van Hendrik van Ostade en van Johanna Steeneik, te Haarlem, waar zijn vader koopman was, den 8 Maart 1677 geboren, bezocht de Latijnsche school aldaar, ontving later nog onderwijs van den predikant Hasius in 't Hebreeuwsch en van van Zurck in 't Grieksch, waarna hij in 1693 naar de Utrechtsche hoogeschool vertrok en den titel van phil. doctor verwierf. Na voleindigde studien werd hij in 1700 predikant in den Wieringerwaard, in 1707 te Ilpendam, in 1708 te Purmerend en in 1716 te Gouda, waar hij den 18 Julij 1745, in den ouderdom van ruim 68 jaren, overleed. Hij huwde (1) Gisberta Cossius, dochter Fredericus Cossius, predikant te Oost-Zaandam (2) Geertruida Schorrenburg, dochter van Dirk Schorrenburg en Maria Stompwijk.

Hij gaf in het licht, behalve eene Ned. overzetting van het werkje van Dilton, *over de opstanding* Amst. 1729 8o.:

Verklaring over de profetie van Ezechiel, in het Eng. beschreven door William Greenhil. In de Nederd. tale overgezet en door ingevlochte ophelderingen verrijkt. 's Hage 1736 4o.

Christelijke Godsdienst.

Ook schreef hij eene voorrede vóór Nieuwentijt's werk tegen Spinoza. Amst. 1724 4o.

Zie Veeris, *vern. Kerk. Alphabeth.* bl. 149, 160; Braus, *Kerk. Reg.* bl. 67; *Boekz. d. gel. Wereld* 1716 b bl. 555, 1736, a bl. 599, 1745 b bl. 477; Abconde, *Aanh.* bl. 154; Adelung en Rotermund.

OSTADE (ANDREAS VAN), een der grootste meesters van de Hollandsche school, werd in 1610 te Lubek geboren, bragt zijn meesten tijd te Haarlem en Amsterdam door, en was een leerling van Frans Hals, wiens onderwijs tegelijk door Adriaan Brouwer werd genooten. Beducht voor de geweldenarijen der Franschen, met welke Holland in oorlog was, maakte hij zijne goederen te gelde en nam in 1662 de reis aan naar Amsterdam. Konstantijn Senneport, een voornaam kunstliefhebber, deed hem van besluit veranderen, en nam hem in zijn huis. Het was hier dat Ostade die kunstig gekleurde teekeningen vervaardigde, die Johan Witzen naderhand met nog eenige teekeningen van van Balten voor *f* 1,300 00 kocht. „De onderwerpen" schrijft Immerzeel" door van Ostade behandeld, bestaan schier uitsluitend in voorstellingen uit het gewone leven der bouwlieden. Hij vertoont ons dezelve, nu eens dat zij in de open lucht in het lommer van eenen hoogbejaarden boom of het dartelend groen van een herbergsprieel aan hunne kermisvreugde den vrijen teugel geven, en dan weer binnens huis zich vermaken met zingen, drinken, rooken, spelen, vrijen, kouten. Soms ziet men hen in vrolijken dans op den klank der krassende dorpsviool rondspringen, of het hoofd, door den drank verhit, en in twist geraakt, elkanderen te lijf vallen. Ook nam hij wel eens tot onderwerp een boerenschooltje, eene schilderswerkplaats, een vischmarkt, enz. en al dat hij afmaalde mogt een zuivere afdruk der natuur heeten, want hij hield zich gemoedelijk aan het leven, en had eene diepe studie van de schilderachtige uitwerkselen van het licht gemaakt, waarvan hij zóó voordeelig en oordeelkundig partij wist te trekken, dat alle zijne schilderijen een waarlijk tooverachtig effekt hebben. In het koloriet zoowel als in de behandeling van het penseel, werd hij door niemand overtroffen. Zijne schilderijen zijn sieraden der voornaamste kabinetten".

Het koninklijk kabinet te 's Hage bezit van hem een rijk met figuren gestoffeerd *Buiten-* en een dito *Binnenhuis*, het museum te Amsterdam een *Boerengezelschap* voor een boerenwoning zittende en een *Werkplaats van een schilder*. Het is merkwaardig dat zijne in de natuur zoo afzigtelijk gekozen onderwerpen gansch Europa door op den hoogsten trap der beschaving, als de meest gevierde kunst, de waardigste plaats vinden, waaromtrent Taillassin, die met den uitbundigsten lof over Ostade uitwejdt, het volgende zegt: „*beaucoup de vérité et l'imitation énergique de ce qu'il y a de plus laid et de plus ignoble dans la forme des hommes, font le caractère distinctif de son talent très original, soit qu'il cherche cette espèce de perfection, soit que telle fût sa manière d'imiter la nature, sans qu'il s'en doutât; aucun peintre n'a été aussi loin que lui dans cette singulière route; il est dans la forme, le contraire parfait des statues antiques, et il s'est élevé jusqu'au sublime de laideur*", Vroeger werden er mindere thans aanzienlijke prijzen voor de schilderijen van Ostade besteed. In 1765 werd (Cat. van P. Terwesten bl. 205 en bl. 222) voor een *kapitaal Wintergezigt langs eene stad met verscheiden narre- en vragtsleden* te Amsterd. voor *f* 24 verkocht. Een *Binnenhuis* gold in 1799 *f* 4,163, in 1797 *f* 8,250, in 1802 *f* 3.878. in 1844 *f* 16,632, een *Hollandsch huisgezin* aldaar in hetzelfde jaar *f* 15,640; een *Boerengezelschap* (Cat. J. Gildemeester, Amst. 1800) *f* 2700 gold in 1844 (Cat. Feuriee te Londe) *f* 17,040. Op de verkooping van van Saceghem te Brussel, in 1851, werd een stuk van hem voor 58,000 francs verkocht, hetzelfde stuk in 1857 op de verkooping van Th. Patureau te Parijs voor 51,500 francs afgestaan. In 1810 werd op de verkooping van de Smeth voor een *Boeren-buitenhuis* *f* 4 600,00 en voor een dito *Binnenhuis* van dezen meester *f* 6.000,00 betaald. De heer Nieuwenhuijs kocht op de verkooping van prins Galitzin te Parijs in 1825, een *Boeren-binnenhuis*, in 1656 vervaardigd, voor 13,050 francs. Diezelfde kunstkooper kocht in 1827 van John Deut een *Herberg met dansende boeren en boerinnen* van van Ostade voor 465 guinjes *f* 5,586. A. van der Hoop te Amsterdam betaalde voor eene schilderij van van Ostade, afkomstig uit het kabinet van de hertogin van Berry, ongeveer *f* 8,000.00. Ook worden er hooge prijzen voor teekeningen van van Ostade gegeven: een in sapverw, bekend onder de naam van de *Klosbaan*, in het kabinet van den baron Verstolk van Soelen te 's Hage, gold *f* 2,405,00, op de verkooping van Clausin te Parijs, *een Rooker*, *f* 88, een *Binnenhuis* *f* 362, *Reizende Muziekanten* *f* 765, *Trictracspelers* *f* 599, *drinkende roovers* *f* 640. In 1844 werd *f* 3.440 voor een compleet stel van zijn etswerk besteed. Er bestaan van hem, volgens Bartsch, 50 stuks prenten, die de jaarmerken dragen van tusschen de jaren 1647—1679. Op de verkooping van den Grave von Fries, werd een exemplaar met varianten, portretten, enz. bestaande uit 101 stuks met prentjes van Dusart en Bega voor *f* 700,00 verkocht. In Smith's *Catalogue raisonné* vindt men een volledige beschrijving van ongeveer 380 schilderijen van van Ostade. Op eene schilderij in de Louvre, door hem geschilderd, komt hij met zijn gansche familie, ouders, vrouw en kinderen voor. Zijn portret, daarnaar genomen gaat in lithographie uit, in 1823 door Hesse te Parijs geteekend. Anderen vermelden Kramm en Muller. Hij overleed te Amsterdam in 1685.

Zie Houbraken, Weijerman, Immerzeel, Kramm, Nagler, Schwartz, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; *Biogr. Univ. Bibl. générale; Convers. Lex*; Smith, *Catal. rais. of the works of the Dutch and Flemish Masters vol. I and supplement. Galèrie d'Aremberg à Bruxelles* p. 47; Burger, *Trésors d'Art. exposés à Manchester* in 1657 p. 113; Taillasson, *Observat. sur quelques grands peintres* p. 222. *Supplément au Peintre Graveur de Bartsch; Catalogue raisonné de toutes les estampes qui forment l'oeuvre gravé d'Adrian van Ostade, par L. E. Faucheux, membre de la société d'Archéologie Lorrain.* Paris 1862; Descamps, *La Vie des peintres Hollandais.* T. II; Pelkington, *Diction. of paintres*, Huber et Rost, *Manuel des amateurs de l'art*; Joubert, *Manuel de l'amateur d'estampes*; Charles Blanc, *Hist. des peintres* liv. 8—9 *école hollanaise* No. 31, 32; Collit d'Escury, *Holl. roem* D I bl. 110, 111. *Kunstblad*, 1844 No. 30; *Konst- en Letterb.* 1844 No 37. Muller, *Cat. v. portr.*

OSTADE (ISAAK VAN), broeder van den vorige, is, volgens Immerzeel, in 1613 te Lubek geboren en in 1671 gestorven, doch Bryan Stanley wil dat hij in 1617 geboren en in 1654 overleden is, 't geen Kramm aannemelijker acht. Hij werd door zijn broeder in de kunst opgeleid, en, schoon hij diens geestigen trant van schilderen volgde, doet zich voor het oog van den kenner veel verschil tusschen de beide meesters op. Volgens Immerzeel is hij oorspronkelijk in soort van ordonnantiës en koloriet. Men vindt van hem vele landschappen en bevrozen vaarten en rivieren met wagens, paarden, rijk van beeldjes, goed en natuurlijk geteekend en gekarakteriseerd, maar minder uitvoerig bewerkt dan de figuguren en de schilderijen van zijn broeder. Voor een landschap van hem, gestoffeerd met boeren en boerinnen, paarden en schapen, werd op de verkooping van de Smeth *f* 5,050,00 en voor een *Dorpsgezigt* met een dorpsherberg en verscheidene figuren op den voorgrond op de verkooping van prins Galitzin in 1825 te Parijs 13,150 francs betaald. Op Robins verkooping in 1801 gold een stuk van hem *f* 4,392 en in 1837 *f* 15,672. In den catalogus van Smith, vindt men de beschrijving van nagenoeg 112 bekende schilderijen van van Ostade. Vele zijner schilderijen zijn in plaat gebragt Merkwaardig is een werk in houtsnede, naar zijne teekeningen, *Boeren, satiriek en komiek als dieren voorgesteld*, 36 bladen, met den titel: *XXXVI aardige figuren, geinventeert door Isaak van Ostade, tot Haarlem J, Enschedé exc.* zonder naam van graveur.

Men meent dat hij ook geëtst heeft als het *Luizenknipstertje* en *een boer die watert, bij een grooten boom*, die echter sommigen aan A. van Ostade toeschrijven, gelijk ook de plaatjes in *Jan van Elslands gezangen, of het vrolijk gezelschap der Negen Zanggodinnen*, waarvan de in 1717 de 3e in 1730 de 4e 1738 de 5e druk te Haarlem verscheen. Op de verkooping van van der Marck te Leyden in 1773 is zijn portret met de pen in O. I. inkt gewasschen, verkocht. In de *Navorscher* D. V. bl. 72 wordt melding gemaakt van 2 portretten van hem, het eene geteekend door A. van Ostade, het andere waarschijnlijk door van Noord of Ielgersma daarnaar gevolgd. Beide naar het geschilderde portret van A. van Ostade, waarbij opgegeven. wordt als zijn geboortejaar 1621 en dat van zijn overlijden 1657.

Zie Weijerman, Houbraken, Immerzeel, Kramm, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Univ. Nouv. Biogr. génér; Convers. Lex.*; Descamps, *La vie des peintres Allemands et Hollandais* T. II p. 17—21; Smith, *Catalogue* etc. Paillot de Montabert, *Traité complet de la peinture*. (Paris 1819) T. VIII p. 303, 305; Gersaint, *Catal. du Cabinet de l'Orangère*; Lebrun, *Galérie des peintres Allemands, Hollandais etc.*; W. Burger, *Exhibition des trésors de l'art à Manchester*, in *le Siècle du* 28 *Juillet* 1857; Deperthes, *Hist. de l'art du paysage*. (Paris 1822) p. 227; Charles Blanc, *Histoire des peintres liv.* No. 120, 121. *école Hollandaise*. No. 48, 49.

OSTENDE (JAN VAN), de eerste hervormde leeraar te Antwerpen. Hij had den bijnaam "Fremken" en was uit Vlaanderen. Hij vlugtte uit Gend, bij gelegenheid eener hevige vervolging, werd later te Antwerpen gevangen en in Oct. 1551 verbrand. Gedurende zijne gevangenschap schreef hij brieven aan de predikanten der Nederlandsche gemeenten te Londen, inzonderheid aan Maarten Micron. De vragen die hem in zijn kerker werden gedaan en zijne antwoorden zijn opgeteekend, en tot ons gekomen.

Zie Haemstede, *Hist. d. Martel.* (1556) bl. 242—245; Uijtenhooven, *Geschied. d. Herv. Kerk te Antwerpen* bl. 92, 93; Kist en Roijaards, *Kerk. Archief* (eerste serie) D. VI, bl. 49, 50.

OSTENDORPIUS (JOHANNES) onderteekende de statuten der Synode te Wezel, 1568. Waarschijnlijk is hij dezelfde met Johannes Ortendorpius, dien Geldenhauer in 1525 te Deventer bezocht, en die door dezen een zeer geleerd man werd genoemd.

Zie Kist en Roijaards, *Archief* (eerste serie) D V bl. 459, D IX, bl. 511.

OSTENS (JACOBUS), predikant bij de doopsgezinden te Rotterdam, overleed in 1679.

Hij schreef:

Animadversiones in confessionem G. Allendorp etc.

Sol pacificus.

Vreede Zon 1666.

Liefdens Zon. 12o.

Aanteekening over de beleidenisse van G. Allendorp, A. van Heuven, Io. Andrae en Wilh. v. Maunk, waarin de leer der Mennoniten tegen C. Gentman verdedigd wordt. 1665 8o.

Zie Jöcher, Adelung. Abcoude, *Naamr.* bl. 155.

OSTENS (GIJSBERTUS) was predikant bij de Remonstransche Broederschap, sedert 1696 te Hoorn en na 1708 te Amsterdam. Hij stierf den 24 Junij 1741. In 1715 bezorgde hij eene vierde uitgave van Limborchs *Theologia christiana*.

Zie Tideman, *de Remonstr. Broederschap* bl. 229, 249, 370; Rogge *Bibl. d. Remonstr. gesch.* bl. 184, Jöcher.

OSTENHAERN of OOSTERHAERN (NICOLAAS) in 1612 predikant te Noorden, in 1619 ontzet.

Hij schreef:

Geestelijcke Medicynwinkel. Amst. 1647 12o, door anderen aan Henricus Oosterhaern toegeschreven.

Zie Abcoude, *Naamreg.* bl. 272; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 140.

OSTENS (JOH. JAC.) schreef:

Oratio de laudibus Hippocratis. Amst. 1737, 4.

OSTRUM (P. VAN), dichter uit de tweede helft der 17e eeuw, wiens spreuk was: *keur baart angst.* Men vindt een gedicht van hem vóór P. Bor. *Oorsp. der Nederl. Oorlog.* Amst. 1679.

Zie Heringa, *Lijst der Dichters*, bl. 69.

OSTOROD (CHRISTOPHORUS), een Duitscher en Andreas Voidovius, een Pool, kwamen in Augustus 1618 te Amsterdam. Zij behoorden tot de Socinianen of Unitarissen. Op verzoek der predikanten werden hunne boeken en papieren in beslag genomen en op 't stadhuis gebragt, wijl zij meenden "dat zij valschheden en lasteringen inhielden en de eigenaars verandering in de religie zochten aan te rigten." Deze beweerden het tegendeel en eischten hun eigendom terug, doch te vergeefs. De regering van Amsterdam zond de boeken naar Leyden om door de hoogleeraren onderzocht te worden. Deze oordeelden, "dat zij ketterijen dreven genoegzaam overeenkomende met de Turksche leer." De Leydsche wethouders zonden ze hierop aan de raden der staten van Holland, die de zaak voor de vergadering der algemeene staten bragten. Ondertusschen wisten de professoren het onder de hand zoover te brengen dat men de beide mannen zoo spoedig mogelijk het land liet ruimen, en de staten besloten de boeken in 't bijzijn der eigenaars de 9 van Herfstmaand v. d. j. in 't kantoor der Generaliteit te laten verbranden en de eigenaars aan te zeggen binnen tien dagen uit de vereenigde landschappen te vertrekken. Te gezetter tijde werd het vuur om de boeken te verbranden aangelegd, doch de eigenaars verschenen niet, ook werden de boeken niet verbrand, maar sommige heeren namen ze uit nieuwsgierigheid mede. De staten schreven ten zelven tijd aan alle de landschappen, dat men op de personen van Ostorodus en Voidovius zou letten. Zij bleven echter nog een wijle tijds in 't land, inzonderheid in Friesland, daar zij een verantwoording opstelden en heimelijk lieten drukken. In deze schriften aan de staten gerigt, verdedigden zij hun gevoelen tegen het oordeel der professoren, met beklag „dat se 't onrecht waren veroordeeld; omdat men hen en hunne boeken, op het oordeel van 3 of 4 theologanten, zonder hen te hooren, had veroordeeld". „Maar dat al te haastig oordeel wijten wij U. L. H. niet zoozeer als wel Uwe theologanten, want gij zijt zoo van hen onderwezen". „Langs dien weg, meenden zij, ging men de menschen om geloofszaken ten viere."

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. XXXV bl. 17; Uitenbogaert, *Hist.* bl. 307—309; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I bl. 339, 440.

OSWALD I, heer van den Berg of 's Heerenberg, zoon van Willem II, werd geboren 28 Februarij 1442; Hertog Arnold van Gelre hield hem ten doop. Na zijne vaders dood werd hij door den Hertog van Kleef beleend met Millingen, Bijland en Loel. Hij voerde in 1474 een zwaar regtsgeding met den deken en het kapittel te Emmerik over de erfpacht van Pannerden; in 1486 werd hij door den keizer tot Rijksgraaf verheven. In dit zelfde jaar kocht hij de halve hoogheid van Wisch, gelijk ook de heerlijkheid Homoet. Hij stierf in 1506. Zijne vrouw was Elisabeth, gravin van Meurs, bij welke hij zes kinderen verwekte. Zonderling is het dat er niet van dezen graaf, gelijk van zijne opvolgers, munten aangetroffen worden.

Zie na Tadama en van Spaen, v. d. Chijs *de Munten den Heeren en Steden van Gelderland* bl. 211 en 212.

OSWALD II, graaf van den Berg of 's Heerenberg, zoon van den in 1511 overleden graaf Willem III, werd in 1525, nog minderjarig, beleend met de Geldersche leenen, gelijk ook met de Kleefsche. Hij kocht in 1545 den Nijenborg en verscheidene andere goederen onder Randwijk, Keteren en elders in de Betuwe. Hij leefde in bloedige veete met Heer Joachim van Wisch en overleed te Zutphen den 10 Mei 1546, in den ouderdom van slechts 38 jaren. Hij was gehuwd met Elisabeth van Dorth, weduwe van Johan van den Horst, welke in 1545 stierf. Zij hadden 4 kinderen. De eenige muntsoort, van hem meer voorhanden de Oswaldusdaalder (waarschijnlijk liet hij geene andere vervaardigen) is afgebeeld in v. d. Chijs *de Munten van Heeren en Steden van Gelderland*

Zie v. d. Chijs *de M. d. H. en St. van Geld.* bl. 214, 215.

OSTERWIJK (JAN VAN) of Johannes Ostervicanus, rector van het vrouwen klooster te Gorcum, een der Gorcumsche martelaren. Hij was 70 jaren oud toen hij, op bevel van Lumeij, kort na middernacht tusschen den 9 en 10e Julij 1572 buiten de Briel aan een galg werd opgehangen.

Zie Opmeer, *Hist. Martyr. Batavic.* p. 29; Fruin, *de Gorcumsche Martelaren*; Muller, *Cat. v. portr.*

OTBERTUS of OBERTUS volgde Henricus I in 1091 als bisschop van Luik op en bestuurde het bisdom tot 1119. Onder hem is in 1095 door Godfried van Bouillon, met zijne beide broeders Balduinus en Eustatius de eerste kruisvaart naar het H. land begonnen. Bij deze gelegenheid verkocht Godefridus zijn hertogdom van Bouillon aan het bisdom van Luik, welke kerkvoogden sedert den titel van hertogen van Bouillon gevoerd hebben. Otbertus verkreeg

ook nog andere bezittingen voor zijne kerk. Men leest wegens dezen kerkvoogd dat hij in 1103 de overblijfselen van de H. **Oda** te St. Odenrode verheven en aan de vereering der geloovigen voorgesteld heeft. In het jaar 1130 rigtte hij in de stad Luik twee nieuwe parochiekerken op, namelijk van den H. Hubertus en van de H. Fides of St. Foy. Ook bevestigde hij in 1111 de abdij van den H. Laurentius bij Luik in het regt van begeving der kanunniksdyen in het kapittel van Ayncourt. Ten tijde des bestuurs van **Otbertus** viel de scheuring der kerk voor, die door keizer **Henricus** IV is bewerkt. **Otbertus** koos de zijde des keizers, doch verzoende zich, na diens dood (1106), weder met den paus. De vermaarde abtdij van Rolduc, waaronder het klooster van Hooydonk te Nederwetten heeft behoord, nam onder dezen kerkvoogd in 1104 een begin, en hare kerk werd den 13 Dec. 1108 door **Otbertus** plegtig ingewijd.

Zie Chapeauville, *Gesta Leod. Eccles.* T. II p. 45; Miraei, *Dipl.* T. III p. 28; Ernst, *Hist. du Limbourg* T. II p. 284, 295; van Gils, *Cath. Meijr. Memorieb.* bl. 23, 24; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Bosch* bl. 39, 40.

OTERDOOM (J.) te Bellingwolde, schreef:

Ontwerp van handleiding tot een geestelijk A. B. C. Lees- en Rekenboek. Gron. 1802 4o.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I bl. 101.

OTGER of **OTGERUS**, diaken, uit Schotland, een der eerste Evangeliepredikers, die in de 8ste eeuw met zijne beide vrienden **Wiro** en **Plechelmus**, in het Limburgsche, Geldersche en Overijsselsche niet onvruchtbaar arbeidde. Zij bragten hunne laatste levensdagen op den Pietersberg bij Roermond door. Hunne namen en relieken bleven bij onze voorvaders in eere, vooral te Utrecht, Oldenzeel en Roermond.

Zie Ghesquieri, *Acta ss. Belg.* T. V p. 358, ss. VI p. 214, ss. 219, ss. *Bat. S.* T. I p. 109; Moll, *Kerkgesch. van Nederl. vóór de Herv.* D. I bl. 127; *Overijss. Almanak voor* 1846 bl. 36; van der Chys, *Munten van Overijssel* bl. 11.

OTGER of **OTGERUS** was muntmeester te Brussel, in de wijk van St. Pieter en wel waarschijnlijk in de 1e helft der 11e eeuw. Een door hem bezorgde denarius of denier is het eerst uitgegeven door prof. **van der Chys** in zijne *Munten Hertogdommen Braband en Limburg* pl. I No. 9.

OTHILDE, dochter van **Henrik** (volgens anderen van **Frederik**, hertog van Saksen, gemalin van Graaf **Dirk** V van Holland, moeder van **Floris** II en van **Machteld**, volgens de *Holl. Chronyk*, hertogin van Orleans.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D II bl. 193; Bilderdijk, *Vad. Gesch.* D. II bl. 32; van der Chys, *de Munten der Graven van Holland* enz. bl. 26; Kist en Royaards, *Kerkel. Archief.* D. VI bl. 273 (eerste serie.)

OTHMAR of **OTHIMAN** zoude den naam gegeven hebben aan **Ootmarsum**, dat eigenlijk *Othimarsheim* (de heim van **Otterman**) geheeten zal hebben.

Zie Molhuijsen, in den *Overijss. Alm.* voor 1838 en van der Chys, *de Munten van Overijss.* bl. 29.

OTHO (JOANNES) van Brugge, onderwees aldaar en later te Gend de jeugd in het Grieksch en Latijn. Omstreeks het jaar 1567 verliet hij om der godsdienstwil zijn vaderland en begaf zich naar Duisburg, waar hij als schoolarch de opvolger en medewerker van zijnen vriend en stadgenoot **Georgius Cassander**, in 1566 te Keulen overleden, gezegd wordt geweest te zijn. Hier arbeidde hij voor de schooljeugd en het belang der hervorming en overleed hij 1581. Zijn dood werd door zijn dochter in een Epitaphium verheerlijkt.

Men heeft van hem:

Introductio in Historiam Romanam cum Breviario Sex. Ruft. Brugis Fland., 1565 8o.

Apopthegmata et praecepta VII Sapientum, Graeco-Latina, Typis Plantini in 8o.

Grammatica linguae Latinae. Coloniae.

Sententiae insigniores et Apopthegmata illustriora S. Scripturae Ibid.. 1571.

Descriptio brevis eorum, quae a S. P. Q. Gandavensi Philippò Austrio et Carolo V exhibita fuere. Anno 1549.

Topographia ac chorographia urbis Gandensis.

Hij gaf ook in het licht: *Luberti Hautschilti, Abbatis, S. Bartholomaei Eeckhoutani Vaticinium, toti Flandriae fatali.* Anno 1548 *inctoatum.*

Ook zette hij uit het Grieksch de volgende werkjes van **Plutarchus**, in het Latijn over: *De puerorum institutione, cum scholiis; De complurium amicitia* en *Commentaria duo de esu carnium* in 1555 en 1556 te Gend in 4o. gedrukt

Zie Franc. Sweertii, *Ath. Belg.* p 468; Val. Andreas, *Bibl. Belgic.* p. 546; Mart. Hanckius, *de Scriptoribus Rer. Romanar* CLXV p. 236, 237; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 707; Saxe, *Onom.* T. III p. 231, 232; A. Calkoen, *Spec. G. Cass. vit.* p. 57 seqq.; Kist en Moll, *Kerk. hist. Archief*, D II, bl. 420.

OTHO of **OTHONIA** (JOHANNA), te Gend geboren, dochter van den vorige, huisvrouw van Mr. **Willem Maryart**, advocaat voor den Hove van Vlaanderen. Zij ook verliet om der godsdienstwil haar vaderland. Zij keerde waarschijnlijk naar Gend terug en vertrok van daar naar Straatsburg, haar sterfjaar is onbekend. Zij beoefende de Latijnsche poezy. Gaf in het licht:

Carminum diversorum Libri II. Argentorati. 1616 4o.

Poëmatia sive lusus extemporanei. Antv. 1617 8o.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 540; Foppens, t. a. p. 707 Kist en Moll t. a. p. bl. 422 volgg.

OTHONIS of **OTTONIS** (JOHANNES), paedagoog der kinderen van den aartshertog **Leopold**, gouverneur van Belgie, later door diens voorspraak, kanunnik der Cathedrale kerk te Gent. Volgens **Foppens** schreef hij in het Fransch *De educatione heroica Magnatum.* Brux. 1655 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 708.

OTHONIS, **OTTHONIS** of **OTTENS** (GERARD), werd 23 Maart 1592 niet, gelijk **Backer** wil, te 's Hertogenbosch maar te Maren geboren. Hij trad den 15 Jan. 1619 te Mechelen in de orde der Jesuiten, en werd missionaris in Holland. Hier werd hij gevangen gezet, vertrok na zijn ontslag naar Antwerpen en overleed omtrent 1680. Hij heeft ascetische werkjes, waarschijnlijk alle in de Vlaamsche taal, geschreven. De volgende worden door **Sotuellus**, **Foppens**, **Jöcher** en **Backer** vermeld:

De fine hominis et regno Dei. Lovanii 1616, 16o.

Clavis coeli de Amore Dei et contritione. Lovanii, 1617, in 16o.

Apopthegmata de vitiis superandis et acquirendis virtutibus. Antv. 1618, 16o.

Coelum extra coelum, de attributis Dei. Lovan. 1618, in 16o.

Deliberatio de statu vitae deligendo. Lovanii. 1618. 16.

Dies diurnus seu praxis omnia opera diurna bene peragendi. Lovan. 1618, in 16o.

De gheestelycken onder-wijzer der devote zielen door den salighen Franciscus de Sales, Prince ende Bisschop van Geneven. 't Samen 7 Goddelicke gebeden op 't Ghebedt des Heeren, uyt de Francoise tael in 't Nederduijtsch over-ghestelt. Antw. 1648, 12o. 1662 (3e dr.) 1676 in 24o.

De amatoribus crucis. Lovan. 1649. in 16o.

Excitator languidorum. Lovan. 1650 in 16o.

Hemelen buyten Hemel, met sekere en oprechte Middelen om in den oprechten Hemel voor alle eeuwickheyt te gaen, aen alle gheestelycke Persoonen, ende die de salicheydt haerer zielen beminnen toegheeygent. Antw. 1670. kl. 12. Leuv. 1622 in 16o.

Praxis utendi exercitiis S. P. N. Ignatii. Lov. 1653 in 16o.

Schole van 't verschil des Gheloofs om, op korten tijdt, ende met luttel arbeijt, al te weten, dat de ware religie, kerke, ende gheloof belangt, wordt uytghegeven door ...... tot Leuven. 1655. in 12o.

Regula Virginum sacrarum Antv. 1655 in 12.

Horror peccatorum. Lovan. 1658, in 16o.
Coelum venale. Antv. 1665, 16o.
Deus bonus aeque ac suavis. Antv. 1666, in 16o.
Thesaurus ad ditescendum cito in coelestibus. Antv. 1669 in 16o.
Vita Genovevae ex Gallico Belgice reddita. 562.

Zie Aug et Alois de Backer, *Bibliothèque des Écrivains de la compagnie de Jesus.* 5e serie. *Bibl. Script. societ. Jésu;* Foppens *Bibl. Belg.* T. I p. 359; Jöcher; Coppens en van Gils *N. beschrijv. v. 's Bosch* D. IV bl. 369.

OTT (J. C.) schreef:
Diss. de affectibus caloris et frigoris atmosphaerae in C. H. L. B. 1749.

Zie *Catal. C. H. a Roy.* T. II p. 551.

OTTEN (Thomas), gereformeerd predikant te Sittart in 't land van Gulik, gaf in het licht:
Een gezigt van de toekomende dingen tot aan het einde der wereld, van den Heere vertoont aan een van zijn onwaardigste dienaren in 't jaar ons Heeren 1688. *Nu tot opwekkinge van Gods kerke uitgegeven en met aanmerkingen, zoo wegens 't gezigt, als in zijn H. Woord gedane beloften en deszelver tijd.* Utrecht 1693 in 12o.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.*, Rabus, *Boekz. van Europa.* 1693 b bl. 535.; Paquot, *Mém.* T. 1, p. 345.

OTTENS (Frederik) leefde te Amsterdam in den eerste helft der 18e eeuw en maakte zich als teekenaar, graveur en etser bekend. Kramm stelt hem hooger dan Immerzeel, die schrijft dat hij in den stijl van Punt graveerde. De eerste vermeldt zijn *portret van F. Halma*, naar de schilderij van A. Boonen en *de afneming van het kruis* naar J. Jouvenet in 4o. Ook graveerde hij Christiaan Huyghens. Hij etste geestig, waarschijnlijk naar de teekeningen van L. Backhuysen. In de *Algemeene Geschiedenis* van *Suikers en Verburgh* komen vele door hem naar zijn eigene teekeningen gegraveerde portretten voor.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm t. a. p.; Muller, *Cat. v. portr.*

OTTENS (Jan), tijdgenoot van den vorige, beoefende mede de graveerkunst. *De vier Elementen* en *Mannen- en Vrouwenhoofden* naar F. Breughel zijn door hem gegraveerd.

Zie Kramm t. a. p.,

OTTENS (Rein), beroemd kaartgraveur te Amsterdam, gaf benevens van Keulen, Donker en de broeders Valk, verbeterde kaarten van Rusland, zoowel als van vele andere landen. Ook gaf hij gezamentlijk met Josua Ottens te Amsterdam een Atlas in folio uit, en met zijn broeder Jan graveerde hij in 1739 de groote kaart van Friesland, in 6 bladen, door J. Hegelin van Claerbergen namens gedeputeerde staten uitgegeven. De Maats. van Ned. Letterk. te Leijden bezit van hem:
Nova ac. verissima urbis Petersburg — ac regionis circumjacentis delineatio a Reino Ottens, geographi Amstelaedamensi, in lucem edita. Amst. (voor 1725) fol.

Zie Scheltema *Rusland en de Nederlanden* D. IV, bl. 194; mr. Bodel Nyenhuis en Eekhoff, *de Alg. Kaarten van Friesland,* bl. 62. *Cat. de Maats. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 943.

OTTERBEIN (Daniel Eberhart), predikant te Emmerik, later garnizoensprediker te Bergen in Henegouwen, waar hij omstreeks 1825 moet overleden zijn. Hij maakte zich verdienstelijk door uit het Hoogduitsch te vertalen en uit te geven eene nieuwe verzameling van uitgelezene gezangen ten dienste der hervormde gemeente van Cleve, Gulik en Berg en Mark, mogelijk dezelfde met
CCCLXXIV *Kerklijke Gezangen der Hervormde Gemeenten van Cleve, Gulik, Berg en Mark, in 't Nederduitsch berijmd door A. Velingius en D. E. Otterbein.* Amst. 1798, 8o.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.; Cat. der Bibl. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 108.

OTTERBOS of Otterbosch (L.) schreef:
De Geestelijke Mensch, Amst. 1727, 8o.

Zie Abcoude *Naamr.* bl. 272; Mourik, *Naamrol der Godgel. schrijv.*

OTTEREN (Hubert van), te Luik geboren, bloeide omstreeks 1713. Hij graveerde de platen voor *Rob. Morison plantarum historia universalis Oxoniensis Pars secunda.* Oxonii 1680—1699. *seu* 1715 en de *Memorie delgi academici gelati de V. Zani*, en *Hieromymus de Proetis eques.*

Zie Kramm t. a. p.

OTTEVAEN (August) werd in 1809 te Everghem geboren en door E. J. Verboeckhoven in het vak van beestenschilderen opgeleid. Hij vestigde zich te Parijs, en overleed 5 Augustus 1856 te Gend in den ouderdom van 47 jaren. Zijn kunst is in de kabinetten in Frankrijk en Belgie te vinden.

Zie Immerzeel t. a. p.; Kramm t. a. p.

OTTHEZ (Frederik). Zijn naam leest men onder een brief van Diderik van Sonoy 24 Julij 1573 uit Medemblik aan den Prins, waarin hij op mistroostige wijs over den toestand der zaken schrijft.

Zie Bor, *Oorspronk*, enz. B. VI bl. 326; 's Gravesande, *Hist. Aaneenschakeling*, bl. 336, 337.

OTTING (Johannes Wenceslaus van), in 1710 geboren, werd in 1730 predikant te IJzendijke, in 1735 te Werkendam, in 1739 te Vlaardingen, in 1755 te Breda, waar hij in 1788 emeritus werd en 16 Dec. 1792 stierf, oud ruim 83 jaren Hij schreef:
Verklaring over Psalm LXIII in IX. Leerredenen. Breda 1784.

Zie Sprenger van Eijk, *Geschied. van Vlaardingen* bl. 222; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 37, 121, 171; *Navorscher* D. VI, bl. 319; Arrenberg, *Naamr.* bl. 392; Brans, *Kerk. reg.* bl. 37, 121, 171; Keppel, *Alphab. Naamrol* bl. 117.

OTTINGA (Rudolphus), als propenent beroepen te Baarland in 1743, en 1745 te Koudekerk in Walcheren, en 1751 te Moerkapelle, in 1761 salvo honore ontslagen in 1784 gestorven. Hij heeft zich bekend gemaakt door het deel dat hij nam in den Avondmaalstwist tusschen Appelius en Janssonius, en schreef:
Onzijdige, waarheitzoekende en vredelievende overdenkingen, strekkende om uit het oude denkbeeld van eene waare zigtbaare kerk, de leer aangaande de sacramenten af te leiden en in een waar daglicht te stellen. Leid. 1771, 1773, 3 d. 8o.

Zie Ypey, *Gesch. d. Chr. Kerk. in de XVIII eeuw*, D. VII, bl. 408 verv.; Glasius, *Godg. Nederl.*; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 93; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 392. *Boekz. d. Gel.* 1743, b. bl. 368, 617, 1744. a. bl. 226. 1745 b. bl. 631, 1746 a. bl. 370, 373, 1751 b. bl. 348, 605.

OTTER (Christian), een Duitscher van geboorte, die zich een geruimen tijd te Nijmegen heeft opgehouden tot het geven van wiskundige lessen. Hij was in 1596 te Ragnitt, in Pruissen geboren, en na het voltooijen zijner studien deed hij groote reizen door Europa. Van 1647 tot 1658 was hij hofmathematicus van den keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg, voor welken hij — zoo als men zegt — de vesting *Friedrichsburg* heeft aangelegd. Na dien tijd is hij naar Nijmegen vertrokken, alwaar hij tot hoogleeraar in de wiskunde werd aangesteld. Men houdt hem voor den uitvinder van den zoogenaamden Hollandschen vestingbouw, die doorgaangs aan Adam Freitag wordt toegeschreven; ook moet hij een muzijk-instrument hebben uitgevonden, door hem *Tuba harcotectonica* genoemd, dat hij aan koning Christiaan IV van Denemarken voor 200 rijksdaalders verkocht. Otter overleed te Nymegen den 9 Augustus 1660.

Zie Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschiechte der exacten Wissenschaften;* Bouman, *Geld. Hooges. D.* I, bl. 265.

OTTER (Dirk Hillebrandsz.) was schepen en hoofdman der

burgerij te Amsterdam, bij gelegenheid van den aanslag der Herdoopers in 1535. In 1566 was hij een der vier burgemeesters, die, onder protestatie, door de landvoogdes Margaretha werden aangesteld.

Zie C. G. Plemp, *der Herdoperen Anslach* bl. 8; Hooft, *Ned. Hist.* B. II, bl. 61; Wagenaar, *Amsterd.* D. III, bl. 37, 143.

OTTER (Floris Dirksz.), voorstander der hervorming te Amsterdam, die met Jacob Gerrit Teeuweszoon en Laurens Reael in 1566 den beeldenstorm te Antwerpen aan burgemeesters mededeelde.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D III, bl. 176.

OTTO I, bisschop van Utrecht. Hij was de zoon van Otto I van Gelder, werd van zijne jeugd af voor den geestelijken stand bestemd en bragt een gedeelte er van te Utrecht door, waar hij het onderwijs van zekeren Walter, een man van naam in de monnikenwereld dier dagen, genoot. Uit dankbaarheid voor zijne herstelling van een felle koorts, nam hij het kruis aan, en vertrok naar het H. land. Van daar teruggekeerd, werd hij proost van Xanten. In November 1212, werd hij, na den dood van bisschop Dirk, ofschoon nog geen 18 jaren, ofschoon hij wegens zekere kanonieke bepalingen voor het episcopaat niet in aanmerking mogt komen, ten gevolge van den invloed zijner familie, tot bisschop van Utrecht benoemd. Sommigen willen dat er om zijnent wil in het bisdom een scheuring ontstond, en dat hij de oorzaak van veel kwaads was: anderen prijzen zijnen mannelijken aard en zijn beleid in de behandeling van regtszaken. Veel werd er te Rome, onder Innocentius III, over zijn onkannonieken leeftijd gehandeld. In 1216 toog Otto derwaarts om op 's pausen bevel voor de cuie te verschijnen. Hij stierf op reis, eer hij haar ten halve volbragt had.

Zie *Anonym. De rebus Ultraj.* p. 14; Matth. *ad Anonym.* p. 185; *Chron. de Traj.* Matth. *Anal.* T. V. p. 337; Beka, *Chron.* p. 55; Caesar Heisterb. *Dial.* de *miracul.*, T. III, p. 30; van Spaen, *Hist. van Gelderl.* D I, bl. 121; van Gils, *Cath. Meijer, Memorieb.* bl. 70; van Gils en Coppers, *N. Beschrijv. van het Bisd. van 's Bosch* D I, bl. 135, *Bat. S.* T. I, p. 215; Roijaards, *Gesch. van het Christend. en Christ. Kerk.* D I, bl. 215; W. Moll, *Kerk. Gesch. van Nederl. vóór de Herv.* D. II, bl. 146.

OTTO II, bisschop van Utrecht, zoon van Bernard van der Lippe, abt en bisschop in Lijfland, broeder van Gerhard van der Lippe, aartsbisschop van Bremen. Hij was domprior te Utrecht, toen hij na den dood van zijn voorganger in 1216, door invloed van graaf Willem van Holland en Gerard van Gelre tot bisschop van Utrecht verkozen werd. Na van Frederik II te Frankfort de regalien ontvangen te hebben, en aldra met goedkeuring van den aartsbisschop van Keulen geordend te zijn, heerschte hij aanvankelijk met beleid. Nadat hij zijn stift ter beheer had opgedragen aan zijn broeder Herman van der Lippe, ondernam hij den kruistogt naar het H. land, niet gelijk hij zich had voorgesteld, met Hendrik II, welke dien vroeger beraamden togt eerst aanvaardde in 1229, maar met graaf Willem I van Holland (1218), waarvan hij in 1220, toen hij te Frankfort onder den keizer eene rijksvergadering bijwoonde, teruggekeerd was. Hij voerde een fellen oorlog met Gelder, die na wisselend fortuin in 1226 eindigde. Hierop volgde de oorlog met Rudolf van Koeverden, wiens geslacht zijne voorgangers reeds zoo veel moeite had gebaard. Otto verzamelde een leger om aan de oproerigheid der Drenthenaren voor altijd een einde te maken. Gerard van Gelre, nu zijn vriend, plaatste zich aan zijne zijde, de graven van Holland en Kleef zonden hulptroepen. Met hen vereenigden zich vele ridders en knapen uit de bisdommen van Keulen en Munster, aan wier hoofd Bernard, graaf van Horstmar, een krijgsheld, dien zelfs Richard Leeuwenhart in het oosten bewonderd had, stond. Er viel op St. Pantaleonsdag (28 Julij) 1227 te Anen bij Gramsbergen een hevige slag voor, waarin de Drenthenaren een volkomen overwinning behaalden. Den bisschop staken zij den strot af en zijn lijk bragt men later naar Utrecht. Als een merkwaardige bijzonderheid vermeldt men dat hij zijn eigen vader te Oldenzaal tot bisschop van Lijfland en zijn broeder Gerard tot aartsbisschop van Bremen heeft geordonneerd.

Zie *Anon. de rebus Ultraj.* p. 15; Beka, *Chron.* p. 56; *Chron. de Traj.* bij Matthaeus T. V. p. 337; *Annal. Stad.* *Pertz.* T. XVI p. 359, *Bat. S.* T. I p. 215; *Kerkel. Oudh.* D. II bl. 22; Drakenborch, *Aanh. op de Kerkel. Oudh.* bl. 26 verv.; Bondam, *Charterb. v. Gelderl.* bl. 290; van Kampen, *Geschied. der Kruistocht.* D. III bl. 269 van der Monde, *Tijdschrift voor Utrecht. jaarg.* 1835, bl. 547 vv.; van Gils, *Cath. Meijer. Memorieb.* bl. 70; van Gils en Coppens, *Nieuwe Beschrijv. van het Bisdom van 's Hertogenbosch* D. I bl. 108; Royaards, *Gesch. v. h. Christend. en de Christel. Kerk in Nederl.* D. I bl. 217; Moll, *Kerk. Geschied. v. Nederl. voor de Herv.* D. II, st. I, bl. 108, 109.

OTTO III, bisschop van Utrecht, zoon van graaf Willem I en broeder van Floris V. Hij bestuurde namens zijn broeder Friesland, toen hij 1235 tot bisschop van Utrecht werd verkozen. Met moeite schijnt hij te Rome 's pausen goedkeuring verworven te hebben, vóór 1245, noemt hij zich dan ook niet bisschop maar elect van Utrecht. Met ijver legde hij zich op de verbetering der wereldlijke belangen en den inwendigen toestand van zijn Stift toe, ten einde de nadeelen in vroegere oorlogen veroorzaakt, ook met opoffering uit eigen middelen te herstellen Na den dood zijns broeders in het tornooi van Corbeij nam hij den jongen graaf Willem II en het graafschap Holland onder zijn voogdij. Hij was bij diens krooning in 1248 tot koning van Rome tegenwoordig, ook was hij waarschijnlijk tegenwoordig bij diens ridderslag te Keulen en diens veel besproken ontmoeting met Albertus Magnus, het wonder der geleerde wereld van die eeuw. Ook bereidde hij vermoedelijk de invoering der Dominikanen orde in ons vaderland, het gevolg dezer ontmoeting, voor. In zijn tijd was het gebruik van Deventer munt in Overijssel zoo algemeen, dat in een brief, waarbij de Katentol in 1241 door den bisschop van de stad Deventer in erfpacht werd afgestaan, de som daarvan in Deventersche munt betaald werd. Otto stierf in 1249 en liet eene onwettige dochter na, die in 1269 door Floris V aan Boudewijn van Noordwijk uitgehuwelijkt werd.

Zie het *Chron.* van Beka, p. 62 seqq.; Matthaeus, *ad Anonym.* p. 229, *Anal.* T. V. p. 340; Meerman, *Gesch. v. Graaf Willem* D. I bl. 280 vv.; Arend, *Vad. Geschied.* D. II, st. I, bl. 236; de Geer, *Bijdr. tot de Geschied. der Prov. Utrecht*, bl. 333 vv.; van Gils, *Cath. Meijer. Memorieb.* bl. 70; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Hertogenb.* D. I bl. 136; H. J. Royaards, *Geschied. van het Christend. en de Christ. Kerk* D. I bl. 120; Moll, *Kerk. Geschied. van Nederl.* D. II, st. I, bl. 114, 115; van der Chys, *de Munten der Bisch. van Utrecht* bl. 75, 80.

OTTO I, graaf van Gelre, zoon van Hendrik, graaf van Gelre in 1164 geboren, volgde zijn vader in 1182 op. Hij zou toen den ouderdom van 20 jaren bereikt hebben. Reeds te voren, zegt men, had hij deel genomen aan het verbond tegen hertog Hendrik de Zeeuw, en was aanwezig bij het beleg van Brunswijk door keizer Frederik, dat twee maanden duurde. Van Spaen echter meende reden te hebben zulks te betwijfelen. Na het overlijden van zijn broeder viel de bisschop van Utrecht, verbonden met de graven van Holland en Cleve, in de Veluwe en verwoeste alles door geheel Gelderland. Otto riep de hulp der bisschoppen van Keulen en Munster, van den hertog van Brabant en den graaf van den Berg in, bragt een leger van 3000 voetknechten en van 1800 ruiters op de been en sloeg het beleg voor Deventer, werwaarts de vijand den geheelen buit had gebragt en waar eene bezetting van 80 ridders lag. De bisschop en zijne bondgenooten verzamelden een magtig heir om de stad te ontzetten, maar keizer Frederik liet de vijandelijkheden staken en bemiddelde eenen vrede, waarbij Otto in het bezit der Veluwe bleef. In 1188 nam Otto te Mentz het kruis aan en vertrok over zee naar Jeruzalem, in gezelschap van de graven van Holland en van Vlaanderen. Hij keerde onbeschadigd terug en gaf stads regten en vrijheden aan Zutphen. In 1195 nam hij een werkzaam deel aan de verschillen tusschen bisschop Bauduin en de Drenthenaars. Floris, kastelein van Koevorden, en zijn stiefzoon Volkier werden gedwongen het slot Loevestein aan den bisschop en aan zijne broeders, de graven van Holland en Benthem over te geven, en zij zochten deswegens hulp van Otto. Deze, wien men heimelijk beschuldigde de belangen van 's bisschops vijanden voortestaan, bemiddelde een verdrag, en bewoog de Groningers en Drenthenaars 16 gijzelaars aan den bisschop te geven, maar deze werden te Deventer, zonder regt of reden, gelijk de Geldersche beweerden, gevangen gehouden. Van de Stichtsche zijde hield men staande dat Otto onder de hand het vuur aan-

stookte. Hoe het zij, de graaf was hierover zoo vertoornd dat hij Volkier met alle magt bijstond en hem hielp Drenthe, Twente en het slot Loevestein weder te veroveren. Door tusschenkomst der aardsbisschoppen van Mentz en Trier werd een bestand getroffen, dat door den graaf van Benthem niet onderhouden werd, toen greep men weder naar de wapenen. De Stichtschen leden een nederlaag bij Ootmarsum en tot weêrwraak viel de bisschop in de Veluwe. Otto zat ook niet stil, bemagtigde verscheidene Overijsselsche sloten, bestormde Deventer elf dagen met magnelen en ander schutgeveente, zonder zich nochtans daarvan meester te kunnen maken. Door bemiddeling van den hertog van Brabant, besliste in 1196 keizer Frederik te Utrecht de geschillen, doch naauwelijks was de keizer weder naar Duitschland vertrokken of de Drenthenaars verbraken het verdrag, maakten zich meester van alle bisschoppelijke renten en inkomsten, en gaven ze aan Otto, Baudewijn hierover ten hoogste vertoornd, volgde den keizer op de hielen, trof hem te Mentz aan en ontving op zijne klagten de sterkste beloften van bijstand. Hij beleefde echter de vervulling daarvan niet, want den vijfden dag na zijne komst, stierf hij aldaar (21 April 1196) en zijn lijk werd naar Utrecht gebragt. Deze dood gaf aanleiding tot nieuwe onlasten. Dirk van Holland, domproost, broeder van den overledene en Arnold van Isenburg, proost van Deventer, werden ieder door een gedeelte der kanunniken verkozen. De graaf van Holland hield Dirks zijde, terwijl Otto en de Overijsselschen zich voor Arnold verklaarden. Keizer Hendrik beloonde Dirk met het wereldlijk bewind, en stelde hem tot ruwaard van het Sticht aan, tot dat de paus tusschen de mededingers uitspraak zou hebben gedaan. Beide trokken naar Italië en stierven aldaar. Toen werd in 1198 Dirk van Are, proost van Maastricht, tot bisschop verheven, 't welk zoowel aan den graaf van Holland als aan Otto mishaagde. In den tijd dat Dirk en Arnold over de Alpen een pauselijke beslissing zochten, nestelde zich de graaf van Holland op het *slot ter Horst, waaruit hij in de Veluwe viel*. Met een rijken buit beladen, werd hij door Otto op zijn terugtogt achterhaald. Aan den Heimenberg bij Rhenen, viel een hevig gevecht voor, waarbij de Gelderschen te kort schoten. Otto redde zich ter naauwernood door de snelheid van zijn paard over de Grebbe, met verlies van vele dooden en gevangenen. Kort daarna verkreeg hij eenen getrouwen bondgenoot. Willem, graaf van Oost-Friesland, broeder van den Hollandschen graaf, kwam op de mare dezer overwinning bij zijn broeder op het slot ter Horst. Deze liet hem gevangen nemen, doch hij vond middel om te ontvlugten en een schuilplaats bij Otto, met wiens dochter hij het volgende jaar, 1198, trouwde. De verkiezing van Dirk van Are bemoedigde niet alleen de beide graven, maar bewerkte een naauw verbond tusschen hen, tot welks waarborg Otto's oudste zoon Hendrik met Dirks dochter Aleida werd verloofd; maar ongelukkig stierven beide kort daarna. Dit stoorde de vriendschap niet, want de graven verzetteden zich gezamentlijk tegen den nieuwen bisschop, die schattingen in Friesland deed heffen. Otto viel in Overijssel en de graaf van Holland sloeg het beleg voor Utrecht. Otto van Saksen, die in 1198 den Duitschen troon had beklommen, en wiens belangen de Geldersche graaf zeer was toegedaan, beschreef de twistende partijen voor zich te Maastricht: Otto trok derwaarts onder 's Rijks geleide en dat van den aartsbisschop *van Keulen; maar de hertog van Brabant ontzag zich niet* die te schenden en hem onderweg arglistig op te vangen. De bisschop van Utrecht nam deze kans waar, brandde de Veluwe af, nam Zutphen en Deventer, zonder slag of stoot in. Kort daarna werd Otto op vrije voeten gesteld, mits hij 25000 mark zilvers tot losgeld betaalde. Tot zekerheid der betaling stelde hij zijne twee zonen en 25 zijner leenmannen tot gijzelaars of wel hij verpandde Maas en Driel, Thielrewaard en Bommelerwaard. Het eindelijk verdrag werd in 1203 gesloten. De verzoening was opregt en werd in 1204 door een naauwer verbond gevolgd, waarbij de hertog zijne dochter aan den graaf van Gelre ten huwelijk beloofde. Deze goede verstandhouding gaf ook aanleiding dat Otto de zijde van den Roomschen koning Otto verliet en zich aan diens mededinger, Philip II van Zwaben, vriend van den hertog van Brabant, onderwierp. De laatste maal dat Otto gemeld wordt, vindt men in het verzoek, 't welk hij den 8 Maart 1206 aan den keizer Philip deed om toevrijheid te Keizersweerd voor de burgers van Zutphen te verwerven, welke gunst hij ook verkreeg. Hij *overleed in* 1207 *en werd bij zijn vader te* Kloostercamp vóór het altaar van St. Stephanus begraven. Zijne vrouw Richildis, zeer waarschijnlijk de dochter van Robbert, graaf van Nassau, met welke hij in 1190 huwde, overleefde hem en nam den geestelijken staat aan. Zij werd de eerste abdis van 't klooster Munster, door haar zoon Gerhard te Roermonde gesticht. Zij overleed den 21 September 1231. Uit dit huwelijk zijn verscheidene kinderen geboren, die door van Spaen worden opgenoemd. Bij Otto's verzoening met den Utrechtschen bisschop Dirk van Are in het begin der XIII eeuw moest hij onder anderen beloven te Zutphen geen munt te laten slaan van de gehalte en met den Utrechtschen of Deventerschen stempel.

Zie Slichtenhorst, *Geld. Geschied.* bl. 73 volgg.; Pontanus, *Hist. Gelr. Chron. Slav. Supl.* 127 *ap. Leibnitz, Scr. Rer. Br.* II p. 645; Schatten, *Ann. Paderb.* T. I p. 594, 595; Beka, *Chron.* in *Balduino; Heda* p. 56, *Chron. Tiel* p. 156, 178; Wilh, Procurator in *Matth. Anal.* T. II p. 496; *Geld. Ch. Boek* bl. 263 T. II No. 25, 86, 87, 89, 97, Kluit, *Hist. Crit.* T. I p. 155, 179, 194; Butkens, *Tr. du Brab.* T. I p. 155; Knippenberg, *Hist. Eccl. Gelr.* p. 76, van Spaen, *Inleid. tot de Hist. van Geld.* D. I bl. 228, D. II bl. 20, 43, 45, 47, 57, 68, 84, Dez. *Hist. van Gelderl.* D. I bl. 59; volgg. Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II bl. 272; van Wijn op Wagenaar, D. II bl. 93, 97; voorts Bilderdijk, Arend, Kobus en de Rivecourt; van der Chys, *de Munten der Graven* en *Hertog van Gelderl.* bl. 10, 11.

OTTO II, Graaf van Gelre, zoon van Gerhard en van Margriet, dochter van Hendrik, hertog van Brabant. In 1233 nam de kerk en het kapittel van Emmerik hem tot kerkvoogd aan. Dien ten gevolge ontstond er geschil tusschen hem en Otto van Holland, bisschop van Utrecht, dat den 31 Julij 1235 werd bijgelegd. De beschuldigingen van ketterij tegen de Stadingers, waar aan de aartsbisschop van Bremen en de geestelijkheid een groot gewigt hechtten, veroorzaakten de prediking van een kruisvaart tegen hen. Otto, nevens de hertog van Brabant en de graven van Holland en van Cleve trokken *derwaarts en allen namen deel aan de overwinning*, die den 24 Junij 1234 op deze ongelukkigen behaald werd. Otto verwaarloosde geen gelegenheid om zijn gebied uit te breiden. In 1336 kocht hij Grolle met regtsgebied, gruit, munt en verder toebehooren van heer Hendrik van Borculo. In datzelfde jaar deed Otto hulde aan den bisschop van Luik, wegens de leenen, die hij van hem hield; deze verpligting verhinderde hem echter niet Johan en Waleram van Limburg tegen hem bij te staan. Drie jaren sloot hij met zijn oom Hendrik, hertog van Brabant, een nieuw verbond en hij beloofde hem hulp tegen een ieder, in alle voorkomende zaken. De Munstersche geschiedschrijvers verhalen dat Otto oorlog voerde tegen Ludolf van Holte, bisschop van Munster, dat hij in een gevecht gevangen werd en dat hij tot losgeld zijn heerschap Goije aan den bisschop moest leen maken.

Pontanus stelt deze gebeurtenis op 1254, doch van Spaen bewijst dat zulks onmogelijk is en betwijfelt de geheele zaak. Nadat Innocentius IV keizer Frederik in 1245, op de kerkvergadering van Lyons, van de kroon vervallen was verklaard, werd deze ook aan graaf Otto aangeboden. Hij liet zich echter door dien hoogen rang niet verblinden en vergenoegde zich met den hertog van Brabant de belangen van Willem, graaf van Holland voor te staan. Hij hielp hem Aken en Keizerweerd belegeren en leende hem 16.000 mark zilvers, waarvoor hij den burg van Nijwegen met heerschap, leen- en dienstmannen en al het toebehooren in pandschap verkreeg. Otto zag zich echter verpligt dezen burg met geweld te veroveren. Na dat Aken in handen van Willem was gekomen, werd hij er door den aartsbisschop van Keulen, in tegenwoordigheid van vele vorsten, onder welke Otto, gekroond, Gysbregt van Amstel en Herman van Woerden achtten zich gebelgd over de afzetting van hunnen bloedverwant Gooswijn als bisschop van Utrecht en zij verbonden zich met de heeren van Goor, van Almelo en van Voorst, om den nieuwen bisschop Hendrik van Vianden, te beoorlogen. Na eenige slooperijen, bestemden beide partijen een dag om de zaak door het geluk der wapenen te beslissen. Hiertoe werd den 16 Junij 1252 vastgesteld. Des avonds van dien dag keerde Hendrik als overwinnaar terug. Onder de gevangenen, die hij medebragt, bevonden zich de heeren van Amstel en Woerden, die gebonden naast zijn paard geleid werden. Door tusschenkomst van den koning en van den aartsbisschop werd de vrede gesloten, en Willem trok onmiddelijk naar Frankfort, waar

hij tegen het begin van Julij eenen rijksdag had uitgeschreven, werwaarts Otto hem vergezelde. De bisschop maakte van diens afwezen gebruik om in de Veluwe te vallen en alles te vuur en te zwaard te verwoesten. Hij bragt binnen Utrecht eenen rijken buit en een groot aantal gevangenen. Het voordeel dat hij daardoor genoot, was toereikende tot het vesten van het slot Vredeland, dat hij tegen de heeren van Amstel liet bouwen. Otto werd hierdoor tot den vrede gedwongen, die in 1253 tot stand kwam. Otto nam geen deel aan den oorlog die in 1253 tusschen den Roomschen koning en Margriet, gravin van Vlaanderen, gevoerd werd. Hij wordt niet genoemd tusschen de verbonden vorsten, die den 4 Julij bij de overwinning te Westcappel tegenwoordig waren, maar toen Karel van Anjou, broeder des konings van Frankrijk en vele Fransche heeren, in 1254 Margriet te hulp kwamen en Henegouwen innamen, heeft Otto zich mede beijverd om de grenzen van het Rijk tegen hem te verdedigen, en hij heeft deswegens vele diensten gedaan en kosten aangewend, die hem door eene verhooging der pandpenningen van Nijmegen vergoed zijn. Ook ontving hij het slot Ooy als een rijksleen, benevens al hetgeen de edele Barthold van het rijk gehouden had. In 1256 was Otto middelaar tusschen Guido van Dampierre, graaf van Vlaanderen en Floris V, graaf van Holland. Het is echter niet denkelijk, dat hij zijnen broeder zal hebben bijgestaan in den oorlog tegen den hertog van Brabant en de burgers van Luik, dewijl hij in 1257 uitspraak tusschen hem deed. Otto had vervolgens nieuwe oneenigheden met den bisschop van Utrecht, die met het verdrag van den 5e Mei 1258, en met het kapittel van Zanten, die met dat 17 Maart 1259 werden bijgelegd. Nadat Floris, ruwaard van Holland, in de lente van 1258, te Antwerpen op een tornooij gekwest en den 26 Maart aan de bekomene wonde overleden en na hem Hendrik, hertog van Brabant, voogd van den jongen graaf Floris, gestorven was, werd Otto door de Hollanders tot voogd over Floris gekozen, terwijl de Zeeuwen de voogdij aan vrouw Aleid, weduwe van Jan van Avesnes, hadden opgedragen. Otto trok een leger bijeen met hetwelk hij naar Zeeland overstak om Aleid op te zoeken; hij landde te Reimerswale, een eiland van Zuid-Beveland, waar Aleid hare magt verzameld had. Op Vernonts-Ee viel een hevig gevecht voor, waarin Otto eene volkomene overwinning behaalde. Hij legde mede den 6 Jan. 1267 een geschil bij tusschen den bisschop van Luik en den heer van Mechelen. Dit verbond was echter van geen langen duur, want Otto viel kort daarop in Brabant om Mechelen te overweldigen, 't geen hem mislukte. De Brabantsche togt was naauwelijks afgeloopen of Otto kreeg wederom de handen vol. De aartsbisschop van Keulen, oneens met de burgers zijner stad, had een en andermaal getracht die te bedwingen. De graaf van Gulik was door de stad tot beschermheer ingenomen 't geen de aartsbisschop Engelbert zoo verdroot dat hij met zijne bondgenooten het Guliksche te vuur en te zwaard verwoestte. De graaf zocht dadelijk hulp bij graaf Otto zijn zwager, en de aartsbisschop en zijn broeder, de heer van Valkenburg, werden gevangen genomen. Hij ondersteunde verder Jan van Nassau, bisschop van Utrecht tegen Gysbregt van Amstel (1268 of 1269) en in 1271 geraakte hij in onmin met den hertog van Brabant over de stad Tiel, waarop hij eenige regten meende te hebben. Na een langdurige en roemrijke regering van 42 jaren overleed hij den 10 Jan. 1271 en werd te Grevendaal begraven, waar zijn graftombe en afbeeldsel nog te zien is. Hij huwde (1) Margriet, dochter van Dirk, graaf van Cleve, die in 1251 overleed. Zij was moeder van Elisabeth, gravin van den Berg en van Margriet, vrouw van Coucy. (2) Philippotte van Dammartin, derde dochter van Simon, graaf van Ponthieu en Monstreuil, en van Maria, erfgravin van Ponthieu, weduwe van Raoul van Issoudam, graaf van Eu en van Raoul de Coucy, die Lodewijk de Heiligen op zijnen kruistogt volgde, in 1250 in den slag van Massonne sneuvelde. Zij overleefde hem en schonk hem behalve Reinold, die zijn vader opvolgde, Philippina, die met Walram, heer van Valkenburg en Montjoye huwde, Ermgard, vrouw van Dirk graaf van Cleve, en Maria, vrouw van Bell.

Zie Pontanus, *Hist. Gelr.* p. 145, 147, 151, 152; *Chron. Tiel.* p. 151, 240; Beka, *Chron. Traj.* p. 57, 74, 88; *Chron. Colon.* fol. 235; *Menc. Chron. ap.* Matth. *Anal.* T. II p. 270; Bevergene, *Chron. Monast.* p. 37; Melis Stoke, *Rijmchr.* D. III bl. BV. vs. 70 volgg. Kluit, *Cod.* p. 765; *Klerk der laage landen.* bl. 147; *Charterb. van Geld.* D. III passim; Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* Meerman, *Graaf Willem* D. I bl. 394, 390. D. II bl. 188, 262. D. V. bl. 92; Wagenaar, *Vad. Gesch.* D. II bl. 384, D. III bl. 7, 9; van Wijn, *Aanm.* op D. III bl. 7, 8, 9; *Nalez.* bl. 136, 137, 138, 139; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. II bl. 166—171; van Spaen, *Inl. tot de Hist. van Gelderl.* D. II bl 199, 204. D. IV bl. 315, *Hist. van Gelderl.* D. I bl. 195, 223; Butkens, *Tr. de Brab.* p. 282, 288; van der Chys, *de Munten der Graven en hertogen van Gelderl.* bl. 12—18.

OTTO I, graaf van Zutphen. Niets is nopens hem bekend dan zijn aanwezen, zoo hij bestaan heeft. Van Spaen beweert te regt dat het stuk van 1013, alwaar *Magnus dux Otto de Zutphen* getuigenis van een verdrag tusschen Wolfannus abt van Prum en Hendrik, graaf van Limburg aflegt, hem niet moet worden toegeeigend.

Zie *Inl. tot de Hist. van Gelderl.* bl. 178, 181. D. II bl. 47.

OTTO (EBERHARD), zoon van een koopman te Hamm, werd aldaar den 3 September 1685 geboren, studeerde er, vervolgens drie jaren te Bremen, volgde drie jonge edellieden als hofmeester naar het gymnasium te Steinfurt en te Hall, werd 1714 doctor in de regtsgeleerdheid, professor in dit vak aan de Universiteit te Duisburg, en te Harderwijk, tweemaal te vergeefs beroepen te zijn, in 1720 hoogleeraar in het burger- en staatsregt te Utrecht en in 1739 eerste syndicus en directeur van de kanselarij der rijksstad Bremen, waar hij 20 Julij 1756 overleed. Hij was de leermeester van Willem IV en schreef:

Disputatio philologico-juridica ad L. S. Si Servus 27 § 28 *ad legem Aquiliam.* Steinvord. 1710 4o.

De Aedilibus coloniarum et municipiorum liber singularis, in quo pleraque ad veterum politiam municipalem pertinentia explicantur. Francf. 1713 8o.

Papinianus, sive de vita, studiis, scriptis, honoribus et morte Papiniani diatriba. L. B. 1718 8o. Bremae 1743 8o.

Dissertationes Juris publici et privati. Ultraj. 1723 4o.

De vita, studiis, scriptis et honoribus Servii Sulpicii liber singularis. Ultraj. 1725 4o. Ook in T. V. van den *Thesaurus Juris* met *P. Alfenus Vanu, ab injuriis veterum, et recentiorum liberatus.* Ultraj. 1737 gr. 8o.

De Diis vialibus plerorumque popalorum Hallae. 1714 8o. Traj. 1731 8o.

De statu Judaeorum publico. Ultraj. 1721.

De jurisprudentia symbolica exercitationum trias. Ultraj. 1730 8o.

Thesaurus juris Romani continens rariora meliorum interpretum opuscula. L. B. 1725—1729 6 vol in fol. Ultraj. 1733. 1735 5 vol in fol., nagedrukt te Bazel 1740—1744

Deze belangrijke collectie, door Meerman vervolgd, bevat 97 werkjes, waarvan de titels worden opgegeven in de *Hist. Liter. Jurisprud.* van Dan. Nettelkamp, in de *Bibl. Selecta* van Struvius, en in den Cat. der openb. bibliotheek te Orleans.

Primae lineae notitiae rerum publicarum. Ultraj. 1726, saepius repetitae.

Ad Instituta Justiniani notae criticae et commentaria. Ibid. 1729 3e edit. Basil. 1760 4o.

De tutela viarum publicarum liber. Ib. 1731 8o. Dit werk is verdeeld in 3 deelen. Het eerste *De diis vialibus* etc. was reeds afzonderlijk verschenen, het 2e handelt *de magistratibus viacuris* en het derde *De legibus ad viarum curam pertinentibus.* In weerwil der scherpe kritiek van P. Burman is dit werk zeer geacht. Bouchaud heeft het vertaald in zijne *Mémoire sur la police des Romains concernant les grands chemins.* Barbier heeft dit plagiaat aangetoond in zijn *Supplement de la correspondence de Grimm,* p. 339.

Joh. van Muyden, compendiosa Institutionum Justiniani Tractatio, cum additionibus Ever. Ottonis. Traj. Rhen. 1737 8o.

Sam. Pufendorfius de officio hominis et civis cum eius annotationibus. Traj. Rhen. 1737 12o.

Men vindt in *Miscell. Observ. crit. in auct. vet. et recent.* T. VI. p. 471. *Epistola Charlottae Amiliae ad. Everh. Ottonem.*

Zie Struvii *Bibl. Juris selecta* p. 12, 18, 51, 272, 182, 184, 208, 214, 233, 356, 677, 715; Saxe, *Onom. lit.* T. VI p. 153; Drackenborchii, *Series Profess. Acad. Traiectinae* No. LXV; Stolle,

ad Heumannum p. 447—488; Burmanni, *Traj. erud.* p. Burmannus minor in *Anti-Klotzio* p. 15—18; Heringa, *de auditorio* p. 145, 189; Roterm., *Brem.* T. II p. 84; Hauboldi, *Institut. Jur. Rom. litter.* T. I p. 161; *Programma funebre in Exequias.* E. O. Bremae 1750 fol., Juglers, *Beyträge zur juristischen Biographie.* Th. I P. 1 No. X p. 151—175; Meusel *Lex* T. X p. 240. Adelung en Rotermund; Moser, *Lex. der Rechtsgelehrten;* Weiblich, *Geschichte der Jetztlebenden Rechtsgel.*; Baur, *Handwb. Biogr. nouv. gen. Biogr. Univ.*; *Dict. Univ.*; van Kampen, *Bekn. Geschied. d. Letterk.* D. II bl. 312; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II bl. 85; Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt. *Boekz. d. gel. Wereld,* 1756. 6. bl. 104.

OTTO (George Daniel), predikant bij de Luthersche gemeente te Amersfoordt, gaf in het licht:

Godsdienstig onderwijs, in schetsen. Amst. 1837, Amersf. 1847 kl. 8o.

Feestrede ter viering van het 150jarig bezit en gebruik der Evang. Luth. Kerk te Amersf. naar aanl. van Openb. XXI: 3 geh. op Zondag den 20 Nov. 1836. Dordr. 1836.

Leerrede ter gedachtenis viering van den 300jarigen sterfdag van M. Luther. Amersf. 1846 gr. 8o.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Gesch. der Ev. Luth. Kerk.* St. I bl. 70; van Kampen, *Bekn. Geschied. der Lett.* D. II bl. 312; Bouman, *Gesch. der Gelders. Hooges.* D. II bl. 85; Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

OUBOTER (Dingema), catechiseermeester te Dordrecht in de eerste helft der 17e eeuw, schreef:

Noodige opwekking. Dord. 1733.

Korte wegwyser. Rott. 1736 8o.

Heidelb. Catechismus verklaart met vragen en antwoorden. Dordr. 1751, 1754. 4o.

Wandel en uiteinde des dierbaren geloofs. Dordr. 1755.

Zie *Boekz. d. gel. Wereld* 88ste D. bl. 3; van Alphen, *Prolog. Oec. Cath. Palat. f* 3 col. 6.; Koecher, *Hist. des Heidelb. Catechismus* bl. 320, 321; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I bl. 197; Dez. *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 127; Arrenberg, *Naaml.* bl. 392.

OUBOTER (Bartholomeus), zoon van den vorige, te Dordrecht geboren, werd in 1750 als proponent te S. Heer-Simonshaven en Biert beroepen. Van daar vertrok hij in 1763 naar Giessen-Oudkerk en verwisselde die standplaats in 1773 met Woubrugge. In 1788 emeritus geworden mogt hij zijn rust tot 1793 genieten, wanneer hij overleed. Hij gaf in het licht:

Aaneengeschakelde verklaring van den Heidelbergschen Catechismus. Amst. 1791 3 dn.

Verklaring van uitgezochte schriftuurplaatsen. Amst. 1792 2 D. 8o.

Hij gaat in portret uit.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II bl. 197; Dez. *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 127; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Arrenberg, *Naamreg.*; *Boekz. d. gel. Wereld* 1749. 6. bl. 486, 1750, a bl. 239, 601, 718, 719, 1773 a bl. 114, 217, 608, 6 107; Brans, *K. R.* bl. 44, 66, 131.

OUCOOP (Ja. Hendricksz. van), een glasschilder te Utrecht in het midden der 17e eeuw.

Zie Kramm, t. a. p. bl. 1237.

OUDAAN (Frans Jochemsz.), geboren en opgevoed te Rotterdam, hevig voorstander der Remonstranten, die hij met raad en daad hielp, week om de vervolgingen te ontgaan van daar naar Rijnsburg, waar hij gelijk weleer te Rotterdam een broodbakkerij had. De levensbeschrijving van zijn zoon legt de volgende getuigenis van hem af: Hij was een man doordringend van oordeel en begaafd met zulk eene wijsheid en huisselijke bestiering, dat niet alleen zijne bloedvrienden en geburen; maar ook luiden der aangrenzende landstreken bij hem in hunne verlegenheid om raad kwamen, die hij alle gedienstig en vlijtig teregt hielp en met de waardigheid zijns oordeels bijstond".

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV bl. 706; Hoogstraten, *Leven van Joachim Oudaan.* bl. 7, 13.

OUDAAN (Joachim), zoon van den voorgaande en van Maria, dochter van Jan van der Kodde, werd den 7 Oct. 1628 te Rijnsburg geboren. In zijne jeugd werd hij ter schole besteld bij Theodorus Schrevelius, rector te Leyden, die door zijn zoon Cornelis Schrevelius werd opgevolgd. Dagelijks ging hij heen en weêr te voet van Rijnsburg naar Leyden, en hielp zijn vader in zijne vrije uren in de bakkerij. Reeds gaf hij in zijn vroege jeugd blijken van aanleg voor de poëzy, en zijne vorderingen in de Latijnsche en Grieksche talen waren zóó groot dat hij reeds toen gemeenzaam omging met de geleerde mannen, die in dien tijd te Leyden werden gevonden. Tot deze behoorde de beroemde Peter Schrijver of Petrus Seriverius, die zich als dichter den bijnaam van Hollandschen Martiaal had verworven. Deze nam Oudaan eenigen tijd tot zijn gezelschap in huis, deze werd later toen Seriverius blind geworden was, diens amanuensis. Hij bragt o. a. uit zijn mond *de Toetstien op het oude Goudse Hollantsche Kronykje* op het papier. Na het verscheiden zijne ouderen, doch voor dat van Seriverius, die 31 April 1660 te Oudewater stierf, begaf hij zich in 1656 om zijn huwelijk met Ewoutje Stout, naar Rotterdam ten woon, waar hij den steenhandel van zijn vader bleef voortzetten en zich even als te Leyden met het beoefenen der poëzy bezig hield. Reeds in 1648 had hij als 20jarig jongeling zich als dichter aangekondigd met zijn treurspel *Johanna Gray*, waarmen vele raauwigheden en ook spreekwijzen vond, die gelukkiger konden uitgedrukt worden, doch dat toch algemeen met toejuiching werd ontvangen. In het volgende jaar (1649) verscheen ander treurspel, getiteld: *Konradijn, Koning van Napels en Hertogh Frederik.* Ook dit treurspel „is wel krachtig maar uitermate stroef en hard". Zijne volgende treurspelen *Het verworpen huis van Eli* (1671) en *de Haagsche broeder-moord of dolle blydschap*, 1673, benevens een fragment of vijfde bedrijf van *Sevvetus*, 1655, zijn van denzelfden stempel, de ongelijkheid van stijl, de afwisseling van hoogdravende en platte uitdrukkingen en het stijve kunstige van sommige regels maken de lezing min aangenaam maar duiden tevens den geoefenden dichter aan.

Zijne gezamentlijke poëzij werd in 1712 te Amsterdam in 3 d. uitgegeven, in 1714 voor de tweede maal zijne *Schriftuurlijke Poëzij* en de *Aandachtige treurigheid* en *hooggerezene vreugde*, op welke dichtwerken Poot in 1724 nog eenige onuitgegeven *Gedichten* van Oudaan liet volgen.

In Oudaan vereenigde zich de vrijmoedige en rondborstige man met den stouten, krachtigen dichter. Het is niet te loochenen dat bij veel stijfs en gewrongens, vreemdaardige uitdrukkingen en zonderlinge benamingen, ook veel schoons en voortreffelijks in hem als dichter gevonden wordt. Zoo oordeelde Witsen Geijsbeek: van Kampen noemde hem den Koornhert der 17e eeuw. Van zijne geleerdheid heeft hij in zijne *Roomsche Mogendheid* eene proeve gegeven. Nog altijd is dit werk onder de penningkundigen zeer geacht. Voorts heeft hij verscheidene geschriften uit andere talen overgezet ook sloeg hij de hand aan een verbeterde Psalm overzetting. Zijn gehechtheid aan de gebroeders de Witt is bekend. Eene beroerte maakte den 26 April 1692 een einde aan zijn leven.

Zijn portret is door D. Jongman gesneden.

Hij gaf in het licht:

Anna Graij of Gemartelde onnozelheid, trsp. Leijden. 1648, 4o.

Koning Konradijn en Hertog Frederijk, trsp. Leijd. 1649, 4o.

Het verworpen Huis van Eli, Hoogepriester en Rechter Israëls, trsp. 1671, 4o.

Servetus, treursp. Het vijfde bedrijf. 1655.

Afzonderlijk en met den titel van *Tooneel-poëzij* 2 dn. gr. 8vo. met portr. van O. naar Houbraken door D. Jonckman, 2e dr. Amst. P. Visser en E. Visscher z. j. kl. 8o.

Haagsche Broeder-Moord of dolle blijdschap; trsp. Frederik-stad, bij J. E. Smith z. j. (1672) kl. 8o. Hier achter *Aenmerkingen op de Beschuldigingen der Heeren de Witten*, door den zelven dichter. Frederik-stad. J. E. Smith, z. j. kl. 8o.

Hollands Dankbaarheijd, op den Dank-dagh den 13 *van Herfstmaand* 1651. *Wilh. van Rijnenburgh* 1651.

Scheuring voor Arnoldus Montanus op zijn boek genaamd Beroerden Oceaan. Amst. 1656.

Zweedschen Hoogmoed gebroken, op het zeetreffen der Zweedsche en Hollandsche vloten in de Zont. Rott. J. Naeranus 1658.

Aandachtige treurigheid en hooggereeze vreugde, getr. uit het lijden enz. van onzen Heere. Rott 1660. 1694 8o.

Vryheit in Staat en godsdienst, of zegenrijke stand der vrije Vereenigde Nederlanden. Rotterd. J. Naeranus, 1666 plano.

Afschaduwing des Zegenpralenden rijk van Jesus Christus. 1666. Amst. 1714.

Woestyn-stryd der Verzoekinge tusschen onzen Heiland en de Satan. 1666,

Lijkdicht op Rabo Herman Scheele. 1666.

De vryheit op den troon gevestigt. 1667.

God in het Goddelijken gekent en doorzien in de schepselen. Rott. 1670 4o.

Uitbreiding over het boek van Job. Rott, 1671. Amst. 1714 8o.

Op het overlijden van Frank van Diik (overl. 3 Junij 1680) Rott. 1680 4o.

Uitbreiding over het boek der Psalmen, in verscheijde Dichtmaat door J. O., (het eerste deel) *op muzijk gebracht door R. Schrijver.* Rott. 1680 8o.

Davids Psalmen nieuwelijkx op rijm maat gestelt, het meest door J. O. Uitg. door de opsienders en dienaren der Vereen. Doopsgezinde Gemeente binnen Amsterdam (op musyk) Amst. 1684 met titelpl. van J. Luijken 8o. 2e druk, Amst. 1685 met andere titelpl. van Jan Luijken 12o. 5e druk, Amst. 1727 12o. 6e druk, Amst. 1765 12o. 1766 2 dn. 8o.

Schriftuurlijke Poezy. Amst. 1714 8o.

Toepassing over eenige stukken der openbaringe van Johannes. Rott. 1687.

Aan mijne geboorteplaats Rijnsb. Rott. 1672; ook in *Nederd. Keurdichten* D. I bl. 96; ook in *Nederd. Keurd.* D. I bl. 223.

* *Boet- en Treurtranen over de ellenden onzes Vaderlands, uitgestort bij de arme weezen der stad Rotterdam over den ingang des jaars* 1676, ook in *Nederd. Keurd.* D. I bl. 187.

Rakende de klagt van Iryntje Cornelis 1659, ook in *Nederd. Keurd.* D. I bl. 435 en in *Poëzy* (1712) D. I bl. 42—46 en in *Bloemkrans van versch. Ged.* bl. 569. Zie *Navorscher* D. VII bl. 352.

Weeklage over Brittanjes bloedigen toeleg op overheerschend zeegebied enz. Rott. 1673 en in *N. Keurd.* D. I bl. 463.

Rouwklage over den dood van de Ruyter. Rott. 1677.

Lijk-rouw der Maas-stroom op de ontfanghenis van het lijk des zeevoogds M. de Ruyter. Rott. 1677.

Den grooten Rotterdammer in zijn geboortestad herstelt. enz. Rott. 1677.

Uytvaert van den Kato dezer eeuw, W. van der Aa, vroedschap der stad Rotterdam. Rott. 1678.

Lijkgedachtenis van Joost van den Vondel enz. Rott. 1679.

Lijkgedachtenis van Jac. Borstius, leer. d. Geref. gem. te Rotterd. Rott. 1680.

Rouklage over de dood van G. Brandt, de jonge. Rott. 1683.

Engelandt, Romens gewetensdwang, ontheven door een vrij parlement. Amst. 1688.

Op de Regtsvordering van mr. Abraham Bakker, Rott. 1690.

Op het niwelinckze Parnas Pasquil der majesteijt schenders enz. Rott. 1691.

Blijdschap en Zegewensch aan Pieter de Groot, over deszelfs betuijgde onschuldt en Gerechtige Vrijkenning, door den Ed. Hove van Holland. Rott. 1676.

Verschillende gedichten in *Bloemkrans van verscheiden Gedichten.* Amst. 1659 passim, in *Klioos kraam, d'eerste Opem.* bl. 171 en in *Nederd. Keurd.* D. I bl. 96, 112, 113, 118, 130, 144, 195, 200, 208, 222, 236, 330, 337, 340, 371, 379, 383, 423, 426, 431, 435, 447, 463, 469, 471, 472, 473, 475, 536.

Aan mijn Broeders zoon Frans Oudaan. (Gorinch. 1844 kl. 8o.) Met een woord van toelichting medegedeeld door Mr. Bodel Nyenhuis in *Noord- en Zuid-Hol. Volksalm.* 1844.

Poezy en leven, beschr. door D. van Hoogstraten. Amst. 1712 3 dn. 8o. Amst. 1728 met pl.

J. O. Gedichten meest voor dezen in 't licht gegeven, uitgegeven, door H. H. Poot. Delft 1724.

Korte Beschrijvinge der wijd beroemde koopstad Rotterdam (ten geleide der profil teekening, of het gezigt der stad langs de Maas, geteekend en gegraveerd door Jacob Quacq.) Rott. gedr. bij denz. 1662 lang. form. Door C. van Alkemade aan O. toegeschreven. Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Typogr. Plaatsb.* No. 1172,

Roomsche Mogentheid, en gezag en staatsbekleeding der oude keyzeren; Bemachtigen van Riiken en Landschappen enz. onder de schetse en schaduwe der Roomse Medalien, voorgestelt in zeven samenspraken door J. O. verciert met afbeeldingen der Medalien, en eenige andere bijzonderheden, inhoudende twee en twintig koperen platen vervat. t' Amsterdam. 1664 4o.

Roomsche Mogentheyt of naukeurige beschryvinge van de macht en heerschappye der oude Roomsche keyseren enz. met 122 kopere plaaten, waarvan de afbeelding der Medalien en andere besonderheden gesned. door A. Perryn, A. Bloteling, H. Bary en C. v. Dalen, 1671 2e dr., doch zonder eenige de minste verandering, dezelfde met die van 1664, uitgenomen het titelblad, gelijk uit de lijst der drukfeilen blijkt. In den derden druk van Gouda 1706 zijn eenige veranderingen De laatste druk verscheen te Leiden bij Hendrik van Damme 1723 4o. met den titel: *Roomse Moogentheit, en gezag en staatsbekleeding der oude Roomse keizeren, opgeheldert uit meer als dertienhonderd oude Roomse gedenkpenningen.* Zie over dit werk: van der Chys, *Tijdschrift voor de Algem. Munt- en Penningk.* st. V bl. 407—417. Hij prijst het werk zeer, maar bejammert het dat Oudaan er eenige valsche penningen van Goltzius in heeft opgenomen. Oudaan liet den druk van 1664 met wit papier doorschieten, waarop hij eenige aanteekeningen schreef, hij schrapte ook zeer veel uit den tekst weg, veranderde er in en schreef aan de kanten. Ook Alkemade en van der Schelling, die dit hands. in bezit hebben gehad, hebben er eenige aanteekeningen bijgevoegd. Dit hands. werd later het eigendom van Mr. J. H. Hoeufft. Zie *Bibl. Hoeufft.* p. 53 No. 468.

Lasterkladde, onder de letteren *R(aedt) D(aer) N(aer.)* Rott. 1671.

Hollants Venezoen, in Engelant gebacken, en geopent voor de Liefhebbers van 't Vaderlant. Gedruckt 't jaer O. H. 1672. Schimpdicht op den prins van Oranje, die van verraad aan Frankrijk beticht wordt. Voor den dichter hield men J. Oudaen, doch anderen Pieter de Groot. De boekverkooper Isaak Naeranus te Rotterdam en de advocaat Theophilus Naeranus en Samuel Naeranus te 's Hage, werden als helpers in het verspreiden en verkoopen van dit libel gevangen genomen. Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. V bl. 221; *Bibl. van Pamfletten.* 1672 bl. 45.

Verdeediging tegen de lasterlijke beschuldiging van Lambert van den Bosch, in zijne reizende Mercurius, de heeren de Witt ten laste gelegd. Leyden, meestal achter zijn *Haagsche Broedermoord.*

Paraenesis aan den autheur van het logen-rym met den tytel van wederroepinge tegen 't advys van J. Boot J. C. aengaende de sent. v. J. v. Oldenb. enz. Rott. 1674.

De laster-kladde der landverraders, op de magistr. uytgeworpen, afgekeerd. Amst. 1672, (2 drukken.)

Kenmerkingen over het verhaal van het opkomen der Rijnsburgers. Rott. 1672. Tweede dr. met een bijvoegsel.

Vertalingen uit het Latijn:

Hymnus of Lofzang ter eere onzes Heeren en Zaligmakers Jesus Christus, uit het Latijn van Coelius Sedulius. Rotterd. 1676, ook in *Nederd. Keurd.* D. I bl. 447.

Arnobius tegen de Heidenen. Rott. 1677.

Henricus Cornelius Agrippa van de Ydelheit der wetenschappen. Rott. 1650.

Lijkdicht van Casper Dankerts, Rem. pred. te Bodegrave, getiteld: *Spraekverbeelding van Christiaan Sopingius aan zijn treurige ouderen over deszelfs ontijdige dood den 23 van Sommermaant* 1675. Rott. 1675.

Zegepralende deugd van Mr. Pieter de Groot, door Casper Dankerts. Rott. 1678.

Georg. Mebius van de Heydensche orakelen, Nevens twee

Brieven van de heeren Joh. van Beverwyck en Gerard. Joh. Vossius, over de verschijning van Samuel aan Saul, 1 *Sam.* XXVIII. *Met een voor- en naareden van J. O. Dienende gezamentlijk tot krachtige wederlegging van 't gevoelen van D. Balth. Bekker en Dr.* A. *van Daalen.* Rotterd. 1591.

Uit het Fransch:

Verhaal van den Staat der religie. — Getrokken uit het Engelsch van den ridder Edwin Sandis. Benevens eenige merkwaardige bijvoegselen, gezamentlijk uit het Fransch vert. door J. O. Harlingen 1575.

Ook gaf hij in het licht:

Stichtelijke rijmen van D. R. Kamphuizen. Rott. 1658 en sedert meermalen herdrukt.

J. Antonides van der Goes, *Oorspronck van 's lands ongevallen aen Joachim Oudaen.* Amst. 1573. De dichter zoekt dien in de Fransche zeden.

Aanmerkingen over Q. Joratius, Flacius, Dichtk. enz, door A. Pels (uitgeg. met *Bericht* van D. van Hoogstraten. Amst. 1713 kl. 8o.) In de Bibl. der Maats. van Ned. Letterk. te Leyden berust een exemplaar met een aantal twistgeschriften en spotverzen er achter gebonden, vóór en tegen Prof. J. le Clerc, naar aanleiding van Hoogstratens beschuldiging in zijne *Berecht* met rugtitel: *Hulde legende van J. de Klerk.*

Rotterdamsche en Haagsche aanteekeningen, gedaan door Joachim Oudaan, van 1663—1691. *Eigen geschrift van Oudaan, bevattende vele merkwaardige bijzonderheden elders niet voorkomende. Vooral belangrijk ten aanzien van den moord der de Witten in het oproer van* 1696. Dit ms. behoorde aan v. Alkemade en P. v. d. Schelling en werd op de verkooping van 17 Jan. 1849 en volgende dagen in het huis met de Hoofden te Amsterdam, verkocht voor *f* 33—25. Zie *Cat. v. Alkemade en P. v. d. Schelling* bl. 12. Op bl. 41 van dien *Cat.* vindt men een *verzameling van lof, schemp- en hekeldichten* onder welke van Oudaan, voor *f* 35 verkocht. Zie ook bl. 64.

Zie Flögel, *Komische Liter.* Th. III, S. 216; Adelung en Rotermund, Saxe, *Onom.* T. IV p. 521; Morhof, *Polyh. Lit.* T. I p. 930; Anselmi Bandarii, *Bibl. Numaria*, No. XCIII p. 80—82; Foppens, *Bibl. Belg.* T.; *Levensbeschrijving van ber. Man.* D. III bl. 147—162; *Leven door D. van Hoogstraten* vóór D. III zijner *Poëzy;* Paquot, *Mém.* T. II p. 622; N. G. van Kampen, *Geschied. der Nederlandsche Letterk. en Wetenschappen* D. I bl. 346; Siegenbeek. *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 176—178; de Vries, *Gesch. d. Ned. Dichtk.* D. I bl. 256; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; Brandt, *Hist. der Ref.* D. IV bl. 340; Ypey en Dermout, *Geschied. d. Ned. Hervormde Kerk*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I bl. 472; J. van Iperen, *Kerkel. Hist. van het Psalmgezang* D. I bl. 190; Andriessen, *Aanmerk.* bl. 90; Abcoude, *Naaml. van Boek.* bl. 278; Arrenberg, *Naaml.* bl. 393; *Cat. d. Maats. van Nederl. Letterk.* D. I bl. 172, 173, 241, D. I 6 bl. 162; D. II bl. 12; 516, 528; Rogge, *Rem. Geschriftten; Bibliotheek van Pamfletten* 1751—1690 passim; Scriverii *Poëm.* p. 75; Dez. vóór Boxhorn's *Algem. Gesch.*; P. Rabus, *Boekz. v. Europa* 1698 a bl. 297; Hoogstraten, Kok en Bijv, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Snellaert, *Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 43; Huberts, *Chron. overzigt* bl. 66; Kramm, t. a. p.; Muller, *Cat. van Portr.*; *Cat. Gronovius* II, p. 53; *Cat.* van Voorst, D. I, bl. 149, 183.

OUDAAN (Joachim), kleinzoon van den vorige, niet minder uitstekend dichter dan zijn grootvader, doch even gehecht aan het huis van Oranje als deze aan de gebroeders de Witt was. Hij moet dan ook min of meer gewigtige diensten aan het huis van Oranje bewezen en zijn leven lang een inkomen er van genoten hebben. In 1743 gaf hij een uitstekende dichterlijke overzetting der bevallige *Cymba amoris* van Adrianus Marius, broeder van Janus Secundus, onder den titel van *het Bootje der liefde* en eenige, voor dien tijd uitmuntende gelegenheidsgedichten. Hij mogt zijn heldendicht *Frederik Hendrik* niet voltooijen.

Men heeft van hem:

Het Bootje der Liefde enz. Rott. 1749.

Oranje Meiboom, ter verkiezing van Z. D. H. Willem Karel Hendrik Friso tot Stadhouder. 's Hage 1747 4o.

Oranje Praalboog, ter inhuldiging van Z. D. H. Willem Karel Hendrik Friso tot Stadhouder enz. 's Hage 1747 4o.

Oranje Feeststoffen, ter verjaardag, van Z. D. H. Willem Karel Hendrik Friso. 's Hage 1747.

Verjaring begroetenis aan hare koninglijke Hoogheid Anna, Princesse van Oranje. 's Hage 1747 4o.

Zedige proef op den teugel des Predikstoels. 's Hage 4o.

Spiegel der tweedragt in het vaderland. Rott. 1757 8o. 2 dr.

Boezemklagt ter uitvaart van hare Koninglyke Hoogheit Anna. Rotterd. 1759.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V bl. 22 volgg.; C. van Oeveren, *Levensg.* bl. 91; Arrenberg, *Naaml. v. Boek.* bl. 324; *Cat. der Maats. v. Ned. Dicht.* D. III bl. 120.

OUDAERTIUS, OUDARTIUS, OUDARDUS, OUDAERT, (Mr. Nicolaas) van Brussel, een regtsgeleerde, kanunnik en inquisiteur (officialis) te Mechelen, vriend van Justus Lipsius en beoefenaar der Latijnsche poëzy. Zijne gedichten zijn verspreid en niet verzameld, ofschoon Sweertius er de hoop op gaf. Eenige weinige heeft Gruterus opgenomen in Tom. III zijner *Del.* p. 999—704, meest alle ter eere van J. Lipsius, toen pas overleden. Peerlkamp stelt zijn poëzy op geen hoogen prijs.

Men heeft ook nog van hem:

Ephemeridae Ecclesisticae, seu Fasti sacri. Antv. 1600 12o.

Hij overleed in Junij 1608 en werd begraven in de St. Romboutskerk, waar men zijn grafschrift leest, alsook bij Val. Andreas.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 695; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 70; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 917; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 99, 100; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.* p. 217; Jöcher.

OUDART (Nicolaas), secretaris der prinses van Engeland, moeder van Willem III. Zij stierf 3 Jan. 1661 en maakte hem, benevens haar broeder, den Hertog van York en den Graaf van St. Albans tot uitvoerders van haren uitersten wil. Vervolgens werd hij Raad en Rekenmeester van den jongen prins, in 1665 wegens ongeoorloofde verstandhouding gevat, doch met Gringam, secretaris van den engelschen gezant Downing, uitgewisseld tegen Petrus Cunaeus, secretaris van den ambassadeur van Gogh, die in Engeland gevangen zat.

Zie Aitsema, *Sak. van Staat en Oorlog*, D. IV, bl. 619. D. V, bl. 396, 398; D. Estrades, *Lettres et Negociat.* Tom. III, p. 251; Wagenaar, *Vad. Hist.* DXIII bl. 30, 163, 171.

OUDART (J.). Van dezen kent men alleen:

Inwijdingh van 't gebou van L. en A. Trip te Amsterdam (1662).

Zie *Cat. J. van Voorst*, D. III, bl. 49.

OUDE (Reinier de) was mede getuige onder het verdrag tusschen Philips, graaf van Vlaanderen en Floris, graaf van Holland, volgens sommigen in 1147 of 1157, doch volgens Wagenaar, te Brugge, op Dingsdag na den Zondag van Reminiscere, in 't huis van den proost van Brugge, in 't jaar van des Heeren Menschwordinge 1167 gesloten. Men vindt het bij Meijerus, *Annal. ad annum* 1157, Pierre d'Oudegherst, *Chron. et Annal. de Flandres*, chap. LXXVII *f* 134, Du Mont, *Corps Diplomatique* T. I, p. 1, p. 67, Van Mieris, *Charterb.* D I, bl. 113, Soriverius, *Levens der Graven*, bl. 152; Wagenaar, *Vad. gesch.* D II, bl. 251 volgg.

OUDEGA (Bartholomeus van), weinig bekend dichter, van wien men slechts 2 grafdichten op Catharijne Lescaille kent.

Zie C. Lescaille, *Toneel en Mengelpoëzij* D I, bl. 35; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

OUDEGHERST (Pierre d'), afkomstig uit Poperingen, doch te Rijssel, dat toen tot Vlaanderen behoorde, geboren. De juisten tijd zijner geboorte is onbekend. In zijne jeugd beoefende hij de regtgeleerdheid en geschiedenis, werd doctor in de regten en stedehouder van den baljuw van Doornik en het Doorniksche. In 1569 vertrok hij naar Duitschland, waar hij zich eenigen tijd ophield aan het hof van Maximiliaan II. Later naar Spanje gezonden, overleed hij te Madrid, waarschijnlijk kort na 1571, het jaar der uitgave van zijn hier onder vermeld werk.

Tot zijne vrienden behoorden Florentius van der Haer

en Maximiliaan de Vriendt, die een grafschrift in Lat. verzen op hem vervaardigde. Op verzoek van "très vertueux et illustre seigneur Fabio Masqui d'Urbino gentilhomme de S. M. catholique" schreef hij: *Chroniques et Annales de Flandres: contenantes les heroïques et très-victorieux exploits des Forestiers et comtes de Flandres: depuis l'an 620 jusques à l'an* 1471; *nouvellement composées et mises en lumière par Pierre d'Oudegherst, Docteur ès Loix, natif de la ville de Lille.* Anvers Chr. Plantin 1571, 4o.

In de voorrede, gedagteekend te Brussel den 1 Mei 1571, meld O. dat dit slechts het eerste deel van het werk is, en dat hij het tweede ('t geen echter niet geschiedde) binnen kort zal laten volgen; dat hij het niet zou gewaagd hebben, na Meijerus de Vlaamsche geschiedenis te behandelen, zoo niet deze verdienstelijke schrijver, door het inlasschen van veel 't geen niet regtstreeks tot de Vlaamsche geschiedenis betrekking had, zijn verhaal vermengd en wijdloopig gemaakt had. Volgens de Wind, nam O. Meijerus ten grondslag en verkortte hem op zijne wijze, smukte de geschiedenis in een winderigen en gezwollen maar duisteren stijl op; maakte van schrale berigten uit oudere tijden, omstandige verhalen, die zich noch door belangrijkheid noch door juistheid kenmerken. Hierbij komt dat hij in leeftijd te ver van de tijden, die hij behandelt, verwijderd was om op zich zelven eenig gezag te kunnen hebben. Vroeger echter liep men hoog met Oudegherst, en zelfs vermoedde men dat hij uit oudere, thans verlorene schriften had geput. De Wind echter oordeelde deze kronijk van geringe waarde. Er bestaat eene Vlaamsche overzetting met een vervolg tot den jare 1781.

P. d'Oudegherst, *Chronijke van Vlaenderen met het vervolg loopende over de jaeren* 600—1781. Gend 1785, 3 deelen kl. 8o.

In 1789 gaf Lesbroussart, te Gend in 2 vol. 8o eene fransche uitgave met zeer belangrijke aanteekeningen, waarin niet alleen de misslagen van den schrijver op eene geleerde en oordeelkundige wijze zijn aangewezen en verbeterd, maar ook hetgeen door hem was voorbijgegaan op eene breedvoerige wijze wordt aangevuld. Zij voert tot titel P. d'Oudegherst *Annales de Flandre enrichies de notes par Mr. Lesbroussart.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 752; Paquot, *Mém.* T. III p. 269—271; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 640; De Wind, *Bibl. van Geschieds.* bl. 180 volgg.; *Biogr. Univ.*

OUDEMAN (N.) schreef:

Diss. anat. physiol. de Venarum praecipue meseraïcarum fabrica et actione. Gron. 1792.

Zie Holtrop, *Bibl. med. Chir.* p. 272.

OUDEMANS (Adriaan) werd in 1743 predikant te Noordwijk aan Zee, in 1754 te Noordwijk binnen, in 1787 emeritus en stierf in 1789. Hij beoefende de Latijnsche poëzy, blijkens zijn *Elegia in funere v. d. Honert* en zijne lijkdichten op de hoogleeraren B. de Moor en D. van der Kemp.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 60, 61; *Bockz.* 1752, bl. 432. 1780, b. bl. 276, 277.

OUDENAERD of AUDENAERD (Robbert van), in 1663 te Gend geboren, werd in de schilderkunst onderwezen door Frans van Mieris en later door Hans van Cleef en te Rome door Carolo Maratti. Alzoo werd hij een goed historieschilder. Op raad van Maratti legde hij zich echter liever op de graveernaald dan op het penseel toe en graveerde een aantal stukken. Hiermede ging hij na zijne terugkomst te Gend voort, doch vervaardigde echter ook van tijd tot tijd schilderijen voor kerken, o. a. een altaarstuk in het Karthuiser klooster te Gend, voorstellende *St. Petrus, door een aantal monniken van die orde omringd* en *een vergadering van het kapittel* in het Museum aldaar. Zijne prenten bestaan in 8 stuks portretten; waaronder 7 kardinalen, 24, meest bijbelsche historien naar Carolo Maratti en 12 idem naar onderscheidene Italiaansche meesters.

Zie Immerzeel, t. a. p. D. I bl. 16; *Biogr. Univ.*; Heinecken, *Dict. des Artistes.*

OUDENAERDE (Marinus van), dichter uit den aanvang der 18e eeuw, leefde vermoedelijk te Rotterdam, en vervaardigde o. a. grafschriften op predikanten aldaar. Dat op Daniel de Roy lezen wij bij de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 149 en bij van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

OUDENAARDEN (W.) schreef:

Diss. de vigilio sano et morbose. L. B. 1757.

Zie *Cat. à Roy* T. II p. 560. T. IV p. 1887.

OUDEN ALLEN of VAN ALLEN (Folbertus van), een Utrechtenaar, die waarschijnlijk in het midden der 17e eeuw bloeide. Hij was hofschilder van den keizer van Oostenrijk. Op het stedelijk archief te Utrecht bevindt zich van zijn penseel *een gezigt door de Kortenieuwstraat naar het Munster kerkhof en Domtoren en kerk te zien*, in een goede manier behandeld, waarvan echter de stoffagie van eene andere hand, in den trant van Droogsloot, doch fijner van kleur. Het stuk is op doek, en vóór 1674 geschilderd. Dat hij een bekwaam figuurschilder moet geweest zijn blijkt uit het portret van Justus van der Nypoort, door hem in zwarte kunst fraai bewerkt in kl. fol. Bryan vermeldt ook een Floppart van Allen, een Duitsch teekenaar en kunstgraveur, die omstreeks 1636 bloeide, en teekeningen heeft gemaakt, gezigten op de stad Weenen voorstellende, die Muller in 1686 heeft gegraveerd en dat hij ook een groote plaat heeft gesneden, zijnde een *gezigt op de stad Praag*, van weinig verdiensten, en met zijn naam van Allen beteekent. Kramm houdt het nog voor onzeker of beide dezelfde personen waren.

Zie Kramm, t. a. p. D. I bl. 13.

OUDENALLER (Reinier van). Zie Ouwenaller (Reinier van)

OUDENBOSCH (Adriaan van den) of Adrianus de Veteri-Busco, alzoo genoemd naar zijne geboorteplaats Oudenbosch niet ver van Breda. Hij was monnik in het klooster van St. Laurens. Zijn geboorte en sterfjaar zijn onbekend, doch hij bloeide in de 1ste helft der XV eeuw. Hij vervolgde de kronijk van Luik (*Chronicon Leodienses* van Jan van Stavelo of Stavelanus, (die nimmer is uitgegeven) van het jaar 1449—1483, in het licht gegeven door de Benedictijnen van St. Maur in 't jaar 1729, in het IV deel der *Collectio novissima vet. monument.*

Hij vervolgde ook de geschiedenis zijner abdij door den monnik Rupert, in 1135 gestorven, aangevangen. Ook schreef hij *Brevis historia Ecclesiae collegiatae Sancti Petri Aicuriensis.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 19; Foppens *Bibl. Belg.* T. I, p. 22; De Wind *Bibl. der Geschied.* D. I, bl. 87; Hermans, *Conspect.*; *Dict. univ.*

OUDENDIJCK (Cornelis.) Men heeft van hem:

Quodlibeta Guilielmi Okan de ordine fratrum minorum emendata diligenter per eximium virum Corn. Oudendijck artium magistrum et in sacra pagina licentiatum. 1513.

Zie *Bibl. Hulth.* No. 3911.

OUDENDIJK (Adriaen), in 1648 te Haarlem geboren, werd door zijn vader (die volgt) in de schilderkunst onderwezen. Hij schilderde stadsgezigten, door Dirk Maes gestoffeerd, en landschappen met vee. Meestal vervaardigde hij echter copyen, meer nog uit brokstukken van Adriaen van de Velde en Thomas Wijck ontleend, van waar hij Rapianus werd genoemd. Blijkens eene *teekening met Ruiters*, door hem vervaardigd, leefde hij nog in 1696.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

OUDERDIJK (Evert), vader van den vorige, schilderde niet alleen, gelijk Immerzeel meldt, bedelaars en dergelijke beeldjes uit den lagen, maar ook vele andere tafereelen uit den deftigen huisselijken stand. Zoo werd o. a. in 1762 uit de kunstnalatenschap van Wierman te Amsterdam verkocht: *een stukje verbeeldende een Dokter in zijn studeerkamer, zittende aan eene tafel, met eenige boeken en papieren, en kijkende met veel attentie naar een urinaal dat hij in zijn eene hand houdt*, uitvoerig en krachtig door hem gepenseeld en *een dito stukje, verbeeldende een advocaat in zijn studeerka-*

mer, zittende aan een tafel, met al zijne daartoe behoorende documenten omringd. Beide golden *f* 64.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

OUDENDORP (Frans van), werd in 1696 te Leyden geboren, in 1724 rector der Latijnsche school te Nymegen, in 1726 te Haarlem en in 1748 hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid te Leyden, welke post hij 21 Oct. van dat jaar aanvaardde met eene redevoering *de literatis Caji Julii Caesaris studiis.* Hij verwierf zich door de uitgave van een groot aantal Latijnsche schrijvers grooten roem. In 1720 verscheen van hem: *Julius Obsequens de prodigiis cum annotationibus Io. Schefferi cum suis et supplementis Conr. Lycosthenis*, L. B. 8o.; in 1728 zijn uitgaaf van *Lucanus* (L. B. 4o.) *ed. altera multo auctior et emendatior.* Ibid. 1779 4o. in 1731 van *Sextus Julius Frontonis.* (L. B. 8o. en 1779 8o. maj.) in 1737 van *Julius Caesar* (L. B. 4o.) in 1751 van *Suetonius* (L. B. 4o.) en 1757 van *Thomas Magister Johannis Stephani Bernardi.* (L. B. 8o. maj 1) en na zijn dood, door bezorging van zijn zoon Cornelius, die van *Apulejus*, L. B. 1786 4o. Hij ontwierp een opschrift voor het geschenk van curatoren aan hunnen secretaris D. van Royen en hield een lijkrede op prins Willem IV (*Laudatio funebris Guilielmi Caroli Henrici Frisonis.* L. B. 1752), in 't Ned. vert. Leid. en op prinses Anna (*Laudatio funebris Annae.* L. B. 1795 4o.) Bijzondere zorg droeg hij voor de plaatsing en geschikte beschrijving van het oudheidkundig legaat van Papebroek. Hij hield in 1745 een *Oratio de Veterum Incriptionum et monumentorum usu legatoque Papenbroekiano* L. B. 4o. (1), en gaf in het volgende jaar *Brevis veterum monumentorum ab Amplissimo viro Gerardo Papenbroekiano Academiae Lugduni Batavae legatorum descriptio in duas partes divisa, quarum prima Graecos Latinosque titulos et anaglypha continet, secunda statuas, imagines etc. conplectitur* (2).

Oudendorp overleed 14 Febr. 1761: zijn zoon Cornelis vermaakte zijn vaders letterk. nalatenschap aan de bibliotheek te Leyden.

Behalve de genoemde werken heeft men nog van hem:

Orat. de usu et necessitate publicarum scholarum. Neom. 1724 4o.

Orat. inaug. de ingenuae educationis et ad eam scholarum necessitate. Harl. 1726 gr. 8o.

Carmen elegiacum de veris adventu. Lat.-Ned. Harl. 1734 4o.

Zie Saxe, *Onom.* T. VI p. 336—337, 708; Te Water, *Narr.* p. 95—96, 155 seqq. 219; P. Burmannus, *Praef. ad Lucanum* p. 3; G. Stolle, *ad Hermannum* p. 786—787; *Nov. act. erud.* 1747 *Junii, Parte* I p. 317—320, 1752 *Septemb. Parte* I p. 488—498; 1776 *Septembri* p. 426—432. *Bibl. Crit.* T. IX p. 109 seqq. T. IV p. 106; Björnstähl, *Reiz. door Europa* D. V bl. 426; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hooges.* D. 1 bl. 272, 277, 281, 282, 302. D. II bl. 55, 123, 124, 196; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Gesch. der Leidsche Bibl.*; *Cat. de livres de la Bibliothèque de M. P. A. B. Crevenna* No. 2496; 2857, 2853, 3995, 5038, 6194, 6319; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II bl. 77 D. III bl. 200, 324; Abcoude, *Naamr.* 3e *Aanh.* bl. 12; *Bibl. Hulthem.* No. 7215, 8472, 11493, 12469, 17052, 17059, 23408, 23407; Wyttenbacchii *Opusc.* T. I p. 563, 604; *Elog. Tib. Hemsterhusii et vita D. Ruhnkenii ed. Bergman* p. 82, 103, 133, 209, 224, 370, 469; *N. Gel. Europa* Th. IX S. 200—209; Götting., *gel. Zeit.* 1751 p. 24; Goetz, *Bibl. Dresd.* T. II S. 450; Baumgartens, *Nachr. von einer Hallischen Bibliothek* 4 *ter. Bd.* S. 408; *Bibl. raisonnée* T. XIX p. 158; *Biogr. Univ.*; *Biogr. mod. génér*; *Dict. Univ.*; Golting, *Zeit. Zugabe zu* 1779—187 volgg.; Adelung en Rotermund; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 214; De Crane. *de fam. Hemsterhuis* bl. 77; *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1726 a bl. 244, 377, 748. 1720 a bl. 118.

OUDENDORP (Cornelis van) zoon van den vorige, kwam in 1759 als proponent te Sassenheim, stond in 1787 van zijn bediening af en overleed in 1790.

Zie het vorig art. Brans *Kerk. Reg.* bl. 63.

(1) Op de Bibl. der Hoogeschool te Leyden berust een exemplaar dezer *Oratio. Acc. H. Cannegieteri Epistola ms. ad Auctorem; multorum Monumentorum effigies pictae; uberrima J. G. te Wateri Annot. ms. in marginibus et schedis, quibus usus non est in Narratione de Rebus Academiae L. B. Sec. XVIII, a* 1802 *edita.* Zie. *Catal. libr. Bibl. publ. Univ. L. B anno* 1814—1847. *illatorum.* p. 255.

(2) *Istius descriptionis exemplum cum notis ms. ipsius Oudendorpii ex legato eruditis. filii nunc servatur* in *Bibliotheca publica.* Te Water, *Narratio*, p. 95.

OUDENHOVEN (Jacobus van), werd niet gelijk sommigen willen te Oirschot, maar te 's Hertogenbosch geboren, en bekleedde van 1626 de betrekking van predikant te Aelburg en Heesbeen, vervolgens (1631) te Nieuwlekkerland, waar hij, in 1665 emeritus werd, en volgens Foppens, in 1683 zou gestorven zijn. Pieter van Godewijck, weleer praeceptor te Dordrecht, noemt, in de opdragt van eene zijner gedichten: „zijnen vrandt Oudenhoven, een man eerwaerdigh om meriten van godsvrucht ende eruditie.“ Al zijne geleerde tijdgenooten, onder welke Cats, Blijenburg, van Beveren, van den Bos stemmen met het laatste gedeelte dezer lofspraak volkomen in.

„*'I heb Schryver, van der Eÿck, Gondhoeven en Oudthoven*, zong Adriaan van Blyenburg.

„*Wie zal*”, dus liet zich Snellinx hooren, „*dien Tacitus der tegenwoordige eeuw*,

„*Beloonen nae waardy voor zulke dierbre panden.*”

Van Oudenhovens meriten van godsvrucht (zou de Dordsche ludimagister ook het oog hebben gehad op 's mans *Predicatien over Ezechiel* XII: 13—14?) vond ik nergens gewag gemaakt: integendeel, leest men in de *Mss. Acta du Classis van Zuid-Holland*, dat hij, in 1655, in zijn dienstwerk geschorst, in 1665 gedwongen werd om zijn emeritaat te vragen, en in 1670 nog geen attestatie kon verkrijgen.

Op het *gros van herders tot 't dienstwerck te Dordrecht* leest men J. O. S(ylva) D(ucensis).

Oudenhoven was een der uitstekendste oudheidkundigen van zijn tijd, blijkens zijn *Beschryvinge der stadt en Meyerye van 's Hertogenbosch, vervattende desselfs begin, voortgangh ende wasdom, soo van Geestelycke als wereltlyeke gestichten, oprechtingh van 't capittel ende collegien, maniere van regeering ende hare privilegien, bevorderinghe haerder Bisdom ende Bisschoppen: midtsgaders haerder Meyerye, ende daer inne ghelegene steden, Baronyen, Heerlyckheden, ende dorpen. Alles met grooten arbeyt uyt verscheyde schriften ende papieren te samen gestelt, ter liefde syns vaderlandts*, door J. v. O. Amst. Broer Jansz. 1649 4o.

Silva-Ducis aucta et renata of Een Nieuwe ende gantsch vermeerderde Beschryvinge van de stadt van 's Hertogebosch vervatend enz. 's Hertogenbosch 1630 4o.

Eene nieuwe ende vermeerderde Beschryvinge van de Meyerye van 's Hertogebosch, behelsende alle de Baronyen, Heerlyckheden, steden, casteelen enz. Ald. 1670 4o.

Volgens Oudenhoven zelven in zijne *Beschryvinge van Zuyt-Hollandt* bl. 15 in de eerste druk van dit werk slechts een vertaling van de *Beschryvinge van den oorspronck ende opkomen van de stadt 's Hertogenbossche* van den geleerden heer Simon Pelgromus, *in sijn leven Prior van de heeren van den Baseldonck, ende Provinciael van de Orde van St. Wilhelm, Hertoge van Aquitanien ende Grave van Pictou.*

Beschryvinge der stadt Heusden, waer in het begin, aenwas, en teghenwoordighe staet dier stadt verhaelt worden; als mede veelderhande gedenckwaerdighe gheschiedenissen, oorloghen, watervloeden, wyse van Regeeringhe, hantvesten, enz. Amst. 1650 4o. — *Weleer ontworpen door* J. v. O. *Dog nu door verscheide liefhebbers der oudheit werkelyk vermeerdert, en met konstige figuren verçiert.* Amstel. 1743 4o.

Hermans bezorgde een herdruk der 1ste uitg. in zijne *Geschiedk. Mengel. v. Noord Br.*

Out-Hollandt, nu Zuyt-Hollandt, vervangende eene Generale Beschrijvinge, mitsgaders de Privilegien, Keuren, Hantvesten, Costuijmen, herkomen, Observantien ende Gewysdens van de voorsz. Landen. Dordrecht, 1654 4o. Opgedr. aan Matthys Pompe, heer van Slingelandt en met lofverzen van Cats. Huygens, Westerbaen, Blyenburgh, J. van Someren.

Oudt ende Nieuw Dordrecht, behelsende desselfs opkomste, voortgangh ende Regeringe Loop ende verloop van den Rhijn, Wael, Maes etc. Gedruckt tot Haerlem bij Ambrosius Vermerck 1676 in 12o. — *Beschrijvinghe van Dordrecht, behelsende desselfs begin, opkomste ende Regeeringe met veel gedenckwaerdige saecken daer voorghevallen. Mitsgaders den Ouden ende Nieuwen loop van de Wael, Maes, Linghe, Dublel en Ysel vergroot met eenen nieuwen Appendix. Gedruckt tot Haarlem bij Ambrosius Vermerck.* 1670 in 12o.

De vermeerderingen in dezen laatsten druk, beslaan 40 blz. en zijn achter het werk gedrukt. Overigens zijn, uitgenomen den titel, beide drukken volkomen aan elkander gelijk. Het

werkje, aan de gebroeders Johan en Cornelis de Witt opgedragen, met lofverzen van Huijgens en Snellinx versierd, en met een *kaartje der ouden loop van de rivier Rijn, Wael, Maes, Dubbel ende Strijne* voorzien, is in 13 hoofdstukken verdeeld, die alle blijken van ijver en oudheidkennis dragen. Ofschoon men er veel in terugvindt, dat reeds bij Beverwijck voorkomt, en hij in dit werk te veel in het onderzoek van zaken, die niet dan ter zijde te pas komen uitweidt, verdient het, en om de kennis, die er, ten aanzien van den loop onzer oude rivieren uit is te putten en om de Handvesten en privilegien, die hij er, gelijk ook in zijne *Beschrijving van Zuid Holland* in heeft opgenomen, en vooral om de *lijst der Privilegien, berustende in de ijzeren, kassen en Burgemeesterskamer* bijzondere opmerking.

Hant-vesten, Privilegien, Keuren ende Reglementen, aengaende den Dijck-rechte van den Alblasserwaert. Tot Dordrecht 1678 12o.

Generale beschrijvinge van den tegenwoordigen ingebroken Alblasserwaart in Zuijd-hollandt. Dordr. 1645, 1659, 1670, 1678, 12o.

Ingebroken Alblasser-waart, in Zuijd-Hollandt, vervangende desselfs situatie, grootte, dijckagien, oude ende nieuwe inbreuken etc., mitsgaders van den Souwen-dijk, ende hoeveel duijsent mergens daerdoor in het water staen, alsmede sijn straffpredicatie in de Parochie van Nieuw-Leckerlandt aldaer, op desselfs water-inbreuk gedaen. Tweede druk. Vermeerdert met eenige aanteekeningen en een bijvoegsel rakende de overstroomingen van den Alblasser-waert van den jare 1658 *tot het jaar* 1741 *incluys. Alsmede de acht authentyke stukken rakende de tegenwoordige overstrooming.* Tot Leyden 1741 12o.

Corte beschrijvinghe van sommighe dorpen in den Alblasserwaard. Handvesten, privilegien, keuren en reglementen aeng. den dijckrechte van den Albl. Dordr. 1678, 1720; Gor. 1765, kl. 8o.

Oud Hollandsche landen, heeren, luijden, rechten en rechtsplegingken. Dordrecht 1743; 's Hage 1746 4o.

Haerlemsche wieg, id est, Civitatis, Harlemensis Incunabula, Antiquitates ac Privilegia. Haarlem, 1671 12o.

Haarlems wieg of historische bedenkingen over eenige oudheden van de selve stad; en herdruk van eene korte beschrijving van Haarlem, alsmede eene kleine beschr. van de steden van Holland en West-Vriesland, mitg. een klein Chronijkjen ofte eenige notabile verhalingen gedaan door J. A. Leegwater. Haarlem, 1668, 1671, 1706. 12o.

Antiquitatis Cimbricae renovatae. Haarl. 1682 8o.

In handss.:

Corte beschrijvingh van sommige dorpen in den Alblasserwaert.

Historise aanteekeningen.

Predicatie over 't lijden.

Eerste redactie raeckende de verleijdinge van de riviere de Maes ende den ouden loop van deselve riviere de Mase.

Antiquitates Batavicae.

Beschrijving van Bommel.

Oudenhoven beoefende ook de poëzy, blijkens zijn gedicht vóór *de herstelde Oudtheijt, ofte Beschrijvinghe van Batavie* door M. J. van Someren Nymegen 1657 4o. en zijn *Geluk op reijse aan den heer Dirck van Bleijswijck: rijsveerdigh na buijten 's lands, nadat hy hadde uytgegeven zijn Beschrijvingh van Delft.*

Zijn afbeeldsel bestaat met een onderschrift van J. van Someren.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. 1, p. 531; Pars, *Naamrol.* bl. 159, 170; Paquot, *Mém.* T. I, p. 538; Saxe, *Onom.* T. IV, p. 527, 528; Freytag, *Anal. Liter.* p. 649; van der Wall, *Verh. over de handv. en Privil. der stad Dordrecht*, bl. 18 volg; Dez. *Privil. v. Dordr.*; C. R. Hermans in het tweede stuk van het *Geschiedk. Mengelw. over de Provincie N.Brabant*, D. I, bl. 132–381; Schotel, in *Vad. Letteroef.* 1859, d. II, bl. 260; (*Jacobus v. Oudenhoven*) Dez. *Lev. v. Alk. e. v. d. Schelling*, bl. 359; Dez. *Beschrijv. v. Dordrecht. Inl.* bl. LXXI, LXXII; *Kerkel. Dordrecht* D. I, bl. 486; Glasius, *Godgel. Nederl.*; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; L. G. Visscher, *bronnen voor de Geschied. van Dordrecht* in Wap's *Astrea* 1855, bl. 170 verv.; van Someren, *Uytsp. d. Vernuften* bl. 231 (Gor. 1686); D. v. Blijswijck, *Beschrijv. v. Delft*, bl. 888; Bodel Nijenhuis, *Topogr. Beschrijv. v. Nederl.*, No. 414–416, 428, 429, 497, 728, 1249, 1256, 1257, 1286, 1287, 1416; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II, bl. 39, 107, 108, 117, 118, D. III, bl. 34, 303, 304, 347; Muller, *Catal.* 1859, No. 2233—2288, Hoogstraten, Kobus, de Rivecourt, Aboonde, *Naamr.* bl. 273; Arrenberg, *Naamr.* bl. 394; Adelung.

OUDESTEIJN (Matthias), geboren te Alkmaar, werd 8 Mei 1642 lid van den Hoogen raad van Holland, Zeeland en Westfriesland, en overleed 18 Jan. 1647. Men vindt een advies van hem in de *Holl. consultat.* D. IV bl. 755.

Zie Vreede, *Hoogen Raad*, bl. 45.

OUDHEUSDEM (Aernout Walraed Karel Voet van) Zie Voet van Oudheusden (A. W. K.)

OUDIN (Casimir) of Oudyn, afkomstig uit Rheims, werd den 14 Februarij 1638 te Mezières aan de Maas geboren. Zijn vader was een wever, die hem in zijn ambacht wilde opleiden; maar hij had meer neiging voor de studie, waaraan hij zich, tegen den zin van zijn vader, wijdde. Gedurende zijne eerste studiejaren, was hij onderwijzer van den oudsten zoon eener weduwe, vrouw van Jaudun en Modignes, dorpen tusschen Mezières en Rèthel. Na de school verlaten te hebben nam hij het kleed aan van kannunik regulier van de orde der Premonstratensen van St. Paulus te Verdun, deed twee jaren later (30 Nov. 1658) zijne professie en veranderde zijn doopnaam Remi in dien van Casimir. Zijne oversten zonden hem vervolgens naar de abdij van Sery om onder Joachim la Plume de Philosophie en de theologie onder Jeremie Janot te leeren. Na het eindigen zijner studien, legde hij zich toe op de kerkelijke geschiedenis, waarvoor hij veel smaak had. Men zond hem in 1678 naar Bucilly. Lodewijk XIV door deze landstreek reizende, gebruikte 1 Maart 1680 er het middagmaal. Daar de abt en de prior afwezig waren, werd Oudin belast den koning te outvangen. Toen deze in de zaal kwam, vertoonde zich eensklaps, na een nevelachtigen dag, de zon, en schoot hare stralen op het portret van den koning, waarop Oudin terstond voor de voet deze dichtregels vervaardigde.

„*Solem vere novum nunc Sol antiquus adorat,*

„*Et Martem primum Martia prima dies.*

De koning stond verbaasd zulk een talent in dit woest oord te vinden, doch ontdekte tevens dat Oudin zeer onbeschaafd was; want hem gevraagd hebbende, welk ambt hij in dit huis bekleedde, antwoordde hij: „*qu'il portoit son mousquet et que, quand il ne pouvoit le porter, il le traînoit.* Dit gezegde was oorzaak dat de koning hem niet meer wilde zien. In 1681 gelaste Michel Colbert, overste en hervormer der Premonstratenzer orde hem al de abdijen en kerken der orde te bezoeken en uit hare archiven die stukken te ligten, welke tot hare geschiedenis konden dienen. Hij bezocht de verschillende huizen in de Nederlanden en Luik en vervolgens in Frankrijk. Omtrent denzelfden tijd werd hij onder prior en provisor der abdij van Cuissy in het kerspel van Laon. In 1683 werd hij naar Parijs gezonden, waar hij in vriendschappelijke betrekking met de Benedictijnen der congregatie van St. Maur en verschillende andere geleerden, inzonderheid met Placide Porcheron, bibliothecaris van St. Germain des Près en met den geleerden Stephanus Baluzius aanknoopte. „Oudin, schreef de abt Bouilliot", avait jusqu'alors joui d'une réputation intacte... on le citait, comme un modèle de piété et de regularité, — mais ayant formé une étroite liaison avec le fameux ministre Jurieu, il déchut insensiblement dans l'estime publique. Ses supérieurs alarmés le reléguèrent à l'abbaye de Ressons. Cette mesure qui l'enlevait à ses amis et à ses livres, l'indigna; la sévérité avec la quelle on le traita, acheva de l'exaspérer; il réussit à s'échapper du convent, ou on le détenait et passa en Hollande. In 1690 verliet hij Frankrijk en vertrok bij naar Holland en kwam den 26 October van dat jaar te Leyden aan, waar hij tot de hervormde kerk overging. Spanheim, hoogleeraar in de kerkelijkegeschiedenis, zorgde met medewerking van den hoogleeraar Trigland, den burgemeester D. van Alphen Simonsz. en den predikant Knibbe, eenige jaren voor zijn onderhoud, en wist door zijne aanbeveling te bewerken dat curatoren hem in 1694 tot buitengewoon custos bij de bibliotheek aanstelden. Deze post vervulde hij met getrouwheid tot in Sept. 1717, toen hij in den ouderdom van 79 jaren zijne studien en leven eindigde.

Hij schreef:

Supplementum de scriptoribus, vel de scriptis Ecclesiasticis, a Bellarmino omissis, ad annum 1460, *vel ad artem Typographicam inventam, collectore F. Casimiro Oudimo, Presbytero veteris instituti ordinis Praemonstratensis.* Paris, 1686 gr. 8o.

Volgens Cave is dit boek vol van de grootste fouten en grootendeels getrokken uit Miraeus, Labbe, Vossius, die hij geplunderd heeft.

Le Prémontré défroqué. Leyde 1692 in 12o.

Epistola de ratione studiorum suorum. L. B. 1692 4o.

Veterum aliquot Galliae et Belgii scriptorum opuscula sacra nunquam edita, jam vero e Mss. codicibus bibliothecarum Galliae in lucem prodeuntia; cum effigiebus, vitaeque eorum compendio. L. B. 1692 8o.

Historia abbatiae Calvi Montis in T. VII der *Acta Sanctorum.* (1701).

Trias Dissertationum criticarum. I *De codice Alexandrino Bodleianae bibliothecae;* II *De quaestionibus ad Antiochum principum;* III *De collectione antiquitatum Constantionopol. Bandurii.* L. B. 1717 12o. De 3de, tegen den Benedictijn Anselme Banduri, bibliothecaris van den groot hertog van Toscane, was reeds uitgegeven in *de Histoire critique de la Répub. des Lettres* T. VIII p. 219 en T. VIII p. 279.

Diss. singularis de collectaneo, seu collectione Anselmi Bandurii, in Masson, *Hist. de la République des Lettres.* T VII et VIII.

Commentarius de scriptoribus Ecclesiae antiquis, illorumque sriptis, tam impressis, quam manuscriptis adhuc extantibus in celebrioribus Europae bibliothecis, a Bellarmino, Possevino, Ph. Labbe, Guilielmo Caveo, Ludovico Ellia du Pin et alus omissis, ad annum M.CCCC.LX vel ad artem typographicam inventam; cum mulits dissertationibus, in quibus insigniorum Autorum Ecclesiae opuscula, atque alia argumenta notabiliora accuratè et prolixè examinantur. Lipsiae 1722 fol. 3 vol.

Acta B. Lucae, Abbatis Cuissiacensis in T. II der *Antiquitatis Monumenta* van Hugo (Etival 1725—51 2 vol. fol.

De jurisdictione quasi episcopali abbatis Stivagiensis excercitium mss. in 4o.

Zie *Nouv. Litt.* T. VII p. 1, p. 157—161; Niceron, *Mém.* T. I p. 278—282 T. X. S. I p. 48—53; *Dict. Hist.* T. I p. 48—53; Paquot, *Mém.* T. I p. 437—438; Haag, *La France Protest.* T. VIII p. 58, 59; Hugo, *Annales ord. Praem.* T. I Col. 55; Bouilliot, *Biogr. Ardennaire* T. II, *Nouv. Biogr. Genér. Dict. Univ.;* Jöcher, Adelung, Rotermund, Hirsching, *Handbuch* 6ten *Bandes* 2te *Abth.* p. 314, *Nova liter. Lips.* 1718 *Jan.* 1 B. *N.* 1722 p. 595 f. 601; Duitsche *Acta erud.,* 50 *ster Th.* p. 210; Siegenbeek, *Gschied. der Leydsche Hooges.* D. II bl. 32—34; Schotel, *Gesch. d. Leydsche Bibl.;* Glasius, *Godgel. Nederl.;* Saxe, *Onom.* T. V. p. 347, *Anal.* p. 640; Io. Fabricii, *Hist. Bibl.* T. V. p. 256—258; C. A. Heumanni, *Via ad Hist. Lat.;* C. VII § V, p. 429; Stolle, *ad Henmannum* p. 787, 1009, *Cat. Bibl. Bunas.* T. I vol. II p. 1463.

OUDSHOFF (W.)
schreef:

Voorstelling van de regelen van het Italiaansch boekhouden. 's Hage 1814.

Handleiding ter aanleering van het kerkgezang. Rott. 1822 gr. 8vo.

Gedachten over het voorlezen der Heilige Schrift enz. in de kerken. Rott. 8vo.

Muzikale mengelstukken van voorname conponisten. Rott. 1823 2 st. gr. 4o.

Gezangen voor een Kerstfeest, op drie en vier stemmen. Rott.

De muzikale vriend der jeugd, of zangstukjes voor het opkomend geslacht Rott. 1826. 3 stukjes.

Harmonion of twee, drie en vierstemmige zangstukken, ten gebruike van gevorderde leerlingen en zangvereenigingen bijeenverzameld en ten vervolge op den muzikalen vriend der jeugd uitgegeven. Rott. 2 st. 4o. 1829, 1833.

Zie van Cleef, *Alphab. Naaml. v. boek.* bl. 448.

OUDKERK (Anna Maria), dichteres uit het midden der 18e eeuw. Zij schreef in de *Dichtk. Cijpressenbladen*, gelijk ook

OUDKERK (Scipio), predikant te Haamstede, in Zeeland, waar hij overleed 20 Maart 1760, oud 56 jaren, denkelijk haar vader. Hij gaf ook in het licht: *Heilig dienstwerk der stamme Levi.* Zierikzee 1756 4o.

OUDKERK (Rytje) geb. Bubbezon, echtgenoote der vorige, dochter van Willem Bubbezon, koopman te Maarsluis en van Neeltje van der Burg. Zij huwde in November 1733 Scipio Oudkerk, en plaatste hare gedichten in de *Dicht. Cijpressen bladen* en in de *Boekzaal der gel. wereld.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* op Oudkerk en Bubbezon; *Boekz.* 1746, Maart, 372, 1753, bl. 376, 1760, bl. 483, 484; Arrenberg, *Naamr.* bl. 398.

OUDEROGGE of OUDENROGGE (Johannes). Van dezen kunstenaar, wiens geboorte en sterfjaar niet worden vermeld, doch wiens stukken op verkoopingen in de tweede helft der vorige eeuw voorkomen, vermeldt Kramm, *een wever op zijn getouw, met zijn huisgezin* en *een schoenmaker met zijn knecht in een binnenhuis*, thans in 's rijks museum, *eene koekebakster met hare kinderen.* De heer Kramm bezit ook zijn portret, zeer fraai met bruin geteekent, in een ovaal in 4o.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

OUDHEUSDEN (Dirk Henricsz. van), een Utrechtsch kunstenaar uit het begin der 16 eeuw.

Zie Dodt, *Archief.* D. III bl. 204; Kramm, t. a. p.

OUDSHOORN. Zie Outshoorn.

OULTREMANNUS (Antonius d'), geboren te Valenciennes, werd aldaar prior in de abdij der reguliere kannunnikken van St. Jan.

Hij beoefende de geschiedenis en oudheden en schreef:

De Origine et fundatione sui monasterii

Res gistae et vitae singulorum abbalum.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 71. Foppens, *Bibl. Belg.* p. 84.

OULTREMAN (François Henri d') den 22 Aug. 1546 te Valenciennes geboren, waar hij 1 Oct. 1605 stierf. Hij studeerde te Leuven in de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid, werd lid van den raad en eindelijk prevoost zijner geboortestad.

Hij schreef:

Triumphus et Spectacula serenissimis Belgarum principibus Alberto et Isabellae in civitate Valentiana edita. Antv. fol. typis Plantinianis 1602 *cum Spectaculis Joannis Bochii.*

Histoire de la ville et comté de Valenciennes. Douai 1639 et 1640 in fol. met portret, uitgegeven door zijn zoon Pierre d'Oultreman. Hij beoefende ook de Latijnsche en Fransche poëzij en droeg verscheidene gedichten op aan zijn vriend Justus Lipsius onder deze gedichten vindt men ook *Epicedium in obitum Emanuelis Lalani, Marchionis Rentiaci, versu elegiaco.*

Gesta praecipua et Elogia trium Principum Alexandri Farnesii, Parmae Dacis, Alberti Austriae Archiducis et Caroli Croiaci, Ducis Areschotani mss.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg* p. 364, 365; Foppens *Bibl. Belg.* T. I, p. 458. *Nouv. Dict. gén.*

OULTREMAN (Philippe d'), zoon van den vorige, in 1583 te Valenciennes geboren, waar hij den 16 Mei 1622 overleed.

Hij trad in 1607 in het collegie der Jezuiten, wijdde zich zes en twintig jaren aan het prediken en schreef twee arcetische werken:

Le vrai chrétien catholique. Saint-Omer 1622 in 8o. vert. in het Engelsch, 1623, in 8o.

Le pédagoque chrétien, T. I, Luxembourg 1629 in 8o. T. II et III. Mons. 1645, 1650, 8o. Rouen 1704 4o, vermeerderd en nagezien door Brignon, en in 't Vlaamsch Antw. 1637 8o. Dit laatste werk is herhaalde malen herdrukt. De dood belette hem het IV deel in het licht te geven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 778; Foppens *Bibl. Belg.* T. II, p. 1061; Backer, *Biblioth. der Ecrivains de la Soc. de Jésus. Nouv. Biogr. Génér.*

OULTREMAN (Pierre d'), broeder van den vorige, werd in 1591 te Valenciennes geboren, waar hij 23 April 1656 overleed. Hij trad in 1611 in de orde der Jezuiten, legde zich met goed gevolg op het prediken toe, tot dat zijne zwakke gezondheid hem noodzaakte het te laten varen en zich aan de beoefening der geschiedenis te wijden.

Hij schreef:

Tabulae vitarum cum beatorum, tum illusrium virorum societatis Jesu. Duaci 1622 in 8o.

Vie de Pierre l'Hermite, ou brief recueil des Croisades et entreprises pour la délivrance de la terre sainte. Mons.

1632 in 12o. Valenciennes, 1632, in 8o., Paris 1645, in 12o. (Deze uitgaaf bevat de *Généalogie de l'ancienne maison de l'Hermite.*

Constantinopolis Belgica, sive de rebus gestis a Balduano et Henrico, imperatoribus Constantinopolitanis, ortu Valentiniensibus Belgis ab anno 1171 *ad annum* 1207, *libri quinque Tornaci.* 1643 in 4o.

Amor in creaturas effusus. Rijssel 1651 in fol.

Ascetische werken, die thans vergeten zijn, maar wier titels men vindt in *Bibliothèque der écrivains de la Compagnie de Jesus door Dr. Backer.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p 752, 997; Paquot, *Bibl. Belg.* T. II p. 997; Sottwel, *Biblioth. Script. S. J. Nouv. Biogr. génér.*; Adelung en Rotermund; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 997.

OURIJK (B. C. DOLL. VAN) schepen en oudraad van Dordrecht, schreef:

„Memorie ingeleverd bij eenige leden van de vroedschap te Dordrecht over eene en andere noodige verbetering in 't verkiezen van Burgemeesteren. Dordrecht, 1760.

Zie *Post van den Nederrhyn* D. VI bl. 974; Artres, 1855 bl. 174.

OUT (S. J.) gaf in het licht:

Uytgerek. tafelen in 't goud en silver. Amst. 1681 4o.

OUTEREN (Mr. GUILLAUME PIERRE VAN), zoon van Mr. Pieter van Outeren, werd den 23 October 1799 te Leyden, waar zijn vader lid der regering was, geboren. Als knaap op de latijnsche school geplaatst, bragt hij de uren, welke hem van zijne letteroefeningen overschoten, op het kantoor van den notaris, mr. P. F. Hubrecht door, ten einde zich vroeg reeds met de behandeling van zaken gemeenzaam te maken. In 1813 werd hij student in de regten en verkreeg den 4 Junij 1819 de doctorale waardigheid, na het verdedigen eener dissertatio *de ludis aleatoriis in civitate observandis nec non dei is, quae tum antiquiores, tum recentiores populi hac de re statuerunt.* Hij zette zich als pleitbezorger in zijne geboortestad neder en won meer en meer het vertrouwen zijner stadgenooten, en welke bijzondere moeite hij gewoon was aan de gedingen, waarin hij optrad, te besteden, toonde zijne keurige pleitrede, ter toestemmende beantwoording der betwiste vraag over de regtsmagt der hooge en andere Heemraadschappen, in 1834 voor het Hoogheemraadschap van Rijnland uitgesproken en even zoo als die van zijnen beroemden tegenpleiter D. Donker Curtius door den druk gemeen gemaakt. Het was dus erkenning van wezentlijke verdiensten, toen de Regtbank hem bij de invoering der regterlijke organisatie tot Deken der orde van Advokaten verkoos.

Ook in andere betrekkingen was van Outeren met den meesten lof ten algemeenen nutte werkzaam. In 1822 werd hij aan het hoofd gesteld der gemeente Soeterwoude, van het ambacht van dien naam en de daarin gelegene polders, in welke betrekking hij tot 1838 werkzaam was, in 1837 hoogheemraad van Rijnland, in 1839 lid der commissie tot beheer en toezigt over de werken tot droogmaking van het Haarlemmermeer, ook was hij sedert 1824 lid van de stedelijken raad te Leyden, in 1851 werd hij lid der provinciale staten van Zuid-Holland. De Maatschappij van Nederl. Letterk. benoemde hem tot lid. Hij huwde op twintigjarigen leeftijd Maria Catharina van Bergen en overleed den 6 Nov. 1855.

Hij gaf in het licht:

De regtsmagt van het Hoogheemraadschap van Leyden verdedigd. Leyden 1855 8o.

Zie zijn leven door D. Tieboel: Siegenbeek, in *Handel. der Jaarl. Algem. vergad. der Maats. v. Nederl. Letterk.* 1856; *Kunst- en Letterb.* 1818 No. 22 bl. 34; *Bijdr. tot Regtsgel. en Wetgev.* D. IX (1835) bl. 121; vlg. *Leydsche Courant van* 12 Nov. 1856.

OUTERFT (Z. VAN) advocaat te Utrecht, wiens adviesen men vindt in *Utr. Consult* 1676 D. I bl. 506.

OUTGERS (HENDRIK) door Rixtel een doorluchtig poëet genoemd, doch wiens poëzij onbekend is.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb;* Rixtel, *Mengelrijmen*, bl. 101.

OUTERMAN (JAQUES) ook van Reninghen genaamd, leeraar bij de Vlaamsche Doopsgezinden in het Blok te Haarlem, nam deel aan den twist, die tusschen deze en de Friesche was ontstaan, waarvan de berigten worden gevonden in 't boekje dat hij uitgaf in 1609: *Verklaringe met bewijs uit den droevigen handel van Friezen en Vlamingers,* enz. met een *Appendix dienende tot conclusie van de verklaringe* enz. 1609. Hij werd door den predikant Accronius te Haarlem beschuldigd, dat hij zich in ongewone termen had uitgelaten over het Goddelijk Wezen en over de menschwording van Christus, naar aanleiding welligt van zijn werk: *Eene waardighe Christelijke verantwoordinghe,* door de Leydsche faculteit in 1626 veroordeeld als afgrijzelijke en Godlasterlijke ketterijen behelzeude terwijl ook het Haarl. martelaarsboek, waarin hij met Hans de Ries de hand had, aan vele Hervormden mishaagde. De Staten committeerden eenigen uit het hof van Holland om met hem te spreken over sommige artikelen vervat in de Belijdenis des geloofs, welke hij aan de Staten had overgeverd, ondergeteekend door 19 andere Vlaamsche leeraars. Dit had ten gevolge dat de Staten (1626) daarin genoegen namen en hem niet verder lastig vielen. In eene verzameling van liederen der Doopgez. van P Gryspeer vind men er ook een van J. Reninghen of Outerman.

Zie Kobus en de Revecourt.

OUTHOF (GERARDUS) werd tusschen den 26 en 27 Januarij 1673 te Amsterdam geboren. Zijn vader was Gerardus Outhof, en zijne moeder Maria, dochter van den Wormer burgemeester Gerrit Bakker. Na den dood van Outhof hertrouwde zij met Joan Muntingh, secretaris van de weeskamer te Groningen. Hier werd Gerardus, die toen zijn achtste jaar nog niet bereikt had, ten latijnsche scholen besteld. Vervolgens oefende hij zich aan de hoogeschool van die plaats in de regten onder Berteling en Pagenstecher, vervolgens onder Joh. Mensinga in de welsprekendheid, geschiedenis en oudheden, onder Gousset in het Hebreeuwsch, onder Berteling en Lamberts, later onder Bernouilli, in de wijsbegeerte (Outhof was een Cartesiaan); onder à Marck, Hulsius en Braunius in de joodsche oudheden en godgeleerdheid. Later bezocht hij de hoogeschool te Franeker, aan welke hij van der Wayen, Vitringa en Roëll; te Utrecht, aan welke hij Witsius en Graevrus, en te Leijden, aan welke hij Spanheim, Gronovius en Pezizonius hoorde. Bij gelegenheid dat hij zich te Emden, waar eenige verwanten van zijn vader woonden, ophield, werd hij aldaar den 16 Aug. 1697, in plaats van F. ten Houten die naar Friesland beroepen was, tot leeraar aangesteld. In 1721 aanvaardde hij het ambt van predikant en rector te Kampen, waar hij den 20 Jan. 1733 overleed.

Outhof was geen onverdienstelijk theologant, en een vrij goed literator. Zijne geleerde werken en verhandelingen, zoo in het nederduitsch als in het latijn in het licht gegeven, verwierven hen grooten roem en de vriendschap van Harckenroth, Streso, Gargon, Rhenferd, Snabelius en anderen. Als godgeleerden maakte hij zich bekend door:

Exercitium Philol. de Manna Israëlis Gron. 1694. 4o.

In locum Marc. IV. 39. *Dissert. in qua divinitas Christi ex miraculosa ejus maris et ventorum seditione demonstratur* in *Bibl. Brem. Cl.* I *fasc.* II p. 47.

Observ. in libros Biblicos V. T. in quibus textus Hebraicus cum versione LXX confertur, specimen. L.c. fasc. III p. 163. *Commentarii in Psalmum L. coll. cum textu Ebraico LXX.— Continuatio. L.c. fasc.* IV p. 357.

In Ps. 11: 6. *Observat. in quibus prolixius de montibus Sionis et Moriae agitur. L. c. Cl.* II *fasc.* II p. 208.

In Ps. VII: 7. *Observationes, L. c.* p. 514.

De Rahab, et Rachab dissertatio, qua probatur eas diversas mulieres fuisse L. c. fasc. III p. 430.

Dissertatio in Matth. 24: 15, 16, *L. c. fasc.* IV p. 617.

Delineatio Monarchiae primae seu Assyriacae L. c. Cl. V *fasc.* I p. 1.

Observationes ad Ps. XXII: 17 *et ad Lucam VI:* 1. *L. c. fasc.* III p. 407.

Ad locum Matth. I: 19 *diss. in qua nonnulla de statuis Rulandinis et Weichildis inserta sunt. L. c. Cl. VI* p. 18.

De Messiae principatu super humerum ejus ad Es. IX: 5. *diss. L. c. Cl. VI fasc.* 5. p. 812.

Ad locum Jacobi V: 16. observatio L. c. Cl. IV fasc. II p. 417.

De quarundam vocum disquisitio. L. c. Cl. VIII p. 93.

Epistola ad amicum, seu Dissert. de veritate resurrectionis Christi vi propria sua divina, Embdae 1710.

Judicia Jehovae Zebaoth seu bellum divinum, qui petit Deus peccatores, adversus quos variis exercitibus horificisque armis bellat. Cui operi adjunctum est carmen Severi Sancti i. e., Eudelechi, de mortibus boum, cum notis Weckii, Seberi et Outhovii Gron. 1721 8o. verg. *Bibl. Brem. Cl. V.* p. 150, 151.

Orat. auspical. de necessitate studii Linguarum cet Campis 1725 4o.

Linguae Graeae Rudim. praesertim Willeriana composita una cum signif. verb. med. ac derivat. temp. brevique Syntaxi. Amst. 1729 8o.

Profecy van Obadias verklaard. Groning. 1700 8o. Dordr. 1730. Amst. 1735. Zie

Rabus. B. v. E. D. XVIII bl. 302 volgg.

" " *letterlijk uit de oudtheit verklaart. — Synod. Kerkred. over Pred.* XII: 11.— *Aanm. over 't Doopformul.* Gron. 1730.

Verklaring van den Brief van Paulus aan Titus. Amst. 1704 4o. Leiden 1743 4o.

Verklaring over het Boek Ruth, en 't Losserschap. Amst. 1711, 1717 4o. Leiden 1743 4o.

Boek van Propheet Jonas verklaart, uit de oudtheit opgeheldert, nevens een bysonder verhaal van de Assyrische Monarchie van Ninivé, Ninus, enz. van Ofyr en Tharschich, als ook over Spreuk. XIX: 34. Amst. 1723 4o.

Zedelessen der Oudtvaderen verzameld enz. met een brief van P. Quesnel. Amst. 1715 8o.

Gerardi heilige bedenkingen, uit het Lat. vert. en met brede Aanm. en Geestel. gez. verrijkt. Embden 1715 8o. (Dit werkje was reeds in 1647 door Joh. van Someren vertaald. Zie Balen en Paquot, Schotel, *G. L.* en *Oudheidk. Verl.* bl. 66, 104.

Verhaal van de watervloeden. — Predikatie over Joh. II: 3—4.

Verh. van de cometen. Embden 1718 8o. *ruim een derde verm. en met uitv. verh. over de Cimb. vloeden en volkeren.* Embden 1718, 1720 8o. Over dit werkje, ook te Halle in het Hoogd. vertaald, is een aanmerkelijke brief van Outhof aan L. Smids, in de Bibl. v. d. Maats. der Ned. Letterk. te Leyden. Zie over hetzelve *Boekz.* Oct. 1718.

Afscheits kerkreden te Embden en Intréred. te Kampen, nevens noch drie kerkred. en Godtgel. aanm. Amst. 1725 8o. Zie Bibl. Brem. bl. II p. 897.

Korte inhoud van de leere der waerheit of eerste beginsel van onzen Christel. Herv. Godsd. in vrage en antw. Embden 1709, *verbeterl.* Embden 1789, Kampen 1726 8o.

Waarschuwingen aan alle Christenen tegen de haast naderende allerzwaarste verdrukkinge uit Openb. III: 11, *nevens een korte schets van de Openbaringe, daarby een geschiedk. berigt van de kerkreform. in Zwitserl., Duitschl. en Oostvriesl. en Levensbeschrijving van Zwinglius, Lutherus, Apertanus, à Lasco, Menso Alting,* Embden 1723 8o. Enkhuizen 1728 8o.

Ook vindt men vele verhandelingen en opmerkingen van hem in de *Boekzalen der Gel. Wereld* van 1719, 1720, 1721, 1723 als ook *Aanmerk. over eenige Nederl. Bijbeldrukken, hoe er nooit een Bijbel op een schip is gedrukt, maar hoe de oude Nederl. Bijbels van de jaren* 1556, 1560, 1563, *te Embden bij Stephanus Mierman, Bieskens, en Lenart der Einderen zijn gedrukt.* in *Boekd. April en Mei* 1723. Hij heeft ook bijdragen geleverd tot de *Boekzaal des Nederd. Bijbels* van le Long, met wien hij bevriend was. Zie *Boekz.* bl. 375. Na zijn dood heeft nog een *Verzameling van Kerkredenen* (Leiden bij Hasebroek 4o.) als ook van *Uitgelezene kerkredenen* (Leiden 1740) en van *Bijbelsche Keurstoffen* (Gor. 1737 van hem het licht gezien.

Outhof stond in vriendschappelijke betrekking tot de beste dichters van zijn tijd, zoo als Françius. Brouckhusius, Hoogstraten, Pluimer, Moonen, Rotgans, Vollenhoven, doch beoefende minder gelukkig de poëzij dan zij. Hij was een middelmatig dichter, ofschoon zijne *Stichtelijke gedichten* Amst. 1703, meermalen (Embden 1711, 1713, Gouda 1711, Leijden 1559) herdrukt zijn.

Men heeft nog van hem:

Keizerlijke Rijks Sinspreuken of Symbola en Levensbeschryving van de Keizeren, met zedelessen opgeheldert. Gouda 1711 en *Levens-tafereel van Cebes den Thebaner, uit het Grieks ondigt in Neerlands Digtmaat overgezet met breedvoerige zinverklaringen en Taal- en Oudheidk. uitleggingen, als ook nog met zeven bijzondere bijgevoegde verhandelingen verrijkt enz.* Amst. 1727 8o.

Als beoefenaar der Nederl. taalkunde maakte hij zich bekend door zijne bijvoegselen op de lijst der gebruikelijkste zelfstandige naamwoorden door zijn oudoom Hoogstraten verzameld. In de *Taal- en Dichtk. Bijdr.* D. I, bl. 123 wordt, "zijne taalzucht toonende voorrede voor de verklaringe van Obadias" geroemd. In de bibliotheek d. Maats. van Ned. Letterk. te Leijden berusten mss. brieven van Outhof en Harckenroth aan Ludolf Smids, waarvan een uittreksel voor komt bij Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 288, 269.

Outhof huwde met zijne nicht Sara, dochter van Hermannus van Remst, burger te Amsterdam, en liet kinderen na.

Zie *Boekzaal* voor 1733; *Aanhangsel op Nieuwenhuis*, D. IV, bl. 766; Schotel *Kerk. Dord.* D. II, bl. 26 verv. Ypeij, *Gesch. der Christ. Kerk. in de* 18e *eeuw.* D. VIII, bl. 452: Glasius *Godgel. Ned.*; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 26; Snellaert *Schets eener geschied. der Nederl. letterk.* bl. 172, Arrenberg, *Naamr.* bl. 395; *Cat. d. Bibl. v. d. Maats. Ned. Letterk.* D. I, bl. 82, 191, D. III, bl. 84, 124, Jöcher.

OUTSHOOREN (Jacobus van) deken en Gijsbertus van Everdinge, oudste kanunnik, legden 22 Maart 1321, ten overstaan van verscheidene kanunniken, vicarissen en koorgezellen, den eersten steen van den domtoren te Utrecht. Hij werd in 1382 voltooid.

Zie *Utr. Volksalm.* 1865, bl. 101, 112.

OUTSHOORN (Willem van), zoon van Diderik en Magtild van Outshoorn ridder, deed de jurisdictie der stad Amsterdam vergrooten, volgens het privilegie van graaf Willem van Holland van 9 Dec. 1342. Hij was rentmeester van graaf Willem III, blijkens een brief van 1333. Hij overleed in 1352 en werd te Haarlem begraven, nalatende een zoon Jacob.

Zie Wagenaar, *Amsterd.* D. I, bl. 39; van Leeuwen *Bat. ill.* bl. 1145; Mieris, *Charterb.* D. II, bl. 544.

OUTSHOORN (Cornelis van), zoon van Cornelis van Outshoorn, gezegd de Vlaming, nevens prins Maurits van Nassau in 1587 en 1588, gedeputeerde van H. H. Mog, in het superintendent collegie over al de admiraliteiten, liet 2 kinderen na.

Zie van Leeuwen *Bat. ill.* bl. 1046.

OUTSHOORN (Dirk de Vlaming van), heer van Outshoorn, Gnephoek, en Ileemstede, zoon van den vorige, werd in 1618 (hij was toen oud-schepen) door prins Maurits uit de regering te Amsterdam gezet. In 1630, 1633, 1635, 1640 en 1642 was hij burgemeester en ook gecommitteerde raad van Holland. Hij huwde Wendela van Bronkhorst en liet onderscheidene kinderen na.

Zie van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 146; Wagenaar, *Vad. Hist.* D X. bl. 280.

OUTSHOORN (Cornelis de Vlaming van), zoon van den vorige, heer van Outshoorn, en Gnephoek, was van 1649—1655 hoofdschout van Amsterdam, later verscheidene malen burgemeester van Amsterdam, gecommitteerde raad van Holland en gedeputeerde in den raad van state. Hij huwde Nicolaa Hooft en was het laatste mannelijk oir van zijn geslacht.

Zie van Leeuwen t. a. p.

OUTSHOORN (Jr. Willem van), gezegd SONNEVELT, geb. 155, sinds Junij 1605 baillin en schout van den Hage, uit

welke bediening hij 23 Julij 1620, om de zaak der Remonstranten verlaten werd. D. V. Coornbert was zijn voogd geweest. Er gaat van hem een fraai portret uit, en medaillon, in zijn 48e jaar.

Zie de Riemer, *Beschrijv. v. 's Gravenh.* D. II bl. 2. bl. 49—51.

OUTSHOORN (Arnold de Vlaming van), Levinus Bor beschreef de *Amboinsche oorlogen door Arnold de Vlaming van Outshoorn, als Superintendent van de Oosterse gewesten oorlogheftig ten einde gebracht.* Delft 1663, 12o. Nopens dezen Outshoorn verhaalt Wouter Schouten een merkwaardige bijzonderheid, voorkomende in het leven van Maetsuyker, en *Levens van Ber. Man. en Vrouw.*

OUTSHOORN (Mr. Willem van) werd den 4 Mei 1635 te Larique op Amboina geboren, ontving zijne opvoeding in Nederland, bezocht aldaar de hoogeschool en keerde na zijne studien volbragt te hebben, in 1659 als onderkoopman naar O. I. terug. Drie jaren later werd hij aangesteld tot lid van het hooge geregtshof, in 1672 tot ontvanger-generaal, in 1678 tot buitengewoon raad van Indië, in 1681 tot gewoon raad van Indië, in 1689 werd hem het algemeen bestuur van den Indischen handel opgedragen en twee jaren daarna werd hij tot gouverneur-generaal verheven. Na die waardigheid gedurende veertien jaren bekleed te hebben, legde hij haar neder doch bleef tot zijn dood te Batavia wonen. Hij overleed 27 1720 in den ouderdom van ruim 85 jaren, en werd in de groote kerk te Batavia begraven. Zijn eenige dochter huwde zijn opvolger Jan van Hoorn.

Zie Valentijn, *N. O. Indië;* Du Bois, *Vies des gouverneurs generaux* p. 253—267 (waar zijn beeltenis voorkomt).

OUTHUIJS (Gerrit) werd den 20 Aug. 1773 te 's Gravenhage geboren, bezocht aldaar de Latijnsche scholen en van 1791—1796 de hoogeschool te Leyden, werd in 1797 proponent en predikant te Ooster- en Wester Blokker, in 1800 te Heilo, in 1802 te Bommel op Overflakkee, in 1812 te Minnersga, waar hij werkzaam bleef tot de dood hem in 1835 aan zijn gemeente en betrekkingen ontrukte. Volgens Glasius heeft hij een geschrift geleverd over de verschillende uitgaven der Polyglotten. Ook beoefende hij de Nederduitsche poëzy, blijkens zijne *Jeugdige Gedichten.* Franeker 1820, *Kleine dichtstukjes bij en na de Goddelijke verlossing van ons dierbaar Vaderland in* 1813. Ald. 1821 en eenige dichtstukjes van zijne hand in de *Kleine dichterlijke Handschriften. Schak.* VI. 139, 2e dr. D. IV bl. 269. Hij was een groot vriend van Bilderdijk, met wien hij briefwisseling hield.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.;* van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.; Boekz. over* 1835, D. II bl. 124, verv. Bilderdijk's *brieven,* door W. Messchert D. I bl. 241—302.

OUTREIN (Johannes d') werd den 17 van Oogstmaand 1662 te Middelburg geboren, ontving zijn eerste opleiding op de Latijnschool te Breda, vervolgens te Middelburg, werd in 1680 te Franeker student en woonde er de lessen bij van Blankard, Andreae, de Grauw, Rhenferd, Perizonius, à Marck, van der Waeyen en Vitringa. Nog geen 19 jaren oud (1689) verdedigde hij openlijk een academisch proefstuk, *de lumine rationis* en viermaal een ander *de immortalitale animi*, onder Andreae, en onder Vitringa een *de Deo Mauzzim, ad locum. Dan. XI:* 38, en, voor hij 20 jaren bereikt had, zag hij zich, na onder van den Waeyen over een deel zijner *Summa Theologiae* en onder Andreae *de colore* nogmaals geredetwist te hebben onder algemeene toejuiching met de waardigheid van Meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte bekleeden. Hij bleef echter te Franeker wonen en hield zich aldaar bezig met eenige studenten in de gronden der godgeleerdheid te onderwijzen tot het jaar 1683, toen hij tot proponent werd aangenomen Den 25 Februarij 1685 werd hij, in plaats van Wilhelmus Everdijk, naar 's Hertogenbosch vertrokken, predikant te Oost-Zanen in Noord-Holland. Drie jaren arbeidde hij in deze kleine gemeente en vervaardigde er verscheidene godgeleerde schriften, die zijnen reeds lang verworven roem bevestigden. In 1687, niet gelijk Veeris wil in 1688, verliet hij Oost-Zanen, en vertrok hij naar Franeker, waar hij later door curatoren der hoogeschool tot opziender der openbare bibliotheek werd benoemd. Den 19 April 1691 deed hij te Arnhem zijne intrede, bedankte in 1694 voor Alkmaar, doch nam in 1703 het beroep te Dordrecht aan, en toen hij, kort daarna, in plaats van van Til, tot hoogleeraar in de wijsbegeerte en gewijde oudheidkunde door curatoren benoemd was, aanvaardde hij den 14 van oogstmaand van datzelfde jaar deze waardigheid met eene *Oratio inauguralis de Nazaraeis*, die ook in het Nederduitsch het licht zag. In December 1708 verwisselde hij Dordrecht met Amsterdam, waar hij den 24 Febr. 1722, in den ouderdom van ruim 59 jaren, ontsliep. Hij huwde in 1689 te Franeker met Geertruid Sluiter van Wezel, eene wakkere vrouw, die zich als schrijfster heeft bekend gemaakt. D'Outrein was een Coccejaansch theologant, maar tevens leerling van Vitringa, die van den voortreffelijken meester geleerd had minder slaafsch dan men tot nog toe plagt het spoor van Coccejus te volgen en meer zijn eigen en geoefend oog te raadplegen. Zoo ontmoeten wij hem dan ook als uitlegger der H. Schrift wel achter staande bij hetgeen lateren tijd geleverd heeft, maar toch den zijnen vooruit en mede den weg banende tot het betere van volgende dagen.

Ook op het gebied der leerstellige godgeleerdheid was hij, gelijk trouwens van zelf spreekt, Coccejaan, maar een die aan het dogmatische dadelijk eene praktikale rigting toevoegde: vooral echter paste hij het praktikale toe in zijne leerredenen en verkreeg daardoor een allerbelangrijksten invloed op de Hervormde kerk. Was Flud van Giffen de eerste voorganger geweest van die Coccejanen, welke men met den naam van *ernstigen* onderscheidde, d'Outrein streefde hem, met wien hij bijzonder bevriend was, in dit opzigt verre vooruit. Hij was wel de voornaamste, die, in plaats van de drooge, vaak onverstaanbare, wettische en schoolsche Coccejaansche leerredenen, stichtelijke predikatien gaf, evangelische verstaanbaar, verwarmd door den innerlijken gloed van christelijken zin, praktikaal. Hij openbaarde zijne praktikale rigting in alles, niet het minst ook in zijne belangstelling in het godsdienstig onderwijs der jeugd. Overigens was d'Outrein een man van veelzijdige kennis, zeer ervaren vooral in de oude talen, ook heeft hij zich als nederduitsch dichter bekend gemaakt, doch met vrij wat minder verdiensten dan hij als theologant mogt inoogsten.

Er bestaat van hem een fraai portret geteekend door Boonen, gegraveerd door van Gunst, en een ander naar Boonen, door Philips, in veel kleinder formaat, gegraveerd. Van dit laatste is voor eenigen tijd een niet onaardig steendrukplaatje, door Soetens te 's Hage uitgegeven.

Hij schreef:

Dissertatio philologica de Deo Mauzzim. Dan. XI: 38 Francq. 1681 4o.

Exercitationes IV Academicae de Mente humanâ, ejusque praecipue immortalitate. Francq. 1681—1682 4o.

Disputatio inauguralis de colore. Francq. 1682 4o.

Den Sendbrief aan de Galateren kortelyk verklaart door H. Johannes van der Waeyen, uit het Latyn vertaalt. Leeuw. 1682 12o.

Korte uitbreiding van 't Hooglied van Salomo in rym, nevens eenige andere Gezangen. Ald. 1682 12o.

Korte schets der Godlyke waarheden, soo als deselve in haar natuurlyke ordre te samen geschakelt zyn, waar in kortelyk de H Godgeleertheit doorloopen, de wegen Gods in syn kerne nagespeurd en insonderheid de verscheide bedoelingen van het genaden-verbond wat nader uitgepluist worden, tot oeffening van waarheid en deugd. Amst. 1687, 1690, 1691, 1696, 1703, 1710 (*den twaelfden druk, waarin* (*behalven eenige vermeerdering*) *de Schriftuurplaatsen, tot bewys dienende, zyn uitgedrukt, op nieuws beschaaft, en werkelyk verbetert*) 1719, 1732 12o. Amst. 1699 (in 't Fransch). In Duitschland sedert 1687 meermalen te Bremen en te Frankfort aan de Main.

Zie Rabus, *Boekz. der gel.* 1696 bl. 531 volgg.; *Bibl. Brem.* bl. I p. 146.

Het Hooglied van Salomo, kortelijk verklaard door den heer Nikolaas Lydius, in rijm nagevolgd en nu vermeerdert enz. Amst. 1690, 1713 12o.

De gelykenisse van den verlooren zoon en onregtveerdigen rentmeester. Luk. XV: 16—29 *en XVI:* 1—48, *beneffens nog eenige andere stoffen, als* 1. *De gelykenis van de kinderkens op de Markt, Matth. XI:* 16—29, 2 *van den on-*

vrugtbaren vygenboom, *Luc. XIII:* 6—9, 3. *Het oordeel Gods over Loth's wyf*, *Luc. XVII:* 32, 4. *De geschiedenis van den vervloekten vygenboom*, *Marc. XI:* 12, 14, 20. 5. *Bileams prophetie van den Messias*, *Num. XXIV:* 17. 6. *De onbestendigheit van alle vleesch, en eeuwigduurentheit van het woord Gods*, *Ies. XL:* 6—8, 7. *De gelijkenis van 't opwassend zaad uit de goede aarde. Marc. IV:* 21—29. Arnh. 1692 Amst. 1699 4o. *De tweede druk, merkelijk verbeterd, nevens een zedige verdediging van de verklaring over Lucas XV:* 11—32, *tegen de zwarigheden geopperd door den heer Joh. Kreichton.* Ook in 't Duitsch vertaald. Rabus, *Boekz.* 1693 bl. 309 volgg.

Ontleding, uitbreiding en verklaring van den Sendb. van Paulus aan de Colossensen ende den CVII *Psalm.* Amsterd. 1694 4o. *Bibl. Brem. cl.* III p 171, met het *Afscheid van Franequer, de intrede tot Arnhem, de inhuldiging van J. Bodaan en den CXXVI Ps. in drie leerredenen verklaard en toegepast.* Amst 1695 4o. Ook in het Hoogd. vert. Rabus, t. a. p. D. VI bl. 36 volgg.

De kerk in rouw, getroost over het smartelijk en weergaloos verlies en droevigst afsterven van de grootmagtigste vorstinne Maria, Koningin van Engeland enz. uyt Marc. XIV. 4. Amst. 1695.

Honigraat der verdrukkingen, ofte een bundelken van leerredenen over Rom. V. 3—5, *Ps. XXXIX:* 10 en *XCIV:* 19. *Sprekende van de verdrukkingen der geloovigen ende hun gedrag en vertroostingen in deselve.* Amst. 1697, 1700, 12o. en met J. la Placette, *over 't gebruik en misbruik der vertroostingen, vertaald.* Amst. 1719, 1720, 1742, 12o. Zie Rabus, t. a. p. D. XI bl. 63—69, *Bibl. Brem.* cl. V p. 513.

Proefstukken van heylige sinnebeelden, met een breede inleidinge over de veelheid, grootheid en wysheid der werken van God. Van de sinnebeeldige Godtgeleertheid ende het sinnebeeldige der scheppinge. Den CIV Psalm Prophetisch en sinnebeeldig uytgebreid. Het tweede deel bevat *Heilige versegelingen, ofte het verzegelde Fundament Gods, over 2 Tim.* XI: 19, *met een breede inleidinge, waarin, behalven eenig berigt nopens dit werk, verscheide saken en naleezingen, als ook eenige brieven van de heeren J. Gronovius, J. Perizonius en Th. J. ab Almeloveen, tot nader opkelderinge van hetselve dienende. Nevens een Aanhangsel waarin breed pratig verhandeld en uit de ouwdheden opgehelderd worden Exod.* XVII: 15, 17. *Zach.* XIV: 20. *Mal.* IV: 5, 6 en *Jer.* XXIII: 5, 6. Amst. 1701 2 vol. 4o. Z. Rabus Dl. XVII bl. 295—323. D. XVIII bl. 113—123. *Kunst- en Letterb.* 1842 bl. 393.

Roosendaalsche vermaaklijkheden, of wegwyzer door de Heerlijkheid Roosendaal. Amst. 1700 4o. en 12o. *Vermeerderd* 1712 12o. It. *met nieuwe vermeerderingen en platen.* Amst. 1718 gr. 4o.

De werken van Jean d'Espagne, uitgegeven met een brede voorreden en verscheide aanmerkingen van J. O. over dien schrijver. Utrecht 1700, 1731, 1732, 4o.

Gods tabernakel onder de menschen, ende de heerlijkheid des zoons Gods, over Joh. I: 14, *mitsgaders het heilig Sabbath en Juleliaar, over Lev.* XXV: 1—13, *het Alphabet der Godsaligheid.* Amst. 1701 12o.

Bijbelsche keurstoffen of schriftmatige verhandeling van eenige uitgelezene plaatsen der H. Schrift, als Ps. CX: 3 *Judae vs.* 3. *Eph.* V: 10, 17. *Hoogl.* V: 16. *Eph.* II: 13—16. *Gal.* V: 25. *Ezechiel* XVII: 22—24. *Matth.* IX: 37—38. *Spreuk* XI 30. Amst. 1702 12o.

Alphabeth der Godzaligheid, of den CXIX *Psalm ontledet, verklaart en in rijm nagevolgt.* Amst. 1701 12o.

Het groote goed van Gods uitverkoornen ende Gods wonderbare goedertierentheden omtrent Nederland in den jare 1702, *over Ps.* XXXI: 20 en 22—25. Amst. 1702 12o. *Met twee voorbereidingen tot de openbare gebeden over Ezech.* XXII: 20. Amst. 1712, 1732 12o.

Bybelsche keurstoffen, of schriftmatige verhandeling over eenige uitgelesene plaatsen der H. Schrift. Amst. 1702 12o.

Eben haezer, ofte gedenksteen der hulpe van Jehovah, over 1 Sam. VIII: 12o. *Tweeden Eben haezer, ofte de gedenksteen der hulpe van Jehovah uit Deut.* XXXIII: 26; *benevens eene waarschouwing tegen alle onmatige en sondige blydschap, uit Hos.* IX: 1. 2 D. 12o. Amst. 1702, 12o. 1704 12o.

Redenen van Vreeze en Hoope, in desen tegenwoordigen Oorlog. Mitsgaders de hoope en vertroostinge der kerke, nyt de Prophetische schriften, van Mozes af tot de Openbaringe Johannes. Amst. 1703—1707 3 D. 12o.

Afscheids-reede gedaan in de gemeente van Arnhem ende intreë-reeden tot de gemeente van Dordrecht. Amst. 1703 4o.

Oratio inaug. de Nazaraeis. Dordr. 1703 4o. Ook in het Nederd. door den schrijver zelven.

De zielsopheffing van een godvruchtige Bidder en Dankzegger tot Jehova, over Jer. XXV, CXVI, LXXXIII, XC en LXVII. Dordr. 1704 4o. *verm.* 1714 12o.

Noodige Aanmerkingen op een boeksken, genaamt de eenige Gereformeerde waarheid, uitgegeven door de sogenaamde Hebreen; met een Nareden tegen F. van Leenhof. Dordrecht, 1704, 4o.

Gods betuyging tegen Israël Ps. LXXXI: 14—17 *op onse tyden en seden gepast, nevens het Reukwerk van de gebeden der Heyligen, over Ps.* CXLI: 2. Amst. 1704 12.

Het slot van Deborahs Triomflied. Rigt. V: 31, *Benevens een wensch en bede enz. voorgestelt op den algemeenen dank- en bededag, den 20 van Louwmaand* 1705, Dordrecht, 1705, 12o.

De kracht der Godzaligheid, ofte de ware Heilighmakinge in haar aart en nature enz. Dordr. 1705 12o.

Brief van een vriend nopens het boek van Mr. de Joncourt, over de verschride wyzen van 't verklaren der H. Schrift; nevens een voorberigt en Joncourtiana. Dordrecht, 1708 12o.

Naberigt op het dank-adres van L. v. G. Dordr. 1708 12o.

Kortbondig antwoord op het klaag-adresse van mr. de Joncourt. Dord. 1708 12o.

De droefheid die naar God is, ende de ware zelfsverloocheninge. Dordr. 1708 12o.

Eerste beginselen der Goddelijke waarheden voor de kinderen in jaaren en in verstand, ten deele getrokken uit de Schets der waarheden en verrijkt met Historische vragen over het O. en N. Testament. Amst. 1696, 1411. 12o. Rabus t. a. p. 1696 bl. 351 volgg.

Groote nuttigheid der catechisatien. Daarbij gevoegt is een verhandeling van Stephanus Gaussenus, over het regte gebruik der sleutelen omtrent de kranken, vertaalt en agtervolgt met eenige aanmerkingen, omtrent de regte behandeling der kranken. Amst. 1708, 3e dr. 1714, 1742 12o. Dit werk wordt door de schrijver der *Unschuld. Nachrichten von alten und neue Theol. Sachen* en door Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* zeer geprezen.

Paulus laatste zegenwensch en Salamons Bedde bewaakt. Amst. 1709 4o.

Nederlands Dankaltaar voor de overwinningen bevogten in 1708. Amst. 1709 12o.

Christelijke Godgeleerdheid van Adam en Mozes, benevens het genaden Verbond aan Israel, voorgesteld door J. d. O. Amst. 1710 12o.

Eerste beginselen der Goddelijke waarheden, voor kinderen in jaren en verstand. Amst. 1712 12o. Middelb. 12o.

De Prophetische Godgeleerdheid. Amst. 1712 12o.

Commentarius in quinque priora Capita Epistolae Pauli ad Hebraeos. Amst. 1712 4o.

De Sendbrief van Paulus aan de Hebreeuwen ontledet, uitgebreid en verklaart. Amst. 1711—14—15 4 d. 4o.

Het Fondament of de Godgeleertheid der Apostelen. Amst. 1712 4o.

Jesus Christus, de Hogepriester na de wijze van Melchisedek, en het tegenbeeld van Aaron. Amst. 1713 12o.

Dissertatio Philologico- Theologica de Melchisedecho, non Henocho: et observationes miscellaneae in selecta sacri codicis loca. Amst. 1713 12o. betreffende zijn twist met Henricus Hulsius.

Uitgegevene Predikstoffen op verscheidene tijden sedert 1709 *tot* 1713 12o.

De clangore Euangelico Dissertationes XV. Amst. 1714 8o. *Boekz. der Gel. Wereld.* Sept. 1715. Paquot T. I p. 441.

De geestelijke tempelbouw uit levendige steenen ende het

Christelijk Priesterdom, *over I Petr. II:* 4, 5 *ter gelegenheyd van de inwyinge van de hervormden kerk te Ransdorp.* Amst. 1720 8o.

De Tabernakel van Mozes, *en zijnen oorsprong*, *gestalte*, *cieraad*, *voorbeeldig gebruik en geestelijke beduidenis beschouwt en verklaart*, *met kopere platen.* Amst. 1715 12o.

De Godvruchtige nachtmaalhouding door de heer Jean de la Placette, vertaald door J. d. O. Dordr. 1715, 1716, 12o. (zie het art. *Placette.*)

Campegius Vitringa, *over alle de Evangelische Parabolen*, *vertaald en door aanteekeningen opgehelderd.* Amst. 1715 4o. vert. in het Hgd. Herborn. 1717 4o, *Bibl. Brem.* Cl. III p. 287 Cl. VI p. 709.

Korte schets van de Christelijke zeedeleer, *ofte van het Geestelyk leven; door de heer C. Vitringa*, *vertaalt door J. d. O.* Amst, 1717, 1718 12o. (Lat.) Francq. 1716 8o. Bremae 1717 in het Fr. overgezet door D. Limieres. Amst. 1727 8o.

Gouden kleinood van de leer der waarheid, *vervat in de Heidelbergsche Catechismus.* Amst. 1709 4o. 1724 4o. *met aanteekk.* van Fred. Adolph Lampe 1762, 8o. 1735, 1770, 4o. (voor de negende maal). Bremen, 1721 in het Hoogd. door H. G. Tegeler. Zie Koecher, bl. 322 *Bibl. Brem.* bl. 11 p. 293, 771, 895, bl. IV p. 1070, 1071. Cl. V. p. 326.

Godvruchtige zielsbetrachting voor, *onder en na het H. Avondmaal des Heeren in eene verklaringe over Ps. XXIII.* Dordr. 1721 12o. 1732 12o.

In de *Bibl. Brem.*

Dissertatiunculae in Jerem. XXX: 21 Cl. 1 p. 1—12.

Dissertatio Philologico-Theologica de piscina Bethesdaea ad Joh. V: 1—5. Cl. I. p. 475—509.

————— —————, *de velandi capite maliebri*, *propter Angelos*, *ad locum I Cor.* XI: 10. Cl. III p. 35—73.

De loco Actor. XIII 32. *Disceptatio Epistolaris.* Cl. II p. 711—728.

Stricturae ad binas Epistolas viri cujusdam clar. de Melchisedeco. Cl. III p. 858—871.

Dissertatiuncula in locum Motth. VIII: 2, *de accubitione gentium in regno coelorum cum Abrahamo*, *Isaaco et Jacobo.* Cl. III p. 1049—1060.

Annotationes ad locum I *Pet.* II: 24 Cl. IV p. 130—141.

Specilegium de indutione Christi, *ad loca Rom.* XIII: 14 *et Gal.* III: 27. Cl. IV p. 334—347.

Diatribe de Phrasi, *in epilogis Epist. Apocalypt.* Cl. IV p. 603—629.

G. Croesii Epist. ad Cl. V. J. d. O. in qua explicantur inscriptiones, *quae in femoribus icunculae vetustae*, *ex Bibl. Wittiana depromtae*, *conspicuuntur.*

Disceptio Epistolaris inter viros clar. Jac. Perisonium et J. d. O. in *Bibl. Brem.* Cl. II p. 711 seqq.

Theodori Janssonii ab Almeloveen, *Epistola ad J. d. O. in qua multa S. Scripturae loca illustrantur*, in *Bibl. Brem.* l. III p. 230—253.

Epistolae continentes observationes quasdam ad tractatum d'Outreinii de Tabernaculo Dei inter homines. Joh. I: 14 *spectantia.* l. c. p. 1085—1092.

Epistola de loco Cant. Cl. V. p. 989 -996.

Arrenberg vermeldt nog:

De balsem Giliads voor de breuke van de dochter Zions, *uit Jes.* VIII: 12, *mitsgaders over Luc.* XI: 5: 8. VI: 11—13. XVIII: 1—18. Amst. 1712, 1742 8o.

Gezangen of nuttige bestedingen der afgebroken uren. Amst. 1717.

Jehova de Baniere van zijn volk. 4o.

Over de vergeving der zonden. 8o.

De Heidenen met de joden vereenigd. Amst. 1691.

De ware oorzaken van de rampspoeden des jaars 1707. Leyd. 174.

Zie Ypey en Dermont, *Gesch. d. Herv. Kerk* p. II bl. 528. D. III bl. 315; Ypey, *Gesch. d. Chr. Kerk in de XVIII eeuw* D. VIII bl. 40 volgg. bl. 599—603; Paquot, *Mém.* T. IV p. 427—437 8o. Tom. I p. 438—442 fol. *Bibl. Brem.* Cl. I p. 141—151; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 77—85; *Boekz. v. Maart.* 1722, 351 volgg. d'Outrein, *over den XXIII Psalm, zijne avondmaalpredikatien, tweede druk verm m. h. leven v. d schrijver.* Dort. 1753; *Lijst van alle de schriften, uitg. van* 1681—1720, *door J. d'Outrein, Gedr. te Amsterdam bij J. Borstius;* de Jong, *Naaml. Geld. Syn;* van Kampen, *Gesch. d. Lett. en Wetens.* D. III bl. 133; Vriemoet, *Ath. Fris* p. 893; Arrenberg, *Naamr.;* Brans, *Kerk Reg.* bl 3; M. Veeris, *Chr. Eccl.* p. 43; Koecher, *Catech. Hist der Geref. kerk* bl. 266; van Alpen, *Gesch. v. d Heid. Catech.;* Schotel, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.;* J. le Long, op *Rademakers Kabinet* D. VI bl. 213, Croese, *Kerk. Reg. der pred. van Amsterd ;* Wagenaar, *Amst.* D VII bl. 492; Willink, *Mengelp.* bl. 131; Witzen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 27; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Schotel, *Kerk. Dordr,* D. I bl. 120 volgg.; Glasius, *Godel. Nederl.;* Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. II; Muller, *Cat. van Portr.; Bibl. Te Water* T. II p. 15; *Bibl. J. Koning* D. I bl. 87; Jöcher, Adelung en Rotermund.

OUTREIN (Geertruid d'), geb. Sluiter van Wezel, huisvrouw van den vorige, waarmede hij in 1689 te Franeker in den echt trad. Dit huwelijk werd door van der Meer van Houten, van Leeuwarden en andere dichters bezongen, doch bleef zoover bekend is, kinderloos.

Zij gaf in het licht:

Verhandeling over 't geestelijk leven. Amst. 1742.

Verhandeling van 't geestelijk huwelijk en 't lijden van Jesu Christi. Utr. 1748 8o.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II bl. 150; Jöcher.

OUWATER (Izaak) een tamelijk ervaren teekenaar en schilder van stadsgezigten, werd in 1747 te Amsterdam geboren. Op 's rijks museum te Amsterdam zijn twee schilderijen van hem aanwezig, als *de onvoltooide toren der Nieuwe kerk* en *de St. Anthonie-waag* te Amsterdam.

Hij overleed aldaar in 1793.

Zie Immerzeel en Kramm t. a. p.

OUWATER (Jacob), in Zeeland geboren, woonde een gernimen tijd te 's Hage en vertrok van daar naar Middelburg. Hij was in 1754 lid der confrerie-kamer Pictura te 's Hage en schilderde, behalven bloemen en vruchten, ook landschappen. Kramm vermeldt van hem *een gezigt van buiten te zien naar een der punten van eene stad*, gestoffeerd met verscheiden beeldjes en verder een bevallig verschiet, alles helder, krachtig en uitvoerig.

Zie Immerzeel en Kramm.

OUWATER (Albert van) werd te Haarlem in het laatst der XIVe eeuw (volgens Zani in 1374, Balkema in 1360, Immerzeel in 1444) geboren. Volgens Nagler was zijn werkkring tusschen 1400—1440, en hij een tijdgenoot, doch ouder dan Jan van Eijck. De eenigste die ons een naauwkeurig berigt nopens hem geeft is van Mander en na hem Kramm. Hij was een der eersten die met olieverw schilderde, en vervaardigde voor de Pelgrims-kapel in de groote kerk te Haarlem, een St. Petrus en Paulus, levensgroot, staande in een bekoorlijk landschap, in hetwelk men op eenigen afstand reizigers en pelgrims ziet, die uitrusten of zich met spijzen verkwikken. De omtrekken er van waren zuiver, de draperien schoon en het landschap, waarin hij, volgens van Mander, het eerste uitmuntte, een meesterstuk. Zijn opwekking van Lazarus werd algemeen bewonderd, en door de Spanjaarden bij het innemen van Haarlem, geroofd, doch zijn beroemdste schilderij is het laatste oordeel in de St. Maria kerk te Dantzig. Kramm zegt dat dit stuk van een uitvoerige compositie is, en zóó juist gedacht dat er fragmenten van worden aangehaald, om tot voorbeeld van de volledigheid dier voorstelling te dienen, zoo als in het *Conversations Lexicon für bildende Kunst u. s. w.* Leipzig 1830 op het art. *Engel.*

Te Weenen berust van hem de koperen slang, Christus aan het kruis en Esther voor Ahasveros (een teekening). Het stedelijk Museum te Keulen bezit van hem de afneming van het kruis. Vroeger werd *Christus van het kruis afgenomen* te Weenen aan J. van Eijck toegeschreven, doch wordt thans voor het werk van Ouwater gehouden. Morelli noemt eenige landschappen van Alberti de Olanda, vroeger in bezit van den kardinaal Grimano. Zijne beeldtenis komt voor bij van

Mander, naar een zeer oude houtsnede, die aan Lourens Janszoon Coster wordt toegekend.

Zie van Mander, *Schilderboeck* bl. 205; *Annalen der Niederl. Mahlerei* (Gotha 1844) S. 121—124; *Kunstblatt* 1841 No. 10 bl. 39; Morelli, *de anonyme reizigers* bl. 76; *Biogr. Univ.*; *Biogr. Génér.*; Pelkington, *Dict. of painters; Descamps, les vies des peintres Holl.* T. I p. 6; Immerzeel, Kramm, Kobus en de Rivecourt.

OUWEJANS (Jacob) geboren te Zaandam, waar hij het leeraarsambt bij de Doopsgezinden bekleed heeft. Van daar vertrok hij naar Dantzig, waar hij beroepen was. Toen hij in 1741 tot de volle bediening bevestigd was, waren in die gemeente verdeeldheden ontstaan welke hij mogt bijleggen. Hij bleef daar slechts zes maanden en aanvaarde toen de dienst te Rotterdam. Hij was een ijverig voorstander van de gevoelens der Zonisten.

Hij gaf in het licht:

Lykrede op prins Willem IV. Rott. 1752.

XI *Leerredenen over het verloren schaap, den verloren penning en den verloren Zoon.* Rotl. 1761.

Simons tempelvreugd ter gelegenheid der inwijding van de nieuw herbouwde Mennoniten kerk te Rotterdam. Rott. 1775.

Zie Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Holland* D. II bl. 185; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 398; Adelung en Rotermund.

OUWENS (Rutgerus) werd in 1692 geboren, was rector te Alkmaar, vervolgens te 's Hage en overleed 18 Jan. 1780, in den ouderdom van 88 jaren.

Hij schreef:

De Nemesi Phidiaca. Alcm. 1733 4o.

De antiquo Poëta Musaeo. Ibid. 1734 4o.

De difficultatibus quibusdam disciplinae Scholasticae, eorumque remediis. Hagae com. 1735 4o.

Oratio demonstrans Hypothesin Ptolemaicam de currente sole Sacris Literis esse contrariam, sive cursum solis secundum hypothesin Ptolemaicam male defendi ex libri Josuae cap. X vs. 12 *en* 13. *habita Hagae Comitum a. d.* 6 *Sept.* 1768. *quum solemnis Discapulorum in Schola Latina celebraretur promotio* in *Bibl. Hag.* Cl. V. p. 149 seqq.

Disquisitio unde, mutata in sanguinem iussu Dei omni Aet gyptiorum aqua, nanoisci aquam Magi potuerint, quam eipsi in sanguinem mutarint ad Exodi VII: 17. *Pars prior* in *Symb. Lat. Hag.* Hagae com. 1778 *Cl.* 1 *fasc.* II *Pars. posterior.* Ibid. *fasc.* III p. 469 s.

Redevoering betogende dat de stelling van Ptolomeus aangaande het loopen der zonne strijdig is tegen de schrift, of dat men de stelling verkeerdlijk tracht te bewijzen uit Josua X: 12, 13. 's Hage 1779 8o.

Onderzoek van waar de tooveraars van Pharao water hebben kunnen bekomen om hetselve in bloed te veranderen. 's Hage 1779 8o.

Na zijn dood verschenen:

Noctes Haganae, sive observationes, in quibus multi veteres scriptores illustrantur. Francq. 1780 4o.

Hij stelde dit werk in slaaplooze nachten ten gevolge van het gebruik van het laudanum Sydenhami op en gaf het in 90jarigen ouderdom, op raad van Janus Grotius, advocaat te 's Hage, in het licht.

Zie *Bibl. Crit.* p. VII p. 91 seqq.; Saxe, *Onom.* p. VI p 498; Arrenberg, *Naaml.* p. 398, *Dict. Univ.* i v. Poot, *Gedicht.* D. II bl. 435; Slichtenhorst, *Tooneel. van Gelderl.* bl. 38.

OUWENS (Wilhelmus) in 1717 te Delft geboren, werd jur. utr. et med. dr. en in 1749 hoogleeraar in de geneeskunde, chemie en botanie te Franeker, was sedert 1763 professor honorarius en archiater Frisiae en overleed te 's Hage 15 Maart 1779. Hij schreef *de opera medici ad longaevitatem hominum plurimum conferente.*

Zie Adelung en Rotermund, *Boekz. der Gel. Wereld* 1779 4o. bl. 535.

OUWERKERK Cz. (Jan van) werd den 15e Augustus 1774 te Middelburg geboren. Zijn eerste onderigt genoot hij aan de teekenacademie aldaar en behaalde in het teekenen naar het naakt model den gouden eerepenning. Vervolgens ontving hij tot onderwijs van Marinus Piepers. Hij schilderde zee- en stroomgezigten.

Zie Immerzeel, t. a. p.

OUWERKERK (Hendrik van) Zie Nassau.

OUWERKERK DE VRIES (J. van) werd geboren te
Tot den koophandel opgeleid, was hij jaren achtereen een sieraad der Amsterdamsche beurs. Later zich aan het koopbedrijf onttrokken hebbende, vestigde hij zich te Zeist, waar hij zich met zijne geliefkoosde letteroefeningen, tot de staathuishoudkunde en eene grondige kennis inzonderheid van den vaderlandschen koophandel betrekking hebbende, bezig hield. Een schoone vrucht van deze oefening verscheen in 1827 in zijne *Verhandeling over de oorzaken van het verval en de middelen tot herstel van den Nederlandschen koophandel*, ten antwoord dienende op eene vraag, over dit onderwerp door de *Maatschappij van Wetenschappen* te Haarlem voorgesteld, welke dit antwoord met den gouden eereprijs bekroonden. Behalve deze verhandeling gaf hij nog in het licht:

Wat is waarheid? wat moet men vreezen? wat mag men hopen? of de omwenteling van Nederland van 1813, *onpartijdig beschouwd, en de daarvan verwachte en tot hiertoe verkregene gevolgen*; en: *welke belastingen zouden toch wel de beste zijn? een vervolg* (daar) *op.* Amst. 1819, 20 2 st. 8o.

Onpart. beschouwing van den toestand des koophandels binnen de vereenigde Nederlanden, in brieven (I—VIII) Amst. 1819, 1820. *gewigtige aanm. mededeel. aan den schrijver van de Brieven enz. door een regtsgel.* 2e dr. Amst. 1819 8o.

Handel en Nijverheid, of proeve om derzelver uit- en inheemsche belangen in overeenstemming te brengen. Amst. 1834 8o.

Dr. G. H. Nahuijs, schets van Benkoelen, op de Westkust van het eiland Sumatra (*medegedeeld met eene voorrede en aanteekk. door* J. v. O. d. V. (Amst. 1826) 8o. in *Mag. v. wetens., kunsten en Letterk.* D. VI st. I.

Nog iets over de doodstraf. (Amst. 1839 8o.) *het Mengelw. der Vad. Letteroef.*

Het godsdienstig onderwijs der Negerslaven en de bloei der kolonie Suriname in groot gevaar. Amst. 1840 8o.

Verhand. over den omgang met menschen, of Proeve van beantwoording der Vraag over het al of niet geoorloofde, om zich, ten einde in den omgang bemind te zijn, eenigermate naar anderer smaak en denkwijze te schikken enz. Amsterd. 1840 in den *Volksbode.*

Ouwerkerk de Vries was lid van het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen en van de Maats. van Ned. letterk. te Leyden. Hij stierf in Oct. 1842, in den ouderdom van 72 jaren.

Zie Siegenbeek, *Handel. der Jaarl. vergr. der Maats. v. Ned. Letterk.* 1843 bl 9; Dez. in *Konst- en Letterb.* 1828 D. I bl. 147—158, 165—174; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II bl. 82, 95, 173, 174, 451, 462, 468. D. III bl. 289.

OUWENDIJK (Cornelius van), gaf in het licht:

Admodiatie, — Voorstel van Zevenhuizen, begrijpende een Requeste, mitsgaders memorie of nader berigt aan de Edele Groot Mog. Heeren Staten van Holland en West-Vriesland gepresenteert, en overgeleverd, by of van wegen den Heer, mitsgaders Schout, Ambagts-bewaarders en Gezworens van Zevenhuizen; als mede de meeste en breedste geerfdens en ingelanden aldaar. Bij welke haar Ed. Groot Mog. worden verzogt met de Supplianten aan te gaan een contract van Admodiatie van alle impositien en accysen over haar luider ingezetenen, en waren van turf en andere. Waarby gevoegd is een tweede memorie met verscheide andere stukken, mede tot die materie dienende, werdende daarmede aangewezen, het groot verval door het onbehoorlijk verveenen der landen. De middelen omme 't zelve voor te komen. De verzekering voor den Staat van een altijdduerig genot harer verpondinge, en andere lasten. En voorts het voltrekken en gevolg van een considerabele dykagie. Alles tot een overgroot voordeel zoo voor 't gemeene land, als particuliere plaatsen en personen, die hun met de veendery in Holland generen. Bij een ge-

bragt door C. v. O. Te Rotterdam bij Pieter van der Segart 1694 in fol.

Zie Rabus, *Boekz. v. Europa* 1694 b. bl. 353, 354.

OVENS (JURIAEN), kunstschilder, wiens geboorteplaats, volgens den een Amsterdam, volgens den ander Frederikstad was, gelijk ook zijn geboorte- (1600 of 1620) en sterfjaar (1668 of 1678) onzeker bleven. Zeker is het dat hij in 1675 nog leefde, blijkens een altaarstuk van zijne hand van dat jaar. In de Dom kerk te Sleeswijk vindt men schilderijen van zijne hand get. 1644 en 1670. Hij volgde in zijne historien en nachtlichten den krachtigen stijl van Rembrandt, in wiens school hij was opgekweekt, gelukkig na. Voor de gallerij van het Amsterdamsche raadhuis schilderde hij een kapitaal stuk, voorstellende de *zamenzwering der oude Batavieren in het Hertog of Schakerbosch*, op het oogenblik dat Claudius Cevilis de voornaamste krijgsoversten en edelen, op een gastmaal genoodigd, tot het besluit beweegt om het Romeinsche juk af te werpen. Ook heeft men fraaije portretten van hem.

Ovens beoefende ook de graveerkunst. Zeer zeldzaam zijn de prenten voorstellende *de inwijding der universiteit te Kiel* voorkomende in *Academiae Kiloniae fundatae ejusdem inaugurationis panegyrica descripta. Auctore A. J. Torquato* en *van Adolph Kielmann, Gottorpp' scher Kanzler; een walvisch waarop vier personen aanwezig zijn.* In de Pinakotheek te Munchen vindt men onder de werken van Gerard Dou *de Afbeelding van een ouden kunstschilder voor zijn schilderwerk gezeten*, die voor het portret van Juriaan Ovens wordt gehouden. Het komt ook voor bij Houbraken en Descamps.

Zie Houbraken, Immerzeel, Kramm, Kok; Wagenaar, Amst. D. VII bl. 44.

OVERBEEK of OVERBEKE (BONAVENTURA VAN) werd in 1660 te Amsterd. uit goeden huize geboren, ontving een zorgvuldige opvoeding, en heeft waarschijnlijk Gerard de Lairesse tot leermeester in de teeken- en schilderkunst gehad. Tot drie keeren reisde hij naar Italie en verzamelde te Rome een menigte teekeningen en oudheden, statuen en andere kunstwerken, deels door hem zelven, deels door anderen, die hij in dienst had, vervaardigd. Van deze benevens van de boetseersels en afgietsels, die hij uit Rome medebragt, bediende hij zich naderhand tot het zamenstellen en graveeren van zijn bekend plaatwerk *Reliquiae antiquae Urbis Romae.* Amst. 1708 3 vol fol. ook in het Fr. *Les restes de l'ancienne Rome.* Amst. 1709, La Haye 1763, in 3 deelen, Atlas formaat, door zijn neef en erfgenaam Michiel van Overbeek bezorgd. Hij overleed, tengevolge zijner ongebonden levenswijs te Amsterdam in 1706. Zijn portret *J. C. le Blon pinx. C. Vermeulen sculp* vindt men voor het aangeh. werk en bij van Gool, *Kunstschilders en schilderessen* D. I bl. 154 volgg.

Zie Immerzeel, Kramm, Kok *Mém. de Trevoux, Juin* 1708 p. 1093; Le Clerc, *Bibl. Choisie* T. XX p. 1—22; Paquot, *Mém.* T. I p. 338, 330; Saxe. *Onom.* T. V. p. 398; Wagenaar, *Amst.* D. XI bl. 432; Jöcher, Rotermund.

OVERBEEK (LEENDERT) werd te Haarlem geboren, en ontving het onderwijs van Hendrik Meijer, was in 1775 en eerst volgende jaren medebestuurder van de Haarlemsche teekenakademie, waarbij hij eenige redevoeringen heeft gehouden die in druk zijn verschenen. Hij was de uitvinder der kunst om met goud en zilver op glas te teekenen en te etsen, waarvan nog eenige proeven aanwezig zijn, doch deze bewerking ging met zijn dood te loor.

Hij schilderde behangels en zaalsieraden, teekende fraaije landschappen en boekplaatjes. Behalve twee naar zijn eigene teekeningen gegraveerde prenten, tooneelen voorstellende uit de verwoesting in 1807 te Leyden door het springen van een schip met kruid aangerigt, heeft men van hem:

6 stuks *Landschappen met boerenwoningen en figuren* 4o.

6 stuks idem *met dieren en figuren* in fol.

6 stuks idem en *Gezigten bij Haarlem* met stoffagie, met onderschrift, 1791—1793.

Twee kleine *Landschappen met hutten* enz.

De gestrande zeevisch, tusschen Wijk aan Zee en Zandvoort met veel figuren in fol.

Hij overleed te Haarlem den 24 Maart 1815 in den ouderdom van 63 jaren.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1815 D. I bl. 104; Immerzeel en Kramm, Kobus en de Rivecourt.

OVERBEKE (AERNOUT VAN), werd in 1632 te 's Hage geboren, verkreeg den titel van meester en vertrok in 1668 naar Batavia om zijn fortuin te beproeven. In 1672 was hij commandeur en opperbevelhebber der O. I. retourvloot en overleed in 1674. Hij was tijdgenoot van Focqenbroch en vervaardigde gedichten in dezelfde smaak als deze. Zij zijn luimig en niet zonder vernuft, doch hebben overigens dezelfde gebreken als die van den genoemden dichter. Zijne tijdgenooten waren zeer met zijne gedichten en geestigheden ingenomen, blijkens de vele uitgaven, die er van bestaan, en hielden zijn *Zegezang op de verovering van 't eylant Funen* 1659 voor een proefstuk in het heldendicht. Hij beoefende ook, doch minder gelukkig, de Latijnsche poëzy. Zijn portret vindt men vóór zijne *Rijmwercken*, door H. Caude gesneden.

Men heeft van hem:

Geestige en vermaeckelijcke Reijsbeschrijving naar Oost-Indien in 1668. Ook gedrukt achter zijn Rijmwercken.

Rijmwercken. Amst. 16.. (2e of latere druk.) 1678 *Geestige werken, bestaende in Liederen en Gedichten; nevens syn vermaeckelijcke Reys naar Oost-Indien. Met groote moeyte by een vergadert, ende in 't licht gebracht,* 1696 (Zesde dr.) 1699, 1699 (9e dr.) 1701 (8e dr.) 1719.

Het gedicht *Victory vreugt over een glorieusen en welgelukten aenval op de Engelsche Oorlogschepen in hare eygene havens.* 1667 enz. is ook gedrukt in het *Verheerlijkt Nederland* bl. 38, 39.

De Psalmen Davids in Nederd. rijmen gestelt door A. v. O., op deselve wijzen, en getal van sangversen, als die in de Gemeenten in Nederl. de confessie van Augsburg toegedaan, werden gesongen: de sang nooten op ontelbare plaatsen verbetert; als oock alle de Lofsangen enz. met eenige nieuwe Liederen vermeerdert. Amst. 1663 4o.

Deze berijming werd vervaardigd met het oogmerk om de verouderde berijming van W. van Haecht te vervangen.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V bl. 26, 27; J. van Iperen, *Kerkel. Hist. van het Psalmgen.* D. I bl. 183 Andriessen, *Aanmerk.* bl. 187; van Gool, *Leven d. Schild.* D. I bl. 155; L. v. d. Bos, *Toon. des Oorlogs* D. I bl. 330; voorr. der *Rijmwercken* (1709) *Cat. d. Maats v. Ned. Letterk.* D. I. bl. 171, 244. D. II bl. 529, Muller, *Cat. v. Portr.*; Kobus en de Rivecourt. *De wandelende Reize door gantsch Zuid-Holland* D. II bl. 120 volgg.

OVERCAMP of OVERKAMP (HEYDENTRIJK), geb. te Koevorden, Phil. et Med. doctor te Harlingen en Hoorn, volgens Jöcher te Amsterdam, was even als zijn vertrouwde vriend Bontekoe, „een Cartesiaan en verachter van Aristoteles," bloeide in de tweede helft der 17e eeuw. Er zijn van hem twee portretten gegraveerd, één in vroegeren, in 8o., één (door A Haelweg) in lateren leeftijd in 4o. Zijn zinspreuk was *modeste et vere.* Hij overleed in Amsterdam den 22 Julij 1693 en schreef:

De gangraenâ et Sphacelo. L. B. 1677.

Medicina Pharmaceutica. Brux. 1681 fol.

Bericht van het leven en doot van Corn. Bontekoe. Amst. 1681 4o.

Oeconomia animalis, door JOH. SCHREIJER, overgezet met den titel:

„Gründlicher Unterricht von der Geburt, Nahrüng und Wachsthum des Menschen.

Nieuwe beginselen der genees- en heelkunst. Amst. 1682.

Nieuw gebouw der Chirurgie. Amst. 1685 8o. In het Hgd. overgezet door Joh. Schreijer 1689.

Verhandeling van de pokken en haar geneesinge. Amsterd. 1685, 1695, 8o.

Verval der Chirurgie. 8o.

Nader ondersoeck over het tweede Deel van de Beginselen der Wijsbegeerte van Rem. Descartes waarschijnlijk hetzelfde met *over de wijsbegeerte van Descartes.* Amst. 1685 8o.

De Gereformeerde of verbeterde geneeskonst, waarin het onderscheidt van de oude en tegenwoordige Practijk werd aangewezen. En leerende, hoe de eerste gebreklijk en in de meeste deelen schadelijk, soowel voor de gesonde en ongesonde

stand van 't Ligchaam is. Daar de laatste ontdekt, hoedanig dat alle innerlijke geneeslyke siektens, sonder antimonie en quiksilver, door vlugtige en vaste souten, geesten, olien, extracten van saden, kruyden, wortelen als mede gommen enz. veilig sonder eenige alteratien in 't ligchaam te brengen, en verlies van kragten genesen konnen worden. 1e Deel *verhandelende de opkomst, voortgang en de genesinge van de siektens des Hoofds.* Amst. 1686 4o.

Alle de Medicinale, Chirurgicale en Philosophische werken van H. O. M. D., bestaande in de Nieuwe beginselen tot de genees- en heelkonst, ontdekkende de voornaamste bewegingen en bedieningen der dierlijke huishouding in 's menschen ligchaam: steunende op de gronden der Fermentatie, en deze op die van Renatus Descartes: nevens een verklaring over de doorwaasseming van Sanctorius en nader onderzoek over 't II Deel der wijsbegeerte van R. Descartes. Amst. 1696 4o. Hoorn 1719 4o., in het Hgd. Leipzig 1705, 1720 4o.

Zie Rabus, *Boekz. v. Europa* 1694 6 bl. 433, 455; *Bibl. Med. C. H. à Roy.* T. II p. 904, T. III p. 1034; Abcoude, *Naamr.* bl 70; Arrenberg, *Naamr.* bl. 398, *Cat. Bibl. Amsterd.* D. V. bl. 164; Jöcher, Rotermund.

OVERDATS (Lodewijk), med. dr. omtrent 1630 te Engien geboren, was lijfarts van den markies Castello Roderici te Brussel en overleed omtrent 1682. Hij schreef:

Kort verhaal van de peste met haere genees-middelen, dienstigh voor alle aerme menschen. Brussel 1668 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II p. 835; Jöcher, Rotermund.

OVERDIEP (A. A.), in 1822 te Heereveen geboren, uitstekend violonist, leerling van J. van Bree. Hij was adjunct directeur van Caecilia en overleed 31 Mei 1852.

Zie Gregoir, *Biogr. des Art. Mus.* p. 141.

OVERDORP (Elisabeth Maria.) Zie Post. (*Elisabeth Maria.*)

OVERDORP (Justus Lodewijk), predikant te Sassenheim en Noordwijk-binnen, later te Epe, waar hij in 1826 emeritus werd. Hij overleed te Zutphen 15 Junij 1844 in den ouderdom van 82 jaren. Hij was voor de tweede maal gehuwd met E. M. Post (die voorafgaat).

Hij schreef:

Verhandelingen over de Prophetien van het O. T. Amsterd. 1838 3 d. 8o.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld* 1844 bl. 90, 94, 96, 97.

OVERDORP (K. B. L.)

schreef:

Het gebruik van den Hefboom (vectis) in de verloskunde van den tegenwoordigen tijd vergeleken met dien van vroeger tijden in *Schei- Artseneimeng. en Natuurk. Bibl. door B. Meylink.* 1830 Dec. bl. 542.

Iets voor liefhebbers der Osteologie. T. a. p. Mei 1830 bl. 197.

Nieuwe Gedachten over zekere plaats hebbende omstandigheden bij de dierlijke voortteling. T. a. p. 1830, Nov. bl. 497.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 271.

OVERDUIN (J.), apotheker en chemist te Breda.

schreef:

3 *Scematische en anatomistische verklaring der onderscheidene theorien van de bereidingen uit de Nederlandsche apotheek; tot spoedig en gemakkelijk onderwijs voor leerlingen* Dordr. 1835 8o.

Theoretische verklaring der voorkomende bereidingen in de pharmacopaech Belgica, voorgesteld in vragen en antwoorden, bevattende een aantal aemische verhandelingen, ten dienste van de zoodanigen, welke zich voorbereiden tot het afleggen van examen. Dordr. 1825.

Leere der scheikunde bijzonder wat de eigenschappen en verhoudingen van de bestanddeelen der ligchamen betreft, aangemeten aan den tegenwoordigen toestand der wetenschappen in het electrochemische tijdperk. Breda 1826 8o.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. ac Chir.* p. 273; van Cleef, *Naaml. v. Boek.*; C. H. à Roy, *Bibl. Med.* T. II p. 819.

OVERDUIJN (C. A.) schreef:

Dissertatio med. de Syphilitide infantum. Gron. 1819.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. ac Chir.* p. 273.

OVERGAAUW PENNIS (C.) geb. te Delft in 1765 en als oud-burgemeester van die stad, 30 Jan. 1843, gestorven schreef:

Diss. juris publici Belg. de antiquissimo privil. urbis Delfensis. Traj. ad Rhen. 1786 4o.

Zie *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.* D. II bl. 125.

OVERLAET (Anthonie), bakker te Antwerpen in de 2de helft der 18e eeuw, hanteerde de teekenpen, verstond de kunst met pen en inkt prenten zoo na te maken, dat de kopy van het origineel moeijelijk is te onderscheiden, en heeft daardoor menigen liefhebber verschalkt. Zoo heb ik, verhaalt Kramm, in de verzameling van wijlen den heer Six van Hillegom, te Amsterdam, gezien eene ets van Rembrandt, zijnde het portret, zoo ik het niet heb, bekend onder den naam van advokaat Tolling, waar bij de kopy door een Engelsch kunstenaar, zeer bedriegelijk nagemaakt, was gevoegd, zoodat het genoegzaam onmogelijk werd, eenig onderscheit in beiden te kunnen ontdekken, voor welke zeldzame, ja, éénige proef van deze volmaakte kunstverlooting door den heer Six meer dan het dubbele der waarde van het origineel is betaald. Ik bezit van Overlaet eene op dezelfde wijze vervaardigde prentteekening, zijnde *de doek van Veronica*, waarop een fraai hoofd van Christus met de doornenkroon. Dezen vooral merkwaardig, omdat hierin, volgens Kramm, behalve de gewone graveerkunst, nog een grooter talent is aangewend, namelijk, dat alles door ééne onafgebroken lijn, die op den top van den neus begint, steeds cirkelvormig, als een spiraaltrek, rondgaat, en zoodoende door het verdikken en verdunnen der lijn, soms een weinig geslingerd, en den achtergrond een volkomen geheel vormt. Er bestaan onderscheidene gravuren in allerlei formaten van dit meesterstuk. Overlaet heeft ook geëtst en veel met de drooge naald opgewerkt zoo als een *landschap bij nacht*, *een bedelaar* en *eene bedelaarster*, en de ingang van een *Hollandsch dorp* naar Rembrandt.

Zie Immerzeel, t. a. p.; Kramm, t. a. p.

OVERMEER (Wyer van) schreef:

Diss. de rebus, quae bonam valetudinem vel laedunt vel turntue. Ultraj. 1728 4o.

Zie C. H. à Roy, *Cat. Bibl. Med.* T. IV. p. 1862.

OVERSCHIE (Mr. Francois Jacob van), zoon van Frederik Wolpherd van Overschie en Johanna Elisabeth de Courcelles, studeerde te Leyden in de regten, en was in 1735 raad en schepen te Delft, toen het Rotterdamsche kunstgenootschap *Natura et Arte* van hem uitgaf:

Oiwd Niiws of volbragte belofte, by Tyd-uytkoop, bestaande in een geheel leeves bestuur, voor den Uytgeever en de zyne bezonder by een gestelt; ook ten dienste van andre op vriindelyk en sterk aansouk, of 't nut deed, médegedeelt: onder andre is hiir in 't Godlik kindschap beknopt te siin. Delft, bij Pieter van der Kloot 1737, meer door vreemde spelling dan door dichterlijke gedachten of schoonen versbouw merkwaardig. Zijne spelling gaf aanleiding tot verschillende pasquillen, die in het 8ste vervolg der *Nederl. Keurdichten* voorkomen. Hij stamde af van Willem, oudste broeder van Huig de Groot, en „dorst in zijn jeugd den dwingelanden den oorlog verklaren" zoo als gezegd wordt in een *Betuyging van dankbaarheid* hem toegezongen. Hij werd in zijn tijd aan Vondel en Homerus gelijk gesteld.

Brief aan den Edelen achtb. Heer Mr. Fr. J. v. O. op de uitgaaf van zijn Oiwd Nüws enz. Rott. 1735.

Verscheide Lofdichten voor den schranderen en geestrijken Dichter den heere Mr. Fr. J. v. O. Delft 1735.

Christelijke betragting door den oeffening des geloofs en liefde, met hoop, bij verscheyde gelegentheden enz. Delft 1736 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek* D. V bl. 39; *Dichtl. oefen. v. h. Kunstgen. N. et A* bl. 268; A. de Haen, *Herdersz. en Mengeld.*; *Navorscher* D. III bl. 228, IV bl. 302, *Bijbl.* 1855 bl. XXIV; *Cat. d. Maats. v Ned. Letterk.* D. I bl. 254; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 57; *Bibl. Harl.*

OVERSCHIE (J.), gouverneur en directeur van wege de O. I. compagnie in Persie. Onder de stukken betreffende de O. I. Comp. komt een missive voor door den gouverneur generaal Hendrik Brouwer in 1633 aan hem geschreven. Waarschijnlijk was hij vader of broeder van Nicolaas Overschie Jacobsz. opperkoopman in Persië.

Zie *Chr. v. h. Hist. Genoots*. D. VIII bl. 270, 336. D. IX bl. 45, 46. D. X. 81, 83, 85, 90, 92, 97, 98.

OVERSCHUUR (R. VAN). Hij vertaalde uit het Latijn en verrijkte met eene voorrede *A. Nuck. genees- ofte heelkundige handwerken en ondervindingen.* Met pl. Leid. 1710 8o.

Zie C. H. à Roy, *Cat. Bibl. Med.* T. IV p. 1634.

OVERSLUYS (C. VAN) schreef:
Iets over het zeepbereide loodpleister, (*empl. plumbi*) in *Schei-Artsenein. en Natuurk. Bibl.* 1830 D. X. No. 10 bl. 151.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 273.

OVERSTEGE (CORNELIS VAN), afstammeling van een aanzienlijk Dortsch geslacht, dat aanzienlijke regeringsposten bekleedden. Zoo werd zijn vader Willem van Overstege Willemsz. achtereenvolgende raad en schepen van Dordrecht, hoogheemraad van den Alblasserwaard, watergraaf in den Nederwaard, hoogdijk heemraad van verschillende polders. Zijne moeder was Barbera van Reyen, dochter van Johan, schout en kastelein der vrije heerlijkheid Oosterhout. Volgens gewoonte dier dagen volgde de zoon den vader in de meeste ambten op, of verkreeg hij andere waardigheden die in aanzien en inkomen er aan gelijk stonden. Zoo ontmoeten wij hem als welgeborene of mansman van den Hove en Hooge vierschaar van Zuid-Holland, Watergraaf in den Nederwaard, Dijkgraaf op den grond van de Myl en de Crabbe en den Zuidpolder van Dubbeldam, Heemraad van oud-Dubbeldam en den Merwede-polder, hoogheemraad van Mijnsheerenland, van Moerkerken enz. Hij huwde den 7 Maart 1649 Johanna Cools, van haar vaders grootmoederszijde uit het huis van Lek en Bergen, en hertrouwde den 9 Oct. 1654 met Elisabeth, dochter van mr. Jacob le Petit, bewindhebber der O. I. compagnie ter kamer van Amsterdam. Zijne dochter Maria (van andere kinderen wordt geen melding gemaakt) huwde dr. Johan Snellen, medicijn ordinaris der stad Dordrecht, die 2 Junij 1673 kinderloos stierf. Onze dichter, in 1620 à 1625 geboren, overleed den 19 Oct. 1662. Zijn afbeelding, in 1661 door C. G. Fena gegraveerd, vindt men bij Balen met dit onderschrift van A. van Nispen:

"Heer Overstege hier, die om kort-scherpe taal
"In Holland was benaamt den tweeden Martiaal."

Het boeksken, dat Overstege den titel van dichter bezorgde, voert tot titel:

Wereldlijke en geestelijke Poëzij. Tot Dordrecht. Ter drukkerije van Gilles Neering tegen over de Lomberdebrug. In 't jaar 1661, 12o. Het is opgedragen aan 's mans neef Dirk van Zevender, schout der vrijheid van Rozendaal en Nispen, bevat lofdichten van R. de Carpentier, C. de Bevere, J. van Someren, Joh. Osorin, is in vijf afdeelingen *Jufferpligten*, *Bruilofsdigten*, *Lofdigten*, *Puntdigten* en *Geestelikke gedigten* verdeeld, en bevat ten slotte eenige gedichten van zijne tweede gade Le Petit. Vooraan vindt men zijn afbeelding met het genoemde onderschrift en aan den linkerhoek zijn wapen dat bij Balen niet voorkomt. Uit de voorrede blijkt dat deze de tweede en vermeerderde druk, en dat zijne poëzij door velen, die hij *wijzers*, *waanwijzers*, *alle dingen misprijzers* noemt, gelaakt is.

Overstege behoorde tot de zoogenaamde dichterenschool, die zich sedert het verblijf van Cats aan de Merwe, te Dordrecht vestigde, en waartoe een reeks van mannen behoorde, wier namen alleen uit de werken hunner stadgenooten bekend zijn, doch ook de van Somerens, van Nispens, Lydiussen, Hoogstratens, Beaumont, van de Merwede en anderen onder hare voetsterlingen telde. Van velen hunner vindt men lofverzen op Overstege's poëzij, anderen bezongen zijn beide huwelijken, zelfs droeg Adriaan van Nispen hem zijn *Grieksche Venus* op. Overstege spaarde van zijnen kant ook het wierookvat niet, en toonde dat hij niet minder *laag-vleijend* dan *kort-scherp* kon zijn.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 781, Scheltema *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. III; Schotel *C van Overstege* in *Vad. Letteroef.* D. II, bl. 185; Witsen Geijsbeek *B. A. C. W.* D. II, bl. 39; Balen, *Beschr. v. Dordr.* bl. 121, 122, 937, 1299; Overstege's *Poezij*; bl. 17, 22, 23 60; Paquot *Mém.* T. II, p. 45; Muller, *Cat. v. Portr.*

OVERSTRAATE, (A. van) beoefende de Nederduitsche poëzy.
Men heeft van hem:
Verheerlijkte Middelaar, Dordr. 1728.
Ootmoedigheyd en traenen, Rott. 1733, 8o.
Gekroonde heilzucht, Rott. 1730, 8o.
Geestelijke gezangen en gedichten, Rott. 1730, 8o.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 278.

OVERSTRAETE (LOUIS VAN) In de *Messager des Sciences hist.* 1849, p. 359.
"L. v. O. un jeune architecte de grand avenu, à qui l'on doit le plan de la nouvelle église de St. Marie à Bruxelles, ainsi que celui des bas-fonds de la rue royale dans la même ville." Hij overleed 25 Julij 1848 in den ouderdom van 32 jaren.

Zie *Mess hist.* 1849 p. 359; Astrea 1851 bl. 27; Krammt. a. p.

OVERSTRATEN (ADRIANA VAN) in 1756 te Bergen op Zoom geboren, maakte zich op den Nederlandschen Zangberg bekend door gezamentlijk met de dichteres Petronella Moens uit te geven *Vaderlandsche Dichtproeven* Haarl. 1781, waarop in hetzelfde jaar volgde, ook met Mejufvrouw Moens, het veel uitgebreider dichtstuk *Esther in vier boeken*, dat werd opgedragen aan de Parnassijns der Joodsche synagogen te Amsterdam, welke de dichteressen met een' gouden eerepenning daarvoor beschonken. In 1788 verscheen haar *Eerekrans op hare geboortestad Bergen op Zoom* (Amst.), tegelijk met dien op Aardenburg van Petronella Moens. In 1790 gaf zij met hare vriendin *Ruth, in vier boeken.* 's Grav. 4o. in het licht. Later te Amst. 1793 8o. en mede gemeenschappelijk met die dichteresse gaf zij twee treurspelen *Johanna Gray* en *Dolscy en Amelia* maar afzonderlijk *Jacoba van Beijeren.*

Van haar dichtlalent worden voorts mede proeveng evonden in onderscheidene bundels van de Genootschappen, *Studium scientiarum genetrix* te Rotterdam, de Goudsche Rhetirijkkamer de *Goudsbloem*, en van andere letterkundige maatschappijen zoo te Utrecht als Amsterdam, waarvan zij lid was, alsmede in den *Vaderlandschen Dichter* bij Loosjes en in de *Kleine Dichterlijke Handschriften* bij Uylenbroek uitgegeven. Na het tijdvak van 1786—1793 schijnt zij geen offers meer aan de dichtkunst gebragt te hebben.

Hare dichtstukken zijn meestal van geschiedkundigen aard en getuigen van hare uitgebreide belezenheid, en hoezeer de uitvloeisels van haar poëtisch genie de kenmerken van dien tijd, waarin zij gemeen werden gemaakt, dragen, worden daaronder echter fraaije gevonden. Zij huwde mr. N. van Cuylenborgh en overleed te Bergen op Zoom den 10den Jan. 1828 in den ouderdom van 72 jaren.

Zie *Konst en Letterb.* 1828 bl. 34 en 35. J. Witsen Gijsbeek, *B.A.C. Windst.* D. V bl 79, Hermans, *Geschiedk. Mengelw.* D. II bl. 18, *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.* D. III bl. 99, 100 168.

OVERSTRATEN (JAN VAN), geboren te Bergen op Zoom, beoefende de poëzy en gaf bij het vertrek van zijn zoon Mr. Pieter Gerardus van Overstraten, als extra ordinair raad van Neerlands Indie, een afscheidsgedicht in het licht.

Zie van der Aa, *N. A. B. C. Woordenb.* o. h. w.

OVERSTRATEN (PETRUS GERARDUS VAN), zoon van den vorige, in het midden der 18e eeuw te Bergen op Zoom geboren, studeerde in de regten, verliet in Aug. 1780, in hoedanigheid van lid van den Raad van Justitie te Batavia, aan boord van het compagnie schip „het slot ter Hooge," onder bevel van kapitein A. Halffman, de reede van Vlissingen, landde in het voorjaar van 1781 te Batavia aan, en werd, na slechts anderhalf jaar de betrekking van raad van Justitie bekleed te hebben, door den gouverneur generaal Mr. Willem Arnold Alting tot secretaris der Hooge Indische regering benoemd. Hij bekleedde dit ambt tot 1791, toen hem de betrekking van gouverneur en directeur van Java's Noord-Oostkust werd opgedragen. De roemwaardige wijze, waarop

hij, gedurende zes achtereenvolgende jaren, die betrekking vervulde, legde den grond tot zijne verheffing tot commissaris en gouverneur generaal van Nederlandsch Indie, waartoe hij in 1796, nadat Alting zijn ontslag gevraagd en verkregen had, door de kommissarissen generaal werd benoemd, welk ambt hij den 18 Februarij 1797 met de meeste plegtigheid aanvaardde. Hoe vereerend de opdragt der hoogste waardigheden in Nederlandsch Indie ook zijn mogt, hij vervulde haar nogthans met regtmatige bekommering, en was de taak van den opperbestuurder dezer bezittingen onder gewone omstandigheden moeijelijk en zorgverwekkend, zij was zulks vooral in het toenmalig duister tijdsgewricht. Handel en scheepvaart kwijnden; met het moederland kon geene geregelde betrekkingen meer worden onderhouden en de aanzienlijke voorraad van producten in de pakhuizen op Batavia voorhanden, kon slechts in neutrale bodems een uitweg vinden. De Kaap, Ceylon, al de bezittingen der compagnie op Coromandel en Malabaar in Bengalen en op Sumatras-Westkust, waren in den loop van 1795 in handen der Engelschen overgegaan, en reeds in Februarij 1796 was de Britsche vaan op de wallen van het fort Victoria te Amboina geplant geworden. Banda moest kort daarop ook voor de overmagt des vijands bukken, en werd door den gouverneur François van Boekholtz, aan de Engelschen bij capitulatie overgegeven. En zoo waren Java, Palembang, Macasser en Ternate de eenige belangrijke bezittingen der Maatschappij, welke zich nog voor haar en het vaderland hadden staande gehouden. Hij vond Batavia en omstreken in een geheel weêrloozen toestand, verstoken van alle middelen van verdediging en toegankelijk voor elke vijandelijke magt, die lust gevoelde haar te overweldigen. Hij vond kommissarissen-generaal, die men in de eerste hitte der omwenteling en zelfs ook na de instelling van het committé tot den Oost-Indischen handel en bezittingen (dat den 1sten Maart 1798 in de plaats van 't bewind der compagnie in het vaderland was getreden) in hunne betrekkingen had gelaten, waaraan zulk een uitgestrekt gezag verborden was, geheel in ongenade bij dat committé, blijkbaar uit diens vernederend mistrouwen omtrent alle daden der commissie, welke, op bloote aanklagten en partijdige berigten, zonder haar te hooren, of zelfs de officiele mededeelingen omtrent de gebeurtenissen af te wachten, door hetzelve in het aller ongunstigst licht beschouwd en bij voorraad veroordeeld werd. Onder deze rampspoedige omstandigheden aanvaardde van Overstraten de hooge waardigheid van commissaris en gouverneur-generaal van Nederlandsch Indie, en zijn geheel daarop volgend vierjarig bestuur was een tijdperk van nood en buitengewone verlegenheid, gedurende hetwelk deze bezittingen buiten staat waren, om aan het eerste en voornaamste oogmerk van haar bestaan te voldoen en om regtstreeks iets noemwaardigs tot welzijn van het ongelukkige moederland bij te dragen. Het is hier de plaats niet over de handelingen van Overstraten uit te wijden. Zij zijn uitvoerig door Mijer geboekt. Het zij voldoende te melden dat hij zich in 1801, ten gevolge eener ulceratie aan den voet, in 1796 bekomen, die onverhoeds in eene gevaarlijke ongesteldheid ontaarde, geheel ongeschikt gevoelde, om de gewone vergaderingen der regering bij te wonen, en zich verpligt zag het voorzitterschap er van aan den Directeur-generaal Siberg op te dragen. Inmiddels had hij van het uitvoerend bewind in Nederland nog een vleijend bewijs van hooge goedkeuring ontvangen, door eene aanstelling op den 11den November 1800 tot luitenant-generaal in dienst der Bataafsche Republiek. Doch zijne aanhoudende ziekte vergunde hem niet aan dat bewind door daden te toonen, dat hij ook die waardigheid met eere wist te bekleeden. Hij ontsliep 22 Aug. 1801 en zijn lijk werd met groote statie ter aarde besteld op het nieuwe kerkhof dat hij drie jaren te voren had doen aanleggen.

Zijne weduwe Jacoba Maria Lodicio huwde later met zijn vriend, den raad-extraordinair Albertus Henricus Wiese, in 1838 te Utrecht overleden.

Men heeft van hem een *Memorie — overgegeven aan J. F. Baron van Rheede tot de Parkeler, aankomend gouverneur en directeur van Java's noordoostkust dd.* 13 Oct. 1796.

Zie J. C. Baane, *Reis door een gedeelte van de Nederl. Bezittingen in O. I.* bl. 3. Mr. S. C. Nederburgh, *verhandeling over de twee vragen*, 's Hage 1802. N. Engelhard, *overzigt van den staat der Nederl. O. I. bezittingen onder het bestuur van den gouverneur-generaal H. W. Daendels*, 1816. *Verhandelingen van het Batav. Genootschap van k. en w.* D. 1. Dirk van Hogendorp, *Berigt van den tegenwoordigen toestand der Bataafsche bezittingen in O. I.* Delft 1800.

Verslag aan de algemeene deelnemers, wegens het voorgevallene in het Samarangsche marineschool, sedert den jare 1788, *opentlijk gedaan op den* 4den *Maart* 1797; *Echte stukken, betreffende de verrigtingen van de hooge commissie, uitgegeven door het eerste lid derzelve, mr. S. C. Nederburgh*, 's Hage 1803. N. G. van Kampen, *Geschiedenis der Nederlanders buiten Europa*, d. III. J. van den Bosch, *Nederl. Bezitt. in Azia, Amerika en Afrika* (1818) d. I. Mr. P. Mijer, *mr. Pieter Gerardus van Overstraten, kommissaris en gouverneur-generaal van Nederl. Indie*, in *Tijdschrift voor Nederllands Indie*, d. I. bl. 20 en volgg. Kobus en de Rivecourt.

OVERVELT (George Constantijn van), zoon van Nicolaas van Overvelt, in 1751 s. s. min. cand. te Leyden, werd in 1753 predikant te Zwartewaal en stierf aldaar in 1774. Er komen gedichten van hem voor in de *Dichtk. Cypressenbladen* en in de *Lauwerbladen voor de zonen der vrijheid.*

Afzonderlijk verschenen:

Inwijdings Redevoering op de achtiende geboorte-verjaring en inhuldiging van Z. D. H. Willem den Vijfden op den 8sten *Maart* 1766, Delft 1766, 4o.

Dicht-groet aan den Heere Hendrik Oleijn, als zijn Ed. na gedaane Redenvoeringe over den lof van Hippocrates, van de Schoole tot de Academie-studie bevordert wierd in den Brielle den 30sten *van Novemb.* 1766.

Op de agttiende verjaaring van zijn Doorlucht. Hoogh. Willem V, 4o.

Gedenkzuil op den Bedendag, 4o.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, Brans, *Naamr. van predik.* bl. 128. *Boekz. der gel. wer.* 1766 en 1776, bl. 221, 222.

OVERVELD (Nicolaas van), mogelijk de vader van den vorige, schreef een treurspel.

Philomeus en Thirene, trsp. Leyd. en Amst. 1720, kl. 8o m. pl.

Zie Witsen Geysbeck, *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 41; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. I, bl. 163; Mourik, *Naamrol.*

OVERVEST, zie Cup.

OVERWIJK (Jacob van), vriend van Claas Bruin, achter wiens *Overgeblevene Poezij*, Amst. 1741 men gedichten van hem aantreft.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.* bl. 69.

OVERWIJK, (R. van)
schreef:

Hoofdzakelijke meening van Mattheus, Amst. 1724, 4o.

Zie Abcoude, bl. 278; Mourik, *Naamrol.*

OYA, (Sebastiaan d') Zie Nooye.

OYEN, (Louis Anthonie van), zoon van Willem en van Adriane Peper, geboren te Thiel 5 Mei 1704 trad als vaandrig in dienst in 1723, werd voorts kapitein, majoor, in 1747 generaal-majoor en in 1766 luitenant-generaal.

Hij overleed te 's Bosch 18 Aug. 1775 en was gehuwd met Maria Leopoldina Catharina de Quay, waarbij hij 7 kinderen verwekte.

Zijn broeder Hendrik Jan van Oyen sneuvelde als majoor in het beleg van Namen 174 .

Hij liet na:

Willem Adriaan geb. in 1742, kapitein ter zee in 1795 burgemeester te Thiel, wiens zoon Hendrik Jan graaf van Oyen, is geweest minister van oorlog in Belgischen dienst en overleed 23 Febr. 1850 oud 79 jaar.

Partic. berigt.

OYEN, (Adriaan Leopold van), zoon van Louis Antonie voormeld. Geboren te Thiel 24 Junij 1739.

Als luitenant bij de kavallerie trad hij in 1765 in dienst, doorliep alle rangen en werd 10 Jan. 1794 generaal-majoor der kavallerie.

Hij overleed December 1801 en werd te Tiel begraven. Hij huwde met Balthazarina Wilhelmina Pasques de Chavonnes, waarbij hij verwekte één zoon die volgt.

OYEN, (LOUIS ANTHONIE COCK VAN), zoon van Adriaan Leopold, voormeld, geboren te 's Hage 8 Julij 1769.

In 1786 werd hij bij de kavallerie der hollandsche garde geplaatst, in 1788 luitenant. In 1795 nam hij zijn ontslag doch na de troonsbestijging van koning Lodewijk werd hij, 26 Febr. 1807, benoemd tot ritmeester bij het 2de reg. kurassiers en maakte den veldtogt in Pommeren tegen de Zweden mede.

Hij overleed als gepens. generaal-majoor te 's Hage, 26 Aug. 1836 en was gehuwd met Cornelia Adriana Martina Patijn, waarbij hij 2 zoons verwekte Adriaan Leopold Balthazar Willem en Jakob Johan François, die beide bij de kavallerie in dienst als ritmeester zijn gepensionneerd geworden.

Partic. berigt.

OYEN (JAN VAN), dichter uit het midden der 18e eeuw. Men vindt zijn poëzy o. a. in de *Dichtk. Cypressen* bladen.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. W. B.*

OYEN (KORNELIS VAN), dapper zeekapitein, hield in 1631 een gevecht uit tegen drie Duinkerkers en sloeg er eindelijk door. De admiraliteit van Amsterdam schonk hem een gouden keten, aan welke de algemeene Staten een gouden medaille hingen. Men zond hem vervolgens naar de bogt van Frankrijk ter beteugeling van eenige daar kruisende Biscayers. Een soortgelijk gevecht wordt op den naam van kapitein Lichthert medegedeeld door A. v. d. Capellen, *Gedenks.* d. I, bl. 609; *Neêrl. Heldend. ter zee*, bl. 313.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aant.* op Wagenaars, *Vad. Hist.* bl. 69.

OYEN Az. (L. VAN), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw. Zeer bombastisch is zijn gedicht

De Godgeleerdheid in rouw bij het afsterven van den H. Gel. Heer G. J. Nahuys, beter zijn dichtstukje de *Morgenzon* in de *Volksliedjes van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. W. B.*

OYENBRUGGE of OYEMBRUGGE (FRANCOIS D'), heer van Milse, kapitein in staatschen dienst, liet in 1576 bij het innemen van Antwerpen zijn leven. Men vermoedt dat hij tot de verbondene edelen behoorde. Hij huwde Anna van der Noot, dochter van Engelbert van der Noot, ridder, hofmeester van Prins Willem I. Mogelijk was het zijn broeder Philips René, heer van Oyenbrugge, die het smeekschrift teekende. Deze werd in 1531 te Brussel geboren, had tot doopgetuigen Philips van Croy, hertog van Aarschot, René van Nassau, prins van Oranje en Margaretha van Croij echtgenoote van graaf Karel van Lalaing, en was door zijn huwelijk met Louise, dochter van Wouter van der Noot en van Catharina Hinckaert zwager van Karel en Jasper van der Noot, die ook beiden tot de verbondene edelen behoorden. Ook komen in aanmerking komen Gerard d'Oyenbrugge, gehuwd met Filippotte de Ligne, dochter van Jan heer van Hamme en van Philippotte van der Noot en dus de zwager van Antoine de Mol, een der bondgenooten, of Engelbert d'Oyenbrugge, zoon van François en Margaretha Quarré, doch eertijds kommies van de finantien te Brussel, die ten tijde der beroerte naar Holland week en in hoogen ouderdom te Delft in 1611 overleed. Tot dit geslacht behoorde ook, doch van eene tegenstrijdige denkwijze met de bondgenooten, Engelbrecht of Engelbert d'Oyenbrugge, die in den blafaard van de goederen der fugitiven in 't land van Heusden, bekend staat als een der twee raaden en kommissarisen des konings van Spanje, wier ambt was de goederen der gevluchten ter oorzake van de Nederlandsche beroerten aan te slaan. Men vergelijke, in de *Sententien* van Alva bl. 320—323 het door hem bekrachtigde doodvonnis tegen een onroomschen gevangenen van Heusden. (1)

Zie over dit geslacht en de gemelde personen l'Espinoy, *Récherches de la Noblesse de Flandre*, p. 275 en vvg.; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. I, p. 223; *Nobiliaire des P. B.* T. I, p. 314, T. II, p. 408; *Suite du Supplément au Nobiliaire des Pays-bas*, T. I, p. 220, 221, T. III, p. 151—177; le Carpentier, *Hist. de Cambr.*, T. III, p. 425, 493, 602; J. C. Loyens, *Recueil, herald, des Bourguem, de Liège*, p. 480—481; *Quartiers, Généal*, T. I, p. 232, 276, 282, 385; *Sentent. v. Alva*, bl. 109; Christyn, *Jurispr. her.*, T. I, p. 309, 310, 353; van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 232; Te Water, *Verb. d. Edel.*, D. II, D. III, bl. 200 volgg.

Zie *Messager des Sciences hist.* 1844, p. 324.

OYENBRUGGE (HENDRIK VAN), een brabantsch edelman uit hetzelfde geslacht, volgde waarschijnlijk Pieter van Sickingha (1579) als grietman van Barradeel op, gelijk hij hem opgevolgd was als Drossaard van Harlingen, zeer tegen den wil der staten, die hem even als Rennenberg mistrouwden. Ook wordt hij beschuldigd een van de voornaamste aanraders van diens verraad te zijn geweest. In October 1580 werd hij door Rennenberg, nu reeds geheel aan de Spaansche zijde, met eenig krijgsvolk naar de Zevenwouden gezonden, waar een aantal Friezen, onder bevel van Juw van Botnia en Johan van Vervou verzameld waren, om de brandschattingen en strooperijen van den vijand te beletten. Onverwacht zijne vijanden aanvallende, had hij het geluk hen te verjagen en de overwinning te behalen, bij welke gelegenheid Johan van Vervouw en George, zijn jongste broeder, sneuvelden, en een ander broeder van hen, Frederik, die vaandeldrager was, ter nauwernood zich door de vlucht redde. In een schermutseling den 1 Maart van het volgende jaar en bij Zoppersum in het been geschoten, werd hij gekwest naar Groningen gevoerd en is kort daarna aan zijne wonde overleden, weinig beklaagd, zelfs bij zijne partij.

Zie Winsemius, *Chron.* bl. 650; Schotanus, *Hist. v. Friesl.* bl. 877; te Water, *Verb. der Edelen*, D. III bl. 201; Fresinga, *Memor. d. Nederl. Geschied* (in Dumbar's, *Anal.* T. III) bl. 22, 46, 195, 495; Bondam, *Onuitg. stuk.* D. V, bl. 341; v. d. Heyden, *Verh. v. d. Verrigt. der Jesuit. in Friesl.* bl. 223, 224; van Sminia, *Naamen der Grietm.* bl. 212, 213.

OYSELEUR, (PIERRE L'). Zie Loyseleur, (Pierre).

---

(1) Ook behoorde tot dit geslacht Marie d'Oyenbrugge.

In 1844 verscheen te Brussel in gr. 8o.

Vie de la comtesse Marie d'Oyenbrugge, dite de Duras, première superieure du convent de Barlaymont, à Bruxelles, précédée d'une notice sur Marguerite, comtesse de Barlaymont, née comtesse de Lataing, fondatrice dudit convent, par S. J. Léon de Kerckenrode de St. Troud d'après les mémoires de Cecile Malaise, Victoire de Cambell et N. Houllarte, religieuses contemporaines de Marie de Duras 1e edition, ornée de 3 portraits et suivie de quelques notes historiques.

VERBETERING.

OSTADE (ADRIAAN VAN), is geboren in Dec. 1610 te Haarlem. Zijn vader die den naam van Ostade, toen nog niet droeg was, hoewel van Eijndhoven afkomstig evenwel reeds in 1605 te Haarlem als burger gehuwd en gevestigd. Zeker is A. v. O. niet in 1662 naar Amsterdam verhuisd uit vrees voor de Franschen, want men was toen in volle vreden. Ook is hij aldaar niet overleden maar wel te Haarlem in 1685.

Aangaande zijne geëtste prenten valt hier te vermelden, dat zich in 1867 te Haarlem, in de kostbare kunstverzameling van Teylers stichting, het fraaijst en volledigst exemplaar bevindt.

OSTADE (IZAAK VAN) broeder van den vorige, werd in Mei 1621 te Haarlem geboren. Zie over A. en J. v. Ostade, A. v. d. Willigen, Pz. Geschiedk. Aanteek. over Haarlemsche schilders. Haarlem, 1866 en nog eenige latere berigten door hem geleverd over beide broeders voor de *Schilderschool* 1e afl. onder redactie van C. Vosmaer. Haarlem 1867 in fol.

AANWIJZING DER PERSONEN IN DIT DEEL VERMELD.

Blz.
Obando, (M.) 1
Obbes, (Asse) . . . —
——— (Obbe) . . . —
——— (Nittert) . . . —
——— (Philipsz) zie Philipsz (Obbe). . . . —
Obdam. Zie Wassenaar . —
Oberdsek, (J. C.) . . —
Oberman, (Anthony) . . —
Obert, (Walius) . . . —
Obrecht, (Jacobus of Johannes) . . . . . —
Obreen, Jacobus). . . 2
Obrizius, (Robert) . . —
Obrij, (Adriaan). . . —
Occo Scarlensis of van —— Scharl . . . —
——— (Adolphus) . . —
——— (Pompejus) . . —
——— (Sibrant) . . . 3
Ochs, (Johan Ceph) . . —
Ochsendorf, (Johan Mathias Wilhelm). . . . . —
Ocke, (Beunardus) . . —
Ockeubergh, (Gerardus). —
Ockten, (Prun) . . . —
Ockers, (Willem Adriaac) —
——— (Willem) Arrenberg . . . . —
Ockerse, (Willem Antonij) 4
— (Jan Cornelis) . 5
Ockes, (Herman). . . —
Ockinga, (Tjalling) . . —
——— (Watze). . . —
——— (Hero van). . —
— (Lolle van). . 6
— (Wutze van) . —
Ockerse, [Antoinette) . —
——— (Adelaide Geertruida). . . . . . —
Ockinga, (Jarich van) . —
Ocko ten Broeke . . . —
Oder . . . . —
Ode, (Jacobus) . . . 7
Odelard . . . . . . —
Oden, (van der) . . . —
Odevaero, (Joseyp Dionysius). . . . . . —
Odelbaldus . . . . . —
Odilin van Salvis en Jan van Salvis 8
Odimarus. . . . . . —
Odo of Odardus . . . —
Odokar . . . . . . —
Odrada . . . . . . —
Odrij . . . . —
Odulphus. . . . . . —
Odijk, zie Nassan (Willem van) 9
Oe, (J.) . . . . . . —
Oedsema (Mr. Augustinus of Anke) . . . . . —
Oelen, (Abrah. Jansz. van) –
Oem, (Claas) . . . . —
——— (Godschalck) . . —
——— (Johan) . . . . —
——— (Jan) . . . . —
——— (Adriana) . . . —
——— (Godschalk) . . . —
——— (Jacob) . . . . —
——— (Tielman) . . . —
——— (Willem) . . . 10
——— (Mr. Cornelis) . . —
——— (Herman) . . . —
——— (Mr. Anthonis) . . —
——— (Catharina en Wilhelmina) . . . . —
——— (Joannes Simon Hermannus) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Floris) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Tielman) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Floris) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Jacob) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Gerard) 11
——— van Wijngaarden, (Gerard) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Willem) . . . . -
——— van Wijngaarden, (Cornelis) . . . . —
——— van Wijngaarden, (Jonkh. Cornelis) . —
——— van Wijngaarden, (Mr. Floris) . . . —
——— van Wijngaarden, (Daniel) 12
Oenema, (Hector). . . —
——— (Douvre Annes van) . . . . . —
——— (Tinco van) . . 13
Oenema (Jiberius van). . —
——— (Jacobus of Jaques van) . . . . —
Oelsen, (Jacob) . . . —
Oenkerk, (Sixtus van) . —
Oemus of Oemius, (Paschusius) . . . . . . —
Oentjes, (Ruard) . . . —
Oerschot, Henride) . . —
Oertel, (Abrah.) . . . —
Oestbroec (Claes van) . —
Oeschelwitz, (Z. W. F.) . —
Oetbert . . . . . . —
Oerer, (Hendrik ten) . —
Oetgens van Waveren (F. R.) . . . . . —
Oets, (Pieter) . . . .
Oerel, (A. van) . . . —
Oever, (A. H. ten) . . -
——— (Aletta ten) . . . —
——— (Mr. Gebr. Johan van) 14
——— (Heuricus Heronymus ten). . . . . —
——— (Lambertus van den) Hz. . . . . . —
Oevereu, (Cornelis van) . —
Oexmelin, (Alexander). . —
Oeij, (Philip Jansz. van) 15
Oeijenburch, (Hendrik van) —
Offenhuizen, (Frederik van) —
Offerhaus, (Christiaan Gerhard) . . . —
——— (Leonard) . . —
——— (E. D. Assonville) 16
Offermans, (Johannes). . —
——— (Josuah) . . —
Offignies, (Jean d') . . —
Offignies, (Thieri d'). . —
Offriga, (Nicolaas) . . —
Ogelwight Junior (Hendrik) . . . . . . —
Oggelbeek, (Robbert Joris) . . . . . . —
Ogiers, (Anneken) . . . —
Ogier, (de Deen) . . . —
——— (Carolus) . . . 17
——— (Simon) . . . . —
Ogier, (Barbara) . . . —
——— (Guilelmus) . . —
Ogiers, (Bauwin) . . . —
Ogle of Ogly, (Jean) . 18
——— (Ulrica) . . . . —
Oguier, (Robbert) . . .
Orimomius, (   ) . —
Oesel, (   ) . . . —
——— (Philippus) . . . —
Okeghem, (Jan) . . . 19
Oldenbarneveld, (Mr. J. van). . . —
——— (Dr. Elias van) 22
——— (Reinier van) —
——— (Willem van) 23
——— (A. W. van) —
——— (J. G. van genaamd Tuillingh). . . —
Oldenborgh, (Pieter van) . —
Oldenburg, (Fr. Justus van) —
——— Jan, (F. J. van)
——— (Marcus van) . —
——— (Jacobus) . . —
Odeland, (Hendrik) . . 24
Oldeneel, (Willem Anthonie Joseph Bar. van) . . —
Ole, (Cornelis Cornelisz.) —
Olen, (Jan van). . . . —
Olenuius . . . . . . —
Olffen, (H. G.) . . . . —
Olibol, (   ) . . . . —
Oling, (Lucas) . . . . —
Oldenburg, (Johan van) . —
Olikan, (P. Jacobsz.) . . —
Olikan of Olijcan, (IJsbrand) 25
Olier, (D. F.) . . . . —
Oliphant, (Mr. Jacobus) . —
Olis, (Jan) . . . . . —
Olislagér, (J. M. W.) . . —
Olivarius, (Jan). . . . —
——— (Scholasticus) . —
Oliverius (Arnold) . . —
——— (Joh. Engelbert) —
——— (Johannes) . . —
Olivier, (Jordan) . . . —
——— (Antoine) . . . —
——— (Willemsz.) . . —
Olivier, (van Dixmude) . 26
——— (Gerrit van). . —
——— (Adolphus) . . —
——— (J.) . . . . —
——— (J) . . . . —
——— (N.) 27
——— (W. J.) . . . .
——— Schilperoort (T.) —
Olland (J). 28
Ollando (Alberto de). . —
Ollando (Martino d'). . —
Ollefen, (L. van) . . . —
——— (Willem van) . . —
Olm, (J. M. van) . . . —
——— (L. van) . . . —
——— (Mathueus van) . —
Olme, (J) . . . . . —
Olmiers, (Joos) . . . —
Olmeri, (J. van) . . . —
Olnhansen, (J. H. van) . —
Olon, (J) 29
Olorinus ook Cygnaeus . —
Olpen, (Abraham Isaäk van) —
Olphen, (Henricus van) . —
Olphert, (Barendsz.) . . —
Olpherus, (J.) . . . . —
Olthof, (Jan) . . . . —
Olofzoon, (Dirk) . . . —
Oltmans, (Alexander). . —
——— (Jan Frederik) . —
Olijve, (S.) . . . . . —
Omaers, (Jan van) . . . 30
Omal, (Johan). . . . —
Omarnis, (Johannes Faber) —
Omazur, (N.) . . . . —
Omeijer Jr., (R.) . . . —
Omius, (J.) zie Oomius (T.) —
Omme, (H. van) . . . —
Ommen, ( ) . . . . —
Ommeganck, (Maria Jacoba) —
Ommeren, (J. van) . . . 31
——— (Mr. J. van) . —
——— (Richens van). —
——— (Sicco van) . —
——— (Rudolph van) —
——— (Carel van) . 32
Ommering, (luitenant-kolonel van . . —
——— Jacobszoon, Adriaan) . —
Ommering, (Jacobus van) —
Ommingban, (Hanek) . . —
Omphal, (Mr. Jan Floris van . . . . . —
——— (Anthonie Frederik Jan Floris Jacob baron van) . . . . . . —
Ondaatje, (M. J.) . . . —
——— (Mr. P. Ph. J. Quint) . . . . . . —
Onderdewijngaart, (Mr. Canzius) . . . . . —
Onder de Wijngaart, (P. J.) —
——— Canzius, (Mr. Jacob Hendrik) .
Ondereet, (B. C. J.) . . 33
Ondermark ook Undermark en Ondermark, (Maarten) —
Onderijk, (F.) . . . . —
Onderwater, (Dirk) . . —
——— (Pompejus). 34
——— (Cornelis) . —
Ondorp, (Andr.) . . . —
Onesimus, (de Kien) . . —

Blz.

Onghen (Jan). 34
Onghers, (Jacobus of Jan) —
Ongnyes, (Gnelbert) . . —
Ougoys, (Jean d') . . . —
Olst, (Renier van). . . —
Onkruit, (Theodoris) . . —
Onnen, (F. J.) Med. Dr. . 35
——— (H.) Med. Dr. . —
Onselen, (A. van) . . . —
Onzenoort, (Anthonius Gerardus van) . . . . —
Onraet, (Jan Baptiste) . . 38
Onversaagd, (Hans) . . —
Onzante, (J.) . . . . —
Ooghe, (H. J.). . . . —
Oogwant, (A.) . . . . —
Oomen, (Cornelis Wilhelmus) . . . . . . —
Oom, (Johannes Baptista . —
Oomius, (Simon) of Omisus . . . . —
Onstein, (G.) 39
Ontijd, (C. G.) . . . —
Oolen of Olen, (Adriaan van . . . . . . —
Oonselius of van Oonsel, (Willem) . . . . —
Oordt, (Gabriel van) . . 40
——— (Joan Frederik van) 41
Oort, (Mr. Jacob van) . 42
——— (Jacob van). . . —
——— (K. van) . . . . —
——— (Willem). . . . —
——— (Lambert van) Zie (Noort Lambertus van) . . . . . —
——— (Pieter van) . . —
——— (Henricus). . . . 43
——— (Frans van) . . . —
——— (Jacob van) . . . —
——— (Jacob van). . . —
Oosten, (A. van) . . . —
——— (J.) van . . . —
——— (Henr. van) . . —
——— de Bruin, (Gerrit Willem van) 44
Oortman, (G. J.) . . . —
——— (Jan) . . . . —
——— (Joachim Jan) . —
——— (J. G.) . . . —
Oorthuis, (Gerard). . . —
Oortwijn, (H.) . . . . —
Oosders, (Gerrit) . . . —
Oosterbaan, (Hero) . . —
Oosterbeek, (Andreas) . 45
——— (J. G.) . . . —
——— (G.) . . . —
Oosterdijk Schacht, (Hermannus) . . . —
——— (Hubertus) . —
——— Schacht, (Johannes). . . —
——— (Hermannes Gerardus . . 46
——— (Nicolaas Georgius . . . —
Oosterdorp of Oostendorp, (Johannes) 47
Oosterga, (Cyprianus Regneri ab) . . . . . —
Oosterhaern, (Herincus) . 48
Oosterhoudt Dz., (Dirk van . . . . —
——— (D. van) . . —
Oosterland, (Abraham) . —
Oosterlo, (F.) . . . . —
Oosterwijck, (Maria van) —

——— (Volkerus van) . . . —
Oosterwijck, (Cornelis van) 49
——— (J.) . . . . —
——— (Koenraad van). —
Oosterzee, (Jancke) . . —
——— (Christiaan Johannes) . . . —
——— (Cyprianus). . —
——— (Timannus van) —
——— (Wouter Leonardus van) . —
Oostfries, (Jozef) . . . —
——— (Katharina). . 50
Oosthem, (Hessel van). . —
Oosthoorn, (Abraham). . —
Oosthout, (Pieter) . . . —
Oosterwoud (Maarten). . —
Oosting (Mr. Petrus). . —
——— (G). . . . . —
——— (Laurens) . . . —
Oostkamp (Jan Antonie) . 51
Oostrum (Anna van) . . —
——— of Oosterum, (Antonius van) . . . . —
——— of Oostrom, (G van) . . . . . . —
——— (Gerbertus) . . 52
——— (P. van of Ostrum) —
——— (Francois Willem van Brienen van) . . —
Oostwerf. . . . . . —
Oostwoud (Jacobus) . . —
Oortwyn (Hermanus). . —
Oostzaan (Jacob Cornelisz. van zie Cornelis Jacob). —
Ooijevaer (Guilaume Abrahams) . . . . . . —
Opbema (Taecke) . . . —
Opberghem (Norbert van) 53
Op den Hooft (Mr. Jan) —
Opdorp, (T. F. van) . . —
——— (J. H. van) . . —
Ophemert, (G) . . . . —
Ophovius of van Ophovens (Michael) . . . . . —
Op den Bosch, (Henriette). 55
——— Hof,(George Willem) . . . . . . —
Opheiden, (Gozenius) . . —
Ophem, (Karel Andreas van) . . . . . . —
Opiter (Christiaan de). . —
Oploo, (P. van) . . . —
Opmeer, (Picter van) . . —
——— (Petrus) . . . 56
——— (Nicolaas van) . —
——— (Dirk Antonisz) . —
Oppenbusch (Michael van). —
Oppenheim, (F. W.) . . —
Oppendoes, (Willem) . . —
Oppenheim, (J. C.) . . —
Opperdoes, (Cornelis Jan van) . . . . . . —
Opperveld, (J.). . . . —
Oprode, (Joachim van of de). 57
Oproede, (Mr. Jacob van) . —
Opsomer, (Johannes). . —
Opstal, (Antonius van) . —
——— (Aug. van) . —
———(Casper Jacob van) —
——— (Casper Jacobus van). . . . . —
——— (Gerard van) . . —
——— (Michel van) . . —
Opten Noort (Mr. F. J.) . —
——— Noorth (J. J.) . . —

Blz.

Opterbeek, (Stephanus) Jan Casp. . —
Or, (Francois d') . . . —
Ora, (Willem van) . . —
Oranje, (Anna van) en Nassau 58
——— (Frederika Sophia Wilhelmina princes van) . . . . . —
Orangius (Parpasius) . . —
Orage (Frederika Louise Wilhelmina) . . —
——— (Frederika Wilhelmina Louise) . . . —
Oranus (Johannes). . . —
——— (Nicolaas) . . . —
Orden, (Gerrit Jan van). —
——— (Gerrit van) . . —
Ordonie, (E. V.) . . . 59
Orenus, (A.). . . . . —
Orgel, (Martijn) . . . —
Orizant (J.) . . . . . —
Oresmieux (Francois d) . —
Oridryus (Arnoldus) . . 60
Ondryens (Joachim) . . —
Orlers (Jan) . . . . —
Orleij (Barend). . . . —
——— (Hieronymus) . . 61
——— (Joannes van) . . —
——— (Lennert van) . . —
——— (Richard van) . . —
——— (Jan van) . . . —
Orliens (Catharina van) . —
——— (David) . . . 62
Ormea (Marcus.) . . . —
——— (Willem). . . . —
Ormero, of Ornerio (Gerard) . . . . . . —
Orles (A.) . . . . . —
Orobio (Isaac) . . . . —
Orssaghem (Johan van) . 63
Orsolj (Jan Arnold van) . —
Ortelianus (J. B.). . . —
Ortelius (Abraham) . . —
Ortell (Joachim) . . . 64
Orth (I. P.). . . . . —
Ortsen (Iwan) . . . . —
Orval (Gilles d') . . . —
Orville (Pierre d'). . . —
——— (Jaques Philippe d') —
——— (Wilhelmina d). . 65
Os (Peter van) . . . . —
— (Tynannus) . . . . —
— (Hendrik van) . . . 66
— (Istradus van) . . . —
Os of Oss (Dirck van) . —
——— (Francois van) —
——— (Petrus van) . —
— (Antonij van der). . —
— (G. van). 67
— (Jan van) . . . . —
— (Jac. Joh. van) . . —
— (Maria Margaretha van) —
— (Pieier Gerardus van) —
— (George Jacobus Johannes van) . . . . —
— (Susanna van) . . . 68
— (M. van) . . . . —
— (Willebrord van) . . —
Osch (H. van). . . . —
Os (Christina van). . . —
— (van). . . . . . —
— (Thomas van der). . —
Osch (Ida Bartha). . . —
——— (C van) . . . . —
Osdorp of Osdorpius (Franciscus). . . . . . —
Oserijn (Isaak) . . . . —

Blz.

Osinga (J. Agge) . . 68
Osinga (Jancke van) . . —
——— (Sybrand van) . —
——— (Syts van) . —
——— (Sybrand van) . 69
Oskamp (D. L.) Med. dr. —
Osorio (Joh.) . . . . —
Ossancens of Ossanius . —
Ossenbeek of Ossenbeck [Jan of Joost van). . —
Ossenberg ( ). . . —
Ossenbroek of Narebroek —
Osseweijer ( ). . . —
Osorij (Daniel Baron d') —
Osorio (Don Gabriel) of Dosino. . . . . . —
Ostade (Jacobus van). . —
——— (Adriaan van) . . 70
——— (Isaak van) . . . —
Ostende (Jan van). . . 71
Ostendorpius(Johannes) . —
Ostens (Jacobus) . . . —
——— (Gijsbertus). . . —
Ostenhaern of Oosterhaern (Nicolaas). . . . . —
Ostens (Joh. Jac.) . . . —
Ostrum (P. van) . . . —
Ostorod (Cristophorus) . —
Oswald I. . . . . . —
——— I. . . . . . —
Osterwijk (Jan van) . . —
Otbertus of Obertus . . —
Oterdoom (J.) 72
Otger of Otgerus . . . —
Othilde . . . . . . —
Othmar of Othimar . . —
Otho (Johannes) . . . —
Otho, of Othonia (Johanna —
Othonis of Ottonis (Johannes). . . . . —
——— Otthonis of Ottem (Gerard) . . . . —
Ott (J. C.) 73
Otten (Thomas). . . . —
Ottens (Frederik) . . . —
——— (Jan) . . . . —
——— (Rein) . . . . —
Otterbein (Daniel Eberhart) . . . . . . —
Otterbos of Otterbosch (L.) —
Otteren (Hubert van) . . —
Ottevaen (August) . . . —
Otthez (Frederik) . . . —
Otting (Johannes Wenceslaus van) . . . . . —
Ottinga (Rudolphus) . . —
Otter (Christiaan) . . . —
——— (Dirk Hillebrantsz) —
——— (Floris Dirksz) . 74
Otto I . . . . . . —
——— II . . . . . . —
——— III . . . . . . —
——— I . . . . . . —
——— II 75
——— I. 76
——— (Eberhard) . . . —
——— (George Daniel) . 77
Onboter (Dingema). . . —
——— (Bartholomeus) . —
Oncoop (Ja. Hendriksz. van) . . . . . . —
Ondaan (Frans Jochemsz.) —
——— (Joachim) . . . —
——— (Joachim) . . . 79
Oudaertius, Ondartius. . —
Ondart . . . . . . —
Nicolaas) . . . . . —
Oudant (J) . . . . . —

Blz.

Oude (Renier de) . . . 79
Oudega (Bartholemeus van) —
Oudegherst (Pierre d'). . —
Oudeman (N.) . . . 80
Oudeman (Adriaan) . . . —
Ondenaerd of Audenaerd (Robbert van) . . . —
Oudenaerde (Marcus van) —
Oudenaarden (W.). . . —
Ouden Allen of van Allen (Tolbertus van) . . . —
Oudenaller (Renier van . —
Oudenbosch (Adriaan van den) . . . . . . —
Ouerdijck (Cornelis) . . —
Ouderdijk (Evert) . . . —
Oudendorp (Frans van) . 81
——— (Cornelis van) —
Oudenhoven (Jacobus van) —
Oudesteijn (Mathias) . . 82
Oudheusden (Arnout Werraed Karel Voet van) . —
Oudin (Casimir) . . . —
Oudshoff (W.) 83
Oudkerk (Anna Maria) . —
——— (Scipio) . . . —
——— (Rijkje). . . . —
Ouderogge of Oudenrogge (Johannes) . . . . —
Oudheusden (Dirk Hendriksz. van) 83
Oudshoorn, zie Outshoorn —
Oultreman (Francois Henri d') . . —
——— (Philippe d') . —
——— (Pierre d'). . —
Ourijk (B. C. Doll van) 84
Out (S. J.) . . . . . —
Outeren (mr. Guillaume Pierre van) . . . . —
Outerft (Z. van) . . . —
Outerman (Jaques) . . —
Outhof (Gerardus) . . . —
Outshooren (Jacobus van) 85
Outshoorn (Willem van). —
——— (Cornelis van) —
——— (Dirk de Vlaming van) . 86
——— (Cornelis de Vlaming van) . —
——— (Arnold de Vlaming van). . —
——— (Jhr. Willem van) —
(Mr. Willem van) —
Outhuijs (Gerrit) . . . —
Outrein (Johannes d') . —
Geertruid d'). . 88
Ouwater (Izaak) . . . —
——— (Jacob) . . . —
——— (Albert van) . —

Blz.

Ouwejans (Jacob) . . 89
Ouwens (Rutgerus) . —
——— (Wilhelmus) . —
Ouwerkerk Cz. (Jan van) —
——— (Hendrik van)
——— Zie Nassau . —
——— de Vries (J. van) —
Ouwendijk (Cornelius van) —
Ovens (Jurian) 90
Ovenbeek of Ovenbeke (Bonaventura van) —
——— (Leendert) . —
Overbeke (Arnout van). —
Overcamp of Overkamp) (Heijdenrijk) . . . —
Overdats (Lodewijk) . 91
Overdiep (A. A.) . . . —
Overdorp (Elisabeth Marie) —
zie Post (E. M.) —
———(Justus Lodew.) —
Overdorp (K. B. L.). . .
Overduin (J.) . . . . —
———(C. A.) . . . —
Overgaauw Pennis (C.) . —
Overlaet (Anthonie) . . —
Overmeer (Wyer van) . —
Overschie (Mr. Francois ———van) . . . . —
———(J.) 92
Overschuur (R. van) . . —
Oversluys (C. van). . 92
Overstege (Cornelis van) —
Overstraate (A. van) . . —
Overstraete (Louis van) . —
Overstraten (Adriana van) —
——— (Jan van). . —
——— (Petrus Gerardus van) . . —
Overvelt (George Constantijn van). . . 93
Overvest. Zie Kup. . . —
Overwijk (Jacob van) . . —
Overweg (Adolph). . . —
Overwijk (R. van). . . —
Oya (Sebastiaan d'). Zie Nooye . . . . . . —
Oyen (Louis Antonie van) —
—— (Adriaan Leopold van) . . . . . . —
—— (Louis Anthony Cock van) 94
—— (Jan van) . . . —
—— (Kornelis van). . —
—— (Az. L. van) . . —
Oyenbrugge of Oyenbrugge (François d'). . . —
Oyenbrugge (Hendrik van) —
Oyseleur (Piérre d'. Zie Loyseleur) Pièrre d' . —

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

P.

PAAN of PAEN (LOUIS), Hollandsch ingenieur uit de 2de helft der 17de eeuw, die een pennestrijd voerde met Coehoorn.

Men vindt van hem vermeld:

Architecture militair, waarby de Versterck. des vyfhoecx van M. van Coehoorn, ... wert verbroken. Leeuw., 1682, m. pl. fol. Hiertegen verscheen M. v. Coehoorn, *Versterckinge des vyf-hoecks met alle syne buytenwerken, tegens die van den ingenieur L. Paen,* 1682, en *Wederlegginge des architectura militaris, onlangs uitgegeven door den autheur, sonder naam.* Leeuw., 1683.

Verdediging v. d. Archit. milit. Leeuw., 1683. fol.

Den korten weg tot de Nederl. militaire exercitie, twee deelen, met een bijvoegsel over *de Architecture militaire,* door van Coehoorn. Leeuw., 1688. fol. met pl.

Volgens Adelung verschenen zijne werken Leeuw., 1684, fol.

Zie Adelung; *Cat. v. d. Bibl. d. Kon. Milit. Academie,* bl. 57; *Supplem.,* bl. 24; *Cat. v. h. Magazijn van Radink* (Amst., 1867) bl. 121; *Bibl. Hulth.,* N. 3528; Collot d'Escury, *Holl. roem,* D. VI. 2. bl. 522.

PAAP (SIMON JANS), dwerg, den 25sten Mei 1789 te Zandvoort geboren, en den 2den Dec. 1828 te Dendermonde gestorven. Hij was 76½ Ned. duim lang en woog 14 Ned. pond. Zijne lengte en die van den reus Daniël Cajanus wordt aangeduid door twee zwart marmeren steentjes op een pilaar bij den ingang van de Brouwerskapel in de Groote Kerk te Haarlem.

Zijn portret bestaat in steendruk.

Zie *Konst- en Letterb.* 1828, D. II, bl. 299, 1829, D. I, bl. 384, Muller, *Cat. v. portr.*

PAAPE (GERRIT). Op hetzelfde oogenblik dat het lijk van Willem IV in het vorstelijk graf te 's Hage, (den 4den Febr. 1752) nederdaalde, werd Gerrit Paape uit onbemiddelde lieden te Delft geboren. Zijne ouders waren buiten staat hem naar den wensch van zijn hart, in de teekenkunst te laten onderwijzen, en bestelden hem op 13-jarigen leeftijd in eene plateelbakkerij, om tien jaren later tot den rang van schildersknecht bevorderd te worden. Omtrent dertien of viertien jaar oefende hij dit ambacht uit, doch kocht voor een klein gedeelte van zijn weekgeld, want zijn vader had te bekrompen middelen om hem het geheel te laten behouden, boeken en prenten. Op deze wijze schafte hij zich eenige dichtwerken aan, en begon zelf te rijmen. Hij liet zich door den spot met zijne gebrekkige eerstelingen niet afschrikken, en gaf zelfs in 1774 een bundeltje gedichten, even slordig van uitvoering als van inhoud (*Vruchten der Eenzaamheid*) in het licht. Dit werkje bragt hem echter in kennis met den tachtigjarigen Roeland van Schie, een liefhebber der poëzy, met wiens dochter Maria, die haar ook beoefende, hij in 1776 in het huwelijk trad. Door toedoen van zijn schoonvader werd hij aankweekeling, en vervolgens lid van het Haagsche dichtgenootschap, welks stichter, de predikant Joannes van Spaan, hem in het werktuigelijke der poëzy onderwees. Van dien tijd af, wijdde hij al den tijd, die hem van zijnen arbeid reste, aan de dichtkunst. „Het scheen," schreef hij, „alsof hij eens een winkel van verzen wilde opzetten." Het treurspel *Gamba of de Martelaar,* het zedenspel *Edelmoedige liefde, Bijbel- en Zededichten,* en een rijmwerk, zonder zijn naam, *De vernederde en verheerlijkte Jezus,* en andere gedichten, volgden elkander met verbazende snelheid. Een geschil tusschen zijne medearbeiders en zijn meester, waarin hij de zijde der onderdrukte partij koos, bragt hem bij den meester in haat, hij verliet zijn ambacht, en bevond zich zonder kostwinning en geld. Hij begaf zich nu aan het waaijerschilderen en silhoutteren, en daar hem de toegang tot aanzienlijke boekerijen geopend werd, gaf hij zich tevens aan zijn leeslust over. Eene zware ziekte en andere tegenspoeden gaven zijne werkzame pen rust, echter verscheen in 1779 zijn *Job,* een kinderboekje, waaraan ook zijne vrouw gearbeid had en in 1780 *de Christen,* in negen boeken.

Ondertusschen bevond hij zich steeds in bekrompen omstandigheden, en zijne klagten werden niet verhoord. Eindelijk kreeg hij de post van bediende der Kamer van Caritaten te Delft, die hem wekelijks 36 stuivers, doch een schat van menschenkennis opbragt, zoo won hij, terwijl hij tevens schilderde, tot 1786 de kost, toen de bekende Wijbo Fijnje hem den raad gaf, zich op het vertalen van boeken toe te leggen. Hij volgde dien raad, nam vijf lessen in het Hoogduitsch en zette Wielands *Abderieten* en een menigte andere Hoogduitsche werken in het Nederlandsch over.

Inmiddels kwam het patriottismus ter bane, en niet slechts werd Paape er een vlaggevoerder van, maar in niet minder dan 37 boekdeelen, voor en na de revolutie uitgegeven, legde hij zijne gevoelens ernstig en schertsende bloot. In den herfst van 1787 verpligt zijne geboortestad te verlaten, begon hij op eene doodsche achterkamer te Amsterdam, zonder eenige boeken dan een Bijbel met kantaanteekeningen aan zijn *Simson* te arbeiden. Eindelijk zag hij zich genoodzaakt in andere kleederen vermomd en met een beschilderd aangezigt, naar Brabant de wijk te nemen.

Te Antwerpen en elders in Brabant had hij onderscheidene ontmoetingen en geraakte hij bij velen in haat, wijl hij de dweepzucht van sommige signoors en de dwaasheid der Belgische patriotten bij hunnen opstand tegen keizer Joseph II in zijne schriften bespottelijk had voorgesteld; zijn handschrift van het *Leven van Philips van Bourgondië,* werd, bij de plundering van den boekverkooper Spanoghe te Antwerpen, als een kettersch boek plegtig verbrand.

In het laatst van Dec. 1789 week hij naar Duinkerken, waar hij zich met het schrijven en vertalen van boeken en tooneelstukken bezig hield; doch op den 17den Thermidor van het 2de jaar der Fransche republiek, werd hij met andere Hollandsche uitgewekenen in requisitie gesteld om het hoofdkwartier van den generaal Daendels op diens togt naar Holland te vergezellen. Hij volgde het tot na de inneming van 's Bosch, waar hij een Vaderlandsche Courant schreef. Vervolgens bezocht hij eenige Hollandsche steden en zette zich eindelijk te Dordrecht neder. Hier werd hij wederom Couranten-schrijver en al aanstonds droeg men hem het lidmaatschap en voorzitterschap der Societijt op. Vier en twintig uren duurde zijn eerste praesidium. Hij trok aan het hoofd van eenige duizenden burgers naar het raadhuis en verrigtte al wat in een staatkundigen rol van die dagen te pas kwam.

Paape scheen in deze onstuimige dagen — hij was o. a. ook lid van de Commissie tot onderzoek van het Politiek en Financiëel gedrag der voorgaande regering [1]) — een persoon van eenig gewigt, doch viel, in volgende, gematigder, tijden, in zijn onbeduidendheid terug.

De meeste zijner schriften verdienen de vergetelheid, waarin zij verzonken zijn, het waren kinderen van en voor een oogenblik. Als dichter had hij aanleg, die niet ontwikkeld werd. Zijn sterfjaar is geheel onbekend, zijn portret bestaat. Hij zelf beschreef zijn leven in *Mijne vrolijke Wijsbegeerte. Republikeinsch speelreisje van Frankryk naar Holland,* waaraan Witsen Geijsbeek hoofdzakelijk zijn artikel over hem, in zijn *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.,* D. V, bl. 42 volgg. ontleende.

Hij schreef:

Vrugten der eenzaamheid of proeve der Stigtelijke Mengeldichten. Delft. 2 Deelen. 8°.

Gamba, of de Martelaar, Treursp. Delft, 1776.

De edelmoedige liefde, Zedensp. Delft, 1777.

Bijbel- en Zededichten, Delft, 1779.

Job, in IV Boeken. Delft, 1780. 8°.

Kinderpligten. Gebeden en Samenspraken. Delft, 1779, 2 Stukjes. 8°.

De Christen, in IX Boeken. Delft, 1780. 8°.

De Aristocraat en den Burger, in drie Brieven. Rott. 1785.

1) Na *f* 32,000 gekost te hebben werd deze Commissie den 28sten Junij 1796 door het Provinciaal Bestuur van Holland ontbonden.

De vrijheid (*of Gervaerts en de Gijselaar*), *Trsp.* Rott. (1786).
De geschiedenis der gewapende burgercorpsen in Nederland. Delft, 1787. Eerste Stuk.
Aanhangsel tot het eerste stuk der Geschiedenis van het schutterlijk Genootschap te Delft, enz.
Geschiedenis van het gelegaliseerde Genootschap van wapenoefening, de Vrijheid te Dordrecht.
Geschiedenis van het exercitie-genootschap der stad Almelo.
De gewapende Burgercorpsen en de Anti-patriottische geestelijken in verscheiden brieven aan een vaderlandsch predikant. Rott., 1786.
Het patriottismus. Rott., 1787.
Sphrodias en Olyhnthia, of het Vaderland en de Liefde, Treursp. Dordr., 1788.
Josephus; of de zegepraal des Bijgeloofs en der Aristocratie, nationaal Treursp. Duynkerke, bij Jean Hardy. Z. j.
Agis, of de Republiek Sparta, Treursp. Antw., 1788.
De dwingelandij, eene vorstelijke Roman, het oorspronkelijke Spaansch vrij gevolgd, door G. van Antwerpen, 1788. (Alleen het eerste stukje).
Blijspelen, Amst., 1789. (*De ondergang van de Republiek Abdera; of de zegepraal der kikvorschen. — Democritus, of de gebannen Filozoof. — De Boggels*) m. pl.
De zegepraal der menschlievendheid over de dweeperij en het bijgeloof, eene Fransche geschiedenis. Dordr., 1790. gr. 8°.
De Hollandsche wijsgeer in Braband. Dordr., 1790. 4 D. gr. 8°.
Jacob, in 6 Boeken. Dordr., 1790. gr. 8°.
Simson, in 8 Boeken, 3de Dr., met eene plaat. Dordrecht, 1790. gr. 8°.
De Hollandsche wijsgeer in Frankrijk. Dordr., 1793. gr. 8°.
Salomon, in 7 Boeken. Dordr., 1792. gr. 8°.
Mijn tegenwoordig Vaderland, of wijsgeerige geschiedenis van Frankrijk. Dordr., 1792. 3 D. gr. 8°.
Mijne vrolijke wijsbegeerte en mijne ballingschap. Dordrecht, 1792. gr. 8°. m. portr.
De klugten der gekroonde stervelingen, of de hoogeschool der wijsgeeren. Amst., 1792. 8°.
Twee horologiën en geen geld in de zak. Blijsp., het Hoogd. vrij gevolgd. Dordr., 1792.
Vrijheid; Gelijkheid en Broederschap tot een uitersten gedreven. Vaderl. Kluchtsp. Amst. en 's Bosch, 1795.
Republikeinsch speelreisje van Frankrijk naar Holland (*van wegens den Franschen Volksvertegenwoordiger gerequireerd, om met het Hoofdquartier van den gen. Daendels mede te trekken*). 2 Stukjes. 's Bosch, 1795.
De belegering van 's Hertogenbosch, of Kees t'huis. Republikeinsch Tooneelspel in 3 Bedrijven. 's Bosch, 1795. 8°.
De waare Grondbeginzels der Franschen, opgemaakt uit hunne eigen Decreten en erkende Geschriften; benevens twee Vaderl. Zangstukjes. 's Bosch, 1795. 12°.
De Keezen-societijt; of Weekblad voor den gemeenen Man en Boer, dit is te zeggen voor de nuttigste classe van menschen. — Een Weekblad N°. 1—6. *Waarin een ieder die het verdiend onbeschroomd de waarheid gezegd wordt.* s' Bosch Amst. 1795 gr 8°.
Iets voor de Burgers van Dordrecht, of aanspr. aan de Leden der Volks societ. onder de spr. tot behoud van vrijheid en gelijkheid te Dordrecht gedaan 18 *Sept.* 1795 gr. 8°. z. p.
De verwoesting v. d. stad Grave: de verschriklijke uitwerksels der Dwingelandij. Republikeins Treursp. in een Bedrijf. s' Bosch en Tilburg 1795 8°.
De vlugt van Willem den vijfden, of de zegepraal der Bataafsche vrijheid. Klugtige opera, in 2 bedr. z. pl. 1795.
Het verlost Nederland, of de Nation. conventie, staatkundige Opera. Delft 1796 gr. 8°.
Verzameling van Republikeinsche volksliederen, welke gezongen zijn bij het planten van de vrijheidsboom en andere plegtigheden, bij gelegenheid van het bijeenkomen der Nation. conv. in den Hage. In 's Hage bij J. C. Leewestijn. 1796 8°.
Republikeinsche klugtspellen. (*De slijmgasten. De stille in den lande, of het nut der dagbladen. — De municipaal die niet is zoo als hij behoord te wezen* s' Hage. 1796 8°.
De wederkeerende Patriot aan de Burgers van s' Hertogenbosch Dichtstukje. z. pl. gr. 8°. 1796.
Verantwoording aan zijne committenten, de Burgers van Dordrecht, behelzende de handelingen der gemelde commissie en derzelver ontdekkingen in VII Afd. s' Hage. 1796. gr. 8°.
(Hij noemt zich op den titel *Lid van de gewezene Commissie tot onderzoek van het politiek en Financieël gedrag der voorgaande Regeering.*)
Jezus Christus, de waare wijsgeer, de beste vaderlander en de grootste menschen vriend. 1ste stuk s' Hage 1796 gr. 8°.
Vrolijke karakterschetsen en satijrieke levensbeschrijvingen van de belangrijkste personaadjen op het tegenwoordig staatstoneel s' Hage 1796 gr. 8°.
De Bataafsche Republiek, zoo als zij behoort te zijn, en zoo als zij wezen kan: of Revolutionaire droom in 1798, wegens toekomstige gebeurtenissen tot 1798. Vrolijk en ernstig. 1798 gr. 8°. z. pl.
Het leven en sterven van een hedendaagsch Aristocraat behelzende veele satijres en waarheden, die het volk weten moet om tot regte kennis van zaken te komen. Het fransch vrij gevolgd z. pl. gr. 8°. *met deszelfs pourtrait in couleuren.*
De knorrepot en de menschen vriend of vrolijke wandelingen in en buiten de Bataafsche Republiek. s'Hage 1798 8°.

Zie *Astrea*, 1855, bl. 173. Huberts, *Chron. Lyst.*, bl. 128; Kobus en de Rivecourt; *Navorscher*, D. VIII. bl. 353, D. IX. bl. 86. *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 163, D. II, bl. 81, D. III, bl. 96; Arrenberg, *Naamr.*, van Cleef, *Naamr.*, Muller, *Cat. v. portr.*

PAAPE (Maria) geb. van Schie, dochter van Roeland van Schie, te 's Hage. Zij huwde 24 Nov. 1776 Gerrit Paape, beoefende de poëzy, gaf met haren man, in 1779 een Kinderboekje (*Kinderpligten, Gebeden en Zamenspraken*) in twee stukjes en afzonderlijk *Republikeins gebed van eene Vaderlandsche Vrouw. Dichtst.* 's Bosch 1795. gr. 8°. in het licht.

PAAPE (Adriaan de) of Pape schilderde kunstig en uitvoerig binnenhuizen in den trant van Dou. Kramm vermeldt van hem: *een bejaard schilder, aan een tafel zittende, geeft aan twee naast hem staande knapen onderwijs in het teekenen*, in de Kon. Galerij te Berlijn.
Een kruideniers-winkel gold op de verkooping van E. L. Tolling te Amsterdam, 1768, *f* 64.
Een Vrouw, die een haan plukt gold op de verkooping van Muller te Amsterdam, 1827, *f* 490.
Zijn portret, door hem zelven geschilderd, komt voor op den Catal. van S. van der Marck Aegidz. Amsterd. 1773.

Zie Immerzeel, t. a. pl. bl. 210; Kramm, t. a. pl. bl. 1242.

PAATS. Zie PAETS.

PAAUW (Hermannus). Zie PAUW (Hermannus).

PAAUW (Maria). Zie PAUW (Maria).

PAAUW, PAAU, PAU (Pieter). Zie PAUW (Pieter, Reinier) enz.

PAAUW (Andreas), Luthersch koopman te Amsterdam, gaf in het licht:
De oogmerken Godts, de instellinge van het ampt des geestes, dat de geregtigheid predikt, voorgedragen in een Kerkreden over de woorden 2 Chron. IV, vs. 6, *ter inzegening van een nieuwe predikstoel in de Luthersche Kerk te Zwolle.* Amst., 1752. 4°.
Omstandige levensbeschrijving van den grooten Kerken leeraar Martinus Luther. — Uit de beste schrijvers in een chronologische order bijeen vergadert. Amst., 1731, 1756 4°. met een voorrede verrijkt door Christoffel van Brants Holtzapffel. Tweede druk. Amst., 1772.
Europa's Lutherdom. Amst., 1743. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*

PAAUW (Johannes), beroemd Instrumentmaker, zooals van electriseermachines en mikroskopen, perspompen enz. tijdens of voor prof. Petrus van Musschenbroek. Ook waren er niet weinig kostbare werktuigen van zijne hand in het physisch kabinet van den hoogl. Nieuhoff, thans in bezit der Gendsche hoogeschool.

Zie Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. 11, bl. 354. *Cat. instrum. P. Musschenbroek.* 1762. bl. 10, N°. 92, bl. 35, N°. 335. en verder.

PAAUW (Franciscus de), in 1720 als proponent beroepen te Oudkarspel, in 1724 te Enkhuizen, waar hij 4 Sept. 1750 overleed in den ouderdom van ruim 54 jaren,
gaf in het licht:
Vernieuwt kerkelijk Alphabeth van de namen aller leeraren, die onder het synodus van Noord-Holland sedert de Reformatie van het jaar 1566 *tot het eynde van het jaar* 1749

den kerkendienst bekleed hebben. Ingesteld door Melchior Veeris. *En nu tot het eynde van het jaar* 1749 *agtervolgt* door Franc. de Paauw. Enkhuizen, 1750.

Zie Veeris en Paauw, *Vern. Kerk. Alphabeth.* bl. 1550. *Boekz. d. gel. Wereld.* 1724, b. bl. 664, 778, 1725, a. bl. 126, 1750, b. bl. 377.

PAAUW (Pieter van der Breggen). Zie BREGGEN PAAUW (Pieter van der).

PAAUW (S. van der) gaf: *Iets over de Champignon in houten vloeren en boiseringen, met aanwijzing van eenige middelen tot verdrijving derzelve,* in *Tijds. ter bevord. van Nijverheid,* 1832. D. 1. bl. 260.

PABST (Johan Christiaan), te 's Hage geboren, begon op 20-jarigen leeftijd zijn loopbaan als klerk bij het Departement van Binnenlandsche zaken, en eindigde hem 12 Julij 1857 als referendaris. Hij was ridder van den Nederl. leeuw.

Zie *Rott. Cour.* 18 Julij 1857.

PABST VAN BINGERDEN (mr. baron Rudolf Willem Jacob van), werd 20 Maart 1775 te Amsterdam uit een aanzienlijk geslacht geboren. Na zijne studiën grootendeels onder geleide van den hoogleeraar Cras en later aan de Utrechtsche hoogeschool met lof volbragt te hebben, deed hij onderscheidene buitenlandsche reizen, vooral in het Noorden, die tot uitbreiding zijner menschen- en wereldkennis niet weinig toebragten. De omwenteling van 1795, in welk jaar hij de waardigheid van doctor der beide regten verkreeg en met de zijnen naar Duitschland verhuisde, weêrhield hem van alle deelneming van zaken van openbaar bestuur en deed hem zijn tijd grootendeels in de beoefening van letteren en wetenschappen doorbrengen.

De oude letterkunde en de vaderlandsche geschiedenis waren bovenal de geliefdkoosde voorwerpen, met welke zijn onderzoekende geest zich bezig hield. Het geletterd Neêrland mogt in de vruchten er van deelen door de uitgave van twee door hem getitelde stukken. Het eerste, eene *Lofrede op Erasmus,* in 1812 door de Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten, het tweede eene verhandeling *over den invloed der kruisvaarten op den toestand van de burger maatschappij in ons Vaderland* in 1814 door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen bekroond. Veel had hij verzameld tot opheldering der vaderlandsche historie, in 't bijzonder rakende den Thesaurier generaal Hop, aan wien hij, van moeders zijde, verwant was, doch de vele gewigtige bezigheden, waarmede hij tot zijn dood bezet bleef, belette hem, dat uittegeven. Ook is onder zijne papieren voorhanden eene verhandeling over Frederik Hendrik en een onvoltooid opstel over de *Pacificatie van Gend.*

Vroeger van staatkundige bemoeijingen afkeerig, nam hij aan de eerste pogingen tot herstelling van ons volksbestaan in 1813, ijverig deel, en was terstond in de betrekking van griffier bij de Staten-Generaal werkzaam. Later werd hij lid van den raad van staten, welke waardigheid hij tot zijn dood bekleede. De koning benoemde hem tot de gewigtigste staatscommissien, en nam in belangrijke omstandigheden zijn raad in. Hij was commandeur der orde van den Nederl. leeuw, Curator der Utrechtsche hoogeschool, lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden en van het Hist. Genoots. Hij overleed te 's Hage, 1 April 1841. Behalve de genoemde werken, schreef hij nog over het *Archief van het gerigt der Stad Utrecht* in de *Kron. van het Hist. Genoots. te Utrecht.* D. V. bl. 141.

Zie Siegenbeek, in *Handel. der Jaarl. Vergad. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.* 1841, *Programma van het Prov. Utr. Genoots.* 1841. *Chr. v. h. Hist. Genoots.* D. II, bl. 83. D. VI, bl. 141.

PABST (Paul) of Pabst van Ohorn of Ohain, adelijk Hollander uit de tweede helft der XV eeuw, beoefenaar der schilder- bouw- en beeldhouwkunde, wiens vader te Antwerpen werd vermoord, met verbeurdverklaring zijner goederen. Te Leipzig, waar hij zich vestigde, maakte hij zich zoo vermaard, dat hij tot burgemeester werd benoemd. Omstreeks 1490 bouwde hij de schoone St. Pieters kerk te Rochlitz en versierde haar ook met zijn schilderwerk. Hij leefde nog in 1527 te Rochlitz. Zijn broeder Julius noemde zich Pabst van Polsenheim, volgens Heine's *Rochlitz* S. 276. aangeh. door Kramm. t. a. p. bl. 243.

PABST (mr. J. M. van) schreef eene *Diss. de jure naturalisationis* Tr. ad Rh. 1743.

Zie *Reg. der Acad. Dissert. en Orat.* N°. 745.

PABUS (Quintyn), gelegenheidsdichter uit de eerste helft der XVIII eeuw. Zijn *bruiloftsgedicht op de echtvereeniging van mr. Pieter Muntinghe en G. G. Kiers,* Gron. 1744 wordt bij van der Aa vermeld.

De Maats. van Ned. Letterk. te Leyden bezit van hem:

Poëtische uitbreidinge van den eersten Psalm; beneffens Rijm oeffeninge van den recht van God sprekende Job, door Quintyn van Pabus, 1735, *tot eigen stichting geschreven.* hands. 123 bladz. in 4°.

Zie van der Aa. *B. A. C. Woordenb.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II. bl. 80.

PABUS (Rud.) te Groningen geboren, in 1736 als proponent te Farmsúm beroepen, overleed 5 Jan. 1769 oud ruim 56 jaren gaf in het licht:

De bedreighde hoogmoedt en hovaardigheidt tot waare zelfsverneederinge, of de waterzugtige tot wegneming van alle geestelyke waterzucht en *uyt Lucas XIV vs.* 1 *tot* 12, Gron. 1743. 4°.

Aanleyding tot verdere gedagten over de Menschelijke Droomen en Nachtgezigten zoo natuurlijke en door konst veroorzaakte, als Heydensche of duyvelsche en derzelver oorsprongh. Gron. 1744. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 153. Bruchem's *Gedenkb.* bl. 62, Boekz. 1769 a. bl. III.

PACHECO (Pedro Alvarez [1]) uit het edel geslacht van Alvarez, waar ook Fernando Alvarez de Toledo, Hertog van Alva, wiens grootmoeder eene Maria Pacheco was, sproot, was krijgsoverste [2]) van Alva in de Nederlanden, in 1570 gouverneur van Deventer, waar hij zich door zijne snoodheden gehaat maakte. Nadat de Vlissingers den 6 April 1572 het juk ven Alva gelukkig hadden afgeschud, begaf zich Pacheco, die om redenen eenigen tijd bij den Hertog had vertoefd, en door deze aan het hoofd der spaansche bezetting was geplaatst met een Middelburgsch schip van Antwerpen naar Vlissingen, onkundig van hetgeen er was voorgevallen, en in den waan dat zijn krijgsvolk er was binnengekomen. Op den 9den derzelfder maand kwam hij voor de haven der stad, en niettegenstaande de waarschuwing van den schipper, besloot hij er heen te varen. Toen dit door den schipper van een klein gewapend vaartuig, dat bij de haven de wacht hield, gezien was, zond deze een sloep met eenige mannen naar Pacheco, waarmede hij met nog twee Spaansche edellieden, tegen wil en dank, naar de stad werd gebragt. Zoodra hij den voet aan wal heeft gezet, komt hij Jacob de Rijck, de beroemde watergeus, te gemoet, die, Pacheco, niets kwaads vermoedende, tegengaat; maar op het eigen oogenblik door eene menigte omsingeld, uit welker blikken hij zich weinig goeds voorspelt, reikt hij, door vrees bevangen, zijn ring aan de Rijck over en geeft zich gevangen. Weinig scheelde het, of hij werd door het gemeen, dat hem voor een zoon van Alva hield, verscheurd, zoo niet de Rijck den ring nemende, gezorgd had, dat hij in een burger huis werd opgenomen, waaruit hij kort daarna in de openbare gevangenis werd overgebragt.

Nadat Pacheco in den kerker was gebragt, kwam de baljuw Claude om zijne zaak te instrueren. Op het hooren van dit vonnis, 't welk hij niet verwacht had, was Pacheco geheel onthutst, en bood een zeer groot losgeld aan, maar Treslong verzette zich daartegen en drong aan op de volvoering der straf om aldus den dood zijns broeders en van andere edelen te wreken, en het proces tegen hem en denkelijk ook tegen zijne twee medegenooten, voor de regtbank op te maken. Het proces naar behooren door de regters zijnde behandeld, werd het vonnis uitgesproken, waarbij Pacheco en de twee Spaansche edelen ter galge werden verwezen.

Ziende dat hij den dood niet ontkomen kon, verzocht Pacheco dat hij ter markt met het zwaard mogt worden ter dood gebragt, maar ook dit mogt niet baten: hij werd naar

---

[1]) Hij wordt verward met Pacieco, en dan eens naar zijn voornaam Pedro, dan eens naar zijn geslachtsnaam Alvarez genoemd. Alva zelf noemt hem Hernando, Meursius Paciotto, Hooft Pacceco of Paciotto.

[2]) Strada noemt hem "tribunus" Boxhorn "overste van een regiment Spanjaarden," "Benfivoglio "een spaansch overste," Reid "gouverneur," Le Petit "capitaine Pacheco" Tassis "unius cohortis praefectus," Ab Isselt "magister campi," Van Meteren "colonel."

de strafplaats gevoerd, voor de gevangenis waar de galg was opgerigt, waaraan hij, volgens de meesten den 29 April, doch meer waarschijnlijk den 9 Mei met de twee Spaansche edellieden gehangen werd. Voor zijne borst was een papier gehecht, waarop de oorzaak en de reden zijner straf gemeld werden. Hooft vermeldt nog, dat een gevangen doodslager, liever wilde sterven dan als beul optreden, doch zich eindelijk liet bepraten, mits dat het hem vrijstond dood te slaan die het hem mogt verwijten. Pacheco's wapenen worden nog op het stadhuis te Vlissingen bewaard, zijn ring en de duim van Alva's standbeeld waren weleer in het bezit van P. C. Hooft, Aarnoud Hooft, Robbert Hooft en zijne zuster, Jufvr. Hooft, en behoorde in 1714 aan den burgemeester Jan van der Poll.

Zie N. C. Lambrechtsen, *Dissert. Historico-jurisdica, sistens de defens., civitat. Vlissing.* A. 1572 *in libertatem se vindicantis.* Ultr. 1773; Boxhorn op *Reigersb.* D, I. bl. 193; Reid, *Nederl. Oorl.* 1 B. bl. 9, 11; Tassis in *Anal. Belg.* bij Hoynck van Papendrecht T. III. p. 11, 149; Hooft, *Nederl. Hist.* VI. B. bl. 233, 234, 236; Van Meteren, *Ned. Hist.* 11. B. 716; *Antwerpsche Chron.* bl. 239. *Gentsche gesch.* D. 1 bl. 190. Bor. *Ned. Hist.* VI. B. f. 268*a*. M. ab. Isselt. *Hist. sui temporis* p. 257; Bentivoglio, *Hist. der Ned. Oorl.* bl. 128; A. Valerius *Gedenkklank* bl. 37; Gargon, *Walch Arcadia* D. II bl. 117; Maurier, *Mem. de Holl.* p. 40; D'Astorga. *Leven van den hertog van Alva*, D. II. bl. 353; Revii *Daventria* p. 429, 436, 460; Mendoce *Guerre de Flandres* p. 120; Kanter, *Cronyk van Zierikzee* bl. 91. (2e uitg).; Strada, *de bello belg.* p. 216. 217; Le Petit, *Chron. de Holl. Zeel.* L. X p. 224, 225; Te Water, *Inhuldiging van zijn hoogheid* bl. 24; 's Gravenzande, *eeuw gedacht. der Middelb. vrijheid* bl. 173. 290; Dez. *Tweede Eeuwf.* bl. 40; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 244, 321, 350; *Tegenw. Staat der vereenigde Nederl.* D. X. bl. 159; Bosscha, *Nederl. Heldend. te land.* D. I. bl. 178; *Verbet.* bl. 6; Van Groningen, *Geschied. der Watergeuzen* bl. 296 volgg.; *Alg. Konst en Letterk.* 1840 N°. 35; *Navorscher* D. V. bl. 64, 183, *Bijbl.* 1855 bl. CLII. D. VI. bl. 273, 373. D. VII. bl. 295, D. VIII. bl. 38, 100. Bayle i. v.; (Duim van Alva) Hooft, B. VI bl. 226 B. XII. bl. 531 *Mengelw.* bl. 111 bl. 753. *Meteren* B. 111 bl, 67; Hoogstraten, *Poezy* p. 256; Vondel, *Poëzy* bl. 575 J. de Haas, *Poëzy* bl. 527; Burmanni, *Praef.* T. I. *Anal. Belg.* p 41.

PACHECO (Isidoro), gouverneur van Goes, die in 1576 door een lanssteek bij het veroveren van Duiveland zijn leven verloor.

Zie *Navorscher*, D. VIII bl. 42; Bayle c. v..

PACHECO, een Israëliet omtrent 1590 te 's Hage van wegen den keizer van Marocco tot het voeren van onderhandelingen. Hij overleed in 1604.

Zie Hamelsveld, *Geschied. der Joden* bl. 333. Koenen, *Gesch. der Joden* blz. 85.

PACIOTTO (Franciscus) van Urbano, graaf van Montefabri, uitnemend vestingbouwkundige en in alles wat de belegeringskunst betreft bedreven. De hertog van Alva had hem, toen hij door Italië en Savoye naar Nederland trok, van hertog Emanuel Philibert voor zijne dienst weten te verkrijgen. Hij was de bouwmeester der beroemde Antwerpsche citadel, de ontwerper van het Groningsche en Vlissingsche kasteel, ook ontwierp hij de plannen der aan te leggen vesting Delfzijl. Meest alle geschiedschrijvers verwarren hem met Pacheco en noemen hem aldus.

Zie Bayle o. h. w; Bosscha, t. a. p. D. 1 bl. 178 *Bijv. en Verb.* bl. 6. *Navorscher* D. VIII. bl. 42.

PACHIECO Zie PACHECO.

PACQUÉ (Antony) nam als luitenant-kolonel deel aan de beroemde verdediging van Sluis tegen de Franschen in 1794.

Zie Bosscha, t. a. p. D. III. bl. 112.

PADBRUGGE (Rob.), een arts, schreef *De Apoplexia* L. B. 1653. 4.

Zie Rotermund.

PADDENBRUGGE (H) of PADTBRUGGE, bloeide in de tweede helft der 17e eeuw, was een bekwaam teekenaar en graveur en vervaardigde o. a. de prenten voor L. v. d. Bosch, *Het leven en de daden der zeehelden.* Amst. 1676. in 4°.

Volgens Kramm, zijn zij geestig geëtst en met de burin opgesneden, in de manier van Decker, soms zwemende naar die van Romeijn de Hooghe, zoo als de titel van *l'Alcoran de Mahomet* etc. *par le Sieur Du Ryer.* La Haye 1683. in 12°.

Te Stockholm graveerde hij gezamenlijk met Willem Snidde, de prenten voor de *Suecia antiqua et hodierna.* Stockholm 1693—1714 3 vol. fol.

PADDENBURG (G. G. van), maakte zich als romanschrijver bekend, door: *Het leven van Willem Vlytig, eene familiegeschiedenis*, 3 dln. pl. Amst. 1812 en *Het leven van een ouden Vrijer* 2 dln. Amst. 1815.

Zie *Aanh. op Nieuwenhuis*; Kobus en de Rivecourt; van Cleef, *Naamlijst.*

PAEDZ (of PAIDX) was muntmeester in de Dordrechtsche munt ten tijde van hertog Aalbrecht van Beijeren. Zijne geheugenis wordt bewaard door de door hem vervaardigde *grooten.*

Zie v. d. Chys *de Munten der graafschappen Holland en Zeeland.* enz. bl. 250 en 296.

PAEDSEN (Jan Heynrick). Op de Bibl. der hoogeschool te Leyden vindt men een hands. getiteld:

Cronica rerum in Gallia et aliis regionibus gestarum, auctore anne Joh. Froissard *in Belgicam sermonem translata by Gerrit Potter van der Loo, geschreven bij handen Jan Heynrick Paedssen in jair ons Hen* XIIII° *ende* XXX *op ten* XXVI *dach in Januarij.*

Zie *Cat. Bibl. publ.* L. B. p. 324.

PAEDS (Jan Cornelisz) of PAEDS, een der zamenstellers van:

Verscheijden Bruiloft Dichten ende Liedekens, ghedicht ende ghecomponeerd bij verscheijden Gheesten opghestelt ende by een anderen gheboeckt, tot lust ende vermaeck aller liefhebberen. Tot Leyden bij Jan Paedts Jacobszoon, drucker der universiteyt Anno 1650.

Zie v. d Aa, *N. B. A. O. Woordenb.*

PAEHLIG (Carel Christiaan) werd 9 October 1754 te Almana in het graafschap Lippe, waar zijn vader Johannes Ernestus Paehlig predikant was, geboren. Zijne moeder, die hij in het tweede jaar zijns levens verloor, heette Amalia Richmeyer. Zes jaren bereikt hebbende, stierf ook zijn vader, en plaatsten zijn voogden hem op het gymnasium te Detmold. Rijp voor de hoogere studiën, werd hij 6 Sept. 1768 student te Groningen. Bij zijne philosophische studiën voegde hij in de eerste jaren de beoefening der godgeleerdheid. Zoodra hij echter besloten had zich aan de regtsstudie te wijden, werd hij een leerling en vriend van van der Marck, op wiens raad hij voor den katheder te Lingen, die hem nog als student werd aangeboden, bedankte. Den 5 Julij 1774 werd hij met den hoogsten lof, na het verdedigen eener dissertatie *de Poena Conatus* (Gron. 1774) tot J. U. D. bevorderd, en als advocaat bij de Hooge Justitiekamer van Stad en Lande ingeschreven. Kort daarna tot regter te Slochteren (1775) en vervolgens (1778) tot Secretaris bij het geregt van Wedde en Westerwolde aangesteld. Tijdens zijn veeljarig verblijf aldaar werd hij, voornamelijk in 't Oldambt, als het orakel beschouwd. Na den dood van Cannegieter benoemden hem curatoren der Groninger Hoogeschool tot zijn plaatsvervanger en den 19 Dec. 1804 hield hij een *Inaug. oratio de stùdio jurisprudentiae, ad civitatis rationes et praesent. temporis usum accommodandi* (Gron. 1806). Den 19 Sept. 1814 overleed hij aan eene beroerte. Zijne tweede echtgenoote Sibema Johanna Haykens, was in 1854 nog in leven. Behalve de genoemde geschriften gaf hij nog eene verdediging zijner inaugurele *oratio* (Gron. 1809) tegen de recensie en den *Schouwburg van In- en Uitlandsche Letter- en Huishoudk.* 1807 D. 1 bl. 12—19. Zijne belangrijke eigenhandige dictaten, onderscheidene lijvige folianten uitmakende, berusten op de Bibliotheek te Groningen.

Zie het *Programma Inaugurale; Levensschets van wijlen den hoogl. C. Ch. P.* in *Alm. der Acad. v. Gron.* 1815. 1815 bl. 60—71; *Konst en Letterb.* 1815. D. I, bl. 169—172; Gratama, *Regtsgel. Magazijn*, bl. 241, Sandbrink, *de Advocat Juribus* p. 134. Nieuwenhuis, *Woordenb. Aanh.* Kobus en de Rivecourt; Muntinghe, *Acta Secul. Gedenkb. der Hoogeschool te Groningen* bl. 111, 112.

PAELINCK (Jacob), zag den 1ste October 1781 het levenslicht te Oostacker bij Gent. Eenige vermogende kunstvrienden zijn gelukkigen aanleg ontdekkende, belastten zich met zijne opkweeking in de schilderkust. Hij bezocht de teeken- en schilder akademie te Gent, en genoot vervolgens het onderrigt van David.

Spoedig behaalde hij den eersten prijs bij de academie te Gent met een schilderij *Paris* voorstellende als *regter*, door hem buiten weten van zijn meester geordonneerd en geschil-

derd. Ook schilderde hij te Parijs voor de cathedrale te Gent eene *St. Colette uit handen der regering dier stad het diploma ontvangende tot de stichting van haar klooster* en het *portret der keizerin Josephine*. Te Gent teruggekeerd werd hij, op voorspraak van zijn Maecenas, de Loose-Potter, professor bij de schilder academie, welke post hem, die niet scheen doordrongen te zijn van den aard der verpligtingen die hij medebragt, door directeuren weder werd ontnomen. Eene jaarwedde hem van stadswege toegelegd verschafte hem de gelegenheid zich naar Rome te begeven. Hier schilderde hij de *verfraaijing van Rome door Augustus* voor het Quirinial en de *kruisvinding* thans in de St. Michels kerk te Gent.

Uit Italië teruggekeerd vervaardigde hij verscheidene portretten o.a. dat van den koning der Nederlanden ten voeten uit, als ook dat der koningin, die hem in 1815 tot haar schilder benoemde, ook beide portretten voor den Haag, Berlijn en Londen, dat van prinses Marianne ten voeten uit, dat van den Engelschen ambassadeur Clancarty en anderen, later het portret van *koning Willem in zijn statie gewaad* voor Batavia. In 1817 schonk hem de maatschappij van schoone kunsten te Gent voor zijn *Christus aan het kruis*, voor zijn geboorteplaats geschilderd, een gouden medaille.

Voorst schilderde hij een tafereel van de *Emmausgangers*, *de schoone Anthia zich naar den tempel van Ephese begevende* waarvoor hij van de Gentsche Academie den grooten prijs ontving.

Deze schilderij werd verschillend beoordeeld, doch algemeene goedkeuring verwierf zijn *Toilet van Psyché*, thans op het paveljoen te Haarlem. Zij werd in 1819 te Gent in prent gebragt voor den wedstrijd te Amsterdam doch er zijn slechts enkele afdrukken van in de wereld, daar zijn werk de bekrooning niet ten deel vallende, de plaat onmiddelijk vernietigd werd.

Voorts heeft men van hem *de aanbidding der Herders*, voor het klooster van La Trappe bij Antwerpen, voor de kerk van Opbrakel, bij Audenaarde, *het vertrek van Tobias*, voor die te Maria-Oudenhove *de terugkomst van Tobias*, voor die te Wachtebeke *de aanbidding der herders*, voor Roermonde de *aanbidding van het Heilig Hart*, voor de kerk te Muijsen, bij Mechelen *de Hemelvaart van Maria*. In 1838 was *de abdicatie van Karel* V, het laatste werk dat hij ten toon stelde. Het werd aangevallen en gegispt; zijn schildertrant viel niet meer in den smaak, daar de nieuwereschool met hare kracht van koloriet, hare stoutheid van verbeelding, en hare treffende waarheid van uitdrukking, eenen anderen kunstsmaak had doen ontstaan, die algemeen werd bewonderd en toegejuichd. Paelinck was sedert hare oprigting professor aan de koninklijke schilder-academie te Brussel, ridder van de orde van den Nederl. leeuw, lid der IVe klasse van kon. Ned. Inst. Hij overleed 19 Junij 1839. Zijn eenige zoon bij jonkvrouwe Barbe Josephine Maelcamp verwekt, volgde hem spoedig in het graf. Zijn vrouw was reeds vroeger overleden. Zijn portret bestaat.

Zie Louis Alvin, *Eloge funèbre de J. Paelinck*. Brux. 1839 8°. Immerzeel t. a. p.

PAENDEREN of PANDEREN (EGBERT VAN), volgens alle zijne biografisten in 1666 te Haarlem geboren, doch volgens Nagler in 1575. Heller wil dat hij in 1606 bloeide, Kramm gist dat hij dezelfde is met Egbert van Paenderen, zoon van Willem, die 2 Aug. 1605 voor het vaderland in de wapenen stierf. Deze Egbert werd bij dezelfde gelegenheid, zwaar gewond, tot belooning vaandrig en overleed in 's lands dienst (voor 1628). Zeker is het dat hij graveerder en goed teekenaar was. Hij vervaardigde zinnebeeldige ordonnantiën, als *Christus de medicijnmeester* in f°. oblong, zeer fraaije prenten. Kramm prijst zijne heerlijke krachtige gravuren naar de schilderij van David Teniers gesneden, voorstellende *de steeniging van Stephanus* bij Th. Galle uitgegeven en die der *graflegging* naar A. Janssens uitmuntend gesneden. Ook worden als zijne werken opgegeven de *H. Maagd in onderhoud met Christus over het behoud van het menschdom*; de *vier Evangelisten* en de *vier kerkvaders*, naar Peter de Jode in fol. de ronde platen *Minerva, Juno* en *Venus*, het *portret van prins Maurits te paard*, met een veldslag op den achtergrond naar Tempesta, vier prenten *van den zieken man en den doctor*, naar Goltzius; eenige groote platen voor de *Academie de l'Espée* door Thibaut. Nagler vermeldt 37 platen in zijn werk.

Zie Ampzing, *Beschrijv. van Haarlem* bl. 335; Immerzeel t. a. p. Kramm t. a. p.

PAEP (ANDRIES DE) of PAPIUS (ANDREAS), zoon van N. de Paep en Cornelia van der Beke, zuster van Levinus Torrentius, werd omstreeks 1567 te Gend geboren, studeerde onder zijn oom, deels te Keulen, deels te Leuven. Hij en zijn neef Johannes Levinecus maakten zulke vorderingen in het Latijn en Grieksch dat Carolus Langius betuigde hem bijna niets meer te kunnen leeren, vervolgens studeerde hij onder Johannes Wamesius en Philippus Suerius te Leuven in de regten. Na zijne studiën voleindigd te hebben, riep hem zijn oom Torrentius naar Luik, waar deze hem een kanunnikaat bij de kerk van St. Martinus verschafte, doch reeds 15 Julij 1581 verdronk hij in de Maas, wijl hij zich baadde. Men las ten tijde van Paquot zijn grafschrift door Willem Fannius vervaardigd nog in de kerk van St. Martijn.

Men heeft van hem.

Dionysii Alexandrini de situ orbis, liber. Prisciani ejusdem Dionysii interpretatio, notulis illustrata. Et Musaei Carmina de amore Erûs ac Leandri Graecè et latinè. Antv. 1575. 12°. De twee eerste werken werden herdrukt met den titel:

Dionysii Orbis descriptio cum veterum scholiis et Eustachii commentariis. Accedit Periegesis Prisciani cum notis Andreae Papiae. Oxoniae 1697, 8°. Leidae 1736.

De Consonantiis sive Harmoniis Musicis contra vulgarem opinionem. Antv. 1581 12°.

In Hub. Goltzii Siciliam et Magnam Graeciam in *Delic. Poët. Belg.* t. III p. 793.

Peerlkamp stelt hem zeer hoog als Latijnsch dichter.

Zie Sweertii *Bibl. Belg.* p. 124; Valerii Andreae *Bibl. Belg.* p. 52, 53; Foppens, *Bibl. Belg.* Miraei *Elog. Belg.* p. 203, 204. Sanderus, *de Gandeavens.* p. 16. Paquot, *Mem.* t. XIII, p. 441. *Syll, Epist. Burm.* t. I, p. 951. Bart, *Advers.* L. 52, c. 7. Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 74. Peerlkamp, de *Poëtis Neërl.* p. 131—133, Gregoir, *Biogr. d'Musiciens. Nouv. biogr. génér* t. XXXIX, p. 30. *Biogr. Univ.* t. XIII. p. 228. *Bux.*

PAESMANS (NOBENUS AEGEDIUS) werd 15 Aug. 1541 te Hasselt bij Luik geboren, legde zich onder Andreas Alenus vooral op de muziek toe, en had het voorregt eens in de tegenwoordigheid van Karel V blijken zijner ervarenheid in die kunst te geven. Na de meeste landen van Europa doorkruist te hebben, studeerde hij in de Godgeleerdheid te Leuven, werd theol. dr. en bekleedde op verschillende plaatsen de betrekking van pastoor. Eindelijk nam hij den derden regel van H. Franciscus aan, vierde 15 Junij 1621 het jubelfeest van zijn priesterschap en overleed omtrent 1623, weinige jaren later.

Hij schreef:

Tract. Catechisticus de VII Sacramentis.

Elucidatio Catechistica symboli Apostolici, Orationes Dominicae et Salutationes Angelicae.

Conciones XV de passione Dominica.

Brevis defensio pro salve Regina et Ave Maria (in het Nederd.).

Zie Val. Andreae *Bell. Belg.* p. 28. Sweertii, *Ath. Belg.*; Jöcher; Adelung.

PAETS (ADRIAAN), werd omstreeks 1630 te Rotterdam geboren en studeerde te Leyden. Wij ontmoeten hem beurtelings als advocaat, notaris [1]) en spreker bij de Collegianten. In 1656 practiseerde hij als advokaat te Rotterdam, in 1664 werd hij aldaar schepen, in 1667 ter dagvaart zijnde, werd hij met van Beuningen naar Overijssel gezonden, om de aldaar heerschende twisten te dempen, doch vruchteloos teruggekeerd, gelukte hem zulks eerst in 1671 (hij was toen raad en vroedschap, gecommitteerde ter admiraliteit te Rotterdam). De roem zijner bekwaamheden deed hem in 1670 tot president van den hove van Holland in aanmerking komen, doch de reuk van onregtzinnigheid, waarin hij stond, verhinderde zulks. De Witt zelfs hield hem „voor een man, welks ervarendheid in materie van regten en policie, nevens andere uitstekende wetenschappen en qualiteiten hem ten volle bekend waren" [2]). In Mei 1672 werd hij als gezant naar Spanje ge-

---

[1]) Testamenten door hem gemaakt vindt men op *Cat.* C. van Alkemade en P. v. d. Schelling. Amst. 1849, bl. 49.

[2]) Deze brief aan N. Clement, bedienaar des H. Evangeliums tot Rotterdam, 's Hage den 10 Mei 1670, vindt men bij van Wijn, *Nalez. en bijvoegsels op Wagenaar*, D. XIV, bl. 117, 117. De oorspronkelijke brief was in bezit van Jac. Koning.

zonden. Hij sloot een belangrijk verbond met dit rijk en bewerkte de oorlogsverklaring tegen Frankrijk. Paets bleef tot 1675 te Madrid. Bij zijne terugkomst zag hij zich van zijne vroedschapsplaats te Rotterdam verlaten, doch de prins, die er hem van ontzet had, herstelde hem er wederom kort na zijne terugkomst in.

Hij werd in 1680 op nieuw aangezocht om weder derwaarts te gaan. Bijzonder in de Fransche belangen staande, zou de stadhouder hem gaarne hebben zien vertrekken, ten einde hem van de hand te hebben. Hij geraakte in 1684 bij den vernieuwden twist over de werving en de briefwisseling tusschen Amsterdam en d'Avaux in moeite, daar zijn naam in onderschepte brieven van den laatste vermeld word. Bij de raadplegingen over deze zaak werd hem het bijwonen van de vergadering der vroedschap ontzegd, doch na zich met moed en waardigheid verdedigd te hebben, verzocht zijn plaats te hernemen. In dit zelfde jaar nam hij deel aan het gezantschap naar Engeland, ter wegneming der geschillen tusschen de twee Oost-Indische Maatschappijen over het gebeurde te Bantam.

Hij stierf den 8sten October 1686, en was gehuwd met Maria de Lange.

Paets stond in hooge achting bij zijne tijdgenooten, Bayle vlecht in zijne brieven een lofspraak op hem, en noemt hem een groot godgeleerde, regtsgeleerde, staatsman en philosooph. Wicquefort noemde hem, den bekwaamste van het land om een staatshandeling te besturen. Hij beoefende ook de poëzy, en gaf in 1667 bij het sluiten van den vrede te Breda een gedicht uit met den titel van *Vrede en Vrijheid*, dat in het levensberigt van Oudaan „zenuwachtig en doordringend" genoemd werd, en dat Oudaan aanzette tot het opstellen van een „krachtig" stuk, *De vrijheid op den troon gevestigt*. Behalve dit gedicht en een ander in den *Bloemkrans van verschillende gedichten* opgenomen, en getiteld *Verloste Frederik* [1]) is niets van hem bekend. In het godsdienstige was hij de gevoelens der Remonstranten toegedaan, en bevriend met Alkemade, van der Schelling, van Arckel, van Muiden en anderen. Hij was bewindhebber der O. I. Compagnie en ook thesaurier-generaal der admiraliteit voor het kwartier der Maas. Joh. Brandt vereerde zijn uitvaart met een *lijkzang*, Oudaan en Casper Brandt vervaardigden zijn grafschrift, en de eerste een gedicht onder zijn beeldtenis.

Hij schreef:

Antwoord van een Geref. Hollander op een klaagbrief over onrustige Rotterdamsche predikanten en voorn. Jac. Borstius Voor de waarheyt beminnenden. A°. 1656.

Noodige aanmerkingen op het libel: Vruchteloozen biddagh of vrijmoedigh en ootmoedigh versoeck aen de Christ. overheden der vereenigde Nederlanden in 1655.

Tabula vetus actoris novi, d. i. *de oude Paep onder een nieuwe kap ontdeckt in het libel. Vruchtel. biddagh in* 1656 (vermeerderde herdruk van het vorige).

Zedig antwoord van N. N., gereformeert Hollander op de lasteringe van A. P. S. R. (Alexander Petrei) *waar in bewezen werd dat de dwalende als zoodanige niet strafbaar zijn door uiterlijk geweld.* 1655.

Alexandri Petrei Arriaansche ijver of andwoord van N. N. op de bloeddorstige vermaninge van A. P. 1655.

Grondige Aenmerkingen op het seditieus en landverderfelijk libel geïntituleerd vruchteloozen Biddag. 1655.

Epistola ad Christianum Hartzoekerum de consanguinitatis gradubus in matrimonio vitandis in *Epp. praest. viror.* fol. p. 614.

Epistola in qua refutantur Quakeri. Ibid. p. 619.

Epistola ad Steph. Curcellaeum. Ibid. 883.

H(adriani) v(an) P(aets) ad B (Baylium?) *de nuperis Angliae motubus Epistola.* Roterod., 1685. 4°.

In het Fr. *Lettres sur les derniers troubles d'Angleterre, où il est parlé de la tolerance de ceux qui ne suivent pas la Religion dominante.* Ibid. 1686. 12°., in het Holl. ibid. 1685. 12°.

Remonstrantie van den Heer A. P., Raedt en vroedschap der stadt Rotterdam, gedaen aen haer Ed. Gr. Mogende Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt. Anno 1684. 4°.

Missive van den Heer A. P. aen sijn Excell. den heer Graaf d'Avaux, en 't antwoord van S. E. den heer Graaf van d'Avaux aan den Heer P. 1684. 4°.

Copie van een Remonstrantie geschreven door den heer A. P. aen de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt. Na de copie vert. Rotterd. 1684. 4°.

Nadere Remonstrantie door den heer A. P. aan dezelfde. 4°.

Copie van een nadere Remonstrantie aen de Edel groot Mogende Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt van den heer A. P.; mitsgaders van een Missive van denzelven heer aen den Ambassadeur d'Avaux en zijn Excell. antwoord op dezelve missive. Rotterd. 1684. 4°.

Adres van rechtsgeleerden op de Remonstrantie van den heer en Mr. A. Paets, mitsgaders twee Resolutiën van haar Ed. Gr. Mogende heeren staten van Hollandt op dat punt. Anno 1684. 4°.

HANDSCHRIFTEN.

Verzameling van politijcke en regtsgeleerde schriften van den ambassadeur Paets, eigenh. in fol.

Van crimineele stukken, eigenh. fol.

Annotationes in Instit. Justiniani, eigenh. 4°.

Politijke regering der Nederlanden, eigenh. 4°.

Politijke aanteekeningen (1621—1663), hands. van P. v. d. Schelling. 4°.

Politijcke aanteekeningen. 8°. eigenh.

Oude forma van de regering des Hollanders. 8°. eigenh.

Rekening van ontvangst en uitgaaf die Adr. Paets, door last van Festus Hommius, regent van 't collegie binnen Leyden, als speciale instructie hebbende van Prof. Petr. Bertius, heeft gehad. Eigenh. geteek. door Paets en Hommius.

Autogr. A. Paets.

Brief van A. Paets. 1662. Weleer in bezit van C. van Alkemade en P. v. d. Schelling.

Virorum eruditorum ad Joh. Naeranum epistolas ... scripserunt ... Adr. Paets... In bezit der Rem. kerk te Amsterdam.

Originele brief van den raadpensionaris Jan de Witt aan den predikant N. Clement te Rotterdam, d.d. 10 *Mei* 1670, *waarbij dezelve wordt uitgenoodigd om vertrouwelijk zijn gevoelen mede te deelen, of Adriaan Paets, vroedschap te Rotterdam, uithoofde zijnen godsdienstige sentimenten wel geschikt zou zijn, om in aanmerking te komen, bij de vervulling van het toen vereerend praesidium van den Heer van Holland.* Weleer in bezit van J. Koning.

Vier brieven aan Chr. Hartsoecker Weleer in bezit van de minister van Maanen.

Zie *Holl. Merc.* 1672, bl. 43, 1684, bl. 19, 24, 266—268, 1685, bl. 150; *Tweej. geschiedenis* bl. 717; *Negociat. du Comte d'Avaux* T. II, p. 121, T. I, p. 47; Wicquefort, *l'Arab. Liv.* XX, p. 219; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII, bl. 349, XIV, bl. 276, 277, XV, bl. 168, 169, 312; van Wyn, *Aanm. en Bijvoegs.* op D. XV, bl. 15; *Naalez.* bl. 466; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I, bl. 161—163; Paquot, *Mém.* T. IV, p. 64; Cattenburgh, *Bibl. Rem.* p. 114, 115; Bayle, *Lettres*, T. I, p. 307, T. II, p. 543; *Nouv. de la republ. des lettres pour* 1685, p. 1082 suiv.; *Leven van J. Oudaan*, achter D. III zijner *Poëzy*, bl. 25; Lois, *Chr. v. Rotterd.*, bl. 221; *Bloemkrans v. versch. ged.* bl. 628; Brandt, *Poëzy*, bl. 189; Oudaan, *Poëzy*, D. I. bl. 312. *Nederd. keurdichten*, D I, bl. 100, 101; Sandbrink, *de Advocat. Juribus*, p. 76, 90, 112; van der Aa, *N. B. A. H. Woordenb.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Astrea* 1855, bl. 133; *Catal. d'une collect. remarq. de Mss.* 's Hage 1862, p. 77, 78; *Cat. C. v. Alk. en P. v. d. Schell.* bl. 3, 4, 5, 6, 7, 61, 62; *Cat. der Rem. te Amsterd.* bl. 19; *Bibl.* J. Koning; *Navorscher*, D. III, bl. 128, D. IV, bl. 109, D. VI. bl. 206, D. XI, bl. 364, 365, D. XII, bl. 47, 48, 84, 141; *Woordenb. der Zamenlev.* Kobus en de Rivecourt; Jöcher; Adelung; Rogge, *Rem. Geschrift.*

PAETS (A. J.) diende als kapitein in Spanje. Hij bewees gewigtige diensten aan de Fransche dragonders, toen hij, 9 Nov. 1809, bij eene poging om ook het dorp dos Barrios te gaan bezetten, door de voorhoede van het Spaansche leger werden aangegrepen. Hij rende, op Trips' bevel, met een houwitser, die door de tegenwoordigheid van geest van den wachtmeester Olivier door een diepen stoot werd gesleurd, naar den regtervleugel, en hield door twee gelukkig aangebragte schoten de vijandelijke ruiterij op, welke reeds in den aanrid was. Ook nam hij deel aan den slag bij Ocana.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III, bl. 365, 370.

[1]) Volgens v. d. Aa is dit het zelfde als het in het *Levensberigt* van Oudaan vermelde, zulks is echter onmogelijk, wijl de *Bloemkrans* reeds in 1659 verscheen.

PAETS of PAEDTS (JAN CORNELISZ), alias van Zandhorst, zwager van Jan Gerritz Buitenwech, beide te Leyden, werd in 1567 beschuldigd, „als dat hij een autheur was geweest van seeckere oproer en seditie te Leyden, deur zake van de nywe gereformeerde religie, gaende dagelyck ende dickwils openbaerlick als een yegelicken wel kennelicke is met roode linten ofte sluijers omme den hals en met vergulden of gouwen penningen, die men noemde de Geusen, op zijn borst," en den 31sten Aug. 1568 gebannen. Naderhand werd hij boekverkooper te Leyden.

Zie Marcus' *Sentent.*, bl. 119; *Codex diplom. Neerl. v. h. Utr. Genoots.* 2de serie, D. II, afd. 2, bl. 158, 157; *Nav.*, D. VI, bl. 88, 229.

PAETS (MAARTEN), voornaam advokaat te 's Hage, behoorende tot de Remonstrantsche partij in de eerste helft der XVIIde eeuw.

Zie Vollenhoven, *Broeders' Gevangenis*, bl. 73.

PAETS (WALTER HENDRIK), diende als luitenant in Rusland (1812).

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land*, D. III, bl. 395.

PAETS VAN TROOSTWIJK, geboren te Utrecht 1 Maart 1752, koopman te Amsterdam, een beroemd schei- en natuurkundige, die met Deiman, Bondt, Nieuwland en Lauerenburgh, die zich onder den naam der „Amsterdamsche of Hollandsche scheikundigen," in de wetenschap roemrijk bekend maakten, het *gaz oleificum* ontdekte. Gezamentlijk onderzochten zij de werking der kwik in de groeijende zelfstandigheden, het waterstofgaz, en zoo verre het koolstof bevat, het salpeterzuur, en zijn verband met het loogzout, de ontbinding en zamenstelling van het water door de electriciteit en het oxyde gazeux d'azote, en vonden de mogelijkheid van het ontbranden zonder zuurstof. Paets en Deiman beproefden vooral de ontbinding van het water, en Martinus van Marum, geneesheer te Haarlem en lector bij de stichting van Teyler, ontbond het salpeter-gaz, door die beide geleerden opgemerkt, door een elektrieke vonk. Laatstgenoemde deed met Paets verscheidene proeven tot verkalking en herstelling der metalen, niet slechts in met zuurstof bezwangerde luchtsoorten, maar zelfs in salpeterzuur en zwavel, ja zelfs in ijzer en lood onder water. Hij verbeterde en vereenvoudigde Lavoisier's *Gazometer* en vond met G. Kuijper de lakschijf door kwik gewreven uit. Hij overleed te Breukelen, 3 April 1837. Hij was lid van verscheidene geleerde genootschappen, en schreef:

De l'application de l'électricité à la physique et à la medicine. Amsterd. 1788 (met C. R. Th. v. Krayenhoff).

Experiences sur la cause de l'électricité des substances fondues et refroidies in *Journ. de Phys.* XXXIII. 1788 (met M. v. Marum).

Antwoord op de vraage: op te geven den besten toestel van den electrophore enz. in *Verh. Genoots. te Rotterd.* VII. 1783 (met M. v. Marum).

Antwoord op de vraag: welk is de aart van de verschillende schadelijke en verstikkende moerassen, modderpoelen, secreten, riolen, gast- of zieken- en gevangenhuizen, mijnen, puiten, graven enz. t. a. p. D. VIII. 1787 (met denzelfden).

Verhandel. over de geneeskunstige electriciteit. t. a. p. (met J. R. Deiman).

Antwoord op de vrage: welken zijn de waarlijk onderscheidene soorten van luchtgelijkende vloeistoffen in *Verh. der Maats. te Haarlem.* D. XXIV. 1787 (met denz.).

Verhandeling over de vorderingen, die men in de luchtkennis gemaakt heeft enz. in *Algem. Meng. v. wetens.* D. I. 1785.

Schets der nieuwe ontdekkingen omtrent het water. Ald. D. IV. 1790.

Korte schets van de geschiedenis der scheikunde etc. Ald. 1796.

Verhandeling over het onderscheid tusschen waarneming en proefneming in *Nieuwe Scheik. Bibl.* 1801. D. III. bl. 101.

Proeven aanduidende den hoogen graad van gevoeligheid, welke voorwerpen uit het plantenrijk hebben voor electrieke ontladingen in *Verhand. v. d. 1e Kl. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1818. D. IV. bl. 1.

Onderzoek over den oorspronk der lucht bij het doordrijven van waterdampen door gloeijende buizen in *N. Scheik. Bibl.* (met Deiman en Laurenburgh).

Proefneeming omtrent de verbetering der lucht door middel van den groei der planten in *Hedend. Vad. Letteroef.* (met Deiman).

Nader onderzoek over de verandering van water tot stiklucht. Met een afb. in *N. Scheik. Bibl.* 1798. D. I. bl. 278 (met Deiman, Lauerenburgh en Vrolik).

Zie Poggendorff, *Biogr. Lehr. Wörterb.* Th. I, S. 557, Th. II. S. 1141; Schavers *Journ.* Th. IV, S. 304; Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 76, 211, 212, 362; *Aanhangsel op Nieuwenhuis Woordenboek,* Kobus en de Rivecourt.

PAFFENRODE (JAN VAN), vrijheer van Gassigny, luitenant-kolonel van het regiment van prins Maurits van Nassau, kapitein over een compagnie voetknechten, commandeur-militair van Gorinchem, sneuvelde 24 Junij 1673 bij het beleg van Maastricht (volgens Bosscha werd hij na het bekomen van verscheidene wonden met een piek doorstoken). Hij was een moedig krijgsman, bekend met de oude schrijvers over de taktiek, beoefende de poëzij, soms niet ongelukkig en was bevriend met de coryphaëen van zijn tijd, zoo als Westerbaen, Blasius en anderen.

Men heeft van hem:

Gedigten, versamelt en uytgegeven door P. V(ink). Nae de copij tot Gorinchem, bij P. Vink, Boekverk. 1669. kl. 8°. 1676. 7de dr. Amst. 1705, 1711. m. pl. 12de dr. ook Gor. 1711.

Den ondergang van Jonkheer Willem van Arkel. trsp. Gorinchem 1662.

De bedroge Girigheyd ofte boertige Comoedie van Hopman Ulrich. (met de spr. *Turpe senex miles*). Ald. 1661. 3de dr. Ald. 1665.

De klucht van St. Filebert, genoemd Oud-Mal, op het spreeckwoord: Als Oud-Mal begint te scheuren, soo is er geen stoppen aen, eerst gesp. bij de Kamer Vernieuwt uyt lyefde binnen Gorinchem o. d. 12 Maart 1657. Ald. 1657. 2de dr. Ald. 1663. 4°.

Wapentwist tusschen Aiax en Ulysses, in Latijnsche versen beschreven, door Publ. Ovidius Naso, in het 3de boek van zijn *Hervorming, ende in Nederduytse naergevolgt door* J. v. P. Gor. 1664. 4°.

Der Grieken en Romeinen krijgshandel, Leid. 1686. fol. Volgens Bosscha, die een editie van 1675 vermeldt, met oordeel en kennis geschreven.

Zie Bosscha, *Ned. Heldend. te land,* D. bl. II, 148; *Holl. Merc.* 1673; Witz. Geysb. *B. A. C. Woordenb.* D. V. bl. 49; Dez. *Epigr. Anthol.* bl. 46; *Astrea,* 1856, bl. 206; Siegenbeek, *Beknopte Geschied. der Nederl. Letterk.* bl. 169—171, 214; Collot d'Escury, *Holl. roem* A IV (2) bl. 672; Paquot, *Mém.* T. I, p. 96; Prosp. Marchand, *Dict. hist.* p. 107, 108; *Joan van Paffenrode en zijn treurspel: De ondergang van Willem van Arkel* in *Vad. Letteroef.* 1858, D. II, bl. 349; Hubert's *Chron. Lijst,* bl. 61; *Cat. Maats. van Ned. Letterk.* D. I, bl. 242, D. II, bl. 164, D. III, bl. 65, 169; Arrenberg, *Naamr.*

PAFFENRODE (JACOB VAN), zoon van den vorige, voltooide de uitgave van *der Grieken en Romeynen krijgshandel* van zijn vader na diens dood. Siegenbeek prijst de sierlijke opdragt van dit werk aan prins Willem III.

Zie Siegenbeek, t. a. p. bl. 296.

PAFRAET, PAFRAED of PAFROED (RICHARDUS) van Keulen, beroemd boekdrukker te Deventer. Revius geeft de lijst in het licht der in de XVe eeuw door hem uitgegeven werken.

Zie Revii *Hist. Dav.*, p. 144, 145; J. W. Holtrop, *Dreument Hist.*

PAFRAET (ALBERTUS), beroemd boekdrukker te Deventer. Revius geeft een lijst van de werken aldaar sedert 1527 bij hem gedrukt.

Zie Revii *Davent.*, p. 195; Saxe, *Onom.*, T. III, p. 52.

PAFRAET (JOHANNES), beroemd boekdrukker te Deventer. Revius geeft een lijst van de door hem uitgegeven werken sedert 1558.

Zie Revii l. c. p. 324; Saxe, l. c. p. 365.

PAGE (ANTOINE LE) verliet Dieppe, waar hij predikant was, na de herroeping van het edict van Nantes(1685), werd in 1695 te Rotterdam predikant bij de Waalsche gemeente, en overleed 19 Nov. 1701.

Hij was de schrijver van *l'Impiété des Communions forcées,* een goed boek in 1689 uitgegeven.

Zie Harderwijk, *Naaml. der predikant. te Rotterdam,* bl. 132; Glasius, *Godgel. Nederl.*

PAGENDARM (Herm. Henricus), zoon van Jacobus, werd 30 Dec. 1674 te Osnabrug geboren, ging naar Oost-Indië en hield zich vele jaren te Batavia op. Hij keerde in 1697 naar Lubek terug, hield in 1699 eene redevoering over zijn reis, werd in 1702 magister en predikant te Hervord, in 1713 te Heyen en Frencken bij Huxar, en schreef:

Disput. de docta et dissimulata quarumdam rerum naturalium ignorantia cum simulata aliorum scientia collata. Witteberg. 1701. 4°.

Disp. de disserendi capitibus, e memoria rei poëticae repetitis. Ib. 1702. 4°.

De peplo veterum. Ib. eod. 4°.

Zie von Seelen, *Ath. Lub.* T. II, p. 180; Trinii *Gottesgelehrte auf den Lande*, p. 470; Molleri, *Cimbr. Litter.* T. II. p. 607.

PAGENSTECHER (Alexander Arnold), zoon van Arnold Gijsbert, in dienst van den keurvorst van Brandenburg en diens vertegenwoordiger te Dusseldorp bij den prins van Neuburg, en Anna Maria de Rodenberg, werd 27 Febr. 1659 te Benthem geboren. Aldaar en later te Dusseldorp en Keulen ontving hij onderwijs in de oude talen en de beginselen der regtsgeleerdheid. Den 1den October 1670 werd hij student te Groningen, waar zijn vader ook gestudeerd had, en hoorde er Feltman, Viselius en Berting. Vervolgens zette hij zijne studiën te Leyden onder Böckelmann voort, bezocht eenige buitenlandsche Academiën, en op een-en-twintigjarigen leeftijd te Utrecht en vestigde zich, na het verdedigen eener dissertatie *de Jure virginum*, te Kleef als advocaat. Een jaar later benoemde men hem tot professor in de regten aan het Gymnasium Arnoldinum te Steinfort. Na er zes jaren met den grootsten bijval werkzaam te zijn geweest, ontving hij de benoeming tot professor ethices et politices te Duisburg, en aanvaardde zijne bediening met een *Oratio de fine sive scopo matrimonii.* Ook trad hij hier weldra als hoogleeraar in de regten op. Aan meerdere hoogescholen te gelijk beroepen, gaf hij in 1696 het aanzoek van Groningen gehoor, en trad den 26sten Junij daar als hoogleeraar in het burgerlijk- en staatsregt op met eene redevoering, die een warme hulde aan Böckelmann tot onderwerp had.

Pagenstecher was een der werkzaamste hoogleeraren van zijn tijd en de meeste tijdgenooten waren onuitputtelijk in zijnen lof. Van Kampen kende hem niet toen hij schreef, dat hij zich het meest onderscheidde door zijn twist met van Bijnkershoek over de vraag of Irnerius voor den schrijver der aan den *Codex* toegevoegde *Authenticae* moet gehouden worden, een twist waarin beide de grenzen van gematigdheid overschreden, door zich wederkeerig schandelijke en hunnen stand onwaardige uitvallen te veroorloven. Behalve met Bijnkershoek had hij ten gevolge van dien twist ook een klein verschil met Toullieu, doch zonder ernstige gevolgen. Pagenstecher beoefende ook de poëzy en vervaardigde gedichten in het Grieksch, Latijn, Italiaansch, Duitsch en Hollandsch. Vijfmaal (1697, 1705, 1709, 1712 en 1715) bekleedde hij de waardigheid van Rector magnificus. Hij huwde in 1683 te Steinfort met Catharina Alida Schluiter van Gronau, die hem twaalf kinderen schonk, zeven waren er bij zijn overlijden, den 27sten October 1716, nog in leven en van deze waren toen drie zonen hoogleeraren. Zijn portret vindt men in D. XXX der *Gelehrte Fama.*

Hij schreef:

Sciagraphia institut. politica cum aphorismis de successionibus ab intestato. Duisb. 1688. 8°.

Manipulus dissertationum.

Aphorismi juris ad Institutiones Iustinian. Duisb. 1690. 12°. 1696. 4°. Francf. 1692, 1705. Amst. 1705. 8°. Harderov. 1748. 8°.

Phaedri fabulae Aesop. c. vita Phaedri (met Freinsheims aanmerkingen en historische ophelderingen). Duisburg.

Manualia ad Instit. Gron. 12°.

Irnerius injuria vapulans s. commentar. ad Authenticas caet. Duisb. 1691. 4°. Gron. 1701. 4°. Te Steinfort *cum accession. Irnerianis.* Zeer verm. Gron. 1702. 4°.

Periculum Academicum ad l. 57 *mandati.* Duisb. 1691. 4°.

Diss. visiones Justin. de ventre (qui vulgo Hansgen im Keller) ejusque jure sect. Ib. eod. 4°.

Series pandectarum. Francf. 1692.

Sicilimenta ad compend. jur. Schüzio-Lauterbach. Manip. III. Colon. 1694. 8°. 1696. 8°. 1699. 8°., ook in Millenbecks, *Compend. Lauterbach cum not. variorum.* De vierde *Manipulus* verscheen 1698. 8°.

Notae ad Feldmanni tract. de Feudis. Lugd. 1694. 12°. Colon. 1705. 8°. (ed. 3a).

Crux Juris consultorum ter gemina. Gron. 1695. 4°.

Sponsalia de praesent. differre a matrimonio, Ib. eod. Ib. 1716. 4°.

Orat. de scopo et fine matrimonii. Francf. 1697. Groning. 1716. 8°.

Orat. funeb. in excessum Io. Mensingae. Gron. 1690.

De quarta monarchia Orat. Ib. 1699.

Io Friedr. Boeckelmanni synops. jur. publ. R. G. ex ejus recens. Ib. 1690. 8°.

Sylloge rerum quotidianarum. Ibid. 1699. 8°.

Pandect. nonnullis LL per contrariae instit. et Cod. derogari. Colon. 1700.

De lege Anastasiana. Ib. eod. 8°.

Ad L 79 *D pro socio.* Ib. eod.

Benedictorum liber unus s. dissertatt. de elegantior. Jur. materiis. Bremae 1700. 8°. Colon. 1700. 8°.

Oratt. de matrimonio vidui cum defunctae uxoris sororis filia. Colon. 1702. 12°.

De praescriptione feudi ecclesiastici. Ib. 1700. 8°.

Gerh. Feltmann de jure perhorrescentiae cura ej. Ib. 1702. 4°. — *Notae ad Feldmannum de feudis.* Ibid. 1705. 12°.

Progymnata de jure filiorum. Ibid. 1704. 12°.

Discussiones testamentariae Pagenstecheri (zijn grootvader). Gron. 1703. 12°.

Diss. de femina tutrice. Ib. 1706. 4°.

De Scaevola. Ibid. 1704. 4°.

Admonitoria ad Pandectas. Colon. 1706. 8°. Gron. 1715. 8°. (ed 4a). Harderov. 1748. 8°.

Diss. de literarum interceptione. Gron. 1709. 4°.

Ecloga de jure virginum et virginis Florentenae. Brem. 1709. 12°.

Manualium ad institut. jur. suosque aphorismos repetita praelectio. Gron. 1710. 12°. Francf. 1724. 12°.

Praesidium rectoratus tertii. Gron. 1710.

Paulus Hulsius, sermone parentali laudatus. Ibid. 1712. 4°.

Sylloge Dissertatt. Bremae, 1713. 12°.

Diss. de lege falcidia. Gron. 1715. 4°.

De arbitris. Ibid. 1713. 4°.

De centum annis. Ibid. 1714. 4°.

Liber de jure ventris nec non de cornubus et cornutis. Bremae, 1714. 12°.

Sam. de Pufendorf, de officio hominis et civis juxta legem naturalem, libri II. *Edit. novis. aucta lemmatibus, indicib. supplem. et append.* Gron. 1712. 8°.

Diss. de advocato justo. Ibid. 1713. — *De curiosi late* — *De compensationibus* etc.

De cessatione et praescriptione juris retractus. Gron. 1715. 4°.

De Quaestionibus. Ib. eod. 4°.

Historia juris Romani. Ib. 1713. 4°.

De usu juris Rom. in rebus Theolog. et Phillogicis. Ib. 1715. 4°. *Dissert.*

De periculo in mora. Steinf. 1710. 4°.

De peculio. Gron. 1710. 4°.

De Phaëtonte. ib. eod. 4°.

Theses Miscellan. ib. eod. 4°.

De medico. ib. eod. 4°.

De aleatoribus. ib. eod.

Theses quaedam controv. ibid.

Carmina.

Zie G. Lammers, *fun. Progr.*; M. M. Isinck, *Orat. funeb. in Obitum A. A. P.* Gron. 1717; Saxe, *Onom.*, T. V, p. 398, 647; Philipse, *Orat. de C. Bynkershoekio* (*Ann. Ac. Gron.* 1821—1822) p. 28; Hauboldi, *Just. Jur. Rom. litt.*, p. 143; Struvii, *Bibl. Jur. Select.* p. 182, 212, 263, 292, 310, 314; C. F. Hommel, *Liter. Juris.*, p. 201, 224 seqq.; Jugler, T. I, p. 24; *Hallische Beiträge zu der Juristischen Gelehrten Historie*, Th. II, S. 335—339; *Gelehrte Fama*, 1716, S. 339 ff.; *Neuer Büchersaal 15te Oeffnung*, S. 188; Strieder, *Hessische Gelehrt. Geschichte;* Hirsching, *Handb.* 7er B.; Bauer, Jöcher, Adelung; Boeckelm., *Orat.* 1694; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letterkunde*, D. II, bl. 314; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. II, bl. 88, 89; *Gedenkb. d. Gron. Hoogeschool*, bl. 53, 55; Muntinghe, *Acta Sec. Gron.; Boekzaal der gel. Wereld*, 1716, bl 402—421, 348—553; Sewels *Boekzael*, 1705, Sept. en Oct. Hoofdst. III, p. 544; van Gaverens *Boekzael*, Nov. en Dec. 1706; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1699, D. I, bl. 1698, D. I, bl. 362; *Acta Lipsiens*, 1715, p. 534; Hoogstraten, Luiscius, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Nouv. Biogr. génér.*

PAGENSTECHER (HENRICUS THEODORUS), zoon van den vorige, werd 7 December 1696 te Groningen geboren, in zijn negentiende jaar aldaar 1715 tot J. U. D. bevorderd, en na 's vaders dood tot *Lector Juris* aangesteld. Voorts werd hij achtereenvolgens gewoon hoogleeraar in de welsprekendheid en geschiedenis, als ook buitengewoon hoogleeraar in de regten aan het akademisch gymnasium te Lingen, in 1721 hoogleeraar in de regten en politiek te Hamm, in 1728 te Duisburg, waar hij, nadat men hem, eenige jaren voor zijn dood vruchteloos het professoraat te Herborn had aangeboden, den 8sten Junij 1752 overleed. Bijzonder heeft hij zich verdienstelijk gemaakt omtrent de overgeblevene schriften van den Romeinschen regtsgeleerde Sex. Pomponius.

Hij gaf in het licht:

Commentariorum ad Pandectas Partes quatuor. Lemgov. 1723, 1726, 1728, 1732. 4°.

Comm. in S. Pomponii ad Sabinum de re testam. et de bonorum poss. Libb. IV; Lemg. 1733, 1750.

Pandectarum libri primi titulus secundus de origine juris etc. *brevibus notis instructis.*

Commentat. ad LXX *de Eviction. et Dupl. stipul.*

Dissert. juridica, a qua aetate quis testamentum facere possit.

Dissert. juridica, de agnatione postumi, ad Ulpiani Fragm. Tit. XXII. 318.

Dissert. juridica, de Lege Falcidia in caussis piis cessant.

Dissert. juridica, de Pactis Tacitis.

Dissert. juridica, de impensis in rem alienam factis ad L. XXXVIII. ff. de R. V.

Dissertationum Trias: 1. *de sceptro, maiestatis insigni;* 2. *de regali alluvionum iure et* 3. *de Appio Claudio centemmano.* Lemgov. 1739. 4°.

Ius Pegasianum. Lemgov. 1740.

Comment. in Pomponium. Lemgov. 1750. 4°.

Orat. inaug de missilibus in vulgas spargi solitis.

Orat. de tribus juris praeceptis.

Orat. de Pegaso jurisconsulto.

Orat. de Puteali dibinis.

Orat. in funere Joh. Jac. de Famars, consil. et curat. Athenaei Lingensis.

Zie Saxe, *Onom.* T. VII, p. 34, 269; J. H. Withofius, *Pietas Acad. s. oratio caet.* Duisb. ad Rh. 1752, 4°.; *Miscell., Duisb.* T. I, p. 132; Haubold, *Inst. Jur. Rom. litt.* p. 352; Wachter, *Gesch. Nachricht*, S. 66; Meusels, *Lex.* Th. X, p. 269; Adelung en Rotermund; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool*, D. II, bl. 89.

PAGENSTECHER (ERNESTUS ALEXANDER), bij Withof genoemd Ernst Otto Cornelius, ook alleen Ernestus, broeder van den vorige, werd 7 Dec. 1697 te Groningen geboren, in 1716 aldaar doctor in de regten, eerst lector juris, vervolgens in 1721 opvolger van zijn broeder als hoogleeraar te Lingen. Daarop verhuisde hij in gelijke betrekking naar Herborn, waar hij mede syndicus en in 1738 raad van Christiaan van Nassau werd, en al zijne broeders overleefde. Hij overleed 3 Aug. 1753.

Ook aan hem was de Romeinsche regtsgeleerdheid onderscheidene schriften verschuldigd.

Zie Withofius l. c.; Bouman l. c. p. 90; *Boekzael d. gel. Wer.* 1729, I, p. 229, 1734, II, p. 240 enz.; *Neues Westphäl. Magazin*, Heft XI; Meusels, *Lex.*, Th. X, Adelung.

PAGENSTECHER (BERNARDUS EVERWYN), broeder van den vorige, werd te Groningen geboren, studeerde aldaar, werd candidaat in de Godgeleerdheid, rector van het gymnasium te Meurs, vervolgens te Alkmaar, waar hij niet lang voor zijn broeder H. T. P. stierf. Hij kwam na het vertrek van Siebens naar Amsterdam als hoogleeraar in de letteren te Harderwijk in aanmerking en hij beoefende de Latijnsche poëzy, waarvan hij o. a. een proef gaf in zijn lijkdicht op zijn broeder J. F. W.

Zie Bouman, t. a. p. bl. 90, 183.

PAGENSTECHER (ERNST PHIL.), werd eerst advokaat te 's Hage, daarop stadsschout te Heidelberg, in 1685 hofgeregtsraad en overambtman.

Hij schreef:

Diss. inaug. de judiciis illustribus T. R. G. austregarum camerae et aului. L. B. 1680, 4°.

Zie Adelung en Rotermund.

PAGENSTECHER (JOHANNES FREDERICUS WILHELMUS), broeder van den vorige, werd den 23sten Julij 1686 te Duisburg (volgens Adelung 25 Julij te Steinfurt) geboren, was drie jaren lang kweekeling aan de hoogeschool te Bremen, vertrok vandaar 1701 naar Groningen, waar hij op teederen leeftijd (1705) tot doctor in de wijsbegeerte en regten werd bevorderd. Twintig jaren oud (1707) werd hij hoogleeraar in de regten te Marburg, spoedig daarna in de regten, wijsbegeerte en letteren te Steinfurt, waar hij nog daarenboven den post van regeringsraad (1720) bekleedde. Den 11den Julij 1720 werd hij te Harderwijk beroepen, en aanvaardde 13 Junij 1721 als gewoon hoogleeraar zijne nieuwe betrekking met eene oratie *de lege regia Apostoli Jacobi.* Deze en zijne eerstvolgende rectorale rede *de Christo in forma servi* bevestigen Schröder's getuigenis, dat hij in zijn studententijd almede zich op de godgeleerdheid heeft toegelegd. Weldra werd hij geroepen om ook de Akademie met zijne kennis der oude letteren te dienen, immers reeds in October 1720 werd hem de taak opgedragen om in het laatstgenoemde vak, door Rungius vertrek openstaande, lessen te geven. Hetzelfde onderwijs werd hem op nieuw toevertrouwd, toen eenige jaren later Sieben naar Amsterdam was verhuisd. Hij legde zijne leerlingen niet slechts de instituten en pandecten uit, maar gaf ook onderwijs in het leenregt en in de staatsleer of politica. Zoo hoog schatten hem zijne leerlingen, dat de meesten hem levenslang als een tweeden vader bleven beminnen. Viermaal (1723, 1728, 1735 en 1741) bekleedde hij het rectoraat en sprak bij die gelegenheid *de Christo* etc. — *pro Divino vicariatu Principum* (een pleidooi) — *de Dominio eminenti — de imperio in imperio.* Hij overleed 2 Nov. [1]) 1744, bij zijne echtgenoote, Sara Pasor, kinderen in geen ruime omstandigheden nalatende.

Hij schreef en gaf in het licht:

Alex. Arnoldi Pagenstecheri Murus aheneus adversus Pasyuini de Merdardo Vesupii tophlattolrath. Gron. 1704. 8°.

Diss. inaug. pro gr. dr. de perplexa heredis institutione in L. 16 *ff. de condit. instit.* ibid. 1705. 4°.

Euchiridium juris Justinianei ad ordinem institut. compos. Diss. I—IV. Marb. 1707. 4°.

Disput. I—III *de jure sanctorum.* ibid. eod. 4°. Ook in den vorm van een tractaat met den titel.

Diss. de jure sanctorum exhibens tam personarum quam rerum sanctarum jura et catalogum. Marb. 1701. 4°.

De barba liber singularis. Steinf. 1708. 12°. Lemgoviae 1715, 1746. 8°.

Lauterbachius illustr. s. diss. ad compend. Schutzio-Lauterbach. Marb. 1707. 4°.

Apologia adversus Geth. Sichtermann. Marb. 1707. 8°.

Racemationes in Cellarii politicum.

Diss. juris publici de Beysassis.

Dissertt. de matrimonii principali fine. 1707. 4°.

Diss. de periculo in mora. Steinf. 1715. 4°.

Diss. de ingratitudine. Steinf. 1717. 4°.

De unitate detuncti et haeredis. Steinf. 1717. 4°.

Diss. de Mercurio Trismegistho. Marb. 1708. 4°.

Diss. de Phaëthonte.

Oratio de pyxide Pandorae. Steinf. 1708. 8°.

Diss. de jure sanctorum exhibens tum personarum quam rerum sanctorum jura et catalogum. Marb. 1707. 8°.

Dissert. supra Pomey Pantheum mythicum Steinfurti habitae.

Diss. de testamento captivi.

Diss. de bono viro.

Selectae juris quaestiones (het eerste deel ook onder den bijzonderen titel van *Jurisprud. polemica*). Hard. 1730—1743. III tom. 4°. 1759, 1760.

Tabula jurid. exhibens differentias in Spinosa, perplexa et undique controversa materia. Harderov. 1741. 4°.

Dissert. de lege ejusque requisitis et virtutibus. Hard. 4°.

Euchiridium Politices. Harderov. 1743. 8°.

Bijdragen tot Schrasserts *Geld.*

Zie G. Schröder, *Orat. funeb. in obitum J. T. W. P.* Harderov. 1746, 4°.; *Boekzaal*, 1747, D. I, bl. 576—581; Bouman, t. a. p. bl. 85, 87, 95, 97, 131, 183, 602, 609; *Catal. Crevennae* T. II. p. 2605;

[1]) Volgens Roturmund 3 Nov.

Nova Acta, Lips. 1742, p. 603; Jöcher, Rötermund. *Neues Gelehrtes Europa*, Studer, T. X, p. 241; *Hessische Gelehrten Geschichte*, Hirsching, *Handb.*, 10ter Th. p. 422; Dunckel, T. III, p. 829; *Dict. Univ.*, T. XIII, p. 174; *Nouv. Revue générale*, T. XXIX, p. 42.

PAGENSTECHER (Alexander Wilhelmus), eenige zoon van den vorige, werd te Steinfurt geboren, den 27sten Aug. 1732 te Harderwijk tot J. U. D. bevorderd, in den Haag advocaat voor beide hoven, en kwam meermalen te Harderwijk en Deventer als hoogleeraar in de regten in aanmerking.

Zie Bouman, t. a. p. bl. 160, 161, 246.

PAGENSTECHER (Johannes Alexander Wijnandus), oudste zoon van Henricus Theodorus, werd in 1722 te Hamm geboren, studeerde te Duusburg, promoveerde er in 1748 in de regten, en was aldaar langer dan tien jaren ambtgenoot van zijn vader. Gedurende den zevenjarigen oorlog nam hij de wijk naar Wageningen, vanwaar hij den 28sten October 1757 tot hoogleeraar in de regten te Harderwijk werd beroepen. Eerst den 14den van Louwmaand 1758 hield hij zijne intreerede *over de regtsgeleerdheid van Tertullianus*. Van tijd tot tijd ontving hij van de zijde van curatoren vereerende blijken van hoogschatting, zoo als de benoeming tot *professor primarius*, de opdragt van het onderwijs in het leenregt (1765) en van geheel het philosophische deel der regtswetenschap.

Van tijd tot tijd greep hij de hem aangebodene gelegenheden aan, om opentlijk over gewigtige onderwerpen te handelen, zoo sprak hij in 1760 *de utilitate, fundamentum obligations non constituente, neque in statu naturali, neque in statu civili adventitio*; in 1772 *de jurisprud. Nat. praestantia*; in 1784 *de militibus alieno stipendio militantibus*. Meermalen verhoogde hij de plegtigheid, waarmede de opentlijke promotiën van verdienstelijke studenten in dit vak vergezeld gingen, met redevoeringen, zoo als *over Antoninas pius* (1766), *over den eigenlijken en waren aard der tucht bij de Protestantsche gemeente* (1776); *utrum testamentariae tutelas etiam in regnis non patrimonialibus locus sit dandus* (1789).

Den 11den Junij 1794 verkreeg hij zijn emeritaat met den titel van *Professor honorarius*, en overleed 26 [1]) Aug. 1796. Hij huwde met Maria Elizabeth van Groin.

Zie Meusels *Lexic.*, Th. X, p. 270 volgg.; Weidlichs *Biogr. Nachr.* 3er B. S. 234; *Int. Bl. der Algem. Zeit.* 1800, p. 1404; Strider, Th. X, S. 233; Rotermund; Bouman, t. a. p. bl. 278, 404, 420, 489.

PAGENSTECHER (Theodorus Johannes), oudste zoon van den vorige, werd in Aug. 1768 student in de regten te Groningen, verdedigde in 1770 een *Spec. inaug. de violentis emendationibus in Jure civ. non admittendis*, Harderov. 1776; hield den 17den Mei eene *Or. de finibus Jurisprud. Nat. dextre non minus quam caute regendis*, waarop de promotie met de kap volgde. Reeds in dit jaar, nog candidaat zijnde, kwam hij te Deventer voor het juridische professoraat in aanmerking, welke eer hem in 1783 nogmaals wedervoer, toen hij advokaat voor den hove van Holland was. Later in aanzienlijke regterlijke betrekkingen gekomen, bleef hij steeds wegens regtschapenheid en regtskennis in eere.

Zie Bouman, t. a. p. bl. 425.

PAGET (John), M. A., eerste predikant in de Schotsche kerk te Amsterdam. Hij wijdde den 5den Februarij 1607 de kapel op den Bagijnhof in de Kalverstraat tot een kerk in met eene leerrede over Ps. 40: 10. Hij diende de gemeente 29 jaren. Thomas Parker droeg hem zijn *Theses Theologicae de traductione hominis peccatoris ad vitam*. Franeker 1617 op.

Zie Wagenaar, *Amst.*, D. VII, bl. 595; Steven, *Hist. of the Scot. Church*, p. 273, 279, 302; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie), D. III, bl. 566; *Nav.* D. I, bl. 314, D. II, bl. 141; Veeris, *Kerk. Alphab.*, bl. .

PAGET (Robert), M. A., van 1638—1685 predikant bij de Schotsche gemeente te Dordrecht, „een man, die in grondige kennis van talen en oudheid uitstak,” bevriend met den toen beroemden Jacobus Borstius, die van hem getuigde, „dat alleen zijne zedigheid hem belette meer naam te maken, en hem weêrhield het beroep bij de Engelsche gemeente te Amsterdam aan te nemen.” Steven noemt hem een „a man of extensive biblical knowledge, but of extreme modestly.” Hij beoefende de Latijnsche poëzy en was een vriend der de Witten. In het *Swart Tooneelgordijn, vertonene de Lauwerbladen, gestrooit op het graf van de Heeren C. en J. de Witt*, D. II, bl. 46 leest men 4 zijner gedichten op den gouden beker aan C. de Witt vereerd. Men vindt ook gedichten van hem in het *Belgium gloriosum* van J. Lydius (1668 in 4°.) p. 5. Afzonderlijk verscheen *Gratulatorium ad Illustr. et Nobilissim. C. de Witt.* Hij werd eens naar de Presbyteriaansche kerk te Amsterdam en eens naar die te Utrecht (1635) beroepen, waar hij in 1684 overleed.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.* bl. 174; *Leven van Borstius*, vóór zijne predikdienst (1696); Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I, bl. 457, 458, D. II, bl. 217; Steven, *Hist. of the Scot. Church*, p. 74, 298, 300; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 5; v. Rhenen, *Lijst der Predik. te Utrecht*, bl. 66; *Nav.*, D. I, bl. 314, D. II, bl. 141.

PAGET (Thomas), A. M. van Blackeley in Engeland bij de Schotsche gemeente te Amsterdam beroepen. Hij verliet die stad den 22sten Aug. 1646, en begaf zich naar Schrewsbury in Engeland. Zijn neef was Robbert Paget bovengenoemd.

PAGHENHERDT (Johan). In het werk van Mr. Ludolf van Ceulen, betiteld: *Van den cirkel, daerin gheleert werdt te vinden, de naeste proportie des cirkels-diameter teghen sijnen omloop* (2e uitg.). Leyd. 1615. 4°. schrijft deze bl. 93: „Neemt dit (myn vrientlycke lieve leser, ende beminder deser heerlicker const) alles voor goet tot dat myn groote werck in 't licht comt, daerinne ick mynen lantsman, Johannem Paghenherdt, sal volgen, die syn beste gedaen heeft in syne boucken” enz.

Zie *Nav.* D. IV, bl. 126.

PAGNIET (O. L. de). Arrenberg vermeldt van hem:

De droevige gevolgen van het steeds toenemend vermogen van het Pandersche Kanaal, uit langdurige ondervindingen, en vooral uit die van den jare 1769 *en* 1770 *opgemaakt.* 's Hage 1771. 8°.

Zie *Naamreg.* bl. 402.

PAGIUS (Arnoldus), te Delft geboren, beoefende de taal- en Latijnsche dichtkunde. Zijne gedichten zijn omstreeks 1600 verstrooid te Delft in het licht gegeven.

Zie Foppens *Bibl. Belg.* t. I, p. 101.

PAGIUS (H.). Van dezen remonstrantschgezinde is niet anders bekend dan dat hij de autheur is van:

Clare aenwijsinghe van de gelegentheyt van Vinc. van Drielenborgh ende dat uyt sijne eyghene schriften, waer uyt men sien can hoe waerachtigh het zij dat hij met hooghe hemelsche inspiratien ende openbaringen van Godt begaeft, ende om 't ghetuyghenisse van J. Christi gebannen is, door P. P. student in h. Theol. tot Leyden, bij G. Basson. 1616.

Corte ende claere verdediginghe van de thien Bewijs-redenen voor desen in druck uytgegeven tegen Vincent van Drielenborgh, waer uyt blijckt met hoe weynich fondaments en oprechticheydts hem de voorsz. D. van sulcx heeft ghesocht te suyveren in zijn clare wederlegginghe etc. Leyden 1617.

Zie Rogge, *Beschrijv. verzam. v. d. Pamfl.* bl. 272, 273; Muller, *Bibl. v. Pamfl.*, D. VIII, bl. 171; *Navorscher*, D. IX, bl. 234.

PAIGE (A. J. le)
schreef:

Diss. de Ischuria. L. B. 1801. 4to.

Zie Holtrop, *Bibl. med. ac chir.*, p. 273; *Bibl.*, C. H. à Roy, t. III, p. 1213.

PAILL (Meister Johan) was Proost van Wassenborg in Opper-Gelderland ten tijde van hertog Karel van Egmond. Er komt eene uitgave aan hem voor in eene muntrekening ten bedrage van vijf gouden guldens als loon voor dat hij naar Aken reed „van wege der munten van den golde.”

Zie v. d. Chys, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 125.

PAIN ET VIN (Moïse), kolonel en kwartiermeester-generaal in dienst van den lande. Als een trouw, eerlijk en dapper krijgsman had hij bij het Nederlandsche leger gediend voor dat hij den aan hem toevertrouwden post te Nieuwenbrug den 29sten December 1672 verliet, en aan het Fransche

[1]) Volgens Adelung 23 Aug.

leger gelegenheid gaf om van Bodegrave naar Woerden in veiligheid terug te trekken. Hij werd den 30sten December reeds, op last van de gedeputeerden te velde, in verzekerde bewaring genomen, en daarop voor eenen krijgsraad teregt gesteld, en den 23sten Januarij 1673 in het hoofdkwartier te Alphen met den zwaarde gestraft.

Zie Valckenier, *Verwerd Europa*, D. I, bl. 843, D. II, bl. 172; *Het ontroerde Nederland*, D. I, bl. ; L. Sylvius, *Historiën onser tyde* 1672; Costerus, *Hist. Verh.*, bl. 332, 333, 337; *Holl. Merc.* 1672, bl. 218, 219, 220, 221; *De Fransche Tyrannie*, bl. 78; *Getrouw Advys*, bl. 80. Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. V, bl. 49; *Cat. der Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. I, 6, bl. 164; (de Witt, *Brieven*, D. II, bl. 220; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XIII, bl. 192, 232, D. XIV, bl. 236, 237, 238; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderlands*, D. X, bl. 43, 254—256; Bosscha, *Neerl. Heldend. te land.*, D. II, bl. 122—123; Sypesteyn en de Bordes, *de Verdediging van Nederland in* 1672 en 1673, D. II, bl. 176, 177; W. J. Knoop, *Nederland in* 1672, bl. 143, 144; Beautrain, *Campagne de M. le Prince de Condé en* 1674, p. 41 (hij noemt hem le colonel *Brottwin*). Brunet, vol. I, p. 236).

PALACHE (Don SAMUEL), Joodsch gezant van den keizer van Marokko, Musley Sidan hier te lande (1591—1616). Hij was een der stichters en vroegste regenten der eerste Israëlitische synagoge te Amsterdam, aldaar in 1598 gesticht, en de eerste Joodsche godsdienstoefeningen in ons vaderland werden ten zijnen huize gehouden. Hij overleed in 1616 te 's Hage en werd met groote pracht begraven. Zijn lijkstoet werd door graaf Maurits en de leden van den Raad van State gevolgd.

Zie D. L. de Barrios, *Hist. univ. Jud.* p. 20; Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 141, 185.

PALAEDORPIUS of PALAEDORP (JOH.) Theol. Dr., een carmeliet uit Mechelen, bloeide omtrent 1500 en schreef:

Speculum historiale.

Zie Val. Andreas, Bibl. Belg. p. 546.

PALAEONYDORUS of OUDEWATER (JOHANNES), Carmeliet te Mechelen. Hij overleed in 1507 in den ouderdom van 74 jaren. De abt Trithemius, met wien hij vriendschappelijk omging, vermeldt van hem de volgende schriften:

Fascicularius temporum libris III. *Libro* I *probat Eliam et Prophetas ordinis sui exstitisse auctores ac fundatores; secundo Sanctos ex eodem ordine, et tertio successiones Priorum Generalium recenset.* Item *Manuale ejusdem. Moguntiae typis edita.*

Propugnaculum Carmelitarum sive de antiquitate Ordinis Carmelitani. Venetiis in 4°.

Dialogus inter Carmelitam et Cartusianam.

De puritate conceptionis B. Mariae.

Vitae sanctorum sui ordinis.

Sermones de tempore et sanctis Epistolae etc.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 708; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 704; Kinschot, *Beschrijving van Oudewater*, bl. 137; Jöcher; Rötermund.

PALAIRET (ELIE) werd in 1713, uit eene uit Frankrijk gevluchte familie, te Rotterdam geboren, ontving zijne eerste opleiding in zijn geboortestad en studeerde vervolgens in de godgeleerdheid te Leyden. Na in verschillende steden, zoo als te Aardenburg (1741), en te Doornik (1749) gediend te hebben, ging hij naar Engeland en werd predikant der Fransche gemeente te Greenwich. In 1755 werd hij, op aanbeveling van Jean Des Champs, die er hem bevestigde, aan de kerk van St. Jean in Spitlefields te Londen verbonden. Later koos de bisschop van Bangor hem tot zijn vicarius. Waarschijnlijk overleed hij in 1765. Hij was een uitstekend godgeleerde en taalkundige.

Men heeft van hem:

Observationes philologico-criticae in Sacros N. T. libros, quorum plurima loca ex auctoribus potissimum Graecis exponuntur. L. B. 1752. 8°.

Proeve van een oordeelkundig Woordenboek over de heilige boeken des Nieuwen Verbonds. Leyd. 1754. 8°.

Thesaurus ellipsium latinarum, sive vocum quae in sermone latino suppressae vindicantur. Lond. 1760. 8°.

Specimen exercitationum in N. T. Lond. 1760. in 8°.

Specimen exercitationum philologico-criticarum in Sacros N. Foederis libros. Lond. 1760. 8°. Mogelijk een herdruk van de *Observationes.*

Men schrijft hen ook een uitgaaf van het N. T. van Wetstein toe.

Zie Haag, *la France Protest, Nouv. Biogr génér.*; Rotermund, *Neuer gelehrter Europa*, 15ter Th., p. 808, fol.; *Hamb. freie Urtheil.*, 1755, p. 360; *Vermischte Abhandl. über das Neueste aus der Gelehrsamkeit*, Berlin 1756, 1ster Th., p. 232; *Nova acta erudd.*, 1757; *Num.* V, p. 451; 1769 Dec. p. 564—572. Bauer. *Strictur. Seric.* I; Laxe, *Onom.* T. VIII, p. 150. Arrenberg, *Naamr.*

PALAIRET (JEAN) werd in 1697 te Montauban geboren, was onderwijzer in de Fransche taal van prins Willem en der beide princessen Maria en Louise van Engeland, kinderen van George II en agent der Staten-Generaal te Londen.

Hij schreef:

Nouvelle méthode pour apprendre à bien lire et à bien orthographier. Lond. 1721 in 12°. 12e edit. 1758 in 12°. *nouv. edit. donnée par* Formey. Berlin 1775 in 8°.

A short treatise upon the arts and sciences, in French and English. 1736. in 8°. 2 uitg. 1740. 3e 1741. In het Hgd. vert. door Gottlob Ludw. Münter, naar de derde uitg. uit het Eng. en Fr. Braunschweig und Hildesheim. 1746. 8°.

New royal French grammar. Lond. 1738 in 8°. 8 *édit.*, herzien door den S. Lond. 1769 in 12°.

Nouvelle introduction à la géographie moderne à l'usage du Prince d'Orange-Nassau. Lond. 1754—1755. 3 vol. in 12°.

Atlas méthodique. Lond. 1754 in fol., bevattende 53 kaarten.

A concise description of the English and French possessions in North America. Lond. 1735 in 8°. in 't Fr. 1756.

Zie Haag, *la France Protet, Nouv. Biogr. génér.*, Rotermund.

PALENSTEYN (JAN), een Enkhuizer boekverkooper, dichtte in 1686 een treurspel *Buda anders Offen*. Enchuysen 1686. kl. 8°. m. pl.

PALIER (HENDRIK) werd den 10den Julij 1785 te 's Hertogenbosch geboren. Zijne voorouders woonden te Genève, Languedoc of Bordeaux, oefenden in de 16de eeuw zoo te Parijs als te Metz de boekdrukkunst uit en gaven veel belangrijke werken in het licht. Na de herroeping van het edict van Nantes, in 1688, vlugtte Charles Palier met een handvol louis d'or en een aan een kastanje gehecht zilveren familie-cachet uit Metz naar de Nederlanden, rigtte te 's Hertogenbosch een boekdrukkerij op, en legde zich op den boekhandel toe. Sedert zijn zijne nakomelingen in dezelfde stad en in hetzelfde huis in die betrekking werkzaam geweest. Zijn grootvader Jacobus Palier [1]), die van 1766 tot 1784 aan het hoofd der drukkerij stond, was lid van de regering te 's Bosch [2]), en zijn oud-oom de hoogleeraar Johan Carel Palier. Na den dood van zijn vader Hendrik Palier (1796) werd hij onder toezigt van Mr. Salomon Krul (met wien zijne moeder, Arnolda Schouw, in tweede huwelijk getreden was) voor den boekhandel opgeleid, en sedert 1812 stond hij aan het hoofd deze zaak. In het *Nieuwsblad voor den boekhandel* (1853) is hij in zijne betrekking als uitgever geschetst.

Hij vermelden alleen dat hij in 1815 den *Almanak voor de provincie Noord-Braband* begon uit te geven, „een jaarboekje, dat zich voor dien tijd zeer gunstig door de typographische uitvoering onderscheidde, maar vooral uitmuntte door zijne belangrijke statistieke, letter- en geschiedkundige opgaven;" van 1818 tot 1822 de *'s Hertogenbossche Courant* in het licht gaf, in 1818 de uitgave van Hultmans *Bibliographische zeldzaamheden* bezorgde en in 1821 diens kostbare bibliotheek, zoo rijk aan zeldzame drukken der 15de en 16de eeuw, verkocht. Bij gelegenheid van zijne 50-jarige vestiging in den boekhandel, verscheen er van wege acht boekdrukkersgezellen, een rijk versierd en fraai gedrukt vers, aan hun patroons gerigt, getiteld: *Hulde toegebragt aan den Heer Hendrik Palier, Boekdrukker en Boekhandelaar, door het genootschap letterkunstenaren, onder de zinspreuk: door Eendragt t' zaam verbonden.* Palier was niet alleen een voortreffelijk uitgever, maar een vlijtig beoefenaar der algemeene, inzonderheid der vaderlandsche geschied-, oudheid- en letter-

---

[1]) Achterkleinzoon van Carel, die van 1690—1740, kleinzoon van Hendrik, die van 1740—1747, zoon van Jacobus, die van 1748—1765 aan het hoofd der drukkerij stond.

[2]) Hij was een der drie onderteekenaars met de heeren G. Buyzen en J. Linsen de Jonge, der recepissen over genomene oorlogskosten voor rekening van Bataafsch Brabant, d.d. 3 Oct. 1798, en één der bekroonden met zilveren tabaksdoos en diploma voor menschlievende daden bij de overstrooming van 1799.

kunde. Vooral echter hield hij zich bezig met de geschiedenis der letterkunde van Noord-Brabant. Jaren lang wijdde hij zijne snipperuren aan het verzamelen van Noord-brabantsche drukkers, ja hij schroomde niet den kolossalen arbeid te ondernemen, om een chronologische lijst te maken van alle gewestelijke drukwerken, die sedert 1484 tot 1839 het licht zagen, eene lijst uit vijf folio deelen bestaande, die met zijne Noord-brabantsche drukken in de boekerij van het Noordbrabantsche genootschap is overgegaan; voorts verzamelde hij landschriften, platen, portretten, kaarten, penningen, in één woord alles wat slechts in eenige betrekking tot zijne provincie stond, en gaf een *Lijst van enkele en dubbele stadhuispenningen* (1704—1793) [1]), een *Naamlijst van Predikanten in Noord-Braband sedert de Reformatie tot* 1840, in 8°. [2]), een *Lijst van dissertatiën en theses van Noord-Brabanders* [3]), schreef een stukje over zijn eigen geslacht, en verzameld bouwstoffen voor een *Algemeen geschiedkundig woordenboek van Noord-Braband* en een *Kerkelijk Noord-Braband*. De laatste 12 jaren hield hij zich ook bezig met het verzamelen van een *Atlas van de Vaderlandsche geschiedenis* (bevattende meer dan 15,000 stuks platen, portretten, kaarten enz.), waarvan de catalogus in 1851 gedrukt, 184 blz. in 8°. bestaat [4]) en nog in het laatste jaar van zijn leven, begon hij een wetenschappelijk tijdschrift *Noord-Brabant*, waarvan twee afleveringen het licht zien, uit te geven.

Palier was de vraagbaak van allen, die inlichtingen nopens geschiedkunstige of plaatselijke bijzonderheden zijner provintie behoefden en zijne uitgebreide kennis liet niemand in verlegenheid; het was zijn lust en leven al wat tot den bloei van kunsten en wetenschappen er daartoe kon strekken, te ondersteunen. Het *Provinciaal genootschap van kunsten en wetenschappen*, waarvan hij van 1838—1840 thesaurier en van 1849—1851 bestuurder was, heeft vooral aan hem zijn aanzijn te danken; hij was (van 1819—1829) lid van het letterlievend genootschap *Tot oefening* en van 1823—1829 bestuurder der maatschappij *tot Nut van 't Algemeen, Afdeeling 's Bosch.*

PALIER stierf den 14den Junij 1853. Zijn eerste vrouw, Amelia Sterk, schonk hem 5 kinderen, die hem alle zijn vooruitgegaan naar het graf, en zijn tweede, Elisabeth Gerdina van Hoften, 10 zonen en dochteren, van welke vier overleden zijn. Zijn portret vindt men voor den *Noord-Brab. Volks-Almanak* van 1851.

Zie Brunet, *Manuel du Libraire*, Brux. 1821, T. II, p. 344; Teissier, *Essai philologique sur les commencements de la typographie à Metz*, Metz 1828, p. 32; (H. Palier), *Iets over het geslacht van Palier* (niet in den handel); Dr. C. R. Hermans, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Noord-Braband*, D. II, bl. 322; Schotel (in *Algemeene Kunst- en Letterbode*, 1850, N°. 16 en 1853, N°. 26.

PALIER (Johan Carel), werd den 16den Junij 1729 te 'sHertogenbosch geboren, in 1755 predikant te Well en Amenzoden en in 1769 te 'sHertogenbosch, in plaats van Mobachius die naar Haarlem was vertrokken. Den 14den November van het volgend jaar werd hij door de regering dier stad tot hoogleeraar in de godgeleerdheid benoemd. Hij was een zeer werkzaam man, ijverig beoefenaar der oudheden, vaderlandsche geschiedenis en natuurlijke historie en lid der Leydsche maatschappij der letterkunde, der Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem en van het provinciaal Utrechtsgenootschap. Hij overleed den 20sten Februarij 1781.

Hij gaf in het licht:

Dissertatio theologica de paschate secundo et tertio, quam favente Deo O. M. sub praesidio B. de Moor publico examine submittet ad diem 4 Octobris 1751. 4°.

Leerredenen over den Heidelbergschen Catechismus. 's Bosch 1792. 2 D. 8°. (door Martinet uitgegeven).

In de handelingen der Hollandsche maatschappij te Haarlem heeft hij verschillende stukken geplaatst, die getuigen van zijne liefhebberij voor de natuurlijke historie, en op de bibliotheek van het N. Brab. genootschap treft men behalve zijne nagelatene leerredenen, 22 banden in 4°. een handschrift van hem aan, waarin hij verschillende bijzonderheden opteekende.

Zie Dr. C. R. Hermans, *Geschiedenis der Holl. en Lat. School*, bl. 32, 33.

PALIER (J. C.)

schreef:

Verhandeling over twee ongemeene groote beenderen, welke in den Bommelerwaard gevonden zijn (met 1 afb.) in *Verhandel. der Holl. Maats. van wetens. te Haarlem.* D. IV. 1773. blz. 373.

Berigt van eenig Steede-hout. t. a. p. 1765, bl. 223 van den Benglin.

Bericht wegens een monstreus kakebeen enz. (met 1 afb.) t. a. p. bl. 118 van de *Berichten.*

Uittreksel uit eenen brief van een zeldzaam wind-ei (dubbel hoenderei) (met 1 afb.). t. a. p. bl. 116 van de *Berichten.*

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 273.

PALING (J. H.) werd den 14den December 1796 te Woerden geboren, was een leerling van den blinden organist J. Uurling, die hem op piano en orgel onderwees. Twintig jaren oud werd hij organist en klokkenist bij de Waalsche gemeente te Schiedam. In 1818 vestigde hij zich te Rotterdam, waar hij goede leerlingen vormde, doch staakte weldra het geven van privaat onderwijs en stichtte een magazijn van piano's. In 1824 werd hij organist bij de Remonstranten te Gouda.

Zie Gregoir, *Biogr. des artites Musiciens Neerl.* p. 142.

PALINGH (Abraham) gaf in het licht:

't Afgerukt Mom-aansight der Toovery. Daar in het bedrogh der gewaande Toverye, naakt ontdekt, en met gezonde redenen en exempelen dezer eeuwe aangewezen wert. Met schoone kopere platen verciert. 2de dr. Amst. 1725.

Aenmerckinghen en aenspraeck op dict. Galenus geschrift aen Laurens Hendrickx overgegeven over syn beswaringen die hij teghen de gemeynte heeft daer hij ondersorteert en teghen de gansche hedendaeghsche Christenheydt. Haarl. 1665.

Zie *Naaml. d. Doopsgez. Schrijvers*, bl. 78; H. C. Rogge, *Geschriften betreff. de Ned. Herv. Kerk*, bl. 69; Jöcher; Rotermund Abcoude *Naamr.*

PALLANT (Werner van), zoon van Carsilius van Pallant en Margaretha van Bergerhuysen, ridder, heer van Pallant, Bredebent, Wildenburg, Vrechen en Bachum, een man van grooten invloed bij hertog Reinold van Gelre en Gulich, die hem in 1419 tot zijn raad benoemde. In 1420 diende hij den graaf van Berg in Brabant en werd hem door den hertog van Brabant het slot en het land van 's Hertogenbosch in handen gesteld. Hij teekende in 1629 mede den wapenstilstand tusschan de hertogen van Gulich en Berg en den hertog van Gelre; nam in 1436 de vrienden van den hertog van Gelre, ook heer Roelman van Avendael gevangen, waarover hertog Arnold klaagde. In 1450 komt hij voor onder de eesten van den adel bij het verdrag van hertog Gerard von Gulich met den aartsbisschop van Keulen, teekende in 1451 mede de unie van Gulich, en stond de eerste onder de ridders. In 1425 was hij huwelijkvriend van Johan van Heinsberg. Hij en zijne vrouw kochten Weysweyler van Reinard den Kleinen van Weysweyler, en ontving Rulant van hertog Wenceslaus van Lunenburg ten geschenke. In 1374 huwde hij Johanna van Reyfferscheyt, die hem geen kinderen schonk, in 1395 Alverada van Engelsdorff, vrouw van Engelsdorff, Thumb. Maubach, Kinsweiler, Asselborn, dochter van Ewoud en N. N. van Binsfeld, die hem 9 kinderen schonk. Hij was in 1458 overleden, want toen deeldeelden zijn zoons en kleinzoons. Deze zonen werden hoofden der verschillende stammen, die zich in Gulicherland en Nederland vestigden. Hij en zijne vrouw liggen begraven bij de Minnebroers te Aken, onder een koperen plaat, waarop

Pallant,
Merode, Bachum,
Bergerhuysen.

Zie ms *Geneal. en familie aanteekk.*; Schotel, *Geneal. der familie van Pallant*; Dez. *Floris I en II, Graven van Culenb.* bl. 79

[1]) In 1835 voor het eerst uitgegeven, in 1851 herdrukt en met een levensschets der van Berkels vermeerderd door Dr. C. R. Hermans.

[2]) Die lijst is niet in den handel.

[3]) s. Bosch, 1850, 8°.

[4]) Voor den Catalogus, niet in den handel, staat zijn portret.

der *Aantt.* (over het geslacht); W. Henninges, *Theatr. Geneulog. omnium aetat. et monarch. familias complectens*, Magdeb. 1598, 5 vol.; *Geneal. Imperat. Reg. etc. in circis Saxonicis Westph. et Burgund.* Ulysseae 1588, fol.; Werneri Tesschenmacheri, *Clivia, Julia, Montia, Ravensb. antiq. et modern.* in fol. Arnhemi 1638; C. Abel, *Zugab. zu den Sächs. Alterthum;* J. D. von Steinen, *Westphäl. Geschichte*, Th. II, S. 1231—1265; T. Hubner, *Geneal Tabellen*, Leipz. 1725—1735, 4 vol.; Bucelini, *Stemmatographia dominorum van Pallant;* Johan v. d. Bernswordt, *Westf. Adl. Stambuch;* Detmar Mulher, *Nobil. vir. Westph. Stemmata*; Spenceri, *Hist. Insign.*, T. II, p. 727; Conr. Rittershusii, *Opus Geneal. Princ. et Comit. Germ.*, Tubingae 1685; Rässch et Schannat, *Eiflia illustr.* z. B. 2. Abth. S. 140—208; Christinaei, *Jurisp. Heroica*; Le Carpentier, *Hist. de la Noblesse de Cambray et de Cmbreusis*, T. III, p. 854, 856; *Nobil. des Pays-Bas*, T. I, p. 51; *Suite du Supplem. au Nobil*, T. I, p. 3, 4; voorts Butkens, *Trophées de Brabant; Le Miroir de la Noblesse de Hasbaye*, par Mr. Hemricourt, *avec blasons et épitaphes;* J. G. Loyens, *Recueil héraldique de Liège*; Hoogstraten, *Groot Hist. Woordenb.*; Ferwerda, *Adel. en Aanzienl. Wapenb.*; Te Water, *Verbond en smeekschrift der Edelen;* d'Yroy van Mijdrecht, *Smeekschrift der Edelen;* Strada, *de belle Belg.* Dec. 1, lib. V, p. 208.

PALLANT (Erard of Everard van), zoon van Johan van Pallant, heer van de helft van Wildenburg, Kinsweiler, Dalem en Witthem; drost van het land van Limburg, en van Anna van Kuilenburg, tot Lede, Linden, Maurik, Eik en Borssele. Hij was vrijheer van Pallant en Witthem, van de helft van Wildenburg, Heyden, Oostcamp enz. Toen hij nog minderjarig was (1520) verhief Karel V hem tot vrijheer van Pallant en Witthem, en was hij in proces met het hof van Utrecht. Hij huwde in 1527 Margaretha gravinne van Lalaing, dochter van Karel I, graaf van Lalaing, heer van Montigny, ridder van het Gulden Vlies en van Jacqueline de Luxembourg. Zij werd krankzinnig en besteed bij Jonker Hendrik van Abkoude van Meerten, heer van Essesteyn en Maersenbroek voor *f* 550 's jaars en stierf 31 Maart 1593. Volgens van Leeuwen heette zij Anna van Laleyn, en overleed zij in 1602 in den ouderdom van 95 jaar. Erard stierf den 8sten October 1540 en werd te Kuilenburg begraven, nalatende, behalve eenige vroeg gestorven kinderen, Floris (die volgt).

Maria huwt in 1549 Carel baron van Trasegnies, ridder van het Gulden Vlies.

Anna gravin van Herlies, huwt in 1556 Philips van Staveles, baron van Chaumont, Haverskerke, heer van Glajon, Estrée en Ligny, ridder van het Gulden Vlies, grootmeester der artillerie enz.

Margaretha huwt 1) N. . graaf van Rennenberg, heer van Zuilen en Westbroek, 2) Jan Walraet, baanderheer van Merode, heer van Petersheim, Perwys, Duffel, Leefdael, Westerlo enz., graaf van Oelen. Zij overleed in 1614, oud 70 jaar, op het slot IJsselmonde. Hij had in eerste huwelijk (1558) Minera van Bergen, erfdochter van Anton, markies van Bergen op Zoom, uit welk huwelijk eene dochter. Bij Margaretha had hij 7 kinderen, waarvan de tegenwoordige Merodes afstammen.

Zie m *Geneal. en familie aanteekk.*; Schotel, *Geneal v. Pal.*; Dez., *Floris I en II van Pallant*, en aant. (17); Dez., *Geschied. Letter- en Oudheidk. Uitsp.* bl. 31, 32; van Leeuwen, *Bat. Il.*, bl. 1387; Voet van Oudheusden, *Beschrijv. v. Culenb.* bl. 198 volgg.

PALLANT (Floris van), zoon van den vorige; graaf van Kuilenburg, vrijheer van Pallant, Witthem en Weerd, heer van Wildenburg, Vrechem, Lede, Heyden, Oostcamp, Engelsdorff, Kintzweiler, Lynden en Oudenweerd, Bannerheer van Gelderland, erfschenker van het hertogdom Gelder, werd in 1537 geboren, en door Elisabeth van Culenborg, weduwe van Antonius van Lalaing, te Culenborg opgevoed. Die opvoeding rigtte zij geheel naar den raad der priesters en monniken, die haar omringden, in, zoodat hij reeds „in zijn jeugd een groot ijveraar voor de R. C. godsdienst werd, geen kerkdienst of andere plegtigheden verzuimde, en de nieuwe leer haatte." Toen hij de jaren der kindschheid ontwassen was, werd zijne opvoeding te Brussel aan het hof van Maria, koningin van Hongarije, toen landvoogdes der Nederlanden, voltooid. In den omgang met den bloem van den Nederlandschen adel, die zich toen aan dat hof bevond, begon zijn mannelijke geest de kluisters af te werpen, waarin zijne moei en hare geestelijke gunstelingen hem gevangen hadden gehouden, en legde hij de grondslagen der ware vrijheidszin en vaderlandsliefde, welke hem in lateren tijd de gunst zijns konings en het rustig bezit zijner rijkdommen verwierven. Ook aan het keizerlijke hof schijnt hij zich korter of langer opgehouden en de gunst van Karel V in hooge mate verworven te hebben, zelfs wist hij zich bij den stuggen en britschen kroonprins bemind te maken, en hechtte hij zich met warme vriendschap aan Willem van Oranje. Na den dood zijner moei Elisabeth was hij heer van een graafschap, twee vrije heerlijkheden en bijna dertig heerlijkheden, een der rijkste grondeigenaars in Gelderland, Utrecht, Zeeland, Munster en Gulicherland, geen wonder dat zijn levenswijs te Brussel, waar hij zich meest ophield, vorstelijk was. „Mijn vader," dus luidde een aanteekening van zijn zoon Floris II, „was van groote state, tellende als een heer van zijn qualiteyt op syn stal, uyt eygen buydel, over de hondert paerden en huys, taefel en andere dispense naar advenant." Vijftig dienaars in prachtig met zilver geborduurde liverijen, wachtten op zijne bevelen en stonden onder een adellijken hofmeester, en wanneer hij uitreed vergezelde hem een stoet van edelen. Philips II stond hij in den oorlog tegen Frankrijk met eene door hem zelven verzamelde en bezoldigde bende bij, en streed zelf dapper bij St. Quentin. Deze betoonde dapperheid verzekerde hem geheel van de gunst van Philips, hij „genoot veel eer ende faveuren, zoodat hij grotelix te hopen ende te verwachten had digniteyten, staten ende benevolentien. Ook won hij hem inzonderheid door zijne strenge maatregelen tegen de Hervormden in zijn graafschap Culenborg. Nog in 1566 was van Pallant, schoon reeds deel aan de bijeenkomsten der misnoegde edelen nemende, de godsdienst zijner vaderen toegedaan, doch in dit zelfde jaar verliet hij haar, daartoe, volgens sommigen, door het snoode levensgedrag der kanunniken en der overige geestelijken in Culenborg bewogen, volgens anderen zou zijne eerste gemalin Elisabeth, gravin van Manderscheit, Blankenheim, ter Sleiden, dochter van graaf Frans en Anna, gravin van Ysenburg, vrouw tot Berris en Biberich, die de Luthersche leer beleed, oorzaak zijner verandering geweest zijn. Welke zijne beweegredenen waren, hij volgde het voorbeeld van zijn bloedverwant Johan van Pallant, heer van Keppel en Voorst, en was een der eerste edelen, die zich onder de aanhangers der nieuwe leer schaarden, en toen zijn boezemvriend Willem van Nassau nog aan Rome verbonden was, had hij reeds de Nederlandsche geloofsbelijdenis onderteekend, liet hij reeds het zuivere Evangelie in zijne staten prediken en nam hij voortvlugtige belijders en leeraars in zijne bescherming.

Hij brak met Margaretha en Granvelle, en sloot zich nog inniger aan Oranje. Hij behoorde tot de eersten, die het smeekschrift der edelen onderteekenden; en in de „groote saal" van zijn hof kwamen de edelen bijeen, die, met Brederode aan het hoofd, der landvoogdesse het smeekschrift overhandigden. Na de overgave vertrok hij naar Culenborg, waar zijne tegenwoordigheid vereischt werd, om de oneenigheden tusschen Roomschen en Onroomschen ontstaan, uit den weg te ruimen. Wij ontmoeten hem vervolgens te Antwerpen en op de vergadering te St. Truyen, doch bij de komst van Alva week hij naar Duitschland. Openlijk werd hij door den bloedraad gedagvaard, en niet verschijnende, gebannen met verbeurdverklaring zijner goederen. Zijn hof te Brussel werd tot den grond toe afgebroken en op het geslechte en met zout bestrooide erf een marmeren pilaar gesticht, op welks vierzijdig kroonstuk of kapiteel men, in vier talen, het volgende door Jan Tseraerts gestelde opschrift las:

„Als Philips de II Catholycke coninck van Spangien etc. regneerde, in dese syne Erf-Nederlanden, en dein syne plaetse regneerde Ferdinando Alvarez de Toledo, hertogh van Alva etc. is gheordoneert dat het huys eertyts van Florents van Pallant, grave van Culemborch, te gronde afghebroken zy ter vervloeckter memorien van de hernomen conspiratien, die daer in ghesciet is teghen de conincklyke majesteyt ende teghen deselve landen. Anna MDLXVIII. Astum den XXVIII May."

Volgens van Meteren, Aubery de Maurier, Wagenaar en anderen, zou van Pallant een der meest werkzame en krachtdadige bevorderaars der Nederlandsche vrijheid geweest zijn, die goed en bloed voor haar veil had. Hem komt de eere toe, voor het eerst de vijandelijkheden tegen Alva begonnen te hebben, door de inneming van Witthem, een sterk kasteel aan den regteroever der Geule, niet ver van Valkenburg in het Limburgsche gelegen, dat Alva, na de verbeurdverklaring door de troepen des konings en

daaronder eenige Luikerwalen had laten bezitten. De geschiedenis noemt de verovering van dit slot een wapenfeit, dat als een voordeelig begin van de onderneming (om langs de zijde van Gulich in Gelderland of Brabant te vallen) werd aangemerkt. Na de verovering van Witthem hield van Pallant zich met van den Berg en andere edelen onledig met het werven van krijgsvolk met plan om zich met Villers, Lumey en andere hoofden, die reeds 2000 man verzameld een' inval in Gelderland of Brabant gedaan hadden te vereenigen. De nederlaag die beide laatstgenoemden te Dalem, van Londogno en Sancio d'Avila ontvangen, had tengevolge, dat het volk van Culemborg Weerd, waarschijnlijk nog eer de graaf van Megen de stad naderde, verliet, na kort te voren 'sHeerenberg onder den graaf van den Berg veroverd te hebben.

Na het verlies van Witthem en Weerd liet van Pallant den moed niet zinken. Huizen, hoven, kleinodien werden verkocht en verpand om soldaten te werven, tot bijstand van Lodewijk van Nassau, die, terwijl Cocqueville, Artois en Hoogstraten Gelderland zouden aantasten, zich van Vriesland en Groningen wenschten meester te maken. Na de overwinning bij Heiligerlee rekende Lodewijk wederom op zijne hulp. In zijne *Memoire relatif à l'expedition de Groningue*, door Groen van Prinsterer in het licht gegeven, gewaagt hij onder andere van „les compaignies qui doivent lever les contes van den Berghe et Culembourgh," en verschillende brieven van dien tijd bewijzen, dat ook Culemborg, gelijk de schrijver van Andries Bourlette te regt opmerkte, „'s prinsen sterkste steun was." Na de inneming van den Briel, liet hij zijn zilver versmelten en tot geld slaan en de goederen, die hij nog in neutrale landen bezat, verzetten, en naast God en den prins had het van den Berg en Schouwenburg aan hem te danken dat de eerste zege op zege in Gelderland, Overijssel en West-Friesland behaalde en de laatste als stadhouder en kapitein-generaal Vrieslands hoofdstad kon betreden. Ook Oranje ondervond, bij het verzamelen van een leger, zijne hulp. Eerst na het vertrek van Alva keerde de graaf van Culemborg in het vaderland terug, en terstond bood hij de Staten van Holland aan, om, „met raet ende daet het vaderlant en die gemeyne saecken, op sijn eygen costen bij te staen." Zijn aanbod was welkom, „en metterdaedt betuychden de staten, hoe aengenaem hetselve haer was, dat sij hem, niettegenstaende (in) deselve provincie van Hollant niet ofte seer weinich gegoet, uyt haer eygen beweging verzochten te compareren in haere vergaderingen, met de digniteyt van premier noble vereerden en oock geduerichlijck so veel gunst ende faveur bewesen, dat deselve sulcx geroempt ende gepresen heeft tot het leste toe; ja zij droegen hem sulcke liefde ende respect, dat dickmaels zijne dispositie ofte gelegentheyd hem niet kunnende toelaten persoonlicken te comen, sij haere vergaderinge hebben afgestelt, en om hem haere genegendtheydt wijders te betoonen, hielden zij hem neffens den prins van Oranje exempt van alle onkosten, beswaernissen ende lasten," en uitdrukkelijk wordt hij in een brief der regering van Bommel aan de Staten van Gelderland „een hooft van de Staten van Holland genoemd." Na den dood van Willem I, die hem steeds gewoon was in gewigtige zaken te raadplegen, hield hij de zijde van Leycester en toonde zich steeds een zijner getrouwste aanhangers. Deze trok dan ook zijne partij in de hevige twisten, die hij met Utrecht, „zijne quade naburen" had, nam zijn graafschap „ernstelick" onder zijne protectie, en gaf hem en Nieuwenaar, „zonder eenig advys te vragen," schrijft Bor, zitting in den raad van State, vertrouwende op zijne hulp in het doordrijven zijner plannen, vooral in het daarstellen eener kamer van geldmiddelen. Het is mij niet gebleken dat Culemborg hem hierin van dienst was; hij bleef echter zoowel bij hem als bij de staten-generaal en den raad van state gezien.

Hij behoorde niet tot de Reingoudisten, ofschoon hij velen van dien aanhang en andere begunstigden van Leycester in zijne bescherming nam. Het was voldoende dat zij te Utrecht gehaat en vervolgd werden, om de poorten van Culemborg voor hem te zien openen. De bescherming aan hun verleend, voedde de verbittering tusschen hem en de Staten en meermalen wenschte hij zoo onachtzaam niet gehandeld te hebben.

Na den dood zijner eerste gemalin huwde hij (1564) Philippa Sidonia van Manderscheit Blankenheim-Gerolstein, eene lichtzinnige en verkwistende vrouw, met welke hij in onmin leefde. De eerste vrouw liet hem eene dochter, zijn tweede een zoon na. Zijne dochter Elisabeth in 1586 gehuwd met Jacob, markgraaf tot Baden en Hoogberg, 7 Aug. 1590 gestorven. Zij hertrouwde 1591 met Karel, graaf van Hohenzollern, en na diens dood met Lodewijck, vrijheer van Hohensaxen. Zij liet uit haar eerste huwelijk eene dochter na, Anna, princes van Baden. Deze huwde in 1517 Walraet, graaf van Waldeck en Piermont en erfde Culemborg, Weerd en Pallant van haren oom Floris II in 1640. Hij stierf in 1640, zij in 1648, nalatende Philip Theodoor en George Frederik, graven van Waldeck.

Zijn zoon Floris II volgt.

Floris I overleed te Culemborg 29 September 1598, waar hij begraven ligt.

Zie van der Haer, *de init. tum.* lib. I, p. 147; C. L. S. *de ortu et progressu Calvinianae reform. in Belgio*, p. 8; Strada, *de bello Belg.*, D. I, iib. V, p. 284, 235, lib. VII, p. 373, 234, 235; Langueti, *Epist. Secr.*, lib. I, p. 165; H. Cuycku, *Epist. paraen. ad S. P. Q. Culenb.*; van Isselt, *Hist. sui temporis*, p. 17, 70, 71, 205, 206; Ab Aylva, *Epist. CLII ad Hopper.*, p. 659; J. de Timmerman, *de Unione Holl. et Zeel*, p. 43, 60; A. de Maurier, *Mém. pour servir à l'Hist. de Holl.*, p. 182; Bor, *Ned. Oorl.* B. II, bl. 78, B. IV, bl. 150 (220), B. VIII, bl. 91 (602), 118 (614); Hooft, *Ned. Hist.*, B. III, bi. 115; van Meteren, *Ned. Hist.*, B. III, bl. 49, 50, 59; *Chronyk van Antwerpen* (Leyd. 1743) bl. 68; Marcus, *Sent. v. Alva*, bl. 70; Boxhorn, *op Reygersbergh*, D. II, bl. 574; L. Gysius, *Oorspronck* enz., bl. 271, 772; van Loon, *Nederl. Hist. Penn.*, D. I, bl. 116; Bondam, *Verzameling van onuitgegeven stukken*, D. I, bl. 50—66, bl. 96, 116, 121, 216, 217, 272—274, 302, IV, bl. 371, V, bl. 3, 13, 32; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VI, bl. 22, 23, 285, VII, bl. 79, 80, 82, IX, bl. 36; v. d. Spiegel, *onuitg. stukken*, D. I, bl. 252, 253; Te Water, *Tweede eeuwgetijde der Geloofsbel.* bl. 129, 131; A. W. K. Voet van Oudheusden, *Beschrijv. van Culenb.*, bl. 195—253; Bondam, *Vert. van onuitgegev. stukken*, D. I, bl. 50—66, 96, 116, 121, 216, 217, 254, 255, 272—276, 302, D. IV, bl. 371, D. V, bl. 3, 13, 32, 254, 255, 276; *Geschied. der Gemeente te Kuilenburg met insluiting der filiaal gemeente te Thiel en Leerdam*, St. II, bl. 125, 126 der *Bijdr. tot de Geschied. der Evang. Luth. Kerk in de Nederlanden*, vert. door J. O. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis; Kist en Royaerds, *Nederl. Archief van Kerk. Gesch.*, D. III, bl. 299; *Konst- en Letterb.*, 1845, N°. 7; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. I, bl. 21, 50, 62, 63, D. III, bl. 203—225, D. IV, bl. 249, 250, 422, 448—450; Schotel, *Herinneringen aan het Hof van Floris I, Graaf van Culenborg, te Brussel*, in *Geschied-, Letter- en Oudheidk. Uitspann.*, bl. 1 volgg.; Dez., *Floris I en II, graven van Culenborg*, Arnhem 1846; Dez., *Genealogie der Familie van Pallant*, Cat. p. 37; Groen van Prinsterer, *Archives* (Reg.). Op de verkooping van de mis van Alkemade en van der Schelling (Amst. 1848) N°. 289 komt voor: *Beschrijving en Afbeelding der Graven en Gravinnen van Culenborg, met derzelver hooge afkomst, geslachtsrekening, alliantiën en wapenen, te zamengesteld uit de aanteekeningen, gedenkschriften, schilderijen en echte bewijzen van dien grafelijken en doorluchtige huyse en geslachte, door* K. v. A. en P. v. d. S, *met de afbeeldingen van al de Heeren, Graven en Gravinnen ten voeten uit*, thans in bezit van de familie van Pallant; Nijhoff, *Bijdrag*, Jaarg. 1, St. I; Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt en O. Z. van Haren, *de Geuzen*, bl. 239 (schooluitg. 1830); Scheltema, *Staatk. Nederland*; van der Vynckt, Petit, Cerisier, Bilderdijk.

PALLANT (Floris II van), graaf van Culemborg, vrijheer van Pallant, Witthem, Weerde, Weerdebroeck, Munsters, Engelsdorff, Kintzweiler, Vrechem, Bachum, Wildenborch, Lienden, Leede, Oudeweert, Eek, Maurik. Homoedt, Ommeren, Dalem enz., eenige zoon van den vorige, den 28sten Mei 1577 te Culemborg geboren, ontving aldaar het privaat onderwijs van Bernardus Zwaardecroon of van Amersfoort. Aan dezen, wiens zoon Henricus, in de geschiedenis der rampzalige twisten, die in den aanvang der 17de eeuw den boezem van het vaderland verscheurden, opentlijk voor de zaak der Remonstranten uitkwam en zich een waar vriend van Grotius betoonde, had hij die gematigdheid in het stuk van godsdienst te danken, welke hem wel eens onder de verdenking bragt van tot de partij der Arminianen over te hellen. Gaf Zwaardecroon hem onderwijs in de oude talen, met een ander leermeester las hij Fransche overzettingen van Plutarchus, Lucanus, Sleidanus en anderen. Ook in de wiskunde en wijsbegeerte ontving hij onderwijs. Jacobus en Hendrik, beide zonen van Gerard Prouninck, waren op begeerte van zijn vader deelgenooten zijner lessen en uitspanningen. Voor hij naar de Leydsche hoogeschool vertrok, liet zijn vader hem een reis door Gelderland, Groningen en een gedeelte van Duitschland doen. Te Leyden genoot hij, behalve het onderwijs van Merula en Scaliger, dien hij „son très chèr Scaliger" noemde, dat van

zijne gouverneurs en praeceptoren Samuel de Lechemière de la Rivière, gevlugt edelman uit Sedan, Pierre du Moulin en Zwaerdecroon. Na de akademie verlaten te hebben, reisde hij, onder geleide van Herman Moded, naar Duitschland en vertoefde in 1597 en 1598 te Inn- en Knip-hausen bij zijn neef Ido, met wien hij vriendschap sloot en briefwisseling hield. Te huis weergekeerd, wijdde hij zich aan het bestier zijner toekomstige goederen, en werd hij meermalen door zijn vader naar 's Hage gezonden, om met den raad van State over zijne aangelegenheden te spreken.

Uit de stukken van dien tijd leeren wij hem als een bezadigd en verstandig jongeling kennen. De aanmerkingen, die hij nevens de Memoriën van zijn vader schreef, getuigen van grondige regtskennis en buitengewone scherpzinnigheid. Drie jaren na zijn vaders dood huwde hij Catharina, dochter van den afvalligen Willem van den Berg en van Maria, oudste zuster van Willem I van Nassau. Het huwelijk werd in Februarij 1601 met groote pracht gevierd. Nog is het verhaal van zijn huwelijks-eisje met zijne jeugdige gemalin in het Archief te Culenborg aanwezig. Na zijne terugkomst aldaar ontwaakte bij Floris het verlangen om het vaderland te dienen, en den roem van Maurits, onder wiens vanen zich de bloem van den Nederlandschen en Duitschen Adel schaarde, te deelen, edoch de jammerlijke toestand zijner bezittingen en onderdanen vorderde dringend zijne tegenwoordigheid in Gulicherland, Limburg en Culemborg. Beurtelings ontmoeten wij hem dan ook gedurende de eerste jaren van zijn huwelijk in een zijner heerlijkheden, vooral te Witthem, met verlof en vrijgeleide van den aartshertog en in zijn graafschap van waar hij zich naar den Gelderschen landdag begaf, „want het competeerde hem (volgens zijn eigen getuigenis) in regard van seeckere gequalificeerde goederen in het destrict en furstendom Gelre gelegen en daerinne grotelix geerft, daerop te compareren." Zoo lang de oorlog woedde, had van Pallant, gelijk hij zelf getuigde, „ter regarde van de groote lasten, die het land drukten, de hooge regering niet willen bezwaren of bemoeijen, om voor de voorgeschotene penningen en geleden schade, die zij beloofd had, dat door het gemeene land zouden vergoed worden, eenige recompensie of vergoeding te verzoeken; maar ter contrasie nog daarenboven groote schade van invallen, brandschattingen in mandatien in alle geduld genomen;" maar toen het bestand was gesloten, het zwaard was opgestoken, rijk beladene vloten naar het vasteland stevenden „dat machtig werd in de Indische, als Carthago in de Middellandsche zee, nu de staet en gelegentheid van 't gemeene landt het kon lijden, begon hij „op vaste en welgefundeerde vergeldinge ende recompensie behoorlyck regard te nemen," en waagde hij het de staten-generaal eene remonstrantie aan te bieden, die overwaardig is gelezen te worden; en eindigde met eene dringende bede om eenige schadeloosstelling of recompense. Wat hierop gevolgd is, weet ik niet, schreef van Oudheusden, doch uit onuitgegeven bronnen blijkt dat hij haar, vooral door invloed van Oldenbarneveld bekwam. Door deze en andere gewigtige diensten, had de grijze staatsman zich een onvergankelijk gedenkteeken in het hart van den graaf van Culemborg gesticht en van dien tijd af liet deze zich geheel door zijn vader (zoo noemde hij hem) leiden. Niets ondernam hij, of eerst moest Oldenbarneveld het goedgekeurd hebben, maar ook geene zwarigheid waaruit de krachtige hand van den veelvermogenden man hem niet redde. De brieven tusschen 1614 en 1618 gewisseld geven de treffendste bewijzen van Floris' diepen eerbied voor zijne wijsheid en van zijn geloof „dat de republiek naast God haren voorspoed aan Oldenbarneveld te danken had.

In 1618 werd Floris tot 's lands hooge regering geroepen. Reeds jaren te voren had men gebeden „de handen toch mede aan den ploeg te slaan." Ernstig waarschuwde hem toen de heer van Loenen, burggraaf van Nijmegen „dat het hem zou berouwen, dat het zijn bederfenis zou wezen, indien hij zich niet ter vergaderinge der Staten-Generaal liet deputeeren" en wekte hem op „het voorbeeld van zijn vader te volgen, te letten op hetgeen de heer van Brederode deed, wiens dienst den lande aangenaam was tot redressement en en maintenement van zijn huis strekte. Ook Maurits had meermalen gewenscht dat hij deel aan 't bewind zou nemen, met belofte, „van alle vriendschap met hem te zullen onderhouwen," hij wilde evenwel zijn hals geven, indien Barneveld het niet altijd zoude beletten. „Hij zou," schreven hem zijne gedeputeerden te 's Hage, „geen faveur bij de heeren Staten immermeer te verwachten hebben en altijd suspect gehouden worden, indien hij zich niet tot 's lands dienst liet emploijeren." Van Pallant had zich niet laten bewegen en zich steeds beroepen „op zijne onbekwaamheid en onbedrevenheid in 's lands zaken, de menigvuldigheid zijner eigene bezigheden en het bederf zijner goederen," enz. Met het klimmen der beroerte in kerk en staat, was zijne afkeerigheid toegenomen, maar de partij van Oldenbarneveld, die gelijk de contra-remonstranten en Maurits, in hem een steun meende te zullen erlangen, poogde hem door hare drogredenen te betooveren, ja zelfs zou zij hem met het stadhouderschap van Utrecht gevleid hebben.

Eindelijk liet hij zich bewegen en werd hij den 4^{den} April 1617 met eenparige stemmen op den landdag te Zutphen gecommitteerd. Zoo als Maurits had voorspeld, liet hij zich door Oldenbarneveld leiden, doch toen er over het houden eener synode nationaal moest geraadpleegd worden, was hij in Duitschland. Omtrent dien tijd werd er, door tusschenkomst van graaf Ernst Casimir, Waldeck en anderen, een verzoening tusschen Maurits en van Pallant bewerkt, edoch de prins achtte het noodig, dat de graaf, totdat de plannen, waarvan hij zwanger ging, ten uitvoer gebragt waren, het vaderland verliet. Hierop liet deze zich tot lid van een gezantschap naar Denemarken benoemen. Na den dood van Maurits nam van Pallant wederom deel aan 's lands beheer, en stond, waar hij kon, de belangen van Frederik Hendrik, waarmede hij door vriendschap verbonden was, voor.

Bij de Staten-generaal had van Pallant den roem van voorzigtigheid, bezadigdheid, eerlijkheid en goede trouw. „Deze blonken door al zijne onderhandelingen, commissiën, propositiën, objectiën, rapporten." Sommigen verhieven, in hunne particuliere brieven zijne schranderheid, anderen gingen nog verder en hielden hem, gelijk d'Espesses den beroemden Joachimi, voor „un esprit qui passe l'ordinaire de ce pays," doch eenigen hielden hem voor onbekwaam en onbeduidend. Ofschoon wij hem met de groote staatsmannen uit de eeuw van Frederik Hendrik niet mogen gelijkstellen, toch aarzelen wij echter niet hem met een tijdgenoot „een man van groot verstand, oordeel en geheugenis, net in 't voorstellen, wijs in 't besluiten" te noemen. In verschillende commissiën, hem door de Staten-generaal opgedragen, verwierf hij lof en eer. Hij was een der gedeputeerden, om met d'Espesses, Claus Daa en Reij, ambassadeurs van Frankrijk, Denemarken, Polen en vele andere gewone en buitengewone gezanten te handelen. Toen de koning van Denemarken zich in 1625 aan het hoofd der protestantsche ligue in Neder-Saksen stelde en den oorlog tegen Ferdinand II begon, hielp hij de traktaten tusschen Engeland, Denemarken en de Nederlanden, en dat tusschen Denemarken en de Staten-generaal sluiten, en toen hij begreep, dat de ondersteuning te gering was, drong ook hij het besluit door om andere mogendheden, vooral Engeland en Frankrijk, tot het sterker ondersteunen van koning Christiaan aan te sporen. Ook zette hij, toen deze gedwongen was om den vrede te sluiten, Gustaaf Adolf aan om deel aan den Duitschen krijg te nemen. Wij zien hem werkzaam in de beslissing der geschillen tusschen den graaf van Oost-Vriesland en de stad Embden, Frankrijk en Engeland. Hij handelde met Gideon van Boetzelaer, der staten gezant te Parijs, over het sluiten van een verdrag dat H. H. Mog. niet bekrachtigden, wijl de koning hen er door trachtte te verbinden om hem tegen Groot-Brittanje bij te staan. Hij was een der gecommitteerden om met die van Isabella, zoo te 's Hage als te Maastricht, over een bestand of vrede te handelen en om de alliantie met Frankrijk tot voortzetting van den oorlog en verdeeling der Spaansche Nederlanden te sluiten (1634, 1635). Ook was hij bij het maken der jaarlijksche overeenkomsten tot den jaarlijkschen veldtogt tegenwoordig. In 1639 behoorde hij tot de commissie van wege de Staten-generaal naar Amsterdam gezonden, eene commissie, die de meeste geschiedschrijvers eervol noemden, maar Bilderdijk hem onwaardig achtte.

Hij overleed 2 Junij 1639 kinderloos. Na zijn overlijden heeft een meester hem, gelijk Paulus Moreelsen zijn vader, dood op een bedde liggende afgebeeld. De gravures naar de schilderij van Miereveld zijn beroemd. Na een dezer

gravures is het portret, geplaatst voor het onderstaand werk van Dr. Schotel, vervaardigd.

Zie, behalve Luiscius, Hoogstraten, Kok, Nieuwénhuis, Kobus en de Rivecourt; H. Cuyckii, *Culemb. Eccles. Ruraemund. Episc. ad Flor. à Pall. Com. Culemb. Paraen.*; Carleton, *Lettres Mem.* et *Negoc.*, T. II, p. 243, 256; D'Espesses, *Dépêches d' Hollande*, T. I, p. 87; Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* D. I. bl. 58; Uytenbogaert, *Leven van het bedien.* bl. 47; Baudartius, *Gedenckw. Geschied.* B. X, bl. 9, 122, 123; Brandt, *Hist. der Ref.* D. II, bl. 744; Aitsema, *Saken van Staat en Oorl.* D. I, bl. 548, 689, 1102, 1204, 1260, 1261, D. II, bl. 28, 32, 94 volgg. 227, 318, 323, 409, 439, 414, 437, 504, 592, 605, 606; v. d. Capelle, *Gedenks.* D. I, bl. 7, 8, 336, 338, 372; Huygens, *Korenbloemen*, bl. 1058. *Leven van Frederik Hendrik*, D. I, bl. 92, 94, 272, 370; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X, bl. 201, 224; Hooft; Cerisier; Bilderdijk, *Gesch. d. Vad.* D. VIII, bl. 102, 141, D. XI, bl. 263; Nijhoff, *Overzigt van het Archief enz.* in *Bijdr. van G. en O.* St. I; Scheltema, *Staatk. Ned. Hist.* en Royaards *Archief* (eerste serie). D. V, bl 387; Te Water, *Verbond en Smeeks. d. Edelen.* D. III, bl 224, 225; v. d. Kemp, *Maurits van Nassau.* D. IV, bl. 164, 265, 266; Voet van Oudheusden, *Beschrijv. v. Culemb.*; Schotel, *Floris I en II van Pallant*; Mevr. Bosboom Toussaint, *Een Leijdsch Student*; Muller, *Cat. v. portr.* ms *Genealogie en Leven v. Floris II v. Pall.*

PALLANT (Carsilius van), zoon van Werner van Pallant tot Bredebent. Lid der ridderschap van Gulik, gehuwd met 1. Oest tot Hellenraedt en 2. Bronckhorst tot Batenburg, was heer van Ruyff en Reeland, goederen in het Hertogdom van Limburg. Hoogstwaarschijnlijk was hij een der onderteekenaars van het Smeekschrift der Edelen. In de familie-aanteekeningen wordt van hem melding gemaakt in 1555, 1556, 1585. Hij huwde Odilia van Flodorff, uit welk huwelijk 4 zoons en 3 dochters zijn geboren.

Zie Te Water, *Verbond der Edelen.* D. III, bl. 381, D. IV, bl. 39; d'Yroy van Mijdrecht, *Verb. en Smeeks. d. Ned. Edelen*, bl. 85, 86; Schotel, *Floris I en II v. Pallant*, bl. 11; (Aant.) *Geneal. v. Pallant.*

PALLANT (Johan van), zoon van Elbert van Pallant, heer van Zehlem en Issum, Heemken, Horst, erfmaarschalk van Kleef, drost van Dinslaken, drost van Huissen, ambtman van Wassenberg, en van Elizabeth van der Horst. Hij, Johan, was heer van Issum, Horst, Heemken, Voorst en Keppel, komt voor in 1526, en teekende als lid der ridderschap van het Graafschap mede, toen prins Willem van Kleef tot successeur van Gelre aangenomen werd. In 1543 zond hertog Willem hem met een commissie naar Arnhem (1543). Ook bezegelde hij in 1550 de landvereeniging van Keulen. Hij was de hervormde godsdienst toegedaan en had verschil met den stadhouder van Gelderland over de verwaarloozing der roomsche religie en de aanstelling van een predikant te Keppel.

Hij overleed 2 Oct. 1562 en werd te Issum begraven. Hij huwde Elizabeth van Rechteren (Voorst), dochter van Frederik en Judith van Aerwijn, in 1571 gestorven en mede te Issum begraven. Hij had elf kinderen.

Zie Van Hasselt, *Verzam. v. Stukken.* D. I, bl. 28, 29, 34—94; Te Water, *Verb. en Smeeks. d. Edelen.* D. IV, bl. 450; Van Wijn of Wagenaar, *Vad. Hist.*, Nalez., bl. 258, 259; Schotel, *Floris I en II v. Pallant*, Aant., bl. 11; mss *Geneal. Adv. Gelr.* te Keppel.

PALLANT (Karel Willem), zoon van Adriaan Werner van Pallant, heer van Keppel en Voorst en van Anna Charlotta Elizabeth van Wassenaer, werd 10 Nov. 1667 geboren, klom in het Nederlandsche leger tot den rang van generaal-majoor der cavallerie op, onderscheidde zich in den slag bij Malplaquet, waarin hij gewond werd. Hij overleed ongehuwd 20 Sept. 1729 en maakte zijn zusters zoon Frederik Willem Floris van Pallant tot erfgenaam.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. II, bl. 478 en Bijl. 29; *Geneal. v. Pallant.*

PALLANT (Johan Werner van), zoon van Adolf Werner van Pallant, heer van Sonderen, Bovenholt en Grietbuysen, erfmaarschalk van Kleef en drost van Haessen en Lobith en van Ida Margriet, baronesse van Botlenberg gen. Schir. Hij was heer van Eerde en Beerse, klom in het leger van den Staat tot generaal van de Infanterie en werd gouverneur van Doornik en Breda. In 1702 was hij bij de belegering van Bonn en voerde als kolonel de Nederlandsche troepen aan, onderscheidde zich in den slag bij Ekeren en bij de inneming van Menen. Hij overleed 14 Oct. 1741 en werd te Arnhem begraven. Hij liet bij zijne vrouw, Johanna Elizabeth, baronesse van Baer, dochter van Dirk en Maria baronesse van Rheede, den 25sten Maart 1723 gestorven, na, een zoon, Adolf Werner Hendrik van Pallant tot Eerde. Kolonel in zijn vaders regiment, lid der ridderschap van Overijssel. (1715) gouverneur van Coevorden, overleden Dec. 1737. Hij huwde in 1724 Maria Margaretha van Baer, dochter van Willem en Johanna Tuyl van Serooskerke, overleden 10 Mei 1745, en had twee kinderen die jong overleden.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. II, bl. 319, 335, 394 *Geneal.*

PALLANT (Adolf Werner van), broeder van Johan Werner, heer van Zuithem en Egedé, geb. 1656, Lid der Ridderschap van Overijsel, bregadier en kolonel der Cavallerie, overleed 11 November 1706 te Ath, aan de gevolgen zijner wonden. Hij huwde (1) Ernestine van Pallant, dochter van Elbert Antonie van Pallant tot Batingen en Ernestine van Haersolte, (2) 2 Aug. 1685, Agnes Aemilia van Pallant, dochter van Adriaan Werner van Keppel en Anna Charlotte van Wassenaar. De laatste schonk hem 8 kinderen, onder deze Elbert, heer van Zuithem, geb. 12 Sept. 1695, ridder der D. O. stadhouder van Leenen en deurwaarder president van de hooge bank der prov. Overijssel enz., gehuwd met Johanna Christina van Dedem.

Zie *Geneal. v. Pallant. Familie aanteekk.*

PALLANT (Adolf Werner van), heer van Zuithem, oudste zoon van Elbert Antoni, ridder en commandeur der D. O. enz. en van Johanna Christina van Dedem, werd 25 Aug. 1727 geboren, in 1752 lid der ridderschap van Overijssel en in 1763 drost van Iselmunden. In de verschillen over de drostendiensten, voegde hij zich benevens J. A. C. de Vos van Steenwijk bij het voorgestelde door J. D. van der Capellen tot den Poll; dat edelmoedig en belangloos gedrag en zijne verdere verrigtingen met en voor de staatsgezinden, vooral ook bij het vermaard verschil over het regt van overeenstemming in Overijssel, verwierf hem eenen grooten naam; doch had echter het ontslag van zijne ambten en bedieningen na de omwenteling van 1787 ten gevolge. Na die van 1795 werd hij op nieuw tot het bewind geroepen, zag zich benoemd tot drost van Salland en bleef door velen geacht en bemind tot zijn dood op Zuithem 23 Febr. 1803. Hij huwde 4 Junij 1754 met Adelgonde Rigge. Zij stierf in 1766. Hij is meermalen afgebeeld, zijn afbeelding is in fol. te gelijk met die van zijn vriend Hendrik Hooft Danielszoon uitgegeven.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Famil. pap.*; *Geneal. v. Pallant.*

PALLANT (Adolf Werner van), heer van Eerde en Beerse, zoon van August Leopold en Anna Elisabeth van Haersolte, werd 15 Dec. 1745 geboren, was sedert 1770 in de ridderschap van Overijssel, stadhouder van Leenen en deurwaarder der hooge bank van de Provintie, Drost van Deventer, commissaris generaal van Overijssel, (1813) lid der eerste kamer van de Staten-Generaal, ridder van de orde van den Nederl. Leeuw, overleed 8 Dec. 1828 op den huize Eerde en werd te Ommen begraven. Hij huwde (1770) Anna Elisabeth Schimmelpenninck van der Oye, geb. 11 Dec. 1752, overleden 28 Junij 1822 en liet na de kinderen die volgen:

Gijsbert Jan Anne Adolphe, geb. 27 Mei 1783, in 1803 luitenant onder de Waldecksche troepen in Nederl. dienst. Hij trouwde (1) 31 Aug. 1805 Johanna Mara van Leijden, gest. 14 Dec. 1807. (2) 19 Sept. 1809, Cornelia Martina van der Goes. Reeds bij zijn eerste huwelijk verliet hij den dienst en werd lid der ridderschap en der Staten van Holland, der gedeputeerde Staten van Noord-Holland, en ridder van den Ned. leeuw.

Willem Anna, geb. 4 Jan. 1785, ritmeester bij het Nederl. regement ligte dragonders, te Waterloo gesneuveld 18 Junij 1815.

Frederik Theodorus, geb. 1 Mei 1787, eerste luitenant onder het 2e regiment Hussaren, gestorven op den Huize Eerde, 24 Oct. 1808, begraven te Ommen.

Gertenda Ditmara, geb. 6 Mei 1789, huwde 12 Jan. 1826

met Willem Hendrik Roijer, rijks-advocaat en lid der Prov. Staten van Overijssel, ridder der orde van den Nederl. leeuw.

PALLANT (ANDREAS VAN), heer van Eerde, zoon van den vorige, werd 10 Junij 1781 geboren, was commandeur van de orde der unie, eerste kamerheer en gewoon staatsraad van koning Lodewijk, vervolgens kamerheer van koning Willem I, lid der ridderschap en der Staten eerst van Gelderland en daarna van Overijssel. Hij huwde 17 Sept. 1805 met Albertine Euphrosine Talie Egleé van Neukirchen genaamd Nijvenheim. Hij overleed op den huize Eerde, 12 Nov. 1827. Kinderen nalatende.

Zie *Geneal. v. Pallant.*

PALLANT (FREDERIK WILLEM FLORIS THEODORUS baron VAN), heer van Keppel, Voorst, Barlham en Hagen, werd den 20 September 1772 te Zutphen geboren. Zijn vader was Adolf Werner Carel Willem van Pallant tot Walfort, heer van Keppel en Voorst, raad en rekenmeester van Gelderland, drost van het ambt Bredevoort, landdrost van 't Graafschap Zutphen, zijne moeder Heijlwich Charlotte Barbara van Heeckeren. Van zijne vroege jeugd af aan de wetenschappen toegewijd, verliet hij weltoegerust in 1789 de latijnsche scholen zijner geboortestad, om zich aan de Leidsche hoogeschool, die ook in dit jaar den erfprins van Oranje (later koning Willem I) onder hare burgers mogt opnemen, onder van der Keessel, Kluit en Pestel op de regten toe te leggen. In Augustus 1793 verliet hij, na het verdedigen van theses de academie en werd terstond tot het bekleeden van hooge waardigheden geroepen. Reeds in hetzelfde jaar aanvaarde hij de waardigheid van burgemeester van Doetichem en het buitengewone lidmaatschap der Staten-Generaal en in 1794 nam hij, na het opzweren zijner kwartieren, zitting in de ridderschap van het graafschap Zutphen. Hij woonde toen te Arnhem, waar hij zich op de rolle der advokaten had laten inschrijven, en als zoodanig meermalen voor de balie verscheen. De omwenteling van 1795 ontzette hem van al zijn waardigheden en bewoog hem een langdurige reis door Duitschland te ondernemen. In het vaderland teruggekeerd, werden hem uit Gelderland verschillende eervolle betrekkingen aangeboden, die hij alle afsloeg Later wilde de raadpensionaris Schimmelpenninck, dat hij op een hem aangeboden wit papier, de post zou plaatsen, die hij wenschte te bekleeden, doch te vergeefs. Ook weigerde hij aan koning Lodewijk het lidmaatschap van den raad van Staten en den kamerheersleutel, die de vorst vervolgens aan zijn neef van Pallant van Eerde gaf. Hij liet zich echter de koninklijke benoeming van administrateur en vervolgens van commissaris generaal van 's Rijks waterstaat welgevallen en bewees in die betrekking, tijdens den rampzaligen watersnood van 1808, met onverpoosden ijver gewigtige diensten. Na de inlijving keerde hij tot het ambteloos leven terug, en kon niet besluiten den hem door Napoleon aangeboden post van sous-prefect te Tiel onder den toenmalige prefect van Gelderland, Andringa de Kempenaer, te aanvaarden.

Naauwelijks had Willem I den vaderlandschen bodem betreden, of hij gaf aan van Pallant de keus uit drie hoofddepartementen, dat van 's Rijks waterstaat, 's Rijks domeinen en 's Rijks posterijen. Hij, wiens gezondheid als chef van het eerste veel geleden had, koos het laatste en werd alzoo het eerst algemeene hoofd van dit belangrijk departement in ons vaderland. Die werkkring was hem welgevallig en terwijl hij allengs in vele verkeerdheden voorzag, bragt hij een volledige hervorming van het postwezen tot stand, eene organisatie, die bij toenemende ontwikkeling met een gelukkig gevolg tot aan de wet van 1830 heeft gewerkt. Maar naauwelijks was dit werk verrigt, of koning Willem I plaatste hem aan het hoofd der protestantsche en andere eerediensten, uitgenomen de Roomsch-Catholieke. Drie en twintig jaren bleef hij in die betrekking werkzaam, genoot hij het vertrouwen des konings, bewees hij belangrijke diensten en stond hij in hooge achting bij de leeraren. In het einde van 1840 zich, onder de nieuwe regering te oud gevoelende, om een nieuw tijdperk in te treden, werd hij onder dankbetuiging voor bewezene diensten eervol ontslagen. Het is geenszins onze taak, van Pallant's verdiensten in die betrekkingen, noch als Minister van Justitie, waartoe hij 1830 ad interim benoemd werd, noch als staatsraad, noch in eene andere politieke waardigheid, die hij mogt bekleed hebben te schetsen. Genoeg zij het thans te melden, dat hij in deze de goedkeuring van zijnen koning mogt wegdragen, die hem tot zijn kamerheer en tot commandeur der orde van den Nederlandschen leeuw benoemde. Regtens kon hij ook het commandeurskruis der Teutonische of Duitsche orde, balye van Utrecht, dragen, welker vergaderingen te Utrecht hij jaarlijks getrouw bijwoonde.

Van Pallant was gelijk zijn voorouderen, een vurig aanhanger van het huis van Oranje. Reeds als student stond hij aan het hoofd eener Oranjegezinde partij onder zijne makkers, hij deelde in 1795 in al de rampen, die over de vrienden van dit huis waren uitgestort. Geheel zijn leven door bleef hij getrouw aan dezelfde beginselen, ofschoon hij de behoeften van zijn tijd naar waarde schatte en later menige nuttige verandering tot stand hielp brengen. Al wat tot bevordering van het heil der menschheid, van het geluk zijner landgenooten, den bloei van nuttige stichtingen en inrigtingen kon strekken, vond in van Pallant eenen krachtigen steun. Kunsten en wetenschappen moedigde hij aan. Voor de heeren Ypeij en Dermout opende hij de noodige bronnen tot het zamenstellen hunner geschiedenis der Nederlandsche Hervormde kerk, aan Dr. Schotel verschafte hij de bouwstoffen voor zijn *Floris* I en II van Pallant en bekostigde een groot deel der uitgave van dit werk. Hij zelfs was zeer ervaren in de geschiedenis en de heraldie en vroeger met de hoogleeraren Kluit en te Water en vooral met den baron van Spaen la Lecq en den Landcommandeur Snouckaert over die vakken in briefwisseling. Ook beoefende hij de poëzy tot in zijnen hoogen ouderdom, schoon er nimmer eenige dichtregelen van hem het licht zagen. Te regt benoemde hem de Maatschappij der Nederl. letterkunde in 1826 tot haar lid.

Van Pallant was een opregt christen; hartelijk ingenomen met de godsdienst, waarvan hij belijdenis had afgelegd. Als mensch was hij allerbeminnelijkst, overal met hulp en raad gereed en niets schrikte hem af, niets was hem te veel, wanneer hij bijstand kon verleenen, hij was vriendelijk en minzaam jegens zijne onderhoorigen, een liefderijk echtgenoot en teeder vader. In 1810 was hij gehuwd met Anna Jacoba Wilhelmina, dochter van Hans Willem van Aijlva tot Waardenburg en Neerijnen. Zij overleed den 11 September 1814, waarna hij 28 September 1825 hertrouwde met Maria Catharina, dochter van Christiaan Willem baron van Boetselaer, die den 24 Junij 1836 kinderloos stierf.

Zijn eerste vrouw had hem tien zonen en ééne dochter geschonken. Bij deze en bij zijn eenigen broeder Jan van Pallant, heer van Walfort en Clarenbeek bragt hij zijne zomervacantiën door. De levensavond van den eerbiedwaardigen grijsaard was kalm en rustig. In het midden zijner naaste betrekkingen, rustte hij dan te 's Hage, dan eens in Gelderland van zijn werkzaam leven uit. Hij zag zijn geslacht in bloei, zijne zonen in aanzien, zijn kleinkinderen (hij had er 36) tot nuttige burgers in den staat opgroeijen, werd geacht en bemind door allen die hem omringden, gezegend door hen die hij gedurende zijn lange loopbaan had welgedaan. Na eene langzame verzwakking zonder eigenlijke ziekte, zonder lijden en ook zonder klagt, sliep hij den 14 Februarij 1853 in den ouderdom van bijna 81 jaren in.

Zie Gelle Heringa, *Nederl. Jaarb. der Posterijen* 1851 (opdragt) 1853 (bl. 18; *Familie-pap.*, *Verslag der Maats. v. Ned. Letterk.* 1853.

PALM (FRANCISCUS), zoon van Abraham Palm, luitenant kolonel van een regiment, bekend door zijn heldhaftig gedrag voor Woerden (1672). Hij stuitte de Franschen in hun plan om bezetting binnen Woerden te werpen. Met den sabel in de vuist viel hij op hen aan, sloeg hen tot twee malen toe terug, vervolgde met den majoor de Heyde hen tot in het door hen veroverde kwartier van Zuilensteyn, verlostte verscheidene krijgsgevangenen, heroverde een der vaandels, welke den vijand in handen waren gevallen en bemagtigde een fransch vaandel, 't welk naar den prins werd opgezonden en daarna in de groote zaal te 's Gravenhage is opgehangen. Niet minder onderscheidde hij zich kort daarna in het beleg van Naarden. Hij overweldigde het eerst den bedekten weg aan 't hoofd van zijn regiment en streed tot aan het einde

toe, ofschoon hij reeds in 't begin van den aanval door een granaat gekwetst was. Ook zijne beide zonen werden bij die gelegenheid gewond.

Deze krijgsman, zonder smet of blaam, sneuvelt in de slag bij Senef 1674. Hij werd in de groote kerk te Dordrecht begraven.

Zie Valckenier, *Verw. Europa; Ontr. Nederl.*; Sylvius, *Verv. op Aitsema*, bl. 460; Bosscha, *Neerl. Heldend. te Land.* D. II. bl. 109, 146, 172. Bijl. 6, 14. Van Sypesteyn en de Bordes, *Verdediging van Nederl.* in 1672, 1673. *Mil. Spect.* 1351, (over den togt naar Woerden door van Sypesteyn en de Bordes). Schotel, *Een keizerl. koninkl. en stadhouderl. bezoek in de O. L. Vrouwe Kerk te Dordrecht.* bl. 66.

PALM (Kornelis van der) werd 28 Nov. 1730 te 'sHertogenbosch geboren. Zijn vader vroeg verloren en naauwelijks de jongelingsjaren bereikt hebbende, werd hij naar de Oost-Indiën gezonden, waar hij echter slechts korten tijd vertoefde. In het moederland terug gekeerd, nam hij zijn intrek bij zijn broeder Arnoldus van der Palm, destijds predikant te Bommel, op het eiland Over-Flakké, naderhand te Woudrichem, wiens onderwijs hij genoot. Uit diens huis begaf hij zich naar Rotterdam, en werd in eene der beste Fransche scholen tot onderwijzer der jeugd gevormd. Na weinige jaren aanvaardde hij zelf het beroep te Rotterdam met zulk een' goeden uitslag dat zijne school weldra eene der aanzienlijkste binnen de stad werd. Ofschoon bijkans al zijne uren zoo door het onderwijs als door afzonderlijke lessen in de wiskunde bezet waren, wist hij nog tijd te vinden om zich vlijtig in de latijnsche taal, waartoe hij een deel van den nacht moest besteden, te oefenen, wijl hij de hoop koesterde om eenmaal het schoolberoep met den preekdienst te verwisselen. Zijn huwelijk en toenemend gezin beletten hem dit lievelingsplan te verwezenlijken. Van Rotterdam vertrok hij naar Delfshaven, waar hem de kostschool op zeer aannemelijke voorwaarde was opgedragen.

Van der Palm was een braaf, verstandig en beschaafd man, van veel bekwaamheid en kennis, voor zijn tijd een zeer geoefend taalkundige en niet ongelukkig poëet. Hij was zelf medeoprichter van het Rotterdamsche genootschap, onder de spreuk *Studium doctrinarum genetrix* en werd zelf meermalen bekroond.

Als taalkundige maakte hij zich bekend door zijne *Nederduitsche spraekkunst voor de jeugd.* Rotterd., 1769, 4 stukjes, waarvan misschien twintig drukken in het licht verschenen. De Haarlemsche Maatschappij der Wetenschappen bekroonde hem voor eene verhandeling over *de opvoeding der jeugd;* het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen wees hem de gouden eerepenning toe wegens eene verhandeling over *de verbetering der scholen*, en voor eene, behelzende *de middelen tot aanmoediging der zeevaart*, ontving hij van den Oeconomischen tak der Haarlemsche Maatschappij de kleine gouden medaille. Het Haagsche dichtgenootschap vereerde zijn dichtstuk: *Tafereel der vaderlijke zorgen van Nederlands overheden ter bevordering van wetenschappen en kunsten, sedert de oprigting van dit gemeenebest* met den zilveren eerepenning. Ook behaalde hij insgelijks den zilveren eerepenning bij het Leijdsche dichtgenootschap voor *de vrije Zee.*

Hij huwde Machteld van Tonsbergen, die hem zeven zonen en eene dochter schonk. Een der zonen, Christiaan, was med. doctor te Middelburg, een andere volgt.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Murdet.* D. V, bl. 50 volgg.; Bech, *Leven en karakter van J. H. v. d. Palm*, bl. 1, 2; Prof. J. Kops in *Kunst- en Letterb.*, 1841, N°. 31; Upey, *Gesch. d. Ned. Talen. Aant. op het Woordenb. v. Nieuwenhuis*; Kolm en de Rivecourt; Anesberg, *Naamr.* bl. 402.

PALM (Johannes Henricus van der), zoon van den vorigen, werd den 17den Julij 1763 te Rotterdam geboren. Na op de school van zijn vader genoegzaam onderwezen te zijn, verwisselde hij die, tien jaren oud, voor de Erasmiaansche, bij welke Jacobus Henricus Dreux toen ter tijd rector was. Hij maakte aldaar zeer snelle vorderingen, en reeds op zijn vijftiende jaar werd hij, onder hooggespannen verwachting, met buitengewonen lof tot de akademische lessen bevorderd. De regering van Rotterdam begiftigde hem met eene plaats in het Theologisch en Literarisch Staten-collegie, eene inrichting, ten behoeve van niet overvloedig bemiddelde en die onderscheiding waardige studenten. Hij vertrok naar Leyden tegen het einde der groote vacantie van 1778, en nam al aanstonds deel aan de lessen van Valckenaer, Ruhnkenius, van de Wijnpersse en inzonderheid van Hendrik Albert Schultens, vervolgens ook die van Pestel, wiens lessen over de grondslagen van het natuurregt hij op hoogen prijs stelde. In de Godgeleerdheid hoorde hij daarna Hollebeek, den hervormer van den Nederlandschen preektrant, Gillessen, Scholten, Boers en Rietveld, van welken laatste hij veel werk maakte. Hij koos in den loop zijner studiën niet dadelijk eene theologische partij, doch het schijnt dat hij naar die der Leydsche Coccejanen overhelde. Van al deze leermeesters was echter niemand hem dierbaarder dan Schultens, die dan ook een buitengewonen invloed op zijne vorming had.

Onder de leiding van Schultens was het Oostersch de wetenschap, die hij vooral beoefende, en hoe grondig zijne akademische studiën ten deze geweest waren, bleek, toen hij, onder voorzitting van zijnen geliefden hoogleeraar, den 31sten Jan. 1784 zijn *Ecclesiastes philologicè et criticè illustratus*, (Lugd. Bat., 1784), verdedigde, en deze de algemeene goedkeuring en bewondering wegdroeg. Niet minder deden dit zijne akademische proefpredikatiën of voorstellen, waaruit zich reeds dadelijk den man deed verwachten, die eens den welsprekendsten kanselredenaar zou worden.

Den 5den Febr. 1784 verwierf van der Palm zijn ontslag uit het Staten-collegie en werd den 1sten November, na preparatoir examen, bij de Classe van Leyden en Neder-Rijnland tot proponent aangenomen. Reeds den 13den Dec. van dat jaar werd hij, schoon slechts 21 jaren oud, te St. Maartensdijk in het Sticht beroepen. Na peremptoir geëxamineerd te zijn, werd hij er den 28sten Maart 1785 door den hoogleeraar Boers bevestigd. Reeds in het volgende jaar polste hem Schultens of hij genegen mogt zijn te Lingen tot hoogleeraar in de godgeleerdheid beroepen te worden, doch er was voor zijn rijken geest een andere werkkring beschoren. Opgevoed in den patriottischen geest en bij deze partij de meeste vrienden tellende, had hij die omhelsd, en zelfs deel aan de burger-wapenoefeningen genomen. Bij den inval der Pruisen in 1787 en de tijdelijke zegepraal der prinsgezinden beving hem de vrees voor plundering en mishandeling, vooral van de zijde van het nabij Maartensdijk gelegen Bunschoten, en nam hij eensklaps, den 17den September 1787, na nog des namiddags gepreekt te hebben, in overhaasting de vlucht. Deze omstandigheid was van grooten invloed op zijn volgend leven. Wel poogde men hem tot terugkeering naar Maartensdijk te bewegen, doch zonder gevolg en verzocht en verkreeg hij den 12den Maart 1788 zijn ontslag. Intusschen was hij in het onzekere wat te doen, tot dat Schultens hem aanbeval bij mr. Johan Adriaan van de Perre, heer van Nieuwkerk, oud-vertegenwoordiger van den prins van Oranje, als eerste edele van Zeeland, om hem behulpzaam te wezen in het voortzetten zijner studiën, het opzigt houden over zijne bibliotheek, zijn kabinet en zijne liefdegaven, alsook voor te gaan bij zijne huiselijke godsdienstoefeningen. Tot deze betrekking verbond zich van der Palm in 1788, vervulde haar met genoegen tot den dood van van de Perre (8 April 1790) en daarna bij zijne weduwe, tot haar overlijden (14 Aug. 1794), en sloeg zelfs in 1791 het beroep naar Vlissingen af.

Na den dood der douairiere van de Perre nam van der Palm ijverig deel aan de woelingen van dien tijd, nogtans op eene wijze die met zijn edel hart en helder verstand niet in tegenspraak waren. Toen de Franschen in Jan. en Febr. 1795 in Walcheren kwamen, behoorde hij tot de mannen, die het noodig oordeelden, dat men in Zeeland zelf zich aan het hoofd der nieuwe orde van zaken stelde, wilde men geene losbandigheid of het overheerschende gezag van vreemden dulden. Met twee zijner vrienden nam hij de leiding der revolutionaire beweging op zich en weldra werd hij onder de vijf en twintig regeringsleden benoemd en was bijna een jaar met gematigdheid, trouw en onbaatzuchtigheid in deze betrekking werkzaam. Hij had zich in vele belangrijke commissien tot inwendig welzijn van stad en provintie gekweten en zich met name ook het Middelburgsche schoolwezen aangetrokken.

Er bestaan in druk twee redevoeringen in den loop van dat jaar (1795) door hem gehouden, de eene bij den aanvang der revolutie en onder den indruk eener groote opgewondenheid, op last van den municipalen raad in de Oostkerk te Middelburg uitgesproken, waarvan de hoofdinhoud hierop

nederkomt: „Zullen wij gelukkig zijn, het betaamt ons vooral dankbaar te wezen," de andere over de volksgunst, waarin hij hare waarde en onwaarde met stoutmoedigheid afschildert. Voorts droeg hij veel bij tot een zeker weekblad onder den naam van *Vriend des volks* tot leiding der gemoederen uitgegeven.

Dat van der Palm bij van de Perre zijne zucht voor de Oostersche letterkunde en de studie des ouden verbonds niet verloren had, was gebleken in *eenige liederen van David* (Middelb. en Dordr. 1791).

In den aanvang van 1796 werd hem dan ook op nieuw het professoraat te Lingen, in de plaats van Hajo Mensonides aangeboden, doch hij wees het van de hand. Kort daarop riep men hem tot den leerstoel van Schultens, door de schorsing van Rau vacant geworden en door Prof. Muntinghe afgewezen. Op den 11den Junij 1796 aanvaardde hij het hem opgedragen ambt met eene redevoering *de litteris Hebraicis exornandis*. Twee jaren later bekleedde hij het rectoraat der universiteit en legde het, den 1sten Febr. 1799, op de gebruikelijke wijze neder met eene Oratie *de Mohamede religionis Islamiticae et imperii Saraceni conditore*. Het was vooral door deze rede dat hij in de akademische gehoorzaal eene algemeene sensatie teweeg bragt, zoo door de keurigheid van zijne taal als door het buitengewoon indrukmakende van zijne voordragt.

Weldra werd hij van Leyden en tot een anderen werkkring geroepen. Het uitvoerend bewind der Bataafsche Republiek benoemde, onder den titel van Agenten, een achttal mannen, die de verschillende takken van inwendig beheer onder zich verdeelden. Zij waren wat men thans de ministers der onderscheidene departementen noemt, doch alleen verantwoordelijk aan het uitvoerend Bewind. Van deze agentschappen was er een van *Nationale opvoeding* en tot haar beheer werden gebragt alle zaken, welke tot het onderwijs, de wetenschappen en de kunsten behoorden, en in het algemeen, al wat eenigen invloed hebben kon op de zeden des volks. Hiertoe nu werd van der Palm in April 1799 verkozen, en verbazend veel heeft hij in die betrekking gedaan tot verbetering van het toen op zoo lagen trap staande onderwijs. Aan hem heeft het vaderland de geneeskundige staatsregeling van 1804 en de ingevoerde eenparigheid van spelling te danken, en de geheele voorbereiding en de beginselen van de wet op het onderwijs van 1806. Intusschen was zijn titel in 1801 veranderd in dien van Lid van den Raad van Binnenlandsche Zaken. Toen in 1805 eene nieuwe staatsregeling geboren werd, ging wel die titel verloren, maar zag hij zich door den raadpensionaris tot in 1806 verschillende gewigtige commissiën opgedragen. In dat jaar verliet hij echter het woelige staatstooneel, en keerde hij tot het hoogleeraarsgestoelte te Leyden terug, na in deze loopbaan, op welke hij als staatsman grooten lof mogt inoogsten, met zijn redenaarstalent gewoekerd te hebben.

Ook koning Lodewijk wilde van zijne uitmuntende gaven gebruik maken, doch van der Palm weigerde steeds eenigen post op zich te nemen, welke met zijn professoraat onvereenigbaar was. Hoe weinig de edelmoedige Lodewijk gezind was deze weigering in hem te misduiden, bleek weldra als hij hem benoemde tot ridder, en na den dood van Rau tot redenaar der Unie. Onze Nederlandsche proza dankt daaraan twee uitmuntende redevoeringen, waarin een aantal portretten van verdienstelijke vaderlandsche mannen voor de nakomelingschap met de kennelijkste en levendigste kleuren zijn bewaard. Intusschen had hij nog tijd gevonden zijne studiën voort te zetten. Hoogst gelukkig gevoelde van der Palm zich bij zijne terugkomst te Leyden en in het wederom opnemen van zijnen arbeid. Rau was hem als hoogleeraar in de Oostersche talen opgevolgd, en had met deze taak zijn professoraat in de gewijde dichtkunst en welsprekendheid overhoopt. Met hem trof van der Palm een minnelijke schikking, waarbij hij zelf den leerstoel der gewijde welsprekendheid en dichtkunst aanvaardde. Hij deed het den 20sten September 1806 met eene redevoering *de Oratore sacro Litterarum divinarum interprete*. In het volgende jaar (1807) werd hij tot academie-prediker benoemd, en sedert sprak hij van tijd tot tijd die reeks van predikatiën uit, welke in zijne drie Deelen leerredenen, tien zestallen en elf tientallen achtereenvolgens ook aan het groot publiek werden medegedeeld. Hij bleef dit ambt waarnemen tot den 13den Maart 1836, wanneer hij voor het laatst optrad. Ofschoon van der Palm, en voor altijd sedert 1806 van het staatstooneel was afgetreden, bleef hij met warmte belangstellen in het lot van zijn dierbaar vaderland. Hiervan zijn vele blijken tot het nageslacht overgebragt, maar onder deze verdient eene eerste plaats zijn *Geschied- en zedekundig gedenkschrift van Nederlands herstelling*. Tegen het einde van 1807 overleed Rau, ook door van der Palm, gelijk later Borger en Kemper, zoo welsprekend betreurd, en nu was het professoraat in de Oostersche letteren en oudheden op nieuw aan hem opgedragen. Hij was nu de eenige Oosterling te Leyden, en het is vooral in dezen tijd dat hij zich met het Oostersch om zijn zelfswil bezig hield. De ongunstige omstandigheden des tijds onderdrukten naderhand zijnen ijver daarvoor weder eenigzins, en de geheele nieuwe jaartelling in dat studievak, waarbij de Schultensiaansche beginselen door hoogere vervangen werden, trok er hem van af. Van der Palm's liefhebberij was niet in de dieper, wijsgeerige taalstudie gelegen en de linguistiek had van hem geen bekoorlijkheid. In 1817 werd zijne taak van hoogleeraar door de komst van Hanaker verlegd, die het Arabisch geheel overnam en met wien hij beurtelings de hebreeuwsche spraakkunst behandelde. Later had hij den hoogleeraar Wijers tot ambtgenoot. Het philologisch-critisch bleef hij echter behouden, tot dat de hoogleeraar Rutgers dit overnam. Van 1818 tot 1819 het rectoraat bekleed hebbende, werd dit door hem nedergelegd met eene *Oratio de imperatore Ali, Abu Taleb i filio, Saracenorum principum maximo*. Hoezeer, volgens de wet op het hooger onderwijs, het emeritaat op zeventigjarigen ouderdom verkregen hebbende, ging hij echter met zijne collegiën voort, en het duurde tot 1838 voor dat hij zijn academischen arbeid geheel vaarwel zeide. Twee jaren vroeger had hij zijne betrekking als akademieprediker neêrgelegd.

Van der Palm vereenigde alles in zich wat den uitmuntenden kerkelijken redenaar kon vormen. Diep doorgedrongen in de wetenschap stond hem zijn onderwerp helder voor den geest. Meester van de taal, die hij gebruikte, met een oorspronkelijk en rijk genie, met keurigen en fijn beschaafden smaak, met warm gevoel, dat toch altijd onderworpen bleef aan de uitspraken van het verstand, begaafd, was zijn stijl mannelijk, krachtig, eenvoudig en ook daar, waar die zich in groote vaart omhoog hief en de redenaar als het penseel der schilders aangreep om met gloeijende kleuren, wat hij voorstelde, aanschouwelijk te maken. Zijne stukken waren kunstig zamengesteld en ook, wat den vorm aanging, naauwkeurig bestudeerd. Wat de uitvoering aangaat had de beroemde redenaar geen zware, maar eene buigzame, welluidende, duidelijke en zelfs in de grootste gebouwen verstaanbare stem. Zijne uitspraak was innemend en zuiver beschaafd Hollandsch met vermijding van alle schoolsche gemaaktheid.

Heeft van der Palm's redenaarstalent zijn naam onsterfelijk gemaakt, met minder roem verwierf hij als Bijbeluitlegger door zijn *Salomo*, zijn *Bijbel voor de jeugd* en vooral door zijne *Bijbelvertaling*. De beide laatste zijn voortbrengselen eener veertigjarige studie. Weinige Nederlanders genooten gedurende hen leven zoo hooge en algemeene achting als van der Palm. Met kwistige hand werd dan ook alle eer en roem geschonken. De koning versierde zijn borst met het ridderkruis. Meest alle binnenlandsche en vele buitenlandsche genootschappen stelde er eere in zijn naam op de rolle hunner leden te plaatsen. Ook na zijn dood heeft het hem aan geen lofredenaars ontbroken, die zijne veelzijdige verdiensten in het licht stelde en hem als christen, mensch, geleerde en huisvriend afschetsten. Hij huwde den 14den November 1786 Alida Bursingh, dochter van zijn vaderlijken vriend den Delfthavenschen predikant van dien naam, die hem den 13den Januarij 1835, in den ouderdom van 68 jaren ontviel en hem verscheidene kinderen schonk, en onder deze een (Jan Willem) die in de ramp van Leyden omkwam en Hendrik Albert in 1819 in 17jarige ouderdom overleden. Meermalen is zijn gelaat afgebeeld. Hij overleed zacht en kalm den 8sten Sept. 1840 en werd in de duinen te Katwijk begraven.

Men heeft van hem:

De Kinderplicht. Dichtstuk bij het zilveren bruiloftsfeest zijner ouderen.

Welkomstgroet aan G. J. Loncq. Dichtstuk. 8°.

Het oorlog. Dichtstuk bekroond door het genootschap *kunst*

wordt door arbeid verkregen. In de werken van dit genootschap. Dl. V.

Gedicht achter het *Specimen inaugurale exhibens theses aliquot* etc. van Willem Bilderdijk. Leyden. 4°.

Lijkvers op J. W. Bussingh, in een bundeltje ter zijner uotvaart. Leyden. 8°. 1782.

De Leydsche weezen aan de Leydsche burgerij. Leyden. 1783. 8°.

De Weldadigheid, dichtstuk in de werken van het genootschap *kunst wordt door arbeid verkregen.* Dl. IV. 8°.

Verheerlijking van Christus op den Berg. Dichtstuk bekroond door het genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt.* 1783. Gedrukt in de werken daarvan (Dl. X).

Ter nagedachtenis van S. Hoek. 1786. 8°. (dichtstuk).

Ode aan de deugd. 1787. In de werken van het genootschap *kunst wordt door arbeid verkregen.* D. V. 8°.

Ecclesiastes philologicè et criticè illustratus. L. B. 1784. 8°.

Eenige liederen van David. Middelb. en Dordr. 1815, met *Al de liederen van Azaf.* Leyd. 1815. 8°.

Voorr. voor de door hem vertaalde *Redevoering* van W. Kist, over *de beoefening der oude schrijvers als een bron van wezenlijk genoegen.* Middelb. en Dordr. 1790. 8°.

Lofrede op den Heer J. A. van de Perre. Middelb. 1792. 8°. Ook in *Verhand. Redev.* D. I.

Proclamatie van het vrije volk van Middelburg aan hunne medeburgers. 19 Febr. 1795, in *Middelb. Courant,* 1795. fol.

Aanspraak, gehouden in Febr. 1795 *als Voorzitter des keizers van de Volksvertegenwoordigers te Middelburg,* in *Verv. op Wagenaar.* Dl. XXIX, bl. 120—122. *Jaarb. der Bat. Repub.* D. II, bl. 226.

Eitelijke nommers van *de Vriend des Volks,* weekblad. Middelb. 1795—96. 8°.

Aanspraak en dankzegging gehouden in de Oost-kerk te Middelburg, op het feest der alliantie tusschen de Fransche en Nederlandsche Republieken, op last van de Municipaliteit derzelve stad. Middelb. 1796. 8°. N°. 20 van den *Vriend des Volks.*

Redevoering over de Volksgunst, uitgesproken in de Vaderl. Societyt te Middelb. Middelb. 1796. 8°. N°. 37 van den *Vriend des Volks.*

Redevoering bij gelegenheid van het Nationale feest op den 10 *Dec.* 1799, *in naam en van wegen het Uitvoerend Bewind in den Haag, door den Agent der Nationale opvoeding.* 's Hage. 1800. 8°.

Aanspraak van den Agent der Nationale opvoeding, ter opening der bijeenkomst van Schoolopzieners, 16 *Julij* 1801. 's Hage. 1801. 8°.

Aanspraak van den Voorzitter J. H. van der Palm ter opening van den Vergadering van afgevaardigden uit de departementale Schoolbesturen, 22 September 1803. 's Hage. 1803. 8°.

Levensbijzonderheden van D. J. van Heeckeren, in *Geneesk. Magazijn.* Dl. II. St. I. 8°. (1803).

Jesaias vertaald en opgehelderd. 's Hage. 1805. 3 Dl. 8°. Herdrukt, Rotterd. 1841.

Oratio inaug. de Oratore Sacro, Literar. Divinarum interprete. L. B. 1806. 4°.

Voorr. voor het *Leerboek der Verloskunde van H. A. Bake.* Leyden. 1806. 8°.

De Magistraat der stad Leyden aan de Ingezetenen van het Koninkryk Holland, nopens de ramp van 12 *Jan.* 1807. Fol.

Redevoering bij het feest der Orde van de Unie, 29 *April* 1808; voorkomende in het werk, getiteld: *Feest der Orde van de Unie.* Amst. 8°., en nog eenmaal met de

Redevoering bij het feest der Orde van de Unie, 4 *Sept.* 1809, in *Gedenkschriften van de Koninklijke Orde der Unie voor de jaren* 1807, 1808 en 1809. Amst. 8°.

Leerredenen. Amsterd. 3 Dn. 8°. Herdrukt in Amsterd. Weder herdrukt Dordr. 1824.

Salomo (behelzende de verklaring van Spreuken X—XXII: 16). Amst. 1808—1816. 6 Dn. 8°. 's Hage. 1821—1824. 6 Dn. 8°. Leeuw. 1834—1835. 7 Dn. 8°.

Verhandelingen, Redevoeringen en losse geschriften. Amst. 1818, 1824, 1829. 4 Dn. 8°.

Afzonderlijk, behalve de *Lofrede* op van de Perre.

D. II. *Over het oordeel der nakomelingschap,* met Eng. vertaling tegenover den text, door B. S. Nayler. Amst. 1837. 8°.

Vaderlandsche ontboezeming. Leiden. 1813. 8°.

Nederlands blijde vooruitzigten. Leyden. 1813. 8°.

De vrede van Europa. Leiden. 1814. 8°.

Christelijke opwekking tot heldenmoed. Leyden. 1815. 8°.

D. III. *Redevoering ter nagedachtenis van E. A. Borger.* 1821. 8°. Met een gedicht van Tollens. Leyden.

Redevoering over het versmaden en veronachtzamen van de regelen der kunst, in *Verslag d.* 2[de] *Kl. v. h. Kon. Ned. Inst.* Amst. 1820. 4°.

Redevoering over het middelmatige, in *Werken der Holl. Maats. van Fraaije Kunsten en Wetenschappen.* Dl. V. St. II. Leyden. 1823. 8°.

Mijne herinneringen aan J. Bellamy, in *Gedenkzuil op het graf van J. Bellamy, uitgegeven door W. A. Ockerse,* en *A. Kleyn, geb. Ockerse.* Haarl. 1822. 8°.

Redevoering op het 4[de] *Eeuwfeest van de uitvinding der Boekdrukkunst te Haarlem.* Haarl. 1823. 8°. Ook in het *Gedenkschrift* van dat feest. Haarl. 1824. 8°.

D. IV. *Over de Zelfkennis,* in *Werk. d. Holl. Maats. van Fraaije Kunsten en Wetens.* Dl. VIII. St. 1. Leyden. 1829. 8°.

Lijkrede op J. H. Kemper, in *Kempers Nagedachtenis plegtig gevierd door H. H. Klijn, J. H. van der Palm en B. Klijn Bz.* Amst. 1825. 8°.

Hiervan verscheen een Fransche vertaling door V. Deflinne. Tournay. 1825. 8°.

Bij de viering der 250[ste] *verjaring van Leydens ontzet.* Leyden. 1824. 8°.

Ter godsdienstige voorbereiding ter viering van het Akademisch Jubelfeest. Leyden. 1825. 8°.

Ter feestvierende herinnering aan den akademischen leeftijd. Leyden. 1828. 8°.

Tien zestallen Leerredenen. Leyden. 1811—1822. 8°.

Bijbel voor de Jeugd. Leyden. 1811—1834. 24 Dl. 12°. In schoolformaat. Leyden. 1835—1837. Van het eerste deeltje verscheen eene Duitsche vertaling onder den titel: *Ueber die Mosaische Erzählung von der Schöpfung der Welt und dem Falle des Menschen, übersetzt von A. von der Kuhlen.* Wezel. 1831. 12°.

Voorred. voor de *Vijf en twintigjarige Ambtsbediening van S. Dassevael,* 18 Mei 1815. 1815. 8°.

Geschied- en Redekundig Gedenkschrift van Nederlands Herstelling. Amst. 1816. 8°. In postformaat uitgegeven. Amst. 1828. Van dit werk verscheen een Fransche vertaling door *A. Joos.* Brugge. 1828. 8°.

Oratio de imperatore Ali, Abu Talebi filio, Saracenorum principum maximo. L. B. 1819. 4°.

Bijbel; alle de boeken des O. en N. Verbonds, benevens de Apocryfe Boeken des Ouden Verbonds, in 8 stukken. Leyden, 1818, 1819, 1820, 1822, 1823, 1825, 1829, 1830, in 4°.

De Bijbel. Leyden, 1827—1830. 8°.

Aanteekeningen op den Bijbel. Leyden. 1831—1835. 8°. — *Apocrijfe Boeken des Ouden Verbonds met de Aanteekeningen.* Leyden. 1838. 8°.

Voorred. van de vertaling van *Helons Bedevaart* door F. Strauss. Amst. 1820. 8°.

Voorred. voor het tweede deel der *Leerredenen van E. A. Borger.* 's Grav. 1821. 8°.

Elf Tientallen Leerredenen. Leyden. 1823—1836. 8°.

Deze leerredenen, Zestallen leerredenen en Tientallen leerredenen zijn herdrukt te Leeuwarden met den titel van *Al de Leerredenen.* Zij zijn door van der Palm zelven geordend en in deze uitgave vindt men ook de Leerredenen voorkomende in den Bundel in 1831 door de gezamenlijke *Vaderlandsche Academiepredikers* uitgegeven, alsmede twee onuitgegeven nagelatene, tot dit oogmerk door hemzelven bestemde leerredenen, te zamen een getal uitmakende van 200.

Leerrede over Genesis XIII: 51. *Gehouden op den Dank- en Biddag van dit jaar.* Leyden. 1826. 8°.

Voorred. voor de *Prijsverhandel. betreffende het leven en de verdiensten van C. Brunings door F. W. Conrad.* 's Hage. 1827. 4°.

Brief aan M. Siegenbeek voor zijne *Taalkundige Bedenkingen.* Haarlem. 1827. 8°.

Voorr. voor het *Handboek der Bijbelsche Geschiedenis door H. van Heyningen, Pred. te Rijswijk,* m. plat. 's Hage en Rotterd. 1829. 4°.

Verhandeling over eenheid en verscheidenheid, in *Recensent ook der Recensenten.* Dl. XXIV. Dl. II. 1831.

Leerrede over Rom. XI: 36, in *Vaderl. Leerredenen.* Utrecht. 1831.

Getuigenis voor den Bijbelatlas van Ds. G. H. van Senden.

Verhaal der Inwijding van het gedenkteeken ter nagedachtenis van L. J. W. Beeckman, gesneuveld als vrijwillig Jager der Leydsche Hoogeschool. Leyden. 1832. 8°.

Zijn boekverzameling is onder den titel van *Bibliotheca Palmiana* te Leyden verkocht. Het eerste gedeelte bestond geheel en al uit de *Bibliotheca Schultensiana.*

Vervolg op Salomo, behelzende de IX eerste hoofdstukken van het boek der Spreuken. Leeuw. 1838. 8°.

Tweede vervolg op Salomo, behelzende den laatsten arbeid des Schrijvers. Met het register. Leeuw. 1841. 8°. Na den dood des schrijvers uitgegeven door N. Beets. Het geheele werk is dus in IX deelen compleet, onder den titel *Salomo, door J. H. van der Palm.* 3de Uitg. Leeuw. 1841.

Verhandelingen, Redevoeringen en losse geschriften (bijeenverzameld door Dr. N. Beets). Leeuw. 1847. Dl. V.

Zie W. A. van Hengel, *Meritorum J. H. van der Palm, commemoratio brevis.* L. B. 1841. 8°.; Jo. Clarisse, *Prologus quo scholas theologicas,* A°. 1840—1841 *habendas, auspicatur; Joh. Henr. van der Palm, exemplum auditoribus futuris theologis ad imitandum proposuit.* L. B. 1841. 8°.; de *Oratio rectoralis* van Prof. Thorbecke (1841) *de S. Slingelandtio,* p. 81—88; *Galerie des Contemporains,* T. VII, p. 359, 360 (artikel van Mr. G. van Lennep); *Le Protestant* (uitg. d. A. Coquerel) 1e *ann.* N°. 15, vert. in *the Quarterly Magazine and Review,* Julij 1832; Fliedres *Collectienreise,* Th. II, S. 454—460, 517—523; *Kunst- en Letterbode,* 1840, N°. 41, 1841, N°. 2, (door Prof. J. Kops); Prof. J. Bake, *Toespr. aan de Leydsche afdeel. d. Maats. van Fraaije K. en W.* (na van der Palm's dood) niet in den handel; M. Siegenbeek, *Hulde aan de nagedachtenis van J. H. van der Palm.* Leyden. 1840. 8°.; *Handel. van de Maats. d. Ned. Letterk.* 1840, bl. 14—16; Dez. in *Geschied. der Leydsche Hooges.,* D. II, *Toev. en Bijb.,* bl. 238, 232; Dez. in *Gesch. d. Ned. Letterk.,* bl. 309. 311, 316, 319; Van Kampen, *Gesch. d. Nederl. Letterk.,* St. III, bl. 148—262, *Gesch. der Nieuwere Letterk.* IV, bl. 529, 530, 534, 536; Ypey en Dermout, *Gesch. der Nederl. Herv. Kerk,* D. IV, bl. 307, 308 en *aanteekk.*; Huberts, *Chron. Handl.* bl., 141, 142; Bowring, *Brieven op een reis door Holland* enz., bl. 127, 128; Dez., *Iets over de Holl. taal- en letterk.* bl. 94; H. F. L. Fockens, *J. H. van der Palm als Bijbeluitlegger, Redenaar en Schrijver gekenschetst.* Leyd., 1841. 8°.; B. ter Haar, *Proeve van beantwoording der vraag, welken invloed heeft het Christendom gehad op de poëzy,* bl. 307 in noot; E. Kist, *Leerred. over het geweten.* bl. V—XXXVII; Kantelaar, *Lofrede op Schultens,* Amst. 1794; Collot d'Escury, *Holl. roem,* D. III, bl. 85, 86, bl. 393, 394; *Verslag der Jaarl. Vergad. v. h. Kon. Ned. Inst.* 1841; *Leydsche Stud. Alm.* 1841; Snellaert, *Schets eener Gesch. d. Ned. Letteren,* bl. 194—195, 206; Hofdijk, *Gesch. d. Ned. Letterk.; Dichtregelen bij den dood van den Hoogl. J. H. van der Palm,* Leyden. 1841. 8°.; C. van Epen, *Bloemen op het graf van J. H. van der Palm,* Maastr. 1840; N. Beets, *Leven en Karakter van J. H. van der Palm,* Leyd. 1842 (in post-8°.); Glasius, *Godgel. Nederl.*; Van der Aa, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*; Kist en Royaards, *Kerk. Archief,* D. II, bl. 187. D. IV, bl. 302 (2de Serie); Schotel, *Kerk. Dordr.* Dl II, bl. 637, 638; Dez. *Gesch. d. Leydsche Bibl.*; Dez. *Tollens en zijn tijd; Biogr. Univ.*; Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van portr. Boekz. d. gel. Wereld,* 1770, bl. 291. Ook is zijn monument in de Pieters kerk te Leyden in plaat gebragt.

PALMBOOM (J.).

Van hem bestaat een *Troostdicht* getiteld.

Basuyn ontstoocken op het innemen van Maestricht enz. 1673.

PALMBURG (Gerrit), bloeide in de 2de helft der 17e eeuw, was prior van het klooster Sion, dat te Delft onder Rijswijk stond en tijdens de inlandsche beroerten veroverd werd. Hij was naar Haarlem geweken, waar hij door den rector Schonaeus beschouwd werd als martelaar voor het ware geloof, in diens vriendschap deelde en bij zijn afsterven met een grafschrift werd vereerd, voorkomende in zijn *Terentius Christianus,* p. 259.

Zie *Verhaal van de verrigt. der Jezuïten in Friesland.* bl. 265.

PALMERIUS (Janus Millerus) of PALMIER, te Brugge geboren, bloeide omtrent 1580, en maakte zich als philoloog en dichter bekend, als philoloog door *Specilegioram commentarius primus, Mogunt,* 1580. 8°., door J. Gruterus verkort opgenomen in Tom. IV, p. 613—887 van zijn *Faces Criticae.* Een tal gedichten van hem is opgenomen in Gruteri, *Del.* p. 545—847. Hij was een vriend van Modius.

Zie Lipsii, *Epist. ad Dousam* in *Philol. Epist. Cent. una.* edit. *Goldasto-Conringianae,* p. 307, S. Baillet. *Jugem. des Savants,* p. 475, 543; Saxe, *Onom.* T. III, p. 531; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neerl.* p. 129; Gruteri, *Del.* T. III. p. 599.

PALS (Gerrit van der), werd den 15den Julij 1754 te Rotterdam geboren en overleed aldaar den 13den Maart 1839. Hij was als kunstminnaar en verzamelaar geacht, en beoefende op eene verdienstelijke wijze zelf de teekenkunst, in den trant van H. Kobell Jr., die hem ook daarbij tot leidsman verstrekte. Men heeft van zijne hand vooral fraaije teekeningen naar schilderijen, onder anderen een naar L. Bakhuyzen, door H. Salielh in het koper gebragt en in 1783 in het licht gegeven onder den titel van *de hoek van Holland.* Hij was sedert 1775 werkend lid en medebestuurder van het Rotterdamsch teekengenootschap: Hierdoor tot hooger, en lid van de Koninklijke Academie der beeldende kunsten te Amsterdam. Zijn kabinet schilderijen, meest van oude Hollandsche meesters is in 1824 te Rotterdam in het openbaar verkocht. Een kapitaal *Brabandsch landschap,* door Adriaan van de Velde gold *f* 10,000. Zijne verzameling teekeningen en prenten is na zijn overlijden, mede te Rotterdam publiek geveild.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vaderl. Schilderk.* D. III, bl. 479, 480; Immerzeel, *Konst- en Letterb.* 1839. D. I, bl. 177, 178; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

PALTHE (Gerard Jan), werd in 1681 te Degenkamp in Overijssel geboren, oefende zich onder Adriaan Pool in het portretschilderen, zette zich te Deventer neder, en hield zich aldaar het grootste gedeelte zijns levens bezig met het schilderen van huishoudelijke zamenkomsten van lieden uit den gegoeden burgerstand, bij maan- of lamplicht, die, schoon minder gloeijend van koloriet en niet zoo delikaat van behandeling, zweemden naar de kunst van Godfried Schalken of Boonen. Kramm vermeldt twee geschilderde portretten van hem, ook vindt men hem afgebeeld bij van Gool, *Ned. Schild.* D. I, bl. 471.

Zie Immerzeel, Kramm, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

PALTHE (Jan), zoon van den vorige, in 1719 te Deventer geboren, zette zich, na het onderwijs van zijn vader genoten te hebben te Leyden neder, waar hij zich met het schilderen van portretten bezig hield. Tot zijne portretten behoorden die van de hoogleeraren Schultens en Hemsterhuis. Ook bestaat van hem een lugtig geëtst portretje, waarschijnlijk een karikatuur op zekeren van Wielen, *Lecteur de l'église wallone à Leyde.* Ook is nog een *rustend man* in een landschap, naar Bloemaert, van hem bekend. Hij graveerde het bovengemelde portret van Hemsterhuis meesterlijk in den trant van zwarte kunst. Hij overleed te Leyden in 1769 in den ouderdom van 50 jaren. Zijn portret komt voor bij van Gool.

Zie Immerzeel, Kramm, Nieuwenhuis.

PALTHE (Anthonie), broeder van den vorige, even als deze, doch minder bekwaam, portretschilder, zijn weduwe huwde met den kunstschilder W. Hendriks te Haarlem.

Zie Immerzeel.

PALTHE (Adriaan), broeder van den vorige, geen kunstschilder van beroep, beoefende de kunst uit liefhebberij. Hij was, meldt Immerzeel, een bereid en belezen man. Als secretaris bij den graaf van Wassenaar Obdam, reisde hij met dien heer, vervolgens was hij gedurende verscheidene jaren ontvanger der convoijen en tienden te Spaarndam. Hij was een groot vriend van den water-werktuigkundige Brunings, en bezat eene kleine maar uitgelezene verzameling van schilderijen van voorname meesters uit de XVIIe eeuw, van welke hij eenige keurig met sapverw heeft gecopiëerd. Hij overleed volgens Nager in 1790.

Zie Immerzeel, Kramm, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt.

PALUDANUS (Godefridus), predikant te Grave en zijn ambtgenoot Henricus Stellingwerf, werden door eenige gemeenteleden aangeklaagd als Remonstrantsch gezind, daarop afgezet, en hij teekende de acte van stilstand, die hij echter wederriep.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. II, bl. 707, D. III, bl. 2, 5, 9, 61; Tideman, *Rem. Broederschap.* bl. 228, 320, 321, 322, 329.

PALUDANUS (Theodorus), werd in 1666 van Pingjum en Zurich te Harlingen beroepen, vertrok in 1675 naar Leeuwarden en overleed daar den 15den Julij 1683.

Hij schreef:

Nopens de sprekers in den Heydelbergschen Catechismus. 8°.

Wederlegging van U. Huberi Academische dansschool. Leeuw., 1683. 8°.

Van de Goddelijke beproevinge. 8°.

Afscheid- en Intreê-predikatie te Harlingen, over Galaten VI, vers 18. Harl., 1688. 12°.
Hij vertaalde (1675) ook mede de *Engelsche boet-predikatiën.*

Zie Greydanus, *Naamlijst der predik. van Franeker*, bl. 47, 48; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 159.

PALUDANUS (BERNARDUS). Zie BROEKE (BEREND TEN).

PALUDANUS (CRISPIJN) of VAN DEN BROECKE, te Antwerpen in 1550 geboren, leerling van Frans Floris, als schilder, bouwmeester en graveur beroemd, werkte in een bijzondere manier en minder gekunsteld dan zijn leermeester. Hij staat bij zijne tijdgenooten als historieschilder goed aangeteekend en zijne gravures, zoo in hout als in koper, dragen blijken van bekwaamheid in dit vak.
Hij overleed in Holland in den ouderdom van 71 jaren.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

PALUDANUS (BARBARA), of VAN DEN BROEKE, dochter van den vorige, werd in 1560 te Antwerpen geboren, en ontving het onderrigt van haren vader in de teeken- en schilderkunst. Zij graveerde onderscheidene compositiën van hem, zoo als eene *Heilige familie, Simson en Delila, Venus en Adonis,* enz. Hare figuren zijn doorgaans goed geteekend en hare hoofden hebben veel uitdrukking, doch bij haar merkte men het gewone gebrek harer tijdgenooten op, namelijk, weinig overeenstemming in de verdeeling van licht en bruin.

Zie van Mander; Immerzeel.

PALUDANUS (HENDRIK), door Nagler als leerling van Frans Floris vermeld.

Zie Kramm.

PALUDANUS (WILLEM) of VAN DEN BROECKE, werd in 1529 te Antwerpen geboren en in 1557 als lid van het St. Lucasgild ingeschreven Hij begaf zich naar Rome, keerde naar zijne geboorteplaats terug, waar hij 11 Maart 1579 overleed en in de Cathedrale werd begraven. Van zijn kunst moet niets meer te vinden zijn. Waarschijnlijk is zij in de staatsberoerte van 1566 vernietigd.

Zie van Mander; Immerzeel.

PALUDANUS (LAMBERTUS). Zie BROEK (LAMBERTUS VAN DEN).

PALUDANUS (ARNOLDUS), te Luik in 15.. geboren, van de orde der Minnebroeders van observantie, minister-provintialis te Vlaanderen, lector en professor in de godgeleerdheid. Gaf in het licht:
Tract. de Foro animae id est de potestate, quam habent sacerdotes confessarii, tam regulares, quam saeculares, juxta Conc. Tridentini formam legitimè approbati etc. Leodii, 1636.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 85; Foppens, *Bibl. Belg.*

PALUDANUS (HENDRIK), (DES-MARÊTS, VAN DER POEL, VAN DEN BROECK of VON DEM BROICH), werd omstreeks 1570 te Luik geboren. Na zijne letterkundige studiën voleind te hebben, trad hij in den geestelijken staat, werd recollect in zijn geboortestad en was minstens driemaal gardiaan van zijn klooster. In 1610 was hij lector in de theologie in het klooster van Bruel of Brull. Meer bijzonderheden van zijn leven zijn niet bekend.
Hij gaf in het licht:
R. P. F. Didaci de la Vega, Ordinis S. Francisci, S. Theol. lectoris, conciones et exercitia pia super Euangelia Dominicalia totius anni. Tomus primus, ab Adventu Domini usque ad Festum Pentecostes. Opus novum... ab Henr. Paludano in Latinum conversum. Colon. 1610. 8°.
Tomus secundus, a Festo Pentecostes usque ad Adventum Domini. Ibid, 1610. 12°.
R. P. F. Didaci de la Vega, Toletani, ordinis S. Francisci de observantia, S. Theol. lectoris, Paradisus Gloriae Sanctorum, eorumque Triumphus. Conciones et Exercitia pia super Festa totius anni. Opus novum, multiplici eruditione refertum, in quo de eximiis Sanctorum meritis luculenter agetur. A F. Paludano, Minorita Observantino Leodiensi in Latinum conversum. Colon. 1610. 8°.

Zie Sweertii, *Ath. Bat.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 278; *Biogr. Univ. Biogr. Univ. gener.*

PALUDANUS (THEODORUS), zoon van Rutger Paludanus, predikant te Zuidzijpe en Capelle aan den IJssel, waar hij in 1759 overleed, als godgeleerde en dichter bekend. (1742).
Hij schreef:
Kerkelijke redevoering over Lucas XVI : 2 het middelste deel, op den eersten dag des jaars 1745. *Rott.* 1745. 4°.
Jacobs Droom en Dankgelofte, tot eene welkomsgroete na de langgewenschte verlossinge uit de Babylonische slavernij en op de gelukkige tehuiskomst van N. van der Stal, Luit. ter zee, op 's Landsoorlogschip. 't Huis in 't Bosch. Rott. 1743.

PALUDANUS (RUTHGERUS) zoon van Theodorus Paludanus, predikant te Zuidzijpe, werd aldaar in 1736 geboren en was achtereenvolgends schepen, thesaurier, hoofdofficier en burgemeester te Alkmaar, en directeur der Holl. Maatschappij van Wetenschappen, lid van het dichtgenootschap *Minima Crescunt* en van de Maatsch. der Nederl. Letterk. Hij vervaardigde als Jur. Utr. Candidaat een eerevers bij gelegenheid dat zijn vader zijn vijf en twintigjarigen dienst vierde.
Men heeft ook van hem een *Lentezang, gevolgd naar het Lat. van* E. W. Higt. Leijden, 1761. 8°.
Meer bekend is hij als oudheidkundige door zijne *Oudheid- en Natuurkundige verhandelingen meestal betrekkelijk tot West-Vriesland en het Noorderkwartier. Eerste stuk.* Leijden, 1776, met een kaart en afbeeld. Het tweede stuk zag nimmer het licht.
Hij onderscheidde zich ook als staatsman, en werd door de staten van Holland tot zeer gewigtige commissiën gebruikt.
Paludanus overleed in 1788, en liet bij zijne huisvrouw Johanna Rijzer eene dochter na.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 402, *Cat. d. Bibl. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 262, D. II, bl. 139; *Bibl. Te Water*, p. 318, *Bibl. Remons.* p. 330; *Boekz. d. Gel. Wer.* 1757, a. bl. 327—330; Kraus, *Kerk. Reg*, bl. 118, 157, 191. Scheltema, *Staatk. Ned.; Kunst en Letterb.* 1788, bl. 138.

PALUDANUS (PETRUS), broeder van den vorige, predikant te Vuren en Dalem, Wassenaar (1770) en van daar in 1774 naar den Briel beroepen, overleed hij voor hij derwaarts vertrok. Reeds op zijn 14de jaar beoefende hij de poëzy en plaatste ter eere van zijn vader een gedicht in de *Boekzaal der gel. Wereld.* Als student in de godgeleerdheid vertaalde hij uit het latijn Herman Scholten, *Intreereden over de rechtvaardiging des Zondaars voor God, eertijds op den grooten verzoendag door God zelven in 't binnenste Heiligdom van Mozes Tabernakel op het schoonst afgeschilderd, openlyk uitgesproken by het plegtig aanvaarden van 't gewoon Hoogleeraarsampt der H. Godgeleerdheid op de Leidsche Hoogeschool, den 18de van Zomermaand* 1765.

Zie Brans, *Kerk. Req.* bl. 128, 150; *Boekz. der Gel. Wereld,* 1777. a. bl. 529. 1757. a. bl. 195, 327—330.

PALUDE (JOANNES DE) of BEER (JAN), werd omstreeks 1360 te Diest geboren. Na aan de een of andere Universiteit den graad van meester in de vrije kunsten te hebben verworven, omhelsde hij den kerkelijken staat en werd door de kanunniken van St. Servaas te Maastricht, tot rector hunner school benoemd. Later bekleedde hij de zelfde post bij het Collegie van St. Sulpitius te Diest. Eenige gesprekken met Raoul de Beer, deken van Tongerloo, bewogen hem het monnikgewaad te Corsendonck aan te nemen (1398). Hij werd er onderprior en overleed er in 1418. Hij liet in handss. na:
Brevis Summa circa Rhetoricam. Zijn overige geschriften zijn verloren.

Zie Sanderi, *Bibl. Belg.* ms. T. II, p. 51; Dez. *Chorogr. sacra Brabantiae, ult. edit.* T. 1, p. 297, II, p. 114; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 456; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mém.* T. III, p. 417.

PAMANS (GEESJE), gaf in het licht:
Egt verhaal van geestlyke bevindingen, uit een sterken gemoedsaandrang om te vertellen wat de Heer aan hare ziele gedaan heeft, met eene Voorrede van Ds. E. A. Coppenberg en R. C. Staverman. Zwolle. 1775. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 403.

PAMBO (JOHAN GOTTLIEB), te Furstenwalde bij Berlijn geboren, en aldaar geordend, werd in 1724 tegen den raad van 't Amsterdamsche Consistorie bij de Hoogduitsche Luthersche gemeente te 's Hertogenbosch en van daar den 16den Mei 1738 te 's Hage beroepen. Hier droeg hij bijzondere zorg voor de stichting van een weeshuis, beval de zaak door het houden eener collecten-preek aan en leende zich tot

het inzamelen van geld in Duitschland. Te midden der werkzaamheden voor de oprigting van het weeshuis werd de vrede tusschen hem en zijn ambtgenoot Ds. Maassen verstoord en de grond gelegd tot een reeks van twisten die zelfs in processen zijn overgegaan. De eerste aanleiding tot misverstand was het verschil van rigting der beide leeraars en wel bepaaldelijk het verschil over het al of niet bidden van formuliergebeden. Hij overleed 14 Julij 1757, geacht wegens zijnen ijver en niet geringe verdiensten, maar beklaagd wegens zijn gemis aan zelfbeheersching en zijn geestelijke heerschzucht.

Men heeft van hem:

De nagedachtenis van W. C. H. Friso, uit het Hgd. in het Nederd. overgezet. 's Hage 1752 4°. (in één jaar twee drukken).

Leerrede ter gelegenheid van het oprigten van een Luthersch Weeshuis in 's Hage. Rott. 4°.

Beweis dass die Evangelische Religion die beste sey. Ein Vortrag, welcher bey Gelegenheit der ersten Catechisation in dem neu-errichteten Waysen-Hause der Ev. Luth. Gemeine gehalten wurde. Im Haag den 7er annee 1738.

Zie *Waarachtig Relaas van de geresene onlusten in het Luthersche Consistorie van 's Gravenhage in de maanden Junius en Julius 1734. Uitgegeven door Johan Herman Bose, althans Ouderling-President derzelve Consistorie; Omstandig verhaal van het gepasseerde in de Consistorie der Evangelisch-Lutherse gemeente in 's Gravenhage, in de maand Junij en den 1 July 1734 tegen het uitgegevene Boek van Johan Herman Bose enz., opgesteld door Seven Leden van den voorschreven Kerkeraad; agter deezen onderteykent.* 's Gravenhage. 1734. 4°; F. J. Domela Nieuwenhuis, *Geschiedenis der Evangeliesch Luthersche Gemeente te 's Gravenhage,* bl. 89 volg.; Dez. en Schultz Jacobi, *Bijdr. tot de Geschied. der Evang. Luth. Kerk in de Nederl.* 6e Stuk bl. 168; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 408.

PAMELIUS (Jacobus), uit het geslacht der Baronnen van Pamele, in 1536 te Brugge geboren, ontving zijn eerste opleiding in een klooster van de orde der Cisterciensen bij Namen, studeerde te Leuven in de philosophie, en legde zich 9 jaren onder Ruardus Tapperus en Jodocus Ravenstein op de godgeleerdheid toe, van daar ging hij naar de Sorbonne, bezocht andere universiteiten en keerde naar Leuven terug, waar hij licentiaat in de godgeleerdheid werd. Van daar begaf hij zich naar Brugge, waar hij kanunnik van St. Donatiaan werd.

Hier hield hij zich bezig met het zamenstellen eener bibliotheek van kerkvaders, die hij naar oude codices verbeterde en uitgaf. Vooral zijn zijne verdiensten groot omtrent Tertullianus en Cyprianus. Hij legde de grondslagen waarop later Rega, le Prieur, Lombert en Fell hebben gebouwd. Hij overleed in 1587 als bisschop van St. Omer te Bergen in Henegouwen. Guil Taelbomius heeft zijn lijkrede uitgesproken.

Hij schreef:

Liturgica Latinorum, hoc est de ritu sacrificii Missae apud Latinos, ab Apostolis et Patribus observato. Tom. II, digesta Colon. 1571. 4°. Colon. 1609. 2 Tom. 4°.

Relatio ad Belgii Ordines de non admittendis una in Republ. diversorum Religionum, exercitiis. Antv. 1589. 8°.

Micrologus de Ecclessiarticis Observationibus. Ibid.

Cassiodori Devinae Lectiones.

Catalogus Commentariorum veterum selectorum in Universa Biblia. Ibid.

B. Cypriani Opera omnia è codd. manuscr. accuratissime recognovit. Annotationibus luculentissimi's toti operi sparsim insertis; praemissaque auctoris vita, e scriptis illius a Pamelio collecta. Antver. 1568, 1589. Paris. 1574. fol.

De aanteekeningen en rangschikking van Pamelius zijn gevolgd in de uitg. van Cyprianus door John Fell, bisschop van Oxfort. Oxfort. 1682. fol.

Tertulliani Opera e MSS. Codd. auct. ac recenss. Argumentis et Annotationibus doctissimis toti operi interjectis, cum Tertulliani vita et Paradoxis ejusd. quibus antidotum suum adjecit. Paris. 1590. fol.

Vita Tertulliani et Annott. ad Opera ejus. Paris. 1635. fol.

Conciliorum Paralipomena.

Rabbani Opera. Colon. 1626. Fol. Tom. VI. T. III.

Commentarii Pamelii in lib. Judith. T. V. *In Epistol. ad Philemonem.*

Hij bewerkte ook voor de pers:

Liturgica Graecorum.

De Graecae ac Latinae Ecclesiarum in Missae sacrificio concordia.

Zie Baron. *Annal. Eccles. saec.* II; Scioppiius, *de Arte Critica,* p. 15, 16; Aub. Miraei, *Elog. Belgic.*; Dez. *Bibl. Eccles. Script.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 425; Franc. Sweertii, *Ath. Belg.* p. 370; Tob. Magyrus, *Eponym,* i. v. *Jac. Pamelius;* Pope Blount, *Cens. Auth.* p. 779—780; Jo. Alb Fabricii, *Bibl. Graeca,* L. VI, C. X, p. 327, s. Vol. XIII; Jo. Fabricii, *Hist. Bibl.,* P. I, p. 162; Scaliger, in *Scatig. Sec.* voce *Pamelius;* Saxe, *Onom.* T. III, p. 438; *Anal.,* p. 652; Thuani, *Hist.* lib. 88, p. 137; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 532. 533, (waar zijn portret voorkomt); Baillet, *Jugem. des Savans,* 399; *Journ. des Savans,* 8 Fevr. 1666, p. 424, 425; Jöcher; Rotermund.

PAN (Thade), tweede zoon van mr. J. Pan en M. J. van Akerlaken, werd den 15den Jan. 1820 te Hoorn geboren. Na het lager en middelbaar onderwijs met vrucht genoten te hebben, bezocht hij de Latijnsche school, minder tot aanleering der oude talen als wel om er onderwijs in de geschiedenis, aardrijkskunde en wiskunde aan te ontvangen, vervolgens kwam hij op de school van Koning te Medemblik, om voor het Instituut der Marine opgeleid te worden. In Oct. 1836 werd hij, na loffelijk afgelegd examen, op dat Instituut toegelaten. Na afloop van den vierjarigen cursus, werd hij in September 1840 tot adelborst der eerste klasse bevorderd en in November op de brik de Courier, bestemd naar de O. I., onder bevel van den kapitein-luitenant Willinik geplaatst. Eerst na 77 dagen kwam de Courier ter reede op den 26sten April 1841. Spoedig verzeilde het schip naar de Zuidkust van Java, later naar Soerabaja en verder naar Bali en volgende eilanden ten Oosten om zeeroovers op te zoeken, die zich echter niet vertoonden. In November 1841 bekwam de Courier een min aangename bestemming naar de westkust van Sumatra (Padang) en moest daar tot in Oct. 1842 verwijlen.

Na de aankomst te Batavia ging de Courier naar Soerabaja om aldaar eene herstelling te ondergaan, die lang duurde. Den 4den Dec. 1843 keerde Pan naar het vaderland terug, werd aldaar op non activiteit gesteld en in Oct. 1844 luitenant der tweede klasse.

In de lente van 1845 werd hij geplaatst op de Schoener de Vos, onder bevel van den luitenant der eerste klasse J. de Haan, bestemd naar West-Indië. Den 23sten Mei verliet deze bodem de reede van Hellevoetsluis en kwam 7 Julij in Suriname aan. Daar hij door de hitte van het klimaat ongesteld was geworden en zijn lever was aangedaan, kreeg hij verlof (1847) om tot herstel zijner gezondheid naar het vaderland terug te keeren. Na zijne herstelling in het vaderlijk huis werd hij, (in April 1849) voorloopig op het wachtschip de Schelde, te Hellevoetsluis geplaatst, waar hij, als commissaris tot instructie der strafzaken, blijken gaf van zijn vlugge bevatting. Reeds in Aug. werd hem het bevel over de kanonneerboot, liggende op de rivier voor Millingen, opgedragen, ten gerieve van het onderzoek voor de in- en uitgaande regten der op- en afvarende schepen, doch in November 1850 werd hij tot zijne groote vreugde geplaatst op het fregat de Prins van Oranje, voerende 60 stukken en bemand met 600 koppen, onder bevel van kapitein ter zee Bijl de Vroe, met bestemming naar de Middelandsche Zee. Kort na de terugkomst (22 Nov. 1851) liep het fregat nu, naar de West-Indiën en Centraal- en Noord-Amerika bestemd, weder in zee. Het doel was, overal inlichting omtrent den plaatselijken toestand en den handel op te doen, en zelf te onderzoeken, hoever de spoorweg naar Panama was gevorderd. Voor Greytown werd 14 weken doorgebragt, en had Pan ruim tijd een opstel over Centraal-Amerika te maken, in de *Groninger Courant* van 20 April 1852 geplaatst en herdrukt in zijne biographie door Dr. C. A. Abbing. In het vaderland weêrgekeerd, verliet Pan met leedwezen zijn schoon schip en kameraden om zich naar het bad Benthem, ter herstelling zijner gezondheid, te begeven. In November 1853 werd hij op de brik de Lynx geplaatst onder bevel van den kapitein-luitenant de Vaynes van Brakell, bestemd naar de W. I. Aan boord door de geele koorts aangetast en te Curaçao ten huize van mevrouw de weduwe Schotborg met liefde verpleegd. In zijn vaderland teruggekeerd (hij had nu den rang van eersten luitenant verworven) besloot hij, op raad van zijn geneesheer, niet meer naar de heete luchtstreken terug te keeren en werd in 1856 benoemd tot directeur der werkplaatsen en magazijnmeester van het algemeen betonningsmagazijn te Enkhuizen, en twee jaren later tot inspecteur over het loodswezen, de betonning, de bebakening en verlichting in het vijfde district te Hellevoetsluis benoemd, in welke betrekking hij den 29sten Augustus 1858 overleed.

In de laatste tijd zijns levens begon hij nu en dan voor het publiek te schrijven. In de *Recensent* leverde hij eenige beoordeelingen van werken tot de zeevaart betrekkelijk. In dagbladen plaatste hij onder anderen een opstel over de lijfstraffen aan boord en over de zeemanshuizen. Zijne aankondiging van het *Zeemanswoordenboek* van van Lennep met eene proeve van aanmerkingen, geplaatst in den *Recensent* voor Nov. en Dec. verwierf hem het lidmaatschap van de Maats. van Ned. Letterk.

Zie Dr. C. A. Abbing, *Leven van T. Pan* in *Handel. der Jaarl. Alg. Vergad. v. d. Maatschappij v. Ned. Letterk.* 1860.

PANAGATHUS (Laevinus), of GOETHALS, omtrent het eind der XV eeuw te Gent geboren, griffier der keizerlijke kanselarij en wapenheraut van het graafschap Vlaanderen. Hij volgde Karel V naer Duitschland en stierf 25 Jan. 1547 te Ulm. Hij had een groote kennis der Grieksche en Latijnsche talen en schreef:

Orationes quaedam in genere demonstrativo en *Carmina diversa*, waaronder een Epitaphium op Erasmus.

Zie Sanderus, *de Gundavens.* p. 85, 87; Paquot, *Mém.*, T. III, p. 406.

PANDELAERT (Dr. Bernardus), te Dordrecht omtrent het jaar 1600 geboren, oefende zich onder Antonius Aemilius in de oude talen. Hij zette zich te Dortrecht als geneesheer neder en beoefende de Latijnsche en Nederduitsche poëzy. Zijn leermeester vervaardigde een gedicht ter zijner eere. *Ad Bernh. Pandelaertium Medic. et Poëtic. artis juxta gnarum, cum. med. doctor crearetur* (te Utrecht) en vergelijkt hem bij Justus Schleger, ook geneesheer en dichter. Behalve verstrooide gedichten b. v. voor A. van Nispen's *Rampzalige Leander*. Dord. 1651, in *Bloemenkrans van verscheide gedichten*, Amst. 1659 ziet afzonderlijk van hem het licht:

Hymni of Lofzangen op de Christelyke feestdagen. Utrecht. 1640. 4°.

PANDEREN (Egbert van), in 1606 te Haarlem geboren, was omtrent het midden dezer eeuw te Antwerpen gevestigd, waar hij zich door een groot aantal prenten naar verschillende meesters, als Rubens, Goltzius, Spranger, Tempesta en anderen te snijden, algemeen heeft bekend gemaakt. Volgens Immerzeel zijn zijne voortbrengsels, geheel met het burin gegraveerd, stijf en zwak van effect.

Zie Immerzeel.

PANDERS (Albert van), stads timmerman en bouwkundige te Alkmaar, uit de laatste helft der 18e eeuw. S. Fokke bragt zijne afteekening van den *Brand der Kapel* te Alkmaar (1766) in prent en teekende de beeldjes. Hij vervaardigde ook eene naauwkeurige afbeelding van den Alkmaarder hout, die door den graveur Jan van Jager te Amsterdam in het koper is gebragt.

Zie Kramm, *Boekzaal der gel. Wereld.* 1767, bl. 424.

PANDERS, (J. van), te Alkmaar, leefde in de tweede helft der 18 eeuw en muntte zich als dramaschrijver bekend door

Bonsard of de menschlievende Lootsman, tnsp. Amst. 1779. 8°.
Frederik de Rechtvaardige, tnsp. Ald. 1781. 2e dr. kl. 8°.
De gewapende Uittogt, tnsp. Ald. 1787.
Het Weeuwtje en haar Minnaar. Gedicht.
De snoodaard naar beginsels, tnsp. Ald. 1805. gr. en kl. 8°.

Zij komen ook voor in deel IV, V en VII van het *Zedelijk Tooneel bevattende eenige der beste zedelijke Tooneelspelen, uit verscheidene taalen bijeengebragt;* (in prosa) *met eenige Konstpl. versiert.* Amst. 1718—1792.

Ook vervaardigde hij nog een tooneelspel: *de Vrijgeest.* Bilderdijk, met wien hij in briefwisseling was, noemt het „een gedrogtelijk stukje, uitloopende tegen alle tooneelwetten, hebbende noch ontwerp noch schikking. Hij raadde de uitgave af. Zijn *Bonsard* noemde hij „zijn lofwaardige eersteling."

Zie *Cat. d. Maat. v. Ned. Letterk.* D. V, bl. 35, 164.

PANDIBUS (Johannes), schilder uit de XVIIe eeuw, van wien Kramm het portret van Ds. Johannes Maccovius, naar 't welk een gravure bestaat van C. van Dalen, vermeldt.

Zie Kramm.

PANEELS (Willem), omstreeks 1600 te Antwerpen geboren, werd leerling van Rubens en werkte als etser veel naar dien meester. Nayler telt 33 stuks zijner etsen op, waarvan 31 naar Rubens. Zijne prenten zijn krachtig en geestig behandeld en soms van een krachtig effect, doch zijne teekening, vooral van het licht, laat veel te wenschen over. Van zijn schilderkunst is niets meer bekend.

Zie Immerseel, Kramm.

PANHUYS (Willem Benjamin van), generaal in 's lands dienst, onderscheidde zich in 1794 in den slag aan de Sambre. Hij huwde Clasina Alexandrina Reynsdorp.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te Land.* D. III, bl. 94.

PANHUYS (van), dapper zeekapitein. In den zeeslag bij Solebay 1672, kweet hij zich trouwhartig van zijn pligt tot dat een kogel hem het eene been verbrijzelde en het andere deerlijk kwetste. Ook vermeldt men hem in de zeegevechten van het volgende jaar, o. a. in den tweeden, waar hij zich niet minder dapper gedroeg.

Zie Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl. 320, 396, 673; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen*, D. III, bl. 129, 153.

PANHUYS (B. van), beoefende de Lat. poëzy, b. v. vóór *Rodenburgii Tractatus de Jure conjugum.* Traj. ad Rhen. 1653.

PANHUYS (Caspar van), zoon van Pieter, Heer van Voorn en Maria Godin, in 1592 geboren, werd kapitein en kommandeur van Rynberk en huwde Elizabeth Blanchette.

Part. ber.

PANHUYS (Antonie Carel), zoon van Bartholomeus, Heer van Voorn en van Magteld van Drakenstein, werd 3 Junij 1657 geboren. Hij was kapitein der Infanterie en huwde met Francina van Reede, Vrouwe tot Mydrecht.

Part. ber.
Zie Scheltema, *Letter- en Geschiedk. Mengelw.* D. III, St. III, bl. 107; van der Aa, *N. B. C. A. Woordenb.*; A. Aemelii, *Orat. et Poem.*, p. 404, 405; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. III, bl. 76; Schotel, *Ill.* phiol. p. 52.

PANHUYSEN of PANHUSIUS (Petrus), regtsgeleerde, bloeide in 1653 en schreef

De mutatione ultimae voluntatis.

Zie Jöcher.

PANHUYSEN (A. van), boekhandelaar en dichter te Amsterdam, gaf in het licht:

Groningen manhaftig in 't vermeesteren van Koevorden. Amst. (1672) plano.
Den oorspronck van den Snuftabacq, vol Quinckslagen en Snufferyen na den tyd op dezen oorlog. Amst. 1674. 8°.
Korte lykreden over 't leven, sterven en begravinge van den doorluchtige Heere, de Heer Michiel de Ruyter, gedaan den 20 van Lentemaand 1677.

Zie Muller, *Bibl. v. Pamfl.* D. III, bl. 44, 53, 126; *Cat. J. Koning*, D. II, bl. 119.

* PANNE (Pieter), geboortig van Yperen, koopman en makelaar, later kuiper te Leyden, werd aldaar 24 Mei 1598 op sterk vermoeden van een toeleg op het leven van prins Maurits, gevangen genomen. Hij beleed dat hij strengelijk vervolgd, door zijne schuldeischers van de eene in de andere gevangenis geworpen, eindelijk geraakt was bij de Jezuïten te Douai, die hem door beloften van tijdelijke gunsten en van den hemel hier namaals bewogen, den prins met een vergiftigd mes, van boven voorzien met drie weerhaken, om te brengen. Hij was vervolgens naar Zeeland en van daar naar Leyden getrokken. Hij werd veroordeeld om onthalsd en gevierendeeld te worden, welk vonnis den 22sten van Zomermaand van dat jaar aan hem werd voltrokken. Het vonnis werd terstond gedrukt, in 't licht gegeven, doch van der Jezuïten zijde naderhand uit schaamte, zoo 't schijnt, ook in openbaren druk wederlegd. De Jezuït Franc. Costerus, (*Antwoord op de Hollantsche Sententie teegen Pieter Panne. 't Hantwerpen*, 1598) betoogt dat de geheele conspiratie verdicht was uit haat tegen de Jezuïten en om aan nieuwe scherpe maatregelen tegen de Roomschen een glimp te geven.

Die aanslag komt mede voor in den geschiedkundigen roman van Mr. J. van Lennep, *de Pleegzoon.*

Zie Bor, *Ned. Hist.* B. XXXV, bl. 26 (453) enz., B. XXXVI, bl. 28 (543); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. IX. bl. 12—14; Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.*, D. VII, bl. 192, 274 v.; *Cat. d. Letterk. Nalatenschap van wijlen J. Koning.* Amst. 1833, D. II, bl. 187, N°. 399.

PANNEBAKKER (M.), predikant, schreef:

Vragen om aanleiding te geven tot denken over en tot het verstaan van de waarheden vervat in het voorbeeld der waarheden van A. Hellenbroek. Delft. 1784.

Gewigtige bedenkingen aan Paulus van Hemert, wegens het nederleggen van zijne bediening als predikant en zijn uitgang uit de gemeenschap der Gereformeerde kerk. Delft. 1785.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 403.

PANNEBOETER (JOHANNES) predikant te Nederhemert, in 1760 te Streefkerk, in 1766 te Maasstricht. In 1772 volgde hij Joan. van Dijk als hoogleeraar in de godgeleerdheid op, en deed 31 Maart van dat jaar zijn intrede met een *oratio de praecipuis, maxime externis, causis exigui fructus, sub publico Evangelii Ministerio.*

Hij overleed

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 28; *Bibl. Hag.* IV. p. 615.

PANNEEL (MICHIEL), uit een aanzienlijk Vlaamsch geslacht gesproten, was waarschijnlijk reeds ten tijde van Alva een ijverig evangeliedienaar hier te lande. Hij nam met vele anderen de wijk naar Engeland en werd predikant bij de Nederduitsch hervormde gemeente te Norwich. Van hier schijnt hij naar Eecloo vertrokken te zijn en zich aan de gemeente aldaar te hebben verbonden. Deze gemeente verzocht ten minste in 1571 assistentie bij de Klassen van Gend om haren aan haar voor vijf jaar verbonden leeraar Michiel Panneel te bekomen. Wat hiervan zij; zeker is het dat hij te Norwich bleef, tot dat hij den 13den April 1577 te Middelburg werd beroepen. Hier werd hij den 3den Nov. van dat jaar bevestigd en zorgde niet slechts voor de belangen dier gemeente, maar voor die der geheele Vaderlandsche kerk. Zoo was hij in Februarij 1581 assessor op de particuliere Synode van Zeeland te Vlissingen en werd hem daar opgedragen om met Miggrode een formulier voor het examen van proponenten te ontwerpen om dat aan de nationale Synode over te geven. Van deze gewigtige kerkvergadering, die in Mei 1581 te Middelburg een aanvang nam, was hij niet slechts lid maar scriba. In 1597 ontmoeten wij hem als assessor op de Zeeuwsche Synode te Goes en later werd hem het ten uitvoer leggen der Synodale besluiten opgedragen.

Hij overleed in 't laatst van 1604.

Zie Smallegange, *Chr. van Zeeland*, bl. 489; *Kerkel. Handb.* bl. 148; Te Water, *Kort Verh. der Ref in Zeel.* bl. 183, 184, 183—185; IJpey en Dermout, *Gesch. d. Herv. kerk*, Dl. I, bl. 231; Glasius, *Godgel. Nederl.*

PANNEEL (JOHANNES). geboren te Norwich, zoon van den vorige [1]) studeerde in 1593 te Leyden. In de opdragt van zijn te Calais in Frankrijk ten jare 1607 vertaald, en in 1608 te Amsterdam gedrukt *Tractaat van den Antichrist en van zijn rijk* door Georgium Pacart, blijkt dat hij van de regering van Middelburg, die hij dit boekske opdroeg, „menigvuldige weldaden" heeft genooten, „zoo in den loop zijner studien als anderzins." In de opdragt aan de predikanten te Middelburg van zijn in 't Nederlandsch overgezet boekje van Otho Casmannus, getiteld: *Vade Mecum, cara pietas et rara charitas*, Amst., 1609, schrijft hij: „dat hij van kindsbeen af in de stad Middelburg zijne woonpluats heeft gehad, door de leeraars getrouwelijck was gevoedt met de redelijke en onvervalschte melk, en tot den dienst des goddelijken woords, na voorgaande en behoorlijk examen, was aangenomen geworden, en eindelijk, in hunne kerkelijke vergaderingen, in die dingen, die tot de regeringe der kerke behooren, getrouwelijck geoefend geworden," overeenkomstig de oudste kerkelijke besluiten in Zeeland, toen de proponenten in de Consistoren werden toegelaten om in het kerkbestuur onderwezen te worden, 't welk te Middelburg tot in den aanvang der 18de eeuw heeft plaats gehad.

Allereerst ontmoeten wij hem te Grijpskerke in Zeeland, waar hij in 1595 predikant was, vervolgens te Calais, waar hij in 1607 het leeraarambt bekleedde. Van daar vertrok hij naar Baarland in het land van Goes. In 1617 werd hij predikant te Axel en maakte zich vooral verdienstelijk door het opzamelen van gelden voor eene kerk aldaar waarmede zijn voorganger reeds was aangevangen. Hij beleefde de voltooijing van dit gebouw. In Junij 1633 hield zijn dienst te Axel op, verder vinden wij niets van hem vermeld, als dat hij nog uit het Fransch heeft overgezet: *Corte ende gemeynsame onderwijsinghe om de siecken te vertroosten. Middelb., bij Symon Moulert, op den Dam in de Druckerye* 1607. 16°.

Zie Te Water, *Kort Verhaal der Reform. in Zeeland*, bl. 202—204; Glasius. *Godgel. Nederl.*

[1]) Mogelijk was Gesron Panneel die in 1596 te Leyden studeerde, en met Enoch Sterthemius en Antonius Walaeus ten huize van den Leydschen predikant Thomas Sprankhuizen woonde, zijn zoon. Zie Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, 2e Serie, Dl. VIII, bl. 15.

PANNENKOECK of PANNENKOICH (GODERT), „doctor in de regten en raad der Koningl. Majesteijt Philips II", bloeide in de tweede helft der 16de eeuw.

Zie *Hist. krm.* Dl. VII, bl. 16.

PANSER (S.) vermaard sterrekundige en wiskunstenaar, schreef:

Mathematische Rariteitkamer. Zijnde een volkomen beschrijving van de Algebra; vervat in IV boeken, waar in alle delen, voorvallen en kunstgrepen door verscheide werkstukken en regels worden verklaart en opgeheldert; benevens verschyde Nieuwe Uytvindingen en andere Kunstige verhandelingen, alles ordentelyck en trapsgewijs de liefhebbers der wiskunst voorgedragen en noyt zoo uitvoerig beschreven Gron., 1747. 4°.

Son Eclips van Maart 1737 *en bedekking der sterren door de maan tot* 1740 4°.

Zie Arrenb. *Naamr.* bl. 404.

PANT (FRANÇOIS DAVID JULIEN VAN DER), geboren te Utrecht 29 Januarij 1822. Aanvankelijk opgeleid voor de pharmacie, was hij eenigen tijd werkzaam in den apotheek zijns vaders, en genoot verder zijne scheikundige en pharmaceutische opleiding in het scheikundig laboratorium te Utrecht onder den hoogleeraar G. I. Muller.

In het begin van 1848 aangesteld tot officier bij de pharmaceutische dienst in Nederlandsch-Indië, werd hij eenige maanden daarna bij dien dienst à la suite en in Jan. 1849, kort na zijne aankomst in Indië, aangesteld tot assistent bij het landbouw-scheikundig laboratorium te Buitenzorg. Na een paar jaren bij dat laboratorium werkzaam te zijn geweest, verzocht en bekwam hij zijn ontslag uit die betrekking. Eenigen tijd later trad hij weder in Gouvernements dienst en werd hij ter beschikking gesteld van den directeur der kulturen, om een onderzoek te doen naar de *indigo-kultuur* op Java en die verbetering in de kultuur en fabrikatie van dat produkt voortestellen, welke de wetenschap in proeven in het groot wenschelijk zouden doen voorkomen. Van der Pant overleed voor dat nog deze commissie geheel ten einde was gebragt.

In het *Natuurkundig Tijdschrift voor Nederl. Indië* komen de volgende bijdragen van hem voor:

Kunstmatige bevruchtiging der vanille te Buitenzorg.

Onderzoek van de Katjam-heiljoe (phaseolus radiatus F) als een geschikt voedsel voor paarden, gevolgd door een analyse van drie grassoorten.

Over den invloed der Indigo-Cultuur op die der padi.

Geschiedenis, Kultuur en Fabrikaat der Indigo.

Ook schreef hij een *Rapport over de indigo-fabrikatie te Djokjokarta*, dat opgenomen is in het *Tijdschrift voor nijverheid in Ned. Indië.*

Zie *Natuurk. Tijdschrift voor Ned. Indië*, deel XI, derde Serie. dl. I.

PANTEKOEK (CAROLUS) werd in 1758 geboren, was eerst predikant te Muiderberg, vervolgens in 1783 te Klundert, in 1790 te Breda, raakte bij de omwenteling in 1795 buiten dienst en werd in 1800 te Emden beroepen, keerde in 1815 naar Breda terug, waar hij, in hoogen ouderdom overleed. Hij was een zeer ijverig Oranjeman, en gaf behalve eenige kleinere stukjes, en Gedichten in het licht:

Godgeleerde Verlustingen, 's Hage, 1783. 8°.

Amoenitates Theologicae. Roterod., 1807. 2 Tom. vol. 8°.

Aanmerkingen op het resultaat van Purgold's meer dan vijftigjarige overdenkingen over de godsdienst van Jezus. Breda, 1791. 8°.

Verhandeling over de uiterlijke vereischten in eenen redenaar. Breda, 1792.

De waarheid ten toetsteen gebragt, of onderzoek, of het den mensch mogelijk is, uit zich zelven tot Jezus te komen. Gron. 1801. 8°.

Zie Heringa, *Naaml. v. dicht.* Brans, *Kerk. Reg.* bl. 7. 170. Arrenberg, *Naamr.* bl. 404. *Naaml.* van van Cleef, bl.

PAPA (JACOBUS), in het laatst der XVI[de] eeuw te IJperen geboren, beoefende de Latijnsche poëzy. Men heeft van hem: *Jac. Papae Hyprensis Elegiae* (in fine) *Excudebat Hubertus Crocus*, s. d. 4o.

Zie *Biogr. des hommes remarq. de la Flandre occidentale*, T. II, p. 85.

PAPE (GERRIT). Zie PAAPE (GERRIT).

PAPE (ADRIAAN DE). Zie PAPE (ARIAAN DE).

PAPE (ABRAHAM VAN of DE), een bekwaam regtsgeleerde te Leyden, leefde in 't laatst der 17[de] en begin der 18[de] eeuw. Hij kwam in 1694 te Harderwijk als hoogleeraar in de regten in aanmerking om de plaats te vervullen van A. Schultingh. Men heeft van hem:

Guil. Grotii Synd. Delf. Isagoge ad praxin Fori Bat. (*illustrata Paraphrasi et aucta Supplemento*) L. B. 1694. 4o.

Commentarius Academicus et forensis in duos libros codicis Justianei. Amst., 1697. 8o.

Observationes ad consilia Ictorum Batavicorum. L. B. 1702—1703. 12o.

Zie Struvii *Bibl. Juris selecta* p. 101, 262, 337—384; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* Dl. II, bl. 51; Kobus en de Rivecourt; Jöcher.

PAPE (J. H.)

schreef:

De Waarheid van den christelijken godsdienst voorgesteld in VI samenspraken. Amst., 1765.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 404.

PAPE (JODOCUS of JOSSE DE), zilversmid en graveur te Audenaerde, vader van SIMON DE PAPE, *de oude*, een beroemd bouwmeester, in de tweede helft der 16[de] eeuw te Andenaerde geboren. Reeds in 1613 had hij groote bedrevenheid in de teekenkunst verkregen. Een zijner eerste bekende werken was een gewelf op het Korenhuis (1614). In 1615 vertrouwde de magistraat zijner geboortestad hem de verhooging van den toren der St. Walburgskerk toe. Twee jaren later werd hij tot stads-bouwmeester aangesteld en in 1619 bouwde hij de brug, uit twee bogen bestaande, tusschen de wijk Slapersfort en de Eynestraet over de Schelde. Voor de priorin van het O. L. Vrouwe hospitaal vervaardigde hij een gebouw, bestemd tot logement voor aanzienlijke personen, voornamelijk voor de bisschoppen. Hij overleed bij het woeden der hevige pest van 1636 den 13[den] September van dat jaar in den ouderdom van 51 jaren.

Hij beoefende ook de schilderkunst.

Zie Kramm.

PAPE (SIMON DE), de jonge, zoon van den vorige, werd te Audenaerde geboren en overleed er ook. In 1691 was hij reeds overleden. Zijn zoon Simon bevond zich omtrent 1750, als portret- en historieschilder, te Parijs. Kramm noemt eenige schilderijen van hem op te Andenaerde nog berustende.

Zie Kramm.

PAPE (JOHANNES BAPTISTE DE), tooneeldichter in het begin der 18[de] eeuw, gaf in het licht:

Thonneelspel van den Oorlogh tusschen Carolus VI, keyser van Oostenryck, ende Soliman III, keyser der Turcken; enz. zal verthoont worden aan den Edel Heer enz. door de Jonckheyt van aldaar op den 1, 2, 3, 4, 6 *en* 9[de] *Mey* 1717. *Brugge, Wed. J. Beernaerts z. j.*

Der menschen verlossinge door de Geboorte onzer Saligmakers Jesu Christi, zedelijck vertoont en ten Tonneel gevoert door de Redenrycke Gilde van Rhetorica binnen Cortryck, onder de Standaert van de St. Barbara. Ghendt, z. j. (1717) kl. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *R. A. en Woordenb.* Dl. V. bl. 59; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* Dl. I, bl. 165.

PAPE (JAN), waarschijnlijk landmeter of kaartenmaker uit het begin der 16[de] eeuw. De Staten van Holland hadden hem opgedragen om eene kaart van Holland te maken, doch wijl hij daarvoor meer dan *f* 300 eischte, werd zulks, volgens eene Resolutie van den 11[den] Jan. 1529, uitgesteld.

Zie *Navorscher*, Dl. III, bl. 93.

PAPENBROECK (GERARD VAN) [1]) werd te Amsterdam geboren, waar hij na 1710 meermalen de waardigheid van president schepen bekleedde. Hij was een groot voorstander van kunsten en wetenschappen en overleed in 1743.

[1]) Zijn vader Martinus, te Amsterdam geboren, studeerde in 1678 te Leyden.

Bij zijn uiterste wil bepaalde hij dat uit zijn kostbare verzameling, vroeger op zijne hofstad Papenburg bij Velsen, aan de Illustreschool te Amsterdam zouden geschonken worden 12 geschilderde afbeeldsels der eerste kerkhervormers en 50 portretten der beroemdste en geleerdste mannen van allerlei rang en gezindheid, zoo in- als buitenlanders, waarmede thans de wanden harer gehoorzaal prijken: voorts dat de Leydsche hoogeschool in 't bezit zou komen van zijne rijke verzameling van steenen gedenkstukken der Grieksche en Latijnsche oudheid, welke verzameling als de eerste grondslag kan beschouwd worden van het daar bestaande museum van oudheden, en van een aantal HSS. en gecollationeerde boeken, die den Acad. bibliotheek tot groot sieraad verstrekken.

Zie Fr Oudendorpii *Orat. de Veter. inscript et monument. usu legatoque Papenbroeckio.* Leid., 1745. Dez, *Brevis Descriptio Vet. monument. ab Amplissimo viro Ger. Papenbroeckio legator.* Ibid, 1745; Te Water, *Narratio* p. 95, 96; Siegenbeek, *Gesch. d. Leydsche Hooges.* Dl. I, bl. 273, II, bl. 122—124, 150; Schotel, *Geschied. der Leydsche Bibl.* Kobus en de Rivecourt.

PAPENDRECHT (HOYNOK VAN). Zie HOYNCK VAN PAPENDRECHT.

PAPEVELT (JAN VAN) komt voor op eene rekening van het jaar 1516, wegens het opnemen van den staat der in de Munt van Maastricht, gedurende de minderjarigheid van Karel V, geslagene munten, met Thomas Grammaye als „generaal-meester van allen den Munten onzes genadigen heeren."

Zie v. d. Chys, *Munten der Hertogd. Brab. en Limb.* bl. 370.

PAPING (R. J.).

Men heeft van hem:

Diss. med. de Sulphureto Calcis optimo contra Salivationem mercurialem remedio. Gron., 1796.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 273.

PAPILEON (JEAN DAVID).

Op *Cat. der handss. van J. Schouten*, bl. 50, komt voor: *Alle de gesangen van het Eeuwgetijde des Amsteldamschen Schouwburgs, midsgaders het gesang door Monsieur Jean David Papileon en Juffrouw Anna Booan, in 't Fransch gezongen op den maaltijd der Vertooners, in het jaar* 1738. Kwarto lang form.

PAPIUS (ANDREAS). Zie PAEP.

PAPPUS (PETER VON Tratzberg) stond eerst in dienst van het Nederlandsche leger en bekleedde later de waardigheid van Voorzitter in den Hoogen Raad der Provincie Groningen.

Hij gaf in Groningen, 1607, een Latijnsche vertaling van *Examen fulminis pontif. a Papa Paulo V*, in 't Nederl. vert. *Onderzoek van den pauselijken banbliksem, door Paus Paulus V, tegen de Doorl. republiek van Venetie uitgevaardigd.* Ook gaf hij een *Artikelbrief of ordonnantie van de Stat. Gen. der Vereen. Nederl. voor het krijgsvolk*, 13 *Aug.* 1590) *waarbij eenige Annotatiën gevoecht zijn door Peter Pappus von Tratzberg, by de* 6de *ed. met veelen nyen Annat. verm. ende nu ten* 7[den] *mael herdrukt ende verbeterd.* De eerste uitgaaf schijnt van 1636 te zijn. Zijn *Corpus Juris militaris* Francof., 1657. 8o. Hagae Commt. 1726, is een latere en vermeerderde uitgave van dien Artikelbrief. Ook gaf hij in 1614 te Groningen M. Wesselii, Gansfortii *Opera* uit, en *Ontdekking van de bedriegelijkheid der enge poort.* 3o.

Zie Struvii, *Bibl. Juris sel.* p. 246. Schwindel, *Thes. Bibl.* T. p. 67; Jöcher; Rotermund; Abcoude, *Aanh.* bl. 159.

PAQUOT (JEAN NOEL), den 22 Julij 1722 te Florennes bij Namen geboren, werd bibliothecaris aan de Leuvensche Academie, hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal en kanunnik van St. Pieter. Hij ondersteunde het gouvernement in het daarstellen van nuttige verbeteringen in 't Collegie van Heverle, waarvan hij voorzitter was. Men schreef hem valschelijk veroordeelingswaardige gevoelens toe, wierp hem in den kerker, waar hij met gestrengheid werd behandeld en ontsloeg hem eindelijk, onder voorwaarde van Leuven te verlaten. Hij begaf zich naar Luik, van waar de hertog van Arenberg hem naar Brussel riep en tot zijn bibliothecaris aanstelde. Later hield hij zich op in de abdij van Gembloux en overleed 8 Junij 1803 te Luik, in den ouderdom van 70 jaren. Wij vermelde hem slechts om zijne *Mémoires pour servir à l'Histoire littéraire des* 17 *prov. des Pays-Bas, de la pricipauté de Liège et de quelques contrées voisines*, etc. 18 Tom. gr. 8o. Louv., 1763—1770, en 3 t. in fol. Louvain, 1765—1770. Dit werk bevat een aantal

goed geschreven artikels, doch is gansch niet onpartijdig, vooral schijnt overal zijn bijzondere vete tegen zijn voorganger Foppens door. In *Bulletin du Bibliophile Belge*, 1845. T. II, p. 149—152, vindt men een *Supplément aux Mémoires de Paquot Historiographe*. In de *Nouv. Biogr. génér.* leest men nopens zijne *Mémoires*: „Fruit de nombreuses recherches, ce recueil biographique est en général exact; l'exemplaire in 8°., conservé à la bibliothèque royale de Belgique est enreichi de notes et d'additions de C. van Hulthem."

Zie Saxe, *Onom. Litt.*, T. VII, p. 229; A. Kluit, *ad Holl. Chr. Egmond*, p. 6 (14); van Kampen, *Gesch. d. Nederl. Letterk. en Wetensch.*, D. II. bl. 236, D. III, bl. 155; Kobus en de Rivecourt, Charles Piot, *Quelques mots sur les circonstances qui portèrent Marie-Therèse à nommer Paquot son historiographe.* (Extrait du *Bulletin des Bibliophiles Belges*); Goethals, *Lectures relatives à l'Histoire des ciences en Belgique; Annuaire de la Bibliothèque royale de Belgique*, T. III, 1841, p. 172; *Bulletin du Bibliophile Belge*, T. II. p 149; *Bulletin de l'Academie royale de Belgique*, T. X, le part. p. 7; *Biogr. Univ.*, *Nouv. Biogr. génér.*; *Betrachtungen über die neuesten Histor. Schriften.* Th. V, p. 67; *Götting. gel. Anzeig.*, 1773, p. 402, 1781, p. 1110, 1782, p. 760; Rotermund.

PARADYS (NICOLAAS), zoon van David Paradys, med. dr. te Amsterdam, werd aldaar in 1740 geboren. Reeds in zijne kindsche jaren maakte hij zulke vorderingen, dat hij op zijn 15e jaar bekwaam geoordeeld werd de akademische lessen bijtewonen, doch zijn vader deed hem nog 2 jaren doorbrengen in het voorbereidend onderwijs en algemeene letteroefeningen, vooral in de grondige kennis der geschiedenis en die van den godsdienst. Zeventien jaren oud, werd hij student in de geneeskunde aan de Hoogenschool te Leyden, waar hij het onderwijs genoot van Albinus en Gaubius.

Na in 1761 de waardigheid van med. dr. verworven te hebben, zette hij te Parijs en Rouaan zijne geneeskundige studiën voort, en na zijn terugkomst oefende hij te Amsterdam met zoo grooten lof de geneeskundige praktijk uit dat hem in 1784, in plaats van den overledenen van Doeveren, het hoogleeraarsambt in de geneeskunde te Leyden werd opgedragen. Hij aanvaardde het den 2den Oct. van dat jaar met eene redevoering *de diligenti Therapeutices universalis studio maximo recte medendi instrumento*, en hield de eer dezer hoogeschool niet minder dan zijne ambtgenooten E. Sandefort, Oosterdijk en Voltelen op. Paradys was geen vriend van nieuwigheden en wilde de proefnemingen te Rotterdam op het dierlijk magnetismus niet onderzoeken, uit vrees van zich door schijnvertooning of bedrog te laten misleiden.

Zijn geneeskundige praktijk, waarin hij theoretische kennis en ondervinding met het schranderst doorzigt paarde, deed zijn roem zoo hoog stijgen, dat men hem van alle kanten kwam raadplegen en hem in 1793 zelfs de waardigheid van lijfarts van Willem V werd opgedragen. De geschiedenis van zijn vak was hem bijzonder eigen, en hij werd daarin tot hoogleeraar benoemd. Den 17den van herfstmaand 1800 aanvaardde hij dit ambt met eene *Oratio de cognitione Historiae medicinae, magno cum ad Medici in arte exercenda solertiam tum ad artis amplificationem adjumento.* Bij het nederleggen van het rectoraat, door hem in 1793 bekleed, sprak hij *de Euthanasia naturali, et quid ad eam conciliandam Medicina valeat.*

Hij bezat een buitengewone kennis der letterkunde, vooral der Ouden, en eene uitstekende bedrevenheid in de Latynsche taal. Wijttenbach was zijn boezemvriend en heeft hem in vele zijner werken, als mensch en geleerde den grootsten lof gegeven: meermalen komt hij daar voor onder den naam van Critobulus.

De omwenteling van 1795, die hij, een voorstander der oude staatsgesteldheid, niet goed keurde, deed hem de post van lijfarts des stadhouders verliezen. Ook troffen hem huisselijke rampen. Van de elf kinderen, die hij bij zijne in 1793 gestorvene echtgenoote verwekt had, werden hem 9, sommige in gevorderde jaren en in gevestigden stand, door den dood ontrukt. Hij moest ook nog den ondergang van zijn vaderland in 1810 beleven, doch mogt zijn herrijzing niet zien, daar hij den 7den van herfstmaend 1812 overleed. Hij was een der oprigters van het Leydsche Nosocomium. Zijn overgebleven zoon en ambtgenoot gaf in 1813 een kleinen bundel zijner werken in het licht, bevattende zijne akademische verhandeling *de natura inflammationis*; zijne intree-redevoering, zijne *Oratie* bij de aftreding als rector, eene derde in 1800, toen hem de post van hoogleeraar in de geschiedenis werd opgedragen, gehoudene redevoering, benevens eenige openbare lessen, waar echter gevoegd is de Herinnering aan zijne verdiensten, kort na zijn dood, door zijn ambtgenoot en vriend Tollens.

Zie Tollii, *Opusc. Academica*; *Elogium Tib. Hemsterhusii et vita Ruhnkenii* (*auct. Bergmanno*) p. 221, 468; Wijttenbacchii, *Philom.* L III, p. 273, *Opusc*, T. II, p. 341; Te Water, *Narratio*, p. 92, 239; Siegenbeek, *Gesch. d. Leydsche Hoogesch.* D. I, bl. 318, 365; D. II, bl. 114, 287; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Konst- en Letterb.* 1814, D. II, bl. 52; Collot Escury, *Holl. roem*, D. VII, bl. 462; Muller, *Cat. v. Portr.*

PARDUYN (ADRIAAN CASPER), afkomstig uit een aanzienlijk geslacht, te Middelburg geboren, studeerde in de godgeleerdheid, verkreeg den rang van candidaat, werd rector der Latijnsche school te Goes, Middelburg, en, op raad van Cats, in 1636 te Dordrecht, waar hij den 12den Aug. 1644 stierf. Zijne ambtgenooten Godewyck en Machaëlius betreurden zijn afsterven in lijkzangen. Hij was een man van groote geleerdheid en beoefende de Latijnsche, Grieksche en Nederduitsche poëzy, waarvan men eenige proeven vond voor J. Lydri, *Vrolycke Uren des Doods ofte der Wysen vermaeck* en het *Geestelyck compas van G. Udeman.*

Hij liet bij zijne echtgenoot Geertruid, dochter van Cornelis Rijzer en Maria van Beverloo, drie kinderen na. — Josyna, gehuwd met Arnoud van Citters, ambassadeur aan de hoven van Engeland en Spanje; Adriaan, luitenant-kolonel kapitein-kommandant van Vlissingen, en Simon.

Zijne zinspreuk was:

Die overal kwaad hoort en niettemin wel doet,
Die voert in zijnen geest een koninklijk gemoed.

Zie Paquot, *Mem.* T. VI, p. 170; De la Rue, *Gelett. Zeel.*, bl. 132—134; Michaelius, *Epicedium en obitum Pardunii*; Godewyck, *op de dood van den geleerden Caspar Parduyn*; Vrolijkhert, *Vliss. Kerkh.*, bl. 355, 365, 396; Schotel, *Kerk. Dordr.* Dez., *Illustre-School te Dordrecht*, bl. 80, 81, 225; Dez., in *Zeeuwsche Volks-Alm.* 1856, bl. 215 vlgg.

PARDUYN (SIMON), zoon van den vorige, werd op 14-jarigen leeftijd doctor in de philisophie, vervolgens in de medicijnen en candidaat in de godgeleerdheid. Hij was een beroemd arts te Dordrecht en maakte Grieksche gedichten.

Zie De la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 146.

PARDUYN of PERDUYN (GISLENUS), uit het zelfde geslacht, doch een roomschen tak gesproten, werd geboren te Middelburg, 13 Oct. 1630. Hij oefende zich zes jaren in zijn geboortestad in de oude talen en leerde die vervolgens zes jaren aan de Jezuïten, van wier orde hij lid was. Twee jaren oefende hij zich in de philosophie en verder in de scholastieke godgeleerdheid. Den 24sten Maart 1662 werd hij tot priester gewijd en zes jaren was hij praeses of opperbestuurder dier kweekscholen, waarin de jeugd in de talen werd onderwezen. Voor de leden der Broederschap van Maria heeft hij negen en in het geheel te zamen, gedurende den tijd van negen en twintig jaren den predikdienst waargenomen. Drie jaren was hij rector of hoofd van een klooster en acht jaren biechtvader. In het laatst van zijn leven, reeds 70 jaren bereikt hebbende, hield hij zich bijna geheel bezig over geestelijke stoffen, tot welke de volgende behooren:

Godvruchtige Bemerckingen op het gebed des Heren, doorgaens genoemt den Vader ons, verciert met Beelden ende goede genegentheden, volgens elcke Vrage des gebeds, ten eynde men dit gebed lese aendachtiglyck, godvruchtiglyck ende met geestelyck voordeel. Brussel, 1705. 8°.

Godvruchtige Bemerckingen op d'Engelsche Groetenisse, doorgaens genoemt den Weest gegroet: verciert met Beelden en goede Genegentheden, ten eynde men de Heylige Maget groete met eerbiedinge en vreugd, gelijck sy van den Engel ende Elizabeth is gegroet geweest. Brussel, 1706. 8°.

Godvruchtige Bemerckingen op de Twaelf Artikelen des Geloofs, verciert met schoone Beelden ende goede Genegentheden, volgens het mysterie, ten eynde men soo christelyck leve, als men christelyck gelooft. Antw., 1710. 8°.

Hij overleed te Brussel 17 Augustus 1708.

Zie De la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 347, 348; Paquot, *Mem.*, T. I, p. 199; Glasem, *Godgel. Nederl.*

PAREAU (ANTON HENRI), jongste zoon van den hoogleeraar Jean Henri Pareau en Helena Nisina Ribbius, werd den 20sten Julij 1805 te Harderwijk geboren, waar zijn vader toen het hoogleeraarambt bekleedde. Ruim vijf jaren later werd zijn vader naar Utrecht verplaatst en voltooide

hij zijne voorbereidende studiën aan de Latijnsche school aldaar, onder den geleerden Dornseiffen. Tot de akademische lessen bevorderd, wijdde hij zijne eerste studiejaren aan de beoefening der oostersche en westersche talen, de laatste vooral onder de leiding van Van Heusde. Van zijne verkregene kennis gaf hij in 1826 een blijk, door zijne te Groningen uitgeschreven en bekroonde prijsverhandeling getiteld: *Grammatische en Critische verklaring van David's klaagzang op Saul en Jonathan*, 2 Sam. 1: 17—27 *vergeleken met andere, zoo Oostersche als Grieksche, soortgelijke treurliederen.* Door den gunstigen uitslag van zijn werk aangemoedigd, legde hij zich meer en meer (bij de studie der godgeleerdheid, vooral onder Heringa) op het oostersch toe, en het scheen alsof hem daarvoor een leerstoel wachtte. Hij schreef een Specimen, 't welk hij onder zijn vader verdedigde en tot titel had *Corani placita de moribus regundis ex Mohammedis indole aliisque ratione adumbrata.* Bij den opstand van 1830 trok Pareau als vrijwillig jager uit, en moest zich na zijne terugkomst geheel aan de zorg voor zijnen zwakken en hulpbehoevenden vader toewijden. Deze toestand duurde twee jaren en de zoon werd hieronder gebragt tot het besluit om van de uitsluitende studie der oostersche talen afte zien en zich geheel aan de godgeleerdheid toe te wijden. In 1833, waarin zijn vader overleed, werd hij kandidaat tot den Heiligen Dienst, en na in 1835 met Charlotte Marie Christine Dumont gehuwd te zijn, den 23sten Augustus van dat jaar te Zuilen als predikant bevestigd.

In 1839 vertrok hij naar Monnikendam, in 1845 naar Assen, waar hij tot zijn dood, den 5den November 1859, werkzaam bleef, zoo met het behartigen der belangen zijner gemeente, het uitgeven van verschillende belangrijke schriften. Als scriba van het Provinciaal kerkbestuur was hij de vraagbaak van velen. Ook woonde hij als zoodanig de Synode in 1850 bij. Zijn zorg bepaalde zich verder tot het oprigten van een weduwenfonds voor de predikanten van Drenthe. Hij was lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leyden.

Hij gaf in het licht:

Leerredenen, in de maandelijksche preken, bij van der Scheer te Coevorden uitgegeven.

Vraagboekje over geloofs- en zedeleer. Deventer, 1841.

Een woord en bede omtrent de formulieren van eenigheid der Hervormde kerk. Amst., 1849.

De oude kerk te Assen, een voormalige kloosterkerk, beschouwd tot de plaatselijke gemeente en de hervorming van Drenthe, eene gedachtenisrede met aanteekeningen. Assen, 1851.

Zie zijn Levensbeschrijving, door Dr. E. B. Swalue, in *Handel der Jaarl. Vergad. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* 1860.

PAREAU (Jean Henri), zoon van Guilleaume Henri Pareau, juwelier, en van Angélique Croquet, werd den 13den Mei 1761 te Amsterdam geboren. Reeds in zijn negende jaar verloor hij zijnen vader, en omtrent zijn twaalfde jaar werd hij ter Latynsche schole in zijn geboorteplaats besteld, en was in vier jaren reeds rijp geworden voor het hoogere onderwijs. De Grieksche en Latynsche dichters hadden bijzondere aantrekkelijkheid voor hem. Hij zelf hanteerde ook de Romeinsche lier en vond aanmoediging en goedkeuring bij Petrus Burmannus Sec. Van hier, dat hij, met een dichtstuk *de Ira*, door hem zelven vervaardigd, in het gevoel van verontwaardiging over afkeuring van een ander opstel, de Latynsche school in het openbaar vaarwel zeide. Doch vooral ontwikkelde zich gedurende deze schooljaren bij hem de aanleg en openbaarde zich de zucht tot de bediening van het Evangelie des vredes in de Waalsch-hervormde kerk. Den 28sten Maart 1777 werd hij student aan het Amsterdamsche Athenaeum, waarna hij een leerling van genoemden Burmannus, Tollius, Wyttenbach, Schultens, Walraven en Curtenius werd. Gedurende drie jaren bereidde hij zich voor den leeraarstand in de Christelijke gemeente doch bleef inzonderheid met de Oostersche letteren en dichtstukken der Oosterlingen ingenomen. Ten bewijze hiervan strekte eene Declamatie, door hem, onder voorzitting van Tollius, 13 Maart 1780 uitgesproken. In hetzelfde jaar vertrok hij naar de Akademie te Leyden, waar hij voortging de Latynsche en Grieksche letteren onder Ruhnkenius en Valckenaer te beoefenen. Ook maakte hij zich het onderwijs van Dion, van den Wijnpersse en Pertel, in de Wijsbegeerte en het Natuurregt ten nutte, vooral legde hij zich op de Oostersche talen toe en bij voorkeur op de gewijde dichtstukken der Hebreën en op de Hebreeuwsch-bijbelsche letterkunde. Ook beoefende hij de godgeleerdheid onder Gillesen, Hollebeek, Boers en Rietveld. Den 2den September 1785 onderging hij het kerkelijk onderzoek bij de Waalsche Synode en werd tot proponent aangenomen. In die betrekking vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij zich in de kerkelijke welsprekendheid oefende en zijne geliefkoosde studiën voortzette. Hier genoot hij het bijzonder vertrouwen van den burgemeester Dedel, die hem het onderwijs van zijn tweeden zoon in de fraaije letteren en wijsbegeerte opdroeg. Den 6den Febr. 1789 werd hij, op aanbeveling van Schultens, tot leeraar bij de Waalsche gemeente en tevens tot hoogleeraar in de Oostersche talen aan het Athenaeum aldaar beroepen. Kort daarna benoemde hem de academische senaat te Leyden *honoris causa* tot theologiae doctor, en den 19den November aanvaardde hij zijne betrekking met een *Oratio de conatibus incredulorum rei Christianae plus emolumenti quam detrimenti afferentibus.* In het volgende jaar bragt de hoogleeraar een boek van meer aangelegenheid en moeijelijker bewerking in het licht, de *Threni Jeremiae philologicè et criticè illustrati*, L. B. 1790. Dit werk werd met toejuiching ontvangen en viel grooten lof in binnen- en buitenlandsche periodieke werken en geschriften ten deel. In 1795 werd hij, die inmiddels een beroep naar Middelburg en Delft had afgeslagen, van zijn ambt ontzet en nam in 1796 een beroep bij de Waalsche gemeente te Middelburg aan, doch in 1798 liet hij zich bewegen op nieuw zoo het hoogleeraarsambt in de Oostersche talen als dat van predikant bij de Waalsche gemeente te Deventer op nieuw aan te nemen. Den 27sten Mei hield hij zijne intreê-rede *de littris Orientalibus minime injucundis.* Zoo wijdde zich Pareau van nieuws aan het onderwijs der studerende jeugd, en aan de stichting der gemeente te Deventer, maar tevens om in wijderen kring nuttig te zijn aan zijne *Commentatio Jobaea*, die reeds ter perse was, toen hij in 1804, als opvolger van Willmet, naar Amsterdam vertrokken, te Harderwijk werd beroepen als hoogleeraar in de Oostersche talen. Bij den aanvang van 1805 begon hij zijne academische lessen, en deed, volgens de aldaar plaats hebbende gewoonte, zijn plegtige intrede op den jaardag der hoogeschool, die den 13den Junij gevierd werd. Hij sprak *de ingenuo Poëseos Hebraicae studio, nostris temporibus magnopere comcudendo.* Derdehalf jaar na zijn komst te Harderwijk viel Pareau de eer te beurt van als rector magnificus te staan aan het hoofd van den akademischen senaat. Bij het neerleggen dier waardigheid sprak hij *de amico atque utili Graecarum Latinarumque literarum cum Orientalibus consortio.* In 1810 werd Pareau, in plaats van Rau, te Utrecht in dezelfde betrekking als te Deventer en Harderwijk beroepen en aanvaardde de 27sten Sept. zijn post met eene redevoering *de constanti ac non mutabili Orientalium ingenio, sacrarum literarum cultoribus suos in usus diligenter observando*, nog voor het einde van dit jaar in het licht verschenen en door Mr. A. J. W. van Dielen in het Nederduitsch vertaald (*Redevoering over den bestendigen en geenszins veranderlijken aard der Oosterlingen, als welks naauwkeurige opmerking van het grootste belang is voor den Beoefenaar der Gewijde Letteren*). Twee maanden na zijne intrede te Utrecht, ontving Pareau het aangename berigt van de bekrooning zijner te Harderwijk geschreven *Dissertatio de rationum quae mythicam librorum sacrorum interpretationem suadeant, momento ac pondere*, door Teijlers Godgeleerd Genootschap. Het duurde tot in 1814 eer er van deze verhandeling eene Nederduitsche vertaling was vervaardigd, die te gelijk met de oorspronkelijke werd uitgegeven in het XXVste deel der *Verhandelingen rakende den Natuurlijken en Geopenbaarden Godsdienst*, uitgegeven door Teijler's Godgeleerde Genootschap. Tien jaren later verscheen te Utrecht een tweede uitgave van den latijnschen tekst onder den titel: *Dissertatio de mythica Sacri Codicis interpretatione. Editio altera. Addilamento et Indicibus aucta.*

Naauwelijks was Pareau één jaar aan de Utrechtsche hoogeschool werkzaam geweest, of hij deelde met zijne ambtgenooten in den tegenspoed en de zorgen, veroorzaakt door het besluit van den keizer der Franschen, waarbij Utrecht tot een school van den tweeden rang werd vernederd. Evenwel leende hij het oor niet aan een vereerend aanzoek om zich voor de gemeende schipbreuk te bergen door eene uit-

noodiging naar Groningen op te volgen, doch hij aanvaardde het beroep tot predikant bij de Waalsche gemeente te Utrecht en deed den 7den April 1812 als zoodanig zijne intrede. Hij bekleedde deze betrekking tot den 9den April 1826, toen hij zijn afscheidsrede hield. Hij liet toen een schoon gedenkteeken na in de *Sermons sur quelques textes de l'Ecriture Sainte*, Utr. 1814, en in een *Sermon, prononcé pour l'ouverture de la réunion des députés des églises Wallonnes à Zutphen*, le 9 Sept. 1819, ter zelfden jare te Utrecht uitgegeven.

Bij de invoering der verordening op het hooger onderwijs door Koning Willem I gemaakt den 2den Aug 1815, werd hij bevestigd in zijne betrekking als gewoon Hoogleeraar in de Oostersche letteren en behield hij zijne vorige regten tot de Godgeleerde faculteit, doch werd het aan zijn keus gelaten, bij welke der twee faculteiten, die der Letteren of der Godgeleerdheid hij voortaan zijn plaats zou nemen in den academischen senaat. Hij koos als het meest met zijne bestemming als hoogleeraar overeenkomende de letteren, en werd met de waardigheid van *Phil. Theor. mag. et Liter. hum. doctor* vereerd. Ten einde met minder tijdverlies en meer nut zijne lessen in de Hebreeuwsche oudheden te kunnen uitoefenen, gaf hij in 1817 een leerboek uit, getiteld *Antiquitas Hebraica breviter descripta*. In 1823 verscheen de tweede uitgave van dit werk met bladwijzers van Hebreeuwsche en Grieksche woorden, alsmede van Bijbelplaatsen en zaken in dezen druk voorkomende, die voor de bezitters der eerste uitgaaf afzonderlijk verscheen met den titel *Antiquitatis breviter descriptio Appendix, sive alterius editionis Praefatio et Indices*. De derde uitgaaf was in 1832 noodig, en is vóór 'smans overlijden ditmaal zonder noemenswaardige verandering afgedrukt.

Met een ander werk, niet minder belangrijk voor allen, die zich op juiste kritiek en grondige verklaring der Schriften van het O. V. toeleggen, beschonk Pareau de geleerde wereld ten jare 1822 door de uitgave van zijne *Institutio interpretis Veteris Testamenti*. Kort na de uitgave van dezen bij uitstek nuttigen arbeid, werd de met wijsheid en moed wél toegerusten man het rectoraat der hoogeschool door den koning toevertrouwd, voor het akademiejaar 1822—1823 en gaf den 20sten Maart 1823 het rectoraat aan zijn opvolger over na het houden eener *Oratio de honoris studio Orientalium*.

Nog eenige jaren genoot hij eene goede mate van gezondheid en hield hij lust en kracht tot nuttige bezigheden en arbeidde hij inzonderheid aan het Oostersch, in de hoop van te zullen voltooijen dat hij voor vele jaren reeds had begonnen. Insgelijks leidde hij veel tijd en vlijt ten koste aan eene Latijnsche vertaling der Psalmen met ophelderingen. Een man, die zich, op zoo vele wijze had doen kennen, als één der uitmuntendste geleerden van Nederland, was dan ook ten volle de onderscheiding waardig met welke hij vereerd werd door aanzienlijke binnen- en buitenlandsche genootschappen. In 1792 koos hem het Zeeuwsch genootschap, in 1807 het Utrechtsch, in 1814 de Hollandsche maatschappij te Haarlem, in 1819 het Koninklijk Nederlandsch Instituut te Amsterdam tot correspondent, in 1816 tot lid, ook was hij sedert 1822 lid der Société Asiatique te Parijs, sedert 1826 van de Royal Asiatic Society te Londen. Ten jare 1818 deelde hij een *Commentatio de indole nobilissimi poëmatis Arabici, Kasida-al-Maksoura, quod Ibid Doreidum habet auctorem*, aan het Kon. Ned. Instituut mede, die in zijne Latijnsche werken voorkomt. Ook las hij in 1827 in de gewone vergadering der Klasse op nieuw een *Commentatio* voor *de Amralkeisi Moallakah et de hujus Carminis indole acproestantia*, welke, niet door de Klasse maar door hem zelven is uitgegeven, te Utrecht in 1828 met eene voorrede van zijn oudsten zoon. Minder is het bekend dat hij, ten jare 1827 de hem opgedragen taak van redenaar heeft vervuld met het houden eener *Oratio, de impenso religionis apud priscas gentes studio de eiusque indole et caussa maxime probabili*. Hij overleed 1 Februarij 1833. Hij huwde den 31sten Augustus 1794 Helena Nisina Ribbius, dochter van Deventerschen gemeensman Lodewijk van Eyll Ribbius en Aleida Duikink, die hem twee zonen en vier dochters schonk.

Zie *Konst- en Letterb.* 1833, Dl. 1, bl. 97, 356, 371. D. II, bl. 89; *Verslag der Jaarl. Verg. van het Kon. Ned. Inst.* 1833; van het *Prov. Utr. Genoots.* 1833; van de *Maats. v. Ned. Letterk. te Leyden*; Jod. Heringa, *Levensberigt en Karakterschets van wijlen den Hoogl. J. H. P.* in *Archief voor Kerk. Gesch.* D. IV; A. Simons, in *Annal. Acad. Rh. Traj.* 1822—1823; M. A. van der Bank, *à la Memoire de J. H. P. Sermon Jav. Erdras* VII: 10. Utr. 1833; Pareau, *Leerrede over 2 Tim.* I: 10, L. C. Gron. 1833; *Aanh. op het Woordenb. van Nieuwenhuis*; Kofbus en de Rivecourt, Glasius, *Godgel. Nederl.*; Bouman, *Geld. Hoogesch.* D. II, bl. 538, 539, 630; Sepp, *Proeve eener Gesch. der Pragm. Theol. in Nederl.* bl. 47, 76, 78, 284 vlg. 259; van Vloten, *de Bijbel vertaald*, D. VIII; Eichhorn, *Allg. Biblioth. der bibl. Litteratur*, III B. S. 130—158; Augusti, *Grundreis einer Einl. in 's A. T. S.* 226; Stronck, *Bijbelsch Handb.*, VI D.; Bertholdt, *Einl. in Sämmtl. SS. des A. u. N. T.* §. 547 (V Th. 2 Hälfte); De Wette, *Lehrbuch der Einl. in die Bücher des A. T.* § 274; Rosenmulleri, *Scholia in V. T.* p. VIII, Vol. II, p. 455; Kreenen, *Verh. over de vraag, of er eene terugkeering der Joden naar Palestina al of niet te wachten zij*, in *Bijdr. tot de Godgel. Wetensch.* D. XI, bl. 337—440; Rosenmuller, *Iobus annot. perpetua illustr.* (Leipz. 1824), p. 658, 659; J. Willmet, *Schets van den Staat der Oostersche Litteratuur in Holland*, bl. 188; Clarisse, *Encyclop. Theol.* § 32, not. 4; Heringa, *de Auditorio; Orat. de rebus, quae Academ. Rheno-Traject.* (1811—1816), *accederunt prosperis et adversis* in *Annal.* A. 1815—1816, p. 118, 134; Royaards, *Proeve over den geest en het belang van het boek Daniel*, in *N. Verhandd. v. h. Genoots. tot verdediging v. d. Christ. Godsd.* bl. 58; de Geer, *Dissert. de Bileamo* (Praef); Pareau, *Specimen Acad. cont. Spec. Acad. de Tografi carm.* (Praef); *Alg. Vad Letteroef.* D. V, St. I, bl. 538—540, D. V, St. II, bl. 309—314; 1799, St. I, bl. 320—322; 1803, St. I, bl. 667—669; 1807, St I, bl. 291—295; 1808, St. I bl. 534—536; 1814, St. I, bl. 497—501, 545—553, 607—643, 685—690; 1815, St. I, bl. 49—54; 1817, St. I, bl.533—541; 1821, St. I, bl. 375—377; 1822, St. I, bl. 411—491; 1824, St. I, bl. 107, 108; *Vaderl. Biblioth. van Wetens. Kunst en Smaak*, II D, I S., bl. 371—373; D. II, St I, bl. 371—379; 1805, St. I, bl. 200—203; *Recensent*, D. III, bl. 246, 247; *Recensent. o. d. Recens.*, D. III, bl. 681—686; D. VIII, bl. 15—17; D. X, St. I, bl. 9—14; D. XI, St. I, bl. 441—446; D. XVI, St. I, bl. 281; D. XVIII, St. I, bl. 319, 320; *Letterbode* 1799, II D. Kol. III, 112; 1807, D. II, bl. 338, 339, 354; 1808, D. II, bl. 286—288; 1809, D. I, bl. 226, 27; 1810, D. II, bl. 353—354; *Bibliotheek van Theol. Letterk.* D. IV, bl. 48—53; D. V, bl. 688—698; D. VII, bl. 346—349; D. IX, bl. 227—235; *Bijdr. tot de beoef. en geschied. d. Godgel. Wetens.* D. II, bl. 852—871, 850—852, 871—896; D. V, bl. 90—97; D. VI. bl. 130—145; D. VIII, bl. 777—806; D. IX, bl. 1—31, 627—661, 737—742, 851—878; D. X, bl. 772—819; D. XIII, bl. 691—739, 858—863; *Jaarb. d. Wetens. en Kunsten in het Koningrijk Holland*, D. II, St. I, bl. 157—175; *Neue Literat. Zeit.*, Leipz. 1108, St. 73; *Alg. Lit. Zeit.*, 1808, Th. III, B. 81—88; *Theol. Ann.* 1808, S. 782—785; *Jen. Lit. Zeit.*, 1819, N. 165.

PAREAU (LODEWIJK GERLACH), zoon van den vorige, werd den 10den Aug. 1800 te Deventer geboren, genoot het onderrigt in de Oostersche talen van zijn vader, wijders woonde hij, als student te Utrecht, de lessen van Goudoever, Adam Simons, Rossijn, Schröder, Rossijn, Moll en Kops bij. Vooral had van Hemple een grooten invloed op zijn vorming. Gabriël van Oordt, Heringa, Royaards en Bouman wezen hem den weg bij de beoefening der godgeleerdheid. Van zijne vorderingen gaf hij blijken, toen hij in 1818 het accessit verwierf op zijn antwoord op de Groninger prijsvraag *de migrationibus Hebraeorum extra patriam, usque ad tempora, deleta a Romanis Hierosolyma antecedente* en de bekrooning van zijne *Comparatio Vondelii et Graecorum tragicorum* in 1820 te Utrecht hem ten deel viel. Onder leiding zijns vaders verdedigde hij in 1824 eene *Commentatio de carmine Trogaii* (Tr. a Rh. 1824) en na een tienjarige studie, werd hij den 23sten Sept. 1820 tot theologisch doctor bevorderd, na de verdediging zijner *Comment. critica et exegetica ad* 1 *Corinth. XIII*. Op denzelfden dag werd hij *honoris causa* tot philos. theor. mag. et litt. hum. doctor bevorderd. In het volgende jaar werd hij predikant te Nederlangbroek, in 1830 te Voorburg, en den 16den Oct. 1831 aanvaardde hij zijne betrekking als hoogleeraar te Groningen in plaats van Ypey met eene rede, *de animo non minus theologorum, quam ingenio Academica institutione informando*, en onderwees sedert de christelijke zedeleer, naar aanleiding zijner *Initio institutionis Christianae moralis* (Gron. 1842), de hermeneutiek, volgens zijne *Hermeneutica codicis sacri* (Gron. 1845), voorts de theologische encyclopaedie, dogmatiek en apologetiek. In 1843 sprak hij bij het nederleggen der rectorale waardigheid *de religionis christianae vi in doctrinas disciplinasque humanas*, en in 1858 *de perfectionis christianae in antiqua philosophia praesensionibus et desideriis*. Zijn standpunt als godgeleerde laat zich voor 't overige bepalen uit hetgeen van zijne hand in het tijdschrift *Waarheid in liefde* is opgenomen. Hij overleed te Groningen 27 Oct. 1866.

Zie *Gedenkb. van Groningen; Stemmen voor waarheid en vrede*, Nov. 1866, bl. 854; W. Muurling, *L. G. Pareali, Een Levensbeeld geschetst*. Gron. 1866.

PAPENVELT (JOHAN VAN) komt in 1495 onder de regering van bisschop David van Bourgondië voor als munt-

meester van dien mijtervorst te Hasselt in het Oversticht. Hij wordt ook vermeld in een stuk van 1497.

Zie van der Chys, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, bl. 202, 336.

PAPENVELT (FRANCK AERNTZ. VAN) was ten jare 1509 muntmeester van den Utrechtschen bisschop Filips van Bourgondië, want de commissie zijner aanstelling van dat jaar is nog voorhanden. Als zoodanig was hij belast met den aankoop van het noodige goud en zilver voor de munt, met het toezigt over de vervaardiging der bisschoppelijke gouden en zilveren munten, enz. enz.; alles, wanneer hij zijne instructie niet bekoorlijk nakwam, op de in de commissie bepaalde boeten. Ten jare 1519 wordt hij nog dikwijls vermeld in ordonnantiën op het vervaardigen van verschillende munten. Eindelijk in 1520 als bisschoppelijk muntmeester te Hasselt in het Oversticht.

Zie van der Chys, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*, bl. 240, 243, 246, 247.

PAPENVELT (VRANK VAN) werd, ten jare 1527, door Karel V als muntmeester particulier voor de op te rigten vorstelijke munt te Leeuwarden aangesteld. Hij was misschien dezelfde, die in 1531 aangesteld werd tot meester particulier van de vorstelijke Overijsselsche munt te Kampen.

Zie van der Chys, *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 187, en *de Munten van Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 347. *Charterboek*, Dl. II. bl. 522; Eekhoff, *Gesch. Beschrijv. van Leeuwarden*, Dl. I. bl. 140.

PAPENVELT (FRANS VAN) De zelfde met den voorgaande.

Zie van der Chys, *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 127, en *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 347.

PARAVICINI DI CAPELLI (BARTHOLOMÉ EDUARD DE), zoon van Caspar, officier in Nederlandschen dienst, en kleinzoon van Jean, geboren te Breda, den 24sten Februarij 1724. Den 14den December 1744 tot onderluitenant bij het wapen der artillerie aangesteld, is hij den 6den December 1746 tot 1sten luitenant, den 7den April 1749 tot kapitein-luitenant, den 24sten October 1770 tot kapitein, den 30sten Augustus 1779 tot majoor, den 18den Januarij 1785 tot luitenant-kolonel, den 13den October 1787 tot kolonel onder den kolonel Dupont, tot kolonel, na den dood van Dupont, bij het wapen der artillerie, den 5den Februarij 1788, den 19den Februarij 1788 tot kolonel en chef der artillerie en inspecteur-generaal der grofgeschutgieterij en artillerie-magazijnen, en den 24sten Januarij 1794 tot generaal majoor, door den Raad van Staten bevorderd geworden, en nam in 1795 zijn ontslag. Door koning Lodewijk werd hij in 1808 benoemd tot ridder van de Unie, en overleed te 's Gravenhage in 1810.

Als luitenant-kolonel zijn door hem op den 27sten December 1785, den 14den Februarij 1786 en den 13den Maart 1786 zeer delangrijke memoriën aan den Raad van Staten ingediend, betrekkelijk het verbeteren van de zamenstelling van het wapen der artillerie, waaromtrent reeds eene memorie door den generaal de Maillebois was medegedeeld. Die stukken zijn bij resolutie van den Raad van Staten van den 27sten April 1786 aan de Staten Generaal toegezonden. Bij de zamenstelling, die den 21sten Februarij 1793 aan de artillerie is gegeven, zijn zijne voorstellen niet gevolgd, maar ten gevolge van de daartoe door hem gedane voorstellen zijn op den 9den November 1789 drie artilleriescholen opgerigt. In het jaar 1794 had hij het bevel over de voerhoede van het leger, dat onder de leiding van prins Willem van Oranje den 20sten April zich meester maakte van het versterkte kamp, dat door de Franschen onder de muren van Landrecy bezet was, en waarna de overmeestering dier plaats volgde.

Zie van Sijpesteyn, *Bijdragen t. d. gesch. d. Artillerie*, bl. 39.

PARAVICINI DI CAPELLI (JOHAN CASPAR), geboren te Zutphen den 28sten April 1752, overleden te 's Bosch den 9den Mei 1825, zoon van den voorgaande, werd den 10den Julij 1769 tot onderluitenant bij de artillerie aangesteld, den 30sten September 1774 tot 1sten luitenant, den 27sten Augustus 1781 tot kapitein-luitenant, den 18den November 1787 tot kapitein, den 22sten Februarij 1793 tot majoor, den 8sten Julij 1795 tot luitenant-kolonel, inspecteur-generaal der magazijnen enz. bevorderd.

Den 25sten October 1806 werd hij door koning Lodewijk aangesteld tot generaal majoor en in zijne betrekking bij het wapen der artillerie vervangen door den Franschen kolonel Demarçay. In September 1806 was hij geplaatst bij den bevelhebber der artillerie van het Noorder-leger, den generaal Drouas, en bekleedde den rang van inspecteur-generaal der artillerie tot in het jaar 1807. Na eenige maanden non-activiteit werd hij in 1808 benoemd tot inspecteur generaal der artillerie van de marine en lid van het centraal comité der artillerie en genie en gepensioneerd in 1809.

Zie van Sijpesteyn, *Bijdr.* enz., bl. 42.

PARAVICINI DI CAPELLI (WILLEM BARTHOLOMÉ EDUARD DE), zoon van Johan Caspar voormeld en van Johanna Christina van Heemskerk, geboren te Zutphen den 16den Februarij 1778.

In dienst getreden als kadet der artillerie den 27sten September 1787, werd hij in 1792 luitenant, doorliep voorts alle rangen, ging als kapitein in 1810 bij het 9de Fransche regement artillerie over, en werd te Dresden in 1812 krijgsgevangen genomen.

In 1814 werd hij luitenant-kolonel in Nederlandschen dienst, kort daarna directeur der artillerie, stapel- en constructie-magazijnen te Antwerpen, later te Delft, kolonel in 1826, generaal majoor en kommandant der 1ste artillerie-inspectie in 1834 en gepensioneerd als zoodanig in 1841.

Hij was ridder van het Legioen van Eer, sints 1811, en van den Nederlandschen Leeuw.

In 1793 en 1794 woonde hij de veldtogten tegen de Franschen bij, van 1802—1806 was hij aan de Kaap de Goede Hoop, in 1806 in Duitschland, van 1807—1809 in Zeeland, in 1811 in 't kamp van Bologne, van 1812—1813 in Rusland, Saksen en Bohemen, van 1830—1834 in Nijmegen.

Hij was een kundig officier, geacht en bemind om zijn minzaam karakter en heeft veel bijgedragen tot luister van onze Nederlandsche artillerie.

Hij overleed in den ouderdom van 70 jaren te Kralingen nabij Rotterdam den 21sten April 1848.

Part. berigt.

PARCERUS. Een zeer geleerd jongeling, steller van eenige theses die aan Maccovius werden toegeschreven. (1619).

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. III, bl. 570.

PARENT (LOUIS), te Blèse geboren, waarschijnlijk te Parijs opgevoed, werd med. candidaat, en gaf gedurende eenige jaren te Franeker onderwijs in de Spaansche, Fransche en Italiaansche talen.

Den 22sten Februarij 1650 benoemden curatoren der hooge school aldaar hem tot buitengewoon hoogleeraar in de talen. Hij overleed in het midden van Augustus 1663, twee kinderen nalatende.

Hij gaf in het licht:

Le garde des moeurs, des affections et du voyageur. Franek. 1659. 12°.

Le tableau des merveilles de l'univers. 1661. 4°.

Nietigheid van het Menschdom. Fr. vert. door F. Halma. Amst. 1724. 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 400.

PARINGET (DIDERIK), rentmeester van Grave, auditeur-militair en voornaam practisijn aldaar. Na zijn dood gaf Mr. Paul van Alen het door hem nagelaten *Memoriaal of Beschryvinge van de stad Grave en den lande van Cuyk, der selver tydelyke Heeren, hunne regeringe, wedervaaren, privilegien, costumen en resolutien*. Met aanteekeningen vermeerdert, te Utrecht, 1752, in 2 dln. in 4° in het licht.

Zie Hermans, *Introductio in notitiam rei liter.*, etc. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst*, enz. N°. 468.

PARIS (JOHANNES WILHELMUS), predikant te Hulst.

Hij schreef:

Dissertatio ad locum Jeremiae XXXI: 22 qua hypothesis viri celeb. Nic. Barkey et pl. rev. Aug. Lud. Zachariae modestè examinantur et nova vaticinium explicandi via panditur, in *Bibl. Hag.* cl. I, p. 97.

Dissertatio apologetica pro versione verborum Exod. XX: 5, 6, Ibid T. II, p. 413. *Dissertatio altera ad verba Exod.* XX: 5, 6, Ibid T, II. p. 1.

PARIVAL (JEAN NICOLAS DE), geboren te Verdun, kwam omtrent 1624 in Holland en bleef daar 26 jaren. Na zijne studiën voleindigd te hebben, vestigde hij zich te Leyden, en voorzag in zijne behoeften met aldaar onderwijs in het

Fransch te geven. In 1650 begaf hij zich naar de Oostenrijksche Nederlanden en bevond zich het volgende jaar te Brussel, waar hij waarschijnlijk ook onderwijs gaf, gelijk hij zulks ook in 1666 en 1667 te Leuven deed. Hij huwde ten eerste Grietgen van der Meulen te Leyden 1637, en voor de tweede maal Elizabeth de Leques dit de la Croix van Parijs.

Hij gaf in het licht:

Dialogues Francois, selon le langage du temps .... cinquième et dernière édition, augmentée de l'Ecole pour rire. Leyde 1676. 12o. *Dixième édition.* Ibid. 1709. 12°. *Onzième édition.* Ibid., Theodore Haak. 1718. 12°, 1753. 12°.

„Parmi ces Dialogues le vingt-quatrième et le suivant contiennent des observations grammaticales: mais destituées de règles et de préceptes, en sorte qu'elles ne peuvent servir qu'à ceux qui sont déjà instruits des principes de la Langue Française. Dans *l'Ecole pour rire*, Parival a voulu donner la manière d'apprendre le François *en riant*. Pour executer ce projet, il a ramassé des histoires, qu'il appelle *causeries, plaisantes* et *récréatives*, mais qui ne sont en effet que des fadaises" (Paquot).

Methodus addicendarum Conjugationum Gallicarum; cum syntaxi compendiosa. L. B. 1645. 12°.

Les Délices de la Hollande. Oeuvre panegyrique: avec un Traité du gouvernement et un Abrégé de ce qui s'est passé jusques à l'an 1650. Leide, Pierre Leffen 1651, Amst. 1661. m. pl. 12°. Paris 1665. 12°. Leyden 1697. 12o. Ib. 1701. La Haye 1710. 2 vol. 12°. *Les Délices de la Hollande, contenant une déscription éxacte du pais, des moeurs et des coutumes des habitans avec un abrégé historique depuis l'établissement de la république jusqu'au de la paix d'Utrecht. Nouvelle édition, considerablement corrigée et augmentée.* A la Haye 1726. 2 t. 12°. Amst. 1728. 8o.

De vermaecklijckheden van Hollandt: een werck deses lands lof uytbasuynende. Met een Tractaet van de regeringe, end' een Kort Begrijp van 't gene aenmerckenswaerdigst voorgevallen is tot het jaer 1655. *Nieuwlycks uyt het Fransch trouwlyck overgeset. Verciert mit kopere platen.* Amst., Samuel Imbrechts 1661. 12o.

Paquot stelt dit werk op eene lijn met de *Délices de France* van Savinien d'Alquié, en *les Delices de la campagne à l'entour de Leyde.*

Abrégé de l'histoire de ce siècle de fer, contenant les misères et calamités des derniers temps, avec leurs causes et prétextes, jusques au commencement. du roy des Romains Ferdinand IV. Leyde 1653, 1654. 8o. *Troisième édition, revue, corrigée, augmentée, amplifiée en plusieurs endroits, et continuéz jusques à l'an* 1655. Bruxelles, François Vivien 1658. 8°. (eenige exemplaren hebben 1660). *Deuxièsme partie, contenant les misères .... et tout ce qui est arrivé de mémorable depuis la commencement du roy des Romains Ferdinand IV jusques à la conclusion de la paix entre les Roys d'Espagne et de France.* Ibid. 1660. 8°. Er moet in 1663 een derde deel van zijn verschenen.

Le vray interest de la Hollande, élevé sur les ruines de celuy qui voit le jour sous le nom de V. D. H. et dedié à la Fille du temps (à la vérité). (Leyde) 1662. 24°. *Ware interest van Holland, gebouwt op de ruinen van den interest van Holland, onlangs uitgegeven door V. D. H. toegeëigent aen de Dochter van de Tyt.* Leyden 1662. 24°.

Parival schreef dit werkje tegen het bekende werk van de la Court, *Intrest van Holland, ofte gronden van Hollands welvaren.* Amst. 1662. 12°.

Louvain très-ancienne et capitale ville de Brabant, représente par J. N. d. P. historiographe. Louvain 1667. 12°.

Vermakelijkheden van Brabant. Amst. 1661. m. pl. 12o.

Histoires facetieuses et morales, histoires tragiques de nostre temps arrivées en Hollande. Leyde 1663. 2 t. kl. 12°. (sec. édit.) 1669. kl. 12°.

Kort verhaal der beroerten en ellendigheden, welke in weynige jaren voorgevallen zijn. Amst. 1653. 4°.

Grammatica Gallica. Lov. 1667. in-8°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 709; Paquot, *Mém.* II. p. 359, 360; *Dict. Histor. de la France.*, T. III. Bodel Nyenhuis, *Bibl. Beschrijv. der Nederl.*, N°. 51, 349; Rotermund; *Dict. biogr. génér. Boekz. d. Gel. Wer.* 1753. 5 bl. 625; *Navorscher*, D. IV. bl. 167, D. V. bl. 102, D VI. bl. 240, 312, D. II. bl. 140, 202. Richteri, *Epistolae.* p. 518.

PARK (James) schreef:

Christus Jesus verhooght in een getuygenis gedragen tot syn ware licht, welck een yegelijck mensch verlicht die in de werelt komt, en een antwoort tot een duyster-schrift, ondert. en gesonden aen ons ... Quakers, door Jan Kornelisz Knol; in het welcke hy ... pleyt ... tegens onse oeffeninge als mede wordt hier in verfoeyt ... syne lasteringe ... Alsmede ... een antwoort tot hetgene hy geschreven heeft ... op P. Hendricks boeck gen. Een ernstige bestraffinge aen de Vlaemsche doopsgez. gemeinte etc. Ghes. door een dewelcke ... lief heeft welck van Godt voortkomt ... Amst. gedr. bij Chr. Conradus 1670.

Zie Rogge, *Geschriften betreff. de Ned. Herv. Kerk*, bl. 48.

PARMANTIO (Jacob), een Franschman van geboorte, woonde te 's Hage, waar hij zich als historieschilder had gevestigd. Hij schilderde o. a. in 1698 in de Besognekamer aldaar drie zolderstukken met emblematische voorstellingen. Immerzeel noemt hem een goed historieschilder.

Zie Immerzeel.

PARMENTIER (L.) wordt als kunstenaar vermeld bij Kramm. Het is echter onzeker uit welk land hij afkomstig is.

PARRE (Mattheus), werd den 22sten Februarij 1811 te Amsterdam geboren, door van der Stok en ten Kate in de schilderkunst onderwezen, en schilderde vele fraaije land- en boschgezigten. Zijn kunst was zeer geacht en vooral in Duitschland geplaatst. Hij overleed te Amsterdam ongehuwd den 27sten April 1849.

Zijne zuster huwde Johan Philip Menger, die verscheidene schilderijen van hem bezit.

Zie Kramm.

PARS (Adriaan), den 16den October 1641 te 's Hage geboren, studeerde te Leyden, werd den 13den Mei 1671 predikant te Katwijk aan den Rhijn en overleed aldaar den 30sten Maart 1719, in den ouderdom van 77 jaren. Hij beoefende de Latijnsche en Nederduitsche poezij en vooral ook de vaderlandsche geschiedenis, oudheid- en letterkunde. Als dichter heeft hij weinig of geen verdiensten; als oudheidkundige was hij niet meer dan verzamelaar en als zoodanig verdient hij nevens de Alkemade's, van der Schelling's, Smidsen, Harkenroths en anderen van dien stempel gesteld te worden. Zijne *Katwijksche oudheden* bevatten een rudis indigestaque moles van allerlei letter- en oudheidkundige aanteekeningen, voor den lateren beoefenaar der vaderlandsche oudheden onmisbaar, schoon zonder de minste oordeelkunde bijeengebragt. Zijn *Index Batavicus* is voor de Nederlandsche geschiedschrijvers dat Bidloo voor de dichters was.

Hij was in zijn tijd zeer geacht en stond met de vele geleerden en dichters in briefwisseling.

Zijn portret vindt men vóór de *Katwijksche oudheden*. Verscheidene dichters hebben ter zijner eere gezongen.

Hij schreef:

Disputatio pro philosophia. 1659.

Varia carmina in theses studiosorum et amicorum. 1659.

Epithalamium in Nuptias praest. consult. viri Joh. van der Mark, Med. dr. Reipubl. Leyd. Secret. et Thes. 1601, 1362. *et Lectissimae Virginis, D. Justinae de Vroede.* 1675.

Epigramma in Tumulum celeb. Abrah. Heidani, in Acad. Lugduno-Bat. S. S. Theol. Prof. etc. 1687.

Ad Christ. Wittichium etc.

Epigr. in effigiem Fr. Burmanni, in Acad. Ultraj. Th. Profess. primarii, sub effigiem impressum. 1679.

Juniorum Triga. Qui Inclytam Bataviam et imprimis magnificam urbem Leidam inter summae urbis Academiae Ecclesiae et ornamenta illustrarunt. 1680.

Oratio in usum et praestantiam scholarum. 1682. 4°.

In honorem Cl. Cons. viri D. Joh. a Groenendijk, J. U. D. et Ill. Reip. Lugd. Bat. a secretis, et Ejusdem Orationem Ovidianis Elegis, ibidem pronunciatam.

In laudes militares studiosae Juventutis. 1672, *cum et in aeternam rei memoriam, ex ampliss. Coss. decreto, numisma argenteum distribueret.*

In effigiem Petri van Staveren, apud Lugdunenses Batavos Eloquiorum Divinorum praeconis.

In Orat. inaug. Cl. viri J. Triglandi, Th. Profess. Lugd. Bat., de legitimis fidei propagandae mediis. 1686.

In effigiem J. Triglandi.

Epigr. funeb. in obitum Christ. Wittichii.

Ad celeb. Jac Gronovium, magni Joh. f. Gronovii magnum filium, Wittichio Justa facientem et dicentem. 1687.

Vota Catvicena ad nob. gener. vir. Juv. D. Arn. Bar. in Wassenaer. 1688.

Guilielme III. Princ. Ardus. laetis natalibus. 1688.

In effigiem Rev. Clar. viri Gerbr. a Leeuwen, ap. Amstelod. S. Th. Prof. 1688.

Incomp. reginae Mariae Stuartae, calumniatoris sceleratissimis versibus oppositum distichon ternarium. 1694.

Louwerkrans aan den Heer Willem Swinnaas, Raad en vroedschap in den Briel, over sijn Engelse, Nederlandse en Munsterse krakkeelen. 1665.

Brand in 't water, ter bevestiging van de Heer Johan Brand tot Wateringen. 1669.

Op de katechisatie van de Heer Antonius van Oostrum, Leeraar van Gods gemeente in den Briel. 1669.

Dordrechtse Maagdereije aan denselve, beroepen tot Dordrecht. 1670.

Hollands jubeljaar, of Honderdjarige vrijheid, over het innemen van den Briel, toegeëigned aan de regerende Burgemeesters, mr. Kasper Klotterbrocke en Kornelis Taal. 1672.

Katwijkse fakkeien opgestoken bij het adelijk Bruiloftsbedde van den Heer Willem Tuil, Heer van Bulkestein en Juffr. Jacoba Reigersbergen tot Kouwerwe. 1672.

Herders klagt over het herderlose Valkenburg, van wege het vertrek van den Heer Petrus Hollebeek na Alfen. 1675.

Perelkroon op het hooft van Juffr. Margarethn Taal, ter egt getreden met den heer Pieter Hark van Hoven. 1677.

Alfer ligtswymenis (Eclypsis) en Alkmaars geluk, over het vertrek van P. Hollebeek, na Alkmaar. 1679.

Letterkrans voor mr. Karel Krucius, Raad der stad Leiden, over het uitgeven van de nagelaten Schriften van de heer Burmannus. 1682.

Gravebloemen over hel haastig en ontydig lyk van den Heer P. van Staveren, bedienaar van het eeuwig Evangelie tot Leiden. 1683.

Scheepskroon voor den heer Baron van Liere, Heer van beide Katwyken, Sand enz. uit naam van Hollands ridderschap verkoren in den Seeraad tot Amsterdam. 1686.

Een vers onder een nieuwe print van de heer Burman. 1690.

Toortsen op de bruiloft van de heer Antonius Taal, vroedschap en schepen en stads stads arts in den Briel en Juffr. Bregtlanda Brasser. 1691.

Cypressen op het Grav van de Heer Rumoldus Rombouts, voornaam Leeraar tot Leiden.

Rynsburgse oudheden en voortreffelijkheden der Abdye. 1693.

Toejuighing aan de heer David Knibbe, bedienaar van Gods Woord tot Leiden, ter bevestiging van syn soon D. K. tot Leiderdorp. 1693.

Strik van Diamanten, ter gesegenden egte van de heer Mattheus Chitti, en mevrouw Elisabet de Dieu, genaamd ten Grotenhuis. 1693.

Lyktoortsen ontstooken by het Koninglyk Praalbed van de Aldervoortreffelijkste en Grootmagtigste Majesteit Maria Stuart, Koninginne van Engeland enz. Tot algemene droefheid van geheel Europe, in den schoonsten bloey van haer leevtyd schielijk weggerukt, den 7 van Louwmaand des jaars 1695. *Infandum Batava jubet renovare dolorem, et Virgo et Pietas.* Leid. 1695. 8o.

Verzen op de boeken van de heeren Burman, van Staveren. Bodaen, Koccejus (de zoon), van Giffen, enz.

Treurlied van den gekruiste Kristus, of korte inhoud van het geheele lyden van den Messias, na de jaerlykse Leidsche Preek-order, volgens maatzang van de X geboden. Leiden 1685. kl. 12°. verm. 1698. 12o.

Keten van Heerlykheden ter eeren van de verheerlykte Messias, aan de regterhand van Jehovah. Met de Gevallen van syn Kerk, en deszelve vijanden, geschreven en uytgebreyd in acht Leerredenen over den CX Psalm. Leiden 1686.

Psalm CX in rym. 1688.

Otia Cattavicena of Katwykze Speeluren, Katwykse Oudheden. Leyden 1688. 8o.

Messias Vaticinans, of de Profeterende Heiland in syn Vreeselyke en Getrouwe Godspraken ontrent Jerusalem en Werelds ondergang. 1693.

Over het XXIV Hoofdstuk van het Evangelium na de beschrijving van Mattheus met Korte Redenschetsen over hetselve Aenmerkelyke Aanteeken. van saken daertoe dienende. 1693.

Teekenen der Tyden over hetzelvde Hoofdstuk in Rym.

Vervolg der Otia Cattavicena. Leiden 1693.

Toen Pars in 1673, met kennis en toestemming der Vrouwe van Katwijk, een kerkelijk zegel had doen vervaardigen, met het omschrift: *Catti primordia Batavorum*, besloot hij dit inschrift uit oude schrijvers te bevestigen, te verdedigen en gaf hierop in het licht:

Eenige Bewysen van de oudheid der Katwyken, van de Huizen te Britten en Sand, groot 20 bladzijden en voegde ze bij de *Katwyksche Speeluren*, gedrukt achter zijn *Keten van Heerlykheden.* Na het uitgeven dezer blaadjes, raakte hij in kennis met van Alkemade, die zeer vele stukken, de beide Katwijken en Rijnsburg betreffende, had, en ontving meer dan honderd belangrijke brieven, benevens een *ms. beschryving van Katwyk en Rynsburg*, door van Alkemade opgesteld. Door deze gewigtige bijdragen, en vooral door de briefwisseling opzettelijk over dit onderwerp met van Alkemade gehouden, was hij in staat in 1697 te Leiden bij Johannes du Vivié en Isaac Severinus, eene geheel op nieuw bewerkte *Beschrijving van Katwyk en Rynsburg* te geven, onder den titel: *Catti Aborigines Batavorum*, dat is *De Voorouders der Batavieren, ofte de twee Katwyken.* Dit werk werd met vele *Aanteekeningen, Bylagen* enz. van van der Schilling op nieuw uitgegeven bij J. A. Langerak en G. de Groot. Leiden 1747. 4°.

Index Batavicus of Naemrol van de Batavise en Hollandse Schryvers van Julius Caesar af tot dese tyden toe. Met kopere afbeeldingen. Leiden 1701.

Op Cat. C. van Alkemade komen MSS. werken van hem voor.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V. p. 341; *Bibl. Brem*, cl. II. p. 771, 772; P. Burmanni, *Poëm.* p. 290, 291; Paquot, *Mém.* T. VII. p. 430—432; Schotel, *Leven van C. v. Alkemade en S. v. d. Schelling*, bl. 140 volgg.; A. Ypey, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. I. bl. 498, 499; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V. bl. 59; De Wind, *Bibl. v. Neerl. Geschied. Voorb.* bl. 11; van Kampen, *Gesch. de Nederl. Letteren en Wetensch*, D. I. bl. 404; *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 84; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. V. bl. 115; Brans, *Kerk. Reg.*, bl. 56; *Boekz. der Gel. Wereld* 1719, a bl. 515; A Moonen, *Verz. d. Poësye*, bl. 217, 382, 383; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1696. bl. 190, 557; *Acta Lipsiensia*, 1702. p. 131. Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Jöcher, Muller, *Cat. van portr. Cat. C. van Alkemade.* 1849.

PARTOES (Hendrik Lodewijk Franciscus) werd 24 Aug. 1790 te Brussel geboren, ontving onderwijs aan de academie van Brussel, werd lid van den raad van bestuur en in 1814 architekt van liefdadige gestichten aldaar. Verscheidene van die inrigtingen zijn naar zijne plannen en naar zijne leiding daargesteld, o. a. het *grand hospice de l'Infirmerie*, het *grand hopital St. Jean, l'hospice de Pacheco.* Ook werd hem de oprigting van verschillende hotels en andere gebouwen, zoo binnen als buiten Brussel, opgedragen.

Zie Immerzeel.

PARTOUT (...), Zeeuwsch kunstenaar uit het begin der XIXe eeuw. Er bestaan van hem verscheidene prentjes, o. a. een *Zeeman, Vischboer*, enz. Jacobus Perrois etste in 1789 zijn portret.

Zie Kramm.

PARVÉ (Mr. Jan Frederik), Rentmeester van Rijnland, Raad in de vroedschap te Haarlem, lid der *Maatsch. van Letterk.* te Leyden, honorair lid van het dichtlievend genootschap *Kunstliefde spaart geen vlijt*, dichter uit de tweede helft der 18e eeuw. Men heeft o. a. van hem een *Lykdicht ter gedachtenisse van Mr. Pieter Steyn, Raadpens. en Groot Zegelb. van Holland en Westfriesland, overl. d.* 5 *v. Slagtm.* 1772. 4°. *Zegezang der Israëlitische maagden na het verslaan van de Philistijnen en hunnen kampvechter Goliath*, in de *Poëtische Mengelstoffen* van dit Genootschap, voorts stukken in de *Louwerbladen voor de zonen der vrijheid.* Ook zong hij ter gelegenheid der verheffing van G. Bonnet tot hoogleeraar te Utrecht. Hij overleed in Maart 1787.

Zie van der Aa, *B. A. O. Wb. Gedenks. der Maatsch. van Ned. Letterk.* bl. 44. *Cat. d. Maatsch. van Nederl. Letterk.*, D. I. bl. 300.

PARVÉ (Daniel Johan), was in het laatst der vorige eeuw lid van het dichtlievend genootschap *Kunstliefde spaart geen vlyt*, in welks *Poëtische Mengelstoffen* voorkomt zijn dichtstuk de *Armoede.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PARIJS (GUILLAEM of WILLEM VAN), een boekdrukker te Antwerpen, gaf ten jare 1575 met Christoffel Plantyn uit een *Beeldenaar* of Figuurboek van munten, behoorende bij de *Ordonnantie provisionael ons Heeren des Coninckx.*

Zie van der Chys, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 42.

PAS (...), mogelijk VAN DER PAS, volgens de *Aanmerkingen van Gerard Hoet* een landschapschilder.

Zie Kramm.

PAS (J.), beroemd schoonschrijver.

Arrenberg vermeldt van hem: *Mathematische en wiskonstige behandeling der Schryfkonst.* Amst. 1737. fol.

Zie *Naamr.*

PAS (G. VAN), dichter uit den aanvang der 18e eeuw, van wien men slechts verspreide gedichten voor de werken zijner tijdgenooten vindt.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PAS (HENDRIK DE) werd te Antwerpen geboren en bloeide in het midden der 16e eeuw. Hij was een vermaard bouwmeester, o. a. in 1560 van het hotel der Hansé-steden te Antwerpen, ten dienste der Duitsche kooplieden. Ook werd in de tweede helft der 16e eeuw de Londensche beurs, in 1666 verbrand, naar zijn plan gebouwd.

Zie Immerzeel.

PAS (L. F. P. VAN DER), dichter uit de tweede helft der 18e eeuw.

Men heeft van hem:

Feestgezang, den Hoogwaarden Heer en meester Andries Aerts, by Eerwaerdigen deszelfs intree als vicaris generaal tot het Aertsherders Ampt des Bisdoms van 's Hertogenbosch, door de Roomsche Sulamith gemelde zyn Hoogwaerde toegezongen. 's Hert. 1763.

Zie *Boez. der Gel. Wereld* 1763. 6. bl. 596.

PAS (DIRK) Apotheker te Amsterdam, Direct. der Maatsch. van Nijverheid enz., schreef:

Iets over eene nieuwe bereidingswijze van alcohol, in *Praktisch Tijdschrift voor Geneeskunde in al haren omvang.* 1822. St. 1. bl. 83.

Iets over de vervalsching van sommige geneesmiddelen. Ald. 1823. St. 4. bl. 366; 1824. St. 3. bl. 270.

Middelen tegen het zuur-worden van den Spiritus nitri dulcis. Ald. 1822. St. 3. bl. 275.

Over den zoutstofhoudenden kalk, als middel ter verwijdering van den stank bij rottende dierlijke ligchamen. Ald. 1825. St. 4. bl. 375.

Zie Holtrop *Bibl. med.*, p. 274.

PAS (C. VAN DER).

Arrenberg vermeldt van hem:

Licht der Teeken- en Schilderkonstinviertafelen. Met pl. fol.

Schrijnwerkers winkel met nieuwe Inventiën verrykt. Amst. 1740. fol.

Ware afbeelding van eenige der allerdoorlugtigste vrouwen in de gedaante van Herderinnen. Amst. 1640. m. pl. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 404.

PASSAEUS (CHRISTIAAN) was

Hij gaf in het licht:

Hortus floridus Arnhemi. 1614. c. icon. fol. oblong.

Den Blomhof, inhoudende rare of ongemeene blommen. Utr. 1614. m. pl. fol. oblong.

Zie *Cat. de M. J. L. C. Jacob.* T. II, p. 163.

PASCHASIUS, PASCHA, PASQUA, VAN PAESSCHEN (JOHANNES), werd te Brussel in het midden der 15de eeuw geboren. Zijn vader was Arnold van Paesschen, zijne moeder Maria Picquot. Toen hij zijne eerste studiën voleindigd had, nam hij in het klooster te Mechelen het karmelieter kleed aan, 't geen sommigen aanleiding gaf hem Johannes van Mechelen te noemen, ten gevolge waarvan hij met een anderen karmeliet van dien naam verward werd. Na zijne godgeleerde studiën voleindigd te hebben en tot priester gewijd te zijn, predikte hij zoo elders als vooral te Antwerpen en Mechelen. Vervolgens werd hij prior in het klooster der laatstgenoemde stad, welk ambt hij nog dikwerf bekleedde. Den 6den Febr. 1504 werd hij te Leuven doctor in de godgeleerdheid en het was omtrent denzelfden tijd, dat hij tot regent over de studenten in het klooster derzelfde stad aangesteld werd. In 1520 benoemde hem keizer Karel V tot inquisiteur en in die betrekking sprak hij in 1523 het vonnis uit over Jacob Proost of Jacobus Praepositus, prior der Augustijnen te Antwerpen, beschuldigd van de Luthersche leer omhelsd te hebben. Zijn sterfjaar is onbekend, doch volgens Paquot vergisten zich Foppens en Cosmus de Villers, die het in 1526 stellen, en leefde hij nog in 1532.

Hij schreef:

Een devote maniere om gheestelijck pelgrimagie te trecken tot den heyhighen lande als te Jherusalem, Bethlehem, ter Jordanen etc., met die rechte gheleghentheyt der heylighen plaetsen, so bescheilijck beschreven, als ofte mense voor ooghen sagh. ghemaect bij wijlen heer Jan Pascha, Doctor in der Gotheyt en Religieus der Carmeliten Orden in den convente van Mechelen, toen hij leefde. Leuven. 1563, 1576. 12°. Gend. 1612. 12°.

Hij liet na:

Liber memorabilium, quae contigerunt in conventu Mechliniensi ab anno 1508 *ad annum* 1530. ms. in fol.

In Magistrum Sententiarum libr. IV.

Sermones quadragesimales liber I.

Sermones Dominicales, liber I.

Sermones per Adventum. liber I.

Sermones de Sanctis. liber I.

Jan van Oudewater of Joannes Palaeonydorus, karmeliet, schrijft hem nog toe: *Speculum historiale ordinis Carmelitarum. liber I.*

Zie Possevin in *Apparatio.* T. I, p. 910, 927; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 459; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 561; *Tart. Acad.* p 98; Daniel a V. M., *Speculi Carmel.* T. II, p. 1109; Cosm. de Villiers, T. II, p. 47, 48; C. Adrichomius, *Urbis Hiero. descriptio* (1582) p. 182; Paquot, *Mem.* T. I, p. 459—451; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 760; *Cat. d. Maats. v. L.* D. I, bl. 187.

PASCHEN GTZ. (W.), Drost van Bredevoort, die de ter dood brenging der freule van Dorth gelastte (zie dat art.). Hij verdedigde zich te dien aanzien in eene brochure (Dev. 1807) tegen C. van der Aa, schrijver der *Geschiedenis van de jongst-geëindigden oorlog tot op het sluiten van den vrede te Amiens.* Van der Aa beantwoordde zijn geschrift door *De zoogenaemde Verdediging van W. Paschen Gtz.* enz. *eene bijlage behoorende tot het VIII deel* (*derz.*) *Geschied.* Utrecht 1807. 8°.

Zie *Cat. d. Maatsch. van Nederl. Letterk.*, D. III. bl. 267

PASOR (GEORGE), zoon van Joannes Pasor en Clara van Steinbach, werd in 1570 in het Herbornsche geboren, bezocht op veertienjarigen leeftijd het door graaf Jan den Oude gestichte gymnasium te Herborn, waar hij en zijn broeder Hendrik het onderwijs van den beroemden godgeleerde Joannes Piscator, behalve in de Latijnsche en Grieksche ook in de Hebreeuwsche taal genoot. In 1591 woonde hij aan de hoogeschool aldaar de lessen, ook die van den beroemden Johannes Pincierus bij. In het volgende jaar begaf hij zich naar Lausanne en van daar naar Genève. In 1594 naar zijn vaderland teruggekeerd, zette hij zijne studiën voort aan het athenaeum te Nassau-Ziegen, terwijl hem het toezigt was opgedragen over de wetenschappelijke oefeningen van onderscheidene jonge edellieden, onder welke zich de graven van Nassau en Solms bevonden. In 1597 werd hij aan het Nassausche paedagogium te Ziegen geplaatst, en hier bleef hij, voor een beroep als predikant te Wetzlar bedankende, werkzaam tot dat hij in 1607 tot hoogleeraar in de theologie en in de hebreeuwsche taal te Herborn werd benoemd. Negentien jaren was hij aldaar werkzaam en gaf met hoogen lof collegie over het Oude- en Nieuwe Verbond. Inmiddels was de dertigjarige oorlog aangevangen en ook Herborn leed onder de gevolgen daarvan. Welkom was hem dus het aanbod van curatoren der Friesche hoogeschool te Franeker om aldaar het hoogleeraarambt in de Grieksche taal te vervullen. Hij aanvaardde zijne taak in 1626 met eene *Oratio de literarum Graecarum dignitate atque usu.* Vier jaren later werd hij tot artium liberalium magister bevorderd en den 10den Dec. 1637 was zijn sterfdag. Bernardus Fullenius hield eene lijkrede over hem. In 1698 huwde hij Apollonia Hondschius, die hem twee zonen schonk, Matthias, die volgt, en Johannes Jacobus Pasor, die zich aan den koophandel

wijdde. In 1615 hertrouwde hij met Magdalena Ursinus, weduwe van Philippus Sengelius, die hij ook overleefde.

Hij schreef:

Succincta Arithmetices praecepta. Herbornae 1602.

Lexicon Graeco-Latinum in Novum Testamentum. Herbornae 1626. 8°., waarvoor eene

Praefatio Gr.-Latina de vera Juventutis institutione, scripta d. VIII Maji dicti anni. Sedert is dit werk meermalen elders gedrukt o.a. *cum additamentis* Schoetgenii. Lips. 1717. 8°. Ook gaf de superintendent Norvagius Bergensis eenige aanteekeningen (notae) op dit Lexicon.

Etyma Nominum propriorum et Analysis Hebr. Syr. et Latinorum vocabulorum N. T. addita Lexico. Herb. 1626. 2e edit.

Oratio in obitum Joannis Piscatoris. Herbornae 1625.

Collegium Hesiodeum sive Graeca Hesiodi Carmina; cum versione, indice, et vocum difficiliorum grammatica analysi. Amst. 1632. 8°.

Deze *Index* is *cum auctoris, tum filii Matthiae Pasoris cura multum auctior et emendatior* bij andere uitgaven van Hesiodus, o. a. bij die van Joannes Clericus gevoegd.

Manuale Graeco-Latinum, cum libello de Gr. N. T. Accentibus, meermalen ten gebruike der Latijnsche scholen ook door J. Schotanus in 12°. uitgegeven.

Idea Graecarum N. Test. Dialectorum. Franeq. 1637. 12°. en elders.

Alphabetum Poëtarum Graecorum, cum Lubini clave. Gron. 8°.

Syllabus Gr. Latinus, door Herm. Fledderus en vervolgens door van Leusden uitgegeven in 12°.

Grammatica Graeca Sacra N. Test., het eerst uitgegeven door zijn zoon Matthias Pasor. Gron. 1655. 8°.

Leidsman der Christen Kinderen, Hoorn 1655. 16°.

Zie Vriemoet, *Athen. Fris.*, p. 237 seqq. Gerdevius, *Florileg. Libr. rar.*, p. 21; Helladius, *de praesenti statu Eccl. Gr.*, p. 346; Joh. Olearius, *Diss. de stylo N. T.*, p. 69, edit. Rhenf.; Baillet, *Jug. des Savans*, T. II. P. II. art. 534; A. Matthaei, *Syll. Epist.* CXLIX; R. Neuhusius, *Epp. Cent.*, II. 17; *Epist.* 94; Bayle, *Dict. hist. crit.*, T. III. p. 2196; suiv.; Glasius, *Godgel. Nederl.* Nieuwenhuis.

PASOR (Matthias), zoon van den vorige, werd den 12den April 1599 te Herborn, waar zijn vader toen hoogleeraar was, geboren. Hij studeerde te Herborn, Marburg en Heidelberg, waar hij in 1617 tot magister philosophiae, in 1619 tot buitengewoon en spoedig daarna tot gewoon hoogleeraar in de wis- en natuurkunde werd aangesteld. Toen deze stad in 1622 door Tilly veroverd was, ontvlood hij het levensgevaar, doch zijne bibliotheek ging verloren. Na eerst zich als privaat docent te Herborn eenigen tijd opgehouden te hebben, vertrok hij over Leyden naar Oxford, waar hij de westersche en oostersche talen beoefende. Een uitstapje naar Parijs had inmiddels de kennismaking met den geleerden maroniet Gabriel Sionita en diens onderwijs in het Arabisch en Syrisch ten gevolge. Kort daarop volgde zijne benoeming tot hoogleeraar in het oostersch te Oxford. Van hier naar Groningen beroepen, aanvaardde hij den 16den Februarij 1629 aldaar het professoraat in de zedekunde. Zijn werkkring onderging na den dood van Nic. Mulerius eene aanmerkelijke uitbreiding, daar ook het onderwijs in de wiskundige wetenschappen nu voortaan zijn taak werd. In 1629 bedankte hij voor een beroep naar Deventer, doch hij zou in 1645 gehoor gegeven hebben aan een beroep tot theol. professor te Harderwijk, indien de hoogleeraren te Groningen hem niet in plaats van den stoel der wiskunde dien der theologie hadden aangeboden.

Hij bezorgde verbeterde uitgaven van zijns vaders *Grammatica Graeca N. T.* en van diens *Lexicon Graeco-Latinum in N. T.* en *Manuale Graec. Vocum.* Ook volgens Jöcher, te Oxford, *Kätzen und General-Ideen von Martin Serentus Massilius Palamonas, Oratio pro linguae Arabicae professione in schola theologiae.* Hij overleed den 28sten Januarij 1658. Hij is nimmer gehuwd geweest.

Zie *Progr. funebre; Effigies et Vitae Prof. Gron.*, p. 109—111; *Parentalia Mart. Pasoris nimirum orat. funeb. ab Abd. Widmario dicta; Vita Pasoris ab ipsomet assignata et Epicedia in ejusdem obitum.* Gron. 1628. Bayle, i. v.; Kok, *Vad. Woordenb.*, D. XXIII, bl. 354; de Groot, *Gesch. der Broederenkerk*, bl. 148; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* bl. 163; *Gedenkb. d. Gron. Hooges.* bl. 21; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 243; Glasius, *Godgel. Nederl.* Benthem's *Hollandischer Kirchen- und Schulenstaat.* Th. II, p. 228; Jöcher; Rotermund.

PASPOORT (Zacharias), Heer van Grijpskerke en Poppendamme, meester in de regten, gaf in het licht *De beschrijving van Zeeland,* het 9 en 10 deel *Op den tegenwoordigen staat van Zeeland,* ten deele vervolgd. Middelb. 1821. 8°.

Hij overleed den 29sten van Zomermaand 1824 te Middelburg, in den ouderdom van 65 jaren.

Zie *Aanh. op Nieuwenhuis;* Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. d. Nederl.*, No. 1759; *Kat. der Bibl. v. h. Zeeuwsch Genootsch.*, bl. 192; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.*, D. II. bl. 139. *Vad. Letteroef.* 1825. I. 340, 341.

PASSCHIER DE FYNE. Zie FYNE (PASSCHIER DE).

PASSE (Karel) werd in den burgerstand te Amsterdam geboren en in 1745 door zijne ouders voor den boekhandel bestemd. Hij beoefende dien echter slechts kort, wijl de natuur hem tot tooneelspeler scheen gevormd te hebben. Hij ontving zijne opvoeding in de school van Corver te 's Hage en betrad te Amsterdam voor de eerste maal na den brand van 1772 den nieuw gebouwden schouwburg, bij diens opening voor het publiek en vervulde in het zinnespel tot de inwijding van den schouwburg vervaardigd, de rol van *Yver* en daarna in het treurspel *Jacob Simonsz. de Ryk* die van *Mondragon.* Eene schoone, mannelijke en welgevormde leest, sprekend gelaat, goed geheugen, een zuivere stem, gepaard aan smaak, door een goede opvoeding bevorderd, bekroonden reeds zijne eerste stappen op het tooneel met een gunstig gevolg. Welhaast overtrof hij de sterkste verwachting en werd een der uitstekendste tooneelspelers van zijn tijd. Hij overleed in den ouderdom van 45 jaren, te midden van zijn gevestigden roem en werd door zijn kunstgenooten plegtig in zijne geboortestad ter aarde besteld, waarvoor zijne familie de afbeelding van den tooneelspeler (zoo als die in het karakter van Philips van Bourgondië in druk was gekomen) tot een aandenken ten geschenke gaf. Hij beoefende ook de vaderlandsche poëzy, blijkens zijn:

Schouwburg-uitnoodiging tegen 1 Maart 1774, ter vertooning van Zoroaster (van Nomsz), 1 bl. fol.

Afscheids-groet op den Amsterdamschen Schouwburg, op den 23sten van Gras- en den 3den van Bloeimaand 1781.

Aanspraak aan het Amsterd. Publiek: uit naam van Acteurs en Actrices van den Amsteld. Schouwb. na het derde Tooneelstuk, dat hen was toegestaan ten hunnen voordeele te vertoonen (1782).

Dankbetuiging aan het Amsteld. Publ. uit naam der Acteurs en Actrices, by de gewone jaarlyksche sluiting der Amsteld. Schouwb. (1783) gr. 8°.

Zie *Aant. op* Nieuwenhuis *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* Dl. VI, bl. 252—268.

PASSÉ of PAS (Barbara van de of de), niet de dochter van Crispijn van de Passe, den Oude; maar Barbara van den Broecke, dochter van Chrispaen van den Broecke.

Zie Kramm.

PASSE of PAS (Crispijn van de of de) de Oude, hoofd van een voornaam kunstenaars geslacht, mogelijk de zoon van Hendrik de Pas, Antwerpsch bouwmeester uit het midden der XVIde eeuw, die, in woelige tijden, welligt met zijn gezin de wijk naar Zeeland heeft genomen. Het is echter onzeker of hij te Arnemuiden is geboren en wanneer hij zich naar Utrecht heeft begeven. Hier verkreeg hij 6 Junij 1613 het burgerregt. Hij komt in de *Kameraarsrekening* van 1613—1614 voor als „Nye borgher van Arnemuyden, plaetsnijder." Hij huwde 14 October 1636 Sebastiaentgen Henricks van Asch dochter, weduwe van Willem Petersz van den Beren. Hij overleed het volgende jaar. Zijne woning, meldt Kramm, was een ware kunstschool, waarin zijne zonen Crispijn, Simon, Willem en zijne dochter Magdalena met goed gevolg werkzaam waren. Het getal boekwerken, door hunne graveerstift versierd, is ongeloofelijk, als ook de portretten en historische prenten, die met Christ. W. Pass beteekend zijn, doch allen voor werk van den Ouden Crispijn worden gehouden, dat echter niet zoo is, want diens naam vindt men nog op werken van 1640, terwijl de eerste, mij bekende prent, *Maria met het kind,* naar J. Mabuse in fol. het jaartal 1589 voert.

Hij gaf in het licht, ofschoon hem het octrooi geweigerd werd, *Thronus cupidinis, sive Emblemata amatoria,* Amst. 1608;

L. B. 1624, 1642, in 12°. obl., zonder naam van uitgever. Te Utrecht stond hij in groot aanzien en in vriendschap met Arnoldus Buchelius, wiens portret hij, in 1614, zeer fraai, in ovaal, gegraveerd heeft in 12°. Mr. Bodel Nijenhuis te Leyden is in het bezit van het album van dien geleerde, waarin zich een teekening van de Pas bevindt, voorstellende eene heilige familie, met de pen bewerkt. Op zijn naam, vindt men bij Le Blanc de volledigste opgave zijner werken tot 663 nummers, doch hieronder zijn er, die bepaaldelijk alleen van *den Jongen* Crispijn zijn.

Zie Kramm; *Navorscher*, Dl. VI, bl. 207; *Cat. van Hulthem*, N°. 4869.

PASSE of PAS (Crispijn van de of de) *de Jonge*, in 1585 te Utrecht geboren, ontving het eerste onderwijs in de kunst te gelijk met den zoon van Paulus Moreelsen en Jonkheer Jan van der Burgh. Hij was reeds zeer jong in de kunst bedreven, blijkens de prent *Paus Paulus, onder den troonhemel gezeten* (*Passaeus senior inv. et exc. Junior sculp. actate* 17 in kl. 4°.) den titel vóór de *Opera theologica M. Wilhelmi Perkinsi.* (Zie Simon van de Pas) en het portret van *Johannes Angelus Werdenhagus* in 4°. (1600). Aan hem, die tevens een bekwaam teekenaar was, moeten de schoonste werken, zoo geteekend als gegraveerd worden toegekend, die echter meest allen op naam van zijn vader doorgaan, ja zelfs duidelijk, als de zijne beteekend zijn. Zijn hoofdwerk is:

Le Manege royal de Monsieur de Pluvinel, premier Escuger du Roy. Dedans lequel se void la manière de bien dresser les cheveaux, traictant de tout ce que y est requis et nécessaire pour rendre un excellent et parfaict cavalier, le tout selon l'usage de ses Académies. Embelly de plusieurs excellentes Figures, faict au naturel et gravées en taille douce par Crispin de Pas, le jeune: Le tout revû et corrigé par l'Autheur mesme, Imprimé à Paris. Anno 1623. *Au dépens de Crispin de Pas le vieux, à Utrecht* gr. fol. in plano, bevattende 60 platen, onder welke er van (Lodewijk XIII) van zijn broeder Simon en van Pluvinel. Paris, 1627. Ibid. 1629. Ook in het Fr. en Holl. en in het Hgd. 1629. Amsterd. 1656. 1666.

Van het Light der Teeken- en Teeken- en Schilderkonst, enz. met een tekst in het Italiaansch, Hollandsch, Fransch en Hoogduitsch verschenen en aan de Staten van Utrecht opgedragen.

Hij was reeds in 1666 overleden.

Zie Kramm.

PASSE of PAS (Crispijn van der of de), zoon van den vorige.

De volgende gravuren van hem vermeldt Kramm:

Portret van Koning Frederik III van Denemarken in fol.

Ecce Homo. 1680. in fol.

Eene vrouw door drie kinderen omgeven. 1643. in fol.

Volgens Bryan Stanley was hij bij zijn oom Simon te Kopenhagen werkzaam.

Zie Kramm.

PASSE of PAS (Magdalena van de of de), zuster van de vorige, echtgenoot van Jonkhr. Frederik van Bevervoorde, in 1636 reeds overleden, mogelijk in 1588 te Utrecht geboren. Zij heeft het meest landschappen, waarin historiële onderwerpen zijn aangebragt, goed gegraveerd, naar A. Elsheimer, J. Breughel, C. Willaerts en R. Savery. Nayler beschrijft 11 nummers. Zij heeft haar eigene portret gesneden in 4°.

Zie Kramm.

PASSE of PAS (Simon van de of de), broeder van den vorige, werd volgens sommige in 1590, volgens Kramm ten minste na 1585 te Utrecht geboren, zou in 1613 naar Utrecht, zijn vertrokken en verder naar Denemarken, waar hij in 1644 overleed. In beide landen heeft hij vele voortreffelijke werken vervaardigd. Le Blanc vermeldt er 52, waarbij het portret van *Hendrik Goltzius*, 1614. 4°. In het Koninkl. Muntkabinet te 's Hage berusten twee ovale zilveren penningplaten met *portretten* van vorsten van Oranje, door hem er in gesneden.

Titelplaten van hem vindt men vóór de *Opera theologica M. Wilhelmi Perkinsi* vert. door V. Meusevoet. Amst. 1615. (*Sim. Pass. sculp. Chrisp. Pass. Jun. inv.*), en vóór het groote werk: *Académie de l'Espée de G. Thibault.* (Anvers) 1628.

Zie Kramm.

PASSE of PAS (Willem van de of de), broeder van den vorige, volgens sommigen in 1596 te Utrecht geboren, leerde bij zijn vader de kunst en leverde uitmuntend graveerwerk. In 1625 graveerde hij nog vele der fraaije prentjes voor *J. de Brune's Zinnewerk*, en in 1625 was hij in Engeland werkzaam en graveerde het *portret van George Villiers.* Ook hield hij zich even als zijn broeder Simon te Parijs op. Van zijn overlijden is niets bekend.

Zie Kramm.

PASSERAAT (Johannes). Hij schreef:

Het ware Lof des Uyls, aan alle haare ongeschreeve uylagtige Heeren en Liefhebbers door Koertje Juyle, en *Het ware Lof des Ezels*, door J. P. Amst. 1664. 12°.

PASSIUS (Jacobus), Lid van het Schiedamsche genootschap: *Vlijt volmaakt.* In de *Proeve van Poëzy*, die dit Genootschap in 1781 uitgaf, vindt men van hem twee dichtstukken. Ook gaf hij:

Verzameling van geestelijke Gezangen met Muzijk. Utrecht. 3 dln. 8°.

Psalmen en Gezangen bij de Hervormde Kerk in gebruik, in welke alle de versen met eene, inzonderheit voor de Zang, gestelde bas verrykt en de Zangnoten, overeenkomstig den aart der Poëtische voeten verdeeld zijn. Utrecht. 1779. 8°.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 425.

PASTEUR (Jan David) werd den 23sten Mei 1753 te Leyden uit een braaf burgerlijk geslacht geboren. Na zich op de oude talen aan de Latijnsche school toegelegd te hebben, beoefende hij de regtsgeleerdheid, met plan hierdoor later een middel van bestaan te vinden. Den 13den Febr. 1776 werd hij commies der convoyen en secretaris te 's Gravendeel, waar hij zich in zijne snipperuren aan zijne meest geliefde studie, de natuurkunde, toewijdde. Hij werd hier echter van afgetrokken door de politieke beroeringen, waaraan hij deel nam. In Febr. 1795 werd hem, door de Provisionele Representanten van Holland, den last opgedragen, zich met den luitenant ter zee Jan Louis Vitriarius naar Engeland te begeven, ten einde het wederkeeren der aldaar liggende schepen, die hier te land te huis hoorden, te bewerken, de correspondentiën tusschen de beide natiën zooveel mogelijk te herstellen en inmiddels alle bevelhebbers van Nederlandsche schepen aldaar te onderrigten van den staat der zaken binnen dit gemeenebest, hun den last van hun Hoog Mog. bekend te maken, het rijk van Groot-Brittannië te verlaten, en met hunne schepen, hoe eer hoe beter, in de eene of andere haven der vriendschappelijke mogendheden binnen te loopen. Na zulks zoo volbragt te hebben „dat men zulks van den meest in het diplomatieke geverseerden minister niet beter kon verwachten," werd hem in 1796 de post van lid der Marine der Republiek opgedragen, en bij tot representant der eerste Nationale vergadering benoemd.

In hetzelfde jaar werd hij, in de maand October, met de burgers, Lestevenon en Meijer als commissaris der Bataafsche Republiek naar Parijs gezonden, ten einde aldaar de vredesonderhandelingen, die tusschen den gevolmagtigde van het Fransch gemeenebest, de la Croix, en den Engelschen gezant Malmesbury stonden aangeknoopt te worden, bij te wonen. In het vaderland teruggekeerd, opende hij den 1sten September 1797 de eerste zitting van de tweede Nationale vergadering met eene aanspraak. Bij de omwenteling van Jan. 1798 werd hij als staatsgevangene, eerst naar de Kasteleny van Holland en vervolgens naar het Huis in het Bosch overgebragt, doch in dit jaar (12 Junij) wederom ontslagen. Zoodra de constitutionele orde van zaken wederom hersteld was, werd hem, 26 September daaraanvolgenden, de post van secretaris van de tweede kamer van het vertegenwoordigend ligchaam opgedragen en vervolgens, nadat ten gevolge der gebeurtenis van den 17den October 1801, de toen plaats hebbende orde van zaken afgeschaft en een nieuwe staatsregeling was ingevoerd, werd hij benoemd tot secretaris van het wetgevend ligchaam der Bataafsche Republiek. Hij overleed 9 Jan. 1804, nalatende eene weduwe, Johanna Hendrika Kraane, met welke hij 25 Jan. 1778 gehuwd was, twee zonen en twee dochters nalatende. De dichter P. M. Marron schreef een *Epitaphium* op hem en A. J. Verbeek te 's Hage zijn levensschets, geplaatst in *Konst- en Letterbode* 1804. Dl. I,

bl. 145 volgg. Het aantal werken door hem geschreven bedraagt niet minder dan 80 boekdeelen en 300 losse stukken en verhandelingen. Tot de voornaamste behooren:

Beknopte natuurlijke historie der zoogende dieren. Dordr., 1801. 3 dln.

Le Vaillant, *Reizen in de Binnenlanden van Africa.* Leyden en Amst., 1791—1798. 5 dln. m. pl.

M. de Florian, *Numa Pompilius.* Amst,, 1780.

Cogan's *Reize langs den Rijn.*

Mercier, *Het jaar* 2440. Amst., 1794. 3 dln.

J. Cook's *Reizen rondom de wereld.* Leyden, Amst. en den Haag, 1795—1808. 13 dln. m. pl.

Faujas de Saint-Fond, *Natuurlijke historie van den St. Pietersberg bij Maestricht.* Amst., 1803. 8°.

Zie *Kunst- en Letterbode*, 1804. D. I; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Rotermund, *Int. Bl. d. Leipz. Litt. Zeit.* 1804, p. 530; *Intell. Bl. der Vlg. Lit. Zeit.* 1804; Muller, *Cat. v. portr.*

PASTOOR of PASTOR (Adam), eigentlijk Rudolph Martini, wederdooper uit Dorphen in Westphalen, werd in 1542 prediker bij zijne secte, doch verviel in de dwalingen van Servetus, en toen hij in het colloquium te Emden met Menno Simons niet wilde afzien van zijne dwalingen, werd hij door dezen in den ban gedaan, doch hij excommuniceerde Menno op zijn beurt.

Hij heeft verschillende werken in de Nedersaksische tongval geschreven, onder welke een disputatie over de *Godheid van Vader, Zoon en H. Geest* en een disputatie met Dirck Philips, over *de Barmhartigheden Gods.*

Achter de verzameling liederen, bijeengebragt en opgemaakt door P. Grijspeer, komen zes liedekens voor van welke het derde gemaakt is door Dierick Philipsz, *teghen de doolinghe van Adam Pastoor.* Pastoor hield zich ook nu en dan als prediker in Friesland en Groningenland op. Hij overleed, wanneer is onbekend, te Emden.

Zie Sotijn, *Gesch. der Mennon.* D. III, bl. 235 en het *Reg.* op Philipsz (Derk); Jöcher.

PATER (Lucas), in 1707 te Amsterdam uit burgerlijke ouders geboren, werd voor den koophandel opgeleid. Zijn vroegere leermeester in het werktuigelijke der poëzy was de toen beroemde Feitama, tot wiens school hij behoorde, doch zich behalve door de aldaar verkregen beschaafdheid, juistheid en keurigheid, somwijlen ook door zinrijkheid, en bevalligheid onderscheidde.

Hij was lid van het dichtgenootschap *oefening baart kennis* en leverde menig tooneelspel aan den Amsterdamschen Schouwburg. Deze sedert 1 Mei 1747 gesloten, werd 28 Julij 1749 geopend met de vertooning van zijn *Leeuwendaal hersteld,* welk zinnenspel twee en twintig maal achter elkander gespeeld werd. Bij gelegenheid van het honderd vijf en twintigste verjaargetijde van dien Schouwburg gaf hij een zinnebeeldig divertissement, de *juichende Schouwburg.* De bij zijn leven uitgegeven *Poezy* (1774) behelst grootendeels gelegenheidsgedichten en vertalingen, benevens eenige bijschriften en puntdichten, van welke laatste Witsen Geijsbeek eenige in zijne *Epigrammatische Authologie* heeft opgenomen. Van zijne hand is ook de bekende gezelschapszang: *Hoe zoet is 't daar de vriendschap woont,* enz., gelijk ook de geestige bijschriften op eenige prenten voor de schilderijen van C. Troost. Hij overleed te Amsterdam 10 Julij 1781. Bij deze gelegenheid verscheen een bundel *Lijkzangen* en in 1784 zijne nagelaten poëzy.

Hij gaf in het licht:

De dood van Cajus Gracchus. trsp. 1753.

Leeuwendaal hersteld door de Vrede, Zinnesp. 1749, met een gedicht van J. Nomsz daarop.

Gustavus, trsp. (*n. h. Fr. van* Piron). 1761.

De juichende Schouwburg, zinnebeeldig divertissement. 1761.

Isaäk, of de afschaduwing des Heilands, gev. n. 't Ital. van P. Metastasio. Utr. z. j.

Het onbewoonde eiland. tnsp. gev. n. 't Eng. van A. Murphy. Ald. z. j.

Mengeling van Gedichten. Ald. z. j.

De drie laatste ook in de *Tooneel-poezy* van het Kunstgen. *Oefening baart Kunst.* D. III.

Tooneel-poezy. Amst. 5 dln. met pl. gr. 8°.

Prozy. Amst., 1774.

Nagelaten Poezy. Amst., 1784.

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Nederl. Dichtk.* bl. 251; J. de Vries, *Gesch. d. Nederl. Dichtk.* D. II, bl, 163; van Kampen, *Bekn. Geschied. der Ned. Litt. en Wetensch.* D. II, bl. 164, 165; Witsen Geijsbeek, *B. A. C.-Woordenb.* D. V, bl. 59 volgg; *Vervolg op Wagenaar's Amsterdam.* fol. bl. 554; *Bijvoegs. op* J. Kok's *Vad. Woordenb.* D. III, bl. 200; *Nederl. Jaarb.* 1749, bl. 700; Witsen Geijsbeek, *Epigr. Anthol.* p. 131; *Lijkzangen ter Gedachtenisse van den kunstrijken dichter L. Pater.* Amst, 1781; Bilderdijk's *Verspr. Ged.* D. II, bl. 83. (Er bestaan eigentlijk 2 gedichten op Pater, waarvan het eene een parodie van het andere is). *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 165; dez. bl. 119; Nieuwenhuis; Kobus; de Rivecourt; Arrenberg, *Naamr.* bl. ; Muller, *Cat. v. portr.*

PATER (Adriaan Janszoon). De West-Indische Maatschappij zond in 1630 onder dezen een vloot naar Braziliё. Hij raakte in herfstmaand van het volgende jaar slaags in de Bahia, doch ongelukkig verbrandde zijn schip.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI, bl. 248; L. C. de Jonge, *Nederl. Zeld. ter Zee,* D. I, bl. 316, 317.

PATOIR (Louis), was de zoon van den koster der Walsche gemeente te Amsterdam, van 1827 tot 1830 predikant bij de Walsche gemeente te Leeuwarden, en vervolgens te 's Hage. In 1836 legde hij zijn dienst vrijwillig neêr en werd beëedigd translateur.

Hij maakte zich als dichter bekend door *Proeve eener vrije navolging van den* 1sten *en* 4den *der Herdersz. van Virgilius.* Amst., 1825. 8°., en *C. Marcius Coriolanus,* trsp. Amst., 1824. gr. 8°.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 196, D. I. VI, bl. 166. *Cat. de la Bibl. Walonne a Leyde.* bl. 21.

PATRAS (Lambert), kunstenaar te Dinant, bloeide in het begin der 12de eeuw, en maakte zich door het vervaardigen en in koper gieten van kerksieraden beroemd, zoo als de fraaije doopvont in de St. Bartholomeus kerk te Luik.

Zie *Splendeur de l'art en Belgique.* p. 398, Kramm.

PATRAS (Abraham), te Grenoble geboren, nam als soldaat dienst bij de O. I. Compagnie met het schip de Havik, vertrok in 1690 naar de Indiën, werd in 1696 assistent, in 1696 boekhouder, in 1703 onder-koopman, in 1709 koopman, in 1726 eerste koopman, in 1723 visitateur-generaal, in 1724 en 1730 directeur van Bengalen, in 1732 buitengewone raad van Indië, in 1735 gouverneur-generaal.

Hij was een man van groote verdiensten, die aller achting verworven had toen hij den 3den Mei 1737 overleed. Hij liet groote rijkdommen na.

Zijn portret vindt men o. a. bij du Bois.

Zie du Bois, *Hist. des gouverneur-gener.,* p. 307; *Hist. Beschr. der reizen,* D. XX, (bevattende de levens der gouvern.-gener. tot P. A. van der Parra, 1761); *Navorscher,* D. 16, bl. 288, 260, 290; Muller, *Cat. v. Portr.*

PATRIOPHILUS (Pseudoniem), dichter van:

Op de beeltenis van Willem V, enz. Mei 1782. 's Gravenhage.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. III, bl. 121.

PATIJN (P. J.), med. doctor, schrijver eener *Dissert. Med. de epilepsia.* L. B. 1817.

Zie Holtrop, *Cat. Bibl. Med. et Chir.* p. 275.

PATIJN (Johannes) werd in 1709 te Rotterdam geboren, studeerde eerst te Leyden, daarna te Utrecht, werd doctor in de godgeleerdheid, in 1732 predikant te Benthuizen, in 1735 te Rijswijk, in 1736 te Middelburg, in 1739 te Rotterdam. In 1743 werd hij door de regering aangesteld tot hoogleeraar, voornamelijk in de zinnebeeldige godgeleerdheid aan de Illustre school, welke waardigheid hij den 22sten April van genoemd jaar aanvaardde met een latijnsche redevoering *Over den koperen slang als een doorluchtig voorbeeld van Christus.*

Hij vierde den 13den Mei 1764 zijn 25-jarige evangeliedienst in deze gemeente, werd den 4den Sept. 1777 emeritus en overleed den 14den Maart 1783 in den ouderdom van ruim 74 jaren.

Walter Senserff, ridder, raad in de Vroedschap, oudburgemeester van Rotterdam en bewindhebber der O. I. Compagnie ter kamer aldaar, had bij codicil van den 16den Oct. 1751 bepaald, dat, na zijn overlijden in de eene of andere kerk der hervormden te Rotterdam, door een' der stads predikanten, die hij daarvoor jaarlijks een eergeld van ƒ 500 besprak, *acht* opzettelijke leerredenen in het jaar zouden gehouden worden tegen *Atheïsten, Deïsten, Joden, Heidenen* of

andere openbare tegensprekers van het christelijk geloof, en het was Patijn, die, na 'smans dood, ook terstond, door de weduwe tot het doen van zoodanige leerredenen in 1752 werd aangesteld, en die deze taak jaren achtereen volvoerd heeft, dat hij bij zijn emeritaat ook deze waardigheid nederlegde.

Zie Harderwijk, *Naaml. en Levensber. der predikanten te Rotterdam*, bl. 78, 79; Glasius, *Godgel. Nederl. Boekz. d. Gel. Wer.*, 1735 a bl. 112, 365, 376, 1739 a bl. 372, 612, 621, 1743 a bl. 194, 455.

PATZER (KAREL), werd den 26sten Maart 1805 te Muntscha in Saksen geboren, door Engelmann en A. Michel, hoogleeraren aan het seminarium te Gotha onderwezen. In 1833 werd hij clarinet-solo bij het regement grenadiers en in 1837 bij het 6de regiment van ligne, in 1841 onderwijzer in de muziek te Middelburg en in 1844 kapelmeester bij de Utrechtsche schutterij. Hij muntte als clarinettist op vele concerten uit.

Zie Gregoir, *Biogr. des Art. Mus. Neêrl.*: p. 142, 143.

PATZKE (J. S.). Arrenberg vermeldt van hem:
De gewigtigste belangen aller menschen overwogen in XX overdenkingen over den staat des menschen in dit en het toekomende leven. Nijmegen, 1777. 8°.

PAU (PETER), kunstschilder uit de XVIe eeuw, sedert 1506 lid der Broederschap van St. Lucas te Antwerpen.

Zie Kramm.

PAUBEL (G. D.). Arrenberg vermeldt van hem:
Historische vragen der Evangelische Luthersche kerken. Amst. 1768. 4°.

Zie *Naamr.* bl. 405.

PAUDETS (CHRISTOPHEL), omstreeks 1618 te Lower in Saksen geboren, oefende zich onder Rembrandt in de schilderkunst. Hij schilderde historische onderwerpen en portretten, en genoot de bescherming van Albert Sigismund, hertog van Saksen, en van den bisschop van Regensburg. Waarschijnlijk is hij in 1666 overleden. Balkema vermeldt zekeren Pauderit, geb. in Saksen in 1601, overleden 1662 en Jan Paudets, aldaar in 1618 geboren en in 1659 overleden, als leerlingen van Rembrandt, doch zij zijn, volgens Kramm, dezelfde met Christ. Paudets.

Zie Kramm.

PAUL (...), schilder van zeeën en maneschijnen, lid der roomsche schilderbent (met den bijnaam *Willem I van Antwerpen.*

Zie Kramm.

PAUL (BERNARD), waarschijnlijk te Gend geboren, in 1768 lid der confrerie kamer te 's Hage. Hij schilderde portretten en moderne gezelschappen, doch keerde na een kort verblijf aldaar naar Gend terug.

PAUL (H.), in de wandeling, *graaf van Zaandam* genoemd, een Franschman van afkomst, was sedert eenige jaren burger van Amsterdam, toen hij in 1680 aanleiding gaf tot oneenigheden tusschen het Fransche hof en de Algemeene Staten. De koning van Frankrijk had uit het garnizoen van Yperen een luitenant met negen dragonders gezonden om hem op te ligten. Het oorlogsvolk was reeds tot Rotterdam genaderd, toen hun oogmerk ontdekt, de bevelhebber met zijn onderhoorigen gevat en voorts gevankelijk naar 's Hage werd gevoerd. De Fransche gezant verzette zich ernstig hier tegen en beweerde dat de krijgslieden slechts de ontvangen bevelen hadden opgevolgd en diensvolgens op vrije voeten moesten worden gesteld. De Staten verstonden het echter anders, en waren van oordeel dat het Fransche krijgsvolk, een onderdaan van den Staat en burger van Amsterdam, over wiens gedrag nimmer klagten was gevallen, dus willende opligten, den dood verdiend had. Tengevolge van dit begrip werd de luitenant veroordeeld om onthoofd te worden en zijn volk tot een tienjarige gevangenis veroordeeld. Tegen den bestemden tijd werd alles tot de volvoering van het vonnis van den luitenant gereed gemaakt en zelfs de doodkist op het schavot gebragt. Doch zoodra het vonnis was gelezen, schonk men hem vergiffenis en zond hem, benevens zijne dragonders, aan den Franschen afgezant.

Zie *Holl. Merc.* 1680; Kok.

PAULAERTS (A. F.), geb. in de tweede helft XVIIIe eeuw, gaf in het licht:
Dichtmatige karakterschets van sommige R. K. Geestelijken in de Meijerij van 's Hertogenbosch, 2de dr. Amst. z. j. (vóór 1816). 8°.

PAULI of PAUWELS (ANDREAS), volgens Nagler in 1598 in Nederland geboren, doch Kramm stelt zijn geboortejaar vroeger. Hij was teekenaar en voortreffelijk kunstgraveur. Hij ontwierp en sneed de platen in *Antonii a Burgundia, Mundi lapis Lydius.* Amst. *typ. Viduae J. Cnobbari*, 1639. 4°. en (behalven van den titel) ook die der Nederlandsche uitgave *Des werelds Profetiën, uit het Latijn*, enz. door Petrus Gheschier. Antw., 1648. 4°. Nog heeft hij de prenten geëtst voor het *Zinne- en Minnewerk* van Gheschier, in 4°., naar de teekening van A. van der Venne.

Ook gaf hij losse prenten uit, die zeer geestig en fraai zijn behandeld, b. v. een in 4°. naar Titiaan *pinx. A. Bonenfant* excu., voorstellende *Titiaan* en *zijne beminde*, 4°.; *Petrus, Christus verloochenende*, naar Gerard Segers; *de Tandentrekker*, naar Th. Roelants. Voorts sneed hij (1629) *het hof van Brussel*, bij den *intogt van Maria de Medicis; een plan van de omstreken van St. Stevenswaart; Leuven, na den terugtogt van Frederik Hendrik's leger* (1635), aan den kardinaal infant opgedragen. Allen in fol.

Zie Kramm en Nagler op Paul.

PAULI (SEGERUS). Zie PAUWELS (ZYER).

PAULI (SUFFRIDUS) of Suffridus Hegius, was in 1567 vicaris te Heeg, doch van daar om de belijdenis der hervormde leer naar Emden gevlugt. In 1572 was hij predikant op het eiland Texel, in 1577 te Oosthuizen, in 1580 te Grootebroek, in hetzelfde jaar te Hallum in Friesland. In 1585 was hij als predikant te Heeg scriba der Synode te Dokkum; in 1586 stond hij te Tummarum en Firdgum, in 1590 te Makkum en Kornwerk.

Zie Greijdanus, *Naamlijst der predikanten in de Cl. van Franeker.* bl. 110, 157, 177; *Naaml. der Classis van Leeuwarden*, bl. 135; Veeris en Pauw, *Vern. Kerkel. Alphabet.* bl. 199, 324.

PAULI (G. J.) schreef:
Predicatiën over het lijden van Jezus Christus. Utrecht, 1780. z. d.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 405.

PAULI (J. H.) schreef:
Welgegronde verdediging tegens Burgemeester en Raad der stadt Hamburgh, en haren Fiscael en andere, dien met eenige Hamb. Burgers, voornam. Coert Justram en Jeronimo Snitquer wegens een stadts verraet in haer Placaet op den 19 *Nov.* (1686) *gepubl. valschelijck beschuldight werden.* Anno 1687.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. III. bl. 198.

PAULI (JACOB) werd in 1575 met den graaf van Kuilenburg, Arend van Dorp, Kornelis Koning, en eenige anderen, gemagtigd om den prins (Willem I) te raadplegen over de wijze, waarop men vreemde hulp zou mogen zoeken, zonder eenige mogendheid in den lande in te laten, of deze Staten te scheiden van Zijne Koninklijke Majesteit.

Zie *Resol. Holl.* 9 Julij 1575, bl. 482; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII, bl. 79, 84.

PAULI (THEODORUS), anders Franconis, regulier kanunnik van St. Vincentius te Gorkum.
Hij schreef:
Historia de cladibus Leodiensibus per Carolum Audacem.

Zie Val Andreas, *Bibl. Belg.* p. 824; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II. p. 714.

PAULINUS (HENRICUS) werd te Weener in Reiderland geboren, legde op de sedert 1547 herstelde Latijnsche school van Embden, onder Bernhard Meypis, den eersten grondslag zijner wetenschappelijke vorming. Hij studeerde te Wittenberg en Leipzig, werd in 1567 secretaris der stad Emden, in 1586, onder Graaf Edzards gebied landregter, en overleed den 17den November 1602. Hij huwde Heilke Koops, den 12den Junij 1573, „in consistorio Emdano” in tegenwoordigheid van haren man en hare moeder gedoopt. Toen de Nederlanders bij den voortdurenden oorlog met Spanje de Eems bezet hielden, en de kapers den Oostfrieschen zeehandel groote afbreuk deden, vooral uit hoofde van het niet ongegrond ver-

moeden, dat de Emder kooplieden den Spanjaarden in de provincie Groningen proviant en krijgsbehoeften aanvoerden, werd Paulinus naar den Frieschen admiraal Hagius en vervolgens naar Franeker aan den stadhouder afgevaardigd, doch met dat ongelukkig gevolg, dat men hem, even als de Friesche zeevoogd, Onno van Euwsum, gevangen naar Emden opvoerde, van September 1585 tot April 1586 even wederregtelijk, gevangen hield, waarna beiden tegen elkander werden uitgewisseld.

Hij schreef:

Een latijnsche Oratio in 1564.

Een lijkrede over Cornelius Colthun, een Alkmaarder protestantsch godgeleerde, en vlugteling uit zijn vaderland, sedert 1559 predikant te Emden, in Oct. 1567 uitgesproken.

Een Latijnsche lijkrede op den jong gestorven Oostfrieschen graaf Christoffer. Emden, 1569 4°. grootendeels ingelascht in Brennessen's *Ostfries. Geschichte* T. 1 lib. V. n°. 62.

Rerum Belgicarum historia, Philippo II, Hispaniarum Rege et Belgarum principe. Accessit specialis inter Frisios orientales et occidentalis contentio; ubi et de authoris legatione, captivitate et relaxatione Emdae 1663. 8°. Op den titel komt zijn portret.

Een fraai handschrift van het *Oostfriesch Landregt.*

Zie Beershemius, *Ostfriesl. Prediger—Denkmahl*, S. 482; Wiarda, *Ostfriesl. Geschichte*, Th. III. S. 58; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. IV, p. 240; Gabbema, *Epp.*, p. 185; J. W. te Water, *Hist. v. h. verb.* en de *Smeekschriften der Edelen*, D. IV, bl. 383; M. von Wicht, *Ostfr. Landr.*, bl. 204, 558; J. J. Dodt, *Pogingen om eene meer grondige beschrijving der geschiedenis der Ned. voor te bereiden*, bl. 56; mr. H. v. Feith, *Gron. Volks-Alm.* 1838, bl. 188, volgg. *Cat. d. Bib. van letterk.*, D. III. bl. 245.

PAULUS SECUNDUS schreef:

Prophetie Jacobi Brocardi, voortijdts Profess. in de Univers. tot Leyden, door hem over veel jaren geprophiteert ende aen de H.H. Staten van Hollandt gesonden. Item, *noch eene Prophetie van* Paulus Secundus, *in 't jaer* 1589 *aen m. H. D. Niel Claes Silla, Pencion, der stadt Amstelredam ghe schreven. Mitsg. de* 2e *Prophetie van den voorn.* Paulus Secundus (d. 29 Mrt 1599.) Amst. T. Gevaertsz.

Zie Muller, *Bibl. v. Ned. Pamfl.* I 58. N°. 451.

PAULUS VAN MIDDELBURG of MIDDELBURGIUS (Paulus), werd in 1445 te Middelburg geboren, studeerde te Leuven, waar hij een groote bedrevenheid in de geneesen wiskunde verkreeg. Volgens Julius Caesar Scaliger was hij »uit eigenaardige bequaamheid zijner landaerts genoegzaam de voornaamste der wiskundigen zijner eeuw, welken Italië zelfs, dat toch stoft op zijne kundigheden in het latijn, dikwijls met groote verwondering, redeneeringen heeft hooren uitspreken. Eerst was hij lijfarts van den hertog van Urbino, naderhand werd hij, door gunst van keizer Maximiliaan I, bisschop van Fossombrone. Door Julius II en Leo X, tot voorzitter op het Lateraasch Concilie verkozen en ontboden, overleed hij te Rome onder het vieren der misse, den 15den December 1534. Petrus van der Vorst, bisschop van Acqui rigtte ter zijner eere een tombe op in de kerk van *S. Maria dill' anima.* Zijn grafschrift leest men bij de la Rue. Scaliger getuigt dat hij door hem gedoopt en Julius genoemd is.

Hij gaf in het licht:

Epistola de Paschate observando et de die passionis ad universit. Lovaniens.

Prignosticon, ad Maximil. Austriac. Lovanii apudJ. Westphalum.

Prognostici defensio contra Joannem Barbum. Urbini 1484.

Invectiva in superstitiosum vatem.

De Paschae observatione lib. XIV, ad Leonem X. F. M.

De die Passionis Dominicae, lib. XIX. ad Maximil. Caes. Forosempronici 1513 fol.

Sommige dezer schriften wilde hij, bisschop geworden zijnde, niet laten herdrukken.

Zie Val. Andr. *Bibl. Belg.* p. 716; Aubert. Miraei *Elog. Illustr. Belg.* p. 28; Foppens, *Bibl. Belg.* t. III, p. 944—945, *Catal. Bibl. Ultraj.* p. 21; Fr. Sweentrii, *Delic. orb. Christ.* p. 35, 36; J. J. Scaliger, *Exercitat. ad Cardan. de Sublim.* p. 266; Vossius, *de Scient. Mathemat.* CXLI. D. I. p. 229; Fabricii, *Bibl. Lat. Med. Aet.* T. VI, 641, 642; C. Supplem. Io Domin. Mansii, p. 217; ed. Patavin; Saxe. *Onom.* T. II, p. 494, *Anal.* 593; M. Z. van Boxhorn, *Chron. v. Zeel.*, D. I, bl. 44, 457; *Oudh. en Gesticht v. Zeel.* bl 44, 45; De La Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 72 vlgg. Moreri Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus de Rivecourt, *Biogr. Univ. Biogr. génér. Univ.*

PAULUS (Pietersz.), was reeds predikant te Edam onder het pausdom, en trad den eersten zondag na St. Jan voor het eerst op den predikstoel, 1572. Hij overleed aldaar in 1575.

Zie Veeris en Pauw, *Kerkel. Alphab.*, bl. 152.

PAULUS (Augustijn), bevelhebber over »soldaten" behoorde tot de vrijwilligers, die in Aug. 1665 zich bereid vonden om met de Ruiter zee te gaan, en het leven voor 't Vaderland te wagen.

Zie Brandt, *Leven van de Ruiter*, bl. 396.

PAULUS (J. W.), kunstgravures, bloeide in het begin dezer eeuw, waarschijnlijk te Amsterdam. Hij vervaardigde boekprenten naar teekeningen van Jacob Smies.

Zie Kram.

PAULUS (Pieter), zoon van Josias Paulus en Maria de Leege, werd in 1754 te Axel geboren; studeerde te Utrecht en vervolgens te Leyden, en verkreeg aldaar in 1774 den titel van mr. in de beide regten, na het verdedigen eener *Dissertatio de origine, progressu et solutioni nexus feudalis Flandriam inter et Zelandiam.* Nog aan de hoogeschool had hij reeds geen geringe eer behaald met den uitgave van het staatkundig werkje getiteld: *Nut der stadhouderlijke regering aangetoond bij gelegenheid der geboorte van Willem Frederik, Prins van Oranje*, waarvan (Utrecht 1773) een tweede druk verscheen, en in het jaar na zijne promotie (1775) gaf hij een *Betoog van Zeelands Recht tot het stigten van eene Hoogeschool* 8°. Zijn voornaamste werk echter, dat hem onder de schrijvers van het Nederlandsche staatsregt een aanzienlijke plaats verzekerde, en dat door Kluit, te Water en van Wijn hoog gewaardeerd werd was zijne *Verklaring van de Unie van Utrecht; vooraf gaat de vertaling van 't Latijnsche werk van Mr. N. Bestaande, behalve de opdragt en voorrede in de verklaring der aanleiding en van 't eerste, tweede en derde Artikel der Unie van Utrecht.* Utrecht 1775—1778 3 dn. 8e. Het kon niet missen, of een man, tot het bestuur der openbare zaken zoo geschikt als P. Paulus, moest weldra met aanzienlijke waardigheden bekleed worden. Hij werd dan ook als raad en advocaat-fiscaal ter Admiraliteit op de Mase verkozen, in welke betrekking hij zich ongemeenen lof door zijn beleid, kunde en werkzaamheid verwierf, zoo dat hij zich ook tot fiscaal zag benoemd bij het onderzoek naar de toedragt der mislukking van het zenden van schepen naar Brest. Doch het aandeel dat hij aan de staatkundige geschillen nam, die vooral in 1780 ons vaderland verdeelden, was oorzaak dat hij, na de omwenteling van 1787, van deze waardigheid werd ontzet. Hij bleef buiten bewind, doch in 1795 werd hij een der voornaamste van de toenmalige bewindhebbers. Hij was de eerste voorzitter in de vergadering der provinciale vertegenwoordigers van Holland, lid van het commité tot de zaken der Marine, onderhandelaar tot het verbond van vrede en Alliantie met Frankrijk, en afgevaardigd wegens Holland tot de raadplegingen over het bijeenroepen eener Nationale Vergadering.

Hij was een ijverig bevorderaar van hare bijeenkomsten, had vervolgens geen gering aandeel in de latere omwentelingen in Friesland in 1796, en toen als lid van de nationale vergadering benoemd, werd hij in de eerste bijeenkomst tot voorzitter gekozen. Hij was curator der Leydsche hoogeschool en lid der Maatschappij van Nederl. letterkunde, en overleed den 17den Maart 1796, zonder kinderen natelaten bij Françoise Henriette Vockestaert, die naderhand met G. J. Olivier hertrouwde. Alles wat tot zijne afzetting betrekkelijk is, is te vinden bij Chalmot, *Verzamel. v. Stukken* en ook afzonderlijk uitgegeven. Er bestaan onderscheidene afbeeldingen van hem, de beste is die van Hodges.

Behalve de gemelde werken gaf hij nog:

Republikeinsch Catechismus, m. portr.

In welken zin kunnen de menschen gezegd worden gelijk te zijn. en welke zijn de regten en pligten die daar uitvloeijen? Haarl., 1793, 1794, 1795 (vierde uitg. met een merkwaardige Voorrede).

Aanspraak van mr. P. Paulus. eerste president der Nationale vergadering, gedaan bij de opening van dezelve vergadering den 1sten *Maart* 1796. gr. 8°.

Zie *Verzameling van stukken, betrekkelijk de Demissie van den Heer P. Paulus, Raad en Advocaat-Fiscaal ter Admiraliteit op de Mase.* 1788; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Siegenbeek, *Gesch. der Leydsche Hoogeschool.* D. II; *mr. Pieter Paulus met zichzelven ver-*

geleeken, vooral uit zijne schriften. gr. 8°. 1796 (te Amsterdam overleden); *Gedachten op het afsterven van de Burger P. Paulus,* enz. 1796. 2 St gr. 8°.; *Eenige dichtstukjes op het afsterven van mr. P. P.* Amst., 1796. 8°.; *Moet de dood van P. P. als een zegen of als een slag, als een geluk of als een ramp, als voordeelig of als nadeelig voor deezen Staat beschouwd worden? of lijkrede over Prediker* VII, 3. *Uitgesproken in een Genootsch. v. Geleerde mannen.* 1796. 8°.

PAULUSZ (ZACHARIAS), te Alkmaar geboren, schilderde o. a. in 1620 den adel der oude schutterij en in 1627 en 1628 in een kloek stuk, de portretten der hoofden van de toenmalige schutterij. Dit stuk werd in den ouden Doelen in de hopmanskamer voor den schoorsteen geplaatst.

Zie Immerzeel.

PAUW (NICOLAAS), afstammeling van een Geldersch geslacht, was ridder en raadsheer (miles en consiliarius) van Otto III, graaf van Gelder. Het zou door zijn toedoen en hulp zijn geweest dat Nijmegen in 1248 door Willem II, roomsch koning en graaf van Holland, is verpand en dat Ruremond, Arnhem, Bommel, Goch, Harderwijk en Wageningen zijn bemuurd geworden. Hij was gehuwd met Beatrix, dochter van Gerard van Sanden, en bezat vele goederen te Tuyl, onder anderen een stuk goeds genaamd *de Zanden.*

Zie Mr. H J. Koenen, Ad. Pauw, *Eene bijdrage tot de Kerk- en Handelsgesch. d. zestiende eeuw.* bl. 126; Van Mieris, *Groot Charterboek.* D. I. bl. 249.

PAUW (GERARD), zoon van Adriaan Pauw, kleinzoon van den vorige. In 1340 dijkgraaf van den Tielerwaard, vertrok uithoofde der inlandsche beroerten over de opvolging in het graafschap van Tuyl, en vestigde zich te Gouda, waar hij een huis op de haven bewoonde, dat sedert den naam van *Pauwenhuis* heeft gedragen. De zoon van dezen Gerard was Dirk, burgemeester en schepen van Gouda, bekend onder den naam van *Gerrit-Pauwen-zoon,* die het wapen, dat tot dien tijd een pronkende pauw op een veld van goud geweest was, verwisseld heeft met dat zijner moeder Jenne van Berghele, dat sedert aan zijne geheele nakomelingschap in onderscheiding van den Gelderschen tak, is eigen gebleven. Alleenlijk heeft de Hollandsche *branche* ten teeken van gemeenschappelijken afkomst der pronkenden pauw wel eens gevoerd op het cimier van haar wapen.

Zie Koenen, t. a. p. bl. 126; De Lange Wijngaerden, *Beschrijv. v. Gouda.* D. I, bl. 210, 232, 252 enz.

PAUW (ADRIAAN), achterkleinzoon van genoemden Dirk, zoon van Reinier Pauw, in 1522 en volgende, schepen van Gouda en in 1540 burgemeester, en van Aerland of Alida Souburgh, werd 14 Jan. 1516 te Gouda geboren. Sedert zijn huwelijk met Anna, dochter van Lucas van Beverweerde en Elizabeth van Persijn (6 Mei 1539) vestigde hij zich te Amsterdam, waar hij zich op den handel toelegde en weldra menigvuldige betrekkingen met Duitschland en de kusten der Oostzee aanknoopte zoodat hij allengs „factoor werd der principaelste koopluyden van de Oostersche Natie" Ook deed hij herhaalde reizen naar Duitschland en bezocht de steden der groote Hanze. Dientengevolge had hij menigvuldige betrekkingen in de zuidelijke Nederlanden, inzonderheid te Antwerpen. Dat hij een der voornaamste en ook buiten 's lands meest bekende Amsterdamsche handelaren was, blijkt o. a. daaruit, dat de koning van Denemarken hem tot zijn zaakgelastigde in deze stad benoemde. Zijn verblijf in Duitschland en in de zuidelijke Nederlanden werkte krachtig mede om hem tot zijnen overgang tot de hervormings-gezinden te doen besluiten. Toen den 23sten van Oogstmaand 1566 eenige kooplieden op hunne vergaderplaats in de Warmoesstraat een verhaal deden van den beeldenstorm te Antwerpen, die zij hadden bijgewoond, en de regering van Amsterdam dientengevolge verordend had, dat alle kostelijke kerksieraden zouden geborgen worden, ontstond hieruit een hevige beroerte en begon het graauw op de been te komen, ontboden burgemeesters drie voorname burgers, die algemeen gerekend werden tot de hervormings-gezinden te behooren, onzen Pauw, Egbert Roelofszoon en Arend Brenner, om eenige middelen te beramen tot stilling der gemeente. Zij vonden zich bezwaard om voor het oogenblik iets voor te slaan, en verzochten tijd van beraad tot 's anderen daags. Ondertusschen begon het volk in de oude kerk de beelden te verbrijzelen. Op de vraag van een der burgemeesteren, wat hier tegen te doen? antwoordde Pauw „dat zulks boven zijn verstand ging en dat de heeren konden doen wat zij oorbaar achtten." Later stelde Pauw in een opstel voor „of men ook zou kunnen goedvinden, de beelden aftenemen, de kerken te sluiten en de godsdienstoefeningen der onroomschen buiten de stad, en bij ongunstig weder in de zieken- of Leprozen-kerk te gedoogen, enz." Terstond werd op dit voorstel eene keus beraamd en door de geheele vroedschap onderteekend, en (zulks bewijst hoe groot zijn gezag en invloed bij de gemeente moet geweest zijn) niet slechts in 't bijzijn van burgemeesteren maar van Pauw en zijne medestanders afgekondigd. Ook verzochten burgemeesters den volgenden dag aan de kapiteins der drie schutterijen, dat zij uit elk derzelve twee personen kiezen zouden aan welke de gemeente hare voorslagen zouden doen. Pauw was wederom een der eersten die verkozen werd. In deze betrekking was hij ijverig werkzaam tot herstel der rust. Het gedrag der regering vond scherpe afkeuring bij de landvoogdes, die in een zeer ernstigen brief beval de kerken wederom te openen, de beelden te herstellen en de kerkschenders strengelijk te straffen, doch de regering vond zich daartoe niet bij magte. Meermalen werd Pauw sedert door de regering gebruikt, en o. a. herhaaldelijk naar Brederode gezonden, toen deze zich op een bedekte wijze te Amsterdam ophield, om hem tot den aftogt te bewegen. Toen de stad in 1567 met Spaansche bezetting bedreigd werd, werd ook hij met den burgemeester Joost Buyck en Herman Rodenburgh naar Antwerpen gezonden, ten einde bij de landvoogdes om verschooning van bezetting aan te dringen, doch te vergeefs. Reeds op den vierden dag na hun vertrek, trok Noircarmes met zijn krijgsvolk de stad in.

Ondanks de vlugt van de meest aanzienlijke hervormden, bleef Pauw tot in Sept. 1568 te Amsterdam. Hij vond zich toen genoodzaakt een handelsreis naar de zuidelijke Nederlanden te doen. De schout, die ijverig roomsch-gezind was, maakte van zijne afwezigheid gebruik, door aan te geven bij den raad van beroerte, dat Pauw voortvlugtig was, waarop men begon onderzoek te doen naar zijne handelingen. Den 22sten Sept. uit Brabant teruggekeerd, ontving hij hiervan de onrustende tijding. Kort daarna verliet hij zijn vaderland en begaf hij zich naar Emden. Hier ontving hij het plakaat zijner verdaging, doch niet verschijnende, werd hij tot eeuwigdurende ballingschap met verbeurdverklaring zijner goederen veroordeeld. Zich te Emden niet meer veilig oordeelende, week hij naar Hamburg. Na een tienjarige ballingschap keerde hij in 1578 naar Amsterdam terug, waar hij weldra lid der Vroedschap en der Schepenen werd en den 8sten Oct. van dat jaar in den ouderdom van 62 jaren zijn werkzaam leven eindigde.

Zijne weduwe stierf den 1sten Julij 1586 te Enkhuizen. Hij liet 9 kinderen na. Men vindt zijn afbeelding in het aangehaalde werk van Koenen.

Zie Van Leeuwen, *Bat. ill.* bl. 1045; Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I, bl. 359; Commelin, *Beschrijv. v. Amsterdam.* D. II, bl. 999, 1030; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 139, 147; Wagenaar, *Amsterdam.* D. II. bl. 232, 305; Mr. H. J. Koenen, *Adriaan Pauw.* Amst. 1845. Wicquefort, *l'Ambassadeur* T. n. p. 198.

PAUW (PIETER), geboren te Amsterdam in het midden der XVIde eeuw, zoon van Adriaan Pauw en van Anna van Persijn van Beverwaerden, werd even als zijnen vader en vele anderen, ten gevolge hunner geloofsbelijdenis, door Alba vervolgd en genoodzaakt het vaderland te verlaten. Hij begaf zich dientengevolge naar Emden en huwde aldaar voor de tweede maal (zijn eerste vrouw was Geertrui Laurensdochter Spieghel, zuster van den bekenden dichter van dien naam) met Machteld dochter van Jan Gilleszoon Valckenier, ambassadeur dezer landen naar Noorwegen. Te Emden bleef hij bijna tien jaren en begaf zich terstond, na den overgang van Amsterdam tot de Staatsche zijde, in 1578 naar zijne geboortestad en werd aldaar tot een' der eerste schutters of kiezers aangesteld. Van 1586 tot 1588 was hij raad en schepen en werd in laatst genoemd jaar door de Staten van Holland, tot rentmeester der grafelijke Vroonlanden aangesteld. Hij vestigde zich toen tot het waarnemen van gezegd rentmeestersambt te Alkmaar, waardoor hij zijn poorterschap te Amsterdam verwoonde. Zijne betrekking behield hij tot zijn sterfdag, den 3den Maart 1611. — Wegens zijne goede diensten en door zijn invloed had hij, kinderloos zijnde, van de Staten van Holland, bij acte d.d. 25 Junij 1610, de toezegging verkregen, dat, na zijn overlijden, het rentmeesterschap der Vroonlanden, aan

zijn' broeders zoon Pieter Jacobszoon Pauw zoude opgedragen worden, zooals zulks dan ook bij Resolutie d.d. 29 Maart 1611 geschiedde.

Zie Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* Dl. XII, pag. 245, 310; *Resolutie der Staten van Holland*, d.d. 25 Junij 1610 en 29 Maart 1611. Koenen, *t. a. p.* bl. 105, 106. *Famil. aantk.*

PAUW (JACOB), broeder van den vorige, was in 1584 kerkmeester der oude kerk te Amsterdam. Omstreeks 1586 vestigde hij zich te Delft, werd aldaar in 1595 lid van het Collegie van veertigen en in 1609 burgemeester. Hij huwde te Amsterdam Machteld van Heemskerk, en in 1614 Maria Izaaks van Swanenburg. Zijne nakomelingen waren veelal leden der Delfsche regering tot op de omwenteling van 1795.

Zie Koenen, t. a. p. bl. 107; Wagenaar, *Amsterdam.* D. VII, bl. 360; *Beschrijv. v. Delft.* bl. 84.

PAUW (REINIER), broeder van den vorige, was den 29sten Julij 1564 te Amsterdam geboren, en, even als zijn vader, een aanzienlijk koopman en een der eerste oprigters en bewindhebbers van de O. I. Maatschappij in den jare 1595. Vier jaren te voren was hij tot Raad der stad verkozen, terwijl hij sinds het voorgaande jaar zitting had in de Schepensbank. Acht malen bekleedde hij dien gewigtigen post, de laatste maal als voorzittende in den jare 1602. Uit de schepensbank ging hij over in het burgemeesterlijk gestoelte in 1605. In 1613 vervulde hij eene bezending naar Engeland nevens Hugo de Groot, ter vereffening van geschillen tusschen de Engelsche en Nederlandsche O. I. Maatschappijen.

Een ijverig voorstander zijnde van de verheffing van het Huis van Oranje, wendde hij nevens anderen zijn vlijtige pogingen aan om 'slands ·advocaat, Oldenbarneveld, te bewegen tot handelingen met prins Maurits op gelijken voet als weleer met prins Willem was geschied, met opzigt tot de gravelijke waardigheid. In den jare 1618 werd Pauw van wegen de provincie Holland benoemd tot het onderzoek van Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot, en in het volgende jaar tot regter over den eerstgenoemden aangesteld.

Hetzij om deze of eenige andere reden, zeker is het dat sedert dien tijd het aanzien van Pauw in zijne geboortestad merkelijk begon te dalen, want, na 1620, toen hij voor de achtste maal de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde, werd deze niet meer aan hem opgedragen. Hij bleef echter het vertrouwen van de Staten-Generaal genieten, werd door dezen in 1623 naar Bremen afgezonden om over een verdrag tusschen den koning van Denemarken en dezen Staat te onderhandelen, waarin hij met goed gevolg slaagde.

Hij schijnt bij vreemde vorsten in aanzien geweest te zijn, immers hij verkreeg van koning Jakob van Engeland den titel van ridder, voor hem en alle zijne wettige afstammelingen; ook koning Lodewijk XIII vereerde hem met den titel van chevalier (ridder) en het regt van in zijn wapen eene lelie te mogen voeren.

In 1625 verspreidde zich onder het gemeen van Amsterdam het gerucht dat hij en zijne zonen boter en kaas aan den vijand zouden gezonden hebben, en dat zulks in Zeeland ontdekt was. Zij vervoegden zich echter bij de heeren van den geregte en verwierven van deze eene openbare uitlooving van twee honderd guldens aan den aanbrenger van de uitstrooijers of verspreiders van dit gerucht.

Hij overleed den 19den Febr. 1636, werd, volgens de door zijn' zoon nagelaten aanteekeningen, den 23sten daaraanvolgende in de oude kerk begraven, met een gevolg van omtrent duizend personen. Zijn zinspreuk was "tandem bona causa triumphat." Zijn portret, gegraveerd door Matham, is genomen naar een schilderij, vervaardigd door van Ravensteyn en nog in het bezit der familie.

Hij liet bij zijne vrouw Cornelia de Lange, zes zonen na, welke allen den lande in verschillende ambten goede diensten hebben bewezen.

Zie Wagenaar, *Vad. Gesch.* (Reg.); Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. II, pag. 177 seqq; Brandt, *Hist. d. Regtspl.* pag. 200. Den 18 Dec. 1867 heeft Mr. Koenen in de Akademie der Wetenschappen eene levensbeschrijving van R. P. voorgedragen, waarin hij, op grond van nog onuitgegeven familie-bescheiden, vele tot dus verre onbekende bijzonderheden mededeelde, o. a. van het ontstaan en de vroegste lotgevallen der O. I. Comp. in het jaar 1618.

PAUW (PETRUS), of Pavius, zoon van Pieter Pauw en van Geertrui Laurensdochter Spieghel, kleinzoon van den Amsterdamschen koopman Adriaan Pauw en aldus een volle neef van den later te melden raadpensionaris Pauw, werd in 1564 te Amsterdam geboren, ontving zijne opvoeding eerst te Amersfoort, vervolgens in zijn vaderstad. Hierop bezocht hij de Leydsche hoogeschool, waaraan hij een der eerste studenten werd en de gehoorzalen van Heurnius, Bontius en Dodonaeus bezocht. Vervolgens reisde hij naar Frankrijk, waar hij te Parijs Jean Fabre tot leermeester had, voorts naar Denemarken, en werd lector in de ontleedkunde te Rostock, in het hertogdom Mecklenburg, waar hij zich het ontleedkundig onderwijs van Henricus Brucaeus ten nutte maakte. Vandaar vertrok hij naar Italië, en werd daar zeer bevriend met Ab Aquapendente. In 1589 zette hij zich als med. dr. te Leyden neer, liet zich als burger der Academie inschrijven, werd er med. professor extra-ordinarius en drie jaren later ordinarius, leerende 's zomers Botanie en 's winters Anatomie. In hetzelfde jaar werd hem de bijzondere zorg voor den Akademischen Kruidhof opgedragen en hem de last gegeven om met de uiterste naarstigheid van alle oorden en door allerlei dienstige middelen bijeen te zamelen, wat tot verrijking van dezen dienen kon.

Hij overleed den 1sten van Oogstmaand 1617. Men leest van hem dat hij te Leyden, in 22 jaren, "praeter varia animalia, corpora humana sexus utriusque sexaginta publice secuit.". Hij wordt dan ook zeer geroemd als Anatoom. Hildanus noemt hem "Anatomiae scientiae lumen longe celeberrimum," en van Beverwijck getuigt van hem, dat hij zijns gelijken niet had, noch binnen- noch buitenlands.

Behalve den Hortus, heeft hij ook het Theatrum anatomicum tot stand gebragt.

Ael. Everard Vorstius hield eene lijkrede op hem. Men vindt zijne afbeelding in de *Alm. Acad.* L. en bij Meursius. Tot zijne leerlingen behoorden o. a. Tulp en Beverwyck. Hij huwde Maria, dochter van Jan van Hout, secretaris van Leyden.

Hij gaf in het licht:

Hortus Publicus acad. Lugduno—Batavae, ichnographia, descriptio, usus. etc. L. B. 1601. 8°.

Galenus de cibis boni et mali succi. Rostochii.

Tractatus de exercitiis Lactuciniis et Bellariis. Rostochii.

Primitiae anatomicae de hum. corp. ossibus L. B. 1615. Amst. 1633.

Succenturiatus anatomicus continens commentaria in Hipp. de capit. vulneribus cet. L. B. 1616. 4°. met kopergrav.

A. Vesalii Epitome anatomica. Opus redivivum. Cui accessere notae ac commentaria P. Pauw. L. B. 1616. 4°.

A. Vesalii de C. H. fabrica Epitome cum notis P. Pauw. Amst. 1633.

Tractatus de peste cum Henrici Florentii ad singula ejusdem Tractatus capita addilamentis. L. B. 1636. 12°.

De valvula intestini Epistolae. Extant in Cent. 1 *Epp. G. Fabricii Hildani.*

Observationes anatomicae, insertae Centur. III, IV. Hist. Anatom. Th. Bartholini. Hafniae 1637, 8°.

Hij gaf ook de *Opera omnia* van zijn leermeester Heurnius in het licht, met een voorrede.

Zie Adami, *Vitae Medicor*, p. 432. seqq., A. E. Vorstius, *Oratio funebris dicta honori et memoriae P. Pavii.* L. B. 1617; Meursii, *Ath. Bat.* p. 35; *Alm. Acad.* L. B. Val. Andreas, *Bibl. Belg.* i. v.; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 999; *Epistol. ad amicos etc. Epist.* 86—89 in G. Fabricii Hildani *Opera observat. et curat. medico-chir.* Francof. 1682. Fol. p. 1063; Sandifort, *Introd. v. h. Museum Anat.* p. V en VI; Albini, *Annott. acad.* p, 14, seqq. Tab. V; Th. Bartholinus, *Hist. anat. et med. cent.* III et IV. Hafniae, 1657. 8°.; Haller, *Bibl. anat.* T. I, p. 331 seqq; A. Portal, *Hist. de l'Anat. Chir.* T. II, p. 399; J. C. Sabatier, *Recherches historiques sur la Faculté de Médicine de Paris, depuis son origine jusqu'a nos jours.* p. 26 seq.; van Beverwijck, *Schat der Ongez.* D. I, bl. 76, D. II, bl. 19, 237. 240—244; Orlers, *Beschr. v. Leyden.* bl. 216; Van Beverwijck, *Aenh. v. Brieven.* N°. XXXIV; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.* D. I, bl. 62, 69, D. II, bl. 67—71, 74, 98; Ali Cohen, *Oude- en Middelgesch. d. Geneesk.* bl. 97, 393, 411, 412, 450; Wagenaar, *Beschr. v. Amsterd.* D. III, bl. 200; H. L. Spieghel, *Hertsspiegel* (uitg. van Vlaming). p. 235—244; Koenen, t. a. p.; G. C. B. Suringar, *De twee eerste hoogleeraars in de Geneeskunde* en *de vroegste geschiedenis v. h. Ontleedk. onderwijs te Leyden*; Moreri Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, *Woordenb. d. Zamenl.*; Muller, *Cat. v. Portr.*; *Navorscher*, D. XVII, bl. 319, D. XVIII, bl. 39; Schotel, *Lev. v. Beverwyck*; Jöcher, Rotermund. *Biogr. Univ. Biogr. génér. mod.*

PAUW (REINIER), zoon van den gemelden Amsterdamschen burgemeester, werd 3 Sept. 1591 geboren; was ridder, heer

van Terhorst, Rijnenburg enz. Na eerst lid van de Schepenbank zijner geboortestad geweest te zijn, werd hij in 1621 raadsheer in den Hoogen Raad, in 1655 president van gezegd Collegie en bleef zulks tot zijn sterfjaar 1676, zoodat hij 55 jaar lang in den Hoogen Raad gezeten heeft.

Eene merkwaardige aanteekening betreffende zijne bemoeijing en zijn ernstig advies, instemmend met dat van den president Haga, om aan het hoofd der beide Hoven van Justitie prins Willem II in 1650 de reis naar Amsterdam te ontraden en het ontslag der in hechtenis genomen afgevaardigden te bewerken, wordt als bijlage gevonden achter de *Nalezingen* van de *Vaderlandsche Geschiedenis* van Wagenaar, D. I, bl. 20—24.

In 1634 werd hij door koning Lodewijk XIII tot ridder verheven.

Hij legde den eersten steen van de Nieuwe kerk te 's Gravenhage en is na zijn overlijden (20 Jan. 1676) in dezelve begraven met een latijnsch grafschrift, hetwelk aldaar nog te zien is. Zijn zinspreuk was *Deus pavet*. Van hem bestaat een fraai portret, gegraveerd door Matham, genomen naar een schilderij van Mijtens.

De dichter J. Vollenhoven vervaardigde op zijn afsterven een lijkzang.

Zie Vreede, *H. Raad*, bl. 44, 64, 288; *van Groot Placaatb.* D. VIII. fol. 63. volgg. De Riemer, *Beschr. van 's Hage.* I Vol. p. 899; *Groot Placaatboek.* III, fol. 68 seqq; *Resolutiën van Consideratie.* bl. 243—248; J. Vollenhoven, *Poëzy.* (Amst., 1686. 4°) bl. 288 volgg.

PAUW (Adriaan), ridder, heer van Heemstede, Hogerswolde enz., raadpensionaris van Holland, zoon van Reinier Pauw, werd 1 November 1585 te Amsterdam geboren. Op zes en twintig jarigen leeftijd bekleedde hij reeds den gewigtigen post van pensionaris zijner geboortestad. Gedurende de contra-remonstrantsche en remonstrantsche twisten hield hij de zijde der eerste, 't geen ten gevolge had dat hij na de reformatie der Leydsche hoogeschool in 1619, in plaats van een der ontslagen heeren, tot curator werd benoemd. In deze betrekking had hij de hand in de afzetting van Vossius en Barlaeus als regent en onder-regent van 't Staten-collegie. Zijne diplomatieke bekwaamheden waren oorzaak dat hij tot verschillende gezantschappen werd geroepen, zooals in 1621 en 1624 naar Frankrijk, in 1628 naar Engeland, voorts naar Denemarken, de Duitsche hoven en de Hanze-steden.

Na eerst zijne geboortestad als pensionaris gediend te hebben, werd hij rekenmeester van Holland en den 12den April 1631 werd hem de gewigtige post van raadpensionaris van Holland voor den tijd van vijf jaren opgedragen.

Ofschoon hij dus zijn bestendige woonplaats buiten Amsterdam moest nemen, bekwam hij echter van burgemeesteren der stad eene schriftelijke belofte, volgens welke hij het poorterschap behouden en zijn kinderen voor geboren poorters zouden erkend worden. Toen in 1634 's lands Staten besloten hadden een gezantschap aan Lodewijk XIII te zenden en dien vorst tot een vredebreuk met Spanje te bewegen, ontving Pauw, benevens Joan de Knuit, den gewigtigen last, ofschoon tegen den zin van Holland, met name van Amsterdam, om dien vorst tot een vredebreuk met Spanje te bewegen. Hij vertrok in den aanvang van 1635 en had de voorname hand in het tot stand brengen van het verbond. Na het sluiten van het verdrag, dat door de Knuit herwaarts werd overgebragt, vertoefde Pauw nog eenigen tijd aan het Fransche hof in hoedanigheid van buitengewoon gezant, alzoo de gewone gezant overleden en diens betrekking nog niet vervuld was. Gedurende zijn verblijf in Frankrijk liep in Holland het gerucht, dat hij zich door geschenken zou hebben laten bewegen, om de belangen van koning Lodewijk ijveriger ter harte te nemen dan zulks met den dienst van zijn vaderland bestaanbaar was. Daarenboven zagen velen met ongenoegen het hoog gezag en den invloed op zaken van regering, welken hij zich door zijn ambt had weten aan te matigen. Men wendde dus pogingen aan, dat zijn last als raadpensionaris — hem voor den tijd van vijf jaren opgedragen — niet mogt vernieuwd worden. Volgens een uitdrukkelijk Staatsbesluit stond den gezanten, het wederkeeren, zonder daartoe verlof te hebben bekomen, niet vrij. Bij brief op brief hield hij daarop aan en werd in zijn aanzoek door Amsterdam ondersteund, doch zijne tegenstanders wisten te bewerken dat zijne terugroeping telkens verschoven werd. Ook Frederik Hendrik, ofschoon een vriend van den ambassadeur, rekte zijne uitlandigheid, onder voorwendsel dat men hem in Frankrijk noodig had. Pauw was te scherpziende om niet te ontdekken dat de ware reden hiervan was, om hem van zijn pensionarisschap te verlaten. Om derhalve aan de eer te blijven, besloot hij zelf zijn ambt neder te leggen, 't geen hij in Maart 1636 deed.

Men nam zijn ontslag aan en zond hem vervolgens verlof naar Nederland terug te keeren. Sedert werd hij, in weerwil van het misnoegen van sommigen, niet buiten bewind gehouden, bekleedde den aanzienlijken post van eersten voorstellenden raad en rekenmeester van de grafelijkheids domeinen, en had daarenboven, als gewoonlijk afgevaardigde, zitting in de vergadering der Algemeene Staten. In 1646 werd hij gemagtigd tot den Munsterschen vredehandel, en had merkelijk aandeel in het bewerken van den vrede met Spanje, tot groot ongenoegen der Fransche gemagtigden, die de onderhandelingen zochten te rekken, en hem beschuldigden, dat hij zich, door een geschenk van honderd duizend kroonen, tot het haastig sluiten van een verdrag met den koning van Spanje had laten overhalen.

In 1649 werd hij naar Engeland gezonden, om, ware het mogelijk, den dood van Karel I te voorkomen, doch te vergeefs. Zijne verrigtingen in deze werden later door Karel I, bij opene acte, ten behoeve van zijn zoon afgegeven, bevestigd. Toen Cats in 1651 zijn ontslag bekwam als raadpensionaris, werd Pauw op nieuw gekozen. Hij liet zich tot het aannemen niet bewegen, dan na het bedingen van eenige voorwaarden, die blijken gaven dat hij het jaar 1618 niet vergeten was. Het verwekte opmerking dat de zoon van den ergsten vijand van Oldenbarneveld zich zocht te hoeden voor de strikken waarin deze gevallen was. Zijn laatste buitenlandsche zending was in 1652 naar Engeland, ten einde de vredebreuk te voorkomen. De ongelukkige uitslag bragt hem in haat van het gemeen, zoo zelfs, dat men zijn huis in den Haag en het slot te Heemstede met plundering dreigde. De Staten van Holland behoedden hem tegen deze geduchte ramp, door het doen eener afkondiging, bij welke zij hem van den aangewreven blaam zuiverden en hem in hunne bijzondere bescherming namen. Hij overleefde deze gebeurtenis niet lang, hij overleed den 21sten Febr. 1653 in den ouderdom van 68 jaren.

Wicquefort getuigt van hem, dat hij een man van beleid en oordeel was, doch zekere boerschheid over zich had, die hem tot handelingen met vreemde Staatsdienaars niet zeer geschikt maakte.

Het is bekend, dat toen de *Palamedes* van Joost van Vondel in het licht verscheen, velen wilden dat deze voor het schrijven van dit werk geregtelijk zou vervolgd worden. Pauw was een van deze, en raadde den procureur-generaal aan hem in 's Hage in regten te betrekken. Ook sprak hij hierover met den schepen Andries Bicker, die hem echter moedig weerstond en deze woorden toevoegde: „als men onze burgers naar den Haag zal voeren, wat hebben we dan hier te doen?"

Hij huwde (I) Anna Seys, (II) Anna van Ruitenburgh van Vlaardingen. Zijn zinspreuk was *Pietate, Patientiâ ac Pace.* Zijne afbeelding vindt men bij Wagenaar, D. XII, bl. 214. Er bestaan behalve deze nog verscheidene, waarvan de beste is die van Visscher naar Hondhorst.

Rotermund vermeldt van hem:

Catalog. omnium librorum et mst. ejus Biblioth. Hagae Comit. 1653. 4°.

Zie Aitzema; Wagenaar; van Wijn *op W.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Brandt; Bandartius; Perislar; Bilderdijk; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Rotermund; Siegenbeek, *Geschied. der L. H.* D. I. bl. 100, D. II, bl. 9, 10. *Lettres Mem. et Negoc. de Carleton*, T. II. p. 336; Muller, *Cat. van Portr.*; Bruno, *Mengelmoes*, bl. 213.

PAUW (Cornelis), zoon van den Amsterdamschen burgemeester Reinier en van Cornelia de Lange, werd den 22sten Mei 1593 te Amsterdam geboren.

Nog pas achttien jaren oud begon hij zijnen politieken loopbaan als edelman van gezantschap en secretaris van Cornelis Haga, toen deze in 1611 als orateur (ambassadeur) van den Staat naar Konstantinopel gezonden werd. Hier was hij Haga behulpzaam in het tot stand brengen van het verdrag of de capitulatie, die den 6den Julij 1612 tusschen de Porte en de Republiek geteekend werd en waarbij gelijke

voorregten en vrijheden aan de Nederlanders werden toegekend als de Franschen en Engelschen genoten. Hij bleef te Konstantinopel tot Julij 1613, wanneer hij naar Aleppo reisde, om aldaar de betrekking van hoofd-consul te aanvaarden. Het was in deze moeijelijke en lastige betrekking dat hij den Nederlandschen handel goede diensten bewees en zulks niettegenstaande de vele tegenkantingen die hij van zijne eigene landgenooten had te verduren. In 1619 keerde hij naar het vaderland terug, doch werd in het volgend jaar op nieuw naar Aleppo gezonden, doch vermits de handel destijds kwijnde, verzocht en bekwam hij zijn ontslag. Hij bragt vervolgens eenigen tijd door met reizen tot eigen nut en vermaak, dan in 1631 werd hij door den Staat afgevaardigd aan den koning van Zweden, die toen in Duitschland den krijg voerde. Veelvuldig waren zijne handelingen met den beroemden Gustavus Adolphus, door wien hij reeds eenige jaren te voren tot ridder (eques auratus) was benoemd. De bekwaamheid bij deze zending betoond, veroorzaakte dat hij bij de voortduring van dien oorlog, na het sneuvelen van gemelden koning, in den slag bij Lutzen, op nieuw naar Duitschland gezonden werd om met de Zweedsche Rijksvoogden en de Duitsche vorsten te handelen.

Verbazend veelvuldig waren zijne verrigtingen bij verscheidene Hoven en tevens de gevaren destijds doorgeworsteld. Na zijne terugkomst in 1635 is hij in geene ambten wegens den Staat meer geplaatst. Frederik Hendrik had hem in 1632 tot zijnen raad en rekenmeester benoemd, in welke bediening hij later door diens zoon, en door de voogdessen van diens kleinzoon bevestigd werd. Willem II stelde bijzonder veel vertrouwen in hem en benoemde hem benevens den griffier Musch en den ontvanger, generaal van Berckel, in eene bijzondere commissie ter schifting en herstel van zijnen boedel. Hij kweet zich hierin met ijver en zag deze beloond.

Hij was gehuwd aan Anna Pels, eene meedige vrouw, die hem op de gevaarvolle reizen door Duitschland vergezelde, en overleed in hoogen ouderdom in Junij 1668 te 's Hage. — Er is nog in het geslacht van Pauw een eigenhandig zeer naauwkeurig verhaal aanwezig van de meeste zijner reizen en ambtsverrigtingen, waaruit bovenstaande geput is. — Hij liet bij genoemde zijne vrouw vijf kinderen na, waaronder Pieter Pauw, die zich naar O. I. begaf en aldaar fiscaal en lid van den Raad van Justitie te Batavia geweest is.

Zie Mr. H. J. Koenen, *Cornelis Reinierszoon Pauw, eene bijdrage tot de Staatsgeschiedenis der Republiek*, opgenomen in Nijhoff's *Bijdr. v. Vadert Gesch. en Oudheidk.* Dl. VI, eerste Stuk; Scheltema, *Staatk. Nederl. in Voce*; Vreede, *Inleiding tot eene Geschiedenis der Nederl. Diplomatie.* Eerste Gedeelte. pag. 186 seqq. *Familie aantt.*

PAUW (Jakob), geboren in het begin der XVII[de] eeuw, was zoon van Jakob, ridder en drossaart van Liesveld en van Emerentia Rooseboom. Reeds vroegtijdig diende hij den lande ter zee. In 1666 was hij kapitein van het schip Staveren, van 46 stukken, toebehoorende aan de O. I. Compagnie, en veroverde daarmede in den vierdaagsche zeeslag met bijzondere dapperheid op de Engelschen twee oorlogschepen, genaamd de Essex en de Bul. Tot belooning van deze daad werd hij tot kommandeur aangesteld en kreeg als zoodanig bevel over het door hem genomen schip de Essex, een fraai fregat, voerende 58 stukken, waarmede hij in 1667 onder het Eskader van de Ruijter tegen de Engelschen streed.

Zie Brandt, *Leven van de Ruijter*, p. 492, 595; Aitzema, *Saken van Staat*, Dl. V, p. 697, 710, Dl. VI, p. 115, 123, 125; De Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen.* Dl. II, Stuk 2, p. 257. *Familieaant.*

PAUW (Michel), zoon van den Amsterdamschen burgemeester Reinier en van Cornelia de Lange, geboren te Amsterdam den 2[den] Maart 1590, was ridder, heer van Achttienhoven en den Bosch. Even als zijn vader, grootvader en onderscheidene leden zijner familie, was hij in de regering zijner geboortestad, in 1616 kerkmeester der Nieuwe kerk en van 1617—1624 schepen. Hij was een der eerste oprigters en bewindhebbers der West-Indische Compagnie, en bewees in deze betrekking zijne geboortestad goede diensten, o. a. bij gelegenheid van eene zending naar Parijs, die hem in 1627 in het belang der gezegde Compagnie werd toevertrouwd.

Terstond na het uitvaardigen van het Charter der Compagnie, in het jaar 1629, waarbij o. a. aan ieder aandeelhouder het regt word toegestaan tot het stichten van eene kolonie in Nieuw-Nederland, schijnt hij van dit regt gebruik gemaakt te hebben, en in dat zelfde jaar nog eene volkplanting tegenover het fort Amsterdam aan de oostzijde der Hudson-rivier, aangelegd te hebben, aan welke hij den naam van *Pavonia* gaf. Deze maakt thans een gedeelte uit van den Staat New-Jersey, juist tegenover New-York.

Over deze zijne volkplanting stelde hij Cornelis van Voorst tot kommandeur aan, en hield er op zijne eigene kosten een predikant met name Michel Pauluszoon. Tot 1637 bleef hij in het bezit van Pavonia, als wanneer hij ze aan de West-Indische Compagnie voor eene som van *f* 26,000 overdeed. — Hij schijnt de Republiek van Venetië goede diensten bewezen te hebben, immers werd hij door deze A°. 1623 ridder van St. Marcus gemaakt. Zijn vrouw was Hillegonda Spiegel, eene nicht van den bekenden dichter van dien naam, bij welke hij ééne dochter en twee zonen naliet van welke de oudste Isaac Pauw hierna volgt. Op deze Hillegonda Spiegel vervaardigde de dichter Vollenhoven een lijkzang.

Zie Mr. H. J. Koenen, *Pavonia, eene bijdrage tot de kennis der voormalige Nederl. Koloniën*; Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* Dl XII, pag. 252, Dl. XIII, pag. 76 en 77; Mr. O. van Rees, *Gesch. der Nederl. Volkplantingen in Noord-Amerika*; *Actenboek der Staten-Generaal van het jaar* 1627, fol. 255 verv.; J. Vollenhoven, *Poëzy*. Amst., 1686, 4°. *Familieaant.*

PAUW (Isaac), geboren te Amsterdam in 1619, oudste zoon van Michel Pauw en Hillegonda Spiegel, was ridder, heer van Achtienhoven en Bosch.

Veelvuldig waren zijne bezigheden in de onderscheidene door hem bekleedde betrekkingen. Van 1646 tot 1658 schepen der stad zijner geboorte, werd hij het daaropvolgenden jaar pensionaris van Enkhuizen, in 1660 hoogheemraad van Delfland, meesterknaap van Holland, in 1669 en in 1687 lid van den Raad van Staten. Ook buiten zijn vaderland bewees hij het diensten. Tijdens den oorlog tusschen ons vaderland en Lodewijk XIV werd hij naar Berlijn tot den keurvorst van Brandenburg gezonden, ten einde over een verbond met dezen vorst tegen Frankrijk te onderhandelen. Hij slaagde hierin naar wensch door het tractaat van Keulen aan de Spree op den 1[sten] Julij 1674 tot stand te brengen. Hij werd ook in bezending gezonden naar Friesland en Stad en Lande.

Hij was vader o. a. van Cornelia Pauw, echtgenoote van den beroemden Koenraad van Heemskerck.

Zie Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* Dl. XII, pag. 256, 328, 489; Brandt, *Historie v. Enkhuizen*; Vreede, *Inleiding tot eene Gesch. der Nederl. Diplomatie.* Eerste Gedeelte. pag. 285; Sylvius, *Verv. op van Aitzema.* Dl. III. pag. 44.

PAUW (Cornelius) werd in 1739 te Amsterdam geboren. De vader van den revolutionaire Anacharsis Cloots, zijn neef, verschafte hem in 1766 een prebende te Xanten, die hij tot zijn levenseind behield. Te vergeefs bood Frederik II hem een plaats in de Akademie te Berlijn, en later een domheeren plaats te Breslau aan. Hij wilde Xanten niet verlaten. Menigmaal hield hij zich te Potsdam op bij zijn vriend, den onder den naam van Quintus Icilius bekenden oversten Guischard, op, welke hem in kennis met den koning bragt, die hem in 1767 tot zijn voorlezer benoemde en hem gaarne bij zich had gehouden, doch Pauw kon zich noch aan 'skonings spotzucht, noch aan de hof-etiquette gewennen, en kreeg verlof naar Xanten terug te keeren. In 1770 werd hij wederom door den koning naar Potsdam beroepen om hem tot geleerd gezelschap te dienen. Hij kon echter niet besluiten den koning te vleijen en sprak naar zijne overtuiging en op zijn gewone wijs.

Nog was hij geen jaar te Potsdam of hij schreef aan een zijner vrienden, dat hij sterven zou, indien hij geen verlof ontving spoedig naar zijn eerzame studeerkamer terug te mogen keeren. Hij erlangde het, en nu keerde zijn gemoedsrust terug. In de laatste jaren zijns levens, was hij krank en onttrok hij zich aan alle bezigheden, die het Fransch bestuur hem opdroeg. Hij overleed den 7[den] Julij 1799 te Xanten.

Hij schreef:

Recherches philosophiques sur les Americains, ou mémoires interessants pour servir à l'Histoire de l'espèce humaine. T. I. Berlin, 1766. T. II, ibid 1769. 8°. Verm. en verb. 1772. 8°. 3 t. In het Duitsch overgezet, ald. 1769. 8°. In het Holl. Deventer, 1769. 8°.

Een uittreksel in het Eng. van Daniel Webb, onder den titel: *Selections from the Rech. phil. sur les Américains.* 1780. 8°.

Défense des recherches sur les Américains. Ibid. 1770. 8°. (8de Dl. der 2de uitg.).

Recherches philosophiques sur les Egyptiens et les Chinois, à Berlin. 1773. 8°. 2 t. gerigt tegen de Guignes. Krünitz gaf er eene Duitsche vertaling van, 1774. J. Thompson eene Eng. Lond., 1795. 2 vol 8°. Ook verscheen er te Deventer, 1773—1775, 2 Dl. 8°., een Nederd. vertaling.

Recherches philosophiques sur les Grecs. Ibid. 1787, 2 vol. 8°. In 't Nederd. Deventer, 1788—1789. Eng. Lond., 1793. 8°.

Over den tempel van Juno Lucinia, in *Mem. de la Soc. de Cassel.* T. I, 1786. — *Sur le portrait d'Helène par Zeuxis* en *Sur l'usage des flèches empoisonnées.* Ibid.

Zie *La Prusse littér.* T. III, p. 143; *Intell. Bl. d. A. L.* 1800, p. 999; Meusel, *Lex.* Th. X, p. 306. f.; Rotermund; Bec de Lièvre Hamal, *Biogr. liégeoise.* T. II; Rabbe, *Biogr. Univ. et portat des contemp.* (Suppl.); *Biogr. Univ. Nouv. biogr. génér.* Michaelis, *Orient. Bibl.* Th. XII S. 60; Eschenburg, *Britt. Mus.* B. 1. St. 1, S. 46; Hamberger, *Anekd. v. Grossbrt. Gel.* Bd. 11, S. 96; Baur, *Handwb.* Th. IV, S. 96. *Bibl. Cort.* T, X, p. 187.

PAUW (Joh. Corn. de), beroemd philoloog, geboren te Utrecht, omtrent den jare 1680, was kanunnik van St. Jan, beoefende de Grieksche en Latijnsche letterkunde en gaf verschillende geschriften in die talen in het licht. In 1711 verdedigde hij onder den naam van Philargyrius Cantabrigiensis, Johannes Clericus, wiens verbeteringen op de Fragmenten van Menander en Philemon, Richard Bentley, onder den naam Phileleutherus Lipsiensis, had aangevallen. Jacobus Philippus d'Orville heeft Pauw zeer mishandeld in zijn *Critica Vannus in inanes Pavonis paleas.* Amst., 1737, een werk van 6 à 700 bladzijden in 4°., 't geen aanleiding tot een bitteren pennenstrijd heeft gegeven. De beroemde Toup nam geen deel aan de minachting, waarmede zekere schrijvers Pauw behandelden en Chardon de la Rochette merkt aan, dat men verkeerd deed, van hem te behandelen, „d'homme médiocrement savant," doch verwijt hem „son peu de modestie et ses formes dures et tranchantes." Hij overleed in 1749.

Hij schreef:

Diss. de aleâ veterum. Ultraj. 1728. 8°.

Enchiridion Hephaestionis. Traj. 1726. 12°.

Horapollinis hieroglyphica, gr. et lat. Ibid. 1727. 8°.

Phile de animalium proprietate, ex prima edit. Arsenii restitutus. Ibid. 1730. 8°. gr. et lat.

Anacreontis odae et fragmenta Ibid. 1732. 4°.

Q. Calabri praetermissorum ab Homero libri XIV. Graec. c. vers. lat. et emendat. Laur. Rhodomanni et Claud. Dausqueii, curante J. C. de Pauw. L. B. 1733. 8°.

Theophrasti characteres ethici Gr. cum notis. Traj. 1737. 8°.

Aristaeneti epist. Gr. c. vers. Lat. Ibid. 8°.

Aeschyli Tragoediae superstites, Graece, in eas Scholia et deperditarum fragmenta, cum vers. Lat. et notis. Hagae Comit. 1745. 4 maj. 2 vol.

Notae in Pindari Olymp. Ultraj. 1748.

Eclogae nominum et verborum Atticorum Phrynichi cum vers. Lat. Nunnonii et notis Herm. Schelii, curante J. C. de Pauw. Traj. 1739. 8°.

Epistolae ad Hesselum ante Vibum Sequestrem.

Zie Toupii, *Emendationes ad Suidam* op Νυμφαῖος οἶκος; Chardon de la Rochette, *Mél. de crit. et de philol.* T. III, p. 845; Ersch et Gruber, *Encyclop. Nova Acta erud.* 1749; Saxe, *Onom.* T. VI, p. 195; *Biogr. Univ. Nouv. Biogr. génér.*; Rotermund; van Kampen, *bekn. Gesch. der Ned. Letter. en Wetens.* D. IV. bl. 268.

PAUW (Willem), raadsheer in het hoog geregtshof te 's Hage, gaf in het licht:

Varia Juris civilis capita, 2de ed. Halliae, 1737. 8°., met veel lof vermeld door Petrus Burman in de aanteekeningen op de *Anthol. lat.* T. II, p. 370. Ook *Observationum juris civilis liber singularis*, Hagae comit. 1743-8. Hij overleed in 1787.

Zie *Biogr. Univ.* Rotermund.

PAUW (Hermannus), werd omstreeks 1770 geboren, studeerde te Utrecht, was van 1792—1798 predikant te Renkum en Helsum, van 1798—1802 te Crommenie, van 1802—1806 te Breda, vervolgens van 1806—1814 te Brielle, en eindelijk te Brussel. Ten gevolge van de omwenteling in 1830 ontving hij zijn eervol emeritaat en vestigde hij zich te Breda, waar hij in 1848, op 78-jarige leeftijd nog voor zijne voormalige gemeente optrad.

Hij overleed te Breda, 23 Febr. 1856 in den ouderdom van 85 jaren, nalatende één zoon, J. M. Zwanenbeek Pauw, toen gep. eerste kapitein der genie. Pauw was ridder van den Nederl. Leeuw. Hij was een voornaam bewerker van de bevrijding van den Briel in 1813, had veel uiterlijke welsprekendheid, en beoefende tot zijn dood toe de vaderlandsche letterkunde. Hij vervaardigde ook nu en dan eenige dichtregelen, o. a. onder het portret van Van Hogendorp.

Er bestaan verschillende portretten van hem, o. a. één door J. H. Fredriks geteekend en door W. van Senus gegraveerd in 1807, met vierregelig Hollandsch gedicht van J. H. Hoeufft, en een in 1809 door H. W. Caspari geteekend en door J. W. Caspari gegraveerd, uitgeg. door J. van Ledden Hulsebosch.

Zie Konijnenburg, *Nat. Gedenkb.* bl. 179, 180, 181, 188, 189 enz. 192 enz. 204; *Navorscher.* Dl. VII, bl. 81, 187, 266, 320, Dl. VIII, bl. 325; *Boeks.* 1856. Dl. I, bl. 308, 314, 326.

PAUW (J. W.), dichter uit het begin der XVIIde eeuw, b. v. vóór Velius *Bes. v. Hoorn.*

Zie V. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* o. h. w.

PAUW (Anna Maria), te Gouda geboren, beoefende de poëzy en gaf o. a. in het licht:

Vree-Bazuyn, uytgegalmt wegens de gelukkige herstelling van Europaas eendracht, voltrokken op desselfs algemeene Vrede tot Rijswijk 21 Oct. 1697. Rott., 1697. 4°.

Stamlof, of uitbreiding over het oud-adelyk geslacht van de Heeren Casembroot. Gouda, 1700.

Zij was zeer bevriend met Catharina Lescaille, die haar in 1677 een gedicht te Rijnsburg

„daar zij eenzaam buiten nood
„Van steurnis en gewoel, in schaduw van de bladen,
„Haar vaarzen dicht, met rijke en schrandere stof beladen." zond.

Zie Witzen Geijsbeek, *B. A. C. W.* Dl. V, bl. 48, 49; K. Lescailje, *Mengelpoëzy.* Dl. I, bl. 94; *Navorscher.* Dl. VI, bl. 302, Dl. VII, bl. 179, 238.

HADRIANUS PAUW, ridder, heer van Bennebroek, raadsheer in het hof van Holl., Zeel. en West-friesl., en in den Leenhove van Holl. en Westfriesl., van wien Rom. de Hooghe een groot en fraai portret leverde; naar hem zelven.

Aan hem droeg P. Schenk, omstreeks d. j. 1700, eene kaart op van de landen van Guinea, Jaloffe en Sierra Leone. folio. — Ook droeg hem Jacobus Gronovius in 1689 eene uitgave van *Cebes Tafereel* op, en Seldenus, zijn boek *de libris.*

Er is over dezen op de kon. bibliotheek te 's Gravenhage een nog al belangrijk hds., onder den titel: *Des Hollandischen Ritters*, Arian Pauw, zu Heemstede, *Gesantschaft an König Christian IV. Nebst einigen Nachrichten über Pauwe Handlungen in Dänemark Aus dem kön. dan. geheimen Archiv*, von C. F. Wegener, Kopenhagen, Januar 1852.

PAUW (mr. Willem van der), in 1750 te Utrecht geboren, werd in 1773 doctor in de beide regten, na het schrijven eener dissertatio *de disciplina ergastulorum.* In 1787 werd hij klerk der Staten van Utrecht en 1789 raadsheer.

Sedert 1795 leefde hij ambteloos, en doorreisde een gedeelte van Europa, keerde in 1802 terug, bekleedde de post van procureur-generaal bij het hof van Utrecht, en werd in 1811 bij het veranderen der regterlijke magt tot president van de regtbank van eersten aanleg te Utrecht benoemd. Hij overleed te Utrecht 22 September 1816.

Zie *Konst- en letterbode*, 1816 d. 1, bl. 211.

PAUW (Maarten), geb. 13 Januari 1616, was staatsman en jurist, viermalen Burgemeester van Delft, bewindhebber der O. I. C., enz. Van hem gaf Rom. de Hooghe een zeer groot portret uit, rijkelijk met zinnebeelden versierd, en door hem zelven geteekend. Hij overleed in 1680.

PAUW (Lieven de) geboren te Hulst, als bouw- en waterwerktuigkundige vermaand. Onder zijne leiding werden de kostbare dokken te Antwerpen voltooid. Hij overleed te Antwerpen in 1824, in den ouderdom van 61 jaren.

Zie *Konst- en Letterb.* 1824, d. 1, bl. 211.

PAUW (Jan de) inwoner van Mechelen. Van Hulthem bezat van hen twee handschriften:

Van die wonderlijcke destructie tot Mechelen geschiet en 't afbranden van de Santpoort, den 7 Aug. 1547, *fol.*

Beschrijvinge van het springen der Santpoort.

Zie *Cat. d. mss. de m. van Hulthem*, p. 218.

PAUW (mr. Maarten Iman), president der Regtbank te 's Hage, vervolgens Raadsheer in het hooge Geregtshof, ging, na deszelfs ontbinding, in 1838, in dezelfde waardigheid in het Hof van Zuid-Holland over. Hij was ridder van den Nederl. Leeuw en lid der Maats. van Ned. Letterk. Hij overleed in 1847.

Zie: *Handel der Jaarl. vergadering der Maatsch. van Nederl. Letterk.*, 1847, bl. 88.

PAUWARD (Anton), beeldhouwer te Iperen, bloeide in het begin der XVIde eeuw. Tusschen 1559 en 1572 vervaardigde hij kunstrijk paneelwerk aan de wanden en biechtstoelen der O. L. V. kerk te Halle in Saksen.

Zie Oleari, *Halygraphia*, p. 275; Nagler; Kramm.

PAUWELS VAN SOMEREN. Van Húlthem bezat van hem een hands. uit de XV eeuw getiteld:

Sermoenen van den heer Pauwels van Someren, priester en biechtvader in 't clooster van Jherico tot Brussel, in k°.

Deze *sermoenen* zijn in 1479 en 1480 gehouden.

Zie *Cat. d. mss. de m. van Hulthem*, p. 11.

PAUWELS (Gilles), beroemd bouwkundige in de XVde eeuw. Hertog Philips de Goede raadpleegde hem bij het bouwen van het stadhuis te Leuven (1448), waarvan de stads metselaar Matheus de Layens het plan ontwierp.

Zie *Le Comte de la Borde, Les Ducs de Bourgogne, Introd.* p. CXV. Kramm.

PAUWELS (Pieter), geboren en woonachtig te Gend, in het begin der XVIde eeuw, vervaardigde den ijzeren zolder in de Abdij van St. Pieter aldaar, door Vaernewyck in zijn *Historie van België* C.XLVIII beschreven, waarvoor hij slechts *ƒ* 4800 genoot.

Zie Kramm.

PAUWELS (Petrus) ontwierp een geschiedenis en wederlegging der wederdoopers, na zijn dood door Herm. Moded, met den titel *Grondich bericht van de Beginselen der Wederdoopers* Middelb. 1603, voleindigd en uitgegeven.

Zie Rotermund.

P. C. G. P. Een onbekend kunstenaar, van wien Kramm vermeldt, twee goed geëtste studieprentjes, voorstellende *Twee getoomde paardenkoppen, Een gebaard Mannenhoofd*, een Idem. Hij leefde in deze eeuw.

Zie Kramm.

PAYEN (Antoine A. J), uit Brussel, een verdienstelijk kunstenaar, die op Java, als teekenaar en schilder van het Nederlandsch Gouvernement behaaglijke Javaansche gezigten schilderde. Uit Indië teruggekeerd, zond hij, sedert 1830, verschillende *gezigten uit Néerlands Overzeesche Bezittingen* naar tentoonstellingen in België en Nederland.

Zie Immerzeel.

PAYEN (Auguste), stads-architect te Brussel, naar wiens plannen, en onder wiens leiding, de poorten van den Boulevard, tusschen de Halpoort en die van Ninove, zijn gebouwd. Ook herstelde hij in 1839 de fraaije koepel van het oude hof.

Zie Immerzeel.

PAYEN (Pontus) te Atrecht geboren. Zijne *Mémoires de la guerre civile aux Pays-Bas et discours sur ce qui c'est passé en la ville d'Arras en* 1577 et 1578 zijn door A. Henne, in 1861, in het licht gegeven, op last der *Société de l'Hist. de Belgique à Bruxelles.*

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Letterk.* Dl. III, bl. 211. *Cat. Musschenbroek* bl. 127 en 167, n. 48 en 82.

PÉ (Hendrik van) of PEEDE, uitstekend bouwmeester, die in het begin der XVIde eeuw bloeide. Hij was architect van Brussel, en een der vijf bouwmeesters, onder wiens leiding (1514—1525), op last van Karel V, toen infant van Spanje, het zoogenaamde *Broodhuis* (*Maison du Roi ou halle au pain*) op de Grand Place te Brussel is gebouwd. Ook werd het stadhuis van Audenaerde, in 1530, na vijf jaren arbeids, naar zijne teekening voltrokken.

Waarschijnlijk zijn ook *de Zeven tabernakelen*, die zich tegen den muur der kapel van het H. Sacrament, in de St. Gudule kerk, verheffen, en wier nissen de *Standbeelden van Prinsen en Bisschoppen* bevatten, zijn werk.

Zie Immerzeel; Kramm; *Splendeur de l'art en Belgique.* p. 199.

PECHLIN (Jan) was, in 't midden der 17de eeuw, Luthersch predikant te Leyden. Toen hij, in zijn 60ste levensjaar, 29 jaren aldaar predikant geweest was, werd hij, door F. van Schooten in portret gebragt.

Het is uiterst zeldzaam.

PECHLIN (Johannes Nicolaas), in 1644 te Leyden geboren, deed, na in 1667 de doctorale waardigheid verworven te hebben, een reis naar Italië, werd in 1673 hoogleeraar in de geneeskunde te Kiel, in 1678 lid der Acad., Nat. Cur., en in 1691 der Koninkl. Maatsch. der Wetensch. te Londen. Sedert 1680 lijfarts van den hertog van Holstein, vergezelde hij in 1698 den jongen prins naar Stokholm, waarheen hem in 1701 zijn zieke vrouw op nieuw liet roepen. In 1704 ging hij als hofmeester van den jongen vorst voor de derde maal naar Stokholm, en overleed er 4 Febr. 1706.

Hij gaf in 't licht:

Diss. inaugur. de Apoplexia. L. B. 1667. 4°.

Exercitatio nova de purgentium medicamentorum facultatibus. Ibid. 1672. 8°. Amst. 1702. 8°.

Jani Leoniceni, metamorphosis Aesculapii et Apollinis pancreatici. Ibid. 1673. 8°.

Progr. funeb. de vita D. Petr. Musaei. Kilon. 1674. 4°. en in Witten, *Centur. memor. theolog. renov. Decur.* XIV. p. 1840—1851.

Progr. Anatome cadaveris foeminae Aethiopicae praemissam. Kilon. 1675. in fol. pat.

De aëris et alimenti defectu, ac vita sub aquis, meditatio. Ib. 1676. 8°.

Exercitatio anatomico-medica de fabrica et usu cordis. Ib. 4°.

De habitu et colore Aethiopum. Ibid. 1677. 8°.

Diss. de epilepsia et remediis contra illam. Ibid. 1670. 4°.

Historia vulneris thoracici, cum commentario ad eam disp. Ibid. 1682. 4°., vermeerderd, met den titel: *Ephemerides vulneris thoracici*, in de *Obs. phys. medic.* lib. III. Hamb. 1691. 4°.

Theophilus Bibaculus s. de potu herbae Thee, dialogus. Kilon. 1684. 4°. Paris. 1685. 12°.

Consultatio desultoria de optima Christianorum secta et vitiis Pontificorum. Patavii (Amstelod.) 1683. 8°. Hamb. 1709. 8°.

Pasquinii historia orbis ad an. 1688, *cui accedit Pinopographia praecipuorum Europae statuum in anni* 1689 *initio* 1689. 4°.

Observationum physico-medicarum libri tres. Hamb. 1691. 4°.

Venus transmarina, lusus epithalamius in naptias Frederici ducis Gottorpiensis. Holmiae 1698. fol.

Venantii Pacati solitudo, seu Querela de tempore. Hamb. 1704. 8°. Ook in *Opusc. select.* Ib. 1709. 8°.

Opuscula selecta. Hamb. 1709. 8°.

Observatt. decem medico-physicae, annis IX et X Decuriae 1 Miscellan. Acad. nat. curiosor. au 1679 *junctim editis.*

Programmata Lat. Gedichten en *Disputationes.*

De fabrica et usu cordis, ed. A. Hallero. Goett. 1747. 4°.

Zie Molleri, *Cimbr. liter.* T. II, p. 633 seqq.; Jöcher; Rotermund, *Unsch. Nachr.* 1764, p. 545, 1728, p. 881; *Nova litterar. german.* Dec. 1708, p. 478; Poggendorf, *Handwörterb. zur Geschichte der exacter. Wissenschaften.*

PECKER PZ. (Karel de), een Leydenaar, die zich in het laatst der XVIIIde eeuw, niet weinig met de staatkunde bemoeide, en tevens de dichtkunst beoefende, waarvan men een staaltje vindt bij Van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PECKIUS (Petrus), in 1529 te Zierikzee geboren, studeerde te Leuven, waar hij Gabriel van Muiden tot medeleerling had, en later tot ambtgenoot verkreeg. In 1562 werd hij tot koninklijk professor Paratitiorum, in plaats van Joachim Hopperus, vervolgens tot gewoon hoogleeraar in het Kanonieke regt beroepen. Reeds had hij, èn door zijn onderwijs, èn door zijne uitgegevene geschriften een grooten naam verworven, toen hij in 1586 tot raadsheer in den hoogen raad van Mechelen werd aangesteld. Hij bleef een getrouw aanhanger van den R. C. godsdienst; was begaafd met een uitmuntenden geest, schoon van ligchaam, lang van baard en zeer minzaam van omgang. Hij overleed te Mechelen 17 Julij 1589 en werd begraven in de St. Michielskerk te Leuven.

Hij schreef:

Paraphrasis in universum legalorum materiam. Lovan. 1553. 4°.

De testamentis conjugum Lib. V. Ibid. 1564. 8°. Colon. et alibi.

De amortizatione bonorum, a principe impetranda. Colon. 1562. 8°. et alibi.

De ecclesiis catholicis aedificandis et reparandis. Lovan. 1573. Colon. 1608. 8°. etc.

De iure sistendi et manuum iniectione, quam arrestationem vocant. Ibid. 1564. Duaci 1578 et alibi.

Commentarius ad Regulas juris canonici. Libri VI. *Decretalium.* Lovan. 1564. Duaci 1574. Helmstadii 1584. 4°.

Monasterii Westphaliae 1610. 8°. et alibi.

Commentarius ad Tit. D. nautae, cauponis, stabularii ut recepta rectituant: De exercit. actione: ad L. Rhod. de incendio, ruina, naufragio: Ad auth. navigia C. de furtis: ad Tit. C. de naviculanis. Lib. XI. *De navibus non excusandis: de naufragiis.* Lovan. 1556. 8°. Hagae Com. 1603, herdrukt 1647 met aanmerkingen van Prof. Arnold Vinnius.

Zijne werken zijn gezamentlijk uitgegeven met den titel:

Cl. Vivi Petri Peckii Ziricaei olim in Academia Lovaniensi Juris Professoris in magno senatu Belgico consiliarii Opera omnia, in unum volumen redacta. 1647. fol. *De novo in lucem producta.* Antv. ap. H. et J. B. Verdussen. 1666. fol.

Ook heeft Joannes Grenssetus Rhicardotus, naderhand voorzitter in den geheimen raad der Nederlanden, de *Praelectiones insigniores ad illustrationem juris*, uit Peckius, lessen getrokken, te Antwerpen bij Plantijn, 1560, 12°. uitgegeven. Volgens getuigenis van Bayle zijn vooral zijne verhandelingen:

De Testamentis conjugum.

De Jure sistendi, en

De Juris canonicis regulis, zeer beroemd.

Volgens Valerius Andreas liet hij een hands. na:

Ad Decretal. Tit. de appellationibus, ad Decretales Bonifacii VIII et ad Clementinas constitutiones.

Responsa sive consilia Juris.

Zijn afbeeldsel vindt men, o. a. in Freheri *Theatr. viror. erud. claris, n.* 41. Zijn grafschrift leest men bij Valerius Andreas en Foppens.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 755; Aub. Miraeus, *Elog. Ill. Belg. Script.* p. 100; Melch. Adami, *Vita Jurisc.* p. 87; Fr. Sweertii, *Sel. Christ. Orb. Delic.* p. 651; Freheri, *Theatr. vir. erudit.* p. 915; Struvii, *Bibl. Sel. Jur.* p. 187, 218, 220, 380, 488; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 999. 1001; Saxe, *Onom.* T. IV, p. 612, *Append.* Königii, *Bibl. Vet. et Nov.* 1. v.; Bayle, *Dict. Hist. et Crit.* T. III. 1. v. *Oudh. en gestigt v. Zeeland.* bl. 93, 94; La Rue, *Geleti. Zeeland.* bl. 190 volgg.; *Staat van alle volkeren.* D. IX; Moreri, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kolbus, en de Rivecourt, Jöcher; Britz, *Mémoire sur l'ancien droit Belgique;* Sandbrinck, de *Advocat.-Juribus ac doctrina.* p. 60; v. d. Chys, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland,* bl. 8 en volgg.; Muller, *Cat. v. Portr.*

PECKIUS (Petrus), ridder, heer van Bouchoute, eerst raad te Mechelen, daarna lid van den geheimen raad en overste regter in krijgszaken, eindelijk kanselier van Brabant, raadsheer van staat, afgezant van keizer Matthias aan koning Hendrik IV. Peckius werd ook, in Maart 1621, tegen het eindigen van 't bestand, van wegen de Aartshertogin naar 's Hage gezonden, te Delft met steenen geworpen, doch te 's Hage met 7 koetsen ingehaald. Hij was een uitstekend regtsgeleerde en een beoefenaar der Latijnsche poëzy.

Hij schreef:

Votum pro studiis humanitatis. Antv. 4°., door Georg. Uwenus, Secretaris van Antwerpen, later raadsheer in het hof van Brabant, in het licht gegeven. Hij overleed 1625. De senaat Laurentius Uwenus hield een lijkrede op hem.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 757; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 1001; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 191; *Propositie ghedaen van den Amb. Peckius in de vergaderinge van de E. Hog. Mog. Staten Generaal, met het antwoordt der Hooch-ghemelte Heeren op ten 25 Maert* 1621. *Hier is noch by ghevoecht den Brief van Credentie van die Erts-Hertoghen aen de HH. Mog. Staten Generael.* Delft, 1621; *Aenmerckinge op de propositie van den Amb. Peckius, inhoudende een kort verhael van de wreedtheyd ende bedriegerije van den Spaenschen Koning ende zijnen Raed aen dese Landen bewesen, ende de rechtvaerdigheyd van onzen oorlogh daer tegen,* enz. Amsterdam, 1621; Mr. H. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse* bl. 152, 153; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. X, bl. 418, 419; Bayle, t. a. p.

PEDEL (Jacob) gaf in het licht:

Verhandeling van 's werelts ondankbaerheit, welker oorsprong en natuur in eene korte schets naegespoort en met klaere bewijsredenen opgehelderd worden, met bijvoeginge van eenige der voornaemste en met de stoffe overeendraegende historien, uit de beste schrijvers getrokken, versamelt en opgemaakt. Utr. 1721. 8°.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld.* 1721, bl. 484.

PEE (Engelbart van) werd te Brussel geboren, volbragt er zijne studiën, oefende zijne kunst in Duitschland uit en werd door het hof van Munchen beschermd. Hier overleed hij in 1605. Hij was een goed portretschilder.

Zie Kramm.

PEE (Jan van), zoon van Emanuel van Pee, kunsthandelaar van aanzienlijke afkomst, te Brussel, werd omtrent 1640 te Amsterdam geboren, voor de kunst opgeleid, en slaagde niet ongelukkig in het schilderen van beelden, doch hield zich voornamentlijk bezig met het copiëeren van Italiaansche schilderijen voor kunstkoopers. Houbraken verhaalt, dat hij, onder voorwendsel van naar de vischmarkt te gaan, om bot te koopen, zich op reis begaf naar Antwerpen. Na zich aldaar een poos bezig gehouden te hebben met het bestuderen der meesterstukken van Rubens, van Dijck en anderen, keerde hij terug, kwam bij zijne vrouw te huis met een zootje bot, dat hij gekocht had, en vroeg haar bij het inkomen: of het water reeds in de vischketel aan de kook was?

Zijn portret komt bij Houbraken en Muller voor.

Zie Immerzeel; Kramm.

PEE (Theodorus van), zoon van den vorigen, werd in 1669 te Amsterdam geboren, en door zijn vader voor het schildervak opgeleid. Hij schilderde historiën, zolderstukken, portretten en moderne kabinetstukjes; doch, daar hij met deze kunst weinig verdiende, zette hij een winkel op van schilderijen van Hollandsche en Italiaansche meesters, in uitgebakte planken, met beelden van meiden, knechts, keffende honden enz., die te dien tijde zeer gezocht waren, om in gangen, tuinen en op binnenplaatsen te worden neêrgezet. Daar hij echter spoedig navolgers vond, die de markt bedierven, begaf hij zich in 1715 met zijne Italiaansche kunst naar Londen en deed er goede zaken. Een voornaam Engelschman bestelde hem een groot zolderstuk, dat hij te Amsterdam ging afmaken, en in 1719, vergezeld van zijne vrouw en meid, naar Engeland bragt. Deze laatste keerde spoedig terug, doch van Pee bleef er zeven jaar, en won er veel geld. In Holland weergekeerd, vestigde hij zich te Maarsen en vervolgens in den Haag, waar hij, in den aanvang van 1747, in hoogen ouderdom, of volgens anderen, in 1750 overleed. In laatstgemelde jaar werd een zijner nagelaten schilderijen publiek op de kunstkamer verkocht.

Zijn portret bestaat, gelijk ook dat van zijn vader.

Zie van Gool, *Lev. der schilders,* enz. D. II, bl. 272, enz.; Wagenaar, *Beschr. v. Amsterd.* D. XI, bl. 485; Kok; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. Portr.*

PEE (Henriette van), dochter van den vorige, werd 5 Dec. 1692 te Amsterdam geboren, was eene toen vermaarde schilderes in miniatuur Zij huwde Herman Wolters en overleed 3 Oct. 1741. Haar portret bestaat, door Houbraken gegraveerd.

Zie van Gool, *Lev. der schilders,* enz. D. II, bl. 179; Wagenaar, *Beschr. v. Amsterd.* D. XI, bl. 488; Muller, *Cat. v. Portr.*

PEECKENS (Johannis), niet ver van Luik geboren, abt van het klooster St. Laurens bij die stad, vervolgde de *Res gistae Epscop. Jeodio* van Joh. Stabulanus, van het jaar 1249 af. Hij overleed 16 Julij 1516.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.:* T. II, p. 700.

PEELEN (B.), een niet onverdienstelijk dichter, uit het laatst der vorige eeuw, van wien men o. a. dichtstukken vindt in de *Post van den Neder-Rhijn.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PEENEN (Marcus van) werd 29 Augustus 1642 te Leyden geboren, in 1668 predikant te Koudekerk in Zuid-Holland, vanwaar hij in 1680 naar Leyden vertrok. Hier overleed hij 9 Januarij 1696. Men heeft van hem eene *Verklaring van den Brief aan de Romeinen.* Leid. 1694. 4°. Amst. 1717. 2 dln. 4°. in het Hoogd. overgebragt, en uitgegeven te Frankfort 1697. 4°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 52, 55: van Maurike, *Naamrol;* Aboude, *Aanh.* bl. 161; Arrenberg, *Naamr.* bl. 406; Glasius, *Godgel. Nederl.;* Rotermund.

PEENEN (DANIEL VAN) of PEENIUS, werd in 1647 predikant te Noordwijkerhout, waar hij in 1681 overleed.

Men heeft van hem:

Catechisatie over den Heidelbergschen Catechismus. Leijden 1676. 12°.

Zalige ontmoetinge Gods en der menschen. Amst. 1667. 12°.

Triumph der waarheid over de gewaande victorie van Romen over Geneve tegen Hazard. Amst. 1664, 1679. 8°.

Twee Dank- en Bededags predicatiën over Jacobus IV, vs. 8 en Lucas XVIII, vs. 24. 12°.

De waare aanbidder ofte eenighe Predicatiën over het ghebedt der Propheten. Daniels en sijn Boeck. Cap. 9, *vers* 1—23. *Op de wekelijksche Bede-stonden gedurende de oorlogh tusschen Enghelandt ende de Vereenighde Nederlanden. In 't jaar* 1653 *gepredickt* door D. P. Hoorn. 1658. 16°.

Ook gaf hij een Nederduitsche overzetting van Godwijn's *Moses en Aäron.* Amst. 1664. 12°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 58; Abcoude, *Naamr.* bl. 283, *Aanh.* bl 111; Rotermund; H. van Alphen, *Prot. Oecon. Catech. Palat.* 41, *plag. f.* 3, *vol.* 6; Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 322.

PEEPERSTAART. Kramm vond dezen naam onder twee landschapjes, voorkomende op *Cat.* van Mr. W. van Wouw te 's Gravenhage 1764.

Zie Kramm.

PEER (Mr. HENDRIK) gaf in het licht:

Korte verklaring van het LVIIste Artikel, eerste boek, Olderambster landregt, waarop het subsidiair gebruik der Roomsche wetten en de Rechtbanken der Provincie van Stad en Lande wordt betoogt en verdedigt. Gron. 1765.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld,* 1765, bl. 206; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 406.

PEEREBOOM of PEREBOOM, Med. Dr. te Amsterdam, schreef:

Spec. med. sistens dissertationes duas, unam de ascaridibus, alteram de febre remittente. Franeq.

Index avenorum et rerum memorabilium methodi studii medici H. Boerhave maculatae et locupletatae ab Alb. v. Haller. L. B. 1759. 4°.

De paralysi imprimis nervea dissertatio. Hornae 1773. 8°.

Descriptio et Iconica delineatio novi generis vermium stomachidae dicti, in C. H. *hospitantium. Accedit observatio de lumbrico per urethram excreto, nec non de lumbrico alvino ut ut mortuo, parturiente. Lat. et Belg.* Amst. 1780. 8°.

Disquisitio naturae curiosa de Ascaradibus. Ibid. 1789. 4°.

De geneeskunde gemaklijk gemaakt. Hoorn 1761. 8°.

Verhandeling over de Melkwording en deszelfs toevallen. Hoorn 1761. 8°.

Het onbepaalde van Godszaligende Menschlievendheid. Hoorn 1769. 2de druk.

Brief aan de Predikanten der Gereformeerde kerk te Hoorn, strekkende tot vereeniging der gevoelens van de algemeene en bijzondere genade. Hoorn 1772. 4°.

Geneeskundige verhandeling over de geraaktheit der zenuwen, met bijvoeging eener Proeve met Konst-Magneten in zenuwziekten. Amst. 1775. 8°.

Beschrijving en natuurlijke afbeelding der Magage, zijnde een nieuw geslacht van wormen in het menschlijke ligchaam. Amst. 1780. 8°.

De geneeskunde gemakkelijk gemaakt, of reeks van voorschriften van onkostbaare en gemakkelijk te bereidenen uit- en inwendige geneesmiddelen enz. uit het Fransch vert. Hoorn 1781. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 275; C. H. à Roy, *Cat. Bibl. Medic.* T. III, p. 1183; Arrenberg, *Naamr.* bl. 407; Rotermund.

PEERLKAMP (Dr. JACOBUS VENHUIZEN), zoon van Rudolph Peerlkamp, praeceptor aan het gymnasium te Groningen en Hendrika Veenhorst, werd 24 Febr. 1788 te Groningen geboren. Na het onderwijs van Petrus Lucretius Struchtmeijer aan het gymnasium te hebben genoten, werd hij, in 1804, student in zijne geboortestad, en hoorde de lessen van de Rhoer, Ruardi, Bosman en Baart de la Faille; legde zich, vooral onder Sypkens, op de Oostersche talen toe, en maakte zóo groote vorderingen er in, dat de studenten hem, na Sypkens dood, verzochten diens lessen voort te zetten.

Hij voldeed aan dat verzoek, doch toen zeker iemand, wiens pligt het was, hem aan te moedigen, het ten zijnen aanhooren *verwaandheid* noemde, liet hij voor altijd de studie der Oostersche talen varen, besteedde van dien tijd af al zijn tijd en vlijt aan de Grieksche en Latijnsche letteren, en bekwam kort daarna het praeceptoraat aan het gymnasium te Groningen. In 1816 vertrok hij naar Haarlem, ter vervulling van het openstaande conrectoraat; en, nadat de Groninger Senaat hem honoris causa tot doctor in de letteren had benoemd, volgde hij in 1822 zijn broeder als rector te Haarlem op. Den 31sten Maart 1848 ontving hij op zeventigjarigen ouderdom een eervol ontslag met pensioen, en overleed 23 October 1864. Sedert 1818 was hij lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde. Zijn broeder P. Hofman Peerlkamp schreef zijne biographie, die in de *Levensberigten* van 1865, door de Maatschappij uitgegeven, voorkomt.

Hij gaf in het licht:

C. Musonii Rufi Reliquiae et Apopthegmata. (*Praec. Nieuwlandii Dissertatio de Musonio,* Harlemi) 1822. 8°.

PEERLKAMP (PETRUS HOFMAN), broeder van den vorigen, werd 2 Februarij 1786 te Groningen geboren, bezocht dezelfde scholen als zijn broeder, studeerde te Groningen, en bekleedde achtereenvolgens de betrekking van praeceptor te Haarlem (1803—1804), van rector te Dokkum (1804—1816) en van rector te Haarlem (1816—1822). In 1822 werd hij tot gewoon hoogleeraar der oude letterkunde en algemeene geschiedenis aan de hoogeschool te Leyden benoemd, en aanvaardde dien post, den 15den van zomermaand, met eene *Oratio de praecipua lege divinae Providentiae ab historico doctore observanda.* Op den 8 Februarij 1825 bezong hij, op verzoek van curatoren, het tweehonderd vijftigjarig bestaan der hoogeschool in een Latijnsch dichtstuk, 'twelk in hare *Annales* voor 1824—1825, gelijk de straks gemelde redevoering in die voor 1822—1823 gedrukt is.

Hartzeer en ligchaamslijden bewogen hem in 1849 zijn ambt neder te leggen. Het verkwikkelijke buitenleven in het schoone Hilversum gaf hem gedeeltelijk zijne gezondheid en krachten weder, zoodat hij zijne studiën hervatten kon en nieuwe vruchten van zijnen immer werkzamen geest in het licht geven.

Hij was een man van een edel, vast en regtschapen karakter, en heeft zich op het gebied der klassieke studiën, inzonderheid in de kritische behandeling der Latijnsche poëzij, eene blijvende eereplaats, naast den grooten Bentley, verworven. Hij overleed te Hilversum, den 27sten Maart 1865 in den ouderdom van 79 jaren. Hij is meer dan eens in steendruk afgebeeld.

Hij gaf in het licht:

Vitae aliquot excellentium Batavorum, editio 2a. Harlemi 1806.

Oratio de Xenophonte Ephesio; accedit in eundem observationum criticarum specimen. Harlemi 1807. 8°.

Carmina quinque pertinentia ad calamitatem Leydensem. Lugd. Batav. 1807.

Epistolae aliquot excellentium Batavorum, fasc. III. Harlemi 1807. 8°.

Initia lectionum Graecarum in usum gymnasii Doccumensis. Gron. 1808. 8°.

Carmina quinque, dicata honori ac meritis Napoleontis magni. Ed. alt. Gron. 1814.

Hugenii de vita propria sermo, libri II. Cum annotatione P. H. P. Belgicis versibus adumbravit A. Loosjes P. f. cum effig. 8°. Harlemi 1817. Ook zonder de vertaling van Loosjes, cum effig. Ibid.

Xenophontis Ephesii de Anthea et Habrocome Ephesiacorum Libri V; Graece et Latine, recensuit adnotationibus aliorum et suis illustravit P. H. P. Harlemi 1818. 4°.

Oratio de vita El. Ann. f. Borgeri, habita in III Class. Inst. Belg. Regii, 1821. 4°.

Carmen in festum seculare Academiae Lugduno-Batavae, 1825. met de Holl. vertaling door Van Varelen.

Liber de vita, doctrina et facultate Neerlandorum, qui Carmina Latina composuerunt, met goud bekroond, in de werken der Kon. Acad. te Brussel, 1822. 4°. *Ed. alt. emend. et aucta.* Harlemi, 1838. 8°. — B. A. Nauta, *Schets van de geschiedenis der Latijnsche Dichtkunst, getrokken uit de Prijsverh. van den Hoogl.* Peerlkamp.

Tacitus de vita Agricolae. ed. P. H. P. L. B. 1827. *Ed. alt. emendata et aucta. Leidae,* 8°.

Carmen elegiacum et Novum carm. Lat. dicatum Collegio spei Nauticae. Amsterd. 1831, 1832. 8°.

Oratio habita Leidae auspicandis lectionibus. Leidae, 1831. 8°.

Horatii Carmina, recens. P. H. P. Harl. 1834. *Ed. alt. emendata et aucta.* Amst. 1862.

Oratio de perpetua Acad. Leidensis cum Gente Arausiaca necessitudine spectata in studiis Principum cet. Leidae, 1840. 8°.

Virgilii Aeneis. Ed. et annot. illustr. P. H. P. L. B. 1843 2 t.

Horatii Epistola ad Pisones ed. P. H. P. Leidae, 1845. 8°.

Horatii Satirae, rec. P. H. P. Amst. 1863.

De vita et moribus R. J. Schimmelpenninck, i. lib. Hag. Com. et Amst. 1848.

Opmerkingen betreffende de Staten-Overzetting van de Evangeliën en Handel. der Apost. (nameloos uitgeg.)

Hulde aan de nagedachtenis van A. Loosjes Pz., toegebragt door het Departement van Letterkunde van het Genootschap Oefening in Wetenschappen te Haarlem, 14 Maart 1818, door P. H. P. C. de Koning *Ldz.*, A. van der Willigen en H. Meijer Jr. Haarl. 1818.

Voorrede voor H. G. Oosterdijk's Lierzangen van Horatius, in Nederd. verzen. Haarl. 1819.

Levensberigt van zijn broeder, J. Venhuizen Peerlkamp, in *Levensberigt d. Maatschappij v. Nederl. Letterk.* 1865.

Na 's mans dood verschenen nog:

Aurelii Propestii libri IV, *Elegia* XI. *rec. et illustr. P. H. P. Ed. et praefatus est J. C. G. Boot.* Amst. 1865. en: *Hortensius over de opkomst en ondergang van Naarden,* (in 't Latijn) *met vertalingen, aanteek. van Prof. P. enz.* Uitgeg. door *A. Perk,* in de Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, 1866.

Ook vindt men belangrijke opstellen van zijne hand in de door hem en de hoogleeraren Bake, Geel en Hamaker uitgegeven *Bibl. critica nova,* alsook in *Vad. Letteroef.* 1817 D. II. bl. 197, 1818 D. II, bl. 1 (over Const. Huygens).

Peerlkamp was lid van het Kon. Ned. Instituut, der Maatsch. der Ned. Letterk. en andere geleerde genootschappen, ridder der orde van de Nederl. Leeuw. Zijn portret is in den handel.

Zie *Gall. d. Hist. Cont.* T. IV; Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.* D. I, bl. 436, 41, 43, D. II, bl. 162, 63; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* (Praef); van Kampen, *Beknopte Geschied. d. Nederl. Letteren en Wetensch.* D. II, bl. 589; Potter's *Reizen door O. Vriesl* D. I, bl. 61; *Nederl Spectator,* 15 April 1865. N°. 14, bl. 116, 117; *P. H. Peerlkamp von L. Muller* in *Jahrb. f. Philol.* S. 504—508; Dez., *Kölnische Zeitung,* 5 April 1865; *Leydsche Courant,* 31 Maart 1865, N°. 40; *Cat. Libr. Bibl. publ. L. B. anno* 1814—1847 *illatorum.* p. 261; *Naaml. v. Boeken van* 1790—1832, o. h. w. Peerlkamp; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. II, bl. 187, 192, 193, 228; D. III, bl. 418, 444, 460; *Vriend des Vaderl.* 1838, bl. 89; Muller, *Catal. v. Portr.*

PEERLKAMP (Isaac), jongste broeder van den vorigen, werd 28 Julij 1829 te Groningen doctor in de letteren op eene dissertatie *de Cantú Cygni,* en kort daarna rector te Lochem, waar hij overleed.

PEERLKAMP (J. H.) schreef:

Over het beenzwart, als middel ter zuivering van water en looddeelen, in *Algem. Konst- en Letterb.* 1824. D. I. bl. 131, 173, 245.

PEETERMANS, PETRIMANNUS of PETROMANNUS (Martinus) werd omstreeks 1484 te Leuven geboren, trad in 1501 als religieus in de abdij van het Park, van de orde der Premonstratensen bij deze stad, en legde er in 1503 zijne gelofte af. In 1519 bekleedde hij er het ambt van poenitentiarius en in 1520 werd hij pastoor van Ter Vueren, tusschen Leuven en Brussel, in 1522 van Archennes; keerde in 1523 naar het Park terug, en werd er aalmoezenier, welk ambt hij bekleedde tot zijn dood, 1 Maart 1557 of 1558. Men bewaarde weleer in de abdij van het Park eenige handsschriften van hem, als:

Commentarius in Regulam S. Augustini.

Commentarius de Virtutibus.

Zie Miraei, *Chronic. Praemonstr.* p. 223; Sweertius, *Ath. Bat.* p. 551; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 658; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 857; Paquot, *Mem.* T. II, p. 585.

PEETERS (Caspar), Stolwijck, naar zijn geboorteplaats Stolwijk bij Gouda, omhelsde den geestelijken staat, werd kapelaan in de hoofdkerk te Haarlem en tegelijk pastoor van het groot Bagijnhof aldaar. Ook bekleedde hij den rang van notarius apostolicus. Toen Sasboud Vosmeer, aartsbisschop van Philippi en vicarius apostolicus van Holland geworden was (1580), bediende hij zich veel van Peeters, in zaken zijn ambt betreffende, en in 't bijzonder in de oneenigheden die hij had met Saffius, provoost van Haarlem en met eenige van diens ambtgenooten, die van oordeel waren dat Vosmeer hun raad moest innemen voor het reglement van discipline, die de geestelijkheid van Haarlem betrof. Er bestonden in de vorige eeuw nog een menigte brieven over deze zaak tusschen deze beiden gewisseld. Volgens Val. Andreas overleed hij te Haarlem in 1605, doch volgens van Heussen in Mei 1601.

Hij gaf in het licht:

Vita R. Domini Petri Ballingi, Presbyteri Harlemensis, in Ecclesia cathedrali a perfido milite caesi, anno 1578. Coloniae, 1596. 12°., waarvan men een uittreksel vindt in het supplement der *Natales sanctorum Belgii* van Molanus, door de Raisse, op 27 Mei.

Zie Val. Andreas, *Bibl Belg.* p. 257; Paquot, *Mém.* T. II p. 482; van Heussen, *Bat. S.* T. II, p. 330, 331.

PEETERS (Theodorus). Zie PETRICUS (Theod.).

PEETERS (Barthelomeus). Zie PETRI (Barthol.).

PEETERS (Karel). Zie PETRI (Karel).

PEETERS (Canerus). Zie PETRI (Canerus).

PEETERS (Suffridus). Zie PETRI (Suffridus).

PEETERS (Bonaventura) werd in 1614 te Antwerpen geboren, en een ongemeen verdienstelijk zeeschilder. Vooral muntte hij uit in het natuurlijk voorstellen van woelende, door storm en onweer bestookte wateren, en naar dreigende rotsen heengezweepte of tegen deze in spaanders geslagen schepen. Zijn beeldjes zijn welgeteekend, kwik en geestig geschilderd.

Hij werd in 1635 lid van het St. Lucas-gild zijner geboortestad, overleed niet in 1652 maar in 1642 en ligt in de parochie van Hoboken, waar zijn tombe nog in de plaats der vorige eeuw te zien was begraven.

Zie Immerzeel, Kramm.

PEETERS (C.) leefde waarschijnlijk in het midden der 17de eeuw, en was een bekwaam bloemschilder. Kramm bezat eene schilderij van zijn penseel, voorstellende *bloemen en fruiten* tegen een medaillon à la cartouche gehecht, gedacht in de manier van Daniel Segers.

Zie Kramm.

PEETERS (Catharina) bloeide in België in het midden der 17de eeuw. Zij schilderde, voor uitspanning, vruchten. Zij was ongehuwd, of welligt eene geestelijke zuster, mogelijk dezelfde met

PEETERS (Clara), die, volgens Nagler, omstreeks 1638, waarschijnlijk in Nederland, bloeide. Zij schilderde *Stillevens,* die door Kramm werden geprezen.

Zie Kramm.

PEETERS (Gillis), broeder van Bonaventura Peeters. Hij beoefende het historievak, doch zijn werken zijn zeldzaam. Op het Stadhuis te Antwerpen vindt men van zijn penseel en dat van J. F. Millet, *De slag te Calloo.* Kramm vermeld ook van hem *Een wei met schaapherders en beesten* en *Een schoon landschap met beesten en beelden.* Hij werd in 1635 lid van het St. Lucas-gild te Antwerpen en stierf in 1653.

Zie Kramm.

PEETERS (Jacques of Jacob), in 1696, volgens Bogaerts geboren; doch in het Gildeboek van St. Lucas te Antwerpen vond Kramm alleen „Jacob Peeters, ontfangen by . . 1676, meester 1685."

Hij schilderde in de manier van Pieter Neeffs, het inwendige van kerken, zalen, enz.

Zie Kramm.

PEETERS (Johannes), de oude, zoon van Cornelis Peeters en van Catharina van Eelen, in 1624 te Antwerpen geboren, ontving onderwijs van zijn oom Gillis Peeters van en volgens anderen zijn broeder.

Hij hield zich bezig met het schilderen van woelende zeeën. Ook vindt men van hem afgebeelde zeeslagen, die van zijnen dichterlijken geest, zijne juistheid van teekening en diepe kennis van licht en bruin getuigen. In de pinotheek berust van hem een fraai schilderij, voorstellende een *hevige*

storm op zee, in 's Rijks Museum te Amsterdam *het verbranden Engelsche vloot in de haven van Chattam* 1667, in het Museum van Antwerpen een *gezigt van het ijsvermaak op de Schelde.*

Een zijner uitgebreidste werken is de *Théatre des villes et forteresses des Provinces-Unies, et frontières etc., en 90 planches, avec le titre gravées à l'eau forte par G. Bouttots, d'après Jean Peeters, à Anvers chez G. Bouttats in* 4°. Oblong.

Hij overleed in 1677. Zijn portret, door Lucas Vorsterman, de jonge, gegraveerd, komt voor bij de Bie.

Zie *Beschr. d. Schilderkunst enz. in de kerken te Antwerpen*, bl. 66; Immerzeel, Kramm.

PEETERS (Johannes), de jonge, waarschijnlijk zoon van den vorige en broeder van Jacques Peeters. Hij schilderde jagtstukken, waarvan gegraveerde prenten bestaan.

Hij gaf met Jan Peeters het volgende werk in het licht.

Recueil d'Estampes inventées et gravées par Jean et Jaques Peeters, graveurs d'Anvers, vers 1680, *et années suivantes, contenant les illustres querres du temps, les sieges, les attaques et prises de villes, Vues d'Autriche Hongrie et Turquie* gr. 8°. Obl.

Zie Kramm; *Biblioth. Hulthem.* N°. 9306.

PEETERS (Josse), volgens Brulliot, leerling van Martin de Vos. Er bestaan historische teekeningen van hem en geëtste prenten, voorstellingen van jagten enz., met den naam van J. Peeters beteekent, voor

Zie Kramm.

PEETERS, PIETERS of PETRI (Martin), bloeide tusschen 1533—1550 als schilder en kunstgraveur te Antwerpen. Hij werd in 1525 lid, en in 1533 deken van het St. Lucasgild. Hij dreef kunsthandel, en graveerde eenige prenten naar M. Heemskerck.

Zie Kramm.

PEETERS (Nicolaes), gaf in het licht:

Sermonen oft Uitlegghingen op alle de Euangelien van den Vasten, metter Passien, alsomen die in den Kercken houdt zeer cortelijck uitgeleyt. Gheprent int J. o. H. 1520. *Ende ghemaect bij den devoten Pater Broeder Nicolaes Peeters, Minnebroeder ende Gardiaen.* kl. 8°.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. N. L.* D. III, bl. 61.

PEETERS (J. B) schreef:

Diss. Med. de Convulsione. L. B. 1792.

Verhandeling over de doorgaande herfstziekte der lagere landen, ten betooge dat de gal in deze niet als oorzaak, maar als een Symtoma moet worden beschouwd, zooals uit beroemde schrijvers, als nieuwe scheikundige ontdekkingen verklaard wordt, waarop de gepaste geneeswijze wordt aan de hand gegeven. Alk., 1804. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.* p. 275.

PETERSSEN of PETRI (Nicolaas), beroemd wiskundige, werd te Deventer geboren, vestigde zich te Amsterdam, waar hij in 1567—1588 de mathesis en algebra onderwees. Zijn zinspreuk was „L'homme propose, et Dieu disposé."

Hij gaf in het licht:

Practique om te leeren rekenen, cypheren ende boeckhouden met die reghel Coss, ende Geometrie, seer profijtelijck voor allen coopluyden, Amst. 1567. 1583. *Van nieus gecorrigeert ende vermeerdert* door N. P. Daventriensis (Alkmaer, by Jacob de Meester). Anno 1596, Amst., 1635. 8°.

Adriaan Romain, beroemd wiskundige te Leuven, maakte veel werk van deze *Practique*. Revius geeft nog de volgende werken van hem op.

Introductio, quomodo intelligendus et ad usum revocandus uterque globus, tam coelestis quam terrestris, cum Arithmeticis nonnullis et Gometricis demonstrationibus, nec non, quo pacto quadrans sit rite construendus. Belgice. Amst., 1588. 4°.

Tabulae examinis auri et argenti ad marcas Trecenses. Ibid. 1590.

Commentariorum accepti et expensi Rationes, juxta morem Italicum. Ibid. 1595. fol. Waarschijnlijk hetzelfde met *Het vierde deel deses Boecks, leerende 't Boeckhouwen met twee Boecken, van nieus gecomponeert op de maniere Italiane, Anno* 1596 *achter de Practique. A.* 1596.

Voor de uitgave van 1583 en 1596 van het eerstgemelde werk heeft men zijn afbeelding door Gollius gegraveerd.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 695; Revii *Davent. ill.* p. 497; Paquot, *Mem.* T. III, p. 306.

PEETERSSEN (Hendrik), te Middelburg geboren, drukte in 1555 een *Nederduitsche Bijbel* in fol., die veel door de Protestanten gebruikt werd. „Het Oude Testament is gedrukt den 24sten Meert en het Nieuwe Testament reeds den 17den Meert wordende op den titel van het laatstgemelde gezegd „met grooter naerstigheid gecorrigeert, niet alleen na de Griekschen ende Latynschen waarheid, maar ook na de beste en oudste boeken van beide Talen."

Zie Long, *Boekz. d. Ned. Bijbel.* bl, 581, 582; La Rue, *Gel. Zeel.* bl. 305.

PFEIFFER (Willem) werd den 5den Dec. 1705 te Brücken in het Hertogdom Gulich geboren, ontving het eerste onderwijs te Venlo, studeerde te Utrecht, werd in 1721 adjunct predikant te IJsselstein, vertrok in 1738 als Gasthuisprediker naar Delft, aanvaardde in het volgende jaar het beroep van predikant bij de gemeente aldaar, tot dat hij den 19den Aug. 1742 te Amsterdam beroepen werd. Hij overleed in 1779 in den ouderdom van 74 jaren. Zijne dochter Anna Maria huwde den hoogleeraar Everard Scheidius.

Pfeiffer was even geleerd als verdraagzaam, 'tgeen inzonderheid bleek toen hij zich verpligt achtte aan den twist tusschen Appelius en Janssonius deel te nemen. Hij had zich in zijn werk *Geloofsvastigheid van een waar Christen* niet gunstig over den laatstgemelde uitgelaten. Hieruit ontstond in 1769 een openbare briefwisseling tusschen hem en Appelius, die door de achting en liefde, waarmede zij elkander bejegenden, beiden tot eer verstrekt.

Zijn portret wordt bij Muller vermeld.

Men heeft van hem:

Afscheidspredikatie van Delft naar Amsterdam. 4°.

VIII samenspraken ingerigt tot onpartijdig onderzoek in genoegzame wederleggingе van de Hernhutters, en tot afrading van hunne gemeenschap. Amst. 1749. 2de dr. 4°.

Grond- en voorbeeld van bijzondere en onderscheyden toepassingen, aangeweezen in den leertrant van Christus en zijne Apostelen. Amst. 1764. 8°. 1767. 4°. 2de dr.

Sodoms ongeregtigheid en straffe, welcer op 's Heeren uitdrukkelijk bevel, door zijnen knecht Ezechiel (bij afwezen, waarschijnlijk in geschrifte) aan Jerusalem, ten spiegel voorgesteld, volgens Ezech. XVI, 49, 50, *nu met uitvoeriger verklaringe en toepassinge (bij gebrek van uitspraak), ook in geschrifte, aan de gemeente van Amsterdam, bij gelegenheid van den Algemeenen dank-, vast- en bededag op den* 2den *Maart* 1763 enz. Amst. 1763. 4°. Leid. 4°.

Geloofsvastigheid van een waar, schoon ongeletterd, Christen, tegen de hedendaagsche zeer gevaarlijke verleidingen van grouwelijke menschen. Amst. 1766. 2 d. 8°.

Over het gebruik der H. Sacramenten in het gemeen en van het H. Avondmaal in 't bijzonder. Amst. 1780. 8°.

Hij schreef ook een aanprijzende voorrede voor de Ned. overzetting van Doddridge's *Over de wedergeboorte* enz. Amst. 1746 en *Over de kracht en genade v. Christus.* Amst. 1748.

Zie Veeris, *Kerk. Alph.* bl. 151, 192; Croese, bl. 254 volgg.; Clarisse, *Ann. ad Or. inaug.* Hard; Ypey, *Gesch. d. Chr. Kerk in de XVIIIe eeuw.* D. VII, bl. 405; Dez en Dermoedt, *Gesch. d. Herv. Kerk.* D. III, bl. 17; Aant. Bouman, *Geld. Hooges.* D. II, bl. 498; Glasius, *Godgel. Nederl*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 406, 407; Muller, *Cat. v. Portr.*, *Boekz.* 1763 a bl. 228, 1764, b bl. 217, 1769 b bl. 615—664; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 161; *Neues Gelehrtes Europa.* B. IV, p. 990—994; Rotermund; Muller, *Cat. v. Portr.*

PEIFFERS (Cornelis schreef:

Schets der Goddelijke waarheden of van 't groot Intrest eener Christens. Hoorn 1749. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 125.

PEIL (J. G.). Abcoude vermeldt van hem:

Klaagreden over de vorstinne Ulrich Eleonora. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 161.

PEISSMANN (L. F.), Med. Dr. te Rotterdam, schreef:

Diss. sistens bigam observationum, quibus Naturae vires in morborum cum maxime illucidantur. L. B 1785.

Natuur- en ontleedkundige waarneming aan eene jonge kat in *N. Konst- en Letterbode.* 1797. D. II. bl. 46.

Waarneming van een wankleurige waterlozing, welke door ontlasting van infecten, door den gewonen waterweg is gevolgd in *Geneesk. Magazijn van* Stipriaan Luiscius, Ontijd en Macquelijn. 1809. D. V. St. 2, afd. 1. bl. 44.

Zakelijke inhoud van authentieke stukken enz. ter verdediging der zaak der directie van de zieke Diaconie-armen der Luthersche gemeente met approbatie van de groote kerkvergadering, door den druk bekend gemaakt, door enz. Rott., 1797. 8°.
Waartegen:
Aan den burger L. F. P. op zijn zaaklijke inhoud enz. 1797. 8°.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. Chir.*, p. 275; *Cat. Bibl. C. H. le Roy*, T. II, p. 591; *Astrea*. 1855. bl. 157.

PEL schreef:
Leeringe der duyvelen verwoest. Leyden 1703. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 288.

PELGRIM, jongste zoon van Dirk VII, sedert 1123 graaf van Holland, en van Sofia, dochter van den paltzgraaf op den Rijn, werd burggraaf van Zeeland en eerste heer van Voorn. Hij stichtte in het oostelijk deel van het land van Voorn de hofstede *Oostvoorn*, later ook door eenige onzer gravinnen bewoond.

Zie Matthaeus *ad Anonym. de Reb. Ultraject* p. 102; Boxhorn, *op Reigersbergh*, D. II, bl. 37; van Alkemade en van der Schelling, *Beschrijv. v. d. Briel*, D. I, bl. 182, 188; Kluit, *Hist. Crit. Comit. Holl.*, T. I, p. 600; v. d. Chys, *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 63; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II, bl. 236, 238.

PELGROM of PELLEGROMIUS (SIMON), werd omstreeks 1507 te 's Hertogenbosch geboren, omhelsde den geestelijken stand en begaf zich in de orde der zoogenaamde Wilhelmiten. Hij legde zijne gelofte in het klooster Hemelpoort of Baseldonck in zijne geboortestad, af. In 1541 werd hij tot prior van dat gesticht verheven, in 1557 tot provinciaal. Hij overleed in 1572.
Hij schreef:
Synonymorum Sylva, F. Simonis Pelegromi operâ atque labore, in usum eornm, qui compositioni student Epistolarum, congesta 1537. *Recognita et aucta* Buscoducis. Joan Schoefferus. 1546. 12°. Antv. Aeg. Radaeus. 1555. 8°. (Latijn en Hollandsch). Met het Fransch: *Recognita et aucta: adjecta sunt in calce libri synonyma quaedam Poëtica ex diversis Auctoribus scriptoribusque, tam Christianis quam gentilibus, diligenter selecta.* Ibid. Idem 1556. 8°. Antv. Nicol. Soolmanius, 1577. 8°. Ook met den titel:
Sylva in usum eorum, qui compositioni student Epistolarum atque carminum, congesta, recognita, et multis in locis aucta. Versae sunt hac editione Belgicae tum dictiones, sum phrases in Gallicum sermonem, in quem editus est Index locupletissimus, ordine alphabetico digestus. Amst., 1615. 8°. 1635. 8°.
Descriptio originis Urbis Sylvaeducensis 1540, in 't Holl. *Oorspronck van 's Hertogenbosch, beschreven door* S. P. Amst. 1629. 4°.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.* p. 676; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 812, 813; Foppens, *Bibl. Belg.* T. 1, p. 810; Paquot, *Mém.* T. 1, p. 627, 628; v. Oudenhoven, *Beschrijv. van 's Bosch*, bl. ; Guil. de Waha, *Explan. vitae S. Guil. Magni*, p. 345, 346; Hermans. *Conspect. liter.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*, *Cat. d. Bibl. v. h. N. B. Genoots.*

PELICHY (JOH. PHIL. DE), uit Utrecht,
schreef:
Disp. Jur. de venatione. Traj., 1734. 4°.

Zie Rotermund.

PELKWIJK (J. TER), zoon van Abraham ter Pelkwijk en Catharina Malecotius, werd 26 Augustus 1769 te Heino, waar zijn vader predikant was, geboren, legde zich te Deventer, onder Prof. Chernac, op de wiskunde toe, studeerde vervolgens te Harderwijk in de regten, en werd in 1790 Art. lib. Mag. Jur. utr. Doctor. Toen G. Dumbar, Griffier der Staten van Overijssel, na de invoering van het intermediair bestuur van Overijssel, van zijn post ontslagen was, werd aan Ter Pelkwijk het secretariaat opgedragen, dat hij van 1798—1800 getrouw waarnam. Als lid der Provinciale Rekenkamer en van den Provincialen Raad van Finantiën, was hij behulpzaam bij de invoering van het algemeen stelsel van belastingen in de provincie Overijssel. In 1807 werd hij assessor van den landdrost in die provincie, en buitengewoon lid van den Staatsraad. In 1810 werd hij lid van den Raad van Prefecture, nam in 1813 den post van Prefect ad interim waar. Na de omwenteling werd hij, vanwege de stad Zwolle, lid der Provinciale, en vervolgens lid van het Collegie van Gedeputeerde Staten. Hij maakte zich bijzonder verdienstelijk omtrent het onderwijs en overleed den 18den November 1835. Zijn portret is geschilderd door J. Schoemaker Doijer en gesneden door D. J. Sluijter, folio.
Hij schreef:
Verhandelingen over de verlossing der Israëliten uit Egypte. Met een Landkr. Zwolle 1816.
Tijdrekenkundig schoolboek met een altoosdurenden almanak. Zwolle 1818. 8°.
Verhandeling over de geschiedenis der Israëliten en andere Aziatische volken, vergeleken met die der Grieken en Romeinen, met een tijdrekenkundige tafel. Zwolle 1819. gr. 8°.
Handleiding tot het herleiden der oude maten en gewigten in Overijssel tot de Nederlandsche. Zwolle 1822. gr. 8°.
Beschrijving van Overijssels watersnood in Februarij 1825, *met eene kaart.* Zwolle 1826.
Handelwijs om al de regelen der rekenkunde op te lossen door het gebruik van eene enkelen algemeenen regel, zonder aanwending van de leer der evenredigheden, (uitgegeven ten voordeele der Stads Armen-inrigting te Zwolle). kl. 8°. Zwolle 1834.
Meetkundig schoolboek of eerste beginselen der theoretische en praktische Meetkunde (uitgegeven ten voordeele der Stads Armen-inrigting te Zwolle. gr. 8°.) Zwolle 1834.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1835, Dl. II, bl. 338, 357, 384. *Alf. naaml. v. boeken*, bij de Gebr. v. Cleef, bl. 460.

PELL (JOHANNES), zoon van een engelsch predikant te Sussex, in 1610 geboren, verstond het latijn, grieksch, hebreeuwsch, arabisch en schier alle nieuwere talen. Hij werd te Cambridge magister, huwde, reisde naar Amsterdam en werd daar professor in de wiskunde. Hier woonde in 1643 zijn ambtgenoot G. J. Vossius zijne lessen over Diophantus getrouw bij. In 1652 keerde hij naar Engeland terug en werd door Cromwell als gezant naar de protestantsche cantons te Zurich gezonden. Hier bleef hij tot 1658 als resident, en onderwees Rhennius of Philip Romayne in de algebra. Hij genoot eenige geestelijke benificien, doch werd evenwel wegens schulden gearresteerd en zoo arm dat hij papier noch inkt kon betalen.
Hij schreef:
Mensura rotundi et plani. Amst. 1644. 4°.
Contraversiae de circuli mensura inter C. Severinum et Joh. Pellium. Ib. 1647.
Zijn leerling J. H. Rahn gaf in 1659 een hoogd. tractaat in 4°. *über die algebraische Rechenkunst*, zonder Pell als den eigentlijken schrijver te noemen. Thomas Brancken gaf er een engelsche vertaling van, en Pell gaf het, zeer veranderd en vermeerderd, in 1668 onder den titel: *Introductio ad Algebram* in het licht. Hij schreef ook eene *Diss. pour faire voir que Rome sera détruite*, die men vindt in *Miscellaneis upon the following subjects.* Lond. 1721. 8°.

Zie Jöcher; Rotermund.

PELL (G.), schrijver van een
Engelsch, Duitsch, Fransch en Latijnsch Woordenboek, waar in aangewezen wordt de groote overeenkomst met de drie laatste talen met de eerste. Middelb. 1785. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 40.

PELLE (D.),
schreef:
Gemakkelijk berookingsmiddel, in *Alg. Konst- en Letterb.* 1831. D. II, bl. 384.
Verdediging van mijn gemakkelijk berookingsmiddel enz. T. a. p. 1832. D. I, bl. 25.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 275.

PELLECOM (ABRAHAM NICOLAAS VAN), zoon van Jacobus van Pellecom, laatst predikant te Schiedam, in 1783 te Arnhem geboren, werd predikant te Kortenhoef, aan den Hitsert, te Prinsenhage en te Geertruidenberg, waar hij in 1836 zijn emeritaat verkreeg. Hij overleed den 28sten September 1849 te Boxel. Hij was een man van buitengewone geestvermogens, vlug en vernuftig en in zijn tijd een verdienstelijk schrijver. Behalve verspreide gedichten in den *Muzen-Almanak* en andere jaarboekjes, gaf hij nog afzonderlijk in het licht:
Het Magnetismus. Breda, 1816. 8°.
De Slag van Algiers. Breda, 1818. 8°.
De Laster. Breda, 1818. 8°.
Gedichten. Breda, 1824. 2 D. 8°.

Bij de opening der Koninkl. militaire Akademie te Breda, den 24sten Nov. 1828. Breda, 1928. 8°.

Lofzang aan, den gelauwerden Poëet, verwaanden schrijver en verwonderlijken omnis homo. Tremebundus Aquatilius ventosus coelimonticola (C. P. E. van der Aa). 1837. 8°.

Volkslied in 1841. Z. drukpl. 8.

Van zijne gaven voor den kansel, gaf hij een bewijs door zijne *Leerredenen*, Breda, 1820. 8°.; *Leerrede over Hand.* XIII: 6—12. *De tegenstand tegen de gezuiverde Evangelieleer in deze dagen in deszelfs aard en gevolgen voorgesteld.* Amst. en Breda, 1829; *Gedachtenisviering eener veertigjarige Evangeliedienst. Leerrede over Lucas* X, vs. 20. 's Hertogenb. 1846. 8°.

Hij was een ijverig voorstander van het protestantismus en nam deel aan den concordaatstrijd van 1840 en 1841. Waarschijnlijk is hij ook de schrijver van *De Jezuiten, De troon der Nederlanden* en *Het Concordaat.* Amst., 1841. Hij was ridder van de Nederl. Leeuw en heer van Kortenhoef. Zijn portret bestaat.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.; Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 102; Muller, *Cat. v. portr.;* Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 275; Brans., *Kerkel. reg.* bl. 48, 89.

PELLEMONTANUS (Johannes), een Hollander, was med. dr. en hoogleeraar aan de Universiteit te Rostock, in 1525 rector der Academiae, nam kort daarop het „Physikaal" te Luxemburg aan en overleed aldaar.

Zie Westphalen, *Monum. ined.* T. 111, p. 1429.

PELLETIER of PELETIER (Casparus), te Middelburg geboren, arts, en van 1615—1639 schepen en raad aldaar, was „hooggeleerd in de anatomie en medicijnen, alsmede een uitnemend en zeer bedreven botanicus."

Hij schreef:

Plantarum tum patriarum, tum exoticarum, in Walachria, Zeelandiae insula, nascentium synonymia, authore Casparo Pelleterio, Monspellensi, Medicinae doctore ac inclytae Middelburg. Reip. Medico ordinario. Middelb. ex cod. Rich. Schilders. 1610. 8°.

De regering van Middelburg, aan welke hij dit werk opdroeg, vereerde hem een zilveren schaal. Kort voor zijn overlijden verzocht hij dat het ambt van doctor van het gasthuis, dat hij tot hiertoe bekleed had, zijn zoon Dr. Adriaan Pelletier mogt worden opgedragen. Hij overleed in het volgend jaar 1639.

Zie *Chron. v. Zeeland* (1634) bl. 348; *Lijst der Magistr. van Middelb.;* de la Rue, *Gel. Zeel.* bl. 348, 849; Paquot, *Mém.* T. II, p. 37; Rotermund; Kobus en de Rivecourt.

PELLETIER (J.),

schrijver van:

Twee brieven, behelzende de reden waarom hij van Pastoor veranderd is. Amst. 1706. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 407.

PELS (Andries), zoon van Andries Pels en Catharina Vegelmans, een Amsterdamsch regtsgeleerde en dichter, regent van den schouwburg en oprigter van het vermaarde kunstgenootschap *Nil volentibus arduum.* Behalve de hier onderstaande drama's en dichtstukken, gaf hij in 1678 eene overzetting der *Dichtkunst van Horatius*, op onze zeden en tijden gepast, die gansch niet verwerpelijk is, evenmin als zijn *Gebruik en Misbruik des Tooneels.* Hij was (schreef Witsen Geijsbeek) zeer ingenomen met de Fransche tooneelwetten en veroordeelde alles wat daarmede strijdig was. Pels en zijn genootschap meende de dichtkunst op te beuren door het overschrijven van bekrompen regelen en grillige wetten, en bewerkte daardoor juist het tegendeel. Langer dan eene eeuw werden deze zoogenoemde regelen angstvallig opgevolgd, waardoor de dichtkunst natuurlijk tot werktuigelijke versenmakerij verviel. Reeds Antonides voerde een hevigen twist met Pels aangaande het wezen der poëzy. Pels overleed 8 Julij 1681.

Hij schreef:

Dido's doot, trsp. met Konstwerken, vertoont op d'Amsteld. Schouwb. Amst. 1668.

Julius, blsp. vertoont op d'Amsterd. Schouwb. (m. d. spr.) *Praevalet Librae sapientiae gutta fortunae. Gelukkige gekken behoeven geen Wysheit.* Midd. 1668.

Brief van Philalethes aan zijnen vriend, wegens de beschuldigingen des Heere David van Hoogstraten ten laste van J. de Klerk enz.

De vermomde Hollandsche Franschman, blsp. Voltooid door N. v. A. Amst. 1684, 2 St. kl. 8°. (Ook in de werken van het Konstgenootschap *Nil volentibus arduum*) 2e dr. *op nieuws naauwk. verschikt en veel verb.* 1717.

Minneliederen en Mengelzangen. Amst. 1684. kl. 8°.

Mengelzangen.

1ste D. 2e dr. verb. en 2e dl. nooit gedr. Amst. 1717.

Q. Horatius Flaccus Dichtkunst, op onze tijden en zeden toegepast. 8e dr. overgez. verb. en met een Tijdbeschr. Kantteekk. enz. verm. 1705.

Gebruik en Misbruik des Tooneels, dienende tot het vervolg van de Q. H. Fl. Dichtk. Amst. 1681. 4°. 1694. 4°.

3e *dr. naauwk. verb.* Amst. 1718.

Hiertoe behoort:

J. Oudaen, *Aanmerkingen over Q. H. Fl. Dichtk. enz. door A. Pels* (uitgeg. met *Bericht van D. Hoogstraten*). Amst. 1718.

Gedigten. Amst. 1768. 4°.

Ondergang des Roomschen Arends door den Noordschen Leeuw. m. pl. 4°.

Zie Wagenaar, *Beschr. van Amsterdam* St. III, bl. 250; Siegenbeek, *Bekn. gesch. der Ned. Letterk.* bl. 182; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.*, D. I, bl. 364; Witzen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w.; De Vries, *Proeve eener Gesch. d. Ned. Dichters* D. I, bl. 253; Snellaert, *Schets eener Gesch. d. Nederl. Letterk.* bl. 168, 169; Le Jeune, *Verh. over de Volksz.* bl. 39; Antonides, *Mengeld.* bl. 177, 269; Hoogstraten, *Leven van Antonides;* T. Arents, *Mengelpoezy*, bl 293; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 167, D. II, bl. 516, D. III, bl. 78; Abcoude, *Naamr.* bl. 281; *Aanh.* bl. 161; Arrenberg, *Naamr.* bl. 407; Kok; Kobus en de Rivecourt; Jöcher; *Navorscher*, D. VIII, bl. 358, Dl. IX, bl. 90.

PELS (Jan), volgens Val. Andreas, te Rechlinchhausen in Westphalen, omstreeks 1512 geboren; doch hij zelf liet zich als student te Leuven dus inschrijven: „Joannes Pels, de Alcmariâ, filius quondam Joannis Fabri." Zijn vader heette Jan Daems, schrijnwerker, en zijne moeder Canera van Santen. Bij den doop werd hij zelve Hendrik Daems genoemd. Toen zijn vader gestorven was, werd hij door zijn bloedverwant, Jan Pels, Kanunnik te Utrecht, tot kind aangenomen, en deze verwisselde zijn naam met zijn eigen. Hij werd 27 Sept. 1529 te Leuven student en legde zich op de regtsgeleerdheid toe, verkreeg den 25sten Junij 1538 den graad van Baccalaureus in beide regten. Op St. Hubertus (3 Nov.) van datzelfde jaar, werd hij procureur der Universiteit en omstreeks den zelfden tijd secretaris. Hij bekleedde dien post tot in 1567 en overleed den 28sten April 1584 te Leuven. Hij huwde den 18den April 1542 Petronella van der Muelen van Leuven, die hem geen kinderen schonk.

Hij gaf in het licht:

Processus Judicarius. Colon 1598, 12°., uitgegeven met aanmerkingen door Christophel Wintzler, beroemd regtsgeleerde en raadsheer van den Keurvorst van Keulen.

Formularium Advocatorum et Procuratorum. Met de verhandeling van Wintzler, *De Jurisdictione Episcoporum Germaniae.* Colon 1710. 4°.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 548; *Fost.* p. 53; Foppens, *Bibl. Belg.* T. 11, p. 710; Paquot, *Mém.* T. II, p. 301, 302.

PELS (Thomas), beroemd arts te Nijmegen, kwam te Harderwijk als hoogleeraar in de geneeskunde als opvolger van Craanen in aanmerking.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hooges.* D. I, bl. 266.

PELS (   ), leeraar aan de Latijnsche school te Amsterdam, later rector aan het gymnasium te Hanau, werd aldaar door Björnståhl bezocht.

Zie Bjornståhl, *Reis* D. V, bl. 254.

PELSAERT (Francus)

gaf in het licht:

Ongeluckige voyagie van 't schip Batavia nae Oost-Indien, gebleven op de Abrolhos in 1628 en 1629 onder F. Pelsaert, nevens wedervaren in 't Hof van Siam van Jeremias van Vliet en de synen 1636, — alsmede groote tyrannie van Abas van Persien. Amst. Jan Jansz. 1647, 1648. Zonder pl. 4°.

Nieuwe vermeerderde ongeluckige voyagie enz. Amst. Jan Janz. 1648. Met 6 dubbele platen.

Zie over de verschillende uitgaven Tiele, *Mém. Biogr. sur les Journaux des Navigations Néerlandais*, bl. 262 volgg. *Cat. Geisweit van der Netten*, p. 17, 27.

PELSER. Groot boosdoener te Enkhuizen, bekende, toen hij, in het midden der 16e eeuw, door den schout Langwambes was gevangen, 99 moorden gepleegd te hebben en beklaagde zich dat hij het getal van 100 niet vol kon maken. Hij werd op een horde gezet, langs de stad gesleept en met gloeijende nijptangen dood geknepen.

Zie Brandt, *Hist. v. Enkh.* Dl. I, bl. 104.

PELT of VAN PELT (JOHANNES), geb. te
was predikant te Hooge en Lage Zwaluwen 1614, te Giesen-Oudkerk en Giessendam 1616, te Schipluiden 1619, te Schiedam 1631, stierf in 1642.

Hij schreef:

Harmonia Remonstrantium et Socinianorum et variis religionis christianae dogmatibus non infimis, quibus post singulos paragraphos opposita est sententia orthodoxa ecclesiarum vere reformatarum, ex formulis unionum earundem ecclesiarum confessione, catechismo, canonibus Synodi nationalis Dordrechtanae desumpta locisque Scripturae confirmata. L. B. ex off. Isaaci Commelini 1633.

Zie Soermans, *Kerk. reg.* bl. 60; Bogge, *Bibl. v. Contrarem. Geschrift.* bl. 118.

PELTIER (FIRMIN), Ridder van Maltha, een der verbondene edelen, werd een der eerste slagtoffers van Alva's woede, en op den eersten van Zomermaand 1568 te Brussel onthoofd.

Zie *Chron. v. Antwerpen* bl. 164; Heuterus, *Rer. Belg.* lib. XVI, p. 488; van Isselt, *Sui Temp. Hist.* p. 148; van Meteren, *Ned. Hist.* B. III, bl. 57; Bor, *Nederl. Oorl.* B. IV, bl. 169; Le Petit, *Chron.* L. X, p. 200; Te Water, *Verb. der Edelen* D. III, bl. 225.

PEN (JACOB), een Nederlander in bijzonderen dienst van Karel II, Koning van Engeland. Hij componeerde met een rijke vinding en paarde een juiste teekening aan schoon koloriet. Hij overleed te Leiden in 1680.

Zie Kramm.

PENART (J.), schepen te Acre, eene stad in Fransch-Vlaanderen, onderteekende de Unie van Brussel in 1577.

Zie J. E. de Jonge, *Unie van Brussel* bl. 92.

PENCHARD (J.), beoefende de graveerkunst te Leyden, omstreeks 1678. Hij bepaalde zich voornamelijk tot titelplaten en andere versierselen. Hij sneed ook de anatomische platen voor de werken van R. de Graaf, met het portret van dien autheur. Leiden 1678.

Zie Immerzeel.

PENDER (J.), dichter uit de 17de eeuw, gaf in 1640 te Breda *de Kleine Wereld* uit.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* Abcoude, *Naaml.*

PENDRECHT (BERTOLF VAN), onderteekende het verdrag tusschen Philips Graaf van Vlaanderen en Floris Graaf van Holland, den 27sten Februarij 1167 te Brugge gesloten.

Zie Pierre d. Oudeghers, *Chron. et Annal. de Flandres* CLXXVII f. 134; Du Mont, *Corps diplom.* T. I, pag. 87; Scriverius, *Leven der Graven* bl. 152; Meijeri, *Annal. ad Annum* 1167; van Mieris, *Charterb.* D. I, bl. 113; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II, bl. 257—259.

PENEN (J.),
schreef:

Gods Tugtschool, 1665. 4°.

Zie Abcoude, *Naaml.,* bl.

PENSAERT (PASCHASIUS GERARDI), in 1576 predikant te Klundert, en gestorven in 1584. Hij was ook eenigen tijd te Dordrecht in dienst, en komt o. a. voor onder zeker accoord tusschen Herman Herberts en de overige Dortsche predikanten.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 103, 521.

PENIUS (DANIËL), predikant te Noordwijkerhout,
schreef:

De ware aanbidder, ofte eenighe Predicatiën over het Ghebedt der Propheten Daniëls in zijn Boeck Cap. 9, vers 23, op de wekelijksche Bedestonden, gedurende den Oorlogh tusschen Enghelandt ende de Vereenighde Nederlanden. In 't jaar 1653 *gepredickt door* D. P. Hoorn, 1658. 16°.

PENN (HUBERTUS JODOCUS), Med. Doctor te Dordrecht, studeerde te Leyden, werd in 1794, na het verdedigen van *Theses Med.* (L. B. 1794) tot med. doctor gepromoveerd en vestigde zich te Dordrecht, vierde 15 October 1844 den vijftigjarigen verjaardag van de aanvaarding zijner geneeskundige praktijk. Hij had toen den ouderdom van 76 jaren bereikt. Hij ontving bij die gelegenheid van den Koning de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw en van de Medicinae Doctores een fraai bewerkten zilveren beker. Hij overleed in 1848.

Zie *Konst- en Letterb.* 1844, N°. 47. Holtrop, *Bibl. med. ac chir.,* p. 428.

PENN (JOHANNES JACOBUS), zoon van Dr. Hubertus Jodocus Penn en Adriana Johanna Bouduin, werd den 21sten November 1812 te Dordrecht geboren, studeerde in de bouwkunde te Berlijn, in de school van Schinkel, onder de leiding van den architect Nietz. In zijn geboortestad teruggekeerd, bewerkte hij voor de pers een *Handboek der schoone Bouwkunst.* Breda 1840—1841, 2 Dln. 4°. Het bevat hoofdzakelijk den cursus der Berlijnsche bouwkunde, doch weinig nieuws, noch in theorie noch in praktijk.

Hij overleed te Dordrecht 22 Junij 1849.

Zie Kramm.

PENN (A. D.), broeder van den vorige, studeerde te Gent en promoveerde te Leyden op een *Specimen med. continens nonnullas observationes practicas circa pneumoniam veram inflammatoriam et pleurodynen,* L. B.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 275.

PENNE of PENEN (J. (?) VAN), een Hollander van geboorte, die te Antwerpen woonde en aldaar, wel gegoed, omtrent 1710 in de kapel van het H. Kruis in de St. Jacobskerk overleed.

In het museum te Antwerpen heeft men van zijn penseel eene schilderij, voorstellende *De koekebakster.* J. de Later graveerde naar een zijner schilderijen in mezzo-tinto *Een lustigen jongen boer,* met glas en pijp, onder een boom zittende, waaronder *De sterke Forsheyt.* In 1697 ontving hij als discipelen Gaspard Kecheet of Hecheet, in 1695 Louis Donceman.

Zijne vrouw wilde hem niet naar Antwerpen volgen, maar bleef bestendig te Amsterdam, waaruit blijkt dat van de Penne aldaar heeft gewoond, en waarschijnlijk is hij daar ook (omstreeks 1652) geboren.

Zie Kramm; *Catal. du Musée d'Anvers,* 1857.

PENNEMAECKERS ( ). Men gist dat hij een Franciscaner monnik en leerling van Rubens was. In het Museum te Antwerpen berust van hem eene *Hemelvaart van Christus.*

Zie Kramm.

PENNINC en PIETER VOSTAERT, twee dichters, leefden waarschijnlijk reeds in de eerste jaren der XIIIde eeuw, en gaven eene Hollandsche vertaling van den *Roman van Walewein* in rijm.

Zie Jonckbloet, *Geschiedenis der Middenned. Dichtk.* Dl III, bl. 110, 111; *Cat. d. Maatsch. van Nederl. Letterk.* Dl. II, bl. 517.

PENNINCK HOOFD (A. M.),
schreef:

Twee berigten aan de nationale Nederlandsche huishoudelijke Maatschappij te Haarlem, over de kultuur der brandgarst. Haarl. 1807, gr. 8°.

Zie *Alphab. Naaml. v. Boeken bij de Gebr. v. Cleef.*

PENNINCK (LAURENS), burger van Deventer, koopman, die handel dreef op Spanje, schoon hij gereformeerd was, blijkens eene brief van den prins van Oranje d.d. 27 Dec. 1581 aan predikanten, ouderlingen en diakenen der gereformeerde kerk te Deventer, ten geleide eener verklaring van Laurens Penninck.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* Dl. VII, bl. 468; *Overijss. Volks-Alm.* 1848, bl. 4, 5.

PENNINCK (J. J.), Med. Doctor,
schreef:

Diss. med. de medicamentorum ac corporis humani agendi ratione, eorumque administratione externa in morbis externis. Traj. ad Rhen. 1819.

Physiologisch-therapeutisch onderzoek naar den oorsprong en den aard, de toevallen, besmettelijkheid en behandeling van de thans in een gedeelte van Europa heerschende epidemische cholera-morbus, gegrond op eene vergelijking der jongste waarnemingen en lijkopeningen, met de aanteekeningen door oudere schrijvers, aangaande het wezen en de behandeling van soortgelijke epidemiën. Deventer 1831, 8°.

Kritische beschouwing der theoretische en practische genees-

kunde op haar tegenwoordig standpunt, inzonderheid met betrekking tot de leer der bloedontlastingen. Deventer 1837, 8°.

Gezondheidsleer voor het volk, in *Werken der Maatsch. tot Nut van 't Algemeen.* Amsterdam 1828, Dl. XXI en afzonderlijk (eene met goud bekroonde prijsverhandeling).

Verhandeling van de oorzaken der koortsziekte, die in 1820 *in Vriesland, Groningen en andere noordelijke provinciën geheerscht heeft, en waaraan dezelve met de meeste waarschijnlijkheid kan worden toegeschreven* in *Natuurk. Verhand. v. d. Holl. Maatsch. v. Wetensch.* 1830, bl. 163.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.* p. 275, 276.

PENNINGK (G.), dichter, uit het midden der 18de eeuw. Men vindt van zijn poëzy o. a. in *Parnassus Kunstkabinet of verzameling van gadelooze Dichtstoffen.* Amst. 1755.

Zie Kempe, *Lijst v. Dicht.* bl. 70.

PENNING (Nicolaas Lodewijk), omtrent 1764 te 's Hage geboren, leerde de teeken- en schilderkunst onder Dirk van der Aa, en werd een goed schilder en teekenaar van landschappen, stallen met vee, zeegezigten enz. Men zag van zijn schilderwerk op tentoonstellingen, en liefhebbers bewaren zijne fraaije teekeningen met O.-I. inkt. Hij overleed in het laatst van 1818, nalatende een zoon, Pieter Aart Penning, in 1791 te 's Hage geboren, mede beoefenaar der kunst.

Zie Immerzeel.

PENNING (Mr. Abraham Elia), van 's Gravenhage, schreef:

Diss. Jurid. de Luxu et legibus sumtuariis ex Oeconomia politica dijudicandis. Amst. 1826. 8°.

Zie *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* Dl. II. bl. 458.

PENNINGEN of PENNINGHEN (D. M.), Nederlandsch graveur. Hij graveerde het portret van Franciscus Heermans, schrijver der *Gulden Annotatiën,* naar Suyderhoeff, de platen in Goerée, *Joodsche Oudheden.* Amst. 1690 in fol., den titel van het werk *De Martelaars-Spiegel der Doopsgezinden.* Amst. 1685, 8°, naar de teekening van L. van der Vinne, den titel voor A. Nuck, *Adenographia et uteri anatome nova* L. B. 1692; het portret van *Baptista Nanni, Ridder en Procurator van St. Marcus.*

Zie Kramm.

PENNINGH (G.), dichter uit het midden der 18de eeuw. Men vindt zijne poëzy o. a. in *Parnassus Kunstkabinet of verzameling van gadelooze Dichtstoffen.* Amst. 1735.

Zie Heringa, *Lijst van Dicht.,* bl. 70.

PENNING NIEUWLAND (J.) Uit het *Soerabaaijsche Nieuws- en Advertentieblad* ontleenen wij de volgende levensbeschrijving van dezen generaal-majoor, op den 31sten Mei 1857 te Arnhem overleden.

„Geboren den 30[sten] Januarij 1795, te Schiedam, werd hij reeds op 2 Mei 1801, dus op een leeftijd van 6 jaren, benoemd tot cadet bij de marine; op den 1[sten] Julij 1810 tot vlaggejonker en op 12 Dec. 1810 tot adspirant der 1[ste] klasse.

Hij hielp, onder de bevelen van den admiraal Verhuell, in ~~1818 de~~ forten aan den Helder tegen de Engelschen verdedigen, werd na de omwenteling in Januarij 1814 als tweede luitenant bij de artillerie geplaatst, woonde als zoodanig de belegering van Naarden bij, en werd den 1[sten] Maart 1815 tot 1[sten] luitenant bij de artillerie benoemd.

In Julij 1819 ging hij bij de Oost-Indische artillerie over, werd in 1820 tot kapitein, in 1828 tot majoor en in 1832 tot luit. kolonel benoemd.

Bij zijne terugkomst van verlof in 1834, werd hij belast met het commandement van het personeel der artillerie van het Indische leger, en korten tijd daarna met de functie van waarnemend chef van den generalen staf, welke functie aan hem, in November 1836, met den rang van kolonel, definitief werd opgedragen.

In 1851 als generaal-majoor gepensioneerd, heeft hij, gedurende zijne laatste levensjaren, geen oogenblik opgehouden, de belangen van het Indisch leger voor te staan, en zijne pogingen zijn gewis niet zonder uitwerking gebleven.

De persoonlijke vriendschap van zijn hoogvereerden chef, den Hertog van Saksen Weimar, was voor hem eene groote voldoening, en herhaaldelijk ontving hij daarvan bewijzen.

Wanneer het leger van Ned.-Indië eens een geschiedschrijver vindt, dan zal, onder de verdienstelijke mannen van dat leger, de generaal-majoor J. Penning Nieuwland eene der eerste plaatsen innemen."

Part. berigt.

PENNIKS ( ), door Spaan in zijne *Beschrijving. v. Rotterdam* als landschapschilder vermeld.

Zie Kramm.

PENNINGTON (Isaac), schreef:

Den wegh des levens en des doots openbaer gemaekt... voor de menschen... waerdoor gepleit wort tegens de... paden des doodts ende het eene pad des levens voorgestelt... in... stellingen aeng. den afval van den geest... Christi... met somm. beginselen, leidende uit den afval, ende ook in antwoorden tot... tegenwerpingen... Uitgeg. in... goede wille beyde tot papisten ende alle andere secten... die... van het geloof gedwaelt zijn door J. P. de Jonger Gedr. in 't j. o. H. 1661.

Zie Rogge, *Geschrift d. Ned. Herv. Kerk,* bl. 46.

PENNOCK (Frederik Willemsz.), Amsterdammer, zette uit het Engelsch over:

De confessie des Gheloofs van de Kercke van Schotlandt. Met aenwijsinge van sodanige Acten van Parlemente, als bequaem zijn om de eenigheyt (hier nae verhaalt) te bevestighen. Ende onderteekent . . . . int Jaar o. H. 1638. *Met de redenen waeromme het Service-boeck op Schotlant ghedrongen, behoorde gerefuseert te worden. Gedr. voor Thomas Craffort.* 1638.

Eene hollandsche vertaling van de *Convenant.* Een uittreksel hieruit en de bijgevoegde redenen vindt men bij Aitzema. D. II, bl. 525.

Zie Muller, *Cat. v. portr.* D. I, bl. 333.

PENNIS (Cornelis Overgaauw) van Delft, schreef:

De antiquissimo urbis Delphensis Privilegio. Traj. ad Rhen. 1786, 4°.

Zie Astrea, 1855, bl. 178.

PENNOKIUS (J. P.), Rector te Medemblik, was een zeer middelmatig dichter uit de 17[de] eeuw. Men vindt van hem een *Lyck-klachte over het Christelyck overlijden van Cornelis Rhynenburgh, Chirurgyn, Raedt, Oudt-Schepen der stad Medemblick ende aldaer in den Heer gerust,* achter het 2[de] Dl. van C. Rhijnenburgh's *Vreugdenbergh.* Hoorn 1669.

Zie V. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PENSEMAN (Jacob). Martinet schreef: „hij besteedde veel tijd aan stille levens (zoo noemt men papieren, boeken, doodshoofden en dergelijken, die op een tafel geplaatst zijn) en schilderde harnassen, kurassen en ander krijgstuig. Hij bloeide waarschijnlijk in het midden der 17de eeuw."

Zie Martinet, *Hist. d. Wereld,* bl. 528; Kramm.

PENTIN (Johan), beroemd metaaldrijver, uit de eerste helft der XV[de] eeuw, die een aantal fraaije kunstwerken als *images d'or et d'argent, basreliefs* enz. voor de hertogen van Bourgondië vervaardigde.

Zie Kramm.

PEPENHAUSER (H.)

Men heeft van hem:

Aneurysma arcus aörtae met de lijkopening, in *Praktisch Tijdschrift voor de geneeskunde enz., door* Moll en van Eldik. 1638. St. IV, bl. 320.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 276.

PEPLAERS (J.)

gaf in het licht:

Nieuwe volmaakte Fransche en Hollandsche Spraakkunst. Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 407.

PEPIJN DE DIKKE, of gelijk hij, naar zijne voornaamste bezitting Herstal, gewoonlijk genoemd wordt, Pepijn van Herstal, was een der vermaardste mannen van zijnen tijd. Hij maakte, als Groothofmeester of Majordomus van den laatsten der Frankische *Rois faineants* of *nietsdoeners,* zich meester van het Frankische Rijk, dat hij aan zijnen beroemden zoon Karel den Grooten naliet. Hij was het die den

begaafden Willebrord overreedde om naar Rome te reizen en die zijn kasteel onder de Friezen aan Willebrord ter bewoning en tot hoofdzetel gaf. In 692 toch was de Friesche koning Radboud door Pepijn overwonnen geworden, hoewel hij in 697 op nieuw tegen hem opstond; echter met geen beteren uitslag, daar hij alstoen Utrecht moest afstaan. Pepijn's opvolger, Karel Martel, voltooide de overwinning der Friezen in 717 en 726. Pepijn leefde in overspeligen gemeenschap met Aloaïde, zuster van den edelman Jodo.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de stad Utrecht*, bl. 2, 8, 6; *de Munten der Leenen in Braband en Limb.* bl. 8, 162; *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 11, 20; *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 5, 278, 302; *de Munten der Frankische en Duitsch-Nederlandsche Vorsten*, bl. 93 en volgende, waar ook zijne munten beschreven en afgebeeld zijn.

PEPIJN VAN LANDEN was de grootvader van den beroemden Pepijn den dikken, die naar zijne bezitting Herstal, gewoonlijk Pepijn van Herstal genoemd wordt.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Leenen van Braband en Limburg*. bl. 8.

PEPIJN DE KORTE, was de kleinzoon van den beroemden Pepijn van Herstal. Onder hem ontstond eene groote verandering in het Muntwezen, daar hij de in onbruik geraakte zilveren munt weder invoerde.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Leenen van Braband en Limburg*, bl. 8; *de Munten der Frankische en Duitsch-Nederlandsche Vorsten*. bl. 98.

PEPIJN. Aldus heette ook de tweede zoon van Karel den Grooten.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Frankische- en Duitsch-Nederlandsche Vorsten*. bl. 109.

PEPIJN. Aldus heette ook de zoon van Lodewijk den Vroomen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Frankische- en Duitsch-Nederlandsche Vorsten*. bl. 138, 139, 140, 141.

PEPIJN (Marten), zoon van Willem Pepijn, kunsthandelaar te Antwerpen, en van Catharina van den Berg, werd in 1574 (volgens anderen in 1575) te Antwerpen geboren. Hij zou reeds vroeg naar Italië zijn gegaan en zich te Rome door zijne grootsche composities, naauwkeurige teekening en krachtig koloriet beroemd gemaakt hebben. Zijn verblijf in Italië wordt echter in twijfel getrokken, even als de legende dat hij de naijver van Rubens zou hebben opgewekt.

Men vindt van hem in de hoofdkerk te Antwerpen een *St. Norbert, het H. Sacrament aanbiddende*, en twee andere kapitale stukken. Ook het Museum aldaar bezit twee stukken van dezen meester, en de kapel van het Gasthuis een altaarstuk, voorstellende *de H. Elizabeth, hare schatten aan de armen uitdeelende*. P. de Baillieu bragt zijne *Susanna in het bad* in het koper. Zijn portret, door A. van Dijck in 1732 geschilderd, was in bezit van koning Willem II, en werd in 1850 voor *f* 4,800 aan E. le Roy te Brussel verkocht. Hij huwde, volgens sommigen, te Rome, in 1601, Maria Huybrechts. Beide zouden in 1646—1647 overleden zijn. Zijne dochter Catharina was ook eene verdienstelijke schilderes.

Zie Immerzeel; Kramm; *Cat. du Musée d'Anvers*, 1857.

PER (. . . de) wie deze edelman, die tot de *verbondene Edelen* behoorde, was, is onbekend. Mogelijk wel Nicolaas van Gaver, of Gavre, heer van Peer,

Zie te Water, *Verb. en Smeekschr. d. Edelen*. D. III. bl. 296.

PERARCHIA (Aaron), een rabijn, leefde in den aanvang der XVIII^{de} eeuw te Amsterdam, en gaf in het licht: *Flores Sacerdotii*.

Expositio in Gemaram et Tosephoth. Amst. 1703 fol.

Virga Aaronis s. quaestionis. Amst. 2, 5 fol.

Zie Jöcher.

PERCELLES (Jan), in 1597 te Leyden geboren, was een zeer verdienstelijk schilder van zee- en strandgezigten. Zijne woelende zeeën bij onweers- en stormvlagen zijn zeer natuurlijk voorgesteld.

Hij gaf in het licht:

Diverses natures, dont on se sert dans les Provinces Unies. f. oblong.

Icones variarum navium Hollandicarum, quarum usus maxime in aquis interioribus regionis. Notatae a famosissimo navium pictore J. P. B. Cleijnkens, te Haarlem excudit (een stel van 12 platen). Een latere druk verscheen in 1627 te Amsterdam, *impressae apud* Nicolaum J. Visscher.

Een stel van 20 prentjes, *Zeegezigten*; op elk is een visscher in zijn bedrijf bezig afgebeeld, met den titel *Verscheiden strand- en Watergezigten*, met het adres *Hondius* en *Beerendreehtsch*.

Verscheiden Hollandsche schepen met onderschriften en verzen.

Een vervolg van ten minste acht fraai gegraveerde platen soms aan W. v. d. Velde toegekend.

De dood van Jacob.

De Verkondiging aan de Herders.

Deze beide laatste gaan oogenschijnlijk voor zijne werken door. Volgens Balkema zou hij in 1641 te Leyderdorp zijn overleden.

Zie Immerzeel; Kramm; Percelles.

PERCELLES (Julius), zoon en leerling van den vorigen, in 1628 geboren. Hij schilderde, even als zijn vader zeegezigten, doch bleef beneden hem in penseelbehandeling en doorschijnendheid van kleur.

Zie Immerzeel; Kramm.

PERCLAES (Niclaes), lid der rederijkkamer *Het Boeck* te *Brussel*.

Achter het *Bericht op de vragen van de Amsterdamsche Academie ofte Narrenschool, ingestelt bij een Lit van de Brabantsche Kamer ghenaemt t'Teliken onder de doornen. Ghedr. in 't jaer* 1630, heeft men van hem een *Hollandsche Hollipodrido tot een toemate enz.*, onderteekend *Naer dit een beter*, zijn zinspreuk.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* bl. 303.

PEREGRINUS (Jacobus), aldus genoemd naar zijn grootvader Jacobus Peregrinus, predikant te Ochten, was de zoon van Paulus Peregrinus predikant te Ingen en van Geertrui Schoenmentine. Hij werd aldaar den 5^{den} Nov. 1669 geboren, bezocht het gymnasium te Tiel, waar hij het onderwijs genoot van de rectoren Aalhuizen en Henningius. Studeerde te Utrecht onder Graevius en Leusden, te Franeker onder Vitringa en van der Wagen, te Dordrecht onder van Til. In 1696 werd hij te Zoelen beroepen, vervolgens te Nieuwkerk op de Veluwe, Tiel en te Zwol, sloeg een beroep naar Alkmaar af, doch dat van Utrecht nam hij aan. Den 25sten Junij 1719 werd hij als predikant te 's Hage beroepen en overleed den 1sten April 1735. Hij huwde Johanna van Cuylenburg, geboren te Tiel. Henricus Malcotius hield eene lijkrede op hem. A. H. Westerhovius vervaardigde zijn grafschrift. Hij was een zeer geleerd man, die voor den leerstoel aan de hoogeschool te Harderwijk in aanmerking kwam.

Zie *Boekz. d. Gel. Wereld*, Aanh. bl. 496, 497, 640; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* Dl. I, bl. 96.

PEREZ (Pierre Jean Baptiste de), geboren te 's Hertogenbosch den 1sten December 1803. In 1820 kwam hij als cadet op de Artillerie-school (en Genie) te Delft, waarop hij in 1823 tot adelborst van de 1ste klasse bij de Nederlandsche Marine werd benoemd, en in December 1826 tot luitenant ter zee der 2de klasse werd bevorderd. In dezen rang kwam hij den 18^{den} Mei 1829 aan boord van Z. M. korvet Nehalennia in Nederlandsch Indië aan. — Na verloop van een jaar ging hij in civielen dienst over, en werd hij belast met hydrographische opnamen op Java en Sumatra. — Na in 1833 door den raad van Indië, commissaris over Sumatra's Westkust, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, tot assistent-resident van Bengkoelen te zijn aangesteld, werd hij, den 21sten April van het daarop volgende jaar, in die betrekking bevestigd, en bewees hij daarin vele gewigtige diensten, totdat hij in 1838 tijdelijk daarvan ontheven en naar Batavia opgeroepen werd, ten einde als lid der commissie ter vereeniging van Bengkoelen en Palembang op te treden. — In Junij 1839 werd hij toegevoegd aan den gouvernements-commissaris voor Sumatra, Mr. P. Merkus, en in Augustus van datzelfde jaar volgde zijne benoeming tot resident van Ajer Bangis. Tijdelijk werd hem nu nog ook opgedragen de waarneming der betrekking van hoofd-gecommitteerde over de Batak-landen. De onderscheidende wijze, waarop hij zich in deze verschillende betrek-

kingen had doen kennen, had spoedig, en wel in het daarop volgend jaar, zijne tijdelijke bestemming als Gouverneur van Celebes en onderhoorigheden ten gevolge, in welke betrekking hij den volgenden jare 1848 bevestigd en tot den 28sten December 1848 werkzaam bleef, toen hij benoemd werd tot resident van Soerabaja. Dezen belangrijken werkkring bleef hij tot den 5den Januarij 1853 bekleeden, als wanneer hij geroepen werd om als provinciaal lid in den raad van Nederlandsch Indië zitting te nemen. Zijne bevestiging in deze waardigheid had in de maand Maart daaraanvolgende plaats. In al de hem opgedragene betrekkingen of speciale commissiën onderscheidde Perez zich steeds door de meest naauwgezette behartiging van 's lands belangen. Bij verschillende gelegenheden mogt hij daarover de koninklijke goedkeuring verwerven, zoo als blijken kan uit zijne benoeming eerst tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw en later tot Groot-Officier der Orde van de Eikenkroon. Ook de Belgische regering onderscheidde hem door eene benoeming tot Commandeur der Leopolds-Orde. Hij was een uitstekend ambtenaar en een trouw dienaar van zijn vorst. Hij overleed als Vice-President van den raad van Nederlandsch Indië en Gouvernements-Commissaris voor Celebes aan eene hersenkoorts ter reede van Badjoa in het begin van 1859.

Part. berigt.

PERES (H.), een plaatsnijder, van wier goed gesneden prenten voorkomen in het *Theor. Pract. Handb. d. Bouwkunst*, door W. C. Brade. 's Hage. 3 d. 4°.

Zie Kramm.

PEREZ (Marcus), koopman te Antwerpen, beloofde den prins van Oranje in 1568 geld te verschaffen. Hierop brak deze met zijn leger op en trok over de Maas. Daar Perez, echter in plaats van de beloofde 800,000, slechts 10 of 12,000 rijksdaalders kon verschaffen, kreeg de prins geldgebrek, en was verpligt naar Frankrijk te trekken.

Zie *Viglius ad Hopperum Epist.* LXVII; *Cabala of Mysteries of State*, p. 146; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI, bl. 285, 589.

PERGENS (Jacob), zwager van P. C. Hooft, wiens brieven aan hem men vindt in Hooft's *Brieven*, III, 191, 210 (uitg. v. van Vloten).

PERIANDER (Aegidius), geboren te Brussel, studeerde te Vilvoorden onder Antonius Sylvius, beoefende de Latijnsche poëzy, zette *Uylenspiegel* in het Latijn over. Hij begaf zich in 1560 naar Duitschland, was in 1568 te Maintz en schijnt een kerkelijk ambt bekleed of een prebende genoten te hebben.

Hij gaf in het licht:

Noctuae speculum ex idiomate germanica latinitate donatum. Francof. 1567. 8°. m. plaatjes van Jobst Ammon *).

Germania, in qua doctissim. virorum elogia et judicia continentur ex diversis Poëtarum monumentis congesta. Ib. eod.

Horti tres amoris amoenissimi poëtarum nostri seculi flosculis et plantulis odoriferis. Partes III. Ib. eod. 8°.

Nobilitas Moguntinae dioecesis, metropolitanaeque ecclesiae Capitularis. Uno libello complexa — access. libellus de nobilitate canonicorum Mogunt, 1568. 8°.

Veneris Horti, sive Erotica, aliaque extomparanea.

Ook in Tom III. *Annal. Script. Mogunt.* 1727.

Carmina in Tom. III, *Deliciarum. Poët. Belg.* p. 800 seqq.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 18; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 32; Vogt, *Cat. libr. rar.* p. 662; Freitag, *App. libr. rar.* T. III, p. 453; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 75, 76; Peerlkamp, de *Poët. Lat. Belg.* p. 67; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 108; Bünemann's *Catal.* p. 114; *Liter. Wochenblatt.* Bd. 1, St 10 p. 150; Jöcher; Rotermund; Paquot, *Mém.* T. II, p. 28; *Vruchten v. d. Kamer, de Wijngaardranken*, D. III, bl. 47.

PERIÉ (Johan Jacob), Generaal Majoor bij het leger in Nederlandsch Indië. Den 31 Mei 1788 te Tilburg geboren, trad hij in het jaar 1808, op 20jarigen leeftijd, als huzaar bij het 2de regement in dienst, doorliep vervolgens de subalterne rangen, woonde in 1809 de krijgsverrigtingen in Zeeland, en in 1813 de veldtogten in Silesiën en Saksen bij, en werd in dat jaar tot 2de luitenant bevorderd. In het jaar 1811 was hij een der gedistingueerde onderofficieren, die den kolonel Collaert naar Parijs vergezelden, en tegenwoordig waren, toen deze, uit handen van keizer Napoleon, den Franschen adelaar voor het 11e regement husaren ontving, ter gelegenheid eener groote parade vóór het paleis der Tuileriën. Met dit regement maakte hij den veldtogt in Rusland mede en behoorde tot de officieren die, toen Nederland zijne onafhankelijkheid had terug gekregen, weigerden om op nieuw de eed van getrouwheid aan den Franschen keizer te doen en daarom als staatsgevangenen naar de vesting Aire werden overgebragt. (Zie Jhr. J. W. van Sijpesteijn, *Geschiedenis van het regement Hollandsche Huzaren.* 1849). In 1815 tot 1ste luitenant benoemd, vertrok hij in het laatst van dit jaar naar Batavia, alwaar hij den 26sten April 1816 aankwam. Omstreeks 2 jaren later, werd hij tot ritmeester-instructeur bij het reg. bevorderd; in 1822 benoemd tot adjudant van den gouv.-generaal en in het volgende jaar tot inspecteur bij het korps Djajang Sekars. In het jaar 1822 werd Perié, door den gouv.-generaal van der Capelle, naar de Preanger regentschappen gezonden om den resident behulpzaam te zijn, in de zorgen welke op hem drukten, ter gelegenheid van de ontzettende rampen, die veroorzaakt waren door de uitbarsting van den berg Galoengoeng in het regentschap Soemadang op den 8sten en 12den October 1822. Bij die gelegenheid bewees Perié nuttige hulp, waarvan de resident opzettelijk gewag maakte in zijn algemeen rapport van den 6den Febr. 1823, opgenomen in de *Bataviasche Courant* van den 22sten Febr. 1823. Tot majoor bevorderd, in 1824, nam hij in dien rang deel aan den Javaschen oorlog van 1826 tot 1830, en werd hij in 1827 in dien rang bij het reg. huzaren N°. 7 overgeplaatst. In 1828 viel hem de onderscheiding ten deel van eene benoeming tot ridder der 4de kl. van de Militaire Willems-Orde. In 1831 werd hij tot luit.-kolonel bevorderd, en belast met de functiën van militairen kommandant van Batavia. In 1837 tot kolonel bij dat corps benoemd, werd het kommandement der eerste groote militaire afdeeling op Java hem opgedragen. Deze laatste betrekking bekleedde hij tot aan zijn overlijden, nadat hij in 1846 eervol van het bevel over het reg. O.-I. kavallerie was ontheven. In 1849, ter gelegenheid van 'skonings plegtige inhuldiging, benoemd tot ridder der orde van den Nederl. Leeuw, mogt hij ruim twee jaren later, van Z. M. den Koning, als eene personele gunst, den rang van generaal-majoor erlangen. Hij was bovendien versierd met de medaille van het bijwonen van den oorlog op Java, en met het onderscheidingsteeken voor langdurigen Nederlandschen dienst als officier. Herhaaldelijk onderscheidde hij zich op het slagveld, en steeds werd in zijne gewone dienstverrigtingen zijn ijver geroemd. Door zijne welwillendheid en regtschapenheid, verwierf hij zich de achting en toegenegenheid van allen, die hem kenden. Hij overleed te Batavia, den 1sten Junij 1853, aan de gevolgen eener cholerine, binnen twee dagen. Zijn lijk werd in den namiddag van den 2den Junij, met de gewone militaire honneurs plegtig begraven. Aanzienlijk was de schare, die de laatste eer bewees aan zijn stoffelijk overschot.

Grootendeels uit *Javasche Couranten* van Junij 1853.

PERIGNON, door Pierre Fouquet een Nederlander genoemd. In diens *Catalogus*, Amsterdam 1801, *Kunstboek* C, Nr. 24 komt voor: *Gezicht naar een ouden vervallen vestingmuur bij geboomte, dun met sapverwen door Perignon.*

Zie Kramm.

PERIZONIUS (Antonius), uit een jegens de wetenschap hoogst verdienstelijk geslacht, dat zijn oorspronkelijken naam Voorbroek in de taal der ouden vertolkte, was de zoon van Antonius Perizonius, eerst hofprediker bij den graaf van Lippe, later leeraar te Cappel, in 1645, en van Wibbena Troppia, in den ouderdom van 77 jaren overleden, werd theol. doctor en rector te Appingadam, van waar hij in 1655, als professor in de godgeleerdheid en hebreeuwsche taal, naar Ham vertrok. Hier gaf hij ook onderwijs in de philosophie en bekleedde hij het ambt van evangeliedienaar. In 1661 werd hij tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en oostersche talen te Deventer beroepen, en vervulde die post tot zijn dood, den 28sten October 1672 in den ouderdom van 46 jaren. Zijn echtgenoot Balduina Wildriks schonk hem 8 kinderen, van welke vier in leven bleven. Jacobus (die volgt), Gerhardus (die volgt), Christianus voor zijne overige broeders overleden, en Aleida. Hij was in

*) Hij was de eerste niet die den Uylenspiegel in het Lat. overbragt. Zulks deed Johannes Nemius uit 's Bosch in Jambische versmaat.

briefwisseling met den Leidschen hoogleeraar Coccejus en gaf in het licht:

De ratione studii Theologici Tractatus, ad eius emendationem praecipue spectans. Deventer, 1669. 4°.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 628; Cocceji, *Anecd.* II, p. 884. Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogesch.* D. I, bl. 110; Glasius, *Godgel. Nederl.*

PERIZONIUS (Christiaan), zoon van den vorige, te Brake, in Lippe, waar zijn vader hofprediker was, geboren, werd, na den cursus op de gymnasiën te Dethmold en Bremen te hebben afgelegd, den 14den November 1632, als student te Groningen ingeschreven. Hij studeerde onder Freitag en Coenr. Matthaeus en werd in 1639 tot med. dr. bevorderd. Hij vestigde zich als geneesheer te Oldenzaal, vervolgens te Groningen, de woonplaats der ouders zijner vrouw, Maria Hetsinge. Hier werd hij eerst buitengewoon en in 1647 gewoon hoogleeraar. Hij stierf den 29sten Sept. 1650, drie dochters en een zoon nalatende.

Zie *Prog. funebr.* A. Deusingii, *Orat. funeb. in obitum D. Chr. Perizonii.* Gron. 1650; *Effigies et vitae*, p. 202—221; Muntinghe, *Acta Sec.* p. ; *Gedenkb. d. Hooges. te Groningen*, bl. 86; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 626.

PERZONIUS (Gerrit), broeder van den vorige, predikant te Goutum en Zwichem, in 1708 te Groot Ammers en vervolgens in 1715 te Brielle, gaf in het licht:

De volstrekte Borghtogt voor de Zoon Gods. Amst. 1710. 8°. tegen *Pilius Dei Sponsor, of de lof en eer van Jezus Christus, onzen borge, in zijne volstrekte borgbelofte voor alle uitverkoornen, bijzonder de geloovigen des Ouden Testaments*, van Leijdecker.

Hij werd in 1739 emeritus en overleed in 1740.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 626; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 78, 122; Glasius, *Godg. Nederl.*

PERIZONIUS (Jacobus), broeder van den vorige, werd den 26sten October 1651 te Appingadam geboren. Oorspronkelijk tot de evangeliedienst bestemd, bezocht hij de illustre school te Deventer, waar hij onder Theophilus Hogersius en van Gisbertus Cuperus, vervolgens de Utrechtsche hoogeschool, waar hij zich, onder Jo. Georgius Graevius, in de letteren oefende. In 1674 bezocht hij die van Leyden, waar hij zich naauw aan den hoogleeraar Theodorus Ryckius verbond. In het einde van 1675 keerde hij naar Deventer terug, waar hij zijne studie voortzette, terwijl hij naar een geschikte standplaats uitzag. Te vergeefs, ofschoon hij krachtig door Nicolaas Heinsius en Graevius ondersteund werd, waren zijne pogingen te Franeker en Leyden, om het hoogleeraarambt in het Hebreeuwsch, waarin hij zeer ervaren was, en te Groningen om den leerstoel in de Grieksche taal en geschiedenis te erlangen, ja om, aan het gymnasium zijner geboorteplaats, de plaats van Cuperus te vervallen. Coctier werd hem voorgetrokken, doch hij in hetzelfde jaar (1681) tot conrector te Delft, en reeds in 1682 tot hoogleeraar in de gewijde en ongewijde geschiedenis en welsprekendheid te Franeker benoemd. Hij aanvaardde den 19den Januarij zijn ambt met eene oratie *de Ciceronis conditione et industria.* Zijn roem vermeerderde van dag tot dag en hij ontving reeds in het volgend jaar van curatoren een blijk van tevredenheid, door de vermeerdering zijner wedde. In 1690 wenschten de curatoren van Leijden hem aan hunne hoogeschool te verbinden, doch hij bleef te Franeker. Maar toen hem drie jaren later voor de tweede maal, op zeer vereerende voorwaarden, de leerstoel in de historie, Grieksche taal en welsprekendheid was aangeboden, meende hij geen vrijheid te hebben weder te bedanken, en hij aanvaardde hem den 7den Julij met eene redevoering: *de usu Graecae, Romanaeque linguae eloquentiae, historiae, antiquitatis in gravioribus disciplinis.* In 1702 werd hem mede het onderwijs in de geschiedenis der Vereenigde Nederlanden opgedragen; bij welke gelegenheid hij, op den 6den van Sprokkelmaand, v. d. j. eene redevoering uitsprak, *de fide historiarum contra Pyrrhonismum.* Sedert bleef hij nog 13 jaren, door de voortreffelijkheid van zijn onderwijs en de vermaardheid van zijn naam, den roem der hoogeschool handhaven en vermeerderen. Op verzoek van curatoren hield hij eene lijkrede op den dood van koningin Maria, en redevoeringen op de veldtogten van 1702 en 1709. Zesmaal is hij openlijk in het letterkundig strijdperk getreden, eerst met Huberus, *de praetorio*, bij gelegenheid der uitgaaf van diens *Dissertatio phil. de origine significatione et usu vocum Praetoris et Praetorii* etc. 1687.

Vervolgens met denzelfden Huberus, dien hij van 120 dwalingen in het eerste deel zijner *Historia civili* beschuldigde. (De CXX *erroribus in Huberi Hist. civilis. primo Tomo notandis.* Franeq. 1698. 8°.) Huberus verdedigde zich in *Epist. ad E. Aldrichs Ictum et Gymnasiarcham Embdanum.* Perizonius bleef hem het antwoord niet schuldig. Deze twist eindigde met het vertrek van Perizonius naar Leyden in 1696. De derde oorlog werd naar aanleiding van een Grieksch gedicht van Joh. Jensius, met Petrus Francius gevoerd. Een woord in een noot van Perizonius op Aelianus, gaf aanleiding tot een nieuwen strijd tusschen hem en zijn ambtgenoot Jacobus Gronovius. Deze strijd werd in 1702 en 1703 gevoerd, en curatoren moesten zich met de zaak bemoeijen en het stilzwijgen opleggen aan beide partijen. Met Ludolphus Huberus streed hij nog in 1713 *de Aere gravi* en over het W. W. *cerno.*

Eindelijk gaf een aanteekening van Joh. Clericus, in zijn *Artis Criticae*, p. 111, *Sect, ult.* over Curtius, aanleiding tot een laatsten letterkundigen oorlog.

Hij overleed den 6den April 1715, en vond in den beroemden regtsgeleerde A. Schulting een hem waardigen lijkredenaar. Hij vermaakte aan de bibliotheek der Leydsche Hoogeschool zijne schoone verzameling handschriften en zeldzame eerste drukken van oude Grieksche en Latijnsche schrijvers en van gecollationeerde uitgaven van onderscheidene kerkvaderen, welke verzameling, door bezorging van curatoren, in een getraliede kast behoorlijk werd ingeschikt, terwijl boven deze het afbeeldsel van den gever, door C. de Moor geschilderd, werd geplaatst. Bij dit legaat voegde hij nog eene som van *f* 20,000, ten einde daaruit van tijd tot tijd jongelingen van goede hoop, die zich aan de letteren wilden toewijden, te laten studeren, onder toezegging eener jaarlijksche som van ten minste *f* 300, voor den tijd van zeven jaren, en uit de overige penningen gestadige aankoopen te doen van zeldzame boeken of groote werken.

Hij gaf in het licht:

Dissertationum trias; de constitutione divina Deut. XXV: 5. *De Lege Voconia et de variis antiquorum Nummis.* Dav. 1679. 8°.

Dissertatio de Augustea orbis terrarum Descriptione, et E. Lucae II: 2. Franeq. ook met de *Disquisitio de Praetorio, quibusdam accessionibus aucta.* Franeq. 1690. 8°.

Dissertatio historica de duobus maxime insignibus Flori locis. Franeq. 1684. 4°.

Animadversiones Historicae. Amst. 1685. 8°.

Franc. Sanctii Minerva S. de causis L. Latinae commentarius, cum Notis. Franeq. 1687. 8°. Ibid. 1690. 8°. Amst. 1702. 8°. Ibid. 1714. 8°. (*notis quam plurimis auctus*).

In 1809 verscheen de zevende uitgaaf van dit werk met de noten van G. Scioppius, J. Perizonius en Everardius Scheidius, (Amst. ap. P. v. Hengel et filium. 8°.)

Diss. philol. de origine significatione et usu vocum Praetoris et Praetorii, veroque sensu verborum D. Pauli. Phil. I: Froneq. 1688. 4°.

Diss. philol. de Praetorio Caesarum eiusque Praefecto. Franeq. 1688. 4°.

Disquisitio de Praetorio etc. cum ampl. vior. Hubero. Franeq. 1690. 8°. „Praeter repetitas praecedentes *Dissertationes duos* et cl. Huberi *Comment tit. ff. de Off. Praef. Praetorio*, priori oppositum; exhibitur hic particularis Huberi *de Praetorio liber* singularis cum Perizonii ad singula eius *Capita Responsionibus.* Accedit *Diss. de Discriptione orbis Terrarum*, modo memorata."

Bellum inter Perizonium et Francium.

C. Valerii Accincti (J. Perizonius), *Epist. ad P. Francium Barbarum de Novissimo ejus Carmine in scurram literariam.*

Petrii Francii, *Epist. prima ad C. Val. Accinctum. — Qua vera causa abortae nuper inter illos inimicitiae et nuda et simplex facti narratio continetur.* Amst. 1696. 4°.

C. Val. Accincti *ad P. Francium Epist. primam responsio, in qua origo et historia inimicitiae et hujus jurgii verius enarratur, nullam Francio datam famosa Epigrammata condendi causam demonstratur, de actione oratorum uberius agitur, denique nova barbariei exempla contra conjugationes et Syntaxin Linguae Latinae ex illa Epistola proferuntur.* L. B. 1696. 4°.

P. Francii *Epistola secunda ad C. Val. Accinctum. — Qua ad cavillationes Ejus Grammaticas respondetur.* Amst. 1696. 4°.

Joannes Jensii *Justissima ad publicum quereba de injuriosa prorsus ratione, qua secum egit Petrus Francius ut et carminis sui Graeci ante triennium ferme compositi acerbissime ab eodem nuperrime exerciti Defensio.* Dordr. 1696. 4°.

Petri Francii, *Epistola tertia ad C. Val. Accinctum. — Qua ad Ejus Epistolam respondetur.* Amst. 1696. 4°.

Rutgeri Hermannidae *in novam editionem Pomponii Melae ab Jacobo Gronovio, viro ecleberrimo, procuratam Elegia; et ad eam Erasmi Regii Poëtae laureatis Responsio. Editio altera.* 1696. 4°.

Rutgeri Hermannidae *J. U. D. Justissima ad Publicum Querela de injuriosa prorsus ratione qua secum egerunt Erasmus Regius, Poeta laureatus, et alter quidam homo anonymus; ut et simul Carminis sui Latina acerbissima ab iisdem nuperrime exerciti, modesta defensio.* Anno 1696. 4°.

Lusus poeticus in C. Valerium Accinctum et ejus asseclas. Ad nugatores Leidenses. 4°.

C. Val. Accincti *Demonstratio Francianae Barbariei et inscitiae per omnes Philologiae partes et ad secundam ejus Epistolam responsio.* L. B. 1696. 4°.

C. Val. Accincti *ad P. Francii Epistolam tertiam Responsio.* L. B. 1696. 4°.

P. Francii *Vindiciae Censurae Graecanicae in nuperum carmen graecum ad C. Valerium Accinctum.* Amst. 1696. 4°.

Joannis Jensii *de intolerabili Petrii Francii impudentia expostulatio et ad ejusdem Misellas Vindicias Responsio.* Dordr. 1696. 4°.

Viro lucidissimo Jacobo Gronovio S. P. D. Rutgerus Hermannides. Amst. en Aug. 1696. 4°.

Gerardi Havercampii *Epistola ad Rutgerum Hermannidem juris utriusque Doctorem.* 4°.

Hymnus ad sesqui Gigantem ter validissimum. Tribun. Potestatis Perpetuae in Rep. Literaria, Imperat. IV, semper victorem, semper triumphatorem, semper Augustum. — L. Papirius Carbo ad Ianum miletem. 4°.

Philobaptes ad virum clar. Jacob. Perizonium. 4°.

In obitum C. Val. Accincti vero nomine Jacobi Perizonii in *Maandel. Boekzaal Sept.* 1716. p. 265.

Diss. philol. de Censoribus populi Romani. L. B. 1697. 4°.

Oratio de usu atque utilitate Graecae Romanaeque linguae, eloquentiae, historiae et antiquitatis in gravioritus disciplinis. Recusa Lipsiae ad exemplas. Lugd. 1694. 4°.

Cl. Aeliani varia Historia, cum Notis cum aliorum, tum J. P. L. B. 1701. 2 vol. 8°. *Altera editio, emendatior, cur. et suas annotationes adiiciente Abr. Gronovio.* Ibid. 1731. 4°.

Dissertatio de Morte Judae, et verbo απαγχεσθαι, in qua explicantur et conciliantur loca Matth. XXVII: 5 *et Act.* I: 18, *ac vindicantur, quae ad Aeliani Var. Hist.* V: 8, *erant notata.* L. B. 1702. 8°.

Responsio ad nuperam notitiam de variis Aeliani aleorumque auctorum locis. Ibid. 1703. 8°.

Responsio II ad notitiam secundam de Lucae Act. I: 18 *et variis Aeliani aliorumque Auctorum locis.* Ibid. 1703.

Dissertatio de historia belli Trojani, quae Dyctyos Cretensis nomen praefert, Graeca; et eius Interprete Latino Septimo, praefixa editioni Dyctyos et Dunetis Phrygii. Amst. 1702. 4°.

C. Curtius Rufus in integrum restitutus et vindicatus per modnm speciminis, a variis accusationibns et immodica ac acerbo nimis crisi V. C. Iohannis Clerici. Verg. Clericus, *Ars. Crit.* p, III, S. *ult.* Periz., *Praef ad Albinovanum.* Periz. *Notae ad Bibl. Select.* T. III, p. 171. *Aetiani,* p. 728.

Oratio de doctrinae studiis, nuper post depulsam Curbarum deligentissime denuo cultis ac desideratis, nunc vero rursus neglectis fere et contemtis. L. B. 1708. 4°.

Rerum per Europam, seculo XVI maxime gestarum Commentarii Historici. Ibid. 1710. 8°.

Praefatio ad Petavii Ration. Temporum, ex edit. an. 1710. 8°.

Origines Babylonicae et Aegyptiacae. Tomes II. Ibid. 1711. 8°. *Edit. Sec. cui Praefationem et alia quaedam, quales sunt notae nonnullae pro defensione Perizonii contra Guil. Iamesonum et Hadr. Relandum ad Babylonica, et Cl. Alpheni Diss. de Annis Judicum Hebr. Aegyptiacis praefixa addidit Car. Andr. Dukerus.* Traj. ad Rhenum, 1736. 2 voll. 8°.

Diss. de aere gravi, ut et Responsio ad Epistolam Andreae Morelli de variis familiarum Romanarum nummis. Lugd. Bat. 1713. 12°.

Historicae Dissertationes duae de Rep. Romana I, de primis gentium antiquarum Regibus II, de Historia Romuli et Romanae Urbis origine. Amst., 1684. 8°. Ook onder de *Dissertationes septem.* (*De constitutione Divina super ducenda defuncti fratris uxore. — De Lege Voconia Feminarumque apud veteres hereditatibus — de variis antiquorum nummis — de Augustea orbis terrarum descriptione — de aere gravi. De primis etc.*) — *Accedit Io. Gottl. Heineccii Praefatio de Utilitate Antiq. in Jurisprudentia Romana.* L. B. 1740. 8°.

Orationes XII varii et praestantioris argumenti in gratiam cultorum elegantiorum litterarum collectae (door F. G. Westhovius). L. B. 1740. 8°.

(*De Ciceronis eruditione et industria.* Franeq. 1682. — *De usu Graecae Romanaeque linguae* 1693. — *De Fide Historiarum, contra Pyrrhonumum Historicum.* L. B. 1702. — *De Doctrinae studiis nuper cultis nunc vero neglectis.* Ibid. 1700. *De Origine et natura Imperii, inprimis Regii.* Franeq. 1619. — *De primis novi contra Gallos et Hispanos belli aestivis, eorumque victoriis. — De aethere Brittannis et Batavis militante anno* 1708. — *Paneg. cum ser. Britann. Rex Wilh. Araus. et Regina Maria Stuarta solemniter coronarentur* Franeq. 1689. — *Orat. funeb. de vita et morte Cl. Abrah. Gravii.* Franeq. 1683.

Notae et Observationes perpetuae ad Val. Maximum, in de edit. van dien autheur door Abrahamus Torrenius. Leidae 1726 in 4°.

Conjecturae ad multas *Flori* loca, quae ex Schedis Perizonii subminisstratis a Io. Conr. Rungio suae Auctoris istius editioni inseruit Cl. Dukerus; una cum nonnullis ad *Ampelium* ab eodem notatis. L. B. 1722. 8°. A. 1744. 11 Voll. 8°.

Annotata ad Pomponium Melam. Et quidem ad XVI tantum capita. Libri I, in *Miscell. Observat. criticis Amst. edit.* Vol. II, p. 417—460. Vol. VIII, p. 97—140, p. 201—239 *cum praefixa Epistola Cl. Dukeri ad Orvillium.* Ook in de uitg. van *Pomponius Mela* van Abr. Gronovius. L. B. 1748. 8°.

Epistola de jure suppliciorum apud Judaeos tempore Christi, ad 1 *Joh.* XIX: 13, in *Musaeo Brem.* Vol, II, p. 1.

Brieven tusschen Perizonius en A. Heinsius, in *Syllage Burmanni.* T. IV, p. 734—829.

Epistolae duae de testimonio Flavii Josephi de Jesu Christo et Jacobo minore, en de *Chronologia* 450 *annorum Judicum Iraëliticorum, de qua Act. XIII:* 20, *ad Franc. Fabricium,* gevoegd aan diens *Chronologiae Noachicae et Abrahamicae.* L. B. 1727. 4°.

Epistola de ritibus quibusdam antiquis Jurisjurandi, vóór *Christoph. Dithmari Commentarius ad Maim. Constitutiones de Jureiurando.* Ibid. 1706. 4°.

Annotationes in Suetonium, door Phil. Koellnerus, Vratislaviae, 1725, 8°. uitgegeven. Verg. *Acta Lips.* 1726, p. 217.

In *Bibl. Brem.* cl. III, p. 711, vindt men een *Disceptatio Epistolaris inter virum quendam eruditissimum et clarissimum et Joh. d'Outrein, de loco Act.* XIII: 32. Deze *vir. eruditissimis* was J. Perizonius. Zie de noot ald.

Zie Schultingii, *Orat. Funeb.*; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 625—640 seqq.; Saxe, *On Om.* T. V, p. 276; J. G. de Chaufepie, *Nouv. Dict.* T. III; Voc. Bauhuvi, *Bibl. Nummaria,* N. CII, p. 88, 89, N. CC, p. 224; J. G. Graevius, *ad Cicer.* III. *Off.* 16; Broekhusius *ad Propertiis* IV—XI, 1; Io. Fabricii *Hist. Bibl.* T. VI, p. 287—288; C. A. Dukerus, *Praef.* ad Periz. *Orig. Babyl. et Aegypt. Cat. Bibl. Bunav.,* T. VII, p. 1489, VIII, p. 2161; *Syll. Burm.* T. IV, p. 744, 503, 504, 729, 764, 785, 797, 824, seq.; Huberus, *Ep. ad Eminem Aldrichs,* p. 2, 3, 4; B. Menckenius, *de Charlat. erud.*; Te Water, *Narratio* p. 47, 48, 198; Ruhnkenii, *Elog.*; Hemsterh., p. 21, Noltenii, *Lex. Lat Antibarb.,* T. II; *Nouv. de la Republ. des Lett.,* Juin 1685, Art. 1, Mars 1709, Art. VI, p. 324; *Bibl. Choisie,* T. III, Art. III; *Bibl. raes.* T. XVII, p. 390; *Cat. Bibl., Leid.* 1716, p. p. 492—494 (verg. de *Orationes* 1740); *Hist. Crit. de la Rep. des Lettres,* T. IX, p. 400, 401, 419, 421; Le Clerc, *Bibl. Univ.* T. XVII, p. 280 suiv., T. XXIV, p. 188 seq.; Niceron., *Mém.* T. I, p. 21, X, 6; *Nouv. Dict. Biogr.* i. v.; *Biogr. Univ.* i. v.; *Journal Litt.* T. VII, p. 174, 177, 178, 179; *Journal de Leipsic,* Janv. 1708, p. 12, 16, Août, p. 366; Fabricii *Bibl Antiq,* p. 44, 486; Morhofii *Polyhistor.* III, 5, 1, N°. 6; Graevii *Cohors Musar.* p. 297; Clerici *Ars. Crit.,* V. II, P. III, S. III, p. 585—716; *Bibl. raisonnés,* T. XVI, p. 390, 391; *Lettres de Bayle,* p. 310, 484, 863, 873, 998, 999, 100; Jocher; Rotermund; *Bauer. H. B. L. Handb.,* Th. III, S. 278; Collot d Escury, *Holl. roem.,* A. IV (1) 15, 16, 183, 184, IV (1) 40, A. IV (1) 184; van Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Letterk.,* D. I, bl. 410, 411, 412, 413, Pars, *Index Batav.* p. 16, 330; Soermans, *Acad. Reg.,* bl. 70; Siegenbeek; *Gesch. d. L. H.,* D. I, bl. 248, 249, 255, 256, 259, 302, D. II, bl. 38 verv.; *Toevoegs. en Bijl.* bl. 160 verv.; Glasius, *God. Ned.* Moreri; Kok; Hoog-

straten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en Letterb.* 1845, p. 87, (*Iets over Perisonius*); P. O. v. d. Chijs, *Tijdschrift voor de Penningk.* St. IV, bl. 420, (*J. P. penningkundige*); *Bauer., Levens van gedenkw. mannen en vrouwen* o. h. w.; Schotel, *Gesch. d. Leid. Bibl.* Zijn afbeeld. bij de *Effigies* van van der Aa; Muller, *Cat. v. port.*; Rabus, *Boeks. v. Europa*, 1698, bl. 551, 552, 1694, bl. 146 volgg.; *Eloge de P. in Journ. Letter.* 1715, T. VII, p. 178; *Eloge de P. in Hist. de la Républ. des Lett.* T. IX, p. 395, T. X, p. 458; *Elogium J. P. in Nota crud. Lips.* 1796, p. 95; F. G. Westhovius, *Vita J. P., vóór P. Orat. et Diss. L. B.* 1740; B. ten Brink, *Iets over Pens. in Letterb.* 1845, D. II, bl. 145.

PERKOIS (JACOBUS), in 1756 te Middelburg geboren, was aldaar ambtenaar ten kantore der O. I. Compagnie, en beoefende voor zijne liefhebberij de teekenkunst. Toen zijne inkomsten, door het verval der Compagnie, verminderde, werd de kunst voor hem een middel van bestaan. Hij vervaardigde miniatuurportretten, doch beter slaagde hij in het teekenen van academiestandjes van arbeidslieden, straatmuzijkanten, rondventers enz., afzonderlijk of groepsgewijze. M. Sallieth graveerde ruim 30 stuks naar de teekening van hem en Prins. Hij teekende met roet en zwart krijt, ook met sapverw. Immerzeel vermeldt eenige kapitale teekeningen van hem, als 3 gezigten van het *uitdiepen van het Molenwater te Middelburg* in 1780, met veel stoffaadje, eene *voorstelling van het Teeken-Collegie*, die bij de Stads-Akademie zijner geboortestad wordt bewaard. Perkois stierf in 1804.

Kramm vermeldt ook de *afbeelding der vermaarde kaperkapiteins P. Le Turk en Jarri*. Ook etste hij geestig, o. a. een *manshoofd*; met een hoed met breeden rand. Het portret van *Partout* (?), een *paard bij een wagen en een schuur*.

Zie Immerzeel; Kramm.

PERPONCHER (ISAAC DE), heer van Maisonneuve, de eerste van het geslacht, die in den Nederlandschen krijgsdienst wordt aangetroffen. Hij was met fransche hulptroepen in het land gekomen en diende voorts onder prins Maurits en Frederik Hendrik. Bij zijn regement diende Turenne als kapitein. Hij vertrok weder naar Frankrijk en overleed op zijn kasteel van Coruellie in Piccardie, 84 jaren oud zijnde.

Hij was de zoon van Guillaume ridder en Marie de Chambon, en is gehuwd geweest 1° met Anna van Sedlnitski, 2° met Magdalena de Perponcher vrouwe van Suquet.

Zijn zoons uit het 1° huwelijk:

PERPONCHER (PIETER), geboren den 4den Augustus 1608, diende in het Nederlandsche leger als luitenant kolonel en overleed in 1667.

PERPONCHER (FERDINAND) vrijheer tot Sedlnitsky, geb. 26 Junij 1614. Hij diende van 1635—1647 bij het Ned. leger als kapitein, werd toen lid van de regering der stad Goes, doch in 1655 komt hij weder voor als kapitein der mariniers in Zeeland, kolonel van een regement infanterie en president van den hoogen krijgsraad, gouverneur van Vlaanderen.

Hij overleed te Sas van Gent 14 April 1684 en werd te Goes begraven.

Bij zijne echtgenoot Anna Maria van Watervliet liet hij 5 kinderen na o. a. Cornelis, die na den slag van Seneff 1674 benoemd werd tot kapitein, later de dienst verliet en overleed, schepen zijnde van de stad Goes, ongehuwd in 1714.

Zie Bosscha, *Nedrl. Heldend. te land.* D. II, Bijl. 5, 14.

PERPONCHER (WILLEM), van Maisonneuve, geb. 20 Aug. 1615. In 1685 komt hij voor als vaandrig in Nederlandschen dienst en werd 26 Maart 1668 bevorderd tot brigadier of sergeant majoor. Hij was kommandeur van Aardenburg. In 1672 had hij het bevel over de vesting Sas van Gent. Hij overleed 24 Maart 1676 en was gehuwd met Catharina van der Steen, waarbij o. a. Isaac, geboren te Tiel; 22 April 1662 en die in 1690 majoor en later kolonel der infaterie is geweest. Hij was gehuwd 24 October 1690 met Anna Clara van der Steen, waarbij o. a. Jacob Arend, geb. te Tiel 11 Nov. 1692, president van den souvereinen raad en leenhove van Brabant en landen van Overmaas, in 8 Ap 1727 gehuwd met Jacoba Maria van Wassenaer.

PERPONCHER (WILLEM CAREL Baron DE), zoon van Cornelis en van Maria Johanna van Tuyll van Serooskerke, geboren te 'sHage den 24sten Januarij 1775. Hij trad als kadet in pruissischen dienst (1798) en diende aldaar tot 1811, toen hij zijn ontslag als majoor ontving. In nederlandschen dienst den 5den Febr. 1815 benoemd tot luitenant-kolonel en adjudant van Z. M. Koning Willem I. In 1820 werd hij kolonel en bevelhebber van het regiment huzaren N°. 8 en in 1829 generaal majoor en provinciale kommandant van Noord-Holland.

Met den rang van luitenant generaal werd hij in 1841 gepensioneerd. Hij was ridder van de orde van den Nederl. Leeuw.

Part. berigt.

PERPONCHER (HENDRIK GEORG Graaf DE), zoon van Mr. Cornelis baron de Perponcher, heer van Ellennel-dijk, Watervliet, Everingen, Condorp en Driewegen, en raadsheer aan het hof van Holland, en van Jonkvrouwe Johanna Maria van Tuyll van Serooskerken, werd 19 Mei 1771 te 'sHage geboren en op naauw zeventienjarigen leeftijd aangesteld tot vaandrig bij de dragonders van van Bylandt, en reeds vier jaren later, in 1792, bevorderd tot kapitein bij dat korps. Als zoodanig en als adjudant van prins Frederik, broeder van koning Willem I, maakte hij den veldtogt van 1793 en dien van het volgende jaar mede. Zijn destijds gehouden gedrag in onderscheidene gevechten wordt zeer geroemd en jegens den prins maakte hij zich verdienstelijk door hem namelijk, toen hij gewond was geworden, op het paard te houden en buiten het gedrang te geleiden.

Na den val der republiek ging de Perponcher mét den prins in Oostenrijkschen dienst over, en woonde met hem de veldtogten bij van 1796 en 1797 in Duitschland. Daar onderscheidde hij zich meermalen, vooral bij het beleg van de vesting Kehl, waar hij voor het eerst gewond werd, en bij den terugtogt van Klagenfürth, den 29sten Maart 1797, waar hij alles aanwendde om de in wanorde geraakte kavalerie tot staan te brengen en weder ten aanval te voeren.

Toen de prins in 1798 naar Italië vertrok, volgde hij hem, en toen deze in 1799 te Padua stierf, stond hij hem in zijne laatste oogenblikken bij. Hij werd kort daarop bevorderd tot majoor, in welken rang hij spoedig daarna overging bij het in Engelsche soldij staande regiment jagers van von Löwestein. Met dat regiment streed hij, in 1800 in Duitschland en in 1801 in Egypte, waar hij in de slag bij Alexandrië gewond werd.

In 1808 streed de Perponcher als luitenant-kolonel en kommandant van het regiment Dillon, waarmede hij vier jaren op het eiland Malta in bezetting gelegen had, in Portugal, en werd nog in hetzelfde jaar bevorderd tot kolonel en kommandant van het zoogenaamd Lusitanische legioen, juist te Oporto opgerigt. Spoedig van het bevel daarover ontheven, zag hij zich benoemd tot chef van den staf bij het legerkorps van den generaal von Rosslijn, hetwelk deel nam aan de landing van lord Chattam in Zeeland. Van daar in Engeland teruggekeerd, bleef hij daar tot na den slag bij Leipzig, toen hij zijn ontslag verzocht, zich naar Nederland begaf, en van daar, na het uitbreken der omwenteling, met den generaal Fagel, door het voorloopig bewind gekozen werd, om den prins van Oranje het bestuur over Nederland te gaan opdragen. De gunstige uitslag van die zending is bekend. Na de terugkeer van den souvereinen vorst werd de Perponcher tot zijnen adjudant aangesteld en in 1814 benoemd tot generaal-majoor en gevolmagtigd minister bij het Pruissische hof, terwijl hem in het volgende jaar de rang van luitenant-generaal verleend werd. Te gelijk werd hem het bevel opgedragen over de tweede der drie Nederlandsche divisiën, welke in de zuidelijke Nederlanden werden bijeen getrokken om aan den strijd tegen Napoleon deel te nemen.

Als zoodanig heeft de Perponcher zich jegens het vaderland en Europa hoogst verdienstelijk gemaakt, daar hij het geweest is, die, in strijd met Wellington's order, op den 16den Junij 1815, aan den maarschalk Ney het bezetten van de zoo gewigtige stelling bij Quatre-Bras heeft belet, en zoodoenden den grootsten invloed heeft uitgeoefend op den afloop van geheel den veldtogt en op het volgend lot van Europa. Ten gevolge hiervan schonk de koning van Pruissen hem de ridderorde des Rooden Adelaars 1ste klasse.

Na afloop van den veldtogt van 1815 had de Perponcher zich weder naar Berlijn begeven, en was daar in hoedanigheid van gevolmagtigd minister werkzaam tot 1842, toen hem, met dankbetuiging voor zijne uitmuntende diensten aan het vaderland bewezen, een eervol ontslag verleend werd.

Reeds door koning Willem I tot kommandeur der militaire Willemsorde en tot grootkruis van de orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd en in 1825 met den titel van graaf, voor hem en zijne nakomelingen, beschonken, vereerde hem koning Willem III met het ridder-grootkruis der orde van de Eikenkroon en verhief hem tot den rang van generaal der infanterie.

Als zoodanig overleed hij te Dresden, waar hij de laatste jaren zijns levens had doorgebragt, in November 1856. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij huwde 2 October 1816 met **Wilhelmina Frederika Adelaide** Gravin v. **Rheede**, die hem drie kinderen schonk, Willem, geb. 17 Julij 1819, **Frederik**, geb. 11 Aug. 1821, **Lodewijk**, geb. 19 Junij 1827.

Zie *Gallerie Biogr. des Contemp.*, T. VII, p. 388; *Milit. Spectator*, 1857, D. XI, bl. 289; Bosscha, *Neêrl. heldend. te land.* D. III, bl. 50, 147, 154, 437, 447, 453 volgg. 486 volgg.; *Bijv. en verb.* bl. 40; *Biograph. Album*, met portret.

PERPONCHER (Willem Emmery Baron de), Heer van Wolfaartsdijk; zoon van Jacob Arend, baron de Perponcher Sedlnitzky, raadsheer in het hof van Holland, en van Jacoba Maria van Wassenaar, werd den 14den April 1740 te 'sHage geboren. Hij genoot een zeer godsdienstige opvoeding, waarvan de indrukken zich door geheel zijn volgend leven hebben vertoond. Door zijne stand en vermogen boven de verpligting, tot het kiezen van een winstgevend beroep, verheven, volgde hij alleen zijne verpligting als mensch, en werkte, zoo veel in hem was, mede ter bevordering van algemeen menschengeluk. Hij oefende zich aan de Hoogeschool te Utrecht in de letteren en verwierf den doctoralen graad, na het verdedigen eener dissertatie *de Origine dynastiarum Hollandiae* (Traj. ad Rhen. 1765). In 1769 werd hij lid der stedelijke regering te Utrecht en later in de staten van dat gewest wegens de ridderschap beschreven; en schoon zijn mannelijken leeftijd in de treurige burgergeschillen viel, waarvan juist het Sticht het middelpunt was, heeft niemand hem echter van hardheid noch zucht tot reactie voor den tegenstand, in 1786 en later, in zijne hooge betrekkingen ondervonden, kunnen beschuldigen; integendeel was hij zóó vredelievend, dat de geringe straffen, die hij later als vrederegter soms moest opleggen, hem zoo zeer tegen de borst stieten, dat hij dit ambt nederlegde. In 72-jarigen ouderdom werd hij, door de aftrekkende Franschen, in 1813, met andere aanzienlijke Utrechtsche burgers, als gijzelaars mede naar Frankrijk gevoerd, en aldaar in de gevangenis gezet, doch door de tusschenkomst van Hollands gewezen koning Lodewijk, met zijne lotgenooten in vrijheid gesteld, en weldra door de komst der bondgenooten te Parijs aan zijn vaderland terug gegeven. Hij zelf heeft dit een en ander in het 5e deel zijner *Spreuken, Overwegingen* enz. beschreven; doch zijne bescheidenheid gedoogde niet er bij te voegen dat zijne lotgenooten, met hem getroost, bemoedigd en versterkt werden, zoodat een hunner betuigde „zonder Perponcher zoude elk onzer onder de ramp zijn bezweken." Bij de herstelling der Utrechtsche hoogeschool werd hem de waardigheid van curator opgedragen, die hij, hoewel hij reeds den ouderdom van 74 jaren had bereikt, met allen ijver bekleedde. Hij aanvaardde haar met eene *Aanspraak aan den Akademischen Senaat en de studerende jeugd*, in 1815, met eene andere *Aan de op 's Rijks Hoogeschool te Leyden studerende jongelingschap*, in 1816 uitgegeven. Bovendien was hij bestuurder van het Utrechtsche genootschap van Kunsten en Wetenschappen, en arbeidde nog in hoogen ouderdom voor het heil der maatschappij en de vorming van uitstekende burgers. Hij overleed den 25sten Junij 1819, ruim 79 jaren bereikt hebbende.

Hij huwde Agnes Clara Voet van Winsen, die hem verscheidene kinderen schonk.

Zijne talrijke schriften dragen alle den stempel van zuivere verlichte godsvrucht en vurige liefde voor de menschen, als kinderen van den besten vader.

Als dichter heeft hij echter slechts aanspraak op weinig meer dan middelmatige verdiensten, en haalt hij in kunstvermogen niet bij zijne voor hem gestorvene vrienden van Alphen en van de Kasteele, in wier geest en smaak hij zijne dichtstukken opstelde.

Hij gaf in het licht:

Le Triomphe du Chrétien, traduit de l'Anglais du Dr. Young. Utr. 1767.

Zedekundige Brieven over 't Geluk. Ald. 1769—1772. 2 d.

Grondbeginselen van de algemeene wetenschap der schoonheid, samenstemming en bevalligheid. Ald. 1770.

Instruction d'un père à son fils. Ald. 1774.

Rapsodie of 't Leeven van Altamont. Ald. 1775. 2 d.

(Deze alle onder de spreuk: *Sendimus ad caelestam patriam* of de eerste letters er van).

J. D. Michaelis, Nieuwe overzetting des Ouden Testaments, in 't Nederduitsch overgebragt. 9 deelen. Utr. 1776—1789, van Job tot I Samuel ingesloten, vervolgd en voleind door professor Y. van Hamelsveld.

Brieven aan den Heer van Alphen, bij geleegenheid zijner Theorie der Schoone Kunsten en Wetenschappen. Ald. 1778—1780. 8o.

Brief van eenen Eendragtsminnaar aan zijnen vriend. Ald. 1779.

Nieuw Nederlandsch Speldeboek (T. A. O. P.). 4de druk. Ald. 1809.

Lofzangen in Proza, voor kinderen uit het Engelsch vertaald. Ald. 1783.

Algemeene Catechismus voor de Burger jeugd. Ald. 1788.

Onderwijs voor kinderen van drie tot zeven jaar. Utrecht, 1782. 3 d. 3 dr. Ald. 1815.

Nieuwe Aardrijksbeschrijving voor de Nederlandsche jeugd. 3 d. Ald. 1784—1786.

De Hedendaagsche Stoicijn. 2 d. Ald. 1786—1787.

Beschouwende Godgeleerdheid. Ald. 1790.

Kleine lesjes voor Mimi. Ald. 1791.

Vraagoeffening voor jongelieden. 2 stukken. Ald. 1792.

Overdenkingen. Ald. 1793.

De Wijsgeer der Natuur en der Openbaring. 2 d. Ald. 1797.

Korte omschrijving van den Prediker. Ald. 1798.

De Zuid-Bevelandsche Dorpsleeraar. Ald. 1799.

Bijbel-Oeffening. 2 d. Ald. 1803.

Tafereel van Gods weg met den mensch. Ald. 1803.

Aan de leeden der Beschaafde Wereld. Tweede uitgaaf. Ald. 1804.

De drie boeken van Salomo. Ald. 1804.

De Lente, een Gedicht, naar 't Hoogd. van Kleist. 2e dr. Ald. 1804.

De oude Cato en de droom van Scipio, naar 't Latijn van Cicero. Ald. 1784, 1788, 1804.

Gedagten over 't Sentimenteel. Ald. 1786, 1804.

Dichtkundige Bespiegelingen. Ald. 1783, 1804.

Mengelwerk. Ald. 1775, 1786, 1804.

Het Lijden van den Messias. Ald. 1806.

Het Leven van Jesus en Zijne Heer. Ald. 1808.

Gedichten, Tweede vermeerderde uitgaaf, in één deel. Ald. 1808.

De verzameling bestaat uit oorspronkelijke en vertaalde, meest rijmlooze dichtstukken over ernstige en stichtelijke onderwerpen, een soort van *Georgica*, in drie zangen, getiteld: *De Zeeuwsche Graanbouw*, en een bijna gelijkstaand opstel: *Palemon, Duingedicht* geheten, mede in drie zangen, en beide door aanteekeningen opgehelderd. Deze beide gedichten behelzen vele agrarische bijzonderheden, voor den practischen landbouwer.

Alle de Brieven van Paulus, in drie deelen. Ald. 1805—1809.

Spreuken, Opgaven, Overweegingen, Bepalingen, Gronden. Utrecht, 1809—1814. 5. D.

De Navolging van Jezus Christus, in 4 Boeken, door Thomas à Kempis, naar 't Latijn vertaald. Ald. 2 d. 1811.

Het Oude Testament der voorbereiding van 't Nieuwe Testament. Ald. 1812.

De Geest van 't Evangel. Christend. 3 Stukjes. Ald. 1813.

Twee Brieven aan Mr. R. Feith bij gelegenheid der verzameling van eenige losse stukjes van J. Greeve. Ald. 1814.

Joseph of de Broederhaat, Zededicht in Proza met eenige Mengelingen in 4 stukjes. Ald. 1815, 1816.

Aanspraak aan den Academischen Senaat en de studeerende Jeugd op Utrechtsch Hoogeschool. 1815. *Benevens Aan de op 's Rijks hoogescholen studeerende jeugd.* Ald. 1816.

Wijsgeerige gronden. Ald. 1817.

Bespiegelende wandeling door het Oude Testament; met overwegingen rakende de wijze, op welke deszelfs boeken en derzelver deelen met het meeste nut, naar de order des tijds zouden kunnen geleezen worden; benevens verklarende opgaven van den inhoud der propheten. Ald. 1818.

Oproeping, Aanmoedigings-roep en Drang-roep aan Israël. Ald. 1818.

Overwegend verslag van den oorsprong en voordgang, zoo der verwildering als der beschaving onder de menschen en volken, naar den loop der geschiedenis ingerigt. 1ste deel. Ald. 1819.

Er bestaat ook eene bloemlezing uit zijne schriften.

Zie H. Roijaards, *Oratio de G. E. à Perponcher*, in *Anal. Acad. Rh. Traj.* 1819, 1820; N. G. van Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett. en Wetens.* D. II, bl. 582; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 68 volgg.; Perponcher's *Spreuken* D. V; H. Bosscha, *Gesch. d. Staatsomwenteling in* 1813, D. I, bl. 222; *Dagverhaal van het gebeurde gedurende de gijzelaarschap van de heeren de Perponcher, Ram, Singendonck en Budding, Nov.* 1813 in v. d. Monde, *Tijds.* D. II, bl. 49; Sepp, *Proeve eener Pragmatische geschiedenis der Theologie*, bl. 60, 71, 182 volgg. (2e dr.); Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV (2) bl 353, 354; Ypey, *Gesch. d. Christ. Kerk in de XVIII eeuw*, D. VIII, bl. 268—449; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.* D. II, bl. 467, 469; Glasius, *Godgel. Ned. Galerie des Contemporains*, T. VII, p. 339; Nieuwenhuis, *Woordenb. der Zamenl.*; Kobus en de Rivecourt.

PERRE (Jan van de), komt ten jare 1545 voor in eene rekening van de muntmeesters der munt te Maastricht als generaalmeester van de kamer van rekening te Brussel, zijnde hij als zoodanig gecommitteerd geworden tot het opnemen dier rekening met twee andere generaalmeesters te gelijk met den waardijn en de essayeurs generaal der munten van den keizer (Karel V). Wederom komt hij in de zelfde hoedanigheid voor bij het opnemen der rekening van de munt te Maastricht van 1545—1548, eindelijk, mede als zoodanig, bij het nazien der muntrekening van 1748—1552.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Hertogdommen Brab. en Limb.* bl. 392, 394, 396.

PERRE (Jan van de) gaf mede in 1566 een verzoekschrift aan den magistraat te Middelburg om vrijheid van geweten. Hij was een der vier provisioneele diakenen, aldaar den 31sten Maart 1574 aangesteld, en was ook in dat jaar lid van de magistraat dier stad.

Zie J. W. te Water, *Kort verh. der Ref. v. Zeel.* bl. 119; *Sent. van Alva* bl. 64; 'sGravesande, *Tweede Eeuwg. der Middelb. Vrijh.* bl. 55, 441, 523.

PERRE (Melchior van de) komt, met twee anderen, op het jaar 1571 voor als „Generael der Coninclycke Majesteyts munten, in seyn Majesteyts Nederlanden." Als zoodanig gaf hij in dat jaar eene zeer belangrijke *Instructie voor de Wisselaars*, bij gelegenheid van het intrekken der oude muntspeciën. Een gevolg van deze intrekking was, dat thans een groot aantal oude Nederlandsche munten uitermate zeldzaam is, ja dat sommige derzelve in het geheel niet meer aangetroffen worden.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 244, 245.

PERRE (Pauwels van de), was in 1574 Raad der stad Middelburg.

Zie 'sGravesande, t. a. p. bl. 524.

PERRE (Mr. Paulus van de), in 1596 te Middelburg geboren, werd raad, schepen, eens burgemeester, daarna secretaris en vervolgens pensionaris zijner geboortestad. In 1652 werd hij met Jacob Cats en Gerrit Schaap naar Engeland gezonden, om ware het mogelijk, een vredebreuk met de toenmalige regering voor te komen. Vruchteloos liep deze bezending af. In den ongelukkigen eersten Engelschen oorlog keerde hij met Nieuwpoort, van Beverningh en Jongstal derwaarts, om tot vrede te handelen. Hij trok geenszins een gelijken lijn met de beide eerstgenoemden; maar was de belangen van den prins van Oranje meer toegedaan. Hij overleed gedurende dit gezantschap in Engeland den 14den Dec. 1653 in den ouderdom van 55 jaren. Zijn lijk werd gebalsemd en naar Zeeland vervoerd, waar het in de Oude of St. Petruskerk werd begraven, met zijn wapen en een daaronder aanhangend bord, waarop men in vergulde letters een latijnsch grafschrift leest, dat ook bij P. de la Rue gevonden wordt. Smallegange noemt hem een „deftig wijs heer." Zijn afbeeldsel is door K. Slabbaert in het koper gebragt.

Zie M. Smallegange, *Chr. van Zeeland*, D. I, bl. 488; *Lijst der Magistr. v. Middelb.*; Aitzema, *Zaak. van Staat en Oorlog*, D. VIII, bl. 608—667; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. , bl. ; G. van Loon, *Nederl. Hist. Gedenkpenn.* D. II, bl. 369; *Verbaal van haar Ho. Mo. Deputat. aan de Repub. van Engeland*, Dl. 248—258; P. de La Rue, *Staatk. Zeel.* bl. 77 volgg.; Scheltema, *Staatk. Nederl.* Schotel, *Geschied-, Letter- en Oudheidk. Uitspanningen*, bl. 206 volgg. Dez., *H. van Beverningh en Bruno van der Dussen.*

PERRE (Johannes van de of de), een kunstschilder, uit Nederland, die tusschen 1604—1618 te Leipzig bloeide. Hij schilderde daar vele portretten en een *epitaphium der familie Meijer.* Verscheidene zijner portretten bestaan in prent.

Zie Kramm.

PERRE (Christiaan van de). In het westmonster der Abdijkerk te Middelburg bezat de St. Pieterskapel, vóór den beeldenstorm een groot stuk, voorstellende *Christus opstanding* van dezen meester.

Zie 'sGravesande, *Tweede eeuwfeest der Middelb. Vrijheid*, bl. 471.

PERRE (Mr. Johan Adriaan van de), Heer van Nieuwveen en Welsinge, zoon van J. van de Perre, raad in de vroedschap en schepen der stad Middelburg, overleden in 1749, en van vrouwe C. O. Steengracht, overleden in 1775, werd den 25sten December 1738 te Middelburg geboren [1]). Na het eindigen zijner letteroefeningen op Leydens hoogeschool, verkreeg hij den eertrap in de beide regten, met eene eene dissertatie *de homicidio sui ipsius* (L. B. 1757). Een gedeelte van dit en het gansche volgende jaar (1758) werd met reizen door een aanmerkelijk deel van Frankrijk en Zwitserland doorgebragt. In 1760 verbond hij zich in den echt met jonkvrouwe Jacoba van den Brande, van moeders zijde afkomstig uit het geslacht van Maria van Reigersbergh. Kort na zijne terugkomst in zijn vaderland werd hij tot kiesheer en in 1762 tot raad in de vroedschap zijner geboortestad verheven, verwierf deel aan het bestuur der O. I. Maatschappij en in 1768, het 30ste zijns ouderdoms, droeg hem Willem V de gewigtige post op hem als eersten edelen van Zeeland in de hooge staatsvergaderingen, te vertegenwoordigen. Na tien jaren het belang des vaderlands aan het hoofd der provincie Zeeland getrouw en onvermoeid behartigd te hebben, wettigden hem de omstandigheden en riep hem zijne geneigdheid om zich aan den last der staatszorgen te onttrekken en ambteloos voor zichzelven te leven.

Hij wijdde zich sedert aan wetenschap en kunst, vooral aan de godgeleerdheid en proefondervindelijke wijsbegeerte. Bij de eerste had hij J. H. van der Palm tot gids en leidsman. Van zijne bedrevenheid in de proefondervindelijke wijsbegeerte is een gedenkteeken aanwezig in een kunstwerktuig, onder zijn oog en op zijne kosten zaamgesteld, waarin de loop der planeten en de beweging van ons gansche zonnestelsel met de meest mogelijke evenredigheden zijn uitgedrukt, wel ten deele, in navolging van anderen, maar met veel grooter naauwkeurigheid, en door verscheiden ontdekkingen meer volmaakt dan eenig ander kunststuk van dezen aard, later door zijne weduwe aan het Middelburgsche departement van het Zeeuwsch Genootschap ten geschenke gegeven. Hij was een der stichters en begunstigers van dit departement, beschermde de Akademie van Teeken- en Bouwkunde aldaar, en stichtte in 1785 een Natuurkundig Genootschap en later het Middelburgsche Museum. Hij overleed in 1790 en had een lofredenaar in J. H. van der Palm, die den 26sten November 1790 een lofrede op hem hield in de vergadering des Middelburgschen Departements van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, te vinden in het XVe deel der *Verhandelingen van het Genootschap* en onder de *Redevoeringen en Verhandelingen van J. H. van der Palm.* Amst. 1810.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Beets, *Lev. en Kar. v. H. v. d. Palm*; Kobus en de Rivecourt.

PERRE (Mr. M. J. Veth van de), Heer van Westcapelle, broeder van de vorige, studeerde te Leyden in de regten en verkreeg den titel van meester in 1768 na de verdediging eener dissertatie *de jure littoris.* Hij was de laatste telg uit dit beroemd en bloeijend geslacht en overleed den 8sten April 1790 zonder kinderen na te laten.

Zie v. d. Palm, t. a. p.

[1]) Hij was de oudste van 6 kinderen, uit dezen echt gesproten, Elizabeth en Nicolaas Huibert van de Perre stierven zeer jong. Jonkvrouw E. A. van de Perre, huwde W. Thibaut, heer van Aegtekerke enz. enz., overleed in 1768 slechts 26 jaren oud. P. F. van de Perre, heer der Vierbannen van Oostduiveland enz. enz., stierf in den jare 1786, het 41ste zijns ouderdoms; M. J. Veth van de Perre, Heer van Westcapelle (die volgt).

PERRENOT (ANTOINE), kardinaal van Granvelle, minister van Karel V en van Philippus II, den 20sten Augustus 1517 te Besançon geboren, achtereenvolgend bisschop van Arras, aartsbisschop van Mechelen, van Besançon, en kardinaal, was niet van zulk een lage geboorte als zijne vijanden hebben verspreid, en geenszins de kleinzoon van een hoefsmid, gelijk sommige schrijvers, en onder dezen Strada, willen. Zijne familie, van Ornans, eene kleine stad in Franche-Comté of Opper-Bourgondië, waar zijne voorouders overheids- en andere stedelijke ambten bekleedden, oorspronkelijk, verplaatste zich naar Besançon. Zijn overgrootvader was in 1482 burgvoogd van Ornant. Zijn vader, Nicolaas, was baljuw van Ornant, advocaat des konings en vervolgens raadsheer in het parlement van Dôle. Hij was een kweekeling van Mercurius d'Arbois, mede uit Franche-Comté en een Piemontezer van geboorte, kardinaal en minister van Karel V, die hem tot graaf van Gattinara verhief, vervolgens genoegzaam bekend in de geschiedenis, en als kardinaal overleden. De graaf van Gallinara zorgde voor zijne bevordering, trok hem in het ministerie, en droeg hem de aanzienlijkste bedieningen op. Hij werd in de gewigtigste onderhandelingen gebracht, en verkreeg het vertrouwen van den keizer. Hij was bij het kongres van Calais, over de zaken van het rijk, en te Trente, bij de opening der kerkvergadering. Allengskens werd hij de plaatsvervanger van Gallinara, en verkreeg, bij diens overlijden, bijna al zijne waardigheden en bewind en stierf in 1550 op den rijksdag te Augsburg.

Antonie was de oudste zoon van 14 kinderen [1]). Voor de kerk bestemd, werd hij reeds in zijne kindsheid met prebenden voorzien, studeerde aan de hoogescholen van Parijs, Dôle, Padua en Leuven, niet alleen in de godgeleerdheid en de regten, maar ook in de geschiedenis en fraaije letteren. Hij sprak en schreef vijf talen, en werd nog zeer jong door zijn vader aan het hof gebragt, en daar hij een vlugge en schoon gevormde knaap was, had hij het geluk den keizer te bevallen, die hem in den ouderdom van 23 jaren, het bisdom van Arras schonk, hem in de gewigtigste zaken gebruikte en zich van hem op zijn veelvuldige reizen deed vergezellen. Hij vergezelde zijn vader op den rijksdag te Worms en Regensburg, waar beide onderhandelaars vergeefsche pogingen aanwendden, om de ontstane godsdienstige onlusten te dempen. Ook woonde hij het concilie van Trente bij en zocht hier de Christenheid voor den oorlog tegen Frankrijk te winnen. Toen de Protestanten, na den slag bij Mühlberg, den vrede begeerden, werd hij met het opmaken der voorwaarden belast, en misleide den landgraaf van Hessen, wien men zijne vrijheid verzekerd had, terwijl hij tevens den Protestanten Cotsnitz, bij verrassing ontnam. In 1550 werd hij staatsraad en bewaarder van het rijkszegel. Inmiddels duurden de onlusten in Duitschland voort en hadden de Protestanten den keizer te Inspruck bijna gevangen genomen; doch hij ontsnapte bij nacht, en werd door Perrenot vergezeld. Na het Passauer verdrag, dat kort daarna Duitschland redde, bragt hij het huwelijk van Don Philips met Maria van Engeland tot stand, dat Spanje's magt tot het hoogste toppunt moest brengen. Dat oogmerk werd wel verijdeld, daar Maria kinderloos stierf, doch hij had door zijn betoonden ijver de gunst van Philips gewonnen, die hem, als een eerste bewijs hiervan, de beantwoording der redevoering opdroeg, die Karel V, bij het afdanken der standen van Vlaanderen hield. De wapenstilstand van Vaucellas had wel voor 5 jaar den oorlog tusschen Frankrijk en Spanje geeindigd, doch Hendrik IV verbrak hem en oorloogde ten laatste niet ongelukkig, weshalve Perrenot onderhandelingen aanknoopte, en in 1559 den vrede te Câteau-Cambresis onderteekende. Philips verliet hierop hoogst ontevreden het onrustige Nederland en, liet Margaretha van Parma als landvoogdes en Perrenot als haar staatsdienaar achter. In dezen post moest hij den haat van het volk, dat alle gestrenge maatregelen en de ongunstige indrukken, die den koning bijbleven tegen de voornaamste heeren der Nederlanden, aan zijne inblazingen toeschreef, ondervinden, terwijl zijne vijanden bij Philips voorwendden dat zijne zwakheid en toegeeflijkheid den voortgang van de hervorming begunstigde; doch de koning kende de talenten van zijnen minister beter, en benoemde hem tot aartsbisschop van Mechelen. Hij had den geest en het karakter van den koning goed bestudeerd, zoodat hij diens ondoorgrondelijke gezindheid doorgrondde en zijne meening wist te raden. Hij kende den godsdienstijver dien Philips II altoos met zooveel vertooning deed uitblinken en beliefde hem daarin door zijne plannen en ontwerpen, die het meest geschikt waren om te behagen aan den geest van gestrengheid en dwingelandij, tot welke de vorst van nature geneigd was. Van daar die nieuwigheden in zake van godsdienst en staat, aan welker vorming men zonder ophouden arbeidde.

Zijn ijver in het op nieuw bijeenroepen der kerkvergadering te Trente en andere dienstbetooningen, verwierven hem den kardinaalshoed. Men wil dat Pius IV hem dien, op verzoek van Margaretha van Parma, schonk, doch dat hij de teekenen zijner waardigheid niet wilde aanvaarden, alvorens hij de koninklijke toestemming had verworven. Zich (volgens van der Vijnckt) aanzienlijke schatten in 'skeizers dienst verzameld hebbende, kocht hij de heerlijkheid van Granvelle, in het graafschap Bourgogne, of het France-Comté, waarnaar hij zich voortaan kardinaal van Granvelle noemde. Het blijkt echter, dat niet hij, maar zijn vader zulks deed.

Intusschen lieten zijne vijanden niet af hem door allerlei beschuldigingen te vervolgen, en wisten zelfs Margaretha tegen hem in te nemen, waarvan het gevolg was, dat hem Philips bevel gaf in 1564 naar France-Comté terug te keeren. Hier leefde Granvelle, ofschoon Margaretha, die zijn gemis spoedig gevoelde en op zijne terugkomst aandrong, vijf jaren lang onder aanhoudende studiën en in het gezelschap van geleerden, en woonde het Conclave bij, waarin Pius V tot Paus werd verkoren. In 1570 zond Philips hem naar Rome om met den paus en de Venetianen een verbond tegen de Turken te sluiten. Deze bedreigden Napels en de kardinaal werd als onderkoning derwaarts gezonden, waar hij niet slechts de doelmatigste middelen tot verdediging, maar ook de uitmuntendste verordeningen, voor de inwendige welvaart daarstelde. Nog grootere voordeelen had Napels van hem kunnen verwachten, toen hij naar Spanje ontboden werd, om een soort van regentschap uit te oefenen, terwijl de koning bezit ging nemen van Portugal, na den dood van den kardinaal Hendrik. Had hij met vele moeijelijkheden te worstelen gehad in zijn onder-koningschap van Napels, hij ontmoette er wederom in Spanje, gedurende zijn regentschap, toen hij voorzitter was van den hoogen raad van Italië; het ging hem even zoo in zijn aartsbisdom van Besançon, dat hij in 1586 verkreeg.

Hij was, hoe men over hem moge oordeelen, een groot staatsman, waarvan o. a. het door hem gesloten huwelijk tusschen de infante Katharina en den hertog van Savoye, een meesterstuk van staatkunde, waardoor de oogmerken van Frankrijk omtrent Milaan krachtdadig werden gedwarsboomd, ten bewijze strekt. In Nederland hield men hem voor gierig en staatzuchtig, zelfs werd hij verdacht gehouden, dat hij den koning had aangezet, om zich door den paus van den eed te doen ontslaan, tot het handhaven van 's volks voorregten bij het aanvaarden der regering gedaan. Vrij zeker is het, dat hij 'svorsten oogmerken, om een onbepaald gebied over de Nederlanden te voeren, bevorderd heeft, waartoe hij alle edelen en raden, die het niet met hem eens waren, buiten bewind trachtte te houden. Hij was een driftig vervolger der protestanten, 'tgeen hem bij dezen zeer gehaat maakte, zoodat sommigen hem waardig oordeelden, gegeeseld of gesteenigd te worden. Een zijner biografisten geeft de volgende karakterschets van hem: „le cardinal de Granvelle était un homme d'un grand sens, d'un esprit aussi pénétrant que solide, qui avoit des vuës sures et étendues, autant de fermeté que de prudence. Il était d'un caractère complaisant, sans flatterie, sensible aux injustices, et les tachant dissimuler, mais sans trahison; fidèle aux devoirs de l'amitié, bon par temperament et par principes, mais cruel par zèle, attaché a sa réligion et à son roi, mais se prêtant un peu trop aux principes du patriotisme Espagnol." Na over Alva, Toledo en andere raden van Philips gesproken te hebben, zei de Venetiaansche gezant Suriano: „Zoodanig zijn de zuilen op welke die groote machine rust, zoodanige de menschen van welke het gebied van de halve wereld afhangt. Maar geen van allen, ja zelfs allen te zamen, kunnen tegen den bisschop van Arras niet opwegen, die, door zijn juist oordeel en geöefend-

[1]) Zijne moeder was Nicole Bonvalot.

held in de behandeling der zaken, de kloekste is bij het beleid van groote ondernemingen, die hij meest met vaste hand regelt en met den meest volhardenden ijver ten uitvoer brengt." John Lothrop Motley schreef nopens hem: „There was no doubt as to his profound and varied learning, nor as to his natural quickness and dexterity. He was ready-witted, smooth and fluent of tongue, fertile in expedients, courageous, resolute. He thoroughly understood the art of managing men, particularly his superiors. He knew how to govern under the appearance of obeying. He possessed exquisite tact in appreciating the characters of those far above him in rank and beneath hem in intellect. He could accommodate himself with great readiness to the idiosyncrasies of sovereigns. He was a chameleon to the hand which fed him. In his intercourse with the king, he coloured himself, as it were, with the king's character. He was not himself, but Philip; not the sullen, hesitating, confused Philip, however but Philip, endowed with eloquence, readiness, facility."

Hij beminde de letteren, moedigde die aan, en lokte den geleerde Arius Montanus uit Spanje, om den antwerpschen polyglot-bijbel, onder zijn opzigt, uit te geven, dat hij met een goeden uitslag volbragt.

Hij overleed te Madrid den 21sten September 1586 aan een slepende koorts, in den ouderdom van 70 jaren.

Zijne brieven en staatspapieren, en die hij had weten magtig te worden (de voordragten van Joachim Hopperus, die in het laatst van zijn leven in Spanje bij Philips II minister of referendaris voor de nederlandsche zaken was, met de eigenhandige apostillen van den koning) worden nog steeds bewaard in de openbare bibliotheek te Besançon en maken 80 boekdeelen uit.

Deze gewigtige papieren zijn in de XVIIe eeuw gerangschikt, nadat men ze uit zolders en kruidenierswinkels, waar van depêches peperhuizen werden gemaakt, nog even bij tijds had gered. De abt Boisot schreef er in *les Memoires de l'Académie* een brief over, en de Benedictijner D. Grappin in 1787 eene belangrijke Memorie, maar die, welligt ook door het tijdstip der uitgave, bijna onbekend is gebleven. Von Raumer heeft zich, voor hetgeen hij in zijne *Historische Briefe* mededeelt, enkel, naar het schijnt, van een analyse der Benedictijnen, op de koninklijke bibliotheek te Parijs aanwezig, bediend. De abt Boisot gaf zijne *Lettres et Memoires* in 35 deelen in folio in het licht; dom. Berthod heeft er in twee deelen in 4°. een analyse van gegeven. Sedert 1834 hield zich eene commissie, benoemd door Guizot, toen minister van het openbaar onderwijs, bezig met de uitgave zijner *Memoires*. Tusschen 1841—1852 zagen IX deelen onder den heer Weiss het licht.

De 80 deelen in fol. zijn op de volgende wijs gerangschikt *Memoires et Correspondance de Granvelle*. 38 vol. *Apologie de Charles V*. 1 vol. *Lettres à M. Vergy*. 2 vol *Ambassade de J. de Saint Mauris, en 1544*, 1 vol. *Amb. de San Renard*. 5 vol. *Amb. de Thomas de Chantonnay*. 9 vol. *Corresp. de Champigney*. 9 vol. *Lettres de Joachim Hopperus*. 7 vol. *Corresp. de Maximilien Morillon*. 9 vol. *Corresp. du Prieur de Bellefontaine*. 8 vol. *Corresp. de divers hommes d'Etat*. 4 vol.

In 1580 verschenen te Antwerpen: *Afgheworpene Brieven van den Cardinaal van Granvelle, ende van den President Fonck ghescreven aan sammige personagien van de maloontenten*, en twee jaren later terzelfder plaatse: *Afgheworpen Brieven van*den Cardinael van Granvelle ende andere. Overghesel in de Hedendaghsche Spraecke ut de Originele Copyen*. Zij kwamen onder den titel van *Lettres interceptées* ook in 1580 en 1582 te Antwerpen in het licht. Beide verzamelingen bevatten vele merkwaardigheden voor de Nederlandsche geschiedenis van dien tijd. Zijne zinspreuk was *Durate*.

Zie *Histoire du Cardinal de Grandvelle, Archiv. de Besançon, Vice-rois de Naples etc.* par *M. Couchetter, Censeur royal*, 1761; *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne par M. D**** S. D. H*** (a Louvain 1760) 1 partie, pag. 62, 68; *Supplément au Nobiliaire des Pays-Bas*, p. 17—19; Hopperus, *Recueil des troubles des Pays-Bas*, p. 35; *Les subtils moyens par le Cardinal Grandvelle avec ces complices inventez pour instituer l'abhominable Inquisition avec la cruelle observations des Placatez contre ceulx de la Religiron. Pour ainsy dessus les Empereurs, Roys, Seigneurs Nobles et toute Temporalité dominer et ce faire prier et adorer. Desquelsz les Nobles du Pays-Bas avec les Payssans et Nobles, Seigneurs, leurs alies advertizont avec bonne et juste raison allencontre opposes; Memoires pour servir a l'Histoire du Card. de Granvelle par un Religieu Benédictin de la Congregation de Saint Vaine.* (Dom. Prosper l'Evesque). Paris 1758. 2 vol.; *Nouveau Dict. Hist.*; Weiss, *Biogr. Univ.*; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*. Prem. Serie. (Ind.); Kervyn de Volkaersbeke, *Un mot sur Granvelle*, in *Mess. Belg.* T. XVIII, p. 385; Gachard, *Corresp. de Philippe II*; Desmet, *Hist. de la Belg.* T. II, p. 9, 12, 81, 119; Saxe, *Onom. lit.* T. III, p. 398; *Museum Mazzuchellianum*, T. I, p. 48—50, 57, 59, 141, Tab. LXXXVI, No. II—IV, Tab. LXXXVII, No. I—III ad p. 385; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 85, 86; *Bibl. Bun.* T. III, Vol. I, p. 48; M. ab Isselt, *Sui temporis historia*, p. 4, 6, 7, 13, 14, 358 seq. 371 seq.; Strada, *de Bello Belg.* (Index); Burgundius, *Hist. Belg.* p. 17, 58, 54; Sarpiio, *Hist. Concil. Trid.*, lib. VI, p. 719—720; Burman, *Analect. Belg.* T. I, p. 122, 128; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belgic.* (Indices); Bor; van Meteren; Hooft; Bentivoglio, R. Dinothus, (*De bello civili Belgico — Spieghel der gedenckw. Oorl.*); Pedro Cornejo (*Historia di Fiandra*, libr. X); Carlos Coloma, (*Los Guerras de los estados*); Vincentius Alvarez (*Relaçion del Camino del Principe D. Felippe*); Wagenaar; van Wijn; Ceresier; Bilderdijk; Groen van Prinsterer; Arend; Neuyen; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; *Woordenb. der Zamenl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I, bl. 230, 236 255, 259; *Chron. v. Vlaanderen*, D. III, bl. 270; Carion, *Chronyk*, B. VII, bl. 178; *Sent. van Alva*, bl. 83—86; Beaufort, *Lev v. Willem I*, D. I, bl. 214, 215, 307, 321, 322, 339, 342, 343, 364, 545, 546, D. III, Inl. bl. LXXXV; Te Water, *Verbond der Edelen*, D. 1, bl. 15—25, D. III, bl. 420, 427; D. IV, bl. 395; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. I, bl. 290, 295; van der Vynckt, *Nederl. Beroerten*, D I, bl 169 volgg.; J. F. Willems, *Echo van* 1566, *Schimpdicht op Granvelle*, in *Belg. Mus.*, D. II, bl. 385; Nijhoff, *Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudhk.*, D. I, bl. 165 volgg., *Aankond en berigt.* D. V, bl. 53; D. VII, bl. 14; D. VIII, bl. 45—48, 71; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, *Levens van ber. man. en vrouw.* D. IV, bl. 40—59; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II, bl. 81; *Chron. v. h. Hist. Genoots.* D. II, bl. 49, D. III, bl. 36, 41, D. IV, bl. 198; van Loon, *Hist. penn.* D. I, bl 48—50, 57, 59, 141; P. O. v. d. Chijs, *de Munten der Bisschoppen van de Heerl. en de stad Utrecht*, bl. 267; Kist en Roijaards, *Archief* (Serie II), D. III, bl. 479; *Letteroef.* 1782, St. II, bl. 329; *Konst- en Letterb.* 1805, No. 47, 50; *Nav.* D. VI, bl. 326; Muller, *Cat. v. portr.*; Bauer, *Hwbuch*; Raumer, *Hist. Briefe*, Th. I; J. L. Motley, *The rise of the Dutch Republ.* p. 66, 67; Joannes Saccus, *Orat. funebr de laudibus A. P. Card. Granv.* Antv. 1586. 8°.; Pierre Philippe Grappin, *Mém. historiq. ou l'on essaye de prouver, que le Cardinal de Granvelle n'eut point de part aux troubles des Pays-Bas dans le XVI siècle. Besanc.* 1788. 8°.; E. C. de Gachard, *Philippe II et Granvelle*, Brux. 1848. 8°.; Berthod, *Analyse des Papière de Granvelle; Observ. Crit. sur l'Hist. du Card. de Granvelle* (*Journal Encyclop.* 1761, T. V); Desmolets, *Contin. des Mem. et Lett.* T. IV, p. 26; Juste, *Hist. de la revol. des Pays-Bas sous Philippe II.* 1856; Schiller, *Hist. du Soulèv. des Pays-Bas; trad. Châteaugiron*, L. II, Th. I; *Bulletin de la Soc. de l'hist. du Protestantisme. Francais.* 1855, p. 196; *Papiers d'Etat du Card. de Granvelle*, Introd.; Prescott, *History of Philips II*; Louis Lecour, in *Nouv. Biogr. Gener.* (Perrenot), *Biogr. Univ.* (Granvelle); Uffenbacchii, *Commerc. Epist.* p. III, *Comment. de studio Uffenb.* p. XLII; Jöcher; Rotermund.

PERRENOT DE GRANVELLE (FREDERIK). De kardinaal de Granvelle had drie broeders, Karel, abt van Favernay, Thomas (die volgt) en Frederik, baron van Renaix, Aspremont, Champagny of Champigay, gouverneur van Antwerpen (1571), welke stad in 1574, hij, ten gevolge van den overlast der Spaansche soldaten, moest verlaten (29 April 1574). In dit zelfde jaar werd hij door Requesens naar Engeland gezonden om de koningin te bewegen de partij van Oranje te verlaten, doch deze zending mislukte. In 1576 vluchtte hij, nadat Antwerpen door het Spaansch krijgsvolk was ingenomen, naar den prins van Oranje te Vlissingen, en bragt mede de pacificatie van Gend tot stand. Ook teekende hij in 1577 de Unie van Brussel. Hij was ijverig katholijk, maar te gelijk een warm verdediger van de regten en vrijheden der Nederlanden, een onoverwinnelijke vijand van het Spaansch despotisme. Zijn leven was het najagen van een hersenschim. Hij wilde het denkbeeld van vrijheid en Philips II vereenigen; de regten en vrijheden der Nederlandsche provinciën handhaven en tegelijker tijd de eenheid van godsdienst herstellen.

Zijne onderneming leed evenwel schipbreuk, en hij werd door beide partijen gehaat en vervloekt, te Brussel veroordeeld, te Gend gevangen gezet en te Madrid in ongenade gevallen, door den hertog van Parma de Nederlanden uitgezet. Zijne *Memoires* (1573—1590) zijn, op last der *Société de l'histoire de Belgique* te Brussel, door A. P. L. de Robaulx de Soumoy, in 1860 in het licht gegeven. Zij bevatten onder anderen het verhaal der plundering van Antwerpen, door de Spanjaarden in 1574 en 1576, voorts onderscheidene onuitgegevene geschriften over 1572, 1589, 1590 en 1591, eindelijk de correspondentie van Champagnay, gedurende zijne zending in Engeland. Zij vullen in vele opzigten aan, de verzameling van zijne brieven uitgegeven in het 3de deel van de *Correspondance de Philippe II* van Gachard. Hij huwde Constance de Berchem, weduwe van Gossuin de Va-

rick, ridder. Zijne dochter Helena huwde Emanuel Philibert de la Baume-Poupet, graaf de St. Amour, zoon van Lodewijk en Catharina van Gruithuizen. Men vindt drie gedenkpenningen ter zijner eer uitgegeven. Zijn zinspreuk was *Ni ça, Ni la*.

Zie *Antwerpsch Kronykje*, bl. 257; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. I, p. 201, T. V, p. 287, T. VI, p. 154, 166, 222, 226, 261, 273, 299, 359, 408 suiv., 414, 447, 448 suiv., T. VII, p. 358; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II, p. 249; Hoynck van Papendrecht, *Catal. Praep. et Dec. Ultraj. ad annum* 1543. *Ser. Praeposit. St. Joan. Dec.*, *Anal. Belg.* T. I, P. II, p. 681, 638, 682, 804, T. II, P. II, p. 190, 195, 201, 212, 221, 223, 244, 246, 248, 282; *Ned. Spectator*, 1860, bl. 125. J. O. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 45 volgg. Dezelfde, *Notice du cabinet des Medailles de sa Majesté*, p. 68; van Loon, *Hist. Pen.* D. I, bl. 184.

PERRENOT DE GRANVELLE (Thomas), graaf van Cantecroi, heer van de Granvelle, Hausincourt, Chantenay, broeder van den vorige, gezant van Philips II naar Frankrijk, en Spiers, was door Alva tot gouverneur van Antwerpen (1571) bestemd, doch niet benoemd, hield briefwisseling met Willem I en Viglius. Hij huwde Helena van Brederode, dochter van Walraven en Philippote van der Marck. Hij liet na: Octavio Perenot de Granvelle, in 1574 in den zeeslag bij Bergen op Zoom gesneuveld, Nicolaas graaf van Canticrode, gestorven te Napels; Frans, graaf van Canticrode, heer van Chantenay, in 1607 te Praag gestorven; Jan Thomas, heer van Mainches, in 1588 op de vloot gestorven, Petronelle, gravin van Canticrode erfgenaam harer broeders, gehuwd met Antoine Doselay, heer van Villeneuve.

Zie Strada, *de bello Belgico*, p. ; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II, p. 249; Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.* T. I, P. II, p. 458, 511, 578, 631, 647, 681, 682; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. I. p. 192, 104 suiv., 210, 220, 221, 241, 252, 325, 348 suiv., 377, 392 suiv., 418 suiv., 426 suiv.; van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 880.

PERRENOT DE GRANVELLE (Hieronymus), volgens Te Water, broeder des kardinaals, doch Butkens vermeldt hem als zoodanig niet. Hij was leermeester en gouverneur van Prins Willem I en later een zijner veldoversten.

Zie Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. I, bl. 19.

PERRENOT (Abraham), een Zwitser, leefde van 1726—1784, en was raadsheer van den prins van Oranje. Hij maakte zich bekend door een akademische verhandeling *Over de begrafenissen binnen de steden en kerken*. Later schreef hij nog over de *Vaderlijke magt der Romeinen* (1775) en in het Fr. *Considérations sur l'Etude de la Jurisprudence*, Utr. 1779, ook in het Ned., *Gronden der natuurlijke regtsgeleerdheid, vert. door M. F. van Breda*, Gouda 1783, 2 d. Hij wordt ook voor de schrijver gehouden van een stukje, genaamd: *Bedenking omtrent het straffen van zekere schandelijke misdaad*, Utr. 1779, en schreef in het Stolpiaansch legaat over *de volmaakte Zedekunde der Openbaring*. Ook gaf hij in het licht *Querela in immaturum obitum Seren. Araus. Principis, etc. Ad Culemburgenses*. Traj. 1751. 4°.

Zie Nieuwenhuis; Arrenberg, *Naamr.* bl. 408.

PERRET (Peter), werd in 1549 te Audenaerde geboren, was graveur van Philip III, en graveerde onderscheidene historische onderwerpen. Men heeft van hem, volgens Immerzeel, een stel *portretten der koningen van Portugal*. Nagler vermeldt 24 stuks zijner gravuren, doch maakt van dit stel geen gewag.

Zie Immerzeel; Kramm.

PERRET (Stephanus), broeder van den vorige, vervaardigde in 1578 de *Fabelen der Dieren* in 14 platen. In 1621 verscheen er te Delft een tweede uitgaaf van. Kramm bezit er een van 1632.

Zie Kramm.

PERRET (Steven), of, zoo als Wagenaar hem noemt, Steven Paret, dichter uit de laatste helft der 16de eeuw. Hij zette zich, uit Antwerpen te Rotterdam neder, toonde zich een hevig aanhanger van Leycester, en werd in September 1586 om het voeren van oproerige taal, en op vermoeden dat hij de opsteller was van zekere schimpschriften tegen de staten, op hun last met al zijne papieren in hechtenis gezet. Hij zat tot in Junij des volgenden jaars op de Voorpoort te 's Gravenhage, wordende hij toen door het hof ontslagen, onder belofte van, des verzocht zijnde, binnen veertien dagen weder in regte te verschijnen. Twee jaren later werd hij door het hof gevonnisd, om openlijk te verklaren, dat hij berouw had van hetgeen hij ten laste der staten had gesproken. Hij vervaardigde een werk, getiteld:

Woudt van Wonderlycke Sinnefabulen der dieren, kunstich met levendighe ende aerdighe groote schoone Beelden gedrukt, waarvan in 1632, in folio, de tweede uitgaaf verscheen te Rotterdam, *wederom met Sinnenrycke Ghedichten op 't nieu by ghevoecht, verbetert en vermeerdert*, uitgegeven door A. van de Venne. Van iedere plaat geeft hij in 16 regels de beschrijving, in acht de verklaring, en besluit telkens met eene in vier regels berijmde bijbeltekst.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII, bl. 169—172; van der Aa, *N. B. A. C. Woordeb.*

PERRET (J. P.), med. dr., schreef:

Diss. med. de morbis Catarrhalibus. L. B. 1793.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 276.

PERRON (Louis du), kolonel. Met zijnen vader, den kapitein der genie Jean Rocq Du Perron, van zijne geboorteplaats, Colombo op Ceylon, alwaar deze bij de verovering van dat eiland door de Engelschen krijgsgevangen was gemaakt, naar Java overgekomen, trad hij reeds op 14jarigen leeftijd, op 17 Julij 1807, als kadet bij het regiment van linie in Hollandsche dienst. Spoedig klom hij op tot 1sten luitenant, en nam in dien rang deel aan de gevechten in het Samarangsche, welke aldaar in het jaar 1811 tegen de Engelschen werden geleverd. Hij had echter met vele anderen het ongeluk, bij de overgave van het fort te Oenarang, krijgsgevangen te worden gemaakt, en werd als zoodanig eerst naar Bengalen, later naar Engeland, overgevoerd. In 1813 uit die gevangenschap ontslagen, nam hij terstond weder in zijnen ouden rang dienst bij het Hollandsche leger, en streed in 1813 en 1814 tegen de Franschen voor den Helder en Bergen-op-Zoom, in 1815 in Brabant en Frankrijk. Hij verlangde echter naar Indië terug, werd op zijn verzoek overgeplaatst bij het Indisch leger en kwam, na in Nederland een huwelijk te hebben aangegaan met mejufvrouw Johanna Lucretia de Quartel, op 2 September 1817 als kapitein te Batavia aan. Spoedig deed hij zich als een hoogstverdienstelijk officier kennen bij het dempen van ernstige onlusten, welke in 1820 op het eiland Banka waren ontstaan, alwaar hij vervolgens gedurende eenigen tijd het civiel en militair kommandement voerde over Toboaly, dat de zetel was geweest van den opstand. Bij den aanvang van den Javaschen oorlog in 1825 was hij kommandant van Magelang, de hoofdplaats van Kadoe, en onderscheidde zich aldaar zoodanig, dat hij als op het veld van eer, tot belooning van zijn manhaftig gedrag, tot hoofdofficier werd bevorderd. Op dezelfde eervolle wijze bleef hij zich gedurende den geheelen Javaschen oorlog onderscheiden; zijne spoedige, reeds in 1828 gevolgde bevordering tot luitenant-kolonel, en zijne benoeming in hetzelfde jaar tot ridder der Militaire Willems-orde 4de kl., mogen daarvan ten bewijze strekken. Later maakte hij zich nog in 1836 en 1837 verdienstelijk in den oorlog op Sumatra's Westkust, zoodat hem deswege eene eervolle vermelding te beurt viel. In 1838 bevorderd tot kolonel, bleef hij sedert op Batavia, eerst als kommandant van het algemeen depôt in de eerste afdeeling, later als kommandant van het 6de bataillon infanterie, tot dat hij op 17 November 1846, op zijn verzoek, eervol, onder toekenning van pensioen, uit de militaire dienst werd ontslagen.

Wel was die rust verdiend na eenen ruim 48-jarigen werkelijken diensttijd.

Doch de werkzame man wenschte niet op te houden nuttig te zijn voor het leger, waarvan hij zoo vele jaren een sieraad uitmaakte, voor de maatschappij, die hem reeds zoo zeer had leeren hoogschatten om zijne vele deugden, en daarom ging hij, krachtens eene hem bij gouvernements-besluit van den 18den Januarij 1847, N°. 48, te beurt gevallene benoeming, met onvermoeiden ijver voort, als effectief lid een deel uit te maken van het hoogmilitair geregtshof van Ned. Indië, waarin hij reeds sedert 28 Januarij 1843 als waarnemend lid zitting had.

Nimmer verflaauwde die ijver, al namen ook bij het klimmen der jaren zijne ligchaamskrachten af, en het was hem een grievend leed, wanneer hij, in het laatste jaar, soms door ziekte gedwongen werd zich te onthouden van het deelnemen aan eene vergadering van het hof,

Hij overleed den 19den September 1855 te Batavia, op 62-jarigen leeftijd

De maatschappij verloor in hem een braaf man, het hoog-militair geregtshof een voortreffelijk lid.

Zie *Nieuwe Rotterdamsche Courant van den 13den Febr.* 1856.

PERS (Dirk Pietersz.). Volgens sommigen te Amsterdam, maar blijkens een bijschrift van Vondel, onder zijne afbeelding, te Embden geboren. Hij heette eigentlijk Dirk Pietersz. en schijnt zijn naam *Pers* ontleend te hebben aan zijn bekend uithangbord *de Witte Persse*. Ook heette hij Dirck van Bembden (Dorotheus a Bemda). Zijn geboortejaar is onbekend, doch tusschen 1620 en 1650 was hij boekverkooper te Amsterdam, op het Water in *de Witte Persse*, recht over de Korenmarkt. Hij was bevriend met Joost van den Vondel, van wien hij eenige gedichten uitgaf en die twee bijschriften onder zijn afbeelding maakte. Er bestaat van hem een portret met breeden hoed op, baard en knevels, door T. Mattham met een vierregelig vers van G. Brandt. Zijn spreuk was een anagram van zijnen naam *Ick strii op snoo eerde*. Hij was een vrij goed dichter, doch minder goed geschiedschrijver, en overleed omstreeks 1650.

Hij schreef:

Jona den Straf-Predicker. Amst. 1624, 1625, 1635. 4°.

Bellerophon, of lust tot wijsheid, door Sinnebeelden vertoont; waer by zijn gevoegt de vrolycke stemmen of stichtige en vermakelycke Liedekens en Dichten, genomen uyt de geoorloofde vrolyckheydt tot opmerkinge der goede Zeden, met konstplaten geciert en op veele nieuwe voyskens gepast. Amsterd. voor den Aaltoon, 1626. kl. 8°.

In 1681 verscheen te Amsterdam.

De laatste vernieuwde Urania of Hemelsangh, synde het 1 Deel van Bellerophon of Lust tot Wijsheyd, waerin veele historische en Christelyke Gesangen, stichtelyckke Liedekens en Gedigten uyt de Schriften des Ouden en Nieuwen Verbonds, tot opweckinge des Godsaligen levens, leerryck werden voorgestelt. Door D. P. P. Allen menschen, tot aandacht, soo wel tot lesen als singe vertoont, en op nieuws doorgaens met nieuwe gevonden Voysen vermeerdert, neffens andere treffelycke gesangen op de mozyck-noten gestelt. De Muzijk door Cornelis de Leeuw Gecorrigeerd. Amsterd. de Wed. Michel de Groot. 1681. 12°. Het derde deel bevat *Gezangen der Zeeden*. Ald. 1681. Pers droeg zijn werk aan J. Cats op. De platen zijn van J. de Bosscher. Amst. 1695. 12 pl.

Lucretia ofte het Beeld der Eerbaerheydt. Amst. 1624.

Bacchus wonderwercken; waer in het recht ghebruyck en misbruyck des wyns door verscheyden vermaeckiijcke, eerlijcke en leerlijcke Historien wordt afgebeeld; en de lasteringe der dronkenschap met levende vinnen afgemaalt. Amst. 1628 12°. m. pl.

De Romeynsche adelaer, ofte *Kort verhael van Adam af, tot de Romeynsche Monarchie, waer de loflycke en lasterlycke daden van de Romeynsche Koningen en Keyseren tot op desen tyd toe beknopt en levendigh worden verthoond. Waer by ghevoeght is 't leven der Turcksche Keyseren, en hare Op-komst. Waerdigh om voor alle hooge en lage Staatepersoonen gelesen te worden. Met borstbeelden verciert*. Amst. van den auteur. 1684. 12°.

Lambert van den Bos gaf in 1689 te Utrecht een nieuwe uitgaaf van dit werk in 3 deelen 8°. *Nu door Nieuwe Aenmerkingen, voornamentlyck de Saaken der Nederlanden aengaende, vermeerdert, en verdere met behoorlijcke Uytbreydinge gecontinueert tot den jare 1689. Verders met verscheydene Registers en curieuse Konstplaten voorsien*.

Epictetus Handboeckjen, Cebes Tafereel, Isocrates Vermaninghe aan Demonicum en Plutarchus van de Opvoedinghe der Kinderen. Amst. 1637. 4°.

De ontstelde Leeuw of Springader der Nederlandsche beroerten van den jare 1560 *tot het eynde van 't jaar* 1581. Amst. 1641. 12o.

Pers wilde zijn werk beschouwd hebben als eene inleiding tot van Reyds *Nederl. Oorlogen en geschiedenissen*, doch hij is minder oorspronkelijk en wijkt niet van zijne voorgangers af.

De verwarde Adelaer en ontstelde Leeuw, of springader der Nederlandsche beroerten onder Keyser Karel V en zijn zoon Philippus en onder de Vereenigde Staten tot den doot des Prinsen Willem van Oragnien. Uyt de geloofwaerdigste Schryvers opgesogt en vermeerdert. Amst. 1647. 4°.

Traenen Jesu Christi gestort over Jeruzalem. Amst. 1625.

Amsterdamsche Pegasus waer in (uyt lust) by een vergadert zijn veel minnelijcke Liedekens (nogt voor desen gedruckt) gestelt op verscheyden nieuwe stemmen; by een gebracht door vier liefhebbers. En by meest al d'onbekende Voysen de Noten of Muzycke gevoeght, Amst. 1627. Langw. 4°. Muziik.

Gulde Kleynoot der Kinderen Godts. 12°.

De Boetveerdige Zondaer. 4°. met pl.

Ook gaf hij een vertaling van C. Ripa's *Iconologia of Uitbeelding des Verstands*. Amst. 1644. 4°.

Het 20ste Stukje van de *Keur van Ned. Lett.*, bij Westerman uitgegeven (1e Jaarg.) behelst gedichten van Pers. Zijn portret bestaat.

Zie Paquot, *Memoires*, T. IX, p. 317; Witsen Geijsbeek, *Biogr. Woordenb. van Nederl. Dicht*. D. IV, bl. 274, 433; De Wind, *Bibl. van Nederl. Geschiedn*. D. I, bl. 450. 451; Le Jeune, *Bouwstoffen voor de Nederl. Letterk*. 2e St. bl. 127; Vondels *Werken* door Mr. J. van Lennep, *Iets over Dirk Pietersz. Pers* in *Nederland*, 1858, D. I, bl. 240—298; *Beknopt Biogr. Woordenb*. Zutphen bij A. E. C. van Someren o. h. w.; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. IV, bl. 384; Brandt, *Ged*. D. I, bl. 91; Nieuwenhuis Kobus, Rotermund, Arrenberg, *Naamr.*; Abcoude, *Naamr. Aanh*. bl. 162; *Navorscher*, D. VII, bl. 258, D. VIII; Muller, *Cat. v. Portr.* 561, *Cat. v. Voorst*, D I, bl. 198, D. III, bl. 61, *Cat. Jacob*, D. II, bl. 288.

PERS (Pieter Dirksz.), een niet onverdienstelijk dichter, blijkens zijn *Inleydinge over den Ontstelden Leeuw* vóór en *Klinkdicht over d'Ontstelde Leeuw of Springh-ader der Nederlandsche beroerten*, van zijn vader. Amst. 1641. 4°.

Zie *Nav*. D. VIII, bl. 881.

PERSOELS (Thomas), Vicaris der Domkerk te Utrecht, een geleerd man en vriend van Lambertus Hortensius, van wien nog twee brieven aan hem in 1565 uit Naarden geschreven overig zijn.

Zie Kist en Roijaards, *Kerk. Archief*, (tweede serie) D. III, bl. 184, 185.

PERSOON (Christiaan Hendrik), geleerd kruidkundige, geboortig van de Kaap de Goede Hoop, genoot een jaargeld van het gouvernement zijns vaderlands aan hetwelk hij zijn herbarium, de vrucht van vijftig jaren arbeid en vooral rijk in cryptogamische planten, had verkocht. Het berust tegenwoordig te Leyden. Hij overleed bejaard in het laatst van 1836 te Parijs.

Zie *Konst- en Letterb*. 1836, D. II, bl. 353; Hasskarl, *Flora, oder allgem. botan. Zeitung (Allgem. Sach. u. Namenregister)*.

PERSIJN (Dirk), afstammeling van een der oudste en edelste geslachten in Holland, dat reeds in de 10e eeuw voorkomt. Dit geslacht was eigenaar van een aanzienlijk gedeelte van het Noorderkwartier van Holland, Waterland genoemd. Volgens eene traditie is de stamvader er van omtrent het jaar 990 uit Griekenland herwaarts gekomen met Ludgard, gemalin van graaf Arnoud van Holland. De eerste, van wien men met eenige zekerheid gewag vindt gemaakt is Jan van Persijn, heer van Waterland, die omtrent 1080 leefde, en wiens zoon de bovengemelde Dirk was. Deze was ridder, heer van Waterland, in 1150 onder de baanderheeren van Holland vermeld, benevens andere hollandsche edelen getuige van het verdrag tusschen Floris III, graaf van Holland en Philips van Vlaanderen in 1168 gesloten.

Op de verkooping der MSS. van C. van Alkemade en P. van der Schelling in 1849 te Amsterdam, was een MSS. getiteld:

Beschrijving van den ouden adelijken huize en geslagte der heeren van Persijn, heeren van Waterland, nevens een vervolg tot het jare 1743, met de afbeeldingen der oude stamhuizen, geslachtwapenen enz. uit oorspronk. bewijsen geauthentis. en echte bescheiden te zamengesteld door K. v. Alk. en P. v. d. Sch. 2. d. 8°.

Een rol, bevattende:

Genealogia van Persijn, met de geslachtwapenen, met kleuren van 15 . . tot Mr. J. de Jong van Persijn. 1744.

Origin. en auth. Stukken, betreffende het geslacht Persijn, met de briefwisseling tusschen P. van der Schelling en J. de Jong van Persijn in 1741 *volgg*.

De inventaris van stukken onder desen berustende.

De heer de Jong van Persijn schonk van der Schelling voor het in orde brengen zijner genealogie een zilveren inktkoker.

Zie, behalve de Genealogiën bij Goudhoeven, Hoogstraten, van Leeuwen, Kok; Commelin, *Beschr. v. Amsterdam*; Van der Schelling op Pars, *Katwijksche Oudh.* bl. 540; Scriverius, *Lev. d. Grav.* bl. 152; D. Oudegherst, *Chron. et Annal. de Flandres*, CLXXVII. f. 184; Dumont, *Corps Diplom.* T. 1. P. 1. p. 87; Mieris, *Charterb.* D. I. bl. 113; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. II, bl. 259.

PERSIJN (Nicolaas), ridder, heer van Waterland en Marken, kleinzoon van Dirk, zoon van Jan Persijn, ridder heer van Waterland, in 1227 overleden. Hij huwde eene dochter uit den huize van Haarlem en overleed in 1250. Zijn broeder was

PERSIJN (Wouter), die zich in een klooster begaf. Nopens hem deelt de Chronijk de volgende legende mede:

„Dese heer Wouter lag tot eenen tijd in sijnen gebeden in de Kerk, onder de Missen en leide syne handen inniglyk te samen, daar quam hem een goude kruice tussen syne handen, tot een teken, dat syne bede van onse Lieven Here verhoord ware. Ende dit selve kruis bragte Alyd, Grave Willem wijv' van Holland, met grote weerdigheid in 't klooster, ende sy maakte het selve klooster daar toe soo veel boters, als men jaerlijks tot de keuken behoevde, ende hij storv' daerna in 't voorschreven klooster tot Rijnsburg. Van die tijd heeft dat geslagte der heeren van Persijn aangenomen in haer wapen te dragen 9 rode slimme kruicen."

Zie Goudhoeven, *Chronijk.* bl. 303, f. 196; v. Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1049; Boxhorn, *Toon. v. Holl.* St. VIII; Alkemade en v. d. Schelling, *Katw. en Rijnsb. Oudheden.* bl 834, 835; Schotel, *Abdij van Rijnsburg.* bl. 29 volgg.

PERSIJN (Jan), ridder, heer van Persijn en Waterland, zoon van Nicolaas Persijn en . . . . . van Haarlem, muntte in aanzien en bedrijven boven zijne voorouders uit. Toen Haarlem in 1268 door de Kennemers belegerd werd, dankte deze stad hem, wiens onderdanen zich met de Kennemers vereenigd hadden, meer dan aan andere ridders hare behoudenis. In een donkeren nacht heimelijk ter stede uitgetrokken, veroverde hij op de belegeraars verscheidene wagens, spoedde zich er mede naar Kennemerland en stak aldaar verscheidene dorpen in brand. De opgaande vlam deed de belegeraars aan eigen huis en have denken en hen spoedig het beleg opbreken. In erkentenis van dezen dienst werd Jan Persijn, door den Utrechtschen bisschop, Jan van Nassau, met bewilliging van graaf Floris V van Holland, met de heerlijkheid van Amsterdam begiftigd.

In 1282 verkocht hij deze heerlijkheid met de huizen, sterkten, nevens zijne heerlijkheid in Waterland en Zeevank aan Floris V, voor de heerlijkheden Lier en Zouteveen, mits zijn zoon Nicolaas voortaan Waterland als een leenregt van den graaf zou bezitten. In 1272 en 1275 had Jan die van Waterland van handvesten en voorregten voorzien. Hij overleed in 1292, nalatende bij zijn vrouw Lutgard van Linden, vier zonen, Nicolaas (die volgt), Jan, de Oude, vermeld in 1322 en 1325, Jan, de Jonge, ridder Dirk die volgt. Zijn broeder Simon, vermeld op 1276, was gehuwd met Machtelt Potskyn, waaruit het geslacht Bakenesse sproot.

Zie Goudhoeven, v. Leeuwen, Hoogstraten, Kok; Mieris, *Charterb.* D. I. bl. 423, 424; Soeteboom, *Beschrijv. v. Waterland.* bl. 46; Le Long, *Ref. v. Amsterdam.* bl. 135; Wagenaar, *Amst.* D. I. bl. 23, 25; v. Alkemade en v. d. Schelling, *Katw. en Rijnsb. Oudheden.* bl. 543; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 11; v. Wijn, *op Wagenaar.* D. III. bl. 11.

PERSIJN (Nikolaas), zoon van den vorige, heer van Waterland, Marken, de Lier en Zouteveen, was de eerste, die Waterland als een leen van den graaf van Holland bezat. Hij sneuvelde in den scheepsstrijd in de Gouwe, tusschen de Zeeuwsche eilanden, Schouwen en Duiveland, in 1303. Hij liet twee zonen na, Jan en Nicolaas.

Zie *Egmonder Doodlijst od 25 d. Martii*; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 161; Goudhoeven, v. Leeuwen, Kok.

PERSIJN (Dirk), broeder van den vorige, sneuvelde in 1303 in den scheepsstrijd tusschen de Hollanders en Vlamingen.

PERSIJN (Jan), zoon van Nicolaas, heer van Waterland, in sommige oude brieven bijgenaamd van Velzen. Hij hield het in de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten met de laatsten, en ondersteunde hertog Willem tegen zijne moeder Maria Margaretha. Hij huwde Jutte van Brederode, bijgenaamd *de Goedertierene*. Hij overleed in 1354 en werd in de abdij van Leeuwenhorst begraven. Hij liet na: 1) Nicolaas Persijn, knaap, heer van Waterland, die leefde onder hertog Albrecht van Beijeren, graaf van Holland en in 1375 overleed, één zoon nalatende, Nikolaas, knaap, de laatste heer van Waterland, dat, door zijn kinderloos overlijden, in 1409, met de graaflijkheid vereenigd en aan de domeinen gehecht werd. 2) Maria Persijn, gehuwd met Gijsbert van Nienrode, 3) Catharina Persijn, in 1350 gehuwd met Willem van Wesemale, maarschalk van Brabant. 4) Gijsbert Persijn, knaap, in 1347 door zijn vader begiftigd met eenige goederen uit de Lier en Zouteveen.

Hij verwekte bij zijn vrouw Anna van Diepenbrug, Nikolaas, vader van Henrik Persijn, aan wien Philips van Bourgondië, in 1446, zeker handvest verleende, en wiens kinderen waren: Jan en Adriaan. De laatste op het jaar 1529 vermeld en gehuwd met Geertrui van der Meer. Hun zoon, Cornelis Persijn, werd in 1565 met eenige leengoederen van de graaflijkheid van Holland verlijd, en trad in den echt met Machteld Coppier van Ouwendijk, die hem de hofstede en onderhoorige landerijen van Ouwendijk ten huwelijk bragt. Hij liet een zoon na, van welke meer dan honderd jaren later nog mannelijk oir in leven was. 5) Heilwig Persijn, abdisse van Leeuwenhorst.

Zie Goudhoeven, v. Leeuwen, Kok, v. d. Schelling; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.*, D. II, bl. 90.

PERSIJN (Hippolytus), zoon van Jan Persijn, in 1530 secretaris van den Hove van Holland, en van Digna, dochter van Hippolytus van Goreum. Hij was raad in het Hof van Holland en naderhand president van het Hof van Utrecht. Hij was even als vele andere god- en regtsgeleerden van oordeel, dat men hen, die de kerk verlieten, met alle mogelijke gestrengheid moest vervolgen, en noodzaken in den schoot der kerk terug te keeren. Hij huwde Elisabeth de Jonge, dochter van Jan de Jonge, griffier van den Hove van Holland en overleed in 1568, nalatende Jan Persijn, gehuwd met Joanna van Heemskerk van Bekestein Woutersdochter, hoogheemraad van Rijnland. Hij liet slechts eene natuurlijke dochter na, Johanna Persijn, die insgelijks zonder kinderen overleed.

Zie Hopperus, *Mém.* Livr. II. Ch. IV. p. 46; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 109; v. d. Chijs, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de stad Utrecht.* bl. 247; Goudhoeven, v. Leeuwen, Kok; Suffr. Petrus *de Scriptoribus Frisiae.* p. 384; Columba en Dreas, *Naaml. der Pred. onder de Classe van Dokkum.* bl. 160.

PERSIJN (Jan), kleinzoon van Nikolaas Persijn, knaap, in 1360 overleden, en zoon van Jan Persijn en Klara N. Jans dochter. Hij werd in 1476 tot Raad van Amsterdam verkozen, volgens handvest van vrouw Maria van Bourgondië, en bekleedde er tweemalen de burgemeesterlijke waardigheid. Hij huwde 1) Margaretha van Berkenrode, die hem schonk Elisabeth Persijn, gehuwd met Lucas van Bevervoorde, Jakobszoon, burgemeester, raad en schepen van Amsterdam, die den toenaam Persijn aannam; Nicolaas Persijn, zonder kinderen gestorven. 2) Christina van der Schelling, bij wie hij verwekte Henrica Persijn, tweemaal gehuwd, de laatste maal met Vincent van Teilingen; Elisabeth Persijn, gehuwd met Mr. Gerrit Roël; Jan Persijn, gehuwd met Aleid Gaaf, dochter van Aleid Gaaf, schepen van Amsterdam, na het overlijden zijner huisvrouw, kanunnik in zijne geboorteplaats en in 1513 in de kerk der Minnebroederen begraven; Dirk en Boudewijn Persijn, beide jong gestorven.

Op *Cat. J. Koning* (MSS.) bl. 44, komt een MS. voor getiteld: *Originele rekening wegens een maaltijd, door de Minnebroeders gehouden, te Amsterdam, den 16den July 1570 opgemaekt door Jan van Persijn, priester.*

Zie de aangehaalde bronnen.

PERSIJN (Hendrik), werd in 1572 met Antoni Geniets geheimschrijver van Willem I.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. VI. bl. 331 (450); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 399.

PERSIJN (Jan), zoon van Jan Persijn en Aleid Gaaf. Ten tijde der buitengewone regeringsverandering in 1578, schepen van Amsterdam en insgelijks van zijn post verlaten. Hij overleed in 1632 en werd begraven in de Nieuwe kerk, onder een witte zerk, waarop zijn wapen was uitgehouwen. Hij huwde Margaretha Moons, dochter van Jan Moons,

Raad en Procureur generaal, bij wie hij verwekte Reinier (die, volgt), Nicolaas, zonder kinderen gestorven; Alyd, gehuwd met Jonathan van Luchtenburg, Raad en Rentmeester generaal van Noord-Holland.

Zie behalve de aangeh. bronnen, Wagenaar, *Beschr. v. Amst.* D. III. bl. 288.

PERSIJN (REINIER), zoon van den vorige, Raad in de Hove van Holland, gehuwd met Emerentia van Banchem, dochter van Jan van Banchem, President van den Hoogen Raad. Hij overleed, 5 kinderen, alle kinderloos gestorven nalatende en Nicolaas, van wiens nakomelingschap geen bescheid wordt gevonden.

PERSIJN (LAMBERTUS) [1]) te Franeker geboren, werd in 1657 als S. M. Candidaat te Morrha en Liversens beroepen, was in 1666 lid der Synode te Harlingen, vervolgens predikant te Hindelopen, in 1674 te Leeuwarden, waar hij in 1702 overleed. Hij was een boezemvriend van Ulricus Huber, Hoogleeraar te Franeker, met wien hij briefwisseling hield.

Zie Columba en Dreas, *Naaml. der Pred. van Dokkum.* bl. 140.

PERSIJN (C.), schilder. Op *Catalogus van N. Nebe*, Amst. 1809, komt van zijne kunst voor.

Zie Kramm.

PERSIJN (JOHAN), te 's Hage geboren, was een discipel van Constantijn Netscher, schilderde eerst portretten, doch begaf zich later in Staten dienst onder de artillerie, en overleed als ingenieur. Hij bloeide omtrent 1703.

Zie Kramm.

PERSIJN (J. DE JONG VAN). Op *Cat. C. van Alkemade en P. van der Schelling.* Amst. 1848, bl. 38, komt voor de briefwisseling tusschen dien heer en P. van der Schelling over zijn geslacht gevoerd in 1741 en volgg. jaren, en waarvan de laatste heeft gebruik gemaakt voor zijn vermeerderde en verbeterde uitgaaf van Pars, *Katw. en Rijnsb. Oudheden.*

PERSIJN (Mr. J. G. VAN), gaf in het licht:

Fasciculus lamentationum Bilinguis, of Bundel van eenige zoo Latijnsche als Nederlandsche Lykdigten, op het ontydig en smertelyk afsterven van Zyne Doorl. Hoogheid den Heere W. C. H. Friso, Prince van Oranje en Nassau, Erfstadhouder enz. enz. Door verscheide Digters en Digteressen by een verzameld en uitgegeven door Mr. J. G. v. P. 's Grav. 1752. gr. 4°.

Zie Abcoude, *Naaml.* 3e Aanh. bl. 15.

PERSIJN (Mr. GERRIT VAN), Commies van den Lande in de kamer der Generaliteit Finantiën van 1722—1752, Weesmeester te 's Hage, Baljuw en Schout van Munster, Poeldijk, Ter Heijde en Half Loosduinen. Hij overleed te 's Hage in Febr. 1756.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1756. D. I. bl. 190, 191.

PERSIJN (... VAN), Luitenant ter zee, tweede officier op de *Hercules*, in Febr. 1784 te Port Mahon overleden. Hij beoefende de poëzy en was sedert 1779 te Malaga met den zeeofficier Cornelius de Jong in kennis geraakt. Deze heeft eenige regels aan zijne nagedachtenis gewijd in zijn *Tweede Reize naar de Middellandsche Zee*, gedaan in 1783, 1784 en 1785, bl. 59.

PERSIJN (REINIER VAN), werd omstreeks 1600 te Amsterdam geboren. Na het onderwijs van C. Bloemaart en Mattham in de graveerkunst, bezocht hij Italië en was aldaar behulpzaam in het in plaat brengen van de galerij van Justiniani. In het vaderland teruggekeerd, huwde hij de rijke erfgename van Dirk Crabeth en bloeide omtrent het jaar 1640, Hij leefde nog in 1667.

Men noemt onder het beste van zijn graveerwerk: *Balthasar, graaf van Castiglione; Ariosto van Ferrara* naar Titiaan kl. fol.

De verdronken Neander door de Nereïden en Najaden uit het meer naar de kust gedragen, naar J. van Sandrart; *De schoone Hylas wordt door de Nereïden opgenomen*, naar denzelfden, beide gr. 4°.

[1]) In een noot onder zijn Biographie van Columba leest men: „Hippolitus Persinus was president in den Hove van Friesland in de XVIe eeuw, en werd in 1557 tot hetzelfde hooge ambt naar Utrecht geroepen." Niet onwaarschijnlijk is het dat Lamb. Persijn uit dezelfde familie gesproten is.

Tot de door hem gesneden portretten behooren *Dirk en Wouter Crabeth*, dat van *Johannes Goedaert* schrijver over de *Insecten en gekorven Diertjes* in 8°. naar Eversdijk; *De werken der barmhartigheid van St. Cecilia*, een groot stuk van Dominikijn (Dominico Zampieri), genaamd Domenichino; *viervoetige dieren*, op 18 bladen, naar A. Cuyp.

Hij beoefende ook de schilderkunst. In de galerij te Weenen zijn voortbrengsels van zijn penseel aanwezig, zoo als, blijkens den *Catalogus* dier verzameling in 1786, door C. de Mechel te Basel uitgegeven:

Belisarius in een grot, nadat hij in ongenade was gevallen; hij rust met zijne regterhand op een stok, en houdt in de linker een blikken bak om er de aalmoezen in te ontvangen; achter hem zijn helm; h. 5 vt. 7 dm., br. 3 vt. 5 dm.

Zijne zinspreuk: *het moet al in een* PERS ZIJN doelt op zijn naam en komt voor rondom zijn fraai maar zeldzaam portret.

Zie Nagler, Immerzeel, Kramm; Le Comte, *Konst-cabinet.* D. II. bl. 515.

PESAROVIUS (E. P.), geboren op St. Michielsdag 1645 te St. Nicolaï, eene kleine stad in Rusland, werd beroepen tot predikant bij de Poolsche gemeente te St. Anna in Dantzig, voor welk beroep hij bedankte; kwam als veldprediker onder het regiment van den overste Wilhelm Polentz, in dienst van den prins van Oranje, in 1674 naar de Nederlanden, waar hij, na vele wederwaardigheden, den 9den Februarij 1709 als predikant bij de Luthersche gemeente te Purmerende overleed.

Zie Sandwijk, *Beschrijv. van Purmerend.* bl. 185.

PESCARENGIS (COSMO DE), zoon van een' Piemontees, die „*in Vlaanderen die Lombarde ofte Tafel van Leeninge opgehouden hadde,*" zoo als van Meteren schrijft. In zijn vonnis staat echter: *eertijts Lombaert off Tafelhouder binnen deser stadt Leyden.* Zijn portret werd door J. Stolker geteekend, met dit onderschrift: „Cosmo Pescarengis, Piemonteesch, cornel op den 26 October 1587, benevens Jacob Volmaer en kapitein Maulde binnen Leyden onthoofd, wegens eene conspiratie om aan den grave van Leicester meer authoriteit te bezorgen. Zijne misnoegdheid tegen de heeren Staten ontstond, omdat men eene compagnie soldaten, die hij zelf geligt had, gecasseerd had." Hij had zich vermeten opene brieven op zijn eigen hand uit te geven, om zijn krijgsvolk te verplaatsen, waartoe hij door Leicester scheen gebragt te zijn. Ook had hij, op last van Leicester, krijgsvolk geworven, en hielp daarmede Hakvoort, Boxberghe en Nieuwbeek innemen.

Bilderdijk noemt zijne ter dood brenging „een justitiemoord in den echten zin."

Zie Hooft, *Ned. Hist.* bl. 1205; Reijd, *Ned. Oorl.* bl. 133; Bor, *Ned. Hist.* B. bl. 20 (29), 48 (71), 68 (93), 67 (98); v. Meteren, *Ned. Hist.* B. XIV, bl. 259; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII, bl. 258 volgg.; Kluit, *Ned. Staatsg.* D. II, bl. 408—410; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. IX, bl. 270; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I; Arend, *v. H.* D. III. St. I, bl. 314—318; Dr. W. Bisschop, *de Woelingen der Leicestersche partijen*; Mevr. Bosboom Toussaint, *Gideon Florensz.*; *Nav.* D. IV, bl. 163.

PESCHWIZ (GODOFRIDUS à), edelman uit Dantzig, deed een reis door Europa en studeerde te Franeker, onder Joh. Jac. Wissenbach, onder wien hij een *Disputatio ad Regulas iuris* hield, voorkomende in J. J. Wissenbach, *In extremum Pandect. titulum de Diversis Regulis iuris antiqui. Exercitia hinco Cattedranae.* Franekerae, 1651.

Hij zelf gaf in het licht:

De Repressaliis liber. Leeuw. 1658. 12°. met Latijnsche gedichten van zijne vrienden er over.

PESSEL (OKKERUS), geleerd Remonstrantsch predikant, in 1665 proponent, in 1667 predikant te Nieuwkoop, in 1671 te Alkmaar, in 1682 te Rotterdam, waar hij 28 Mei 1684 overleed. Zijne briefwisseling komt voor op *Cat. van Alkemade en van der Schelling* (1848) bl. 59.

Zie Tideman, *De Remonstr. Broederschap*, bl. 53, 101, 242, 363.

PESSELIUS (JOHANNES), geboren te Tiel in Gelderland, trad in de Orde der Dominikanen en werd te Keulen doctor in de Godgeleerdheid.

Hij gaf in het licht:

Epitome Operum D. Augustini, recens. et auxit. Acc. operâ ejusdem ex eodem Augustino de VII Sacramentis Tomus IV. Coloniae 1539.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 548; Foppens, *Bibl. belg.*

PESSER (Mr. JOHAN), in 1622 te Rotterdam geboren, burgemeester aldaar, een der moedigste regenten van het stadhouderloos tijdvak. Hij werd naar Zeeland afgezonden, om de uitrusting en het vertrek der vloot te bezorgen en was een der ijverigste regenten in het tegenhouden der verheffing van prins Willem III. Hij geraakte hierdoor bij de oproeren, die deze verheffing in 1672 vooraf gingen, in haat bij het graauw, dat hem op straat aanrandde, schold en dreigde. Hij week hierop, na zijn ambten te hebben neergelegd, uit de stad, werd achterhaald, gevankelijk teruggebragt en een geheelen nacht door de burgers bewaakt. Sedert week hij naar Brabant, waar hij gerustere dagen afwachtte. Hij overleed den 1sten Maart 1678. De voornaamste dichters hebben hem bezongen, en Brandt vervaardigde twee krachtige grafschriften op hem. Hij huwde 1) Adriana van der Aa, 2) Geertruid Niënhoven. Zijn eenige dochter Dorothea, huwde Goderd Willem van Tuyl van Serooskerke, heer van Welland.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV, bl. 77, 78, 115, 261; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Oudaan, *Poezy*. D. III, bl. 464. (Ter uitvaart van den heer en meester J. P.); Brandt, *Poezy*, bl. 295, 305; Sandbrink, *de advocatorum juribus et doctrina*, p. 87.

PESSER (JAN), klerk der generaliteit te 's Hage, werd in 1670 in hechtenis genomen en voor tien jaren het land ontzegd, wegens verboden verstandhouding.

Zie *Holl. Merc.* 1670, bl. 39, 41, 45; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIII, bl. 436, 437.

PESSER (JAN DAMMASZOON) te Rotterdam, een groot voorstander der Remonstranten, op wiens erf, omtrent den Schiedamschen dijk bij de Havensche Roo-poort, den 21sten Julij 1619 Camphuyzen predikte. Zijn zoon werd in hechtenis genomen om deze vergadering. Zijne briefwisseling met Samuel Naeranus berust in de Rem. Bibl. te Amsterdam.

Zie Tideman, t. a. p. bl. 43; *Cat. d. Rem. Bibl. te Amsterd.*, bl. 19.

PESSER (BARTHOLOMEUS), R. K. priester te Aalsmeer, gaf naamloos uit: *Lieve telim*, dat is *Lovingen Godes of Lofzangen van David*, te Amsterdam bij G. van Blommen in 8°., op kosten van den autheur. Volgens mondeling berigt van I. le Long aan A. Andriessen, werd bijna de gansche oplaag door brand verteerd.

Zie v. d. Aa, *B. A. C. Woordenboek.*

PESSIER (JOANNES LE), geb. te Doornik in 1596, onderwees de fraaije letteren, wijsbegeerte en wiskunde te Donay, was rector van verschillende collegiën, en gaf in het licht:

Incitatio ad amplexum crucis, ex ipsis verbis Thomae de Kempis.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 548.

PESTEL (FREDERIK WILLEM VON), zoon van Frederik Ulrichs Pestel, werd, den 7den Januarij 1724, te Rintelen, in het graafschap Lippe Schaumburg, geboren. Na zijne studiën in zijn vaderstad, vervolgens te Göttingen, waar hij hofmeester van den oudsten zoon van den geheimraad Philipp Adolf van Münchhausen werd, voltrokken te hebben, werd hij, in 1745 licentiaat, en in 1747 doctor in de beide regten, hem de post van hoogleeraar in de regten en in de zedekunde in zijne geboortestad aangeboden, en hij tevens tot lid der landgrafelijke Hessische regering benoemd. Tot erkentenis der belangrijke diensten, door hem in de gemelde betrekkingen bewezen, gelijk ook van die zijner waardige en vermaarde voorouders, werd hij, benevens zijne wettige nakomelingschap, in 1792, door den keizer van het Duitsche rijk, in den Rijks-adelstand verheven. In 1763 werd hij tot gewoon hoogleeraar in het openbare en bijzondere regt te Leyden beroepen. Hij ontving door de bijzondere tusschenkomst der Staten-Generaal bij den landgraaf van Hessen-Cassel, zijn ontslag, en aanvaardde den 18den Mei zijn post met een redevoering *De damnis ex neglectu Juris publici ac privati.* Zijne collegiën, vooral over het openbare regt werden niet alleen door Nederlandsche maar door buitenlandsche vooral Duitsche studenten bezocht, en er ging een groote roep van zijne geleerdheid uit. Driemaal bekleedde hij de waardigheid van rector magnificus, in de jaren 1765, 1777, 1788. Bij de nederlegging er van hield hij de eerste reize een redevoering: *De communi bono, lege civitatum prima*; de tweede reize: *de Differentiis praecipuis veteris et recentioris Gentium Europaearum Politiae*, en de derde reize: *De fructibus, qui ex jurisprudentia perfectiore ad populos Europaeos seculo XVIII pervenerunt.* Ter gelegenheid eener promotie met de kap, den 9den Februarij 1775, sprak hij *de literarum studiis florentibus pro eo, quo a populorum rectoribus cohonestantur, pretio.* Na de hoogeschool, gedurende een reeks van omtrent 30 jaren, zoo door zijn voortreffelijk onderwijs, als door de uitgave van geleerde werken, belangrijke diensten bewezen te hebben, werd hij, ten gevolge van de hitte der partijschappen, door de omwenteling van 1795 opgewekt, van zijn post ontzet, met toevoeging echter eener eerlijke jaarwedde, en vergunning om ze, ter plaatse waar hij zulks verkiezen mogt, te genieten. Hij vertrok hierop met de zijnen naar Duitschland, en vertoefde aldaar tot den jare 1802, toen hij, na het bedaren van den storm der hartstogten, op de vereerendste wijze in zijne waardigheid hersteld en herwaarts genoodigd werd. De herhaalde en hartelijke aandrang van Curatoren en Senaat overwon eindelijk de zwarigheden, welke de vergevorderde leeftijd van den hoogleeraar, tegen eene nieuwe verhuizing in den weg stelden, en bragt hem, in den jare 1803, tot blijdschap van alle hoogschatters van ware verdiensten, binnen Leyden terug. Hij overleed den 16den October 1805. De Nederduitsche lofrede, door den hoogleeraar S. F. J. Rau op hem vervaardigd, is bij den noodlottigen ramp van Leyden (1807) verloren gegaan, en de Latijnsche redevoering, waarmede de hoogleeraar E. Hageman, zelf een Duitscher, bij de nederlegging van het rectoraat, zijne nagedachtenis vereerde, is ongedrukt gebleven. Nog bezitten wij een lofrede van Bilderdijk op hem (1809), doch deze is minder geschikt om Pestel dan des schrijvers eigene denkbeelden omtrent staats-natuurregt en daaraan verwante onderwerpen te doen kennen.

Zijne afbeelding vindt men in het tweede deel der *Gesch. d. Leydsche Hoogeschool* van de hoogleeraar Siegenbeek.

Men heeft van hem:

Diss. inaugur. (pro Licent.) *de successione inter conjuges ab intestato.* Rintel. 1745. 4°.

Animadversiones quaedam ad Cornelii Taciti Germaniam. Rintelii, 1747. 4°. en in Longelii

Notitia Hermundurorum, opera Ernesti. T. I.

Elementa juris publ. Universalis. Ibid, 1740—1752.

Programma, de natura legis actionum. Ibid 1748. 4°.

Pecuniam qua feudum emtum est in commune conferre debere. Ibid. 1749. 4°.

De charactere verae virtutis. Ibid. 1750. 4°.

De modo computandi prorogationem dierum fatalium. Ib. 4°.

Diss. ad Edictum Carbonianum. Ibid. 1751. 4°.

Quaest. Juris publ. de homagio. Ibid. 1752. 4°.

Animadv. quaedam ad Tabulas Immunitatum Academicarum, quas Ernestus, Princeps et comes Schaumburgius a Frederico V, comite Palatino impetraverat. Rintelii, 1752. 8°.

Progr. de domicilio originis ad L. pen. D. de Senator. Ibid. 4°.

Juris criminalis Universalis delineationem sistens. Ib. 1753. 4°.

Diss. fons errorum de Usurarum legitimo investigatus et obstructus. Ibid. 4°.

Justitia et benignitas legum Germanicarum erga peregrinos examinata. Ibid. 1755. 4°.

Disp. explanationem juris clientelaris Schaumburgici de obligatione successoris feudalis ad solvendum aes alienum haereditarium. Ib.

Progr. de justitia regnantium remunerante. Ibid. 1756. 4°.

Prolegomena juris naturae et gentium. Lemgov., 1756. 4°.

Diss. inaugur. de herede defunctum in debitis pecuniariis non simpliciter repraesentante. Ibid. 1757. 4°.

Progr. de pretio permutationis numorum, vulgo Auro. Rint. 1757. 4°.

Progr. de eo, quod inter jus et rationem belli interest. Ib. 1758. 4°.

Principia juris publici universalis de re judiciaria constituenda delineata. 1758. 4°.

Progr. de jure actoris et rei in causis civilibus aequali. Ib. 1759. 4°.

Gedanken von der Rechtmäszigkeit der Reichsständischen Landposten und der Unverweizlichkeit eines dieses ausschlieszenden Fürstl. Taxischen Reichspost-Monopolii. (Rint.), 1759. 4°.

Progr. de dominio maris mediterranei Romanis temere adscripto. Ib. 1760. 4°.

Diss. de servitute commerciorum. Ibid. 4°. Lips. 1763. 4°.

Selecta ad illustrandum jur. publicum et privatum Lippiacum. Ib. 1762. 4°.

Fundamenta Jurisprudentiae naturalis delineata in usum auditorum. L. B. 1773. 8°. 1774. 8°. Ultraj. 1776. Leidae, 1788 (4ª ed.), 1806. 2 vol. 8°. *editio quinta, recognita et auctior.* Vert. in het Fr. Utrecht, 1775. 8°. en in het Nederd. (*Gronden der Natuurlijke Rechtsgeleerdheid. Vert. door* Mr. F. van Breda, advokaat te Gouda. Gouda, 1788. 2 d. *naar de derde uitgaaf*).

Solemnia d. IX Februarii 1775 peracta, cum ad concelabranda Academiae Lugduno-Batavae Secularia Doctores crearentur, in quibus Oratio de Literarum studiis florentibus pro eo, quo a populorum rectoribus cohonestantur, pretio. L. B. 1775. 4°.

Commentarii de Republica Batava. Lugd., 1782. 8°. *recog. et aucti.* Ibid. 1798. 3 T. 8°.

Brevis expositio Reipubl. Batavae. L. B. 1790. 8°.

Pestel was lid der *Maatsch. v. Nederl. Letterk.* Tot zijn leerlingen behoorden de erfprins van Oranje en Bilderdijk. Zijn zoon, E. von Pestel, was regeringsraad van het koningrijk Hanover, commandeur van de orde van den Nederl. Leeuw en ridder van de Guelphen-orde.

Zie Saxe, *Onom. Liber.* T. VIII, p. 147, 148; *Docta Germania Hambergero—Meuseliana.* T. VI, p 60, 61, *edit.* Vtae; J. G. te Water, *Narratio de rebus Acad. Lugduno-Batavae* cet. p. 52, 227; *Bibl. Hagana.* T. III, p. 226; M. Siegenbeek, *Gesch. d. L. H.* D. I, bl. 285, 287, 310, 325, 342, 344, 345, 368—371, 374, 378. D. II, bl. 209—211, 409, 410, 416; Ypey, *Gesch. d. Christel. Kerk in de XVIIe eeuw.* D. III, bl. 376; te Water, *Handel. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* 1806, bl. 3; v. Kampen, *Gesch. d. Ned. Lett.* D. II, bl. 318, 595; Bilderdijk, *Gesch. d. Vaderl.* D. III, bl. 366 v. D. VIII, bl. 247. D. XIII, bl. 195 v.; Rotermund, *Int. Bl. d. Leipz. Literatur Zeit.* 1806, p. 122; Striedel, *Hessischen Gelehrten-Geschichte*; Meusel, *Lexikon*; *Galerie contemp.*, *Biogr. Hist.*, *Biogr. Univ. Nouv. Biogr. Gener.*; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat v. Portr.*; *Boekz.* 1773 673, 1778 a bl. 518; *Bibl. Hag.* T. III, p. 326.

PESTEL (Mr. Coenraad Frederik), een zoon van den voorgaanden, schreef:

Diss. de praesidiis libertatis publicae. L. B. 1788.

Hij gaf de *Fundamenta jurisprud.* van zijn vader in 1806, te Leyden 8°. op nieuw in het licht.

Zie Rotermund.

PESTEL (Mr. F. F. L.), mede een zoon van den Hoogleeraar, schreef:

Diss. selecta capita Juris gentium maritimi. L. B. 1786.

PESTERS (Joan), Secretaris van Willem III, werd door dezen in 1676 naar Nijmegen gezonden om d'Estrades te kennen te geven, dat hij ten hoogste verlangde naar een spoedig einde van den vredehandel, en in het volgend jaar gaf hij, op last der Franschen, den Prins van Oranje heimelijk kennis, dat zij genegen waren Maastricht weder over te leveren aan de Staten, en een goed verdrag van koophandel met hen te sluiten. Hij was waarschijnlijk dezelfde die tot op het overgaan van Maastricht aan de Franschen het pensionarisschap aldaar bekleedde en bij den Raadpensionaris Fagel, toen nog Griffier van de Algemeene Staten, in vertrouwen stond.

Zie D'Estrades, *Lettres Mem. et Neg.* Tom. VII, p. 286, 298, 307, 322. Tom. VIII, p. 243; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV, bl. 420, 461; v. Wijn, *op* D. XIV, bl. 106.

PESTERS (   ), Utrechtenaar, Resident der Staten aan het Hof van Brussel, werd in 1723, met den titel van gedeputeerde naar Hanöver, daar Koning George zich, gedurende den zomer ophield, gezonden, om zich met dien vorst ter weering der Oostenrijksche maatschappij te verstaan. Hij klaagde over het verspreiden van geheimen in onze openbare nieuwspapieren.

Zie v. Wijn, *op Wagenaars Vad. Hist. Aanm.* D. XVIII, bl. 91, 94; *Europ. Merc. Aug.* 1723, bl. 114.

PESTERS (Mr. Johan), Heer van Cattenbroek en deken van St. Jan, raad en rekenmeester der Domeinen, werd in 1716 te Utrecht geboren, was sedert 1751 in het Collegie van geëligeerden des lands van Utrecht, en, sedert 1770, wegens dit gewest in den Raad van Staten. Hij volgde d'Ablaing van Giessenburg in het voeren van het meeste gezag in stad en sticht van Utrecht en stond in hoog aanzien bij den Stadhouder, door het ijverig behartigen van zijne belangen en die van zijn Huis. Hij overleed in 1794 en liet bij zijne vrouw Adriana Everdina Godin, drie kinderen na.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hoogeschool.* D. I, bl. 299; *Kronijk v. h. Hist. Genoots.* D. VII, bl. 406.

PESTERS (Willem Nicolaas), broeder van den vorige, kolonel kommandant der Hollandsche gardes, was van veel invloed op de gebeurtenissen te Utrecht in zijn tijd. Hij liet zich, schrijft Scheltema, door recommandatiën zeer veel gelden.

Zie *Staatk. Nederl.*

PESTERS (Mr. Willem Nicolaas), geb. te 's Hage, studeerde te Leiden en schreef eene *Dissert. inaug. de rebus incorporalibus.* L. B. 1772.

Zie *Bibl. Hag.* T. IV, p. 623.

PESTERS (Mr. Nicolaas), schreef:

Diss. de iure maritimo Foederati Belgii. Tr. ad Rh. 1770.

PET (Nicolaas)
schreef:

De Suppressione mensium. Traj. ad Rhen. 1727 4°.

Zie Rotermund.

PET (O.),
schreef:

Geneeskundige Aanmerkingen over de langweilige koortsen en derselver Oorsaaken. Hoorn 1740. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr.* bl. 284.

PETER, de *beeldsnider*, komt in het midden der XVIe eeuw te Utrecht voor.

Zie Dodt, *Archief.* D. VI, bl. 313; Kramm.

PETERS (Bonaventura). Zie PEETERS.

PETERS (Gilles). Zie PEETERS.

PETERS (Hugh), stichter van en eerst predikant in de Engelsche presbyteriaansche kerk te Rotterdam van 1623—1632. Steven noemt hem „a man of an interprising spirit and of great notoriety."

Zie Steven, *British churches in the Netherlands.* p. 333. 335.

PETERS (Hugh) was schrijver van:

Boertigh Leven. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 163.

PETERS (Jan), lid der rederijkkamer *De Jonge Laurieren* te 's Hertogenbosch, behoorde geenszins onder de minsten der fraaije geesten, die op het blasoenfeest der *Peoen* te Mechelen den 8^{den} Mei 1620 verschenen.

Zie Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. V, bl. 79, 80; *Schatkiste der Philos. ende Poëten.* bl. 281.

PETERS (J. H.),
schreef:

Diss. med. de epilepsia atque eclampsia. L. B. 1817.

Zie Holtrop, *Bibl. Medicae Chir.* p. 276.

PETERS (Johannes). Zie PEETERS.

PETERS (Mathias), een plaatsnijder, die omtrent 1660 te Amsterdam bloeide, graveerde met zijn broeder Nicolaas de prenten voor den *Atlas major* naar de teekeningen van den uitgever Blaeu.

Zie Immerzeel.

PETERS (Thomas), werd den 6^{den} April 1745 te Leeuwarden geboren en overleed den 26sten Maart 1857, dus in bijna 113-jarigen leeftijd te Arnhem. Na in zijn jeugd zijn ouders te hebben verloren, werd hij als regimentskind in het leger opgenomen en ging reeds vroegtijdig naar Zwitserland, waar hij in de hoofdplaatsen van bijna alle Cantons als soldaat heeft gediend. Vervolgens was hij bijna twee jaren in garnizoen, en maakte in 1798 onder Napoleon den veldtogt mede naar Egypte. In zijn laatste levensdagen bezat hij nog al zijne zintuigen, en behalve dat een plaatselijk ongemak hem de drie laatste jaren zijns levens in zijne woonstede terug hield, genoot hij eene volmaakte gezondheid.

Zie *Amst. Cour.* 30 Maart 1857.

PETERSEN (David), beroemd toonkunstenaar te Amsterdam, in het laatst der XVIIe eeuw. In de *Haagsche Mercurius*, door H. Doedyns, 2e dr. Amst. 1735 (de eerste is van 1697) D. I, bl. 360 wordt vermeld, „dat de voortreffelijke musikant Petersen zulke harmonieuse variatiën gemaakt heeft op het vaderlandsch deuntje: Ik zag Cecilia komen met bloemtjes in haar handt." De tooneeldichter A. Alewijn,

droeg zijn Bly-Eindend Treurspel *Amarillis* (Amst. 1695) aan hem op. Hij noemt hem aldaar *Grootmeester in de Musykkunde en Snaarenspel*, en zegt *dat Petersen de bekoorlyke Cecilia, een werkstuk, in allen deelen doorwrocht, met Goddelyke snaargedachten verrijkt heeft.* Dit volkslied wordt in de *Oude Vlaemsche Liederen*, uitgegeven door J. F. Willems, Gent 1848, met de muzijk gevonden.

Zie *Navorscher*. D. II, bl. 124, 125, D. III.

PETERSEN (Gerlacus), Overijsselaar, schreef:
De Innighe Alleen-Sprake des Eerw. Broeders Gerlacus Peterssen, Regulier tot Windesheim. Overghesteld wt den Latyne en Duyts door Nicasium van Heese, Minnebroeder in Gorcum ende Martelaer in den Briel. Ende nu naerstelyck ghecorrigeert door Heer Jan van Gorcum, Priester tot 's Hertogenbosch. Ghy sult volmaeckt wesen ende sonder smette met den Heere uwe Godt. 's Hertogenb. 1613, 1621. kl. 8°.

Zie Hermans, *Bijdr.* II, 367, 368; *Boekerij v. N. Br. Genoots.*; *Cat. der Maats. v. Neerl. Letterk.* D. II, bl. 448.

PETERSEN (Ingwor). Arrenberg vermeldt van hem:
Aanwijzing van de meest gewoonlijke misslagen in het prediken. Amst. 1773. 8°.

PETERSSEN (Aryaen) van Delft, was in 1523 muntmeester in dienst der stad Utrecht en werd toen gebezigd om *deutgens* te munten (die nog in de kabinetten, onder anderen in dat der Leidsche Hoogeschool, voorhanden zijn). In dat zelfde jaar werd hij ontslagen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de stad Utrecht*, bl. 310.

PETERSSEN (Ernst de) werd den 8sten Maart 1750 door Willem IV tot Schout bij Nacht bevorderd.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Heldend. ter zee.* D. V, bl. 279.

PETERSSEN (Luit. de), bevelhebber van de brik de Ajax, werd in 1784 gelast tusschen de Hoofden en Vlissingen te kruisen. De brik zonk in den nacht van den 28 en 29 October, ten gevolge van een lek onder water, op de hoogte van het eiland Wight. Ook Peterssen werd een prooi der golven.

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Heldend. ter zee*; Arrenberg, *Naamr.* bl. 408.

PEETERSEN (Gerlach). Zie PETRI (Gerlach).

PETERSON (Hendrik). Zie PIETERSON.

PETERSON (J. van) of PETERSOM, leefde in de XVII eeuw te Amsterdam en beoefende de dichtkunst. Hij was een vriend van Johanna Koerten of van hare kunst, en vervaardigde voor haar stamboek niet minder dan 6 dichtstukjes. Onder andere gelegenheidsgedichten, vervaardigde hij een uitvoerig, om meer dan eene reden belangrijk dichtstuk: *Op de Uitvaart van den vermaarden dichter Jan Vos.* Ook bragt hij de *Disticha* van Cato in vrij vloeijend Nederduitsch dicht over.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; J. Vos, *Ged.* D. II.

PETHER (W.), graveur. In 1730 geboren en in 1795 gestorven. Van hem heeft men o. a. een fraai portret in zwarte kunst van Tiberius Hemsterhuis, naar de schilderij van J. Palthe.

Zie de Crane, *Bijzonderhed., de familie Hemsterhuis betreffende*, bl. 88.

PETIT (A.), Arrenberg vermeldt van hem, in zijn *Naamregister*, bl. 408:
Beschryving der XVII provintien. 4°.

PETIT (Alexander), geboren te 's Hage, bloeide in het midden der 17e eeuw, was kapitein van een burger-schuttersvaandel en beoefende de schilderkunst. De groote historieschilder Willem Doudyns, was zijn leerling, doch van hem is niets bekend. Hij was in 1656 een der drie gedeputeerden tot de oprigting der Confrerie kamer te 's Hage.

Zie Kramm.

PETIT (B. L.), leermeester van Paulus Potter. Op den *Cat.* van diens nagelaten kunst, 's Hage 1760, N°. 148, komt voor:
Het slot van Egmond op den Hoef, gestoffeerd met beelden en beesten, door P. L. Petit.

Zie Kramm.

PETIT (B. Le), geboren Hollander, die in 1650 te Rome werkzaam was. Hij schilderde landschappen, doch wel bepaaldelijk gebouwen en ruïnen, in en om Rome.

Zie Kramm.

PETIT (Elizabeth le), dochter van Mr. Jacob le Petit advokaat en bewindhebber der O. I. Compagnie, te Utrecht, gehuwd met C. van Overstege, beoefende de poëzy, waarvan men proeven vindt in de *Poëzy, wereldlijke en geestelijke* van haren echtgenoot. Dordrecht. 1661. 8°.

Zie Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. III, St. III, bl. 180; Schotel, *Letter- en Oudheidk. Avondstonden*, bl. 154; van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*

PETIT (Jacques), doctor in de godgeleerdheid, raadsheer van hertog Jan van Bourgondië, *zonder vrees*, en van Philips van Bourgondië.

Op *Cat. de la Bibliothèque formée, par Messieurs Enschedé*, p. 128, vindt men de beide volgende MSS.

Cy commence la première partie de monseigneur le Duc Jehan de Bourgne, Comte de Flandres ... sur le fait de la mort de monssr. le Duc d'Orleans proposé par Maître Jaques Petit Docteur et théologie et conseiller du dit Duc de Bourg. à Paris en lostel du Roy a Saintpol le 8e jour de Mars l'an 1407, 55 *ff.* — *C'est cequi fut aduise sur le fait touchant le cas aduenu en la personne de feu monssgr. d'Orleans, dont Dieu ait l'ame. (Et d'autres pièces concernant cet evènèment de* 1418—1419) 33 *ff. gr.* 4°. *veau.*

MS. du XV Siècle, de 88 *feuillets, la première initiale aux armes de Bourgogne. — Il provint de la famille noble de Gruythuyse.*

Comment le Roy de Honguerie escripvit au Roy de France sur le fait et estat du Roy Basaach dit Lamourach Bahy. Et comment Johan filez aisné du duc de Bourgne alla en Honguerie et fut chief de toute larmee de France, qui alla au voyaege de Honguerie (1410). 4°. veau.

MS. du XV Siècle de 162 *feuillets, initiales en couleurs.*

PETIT (Jan le), een Hollander, bij Hoet als een italiaansch schilder met den bijnaam *biche* vermeldt. Hij noemt hem den *roomschen Petit.*

Zie Hoet, *Cat.* D. I, bl. 12, 191; Kramm.

PETIT (Jean Franç. le). Hij was in 1577 griffier van Bethune in Artois, en had veel deel in het opwerpen van het kasteel, hetwelk die plaats in teugel hield. Tusschen 1595—1598 was hij notaris te Middelburg in Zeeland, doch vond hierin geen genoegzaam bestaan, dat hij door de uitgave van geschiedkundige werken trachtten te verbeteren. Hij nam dan de *Hollantsche, Zeelantsche, Vryeslantsche ende Utrechtsche Chronick* voor zich, voegde daarbij eene Geldersche en Zutphensche chronyk en besloot het een en ander in het Fransch over te zetten, en tot op zijnen tijd te vervolgen. Daar hij voor dit werk geen uitgever kon vinden, wendde hij zich bij request aan de Staten van Holland, Zeeland, West-Friesland en Gelderland, met verzoek „dat het hen believe hem te beloonen en te accordeeren in deselve costen pro rato te concurreeren," 'tgeen hem schijnt toegestaan te zijn, althans het werk verscheen in 1601 in het licht onder den titel:
La grande chronique ancienne et moderne de Hollande, Zeelande, Westfrise, Utrecht, Frise, Overyssel et Groeningen, jusques à la fin de 1600, *recueillie tant des histoires des dites Provinces, que de divers autres auteurs par Jean François le Petit.* Dordrecht 1601. 2 vol. folio. Naderhand tweemaal in Frankrijk herdrukt en in het Engelsch overgezet. In dit werk is zijn portret, als kniestuk, door C. van Sicheri.

Het eerste deel is slechts eene vertaling der groote *Devisie Chronyk* en eenige dergelijke, met bijvoeging en weglating van het een en ander. Doch het tweede deel, beginnende met 1556, is met meer zorg en naauwkeurigheid bewerkt. De bloedige zeeslagen van 1572—1574 en hetgeen er mede in verband staat, beschrijft hij naauwkeuriger dan iemand der overige geschiedschrijvers.

Behalve deze chronyk heeft men van Le Petit in 1615, door zijn zoon te Arnhem uitgegeven, *Nederlandts Ghemeenebeste, bestaende in Staeten, soo alghemeene als byzondere van 't Hertoghdom Gelre enz. in 't breede beschreven met alle haere Steden, Sterckten, Vestingen ende aenmerckelijkste plaetsen, vergeleken met die van de Switsersche cantons, inhoudende de oirsaecken en de redenen, die beide beweeght hebben, het jock van 't Huys van Oostenrijck te verwerpen, ende van*

haeren hals af te schudden, langw. 4°. Dit werk komt ook voor onder den titel van *Eygentlyeke Beschryvinge der Vrye Ned. Prov. Met de afbeeldingen der Steden Vlecken enz.* Met gezigten op een aantal steden er tusschen, zonder plaat of jaar op den titel. Opgedragen aan de Staten-Generaal.

P. Paulus en Paquot hebben in hunne hier onder aangehaalde werken den inhoud opgegeven.

Zie Pars, *Naamrol*, bl. 58—60; F. Locri *Chron. Belg.* III, bl. 609; van Hasselt, *Geld. Maandw.* D. II, bl. 407—409; v. Wijn, *Bijvoegs. op de Vad. Hist.* St. IX, bl. 28; W. te Water, *Hoog Adel-Zeel.* bl. 69; Ermerins, *Zeeuwsche Oudhed.* (Vere), bl. 146; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. I, bl. 70; Paulus, *Inleid. tot de Verklaring der Unie van Utrecht*, D. I, bl. 49; Paquot, *Mem. Litt.* T. II, p. 879; De Wind, *Bibl. der Ned. Geschieds.*, D. I, bl. 283 volgg.; A. Lekine in *Bibliogh. Belge*, XII, 830; Kobus en de Bivecourt.

PETIT (Louis Jacob de), zoon van Willem en van Catharina Edeleida Hesselberg, geboren te Maastricht, 10 Julij 1790. Hij trad in 1809 in russischen dienst, werd 1812 luitenant en in 1813 en 1815 met demissie als kapitein bij den staf. Hij had in Rusland de voornaamste gevechten tegen de Franschen bijgewoond, en was benoemd tot ridder der St. Anna Orde 3e klasse en St. Wladimir 4e klasse, versierd met de russische zilveren medaille voor de veldtogten van 1812 tot 1814. In 1816 trad hij in nederlandschen dienst als 1ste luitenant der infanterie. Zeer kort daarna ging hij over bij den generalen staf en werd, alle rangen doorloopen hebbende, 8 Sept 1852 generaal-majoor en kommandant der 4e brigade infanterie, tevens provinciale kommandant van Gelderland, Utrecht en Overijssel.

Hij overleed te Arnhem 26 Februarij 1853.

Hij was ridder der Militaire Willemsorde 4e klasse en van den Ned. Leeuw, van de Orde van St. Wladimir 4e klasse en van de Orde van St. Anna 4e klasse van Rusland.

Zijne belangrijke verzameling autographen werd te 's Gravenhage verkocht [1]).

Zie *Milit. Spect.* 1853. 2 S. V. 428.

PETIT (Paulus), rederijker, in den aanvang der 17e eeuw. Zijn werk komt o. a. voor in *Der Redenryckers Stichtige t'Samenkomst te Schiedam* in 1603 en in *Vlaerdinghs Redenryckberg.* Amst. 1617.

Zie Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. V, bl. 80.

PETIT (Lambertus le) of Lambertus Parvus, priester en monnik in de Benedictijner abdij van St. Jacob te Luik, in 1194 gestorven. Hij schreef een *Chronicon*, bevattende de algemeene geschiedenis van 988—1194, in de *Collectio amplissima* van Martene en Durand. Paris, 1729, fol. T. V, *col.* 5—16.

Zie Paquot, *Mém.* T. I, p. 226.

PETRAEUS (Aegidius), te Dordrecht geboren en opgevoed, legde zich te Leyden, vooral onder Johan van den Honert, op de godgeleerdheid toe. Den 23sten October 1739 werd hij predikant te Kapelle op Zuid-Beveland. Hij overleed den 3den Febr. 1778, in den ouderdom van ruim 65 jaren. Jan te Water, predikant te Wemeldingen, hield eene lijkrede op hem over Ps. XXXVII: 37. Hij huwde in 1744 met Maria Johanna Versenuwel, gestorven 20 December 1753, en daarna met Cornelia Geertruida van Niveld. Zijn zoon Johannes Baldericus was in 1778 Schepen en Raad der stad Goes. Als godgeleerde, maakte hij zich bekend door:

Drievoudige Samenspraak over den Sabbath.

Beredeneerd onderzoek over den aard en natuur der Engelen, strekkende om te betoogen, dat zij zoo lighamelijk als geestelijk zijn. Goes, 1777. 2 dl.

Vrijmoedig gesprek over den waren aart van 't vierde gebod, in 16 Samenspraken tusschen de geoeffende godgeleerde studenten, onder de namen van waarmend, ijveraar en vredelust, opgesteld door Ter Goes. Goes 1785. Amst. 1755. 4°.

Als dichter is hij bekend door zijne *Stichtelijke Gedichten.* Goes 1768. 2 dl.

Zie *Boekzaal* Febr. 1765, bl. 144, April 1778, bl. 407 volgg.; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II, bl. 187, 188, van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Arrenberg, *Naaml.* bl. 409, *Ned. Bibl.* D. VII, bl. 249; Abcoude, 3de *Aanh.*, p. 79.

PETRAEUS (Cornelius Jacobi), een Haarlemmer, die, in den aanvang der XVIIe eeuw, nederduitsche gedichten vervaardigde. Men vindt ze o. a. vóór de werken zijner tijdgenooten. Zoo schreef hij een *Eerdicht op de Beschrijvinge en de Lof der Stad Haerlem door Samuel Ampsing.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordeb.*

PETRAEUS (Johannes), predikant te Eemnes Buitendijks, waarschijnlijk een broeder van den vorige. Ook hij beoefende de nederduitsche poëzy. Zijne *Nagelaten gedichten* kwamen in 1768 in het licht. Zijn gedicht op de *Uitvaart van Huibert Korneliez. Poot*, is vrij vloeijend.

Zie van der Aa, t. a. p.

PETRAEUS (Johannes), regtsgeleerde, leefde in den aanvang der 18e eeuw en beoefende de nederduitsche poëzy. J. Spex vervaardigde een bijschrift op hem.

Zie v. d. Aa, t. a. p.; J. Spex, *Ged.* bl. 242.

PETRAEUS (Andreades Luctatius of Jacobus Andriesz Stynen), Latijnsch dichter uit het laatst der XVIe en begin der XVIIe eeuw. Zijne ouders waren uit Brabant, doch hij werd te 's Hage geboren. Volgens Retermund leefde hij te Haarlem. Hij beoefende de Latijnsche poëzy en gaf in het licht:

Acanthides Apri-Colles sunt: Carmina pleraque sacra et ad amicos. Mechlinae 1617. 8°.

Epithalamium in nuptias Joannis Nobilarii, Dom. in Gruysenoort et Mariae Vuytwyck, Dom. de Melissant etc.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 629, 630; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 247; Retermund.

PETREJUS (Theodorus), werd den 17den April 1567 te Kampen geboren, en begaf zich na de voorbereidende studiën te Zwolle en Deventer te hebben gemaakt naar Keulen, waar hij in 1586 magister artium werd. Hij begaf zich hierop in de orde der Carthuisers en legde den 18den Mei 1587, zijne gelofte af. In 1597 werd hij vicarius in het klooster te Dalmen, in het bisdom van Munster. Vier jaren later keerde hij naar Keulen terug, werd prior te Dalmen, woonde als zoodanig tweemaal het generale kapittel zijner orde bij, en sprak er in 1616 een redevoering uit. In 1619 keerde hij wederom naar het Carthuiser klooster te Keulen, en was de oudste monnik van zijn klooster, toen hij er, den 20sten April 1640, in den ouderdom van 74 jaar, overleed. Hij beoefende van zijn jeugd af de poëzy, en vervaardigde en vertaalde verscheidene werken tot verdediging der R. C. leer.

Zijne uitgegeven schriften zijn:

Carmen in detestationem Haereseos, aan het hoofd der *Dialogi septem quibus ducenti Calvinestarum errores refutantur.* Colon 1594. 8°., van Francois Feuardent, Cordelier en doctor der Sorbonne.

Historia Jonae, versu heroico, aan het hoofd van den *Commentarius in Jonam prophetam.* Colon. 1595. 8°., van denzelfden schrijver.

Confessio Gregoriana, in qua continentur quid de Orthodoxae fidei dogmatibus, in quibus Catholici ab haereticis nostri saeculi dissentiunt, senserit magnus Ecclesiae Doctor ac Pontifex Gregorius Magnus, ex omnibus ejusdem D. Gregorii, quae quidem ad nostram aetatem pervenerunt, operibus bonâ fide collecta, et certâ a Theologis observata methodo disposita. Colon. Agripp. 1589. 12°. 1605. 12°.

Confessio Tertullianiana et Cypriniana in quatuor digesta libros, veteris Ecclesiae Romanae fidem et doctrinam a mille et quadringentis annis dilucidè breviterque repetens ... Accessore Antidota pro eâdem confessione adversus impias Lutheranorum et Calvinistarum criminationes. Paris 1603. 8°. De *Anecdota* zijn van Feuardent.

Confessio B. Leonis Magni, primi hujus nominis Pontificis, in quâ veteris orthodoxae fidei dogmata, in quibus catholici ab haereticis dissentiunt, certis distincta capitibus, accuratè explicantur, summa fide et studio ex ejus operibus excerpta, et in quatuor libros digesta. Colon 1604. 8°.

Epistola Paraenetia religiosi admodum, nedum sancti Patris, D. Martini Laudunensis, sacri Carthusiensis ordinis quondam in Picardia Prioris, ex meris S. Scripturae sibi invicem connexis sententiis mirabili studio et artificio descripta, ac cuidam dicti ordinis novitio directa inscriptaque, atque in XIX capita

1) *Catalogue d'une très belle Collection de manuscrits et lettres Autographes de médailles et monnaies et de quelques livres de Généalogie, de numismatique etc. delaissés par son Excellence, le Général major L. J. Le Petit. A la Haye.* Chez Mart. Nijhoff 1853.

distincta. Olim quidem ante annos XC typis, sed incorrectè, ac multis cum abbreviationibus edita; nunc vero multo correctior emaculatiorque; additis nimirum ad marginem singulorum non solum capitum, sed et versiculorum citationibus. Studio ac labore F. Theod. Petreji. Colon. 1606. 12°. Hierop volgen (p. 121—132), *Nomina Provinciarum et domorum Carthusiensis ordinis*, en (p. 133, 134) *Nomina omnium ... Generalium ... Ordinis Carthusiensis.*

Confessio Bernardina, ex mellifluis hujus sanctissimi Patris, quotquot extant, scriptis magno labore descripta, atque ad methodum aliarum hactenus a nobis editarum confessionum in quatuor libros distincta. Colon 1607. 8°.

Compendiosa Orthodoxae fidei Demonstratio, cum Antithesium quarumdam solutionibus; pulcherrimis aliquot jucundissimarum historiarum exemplis de hujus saeculi haereticorum moribus ac conversatione instructa: primo quidem a R. P. Francisco Costero, Soc. Jesu, Belgicè edita: nunc vero a F. Theod. Petreio Latinitate donata. Colon. 1607. 8°.

Joannis Justi Lanspergii, Ord. Cartusiensis, Enchiridion Militiae Christianae. Colon. 1607. 12°.

D. Petri Dorlandi Diestensis, olim Cartusiae Prioris doctissimi, Chronicon Cartusiense; in quo de viris sui ordinis illustribus, rebusque in eodem praeclarè gestis, nec non et admiranda plurimarum Cartusiarum et constructione pertractatur; ante annos quidem centum ab Autore conscriptum, nunc autem primo e latebris erutum, ac selectarum quarundam adjectione notarum illustratum, publicoque bono promulgatum, studio Th. Petreii. Colon. 1608. 8°.

R. P. F. Costeri, e Soc. Jesu Presbyteri Theologi, Conciones in Euangelia Dominicalia à Dominica I. Adventus usque ad initium Quadragesimae, recens, ex Belgico idiomate, Latinitate donatae, et in lucem editae à R. P. F. Petreio. Colon. 1608. 4°.

R. P. F. Costeri ... Conicones in Euangelia Dominicalia ab initio Quadragesimae, usque ad Dominicam S. S. Trinitatis inclusive ... Ibid 1608. 4°.

R. P. Franc ... Costeri ... Conciones in Euangelia à Dominicâ I, post festum Trinitatis usque ad Adventum. Ibid 1608. 4°.

Epinicion in foelices Cartusianorum Martyrum agones V. P. D. Arnoldo Havensio ... ab amantissimo suo filio F. Theod. Petreio ... decantatum. Dit gedicht vindt men vóór de *Historica Relatio XII Martyrum Cartusianorum* van P. Havensius. 1600. 12°.

Apologia Catholica, id est Catholica Responsio, Historiarum de hujus saeculi Haereticorum, moribus plena, ad libellum Gasparis Grevinchovii, Haeretici Roterodamensis; primo quidem a R. P. Francisco Costero soc. Jesu Belgicè conscripta: nunc vero a P. Theod. Petreio Latinitate donata. Colon. 1609. 12°.

Bibliotheca Carthusiana, sive illustrium sacri Cartusiensis ordinis scriptorum Catalogus ... Accesserunt origines omnium per orbem Cartusiarum, quasi eruendo publicarit D. Aub. Miraeus. Colon. 1609.

Charles Joseph Moroti, abt van de orde der Cisterciensers te Turin, later bisschop van Saluces, heeft deze Bibliotheca, een weinig vermeerderd, uitgegeven in zijn *Theatrum chronologicum S. Cartusiensis ordinis ...* Taurini 1681. fol. De geleerde Carthuiser Michel Mörckens te Keulen had een menigte bijvoegsels en verbeteringen op dit werk, in fol.

Haereticus Araneus, ex cujus naturâ et indole universa Haereseos oeconomia et technae liquidò lepidèque demonstrantur, authore R. P. Joanne David, Soc. Jesu Sacerdote, primum quidem Belgicè editus; nunc vero a F. Th. Petreio Latinitate donatus. Colon 1609. 12°.

Labyrinthus Haereticorum, e Belgico R. P. Joannis David Soc. Jesu Latinè versus. Colon. 1609. 12°.

Arnoldi Bostii Carmilitae liber de viris aliquot illustribus, sive praecipuis Patribus ordinis Carthusianorum, editus studio Th. P., cum libris duobus Petrii Sutoris, de vitâ Carthusianâ. Colon 1609. 12°.

Oratio quodlibetica, utrum tanta sit SS. Patrum auctoritas, ut in fidei dogmatibus, ac in scripturarum sensu atque sententiâ certam fidem faciant? In *Fasciculus Poenitentiae* van Guil. Lindanus etc. Colon. 1610. 8°.

Petreius is slechts de uitgever van deze *Oratio*: zij is van Arnold Havensius, aan wien hij haar opdroeg.

Lapis Lydius, seu deliciarum spiritualium Hortus animae ad perfectionem contendentis, authore R. P. Jo. David, Soc. Belgici editus, nunc Latio sermone donatus a P. Theod. Petreio. Colon. 1610. 12°.

Dionysius Carthsianus de Discretione Spirituum et Regimine Praelatorum, cum vita Authoris, curâ Th. Petreii. 1620. 12°.

Chronologia tum Romanorum Pontificum, quam Imperatorum historica, quâ eorundem vitae et res gestae, ab ipso inde Apostolorum Principe B. Petro ad modernum usque Urbanum VIII, et a Julio Caesare usque ad Ferdinandum II, accuratâ non minus quam grata brevitate recensentur. Colon. 1620. 4°.

Catalogus Haereticorum, seu de moribus et erroribus omnium propemodum Haeresiarcharum, Haereticorum, ac Schismaticorum, quotquot ab ipso Christi aevo ad nostram hanc usque aetatem Ecclesiam Dei inquietarunt, perturbarunt, vel obscurarunt, Tractatus tam ex antiquis, quam recentibus SS. Patrum, Conciliorum, Historicorum, aliorumque Autorum scriptis ad justum Alphabeti ordinem concinnatus, studio Th. Petreii. Colon 1629. 4°.

Dialogismus super annua solemni processione miraculosi sanctissimi Eucharistiae, quod Bruxellae adservatur, Sacramenti, olim quidem a R. P. Franc. Costero, S. J. Theologo, novae sodalitatis in collegiatâ D. Gedulae Ecclesiâ recens institutae, Latinè publicatus studio R. Th. Petreii, Cartusiae Colon. senioris. Brux. 1629. 12°.

S. Brunonis, Carthusianorum Patriarchae, Opera Omnia. Studio F. Th. Petreii recensita. Colon. 1640. 3 vol. fol.

Myrothecium, id est Conclave devotorum Precum ac Meditationum super Euangeliis totius anni, auctore R. P. Franc. Costero Soc. Jesu, Belgico idiomate editarum, Interprete R. P. Theod. Petreio. Colon 1645. 12°.

Sylvae anachoreticae libri sex, waarschijnlijk niet uitgegeven.

Harmonia quatuor Ecclesiae Occidentalis Doctorum Consessio, Augustanae, Wittenbergicae, Smalcaldicae, Mansfeldicae, et aliis Pseudo-Euangelicarum confessionibus opposita, in fol. en hands.

Zie Theod. Petreii, *Bibl. Carthus.*, p. 298—303; Sweertii *Ath. Belg.*, p. 700, 701; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 829, 830; Morotii *Theat. Chronol. S. Carthus, Ord.* p. 137; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 1127; Peerlkamp, *de poetis latinis Nederl.* p. 314; Niceron, *Mém.* T. XI, p. 223—232; Paquot, *Mém.* T. II, p. 222, seqq.

PETRI (D.). Deze kunstenaar bloeide in de eerste helft der 17e eeuw. Hij schilderde o. a. het portret van Simon Episcopius. Hiernaar bestaat een gravure van W. Delff, in klein folio.

Zie Kramm.

PETRI (George Henrik), predikant te Zaandam, beoefende de nederd. poezij.

Men heeft van hem:

Onderaardse stormklok ... in een ... aardbeving op Zaandam ... en nog ... andere provinciën geluid. 1692.

Zie Rogge, *Geschrift. d. Nederl. Herv. kerk*, bl. 107; *Nav.* D. XIV, bl. 244; Loosjes, *Zaanl. dorpen*, bl. 158.

PETRI (Nicolaas). Zie HARTMAN (Nicolaas Pietersz.)

PETRI (Pietro de), gewoonlijk *Pieter Maler* genaamd, werd omstreeks 1550 te Brugge, in Vlaanderen geboren, waar zijn vader, een geboren Italiaan, en waarschijnlijk ook schilder, zich ophield. In die stad vormde hij zich voor de kunst en werd een der bekwaamste meesters van zijn tijd in de Nederlanden. Hij vertrok in 1574 naar Brunn, waar hij veel werk vervaardigde en vervolgens naar Mehrrisch Trübau, waar hij zich vestigde, driemaal de burgemeesterlijke waardigheid bekleedde en in 1611 overleed.

Zie Nagler, Kramm.

PETRI (Cunerus) werd omstreeks 1530 te Duivendijke op Schouwen, uit arme ouders, geboren en ontving het eerste onderwijs te Brouwershaven. Van daar begaf hij zich naar Leuven, waar een edelman, Elias van Shore, hem in staat stelde zijne studiën te vervolgen. Hij legde zich het eerst op de wijsbegeerte toe, en verwierf de 12de plaats bij de algemeene promotie in 1550. Hierna wijdde hij zich aan de godgeleerdheid onder Ruard Tapper en Joost Ravestein. Na het eindigen van zijn cursus werd hij naar de abdij het Park gezonden om de godgeleerdheid aan jeugdige geestelijken te onderwijzen, en in 1559 werd hij Plebaan van St. Pieter te Leuven. Den 12den November van het volgende jaar ontving hij de waardigheid van doctor, en in 1568 werd hij tot rector verheven. Weldra opende zich voor hem de

weg tot hooge kerkelijke waardigheden. Van de nieuwe bisdommen, door Philips II opgerigt, was er een voor Leeuwarden bestemd, en tot het bekleeden van dien zetel Remigius Dirutius benoemd. Met geestdrift hadden zich echter de Friezen, zoowel geestelijken als wereldlijken, tegen het invoeren van deze nieuwe waardigheid in hun gewest verzet, en wel met zoo gunstig gevolg, dat zij jaren lang de overkomst van den kerkvoogd verhinderden. Alva's ijzeren wil besloot ook hen te dwingen, maar, daar Remigius intusschen den stoel van Brugge had bekomen, werd Cunerus Petri tot bisschop van Leeuwarden aangesteld. Ondersteund door het Spaansch bewind, deed hij, den 1sten Febr. 1570, zijne intrede te Leeuwarden. Het koste hem veel moeite in het bezit te komen der kloostergoederen, die hem tot onderhoud van het nieuwe bisdom waren aangewezen. Het werd echter doorgedrongen. De Friezen, hierdoor verbitterd, werden het nog meer toen hij zich het regtsgebied aanmatigde over zaken, die weleer tot het hof van Friesland behoorden, en hij de besluiten der kerkvergadering van Trente invoerde; ook over zijne gestrengheid in het vervolgen en straffen der ketters en zijne weelderige levenswijze. Na de lafhartige vlugt van den graaf van Schouwenburg, in 1573, reisde hij Friesland rond om de kerken, door de protestanten ontheiligd, weder te wijden, en op zijn bevel werden de lijken der ketters uit de gewijde aarde opgegraven en de levenden in den kerker geworpen. Daar de overdaad zijner gastmalen onophoudelijke uitgaven vorderde, onthield hij zich niet, op allerlei wijze, ook ten nadeele der kerkelijken, geld bijeen te schrapen, hetgeen een onbekende aanleiding gaf, onder den pseudoniem van Theophilus Gelasius, een satyre op hem te vervaardigen en in het licht te geven met den titel:

In breve pontificis, venia dignantis Jesum, invectiva sacra, sive chronica redargutio.

Toen Friesland het spaansche juk had afgeworpen, liet de graaf van Rennenberg hem in 1578 eerst op het blokhuis te Harlingen, vervolgens in het klooster te Bergum in verzekerde bewaring zetten. Cunerus wist echter zijnen kerker te ontsnappen en vlood naar Munster, waar hij eenigen tijd als wijbisschop diende. Van daar ging hij naar Keulen, waar hij als prediker optrad en lessen in de theologie gaf. Hij overleed aldaar den 15den Februarij 1580, in den ouderdom van 48 jaren. In 1611 liet een Fries op zijn grafzerk in de Domkerk het volgende opschrift plaatsen:

Pietati sacrum.
„Occiduae Frisiae Cunerus Episcopus (Hospes),
„Primum et exterris, dormit in hoc tumulo."

V. d. Heyden noemt hem „een geleerd, ijverig en braaf man."

Hij gaf in het licht:

Een seker bewijs van den Vaghevier, ende solutie van al dat men hedendaechs daer teghen is voortbrenghende. Leuven 1566. 12°.

Verae ac germanae Domini nostri Jesu Christi Ecclesiae (quae columna et firmamentum est veritatis) designatio, atque ejusdem per quatuordecim proprietates ostensio. Lovan. 1567, 1585. 12°.

Ook in de *Bibliotheca maxima Pontificia* van I. T. Rocaberti, T. VII, p. 798—819.

Den schilt teghen die Wederdoopers, waer in verclaert wordt die Oude ende Catholycke leeringhe teghen sekere articulen, daar die Wederdoopers, bysonder die Mennonisten, nu ter tyt die heylighe Kercke mede syn beroerende. Diinende ook teghen alle Ketteryen, die nu corts opgheresen syn. Leuven, 1568. 12°. Aan den magistraat en de burgerij van Brouwershaven opgedragen.

Statuta Synodi dioecesanae Leovardiae à Rmo.. Cunero Petri. Anno MDLXX, die XXV, XXVI et XXVII aprili celebratae. Lovan. 1570. 8°. Ook in *de Historia Episcopatus Leovardiensis* van van Heussen, p. 43—47.

De Missae Sacrificio, tractatus Eodem authore, de Meritorum Christi et Sanctorum consensu. Item Quaestiones Pastorales. Et, de Coelibatu Sacerdotum. Admonitio: Lovan. 1572. 12°.

De Christiani Principis officio, et quae secundum conscientiam ex sacris literis ei debetur obedientia. Colon. 1580. 12°. Montibus 1581. 12°.

Tractatus aliquot insigniores de gravissimis Theologiae Christianae controversiis. Opus novum, doctum, et elaboratum; in qua, quae de peccato originali, gratia, libero arbitrio, charitate, justificatione, aliisque hoc tempore disputantur, tum ad confirmandos pios in doctrina Catholica, tum ad privatas periculosasque quorundam opiniones convellendas, eleganter et subtiliter excutiuntur. Colon. 1583. 12°.

De curâ corporis humani, pro clericis aliisque piis hominibus, e Sacrâ Scriptura et Patribus. Colon. 1587.

Cursus B. Mariae Virginis *in usum Religiosorum ordinis S. Benedicti auctus et emendatus. Ingolstadi.* 1587.

Pater Gerberon bezat een hands. door Cunerus Petri, of door een ander van zijn tijd, geschreven en voleindigd te Leeuwarden in 1571, waarin hij aantoont, dat de 76 stellingen, in 1567 door de bul van Pius V tegen Bajus veroordeeld, alle kettersch zijn.

Zie Gerberon, *Bajanor.* p. 202, 221, 286; Gazet, *Hist Eccl. du P. B.* p. 494, 495; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 167; *Fasti Acad.* p. 44, 116, 117; Castillion, *Sacra Belgii Chronol.* p. 489, 490; Van Heussen, *Hist. Episcop. Leov.* p. 40—43; Foppens, *Bibl. Belg.* t. a. p.; Aub. Miraeus, *Elog. ill. Belg. Script.* p. 26; *Hist. v. h. Bisdom van Vriesland*, bl. 74—76; Fr. Sweertii *Sel. Christ. Orbis Delic.* p. 187; J. van Geveren, *Boekzaal van Mei en Junij* 1706, bl. 484, 489; *Bibl. Ultraj. Bat.* T. II, p. 67; *Cat. Bibl. Amstelod.* p. 105; *Cat. Bibl. Du Bois*, T. II, p. 195; Guicciardijn, *Descriptio Belgiae*, p. 214; De la Rue, *Gelett. Zeeland*, bl. 225 volgg.; Paquot, *Mém.* T. I, p. 622 suiv.; Ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Friesl.* bl. 71; Diest Lorgion, *Geschied. van de Kerkherv. in Friesland*, bl. 91 verv., 108 verv.; Ypeij en Dermout, *Geschied. d. Ned. Herv. Kerk*, D. II, aant. bl. 28 verv.; Glasius, *Nederl. Kerk. geschied. voor het vestigen der herv.* D. III, bl. 528; *Godgel. Nederl.* W. v. d. Heyden, *Verh. v. d. verrigt. d. Jesuit.*, bl. 16, 21, 23, 219; Ypey en Dermout, D. II, *Aant.* 71; Eekhoff, *Gesch. Beschrijv. v. Leeuwarden* D. I, bl. 221, 226, 246; Kobus en de Rivecourt. Later gevondene berigten in *de Vrye Fries*, IX, 177; *N. Friesche Volks-Almanak*, 1864, 85.

PETRI (Carolus) of KAREL PEETERS werd omstreeks 1623 te Antwerpen geboren, trad aldaar, op achttienjarigen leeftijd, in de orde der Dominikanen en onderwees, na voleindigde studiën, de wijsbegeerte en godgeleerdheid, waarna hij te Douay den graad van licentiaat verwierf. Hierna zonden zijne oversten hem naar Rotterdam, waar hij meer dan dertig jaren eene pastoorstatie bediende. Zijne bekeeringszucht was oorzaak, dat hij eenigen tijd gevangen werd gezet. Omstreeks het jaar 1690 kwam hij in zijn klooster terug en overleed er den 27sten October 1703 in het tachtigste jaar van zijn leven.

Hij gaf in het licht:

Conciones Thomasticae; sive Discursus morales super omnes totius anni Dominicas. Antverpiae 1693. 8°.

Conciones Thomisticae; sive Discursus morales in omnes totius anni solemnitates ac Festa. Colon. Agrip. 1698. 8°. (Volgens Echard meerendeels uittreksels van die van P. de Lanuza.

Conciones Thomisticae; sive Discursus morales de Ordinis S. Dominici Festivitatibus praecipuis. Quibus accedit Tractatus de Rosario, de Passione Domini, de septem verbis Christi in cruce. Colon. Agripp. 1698. 8°.

Zie De Jonghe, *Belg. Dominic.* pp. 255, 427, Quetif en Echard, T. II, p. 761, 762; Paquot, *Mém.* T. II, p. 667; *Oudheden van Zuid-Holland*, bl. 461; Glasius, *Godgel Nederl.*

PETRI (Gerlach) of PETERSEN, in 1377 te Deventer geboren, behoorde tot de broederschap van van Geert Groete. Hij overtrof al de broeders in mystieken geestdrift. Onder het zingen, werd hij soms door zulk eene hooge geest- of zinsverrukking aangegrepen, dat men hem van den grond hemelwaarts zag opstijgen. Paquot durft, in zijne *Mémoires*, in 1767 uitgegeven, de waarheid hiervan niet geheel in twijfel trekken; doch Florentius Radewijn was in 1399 van eene andere gedachte en zond hem uit Deventer naar het klooster Windesheim bij Zwolle.

Hier trok hij niet alleen de aandacht tot zich door zijn mysticismus, maar ook door zijn onverzadelijke eetlust, de leer predikende, dat eene volle maag meer dan een ledige geschikt is voor inwendige en vrome beschouwingen. Hij overleed den 18den November 1411.

Hij heeft eene proeve zijner mystieke denkwijze achtergelaten in zijne *Sololoquia divina*, eerst in 1616 in 24°. te Keulen bij J. Kinckius in het licht gekomen met den titel:

Alter Thomas de Kempis, sive ignitum cum Deo soliloquium R.'D. Gerlaci Petri, Daventriensis, Canonici Regularis, coaetanei quondam Thomae de Kempis, etiam Canonici Regularis; solidas et dilucidas docens semitas totius vitae spiritualis

Ook met den titel: *Gerlaci Soliloquia divina* in *Sacra Orationis Theologia* van Petr. Poiret. Amst. 1701. 12°. Col. 1711 en *Ed.* J. Strange, Col. 1849, in de *Bibl. mystica en ascetica* van J. M. Heberle. In het Holl. overgezet door Nicasius Hesius, een der Gorkumsche martelaren, en naauwkeuriger door Jan van Gorkum (*De innighe Alleenspraecke des Eerweerdighen broeders Gerlacius Petersen.* 'sHertogenb. 1613, 1621. 12°.)

De libertate spiritus cum exercitiis eo spectantibus, ms.

Breviloquium door Prof. Moll in het *Kerkh. Archief* uitgegeven.

De eerste Brief aan Lubbe Peters.

De tweede Brief aan Lubbe Peters.

Zie Sweertii *Ath. Belg.* p. 288; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 287; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 365; Paquot, *Mém.* T. III, p. 565; *Chron. Windesh.* Lib. II, c. 55; Delprat, *Broederschap van G. Groote*, bl. 37; Glasius; *Godgel. Nederl.*; Jöcher, Rotermund; Kist en Moll, *Kerkhist. Arch.* D. II, bl. 145; Revii *Dav. ill.* p. 68.

PETRI (D. A.),
schreef:

Predicatiën over de gaven Gods. Leeuw. 1663. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 163.

PETRI NAPPIUS (Everhardus). Zie PIETERSZ (Evert).

PETRI (J. H.)

Abcoude vermeldt van hem:

De gekruyste Christus. 8°.

Zie *Aanh.* bl. 163.

PETRI (Johannes)
schreef:

Verdediging der sake Gods tegen de menschelyke vonden van Heydanus en Coccejus, omtrent den dag des Heeren. 12°.

Toegift op de voornoemde vonden. 12°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 163.

PETRI (Nicolaas), te Deventer geboren, was een beroemd wiskundige. Hij onderwees de cijferkunst en algebra te Amsterdam van 1567—1583. Zijn symbool was *L'Homme propose et Dieu despose.*

Hij gaf in het licht:

Practica om te leeren Rekenen, Cyfheren, Boeckhouden met die reghel Coss, ende geometrie, zeer profytelycken voor allen coopluyden. 1567. 8°. Amst. 1583 m. portr. *Van nieus gecorrigeert ende vermeerdert.* Anno 1596 (m. portr. door H. Goltzius). 1635. 8°.

De voorrede is geteekent:

Datum t'Amsterdam uyt myn Comptoir. Anno 1583.

Revius schrijft dat hij door den beroemden wiskundige Adrianus Romanus hoogelijk werd geprezen, en geeft nog de volgende titels van in het Nederlandsche geschreven werken van hem op:

Introductio, quomodo intelligendus et ad usum revocandus uterque globus, tam coelestis quam terrestris, cum arithmeticis nondam et geometricis demonstrationibus, nec non quo pacto quadrans sit rite construendus. Adjectae sunt Tabulae sinuum, in centies M partes computitae. Amst. Anno 1588.

Tabulae examinis auri et argenti ad marcas Trecenses. Ibid. 1590.

Commentariorum accepti et recepti rationes, juxta morem Italicam in fol. Amst. 1595. Ook achter de *Practica.*

Zie Revii *Daventr. ill.* p. 497; Rotermund; Muller, *Cat. v. Portr.*

PETRI (Rodolphus) of ROELOF PIETERSZ VAN NIEDEK, werd omstreeks 1584 te Amsterdam geboren, in 1608 predikant bij de hervormde gemeente te Oost- en West-Zaandam; vier jaren later in zijn geboortestad. In 1618 werd hij voor eenigen tijd aan Utrecht afgestaan. Hij overleed den 4den Junij 1649.

Men heeft van hem:

Scherm en schilt der kinderen Godes, voorgestelt in gheestelycke meditatien over den CXI Psalm. Amst. 1633. 4°.

't Lof der Kercke ende gemeynte Jesu Christi. Ald. 1629. 4°.

Enghe poort of de wegh der saligheyt. Ald. 1652, 1639, 1653. 4°.

't Lof onses Heeren Jesu Christi. Ald. 1623, 1641, 1649. 4°.

Korte gulden regelen eenes heylighen levens, uyt het N. T. Ald. 1632, 1634. 4°.

Spieghel der barmhartigheyd Gods, in de vergheringe der sonden aen den boetveerdigen sondaer, ende der gerechtigheyd Godts in het straffen der sonden van den onboetveerdigen sondaer. Ald. 1632, 1644. 4°.

't Lof des Woordts Gods ofte der Heilige Schrifture. Ald. 1640, 1662.

't Lof des H. Geestes. Ald. 1641. 4°.

Den Euangelischen Arend, dat is, het Evangelium Joannes in gheestelycke bedenckingen voorgeseslt. 3 d. Ald. 1635, 1645. 1650. 4°.

Zie Veeris, *Kerk. Alphab.* bl. 169, 173; Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterdam*, bl. 484; Benthem, *Holländischer Kirch- und Schulen-Staat.* Th. II, S. 385; Paquot, *Mém.* T. I, p. 417 suiv.; Glasius, *Godgel. Nederl.* Jöcher, Rotermund Kobus en de Rivecourt. (Zie 2 *fraaije portretten bij* Muller).

PETRI (Sebastiaan), een geleerd Amsterdammer en Carthuiser, bloeide omstreeks 1533 en schreef het *Cartusiasticum.*

Zie Sweertii *Ath. Bat.*; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.* p. 807; Jöcher.

PETRI (Suffridus) of PETRUS (Sjoerd Pieters), werd den 15den Junij 1527 te Leeuwarden geboren. Op twintigjarigen leeftijd begaf hij zich, ter voortzetting zijner studiën, naar Leuven, legde zich aldaar bijzonder op de oude letterkunde toe en keerde zes jaren later naar zijn geboorteplaats terug, waar hij, om zijn vader, met een talrijk gezin bezwaard, te ondersteunen, eene school opende. Na vier jaren het grieksch en latijn onderwezen te hebben, keerde hij naar Leuven terug en nam hij 1557 het professoraat in de oude letterkunde te Erfurt aan.

Ofschoon er veel was, dat hem deze betrekking onaangenaam maakte, bedankte hij echter voor het hem aangeboden rectoraat te Groningen. Doch in 1562 verliet hij, tot bibliothecaris en geheimraad van Granvelle benoemd, Erfurt. Toen Granvelle naar Spanje was wedergekeerd, keerde hij naar Leuven terug, waar hij licentiaat in de regten werd en in het huwelijk trad. Gedurende dien tijd maakte hij een ijverig gebruik der aan de abdij van Gemblours toebehoorende handschriften, en nam later eenigen tijd het onderwijs in het grieksch en latijn te Leuven op zich. In 1577 aanvaarde hij het hoogleeraarsambt in de regten te Keulen, waar hij zijne vrouw verloor. Dertien jaren later (1590) benoemden hem de staten van Friesland tot hunnen historieschrijver en in 1585 aanvaardde hij een koninklijken leerstoel in het kanonieke regt te Leuven, waaraan een kanonniksplaats in het kapittel van St. Pieter verbonden was. Thans trad hij in den geestelijken stand. In 1587 vertrok hij weder naar Keulen, waar hij een kanonnikaat in de collegiale kerk der 12 apostelen bekwam en tevens regent werd in het collegie der *tres coronae.* Hij overleed den 23sten Januarij 1597 in den ouderdom van 69 jaren en werd begraven in de kerk der 12 apostelen. Zijn grafschrift vindt men bij Paquot. Vele zijner schriften vloeijen over van fabelachtige verhalen en getuigen weinig van eenen kritisch historischen blik.

Hij gaf in het licht:

Oratio pro reformatione universitatis Ephordiensis. Erphordiae, 1558. 12°.

Carmen gratulatorium in electionem domini Kiliani Vogel, Regii monasterii Montis S. Petri apud Erphordiam Abbatis. Erphordiae 1558. 12°.

Plutarchi Opuscula: Septem sapientum convivium: An seni sit administranda Respublica; de Parentum erga liberos naturali benevolentia; de symbolo ei; Latinè versa: Interprete S. P. Erphordiae 1558. 12°.

Plutarchi Opuscula: Utrum ignes an aqua utilior sit; Utrum Athenienses bello an sapientiâ clariores exstiterint; Disputatio de primo frigido; Quaestiones Platonicae. Erphordiae 1559. 12°.

Plutarchus de educandis liberis liber Interpr. S. P. cum ejus Scholiis. Basel 1561. 12°.

Plutarchus de Iside et Osiride; item Orationes duae de esu carnium. Latinè interpr. S. P. Lovan 1564. 12°.

Orationes quinque de multiplici utilitate linguae Graecae. Basil. 1566. 12°.

Athenagorae, Atheniensis Philosophi, Apologia, vel Legatio, vel potius supplicatio pro Christianis ad imperatores Antoninum et Commodum, a S. P. Leovardiense, Frisio, in Latinum ex Graeco translata, et justis Commentariis illustrata; adjectis etiam castigationibus ejusdem, quibus textus Graecus a mendis quamplurimis repurgatur, et integritati suae restituitur. Coloniae 1567. 12°.

De overzetting van S. P. is opgenomen in de uitgaaf der *Apologia* van Athenagoras te Oxford. 1706. 8°. In de overige uitgaven maakte men gebruik van die van Coenraad Gesnerus of van Henricus Stephanus.

Hermiae Sozomeni Historia ecclesiastica libri tres posteriores Latinè versi cum scholiis. Lovan. 1567. 12°.

Ook in *Historiae Ecclesiasticae scriptores Graeci . . . Joanne Christophorsino, Anglo, Cisterciensi quondam Episcopo interprete.* Coloniae 1570. fol.

M. T. Ciceronis libri de Officiis, de Senectute et Amicitiâ, Paradoxa et Somnium Scipionis; ex castigatione S. P. adjectae sunt ejusdem, castigationum suarum rationes. Basil. 1568. 12°.

Oratio de legum Romanarum praestantia. Lovanii habita. Antv. 1571. 12°.

Martini Poloni, Archiepiscopi Cosentini, ac summi pontifices Poenitentiarii Chronicon expeditissimum, ad fidem veterum manuscriptorum Codicem emendatum et auctum. Antv. 1574. 12°.

De illustribus Ecclesiae scriptoribus. Auctores praecipui veteres. 1°. D. Hieronymus, Siudoniensis presbyter. 2°. Gennadius, Massiliensis presbyter. 3°. Isidorus, Hispalensis Episcopus. 4°. Honorius, Augustodumensis presbyter. 5°. Sigibertus, Gemblacensis monachus. 6°. Henricus de Gandavo, Archidiaconus Tornacensis. Partim antea excusi, partim nunc demum in lucem editi. Cum annotationibus. Opera S. P. Colon. 1580. 12°.

Deze verzameling is vermeerderd door Aub. Miraeus en J. A. Fabricius.

De Frisiorum antiquitate et origine libri tres; in quibus non modo ejus gentes propriae, sed et communes Germaniae totius Antiquitates multae, hactenus incognitae, produntur; et obscuri veterum scriptorum loci plurimi illustrantur. Col. Agrip. 1590. 12°. Franeq. 1698. 12°.

Dit is het bekende werk waarmede Suffridus de verdediging op zich neemt der echtheid en geloofwaardigheid van Solko Forteman, Cappidus, Ocko van Scarl, Vlytarp en andere Friesche zoogenoemde geschiedschrijvers.

Strena ad Ordines Frisiae, quâ summatim comprehenditur vita Frisonis Frisiorum conditoris. Franeq. 1591. 12°.

De Scriptoribus Frisiae Decades XVI et semis; (in quibus non modo peculiaris Frisiae sed et totius Germaniae Communis antiquitates plurimae indicantur, et veterum Historicorum ac Geographorum loci, hactenus non intellecti, explicantur; causaeque redduntur dilucidae, cur veteres Germani, praeter meritum, ruditatis et imperitiae a quibusdam in re literaria arguantur). Colon. Agrip. 1593. 12°. Franeq. 1699. 16°.

Een nuttig werk, waarin, ja, een aantal schrijvers voorkomen, voor welker bestaan geene de minste zekerheid of waarschijnlijkheid zelfs is, maar hetwelk daarentegen van een veel grooter aantal latere en beroemdere mannen uitvoerige en hoogst belangrijke levensberigten inhoudt. Verkeerdelijk heeft Baillet dit werk deerlijk gehavend.

Apologia Suffridi Petri Leovard. J. U. C. et amplissimi ordinum Frisiae dum viveret Historici, pro antiquitate et origine Frisiorum: cum Bernardi Gerbrandi Furmerii. Leovard. J. C. et et ejus in scribendâ historia successoris Peroratione contra Ubbonem Emmium Frisium Gretanum, Scholae Groninganae Rectorem; Ad ampliss. et illustres Ordines Frisiae. Addita est inscriptio antiqua suis characteribus expressa, uti hodieque Romae visitur, et Frisiorum sub Carolo magno expeditione unà cum Judiciis doctorum et illustrium virorum de inbus libris ejusdem Suffridi Petri, quos scripsit de antiquitate et origine Frisiorum. Franekerae. 1603. 4°. 1613. 12°.

Historia veterum Episcoporum, Ultrajectinae sedis et Comitum Hollandiae, explicata chronico Joannis de Beka: et Historiâ Wilhelmi Hedae. Cum Appendice usque ad annum CIↃ IↃ LXXII, *a S. P. cumque actis Bernardi Furmerii.* Franeq. 1612. 4°. Herdrukt met de noten van Buchelius (*Jo. de Beka et G. Heda, de Episcopis Ultraj. recognitis et notis illustrati ab A Buchelio.* Ultr. 1643. fol.)

Het bijvoegsel op de levens der Utrechtsche bisschoppen van Beka loopt tot 1346, dat op Heda van 1529 tot 1573.

Gesta Pontificum Leodiensium à Joanne de Rovanâ usque ad Erardum à Marcka. In de *Gesta Pontificum Leodiensium* van J. Chapeauville (Leiden 1616. 4°.) T. III, p. 69—234.

Dit werk, hetwelk de levens van vijf luiksche bisschoppen bevat, en van den jare 1389 tot 1505 loopt is een onmiddelijk vervolg op Rodolphus a Rivo of du Ruisseau.

Nog schreef hij:

Praefationes in Hesiodi Opera et Dies: in Homiliam D. Basilii Magni contra Ebriosos; in Olympiam Pindari; in Drapetas Luciani; in Plutarchum, de educandis libris; in orationem Ciceronis pro lege Manilia.

Praefatio in Apollodori Argonautica, et in eadem Annotationes.

Annotationes in Oracula Magica Sectatorum Zoroastris.

Annotationes in Iliadem Homeri.

Commentaria in Olympica Pindari. Castigationes in omnia Opera Ciceronis. Commentarius in Orationem M. T. Ciceronis pro lege Manilia.

Oratio in laudem Universitatis Lovaniensis.

Carminum libri sex.

Ordo Quaestionum in Minoë et Legibus Platonis.

Oeconomia in Tabulam Cebetis.

Judicium de Interpretatione Aristotelis.

Disputatio contra Achillem Homericum, dicentem nullum animal esse miserius homine.

Oratio in laudem Dialectices.

De locis dialecticis.

Methodus legendae Philosophiae.

Singulis aetatum gradibus peculiaria quaedam et congrua studia esse.

De studio Historiarum recte instituendo.

Ecphrasis Historiae.

Index Historiarum.

Catalogus Historiographorum.

Diversarum gentium aëra.

Silva objectionum et assensionum in Annianos scriptores, Berosum scilicet et huic conjunctos de rebus Romanorum et aliarum gentium.

Defensio eorum scriptorum.

De annis post Deluvium usque ad Abraham.

Caïnan in genealogiâ Christi inter Sem et Abraham falso esse intrusum.

Brevis et exacta Chronologia in vitam Christi.

Assertio veritatis Hebraeicae in Chronologiâ annorum ab exordio mundi usque ad Christum.

De LXX Interpretibus.

Tabula generationis Patrum post Diluvium usque ad Abrahamum. Secundum diversitatem Codicum Graecorum.

De annis, eorumque partibus, quibus Hebraei in temporum calculo utantur.

Calculum textus Hebraeci verum esse.

Chronicon Universale.

Res Ante — Deluvianae.

Chronicon Episcoporum Tongrensium, Trajectensium et Leodiensium, incerti Authoris, usque ad annum Christi 1340, *et a nobis productum, adjectâ Appendice ad annum usque* 1574.

Chronicon Ducum Brabantiae, incerti Authoris, usque ad obitum Caroli Audâcis (1677) *et a me productum ad aetatem nostram.*

Castigationes in Chronicon Sigiberti Gemblacensis, ex autographo MS., quod est Gemblaci. Door Aub. Miraeus uitgegeven.

Historia S. Guiberti.

Vita Guilielmi Canteri.

Oratio de dignitate juris.

Oratio de utilitate juris.

Oratio de facilitate juris.

De discendi docendique juris ratione. Libri IV.

Oratio, Jus civile sine Pontificio plane percipi non posse.

Catalogus jurisconsultorum.

De Methodo corporis civilis Justinianaei.

De Oeconomiâ corporis civilis Justinianaei.

De Harmoniâ corporis civilis Justinianaei.

Apologiae pro Justiniano, adversus Suidam et assecas ejus, asserentes eum esse illiteratum.

Catena Commentatorum in IV libros Justitutionum.

Ordinariae Disputationes in omnes titulos quatuor Librorum Justitutionum.

Adnotationes in IV libros Pandectarum.

Commentaria in plures leges singulares.

De origine Feudorum, liber-unus.

De Tutelis et curis libri IV.

De origine doctrinae Ecclesiasticae libri IV.

Conciliatio Lucae et Matthaei. Catena Euangelica translata ex Graeco in Latinum (uitgegeven door Balthasar Cordier, Jesuït te Antwerpen).

De Ducibus et Comitibus. Equitibus ac Nobilibus Frisiis, qui rei bellicae gloria praestiterunt et in universali Regni Frisonici adminnstratione non fuerunt.

Historia Ecclesiastica Frisiae. Annales Frisiae.

De praesidibus et consiliariis curiae supremae in Frisia.

Observationes aliquot in Bibliothecam Josiae Semleri.

Zie *Levensschets* van S. P., door Herman Vultejus, Marparg 1787. 8°.; Emmius, *de Republ. Frisior.* p. 49; Suffr. Petri, *de script. Fris. ult. ed.*, p. 5, 22, 106, 123, 124, 144, 151, 162, 166, 167, 187, 250, 251, 260, 284, 294, 374, 375, 378, 389; Miraei, *Elogia Belg.* p. 182—184; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 819, 820; *Tarti*, p. 156; Adami, *Vitae philosoph.* p. 422 seq.; *Bibl. Hamb. Hist. Cent.* VII, p. 268; Pantaleon, *Prosophogr.* T. III, p. 553; Godl. Krantzius, *Supl. ad Conringium saec.* XVI, p. 171; Hartzheim, *Bibl. Colon*, p. 300, 301; *Bibl. Bunav.* VI, S. II, p. 1504; Struvii, *Bibl. Jur. select.* p. 299; Furmerii, *Ep. nuncup. Apol.*; H. J Arntzenius, *Orat. de natal. et increm. gymn. Leov.* (1762), p. 9; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 819; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 1110; Gabbema, *Epist.*, p. 238; Mollerus, *Isag. ad Hist. Slesvic.* T. I, C 4, § 7, C 5, § 12, C 6, § 12; Magyrus, *Eponym.* p. 650 sq.; Vossius, *Hist. Lat.* L. III, C. I, p. 166; Furmerius, *Catal. Oper. Suffridi Petri ante Apolog.* Saxii, *Onom. Lat.* T. III, p 365; G. de Wal, *de Clar. Fris. Jur,isc* p. 19, 46, 425; Herm. Vultejus, *vita S. Petri*, Marp. 1737. 8°. Jenichen, *Supplem. ad Lipenii Bibl. jurid. real.* p. 282; Jöcher, Rotermund, Bauers, Tjaden, *Das gelehrte Ostfriesland*, T. II, p. 77 sqq.; Benthem, *Holl. Kirch. u. Schulenstaat*, T. II, p. 286; Teissier, *Eloges*, T. II, p. 271 suiv.; Weiss, *Biogr. Univ.* T. XYXIII, p. 532; seq.; Paquot, *Mém.* T. VII, p. 272; Baillet, *Jugem. des Savants*, T. II, p. 1; Niceron, *Mem.* S. XXX, Goethals, *Lectures*, T. II, p. 162—169; F. Nève, *Relations de S. Petri avec l'Université de Louvain.* Louvain 1848; *Nouv. Biogr. gener.*; *Fr. Volksalm.* 1855, bl. 135; Glasius, *Godgel. Nederl.* Gabbema, *Verh. v. Leeuw.* bl. 360; Pars. *Naamrol d. Bat. schrijvers*, bl. 71, 72, 75, 81; Van Kampen, *Bekn. geschied. der Nederl. Letterk.* D. I, bl. 81, 247, D. III, bl. 257; De Wind, *Bibl. v. Neerl. Geschieds.* bl. 8. 225—230, 247, 300; Kok, Hoogstraten, Nieuwenhuis, Kobus en de Rivecourt, Dr. J. G. Ottema, in *De Vrije Fries.*

PETRI (JOHANNES), Grietman van Stellingwerf, die zich in 1588 te Medemblik bevond, wordt gehouden voor den verdichter van brieven uit Engeland aan Sonoi, die er de zijnen mede troostte met de hoop op spoedige hulp.

Men wil dat het oosteinde van Twisk het Londen zou zijn geweest, van waar de nieuwe tijdingen met jagten naar de stad gehaald werden.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII, bl. 276.

PETRI (J.)
was
Schreef:

Oplossing der getallen van Daniel en der Openbaringen van Johannes, alsmede der gezigten van Daniel. Amst. 1770. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 409.

PETRI ARNOLDINI (SEXTUS), deurwaarder des hofs van Friesland. Mr. J. Dirks deelde diens reis van Leeuwarden naar Londen en terug in 1651, mede in *Friesche Volksalm.* voor 1860.

PETRI (ALEXANDER), werd in 1642 als eerste predikant bij de Schotsche gemeente te Rotterdam beroepen van Rhynd in de nabuurschap van Perth, in Schotland waar hij sedert 1632 predikant was. Hij overleed den 6den September 1662. Zijn geschilderd portret vindt men in de kerkekamer der Schotsche kerk te Rotterdam. Naar dit is de afbeelding vervaardigd, die men voor het onderstaand werk van Steven vindt. Hij liet 2 zonen en drie dochter na. Alexander sedert 1645 predikant bij de Schotschen te Delft, den 2den Junij 1688 gestorven; George, apotheker en diaken in de kerk van zijn vader. Deze had verscheidene kinderen. Een van zijn kleinzonen ook apotheker, liet bij zijn dood in 1755 *ƒ* 2000 aan de Schotsche armen na. Christiane huwde met Andrew Saype, predikant bij de Schotsche gemeente te Kamperveen (1664—1686). Isobel huwde 1 met William Wallace, 2 met den koopman Robbert Allan. Elsbeth huwde met George Murray.

Hij gaf in het licht:

Chiliasto-mastix, or, The Prophecies in the Old and New Testamens concerning the Kingdome of our Saviour Jesus Christ vindicated from the misinterpretations of the Millenaries, and specially of Mr. Maton in his book called Israels Redemption. At Rotterdam, printed by Isack Waesbergen; at the signe of France on the Steeger. 1644. 4°.

A Compendious history of the Catholick church from the year 600 *untill the year* 1600, *shewing her Deformation and Reformation, together with the Rise, Reign, Rage, and Begin — fall of the Roman Antichrist, with many profitable Instructions, gathered out of divers writers of the several times and other Histories, by Alexander Petri, minister of the Scots congregation at Rotterdam. Hague. Printed by Adrian Vlack.* 1662. fol.

Zie Steven, *The History of the Scottish Church at Rotterdam*, p. 1 volgg.; Yair, *Account of the Scotch trade in the Netherlands*, p. 276, Levensb. v. Borstius, vóór zijne *Predicatiën* in 1696 uitgegeven; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I, bl. 466.

PETRIMANNUS of PEETERMANS of PETROMANNUS (MARTINUS of MARTEN), werd omstreeks 1484 te Leuven geboren, en in 1500 religieus in de abdij het Park van de orde der Premonstratensen, bij die stad, legde in 1505 zijn gelofte af, en bekleedde in 1519 de betrekking van pitantiarius. In het volgend jaar werd hij pastoor te Ter-Vueren, tusschen Leuven en Brussel, in 1522 te Archennes. In 1528 keerde hij naar de abdij terug, waarin hij aalmoezenier werd. Hij nam dit ambt waarschijnlijk waar tot zijn dood, den 1sten Maart 1557. In de genoemde abdij werden handss. van dezen geleerden monnik bewaard, o. a.

Commentarius in Regulam S. Augustini.

Commentarius de virtutibus.

Zie Mirsei, *Chronic. Praemonstr.* p. 283; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 551; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* T. , p. ; Paquot, *Mém.* T. II, p. 535.

PETRO (JOANNI), of Peter Haus, kunstschilder uit de XIVe eeuw.

Zie Kramm.

PETRONELLA van Saksen, dochter van Dirk, hertog van Lotharingen, en van Hadwig, gravin van Norinberg en halve zuster van Lotharius, daarna Roomsch keizer, was de gemalin van de Hollandschen Graaf Floris II. Zij was de moeder van graaf Dirk VI, Floris, bijgenaamd *de Zwarte*, Simon en Vlademir of Hedwig, echtgenoot van Otto, graaf van Bentheim. Na den dood van haar gemaal was zij voogdes van den onmondigen Dirk IV. Zij deed eens een krijgstogt naar Vlaanderen en trok op Brugge aan, doch werd genoodzaakt te wijken. Ook stichtte zij de vermaande abdij van Rijnsburg.

Zie Kluit *Hist. Crit.* T 1, p. 1., p. 64; Dez. ad Anon., *Chron.* p. 64; Bilderdijk, *Gesch. d. Vad.* II, 88; v. d. Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 31; *de Munten der Bisschoppen van Utrecht*, bl. 42; *de Munten der heeren en steden v. Overijssel*, bl. 37; *de Munten door de Frankische en Duitsch Nederl. Vorsten*, bl. 309, 310. Van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 272; Schotel, *Abdij van Rijnsburg*, bl. 8.

PETRONIUS (M. JASON).

Men heeft van hem:

Kettersche spinnecoppen waerin, deur de natuere der spinnecoppe, claerlyck bewesen wort, hoe deghelyck en onboorlyck een saecke dat een ketter is en kettersche voere. Bruess. 1596. 12°.

Zie *Cat. N. Kist.* bl. 49; *Cat. J. Schouten*, bl. 160.

PETRUS I, bijgenaamd van Alzatie, zoon van den graaf van Vlaanderen, werd in 1167 bisschop van Kamerrijk. Hij liet door zijnen gelastigde of suffragaan het bisdom besturen. Daar hij de wijding niet ontvangen had, verliet hij in 1174 den kerkelijken staat en trad hij in het huwelijk met de weduwe van den graaf van Nivers.

Zie van Gils, *Kath. Meijer. Memorieb.* bl. 18; van Gils en Coppens, *N. Beschr. van 's Bosch*, D. I, bl. 96.

PETRUS II, bijgenaamd Cirbolio, werd in 1199 door paus Innocentius III, welken hij, te Parijs hoogleeraar zijnde, onder zijn leerlingen geteld had, tot bisschop van Kamerijk verheven. Petrus was een zeer geleerd, wijs en ijverig her-

der, de raadsman der koningen en het voorbeeld der bisschoppen. Hij heeft de ketterij der Albigenzen, die toen in Frankrijk en elders zeer verspreid was bestreden, en werd in 1200 aartsbisschop van Gent.

Zie van Gils, *Cath. Meijer. Memorieboek*, bl. 60; van Gils en Coppens, *N. Beschrijv. van 's Hertogenb.* D. I, bl. 98.

PETRUS III, bijgenaamd de Levy, ook wel Petrus van Mirepoix geheeten, werd in 1310 bisschop van Kamerijk. Hij bevond zich in 1311 te Antwerpen, bij welke gelegenheid hij aan de zusters van het leprozenhuis, dat in de voorstad was gebouwd, toestond, eene bijzondere kleeding te dragen. Hij werd in 1320 door paus Johannes XVII gelast de levenswijze der Begijnen in zijn bisdom te onderzoeken en ze onder zijne bescherming te nemen, indien zij onschuldig en vrij van de dwalingen werden bevonden, waarin sommige Begijnen van Duitschland vervallen waren. De kerkvoogd voldeed aan dien last, en gaf, na een behoorlijk onderzoek, in 1324 een herderlijken brief uit wegens het begijnhof van Antwerpen, dat hij onschuldig bevond en derhalve liet bestaan. Hij deed afstand van zijn bisdom en aanvaarde in 1324 den bisschoppelijken zetel te Bageux in Frankrijk.

Zie van Gils, t. a. p. bl. 52; van Gils en Coppens, t. a p. bl. 102, 103; Diercksens, *Antv. Christo nasc. ad ann.* 1311, 1324; Miraei, *Dipl.* T. I, 215, T. IV, 580.

PETRUS IV, bijgenaamd Andreas of de Andrea, eerst bisschop van Noyon en in 1349 van Kamerijk. Kort na zijne verheffing op den bisschoppelijken stoel van Kamerijk, veranderde hij de geestelijke vereeniging van Groenendaal, in een kloostergesticht van reguliere kanunniken der orde van den H. Augustinus (10 Maart 1349). In 1366 droeg hij aan de abdij van Tongerloo de parochiekerk van Hensel bij Aerschot op. Hij heeft zijn bisdom eenigzins tot rust gebragt, en voor het behoud der kerken en kerkelijke goederen een bijzondere zorg aangewend.

Zie van Gils, t. a. p. bl. 53; van Gils en Coppens, t. a. p. bl. 105; Wichmans, *Brab. Mar.* p. 803, 804.

PETRUS (CORNELIS). Zie PIETER CORNELISZ.

PETRUS (HERMANNI), en Hajo Lambert, beide predikanten te Dokkum, zich met de stellingen der Dortsche Synode niet kunnende vereenigen, scheidden zich af en stichtten een bijzonder genootschap.

Zie Potter, *Reizen door Holland enz.* D. I, bl. 60.

PETRUS (JACOBSZ.) en Abraham Doireslaar, predikanten te Enkhuizen, gaven in 1637 een boek in het licht, behalzende al de verschillen op last der synode van N. Holland tusschen de doopsgezinden en de andere protestanten.

Zie G. Suikers, *Alg. Gesch.* St. VII, bl. 278; Brandt, *Beschr. v. Enkhuizen*, D. II, bl. 85; Schijn, *Geschied. d. Mennonieten*, D. I. bl. 409.

PETRUS A BOEXELAAR, te Antwerpen geboren, superior van het Cistercieneer klooster van St. Salvator, schreef *Vita Salutis* en *Spiritualis Conferentiae inter pastorem et ovem.* z. j. bij de weduwe Cnobbaert gedrukt.

Zie Miraei, *Auctar. de script. eccles.* in *Fabricii Bibl. Eccles*, p. 327; Rotermund.

PETRUS BRUXELLINUS. Zie PISTORIS PERTIUS.

PETRUS DE BRUXELLIS, genaamd Crockart, een predikheeren monnik omstreeks 1460 of 1470 geboren, studeerde te Parijs, werd magister artium, hield eerst de zijde der nominalisten, doch werd later een ijverig thomist, en onderwees de philosophie en theologie te Parijs, waar hij in 1511 de doctorale waardigheid verkreeg. Hij verklaarde eenige jaren den Thomas en verwierf veel bijval als prediker.

Hij schreef:

Summularum artis dialecticae interpretatio super textum Petri Hispani, Paris. 1508. fol.

Acutissimae quaestiones in Aristotelis logicales libros, et in Thomae de Aquino opusc. de cute et essentia; acutissimae quaestiones in Aristotelis physicorum libros et de anima ex secunda secundae D. Thomae recognita et accurata. Paris. 1512 in 4°.

Met Georgia de Bruxella, een andere Dominikaan, gaf hij in 1504 *Expositio in logicam Aristotelis per omnes organi partes.*

Zijne *Oratio de impendente in Clerum calamitate ob corruptissimos ejus mores*, staat in van der Hardt, *Concil. Constant.* T. I, fol. *Francof.* et Lips. 1700.

Zie Jöcher, Rotermund.

PETRUS (COUK), een beroemd schilder uit Aalst in Vlaanderen, leerling van Bernard te Brussel, reisde door Italië en Turkije en vertaalde in het Hgd. Sebast. Serlii *de Architectura et Geometria* 1549.

Zie Rotermund.

PETRUS (CRABBE), een Franciscaner uit Mechelen, schreef:

Concilia. Colon. 1551. fol. 3 t.

Zie Rotermund.

PETRUS (DANIËL DE ST.), stamde af uit een aanzienlijk geslacht, werd in 1646 te Brussel geboren, trad daar in de orde der Carmeliten, werd predikheer en missionaris in Holland en stierf te Brussel 8 Dec. 1719.

Hij schreef:

Discours funèbres sur la mort salutaire de J. C. La Haye 1694. 12°.

Paranymphus coelestis s. Salutatio angelica, novem dialibus sermonibus exposita. Gandavi 1694. 12°.

Zie Paquot, *Mém.* T. XIII, p. 211; Rotermund.

PETRUS A GANDAVO, een der Franciskanen, die, in 1529 naar Nieuw Spanje vertrokken, om aldaar het Christendom te verkondigen. Hij overleed er, na een moeijelijken arbeid van 40 jaren, in 1572.

Zie Sanderus, *de erudit. Gandav.* p. 104 seqq.; Rotermund.

PETRUS VAN HERENTALS of HARENTALS uit Brabant, aldus naar zijn geboorteplaats genoemd, werd prior in het Premonstratenser klooster Floreffe in het graafschap Namen. Hij overleed in 1390.

Men heeft van hem:

Collectarius sive expositio libri Psalmorum regii Prophetae. Colon. 1487. fol. 1456, 1480. Rotomagi 1504. 4°.

Comment. in VII Psalmos poenitentiales. In XV Cantica Graduum lib. I. MS.

Collectanea in IV Euangelia. Tom. II. MS.

Chronicorum ingens ab orbe condito ad sua tempora (1385). Uit dit MS. is het een en ander overgenomen in Baluzii *Vitae Pontif. Avenion.*

Catalogus ac res gestas ablatum Floressiensium. MS.

Op de Bibl. der hoogeschool te Leipzig berust van hem een *Compendium historicum s. Biblia pauperum ab initio mundi usque ad Wilhelmum VI Comitem Hollandiae.* MS.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 744; Goetzii, *Bibl. Dresd.* T. I, p. 414; Jöcher, Rotermund.

PETRUS (TECTORINUS), uit Vlaanderen, een dichter die vele versen en epitaphien heeft geschreven, en ook de vervaardiger is van het *Epitaphium Iwani comitis Alostani*, dat Meijer in de *Annales* der abdij Trunchin op het jaar 1144 aanvoert.

Zie Sanderus, *de erud. Flandr.* p. 138; Rotermund.

PETRUS THABORITA of PETER JACOBZ. VAN THABOR, aldus genoemd naar het klooster Thabor niet ver van Sneek, waarin hij leekebroeder was. Hij is geboren te Bolsward, en leefde waarschijnlijk tusschen 1460 en 1530. Hij schreef eene *Kronyk van Friesland*, loopende van 728—1527 door Visser en Amersfoordt, in het *Archief voor Vaderl. inzonderheid Friesche Geschiedenis* (1e 2e en 3e stuk, bl. 1—443. Leeuw. 1824, 1827 en 1828, 8°.) uitgegeven en met aanteekeningen voorzien. Men wil, dat hij secretaris was van Karel V.

Zie Suffridus Petri *de Script. Frisiae Dec.* XI, C. 6, p. 184; De Windt, *Bibl. van Nederl. Geschieds.* D. I, bl. 120; Jöcher.

PETSCH (JOHANNES), predikant bij de Hernhutters te Zeijst, in het midden der 17e eeuw, twistte met Ysbrand van Hamelsveld, toen nog student in de godgeleerdheid te Utrecht, over de vraag of in den Heidelbergschen Catechismus eene voldoening van Christus voor alle menschen geleerd wordt. Hij was lid der Hollandsche en Zeeuwsche Maatschappij van Wetenschappen.

Hij schreef:

Onpartydig onderzoek wegens de geloofwaardigheid der Entrevuen van den vermomden Timotheus Verinus en Aletophilus, uytgekomen onder den tytel De verborgenheid der on-

gerechtigheid van de secte der Hernhutters ontdekt, waarby gevoegt is eene oplossing der vraag, wat redelyk, christelycker wyze daer uyt te besluyten is. Amst. 1750. 8°. Te gelijker tijd verscheen dit werk in het Hgd. te Leipzig en Gorlitz, onder den titel van *Unpartheynsche Untersuchung der unter den Titel der entdeckten Geheimnissen der Bosheit der Hernhutischen Secte herausgekommen in Entrevuën eunes verkappten Timothei Verini und Aletophili.* (1750. 8°.)

Redding der eere en leere van Leibnitz en Wolff. Haarl. 1761. 8°.

Proef eener Nederduitsche vertaling van de Essais de Theodicée van Leibnitz, behelzende de voorafgaande verhandeling, de overeenkomst van het geloof met de reden, en de Voorreden van den Heere van Leibnitz, vertaald en met aanmerkingen verrijkt door J. P. Utrecht 1763. 8°.

Briefwisseling van Philagathos en Philalethes over de Leere van het zedelijk gevoel, uitgegeeven en met een voorbericht en uitvoerige Aanmerkingen vermeerderd door den Heere J. P. 1771. 8°. Gerigt tegen de *Leer van het zedelyk gevoel, opgehelderd en verdedigd in eenen Brieo van een geleerd man.*

Onderzoek der zedelyke gevoelens door Mozes Mendelszoon. Uit het Hoogduits vertaald door den Heere J. P. Utrecht 1769, 1774. 8°.

Onderzoek of de Heidelb. Catechismus en derzelver opstellers in het gevoelen van eene algemeene genoegdoening van 's werrelds Heiland zijn. Utrecht 1766. 8°.

Uitgezogte verhandelingen met Dr. Tollners Theologische onderzoekingen, uit het Hgd. vertaald. 4 stukken. Utrecht 1782.

Zie *Bibliotheca Hagana, Classis* II, p. 181; *Classis* IV, p. 629, 630; Ypey, *Gesch. d. Christ. kerk in de XVIII eeuw,* D. VII, bl. 454—456; H. J. Krom, *de Grond der Oneindige waardij van 's Heilands borgtijden,* bl. 60, 61; *Akademie der Geleerden,* D. I, St. III, bl. 351—368; Krafft, *Biblioth.* L VII, p. 780; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk,* D III, bl. 606; Rotermund; Abcoude, *Naamr. Aanh.* bl. 124; *Naamr.* bl. 489.

PETTENIUS (Petrus), leerling van Perizonius, eerst praeceptor in de eerste classe der Lat. school te Middelburg, en tevens *lector literaturae,* vervolgens (8 Julij 1710) rector te Zierikzee. Hij maakte zich als nederduitsch dichter bekend en overleed in 1734.

Zie De la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 151; Vrolikheit, *Vliss. Kerkhemel,* bl. 854; Hoogstraten, I, V; *Middelbury* (*Ant.* van P. De la Rue); Van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PETTER ( ), bloeide in het midden der 17e eeuw in Holland en was een bekwaam kunstgraveur. Men heeft o. a. van hem het fraai portret van Karel van Egmond, in Pontanus, *Historie van Gelderland.* Amst. 1639. 8°.

Zie Kramm.

PETTER FEUENLING (J.), bekwaam portretschilder uit het laatst der 17e eeuw. Men heeft o. a. van hem het *Portret van Schenck,* in 1697 geschilderd.

Zie Kramm.

PETTERS (N.), Abcoude vermeldt van hem:

Getrouwe Herder. 8°.

Onderrigting der voortreffelyke worstelkunst. Amst. 1674. 8°.

Zie *Naamr.* bl. 284, *Aanh.* bl. 112.

PEUTEMAN (Peter), door Balkena, Nicolaas genoemd, in 1650 te Rotterdam geboren, legde zich toe op het schilderen van vanitassen, jagt- en vischgereedschappen. Hij overleed, ten gevolge van een schrik, in 1692. Kramm vermeldt hem ook als graveur.

Zie Immerzeel, Kramm.

PEUTEMANS (Lenaert) was, in den aanvang der XVIIe eeuw, med. dr. te Middelburg en beoefende de nederduitsche dichtkunst.

Hij schreef in den *Zeeuwschen nachtegaal,* waarin o. a. van hem voorkomt een dichtstuk *aan de beroemde en konstrycke Jonck-vrouwe Anna Roemer op haer onverwacht vertreck uyt Middelburgh.*

Men heeft ook van hem een *Gedicht ter eeren van den Hoogghelеerden D. Jacob Catz op syne Konst-rycke Sinnebeelden.*

Zie van der Aa, *N. A. B. C. W.*

PEURSENS (Anthony), burgemeester van Aardenburg, schreef een omstandig verhaal van de verdediging van Aardenburg (1672), medegedeeld door Scheltema in zijn *Geschied- en Letterk. Mengelwerk.* D. V, St. 2.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land,* D. II, bl. 87.

PEVERNAGE (Andreas), omstreeks 1542 te Kortrijk geboren, werd een beroemd muzijkant. Na eerst een der directeuren van orchest der collegiale kerk aldaar geweest te zijn, werd hij een der eerste muzikanten bij de cathedrale te Antwerpen. Hij huwde 15 Junij 1574 eene weduwe Maria Maenges, en overleed 30 Julij 1584. Zijn grafschrift leest men o. a. bij Paquot. Joh. Bochius vervaardigde een gedicht ter zijner eere. Men heeft van hem *Motetten* voor vier, vijf, zes en zeven stemmen. Antwerpen 1578, 1591 en *Harmonia coelestis. Ibid. typ. Plant.*

Zie Paquot, *Mém.* T. III, p. 307; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 125; F. Hami, *Poëm.* id. 1578, p. 239.

PEX (J.). In 1798 verscheen te Dordrecht van J. Pex, artium magister, een geschrift, waarin verscheidene burgers van Dordrecht op eene hatelijke wijze werden ten toon gesteld. Hierop verscheen P. Keuls: *Iets voor 't Publiek en voor J. Pex, Artium magister.* Dordrecht 1798. 8°.

Zie *Astrea* 1855, bl. 178.

PEX (J. G.), officier, heeft mede de citadel van Antwerpen verdedigd.

Zie Bosscha, *Neerl. Heldend. te land,* D. III, bl. 755.

PEYPERS (Matthias Theodorus), behoorde tot het *Genootschap van beminnaars der Dichtkunst* te Rotterdam, dat in 1788 eene *Gedenkzuil opgericht ter gedachtenis van Neerlands heil en Oranjes zegepraal* uitgaf. Hij nam de taak op zich van die *Gedenkzuil* met een dichterlijke *Opdracht,* toe te wijden, aan Willem V en diens gemalinne, mevrouw Frederika Sophia Wilhelmina. Hij maakt in een nota daarbij nog gewag van een dichtstuk den 8sten Maart 1788, door hem *aan Z. D. Hoogheid* toegewijd.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. W.*

PEYRILHE (Bernhard). Arrenberg vermeldt van hem: *Verhandeling over de Kanker.* Amst. 1775. 8°.

Zie *Naamr.* bl. 409.

PEYS (Abraham) bloeide in het laatst der XVIIe eeuw, en was een zeer middelmatig tooneeldichter.

Men heeft van hem:

Hatelycke Liefde van den Gotschen Noran ende Julia, trsp. op de Camer van de Heilige Geest der ghemeyne huysarmen deser stadt Antwerpen vertoont door de H.H. Aelmoesseniers d. 24 Aug. 1661. Antw. (1661).

De Toverijen van Armida, of het belegerde Jeruzalem, trsp. Amst. 1696.

Reinout en het betoverde Hof, zijnde het Gevolg van Armida. Ald. 1697.

De Maeltyt van Don Pederoos Geest, of de Gestrafte Vrygeest, trsp. Ald. 1699.

De Liefde van Jupiter en Semele, trsp. Ald. 1699.

De standvastige Minnares, met de Dood van Tancredo, Prins van Salerne, trsp. Ald. 1695.

De Nachtspookende Joffer, blsp. vert. op d'Amsterd. Schouwb. Ald. 1670.

Amphitrion, bly-eyn-de spel, in 't Fr. gestelt door Molière, ende nu in 't Nederd. vertaelt. 1670.

De getrouwen Harder, harders en harderinnen sp. uyt d'Ital. Pastor fido van J. B. Guarini. Amst. 1671.

Scapijn, blsp. vert. op d'Amsterd. Schouwb. Ald.

Jupiter en Amphitrion, of de twee gelijke Sosiaas, blsp. Ald. 1730.

De vrouw, Rechter en Party van haar Man; blsp. Ald. 1746.

Klucht van de Gemaeckte Rouw, n. h. Fr. (van Corneille) *vertaelt.* Ald. 1680.

L'Advocat sans Estude, d'Advocaet sonder study, door Molière, vertaelt. Ald. 1680.

Kluchtspel van het gedwongen Houwelyck van Molière, vertaelt. Ald. 1680

Gentilhomme Bourgeois, ofte Burgerlycken Edelman; blsp. door Molière, ende in 't Nederd. vertaelt, door N. N. *ver-*

toont op de Haegse Schouwb. Na de Copye in 's Gravenh. Gedr. by *Levyn van Dyck.* z. j.

Gedwongen Huwelyck, Klucht-gewys verbeeld in den Ouden Grimpaert, verlieft op een Jonge Jofvr. genaemt Brindelina enz. Dendermonde, z. j.

Clucht van George Dandin.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, 80; J. van der Marck, *Naamr. van Tooneelspelen*, bl. 82; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 166, 167.

PEYSTER (Abraham) schreef een handboekje voor dienstboden, in rijm, getiteld:

Model der vryheid in dienstbaarheid. Rotterd. 1718.

Zie Witsen Geijsbeek, t. a. p. D. V, bl. 80.

PEYTON (R.), schreef:

Nieuwe Engelsche Spraakkunst, waarin, onder andere noodwendigheden, de uitspraak en woordschikking, de twee moeijelijkste stukken der Engelsche tale, op eene duidelijke en grondige wijs verhandeld zijn. Amst. z. j. 8°. 2de dr.

PFAFFEMATH (Christiaan Ludwig von), diende, in 1806, als kapitein bij de Hollandsche troepen in Pommeren en Pruissen, en onderscheidde zich vooral in het scherp gevecht van den 16den April tegen de Zweden. Vervolgens diende hij met niet mindere lof in 1808 in Spanje en werd tot luitenant kolonel bij de Hollandsche brigade bevorderd. Hij nam deel aan het gevecht bij Durango, en onderscheidde zich in de gevechten bij Mesa de Ibor, bij Talavera en bij Ocana.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te Land*, D. III, bl. 257, 310, 315, 330, 352, 368 volgg.

PFAFF (A.)

Men heeft van hem:

Memorie van het Tiendrecht. 's Hage 1760. fol.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 414.

PFEIFFER (G. H.).

Arrenberg vermeldt van hem:

De eer des Zaligmakers gehanthaafd in III Redevoeringen. Amst. 1784.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 410.

PFEIFFER (Joh. Pieter), diende als luitenant bij de Bataven en werd in 1799 in Noord-Holland gekwetst. Hij is mogelijk dezelfde met den volgende.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. III, bl. 195.

PFEIFFER, (Vaandrig), was een der dappere verdedigers van Sluis in 1794.

Zie Bosscha, *Neêrl. heldend. te land*, D. III, bl. 112.

PFEIFFER (Francois Joseph), de Oude, werd in 1741 te Aken geboren, woonde langen tijd te Amsterdam, waar hij de schilder- en graveerkunst uitoefende.

Op het laatst van zijn leven vertrok hij naar Brussel, waar hij in 1807 overleed. Men heeft van hem een aantal, ook naar het leven geteekende portretten, meestal in aqua-tinta vrij goed gegraveerd. Kramm vermeldt de volgende gravuren van hem:

H. Hooft, Burgemeester van Amsterdam. In folio.

Koning Lodewijk XVI; een kopy naar de Engelsche prent van J. Curtes.

Portretten van Nederlandsche patriotten van 1787. In 8°. ovaal.

Portret van J. Wilmet, Profèssor te Harderwijk. 1794. In 8°. ovaal.

Portretten van Ward Bingley in fol., van Mejufvr. C. Wattier, eerste actrice aan de Amsterdamschen schouwburg.

Zie Kramm.

PFEIFFER (Francois Joseph), de Jonge, den 5den October 1778 te Luik geboren, genoot het onderwijs van zijn vader. Hij was van vele jaren directeur decoratie schilder van den Amsterdamschen schouwburg en gaf, als zoodanig, vele bewijzen van een vindingrijken geest, grondige wetenschappelijke kennis, goeden smaak en vlugge hand. Hij vervaardigde ook keurige kabinetstukjes, die nu eens een Geldersch landschap met een oud kasteel, dan een waterkeering in den Ouden IJssel of een besneeuwd wintergezigt bij ondergaande zon of een landschap met een openstaande schuur bij een sneeuwbui voorstellende. Hij vervaardigde ook fraaije en uitvoerige teekeningen, benevens eenige proeven in aqua tinta, in den trant van proefteekeningen vervaardigd, b. v. *vier stuks studiebeeldjes*, een *Scheveninger met een vischmand op den rug*, een *landman met greep en spade op den schouder*, een *idem leunende op een stok, een koopman, tegen den rug te zien in* 12°; verschillende *landschappen*, een *Boerejongen, met een hoed op, van ter zijde te zien* in fol., *een zittende en staande vischboer* enz. Ook vervaardigde hij een *Theâtre Optique* met beweegbare beeldjes, waaronder gezigten die zich bedriegelijk natuurlijk vertoonden en een *Cosmorama.* Hij was lid der Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, en overleed den 4den Augustus 1835 te Terborg in Gelderland, waar hij den zomer van dat jaar had doorgebragt. Zijn portret vindt men in het prentwerk van J. E. Marcus. In 1845 gaf C. Weddepohl te Amsterdam acht stuks door hem op steen geteekende tooneel-decoratiën, vergezeld van zijn goed gelijkend portret, toepasselijke dichtregelen van Mr. J. van Lennep, en zijne levensschets door G. van Enst Koning in het licht.

Zie Immerzeel; Kramm.

PFISTER, Zwitsersch generaal in Nederlandschen dienst, gaf in 1794 lafhartig de vesting Venlo aan de Franschen over.

Zie Bosscha, t. a. p. bl. 122.

PFLUG, Luitenant in Nederlandschen dienst, werd in de dagen van 15—18 Julij 1815 gekwetst.

Zie Bosscha, t. a. p. bl. 25.

PHEBENS (Eggerik Egges), werd in 1556 te Midwolde geboren en was de zoon van een gegoed landman in het Oldambt. Na vroeg zijne ouders verloren te hebben, bezorgde hem zijne voogden een geleerde opvoeding. Hij volbragt zijne letteroefeningen te Marburg en was een huisgenoot en vriend van den beroemden Regnerus Sextinus. Toen Groningen onder de Spaansche heerschappij was, bleef hij aldaar stil wonen, was zeer gezien bij de Roomschen, doch gevreesd bij de Jezuïten en liep soms lijfsgevaar door hunne lagen. Zoodra de stad aan de Staatsche zijde was overgegaan, werd hij terstond lid der regering, blêef er onafgebroken in, en was een der voornaamste regenten van zijn tijd. Hij bediende verschillende commissiën en ambten zoo binnen als buiten Groningen, werd ten tijde van den handel tot het bestand naar 's Hage gezonden, en was een der eerste Curators der Hoogeschool te Groningen. Hij schreef aanteekeningen over de regten en costumen zijner vaderstad en gewest en over de geschiedenis van zijn tijd in deftigen Latijnschen stijl; huwde Froukje Laners, insgelijks in het Oldambt geboren, overleed 12 Nov. 1615 en liet kinderen na.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*

PHELSUM (Murk van), med. dr. te Bolsward, sedert 1764 te Sneek.

Hij schreef:

Historia physiologica Ascaridum. Leeuw. 1762.

Explicatio patrium pythographiae L. Pluknetí. Harlemi, 1769. 4°.

Natuurkundige verhandeling over de wormen, die veeltijds in de darmen der menschen gevonden worden. Leeuw. 1567. m. pl. In het Hoogd. vertaald door Joh. Weisse. Gotha, 1780—1682. 2 Th.

Vertoog over de gemakkelykste wijze om geknelde Darmbreuken binnen te brengen. Sneek 1772.

Brief aan den Heer C. Nozeman over de Gewelf-Slekken of Zee-Egelen, waar achter gevoegd zijn twee Beschrijvingen, de eene van een seker soort van Zee-wier en de andere van Maden in eene vuile verzwering gevonden. Rotterd. 1775.

Twee Brieven rakende de Verhandeling van den Heer Tissot over de vallende ziekte. Amst. 1776.

Verhandelingen over tot de Geneeskunde behoorende onderwerpen. Franeker 1776. 2 d.

Zie Rotermund, *Wochentl. Anz.* 1765, Th. II, p. 185; *Gotting. gel. Anz.* 1772; *Zugabe* S. 55; *Boekz.* 1761, bl. 706; Arrenberg, *Naamr* bl. 410.

PHERNANDUS (Carolus) of Fernand (Charles) werd in het midden der XVe eeuw te Brugge geboren. In zijne jeugd verloor hij zijn gezigt, hetgeen hem echter niet be-

lette uitstekende vorderingen te maken in de muziek, poezy, welsprekendheid wijsbegeerte en godgeleerdheid. Waarschijnlijk studeerde hij te Parijs: zeker dat Karel VIII hem een leerstoel in de letterkunde aan de beroemde universiteit dier stad schonk, en dat hij een reeks van jaren met veel lof onderwijs gaf. Ook wil men dat hij lessen over de godgeleerdheid zou hebben gegeven. Omstreeks 1490 trad hij in de orde der Benedictijnen in het beroemde klooster van Chezal-Benoît. Paus Innocentius VIII veroorloofde hem de orde van diaken (levita) aan te nemen, zoodat hij ook als prediker op mogt treden. Hij overleed in 1496.

Hij gaf in het licht:

Epistolae. Paris. in aedibus Ascensianis, in 4°. z. j.

De St. Catharinâ Oratio. Paris. 1505.

Epistola Paraenetica ad Sagienses Menaches, Observationes Benedictinae. Ook: *De Observatione Regularium Benedictinae Epistola Paraenetica.* Paris. 1512, 1516.

De Animi tranquillitate libri duo. Paris, 1512.

Speculum Monasticae Disciplinae, religiosi, docti, et perquam diserti Patris Benedictini Magni. Asseclae maximi, in quatuor libros distinctum. Paris. Anno 1515. XII Kal. markas. fol. Mogelijk hetzelfde met

Monasticarum Confabulationum libri quatuor, cum vocum et sententiarum quarundam explanatione. Paris. 1515 of 1516.

In dedicationem metricam Ruperti Gaguo, de purissima conceptione sacrae Dei genetricis et virginis Mariae, adversus Vincentium de Castro novo, Ordinis Praedicatorum, opus elegantissimum commentariorum lib. unus.

De conceptione contra Vincentium, liber unus.

Carmen iambicum de eadem, liber unus.

Oratio de Conceptione ad Carthusienses.

Elegiae de Contemptu mundi, liber unus.

Odarum in laudem Christi liber quatuor.

De Beatissimâ Virgine.

Laudes ordinis Carmilitarum liber unus.

Carmina.

De quatuor Novissimis.

Zie Trithemius, *Script. Eccles. ed. Fabricii*, C. 935, p 205; Miraei, *Elogia Belg.* p. 142, 143; Possevini, *Apparat.* T. I, p. 298, 299; Sanderus, *de Brugensib.* p. 23, 24; Sweertii, *Ath. Belg.* p. 167, 168; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p 129, 121; Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 152; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 2; Paquot, *Mém.* T. II, p. 102; D. Gr. Berthèlot, *Traité de l'Abstin*, p. 220—223; D. Calmet, *Comment. sur la Règle de S. Benoît*, T. I, p. 78, 593.

PHERNANDUS (Johannes) of Fernand, broeder van den vorige, werd te Brugge geboren, legde zich vooral op de muziek toe en werd musicus van Koning Karel VIII. Hij leefde nog in 1494.

Men heeft van hem:

Horae S. Crucis et Compassionis sanctae Mariae Virginis (poezy). Paris. omstreeks 1492.

De sancto Johanne Baptista, liber unus.

Orationes.

Carmina et Epigrammata.

Epistolae ad diversos.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I, p. 637; Trithemius, *Script. Eccles. ed. Fabric.* C. 936, p. 225; Hoeufft, *Parn. Lit. Belg.* p. 3; Paquot, *Mém.* T. II, p. 104.

PHILARETUS (Gilbertus). Zie FUCHS (Gilbert).

PHILEKLESIUS (Ad.). Pseudoniem van den schrijver van *Pleidooi over de vraag of een onergelijke onbegenadigde vrijheit heeft om het H. Avondmaal te gebruiken.* Amst. z. j 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 411.

PHILICINUS (Petrus) of Pieter Campsoon, werd omstreeks 1515 te Atrecht geboren, leerde de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen en werd te Binche, eene kleine stad in Henegouwen, beroepen om de lagere klassen te onderwijzen. Hij deed zulks nog in 1544. Sedert verkreeg hij een kannunnikaat in de collegiale kerk dezer plaats en in 1565 werd hij als procurator of gedeputeerde van zijn kapittel naar het eerste provinciale concilie te Kamerijk gezonden. Eindelijk werd hij deken van Binche en overleed omstreeks 1568.

Hij schreef:

Dialogus de Isaaci immolatione, ad puerorum captum accommodatus. Antv. 1548.

Tragoedia Magdalena. Antv. 1544. 12°.

Tragoedia Esther. 1564. 12°.

In hands. een gedicht op de verwoesting van Binche, in 1554 door Hendrik II, koning van Frankrijk.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 756, 757; Foppens, *Bibl.* T. I, *Belg.* p. 100; Sweertii, *Ath. Bat.* p. 631; *Synodi Camerac. ult. edit.* T. II, p. 83; Brasseni, *Ill. Hannoniae Sydera*, p. 126; Paquot, *Mem.* T. II, p. 285.

PHILIP (Ernst) Zu SAYN UND WITTGENSTEYN, uit het oude geslacht van Sayn, een' tak van den Nassauschen stam. Hij was ongetwijfeld een klein- of achterkleinzoon van Lodewijk van Wittgensteyn, den vertrouwden vriend van Willem I, en door dezen in 1566 gebruikt om de vorsten van Duitschland te polsen, omtrent hunne gezindheid betreffende de groote gebeurtenissen, welke hier te lande werden voorbereid. De brieven deswege tusschen hen gewisseld, zijn te vinden in de *Archives de la maison d'Orange-Nassau* van Mr. Groen van Prinsterer. Vol. II. Graaf Ernst was brigadier en had het bevel over de vierde brigade van de tweede linie der ruiterij van den linker vleugel in den slag bij Senef 11 Augustus 1674.

Zie Bosscha, *Neerl. heldend. te land*, D. II, *Bijl.* 5, 12.

PHILIPOTE VAN VALKENBURG, dochter van Heer Reinoud van Valkenburg, huwde, reeds vrij bedaagd, na haars broeders dood, Hendrik van Vlaanderen, Heer van Ninove, weduwnaar van Margaretha van Vianden, en stelde zich in het bezit der heerlijkheid, na hare zusters uitgekocht te hebben. Niet lang daarna verkocht zij die aan Heer Reinoud van Schoonorstt, wien Keizer Karel IV daarmede in 1354 beleende. Walraven van Valkenburg, Heer van Born, Sittard en Ravestein, verzette zich tegen dezen verkoop, bewerende dat de heerlijkheid hem behoorde, dewijl vrouwen onbevoegd waren in keizerlijke heerlijkheden op te volgen.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Leenen in Brab. en Limb.* bl. 212.

PHILIPPA VAN HOLLAND. Zie FILIPPA.

PHILIPPA VAN HEINSBERG was de echtgenoote van den Limburgschen Heer Jan van Bunde en Bocholt, van wien waarschijnlijk nog munten zijn overgebleven. Toen Jan Philippa huwde was zij weduwe van Willem, graaf van Wied.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Leenen in Brab. en Limb.* bl. 75.

PHILIPPE (David), bekwaam graveur. Kramm kende slechts eene fiks en geestig gegraveerde plaat van hem naar de teekening van Adriaen van de Venne, voorstellende de *Komst van Karel II, Koning van Engeland te Delft*, voorkomende in *Verhael in forme van Journael van de Reys en Vertoeven van Carel II, Koning van Groot-Brittanje.* In 's Gravenhage bij Adriaen Vlack, 1660. fol.

Hij teekende ook den *Titel* van het werk *Papegay ofte Formulierboeck*, door W. van Alphen enz. 's Hage 1682 in 4°.

Zie Kramm.

PHILIPPE (Pieter), waarschijnlijk zoon of broeder van den vorige; werd in 1640, doch volgens Kramm, vroeger, te 's Hage geboren. Hij heeft meesterlijk gesneden in f°. plano de platen in het werk *Verhael in forme* (zie het vorig artikel) naar Adriaen van de Venne en Jacob Toornvliet. In hetzelfde jaar (1660) sneed hij den titel van *Leonardi Botalli Opera omnia.* L. B. 1660, 8°., naar Toornvliet, waarop allerlei geneeskundige operatiën zijn afgebeeld. Ook heeft men van hem het *Portret van Lodewijk Hendrik, Prins van Nassau*; van *Henry Charles de la Tremoile (Tremouille), Prince de Tarente*, naar van der Banck. In 1701 was hij nog in leven, want toen sneed hij nog den titel van *J. Rosini, Romanarum Antiquitatum corpus absolutissimum, cum Notis doctissimi Thomae Dempster J. C. et aeneis figuris accuratissimis.* Traj. ad Rhen. 1701. 4°.

Ook bragt hij het *Grafgedenkstuk van P. A. van der Werff* in het koper.

Zie Immerzeel; Kramm.

PHILIPPEAUX (T. J.)
schreef een

Verslag nopens de redding eens drenkelings in *N. Konst- en Letterb.* 1794. D. II, bl. 97.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. et Chir.* p. 277.

PHILIPPI (JAN LOUIS). Ofschoon hij op 's lands vloot den rang van zeekapitein bezat, voer hij in dienst der O. I. Maatschappij en had het bevel over het schip *Wimmenum*, toen hij in Januarij 1754 met dit vaartuig, vergezeld door het schip *de Vrede*, kapitein Simon Boot, en de bark *Jacatra*, van Batavia naar *Suratte* vertrok. Op de kust van Malabar door zeeroovers aangevallen, volgde er een woedend gevecht, waarin *de Jacatra* en vervolgens *de Vrede* den vijand in handen viel. Philippi bleef zich met zijn getrouwe equipagie vier dagen lang verdedigen, en toen hij eindelijk, door de geheele vijandelijke vloot aangevallen, wel vijf honderd roovers aan boord had gekregen, en voor de overmagt zou hebben moeten bukken, stak hij den brand in het kruid, getrouw aan zijne belofte, dat hij zich nimmer tot slaaf zou laten maken.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1756, bl. 1392; J. Koning, *Leven van Jan Carel Josephus van Speyk, Aant. en Bijl.* bl. 157 enz.; *Nav.* D. VIII bl. 168, 278.

PHILIPPINE *van Henegouwen*, gemalin van koning Eduard III van Engeland, was de moederlijke moei van Willem V, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen. Toen Willem, ten jare 1358 van Engeland, op het *open hof*, d. i. bij gelegenheid van prachtige feesten en in het gezelschap van den Hollandschen Adel, op het prachtigst gekleed verscheen, werd hij door deze zijne moei ontvangen en ingehaald.

Zie v. d. Chys, *de Munten van Holl. en Zeel.*, enz. bl. 177.

PHILIPPION (GUSTAAF), een jong hollandsch officier, die zich zoowel door zijne dapperheid en militaire vorming, als door zijne gehechtheid aan de zaak, aan wier verdediging hij zich wijdde, onderscheidde. Deze zaak was het strijden voor Don Carlos in Spanje. Hij kwam om bij den overtogt van den Ebro, in den nacht van den 28sten December 1836, waarbij velen door het water werden weggesleept. Meermalen had hij gezegd overtuigd te zijn in het water te zullen omkomen, even als zijn vader bij het baden, en zijn oudere broeder, die zijn vaderland tegen de Belgische opstandelingen gediend had, in de Schelde verdronken was.

Zie A. v. Goeben, *Herinneringen uit den laatsten burgerkrijg in Spanje; het Vaandel, Tijdschrift voor Onderofficieren*, D. VII, 1854, bl. 501; *Nav.* D. III, bl. 169.

PHILIPPOTTE VAN BORN was de zuster van Heer Reinout van Born. Uit haar huwelijk met den Graaf van Solm sproot Simon, graaf van Salm.

Zie v. d. Chijs, *De Munten der Leenen in Brab. en Limb.* bl 72.

PHILIPPUS was Proost van Deventer, en komt als zoodanig op het jaar 1129 voor bij Dumbar in zijn *Kerkelijk en Wereldlijk Deventer*.

Zie v. d. Chys, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de stad Utrecht*, bl. 324.

PHILIPS. Zie op FILIPS.

PHILIPS *van Sint Pol*, werd, door de bemoeijing van een aantal Brabandsche Edelen in de 15e eeuw gedurende eenige jaren Ruwaard of Bestuurder van het Hertogdom Braband.

Ook de heer van Megen had daartoe medegewerkt.

Zie v. d. Chys, *de Munten der Leenen van Brab. en Limburg.* bl.44.

PHILIPS JACOBSZ. (CASPER), in 1732 te Amsterdam geboren, werd geadmitteerd landmeter voor den Hove van Holland, Zeeland en West-Friesland, maakte zich als graveur bekend o. a. van platen in den *Tegenwoordigen Staat van alle Volkeren*, Wagenaar's *Vaderlandsche Historie* en anderen. Zijn kunstwerk is niet vrij van stijfheid. Hij gaf in het licht:

Uitvoerig onderwijs in de Perspectiva of Doorzichtkunde, met LX platen. Amst. 1765. Ald. in het Hgd. 1767.

Handleiding in de Spiegelperspectief om door de regels der doorzigtkunde alle voorwerpen in vlakke Spiegels over te brengen. Amst. 1775. *Op nieuw overzien en vermeerderd.* 1780. 8o.

Wis-, Meet- en Doorzichtkundige Handleiding, volgens welke men, ten allen tijde en plaatse, den stand der Zonne en Maane, de verlichting der voorwerpen door dezelve enz. Amst. 1786. 8o.

Zeemans-onderwijzer in de Teekenkunst, of Handleiding om door Geometrische, Doorzichtkundige en Perspectivische Regelen, alle Landverkenningen, Kusten, Baaien, Havens, Klippen, Forten, Kasteelen, Torens, Baaken, Schepen, Steden, en wat een Zeeman meer voorkomt, op het papier wiskundig af te teekenen. Amst.

Handleiding om, in de kunsttafereelen, den afstand van het oog des Zienders tot dezelven, de perspectivische dieptens, der waterpas liggende en opstaande vlaktens, de lengte derzelver sluytliniën horizontshoogte enz. in voorgestelde, of ook te zullen vervaardigt wordende werkstukken, als ook de perspectivische regelen, in het teekenen of schilderen van Tooneelen, door eene gemakkelijke bereekening te vinden. Amst. 1788. 8o. *Opgedragen aan den Heer Jacobus Verstegen, Kunstschilder te Amsterdam.*

Hij bezorgde een vermeerderden en verbeterden druk van Bosbooms bouwkundig werk over de *Vijf Kolommen.*

Hij etste ook in de manier van prentteekeningen gegraveerd. Zoo komt een zoodanig werkje van 27 stuks met verandering voor bl. 217 van de verzameling van den baljuw van Buuren, Leyden 1808. Hij overleed in 1789 te Amsterdam. Zijn portret is door F. M. La Cave in 1766 naar het leven get. en gegr.

Zie Immerzeel; Kramm; Arrenberg, *Naamr.* bl.

PHILIPS (JAN CASPER), oom en leermeester van den vorige, werd in het laatst der 17e of den aanvang der 18e eeuw te Amsterdam geboren. Hij heeft de graveerstift behandeld. Zoo graveerde hij in 1740 het portret van *Guilielmus Maranus, Tolosás, Academiae Tolos. Decanus* etc. Ook vervaardigde hij eenige afbeeldingen van leeraars der Doopsgezinden, door de in 8°. gegraveerde portretten met randen van zinspelende ordonnantiën te vergrooten, en alzoo tot 4o. prenten te maken. Er bestaan ook boekprenten van hem. Hij graveerde het grootste gedeelte der titelplaten van den *Tegenwoordige staat van alle Volken*, 40 deelen in 8°. en voor hetzelfde werk een aantal platen naar teekeningen van de Beger, Pronk, de Haan en anderen, bestaande in stads- en dorpsgezigten, gebouwen en dergelijken. Zijn werk is stijf en onbevallig maar net en nauwkeurig. Simon Fokke was zijn leerling. Deze bood hem, in vele zijne kunstplaten de hand. Volgens Kramm was hij een goed teekenaar.

Zie Immerzeel, Kramm.

PHILIPS (IS. CASPER), zoon van Casper Philipsz Jacobsz., was zijn vader behulpzaam aan het graveerwerk van den *Tegenwoordige Staat van alle Volken*. Hij schijnt vroeg overleden te zijn.

PHILIPS (CONSTANCE), dichteres uit het midden der 18e eeuw, wier gedichten voor boekwerken verspreid zijn.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II, bl. 309—310; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PHILIPSE (Mr. ANTONI WILLEM) werd in 1766 te Middelburg geboren, voltrok zijne regtsgeleerde studiën te Leyden, werd in regterlijke betrekkingen geplaatst, procureur generaal van het hoogste geregtshof van het rijk, en voorzitter van den hoogen raad der Nederlanden. Hij beoefende wel bij voorkeur de regtsgeleerdheid, maar bleef geen vreemdeling in andere vakken van wetenschap en letteren. Tot zijne bijzondere vrienden behoorden van der Palm, van Royen, Appelius, den oud-minister van Maanen, Donker Curtius van Tienhoven en meer anderen. Ook werd hij lid der Maatschappij van Nederl. Letterkunde en Commandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij overleed 18 Februarij 1845 in den ouderdom van 78 jaren en ruim vijf maanden.

Zie *Handel. der jaarl. Vergad. v. d. Maats. van Nederl. te Leyden* 1845, bl. 26 volgg.

PHILIPSZ (DIRK), tijdgenoot, zoo niet voorganger, ten minste ambtgenoot van Menno Simons, in den kerkelijken dienst werd in 1504 geboren en behoefde voor niemand onder de Mennonieten in eerwaardigheid en geleerdheid te wijken.

Men heeft van hem:

Een schoone vermaninghe ende eerste onderwysinghe van den waerachtighe kennissen Godts. Gedr. in 't j. O. H. 1558. 8o.

Een liefficke vermaninghe uut des Heeren woort, in den welcken onderseeydelic ende ordentlick geleert wort hoe dat die christ. ghem. sal handelen met dieghene, die haar in die gemeenschap der heyligen hebben begeven ende alsdan noch in openbaer dootlycke werken des vleysches bevonden worden. 8o. z. pag.

Enchiridion of hantboecxken van de Christ. leere ende religion: in eerste forma begrepen, ten dienste van alle liefh. der waerheit — ut die H. Schrift ghemaect, van nieus gecorr. ende vermeerdert door D P.

Item om alle puncten, spreuken ende vermaninghen te vinden ... hier achter een ... register ... Oock so syn de annotaciën op de veerskens gestelt en allen tot behulp van den leser, ghedr. in 't jaer O. H. 1574, 1578, 1579, 1600. 12°. Haarl. 1627. 12°. Bij den druk van 1627 is gevoegd: *Wederlegging op Twee Zendbrieven van Sebastiaan Franck.*

In dit handboekje komen elf werkjes en drie brieven voor.

Een zeer schoone, troostryke en Christelyke Zendbrief geschreven en gezonden aan die huysvrouwe van J. den S., dewelke te Antwerpen gevangen lag, en heeft daarna om de getuygenisse der waarheid aldaar haar leven gelaaten. 1579. 12°. Z. plaats of naam des drukkers.

Een korte bekentenisse ende belydenisse van den eenigen, almachtigen, levendigen Godt, Vader, Soon ende Heylige Geest etc. Met noch sommige andere leerachtige boecxkens — by den autoer desselvigen gemaeckt, voertyts verscheyden gedruckt, ende nu om des leesers geryffelicheit by een gevoeghet D. P. *Gedr. in 't jaer* 1564. 32°.

Van den doop O. H. J. Christi, bekentnisse door D. Philips. Metg. een beantwoordinghe derselver bekentenisse door J. Kimedoncium . . . Middelb. by Jeroen Wullebrechts. 1589.

Een Zendbrief, uit reine broederlyke liefde, aan de vier steeden geschreeven, om de twistigen tot den Christelyken vreede en Godzalig leeven te vermaenen.

Een kort doch grondig verhaal van den twistigen handel, en het onschriftmaatig oordeel, — dat in Vriesland, onder zommigen, die men de Vlamingen noemt, gegeeven is.

Een Appendix aan (dit) *Boekje van den twistigen handel in Vriesland enz.* met eene *Apologia of Verantwoordinge* enz.

Deze drie stukjes zijn geschreven in den jare 1566 en gedrukt 1567 8°., ter gelegenheid en tot beslissing van zekere ongenoegens, welke, omtrent dien tijd, in Friesland, door sommigen uit Vlaanderen derwaarts gekomen Mennonieten waren veroorzaakt, wegens zeker *verdrag, het verbond der vier steeden* genaamd, hetwelk door de Mennonitische gemeenten in Friesland was vastgesteld.

Van den echt der Christenen, hoe die van God bevolen (is) *en van de Geloovigen na de Schrift moet gehouden en gebruikt worden; geschreven en voleind den* 7 *Maart* 1568, en ongetwijfeld omtrent dien tijd gedrukt. Ook werd het herdrukt te Haarlem 1602 en in 1644, bij Hans Pesschiersz. van Wesbusch in 8°., en te Amsterdam, bij Pieter Cornelissen V. S. ook in 8°. Achteraan is, in den eerste, nog gevoegd een *Appendix* over dezelfde stoffe door P. C. H.

Catechismus, d. i. korte vyttocht vyt de H. Schrift en mede uyt de fundamenten of handboecxkens van Menno Simons en Dirk Philips. Haarl. 1631. 8°.

In de verzameling van *liederen* door P. Gryspeer uitgegeven, is het 3de van D. Philipsz, *teghen de doolinghe van Adam Pastoor.* In dit lied geeft hij een uitmuntend getuigenis van Jesus Christus, zijne waarachtige Godheid, eeuwige Zoonschap en voor de zondaar zoo hoognoodige Middelaarsambt, van door hem weder met God verzoend te worden.

Hij schreef gelijk Menno Simons zijne werken in het Nederduitsch en wel in zuiverder duitsch dan die van Menno, ofschoon hij vooral niet minder taalkundig was.

Hij schreef ook nog in het Fransch een *Nader Tractaat over den Ban* dan hetgeen in zijn *Handboekje* voorkomt. Zijn portret vindt men bij Schijn, *Gesch. der Mennon.* D. II, bl. 324. Hij overleed in 1570 te Emden.

Zie H. Schijn, *Geschiedenis der Mennonieten*, D. II, bl 110—114 325 enz., D. III, bl. 4, 7, 235; M. Simons *Werken*, bl. 175; M Schagen, *Leerreden over de Kerk der Nederl. Doopsgez. en dezelver Reformatie vertoond*, bl. 64; J. d'Outrein, *over het Nieuw Jesusalem, gebouwd op het Fondament der Apostelen*, (Amst. 1712, 8°.) p. 355; G. Cassander, *Praefat. Libr. de Baptism. Parvulor. ad Dal. Jul. Cliv. Oper.* p. 671, 672; Ten Cate, *Gesch. d. Doopsgez. in Friesl.*; Van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Rogge, *Geschrift. betreff. de Ned. Herv. Kerk*, bl. 53, 54; Van Doorninck, *Bibl. van Nederl. Anom. en Pseudon.* bl. 50, 106. *Cat. d. Maatsch. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 62; Muller, *Cat. v. Portr.*

PHILIPSZ (Obbe), broeder van de vorige, leeraar bij de Mennonieten, die echter afvallig werd. Schijn noemt hem „een Mennonitische Demas." Hij overleed in 1568. Na zijn overlijden verscheen in 1609 te Amsterdam in 8°. een geschrift getiteld: *Bekentenisse Obbe Philipsz. Waermede hij verclaert zyn Predich-ampt sonder wettelyke beroepinge gebruyckt te hebben, beclaecht hem dies, en waerschouwt eenen yder enz.* De naam des uitgevers, die ook de schrijver der voorrede is, wordt niet gemeld. Uit dit werkje hebben sommigen zeer vele bewijzen ten nadeele der Mennonieten getrokken, doch Schijn heeft er de ongegrondheid van aangetoond.

Een broeder van hem was Lucas Philipsz, een zeer ijverig en getrouw leeraar onder de Mennonieten, die men Oude Vlamingen noemde, te Haarlem. Obbe Philipsz zou, volgens Benthem, David Jorisz., glasschilder te Delft, tot een profeet hebben aangesteld.

Zie Schijn, D. II, bl. 92, 93, 109—115, 387, D. III, bl. 316; Ten Cate, *Gesch. d. Doopsgez. in Friesland.*

PHILIPSZ (H.), was predikant te Colombo tusschen de jaren 1770 en 1780.

Hij gaf in het licht:

De Handelingen der Apostelen, beschreven door den Ev. Lucas, weleer in Singaleesche tale overgezet door twee Singaleesche taalkundige Tolken onder opzigt van de wel eerw. Simon Cat; nu behoorlyk gereviseert, gecorrigeert, en in het ligt gegeven door de Pred. J. J. Fybrands en H. Philipsz. Colombo 's Comp. Drukk. door J. F. C. Dornheim. 1771. 4°.

De Sentbrief van den H. Apostel Paulus, geschreven aan de Romynen, uyt de oorspronkelyke Griexe taale in de Singaleese spraake overgezet, door H. Philipsz, Pred. op Colombo. Ald. 1772. 4°.

De sendbrieven van de H. Apostel Paulus, geschreven aan de Corinthen en Galaten, overgezet door H. Philipsz. Ald. 1773. 4°.

De sendbrieven van den H. Apostel Paulus, geschreven aan de Ephesen, Philippensen, Kolossensen, Thessalonicensen, benevens die aan Thimoteus, Titus, Philemon en aan de Hebreen, overgeset en in het ligt gegeven door H. Philipsz. Ald. 1775. 4°.

Het eerste boek Moses genaamt Genesis, in de Singaleesche tale, overgeset en met de grondtext wel overeengebragt, en in 't ligt gegeven door H. Philipsz. Ald. 1783. 4°.

Het tweede boek Moses, genaamt Exodus, in de Singal. tale overgeset enz. door H. Philipsz. Ald. 1786. 4°.

Kort ontwerp van de Leere der waarheid die na de Godsaligheid is, overgeset in de Singaleese Tale, ten dienste van de Christelyke Singal. Gemeentens, door den Pred. J. P. Witzelius. Met het drukken een eynde gemaakt in de maand April, tot Colombo A° 1744, *na weder van drukf. gesuiverd door en herdrukt onder opzigt van den Prop. H. C. Philipsz. Colombo, 's Comp. Boekdr. by J. F. Christiaan.* 1790. 8°.

De algemeene sendbrieven der H. Apostelen Jacobus, Petrus, Johannes en Judas, mitsg. d'Openbaring van Johannes, overgeset en in 't ligt gegeven door Hendr. Philipsz. Colombo, 1776.

Het H. Evangelium onzes H. en Zaligmakers J. C. na de schrijvinge van Mattheus, Marcus, Lucas en Joannes, uit het oorspronkelijk Grieksch in de Singaleesche tale overgebragt, en nu weder nader gecorrigeert en van fouten verbeeterd door de Pred. Joh. Joach. Fijbrants en Henr. Philipsz. Colombo, 1780. En na den Brief aan de Hebreën volgt met nieuwen titel het overig gedeelte des N. V.

Zie *Cat. d. Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II, bl. 432, 433, D. III, bl. 604.

PHILIPSZ (H. C.), zoon van den vorige, eerst omstreeks 1790 proponent, later predikant te Colombo, gaf in 1790 het *Kort Ontwerp* van zijn vader in het licht.

PHILLERY (   ), een der oudste Nederlandsche houtgraveurs, die tevens drukkers waren. In de verzameling van den abt Marolles in 's konings kabinet te Parijs bevindt zich een los blad, zeker een der oudste houtsneêprenten, die in de Nederlanden met den naam des meesters beteekent, voorkomen. Het stelde voor *Twee staande soldaten* en *Eene zittende vrouw met een hond op hare knieën*, en aldus beteekend, *Gheprent t' Antwerpen, by my Phillery de figuersnider.*

Zie Kramm.

PHILILOGUS PHILOATROS à GANDA. Zie VIVERIUS (J.).

PHILLIPS (Chas.). Van dezen kunstgraveur bestaat o. a. een fraai in bruin gedrukte mezzo-tonto prent in 4° voor-

stellende het *Portret van een jongeling met een hoed op en mantel om; Corn. Polenburgh pinx., Chas. Phillips sculp.*

Zie Kramm.

PHILSUM (M. VAN), Med. Doctor, gaf in het licht: *Historia Physiologica Ascaridum c. fig.* Leov. 1761.

Zie *Boekz. d. Gel. Wer.* 1761, bl. 708.

PHILOCLERUS (J.), waarschijnlijk een Pseudoniem, schreef:

Zegepraal des Predikstoels tegen de Teugel. Rott. 4°.

Zie Abcoude, *Naamr. 2e Aanh.* bl. 124.

PHOCYLIDES (JOANNES). Zie HOLWARDA (JAN FOKKES).

PHOONSEN (J), was

schreef:

Wisselstijl van Amsterdam. Amst., 1755. 2 d. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 411.

PHOUL (MICHIEL DU), Brabantsch edelman, was een der verbondene edelen in 1566. Te Water gist dat hij tot het Brandenburgsch geslacht Phül behoord.

Zie *Verb. en Smeekschrift der Edelen,* D. III, bl. 226, D. IV, bl. 451.

PHRISIUS (GEMMA). Zie GEMMA FRISIUS.

PHRISIUS (VINCENTIUS). Hij werd Frisius toegenaamd, naar het land zijner geboorte en in 1554 van Freepsum naar Norden beroepen. Terwijl hij aldaar met Micronius in dienst was, gaven beide in 1554 een beknopt opstel der goddelijke waarheden in het licht:

Ein kort underricht vor den eentfoldigen Christen, de desz. Heren hillich Aventmahl werdiglycken willen geneten, in Fragi unde Antwoerdt, uth der hilligen Schrift vervatet doren Mart. Mycronium ende Vinc. Phrisium, Deners der Gemeine Christi tho Norden. Gedruckt na het original van 1554. 8 Dec. Z. pl. (Embden?) kl. 8°.

Hij overleed den 17den September 1556 aan de pest.

Zie E. Meiners, *Kerk. Geschiedenis v. O. Friesl.,* D. I, bl. 337, D. II, bl. 386; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.* D. II, bl. 186 o. h. w., *Frisius (Vinc)*

PHYLAEUS, PHYLEUS, PHILEUS (SIMON JANSZ.), te Groningen geboren, werd in 1581 predikant te Dirksland, in 1586 te Oudewater, in 1588 te Oostzaan, doch in 1589 aldaar van zijn dienst ontslagen. Hij kwam in 1595 te Hellum, vertrok in 1596 naar Slochteren, ging van daar, wegens twist, zonder ontslagen te zijn, naar Haren, waar hij den 25sten Jan. 1598 was, en na 8 maanden dienst te Meppel. Hij was scriba op de vergadering den 12den Augustus 1598 te Rolde gehouden, en werd, „na herhaalde beschuldiging van twistziek te zijn, met leugens en laster om te gaan," op de eerste vergadering der wester classis te Beilen, den 8sten September 1601 dadelijk van zijnen dienst ontzet en ongeschikt verklaard hem in Drenthe weder te kunnen waarnemen, en nam zij tevens aan de dienst te vervullen, tot dat er een nieuwen predikant beroepen zou zijn, waarmede de gemeente gelast werd haastig voort te varen. Deze afzetting maakte veel gerucht. De synode te Groningen, in Mei en Junij 1602, verklaarde het vonnis der classis van onwaarde, herstelde hem geheel, en overal in en buiten Drenthe beroepbaar, behoudens alleen, dat hij te Meppel niet zou wederkeeren, omdat hier reeds weder een predikant was, en bij den dienst reeds aanvaard had te Genemuiden. Hij wordt in de stukken over die zaak gewisseld „een bedaget man ende oldt Kerckendener" genoemd, en is weinige jaren daarna, welligt daar, althans was Henr. Joh. Soest daar in 1607 in dienst, overleden.

Men heeft van hem:

Een leerachtighe Verclaringhe der Historien ofte parabel van den rycke man ende den armen bedelaer Lazaro, in twaelf Predicatien. Leyd. J. Paedts Jacobz. en J. Bouwensz. 1588. kl. 8°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.* bl. ; Paauw en Veeris, *Vern. Kerkel. Alphab.* bl. 255; Romein, *Herv. pred. te Drenthe,* bl. 143, 144; Kinschot, *Beschrijv. v. Oudewater,* bl. ; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 816.

PHYSICUS (LAURENTIUS), ook Laurens de physicus of geneesheer, leefde omstreeks het midden der 15e eeuw, want, uit zijn gedicht op den haring blijkt, dat men toen de kunst van die te zouten kende. Deze werd in 1416 door Jan Willem Bueckeld of Beuckeles, in 1447 te Biervliet gestorven, uitgevonden. In een ms. *Chronicum Gelriae* van Willem van Berchem, die tot 1466 loopt, wordt van hem gesproken. Zeer waarschijnlijk woonde hij te Nijmegen en was hij geneesheer van hertog Arnold van Egmond, van 1423—1473 hertog van Gelderland. Men heeft van hem een Latijnsch lofdicht op de stad Nijmegen, en een op den gezouten haring, dat weleer in het Theatrum Anatomicum te Leyden te lezen was. Beiden zijn te vinden bij Paquot. Boxhorn geeft eene Nederd. overzetting van het laatste.

Zie M. Z. Boxhornii, *Theatr. Holl.* p. 40; J. Smith, *Noviomagum,* p. 153, 154; Paquot, *Mem.* T. I, p. 584.

PICARDT (JOHAN), werd den 5den Febr. 1600 te Benthem, waar zijn vader, Johan, toen predikant was (overl. den 7den Dec. 1629 te Ulsen) geboren. Hij trad in 1623 te Egmond aan Zee in dienst, en werd, terwijl hij daar was, vóór 1640 te Leyden tot Med. Dr. bevorderd. Den 19den November 1643 kwam hij te Rolde. In 1645 werd bij de visitatie medegedeeld, „dat hij over de gewone evangelische teksten niet predikte maar allerlei schriftuir plaatzen nam, 't welck de gemeinte bevonde en ordelde onstichtelyck te sijn." Toen zulks aan de synode in 1646 werd medegedeeld, was het algemeen gevoelen, dat aan ieder predikant de keus van teksten moest vrijgelaten worden. Op de classis in October 1646 verzocht Picardt van examinatoren het onderzoek van zijn *Tractaat over de waardigheid des predikambts.* Den 2den April 1648 vertrok hij naar Koevorden, waar hij den 21sten Mei 1670 overleed. In 1625 trad hij te Egmond met Roeka Brederode van Egmond in het huwelijk, die hem 7 kinderen schonk, alle te Egmond geboren.

Hij schreef:

Korte beschrijving van eenige vergetene en verborgene antiquiteijten der provintiën en landen, gelegen tusschen de Noordzee, de IJssel, de Emse en Lippe, waarby gevolght zijn Annales Drenthiae, mitsgaders korte beschrijving van Coevorden, met kaart, pl. en portr. Amst., 1660. 4°. Gron., 1731. 8°. (2e dr. zond. afb.) Gron., 1745. 8°. Drost en Gedep. opponeerden zich, bij resol. v. d. 15 Febr. 1653, tegen de uitgaaf; doch op zijn verzoek werd hem op den landdag den 10den April 1660 eene vereering van *f* 200 daarvoor toegelegd, en de Staten van stad en lande vereerden hem bij resol. v. 14 Maart 1668 *f* 100. Hij handelde het eerst over de Hunnebedden. Zijn portret bestaat in straks genoemd werk, en is in de laatste tijden herhaald.

Zie Hoogstraten, v. h. w.; Schotanus, *Beschrijv. en Kronyk van Friesland,* Fokke Sjoerds, D. I, St. I, bl. 312; Ypey, *Gesch. d. Ned. Tale,* D. II, bl. 209—219; J. van Lennep, *Onze Voorouders,* bl. 165, 180; *Gron. Volksalm.* 1840, bl. 161; P. Pan in *Drenth. Volksalm.* 1842, bl. 8 en A. L. Lesturgeon, ald. 1846, bl. 3; ald. 1837, bl. 132; Romein, *de Herv. Predik. v. Drenthe,* bl. 115, 242; Neuhusii, *Poëmata Juvenilia* (Amst. 1644) p. 43, 215, 247; Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. Beschrijv.* No. 3379, 3387, 3453; v. d. Chijs, *De Munten van Friesland, Groningen en Drenthe,* bl. 226, 357. Toppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 700.

PICART (ANNA), waarschijnlijk Anna Vincent, echtgenoot van Bernard Picart, (die volgt) beoefende de graveerkunst.

Zie Kramm.

PICART (BERNARD), beroemd graveur, zoon van Etienne of Stephanus Picart, *Romanus* en A. Fournan werd 11 Junij 1673 te Parijs geboren en genoot het onderwijs eerst van zijn vader, later van den beroemden franschen kunstenaars Le Brun, Jouvenet en anderen. Hij vestigde zich in 1708 of 1710 te Amsterdam, waar hij, als het ware een graveerschool stichtte met een aantal leerlingen en meesters die bij hem volop werk vonden. Men begroot de door hem gesneden kunstplaten op ruim 1300 stuks. Zijne in rood krijt vervaardigde akademiebeelden getuigen van een vaste en meesterlijke hand en er bestaan ook van hem schoone teekeningen van historiëlen aard met O. I. inkt gewasschen. Hij overleed te Amsterdam, den 8sten Mei 1733.

Er zijn een aantal werken door Picart uitgegeven, die voor zijne vinding doorgaan, zoo als *Tempel der Musen* enz. in f°. in verscheiden talen uitgegeven; doch niet anders dan een copij naar de *Tableaux du Temple des Muses; tirez du Cabinet de feu Mr. Favereau, conseiller du Roy en sa Cour des Aydes, et gravez en taille-douce par les meilleurs Maistres de son temps etc. Avec les Descriptions etc. par M. Michel de Marolles, Abbé de Villeloin. A Paris, chez A de*

Sommaville etc. 1655 in fol. Kramm kocht in 1820 te Utrecht uit de nalatenschap van Marret, afstammeling van P. Picart een groot kunstboek, getiteld: *Dessin de notre Père Bernard Picart, avec quelques estampes sur papier soye, waarin La Galerie de Luxembourg etc.* naar Rubens, compleet met overschoone drukken. Picart sneed voor dit werk:

Le Gouvernement de la Reine 1707.

La Félicité de la Reine.

La Conclusion de la Paris 1708.

Volgens Immerzeel, telt men de door hem zelven geinventeerde prent van *de Kindermoord, de Arkadische Herders* en *de Hermaphrodiet* naar Poussin, en verscheidene andere, naar Italiaansche en Fransche schilders vervaardigde, platen, onder zijne voornaamste gravures.

Ook graveerde hij in mezzo tinto o. a. *Een meisje, bezig zijnde, een kool schoon te maken* enz.; *J. B. Santerre pinxit. Bernard Picart sculpsit* in 4°. met een vierregelig vers.

Na zijn dood verscheen: *Impostures innocentes, ou Recueil d'Estampes d'après divers Peintres illustres, par Bern. Picart, avec un éloge historique, et le Catalogue de ses ouvrages. Amsterd., oeuve de B. Picart.* 1734 gr. en fol. 80 platen en portretten. *Ceremonies et coutumes religieuses de tous les peuples du monde, representées par les figures dessinées de la main de B. Picart, avec une Explication historique de quelques Dissertations curieuses Amst.* 1723—1743, vol. 11. In Teylers-stichting te Haarlem heeft men, voor zoo ver bekend is, een compleet stel zijner prenten.

Zijn portret gaat uit in gr. fol. *aan eene tafel staande, met bijmerk Nattier pinxet* 1709, *Nic. Verkolje sculp.*, mezzotinto 1710, *M. des Angles pinx.* 1732, *J. van der Schley, sculp.*, 1734, in ovaal.

Zie *Archives de l'art François, Abcdario de Mariette*; C. Du Plessis, *Hist. de la Gravure de France*; Hiber et Rost, *Manuel de Curieux*; *le Mercure de France* 1733, Haag, *la France Prot. Nouv*^e^ *Biogr. Génér.* Hersching, *Hist. Handb.* Immerzeel; Kramm. Muller, *Cat. v. portr. Nav.* XIV, bl. 336, XVI, bl. 243.

PICART (Pieter), kunstgraveur te Amsterdam. Czaar Peter nam hem in 1698 mede naar Moskou, waar hij vele fraaije prenten sneed.

Zie Nagler, Kramm.

PICART (Stephanus of Etienne), vader van Bernard Picart, in 1632 te Parijs geboren, leerde waarschijnlijk de kunst bij F. Poilly. Hij woonde lang te Rome en nam den bijnaam van *de Romein* aan, waarschijnlijk om zich van anderen, die den naam Picart in Frankrijk voerden, te onderscheiden. In 1666 was hij nog te Rome. Daarna is hij weder naar Parijs teruggekeerd, waar hij met andere graveurs werd aangesteld om de schilderijen der koninklijke verzameling in plaat te brengen. Nagler noemt 43 stuks zijner gravuren. Op de verkooping van T. B. Groebe, Amst. 1837 was (*Catal.* bl. 132) eene allerzeldzaamste met zorg bijeengebragte verzameling zijner werken, en 6 kunstboeken. Hij overleed te Amsterdam den 12den November 1721. Er gaat een portret van hem uit in 4°. *Stephanus Picart Romanus aetatis sue* 25 *anī*, Velu *pinx. Rome, B. P. sculp.* 1690; ook eene medalje met het onderschrift: *Etienne Picart, dit le Romain, Graveure du Roi et de l'Academie R. de Peinture et Sculpture. Né à Paris, le* 21 *Octb.* 1632. *Mort. à Amsterdam le* 12 *Nov.* 1721.

Zie Immerzeel, Kramm. *Nouv. biogr. génér.* Fuessli's *Künstler lexicon*, S. 501.

PICHOT (Daniel), vermaard zeeofficier. Toen in 1751 drie oorlogschepen naar de kusten van Marocco werden gezonden, bevorderde Pichot ten sterkste de pogingen der Gebroeders Butler, tot 't uiting van den vrede, die dan ook den 21sten November 1751 werd gesloten. In 1763 nam hij, als luitenant ter zee, deel aan de expeditie om den opstand in de Berbice te dempen, bij welke gelegenheid hij zwaar werd gekwest. Toen er nieuwe geschillen met den keizer van Marocco waren ontstaan, werd Pichot ten schout bij nacht bevorderd, met een nieuw eskader derwaarts gezonden (1776).

Zie J. C. de Jonge, *Neerl. Zeewezen*, D. V, bl. 293, 368, 395.

PICKAERT of PICART (Pieter), volgens Bryan-Stanley, een geboren Hollander. Men heeft van hem een reeks grove en onnaauwkeurige etsen, *De vlugt van Jacobus II., koning van Engeland*, voorstellende en in Holland uitgegeven. Hij is waarschijnlijk dezelfde met den vorigen Peeter.

Zie Kramm.

PICKMAN (Pieter Jansz.) Het Journaal zijner reis, ten diensten der Groenlandsche compagnie (1636) vindt men in het *Journaal ende Beschryvinge van de reyse gedaen by den commandeur Dirck Albertsz Raven*, Hoorn 1646.

Zie Tiele, *Mém. bibliogr. sur les journaux des Navig. Neerl.* p. 215, 217.

PICTARIUS (J. B.) schreef:

De geheime Illumineerkonst, behelsende hoe men alle verwen naar de kunst bereiden zal, alle metalen vergulden en alle inlandsche vernissen maken kan, benevens eene rare en onbekende verlakkunst. Leid, 1768, 8°.

Zie Arrenberg, *naamr.* bl. 110. Abcoude,, *Tweede Stuk*, bl. 1 24

PIEBENA (Remmert), opperhoofd der Groninger vrijbuiters in 1442.

Zie Focke Sjoerde, *Hist. Jaarb.* D. V, bl. 239.

PIECK (Coenraad). Heer van Portingen, zoon van Willem Pieck, Amman, rigter en dijkgraaf van Batenburg, en Naletta van der Voort, werd den 8sten van Hooimaand 1782 te Nijmegen geboren. Hij studeerde te Leiden onder Vitriarius, Noodt en Perizonius, werd den 12den van Hooimaand 1704 doctor in de beide regten, in 1707 raad en schepen, in 1720 burgemeester van Nijmegen, welk ambt hij van drie jaren tot drie jaren bekleedde tot in 1748. In Grasmaand 1741 werd hij aangesteld tot landschrijver van het ambt tusschen Maas en Waal, welke waardigheid hij in 1743 op zijn schoonzoon, Mr. Willem Rappard, resigneerde. Daarenboven bekleedde hij zeer aanzienlijke commissien in de regering van Gelderland. Verscheidene malen werd hij als lid de gedeputeerde Staten van de Staten van 't kwartier Nijmegen gecommiteerd, zoo als den 11den van Louwmaand 1747 om in 1750, wegens Gelderland, zitting te nemen in de vergadering der Staten Generaal. Hij mogt echter geen zitting nemen, daar er den 18den van Oogstmaand 1748 een geheel nieuwe Magistraat kwam. Sedert dien tijd leefde hij ambteloos en wijdde zijne overige dagen aan letteroefeningen. Hij overleed te Nijmegen den 22sten van Louwmaand 1757. Uit zijn huwelijk met Johanna Margaretha Vonck, werden geboren Mr. Willem Pieck, sedert 1763 secretaris van Nijmegen, Naletta Pieck, gehuwd met Mr. Willem Rappard, Mr. Hendrik Pieck tot in 1748 Grootmajoor der stad Nijmegen, en Mr. Walraven Pieck.

Zie *Nederl. jaarb.* 1757, bl 209, 210; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

PIECK (Mr. Willem), ambtman en afgevaardigde wegens de Ridderschap van de Veluwe ter algemeene Staten, in 1617, om over 't houden eener Nationale of Provinciale Synode te stemmen, te handelen.

Zie Van Wijn, *Bijv. en Aanm.* op D. X van Wagenaar's *Vad. Hist.*, bl. 73.

PIECK (D), dichter uit het lichf der XVII eeuw. Men heeft van hem:

Op de Rangh der Burgervaanen van de 6 Regimenten Schutterij der stad Amsterdam en de Wapenschouwinge in 't jarr 1688. Amst. 1689.

Zie *Cat. v. Pamfl.* D. II., bl. 110.

PIED (Reger), Kapitein ter zee, bleef na het eindigen van den oorlog tusschen Denemarken en Zweden (1675—1678), waarin de Staten de Deenen bijstand hadden geboden, met anderen in Deenschen dienst.

Zie J. C. de Jonge, *Neêrl. Zeew.* D. III, bl. 82.

PIEK (Philips), dichter uit den ranvang der 18e eeuw. Men heeft van hem, onder den titel *Asinus ad liram, Landgezangen.* Amst. 1719.

Deze zonderlinge rijmregels schijnen een ontboezeming van verontwaardiging te zijn over de recensie van een dichtwerk van hem of een zijner vrienden; de dichter wordt *Daphnis* en de recensent *Mopsus* genoemd. Voorts schreef hij een vers vóór P. Visschers, *Herderzangen en Mengelingen.*

Zie van der Aa *N. B. A. C. Woordenb.*

PIECK (Jacob Jansz.), boekverkooper te Vlissingen, was lid der Rederijkkamer *de Blaeu Acoleye* aldaar. Men vindt

o. a. van zijn poëzy vóór *Vlissings-Reden-lusthof.* Zijn spreuk was: *Piek uit het goede.*

Zie van der Aa, *t. a. p.*

PIEK DE LANGE (J.) Zie LANGE (J. PIEK DE).

PIECKE TJOMMES Zie TJOMMES (PIECKE).

PIELAT (BARTHELEMY) schreef:

D' Oude sprack-konst verworpen, oversien, verb. verm. ens. Den laatsten druck. Amsterdam 1681. 8°.

In 1748 verscheen te Amsterdam:

L'Antigrammaire of de oude Spraek-konst verworpen, zijnde een kort begrip om de Fransche taal volkomen en korter als ooit voor dezen te leeren. Amsterdam 1748. 12°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 418, *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. III, bl. 45.

PIELAT, (PHINEAS) geboren in 1645 te Orange, werd in 1665 student te Geneve, in 1669 predikant te la Gorée, in 1674 te Villeneuve de Bier en Vivarais, vertrok van daar naar Rotterdam, en overleed in 1700.

Van hem bestaat eene afbeelding in zwarte kunst door J. Gole.

Hij schreef:

Sermon sur Génèse I: 1. Saumur 1665 8°. *Sermon contenant de solides Consolations contre la mort.* London 1. s. 12°.

La vie et les actions mémorables de Ruyter. Amst. 1696 2 t. 12°.

Zie Haag, *La France Protest.* K. J. R. van Harderwijk, *Naamlijst en levensb. der predikk. te Rotterdam,* bl. 125. Muller *Cat. v. portr.*

PIELAT (LUDOVICUS TIMON) geb. omstreeks 1685, als proponent te Belkum, in Friesland beroepen in 1709, in 1714 te Assendelft, in 1718 te Nijmegen en 1728 te 's Gravenhage, waar hij in 1750 overleed.

Hij schreef:

Lijkreden over den dood van D°. J. van Doesburg, *uyt Mattheus* XXIV *vs.* 45 *tot* 47, 's Gravenhage 1735. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 264; Paauw en Veeris, *Vern. Kerkel. Alphab.* bl. 255; Brans, *Kerkel. Reg.* bl. 144. Muller, *Cat. van portr.*

PIEMONT (NICOLAAS), in 1659 te Amsterdam geboren, had tot leermeester Maarten Zaagmolen en Nicolaas Molenaar. Hij begaf zich vervolgens naar Italië, bleef lang te Rome, zette zich, in zijn vaderland weêrgekeerd, als landschapschilder neder en maakte veel opgang. Zijne landschappen bestaan meestal uit Italiaansche natuur-tooneelen en hebben veel overeenkomst met die van Jan Both. Hij overleed in 1709 te Vollenhoven.

Zie Immerzeel.

PIENEMAN (JAN WILLEM) werd in 1779 te Abcoude geboren, verloor, nauwelijks twee jaren oud, zijn vader, waarop zijne moeder zich te Amsterdam nederzette en hem voor den koophandel bestemde.

Doch de knaap had alleen neiging voor de kunst, en wenschte in het schilderen een middel van bestaan te vinden, daar hij schaars van tijdelijke middelen was voorzien. Hij behandelde zeer gelukkig verschillende vakken in die kunst; ontving het toen zeer gebrekkige onderwijs van de Teeken-Akademie, waar naar het naakt en levend model werd geteekend, en behaalde er in 1800 een gouden medaille en een vereerend getuigschrift. Een jaar later behaalde hij den door de maatschappij *Felix Meritis* uitgeloofden eereprijs, op een *Landschap bij onweêr,* in waterverw, en in het volgend jaar op *een bij maneschijn verlicht landschap.* In 1804 verwierf hij bij de Leidsche Akademie den eersten prijs voor zijne schilderij, voorstellende *Lysimachus, na door Alexander den Grooten gekwetst te zijn, door dien Vorst verbonden wordende.* Gelijke onderscheiding genoot hij in 1805 voor een zijner teekeningen in sapverw, voorstellende *eene in brand staande schuur bij maneschijn.* In dat zelfde jaar werd hij benoemd tot onderwijzer aan de toen te Amersfoort gevestigde en later naar Delft overgebragte Artillerie- en Genieschool. Hij vervulde deze betrekking tot in 1816, toen koning Willem I hem aanstelde tot Directeur van zijn kabinet te 's Hage. In 1820 werd hij eerste Directeur der koninklijke Amsterdamsche Academie van Beeldende Kunsten, welke betrekking hij tot zijn dood toe bekleedde. Pieneman was een der uitstekendste kunstenaars van zijn tijd en verwierf een Europeschen roem, vooral door zijne groote historische voorstellingen als *de heldenmoed des Prinsen van Oranje bij* Quatre-bras, 20 voet breed en 13 voet hoog, te Soestdijk, *de Veldslag van Waterloo,* 18 Rijnl. voeten hoog en 27 voeten breed, waarvan de schets in bezit van den Hertog van Wellinghton was. Driemaal bezocht hij Londen en hield er zich van 1819 tot 1821 op, ter vervaardiging van de portretten voor dit meesterstuk. Willem I kocht deze schilderij voor *f* 40,000 en gaf haar aan zijn zoon, den held van Waterloo, ten geschenke. Zij is thans op het Paviljoen te Haarlem.

Een derde kapitale schilderij, mede aan de laatste geschiedenis in ons land ontleend, *de overgave der stad Hasselt,* werd door Willem II ten geschenke gegeven aan de Militaire Academie, te Breda.

Onder zijne portretten onderscheidden zich die van *den Prins en de Princes van Oranje,* van *den beroemden tooneelkunstenaar Snoek,* van zijne tijdgenoote *Wattier,* voorgesteld in den rol van Agrippina, beide op het Paviljoen te Haarlem: voorts het portret van den *Hollandschen zeeheld Hobein,* het schoon en welgelijkend portret van hem zelven, die van enkele zijner kinderen, waaronder dat van zijnen dochter, bekend onder den naam van *het strooijen hoedje,* een familie stuk, onder de benaming van het *afscheid aan de grenzen,* in bezit van Rente Linzen, het sprekend en alleruitmuntendst portret *van koning Willem II met het vorstelijk hermelijn omhangen,* zoo als deze, tijdens de inhuldiging in 1848, zich in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vertoonde, thans in de gallerij te St. Petersburg, en dat van hare Majesteit de Koningin.

Pieneman overleed, met eer beladen, den 8 April 1853, in den ouderdom van 74 jaren. De leden van het Genootschap *Arti et Amicitiae,* waarvan hij mede oprigter en president-honorair was, namen gedurende een half jaar den rouw aan en vergezelden zijn lijk naar de Nieuwe Zijdskapel, waar het ter aarde werd besteld, verder sprak Mr. J. van Lennep, den 21 April 1853, in *Arti et Amicitiae* eene lijkrede op hem uit. Hij was lid der 4de klasse van het Kon. Ned. Inst. van de Brusselsche, Gentsche en Amsterdamsche Maatschappijen van fraaije kunsten, de eerste van welke hem, bij het opdragen van haar honorair-lidmaatschap, tevens met eene medaille begiftigde, Ridder-van den Nederlandschen leeuw, Kommandeur van de eikenkroon.

Er gaan een groot aantal portretten van hem uit, o. a. een door zijn zoon Nicolaas Pieneman geschilderd en door J. W. Kaiser gegraveerd. Ook bestaat er een fraaije medaille, door J. Ph. van Kellen in zilver en brons met zijn portret, bij gelegenheid van zijn dood vervaardigd.

Zie Immerzeel; Kramm; *Kunst-Kronijk* 1854, bl. 1; Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. IV. bl. 11; *Leven van* J. Scheltema, bl. 126; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecour; Muller, *Cat. v. Portr.*

PIENEMAN (NICOLAAS), zoon van den vorige, werd den 1 Januarij 1810 te Amersfoort geboren, was een leerling van zijn vader, en werd een der beste historieschilders van den lateren tijd. Hij exposeerde op de tentoonstelling te Amsterdam in 1834 de *dood van den Admiraal de Ruiter,* toen door den prins van Oranje, later koning Willem II, aangekocht, *Z. K. H. de Prins van Oranje, te Bautersem, Czaar Peter in zijne hut te Zaandam* te 's Hage in 1835; *Magdalena Moons, die Valdes, haren verloofde, komt smeeken het beleg van Leiden op te heffen* (later in het kabinet van Mendez de Leon te Amsterdam), *de Raadpensionaris Oldenbarneveldt, aangekondigd wordende dat hij den volgengen dag zal ter dood gebragt worden,* te Amsterdam in 1836, *Jacoba van Beijeren, omringd door hare vrouwen, denkende aan Jan van Arkel,* later eigendom van den Baron van Brederlo, geheimraad van den Keizer van Rusland, *Bertha in haar vertrek,* naar een der legenden van Mr. J. van Lennep, in bezit van dezelfden; te Amsterdam in 1838, *Prins Willem I door Jaureguy verwond te Antwerpen,* in bezit van Teyler, *Prins Maurits in zijn kabinet der Staten-Generaal aankondigende, dat hij sich belast met het beleg van Duinkerken,* in het kabinet van During. te Rotterdam; te 's Hage in 1839, een *familie stuk en verscheidene portretten;* te Amsterdam in 1840 *Prins Willem, door Jaureguy te Antwerpen, aan het hoofd gewond zijnde, ligt op zijn ziekbed en wordt door Charlotte van Bourbon verpleegd, welke de genezing der wond heeft bevorderd door er gedurig hare hand tegen te houden.* Op de tentoonstelling te Amsterdam 1844, was zijne *inhuldiging van koning Willem II te Amsterdam.*

In 1845 schilderde hij op last van den prins van Oranje, de levensgroote portretten van diens beide zonen, *Willem* en *Alexander.*

Voorts schilderde hij het levensgroot afbeeldsel van *Z. M. Koning Willem II*, door Willem III aan de Hoofd-Officiers Societeit *The united Servis-Club*, te Londen, waarvan zijn vader lid was geweest, vereerd, het levensgroot portret *van Willem III* voor het Gouvernementshuis te Batavia, op verzoek van den raad der stad Amsterdam, een *dito van Z. M. Willem III in uniform der Marine*, bestemd voor het raadhuis aldaar. Deze schilderij en die van zijn vader, mogten in 1855 de algemeene goedkeuring te Parijs verwerven. Hij verkreeg bij die gelegenheid de Orde van het Legioen van Eer. In 1856 voltooide hij de hem door den koning bestelde schilderij, voorstellende het aanbieden van het Album door de kern van Utrechts burgerij, in Groot-Paushuizen, bij gelegenheid zijner intrede in die stad in September 1853. Kramm vermeldt nog de volgende portretten door hem geschilderd: dat *van Z. M. Koning Willem III*, op last van den koning van Zweden, een dito voor den keizer van Japan bestemd, en nog anderen voor het paleis *Welgelegen* op Java, voor den Zoologischen tuin te Amsterdam (kniestuk), voor de Kon. Ned. Jacht-Club te Rotterdam, voor twee hooggeplaatste personen in Engeland, bij gelegenheid van het bezoek van den prins van Oranje aldaar, levensgroot de voeten uit, in burgerkleeding; het portret der koningin, voor den koning van Wurtemburg; van prins Alexander der Nederlanden, voor de koningin moeder; van prins Hendrik der Nederlanden, aan boord van een oorlogschip, rustende op een stuk geschut, levensgroot, de voeten uit; van prins Alexander te paard, de voeten uit, en van den prins van Oranje, ter gelegenheid van 's prinsen afscheid van de hoogeschool te Leiden, door de koning aan den heer de Raadt vereerd; een dito voor de koningin, bij gelegenheid van zijn meerderjarigheid.

Eindelijk de portretten van Rochussen, gouverneur-generaal van Neêrl.-Indiën, van den baron van Hall, van Bosscha, minister van eeredienst, van den minister Schimmelpenninck van der Oye, voor de Academie van burgerlijke ingenieurs, te Delft; van Jonkheer de Casembroot, gouverneur van den prins van Oranje, later (1860) minister van oorlog.

Tot zijne historische stukken behooren: *Rembrand de graveur*, in het kabinet van Jacob de Vos Jz., te Amsterdam, door Mouilleron in lithographie gebragt; *de opwekking van den zoon eener weduwe door den profeet Elisa*; *de ontdekding van Amerika door Columbus.* In 1830 behaalde zijn *Archimedes, door eene soldaat vermoord te Syracuse*, de groote gouden medaille bij het Kon. Ned. Inst. Van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, van welke hij lid was, ontving hij achtereenvolgens 8 eere-penningen, waaronder een voor een pleisterbeeldje.

Pieneman was ridder van den Nederlandschen leeuw, kommandeur van de orde van Adolf van Nassau, van de Poolster, enz. Hij overleed in den nacht van 29 op 30 December 1860, in den ouderdom van 51 jaren.

Zie Immerzeel; Kramm; *Nederl. Kunstblad* 1844. Nr. 46; *Handelsblad*, 15 April 1850, *Bijvoegsel*; Muller, *Cat. v. Portr.*

PIENEMAN (FREDERICA WILHELMINA MARGARETHA ELIZABETH), zuster van den vorige, werd den 13den Julij 1817 te 's Hage geboren en overleed in Mei 1836 te Amsterdam. Zij beoefende, onder leiding van haar vader, de schilderkunst en beloofde veel.

Zie Immerzeel.

PIENS (FRANCISCUS HADRIANIDES), geneesheer te Hoorn, in de laatste helft der XVII eeuw. Hij gaf in het licht:

Tractatus de febribus in genere et specie ex veterum et recentiorum scriptis perpensis, Amst. 1668, 8°. Neomagi. 1669, 8°. Genev. 1689, 4°. *cum. annott. Mangeti.*

Zijn portret in zijn 62e levensjaar gaat uit, gemaakt door J. Gole.

Zie Jöcher; Rotermund,

PIEOLET (CORNELIS), Rotterdammer, leefde in 't laatst der 17de eeuw. Hij schilderde portretten in binnenhuizen doch had weinig vermaardheid. Hij was de eerste meester van Adriaan van der Werff.

Zie Immerzeel.

PIEPER (M. F.), schreef:

Historisch verhaal van het voorgevallene binnen de stad Woerden, en van den gruwelijken moord en de plundering door de Franschen aldaar gepleegd op den 24, 25 en 26sten November 1813. *Deels uit het getuigenis van de aanzienlijkste inwoners, brieven en andere echte bescheiden opgemaakt, en deels uit blijken door M. F. Pieper zelven aldaar ten naauwkeurigsten opgeteekend.* Amsterdam, M. F. Pieper en Co., 1813, 8°.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. II, bl. 532.

PIEQ (JERY), beeldhouwer te Gend, in het laatst der 17de eeuw. In 1670 vervaardigde hij drie standbeelden voor de drie parochie kerken te Gend.

Zie Immerzeel.

PIER VAN HEEMSTRA [1] (ook groote of lange Pier genoemd), werd in de tweede helft der 15de eeuw geboren. De juiste tijd of plaats is niet te ontdekken, waarschijnlijk echter zag hij te Kimswert, niet ver van Harlingen, op Heemstra-State, het levenslicht. Op dien stins toch was het dat hij zich als eigenaar bevond, toen in het jaar 1514 de gebeurtenis voorviel, die hem de loopbaan deed kiezen, welke hem later een algemeene vermaardheid verschafte.

Het is bekend, dat de twisten tusschen de vetkoopers en schieringers, in het laatst de 15de eeuw, keizer Maximiliaan tot voorwendsel dienden, om vroegere bedreigingen te vervullen en een erfheer of erfpotestaat over Friesland aan te stellen.

Albrecht van Saksen, en later zijn zoon Georg, deed zich in die waardigheid huldigen. Was dit naar den zin eener partij in Friesland, die in den gewapenden vreemdeling een magtigen hefboom zag, om de andere partij te onderdrukken, gevoelden de verstandigen, dat het verlies hunner onvruchtbare vrijheden een gewenscht verlies was, indien zij daarmede ook hunnen bloedigen burgertwist zagen eindigen, toch gehoorzaamden de Friesen, zoo al niet met openbare weerspannigheid, echter met geheimen onwil aan den Sakser. De ontevredenheid nam toe, toen hij zware lasten oplegde en de inwoners tot betaling dwong. Toen zag men niet meer op onderscheiden voorregten, die hun onder het Saksisch bestuur waren ten deel gevallen [2], maar velen juichten toen zij zich aan de zijde konden scharen van Karel, hertog van Gelder, die aan het volk vrijheid en vrijdom van belastingen en tollen beloofde. Weder werd Friesland in twee partijen verdeeld. Die gunsten en posten ontving of verwachtte, koos de partij van den door den keizer aangestelden heer; die zich voorbijgegaan, beleedigd of verdrukt achtten, die van den hertog van Gelder, welke ook zijne benden, stadhouders en onder-stadhouder in Friesland had. De beide overheerschers putteden zich uit in listen en misleidingen. De Sakser moest verbazende sommen besteden tot handhaving van zijn gezag, en toen hij, na hevigen en langdurigen tegenstand, in 1517 Friesland aan Karel V overdroeg, liet hij zich ontvallen:

„Friesland mag wohl Fressland heissen, es hat beinahe Thuringen und Meissen abgefressen und nog ist er nycht satt geworden." Een jaar vóór die overdragt, leefde Pier te Kimswert, in het midden zijner betrekkingen, toen de Franckers, met Hessel Martena aan het hoofd, Kimswert met de kerk in asch legden, en vermoedelijk ook Piers bezittingen een prooi der vlammen, welligt eenige zijner naaste betrekkingen mishandeld en gedood werden.

Niet onwaarschijnlijk waren er ook eenige Hollanders onder de roofbenden, die deel aan deze misdaden hadden, althans zijn haat tegen hen bleef zoo vreeselijk, dat dit verschijnsel naauwelijks is te verklaren uit de bekende waarheid, dat de Hollanders aitoos de vijanden der Friesche vrijheid waren.

Dorstende naar wraak, vormde Pier uit zijne dorpsgenooten

[1] Volgens de *Sylter-Sagen*, door C. P. Hansen, onder den titel: *Friesische Sagen und Erzählungen*, Altona 1858, uitgegeven, was het tot Noord-Friesland behoorend eiland *Sylt* zijne geboorteplaats, en Jacob Lüng de naam zijns vaders, een visscher, die een knap huis bewoonde in *Kressen Jacobsdal*. Gelijk naar zijne vrouw *Kressen* dit dal, tusschen de duinen, zoo genoemd was, heetten ook zijne zonen in de wandeling *Kressen Jacobs* jongens. Welligt waren Abbe Heemstra, in den Ham wonende en Bijmen of Beinra zijne ouders. Deze hadden drie kinderen Mencke Heemstra, in 's lands geschiedenis vermaard, onder den naam van Meinert van den Ham, Sapper of Sappiér, bij verkorting Pier genaamd en Bawyna, gehuwd aan Roelof van Munster, Heer van Ruinen en Ruinerwold, Drost van Drenthe en slotvoogd van Koevorden.

[2] O. a. behalve vele wettelijke regelingen, die handelsverkeer en regtsbedeeling gemakkelijk maakten, de indijking van het Bild.

en anderen een moedige bende, die hij onder de bevelen stelde van zijn zusters-zoon Wierd, een man, die na vele trouwe diensten aan de Geldersche bewezen, te Leeuwarden op een schavot werd onthoofd. Hij zelf rustte eenige schepen (seijn-schepen — transport-schepen) uit, wapende ze met ligte stukken, bemande ze met Geldersche Friesen, uit Stavoren, Hindeloopen, Molquerem, Sloten en Gaasterland, en koos de ruimte om op de Zuiderzee het gezag zijner Geldersche bondgenooten tegen de Saksers en Saksische Friesen te handhaven. De hertog van Gelder erkende hem als gezagvoerder der kleine vloot. Zijne ondernemingen droegen het kenmerk eener bijzondere vete. Hij stoorde zich aan verdragen noch bestanden, volgde als vrijbuiter de stem zijner wraakzucht en werd weldra de schrik zijner vijanden op zee. Hiertoe werkte zijn uitwendige gestalte niet weinig meê.

Petrus van Thabor schreef: „hij was een groot, zwart man, met groote oogen, groote schouders en een grooten baard en gruwelijk van aanzien, bijzonder als hij toornig was, en hij was grof en plomp van spraak en wezen; want hij kon niet bekwaam spreken voor het regt of voor de Heeren, maar met zijn grove Friesche slagen kwam hij voor den dag, en dat ging hem zoo plomp af, dat alle menschen die er bij stonden, werden bewogen tot lagchen." Groote Pier begon de vijandelijkheden met een togt naar Hoorn, waar, gelijk hij had vernomen, eenige schepen tegen de Geldersche Friesen werden uitgerust. Hij ontmoette hun elftal den 11 Maart, en liet geen enkel ontsnappen. Terstond daarop wapende de Enkhuizers 26 schepen, onder bevel van Hieronymus Snees, om de betaling voor den zoogenaamden zwarten hoop, een vreemde rooverbende, die zich aan de meestbiedenden verkochten en nu door de Saksen werden in dienst gehouden. Zij verlieten den 13 Mei Enkhuizen. Pier, die slechts 18 schepen onder zich had, zeilde hen te gemoet en nam 18 schepen met 400 gevangenen, terwijl Snees ter naauwernood met de overige ontsnapte. De buit werd te Workum opgebragt en het veroverde geschut (25 halve slangen en vele kleindere stukken) op de Geldersche-Friesche vloot verdeeld. Nu werd een vloot van eenige Enkhuizer baarsen en 34 rijnschepen (seijnschepen?) tegen den gevreesden zeeheld uitgerust, doch ook deze werd genomen en vernield.

Tot in de XVI[de] eeuw was het de gewoonte de gevangenen, zonder genade, over boord te smijten Groote Pier bleef zich aan deze gewoonte houden. Zoo wierp hij in 1516 de bemanning van een koggeschip (17 Hollanders op de Zuiderzee door hem genomen) over boord. Bij die gelegenheid zou hij met bitteren spot tot zijne medgezellen hebben gezegd:

„Sjog, feinten, ho kenne da deals kjisten swomma!" Zie, mannen, wat kunnen die duivelsche kerels zwemmen.

Niet lang daarna, in Februarij van dat jaar, werden de vrouwen van Hessel Martena, en zijne dochters, Juw, Botnia en eenige burgers uit Franeker, door zijn volk buit gemaakt, die allen gevankelijk naar Sneek werden gevoerd.

Toen hij vernam dat zijne vrienden Offingahuis en Ocnema, die naar Gelderland waren overgestoken, te Urk, door een Hoornsch waterschip genomen waren, Offingahuis zwaar gewond was en de buit naar Hoorn zou worden opgebragt, snelde hij met 7 schepen derwaarts. De aan boord zijnde Friesen beletten den Hollander, die hem zag naderen en wilde vlieden, de zeilen op te halen. Nu sloeg het uur der wrake, 13 Hollanders werden over boord geworpen, de overigen afgemaakt.

Doch niet alleen op zee, maar ook te land deed groote Pier zijne krijgskundige bekwaamheden gelden. Te Workum streed hij tegen het krijgsvolk van den Bourgondischen stadhouder Floris van Egmond, heer van IJsselstein, doch de groote overmagt noodzaakte hem naar de schepen te wijken. Ook werd Sneek, toen deze Geldersch gezinde stad, den 20 Januarij 1517, door talrijke krijgsbenden werd ingesloten, hardnekkig door hem verdedigd, zoo dat de vijand, door den invallende dooi genoodzaakt, reeds den 28sten dier maand onverrigter zake moest aftrekken. De zee was echter het eigenaardig tooneel zijner bedrijvigheid. Meermalen veroñtwaardigd over het gedrag der kooplieden uit Noord-Holland, vooral uit Medemblik, die in Friesland kwamen, om den geroofden buit van de soldaten af te koopen, voer hij met 150 schepen en 400 mannen, die later nog vermeerderd werden, van de Kuinder naar Medemblik, doodde een groot aantal burgers, plunderde de stad en keerde met rijken buit naar Friesland terug.

Niet minder gelukkig was zijn aanslag op Hindeloopen, waarin 300 Bourgondische knechten, onder welke een dertigtal edelen, lagen. Groote Pier voerde zijn volk van Sneek in de Zuiderzee, zette het in de nabijheid van Hindeloopen aan wal en drong er met geweld binnen. Honderd en zeven burgers bleven in den strijd, zeven en zeventig werden gevangen genomen en de overigen vloden. Den burgers werd echter geen leed gedaan. De bezetting van Nye-Klooster vlugtte van schrik naar Dockum, waar Pier hen vervolgde en de vesten vernielde.

In 1518 zwierf hij als vrijbuiter rond met enkele en dubbele seijnschepen en kleine baarsen, maakte jagt op Harlinger schepen en klampte hulken en kameelen aan boord. Om den schijn van zeeroover te vermijden, kocht de Geldersche stadhouder Arkelens hem die schepen af, en stelde ze tegen rantsoen weder ter beschikking der eigenaars. In 1519 raakte hij nabij Hoorn met de overmagtige vijanden slaags, met het gunstig gevolg dat hij elf schepen veroverde en 500 Hollanders de voeten spoelde. Hierop zeilde hij naar Hoorn, nam het in den vroegen morgen in, plunderde het, maakte op den terugtogt een Enkhuizer prijs, wierp het volk in zee, zeilde met vijf schepen die sidderende stad voorbij, stak te Medemblik een aantal huizen in brand en keerde vervolgens naar Friesland terug.

Kort daarop werd Groote Pier bij den hertog van Gelder ontboden, die zijne hulp verlangde in eene onderneming tegen Emmerik. Deze werd echter verraden en mislukte.

Op zijn terugtogt omstreeks 4 December 1519, had hij, volgens den Chronyk-schrijvers, de volgende ontmoeting:

„In dier tijd woonde te Sneek in 't Heerenhof een dronkaard, die tot velerlei diensten gebruikt en voor een halven gek gehouden werd. Men noemde hem uit spot graaf of heer van Nichlenborg. Deze, ook vaak het voorwerp der plagerijen van Pier, werd tijdens de afwezigheid van den zeeheld, door den onderkok doodgeslagen. Pier en zijn volk waren hiervan onbewust, maar toen hij in den dageraad zou overvaren of overgevaren was, kwam de graaf van Nichlenborg hem te gemoet en sprak tegen hem. Toen Pier hem zag, vroeg hij: „zoo, graaf, zijt gij daar?" en nam hem bij de hand met de vraag, waar hij heen wilde, waarop de oude zeide: „naar mijn Heer toe!" Ook Sybren Hartmans van der IJlst, hoofdman van de seijnschepen, nam de gedaante bij de hand. Toen zij te Sneek waren teruggekeerd, vernamen zij met schrik, dat die man gedood was." De Kronyk-schrijver voegt er bij dat Pier binnen een jaar overleed en dat ook Sybren Hartmans binnen de twee jaren voor Hasselt werd doodgeschoten.

Groote Pier overleed den 18[den] October 1520 binnen Sneek, waar hij eenigen tijd in stille afzondering had doorgebragt.

Bladz. 421 der *Chronyk* van Winsemius vindt men zijn afbeelding.

Zie *Chr. van* Worp van Thabor, aangeh. in *Dr. Volksalm.* 1857, bl. 59; Winsemius, *Chr. v. Friesl.*, bl 441. 451, 445. Des. *Hist. Leb.* XIV, i. f.; Ocka Scharl, J. Vlijtarp A. C. Staviensis, *Chr. van Friesland*, bl. 396, 397, 398, 418, 428, 429, 431, 432, 433, 435; E. Beninga, *Chr. of Hist. van Oost-Friesl* (Matthaei, *Anal.* T IV) p. 550; Velius, *Chr. v Hoorn*, bl. 196, 200—202, 204—208; Goudhoeven, *Chr.*, bl. 576, 582; Schotanus, *Gesch. van Friesl.*, bl 568; Ubbo Emmus, bl 710; Gabbema, *Verh. v. Leeuw*, bl 844 852; *Oudh en Geschiedk van Friesl.* D I, bl. 536, 584, 568, D. II, bl. 114; Martena, *Charterb. v. Friesl.*; D II, bl. 100; Halma *Tooneel der Vereen Nederl.*, bl. 882; Wagenaar, *Vad. Hist*, D. IV, bl. 390, 398, 405, 411, 420; *Biogr Woordenb. behelsende een nwe beschrijv. v. d. Friesche dorpen enz.*, bl. 53; *Alg. Aardrijksk. Woordenb. der Prov. Friesland*, bl. 144; *Alciati Tractatus, cui accedit Syll Eup. ed.* A. Mattheeus, p 320—322; Brandt, *Beschrijv. v. Enkhuizen*; Burger, *Chr. van Medemblik*, bl. 334; Eikelenberg, *Beschrijv. v. Alkmaar*, bl 58; Bilderdijk, *Vad. Hist.* D. V, bl 11, 48; *Friesche Volks-Alm.* 1869, bl 334; M. de Haan Hettema, *Iets over Groote Pier* in *N. Fr. Volks-Alm.* 1859, bl. 96; J. G Ottema, *Het leven en bedrijf van Groote Pier ald.*, bl. 96; J. R. Dijkstra, *Nog een woord over Groote Pier ald.*, 1857, bl. 71; *Nog iets over Groote Pier ald.* 1859, bl. 118; *Lev. v Ned. M. en Vr.* D I, bl. 45 volgg.; C. Visser en Amersfoordt, *Archief*, 2e stuk, bl. 259; *Mengelwerk der Prov. Friesche-Courant*, 1851, no 6, 7, 8, 10; *Stamboek van de Friesche Adel*, D. II. *Nal. en Verb.* bl. 12; Hoogstraten, Kok, *Handb d. Zamenl.* Kobus en de Rivecourt; van der Chijs, *de Munten van Friesland, Gron. en Drenthe* bl. 118; *Chronik der Friesischen Uthlande von C. P. Hansen in Keitum auf Sylt, Altena* 1856, bl. 81; Müllenhoff *Sagen, Märchen und Lieder der Herzogthumer Schleswig. Holstein, Lauenburg*, Kiel, 1844, S. 39.

PIERA (P.), van Frieschen afkomst, werd te Amsterdam geboren. Hij was een goed teekenaar, vervaardigde landschappen en portretten. Jurriaan Cootwijk graveerde een zijner landschappen in den trant van krijtteekening, Taco Scheltema, van Harlingen, was zijn leerling. Hij overleed in 1784 te Amsterdam. Zijne beide vroeg gestorven zonen beoefende mede de kunst.

Zie van Eijnden en van der Willigen, D. III, bl. 99; Kramm.

PIERE, PIERRE, PIRE (Jacobus du), in 1701 van Koudum in Friesland te Heenvliet beroepen, vertrok in 1709 naar Dordrecht, om aldaar d'Outrein te vervangen. In 1710 vertrok hij naar Delft, en 1713 naar 's Hage, waar hij den 6den September 1718 overleed.

Hij beminde de Nederlandsche poëzij. Zijn vriend, Cornelis Boon van Engelandt, wijdde hem een zijner *Herderszangen*, *Volkert* genoemd, en bezong zijn tweede huwelijk met Elizabeth Gronen. Ook was hij een welsprekend redenaar.

Zie Brans, *Kerk. Reg.* bl. 484; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 277; Boon van Engelandt, *Ged.* 2e druk (Leid. 1732), bl. 95.

PIERO, Zie MORSCH (Pieter Cornelis van der).

PIERKEN, Zie PISERON, PIERKEN.

PIERLINK (J.) schreef:

Waternood op de Rivieren de Maas en Waal, Dordr. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 418.

PIEROOM (Hubert), den 2den April 1674 te Biezelingen geboren, werd in 1697 proponent onder de classis van Zuid-Beveland, predikant eerst bij het leger, naderhand, Mei 1699, te Waarden, in 1704 te Nisse, den 22sten Mei 1707 te Goes. In 1740 liet hij zijne levensbeschrijving voor zijne vrienden drukken, en stierf plotseling op den 10den November 1741, te Wissekerke, op Noord-Beveland, terwijl hij na het uitspreken van de lijkrede op zijnen behuwdzoon, Ds. C. Teelinck, aldaar, ten huize van zijn dochter, met meerderen aan tafel zat. Zijn behuwdzoon en opvolger Aegidius Stockmans, gaf in 1747 te Kampen in het licht zijn:

Kerken Eendragt gestaeft met synodale voorschriften, door alle Hervormde Predikanten eigenhandig onderteekend, met redenen uyt de H. S., enz. aengedrongen ter afweringe van inwendige verdeeldheden der Gemeente te Nederlanden.

Behalve dit werk gaf hij nog in het licht:

Kerkentucht in de behandeling van G. van Buytendijck, Goes, 1714.

De Hervormde Kerken-tught en deszelfs voorstanders in de afzetting van G. van Buytendijck, gebillikt uit een vertoog, zoo van zyn gedrag, als zeer gevaarlycke leerstucken, enz. Goes 1714.

Een eenvoudig onderwijs om een natuurlijk mensch door Godsgenade tot het Christendom te brengen, Goes, 1714.

Zie J. ab, Utrecht; Dresselhuis, *de Herv Gem. te Goes*, bl. XXIII; *Republ. d. Gel.* 1714, bl. 372; Abcoude, *Naamr.* bl. 207; *Tweede Aanh.* bl. 124; Arrenberg, *Naamr.* bl. 413; *Cat. v. d. Grav.* bl. 65; Rotermund.

PIERRE (   ), schilder, bloeide in het begin der 15de eeuw. Hij komt in de rekeningen der hertogen van Bourgondië in de archieven te Rijssel voor.

Zie le Comte de La Borde, *Les Ducs de Bourgogne*, T. I. p. 11. p. 36; Kramm.

PIERRE (Erasme Delle), een Luikenaar, bloeide omtrent 1427. Hij had groote vermaardheid als drijver.

Zie le Comle de Becdelièvre, *Biogr. Liég.*, anno 1427; Immerzeel; Kramm.

PIERRE (Abraham Jacque la), te Leiden geboren, werd in 1795 benoemd tot lid der Hollandsche Rekenkamer, en van het Committé van waakzaamheid. In 1798 was hij agent van binnenlandsche zaken. Hij was het, die met Peyman, Gogel en Tadema, agenten van oorlog, marine, financiën en justitie, op den beruchten 12 Julij 1798, de loshangende teugels van het bestuur in handen nam. Volgens anderen, was hij in 1798 agent van inwendige politie en zulks nog in 1801. Hij schijnt later baljuw van den Haag te zijn geweest en het huis van het plein, dat later voor het rijksarchief is ingerigt, bewoond te hebben.

Zie vervolg op Wagenaar, D. 41 (*Reg.*); *Nav.* D. V, bl. 33, 267, 336, 368.

PIERSSENAEUS (Jeremias), zoon van Jacobus en Anna Goethem, werd omstreeks 1575 te Bevere (in *Delic. Poët. Belgic.* wordt hij *Antverpianus* genoemd) geboren, studeerde te Leuven onder J. Lipsius, bezocht de voornaamste hoogescholen van Europa en werd te Orleans doctor in de regten. In België weêrgekeerd, werd hij advocaat bij het hof van Vlaanderen, voorts secretaris van Iperen, eindelijk thesaurier en raadsheer van het gemelde hof. Zijn portret bestaat naar de teekening van Anton v. d. Heuvel, gegraveer door Pontius. Hij beoefende de Latijnsche dichtkunst, leefde nog in 1639, en gaf in het licht:

Carmen gratulatorium Serenis. Alberto et Isabellae, Belgii Principibus. Gandav. 1600, 4°.

Epinicia in laudem Marchionis Ambrosii Spinulae, receptâ post triennalem obsidionem Ostendâ, ook in *Delic-Poët. Belgic.*

Gratulatorium Carmen in adventum Serenis. Principis Ferdinandi.

Elegia in obitum V. Cl. J. Lipsii in *Fama Posthuma J. Lipsi.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 442; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 552; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 114; Jocher; Rotermund.

PIERSON (Franc de), baron van Courval, overste. schreef:

Refutation du Congé des troupes d'Hollande, La Haye, 1678, 8°.

Zie Rotermund.

PIERSON (A.). Men heeft van hem:

Gezangen op het Christen-Pinksterfeest door de Herv. Gemeente, nevens het Zanggezelschap te Alkmaar, onder de Zinspreuk: Jezus roem en eer te geven, is ons doel, waarnaar wij streven, uitgevoerd 29 Mey 1808 *in de Groote Kerk.* Alkmaar 1808.

PIERSON (Christophel), werd den 19den Februarij 1631 te 's Hage geboren, en door zijne ouders voor den koophandel opgeleid.

Hij had echter meer lust voor de schilderkunst, waarin hij door Bartholomeus Meijburg, een goed portret- en historie-schilder, werd onderwezen. In 1653 deed hij met zijn leermeester een reis naar Duitschland en hield zich overal naarstig bezig met studeren en werken. Op de terugreis hun weg nemende door het Zweedsche leger, dat toen bij Bremervorde lag, geraakten de kunstenaren in kennis met den veldmaarschalk Wrangl, wiens portret, gelijk ook die van verscheidene anderen legerhoofden, zij schilderden, waarvoor zij rijkelijk betaald werden. De veldmaarschalk bood hen brieven van voorschrijving aan om hofschilder te worden van de koningin Christina, doch beiden waren hiertoe ongenegen en keerden naar Holland terug.

Van Schiedam verhuisde Pierson naar Gouda, waar hij veel geld won met schilderen van vogelkooijen en schietgeweer op behangsels, waarin hij zóó gelukkig slaagde, dat men meende deze voorwerpen wezenlijk aan den wand te zien hangen. Te Gouda hield hij zich ook met glas schilderen bezig, en ten jare 1670 volgde hij Willem Tomberg (die de herstelling der geschilderde glasramen in de St. Janskerk was begonnen) in de verdere volvoering van zijn werk op. Na den dood zijner vrouw keerde hij met eene tweede vrouw naar Schiedam terug, woonde er tot 1691, toen hij andermaal naar Gouda vertrok, waar hij den 11den Augustus 1714 overleed. Pierson beoefende ook de poëzy. Hij zelf schetste zeer karakteristiek zijn dichttrant, bl. 4 en 5 van zijne

Antwoorden der Grieksche vorsten, op twaalf van Ovidius Nazoos, treurbrieven der blokende vorstinnen. Ter Goude, 1658.

D. J. Juvenalis, *eerste hekeldigt uyt het Lat. in Nederl. vaersen gebracht, door* C. P. Rott, 1698. kl. 8°. Rott. 1714. kl. 8°.

De Redenstrijd van Ajax en Ulysses, om de wapens van Achilles, Ald. z. j. kl. 8°.

Het tweede en derde, achtste en twaalfde boek uit P. Virgilius Maroos Eneas, in Nederduytze vaersen. Ter Goude, 1669, kl. 8°.

Rijm-gedichten op den lof van de wijd gevreesde nood 1671.

De versnaarde konings-harp, of de CL psalmen Davids, na den text of naasten zin verkort, en op de gewone zangwijzen gerijmd. Ter Goude, 1679. 8°.

Ter jaargedagtenis op het afsterven der allerdoorl. majesteit Maria Stuart, enz. Gouda, 1695.

Eerste en vierde Schimpdicht van Juvenalis, door (*P. Pierson*), Rott. 1704.

Mithridates, koning van Pontus, inp, Gouda, 1678.

De edelmoedige Laodice, koningin van Armeniën, Staat-sp. Ald. 1712.

Dagobert, koning in Frankrijk, hof-sp. Ald. 1714, met pl. kl. 8°.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C.-Woordenb.* D. V, bl. 81; A. Houbraken, *Schouwburg der schilders en schilderessen*, D. II. bl. 260; Immerzeel; Kramm; *Des. Goudsche Glazen van de St. Janskerk te Gouda*, —; J. van Iperen, *Kerk. Hist. v. h. Psalmgez.*, D. I, bl. 189; Andriessen, *Aanmerk. Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.* D. I, bl. 172, 199, D. VI, bl. 167, D. II. bl. 514, D. III. bl. 65, 118; Arrenberg, *Naamr.* bl. 418; Schotel, *Avondst.* bl. 118.

PIERSON (JOHANNES), in 1731 te Bolsward geboren, bezocht nog zeer jong de hoogeschool van Franeker, waar hij de lessen en omgang van Valchenaar, Schrader en van Lennep genoot. Van Franeker begaf hij zich naar Leiden, gaf er zijne *Verosimilia* in het licht en hield zich vervolgens eenigen tijd te Franeker op. In 1755 werd hij tot Rector te Leeuwarden benoemd, doch stierf reeds 29 October 1759. Hij was een zeer geacht philoloog en men had groote verwachting van hem.

Hij schreef:

Verosimilium libri duo, L. B. 1752, gr. 8°.

De laudibus humaniorum literarum et poeseos, Leid. 1755. 4°.

Hij gaf een zeer goede uitgaaf van: *Moeridis Atticistae Lexicon Atticum*, L. B. 1759, 8°., in het licht.

Zie Saxe, *Onom.* T. VII, p. 174; *Anal.* p. 288; *N. G. Europa*, Th. IV, S. 224—230; Hirsching's, *Hist. Liter Handb.* T. VII, p. 277, 278; *Nouv. Biogr. Génér.* D. IV; *Biogr. Univ.* T. IV; *Nov. Acta erud.* 1758, p. 271—284; Ruhnkenius, *ad Timaeum*, p. 229. P. Burmanni, *Anti-Klotzius*, p. 13, 33.

PIET (BOUDEWIJN VAN DER) of VAN DER PIEDT, zoon van Joris van der Piedt, licentiaat in de regten en advocaat bij den raad' van Vlaanderen, werd den 11den Augustus 1546 te Gend geboren. Hij studeerde in de Philosophie en regten aan de universiteit van Douay en werd in 1569 licentiaat. In 1570 ging hij naar Rome, waar hij als buitengewoon hoogleeraar openbare lessen over de regten gaf.

In België teruggekeerd, oefende hij tot 1573 de praktijk als advocaat uit. Toen werd hij tot koninklijk hoogleeraar in de regten te Douay beroepen.

In 1576 verkreeg hij de waardigheid van doctor, in 1589 den eersten leerstoel in het burgerlijk regt. Hij bekleedde dit ambt, gedurende 30 jaren, met zooveel roem, dat men pleeg te zeggen: *propter unum van der Pietium floret Duacum.* Hij overleed den 19den Jan. 1609.

Hij schreef:

Praelectiones de fructibus.

De duobus reis.

De emptione et venditione.

De pignoribus et hypothecis.

Tractatus elegantiorum Juris Quaestionum.

Responsa Juris, sive Consilia.

Dictata in Titulum de acquirenda possessione ms. in fol.

Titulus Pandectarum de Testibus explicatus, per C. V. B. v. d. P. Ms. en fol.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 101, 102; Foppers, *Bibl. Belg*, T. I, p. 120; Sanderus, *de Gandav.* p. 91; Paquot, *Mém* T. III, p. 561; J. Silvii, *Ep. nuncup. libri de conserv. valet. Studios.*

PIET (LIVINUS VAN DER), oom van den vorige. J. Sylvius, geneesheer te Douay, roemt zijne deugd en geleerdheid in zijn *Tract. de tuenda valet. studios.* aan Philips II, opgedragen.

Zie Paquot l. c.

PIET (   ), graveur, bloeide omstreeks 1608. Hij vervaardigde de platen voor:

Le Maniement d'armes de Nassau avec rondelles, piques, espées et farges, représentez par figures par Adam Breen. Inprimez à la Haye, 1618 *in f°. Figures coloriées etc.*

Zie Kramm.

PIET HEIN. Zie HEIN (PIET).

PIET (A.), schreef:

Aanmerkingen tegen de doorsnijding der schaambeenderenvereeniging. Leid. 1778, 8°.

PIETER (PIETER VAN ST.), was een man van groote bekwaamheid en werd door keizer Karel V, in de gewigtigste ambten gebruikt. In 1516 werd hij secretaris van het hof van Holland en van den keizer, in 1548 rekenmeester van Holland. Hij was o. a. werkzaam bij het overnemen van het wereldlijk gebied van het Sticht van Utrecht en bij het verdrag tot onderwerping van Overijssel. Erasmus was zijn vriend, en nam dikwijls ten zijnen huize zijn intrek, zoo als o. a. blijkt uit het reisverhaal van Albert Durer in 1526. Hij overleed in 1549. Een zoon van hem, van gelijken naam, was leengriffier van Gelderland.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederland.*

PIETER (MR.) van Amsterdam, was geneesheer van hertog Jan van Beijeren, in 1425.

Zie *Kronijk v. h. Hist. Genoots. te Utrecht*, A°. 1851, bl. 274; *Nav.* D. II, bl. 88.

PIETER JOBS, schepen te Middelburg. Wet en raad dier stad gelastten hem en Michiel van den Eeinde, den 20 "Mei 1574, een stadsbode tot zich te nemen om de burgers en ingezetenen te visiteren, en daaruit een wacht te concipeeren, om met de schutteren en rhetorica te waken."

Zie A. Gravezande, *Tweede Eeuwg. d. Middelb. Vrijheid*, bl. 496 523, 524.

PIETER GABRIELSZ. Zie GABRIELSZ. PETRUS.

PIETER PIETERSZ., werd den 30 Jan. 1574 te Alkmaar geboren, en was meer dan 50 jaren bedienaar des goddelijken woords bij de Doopsgezinden, eerst te Rijp, vervolgens te Zaandam. Vier of vijf en zeventig jaren oud, reisde hij nog over zee, om andere gemeenten te bezoeken. Hij overleed 14 Oct. 1651 te Oost-Zaandam. Zijn portret met vier regelen vers van Spinneker vindt men in het 3de D. van Schijn's *Geschied. der Mennon.* Hij gaf in het licht:

De weg na Vreden-stad, achtmaal herdrukt, o. a. 1645 voor de 5de maal bij Claas Jacobsz., in de Rijp, in 12°. Achteraanvolgen eenige *Geestelijke Liedekens.*

Toets-steen om te proeven.

De Hemelsche Bruilojt, zevenmaal herdrukt.

Spiegel der Gierigheid, Hoorn, bij Izaac Willemsz. 1638, 12°. Z. n. des schrijvers,

Spiegel der Barmhartigheid, bij Symon Cornelisz., in de Rijp, 1642, 12°.

Waardigheid en nuttigheid der Christelijke liefde, uit 1 Cor. XIII, vs. 1—8, Alkmaar; en

Vredeschrift aan alle Doopsgezinden. Dit ontbreekt in de Opera, doch in plaats er van vindt men *Verklaringen des geloofs* en *Brief tot afnemingen van alle pracht en hoovaardij.*

Predicatien over Es. 55 *vs.* 1, 2, 3, *Matth.* 25 *vs.* 1—13. *Es.* 38 *vs.* 1. *Hoogl.* 2 *vs.* 1—6. De Predic. over *Matth.* is met den naam des schrijvers gedrukt, die van *Es.* 38 en het *Hoogl.* zonder den naam, in 12°., te Haarlem, bij Thomas Fonteijn 1637, en te vinden achter het *leven van Hans de Ries*, bij Claas Jacobsz., in de Rijp, 1664.

Alle 's mans werken verschenen onder den titel van: *Opera Pieter Pietersz. Dat is: Alles, wat van den rechtzinnigen leeraar in eenvouwdigheid beschreven is, bestaende in Acht deelen*, Amst., 1650 en 1651, bij Willem Symonsz., 1661 bij Gerrit van Goedesberg, 4°.

Zie *Korte beschrijv. van zijn leven vóór de Opera*; Schijn, *Gesch d. Mennonieten*, D. II, bl. 588, volgg.

PIETER DIRKSZOON, van Emden, leerling van den Amsterdamschen predikant en beroemden aardrijksbeschrijver, Petrus Plancius, deed de eerste reis der Hollanders, in het laatst der 16de eeuw, onder Houtman mede en zou de eerste ontdekker zijn van veertien zuidelijke sterrebeelden, onder welke echter het zuidelijke kruis bij den zuidpool, door ongemeenen glans zoo zeer uitstekend, reeds door de Portugezen genoemd was. De beroemde aardrijkskundige Blaeu gist dat deze ontdekking van Frederik Houtman op den tweeden togt zou hebben plaats gehad. Pieter Dirkszoon, overleed op den togt.

Zie Moll, *Verh.* bl. 51—56; van Kampen, *de Nederl. buiten Europa*, D. I, bl. 77, 78.

PIETER SAMUELSZOON, van Dordrecht. Zie SAMUCHZ (PIETER.)

PIETER VAN LEYDEN was, ten tijde van den Hollandschen graaf Willem III, kanunnik. In zijnen uitersten wil vermaakte hij: "den Paapen ende den gemeenen Broeders te

"Leyden in wynen te drincken ten zijner jaergetijde elex jaers "thien scellinghen."

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Holland en Zeel. enz.*, bl. 160.

PIETER CORNELISZ., uit den Briel, was, gedurende de beide belegeringen, predikant te Leiden (bij provisie in dienst). De magistraat was in 1579 genoodzaakt hem "als een seditieus man ende schandelick twistmaker te verlaten van syne dienst." Hij was toen in geschil met Coolhaes over het regt der overheid in de kerkelijke zaken. Sedert diende hij eenigen tijd te Middelburg. In het begin van 1581 hervatte hij echter zijnen dienst te Leiden, doch voor korten tijd, daar hij zich in 't eind deszelfden jaars niet meer aldaar bevond en naar Delfshaven was vertrokken.

Zie het art. Coolhaes; Glasius, *Godgel. Nederl. o. h. w.* Coolhaes; H. C. Rogge, Coolhaes, *de voorlooper der Arminianen Naamlijst der Predikanten te Leiden*, achter de *Orde der Feest- en Lijdens-teksten*, Leid. 1857; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VII, bl. 384 (Hij wordt hier verkeerd Pieter Pieterszoon genoemd); Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 49.

PIETER GERRYTS, koopman te Leeuwarden, werd in 1628 beboet omdat in zijn huis een R. C. vergadering was gehouden. Hij huwde Neeltje Bruynsma.

Zie over hem en zijn geslacht: W. v. d. Heijden, *Verh. d. verrigtingen der Jezuiten in Friesland*, bl. 72, 73, 259.

PIETER FLORYSZ. In 1568 zond de hertog van Alva, Cornelis Rijswijk, kastelein te Medemblik, naar Hoorn, om hen "die beklaegt waren nopende 't stuk van de religie en de beroerte en oppositiën daeruyt gevolgt" des nachts op te ligten en naar Brussel voor den bloedraad te voeren. Onder dezen was Pieter Florysz. Hij werd echter tijdig gewaarschuwd en nam de vlucht.

Zie Velius, *Chr. v. Hoorn*, bl. 312; Abbing, *Beknopte Gesch. van Hoorn en der G. K.* bl. 33.

PIETER FLORISZ.,[1] dapper zeeheld, die in 1652 als schout bij nacht met 19 schepen uit Texel liep, en dus waarschijnlijk den 29 dier maand bij den eersten zeeslag tegen de Engelschen, tegenwoordig was. In Julij van dit zelfde jaar voerde hij het bevel over een der eskaders der vloot van den luit. adm. Maarten Harpertz. Tromp, toen het dezen niet mogt gelukken tijdig genoeg bij de haringbuizen te komen, om ze tegen de Engelschen te beschermen.

In November 1652, werd hij met den vice-admiraal Jan Evertzen en den kommandeur Michiel de Ruyter benoemd, om, onder het opperbevel van Maarten Harpertz. Tromp, het bevel te voeren op de vloot, die spoedig daarna in zee stak, en den 10 December met de Engelschen slag leverden. Op dien dag streed Florisz. aan de zijde van de Ruyter tegen Blake, die gewond naar Douver week. In den aanvang van 1653 onderscheidde hij zich in den driedaagschen zeeslag (28 Febr. tot 2 Maart) bij Portland geleverd. Op den eersten dag was hij de voorste der vloot, liep vóór Tromp op een' der Engelsche vice-admiralen aan, lag een geruimen tijd tusschen zes Engelsche schepen, en verdedigde zich dapper tot dat Tromp hem te hulp kwam en ontzette. Op den tweeden dag zag men hem immer dáár, waar het grootste gevaar was, en op den derden dag verdedigde hij met weinige schepen de gansche vloot, en de talrijke koopvaarders tegen de overmagt der Britten. Tot belooning van zijnen heldenmoed ontving hij een gouden keten en eere penningen. In Junij 1653 veroverde hij met de Ruyter drie kleine Engelsche schepen, en woonde, als schout bij nacht een der smaldeelen aanvoerende, den 12 van die maand den slag bij Nieuwpoort en den 13 dien bij Duinkerken bij. Indien hij (gelijk wij uit Brandt mogen opmaken) bij het eskader van de With behoorde, was hij niet tegenwoordig bij den zeeslag van 8 Aug. 1653, maar stak met hetzelve den volgenden nacht, bij het licht van pekkransen en lantarens uit Texel in zee, om zich met de vloot van Tromp te vereenigen, en dezen in het gevecht, dat voor de Maas werd geleverd, bij te staan. In dat gevecht sneuvelde Tromp en streed Florisz. als een leeuw. In 1654 werd hij tot vice-admiraal van Holland voor het Noorder-Kwartier verheven, in 1656 met de Ruyter, onder den luit.-adm. Wassenaar, heer van Obdam, naar de Oostzee gezonden, om Dantzig te ontzetten, en twee jaren later onder denzelfden met de With.

"De vice-admiraal Pieter Florisz." (dus lezen wij in den *Mercurius* 1658), "had ook diverse Sweden om hem, en sy en schenen nergens meer devoiren te doen, als om de hoofd-officieren der Nederlandsche vloot te vernielen, wetende dat er vele capiteijns waren, die so al wat vreedzaem in het vechten waren. En voorwaer daar is bijna niet gevochten als met 20 schepen, daervan drie wel de voornaemste helden sijn: de admiraal Opdam, vice-admiraal P. Florisz., schout bij Naght Verhoef, Jan van Campen en nogh 9 andere capiteijns."

Tweemalen waren de Zweden op het schip van Florisz., tweemaal moesten zij, volgens de *Mercurius*, "dansen de couranten buyten boort," doch te midden van den strijd sneuvelde de held, wiens geheele leven aan den dienst des vaderlands was gewijd.

Op bevel van den koning van Denemarken, werd het deksel der kist, waarin het gebalsemd lijk van Koppenhagen naar Hoorn werd gevoerd, met zwart fluweel met zilveren en zwarte franje overtrokken en de hoeken versierd met engelen van zilver gewrocht. Boven stond de naam van den held, in het midden zijn wapenschild, lager de dag van zijn afsterven en hierboven las men zes dichtregelen, in slecht gesteld Hoogduitsch op een zilveren plaat. Het dekzel is nog in bezit van Claas Mol, achterkleinzoon van Claas Bloem. Ook bezit deze het geschilderd portret en het geteekende wapenschild van den zeeheld. Zijne wapenrusting, die boven de graftombe hing is bij den brand der kerk beschadigd, doch wederom zoo veel mogelijk hersteld.

De Staten van Holland zonden aan de weduwen of erfgenamen van beide gesneuvelde vice-admiraals (de With en Florisz.) ieder ƒ 3000 om daarmede een grafstede van marmersteen of een gedenkteeken ter hunner eere op te rigten. Dat voor Pieter Florisz., in de Groote Kerk te Hoorn, in het *Heldentooneel* van Bizot afgebeeld, is door den brand dier kerk, den 3 Aug. 1838, zeer beschadigd.

Zie *Verv. der Beschrijv. van Enkhuizen*, bl. 146, 171; Brandt, *Leven van de Ruyter*, bl. 22, 34, 41, 48—52, 55, 57; Mr. J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.*, D. II, bl. 71, 78, 85, 90, 93, 101, 216, 260; *Holl. Alexc.*, 1658, bl. 77, 1658, bl. 142, 1659, bl. 260; G. van Orden, *Voorl. over P. Florisz.*, in het *Magazijn van van Kampen*, D. X, St. III; Bizot, *Heldentooneel*, bl. 19; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XII, bl. 222, 468; G. A. Abbing, *Bekn. Gesch. d. stad Hoorn en van de groote Kerk*, bl. 63, volgg. Dez., *Gesch. d. stad Hoorn (verv. op Velius)*, bl. 50, 52, 55, 59; J. Vos, *Ged.*, bl. 147; Knuivers en van der Maaten.

PIETER CORNELISZ., werd in 1564 te Alkmaar beroepen en in 1608 emeritus om zijn hoogen ouderdom. Hij leefde nog in 1610 te Alkmaar doch was reeds in het volgende jaar gestorven. Hij was even als Cornelius Hillenius in twist met zijn ambtgenoot Adolphus Venator.

Zie *Noodwendigh Historisch verhaal van allen swaricheden, verschillen ende Proceduren soo wel in Kercklycken als Politycken saken, etteche juren herwaarts binnen de stadt Alckmaer voorghevallen*, Alckmaer, 1611; F. de Pauw, *Vervolg op Veeris. Kerk. Alph.*, bl 155; Eikelenberg, *Alkmaar en zijne Geschied.*, bl 147, 148, 190, 191.

PIETER CORNELISZ., doopsgezind leeraar, hield in 1592, met toestemming der regering van Alkmaar, over het raadhuis in de Lange straat, ten huize van Arent Claesz., twee dagen lang een redetwist met de Gereformeerde predikanten over den kinderdoop.

Zie S. van Eikelenberg, *Beschrijv. v. Alkmaar*, bl.

PIETER DIRKSZ., bontwerker te Alkmaar, werd den 1 April veroordeeld een geheel aan alle zondagen en andere hoogtijden de hoogmisse en preek te hooren in de parochiekerk, onder verbeurte van een caroli gulden telkenreize. Nog 5 andere personen ontvingen op dien dag verschillende vonnissen wegens afwijking van den Roomschen godsdienst.

Zie S. van Eikelenberg, *Beschrijv. v. Alkmaar*, bl. 98, 99.

PIETER FOLKERTSZ, ALLE DERKS en HENDRIK BARENDS, oudsten bij de Doopsgezinden, stelden in 1732 eene jaarlijksche collecte der societyt bij de gemeente voor, ten behoeve de noodlijdende Doopsgezinden in Pruissen en Polen Zij werd door meest alle gemeenten toegestaan en duurde eenige jaren.

Zie S. Blaupot ten Cate, *Geschied. d. Doopsgez. in Gron., Overijss. en O. Friesl.*, D. I, bl. 130, 148, 168.

[1] De naam Florisz, werd zijn geslachtsnaam en is later in Floor en eindelijk in Bloem veranderd. Dezen naam voeren nog heden zijne afstammelingen te Hoorn en te Zaandam.

PIETER JURGENS, zoon van JURGEN THOMAS, woonde de Doopsgezinden vergadering bij, 26 Febr. 1637 te Groningen gehouden, waarop gehandeld werd over de hope der zaligheid van Judas.

Zie S. Blaupot ten Cate, *Geschied. d. Doopsgez. in Gron., Overijss, en O. Friesl.*, bl. 68, 69.

PIETER DE LEYDECKER, HENDRIK GLASEMAKER en DANIEL GROP, drie Vlaamsche leeraren bij de Doopsgezinden, werden in 1575 naar Duitschland gezonden, om met de Doopsgezinden aldaar over eenige punten o. a. over den ban, die Menno Simons, in het laatst van zijn leven wat scherper begon te drijven, te handelen.

Zie S. Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Gron. enz.*, bl. 98.

PIETER PETERS, Doopsgezinde te Blokzijl, de eenige uit Friesland, die met Claas Claasz., leeraar bij de Vlaamsche gemeente aldaar, de belijdenis van Adriaan Cornelissen, getrokken uit de vredehandeling te Dordrecht, 21 April 1632, geteekend heeft.

Zie S. Blaupot ten Cate, *Geschied. d. Doopsgez. in Gron., enz.*, bl. 62.

PIETER JANSZ., dienaar des goddelijken woords in het dorp Wormerveer, gaf in 1686 een nieuwe uitgaaf der *Belijdenis des Christelijken Geloofs* van de zijde der Waterlanders door Hans de Ries en Lubbert Gerritsz., omtrent 1580 in het licht gegeven, met aanteekeningen en bijvoegingen.

Zie Schijn, *Gesch. der Mennonieten*, D. II, bl. 156, D. I, bl. 228.

PIETER DE KOSTER, koster te Sardam, vervolgens predikant, ging te Amsterdam wonen en werd in 1535 door den schout gevangen genomen. Men hield hem verdacht van deel aan het oproer der Wederdoopers genomen te hebben, doch het bleek uit zijne eigene geschriften, zijn belijdenis en geloofwaardige getuigen dat hij onschuldig was. Evenwel werd hij, „wijl hij zich op zijn geloof had laten doopen, na Christi ordening en daarenboven het leerambt had bediend," onthoofd.

Zie van Bracht, *Het bloedigh tooneel of Martelaars Spiegel*, bl. 36.

PIETER PIETERSZ., genaamd Bekjen, schuitenvoerder op den Amstel, hield godsdienstige bijeenkomsten in zijne schuit. Hij werd hierop door den schout van Amsterdam gevangen, gepijnigd en ten vuren gedoemd 26 Febr. 1569.

Zie van Bracht, *Het bloedigh tooneel enz.*, bl. 481.

PIETER CLAES JANSZ., van Wormer, werd in 1544 met eenige anderen te Enkhuizen, om den geloove ter dood gebragt.

Zie van Bracht, *Martelaars Spiegel der Doopsgez.*, D. I, bl. 61.

PIETER DE GULICKER, een snijder. In den aanvang van Aug. 1572, hielden eenige ballingen te Nieuwvaart bij Breda eene godsdienstige vergadering. Zulks werd den schout aangebragt, die met den rentmeester en stadhouder, gevolgd door een bende met zinkroers, hellebaarden, zwaarden enz., gewapend, hen overvielen, boeiden, ten huize van eenen Gerrit Vorster, gevangen zetten en vervolgens naar Breda voerden. Hier werd ook Pieter, die mede gevangen was genomen, gepijnigd. Onder de folteringen werd hij afvallig, doch evenwel met den zwaarde onthoofd.

Zie van Bracht, *Martelaars Spiegel*, D. II, bl. 604.

PIETER GERRITZ., PIETER JORISZ, PIETER LEYDECKER en JANNEKEN MELS, werden op St. Margareten dag 1536 te Zierikzee, door den baljuw om den geloove gevangen genomen en op den steen gezet, waar ze zes of zeven weken zaten. Vervolgens werden ze gepijnigd, en den 4 September onthoofd. Hunne ligchamen werden verbrand en hunne hoofden op staken gezet.

Zie van Bracht, *Martelaars Spiegel*, D. II, bl. 30.

PIETER JANSE AL gaf in het licht:

Kort begrip of zakelijken inhoud van het doorwrogt werk van den Eerw. Heer Ds. Joh. Ern. Jungius, genaamd de verborgentheid der laatste tijden, die aanstaande zijn, geopend, waardoor een ygelyk tot een klaar begrip van dat geheele werk — komen zal enz. Amst. 1751, 4o. Er bestaan drie drukken van.

De heerlyke staat der kerke in het laatste der dagen, of Vorst Messias, gezeten op Davids throon, regeerende de vijfde algemeene Monarchie duyzend jaaren, vertoond in een verhandeling over de wederoprigting aller dingen, wanneer God een nieuwen Hemel ende eene nieuwe Aarde maken zal. Amst. 1758, 4o.

Tegen het eerste verscheen:

Dank missive van Jan Jansen Vraag-al, aan des Heeren Pieter Jans Al, voor zijn uitgaave van het kort begrip van de verborgentheden der laatste tijden van den Heer Jan Ernestus Jungius. Leid. 1751, 4o.

Brief van Gerrit van der Kaay, aan den Heer Pieter Jansz. Al, waar in zijn uytgegeven kort begrip. Amst. 1752, 4o.

Brief van een vriend aan een vriend te Amsterdam, aangaande dat boek, waarover de Heer Jungius bij provisie van zijn dienst is gesuspendeerd enz. Gron. 1752, 4o.

Zie Abconde, *Tweede Aanh.*, bl. 6, 23.

PIETERMAAT, (PIETER) was als kapitein-luitenant in het Regiment Gardes-Dragonders in de vesting Geertruidenberg, toen deze, na ruim 22 dagen beschoten te zijn, met hare 150 vuurmonden en grooten voorraad van kruid en lood, op den 4 Maart 1793, aan de Franschen overging.

Zie Bosscha, *Nedl. Heldend. te land.* D. III, bl. 24.

PIETERMAAT, (MR. D. F. W.) werd den 2den October 1790 te Schiedam geboren, bezocht de Leidsche Academie en werd meester in de beide regten. In 1804 nam hij als vrijwillig jager deel aan den veldtogt in Frankrijk; werd, na zijne terugkomst, eenigen tijd geëmploijeerd bij de directie der posterijen te Amsterdam, doch verliet al spoedig die betrekking, om zijn loopbaan in Nederlandsch Indië te vervolgen, waarheen hij in 1820 als ambtenaar 3de klasse vertrok. Hier aangekomen, werd hij den 6 Febr. 1821 magistraat en fiskaal te Amboina, ook was hij tevens belast met het commando over de burgerij, en ontving dien ten gevolge den rang van Luitenant Kolonel. In 1822 nam hij, gedurende eenige maanden, de functie van Resident van Banda waar. Die van Resident te Menado werd hem den 10 Februarij 1826 door den Gouverneur der Molukken provisioneel opgedragen. De kommissaris-generaal de Bus benoemde hem, den 13 Aug. 1827, definitief tot Resident van Menado.

In 1831 benoemde de regering hem tot lid van het Hoog Geregtshof, doch reeds, in Maart 1833, werd hem opgedragen om naar Menado terug te keeren, en den Staatsgevangene, Pangeran Dipo Negoro van daar naar Makasser over te brengen. Terwijl hij deze commissie volvoerde, werd hem (26 Junij 1833) de waarneming opgedragen der functiën van Gouverneur van Makasser. Den 22 Jan. 1834 werd hij benoemd tot waarnemend Resident van Samarang. Hij verzocht evenwel die betrekking niet te mogen aanvaarden, maar als Resident te Batavia geplaatst te worden, waarin de Gouverneur-generaal ad interim J. C. Baud toestemde. Hij bekleedde de betrekking van Resident van Batavia tot in Dec. 1837, toen een zware ziekte hem dwong met verlof naar Nederland te vertrekken. Onmiddelijk na zijne terugkomst (Maart 1839) werd hij benoemd tot Resident van Soerabaja, welke betrekking hij tot zijn dood, den 30 November 1848, bekleedde. Pietermaat was ridder van de Ned. Leeuw.

Zie *Ind. Archief.* D. 1, bl. 408 volgg.

PIETERS, (HENDRIK) te Haren, prov. Groningen, in 1595 van zijn dienst ontzet, wegens ergerlijk levensgedrag, werd Luthersch predikant te Bornhovede. Daar wendde hij zich tot den kerkenraad te Groningen, te kennen gevende, dat hij weder wilde overgaan en de Luterschen verlaten. Hierop werd hij in 1601 te Beilen beroepen. Ten gevolge van een hevig geschil met den onderwijzer Johannes Jodoci (Jan Joukeszn.) werd hij van zijn dienst ontzet. Hij werd hierop te Rolde beroepen, doch niet toegelaten, wederom in 1606 afgezet te Onnen en in 1611 te Dalfsen.

Zie Romein, *De Herv. Pred.* in *Drenthe*, bl. 85, 113.

PIETERS, (LAURENS) leefde in de XVI eeuw in Noord-Holland, waar hij zich als teekenaar beroemd maakte en gezworen landmeter was. Op eene boekverkooping, 21 Jan. 1850, bij F. Muller te Amsterdam, kwam voor een band met door

hem in kleuren geteekende kaarten, waarin voorkomen *Velsen, Hello, Egmont, Heemstede, Berghen-bij-Alkmaar, Noordwijck, Oterleck, 't Geijn*, en *Amstelveen met omliggende bosschen, meeren* enz., in fol. (1560)

Zie Kramm.

PIETERS, (Michel), beeldhouwer in het begin der XVI eeuw, die door Pauwel van der Schelden (zie dit art.) in zuivere uitvoering der versieringen verre werd overtroffen.

Zie Kramm.

PIETERS, (Freerk) geboren op het eiland Fohr, Groenlandsvaarder en Kommandeur op het schip Maria, gaf, in 1770 te Amsterdam bij Karel van Rijschooten, Boekdrukker op het Water bij de Nieuwenbrug in den Delfschen Bijbel in 4°. zijn reisjournaal in het licht, met den titel:

Journaal of reys-beschrijving op het schip de vrouw Maria gedestineert ter walvisvangst na Groenland, in den jare 1769 gehouden, door den Kommandeur enz. Een andere druk: *Aenteekening gehouden op het schip de vrouw Maria, gedestineerd ter walvischvangst naar Groenland, Commandeur Frederik Pietersz., bemand met 45 zielen in het jaar 1769, den tweeden druk. Gedrukt bij de erven de weduwe Jacobus van Egmont, Reguliersbreestraat, tot Amsterman.*

Zie Honig, *Hist. Oudh. Letterk. stad*, D. I. p. 168.

PIETERS, PEETERS of PEIKES (Nicolaes). Van hem heeft men:

Hier beghinnen de sermonen oft wtlegghingen op alle de Euangeliën van der vasten, metter Passiën, also men die in der Kercken houdt zeer costelyck wtgeleyt, onder 't motto: *Leert ende oordeelt*, en met de slot-aanteekening: *Gheprent in 't jaer ons Heeren* 1520. *Ende gemaect by den devoten Pater Broeder Niclaes Peeters Minnebroeder ende Gardiaen. Christelyke sermonen, op alle de Evangeliën van alle de Sondaghen ende principael heylichdaghen in 't jaer. Oec op alle de Sondaghen ende principael heylichdaghen in 't jaer, oec op alle die dagen in de vasten ghemaect bi eenen devoten Christen Minrebroeder ghecorrigeert ende verbetert.*

Zie Le Long, *Kerken onder 't Kruys*, bl. 8; Rahlenbeck, *Inq. en Belgique*, p. 6; *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1857 (*Nov.*), bl. 549; Wiarda, *Huibert Duifhuis*, bl. 61; Janssen, *Jac. Praepositus*, bl. 264; Moll en de Hoop Scheffer, *Stud. en Bijdr.*, bl. 117, vgg.

PIETERS (P.), was, verdienstelijk godgeleerde in Kempenland.

Hij schreef:

De weg na de vredestadt, aangewesen. Amst. 1666, 8ste druk, 4o.

Toetsteen der menschen, 12°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 164.

PIETERS (S.)

schreef:

Stuurmansschool, fol. Dit werk heeft 17 drukken beleefd en is ook in de kweekschool te Amsterdam gebruikt geworden.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 164.

PIETERS (Digna), burgeres te Dordrecht, werd, wijl zij Doopsgezinde vergaderingen had gehouden, door de Kamer van Justitie, 17 Nov. 1555, ontpoorterd, en den 28 dier maand op Puttox-toren in een vat gesloten en verdronken.

Zie van Bracht, *Spiegel der Doopsgez.*, D. II, bl. 162, 163; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 831.

PIETERS (Geertje), dienstmaagd der beroemde bloemschilderes Maria van Oosterwijk, die haar in de kunst onderwijs gaf, en haar zoo ver er in bragt dat zij te Delft in haar onderhoud kon voorzien. Mevrouw Bosboom-Toussaint spreekt van haar in hare *Bloemschilderes Maria van Oosterwijk.*

Zie Immerzeel.

PIETERS (Trijn), of TRIJN VAN HAMBURCH. Van haar wordt vermeld, dat zij een en twintig maal in hechtenis is geweest, acht malen, uithoofde van zwangerschap, van pijnlijke ligchaamsstraf verschoond, doch met een strop om den hals aan de galg ten toongesteld, onderscheidene malen bovendien gegeeseld, vijf malen gebrandmerkt en beide hare ooren afgesneden werd. Zij eindigde den 30 Dec. 1617, te Amsterdam haar misdadig leven aan de galg. Haar skelet berustte vroeger op het Theatrum Anatomicus, op de Nieuw markt boven de St. Anthonis Waag te Amsterdam, en was met de kermis voor 1½ duit te zien. Sedert eenige jaren is het voor de Rariteit-Kamer te Hamburg afgestaan.

Zie Koning, *Lijfstr. regtspl., te Amsterdam*, bl. 81.

PIETERSE (Roelof). Zie PETRI (Roelof).

PIETERSEN (Izaak).

Men heeft:

Aenwijzing van verscheide misslagh en onwaarheeden door J. D. Verburg begaan in zijn Brief aan A. S., in het beschuldigen van A. P. Dekker, P. de Haan, J. Matthijssen, Abr. Lemmerman, Is. Pietersen, enz. 1687. De gemelde brief voert den volgenden titel:

Brief aan A. S., of kort en waar verhaal van de opkomst en voortgang van 't weeshuys der Collegianten tot Amst., vertoonende den eerelyken handel der regenten, mitsg. de ongegrondheid der beschuldigingen van P. Smout. Door J. D. Verburg. Rott. 1686.

Zie Rogge, *Geschriften betreff. de Nederl. Herv. Kerk*, Dl. 100, 101, 102.

PIETERSON (Anthony), kleinzoon van Adriaan Pieterson en Quirina de Jonge, sedert 1614 lid der generaliteits rekenkamer en twintig jaren daarna overleden. Zijn vader Anthony Pieterson, raad, was thesaurier en burgemeester van 's Gravenhage. Zijne moeder heette Catharina Coene. Hij werd in Dec. 1657 of in den aanvang van 1658 te 's Hage geboren. Reeds vroeg trad hij als vrijwilliger bij 's lands vloot in dienst en zoo men zijn grafschrift mag gelooven was hij tegenwoordig bij de geduchte zeeslagen, door de Ruyter en Cornelis Tromp, in 1672 en 1673 aan de vereenigde magt van Groot-Brittanje en Frankrijk geleverd. Toen hij den ouderdom van 19 of 20 jaren had bereikt, trad hij als adelborst in vasten dienst. Drie jaren later komt hij voor als buitengewoon kapitein bij de Maze, en een jaar later werd hij door Prins Willem III tot gewoon kapitein bevorderd. Tusschen 1686 en 1689 volbragt hij, tot begeleiding van koopvaarders, een togt naar St. Ubes en twee naar de Middelandsche zee, waarvan de laatste, die zich tot Venetië uitstrekte, twee jaren duurde. Ook werd hij in 1685 gebruikt tot het overbrengen van het Nederlandsche gezantschap naar Engeland. Op een dier togten hielp hij in 1683 de wapenstilstand met Tunis sluiten. Kort na zijne terugkomst van den laatsten togt uit de Middelandsche zee, was hem, nadat de tweede oorlog met Frankrijk was uitgebarsten bij de uitrusting der vloot, het gebied over een kloek schip van oorlog, *de Maagd van Dordrecht*, van 60 stukken, toevertrouwd, met hetwelk hij dien rampspoedigen doch roemrijken zeeslag van Bevezier bijwoonde, waarin alle Nederlanders zich uitmuntend van hun pligt kweten, en waarin Pieterson in het bijzonder, door manhaftig den opperbevelhebber der vloot, wiens voorman hij was, bij te staan en den vijand kloeken tegenstand te bieden, ondubbelzinnige bewijzen gaf van zijne dapperheid.

Bij de overwinning van La Hogne, in welke de Nederlanders en Britten het verlies te Bevezier geleden, luisterrijk vergoedden, was Pieterson niet tegenwoordig, doch verder nam hij deel aan de meeste krijgsverrigtingen van dien oorlog. Zoo bevond hij zich in de vereenigde vloot van 1694 en 1695 in de Middelandsche zee, hielp Barcelona ontzetten, Palamos belegeren en andere ondernemingen tegen den vijand doen. Het volgend jaar was hij tegenwoordig bij de magtige vloot, die de bondgenooten in zee bragten, waarmede St. Martin en Olinne beschoten werden. Tot belooning zijner getoonde pligtsbetrachting benoemde koning Willem hem tot schout bij nacht van de Maze, en vier jaren later tot vice-admiraal van het Noorder-Kwartier. Bij het uitbreken van den derden Franschen successie-oorlog, voerde hij bevel in de vloot, die nevens de Britten te vergeefsch een aanslag op Cadix beproefde, en hielp hij met haar het Fransch eskader en de Spaansche galjoenen in de baai van Digos veroveren en verbranden. In 1705 werd hem het gebied over een eskader in de Noordzee opgedragen. Drie jaren later voerde hij het gebied over een dergelijk eskader, bij welke beide gelegenheden Pieterson op nieuw blijken gaf, dat hij berekend was voor de aanzienlijke betrekking, welke hij vervulde, door eerst den handel en zeevaart tegen den overlast der Franschen te beschermen, en daarna binnen Duinkerken den vijand afbreuk te doen. Geen wonder, dat hij toen door den dood van Philip van der Goes, vice-admiraal bij de Maze, die betrekking was opengekomen, hij daartoe bevorderd werd en vier jaren later tot de waardigheid

vice luitenant-admiraal bij het collegie van het Noorder-Kwartier.

Hij bleef deze waardigheid vervullen tot zijn dood, welke den 18 Julij 1722 op zijn hofstede Polanen, bij Monster, voorviel. In de kerk van welke gemeente vermoedelijk door een zijnen bloedverwanten, ter zijner eere eene fraaije grafstede werd opgerigt, door Dirk Senties in marmer gehouwen, welke nog aldaar gezien wordt en prijkt nevens dat van een zijner neven den vice-admiraal Jacob Jan Pieterson.

Zie J. C. de Jonge, *Geschied. v. h. Neerl. Zeew.*, D. IVa, bl. 196, IVb bl. 100, 209, 399, 469, 489, 502, 518, 558, 563 (over het geslacht) bl. 502—507.

PIETERSON (Jacob Jan), neef van den vice-admiraal Anthony Pieterson. Deze werd in 1692 geboren en klom op tot den rang van vice-admiraal. In April 1737 met zijn schip *de Beschermer*, van 44 stukken, op de Afrikaansche kust kruisende, vermeesterde hij drie saletijnsche barken met graan, olie en andere waren, met groote kloekmoedigheid, door zijne sloepen, met den sabel in de vuist.

Hij stierf den 24 Febr. 1764.

Zie J. C. de Jonge, *Geschied. van Neerl. Zeew.*, D. IVb bl. 507. D. V, bl. 67, 86.

PIETERSON ( ).

schreef:

Zamenspraak over God en Godsdienst der H. S.

Schilt der christenen tegen onchristenen, 8o.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 164.

PIETERSSOEN (Willem), bloeide in de eerste helft der XV eeuw te Haarlem, en was aldaar goudsmid. In 1428 vervaardigde hij o. a., het groot-zegel voor de stad.

Zie Kramm.

PIETERSZOON (Adriaan), beroemd orgelmaker te Delft, bloeide in het midden de XVII eeuw. Hij herstelde o. a., in 1458 het in 1455 door Jacob van Bilsteijn vervaardigde orgel in de Oude Kerk te Delft. Ook vervaardigde hij in 1451 het zoogenaamde kruisorgel en groote orgel in de Nieuwe Kerk aldaar.

Dit laatste viel echter, wat het geluid betref, tegen en maakte zijnen maker arm, zoodat hij in het Oude Mannenhuis stierf. Hij leefde nog, ofschoon zeer oud, in 1469.

Zie Kist en Royaards, *Archief*, (eerste Serie) D. X, bl. 220, 221.

PIETERSZ. (Pieter), molemaker in de Rijp, ging in 1607, ging benevens de molemaker Pieter Claasz., uit de Vuile Graft, een accoord aan met de hoofd-ingelanden van de Beemster, om die op hunne kosten te bedijken, te voorzien met een behoorlijk getal watermolens, verbeterd naar hunne inventie, en ook het Meer droog te maken en droog te houden 9 Rijnlandsche voeten beneden het peil.

Zie Bouman, *De Bedijking enz. van de Beemster*, bl. 63.

PIETERSZ. (Roelof), kunstschilder te Utrecht, in den aanvang der 16 eeuw.

Hij huwde eene dochter van Dirk Moro of Mor.

Zie Kramm.

PIETERSZ. (Jacob), opvolger van den vice-admiraal Sebald de Weert, nadat deze op zijn reis naar O. I. in 1603, door den koning van Candi vermoord was. Pieterz. keerde den 9 Aug. naar Achin terug, behaalde in Vesta eene overwinning op de Portugezen voor Djohor, bezocht Patane, Bantam en keerde den 24 April 1604 naar het vaderland terug.

Zie *Historische verhael van de Reyse gedaen in de Oost-Indiën met 15 schepen voor reeckeninge van de Vereenichde Gheoctroijeerde Oost-Indische Compagnie. Onder het beleydt van den vroomen ende manhaften Wybrandt van Waerwijck, als admirael ende Sebaldde Weert, als vice-admirael. Wt de Nederlanden ghevaeren in der jare* 1602. Tiele, t. a. p. bl. 167.

PIETERSZ. (Willem), van Westzanen.

Zie Westzanen.

PIETERSZ. (Cornelis), commies en commandeur van den *Witten-* en *Zwarten Arend.*

Men heeft:

Historisch verhael der voyagie der Hollanderen met dry schepen gedaen naer de Oost-Indiën, onder het bevel van den admirael Steven van der Hagen, in den jare 1599 *ende volghende. Beschreven door Jan Sas van der Goude. Daerby ghevoecht is de voyagie van twee Aachins-vaerders, onder het belegt van Cornelis Pietersz. ende Guiljam Senecal, gedaen in den jaere* 1600 *ende* 1601. *Item Extract uyt het Journael van den admirael Jacob Heemskercks voyagie, gedaen in den jaare* 1601 *etc., ghehouden by Reyer Cornelisz. Stierman op den vice-admirael. Alles waerdich om te lesen.*

Zie Tiele, *Mém. Bibl. sur les Journaux des Navig. Holl.* p. 282.

PIETERSZ. (Cornelis), van dezen bezitten wij:

Fundament van de Arithmetica. mitsgaders de Italiaansche Practijk, 4o.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 165.

PIETERSZ. (Aart), zoon van Pieter Aartsens of Pieter Arnoudszoon, omstreeks 1550 geboren, „schilderde Historiën en Ordenantiën" en muntte vooral als portretschilder uit.

Hij leefde nog in 1604.

Zie van Mander.

PIETERSZ. (Dirk), acht jaren jonger dan zijn broeder Aart Pietersz (zie boven), leerling van zijn vader Pieter Aarsens beoefende de schilderkunst en begat zich naar Fontainebleau in Frankrijk, waar hij in het laatst der 17 eeuw in den oorlog omkwam.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm.

PIETERSZ. (Elias) stuurman op de Rave 1633. In de Bibliotheek van de Enschedé's vond men een belangrijk geschrift van de hand van Joan de Laet, getiteld: *Beschrijvinge van de custen van Brasil en verder zuidelijk tot Rio de la Plata; toestand der forten enz. Getrokken uit scheepsjournalen, officieële verklaringen enz., van* 1624—1637, 1 *vol. vélin fol.* Ook het scheepsjournaal van Elias Pietersz., was hiertoe gebruikt.

Zie *Catal. de la Bibl. Enschedé* (Amst. 1869) p. 158.

PIETERSZ. (Ebbe), dienaar bij de Doopsgezinden te Harlingen. In 1566 getuigde hij zelf dat hij nu langen tijd hun dienaar was geweest, vele nachten om hunne wil had gewaakt enz. Hij werd in de twisten tusschen de Vlamingen en Vriesen getrokken, beschuldigd van logentaal en twistmakerij en hem de broederschap ontzegd.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.* D. I. bl. 406—415.

PIETERSZ. (Frederik) Van dezen walvischvaarder te Zaandam heeft men:

Aanteekeningen gehouden op het schip de vrouw Maria, gedestineerd ter walvischvangst naar Groenland, commandeur Frederik Pietersz., bemand met 45 *zielen in het jaar* 1769, *den tweeden druk. Gedrukt bij de Erven de weduwe Jacobus van Egmont, Reguliersbreestraat, te Amsterdam.* 4o.

Zie Honig, *Hist. Oudh. Letterk. stud*, p. 111, 268.

PIETERSZ. (Jan), bijgenaamd *Beeldhouwer*, naar het vak dat hij te Enkhuizen in het midden der 17 eeuw uitoefende. Van socinianery beschuldigd, was hij verpligt de stad te verlaten, en begaf hij zich naar Amsterdam, waar hij omstreeks 1665 stierf.

Volgens Christophel Sander, verstond hij grondig het Hebreeuwsch.

Hij gaf in het licht:

Schild der christenen tegen alle onschristenen. Amst. 1660, 1671. 4o.

De Hooghste en laatste Bedenckingen over Godt en Goddelycke saacken. Amst. 1661. 12o.

Dialogus over Godt, Godsdienst en H. Schrifture, enz., tusschen een Theologant en Philosooph. Amst. 1666, 1671, 12o.

Antwoordt op de Vraege, die eenige Predicanten en andere my voorstelden, hoe naa ofte verre, deese hedendaagse Jooden met de Christenen over een komen en verschelen, achter het vorige.

Adams antwoord tegen Joost van den Vondel over Adam in ballingschap. Amst. 1671. 12o.

Hij gaf nog andere werkjes in het licht, waartoe welligt behoort:

Het oprechte gelooven, waare voorbereydinghe van den ouden Simeon, voorgestelt door Joannem Beeltsnyder. Amst. 1659. 12o.

Zie Sander, *Bibl. Anti-Trin.*, p. 160; Benthems, *Holl. Kirch. enst.*, Th. 1, S. 990; Jocher; Rotermund; Paquot, *Mém.* T. 111, p. 608; Glasius, *Godgel. Nederl.*

PIETERSZ. (Jacob), van Jisp, gaf in het licht:

Oplossing der tegenwerpingen van den denkbeeldigen wijs-

geer, gericht tegen de beginselen van waerheit van wylen Willem Deurhoff. Amst. 1719.

Zie *Boekz. d. gel. wereld.*, 1719. D. I. bl. 891.

PIETERSZ. (J.)
gaf in het licht:

Inleydinge, om te komen tot een recht gebruyk, van de tydelicke goederen. Wormerveer by W. Sz. Boogaard, in den beslagen bijbel, 1649.

Korte onderwijsinge voor de jonge aenkomelingen ende andere goetmeenende Christenen. Den 2den Druck, door den Autheur vermeerdert, ald. 1650. Het zelfde werk, *2de druck, (sic) Amst. P. Arentsz.* 1674, 12°.

Zie *Cat.* J. Muller, (Amst. 1857), bl. 101.

PIETERSZ. (Lamb.)
schreef:

Proeve op die pauselycke ofcomste ende successie. Uyt vyf voorstellingen gedisput. tusschen Harmen Jansz. voor die R. Cath. ende L. P. voor die Christ. Religie. Hoorn, voor Zach Cornelisz., op de Nieuwestraet, in den Liesveltschen Bijbel, 1633, kl. 8°.

Zie *Cat.* J. Muller, (Amst. 1857) bl. 101.

PIETERSZ. (Meeuws), behoorde tot de vroegste aanhangers van den Hervormden godsdienst te Amsterdam. Men vindt zijn naam onder de overeenkomst in 1566 tusschen de Regering dier stad en de Gereformeerden.

Zie Hooft, *Nederl. Hist.*, bl. 193; Brandt, *Gesch. der Ref.* D. I. bl. 385; Wagenaar, *Amst.* D. III. bl. 199.

PIETERSZ. (Jan) Bevond zich onder de scheepsbevelhebbers, behoorende tot de vloot die in 1628 onder het opperbevel van Pieter Adriaansz. Ita, door de W. I. Maatschappij naar W. I. werd toegerust. Hij voerde het schip *de Leeuw*, groot honderd lasten, voorzien met 2 metalen en 14 ijzeren stukken en was bemand met 73 koppen. Toen deze vloot den 1 October van dat jaar den admiraal en vice-admiraal der Hondaras aantastte, lei kapitein Pietersz., met zijn schip, dat van den Spaanschen admiraal, de *St. Jacob* kloekmoedig aan boord. Zij gaven op malkander. uit grof geschut en musketten dapper vuur; doch wijl *de Leeuwin* geen enterdreggen had, raakte ze weder van zijn boord. De Spaansche vice-admiraal lei het roer aan boord en dreef aan den grond, gelijk ook *de Leeuwin*, omdat zij niet kort genoeg wilde vallen. Zij naderden elkander zeer nabij, doch zoo dat *de Leeuwin* den vijand naauwelijks met eenige harer stukken kon begaan, terwijl de Spaansche vice-admiraal haar gemakkelijk kon treffen en ook haar mast over boord schoot. Kort daarop kwam de Spaansche admiraal zoo digt naar den wal varen, dat de *Leeuwin* tusschen beide beklemd rakende, door hem zoo geweldig beschoten en afgemat werd, dat, na een onophoudelijkhevig gevecht van zes uren, behalve Jan Pietersz., ook veel volk sneuvelde.

Hij ligt te Middelburg in de Koorkerk begraven. Op een gedenkteeken, voor hem opgerigt, leest men eenige dichtregels ter zijnen eere.

Zie J. de Laet, *Hist. der W. I. Comp.*, bl. 124—130; M. Gargon, *Walch. Arcadia*, D. II, bl. 283—285; P. de le Rue, *Heldh. Zeel*, bl. 198, 199.

PIETERSZ. (Lambert of Logier), geboren te Kreuningen, op Zuid-Beveland, was eerst kapitein, vervolgens vice-admiraal over de Zeeuwsche zeemagt. Toen hij in 1595 bevel had over de vloot op de Vlaamsche kusten, ontmoette hij, den 10den Januarij, twee Duinkerksche vrijbuiters omtrent Calais, die terstond, wijl het hoog water was, aldaar de haven inliepen. Hij volgde hen met volle zeilen. De Duinkerkers verlieten hunne schepen, vlugtten aan land; de Zeeuwen zetten hen na, doch de bezetting van Calais deed een uitval, en noodzaakte de Zeeuwen naar hunne schepen weder te keeren.

Toen Frederik Spinola zes welbemande galeijen uit Spanje binnen de haven van Sluis had gebragt, veroorzaakte hij daardoor de Zeeuwen veel kosten en moeiten, daar zij, ter beveiliging hunner kusten, geduriglijk oorlogsschepen ter hunner beveiliging voor het sluische gat moesten leggen, om de galeijen bezet te houden, die evenwel, wanneer het stil weder was, uitkwamen, en eenige Zeeuwsche schepen besprongen, wanneer die, wegens hunne kleine ruimte alsdan elkander niet spoedig genoeg hulp konden bieden. Het gebeurde nu, den 16den October 1599, dat deze zes galeijen, een stillen en liggenden wind waarnemende, en boven hare gewone bemanning, nog 1200 krijgsknechten uit de bezettingen met zich voerdende, hiermede het schip van Logier Pietersz. heftig aantastten, en het met schieten, af en aanvarende, poogden af te matten, het roer te ligten en voorts het weg te sleepen.

Deze galeijen hadden meer dan 2800 koppen, terwijl de Zeeuwsche vice-admiraal er maar 70 had, terwijl de daaromtrent liggende staatsche schepen, die geen wind en het tegen tij hadden, hem geen hulp konden bieden. Pietersz. moest zich dus zelve redden. Hij kweet zich dapper, en begroette de naderende vijanden, die zijn schip uit hun grof geschut fel doornagelden, met zijne musketten zóó, dat ze na twee uren vechtens, met schade en verlies van 250 man, de vlugt namen, waarna hij zelf gewond met slechts 12 dooden en 20 gekwetsten, met groote eere te Vlissingen binnenliep. In November 1600 hielp hij het admiraalschip van Antwerpen bij verrassing, en voorts nog twee marktsche schepen op Brussel en Mechelen nemen. In 1603 bevocht hij met den wakkeren Joost de Moor de zege tegen de galeijen van Spinola, werd gevaarlijk gekwetst, doch herstelde.

Zie E. van Meteren, *Nederl. Gesch*, fol. 485; Thysii, *Hist. Nat.*, p. 135; *Leven en daden der Doorl. zeeheld*, bl. 41; *Not. der staten van Zeeland*, 1666, bl. 238; Mauritii, *Leven en bedrijf*, bl. 219; Flemming, *Beschrijv. der beleg. van Oostende*, bl. 382—384; *Held. Zeel.*, bl. 201, 202; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.*, D. I, bl. 299, 379.

PIETERSZ. (Meeuwis), een der hoofden der hervormers in Amsterdam, onderteekende mede het verdrag in 1566 tusschen de regering en de hervormden, waarbij hun vele vrijheden werden toegestaan.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. III, bl. 199; Brandt, *Ref.*, D. I, bl. 385.

PIETERSZ. (Pieter), of PIETER PIETER GERBRANDSZ., volgde in 1566 Willem Dirksz. Bardes als Schout van Amsterdam op. Hij verzette zich in dit jaar tegen het prediken der gereformeerden buiten de stad en poogde het beeldenbreken te beletten, doch werd in beide door de schutterijen belet.

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. I, bl. 97; D. III, bl. 168, 180.

PIETERSZ. (Pieter), Remonstrantsch gezind burger te Amsterdam, begon aldaar in 1617 afgezonderde vergaderingen te houden, en onderteekende mede een brief, waarin aan de wethouderschap vrije godsdienstoefening verzocht werd.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. IV, bl. 275—277.

PIETERSZ. (Pieter) en zijne broeders Aart en Dirk, waren zonen van Pieter Aartsens of Pieter Arnoudszoon. Zij beoefenden, gelijk hun vader, de schilderkunst. Van Mander noemt Pieter Pietersz., een zeer goed meester, een welsprekend, schrander en geleerd man. Hij overleed te Amsterdam in den ouderdom van 62 jaren. Hij liet een zoon na, die zijns vaders voetstappen manlijk natrad. Hij schilderde voor de bakkers te Haarlem *de drie jongelingen in den gloeienden oven*, een fraai geordonneerd stuk. Later begaf hij zich aan het portretschilderen.

Zie van Mander; Kramm.

PIETERSZ. (Aart), broeder van den vorige, even als deze een leerling van zijn vader. Hij was in 1604 omtrent een man van 54 jaren, had vroeger kerktorens en diergelijke ordonnantiën geschilderd, doch wijdde zich later aan het portretschilderen.

Zie van Mander; Kramm.

PIETERSZ. (Dirk), broeder van de vorige, werd door zijn vader in de schilderkunst onderwezen, begaf zich naar Fontainebleau, waar hij in den oorlog omkwam.

Zie van Mander; Kramm.

PIETERSZEN (Gerrit), te Amsterdam geboren, ontving van Jacob Lenartsz en later van Cornelis van Haerlem, onderwijs in de schilderkunst. Hij onderscheidde zich bijzonder in natuurlijke navolging van het naakt en gaf daarvan zoo in Antwerpen, Rome als te Amsterdam in zijne kunststukken vele blijken. In 1604 schilderde hij, meldt van Mander, „voor den St. Sebastiaansdoel te Amsterdam een Rot oft Corporaelschap, waervan capiteyn is (ick meen) Jan Jansz. Carel, dat van troniën, gelijcken, clederen, tijden en ander bijwerck uytnement goet werck is, seer aerdigh geschildert en in soo heerlijcke gemeenplaets zijn plaets verdienstigh wel

weerdigd. Hij was tot zijn smart genoodzaakt zich met portretschilderen bezig te houden."

Hij was ook graveur blijkens *De Heilige Maagd met het kind Jezus in een landschap zittende*, 16°. en een *Landschap met een Jager*, die regte bij boomen naar eenden schiet, 12°; drie *Jagtstukken* zonder naam.

Zijn portret is door S. Frisius gegraveerd met een gedicht van Lampsonius.

Men vindt het bij van Mander.

Zie van Mander; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*

PIETREN, schilder te Audenaerde in de tweede helft der 15de eeuw.

Zie Kramm.

PITERSON (Henry), een in Amerika geboren Engelschman, in 1781, 1782, laken-leverancier te Utrecht. Men verspreidde dat hij aan van Goens de engelsche citaten uit het *Gentleman's Magazine* en uit de engelsche staatkundige en oekonomische schrijvers verstrekte, en alzoo diens medehelper was bij het zamenstellen van zijn *Politiek vertoog*. Anderen noemden den raadpensionaris van Bleiswijk, Fagel en van de Spiegel.

Zie Mr. B. ten Brink, *Levensschets van R. M. van Goens.*

PEYMA (J. J. W. Beintema van) M. D.

Baauke Klaassen de Vries, Nuttelyke confideratiën of sedige aenmerkingen over het hedendaags tabak suygen, of, in hoe verre hetselve geoorloofd zij of niet. Als ook eenige aanmerkingen tegen verscheiden stellingen, vervat in het Tractaat, onlangs in het licht gegeven door J. J. W. Beintema van Peyma M. D. tot lof van den tabak, voerrende ten tytel Tabacologia ofte korte verhandeling over den tabak, desselfs deugd, gebruik en kennisse. Hieraan volgen dan nogh verscheiden Maat-gedichten over aanmerkelijke zaken. t'Amsterdam, 1692. 4°.

Zie Schotel, *Letterk. bijdragen tot de Gesch. v. d. tabak, koffij en thee*, bl. 59, 137.

PEYMA (W. van) schreef:

Over de middelen van de korenlanden van het duistgras (alopechrus agrestis) te zuiveren. Haarlem. 8°.

Over het gebruik van dorschrollen. Haarlem. 8°.

Zie *Cat. der Bibl. v. h. Prov. Genootsch. van kunsten en wetenschappen in Noordbrabant*, bl. 19.

PEYROLDE (Bernard) schreef:

Verhandeling over den kanker. Amst., 1775. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 409.

PEYS (Gilles), dichter uit de XVde eeuw, van wien een gedicht, waarin de vermeestering van het Gulden Vlies door Jason in 86 achtregelige coupletten bezongen wordt, berust in de Kon. Bibl. te 's Hage.

Zie *Spectator* 1866, bl. 19 volgg.

PICTAVIUS (J. B.) schreef:

De geheime Illumineerkunst, behelsende hoe men alle verwen na de kunst bereiden en gebruiken zal. Item alle huysen, schepen, landen, vogelen, visschen en alle gedierten aen te leggen en te schilderen; alle metalen te vergulden, alle inlandsche vernissen te maken en eindelijk een zeer rare en onbekende verlakkunst. Leyden 1748. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 125, 2e *Aanh.*

PIETIN (Francois), regulier-kanunnik in het klooster van Phalempin, in 1556 gestorven, godgeleerde en geschiedkundige, schrijver van het *Chronicon Fanopinensis coenobii*, in 1553 voleindigd, en van *Généalogies des Chastelains de Lille*, door van der Haer, bij het zamenstellen zijner *Chastelains de Lille*, gebruikt.

Hij vertaalde ook verschillende homiliën van Chrysostomus en verbeterde eenige kerkelijke gezangen.

Zie Ter Haer, t. a. p., p. 155; Buzelini, *Gallo-Flandr.*, p. 188, 181, 363; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 207.

PIGEAUD (Daniel), waarschijnlijk te Rotterdam geboren, muntte in de eerste helft der 18de eeuw uit door zijn papieren snijkunst, in den trant van Johanna Koerten Blok. In de Dichtlievende Oefeningen van het Rotterdamsche genootschap *Natura et Arte*, vindt men een uitbundige loftuiting op hem, getiteld: *Eerekroon voor den kunstrijken jongeling D. Pigeaud* (D. V, blz. 248).

Zie *Navorscher*, D. V, bl. 248; Kramm.

PIGEAUD Dz. (T.), waarschijnlijk een zoon van den vorige. Men vindt van hem vijf gedichten in de *Proeve van poëzye* van het Schiedamsch genootschap *Vlijt volmaakt.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PIGGE (Jan), heelmeester te Oostzaandam. Daniel Raap gaf dezen het ontwerp van een verzoekschrift aan de hand, waarbij begeert werd dat de ambagtsheerlijkheid van Oostzaanen en Oostzaandam, voor ettelijke jaren door de regering van Amsterdam gekocht, aan den prins erfstadhouder, en zijn wettige opvolgers in de stadhouderlijke waardigheid zou worden opgedragen. Pigge liep rond met het verzoekschrift en won eenige teekenaars. Men beloofde zich daarvan groote voordeelen, met opzigt tot den scheepsbouw en den handel in gezaagd hout. Doch toen eenige afgevaardigden zich met het verzoekschrift bij Zijne Hoogheid vervoegden, werden zij met verontwaardiging afgewezen. Op *Cat. mss.* J. v. Voorst komt voor p. 112, n. 71, *Request van J. Pigge c. s. aan Burgem. van den Banne van Westzaanen, om gemelde heerlijkheid op te dragen aan den Prins van Oranje* (1750) *met de namen der teekenaars.* 4 pag.

Zie *Art. Raap (Daniel).*

PIGGHE of PIGHIUS (Albert) werd omstreeks 1490 te Kampen, in Overijssel, geboren. Hij legde zich in het collegie de Valk te Leuven op de wijsbegeerte toe, behaalde den eersten rang bij de algemeene promotie van 1509, studeerde vervolgens in de godgeleerdheid in het door Hendrik van Houterle gestichtte collegie, waar hij zes jaren het onderwijs genoot van Jan Driedo en van Adriaan Florensz. (later paus) en bekwam de waardigheid van Baccalaurens. Op het voorbeeld van Driedo, legde hij zich ook op de wiskunde toe, schreef eenige werken over deze wetenschap, doch wijdde zich vervolgens geheel aan de wederleggende godgeleerdheid. In 1517 verliet hij Leuven en vertrok naar Keulen, en werd er doctor in de theologie.

Hij stond in hooge achting bij Adriaan van Utrecht, wien hij naar Spanje vergezelde, en die hem, toen hij den pauselijken zetel had bestegen, naar Rome riep. Ook deelde hij in de gunst van diens opvolgers Clemens VII en Paulus III, onderwees den laatsten in de wiskunde en vervaardigde verscheidene wiskundige werktuigen voor hem. Onder zoodanige omstandigheden kon het Pighius aan geen kerkelijke waardigheden ontbreken. De pausen zonden hem, den ijverigen voorstander der hierarchie, naar Rheims, en volgens sommigen verhieven zij hem tot kanunnik en thesaurier van het Utrechtsche domkapittel, volgens anderen tot deken van St. Jan aldaar. Zeker is het, dat hij in 1535 proost en aartsdiaken van St. Jan te Utrecht was en dientengevolge heer van onderscheiden heerlijkheden. Hij kwam in een langdurig proces met de Utrechtsche regering over het zwaardregt in de heerlijkheden zijner proosdij, dat hij wel voor den hoogen raad van Mechelen won, doch dat wegens de groote onkosten, die hij had moeten maken, aanleiding gaf tot den bekrompen toestand, waarin hij zich later bevond. Hij woonde te Utrecht in een prachtig kloosterhuis, waarin hij den 26sten December 1542 overleed, en niet, gelijk sommigen willen, in 1530, toen hij wel, bij den intogt van Karel V te Bologne, door het instorten van een brug, in levensgevaar verkeerde, doch niet omkwam. Hij ligt begraven in de St. Janskerk te Utrecht, waar nog in de vorige eeuw zijn grafschrift door Jacobus Latomius (bij Burman en Paquot bewaard) werd gelezen. Hij was een geleerd man, buitengewoon ervaren in de wis- en sterrekunde. De astrologie vond in hem een verdediger, doch zij, die er misbruik van maakten, een ijverigen bestrijder. Veel heeft hij gedaan tot verbetering van den kalender en tot juiste bepaling van het paaschfeest. Pighius heeft zich echter niet minder bekend gemaakt als verdediger der R. C. kerk, vooral ook der Hierarchie. Ofschoon zijne schriften in dit opzigt door velen werden geprezen, voegden echter anderen, bij den lof, dien zij ze toezwaaiden, de waarschuwing, ze met voorzigtigheid en onderscheiding te lezen. Het schijnt dan ook, dat de werken der hervormers, die hij bestreed, hem meermalen tot eene onwillige erkentenis der waarheid bragten. Zeker is het dat enkelen zijner geschriften op den *index* zijn geplaatst. Zijn voornaamste arbeid in deze rigting was zijne *Hierarchiae Ecclesiasticae assertio*, aan paus Paulus III opgedragen. Het 3, 4 en 5 boek, over het primaatschap van Petrus en zijne opvolgers, over het gezag van het opper-

hoofd der kerk en over de wereldlijke magt der pausen, komt ook voor in de *Bibliotheca maxima Pontificia*, vol. II. Van het 6de boek, dat over de conciliën handelt, heeft een uittreksel het licht gezien, met den titel *Apologia indicti a Paulo III Rom. Pont. Concilii adversus praedictas Lutheranae conjurationis calumnias*, Colon. 1538. Het eerste boek behandelt het historisch bewijs van den christelijken godsdienst tegen de ongeloovigen en van het catholicisme tegen de protestanten, het tweede handelt over de éénheid der kerk. Een der eerste bestrijders van deze verdediging der hierarchie was de Engelschman J. Leland in zijn *Amphilarchia in Alb. Pighium*. Pighius was in briefwisseling met vele uitstekende geleerden van zijn tijd. Zijne brieven zijn in verschillende bundels verspreid.

Hij gaf in het licht:

Alb. Pighii Campensis, Philosophi, Mathematici ac Theologiae Baccalaurei formali, adversus Prognosticatorum vulgus, qui annuas praedictiones edunt, et se Artrologos mentiuntur, Astrologiae Defensio. Paris. 1518. gr. 8°.

De Aequinoctiorum, Solstitiorumque inventione ad R. in Christo Patrem D. Franciscum Molinium, Abbatem L. Maximini, à secretis et consilio R. Francorum Christianiss. et piis largitionibus ejusdem Praepositum primarium. Ejusdem de ratione Paschalis celebrationis, deque restitutione Ecclesiastici Calendarii, ad Beatissimum Patrem Leonem X. P. M. Venundantur Parisiis in vico Divi Jacobi. in fol.

Adversus novam Marci Beneventani Astronomiam, quae positionem Alphonsinam ac recentiorum omnium de motu octavi orbis depravavit, Apologia, in quâ Alphonsina positio demonstratur. Paris. 1522. 4°.

Apologia adversus novam Marci Beneventani Astronomiam Defensio. Paris.

Hierarchiae Ecclesiasticae Assertio. Colon. 1538. fol. *Ab ipso Authore sub mortem diligenter recognita, novâque accessione passim locupletatâ.* Ibid. 1544. fol. *Et nunc accuratiori diligentiâ, quam hactenus unquam typis excusa.* Ibid. 1558. fol. 1572. fol.

Controversiarum praecipuarum in comitiis Ratisponensibus tractatarum, et quibus nunc potissimum exagitatur Christi fides et Religio, diligens et luculenta Explicatio. Colon. 1542. fol. Paris. 1542. 8°. 1543. 8°. 1549. 12°.

Explicationes Catholicae praecipuarum contraversiarum, quibus nunc potissimum Christiana fides et Religio exagitatur. Paris. 1586. 8°. Aan 't eind van dit werk, aan paus Paulus III opgedragen, zijn twee *dissertaties*, getiteld: *Quaestio de Divortiatorum novis conjugiis, et uxorum pluralitate sub Lege Euangelica, et Diatriba de Actis VI et VII. Synodi.*

In eenige uitgaven vindt men:

Iudicium Deputatorum Universitatis, et secundarii Oleri Coloniensis de doctrinâ et vocatione Martini Buceri ad Bonnam anno (CIↃ.IↃ). XLIII.

De Libero hominis Arbitrio, et divinâ Gratiâ Libri X adversus Lutherum, Calvinum et alios. Colon. 1542. fol.

Ratio componendorum dissidiorum, et sarciendae in Religione concordiae. Col. 1542. 4°. Uitgegeven door Gerard van Hamont, Prior der Karthuisers te Keulen, wien de schrijver het werk had gezonden. Zie den brief van Joh. Vorstius aan dezen Prior, in *Hypodigma Bartholdi Nihusii* in *Cent.* 1 *ep.* 71 der *Epist.* door Gabbema uitgegeven.

Apologia Alb. Pighii adversus Martini Buceri calumnias, quas et solidis argumentis et clarissimis rationibus confutat. Mogunt. 1543. 4°. Ook met *Controvers. praecip. in comitiis* etc. Paris. 1548. 8°. 1586. 8°.

Pighius haalt in deze *Apol.* het volgende geschrift van Bucerus aan: *Constans Defensio de Christiana reformatione, quam D. Hermannus, Archiepiscopus Coloniensisium, ante publicavit.* Herdrukt. Genevae 1613. 4°.

Er zijn drie brieven van Pighius onder de *Epistolae clar. viror.* van Gabbema. Harl. 1669. 8°. pp. 31, 33, 177 (1540—1542). Ook was hij in briefwisseling met den kardinaal Jacobus Sadoletus. Zie *Sadoleti Ep. ad Alb. Pighium* anno 1539. Lib. XVI, Ep. 1. Lib. IV, ep. 9. Lib. XIV, ep. 6.

H. F. van Heussen bezat vele andere brieven van Pighius.

Sweertius en Valerius Andreas schrijven hem een tractaat de *Missae officio contra Lutheranos* toe, doch zie Paquot.

Alard van Amsterdam schrijft hem een werk *de immensa Dei misericordiâ* toe. Zie Gabbema, *Cent.* I, *ep.* 18.

Men heeft een *Epistola Alberti Campensis, Moscovie* betreffende, gedrukt te Venetië 1543 en in T. I der *Navigationi et viaggi raccolte da M. Gio. Battista Ramusio, in tre volumi divise.* Venetia 1550—1559. fol. 1563, 1574, 1583, 1588, 1606, 1613, 3t. fol., doch waarschijnlijk is er een fout op den titel en is de brief van Albertus Pius, prins van Carpi, bekend door zijn schriften tegen Erasmus.

Zie *Vita A. P.* door Joh. Guntherus vóór de *Apologia Alb. Pighii*; Paul. Jovii, *Elogia*, n 105; Miraei, *Elog. ill. Belgii script.*, p. 54—57; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 38—40; Foppens, *Bibl. Belg.*; Val. Andreas; Dupin, *Bibl. Eccl.*, T. XIV, p. 165—168; Burman, *Traj. erud.*, p. 260; v. Heussen, *Hist. Eccl.*, T. II, p. 68, T. VI, p. 582—588; *Deic. Poët. Belg.*, p. 99; Matthaei. *Fundat. Ecol.*, p. 125; Saussay, *Contin. Bellarm. de script. Eccl.*, p. XIII; Possevinus et Theoph. Raynaud, *de Mal. et bon. libr.*, n. 453; Wolfii, *Lection. Memoral.*, T. II, p. 115; J. Gerhardus, *Theol. Prof. Jen. Loc. com.*, T. V; Nihusii, *Hypodigma, quo diluuntur nonnulla contra catholicos disputatae in C. Martini tractatu de Analysi Logica*, 1548; Massonus, *Elog.*, T. II, p. 421; Beza, *in Vita Calvini*; Possevinus, *Apparat. Sac.*, T. I, p. 26; Miraeus, *de Script. Seculi.* XVI, C. 76; Pope Blount, *Cens. celebr. auth.*, p. 592; Freheri, *Theatr. Viror. ill.*, T. IV, p. 1457; van Heussen en van Rijn, *B. S.*; Lipsii, *Cent. ad Belg. Ep.*, 51; Tob. Magyri, *Eponym.*, p. 662; Pantaleonis, *Prosopogr.*, S. III, p. 187; Vossius, *de Scient. Mathem.*, C. LXV, § 5, p. 373; Conringius, *Saec.* XVI, *C.* I, p. 151, l. n. *Krantzii* (14); J. Revii, *Hist. Daventr.*, L. III, p. 257—261; F. D. Camusalus, *ad Ciaconii Bibliothecam*, p. 844; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I, vol. II, p. 1512, 1513; Offerhaus, *Comp. Hist.* IX, XI, § 12 (o); Saxe, *Onom.*, T. III, p. 70; *Anal.* 589, 657; *Index Madrit.* edit. anni 1667; van de Water, *Utr. Placaetb.*, D. I, p. 253, 254; *Lijst der Proosten van St. Jan, Aanh. op de Kerk. oudh. van Nederl.*, p. 168—202; Glasius, *Godgel. Nederl.*, Mr. P. Bosscha, *Alb. en Steph. Wijnand Pighius* in *Overijss. Almanak voor oudheid en letteren* 1840, p. 112 verv.; Niceron, *Mém.*, T. 39, p. 372—386; Bayle, Paquot, *Mém.*, T. II, p. 175—187, *Nouv. Biogr. générale; Biogr. univ.*; Bauer, Jöcher, Rotermund, Moreri, Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kolm en de Rivecourt.

PIGGHEUS of PIGGHE (Stephanus of Corona Wijnants), neef van den vorige, omstreeks 1520 te Kampen geboren, oefende zich te Leuven in de rhetorica en philosophie, werd vooral ervaren in de grieksche en latijnsche talen en in de ongewijde oudheidkunde, en vertrok naar Italië om zich verder te bekwamen. Hij bleef er 8 jaren, leerde er vele geleerden vermaarde mannen kennen, en kwam te Rome, wegens zijne geleerdheid, in zoo groot aanzien, dat de vriend van zijn oom, de kardinaal Corvini, die den 5den April 1555, onder den naam van Marcellus II paus werd, hem de keuze tusschen verscheidene, toen juist openstaande kerkelijke bedieningen aanbood. Verbaasd over zulk een uitstekende gunst, en onzeker wat hij kiezen zou, besloot Pighius met zijn oom te raadplegen. Doch daar Marcellus reeds den 1sten Mei daaraanvolgende overleed en ook zijn oom gestorven was, en welligt bevreest in zijne letteroefeningen belemmerd te zullen worden, nam hij het besluit de hoop op kerkelijke bevordering op te geven en een andere loopbaan te zoeken.

In zijn vaderland weêrgekeerd, werd hij secretaris voor de latijnsche briefwisseling en secretaris van den kardinaal de Granvelle, eene betrekking, die hij ruim veertien jaren vervulde. Na dien tijd zag hij zich een geheel nieuwe loopbaan geopend; want Willem, hertog van Kleef en Gulik, verkoos hem tot mentor voor zijn oudsten zoon Karel Frederik. Hij vergezelde hem in 1571 op eene reis door Duitschland en Hongerijen en kwam in 1575 te Rome, toen er het jubeljaar werd gevierd. Hier kwam Karel te sterven, en ter gedachtenis van den braven jongeling, schreef zijn leermeester het werk, dat te Antwerpen in 1587 in het licht kwam, onder den titel *Hercules Prodicius*, waarin hij al den luister van het Jubelfeest beschrijft; maar tevens prins Karel voorstelt als volkomen gewapend tegen de aanlokselen der verleiding op deze, van die zijde, zoo gevaarlijke reis, even als Hercules, in het bekend verhaal van den wijsgeer Prodicus bij Xenophon, van de twee verschillende wegen hem door de wellust en de deugd, onder de gedaante van twee godinnen voorgesteld en aangeprezen, den laatsten koos en dus den palm des roems verwierf.

Nadat de jeugdige prins ter aarde was besteld, vertrok Pighius met het gevolg naar Kleef, en daar hij reeds vroeger, door den invloed van hertog Willem, tot kanunnik van den Heiligen Victor te Xante benoemd was, verkreeg hij daarna tevens de waardigheid van leeraar bij de school van die zelfde kerk (1 Sept. 1575), en vervolgens door den kardinaal de Granvelle, die er proost van was, mede het ambt van commissaris. Thans wijdde hij al den tijd, die hem over-

schoot, aan de studie, vooral aan het zamenstellen zijner *Annales Romanorum et Fasti Magistratuum Romanorum*, waarvan de beide laatste deelen na zijn dood door zijn vriend Andreas Schot werden in het licht gegeven. Hij overleed den 18den October 1604, in den ouderdom van 84 jaren.

Hij zelf gaf in het licht:

Valerii Maximi dictorum factorumque memorabilium Libri IX infinitis mendis ex veterum exemplarium fide repurgati, atque in meliorem ordinem restituti. Antv. 1567. 12°. 1574. 12°.

Accedunt in fine ejusdem Annotationes et breves notae Justi Lipsii. Ibid. 1585. 12°. L. B. 1594. 8°. Antv. 1608. 12°.

Themis Dea, seu de lege divinâ . . . ad amplissimum Perrenotum Cardinatem Granvillanum. Antv. 1568. 4°.

Mythologia εἰς τὰς ὥρας, vel anni partes. Ex symbolis antiqui cujusdam Toreumatis argenteis, quod extat apud Rever. Episcopum Atrebatensem. Achter het vorige werk. Beide vindt men ook in de *Antiq. Graec.* van Gronovius. T. IX, p. 1187—1204.

Hercules prodicius seu Principis Juventutis vita et peregrinatio . . . Historia principis adolescentis institutrix: et antiquitatum, rerumque scitu dignorum varietate non minus utilis quam jucunda. Accedit rerum et vocum memorabilium index accuratissimus. Antv. 1587. 8°.

Annales. magistratuum. et. provinciar. S. P. Q. R. ab. urbe. côndita. incomparabili. labore. et. industria. ex. auctorum. antiquitatumque. varias. monumenteis. suppleti. per. Stephanum. vInandum. pighium. campensem. in queis. reipublicae. mutationes. potestatum. ac. imperiorum. successiones. acta. leges. bella. clades. victoriae. manlbiae. atq. triumphi. nec. non. industria. stemmata. familiarumque. propagines. ad. annos. et. tempora. sua. reducuntur. Antv. Ioan. Moderetus. 1599. fol.

Annales Romanorum; qui Commentarii vicem supplent in omnes veteres Romanae historiae scriptores. Tomus II. *Posthumus, operâ et studio Andr. Schotti . . . recensitus, auctus. et illustratus. Cum Fastis Capitolinis, a Steph. Vin. Pigghio suppletis, et Fastis Siculis ab eodem Schotti emendatis.* Ibid. 1615. fol. Tomus III. *Postumus.* Ibid. 1615. fol. Graevius heeft onder zijn *Antiq. Rom.* T. XI, p. 174—238 opgenomen *Fasti Magistratuum Romanorum a S. V. Pigghio, suppletis Capitolinis fragmentis, restituti.*

Mr. P. Bosscha prijst inzonderheid Pighius aanteekeningen op *Val. Maximus*, en meldt, dat zich op de Leidsche bibliotheek nog eenige aanteekeningen van zijne hand op dezen schrijver bevinden. Ook deelt hij de Ned. overzetting van een zijne brieven aan Lipsius (Weenen 8 Sept. 1572) mede.

Joh. Winter, kanunnik te Xante, vriend en ambtgenoot van Pighius, beschreef, schoon zeer onnaauwkeurig, diens leven, dat men vóór T. II der *Annales* vindt.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 818; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 1168; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 155, 156; Fr Sweertius, *Ath. Belg*, p 681; Tob. Magiri, *Eponym.*; Mart. Hanckius, *Script. rer. Rom.*, C. 77, p. 259—261, L. II, P. II, C. 77, p. 392; Pope Blount, *Cens. libr.*, p. 802—804; G. Krantzius, *ad Conrmgium Saec.*, XVII, C. V, p. 217 (17); Hartzheim, *Bibl. Colon.*, p. 300; *Cat. Bibl. Bun.*, T. I, vol. II, p 1512; P. Burmannus, *Praef. ad Anthol. Lat.*, p. XXVII; *Catal. Cod. Mss. P. Burm. quarto*, p. 16, n. 2415; Saxe, *Onom. lit.*, T. III, p. 432—433; *Syll. Epist. Burm.*, T. II, p. 288; Fabricii, *Bibliogr. Antiq.*, p. 76, 489; Vossius, *de Hist. Lat.*, L. II, C. 8; Id. *de Construct*, C. 25; Lipsius, L. II, *Elect.*, C. II; Garp. Sciopp., *de Art. Crit.*, p. 12; A. Schott, *Praef. Annal. Pighii*, T. II; Baillet, *Jugem.*, T. II, p. 191, n. 434; Moreri, *Biogr. Univ.*; *Bibl. génér.*; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis, Kolm en de Rivecourt, Mr. P. Bosscha in *Overijss. Alm.* 1840, p. 121 volgg.; Jöcher, Rotermund.

PIKE (S.). Bij Arrenberg (*Naaml.*, bl. 414) komt voor: *Orde des Heyls of samenhang en gewigt van sommige aangelegen waardigheden van het Evangelie.* Utrecht 1777. 8°.

PIKMANS (Pieter), schipper van Hoorn, kwam in 1569 of 1596 op het denkbeeld, dat de spaansche schepen, op de rotsige kusten van Ierland vergaan, waarschijnlijk aldaar niet zoo diep zouden zijn gezonken, als doorgaans op onze zandige kusten plaats heeft. Hij ondernam alzoo om aldaar met beugels en haken naar goederen te visschen. Op zijne eerste reis vond hij weinig, op de tweede echter, nadat hij zijne gereedschappen verbeterd had, haalde hij zoo veel goederen, scheepsgeschut enz. op, dat hij de kosten van beide reizen dubbel vergoed zag. Ten derden male derwaarts henen gevaren, gelukte het hem om kisten met goud en zilver en andere kostbaarheden op te halen. Hij keerde met een grooten schat terug, bouwde een aanzienlijk huis te Hoorn en leefde daar in overvloed. Hij liet 2 dochters na, die met zonen van voorname burgers te Hoorn getrouwd zijn, en uit zijnen of haren rijkdom is de eerste aanzienlijke bijdrage gekomen tot het fonds dat noodig werd geoordeeld om de bedijking en droogmaking van de Beemster te kunnen aanvangen.

Zie A. Beeloo, *Noord-Holland en de Noord-Hollanders*, p. 369; Bouman, *Bijdijking enz. van de Beemster*, p. 30, 31.

PILAAR (Jan Carel), zoon van Johannes Pilaar en Marie Lecointre, werd den 30sten December 1798 te Goes geboren. Hij ontving zijne eerste opvoeding in zijne geboorteplaatsen, werd vervolgens aan een kostschoolhouder te Bergen-op-Zoom toevertrouwd. Toen hij den leeftijd van veertien jaren had bereikt, werd hij te Goes klerk op een notaris-kantoor, en legde zich in zijne tusschenuren op de mathesis toe. Twee jaren later gaven zijne ouders hem hunne toestemming om bij de marine in dienst te gaan. Den 22sten Augustus 1814 werd hij als stuurmansleerling aan boord van het linieschip, onder bevel van den kapitein ter zee de Man, geplaatst. Een jaar later ontving hij zijne benoeming tot buitengewoon adelborst, 2de klasse, en kort daarna werd hij overgeplaatst op het fregat *Diana*, onder bevel van den kapitein ter zee Ziervogel. Niet lang daarna overgeplaatst op het fregat de *Amstel*, zeilde hij daarmede naar de Middellandsche Zee, legde ter reede van Gibraltar zijn examen af als adelborst der eerste klasse, werd op nieuw op de *Diana* geplaatst en was den 27sten Augustus 1816 tegenwoordig bij het bombardement van Algiers door de vereenigde Hollandsche en Engelsche vloten, onder de bevelen van den baron van der Capellen en lord Exmouth. In het vaderland weêrgekeerd, werd hij den 17den Maart 1817 geplaatst op het fregat *Kenau Hasselaar*, en nadat hij inmiddels tot adelborst der 1ste klasse was benoemd, kort daarna overgeplaatst op de brik *de Havik*, onder bevel van den kapitein-luitenant Bolken. Den 23sten November zeilde hij met de brik *de Zwaluw* naar de West-Indiën en werd aldaar den 1sten Januarij 1819 tot luitenant ter zee der 2de klasse benoemd. In het vaderland teruggekeerd, bleef hij bijna 3 jaren op non-activiteit: den 25sten Februarij ontving hij eene plaatsing op het fregat *Zeeland*. Zijne buitengewone ervarendheid in de wiskundige zeevaartkunst, deed zijne chefs besluiten hem het geven van onderwijs aan de adelborsten, die hunne opleiding aan boord van het wachtschip te Willemsoord ontvingen, optedragen. Dit leidde tot eene hoogere plaatsing, namelijk die van officier-instructeur aan de artillerie en genieschool te Delft. Toen in 1828 deze school te Delft was opgeheven en vervangen door het Koninklijk Instituut voor de marine te Medemblik en de koninklijke militaire Akademie te Breda, werd hij in zijne betrekking gecontinueerd en aan de eerstgenoemde inrigting overgeplaatst. Hier onderwees hij niet slechts de stuurmanskunst, maar gaf hij ook lessen over den scheepsbouw, de taktiek, de scheepsmanoeuvres, de inrigting van het tuig en in een gedeelte der wiskundige cursus.

In 1840 werd hem den titulaire rang van kapitein-luitenant ter zee, nadat hij een jaar te voren het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw had verkregen, gegeven. Bij gelegenheid dat hij het feest van zijn 25jarig leeraarsambt vierde, ontving hij (12 Aug. 1847) van zijne talrijke leerlingen een zilveren theeservies met schenkblad met toepasselijk opschrift. Den 1sten October 1849 verkreeg hij zijne aanstelling tot eersten officier van het Koninklijk Instituut voor de marine. Hij overleed kort daarna (16 October) in den ouderdom van 51 jaren.

De zeeschilder P. J. Schotel, zijn vriend en ambtgenoot te Medemblik, bezorgde de uitgave van Pilaars portret, in royaal plano. Hij zelf had het geteekend naar eene daguerrotype. J. W. Kaiser belastte zich met de gravure en Buffa en Zoon waren uitgevers. De opbrengst van dit portret zou strekken voor de oprigting van een monument op het graf van Pilaar. Dit laatste is in 1852 te Medemblik opgerigt.

Uit zijn huwelijk met Maria Elisabeth van Baalen, den 17den December 1828 te Goes voltrokken, werden twee dochters en een zoon (in jeugdigen leeftijd overleden), geboren.

Hij gaf in het licht:

Handleiding tot de kennis van het schip en deszelfs tuig. Delft 1826. Medemblik 1838. *Tweede geheel omgewerkte druk.*

Proeve van handleiding tot de kennis der zee-artillerie. Delft 1828.

Beknopte verhandeling over de seinen bij de Nederlandsche zeemagt in gebruik. Delft 1829.

Handleiding tot de beschouwende en werkdadige stuurmans-

kunst. 2 Dln. gr. 8°. In 1837 verscheen een herdruk, *gewijzigd naar de vernieuwde inrigting van den Almanak ten dienste der zeelieden*, en in 1848 een tweede omgewerkte druk.

Werkdadige sterrekunde. Delft en Medemblik 1834, vertaling van een geschrift van den sterrekundige L. B. Francoeur, waarin over de zamenstelling en het gebruik van de *Connaissance des temps* gehandeld wordt.

Bekorte manier tot het herleiding van maansafstanden, zonder de voorafgaande toebereidselen; benevens iets over het vinden der breedte, en der lengte door tijdmeters, tusschen de keerkringen, door waargenomene hoogten digt bij den Meridiaan. Met de tafels tot het eerste betrekkelijk. Kunnende dienen tot een aanhangsel op de stuurmanskunst. Leijden en Medemblik.

Dit geschrift gaf aanleiding tot een pennestrijd tusschen Pilaar en den Hoogleeraar Vorselman de Heer. Hij werd in *de Gids* 1840 door den Hoogl. Kaiser, ten nadeele van beide partijen, beslist.

Drietal verhalen uit het zeemansleven, Medemblik 1837 (vertaling).

Over het verband der physische wetenschappen door Maria de Sommerville. Arnhem 1839 (vertaling).

Darcy, door kapitein Glascock. Medemblik. 2 Dln. (vertaling).

Twee jaren voor den mast, lotgevallen op eene zeereis naar de N. W. kust van Amerika. 2 Dln. Deventer 1842 (vertaling).

Verhandeling over de platte en kloofsche driehoeksmeting. Leijden 1848.

Nieuwe manieren tot het berekenen der lengte, voorgesteld door Dr. Dominico Prunelli, Professor in de zeevaart te Ancona. Uit het Italiaansch. Medemblik 1847.

Logarithmen der getallen 1 *tot* 10.000, *en der sinussen en tangenten van* 15 *sec. tot* 15 *sec.* Leijden, 's Hage, Amsterdam, Medemblik 1847.

Vergelijkende waarnemingen van een aneroide barometer met een gewonen zee-barometer, in *Verhandel. van het Kon. Ned. Instituut.*

Hij schreef, doch zonder zijn naam, in literarische tijdschriften, en zeevaartkundige bijdragen vindt men in groot aantal in het *Tijdschrift toegewijd aan het zeewezen*, onder redactie van Tromp en Verveer. 1831—1835.

Pilaar was lid der eerste klasse van het Kon. Nederl. Instituut, van het Prov. Utrechtsch Genootschap en van het Bataafsch Genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam.

Zijn leven is geschetst door:

P. M. Brutel de la Rivière in *Zeeland, Jaarboekje voor* 1856, bl. 269 volgg. m. portr.

Zie *Jaarl. verslag van het Kon. Ned. Inst.*, 1850; *Jaarl. verslag van het Prov. Utr. Genootsch.*, 1850; G. D. J. Schotel, *Leven van P. J. Schotel*, p. 21; Muller, *Cat. v. portr.*

PILEUR (Henri Antoine le), chevalier de St. Louis, sedert 1795 uitgeweken fransch emigrant, verdienstelijk geschieden taalkundige te Leiden, alwaar hij o. a. uitgaf:

Tusschenregelige vertalingen of beoeffenende leerwijze om het Hollandsch in het Fransch over te zetten, opgesteld naar een nieuw plan (*Neerd. en Fransch*). Leijd. 1805. 8°.

Elemens de la Langue hollandaise en Méthode analytique et neuve, pour en appendre promptement la prononciation, l'orthographe, la contexture et les principes etc. par l'auteur des Traductions interlinéaires de Holl. en Franç. Leide 1807. 8°.

Mélanges d. histoire, de littérature, de géographie, de morale. Leide 1808—1811. 3 vol. 8°.

Traduction interlinéaire. Leide 1811. 2e edit.

Men heeft ook van hem: *Tableau synoptique de mots similaires dans les langues Persane; Sanskrite, Grecque, Latine etc.* Paris et Amst. (tusschen 1808—1811).

Hij schreef onder de letters H. A. L. P.

Hij keerde in 1814 naar zijn vaderland terug.

Zie *Aant. op de Briefwiss. van Bilderdijk met M. en H. W. Tydeman*, D. I, p. 371, 378, 390 en verv.; *Cat. d. Maatsch. van Ned. letterk.*, D. I, p. 108, 129, D. II, p. 500.

PILIUS (Mr. Martinus) of PYLL (Marten) [1]), afstamming van een zeer aanzienlijk geslacht te Dordrecht, werd den 10den November 1570 te Zevenbergen geboren. Zijn vader Jan Pyll Nicolaaszoon was aldaar eerst schepen, later burgemeester, weesmeester en kerkmeester, dijkgraaf, rentmeester van den Noord-Polder, waarsman en gezworen van 't oude land van Zevenbergen. Zijne moeder heette Kristina van Bergen, dochter van Symon van Bergen en van Katharina van Dongen. Na zich op de latijnsche school te Dordrecht, onder Franciscus Nansius, Joachim Orydrius en Cornelius Rekenarius, op de oude talen te hebben toegelegd, liet hij zich als student te Leiden inschrijven en legde zich eerst op de philosophie en later op de regten toe. Reeds als student onderscheidde hij zich als latijnsch dichter, blijkens de gedichten, die hij aan Justus Lipsius, Rudolphus Snellius, Cornelius Rekenarius, Johannes Polyander, Petrus en Guilielmus Hespelius, Guilielmus Verheyden, Lucas Trelcatius wijdde en door anderen, die hij voor eenige werken van Guilielmus Merula, Aelius Franciscus van der Willius en in de albums zijner vrienden vervaardigde. Hij was dan ook zeer gezien bij Scaliger, Dousa, Boxhorn, Elmenhorst en anderen. Justus Lipsius noemde hem „Juvenis magni et acris ingenii." In 1593 verdedigde hij, onder praesidium van den Hoogleeraar Beyma, eenige theses, bij welke gelegenheid Jacobus Eyndius en Franciscus van der Burchius latijnsche en een ongenoemde een grieksch gedicht ter zijner eere in het licht gaf.

In het volgende jaar (IX Kalendas Novembris 1593) verdedigde hij eenige theses, *de Servitutibus urbanorum et rusticorum praediorum*, die hij aan zijn vader opdroeg, en verkreeg daarop den rang van doctor in de beide regten, bij welke gelegenheid G. Hespelius, P. Molinaeus, David Heussardus en Cornelius Rekenarius, grieksche en latijnsche gedichten vervaardigden. Hij begaf zich uit Leiden naar 's Hage, waar hij zijn gedicht *de Ambitione* in 1593 uitgaf, voorafgegaan door latijnsche gedichten van Bonaventura Vulcanius, J. Dousa fil., P. Molinaeus en P. Bertius. Zoo wel aldaar als te Leiden hield hij latijnsche briefwisseling met Franciscus Nansius, Johannes Polyander, Albertus Forestus, Petrus Molinaeus, Cornelius Rekenarius, Guil. Hespelius. Hier huwde hij in 1592 Johanna Olivier Gerrits dochter, welk huwelijk door Janus Dousa fil. en Petrus Molinaeus bevangen werd. Hij overleed den 27sten Julij 1595, eene dochter Martina den 1sten November 1595, na haars vaders dood geboren, nalatende. Zij trouwde Michiel van Ryen, drossaard en kastelein der vrijheid van Oosterhout en stierf den 29sten September 1626.

Behalve de gemelde gedichten, en eenige vóór de werken van Nansius, D. Bleyenburgh en anderen, gaf Pilius nog afzonderlijk uit een *Carmen gratulatorium in honorem doctissimi piissimique viri D. Lucae Trelcatii, summi Theologi, postquam decreto Illustrissimi senatûs Academici e Professore extraordinario factus esset ordinarius.*

In 1633 gaf zijn neef Jacobus Pilius al de gedichten van zijn oom in het licht, met den titel: *Martini Pilii Jo. de Ambitione liber et alia ejus Poëmata collegit en edidit Jacobus Pilius Martini Nepos.* L. B., opgedragen aan Cornelis van Beveren, met het *Vita Martini Pilii*, door M. Z. Boxhorn, en gedichten van Joh. Polyander, Dan. Heinsius, C. Barlaeus, M. Z. Boxhorn, H. Delmanhorst, Martinus Hortensius, Vincentius Fabricius en Joannes Woudanus. Deze bundel bevat behalve het uitvoerige gedicht *de Ambitione* het *gratulatorium Lucae Trelcatio* een *Epithalamium in nuptias Jacobi Eyckii, Odarum libellus, Miscellanea, adoptiva gratulatoria, Theses de servitutibus, epistolae amicorum ad M. P.*

Zie *Vita a Boxhornio discripta*; Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1200; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 658; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 70; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 551; Schotel, *Ill. school*, bl. 216; Kok; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 100, 261; Fr. Nansii, *Curae ad Nonnum*; D. Blijenburgh, *Cento ethicus*, p. 308; J. Dousae f., *Poëm.*, p. 65 edit. G. Rabi.

PILIUS (Mr. Jacobus) of PYLL, zoon van Johan Pyll, lid der regering te Dordrecht en van Mondina 't Jong, studeerde te Leiden in de regten, werd in 1640, 1641, 1642, 1651, 1652 schepen, voorts commies-stapelier, later (1645) schepen van de generaliteits-magazijnen en vivres, rentmeester van 't H. Geest- en Pesthuis ten Groote kerk, president der

[1]) Petrus Joannes Pylius, die den 12den Jan. 1596 als bursaal te Leiden den eed aflegde, komt niet op de geslachtlijst van Pyll bij Balen voor. Zie Kist, *Bijdr. tot de vroegste Gesch. d. Hoogesch.*, p. 49.

weeskamer (1650) te Dordrecht, huwde Susanna van der Does, dochter van Mr. Jacob van der Does, raad, secretaris en griffier van Frederik Hendrik en van Beatrix van Zypesteyn, Johans dochter, die hem verscheidene kinderen schonk. Hij was een beoefenaar der latijnsche poëzij, bevriend met Caspar Kinschot, Schreverius, Heinsius, Barlaeus. Hij gaf de *Poëmata* van zijn oom Martinus uit. Joh. Michaelius droeg hem zijne *Poëmata* op.

Zie het vorig artikel en de aangeh. bronnen; P. Scriverii, *Anecd.*, p. 231, 252; C. Kinschot, *Poëm.*, p. 175; D. Heinsii, *Poëm.*, p. 70; C. Barlaei, *Poëm.*, p. 117; Balén, t. a. p., bl. 1202, 1203.

PILLERA (Mr. H. A.) was staatsraad in buitengewonen dienst en ridder van den Ned. leeuw. Hij overleed te Utrecht den 8sten Febr. 1859 in den ouderdom van 76 jaar. Zijn vrouw M. E. van Teylingen overleefde hem.

Zie *Haagsche Cour.*, 12 Febr. 1859.

PILLETIER of PELLETIER (CASPARUS), te Middelburg geboren, was aldaar arts, en van 1615—1639 schepen en raad. Volgens de la Rue „was hij hooggeleerd in de anatomie en medicijnen, alsmede een uitnemend bedreven en vermaard botanicus."

Men heeft van hem:

Plantarum tum patriarum, tum exterarum, in Walachria, Zeelandiae insula, nascentium synonymia, auctore Casparo Pilleterio Monspelliensi Medicinae Doctore, ac inclytae Middelb. Resp. Medico ordinario. Middelb. excudit Rich. Schilders. 1610. 8°.

Hij droeg dit werk aan de regering te Middelburg op en werd van haar met een zilveren schaal beschonken. Kort voor zijn overlijden verzocht hij dat het ambt van ordinaris doctor van het gasthuis, tot hiertoe door hem waargenomen, mogt overgaan op zijn zoon Adriaan.

Hij overleed in 1639.

Zie *Chr. v. Zeeland*, bl. 348; *Lijst d. v. Magistr. te Middelb.*; De la Rue *Gel. Zeel.*, bl. 348, 349; Paquot *Mém.*, T. I., p. 113.

PILZARRO (ISRAEL), Rabbi, die te Amsterdam leefde, en een werk uitgaf onder den titel *De scepter van Juda*, waarin hij eene uitgewerkte verklaring leverde van de profetie aangaande den Schiloh, opgedragen aan de Parnissijns der Portugeesch-Joodsche natie, een opdracht, waarin hun de vleijendste lof en den christenen de vinnigste bestrijding ten deele viel. Doch de opzieners der synagoge, vreezende dat voor hun uit het openbaar worden van een geschrift, zoo scherp tegen het christendom gerigt, aanmerkelijke zwarigheden mochten voortspruiten, verhinderden de uitgave nog vóór de verzending.

Zie De Rossi, *Biblioth. Giudaica anti-christ.*, p. 92; Koenen, *Gesch. der Joden*, bl. 385.

PIMPERLING (LAURENTIUS), te Groningen geboren, verliet omstreeks 1611 deze stad en begaf zich naar Duitschland en Italië, studeerde aan verschillende akademiën aldaar in de philosophie en het geestelijk en wereldlijk regt, begaf zich in een klooster, waarin hij gardiaan werd, studeerde vervolgens in de godgeleerdheid, verkreeg den graad van Theol. Dr. en werd „tot onderscheydelijcke officien, prelaturen ende digniteyten verheven," vertoefde twee jaren aan 't pauselijk hof te Rome, kwam door nadenken en lezen tot andere godsdienstige overtuiging, begaf zich niet zonder groot gevaar naar Cassel, waar hij van plan was zich te vervoegen tot den landgraaf van Hessen, „een tweede Josua der kercke Gods, in gewisse vertroostinge, om bij syn Hoog Vorst. Doorl. nae syn qualiteyt wel gheaccommodeert te sullen worden." Daar echter de landgraaf gestorven was, besloot hij naar zijn eigen vaderland te reizen.

Te Groningen ging hij tot de gereformeerde kerk over en gaf daarna in het licht: *Dialogus ofte T'Samenspreeckinge, Desiderii ende Illuminati, waerinne kort, klaer ende grondelijck voorgestelt, ende uyt Gods woordt wederleght worden de principaelste dwalingen der Roomsche Kercke; wesende d' oorsaecken, waeromme D. Laurentius Pimperling ghewesene Guardiaen, etc. 't Pausdom verlaten, ende Hem tot de Gereformeerde Gemeynte begeven heeft. Door denselven gestelt, ende int licht gegeven. Tot Groningen. Ghedruckt by Hans Sas. Boeckdrucker ordinaris.* A°. 1638. 12°.

Hij droeg dit geschrift aan de Staten van Groningen en Ommelanden op.

Nog in dit zelfde jaar werd hij in plaats van Hermanus Spiessius, in 1637 gestorven, tot predikant te Appingadam aangesteld.

Eenige scherpe uitdrukkingen in gemeld geschrift jegens Ucke Walles (zie dit art.), gaf deze aanleiding tot het schrijven van *Twee Brieven aen Laurens Pimperlingh, Prediker in Appingadamme, gesonden tot ontschuldinghe ende onderrichtinge van syne ghedane lasteringhe over mijn persoone. Noch eenige Aenmerckinghe op D. Pimperlinghs Boeck gesteldt met eenige leerachtighe vermanende schrifturen: daerin D. Pimperlingh ende die in desen Raedt met hem eens sijn, haer mogen spiegelen om haer selfs vlecken eerst af te wasschen. Door Ucke Walles.* Esar. 55, 6, an. 1645. 8°.

Pimperling overleed in 1668.

Zie *Opdragt v. d. Dialogus; Bibl. Brem. Cl.*, VII, p. 165; C. Adami, *Naaml. der pred. te Groningen*, bl. 40.

PINA (DAVID DE), Israëlitisch Med. Dr. en taalkundige, die vele Gereformeerde theologen van dien tijd onder zijne leerlingen telde. De Barros vervaardigde lofdichten op hem onder den titel: *Señor David de Pina, Medico Theologo y Orator famoso.*

Zie Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 328, 329; Benthem, *Holl. Kirchen- und Schulstaat*, Th. I, S. 625.

PINA (PAULO DE), Israëliet, die uit Spanje naar Nederland uitweek, beoefende zoowel de Hebreeuwsche als de Spaansche poëzij. Van hem werd in 1624 in een der Portugesche synagogen, het *Huis Jacobs* geheeten, een dichtstuk uitgevoerd, ten onderwerp hebbende een soort van zamenspraak tusschen de zeven bergen, Sinaï, Sion, Hor, Nebo, Gerezim, Karmel, Senir, die ieder hunne aanspraak op den eersten rang doen gelden, waarover koning Jozafat vervolgens de beslissing uitspreekt.

Zie De Castro, *Biblioteca Espanola*, vol. I, p. 628; Koenen, *Gesch. der Joden in Nederl.*, bl. 340.

PINAS (JACOB) werd omstreeks 1601 te Haarlem geboren, leerde de kunst bij zijn broeder Jan, volgde diens stijl na, schilderde beelden en landschappen, doch zeer middelmatig, ofschoon zijn *Abraham met Loth met een landschap* (*Catal. van Hoet*, D. II, bl. 344, n°. 17) *f* 160, een dito *f* 100 gold.

Zie Immerzeel; Kramm.

PINAS of PYNAS (JAN), broeder van den vorige, werd, volgens sommigen, in 1570, volgens anderen in 1607 te Haarlem geboren, en bragt met Pieter Lastman tot voortzetting zijner studiën, eenige jaren in Italië door. Volgens Houbraken schilderde hij beelden en landschappen, doch helde zijn penseelwerk naar den bruinen kant. Men telt *Joseph en zijne broeders*, weleer in de kerk te Haarlem, onder zijn voornaamste historische onderwerpen. In 1623 graveerde Magdalena van der Pas een landschap, waarin de historie van *Salmacis en Hermaphrodite* naar Jan Pinas. Zij droeg deze prent aan Jacob Cats op. Hij schilderde ook zoogenaamde huiselijke tafereelen, o. a. *Een wijnkoopertje*, in 1700 op de verkooping van Philips de Flines te Amsterdam voor *f* 55 verkocht.

Op de verkooping van Goll van Frankensteyn waren twee afbeeldingen van Jan Pinas met de pen geteekend, door D. Bailly.

Zie Ampsing, *Beschrijv. v. Haarlem*, bl. 372; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

PINAS (JOH.), een nederlandsch geschiedschrijver uit de 16de eeuw, schreef:

Catalogus omnium antistitum traject. et leodiensium et rerum domi bellique gestarum compendium.

Vita St. Catharinae senensis.

Vita S. Beroaldi in *Meuschenii Vitae summor. viror.*

Zie Jöcher; Sweertius.

PINCKARD (G.) schreef eene *Diss. med. de Catarrho*, L. B. 1792.

Zie Holtrop, *Bibl. Med. chir.*, p. 277.

PINCIER (J. L.), latijnsch dichter. Er komt een *carmen* van hem voor, vóór J. M. Göbel, *Diss. med. de laote ejusque vitiis*, L. B. 1684.

PINEBO (M. D.) vervaardigde een latijnsch gedicht vóór Salomon Gumpertsz, *Clevensis, Diss. med. de Cephalalgia.* L. B. 1684.

PINGRÉ ( ), in Frankrijk geboren, werd door zijn goevernement, te gelijker tijd met Tournefort, met een wetenschappelijke zending belast, deed uitgestrekte reizen, zoo als naar Egypte, Arabië enz., werd daarop geneesheer bij het fransche leger in Italië, en zette zich, na meer dan dertigjarige praktijk, te Amsterdam neder. Hij schreef o. a. eene uitvoerige verhandeling over de plant *Britannica*, en stelde deze, op grond zijner ondervinding, als een uitstekend middel tegen scorbuut en andere ziekten voor. Over deze beschouwing werd hij in deel IV der *Lettres sérieuses et badines*, door een ongenoemde, die zich later als Dr. Massuet bekend maakte, op een zeer hatelijke en ongepaste wijze aangevallen. Hij tastte daarin niet alleen zijne bekwaamheden, maar ook inzonderheid zijn karakter en waarheidsliefde aan. Pingré gaf hierop een antwoord, waarin hij zijn aanvallen op den voet volgde en hem van stap tot stap wederlegde. Hij kon hem echter niet tot zwijgen brengen en weldra verscheen in het volgend deel der *Lettres* een tegenschrift, waaraan ook anderen deelnamen en in denzelfden hatelijken toon was gesteld.

De beroemde Justus van Effen, die Pingré hoogachtte en meermalen de goede gevolgen zijner raadgevingen had ondervonden, schreef, op verzoek van een zijner vrienden te Parijs, dezen een zeer uitvoerigen brief, waarin hij het publiek op de hoogte van den twist bragt, het de gevoelens van Pingré uiteenzette en het vooral wees op de onwaardige kunstgrepen door Massuet en zijne vrienden, zoo als Garcin, chirurgijn te Amsterdam, en anderen in het werk gesteld om den naam van Pingré te bezoedelen en zijne groote talenten in minachting te brengen. Deze brief is het laatste geschrift van van Effen in de fransche taal.

Zie *Biblioth. Fr.* T. XIV, p. 115, 116, 120, 132, 106—133; T. XV, p. 120, 144, 145 etc.; *Eloge hist.*, p. 21; Bisschop, *Justus van Effen*, bl. 155—157.

PINHAS (Boas). Met dezen Israëliet traden de Staten omstreeks 1699 in onderhandeling tot bevordering van den vrede met Tunis, Tripoli en Algiers, waarvoor hem eene belooning van *f* 400 werd toegelegd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XVII, bl. 19; Koenen, *Gesch. d. Joden in Nederl.*, bl. 210.

PINKET (Jan) en J. HELLEBUSCH, twee heelmeesters te 's Hage, die over de miltziekte van een hond twistten en boekskens schreven. Een geneesheer te Gent gaf onder den pseudoniem Valerius Philiatros in 1683 te 's Hage tegen hen een hekelschrift in het licht, getiteld: *Den krayenden haene van Aesculapius ofte Kersnacht-gedachten van den jare 1682, door den nieuw ten dageraet verrijsenden Valerius Philiatros tot Ghendt,* 's Gravenh., 1683. 8°.

Zie Blommaert, *Ned. schrijv. v. Gend*, bl. 339, 340.

PINTO (A. de), Med. Dr., studeerde te Leiden en schreef: *Diss. chem. med. de efficacitate principii oxygenetici in corpus animale tam in statu sano quam in morboso.* L. B. 1802.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.*, p. 277.

PINTO Jr. (A. de) schreef:

Waarneming wegens ingeslokt glas, gedurende het paroxysmus van een hysterisch toeval in *Algem. Konst- en Letterb.* 1812. D. XII. bl. 184.

Waarneming betreffende de koepokinenting in *Algem. Vad. Letteroef.* 1808. D. XVIII. St. 2, bl. 281.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.*, p. 277.

PINTO (Aron de), de Rotschild zijner dagen, een uitnemend liefhebber van „nutte kunsten en wetenschappen," naar het getuigenis van Joannes Marshoorn, boekverkooper te Haarlem, die zich in 1754 genoopt vond, dezen Maecenas, den tweeden druk van Theod. Schrevelii *Harlemias of Eerste stichting der stad Haarlem*, op te dragen. Zijn wapen was een veld van azuur, beladen met vijf zilveren wassende manen, sierlijk geplaatst met allegorische beelden, zinspelende op de bescherming der kunsten, waarin zich de Pinto zoo verdienstelijk maakte.

Zie *Nav.*, D. II, bl. 332.

PINTO (Isaac de). Toen in 1624 de Nederlanders Brazilië veroverden, namen verscheidene Joden vrijwillig dienst, om zich in het vermeesterde gewest met hunne geloofsgenooten te vereenigen. Onder hen was een de Pinto. Deze verdedigde zich mannelijk in het fort *dos Affogados* en sneuvelde voor het door den vijand veroverd werd.

Zie Southey, *History of the Brazil*, vol. II, p. 241; Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 281.

PINTO (Isaac). De Joden bewezen de kolonie Suriname veel dienst, toen zij in 1689 een aanval te verduren had van het fransche eskader, onder bevel van den vlootvoogd Cassard. Toen de Franschen in Oct. 1712, onder denzelfden vlootvoogd, de kust naderden en de rivier Commewijne trachtten binnen te zeilen, boden de ingezetenen, inzonderheid de Joden, wederom onder hunne kapitein Isaac Pinto, een hardnekkigen weêrstand, doch konden niet beletten, dat de vijand het land afliep, de stad Paramaribo bombardeerde en de volkplanting op een gruwzame wijze brandschattede.

Zie van Kampen, *Gesch. d. Nederl. buiten Europa*, D. II, bl. 416—420; Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 295.

PINTO (Isaac de) is autheur van *De Knorrepot of de gestoorde Doctor*, blijsp. Amst. 1695, 1753. kl. 8°. L. Smids droeg hem zijn *Knorrepot of de gestoorde Doctor*, Ald. 1695, op.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, *Cat. der Maatsch. in Ned. Letterk.*, D. I *b*, bl. 168, 194.

PINTO (Isaac de). Sommigen noemen hem verkeerdelijk Thomas de Pinto of Pinedo, aanzienlijk en zeer rijk Israëliet te Amsterdam. Hij werd „de rijke jood genoemd" en woonde op de St. Anthoni-breestraat tusschen de Snoekjesgracht en steeg. Zijn huis werd in 1696, bij gelegenheid van het biddersoproer, door het grauw geplunderd. Hij zou Willem III geld hebben geschoten (men wil 2 of 3 miljoen) voor zijn togt naar Engeland. Het is nog niet beslist of het wegens zijne aanzienlijke legaten vermaard testament van dezen de Pinto echt of een fabel is. Er werden spotverzen uitgegeven op de vorstelijke woonhuizen van de Heeren Belmonte, Nunez da Costa en de Pinto.

Zie *Jüdisch-Deutsche literatur, nach einem handschriftlichen Katalog der Oppenheimschen Bibliothek* (in Oxford) *mit Zusätzen und Berichtigungen von M. Steinschneider*; N°. 245 van *Zauwaut* (testament) *des Isak Pinto (eines wegen seines Reichthums berühmten Juden, welcher Christen u. Juden gleich wolthätig bedachte)* 8°. *a. aus dem Holl. übersetzt*, 1713; Wolf, *Bibl. Hebr.*, T. III, p. 612, n°. 1259; *Serapeum*, 1849, S. 80; J. J. Schudt, *Jüdische Merckwürdigkeiten*, Franck. u. Leipzig, 4 Th. in 4°.; G. Peignot, *Choix des Testamens anciens et modernes*, I, 440; *Magasin Pittoresque*, T. VI (1838), p. 371; *Choix des Testamens remarquables*; *Kunst- en Letterbode*, 1809, D. II, bl. 270—272; *Erve Stichters Enkhuizer Almanak voor* 1852; Wagenaar, *Amsterd.*, D. VI. bl. 215; *Nav*, D. II, bl. 2, 331, D. III, bl. X, bl. 354; *Bijbl* 1853, bl. XIII, 1854, bl. XXI, LXIX; Koenen, *Gesch. der Joden*, bl. 207.

PINTO (Izaak de). Rotermund noemt hem verkeerdelijk Joseph, Portugeesch Israëliet, beroemd door zijne geleerdheid, vaderlandsliefde en weldadigheid, te Amsterdam geboren en opgevoed. Slechts korten tijd hield hij zich te Bordeaux op, deed belangrijke reizen en vestigde zich te 's Hage en overleed aldaar den 11den, volgens anderen, den 14den Augustus 1787, in den ouderdom van 72 jaren.

In 1748 en 1750 bewees hij belangrijke diensten aan zijn vaderland. In het eerstgemelde jaar verschafte hij, bij het beleg van Bergen op Zoom, uit eigene middelen en die van eenige zijner geloofsgenooten, zeer aanzienlijke geldsommen aan den staat en wel tegen veel lagere renten dan verleend werd, op het oogenblik, dat de schatkist geheel uitgeput was, zoodat de ontvanger-generaal van Hogendorp aan de Pinto schreef, dat hij den staat gered had. In 1750 hielp dezelfde Israëliet de schuldbrieven van den stadhouder, die vier ten honderd waren, op 3 percent verminderen, waartoe hij en zijne vrienden aanmerkelijke geldsommen voorschoten.

Van zijne buitengewone kunde getuigen de volgende werken.

Reflexoês politicas tocante a constituiçaõ da Naçaõ Judayca. Amst. 1748.

Essai sur le luxe. 1762. 8°.

Reflexions critiques sur le premier chapitre du septième tome des Oeuvres de M. de Voltaire, au sujet des Juifs. Amst. 1761. Ook vóór de *Lettres de quelques Juifs Portugais* van *Guénee.*

Réponse de l'auteur de l'Apologie de la nation Juive à deux critiques, qui ont été faites de ce petit écrit. 1760. (De Pinto was aangevallen in de *Monthly Review* en in de *Bibliothéque des sciences et arts*).

Du Jeu des Cartes, Lettres à M. Diderot. 1768. 8°. In het Eng. vert.

Traité de la circulation et du crédit. 1771. 8°., *et du Jeu d'action, avec un essai sur ce luxe et une lettre sur le Jeu des Cartes avec une table.* Amst. 1751. 8°. Ook met den titel *Traité des fonds de Commerce.* 1772 in 12°. Door J. Baggs in het Eng. overgezet. Lond. 1771. In het Eng. 1778. 8°.

Précis des arguments contre les matérialistes avec des nouvelles reflexions sur la nature de nos connoissances, l'existence de Dieu et l'immortalité de l'ame. Sec. édit. revue etc. par l'auteur. A la Haye, 1775. 8°., in het Holl. Hoorn, 1775. 2de fr. uitg. La Haye, 1776. 8°. Ook in het Hgd. Frankf., 1776. 8°., vervolgens door Mümler vert. Helmstadt, 1778.

Lettre à l'occasion des troubles des colonies, contenant des réflexions politiques sur l'état actuel de l'Angleterre. 1776. 8°.

Seconde lettre sur le même sujet. 1776. 8°.

Réponse aux observations d'un homme impartial, au suset des troubles qui agitent actuellement toute l'Amérique septemtrionale. 1777. 8°.

Oeuvres. Amst. 177. 8°. in 't Hgd. Leipzig, 1777. 8°.

Zie *Biogr. Univ.*; *Dict. d'Économie polit.*, T. II; *Nouv. Biogr. génér.*; *Dict. der anonym. de M. Barbier, prém. édit*, n°. 10882; Querard, *la France litter.*; Etsch, T. III, S. 64; *All. Lit. Zeit.*, 1787, N°. 278, S. 416; *Gotting. Gel. Anz.*, 1772, S. 278; *Allg. teutsche Bibl., Anhang zu dem 25—26sten Bde*, 5e Abtheil., S. 3203; Rotermund; Koenen, *Gesch. d. Joden*, bl. 8, 213, 214; *Jaarboekje v. d. Israel. in Nederl. voor* 1857, bl. 157—196; *Nav.* D. II, bl. 332; *Chr. v. h. Hist. Genootsch.*, D. II, bl. 84; Arrenberg, *Naamr.*

PINTO (Josephus de). Aan hem droeg Isaac de Rocamora zijne *Dissertatio de diabete*, Traj. ad Rhen., 1693, op.

Zie *Kron. v. h. Hist. Genootsch.*, D. III, bl. 56.

PIPAR (Jaspar) behoorde met zijne vrouw, zuster en kinderen tot hen, wie Leicester vrijgeleide verleende, die ter zake der hervorming in 1586 uit Antwerpen naar Middelburg vluchtten.

Zie *Chr. v. h. Hist. Genootsch.*, D. VIII, bl. 26.

PIPELS (Jan), bekwaam bouwmeester, te 's Hertogenbosch geboren, leefde omstreeks 1526. Hij bouwde op de St. Janskerk een sierlijken houten toren met vier omgangen, die eene hoogte had van 300 voeten, op welks spits een van koper gegoten beeld van St. Jan, wegende 150 pond, was geplaatst. In 1585 brandde deze toren, als ook die van het westergedeelte der kerk af.

Zie Immerzeel.

PIPENDUR of PIPART (Daniel), predikant bij de Waalsche gemeente te Kampen, werd in 1618 door de synode te Dordrecht bekwaam geacht tot het werk der vertaling en herziening van een nieuwe overzetting van de H. S. Hij werd in 1609 predikant te Kampen en in 1640 emeritus. Te gelijk leefde Jean Pipart, predikant te Arnemuiden, *l'Olive* 1617, Zierikzee 1618, gestorven 1625.

Zie Kist en Royaards, *Kerkel. Archief*, D. IV, bl. 177.

PIPENPOY of PYPENPOY (Francois de), afstammeling van een oud en edel geslacht, zoon van Jean de Pipenpoy en Cornelia van Overstraten, was een der verbondene edelen. In 1577 werd hij, bij voorraad door de prinsgezinden, in plaats van Marten Bayert, Heer van Ganlau, die door hen gevangen was gezet, aangesteld tot grietman van Hemelumer Oldephaert en tevens tot drossaard van het kasteel te Stavoren, van welke stad hij ook Olderman was. Het waalsche vaandel van Bayert werd door den stadhouder Rennenberg uit het kasteel verlegd en eene Duitsche krijgsbende in de plaats gesteld. Door Lalaing naar de Algemeene staten gezonden, om te handelen over een hevig verschil tusschen de Friezen, Groningers en anderen, over het betalen van het krijgsvolk van Billy, beletten de tijdsomstandigheden hem iets van belang uit te werken; evenmin kreeg hij de belooning voor dezen dienst van de staten van Friesland, niettegenstaande de stadhouder zelf daartoe het voorstel deed.

Toen in 1580 de kasteelen van Leeuwarden en Harlingen door de prinsgezinden waren ingenomen, werden er commissarissen uit Gedeputeerden staten naar Stavoren gezonden, om ook aldaar het kasteel op te eischen. Eerst werd hun zulks volstrekt geweigerd door den drossaard Pipenpoy, die het gevoelen van Rennenberg kende en hulp van hem verwachtte; doch toen hij vernam, dat deze niet in staat was hem te komen helpen, stemde hij in de overgaaf toe, zoo men hem een eigenhandig bevel van den prins van Oranje vertoonde. Doch de commissarissen niet in het bezit van zoodanig geschrift zijnde, boden hem, zoo hij het kasteel overgaf, het voortdurend bezit van zijne grietenij en een jaargeld van *f* 400 aan. Hij sloeg het aanbod af, maar maakte met hen een bestand, dat zoo lang duren zou, tot dat men den prins over de zaak gesproken had. Het bevel eindelijk gekomen zijnde, werd het kasteel den 18den Februarij 1580 overgegeven. Zeven jaren later werd Pipenpoy, wegens eigene achterstallige soldij en aanspraak op de soldij zijner soldaten ten tijde der overlevering van het kasteel, alsmede wegens zijn regt op de voordeelen der grietenij en de jaarlijksche inkomsten van het drossaardambt, in eens *f* 2500 en een jaarwedde van *f* 350 voor zijn leven toegelegd. In hetzelfde jaar werd zekere Tjidtse Douwes, inwoner van Koudum, tot bannissement van 2 jaren door het hof veroordeeld, omdat hij eenen zeebrief van den vijand had bekomen en omdat hij te voren den Grietman van Hemelumer Oldephaert en den predikant van Koudum uit de kerk had gejaagd. Hij liet verscheidene kinderen na.

Zie Butkens, *Trophées de Brabant*, T. I, p. 174, 222, 489, 537, 569, 771, T. II, p. 426, 429, 480; Miraeus, L. II, *Donat. Belgic.*, c. XCII, CI, CXXXI; Cristijn, *Jur. Her.*, P. I, p. 307; Mieris, *Charterb.*, D. II, bl. 857; *Nobiliaire des Pays-Bas*, T. I, p. 169; l'Espinoy, L. I, p. 209; Ferwerda, I, bl. 85; *Noblesse de Brabant*, p. 11 (over het geslacht); Fresinga, *Memorien*, bl. 22, 25; Schotanus, B. XVII, bl. 810, XXIII, bl. 844; Winsemius, *Chr. van Friesland*, B. XVIII, bl. 626, 658; Hooft, *Ned. Hist.*; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 234—237, D. IV, bl. 451, 452; van Sminia, *N. Naaml. v. Grietm.*, bl. 304.

PIPENPOY of PYPENPOY (Jean de), heer van Merchten, burgemeester van Brussel, gehuwd 1° met Anna van Oyenbrugge, 2° met Margareta Quarré. Hij zou, volgens sommigen, tot het bondgenootschap hebben behoord, 'tgeen door Te Water wordt weêrsproken.

Zie Te Water, t. a. p., D. III, bl. 237.

PIPPINCK of PEPIUN (Hendrik). In den aanvang der 16de eeuw geboren, trad hij in de orde der Cordelieren, werd priester en prediker en verwierf als zoodanig groote naam. Kort na het huwelijk van Philips II met Maria van Engeland, werd hij derwaarts gezonden (1555) om de Nederlanders, die aldaar gevestigd waren, in hun geloof te versterken of ze tot de kerk terug te brengen. In zijn vaderland teruggekeerd, trad hij op nieuw als prediker op, werd vicarius en gardiaan van verschillende kloosters zijner orde en in 1565 provinciaal. In 1568 werd hij van die betrekking ontslagen en men wil dat hij omstreeks 1580 te Kassel, in Vlaanderen, waarheen hij, om de vervolgingen der Calvinisten die hem wilde dooden, gevloden was, overleed.

Hij schreef:

Het bruylojt cleedt der Liefden Gods verclarende hoe seer dat een yegelijck christen mensche van noode is totter salicheyt, ende wat groote wonderlijcke vruchten die charitate in die siele der menschen is werckende. Ghemaect bij broeder Frans Vervoort, ende int licht ghebracht bij den Eerweerdighen heere Broeder Hendrik Pippinck. Minister Provinciaal van Nederduytslant. Antw 1566. 12°.

Het sweert des Gheloefs om te beschermen die Christen kercke teghen de vyanden des Waerheyts; ghetogen wt die heylighe scrifture, wt die heylige concilien, ende wt de alderoutste Vaders ende Doctoren der heyligen Kercken. Gemaect in Fransoysche tale van B. Nicolaes Grenier, Religois van St. Victors, ende overgestelt in Duytsc: nu int licht gebracht door B. Henrinck Pippinck, Minister Provinciael der Nederduytslanden. Antw. 1568. 12°.

Sermones per totius anni circulum.

Zie Sweertii, *Bibl. Belg.*, p. 166; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. ; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. , p. ; Baii, *Opera, edit. Gerberonii*, P. II, p. 65, 69, 70, 74, 147, 148, Paquot, *Mém.*, T. III, p. 258.

PIRE (G. du) schreef:

Honingh uyt den Leeuw. Amst., 1644. 8°.

Zie Abcoude, *Naamr. Aank.* bl. 265.

PIRO. Piero alias van der Morsch, bode der stad Leiden, was lid den kamer *De witte Accoleyen Z. Liefd' is 't Fondament* aldaar. Op het stadhuis aldaar wordt een boekje met gedichten van hem en zijn portret met een onderschrift bewaard. (Hij overleed Sept 1629. Zinspr. *Elk sijn tijt.* Van zijn ambt verlaten in 1598.)

Zie over hen Schotel, *Gesch. der Rederijkers*, D. II, bl. 8, 52.

PIRO (Henricus de), Henricus Brunonis, Hendrik von dem Birbaum of Henricus de Colonia, werd te Keulen in het eind der 14de geboren. Hij voleindigde waarschijnlijk aan de hoogeschool dezer stad zijn studiën in de regten, werd er doctor in de regten, onderwees er eenigen tijd het burgerlijk regt en werd den 10den November 1428 hoogleeraar in dit vak te Leuven, bekleedde in 1429 de waardigheid van rector, legde den 18den Julij 1432 zijn ambt neder en werd kanunik van St. Paulus te Rijssel. Omstreeks denzelfden tijd werd hij officiaal van den prevoost der hoofdkerk te Keulen. Hij legde al zijn posten en waardigheden neder, werd omstreeks 1434 monnik in het Karthuiser-klooster te Keulen, en eenigen tijd later prior van dat van Zeelhem bij Driest, vervolgens van dat te Luik, in 1447 te Wezel, vervolgens van Rutèle in Lotharingen, eindelijk van dat van Trèves. Vandaar begaf hij zich naar Keulen, waar hij den 19den Febr. 1473 stierf.

Hij schreef:

Piro super Institut. kl. fol. Leuven, 12°.

Quaestiones tres, de emptione Redituum. Oppenhemii. 1514. 4°.

De esu et abstinentiâ carnium. Sacrae Theol. Profess. Carthus. in Ruremondâ. Col. 1434.

Bartholomaeo de Mosae Trajecto.

Sermones de Tempore ms.

Sermones de Sanctis ms.

Excerpta e Malogranato cum nonnullis adjunctis.

Statuta ordinis cartusianorum in ordinem alphabeticum redacta, cum explicatione dubiorum. ms.

Defensio pro immaculate conceptâ B. Mariae. ms.

Ad Novition liber unus.

Consilia in diversis captus.

Zie Trithemius, *de script. Eccl.* c. 835 en *de script. Germ.* c. 205; T. Loherius, *Ep. dedicat. ad Dionysii cartus. commentarium in 3 sententias;* Sutor, lib. II, *Vitae cartus. tract.* 857, p. 575; Simleri, *Epit. Gesneri*, ed. 1555, p. 73; Petreii, *Bibl. cartus*, p. 137, 188; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 366; *Fast.* p. 35, 156, 160; Foppens *Bibl. Belg.*; Fyen, *Hist. Eccl. Leod.*, T. II, p. 279; Morotii, *Theatr. S. cartus, ord.*, p. 77; *Second voyage Littér. de 2 Bénédict. de S. Maur.*, p. 97; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 239, 240.

PIROLE (W.), zoetvloeijend dichter uit het midden der 17de eeuw, van wien men eenige liedekens vindt in Jan van Doesbergh's *Calliope of vermakelijke Zanggodin.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PISCATOR (Antonius), geboren te Harderwijk, studeerde te Franeker, verdedigde onder zijnen leermeester Johannes Maccovius eene *Disputatio quae est secunda de Media scientia et quaestione hac quae emergit ex Distinctione voluntatis Divinae in Antecedentem et Consequentem. An charitas sit causa meritoria Electionis.* Fran. 1618. 8°.

Zie Kist en Royaards, *Archief* (eerste serie), D. III, bl. 566.

PISCATOR (Bartholomaeus Nicolai), predikant te Ter Heide bij Breda, in 1616, te Gouda in 1619, te Reeuwijk 1638, te Kuilenburg 1635, gestorven in 1667.

Men heeft van hem:

Clare ende noodwendighe antwoord B. Nicolai .... op sekere ongefondeerde beschuldigingen, met dewelcke sijn persoon ... teghens alle waerheyt beswaert wordt van d' Ed. Poppio .... in eene sekere ghedruckte missive, ghesonden aen de remonstr. ghem. binnen der Goude, so hij die noemt. Ghedr. ter Goude voor Martin Straffintvelt. 1622. Hierin ook de brief van Poppius van 24 Oct. 1622.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*; Rogge, *Bibl. v. remonstr. geschrift.*, bl. 107; Dez., *Beschrijv. Catal. der Pamfl. verzam.*, bl. 87.

PISCATOR (Nicolaas Johannes), zie VISSCHER (N. J.).

PISCATOR (Petrus) schreef:

Antwoord tegen Vorstius Voorbereydinge.

Zie Abcoude, *Naamr. Aanh.*, bl. 165.

PISCINARIUS (Joannes), geboren te Grave, was een latijnsch dichter. Men heeft van hem *Poëmata Sacra.* Paris. 1538.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 549; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 711.

PISCIS (Gisbertus) of PISSON, geb. te Atrecht, gaf in het licht:

Commentarius in Consuetudines Artesiae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 292; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I. p. 419. Rotermund.

PISCIS (Guilielmus), geb. te Atrecht, was gekroond dichter en gaf in het licht:

Des Erasmi Roterodami Encomium et Epitaphia in eiusdem obitum. Lovanii et Antwerp., 1537.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 582; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 419.

PISO (Willem), natuurkundige, werd in den aanvang der 17de eeuw, waarschijnlijk te Leiden, geboren, was eerst geneesheer te aldaar, waar hij ook gestudeerd had, later te Amsterdam. Hij was daar in 1655 inspector van het *Collegium medicum.* Tulp meldt dat hij met anderen tegenwoordig was bij eene lijkopening gedaan door J. van Meekren. Hij werd vroeger door bewindhebbers der W. I. Compagnie uitgenoodigd, graaf Joan Maurits van Nassau tot landvoogd van Brasilië benoemd, als lijfmedicus te vergezellen. Hij vertrok derwaarts in 1636 met Georg van Marckgrave, een geboren Duitscher, die zich in Holland ophield en als een uitstekend wis-, sterre- en aardrijkskundige bekend was. Deze stierf, na een verblijf van zes jaren, op een togt naar Afrika.

Piso zond van tijd tot tijd zeldzaamheden over, die in het theatrum anatomicum te Leiden werden opgenomen en keerde, na een afwezigheid van acht jaren, terug. Waarschijnlijk vestigde hij zich te Amsterdam, als boven gezegd is, waar hij in 1648 zijn werk *de medicina Brasileensi* uitgaf.

Jan de Laet gaf den arbeid van Piso en Marckgrave met zijne aanmerkingen in het licht, met den titel:

Historia naturalis Brasileae, in qua non tantum plantae et animalia sed et indigenarum morbi et mores describuntur et iconibus supra 500 *illustrantur, contin. Guil. Pison, de Medicina Brasil. lib. IV. Georg. Marggrafii histor. rer. natur. Brasil. Libri VIII a Joann. de Laet in ordin. digesti.* L. B. 1648. Fol. min.

Een tweede editie verscheen met den titel *Pisonis de Indiae utriusque re naturali et medica libr.* Amst. 1658. fol. In 't Holl. *Oost- en West-Indische warande: vervattende aldaar de leef- en geneeskunst. Met een verhaal van de specerijen, Boomen Aardgewassen, Dieren in O. en W.-Indië voorvallende enz.* Amst., 1691.

De arundine saccharifera, de melle sylvestri et de radice Mandihoca.

Plumier heeft zijn naam (*Pisonia*) aan een soort van planten van de familie der *Nyctaginées* gegeven.

Zie van der Linden, *De script.*, p. 381; Tulp, *Observ. Libr.* IV; Haller, *Meth.*, p. 127; *B. Botan.*, T. I, p. 478; *Anat.*, T. I, p. 474; *Chir.*, T. I, p. 346; Boerhaave, *Praef.* voor *Nic. Pisonis, medici Lotharingi, libros tres de cognogsendis et curandis morbis*, L. B., p. 186; De Crane, *Orat. de J. M. Nassaviae principe*, p. 24, 32; Banga, *Gesch. der Geneesk.*, D. I, bl. 268, 269; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VII, bl. 300; Idensee, *Oude en middeleeuwsche gesch. d. Geneeskunde*, bl. 478; Linnaei, *Critica Botanica*; van Kampen, *J. M. van Nassau-Siegen* in *Levens v. ber. Nederl.*, D. II, bl. 286, 287; Dez., *Bekn. Gesch. der Ned. Letter. en wetens.*, D. I, bl. 330; Rotermund, *Biogr. Univ.*, *Bibl. gener. mod.*, *Biogr. med.*

PISTORIS (Petrus) of PIETER DE BACKER overleed als regulier-kanunnik te Groenendaal in 1440. Hij liet in handschriften na:

De differentiâ venialium et mortalium peccatorum.

De triplici viâ in Deum.

De pluralitate confessariorum in regimine monialium non admittendâ.

Zie Mastelini, *Necrol. vir. val.*, p. 162; V. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 757; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 1002; Sanderi, *Bibl. Belg. mss*, T. II, p. 140; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 266.

PISTORIUS (Bonifacius) leefde in 't begin der 16de eeuw. Hij was rector der Latijnsche school te Rotterdam en schreef eene Latijnsche Grammatica, die nog ten tijde van Gerardus Johannes Vossius op de Latijnsche scholen in gebruik was.

Zie Schotel, *Ill. school*, bl. 8.

PISTORIUS (F.). Van dezen heeft men eene *Beschrijving van Suriname.* Amst., 1703. m. pl. 4°.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 414.

PISTORIUS (Johannes), zie BAKKER (Jan de).

PITHOPAEUS (LAMBERTUS LUDOLPHUS) of HELM (LAMBERT). Hij noemde zich Pithopaeus, naar het ambacht van zijn overgrootvader, die kuiper te Deventer was, en Ludolphus naar zijn vader Ludolf Helm, rector der groote school te Deventer, waar hij den 21sten Maart 1535 werd geboren. Hij oefende zich met zijn broeder Basilius onder zijn vader, die hij reeds op zijn tiende jaar (1545) verloor en onder Jan van Bronckhorst of Johannes Noviomagus. Vervolgens ging hij naar Rostock, waar hij bij den dichter Johannes Bocerus en den beroemden godgeleerde David Chytraeus zeer geliefd was. Van Rostock vertrok hij naar Wittenberg om Melanchton te ontmoeten. Daar verwierf hij zich nieuwe vrienden en onder hen Nicolaas Dobbinus, van Rostock geboortig, vroeger hoogleeraar in de regten te Heidelberg en raad van den keurvorst van de Paltz. Na den 16den Februarij 1559 te Heidelberg den rang van meester in de vrije kunsten verkregen te hebben, keerde hij naar Deventer terug, waar hij een school opende, vele leerlingen en vele vrienden verkreeg; onder de laatsten Johannes Monemius, rector te Dusseldorp en Johannes Oridryus of van Bergheyck. Deze twee letterkundigen berigtten hem in September 1562, dat men hem te Heidelberg wenschte te bezitten. Hij begaf zich terstond derwaarts, en vernam daar van de raadsheeren dat deze den keurvorst hem de betrekking van regent had toegedacht, doch daar er op dit oogenblik geen vacature was keerde hij in October, naar Deventer terug, doch werd in den aanvang van het volgende jaar naar Heidelberg ontboden, en onderhandelde daar met Caspar Olivianus, Emanuel Tremellius, Sigismund Melanchton en Guilielmus Xylander, die hem, namens den keurvorst, het rectoraat eener voorbereidende school (de nieuwe bursa) aanboden. Hij aanvaardde dit ambt, dat hem eene woning en wedde van *f* 26 verschafte, ging zijn vrouw, zoon, een zijner zusters en een schoonzuster halen, en kwam met deze te Heidelberg terug, waar hij met het onderwijs der Didactica en Grieksche taal belast werd. Kort daarna werd hij hoogleeraar in de dichtkunst en welsprekendheid. Zacharias Ursinus, die veel met Pithopaeus op had, vertrouwde hem ook het onderwijs in de wiskunde en in de stijloefening aan het collegie der wijsheid (*Collegium Sapientiae*) toe. Op raad van den hoogleeraar Thomas Erastus legde hij zich tevens op de geneeskunde toe, doch hij oordeelde zich spoedig ongeschikt voor dit vak en bleef zich liever toeleggen om dichters en redenaars te vormen. Toen keurvorst Lodewijk de Lutherschen in zijn staten begon te vervolgen, en het calvinisme in zijne staten met geweld wilde invoeren, vertrok hij met de overige hoogleeraren naar Neustadt, waar Jan Casimir, in spijt van zijn broeder, in 1578 eene calvinistische academie opende. Na aldaar gedurende 15 jaren de fraaije letteren onderwezen te hebben, keerde hij na den dood van keurvorst Lodewijk (12 October 1583) naar Heidelberg terug en begon daar, behalve met de waarneming van zijn ambt, zich met het onderwijs van jongelingen van aanzien te belasten. Hij overleed den 29sten Januarij 1596 en werd in de kapel der hoogeschool in de St. Pauluskerk begraven. Lang te voren had Herman Wittikindus, hoogleeraar in de wiskunde, een grafschrift vervaardigd, dat door Pithopaeus zelven geparaphraseerd en ook op zijn lijkzerk gegraveerd is. Pithopaeus is tweemaal gehuwd geweest, ten eerste met (1560) Adelheid, dochter van Christophel Saurbyr, burger te Deventer, doch in Turingen geboren, en Adelheid Brinck. Zij overleed den 8sten September 1586 en schonk hem eenige kinderen. Zijn tweede huwelijk met zijn dienstmaagd was niet gelukt.

Hij gaf in het licht:

Lamberti Pithopaei et aliorum carmina. Heidelb. 1565. 8°.

De obitu... Principis ac Dominae Mariae, serenissimi Ducis Bavariae conjugis, carmen scriptum a Lamberto Ludolpho Pithopaeo. Franc. Stephanus. 1569. 4°. z. n. v. pl.

Oratio de studio et causis Eloquentiae, Neapoli Nemetum. 1581. 4°.

In obitum D. Zachariae Ursini, sacrae Theologiae Doctoris, oratio; cum Epitaphio ejusdem; auctore Lamb. Lud. Pithopaeo, Daventriensi. Et Ecloga in ejusdem obitum; auctore Simone Stenio, Lomacensi. Ibid. 1583. 4°.

Ook bezorgde hij *Z. Ursini Tractationes Theologicae etc.* Neustadii Palatinorum. 1584. fol., ofschoon deze uitgaaf onder den naam van Joh. Ursinus, schoonzoon van Zacharias, is verschenen. Deze uitgaaf is herdrukt met den titel: *Zach. Ursini, S.S. Theol. Profess. Heidelb. opera Theologica edita studio Quirini Reuteri.* Heidelb. 1612. fol.

Oratio de studio Poëtices. Heidelb. 1586. 4°.

Oratio de Philosophiae laudibus et utilitate. Heidelb. 4°.

Oratio de Astronomiâ. Heidelb. 1589. 4°.

Zijn Lat. gedicht op *Nihil en Parvi* komt, behalve onder zijn *Poëmata,* ook voor in Gasp. Dornavii, *Amphitheatr. Socraticae Joco-seriae.*

Zie M. Adami, *Vitae German. Philos.*, edit. 1615, n. 8, p. 411—416, *ex Narratione M. Joannis Adami Rugenwaldensis Pimerani, generi ipsius Pithopaei;* Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 615; Foppens, *Bibl. Belg.*; Revii, *Daventr. ill.*, p. 537, 548; Paquot, *Mém.*, T. III, p. 75—77; *Catal. Bibl. Bunav.*, T. II, v. II, p. 1516; Saxe, *Onom.*, T. III; *Anal.*, p. 651; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 35; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*, p. 172, 173; Gruteri, *Deliciae*, T. III, p. 331—541; J. H. Andreae, *de Gymnasio Heidelbergensi* Heilbron. 1762, § 7 *et id. in spec. altero de Gymn.*, *eod.* p. 617; Delprat, *over de Broederschap van G. Groote*, bl. 60, 61; Moll, *Kerkgesch. d. Nederl.*, D. III, bl. 237.; Koecher, *Gesch. v. d. Heidelb. Catech.* bl. 275.

PITISCUS (SAMUEL) of PETISKI, zoon van Samuel Pitiscus, die naar het leeraarambt in de Paltz bekleed te hebben, naar Holland geweken was en in 1627 predikant werd te Zeelhem en in 1637 overleed, zag den 31sten Maart 1636 te Zutphen het levenslicht. Na de Latijnsche scholen te Zwol en te Zutphen doorloopen te hebben, vervolgde hij zijne studiën te Deventer onder J. F. Gronovius en vertrok van daar naar Groningen, om zich op de godgeleerdheid toe te leggen. Drie jaren later werd hij proponent, doch voor hij een standplaats verkreeg, werd hij tot rector der Latijnsche school te Zutphen beroepen. Dit ambt bekleedde hij tot 1685, toen hij tot rector der Hieronymus school te Utrecht benoemd werd. Hier nam hij 32 jaren het rectoraat waar, ontving in 1717 zijn emeritaat en overleed den 1sten Febr. 1727 in den ouderdom van bijna 91 jaren. Hij had een matige en eerzame levenswijs, en besteedde zijn tijd, die hem van zijn ambtsbezigheden overbleef, aan het zamenstellen van geleerde werken, die hem veel voordeel verschaften, zoodat hij *f* 10,000 aan de armen kon vermaken. Tweemaal is hij gehuwd geweest. Zijn eerste huwelijk was ongelukkig, daar zijne vrouw niet alleen op haar huishouding geen acht gaf, maar haars mans boeken verkocht, om haar lust tot den wijn te kunnen voldoen. Zijn portret vindt men voor zijn *Lexicon Antiquitatum,* door P. van Gunst, naar eene schilderij van G. Hoet gegraveerd en een Lat. bijschrift.

Hij gaf in het licht:

Fundamenta Religionis Christianae in usum gymnasii Zutphaneensis. In 12°.

Curtii Rufi Alexander Magnus et in illum commentarius Sam. Pitisci, quo Antiquitates Persarum, Macedonum, Phoenicum, Carthaginensium, Romanorum, Babyloniorum, Indorum, Atheniensium, ex Auctoribus idoneis fere septingentis, Graecis et Latinis, veteribus et recentioribus, perpetua tenore explicantur. Huic accedunt Index editionum Auctorum, tum laudatorum, tum obiter explicatorum et notatorum, et rerum absolutissimus: Mottevayeri de Curtio: Dissertatio; Freinshemii supplementa: Figurae ex Veterum monumentis ad Historiam Alexandri illustrandam depromptae, illarumque exegesis: Alexandri genealogia: synopsis chronologica: et Mappae Geographicae. Traj. ad Rhen. 1685. 8°., 1693, 8°. *Editio 3a prioribus ornatior et comptior.* Hagae Comt. 1708. 2 vol. 8°.

C. J. Solini Polyhistor; cum Salmasii Exercitationibus Plinianis. Traj. ad Rhen. 1689. 2 vol. fol.

C. Suetonii Tranquilli opera, et in illa commentarius Sam. Pitisici, quo Antiquitates Romanae, tum ab Interpretibus doctissimis, Beroaldo, Sabellico, Egnatio, Ursino, Grutero, Torrentio, Casaubono, Marcilio, Boxhornio, Graevio, Babelonio, etiam explicatae, tum ab illis neglectae, ex auctoribus idoneis permultis, Graecis et Latinis, veteribus et recentioribus, perpetuo tenore explicantur. Huic accedunt Index Auctorum obiter explicatorum, et rerum absolutissimus: Imperatorum, Imperatorumque arctissimo gradu contingentium, Icones et Figurae ex veterum monumentis ad Historiam illustrandam depromptae in aes eleganter incisae. Traj. ad Rhen. Franc. Halma, 1690. 8°. 2 vol. Leovard 1715. 2 vol. 4°. De eerste uitgaaf had een groot debiet en in tien jaren werden 15,000 exemplaren verkocht.

Sexti Aurelii Victoris Historiae Romanae Breviarium, cum commentariis insignis Schotti, Machanei, Gruteri, Fabri, Vineti,

et Merici Casauboni, et iconibus virorum illustrium ex veteri Numismatum penu depromptis et descriptis. Traj. ad Rhen., 1696. 8°.

Rosini Antiquitatum Romanorum corpus absolutissimum, cum notis Thomae Dempsteri; cui accedunt Pauli Manutii libri duo de Legibus et Senatu, cum Andreae Schotti Electis de priscis Romanorum gentibus ac familiis: de Tribubus Romanis XXV, rusticis atque urbanis: de Ludis Festisque Romanorum ex Kalendario vetere. Traj. ad Rhen. Franc. Halma, 1701. 4°.

Lexicon Latino-Belgicum novum, olim idiomate Gallico publicatum a P. Guidone Tachard: nunc Belgicae consuitudini communicatum, ab auctorum veterum citationibus falsis innumeris et versionibus malis non paucis purgatum, vocabulis multis et vocabulorum significationibus loquendique modis diversis auctum, libris, capitibus, versibus et paragraphis, quibus scriptorum laudata loca exhibentur additis, ornatum, accurante S. P. Amst., Franc. Halma. 1704. 4°. Dordraci et Amst. 1725. 4°. Amst. 1729. 4°. Dordraci 1738. 4°.

Lexicon Antiquitatum Romonarum, in quo ritus et antiquitates cum Graecis ac Romanis communes, tum Romanis peculiares, sacrae et prophanae, publicae et privatae, civiles et militares exponuntur. Accedit his Auctorum notatorum, emendatorum et explicatorum index copiosissimus — cum figuris in aes incisis. Leovard. 1713. fol. 2 vol.

Pantheum Mythicum, seu fabulosa Deorum historia, hoc Epitomes eruditionis volumine breviter delucideque comprehensa, auctore P. Francisco Pomey, e societate Jesu. Editio octava, denuo recensita, a quamplurimis erroribus repurgata, et aeneis figuris ornata. Amst. 1730. 12°.

Er komen brieven van Pitiscus voor in *Thomae Crenii Animadversiones Philologicae et Historicae.* Parte XVII, p. 5.

Hij arbeidde ook aan een *Lexicon Tibullo-Propertianum.* Hij gebruikte 300 schrijvers tot zamenstelling van dit werk.

Zie Burman, *Traject-erudit.* p. 268, 272; Saxe, *Onom.* T. V, p. 842; *Anal.*, p. 639; J. F. Reitzii, *Orat. de Orig. Gymn. Hieronym.*, p. 28; A. Crenii, *Anamadi Philol. et Hist.*, P. III, p. 57; P. IV, p. 24; P. XVIII, p. 5; Almelovenii, *Bibl. Prom. et Latens.*, p. 44; Arntzenii, *Notae ad Caton.*, p. 81; Fabricius, *Bibl. Lat.*, L. II, C. 17; Snakenburgius, *Praef. Q. Curtii*, Leidae 1724; Fabricii, *Bibl. antiq.*, C. 2. § 6; Lomeyeri, *Disput dier. genit.*, Dec. II, p. 48; *Nota erud. Lips. Sept.* 1685, 1690, Jan. 1714; *Nova Liter. Lips. An.* 1727, p. 586; *Miscell. Germ.* 1717, T. III, p. 64; A. Bandurii, *Bibl. Numaria*, n°. 156, p. 181; C. A. Heumanni, *Via ad Hist. Liter.*, D. VII, p. 449; J. van Vaassen, *ad Fastos Roman Sacros*, p. 103; Stolle, *ad Heumannum*, p. 799; *Journal des Savans*, Août 1714, ediet. d'Amst. 212—223; Paquot, *Mém.*, T. III, p. 226 seqq; *Dict. Biogr. Nouv. Biogr. génér.*; Baur, *Hwbuch*; Hirschig, *Handbuch*; Jöcher; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Ekker, *de Hieronym. school te Utrecht*, D. II, bl. 11 volgg.; Schotel, *Ill. school*, bl. 45; Nieuwenhuis, Kolm en de Rivecourt, *Boekzaal der gel. wereld*, 1742, bl. 475; Abcoude, *Naamr.*; H. de Jongh, *Naaml. van predik.*, bl. 889; Muller, *Cat. van portr.*

PITCAIRNE (Archibaldus), afstammeling uit een aanzienlijk geslacht in het graafschap Fife, werd 25 December 1652 te Edimburg in Schotland geboren, oefende zich eerst in de godgeleerdheid, later in de geneeskunde te Montpellier en Parijs. Naauwelijks in zijn vaderland weergekeerd, of hij, reeds door zijne schriften vermaard, werd (in 1692) door curatoren der Leidsche hoogeschool tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde, en is het volgende jaar tot mede-onderwijzer bij het collegium medicum-practicum benoemd, in welke betrekking ook hij een grooten invloed had op de vorming van Boerhaave. Niettegenstaande de vele bewijzen van welwillendheid die curatoren hem bewezen, verliet hij in 1693 de akademie, onder voorwendsel gedurende de zomervacantie een reis naar Schotland te doen. Hij werd in zijn geboorteplaats een der hevigste voorstanders der jatromaecenatische sekte en overleed 17 October 1713.

De wetenschappelijke werken van Pitcairne zijn te zamen (*Opera omnia.* Venetië, 1693. 4°., Leiden, 1697. 4°.) uitgegeven. Hier onder verdienen vooral die *De investoribus* (1688), *De sanguinis circulatione* (1683), *De theoria morborum oculi* (1693), *De curatione febrium* (1695) en de *Legibus historiae naturalis* (1696) bijzondere vermelding.

Hij beoefende ook de Latijnsche poëzij en heeft in het licht gegeven *Selecta Poëmata.* 1727. 12°. Hij vervaardigde ook een satyriek blijspel, *The Assembly*, Lond. 1722 in 8°. en een diatribe in allegorischen vorm tegen de geopenbaarde godsdienst (*Epistola Archimedis ad regem Gelonem, Albae Graecae reperta.* Edimb. 1714).

Zie Charles Webster, *Account of his life*, 1781, 8°.; Chalmot, *Life of Buddeman*, p. 24, 31; Chaufepié, *Nouveau Dict. hist. Biogr. med.*; *Biogr. génér. mod.*; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.*, D. I, bl. 50; D. II, bl. 294; van Kampen, *Geschied. d. Ned. Letter.*, D. II, bl. 160, 405; Kobus en de Rivecourt; Banga, *Geschied. der Geneesk.*, Dl. II, bl. 666.

PITLOO (Antoon Sminck), in 1791 te Arnhem geboren, werd door H. J. van Amerom in de teeken- en schilderkunst onderwezen en bezocht tevens het stads teekengenootschap. In 1808 vergezelde hij, tengevolge der gunstige beschikking van koning Lodewijk, den heer Zeger Meijer naar Frankrijk, met plan om zich aan het historiëele vak te wijden. Reeds te Parijs veranderde hij van plan en legde zich op het landschap toe. In 1818 zag men op de Amsterdamsche expositie van zijn penseel, een *Gezigt te Rome* en een in het *Campo vaccino* aldaar. Hij huwde in Italië, vestigde zich te Napels, werd aldaar directeur bij de akademie van beeldende kunsten. Hij overleed in 1837, een vrouw en zes kinderen in zeer ongunstige omstandigheden nalatende. Eene loterij van kunstwerken in zijn vaderland bragt ongeveer *f* 4500 ten behoeve van dit gezin op.

Zie Immerzeel, Kobus en de Rivecourt.

PITT (R.) gaf in het licht:

List en bedrog der Medicijnen. Rotterd. 1705. 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 288.

PITTIUS (Carel Frederik Gey van), geb. den 18den Mei 1790, trad in dienst als kadet der artillerie den 4den Maart 1804; na afgelegd examen voor eene commissie, bestaande uit de generaals Kraijenhoff en Martuchewitz, benevens de professoren van Swinden, van Beeck Calkoen en Pierson Tholen, werd hij luitenant der artillerie en genie 8 Augustus 1808, 1ste luitenant in Fransche dienst 1 Maart 1811, 2de kapitein der sapeurs 1 Julij daaraanvolgende, 1ste kapitein bij dat wapen 1 Januarij 1812, en kapitein bij den staf der genie 1 Julij van dat jaar. Die snelle bevordering was het gevolg van talrijke diensten, in zijne betrekking bewezen. In 1811 toch naar Italië vertrokken zijnde, werd hij als commandant der genie in de Montargentaro geplaatst, ten einde dat Schiereiland in staat van verdediging te brengen. In Maart 1812 werd hij belast met eene verkenning der kust tusschen Livorno en den mond van den Tiber; hij vertrok voorts naar La Spezzia, alwaar hij het opzigt hield over de daarstelling van het in de rots uitgehouwen fort, op den ruim 500 ellen hoogen berg la Castellane, welk fort er de groote en schoone baai aan de noordzijde dekt. Den 1sten Januarij 1813 naar Verona gezonden, werd hij geplaatst bij den staf van den luitenant-generaal Bertrand, kommandeerende het 4de Fransche legerkorps; hij marcheerde met dat leger naar Duitschland. Den 28sten April daaraanvolgende werd hij bij gelegenheid van eene verkenning en een gevecht, waarbij hem zijn paard onder het lijf werd doodgeschoten, krijgsgevangen gemaakt. Men vervoerde hem naar Neisse in Silezië, waar hij in de citadel dier vesting werd opgesloten. Om het lot, van naar Saratoff gebragt te worden, te ontgaan, ontvlugtte hij 30 Junij uit die vesting naar Bohemen en reisde naar Dresden, alwaar hij 10 Julij aangekomen zijnde, weder bij het 4de legercorps, waarvan het hoofdkwartier te Spottau lag, werd geplaatst. Met dat legercorps nam hij deel aan de veldslagen bij Grossbeeren, Dennewitz, Wartenburg, 3 dagen bij Leipzig, Erfurt, Wacha; Hanau en Hochheim. Den 1sten Januarij 1814 werd hij bij het 6de legercorps, onder bevel van den maarschalk Marmont, als chef van den staf der genie geplaatst en nam deel aan de gevechten bij Brienne, Ronay, Montmirail, Chateau-Thierry, Meaux, Neuilly-St. Front, Soissons, Craone, Laon, Soissons (2de slag), Fère-Champenoise en Montmartre. Na den laatsten bijgewoonden veldslag voor Parijs, den 30sten Maart 1814, werd hij voorloopig belast met eene commissie voor de overname van den dienst der genie, in de destijds nog niet door de Fransche bezettingen ontruimde vestingen Deventer, Koevorden en Delfzijl. Den 1sten September daaraanvolgende, werd hij benoemd tot 1sten luitenant met rang van 2de kapitein bij het corps Nederlandsche ingenieurs en eerstaanwezend ingenieur te Bergen-Op-Zoom. Den 1sten Mei 1816 vertrok hij naar Antwerpen tot uitvoering der groote werken aldaar. Hij werd 1ste kaptein-ingenieur den 16den Augustus 1817. Den 1sten April 1819 werd hij naar Gent gezonden tot het opmaken van een voorstel ter verdediging der provincie Oost-Vlaanderen en van een ontwerp voor eene nieuwe citadel, welk laatste werk naar zijne inzigten is volbragt. Het

is een buitengewoon groot verdedigingswerk, dat naar een nieuw stelsel daargesteld, bekwaam is om 10,000 man bezetting bomvrij te huisvesten. In Julij 1829 werd Gey van Pittius majoor. Na een blokus van ongeveer 3 weken in October 1830 en de eervolle capitulatie der bezetting in die vesting, werd hij benoemd tot eerst aanwezend ingenieur te Gorinchem, ten einde die plaats, zoo mede Woudrichem en Loevestein, in staat van verdediging te brengen. Den 1sten Maart 1831 werd hij benoemd tot commandant der genie te velde, nam hij deel aan den tiendaagschen veldtogt en aan de gevechten bij Hasselt, Bautersem en Leuven. Den 1sten Januarij 1834 werd hij belast met den herbouw der geslechte vesting Geertruidenberg. Die taak volbragt zijnde, werd hij den 1sten Februarij 1838 in gelijke betrekking overgeplaatst naar Breda, welke vesting onder zijne leiding aanzienlijk is versterkt geworden. In dat jaar werd hij luitenant-kolonel, en in 1842 kolonel. Den 1sten Maart 1850 werd Gey tot inspecteur der fortificatiën in de 1ste inspectie, standplaats Utrecht benoemd, en werd hij belast met het toezigt over het bataillon mineurs en sappeurs, terwijl hij lid werd van het comité van defensie en van de commissie van inspectie over het militair onderwijs. Den 1sten Augustus 1852 benoemd tot generaal-majoor, werd hij, wegens langdurige dienst, met den rang van luitenant-generaal, 15 November 1859 gepensioneerd. Hij verkreeg 1 Januarij 1818 het kruis van het Legioen van Eer. Den 2den Augustus 1830 benoemde Z. M. Willem I hem voor zijne verrigtingen te Gent tot ridder van den Nederlandsche leeuw en den 16 Augustus tot ridder van de Militaire Willemsorde 4kl. Het metalen kruis ontving hij voor het bijwonen van den tiendaagschen veldtogt, terwijl hij in 1843 het kommandeurskruis der orde van St. Anna van Rusland bekwam, voor door Z. K. H. den grootvorst Michael gevraagde wetenschappelijke memoriën. Hij overleed te Utrecht, den 24sten Januarij 1866 en werd volgens zijne begeerde den 27sten daaraanvolgende in stilte ter aarde besteld.

Part. berigt.

PITTON (F.) gaf in het licht:
Princelijke Oranje Hof, cierlijk beplant met oranje gezangen, zijnde een versameling van de aangenaamste en uitgezogste gezangen, waarvan de meeste nooyt in druk zijn geweest, zoo op het aanstellen van zijn Doorluchtige Hoogheid alsmede op de jonge Graaf van Buuren. 2 Stukjes. 's Gravenh. 1748.

Zie Abcoude, *Tweede aanh.*, bl. 125.

PLA (Andreas la), waarschijnlijk zoon van den franschen predikant La Pla te Leiden, was aldaar in het laatst der vorige eeuw med. dr. en lid van *Kunstliefde spaart geen vlijt* en *Kunst wordt door arbeid verkregen*, in de werken van welke maatschappijen dichtstukjes van hem voorkomen, in den genootschappelijken toon dier dagen.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PLA (P. A.) beoefende de poëzij en gaf in 1784 te Rotterdam in het licht: *Zwanenzang, laatste klaagtoonen van Jean Calas op het moordschavot aan zijne wraakzuchtige Rechteren te Toulouse, op vrijen trant gevolgd naar het Fransch van den Heer de Voltaire.* 4°. Vrij vloeijend berijmd.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PLA (R. le) gaf in het licht:
Aart en Oeffening van 't Geloof, de Heilige wandel der Geloovigen enz. Amst. 1717. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr. Cat. v. d. Groe*, bl. 165.

PLAAT (Andreas Hendrik Johan van der), broeder van Engelbert, den 11den Jan. 1761 te Grave geboren, trad reeds op zijn 13de jaar als kadet in militairen dienst, werd in 1778 extra-ordinair ingenieur, in 1784 luitenant der genie, en ging in 1787, tot kapitein bevorderd met den rang van majoor, in Russischen dienst over. Hij onderscheidde zich in 1788 in den veldslag tegen de Zweden door beleid en dapperheid en handhaafde zijn verkregen roem in de togten van 1789, 1790, 1791 tegen de Turken. Hij was tegenwoordig bij het veroveren der vestingen Benda, Akkerman, Palanka en Kilia, werd in 1789 tot luitenant-kolonel en chef van een bataillon grenadiers bevorderd, en had een groot aandeel aan de bemagtiging van onderscheidene forten aan den Donau en den sterke vesting Ismaïl, waarbij hij 3 wonden, en waarvoor hij later van Catharina II een gouden degen ontving. Deze schonk hem ook voor zijn heldenmoed in den slag bij Matchin tegen de Turken de Wlademir-orde 4de klasse, en na den vrede, in 1792, werd hij tot ridder dier orde 3de klasse benoemd, en belast met de ontwerpen ter verdediging der zuidelijke gewesten van Rusland en met het bestuur van 't werk aan de haven van Odessa, het bouwen van de vesting Tivaspol aan den Dniester, in 1796 voltooid en welker hoofdkerk naar zijn naam werd genoemd. In dat jaar ontving hij zijne aanstelling tot directeur-generaal van 't departement der genie van Lijfland, en verkreeg in 1797, op zijn verzoek, een eervol ontslag met den rang van generaal-majoor.

In 't vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te Vugt tot 1807, toen koning Lodewijk hem tot inspecteur van den Waterstaat benoemde. Na de inlijving van Holland bleef hij als ingenieur en chef van het Departement der Zuiderzee, te Amsterdam werkzaam, tot in 1813. Toen trad hij als generaal-majoor in Nederlandschen dienst en werd aangesteld tot gouverneur van Breda. Hij verdedigde die vesting, ofschoon slecht voorzien, moedig tegen een aanval der Franschen, uit Antwerpen gerukt. Willem I schonk hem het kommandeurskruis der militaire Willemsorde en benoemde hem in 1815 tot luitenant-generaal, nadat de keizer van Rusland hem in 1814 reeds voor zijne dappere verdediging van Breda tot ridder grootkruis der St. Annaorde had benoemd. In 1815 vertrouwde de koning hem de verdediging van Antwerpen toe, deed hem tot kommandant dier stad en tot kommandant van het 4de generaal kommando benoemen. Hij ontsliep te Antwerpen in 1819.

Zie Kobus en de Rivecourt.

PLAAT (Cornelis) gaf in platte straattaal in het licht:
Het beleg en ontzet van Alkmaar, voorgevallen in d. j. 1573, treur-blij-eyndentspel. Alkmaar, 1733. 8°.

Zie Witzen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 84; *Cat. der Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 168.

PLAAT (David van der). Zie PLAS (David van der).

PLAAT (Engelbert George van der) werd den 1sten November 1756 te Grave geboren, in 1760 kadet der artillerie en in 1771, nog geen 15 jaren oud, luitenant. Van 1771 tot 1784 was hij werkzaam in Staatsvlaanderen aan verschillende polder- en vestingwerken en van 1786—1798 onder-directeur over de belangrijke bedijkingen der Schorren tusschen Hulst, Axel en Sas van Gent en de middelen tot inundatie en versterking der forten aldaar tegen de Franschen. Deze werkzaamheden verwierven hem in 1790 den rang van kapitein. Drie jaren later werd hij belast met den aanleg der fortificatiën van de Schelde tot den Braakman. In 1795 werd hij benoemd tot luitenant-kolonel ingenieur en verkreeg de directie der fortificatiën in het departement de Waal en Zuiderzee, in welke betrekking hij veel verbeteringen maakte aan de Grebbelinie, waarover hij verscheidene met kennis en talent geschrevene memoriën indiende. Tengevolge van een misverstand met den toenmaligen directeur-generaal, nam hij in Januarij 1800 zijn ontslag. Tot in 1803 leefde hij op een buiten bij 's Bosch, in den schoot zijner familie en verloor aldaar zijn echtgenoote, terwijl al zijne kinderen nog jong waren. In Augustus 1803 werd hij weder in 's lands dienst aangesteld, als commissaris voor de genie en in 1808 als fungerend chef van divisie. Na de vereeniging van Holland met Frankrijk, nam hij zijn ontslag, doch werd in 1814 terstond benoemd tot kolonel-directeur van de 4de fortificatie-directie, in welke betrekking hij in 1815 Grave, 's Bosch, Breda en Bergen-op-Zoom in staat van verdediging stelde. In November 1816 werd hij bevorderd tot generaal-majoor en directeur der fortificatiën en bleef tot in Augustus 1829 op verschillende plaatsen werkzaam. In dat jaar legde hij zijn betrekking neder en overleed in November 1831.

Hij was ridder van de orde van den Nederlandsche leeuw en der Militaire Willemsorde 3de klasse.

Zie Kobus en de Rivecourt.

PLAATS (Jan van der), zoon van den bekenden Harlinger uitgever J. van der Plaats en daar in 1791 geboren, studeerde in de geneeskunde te Groningen, waar hij in 1814 op theses promoveerde. Sinds was hij genees- en verloskundige te Leeuwarden, waar hij den 22 Augustus 1856 overleed, toen hij president was der Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Friesland en Ridder

der orde van de Eikenkroon. Bij testament wees hij *f* 4000 aan tot stichting van een monument voor Dr. Simon Stijl, den schrijver der *Opkomst en Bloei der Nederlanden*, dat in 1860 te Harlingen is opgerigt. Hij schreef:

Gezondheidslessen voor zwangere, barende en kraamvrouwen. Naar het Hoogd. bewerkt. Voor Nederlandsche vrouwen uit den beschaafden stand. Amst. 1824. 1 pl. 8°.

Antwoord op de bijdrage tot de helderziendheid bij eene gemagnitiseerde in *Algem. Konst- en Letterbode.* 1818. D. I. bl. 40.

Brief over den astralagus baeticus of Kootkruid als plaatsvervanger der koffij. Ald. 1825. D. II. bl. 244.

Zie Holtrop, *Bibl. med. chir.*, p. 278 en medegedeelde berigten.

PLACENTIUS (Johannes) of (Jean le Plaisant), in het laatst der 15de eeuw te St. Truyen geboren, studeerde te Luik bij de broeders van 't gemeene leven, trad in den aanvang der 16de eeuw te Maastricht in de orde der Predikheeren en oefende zich vervolgens op 18jarigen leeftijd te Leuven in de godgeleerdheid. Hier was hij nog in 1529, keerde vervolgens naar zijn klooster te Maastricht terug en overleed er omstreeks 1548. Hij beoefende de latijnsche letterkunde en de geschiedenis van zijn vaderland.

Hij schreef:

Catalogus omnium Antistitum Tungurorum, Trajectensium, ac Leodiorum, et rerum domi bellique gestarum compendium. Antv., tweemaal z. j. en in de *Respublica Leodiensis* uitgegeven door M. Z. Boxhornius. Amst. 1633. 32°.

Dialogi duo: prior Clericus Eques inscribitur: alter, Luciani Aulicus. Antv. 1535. 12°.

Pugna Porcorum per Placentium Porcium Poëtam, met het werk van den monnik Hucbaud, *de laude calvorum.* Lov., 1546. 12°. afzonderlijk. Basil. (uitgeg. door Gilbert Cousin). Colon, 1568. 12°. L. B., 1644. 16°. Insulis, 1646, 1648. 12°.

Chronicon a scriptoribus Apostolorum ad annum 1408. Dit werk is in rijm. Willem Lipsen, deken van St. Servaas te Maastricht, had er een exemplaar van, dat prins Maximiliaan Hendrik van Beijeren liet afschrijven.

Ook schrijft men hem toe:

Antiquitates Tungrenses et Mosae-Trajectenses.

Amplitudo civitatis Leodiensis. Beide in versen.

De reliquiis Trajecti asservatis etc. mss. Ook in versen.

Zie Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 460, 461; Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 549; Foppens, *Bibl. Belg*, T. II, p. 1771; *Scriptores ord. Praed.*, T. II, p. 134; de Jonghe, *Belgium Dominic*, p. 275; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 286; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 257; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

PLACETTE (Jean la), de protestantsche Nicole, werd den 19den Januarij 1639 te Pontacq, waar zijn vader predikant was, geboren. Toen hij 21 jaren oud was, eindigde hij zijne godgeleerde studie te Montpellier, na (1657), onder Marcel, een thesis verdedigd te hebben, *de imagine Dei in Adamo.* Weldra werd hij predikant te Orthez. Vier jaren later was hij op het punt tot predikant te Nay beroepen te worden (1664), toen het consistoire van Charenton hem tot leeraar begeerde te bezitten. Hij verkoos echter Nay, waar hij tot 1685 bleef. Vóór de herroeping van het edict van Nantes, ging hij te Parijs verlof vragen om naar Holland te mogen vertrekken. Hij verkreeg het, in weerwil van den tegenstand van den intendant Foucault. In plaats van naar Holland, ging hij echter, op uitnoodiging van den keurvorst van Brandenburg, die hem een leeraarplaats te Königsberg aanbood, naar Pruissen. Frederik Willem bejegende hem met veel achting, doch stond hem aan Charlotte Amalie, koningin van Denemarken, die hem te Kopenhagen wenschte te bezitten, af. In 1686 vertrok hij derwaarts en diende bijna 25 jaren aldaar de fransche gemeente, toen de koningin wegens een vreeselijke pest uit Kopenhagen naar Oldenburg week, waar zij la Placette ontbood (1711). Het volgende jaar zond zij hem naar Holland, om aldaar twee leeraars voor de fransche kerk te Kopenhagen te kiezen. Op zijn verzoek stond Charlotte Amalie, schoon met weerzin, toe, dat hij in Holland bleef. Na twee jaren in den Haag vertoefd te hebben, vertrok hij naar Utrecht, waar zijn eenige dochter met den kolonel d'Apremont gehuwd woonde. Deze huurde voor hem een buitenplaats, waar hij den 25sten April 1718, in den ouderdom van ongeveer 80 jaren, overleed.

La Placette was een uitstekend godgeleerde. Talrijk zijn zijne schriften van welke de meeste te 's Hage en Amsterdam zijn uitgegeven.

De insanabili romanae Ecclesiae scepticismo dissertatio. Amst., 1686, 1696, in 't fr. overgezet door Nicolas Chalaire. Amst., 1712. 12°.

Discours sur la negligence du salut. Gén., 1692.

Traité de l'orgueil. Amst., 1692. 12°. 1693. 8°. Neuchâtel, 1694. 12°. Amst., 1700. 12°.

Nouveaux essais de morale. T. I. Amst., 1692. 12°. T. II. 1693. *Réimp. et augm. de deux têmes.* Amst., 1697. 12°. 1716. 12°.

Nouveaux essais de morale qui peuvent de servir suite aux autres essais du même auteur. La Haye, 1715. 2 T. 12°. Amst., 1732. 6 vol. 12°., met het vorige in 't Duitsch. Jena, 1719, 1728. In 't Holl. 1715.

La morale chrétienne abregée et réduite à ses principaux devoirs. Colog., 1695. 12°. *Nouv. édit. augm.* Amst., 1701. 2 part. in 12°. Gen., 1731. 2 vol. 12°. Rott., 1734. Vert. in 't Duitsch. St. Gall, 1702. 8°.

La mort des justes où manière de bien mourir. Amst., 1695. 12°. 1696. 12°. In 't Eng. Lond., 1750. 2 vol. 4°. In 't Duitsch. Frankf., 1703. 8°. In 't Holl. 1714.

Traité de la Conscience. Amst., 1695. 12°. 1699. 12°.

Observationes historico-ecclesiasticae, quibus eruitur veteris Ecclesiae sensus circa pontificis romani potestatem in definiendis fidei rebus. Amst., 1695. 12°.

La Communion dévote. Amst., 1696. 12°. Gen., 1734. 8°. In 't Duitsch. Lemgo, 1775. 8°.

Divers traités sur des matières de conscience, où l'on trouvera la resolution de plusieurs cas importans. Amst., 1697. 12°.

Traité de la foy divine. Amst., 1697. 12°. *2e édit. revue et augm.* Rott., 1716. 4 vol. 12°.

Traité de l'aumône. Amst., 1699. 12°.

Traité du serment. La Haye, 1700, 1701. 12°.

Traité des bonnes oeuvres en général. Amst., 1700. 12°.

Traité de l'autorité des sens contre la transsubstantiation. Amst., 1700. 12°.

Reflexions chrétiennes sur divers sujets. Amst., 1701, 1707. In 't Duitsch. Schafft, 1711. 8°.

Dissertations sur divers sujets de morale et de théologie. Amst., 1704. 12°.

Réponse à deux objections qu'on oppose de la part de la raison à ce que la foi nous apprend sur l'origine du mal et sur le mystère de la Trinité. Amst., 1707. 12°.

Réponse à une objection qui tend à faire voir que si Dieu a résolu les évènemens on peut negliger les soins que paraissent les plus nécessaires. Amst., 1709. 12°.

Eclaircissement sur quelques difficultés qui naissent de la consideration de la liberté nécessaire pour agir moralement avec une aditition où l'on prouve contre Spinosa que nous sommes libres. Amst., 1709. 12°. *Contre Boyle.*

Traité des jeux de hasard défendus. La Haye, 1714. 12°.

Nouvelles réflexions sur la prémotion physique et sur les yeux de hasard. La Haye, 1714. 12°.

Avis sur la manière de prêcher. Rott., 1733. 12°. In 't Hoogd. *Avec des remarques par Rannft.* Leipzig, 1738. 8°.

Oeuvre posthume publié par Carlier de St. Philippe. Met inleiding.

Traité de la Justification. Amst., 1733. 12°.

Vele dezer werkjes zijn in het Nederduitsch overgebragt.

Zie Saxe, *Onom.*, T. V., p. 525; *Cat. Bibl. Runav.*, T. I, vol. II, p. 1516; *Nov. Reipubl. Liter.* 1709, *Febr.* p. 191 et *Mart.*, p. 256; Stollé, *ad Heumannum Conspec.*, p. 428; *Bibl. Brem.*, Cl. I, p. 286, 461; T. II, p. 295 sq. 894; Cl. VII, p. 354; *Miscell. Duisb.*, T. II, p. 252; Ypey, *Gesch d. christ. kerk in de* 18de *eeuw*, D. VIII, bl. 864; Glasius *Godgel. Nederl.*; Schotel, *Kerk. Dordrecht*, D. II, bl. 155; Abcoude, *Naaml.*, bl. 289; *Aanh.*, bl. 168; Carrier de Saint Philippe, *Vie de la Placette*; Haag, *la France Protest.*; Niceron, *Mémoires*, T. II; *Europe Savante*, T. XVII; *Nouvelles Litteraires, Juillet* 1718; Querard, *La France littér.*; Sayons, *Hist. de la littér. Franç. à l'étranger*, T. II, p. 211—220; *Biogr. génér. moderne Deos biogr. Biblioth. raisonné*, T. II, p. 819, 333; T. XXV, p. 155.

PLACIUS (George), in 1584 te Leipzig geboren, moest eenigen tijd, predikant in de Paltz geweest zijnde, van daar vlugten, en te Emden aangekomen zijnde, werd hij predikant te Wesel in 't jaar 1603. Vandaar werd hij beroepen naar Appingadam, waar hij 16 jaar alleen den dienst waar nam. Hij werd wegens zijn bekwaamheid in de zaken der Nederlandsche kerk dikwerf gebruikt en was lid der synode van Dordrecht 1618, 1619. In 1620 verkozen hem die van Emden

tot hunnen leeraar, en hier nam hij den dienst waar tot den 21sten April 1621, toen hij in den ouderdom van 62 jaren overleed. Hij is een jaar praeses in 't coetus binnen Emden geweest. Zijn broeder Johannes Placius, ook predikant te Emden, gaf in het licht:

Christelijcke Danckpredicatie uit den 126 Psalm, om de wonderbaerlijcke ghenadige verloesinge der stadt ende kercke tot Wesel, geschiet den 9 Augusti des jaars 1629. *Overgheset uit het Hoogd. door Jan Jansz. Calckman.* Leyd., 1629. 4°.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, Glasius, *Gesch. d. synod te Dordr.*, D. III, bl. 49; Meiners, *Oostvriesl. Kerk. gesch.* D. II, bl. 444 volgg.; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, 2e Serie, DI, II. bl 208, 223; Adami, *Naaml. der pred. te Groningen*, bl. 88, 89.

PLAES (David van der) of Plaats, werd volgens alle zijne levensbeschrijvers in 1647, doch volgens Kramm, eenige jaren vroeger te Amsterdam geboren, was een beroemd portretschilder, in den trant van Titiaan en Rembrandt, die hij zich tot modellen had gesteld. Hij zal zich eenigen tijd in Engeland hebben opgehouden, waar hij o. a. het portret van John Milton, thans in de *National Gallerij* te Londen, schilderde. Onder zijn schoonste werken behooren de portretten van *Prins Hendrik Casimir* en van *Cornelis Tromp.* Kramm vermeldt ook twee levensgroote portretten van zijn penseel, *Jonkheer Mr. Hendrik van der Does en zijne huisvrouw Catharina van Aldewereld.* Bij Mr. Bodel Neyenhuis is van zijne hand, *een teekening van een zeegevecht tusschen Nederlandsche en Duinkerker (?) schepen*, met het jaartal 1651. Hij beoefende ook de etskunst en was verscheidene jaren in dienst van den boek- en prentuitgever Pieter Mortier, zich bezig houdende met het verbeteren, verteekenen en nazien der proeven van de *Bijbelsche Tafereelen.* Men vindt zijn portret bij Houbraken. Hij overleed in 1704.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

PLAES (S. van der). R. Weigel (*Catal.* van Detmold, bl. 19), vermeld van dezen schilder een *Bachenaal* met een säter, een nimph en kinderen van Bacchus.

Zie Kramm.

* PLANCIUS (Cornelius).

Men heeft van hem:

Beschriiving ende wijtvermaerde Coopstede Aemstelredamme gedaen door Cornelius Plancius in 't jaer 1597.

Zie Scheltema, *Amsteld. oudhed.*, D. II.

PLANCIUS (Daniel), zoon van Petrus Plancius, als proponent beroepen te Diemen (1610), Sloterdijk (1618), Hasselt (1618) en te Kampen (1619), waar hij in Junij 1650 overleed.

Hij schreef:

Reden-strijdt van de ketters gheen gheloove te houden, wt het Decreet van Constants: Schriftelijck ghehandelt tusschen eenen Antwerpschen Jesuwyt ende Danielem Plancium... Door een Liefhebber uyt der Latijne overgheset. Amst., Dirck Pietersz. 1609.

Zie Veeris en Paauw, *Verz. kerk. Alphabeth.*, bl. 156; *Cat. van Pamflet*, D. I, bl. 106.

PLANCIUS (Petrus), omstreeks 1550 te Dranontre in Vlaanderen geboren, ontving zijne eerste opleiding te Hondscote, zette in Duitschland en Engeland zijne studiën voort, en legde zich, terwijl hij zich voor het predikambt voorbereidde, tevens op de wiskunde toe.

In 1576 begon hij in Vlaanderen zijn loopbaan als hervormd leeraar en predikte in den aanvang van het volgend jaar te Bonheyden, daarna te Brussel en Leuven, in het open veld voor een onafzienbare reeks van hoorders, die duizenden en duizenden uitmaakten, en den ijverigen prediker liefhadden en hoogachtten, te meer, daar hij in niets zich zelven bedoelde en geenerlei vergoeding voor zijne opofferingen wilde aannemen. Terwijl hij de hervorming in Vlaanderen trachtte voort te zetten, bleef hij zelf niet buiten gevaar. Zelfs werd zijn kleine boekenschat te Yperen verbrand. In 1578 aanvaardde hij het predikambt te Brussel en bekleedde het tot deze stad, in 1585, onder de magt van Parma kwam, en hij in het kleed van een krijgsknecht naar Holland ontvlood. Nauwelijks was hij daar aangekomen, of hij werd te Amsterdam beroepen, en aanvaardde nog in hetzelfde jaar zijne bediening. Plancius was een streng calvinist en met een gloeijende ijver bezield voor hetgeen hij waarheid achtte. Geen wonder, dat hij door de contra-remonstranten even hoog geacht, als door de remonstranten bestreden werd. Het is hier de plaats niet van zijne geschillen met de lutherschen en later met Vorstius en Uytenbogaerd, te gewagen, en verwijzen den lezer naar de onderstaande bronnen. Op hoe hoogen prijs de contra-remonstranten zijne bekwaamheden stelden, blijkt uit zijne benoeming tot mede-overziender van de nieuwe vertaling des Ouden Testaments.

Op zijn kerkelijke loopbaan vergat hij echter de studie niet en oefende zich onverdroten in de aardrijks-, zeevaart- en sterrekunde en deed alles, wat zijn wetenschappelijke kennis vermigt, om de scheepvaart in de jeugdige en door haren handel bloeijende republiek te bevorderen en de hulpmiddelen daartoe te verbeteren. Aansporing en teregtwijzing gaf de ervaren predikant aan een aantal zeelieden, die met zijn onderwijs hun voordeel deden, en welker mededeelingen wederkeerig door hem werden gebezigd, om zijn eigen kennis te vermeerderen. Op zijn raad en aanwijzing werd de eerste togten der Nederlanders naar China ondernomen. Ook vervaardigde hij paskaarten voor de reis naar Oost-Indië. Onze zeelieden volgden den daarop aangewezen weg. Zoo groot was zijn roem in dit opzigt, dat de Fransche gezant, Jeannin, zijn koning tot de vaart op Oost-Indië zoekende te bewegen, zich meermalen naar Amsterdam begaf, om hem te raadplegen. Simon Stevin, Scaliger en anderen hebben met groote lof van hem gesproken.

Hij overleed te Amsterdam den 25sten Mei 1622.

Baudartius heeft een belangrijk levensberigt van hem gegeven en tevens epigrammata en epitaphia op hem vervaardigd. Daar hij zeer tegen het begraven in kerkgebouwen was, zorgde hij dat zijn lijk op het Zuiderkerkhof werd ter aarde besteld.

Zijn echtgenoot schonk hem 7 kinderen, van welke 5 het predikambt bekleed hebben. Daniël, de oudste, was eerst predikant te Diemen, vervolgens rector te Delft, waar hij in 1618 overleed. Petrus heeft het leeraarambt bekleed te Diemen, Sloterdijk, Hasselt en Kampen en is in 1651 gestorven. Nopens hem vermeldt J. Viverius in zijn *Wintersche Avonden*, bl. 134, 135, dat hij zich inbeeldde dood te zijn. Antonius werd in 1620 predikant te Oosterhout, in 1622 gasthuis-prediker te Amsterdam en overleed in 1624. Isaacus bediende eerst de gemeente te Lathum (1619), Heemstede (1625), 1626 te Gouda, waar hij in 1631 overleed.

Zie Baudartius, *Memorien*, 1622, bl. 84; Soermans, *Kerkel. Reg.*, Veeris en Paauw, *Kerk. Alph.*, bl. 157; de Jongh, *Naaml. van pred. in Gelderl.*, bl. 390; Brandt, *Hist. der Ref.*, D. II, bl. 44, 52, 65, 88, 140, 146, 149, 216, 335, 430, 461, 947; D. III, bl. 58, 319, 645; D. IV, bl. 14, 356; Philipp Niel, *Verantwoord. der Evang. kerken in Hollandt tegen P. Plancius*, p. 507; *Epist. ecclesiast.* p. 200, 201, 335, 515; Uitenbogaard, *Hist.*, bl. 532, 551, 609, 611, 694; Des., *Leven*, bl. 141, 193; Taurinus, *van d' onderl. verdraegsaemheit*, 1, XII, vers 19; S. Curcell, *Praefat. S. Episc. Opera*, I, p. 3; *Episc. antwoordt op de proeve van A. Heydanus*, bl. 3; Trigland, *Hist.*, bl. 689, 690; H. de Groot, *Verantw.*, IX, 91; *Antwoordt op het Discours van J. Taurinus*, bl. 58; Barlaei, *Dissert.*, p. 28; Regenboog, *Hist. d. Remonstr.*; Brandt, *Vita Arminii*; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk*, D. II, bl. 318; Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (eerste serie), D. III, bl. 352; *tweede serie*, D. III, bl. 208, 223; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd.*, D. IV, bl. 168, 183 veau; *Letterk. verslag van hetgene uit de landspapieren kan worden geput, om daarna de verdiensten van P. Plancius omtrent zeevaartkunde beter te doen waarderen* in *Ber. v. zeevaartk.*, 1845, V, 77; 1846, VI, 69; Dirk Rembrantz van Nierop, *Der Aertrijcks beweging* enz.; Kramm; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. V, bl. 213; D. VI, st 1, 157—175, 177; van Kampen, *Gesch. der Nederl. letteren* enz., D. I, bl. 328; D. III, bl. 116; Moll, *Verhand. over eenige vroegere zeetogten der Nederl.*, Amst. 1825, bl. 48, 57; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Chronijk Hist. Genoots.*, V, 4, 499; Goethals. *Lect.*, T. III, p. 125; *Notes and Queries*, T. IV, p. 333 (*wereldkaart van P. P.*); *Oeuvres de Simon Stevin* (édit Franç.), T. II, p. 172; *Biogr. génér. moderne*, *Dict. bibliogr.*, *Dict. biogr.*; Jeannin, *Memoires.* Muller, *Catal. van portr.* in voce. Kist en Roijaards, *Kerk Archief*, 2e Serie, D. III, bl. 208, 222.

PLANCIUS (Petrus), zoon van Jacobus Plancius, als proponent beroepen te Spanbroek en Opmeer, in 1654, te Purmerend, in 1658, te Zutphen, in 1662, den 16den Julij 1673 te Rotterdam bevestigd. Hij overleed den 30sten November 1690. W. Eversdijk deed op hem de lijkrede over Ps. CXVI: 15 en Thess. IV: 17, welke in 1690 in 12° werd in het licht gegeven. Zijn afbeelding bestaat.

Hij gaf in het licht:

Een naecte vertooninge van de gelegentheyt der Tooneelspe-

len, zijnde een samenspraecke over de selve tusschen Theophilus en Philedonus, samengesteldt Door een, die van PrijseLick ende van stichtelijck VerMaeck een Liefhebber is. Rott., 1681. 4°.

Catechisatie. Rott., 1680.

Waarschijnlijk hetzelfde met hetgeen Abcoude elders *Vraageboekje* noemt.

Zie Harderwijk, *Naaml. en Levensbijzonderh. der pred. te Rotterd.*, bl. 49; De Jongh, *Alphab. Naaml. der pred. in Gelderl.*, bl. 390; Veeris en Paauw, *Naaml. der Pred.*, bl. 157; Abcoude, *Naaml.*, bl. 289; *Aanh.*, bl. 168; *Cat. d. Maats. van Ned. Letterk.*, D. III, bl. 158. Kist en Roijaards, *Kerk. Archief*, 2e Serie. D. III, bl. 226.

PLANQUE [1]) (NICOLAS DE LA), omstreeks 1590 of iets vroeger te Keulen geboren, studeerde te Seaumur en Sedan in de godgeleerdheid, werd 13 April 1618 op de synode der Fransche kerken te Kampen tot den predikdienst toegelaten en bereids vier maanden later beroepen tot predikant der Nederlandsche kerk in zijne geboortestad Keulen. In September 1618 hield hij zich tijdelijk te Utrecht op, waar hij aangezocht werd door de regering van Tiel, zijne kruisgemeente tegen deze Geldersche te verwisselen. Nadat hij Keulen had verlaten en terwijl hij zich te Amsterdam buiten bediening ophield, werd hij den 18den Junij 1619 beroepen naar de Nederduitsche gemeente te Kampen. Tijdens de jaren zijns verblijfs aldaar onderhield de toenmalige Amsterdamsche predikant, later Leidsche hoogleeraar, Jac. Triglandius, zich met hem (1626) over de zoogenaamde Remonstrantsche stoutigheden. In December 1631 werd hij te 's Hage beroepen, doch hij bedankte voor dit beroep, even als in 1632 voor dat te Amsterdam, doch nam in November 1633 dat naar Haarlem aan, werd er den 1sten Januarij 1634 bevestigd en overleed reeds 1 September van datzelfde jaar. Zijn zoon Nicolaas studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid, werd predikant te Crommenie (1652), Beverwijk (1655), Kampen (1657), Amsterdam (1665) en overleed in Augustus 1702. Zijn portret munt in kunst uit. Mr. Bodel Nyenhuis heeft, in Kist en Royaards *Archief voor kerkel. geschiedenis*, D. X, bl. 385 volgg., medegedeeld een *Merkwaardig stuk betreffende de Nederduitsche Hervormde gemeente te Keulen in den jare* 1619 *en bijzonderheden over den daarin betrokkenen predikant Nicolaas de la Planque.*

Zie Kist en Royaards, *Kerk. Archief* (2de serie), D. VIII, bl. 108; Ypey en Dermont, *Gesch. d. Ned. Herv. kerk.*, D. I, bl. 254, 255; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I, bl. 254; Croese, *Kerk. Reg. d. Geref. pred. te Amsterd.*, bl. 55, 91; Muller, *Cat. v. portr.*

PLANTE (FRANCISCUS) werd te Bruggge geboren, studeerde te Oxford, en verwierf aldaar den raad van Theol. Dr. Hij vergezelde Johan Maurits van Nassau-Siegen als hofprediker naar Brasilië, werd vandaar in 1647 naar Strien beroepen, vertrok vervolgens naar Breda, in 1653 tot adjunct van Erasmus Paludanus naar Zevenbergen en in 1657, waar hij ook den titel van hoogleeraar verkreeg en in 1690 in hoogen ouderdom overleed. Als latijnsch dichter maakte hij zich overal bekend door zijne *Mauritiados libri XII cum figuris elegantissimis*, L. B. 1647, op *charta regia*. fol., door Barlaeus geprezen, doch door anderen bespot. Men weet dat Nicolaas Heinsius, Plante en Cornelis Boey of Boy, in zijne *Saturnalia* onder de namen van Franciscus Santra en Cornelius Cossus belagchelijk heeft trachten te maken. Ongunstig is ook het oordeel van Hoeufft en Peerlkamp over dit gedicht, op kosten van Johan Maurits uitgegeven. Vroeger gebruikte men op de Latijnsche scholen zijne *Epigrammata Sacra in Confessioem fidei religionis Reformatae et Catechesinð.* L. B., 1679 in 12°. in L. B. 1679. 12.

Ook gaf hij in het licht:

Regis Guil. III expeditiones Britannicae, Bredae. fol. 1689.

Bredae venerabili admodum et spectalissinae synodo Suyt-Hollandiae Bredae jam primum congregatae, salutem et benedictionem, a primo salutis et benedictionis, a primo salutis et benedictionis fonte Deo ter optimo maximo, ex animo precatur senatus populusque Bredanus. Anno Domini 1686. 9 Jul. *Bredae, typis Cornelii Seldenslagh, Typographi et Bibliopolae. Anno MDCLXXXVI.* In plano.

Therianthropologia No. 1645 *Bojo Edita.*

[1]) Ook le Planc, de le Planque, le Planques, de la Plance, de la Planca, la Planche, de la Planche en van Plancken.

Ook vindt men zijne gedichten hier en daar verspreid, o. a. onder de *Lijkgedichten op Huygens.*

Plante beoefende ook de Nederduitsche poëzij, blijkens *Verjaardagh van .... de Princesse Douarière van Oranje, geviert den* 18 *Aug.* 1675. Amst. In plano.

Zijn portret is gegraveerd door Suyderhoef. Er staat een Latijnsch vers van Georgius Coromus, *Prof. Herbonensis*, onder.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 770; De Crane, *Oratio de Joanne Mauritio Nassaviae Principe* in *Annal. Acad. Groning.*, 1815—1816, p. 217, 258; Hoeufft, *Parnassus Lat. Belg.*, p. 133, 134; Barmanni, *Syllog. Epistol.*, T. III, p. 208, 306; *Vita Heensii*, p. 13; Barlaei, *Poëm.*, p. 564; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 414; Schotel, *Theod. Rijckii J. Georg. Graevae cet Epp. ined.*, p. 97; Soermans, *Kerk. Reg.*; Hermans, *Bijdragen tot de Geschiedenis enz van N.-Brab.*, St. IV, bl. 344 volgg.; Barlaei, *Rev. in Brasilia sub Mauret. Hist.*, p. 331; *Lijkdicht op den Heer van Zuelichen*, bl. 5 volgg.; Koecher, *His. v. d. Heidelb. Catechism.*, bl. 389; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I, bl. 283, 583; D. II, bl. 760, 778; van Kampen, *Leven van J. Maurits*, bl. 198, 279; *Beschrijv. voor Fr. Plante en zijn oudste zoon Jan Fred. Plante, vaandrig, Keulen in de oude drukkerije*, 1681. 4°. Muller, *Cat. v. Portr.*; Dez., *Cat. v. Pamfletten*, D. III, bl. 110; Heiblocq, *Farrago*, p. 157.

PLANTINUS (JOHANNES) werd te Leeuwarden in 1692 geboren en was de zoon van een trekschipper. Hij bekwaamde zich met zooveel vrucht tot het predikambt, dat hij achtereenvolgens beroepen werd in 1715 te Berlikum, in 1719 te Hindelopen, in 1721 te Leeuwarden, in 1725 te Utrecht en in 1726 te Amsterdam, waar hij overleed in 1771, 79 jaren oud, nadat hij in 1765 een gedenkzuil zijner vijftigjarige predikdienst met vijf praktikale leerredenen had uitgegeven.

Aan dezen Plantinus *kleefde* Schutte's *hart als* Nathans *aen David.* Hij sprak ook zijn lijkreden uit. Zóo ver ons bekend is, heeft Plantinus in het licht gegeven: *Leerredenen.* Amst., 1760. 4°.

Ook komt één zijner leerredenen voor in Schutte's *Bundel.*

Deze vervaardigde ook een bijschrift onder zijn portret, door Quinckhard geschilderd en door Tanjé prachtig gegraveerd, als een meesterstuk van kunst.

Zie R. Schutte, *Bundel Leerred.*, bl. 133, 286, 312; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. II, bl. 264; Veeris en Paauw, *Verz. Kerk. Alphab.*, bl. 158; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 415; *Bibl. Hag.*, Cl. V, bl. 204. Muller, *Catal. van portretten* in voce.

PLANTIJN (CHRISTOPHEL) werd in 1514 te Saint Avertin, bij Tours geboren. Na in verscheidene steden in Frankrijk zich in de boekdrukkunst geoefend te hebben, begaf hij zich naar de Nederlanden en stichtte in 1550 te Antwerpen een drukkerij, die welhaast de beroemdste in geheel Europa werd.

Ofschoon een tijdgenoot der Aldussen en Stephanussen, zijn het echter de geleerden eens, dat hij toen de voornaamste boekdrukker in Europa was. Het eerste boek dat hij in het licht gaf, was *Institution d'une fille de noble maison, traduite de langue Toscane en françois*, par Jean Beller (Anvers, 1555. kl. 8°.). Hem werd belast, onder het opzigt van den geleerde Arius Montanus, een nieuwe uitgaaf der *Biblia Polyglotta* van Alcala (*Biblia Sacra hebraicè, Chaldaicè, Graecè et Latinè*, 1569—1573. 8 vol. in fol.) te drukken, ontving den titel van prototypographus regius en had dientengevolge het opzigt over de drukkerijen in de Nederlanden.

Balzac schreef aan Chapelains, dat Plantijn geen kennis had van het latijn, 'tgeen echter tegengesproken wordt door zijne brieven in die taal geschreven en den brief, dien hij tot inleiding plaatste voor *l'Institution de la femme christienne, traduite du latin de* Louis Vivès, Anvers, 1579. 8°. De onrust die in Antwerpen en de rust en kalmte, die in Holland heerschte, waar ook de handel dagelijks meer en meer bloeide, bewoog hem ook eene drukkerij te Leiden te vestigen, en het toezigt over die te Antwerpen en te Parijs aan zijne schoonzonen Ravelinghen en Moerentorf overtelaten, waartoe hoogstwaarschijnlijk zijn vriend en beschermer Douza hem aanmoedigde. Hij kocht dus in 1582 te Leiden voor *f* 3000 een huis op de Bree-straat en begon in den aanvang van het volgende jaar; hij betrok zijne nieuwe woning vergezeld door Christiaan Porret, de zoon van zijn broeder, die zich in dezelfde stad als apotheker vestigde. In den aanvang van 1583 liet hij een deel zijner drukkerij uit Antwerpen komen, liet zich in het *album civium academicorum* inschrijven, werd door curatoren, in plaats van Willem Sylvius, op eene wedde van *f* 200, tot gewoon drukker der universiteit benoemd, en het eerste boek dat hij in het licht

gaf was Barlandus *Hollandiae comitum historia et icones*. Ofschoon Plantijn den 30sten April 1585 twee woningen van Elsevier in de nabijheid der universiteit had gekocht, besloot hij echter weinige maanden later die stad te verlaten, en in November keerde hij naar Antwerpen, door Parma ingenomen, en dus Spaansch en Catholiek, terug, terwijl hij zijn schoonzoon Ravelinghen zijne drukkerij te Leiden overdroeg. Hij huwde Jeanne de la Riviere, die hem een zoon en drie dochters schonk. De oudste aan Franciscus Ravelinghen gehuwd, viel de drukkerij te Leiden, de tweede, vrouw van Johannes Moretus, die te Antwerpen en de derde, die met Gilles Beys in den echt trad, die te Parijs ten deel. Hij overleed te Antwerpen den 1sten Julij 1589 en werd aldaar in de O. L. Vrouwe kerk begraven. Zijn portret en dat zijner vrouw is door Rubens geschilderd.

Hij zelve heeft menige opdragt voor de bij hem gedrukte werken geschreven en zette verschillende werken uit het Fransch en Vlaamsch over, die vermeld worden in *Annales de l'imprimerie plantinienne* van Aug. Backer en Ch. Ruelens te Brussel. Bruxelles, 1868. Hij is meermalen afgebeeld.

Hij zelf bewerkte voor de pers:

Thesaurus theutonicae linguae. Schat der Nederduytscher Spraken, inhoudende niet alleen de Nederduytsche woorden, maer oock verscheyden redenen ende manieren van spreken, vertaelt ende overgeset uit Franseis ende Latyn. Antw. 1573, 4°.

Thresor du langage Bas-Aleman, dict vulgairement Flaming, traduict en François et en Latin. Antverpiae 1573, 4°. met een opdragt. *A messeigneurs messieurs les superintendans, doyens et honorable college de la confrerie de St. Ambroise*, over welks hooge waarde men Huydecoper en Ypeij kan raadplegen.

Hij hield briefwisseling met en stond in hooge achting bij de voornaamste geleerden van zijn tijd. De brieven van Lipsius aan hem zijn in het licht gegeven. Janus Douza vervaardigde een lijkdicht op hem. Te Simancas bevindt zich bij de *Papeles de Flandes* een lias, genommerd N°. 588, in de collectie der *Papeles de Estado* brieven van Plantijn aan Gabriël de Cayas, secretaris van staat van Philippus II, na den dood van Gonçalo Perez (1566) met de Nederlandsche correspondentie belast. De Bibliotheque Royale Belgique bezit brieven van hem aan den kardinaal Baronius, de Bibliothèque de l'Etranger 6 aan Joachim Camerarius, M. Lempertz eenige. Plantijn heeft zelf een catalogus der door hem gedrukte werken uitgegeven onder den titel van *Catalogus librorum qui in typographia Christ Plantini prodierunt*. Antv. 1584, 4°.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 612; Joan Bochii, *Epigramm. funeb. ad. Christ. Plantini Architypo. Regii Manes cum nonnihil eiusdem Argumenti Elogiis*, Antwerp. 1590, fol. (met zijn portr.); J. F. Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 180, 181; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Freherl, *Theatrum*, T. IV, p. 1484 (m. portr.); Tob. Magyri, *Eponymologia*, c. V; Gottl. Krantzius, *ad Conringium*, saec. XVI, c. V, p. 181 (14); Maittarius, *Annal. Typograph.*, T. III, p. 545 seqq.; Hamberger, *in Prolus. operis sui.*, P. I, § 25, p. 148, 144; Fabricii, *Bibl. Lat.*, T. I, p. 891, Tom. III, p. 557, 900; Jani Dousae, *Poëmata* (Roterod. 1704), p. 94—96; J. Lipsii *Opera omnia*, T. II (edit. in 8°), ain *Indices Epistolarum*; Thuani, *Hist. lib.* 96 ad a. 1589; J. H. G. Ernesti, *Woleingerichtete Buchdruckerey* (met portr.); Bauer; Jöcher; Rotermund; Adelung; *Convers. Lex.*; Teissier, *Eloges*, S. II, p. 90—93; Baillet, *Jugemens*, T. I, p. 215—217; *Listes chronologiques des Editions des plantins repandues dans la collection des Mer. Crevenna*, T. VI, p. 156—168; Guicciardin, *Description de toute les Pais-Bas, édit de Plantin*, 1582, fol., p. 176; Weiss in *Biogr. Univ.*, M. van der Meersch, *Recherches sur la vie et les travaux de quelques imprimeurs Belges établis a l'étranger pendant le XV et XVI siècles* in *Messager des sciences historiq. de la Belgiq.* Moreri; T. VII de *Memorias de la real Academia de la Historia de Madrid*, achter het *Elogio historico del Doctor Benito Arias Montano*, p. 140—144; *Particularités inédites sur Christophe Plantin et sur l'impression de la Bible polyglotte par M. Gachard* in *Bulletins de l'Academie Royale des Sciences etc.*, T. XIX, S. III, 1852, p. 380 suiv.; *Correspond. de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas*, T. II, p. 362, 410; *Requête de Christophe Plantin, afin d'être exempt de logement de gens de guerre, en sa qualité d'architypographe du roi, et decision du grand commandeur de Castille, que lui assure cette exemption* 21 Janv. 1574, in *Bull. Comm. d'Hist.*, 2e S., IX, 202; *Annuaire de la biblioth. roy. de Belgiq.* 1845, p. 219; F. Nève, *Mém. hist. et litt. sur le collège des Trois langues à l'université de Louvain, passim*; F. van Hulst, *Christophe Plantin* in *Revue de Liége*, 1846, p. 270; *Nouvelle Biogr. génér.*; *Correspondance de la duchesse de Parme avec le Magistrat d'Anvers, touchant un livre hérétique imprimé chez Christ. Plantin et les sentiments religieux de cet imprimeur et de sa famille*, 28 Fevr.— 17 Mars 1562 in *Bull. Comm. d'Hist.*, 2e S. XI, 237; Tiele, *Les premiers Impr. de l'Université de Leide: Les Sylvius.— Christophore Plantin.— Les Raveinghem. Extrait du Bibliophile Belge*, T. IV; Dez., *Christ. Plantin et Henrik Niclaes*, T. III; J. J. Dodt van Flensburg, *Willem Silvius en Christoffel Plantijn, drukkers in betrekking tot de Utrechtsche zaken* in v. d. Monde, *Tijdschrift*, VIII, 379; *Bibliotheek v. Nederl Pamfletten*, T. I, p. 276, 277; Huydecoper, *Proeve van Taal- en dichtk.*, D. III, bl. 281; Ypey, *Geschied. d. Ned. taal*, D. I. bl. 417; van Kampen, *Gesch. d. Ned. Letter.*, D. I, bl. 215; G. D. J. Schotel, *Gesch. d. Bibl. v. d. Leid. Hooges.*, bl. 4; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; *Woordenb. der zamenl.*; Muller, *Cat. v. portr*; v. d. Chijs, *de Munten der Hertogd. Braband en Limburg*, bl. 271; *de Munten der Heeren en steden van Gelderland*, bl. 48; *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 212, 281; *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 185; Bodel Nijenhuis, *Liste de portrait de Typogr. et lib. Neêrlandais*, Leide, 1836—1838, n°. I, II, III, IV, V, VI, VII.

PLAS (Pieter) werd den 2den Maart 1810 te Alkmaar, waar zijn vader Laurens Plas (zijne moeder heette Cornelia Berger) huis- en rijtuigschilder was, geboren. Tot zijn 24ste jaar was hij in het vaderlijk bedrijf werkzaam, terwijl hij inmiddels van den stads teekenmeester A. de Visser onderwijs ontving. In 1835 vestigde hij zich te Hilversum, waar hij zich de teregtwijzingen van J. van Ravenswaaij en W. Bodeman ten nutte maakte. Na verschillende streken van zijn vaderland en in 1837 met Ravenswaaij Drenthe bezocht te hebben, vestigde hij zich in zijne geboortestad, waar hij zich met de beoefening der schilderkunst (het landschap) en het geven van onderwijs onledig hield tot zijn overlijden 1 October 1853. Hij werd door het teekengenootschap *Kunst zij ons doel*, waarvan hij Directeur was, plegtig ter aarde besteld. In 1841 huwde hij Catharina Alida ten Berge, die hem vijf kinderen schonk.

Zie Immerzeel; Kramm.

PLAS (M. van der), med. dr. studeerde te Leiden, en schreef eene *Diss. med. de phthisi pulmonali*. L. B. 1816.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 278.

PLAS (Michiel van der), een schilder, van wien geene levensberigten bekend zijn. Nagler kende alleen van hem een prent, voorstellende het portret van Joachim van Windhag enz., mogelijk ook door hem gegraveerd.

Zie Kramm.

PLAS (Pieter van der) heeft, volgens Immerzeel, in de helft der 17de eeuw geleefd, doch Bryan wil dat hij in 1570 in Holland werd geboren. Hij zou in 1626 in Brussel overleden zijn. Er waren aldaar zeer groote historische tafereelen van hem aanwezig. Volgens Cornelis de Bie was hij een man van groote gaven.

Zie Immerzeel; Kramm.

PLAS, PLAAS of PLAES (Pieter van der), niet met den vorigen van dien naam te verwarren, was beeldhouwer, kunstschilder en plaatetser, die ook in zwarte kunst, mezzo-tinto, heeft gegraveerd.

Hij bloeide op het einde der 17de eeuw te Amsterdam, waar hij ook overleed. Hij zou de volgende prenten vervaardigd hebben:

Portret van Adriaen Dorsman, naar David van der Plaas, zwarte kunst.

Zes bladen met verschillende groepen en kinderspelen, kl. fo.

Zijn portret gaat uit in kl. fol. door Petrus Schenk in zwarte kunst gegraveerd naar de schilderij van Godfried Kneller.

Zie Kramm.

PLASER of PLASEER (David), geboren te Zierikzee, leefde in het midden der 17e eeuw, als beroemd geneesmeester te Antwerpen, alwaar hij overleed. Hij schreef in 't Nederduitsch: „*Verklaringen over de stelregels van Hippocrates*"; in het latijn: „*Enchiridion, continens remedia contra Pestem*. Antv. typ. Jac. Meesii 1603".

Zie Val. Andreas. *Bibl. Belgica*, pag. 172. P. de la Rue. *Gelett. Zeeland* pag. 392.

PLASSCHAERT (Jan Baptist Joseph Ghislain), den 21sten Mei 1769 te Brussel geboren, volbragt aldaar zijne studiën in het koninklijk collegie. Na de inlijving der Oostenrijksche Nederlanden in het Fransche rijk, werden hem onderscheidene regeringsposten opgedragen, als Raad van Prefectuur bij het Departement van de Dyle, Lid van het Wetgevend Ligchaam en eindelijk Maire van Leuven. Na de vereeniging van België met Holland werd hij in 1818 Lid der Tweede Kamer van de Staten Generaal benoemd, en behoorde daar onder de ijverigste redenaars. Twee geschriften, uit zijne pen

gevloeid, maakte hij door den druk gemeen; het eene tot titel hebbende *de l'influence des langues sur la civilisation*, het andere: *de la noblesse, des titres et de la féodalité*. Hij onderscheide zich als staatsman en redenaar en ook als dichter. Hij overleed in 1821.

Zie Felix van Hulst, *Notice sur J. B. Plasschaert*, Liège. 8°. Portrait (*Extrait de la Revue de Liège*), *Konst- en Letterb.*, 1821, I, bl. 387.

PLATER (Abraham Aartzen) gaf in 1604 een liedeboek in het licht getiteld: *Dordrechts Lystertje*.

Zie Scheltema, *Geschied en Letterk. Mengelw.*, D. III, St. 3, bl. 53; van der Aa, *N. B. A. C. W.*

PLECHELMUS, een Christen Zendeling uit Ierland, die, ten tijde van Willebrordus, in het Limburgsche, Kleefsche en Bergsche arbeidde, bragt zijn laatste levensdagen op den St. Pietersberg te Roermond door. Zijn naam en relieken bleven bij onze voorouderen in eere. Hij bouwde te Oldenzaal weder eene kerk, nadat de vroegere door de Saksers verwoest was. Deze kerk was met die van St. Lebuïnus eene der oudste van Overijssel.

Zie Moll, *Kerk. geschied. v. Nederland*, D. I, bl. 127; v. d. Chijs, *de Munten des Heeren en steden van Overijssel*, bl. 111, 118. Weeling, *de Plechelmikerk te Oldenzaal*, in *Overijss. Alm.* 1839, bl. 186. 1841. bls. 159 met afbeeld.

PLEMP (Cornelis Giselbertsz.) werd den 25sten Augustus 1574 te Amsterdam geboren. Zijne voorouders woonden te Zaandam en schijnen visschers geweest te zijn, die hunnen naam ontleenden van de visschuiten, in dien tijd *plempen* genaamd. Te Amsterdam genoot hij het eerste onderwijs van Pieter Afferden, gewezen corrector der Latijnsche school, vervolgens dat van Simon Sovius te Haarlem in de dichtkunst en welsprekendheid, en eindelijk dat van Joannes Gesselius te Leiden in het Grieksch. Na zich eenigen tijd in Duitschland opgehouden te hebben, werd hij door zijne ouders naar de hoogeschool te Leuven gezonden, waar hij zich op de geneeskunde, vervolgens te Douai, waar hij zich op de regtsgeleerdheid toelegde. Eindelijk verkreeg hij te Orleans den titel van Licentaat in de regten. In het vaderland weêrgekeerd zette hij zich te 's Hage neder en oefende aldaar eenigen tijd de praktijk uit, waarna hij naar Amsterdam verhuisde, waar hij, met Geertrui Dobbes gehuwd, zijne dagen in aangename rust, fraaije letteren en den vriendschappelijken omgang met Visscher, Coster, Ketel, Bredero, Reael, Hooft, Vondel en andere dichters doorbragt.

Vooral stelde hij hoogen prijs op de vriendschap van Hooft, wiens eerste huwelijk met Christina van Erp, hij in een Latijnsch gedicht bezong, gelijk hij ook ongemeen veel achting voor het geslacht van Hooft betoonde, waartoe reeds zijn vader hem vermaand had, gelijk hij zelf getuigt, en steeds met lof er van gewaagt.

De geleerde Plemp beoefende tevens de Latijnsche en Nederduitsche poëzy. In 1616 gaf hij eene verzameling van Elegiën en vijftien zinnebeelden, aan Hooft opgedragen, onder den titel van *Quisquiliae s. Elegiarum liber unus*. Amst. 1616, 4°, in het licht. Te gelijker tijd verscheen een ander gedicht: *Amsterodamum monogrammon*, waarin de opkomst en oude gedaante van Amsterdam wordt beschreven. Twee jaren later volgde een herdruk van zijn *Musius* reeds in 1609 (*Musius, sive Rhytmi cum Poematiis*, 4°.) uitgegeven, waarin hij in gerijmde, ongemeen vloeijende Latijnsche verzen het leven van Cornelis Musius beschreef. Al deze gedichten zijn in 1630, nogmaals vereenigd, gedrukt. Zijn voornaamste Nederduitsche dichtstuk is *der Herdooperen Anslach op Amsterdam*, uit het Latijn van Jan van Nieuwveen, ook achter Lamb. Hortensius, *Oproeren der Werderdooperen*, Amst. 1660, 12°. herdrukt. In 1637 verscheen zijn *Orthographia Belgica*.

Ruim twintig jaren voor Goddaeus, beproefde hij het opstellen van Nederlandsche gedichten in de voetmaten der Ouden, waarin hij gelukkiger dan deze slaagde. Plemp bleef tot zijn dood toe, in December 1638, een ijverig aanklever van den Roomschen godsdienst. Vondel vereerde hem met een grafschrift. Zijne gedichten zijn zeer middelmatig en verdienen den lof niet daaraan door Puteanus, Sweertius en Borrichius gegeven.

Zie J. Wagenaar, *Amsterd.*, fol., III St., bl. 220; Sweertii *Athen. Belg.*, p. 186; Val. Andreas, *Bibliotheca Belgica*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 201; Witzen Geijsbeek, *B. A. C. W.*, D. V, bl. 84 volgg.; C. Plemper, *Amsterod.*, p. 16, 21, *Quisquil.* p. 95; A. Pels, *Horat. Dichtk.*, bl. 33; Vondel, *Poëzij*, fol., D. II, bl. 77; Borrichius, *de Poëtis Lat. Dissert.*, V, § 184; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 110; Peerlkamp, *de Poët. Lat. Neêrl.*, p. 256, 257; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kolm en de Rivecourt.

PLEMP (J. J.)
gaf in het licht:

J. B. Lauterbach, Burgerlijke Bouwkunst tot een algemeen gebruik gebracht, m. pl. Amst. 1780, 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 299.

PLEMP of PLEMPIUS (Vopiscus Fortunatus), in 1601 te Amsterdam geboren, studeerde te Gent en Leuven, onder Libertus Fromondus, in de letteren en wijsbegeerte, te Leiden, onder Vorstius, in de geneeskunde, bezocht vervolgens Italië, was aldaar zeer gezien, en promoveerde te Bologne in de geneeskunde. Te Amsterdam teruggekeerd, praktiseerde hij aldaar en was zeer bevriend met den beroemden Tulp. In 1628 was hij bij diens les in het ziekenhuis, over het Waterhoofd gehouden, die hij uitvoerig beschreef en bij de demonstratie van de *Valvula coli* tegenwoordig. In 1633 beriep hem Isabella tot professor medicinae te Leuven, waar hij in 1671 overleed. Hij huwde Anna Maria van Dive.

In 1630 gaf hij in 't Nederduitsch een beknopte verhandeling over de spieren uit, die hem later niet schijnt voldaan te hebben, daar hij in 1638 in het licht zond: *Ontleding des menschelycken lichaems, eertijds in 't Latijn geschreven door Barth. Cabrolius. Nu verduytscht en met byvoechselen als oock figuren verrijckt, door* V. F. P. Amst. 4°. Deze bijvoegselen zijn niet onbelangrijk.

Hierop volgde:

Fundamenta seu Institutions Medicinae. Libr. VI, Lovan. 1638, 1644, 4°. 1654 fol.

Ophthalmographia s. Tractatus de Oculi fabrica, actione et usu, praeter communem medicorum ac Philosophorum opinionem. Amst. 1632, 4°.

In dit werk zegt Plemp o.a. dat de *capsula lentis* geen zigtbare vaten heeft, dat deze echter waarschijnlijk toch voor handen zijn, en het vocht afscheiden, waardoor de lens niet onontbeerlijk is voor het zien enz.

In 1648 werd dit werk aanmerkelijk vermeerderd te Leuven in folio (*editio altera, cui praeter alia accessere affectionum oculorum curationes*), en in 1659 met de aanmerkingen van G. Gutsschof, herdrukt.

Onder den verbloemden naam van Protymus schreef hij:

Peruviani corticis defensor repulsus. Lovan. 1655.

Avicenna canon Medicinae. Interprete et Scholiaste V. F. Plempio, fol. Lov. 1658.

Dit bevat alleen B. I en II benevens het eerste gedeelte over de koortsen.

Dertig jaren had hij aan Avicenna gearbeid.

De togatornm valetudine tuenda Commentarius, Brux. 1670.

Hij heeft ook als bestrijder van Herveys ontdekking tegen Cartesius geschreven, die de circulatie verdedigde. Plempius beroept zich meerendeels nog op Galenus, later echter kwam hij echter tot beter inzigt. Sprenger noemt hem den hevigsten tegenstander van Herveys leer, en zegt dat Hervey de grootste zegepraal behaalde toen deze zijn tegenstander zich onder zijne aanhangers schaarde.

Zie Beverovicii, *Exercit. in Hippocratis Aph. de Calculo*, L. B., 1641, p. 119, 209; Dez., *Quaestt.* Rott., 1644; *Epist. Cartesii*, Amst., 1668; *Ep.* 177—180; Haller, *Meth.*, p. 857; Dez., *B. M. Pract.*, T. I, p. 387; T. II, p. 596; Sprengel, IV, S. 218; Cohen, *Oude en Middeleeuwsche gesch. v. d. geneesk.*, bl. 398; Banga, *Gesch. der Geneesk.*, bl. 248, 252, 259, 278, 414; Titsingh, *Diana*, p. 772; *Cat. à Roy*, T. IV, p. 1618, 1898. Muller, Catal. v. portr., in voce.

PLEMPER (Jonker van) gaf in het licht:

Gulde spreuken, 12°.

Zie Abcoude, *Aanh. d. Naaml.*, bl. 166.

PLEMPER (P.), gaf in het licht:

Beschrijving van de heerlijkheid en het dorp Alphen, Leiden 1714, met pll. kl. 8°. *Nieuwe uitgaaf*, ald. 1728, 8°.

Muylband voor de bloedhonden, 4°.

Zie Mr. Bodel Nyenhuis, *Topogr. lijst der plaatsb.*, bl. 96; Arrenberg, bl. 299; *Cat. d. Maatsch. v. Ned. letterk.*, D. II, bl. 124; Abcoude, *Naaml.*, bl. 209.

PLEVIER (O.), med. en chir. en obsterv. doctor te Amsterdam en schrijver van:

De gezuiverde vroedkunst, of wijze om alle baringen gemakkelijk te maken, de zwaare tijdig voor te komen en die, welke de handkonst vereischen, spoedig, veilig en gelukkig te helpen. Met plaaten en een voorbericht door J. D. Schlichting, Amst. 1751, 4°.

Hier tegen:

Naauwkeurige opmerkingen of zuivere gedachten over het onzuivere na- en voorberigt van Docter J. D. Schlichting, geplaatst in het werk: *de gezuiverde Vroedkunst,* beschreven door den Heer Plevier, Amst. 1751, 8°.

Zie C. H. à Roy, *Cat. Bibl. med.,* T. IV, p. 1701; Arrenberg, *Naaml.,* bl. 299; *Boekz. d. gel. wereld,* 1751, bl. 205; Abcoude, *Naaml. Derde Aanh.,* bl. 4.

PLEVIER (J.), med. dr., schreef:

Specimen sistens repertum singulare, ossificationem praeternaturalem inprimis spectans, Harderw. 1761, 4°.

Zie C. H. à Roy, *Cat. Bibl. med.,* T. II, p. 528.

PLEVIER (Johannes) geboren te Zierikzee den 28sten October 1685, werd den 22sten Januarij 1718 van Serooskerken te Middelburg beroepen en in 1754 emeritus. Hij ontsliep den 18den Julij 1762 in den ouderdom van ruim 76 jaar. Jacobus Andriessen de Waal vervaardigde een lijkdicht. Hij was een der uitstekendste Bijbeluitleggers van zijnen tijd, en schreef vooral de laatste jaren zijns levens verschillende werken.

Hij gaf in het licht:

Over de Handelingen der H. Apostelen, beschreven door Lukas, Utrecht, 1725, (3de druk), Amst. 1734, 4de druk.

Over de Sendbrief Pauli aan de Galaten, Utrecht, 1725, 4°., 1738, 2 dl.

Over den Profeet Zephanja, Psalm CI en CII en van Ezechiels gezigten aan de rivier Chebar, Leiden en Middelb. 1746, 4°. *m. portr.*

Christens pligt. 8°.

Over het overlijden van Do. Bisschop, 8°.

Azafs twaalf Psalmen ontleed, verklaard en tot gebruyk gebragt, Middelb. 1754, 2 dl., 4°.

Over de XIV eerste Psalmen, Middelb. 1754, 4°

De vijftiende en negen volgende Psalmen uit het boek der Psalmen verklaard, en naar tijds-gelegenheid tot gebruik gebragt, Middelb. 1760, 4°.

De vijf en twintigsten en twaalf volgende Psalmen verklaard en naar tijds-gelegenheid in gebruik gebragt, door wijlen den Heer J. Plevier, met eene Voorrede van den Heere Adr. Bruystens, Pred. te Middelburg, Middelb. 1765, 4°.

De... Boekzaal voor 1762 en zijn ambtgenoot Willemsen kennen hem het eerstgenoemde werk toe, en op hun gezag, ook wij; doch in eene aanteekening van B. de Moor, in het exemplaar dat die Hoogleeraar bezat, was met zijn eigen hand geschreven: „Dat deze Commentarie het werk niet is van D. Plevier, maar van D. D. Amya, dum viveret pastor Hagiensis, verzekert mij, A. H. Westhovius." D. Amya was van Harderwijk naar 's Gravenhage beroepen, waar hij den 2den Maart 1760 bevestigd en den 11den Januarij 1771 overleden is. A. H. Westerhovius was Rector te Gouda. Ypey, noch Glasius hebben deze zaak tot klaarheid gebracht, doch op zulke losse gronden mogen wij Plevier, die dit werk met lofdichten ter zijner eere liet drukken, van zulk een schandelijk bedrog niet beschuldigen.

In den *Tegenwoordigen staat van Zeeland,* D. I, Hoofdst. IV. (*Godsdienst en bijzonder Kerkbestuur der Gereformeerden in Zeeland*), is ook van de hand van Plevier. P. Tanjé graveerde zijn portret, naar P. van Dijk.

Zie Ypey, *Gesch. der Chr. kerk in de* 18de *eeuw,* D. VIII, bl. 405 verv.; Willemsen, *Graaggetrouwe dienaar van J. C.,* Midd., 1777, bl. 282; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Bibl. Hag.,* Cl. III, bl. 426; *Misc. Gron.,* T. I, p. 729; *Boekz. d. gel. wereld,* 1748, bl. 450, 567; Maurik, *Naaml.*; Schijn, *Gesch. d. Mennon. Voorb.,* bl. CXII, D. II, bl. 68; Walchii, *Bibl. Theol. sel.,* T. IV, p. 708; Abcoude, *Naaml.*; Arrenberg, *Naamr.,* bl. 416; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

PLOEGSMA (Dirk Jacobs), in 1769 te Leeuwarden geboren, ontving het kunstonderwijs van den schilder M. Accama en den kunstliefhebber J. Verrier. Ofschoon hij geene gelegenheid had naar goede voorbeelden en werken te studeeren, bragt hij het echter door zijn gelukkigen aanleg en gaven zoo ver dat hij fraaije portretten en historische onderwerpen schilderde. Er waren schilderijen van hem in de kunstnalatenschap van Vegelin van Claerbergen. Hij overleed in 1802.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

PLOEN (Hertog van Holstein), werd in 1689 in plaats van George Frederik, graaf van Waldeck tot Generaal Veldmaarschalk bij het Statenleger aangesteld zeer tot ongenoegen der Staten van Friesland en Stad en Lande, die meenden dat zulks eene verkorting was van het regt en den rang van hunnen Stadhouder, Prins Hendrik Kasimir van Nassau, die slechts tot tweeden Veldmaarschalk was aangesteld. Hij legden den 18den November 1693 in handen van den baron van Dieren, kanselier van den Bisschop van Luik den eed af als Gouverneur van Maastricht, en overleed in deze betrekking te Ploen den 2den Julij 1704. Zijn huisvrouw Dorothea Sophia van Brunswijck schonk hem kinderen.

Zie *Europ. Merc.,* 1704, bl. 80; Wijn, *Bijvoegs. enz. op Wagenaar* D. XVI, bl. 80; D. XVII, bl. 88.

PLOJART (J.) dichter, bloeide in de eerste helft der 18e eeuw. Men vindt o. a. zijn poëzij in het *Stamboek van J. Koerten.*

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PLONSKI (Maurits), beroemd plaatsnyder en etser, volgens den een een Pool, volgens den ander een Nederlander van afkomst, bloeide omtrent 1802 en hield zich langen tijd te Amsterdam op. Volgens Brulliot komen op den *Catalogus van Regal* bl. 286, negen stukken zijner etsen voor. In Weigel's *Kunstlager-catalog* N°. 16585 vindt men 60 bladen, bestaande in *Hoofden, Studiën van figuren en groepen, dieren,* waaronder zijn eigen portret. Kramm bezit een zestal zijner etsen.

Zijne prenten dragen het kenmerk dat hij Rembrandt geheel heeft trachten te volgen, en welligt is er nimmer iemand geweest, die meer in de behandeling en den aard van diens etskunst is doorgedrongen dan hij. Zijne voortbrengselen zijn bij de liefhebbers in hooge achting.

Zie Immerzeel; Kramm.

PLOICH (Vedastus du), zie ook op PLOUICH) nederlandsch graveur, bloeide omstreeks 1660. Hij vervaardigde o. a. *Gezigten in Holland.* Zij zijn netjes gesneden, doch stelselmatig en stijf.

Zie Kramm.

PLOOS (Pieter), afgevaardigde van wege Utrecht naar 's Hage, om met den Prins te spreken over het afdanken van waardgelders en die ten huize van Daniël Tresel, eerste klerk der Algemeene Staten bijeenkwamen.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.,* D. X, bl. 210.

PLOOS VAN AMSTEL

schreef:

Verhandeling over het recht van Commercie, tusschen onzijdige en oorlogvoerende Volken, Amst. 1760.

Zie *Navorscher,* D. II, bl. 151; Arrenberg, *Naamr.*

PLOOS VAN AMSTEL (Adriaan), Heer van Oudegein en Thienhoven, raad in den hove van Utrecht, was in 1618 gewoon afgevaardigde der Staten-Generaal en geheel op de zijde van Maurits. Velius noemt hem onder degenen, die het vatten van Oldenbarneveld, de Groot en Hoogerbeets ordonneerden. Zeker is het dat hij eerst gebruikt is geweest tot het verhooren der staatsgevangenen, en dat hij later onder de regters is gesteld tot het vonnissen van deze heeren. Sommige geschiedschrijvers stellen hem onder de regters, die niet tot het doodvonnis van Oldenbarneveld stemden. In 1621 vertrok hij naar Frankrijk om de overige verbindtenissen met dat rijk te vernieuwen en werd aldaar met de ridderorde van St. Michiel vereerd. Hij behoorde tot de aanzienlijkste Utrechtsche geslachten, was in 1605 kanunnik van den Dom te Utrecht, in 1610 geëligeerde raad in het eerste lid van 's lands staten te Utrecht, in 1618 thesaurier van den Dom, in 1636 president in de vergadering der Staten 's lands van Utrecht en proost van St. Marie. Hij was eenmaal heer van de ambachtsheerlijkheden van Thienhoven en het Gein, van het hooge en middelbare regtsgebied- van het Over- en Nedereinde van Julphaas en ook van het Gein, van de dagelijksche geregten der landen van den Uithoorn en Kudelsteert en van de ridderhofsteden Oudegein, Lievendaal en Guntersteín. Het was ten zijnen behoeve dat Frederik Hendrik, prins van Oranje, de bekende verklaringen van den 6den Junij 1634 en 30 Januarij

1641 gaf, volgens welke het geslacht van Ploos afstamt uit het oud adelijk geslacht van Amstel van Mijnden. Hij overleed op den 12den Maart en liet uit zijn echt met Agnes van Bijler verscheidene kinderen na.

Zie Brandt, *Rechtspl. van Oldenb.*, bl. 4; Grotius, *Verantw.*, CXVI, bl. 158; Wagenaar, *Vad Hist.*, D. X, bl. 288, 341, 425; Kampen, *Gesch. d. Nederl.*, D. V, bl. 408; Bilderdijk, *Vad. Geschied.*, D. X, bl. 309; Carleton, *Lettres, Mem. et Negoç.*, T. III, p. 417; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; H. Vollenhoven, *Broedersgevangenisse*, bl. 100; *Tijdschrift voor geschiedenis, oudheden en statistiek van Utrecht*, D. X, bl. 48—56; van Spaen, *Hist. der Heeren van Aemstel*, 94, 24; *Chronijk van het Hist. Genoots.*, D. VIII, bl. 260; D. IX, bl. 424; Luiscius, *Woordenb.*, bl. 462; Kobus en de Rivecourt.

PLOOS VAN AMSTEL (Cornelis), zoon van Jacob Cornelisz. Ploos van Amstel, werd den 14den Januarij 1726 te Weesp geboren, en te Amsterdam opgevoed. Volgens zijn eigen aanteekening leerde hij aldaar lezen bij Matthijs Berg, schrijver bij den vermaarden schrijfmeester Gerard Elink. Van zijn elfde jaar kreeg hij voortdurend onderwijs van G. Warren, een goed teekenaar, landmeter en ongemeen bedreven in het teekenen, de perspectief en in de beginselen der meetkunde, en sedert 1738 dat van den kunstschilder Nolbertus van Blommen. Deze leerde hem met rood en zwart krijt op een breede en stoute manier teekenen naar de voorbeelden van Caracce, Poussin en Corn. Vischer.

Ofschoon voor den handel, dien hij later niet met den gelukkigsten uitslag beoefende, opgeleid, bleef hij de beeldende kunsten met eene hartstogtelijke liefde beoefenen, en genoot den omgang met de voornaamste meesters van dien tijd, als Jacob de Wit, Cornelis Troost, Isack Moucheron en anderen. Door deze meesters voorgelicht en door eigen fijnen smaak geleid, legde hij een kunstkabinet aan, dat onder de eerste van Europa mogt gerangschikt worden. Het groeide allengskens tot over de 5,000 teekeningen van de voornaamste Italiaansche, Fransche, Hoogduitsche en Nederlandsche meesters van Guido af tot op zijnen tijd aan. Ook in vreemde en inlandsche prentkunst van vroegeren tijd en bijzonder uit de 17de eeuw was zijne verzameling rijk en keurig. Daaronder muntte uit een heerlijk exemplaar der prentkunst van Rembrandt, waarvan José een beredeneerden catalogus in het licht heeft gegeven. Voorts bezat hij schilderijen, miniaturen, beeldwerken, penningen, medailles, enz. Deze rijkdom van kunst werd in Maart 1800 in het openbaar verkocht en bragt de som van *f* 109.406.00 op, behalve de prenten van Rembrandt, die later in veiling zijn gebragt. Hij zelf was een goed teekenaar, en het is aan hem dat men de beroemde prentteekeningen te danken heeft, waarvan de originele tot zijn kabinet behoorden. Zij werden onder zijn opzigt en zijne medewerking aanvankelijk in 1764 vervaardigd, en groeiden tot 46 stuks aan. Dit was wel niet een geheel nieuwe, maar echter zeer geperfectioneerde kunstbewerking Daar er echter twijfel scheen te ontstaan of Ploos inderdaad de wetenschap bezat om met kleuren te drukken, vond hij goed daarvan eene proef te geven in tegenwoordigheid eener tot dat einde uitgenoodigde commissie van directeuren en secretaris der Hollandsche Maatschappij van wetenschappen te Haarlem, die hem daarvan een volledig getuigschrift overhandigde. Zijne teekeningen zijn uiterst zeldzaam. Kramm vermelde zijn *Gezigt op de brouwerij de Haan, Nieuwemarkt* en *Waag te Amsterdam*, door Rein. Vinkeles gegraveerd en die voor het *Nut der Tegenspoeden.* Hij is meermalen afgebeeld, was lid van vele kunst- en andere genootschappen en overleed den 20sten December 1798.

Van zijne letterkundige verdiensten bestaan de volgende proeven:

Aanleiding tot de kennis der Anatomie in de teekenkunst, betrekkelijk tot het menschenbeeld. Amst., 1783.

Redevoeringen gedaan in de Teeken-Akademie te Amsterdam (waarvan hij mededirecteur was). Amst., 1785.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; C. Th. de Murr, *Bibliothèque de Peinture et de Gravure*, T. II, p. 468; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, *Ned. Spectator*, 13, 14 Mei 1864. Muller, *Cat. v. portr. in roce.*

PLOOS VAN AMSTEL (Jacob), med. dr. te Amsterdam, gaf in het licht:

Aanleiding tot de uiterlijke Welsprekendheid, op den Kansel, voor de Balie, in 't bijzonder leven, doch voornaamelijk op het Tooneel, grootendeels eene vertaling van St. Albine's *le Comediën*, een Fransch werk, uitgekomen te Parijs in 1769. De vertaler beloofde een tweede deel, 't geen echter niet schijnt gevolgd te zijn.

Het uitmuntend karakter en zonderlinge lotgevallen van Hugo de Groot, herdacht bij de beschouwing van het Slot Loevestein in de maand Julij 1772 en naderhand (voornamelijk op den 22sten Maart 1774). Bij wijze van Redevoering voorgedragen ter gelegenheid van het vertoonen van een papieren gedenkstuk. Amst. 1774.

J. Ploos van Amstel had een papieren tempel doen vervaardigen, welke de meeste lotgevallen van H. de Groot voorstelde, geteekend door Jacob Otten Husly en ten uitvoer gebragt door Jacob Voerman.

Rivierkundige waarnemingen uit ondervinding opgemaakt, opgegeven door M. van Barneveld. Amst. 1778.

Zie *Navorscher*, D. II, bl. 141, D. III, bl. 151; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 20.

PLOOS VAN AMSTEL (Mr.) beroemd Advocaat te Amsterdam ten tijde van Prinses Anna. Bilderdijk noemt hem een der bekwaamste en kundigste, (zoo niet de eenige van zijnen tijd die deze twee hoedanigheden in gelijke mate in zich vereenigde). Hij was „in de volste kracht schrik der Aristocraten." „Zijn zoon was, volgens denzelfde, hem in braafheid van karakter zoo ongelijk, als hij in rechtsgeleerdheid hem evenaarde."

Zie Bilderdijk, *Geschied. des Vaderlands*, D. XII, bl. 4.

PLUIM (P.), dichter uit het midden der 18de eeuw.

Hij gaf in het licht:

Op het Jubeljaar van de Kerkdienst door den geleerden Heer Johan Janzonius, vijftig jaren in de gemeente Mijndrecht waargenomen. door Ebn.-Haeser of gedenksteen der hulpe opgericht door Johan Janzonius. Gouda, 1732.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PLUIMER (Joan), waarschijnlijk te Amsterdam geboren, bloeide in het laatst der 17de eeuw. Vondel onderwees hem in de dichtkunst en hij beoefende haar in vriendschappelijke omgang met de eerste dichters van zijnen tijd, de Brandten, Antonides, Broekhuizen, Francius en vele anderen. In 1681 werd hij, met Lodewijk Meijer en Pieter de la Croix pachter van den Schouwburg voor eene jaarlijksche som van *f* 20,000. Hij arbeidde voor het tooneel en gaf (in 1692 en 1723) *twee bundels Gedichten* die onder geleide van weidsche lofdichten werden in het licht gezonden. Koning Willem III schonk hem een gouden penning voor eenige ter zijner eere vervaardigde gedichten. Ofschoon hij, na den dood van Antonides, voor een der uitstekendste dichters werd gehouden, heeft het nageslacht hem op veel lageren trap geplaatst en hem gelijk gesteld met Katharine Lescaille. Zijne versen, ofschoon goede gedichten bevattende, behelzen echter weinig meer dan loci communes. Hij overleed in 1720.

Men heeft van hem:

J. van Broekhuizen en J. Pluimer, *Gedichten*, Amst., 1677, 8°.

Gedichten, Amst. 1692, 4°. 2 dl.

Gedichten, „ 1724, 4°.

Den gewillghen hoorendraegher ofte schole der jalouzy, klsp. u. h. Fr. vertaelt, Ghendt Corn. Meijer, z. j. (Navolging van een stuk van Pluimer, misschien door Cornelis Meijer).

Voorspel, vertoond ter openinge van de Schouwburg, in Sprokkelm. 1678. Amst. 1678.

De bedroge vrijers, klsp. vertoont op de Amsterd. Schouwb. Md., 1679.

Aenspraeken gedaen op de Schouwburg voor en na de speelen door den Heere J. Pluimer, h.s.

De buitenspoorige jaloersche, klsp. vertoond op de Amsterd. Schouwb., Ald. 1681.

Krispijn, Poëet en Officier, klsp., Ald. 1685.

De Vrek, blsp. u. h. Fr. van Molière, Ald. 1685.

De verlooren Schildwacht, klsp., (*m, d. Sp.*)

„*De Min is kloek, en lacht,*

„*Om Argus oogen zelf, als hij op Io wacht,* Ald. 4°. 1686.

De Maatsch. v. Ned. Letterk. bezit een exemplaar, met een eigenh. teekening van den Acteur M. Corver.

School voor de jaloerschen, klsp. n. h. Fr. van Molière. Ald. 1691.

De Ezopische verdichtsels van Phaedrus enz., alsmede d' uitgelezene Tooneelspreuken van Publius Syrus, Ald. 1698.

Krispijn Starrekyker, blsp., Ald. 1709, 1728, kl. 8°.

Reinout en het betooverde Slot, zijnde het gevolg van Armida, Ald. 1697, kl. 8°.

De gekroonde na haar dood, de Geschiedenis van Ines de Castro, (lang op het Amsterdamsch Tooneel vertoond).

Zie Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. dichtk.*, bl. 198; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II, bl. 89; Wagenaar, *Amsterd.*, fol., III St., bl. 251; *Catal. der Tooneelspelen van W. Herkes*, bl. 254; De Vries, *over de dichters van de 17de eeuw*, bl. 260; van Kampen, *Gesch. d. Nederl. letteren en wetens.*, D. I, bl. 360, 361; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.*, D. I, bl. 258, bl. 168, 218; D. III. bl. 78, 169; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

PLUIMER (Joost), tooneeldichter uit de tweede helft der 17de eeuw. Hij schreef:

De verliefde Lubbert, klsp., vertoont op de Amsterd. Schouwb, Amst. 1678, kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. II, bl, ; *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk*, D. I, bl. 169.

PLUMICKE (C. M.), tooneelschrijver uit den aanvang der 19de eeuw.

Hij gaf in het licht:

Fiësko, of de samensweering te Genua, Republikeinsch trsp. (u. h. Hoogd.) van F. Schiller, voor het tooneel bearbeid Amst., 1800.

Zie *Cat. d. Maats. v. Ned. letterk.*, D. I, bl. 169.

PLÜSCHKE (Joannes Theophilus) werd den 28sten Augustus 1780 te Rhoustock, een dorp in Silesië, geboren, studeerde in 1798 te Halle, en vestigde zich te Leipzig, waar hij eerst privaat-docent aan de burgerschool was, en in 1817 tot buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte en letteren opklom en voorlezingen hield over de Hebreeuwsche taal. In 1818 gelijktijdig naar de Koningsbergsche hoogeschool en het Evangelisch Luthersch seminarium te Amsterdam geroepen, bedankte hij voor gene, en volgde deze roeping, den 19den April 1819 zijnen post aanvaardende met eene *Oratio quibus potissimum rationibus Scriptura Sacra si recte in usum adhibeutur, magistra generi humano divinitus data censeri debeat.* Hij was een uitstekend godgeleerde, en zijne beide taalkundige geschriften, door hem opgedragen aan Duitschlands groote geleerden, den werkzamen Augusti, den scherpzinnigen David Schultz en den buitengewonen Gesenius, handhaven zijnen roem. Ook was hij van plan het door hem bewerkt en in handschrift nagelaten Grieksche Psalmboek der 70 overzetters uit te geven, doch hij werd hierin door zijn overlijden verhinderd. Hij overleed den 19den Augustus 1846 en werd den 24sten daaraanvolgenden in de Luthersche Oude kerk begraven. De hoogleeraar Domela Nieuwenhuis bragt de hulde der vereering aan zijnen ambtgenoot en voormaligen leermeester.

Hij schreef:

De verbo perfecto et de radicum linguae Hebraicae natura nominali commentatio grammatica, quam lectionibus suis Academicis per semestre aestivum habendis praemisit J. T. P. Ph. Dr. Ejusdemque Professor extr. des. Theol., haec. Collegii beatae Mariae virg. sodalis, scholae civicae Collega, 1817.

De Psalterii Syriaci Mediolanensis a Cajetano Bugato editi peculiari indole ejusdemque usu critico in emendando textu Psalterii Graeci Septuaginta interpretum. Bonnae, 1835.

De emendando Pentateucho Graeco septuaginta, interpretum et inde Hebraico addito codicum Holmesianorum recensu et textus Graeci denuo castigati specimine. Bonnae, 1837, gr. 8°. Ook onder den algemeenen titel:

Lectiones Alexandrinae et Hebraicae sive de emendando textu veteris Testamenti Graeci septuaginta interpretum et inde Hebraico.

Hij schijnt plan gehad te hebben, om nog andere stukken te laten volgen.

Zie *Konst- en Letterbode*, 11 Sept. 1846, N°. 36 en 38, bl. 186; H. F. Fockens, *Godgel. Bijdrag.*, D. X, bl. 178—193. Glasius, *Godgel. Nederl.* Muller, *Catal. v. poster.* in voce.

PLUYGERS (Johannes Arnoldus) werd den 25sten April 1773 te 'sGravenhage geboren, en na de gewone Nederduitsche en Fransche scholen bezocht te hebben, op een Notariskantoor geplaatst, doch lust tot de studie en bijzonder de godgeleerdheid gevoelende, zag hij zijne begeerte ingewilligd, en werd door het privaat onderwijs van den toenmaligen rector van het Gymnasium voor de Akademie voorbereid. In 1793 vertrok hij naar Utrecht, waar hij de achting en vriendschap zijner leermeesters, inzonderheid Hennert en Heringa genoot. Na tot proponent beroepen te zijn, werd hij in 1798 predikant bij de Hervormde Gemeente te Werkhoven, vervolgens te Driebergen, Tiel, Zwolle en eindelijk in 1814 te Leiden, waar hij den 21sten van Oogstmaand 1837 overleed. Pluygers muntte als godgeleerde en kanselredenaar uit. Hij was lid der Maatsch. van Ned. Letterk.

Zie Brans, *Kerkel. Reg.* bl. 49, *Handel. der Jaarl. Verg. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* 1838, bl. 5—8.

POECKEN (. . . van), landschapschilder te Utrecht, beoefende tusschen 1830—1840 de kunst, en bragt het tot eene middelmatige hoogte.

Zie Kramm.

POEL (A van der, of A. POEL), graveur uit de eerste helft der 17de eeuw. Onder de prentjes in J. de Brune's *Zinnewerck*, Amst. 1624, komt (bl. 277) eene voorstelling voor: *Liefdes brand, verslint 't verstand*, in den stijl van van de Pas, door hem gegraveerd: ook het portret van *Guilielmus Baudartius*, vóór zijn *Gedenkwaerdige Geschiedenissen*, Arnhem 1624, fol., is verdienstelijk gesneden. Nagler vermeldt nog van hem: *De H. Maagd met het Kind op den schoot, links voor haar St. Joseph*, naar A. Elsheimer, door hem gegraveerd. Op eene kunstverkooping te Kopenhagen, 1 Mei 1837, komen, onder N°. 819 en 820 van den catalogus, schilderijen van hem voor.

Zie Kramm.

POEL (Daniël van). Op het stadhuis te Delft wordt van dezen schilder bewaard eene groote schilderij, voorstellende *De verwoesting van Delft, na het springen van den kruidtoren in den jare 1654.* Dezelfde afbeelding komt voor in Wagenaar's *Vaderl. Geschied.*, in 1755 door S. Fokke gegraveerd, naar eene schilderij in *'s Rijks Museum* te Amsterdam.

Zie Kramm.

POEL (Egbert van der), te Rotterdam geboren, bloeide in het laatst der 17de eeuw. Hij schilderde boerenkeukens met allerlei huisraad en proviand, en een of meer figuren, die zich doorgaans op eenigen afstand vertoonen. Om die reden rangschikt men deze stukjes onder de stillevens. Kenners waardeeren kleur en schildering hoog. Meer zijn echter zijne door zon of maan piquant gedaagde strand- en dorpsgezigten gezocht. Volgens Immerzeel „zou het bezwaarlijk zijn zulks natuurlijker voor te stellen, zoowel met opzigt tot de kleur en de gradatie van het licht, als omtrent de talrijke stoffaadje, die ijverig bezig is tot blussching van den brand en het bergen van have en goed." Zijne beelden zonder onberispelijk en zuiver van teekening te zijn, zijn echter naar eisch gekarakteriseerd en geestig geschilderd. Het Museum te Amsterdam, bezit van dezen meester een *Boerenbinnenhuis*, waarin eene vrouw baars schoonmaakt.

Zie Immerzeel, Kramm; Ch. Blanc, *Hist. des Peintres*; *Nouv. Biogr. générale.*

POEL (Jan van der), dapper zeeheld, die zich in den tweeden oorlog met Frankrijk, 1689—1697 onderscheidde, ook nam hij een werkdadig deel aan de gebeurtenissen van 1698. Hij had den rang van kapitein.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Neerl. Zeewezen.* D. IV, bl. 210.

POEL (Jurriaan), dapper zeeheld in dienst van Nederland, was kapitein ter zee, toen hij, strijdende voor 't vaderland, in den tweeden Engelschen oorlog sneuvelde.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Neerl. Zeewezen.* D. II, bl. 352.

POELE (G. van der), afstammeling uit een adelijk Zeeuwsch geslacht, leefde in de 13de eeuw, en behoorde tot de Zeeuwsche edelen, die zich tegen Graaf Floris V, die door 't geven van voorregten aan de steden, de magt der edelen trachtte te verminderen, verbonden.

Zie Te Water, *Hoogadel. Zeel.* bl. 88, *Verb. d. Edelen.* D. I, bl. 11.

POELEWAY, kapitein ter zee, diende de lande gedurende den successie-oorlog, 1702—1713.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. van Neerl. Zeewezen.* D. IV, bl. 420.

POELENBURG (Arnoldus) werd in september 1628 te Hoorn geboren, legde zich eerst te Amsterdam, onder Vossius op de studie der oude letteren toe, omhelsde vervolgens de gevoelens der Remonstranten, en verlangde tot de Evangeliebediening bij die broederschap te worden opgeleid. Op de uitmuntende getuigenissen, door Curcellaeus van dezen jongeling afgelegd, besloot de Broederschap, dat hij op hare

kosten de Hoogescholen te Leiden, Utrecht en Franeker zou bezoeken, om zich verder in de Godgeleerdheid te oefenen. In het jaar 1653 werd hij onder het getal harer proponenten opgenomen, en in het volgende jaar te Hoorn beroepen, welke gemeente hij in 1658 voor die van Rotterdam verliet. Op den 21sten Maart 1659 werd hij tot opvolger van Curcellaeus, als hoogleeraar te Amsterdam gekozen, waar hij den 30sten October 1666, in den ouderdom van 38 jaren overleed. Zijne bedrevenheid in het Oostersch werd bijzonder geroemd ofschoon hij daarvan geene proeven heeft gegeven.

Hij gaf in het licht.

Epistola ad C. Hartsoekerum, in qua liber octavus summae Centroversiarum Joannis Hoornbeeckii, qui est adversus Remonstrantes refellitur, et de mutua inter Christianos opinionibus dissidentes tolerentia potissimm disceptatur. Amst. ap. Joann. Rivierium, 1655, 8°., met Voorr. van Hartsoeker.

Frederici Spanhemii disputatio inauguralis habita in acad. Leid., de quinque articulis controversis: praedestinatione Christi mors, etc. solide oppositis antithesibus et responsionibus confutata ab A.. Poelenburg. Adjecta est refutatio argumenti Guilielmi Twissi, cui solvendo ne diabolum quidem et angelos ejus pares esse gloriatur. Amst. Ex off. J. Henrici. 1658. 8°.

Met een opdracht aan Curcellaeus, Praevostius en Hutteaus. Hornae a. Chr. 1657. De *Disput. inaug.* van Spanheim is opgenomen in zijne *Opera.* (L. B. Vol. II, f°. 1701—1713).

Dissertatio epistolica qua demonstratur non posse Remonstrantes, integra conscienticum. Contra-Remonstrantibus vel congegrationis vel s. synaxeos communionem colere. Cui adjuncta est meditatio seu concio in Epist. ad Hebr. X: 24&25, *qua ortenditur sacrorum caetuum utilitas ac necessitas et cui nos congregationi addicere debeamus.* Amst. ex off. J. Henrici. 1658, 8°.

De opdragt aan Willem de Groot is gedacht. »*Hornae prid. Kal. Mart.*

Controversiarnm in belgicis eccclesiis hodie ferventium hypotyposis dialogistica. Auth. Daniele Tileno Tileno. Cui adjecta est ejusdem auth. Paraenesis ad Scotos, disciplinae Genevensis zelotas. Hornae. Sumpt. Simonis Poelenburgii, 1659, 8°.

Door Poelenburg op nieuw uitgegeven, blijkens de onderteekening der Voorr. gedacht. *Roter. postrid. non. Maji.* De *Paraenesis* onder afzonderlijken titel. *Juxta exemplar impress.* Londini 1620 en met nieuwe figuren. Misschien bezorgde P. ook de 4°. uitg. van het *Syntagma Disput.* theo. act. D. Tileno.

M. S. Episcopii, Operum Theol. pars altera. Amst. 1665, fo. Door Poel en van Limborgh uitgeg., met voorr. van den eersten.

Curcellaei opera theol., Amst. 1675, f°.

Hierin de *Orat. funeb.* op Curcell. van Poelenburg.

Epistolae in *Epp. erud. et praest. vir.* Amst. 1684. f°.

Zie Curcellaei, *Orat. funeb. Poelenb.*; A. v. Cattenburg, *Bibl. Rem.*, p. 115, 117; Paquot, *Mém.*, T. XIII, p. 227—232; A. des Amorie van der Hoeven, *Tweede eeuwfeest v. h. Seminarie der Rem.* Aant. bl. 108; Abbing, *Vervolg op Velius Chr. v. Hoorn, Bijl.* bl. 94, 95; Tideman, *de Rem. Broederschap*, bl. 11, 18, 21, 53, 229, 367; Rogge, *Beschrijv. Cat. v. Pamfl.* bl. 50, 51.

POELENBURG (Cornelis), in 1586 te Utrecht geboren, had Abraham Blommaert tot onderwijzer in de schilderkunst. Tot voortzetting zijner studiën bezocht hij Italië, en te Rome (hij was 31 jaren toen hij zich daar bevond) vonden reeds zijne kabinetstukjes, »Italiaansche en bergachtige landschappen, met keurige meest naakte en badende vrouwenbeeldjes gestoffeerd", den grootsten bijval. Op zijne terugreis naar Holland, poogde de Groothertog van Florence schoon te vergeefs, hem over te halen, zich daar te vestigen. Hij vervaardigde echter eenige schilderijtjes voor hem. In zijne geboorteplaats vond hij van alle beminnaars der edele kunst niet minder toejuiching dan in Italië. Rubens bezocht hem aldaar, verrijkte zijn uitgebreid en kostbaar kabinet met eenige stukjes van dien meester, en prees in een brief aan een zijner vrienden, diens kleine geestig geschilderde figuurtjes: ook gaf hij hem den lof dat hij een man van groot talent was en met wegslepende bevalligheid over zijne kunst redeneerde. Koning Karel I van Engeland noodigde hem aan zijn hof te Londen, liet hem verscheidene tafereelen schilderen, betaalde hem koninklijk en trachtte, schoon ook te vergeefs, hem te bewegen zich in zijn hofstad te vestigen. Hij bleef te Utrecht, en vroeger droeg de straat, waar hij woonde en Rubens hem bezocht, den naam van *Poelenburgersteeg* *). Hij overleed daar den 12den Augustus 1660, in hoogen ouderdom. Er bestaan van dezen meester landschappen door Berchem en anderen gestoffeerd. Amsterdam bezit 4 en s'Hage 2 schilderijen van zijn penseel. Ook etste hij eenige landschappen die zeer zeldzaam zijn. Bleeker, le Bas, Morin, Perille en anderen graveerden fraaije prenten naar zijne schilderijen. Petrus de Jode bragt zijn portret door Anthonie van Dijk geschilderd, in het koper. Ook was zijn portret en dat zijner vrouw, in ovaal, keurig door hem geschilderd, in 't kabinet van koning Jacobus I van Engeland. Hij heeft ook dezen vorst driemaal en de drie kinderen van hem afgemaald. Deze vorst bezat acht en Jacobus II zestien stukken van dezen kunstenaar.

Zie Houbraken, *Levens der Schilders.* D. I, bl. 128; Van Eynden en Van der Willigen, *Gesch. d. Vaderl. Schilderkunst.* D. I, bl. 376, 377; Hoevenaars, *Redev.*; Immerzeel; Kramm; Fiorillo; Nagler, Descamps, *Vie des Peintres.* T. I, p. 214—216; Ch. Blanc, *La vie des Peintres (Ecole Hollandaise)* liv. 94; *Nouv. biogr. génér.*; *Biogr. Univ.*; *Convers. Lex. Waordenb. der Zamenl.*; Muller, *Cat. van Portr.*; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

POELGEEST (Aleid of Adelheid van), dochter van Jan van Poelgeest, minnares (boele) van Hertog Albrecht, die jong en bevallig den hertog zoozeer wist te believen, dat zij alles ten hove naar haar zin wist te schikken, en alle gunsten door hare bemiddeling van den hertog moesten verkregen worden. Zij was vooral den Kabeljaauwschen zeer genegen en deze kwamen door haar toedoen in het bewind. Zij zelve verkreeg in Maart 1390 eene lijfrente van 300 franken 'sjaars en andere gunsten van den hertog. Dit was zeer tegen den zin der Hoekschen, die weleer in 's hertogs gunst stonden, vooral van den Graaf van Oostervant, 'sGraven zoon, die zelf deel aan de regeering wenschte te hebben en Aleid het minste aandeel over 's lands zaken misgunde. Zijne moeder voerdde den haat, dien hij Aleid toedroeg, tot zoo lang, dat hij en sommige Edelen eenparig besloten haar van kant te helpen. Den 22sten September 1390 werd de jonkvrouw door eenige gewapenden op het hof in den Haag overvallen en met verscheidene wonden afgemaakt. Ook Willem Kuser, 's Graven Hofmeester, die haar beschermen wilde, werd vermoord. De moordenaars verlieten terstond den Haag en vervolgens het land. Zij is meermalen, laatst door Strick van Linschoten en Beets, bezongen.

Zie Mieris, *Groot Charterb.* D. III, bl. 204; van Alsten, *Vaderl. Chr.* bl. 248, 249; J. van Leydes, *Chronic. Comet. Holl. et Epore Holl. Utraj.* Lib. XIII, p. 2; Veldenaar, *Kronijk v. Holl.* bl. 65; Goudhoeven, *Chron.*; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III, bl. 322; van Wijn, *Nales. op Wagenaar.* bl. 185; Arend, D. II, St. II, bl. 885; *Kronijk van het Hist. Genootsch.* D. VII, bl. 57, 95, 96; Bilderdijk, *Gesch. des Vaderl.* D. IV, bl. 4; Kok; Kolm en de Rivecourt; Strick van Linschoten, *Gedicht.* bl. 76 volgg. *Aant.* bl. 266 volgg.

POELGEEST (Mr. Caspar), Organist te Franeker. Hij behandelde het orgel, de viool en een bijzonder krijschend, schel of sterk sprekend instrument, bijzonder geschikt tot het voortbrengen van aandoenlijke, klagende en treffende toonen, destijds bekend onder den naam van *Lemtumtirum* of krijter. J. S. Starter noemt hem in een gedicht, waarin hij hem veel lof toezwaait, den »cunstrijcken Instrumentist."

Zie Starter: *'T Vermaeck der Jungt, etc.*; Leeuw. 1616, bl. 174; Koning, *Het Slot te Muiden*, bl. 188.

POELGEEST (Dirk van), zoon van Gerrit van Poelgeest en van Beatrix van Schoonhout, heer van Homade, werd in 1401, in den oorlog tegen de Friezen tot ridder geslagen en overleed in 1409 in den ouderdom van 46 jaren. Hij huwde Berta van Naaldwijk.

Zie Van Leeuwen, *Bat. ill.*, bl. 1050.

POELGEEST (Gerrit van), zoon van den vorige, heer van Homade, werd in 1462 in den strijd bij Alphen tot ridder geslagen en overleed in 1478. Hij huwde Margaretha dochter van Helmich van Doornik en N. van Langerak.

Zie Van Leeuwen, t. a. p.

*) Dezen naam verkreeg zij in 1648, vroeger heette zij de Ezelsteeg, later het Voetiussteegje, naar de woning van Voetius, later die van Jodocus Heringa.

POELGEEST (Gerrit van), zoon van Gerrit van Poelgeest en Maria van Malburg, ridder, heer van Homade, behoorde tot het Verbond der Edelen. Hij zag zich genoodzaakt in 1567 uit deze landen te wijken, wilde hij, wegens het aandeel in het Bondgenootschap niet in gevaar komen.

Zoodra hij kon, keerde hij naar zijn vaderland terug om voor diens heil te waken. Hij werd niet alleen lid der ridderschap van Holland en verscheen wegens dezelve op de dagvaard van dat gewest, maar werd ook in vele gewigtige zaken gebruikt. In 1577 was hij onder de afgevaardigden der Staten van Holland en Zeeland, om den prins van Oranje te Brussel, in zijne bezigheden bij te staan, en hem verscheidene zaken, Holland betreffende, te kennen te geven, in het bijzonder de noodzakelijkheid om die van Amsterdam tot het aanvaarden der genoegdoeninge, en, om zich aan 's Prinsen zijde te voegen, met allen aandrang te bewegen, te meer, omdat Don Jan van Oostenrijk met listige woorden hen daarvan zocht aftetrekken. In de twee volgende jaren had hij ook de hand in het stuk der Utrechtsche Unie, welke hij ook wegens Holland onderteekende. Toen was hij aangesteld tot kommissaris Generaal van de Vivres en later werd hij Hoog-Heemraad van Rijnland, in welke betrekking hij in 1594 voorkomt. Bij zijn dood, in het jaar 1614, liet hij een zoon na, verwekt uit het huwelijk met Anna van Bergen dochter des heeren van Grimsbergen. Zijn portret door H. Goltzius bestaat.

Zie Van Leeuwen, *B. Ill.* bl. 165, 768—775; Goudhoeven' t. a. p.; Bor, B. XI, bl. 287, B. XII, bl. 79, B. XIII, bl. 90; Brandt en Paulus, *over de Unie van Utrecht*, D. I, bl. 20, 23, D. IV, bl. 129; Te Water, *Verb. der Edelen*, D. III, bl. 282 volgg.

POELGEEST (Jan van), zoon van Dirk van Poelgeest, Heer van Homade en Koudekerk en van Clementia van Nijvelt, werd in 1365 in den strijd tegen de Bovenlanders te Dordrecht doodelijk gekwetst en overleed in 1390. Zijne kinderen vindt men ongenoemd bij van Leeuwen, *Bat. Ill.* bl. 1060.

Zie Goudhoeven, *Chr.* bl 190—197; Te Water, *Verb. der Edelen.* bl. 280.

POELGEEST (Kasper of Jasper van), zoon van Gerrit van Poelgeest, ridder, heer van Homade en Koudekerk en Maria van Malburg, was zoo edel van gedrag als van afkomst. Hij bragt een gedeelte van zijn leven in den krijgsdienst door, was in 't jaar 1580 hopman onder den heer van Swieten, woonde de belegering en inneming van Stavoren bij, en voegde zich bij hen die Goor poogden meester te worden. Te Water vermoedde, dat hij, als een der krijgshoofden, nog tegenwoordig was bij de begravenis van prins Willem I. Wat later verliet hij den dienst en werd raad ter Admiraliteit te Rotterdam, waartoe zijn huwelijk met Anna van Dorp, dochter van Arent van Dorp, die ook onder de bondgenooten behoorde, aanleiding kan gegeven hebben. Hij overleed in 1597 zonder kinderen natelaten.

Zie Van Leeuwen, *Bat. Ill.* t. a. p.; Goudhoeven, *Chron.* t. a. p.; Bor, *Ned. Oorl.*, B. XV, bl. 213, XVI, bl. 17, 43, XVIII, bl. 57; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 280; Kok, Kobus en de Rivecourt.

POELHUIS (Christiaen).
Men heeft van hem:
Harpocrates ofte den Swijgaert. Eerstelyck bij een vergadert in 't Latijn, door Hippolitus a Collibus: Ende nu uyt het Latijn vertaelt door C. P., waarin de nootsaeckelijckheyt van swijgen ofte om wel te seggen, van niet ontijdigh te spreken, seer klaerlijck door vele, soo aangename als droevige toevallen, werd aengewesen. Amsterdam Anno 1664.

POELIËN (David van), heer van Nieland en Rijsoord, behoorde tot een der deftigste koopmansgeslachten van Dordrecht, waar hij den 12den Julij 1769 geboren werd. Tot den handel bestemd, genoot hij wel geene geleerde, nochtans eene hoogst beschaafde opvoeding. Tot in 1795 was hij, voornamelijk als hoofd van een aanzienlijk handelshuis ten algemeene nutte werkzaam, na dien tijd nam hij ook deel aan het beheer der openbare zaken. In het gemelde jaar werd hij lid van den Hove en hooge Vierschaar van Zuid-Holland, en bekleedde die waardigheid tot aan de ontbinding van dat gemelde collegie, in lentemaand 1811. Sedert 1808 was hij insgelijks lid der stedelijke Regering en meermalen voorzitter er van. Na de vernietiging van ons volksbestaan stelde hij te hoogen prijs op zijne onafhankelijkheid om eenigen post van openbaar bestuur te aanvaarden, doch tegen het einde van 1813 toonde hij zich terstond bereid, als lid van het stedelijk bestuur zijn vaderland op nieuw te dienen. Van 1824 tot 1827 bekleedde hij de burgermeesterlijke waardigheid, ook werd hij sedert 1815 eenige malen tot lid der Staten van Holland verkozen. Hij gaf van zijne vaderlandschliefde bewijzen door in 1813, 1814 en 1815 's lands uitgeputte schatkist geheel vrijwillig met aanzienlijke sommen te ondersteunen. Ook blonk zijne milddadigheid bij vele gelegenheden. Hij was Directeur der Holl. Maatsch. te Haarlem. Lid der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden en Ridder van den Nederlandschen Leeuw. Hij overleed den 10den Januarij 1829.

Zie *Handel. d. Jaarl. Vergad. der Maatsch. v. Ned. Letterk.* 1830, bl. 15 volgg.; *Feestv. van 't Genootsch. Pict.* 1824. Voorr.

POELMAN (S.) schreef:
Wiskonstige Demonstratie over de mogelijkheid en onmogelijkheid van het Perpetuum mobile, ofte een altoos duurende werktuigelyke Machine. 's Gravenh. 1748, 4°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.* bl. 126; Arrenberg, *Naamr.* bl. 417.

POELSTRA (Johannes), predikant te Kolderwolde en Oldega, (1736)
gaf in het licht:
Lijkrede op zijn zoon Jan Poelstra, uit Psalm CIII: 13—16. Gouda 1769.

Zie Arrenberg, bl. 417; *Boekz.*, 1787, bl. 111, 1776, bl. 246; B. Keppel, *Alphab. Naaml.* bl. 128.

POERTEN (Johan ten), een rijk en aanzienlijk man, schepen der stad Deventer, tegen het uitgaan der 14de eeuw met zijne echtgenoote tegelijk „door meester Geert Groote bekeerd zijnde, en in den angste Godes levend", voelde zich onmiddelijk met zijne betrekking in den raad bezwaard. „Hem dachtte dat hij in dat ampt zijne conscientie niet bewaren kon." Zoo deed hij dan terstond moeite om zijn ontslag te verkrijgen, en toen dit niet gelukte, zoo veinsde hij lam te wezen, en ging op krukken, dat hem zeer zwaar viel, daar hij een bijzonder lang man was. Met deze geveinsdheid kwam hij uit den raad, waarover hij zich verblijdde, God dankende voor zijne verlossing. Van nu af leefde hij teruggetogen in zijne woning, maar zonder twijfel in gedurigen omgang met de devote broeders en zusters zijner woonplaats.

Zie Moll, *Johannes Brugman*; D. I, bl. 46, 47; Dumbar, *Anal.* T. I, p. 11,

POIS (B. de), schreef:
Reekenkunst, 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.* bl. 166.

POERAAT (Pieter), was predikant te Loenen,
beoefende de nederduitsche poëzij en gaf in het licht:
Lof der Rechtsgeleertheit, opgezongen ten Meesterschappe van Korn. Fannius, Heere van Hertenbosch. Z. pl. en j. 4°.
Gedichten en Vervolg. Utrecht 1722, 8°.
Printen op Deurhoff, Utrecht, 1738, 8°.
De heerlijkheid van 't laatste Huys boven het eerste, over Haggai II. Amst. 1737, 8°.
Voorts heeft men;
Jakocampopratiivirigallicinio phonia; Sjaekenkampweiervelts-poehaenenkraetsrijmelaerij: ofte P. Poeraets Hooft-schilderstuk opgehaelt, genet, verbetert naer het handschr. van J. van Vlunderen, keulender, konstenaer, eenen liefhebber van samenzetelingen. Huic Monstro Vulcanus erat pater. Te Utrecht voor den Auteur. z. j.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. II, bl. 91; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 298, D. III, bl. 126; Abcoude, *Naamr.* bl. 190.

POINDRE (Jacques de), in of omtrent 1527 te Mechelen geboren, was een leerling van Marcus Willems, en verkreeg veel verdienste in het portretschilderen en het historische vak. In 1559 woonde hij te Mechelen, waar Willem de Vos zijn leerling was. Het laatst van zijn leven bragt hij te Denemarken door, en overleed daar omtrent 1570. Hij was met een' zuster van zijn leermeester Marcus Willems gehuwd.

Zie Immerzeel.

POIRET (PIERRE), zoon van een zwaardveger te Metz, waar hij den 14den April 1646 geboren werd. Hij verloor in zijne jeugd zijn vader, en werd voor schilder en beeldhouwer opgeleid. In deze vakken maakte hij zulke vorderingen dat hij later, lang na het overlijden van Antoinette de Bourignon, nog in staat was hare beeldtenis te vervaardigen. Welhaast ontwikkelde zich zijne zucht voor wetenschappelijke studie, en gaf hij zich er, op dertienjarigen leeftijd, te Metz aan over. In 1664 was hij in staat zich naar Bazel te begeven, om zich in de godgeleerdheid en wijsbegeerte te oefenen. In deze volgde hij de rigting van Descartes, in gene die der Akademie van Saumur. Acht jaren later aanvaardde hij den predikdienst bij de Hervormde Gemeente te Anweil of St. Anna-hoeve in het Tweebrugsche. Hier zette hij zijne godgeleerde studiën voort, en in een werk van Samuel Maresius gelezen hebbende, dat deze het Voetius tot eene ketterij aanrekende, de *Imitatio* J. C. van Thoma's a Kempis aangeprezen te hebben, ontwaakte bij hem de zucht om de waarheid dezer beschuldiging aan eigen onderzoek te toetsen. Hij schafte zich het werk aan, en hoe meer hij er mede bekend werd, hoe meer het hem innam. Van dit tijdperk nam hij die rigting aan, die hem een naam onder de mystieken deed verwerven. Nu nam hij ook Tauler en andere mystieken in handen. Zijne ingenomenheid met hen steeg dagelijks, en toen hij de schriften van Antoinette Bourignon had leeren kennen, ontwaakte bij hem het verlangen die vrouw persoonlijk te ontmoetten. Hij legde (1676) zijne bediening neder en begaf zich naar Holland, en van daar naar Hamburg, waar hij de zestigjarige vrouw vond en met zijne vrouw, Claudia Kin, een jaar vertoefde. In haar gezelschap nam hij vele harer steile en mystieke begrippen over en koesterde eene onbepaalde hoogachting voor hare deugden. Vervolgens vergezelde hij haar naar Oost-Friesland, van daar naar Amsterdam, waar hij acht jaren vertoefde en als schrijver optrad en wel met zijne *Cogitationes rationales*, waarin hij de cartesianen tot eene regte kennis van God poogde op te leiden en eene proeve te nemen om de eendragt tusschen de protestanten te herstellen. Nog in later tijd liet hij de hoop om eene bevrediging tusschen hen te bewerken niet varen, 't geen bleek uit *la paix des bonnes ames dans tous les partis du Christianisme sur les matieres de religion et particulairement sur l'eucharistie*, Amst. 1687.

Diep trof hem het verlies van Antoinette de Bourignon, die in 1680 te Franeker overleed, en het smartelijk gevoel, hierdoor te weeg gebracht, was mede oorzaak van zijne schier geheele afzondering van de maatschappij. Vrome oefeningen hielden hem slechts bezig, het cartesianisme had hij geheel laten varen en het wijsgeerige dat zijn geest eigen was, bekwam allengskens een volkomen mystieke rigting.

„C'est un homme d'une probité connue", schreef Bayle „et qui de grand cartesien est devenu si devot, que pour songer mieux aux chôses du ciel, il a presque rompu tout commerce avec la terre." Onzeker is het wat hem bewoog zich in 1688 van Amsterdam naar Rijnsburg te begeven. Was het zijn doel om zijne gevoelens onder de collegianten te verspreiden? dan is dat volkomen mislukt. Kalm en stil bragt hij zijne dagen te Rijnsburg door, en na er in 1689 zijne vrouw verloren te hebben, overleed hij er zelf den 21sten Mei 1719. Zijn portret bestaat door G. de Breem.

Dat Poiret een werkzaam mensch was, blijkt uit de lange reeks zijner, deels vertaalde, deels oorspronkelijke werken. Hoog liep hij met den vromen Johan Arndt, en hield briefwisseling met Anna Maria Schúrman. De Amsterdamsche arts J. Schrader, de Haagsche regtsgeleerde G. van Ewijck en de Haller Hoogleeraar Chr. Thomasius behoorden tot zijne bijzondere vrienden.

Hij gaf in het licht:

Cogitationes rationales de Deo, anima, et malo. Amst. 1677, 4°. Amst. 1683, 4°. 3e *verm. en verb. uitg.*, met den titel *Cogitationum naturalium de Deo, animâ et malo, Lib.* IV. *Accedit diss. ubi de duplici dissindi methodo, deque simulato Petre* Baelii *contra Spinosae atheismum certamine agitur.* Amst. 1715. 4°.

Toutes les Oeuvres de Mlle Antoinette Bourignon, Amst. 1679 *et suiv.* 19 vol. in 12°. In het 2de deel. *Vie continueé de Mlle A. Bourignon reprise depuis sa naissance et suivié jusqu' a sa mort.* Waarvan Poiret schrijver is. Herdr. Amst. 1683. 2 Vol. 12.

Kempis commun; ou les quatre livres de l'émulation de J. Ch., partie traduits, partie paraphrasés selon le sens intèrieur et mystique, Amst. 1693. 12°. *Nouv. edit. retouch.* Amst. 1701, 1710, 12°. Bâle 1738.

Memoire touchant la vie et les sentimens de Mlle Antoinette Bourignon, in *Nouvelles de la Rep. des Lettres.* (1683).

Monitum necessarium ad Acta Eruditorum Lips. Anni 1686, *mensis Januarii spectans.* (Amst.) 1686 4°. tegen Seckendorf, die Bourignon had aangevallen.

L'Oeconomie divine ou Systéme universel et démontré des Oeuvres et des desseins de Dieu envers les hommes; ou l'on explique avec une certitude métaphysique les principes et les verites de la nature et de la grâce, de la philosophie et de la théologie, de la raison et de la foy, de la morale et de la religion chrestienne; ou l'on resout les difficultez sur la prèdestination, sur la liberté, sur l'universalité de la redemption et sur la Providence. Amst. 1687, 7 vol. 8°, vert. in 't Lat. Francof. 1705, 2 vol. 4°. in 't Duitsch Berlenburg, 1737—1742. 7 vol. 8°.

La paix des bonnes âmes dans tous les partis du Christianisme Amst. 1687, 12°.

Idea theologiae Chritianae, juxta principia Jacobi Bohemi, Philosophi Teutonici, brevis et methodica. Accedunt Sexti Pythagoraei Sententiae ob argumenti praestantiam vere divinae Amst. 1687. 12°.

Les Principes solides de la Religion et de la vie chrétienne appliquez à l'education des Enfans, et appicables à toutes sortes de personnes; opposez aux idées sèches et Pélagiennes que l'on fait courir ses semblables sujets. Amst. 1705. 12°.

Hgd. (*Klugheit d. Gerechten*), *Holl. Lat. De christianâ Liberorum è veris principiis Educatione etc.* Amst. 1694. 12°.

La Théologie de l'Amour, ou la Vie et les Oeuvres de St. Catherine de Gênes. Nouvelle Traduction. Cologne 1691. 12°.

De eruditione triplici, solidâ, superficiaria et falsa. Libri tres; in quibus, ostensâ veritatum solidarum viâ et origine cognitionum, scientiarumque humanarum, et in specie carthesianismi, fundamenta, valor, defectus et errores deteguntur. Praemittitur Tractatus de verâ Methodo inveniendi verum, confutationem fundamentorum Libri Belgici, de Mundo fascinato (van Bekker) *in fine obiter exhibens. Subnectuntur nonnulla Apologetica.* Amst. 1692. 12°. *Insigniter auctiores. Accedit Defensio eorumdem in G. G. Titium.* Ibid, 1707, 4°.

Hier tegen schreef Ferdinand Ernst, Graaf van Herberstein: *Mathemata adversus umbratiles Petri Poireti impetus propugnata.* Pragae 1709, 12°.

La Théologie de la Croix de Jésus-Christ, ou les Oeuvres et la vie de la B. Angèle de Foligny, traduites du Latin. Avec les Exercises sur la Passion, par Blosius. Cologne, 1696. 12°.

La Théologie du coeur, ou Recueil de quelques Traités, qui contiennent les lumières les plus divines des ames simples et pures. Première partie 1, *le Berger illminé* 2. *L'Abrégé de la Perfection Crétienne.* 3. *La ruine de l'Amour propre.* Cologne 1690. *Seconde Partie, augm. et plus correcte.* In 't Holl. 1697. 2 dl. 12°.

Recueil de divers Traités de Théologie Mystique, qui entrent dans la célèbre dispute du Quiétisme, qui s'agite presentement en France, contenant. 1°. *le Moyen court et très facile de faire Oraison.* 2. *L'Explication du Cantique des Cantiques: tout deux par Madame Guyon.* 3. *L'Eloge, les Maximes spirituelles. et quelques lettres du F. Laurent de la Resurrection* 4 *les Moeurs et Entretiens du même F. Laurent, et sa practique de l'Exercice de la présence de Dieu. Avec une Préface, ou l'on voit beaucoup de particularités de la vie de Madame Guyon.* Cologne (Amst.) 1699. 12°.

La Théologie réelle, vulgairement dite la Théologie Germanique. Avec quelques autres Traités de même nature, une Lettre et un Catalogue sur les Ecrivains Mystiques, une Préface apologétique sur une Théologie Mystique, avec la Nullité du Jugement d'un Protestant. (Jurieu) *sur la même Théologie Mystique.* Amst. 1700. 12°.

Le Chrétien réel, contenant 1°. *la Vie du Marquis de Renty, par J. B. de Saint-Jule, Jesuite.* 2°. *la Vie de la Mère Elisabeth de l'Enfant Jesus, pour servir de modèle à la vie vrayment Chrétienne, et d'Apologie effective aux maximes et voyes spirituelles de la vraye Théologie Mysticque, vainement*

battue par les esprits du siècle. Novelle édition. Cologne 1701, 1702. 2 vol.

Le saint Refugié, ou la vie et la mort édifiante de Wernerus, mort l'an 1699. Cologne 1701. 12°.

Theologiae pacificae, itemque Mysticae, ac hujus Auctorum Idea brevior. Amst. 1702. 12°.

Le Catéchisme Chrétien pour la vie interieure: par J. J. Olier, Curé de S. Sulpice, Nouv. edit. Cologne 1703. 12°.

Opuscules spirituelles de Madame Jeanne-Marie Bouviers de la Mothe-Guyon. Nouv. édit. augm. de son rare Traité des Torrens, et d'une Préface touchant sa personne et sa doctrine. Cologne 1704. 4 Tom. 12°.

2. *L'Ecole du pur Amour de Dieu, ouverte aux Sçavans et aux Ignorans, dans la vie merveilleuse d'une pauvre fille idiote paysanne de naissance et servante de condition, Armelle Nicolas, vulgairement dite la bonne Armelle, décedée en Bretagne, par une fille Religieuse de sa connaissance.* Cologne, (Holl.) 1704. 12°.

Virtutum Christianarum Insinuatio facilis, et quibusvis accommodata. Edidit et praefatus est Petrus Poiret. Amst., 1705. 12°. *Correctior et auctior.* Coloniae, 1711. 12°.

Fides et Ratio collata, ac suo utraque loco redditae, adversus Principia Joannis Lockii; insertis non paucis, quibus Revelationis Divinae, ac Religionis Christianae capita digniora profundius explicantur. Cum Accessione triplici 1. *de Fide implicatâ, sive nudâ,* 2. *de SS. Scripturarum certitudine ac sensu* 3. *de perfectione et felicitate in hac vita. Edidit et Praefatus est Petrus Poiret.* Amst., 1707. 12°.

Practique de la vraye Théologie Mystique. Cologne, 1709. 12°.

La Théologie de la Préfence de Dieu contenant 1. *La vie et les Oeuvres du F. Laurent de la Résurrection,* 2. *un Traité de l'importance de la Présence de Dieu, par P. Poiret.* Cologne, 1710. 12°.

Sacrae Orationes Theologicae.

Le Nouveau Testament de Nôtre Seigneur Jésus-Christ; avec des Explications et reflexions qui regardent la vie intérieure. Cologne, 1713. 8 vol. 8°. (*Ouvrage de Mad. Guyon*).

Les Livres de l'Ancient Testament, avec des Explications et Réflexions, qui regardent la vie interieure, divisé en douze Tômes; comme il se voit à la fin de la Préface. Cologne (Holl.) 1715. 12°. *Tome prémier.*

Vera et cognita omnium prima, sive de Natura Idearum ex origine suâ repetitâ asserta et adversus Cl. Abrahamum Pungelerum défensa. Disquisitio Theologico-Philosophica in qua spinosismus et socinianismus tuto praevertuntur: necessarium et sufficiens solius Dei Esse, caeterorum Nihilum primum radicitus patefiunt: ac non paucis in Theologiâ et Philosophiâ momentosis difficultatibus profundius dilucidandis via aperitur. Amst., 1715. 12°.

Le Saint Solitaire des Indes, ou la vie de Grégoire Lopez; de la traduction de M. Arnauld d'Andilly. Cologne, 1717. 12°.

L'Amante de son Dieu, répresentée dans les Emblèmes de Hermannus Hugo, sur ses Pieux Désirs, et dans ceux d'Othon Vaenius sur l'Amour divin. Avec des figures nouvelles, accompagnées de vers, qui en font l'appication aux dispositions les plus essentielles de la vie intérieure. Cologne, 1717. 12°.

Lettres Chrétiennes et Spirituelles sur divers sujets qui régardent le vie interieure ou l'esprit du vrai christianisme. Cologne, 1717—1718. 4 vol. 12°.

La vie de Madame La Moine-Guyon, écrite par elle même. Cologne, 1720. 12°.

Petri Poireti Posthuma. Amst. 1721. 4°.

Poësies et cantiques spirituels sur divers sujets qui regardent la vie intérieure. Par Madame Guyon. Cologne, 1722. 4 vol. 12°.

Zie Io. Fabricii, *Hist. Bibl.* P. V. p. 225; Jac. Bruckeri, *Hist. Crit. Philos.* T. IV. Period III. Partt I. LIII. C. III § 31, 32. p. 725–735. *Append.* 1. vol. VI, p. 789—793; Moshemii *Inst. Hist. Eccl.* Saec. XVII, Sect. II. p. II. C. VII § IV. *Cat. Bibl. Bunav.* T. IV, Vol. II. p. 1524; Saxe, *Onom.* T. V. p. 244, *Anal.* p. 622, Thomasii, *Dissert. ad Poireti libris de erud. solida*, p. 13, het *Elogium* vóór zijne *Posthuma*; *Bibl. Brem.* Cl. III, Fasc. I, p. 75; G. Walchii. *Bibl. Zeit, Theol.* T. II. p. 60; Stapferus, *Th. Polem.* p. 446. *Comment. de Vita et scriptis Poireti, Opp. eius Posth. praef.*; Zach. Grapius, *Systema controvers-noviss*; Herzog, *Real. Lex.*; Jöcher; Rotermund; Bauer; Max. Goebel S. 464, 487, 610, ff. 688, 850; Ullmann, *vor der Reform.* Th. II, S. 283, ff. Arnold, *Kirch- und Ketzer-Historie.* Th. III, C. XVI, § 32, Bayle, *Républ. des Lettres*, 1685; Nicéron, *Mém.*, T. IV, p. 144, suiv. Paquot, *Mém.*, T. III, p. 181, suiv.; Haag, *La France Protest.*; Moreri, *Grand Dict. Hist.*; Bégin, *Biogr. de la Moselle. Nouv. Biogr. Génér.*; *Biogr. Univ.*; *Verhaal van zijn leven en sterven* MS. op de Bibl. d. Rem. te Amsterdam; Ypey, *Geschied. d. Christ. Kerk in de 18e eeuw.* D. X, bl. 511, volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Schotel, *Anna Maria van Schurman*, bl 88; Kist en Moll, *Kerk. Arch.* D. II, bl 231; Van Berkum, *Labad.* en de *Labadisten.* D. I, bl. 187; Scheuchzer, *Bijbel der Natuur*, door Meijer uitgegeven. D. I, St. I, bl. 288; Ypey, *Gesch. d. System. Godgel.* D. II, bl. 40—61; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Abcoude, *Naamreg.* bl. 290; Muller, *Catal. van portr.*

POIVRE (Pierre le).

Op den *Catalogue de la rare et nombreuse collection d'Estampes et de Dessins etc. de feu M. Pierre Wouters chanoine de l'Eglise de St. Gomer à Lierre en Brabant etc. Bruxelles* 1797, p. 304, hs. komt voor »het werk van Pierre le Poivre: *Architect en Ingenieur van Z. Catholijke Majesteit en den Aartshertog Albrecht en Isabella, bestaande uit 97 bladen, waarvan de meesten aan beide zijden geteekend zijn, voorstellende: Het beleg van Steden, Veldslagen, plans van Steden, Kasteelen, Versterkingswerken, tophographische en geographische Kaarten, alles met de pen geteekend, met bruin en eenige kleuren gewasschen.* Zij zijn door hem in den loop der jaren 1585 tot 1622 geteekend. Kramm geeft een zeer uitgebreid verslag van dit werk.

POL (van Limburg), beroemd teekenaar en illuminator uit het laatst der 14de of begin der 15de eeuw.

Zie Kramm.

POL (. . . . van) geboren te Amsterdam en overleden in 1740. Kramm vermeldt van hem: *Een Hollandsch Zeestrand*, met veel figuren, druk in bedrijf met vischhandel.

Zie Kramm.

POL (Christiaan van), den 14den Maart 1752 te Berkenrode bij Haarlem geboren, ontving zijn onderwijs in de teeken- en schilderkunst vooral te Antwerpen, en vertrok in 1782 naar Parijs, waar hij zich als schilder van arabesken, waarin hij bloemen, vruchten en vogels teregt bragt, gunstig bekend maakte.

Veel nut trok hij uit het voorbeeld en de lessen van den beroemden bloemenschilder van Dael. Ook hield hij zich een poos bezig met het keurig beschilderen van snuifdoosdeksels, die in dien tijd veel in zwang waren. Hij vervaardigde ook vele fraaije teekeningen, in sap- en dekverwen, schilderde uitmuntende vrucht-, bloem- en vogelstukken en leverde ook wel eens ordonnanties met bloemwerken voor de Gobelins. Hij is den 21sten Mei 1818 te Parijs overleden.

Zie Immerzeel; Kramm, Kobus en de Rivecourt; *Kunst- en Letterb.* 1818, D. II, bl. 376.

POL (Herman), in 1811 te Hengelo geboren, studeerde drie jaren aan het Athenaeum te Deventer, vervolgens bijna even lang te Groningen, waar hij in 1834 tot Doctor in de letteren, met eene dissertatie de *Aristophane comico*, bevorderd werd. Door het gebrek in zijn spraak, ongeschikt tot het bekleeden van eene openbare betrekking, vestigde hij zich als privaat-onderwijzer te Amsterdam. Al spoedig kreeg hij eenige discipelen, wier voorbereiding tot het academisch onderwijs hij op zich nam. Voor zichzelven bepaalde hij zich niet alleen tot de oude talen, maar was ook bekend met de letterkundige voortbrengselen van de meeste volkeren van ons werelddeel. Als schrijver trad hij, na het verdedigen zijner dissertatie, het eerst op met een bundel: *Grieksche Tafereelen*, die, bij eenen gunstigen ontvangst, door een tweeden werd gevolgd. Later leverde hij het *Woordenboek* van Crusius op Homerus, door hem op vele plaatsen verrijkt en verbeterd. Hierop volgde zijn *Handboek der Algemeene Geschiedenis*, in drie deelen, waarin hij het resultaat zijner geschied- en letterkundige studie nederlegde. Menige recensie of bijdrage tot het mengelwerk nam de *Gids* van zijne hand op.

Uitgebreid waren zijne plannen tot het schrijven van verschillende werken, toen hij den 8sten Mei 1845 overleed.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1845, bl. 369, 370.

POL (Jan van de), wordt als vervaardiger van een *Bundel gedichten* vermeldt in G. Tijsens, *Herders-, Veld- en Minnedichten*, bl. 96, 99.

Zie *Navorscher*, D. VII, bl. 383.

POLA (Hendrik), zou te 'sHage geboren zijn of gewoond hebben. Waar hij echter niet als meester in de Konst-con-

frerie-kamer voorkomt. Hij schilderde er zaalstukken of behangsels met levensgroote beelden, historiële en zinnebeeldige onderwerpen voorstellende. Kramm vermeldt van hem eene *zinnebeeldige ordonnantie* en een landschap met een bevallig verschiet, krachtig behandeld, als ook eene gravure van P. Bouttats naar eene teekening van zijne hand, voorstellende een *concert*, waarop negen kindertjes, onder welke *Apollo* en *Minerva*, alle op verschillende instrumenten spelende, enz. Volgens Nagler heeft hij ook gegraveerd.

Zie Immerzeel; Kramm en Nagler.

POLAANE (J. VAN), van dezen kunstenaar vermeldt Kramm *Een Romeinsch krijgsoverste te paard* met zwart en wit krijt geteekend.

Zie Kramm.

POLAK (ALEXANDER).

Tot de vlugtelingen uit Polen, en wel volgens de overlevering tot degenen, die voor het woeste geweld van Chiemelinski (1653, 1654) vlugtte, behoorde Alexander Polak, de eerste Jood, die te 's Gravenhage het burgerregt verkreeg (1675). Hij maakte zich jegens zijne geloofsgenooten bemind, door te bewerken, dat hun een stuk gronds aan den Scheveningschen weg tot eigene begraafplaats werd afgestaan. Hij, ofschoon even als al zijne nakomelingen Hoogduitsch Israëliet, deed dit in vereeniging met eenige aanzienlijke Portugesche Joden, waaronder Mozes de Pinto. In 1694 was deze begraafplaats gereed en drie jaren later, in 1697 werd hij er op ter aarde besteld. In 1866 werd zijn grafzerk, en die zijner vrouw, in 1700 overleden, hernieuwd. Het grafschrift leest men in de *Mededeelingen van de Vereeniging ter beoefening der geschied. van 's Gravenhage*, D. II, st. II, bl. 177.

Zie t. a. p. bl. 173 volgg.; Koenen *Geschied. der Joden*, bl. 205.

POLAK (D. P.) Van deze schilder vermeldt Kramm *Eenig dood wild* en *een landschap*. Hij woonde in 1820 te Amsterdam.

POLAND (THEODORUS) werd den 26sten Februarij 1793 te Alkmaar van niet onbemiddelde ouders uit den burgerstand geboren. Hij was de oudste van zes zoons en zes dochters, welk groot aantal kinderen een nadeeligen invloed op zijn opvoeding schijnt gehad te hebben, daar zij zeer gebrekkig is geweest, zoodat hij alles, wat hij geworden is, zich zelven had te danken. Na den dood zijns ouders, een kruidenier van beroep, verliet hij op 13jarigen ouderdom het ouderlijke huis en nam dienst onder het corps pupillen, in 1808 door koning Lodewijk te 's Hage opgerigt. Bij de inlijving van Holland bij Frankrijk in 1811, werd een gedeelte van dat corps, de kleinsten in gestalte, voor de keizerlijke zeemagt bestemd, en aangezien Poland daaronder behoorde, werd hij als scheepsjongen in de rol van het fransche linieschip *Cesar* geplaatst. Indien de tijd van 15 tot twintig jaren de beste leerjaren zijn, dan heeft hij aan het oorlogschip zijne vorming te danken. Den 24sten Mei 1814 nam hij zijn ontslag uit de fransche marine en den 3den Julij 1814 troffen wij hem aan als soldaat bij het 15de bataillon van linie van het Nederlandsche leger. In hetzelfde jaar ging hij over bij het 5de regement van linie, bestemd naar O.-Indië, maakte daarmede in 1815 den veldtogt van Waterloo en de overige veldtogten van het Nederlandsche leger in België en Frankrijk en vertrok aan boord van Z. M. linieschip *de Brabant* op den 29sten October uit Texel naar Indië, doch kwam eerst den 12den Mei 1816 aan boord van Z. M. linieschip *Prins Frederik* te Batavia aan. Gedurende deze reis werd hij den 1sten Junij 1816 tot korporaal en op den dag zijner aankomst te Batavia tot sergeant benoemd. In dien rang deed hij een eersten veldtogt op Java bij de onlusten, die in 1818 te Cheribon plaats grepen. Reeds het volgend jaar vonden wij hem op Bantam, om daar een uitgebarsten opstand te helpen dempen en in 1820 was hij te Riouw om de verbroken rust te herstellen. Bij al deze gelegenheden onderscheidde hij zich door getrouwe dienstvervulling, voorbeeldig gedrag, dapperheid en moed, terwijl hij zich tevens die kennis trachtte te verwerven, welke een soldaat, die op bevordering aanspraak maakt, onontbeerlijk is. Zulk een bevordering viel hem in 1823 ten deel door zijne benoeming tot sergeant-majoor, in welken rang hij den oorlog op Celebes bijwoonde. In 1825 barstte de opstand op Java uit, die tot 1830 geduurd en schatten gelds en tallooze menschenlevens heeft gekost. Na den 2den Junij van dat jaar den officiersrang te hebben bekomen, maakte hij een menigte veldtogten in die jaren mede, en bij elke gelegenheid die zich aanbood, onderscheidde hij zich door moed, beleid en trouw, zoodat, toen hem in 1828 het ridderkruis ten deel viel, alle zijne kameraden erkenden, dat dit eereblijk op een waardige borst werd gehangen. Sedert nam hij werkdadig deel aan alle expeditiën in onze bezittingen en klom van rang tot rang, tot dat hij den 4den Julij 1853 bevorderd werd tot kolonel-titulair, met bepaling dat hij het bevel over het 4de bataillon infanterie zou blijven voeren. Den 7den November 1853 ontving hij na 36 jaren onafgebroken den lande gediend te hebben, zijn eervol ontslag. Hij vestigde zich sedert ter woon te Poerworedjo en later te Tjilatjap, waar hij den 19den December 1857 overleed.

Zie *Tijdschrift van Nederl. Indië*, 1858, D. I; *Javabode*, 3 Jan. 1858; H. de Lange, *het Nederl. O. I. leger ter westkust van Sumatra*, 1852. 2 D.

POLANEN (JENNE of JOHANNA VAN) was eene erfdochter uit het huis van Polanen in Delfland. Zij was de dochter van heer Jan van Polanen, die een halve broeder was van heer Otto van der Lek, uit wien de heeren van 's Heerenberg zijn voortgesproten. Door haar huwelijk met Engelbert, graaf van Nassau, stadhouder van Braband, ging de heerlijkheid van Polanen in het geslacht Nassau over.

Zie van der Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 225.

POLANEN (Mr. ROGIER GERARD VAN), geboren kort na het midden der 18de eeuw, benoemd raad van Nederlandsch-Indië.

In het *Christian Register*, een Noord-Amerikaansch blad, dat te Boston wordt uitgegeven, vindt men een belangrijk berigt omtrent het leven van Mr. R. G. van Polanen. Als een blijk, hoezeer deze onze landgenoot in Noord-Amerika, daar hij dertig jaren had gewoond, bekend en bemind was, wordt hier het een en ander uit bovengemeld berigt medegedeeld:

„Weinige menschen hebben meer van de wereld gezien dan de heer van Polanen, en weinige hebben meer wijsheid verzameld door eene langdurige en oordeelkundige beschouwing der menschen en zeden. Hoezeer hij eenigszins tot de aristokratie overhelde, als zijnde uit eene der oudste adelijke hollandsche familiën geboren, was dit zijn vooroordeel evenwel getemperd door zijne christelijke beginselen, en door een hart, dat alles, wat den naam van mensch droeg, beminde. In zijne zeden en omgang was niets, wat eenigzins dien geboortetrots verraadde, welke het bewustzijn van eene hoogere afkomst zoo dikwijls doet ontstaan. Hij was lang een bekwaam en getrouw dienaar van zijn vaderland, en zoo vurig was zijne liefde voor den geboortegrond, dat hij altijd zoude bereid geweest zijn, zijn leven voor deszelfs welzijn opteofferen. Het was niet dan na eenen langen strijd met zijne neiging, dat hij, toen hij voor weinige jaren, in den ouderdom van 74 jaren, door zijnen koning tot lid van den raad in de Oost was benoemd, voor dezen post bedankte [1]). Men dacht dat hij de vermoeijenissen der reize onmogelijk had kunnen doorstaan. In een vroeger tijdperk van zijn leven, had hij tien jaren te Batavia doorgebragt als hoofd van de regterlijke magt, en met der daad als Gouverneur der koloniën [2]). Hij verwierf de goedkeuring zijner regering wegens de wijze waarop hij de pligten van zijn ambt had vervuld, en wegens de zeer belangrijke veranderingen welke hij in de bedeeling van het regt met betrekking tot de inboorlingen had daargesteld. In Europa teruggekeerd, gaf hij over

[1]) Toen de heer van den Bosch in het laatst van 1828 benoemd was tot Gouverneur Generaal, werd in Junij 1829 een nieuw reglement op het beleid der Indische regering vastgesteld en de raad van Indië op nieuw te zamen gesteld. De raad van Indië P. T. Chassé, die onder Du Bus de functien van Luitenant-Gouverneur-Generaal vervuld had, viel uit; en tot leden van den raad werden benoemd: Goldman, Bousquet, Merkus en van Polanen. Voor de reis van New-York naar Batavia werd hem toegekend eene som van ƒ 4000. Van Polanen bedankte echter voor de eer dezer aanstelling. Onder Wiese en Daendels was hij vice-president van den raad van Justitie te Batavia.

[2]) Dit schijnt aldus verstaan te moeten worden: dat hij grooten invloed had op den Gouverneur-Generaal Wiese. Bij Daendels was dit geheel anders en toen verliet hij Java.

dit onderwerp een werk uit, waarin hij uiteenzette en verdedigde wat hij als de ware beginselen van een koloniaal bestuur beschouwde [1]).

Daarom werd hij op een zoo gevorderd tijdstip van zijn leven (in 1829) weder geroepen om den dienst in Indië andermaal op te vatten.

Als geleerde waren zijne verdiensten veelvuldig. Vooral in de vakken van burgerlijke wetgeving, staatkunde en algemeene geschiedenis, waren zijne kundigheden buitengewoon uitgebreid en naauwkeurig. Ook in de godgeleerdheid was hij zeer bedreven, vooral in de kerkelijke geschiedenis en de geschiedenis der dogma's. In den maatschappelijken omgang bezat hij al, wat men in eenen vriend zoude verlangen. Hij was gewoonlijk opgeruimd, open en opregt, en ontzag met de teederste zorg het gevoel van anderen. Hij beminde en beschermde al wat leven bezat, en niets was grievender voor hem dan wreedheid jegens het nietigste van Gods schepsels. Zijne gesprekken waren zeer onderhoudend en leerrijk, want hij bezat vele kundigheden en vloeide over van persoonlijke anecdotes en herinneringen van menige der beroemdste mannen der laatste 50 jaren, waarmede hij was bekend geworden in de verschillende steden van Europa of in de hoofdsteden van Noord-Amerika. Niemand kon de gulle gastvrijheid vergeten, die men in zijn huis genoot. Niemand kan zich dezelve herinneren zonder de aangenaamste aandoeningen, noch een gevoel van leedwezen bedwingen, dat hij de kringen verlaten heeft, wier middenpunt en leven hij was."

Ook is nog in het genoemde *Christian Register* een artikel uit de *New-York Evening post* overgenomen, benevens een uittreksel van eene leerrede, op den zondag na het overlijden van den heer van Polanen gehouden, waarin met niet minder lof dan in het bovenstaande stuk, van zijn edel karakter en uitgestrekte kundigheden wordt gewaagd.

Zie *Javasche Courant*, 4 Junij 1834. Zijne gelaatstrekken zijn ons bewaard gebleven.

POLANUS (P. S.) was
schreef:
Leer der Waarheit, Amst. 1611, 4°.
Van de Praedestinatie, 4°.
Historie van het Concilie van Trenten, 'sHage 1641, 4°.

Zie Arrenberg, *Naamr.* bl. 418.

POLDERMANS (Cornelis), prior van het Cutersienser klooster Mariënhof te Zierikzee, is, nadat de meeste monniken gedood of verdreven waren, om zijne standvastigheid in het geloof, ten. jare 1572, als het slachtoffer van den godsdiensthaat, toen toomeloos in zijne woede, gevallen.

Zie van Heussen, *Hist. Episcop. Middelb.*, p. 48; De Kanter, *Chr. v. Zierikzee*, bl. 92; Römer, *Gesch. overzigt der kloosters en abdijen*, D. I, bl. 321.

POLGIER (Willem) leefde in de eerste helft der 16de eeuw te Gend. In 1536 werd hem eene eerlijke boete opgelegd, wijl hij "een liedeken op de geestlicke," gemaakt had. Ook mogt hij "quat noch goet in rhetorycke uut laten gaan" zonder consent van schepenen.

Zie Cannaert, *Bijdr. tot het oude Strafregt in Vlaenderen*, bl 500; Blommaert, *de Nederduitsche Schrijvers van Gent*, bl. 54.

POLITES (Joachim) of BURGHER, werd in het eind der 15de eeuw te Middelburg geboren, en legde zich op de fraaije letteren, vooral op de poëzij toe. Eene ramp, die Zeeland overkwam, (welligt de geweldige overstrooming van 1530) noodzaakte hem naar Leuven te gaan en daar voor zijn levensonderhoud onderwijs te geven. Zeker is het dat hij nimmer hoogleeraar te Leuven was, en dat hij zich gelijk Vives, Sleidanus, Sturmius, Jacob Amyot, Clenardus en andere geleerden gedaan hebben, aan het onderwijs van jongelieden uit den deftigen stand wijdde. In 1532 ging Polites naar Parijs, waar hij òf zich in de geneeskunde oefende, òf haar eerst uitoefende. Hier ging hij vooral met geletterden uit Nederland, die zich daar ophielden, om, zooals met Bartholomaeus Latomus, Balthazar van Kieveringhen en den beeldhouwer Jan Swerts. Hij bevond zich nog in 1533 te Parijs, doch begaf zich kort daarna met Jean de Tartes en 18 andere hoogleeraren in de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche taal naar Barcelona, waar zij tot hoogleeraren benoemd waren, om de academie aldaar uit haar diep verval weder op te rigten. Waarschijnlijk was hij in 1548, toen zijne gedichten te Antwerpen het licht zagen, in zijn vaderland wedergekeerd. Hij werd vervolgens griffier van Antwerpen, waar hij ook overleed. Zijne talenten verwierven hem de achting van den kardinaal de Granvelle. Hij had eene buitengewone neiging voor de muziek, 't geen verscheidene beoefenaars bewoog, hem hunne compositiën op te dragen. Zijn devies was: *Vigilate*. Er bestaat een gedenkpenning van hem, waaruit blijkt dat hij gehuwd was met Margaretha van Oulslagen.

Hij gaf in het licht:
Poëmata, Antv. 1548, 12°.
Ook schrijft men hem toe: *de Republica libri quatuor*, niet uitgegeven.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 446; *Fast.* p. 357, 358; Jani Secundi, *Opera*, p. 158, 284, 292; Clenardi, *Libr.* I. *Ep.* 17, (ed. 1566) p. 78; L. II, *Ep.* 4, p. 180; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 386; Foppens, *Bibl. Belg.*; Paquot, *Mem.*, T. II, p. 49; *Oudheden en gestichten van Zeeland*, bl. 109; La Rue, *Gel. Zeel.*, p. 251; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 17; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.* p. 55.

POLYANDER, of POLYANDER à KERCKHOVEN (Johannes), afstammeling van een aanzienlijk geslacht te Gend, werd den 28sten Maart 1568 te Metz geboren. Zijne ouders Johannes Polyander en Christina van Houten, waren genoodzaakt, toen hij slechts één jaar oud was, Lotharingen te verlaten en de wijk naar de Paltz te nemen. Twee jaren later werd zijn vader naar de Waalsche gemeente te Emden beroepen, waar hij in 1578 scriba der aldaar gehoudene Nederl synode was. Hier ontving de zoon zijn eerste opvoeding, die hij vervolgens te Bremen en te Heidelberg (14 jaren oud), waar hij vier jaren vertoefde, voortzette. Van daar ging hij naar Geneve. In 1591 predikte hij eenige maanden van tijd tot tijd voor de Waalsche gemeente, en werd in hetzelfde jaar bij de Waalsche gemeente te Dordrecht beroepen, in plaats van Gaspard Uzille, en werd daar ook professor Logices. Gedurende het tijdperk van twintig jaren bediende hij dit ambt met eere en verwierf zich grooten lof wegens zijne geleerdheid, gematigdheid, zeldzaam in die veel bewogen dagen. Niet, dat hij van de kerkleer afweek, maar hij was in den vollen zin des woords verdraagzaam. Trigland zelf noemt hem: "Optimus religioni verae addictissimus et pacis amantissimus vir." Zulk een man begeerde men aan de Leidsche hoogeschool, 'tgeen ten gevolge had dat hij in 1611 als hoogleeraar in de godgeleerdheid derwaarts werd beroepen. Hij voldeed volkomen aan de verwachting, en leefde met Episcopius, hoezeer met hem in gevoelens verschillende, in vrede. In 1618 werd hij naar de Synode van Dordrecht afgevaardigd, bleef daar zijner zachtmoedigheid getrouw, was medearbeider aan de Dordsche Canons en werd tot een der overzetters der vertaling van het Oude Verbond gekozen. Achtmaal bekleedde hij het rectoraat der hoogeschool en overleed den 4den Februarij 1646. Zijn zoon Johannes van Kerckhoven liet hem, in de Pieterskerk te Leiden, een gedenkteeken oprichten. Spanheim hield eene lijkrede op hem.

Hij was een der geleerdste theologanten van zijnen tijd, doch zijne schriften getuigden evenwel van geene buitengewone gaven.

Hij beoefende de geschiedenis, letterkunde en ook de latijnsche poëzij. Zijne vrienden te Genève en Heidelberg lieten zijne *Poëmata Juvenilia*, die zeer zeldzaam voorkomen, drukken, andere zijner gedichten vindt men voor verschillende schriften van zijnen tijd, o. a. onder de *Poëmata* van Daniël Heinsius. Lofverzen hebben L. Sanderus, H. Grotius, G. J. Vossius, D. Heinsius, C. Barlaeus, S. Naeranus, J. Rutgersius, Ant. de la Faye en anderen op hem vervaardigd. Hij huwde Judith, zuster van David Nuyts. Zijn tweede huwelijk is door Scriverius bezongen. Zijne dochter Christina, 4 Julij 1593 te Dort geboren, huwde Johannes van der Poll, gezegd Pollio, neef van den president Eduardus J. Pollio, te Utrecht, bij welke gelegenheid D. Heinsius en G. J. Vossius, huwelijkszangen (epithalamia) vervaardigden. Zijn zoon volgt. Hij schreef:
Varia Poëmata, Gen. et Heidelb., 1587.
Accord des passages de la saincte Escriture, qui semblent de prime abord estre contraires les uns aux autres, mis en ordre, par J. P., Dordrecht 1599, 12°. Latin, ibid. in 8°.

[1]) Vermoedelijk is hier bedoeld het werk, getiteld: *Brieven betreffende het bestuur der Koloniën*; 't welk, zonder vermelding van den naam des schrijvers, in 1816 te Amsterdam bij Joh. van der Hey, uitkwam.

De locis definitronis, proprii et accidentrum Dordr. 1600 4to.
Theses logicae aque ethicae, 1602.
Les actes mémorables des Grecs, recueillis en bas Alleman par André Demètre et traduicts en François. Dordr., 1602, 8°.
Dispute contre l'invocation des Saints, 1607.
Responsio ad interpretata Anastasii Cochletii, Doctoris Sorbonistae, ac monachi Carmelitae sophismata, 1610.
Cochelet antwoordde met zijn *Coemeterium Calvini inferni.*
Dispute contre l'Adoration des Reliques, 1611.
Thomae Cartwrightii commentarii succincti et dilucidi in Proverbia Salomonis, cum praefatione Joh. Polyandri, L. B. 1617, 4°. 1663, 4°.
Syntagma Exercitationum Theologicarum, 1621.
Synopsis purioris Theologiae, J. Polyandri, A. Walaei, J. Thysii, F. Hommii et D. Sinapii. Oratt. inaug. habitae cum facultas theologica et collegium illustrium Ordinum a Curatoribus instaurarentur. L. B. 1620, 4°. Amst. 1658, 5[de] dr.
Oratio de conciliatione Ethnicae et Christianae, L.B. 1636, 4°.
Oratio in obitum A. Walaei.
Disputationes L 11, *comprehensae, ac conscriptae per Joh. Polyandrum, Andr. Rivetum, Ant. Walaeum et Ant. Thysium,* L. B. 1625, 8°.
Miscellaneae Tractationes Theologicae, in quibus agitur de Praedestinatione, et gratia Dei et de Coena Domini, Lagd. Bat. 1629, 8°.
Meditationes sacrae in Psalmum VI, L. B. 1630, 12°.
Concertatio Antisociniana, disputationibus XLVIII, *in Academia Leydensi ab ipso publicè agitata,* Amst. 1640, 8°.
De essentiali Jesu Christi existentiâ, ac gloriâ Divinâ, quam cum Deo Patre suo habuit ab aeterno, concertatio, decem Disputationibus contra Johannem Crellium comprehensa, L. B. 1645, 12°.
Judicium et consilium de comae et vestium usu et abusu, L. B. 1644, 12°.
Sermons théologiques de Jean Polyander, Doct. et Prof. en Théologie à Leyde, Leyde, 1639, 12°.
Spiegel der ware bekeeringe des sondaers tot Godt, ofte Aenmerkinge over het boek des Profeten Jona, Leyden, 1626, 4°.
Over den sesden Psalm, Amst. 1628, 4°.
Over Ephesen 1 en II, of grond onzer zaligheid, 4°.
Anker der gelovigen.
Wederleggînge eenes brief gheschreven by sekeren Doctoor des Ordens van S. Augustyn binnen Luyck: Mitzg. de redenen, ontleent van R. Bellarmyn, dienende tot bevestig. v. d. aanroepinghe der Heyl.... (Uit het Fransch) *overg.* Leyd. 1608 kl. 8°.
Vereeniging van veel passagies der Heiligen Schrifture, 8°.
Van de aanbiddinge der Reliques van de afgestorven Heiligen, 8°.
Lijk-Oratie over het afsterven van Festus Hommius, seer getrouwen Herder der Kercke van Leyden, Ghedaen in de Academie in het Audit. der H. Theol. tot Leyden, den 10[den] *Julij* 1642, Leyden, 1642.
Orat. funeb. en obitum Lud. de Dieu 1642.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 107; *Anal.*, p. 585; P. Freheri, *Theatrum. Part.*, III, p. 1348, 1349; *c. icon.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, 712, 713; Io. Fabricii, *Hist. Bibl.* p. IV, p. 94; P. Burmannus, *ad Syll. Epist.* T. I, p. 378; *Bibl. Bunav.*, T. I, V. II, p. 1363; *Alma Acad. Leid.*, p. 63 seq.; Meursii, *Athen. Bat.*, p. 242, 243; M. Z. Boxhornii, *Theatrum Hollandiae*, p. 361, 362; Sandii, *Bibl. Antitrinit.*, p. 96, 116; Philal. Timaretis, *Coll. Monument.*, p. 94, 95; Spanhemii, *Orat. funeb.*; Triglantii, *Orat. in obitum l'Empereur*; *Sym. Litt.* I, p. 489; (Bremae 1744); Barlaei, *Epist. ad Uytenb. in Epist. praest. et erud. vir.*, p. 691, seq., Jani Rutgersii, *Variae lectiones*, p. 241; D. Heinsii, *Poëm.*, p. 177 (*edit.* N. Heinsii. H. Grotii, *Poëm*; C. Barlaei, *Poëm. Bibl. univ.*, *Bibl. biogr. med.*; Haag, *La France Protest.*; Carleton, *Lett. Mém. Negoc.*, T. II, p. 387, T. III, p. 156, 247; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 527; *Catal. de la Bibl. Wal. à Leyde, supplem.*, IV, p. ; Brandt; Uytenbogaert; Trigland; Baudart; Leidekker; Ypey en Dermout; J. W. te Water, *Gesch. der Herv. kerk te Gent*, bl. 166 volgg.; Balen, *Beschrijv. van Dordrecht*, bl. 186, 674; van Goor, *Beschrijv. van Bredu*, bl. 187; (over zijne boekverzameling). Zijne briefwisseling met Beza, J. Crucius, C. Barlaeus, H. Grotius, D. Baudius, B. Lydius, en J. van Beverwijk is gedeeltelijk gedrukt. Op de Leidsche Bibliotheek berust een zijner brieven aan J. Colvius; Soermans *Acad. Reg.*, bl. 26. 27 37; *Korte Hist. der Sijn. Nation. Inl.* bl. 57 vv.; Meiners, *O. V. Kerk. Geschied.*, D. II. bl. 3 verv.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Dez, *Gesch. der Syn. te Dordr.*; Schotel, *Kerkelijk Dordrecht*, D. I, bl. 213, 214, 245, 529; Dez, *Geschied. der wereldl.- en geestel. kleed.*, D. I, bl. 39; Dez, *Illustre School*, bl. 43, 217; Siegenbeek, *Geschied. der Leids. Hooges.*, D. I, bl. 100, 156, 157, D. II, bl. 97; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, (1ste Serie) D. III, bl. 547, 581, 660, D. IV, bl. 156, 165, 207, D. V, bl. 149, D. VIII, bl. 327, D. IX, bl. 488, D. X, bl. 272; (2e Serie) D. IV, bl. 255; D. VII, bl. 88; D. VIII, bl. 375; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 87; Hinlopen, *Hist. v. d. Nederl. Overz. des Bijbels*, bl. 77; Orlers, *Beschrijv. v. Leiden*, bl. 847; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. D. X, bl. 54; Abcoude, *Naamr. Aanh.*, bl. 166, 167; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. I. bl. 27, 271; Moreri, Hoogstraten, Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt, Muller, *Cat. v. Portr.*; Klioos *Kraam*, D. II, bl. 23; Young, *Chronicles of the Pilgrim fathers of the colony of Plymouth*, p. 40, 222; *Mém. hist. et général, de la maison de Kerckhove*, p. 20, 21; Groen van Prinsterer, *Archives*, T. II, p. 146; P. Scriverii, *Oper. Anecd.*, p. 168; Barlaei, *Poëm.*, T. I, p. 168; D. Heinsius, *Poëm.*, p. 230; G. J. Vossius, *Epist. select*, p. 253. Zijn gelaat is in de *Athenae Batavae* voor ons bewaard. Muller, *Cat. v. Godgel. Werken*, bl. 101.

De hier volgende onuitgegeven brief van den Leidschen hoogleeraar Polyander, levert het bewijs dat de naam van dezen geleerde, ingevolge zijn bepaald in den brief uitgedrukt verlangen, niet Polyander à Kerchoven, of Kerchoven gezegd Polyander, zooals hij meermalen voorkomt, maar eenvoudig Polyander moet geschreven worden. Dezelve is gerigt aan 's mans zoon Johan, heer van Heenvliet, houtvester, groot jagermeester en groot valkenier van wege de Ed. groot Mog. heeren Staten van Holland en West-Friesland en surintendant van het hof ende affaires van Mevrouw Marie, Princesse van Groot-Brittanniën, Douairière van Oranje.

Mon Filz!

Il est certain que feu mon Père m'a dict en ma Jeunesse, qu'il estait de l'ancienne et noble Race de ceux de la maison dite van den Kerchoven, originellement de Gand, et a esté aussy recognú pour tel par de Clairvant, seigneur du dit Clairvant, de Montoy, de Monsieur d'Embrise, du seigneur de Groenevelt et Monsieur Joost Menin, pensionaire et conseiller de la ville de Dordrecht, de monsieur Franciscus Nansius, autrefois Bourgemaistre du conseil du Franconat à Bruggues et de plusieurs autres, mesmes Anastase Cochelet, docteur Carmelite, declare bien expressement par ses deux livres escrits contre moy l'un l'an 1608, l'autre l'an 1612, que nous sommes originellement issus de la dite Race et m'y reproche que j'ay changé le nom originel de van den Kerchoven en celuy de Polyander. Et si j'eusse voulu suivre le conseil de feu monsieur Arnould, seigneur de Groenevelt, Gouverneur de Nimwege, comm' aussy de Messieurs les pensionaires de Dordrecht Menin et Berck, et de monsieur Nansius, j'eusse reprins ce nom originel de van den Kerchoven avec declaration des raisons pourquoy; mais considerant que ce nom de Polyander estoit receu partout, et que j'eusse peu donner a quelques uns occasion de soubsçon que je cerchoy par ce moyen quelque vaine gloire, j'ay estimé plus conseillable de me tenir a ce nom de Polyander, n'estimant point qu'aucuns des miens s'en pourroyent servir cy apres. Mais si j'eusse pensé à cela, il ne m'eust couste qu'un mot pour induire tous les seigneurs que je viens de nommer de confirmer par leur propres mains la cognoissance qu'ilz avoyent de nostre dite Race. Pour mon regard je jugeoy en ce temps, qu'en ce Pays les preuves manifestes ne m'estoyent necessaires ni proffitables. Dieu soit avec vous. De Leyden le premier d'Aoust 1634. (Signé) Vostre père Johan Polyander.

POLYANDER (Johannes), zoon van den vorige, 24 Aug. 1594 te Dordrecht geboren, heer van Heenvliet en Sassenheim, opper-houtvester van Holland en West-Friesland, afgezant van hunne Hoog Mog. bij den koning van Engeland, huwde Catharina Watton, weduwe van lord Stanhope, bij welke gelegenheid C. Barlaeus een gedicht vervaardigde. Later zongen Bodecher Banningius en anderen ter zijner eere en vervaardigde Nyendael een gedicht *in obitum Nobil. puellae Magdalenae Polyandrae, Nobil viri D. J. Polyandri, Domini in Heenvliet filiolae.* Hij ligt uitgehouwen op het gedenkteeken, ter zijner eere, op last zijner weduwe, in de Pieterskerk te Leiden opgerigt. Zie hem ook in de *Antives de la meison d'orangetrayon* van Mr. Groen van Prinster (op de Table des matières.)

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I, bl. 213; Dez, *Ill. School*, bl. 218; L. Neyendalii, *Poëm.* p. 155; C, Barlaei, *Poëm*, T. I. p. 522 seq.; Bodecheri Banningii, *Poëm*, p. 70; Scriverii, *Opera Anecdota*, p. 158.

POLL (Harman van de), zoon van Gijsbert en Jannetje de Vroede, werd in 1554 te Amsterdam geboren, bekleedde er verschillende aanzienlijke ambten. Sedert 1614 werd hij den stadhouder minder aangenaam, en in 1618 onthief hem deze van zijne regeringsposten. In 1629 werd hij wederom tot raad benoemd en diende op nieuw de stad met

gelijke trouw en wijsheid tot zijn dood in 1640. Hij maakte zich vooral verdienstelijk door het stichten van het *Athenaeum illustre* te Amsterdam, was de voorname bewerker der aanstelling van Vossius en Barlaeus en had hij zijn wensch vervuld gezien, dan zou ook Grotius hun ambtgenoot zijn geweest. Hij huwde Reymarich Duivel, dochter van Dirk Duivel, alias Dell, den bekenden watergeus. Het was aan hem te danken dat Vondel, vooral na het uitgeven van zijn *Palamedes*, niet naar 's Hage werd vervoerd. Deze dichter vervaardigde ter zijner eere een keurig en krachtig lijkdicht, en het volgende grafschrift:

„Hier sluit de zerk den mond
„Die voor de vrijheid dong,
„En veilde nooit zijn tong,
„Toen 't weiflen veilig stond.
„De raad, het weesboek, 't recht
„Elk tuigt hoe Poll zich droeg,
„Gemeenzaam en oprecht;
„Hij stierf dus oud te vroeg."

Zie Wagenaar, *Amsterdam*, D. IV, bl. 427; *Vaderl. Hist.*, D. X, bl. 280; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Vondel, *Gedichten* (uitg. v. Lennep), D. II, bl. 521; D. III, bl. 38, 89, 135; D. V, bl. 294, 150, 299; D. IV, bl. 748, 749; *Poëzy*, D. II, bl. 19, 74; van Ollefen, *Lev. v. Vondel;* Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

POLL (Mr. Fredrik van de), den 28sten September 1780, op de hofstede Zandenhoef onder Bloemendaal, nabij Haarlem, geboren werd in 1819 benoemd tot directeur der in- en uitgaande regten en accijnsen voor de provincie Noord-Holland; in 1822 tot lid van den raad van de stad Amsterdam; in 1823 rijks-advocaat in Noord-Holland; in 1826 lid van de provinciale staten en vervolgens lid van de tweede kamer staten generaal. Van 1829 tot 1836 was hij burgemeester van Amsterdam; van 1838 tot 1840 lid van de tweede kamer staten-generaal; in 1839 werd door hem, als president der commissie van beheer en toezigt over de droogmaking van het Haarlemmermeer, de eerste spade in den grond gestoken achter Hillegom, waarmede dit grootsche werk was aangevangen; van 1840 tot 1850 was hij gouverneur van de provincie Utrecht Hij overleed den 18den November 1853, was staatsraad in buitengewone dienst, kommandeur van de orde van den nederlandschen leeuw en ridder met de ster van de eikenkroon.

Zie *Gedenks. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, bl. 44. *Part. berigt.*

POLL (G. Jasink van de), woonde in 1827 te Amsterdam. Op de tentoonstelling te 'sHage was van hem in dit jaar eene schilderij voorstellende *een gezicht op de Utrechtsche poort te Amsterdam, bij opkomend onweder*; en *het spreekwoord: „Om der wille van het smeer, — Likt de kat de kandeleer."*

Zie Kramm.

POLL (Mr. Herman van de), schreef:
Specimen Juridic. inaug. de privatione libertatis privatae, Amst. 1770.

Zie *Bibl. Hag.*, Cl. III, p. 227.

POLL (Hugo van), is schrijver van
Het ontdekt Roonhuisiaans geheim in de vroedkunde mede opgehelderd en bevestigd, Leid. 1753, 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 16.

POLL (J. G. van de). Van hem heeft men:
Gedichten, Franeker, 1716, 4°.
Gedichten en Gezangen.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 29.

POLL (Jan van de), zoon van Harman van de Poll (zie vroeger) te Amsterdam geboren, werd in 1638 commissaris, in 1640 schepen, zes jaren later raad en eindelijk burgemeester. Zesmalen bekleedde hij dezen post, in 1672 voor het laatst. Hij droeg toen veel zorg voor de verdediging der stad, doch voor dit alles erlangde hij ter belooning bedreiging van plundering zijner bezittingen, bij den oploop van het graauw, over het bewaren der stads sleutels, laster van geheime vijanden en vinnige schempschriften en eindelijk afzetting van wege den stad houder van zijne burgermeesterlijke waardigheid en zijn raadsplaats. Hij overleed in 16 . Bij zijn echtgenoot Duifje van Gerwen had hij acht kinderen, waaronder een zoon, Harman van de Poll, secretaris van Amsterdam. Men vindt zijn portret bij Wagenaar. Meermalen is hij door Vondel bezongen.

Zie Aytsema, *Saken van Staat en Oorlog*, D. III, bl. 1205, 1206; Wagenaar, *Amsterdam*, D. V, bl. 220, 395, D. VI, bl. 285; *Vaderl. Gesch.*, bl. 204, 209, 216, 367; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Vondel, *Gedichten*, (uitg. v. Lennep). D. III, bl. 294, 299, 300, D. VI, bl. 662, 705; Hoogstraten, Kok, Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*; Brandt, *Leven van de Groot*, (vervolg) bl. 76; Valkenier, *Verward Europa*, D. I, bl. 947; *Beroerd Nederland*; Cerisier.

POLL (Mr. Jan van de), geb. 11 Augustus 1721 te Velzen, overleden April 1801, gehuwd met Anna Marie Dedel te 's Hage, geb. 1 Junij 1729, overleden 31 October 1779. Hij was onder anderen burgemeester van Amsterdam in 1787 en 1795, en beide keeren door de bovendrijvende partij uit zijne betrekking ontslagen. Sedert woonde hij op het huis te Spijk bij Velzen. *Part. berigt.*

POLL (Kornelis van de), burgemeester van Utrecht, behoorde tot de Stichtsche gemagtigden, die in 1618, ten huize van Daniël Trezel bijeenkwamen om over de waardgelders te handelen. De Groot had waarschijnlijk het oog op hem in zijne *Verantw.*, Cap. XIX, bl. 255.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. X, bl. 210, 217, 234 Over de van de Poll's, *Chr. v. h. Utrechtsch genoots.* (Reg.)

POLL (Lukas van de) werd den 6den Februarij 1630 te Utrecht geboren, studeerde aldaar, werd den 11den December 1667, lector, 24 Januarij 1670 buitengewoon en den 11den Mei 1674 gewoon hoogleeraar in de regten. Hij onderwees het burgerlijk regt tot zijn dood, 24 November 1718. Hij liet bij zijne huisvrouw Geertrui ter Borch, met welke hij in Maart 1671 gehuwd was, geene kinderen na.

Men heeft van hem:
Invict. . . . Regis Ludovici XIV. . . . *Triumphus super adjecta. . . . Imperio ultrajectina* 25 Jun. 1672. Ultraj. in plano). Men vindt voorts verscheidene gedichten van hem b. v. A. Matthaei *de Nobilitate*, Libri IV, Amst. 1686.
Oratio de auspicatissima expeditione Wilhelmi III in Hyberniam ejusque felici adventu in Bataviam. Carmine heroico. Ultraj. 1691.
De exhaereditatione et praeteritione Romana atque hodierna, Amst. 1700. 4°.

Zie Burman, *Traj. erud.*, p. 272, 273; Heringa, *de Auditorio*, p. 94, 95, 132, 140, 208; Burman, *Syll. Epist.*, T. I; *Epist.*, C. XIX; *Act. erud. Lips. Mart.* 1702; Struvius, *Bibl. jur.* cap., VI, § 4, XXII; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1701, bl. 285; Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. III, bl. 2; Kobus en de Rivecourt, Bodel Nyenhuis, *Topogr. Lijst v. Plaatsb.*, bl. 214.

POLL (Pieter van de), burgemeester van Amsterdam, collonel der burgerij 1745, 1751 baljuw van Amstelland, in 1748 buitenstijds in de plaats van Mr. Derck Trip aangesteld, werd bij de buitengewone verandering in September van dat jaar van zijn post verlaten.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. XX, bl. 288; Kok.

POLL (Jhr. Mr. Willem Gerrit van de), zoon van Mr. Jan van de Poll, (zie boven) geb. 25 November 1763 te Amsterdam, verheven in den Ned. adelstand bij diploma van 27 September 1817, overleed 19 December 1836. Hij was gehuwd met Agnes Johanna Hendrika Graafland, geb. 7 Maart 1766 te Amsterdam, overleden 31 Julij 1830. Aan de hoogeschool te Leiden studerende, diende hij gedurende de vacantie als vrijwilliger op het schip *de Holland*, en nam deel aan den slag, Aug. 1781, tegen de Engelschen bij Doggersbank; werd gedecoreerd met de officiers medaille in 1782, uitgereikt in herinnering aan dien slag. In 1807 werd hij ridder der orde van de Unie, voorzitter van het wetgevend ligchaam, voorts extraordinaris staatsraad van koning Lodewijk (1810) commandeur der orde van de Unie. In 1814 werd hij benoemd tot lid van den raad van koophandel en koloniën; in 1815 gekozen tot lid van de tweede kamer der staten-generaal, later tot mede oprigter en president der directie van de nederlandsche handel-maatschappij, lid van de eerste kamer der staten-generaal, ridder van de orde van den nederlandschen leeuw.

Zijn oudste zoon

POLL (Jhr. Willem Gerrit van de), geb. 1 April 1793, leeft nog na onderscheidene betrekkingen bekleed te hebben. In 1814 was hij secretaris van het kabinet van den souvereinen vorst, later koning Willem I, en referendaris 2e en 1e klasse bij den raad van state gedurende 12 jaren, en in 1848 tevens

belast met het vice-voorzitterschap van dat staatscollegie, in 1856 minister van staat. Ook is hij ridder, kommandeur van de orde van den ned. leeuw, ridder-grootkruis van de eikenkroon.
Part. berigt.

POLLIO (Assverus), sedert 1617 predikant te Sluipwijk, en in 1619 in zijn dienst geschorst en afgezet, werd, daar hij de acte van stilstand weigerde te teekenen door de staten gebannen en naar Waalwijk gevoerd. In het land teruggekeerd, bediende hij, 1621, met Aeg. Zeijstius, Schieland, Vlaardingen, Maasland en Schipluiden; week na de ontdekking der conspiratie uit het land, 1623; werd in 1624 met Hellingerus gesteld tot de bediening van Alkmaar, Wormer en Schoorl, bediende Vlaardingen en Maasland 1629, 1630. In 1631 tot de bediening van Haarlem gesteld, vielen daarover moeijelijkheden, zoodat hij in het begin van Maart 1632, daar nog niet was, en de kerkeraad hem alleen voor een' tijd wilde aannemen. Toch was hij eerst door hem verzocht, en werd door de directeuren van hem gezegd „dat hy in de heetste tyden getrouwelyck hadde gedient." Den 17den Aug., na visitatie en berigt van Niellius, besloten zij hem van Haarlem te verplaatsen, en te Rhenen en Veenendaal te gebruiken, doch hij werd predikant te Noordwijk, 1634. In de vergad. van directeuren van 11 Nov. 1637, rapporteerden de visitatoren, dat de gemeente te Noordwijk zeer afnam en Pollio daar niet langer moest blijven. In datzelfde jaar werd hij predikant te Buren en Beusichem. In 1641 keerde hij weder in de schoot der Ned. Herv. kerk, en werd in 1643 wederom tot den kerkedienst gevorderd te

Hij schreef:

De ancker der zielen ofte lijdenstroost d. i. een... christ. t'samensprake tusschen de ghetrouwe herder ende het verdruckte vee des Heeren, over het christ. ende salich lijden der christ. ghelovighen nae de wille Godts om zijne h. waerheyt die na de godsalicheyt is ende die christ. vrijheyt der conscientien. De remonstr.... christenen ten Goude, Rotterdam, Leyden, den Haghe ende Alckmaer... toegheeygent... D'eerste deel enz.

Der leecken wegh-wijser d. i. een eenv. rechtsinn., stichtel. ende seer bedenck. vertoogh (bij forme van een ontleedinghe) over het... oogh-merck Pauli over het neghende cap. tot den Rom., ten hoochsten dienstelijck ende bequaem voor den eenv. christ.-gheloovighen. Door een sonderlinghe lief. h. derselver ende der alghem. christ. vrijheyt der consicentien in haesten inghestelt. Ghedr. tot Harderw., op Vrijburgh. 1622.

(Vooraf eenige gedichten, get. „*Poli servo (sit precor) salus; Phil. van Honthorst de Jonghe, stud. in de h. Godheyt en Bonifacius van Vryborch*).

De verborgentheydt der voorbeelden, d. i. een stichtelick, welduydelick, eenvoudich ende bondich vertooch (dienende tot naerder ondersoeck der godd. waerheydt, die na de godsal. is) over de woorden Pauli tot den Rom. cap. 9, vs. 11, 12, 13. In drie deelen. Eerste deel. Ten dienste der eerw. christ.-geloovige inghestelt ende beschreven door Chr. de Dieu, liefh. der godd. waerheyt ende de vrijheydt der conscientien. Gedr. op Vrijburch. 1622.

Christelijcke vrede-vaen, verthoonende... de... inleydinge van een... broederl. versoeninge tusschen de Remonstr. ende contra-Rem. (aeng. de... praedest...) te treffen, ende dat selfs (behoudens alle de nat. synodes — canones schrift — matige waerheydt...)... de thien... godts-lasterlicke positien... niet... favoriserende... Ingestelt door d. A. v. d. Pol, gezeyt Verhorst (die omtrent 22 jaren remonstr. leeraer gheweest sijnde, nu met de gheref. kercke... vereenicht enz... tot den h. dienst des Heeren beroepelijk verclaert is, dien. J. Chr. Ghedr. tot Leyden, bij Jan Jansz. van Dorp. 1641.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.*, Tideman, *Rem. Broeders.* bl. 91, 279, Rogge, *Bibl. v. Rem. Gesch.*, bl. 141, 247; Muller, *Cat. v. Pamfletten*, D. I, bl. 288; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 142.

POLLIO (J.) schreef:

Over den Catechismus. Uytr., 1674.

Zie Abcoude, *Naamr.*

POLLIO (L.) schreef:

Spiegel van het laatste oordeel. 4°.

Spiegel des eeuwigen levens. Amst., 1658. 12°.

Zie Abcoude, t. a. p.

POLLIONIS (Petrus), was predikant te Woudenberg, 1640, emerit. en gest. 1676.

Hij schreef:

Nieuwicheydt des pausdoms, gestelt tegen d' oudheyt van 't rechte christendom... Eerst beschreven... door P. du Moulin... ende overg. door P. Pollionis. Tot Utr., gedr. bij G. van Zijll en D. v. Ackersdijck. 1653.

XX stigtelijke Predicatiën. Amst., 1668. 8°.

Zie Rogge, *Bibliotheek van Contra-remonstrantsche en Geref. geschriften*, bl. 164; Abcoude, *Naaml.*, bl. 291.

POLLIUS (Magdalena) vinden wij als dichteresse in de *Bellingeweerder Uitspanningen* van hare vriendin C. F. van Syrzama, waarin zij haar met die uitgave begroet. Zij huwde Regnerus Brongerus Reen, predikant te Huizum bij Leeuwarden, en gaf in het licht:

Stigtelijke Mengeldichten met een Voorreeden van haren Echtgenoot Regn. Brong. Rees, en IV. kerkelijke Redenvoeringen over bijzondere keurstoffen, als Een Afscheidsreden over Jesaia XXI: 10. *Een Intreereden over Spr. XXII*: 17—19. *Ter Bevestiging uyt Obadja vs.* 21. *Ter viering van de algemeene Dank-, Vast- en Beed-dag den* 24 *Febr.* 1745, *uit Psalm LXXVIII*: 50. Leeuw. 1745. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede aanh.*, bl. 126; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

POLLEY (Jacob), bouwmeester, bloeide in het midden der 18de eeuw, waarschijnlijk te Amsterdam.

Hij gaf in het licht:

Nieuwe algemeene Bouwkunde van kappen van huizen. Amst. fol.

Met Tielman van Horst, *Verzameling van Waterwerken, Schutsluizen en Waterkeeringen.* Amst., 1767. fol.

Zie Kramm; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 252, 318.

POLLIUS (G.), dichter uit het laatst der 17de eeuw, b. v. vóór Godefr. van der Keessel, *Dord. Bat., Disput., de Phrenitide*, L. B. 1684.

POLLY ( ), bevallige danseres in het begin der 19de eeuw, ter gelegenheid van haren solodans, in het ballet *Telemachus op het eiland van Calypso*, door de vermaarde Ziesenis bekroond.

Zie Haug, *Brieven over het Nat. Tooneel*, bl. 152; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. IV, St. II, bl. 455.

POLLEYT (Eustachius) een architect uit de 16de eeuw, die werkzaam was aan den bouw van 't schoone stadhuis te Gent.

Zie Immerzeel.

POLMAN Az. (Hendrik), in 1780 geboren te Blokzijl en in 1840 gestorven, was catechiseermeester en krankenbezoeker te Haarlem. In die betrekking was de zeer achtenswaardige man hoogst nuttig werkzaam, en bij iedereen als Vader Palmen geacht en bemind, terwijl hij een aantal voortreffelijke leerlingen kweekte. Hij gaf in het licht:

Handboek voor het godsdienstig onderwijs. Amst., 1817. 8°.

Schoolgezangen voor drie stemmen. 6de dr. Amst., 1828. gr. 8°.

Vier voorlezingen over den mensch. Haarl., 1824.

Christelijke geloofs en zedeleer. Haarl., 1826.

Vruchten van den boom der kennis des goeds en des kwaads. 's Gravenh., 1840.

Lijkoefening ter nagedachtenis van Jacob Hofman, in leven onderwijzer in de godsdienst en krankbezoeker te Haarlem. Haarlem, 1829.

Eenvoudig godsdienstig bestuur bij het bestaan der cholera in ons vaderland. Haarlem, 1832.

Jezus in Gethsemané en aan het kruis. Haarl., 1833.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. woordenb.*; van Cleef, *Alphab. Naaml.*, bl. 478.

POMERE (Elias du). Amsterdamsch regtsgeleerde, schrijver van een *Kluchtspel, Koppelaar uit spijt of de geschaakte Boer*, 1702 en van *Virginia, Treurspel.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 98; K. Lescailje, *Mengelp.* D. II, bl. 385.

POMPE VAN MEERDERVOORT (Michiel), zoon van Michiel Pompe, heere van Meerdervoord en Maria Sasbout, den 22sten Januarij 1622 te Dordrecht geboren, werd door Karel I, koning van Engeland, den 15den Julij 1637, tot schildknaap verheven, en was heer van Meerdervoort, Kort-Ambacht enz., schepen (1638), en veertig (1688) zijner

geboorteplaats, gecommitteerde ter admiraliteit in Zeeland (1639) en overleed den 9den December 1639. Hij huwde den 17den November 1637 Adriana van Beveren, oudste dochter van Kornelis van Beveren en Kristina Pijl, die hem twee kinderen schonk.

Zie Balen, *Beschrijv. v. Dordr.*, bl. 1285.

POMPE VAN MEERDERVOORD (Kornelis), zoon van den vorige, geboren te Dordrecht den 22sten Januarij 1613, ridder, heer van Meerdervoord, Hendrik-, Iden en Schiltmans-Kinderen-Ambachten, op bevel van Lodewijk XIV, door Jacques Auguste de Thou, tot ridder geslagen en begiftigd met de orde van St. Michiel (1661). Hij was schout en oud-raad te Dordrecht (1622), raad en rentmeester generaal van Zuid-Holland (1671), veertig (1663), baljuw en dijkgraaf van den lande van Strijen, Baljuw van Wieldrecht (1660), dijkgraaf van den Zwijndrechtschen waard (1661). Hij huwde (7 Februarij 1662) Alida van Beveren, dochter van Jacob van Beveren en Johanna de Witt. Hij liet kinderen na.

Zie Balen, t. a. p., bl. 1286; Dez., *Daglijste of Gedenkb.*

POMPE VAN MEERDERVOORD (Mr. Matthijs), broeder van den vorige, werd den 8sten Augustus 1621 te Dordr. geboren. Hij was heer van Slingeland, schepen (1642), veertig (1653), kerkmeester (1673), kolonel (1662), artilleriemeester (1672), schutmeester van den E. voetboog (1678), enz., enz, bewindhebber van de O. I. Compagnie ter kamer van Amsterdam, wegens Dordrecht (1645). baljuw van Zuid-Holland (1653), gecommitteerde ter dagvaard van de vergadering van de staten van Holland en West-Friesland. Oudenhoven droeg zijn *Zuid-Holland* aan hem op (1656). Hij huwde 1. Mondina van Beveren, dochter van Cornelis van Beveren en 2°. Maria Musch, vrouwe van Carnisse. Hij liet kinderen na.

Zie Balen, t. a. p., bl. 1187; Dez., *Dag-lijste of Gedenkboek*; Oudenhoven, *Z. Holl.* (voorr. belangrijk voor het geslacht der Pompes); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. XIV, bl. 199; Schotel, *Keizerl. Stadhoud. Koningl. bezoek in de Groote kerk te Dordr.*,

POMPE (Walterus) werd te Leidt, in Noord-Brabant geboren, en overleed den 7den Febr. 1777 te Antwerpen. Hij heeft zich vermaard gemaakt door zijne Christusbeelden aan 't kruis, in ivoor en palmhout.

Zie Immerseel.

POLS (L. H.), dichter uit de 17de eeuw, gaf in het licht: *Opwekkinge tot kloekmoedigheid, enz.*, plano, 1672.

't Licht uit de duisternisse ofte Hollands opgaande dageraat, Amst. 1673. plano.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.*, D. III, bl. 20, 57.

PON (Abraham du), geb. te Zwartewaal Anno 1695, stierf 14 April 1747 als predikant te Vlissingen, was behalve een groot godgeleerde, een goed letter- en geschiedkundige.

Zie J. W. Rigt, *Nederl. beroemde personen.*

PON (G. de), schilder van middelmatige verdiensten, uit het laatst der 18de eeuw. Kramm vermeldt van hem een schoorsteenstuk, voorstellende *de geschiedenis van Jephtha.*

Zie Kramm.

PON (Henricus du), predikant te Zwartewaal, Brielle (1703), 'sHage (1705), doch gestorven voor het doen zijner intrede aldaar. Men heeft van hem:

Afscheids-rede van de gemeente van den Briel en intreerede te 'sGravenhage, Leiden 1705, 4°.

Zie Abcoude, *Naaml.*, bl. 29; Brans, *Reg.*, bl. 122, 126.

PONS (B.) schreef:

Dissertatio de Gangraena ac Sphacelo, Traj. ad Rhen. 1754.

Zie *Cat. Bibl. Med. C. H. à Roy*, T. IV, p. 1563.

PONCIANI (Joannes) ook wel Meyster Jan PONCIANI), een burger van Utrecht, koos in de geschillen tusschen David van Bourgondie en Gijsbert van Brederode, de zijde des eerstgenoemden, en werd dienvolgens in 1456 voor zijn leven lang ter stad uitgebannen; terwijl daarbij tevens bepaald werd, dat hem nooit zou worden toegestaan, met eenen nieuwen bisschop, daar weder in te komen.

Zie Burman, *Utrechtsche Jaarb.*, D II bl. 318 332.

PONS (B. M. de) schreef:

Dissertatio de Inflammatione, L. B. 1787.

Zie *Cat. Bibl. Med. C. H. à Roy*, T. II, bl. 222.

PONS (J.) schreef:

De nimis licentiosa ac liberaliore intempestivaque Sanguinis Missione a plerisque hodie magno aegrorum damno usurpata, brevis tractatio, Leyd. 1600. 8°.

Zie *Cat. Bibl. Med. C. H. à Roy*, T. II, p. 865.

PONSE (H.), landbouwer te Geervliet, ontving van de Maatschappij ter bevordering van den landbouw te Amsterdam de gouden medaille en 20 dukaten voor zijn *Landbouwkundig Schoolboek*, waarvan het 3de deel in 1802 afzonderlijk en in het *Vervolg van* D. XIII, St. II der *Verhandelingen*, uitgegeven door die Maatschappij, het licht zag, ook werd zijn antwoord bekroond op de vraag *in hoe verre zijn de middelen, door de burgers Schortinghuis, Flegte en Paulus, in drie onderscheidene verhandelingen opgegeven, bij nadere Proefnemingen, voldoende bevonden van het brandkoorn onder de tarwe geheel of zooveel mogelijk voor te komen* en in *Nieuwe verhand. v. h. Zeeuwsch Genoots.*, D. I, bl. 1. gedrukt

Hij gaf ook een *Leerboek over den landbouw.* 2 Stukjes. Leijden. 8°.

Verhandeling over de beste en minst kostbare middelen, om de met zoutwater overstroomd zijnde gronden tot vruchtbaarheid te herstellen. Rott., 1808. 8°.

Handleiding voor de landbouwers, wier landerijen overstroomd zijn, om dezelve tot vorige vruchtbaarheid te herstellen. 's Hage, 1825. gr. 8°.

Verhandeling over den honigdaauw. Middelb., 1827. 8°. en in *N. verhand. v. h. Zeeuwsch Genoots.* 1827. D. IV, St. III.

Zie *Alphab. naaml. d. Gebr. van Cleeff*, bl. 471; Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 278; Saakes, *Naaml. v. Ned. boeken*, 1802, bl. 57, 255, 256.

PONSE (Joris), in 1723 te Dordrecht geboren, werd door Aart Schouman in de teeken- en schilderkunst onderwezen. Hierna begaf hij zich ter voortzetting zijner studie naar Amsterdam, keerde van daar naar zijne geboortestad terug en zette zich er als behangsel- en huisschilder neder, doch bleef tevens de kunst beoefenen. In den aanvang dezer eeuw waren er nog behangsels, schoorsteenstukken en bloemversiersels van zijn penseel te Dordrecht, waar hij in 1783 overleed, na verscheidene bekwame discipalen te hebben gevormd. Hij heeft ook de poëzy beoefend en gaf in het licht *de Schilderkundige lessen van Dufresnoy, in Nederduitschen dichtmaat gevolgd.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; van Eijnden en van der Willigen; Immerseel.

PONSE (Jan), glasschilder te Gouda, waarschijnlijk een der meesters, die de gebroeders Crabeth deze kunst leerden. Hij komt in 1515 voor.

Zie Kramm.

PONTANUS (Ambrosius), regulier-kanunnik, de Septem fontibus, schreef:

Epitome caeremoniarum Romanae Ecclesiae.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belgica*, p. 45; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. 1, p. 48.

PONTANUS (Henricus), geboren te Steinfort, werd in 1674, door Drost en Gedeput., in plaats van Jac. Munckerus, tot predikant en rector te Meppel beroepen. In April 1678 stond hem de synode voor zes maanden af ter leen, om de hoogeschool te Lingen opterigten, waar hij in 1679 tot eerste hoogleeraar in de godgeleerdheid en akademie-prediker werd aangesteld. Hij werd den 21sten September 1699 te Utrecht beroepen en in October tevens tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aldaar, welke betrekking hij den 14den Februarij 1700 aanvaardde; toen hem later ook het onderwijs in de kerkelijke geschiedenis opgedragen werd. Hij is, op zijn verzoek, den 25sten Februarij 1704, van den predikdienst ontslagen. Hij behoorde tot de Voetiaansche partij, en overleed den 15den September 1714. Hij wordt niet gunstig door Burman beoordeeld, maar door Ypey, Dermout en Glasius verdedigd.

Hij gaf drie redevoeringen in het licht:

De columna nubis et ignis. Traj. 1700.

De sale sacrificiorum.

Laudatio funebris Petri van Maastricht. Ibid 1705.

Zie Burman, *Traj. erud.*, p. 272—274; Io. Fabricius, *Hist. Biblioth.* p. 98: Fabricii, *Bibliotheca. Antiq.*, C. XI, § 11; Heringa,

de Auditorio, p. 143, 187; Ypey en Dermout, *Gesch. d. Herv. Kerk*, D. III, *Aant.* bl. 84, (265); Glasius, *Godgel. Nederl.*; Romein, *de Herv. Predikanten in Drenthe*, bl. 148.

PONTANUS (Johannes Isaacus), zoon van Izaäk Petri en Margaretha, dochter van Valerius van Delen, een Gelderschman, geheimschrijver van den Grave van Egmond. Izaäk Petri woonde te Haarlem, bevond zich als gezant der Staten of liever als afgezondene van die staatslieden, welke in het geheim de zaak der vrijheid van godsdienst bevorderde, met zijne echtgenoote op de Deensche wateren, toen deze, *op zee zijnde*, eer zij de reede van Elseneur bereikt hadden, van dezen zoon beviel, 't geen oorzaak is dat Bartholinus hem onder de geleerde Denen rekende, en hij zelve zich in lateren tijd *Pontanus* schreef. Hij werd den 21sten Januarij 1571 geboren, studeerde in verschillende vakken van geleerdheid zoo niet te Leiden, althans te Franeker. Hij deed vervolgens keer op keer, velerlei geleerde en langdurige reizen door Duitschland, Frankrijk en Italië, waarop hij door het bezoeken van akademiën en boekerijen, den reeds rijken schat zijner kundigheden vermeerderde en eene uitgebreide briefwisseling onderhield met geleerden. Wie ook slechts de voornaamste zijner vrienden wilde noemen, zou een verbazend groote lijst van geleerden moeten geven. Tusschen beide keerde hij weder naar zijn halve vaderland Denemarken, waar zijn vader zich op nieuw had neêrgezet en de laatste twintig jaren de post bekleedde van Agent of Commissaris der Staten-Generaal bij den Koning. De zoon stond daar drie jaren lang den grooten sterrekundigen Tycho Brahé bij in zijne waarnemingen en geleerde navorschingen. Waarschijnlijk werd hij reeds ten jare 1604 als hoogleeraar aan de Veluwsche hoogeschool aangesteld, doch eerst twee jaren later kon hij zich geheel aan zijn nieuwe post toewijden. Zijn oorspronkelijke benoeming droeg hem het onderwijs in de wis- en natuurkunde op, doch weldra voegde men hem er het hoogleeraarsambt in de geneeskunde bij; ook hield hij waarschijnlijk openbare voorlezingen over verscheidene klassieke schrijvers, van welke hij nieuwe uitgaven bezorgde. Ten jare 1626 werd hij tot hoogleeraar in de Grieksche taal te Groningen beroepen, doch hij verkoos te Harderwijk te blijven, en uit zijne school kwamen verscheidene mannen voort, (Johannes Smetius, Gisbert van Isendoorn) die zich later in de kerk en de geleerde wereld verdienstelijk maakten. Het groot aantal geschriften over de meest verschillende vakken van menschelijke kennis, die Pontanus heeft nagelaten, doen ons over zijne veelomvattende geleerdheid verbaasd staan, doch den duurzaamsten roem heeft hij door zijne historische werken verworven. Het was een zeldzame onderscheiding dat hij tot geschiedschrijver zoowel door Denemarken's koning van zijn rijk, als door Gelderland's staten van hunne provincie werd aangesteld. Hij verdiende dien dubbelen eeretitel door zijne Latijnsche *geschiedenis van Denemarken*, waarvan het begin door hem zelven, het vervolg door den geleerden Holsteinschen hofkanselier de Westphalen is uitgegeven, en door zijne *Geldersche geschiedenis*, mede in het Latijn geschreven, naderhand door van Slichtenhorst in het Nederduitsch vertaald en aangevuld. Zijne *Historie* van Amsterdam, ofschoon ook eenigermate in eene behoefte van dien tijd voorziende, berokkende hem van verschillende zijden scherpe berisping en werd te Rome op den *Index* der verbodene boeken gesteld. Overigens toont het de onbekrompenheid en veelzijdigheid zijner studiën dat hij, de vriend van Brahé, die de *hemel- en aardglobe* van Robert Hues met vele verbeteringen uitgaf, met die astronomische navorschingen ook de opzettelijke beoefening der zielkunde paarde, blijkens zijn akademisch proefschrift: *de rationalis animae facultate*, L. B. 1593. Onder de oefeningen, door den geleerden Pontianus beproefd, was er slechts ééne, waarin zijne tijdgenooten, of althans eenige hunner, meenden, dat hij minder gelukkig slaagde, de behandeling der Latijnsche lier, waarom dan ook zijn gemeenzame en vertrouwden vriend Petrus Scriverius hem een heuschen wenk zal gegeven hebben van zich daaraan niet meer te wagen. Hij huwde den 19den Mei 1606 te Harderwijk Anneke van der Herde. Zijne eenige dochter Anna, welligt in October 1615 geboren, is in 1634 gehuwd met den hoogleeraar Antonius Matthaeus. Dit huwelijk werd door Barlaeus bezongen. Eene andere, Helena Pontanus, huwde den 8sten Sept. 1639 diens broeder Christophorus Matthaeus, toen nog conrector, later aldaar hoogleeraar, een derde Susanna Pontanus schonk den 24sten Julij 1642 hare hand aan Cornelis van der Linden, predikant te Bunnik. Volgens de Westphalen overleed Pontanus den 7den October 1640, in den ouderdom van bijna 69 jaren, doch Mr. Bodel Nijenhuis stelde zijn overlijden teregt op 1639. Zijn afbeeldsel bestaat door zekere Isaak Isaakz. geschilderd en fraai door J. van de Velde geëtst.

Hij gaf in het licht:

Dissertatio de rationalis animae facultate. L. B. 1593.

Aur. Theod. Macrobii Opera. L. B. 1597. — *J. J. P. Secundo recens. adjectis ad libros singulos notis. Quibus accedunt Joh. Meursii breviores notae*. L. B. 1628.

Analectorum Libri tres in quis ad Plautum potissimum, Apuleium et Senecam, ac passim ad Historicos antiquos et Poetas censurae. Rostochii 1599, 4°.

Plautus. L. B. 1597, 1628. Amst. 1620, 1630. 12°.

Veterum Historicorum Latinorum Fragmenta. Rostochii, 1599. 4°. (L. B.) *ap. Commelinum*. 1622, 16mo.

Theses de affectu Hypochondriaco. Basil., 1600. 4°.

Itinerarium Galliae Narbonensis (carmen) *cum universae Galliae descriptione et Glossario prisco Gallico*. L. B. 1606, 12°.

Rerum et Urbis Amstolaedamensis Historia. Amst. 1611, fol. In 't Nederd. vert. door P. Montanus. Amst. 1614. fol.

Disceptationes chorographicae de Rheni Divortiis atque ostiis eorumque accolis adversus Phil. Cluverium. Amstelaed. 1614. 4°.

Disputationes chorographicae adversus Phil. Cluverium. Nova Sylloge. Harderov. 1617, 4°.

Origines Francicae. Harderov., 1616. 4°.

Observationes in Tract. de Globis, coelesti et terrestri., auctore Rob. Huesio, Anglo. Amst. 1617, 1624. 4°. Oxford. 1663. 8°.

Seneca Tragicus ex recens. P. Scriverii, L. B. 1619, 1620.

Notae et Observata Politica ad Lib. 1. L. Flori, una cum oratione isagogica ad eumdem Florum. Amst., 1626. 16mo 1627. 12°.

Maritalis ex Musaeo P. Scriverii. L. B. 1619. 12°.

Epistola Apologetica pro iis quas Historiae suae Amstelaedamensi inseruit excursionibus. Amstel., 1628. 4°. 1634. 4°.

Q Curtius. Amst. 1628 (ook *Suetonius*.) Zie zijn brief aan zijn neef M. Z. Boxhorn, in *Epistol. Sylloge*, p. 379.

Petronius, Genev., 1629. 4°.

Tacitus ex recens. J. Lipsii et J. I. Pont. Amst., 1632. 16mo.

Valerius Maximus. Amst., 1632. 17mo.

Theoremata, tegen het bestaan van een volk van dwergen. Harderw. 1619. 4°.

Poëmata, Libri VI. Amst., 1634. 12°.

Rerum Danicarum Historia usque ad domum Oldenburgicum deducta. Amst., 1631. fol. "*Cuius Historiarum Danicarum Tomum secundum, nondum editum, et. Libris VI, res gestas Regum Domûs Oldenburgicae ad ea fere tempora quibus Christianus* IV *Regni habenas suscepit continentem ipsiusque Pontani manuscriptum viri amplissimi, Gerardi Muniksii, Curiae Traiectinae senatoris dignissimi, scrinia servant.*"

Dit tweede deel beslaat 617 bladz. in fol. van Westphalen 2de deel zijner *Monumenta inedita*, loopt van 1448—1588 en bevat alle de eerste koningen uit het Oldenburgsche Huis tot den dood van Frederik II.

Discursionum historiarum Libri II, *quibus praecipue ququatenus et quodnam mare liberum vel non liberum, clausumque accipiendum expenditurque*. Harderov. 1637. 8.

Historiae Geldriae Libri XIV, *praemissâ Ducatus Geldriae et Comitat. Zutphaniae Chorographia Descriptione*. Amst., 1639. fol. Door A. van Slichtenhorst vertaald en met bijvoegselen en aanteekeningen uitgegeven Arnhem, 1654, fol.

In 1702 werd zijne Verhandeling over de mogelijkheid van het vinden van een N. O. doortogt naar O. I. en de middelen daarheen strekkende, ingelascht in *Recueil des voyages, qui ont servi à l'établissement de la compagnie des Indes orientales formée dans les Provinces des Pays-Bas*.

Vita Christiani III, *Daniae et Norvegiae regis*, door L. Hübner uitgegeven ten jare 1729.

Aan Ant. Matthaeus hebben wij nagenoeg 100 brieven van zijn moederlijke grootvader geschreven te danken: 27 in de *Sylloge Epist.* achter Alciatus, L. B. 1695, 1708, 8°., Hagae Comit., 1738, 4°. 21 Brieven door denzelfden Matthaeus

uitgegeven in deel X zijner *Analecta*, L. B. 1710, 8°.; en met desen weder herdrukt Hagae Comit. 1788, in D. V der gemelde *Analecta Matthaeana* in 4°, voorts waren 2 onuitgegeven brieven van P. Scriverius van den jare 1620 in de collectie van Jacobus Koning, waarvan een verkocht is aan Ds. J. J. van Voorst. In de eerste verzameling, die van den jare 1695 gaf de uitgever mede de antwoorden dier geleerden op vele brieven van P. aan hem gerigt, in het licht. Behalve deze vindt men nog brieven van P. in het 2e D. der nieuwste uitgaaf der *Analecta* van Matthaeus, p. 365, (seqq.) Brieven aan hem van P. Scriverius, vindt men in D. 1, bl. 355 volgg., en in het *Archief van Kist en Royaards*, D. IV, bl. 181 volgg., en in 194 volgg. Zie ook Baudii, *Epp.* (ed. Amst. 1662) *cent.* III, *ep.* 97. C. Barlaei, *Epistt.* (Amst. 1667 2 part.), p. 290, 401, 435, 742. Hij stond ook met voorname staatsleden in betrekking. Zie v. d. Capellen, *Gedenksch.* D. I, bl. 377. Zijn album amicorum is in bezit van Mr. van Dam van Noordeloos te Rotterdam en gaf Mr. Bodel Nyenhuis aanleiding tot het schrijven eener verhandeling van Pontanus.

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 189; *Anal.*, p. 578; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 670, 671; Crenii, *Animad. Phil.* P. VIII, p. 177; P. IX, p. 15, 82, 88, 99; P. XI, p. 180; P. XII, p. 108; P. XVI, p. 270; P. XVII, p. 2, 3; Pars, *Index. Batav.*, p. 144, 149; Tob. Magyri, *Eponym.*, b. i. v; Gottl. Krantsius, *ad. Conringium, Saec*, XVII, C. V, p. 223; Duckerus, *Praef. ad Florum*; *Cat. Bibl. Bunav.*, T. I, Vol. II, p. 1527; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 100, 126; P. Cunaei, *Epp.*, 188; *Vita et obitus J. I. Pontani — cum adjunctis XV epicediis ab amicis in obitum ejus conscriptis in E. J. de Westphalen, Monumenta inedita rerum Germanicarum praecipue Cimbricarum et Megapolensium.* (Lips. 1739, 4 vol., T. II, *Praef.*, p. 48—52; Bartholinus, *de Scriptis. Danorum*, i. v.; G. J. Vossius, *Epist.* 117, (p. 218); *Syll. Matthaei*, 1740; Borrechii, *de poëtis. p.* 50; P. Burmanni, *Syll. Epist.*, T. II, p. 523; Petr. Scriverii, *Opera Anecd.*, p. 252 sq.; Jani Dousae, *Poëm.*; Heinsii, *Poëm.*; Baudii, *Poëm.*; J. Bodicheri, Baningii, *Poëm.*, p. 180; M. Z. Boxhornii, *Poëm.* Zie verder: *Adoptivi amicorum Versus seu liber carminum adoptivus* achter Pont, *Poëm.*; Ampsing, *Beschrijv. van Haarlem*, (1628), bl. 116; Vonck, *op Huygen's Beschrijving der stad Doesburg*, (1758) voorr.; G. Outhof, *Levensbeschrijv. van beroemde en Geleerde Mannen met hedend. sterfgevallen ens.*, St. III, N°. 5, bl. 603; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV, p. 234 *aanteek.*; van Kampen. *Beknopte geschied. d. Nederl. Letterk. en Wetensch.* D. I, bl. 149, 250; D. III, bl. 78; de Windt, *Bibl. v. Ned. Geschiedschr.*, bl. 434 volgg.; Wagenaar, *Beschrijv. v. Amsterd. voorr.*, bl. II en VI; van Hasselt. *Chronijk van Arnhem*, bl. 280; van Spaen, *Oordeelk. Inleid.* D. I, bl. 30; D. II, bl. 18; *Levensbijzonderheden van den Nederl. Geschiedschr. J. I. Pontanus, door Mr. I. T. Bodel Nijenhuis in A. Nijhoff, Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidkunde* D. II, St. 2, (voornamste bron over P.); Dezelfde, *Topogr. lijst van plaatsb.*, Burman, *Geschied. d. Geld. Hooges.*, D. I, bl. 24, 37, 40, 108; D. II, bl. 604, 605, 622, 642 Kist en Royaards *Kerk. Archief*, (eerste serie) D. IV, bl. 124, 132, 178, 181, 183, 185, 194; (tweede serie) D. V, bl. 157; D. VIII, bl. 434; Kok; Hoogstraten; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; Cat. *Em.* T. III, p. 301; T. IV, p. 378; Meerman, *Cat.* T. II, p 77; Hoeufft, *Cat.*, p. 217; J. Koning, *Cat.*, D. I, bl. 88; van Voorst *Cat.*, *mss.* bl. 191; Niceron, *Mémoires*, T. XXXIII, p. 271; Boillet, *Jugemens*, T. IV; *Poetes modernes*, p. 227. N°. 1447; *Biogr. Univ. Biogr. bigr.* Jöchero, Baur, Mireri, B. G. Struvius, *Observatio de Joh. Is. Pontano, et ejus Origin. Francicarum* I. VI, en *Observ. Halens.* VI, N°. VIII, 68; van der Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 1, 2. 264; *de Munten der Leenen van Braband en Limburg*, bl. 30, 62; *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*. bl. 79, 99, 100, 103, 106; Abcoude, *Naamr.* bl. 291; *Aanh.* bl. 166.

PONTANUS (Isaacus), in 1648 tot proponent bij de Remonstranten bevorderd, vertrok hij in het volgend jaar als predikant naar de gemeente te Frederikstad aan den Eider. In 1652 keerde hij naar zijn vaderland terug en werd eerst als predikant naar den Briel, vervolgens naar Amsterdam beroepen. Na den dood van Poelenburg (1666) werd hij tot hoogleeraar aan het seminarie benoemd, doch acht maanden later verzocht hij van de groote vergadering der broederschap ontwerpld zijn afscheid. In 1708 werd hij emeritus en hij overleed in 1711. Hij was een zeer welsprekend leeraar en is als zoodanig geschetst door Corn. de Wit, predikant te Berkel, in diens belangrijke voorrede voor Pontanus, *twintig predikatiën over de gelijkenissen van den verloren zoon, en den rijken man en den armen Lazarus*, lang na zijn dood (Rott. 1721, 4°.) uitgegeven.

Verder schreef hij:

Tractaat van de zichtbare Kerke Christi op aerde, mitsgaders de Ampten, Diensten en Ceremonien derzelve, tot wederlegginge van het gevoelen door Dr. Galenus en David Spruyt voorgestelt, in haar XIV artikelen, ende nader verklaringe derselve; beneveus een Aansprake tot de vereenigde Duitsche, Friesche en Waterlandsche gemeente; ook van de vrijheid van spreken in de gemeente der geloovigen tegen Laurentius Klinkhamer, te Amsterdam, 1664.

Bedenkingen over verscheide stoffen van het H. Oud Verbond, eindigende met de Historie van Josephs leven. Amst., 1702. 4°.

Davids bespiegelingen van Maan en Sterren, mitsgaders zijn verwondering over 's menschen heerlijk hert, verhandelt in eene bedenking over Ps. VIII: 4, *te Rotterdam*, 1717. 8°.

Van de zigtbare Kerk op aarde. Amst. 1660.

XLII *Bedenkingen over verscheiden stoffen, uitgegeven door P. Brandt.* Amst. 1702, 8°.

XL *Predikatiën over het O. Testament.* Amst. 1702. 4°.

Zie Cattenburg, *Bibl. Rem.*, p. 117, 118; *Gedenksch. van het Semin. d. Remonstr.*, bl. 112 volg.; Leven van G. Brandt, achter zijne *Een en twintig Predikatien*, Rott. 1705, 4°; *Levensb. van eenige voorn. meest Nederl. Mannen en Vrouwen*, D. IV, bl. 71, 72; Tideman, *Rem. Broederschap*, bl. 18, 21, 202, 229, 280, 360 Abcoude. *Naaml.*, bl. 291; Arenberg *Naamreg.*, bl. 418

PONTANUS (Laevinus), te Gent geboren, onderwees eerst hier, later aan de hoogeschool te Douay, het Grieksch en Latijn, werd vervolgens doctor in de regten en gaf onderwijs in deze. Hij beoefende ook de Latijnsche poëzij en gaf in het licht:

Europae querela, versu heroico ad Mathaeum Donsanum praeceptorem suum. Gandavi, typis Joa. Lamberti.

Mosolatria, Tragicomoedia. Ibid 1551.

Synopsis Decretalium juris canonici. Duaci.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 909; Foppens, *Bibl. Belg.* T. II, p. 793.

PONTANUS, of de PONTE (Petrus), eigenlijk Pieter van den Brugge, bijgenaamd de *blinde*, wijl hij in den ouderdom van drie jaren het gezicht verloor, werd in de 15de eeuw te Brugge geboren. Zulks belette echter niet dat hij zeer veel kennis bezat. He reisde door verschillende provinciën, dan eens gebrek lijdende, dan wederom zijn brood met het geven van onderwijs verdienende. Eindelijk vestigde hij zich te Parijs, waar hij zich met letterkundigen arbeid bezig hield. Hij bloeidde er omtrent 1514, en huwde er eene wel opgevoedde vrouw. Dagelijks gaf hij zes uren openbaar onderwijs aan de hoogeschool en had reeds 30 werken in het licht gegeven, zonder in Frankrijk een Maecenas gevonden te hebben. Ofschoon hij de grootsten zijner werken, fraai ingebonden, had ten geschenke gegeven, had hij echter niets van hen ontvangen, wijl hij niet kon vleijen. Hij plagt te zeggen, dat hij geen anderen beschermer had dan Jesus Christus.

Hij gaf in het licht:

Annaei Lucani Pharsalia: cum adnotatione familiari et perlucida. Paris, 1512. 12°.

Petri de Ponte, ceci, Brugensis, incomparanda Genovefeum; Poëma de laudibus divae Genovefes. Paris, 1512. 4°., ook *Genefeveon libri* IX, *carmen.* Paris. 1512, 12°.

Eclogae X, hecatostichae, ad Carolum Archiducem Austriae. Gandavi, 1515, 4°.

Prima et secunda Grammaticae Artis isagoge; ad Felicem de Ponte, suum primogenitum Paris, 1514. 4°.

Duplex Grammaticae artis isagoge ab eodem multis locupletata schematibus. Paris, 1527. 4°.

Gramaticae artis pars prima, octo succinctis dirempta capitibus; ejusdem nuper locupletata curâ, adjectisque quarto (capite) *ubi opus visum est, testimoniis.* Paris. 1528, 4°.

Ejusdem secunda pars Grammaticae, undecim dirempta libris. Paris, 1529. 4°.

Apologia in eos qui pleraque divini sacrificii vocabula et sensa perperam usurpant, et obstinatis suis erroribus pertinaciter inhaerent. Paris, 1516, 4°.

Ars versificatoria, simul et Accentuaria; ad studiosum Folemonii. (Grammatici) *laboris juventam.* Paris. 1520, 1529, 1536, 1548.

Liber Figurarum, tam Oratoribus quam Poëtis, vel Grammaticis necessaririum, duo succincte complectens capita; cum recriminatione en Adversarium. Paris. 1529. 4°.

Carmen de abitu et reditu Pacis. Paris.

Salutiferae Confessionis Eruditio Petri Pontani, caeci, Brugensis, decem et octo partita considerationibus, ad Felicem Pontanum, suum primogenitum. Paris. 4°.

Paraemiae, Gallico et Latino sermone contentae. Paris. 4°.

Zie Sanderus, *de Brugens.* p. 58; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 632; Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 757, 758; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. III, p. 1; Moreri; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 565; D. Liron, *Singularites, Hist. et Litt.*, T. III.

PONTANUS (Roverius), te Brussel geboren, werd carmeliet, studeerde te Keulen in de godgeleerdheid, verkreeg er den graad van Baccalaureus. Hij onderwees deze wetenschap tot 1578 en overleed in geen hoogen ouderdom in 1567 te Brussel.

Men heeft van hem:

Rerum memorabilium jam inde ab anno M.D., ad annum fere LX, in Rep. Christianâ gestarum libri quinque, ex plerisque nostrorum temporum Historiographis, praecipue autem D. Fontano, Theologo parisiensi et Joanne Sleidano, collecti cum diligenti Annotatione eorum, quae Sleidanus ex affectu potius quam veritatis studio conscripsisse deprehenditur. Interprete F. Rovero Pontano, Carmelita, Colon., 1559, fol.

Zie Swéertii, *Ath. Belg.*, p. 656; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 1084; Miraei, *Scriptores seeculi*, XVI; *edit. ult.*, c. 78, p. 174; Cosmus de Villiers, T. II, p. 701, 702; Paquot, *Mém.*, T. III, p. 208.

PONTE (Octavio del) vereerde in 1626 aan het St. Hiobs gasthuis te Utrecht eene schilderij met *dood wild*. Hij was mede-regent van dat gesticht van 1639—1646. Mogelijk is hij dezelfde met Verbrugge.

Zie Immerzeel; Kramm.

POOK (Jan) tijd- en kunstgenoot van Jan van Gijzen, Jacob Rosseau en dergelijke volksrijmers, gaf in 1709 te Amsterdam in het licht:

Rommel-zoodjen, bestaande in verscheide en boertige heldenzangen; nevens deszelve drie Harlequins met de Rarekiek, enz. kl. 8°.

Voor het tooneel dichtte hij:

De dood van Eigenbaat, uytgeg. door het kunstg. Niel Vol. Ard. enz., zinnesp., zijnde een vervolg op het zinnesp. de Tieranny van Eigenbaat, uytgeg. door het kunstgen. Niel Vol. Ard. enz., Amst. z. j.

Tymon, of de Schyn-menschen-hater, zinnesp. Ald. 1710.

Hans Koekop, of de gemaakte Waterzucht, klsp. Ald. 1712.

De gelukte list, op Driekoningen Avond, klsp. Ald. 1715.

De Hollebollige lagchende Dokter, of de de bereysde Hans Zing-Zang, verhalende al de gevallen van zijne reise door de wereld, kamersp. 2den dr. verm. met den verrezen Pasquyn. Ald. 1710.

Harlequyn, reysende met zijn Rarekiek van Wijnendaal en Rijssel naar de Amsterdamse Kermis, en van daar terug naar de grensen van Vrankrijk, laatende op een geestige wijs in drie vertooningen zien, het voorgevallene van den 28 Sept. tot het eynde van 't jaar 1708. *Agter aan zijn gevoegt eenige Vreugdeliederen en Zegesangen, over de gelukkige Veldtocht van 't zelfde jaar; door verscheyde Liefhebbers saamgesteld. Met Figuren.* Amst. 1709.

Harlequin, reysende met zijn fraai Curieus, van het Soissonse Congres naar de Nederlanden, laatende op een geestige wijze, in drie vertooningen zien, al het gene zoo daar als in Spanjen, in den jaar 1727, 1728 *en in den beginne van* 1729 *voorgevallen is. Waar achter gevoegt zijn eenige Nieuwe Liederen, ter materie dienende. Te zamen gesteld door een voornaam Patriot. Met fraaije plaatjes versierd.* Ald. 1729.

De Harlequin reisende met zijn Fraai Curieus door Holland, Zeeland. enz., vertoonende in drie stukken, het voorgevallene in de Belegeringe van Bergen op Zoom, de Verkiezinge van Zijne Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, tot Stadhouder, Capiteyn-Generaal en Admiraal der zeven vereen. Provinciën, van Zeeland, Holland. enz. nevens eenige Illuminatiën bij die gelegenheid gezien, alsmede wat voorgavallen is in de alom berugten beweegingen onder de Burgerij van Amsterdam in de Maanden Augustus en September 1748, *en laatstelijk de komste, verblijv en uitleidinge van onze zeer geliefde Erf-Stdhouder, verrijkt met verscheide vaarzen daarop toepasselijk enz. Vercierd met fraaije platen.* Ald. 1749.

De beide laatste stukken zijn denkelijk niet van Pook.

Eerste Hekel-Dicht, aan Reinhart, toegepast op de vergenoegzaamheit. Ald. 1712.

S. Stol, *Hekel-Dicht, waarachter gevoegt is Jan Pook verwelkomt in de Elizeesche Velden, door Joost van den Vondel.* Amst. z. j. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 95; *Naamrol van Tooneelsp. van J. van der Marck, Aez.*, N°. 1274; *Cat. d. Maatsch. v. Nederl. Letterk.*, D. I, bl. 169; D. III, bl. 300; Abcoude, *Naamr.* bl. 291.

POOL (Gerardus Jacobus), geboren 1787, was med. dr. te Hillegom, later te Amsterdam, en overleed 15 Nov. 1854. Hij was lid der Maats. v. Letterk. te Leiden,

en gaf in het licht:

Verhandeling over de bloedovergieting (transfusio sanguinis) in *Nat. verh. der Holl. Maats.* 1834, bl. 1.

Het geschrijf van J. van Geuns, wat het is, en wat het niet is; eene bijdrage tot de kennis van het ontstaan van ziekten in droogmakerijen. Amst., 1839, 8°.

De droogmaking der Haarlemmer-meer, mits met de noodige voorzorgen in het werk gesteld, voor de gezondheid der nabnrige bewoners en arbeiders niet schadelijk; Amst., 1838, 8°.

Voorloopige toelichting van mijn werkje de droogmaking van het Haarlemmer-meer enz., naar aanleiding van eene recensie van J. van Geuns, op dit werkje gemaakt. Amst., 1838; 8°.

Onderzoek naar de oorzaken en voorbehoedmiddelen der hersenvlies-ontsteking bij kinderen. Nieuwe werkk. van het Prov. Utr. Genoots. D. VII, (1830).

Verhandeling over de verzwering van het heupgewricht in *Nieuwe Prijs-Verhand. v. h. Genoots. ter bevord. v. Heelk. te Amsterd.* 1825, D. VII, bl. 1.

Brief aan A. Potgieter. behelzende aanmerkingen over zijne Verhandeling: onderzoek naar de oorzaken, den aard en de kenmerken der Kraamvrouwenkoorts in Recensent ook der Recensenten 1829, D. XXII, n°. 1, bl. 21.

Handleiding tot de erkenning en genezing der kraamvrouwenkoorts, Amst. 1828. 8°.

Over de Kwikzilver-ziekte. Uit het Hgd. in *Prakt. Tijds. voor de Geneesk.* D. VI, St. 1, bl. 119, D. VI, St. 2, bl. 121.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chirurg.*, p. 280; *Gedenks. d. Maats. v. Nederl. Letterk. te Leiden*, bl. 44, 45.

POOL (Jurriaan of George), munt- en stempelsnijder, vermoedelijk leerling van een der Vianen's te Amsterdam, waar hij waarschijnlijk is geboren. Hij vervaardigde o.a. een *gedenkpenning ter eere van den Admiraal M. Harpertz. Tromp*, waarvan de stempel thans nog in 's Rijks munt te Utrecht bewaard wordt, en op welken in 1851 op nieuw exemplaren in zilver en brons zijn geslagen. Ook heeft men van hem den fraaijen *gedenkpenning op de inwijding van het Stadhuis te Amsterdam*, alsmede op *den vierdaagschen zeeslag en op den vieriarigen Prins Willem III*, Anno 1655.

Zie Immerzeel; Kramm; van Loon, D. II, bl. 383, 399; Dr. Wap, *Astrea*, IVe Jaarg., 1855, bl. 64; D. II, bl. 376; v. d. Chijs, *Tijdschrift voor Algem. Munt- en Penningk.* D. I, bl. 71; van Loon, *Nederl. Historiep.*

POOL (Jurriaan), welligt zoon van den vorige, in 1666 te Amsterdam geboren, werd in 1701 te gelijk met zijne vrouw de beroemde Rachel Ruysch, lid van de kamer van Pictura te 's Hage. Hij muntte als portretschilder uit. De *afbeelding van hem, zijne vrouw en hun zoontje*, op verzoek van zijn begunstiger, den keurvorst van den Paltz, vervaardigd, is een der beste voortbrengselen van zijn penseel. Ook beoefende hij de graveerkunst, b. v. in mezzo-tinto het portret van den hoogleeraar *Fredericus Ruysch* (1702 fol.) zijn schoonvader, naar een door hem vervaardigde schilderij. Ook dat van *David van der Mije, R. K. pastoor te Amsterdam*, in gr f°. Later begaf hij zich in den koophandel, en overleed in 1745 in den ouderdom van 80 jaren. Zijn portret vindt men bij van Gool.

Zie van Gool; van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*

POOL (Matthijs), een bekwaam plaatsnijder, in 1670 te Amsterdam geboren, oefende zich in Frankrijk in de kunst en huwde met de dochter van Barend Graat. Hij graveerde land- en watergezigten, portretten enz., veelal naar zijne eigene teekeningen. Bekend zijn zijne drie afbeeldingen van de *Roomsche Schilderbend* in 12 stuks sobetsen naar Rembrandt en *Beeldsnijders Kunstkabinet door den ver-*

maarden beeldsnijder François van Bossuit, in ivoor gesneden en geboetseert, in 't koper gebragt naar de teekeningen van Barent Graat. Amst. 1727, met 103 gravures.

Zie Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*; Passim.

POOL (M.) was

Hij schreef:

Nietigheit van het Roomsche geloof. 'sHage, 1734, 8o.

De Geloofsbelijdenis der Roomsch-gezinden van Dwalingen overtuigd. Amst. 1748.

Zie Arrenberg, *Naamreg.*, bl. 418; Abcoude, bl. 291.

POOL (RACHEL), zie RUYSCH (RACHEL).

POOLSUM (PIETER BOOY VAN), werd geboren te Utrecht, den 18den Maart 1790. Op den 12den Maart 1806, naauwelijks 16 jaren oud, trad hij vrijwillig in militairen Hollandschen dienst bij het regement garde-jagers; ruim twee jaren later, 25 Oct. 1808, ging hij over in den rang van korporaal bij het regiment grenadiers. Den 1sten Januarij 1809 werd hij gekozen tot lijfwacht van koning Louis Napoleon van Holland. Bij de inlijving van Holland in het eerste Fransche keizerrijk, ging hij, op den 1sten October 1810, over als velite bij het 3de regement garde-grenadiers, en op den 1sten Nov. van dat jaar, bij het 2de regiment lanciers der garde. Den 28sten Jan. 1811 werd hij bevorderd tot 2den luitenant bij het 176ste regiment van linie, den 1sten Mei 1813 tot 1sten luitenant, en den 3den Dec. van dat jaar tot kapitein. Den 15den Aug. 1814 keerde hij naar Nederland terug, en op den 24sten Sept. ontving hij zijne door hem gevraagde demissie uit den Franschen dienst. Onmiddellijk bood hij aan zijn Vaderland en Souverein zijne diensten aan. Sedert 25 Aug. 1814 op halve soldij gesteld, ontving hij, den 1sten April 1815, zijne aanstelling als kapitein bij het 38ste batailjon nationale militie; bij de reorganisatie op 1 Jan. 1819 werd hij geïncorporeerd bij de 17de afdeeling infanterie en 16den Aug. 1829 benoemd tot majoor à la suite, bij de 4de afdeeling infanterie. Bij de ontbinding dier afdeeling, ten gevolge der onlusten in België, werd hij 17 Oct. 1830 overgeplaatst bij de 5de afdeeling infanterie, en op 10 April 1831 in zijnen rang en ancienniteit bij de 9de afdeeling infanterie. Zijne bestemming echter voerde hem naar het corps terug, waarmede hij zijne eervolle loopbaan begon. Den 13den Julij 1833 ging hij over bij de afdeeling grenadiers, bij welk corps hij den 7den Julij 1840 zijne aanstelling bekwam tot luitenant kolonel. Den 5den Jan. werd hem het bevel over de 9de afdeeling infantrie opgedragen. Z. M. den koning benoemde hem, 24 Oct. 1843, tot kolonel en kommandant van het 2de regement infanterie. Ruim 9 jaren stond hij aan het hoofd van dat schoone regiment, dat zijn bevelhebberschap nog altijd met achting herdacht, toen Z. M. de koning hem tot nog gewigtiger diensten riep. Den 22sten April 1852 werd hij benoemd tot generaal majoor, kommandant van de 2de brigade infanterie en tevens belast met de waarneming van het provinciaal kommandement van Noord-Brabant. Zijne verdiensten als soldaat en dapper krijgsman blonken spoedig uit. Reeds in 1809 maakte hij den veldtogt in Brabant mede en in de jaren 1811, 1812, 1813 en 1814 was hij in de velden bij de armee van Arragon (Spanje) en in laatstgemeld jaar bij het leger van Lyon in Frankrijk. Zijne vaderlandsliefde deed hem echter den Franschen dienst verlaten, om zijn degen aan zijnen wettigen Vorst aan te bieden; zoo bevond hij zich in 1830 ter gelegenheid van den Belgischen opstand in de vesting Doornik, in 1831 en 1832 in Staats-Vlaanderen en in 1833 en 1834 bij het mobiele leger.

In de bataille van Catella (Spanje), 13 April 1813, ontving hij eene zware kneuzing aan het linkerbeen, in de affaire van Lyon, 1 Febr. 1814, een bajonetsteek in het regterscheenbeen.

De maarschalk Suchet, aan wien 's mans verdiensten niet ontgingen, benoemde hem in Januarij 1814, voor uitstekende daden, tot ridder van het Legioen van Eer, welke benoeming koning Lodewijk Philips van Frankrijk eerst den 15den Sept. 1841 bevestigde.

Z. M. de koning schonk hem de Militaire Willemsorde 4de kl., ter gelegenheid van den Tiendaagschen Veldtogt in België den 2den Nov. 1831. Den 25sten Maart 1832 ontving hij het Metalen Kruis van aandenken aan dien veldtogt. Den 11den Nov. 1846 benoemde hem Z. M. tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, op 10 April 1849 tot ridder der orde van de Eikenkroon met de ster en eindelijk op 15 Sept. 1854 werd hij door den koning benoemd tot HD. adjudant in buitengewone dienst.

Hij overleed te 'sHertogenbosch den 10den Dec. 1855.

Zie *Amst. Cour.* 12 Decemb. 1855.

POORT (ALLERT JACOBS VAN DER) werd in 1771 te Dokkum geboren, oefende zich onder H. W. Beekkerk te Leeuwarden in het portretschilderen, en vervaardigde ook behangsels met beelden en landschappen. Hij overleed in 1807 te Leeuwarden in den ouderdom van 36 jaren.

Zie Immerzeel; Kramm.

POORT (J. VAN DER), vermoedelijk de vader van den vorigen, was ook portretschilder, blijkens de opgave van Kramm.

POORTEN (JOSUA VAN DER), voorstander en beoefenaar der nederduitsche poëzy, in het midden der 18de eeuw. Denkelijk was hij dezelfde met zijn naamgenoot, die volgt.

Zie *Dichterl. Oefeningen*, Rotterd. 1741; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

POORTEN (JOSUA VAN DER), koopman te Amsterdam, werd in 1748 van wege een groot aantal kooplieden naar prins Willem IV afgevaardigd om hem bij zijn komst in die stad te begroeten en zijn gunstige bescherming van den handel te verzoeken. Het volgende jaar stelde de prins hem en Philips van der Ghiesen tot zijne representanten bij de O. I. Compagnie aan.

Zie Wagenaar. *Vaderl. Hist.*, D. XX, bl. 290—334.

POORTER (J. D.) is dichter van het *Triomfgezang op de blijde Intreede van Willem III, binnen s' Gravenhage*, Leiden 1691.

Zie Muller, *Cat. v. Pamfl.* D. III, bl. 274; v. d. Aa, *N. B. A. C. Woord.b. Dichterl. oefen.* Rott. 1740.

POORTER (WILLEM DE) was een verdienstelijk historieschilder uit de 17de eeuw. Houbraken vermeld van hem: *de Koninginne van Scheba bij Salomon.* Hij schilderde ook stillevens.

Zie Houbraken; Immerzeel.

POORTUGAEL (Mr. JACOBUS CATHARINUS CORNELIUS DEN BEER), werd den 5den Februarij 1775 te Schiedam, waar zijn vader, Leonard den Beer, burgemeester was, geboren. Hij studeerde te Harderwijk, en verwierf aldaar in 1793 den graad van doctor in de beide regten. Bij de staatsomwenteling van 1795 gedroeg hij zich als een warm voorstander er van en bekleedde verscheidene aanzienlijke magistraatsposten. In 1797 werd hij procureur der gemeente van Amsterdam, doch op den beruchten 12den Junij 1798 van alle politieke betrekkingen ontslagen. Van 1807—1810 was hij chef der divisie van het ministerie van justitie en politie, en overleed in 1813 als lid der stedelijke regering te Gouda. In 1793 gaf hij te Amsterdam een bundeltje gedichten in het licht met den titel: *Mijne ledige uren*, waarin: *De onsterfelijkheid*, op 17jarigen leeftijd vervaardigd en aan zijne bruid Anna Clarissa Maria Wassenbergh toegewijd. Dit niet onverdienstelijk bundeltje werd twee jaren later gevolgd door een krachtigen lierzang, bij de vermeestering dezer gewesten onder Pichtegru, getiteld: *Aan het Volk van Nederland bij zijnen overgang uit den staat der verdrukking tot dien van Vrijheid en Gelijkheid*, gr. 8°. Deze werd in 1799 gevolgd door zijne *Dichtpogingen*, Amst. 8°.; *Aan de Bataaven, bij den inval der Engelschen en Russen*, Amst. 1800, gr. 8°.; *Aan den Koning en het Vaderland.* 2e dr., z. drukpl., 1809, 8°. Ook gaf hij eene *Redevoering aan 't Volk van Nederland, bij gelegenheid van de eerste verjaring der Bataafsche Revolutie*, 19 *v. Louwmaand* 1796, Amst. gr. 8°. in het licht. In 1826 verschenen bij J. Immerzeel te 'sHage zijne *Nagelaten Gedichten en Verhandelingen*, gr. 8°. Witzen Geysbeek, die een uitvoerig verslag van de beste zijner dichtstukken geeft, roemt hem zeer als dichter.

Zie *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 98 volgg.; Bouman, *Gesch. d. Geld. Hooges.*, D. II, bl. 568.

POORTVLIET (MATTHIAS), abt van Oldeklooster, gelijk vroeger van Syon, in Oost-Dongeradeel, leefde in het midden der 15de eeuw. Hij wist bij zijne religieuzen, die zich in de twisten der Schieringers en Vetkoopers hadden gemengd, een bete-

ren zin te verwekken, hervatte den nuttigen arbeid der indijkingen, reeds vroeger op groote schaal ondernomen, stichtte en verrijkte de bibliotheek en verfraaide zijne abdij. Hij overleed in 1579.

Zie van der Aa, *Aardrijksk. Woordenb.* D. VIII, bl. 415 v.; *N. Friesche Volksalm.*, 1860, bl. 42; *Oudh. v. Friesl.*, D. II, bl. 13, 24 vv. Moll, *Kerkgesch. v. Nederl.* D. II, bl. 22.

POOT (HUBERT KORNELISZ.) werd den 29sten Januarij 1689 te Abtswoude geboren. Zijne ouders waren Kornelis Poot en Katharina Groenheide, die hem in zijn jeugd naar Schipluiden ter schole zonden, werwaarts hij schoorvoetende en met weerzin ging. Vervolgens door zijne ouders te huis gehouden, om geheel tot den landbouw opgeleid te worden, oefende hij zich in zijne tusschenuren in het schrijven on rekenen. „Een inwendig gevoel van het ware schoone der fraaije kunsten, een rusteloose drift om zich op eene derzelve toeteleggen, bragten hem eerst tot de toonkunst, daarna tot de teekenkunst, totdat hij eindelijk tot de dichtkunst, zijne eigenlijke bestemming, overging. „In dit laatste vak bleek dat Poot ('t zijn de woorden van zijn levensbeschrijver) door de natuur als met eigen handen in den schoot der zanggodinnen werd nedergezet". Hij zocht verkeering met de rederijkers te Ketel, Schipluiden en omliggende plaatsen, doch spoedig walgde hem de wansmaak dezer rijmelaars en begon hij de werken van Hooft, Vondel en Antonides te lezen. Nu ontvlamde op eens zijn kunstgevoel. Zijn leerlust had thans het regte voedsel ontvangen, hij leerde de Ouden uit vertalingen kennen en maakte in zijne gedichten van hunne schoonheden een gepast en kiesch gebruik. In 1716 gaf hij te Rotterdam eenige *Mengeldichten* uit, die veel opzien baarden. en hem vrienden en begunstigers bezorgden. Ondertusschen hield hij zich aan het akkerwerk, en wijdde de uren van tusschenpozing slechts aan de beoefening der poëzij. Hij droeg zorg voor de uitgave van het vervolg der *Poëzy van A. Moonen*, (1719) en der *Gedichten van J. Zeeus*, (1721), overzag zijne eigene uitgegevene gedichten, voegde er een anderen bundel bij, en gaf ze in 1721 te Delft in het licht, terwijl ze in 1722 te Rotterdam op nieuw werden nagedrukt. Inmiddels had hij ook de taak op zich genomen van het *Groot Natuur- en Zedekundig Wereldstooneel* in zuiver Nederduitsch te stellen, en de voornaamste zinnebeelden met toepasselijke gedichten te versieren. Dit werk, een schatkamer van geleerdheid, kwam met fraaije platen in 3 deelen in folio in 1743 in het licht.

In 1723 had hij reeds het landleven vaarwel gezegd en zich te Delft gevestigd. Hier ontbield hij zich een jaar en gaf zich aan sterken drank en ongebondenheid over. Doch hij zag het verkeerde van zijn gedrag in, redde zich uit dien verderfelijken maalstroom en keerde naar het land terug. Gedurende zijn verblijf te Delft had hij zich met het uitgeven van eenige nog ongedrukte *Gedichten van J. Oudaan* bezig gehouden. Acht jaren lang leefde hij nu onberispelijk en in stille rust in zijne oude woning en bezorgde in 1727 eene nieuwe uitgaaf zijner *Gedichten*, 2 dl. 4°. Den 11den Mei 1732 gehuwd zijnde met Neeltje 't Hart, dochter van Jacob 't Hart, burgemeester van 's Gravezande, verkoos hij Delft op nieuw tot zijne woonplaats, en leefde daar tot dat hij op den laatsten dag van 1733 overleed, en te Delft in de Oude-kerk werd begraven. Na zijn dood verschenen er verscheidene lijkdichten ter zijner eere, en in 1735 verscheen bij R. Bastet een *vervolg* zijner *Gedichten* met het *Leven des Dichters*, in 4°., in 1780 te Amsterdam een sierlijke druk van al zijne Gedichten, 3 dl., 8°., in 1828 gaf Mr. Daniel Hooft een *Bloemlezing der Gedichten* van dezen bevalligen zanger, Amst., 2 dl. 8°. Alle schrijvers over onze Vaderlandsche Letterkunde hebben Poot als dichter geprezen. Zijne afbeelding bestaat met een gedicht van Mr. Johan de Witt, Secretaris van Amsterdam.

Zie *Leven van Poot* vóór het *vervolg* in 4o, en achter de 8e uitgave; *Leven van Nederl. Mannen en Vrouwen*, D. II, bl. 239; G. Saxii, *Onom.*, P. VI, p. 143; Björnstähl's *Reizen*, D. V, bl. 393, 396; Paquot, *Mém.*, T. V, p. 235; B Huidecoper, *Proeve van Taal- en Dichtk.*, (Reg.) *H. K. Poot, geschetst uit zijne Dichtwerken* in *Vaderl. Letteroef.* voor 1820, D. II, bl. 615; *Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak*, D. III, bl. 285; van Kampen, *Geschied. der Letterk. en Wetens.*. D. II, p. 35; J. de Vries, *Geschied. d. Dichtk.* D. II. bl. 36; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 115 volgg; Collot d'Escury, *Holl. roem*, (Reg.); Siegenbeek, *Geschied. d. Nederl. Letterk.* bl. 237—239; Mr. D. Hooft, Voorr. voor de *Bloemlezing*; J. Bowring, *iets over de Holl. Taal- en Letterk.*, bl. 56; Huberts, *Chronol. Handl. tot de beoefening v. d. geschied. d. Ned. Letterk.*, bl. 90, 91; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. van Portr.*

POOT (ABRAHAM VAN), med. dr. te Amsterdam, geboren vóór het midden der 18de eeuw. Hij was een der leiders van de vergadering aldaar in 1672, in den Doelen gehouden, ten einde eene verandering in de stedelijke regeering te bewerken. Toen de prins eenige regenten voorsloeg, gaf deze vereeniging eene nominatie, door Dr. van Poot, die zich als secretaris liet gebruiken, onderteekend. Zijn broeder Hendrik van Poot stond hem hierbij ter zijde.

Hij gaf in het licht:

Naauwkeurig verhaal van de vervolginge aangerecht tegens de euangelische leeraren in Hungariën, nevens een bewijs van derselver onschuld en rebellie. Met last van de Stat. Gen. d. Vereen. Nederl. Vertoont aan den roomsen keizer Leopoldus de I, door derselver resident de heer Hamel Bruininx, in 1675, tot Weenen. Door Abr. van Poot. Met koopere platen. te Amsterdam bij *Tim. ten Hoorn.* 1684.

Het eigentlijk gevoelen van J. Coccejus, vervat in zijn breed uitgedrukte stellingen, zoo als die in zijn werken gedrukt zijn, door de gansche godgeleerdheid. Vert. door Abr. van Poot. Rott, 1688, 8°.

Algemeene bladwijzer van de Historie van Pieter Bor Christiaansz. En de daarbij gevoegde stukken, opgesteld om tot de oude en nieuwe druk gebruikt te worden. Amst., 1684, fol.

Reformatie van Hungarijën en Sevenbergen. Amst., 1711, 4°., met pl.

Vervolginge der Gereformeerde Leeraren in Hungarijen. Amst., 1684, 4°.

Malabaarsche Kruidhof, vervattende het raerste slag van allerlei soorten van planten enz. Met aanteekeningen van Abraham Lyen, uit het Latijn door Abr. van Poot. Amst., 1869, 2 Bln., fol., m. 113 pl.

Engelandsch godsdienst en vrijheid hersteld, door den prins van Oranje. Amst. 1689—1690, 2 Dln., 4°.

Door zijne zorg werd ook de tweede uitgaaf van Bor's, *Nederl. Oorl.* tot stand gebragt (1679). Hij schijnt overleden in of na 1711.

Zie *Navorscher*, D. IV, bl. 40, 338; D. IX, bl. 332; D. X, bl. 79, 361; Wagenaar, *Amst. Geschied.*, D. XIX, bl 389; Arrenberg, *Naamreg.*; Rogge, *Bibl. v. Contr. Rem. en Geref. Geschriften*, bl. 257, 258.

POPMA (AUSONIUS of AESGE VAN) overtrof zijne beroemde broeders in schranderheid en geleerdheid. Suffridus Petri, Lycklama, Barthius, Siccama, J. I. Pontanus en anderen wedijveren om hem allen lof toetezwaaien. Piërius Winsemius bejammert het dat hij tot geen akademischen leerstoel werd bevorderd. Hij overleed in 1621 te IJlst aan eene uitterende ziekte.

Hij gaf in het licht:

M. Terentii Varronis fragmenta, adjecto conjecturarum libro. Franeq. 1589—1590. 8°.

M. Porcii Catonis de agricultura sive de re rustica liber. Antv., 1590 Lugd. 1598 (Ed. 2), Franeq. 1620, 8°.

Adjecto libro de instrumento fundi. (Ed. 3.)

Fragmenta Satirarum Menippearum Logistoricorum, etc. *libri II. De philosophia liber unus.* Franeq. 1590.

M. Terentii Varronis operum, quae exstant, nova editio. Antv., 1601, 8°.

De differentiis verborum libri IV. Antv. 1606. J. V. Hekelius bezorgde in 1708 te Leipzig en Dresden een nieuwe uitgaaf.

De usu antiquae locutionis, Libri II. Lugd. Bat. 1600, 8°. meermalen uitgegeven, en door Haverkamp bij zijne uitgaaf van *Sallustius* (1742) gevoegd.

Ciceronis epistolae ad Atticum, cum commentario. Antv. 1607.

De ordine et usu judiciorum. Leov. 1617. 4°. Met voorrede van Winsemius en gedichten van Hector Bouricius.

Velleji Paterculi Historia Romana. Franeq. 1620, 12°. De aanteekeningen hierop werden door Petrus Burmannus geprezen. Dit werk wordt verkeerdelijk door Saxe aan Titus van Popma toegeschreven. (*Onom.* T. III, p. 448.)

Fragmenta Historicorum veterum Latinorum collecta, emendata et scholiis illustrata. Amst., 1620. 8°. Vossius, Curtius en Haverkamp hebben deze *Fragmenta* bij hunne uitgaaf van *Sallustius* gevoegd.

Sallustius cum vita Sallustii a Chrysost. Soldo et Pomponio

Laeto scripta, monitis politicis, militaribus aliisque, cum ticornis Catalinarus orationibus et Historicorum veterum fragmentis. L. B. 1634. 12°., en later meermalen.

Hij liet nog vele werken in hands. na, o. a. *Causarum naturalium libellus, ex optimis auctoribus concinnatus.* Winsemius prijst 's mans geleerdheid in zijne *Beschrijving van Bolsward.*

Zie Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 26, sq.; Franc. Sweertii, *Eponymol;* Valerius Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 96; Foppens, *Bib., Belg.*, T. I, p. 114; Fried. Godth. Freytag, *Apparat. Literar*, T. III, N°. XII, p. 50—52; *Catal Bibl. Bunav.*, V. II, p. 1528; Joh. Christop. Strodtmanni, *Centuria differentium apud Latinos vocum ab Ausonio Popma vel omissarum vel curatius explicandarum* in *Actis Societatis Latinae Jenensis* I. II, N°. V, p. 51—103; Lyclama, *Membran.* L. VII, Ecl. 23, p. 291; Bartius, *Advers*, L. XVI, c. y., p 833; L. c. 9, 2336; VIII, 19, p. 404; Siccama, *Epist.*, p' 163; P. Winsemius, *Epist. ad Senat. et Frisia ordin., praemissa libris de ordine et usu judicior.*; Jo. Fungerus, *Symbol.* p. 159; Suffridus Petri, *Dec*, I, p. 944; Havercampii, *Sallustius*, (ed. a 1742) *Praef. Syll. Epist. op. Matthaeum*, p. 180; Fabricii, *Bibl. Lat.* L. I. c. 9; *Programma de vita et scriptisque Ausonii a Popma a Dan. Richter*, Annaberg 1746; van Kampen, *Gesch. d. Wetensch. enz.*,; De Wal, l. c. p 87 seqq, 427; Hoogstraten; Kok; Jöcher; Rötermund; *Bibl. Univ.*, T. XXX, p. 405 seq.; van der Chijs, *de Munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, bl. 41.

POPMA (Cyprianus of Sybolt van), broeder van den vorige, in 1550 geboren, was een uitstekend beoefenaar der oude letteren en geschiedenis. Hij huwde His van Bootsma, die hem twee kinderen schonk, voor zijn dood (1582 te IJlst) overleden.

Hij gaf in het licht:

Henrici Mediolanensis libri de controversiis hominis et fortunae, cum commentariis. Colon. 1570.

Sallustii Opera e membraneis emandavir et emendationum rationes adjeoit. Lovan., 1572.

Zijne *Historia motuum civilium qui en Frisia facti sint post* A. 1570 zijn waarschijnlijk verloren.

Zie Val Andreas, *Bibl Belg.*, p. 168; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 223; Schwartzenberg, *Voorrede tot het Friesch Charterboek*, D. II, bl. LXXXIII; de Wal, l. c' p. 86.

POPMA (Sixtus of Syds van), medeafstammeling van een der oudste en aanzienlijkste Friesche geslachten, omstreeks 1460 in bezit van het eiland Ter Schelling, en later te Ylst en Warrega gevestigd. Hij was de zoon van Ausonius van Popma en Ymck van Hettinga. en werd, na den dood van zijn vader, met zijne broeders Titus, Cyprianus. Ausonius en Renicus met de teederste zorgvuldigheid opgevoed. Na de eerste opleiding in Friesland genoten te hebben, werden zij te Groningen door Nicolaus Naupegus in de Grieksche en Latijnsche talen onderwezen en gingen vervolgens met hunne moeder naar Keulen. Hier werden de drie oudsten meesters in de vrije kunsten en de vierde, Ausonius, baccalaureus. Van daar vertrokken zij naar Leiden, om zich op de regtsgeleerdheid toe te leggen en keerden vervolgens naar Friesland terug. Sixtus, de jongste, werd na 1550 geboren, vervolgde, toen zijne moeder met zijne broeders naar Friesland vertrokken waren, zijne studiën te Douay en legde zich daar op de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid toe. In 1592 bevond hij zich in Friesland en in 1607 leefde hij nog, blijkens een brief van Titus, vóór het werk *de Operis servorum.* Hij overleed in 1611 te Ylst en ligt aldaar in de St. Maartenskerk begraven. Hij huwde Hauck Haersma, die hem een zoon en dochter schonk. Ausonius huwde met Jel van Galama en zijne dochter Saeck met Lolle van Epema te Koudum.

Hij gaf in het licht:

Cornelii Celsi Liber de arte dicendi. Colon., 1569.

Commentarii in libros quatuor Institutionum Imperialium, niet uitgegeven.

Zie Saxe, *Onom.* T. III, p. 448; Magiri *Eponomol.*, p. 684; Suffridus Petri, *de Script Fris., dec.* XV, n°. 4, p. 438, seqq.; Franc. Sweertii, *Athen. Belg*, p. 679; Foppens, *Bibl. Belg.*, T II, p. 1160; Io Alb. Fabricii, *Bibl Lat.*, T. IV, c. 8; p. 758—773: Dez, *Bibl. Lat. Med. aevi*, T. IV, p. 597, Scioppius, *de arte crit.*, p. 18; Huberi, *Oper. Min.*, T. I, p 127 seq., G. de Wal, *Orat. de claris Frisiae jurec.* p. 23, 81; Hoogstraten, Kok; Nieuwenhuis; *Frisia Nobilis*, p.65; Froisset, *Biogr. Univ.*, T. XXXV, p. 208; Iselin, *Wörterb*, T. III, p. 99.

POPMA (Titus of Tiete van), broeder van de vorigen, vóór 1550 geboren, verliet met zijne moeder Friesland, doch keerde later in het vaderland terug. Hij beoefende, behalve de oude letteren, tevens de oudheidkunde, regtsgeleerdheid en wiskunde en overleed in 1620. Hij huwde in 1586 Frouk van Bootsma, daarna Anna van Feitsma, die hem drie kinderen schonk, Rienken, Hessel, die ongehuwd overleden en Frouk gehuwd met Aeltze van Jaersma. Zijne zonen volgden zijn voetspoor niet na.

Hij gaf in het licht:

Tabulae in Sphaerum et prima astronomiae elementa, Colon. 1569, 4°.

Castigationes in Ciceronis epistolas ad Familiares (met de *Epistolae Ciceronis.* Antv., 1672, 16°.

Notae in Q. Asconium Pedianum. Colon., 1578.

De Operis Servorum liber singularis. Antv., 1608. 8°. Amst., 1672, 12°., en in *Thesaurus Poleni*, T. III. p. 1319 seqq.

Notae in Q. Curtium Rufum. L. B. 1622, 1623, 1633.

Zie Saxe, *Onom.*, T. III, p. 449; Tob. Magiri, *Eponymol.*; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 841; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 1145; Fr. Sweertii, *Ath. Belg.*, p 697; Baillet, *Jagement*, T. II. p. 174, n°. 890; J. Pontanus, in *Syll. Epist.*, achter Alciatus, *de Vita monast. Epist.*, 83, p 152 seq.; Schotanus, *Beschrijv. v. Vriesl.*, bl 275: Fabricii, *Bibl. Lat. Suppl.*, p. 717; Barthius, *Advers.*, L. IX, c. I, p. 413; Majansius. *Epist.*, p. 262; Suffred Petri, *dec.*, I, p. 442; J. Fungerus, *Praef. ad sacr. carm. Syll.*; de Wal, l. c. p. 85, 86, 227; Hoogstraten; Kok; van Kampen, *Gesch., enz.*; *Stamboek v. d. Fries. adel*, D. I, bl. 290, D. II, bl. 197.

POPPES (Eelkje), den 9[den] Februarij 1791 uit een achtingswaardig Friesch geslacht te Lemmer geboren, beoefende ook somwijlen in jeugdige jaren de dichtkunst, In 1814 verschenen van haar een drietal gedichten, onder den titel van: *Eerstelingen aan mijn Vaderland*, die van een gelukkigen aanleg getuigen. Zij huwde in 1815 aan mr. Christiaan Petrus Elisa Robidé van der Aa en overleed den 28sten September 1828.

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Wb.*

POPPES (Lieuwe) verdedigde bij den aanval der Galamaas op het St. Odolphus-klooster te Hemelum in 1485 het Spijker. Later werd hij zanger bij de Roomsche curie en was een vermaard toonkunstenaar ten tijde van paus Leo X.

Zie den *Proeliarius of Strijdboek van broeder Paulus Rodolphi*, uitgeg. door het *Friesch Genoots.*. 1855, p. 10; *Maats. ter bev. der Toonk.*, bl. 50.

POPPINGA (Tarquinius), werd in 1672 predikant in het Friesche dorp Pietersbierum en gaf als zoodanig uit vier geschriften:

Heerlijkheid Gods, die daar schijnt in 't aangezigt van Christus, 1686.

Ontknooping der swarigheit over de Drie-eenheit, 1687.

Proeve op de Proeve van Becius, Raad des Vredes, en in, 1688 nog een latijnsch theologisch traktaat, waarin hij zich welligt aan ketterij had schuldig gemaakt, dewijl het op last van Gedeputeerden onderzocht werd en hij zich verpligt zal gezien hebben in 1689 zijn dienst neder te leggen. Zijne vrouw Antje Haantjes wordt in 1702 weduwe genoemd.

Zie Greidanus, *Predd. v. d. Froneker Class.*, bl. 91; Abcoude *Aanh.*, bl. 167.

POPPIUS (Cornelis) van Roster- of Oosterhaule, in het naamregister van Sneek Cornelius Rosterhaulius genoemd. Hij was predikant te Sneek, toen hij in 1567 het land moest ruimen. Columba en Dreas gissen dat hij de broeder van Menso was. Hij was lid der Synode te Wezel in 1568, en onderteekende het *Project van een bequame Kerken-ordening, na welke de Nederlandsche Kerken bequamelijk zouden konnen geregeert worden.* Zijn zoon Poppius Cornelii was in 1599 predikant te Aalsum en Wetsens, in 1603 lid van de Synode te Harlingen, in 1615 van die te Bolsward, overleden 25 Mei 1625.

Zie Trigland, *Kerk Geschied.*, bl. 61; 'sGravesande, *Tweehonderdj. Gedachtenis*, bl. 223; Kist en Royaards, *Kerk. Archief*, D. V, bl. 459; Columba en Dreas, *Naaml. der Predd. onder de Cl. van Dokkum*, bl. 2, 168.

POPPIUS (Eduard), omstreeks 1577 te Enkhuizen geboren, studeerde te Leiden in het Staten-Collegie, werd proponent en in 1599 predikant te Amstelveen, van waar hij in 1607 naar Gouda werd beroepen. De partij van Arminius toegedaan, onderteekende hij in 1610 de remonstrantie, en werd van nabij in de kerkelijke twisten, die toen het vaderland

verscheurden, betrokken. Hij stond om zijne geleerdheid en ijver in hooge achting bij de Remonstranten, doch laadde vooral door zijn bekend werk: *de enge Poort* het misnoegen der contra-remonstranten op zich. In dit werk sprak hij niet slechts rondweg zijne overtuiging uit, maar verdedigde ook in de voorrede, de beschuldigingen, die men tegen hem en zijne broeders had ingebragt; overigens was het stichtelijk van inhoud. Trigland nam in zijn *Cracht der Godsaligheid* de pen er tegen op, doch Poppius beantwoordde hem in drie stukjes, na zijn dood gedrukt. Door de Staten van Holland, aan het vacante Oudewater voor eenigen tijd bij leening toegewezen, werd hem, in weerwil der regeering, het prediken met geweld belet. Voor de synode te Dordrecht gedaagd, nam hij een werkzaam deel aan al hetgeen de Remonstranten op die Kerkvergadering verrigtten. Den 6den Julij 1619 werd hij buiten de grenzen der republiek gevoerd. Weinige maanden later (4 October) nam hij de aanstelling tot mede-directeur der Societeit aan en belastte zich met de „bestelling der kerken". In het vaderland teruggekeerd, wenschte hij zijne geloofsgenooten, vooral die zijner vorige gemeente, mondeling te troosten, gelijk hij zulks reeds schriftelijk gedaan had, doch zijne terugkomst vond geen gunstige voorteekenen. Hij had haar laten vergezellen door een brief aan den Goudschen predikant Bartholomeus Nicolai, die zoo hoog werd opgenomen, dat de magistraat van Gouda den 18den November 1621 een plakkaat tegen hem, zijne huisvrouw en kinderen deed afkondigen, waarbij voor zijne gevangenneming, behalve de reeds door de Staten uitgeschreven *f* 500, nog *f* 300 werden toegezegd. Hij bleef echter de Goudsche Remonstrantsche gemeente heimelijk bedienen. In Januarij 1623 werd hij, gelijktijdig met Niëllius, die, even als hij, binnen-directeur was, door laag verraad in hechtenis genomen, en in Mei tot eene eeuwige gevangennis veroordeeld, naar Loevenstein vervoerd, waar hij den 9den Maart 1624 overleed.

Hij gaf in het licht:

Monodia. 1597. 4°.

Christelijke Religie, 12°.

De enge Poort ofte Predikatiën over eenige voortreffelijke Texten ofte Spreuken der H. Schrifture, in de welcke voornamentlijck gehandelt wordt:

1°. *Van de Gheboden Godts en Christus, die de menschen ghoorsamen moeten om salig te worden.*

2°. *Van de ware gehoorsaemheyt der gheboden Gods en Christi.*

3°. *Van de nyeuwe Creature ofte wedergeboren mensche en van de nyeuwe scheppinge ofte wedergeboorte zelve, waardoor de mensche bequaam wordt om God en Christus gehoorsaam te zijn.*

4°. *Van de strijdt des Vleesches ende des Geestes in 't volbrengen van dit werk der gehoorsaamheit.*

5°. *Van 't eeuwige leven, hetwelke Godt in Christo belooft heeft, en geven zal den genen, die Zijn geboden na Zijn wille gehoorsaemt zullen hebben.* ter Goude, 1616, in 4°.

Midtsg. het Aenhangsel van de Enge Poorte ende een Tractaat van de erghernissen. Rotterd., 1630.

Tegen deze hernieuwde uitgave deed Trigland in het licht verschijnen:

De cracht der Godsaligheit. — Midtsg. een Handtboexken, alsmede Siecken-troost. Alles met groote vlijt ende neerstigheyt te samen gestelt door Ed. P. Tot Rott. bij J. Naeranus, 1649.

Ontdeckinghe van den oproerighen gheest der Contra-Remonstr. ghes. binnen Oudewater. Vervatende een Verhael van 't ghene ghepasseert is.... de Stat. v. Holl. schriftelijck overgelevert 22 Jan. 1618.... *Met een Voor-r. ende Na-reden, enz.*

Christel. vermaninghe van de ghetrouwe herders (teghenw. uytlandich....) aen haer gemeente enz., 1619. *geschreven in „Waelwijck desen 31 Julij."*

Ghebedt der Verdruckte.... ghemeinte J. Chri.... in de provintie van Hollant tot Godt, enz., 1619.

Troostlijck Nienwejaer.... 1620.

Antwoordt op de calumnie der Contra-Rem., daermede sij de Remonstr. predicanten om voorstandt van de evang., waerheydt ende vrijheydt der Consicientie ghebannen zijnde, valschelijck beschuldighen, dat sij papisten zijn, enz., 1620.

Christelicke vermaninghe van de ghetrouwe Herders (tegenwoordigh uytlandich sijnde) aen hare bedruckte Gemeente.... Ghedruct in 't jaer 1619. *ondert. „in Waelwijck" desen* 31 *Julij* 1619.

Troostlick Nieuwe-jaar, den christelijcken Gemeynten der Remonstranten, die in de vereenichde Neder-landen vervolghingen lijden, toeghesonden van weghen hare Herders ende Leeraers, om voorstant van waerheyd ende van vrijheyt der conscientie in ballinghschap verdreven zijnde. Ghedr. in 't jaer 1620.

Aenhangsel van de Enge-Poort, vervatende de verclaringhe over de woorden des Ap. Pauli, 1 Cor. 16: 13. *Bij forme van predicatien gestelt, ende in twee predicatien af-gedeylt... Mitzg. een Tractatien inh. de wercinghe tot de oprechte christelijcke Godsdienst behoorende enz. Tot Enghuysen, bij Deodatus Waermondt.*

Brief van Eduardii Poppii, voor desen predicant der ghemeenten binnen der Goude, ghevangen om de waerheyt Chr. tot Haerlem. Uyt de ghevangenisse ghesonden aen zijn Huysvrouwe Fransoyse van Wassenhove. Ghedruckt buyte Haerlem, in 't jaer o. H. 1623.

Nieuwe-jaer, vervatende stoffe tot goede ende vreedsame bedenkinghen ende Raetpleginghen over Religions-saken in dese bedroefde tijden. Voor magistraten, Leeraers en de gemeene ingezetenen van de vereenighde Nederlanden. Anno 1621. Brandt, IV 425.

E. Poppii Twee Brieven, D'eene aen Bartholonenm Nicolai, Contra-Remonstr. pred. binnen ter Goude, daerop een swaer vonnisse van de E Magistraet ders. Stede op den 18 *November teghen Poppium gevolght is. D'ander aen de Remonstranten Ghemeynten binnen ter Goude, daer in van de eerste Brief ende 't vonnisse daerop ghevolght ghesproken wordt. Ghedruckt in 't jaer o. H.* 1621.

Nieuwe-jaer vervattende Twee Brieven.

Aenwijsinghe van de misslaghen van B. Nicolai van hem tegen waerheyt ende liefde begaen in sijn Clare ende nootw. antwoorde, etc. 1622.

Brief van Ed. Poppii .... ghevangen .... tot Haerlem ...., aen syn huysvrouwe Françoyse van Wassenhove, 1623.

Aenhanghsel.

Sieckentroost.

Verklaringhe over de woorden des H. Euang. Matthei XVIII vers 7 in forme van predic. ghestelt, ten dienste van de remonstr. ghem. Christ. binnen der Goude, ende alle Remonstr. gez. Christenen in wat plaetse se sijn. Ghedr. 1622.

Handt-boecxken van de gheboden Godts ende J. Chr. 1621.

Kleynoodt, vervatende eenige schriftgens, d. Eg. Poppii,... dewelcke nae sijn overlijden ghevonden sijnde etc. Amst., 1647, 8°.

Sieckentroost, dat is: Aenspraecke, Onderwijzinghe ende Vermaninghe aen de crancke luyden van allerley soorten onder de Christenen, enz.. door Ediardum Poppium. zalgr. gheda. In sijn leven Bedienaer des H. Euangelii binnen der Goude. Ghedrncct in 't jaer o. H. 1625.

Poppius Eurypylus, ofte korte Ontdeckinghe der bedrieghelijckheydt van de oogh-schijnenden Enghe poorte Eduardi Poppii.... tot bewijs dat daerinne den eenvoudighen in de handt gesteken wordt de grond van de leere der Sociniaensche Wederdooperij... voor.... loopers wyse gestelt ende uytgegheven door Johannem Cloppenburgh, Dien. J. C. in zijne Ghem. tot Amstelredam, voor M. Jz. Brandt. 1628.

Aenteyckeningen, ofte historisch verhael van 't gene tusschen den Syn. Nat. ende de gecit. Remonstranten in ende buyten de Synod. Vergaderingen is ghepasseert; mitzg. 't gene daerop gevolght is. Amst., 1649. *Met voorrede van C. de Leeuw, te vinden achter de Kerck. Historie van Uytenb.* 1649.

Hetzelfde en eenige dingen meer. Met een voorrede, dienende tot wechneminghe van scheuringhen. Amst., 1649. 8°.

Zie Cattenburgh, *Bibl. Remon.*, p. 118 seqq.; Brandt, *Hist. d. Ref.*, (Reg'); Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 16, 30, 71 blad 282; Veeris, *Kerk. Alph.*, bl. 159; Paquot, *Mém.*, T I, p. 86 suiv.; Muller, *Bibl. van Pamfl.*; Rogge, *d. Rem. Geschr.*, bl. 104, 129; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Muller, *Cat. v. Portr.*

POPPIUS (Menso) werd te Oosterzee in de grietenij Lemsterland geboren, en bekleedde in de eerste helft der 16de eeuw de priesterlijke waardigheid in Friesland. Vroeg reeds de hervorming toegedaan, legde hij in 1542 zijn ambt neêr. Hij zwierf eenigen tijd in zijn vaderland om en begaf zich eindelijk naar Oost-Friesland, waar hij in 1550 het predikambt te Manslagt aanvaardde. Hier was hij zoo ijverig een voorstander der hervorming, dat hij, naar 't schijnt, niet zonder gevaar het orgel en de beelden uit de kerk heeft weggeruimd. Te Utrecht was hij gevangen geweest, wijl hij zich

over het celibaat der priesters afkeurend had uitgelaten. Te Leeuwarden kwam hij in 1559 in handen der inquisitie, daar hij het gewaagd had Pieter Dekama, ridder en raad des konings, een ijverig vervolger der hervormden, in een gedicht ernstig over zijne handelwijs te onderhouden. Men wil dat hij de eerste hervormde predikatie te Sneek zou gedaan hebben in 1566. Zeker is het, dat hij een zeer geleerd man was, die ook bij Calvyn, die een brief aan hem rigtte, in hoog aanzien stond. Hij beoefende de Latijnsche poezy, blijkens een paar gedichten door hem vervaardigd bij gelegenheid van het huwelijk van den graaf van Oost-Friesland. Ook heeft men van hem:

Septem Cyclopeidon libri, origneem, ingenium, institutionem, leges et regnum fatale bisnati Cyclopis, jucundo satyrici generis figmento repraesentantis; olim in gratiam. Interim coepti nunc antem demum Heroico carmine eleborati, recens que editi per Mensonem Poppium Eurothalasseum, alias Oosterseënsem Frisium, verbi ministrum i Mannslagt Frisiae Orientalis. Embd. 1559.

Hij stelde ook een register op der namen van de predikanten, die, tijdens de hervorming, naar Oost-Friesland waren gevlucht achter zijn werkje *de mira Dei opera* A° 1566 *in terris occidentis visa.* Hij was de Calvinistische rigting toegedaan, doch zeer verdraagzaam. Meiners deelt een brief van hem mede.

Zie Meiners, *Oost-Friesl. Kerk. Gesch.*, D. I, bl. 399 vv.; Diest Lorgion, *Geschied. d. Hervorm. in Friesl.*, bl. 41; *Boekz. Julij* 1781, bl. 575 597; Columba en Drees, *Naaml. der Predd. van Dokkum*, bl. 2; Harkenroth, *Oost.Fr. Oorspronkelijkh.*, D. I, bl. 450 volgg.; Dez., *Kerk. Geschied.*; Gabbema, *Verhaal van Leeuwarden*, bl. 402; Glasius, *Godgel. Nederl.*

POPTA (A,), med. dr. te
schreef:

Diss. med. de opthalmitide inter milites exercitus Belgici grassante. Traj. ad Rhen., 1820.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 280.

POPTA (L.), med. et chir. doctor,
schreef:

Diss. chir. de praecipuis herniis spuriis, Francq., 1806.

Diss. physiol. de functione renum, Gron., 1826.

Waarneming wegens eene geopereerde vleeschbreuk in *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1805, D. XV, St. 2, bl. 279.

Zie Holtrop, *l. c.*

POPTA (L. S.) med. dr. te
schreef:

Waarneming van eene watervrees, gevolgd op den beet van een dollen hond, in *Algem. Vaderl. Letteroef.*, 1803, D. XIII, St. 2, bl. 10.

POPTA (S.), med. dr. te
schreef:

De blaas boven de zamenvoeging der schaambeenderen doorboord, in eene hardnekkige opstopping van water, in *Verh. v. h. Gen. Servandis Civibus*, 1792, bl. 152.

Waarneming van eene onwillige pisontlasting in *Alg. Vad. Letteroef.*, 1804, D. XIV, St. 2, bl. 12.

Gelukkige genezing van eene pisopstopping, welke te weeg gebracht was door eene kneusing aan den bal, zak-balnaad en pens, Ald. 1800, D. X, St. 2, bl. 53.

Waarneming betreffende het doorslikken van eenige spelden en derzelver ontlasting uit de borst, Ald. 1804, D. XIV, St. 2, bl. 393.

Radicale, doch toevallige genezing van een waterbreuk, Ald. 1801, St. 2, bl. 200,

Zie Holtrop; t. a. p.

PORJEERE (C. P.) geb. van Santen, bloeide als dichteres in het laatst der vorige eeuw. Men heeft vruchten van haren geest in de werken van het Genootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Wb.*

PORJEERE (Olivier) werd in 1736 geboren. In 1760 werd hij predikant te Abcoude, vervolgens te Delfshaven (1780), Alkmaar (1780), Wijkel, Winkel en laatstelijk wederom te Alkmaar, waar hij den 18den Julij 1818, in den ouderdom van 82 jaren, overleed. Hij beoefende de Nederduitsche poezy. In 1776 behaalde hij bij het Haagsche Dicht-Genootschap de tweede zilveren medailje met zijn vers: *De heilsame invloed der Dichtkunst op den Godsdienst.* In 1792 wees hetzelfde Genootschap hem de gouden medailje toe voor zijn dichtstuk *De Nederlaag van Sanherib*, terwijl hij inmiddels bij het Leidsche Dicht-Genootschap insgelijks de gouden medailje behaald had met het dichtstuk getiteld: *De voortreffelijkheid van den Christelijken Godsdienst* en in 1780 bij hetzelfde Genootschap een zilveren medailje met het bezingen van *Gods wijsheid in Zijne werken.* In 1778 gaf hij te Amsterdam een bundeltje gedichten uit onder den titel van: *Zanglievende Uitspanningen*, die in 1792 gevolgd werd door *Dicht-Mengelingen.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. V, bl. 125 volgg.; *Proeven van Poët. Mengelstoffen.* D. IV, bl. 249, *Dichtst. v. h. Haagsch Tael-Genoots. en Dichtk- oefen.* D, III, bl. 8. D. IV, bl. 28; Helmers, *Socrates, Voorr.*, bl. XXI.

PORK (P.) bloeide omstreeks de helft der 17de eeuw. Kramm vermeld van hem eene teekening voorstellende eene *Boschnymf aan een boom gebonden, die door Pan dapper wordt gekastijdt*, pl, 4, in 1647 vervaardigd.

PORQUIN (Barbe de) te Luik geboren, muntte door hare kennis, nog meer door hare vroomheid uit. Zij was de dochter van Bernardino de Porchini, Italiaansch edelman, die in 1566 het hospitaal van S. Dizier bij de poort van St. Leonard te Luik stichtte en van Margaretha Rustiqné. Zij huwde Jan, heer van Rolly, bij Philippeville. Zij overleed omstreeks 1622. Men heeft van haar, behalve vele andere werkjes, *le Jardinet de l'Ame émaillé de diverses oraisons.*

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 103, 104; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. , p, ; *Recueil hérald. des bourguem. de Liège*, T. I. p. 348, 349; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 597.

PORQUIN (Lowys), leefde in het midden der 16de eeuw. Zijn werkje: *De wtersten wille van L. Porquin, door hem, bij maniere van een lieflyck testament gestelt tot onderwijs ende stichtinge van zijne kinderen — in dichte gestelt bij Antonis Verensis*, Antw. 1582 en meermalen o. a. Antw. 1603. in 4°. Amst. 1590, nog te Amst. 1726 herdrukt. Het werd op de scholen gebruikt.

Zie Schotel, *Ill. School*, bl. 213; van der Aa, *N. B. A. C. Wb.*

PORT (Tobias). schipper of luitenant van kapitein Adriaan de Haese, die in den strijd tusschen de Nederlanders, verdedigers der Smirnasche vloot en de Engelschen in 1672 gesneuveld was. Du Bois, die, na de Haese's dood, het opperbevel op zich had genomen, gelastte Port den wimpel van den steng te blijven voeren. Deze officier betoonde zich dat vertrouwen den volgenden dag ten volle waardig, streed als een eerlijk soldaat en hem werd daarna tot belooning, in plaats van de Haese het opperbevel toevertrouwd.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.*, D. III, a. bl. 59.

PORT (Cornelis van der), geboren in het midden der 17de eeuw, vertaalde D. Erasmus *Lof der Zotheid*, met den titel: *D. E., Lof der Zotheid, nu digtkundig met eenige veranderingen van mengelstoffen gesteld*, Leijd. 1706, 8°.

Zie Abcoude, *Naamr.*. bl. ; *Cat. d. Maats. v. Nederl. Letterk.*, D. III, bl. 81.

PORTA (Nikolaas à), pastoor te Helmont, vervolgens deken van de collegiale kerk kapittel te Eindhoven, verkreeg den 1sten Februarij 1523 van paus Adriaan VI de kanunnikdij der O. L. V. Kerk te 's Bosch. Hij overleed in 1526 en wordt in het testament van gemelden paus als getuige opgenoemd.

Zie Val. Andreas, *Fasti Acad.*, p. 289; van Gils en Coppens, *N. Beschr. van 's Bosch*, D. II, bl. 126, D. III, bl. 74; *Utr. Volks-Alm.*, 1849, bl. 74.

PORTA (Petrus de la), een Spanjaard van afkomst, werd in 1575 te Amsterdam geboren, studeerde in de regten, trad in 1601 te Salamanca in de orde der Jezuiten en overleed den 7den Julij 1628 te Arevalo. Men heeft van hem eene spaansche overzetting van Lessius, de *eligendo vitae statu*, Valladodid. 1628, 12°.

Zie Paquot, *Mém.*, T. III, p. 581.

PORTA (Johannes à), zie VERPOORTEN (Johannes).

PORTAISE, PORTAIZE, PORTHAIS, PORTHAESIUS, PORTAESTUS, PROTASIUS (Johannes) werd te St. Denis de Gartines, drie mijlen van Laval, omstreeks 1530 geboren.

Hij trad in zijn jeugd in de orde van St. Franciscus, en legde zich zóó op de godgeleerdheid toe, dat hij weldra daarin, als ook in de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen zeer ervaren werd. Daar hij ook een uitstekend prediker was, werd hij, na eenigen tijd zich als zoodanig in Frankrijk onderscheiden te hebben, naar de Nederlanden gezonden. Hij hield zich eerst in eenige Waalsche steden op, en begaf zich vervolgens naar Antwerpen, waar hij niet alleen tegen de Hugenoten predikte, maar ook disputen en conferentiën met hen hield. Zulks had ten gevolge dat de Calvinisten hem vervolgden en hem beschuldigden, doch Willem I nam hem in zijne bescherming. In 1566 hield hij een dispuut met de protestantsche leeraars te Antwerpen, en haalde een onderling der luthersche gemeente, een rijk en geleerd man, die driemaal de burgemeesterlijke waardigheid had bekleed, en Rubens, eerste raadsheer der stad, een der geleerdste Calvinisten, tot zijne zijde over. In 1567 keerde hij naar Frankrijk terug en werd er lector in de godgeleerdheid, later, omstreeks 1580, werd hij prediker, bij de cathedrale kerk van Poithiers, welk ambt hij gedurende zijn geheele leven bekleedde. Hij was zeer gezien bij koning Hendrik III, en leefde nog in 1603 Paquot. geeft een lijst der door hem in het licht gegeven geschriften. Onder de brieven van Casaubonus is er een van hem d.d. 30 Januarij 1608.

Zie Jean le Masle, *Poëme succincte de la vie de F. J. Porthais* met zijn *Discours de l'origine des Angevins et Manceaux*, in 1575 *à la Flèche chez Réné Trois Maielles*, uitgegeven en herdrukt te Parijs 1580, *la croix de Maine*, p. 259, Du Verdier. *Biblioth.*, p. 749; *Journal de Henri III*, D. V, p. 314; *Singularités histor. et littér. de D. Liron Benédictin.* T. III; Casauboni, *Epist.*, 394; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 242.

PORTAL (A.)
schreef:
Verhandeling over het maaksel en het gebruik van den blaasband, in *Verh. v. d. Holl. Maatsch. te Haarlem*, 1770, bl. 1.

Zie Holtrop, p. 281.

PORTAL (P.)
schreef:
Praktijk der Vroedmeesteren en Vroedvrouwen, m. pl., Amst. 1690.

Zie Abcoude, *Naamr.*, bl. 1 Arrenberg, *Naamr.*, bl. 419.

PORTEGIES (Teunis), bevelhebber van St. Francisco di Paulo van 12 stukken, een der straatvaarders, die onder geleide van kapitein Tomas Tobias en den kommandeur Kindt in 1677 een scheepstrijd streden met een Fransch eskader. Na een dappere verdediging werd zijn schip in den grond geschoten.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.*, D. III, bl. 284.

PORTIER (Hermannus), te Harlingen,
schreef:
Omstandig berigt nopens het suspendeeren van Wytze Jeen en Pieke Tjommes, Doopsgezinde leeraren, op Heereveen, Harl., 1742.

Zie *Bibl. Th. v. d. Groe*, p. 185; Blaupot ten Cate, *Gesch. d. Doopsges. in Friesland*, bl. 209, 352.

PORTIELJE (mr. D. A.), in 1814 te Amsterdam geboren, was verscheidene jaren plaatsvervangend regter in zijne geboorteplaats, doch zich meer door een politieken werkkring aangetrokken gevoelende, maakte hij van de staathuishoudkunde een voorwerp van grondige studie. Hiervan getuigt zijn met prof. Vissering uitgegeven werk: *over de Engelsche graanwetten* en zijne bijdragen tot de *Staathuishoudkundige* Jaarboekjes, waarvan hij mede oprigter was. Hij paarde aan strikte nauwgezetheid van beginselen, liefde voor orde, onafhankelijkheid en vrijheid, helderheid van oordeel en een groote kennis. Hij was lid der Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en overleed in 1852.

Zie Kobus en de Rivecourt.

PORTEN (Simon van der), beeldhouwer te Oudenaarden. Komt voor in 1461, 1462.

Zie Kramm.

PORTENGEN (Lüman), Utrechtsch schilder in de eerste helft der 17de eeuw.

Zie Immerzeel.

PORTENGEN (Pieter), tijdgenoot van den vorige, leerling van Moreelse. Hij schilderde landschappen in den trant van J. Both. Hij was in 1638 lid van het St. Lukas-gild te Utrecht.

Zie Immerzeel; Kramm.

PORTMAN (Lodewijk Gotlieb), werd in 1772 te Darmstadt, in het Groot-Hertogdom Hessen, geboren, en was een leerling van Goepfers, uit de school van Rijland. Hij kwam op zijn 18de jaar te Utrecht, en zette zich vier jaren daarna als plaatsnijder te Amsterdam neder. Behalve een menigte boekprenten naar teekeningen van Jacques Kuyper en andere meesters (o. a. in de *Romeinsche Geschiedenissen* en de *Mensch* van M. Stuart), heeft hij een menigte portretten van beroemde, aanzienlijke en geleerde mannen, o. a. van den raadpensionaris Schimmelpenninck, Bilderdijk, de doctoren Deiman, Bonn, Ypey. à Roy enz. gegraveerd. Ook heeft men van hem een *Monument van* Pius VI en een dergelijk van Jan Nieuwenhuizen, stichter der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. In den tijd der Fransche revolutie begaf hij zich naar zijne geboorteplaats, keerde van daar naar Nederland terug en vestigde zich te Amsterdam als kunst- en boekhandelaar. Hij werd den 18den Julij 1808 lid der 4de klasse van het Kon. Ned. Instit., doch bedankte 20 Nov. 1815.
Uit zijn huwelijk met Antoinetta Catharina Prediger sproot de beroemde historieschilder Christiaan Julius Lodewijk Portman. Zijn portret bestaat.

Zie Immerzeel; Muller, *Cat. v. Portr.*, *Alphab. Naaml. der leden v. h. Kon. Ned. Instit.*, bl. 71.

PONTZ (J. David de) gaf in het licht: *Doolhof der Medicijnen*, Leeuw., 1694, 12°.

Zie Aboonde, *Naaml.*, bl. 168.

POST (Elisabeth Maria) werd in 1755 geboren. In 1788 verscheen van haar, doch zonder haar naam, een bij uitstek fraai geschreven werk onder den eenvoudigen titel van: *Het Land*, in Brieven, met eene aanprijzende opdragt van den Arnhemschen predikant A. van den Berg. Dit werk werd viermaal herdrukt. Bij de uitgave van een tweede geschrift: *Voor Eenzamen*, maakte zij zich als schrijfster van *Het Land* en als dichteres bekend. Hierop volgde: *Reinhart, of Natuur en Godsdienst*. 3 dln., m. pl. en portr., Amst., 1793 in een eenvoudigen schoonen stijl geschreven. Reeds was jufvrouw Post de lievelinge van het publiek, toen zij (Rott., 1793) *Mijne Kinderlijke Tranen* in het licht gaf, waarin zij den dood harer moeder betreurde, gelijk zij dien haars vaders in haar *Voor Eenzamen* beweend had. In 1794 trad zij met den Noordwijkschen predikant Overdorp in den echt, en gaf bij die gelegenheid hare *Gezangen der Liefde* (Gron., 1794) in het licht. Hierop volgde: *Gezelschap en Eenzaamheid*, Gron.; *Het waar genot des Levens*, in brieven. m. pl., Amst. 1796, *G. W. C. Starke, tafereelen uit het huiselijk leven, uit het Hgd. vertaald*, Amst., 1804, 2 dln.; *Don Karlos, Kroonprins van Spanje, door Schiller, n. h. Hoogd.* Amst., 1789, gr. 8°. *Frederika Weisë en hare dochters, uit het Hgd.*, Amsterd., 1806 en, eindelijk *Ontwaakte Zanglust*, 's Hage, 1807. In 1810 liet zij voor hare vrienden drukken: *Ter gedachtenis van mijnen waardigen broeder H. H. Post, in 1809 te Demerari overleden.* Deze was de man, dien zij vroeger in haren *Reinhart* geschetst heeft. Zij overleed te Epe, in 1812 in den ouderdom van 57 jaren. Haar portret is door Vinkeles gegraveerd.

Zie Siegenbeek, *Bekn. Geschied. d. Ned. Letterk.*, bl. 275; van Kampen, *Bekn. Geschied. d. Ned. Letteren*, D. II, bl. 433; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. V, bl. 28 volgg.; Collot d'Escury, *Holl. Roem.* D. IV, (1) bl. 95—98; *Vaderl. Letteroef.*, 1794, bl. 603—605; Muller, *Cat. v. Portr.*; Gebrs. van Kleef, *Alph. Naaml.*, bl. 476; *Navorscher*, D. VI, bl. 309; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt.

POST (G.), middelmatig dichter in den aanvang der 18de eeuw, b. v. vóór den berijmden *Heidelbergschen Catechismus* van R. van der Vis, 's Hage, 1716.

Zie Heringa, *Naaml. v. Dichters*, bl. 71.

POST (H.), dichter in de eerste helft der 18de eeuw. In 1754 schreef hij een *Lofoffer toegewijd aan het Pan Poëticum Batavum van A. van Halen.*

Zie van der Aa. *N. B. A. C. Woordenb.*

POST (JAN), zoon van Hermanus en van Evertine van Riemsdijk, geboren te Tiel den 28sten Aug. 1778. Als kadet bij de kavalerie in dienst getreden in 1796 werd hij in 1803 benoemd tot 2de luitenant, en 2 jaar later geplaatst bij het 2de regiment (Bataafsche) hussaren. Bij de inlijving van het koningrijk Holland in het Fransche keizerrijk ging hij bij het fransche leger over als ritmeester van het regiment lanciers van de garde en kwam in 1814 in het vaderland terug. Als luitenant-kolonel geplaatst bij het regiment hussaren n° 6 werd hij spoedig bevelhebber van het regiment kurassiers n° 3. In 1826 tot generaal-majoor bevorderd, werd hij belast met de inspectie over de zware kavallerie, en na de Belgische omwenteling kreeg hij het bevel over de 1. brigade kavallerie. Na in 1836 op nonactiviteit te zijn gesteld, werd hij drie jaren later gepensionneerd. Post had in alle rangen de verschillende veldtogten in Noord-Holland 1799, in Oostenrijk 1805, in Pruissen 1806, Zeeland 1809 en in Rusland 1812 medegemaakt. Hij was voorts in 1813 in Duitschland, werd in den slag van Leipsig gewond, in Frankrijk in 1814 en in 1815 in de Nederlanden. Hij was versierd met het Legioen van Eer, de Militaire Willemsorde 3de klasse en de orde van den Nederlandschen Leeuw. Post overleed te Utrecht den 18den September 1841.

(*Part. berigt.*)

POST (H.), kunstgraveur uit de eerste helft der 18de eeuw. Hij vervaardigde boekprenten o. a. *De geestelijkheid en regering uit de stad Amsterdam geleid*, A° 1578, door hem gegraveerd in 1728. Ook sneed hij de *Nieuwe Kaart van Gooiland* in 't koper.

Zie Kramm.

POST (JAN) een Haarlemsch glasschilder, Hij stierf aldaar 11den November 1614. Hij was de vader van Frans en Pieter (die volgen).

Zie Immerzeel, Kramm.

POST (FRANS), zoon van Jan Post, broeder van Pieter Post (die volgt), werd omstreeks 1620 te Haarlem geboren en kwam door zijn broeder in aanraking met prins Joan Maurits, die hem, in 1637, met zich naar de West-Indiën nam, waar hij vele landschappen met de volksgebruiken heeft afgeteekend en geschilderd. Hij keerde in 1644 met den prins terug, en schilderde in 1668 verscheidene dier afbeeldingen op het huis Rijksdorp bij Wassenaar. Ook voor anderen bragt hij West-Indische landgezichten op doek. Ook was er een groot stuk van zijn penseel te Honsholredijk. In 1816 werden er op de kunstverkooping van Vincent van der Vinne te Haarlem 18 stuks schilderijen, *West-Indische landschappen* voorstellende, van hem verkocht. Ook etste hij eenige platen. Er zijn o. a. 48 door hem geestig geëtste in *C. Barlaei rerum per octennium in Brasilia et alibi nuper gestarum, sub praefecturâ illustr. comitis J. Mauricii etc. historia. Amst. ex typis J. Blaeu*, 1647, gr. fol. Hij is volgens Houbraken, den 17den Februarij 1680 in de Groote kerk te Haarlem begraven. Hij is meermalen afgebeeld...., door Cornelis Visscher geteekend, Frans Hals geschilderd en J. Suyderhoef gegraveerd.

Zie Houbraken; van Eynden en van der Willigen; Immerzeel, Kramm; A. van der Willigen, Pzn., *les Artistes de Harlem*, p. 248.

POST (PIETER), zoon van Jan Post, beroemd bouwmeester, werd te Haarlem in 1608 geboren. Hij deelde in het vertrouwen van Graaf Joan Maurits en vergezelde hem op zijn togt naar Brazilië, waar hij de kerken en andere gebouwen van Olinda, in vestingwerken en huizen voor de Maurits-stad (Fernambuco) herschiep. Ook in ons Vaderland heeft hij verscheidene voortreffelijke gebouwen gesticht o. a. het huis *Zwanenburg*, van ouds het *Huis ter Hart*, aan de Haarlemmer trekvaart, het *Stadhuis* te Maastricht (1659—1663), de *Waag* te Gouda, het kasteel *Vredenburg* in Noord-Holland, het *Prins Maurits huis* te 'sHage en de *Oranje-zaal* in het huis in 't Bosch aldaar. Hij was architect en schilder van Zijn Hoogheid Frederik Hendrik. In 1651 vervaardigde hij de afbeelding der begrafenis van Frederik Hendrik, in druk uitgegeven met den titel: *Begraeffenisse van Sijne Hoogheyt Frederick Hendrick, bij der gratie Godts enz. Gheteekent en uytghegheven door Pieter Post enz., ende ghesneden door Pieter Nolpe*, Amst. 1655, gr. fol., bevattende 29 platen. Zijne bouwkundige werken zijn te gelijk met die van Philips Vingboons (zie aldaar) in 1715 te Leiden uitgekomen. Hij heeft zich ook als schilder bekend gemaakt. Hij woonde te 's Hage op de Amsterdamsche Veerkade, waar zijne nagelatene boeken en platen den 17den December 1669 verkocht werden. Zijne dochter was gehuwd met Fredericus Ruysch (zie aldaar).

Zie Houbraken, Immerzeel, Kramm, van der Does, *Beschrijv. van 's Hage*, bl. 69; *Navorscher*, D. VI, bl. 214; A. van der Willigen, Pzn., *les Artistes de Harlem*, p. 246.

POST (TOBIAS), schipper of luitenant van den opperbevelhebber onzer vloot, Adriaan de Haese. Toen de Britten in 1672 voor de oorlogsverklaring de Smyrnasche vloot aantastten, en de Haese gesneuveld was, gaf diens opvolger, du Bois, aan Post bevel, den wimpel van den steng te blijven voeren. Deze betoonde zich dat vertrouwen den volgenden dag ten volle waardig, steeds als een eerlijk soldaat, en werd daarna in de plaats van de Haese tot kapitein benoemd.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. Neerl. Zeew.* D. III a. bl. 89.

POST (J.) was schrijver van:
Het Masker der Hattemisten, Amst., 1734, 8° en
Aanmerkingen, Amst., 1734, 8°.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 292.

POST (P.) van dezen dichter, die in het laatst der 18de eeuw bloeide, vindt men gedichten in het *Taal-, Dicht- en Letterkundig Kabinet* van van Brender à Brandis D. IV, bl. 240, D. V, bl. 108, 109, 110.

Zie Heringa, *Naaml. v. Dichters*, bl. 71.

POST (SEBASTIAAN), portretschilder, in 1777 te Tiel geboren. Hij gaf te Nijmegen les in de teekenkunst.

Zie Immerzeel.

POST (MARGARETHA VAN DEN) was de moeder der bastaarden Filips en David van Bourgondië, beide daarna beroemde bisschoppen van Utrecht.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Bisschoppen van de Heerlijkheid en de stad Utrecht*, bl. 234.

POST BRANS (JOHANNES ROBERTUS), portretschilder, den 1sten April 1811 te 's Hage geboren, werd door C. Kruseman in de kunst onderwezen, vertrok in 1843 naar Curaçao, waar hij in 1848 nog met goed gevolg portretten schilderde.

Zie Immerzeel, Kramm.

PORTELMAN (A.), dichter uit de eerste helft der 18de eeuw, gaf *Indiaansche Mengelstoffen*, Amst., 1724, 8°. in het licht. Hij had ze evenzeer Groenlandsche kunnen heeten, want ze hebben niets gemeen met de Indiën. Ook heeft men van hem: *Leven van Pythagoras*, Amst. 1724, 8°.

Zie J. E. W. Le Jeune, *Bouwstoffen voor de Nederl. Letterk.* St. II, bl. 53; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*, bl. 50; Arrenberg, *Naaml.* bl. 419.

POSTHUMUS (GOSLING), kunstschilder, leerling van Otto de Boer, deed in 1824 een kunstreis door Frankrijk en Italië. Hij overleed in 1832, kort na zijn terugkomst te Dokkum, zijne geboortestad.

Zie Immerzeel.

POSTHUMUS (ANDREAS), dichter, tijdgenoot en vriend van Henricus Bruno, bloeide in het midden der 17de eeuw en vervaardigde gedichten voor die van zijn vriend. Hij was de zoon van C. Posthumus, predikant te Medemblik, op wiens overlijden (1658) Rhijnenburgh een lijkdicht vervaardigde.

Zie Rhijnenburgh, *Vreughde-berg*, bl. 156, volgg.; Heringa, *Naaml.*, bl. 71.

POSTHUMUS (ANDREAS), predikant te Aalsmeer, dichter en tijdgenoot van W. Sluiter, voor wiens berijming der *Klaagliederen van Jeremias* hij o. a. een gedicht plaatste.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Soermans, *Kerk. Reg.*

POSTHUMUS (EINSE) werd den 30sten October 1796 te Ternaard, in West-Dongeradeel, geboren. Zijn vader, die het landbouwersbedrijf uitoefende, had het voornemen ook zijn zoon daarin op te leiden, doch bemerkte spoedig diens geheele ongeschiktheid daarvoor. Zelfs bij den arbeid op het land hield de knaap zich met letterkundige studiën bezig en niet zelden offerde hij er een gedeelte zijner nachtrust aan op. De vader besloot daarom de neiging zijns zoons niet langer

tegen te gaan en, na een weinig voldoend schoolonderwijs te hebben genoten, werd hij toevertrouwd aan de zorgen van den Heer W. Mebius, destijds predikant te Reitsum, die hem voor de academische lessen opleidde. Naar de hoogeschool te Groningen gezonden, koos hij aanvankelijk het vak der geneeskunde; langzamerhand gevoelde hij lust voor het leeraars-ambt bij zich ontwaken, zoodat hij na verloop van een jaar tot de theologie overging. Met lust en ijver wijdde hij zich nu aan zijnen nieuwen werkkring en weldra kon hij dan ook met de noodige bekwaamheden toegerust de academie verlaten. In 1813 gekozen tot hulpprediker te Waaxens, werd hij twee jaren later tot predikant van Waaxens en Brantgum beroepen. Tot aan zijn dood bleef hij die betrekking bekleeden. Ofschoon somwijlen miskend wegens zijne vrijzinnige denkbeelden, werd hij echter door verreweg de meesten hooggeacht en bemind. De gemeente bezat in hem een eerlijken en oprechten voorganger, die zonder aanzien des persoons handelde, en de geringere klasse, onverschillig van welke godsdienstige gezindte, een steun en helper in den nood. Groot en veelzijdig waren zijne talenten, die door onderscheidene geleerde genootschappen werden gehuldigd, zoowel in het binnen- als buitenland. Daarbij was hij rusteloos werkzaam, waarvan het groot getal der door hem uitgegeven werken en bijdragen in tijdschriften over godgeleerdheid, staatkunde, staathuishoudkunde, letterkunde, geschiedkunde, schoolwezen enz., ten bewijze kan strekken. Hij was tevens een warm beoefenaar der Friesche taal, waarin hij drie tooneel- en blijspelen van Shakespeare heeft overgezet, terwijl hij, nog op het laatst van zijn leven eene vertaling van diens *Tempest* voor de pers had gereed gemaakt. Hij overleed den 29sten November 1859.

Hij gaf in het licht:

De Keapman fen Venetien in Julius Cesar, twa Tooneelstikken fen W. Shakespeare, uut it Ingels foarfrieske. Grinz 1829, 8°.

Prieuwcke fen Friesche Rymmelerye Grinz. 1824, 8°.

In Jouwerkoerke fol frysk griemank, ree makke in de Friesen oonbean. Grinz 1836, 8°.

Jhr. Mr. M. Hettema en R. Posthumus, onze Reis naar Sagelterland, benevens deszelfs geschiedenis, eene beschrijving van den aard, de zeden, de gewoonten enz. van deszelfs bewoners en eene korte schets en woordenlijst van hunne taal; met eene kaart en (gekl.) pl. Fran. 1836, 8°.

Eenige Aanmerkingen over de dubbelde en enkelde Klinkerspelling in de Ned. Taal, in een brief aan Jhr. Mr. de Haan Hettema. Dockum 1839, kl. 8°. Het *Antwoord* van Mr. M. de Haan Hettema verscheen terzelfde plaats.

As jiemme it lye meie, in Blijspul, uut it Ingels fen W. Shakspeare, forfryske in mei orkleerjende noten forsjoen. Dockum 1842, kl. 8°.

Onder het beste werk van Posthumus behoort gewi de Friesche Woordenlijsten, welke hij met Nederlandsche verklaringen in *de Vrije Fries* heeft geplaatst. Posthumus was lid van 't *Friesch Genootschap* en der *Maatsch v. Ned. Letterk.*

Zie *Levensberigt van R. P.* door Halbertsma, in *Hand der Maats.* voor 1861, *Versl. v. h. Fr. Gen.* 1859—1860, bl. 358; *Handelsblad* 14 Oct. 1859, maar vooral de uitvoerige levensbeschouwingen van Dr. J. Halbertsma en Do. J. van der Zwaag in *de vrije Fries*, D. IX, bl. 207 en 272, beide belangrijke stukken.

POSTHUMUS (Nicolaas), geboren te   den   studeerde te Leiden, en werd, na het verdedigen eener dissertatie *de Cratete, Litt. Hum. et Phil. Theor.* Doctor en Conrector aan de Latijnsche school te Haarlem, waar hij den 18den April 1840, in den ouderdom van 42 jaren, overleed. Hij beoefende behalve de klassieke- ook de hedendaagsche letterkunde, gaf nameloos verscheidene vertalingen in het licht en bijdragen, zoo in proza als poësij, tot de *Vruchten van de Rederijkerskamer: de Wijngaardranken*, waarvan hij lid was.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1840. D. I, bl. 273.

POT (Dirk van der) was lidmaat der Gereformeerde gemeente te Rotterdam.

Hij schreef:

Kort ontwerp van den Christelijken onderwijzer, in twee-en-vijftig stigtelijke gezangen in de orde van den Heidelb. Catechismus. Rott., 1730.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*; Abcoude, *Naaml.* bl. 298.

POT (Willem van der) werd den 6den Januarij 1704 te Rotterdam geboren en beoefende de poëzy. In 1768 verscheen zijn hoofdgedicht *Endeldijk* (zijne buitenplaats) *gedicht en andere Gedichten* in 4°. Vooraan zijn portret, door R. Vinkeles, naar G. van Nijmegen, achteraan belangrijke historische aanteekeningen. In 1772 gaf hij *Vervolg op het hofdicht Endeldijk met het portret van Maria van Utrecht, egtgenoote van Johan van Oldenbarneveld.* Dit hofdicht haalt niet bij de hofdichten van de Marre: ook is zijne poëzy veel minder dan die van zijn vriend en stadgenoot D. Smits.

Hij was lid der Maats. van Nederl. Letterk. en gaf in hare werken een gedicht *Aan Z. D. H. Nederlands Erfstadhouder Willem den Vden Beschermer van de Maats.* Zijn huwelijk met Sara Bosch werd door verschillende dichters bezongen. Ook gaven zij bij haar overlijden *Lijkzangen ter harer nagedachtenisse.* Rott., 1777. 4°.

Hij zelf overleed den 28sten Januarij 1783.

Zie *Hand. d. Maatsch. van Nederl. Letterk.* 1768, bl. 4, 5, 1770; bl. 10; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 184, Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl. 252; v. Kampen, *Bekn. Gesch. d. Ned. Lett.*, D. II, bl. 205; de Vries, *Gesch. der Nederl. Dichtk.*, bl.   ; Arrenberg, *Naamr.*, bl.   ; Muller, *Cat. v. Portr.*; Kobus en de Rivecourt.

POT (Hendrik Gerritz.), geboren te Haarlem in 1600, kunstschilder in den aanvang der 17de eeuw en overleden in 1656. Hij schilderde o. a. het portret van *Bernardus Paludanus*, door J. van de Velde in f°. gesneden. Zijne schilderij *Judith en Holophernus* wordt voor een meesterstuk gehouden.

Zie Boitet, *Beschr. van Delft.* Delft, 1729; Kramm.

POT (Jean en Nicolas) glasschilders en beeldhouwers uit Vlaanderen, van welke de eerste zich in 1500 te Beauvoir neêrzette en vele werken uitvoerde. Hij schilderde zeer schoon in graauw (*en camaieux*) en overleed in 1563.

Zie Kramm.

POT (Cornelis van der) koopman te Rotterdam en broeder van Willem van der Pot, dichter in het midden der 18de eeuw. Hij was lid van *Kunstliefde spaart geen vlijt* en was de opsteller van *Ada, Gravin van Holland en Zeeland, aan de voeten van hare moeder Adelheide* en van de *Klagte van Jacoba van Beijeren.*

Zie v. d. Aa, *N. A. B. C. Woordenb.*

POT (Barend van der), geboren te Schiedam, was kapitein ter zee en een moedig en geoefend zeeman. Hij voerde het bevel over het schip *Dordrecht*, voerende 72 stukken, toen in de Successie-oorlog, de Fransche schepen en de Spaansche galjoenen in de baai van Vigos vermeesterd werden (1702). Hij overleed in 1711.

Zie *Europ. Merc.* 1702, bl. 315; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. Zeew.*, D. IV, a. bl. 227.

POTEAU (David), dichter van *Sommighe nieuwe en Gheestelijcke Liedekens met 2 refereijnen* en *Salomons ghebedt*, Rott. 1591, 12°.

Zie Herings, *Naaml. van Dicht.*, bl. 71; *Bibl. Heringiana* p. 289.

POTGIETER (Mr. Barend Jansz.) geb. in 1574 te Munster. Was scheepschirurgijn op het schip van Sebastiaan de Weerdt en voer als zoodanig op eene ontdekkingsreis in in 1498 de straat van Magellaan door, waarvan hij met de Weerdt eene kaart gaf, ook bij Ortélius opgenomen. In zijn portret, door *H. L. Rogman* gesneden, heet hij *Beminder des Vreeds.* En zijn zinspreuk daarop voorhanden, was: *Mijn hoop staat vast' in Christus den Gekruisten*, 1627. aetatis 53. Misschien is dit zijn sterftijd. Aan het scheepsjournaal van de Weerdt zal hij ook niet vreemd geweest zijn.

Zie Tiele, *Memoire* &c. pag. 21—25; Muller, *Catal. van Portretten*, in voce.

POTGIETER (Petrus Bernardus) of OLLULARIUS, heelmeester te Amsterdam, kon, volgens Banga, door kunde, beleid en beraden stoutmoedigheid gelijk gesteld worden met de uitnemendste operateurs van lateren tijd. N. Zas noemt hem „stads Vroed-vaêr, die van de stad eene jaarwedde ontving, waarvoor hij, en voor niets anders, de doode vruchten der barende vrouwen, die door ontbering van krachten en ophouden der vlagen te kort schoten, moest helpen." Van der Linden, noemt hem „Chirurgus amstelodanensis peri-

timidus," en verhaalt een belangrijk geval van eene door hem verrigte gedeeltelijke castratie. N. Fontanus noemde hem „chirurgus dextorimus" en nam hem mede, toen hij te Utrecht om hulp werd geroepen bij eene moeijelijke baring. Ook Tulp achtte hem hoog. Volgens Titsingh was hij echter een stumper.

Zie Tulp, *Observ.* L. III, p. 33, L. IV, p. 58; Fontanus, *de Unco.* in *Praef.*; Titsingh, *Diana*, p. 154, 240: Banga, *Gesch. d. Geneesk.* bl. 242, 273, 274.

POTGIETER ( )
schreef:
Onveranderlijkheid der Genadegifte. 'sGravenhage.

Zie Abcoude, *Naaml.* bl. 293.

POTHOFF (J.) beroemd organist en klokkenluider, werd in 1726 te Amsterdam geboren. Zeven jaar oud, verloor hij zijn gezicht door de pokken. Twee onbekende meesters, Witvogel en Unhoorn, gaven hem onderwijs op het orgel, en in 1738 (hij had toen den ouderdom van twaalf jaren bereikt) werd hij, na gehouden wedstrijd, organist in de Zuider-Kerk. In 't volgende jaar werd hij organist van het Stadhuis en in 1760 der Oude-Kerk. Hij overleed tegen het einde der 18de eeuw. Hij gaf in het licht 12 symphoniën voor den hoorn en viool, 2 violoncelles, alto en contra-bas, in 1748 door hem toegewijd aan het *Collegium Musicum Ultrajectinum* te Utrecht. Dr. Ch. Burney, die in 1772 de gelegenheid had hem te hooren, prijst zijn talent in zijn *General History of Music.*

Zie Gregoir, *Biogr. des Music. Neerl.* p. 144.

POTHOFF (Mr. Cornelis) werd den 21sten Februarij 1766 geboren. Zeventien jaren oud, verliet hij met den eersten prijs de Latijnsche school, bezocht de Groninger Hoogeschool en was, in de schatting van zijn leermeester Ruardi welhaast *dilectus inter dilectos.* In 1789 werd hij conrector te Oldenzaal en in 't zelfde jaar rector te Meppel, welke post hij den 20sten Julij 1789 aanvaardde met eene *Or. de Juventute Scholastica, propter praestantiam literarum ad priscam elegantiam formanda,* (Gron. 1789). Meermalen bedankte hij voor andere rectoraten, als ook 25 en 30 jaren later voor dat van Groningen. In 1795 begon een nieuw tijdperk van zijn leven. Vurig patriot, werd hij gekozen onder de representanten des volks van Drenthe, die 't eerste *Comité Revolutionaire* der omwenteling vervingen. Hij had zitting toen, den 19den Februarij 1798, de vergadering van gecommitteerde repraesentanten, namens 't uitvoerend bewind, werd ontbonden, en hiervoor werd aangesteld 't *Intermediair administratief Bestuur* van Drenthe. Onder de nieuw benoemden was Pothoff, die aanstonds tot voorzitter, voor de eerstkomende 14 dagen werd gekozen, terwijl tegelijk het secretariaat aan den burger W. Singenberg voorloopig werd opgedragen. Den 21sten Junij daaraanvolgende trad hij af, doch werd nog voor 't einde des jaars tot landschrijver benoemd bij den Etstoel, 't geregtshof van Drenthe. Dat was eene vaste regterlijke betrekking. Hij leidde nu het rectoraat te Meppel neder met eene hollandsche redevoering over *'t Bestuur der Voorzienigheid zigtbaar in de lot- en standwissel der menschen.* Al vroeger schijnt hij deze nieuwe rigting van zijn leven in 't oog gehad te hebben, hij toch was, den 7den Augustus 1797, te Groningen tot docter in de regten bevorderd. In Februarij 1800 werd de Etstoel ontbonden en zijne jurisdictie overgedragen aan het toenmalige hof te Kampen. Pothoff eerst ontslagen, eenige weken later hersteld, bleef om, voor zooveel 't voormalige hof van Drenthe betrof, onder den ouden naam van landschrijver, 't werk van officier van justitie waar te nemen, en nam tevens zitting als lid van het wetgevend ligchaam der Bataafsche republiek. De nieuwe staatsregeling van dat jaar bragt het getal der Vertegenwoordigers op de helft. Pothoff nam zijn ontslag en raakte geheel buiten betrekking, doch aanvaardde in het najaar van 1802 het hem opgedragen schoutsambt van Emmen en Roswinkel. Toen den 17den October 1804, door den invloed van Mr. P. Hofstede, 49 Drenthenaren zich vereenigden om het landschap weder tot een afzonderlijk departement te maken, was Pothoff onder hen. Na de oprigting van het koningrijk Holland, vereende hij met zijn schoutsambt de betrekking van onderinspecteur der middelen te lande. Onze inlijving in Frankrijk deed beide posten ophouden, en werd Pothoff tot vrederegter benoemd van het Canton Dalen. De overlast dien hij hier leed gedurende het beleg van Koevorden, 1813, 1814, de geweldige brand van 1816, waarbij hij al zijne bezittingen verloor, maakte Dalen tot een minder geliefde verblijfplaats voor hem. Hij nam dus zijn verblijf te Koevorden, en bleef daar tot in 1834. Hij stichtte hier met B. Singenberg en J. Wolthusum het departement van het Nut van 't Algemeen. Ook bekleedde hij tot zijn dood toe het ambt van schoolopziener. Hij overleed den 1sten September 1844.

Zie *Drentsche Volks-Alm.*, 1845, bl. 157 volgg.

POTHOVEN (Hendrik), in 1725 te Haarlem geboren, was een bekwaam portretschilder uit de school van Philip van Dijk. Hij had een goed penseel en een niet onbehagelijk koloriet in het naakt. De onderscheidene stoffen der kleedij wist hij eigenaardig na te volgen. Houbraken en andere graveurs hebben vele portretten naar zijne, schilderijen en teekeningen gegraveerd, zoo als de gemalinnen der Stadhouders uit het huis van Oranje, Nicolaas Simon van Winter en diens echtgenoote Lucretia Wilhelmina van Merken, Feitama, den hoogleeraar Ruhukenius en anderen. Hij vervaardigde ook kabinetstukjes en kolossale teekeningen. Zoo vindt men in den catalogus der kunstverzameling van Ploos van Amstel (n°. 14) *de Maaltijd, gehouden in de Schutters Doelen, op het eeuwig Vreê-Verbond,* door de opperbevelhebber der burgerij van Amsterdam, uitvoerig met O. I. inkt geteekend naar de origineele schilderij door B. van der Helst, berustende op de groote krijgsraadskamer en (n°. 19) *de Optogt van een Burger-Nachtwacht met derzelver officieren,* gevolgd van verscheidene gewapende burgers en andere aanschouwers, meesterlijk, uitvoerig met zwart krijt geteekent, naar de beroemde schilderij van Rembrandt, *berustende op de Krijgsraadkamer in het Raadhuis te Amsterdam.* Hij graveerde ook in mezzo-tinto. Hij schilderde zelve zijn portret, levensgroot, waarnaar P. Tanje een gravure heeft vervaardigd op één blad met dat van Jacobus Buijs en van Jan de Beijer. Hij overleed omtrent 1795.

Zie Immerzeel, Kramm.

POTHUYSE (S.)
schreef:
Sleutel der Kennisse of Verklaring over den Catechismus, Utrecht 1728, 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 419.

POTHUYZE (W.)
schreef:
Over de drie eerste Capittelen van de Openbaring van Johannes.

Zie Abcoude, *Aanh.* 168.

POTMA (Jacob), een Fries, te Workum geboren, was leerling van Wybrand de Geest. Hij onderscheidde zich als historie- en portretschilder. Volgens Immerzeel overleed hij te Weenen, in 1684, volgens Descamps op eene reis derwaarts, in den ouderdom van 74 jaren, doch volgens Nagler schilderde hij in 1690 een altaarstuk voor de kerk te Pfreimdt.

Zie Immerzeel, Kramm.

POTMAN (Paulus), geboren te Maastricht, was rector der scholen van St. Servaas en bloeide als taalkundige in de 18de eeuw.

(*Part. berigt.*)

POTS (Adriaan), griffier bij den Hove van Holland. Terwijl het Hof, daar de Ruwaard Cornelis de Witt op de pijnbank geen schuld beleden had, raadpleegde, over de misdaad, waarvan men hem in de sententie zou beschuldigen, gaf Pots te kennen, dat er één voorbeeld was, dat het Hof iemand ter straf had verwezen, zonder belijdenis of misdaad uit te drukken in de sententie. Bij Wagenaar komen hiervan twee voorbeelden voor, namelijk in de sententiën van Uitenbogaart en Tresel (1619), doch deze waren niet van het Hof, maar van gedelegeerde rechters.

Zie Wagenaar, *V. H.* D. XIV, bl. 155.

POTS (Hendrik), griffier bij den Hove van Holland, was

bij de ondervraging van Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot tegenwoordig in 1618.

Zie Brandt, *Regtspl. van Oldenb.* bl. 4.; Wagenaar, *V. H.* D. X, bl. 231.

POTS (Thomas), zoon van Thomas Pots, eerst predikant bij de Engelsche gemeente te Vlissingen, later te Amsterdam, waar hij in 1635 stierf en van Sara de Maagd, werd predikant van de Engelsche gemeente te Vlissingen, vervolgens in 1651 te Utrecht en sedert 10 November 1654 der Nederduitsche gemeente ter eerst gemelde plaats. In September 1684 geraakte hij in groote ongelegenheid, omdat hij de onvoorzigtigheid had gehad Koelman, die te Sluis afgezet was, voor zich te Vlissingen te laten prediken, niettegenstaande de Staten van Zeeland te voren aan Koelman verboden hadden binnen de provincie van Zeeland te prediken of de Sacrame ..n te bedienen. Pots werd daarover voor de Staten van Zeeland ontboden, doch hij verontschuldigde zich „vermits hij aan het flerezijn laboreerde". De staten namen hierin geen genoegen, en ontboden hem op nieuw. Pots verontschuldigde zich op de beste wijze en betuigde onkundig te zijn van hun resolutie van 1674 omtrent Koelman en dat hij ook voor zijn collega Bernardus van Deinse had gepredikt. Het gevolg hiervan was dat aan beide heeren drie maanden het prediken werd verboden en hun tractement voor dien tijd den armen van Vlissingen toegewezen. Hij sloeg in 1659 een beroep der Engelsche gemeente te Amsterdam en in 1663 een der Nederduitsche gemeente te Utrecht af. Hij overleed in Julij 1689. Uit een geschrift dat op hem werd vervaardigd en onder het volk verspreid is, blijkt, dat hij te Vlissingen niet zeer bemind moet zijn geweest. Het begint dus:

„Hier ligt begraven Schotsche Tom
„En niemand is 'er rouwig om."

Hij huwde I. Nikoletta Kommersteijn in Febr. 1665 overlede en II. Alida de Ruiter, dochter van den Admiraal M. A. de Ruiter, weduwe van Johan Schorer, Schepen te Vlissingen.

Zie Veers, *Kerkel. Tijdreg. op de Engelsche Kerk te Amsterdam,* bl. 10; van Rheenen, *Reg. der Utrechts. Pred.* bl. 65; Hunnius, *Zeeuwsche Buyse*; Brandt, *Leven van de Ruiter,* bl. 990; Vrolijkhert, *Vlis. Kerkh.* bl. 138 volgg; Steven, *Hist. of the Scottisch Church.* p. 279, 301—2, 306, 341—344; Kobus en de Rivecourt.

POTEUK (J.), portretschilder uit de helft der 17de eeuw. Men heeft van hem eene schilderij met de *portretten der Regenten van het Pesthuis te Leiden.*

Zie Immerzeel.

POTTGIETER of POTTENGIETER (Hendrik), kunstschilder, die omstreeks 1641 bloeide. Op *Catal. Ter Westen* komt van hem voor *Een Huwelijk.*

Zie Kramm.

POTTEBACKER (Jan Sibes) van Harlingen. Omstreeks 1676 verscheen:

Een liet van onse Reyse gedaen na Pruyssen tot Polen toe met Gerrit Roosen en Ick, Jan Sibes Pottebacker van Harlingen in 't jaer 1676. *Den* 6^{den} *Augusty, oude stijl, daer gekomen en den* 16^{den} *September ben ick Jan Sibes, weer vertrocken, zijn 'tsamen* 42 *dagen in Pruyssen omgereyst, en tot Dantsick geweest, opgesteldt om de groote liefde en vriendschap die ons alom betoont is.* z. pl.

Zie Schijn, *Gesch. der Mennon.* D. III, bl. 348, 349.

POTTELSBERGHE (Richardus), uit een aanzienlijk geslacht te Gendt, gaf in het licht:

Epicedion in obitum V. N. Joannis Blaserii, Equitis Hierosolymitani.

In adventum Generosi, V. Caroli à Burgundia, Dejaculationemque psittaci fistulâ ab commentaria eodem Gandavi factum.

Encomium Gymnasii Regii eruditionis publicae Neapoli a Rege catholico erctitati.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.* p. 794; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 1069.

POTTER (Dirck), een hollandsch edelman, minstens sedert 1402 tot zijn dood 31 April 1428, geheimschrijver der verschillende elkander opvolgende graven van Holland. Ook was hij een tijd lang baljuw van 'sGravenhage. Zijne meesters van Willem VI af tot Filips van Bourgondië toe, schijnen veel vertrouwen gesteld te hebben in zijn diplomatiek, daar zij hem bij herhaling gewichtige zendingen opdroegen, o. a. in 1409, en zeer waarschijnlijk in 1412 naar Rome. Gedurende zijn eerste verblijf aldaar (langer dan een jaar) vervaardigde hij in een lossen en ongedwongen stijl een gedicht, *Der Minneloep* getiteld, door P. Leendertz, Wz. bewerkt en in 3 deelen (Leiden 1845, 1846) opgenomen onder de *Werken, uitgegeven door de Vereeniging ter bevordering van oude Nederl. Letterk.*

Zie Kluit, *Gesch. d. Staatsregering,* enz. D. V, bl. 278; Jonckbloet, *Gesch. d. Nederl. Letterk.* D. I, bl. 343, 344; *Inleid. voor de Uitg. v. d. Minneloep*; Mr. L. Ph. C. v. d. Bergh, *Nederl. Athenaeum.* 'sGrav., 1853, bl. 149, 150; *Nav.* D. VIII, bl. 239.

POTTER (David de) Lodewijksz. Van dezen dichter bezitten wij eene vrij losse en vloeijende vertaling van de *Pastor fido* van Guarini [1]), die zich gunstig van de overige, vertalingen die wij bezitten [2]), onderscheidt. Zij voert tot titel: *Den getrouwen Herder Blijeindend, Treursp.,* en is meermalen herdrukt, o. a. Amst. 1678, 1695 m. pl. van Goeree. In de Bibl. der Maats. v. Ned. Letterk. (D. I 6 bl. 168, 170, 171), komen nog van hem voor:

Dorinda, hardersp., n. h. Hoogd. van Guarini, door D. de Potter en anderen, 'sGravenh. 1735.

D(e) P(otter), *Samenspraak tusschen Pasquin en Belzeboe, op het vervolg van de Nieuwe tijding uit de Elizeesche velden, onder de zin: Bok, Bok, sta vast, of gij krijgt wat tot U last,* Rott. 1738, gr. 8°.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. V, bl. 185; Huydecoper, *Proeve van Taal- en Dichtk.* (Reg.)

POTTER (Hebelius), te Dokkum geboren, studeerde te Franeker, en werd predikant te Peins. In 1803 werd hij predikant aan de Kaap de Goede Hoop; doch de oorlog vertraagde zijn vertrek, zoodat hij eerst in 1805, en wel zonder zijn gezin, de reis aanvaardde. Omstreeks St. Helena werd het schip, waarop hij zich bevond, door een Engelsch schip genomen, vervolgens in een zeegevecht met de Franschen gewikkeld en viel eindelijk, daar het het kanaal wegens tegenwind niet kon binnenloopen, in October 1805 te Plymouth binnen. Na een verblijf aldaar van ruim een maand vertrok Potter naar Londen, waar hij zich wendde tot Ds. Werninck. predikant der Hollandsche kerk, door wien hij vriendelijk werd ontvangen en geholpen. In het begin van 1806 ging Werninck naar Holland, waar hij tot het laatst van Maart bleef, gedurende welken tijd Potter den dienst in de Hollandsche kerk te Londen waarnam. In het volgende jaar keerde hij naar het vaderland terug, en vestigde zich te Dokkum. Den 2^{den} September 1807, den verjaardag van koning Lodewijk, werd hij hulpprediker te Amsterdam. In het volgende jaar predikte hij op beroep te Norden, doch zonder gevolg. In 1810 werd hij als predikant te Hanau beroepen en van daar in 1817 te Soerabaya, waar hij den 10^{den} April 1824 overleed. Er is van hem eene silhouette.

Hij gaf in het licht:

Lotgevallen en Ontmoetingen op eene mislukte reize naar de Kaap de Goede Hoop in 1804 *tot* 1806, *in brieven aan een vriend.* Met platen. Haarl., 1806. 4 dln.

Wandelingen en kleine Reizen door sommige gedeelten van het vaderland, als: in Friesland, naar het eiland Schiermonnikoog, in Groningen, in de Friesche Zevenwouden en het landschap Drenthe, door Amsterdam, en van daar naar Muiderberg en het Gooiland, enz. Haarl., 1808. 2 dln.

Reize door de oude en nieuwe oostelijke Departementen van het koningrijk Holland, en het Hertogdom Oldenburg, gedaan in den jare 1808. Haarl. 1808. Met een kaart en pl. 2 dln.

Reizen door een groot gedeelte van Zuid-Holland, gedaan in de jaren 1807 *en* 1808. Amst. 1809. Met platen.

Reize van Amsterdam naar Hanau, door een groot gedeelte van Duitschland, gedaan in den jare 1810. Amst., 1810. Met platen.

Wandelingen en kleine Reizen in den omtrek van Hanau, Frankfort en andere voorname gedeelten van Duitschland. Amst., 1811.

Lotgevallen op eene reis van Friesland door Westfalen en het Waldeksche naar Hanau, in Sept. 1813. Amst., 1816.

---

[1]) De origineele MSS der *Pastor fido* berusten te Ferrara, zie Byron's *Notes to the Lament of Tasso.*

[2]) o. a. Hendrik Bloemaert, Roelant van Engelen, J. van Someren (*Uytsp. d. Vernuften,* bl. 293).

Vruchten der eenzaamheid. Gron., 1819 en volgg. 4 stukken, waarin o. a. *Reizen door de Wetterau en langs den Lahnstroom, Verhaal van het voorgevallene in en bij Hanau, in de maanden October en November* 1813. Amst., 1814.

Een winter in Londen, door T. S. Surr, vert. door H. Potter. 3 dln. Met platen en vignetten. 1810.

Zestal Leerredenen, uitgesproken in de Nederduitsche kerk te Londen. Haarl., 1808.

Het godsdienstig vieren van onzen geboortedag, de schuldige pligt van elken Christen, voorgesteld aan Amsterdams Gereformeerde Gemeente, in de Eilandskerk, ten plegtigen verjaardage van Lodewijk Napoleon, koning van Holland, op den 2den *Sept.* 1807. Amst., 1807.

Lijkrede op L. H. Schippers Paal, S. S. Th. Dr. Gehouden den 1sten *Maart* 1806, *in de Nederduitsche kerk te Londen.* Londen, 1806.

Zie *Kunst- en Letterb.* 1824, D. II, bl. 273; *Aanh. op Nieuwenhuis Alg. Woordenb.*; *Bekn. Biogr. Handwoordenb. van Nederl.* bl. 568; Kobus en de Rivecourt; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. III, bl. 119; *Nav.* D. VI, bl. 44, 209, 375.

POTTER (Ludolphus) of POTTERUS, werd te Groningen geboren en was in 1585 rector der Latijnsche school te Alkmaar. Hij was de leermeester van Cornelis Drebbel en Adrianus Metius. Reeds in 1605 zou hij overleden zijn. Hij beoefende de Gr. en Lat. poëzy, blijkens een Grieksch gedicht ter eere van Pieter Foreest, Med. Doctor te Alkmaar, achter diens *Observationum* et *curationum Medicinalium* etc. *Libr. duo L. B. ex off. Plantin. ap. Fr. Raphelingium.* 1596. 8°.

Als beoefenaar der Hollandsche taal, maakte hij zich bekend door de uitgaaf van het *Etymologicon Teutonicae linguae* (*quarta ed. op. L. Potteri.* Alcm., 1605. 8.) van C. Kilianus. Achter de uitgave door van Hasselt, is ook de *Toegift* van Potterus, over de eigen-namen van vrouwen in de naamlijst van viervoetige dieren, vogelen en visschen opgenomen. Hij was J. U. D. blijkens de opdragt der dissertatio of theses *de Possessionibus* van den Alcmaarder Jacob Coeren.

Zie C. van Herk, *Alcmar. Liter.*; Vriemoet, *Ath. Fris*, p. 100; Kiliaan, uitg. v. Hasselt *Praef. ad Lect.*; J. P. v. Cappelle, *Bijdr. tot het leven van Drebbel*; *Nav.* D. I, bl. 314, D. II, bl. 144, 227, 382; *Bijbl.* 1855, CIV.

POTTER (Pieter) Simonsz., bekend als dichter, o. a. door zijn *Eer-dicht, over de Gezangen en leerrijcke Historiën, berijmt door C. J. Wits.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.* C. V.

POTTER (Pieter), zoon van Pieter Simonsz., beoefende te Enkhuizen, volgens Houbraken te Alkmaar de schilderkunst, vervolgens te Amsterdam, waar hij het burgerregt kocht (4 Oct. 1631) en in 1692 (?) stierf. Kramm echter betwijfelt de echtheid van dit laatste jaartal, en gist dat de sterfdag van den zoon (ook Pieter) voor dien van den vader is genomen. Hij schilderde landschappen, meestal met historische onderwerpen, zoo als in de *vier elementen, een ruim gebouw waarin een krijgsman, zijne vrouw en bedienden toebereidselen maken tot verhuizen.* Ook was hij een goed graveur, blijkkens de *vier Jaargetijden*, in f° plano. *Hercules door de deugd den waren weg des levens aangewezen*; *de groote Cavalcade*, bij gelegenheid der *Blijde inkomste van H. M. van Groot-Brittannien te Amsterdam*, den 20sten Mei 1643 te Amsterdam, in 8 bladen, schoon en geestig bewerkt *Een Binnenhuis met acht vrolijke boeren en boerinnen*, in den stijl van A. van Ostade is door Cloem de Jonghe naar hem gegraveerd. Kramm gist dat er veel werk van Dirk Raphaeisz. Camphuysen, zijn leerling, voor het zijne doorgaat.

Zie Immerzeel, Kramm, S. Corten, *Beschrijv. d. Inkomste enz.*, bl. 15; *Cat.* Leipzig, Sept. 1850, n. 1628; *Cat. Kleinenberg te Leiden*, 1841, n. 189.

POTTER (Paulus), zoon van den vorige, werd in 1625 te Enkhuizen geboren en ontving onderwijs in de kunst van zijn vader. Reeds als jongeling vestigde hij zich te 's Hage, waar hij in het jaar 1650 in het huwelijk trad, (volgens Kramm) met Adriana van Balkenende, dochter van een zeer bemiddeld bouwmeester aldaar. In 1652 begaf hij zich naar Amsterdam ter woon, waar hij reeds in Januarij 1654 overleed en in de Groote Kapel begraven werd. Zijne weduwe keerde met een dochtertje van slechts 3½ jaar terug en hertrouwde er met van Rheenen.

Ofschoon Potter op jeugdigen leeftijd stierf, heeft hij echter veel gedaan. Hij was ook altijd werkzaam. Dagelijks zag hij de zon op- en ondergaan, de avond was aan het teekenen en etsen gewijd. Zelfs zijne wandelingen maakte hij cijnsbaar aan zijne studie, daar hij altijd een teekenboekje bij zich had, waarin hij, hetgeen hem opmerkelijk voorkwam afteekende. Groot waren zijne kunstgaven; alle in- en buitenlandsche schrijvers over de kunst hebben ze als uit eenen mond geroemd. Teregt noemt Kramm hem met Rembrandt en Hobbema het „klaverblad van Hollands onovertroffen kunstenaars." „Wat hij geworden is" schreef Immerzeel, „werd hij door de kracht zijner eigen onafhankelijke genie, die hem deed beseffen, dat men, om groot in de kunst te worden, zich op gemoedelijke navolging der natuur toeleggen moet; en dit deed Potter met zulk een gelukkig gevolg, dat hij in dit opzigt onder de dierenschilders den hoogsten trap van volkomenheid bereikt heeft." — „De natuur had hem tot schilder geschapen; de ondervinding zou hem ook tot dichter gemaakt hebben." Joan Maurits, landvoogd van Brazilië bezocht hem dikwerf in zijn atelier en zag hem o.a. de beroemde *pissende koe* schilderen. Dat stuk was, volgens Houbraken, voor de prinses Amelia van Solms bestemd, maar werd om het onkiesch onderwerp, afgekeurd en kwam in andere handen. Vele jaren was het bij de familie van den Schepen Mucart en werd daarna voor *f* 2000 door den kunsthandelaar Jacob van Hoek aan den kunsthandelaar van Biesum verkocht. Kramm betwijfelt echter dit bericht. Zeker is het dat deze schilderij werd gevonden in de verzameling van Mevr. de douairière de Reuvens, welke verzameling voor *f* 40,000 aan den prins van Hessen-Cassel is verkocht. Napoleon I deed haar uit Cassel naar Parijs vervoeren. Keizer Alexander kocht haar uit de galerij van Malmaison voor *f* 190,000. Zij versiert thans het Museum l'Hermitage te St. Petersburg.

Wereldberoemd is ook de *Stier* van Potter. De schilderij stelt voor een jonge stier, „staande bij eene liggende koe en twee schapen met een staanden ram en achter een hek, boomen en een bejaarden landman," allen levensgroot. Men rangschikte haar onder de eerste meesterstukken der wereld. Zij draagt het jaartal 1647 (het vorige 1646) en men wil dat zij voor Amalia, weduwe van Frederik Hendrik, zou vervaardigd zijn, in plaats van de *pissende koe*, doch daarvoor diende de beroemde *Ossendrift.* Waarschijnlijk heeft hij ze voor zijn huisheer geschilderd. Napoleon liet ze naar het Louvre vervoeren en stelde er zoo veel prijs op, dat hij liever het Louvre wilde vernietigd zien, dan dit juweel er op missen. Thans versiert zij wederom het Haagsch Museum. Smith stelde de waarde er van op 5000 guinjes, maar Burger schreef: „L'Angleterre le prendrait bien aujourd'hui et la Hollande ne le donnerait pas pour un demi-million." Op de verkooping (12 Dec. 1836) te Amsterdam, in het Huis met de Hoofden werd een teekening van Vincent van der Venne, naar de Stier verkocht, waarachter men las, dat deze schilderij in 1749 te Haarlem verkocht is op de verkooping van Fabricius voor W. C. H. Friso, voor *f* 630.00. Een der schoonste kunstjuweelen van Potter berust in de galerij van den hertog van Arenberg, te Brussel, voorstellende een kabinetstukje, zijnde *een boerenwerf vol beestjes, boer en boerin, spelende met haar kinderen, eene meid, die melkt, enz.* Het behoorde weleer, gelijk de *Stier*, aan Fabricius, werd met *f* 375 betaald, gold te Londen in 1816, 330 Guinjes en heeft thans eene waarde van tienmaal zooveel. Burger schreef: c'est un des Paul Potter, les plus purs, les plus perlés, les plus argentins, les plus lumineux, qu'il y ait." Het museum te 's Hage bezit nog van dezen meester, het *Spiegelend koeltje* en een *Landschap met ossen en varkens*, dat te Amsterdam *een heuvelachtig landschap met ossen, kalveren, schapen, paarden en ezels*, dat op de verkooping van van der Linden van Slingeland *f* 8,010.00 gold, alsook een *bergachtig en boomrijk Landschap*, waarin men Orpheus spelende voorgesteld vindt, terwijl allerlei soort van dieren rondom hem naar zijne lierklanken schijnen te luisteren, in 's meesters besten tijd geschilderd, voorts een *Hertenjagt*, van groote verdiensten, en een *Landschap*, waarin een *veehoeder met eenige schapen en eene koe*; Smith heeft in zijn *Catalogue*

raisonné 120 stuks schilderijen van onzen Potter beschreven alle in het tijdvak van 25 jaren door hem vervaardigd, die verscheidene miljoenen vertegenwoordigen. Tot deze behooren *een weide met vee*, op de verkooping van Cremer voor *f* 53,100.00 een *heuvelige weide met vee, bij woningen en geboomte*, op die van Locquet voor *f* 7,500.00, *de groote Ossendrift*, in 1754 te Amsterdam voor *f* 3,110.00, op die van Braamcamp voor *f* 9,050.00 verkocht. Zijn *Landschap bij zonnelicht, met vee*, thans in het kabinet van lord Peel, gold op de verkooping van lord Gwyir te Londen (in 1829) *f* 15,180.00. Zij werd in 1654, het jaar van zijn overlijden, voltooid. Potter muntte ook als etser uit. Al zijne bekende etsen zijn door Nagler en Kramm beschreven. Ook deze worden zeer goed betaald, zoo schat Weigel zijne *Schendmerrie*, waerbij een *dood paard* en een *hond* op 80 Thlr. Ook zijn er een groot aantal platen naar zijne teekeningen en teekeningen naar zijne platen vervaardigd. Hij zelve schilderde zijn portret, waarnaar vele gravures bestaan.

Zie Houbraken, Jacob Campo Weyerman, de Piles, le Comte, Hoet, van Einden en v. d. Willigen, Immerzeel, Kramm, Nagler, Weigel's *Kunst-Catalog.*; Taillasson, *Observations sur quelques grands peintres*, Paris, 1807; *Galérie Lucien Buonaparte*; *Catalogue raisonné of the works of the Dutch and Flemish Painters*, IV. p. 165 en *supplement*; W. Burger, *Galérie d'Arenberg*. Paris, 1859; Barhih, Weigel, *Supplément au Banhih*, Leipzig, 1848; Burger, *Musée de la Haye*. Kramm, *in Hist. Gen. Ber.* I. 1 St. 50, vooral T. van Westhreene Wz., Paulus Potter, *sa vie et ses Oeuvres*. La Haye 1867. 8°. *La vie des Peintres*. Paris 1754. T. II. *Handbuch der Kunstgeschichte*. Stuttgart 1859. T. II. p. 806; *Hist. des Peintres de toutes les écoles*, Paris 17e, Jules Renouard.

POTTER VAN DER LOO (Dirc) was klerk of secretaris van hertog Filips van Bourgondie. Als zoodanig werd bij door den vorst gelast om te Dordrecht op den 13den November 1425 te zamen met den raad Roelant van Wtkercke en den tresaurier Boudewijn van Swieten de rekening der muntmeesters optenemen, wegens de door deze vervaardigde *schilden* en andere gouden en zilveren penningen; alles nog tijdens het bewind van Jan van Beijeren vervaardigd. Het loon van den secretaris was honderd gouden schilden.

Zie Mr. v. d. Bergh, *Nederl. Athenaeum*, bl. 140, 150; *Nav.* D. VIII. bl. 239; van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* enz., bl. 371, 374

POTTERE (Maria de), afstammelinge van een oud en achtingswaardig geslacht dat, wegens godsdienstige vervolgingen uit Braband was gevlucht en zich te Zierikzee had gevestigd. Zij huwde John Conyers, baronet, generaal, gouverneur van Berwick en van den Tower te Londen, in 1658 in den ouderdom van 72 jaren gestorven. Zij overleed te Noordgouwe den 15den Julij 1650 en werd in de groote kerk te Zierikzee, in October 1832 verbrand, begraven. Hare deugden en verdiensten stonden vermeld op hare tombe, die met de kerk werd vernietigd.

Zie Steven, *Hist. of the Scotch. Church. u. s. f.* p. 376—378.

POTTERUS (Ludovicus), te Groningen geboren, was een handig rector aan de Latijnsche school te Alkmaar en heeft zich o. a. als schrijver doen kennen door een *Auctuarium proprier. nomen.* Hij overleed te Alkmaar in 1615.

Zie *Nav.* D. I. bl. 314; D. II. bl. 144, 229, 233; *Bijbl.* 1855, bl. CIV.

POTUIL (Hendrik) weinig bekend Nederlandsch schilder; van wien maar ééne schilderij voorkomt in den catalogussen van Hoet en Terwesten. Het stelt een *boerengezelschap* voor en is in den trant van Gerard Dou.

Zie Nieuwenhuis; Immerzeel; Kramm.

POTUYL (J.) Men weet alleen dat hij een Nederlandsch kunstschilder was, van wien Kramm vermeldt *twee stuks met vrolijke en danzende boeren.*

Zie *Cat. van Barckman Wuytiers*, Utr. 1792, bl. 108; Kramm.

POTTEY (Enoch), predikant te Middelburg, zijne geboortestad, waar hij, na een veertigjarigen dienst, in 1687 overleed. Hij werd hevig aangevallen over eene door hem gehouden leerrede in een geschrift van van der Waeijen, dat in brieven, onder den naam van *Elkatan Ree Almelech aan Gamaliel Conradinus, voorstander der gemeente van Philadelphia*, Middelb. 1675 in het licht kwam. Hij verdedigde zich in eene *Modeste en sedige verantwoordinge, op seecker pasquilleus boecxken van een onbekend auteur, abusive genaemt, de heerlijckheyt Christi, over syn predicatie gedaen op Donderdagh avont over Coll.* II vs. 8, 9, 10, Middelb. 1675.

Zie La Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 251; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Abcoude, *Aanh.*, bl. 168.

*POTTEY (Jan) geboren te Haarlem, 20 Nov. 1615, onderscheidde zich als kunstschilder.

POUDROYEN (Cornelius van) werd in 1642 predikant te Crevecoeur bij 's Hertogenbosch, en overleed in 1662. Hij was een ijverig aanhanger van zijn leermeester G. Voetius, die een aanprijzende voorrede plaatste voor de ook aan hem opgedragene *Catechisatie, dat is een grondige ende eenvoudige onderwijsinge over de leer des Christelicken Catechismi: Bestaende in Vragen en Antwoorden. Tot dienst van dengenen, die haer in de catechisatie, hier te lande gebruyckelick, willen oeffenen*, waarvan de vierde druk te Dordrecht, in 1662 bij Abraham Andriesz., in 12°. verscheen. (Er zijn ook uitgaven van Utr. 1655, 1659). Deze *Catechisatie* is zeer berucht en strekt ten bewijze van den lagen trap, waarop toen het godsdienstig onderwijs stond. Hij werpt o. a. de vraag op: of men op vastenavond pannekoeken mag bakken? Ook verscheen van hem. *Rijkdom van Gods genade*, 1654, 8°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 100; Ypey, *Geschied. d. Christel. Kerk in de 18e eeuw*, D, VIII, bl. 747; Koecher, *Hist. v. d. Heidelb. Catech.*, bl. 324; van Alpen, *Hist. v. d. Heidelb. Catech.*, bl. ; Schotel, *Geschied. v. d. Heidelb. Catech.*; Dez. *Geschied. v. d. Herv. Eeredienst*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; van Alphen, *Prol. Oec. Catech. Pal.* 941.

POURBUS (Frans) de oude, zoon van Pieter Pourbus, werd in 1540 te Brugge geboren, en door zijn vader en Frans Floris in de kunst onderwezen. Hij overtrof zijn vader verre in verdiensten en was de derde uit de school van Floris, die hem weleens zijn meester noemde. Hij trad in 1564 in het schildersgild te Antwerpen. Op het punt eene kunstreis door Italië te doen, verliefde hij op de dochter van Cornelis Floris, en werd daardoor in zijn plan verijdeld. Hij was een goed beesten- doch nog beter portretschilder. Ook zijn vooral zijne historiële stukken zeer vermaard. Tot de laatste behoorden de altaarstukken in de St. Jans- en St. Bavokerk te Gouda, de *Kersnacht* en de *Aanbidding der Koningen*, in het klooster te Audenaerde de *Marteldood van St. Joris* door hem geschilderd voor eene confrèrie te Duinkerken geschilderd. Dit laatste stuk is nog te Gend aanwezig.

Veel zijner portretten vindt men in Engeland, vooral, op het kasteel Howard te Luton. De keizerlijke galerij te Weenen bezit 5 portretten van zijn penseel. Op de kunstverkooping van graaf Despinoy te Versailles (1850), komen van zijne portretten voor *Marguerite de Valois* en *Marie van Swaanenburgh.*

Zijn voornaamste werk is echter *Christus onder de Schriftgeleerden*, met 40 levensgroote beelden, waarvan de meeste portretten zijn. Deze schilderij, onder Napoleon naar Parijs gebragt, is door Landon (*Annales* XVI, 13) afgebeeld. Volgens van Mander, was hij vaandrig der schutterij te Antwerpen. Op zekeren tijd te wacht trekkende, verhitte hij zich door het zwieren met het vaandel, ademde in het wachthuis uit een gevangde stinkende goot een kwade lucht in en overleed, tehuis gekomen, plotseling (1580); hij liet zijne tweede vrouw als weduwe na. Later trad zij in het huwelijk met Hans Jordaens, leerling van Marten van Cleef. Men vindt zijn portret bij van Mander.

Zie van Mander, Houbraken, van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

POURBUS (Frans), de jonge, zoon van de vorige, werd in 1570 te Antwerpen geboren. Toen hij ter volmaking in de kunst door Frankrijk reisde van plan was verder naar Italië te gaan, werd hij zóó overladen met werk, dat hij, ook van hooger hand aangezocht, om te Parijs te vertoeven, besloot zich daar te vestigen, en schilderde o. a. de geheele vorstelijke familie en vele edelen. In de Louvre vindt men, behalve andere stukken van zijn penseel, het portret van *Hendrik IV in wapenrusting en zwart fluweel, Maria de Medicis*, in een blaauw fluweelen kleed, met leliën bezaaid en met paarlen en diamanten verrijkt. Ook in Engelands kunstverzamelingen ontmoet men zijne portretten. Bijv. te Hamptoncourt *Hendrik IV* en *Maria de Medicis.* Het portret van *Hendrik IV* ten voeten uit te Althorp, wordt door sommigen voor dat van den *Hertog de Guise*, bijgenaamd *le Balafré*, gehouden.

Ook de koninglijke galerij te Madrid, in de Pinakotheek

te Munchen, bezitten portretten door hem geschilderd: het koninglijke Museum te Berlijn de *afbeelding van Hendrik IV* op zijn doodbed.

Vele anderen worden door Kramm vermeld. Doch Frans Pourbus was niet slechts een uitstekend portret-, maar ook een niet minder verdienstelijk historieschilder. Vele zijner meesterstukken vindt men in de kerken en op het stadhuis te Parijs, zoo als in de Jacobijnenkerk *de Aankondiging* en een stuk van *St. Franciscus*, in de kerk van St. Leu (thans in de Louvre) *het laatste Avondmaal*, de *Minder- en Meerderjarigheid* van Lodewijk XIII op het stadhuis. Sommigen kennen het portret van *Elisabeth, koningin van Engeland*, op 'sRijks museum te Amsterdam aan hem toe. Zijn portret berust in de beroemde galerij te Florence. Hij overleed in 1622.

Zie de bij het vorig artikel aangehaalde bronnen.

POURBUS (Pieter) *de oude*, stamvader van al de overige schilders van dien naam, werd omstreeks 1465 te Gouda geboren. De galerij te Weenen bezit drie portretten, levensgroote borstbeelden van hem. Hij was niet alleen een goed schilder, maar tevens een bekwaam mathematicus en bouwmeester. Overigens vindt men bij Kramm een uitvoerig berigt nopens hem, over wien C. L. Carton een belangrijke notitie heeft gegeven.

Michiels noemt in zijn *Histoire de la Peinture Flamande et Hollandaise* een vijftigtal schilderijen van dezen meester, benevens eenige dichterlijke beschrijvingen zijner voornaamste altaarstukken. Ook gaat er werk van dezen Peter op dat van Frans door. Hij overleed den 30sten Jan. 1584 te Brugge.

Zie van Mander; Houbraken; van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

POURBUS (Pieter), de jonge, werd te Gouda geboren, woonde van jongs af te Brugge en huwde er met de dochter van den schilder Lancelot Blondeel. Hij was een goed schilder van beelden en portretten en ook van zamengestelde ordonnanties van historiëlen aard voor kerken. *De Geschiedenis van St. Hubrecht* in de groote kerk te Gouda, was een zijner beste werken. De Academie te Brugge is in bezit van twee door hem in 1551 vervaardigde portretten en van eene *kruisdraging* in een kastje met twee deuren, waarop eene *kruisdraging* en *opstanding* zijn afgebeeld. Dit stuk draagt de jaarteekening van 1570. Men hield het portret van den hertog van Alençon, door hem te Antwerpen geschilderd, voor zijn laatste en tevens voor zijn beste werk. Hij schilderde ook kaarten; b.v. eene zeer groote kaart van het Vrije Brugge.

Zie Kramm.

POURS of POURRIUS (Karel van), letterkundige, tijdgenoot en vriend van Jacobus Sluperius. Een brief van hem vindt men p. 430 der *Poëmata Sluperii*, Antv. 1574.

Zie Paquot, *Mém.*, T. II. p. 320.

POUS (Bonifacius Matthias), zoon van Mr. Pieter Pous, Schepen en Raad van Middelburg, in 1748 gelicentiëerd en van Sara Catharina Matthias, werd in 1744 te Middelburg geboren; kwam in 1765 eerst in de regering zijner geboortestad, klom tot de waardigheid van burgemeester op, bekleedde verscheidene gewigtige stads- en staats-commissiën, ook buiten Zeeland, en werd in 1786 benevens afgevaardigden uit de andere gewesten, tot de herziening der quata's benoemd. In 1787 werd hij van al zijne bedieningen ontslagen, doch in 1795 op nieuw geroepen ter bezorging van de belangen van zijn vaderland. Hij was destijds een voornaam lid van de vergadering der Staten-Generaal en een der gevolmagtigden tot den handel met de afgezondenen leden van het Fransche gouvernement en sloot met deze den 16den Mei het tractaat van alliantie. Vervolgens gaf hij blijken van zijne bekwaamheid en welsprekendheid bij de daarstelling eener Nationale vergadering. In 1796 werd hij gekozen tot lid van het committé tot de O. I. zaken. Ligchamelijke ongesteldheid belette hem zitting te nemen in de Nationale vergadering, waartoe hij als lid der commissie van constitutie was opgeroepen. Na vruchteloos de baden te Aken gebruikt te hebben, overleed hij in 1797 te Breda.

Hij huwde 1) Johanna Catharina de Bevere; 2) Anna Maria Steengracht, en liet kinderen na. Zijn portret komt voor in het vervolg op Wagenaar.

Zie Scheltema, *Staatk. Ned.*

POUS (B. Mogge), Zierikzeeënaar, schreef eene *Diss. med. de multiplici emeticorum in medicina agendi ratione atque usu*, *L. B.* 1817.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.* p. 281.

POUS (Mr. Bonifacius Mogge), geboren te Utrecht, 16 April 1732, werd pensionaris honorair, raad en burgemeester te Zierikzee, waar hij 19 Aug. 1812 overleed. Zijn vrouw was Johanna Emerentia van Stapele, geboren te Dendermonde, 18 April 1732, gestorven 9 April 1772.

Part. ber.

POUVILLON (Anthoine de), in 't midden der 17de eeuw te Bethune geboren, nam het kleed van regulier-kanunnik in het klooster van St. Aubert te Kamerijk aan, en volgde den abt Michel Laccaert, als zoodanig op (1596).

Hij gaf in het licht:

Traicté de la nature et qualité des aliments et breuvages.
Liste des evêques de Cambrai avec leurs vies en abrégé.
Chronique de l'abbaye de St. Aubert.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 72; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 72; *Gallia christ.* T. III. p. 153, 156; Paquot, *Mém.* T. II, p. 418.

POUWELSZOON (Claas), teekenaar en graveur. Kramm vermeldt van hem een prent, voorstellende: *de vlugt in Egypte; Maria, met het kindje in de armen, zit op een ezel, die door Joseph wordt geleid*, met het volgende onderschrift: *Messiae genetrix fugit* etc. en *A. Jekerman. P. Goos exc.*

Zie Kramm.

POZZO (Lodewijk Serrato) of Toeput, Vlaamsch kunstenaar in het begin der 17de eeuw. Hij hield zich te Venetië en Treviso op en slaagde bij uitstek in het schilderen van ver verwijderde voorwerpen, ook schilderde hij stormen en orkanen en verdienstelijke altaarstukken. Hij leefde nog in 1587 en overleed in 60jarigen ouderdom.

Zie Kramm.

PRAALDER (Laurens) werd vermoedelijk omtrent het midden der maand October 1711 geboren. Hij was lector in de wiskunde aan de fundatie van Renswoude te Utrecht, alwaar hij den 18den April 1793 overleed. Als wiskundige heeft eenigen naam gemaakt dòor zijne oplossingen van de *Konstige vragen* van Ludolph van Keulen, een werk, dat in 1777 te Amsterdam bij J. Morterre in het licht is verschenen, onder den titel *Mathematische voorstellen*, verrijkt met aanmerkingen en uitbreidingen door Laurens Praalder, mathematicus te Utrecht. Voorts heeft men van hem: *Gronden der wiskonst, behelzende eene klaere fondamentele instructie van de Mathesis.* 1ste stuk, Rotterdam, 1753, in 4°. Zijn portret door J. H. Jonais, ziet het licht.

Zie *Konst- en Letterbode*, 1793, Dl. X, blz. 137; Moll, *Bijdrage tot de geschiedenis der wiskundige wetenschappen*, blz. 114; Collot d'Escury, *Holl. roem*, Dl. VI, St. I, blz. 98; *Navorscher*, 12de Jaargang, blz. 114; *Catalogus der boeken van het Amsterdamsche wiskundig genootschap: Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*, blz. 94, N°. 455. G. Moll, uit het leven van Baron Utenhove, van Heemstede, *Letterb.* 1839, bl. 86, 87.

PRAEDINIUS (Regnerus) werd te Winsum in het jaar 1510 geboren en stierf te Groningen in 1559. Zijne eerste opleiding ontving hij in het Fraterhuis te Groningen, later studeerde te Leuven en was daarna in den bloei zijnes levens rector der St. Maartens-school te Groningen. Volgens den geest zijner eeuw, legde hij zich ook bovenal toe op de godgeleerde wetenschappen, welke hij uitsluitend uit Godswoord putte en hem vele misbruiken in de R. Katholijke kerk-inrigting ontwaren deed, die aan Jezus en de Apostelen, ja zelfs aan de kerkvaders der eerste tijden geheel vreemd waren. Van zijne tijdgenooten stond niemand bij hem in hooger aanzien dan Des. Erasmus. Reeds als jongeling hadden zijne leermeesters hem dezen doen kennen uit diens geschriften; vervolgens deelde hij in het licht dat Erasmus te Leuven had laten schijnen en genoot later waarschijnlijk het voorregt, op eene reis den grooten man zelven van nabij te bewonderen. Overal komt zijne voorliefde ten opzigte van Erasmus sterk uit, zoodat met regt gezegd mag worden, dat Praedinius door den geest van Erasmus gevormd is. Hieruit laat het zich ook verklaren, dat zijne boekerij niet alleen met de werken van Erasmus voorzien was, maar dat hij ook later van elke gunstige gelegenheid gebruik maakte, om zich de boeken te verschaffen, die eertijds aan Erasmus toebehoorden, niet-

tegenstaande hij van sommige werken reeds eene betere uitgave bezat. Zoo door diens geest gevormd, was hij gelijk Erasmus, van eenen meer zachten aard, dan vele voorstanders der hervorming in zijnen tijd.

Hij wilde de kerk in de kerk hervormen, en wel door de waarheid, zoo als deze in de H. Schrift bevat is, helder in het licht te plaatsen, alsmede door te werken aan de ontwikkeling des opkomenden geslachts. Steeds scherpte hij zijne leerlingen in, „dat God ons Zijn Woord niet gegeven had om te twisten, maar om uit hetzelve Hem te leeren kennen en tot een onwrikbaar geloof en heiligen levenswandel te geraken,” („non esse nobis traditum ad contendendum et disputandum, sed ut ex eo Deum cognoscamus, ipsi firmissime credamus ac pie sancteque vivamus,” Acron. in *Epist dedicat*). Hoewel hij als rector zich vergenoegen konde, met het onderwijs der talen, geschiedenis enz. mede te deelen, verbond hij nogthans daarbij op de feestdagen het onderzoek des Evangeliums en werkte alzoo in stilte aan het groote werk der Hervorming. Zijn naam verspreidde zich heinde en verre, zoodat niet alleen jongelingen, maar zelfs geleerde mannen aan zijn onderwijs deel namen, uit het geheel toenmalige Vriesland, uit Duitschland, Frankrijk, Italië, Spanje en Polen. In huiselijken arbeid was hij tevens onvermoeid, hetgeen blijkt uit zijne godgeleerde geschriften, welke na zijnen dood door Joh. Acronius te Basel in 1563 zijn uitgegeven. Zijne letterkundige geschriften mogt de wereld niet behouden, dewijl hij deze met eigen hand aan de vlammen prijs gaf, waardoor vele belangrijke aanteekeningen op Plato, Aristoteles, Demosthenes, Xenophon, Galenus, Cicero en Quinctilianus verloren gingen. Eveneens is dit het geval met zijne levensbeschrijving van Wessel Gansevort en Rud. Agricola, welke misschien in deze of gene famillie verloren geraakt, althans den nazaat niet is overgeleverd, terwijl velen met ons tevens zullen betreuren, dat de man door den vroegen dood misschien verhinderd werd in zijn plan, om der wereld in te lichten „Quid quoque tempore in Ecclesia aut ortum sit, aut desierit, et qua quidque causa et quibus auctoribus” (Praed. *Opp.* p. 34). Onder zijne leerlingen waren met roem bekend Johannes, Acronius, Johannes Arcerius, Theodoretus Gerardus Loppersum, Everardus en Fridericus Coenders, Menso Alting, Rudolphus Batting, David Chytraeus. Hij was een groot bewonderaar van allen, die licht, waarheid en heiligheid aan den dag hadden gebragt of nog bragten en verstonden, en uit dien hoofden bovenal van Wessel Gansevort en Agricola. Omtrent deze hoorde hij menige bijzonderheid uit den mond van ouden, die hen nog gekend hadden (Praed. *Opera*, p. 198). Eene uitboezeming van hunnen lof, door hem geslaakt, leest men in eene met eigen hand geschrevene aanteekening op het Nieuwe Testament van Erasmus, uitgegeven ten jare 1527, en thans op de Akad. Bibliotheek van Groningen aanwezig [1]).

Wij zien daaruit zijne hooge ingenomenheid met deze mannen, en met de voortgaande verlichting, tot welke zij krachtdadig medewerkten, maar ook tevens eene treurige schets van den tijd, waarin hij leefde, toen velen niets liever wenschten, dan den ondergang van alle wetenschap en deugd. Wegens zijne hooge achting voor Wessel Gansevort, bewaarde hij zorgvuldig eenige boeken en overblijfselen, welke aan dezen hadden toebehoord (zie daarover Hardenberg in *Paralip. ad Ursperg. chron. cit. ante Opera Wesseli* en het getuigenis van David Chytraeus in *Continuatione Hist. Saxon.* Lipsiae 1611, p. 520). Men vindt op de Akad. Bibl. te Groningen nog een werkje in H.S., zijnde *Ciceronis Officiorum libri tres*, hetwelk eens in de boekerij van Wessel Gansevort, daarop in die van Praedinius geplaatst was, en eindelijk acht dagen voor zijn dood door Praedinius aan Chr. Alting, Med. Dr., vereerd werd. Dit wordt door de volgende getuigenissen, achter en voor in het werkje geplaatst, gestaafd: „Quae minutis his literis sunt annotata, ea sua manu scripsit magnus ille Wesselus Gronigensis, nam ejus fuit hic libellus.” „Summus ille vir Wesselus Gronegesis utebatur hoc libello queadmodu nuc est.”

D. Regnero Praedinio
(cujus iste manus est:)
acceptum refero:
C. Alting.
4.10.59. obiit 4.18.59.

Voor in hetzelve leest men: „Officia haecce Ciceronis manuscripta ex Bibliotheca Regneri Praedinii ad Altingianam translato familiam Almae Groninganae Sacra vult
Alting
m. dr.”

Ofschoon Praedinius, voor zoover gebleken is, nimmer de R. Kath. godsdienst verlaten heeft, stond hij bij hare voorstanders in geen hoog aanzien en werden zijne geschriften beschouwd als „quae ut ab homine novae religionis profecta et doctrinae non sanae merito hinc exulent.” t. w. door J. Fr. Foppens, *Bibl. Belgica* etc. Brux. 1739, Tom. II, pag. 1058 en op pag. 1210 in het Register, wordt hij genoemd Theologus Acatholicus. Hij overleed in 1559. Zijn grafzerk werd door het Nut van 't Algemeen in 1810 hersteld.

Zie over hem vooral Johannes Acronius in de voorrede voor de werken van Praedinius, Bazel, 1563; Kempius, *de orig. sit. qual. et quant. Fris.* etc. p. 148 sq.; Suff. Petrus, *De script. Frisiae* etc., Francq. 1699, pag. 164—170, 387, 388; *Effigies et Vitae Profess. Acad. Gron.* etc. 1654, in *praefatione* et pag. 36, nec non inter omissa ac commissa; D. Gerdes, *Hist. Reform. Gron. et Bremae* 1749, Tom. III, p. 192—202; Ypey, *Leerrede enz.*, bl. 66—70; Saxe, *Onom.*, T. V, p. 540; Konigii, *Bibl. Vet. ac Nova voc.*, Gerdes, *Floril.* p. 282; *Catal. Bibl. Bunav.* T. I, Vol. II, p 1551; Muntinghe, *act. saec.*, p. 39; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 331; Foppens, *Bibl. belg.* T. II. p. 1050; Delprat, *G. Groete*, bl. 117 verv.; Hofstede de Groot, *Gesch. der Broederkerk te Gron.*, bl. 27, 115; Diest Lorgion, *Kerkh. in Friesl.*, bl. 17; *Gron. Volks-alm.* voor 1044, bl. 3 verv.; Brucherus, *Gesch. d. Kerkh. te Gron.*; *Maandschrift tot Nut van 't Algem.*, Gron. 1810, bl. 184; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Luiscius; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; J. J. Diest Lorgion, *Verh. over Regn. Praed.* Gron. 1862: Abbo Emmius, *de Tresiae agro*, p. 10; *Bericht aang. den grafzerk van R. Praed.*; Muller, *Lijst van Portretten*, in de *Nav.* 1871.

PRAEGER (Heinrich August), gesproten uit eene familie die zich meermalen door het voortbrengen van muzikale talenten heeft onderscheiden, werd in 1783 te Amsterdam geboren. Na van zijne vroege jeugd af in zijne

---

[1]) Het schijnt, dat Erasmus dit exemplaar zelfs eenigen tijd tot eigen gebruik bestemde. Later kwam het in handen van den Duitschen kerkhervormer Martinus Luther, die eigenhandig voor in het werk zijne bekende spreuk schreef:

„Pestis ero vivens, moriens ero mors tua, Papa.
D. M. Luth.”

en verder in hetzelve eenige zeer korte en soms scherpe aanmerkingen op de denkwijze van Erasmus. Wij willen de getuigenissen, die achter en vóór in het werk gevonden worden, en die, wegens eene opgave aangaande deszelfs vroegere beroemde bezitters gedurende den tijd van bijkans twee eeuwen, waarlijk merkwaardig zijn, mededeelen. Achter in hetzelve leest men het volgende:

„Unico Manningha
anno Salutis 1550.
Hunc librum a filiis D. Mart. Lutheri Wittenbergae dono datum accepi quem Lutherus (piae memoriae) propria manu conscripsit.”

Van dezen kwam het in handen van Christophorus van Eusum, later in die van Praedinius, blijkens onderstaande aanteekening:

„Ab Uncone vere Maningha jam in patria reverso, postquam accepisset D. Christophorus ab Eusum, mihi porro dono dedit. 1555.”
Reg.” Praed.”

Hierop volgt eene verklaring van lateren tijd:

„Librum hunc quantivis pretii, ex bibliotheca viri clar. Salomonis van Til, prof. Lugd. Bat. mihi comparavi, aô 1714.
Albertus Alberthoma,
Eccls. Lugd. Bat.”

In het begin des Testaments vindt men nog het volgende:

„Possidet ab Anno MDCLXVI
Salomon van Til.
Ex bibliotheca Salomonis van Til hunc sibi librum comparavit
A Alberthoma,
Eccl. Leid. 1714.
Hunc ego codicem rarissimum, licet in Catalogo Bibliothecae meae typis exprimendum, destinarem ego Bibliothecae publicae Academiae Groningo-Omlandicae quae Praedinii meaque patria est.
Alberthoma.

In dit werk nu van Erasmus heeft Praedinius eene menigte aanteekeningen gemaakt, welke echter bij naauwkeurige vergelijking blijken, meerendeels gedrukt te zijn, zoo als reeds Alberthoma, blijkens eene verdere aanteekening voor het werk, getuigt. Sommigen echter zijn niet onder zijne gedrukte aanteekeningen op de *Evangelisten* en enkele brieven opgenomen, waaronder ook eene, in welke hij den lof van Wessel Gansevoet, Agricola en anderen, vooral door eene scherpe tegenstelling van den deerniswaardigen toestand en den schandelijken aard der geestelijkheid van zijn tijd, verheft. Deze aanteekening is te vinden in het gemelde N. T. van Erasmus, p. 13 en behoort tot opheldering van Matth. VII: 15—18.

geboortestad de toonkunst grondig en met succes bestudeerd, en zich met de uitoefening daarvan reeds aldaar een aanzienlijken naam verworven te hebben, vertrok hij naar Brunswijk, alwaar hij gelegenheid vond den vermaarden viool-virtuoos L. Spohr, dikwerf te hooren. De stijl van compositie en spel van dezen toonkunstenaar, schijnt eenen bijzonderen indruk op Praeger te hebben gemaakt, volgens getuigenis zijner uitgegeven muzikale werken. In 1816 werd hij benoemd tot muziek-directeur aan den stads-schouwburg te Maagdenburg, later in die zelfde betrekking te Koningsbergen en te Leipzig en vervolgens tot kapelmeester van den hertog van Cambridge te Hanover. Sedert een tiental jaren leefde hij in stille afzondering te Koblentz en omstreken. Praeger was een degelijk violist, een voortreffelijk guitarist, een uitmuntend orkest-dirigent en een goed componist. De van hem in het licht gegeven werken, zoo als *Etudes, Caprices, Rondo's, Variatiën* enz., zoo voor viool als guitar, alsmede *Duetto's, Trio's* enz. voor strijkinstrumenten, getuigen van degelijke kunde, routine en gezonden fantaisie; zij zijn bevallig, doelmatig en houden het midden tusschen het gemakkelijke en het moeijelijke, zoodat zij aan de gevorderde leerlingen bijzonder aan te bevelen zijn, en ook op onderscheidene conservatoires gebruikt worden. Insgelijks zijn er missen en opera's (zoo als onder anderen *der Kyffhauser Berg*), van zijne compositie indertijd met bijval uitgevoerd. Of zij in druk verschenen zijn, is ons niet bekend. Praeger overleed den 4den Augustus 1854 te Koblentz, en liet bij zijne echtgenoote, zoons en dochters na. Een zijner zonen is Ferdinand Praeger, pianoforte-virtuoos, muziek-onderwijzer, muziekale schrijver enz. te Londen.

Zie *Algemeen Handelsblad* van 28 Augustus 1854, 2de editie.

PRAET (DANIEL VAN).

Zie op Vranck v. P.

PRAET (LODEWIJK VAN), Heer van Moerkerken bij Brugge. Hij kocht van vrouwe Margaretha van de Merwede, zijne halve zuster en Heer Willem van Brederode, haar man, den 14 Mei 1424 de baanderij van de Merwede met haar toebehooren. Zijne weduwe Margaretha van Heynen, was gehuwd met Daniël van de Merwede, Heer van Reyn, Poelwijk en Leer-ambacht. Sterf in 1803. Hij liet twee dochters na.

Zie v. d. Chijs, *de Munten en Leenen in Braband en Limb.* bl. 811; Hoynck van Papendrecht, T. I, p. 1, p. 22, 155, 156; T. II, p. 1, 803, T. III, p. 11, 813; Balen, *Beschrijv. van Dordr.*, bl. 1108, 1109; Te Water, *Verb. d. Edel.* D. IV, bl. 329, 330; van Leeuwen, *Bat. ill.* 1108.

PRAET (MARGARETHA VAN).

Zie op Vranck v. P.

PRAET (PETRONELLA VAN) van Moerkerken, dochter van Lodewijk van Praet en van Katharina, Bastaard van Egmond, was gehuwd met Heer Herman van Batenburg. Zij staat als Bannervrouw op de Ridder-Cedulle van 1565. Zij overleed in 1594 in den ouderdom van 93 jaren en was alzoo in 1501 geboren. Zij was gehuwd met Philips van Cats en liet 7 kinderen, 4 zoons en 3 dochters, na.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 157.

PRAET (STEPHANUS DE), een Nederlandsch graveur van weinig verdienste, van wien o. a. een prent uitgaat: *Het Hoofd van een Joodschen Rabbijn*, naar G. Hondius.

Zie Kramm.

PRAET (VRANCK VAN), ridder, Heer van Moerkerken, ter Merwede en Moerkerkenland bij Dordrecht, droeg ten jare 1473 Merwede over aan zijnen zoon Daniël, die als titels voerde: ridder, Heer ter Merwede en van Moerkerken, Baillluw van Zuid-Holland en Kamerling van Hertog Karel van Bourgondië. Deze overleed in 1512, nalatende eene dochter, Margaretha van Praet van Moerkerken, vrouwe van ter Merwede, gehuwd (1512) met Gerrit van Arkel, welken echtgenoot zij in 1547 door den dood verloor. Zij stierf zeer oud in 1560. Haar echt was kinderloos. Zij legateerde de Merwede aan haren neef Daniël van den Boetzelaar.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Leenen in Brab. en Limb.*, bl. 812; Kok, *Gen v. Arkel*, 25e Gener.; van Leeuwen, *Bat. ill.* p. 1108.

PRAETORIUS (PETRUS) schreef:

Mare saevum, rursusque Batavorum virtute tranquillum et pace inter Potent. Angliae et Belgii Respubl. triumphante laetum. Amst. 1654.

Een latijnsche redevoering, opgedragen aan Elb. Spiegel en Luc. van Neck J. U. D.

Zie *Bibl. v. Pamfl.*, D. II, bl. 79.

PRAEVORTIUS of PREEVOORT (BARTHOLOMEUS), volgens sommigen den 11den September 1587 te Amsterdam geboren, werd predikant te Vreeswijk en nam met geheel zijne ziel de gevoelens der remonstranten toegedaan, de predikbeurten van Niëllius, terwijl deze zich bij de Synode te Dordrecht bevond, in de Waalsche kerk te Utrecht waar. Den 9den Februarij 1619 werd hem zulks door de regering dier stad verboden, en den 19den Julij daaraan volgenden verboden hem de staten alle kerkelijke diensten. Weinige weken later (19 Aug.) ontzette hem de Utrechtsche synode van zijn dienst en weinige dagen daarna (27 Aug.) werd hij gebannen. In den vreemde verkoelde zijn ijver niet. Niet alleen woonde hij de vergaderingen in September en October 1619 te Antwerpen bij, maar predikte voor zijne geloofsgenooten in het vaderland, en bleef daarin volharden tot dat de zamenzweering der zonen van Oldenbarneveld tegen het leven van prins Maurits de gevaren voor de ballingen toenamen. Toen de zaken der remonstranten een gunstige wending hadden genomen, bediende hij sedert 1630 de gemeente te Amsterdam en sedert 1 Maart 1632 in vaste bediening.

Hoe zeer men zijne geleerdheid op prijs stelde, blijkt uit de opdragt aan hem, nevens Niëllius en Huttenus (1644), den hoogleeraar Curcellaeus in de opleiding van aanstaande godsdienstleeraren te ondersteunen. Na lang aan gezigtsverzwakking geleden te hebben, werd hij eindelijk blind en ontsloeg zich van het onderwijs, doch hij predikte tot in hoogen ouderdom. In 1667 moest hij bij de waarneming van zijn *predikambt* ondersteund worden. Hij overleed den 1sten Augustus 1669, na een 82jarig vaak moeijelijk altijd werkzaam leven. Hij was meermalen directeur der *Societyt*.

Hij gaf in het licht:

Nieuwmeegsch accoort of bedenkingen over de vereeniginge tusschen de gedeputeerden der Geldersche Synode en de afgezetten predikanten van Nieuwmegen beraemt. Harderwijk 1628. 4o.

Predikatie over den CXXII Psalm tot opweckinge van dankzegginge tot God wegen de gepubliceerde eeuwige vrede en tot betrachting van het gemeene beste gedaan etc. Amsterdam den 10 Junii voormiddag enz. Amst. 1668. 8o.

Onderwijs in de christelijke Religie bij vragen en antwoorden ingestelt tot dienst der jonge aenkomelinge en bejaarde eenvoudigen, mitsgaders de kleine vragen en antwoorden aengaende de Religie voor de kleine kinderen na 't jaar 1640, *dikwils herdrukt in* 8o. Hoorn 1666. Rott. 1679. Amst. 1741, 1751, 1776.

Ook leverde hij met zijn delftschen ambtgenoot Nicolaus Loedengius het *Verkorte kerkelijke formulier.* 6 *Aug.* 1652.

Zie Cattenburgh, *Bibl. Rem.*, p. 128 seqq; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 519; J. Tideman, *Gesch. d. Rem.*, bl. 17, 228; *de Catech. liter. d. Remonstr.*, bl. 27; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Arrenberg, *Naamr.*, bl. 420; Rogge, *Bibl. v. R. geschriften*, bl. 105, 107; van Doorninck, *Anom. en Pseudom.* p. 131.

PRATENSIS (JASON), eigenlijk van de Velde, ook wel van der Meersche of de Praat genoemd, was de zoon van Thomas Pratensis, een bekwaam geneesheer te Zierikzee, alwaar ook Jason aan het einde der XVde eeuw werd geboren. In zijn bedrijvig leven, bloeide hij vooral in 1520, en daar hij zich met den gelukkigsten uitslag op de fraaije wetenschappen had toegelegd, zoo beschouwde men hem als iemand, die veelzijdige kennis en onderscheidene talenten bezat, waarvan hij de sprekendste bewijzen gaf. Eerst oefende hij de geneeskunde te Zierikzee uit, doch werd later door Adolf van Bourgondië, markgraaf van Veere en Heer van Beveren, tot lijfarts en eersten geneesheer van dat hof en van de stad Veere benoemd, welke betrekking hij met eere vervulde, maar ook daarbij zijne geneeskundige wetenschappelijke kennis zocht uit te breiden.

Zijne grondige kennis der latijnsche taal was hem voorzeker hierin behulpzaam, en er wordt zelfs vermeld, dat niemand sierlijker latijn schreef, noch betere latijnsche verzen maakte, dan hij. Een verzameling van dezen heeft hij onder den titel van *Sylva Carminum Adolescentiae D. Jasonis Pratensis.* Antv. 1530. 8o.

Daaruit vindt men een vers, geplaatst vóór de *Chronijk van Zeeland*, door Johan van Reigensbergh uitgegeven, waarin hij Zeeland en zijn ongezonde *Zeeuwsche lucht*, die aanstoot voor zoo vele vreemdelingen, bezingt, en dat door G. de Wind in 't Nederduitsch is overgezet.

Hij overleed den 22sten Mei 1558 te Zierikzee en werd in de hoofdkerk aldaar begraven en een gedenkschrift tot eer van zijne vele voortreffelijke begaafdheden geplaatst. Er bestaan van hem portretten.

Hij gaf in het licht:

De uteris libri duo, in quibus opulentissimam simul ac laudatissimam naturalium rerum et historiarum supellectilem invenies. Antwerp. 1524 in 4°. Amstelod. 1657 in 12°.

De parturiente et parte liber. Antv. 1527. 8°. Amstelod. 1651. 8°.

De sterelitate arcendâ et pro gignendis liberis. Antv. 1531. Amstelod. 1657. 12°.

De tuendâ sanitate libri quatuor. Antv. 1538 en 1558. 4°.

De cerebri morbis, hoc est omnibus fere curandis, liber. Basileae. 1549. 8°.

Zie W. v. Gouthoeven, *Chron.*, bl. 221; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 441; J. A. Mercklini, *Lindenus Renov.*, p. 505; Foppens, *Bibl. Belg.*, T., I p. 551; de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 198; Hofferi, *Poëm.*, p. 71; Haller, *Bibl. Anatom.*, T. I; *Biblioth. Chirurg*, T. I; G. de Wind, *Diss. de Aëre Zelandico* in *Verhand. v. h. Zeeuwsch Genoots.*, D. XIII; Baldinger, *Neues Magazin für Ärtzte*, B. IV, S. 346; K. Sprengel, Th. III, S. 331; van Kampen, *Gesch. d. L.*, D. III, bl. 55, 56; A. Roy, *Bibl. med.*, T. V, n°. 329; W. E. Ludeking, *Levensb. en Letterv. v. Nederl. Geneesk.*, bl. 97; Banga, *Gesch. d. Geneesk.*, D. I, bl. 32, 52, 309; Isensee en Ali Cohen, *Oude en middelgeschiedenis van de Geneesk.*, bl. 49; *Biogr. med.* i v.; Hoogstraten; Luiscius; Kok; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Catal. von Portretten*, in voce.

PRATENSIS (Joannes) zie DES PRETZ (Joannes).

PRÉ (Daniel du), in 1752 te Amsterdam geboren, legde de gronden der teeken- en schilderkunst bij J. van Dregt en J. Andriessen en op de stadsteekenschool, bezocht ter voortzetting zijner landschapstudiën Zwitserland, reisde later langs de boorden van den Rijn en bezocht de koninklijke galerijen te Mannheim en te Dusseldorf. In 1786 zond hij aan den oeconomischen tak der Holl. maatschappij van wetenschappen te Haarlem een geschilderd landschap, waarop deze den kunstenaar, gedurende 3 jaren, een toelage van 50 ducaten verleende, om zijne kunstoefeningen in Duitschland en Rome voort te zetten. Na een verblijf van vijf jaren in het buitenland, zette hij zich te Amsterdam neder, en maakte zich verdienstelijk door het schilderen en teekenen van landschappen. Hij was lid der 4de klasse van het Kon. Ned. Inst. en van onderscheidene buitenlandsche teeken-akademiën. Ook van die te Parma. Hij overleed in 1817.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; *Verslag der* 4de *cl. v. h. Kon. Ned. Inst.*; Kobus en de Rivecourt.

PRÉ (F. P. H. du) schreef:

Diss. med. de angina tracheali polyposa. Traj. ad Rhen. 1809.

Zie Holtrop, *Bibl. med. et chir.*, p. 281.

PRÉ (J. D. P. du), beoefende de poëzij, blijkens zijne dichtstukken in de *Kleine dichterlijke Handschriften.*

Zie van der Aa, *B. A. C. Woordenb.*; Kobus en de Rivecourt

PRECHTE (J. J.) is schrijver van:

Verhandeling over de natuurkennis van het vuur, de voortbrenging van hitte of warmte en over de verbetering van vuurhaarden, fornuizen enz. met afb. in *Natuurk. Verh. v. d. Holl. Maats.* 1806. bl. 1.

Zie Holtrop t. a. p.

PREESMAN (A.) is schrijver van:

De Westlandsche vlasser, met een specieboekje. Rott. 1808. 8°.

PRESBYTER (Joannes) bloeide omtrent 1350 en schreef:

Gesta Pontificum Leodiensium, orsus a morte Henrici III de Geldria.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 550; Foppens, *Bibl. Belg.*

PRESTINIEN (Jehan de), beroemd Miminateur uit het midden der 15de eeuw.

Zie Kramm.

PRET (Charles du) teekende de Unie te Brussel 1577.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p., bl. 121.

PRET (Quentin du), uit een aanzienlijk geslacht, stond aan het hoofd der schepenen te Bergen in Henegouwen en teekende (1576) de pacificatie van Gend. Mogelijk teekende hij ook de Unie van Brussel in 1577.

Zie J. C. de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 52.

PREY (J. Z.) in 1744 te Praag geboren, legde zich op het historiële vak toe, en begaf zich, 16 jaren oud, naar Duitschland. Te Presburg was hij behulpzaam aan het beschilderen van eenige zalen in het keizerlijk slot. Vervolgens bezocht hij Dresden en Frankfort, kwam omstreeks 1770 in Holland en vestigde zich te Rotterdam, waar hij onderwijs gaf. Zijne teekeningen zijn stijf en treuzelachtig (volgens Immerzeel). Ook vervaardigde hij portretten. Hij overleed in 1823 te 's Bosch.

Zie van der Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm.

PREYS (Pieter de), Heer van Ledasle, nam deel aan het verbond der Edelen in 1566. Hij huwde Helène Dennetières, die, na zijn dood, in 1574 hertrouwde met Paul de Carondelet, ridder, Heer van Maulde.

Zie *Suite du Supplément au Nobil. des P. B.*, T. IV, g. 225; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 557, 558.

PRICE (John), predikant bij de Engelsche gemeente te 's Hage van 1661—1670, toen hij naar Guiana vertrok, gaf in het licht een twistschrift tegen J. Rotte, getiteld:

Satan in een Engel des Lichts ofte ondersoeck, raeckende de waerschijnelijckheyt en aert van alle hedendaegse Prophetien en openbaringen. Met een ontledinghe enz., 1674.

Klaer bewijs dat alle bekende prophecien sijn valsch. Met een antwoort op J. Rottes Zeedige en Christen-beantwoordinge. 1674.

Een kort vertoogh van de colonie, die de Staten hebben geresolveert uyt te setten op de kuste van America. 1676.

Zie Tiele, *Pamfl.*, D. III, bl. 115; Steven, *Hist. of the scottish church.*, p. 311; Rogge, *Contra Rem. geschrift*, bl. 225, 226; Soermans, *Kerk. Reg.*, bl. 129; Steven, *Hist. of the Scot. church.* p. 311.

PRICE (William), predikant bij de Engelsche gemeente te Amsterdam, sedert 1648, overleden 1666.

Hij schreef:

Constellatio coelestis ubi gratia Dei et resipiscentia fusius tractatur. Amst. 1656. 8°.

Zie Steven, t. a. p. bl. 299; Rogge, t. a. p.

PRICELS (Georgius), J. U. Licentiaat, was in de 2de helft der 16de eeuw hoogleeraar in de regten te Leuven. Als zoodanig werd hij met drie zijner ambtgenooten ten jare 1563 geroepen om uitspraak te doen in het geschil over de muntgeregtigheid der stad Nijmegen en gaf hij daarover met zijne ambtgenooten een stuk uit, getiteld: *Consultatie van Loeven aengainde die Munt.*

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 8—16.

PRIEQUIUS (Jacobus) was sedert 1648 predikant te Veenhuijzen en overleed in Nov. 1663.

Hij schreef:

Geestelijke koopman. Enkh. 1655. 8°.

Schoole Gods of Apostolische lessen. Enk. 1653. 8°.

Over één Timotheum IV: 17. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 168; Pauw en Veeris, *Kerk. Reg.*, bl. 161.

PRIESCHENCK (J. G.)

schreef:

Geestelijcke Medicijne. Rott. 1639. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 168.

PRIESTER (A. v. S.). Abcoude noemt zijne *Rijngedichten en Gezangen.* Uytr. 1709. 4°.

Zie *Naamr.*, bl. 294.

PRIGGE (Jos.)

schreef:

Getuygenisse eener aanstaande Heerlijkheid. 8°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 169.

PRIJS (Margaretha). Men heeft:

Requeste van Jonkvr. M. P. over de rigoureuse behandeling haer aengedaen in een vergadering van Remonstranten te Noordwijck. 1620. *Met and. stukken daertoe behoorende.* MS.

Cat. d'une collect. ren. de MSS. d'autogr. 1—3. Dec. 1862. à la Haye. p. 23.

PRILLEVITS (Daniel) was een zeer ervaren heelmeester te Zalt-Bommel, die den 2den Julij 1833 aldaar, in den ouderdom van 74 jaren gestorven is.

Zie *Konst- en Letterb.*, 1833, D. II, bl. 17.

PRIMAEUS (Henricus) of PRIEM, te 's Hertogenbosch geboren, werd rector der Latijnsche school te Munster in Westphalen. Men heeft van hem *Scholia in Erasmi libellum de octo orationis partium constructione.* Tiguri.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 366; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 461.

PRINCE (François le) was architect in de tweede helft der 16de eeuw te Doornik.

Zie Kramm.

PRINCE (Carel), dichter uit het midden der 17de eeuw, van wien men verschillende dichtstukken vindt in *Klioos Kraam.*

Zie *Klioos Kraam*, D. II, bl. 31, 170, 249, 327; van der Aa, *N. B. A. C. W.*

PRINCE (Samuel de), zie PRINSE (Samuel de).

PRINCE (W.)
schreef:
Verbroken geest en verslage herte. 4°.

Zie Abcoude, *Aanh.*, bl. 169.

PRINGLE (John), een Schot van geboorte, zag in April 1707 het levenslicht te Stiehelhouse, in het graafschap Roxburgshire. Hij werd in 1730 med. doctor te Leiden, en later (1730—1742) praktiseerde hij als zoodanig te Edinburg, alwaar hij tevens het hoogleeraars-ambt bij de universiteit aldaar waarnam. Vervolgens was hij geneesheer bij de Engelsche armée, en maakte in die betrekking de veldtogt mede in Duitschland en Holland. Daarna werd hij benoemd tot lijfarts van den hertog van Cumberland en van de koningin, en laatstelijk in 1763 in gelijke betrekking bij den koning. In 1773 werd hij gekozen tot president van de Koninklijke societeit, en stierf te Londen in Januarij 1782. Behalve eenige geneeskundige werken gaf hij in het licht: 1) *On substances resisting putrefaction* (Phil. Tr. 1759). 2) *Agitation of the water at Tunbridge*, (ibid. 1755). 3) *Earthquakes at Brussels, and agitation of waters in Scotland and Hamburgh* (ibid. id.). 4) *A Fiery meteor seen in Britain* (ibid. 1758).

Zie Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften.*

PRINS (Arie), den 28sten Augustus 1810 te Schiedam geboren, kwam, nadat hij in de beide regten gepromoveerd was, den 10den Maart 1839 in Ned. Indië aan, en trad reeds den 15den April in 's lands dienst als gezworen klerk bij den raad van justitie te Soerabaya. Na achtervolgens de betrekkingen van secretaris en fiskaal bij de regtbank van omgang in de Sourabaysche afdeelingen, griffier bij den raad van justitie te Padang en viskaal bij den raad, lid in de raden van justitie te Soerabaya en te Batavia en griffier bij het hoog geregtshof in N. I. bekleed te hebben, werd hij in het jaar 1849, nog geen volle tien jaren na zijne indiensttreding, reeds tot de gewigtige betrekking van raadsheer in genoemd opperregterlijk kollegie benoemd.

Als zoodanig mogt hij nog in dat zelfde jaar een vleijend bewijs van 's gouvernements ingenomenheid met zijne toen reeds aan den dag gelegde uitstekende bekwaamheden vinden, in de hem destijds opgedragen taak, om als gouvernements-commissaris, naar Riouw te vertrekken, ten einde een onderzoek te doen naar en orde te stellen op den minder bevredigenden stand van zaken aldaar. Van die zending teruggekeerd, zag hij zich nog geen twee jaren daarna geroepen tot de waarneming der hoogst gewigtige functiën van algemeenen secretaris. Dat Prins in allen opzigten aan het in hem gestelde vertrouwen beantwoordde, bewees zijne definitieve benoeming tot algemeen secretaris in het jaar 1851.

Ook als zoodanig viel hem de onderscheiding te beurt van door de regering met commerciale magt te worden bekleed, en wel tot regeling der politieke aangelegenheden ter westkust van Borneo, na de aldaar plaats gehad hebbende onlusten onder de Chinesche bevolking in de jaren 1850—1854. In die hoedanigheid, tot drie malen toe, naar gemelde kust gezonden zijnde, bragt hij aldaar in de jaren 1853, 1854. en 1855 de meest doeltreffende en heilzame regelingen tot stand en ontzag hij vermoeijenis, ontbering noch gevaren, om zich te kwijten van de vereerende, doch hoogst moeijelijke taak, hem door de regering opgedragen.

Kort na zijne terugkomst van zijne laatste reis naar de Westafdeeling van Borneo, viel hem de onderscheiding ten deel van door Z. M. de Koning tot lid van den raad van Nederlandsch Indië benoemd te worden, in welke hoedanigheid hij ongeveer een jaar daarna (Julij 1857) wegens ziekte genoopt werd voor korten tijd naar het vaderland terug te keeren.

Na terugkomst op Java en wederaanvaarding van zijne betrekking, werd hij in het jaar 1859 belast met de waarneming van het ambt van vice-president van den raad van Ned. Indië tot welke hooge bediening de Koning hem in datzelfde jaar definitief benoemde. Ook werd Prins in dat jaar benoemd tot president van de hoofdcommissie van onderwijs in Ned. Indië en tot vice-voorzitter van het collegie van curatoren van het gymnasium Willem III, uit welke eerstgenoemde betrekking hij evenwel het daaraan volgende jaar op verzoek eervol werd ontslagen. Als vice-president van den raad van Ned. Indië, herhaalde malen belast met de waarneming van het bestuur over Ned. Indië, kweet Prins zich van die hoogst gewigtige taak steeds op zoo uitstekende wijze, dat hem daarvoor telkens de meest vleijende betuigingen van de tevredenheid der regering ten deel vielen.

Mogt de Indische regering, zooveel zij vermogt, daardoor steeds openlijke hulde hebben bewezen aan zijne hooge verdiensten, ook Z. M. de Koning gaf hem bewijzen, die verdiensten op hoogen prijs te stellen door zijne benoeming tot ridder der orde van de Nederlandschen leeuw in 1855, tot commandeur dier orde in 1864 en tot groot officier der Luxemburgsche orde van de eikekroon in 1861.

Met niet weinig leedwezen zag dan ook de regering den hoogst verdienstelijken staatsdienaar in het jaar 1864 's lands-dienst verlaten, waaruit hij, op verzoek, op de meest eervolle wijze en onder dankbetuiging voor langdurige en belangrijke diensten aan den lande bewezen, door den Koning werd ontslagen.

Kort daarop in het genot van het hem aankomende pensioen gesteld en naar Nederland teruggekeerd zijnde, werd hij evenwel reeds in de maand Februarij 1865 op nieuw door den Koning benoemd tot vice-president van den raad van Ned. Indië. Met dezelfde belangstelling, denzelfden ijver, met dezelfde beginselen van strenge regtvaardigheid en goede trouw, welke steeds de kenmerken van zijne handelingen waren, wijdde Prins, naar Ned. Indië teruggekeerd, zich op nieuw aan de behartiging der hooge belangen hem in zijn gewigtig ambt toevertrouwd.

Doch de staat mogt zich niet lang in het bezit van dien bekwamen ambtenaar verheugen. Nadat hij, bij het vertrek van den afgetreden gouverneur-generaal, baron Sloet van de Beele, als waarnemend gouverneur-generaal van Ned. Indië, was afgetreden, werd zijne gezondheid, die reeds te voren veel te wenschen had overgelaten, zóó zorgwekkend, dat hij zich genoodzaakt zag den 10den Dec. 1866 het dagelijksch bestuur den zaken op te dragen aan Mr. A. Loudon, lid van den raad van Ned. Indië, en naar Lissupomg, boven Buitenzorg, te vertrekken, waar hij den 28sten Januarij 1867 overleed.

Zie *Dagblad v. Zuid-Holland*, 1867, N°. 65.

PRINS (Ewout), burger van Rotterdam, grootvader van Adriaen Prins, burgemeester dier stad, die „met zijn koopmanschap van haering en vis op Antwerpen varende, sagh daer eenigen om de religie ter doodt brengen, met sulk een schrik en afgrijsingh, dat hij, t'huis komende, daer van sprak met zijne medeburgeren, als van een' wreedtheit, die in zijn oog onmenschelijk was." Het voeren van zulk een taal, maakte hem zoo verdacht van ketterij, dat hij zich voor eenige geestelijken moest „instellen, om op zijn geloof ondervraeght en ondersocht te worden." De pastoor Hubert Duifhuis, die bij dit onderzoek tegenwoordig was, hield zich langen tijd stil, tot dat Prins, met de zaak verlegen, op alle vragen

naar zijn geloof slechts antwoordde: *De kreuple sey tegen den blinden, die wel doet sal wel vinden.*

Eindelijk stond Duifhuis op, legde hem de hand op 't hoofd en zeide: *Wel soon, gae soo voort, dat geloof is goedt, houdt u daer bij en doet 'er na.* Voorts wist hij met behendigheid het zoo te schikken, dat het onderzoek gestaakt en de beschuldigde zuiver verklaard werd.

Zie Brandt, *Hist. de Ref.*, D. I, bl. 613, 614.

PRINS (Mr. Gijsbertus), zoon van Simon Prins, dekenfabrikant te Leiden, en van Judith Johanna Lodewijk, werd aldaar 20 Febr. 1749 geboren, studeerde aan de hoogeschool zijner geboortestad, vooral onder Bavius Voorda, in de regten, tot dat hij in Julij 1778 bevorderd werd tot doctor in de regten, na verdediging eener *dissertatio de Emptore vel Venditore, pretii inaequalitate laeso.* Hij zette zich echter niet als advokaat neder, maar beheerde de vaderlijke fabriek en bekleedde de betrekkingen van ouderling der Herv. gemeente en van regent van 't weeshuis (1787—1795).

In 1788 werd hij veertig in rade zijner geboortestad, welke betrekking hij in 1795 moest nederleggen. Na de omwenteling werd hij tot stedelijken raad en in 1817 tot burgemeester aangesteld. Hij overleed 24 Jan. 1821, bij zijne echtgenoote, Adriana Cornelia Hubert, twee zonen (waarvan de oudste Isaac Prins te Amsterdam, in 91jarigen ouderdom, de oudste dienstdoende Pred. bij de Herv. kerk in Ned. is), en eene dochter nalatende. Hij was lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde.

Zie *Handel. d. Jaarl. vergad.* van *de Maatsch. v. Letterk.*, 1821, bl. 7—8.

PRINS (Mr. Hendrick Jansz.), organist en voorzanger te Medemblik, gaf in het licht:

Medemblicker Scharrezoodtje. Ghevangen en ontweydt van verscheyden visschers: Over-goten met een Sanghers-saussen. Tot Medemblick voor Mr. Hendrick Jansz. Prins. Anno 1650. Langw. form.

Zie over dit boekje en de verschillende uitgaven er van: J. Koning, *Slot te Muiden*, bl. 184; *Cat. v. J. Koning*, D. II, bl. 357; *Konst- en Letterb.*, 1850, N°. 37; van der Aa, *N. B. A. C. Woorden*; *Nav.*, D. X, bl. 357; Schotel, *O. Holl. Huish.*

PRINS (Jacob), een verdienstelijk geneeskundige, werd den 1sten Januarij 1784 te Deventer geboren, uit doopsgezinde ouders, tot den deftigen burgerstand behoorende. Hij ontving zijne opleiding op de Latijnsche school van het Geldersche stedeke Lochem, onder de leiding van de rectoren Wassenbergh en Leen. Het aanvankelijk voornemen om in de theologie te studeren, maakte plaats voor zijne neiging, om zich aan de geneeskunde te wijden.

Tijdsomstandigheden gaven aanleiding dat hij de Duitsche academiën te Heidelberg, Giessen en Jena bezocht, alwaar hij vooral de lessen van de Hoogleeraren Sebastian en Ritgen bijwoonde.

Hij verwierf er den graad van Med. doctor, meenende dat het hem niet moeijelijk zou vallen, ook in Nederland de bevestiging te ontvangen van dien titel. Al zijne pogingen om bij zijn terugkeer tot het doctoraal examen te worden toegelaten, leden schipbreuk op het ontbrekend vereischte van aan eene inlandsche hoogeschool de voorbereidende studiën te hebben volbragt. Zijne geringe eerzucht stelde zich tevreden met het afleggen van een examen in de heel- en verloskunde, dat hem regt gaf op het uitoefenen der praktijk. Gedurende acht-en-twintig jaren was hij als zoodanig werkzaam op het eiland Schiermonnikoog, waar hij tevens jaren lang lid van de gemeenteraad en assessor was. Zijne naadwgezette zorg voor de kranken, zijne hulpvaardigheid jegens behoeftigen, zijne stoorlooze opgeruimdheid in den omgang en zijn onbesproken wandel maakten hem bemind bij allen, die zulke hoedanigheden op prijs stellen.

Bovenal was de brave, gezellige en tevredene grijsaard innig geliefd in den huiselijken kring. Gereed om het eiland met den vasten wal te verwisselen, werd hij door afmattende koortsen aangetast. Hij voorspelde met dankbare onderwerping het naderend uur van zijn dood en behield tot het laatst toe het volle genot van al zijne zintuigen en vermogens. Hij overleed den 22sten November 1858, op het bevallig gelegen *Duinzigt*, dat hij zelf naar zijn smaak en wensch op het eiland had laten bouwen.

Zijn stoffelijk hulsel werd, op zijne uitdrukkelijke begeerte, naar Anjum vervoerd, en aldaar op de algemeene begraafplaats, ter aarde besteld. Hij was gehuwd met Johanna van Marle Winkler, die hem twee dochters en een zoon schonk, welke laatste thans gevestigd is te Veendam als leeraar der doopsgezinde gemeente.

Zie *Provinc. Friesche Courant*, Decemb. 1858 en *Particuliere berigten.*

PRINS (Johannes), koopman te Leiden, lid van 't kunstgenootschap K. W. D. A. V., beoefende de Nederlandsche letterkunde. Men heeft van hem een *vijfde druk met nieuwe aanteek. en nieuwe platen van A. Severinus, Oorspronckelijcke beschrijving van de vermaerde Belegering en 't ontzet der stad Leiden.* Leiden, z. j. (1771) en *Leven van Ph. van Marnix.* Leiden, 1782. 8°. De bibliotheek der Maatsch. van Ned. Letterk. bevat een exemplaar met MSS. aanteekeningen van dezen schrijver.

Zie *Cat. d. Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. III, bl. 319, 450.

PRINS (Johannes) was waarschijnlijk dezelfde als de vorige. Hij schreef:

Proeve van Bijbelbloemen, opgezameld in den Hof der Kerke of gemengde Aanmerkingen over eenige plaatsen der H. S. Leiden, 1774. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 621.

PRINS (Juriaen) schreef:

Journael ofte Dagh-register, van de Reyse die gedaen is door 's Landts vloot, onder den Admirael Michiel A. de Ruyter: bevatt al 't gunt is voorgev. in de Middelandtse Zee. Cabo Verde, de kust van Guinea, Conlise Eylanden en Terra Nova; tot hare wederkomst in 't vaderlandt. Beschreven door J. P. Amst., Sam. Imbrechts. 1666.

Opgedragen aan *Joh. Nicolaas Witzen, der beyden Rechten Doctor, die thans gelukkelijk van de ongeruste Russen en 't Nortse Noortse volk in ruste het lieve vaderlandt geniet* enz. Met een uitslaande koperprent die de forten Del Mina en St. Jago, waarvoor de vloot op de ree ligt, en afzonderlijk het fort Cormantijn en een ander ongenoemd fort voorstelt.

Zie Tiele, *Pamfl.*, II, bl. 184.

PRINS (Johannes Huibert) werd den 8sten Junij 1757 te 's Gravenhage geboren, had van kindsbeen af liefde voor de kunst, doch zijn vader begeerde dat hij zich op de geneeskunde zou toeleggen. Na aan de universiteit te Leiden tot Philos. Dr. en Art. lib. mag. te zijn gepromoveerd, gaf hij zich geheel aan de kunst over, werd, wegens zijne bekwaamheden, in 1783 in de regering, in 1785 tot regent der teekenacademie en tot secretaris der confrerie kamer te 's Hage verkozen, vertrok in 1792 van daar naar de *Delfsche trekvaart* bij een molenaar, na voor zijn eereposten bedankt te hebben.

In zijn later verward en dolend leven, hield hij zich ook te Utrecht op, waar de hoogleeraar Janus Bleuland zijn lot zich aantrok, en hem onderscheiden teekeningen liet vervaardigen. Hij werd in 1806 op de weg naar Vleuten bij Utrecht verdronken gevonden. Hij was een beroemd stadsgezigtschilder en een uitmuntend etser. Ook etste hij zijn eigen portret.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

PRINS (Samuel de) of PRINCE werd als predikant van Baardwijk, door de synode van Dordrecht 1618, 1619, afgezet. Hij deelde ruimschoots in al de vervolgingen, die zijne broeders troffen. Zoo werd hij in 1619, op den wagen tusschen Heusden en Baardwijk, door drie ruiters aangehouden. Men wilde hem binden en naar Geertruidenberg voeren, doch hij, door de huisluiden geholpen, vond gelegenheid te ontsnappen en begaf zich naar Waalwijk. In lentemaand van 't volgende jaar werd hij in 't land van Voorne ontdekt, en in 't eiland Goedereede, werwaarts hij zich begeven had, door den schout in hechtenis genomen, door den baljuw van Voorne, onder geleide van eenig krijgsvolk, naar den Briel gebragt, sterk gekneveld en naar 's Hage gevoerd, waar hij op de gevangenpoort werd gezet. Daar werd hij door eenige raadsheeren van 't hof verscheidene malen ondervraagd en met de pijnbank gedreigd. Hoe naauw ook bewaakt, wist hij brieven naar de gebannen predikanten, die zich te Antwerpen bevonden, te verzenden. „Sijn gevanghenis en kloekmoedigheid (schrijft Brandt) vermeerderde grootelijk den ijver der re-

monstranten, soo wel der leeraeren als der gemeenten; want men maekte den inhoudt van sijn schrijven alomme bekent. Ook schreef hij in een van syn brieven, dat hij getroost was in Godt en bereidt als een goed krijgsknecht van Christus sijnen Heere tot den bloede toe te strijden, ja ook voor synen naeme te sterven." Na den 15^{den} van zomermaand een schriftelijk vertoog tot zijne verontschuldiging te hebben ingeleverd, voerde men hen naar het tuchthuis te Amsterdam, om daar met Graevius zijn leven lang bewaard te worden. Hier werden zij streng behandeld en geplaagd, zelfs werd hun, blijkens een brief van hem en Graevius aan Vezekius, het noodigste onthouden. Toen bekwamen zij van de wethouders eenige verligting, werd hun het vrij gebruik van 't schrijfgereedschap vergund en hun toegestaan dagelijks op de plaats van het tuchthuis lucht te scheppen en zich te vertreden. Het was ook in het tuchthuis dat Prince een gesprek hield met den koning van Bohemen, bij gelegenheid dat deze het met graaf Ernst van Nassau, stadhouder van Friesland, den Heer van Brederode, diens zuster en den Engelschen gezant Carleton, bezocht, dat door Prins zelven is opgeteekend. Men wendde pogingen aan de beide predikanten te verlossen, doch ze mislukten, even als een tweede poging. Eene derde had echter beter gevolg, en beide, Prins en Graevius, ontsnapten.

De Remonstranten kwamen nu op verscheidene plaatsen bijeen om God te danken. Prins hield zelf in November een dankpredikatie te Amsterdam en werd eenigen tijd te Rotterdam gebruikt „dan (schreef Brandt) het duurde niet lang, ter saecke van sijne onstichtelijke seden en ergerlijken wandel, daer men haest blijk van sagh."

Zie Brandt, *Hist. de Ref.*, D. IV, bl. 86, 37, 219, 220, 243, 244, 579, 580, 581, 582, 588; *Nullsteyten van de Synode*, D. II, bl. 163; *'t Onderzoeck der Plakkaeten*, bl. 138, 145; *Spongia Erasmi*, bl. 48; J. Graevii, *Praef. ad Lectorem* voor zijn *Liber de Tortura;* Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X, bl. 411, 413; Regenboog, *Hist. der Rem.;* Cerisier; Bilderdijk; Arend; Tideman, *Rem. Broeders*, bl. 224, 287.

PRINSEN (Pieter Johannes), zoon van Cornelis Prinsen en Yda Kriek, werd den 6^{den} Junij 1777 te Stolwijk in Zuid-Holland geboren. In zijn jeugd oefende hij zich in het timmermansvak, doch daarbij vond zijn steeds toenemende zucht naar kennis geen voedsel. Eindelijk begreep hij die zucht naar zijne omstandigheden niet beter te kunnen bevredigen, dan door zich op het onderwijs toe te leggen. Hij werd ondermeester aan de stadsschool te Schiedam, (en nam tevens des zaturdags de lessen van den remonstrantschen leeraar W. Goede, te Rotterdam, groot voorstander van het verbeterd onderwijs, getrouw waar); onder Verboon, die sedert 1790 aan het hoofd der stadsschool te Schiedam stond, oefende hij zich ook in de stel-, meet- en stuurmanskunst, en besteedde daar menig nachtelijk uur aan. Later kwamen de vruchten dier zelfoefeningen aan het licht, door de uitgave van door hem voor schoolgebruik gebruikte geschriften. Na drie jaren bij Verboon werkzaam geweest te zijn, waagde hij het in 1798 zelf te Schiedam school te houden. Hij opende zijn school met een klein getal kinderen, en slaagde zoo zeer, dat hij binnen het jaar een grooter lokaal moest aanschaffen. Maar zijn roem had zich bereids naar elders verspreid; Haarlem's departement tot Nut van 't Algemeen, beriep hem voor de opengevallen plaats van schoolonderwijzer. Aan deze, even als aan vele andere departementscholen, werden toen alreede kweekelingen tot onderwijzers opgeleid. Prinsen aanvaardde deze betrekking in Mei 1801, in den ouderdom van bijna 24 jaren. In den aanvang telde Prinsen, in de departementschool, 42 kinderen en 8 kweekelingen. Weinig tijds daarna was het getal leerlingen verdubbeld, terwijl de jaarlijksche examens uitstekende proeven leverden voor den goeden gang van het onderwijs. Thans zette hij zijne studiën krachtdadig voort: wat Duitschlands voorname opvoedkundigen aan het licht bragten en met name wat op Pestalozzi betrekking had, werd door hem met oordeel onderzocht, en zoo nam hij steeds toe in paedagogische kennis, maar ook in ervaring. De oude langwijlige spelmethode was wel reeds in sommige scholen naar de leerwijze van Wester in Groningen verkort en vereenvoudigd, de klankmethode van Dellebarre te Leiden gewijzigd door Nieuwold in Friesland, had hier en daar, maar vooral in laatstgemelde provincie, ingang gevonden; doch op een meer eenvoudige leest geschoeid, is die van Prinsen boven de andere leerwijze navolgenswaardig bevonden, en heeft zij dan ook met de leestafels, leesmachines, letterhoutjes enz. den meesten opgang gemaakt hier te lande niet alleen, maar ook in onze overzeesche bezittingen. Zestien jaren was hij aan de departementschool werkzaam geweest en heeft er vele jongelieden tot bekwame onderwijzers opgeleid. Gedurende dien tijd ontving hij van de commissie menig blijk van tevredenheid over zijne bekwaamheid en ijver, en hoezeer zijne verdiensten ook meer algemeen erkend werden, is onder anderen hierin gebleken, dat hij in 1806 benoemd werd als lid der plaatselijke schoolcommissie, in 1809 en 1810, op uitnoodiging van A. van den Ende, deze behulpzaam was bij het vervaardigen van de algemeene boekenlijst voor de scholen, en ook later bij hare vernieuwing en aanvulling in 1816; dat hij in 1810 namens den Minister van Binnenlandsche Zaken, op voordragt der commissie van onderwijs, in het departement Amstelland, eershalve den eersten onderwijzersrang ontving, en, na de verlossing des vaderlands van de Fransche heerschappij in 1814 van den Koning, ten blijke van goedkeuring voor zijne aan het onderwijs bewezene diensten, vereerd werd met het geschenk van een net, ingebonden exemplaar van Weilands *Nederduitsch taalkundig woordenboek.* Doch het voornaamste bewijs, dat zijne paedagogische bekwaamheid erkend werd, is hem in 1817 gegeven, toen hij tot directeur en onderwijzer der rijkskweekschool van onderwijzers werd benoemd. Meer dan 400 kweekelingen zijn door hem gevormd.

Prinsen was lid van het Taal- en dichtlievend genootschap te Antwerpen, corresponderend lid van het Bataviasche genootschap, lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde en ridder der orde van den Nederlandschen leeuw.

Hij huwde in Augustus 1801 Francina van Eyk, bij wie hij een tiental kinderen verwekte. Hij overleed den 6^{den} Januarij 1854.

Zijne schriften zijn alle opgegeven in zijne levensschets, door H. Wijnbeek, voor de *Handel. der Maatsch. van Ned. letterkunde voor* 1854.

Zie verder *Konst- en Letterb.* 1854, N°. 2.

PRINSTERER (Petrus Jacobus Groen van), in 1764 te Heusden geboren, was Med. Dr. te 's Hage, staatsraad in buitengewonen dienst, lid der staten van Zuid-Holland en van den raad der stad 's Gravenhage. In 1793 werd hij tot buitengewoon Rijks Medicinae Doctor, en in 1808 door koning Lodewijk tot inspecteur van den geneeskundigen dienst en ridder der orde van de Unie aangesteld. Willem I benoemde hem in 1813 tot staatsraad in buitengewonen dienst en ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij was lid van onderscheidene geleerde maatschappijen en overleed te 's Hage den 2^{den} Maart 1837.

Zie Verwoert.

PRINTERE (Gilles de) te Brussel, leerling van Jan van den Berghe, bloeide in het midden der 15de eeuw. Hij was een kunstwerker, doch uit de archieven van Audenaarde op het jaar 1462—1463, waar hij voorkomt. blijkt niet, welke kunst hij beoefend heeft.

Zie Kramm.

PRIOR (J.) gaf in het licht:

Beschrijving eener reis naar de Indische zee, de Kaap de Goede Hoop, de eilanden Bourbon, Mauritius, Java enz. in de jaren 1810 *en* 1811. Amst. 1820. gr. 8°.

Zie *Naaml. d. Gebr. van Cleef*, bl. 488.

PRIOR (Thomas). Men heeft *George Berkeley, Verhandeling over de genesende kragten van het Teerwater, gestaaft, door een egt verhaal van desselfs gelukkige uytslag in het genezen van verscheydene ziektens. Samengestelt door Thomas Prior.* Amst. 1748. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 26; Arrenberg, *Naaml.*, bl. 421.

PROBSTINGH (Ernestus Engelbertus) was predikant te Aardenburg, Heenvliet (1717), Heusden (1729), werd emeritaat in 1669 en overleed in 1781.

Hij gaf in het licht:

De Christelijke opzienderen bestierdt door Godt den Heiligen Geest in de Kerkvergaderingen, of Synodale slotpredicatie in den Briel. Leyden 1742. 4°.

Zie Brandt, *Kerk. Reg.*, bl. 110, 180; Abcoude, *Naamr.*, bl. 295; *Boekz.*, 1788, bl. 257.

PROCURATOR (Wilhelmus), geestelijk beambte van het klooster te Egmond, leefde in de eerste helft der 14de eeuw. Hij vervolgde het *Chonicon Egmondanum*, dat tot 1200 liep, tot 1332. Ant. Matthaeus gaf dit vervolg het eerst uit in zijne *Analecta veteris aevi*, T. II, P II, p. 423—718, waaronder dan de *Egmonder Kronijk*, bl. 423—426 begrepen is. Ofschoon de stijl en het latijn slecht, duister en onverstaanbaar is, is het echter onschatbaar voor de geschiedenis van Holland en Zeeland.

Zie De Wind, *Bibl. der Nederl. Gesch.*, bl. 49, 50; Ypey, *Gesch. d. Ned. tale*, D. I, bl. 352; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt; Verwoert.

PROELIUS (Petrus), zoon van Henricus, (pred. te Burg op Texel 1595, Assendelft 1599, Pijnakker 1605, emer. 1640) werd achtereenvolgende predikant te Pijnakker 1640, Gouda 1646, Amsterdam 1651, waar hij den 25sten Augustus 1661 in den ouderdom van 45 jaren overleed. Zijn portret, naar J. van Noordt, door J. de Visscher, fol., is uitgegeven met een 8 reg. Lat. en Holl. vers van Heiblocq.

Zie Soermans, *Kerk. Reg.*; Paauw en Veeris, *Kerk. Alp. tab.*, bl. 161; Muller, *Cat. v. Port.*

PROEYS (Berend) TOT GERVERSKOP, uit een aanzienlijk geslacht te Utrecht geboren, was in 1402, en welligt reeds vroeger, schout in zijn geboorteplaats, en woonde in 1405 de belegering bij van het slot Everstein, koos de partij van Gaesbeek tegen Brederode, en moest daarvoor den raad om vergiffenis bidden. In 1410 werd hij in een boete verwezen van 50 pond met verlies van zijn burgerschap, en 3 jaren later met vrouw en kinderen uit de stad geleid. Hij begaf zich naar Willem VI, graaf van Holland, die hem vrijgeleide schonk, en wien hij zijn huis Proeysburg opdroeg, om het op nieuw van hem ter leen te ontvangen.

In 1415 werd hij naar Utrecht teruggeroepen, lid van den raad en later burgemeester. Hij berokkende zich den bitteren haat der aanhangers van bisschop Zweder van Culemborg, wijl hij sterk ijverde voor de verkiezing van Rudolph van Diepholt. Zoo geweldig was die haat, dat toen Zweder in 1425 Utrecht innam, eenige vleeschhouwers en booswichten beval den burgemeester te dooden. Hij lag ziek op zijn bed, en een priester was bezig hem het laatste sacrement toe te dienen; deze werden door de fielten op zij gestoten en Proeys deerlijk vermoord.

Zie Burman, *Utr. Jaarb.*; van Mieris, *Charterb.*; Malthaeus, *de Nobil*, p. 468; *de Jure glad.*, p. 30; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

PRONCK (Joh. Petr.), in de eerste helft der 18de eeuw, rector te Tiel, beoefende de latijnsche poëzy.

Zie *Boekz. d. Gel. wereld*, 1730, bl. 95, 96.

PRONK (Cornelis), den 10den December 1691 te Amsterdam geboren, werd door Jan van Houten in het teekenen en later door Arnold Boonen in het portretschilderen onderwezen. Na drie jaren het onderwijs van den laatste genoten te hebben, begon hij welgelijkende portretten te schilderen, vooral voor aanzienlijken in Noord-Holland, meest in Alkmaar. Hij zelf echter vond meer lust in het teekenen met sapverwen en O. I. inkt, zoo van landschappen, stads- en dorpsgezigten als van kopijen naar schilderijen van andere meesters, die hen goed betaald werden door de liefhebbers en uitgevers van boekwerken, die ze in 't koper deden brengen. Voor een teekening met waterverw naar M. de Hondekoeter ontving hij ƒ 100. Talrijk zijn zijne land- en watergezigten en afbeeldingen van dorpen, kasteelen, kerken, buitenplaatsen enz. Onder de voornaamste werken, waarin zijn werk voorkomt, telt men:

Het verheerlijkt Nederland, of kabinet van hedendaagsche gezigten van steden, dorpen, slooten. adelijke huizen, kerken, torens, poorten enz. te Amsterdam. Amsterdam, 1745—1774. 9 dln. 4°., bevattende 900 afbeeldingen door C. Pronk, Abraham de Haen en Jan de Beijer geteekend en door Henricus Spilman in het koper gebragt.

Pronk en Schouman *Een en twintig gezigten der stemmende steden van Zeeland en derzelver voorname gebouwen.*

Hij maakte deze afbeeldingen meestal op voetreizen, en wel in gezelschap van kunstvrienden als Andries Schoemaker en anderen, waarvan Kramm dagverhalen bezit. Onder de door hem vervaardigde portretten munt o. a. dat van den geschiedschrijver *Simon van Eikelenberg.* 4°. Kramm geeft een breedvoerig berigt nopens zijne afbeeldingen, waarvan ook Muller een lijst geeft. Zijn leerling en vriend was Abraham de Haen, die menig dichtstuk ter zijner eere vervaardigde. Ook tokkelde hij zelf nu en dan de lier, blijkens zijn rijmregelen op *Hoorns Buitensingels.* Den 29sten September 1759 was zijn sterfdag te Amsterdam.

Zie van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; de Haen, *Herderszangen en Mengeldichten*, 1751 in 8°., bl. 377; Wagenaar, *Amst.*, XI, bl. 238; van der Aa, *N. B. A. C. W.*

PROOST (Jan Pietersz.), geb. te Enkhuizen, was een voornaam schipper. In 1611 raakte hij met schipper C. A. Brouwer van Medemblik in gevecht tegen 5 groote galeijen van Tunis, die kloekmoedig door hem geslagen werden, waarbij het schip van Brouwer in brand geraakte en het volk door Proost werd gered.

Zie Brandt, *Beschrijv. v. Enkhuizen*; Kok; Verwoert

PROOYEN (Adriaan Gerrit van), den 11den Febr. 1796 te Wissenkerken op Walcheren geboren, werd door Bendorp te Dordrecht in de graveerkunst en in de teekenkunst door P. Gaal en aan de Academie te Middelburg onderwezen. Hij was in die stad 1ste commies ten kantore van den ontvanger der plaatselijke belastingen en lid der verschillende stedelijke en kerkelijke inrigtingen. Zijn werk heeft weinig kunstwaarde. Kramm vermeldt zijn *Triomphe des armes, ou le Retour solemnel des objets de sciences et des Beaux-arts.* Hij overleed te Middelburg den 9den December 1854.

Zie Immerzeel; Kramm.

PROPER (Hermanus), zoon van Jan Proper, predikant te Vorgten, op de Veluwe, in 1755 geboren. Op de latijnsche school te Zwolle ontving hij onderwijs in de oude talen, ook genoot hij het bijzonder onderwijs van den hoogleeraar Ens, aldaar woonachtig, vervolgens legde hij zich te Harderwijk op de godgeleerdheid toe, werd predikant te Dalen, in Drenthe, te Vollenhove, te Hien en Doodewaard, sloeg een beroep voor Amsterdam af, bekleedde een half jaar het predikambt te Leiderdorp, en nam in 1797 het beroep te Leiden aan, waar hij tot het begin van 1833 een der meest geachte leeraars was. In den aanvang van dat jaar verkreeg hij zijn emeritaat, en overleed den 8sten Februarij 1842, in den ouderdom van bijna 87 jaren.

Hij gaf twee leerredenen in het licht, de eerste op *Leidens ramp*, in 1807, gedrukt in den *Bundel van leerredenen*, door verschillende kerkredenaren te dier gelegenheid gehouden, de tweede *ter gedachtenisviering van zijne vijftig jarige Evangeliedienst*, in 1828 uitgesproken.

Hij was lid der Maatschappij van Nederlandsche letterkunde.

Zie M. Siegenbeek in *Handel. der Maatsch. v. Ned. letterk* 1842, blz. 28 volgg.

PROUNING (Gerard), gezegd DEVENTER, te 's Hertogenbosch geboren, vertrok, na de overgaaf dier stad aan de Spanjaarden, naar en vestigde zich te Utrecht, waar hij, als vreemdeling, van alle regeringsambten was uitgesloten. Bij de komst van Leicester, wist hij zich in diens gunst te dringen en werd eerlang een der drie personen, die den graaf naar hun welgevallen leidden, en maakte zich benevens Reingout, en de Burggrave een geweldigen aanhang. Ongeacht de privilegiën van Utrecht, stelde Leicester Jonker Charles de Trello tot schout in Utrecht aan, en bragt, zich de omstandigheden ten nutte makende, eene willekeurige omkeering in het bestuur, tengevolge waarvan G. Prouning tweede burgemeester werd. Tot de vergadering der staten-generaal afgevaardigd, werd hij door die van Holland en Utrecht afgewezen. Te vergeefs trok Leicester zich zijne zaak aan; hij was genoodzaakt naar Utrecht weder te keeren. Geenszins de man om zich zoo spoedig te laten afwijzen, zocht hij, schoon te vergeefs, hulp en bijstand bij die van Utrecht zelf. Al deze teleurstellingen vermeerderden zijne woede en wraakzucht en deden hem zich te naauwer verbinden met Leicester. Hij stond de belangen van dezen, zoo hij meende, voor door eene verdediging der Engelschen, nopens het verraad van York en Stanley te schrijven. Die van Gelderland, Friesland, Overijssel en Groningen stookte hij, onder het masker van voor de godsdienst en de koningin van En-

geland te waken, op, nam vele heethoofdige kerkelijken in den arm en bragt de gemoederen zóó in gisting, dat hij alles durfde onderstaan. Hij liet verscheidene edelen gevangen nemen; verdedigde zich en zijne zaak jegens Oldenbarneveld, Francken en anderen. Na vele andere bedrijven, vooral het verkrachten der secretarie, schreef hij een blaauw boekje ter verdediging van Sonoi, waarin hij de staten vinnig doorstreek, kuipte om het behoud van het burgemeesterschap, doch werd door den graaf van Nieuwenaar gevat en op 't stadhuis in bewaring gesteld. De staten van Holland bragten tegen Prouning verscheiden bezwaren in, waarop zij begeerden dat hij gehoord werd. Zij bragten 31 punten tegen hem in, en de schout Drakenstein stelde een schriftelijke eisch in, die uit 400 leden bestond. Prouning, „een schrandere geest," wist zich nogthans op de meeste beschuldigingen ten zijnen laste, te verdedigen. Zóó groot was echter de haat jegens hem, dat hij er zijn hals, die de schout geeischt had, bezwaarlijk zou afgebragt hebben, zoo niet de koningin van Engeland, haar geheimschrijver Walsingham en andere Engelschen, zoo ernstig voor hem geschreven hadden, dat hij alleen uit de stad en vrijheid van Utrecht gebannen en tot alle ambten onbekwaam verklaard werd. Hij zat tot in Hooimaand 1589, wanneer dit vonnis geveld werd. Hij begaf zich terstond naar Engeland. Naderhand deed hij nog eene poging om hier te lande, immers in Holland, wederom in zijn achting hersteld werd. Het heeft hem echter niet mogen gebeuren. In den aanvang van 1590 keerde hij naar Holland, met brieven der koningin, welke hij aan de staten zou overhandigd hebben. Doch men weigerde hem deze gunst. Wagenaar gist dat hij tot zijn dood toe in Holland, doch buiten openbare bediening, geleefd heeft. Doch waar en wanneer hij gestorven is, bleef hem onbekend. Uit het archief van Culemborgh blijkt, dat hij ten minste in 1591, 1592, 1593, 1594 te Culemborg heeft doorgebragt, zich bezig houdende met het onderwijzen zijner zonen Jacobus en Henricus (die tegelijk met den jeugdigen graaf van Culemborg, Floris II van Pallant, werden opgevoed) in boekoefeningen. Hij zou in 1610 gestorven zijn. Volgens Hooft „zaghen hem de hoogmoed en verwaandheid ter ooghen uit, zijn taal, zijn tred en al zijne zeden sweemden daar naar en getuigden eenpaarlijk van overmatige grootsheid." Er is nog een brief van hem aan Floris I van Pallant aanwezig. Hij gaf in het licht:

Méditations sur l'oraison de nostre Seigneur J. Christ. Leide, 1600. 8°.

In 1605 in het Nederd. onder den titel *Over de uitneemendheid van het gebed der Heeren* vertaald en gedrukt. In 1601 vereerden hem de staten van Holland *f* 200 voor de opdragt.

Een corte errinneringhe ende waerschouwinghe opt schandelijck verraedt daer met de Collonel Stanley ende Hopman Jorck de stadt Deventer ende schanse teghens Zutphen den Spaengaerden, om gelt verraden ende ghelevert hebben. Utrecht (1587). 4°.

Een treffelijcke waarschouwinghe ende vermaninghe voor den inwoonderen der Ghevn. Provincien teghens den ghenen die sich roemen ende noemen Soeveraine Heeren van de seule, wel accorderende op de veranderinghe van den jare 1588. z. pl. (Utrecht, Jan Cornelisz).

Extract wt sekere Brieven den 24 Mrt O. S. geschreuen ende ghesonden aen een Edelman tot Breemen trouwelijc wten Hoochduytschen overghezet. z. pl. (Utrecht, Cornelisz).

Zie Reyd, *Ned. gesch.*, bl. 76; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 1050 enz. 1100—1107; Bor, *Ned. Hist.*, B. XXI, bl. 40 (785), 76 (772), 78 (775); B. XXII, bl. 3 (856), 22 (858), 38 (907), 38—46 (907—918); B. XXIII, bl. 42 (63), 58 (86), 60 (88); B. XXIV, bl. 87, 39 (199, 201), 114 (804); B. XXV, bl. 14 (829), 24—36 (843—860); B. XXVII, bl. 17 (513); Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. VIII, bl. 146, 168, 248, 180, 181, 182, 191, 199, 211, 212, 214, 250, 275, 297, 298, 299, 800, 802, 803, 804; Cerisier; Bilderdijk; Arend; Hermans, *Conspect. Onom. liter.*; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 87, 88; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Kronijk van het Hist. Genootsch.*, D. V, bl. 31, 32, 408—409, 410, 411; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Tiele, *Cat. v. Pampfl.*, D. I, bl. 40, 43; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, N°. 1485, 1457, 5251, 6087; Brandt, *Hist. de Ref.*, D. I.

PROUNING (Jacobus), gezegd VAN DEVENTER [1]), zoon van den vorige, was met zijn broeder Henricus, op begeerte van den ouden graaf van Culemborg, deelgenoot der lessen en uitspanningen van diens zoon. Van beide broeders komen, gelijk ook van hunnen vader, eenige latijnsche brieven voor in 1593 uit Leiden, waarheen zij in den aanvang van dat jaar, tot voltrekking hunner studiën, vertrokken waren, geschreven. Tijdens het verblijf van de Groot en Hogerbeets op Louvestein, was Gideon, baron van den Boetselaer, heer van Langerak, aldaar slotvoogd, en gedurende zijn afwezen, als afgezant in Frankrijk, had Willem Burchoutsz, in de resol. der staten-generaal *sergeant Maior* genoemd, het toezigt, de sleutelen en de bewaring van het slot, zoodat dan ook de gevangenen bij hunne komst, aan zijne zorg werden toevertrouwd. Vermits hij hen evenwel te beleefd behandelde, werden zij, drie weken later, onder de bewaring gesteld van den luitenant der bezetting J. Prouning, genaamd Deventer, en werd de commissaris der monstering F. Doubleth, bij missive der Staten-generaal, dd. 27 Junij 1619, gelast, „omme, met alle gevoegelijcke middelen den sergeant Maior over te doen leveren aen den lieutenandt-commandeur aldaer Deventer, de sleutels van het huis Louvesteyn" enz., hetgeen, hoewel met tegenzin van W. Burchoutsz, plaats had. Over zijn betrekking tot en gedrag omtrent de gevangenen leze men, behalve Brandt, Burigny, Luden: *Broeders Gevangenisse, Dagboek van Willem de Groot* van Mr. H. Vollenhoven, en Mr. H. Vollenhoven en G. D. J. Schotel, *Brieven van M. v. Reigensbergh*, en *Floris I en II* van Pallant van dezen laatste bl. 137, en bl. 38 der *Aant.*

De laatste afstammeling der Prounings was in 1838 te Brielle nog in leven.

PROUIJN (Charles de), afstammeling van een Vlaamsch geslacht, inwoner van Brugge van 1580—1592 en Burgemeester van 't Vrije, teekende de Unie van Brussel, 1577.

Zie Sanderus, *Flandr. illustr.*, T. II, p. 187; J. C. de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 198, 199.

PROVIJN (Isébald) of DE PROVIJN, pensionaris van het vrije van Brugge, teekende de unie van Brussel in 1577.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p., bl. 84.

PROVINK (Gerard) zie PROUNING (Gerard).

PROYSS (Bernard), PROESS, of PRUIJSS, was een Arnhemsch muntmeester uit de 15de eeuw en wel uit het laatste gedeelte dier eeuw. Hij vervaardigde onder anderen, de kleine munten, die ten behoeve der hoofdkerk te Arnhem alstoen zijn geslagen geworden. In 1480—1482 troffen wij hem aan als meester particulier van de hertogelijk Geldersche munt. Hij sloeg toen geldstukken te Nijmegen en te Arnhem, zoo van goud als van zilver. Er bestaan nog de rekeningen en verantwoordingen van de door hem alstoen vervaardigde munten. Van 1482—1484 sloeg hij, behalve te Arnhem en te Nijmegen, ook geld te Zalt-Bommel. Ook van de toen vervaardigde stukken wordt de rekening en verantwoording nog aangetroffen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 113, 114, 115; *de Munten den Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 92, 288, 286.

PRUDHOMME (Antoine Daniel), in 1745 te Zwolle geboren, was aanvankelijk voor de letteren bestemd, had echter meer neiging voor den koophandel en deed met het voornemen zich daarop toe te leggen een reis naar Demerary. Na een kort verblijf aldaar, keerde hij naar Nederland terug, zette zich te Amsterdam neder, waar hij, gedurende tien maanden, de teeken- en schilderkunst tot uitspanning beoefende. Naar zijn geboorteplaats teruggekeerd, bleef hij de kunst voortzetten en vervaardigde land-, zee- en stadgezigten, als ook portretten, gelijk dat van den hoogleeraar E. S. Greve te Franeker. Ook gaf hij nu en dan onderwijs. J. Schoenmaker Doyer behoorde tot zijn leerlingen. Hij overleed in 1826.

Zie Immerzeel; Kramm; Kobus en de Rivecourt.

PRUIMERS (Cornelia) was zeer ervaren in de zangkunst. A. Alewijn zong van haar, den 28 Febr. 1696, toen zij 15 jaren oud was:

„Aardig Amstels Filomeeltje,
„Dat met *orgels* van uw keeltje,
„Een betoverend geluid,
„Trekt de ziel ten ligchaam uit,
„Dat ze op galmen schijnt te sweeven."

Zie Alewijn, *Poezij*, blz. 184; van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

[1]) Hij teekende zich echter I. Prowning.

PRUIMERS (Mr. JANUS CONRADUS) overleed te Zwolle, den 31 Januarij 1822 in den ouderdom van nog geen 23 jaren, na te Utrecht tot meester in de regten te zijn bevorderd. In 1821 gaf hij te Amsterdam een bundeltje met 33 dichtstukjes, onder den titel van *Rymen* in het licht.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 135; Verwoert; Kobus en de Rivecourt.

PRUSCHENNECCIUS (JOHAN GEORGIUS), predikant te Rotterdam, schreef:

Geestelycke Medicynen. Thegen de Melancolye ofte Swaermoedicheydt voorgheschreven door bedroefden, benauden ende aengevochtenen texten. Den vierden Druck vermeerdert met Een Geestelyck preservatyf teghens den Eeuwigen Doot, uyt Joh. 8 vers 51. Midtsgaders Een Antwoordt op de Vraghe: Of een Mensche zelfs syn Leven verlenghen ofte verkorten kan. Rotterdam, 1646, 16°.

PRUYMST (GEERTRUID), eene aanzienlijke vrouw te Leeuwarden, leefde in den aanvang der 17e eeuw. Door pater Joannes de Tollenaer te Leuven tot de R. C. godsdienst bekeerd, verbond zij zich bij hare tehuiskomst (1610), ten teeken van dankbaarheid, tot eeuwige onthouding, en hield zich bezig met het onderwijzen der nieuwe aankomelingen, het bezoeken van kranken, enz.

Zie W. v. d. Heijden, *Verhaal v. d. verrigtingen der Jesuiten*, bl. 38, 244, 49.

PRUYS (J. J.) gaf in 1604 te Alkmaar een *Liedboeksken* in het licht.

PRUYS (J. W.), boekhandelaar en dichter uit de 18e eeuw. Men vindt o. a. van zijne poëzy in *Dichtkundige Cypressenbladen* en in *Het vervolg der gedichten voor en tegen W. v. Haren.* Ook schreef hij:

Nuttig Huis-gebruik of stigtelyke Gebeden en dankzeggingen tot God op elken dag der weeke en in byzondere omstandigheden, met toepasselyke Gezangen vermeerderd door J. W. Pruys. Amst., 1753. 8°.

Zie Abcoude, *Derde Aanh.*, bl. 8; van der Aa, t. a. p.

PRUYSSEN (GERARD VAN) gaf:

's Koopmans Rekenkonst, ten gebruike der Liefhebberen en ter oeffening der Leergierigen, naar de Hedendaagsche Manier uytgegeven. Amst., 1748. 8°.

Zie Abcoude, *Tweede Aanh.*, bl. 117.

PRUYSSENAAR (R. M.) was, in den aanvang der 19e eeuw, een beoefenaar der teekenkunst en vervaardigde teekeningen naar beroemde meesters, o. a. *een bevallig meisje in een keuken bezig met meel te beslaan*, voorkomende op *Cat. Stinstra.* Amst., 1828, bl. 8 N. 10.

Zie Kramm.

PUI (J. DU), heelmeester te Enkhuizen, schreef: *Vermaaklijkheden der Heelkunde.* Leiden, 1737. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml.*, bl. 415.

PUI (MEINARD SIMON DU) werd den 21 April 1754 te Enkhuizen, waar zijn vader geneesheer was, geboren. Na de scholen zijner geboorteplaats bezocht te hebben, werd hij te 's Hertogenbosch voor het academisch onderwijs voorbereid. Na een zesjarig verblijf aldaar, vertrok hij naar Groningen, waar hij zich op de letteren en wijsbegeerte toelegde, en na het verdedigen eener Dissertatie *de formulis mechanicis et nonnullis earum usibus*, den graad van Art. Lib. Mag. Phil. Doctor verkreeg. Dus voorbereid, genoot hij het genees- en heelkundig onderwijs van de Hoogleeraren Munniks en P. Camper en oefende zich verder onder de leiding van den geneesheer Matthias van Geuns. Na eenige jaren te Groningen gestudeerd te hebben, bezocht hij andere hoogescholen. Eerst begaf hij zich naar Leiden, waar hij vooral de lessen van van Douveren bijwoonde, vervolgens naar Londen, waar hij de beide Hunter's, Pott en Lowder hoorde, en eindelijk naar Parijs, waar hij, nevens het heelkundig onderwijs van Moreau, Pelletan, Lewis en Dessault, zich vooral ook de verloskundige lessen van Baudelocque, ten nutte maakte. Van hier keerde hij naar Leiden terug om de doctorale waardigheid in de geneeskunst te verkrijgen. Terwijl hij zijne dissertatie schreef, heerschte er eene kwaadaardige koorts, die vooral te Kampen woedde, waar behoefte bestond, zoowel aan goede geneeskundige inrigtingen als aan geneeskundige hulp. Dus werd du Pui, door toedoen van van Geuns, die zijne bekwaamheid kende, uitgenoodigd zich daar te komen vestigen, met aanbieding van den post van Stads geneesheer en van Lector in de Ontleed-, Heel- en Verloskunde. Du Pui aanvaardde deze betrekking, na het verdedigen eener dissertatie *de homine dextro et sinistro.* Na gedurende 8 jaren de Heelkunst te Kampen uitgeoefend te hebben, werd hem dezelfde betrekking, met den titel van Professor honorarius te Alkmaar aangeboden. Hij verleende gehoor aan deze roeping en aanvaardde haar met eene oratie *de opinionibus praejudicatis, Medicinae progressuum obstaculo perpetuo.* Drie jaren later droegen hem Curatoren der Leidsche Hoogeschool de nieuw daargestelde Hoogleeraarsplaats voor de Heel- en Verloskunde op, in welke vakken er vroeger geen afzonderlijke leerstoel bestond. Du Pui aanvaardde zijn buitengewoon hoogleeraarsambt den 27sten September 1791 met eene *Oratio de legum naturalium vi et ratione in usum artis chirurgicae et obstetricae prudenter adhibendis.* Te Leiden betreurde hij dat de bekrompenheid van het ziekenhuis der Hoogeschool en de geringe onderstand in geld, die het genoot, hem de handen bond, en hem buiten staat stelde zijn practisch onderwijs naar behooren in te rigten. Hij spaarde dus geen moeite ter bereiking van zijn edel doel, de verkrijging van een nieuw of vergrooting van het bestaande ziekenhuis, eerst in de redevoering, die hij hield bij de aanvaarding van het gewoon Professoraat in 1795 *de novissimis quae artem chirurgicam et obstetriciam illustrarunt, incrementis*, en later bij elke geschikte gelegenheid. Intusschen duurde het tot in 1799, eer er aan zijne wenschen eenigermate voldaan werd, door vergrooting van het ziekenhuis en vermeerdering der geldelijke toelagen; en het was niet voor 1816, dat op last van Willem I, de geheele inrigting tot practisch onderwijs in de Genees-, Heel- en Verloskunde naar elders verplaatst en op den tegenwoordigen voet gebragt werd. Bij gelegenheid der uitbreiding van het practisch onderwijs in 1799 hield hij eene redevoering *de vera quae Medicorum est experientia*, en bij het neerleggen van het Rectoraat in 1800 *de iis quae in exercenda praxi medica omnium partium utile ac necessarium connubium admittunt vel prohibent* (nooit uitgegeven). Bij eene gelijke gelegenheid (1820) sprak hij: *de prosperis atque adversis, quae Academiae Lugduno-Batavae anno elapso contigerunt.* In 1826 verkreeg hij wegens zijn hoogen ouderdom, zijn emeritaat. Hij leefde tot den 14 Junij 1834, toen hij door den dood aan de wetenschap ontrukt werd. Hij was Ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, lijfarts des Konings, en lid consultant van het Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam, enz.

In zijn jeugd vertaalde du Pui het werk van Pott *Over de verlamming der onderste ledematen*, verrijkt met *Waarnemingen over de versterving van teenen en voeten.* Leiden, 1779. 8°.

Ook schreef hij over dit onderwerp eenige *Aanmerkingen* in *Genees-, Heel-, Artsenij- en Vroedkundig Magazijn te Rotterdam.* 1783, benevens *Waarnemingen over het bevestigde gebruik van het Heulsap in eene versterving van teenen en voeten.* Voorts heeft men van hem eene *Verhandeling over de wijze van steensnijden van den Heer Mercau, met deszelfs beoordeeling en verbetering* enz., in *Verhandelingen van het Prov. Utrechtsch Genootsch. van Kunsten en Wetenschappen*, 2 Dl. 1784; *Antwoord aan J. van Breda over eene verstopte dijebreuk, bij eene zwangere vrouw, in het laatste tijdperk van haar dragt, wanneer er zich reeds eenige baringsweeën vertoonden*, in *Werken van het Zeeuwsch Genootsch.* 1786. D. XIII, bl. 304; *Uitneming van het kniegewricht tot stuiting van een aanwezig beenbederf*, in *Algem. Kunst- en Letterb.* 1810, D. I, bl. 149; *Verhandeling over de ontbinding van de verduisterde lens crystallina en het waterachtig vocht van ons oog, en de voordeelen, welke daardoor verkregen worden in de bewerkinge van de herstellingen van het gezicht*, in *Verh. v. d. Holl. Maatsch. v. Wetensch. te Haarlem*, 1810, D. I, bl. 149; en eenige andere Verhandelingen in de werken van onderscheidene Maatschappijen en tijdschriften geplaatst, alle opgenoemd, achter de oratie van

den Hoogl. J. C. Broers: *de Puteano, Chir. et Obstr. Doctore et Professore*, in de *Annales Lugd.* 1835.

Zie verder Te Water, *Narratio*, p. 241, 242; Siegenbeek, *Geschied. d. Leidsche Hooges.*, D. I, bl. 848, 367, 446; D. II, bl. 114; T. en B, bl. 234, 235; G. C. R. Suringar, *Praktisch-verloskundig onderwijs van M. S du Pui enz.* in *Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde*, Jaarg. 1869; Holtrop, *Konst- en Letterb.*, 1834, D. I, bl. 435; *Bibl. Med. et chir.*, p. 283; Nieuwenhuis; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; Muller, *Cat. v. Portr.*

PULLEN (Peregrinus van of PELLGRIM PULLENIUS), afkomstig uit Stralen in Gelderland, werd te Venray in Limburg, waar zich zijne moeder bevond om een geschil te vereffenen, geboren. Van zijne jeugd af, legde hij zich op de letteren toe, studeerde in de godgeleerdheid, hield zich steeds met de lezing der kerkvaders en ascetische schriften onledig. Wilhelmus Lindanus, bisschop van Roermonde, wien zijne verdiensten bekend waren, gaf hem het bestuur over zijn seminarie en bood hem verschillende kerkelijke bedieningen aan, die hij echter weigerde, doch hij aanvaardde het bestuur over het bagijnhof van Roermonde. Toen Lindanus in 1584 verpligt was zich voor zaken zijn bisdom betreffende naar Rome te begeven, vertrouwde hij van Pullen het bestuur van zijn bisdom toe. Toen Lindanus bisschop van Gend was geworden, volgde hij hem derwaarts. De nederige man, verliet echter deze stad, waar hem, naar zijn oordeel, te veel eer werd bewezen en keerde naar Roermonde terug. Van daar begaf hij zich naar Keulen, waar hij eenigen tijd biechtvader van verscheidene aanzienlijke vrouwen was. Doch ook hier werd hij naar zijne schatting te zeer geëerd, en hij vertrok naar 's Bosch, waar hij in een hut of stal, als een heremiet leefde. Bisschop Gijsbertus Masius achtte hem zeer hoog, noodigde hem aan zijnen disch en gaf hem verlof in zijn bisdom te prediken en de biecht af te nemen, doch weigerde Henricus Cuyckius, bisschop van Roermonde, die hem bij zich begeerde, hem af te staan. Hij overleed te 's Bosch den 20sten Juli 1608. Hij schreef vele geestelijke werkjes in het Hollandsch, die echter niet gedrukt zijn, doch van welke één, in het Latijn overgezet, (*Dialogus Peregrini et Olusinae Begginae*) in het *Vita S. Beggae* van den abt Joseph Geldolphe de Rijckel, p. 476—488 voorkomt. Zij zijn alle van mystieken inhoud.

Zie *Vita S. Beggae* van Rijckel, p. 651—657; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 596; Val. Andreas, *Bibl. Belg*, p. 718; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 55—57; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. X, p. 946.

PULS (Jaquemart) beoefende de drijfkunst te Rijssel in de eerste helft der 15de eeuw.

Zie Kramm.

PUNT (Jan), den 2den April 1711 te Amsterdam geboren, had reeds vroeg neiging voor de teeken- en graveerkunst, en genoot het onderwijs van den beroemden plaatsnijder van der Laan. Ook zag hij den vermaarden schilder Jacob de Wit, dien hij menigmaal op zijn schilderkamer bezocht, de kunst af plafonds en graauwen te schilderen, die met die van genen veel overeenkomst hebben. Om zijn geest te ontspannen, bezocht hij van tijd tot tijd den schouwburg, kreeg kennis aan de vermaarde tooneelspeelster Anna Maria de Bruin en trad eerlang met haar in het huwelijk. Dit baande hem den weg ten tooneele, waar hij, nevens Isaac Duim, boven alle de overige tooneelspeelers werd toegejuicht.

Na het overlijden zijner vrouw, in Mei 1744, verliet Punt het tooneel en vatte op nieuw het graveerijzer op. De vruchten van zijnen arbeid waren, behalve mindere stukken, de platen tot het dichtwerk van Arnold Hoogvliet, *Abraham de Aartsvader*, gewrochten van eigen vinding, die hem veel roem verwierven, nog meer nogtans de 36 kunstplaten of plafonds van de kerk der Jesuiten te Antwerpen, vóór den brand, door Jacob de Wit, naar de schilderijen van Rubens geteekend. In 1753 begaf hij zich in een tweede huwelijk, betrad op nieuw het tooneel en werd twee jaren later met den voordeeligen post van kastelein van den schouwburg begiftigd. Evenwel bleef Punt de graveerkunst voortzetten en vormde verscheiden voortreffelijke plaatsnijders, onder welke Reinier Vinkeles. In 1771 wederom weduwnaar geworden zijnde, hertrouwde hij in het volgende jaar met de beroemdste tooneelspeelster Catharina Elizabeth Fokke. De brand van den Amsterdamschen schouwburg beroofde hem van al zijne bezittingen, stortte hem in armoede, en noodzaakte hem zich met het bestuur van den Rotterdamschen schouwburg te belasten. In 1777 keerde hij naar Amsterdam terug, waar hij den 18den December 1779 in den ouderdom van 68 jaren overleed.

Kramm geeft belangrijke uittreksels uit de berigten van Punt's tooneelvriend M. Corver, voorkomende in diens *Tooneel-aanteekeningen, vervat in een omstandigen brief aan den schrijver van het Leven van Jan Punt, geplaatst in het leven van eenige beroemde Nederlandsche mannen en vrouwen.*

Zie, behalve dit leven, van Eijnden en van der Willigen; Immerzeel; Kramm; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr. Eerste verschijning van Jan Punt op het Amsterdamsch tooneel* in *Letterb.* 1818, II, 148; *Lev. v. N. M. en Vr.*, D. IX, bl. 1.

PUPELER (Antoine), Vlaamsch schilder, die omstreeks 1580 bloeide. Philips II, die hem in Nederland had leeren kennen, riep hem naar Spanje, en gaf hem een jaarwedde van 350 daalders. In 1556 was hij in Spanje werkzaam, doch alles dat door hem vervaardigd is, werd bij den zwaren brand van het paleis *Del Prado* vernietigd. In Mei 1563 kreeg hij voor negen maanden verlof naar zijn vaderland te reizen en het beroemde altaarstuk te Leuven te copieeren. Hij moet een kunstenaar van buitengewone bekwaamheid zijn geweest.

Zie Kramm.

PUPPIUS (Gerardus), zoon van den volgende, werd in 1615 als proponent beroepen te Woggenum en Watwey, in 1620 of 1622 te Breukelen, in 1625 te Hoorn en is aldaar gestorven in 1665. Hij gaf in 1627 de *Poëmata* van zijn vader in het licht.

Zie Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. III, bl. 926; Paauw en Veeris, *Verm. Kerk. Alphab.*, bl. 161; *Navorscher*, D. V, bl. 225, 226.

PUPPIUS (Guilielmus), de eerste predikant te Doesburg, van daar in Augustus 1585 te Edam beroepen, waar hij omstreeks December 1618 is overleden. Behalve Robertus en Gerardus had hij nog een zoon, met name Johannes. Deze werd in 1619 als proponent beroepen te Oosthuizen en Warder; in December 1620 predikant te Enkhuizen en overleed aldaar in 1651. Hij beoefende de latijnsche poëzy: Hoeufft gewagt over de uitgave zijner *Poëmata*, vereenigd met die van Henricus Stromberg (*Hag. Comit.*, 1625) en zegt daarvan: „infra omnem censuram pessima." Peerlkamp stelt ze gelijk met den onzin van Frans Baltensz.

Ook gaf hij afzonderlijk in het licht: *Epithalamium in honorem nuptiarum J. Arminii et Elisabethae Laurentii.* L. B. (1591). 8°.

Zie Hoeufft *Parn. Lat. Belg.*, p. 75; Peerlkamp, *de Poëtis Lat. Neerl.*, p. 273; de Jongh, *Naaml. v. d. Pred. Geld. Syn.*, bl. 393; Pauw en Veeris, *Verm. Kerk. Alphab.*, bl. 161; *Navorscher*, D. V, bl. 64, 225; *Bijbl.* 1855, bl. CI.

PUPPIUS (Hermannus), in of nabij Spiers geboren, studeerde van 1594—1611 in het staten-collegie te Leiden, na te Amsterdam zijn opleiding gehad te hebben bij Hubertus Salignac. Hij had drie broeders Gerard, Robbert, die in 1609 te Middelburg en Eduard die te Oudewater predikant was. Herm. Puppius, van 1598 tot 1602 predikant te Hemelum c. a. in Friesland schijnt een ander te zijn geweest.

Hij schreef:

H. Puppii Guilelmi soons van Puppenbach, Steinkoul ende Erckralh etc. van den waeren lof des heeren Mauritio, Prince van Orangien. Oratie ofte wtspraecke aen mijne heeren der Vereen. Nederlanden stat.-gen. t'Amst. bij Herman de Buck. 1601.

Zie Rogge, *Bibl. v. Contrarem. Gesch.*, bl. 10.

PUPPIUS (Robertus), zoon van Guilielmus Puppius, werd als Proponent beroepen te Midlie en Quadijk, in 1609 te Edam, en overleed aldaar in 1619.

Hij gaf in het licht.

Bewys van den Kinderdoop, dat deselve uyt Gode is, ende niet uyt den Mensch. Teghen den Mennisten ghestelt, bearbeyt, ende uytgheghevem door R. P., Dienaer der Ghemeynte Christi tot Middelye. Dit boekje, opgedragen aan gecommitteerde Raden der Staten van West-Friesland en het Noorderkwartier, resideerende te Hoorn, is aldaar in 1621 in 8°. herdrukt. Hier

tegen schreef Anthoni Jacobsz. in 1617: *Wederlegginghe des kinderdoops, waerin betoont wort, dat deselfde niet uyt Godt is, maer wel vyt den Menschen, teghen R. P.*, ook aan de gecommitteerde Raden opgedragen. Hierop liet Puppius volgen: *Bescherminghe des Kinder-doops teghen Anthoni Jacobsz. M. Doctor, tot verdediginghe der XXVI Argumenten die Robertus voornoemt in syn Bewys van den Kinderdoop byghebracht hadde.* Amst., 1629, 8°. 2e druk.

Zie Schijn, *Geschied. der Mennon.*, D. III, bl. 280, 281, 283; Paauw en Veeris, *Verv. Kerk. Alph.*, bl. 161; de Jongh, *Naaml. d. Pred. in Gelderl.*, bl. 394.

PURMEREND (Cornelis Claesz. van), geboortig van Purmerend, stuurman op het schip *Bantam*, dat d. 20 April 1606 uit Texel naar O.-I. voer. Hij kwam den 9den Aug. 1609 terug: zijn *Journael ofte een Oost-indische Reys-beschrijvinghe* is in 1651 in 4° uitgegeven voor Gerrit van Goedesbergen te Amsterdam.

PURSE of POORS (Joris van), een glasschilder te Brussel, bloeide in het midden der 15e eeuw.

Zie Kramm.

PUTEANUS (Erycius), of Hendrik van der Putte, werd den 4n November 1574 te Venlo geboren. Zijn vader, Jan van der Putte, was een afstammeling van het aanzienlijk geslacht der Bamelrodes, en burgemeester dier stad: de vader zijner moeder, Geertrui Segers, was Baljuw.

In zijne jeugd wenschte Puteanus zich in den krijgsdienst, waarin zijne voorouders hadden uitgemunt, te begeven, en zocht meer den omgang van soldaten, dan van kinderen van zijn leeftijd. Toen hij tien jaren oud was verloor hij zijne moeder en werd hij te Dordrecht ter Latijnsche schole besteed. Hier genoot hij het onderwijs van Nansius en Vossius, en maakte buitengewone vorderingen. Van Dordrecht vertrok hij naar Keulen, waar hij in het collegie de drie Kruisen, in de rhetorica en in de philosophie door den Jezuït Willem van Arnhem, werd onderwezen. Den 28sten Februarij 1593 bevorderde hem Pater Hinneus Conesius tot doctor in de Vrije Kunsten. Sedert legde hij zich op de wiskunst, muziek en schilderkunst toe, vervolgens te Leuven op de regtsgeleerdheid, waarin hij den 1 Julij 1597 het Baccalaureaat verkreeg. Het was ook te Leuven dat hij Lipsius hoorde, en in diens vriendschap mogt deelen. Na twee jaren te Leuven vertoefd te hebben, begaf hij zich naar Italië, en bezocht het eerst Milaan, waar de Gouverneur, Jan Fernandes de Velasco, hem met vele aanzienlijken in kennis bragt, doch Puteanus stelde meer prijs op de kennismaking met uitstekende geleerden, zooals de beide Septalio's, Jan Baptista Sacco, Jan Baptista Selvaggio, de Mercuriali, Aquapendentes, enz. Vooral dong hij naar de vriendschap van Frederik Borromaeus, neef van Karel Borromaeus, en diens opvolger in het bisdom Milaan. Van daar begaf hij zich naar Padua, waar hij zijn intrek nam bij den beroemden Jan Vincent Pinelli en de lessen aan de Universiteit bijwoonde. Zijne verdiensten, en het gerucht dat er van zijn geleerdheid uitging bezorgden hem een leerstoel in de welsprekendheid te Milaan (1601) en de waardigheid van geschiedschrijver van Philips II. Ook werd hij in 1603 romeinsch burger en patricier met het regt, dat ook zijne nakomelingschap die titels mogt aannemen. Te Milaan verkreeg hij den rang van Doctor in de Regten en daar hij besloten had zich in die stad te vestigen, huwde hij er den 20 Februarij 1604 Maria Magdalena Catherina de la Torre, afstammelinge der oude prinsen van Milaan. Hij bleef echter niet lang aldaar, daar de Aartshertog Albert hem den leerstoel van Lipsius, den 23 Maart 1606 te Leuven gestorven, aanbood. Twee jaren later (1608) werd hij te Bologne beroepen, doch hij sloeg dit beroep af, daar de Aartshertog hem tot zijn geschiedschrijver had benoemd en hem beloofde zijn inkomsten te zullen vermeerderen. Inderdaad, de vorst vermeerderde ze in 1612 tot 200 dukaten en gaf hem in 1614 de survivance van de post van Gouverneur van het kasteel van Leuven, die vijf jaren later, door het overlijden van Joris Reypacker open kwam. Sedert 1619 bewoonde Puteanus dit kasteel, doch ging voort dagelijks in het collegie der Drie talen onderwijs te geven. In dit kasteel bragt hij de Academie, in 1610 door hem gesticht, en *Palaestra bonae mentis* genoemd, over. In deze Academie oefende zich een keur van jongelingen, onder zijn oog, in de uiterlijke welsprekendheid en gaven hem rekenschap van hunne vorderingen in de letterkunde. Hij noemde het *Ara Palladis.* Hij overleed den 17 Sept. 1646 en werd naar zijn begeerte in de kapel van den H. Karel Borromaeus in de St. Pieterskerk begraven. Hij vervaardigde zelf zijn grafschrift. Zijn vrouw overleed eerst den 14 Februarij 1663 en werd te Gemblours begraven. Zij had hem 8 zonen en 6 dochters geschonken.

Hij gaf in het licht:

Reliquiae convivii prisci, tum ritus alii et censurae. Mediol. 1598, 4°. Ook met den titel: *Genialium Sermonum liber.* Francof. 1601, 12°. Hanoviae 1602, 12°. in zijne *Opera.* T. II, 1—108 en in Graevii *Antiq. Rom.* T. XII, col. 233—280.

Modulata Pallas, sive septem descrimina vocum ad Harmonicae lectionis usum aptata philologo quodam filo. Mediol. 1599, 12°. Ook met den titel: *Musathena, seu Notarum heptas, ad Harmonicae lectionis usum.* Francof. 1602. 12°. en *Oper.* T. II, p. 109—197.

Pleias Musica. Venet., 1600, 12°. Ook met den titel: *Iter Nonianum, seu Dialogus, qui Musathenae Epitomen comprehendit, ad clar. V. Ludov. Septalium Patricium et medicum Mediol.* Francof. 1601. 12°. en in *Oper.* T. II, p. 108—209.

Περὶ στιγμῆς, *sive de Interpunctione.* Mediol. 1600. 12°. Ook met den titel: *De Distinctionibus schediasma, in quo ratio et norma interpungendi, e vetere, nostroque more.* (Met eene verhandeling van Justus Lipsius, over hetzelfde onderwerp). Hanoviae, 1602, 12°. en met die van Valerius Andreas, *de Orthographio.* Edit. IIa, (IIIa) *altera parte auctior Lovan*, in 24°. Ook met den titel: *Facula Distinctionum, ad omnem lectionem et scriptionem necessaria. Ejusdem* (Puteani) *de eisdem Syntagma, tamquam Epitome, in tertiâ hac editione correctum.* Lovanii, 1610. 16°. in *Opera.* T. II, p. 210—306. Jenae, 1652, 16°. Willebergae, 1671, 16°.

Panegyricus Praesidi, Senatuique Mediolanensi dictus. Mediol. 1601. 12°. Ook met dezen titel *Pro titulo Professorio, Gratiarum actio, sive Eloquentiae Auspicia.* Ibid 1602. 4°.

Ook achter Erycii Puteani *Epistolarum promulsis ad clar. virum Justum Lipsium, Historiographum regium. Item Panegyricus Praesidi senatuique Mediolanensi dictus.* Francf., 1601. 12°. Lovanii, 1612. 4°.

Biennii Apologismus, de perfecti Rhetoris officio; sive Eloquentiae Auspicia secunda. Mediol. 1602. 4°.

Epistolarum Fercula secunda. Adjecta Eloquentiae Auspicia secunda. Hanoviae, 1603. 12°. Ook met den titel *Epistolarum Atticarum Missus secundi, in centurias tres divisi.* Colon. 1617. 12°. Deze brieven vormen het 4de deel der *Opera* van Putianus.

De Rhetoribus et Scholis palatinis Mediolanensium. Mediol. 1603.

Epidigma Historicum. Comt. 1604.

Pro libertate Litterarum. Mediol. 1604. 12°.

Tesserae amoris. Mediol. 1604. 16°. Ook met den titel *Thyrsi Philothesii, sive Amor laconissans. Stili et amoris aculei, in centuriam collecti.* Lovan. 1609. 12°. Ook in *Oper.* T. II, p. 455—511. Ook achter *Martyremata Academica.* Antv. 1645. p. 153—257.

Methodus litterarum, sive sermonis et rerum lineae, quae ad eruditionem faciunt. Lovan. 1605. 12°.

Pro Raphaële Montorphano, oratiuncula ad Petrum Enriques, comitem Fontanum, Alexandriae statiellorum Felix Mottus (eenige exemplaren hebben *Hercules Quinctianus*). 1605. 4°.

De facillitate Linguae Graecae. Mediol. 1605. 12°.

Historiae Mediceae Epideigma, sive de vitâ et rebus gestis Joannis Jacobi Medicaei libri duo. Mediol. 1605. 4°. Ook met den titel *Historiae Cisalpinae libri duo; res potissimum circa Lacum Larium a Joanne Jacobo Mediceo gestae. Accessit Galeatii Capellae, de Bello Massiano, liber singularis hactenus non editus.* Lovan. 1614. 4°. Mediol. 1629. fol. Antv. 1634. 24°. Ook in *Thesaurus Antiquit. Italiae* van Graevius. T. III. vol. 1157 seqq.

De Erycio nomine Syntagma: nec non de Julii Paridis, de Nominibus, Epitome. Hanon. (en Francof.) 1606. 12°.

De Laconismo syntagma. Mediol. 1606. 12°. Francof. 1606. 12°. Met de *Thyrsi Philothesii.* Lovan. 1609. 24°. in *Opera,* T. II, p. 367—449.

De Jurejurando Antiquorum, schediasma; in quo de Puteani Libonis. Annexa sunt. seria Phaleucia. Mediol. 1606. 12°., ook in de *Antiq. Rom.* van Graevius. T. V. Col. 885—900.

Suada Auspicalis, sive orationum selectarum Praemetium cum Epidigmate historico. Hanoviae, 1606. 12°.

De usu fructuque librorum. Mediol. 1606. 12°.

De bibliotheca Ambrosianâ, achter het vorige.

Lipsiomnema anniversarium, S. Justi Lipsii, V. C., Laudatio fudebris, die anniversario habita. Antv. 1607. 4°. Lovan. 1609. 16°. Ook in *Lipsii Fama posthuma* (uitg. v. 1613, p. 184—204).

Juventutis Belgicae laudatio. Lovan. 1607. fol. Ook in *Suada Attica*, in 't Nederd. vert. door Jan Schepper.

Comus Commerius, Somnium. Lovanii, 1608. 18°. Verm. onder den titel: *Comas, sive Phagesiporia Cimmeria; somnium.* Ald. 1608. 18°. Oxonii, 1634. 16°. in het Vlaamsch door Jan Schepper van Gent. In het Fr. *Comus, ou le Banquet dissolu des Cimmèriens; songe, ou par une infinité de belles feintes les moeurs depravées de ce siècle, et principalement aux banquets, sont décrites et condamnées; traduit du Latin d'Erycius Puteanus par Nicolas Peloquin.* Paris, 1613. 12°.

De luxu conviviorum Epistola ad C. V. Joannem Hollantium. Lovanii, 1608. 12°.

Hispaniarum Vindiciae tutelares, in duos libros divisae, venisse in haec regna Jacobum Apostolum fideiqui lumen intulisse, adversus cardinalis Baronii, aliorumque opinionem e Bibliotheca Johannis Ferdinandi Velasci, Comitis stabuli castellae etc. Hispanicè deprompta, ab Erycio Puteano Latinitate donata. Lovanii 1608. 4°.

Epicuri sententiae aliquot aculeatae ex Senecâ. Achter de *Thyrsi Philothesii.* 1609. p. 5 etc. ed. 1645, pp. 282—287 in *Opera*, vol. II. p. 512—515.

Consolatio Caecitatis, ad amplissimum virum Guilielmum Cripium (Geldriae) *cancellarium.* Lovan. 1609. 12°. Ook in T. II. zijner *Opera*, p. 697—753.

Sclopus Palladis, sive Declamationes duae, quibus deliberatur an uti hoc armorum genere litterarum studiosi debeant, habitae Lòvanii in collegio Trilingui Buslidiano. Lovan. 1609. 16°., ook in *Casparis Dornavii Amphitheatrum sapientiae Socraticae proseriae.* Hanoviae, 1631. fol. T. I, p. 264 seqq.

In Cornelium Tacitum Affectus, sive Praefatio. Lovanii, 1609. 4°.

De Libris et Libellis. Lovan. 1609. 12°.

Palaestra bonae mentis, in honorem principis, splendorem Patriae, usum Juventutis ab Erycio Putiano. Lovanii, anno 1610 *instituta et his legibus fundatue.* In 4°. — *Palaestra bonae mentis, auctoritate serenissimorum Principum in Athenaeo Lovaniensi instituta, in qua ad civilem litteraturam et eloquentiam Juventus ducitur.* Lovan., 1611. 4°. — *Palaestra bona mentis, Eloquentiae et Sapientiae officina*, met de *Suada attica.*

De Assumptione Virginis Matris, Oratio. Lovan., 1610. 12°., door Philippe de l'Escale in het Fr. vertaald.

Stimulus; Exercitatio ad Litterarum studia. Lovan., 1610. 12°.

De Purificatione Virginis Matris, Oratio Lovanii in aede Sodalitatis habita, postridie Kal. Februar. 1612. Lovan., 1612. 4°. Monaci, 1616. 24°. m. pl.

Philippi Beroaldi Ludus Oratorius de Philosophi, Medici et Oratoris praestantiâ. Item scortatoris, aleatoris et ebrosi foeditas. Editio castigatissima. Lovan., 1612. 8°. Het eerste werkje verscheen afzonderlijk. Bononiae, 1497. 4°. Paris, 1517. 4°., het tweede Bononiae, 1499. 4°. Zij zijn meermalen herdrukt, o. a. met den titel *Anti-Categoriae, id est multae accusationes scortatoris, aleatoris et ebrii.* Col. ap. Gymnicum. Calvy de la Fontaine zette het over in het Fr. *Trois Déclamations, esquelles d'Yvroigne, le Putier, et le Joueur de dez, frères, débattent lequel d'eux trois, comme le plus vicieux, sera privé de la succession de leur père. Invention Latine de Philippe Beroaldi, poursuivie et amplifiée par le traduction.* Paris, 1556. 16°. Gilbert d'Amalis zette het in Fransche verzen over, met den titel *Procès des trois Frères.*

In Isaaci Casauboni ad Frontonem Ducaeum, societatis Jesu Theologum, virum clarissimum, Epistolam, stricturae. Liber prodromus. Lovan., 1612. 4°.

Oratio, viro nobili in luce vivendum esse. Lovanii in Palaestra bonae mentis publicè habitâ a Joanne Humiecki a Rychty, Equite Polono. Lovan., 1612.

Democritus, sive de risu. Dissertatio saturnalis. Lov., 1612. 12°. 1614. 4°. Ook in Casp. Dornavii *Amphiatrum sapientiae socraticae Joco-seriae.* T. I. p. 777 seq.

Cornelii Bredae Errores per Germaniam. Lov., 1612. 4°.

Cryptographia Epistolica achter *Epistol. Promulsis.* 1612. 4°.

Lucerna Diogenis quae homines ostendit, quà homines sunt. Lovan., 1614.

Historiae Insubricae libri sex, qui irruptiones Barbarorum in Italiam continent. Rerum ab origine gentis ad Ottonem Magnum Imp. Epitome. Lovan., 1614. 12°. *Plenis commentariis illustrati. Fax Barbarici temporis.* Lovan., 1630. fol. Antv., 1634. 32°. *Libri sex, qui irruptiones Barbarorum in Italiam, occasum Imperii et res insubrum continent. Ad haeret Barbarorum Encomium, ad Emin. Principem Franc. Barberinum S. R. E. cardinalem.* Oxonii, 1634. 16°. — Er. Put. *Historiae Insubricae libri sex. . . Rerum ab origine gentis ad Othonem Magnum Epitome. Accessere Additiunculae ex libro Andreae Alciati de Formulâ Romani Imperii et Erycii Puteani Chronologia insubrica.* Helmstadii, 1669. 4°.

Georgii Ossolinsky de Ossolin, *Palatinidis Podiachiae, Monarchia, sive de optimo Reipublicae statu, Oratio Lovanii in Auditorio Trilingui Palaestrae bonae mentis habita. Accedunt duae e multis selectae: I. Historiam Politicae officinam esse; II. Quod Anima in corpore, hic Ethica in Philosophia.* Lov., 1614. 4°.

Flores casti, Epithalamium Riquebourg Trigaultianum Davidis Floritii et Joannae Florentiae, viri nobilis, clarissimique, virginis lectissimae, in 1615 zamengesteld en ook in *Opera* T. II, p. 794—801.

Luci Torri Felicitas Litterarum, sive Scholae et Palaestrae Puteanicae Encomium. Lovan., 1615. 4°.

Suada Attica, sive orationum selectarum Syntagma. Lovanii. Francof. Lugd., 1615. 12°. Lugd. Bat., 1623. 12°. Amst., 1644. 12°.

De Symbolo. Lovan., 1615. 12°.

Ovi Encomium, quo summum et unicum Naturae miraculum describitur. Lovan. 12°. Monaci, 1627. 24°. in Dornavii *Amphitheatrum Sapientiae socraticae.* T. I, p. 420.

Epistolarum Atticarum Promulsis, in centurias tres distributa. Operum omnium Tomus III. Coloniae, 1616. 12°.

Rufi et Gibberi Perjurium in causâ Coronario. Een Apologie van Puteanus, wier men valschelijk toeschreef: *Isaaci Casauboni Corona Regia, id est Panegyrici cujusdam vere aurei, quem Jacobo I, Magnae Brittanniae Regi, Fidei Defensori, delinearat, Fragmenta, ab Euphormione inter schedas* Τοῦ μακαρίτου *inventa, collecta et in lucem edita.* Londini. 1615. 12°. Herdrukt door C. Thomasius in zijn *Historia Sapientiae et stultitiae.* Halae Magdeburg. 1693. 12°.

De Induciis Belgicis Dissertatio politica, hactenus ab Auctore suppressa, sed nunc bono publico in lucem emissa. Adjecta est Justi Lipsii, ob argumenti similitudinem, de Induciis, Epistola, anno Domini. 1617. 4°.

Pietatis Thaumata in Bernardi Bauhusi e Societate Jesu Proteum Parthenicum, unius libri versum, unius versus librum, stellarum numero, sive formis M. XXII variatum. Antv. 1617. fol.

Sanctae Genovefae, Ducis Brabantiae filiae, Iconismus. Lovan., 1618. 4°.

De Annunciatione Virginis Mariae Oratio. Lovanii in aede sodalitatis habita VII Kal. Apulis 1618. 4°. Antv. 1618. 4°.

Ad Urbanum VIII. Pontificem Opt. Max. oratio; Astraea Lovaniensis. Lovan., 1618. 4°.

Martyrematum Academicorum formulae in centuriam collectae; quod novum Epistolarum genus est, virtutis ac doctrinae testimona complectens. L. B. 1618. 12°. Ant. 1645. 12°.

Bruma, chimonopaegnion. Monachii 1619. 16°. *fig. It. cum Val. Andreae Notis.* Lovanii, 1622. 16°.

De Cometâ anni 1618, *novo mundi spectaculo, Paradoxologia.* Lovanii, 1619. 16°.

De Officio Judicis. Lovan., 1619. 12°.

Joannis Cuyermanni Disputatio de Magistratibus ex tertio, quarto, quinto, sexto Politicorum Aristotelis. De eâdem Erycii Puteani et Petri Castellani Judicia. Brux., 1619.

Arx Lovaniensis a Principibus lustrata eorum, quae hic dicta et facta Διηγημάτιον (*Narratiuncula*). Lovan., 1619. 16°.

De Stipendio militari apud Romanos syntagma, quo modas ejus, hactenus ignoratus, constituetur. Lovan., 1620. 18°. Colon., 1620. 18°. Ook in de *Antiq. Rom.* van Graevius. T. X, Col. 1490—1510, gevolgd van *Vincentii Contareni de mi-*

litari Romanorum Stipendio Commentarius. Col. 1613—1625.

Enchiridion Ethicum, ex Aristotelis olim collectum. Lovan., 1620. 12°.

Pecuniae Romanae ratio, facillimo ad nostram calculo revocata in gratiam Juventutis. Lovan., 1620. 18°. Col. 1620. 18°. Achter Claudius Chreffletius, *de Numismate antiquo.* Lov., 1628. 12°., en in de *Antiq. Rom.* van Graevius. T. III. p. 1169—1192.

Spicilegium in Apulejum. Francof., 1621. 12°.

De Eloquentiae studiis Dissertatio, qua Suadae Francisci Woverii, Joannis, filii duodecennis, applauditur. Antv., 1622. 4°.

Musarum Ferculum. Carmina ejus selecta complectens. Lovan., 1622. 12°. Met *Bruma* aan het einde. Colon., 1622. 12°.

Romae Indolis Iconismus; adjunctâ Methodo Litterarum, et Instructione Principis. Lovan., 1622. 16°. De *Instructio Principis* is slechts een fragment van het *Simulacrum politicum.*

Phoenix Principum, sive Alberti Pii morientis, vita. Lovan., 1622. 4°. — *Le Phoenix des Princes, ou la vie du pieux Prince Albert mourant, dépeinte par l'Epitre d'André Trévise et par la Paraphrase d'Erycé Putean, traduite du Latin par Philippe Chifflet.* Deze vertaling vindt men in de *Pompa funebris Alberti Pii, Belgarum Principis, a Jacobo Franquart imaginibus expressa.* Brux., 1625. gr. fol. oblong.

Bibliotheca sive omnium operum, quae scripsit hactenus, edidit, designavit, Catalogus. Lovan., 1622. 12°.

Urbano VIII, Pontifici Optimo Maximo, E. P. 1625. 4°.

Aenigma Regium, infantiam Populi Romani complectens. 1623. 16°. met pl. van Sadeler. Men vindt dit werkje ook achter *Familiae Regum Romanorum e Syntagmate Heroico* van Puteanus, p. 25—110.

Unus et Omnis, amoenitas bonae mentis. Adjunctus est Severini Boetii libellus de Unitate et Uno. Lovanii, 1623. 4°.

Epigrammatum fasciculus, quae in morbo effudit, cum insignium virorum imaginibus oculos suos et affectum oblectaret. Edente Fausto, Auctoris filio. 1624. 12°.

Epistol. Atticarum Centuria singularis et nova. Lovan., 1625. 4°.

Olympiades solâ manu, ut vere annis mundi respondent, computatae. Lovan., 1610. 4°. Ook in de *Antiq. Graecae* van Gronovius. T. IX. col. 1297—1328.

Elementa Basilica, quibus educatio Principis continetur. Lovan., 1626. 4°.

Doctrinae Politicae fontes, ex Aristotelis libro I et II de Republicâ, perpetuis Aphorismis descripti. Lovanii, 1627. Duinkerk, 1646. 16°.

Censorini de Die natali liber. Doctrinae rarioris Thesaurus, ab E. Puteano Bamelrodio publicè Lovanii explicandus. Lovanii, 1628. 4°.

Bibliotheca Parthenica, Jurisconsultorum et Medicorum, Divae Virginis Purificationis titulo sodalium, munificâ pietate excitata. Lovan., 1629. 4°.

De S. Flaviâ Domitillâ, clarissimâ Martyre, observatiuncula epistolica ad locum Martyrologii Romani. Nonis Maii. Lovan., 1629. 4.

Salus Reipublicae, sive aerarium Pietatis novum et militare, sine tributo, vectigale, onere, facile, perpetuum, honestum; ab Othone de la Garbe inventum, Michaele Florentio Langreno adjutum, Erycio Puteano descriptum. in 4°. (Brux. 1630).

Indigitamenta temporum; sive Fasti perpetui, digitorum articulis computati. Antv. 1630. 4°.

Genealogia Puteanae Bamelrodiorum Venlonensium, ab origine urbis, sive anno 1343 deducta. Lovan., 1630. fol.

Diva Virgo Bellefontana in Sequanis. Loci ac pietatis Descriptio, originem, incrementa, seriemque Hierotoparcharum complectens; edita a Julio et Joanne Chiffletiis. Antv. 1631. 4°. uit het Fr. van Philippe Chifflet, prior en heer van Belle-Fontaine in Franche-comté.

De Begginarum apud Belgas instituto et nomine, suffragium, quo controversia recens excitata sopitur. In het *Vita S. Beggae* van J. G. Rijckel. Lovan. 1631. 4°. p. 67—84. Ook in het *Leven van S. Begga,* door Elias van de H. Theresia.

De quatuor principiis Diei ab A. V. (Joanne) *Boyvinio. Consiliario Regio, ingenii causâ propositis, Theoresis; quâ Unum et Urbanianum, uno coelo, unâ lineâ constitutum stabilitur.* Lovan. 1632. 4°.

Circulus Urbanianus, sive linea ἀρχημερινὴ compendio descripta; qua dierum civilium principium hieraticum, in orbe terrarum hactenus desideratum, constituetur. Ad Urbanum VIII. Pontificem Max. Lovan. 1632. 4°.

Belli et Pacis statera, quâ Inducia auspicio Regis, inter Provincias regias et foederatas tractari coeptae expenduntur. Lovan. 1633. 4°. L. B. 1633. 4°. Brux. 1634. 12°.

Dit werk werd aangevallen door Caspar Barlaeus in *Anti-Puteanus, sive Politico-catholicus, stateram Puteani, Inducias expendentis, aliâ staterâ expendens. Cosmopoli, apud Belgam Fidelem, anno* 1633 in 4°. Schier tegelijker tijd verschenen *Belli et Pacis Statera, a Justi Lipsii manibus ex Elysio adaequata* en *Viri cujusdam primarii Judicium de staterâ Belli et Pacis Eryc. Puteani.* L. B. 1633. 4°. Deze stukjes werden kort daarop herdrukt met den titel: *E. Puteani statera Belli et Pacis; cum stateris aliis eam expendentibus, nec non Judiciis clarorum virorum in Batavidâ. Cosmopoli, apud Batavum patriae libertatis et pacis amantissimum.* — *Circuli Urbaniani Vindiciae, adversus Jacobum Michalorum, Urbinatem.* Lovan. 1633. 4°. V. *Append. posthum. Epistol. Ep.* 85. *cent.* 1.

Idea heroica Principis unius omnium optimae, Isabellae Clarae Eugeniae, vitâ et morte in exemplum delineata. Adjuncta est Balthasaris Nardi, ejusdem argumenti, Epistola. Lov. 1634. 4°.

Purpura Austriaca hierobasilica, sacram et regiam Serenissi. Principis Ferdinandi, Hispaniarum Infantis, S. R. E. cardinalis, imaginem colore panegyrico repraesentans. Ant. 1635 in 4°.

Historiae Belgicae liber singularis de obsidione Lovaniensi anni 1635; *novi sub Ferdinando Principe belli Auspicia.* Antv. 1636. 24°. Met Pontus Heuterus, *de obsidione Roesemiandâ anni* 1542.

Lib. XI rer. Belgic. De Bissexto, Liber; nova temporis facula, quâ Intercalandi arcana, hactenus obscura illustrantur. Lovan. 1637. 4°., 1654. 4°. Ook in de *Antiq. Rom.* van Graevius. T. VIII. Col. 419—466.

Corona radiata, sive Dierum apud Indos Diorthosis, Fastis exaequandis necessaria. Lovan. 1637. 4°.

Epistolarum selectarum Apparatus miscellaneus et novus, officia familiaria, negotia, studia continens. Centuria prima. Antv. 1637. 12°.

Epistolarum Apparatus miscellaneus et novus, in quo praeter officia familiaria, negotia, studia, varia amoris ac benevolentiae significatio. Centuria II. Ibid. 1637.

Epistolarum Apparatus novus et miscellaneus. Centuria III. Ibid. 1639. 32°. *Centuria IV.* Ibid. 1639. 12°.

Auspicia Bibliothecae publicae Lovaniensis. Accedit Catalogus Librorum primae collectionis, a Curatoribus ejusdem Bibliothecae editus. Lovanii, 1638. 4°.

Pompa Prosphonetica, sive Praefationum syntagma. Lovan. 1639. 8°.

Munitionum Symmetria, facillimis lineis constituta, Architecturam Militarem compendio exhibens; ad usum aevi et militiae nostrae cum antiquâ comparata. Brux. 1640. fol. Lovanii, 1645. 16°.

Tormentum bellicum trisphaericum, quo tres ordine globi ex eodem tubo, distincto incendio et tempore, explodantur, a Michaele Florentio Langreno inventum, ab Erycio Puteano descriptum, achter de tweede uitgaaf van het vorige werk, p. 89—119.

De Anagrammatismo, quae Cabalae pars est. Diatriba. Brux. 1643. 12°.

Theatrum Heroicum Imperatorum Austriacorum, Ducum Burgundiae et Regum Hispaniarum. Brux. 1644. fol. fig.

Vitae humanae Bivium, virtutum et vitiorum lineae, notis ethicis distinctae, Libri tres: primus accessum ad virtutem et vitia continet: secundus, viam virtutum: tertius, vitiorum, e Platone, Aristotele aliisque Philosophis antiquis. Lovan. 1645. 16°.

Civilis doctrinae lineae, quibus Aristotelis Politicorum libri tres primi ad perpetuos reducti Aphorismos. Latinè, breviter ac dilucidè repraesentantur. Alibi Rivi, Hic Fontes. Lovan. 1645. 12°. Duinkerk, 1646. 24°.

De Nundinis Romanis, liber; nova Fastorum velut Facula. Accessit Mantissa de Nundinis et Mercatibus, e Gregorii Tolosani Syntagmate Juris. Lovan. 1646. 12°., ook in de *Antiq. Rom.* van Graevius. T. VIII. Col. 641—696.

Bruxella, incomparabili exemplo, Septenaria: Gripho Palladio descripta, luminibus historicis, politicis, miscellaneis distincta et explicata. Plenum item urbis Elogium, velut loquens Imago. Brux. 1646. fol. Met platen van Hollar.

Ad Constantinum Hugenium et Danielem Heinsium Epistolae; edente Marco Zuerio Boxhornio. Lugd. Bat. 1647. 12°. Janus Vlitius nam in zijn *Scriptores rei Venaticae*. L. B. 1659. 16°. de aanteekeningen van Puteanus op Lat. schrijvers, die over de jagt handelen, over.

Epistolarum Apparatus Posthumus in Centurias quatuor distributus; operâ et industriâ Xysti Antonii Milseri, Auctoris generi. Lovan. 1662. 12°.

Apparatus posthumi Tomus secundus, tres centurias complectens. Ibid. 1662. 12°.

Epistolarum posthumarum Centuria quarta, ad filios, cognatos et affines. Ibid. 1662. 12°.

Epistolarum Centuria quinta, miscellanea; ad omnis generis, statûs, conditionis viros posthumarum. Ibid. 1662, 12°.

Epistolarum posthumarum Centuria sexta; ad nobile par Amicorum. Ibid. 1663. 12°. (aan Willem van Blitterswijck en aan Elias de Bie).

Epistolarum posthumarum Centuria septima, ad nobilissimum et amplissimum virum D. Guilielmum de Blitterswijck, in magno Belgicae senatu Consiliarium, Libellorum supplicum Magistrum. Ibid. 1663. 12°.

Epistolae ad Grotium, in de *Praest. ac erudit. viror. Epist.* van Philippus Limborch (1684), p. 657. *Ad F. Cornelium Curtium Epistola,* achter *Corn. Curtei, Augustiniani, de clavis Dominicis Liber, Curae Sec.* Antv. 1634. 24°. p. 247—250. Ook schreef hij een voorrede voor H. C. de Dongelberge's *Praelium Woeringanum.*

Puteanus heeft nog verschillende werken en handschriften nagelaten, waarvan de lijst bij Paquot voorkomt. Ook was hij in 1615 begonnen aan het verzamelen van al zijn werken. Er zijn twee deelen in 12° van verschenen, waarvan de inhoud ook door Paquot is vermeld. Zijn portret vindt men in de *Bibl. Belg.* van Foppens. Ook vóór *Epistol. Appar. posth. operâ Milgeri* met drie Lat. verzen van D. Heinsius. Het beste portret, door Pet. de Jode naar van Dijck, staat voor zijne *Geneal. Puteani.*

Zie E. Puteani, *Geneal. Puteana Bamelrodiorum,* Lovanii, 1630. c. *effig.*, p. 28 (Colon. 1650. 4°) seqq; Vernulaeus, *Orat. in funere E. Put.*, Lovan., 1646, 4°; J. K. Broers, *Orat. de E. Putean.*, L. B., 1835, 4°; Henning Witten, *Memor. Philos.*; Saxe, *Onom.*, P. IV, p. 91—94; *Scal. Sec.* i. v. *E. Puteanus*; Vossius, *de Scientiis Mathematicis*, p. 406; Sweertii, *Ath. Belg.*, p. 230—233; T. Magiri, *Eponymolog.* i. v. *Puteanus*; Pope Blount, *Censura celeb. auth.*, p. 81—84; M. Hanckius, *de Roman. rer. scriptoribus*, L. II, P. I, c. 49; Paquot, *Hist. litt. d. P.-B.*, T. XIII. edit. 8°., bl. 378—428; Is. Casaub., *Praef. ad Hist. Aug.*; Lipsius, *Cent II ad Belgas Ep.* 70, *Epist.* 57, *Cent. ad Italos et Hisp.* J. Imperialis, *Pareg. vir. ill.*; J. Crucii, *Merc* T. I, p. 409—414; Matthaei, *Anal.*, T. I, p. 371; Morhofius, *Polyh litter.*, p. 192, 294, 977, T. I; *Polyh. Pract.*, p. 492, T. II; Pars, *Index Batav.*, p. 344—346; Schurtzfleischii, *Elogia*, p 79, 80; Gottl. Krantzius, *ad Conringium Saec. XVII*, CXI, p. 219 (29); Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 264—269; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Freijtag, *Adpar. Litter.*, T. II, n. CLIX, p. 1249—1254; *Cat Bibl. Bunav.*, T. I, V. II, p. 1535; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.*, p. 106, 107; Peerlkamp, *de Poëtis Neerl.*, p. 387; Niceron, *Mém.*, T. XVII, p. 299; Paquot, *Mémoir.*, T. XIII, p. 373; Coupé, *Soirées litter.*, P. VIII, p. 177—185; *La Biogr. Univ.*, T. XII, p. 322; Baillet, *Jugemens*, T. II, n. 503, p. 226; *de Puteano et Anti-Puteano*, T. VI, *des Anti*, n. 158, p. 188; Bayle, *Dict.*, T. III, v. (E. P); Is. Bullart, *Acad. scientif.*, Paul, Colomes. *Opusc.* p. 125; D. Carleton, *Lettres et Negoç.*, T. I, p. 278, 279; *Biogr. gener. mod.*; Balen, *Beschrijving van Dordrecht*, bl. 674, 1179; Scheltema, *Geschied. en Letterk. Mengelw.*, D. III, St. III, bl. 47; Schotel, *Franc Nansius*, in *Konst- en Letterb.*; Dez., *Ill. school*, bl. 215; Hooft, *Briev.*, D. III, bl. 324; van Kampen, *Bekn. gesch. d. Ned. Lett.*, D. I, bl. 268, 269, Collot d'Escury, *Holl. roem*, A. IV, 257; Edward van Even, *E. Puteanus als liefhebber der moedertaal en Nederduitsch dichter* (Gend) 8°., overgenomen uit *de Eendragt*; Rogge, *Geschriften d. Ned. Herv. kerk*, bl. 115; Rabus, *Boekz. v. Europa*, 1701, a. 275; Moreri; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis, *Woordenb. der zamenl.*; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; *Astrea*, 1855, bl. 868. *The court and times of James first.* T. I, p. 436.

PUT (Aegidius van de), predikant te Utrecht, gaf zijn lijkrede op zijn ambtgenoot Mr. Cornelius Booth, 1718, in het licht.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. kerkh.*, bl. 206, 207.

PUTMAN (Abraham), als proponent te Staphorst beroepen, overleed aldaar in 1757.

Hij schreef:

Dadelijke Godgeleerdheid en christelijke zedekunde. Amst., 1738. 8°.

Oratien en Aanteekeningen over Mattheus 26 en 27. 4°.

Leerreden over Esra VI: vs. 14, 15 en 16, ter inwijding der nieuw gebouwde kerk te Staphorst, nevens een Aanhangsel, behelsende de oudheid, gelegenheid, lotgevallen van Staphorst. Amst., 1753. 4°.

Zie Moonen, *Naamr.*, bl. 78; Abcoude, 3de *Aanh.*, bl. 16; *Naamr.*, bl. 297; *Aanh.*, bl. 170.

PUTMAN (Henrik), Amsterdammer, predikant der nederd. herv. gemeente te London, van 1751 tot zijn dood, is schrijver van *Londens tweemalige Nederduitsche Psalmberijming, beschouwd in eene leerrede over Col.* III : 16. Leiden, 1784., met geschiedkundige nalezingen. 8°.

Zie Arrenberg, t. a. p.

PUTTE (Carel van de), afstammeling uit een geslacht, oorspronkelijk uit Thienen in Vlaanderen, zoon van Reinier Pietersz. van de Putte en Catharina van Gogh, werd te Vlissingen, de wieg en bakermat van zoo veel zeehelden, omstreeks den jare 1630 geboren. Hij werd in 1666, op voordragt van de Admiraliteit van Zeeland, die hem aanbeval, »als een persoon van goede comportementen en kennisse" tot kapitein ter zee aangesteld, en als zoodanig op het schip van den Schout bij Nacht Jan Mathijsen geplaatst. Na het uitbreken van den derden Engelschen oorlog was hij bij de vier groote zeeslagen tegenwoordig, welke aan de vereenigde vloten van Groot-Brittanje en Frankrijk geleverd werden, en deelde in de gevaren, maar tevens in den roem der Nederlanders. Ook woonde hij den togt naar Martinique bij, welke door de Ruyter na het sluiten van den Westmunsterschen vrede volbragt werd. In December 1679 werd hij door den stadhouder tot Schout bij Nacht van Zeeland benoemd, ten gevolge van het overlijden van den vice-admiraal Cornelis Evertsen, eenig overgebleven zoon van den in 1666 gesneuvelden luitenant-admiraal Johan Evertzen. In 1684 werd hij vice-admiraal en voerde in 1686 het bevel over een der beide eskaders tegen de rooverijen der Algerijnsche kapers. In 1688 was hij bij het tweede eskader der vloot, die de prins van Oranje naar Engeland overvoerde, en in 't jaar 1690 gaf hij nevens den luitenant-admiraal Cornelis Evertsen, proeven van uitstekende heldhaftigheid in den vermaarden zeeslag bij Bevezier, daar de Franschen wel de overwinning, doch de Engelschen, door de schuld van den admiraal Torrington, de schande en de Nederlanders den roem behaalden. Het schip *de gekroonde Burght*, dat de vice-admiraal van de Putte gevoerd had, was in dit hevig treffen (daar het zijn groote en bezaans mast verloren had) zoo gehavend, dat hij op een ander moest overgaan, en dat daarna, om niet in 's vijands handen te geraken, verbrand werd. Toen Lodewijk XIV, tot herstelling van Jacobus II op den Engelschen troon in 1692, eene landing in dat rijk wilde doen, en tot dit doel een magtige vloot uitrustte, vereenigden zich de Engelsche en Nederlandsche vloten, onder bevel van den admiraal Russel. De luitenant-admiraal Almonde en de vice-admiralen van de Putte en Callenberg voerden de Nederlandsche vloot aan. Zij verlieten den 27sten Mei van dit jaar de baai van St. Helena, twee dagen later, tegen den middag, begon het gevecht, waarin de Franschen de nederlaag kregen en ettelijke hunner schepen vernield werden. Van de Putte overleed te Vlissingen den 17den April 1695. Met groote staatsie werd zijn lijk in de groote of St. Jacobskerk ter aarde besteld.

Hij huwde Johanna Constantia Biscop, dochter van Samuel Biscop en Johanna Constantia Cau, die na den dood van haren eersten echtgenoot, in 1672, een tweede huwelijk aanging met den luitenant-admiraal Abm. Adr. van Trappen, gezegd. Banckers, welke betrekking op het lot en de vorming van den vice-admiraal van de Putte niet zonder invloed zal gebleven zijn. Hij liet onderscheidene kinderen na.

Zie Smallegange, *Chron. van Zeeland.* D. I, bl. 772; Brandt, *Leven van M. A. de Ruyter*, bl. 653, 786, 818, 896; Neufville, *Hist. v. Holl.*, D. III, bl. 126; G. van Loon, *Beschrijv. d. Nederl. Hist. Penningen*, D. III, bl. 482; D. IV, bl. 30; Sylvius, *Vervolg op Aitzema*, D. III, bl. 127, 128, 129 enz.; D. IV, bl. 75 volgg.; La Rue, *Staatk. en Heldh. Zeeland*, bl. 202, 203; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeewezen*, D. IIIb, bl. 395, 409, 426; D. IVa, bl. 127, 176, 193, 276, 371, 408, 459, 478, 510; D. IVb, bl. 11, 371.

PUTTE (Samuel van de), zoon van den vorige, en Johanna Constantia Bisschop, werd te Vlissingen geboren, en in 1715 schepen en raad in zijne geboortestad. In 1718 ging hij naar Italië, van daar naar Constantinopel en Egypte,

kwam door Perzië en Indië, in 1726 op Ceylon, reisde vervolgens eenige jaren in Moorsche kleeding; vele waren in de verbeelding dat hij een Moor was. Hij doorkruiste de Mogolsche landen naar Thibet in Groot-Tartarijen en kwam eindelijk in Chineesche kleeding door de groote woestijn, aan de muur, welke China van Tartarijen scheidt, tot Peking, en na verloop van 14 jaren te Dhely terug, welke plaats hij tweemaal bezocht, en ooggetuige was van de verwoestingen door Thamis-Kouli-Kan aldaar aangericht. Hij zeilde vervolgens A°. 1743 met het O. I. C. schip *'t Hof niet altijd winter*, uit Bengalen naar Batavia en daarna in 't begin van September naar Malacca, met voornemen van daar naar Perzië en dan verder te land naar Europa te keeren; doch hij veranderde van gedachten en kwam, na daar nog naar den vermaarden berg Ophir, een binnenlandsch reisje te hebben gedaan, den 25sten Augustus 1745 met het O. I. Comp. schip *Noord-Wolfsberg* voor de tweede maal te Batavia aan, voornemens zijnde om over Mocha of Persia, na de gelegenheid zich het beste zoude aanbieden, naar Europa weêr te keeren.

De dood (hij overleed den 26sten September 1745 in 't 55ste jaar zijns levens) verhinderde hem in de uitvoering van dit voornemen. Zijn levenswijze was zoo matig, dat de Heidenen hem voor een heilige hielden, en de Oostersche talen was hij volkomen magtig. Hij beval bij testament dat al zijne papieren zouden verbrand worden.

Zie *Nav.*, D. V, bl. 38; D. VI, bl. 118, 175; D. VII, bl. 141; D. VIII, bl. 828; D. IX, bl. 40; *Handd. d. Maatsch. Ned. Lett.* 1871. bl. 51.

PUTTE (Hendrik van der) zie PUTEANUS (Erycius).

PUTTE (Joachim van den), of a PUTEO, bloeide in het midden der 16de eeuw. Waarschijnlijk was hij de zoon van Jan van den Putte, rijk koopman te Antwerpen, in 1530, in den ouderdom van 66 jaren gestorven en Maria van Leefdael. Hij werd religieus der orde van St. Franciscus en prior in zijn klooster te Antwerpen. Later bekleedde hij denzelfden rang te Middelburg. Ook was hij eenigen tijd biechtvader der bagijnen te Geertruidenberg. Hij overleed in zijn klooster te Antwerpen, waar zijn grafschrift te lezen was.

Hij gaf in het licht:

Contemplatien op de seven bloedtstortinghen Christi.

De seven weëen van O. L. V.

De Bereydinghe tot de H. Communie, Eenen claren Spiegel der warachtiger christ. maeghden, waerinne is volcomelijcken mueghen mercken, hoe si dat innerleycke aensicht haerder sielen moeten verchieren. Nu anderwerven ghecorrigeert ende vermeerdert. Antv. 1551, 1562. M. houtsn.

Zie J. G. à Rijckel, *Vita S. Beggae*, p. 499; Elias, à S. Teresia, *Leven van S. Beggae*, p. 500; Sweertii, *Monum. Sepulcr.* p. 175, 176; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 418; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n. 4164; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. II, bl. 511.

PUTTEN (A. de), graveur, vervaardigde o. a. den titel van den *Bijenkorf der Roemse kerk*, door Aldegonde. Amst., 1735. 8°. en de afbeelding van het stadhuis te Amsterdam, voorkomende in *Architecture, Peinture et sculpture de la Maison de ville à Amsterdam.* D. Mortier. 1749. in fol.

Zie Kramm.

PUTTEN (A. van), teekenaar en schilder. Weigel vermeldt van hem eene teekening, voorstellende *twee paarden in een Landschap.*

Zie Kramm.

PUTTEN (Gerard van), afstammeling van het adelijk geslacht van dien naam, hielp graaf Diderik IV in 1048 Dordrecht heimelijk bemagtigen, waardoor de bisschoppen van Luik, Keulen, Utrecht, Metz en Egbert, markgraaf van Brandenburg, verslagen werden.

Zie Hermann. Contract *ad annum* 1049; Balen; Goudhoeven; Scriverius; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. II, bl. 168.

PUTTEN (Herbern van), Heer van het huis Puttenstein op de Veluwe, beoorloogde in 1374 de stad Kampen; vereenigd met Heer Gijsbert van Borculo, Bisschop Aarnoud van Hoorne, in 1375 vrede met Holland gemaakt hebbende, bezigde toen zijne benden onder anderen ten beoorloging van den hem ongehoorzamen Heer Herbern en verwoestte diens slot Puttenstein, waaruit deze in 't bijzonder die van Kampen gekweld hàd, ten gronde toe.

Zie v. d. Chijs, *de munten den Heeren en steden van Gelderland*, bl. 251; *de munten der Bisschoppen van Utrecht*, bl. 129, doch vooral *de munten den Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 67, 68 en de *Almanakken voor oudh. en letteren van Overijssel*, 1838 en 1843.

PUTTEN (J. S.)
schreef:

De eenige weg tot ware gelukzaligheid, waarvoor een mensch vatbaar is. Gron., 1780. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 425.

PUTTEN (N. van) schreef:

Bijdrage tot de verloskunde aangaande de hellingen der baarmoeder in Hippocrates. D. II, St. 4, bl. 434.

Eenige aanmerkingen en waarnemingen als bijdragen tot de verloskunde. Ald. D. I, St. 4, bl. 389.

Zie Holtrop, t. a. p. 283.

PUTTEN (Nicolaas van), Heer van Putten en Strijen, een der edelste en dapperste helden uit de 14de eeuw. Omstreeks 1292 werd hij van de voogdij ontslagen, en komt van dien tijd voor aan de zijde der graven. In 1295 was hij te Parijs, en hielp het gewigtig verdrag ten behoeve van Frankrijk en Engeland, 'twelk graaf Floris sedert het leven kostte, sluiten. Na den moord van den graaf, verzette hij zich tegen Velzen en zijn aanhang, en onderscheidde zich in den Vlaamschen oorlog, ook die der ballingen genoemd. In 1304 werd hij te gelijk met graaf Willem van Oostervant, zijn neve, tot ridder geslagen, door de Vlamingers gevangen genomen, doch gelost en stond weldra aan het hoofd der Dortenaren, toen hunne stad door Vlamingers en Brabanders belegerd werd. Aan het hoofd der burgerij deed hij uitvallen, drong tot 's Hertogenbosch door, al wat hij ontmoette verbrandende en vernielende. Toen hij de Brabanders aan die zijde verdreven had, trok hij naar Geertruidenberg, waar het hoofdkwartier des hertogs was, doch deze was reeds ijlings gevloden. Zoo verdreef hij den vijand uit Zuid- en Noord-Holland en verloste Nederland van zijn vijanden. Sedert het land, na den Vlaamschen krijg, rust kreeg, komt Nicolaas van Putten zeldzaam voor en het laatst als een der legeraanvoerders tegen de Friezen in 1311. Kort na zijne wederkomst overleed hij (den 27sten October), bij zijne echtgenoot Aleid geen zonen nalatende. Zijne graftombe, in het koor der kerk te Geervliet, is door van Wijn beschreven, die ook een belangrijke levensschets van Nicolaas zelven heeft gegeven in het V^{de} deel der *Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterk.* Leid., 1781. 4°.

PUTTEN (Heer Pelgrim van), d. i. van Putten op de Veluwe, komt op het laatst der 14de eeuw in de geschiedenis voor. Hij was gehuwd met Katharina van Zinderen. Er bestaat van hem een *magescheid* (waarin ook Heer Gijsbert van Batenburg voorkomt) tusschen hem en zijne kinderen.

Zie v. d. Chijs, *de munten den Heeren en Steden van Gelderland*, bl. 251.

PUTTER (K. de), plaatsnijder, bloeide omstreeks 1729, blijkens een groote boekprent in folio, voorstellende een *Gezicht van de Stadt en Haven van Tripoli in Syrië.*

Zie Kramm.

PUTTERSHOEK (Everard), notaris te Gouda, in het midden der 17de eeuw (1640), beoefende de poëzij.

Zie Walvis, *Beschrijv. v. Gouda, voorr.*; Wap, *Astrea*, bl. 203.

PUTTHEM (Jan van), priester en schoolmeester der stad Thielt, een man van vaste beradenheid en schranderen geest, oprigter van het gild van Rhetorica te Thielt. Overleed in 1470.

Zie Serrure, *Vad. Mus.*, V, 41.

PUY (Pieter Philip du), geboren te Londen, begaf zich in 1780 per *de Patriot* naar Batavia, was daar in 1798 onderkoopman en werd in 1808 als resident van Bantam om het leven gebragt, volgens het bekende werk van Daendels, *O. I. Bezitt.*, D. II, bl. 1.

PUYL (G. van der), omstreeks 1751 te Utrecht geboren, oefende zich vijf jaren onder H. van Veldhoven in de

teeken- en schilderkunst, ging vervolgens als portretschilder op reis en verkreeg een niet onaanmerkelijken trap van kunstbedrevenheid in zijn vak. Na verschillende landen doorkruisd te hebben, keerde hij na eene uitlandigheid van 34 jaren, in 1804 in zijn geboortestad terug en werd toen lid van het schilderscollegie en directeur-generaal van de teeken-akademie der stad Utrecht.

Zie Immerzeel; Kramm.

PUYN (Jacobus), stads heel- en vroedmeester te Haarlem, was lid van de Provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt aldaar gevestigd en sedert 1804 van de Hollandsche Maatschappij der wetenschappen aldaar. Hij overleed te Haarlem den 16den Januarij 1826, in den ouderdom van 60 jaren. Men heeft van hem:

Waarneming van de nieren door steenen opgevuld, bij een jongen van vijf jaren in *Natuurk. Verhandel. v. d. Holl. Maats. der Wetens.* 1813, D. II, St. 2, bl. 14.

Beschrijving van eene aanmerkelijke verbetering van den breukband van den grooten Petrus Camper, waarvoor hij den zilveren eerepenning en de premie verwierf. Ald. 1817, bl. 247.

Waarnemingen bij afzettingen in *Nieuwe Verhandel. van het Genoots. ter bevordering der Heelk. te Amsterdam.* 1813. D. II, St. 2, bl. 1.

Waarneming eener aanmerkelijke breuk van een der opperhoofdbeenderen, zonder trepaan genezen. Ald. D. II, St. 2, bl. 14.

Betoog dat de buigbaarheid der beenderen bij kinderen in zware beleedigingen nuttig is. Ald. D. II, St. 2, bl. 12.

Waarneming eener vermoedelijke indrukking van het regter opperhoofdsbeen, door een val veroorzaakt. Ald. D. II, St. 2, bl. 10.

Waarneming eener niet gekende en verzworene liesbreuk, onder de eenvoudigste behandeling volkomen genezen. Ald. D. II, St. 2, bl. 14.

Waarneming eener aanmerkelijke wond aan de roede. Ald. D. II, St. 2, bl. 17.

Waarneming van eenen aanmerkelijken steen uit den pisweg ontlast bij een man. Ald. D. II, St. 2, bl. 19.

Berigt van eene gelukkige steensnijding in *Algem. Konst- en Letterb.* 1802. D. II, bl. 16.

Zie Nieuwenhuis (*Aanh.*); Verwoert; *Konst- en letterb.*, 1826, Dl., bl. 113; Holtrop, l. c., bl. 288.

PUYSTER ( ) Op den *Catal.* der nagel. kunst van Pieter Testas, 29 Maart 1757 te Amsterdam verkocht, komt van dezen meester voor: *Een Boeren-binnenhuisje met eenige beelden en verder bijwerk,* zeer uitvoerig geschilderd.

Zie Kramm.

PUYT (J. de) schreef:

Vroedkundige waarneming van tweelingen, die het water en vliezen gemeen hadden. Met afb. in *Verh. v. h. Zeeuwsch Genoots.* 1782. D. IX, St. 2, bl. 423.

Berigt en afbeelding van een wanschapen kind, zonder hersenpan of hersenen geboren. Ald. 1790. D. XIV, bl. 461.

Zie Holtrop, l. c., p. 284.

PUYT Jz. (J. de)
schreef:

Verhandeling over de kwade gesteldheid van het bekken bij vrouwen, en een nieuw middel, hetwelk de kunst aan de hand geeft, om in sommige dezer gevallen, de verlossing zeer veilig, met behoud van moeder en kind te kunnen bewerken in *Verh. v. h. Genootschap ter bevord. v. Heelk. te Amsterdam.* 1802. D. VII, bl. 230.

Verhandeling over de wederhoudende schouders van een kind in deszelfs geboorte en verlossing in *Konst- en Letterb.* 1808. D. I, bl. 81.

Zie Holtrop, l. c., p. 284.

PUYT (S. J. de) schreef:

Grondbeginselen der Meetkunde. Dordrecht, 1784. m. pl. 2de dr. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr.*, bl. 425.

PUYTLINCK of PUITLINK (Christoffel), waarschijnlijk te Roermonde, waar hij zich na zijn wederkomst uit Italië neêrzette, geboren. Hier werd hij in 1678 de leermeester van zijn neef Johan François Douven. Hij schilderde landschappen en beesten, zoo wel levend als dood. Te Rome had hij den bijnaam *de Trechter.*

Zie Houbraken, *Schouwb.*, D. II, bl. 359; D. III, bl. 349; Kramm.

PIJBES DE ADAMA (Theodorus), afstammeling eener aanzienlijke familie te Roermond, studeerde te Leuven in de philosophie, te Rome in de godgeleerdheid, en werd na een zevenjarig verblijf in het Duitsch collegie, doctor in de laatste. In zijn vaderland weêrgekeerd, onderwees hij eenige jaren de godgeleerdheid aan de Reguliere kanunniken van Sonnebeeck, in de parochie van Iperen, waarin een zijner broeders monnik was. Vervolgens werd hij pastoor te Duinkerken, doch zijne neiging tot een strengere levenswijs bewoog hem zich in de orde der Cistercienseu te begeven. Hij werd monnik in het klooster *Des Dunes* bij Brugge. In 1629 schonk hem de koning de priory van Waerschot bij Gent. Slechts kort had hij er genot van, daar hij den 5den November 1632 overleed. Hij gaf in het licht:

De admirandâ pariter et miraculosâ primâ Inventione beati Idesbaldi, quinti Abbatis monasterii B. Mariae de Dunis in Flandria et a recepto ibidem ordine Cisterciensi tertii. Brugis, 1624. 4°.

Ook liet hij verschillende handschriften na, die zoo te Dunes als te Sonnebeeck bewaard werden.

Zie De Visch, *Biblioth. Cisterc.*, p. 305; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 167.

PIJCKE (Leyn), Vlissinger, legde in den eersten Engelschen oorlog, 1652—1654 in de Kaapvaart, een bijzonderen ijver en dapperheid aan den dag.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeewezen*, D. II, bl. 80.

PIJL (Arend), portretschilder, te Leiden geboren, leefde omstreeks in de eerste helft der 18de eeuw (1700—1736). Zijn portret komt voor op *Cat.* v. Johan van der Marck te Leiden (Amst., 1777), door hem zelf geschilderd.

Zie Immerzeel; Kramm; *Nav.*, VII, bl. 169.

PIJL of PYLL (Jacob), welligt de vader van den vorige, te 's Hage geboren, leerling van Anthonie van der Croost, legde zich op het landschapschilderen toe, was mede-oprigter van de nieuwe kamer van Pictura te 's Hage en leefde nog in 1665.

Zie Immerzeel; Kramm.

PIJL (Matthys), dappere zeeman, die in 1673 in de Nederlandsche vloot het bevel voerde over een schip van 44 stukken. Hij trad later in Deenschen dienst.

Zie J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Ned. zeewezen*, D. III, bl. 826.

PIJL (Reinier van der), voortreffelijk onderwijzer en kostschoolhouder te Dordrecht, in het begin der 19de eeuw, doch in het krankzinnigengesticht te Geel gestorven. Hij maakte zich (1810—1826) door een reeks van schoolwerkjes bekend, die herhaalde malen vermeerderd, verbeterd en omgewerkt zijn, in het licht gegeven. Zij worden vermeld door Dr. Schotel in *Illustre school te Dordrecht*, bl. 236.

PIJN (Kapitein), dapper zeeman, in het laatst der 17de eeuw. In 1687 behoorde hij tot de eskaders naar de Middellandsche zee gezonden, ter beteugeling der Algerijnen. Hij en kapitein Adriaen Vishol schroomden niet den 18den Mei van dat jaar tegen 3 Algerijnen het gevecht aan te vangen, met het gevolg, dat de roovers afhielden. Zijn schip, de *Admirael de Ruyter*, had 6 dooden en 12 gekwetsten. In den *Holl. Mercurius* 1687, bl. 182, 183, komt een brief van Pijn voor, aan boord van 't genoemde schip geschreven, waarin hij zelf verslag geeft van het gevecht.

Zie ook Sylvius, D. III, bl. 57; J. C. de Jonge, *Gesch. v. h. Neerl. zeew.*, D. IIIb, bl. 42.

PIJNACKER (Adam), in 1621 te Pijnacker geboren, begaf zich, even als Claude Lorrain, naar Italië, om aldaar de natuur te bestuderen Drie jaren hield hij zich onledig met het afteekenen der natuur, en reeds toen waren zijne kunstgewrochten kenbaar „aan eene pikante daging, een warm en aangenaam koloriet en een geestigen penseeltoets.” Hij bezat een bijzondere begaafdheid in het natuurlijk afbeelden van onderscheidene boomsoorten en hare verschillende takmaking

en mijing. Vaak bragt hij in zijne ordonnantiën beukenstammen te pas, met dartel springend groen omsingeld, die een verwonderlijk schoon effekt teweeg brengen tegen afgelegen en in luchtkleur gewikkelde rotsen. Menigmaal stelde hij ook schilderachtige streken voor, waar men, bij op- of ondergaande zon, in binnenvaarten, transportschuiten, met verscheidenheid van goederen beladen door het naauwelijks bewogen en de voorwerpen afspiegelende water ziet voortboomen, of stil liggen aan den oever. Niets behagelijker in deze betooverende tafereelen dan de tintelende lichtvonken, die, tegen een nevelachtig verschiet, al wat zich op den voorgrond bevindt, overspelen. Men waant inderdaad de natuur zelve door een verkleinglas te bespeuren. De Musea te 's Hage en Amsterdam bezitten uitstekende landschappen van dezen meester. Op de verkooping van Muller gold een *bergachtig landschap* van dezen meester *f* 1.435,00, op die van van der Pot, een *Rijngezigt* *f* 1.800.00, op die van Verbrugge een *landschap met figuren en vee* *f* 2.035,00, op die van Goll een *Italiaansch landschap* *f* 2.510,00, voor een *Italiaansch landgezigt* met een oud gebouw en verschillende figuren met O. I. geteekend, op de verkooping van van Eijl Sluijter, *f* 100,00, een dito *bergachtig landschap* met veel stoffaadje op de verkooping van de Vos *f* 350.00. Er komen twee door hem geëtste prenten voor. Hij overleed in 1673. Men vindt zijn portret bij Houbraken, Descamps en Immerzeel.

Zie Houbraken; Descamps; van Eijnden en van der Willigen; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Nieuwenhuis; Muller, *Cat. v. Portr.*

PIJNACKER (Cornelis), alzoo genoemd naar het dorp van dien naam bij Delft, waar hij den 6den Julij 1570 was geboren. Zijn ouders waren Adam van Kerckhoffe en Johanna van Polanen. Van zijn zevende jaar af werd hij op de latijnsche school te Delft in de latijnsche en grieksche taal onderwezen, vervolgens beoefende hij aan de Leidsche hoogeschool de godgeleerdheid, hield er een openlijk dispuut *de Pontifice Romano* en vertrok in 1590 naar Heidelberg, ten einde zijne studiën in dit vak voort te zetten. Weldra vergezelde hij Elbertus van Palland, een Kleefsch edelman, op eene reis door Italië, Boheme, Duitschland en aangrenzende rijken. Te Leiden teruggekeerd, ging hij er tot de studie der regten over en verwierf den 16den Mei 1597 den doctoralen titel, na eene dissertatio *de Juris Jurando* te hebben verdedigd. Naauwelijks als advokaat bij het hof van Holland ingeschreven, beklom hij als opvolger van Julius van Beyma, den leerstoel in de regten te Leiden, waar hij weldra in den echt trad met Suzanna van Treslong, dochter van den vermaarden admiraal Willem Blois van Treslong. In 1614 verwisselde hij zijne standplaats met Groningen. Ofschoon hij zich niet liet bewegen tot het uitgeven zijner talrijke adviesen of van aanteekeningen over het Romeinsche regt, gaf hij echter een *Index ad controversiarum corpus Andr. Fachinaei* in het licht. Eene geschiedenis van Drenthe zou ter perse zijn gegaan, ware het niet dat eene diplomatieke zending naar de Beys van Algiers en Tunis zijne vreedzame studiën eerst in 1622, andermaal in 1626, afbrak. Wegens zijne ervaring in de Italiaansche, Spaansche en Oostersche talen, achtten de algemeene staten hem namelijk bijzonder geschikt om met de Algerijnsche staten over de teruggave van een aanzienlijk aantal onzer koopvaardijschepen door hunne kapers genomen en over de vrijlating der gevangenen te onderhandelen. Na deze taak met gelukkigen uitslag te hebben volbragt, keerde Pynacker het volgend jaar weder naar het vaderland terug; maar in 1626 vertrok hij wederom als gezant van de algemeene staten derwaarts, echter voor een langeren tijd. Hij vestigde zich na zijn terugkomst te Meppel, vanwaar hij, in 1636 als hoogleeraar naar Franeker vertrok. Schoon reeds 70 jaren bereikt hebbende, trad hij in 1641 in een tweeden echt met Sybilla Boterpot, van Vianen, en, ten bewijze hoe weinig zijne liefde voor de wetenschap was verflauwd, bleek uit zijne in 1640 uitgegeven *Primord. Juris Justiniani demultia.* Hij overleed den 12den Jan. 1645. De hoogleeraar Wissenbach hield eene lijkrede op hem. Henricus Neuhusius, pensionaris te Workum, vervaardigde eenige dichtregelen bij zijn overlijden. Minder bekend is het dat Pynacker ook de latijnsche poëzij beoefende [1]) in eene kaart van het landschap *Drenthe* opnam en vervaardigde, geplaatst in den Atlas van Jo. Jantzonius, en gegraveerd door A. van den Broeck. Zij was vervaardigd voor den bovenvermelde Geschiedenis van Drenthe. Zijn afbeelding vindt men bij Meursius, in de *Effigies et Vitae*, en elders.

[1]) Men vindt o. a. van hem een *Epicedium in obitum Fred. Coenders*, achter de *Oratio funebris* van dezen door N. Mulerius.

Zie *Alma Acad. Leid.*, p. 100; Meursii, *Ath. Belg.*; *Effigies et vitae Profess. Acad. Gron.*, p. 63; Revius, *Daventr. ill.*, p. 512; Soermans, *Acad. Reg.*, bl. 15; Baudartius, *Mém.*, B. XV, bl. 116; Aitzema, *Sak. v. staat en oorl.*, D. I, B. 2, bl. 148, 150; B. VI, bl. 518, 519; *Epist.* Jac. Hovii in *Syll.* J. G. Meelii, p. 90; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 217; P. Cunaeus, *Epp.* LXXIX; Vriemoet, *Ath. Fris.*, p. 288—292; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. X, bl. 446; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; *Gedenkb. d. Gron. Hooges.*, bl. 9; Siegenbeek, *Gesch. d. Leidsche Hoogesch.*, D. I, bl. 92, 102; D. II, bl. 82; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*; Grotii *Poëm.*; Heinsii *Poëm.*; H. Neuhusii, *Eatemporalia Poëmata*; Kist, *Feestgave voor de Leidsche Hoogeschool*, 1850. bl. 59, 60.

PIJNACKER (Johan Christiaan Lambert), in 1815 te Amsterdam geboren, werd voor een handwerk opgeleid, doch liet, 18 jaren oud, zijn bedrijf varen en begon zich aan de koninklijke akademie zijner geboorteplaats in de teekenkunst te oefenen, waarna hij een leerling van J. A. Kruseman werd, en binnenkamers en portretten schilderde. Hij overleed omstreeks 1848.

Zie Immerzeel; Kramm.

PIJP (Cornelis), Nederlandsch kunstschilder, vestigde zich te Napels en was aldaar leermeester van Aart Mijtens (1565). Deze hertrouwde met de weduwe van zijn meester.

Zie Kramm.

PIJPENPOY zie PIPENPOY.

PIJPER (J.), dichter uit de 18de eeuw, gaf in het licht. *Rouklagte over het ontijdig afsterven van Prins W. C. H. Friso.*

Zie van der Aa, *N. B. A. C. Woordenb.*

PIJPERS (F. B. Hollingerus), neef van den volgende, prorector der latijnsche scholen te Breda, beoefende de poëzij. n 1814 liet hij drukken: *Bij de verlossing van mijn vaderland.*

Zie van der Aa.

PIJPERS (Pieter), den 14den December 1749 te Amersfoort geboren, ontving onderwijs in het Fransch, Latijn, Grieksch en Italiaansch. Zijne ouders wilden hem tot R. C. priester opleiden; hij gaf ronduit zijn afkeer van dien stand te kennen: zij weigerden hem van hunne zijde het genot van het academisch onderwijs. Genoodzaakt een beroep te kiezen, begaf hij zich naar Amsterdam, en werd eenige jaren kantoorbediende bij den beroemden voorstander der letteren en wetenschappen P. A. Bolongaro. Vervolgens nam hij den tabakshandel bij de hand, waarin hij een eerlijk bestaan vond. Van 1780—1780 was Pypers een ijverig voorstander van de zaak der Patriotten. Dadelijk na de omwenteling van 1795 werd hij benoemd tot lid der Municipaliteit van zijne geboortestad, en vervolgens tot afgevaardigde wegens Utrecht ter vergadering van het provisioneel staatsbestuur, van welke hij ook voorzitter was ten tijde der behandeling van het groote vraagstuk, wegens de bijeenroeping eener nationale conventie, waartoe sommige gewesten niet geredelijk konden verstaan. Zijn gedrag in dezen heeft de geschiedrol voor de nakomelingschap bewaard. Tot contrôleur-generaal der convooijen en licenten te Amsterdam benoemd, werd hij tot lid der Municipaliteit dier stad verkozen, doch bedankte eerlang voor dezen post, en hield zich, althans des zomers, slechts met zijne letteroefeningen op zijn stil landverblijf *Puntenburgh*, even buiten Amersfoort, onledig. Reeds in zijn jeugd had Pijpers neiging tot de poezy, die aangewakkerd werd door P. A. Bolongaro Crevenna. Hij leverde een aanzienlijk getal, meest uit het Fransch overgezette tooneelspelen aan den Franschen Schouwburg, een menigte *pièces fugitives*, doch zijn hoofdwerk is zijn *Eemlandsch Tempe* of *Olio op Puntenburgh*, twee deelen, met platen. Amsterdam 1803. Hij had dit dichtwerk aan de burgerij van Amersfoort opgedragen, en het Gemeentebestuur dezer stad erkende deze hulde door een aanzienlijk zilver geschenk, waarop 's lands wapen kunstig was uitgebeeld.

Nog geen jaar mogt Pijpers zich in dit vereerend blijk van erkentenis verheugen, of zijn leven werd op eene zoo

onheusche als gevoelige wijze verbitterd door een vuilaardig schimpschrift op dit dichtwerk. Het kostte hem geringe moeite den laaghartigen opsteller uit te vinden en prijs te geven aan de verachting van al wat weldacht; maar de slag was te hevig voor den eerzuchtigen en gevoeligen Pijpers, hij wierp de lier weemoedig neder, verviel in eene zwaarmoedigheid en vervolgens in eene hevige ziekte, die hem den 20sten Junij 1805 op zijn buitenverblijf *Puntenburgh* in het graf rukte. Witsen Geijsbeek vervaardigde een lijkzang op hem. Pijpers is meermalen afgebeeld, o. a. voor het *Eeml. Tempe*.

Men heeft behalve dit werk van hem:

Het mislukt verraad op Amersfoort. trsp. (1e dr.) Amst., 1776. Met titelpl. en uitleg. door J. Fokke. 2e dr. Ald. 1776.

Lausus en Lydia. trsp. Amst., 1777. met pl.

Béverlei, burgerlyk trsp. gev. n. h. Fr. Ald. 1781.

Zemire en Azor, Zangsp. met kunstwerken en balletten, gev. n. h. Fr. Ald. 1783.

De Karavaan van groot Kaïro, zangsp. met balletten. Ald. 1788.

De Graaf van Comminge, of de ongelukkige gelieven, Trsp. Met voorafg. Beschrijv van de Abdije La Trappe. Ald. 1788.

Merinval, of de gevolgen der Wraakzucht. trsp. Ald. 1788.

Pepijn, koning der Franschen. trsp. Ald. 1790.

Felix, of de Vondeling. Zangsp. Ald. 1790.

De Malabaarse Weduwe. trsp. Ald. 1789.

Stephanus, de eerste Christen Bloedgetuige. trsp. Ald. 1790.

Euphemia of de Zegepralende Godsdienst. Trsp. Ald. 1793.

Adelaide van Hongarije. Trsp. Ald. 1793.

Neptha, koningin van Egypte. Trsp. Ald. 1794.

De Akademie-vrienden. Trsp. n. h. Fr. v. Picard. Ald. 1801.

Semiramis. Trsp. n. h. Fr. van Voltaire. Ald. 1801.

Lierzang bij de tooneelsluiting van de Amsteld. Stads Schouwburg op 5 Mei 1804.

Spartacus. Trsp. n. h. Fr. van Sauvin. Ald. 1805.

Vaderlandsche Gedichten. Ald. 1784—1787.

Anoniem en Pseudoniem:

Mijn aandenken aan Nederlands Alliantie met Vrankrijk, door P. Stichtenaar. 2 pl. (Utr.?) 1786. 8°.

Brief van den Heere Petrus Patriot aan den Heere G. R. betreffende deszelfs Insolvende-Boedel. Z. pl. en jr. Utr., 1781. 8°.

G. R. beteekent *Georgius Rex.*

Zeer aanmerkelijke Droom, ter uitlegging aan Neerlandsch inwoonderen voorgesteld, door P. Patriot, een geboren Hollander. Utrecht, 1781. 8o.

Vrijheidslievende Lierzang, ter eere van het Genootschap voor stad, land en vrijheid, toen aan diens bevelhebber Steven Camp een gouden medaille vereerd werd. Door P. Stichtenaar. Z. pl. en jr. (Utrecht, 17 ..)

Ode aan de Edel Manhafte HH. Officieren en leden van het achtbaar Exercitie Genootschap voor stad, land en vrijheid binnen de stad Amersfoort. Amst., 1781. 8°. Ondert. P. Stichtenaar.

Zie *Galerie historique des contemporains*, T. VII, p. 402; Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 186 volgg.; *Vad. Hist.*, verv. op Wagenaar, D. XXXIV, bl. 206—218; *Alg. vad. Letteroef.* voor 1804, St I, bl. 35, 77; voor 1806, St. I, bl. 276; *Kleine dicht. Hands.* XVII *Schak.*, bl. 134; *Cat. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 167; D. II, bl. 541; D. III, bl. 95, 123; v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n°. 28, 668, 834, 1848, 2786, 3193; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. Portr.*

PIJTAK (G. C. W.) ontving onderwijs op de Stads-school van teeken- en bouwkunde te Utrecht, waar zich zijne ouders hadden neergezet. Hij maakte vooral gebruik van de bouwkundige lessen van den directeur C. Kramm, en behaalde, in 1840 den 3den prijs bij de 1e klasse. Hij werd architect hoofd-opzigter bij den Akensch-Maastrichtschen Spoorweg en gaf in het licht:

Bouwkundig Woordenboek of verklaring van de technische benamingen, voorkomende bij burgerlijke bouwkunde, waterbouwkunde en spoorwegen. 's Hertogenbosch, 1848.

Kort daarop werd hij tot bouwmeester der stad Maastricht en tot onderwijzer in de bouwkunde aan het Kon. Athenaeum aldaar benoemd. Hij overleed in 1856, in den bloei zijner jaren.

Zie Kramm.

PYTHOPHAEUS (LAMBERTUS LUDOLPHUS) van Deventer, in 1596 in den ouderdom van 78 jaren overleden.

Hij schreef:

Orationes de Philosophiae Laudibus et Utilitate. Heidelberg. 4°.

De studio et causis Eloquentiae. 1581. 4°.

De studio Poëtices. 1586. 4°.

De Astronomia, 1589. 4°.

Tobia, carmine Elegiaco. 1565. 8°.

Carmen de nihilo.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 615; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. II, p. 801.

PARRA (PETRUS ALBERTUS VAN DER), zoon van Cornelis van der Parra en Geertruy Susanna Spannyt, werd den 29sten September 1714 te Ceylon geboren. Hij begon zijn loopbaan op veertienjarigen ouderdom, door in dienst te treden bij de O. I. Compagnie, onder de toen gewone benaming van *Soldaat aan de penne.* Reeds in 1737 werd hij onderkoopman, in 1740 koopman, in 1741 tweede secretaris van de Hooge Regeering, 1746 eerste secretaris, in 1748 extra-ordinair raad van policie, in 1750 ordinaire raad, in 1755 eerste raad en directeur-generaal, in 1761 gouverneur-generaal van N. I. Deze schielijke opkomst tot de hoogste waardigheden, getuigen voor zijn vlug oordeel en werkzaamheid, die gepaard gingen met de edelste deugden en begaafdheden. Hij bekleedde de betrekking van gouverneur-generaal tot 1775 en dus gedurende een tijdvak van ruim 14 jaren, waarin hij te worstelen had tegen den euvelmoed en de twistzoekende aanmatigingen der Engelschen, welke geschillen voor zijn dood werden vereffend, terwijl de gelukkige oorlog tegen den koning van Candi op Ceylon, en de voordeelige vrede, daardoor verkregen, zijn bestuur niet weinig luister bijzette. Hij huwde 30 Sept. 1738 Elizabeth Petronella van Aerden, en na haar dood, den 11den Junij 1743, Adriana Johanna Bake, weduwe van den commandeur en eerste equipagiemeester Anthonis Guldenarm, dochter van David Johan Bake, raad extraordinair van Neerl. Indië. Zijne drie kinderen uit het eerste huwelijk overleden jong, en na 17 jaren gehuwd te zijn, verwekte hij in zijn tweede echt een zoon, die hem overleefde. Hij overleed te Weltevreden den 28sten Dec. 1775. Er bestaan twee lijkredenen op hem, de een van J. Hooyman, Batavia 1776. 4°., de andere van Theodorus Vermeer, Utrecht en Amsterdam 1777. Er bestaan drie gedenkpenningen op hem en een fraai portret door J. Houbraken.

Zie de *Beschrijv. v. Ned. Historiep. door het Inst. ten vervolge op van Loon.* 5e stuk, n°. 369; *Alg. Konst- en letterb.*, 30 Aug. 1856, N°. 35; *Chron. v. h. Hist. Genoots.*, 1856, bl. 324 volgg.

PASPOORT (Mr. ZACHARIAS), heer van Grijpskerke en Poppendamme, werd geboren te Middelburg den 3den Maart 1759 en behoorde tot een der aanzienlijkste geslachten van Zeeland. Zijne ouders waren Mr. Cornelis Galenus Paspoort, schepen, raad en burgemeester der stad Middelburg en bewindhebber der O. I. Compagnie ter kamer Zeeland en vrouwe Elizabeth Maria Schorer.

Hij trouwde te Breda den 8sten October 1791 met vrouwe Cornelia de Vriese, geb. te Delftzijl den 4den Oct. 1756, overleden te Middelburg 13 Nov. 1820. Zij was de dochter van Cornelis Daniel en Magdalena Adriana Radermacher, bij welke hij verwekte éénen zoon, jonkheer Mr. Marinus Cornelis Paspoort van Grijpskerke, lid van de eerste kamer der Staten-Generaal en burgemeester der stad Middelburg, ridderder orde van den Ned. leeuw.

Hij was een man, die eene bijzondere kennis van zaken met eene voorbeeldelooze werkzaamheid paarde en van eene groote gematigheid, waardoor hij gedurende de verschillende omwentelingen van zijnen tijd aan het bestuur bleef deel nemen, en de belangen van het algemeen met de zuiverste beginselen behartigde.

Reeds kort na zijne bevordering tot doctor in de regten aan de Hooge school te Leiden (1779), werd hij door de kiezers zijner geboortestad tot schepen en raad verkozen, welke betrekking hij tot het jaar 1795 bekleedde. Na de omwenteling van dat jaar werd hij achtereenvolgend benoemd tot lid van den Provincialen raad van Zeeland, van de Commissie van Finantiën, van het Departementaal bestuur en assessor van het Landdrostampt, en legde deze laatste betrekking neder bij de inlijving van ons vaderland in het Fransche keizerrijk, gedurende welken tijd hij die van Maire der gemeente Ritthem bekleedde. Bij de herstelling van zaken in 1813, werd hij

door Z. M. Willem I benoemd tot lid der Staten van Zeeland en van de regtbank van eersten aanleg te Middelburg, welke laatste betrekking hij bekleedde tot zijnen dood, die voorviel te Middelburg den 29sten Junij 1824.

In het jaar 1820 gaf hij in druk uit: *Beschrijving van Zeeland, ten vervolge op het negende en tiende deel van den tegenwoordigen staat der Nederlanden.*

Part. berigt.

PERNER (A.), s Ꞡ-oonschrijver uit de XVIIde eeuw.

Men heeft o. a. van hem:

Koning Willem te paerd, op een zeer konstige wijze op perqament met worden afgebeeld, en met trekken van bijna onleesbaar fijnschrift geschreven. 1688.

Zie *Cat. van Mr. J. Reeland* (1756), bl. 54.

PETRI (W.), sedert 1667 pastoor der R. K. kerk in de Speelmanstraat te Leeuwarden, gaf in het licht:

Het heerlijk leven en sterven van den wytberoemden marte laar en bloedgetuygen den H. Vitus, Patroon van de overtreffelijke stad Leeuwaerden, aengenomen om bij God en Christus haer tot een voorname voorspraek, en tot een besonder voorbeeld van deugden te dienen. Amst. 1687. Met platen, gevolgd door drie lofdichten, gebed en litanie. 24°.

Zie Eekhoff, *Geschiedk. beschrijv. v. Leeuw.*, D. I, bl. 329; Dez. *Cat. over stedel. Bibl. van Leeuw.*, bl 244.

PETTER (N.) schreef:

Over de wortelkunst met figuren van R. de Hooge.

Zie *Reg. v. een partij Ital. Prentkonst*, Haarl. 1756, bl. 106.

PFOCHEN (SEBASTIAAN) studeerde te Franeker, en stond in hooge gunst bij George Pasor. Volgens Rotermund schreef hij „aus Eifersucht wider den Joh. Coccejus, den Sixtinus Amama sehr liebte," een *Diatribe de linguae Graecae N. T. puritate.* Amst. 1629, 1635. 12°. Francf. 1691. 4°. Hierin zocht hij te bewijzen, dat de in het N. T. voorkomende „Hebraisme vielmehr Redenarten" waren, welke de beste Gr. schrijvers in denzelfden zin gebruikt hebben, waarover, voor en tegen door Heinsius, Musaeus en Gatacker geschreven werd.

Zie Königii *Bibl. Vet. et Nova* voc.; J. Rhenferdi, *Praef. ad Syntagm. Dissert. de Stylo* N. T., Leov, 1701. 4°.; Saxe, *Onom.*, T. IV, p. 357; Jöcher; Rotermund.

PHILIPPE VAN GELRE, dochter van hertog Adolf van Gelre en Katharina van Bourbon en zuster van den beroemden Karel van Egmond, die ten jare 1538 kinderloos overleed, was gehuwd met Réné van Lotharingen. Vandaar dat zij na Karel's dood aanspraak had op de opvolging in Gelderland, hetgeen, haar door keizer Karel V betwist werd. Op vele Lotharingsche munten van dien tijd komt dan ook voor, dat de vorsten van dat land zich hertogen van Gelre noemden. Tijdens den dood van den Utrechtschen bisschop, Filips van Bourgondië, wenschte Karel van Egmond een zoon van Philippe te vergeefs in diens plaats gekozen te zien.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 189; *de Munten den Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 125.

PIEPERS (MARINUS) werd geboren te Middelburg op den 19den November 1771. Zijne ouders waren Johannes Piepers en Leentje Lampert, behoorende tot den gegoeden burgerstand dier stad. Hoewel Marinus Piepers aanvankelijk niet bestemd was om voor openbare betrekkingen te worden opgeleid, zoo werd hij evenwel ten gevolge der tijdsomstandigheden, bij het bezetten van het eiland Walcheren door de Franschen in de maand Februarij 1795, op 24-jarigen ouderdom, benoemd tot Secretaris der Commissie tot verpleging der Fransche troepen; zijnde dit zijne eerste betrekking, welke op den 30sten Junij werd gevolgd door zijne aanstelling tot thesaurier der stad Middelburg door de Municipaliteit dier plaats. Op 21 Januarij 1796 werd hij door het Commité te land benoemd tot Betaalmeester van de Fransche troepen in de provincie Zeeland, en later, nadat hij den 1sten November 1797 was opgetreden als Lid van de Volksvertegenwoordiging, werd hij in 1798 en 1799 achtervolgens door het uitvoerend bewind tot administrateur en lid van de finantiëele commissie van Zeeland aangesteld. In deze betrekkingen vergezelde P. herhaaldelijk de afgevaardigden, welke uit Zeeland naar 's Gravenhage werden gezonden, tot regeling der verwikkelingen van finantiëelen aard, in die tijden tusschen Zeeland en Holland ontstaan, en waarin hij zich deed kennen als een uitstekend administrateur.

Op 11 Junij 1800 werd hem door den Agent van Oorlog opgedragen de betrekking van Hoofdcommies bij zijne agentschap, waarna hij later, en wel den 26sten October 1804, door het Hoofdbestuur van de Bataafsche Republiek werd benoemd tot Super-intendant van het Bureau van Oorlog.

Onder koning Lodewijk Napoleon werden de kundigheden van P. zeer op prijs gesteld en hem menigvuldige betrekkingen opgedragen, als Raad van den Minister van Finantiën; lid van den Raad van Judicature van 's Rijks middelen te water en te lande; Rekenmeester der nationale domeinen en lid van de Hoofdcommissie tot de zaken der verponding. Op 25 September 1806 werd hij benoemd tot Secretaris-Generaal bij het Departement van Oorlog, welke betrekking hij behield tot op de inlijving van ons land bij Frankrijk.

Hoewel Piepers in het tijdvak der Fransche overheersching niet ambteloos bleef, doch de hem aangeboden betrekking van Betaalmeester in het Departement der monden van de Maas aannam, zoo was hij evenwel een dergenen op wie Gijsbert Karel van Hogendorp, toen hij zijn voornemen om het vaderland weder te doen herleven ten uitvoer wilde brengen, aanstonds de oogen vestigde, als den meest geschikten om hem in een der moeijelijkste takken van bestuur bij te staan, namelijk het scheppen van eene legerorganisatie dáár waar letterlijk alle bestanddeelen, geld, wapenen en manschappen, ontbraken. P. nam die moeijelijke taak op zich en vervulde die op voortreffelijke wijze. Op den avond zelven na zijne komst op 30 November 1813 had de prins van Oranje, later koning Willem I, P. bij zich ontboden tot een onderhoud over de te nemen maatregelen.

Ingevolge de door hem gemaakte voorwaarde, werd P. uit zijne moeijelijke en rustelooze betrekking ontslagen, zoodra het gevaar genoegzaam geweken scheen, en benoemd tot lid van de Rekenkamer; hij bleef evenwel in Commissiën werkzaam, zooals die voor de inrigting van het materiëel der Nederlandsche Armée, die tot examinatie en liquidatie der pretentiën wegens gedane leverenciën ten dienste der geallieërden en meer anderen. Weldra werd hij ook president van de Gemeene Rekenkamer.

Toen in 1815 Napoleon, na zijn zegevierenden intogt in Frankrijk, voornemens scheen met zijn legermagt in België te vallen, sloeg men wederom de oogen op Piepers. Bij besluit van 17 Maart 1815 werd hij benoemd tot buitengewoon Staatsraad en nam hij de betrekking op zich van Inspecteur-Generaal der administratie bij de armée en op 29 Junij die van Intendant-Generaal van de administratie van Oorlog. Op den 1sten Maart 1818 kwam hij als Secretaris van staat voor de zaken van Oorlog aan het hoofd van dat Departement.

Zijne gezondheid, welke door de afmattende werkzaamheden van de laatste jaren veel had geleden, noodzaakte hem evenwel weldra op zijn ontslag aan te dringen.

Gedeeltelijk slechts gaf men aan zijn verlangen gehoor en werd hij benoemd tot lid van den Raad van State en tevens tot Kommandeur van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, van welke orde hij in November 1815 het ridderkruis mogt ontvangen. In deze betrekking werd hij o. a. belast met het voeren van onderhandelingen met het Hof van Weenen over oude schuldvorderingen, en door zijn toedoen werd de conventie daarover op den 5den Maart 1828 geteekend, waarvoor hij door den keizer van Oostenrijk met een aanzienlijk bewijs van onderscheiding werd vereerd.

In 1832 werd hij door koning Willem I nog benoemd in eene geheime Staatscommissie met de Staatraden van Royen en Canneman, belast met het ontwerpen eener gewijzigde Grondwet. Het door die Commissie ingediende ontwerp mogt waarschijnlijk 's konings goedkeuring niet wegdragen, althans daaraan is geen verder gevolg gegeven.

In 1838 overleed zijne echtgenoote Gerardina Udemans, met wie hij den 1sten Mei 1792 in het huwelijk was getreden. De schok, dien hij daardoor in zijne gezondheid ontving, gevoegd bij de gebreken des ouderdoms, drong hem in het jaar 1841 zijn finaal ontslag uit 's lands dienst te vragen. Koning Willem II ongaarne zijnen raad geheel willende missen, bewilligde wel hierin, doch benoemde hem te gelijk tot Staatsraad in buitengewone dienst en lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Toen deze in 1848

werd ontbonden, heeft Piepers aan alle verdere ambtsbetrekkingen vaarwel gezegd.

Behalve de hierboven genoemde onderscheidingen, was hij ook onder Lodewijk Napoleon, ridder der orde van de Unie en onder het keizerrijk ridder der reunie geweest. Piepers ontsliep zacht in den nacht van 23 op 24 Januarij 1861, in den hoogen ouderdom van ruim 89 jaren, na tot zeer weinige dagen voor zijnen dood in het volle bezit zijner heldere geestvermogens te zijn gebleven.

PIEPERS (Willem Johannes) werd geboren te Middelburg den 26sten Junij 1794, en was de tweede zoon van Marinus Piepers en Gerardina Udemans. Op den 24sten Maart 1814 werd hij, bij besluit van den souverein vorst, benoemd tot tweede commies bij het Departement van Oorlog, bij welk Departement hij werkzaam bleef tot December 1822, toen hij werd aangesteld tot Referendaris der tweede klasse bij den Raad van State. Op den 27sten December 1815 was hij intusschen in het huwelijk getreden met zijne nicht Hendrica Clara Haringman, jongste dochter van wijlen den schout-bij-nacht Jan Schreuder Haringman.

In zijne betrekking bij den Raad van State was hij tevens secretaris van onderscheidene staatscommissiën, waaronder een der belangrijkste was, die aanvankelijk ingesteld was bij koninklijk besluit van 1 October 1830 en bestaande uit leden van den Raad van State en van de beide kamers der Staten-Generaal, voor de helft uit de noordelijke en voor de helft uit de zuidelijke provinciën gekozen, met den last om de wijzigingen voor te dragen in de Grondwet en andere wettelijke bepalingen, welke noodig waren geworden ten gevolge van de veranderde betrekkingen tusschen de twee groote afdeelingen van het rijk. Als een bewijs van 's konings tevredenheid ontving Piepers na afloop de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw.

In Junij 1838 werd Piepers bevorderd tot secretaris van den Raad van State en maakte in 1840 deel uit van eene zeer belangrijke staatscommissie tot onderzoek van ingekomen bezwaren tegen het lager onderwijs, waarvan verder leden waren de Secretaris van Staat, baron van der Capellen, als voorzitter, de bisschop van Curium, de heeren Groen van Prinsterer, baron van Hugenpoth, de hoogleeraren Des Amorie van der Hoeven en Kist.

Bij koninklijk besluit van 26 Januarij 1841 werd Piepers benoemd tot lid van den Raad van State; in die betrekking ontving hij in Mei 1849 eigenhandig van koning Willem III de onderscheidingsteekenen van Kommandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Na sedert de maand April 1858, als oudste van de toen aanwezige staatsraden, belast te zijn geweest met de waarneming van het vice-voorzitterschap van dat hooge staatscollegie, overleed hij op den 15den October 1861 ten gevolge van eene noodlottige beenbreuk, in den ouderdom van ruim 67 jaren.

Part. berigt.

PIETER MATTHIJSZ. schreef:
Schilt ofte bescherminge der waerheyt tegen den broeen lichte pijlen van eenige geschoten of een ongrondighe beschrijvinge van den eenwesenden Godt. 1607. 4°.

Zie v. Doorninck, *Anon. en Pseud.*, n. 426.

PLACIUS (Johannes), predikant te Emden, schreef:
Christelijcke Danck-predicatie wt den 126 Psalm. Over de wonderbaerlijcke ghenadige verlossinge der Stadt ende Kercke tot Wesel, geschiet den 9 August des jaers 1629, overgheset wt het Hoogd. door Jan Jansz Calckman. Leyd. 1629. 4°.

POEL (Daniel van der), bastaardzoon van Grave Willem IV van Henegouwen, Holland en Zeeland en van Alyt van der Merweede, wonende te Geertruidenberg. Hij was ridder, en werd in 't jaar 1408 van de Luikenaars met Heer Hendrik van Wassenaer, ridder en andere edelen bij Ohée verslagen. Hij is de stamvader van het ridderlijke geslacht van der Poel.

Zie Goudhoeven, *Chr.*, bl. 381; *Nav.* D. IX, bl. 187.

POST (Harmen), Burger-hopman en boekdrukker te Leeuwarden, waar hij in 1800 overleed, was schrijver van *Lessen over de Ned. Spelkunde* en uitgever van het 5de deel van het *Friesch Charterboek.*

Zie Eekhoff, *de Stedelijke Bibliotheek van Leeuwarden*, bl. 184, 216, 444.

POT (Adriaan), uitvinder der ijzeren molenroeden, overleed den 12den Sept. 1868 te Elshout aan den Kinderdijk, in den ouderdom van 57 jaren.

Zie *N. Rott. Cour.* 17 Sept. 1868.

PRAKKEN (Berend), sedert 1850 wethouder en raadslid van de Friesche gemeente Ooststellingwerf, in 1855 kerkvoogd, in 1864 lid der Prov. Staten van Friesland, maakte zich in die betrekking, en als opzigter der Compagnons-vaart en veenen, verdienstelijk door het schrijven van een werkje en plan tot een kanaal tusschen Groningen en de Lemmer; alsmede door op zijne kosten uitgebreide ontginningen in de zandstreken van Appelscha tot stand te brengen. Hij was vele jaren voorzitter van de eerste afdeeling der liberale kiesvereeniging *Ontwikkeling.* Hij overleed 23 Jan. 1871 te Oosterwolde, in den ouderdom van 58 jaren.

Part. berigt.

PROT, kapitein-bevelhebber te Bourtange in 1672.

Martel, Commissaris van Oorlog van den Munsterschen bisschop Christophel Bernard, deed uit zijnen naam schitterende aanbiedingen, om het fort over te geven. Hij toonde hem zelfs een door den bisschop onderteekende aanwijzing op een som naar welgevallen in te vullen. Prot antwoordde dat hij de Munsterschen door zijn geschut antwoord zou geven. Het fort werd geblokkeerd.

Zie Valkenier, *Verwerd Europa*, bl. 600.

AANWIJZING

DER

PERSONEN

IN DIT DEEL VERMELD.

bls.

Paan of Paen (Louis) . . . 1
Paap (Simon Jane) . . . . —
Paape (Gerrit) . . . . —
—— (Maria) 2
—— (Adriaan de) . . . . —
Paats. Zie Paets.
Paauw (Hermannus). Zie Pauw (Hermannus).
Paauw (Maria). Zie Pauw (Maria).
Paauw, Paan, Pau (Pieter). Zie Pauw (Pieter, Reinier).
Paauw (Andreas) . . . . . —
—— (Johannes) . . . . . —
—— (Franciscus de) . . . —
——(Pieter van der Breggen). Zie Breggen Paauw (Pieter van der) 3
Paauw (S. van der) . . . . —
Pabst (Johan Christiaan) . . —
—— van Bingerden (Mr. baron Rudolf Willem Jacob van) . . . . —
Pabst (Paul) . . . . —
—— (Mr. J. M. van) . . —
Pabus (Quintyn) . . . . . . —
—— (Rud.) . . . . —
Pacheco (Pedro Alvarez) . . —
—— (Isidoro) 4
—— . . . . —
Paciotto (Franciscus) . . . . —
Pachieco. Zie Pacheco.
Pacqué (Antony) . . . . . . —
Padbrugge (Rob.) . . . . . —
Paddenbrugge (H.) of Padtbrugge . . . . —
Paddenburg (G. G. van) . —
Paedz (of Paidx) . . . . . —
Paedsen (Jan Heynrick) . . —
Paeds (Jan Cornelisz) of Paeds . . . . —
Paeblig (Carel Christiaan) . —
Paelinck (Jacob) . . . . . . —
Paenderen of Panderen (Egbert van) 5
Paep (Andries de) of Papius (Andreas) . . . . —
Paesmans (Nobenus Aegedius) . . . . —
Paets (Adriaan) 6
—— (A. J.) . . . . —
—— of Paedts (Jan Cornelisz) 7
—— (Maarten) . . . . . . —
—— (Walter Hendrik) . . —
Paets van Troostwijk . . . —
Paffenrode (Jan van) . . . . —
—— (Jacob van) . . —

Pafraet, Pafraed of Pafroed (Richardus) 7
Pafraet (Albertus) . . . . . —
—— (Johannes) . . . . —
Page (Antoine le) . . . . . —
Pagendarm (Herm. Henricus) 8
Pagenstecher (Alexander Arnold) . . . . —
—— (Henricus Theodorus) 9
—— (Ernestus Alexander) . . . . —
—— (Bernardus Everwyn) . . . . —
—— (Ernst Phil.) . —
—— (Johannes Fredericus Wilhelmus) . . . —
—— (Alexander Wilhelmus) 10
—— (Johannes Alexander Wijnandus) . . —
—— (Theodorus Johannes) . . . . —
Paget (John), M. A. . . . —
—— (Robert), M. A. . . —
—— (Thomas), A. M. . —
Paghenherdt (Johan) . . . . —
Pagniet (O. L. de) . . . . —
Pagius (Arnoldus) . . . . . —
—— (H.) . . . . —
Paige (A. J. le) . . . . . . —
Paill (Meister Johan) . . . —
Pain et Vin (Moïse) . . . —
Palache (Don Samuel) . . . 11
Palaedorpius of Palaedorp (Joh.) . . . . —
Palaeonydorus of Oudewater (Johannes) . . . . . —
Palairet (Elie) . . . . —
—— (Jean) . . . . —
Palensteyn (Jan) . . . . . . —
Palier (Hendrik) . . . . . . —
Palier (Johan Carel) 12
—— (J. C.) . . . . —
Paling (J. H.) . . . . —
Palingh (Abraham) . . . . . —
Pallant (Werner van) . . . —
—— (Erard of Everard van) 13
—— (Floris van) . . . . —
—— (Floris II van) . . 14
—— (Carsilius van) . . 15
—— (Johan van) . . . . —
—— (Karel Willem) . . —
——(Johan Werner van) . —
——(Adolf Werner van) . —
——(Adolf Werner van) . —
——(Adolf Werner van) . —

Pallant (Andreas van) . . . 17
—— (Frederik Willem Floris Theodorus baron van) . . . . —
Palm (Franciscus) . . . . . —
—— (Kornelis van der) . . 18
—— (Johannes Henricus van der) . . . . —
Palmboom (J.) 21
Palmburg (Gerrit) . . . . . —
Palmerius (Janus Millerus of Palmier . . . . —
Pals (Gerrit van der) . . . —
Palthe (Gerard Jan) . . . . —
—— (Jan) . . . . —
—— (Anthonie) . . . . . —
—— (Adriaan) . . . . . . —
Paludanus (Godefridus) . . —
—— (Theodorus) . . —
—— (Bernardus). Zie Broeke (Berend ten) . . 22
—— (Crispijn) of van den Broecke . . . . . . —
—— (Barbara) of van den Broeke . . . . —
—— (Hendrik) . . . . —
—— (Willem) of van den Broecke . . . . . . —
—— (Lambertus). Zie Broek (Lambertus v. d.).
Paludanus (Arnoldus) . . . —
—— (Hendrik), (Des-Marêts, van der Poel, v. d. Broeck of von dem Broich) —
—— (Theodorus) . . . —
—— (Ruthgerus) . . . —
—— (Petrus) . . . . . —
Palude (Joannes de) of Beer (Jan) . . . . —
Pamans (Geesje) . . . . . . —
Pambo (Johan Gottlieb) . . —
Pamelius (Jacobus) 23
Pan (Thade) . . . . —
Panagathus (Laevinus) of Goethals 24
Pandelaert (Dr. Bernardus) . —
Panderen (Egbert van) . . —
Panders (Albert van) . . . —
—— (J. van) . . . . . . —
Pandibus (Johannes) . . . . —
Paneels (Willem) . . . . . . —
Panhuys (Willem Benjamin van) . . . . —
—— (van) . . . . —
—— (B. van) . . . . . . —
—— (Caspar van) . . . —
—— (Antonie Carel) . . —
Panhuysen of Panhusius (Petrus) . . . . —

Panhuysen (A. van) 24
Panne (Pieter) . . . . —
Pannebakker (M.) 25
Panneboeter (Johannes) . . —
Panneel (Michiel) . . . . . —
—— (Johannes) . . . . . —
Pannenkoeck of Pannenkoich (Gobert) . . . . . . —
Panser (S.) . . . . —
Pant (Francois David Julien van der) . . . . —
Pantekoek (Carolus) . . . . —
Papa (Jacobus) 26
Pape (Gerrit). Zie Paape (Gerrit).
——(Adriaan de). Zie Pape (Ariaan de).
Pape (Abraham van of de) . —
—— (J. H.) . . . . —
——(Jodocus of Josse de) . —
—— (Simon de) . . . . . —
——(Johannes Baptiste de) —
—— (Jan) . . . . —
Papenbroeck (Gerard van) . —
Papendrecht (Hoynok van). Zie Hoynck van Papendrecht.
Papevelt (Jan van) . . . . —
Paping (R. J.) . . . . —
Papileon (Jean David) . . —
Papius (Andreas). Zie Paep.
Pappus (Peter von Tratzberg) . . . . —
Paquot (Jean Noel) . . . . —
Paradys (Nicolaas) 27
Parduyn (Adriaan Casper) . —
—— (Simon) . . . . . . —
—— of Perduyn (Gislenus) . . . . —
Pareau (Anton Henri) . . . —
—— (Jean Henri) . . . 28
—— (Lodewijk Gerlach) . 29
Papenvelt (Johan van) . . —
—— (Franck Aerntz. van) 34
—— (Vrank van) . . —
—— (Frans van) . . —
Paravicini di Capelli (Bartholomé Eduard de) . . —
—— — —— (Johan Caspar) . . . . . . —
—— — —— (Willem Bartholomé Eduard de) . . . . —
Parcerus . . . . —
Parent (Louis) . . . . —
Paringet (Diderik) . . . . —
Paris (Johannes Wilhelmus) . . . . —

	bls.
Parival (Jean Nicolas de).	30
Park (James)	31
Parmantio (Jacob).	—
Parmentier (L.)	—
Parra (P. A. van der).	—
Parre (Mattheus)	—
Pars (Adriaan)	—
Partoes (Hendrik Lodewijk Franciscus)	32
Partout (...)	—
Parvé (Mr. Jan Frederik).	—
—— (Daniel Johan)	—
Parijs (Guillaem of Willem van)	33
Pas (...)	—
— (J.)	—
— (G. van)	—
— (Hendrik de)	—
— (L. F. P. van der).	—
— (Dirk).	—
— (C. van der)	—
Passaeus (Christiaan).	—
Paschasius, Pascha, Pasqua van Paesschen (Johannes).	—
Paschen Gtz. (W.)	—
Pasor (George)	—
—— (Matthias)	34
Paspoort (Zacharias)	—
Passchier de Fijne. Zie Fijne (Passchier de).	
Passe (Karel)	—
Passé of Pas (Barbara van de of de).	—
Passe of Pas (Crispijn van de of de)	35
Passe of Pas (Crispijn van de of de).	—
Passe of Pas (Crispijn van der of de)	—
———— (Magdalena van de of de)	—
———— (Simon van de of de).	—
———— (Willem van de of de)	—
Passeraat (Johannes)	—
Passius (Jacobus).	—
Pasteur (Jan David)	—
Pastoor of Pastor (Adam).	36
Pater (Lucas).	—
Pater (Adriaan Janszoon).	—
Patoir (Louis).	—
Patras (Lambert)	—
—— (Abraham).	—
Patriophilus (Pseudoniem).	—
Patijn (P. J.).	—
—— (Johannes).	—
Patzer (Karel)	37
Patzke (J. S.).	—
Pau (Peter).	—
Paubel (G. D.)	—
Paudets (Christophel).	—
Paul (...)	—
—— (Bernard)	—
—— (H.).	—
Paulaerts (A. F.).	—
Pauli of Pauwels (Andreas).	—
—— (Segerus). Zie Pauwels (Zyer).	
—— (Suffridus) of Suffridus Hegius.	—
—— (G. J.)	—
—— (J. H.)	—
—— (Jacob)	—
—— (Theodorus).	—
Paulinus (Henricus).	—
Paulus Secundus	38
Paulus van Middelburg of Middelburgius (Paulus).	38
——— (Pietersz.)	—
——— (Augustijn).	—
——— (J. W.).	—
——— (Pieter).	—
Paulusz (Zacharias)	39
Pauw (Nicolaas)	—
—— (Gerard).	—
—— (Adriaan)	—
—— (Pieter)	—
—— (Jacob)	40
—— (Reinier)	—
—— (Petrus) of Pavius.	—
—— (Reinier)	—
—— (Adriaan).	41
—— (Cornelis).	—
—— (Jakob)	42
—— (Michel).	—
Pauw (Isaac)	—
—— (Cornelius)	—
—— (Joh. Corn. de).	43
—— (Willem)	—
—— (Hermannus)	—
—— (J. W.)	—
—— (Anna Maria)	—
Hadrianus Pauw	—
Pauw (Mr. Willem van der).	—
—— (Maarten).	—
—— (Lievkn de).	—
—— (Jan de)	44
—— (Mr. Maarten Iman).	—
Pauward (Anton)	—
Pauwels van Someren	—
——— (Gilles)	—
——— (Pieter)	—
——— (Petrus)	—
P. C. G. P.	—
Payen (Antoine A. J.)	—
——— (Auguste)	—
——— (Pontus)	—
Pé (Hendrik van) of Paede.	—
Pechlin (Jan)	—
——— (Johann. Nicolaas).	—
Pecker Pz. (Karel de).	—
Peckius (Petrus).	45
——— (———).	—
Pedel (Jacob).	—
Pee (Engelhart van)	—
—— (Jan van)	—
—— (Theodorus van).	—
—— (Henriette van)	—
Peeckens (Johannis).	—
Peelen (B.)	—
Peenen (Marcus van).	—
——— (Daniel van) of Peenius.	46
Peeperstaart.	—
Peer (Mr. Hendrik)	—
Peereboom of Pereboom.	—
Peerlkamp (Dr. Jacobus Venhuizen)	—
———— (Petrus Hofman).	—
———— (Isaac).	47
———— (J. H.)	—
Peetermans, Petrimannus of Petromannus (Martinus).	—
Peeters (Caspar).	—
——— (Theodorus). Zie Petricus (Theod.).	
——— (Barthelomeus). Zie Petri (Barthol.).	
——— (Karel). Zie Petri (Karel).	
——— (Canerus). Zie Petri (Canerus).	
Peeters (Suffridus). Zie Petri (Suffridus).	
——— (Bonaventura)	47
——— (C.)	—
——— (Catharina).	—
——— (Clara)	—
——— (Gillis).	—
——— (Jacques of Jacob).	—
——— (Johannes).	48
——— (———)	—
——— (Josse).	—
———, Pieters of Petri (Martin)	—
——— (Nicolaes)	—
——— (J. B.).	—
Peterssen of Petri (Nicolaas)	—
Peeterssen (Hendrik).	—
Pfeiffer (Willem)	—
Peiffers (Cornelis).	—
Peil (J. G.).	—
Peissmann (L. F.)	—
Pel.	49
Pelgrim	—
Pelgrom of Pellegromius (Simon).	—
Pelichy (Joh. Phil. de).	—
Pelkwijk (J. ter)	—
Pell (Johannes)	—
—— (G.).	—
Pelle (D.)	—
Pellecom (Abraham Nicolaas van).	—
Pellemontanus (Johannes).	50
Pelletier of Peletier (Casparus).	—
——— (J.).	—
Pels (Andries).	—
—— (Jan).	—
—— (Thomas).	—
—— ( ).	—
Pelsaert (Francus).	—
Pelser	51
Pelt of van Pelt (Johannes).	—
Peltier (Firmin).	—
Pen (Jacob).	—
Penart (J.)	—
Penchard (J.).	—
Pender (J.).	—
Pendrecht (Bertolf van)	—
Penen (J.)	—
Pensaert (Paschasius Gerardi)	—
Penius (Daniël).	—
Penn. (Hubertus Jodocus).	—
—— (Johannes Jacobus).	—
—— (A. D.).	—
Penne of Penen (J. van).	—
Pennemaeckers ( )	—
Penninc en Pieter Vostaert.	—
Penninck Hoofd (A. M.).	—
——— (Laurens)	—
——— (J. J.).	—
Penningk (G.)	52
Penning (Nicol. Lodewijk.)	—
——— (Mr. Abraham Elia).	—
Penningen of Penninghen (D. M.).	—
Penningh (G.).	—
Penning Nieuwland (J.).	—
Penniks ( )	—
Pennington (Isaac)	—
Pennock (Frederik Willemsz.)	—
Pennis (Cornelis Overgaauw)	—
Pennokius (J. P.)	—
Penseman (Jacob).	52
Pentin (Johan).	—
Pepenhauser (H.).	—
Peplaers (J.)	—
Pepijn de Dikke	—
——— van Landen	53
——— de Korte.	—
———	—
———	—
——— (Marten).	—
Per (. . . . de).	—
Perarchia (Aaron).	—
Percelles (Jan)	—
——— (Julius)	—
Perclaes (Niclaes).	—
Peregrinus (Jacobus)	—
Perez (Pierre Jean Baptiste de)	—
Peres (H.)	54
Perez (Marcus)	—
Pergens (Jacob).	—
Periander (Aegidius)	—
Perié (Johan Jacob)	—
Perignon.	—
Perizonius (Antonius).	—
——— (Christiaan)	55
Perzonius (Gerrit).	—
Perizonius (Jacobus)	—
Perkois (Jacobus).	57
Perner (A.)	—
Perponcher (Isaac de)	—
——— (Pieter).	—
——— (Ferdinand).	—
——— (Willem)	—
——— (Willem Carel Baron de)	—
——— (Hendrik Georg Graaf de).	—
——— (Willem Emmery Baron de)	—
Perre (Jan van de)	59
—— (———)	—
—— (Melchior van de)	—
—— (Pauwels van de).	—
—— (Mr. Paulus van de).	—
—— (Johannes v. de of de).	—
—— (Christiaan van de).	—
—— (Mr. Johan Adriaan van de).	—
Perre (Mr. M. J. Veth van de).	—
Perrenot (Antoine)	60
——— de Granvelle (Frederik).	61
——— (Thomas)	62
——— (Hieronymus)	—
Perrenot (Abraham)	—
Perret (Peter).	—
—— (Stephanus)	—
—— (Steven)	—
—— (J. P.).	—
Perron (Louis du)	—
Pers (Dirk Pietersz.)	63
—— (Pieter Dirksz.).	—
Persoels (Thomas)	—
Persoon (Christiaan Hendrik)	—
Persijn (Dirk).	—
——— (Nicolaas)	64
——— (Wouter)	—
——— (Jan).	—
——— (Nikolaas)	—
——— (Dirk)	—
——— (Jan).	—
——— (Hippolytus).	—

bls.

Persijn (Jan). 64
——— (Hendrik) . . . . —
——— (Jan). . . . . . . —
——— (Reinier). 65
——— (Lambertus) . . . —
——— (C.). . . . . —
——— (Johan) . . . . . —
——— (J. de Jong van). —
——— (Mr. J. G. van). —
——— (Mr. Gerrit van). —
——— (... van). . . . . —
——— (Reinier van) . . —
Pesarovius (E. P.) . . . . —
Pescarengis (Cosmo de) . —
Peschwiz (Godofridus à) . —
Pessel (Okkerus) . . . . . —
Pesselius (Johannes) . . . -
Pesser (Mr. Johan). . . . 66
Pesser (Jan). . . . . . . —
—— (Jan Dammaszoon). —
—— (Bartholomeus) . . —
Pessier (Joannes le) . . . —
Pestel (Frederik Willem von) . . . . —
—— (Mr. Coenraad Frederik). 67
—— (Mr. F. F. L.). . . —
Pesters (Joan) . . . . . . —
——— ( ). . . . . . —
——— (Mr. Johan). . . —
——— (Willem Nicolaas). —
——— (Mr. Willem Nicolaas) . . . . —
——— (Mr. Nicolaas). . —
Pet (Nicolaas) . . . . . . —
—- (O.). . . . . —
Peter . . . . —
Peters (Bonaventura). Zie Peeters. —
—— (Gilles). Zie Peeters.
—— (Hugh). . . . . . . —
—— (——). . . . . . . —
—— (Jan). . . . . —
—— (J. H.). . . . . . . —
—— (Johannes). Zie Peeters.
—— (Mathias) . . . . . —
—— (Thomas) . . . . . —
Petersen (David) . . . . . —
——— (Gerlacus). . . . 68
——— (Ingwor) . . . . —
Peterssen (Aryaen) . . . . —
——— (Ernst de) . . . —
——— (Luit. de) . . . —
Peetersen (Gerlach). Zie Petri (Gerlach).
Peterson (Hendrik). Zie Pieterson.
——— (J. van) of Petersom. . . . . —
Pether (W.). . . . . —
Petit (A.). . . . . —
—— (Alexander). . . . . —
—— (B. L.) . . . . —
Petit (B. le) . . . . —
—— (Elizabeth le). . . . —
—— (Jacques). . . . . . —
—— (Jan le) . . . . . . —
—— (Jean Franç. le). . —
—— (Louis Jacob de). . 69
—— (Paulus). . . . . . . —
—— (Lambertus le) of Lambertus Parvus . . . —
Petraeus (Aegidius). . . . —
——— (Cornelius Jacobi —
——— (Johannes). . . . —
——— (Johannes). . . . —

bls.

Petraeus(Andreades Luctatius of Jacobus Andriesz Stynen). 69
Petrejus (Theodorus) . . . —
Petri (D.) 70
—— (George Henrik) . . —
—— (Nicolaas). Zie Hartman (Nicolaas Pietersz.).
—— (Pietro de) . . . . . —
—— (Cunerus). . . . . . —
—— (Carolus) of Karel Peeters. 71
—— (Gerlach) of Petersen . . . . —
—— (D. A.) 72
—— Nappius (Everhardus).Zie Pietersz (Evert).
—— (J. H.). . . . . . . —
—— (Johannes) . . . . . —
—— (Nicolaas). . . . . . —
—— (Rudolphus) of Roelof Pietersz van Niedek. —
—— (Sebastiaan) . . . . —
—— (Suffridus) of Petrus (Sjoerd Pieters) . . . . —
—— (Johannes). 74
—— (J.). . . . . —
—— Arnoldini (Sextus). —
—— (Alexander). . . . . —
—— (W.). . . . . —
Petrimannus of Peetermans of Petromannus (Martinus of Marten). . . . . —
Petro (Joanni), of Peter Hans . . . . —
Petronella van Saksen . . —
Petronius (M. Jason). . . —
Petrus I, bijgenaamd van Alzatie . . . . —
—— II, bijgenaamd Cirbolio . . . . —
—— III, bijgenaamd de Levy 75
—— IV, bijgenaamd Andreas of de Andrea . . —
—— (Cornelis). Zie Pieter Cornelisz.
—— (Hermanni) . . . . —
—— (Jacobsz.) . . . . . —
—— a Boexelaar . . . . —
—— Bruxellinus. Zie Pistoris Pertius.
—— de Bruxellis, genaamd Crockart . . . . —
—— (Couk) . . . . —
—— (Crabbe) . . . . . . —
—— (Daniël de St.) . . —
—— a Gandavo. . . . . —
—— van Herentals of Harentals. . . . . —
—— (Tectorinus) . . . . —
—— Thaborita of Peter Jacobz. van Thabor . . —
Petsch (Johannes). . . . . —
Pettenius (Petrus) 76
Petter ( ). . . . . . . —
—— Feuenling (J.) . . —
—— (N.) . . . . —
Petters (N.). . . . . —
Peuteman (Peter). . . . . —
Peutemans (Lenart). . . . —
Peursens (Anthony). . . . —
Pevernage (Andreas) . . . —
Pex (J.). . . . . —
—- (J. G.) . . . . —
Peypers (Matthias Theod.). —
Peyrilhe (Bernhard). . . . —

bls.

Peys (Abraham). 76
Peyster (Abraham) 77
Peyton (R.). . . . . —
Pfaffemath (Christiaan Ludwig von) . . . . —
Pfaft (A.) . . . . —
Pfeiffer (G. H). . . . . . —
——— (Joh. Pieter). . . —
——— (Vaandrig). . . . —
——— (François Joseph). —
——— (François Joseph), de Jonge . . . . —
Pfister. . . . . —
Pflug . . . . —
Pfochen (Sebastiaan) . . . —
Phebens (Eggerik Egge) —
Phelsum (Murk van). . . —
Phernandus (Carolus) of Fernand (Charles) . . . 78
Phernandus (Johannes) of Fernand . . . . —
Philaretus (Gilbertus). Zie Fuchs (Gilbert).
Philekleslus (Ad.). . . . . —
Philicinus (Petrus) of Pieter Campsoon. . . . . . —
Philip (Ernst) zu Sayn und Wittgensteyn. . . . . . —
Philipote van Valkenburg. —
Philippa van Holland. Zie Filippa.
Philippa van Heinsberg . —
Philippe (David) . . . . . —
——— van Gelre . . . . —
——— (Pieter) . . . . . —
Philippeaux (T. J.). . . . —
Philippi (Jan Louis) . . . —
Philippine v. Henegouwen. 79
Philippion (Gustaaf) . . . —
Philippotte van Born. . . —
Philippus, Proost van Deventer. . . . . —
Philips. Zie Filips.
——— van Sint Pol . . —
——— Jacobsz. (Casper). —
——— (Jan Casper). . . —
——— (Is. Casper) . . . —
——— (Constance) . . . —
Philipse (Mr. Antoni Willem). . . . . —
Philipsz (Dirk) . . . . . . —
——— (Obbe) 80
——— (H.) . . . . —
Philipsz (H. C.) . . . . . —
Phillery ( ). . . . . . —
Phililogus Philoatros à Ganda. Zie Viverius (J.).
Phillips (Chas.). . . . . . —
Philsum (M. van) 81
Philoclerus (J.). . . . . . —
Phocylides (Joannes). Zie Holwarda (Jan Fokkes).
Phoonsen (J.) . . . . . —
Phoul (Michiel du). . . . —
Phrisius (Gemma). Zie Gemma Frisius.
Phrisius (Vincentius). . . —
Phylaeus, Phyleus, Phileus (Simon Jansz.). . . . . —
Physicus (Laurentius). . . —
Picardt (Johan). . . . . . —
Picart (Anna). . . . . . . —
—— (Bernard) . . . . . —
—— (Pieter) 82
—— (Stephanus of Etienne) . . . . —
Pichot (Daniel) . . . . . . —

bls.

Pickaert of Picart (Peeter). 82
Pickman (Pieter Jansz.). . —
Pictarius (J. B.). . . . . . —
Piebema (Remmert). . . . —
Pieck. (Coenraad) . . . . . —
—— (Mr. Willem). . . . —
—— (D.) . . . . —
Pied (Reger) . . . . —
Piek (Philips). . . . . . . —
Pieck (Jacob Jansz.). . . —
Piek de Lange (J.) Zie Lange (J. Piek de). . . 83
Piecke Tjommes. Zie Tjommes (Piecke).
Pielat (Barthelemy). . . . . -
—— (Phineas). . . . . . . —
—— (Ludovicus Timon). —
Piemont (Nicolaas) . . . . —
Pieneman (Jan Willem) . —
——— (Nicolaas). . . —
——— (Frederica Wilhelmina Margaretha Elizabeth. 84
Piens (Franciscus Hadrianides) . . . . —
Pieolet (Cornelis). . . . . —
Pieper (M. F.) . . . . . . —
Piepers (Marinus). . . . . —
——— (Willem Johannes). . . . . —
Pieq (Jery). . . . . —
Pier van Heemstra . . . . —
Piera (P.). 85
Piere, Pierre, Pire (Jacobus du). . . . . —
Piero. Zie Morsch (Pieter Cornelis van der).
Pierken. Zie Piseron, Pierken.
Pierlink (J.). . . . . —
Pieroom (Hubert). . . . . —
Pierre ( ). . . . . . . —
—— (Erasme Delle) . . —
—— (Abraham Jacque la). —
Pierssenaeus (Jeremias). . —
Pierson (Franc de). . . . —
—— (A.) . . . . —
—— (Christophel). . . —
—— (Johannes). 86
Piet (Boudewijn van der) of van der Piedt. . . . —
Piet (Livinus van der). . —
—— ( ). . . . . —
—— Hein. Zie Hein (Piet).
—— (A.) . . . . —
Pieter Matthijsz. . . . . . —
—— (Pieter van St.). . —
—— (Mr.) . . . . —
—— Jobs . . . . —
—— Gabrielsz. Zie Gabrielsz. Petrus.
—— Pietersz. . . . . . . —
—— Dirkszoon . . . . . —
Pieter Samuelszoon. Zie Samuelsz. (Pieter).
—— van Leyden . . . . —
—— Cornelisz. 88
—— Gerryts. . . . . . . —
—— Florysz. . . . . . . —
—— Florisz. . . . . . . —
—— Cornelisz. . . . . . —
—— ———. . . . . . . —
—— Dirksz. . . . . . . —
—— Folkertsz. . . . . . —
—— Jurgens 89
—— de Leydecker . . . —
—— Peters . . . . —

bls.

Pieter Jansz. 89
—— de Koster —
—— Pietersz. —
—— Claes Jansz. —
—— de Gulicker —
—— Gerritz. —
—— Janse Al —
Pietermaat (Pieter). —
—— (Mr. D. F. W.). —
Pieters (Hendrik). —
—— (Laurens). —
—— (Michel) 90
—— (Freerk) —
Pieters, Peeters of Peikes (Nicolaes). —
—— (P.) —
—— (S.) —
—— (Digna) —
—— (Geertje). —
—— (Trijn) of Trijn van Hamburch —
Pieterse (Roelof). Zie Petri (Roelof).
Pietersen (Izaak). —
Pieterson (Anthony) —
—— (Jacob Jan) 91
—— ( ) —
Pieterssoen (Willem) —
Pieterszoon (Adriaan). —
Pietersz. (Pieter) —
—— (Roelof) —
—— (Jacob). —
Pietersz. (Willem). —
—— (Cornelis). —
—— (——). —
—— (Aart) —
—— (Dirk) —
—— (Elias) —
—— (Ebbe) —
—— (Frederik) —
—— (Jan). —
—— (Jacob) —
—— (J.). 92
—— (Lamb.). —
—— (Meeuws) —
—— (Jan). —
—— (Lambert of Logier). —
—— (Meeuwis) —
—— (Pieter), of Pieter Pieter Gerbrandsz. —
—— (Pieter). —
—— (Pieter). —
—— (Aart) —
—— (Dirk) —
Pieterszen (Gerrit) —
Pietren 93
Piterson (Henry). —
Peyma (J. J. W. Beintema van). —
Peyma (W. van) —
Peyrolde (Bernard). —
Peys (Giller) —
Pictavius (J. B.) —
Pietin (Francois) —
Pigeaud (Daniel) —
—— Dz. (T.) —
Pigge (Jan). —
Pigghe of Pighius (Albert). —
Piggheus of Pigghe (Stephanus of Corona Wijnants). 94
Pike (S.) 95
Pikmans (Pieter) —
Pilaar (Jan Carel) —
Pileur (Henri Antoine le). 96
Pilius (Mr. Martinus) of Pyll (Marten). —

bls.

Pilius (Mr. Jacobus) 96
Pillera (Mr. H. A.) 97
Pilletier of Pelletier (Casparus). —
Pilzarro (Israel) —
Pimperling (Laurentius) —
Pina (David de) —
—— (Paulo de) —
Pinas (Jacob). —
—— of Pynas (Jan). —
—— (Joh.). —
Pinckard (G.). —
Pincier (J. L.) —
Pinebo (M. D.). —
Pingré ( ) 98
Pinhas (Boas). —
Pinket (Jan) —
Pinto (A. de). —
—— Jr. (A. de). —
—— (Aron de). —
—— (Isaac de). —
—— (Isaac) —
—— (Isaac de). —
—— (Isaac de). —
—— (Izaak de) —
—— (Josephus de). 99
Pipar (Jaspar). —
Pipels (Jan). —
Pipendur of Pipart (Daniel). —
Pipenpoy of Pypenpoy (Francois de). —
—— of Pypenpoy (Jean de) —
Pippinck of Pepiun (Hendrik) —
Pire (G. du) —
Piro. 100
—— (Henricus de) —
Pirole (W.). —
Piscator (Antonius). —
—— (Bartholomaeus Nicolai). —
—— (Nicolaas Johannes), Zie Visscher (N. J.).
—— (Petrus) —
Piscinarius (Joannes). —
Piscis (Gisbertus) of Pisson. —
—— (Guihelmus) —
Piso (Willem). —
Pistoris (Petrus) of Pieter de Backer —
Pistorius (Bonifacius). —
—— (F.). —
—— (Johannes) Zie Bakker (Jan de).
Pithopaeus (Lambertus Ludolphus) of Helm (Lambert). 101
Pitiscus (Samuel) of Petiski —
Pitcairne (Archibaldus). 102
Pitloo (Antoon Sminck). —
Pitt (R.) —
Pittius (Carel Frederik Gey van) —
Pitton. (F.) —
Pla (Andreas la) —
—— (P. A.) —
—— (R. le) —
Plaat (Andreas Hendrik Johan van der) —
—— (Cornelis). —
—— (David van der) —
—— (Engelbert George van der) —
Plaats (Jan van der). —
Placentius (Johannes) 104
Placette (Jean la). —

bls.

Placius (George) 104
—— (Johannes). —
Plaes (David van der) 105
—— (S. van der) —
Plancius (Cornelius) —
—— (Daniel). —
—— (Petrus). —
—— (Petrus). —
Planque (Nicolas de la). 106
Plante (Franciscus). —
Plantinus (Johannes). —
Plantijn (Christophel) —
Plas (Pieter) 107
—— (M. van der). —
Plas (Michiel van der) —
—— (Pieter van der). —
——, Plaas of Plaes (Pieter van der) —
Plaser of Plaseer (David). —
Plasschaert (Jan Baptist Joseph Guislain). —
Plater (Abraham Aartzen). 108
Plechelmus —
Plemp (Cornelis Giselbertsz.) —
—— (J. J.). —
—— of Plempius (Vopiscus Fortunatus). —
Plemper (Jonker van) —
—— (P.). —
Plevier (O.). —
—— (J.). 109
—— (Johannes). —
Ploegsma (Dirk Jacobs). —
Ploen (Hertog van Holstein). —
Plojart (J.) —
Plonski (Maurits) —
Ploich (Vedastus du). —
Ploos (Pieter). —
Ploos van Amstel. —
—— (Adriaan). —
—— (Cornelis) 110
—— (Jacob). —
—— (Mr.) —
Pluim (P.) —
Pluimer (Joan) —
—— (Joost) 111
Plumicke (C. M.). —
Plüschke (Joannes Theophilus) —
Pluygers (Johannes Arnoldus). —
Poecken (. . . van). —
Poel (A. van der) —
—— (Daniel van). —
—— (Daniel van der). —
—— (Egbert van der). —
Poel (Jan van der). —
—— (Jurriaan). —
Poele (G. van der). —
Poeleway —
Poelenburg (Arnoldus). —
—— (Cornelis). 112
Poelgeest (Aleid of Adelheid van). —
—— (Mr. Caspar) —
—— (Dirk van). —
—— (Gerrit van). 113
—— (Gerrit van). —
—— (Jan van) —
—— (Kasper of Jasper van) —
Poelhuis (Christiaen). —
Poeliën (David van) —
Poelman (S.) 113

bls.

Poelstra (Johannes). 113
Poerten (Johan ten) —
Pois (B. de) —
Poeraat (Pieter). —
Poindre (Jacques de). —
Poiret (Pierre) 114
Poirre (Pierre le). 115
Pol (van Limburg). —
—— (. . . . van) —
—— (Christiaan van) —
—— (Herman). —
—— (Jan van de). —
Pola (Hendrik) —
Polaane (J. van) 116
Polak (Alexander). —
—— (D. P.) —
Poland (Theodorus). —
Polanen (Jenne of Johanna van). —
—— (Mr. Rogier Gerard van). —
Polanus (P. S.) 117
Poldermans (Cornelis) —
Polgier (Willem) —
Polites (Joachim). —
Polyander, of Polyander à Kerckhoven —
—— (Johannes) 118
Poll (Herman van de). —
—— (Mr. Fredrik van de). 119
—— (G. Jasink van de). —
—— (Mr. Herman van de). —
—— (Hugo van). —
—— (J. G. van de). —
—— (Jan van de). —
—— (Mr. Jan van de) —
—— (Kornelis van de) —
—— (Lukas van de) —
—— (Pieter van de). —
—— (Jhr. Mr. Willem Gerrit van de) —
—— (Jhr. Willem Gerrit van de). —
Pollio (Assverus). 120
—— (J.). —
—— (L.) —
Pollionis (Petrus). —
Pollius (Magdalena) —
Polley (Jacob) —
Pollius (G.). —
Polly ( ) —
Polleyt (Eustachius) —
Polman Az. (Hendrik). —
Pomere (Elias du) —
Pompe van Meerdervoort (Michiel) 121
—— — Meerdervoord (Kornelis). —
—— — —— (Mr. Matthijs) —
Pompe (Walterus) —
Pols (L. H.) —
Pon (Abraham du). —
—— (G. de) —
—— (Henricus du). —
Pons (B.) —
Ponciani (Joannes). —
Pons (B. M. de). —
—— (J.) —
Ponse (H.) —
—— (Joris) —
—— (Jan). —
Pontanus (Ambrosius) —
—— (Henricus). —
Pontanus (Johannes Isaacus). 122
—— (Isaacus). 123
—— (Laevinus). —

bls.

Pontanus, of de Ponte (Petrus) . . . 123
——— (Roverius) . . . 124
Ponte (Octavio del) . . . —
Pook (Jan) . . . —
Pool (Gerardus Jacobus) . . . —
—— (Jurriaan of George) . . . —
—— (Jurriaan) . . . —
—— (Matthijs) . . . —
—— (M.) . . . 125
—— (Rachel). Zie Ruysch (Rachel).
Poolsum (Pieter Booy van) . . . —
Poort (Allert Jacobs van der) . . . —
—— (J. van der) . . . —
Poorten (Josua van der) . . . —
——— (Josua van der) . . . —
Pootter (J. D.) . . . —
——— (Willem de) . . . —
Poortugael (Mr. Jacobus Catharinus Cornelius den Beer) . . . —
Poortvliet (Matthias) . . . —
Poot (Hubert Korneliszs.) . . . 126
—— (Abraham van) . . . —
Popma (Ausonius of Aesge van) . . . 127
——— (Cyprianus of Sybolt van) . . . —
——— (Sixtus of Syds van) . . . —
——— (Titus of Tiete van) . . . —
Poppes (Elkje) . . . —
——— (Lieuwe) . . . —
Poppinga (Tarquinius) . . . —
Poppius (Cornelis) . . . —
——— (Eduard) . . . —
——— (Menso) . . . 128
Popta (A.) . . . 129
—— (L.) . . . —
—— (L. S.) . . . —
—— (S.) . . . —
Porjeere (C. P.) . . . —
——— (Olivier) . . . —
Pork (P.) . . . —
Porquin (Barbe de) . . . —
——— (Lowys) . . . —
Port (Tobias) . . . —
—— (Cornelis van der) . . . —
Porta (Nikolaas à) . . . 130
—— (Petrus de la) . . . —
—— (Johannes à). Zie Verpoorten (Johannes).
Portaise, Portaize, Porthais, Porthaesius, Portaestus, Protasius (Johannes) . . . —
Portal (A.) . . . —
—— (P.) . . . —
Portegies (Teunis) . . . —
Portier (Hermannus) . . . —
Portielje (Mr. D. A.) . . . —
Porten (Simon van der) . . . —
Portengen (Lüman) . . . —
——— (Pieter) . . . —
Portman (Lodewijk Gotlieb) . . . —
Pontz (J. David de) . . . —
Post (Elisabeth Maria) . . . —
—— (G.) . . . —
—— (H.) . . . —
—— (Harmen) . . . 131
—— (Jan) . . . —
—— (H.) . . . —
—— (Jan) . . . —
—— (Frans) . . . —
—— (Pieter) . . . —

Post (Tobias) . . . 131
—— (J.) . . . —
—— (P.) . . . —
—— (Sebastiaan) . . . —
—— (Margaretha v. den) . . . —
—— Brans (Johannes Robertus) . . . —
Portelman (A.) . . . —
Posthumus (Gosling) . . . —
——— (Andreas) . . . —
——— (Andreas) . . . —
Posthumus (Rinse) . . . —
——— (Nicolaas) . . . 132
Pot (Adriaan) . . . —
—- (Dirk van der) . . . —
—- (Willem van der) . . . —
—- (Hendrik Gerritz.) . . . —
—- (Jean en Nicolas) . . . —
—- (Cornelis van der) . . . —
—- (Barend van der) . . . —
Poteau (David) . . . —
Potgieter (Mr. Barend Jansz.) . . . —
——— (Petrus Bernardus) of Ollularius . . . —
——— ( ) . . . 133
Pothoff (J.) . . . —
——— (Mr. Cornelis) . . . —
Pothoven (Hendrik) . . . —
Pothuyse (S.) . . . —
Pothuyze (W.) . . . —
Potma (Jacob) . . . —
Potman (Paulus) . . . —
Pots (Adriaan) . . . —
—— (Hendrik) . . . —
—— (Thomas) . . . 134
Poteuk (J.) . . . —
Potgieter of Pottengieter (Hendrik) . . . —
Pottebacker (Jan Sibes) . . . —
Pottelsberghe (Richardus) . . . —
Potter (Dirck) . . . —
——- (David de) . . . —
——- (Hebelius) . . . —
——- (Ludolphus) of Potterus . . . 135
——- (Pieter Simonsz.) . . . —
——- (Pieter) . . . —
——- (Paulus) . . . —
——- van der Loo (Dirc) . . . 136
Pottere (Maria de) . . . —
Potterus (Ludovicus) . . . —
Potuil (Hendrik) . . . —
Potuyl (J.) . . . —
Pottey (Enoch) . . . —
——- (Jan) . . . —
Poudroyen (Cornelius van) . . . —
Pourbus (Frans) . . . —
——— (Frans) . . . —
——— (Pieter) . . . 137
——— (Pieter) . . . —
Pours of Pourrius (Karel van) . . . —
Pous (Bonifacius Matthias) . . . —
—— (B. Mogge) . . . —
—— (Mr. Bonifacius Mogge) . . . —
Pouvillon (Anthoine de) . . . —
Pouwelszoon (Claas) . . . —
Pozzo (Lodewijk Serrato) . . . —
Praalder (Laurens) . . . —
Praedinius (Regnerus) . . . —
Praeger (Heinrich August) . . . 138
Praet (Daniel van) . . . 139
—— (Lodewijk van) . . . —
—— (Margaretha van) . . . —
—— (Petronella van) . . . —

Praet (Stephanus de) . . . 139
—— (Vranck van) . . . —
Praetorius (Petrus) . . . —
Praevorsius of Preevoort (Bartholomeus) . . . —
Prakken (Berend) . . . —
Pratensis (Jason) . . . —
——— (Joannes). Zie Des Pretz (Joannes). 140
Pré (Daniel du) . . . —
—- (F. P. H. du) . . . —
—- (J. D. P. du) . . . —
Prechte (J. J.) . . . —
Preesman (A.) . . . —
Presbyter (Joannes) . . . —
Prestinien (Jehan de) . . . —
Pret (Charles du) . . . —
—— (Quentin du) . . . —
Prey (J. Z.) . . . —
Preys (Pieter de) . . . —
Price (John) . . . —
—— (William) . . . —
Pricels (Georgius) . . . —
Priequius (Jacobus) . . . —
Prieschenck (J. G.) . . . —
Priester (A. v. S.) . . . —
Prigge (Jos.) . . . —
Prijs (Margaretha) . . . —
Prillevits (Daniel) . . . 141
Primaeus (Henricus) of Priem . . . —
Prince (François le) . . . —
——- (Carel) . . . —
——- (Samuel de). Zie Prinse (Samuel de).
——- (W.) . . . —
Pringle (John) . . . —
Prins (Arie) . . . —
—— (Ewout) . . . —
—— (Mr. Gijsbertus) . . . —
—— (Mr. Hendrick Jansz.) . . . 142
—— (Jacob) . . . —
—— (Johannes) . . . —
—— (Johannes) . . . —
—— (Juriaen) . . . —
—— (Johannes Huibert) . . . —
—— (Samuel de) of Prince . . . —
Prinsen (Pieter Johannes) . . . 143
Prinsterer (Petrus Jacobus Groen van) . . . —
Printere (Gilles de) . . . —
Prior (J.) . . . —
—— (Thomas) . . . —
Probstingh (Ernestus Engelbertus) . . . —
Procurator (Wilhelmus) . . . 144
Proelius (Petrus) . . . —
Proeys (Berend) tot Gerverskep . . . —
Pronck (Joh. Petr.) . . . —
Pronk (Cornelis) . . . —
Proost (Jan Pietersz.) . . . —
Prooyen (Adriaan Gerrit van) . . . —
Proper (Hermannus) . . . —
Prot . . . —
Prouning (Gerard) . . . —
——— (Jacobus) . . . 145
Prouijn (Charles de) . . . —
Provijn (Isebald) of de Provijn . . . —
Provink (Gerard). Zie Prouning (Gerard).
Proyss (Bernard), Proess, of Pruijss . . . —
Prudhomme (Antoine Daniel) . . . —

Pruimers (Cornelia) . . . 145
——— (Mr. Janus Conradus) . . . 146
Pruscherneccius (Johan Georgius) . . . —
Pruymst (Geertruid) . . . —
Pruys (J. J.) . . . —
——- (J. W.) . . . —
Pruyssen (Gerard van) . . . —
Pruyssenaar (R. M.) . . . —
Pui (J. du) . . . —
—— (Meinard Simon du) . . . —
Pullen (Peregrinus van of Pellgrim Pullenius) . . . 147
Puls (Jaquemart) . . . —
Punt (Jan) . . . —
Pupeler (Antoine) . . . —
Puppius (Gerardus) . . . —
——— (Guilielmus) . . . —
——— (Hermannus) . . . —
——— (Robertus) . . . —
Purmerend (Cornelis Claesz. van) . . . 148
Purse of Poors (Joris van) . . . —
Puteanus (Erycius) . . . —
Put (Aegidius van de) . . . 151
Putman (Abraham) . . . —
——— (Henrik) . . . —
Putte (Carel van de) . . . —
——— (Samuel van de) . . . —
——— (Hendrik van der). 152
Zie Puteanus (Erycius).
Putte (Joachim van den), of a Puteo . . . —
Putten (A. de) . . . —
——— (A. van) . . . —
——— (Gerard van) . . . —
——— (Herbern van) . . . —
——— (J. S.) . . . —
——— (N. van) . . . —
Putten (Nicolaas van) . . . —
——— (Heer Pelgrim van) . . . —
Putter (K. de) . . . —
Puttershoek (Everard) . . . —
Putthem (Jan van) . . . —
Puy (Pieter Philip du) . . . —
Puyl (G. van der) . . . —
Puyn (Jacobus) . . . 153
Puyster ( ) . . . —
Puyt (J. de) . . . —
—— Jz. (J. de) . . . —
—— (S. J. de) . . . —
Puythinck of Puitlink (Christoffel) . . . —
Pijbes de Adama (Theodorus) . . . —
Pijcke (Leyn) . . . —
Pijl (Arend) . . . —
—— of Pyll (Jacob) . . . —
—— (Matthys) . . . —
—— (Reinier van der) . . . —
Pijn . . . —
Pijnacker (Adam) . . . 154
——— (Cornelis) . . . —
——— (Johan Christiaan Lambert) . . . —
Pijp (Cornelis) . . . —
Pijpenpoy. Zie Pipenpoy.
Pijper (J.) . . . —
Pijpers (F. B. Hollingerus) . . . —
——— (Pieter) . . . —
Pijtak (G. C. W.) . . . 155
Pythophaeus (Lambertus Ludolphus) . . . —

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

Q.

QUACK (Jacob), geboren te Brielle, werd den 20sten April 1654 schepen te Rotterdam en bleef zulks tot 1662. Den 10den October 1665 werd hij aangesteld tot postmeester op Engeland en verdronk ongelukkig in een zwaren storm in Januarij 1668. Hij was een verstandig en geoefend zeeman. Hij vervaardigde de volgende kaarten.

De Mont van de Maes. Met eene op-rechte afbeeldinge van alle de Actien die bij het Postiacht, de lootsboots en andere schepen in het vijt en in seilen oock van het posthuys en postilliona werden gedaen. In 't licht gebracht enz. 1665.

Hiervan is een tweede druk, zonder adres, die zeldzaam voorkomt.

Afbeeldinge van de Maes, van de stadt Rotterdam tot in Zee, met de aengelegen steden en plaetsen, sanden, drooghten en coersen, soo als die tegenwoordigh bevaren wert. In 't licht gebracht door, enz. 1665.

De tweede druk werd *verbeterd en uytgegeven door R. en J. Ollens, Kaartverkoopers* te Amsterdam. 1740. Even als de eerste in 4 bladen.

Ook is van hem *de plaat van de prijzen voor de noodlijdenden op Terschelling.* 1666.

Zie *Roterod. illustr.*, bl. 121, 122, 123; de Jonge, *Gesch. v. h. Nederl. Zeew.* (Tweede druk), Dl. I, bl. 74; Mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst*, bl. 107; *Nav.* 1866, bl. 306; Muller, *Cat. v. vaderl. Historieprenten*, bl. 329, n. 2246.

QUACK Jsz. (Jan de) bloeide in den aanvang der 18de eeuw.

Hij vervaardigde de volgende tooneelstukken, proza met zang.

Het gewaand Consult, blsp., het Fr. van Durvigny vrij gev. In den Haag en Amst. 1799.

De Edelmoedige schoenlapper, trsp. met zang doormengd, niet vertaald. Aldaar 1800.

De knegt van twee meesters, vrolijk zangsp. gev. n. h. Fr. van Ségur le Jeune en Em. Dupaty. Ald. 1802.

Het bankroet van den schoenlapper, blsp. met zang doormengd, het Fr. van A. Martinville vrij gev. Ald. 1804.

Oordeel niet voor dat het tijd is, blsp. met zang, n. h. Fr. van J. Patrat. Ald. 1804.

De Duivelsbrug, trsp. n. h. Fr. van M. Hapde, in het *Zedelijk Schouwtooneel d. Mensch. Hartstogten.* D. XV.

Met B. A. Fallee:

De drie Fanchons, of Dat zal nooit eindigen, blsp. met zang, n. h. Fr. In den Haag, 1804.

De Prins op het Bal, of de Chineesche Lantaarns, blsp. het Hoogd. vrij gev. Ald. 1804.

Adelle, of de Hut, met zang, n. h. Fr. Ald. 1804.

De blinde Cassander, of het Concert van Arlequin, blsp. met zang, n. h. Fr. Ald. 1804.

Zie *Cat. v. d. Maats. v. Ned. Letterk.*, D. I, bl. 171, 172.

QUADE (Merten die) komt „met synen vennoit" in de rekening van den hertogelijken Muntmeester van Karel van Egmond, Herman van Nassau, op het jaar 1499 voor, als hebbende te Zutphen vorstelijke muntstukken vervaardigd.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Graven en Hertogen van Gelderland*, bl. 307, 308.

QUADUS (Mattheus), uit Deventer, leefde omtrent 1620. Hij gaf in het Hoogd. een *Hymne* over Psalm CXIX (CXVIII) van Frederik IV, keurvorst van den Paltz, met de Hoogd. vertaling der Psalmen voor Ambrosius Lobwasser, raad van den keurvorst van Brandenburg. Sedan, 1629.

Zie Revii *Daventria ill.*, p. 681; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 176.

QUAECELBENUS (Guelielmus), een geneesheer te Kerkwijk, leefde in het midden der 16e eeuw. Hij ging als lijfarts van den keizerlijken gezant Busbecq naar Constantinopel, waar hij stierf. Hij schreef één *Epistola de plantis quibusdam exoticis* aan Petrus Andreas Matthiolus, die voorkomt in Matthioli, *Epist. med.* T. III.

Zie Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 354; Foppens, *Bibl. Belg.*, T. I, p. 420.

QUAECKENAECK (Jacob Jansz.), bevelhebber van het schip *de Liefde*, behoorende tot de expeditie van Jacob Mahu en Simon de Cordes, naar Japan, over welke expeditie verg. *Memoirs of the empire of Japan, in the XVI and XVII century, publ. by Th. Rundall* 1850, aangehaald bij Tiele, *Mém. sur les navig.* p. 23.

QUAEBEKE (Arnold, Heer van) en Rummen, leefde in 15de eeuw, en sloeg munt in zijn domein van Rummen.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Leenen in Brab. en Limb.*, bl. 261.

QUAEDT VAN WICKRAEDT (Willem de), Baron, had ten jare 1557 de heerlijkheid Rekheim in Limburg in zijn bezit, als verkoopende het in dat jaar aan Heer Herman van Aspremont-Lijnden. Deze Lijnden was het hoofd van den Roomsch-Katholijken tak van de Lijndens.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Leenen in Brab. en Limb.*, bl. 289, 290, 291 en 295.

QUALBERGEN. De commandeur Qualbergen had het bevel over 13 compagnieschepen, door Rijklof van Goens naar Mazulapatnam, een belangrijk kantoor, noordelijk van St. Thomé, op de kust van Coromandel, gezonden. Hij ontmoette 1 Sept. 1673, op 5 of 6 mijlen van genoemde plaats de Britsche vloot. Spoedig nam het gevecht een aanvang, dat drie of vier uren van weerskanten met dapperheid werd volgehouden, doch waarin de Nederlanders ten laatste een luisterrijke overwinning behaalden.

Zie J. C. de Jonge, t. a. p., D. III, a bl. 375.

QUANT (G.) woonde in het midden der 18de eeuw te Oud-Beijerland en vervaardigde lofdichten op zijn tijdgenooten.

Zie v. d. Aa, *N. B. A. C. Wb.*

QUANTZ (J.) is schrijver van *Grondig onderwijs in de Dwarsfluit.* Amst., 1755. 4°.

Zie Arrenberg, bl. 426.

QUAREBBE (Petrus a) of Quaderewe, ridder, Heer van Berchem, gehuwd met Johanna Tseeraerts, dochter van Jacob Tseeraerts, drost van Breda. Hij was in 1562 schout van Leuven, volgde als stad- en slotvoogd van Breda, in 1568, den Heer van Schouwenberg op, en werd in 1572 opgevolgd door Adriaan d'Etournel, Heer van St Remy. Na de verovering van den Briel, zond Alva hem naar Dordrecht, om Bossu te helpen, doch daar deze reeds vertrokken was, stierf hij aldaar, werd na den overgang dier stad aan den Prins gevangen genomen, en den 10den Julij 1572, naar het kasteel van Buren gevoerd, waar hij, en niet, gelijk de Tassis schrijft te Gorcum, na een langdurige gevangenis overleed.

Zie Hoynck van Papendrecht, *Anal. Belg.*, T. I, p. 149, 150, P. II, p. 697, P. II, T. II, p. 148; Te Water, *Verk. en smeekschrift der Edelen*, D. IV, bl. 454; van Goor, *Beschrijv. v. Breda*, bl. 64; Schotel, *Kerk. Dordr.*, D. I, bl. 47, 58.

QUARRÉ ( ). Abcoude vermeldt van hem *den geestelijken Schat.* 12°.

Zie *Aanh.*, bl. 172.

QUARRÉ (Antoine), Heer van Salmslach, schepen der stad Brussel, behoort tot de onderteekenaars der Unie van Brussel in 1577.

Zie *Nob. d. Pays-Bas. Suppl.* IV, p. 223; VI, p. 231; Butkens, *Trophées de Brabant*, T. II, p. 458; de Jonge, *Unie van Brussel*, bl. 50.

QUARRÉ (Loys) was raad en ontvanger-generaal „van alle den financiën mijns aldergenadichsten heeren des Rooms conynck [Maximiliaan] ende hertoge Philippus zijnen zoon [Filips den Schoonen]."

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel. enz.*, bl. 499.

QUARRÉ (Willem), uit een edel geslacht gesproten, Raad

van Brabant, behoorde tot de verbondene Edelen. Hij huwde in 1552 Margaretha van der Ee, en naderhand Maria van Oijenbrugge. Hij liet bij de eerste vrouw kinderen na.

Zie *Suite der Supplément du Nobil des Pays-Bas*, T. III, p. 176; Te Water, *Verb. d. Edelen*, D. III, bl. 288, 289, 587.

QUAST (Hillebrand Gerritsz.) van Enkhuizen, verscheen in 1618 als Vice-admiraal met een vloot van 25 schepen voor Algiers om het roofnest ontzag in te boezemen en vele Nederlanders uit de slavernij te verlossen. Op zijn terugtogt raakte hij slaags met eenige Turksche roovers, van welke hij een schip veroverde en nog meer christen slaven bevrijdde, waaronder ook Spanjaarden, Portugezen, Franschen en Engelschen. Ook streed hij moedig onder Piet Hein, tegen de Duinkerkers, ten jare 1629. Terwijl deze de vijandelijke vloot opzocht, ontving Quast het bevel in zee met 12 schepen de haven van Duinkerken te bezetten en het uitloopen van 's vijands schepen te verhinderen. Toen Piet Hein sneuvelde, viel aan Quast de eer ten deel om den admiraal te vervangen en den oorlog tegen de Duinkerkers voort te zetten, totdat over den post van luitenant-admiraal zou beschikt zijn. In 1631 rustten de Staten eene vloot uit van 35 oorlogschepen en 10 jagten, en werd andermaal aan Quast de taak opgedragen om de Vlaamsche kust te bewaken, en op de vloot te passen, die in Spanje werd uitgerust, welke last hij met veel beleid volvoerde.

Zie Brandt, *Beschr. v. Enkh.*; *Lev. d. doorl. Zeeh.*; Van Wijn, *Bijvoegs. en Nalez. op Wagenaar*, D. XI, bl. 42; D. XI, bl. 83; *Chr. v. h. Hist. Genoots.*, D. V, bl. ; J C. de Jonge, *Neerl. Zeew.*, D. I, bl. 336, 379.

QUAST (J.), kunstschilder uit de 2e helft der 17de eeuw. Kramm vermeldt een mansportret van dezen schilder.

QUAST (Pieter), zou (volgens Nagler en Bryan) in 1620 te 's Hage geboren zijn. Zijne schilderijen zijn zeldzaam. Kramm vermeldt er een, namelijk *eene vrouw, geknield bij een Crucifix*, waarvoor eene versierde brandende kaars staat. Hij ziet er *Maria Stuart* in met Chateler, haar secretaris, in een bidcel, een fraai geschilderd stuk, naar Rembrandt's school zwevende. Meêr bekend is zijn etskunst, die P. Nolpe, S. Saverij, H. Hondius, Ch. Schmidt, Prenner en anderen hebben gecopiëerd.

Kramm vermeldt:

12 bladen, *de Modens*, in den smaak van Callot, in 4°.
26 dito, met den titel, *'t Is al verwaert gaeren*, in 4°.
12 dito, *capricen en groteske figuren*, in 4°.
6 dito, *Vijf sinnen te koop.* 4°.
De vier jaargetijden. 4°.
Een chirurgijn, die den voet van een boer opereert; 4 *drinkers in een herberg, waarvan één slaapt*, in 4°; *zes boeren, die zich vermaken*, in 4°; *de Herder*, 2 bladen, 4°; *een boeren-familie van vier personen*; *de vader met het kind op den schoot*; *een Turksch officier*, enz.

Zie Immerzeel; Kramm; *Nav.* D. XX, bl. 511.

QUATREMONT (Gaspar), in 1556 te Binch, in Henegouwen, geboren, was wereldlijk priester, toen hij in 1583 in de orde der Jezuïten trad. Na gedurende 14 jaren de poësie en rhetorica onderwezen te hebben, was hij 7 jaren repetitor der jonge Jezuïten. Overigens bragt hij 12 jaren door met prediken en cathechiseren ten platte lande, geen vermoeijenissen noch ontberingen ontziende. Hij overleed den 4den Febr. 1624 te Huy in den ouderdom van 68 jaren. Hij vertaalde het *Vita B. P. Ignatii* in het Latijn uit het Spaansch van Petrus Ribadeneira. Ipris, 1612. 12°. De geleerde Jezuït George Mayr zette het in het Grieksch over. Augsburg, 1616. 16°.

Zie Jöcher; Paquot, *Mém.*, T. I, p. 168.

QUEBORNE (Lowys van den), een Hagenaar, bloeide in de eerste helft der 17de eeuw, en was een beeldhouwer in steen. Zijn werk is onbekend.

Zie Kramm.

QUEECBORNE of QUEBORN (Chrispijn of Christiaan van of van de), een Hollandsch teekenaar en graveur, in 1604 te 's Hage geboren en aldaar gevestigd, doch in 1623 te Utrecht woonachtig. Men vindt van hem een groot aantal kleine prenten naar zijn eigene compositie in verschillende letterkundige werken. Hij werkte echter ook naar andere meesters en sneed vele portretten, die zeer groote verdiensten hebben. Hij was ook een goed portretschilder en vervaardigde o.a. de portretten van Johan Stampioen, Dion. Spranchuysen en anderen.

Zie Immerzeel; Kramm.

QUEECBORNE of QUEBORN (Christiaen van de). Van Mander noemt een voornaam kunstenaar van dien naam in het levensberigt van Adriaen de Weerdt en meldt „dat deze in zijne jeugd had geleerd bij Christiaen van de Queecborne, een goed landschapschilder, wonende bij de Beurs te Antwerpen en was de vader van meester Daniel, schilder van zijne excellentie (prins Maurits) in den Haghe." Dit onderwijs moet omstreeks 1546 plaats gehad hebben, waarschijnlijk was hij de grootvader van Chrispijn. Men vindt zijn portret bij van Mander.

Zie van Mander; Kramm.

QUEECBORNE of QEECBORN (Daniel van de), zoon van Christiaen van de Queecborne, werd in de 2de helft der 16de eeuw, waarschijnlijk te Antwerpen geboren. Hij werd schilder van prins Maurits te 's Hage, en was waarschijnlijk de vader van Chrispijn.

Zie Kramm.

QUECKEL (Ghijsbert) was, tijdens de regering van hertog Filips van Bourgondië, „ontfanger der sculdenaren van dordrecht." In 1430 werd hij, met anderen van wege de regering van Dordrecht gemagtigd om de helft te ontvangen uit den Sleischut der hertogelijk-grafelijke munt dier stad, wegens voorschotten indertijd aan Jan van Beijeren gedaan.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* enz., bl. 374, 375, 567.

QUELLENBURG (Henr. van) leefde in de 17de eeuw.

Men heeft van hem:

Vindiciae Bataviae ofte Refutatie van een tractaet van J. B. Tavernier. Amst., 1684. 4°.

Zie Rotermund; *Acta erud.* 1685.

QUELLINUS of QUELLIN (Artus of Arnoldus), zoon van Erasmus Quellin, den oude, en van Elizabeth van Uden, in 1609 te Antwerpen geboren, was een beroemd beeldhouwer, leerling van zijn vader en zijn landgenoot François Duquesnoy in Italië, en werd in 1640 als meester beeldhouwer in het St. Lukasgild zijner geboortestad ingeschreven. Zoo er eenig kunstenaar een wereldberoemd monument heeft helpen tot stand brengen, waarmede zijn roem door de faam verbreid werd, zoo is het Artus, namelijk het *Stadhuis* (thans *Paleis*) te Amsterdam. Onder zijn door R. Collin in 1662 gegraveerd portret staat dat hij *Statuaire de la ville d'Amsterdam* was. Hij was toen 53 jaren oud, zooals daarop vermeldt staat, en C. de Bie teekent aan dat hij in Holland, behalve alle de bedongene belooningen, nog een gouden halsketen ontvangen heeft [1]).

Vondel en Vos bezongen hem, de eerste noemde hem *Arthus Phidias*.

Gedurende zijn verblijf te Amsterdam vervaardigde Quellinus nog ander werk, b.v. de buste van den Amsterdamschen burgemeester Andries de Graeff, van eenen Huydecoper van Maerseveen en anderen. Hij huwde Marguerite Verdussen, in 1669, zes maanden voor hem overleden. Zijn levensgroot portret, door Ferdinand Bol (1668) geschilderd, berust op 's Rijks Museum te Amsterdam. Ook is het, door Hubertus Quellinus gegraveerd, geplaatst voor het werk over het *Stadhuis te Amsterdam*.

Zie Wagenaar, t. a. p.; Immerzeel; Kramm; Muller, *Cat. v. portr.*; *Alle de werken van J. Vos* (2de dr.), bl. 478.

QUELLINUS of QUELLIN (Hubertus of Huybrecht), broeder van den vorige. In het St. Lukasgild te Antwerpen leest men: „Hubertus Quelinus, Meertenszoon,

---

[1]) Bij Wagenaar vindt men, in het 7de deel van zijn *Amsterdam*, als een staaltje van wat hem voor een kapitaal gedeelte zijner taak werd toegelegd, beschreven, dat de frontespies van den achtergevel hem is aanbesteed geworden voor ƒ 9,500.00, met toezegging eener belooning van nog ƒ 500 00, als hij het werk spoedig en naar genoegen afwerkte.

Plaatsnijder" in 1668 ingeschreven. Hij teekende en graveerde portretten en hanteerde het penseel.

Hij hield zich te Amsterdam, terwijl zijn broeder Artus daar werkzaam was, op, blijkens:

Les Figures et ornements de la Maison-de-ville d'Amsterdam, la pluspart en marbre par Artus Quellin. Première partie de la Déscription de la Maison de ville d'Amsterdam, dessinés et gravés par Hubert Quellin et inprimés dans la maison d'Artus Quellin, en 1655 in f.

Zie Immerzeel; Kramm.

QUELLERIE of QUEVELLERIE (Chrestien de la), te Zelle geboren, was legerpredikant bij de Fransche troepen die te Oudewater in garnizoen lagen, toen die stad (1575) door de Spanjaarden belegerd werd. Deze namen hem, die zich als soldaat vermomd en den naam van Antoine de la Quellerie aangenomen had, gevangen, doch hij werd vijf maanden later voor honderd kroonen door den prins van Oranje vrijgekocht. In 1581 was hij nog te Oudewater, in 1582 predikant te Gent, in 1583 kreeg hij van de stad Utrecht *f* 12 voor huishuur, als zijnde nu te dier stede „lezer en schoolmeester der Waalsch-Gereformeerde gemeente." In 1588 werd hij wederom *Ministre entre les gens de guerre.* Later vond men hem wederom als predikant te Utrecht, en eindelijk nogmaals *parmi les gens de camp.* Op het synode van Delft, 1618 werd hij verklaard tot de Remonstrantsche dwaalbroeders te behooren. Daar hij zich evenwel onderwierp aan de hem voorgeschrevene nieuwe belijdenis, nam de synode van Middelburg, 1618 hem weder aan. De Waalsche synode van Amsterdam verleende hem vrijstelling van de verpligting om ter kerkvergadering te verschijnen, uit hoofde van zijn hoogen ouderdom.

In 1622 woonde hij te Leiden, en wel ten huize van den boekverkooper Jan de la Quellerie, denkelijk zijn zoon. Een andere zoon Guillaume, te Oudewater geboren, huwde den 8den Januarij 1614, te Leiden, waar hij goudsmid was, met Anna van Brounckhuysen, geboren te Utrecht. Zijn derden zoon was Abraham de la Quellerie, Waalsch predikant in het Nederampt van het land van Kuik, vervolgens te Grave, waar hij zich, in weerwil der tegenkantingen der beide predikanten, tot derden predikant liet beroepen. Hij vertrok in 1619 naar Rotterdam, waar hij in 1630 overleed. Zijn vader was omstreeks 1623 gestorven.

Zie Hooft, *Nederl. Hist.*, B. X, bl. 402; Bor, *Nederl. Beroerte*, B. VIII, fol. 121, 130; B. Haraeus, *de tumult. Belg.*, L. I, p. 139, 140; Kinschot, *Beschrijv. v. Oudewater*, bl. 259; Te Water, *Tweede eeuwgetijde*, bl. 85; Dez., *Hist d. Herv. kerk te Gend*, bl. 71; Kist en Royaards, *Nederl. Archief van kerkel. geschied.*, D. VII, bl. 302; Harderwijk, *Naaml. en levensb. der pred. te Rotterd.*, bl. 128; Brandt, *Ref.*, D. II, bl ; A. van Duyn, *Beschrijv. v. d. moord te Oudewater; La confession de la Foy des Eglises réf. des Pays-Bas*, Leyde, 1769; *Nav.*, D. IX, bl. 6, 155, 188, 218, 347, D X, bl. 41, D. XV, p. 296.

QUENTIN (Bleville de), glasschilder, bloeide te Amsterdam in de eerste helft der 16de eeuw. In 1527 schilderde hij schoone glasramen boven het Hoog-altaar in de Collegiale kerk aldaar.

Zie De Reiffeberg, *de la Peinture sur verre* in *Nouv. Mém. de l'Acad. Royale de Bruxelles*, 1832; Kramm.

QUENTIN of QUENTIUS (Jan), volgens Guicciardijn zoon van Quentin van Leuven, en door hem onder de kunstschilders vermeld.

Zie *Beschrijv. d. Nederl.* (Arnhem, 1617), bl. 125; Kramm.

QUERCU (Simon à), Du Quesne, van der Eycken, volgens sommigen te 's Hertogenbosch, voor het einde der 15de eeuw, geboren, legde zich toe op de muziek en stond als zoodanig in achting bij de hertogen van Milaan, waarschijnlijk van Ludovicus Sforza, dien Lodewijk XII in 1508 gevangen nam, en van zijn zoon Maximiliaan Sforza, die te Milaan hersteld, vervolgens door Frans I verdreven werd. Die hertogen benoemden Quercu tot hun cantor.

Hij gaf in het licht:

Opusculum Musices de Gregoriana et Tigurate et Contrapuncto simplici cum exemplis. Laudstuti (in Beijeren). 1518.

Zie Simleri, *Epit. Gesneri*, ed. 1555, fol. 166 recto; Gazei, *Bibl. Eccl.*, du P. B., p. 110; Val. Andreas, *Bibl. Belg.*, p. 818; Paquot, *Mém.*, T. II, p. 408. *Nav.* 1872, bl. 78; Fétis, *Biogr. Univ.*; Sweerting, *Ath. Belg.*

QUESTIERS (Catharina), dichteres, werd den 21 November 1637 te Amsterdam geboren. Zij was bevriend met de voornaamste dichters van haar tijd, die haar om strijd bewierookten, onder welke Vondel en Huygens. De eerste noemde haar de *tweede Sappho*, anderen begroetten haar als *Amstelnymph, Muse.* Viverius noemde haar „jonge dochter, waarin de gheesten van d'overleefde Tesselscha schijnen te leven." In 1665 verscheen te Amsterdam een boekske, getiteld: *Lauwer-stryd tusschen Catharina Questiers en Cornelia van der Veer. Met eenige Bijdichten aan en van haar geschreven.* Het bevat, behalve gedichten van beide vriendinnen, meest alle tot elkanders eer, niets dan lofverzen van hare tijdgenooten. Ook vindt men haar poëzy vóór Blasius, *Fidamantskusjes.* Amst., 1663, en andere werken; in *Klioos Kraam*, D. II, bl. 60, 149, 256 en in *Bloemkrans van verscheide gedichten*, bl. 422, 423, 544. Zij arbeidde ook voor het tooneel en vervaardigde drie tooneelstukken.

Den geheimen Minnaar, blsp., uit het Spaansch van Lope de Vega. Amst., 1655, met pl. 4°. Hoogst zeldzaam.

Casimier, of gedempte Hoogmoed, blsp., uit het Spaansch, van Lope de Vega Carpio. Aldaar, 1656. 4°.

De ondanckbare Fulvius of getrouwe Octavia, blsp. Aldaar, 1665. Alle gespeeld op den Amsterdamschen Schouwburg.

Zij teekende, boetseerde en graveerde en beoefende de zang- en speelkunst.

Kramm prijst haar graveerwerk zeer. Men vindt o.a. een plaat van hare hand in *Den geheymen minnaar*, stout en meesterlijk geëtst. Ook komen in het werk van *de koddige Olipodrigo, oft nieuwe Kermiskast*, enz., Amst. 1655, 2 dln. in 12°. een aantal zeer geestig, stout en luchtig geëtste prentjes van haar hand voor.

Zij huwde den 11de Mei 1664 Johannes de Hoest.

Vondel en Traudenius vervaardigden gedichten op haar afbeeldsel, dat van de laatste luidt:

„Hier kan Apollos handt alleen
meer lof behalen
„Dan all de hoofden van het
groote dichters gilt.
„Op Catharinaes breyn wert
tijt en inct verspilt,
„De voncken nan haar geest zijn
met geen pen te malen."

Haar zinspreuk was: *Ick min myn vryheid.*

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 148; R. van Eijnden en A. van der Willigen, *Geschied. der vad. Schilderk.*, D. I, bl. 81; Immerzeel; Kramm; Vondel's *Poezij*, D. I. bl. 603; D. II, bl. 362; *Klioos Kraam*, D. I, bl. 254; Schotel, *Avondst.*, bl. 76; Viverius, *Wint. Avond.*, bl. 506, 507; Hoogstraten; Kok; Nieuwenhuis; Verwoert; Kobus en de Rivecourt, *Cat. d. Maats. v. Letterk.*; Muller, *Cat. v. portr. Nav. Alg. Reg.* 2e Deel.

QUESTIERS (David), dichter uit de eerste helft der 17de eeuw. Men vindt o.a. zijn poëzy in *Klioos Kraam*, D. II, bl. 184, 264, 346.

QUERTIERS (Salomon Davidsz.), mogelijk de broeder van Catharina, was dichter van het Treurspel *De Griecksche Amadis*, Amst., 1633, en van eenige liedekens en puntdichten in het eerste deel van de *Amsterdamsche Mengelmoes.* Amst., 1658.

Zie Witsen Geijsbeek, t. a. p., bl. 166; v. d. Aa, *N. B. A. C. W.*

QUESNEL (Mr. Petrus), advocaat te Middelburg, schreef ter verdediging van den nagedachtenis van prins Maurits:

Den strik van den openbaren lasteraar, oft wederlegginghe van den Hollandschen Apocalypsis. Delft, 1620. 4°.

Zie de la Rue, *Gel. Zeel.*, bl. 85.

QUEVIN (Mr. Jan), was rekenmeester of „meister van de rekeningen" van hertog Filips den goeden. Als zoodanig werd hij met anderen gecommitteerd om in dat jaar de muntbus te Dordrecht te openen en de rekening der muntmeesters te helpen hooren. Zulks had ook door hem plaats in 1445.

Zie v. d. Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 484, 485.

QUEYSEN (Mr. Wilhelmus), in 1754 te Zwolle geboren, legde zich op de regtsgeleerdheid toe, zette zich in zijne geboortestad als advocaat neder, werd lid van den stedelijken

raad en (1795) der Provinciale Staten. Als gedeputeerde bij de Nat. Vergadering der Bataafsche Republiek, onderscheidde hij zich door gematigdheid, regtsgeleerde kennis en schranderheid. Men benoemde hem tot lid van de commissie ter ontwerping eener constitutie, terwijl hij bij de 2de vergadering der Nat. Staten werkzaam was in de commissie voor buitenlandsche zaken. In Febr. 1798 werd hij door een andere partij in zijne bedoelingen tegengewerkt, uit zijne posten ontslagen en tot in Junij van dat jaar gevangen gehouden te Hoorn. Toen zijne gematigde partij de overhand kreeg en hij in vrijheid was gesteld, onttrok hij zich aan alle openbare betrekkingen, doch voor de 3de maal tot lid benoemd van 't Wetgevend ligchaam, gaf hij eindelijk aan die roeping gehoor en werd onder 't bestuur van Schimmelpenninck lid van den Raad van State en behield die betrekking onder koning Lodewijk, die hem tot kommandeur der Unie-orde en in 1809 tot Directeur-generaal der posterijen en in 1809 tot Gouverneur van O. Friesland benoemd. Na onze inlijving bij Frankrijk, riep men hem naar Parijs als lid van 't Wetgevend ligchaam.

Bij de herstelling van ons volksbestaan, zag hij zich aangesteld als Staatsraad, vereerd met de orde van den Nederl. Leeuw en benoemd tot lid der commissie, belast met het ontwerpen eener grondwet. In haar naam verdedigde hij met kracht en vuur de vrijheid der drukpers en de openbaarheid der beraadslagingen van de Tweede kamer der Staten-Generaal. Hij overleed in 1817 op zijn buitenverblijf Zorgvliet bij 's Hage.

Zie Kobus en de Rivecourt.

QUICKE (Mr. JOHN) van Londen, waar hij des Zondags voor de Schotsche gemeente, „in Bridge's street, Coventgarden", optrad. Van daar werd hij beroepen bij de Schotsche gemeente te Middelburg, waar d. 6 Jan. 1681 werd bevestigd. Ofschoon hij de Formulieren van Eenheid onderteekende, week hij echter af in den vorm der uitdeeling van de sacramenten, zoo als zulks gewoonlijk in de Nederduitsche kerk plaats greep, waarop hij door de Staten van Zeeland en den Magistraat van Middelburg van zijn wedde beroofd werd, tot dat hij zich hieromtrent naar het gebruik schikte. Den 21sten April van dat jaar maakte hij zijn kerkeraad bekend, dat hij een beroep had als kapellaan bij de gravin van Donegall en Langford. Dit beroep nam hij, in weerwil van alle pogingen om hem te behouden, aan. Hij bleef het overige van zijn leven te Londen, werd later predikant der Schotsche kerk „Bartholomeus-close", en overleed den 29sten April 1706.

Quicke was een geleerd man en schreef *Synodicon in Gallia Reformata*, en een onuitgegeven biografisch werk in MS. aanwezig in de Red.-Cross-street-library. Ook vervaardigde hij Latijnsche verzen.

Zie Wilson, *Dissent. churches*, vol. III, p. 372—377; Steven, *Hist. of the Scott. church.*, p. 318.

QUICKELENBERGH (JOHANNES FREDERIK VAN), te 's Hage omstreeks 1686 geboren, was een „zeer uytmuntend meester in de fiool en andere instrumenten," en onderwijzer in de muziek te Rotterdam. Hij ontving in 1716 van stadswege een pensioen van *f* 200 's jaars. Hij huwde Aleida Verguldén van Rotterdam. Poot maakte een bijschrift op zijn portret.

Zie P. van Reijn, *Geschiedk. beschrijv. v. Rotterd.*, bl. 268; *Rotterd. Historiebladen*; Poot, *Ged.*, Delft, 1722. 4°., bl. 441; *Nav.*, D. XX, bl. 361, 517, 1e *Jaarboek voor de Nederl. Muziekgeschiedenis*, bl. 12.

QUIGNARD (   ), waarschijnlijk een Nederlandsch kunstliefhebber. Hij schilderde o.a. *Een doode Spreeuw, op een tafel liggende*, weleer in bezit van Vegelin van Claerbergen.

Zie Kramm.

QUINAU (   ), teekenaar en graveur, was in den aanvang der 18de eeuw te Amsterdam werkzaam, zooals blijkt uit den titel van *Het groot Fransch en Nederduitsch Woordenboek*, te Amsterdam bij François Halma. 1708. 4°.

Zie Kramm.

QUINCHARD (JAN MAURITS), zoon en kleinzoon van bekwame Kleefsche portretschilders, werd in 1688 te Rees geboren. Hij werd eerst voor den geleerden stand bestemd, doch legde zich later, eerst onder zijn vader, vervolgens onder Arnold Boonen, Lubinietski en Nicolaas Verkolje, op de schilderkunst toe.

Hij schilderde aardige binnenhuisjes met moderne kostumen en ook wel iets historisch, doch het was vooral als portretschilder dat hij uitmuntte. Te Amsterdam, waar zijn kunst zeer gewild was, vervaardigde hij levensgroote portretstukken van de overlieden der chirurgijns- en kuipers-gilden, van de regenten van het Oude mannen- Rasp-, Spin- en Leprozenhuis, van commissarissen van den Waterstaat, enz. te Utrecht, die der regenten van het Stads-kinderhuis. Vele zijner afbeeldsels zijn uitmuntend in het koper gebragt door Jacobus Houbraken en Tanjé.

Toen hij 75 jaren oud was schilderde hij nog het portret van *Ds. Rutgerus Perizonius*, en toen hij 81 jaren had bereikt dat van *Ds. Th. van Schelluijnen*. Hij overleed in 1772. Zijn portret bestaat.

Zie Wagenaar, *Amsterd.*, D.   , bl.   ; Houbraken; van Eijnden en van der Willigen; van Gool; Immerzeel; Kramm; Verwoert; Kobus en de Rivecourt; Muller, *Cat. v. portr.*

QUINCKHARD (JULIUS), zoon van den vorigen, oefende zich, onder de leiding zijns vaders, in de schilderkunst, doch begaf zich later in den handel. Hij had minder verdiensten als schilder dan als etser en teekenaar. Hij bereikte slechts den ouderdom van veertig jaren.

Zie Immerzeel; Kramm.

QUINETUS (AEGIDIUS), een teekenaar en schilder. Ph. Gallé graveerde in 1572 naar hem *De vier jaargetijden*.

Zie Kramm.

QUINT (CORNELIS), zoon van Cornelis Quint, secretaris van Utrecht, en van Aletta van Veldhuysen, werd aldaar geboren. In 1694 tot de regering geroepen, voerde hij, na den dood van Willem III, gedurende het stadhouderlooze tijdvak, het voornaamste bewind. In dien tijd was de raad der stad verdeeld in eene, zoo als men ze heette, *bovenliggende*, waarvan hij het hoofd was, en eene *onderliggende partij*. Doch Quint, een man van buitengewoon verstand en menschenkennis, en daarenboven zeer ervaren in staatszaken, bestuurde beide partijen, en beschikte naar welgevallen met zijn aanhang over alle bij den raad te begeven commissiën en ambten. Door zijne innemende vriendelijkheid jegens de lageren standen, verwierf hij ook de gunst van 't volk. Hij stierf in 't laatst van 1748. Niemand was toen in staat zijn plaats te vervangen; niemand wierp zich het hoofd op, en de zaken bleven dobberen, tot dat eindelijk, na de verheffing van Willem IV tot stadhouder, alles wederom op den voet, zoo als het vóór 1702 was geweest, terugkeerde. Hij huwde N. de Landman, dochter van den bekenden predikant Thaddaeus.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Kobus en de Rivecourt.

QUINT (P.), boekverkooper te Utrecht, is schrijver van *Beknopte Beschrijving der prov. Utrecht, benevens eene bijzondere beschrijving van alle steden en dorpen enz. in dezelve.* Utr. 1799. 4°.

Zie Mr. Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst*, N°. 2295.

QUINTIUS. Op *Cat. de Groe*, bl. 160, komt van dezen voor:

Zamenspreking over eenige Poincten der Gereformeerde religie. Leijden, 1676. 8°.

QUINTIUS (JOHANNES), predikant te Aerlanderveen, gaf in het licht:

Raet voor het verdrukte, ontcierde en bedroefde Nederland, waer in getoont werd de rechte oorzaken van dese tegenwoordige onheylen, met een naerder bericht wat te doen om daer uyt gered te worden, t'samengestelt door. Amst. 1673.

Zie Tiele, *Pamfl.*, D. III, bl. 77.

QUINTO (NICOLAAS), een kunstenaar, van wien niets bekend is als dat hij, na de gebroeders van Eijck, in België, bloeide.

Zie Kramm.

QUINTIJN (GILLES JACOBSZ.), in 't laatste gedeelte der

16de eeuw te Haarlem geboren, vervaardigde een dichtstuk, getiteld *Oraeniens Grolsgewin* (in dichtmaat, Haarl. 1627, m. pl. 8°.), 'twelk hem de tusschenkomst bezorgde van Prins Frederik Hendrik in zekere regtszaak wegens *f* 4939 : 5 : 8, waarvoor zijne moei Cornelia Koeymans, Wed. A. de Visscher, hem te Haarlem had doen gijzelen, waar hij, na de betaling, nog 3 jaren weder regtelijk gevangen gehouden werd. Na zijn ontslag ging hij in den Haag wonen en gaf daar nog twee dichtwerkjes uit.

Oraniens overwinning van 's Hertogenbos. 's Gravenh., 1629.

De Hollandsche Lijs met *de Brabandsche Bely. Poeetischer wijse voorgestelt en gedicht.* 's Grav. 1629. Met platen. lang 12°. of 8°., behelzende eene schilderij der zeden der Haarlemsche jonge lieden van zijn tijd.

Zie Scheltema, *Mengelw.*, D. IV, 3, 261; Bodel Nijenhuis, *Topogr. lijst*, No. 446, 867; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.*, D. V, bl. 144; Kobus en de Rivecourt; Verwoert; *Cat. J. Koning*, D. II, bl. 356, 384; *Cat. van Voorst*, D. III, bl. 62; *Cat. Jacobs*, D. II, bl. 230.

QUINTIJN VAN LEUVEN. Zie LEUVEN (QUINTIJN VAN).

QUIRIJN DIRKSZOON (Mr.) of Quirinus Talesius, een man van groote geleerdheid „eertijds Erasmus' van Rotterdam, schrijver, huisgenoot en vriend", was oud-burgemeester van Haarlem, toen de burgers, gedurende het beleg, hem en zijn ambtgenoot Mr. Lambert Jacobszoon, na beide, wegens kwaad vermoeden, gevangen gezet te hebben, zonder vorm van proces aan een galg op de wal, in 't gezigt der Spanjaarden, ophing.

Zie *Epist. Erasmi*, p. 1162, 1947, 1658; Boxhorn, *Toon. v. Holl.*, p. 119; Hooft, B. VII, bl. 290; Bor, B. VI, bl. 316; Strada, L. VII, p. 446; Brandt, *Hist. d. Ref.*, D. I, bl. 540.

QUIRIJNSSEN (W.), Latijnsch en Nederduitsch dichter uit de 17de eeuw. Zijne poëzij is echter verspreid, b. v. voor J. de Brune's *Banketwerk.* Middelb., 1660.

Zie Heringa, *Naaml. v. Ned. dichters*, bl. 71.

QUISPEL (MATTHIJS) werd den 21sten November 1805 te Numansdorp geboren, oefende zich te Dordrecht, eerst onder den zeeschilder M. Schouwman, later onder den landschapschilder G. Smak Gregoor. Hij deed verschillende studiereizen door Duitschland en leverde steeds van zijn werk op tentoonstellingen, het laatst op die te Amsterdam in 1852, *Een bergachtig landschap met vee.* Hij overleed te Dordrecht, waar hij gevestigd was, den 17[den] Januarij 1858.

Zie Immerzeel; Kramm.

QUITER (HERMAN HENDRIK), volgens Fiorillo een Duitscher, leerling van Carel Maratti te Rome, overleden te Brunswijk in 1711. Hij hield zich langen tijd in Friesland op, waar hij schilderde, teekende en in zwarte kunst graveerde. Hij schilderde en graveerde o. a. het portret van Willem van Haren. Zijn voornaamste werk zijn de portretten der gezanten op het vrede-congres te Nijmegen. 28 bladen. fol.

Zie Nagler, *Künstler Lexicon*, Th. XII, S. 177; Kramm; *Nav.*, D. XVIII, bl. 222; D. XIX, bl. 184, 448.

QUITER (M. D.), kunstschilder. O. a. schilderde hij het portret van *Joan Willem Friso*, waarvan een fraaije gravure uitgaat van Houbraken naar de teekening van H. Pothoven. in fol.

QUOINTE (P.), geestelijke, en ijverig componist, bloeide in 1720. Hij heeft missen, psalmen enz. gecomponeerd, alle in Amsterdam gedrukt.

Zie Gregoir, *Music. Neerl.*, p. 145.

REGISTER.

	bls.
Quack (Jacob)	163
—— Jsz. (Jan de)	—
Quade (Merten die)	—
Quadus (Mattheus)	—
Quaecelbenus (Guil.)	—
Quaeckenack (Jac. Jansz.)	—
Quaebeke (Arnold)	—
Quaedt van Wickraedt (Willem de)	—
Qualbergen	—
Quant (G.)	—
Quarebbe (Petrus a)	—
Quarré	—
—— (Antoine)	—
—— (Loys)	—
—— (Willem)	—
Quast (Hillebrand Gerritsz)	164
—— (J.)	—
—— (Pieter)	—
Quatremont (Gaspar)	—
Queborne (Lowys van den)	—
Queecborne (Chrispijn van)	—
—— (Christiaen van de)	—
—— (Daniel van de)	—
Queckel (Ghijsbert)	—
Quellenburg (Henr. van)	—
Quellinus (Artus)	—
—— (Hubertus)	—
Quellerie (Chrestien de la)	165
Quentin (Bleville de)	—
Quentin (Jan)	—
Quercu (Simon à)	165
Questiers (Catharina)	—
—— (David)	—
—— (Salomon Davidsz.)	—
Quesnel (Mr. Petrus)	—
Quevin (Mr. Jan)	—
Queysen (Mr. Wilhelmus)	—
Quicke (Mr. John)	166
Quickelenbergh (Johannes Frederik van)	—
Quichard ( )	—
Quinau ( )	—
Quinchard (Jan Maurits)	—
Quinckhard (Julius)	—
Quinetus (Aegidius)	—
Quint (Cornelis)	166
—— (P.)	—
Quintius	—
—— (Johannes)	—
Quinto (Nicolaas)	—
Quintijn (Gilles Jacobsz.)	—
Quintijn van Leuven Zie Leuven (Quintijn van).	
Quirijn Dirkszoon (Mr.)	167
Quirijnssen (W.)	—
Quispel (Matthys)	—
Quiter (Herman Hendrik)	—
—— (M. D.)	—
Quointe (P.)	—